למצרים כל חיל פרעה וגו׳ בשנת הרביעית וגו׳ : (ד) ואת כל הארץ היא : בגליון א׳ מס״ס
כתוב עליו למדנחאי הארץ לי היא עד כאן וכן הס״י וית כל ארעא דישראל דילי היא .
מו (א) הנביא על הגוים . יש מי שכתב על כל הגוים ושיבוש הוא שזהו אחד מן ה׳ בקריאה
דליכא מלת כל וסימנם במסורת על פסוק זה : (ד) הסריונות . בס״א כ״י בשי״ן שמאלית ובשאר
ספרים בסמך וחסר וא״ו קדמאה ופליגי ספרי בוא״ו תנייתא ובמקרא גדולה נמסר עליו לית וחסר
וכתוב סמ״ך : (ה) נסוגים . יש ספרים חסר וא״ו : (ו) ינתנעשו מימיו . כמאריך : (ח) מצרים כיאר .
אין דגש ביו״ד ובכל ספרים כ״י חסר וא״ו וכמוהו מי זה כיאר שבפ׳ שקודם ועיין מ״ש בזכריה י׳ :
(ט) ויצאו . בצירי היו״ד והוא איתן ולית כותיה ושארא ויצאו בקמץ היו״ד רד״ק : הגבורים . לפי
המסורת מלא וא״ו שזהו א׳ מן ז׳ מלאים וסימן נמסר במיכה ד׳ כמ״ג וכן הוא במקצת ספרים :
(י) והיום . הוא״ו בגעיא בס״ס : ורותה . במקצת ספרים כ״י וְרָוְתָה בחירק הרי״ש ודגש בוא״ו
שעושים אותו מהדגוש אכן בספרים מדוייקים תספרד הרי״ש בקמץ וכן כתב רד״ק
וְרָוְתָה מן הקל ולית כותיה ושארא רָוְתָה וְרִוְּתָה מן הדגוש : (יא) הרביתי . הרבית קרי :
(יז) הטביר המועד . בס״א יבן כ״י ודפוס ראשון השי״ן בשוא לבדו ובשאר
ספרים בחטף הגול : (כ) יפה פיה . שתי מלות ומנינו מלה אחת רד״ק בפירוש ומכלול דף רכ״ה אבל
בהגהת שרשים כתב ר״א הלוי שבכתוב וקרי מלה אחת : (כג) כרתו יערה . כתב רד״ק בפירוש ובשרשים
שיש מחלוקת בקריאת המלה הזאת יש קוראים אותה בקמץ חטוף ואומרים שהוא טוי כמו חָרְבוּ
הר (ירמיה ב׳) כאילו מדבר כנגד החיל . ויש קוראים אותה בהעמדה כמו שָׁמְרָה עדתיו
(תילים צ״ט) שהוא פעל עבר וכן מצאנוהו בספרים מדוייקים הכ״ף מעמדת בגעיה וזאת
הקריאה הנכונה לפי הענין ועיין עוד בפירוש : (כו) ואחרי כן . במקצת ספרים כ״י הנו״ן בקמץ וע״פ
המסורת הוא בפתח והם ד׳ וזה אחד מהם וכן הוא ברוב הספרים : (כח) ויסרתיך . עיין לעיל בסימן
ל׳ מ״ש כמלה זו : מז (ב) והילל . בס״א כ״י והילל בצירי הלמ״ד ובשאר ספרים בחירק וחסר יו״ד
השמך וכ״כ רד״ק : מח (ג) קול לעקה . בנביאים עם הירא הרי״א ומקום בזי״ן ושמות הוא שזהו
א׳ מן ד׳ למקה בנביאים כמו שבאו במסורת : מחורנים . בס״א מחרנים חסר : ושבר . במקצת כ״י
הוא״ו בשוא ובספרים אחרים בקמץ : (ד) השמיעו בס״א כ״י מוגה הִשְׁמִיעוּ ואינו כן בספרים
אחרים ובמקרא גדולה נמסר עליו לית וזהו ההרע שכתוב השמיעו בחירק
שאין דומה לו במקרא שאם היה בפתח הלא נמצאו רבים כמוהו : לצוריה . לצעיריה קרי :
(ה) הלחות . הלוחית קרי : חורנים . ס״א חרונים ויש ספרים חרנים : (ו) ותהיינה . במקצת
ספרים ותהיינה בשני יודי״ן אבל במסורת כתוב על זה ב׳ חסר וכן נמסר בירמיה י״א על פסוק
ותהיינה נשיהם שכלות : (ז) כמיש . כמוש קרי : יחד : יחדיו ק׳ : (יא) שאנן . חד מן ד׳
שהנו״ן פתוחה ע״פ המסורת וכן כתב רד״ק : טעמו בו . השי״ן בשוא לבד בספרים כ״י ודפוסים
ישנים ובמסורת ד׳ טעמו וחד ונ טעמו וסימן נמסר בשמואל א׳ כ״א ותילים סימן ל״ד וכולם
בשוא לבד : (יח) ישבי בצמא . ושבי קרי : (יט) ערועור . מלא וא״ו כי לא נמנה במסורת במנין
החסרים : (כ) הלולי . הלילו קרי : וזעקי . וזעקו קרי : (כא) מופעת . מיפעת קרי : (כו) והיה לשחק
גם הוא . בספרי הדפוס ובמקצת מדוייקים כ״י חסר וא״ו וכן במסורת ב׳ מלא בליבנא בנביאים
וסימן הראים בשחוק שמשון (שופטים טז) ספיתני ה׳ ואפס חזקתני והוכל הייתי לשחוק כל
היום (ירמיה כ) וכל כתובים דכוותה מלא בר מן ד׳ חסרים וסימן שחק נרעכו אכיה . קדמאה
דפסוק איוב י״ב . גם בשחק יכאב לב (משלי י״ד) כן שחק הכסיל (קהלת ז׳) הייתי שחק
לכל עמי (איכה ג׳) כך היא הגירסא המגויה אצלי בס׳ קדמון מדוייק מספרד והוא שוה עם
לשון אחרון שהובא בירמיה סי׳ כ׳ במ״ג ושם לשון ראשון שבמשלי י״ד . וכוונה א׳ לכולן אלא
שמתחלפות בסדרן ולשונות אחרים שהובאו בשני המקומות אין בהם ממש משום דהאי גרים בהאי
ליבנא והאי גרים בליבנא אחרינא וסתרן אהדדי ומבלבלי לישני במניינא ובגירסא . והאי דכתב
המגיה בירמיה כ׳ ואני הצעיר המאסף בקשתי ולא מצאתי פסוק קדמאה דהיינו כי היה דבר
ה׳ לשחק וכו׳ ודאי דקושטא קאמר ולפום מאי דחזי לי הוא דמשתבש בגירסיה בפסוקא הדין
דכתיב היה כי על ה׳ וגו׳ ודין הוא החסר דקאמר עליה בקדמיתא לשחוק ז׳ מלא וא׳ חסר ומיהו
קשיא רישא אסיפא דבמניינא דמני בהר הכי וא״ו מלא מני בגוויהו וספק מואב בקיאו דהיינו
כן חסר דמעיקרא ותו קשיא דקא חשיב והיה מואב לשחוק דהאי סרפתא לקמן בהדי מלאים
דהוא חסר בכולהו ספרי ומו האי דכתב במשלי י״ד לישנא אחרינא כל נביאים מלא בר מן ה׳ חסר
בשחק שמשון . ספיתני ה׳ ואפס . פליג אכולהו לישני ואכולהו ספרי דאינון מלאים אישתכח השתא
דכל חדא והדא מאילין מסרתא הויא לה חדא לגבי תרתי או לגבי תלת ולאו כלום כ״ש דאית
בהו סירכי והזינא נמי מסרה אחריתי דקאמרה בשחוק ב׳ חד מלא וחד חסר בשחוק שמשון . גם
בשחק יכאב לב . קדמאה מלא ותו לא מידי בהאי מניינא וכדא נמי נכחא מעליא היא כלישנא קמא
דמשלי . ה׳ ישיב שבות ירושלם כהראשונה אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה : (כו) ואם לוא השחק .
הסר וא״ו כמ״ש לעיל : כמצאה . נמצא קרי : (ל) עברתו ולא כן בדיו . כימן דישעיה ע״ז ועברתו
לא כן דירמיה עברתו ולא כן ומה שיש לדקדק מבראשית רבה סוף פ׳ ל״א עיין יפה תואר שם
סימן י״ג : (לב) עד ים יעזר . השי״ן בשוא לבדו כמו שהיא חברו בפ׳ : (לג) מיקבים . היו״ד נחה :
(לד) שלשיה . בספרים מדוייקים חסר יו״ד אחר למ״ד וכן נכון שבמסורת אומרת שלשיה ג׳ וסימן עד
צוער עגלת שלשיה (ישעיה ט״ו) . עד חרנים עגלת שלשיה . ביום ההוא והיה ישראל שלישיה (שם סימן
י״ט) בתראה מלא : (לו) למואב כחללים . חסר יו״ד קדמאה : הרס כחלילים . מלא דמלא כן מצאתי
בדפוס יבן ובמקצת ספרים כ״י מדוייקים ובא׳ מהם נכתב מבחוץ בס״א כחללים תרוייהו חסר ובספר
מוגה קדמאה חסר תניינא מלא . שוב מצאתי שזו היא מן הפלוגתות שבין מערבאי ומדנחאי . ולמערבאי
תרס כחלילים מלא דמלא : (לט) והיה מואב לשחק . חסר וא״ו כמ״ש לעיל : (מא) והיה לב .
בס״ס הוא״ו בגעיא : (מד) הנים . הנס קרי : (מה) כי אש יצא . ג׳ סבירין יצה . מבין סיחן .
י״ס סיחון : מט (א) הבנים אין לישראל . בי״ת רפה וה״א חטף פתח שהוא לשון תמיהה רש״י :
(ב) את יורשיו . מתחלפת ירשיו חסר וא״ו : (ג) הפדנה . במסורת הושע ב׳ נמנה עם מלין דתמיין
שי״ן וקריין סמ״ך ספדנה והתשוטטנה ולא נמצא בספרינו כי אם הספדנה בסמ״ך . שוב מצאתי
בהגהת שרשים שורש שוט אצל והשוטטנה בגדרות . א״א הרבה יש לתמוה כי במסורת מנו זאת
המלה בכלל מלין דכתיבין שי״ן וקריין סמ״ך וכן מצאתי בקצת ספרים מדוייקים והשוטטנה
בגדרות בשי״ן במאלים והתימה כי שום מפרש לא דבר מזה מאומה ואולי יש לפרשו גלשון ושטי
כזב בדרך רחוקה עכ״ל . ולדידי ניחא עפי למימר דהך מסרה דהושע איירי ממלת שפדנה דהכי
נקיט לה במסורת בשי״ן בשמאלית אמ״ג דאשכחה בספרי דילן בסמ״ך דאורחא דמסרה לאדכורי
בריבתא תיבותא דעלה קיימא כדחזינן הכא וכן בכמה דוכתין אבל מלת והתשוטטנה בשי״ן ימנית
ולית הם פלוגתא : ד) מי יבוא אלי . במקצת מדוייקים מלא וא״ו ואל״ף וכן ראוי ע״פ המסורת
דפ׳ בהעלתך : (ו) נסרחה . בס״א כתיבת יד ובדפוס יבן נסרחה הרי״ש בחטף קמץ וכן כתב
רד״ק בפירוש ובשרשים ובספרים אחרים בשוא לבדו : (ח) העמקו . ברוב הספרים השי״ן בשוא
לבד וחסר יו״ד אחר מ״ם : (ט) לא ישארו . במקצת ספרים כתובי יד חסר יו״ד ומסור עליו לית
חסר : (יא) עזבה . לווי ועיין מה שכתבתי במלכים ב׳ א׳ : ואלמנתיך . יש ספרים מלא וא״ו אחר
הנון : עלי תבטחו . עיין מה שכתבתי בפ׳ וילא על ויתמכם בכאן : (טו) תפלצתך . בספרים
מדוייקים המאריך בתי״ו לא בלמ״ד : אֹתָךְ זדון . במקצת ספרים כתובי יד אֹתָךְ ונוטים הם
שזהו א׳ מן ד׳ אֹתָךְ לזכר ע״פ המסורת ובמסרה גדולה שלנו כתיב שנמסר : הס׳ בירמיה
י״ב ושם לא נמסר כלום ואולם מצאתיו בספרים כ״י בשופטים י״ג וזהו הלשון אותך ד׳
קמץ וסימנהון נעלרה נא אותך (שופטים י״ג) הפלצתך השיא אותך . לדיק אתה ה׳ כי אריב אליך
(ירמיה יב) . בהתהלכך תנחה אותך . וכל יחזקאל דכוותהון כמ״ו . ל״א וכל אס״ף ולשון נקבה
וספר יחזקאל דכותא כמ״ו וסימנהון שולח אני אֹתָךְ ושל אחריו (יחזקאל ב׳) ובדברי אותך הם
סוף סי׳ ג׳ . והוצאתי אותך סי׳ לח . ונטשתיך המדברה סימן כ״ט : לכביא אתך פליסס
סימן ל״ח ע״כ . ומסרה הגדולה מסיימת וכל לשון נקבה דכוותיה : הגביה כנשר . הכ״ף דגושה
מדין מפיק כמה שכתוב בעונדיה וכן כתב רב פעלים בכלל מפיק : (יח) כמהפכת . הכ״ף בגעיא :
(יט) ידידי . בסגול כדל״ם ודגש הנו״ן שלא כמנהג וכמ שנים בסיפרא ע״פ המסורת והנזו

בסימן ל׳ כמ״ש שם : (כ) אשר יעץ אל אדום ומחשבותיו אשר חשב . בכל הספרים מלא וא״ו וכן
במסורת ב׳ והכרו ומחשבותיו אשר חשב אל ארץ כשדים לקמן סוף סימן נ׳ ונראה שכן לריך להגיה
בחילופים למערבאי : (כב) והיה לב . הוא״ו בגעיא בס״ס : כלב אשה . הכ״ף : (כה) תהלה .
תהלת ק׳ : (כח) נבוכדראצור . כתוב הוא״ו וקרי בלא וא״ו שהיה נקרא ג״כ נבוכדראצור כתוכם
רד״ק ועיין מ״ש בעזרא סימן ב׳ : ושדדו . בקמץ החטף בפלס הרבו מאד רד״ק בפי׳ ובשרשים
ובמכלול דף י״ט וכן בס״א כ״י מסורת עליו לית הטף קמץ ועיין מ״ש בירמיה ה׳ של ישדדם :
(ל) העמיקו . בספרים מדוייקים השי״ן בשוא לבד : ותשב עליכם . עליהם ק׳ ועיין ירמיה כ״א :
(לא) שליו . בשוא השין וביו״ד סמוך : (לב) וזרתים . במקצת ספרים מדוייקים חסר יו״ד בתר
רי״ש וכן הוא הגרו בסמוך בפסוק ובכאתי אל עילם : (לו) אשר לא יבוא . חד מן י״ד יבוא דסבירין
יבואו וסימנם נמסר במ״ג סוף פרשת שמיני ומה שתרגם יונתן דלא יהכון הוא לפי משמעות
הכתוב למאי דסבירין : נדחי . הדל״ת בדגש לתברון פ״א הפעל . נדחי ישראל יכנם רפה רד״ק :
עולם . עילם ק׳ : (לט) אשוב . אשיב ק׳ : שבית . שבות ק׳ :
נ (ב) חתו . מלעיל רד״ק : (ו) היה . היו ק׳ ועיין מ״ש בישעיה סימן ס״ו : שובבים . שוככום ק׳ :
(ו) נחשם . האל״ף בשוא לבדו שרשים : (ח) יצאו . צאו ק׳ : (ט) גדלים . חסר וא״ו ע״פ
המסורת בירמיה סימן כ״ה ובדוכתי אחריני : (יא) תשמחי . תשמחו ק׳ : העלזי . תעלזו קרי :
השוטי . תפישו ק׳ : דשה . בספרים מדוייקים שלפני בה״א וכן הוא דעת ר׳ יונה המדקדק
ובדפוסים ישנים מצאתיהו באל״ף ורד״ק הביא שתי הגירסאות בפירוש ובשרשים שרש דוש וברשדשא
גם בעל מאיר נתיב הביאו בשרש דוש בה״א ובשרש דשא באל״ף אבל האפודי כתב בפ׳ כ״ד מספרו
שר״י המדקדק מנה זה בכלל אחרים שבאל״ף תבא תמורת ה״א ומעט כי הוא בה״א כשי המבדה
עכ״ל . והייתי במסרה ג״ל שהיא בה״א מה שלא נחשב זה עם מלין דמשמשין א׳ בסוף תיבותא
וכל חד וחד לית דכותיה ונמסר בריש מסרה גדולה : ותצהלי . ותצהלו ק׳ : כאבירים . למערבאי
כאבירים מלא למדנחאי כאברים חסר כ״ל בחילופים שלנו וכן מצאתי בכמה מדוייקים כתובי יד
מלא דמלא : (טז) תאשימים . תאישימה ק׳ ויש ספרים שהאל״ף בפתח ורד״ק כתב בפירוש ובשרשים
שהאל״ף בקמץ חטוף בפלס תרמושים : (טו) ואיש לארצו . בספר אחד כתיבת יד ובשני דפוסים
ישנים כתוב ואיש אל ארצו וברובן של ספרים כתוב לארצו : (כ) בימים ההם ובעת ההיא .
זה כתוב ההם למערבאי ולמעלה בתחלת הפרשה בימים ההמה ואין בו מחלוקת : (כג) נגדע .
בדפוסים חדשים הגו״ן בסגול אבל בישנים בכתובי יד מדוייקים בחירק : (כו) כלוה . ליוזי בקמץ
חטוף מפני דגשות הלמ״ד : (כט) אל יהי * פלטה . לה ק׳ ולא כתיב נדרים פ׳ אין בין המודר
ומסורת ריש סדר ואלה הדברים וזהו אחת מן י׳ תיבות הנקראות ולא נכתבות וסימנם סדלמי
ברוש ועלהו כי בכל היא ככה המלוכה ובית המלכות וכן הוא אומר סלא דא היא בבל רבתא די
אנה בניתא לבית מלכות וגו׳ וכה שקטה גלות ישראל ובטלה מלכותם ונתרו מלכיהם ונגזר ירמיהו
הנביא אל שארים ישראל בנקמת ה׳ ממנה בשני עולמים והבא אל יהי לה פליטה בעולם הזה והוסיף
לה מבחוץ וכתב ואל יהי לה פליטה לעה״ב כך מצאתי כתוב בס״ם : כְּכֹל אֲשֶׁר עָשְׂתָה .
מתחלפים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשְׂתָה : זדה . עבר מלעיל רד״ק : (לח)
ההלים . חסר יו״ד קדמאה ע״פ המסורת בשופטים סימן ג׳ וכן הוא
בספרים מדוייקים : (מד) מגאון . הגימ״ל דגושה : כי ארגיעה . ג׳ ב׳ מלא וחד חסר וסימנהון
כי ארגיעה ארידנו לעיל סימן מ״ט ארילה לשון שקר (משלי יב) וכן נמסר בספרים אחרים ב׳
מלא וחד חסר ולא מסיימי ובספר אחד כתיבת יד נמסר על דין דהכא לית חסר ועיין מה שכתב
המגיה בסימן מ״ט לעיל ובמשלי סימן י״ב : ארוצם . אריצם ק׳ : יועדני . בסגול הדל״ת ובדגש
הנו״ן שלא כמנהג כמו אשר למעלה בסימן מ״ט רד״ק בפירוש ומכלול דף מ״ג ובנהם לוים תא
שער ו׳ ש״ה : (מה) אם לא יסחבום . מי שחשב לכתוב לוא מלא בוא״ו ואל״ף טעה כין זה וכין
האמור למעלה בסימן מ״ט לפי שהאה במסורת האומרת אם לוא יסחבום קדמאה הוא הסר שזאג
לומר לא קדמאה שבפסוק זה ולא היא דר״ל קדמאה דספר ירמיה : נא (ג) אל ידרך . אין דגש
בדל״ת : אל ידרך ידרך הדרך . חד מן מלין דכתיבין ולא קריין מסורת רות ונדרים פ׳ אין בין
המודר : אל ידרך וגו׳ ואל יתעל וגו׳ . יונתן תרגום כמו אַל לא ימחה וגו׳ ויש נבחאים כתיב
לה בה״א לה ימחה דמחה קבתיה ולה יסק בשריוניה כן כתב רד״ק בשרשים שרש אלה :
(יג) שכנתי . שכנת קרי : אוצרת . בספרים מדוייקים חסר וא״ו תניינא כליבנא בהראה דאיתא
במסורת ועיין מה שאכתוב בדברי הימים א׳ ט׳ : (יד) נשבע ה׳ צבאות בנפשו . יש מסרה שלא
הטעה ירמיהו נשבע ה׳ צבאות בנפשו עמוס קדמאה נשבע ה׳ (אלהים) בקדשו תניינא נשבע ה׳
(אלהים) בנפשו רד״ק : (לד) אכלנו . אכלני ק׳ : המנו . הממני ק׳ : נבוכדראצר מלך בבל הליגנו .
הליגני ק׳ : בלענו . בלעני ק׳ : מלא כרשו . הלמ״ד בקמץ ובמכלול דף קע״א כתיב כלשון הזה
וריב״א כתב מָלֵא כרשו בצירי אבל אנחנו מצאנוהו בקמץ בכל הספרים המדוייקים והמסורת
עליו שנים בתרי לישני אין מלה קדמאה כתוב באל״ף בתראה כתוב בה״א ע״כ לשונו .
פירוש קדמאה זה דירמיה והוא לשון מילוי בתראה כי אין מלה בלשון (תילים קלט) שהוא ל׳
דבור : הדיחנו . הדיחני ק׳ : (לו) ונקמתי . מי שכתב ונקמתי הנו״ן בקמץ טעה שהם שלשה
בחירק ע״פ המסורת וסימן נמסר במקרא גדולה : (מו) משל על משל : כן הוא בדפוסים ישנים
ובמקצת ספרים כתובי יד ומשל בוא״ו וכן כתב בחילופים שבין מערבאי למדנחאי וכן נדפס בפי׳
רש״י ורד״ק וכריא״ה ובמאיר נתיב ובספרים אחרים בלא וא״ו וזהו מחלוקת ישן כפי הנראה
בספרים קדומים : (מח) מצפון יבוא לה השודדים . מה שתרגום יונתן מציפונא ויתון סירנאא
הוא דדין הוא חד מן י״ד דסבירין יבואו וקרינא יבוא וסימן נמסר במסרה גדולה סוף פ׳ שמיני
ועיין עוד מ״ש ביחזקאל כ״ג : (נ) פלטים מחרב הלכו . רשי ע״פ המסורת וכ׳ דגשים על פי ציון
שבמס . מרום הלכו מבלי לבוש : (נב) ובכל ארצה יאנק חלל . במסורת יחזקאל כ״ז נמנה זה
עם ה׳ ובכל דמטעין בכון דסבירין וכל : (נו) קשתותם . השי״ן דגושה וההי״ו רפויה בדפוס
קדמון ובספרים מדוייקים כ״י וכן וכל קשתותיו דרכות (ישעיה ה׳) ודדומיהם לכם כמו שכתבתי
שם : (מ) וגבוריה . בדפוסים ישנים ובספרים כ״י מדוייקים מלא וא״ו אחר הבי״ת : (נח) ויגעו .
ביו״ד האיתן לבד והיא מעמדת בגעיא לחסרון היו״ד ש״א הפעל רד״ק ואין בגימ״ל דגש אבל
ויגעו עמים בדי אש חבקוק ב׳ בשני יודי״ן כמ״ש שם : (סא) כבאך . הכ״ף וכן ככלתך בבסמוך
רד״ק : וראית וקראת . שני הוא״וין בגעיא : (סב) שממות . במקצת מדוייקים השי״ן כמאריך :
נב (א) חמיטל . חמוטל ק׳ : (ו) היה לחם . במדוייקים כ״י היה מלרע ועיין מ״ש על הכרת
בסוף מלכים : (יא) ויאסרהו בנחשתים . הבית בגעיא ורפה : בבית . ביה ק׳ : (יד) ואת כל
חמות . לפי המסורת מלא וא״ו תניינא וכן הוא בס׳ מוגה : (טו) ואת יתר העם . הוא״ו בגעיא :
ואת יתר האמון . ובס׳ מלכים ואת יתר הֶהָמוֹן : (טז) ומדלות הארץ . ובספר מלכים
ומדלת הארץ ובס מסרתי בסימנים : (כ) היה אחד . גירסאות משונות ראיתי
בספרים במקצתם האחד כתיב אחד ק׳ ובקצת נכתאום ישנות כ״י רק היה כתוב בהם נתחלה
ואח״כ נמחקה הה״א ובקצתם היה כתוב בתחלה אחד ואח״כ הוסיפו ה״א ומהמסורת שבידינו יש
להכריע שבכתוב וק׳ אחד יען לא נמנה זה עם אותם דכתבין ה״א בריש תיבותא ולא קריין :
(כא) קומה . קומת ק׳ : (כג) רוחה . מלעיל וכתיב בה״א וחד מלרע וכתיב אל״ף וגבא שמין
רוחה (דניאל ב׳) : (כה) ואת הספר שר הצבא . במקצת ספרי הדפוס כתוב הספר לבא ודבר
זה ברור כי טעות נפל בדפוס כי בכל ספרים מדוייקים כתוב שר הצבא וכן הוא במסורה במקום
הזה כמו שכתבתי בסוף ס׳ מלכים : (ח) ויגל יהודה . היו״ד בחירק ע״פ המסורה כמ״ש במלכים
ב׳ י״ו ועיין עוד מ״ש במלכים ב׳ כ״ה : (כט) בשנת שמונה עשרה . הלאו״ת עפ״ה : לנבוכדראצר
מירושלם . במקצת מקראות מהדפוס כתוב לנבוכדראצר הגלה מירושלם וכן הוא במאיר נתיב
אמנם בכל ספרים מדוייקים כ״י אין בהם מלת הגלה וכן מתורגם לנבוכדנצר מירושלם :
(לא) הכליא . הכלוא ק׳ : (לב) מלכים . המלכים ק׳ : (לג) ושנה : ס״א ודמלכים באל״ף כמ״ש
שם : ואכל לחם . מלרע שלא כמנהג כמשפטו דמלכים : תמיד כל ימי חייו . וזה א׳ מן ד׳ חסרים
יו״ד בקריאה וסימן נמסר בסוף מלכים אבל כל ימי חייו שבבסמוך בשני יודי״ן :

מן חד חד מן תרתין פיבותא לא נסבין וא"ו כרים פיבותא ומעיין בסון וסימן נמסר במסרא רבתא : גבל הערמות. בהדמות ק' בדל"ת והוא חד מן ד' מלין דכתיבין רי"ש וקריין דל"ת במסורת : ולא יסרה. הוא"ו בגעיא בס"ס :

לב (א) בשנת. בשנה ק' : העשרים. במקצת ספרים מדוייקים חסר יו"ד קדמאה ונכון הדבר ע"פ המסורת דסוף ס' בהלא : (ד) ועיניו את עינו. עיניו ק' כן מצאתי במקצת מדוייקים מהסרד וגם בדפוס ישן שחילוף הקרי והכתיב הוא על מלת עיניו בספרים אחרים הוא במלת ועיניו : (ה) ובבל יולך. ברוב ספרים כ"י חסר יו"ד ונמסר עליו ב' חד מלא וחד חסר ולא מסיימי וכן נמסר בקהלת סימן י"א על פסוק יוליך את הקול וכיון דהוא מלא בכל הספרים ממילא משמע דזהו החסר : (ט) ואשקלה. בספרים הספרדים הראויים לסמוך עליהם הקו"ף בחטף פתח וכן במסורת כ"י מצאתי ואשקלה ג' בקריא ב' חסר ופתח וחד מלא וקמץ וסימנהון ואשקלה לו את הכסף : ואשקלה על ידם כסף. ואשקולה להם ע"כ. ושניהם בעזרא ח' ופי' המסרה ר"ל ב' בלא וא"ו אחר קו"ף ובחטף פתח וא' מלא וא"ו ובחט"ק וכן כתב רד"ק בשרשים ואשקלה לו את הכסף ואשקלה על ידם. שניהם הקו"ף בשוא ופתח ואשקולה להם את הכסף בחט"ק עכ"ל. ועיין עוד מ"ש שם בעזרא : (יא) את החתום המצוה. בנדרים פ' אין בין המודר הביא את דהמצוה עם מילין דכתיבין ולא קריין והר"ן ז"ל כתב את דהמצוה בס' ואתחנן כך מצאתי כתוב ולא נמצא בספרים שלנו עכ"ל. ובהקדמת מק"ג כתוב ורש"י ז"ל פי' את דהמצוה כתיב בירמיה ע"כ. ולפי דעתי הוא זה דמלת את נראים מיותרם. את"כ מצאתי בחילופי מערבאי ומדינחאי דלמערבאי את החתום המצוה והחקים למדינחאי את החתום ואת המצוה אולי ואת היתה כוונת וגירסת רש"י ז"ל וצריך להגיה בפירושו ואת המצוה כגירסת מקצת ספרים. עוד כתב הר"ן שם דמסרת תשיב כל הני ועפי עלייהו אחריני במסורת רות מיהו לא חשיב את דהמצוה אלא את דהנפש דכתיב בירמיה גבי צדקיהו חי ה' את אשר עשה לנו את הנפש הזאת : (יב) לעיני חנמאל דדי. כתב רבי יונה בספר הרקמה שפירושו בן דדי כאשר אמר למעלה ועיין בפי' רד"ק ורש"י : הכתבים בספר המקנה. בעא"ר נסיב שרש כתב ושרש ספר בתוב הכתובים וכן בספרים אחרים כ"י כתוב בפנים הכתובים אך נכתב בצדו נ"ל הוקיה הנקדן הכתבים ע"כ. ובמקרא גדולה נמסר עליו לית ר"ל דליכא כוותיה בקריא בדא אמרה דכתיב הכתבים דאילו הכתובים טובא נינהו ויש להסתפק בפירוש רד"ק ותרגום יונתן : (יח) אל חיק בניהם. מלא יו"ד וכן ראוי כי לא נמנה במסורת משלי ה' במנין ד' חסרים וכתב רד"ק בשרש חיק שיש ספרים אל חק בניהם חסר : (כג) וירשו אתה. ביו"ד האיתן לבד ובמאריך ונעדרה יו"ד פ"א הפעל מהמכתב והוא חד מן ד' חסרים ע"פ המסורת כמו שכתבתי במלכים ב' י"ז על פסוק וירשו את שמרון : ובתורתך ק' : (כט) למען הכעסני. הכעסוני הסופרים והמדפיסים בשגגתם כלישנא דכעס בהדין סיפרא אם הם מלאים יו"ד או חסרים וצריך עיון במסורת ריש שמואל כמו שכתבתי בירמיה סימן ז' ועיין לקמן סימן מ"ד : (ל) אך מכעסים. ברוב הספרים חסר יו"ד קדמאה אבל במסורת שמואל א' א' נמסר כל מכעיסים מלא בר מן א' חסר והכה ה' את ישראל (מלכים א' י"ד). וכשעיינתי עליו מצאתיו מלא בכל ספרים הטובים וכן נמסר עליו לית מלא לפיכך אני אומר שצריך להגיה מסורת דלעיל ולומר כל מכעסים חסר בר מן א' מלא והכה ה' את ישראל : (לב) עשו להכעסני. במקצת ספרים חסר יו"ד : (לה) התטי. חסר אל"ף וכן במלכים ב' י"ג מכלול דף קע"א ובאו ג"כ מלים אחרות בחסרון האל"ף כובאו במכלול דף ק"כ : (לו) בחרב וברעב. ראיתי פוסקים על שתי התיבות אם כתיב וברעב עם וא"ו או בלא וא"ו יש שכתבו בתחלה בוא"ו ואח"כ העבירו עליה קולמוס ויש שכתבו בתחלה בלא וא"ו והוסיפוה אח"כ וכין ונאו ורפיא בידייהו ואנן ברחמי מאריה דשמיא אשכחנא בירורא דמילתא דהוא בוא"ו מן מה דחזינן בירמיה סימן ל"ח דהתמה אינון דכתיבין בחרב ברעב בלא וא"ו וליכא דין ביניהון ש"מ דהדין כתיב בוא"ו וכן פ"י : (מ) להיטיבי אותם. מלא וא"ו כי אינו מן החסרים בסימן כ"ג :

לג (ב) ה' שמו. ברוב ספרים ישנים אין פסק בין ה' למלת שמו : (ג) גדלות ובצרות. בספרו של יונתן בן עוזיאל היה כתוב ונצרות בנו"ן שתרגם רברבן ונטירן וכן היה כתוב בספרו של רש"י שפי' שמורות בלבי לעשותם : (ה) ולמלאם. בספרים כ"י ודפוסים ישנים אין דגש בלמ"ד. ובנוסחא מדוייקת יש עליו הקו של רפי : (ו) מעלה לה ארכה. בס"א כ"י ארוכה בוא"ו שורק ולא יתכן מה שכתבתי לעיל סימן ל' : ורפאתים. במק"ג נמסר עליו לית וחסר יו"ד אבל בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים ביו"ד : (ח) וסלחתי לכול. לית מלא וקריאתו בקמץ חטוף כדינכל במוקף וכן כתב בעל מסורת המסורת בדבור רביעי והוא חד מן מלין יתרי"ן וא"ו וחטפין קמצין על פי המסורת וסימן במסרה רבתא אות הוא"ו : עונותיהם. בספרים מדוייקים מלא וא"ו אחר הנו"ן ובמ"ג חסר מהדפוס עונותיהם ב' מלא וסימן וסלחת לעמך ויכלמו מעונותיהם (יחזקאל מ"ג) ונראה לי לה : וסלחתי לכל עונותיהם שהוא פסוק הכתוב כאן במקום וסלחת לעמך שהוא במלכים א' ח' כ מלא עונותיהם באותו פסוק : (י) במקום־הזה. ס"א בַּמָּקוֹם וברוב ספרים ישנים ..יך בס"ס ובמקף בין שתי המלות : הנשמות. במקצת ספרים הה"א בלא מאריך והנו"ן בדגש ובס"ס הה"א במאריך והנו"ן קלה : (יא) קול ששון וקול שמחה. חד מן ג' פסוקים דאית בהון ד' פעמים אזכרה וסימן מסרהי בד"ה ב' י"ד : (טז) ה' צדקנו. עיין מ"ש לעיל בסימן כ"ג : (יח) מעלה עולה. הספרים חלוקים בין מלא לחסר ויש להכריע שהוא מלא וא"ו דליכא שום חסר בסיפרא רק כי ילמו וגו' וכי יעלו עלה בסימן י"ד וכן נמסר שם ובפרשת נשא : (כו) ישחק. כתוב בשי"ן והוא חד מן ד' הכתובים בן כנוי ליצחק וסימן נמסר כאן במסורת ובעמוס ז' : אשוב. אשיב ק' :

לד (א) ונבוכדראצר. בספרים כ"י ודפוסים ישנים כתוב בריש ואל"ף וכן במסרה גדולה במערכת אות נו"ן מסור כל ירמיה ויחזקאל ראצר ומן בראשית ממלכת יהויקים קיימא שהוא בריש סי' כ"ו עד קוליה נאצר ופסוק זה הוא בסימן כ"ט מתחיל כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אל אחאב בן קוליה וגו' ובאותו פ' עצמו יש ביד נבוכדראצר מלך בבל. (א"ה וקשיא לי טובא והלא הכא נמסר ה' ומכירו הוא ונבוכדנאצר מלכא בדניאל ריש סי' ג' והתם נמי בדניאל נמסר עליו ב' וא"ה ה"נ כתיב בנו"ן ע"כ) : וכל מילו. הוא"ו בגעיא : (ה) ובמשרפות. בס"ם היא"ו במאריך : (יא) ויכבישום. יתיר יו"ד ורד"ק כתב כתיב ויכבשום ק' וכן הוא במקצת ספרים : (יד) תשלחו. השי"ן בגעיא : (יז) לזועה. לזעוה ק' :

לה (ד) ואבא אתם בית ה' אל לשכת. כתב בעל מסורת הברית הגדול בירמיה סימן כ' ואבי ג' חסר אל"ף וסימן ואבי אתכם אלי פרשת יתרו. ואביא אתכם אל ארץ הכרמל ירמיה ב'. ואבי אתם בית ה' ע"כ. ובירמיה סימן ל"ה כתב שנזדמנה לו נסחא משובשת אבל הנסחא האמיתית היא שהם חסר יו"ד כמו שנמסר בפ' יתרו. והנני מודיע שגם זו היא משובשת וצריך להשמיט ממנה פסוק ואביא אתכם אל ארץ הכרמל כי הוא מלא יו"ד ואל"ף בכל הספרים והגירסא הישרה כך היא ואבא ב' חסר יו"ד וסימן ואבא אתכם אלי. ואבא אתם בית ה' : בן חלם. השי"ן בפתח לא בחירק כמו שהוא בדפוסים אחרונים : (ו) כי יונדב בן רכב. מסורת יונדב ג' וסי' ויאמרו לא נשתה יין. ונשב באהלים. לכן כה אמר ה' וגו'. וכל שמואל דכוותא בר מן א' שכב. ובמכילתא ריש פרשת וישמע יתרו מתחלה היו קוראין אותו יונדב וכשבא לאותו מעשה פחתו לו אות אחת ונקרא יונדב שנאמר בהתחברך לרשע וגו'. מכאן אמרו חכמים אל יתחבר אדם לרשע אפילו לקרבו לתורה פירוש בהתחברו לרשע עם יהוא בס' מלכים ואמרינן נמי התם מקמי הכי שבן אתה מוצא בעפרון שמתחלה היו קוראים אותו עפרון ובשקל הכסף מיד אברהם פחתו אות אחת ממנו שנאמר וישקל אברהם לעפרן את הכסף עפרן כתיב עיין מ"ש שם : (יא) ויהי בעלות. בבי"ת רד"ק. ויהי בעלות נבוכדראצר מלך בבל אל הארץ. כן כתיב בספרי ספרד המדוייקים ובמקצת ספרים כ"י על הארץ וכן תרגם יונתן על ארעא. אמנם במסרה גדולה ערך אר נמסר כל ירמיה על הארץ בר מן ב' אל הארץ וזה א' מהם והבאו והשיבותים אל הארץ סימן ל' וכן מסור עליהם ב' בסיפרא : (יג) וליושבי. יש ספרים וליושבי :

לו (ז) אל עם הזה. בס"א כ"י על העם הזה וכן ת"י על עמא הדין אכן בשאר ספרים כתוב אל וכן במסורת מלכים א' ריש סימן י"ד נמסר ח' על העם ואין זה מהם : (יד) לאמר המגלה. הה"ם דגושה והה"א בלא מאריך כן הוא בספרים מדוייקים כמו שכרו שבפסוק : (כ) הגרה. מלעיל הזקף בלד"י רד"ק : (כג) ויהי כקרוא. במקצת הספרים כתובי יד ודפוסים ישנים מלא וא"ו ואל"ף ונמסר עליו ב' אחד מלא ואחד חסר וכן נמסר במלכים ב' ה' על ויהי כקרא מלך ישראל ולא מסיימי וכיון דחזינן בכולהו ספרי דשל מלכים חסר ממילא משמע דהדין מלא : (כו) בן עלמיה. במקצת ספרים כתובי יד ובדפוס ישן כתוב שלמיהו בוא"ו ובשאר ספרים בלא וא"ו ועיין מה שכתוב במקרא גדולה בסימן דלעיל במסורת ג' ובקריא וכו' ואחד ושלמיהו ואין זה מהם וכן מצאתי במסורת כתיבת יד. ונראה דזו היא עיקר לא כמסרה אחריתי דכתיב התם :

לז (ד) הכליא. הכלוא קרי : (יב) לחלק משם. בכל ספרים שלפני החי"ת בשוא ופתח ובמכלול דף פ"ה כתוב שהוא בשוא לבדו לחלק ואחריו הלכו בעל מכלל יופי ובעל הלבון וכן כתוב בלוית חן פ' כ"ג מהספר השלישי : (יג) יראייה. הב' יודי"ן הראשונה נקראת ונקודה בקמץ ודגושה והשנית אינה נקראת וכן ומחייאל ילד את מתושאל וכן יששכר לקריאה כן אשר רד"ק ועיין מה שכתבתי בס' ויצא על יששכר : (יט) ואיו. ואיה קרי והוא חד מן מלין דכתיבין ו' בסוף תיבותא וקריין ה"א וסימן נמסר בשמואל ב' כ"ה ושם נאמר ואיו נביאכם פלוגתא וכן במסורת כתיבת יד מצאתי הדין פליגין עליה. האמנם יש מסרה אחרת האומרת ואיה ג' ר"פ בקריאה וכו' ואיו נביאכם כן כתוב עיין במסורת על פסוק זה : (כ) ועתה שמע נא. בגעיא :

לח (ב) יחיה. וחיה קרי : (י) והעלית. בס"ם הוא"ו בגעיא : (יא) בלוי הסחבות. סחבות קרי : (טז) חי ה' את אשר. את כתיב ולא קרי ועיין מה שכתבתי בסימן ל"ב ע"פ את החתום : (כ) שמע נא. בגעיא : (כא) הראני. בחירק הה"א רד"ק : (כה) יאמרו אליך. הוא"ו בגעיא בספרי ספרד :

לט (א) בשנה התשעית. בס"ם חסר יו"ד קדמאה ובספרי אחריני מלא דמלא וליכא למיפשט ממסורת דנשא הכא לא איירי אלא במלת התשיעי כדחשיב להו ואזיל ומה שכתוב שם וסימנה ויהי בשנה התשעים ליהויקים טעות הוא ור"ל ויהי בשנה החמשית ליהויקים וגו' בחדש התשיעי למעלה בסימן ל"ו : (ב) בעשתי עשרה. עיין מ"ש ביחזקאל ריש סימן כ"ו : (ג) נרגל. מלה אחת : שראצר. מלה אחת ובס"ם בשי"ן שמאלית וס"א שַׂר־אֶצֶר כולהון נקודה בצירי בהאל"ף : סמגרנבו. מלה אחת וכאולם וי"ס שכתוב סמגר־נבו תרתין מלין ומקף ביניהם ויש ספרים נבו בשורק : שרסכים. בספר מוגה מלה אחת וכתוב במ"ש בסוף תיבה : רב סריס. תרין מלין : רב מג. תרתין מלין. רוב דברים אלו מרד"ק : (ה) בערבות ירחו. בספרים מדוייקים הרי"ש בצירי ויש ספרים בחירק ול"ע ממסורת דסוף מלכים : ויקחו אותו. במקצת מדוייקים מלא וא"ו ויש מהם שבתחלה נכתב חסר ואחרי כן הגיהו והוסיפו וא"ו : ויעלהו אל נבוכדראצר. כן כתיב ברי"ש במקצת ספרים מדוייקים ודפוסים ישנים ועיין מ"ש לעיל בסימן ל"ד : (ז) בנחשתים. ברוב ספרים כ"י ודפוסים ישנים קלה הנו"ן והבי"ת במאריך : (ט) נבוזראדן מלה אחת וכן כל נבוכדנאצר ונבוכדראצר מלה אחת רד"ק : (יב) מאומה רע. ברגש הרי"ש רד"ק בפי' ומכלול דף ע"ב : כי אם כאשר. אם כתיב ולא קרי : (יג) ונבושזבן. נו"ן אחרונה זעירא והוא חד מן ג' נוני"ן אריכין וזעירין ע"פ המסורת : שראצר. בשי"ן שמאלית כמ"ש למעלה בזה הסימן : (יד) להוצאהו אל הבית. מי שהכתב מן הבית שנגה יוצא מלפניו : (טז) הנני מבי. מביא קרי והוא חד מן מ' מלין חסר אל"ף בלישנא ע"פ המסורת :

מ (א) באזיקים. האל"ף נחה וכן האזקים שבסמוך : (ג) דבר הזה. הדבר ק' : (ד) אתי בבל. הביתי"ן רפין : (ה) ושבה אל גדליה. מלעיל כמ"ש בשמואל ב' ט"ו : (ז) וישמעו כל שרי. כ"ף רפה : (ח) עופי. עיפי ק' : (י) ואתם אספו יין וקיץ. בס"א כ"י הוא"ו בקמץ ובשאר ספרים בשוא וכ"כ רד"ק שזה הראשון בשוא והשני שבסמוך וקיץ הרבה בקמץ הוא"ו : (יד) בעלים. יש ספרים במ"ם ובמדוייקים בסמ"ך וכן כתב רד"ק עוד מצאתי הע"ן במקצת ספרים בשוא לבד : (טז) אל תעש. תעשה ק' :

מא (א) בן נתניה בן. בי"ת רפה : (ו) הלוך ובכה. (אמר הצעיר רפאל חיים באזולה המגיה לא ידעתי מי הכניס בלב מדפיסי מקראו' ויניציאה חלוף גרסאות כאשר ראיתי על פסוק זה והוא כי בדפוס שהיה נעדמי כתוב וּבֹכֶה ובגליון ס"א וּבָכָה ואילו בדפוס שנה ווס לך האות כתוב בפנים וּבָכֹה ובגיליון ס"א וּבָכָה ולא ראי זה כראי זה כלך השוב שבהם נ"ל שכולם משובשים הם. שהרי במסורת כאן נמסר בֹּכֶה וּבֹכֶה ו' ומנינו בפרשת שמות על פסוק והנה נער בכה זיל מני לגו התם והמלאים מכוונים ונמנה עמהם פ' זה ויצא ישמעאל בן נתניה וכן נמסרו במסרא רבתא ו' וכן בפ' בהעלתך על פסוק שמע בכה נמסר ו' ואם לא כן שמה הם. ועוד אלי ראיה גמורה שכתוב וּבֹכֶה שהרי בשמואל ב' ט"ו על פסוק עלה ובוכה נמסר ב' חד מלא וחד חסר ולא נמצא בכל המקרא היבא ובוכה בוא"ו בראשית הטלה אלא הכוא דשמואל ווה דירמיה. גם כאן בירמיהו במסרה קטנה נמסר ב' ואל הקבה ממס'ק שבעזרא י' על פסוק בכה ומתנפל דנמסר עליו ד' שמשם נפסק משובשת היא דהם בוכה גרידא. קא מסרא אפילו א"ם דהאי וּבֹכֶה כתיב אפ"ה מתישהה בֹּכֶה כתיבי. וא"ת דבכה וּבֹכֶה קא מסרא לדידך נמי קיימא הוו. ועוד אין לומר דהאי מסרה דעזרא ר"ל ד' חסרים וא"ו אחר הבי"ת שהרי כולם חסרים הם בסיפרי דוקני ועל אחד מהם היה לו לבעל המסורת למסור עליו לית מלא אלא ודאי כדאמרן. וכן נראה שתרגום יונתן שתרגם ובכי וכן כתבו בעל מאיר נתיב בוא"ו אחר הבי"ת כדי שלא להטעות ע"כ) : כפגש. בס"ם הגימ"ל רפה : (ז) ויהי כבואם. יש מחלוקת בספרים אם הוא מלא וא"ו או חסר והמסורת מתומות כי במקצתם כתוב כבאם ב' חד חסר וחד מלא ויהי כבאם שמרון. אל תוך העיר. ובמקצתם כתוב כאן לית מלא וחד חסר וגירסא זו נראית עיקר שגם במסרה שלנו במלכים ב' ו' על ויהי כבאם שמרון נמסר לית וחסר וחד מלא ויש מהם שהוא זה דירמיה : (י) וילך לעבור. ברי"ש ומאן דכתב לעבד בדל"ת לא הב עבד : אל בני עמון. במאיר נתיב כתוב את בני עמון וכן מצאתי במקצת ספרים כ"י קדמונים מספרד וגם בנביאים עם פירוש הרי"א אבל בספרים אחרים כתוב אל : (יב) וימצאו אותו אל מים רבים. התרגום ורש"י נראה שהיו קוראים על מים רבים ובספרים שלנו כתוב אל ובמק"ג כתב המגיה שיש חילוק במסורת והכריע כגירסת אל וכן ראיתי גם אני בספרים כ"י וזו היא הסכמת רד"ק שפירש אל כמו על ודומה לו אל ההרים לא אכל : (יז) גרות. כמהם קרי :

מב (א) הושעיה. בספרים כ"י ודפוסים ישנים בשוא לבדו וכן שלהם במסורת : (ד) והיה כל הדבר. הוא"ו בגעיא בס"ם : כל הדבר במאריך הכ"ף ועיין סוף פרשת ראה : (ה) ככל הדבר. בגעיא : (ו) א°°נו. אנחנו קרי : (י) כי נחמתי אל הרעה. בספר אחד כתיבת יד על הרעה ולא יתכן כי זה הוא אחד מן ז' שכתוב נחמה סמוך למלת אל בלישנא כמו שנמסר במסרה גדולה שמואל ב' : (יד) לא נרעב. בספר אחר קמץ : (טז) תמתו. במקצת ספרים תמותו מלא וא"ו ועפ"ה ראוי להיות חסר כי לא בא במספר המלאים בס' ויהי מקץ אבל ועתה ידע תדעו כי בחרב ברעב ובדבר תמותו שבסמוך הוא אחד מהמלאים : (כ) התעתים. התעיתם קרי ובס"א כ"י העי"ן בחירק ורד"ק כתב בצירי העי"ן וכן הוא בכל הספרים : בנפשותיכם. במקצת ספרים חסר וא"ו ואולם כפי המסורת הם שנים מלאים והנרו השמרו בנפשותיכם ירמיה י"ח :

מג (ב) לא תבאו מצרים. בספרים מדוייקים חסר וא"ו בתר בי"ת : (י) שפרורו. שפרירו קרי : (יא) ובא. ובא קרי : (יב) כאשר יעטה. השי"ן בשוא לבדו בכל ספרים כתובי יד וגם בכמה דפוסים וכן הוא בבעל הלבון ובמסורת פרשת כי תוציא יעטה ד' וסימן ועל שפם יעטה. כאשר יעטה. תהי לו כבגד יעטה. גם ברכות יעטה מורה. וכולם בשוא לבדו :

מד (ג) אשר עשו להכעסני. חסר יו"ד אחר העי"ן במקצת ספרים כתובי יד מדוייקים ודפוסים ישנים ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן ל"ב : (ח) להכעסני במעשי ידיכם. בספרים הנ"ל חסר יו"ד כדלעיל. במעשי הנ"ל העי"ן בחטף פתח : למען הכרית לכם. במקרא גדולה נכתב בצדו בספר מוגה לכם ע"כ. וקורא אני אותו ספר מוטעה : (ט) השכחתם. השי"ן קלה והה"א בלא געיא ויש ספרים הה"א בגעיא כן כתב רד"ק בפירוש ובמכלול דף ס"א : (יב) לאלה לשמה. במקצת ספרים כ"י ודפוסים ישנים ולשמה בוא"ו ובספרים אחרים בלא וא"ו ואין לסמוך בזה על מסורת שלא הכתובה בספר ירמיה סוף סימן כ"ד דכוונתה אינה אלא לתת סימן לסדר התיבות כמתחלפות ולא לסדר הואוי"ן : (יז) למלכת השמים. חסר אל"ף וכן האחרים אשר בפרשה כי המירו הגבירה בשמשה וקראוה במה מטרוני' וכו' ספר האמונות לרס"ג ועיין עוד במערכת האלהות פרק ט' : (יט) להעצבה. במקצת ספרים כ"י הה"א במפיק ובספרי הספרד רפויה וכ"כ רד"ק בפירוש ובס' מכלול דף ל"ב ובשרשים שהה"א רפה ומשפטה במפיק וכן נראה מהתרגום ומפירוש רש"י : (כב) מפני התועבת. כן כתוב בספרים מדוייקים מלא וא"ו קדמאה וחסר וא"ו תניינא וכן ראוי ע"פ המסורת דסוף ס' אחרי מות : ותהי ארצכם לחרבה ולשמה. יש ספרים כתוב לשמה בלא וא"ו ויש ספרים שנכתב בוא"ו ואח"כ נגררה ויש מהם בלא וא"ו והוסיפוה אחרי כן : (כג) ובעדותיו. במקצת ספרים כתובי יד הדל"ת בחולם ובמקצת הוא"ו ורד"ק כתב בשוא הדל"ת ובחולם הוא"ו וכן הוא בספרים מדוייקים וזהו אחד מן ה' מפקין וא"ו בלישנא וסימן במ"ג מלכים א' ב' : (כה) ובידיכם מלאתם. יש הספרים שכתוב בהם וּבְיֶדְכֶם וברוב של מדוייקים כתוב וּבִידֵיכֶם בשני יודי"ן ונמסר עליו לית ומלא : (כז) עד כלותם. הכ"ף בשוא לא בפתח : (כח) וידעו. בספרי ספרד הוא"ו בגעיא וכן הוא בחילופים לבן אשר : (כט) וזאת לכם האות. בנוסחא כ"י וזה לכם אבל במסורת ריש פרשת תרומה נמסר י"ו וזאת ריש פסוק וזה אחד מהם וכן הוא בשאר ספרים :

מה (א) מפי ירמיהו בשנה הרביעית. במקצת ספרים כ"י ודפוס ישן כתוב בשנת ובאחד מהם כתוב עליו למדינחאי בשנת כתיב למערבאי בשנה כתיב וכן במקרא גדולה בחילופי מערבאי ומדינחאי כתוב למערבאי בשנה למדינחאי בשנת כתיב בשנה קרי וידוע שאנו סומכים על קריאת מערבאי שהם בני ארץ ישראל וכן נראה שהיתה גירסת רד"ק שלא כתב ויל זה פתאום כמו שכתב בסמוך על פ'

איתנהו דמתי דנמסר בס' וילא מיירי מהנהו דעיינין דילהון בשוא ופתח ג' מנהון בס"א וחד בוא"ו ומסרה דהכא מהנהו דעייני' דילהון בקמץ וכולהון בוא"ו ומשום הכי לא תשיב הכא עָשׂה אלה לך בזנותך (יחזקאל כג) ודכוותיה טובא רבה דמיין לאינך דאינון בקמץ וכתיבין כה"א וכהנהו לא מיירי לא הכא ולא התם בפרשת וילא זכהני כולהו ריכשן ומיכרכן שפיר ולא קשיין כלל: ועבדו. ועבדיו ק': (ו) אם לא אשיתך וגו' ערים לא נושבה. י"ס שכתוב לוא מלא וא"ו ואל"ף וכדפוס ישן הראשון שבפסוק מלא והשני חסר. אמנם ברוב ספרים מדוייקים שניהם בלא וא"ו גם לא נמנו במסורת במנין המלאים: נושבה. נושבו קרי: (יב) כי במקום. חד מן ה' פסוקים מטעין דליה בהון אם וסימן בריש פ' חיי שרה: (יג) בלא צדק. במקצת ספרים כ"י ודפוסים ישנים הבי"ת בגעיא: ופעלו לא יתן לו. במקרא ישנה מויניציאה הפ"א בחטף קמץ ולפי דעתי טעו בלשון רד"ק בפירוש המוטעה במקראות שלנו שכתב ואמר פעלו הע"ן בקמץ חטף וכו'. ונראה לי שצריך להגיה והראוי במקום ואמר ועיין בשרשים ומכלל יופי ומשם תבין שזו היא כוונת רד"ק וכן בכל הספרים הפ"א בחולם והעי"ן בחטף פתח וגם במסורת ופעלו ב' ותכרו ופעלו לנילון (ישעיה סוף סימן ב): (טו) התמלך. התי"ו נמשכת במאריך והמ"ם בשוא ופתח כן כתב רד"ק בשרשים וכן מצאתי ברוב ספרים מדוייקים: (פו) הלא היא. בכמה ספרים כתוב הלוא מלא וא"ו ואל"ף אמנם במ"ג נמסר וירמיה כולהון מלא במ"ג חבר וזה אחד מהם: היא. כן כתוב בספרים מדוייקים ביו"ד ומה שכתוב במסורת ג' ר"ל ג' הלא היא הסמוכים במקרא וסימן בסוף פרשת דברים במ"ג ודהתם כתוב הלה בה"א ומלת הוא בוא"ו וקרי בחירק: (כ) ונעקו. ס"א הפעל בחטף קמץ והעי"ן בקמץ רחב כן כתב ר' יונה בספר הרקמה וכן כתב רד"ק בפירוש ובמכלול דף י"ט ובשרשים וכן הוא במקצת ספרים מדוייקים והוא"ו במאריך וי"ס שהגד"י בשוא לבדו: (כב) ומאהביך. כ"כ בס"ס במאריך בוא"ו: (כג) ישבתי בלבנון. ישבת יו"ד: מקננתי. יתיר יו"ד: נחנת. ברוב ספרים כתיב וק' בלא יו"ד וכן משמע מדברי רד"ק שכתב ושבתי מקננתי י' יתירה בכתב לא במבטא ועל נחנת לא כתב מאומה מזה ובס' מכלול כתב השסות השני אינו מתנועע אלא הוא נח מפני דגש הה' הסמוכה לו רוצה לומר כי אין דגש אחר שוא נע ובמסורת ריש ס' מלכים נמסר הסי' מן מלין דכתיבין יו"ד בסוף תיבותא ולא קריין ובמסורת כ"י מצאתי כתוב בהדיא ישבתי בלבנון מקננתי בארזים ב' בפסוק ועיין מה שכתבתי ברות על ורחצת וסכת ושמת: (כד) אתקנך. התי"ו בדגש לחסרון נו"ן פ"א הפעל והנו"ן נוספת ומפני הספק בא מלעיל ודגש קל בכ"ף ע' בס' ההרכבה אות אל"ף ובמדרש תוית פסוק שימני כחותם ובפסיקתא מהם אתקנך ר' חמא בר חנינא אמר משם אני נותק מלכות בית דוד. ד"א אנתקך אין כתוב כאן אלא אתקנך בתשובה. ד"א ממקום נתיקתו משם תקנתו ע"כ. ויתכן לומר שהוא מורכב משני שרשים נתק ותקן והטעם שאמר לנתק יכניה ותכ"ד אמר לתקנו ע"י בנו שאלתיאל אשר יצא מתנו זרובבל שבנה הבית ונהג שררה בישראל. לוית חן שער ז' פ' א': (כה) וביד נבוכדראצר מלך בבל וביד הכשדים. בס"א כ"י מצאתי כתוב וביד עבדיו וטעות הוא: (כח) הוטלו. בכמה ספרים הוטלך הטית בחטוף פתח: (כט) ארץ ארץ ארץ. חד מן ג' פסוקים מתולתים בקריאה וסי'

נמסר כאן במ"ג: כג (ג) והשבתי. בספרים מדוייקים חסר יו"ד בתר שי"ן וחסר וא"ו בתר בי"ת: נוהן. בספרים מדוייקים חסר יו"ד בתר וא"ו: (ד) והקמתי עליהם. בספרים מדוייקים חסר דחסר וכן נכון ע"פ המסורת שאין זה מן ג' מלא דמלא וסימן נמסר ביחזקאל סוף סי' ט"ו ולא מן ו' חסרים וא"ו וסימן נמסר בפרשת בחקתי וכן הוא (ה) והקמתי לדוד. שבסמוך: (ו) אשר יקראו. בספרי ספרד האל"ף בגעיא כמוהו רבים כמ"ש בסוף מאמר המאריך: יקראו. אל ירון הקורא לקרות יקראהו בשורק כמ"ש בא"זה דפוס שאם ירון יכשל: וזה שמו אשר יקראו ה' | צדקנו. כתב ן' עזרא כריש פרשת יתרו כי שם המשית ה' צדקנו כמו שקרא משה למזבח ה' נסי. והגאון אמר כי השם דבק עם מלת יקראו ושם המשיח הוא צדקנו והנה הוא מטעה בעל הטעמים שהם טרחא במלת יקראו וכו' עיין שם וגם מה שכתב בפרשת ויצא על פסוק אל אלהי ישראל וכן פירש רד"ק כאן וגם בירמיה ל"ג על פסוק אשר יקרא לה ה' | צדקנו. ולכך יבין כי בה' | יראה ובה' נסי ובה' צדקנו בשני המקומות ובה' | שמה דסוף יחזקאל כולם יש פסק אחר מלת ה' ובפסוק ויקרא לו אל אלהי ישראל יש פשתא במלת אל וכן בפסוק ויקרא לו ה' שלום (שופטים ו) יש פשתא בה' וזו חכמה מפוארה מבעל הטעמים להורות לנו כי גם שלשתם בשם ה' יקראו המשכילים יוסירו ויבינו כי נשגב ה' לבדו ולא שנקראים בשמו וכן בבראשית רבה פרשת נ"ט משה ניסן של ישראל וכו' ומי הוא ניסו של משה הקב"ה שנאמר ויקרא לו ה' נסי. דוד רועו של ישראל וכו' מי הוא רועו של דוד הקב"ה שנא' ה' רועי לא אחסר. ירושלם אורו של עולם מי הוא אורה של ירושלם הקב"ה דכתיב והיה לך ה' לאור עולם. ובמדרש איכה רבתי על כי רחק ממני מנחם בעניין שמו של משיח אמר ר' לוי טבא למדינתא דשמה כשם מלכה ושם מלכה כשם אלהים טבא למדינתא דשמה כשם מלכה דכתיב ושם העיר מיום ה' שמה ושם מלכה כשם אלהים שנאמר וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. ועיין מה שכתבתי בפרשת שמות על משה משה ובפרשת כי תשא על פסוק ויקרא בשם ה' ובסוף יחזקאל ובב"ר פ' ס"ד סימן ד' ויפה תואר שם וגם בב"ר סוף פ' ע"ט על פסוק ויקרא לו אל אלהי ישראל ובדקדוקי הרמב"ן שבעבודת הקדש סוף פ' י"ח מחלק העבודה ופ' כ"א מחלק סתרי התורה ודרך אמונה מאמר ב' סוף שער ד' ופ' ב' דמגלה ותוס' ; שם וגור אריה פ' וישלח ובעל הטורים ס פ' וירא ; על ה' יראה: ולא יֹאמרו עוֹד. במקצת ס"ס ולא יאמרו עוד ס"א יאמְרו עוד: (ח) מארץ צפונה. אין לנו לסמוך על מסורת

שבמ"ג שדברים סותרים זה את זה במס"ג נמסר ה' חסר בירמיה וכן נמסר כאן וגם בסי' ג' וכשתעיין עליהם בכתובים תמצא ג' מהם מלאים וב' חסרים ולא עוד אלא שבסימן ג' בפסוק כלך וקראת מסור עליו במס"ק ה' בסיפרא ולית חסר ואולם המוסכם מרוב ספרים המדוייקים כי כלם מלאים וכן מצאתי מסורת כ"י האומרת נפוצה ה' בסיפרא ולא חילקה ביניהם כלום ממלוי ואיסור: (ט) עברו יין. בספרים מדוייקים מלרע הטעם ברי"ש וכן הוא בדפוסים ראשונים: (יב) ידחו. מלעיל שלא כמנהג מכלול דף קנ"ו: (טו) תנפה. הנו"ן בשלש נקודות ובס"א בדגש: (יז) וכל הלך בשררות. מלת הלך חסר וא"ו בספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים גם במ"ג לא נמנה עם המלאים בנביאים: (יח) דברי. דברו ק': (כא) לא שלחתי את הנבאים. במקצת מדוייקים חסר יו"ד קדמאה וכן נכון ע"פ המסורה דסיפרא סי' כ"ו: (כב) וישמעו. במקצת ס"ס קדמונים חסר י' וכן נמסר עליו לית וחסר: (כד) הלוא את השמים. לפי המסורת מלא וא"ו ואל"ף וכן הוא בספרים מדוייקים: (כז) איש לרעהו. י"ס שכתוב בהם איש אל רעהו ובטלים במיעוטן: כאשר שכחו. י' דמטעין אשר בקריאה וסי' נמסר ביונה סי' א' במ"ג: (ל) לכן הנני על הנבאים. במקצת ספרים מדוייקים חסר יוד קדמאה וכן תכרו שבסמוך הנני על הנבאים ומסורת דסיפרא סי' כ"ו מוכחת שאין אלו מן המלאים אמנם י"ס שזה השני דהאי פסוק כתוב הנביאים ומסור עליו ג' כתיבין כן: (לא) ואת משא ה'. חד מן ד' פסוקים דאית בהון שם הקדוש ד' פעמים וסימן נמסר בד"ה כ' י"ד: (לט) ולאבותיכם. לפי המסורת מלא וא"ו וכן הוא בספרים מדוייקים: (מ) וכלמות. י"ס שהמ"ם בוא"ו חולם אבל ברוב הספרים בשורק וכן כתב רד"ק בפי' ובשרשים:

כד (א) הראני. בתירק הה"א: יכניהו. ס"א יכניה: (ט) לזועה. לזוה קרי: לחרפה. בלא וא"ו: לשנינה. בלא וא"ו: (י) את הרעב. בלא וא"ו על פי המסורת דרים מתפעים וכ"כ רד"ק:

כה (א) בשנה הרביעית. בספרים מדוייקים חסר יו"ד קדמאה וכן נראה ממסורת דסוף יחזקאל: (ג) השכים ודבר. האל"ף במקום ה"א ובלא מלא יו"ד על פי המסורת: (ה) שובו נא. בספרים מדוייקים הוא"ו שורק לא בשלש נקודות וכן דינו מכח המסורת שלא נמנה עם החסרים במסורת דהאי סיפרא סימן ל"ה: ולאבותיכם. בספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן ראוי לפי המסורת: (ז) הכעסיני. הכעיסני קרי: (יג) והבאותי. והבאתי קרי: (יב) לְשִׁמְמוֹת כן כתיב: (יח) והתכלו. בספרים מדוייקים חסר יו"ד וא"ו אחר הס"א: (יח) את שריה. י"ס ואת ובשאר ספרים בלא וא"ו וכ"כ רד"ק והוא חד מן פסוקים דכתיב בהון את ואת ואת ואת ואת וסימן נמסר במלכים א' סי' ז': לשרקה. בלא וא"ו: (כב) ואת מלכי צור. ממלבין ואת כל מלכי צור וכן תרגם יונתן. ורד"ק כתב אין בו כל בספר מוגה: (כג) את דדן. תיבה פלוגתא רבתא בינו ספרי וספרייא בהאי תיבותא איכא מאן דכתב לה בוא"ו ואיכא מאן דכתב לה בלא וא"ו ולפום מאי דחזינן במסרה נסחא בתרייתא מפי עדיפא מדמסירה ד' את ריש פסוק בסיפרא וכולהו איתנהו בפסוקי דלעיל ודין חד מנהון: (כז) וקיו. כ"כ ביו"ד וי"ס שכתיב וקאו וקרי וקיו ושבוש הוא: (לד) כי מלאו ימיכם. מאן דכתיב ידיכם משתבש: והפיצותיכם. וב' ספרים שהפ"א בשורק והקי"ו בלירי וברוב הספרים הפ"א בחולם והצי"ו בחירק וכן כתב

רד"ק בפירוש ובמכלול דף קמ"ח ודף רנ"ה ובשרשים שואם המלה כאה כן באולם והפאה בשורק ובאה גם כן בחירק שלא כמנהג ומבפנה בצירי וכ"כ בהגהם לוית חן ש"ת פ' י"ד: (לו) ויללת. במקצת הספרים הוא"ו בשוא והיו"ד בחירק וזה הוא לקריאה ב"ג כמו שכתב רד"ק אבל לכ"א שאינו סומכים עליו הוא"ו בחירק והיו"ד נחה. ועיין עוד מה שכתוב בשרשים שרש ילל:

כו (ו) הבית הזה כשלה. כתוב בה"א והשני שבפרשה בוא"ו ושניהם חסרים יו"ד מסורה ורד"ק: הזאתה. הזאת קרי: לכל גוי הארץ. במקצת ספרים כ"י מדוייקים ביו"ד אחת בלבד ומסורה מסייעא להו שנמסר בירמיה סימן ל"ג גויי ב' מלאים ולית דין מנהון: (ז) וישמעו הכהנים והנבאים. חסר יו"ד קדמאה שאין זה ממנין ה' מלאים בהאי הפרא וסימן נמסר כאן במ"ג שהם וישמעו אותו הכהנים והנביאים שבסמוך הוא א' מהמלאים: (ט) החרב. בחי"ת בשוא ובגול. מאין יושב. בספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן ראוי ע"פ המסורה שנמסר בסימן נ' ה' חסר בסיפרא ואין זה מהם: (יא) ויאמרו הכהנים והנבאים. חסר יו"ד קדמאה דליתיה מן המלאים אבל ויאמרו השרים וגו' דלקמן בסמוך מלא כמ"ש במסורה: (יג) דרכיכם. הכפי"ן רפין: (טו) שלחני ה' עליכם. כל האומר אליכם אינו אלא טועה: (יח) מיכיה. מיכה קרי: (כב) אלנתן. מלה א' היא רד"ק: (כג) ויבאהו. בספרים מדוייקים חסר יו"ד אחר הבי"ת ומסורה שלנו מהדפוס משובשת ולא ביארה כל הצורך והספרים מתחלפים. השמא מצאתי מסורה אחת כ"י ברורה כהוגן וזו נסחה ויביאהו ו' וסימנהון ויאמר אדני בוק ריש שופטים ושלחתים לקחת אם ארון (שמואל א' ה') וירכבהו עבדיו מת ממגידו (מלכים ב' כג) ויוציא את אוריהו ויבאהו אליו גוים (יחזקאל י"ט) ויתנהו בסוגר בחחים (שם) ויבקש את אחזיהו (ד"ה ב' כ"ב) קדמאה ויביאהו כתיב ואחרא ויבאהו כתיב ע"כ. וגם במקרא גדולה על ויביאהו ירושלם דרים שופטים נמסר עליו ו' ולית כן כתיב:

כז (א) בראשית ממלכת יהויקים בן יאושיהו. לית מלא וכתיב כן: ועבדו בו. הבי"ת רפויה: (יז) עבדו את מלך בבל וחיו. הוא"ו במאריך: (כ) את יכוניה. לית ומלא:

כח (א) בשנת הרביעית. בשנה קרי: הרביעית. במקצת ספרים מדוייקים כ"י ודפוס ישן חסר יו"ד קדמאה ומסורה דסוף יחזקאל סייעתא להון: (ג) ויביאם בבל. ברובא דספרי דייקי דדפוסא וכתב ודא מלא יו"ד: (יא) ויאמר חנניה וגו'. תלי בספר: (יב) ויהי דבר ה' אל ירמיה. ברובא דספרי בתראי דדפוסא כתוב ירמיהו בוא"ו בהם בספרי קדמאי דוקני כתוב ירמיה בלא וא"ו והכי הוא דין נטמעיה מן הדא מכרא דאמרה מן בראשים ממלכה סימן כ"ז עד כה אמר ה' אל אחאב כן קוליה סימן כ"ט ירמיה ע"כ:

כט (ו) ואת בנותיכם. ס"א בנתיכם חסר וא"ו: (יא) לתת לכם אחרית ותקוה. עיין מה שאמי עתיד לכתוב בדברי הימים א' סימן ס' בס"ד: (יד) שביתכם. שבותכם קרי: (יז) את הרעב. כן כתיב את בלא וא"ו ברוב המדוייקים וכן נכון ע"פ המסורת דרים מתפעים: (יח) לזועה. לזוה קרי: (יב) את עבדי הנבאים. חסר יו"ד קדמאה על פי המסורה דסימן כ"ו וכן הוא בספרים מדוייקים: (כב) ישמך ה' כצדקיהו. ב' חסר ותכרו כאחרים: וכאחב. כן כתיב ובחילופים שלנו בין מערבאי ומדנחאי נפל טעות וצריכין תיקון: (כג) שקר אשר לוא. בכמה ספרים מדוייקים מלא וא"ו ואל"ף וזהו אחד מן ל"ה מלאים שנמסר סימנם בפרשת ויקרא ובסמן במלת ויגאלו בפסוק זה: לוים. ברוב ספרים מדוייקים חסר יו"ד שנייה: היודע. היודע קרי: ועד. כל ועד בסגול חוץ מזה שהוא בצירי וג"ל הטעם שלמולם ועד שהם סגול לפי שמתרונם עדי עד אבל הידוע ועד שתרונו לשון עדות לכך הוא בצירי: (כה) בשמכה. לית ומלא ה"א: (כו) הענחתי. כ"כ לא כמו שכתוב בדפוס בומבירגו שגם ס"ד הענעתתי: (כה) ארכה. לית. חד מן ג' דגושים וחסר על פי המסורה וסימן בתיוב י"א: (לא) כה אמר ה' אל שמעיה הנחלמי. בספר אחד ישן כתיבת יד זה והכרו שבסמוך בשוא לבדו וכן במקצת דפוסים אחרונים אבל בספרים אחרים כתובי יד ודפוסים ישנים כולם שבפרשה בחטף סגול: (לב) איש יושב. במקצת מדוייקים מלא וא"ו וכן נכון ע"פ המסורה שנמסר בהאי סיפרא סימן כ':

ל (ב) כתב לך. התי"ו בקמץ לבד והוא מפוק: (ו) ונהפכו. בסגול בס"א וקל בס"א שרשים: (ח) ומוסרותיך. בהרבה מדוייקים מלא וא"ו גם אחר רי"ש ונמסר עליו לית ומלא: (יח) ויסרתיך. י"ס שכתוב בהם וְיִסַּרְתִּיךָ הוא"ו בחירק והיו"ד נחה כמו ויסדתיך בספירים (ישעיה נ"ד) ולפי דעתי הם מעים משפט המלה מהמנהג שכן בסוף סימן מ"ו כתוב מקלם פסוק זה ואין ביניהם הפרש במלה וו בניהם כתובים ויסרתיך הוא"ו בשוא דאם לא כן לא היה נמנע רד"ק מלאומרו כדרכו בכמה מקומות כן אמת שמצאתי את"כ בס"א שגם בסימן מ"ו כתוב עליו ויסרתיך הוא"ו בחירק: (יב) נחלה מכתך. התי"ו בשוא לבדו בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים וכן כתב רד"ק בשרש חלה וכן משמע מהגהה המדקדק בשרש נחל: (טו) שאסיף. יתיר אל"ף: (יז) כי אעלה ארכה. במקצת ספרים ארוכה בוא"ו בורק ואולם בסי' ל"ג נמסר סימן ארוכה ד' ב' מלא וב' חסר וסימן השני מעלה לה. כי אעלה ארכה. והעל ארוכה אלהכם (ד"ה ב' כ"ד). כי עלתה ארוכה (נחמיה ד'). ב' קדמאי חסר וזהו א' מן החסרים ויש לכל הגירסאות הכ"ף בריכה להיות רפה: (יח) ומשכנותיו. במקצת ספרים מדוייקים חסר וא"ו השני וכאחד מהם נמסר עליו ב' חד חסר וחד מלא ע"כ. וכן באיוב סימן ל"ט על פסוק ומשכנותיו מלאה מסורת עליו במקרא גדולה ב' חד חסר:

לא (א) כה אמר ה'. כאן מתחיל ראש הסימן: מלא חן. מלרע: (ג) ונכמת. בספרים קדמונים הוא"ו בגעיא: תמדו. בלא מאריך בתי"ו: (ד) תטעי. בדגש הטי"ת כמ"ש בישעיה (יז): (ז) הנני מביא אותם. במקצת מדוייקים מלא וא"ו ויפה עשו שכן לא נמנה זה עם החסרים בהאי סיפרא וסי' נמסר בסי' כ"ג: וילדת יחדו. ברוב הספרים כ"י חסר וא"ו אחר יו"ד וכן הוא בדפוסים ראשונים: (מ) ובתחנונים. בספרים מדוייקים כ"י הוא"ו במאריך וכ"כ בכלמשי: ואפרים בכרי הוא. מלעיל ע"פ המסורת ותכרו ראובן בכרי אתה: (יח) ובאו. מלעיל דטעם הורקא מקומו לעולם באות אחרונה: (יב) מיגונם. היו"ד נחה: (יג) ורויתי. ביו"ד אחר וא"ו וכס"א כתיבת יד בא מלעיל ובשאר ספרים מלרע וכן כתב רד"ק הטעם מלרע בסי"ו: (יד) לשנתם. כן כתוב בלמ"ד בראש המלה ואין לחוש על מי שמבב לכתוב כנמס בלא למ"ד: (טו) ועינך מדמעה. ובספר תילים את עיני מן דמעה וזהו אחד מן ב' ב' חילוף חד מן וחד מיחדין וסימן נמסר במסרה גדולה פרשת שמות: (יט) הבן יקיר. הבי"ת רפה: שעשועים. ממחלפת שעשעים: (כ) למעלה. המ"ם רפה והלמ"ד מעמדת בגעיא מכלול דף נ"א: הלכתי. הלכת ק' וכן כתב רש"י הלכתי כתיב וכל מקום שהלכת הלכתי אני ובמדרש איכה רבתי פסוק קראתי למאהבי א"ר חייא הלכתי כתיב את מוצא כשעה שגלו ישראל לבבל מה כתיב לאשכנם שלמתי בבלה וכו' ועיין מה שכתבתי בישעיה מ"ג וריקאנטי פרשת בראשית דף כ"ח: (כא) תסובב גבר. ברוב הספרים הסובב בשני טעמים: (כג) ונבעו כמדבר. בהרבה מדוייקים הבי"ת בקמץ: (כה) הקילתי. הה"א בשוא ובגול והם שלשה במסורת ובנים האחרים הם בספר תהלים סימן ג' וסימן קל"ט והמשרות הלוקות איכא דמסרי הכא ב' מלא ודין חסר ואיכא דמסרי ב' חסר וא' מלא: (לא) כיום הַחֲזִיקִי. בספר א' כ"י החזיקי וכס"א הה"א בסגול והחי"ת בחטף סגול וכן כתב רד"ק עוד מצאתי שבספרים מתחלפים יש מהן בטעם מלעיל בזי"ן וברוב מדוייקים מלרע: הפרו. הפ"א בצירי לא בקמן וזהו חד מן ד' הפרו במסורת: (לב) אלהכנה. בקמן חטף התי"ו לב"א ולב"נ בשוא ופתח כן הוא בחילופים וכ"כ רד"ק בפי' ובשרשים ותמהני בכמה ספרים התי"ו נקודה בשוא ופתח בב"נ דלא סמכינן עליה: (לג) כי הוא. הוא"ו עם דגש הלמ"ד בספרים מדוייקים ונמסר עליו לית מלא וכ"כ רד"ק בפי' ובמכלול דף ק"ם ואין לחוש לספרים שכתוב בהם בג' נקודות: (לו) אם ימשו. בס"א כ"י הטעם בדל"ת ובשאר ספרים במ"ם: (לז) ימים**. באים ק' ולא כתיב נדרים פרק אין בין המודר ומסורת ריש ס' אלה הדברים ואלו דבר שהוא הוא לנו לומר כי לעתים רחוקות ולימים רבים זאת הבשורה וכאשר נקרא באים קרב הקץ וקרבה הבשורה כך מצאתי בסדר י' דברים נקרים ולא נכתבים ופירושם ואלהם: ממגדל חננאל שער הפנה. בכמה ספרים קדמונים כ"י וגם בדפוס ישן כן כתוב בלא מלת עד ואין א גירסת רד"ק שכן כתב עד שער הפנה ר"ל עד שער הפנים וכן אמר כנבואת זכריה עד שער הפנים סימן י"ד וזכר גם כן שם ומגדל חננאל מכ"ל. וכן הוא בתרגום ובפי' הרי"א והמיכה לי מילתא טובא וכנגן הא תהא גריכא עיונא ודקדוקא וכתר הכי אשכחנא נמי בספרים דר' מנחם די לונזאנו מדפוס ויניציאה בנת ש"ד דעבר עליה קולמוס וכדאי הוא אותו וכן לסמוך עליו דודאי דק ואשכח הכי בספרי דוקני: (לה) קוה. קו ק' והקו"ף בפתח בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים: על גבעת גרב. וזה א' מן אותם שכתובים על ושנודים עד וסימן מסרתי בנחמיה י"ב: (לט) וכל העמק הפגרים. חד מן ל"ב

מתוקה כספרים ובמכורת במקצתם מלא יו"ד קדמאה ובתראה וכן נרחם מכורת פרשת ויחל ובקלף ספרים מלא יו"ד קדמאה ותבר יו"ד בתראה וכן מלאתי במקרא ישבה כ"י גנזיון נלחה לי תוקי מקדון שהוא חסר יו"ד בתראה ע"פ המכורת ע"כ לשונו. ומפה מכרה שלו כך היא מסחיפים ס' ר' מגמון מלא דמלא וסימנון מסחיפים תוהו בתוהו (שופטים ב) מסחיפים לשפל המוחה (ש"ב כ) וזע מרעים נגיש מסחיפים. ועוד שם מסחיפים (דברי הימים ב' כו) וכ' מסחיפים. כי מסחיפים תמנו. וקדמאי עלין מסחיפים (ירמיה כב) וכ' כאיב מסחיפים. וללמי שבכריכם ממסחיפים את כתרן (ש"ב ו) כלם מסחיפים כתם ע"כ. וכתוך יודע כתמה: (כט) מלחמה. מלם פה קרי וכתוב הד מן ע"ו מלין דכתיבין הדא מלם וקריין פרין מלין וסדורם נדברי הימים ס' כ"ו בס"ב: ז (ג) דכתיב. בכפיו רשין וכן תבנו שבמסוך: (ד) כיכל כ' כיכל כ' כיכל כ'. חד מן ג' פסוקים מכולהם ושניין בירמיה סי' כ"ב נס"ג ונגנת תגוז ריש דף ל"ו: (ט) בגנב רלח ונלף. שלשתם חכרים ות"ו אחר ע"ן בפעל: ונלף. נס"פ ות"ו נגעיל: (י) כתוכנה. במקלת ספרים מלא דמלא תחתם ס"פ המכורת דסוף פרשת אחרי מות נכון לכיוון חכר ות"ו תניין: (יא) כמעמד. כתוב בתכולת דף ס"ו שמ"ם כרכב וסי"ם נגעיל: (יב) כי לכונה על מקומי חבר בשילו. מלא יו"ד וכתיב ות"ו כלוף תיבה ע"פ המכורת בסוכות מד כי יבא שילה: (יח) כבשבעי. במקלת ספרים מלא יו"ד וע"פ המכורת במועדות ל' ל': (יט) מכעיסים. בקלת ספרים חסר יו"ד קדמאה ות"ו אחר כבשר זה סימן ל"ב: (כב) סוגיתי סוגיתי קרי: תוחם תחרן. במדוייקים מלא ות"ו ובן רלוי ע"פ המכורת בירמיה כ"ג וכן לויתי תוחם שבסוכות: (כה) ושלח. כלא ות"ו אחר ל"ד: (כז) (תליהם. ה"א מלא יו"ד שכן נמצר במכרת רבתא ערך ת"ל שבל תליהם בירמיה מלפים ס"כ: (כט) נזי נזוך. פנימ"ל בקלף הטוף מפני דבטות סוי"ן כמו כרני ושממי ושיני ס"פ בפרשת כרחשים אשר ניחם לכלכם ממנו: ובפליטי. בספרים מדוייקים סוף"ן נגעיל: (לג) ובימים שנלח. כס"פ סוף"ן נגעיל וכן סוף שמיטים נכן אחר: (לד) ומחנות. כרוב ספרים כ"י מדוייקים סחי"ם בכלם נקודים:

ח (ג) ויוציאו. יתיר ות"ו כן מלאתי בספרים מדוייקים מספרד וסוח חד מן י"ח מלין דכתיבין ות"ו כרוב תיבותיה ולא קריין וכו' נמצר במכרת רבתא ובכמה ספרים ויוציאו כתיב וקרי יוציאו ובכל אחד. וגרלה שבכתה כד"ק ויצאו כתוב וקרי יוציאו שכן כתוב בירמיה ובספרים יבנים וכן כתיב בעמיק בעל מכלל יוצי אבל בתקרא גדולה יש בתנוח בלבנון ולניך תקון: (ג) בכל המקומות. חסר ות"ו קדמאה עיין במכורת בסוף ל' ו': (ו) במרעפה. במרומתם קרי: וסוח. וסיח קרי: (יב) ובכבו כי תוסבה. בספרים מדוייקים חסר ות"ו ותחר יו"ד כתבנו בלמעלה בס"ב ובמסר עליהם כ' חבר וכן נמסר במכורת בסוף ל' ו': (יח) מי רחם. בתי"ף ובנביאים עם סיום בריי"ם ונס כ"י כתוב רוח סוח"ו ושומות סוח לשון תחמלה סוח"ו רק ענמנו מכני רוח ללחוד דכתיבו: (כו) קוח לבנות וגו'. עיין מה שכתבנו בפי' י"ד בספוק סדומה לזה: (כז) מדן נשמע מהם. בס"ם פנ"ן בלא מלרינ"ם ובסוח"ם בכוח לבדו וכמוהו סוד נחרו חיתה (חיוב לט): (יט) מרחקים. ס"ם בפסח וכן בתרתיה לכן תרחיקם (יחזקאל יג): בימוח. בתי"ף נמה וכן במכורת כל לשון תדמות עם ס"ם מפיק כן בן חד כ' לין בניין מכלול דף ל': (כ) לוח נוסענו. מלא ות"ו ותי"ף במקלת ספרים כ"י ודפוסים יבנים וכן נמנה במכורת ברבה ויקרא עם ל"ם מלאים בקריאה: (כג) תללי בת עמי. במקלת ספרים בניהו בחללי וכ"כ כד"ק בספרים וכתב מ"ו תללי חרב בכוח כלמ"ד בכוח לבדו. תת תללי בת עמי בלמ"ד בכוח ופתח ובסי"ם בפעל בניעל עכ"ל ונס"ד זה תללי במנחם ספרים כמ"ם נרים לך לן ועשה כמלה מירכח:

ט (ב) ותחי לא ידעו. בספרים מדוייקים חסר ות"ו תחר בתי"ף גם לא נחשב במכורת בכלל סמלאים: לא ידעו. סדי"ם קמוצה שגם בתניה ובתרתה נפעמים יש לחם דין בפסק במ"ם במכלול שקל בַּפָּעַר ומי בכתב לא ידעו בכוח סדי"ם לא ידע בין ימיו במחלו וזהו נ"כ אחד מן ס' קמלין בַּפָּעַר במכורת: (ג) לוא מרעהו בסמרו. בנביאים עם סרי"ש כתוב ות"ו תחר בי"ם: לדוגים. תחמם בכחר בספרים כתוב לוא בלי ות"ו: יעקב. בתי"ף בכוח לבדו וכל תחר יעקב חוש בר גם בכוח ושמה: (ד) ישמעו. בדגש הנמ"ד לחפרת מכלול שקל בַּפָּעַר: ז (ו) בוחב. שמוע קרי וים לחקרא ולמכורת כזה נח לחיות בוחב ונמלא שמוע כי ל"ם הלמח קטיל כתיבות בערכין פרק ג'. כלי יקר כוף פרכם קרם: (ד) מי רחם. בתי"ף במ"ם למעלה חסיון ת': (ט) והפקודים. במקלת ספרים מדוייקים חסר יו"ד תחר פ"ח ומסר עליו כ' חד מסר וחד מלא ע"כ. ועיין מ"ם ניחקרא"ל ח"פ: תחר לא ידעו. כן כתיב ולא קרינן ולמדרי מי שהומר ס"ח דעתם: (יו) והבה. בכ"ן שחלים: (יח) כי הפליגו. כל הקולה וכו' ות"ו תינו חלה עושה: (יט) בניחוב. מתחלה חכר ות"ו: (כב) אל יהחלל עשיר. בדפוס ישן כחוב ואל ות"ו וכן מלאתי בס"ח כ"י וכל מלן דכתיב בבדייהו מבני הלח חוח ואל יתפחל בגבור: ז (ב) נשוח ונשוח. כל נשוח בשמקרא חסר ות"ו ודין בלחוד מלא: (ז) ירחף. ביו"ד בחיבון לבד ות"ח סמעל נעלמם מסמכיה ומסכים ביו"ד בגעיל להוכות על יו"ד בנסקדם רד"ק: (ע) לוקף. טעם ממדעים לוקף חסר כי חיננו מן ד' מסרים ביתיב סימן מ"ח: (י) יכלו. בספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים חסר יו"ד וכן נמסר עליו ב' מסר וחכרו חסר לא יכלו סתים (ירמיה ב): (יא) לחניח בי. ביו"ד דגושה: ומן המות. בנביאים עם סרי"ם כתוב מן החות וטעות הוח. (יג) מקנה *לחרן. כתרן קרי: (טו) מעבה מעפעים. יש ספרים שכתוב כהם העתונים מלא ות"ו והוחים הם כי כהם ספרים נמכורת וחכרו בירמיה ג"ח: (יז) יוכבתי. יוחנה קרי: (יח) וכלרתי נסם. מלעיל בטעם ברי"ם ושיין מ"ם בלפניה סי' ג': (יט) נהלה. בתי"ם כתוב לבדו בד"ק ושיין מ"ם בתילים סימן קכ"ג: (כ) יעלני ואיתם. יש ספרים בחוח"ו נגעיל: יֵאָל (ל) ובכרכם. יוחנן הכהן ומלוינון נרחם בחי"ו בס"ם קורח ובכרכם בתקן הפיו"ו ותחתו מלחתו בכל ספרים סמדוייקים ובכרכם נכגון הפי"ו כל זה לבון ד"ק ולוחה בספרים שלם מחורנם ומלוין: ומל יבבי יכובכם. בדפוס ישן כחוב ואל ובכוח הוח כי ע"פ המכורת כחוב ומל מיין במכרה גדולה בשרש יבב: (פוחם): (ד) ומבחים פוחם. בכרוב ספרים מדוייקים מלא ות"ו וכן נמנה בכאי מפרה כיש סימן כ"ג במנין כתפרים: (ט) ומעלת קבר. במלרינן הנו"ן בס"ם: (י) יבנו. בספר תחר בפרקי נכתב בלחו טעמו מלעיל גם בספר תחר קדמון כחוב עליו מלעיל לחכל שמו מלרע עיין מ"ם בשרשם בבעליך: על עונת. חסר ות"ו תחר בתי"ן גם במכרת נמחיב ריש סימן ס' לח בא במכבר כתלמים בגעיבה: לחוחם בתלמים. בכרוב ספרים מדוייקים מלא ות"ו וכן נמנה במכורת עם התרים דנביחים וכתוכים: (יב) ובלכו עמי יסובב. בוח"ו נגעיל בס"ם: (טו) בסך. י"ם בכוחב בשם עֵיבָל: סמלה בקול מסנה דרים ישתקלו בלא ות"ו וכן במכורת סמולה ג' פ' בקול: מלה ות"ו תחר: (כב) ובנוחיהם. מתחלת חסר ות"ו בתר ות"ן:

יב (ב) גם עשו ערי. בס"ם רפה: (ד) ישבי גב. במקלת ספרים כ"י ודפוסים ישנים מתרוץ ניו"ד: (יג) ושמו תעים. כתב רש"י ספר שנקוד כו זְרֻעָה בחיבור בי"ן ביכוח הוח: מהלו. סחי"ם בשוח לבדו וכן תברו ע"פ המכורת ולא נח לו: על ספר יוסף (עמוס ו) ועיין מ"ם בעמוס שם: (טז) לחן דרכי. סדל"ם מעמדם בגעיל ומכורת בעל לוים בגעיל דד"ק בביחוח וכברים וכן מלאתי בס"ח: יֵעָ (ו) לח יללה לכל. מה בכחוב בעק"ג כן בספר מוגה כ"ל שכן כתיב לח בלח ות"ו: (יב) בידה לח נדע. חילוף מכרתם חני רוחה חיכח דמכרי בידוע כ' מלא ות' חסר וסימן בידוע נדע דמקן ודין דהכח ולחיך בידע מדע כי כעליס מלך בבחי ספרי סימן מ' ולחיכ דמכרי כ' חסר ות' ואחרי מכרתם לח מסיומי כ' ניסו ממנה ובמכר ועיתח לי למיחר דמכרת בסריחת עפי עדיפת דנכתי דיקי נקטי כוותח דפוריחה מלא בס"ם שם ודורמיח חכרים: (יג) ותח בעניניהם. י"ם חכר ות"ו קדמאה: שכרון. בכ"ף: (טו) יהבך. במכורת כ' חד מלא ותד חסר ובספרים כ"י ודפוסים ישנים זכו חסר ובמלה כוח גם חבך לח יחסיך ממך (חבליס קלט) ובניסס בחי"ם בכוח לבדו: ישחת. ושים ק': (ז) בְּמַחֲרִים חכבד ובמכבד: כ"כ בתרכת: מפני גוה. בס"ח רפה: מיני למעב. בס"ח יבן. כתוב בכלדו עֵינַי ס"כ ותין כן בספרים שלנו: (יט) בגלח שלומיה. כרוב המדוייקים מלא ות"ו (כ) שלי. בתי"ק: ולחי. ולחו ק': (כא) ותח למדת, בספרי דפוס כתוב למדתי ניו"ד ומכורת עליו יסיר יו"ד וכספרים כ"י מדוייקים כתוב בלא יו"ד גם לח נמנה במכורת ריש סימן לכיוון יו"ד דכתיבין יו"ד בכוח חיבותיה ולא קרי' ומלח למדתי דפוס כוח ניריחיה כ' בשקוח עם

היות לנו סהרעס ממסרה אחת והיא זו רשה ד' קמצין כתובים ה"א וסימנם נמסר בפרשת ויגש ובתילים סימן פ' ומדחזינן בכולהו ספרי דהדין דישעיה כתיב בצירי ולא חשיב ליה בעל המסורת בהדי אחריני דכתיבין בה"א ובקמץ קטן שמא מינה דכתיב ביו"ד ותימה דחד מן ד' דמסרה זו הוא רעה ישראל האזינה ובדוכתא דהפרא דידן בסגול ובמקרא עתיקא כ"י אשכחנא הדין דישעיה בה"א וצירי ונמסר עליו ד' ודילמא ה"ל דהדין חד מן ד' קמצין ורועה ישראל כמרעה טוב ירעה אותנו : (יב) בוקע. בה"א קדמון מהפרד בב' טעמים וכן נמנה בסוף מסרה גדולה שלנו בשטא חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה ודכוותיה מֹנַע בר (משלי י"א) בֹּצֵעַ בצע (משלי א') ועיין מ"ש לקמן בסי' ס"ו : (טו) מזבל קדשך. ברוב ספרים כ"י הבית בג' נקודות וכן כתוב במ"ג בגליון ברוב הספרים חסר : איה קנאתך וגבורתיך. במקצת ספרים כ"י כתוב וגבורתיך הרי"ש בקמץ והוא טעות כי ברוב הספרים בחולם וכן במסורת ג' בלישנהון בקריא וסימנהון אחר ישפט כמעשיך : איה קנאתך. דור לדור ישבח מעשיך. חד בתורה חד בנביאים חד בכתובים ע"כ . והשבתם בחולם. ובמקרא גדולה ריש ס' ואתחנן הובאה מסרה זו ובסוף כתב ב' קדמאי גבורתך כתיב ואח"כ זה דישעיה חסר יו"ד וכן בס' תילים נמסר שם ב' חד מלא וחד חסר ושל תילים מלא יו"ד בנוסחי דיקי א"כ זה דישעיה חסר וכן הוא במקצת הספרים אבל בספרים ספרדים מלא יו"ד כמו שהוא במקרא גדולה עצמה בפסוק ובמסורת וכ"י מצאתי הוב ג' בלישנא ולא האריכו יותר ואתה מכן אומרת ג' חסר בלישנא וכן נמסר במקרא גדולה ס' ואתחנן וודאי דעל וא"ו בתר רי"ש נאמר וכך הם שלשתם חסר וא"ו בתראה בכל הספרים ועיין עוד מ"ש בס' ואתחנן : והתאפק. הוא"ו בגעיא בה"ס : (יט) לא משלת בם. במסרה רבתא תנו זה עם ד' סבירין בה וקריין בם ולא ידענא מאי סבירין שייך הכא לכן נראה שהגרסא הנכונה כמו שמצאתי במסרה כ"י דמסיר ג' בלהוד וליכא פסוקא הדין בגווייהו : נזלו. דגש הלמ"ד לתפארה רד"ק בפי' ובמכלול שקל פָּעַל :

סד (א) בקדח אש המסים. לית דכוותא בה"א : (ד) וַנָּ֫הִ֫טָא. כן נקוד וליכא פלוגתא' שהכתובה במקרא גדולה : (ה) ועוננו. חסר יו"ד הרבים מהמכתב רד"ק וכן ותמוגנו ביד עוננו שבשמוך בספרים מדוייקים : (י) הללוך. הלמ"ד בשוא לבדו כמנהגנו :

סה (א) ללוא שאלו. מלא וא"ו ואל"ף : ללא בקשני. מלא ללא חסר וא"ו וכן מלא בקשני בשלש נקודות ברוב הספרים : (ג) ומקטרים. בספרים כ"י הוא"ו במאריך : (ד) ופרק. ומרק ק' וע' הגהת שרשים שרש מרק : (ז) ראשונה על חיקם. אל חיקם ק' כן הוא בספרים שלנו בדפוס כ"י ושבפסוק שלמעלה כתוב וקרי על אבל בפי' רד"ק שבמ"ג שנת ש"ז כתוב הראשון כתוב אל וק' על וזה השני על וקרי אל חיקם ובמקראות אחרות קדמוניות עם פי' רד"ק כתוב באופן אחר ז"ל הראשון כתוב אל וקרי על וזה השני על חיקם ובעל מכלל יופי כתב גם הוא לשון זה עצמו. (ט) ומיהודה. ובמקצת ספרי הדפוס כתוב ומיסודה ביו"ד בשוא וטעות הוא כי בספרים מדוייקים כ"י הי' נחה וכן נכון ע"פ המסורת כ"י שנמסר עליו ב' וחברו מסיר מירושלים ומיהודה (ישעיה ג') שגם הוא היה נחה וכן נמסר שם במקרא גדולה ב' בסיפרא : (יא) והממלאים. הה"א במאריך וקלה הלמ"ד ועיין מ"ש באיוב סי' ג' : למני. המ"ם רפה והלמ"ד בלא געיא ר' יונה בספר הרקמה ומכלול דף כ"א ושרשים שרש מנד : (יד) ומשבר רוח. בספרים מדוייקים השי"ן בצירי וכן כתבו בשרשים : (יח) ירושלם גילה. לא מפיק ה"א : (כב) יבלו. ע' מ"ש באיוב כ"א : (כג) לא יגעו לריק. כתב המכלול בדף קכ"ב שבא ביו"ד האיתן לבד ע"כ. וכן הוא ברוב ספרי הדפוס והיו"ד במאריך בספרים כתובי יד ובמקצתם בשני יודי"ן וגם במאריך ואף לספרים שכתוב ביו"ד א' קריאת הנימ"ל בשוא נע לדעת רד"ק וכן ויגעו עמים בדי ריק ירמיה נ"א ובניהם הובאו במכלול בדף הנ"ל :

סו (ג) מכה איש. הכ"ף בצירי לא בסגול : ערף כלב. קריאתו בשני טעמים והוא פועל עבר כי השם הוא מלעיל ערף ולא פנים לד"ק ועיין מה שאכתוב בשמו ביחזקאל כ"ב על פסוק גדר גדר ומה שכתבתי בפרשת קרח על ויוצא פרח : מברך און. בשני טעמים ועיין מה שכתבתי בישעיה מ"ט ובפרשת ואתחנן סימן ד' על השמע עם : (ז) חבל לה. החי"ת בצירי וכל שארא בסגול בכל ליתן מסורת ורד"ק בשרשים ורב פעלים : (ח) מי ראה כאלה. במקרא ישנה מויניציאה נדפס מכתון ומי בוא"ו ולא ידעתי מי הכניס כלב המדפים זה הספק לולא שמצא בתרגום ומן חזא כאילין ולא שמעתי ולא ראיתי כן בשום ספר ובמקרא הנזכרת עצמה מתורגם מן חזא בלא וא"ו. אם יולד גוי. בשני טעמים והלמ"ד בצירי כן הוא בספרים כתובי יד מדוייקים ובספר הדפוס בטעם אחד לבד בוא"ו והלמ"ד בסגול : (יא) מזיו כבודה. בזי"ן כמו מזיו לאפוקי מי שכתב מזין בוא"ו : (יז) אחד בתוך. אחת ק' : (יט) תובל. במקצת ספרים תבל בשלש נקודות : (כ) והביאו את כל אחיכם. (אמר רפאל חיים המגיה במקרא גדולה נמצא בפסוקא הדין תרי פסיקתא חד בתר תיבת הגוים וחד בתר מנחה ואילו בדפוסי ויניציאה נמצאו תלת תרי כמה דכתיבנא ותליתאה בתר תיבת אחיכם ולכאורה הוה אמינא דדילמא חדא מינייהו פסשטתא היא אבל כדחזינא במסרה רבתא בערך אות פ"א בפסיקתא (נדפסה בשנת רכ"ו) אשכחנא דלא כנכתא דדין ולא כנכתא דדין דהרי התם ליתו אלא הרי חד בתר אחיכם וחד בתר מנחה ותו לא ע"כ) : (כג) יבא כל בשר להשתחות. במסורה סוף פרשת שמיני חשיב ליה עם י"ד דסבירין יבואו וקרינן יבוא ויונתן שתרגם ייתון הוא למאי דסבירין כפשטא דקרא וכן דרכו ברוב המקומות :

ד' ספרים נגמרים בפסוק שלמעלו וסימנהון יתק"ק*) ועיין בבבלי וירושלמי ריש פ' אין עומדין ויפה תראה שם ואגדת תילים מזמור ד' ושיפרי ריש פרשת וזאת הברכה :

ירמיה

א (א) דִּבְרֵי ירמיהו. טעם המלה מירכא : (ה) אצורך בבטן. כן כתיב בוא"ו וקרי הצד"י בקמץ חטף והוא חד מן מלין יתירין וא"ו וחטפין קמצין על פי המסורת : (ו) ואמר אהה. ה"א שנייה במפיק בספרים כ"י ודפוסים ישנים וכן כל אהה שבמקרא : (י) לנתוש ולנתוץ. התוי"ן רפויות : (טו) לכל משפחות. בה"כ הכ"ף במאריך ועיין מ"ש בפרשת ראה על כל הבכור. ונתנו. בה"ס הוא"ו בגעיא : (טז) למעשי ידיהם. חד מן י"א דכתיבין יו"ד וסימנם במסרה רבתא ורד"ק כתב יש ספרים שכתוב בהם למעשה בה"א וטעות הוא וע"פ המסורת ידענו זה : (יז) ואתה תאזר. בספרי הדפוס האל"ף בחטף סגול ומלא וא"ו ובספרים כ"י מדוייקים האל"ף בשוא לבדו וחסר וגם רב פעלים כתב שהאל"ף בשוא נח ע"כ. וכן נאזר בגבורה תילים ס"ה האל"ף בשוא לבדו : (יח) ולחמות במקצת ספרים מלא וא"ו קדמאה בתר חי"ת וחסר וא"ו תניינא בתר מ"ם ובספרי ספרד בהפך ומסורת מסייעא להו דוק ותשכח. ויונתן תרגום וכשור דנחש אולי היה קורא ולחמת כלשון יחיד דומיא דעיר מבצר ועמוד ברזל. וגם במקרא ישנה דפוס ויניציאה יש הערה מזה אבל לא מצאתי כן בשום ספר :

ב (ב) הלך. ברוב אלנו מהמסורת שהוא חסר וא"ו וכן הוא בספרים מדוייקים ומאת כי תדרשנה בסוף ויקרא : וקראת. בספרים כ"י מדוייקים הוא"ו בגעיא : (ג) ראשית תבואתה. כתוב בה"א והתי"ו בחולם וכן הברו שבחומש יחזקאל והיתה תבואתה ללחם ע' זכר פרשת משפטים דף קכ"א ופרשת האזינו דף רל"ו ותיקונים תיקון ס"ו : יאשמו. האל"ף בשוא לבדו רד"ק : (ד) וכל משפחות. בה"ס הכ"ף במאריך כמו שכתבתי לעיל סימן א' : (ז) ואביא אתכם אל ארץ הכרמל. מלא יו"ד ואל"ף כמ"ש בספר זה סימן ל"ה : (י) והתבוננו. בספרים מדוייקים כ"י המאריך בה"א לא בבי"ת ומכאן ראיה שאין מאריך הזה מניע השוא הבא אחריו דאל"כ לא היתה הבי"ת דגושה ודומה לו אתר השגלתו דפרשת נשא השבבדי כהרבה דסוף נהום ורבים כיוצא בהם בלשון התפעל שהם דגושים אחר התי"ו וכבר דברתי מזה במאמר המאריך ואין להאריך כאן : (יא) ההימיר. במקצת ספרים כ"י חסר יו"ד ראשונה ורד"ק כתב כתיב ביו"ד בין ה"א והמ"ם : ועמי המיר כבודו בלא יועיל. זהו א' מן י"ח תיקון סופרים שבמקרא והיה לו לומר כבודי אלא שכינה שכתוב עדרש ילמדנו ומכילתא פ' בשלח ומסורת ופי' תיקון סופרים אחר נאריכה בזכריה ב' : (יג) ושערו. השי"ן שמאלית כמו בסמ"ך ענין בערה : חרבו. החי"ת

נקראת בקמץ חטוף והוא צווי מן הקל כמו שמו ושעלו והמסורת פליג ליה חטף וכתב נ"י יונה בספר הרקמה כי יש אנשים שהיו קוראים אותו כמו חרבו פני האדמה והיו מחשיש אותו נ"כ צווי אבל מן הדגוש כמו פרקו גומי הזהב והביא הוא עליהם מפני המסרה הנ"ל ועוד המסרה על חרבו השים אומרת שהם שנים ובפסוק רד"ק בפי' ושרשים ומכלול דף י"ט : (יג) בארות בארת. כן ראיתי בספרים מדוייקים וגם במקצת דפוסים קדמאה מלא וא"ו תניין חסר ובמקרא גדולה כתוב שבהספרים אחרים שניהם חסרים ויש מחלוקת בדבר : (טו) נצתה. נצתו קרי : (טז) ותחפנחס. ותחפנחס קרי : (יז) הלוא. מלא וא"ו ע"פ המסורת : עזבך. השי"ן בקמץ לבד והוא חטוף : (כ) אעבוד. אעבור קרי ברי"ש והכתוב בדל"ת והם שנים במסורת וחברו בעזרא ח' כמ"ש שם : (כא) כלה זרע אמת. כתוב בה"א וכן ראוי ע"פ המסורת שנמסר בשמואל ב' סי' ב' דכל ספר ירמיה כתיב כלה בה"א בר מן תרין בחד פסוקא כי מקטנם ועד גדולם וגו' בסימן ו' ומאי דכתיב התם במסורת וסי' כי מקטנם ועד גדולם דירמיה סי' ו' נ"ל ב' בפסוק אבל אותה שבפסוק כי מקטן ועד גדול בירמיה סימן ח' שניהם בה"א ועיין מ"ש בסוף מלאכי בס"ד ובהקדמתי פ' בראשית כלה זרע אמת כלה כתיב רמז לכלה הכלולה מן הכל שהיא זרע אמת כד"א תתן אמת ליעקב וכו' : (כג) אחרי הבעלים. כן כתוב אחרי בלא וא"ו בראשית הכלה וראיתי מי שנסתפק בזה וגם בה"א כ"י ובנביאים עם פירוש הרי"א כתוב ואחרי וכן נראה מהתרגום . ובספרים אחרים אינו כן : (כד) נפשו. נפשה קרי : בהדשה. אין בחי"ת מאריך : (כה) וגורנך. וגרונך ק' : (כז) ילדתני. ילדתנו קרי : (לא) מאפליה. במקצת ספרים כ"י מדוייקים המ"ם בפתח והאל"ף נחה בלי ניקוד ומקצתן האל"ף בשוא וכולן הפ"ם בלא מאריך והפ"א בצירי ובדגש קל והיא מלה אחת בשקל מַפְעֵלְיָה כמ"ש רד"ק בשרש אפל ושרש שלהב ובעל לוית חן בפ' י"א מהשער השמיני ובתרי טעמי ע"פ המסורת והה"א רפויה וכן נמסר במ"ג סוף פרשת בשלח וגם רד"ק כתב בפירוש ובשרשים שהמ"ם בפתח והאל"ף בשוא. עוד כתב היה ספרים שנקוד בהם מַאְפֵּלְיָה המ"ם בשוא והאל"ף בפתח והפ"א בדגש חזק עכ"ל. עוד מצאתי במקצת ספרים האל"ף בחטף פתח ובדפוס אחר שתי מלות ואשלו ואין נוהג לכם : (לג) למדתי. למדת קרי :

ג (ב) שגלם. שכבת קרי : (ד) קראתי. קראת קרי : (ה) הנה דברת. במקצת דפוסים ישנים כתוב דברתי ביו' וק' בלא י' וכן מצאתי במקצת ספרים כ"י וגם רד"ק כתב כן אמנם בספרים אחרים מדוייקים כ' בלא י' גם לא נמנה במסורת בריש ספר מלכים עם מלין דכתיבין יו"ד בסוף תיבותא ולא קריא וראיתי גם כן מסרה אחת כ"י ממלת אלו ואין זה מכללם : (ז) ותראה. ותרא קרי : (ט) והחנף. החי"ת בחטף סגול : (יב) הלוך וקראת. בספרי ספרד הו' בגעיא : לפונה. מלא וא"ו ועיין מ"ש בסימן כ"ג : (יט) תקראתו. תקראי ק' : תשובו. תשובי קרי : (כב) ארפה. לית כתיב ה"א : הננו בקלות שני הנוני"ן ובשוא הראשונה ע"פ המסורת כמ"ש ביהושע סי"ט : (כג) המון. בספרים רבים הה"א בחטף פתח ורד"ק כתב בשרשים שהוא קמוץ וכן ס"א המוליטולא נכתב בלדו יפה בספר מוגה בקמץ : (כה) ותכסנו. בה"ס הוא"ו במאריך וכ"כ הבלמשי :

ד (ה) ותקעו. תקעו קרי : מלאו. צווי מהדגוש והוא קל הלמ"ד והיה ראוי להדגש רד"ק בפירש ושרשים ורבי יונה בס' הרקמה ועיין מ"ש ביחזקאל ט' : (ז) מסבכו. הבי"ת דגושה וכתב המכלול במשקל פָּעַל שהנפרד ממנו סְבַךְ והיה לו לומר סֻבְּכוֹ הבי"ת בחטף קמץ אלא שהספיק לו בשוא לבדו להקל כמו שאמרו מִכְּתָנוֹת ויפשוט בְּכְתָנוֹתָם החי"ו בשוא לבדו ועיין עוד שם ובשרשים כתב מִסֻּבְּכוֹ הבי"ת בשוא ופתח ויש בשוא לבדו ודגש הבי"ת לתפארת ע"כ. ובספרי הדפוס וגם במקצת ספרים כ"י הבי"ת בשוא לבדו וי"ס כ"י שהבי"ת בחטף קמץ כמשפטו : (ט) והנבאים יתמהו. בה"ס חסר יו"ד קדמאה גם במסורת דספרא סימן כ"ו לא נמנה עם המלאים : (יא) יאמר לעם הזה. בספרים מדוייקים כ"י הלמ"ד במאריך והמקף בין שתי המלות : (יב) יבוא לי. בספרים מדוייקים כ"י ובדפוס ישן הגגלל ביו"ד : (יח) דרכך ומעלליך עשו אלה. כל הספרים הכתובים בשורק מוטעים כי הוא מקור וצריך להיות בחולם והוא מן הכתובים וא"ו בסוף ע"פ המסורת וסי' נמסר בירמיה כ"ב וכן הוא בספרים כ"י ודפוסים ישנים ובמכלול דף קנ"ב ומה שנרשם בגליון המכלול כנגד פסוק עשו אלה לך (יחזקאל כג) הוא טעות המחוקקים וצ"ל ירמיה ד' ופיין עוד מה שאני עתיד לכתוב בזה הענין בירמיה כ"ב בע"ה: (יט) מעי מעי. בהרבה מדוייקים אין פסוק אחרי מעי הבני : אחולה. אחילה קרי : קירות לבי. במדרש קהלת רבתי פסוק כי הרב חלומות בפיינא דחזקיהו ר' הונא בשם ר' יוסי אמר בקירות לבו נשא פיניו שנא' מעי מעי אוחילה קירות לבי וגו' לבו כתיב ע"כ. ותמיהא לי טובא מאי קא דייק מדכתיב לבו ועוד קשה דבעל המסו' לא חשיב ליה עם מלין דכתיב וא"ו בסוף תיבותא וקריין יו"ד לכן נראה דלא גרסינן ליה וגם בירושלמי פרק תפלת השחר ליתיה וכן כתב בעל אות אמת לבו כתיב יתר ע"כ. ויותר יש לתמוה על בעל מתנות כהונה שכתב כלשון הזה לבו כתיב כן דרך הספר להודיע לנו המסורת אע"פ שאין בו נוגע לפי דרכו : שמעתי. יתיר יו"ד : (כ) שדדו : אהלי השי"ן בג' נקודות בכל ספרים שלנו וכן כתב רד"ק בשרשים אבל בעל שפת דברי בסוף ספרו כתבו בקמץ רחב שֻׁדְּדוּ : (ל) ואתי שדוד. ואת קרי : כי תעדי : כן כתוב כי בלא וא"ו :

ה (א) ודעו ובקשו. בספרים כ"י ודפוס ישן קל הקו"ף כמשפט רוב הבנין בזה השורש כמ"ש בשרשים ור' יונה הביאו בספר הרקמה עם הקלין כמו קראו מלאו שבפ' הקודמת : (ג) לכן לשקר. סבירין אכן כמו אכן לשקר מגנעות דלעיל כימן ג' מסורת שמואל א' כ"ו : (ג) ולא חלו. יש ספרים ולא בגעיא : (ו) ישדדם. כן כתוב בספרים מדוייקים ובהלגו וכתב רד"ק בפירוש ובמכלול דף קפ"א ובשרשים שבא שלם ונקוד על דרך החסר כמו שהיה כתכרון הכפל יְשָׁדְּדֵם כי נקוד השלם היה יְשַׁדְּדֵם כמו ישמרם והוא משקל ויתכן היותו מבנין פועל הכבד הדומה למרובע מן יְשַׁדֵּד מגבוהם (הושע י') וזה כמשפטו והוא הנכון עכ"ל. ולכל האופנים קריאת השי"ן בקמץ חטוף כמו ושדדו את בני קדם (ירמיה מט) שדדה נינוה (נחום ג) ועיין בספר ההכנה אות י' ומ"ש בס"ד בתומור ע' על חנני : (ז) אסלוח. אסלח קרי : ואשבע. בכל ספרים כ"י בשי"ן שמאלית וכן פירש המתרגם והמפרשים : (ח) מוזנים. מיזנים קרי ביו"ד והכתיב בוא"ו כן הוא למערבאי : (יב) לוא הוא. מהחלפת לא הוא וכן לוא כראה דסוף פסוק מתחלפם לא נראה אמנם במסו' פרשת ויקרא נמנו שניהם במנין ל"ה מלאים : (טו) כלם גבורים. במקצת ספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן נכון ע"פ המסורת כי לא נמנה במספר ז' חסרים ביהושע סימן י' ובפיר השירים סי' ג' : (יז) ירשש. חסר וא"ו ונמסר עליו במקצת ספרים כ"י לית וחסר וי"ס מלא : אתה בוטח. למערבאי מלא וא"ו ולמדנהאי חסר וכן מצאתי בכמה מדוייקים כ"י מלא ומסורת משלי כ"ח אתיא כמדנחאי דאמרה כל נביאים חסר בר מן ב' וכי' אשר אתה בוטח בו דישעיה ובארץ שלום אתה בוטח (ירמיה יב) : (יט) ואמרת אליהם. יש ספרים מלא יו"ד : (כד) וירה. יורה קרי כן הוא במקצת מדוייקים :

ו (ד) נטלי ערב. במדוייקים הלמ"ד בשוא לבדו והצד"י בלא מאריך ויש מהם שהצד"י במאריך ומה שכתב בעל מכלל יופי במקום הזה הוא לשון המכלול דף ל"ד ומה שעלה על לבי בענין זה כבר כתבתי בריש פרשת לך לך : (ו) כרתי עצה. לא מפיק ה"א וכן הוא למערבאי ודלא כמדנחאי : וקבה לי שלא נמנה עם הזוגים הד מפיק ה"א וחד לא מפיק דלא תמחים את עצה סוף פרשת שופטים מפיק תה לא מפיק וכן מתורגם בם לא תחביל ית אילנה וכאן מתורגם קוצו אעא וי"ל דבפלוגתא לא קא מיירי : (ז) כהקיר. חצי המקרא בפסוקים כן מצאתי בשתי מקראות כ"י : בור. ביר קרי והמלה מלעיל בשני פשטי"ן : (י) לא יחפצו בו. בספר אחד כ"י כתיב ולא בוא"ו וגם במקרא ישנה מויניציאה יש הערה מחילוף זה ובספרים אחרים כתוב לא בלא וא"ו : (יא) ואת חמת ה' מלאתי. יש פסיק בין ה' למלאתי כי מלא כל הארץ כבודו : (יג) כי מקטנם ועד גדולם. כל זה הענין הוא כתוב למטה סימן ח' עם שאר הפסוקים הבאים אהר זה בשלום שונות למטה כתוב מקטון ועד גדול והנה מקטנם ועד גדולם. למטה כלם בה"א והנה כלו בוא"ו. למטה וירפו והנה וירפאו והוא חד מן ד' זוגים מן ב' ב' קדמאה מפיק א' ותנינא לא מפי' א' ובי' בד"ס א' ז'. למטה לא בשר בה עמי. והנה את שבר עמי : (כח) ואבדו. ואבדו קרי : (כט) תמאי. סלאו קרי : תלכו קרי : תלכי. (כח) כלם סרי. בה"א נכתב בלדו כ"א קרי ע"כ. ובכל הספרים כתיב בסמ"ך וכן הוא במסורת וכ"כ רד"ק : מצתיתם תמם. יש

השירים רבה על פסוק דודי לי ואני לו נדרש ולאומי מלא מלשון ולאם מלאם יאמץ וכבר כתבנו בס' לא שבמקומות רבים המדרש חולק על המסורת והמסורה נקיטינן : (ו) ידעי צדק. בספרים מדוייקים כתובי יד ודפוס ישן חסר וא"ו : (ט) עורי עורי. שניהם מלרע וכן במכלול דף קל"ז והשלישי בפסוק מלעיל : המתנבת. בס"א ישן כ"י ההי"ת בשוא לבדו וכן בדפוסים אחרונים אבל בספרים אחרים כ"י ודפוסים ישנים בשוא ופתח על משקל המחרבה שבסמוך וכן נקוד בשרשים ובעל הלשון : (יא) ישיגון נסו. ולמעלה מזה בפרשה חזקו ידים רפות ישיגו ונסו וסי' וא"ו נו"ן כמ"ש : (יג) כאשר כונן להשחית. י' דמטעין דסבירין אשר בקריאה וסימן במסורת יונה סימן א' : (כ) המלאים. המ"ם רפה והה"א סמוכה במאריך : (כג) ביד מוגיך. י"ם ביד דכוו מוגן ליך נראה שהיה קורא מוגיך בנו"ן שרשו יגה הגהת שרשים שרש יגה :

נב (ב) התפתחו. התפתחי קרי : (ג) כי כה אמר ה' חנם נמכרתם. בפ' הקורא את המגלה עומד עלה דמתני' דקתני ואם היו שלשתן ג' פרשיות קורים א' א' אמרינן בגמ' כגון כי כה אמר ה' חנם נמכרתם : כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי. ועתה מה לי פה וגו'. והכי איתא במס' סופרים פ' י"א ולא מצאתי כן לא' מהספרים : (ה) משלו. משליו קרי : (ו) המדבר הנני. הה"א במאריך והמ"ם רפה : (יד) משחת. המ"ם בחירק :

נג (ד) חלינו. ביו"ד אחד לבד : ומכאבינו סבלם. יש ספרים שכתוב ומכאבינו *הוא קרי ולא כתיב ולא ראיתי כן אלא במקצת דפוסים אחרונים ואין זכרון מזה ברשימה גם לא נמנה במסורת עם מלים דקריין ולא כתבן ומלת מכאבינו חסר וא"ו אחר אל"ף למערבאי : מכה אלהים. יפה בצירי כי הוא סמוך והנוקדו בסגול מועה טעות גדולה כי אין השם מוכה חלילה וכן במסורת מכה ב' וקמץ חד כתיב ה"א וחד כתיב יו"ד מכי חרב במלחמה (ירמיה יח) : (ה) שלומנו. יש נוסחאות חלוקות ורובן של מדוייקים מלא וא"ו וחסר יו"ד ובספר ישן מאד ביו"ד : (ז) נגש והוא נענה. השי"ן שמאלית כמ"ש בישעיה כ"ט וכן פירשו רש"י ורד"ק מלשון לא יגוש את רעהו ומהתרגום נראה שהוא בשי"ן ימנית ועיין מאי דקיל וטרי מסדר המסורת במקרא גדולה על נגש השי"ן שמאלית ואין כתבנא בכל חד וחד מאי דחזי לן : כרחל. נאלמה. בדפוסים ישנים ובספרים כ"י האל"ף בחטף סגול וכן נקוד בשרשים ובעל הלשון וכתב רד"ק שהמלה מלעיל :

נד (א) רני. הרי"ש בגעיא : שוממה. במקצת ספרים חסר ובקצת מדוייקים מלא ואני יושב משומם כראותי רבוי החילופים שנפלו בספרים ורע עלי מאד המעשה כי בכל יום ויום הולכים ומתרבים והמדפיסים הולכים חשכים ואין נוגה להם ואין דורש ואין מבקש הבת חילוף זה נולד מזה שנמצא במסורת שוממה ג' ובמקצתן שוממה ג' ב' חסר וא' מלא וסימן ותשב תמר ושוממה (ש"ב יג) נתנני שממה כל היום דוה (איכה א') כי רבים בני שוממה ע"כ. ולא נתפרש איזהו המלא : (ט) כי מי נח. יש מחלוקת בספרים במלה הזאת ברוב הספרים הם שתי מלות ויש ספרים שהיא מלה אחת כמו כימי נדת דוה וכן תרגום יונתן כיומי נח מרד"ק : ומגער בך. השי"ן נקרא בקמץ חטוף כ"כ רד"ק בפי' ובמכלול דף קפ"ט בענין קריאת השוא על שלשה דרכים וא' מהם כשיבא אחריו אחת מאותיות אהח"ע שקריאתו נוטה לקריאת אותה האות כתב וכן על הקמץ חטוף כמו ומגער בך קריאת הגימ"ל נוטה לקמץ חטוף מפני העי"ן ויש ספרים מדוייקים שהגימ"ל נקודה בקמץ חטף ע"כ. וזרוע כזה וּטְהָר ידים יוסיף אומץ (איוב יז) : (י) מאתך. זה לבד נמצא בצירי התי"ו בכל המקרא מכלול דף ר"ס וכל האחרים בקמץ והם חמשה ע"פ המסו' וסימנם במלכים א' סי' כ' : (יב) ושמתי כדכד. הכ"ף ראשונה דגושה ושנייה רפה ובספרים מדוייקים כ"ף ראשונה במאריך ומכאן נ"ל ראיה שהמאריך הבא תחת תנועה קטנה אינו מונע השוא בא אחריו שזהו נח בלי ספק כמו נלאיתי כלכל והם שנים דומים על פי המסורת כמ"ש בירמיה כ' ובמאמר פרטי אשר לי בענין המאריך הרחבתי הדיבור וכאן כתרתי בקיצור :

(טו) הן. הנה ק' : נה (ב) בלא לשבעה. ברוב הספרים מלא וא"ו ואל"ף כחברו שבס' הקודש והם ו' מלאים ע"פ המסורת ושנים אחרים הם ועמי המיר כבודו בלוא יועיל אם ישן הנחם בלוא לחם : (ד) הן עד לאומים. בוא"ו עם דגש כמ"ש רד"ק : נגיד ומצוה. בצירי שלא כמנהג רד"ק וכן נמסר עליו לית : (ח) כי לא מחשבותי. בספר הזוהר ריש סדר ויקרא מחשבתי כתיב חסר בלא וא"ו ודריש ליה התם וכן מצאתי במקצת ספרים כ"י אבל בספרים אחרים כתיב בוא"ו ונמסר עליו לית מלא : דרכיכם דרכי. בספרים כ"י גם כ"ף ראשונה רפה וכן מדרכיכם שבסמוך : (יא) והצליח אשר שלחתיו. בא"ה דפוס והצליח * אשר שלחתיו את קרי ולא כתיב ולא מצאתי כן בשום ספר כ"י גם לא נמנה במסורת עם מלין דקריין ולא כתבן : (יג) *תחת הסרפד. והתחת קרי לכן התי"ו רפה בקריאה :

נו (ד) את שבתותי. במקצת ספרים מלא וא"ו : (ו) והביאותים. ברוב מדוייקים מלא דמלא וכן נכון לפי מסורת ירמיה כ"ה ולא משמע הכי בחילופים שבין מערבאי למדנחאי : (י) צפו. צפיו קרי והצד"י רבתי ואית דאמרי זעירא כליכות ביתה דסוף משלי וא"ד לא אתה וכל הטעם וא"ד הצור תמים פעלו : (יא) והמה רעים : מן הפימה שתרגם יונתן מלת רעים מבאשין ידמה שהוא קורא המלה בקמץ הרי"ש רד"ק : (יב) גדול יתר מאד. בס"א כ"י היו"ד בצירי ובכל שאר ספרים שלפני היו"ד בסגול ובמכלול נמנה עם דומים אחרים אשר פ"א הפעל בצירי וכן כתוב בשרשים שהוא כמשמעו נקודות גם בעל רב פעלים כתב על זה שהוא בב' נקודות ואחרא בג' נקודות :

נז (א) באין מבין. בין מבין את אשר לפניך בפירוש רד"ק כי נראה מפירושו דגרים ואין בוא"ו וכן יש להסתפק בתרגום יונתן אמנם בכל הספרים בבי"ת וכן במסורת נמסר י"ג פסוקים דכתיבין בהון ואין ואין במצעות פסוק ואין זה מהם : נאסף הצדיק. האל"ף בחטף סגול בכל ספרים כ"י ודפוסים ישנים וכן במסורת נאסף ג' ב' פתחים וא' קמץ וסי' אני נאסף אל עמי פרשת ויחי. כאשר נאסף אהרן פרשת פנחס. כי מפני הרעה נאסף הצדיק. קדמאה קמץ ע"כ. וכולם האל"ף בחטף סגול וכן הובאו בשרשים : (ב) הלך נכחו. במדרש הנעלם פרשת חיי שרה אמר ר' יצחק הנשמה הולכת נכחה למקום העדן הגנוז לה מאי משמע א"ר יהודה מהאי משמע נכחה כתיב בה"א ובספרים שלנו כתוב נכחו בוא"ו : (ה) שחטי הילדים. השי"ן ימנית והכי איתא בנדה פ' כל היד ובמסכת כלה המוציא שכבת זרע לבטלה כאלו שופך דמים שנאמר שחטי הילדים בנחלים וגו' אל תקרי שוחטי אלא סוחטי ע"כ. כלומר דאי משום לישנא דשחיטה בלחוד לא הוה משתמע מינה שכבת זרע לבטלה אבל לישנא דסחיטה שהוא לשון עצירה רמוז הכי ודרשינן קרא ומסורת דכל סוחט כאילו שוחט ומדברי הראב"ע בפי' התורה על פסוק ואשחט אתם אל כוס פרעה נר' שהיה קורא שחטי הילדים בשי"ן שמאלית שכן כתב שם ואשחט אתם כמו שחטי הילדים ואף כאן כתב שחטי כמו ואשחט אתם אל כוס פרעה ובכן הוסרה תמיהת המדקדק עליו בשרשים שרש שחט זה לשונו. א"א ותימה גדולה על הראב"ע שפירש ואשחט כמו שחטי הילדים והרי הוא בשי"ן ימנית בכל הספרים לפי שהוא לשון סחיטה ע"כ. ומשהכתבתי כל זה מצאתי בספר מקור חיים שהסכים לדברי וכתב כלשון הזה נראה שהחכם ן' עזרא היה קורא שחטי בשבולת כמו סמ"ך וכן כתב בפירוש ישעיהו וכן אמרו במסכת נדה אל תיקרי שוחטי אלא סוחטי ע"כ. שמח לבי בדבריו : (ח) ותכרת לך. בקמץ חטוף מפני המקף : (ט) ציריך. במקצת ספרים צריך חסר יו"ד וכן נמסר עליו לית וחסר : מרחק. ברוב הספרים חסר וא"ו ופליגי עליה במסורת עיין במקרא גדולה בשמואל א' כ"ו : (י) חית ידך מצאת. במקצת ספרי הדפוס כתוב ידך וצ"ל ידך כי הוא לנקבה ואם און בידך הרחיקהו : (יא) מחשה ומעלם. במסורת הדפוס ג' ב' מלא וא' חסר ע"כ ולא פירש יותר. והמדפיס כתב זה מלא וא"ו אבל בכתב ספרים מדוייקים כ"י וגם בדפוס ישן חסר וכן מצאתי מפורש במסורת כ"י ומעולם ג' ב' מלא וחד חסר וסימן ומעולם לא שמעו. בטרם הרים. ואת מי דאגת בפרשה חסר : (יג) בזעקך. יש ספרים שהעי"ן בשוא לבדו : (יד) ואמר סלו סלו. הלמ"ד דגושה בשניהם : (טו) ואת דכא. עיין מ"ש בפרשת כי תצא על פצוע דכה : (יט) בורא נוב. ניב קרי : (כא) אין שלום אמר אלהי. כן הוא והספרים שכתוב בהם אמר ה' טעות הוא כי הראשון אשר בפרשה לאו מכלל הוא אמר ה' אבל אמר אלהי והסימן ה' אלהי רד"ק. (א"ה והמסורת עליו לית ואי כוותייהו דספרי דכתובין אמר ה' הרי הוו) :

נח (ג) קרבת אלהים. כתוב בשרשים שרש קרב זה לשונו והם קרבת אלהים יחפצון קרבת אלהים לי טוב (תהלים ע"ג) חטף וי"ם קרבת אלהים יחפצון מלעיל וקרבת אלהים לי טוב חטף וי"ם בסגל אבל בספר אכלה ואכלה כתוב שניהם טעמם מלעיל עכ"ל ומה שכתב והם קרבת אלהים יחפצון קרבת אלהים לי טוב חטף כוונתו לומר שבשניהם אין מאריך בקו"ף והשוא נח ומה שכתב וי"ם ספרים קרבת אלהים יחפצון מלעיל כוונתו בזה שיש מאריך בקו"ף והשוא נע כי זה הוא דרכו של רד"ק בכמה מקומות לכנות השוא הבא אחר מאריך כמו משכו נדדו ודומיהם וקורא אותו מלעיל אע"פ שיש במלה טעם אחר מפני ההטעמה שצריך להעמיד במאריך כמ"ש במאמר המאריך ובספרים ישנים מצאתי אותו דתילים במאריך ובמקצתם בחטף פתח ובמסרה גדולה נמנה שניהם באלפ"א בית"א מן תרין תרין בחד לישן : (ג) עצביכם תנגשו. דגש הצד"י לתפארה ומן הפיתא שתרגום יונתן וכל תקלתיכון מקרבין תרגם כמו בשי"ן כמו ויגש אליו יהודה שתרגומו וקריב לותיה יהודה רד"ק : (ד) באגרף. ברוב ספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים חסר וא"ו ובמסורת ב' והכו באבן או באגרף וגם הוא חסר : (ז) הלא פרס. בפרקא קמא דב"ב אמר רב הונא בודקים למזונות ואין בודקים לכסות וכו' אב"א קרא הלוא פרס לרעב לחמך בשי"ן כתיב פרש והדר הב ליה וכו' ורב יהודה אמר בודקים לכסות ואין בודקים למזונות וכו' אב"א קרא הכא כתיב הלוא פרס וגו' ערום לאתר וכדקרינן וכו' משמע בהדיא דלכ"ע פרש בשי"ן שמאלית כתיב אבל המסורת סוף פרשת במדבר והובאה גם בשרשים שרש פרס כל לשון פריסה כתוב בשי"ן בר מן ב' כתיבין בסמ"ך הלא פרס ולא יפרסו להם ירמיה ט"ז ע"כ. וגם במסורת כ"י על פ' זה כתוב לית וחסר וכתיב בסמ"ך ע"כ. וכן הוא בכל הספרים וגם בזוהר פרשת ויקהל תאי פרס למפרס ליה מאה בנהמא ומזונא ד"א הלוא פרס כד"א פריס פריסא דבעי למפרס פריסין דנהמא קמיה בגין דלא לכסיף ויפרוס קמיה בעינא טבא ע"כ. ובויקרא רבה פ' ל"ד הלוא פרס כבר היא פרוסה שמראש השנה נגזר על אדם מה שמשתכר ומה שמתחסר : (ח) כבוד ה' יאספך. חד מן אלפא בית"א מן ב' ב' לא נסבין וא"ו ומטעין בהון וסימן נמסר במסרה רבתא : (יג) לקדוש ה' מכבד. חד מן אלפ"א בית"א לא נסבין וא"ו כמ"ש לעיל : (יד) במותי ארץ. וא"ו יתירא והמ"ם בחטף קמץ כמ"ש בס' האזינו :

נט (א) אזנו משמוע. במקצת דפוסים יש מאריך באל"ף וטעות הוא : (ב) עונתיכם. (א"ה חסר וא"ו ועיין מ"ש ביחזקאל ל"ו) : (ד) הרו עמל. במקצת דפוסים ישנים כתוב הרה בה"א וטעות הוא : והוליד. בצירי וביו"ד המשך : (י) נגששה כעורים. מוקל וכאין עינים נגששה דגושה : (יא) נהגה. הגימ"ל בדגש : (יז) וכובע ישועה. מלעיל רד"ק : ויעט כמעיל. י"ם שהמ"ם דגושה ורד"ק כתב בפירוש ובמכלול דף כ"ח שהיא רפה ובלא מאריך בכ"ף וכ"כ רב פעלים וכן הוא בס"ס מדוייקים ודומה לו ויעטו כמעיל בשתם (מזמור קט) : (יח) כעל גמלות. יש נוסחאות מחולפות והמוסכם מרוב המדוייקות חסר וא"ו קדמאה ומלא וא"ו תניינא : (יט) וייראו ממערב. במקרא גדולה נמסר כאן ה' ד' מלא ודין חסר ע"כ. וכ"כ הראב"ע י"א שהוא מלשון יראה והוא חסר יו"ד וי"א כמשמעו וטעם שמו מעשהו והעד את כבודו עכ"ל. אמנם מפי המסורת האמתית והן מלא בשני יודי"ן כי בסדר דברים וכמו' מיכה הובאו כל התמהה וזהו א' מן המלאים והחסר הוא ויראו ממך דסוף מיכה כמ"ש שם וכן מצאתי במדוייקים ובמסרות כ"י וסימנהון בל' תרגום עמא ממערבא יפחדון אופיא ויברכון : נוססה בו. הבי"ת רפה :

ס (ד) ובנתיך. י"ם מלא וא"ו אחר הנו"ן : (ה) אז תראי. רבים טעו בזאת המלה בקראו התי"ו בגעיא כמו מן ירא וגם י"ם שכתוב ביו"ד וטעות הוא כי שרשו ראה וכן ת"י בכן תחזין ותנהרין רד"ק וכן בנסחא כ"י מסור עליו לית חטף אבל לפי דעת הראב"ע הוא מלשון יראה שפירש אז תראי כאדם שירא כבא לו תשועה ודבר שלא עלה על לב כאשר יקרה למצא אבדה וכן פי' הריא"ה ז"ל דע שבמלת ותראי כפי הספרים המדוייקים אין יו"ד בין התי"ו והרי"ש ות"י בכן תחזין ותנהרין אבל כפי המסורת היא מלשון יראה וכמוהו אללי בלפנים ג' אך תראי אותי תקחו מוסר שהוא מלשון יראה עם היותו חסר יו"ד עכ"ל. ומ"ש על אותו דלפניה שהוא חסר יו"ד לא מצאתי כן בספרים המדוייקים שלפני וכולם מלא יו"ד : ורחב לבבך. בכל ספרים מדוייקים כתוב ורחב בחי"ת וכן פירש התרגום ורש"י ורד"ק והרי"א ובעל מאיר נתיב הביאו בשורש רהב בה"א ונמשך אחר דעת רבי יהודה חיוג כמ"ש רד"ק בשרש רהב וזל"ש ותימה אני מזה שמצאתי בס' הנקוד לר' יהודה חיוג שהביא ופחד ורהב בה"א ואמר כי הרי"ש קמוצה והה"א פתוחה להפריש בינו ובין רהב ובכל שהוא פתוח כולו. ואנחנו קבלנו קריאתו ורחב בחי"ת וכן כתבו ר' יונה בחי"ת ע"כ. ובהגהת המדקדק א"א ובמסורת רהב הם י"ב בלישנא דכתיבין בה"א ולא תנו זה עמהם משמע שהוא ורחב בחי"ת ע"כ. ומסרה זו הובאה במקרא גדולה תילים פ"ט ואיוב ט' רהב י"ב בלישנא וכו' והובאה ג"כ בישעיה סימן ל' ומסיים בה וא' נ"ל ופחד ורהב לבבך ע"כ. וסיום זה הוא מהמעתיק ומה שנראה לו אינו נראה לרד"ק ובשאר מפרשים : (ו) שפעת גמלים. בספרים מדוייקים מאריך בשי"ן : (ותהלות. א"ה ע"פ המסורת דלקמן סימן ס"ג נכון להיות מלא וכן האי דלקמן סימן ס"ג המדפיס שבק מסרא דלקמיה וראוי להיות מלא) : (ז) אילי נביות ישרתונך. מלעיל ההתנהגה בתי"ו לפיכך הנו"ן בסגול וכן הוא ומלכיהם ישרתונך שבסמוך רד"ק : (יח) ישועה חומתיך. כן הוא בספרים מדוייקים מלא וא"ו קדמאה וחסר וא"ו בתראה : (כא) יירשו ארץ. כן הוא בשני יודי"ן במדוייקים : מטעו. מטעי קרי :

סא (א) פקח קוח. שתי מלות ועניינם מלה אחת רד"ק : (ג) לאבלי ציון. לית דחש ליה למתן דכתב לאבילי ביו"ד בתר בי"ת : (ח) שנא גזל. יש ספרים שהזי"ן בסגול והמלה מלעיל אבל בספרים הטובים בצירי ומלרע : (י) מעיל צדקה יעטני. חד מן אלפ"א בית"א מן ב' ב' לא נסבין וא"ו בריש תיבותא ומטעין בהון וסימן נמסר במסרה רבתא :

סב (א) לא אחשה. החי"ת בחטף סגול בספרים מדוייקים כ"י וגם ברוב ספרי הדפוס וכן הביאו רד"ק בשרשים עם הדומים בחטף סגול : (ג) וצניף. וצנוף קרי : (ו) המזכירים. במקצת ספרים חסר יו"ד קדמאה : (ט) מאספיו. במקצת ספרים מדוייקים האל"ף בפתח ובלא מאריך ורד"ק בפירוש ובשרשים כתב שהוא מן הדגוש וסוקל ובמכלול ד' ע"ד כתב במקצת ספרים בקמץ ובמקצתם בפתח ובמסרה פליגין עליה יש שקורין בגעיא מְאַסְפָיו ויש שקורין בחטף מְאָסְפָיו : וכלו. ברוב ספרי הדפוס למ"ד ראשונה דגושה ובספרים כ"י בלא דגש והה"א במאריך : (י) המלה. המ"ם רפה והה"א במאריך : (יב) נעזבה. ברוב ספרים העי"ן בחטף סגול וכ"כ בשרשים וברב פעלים :

סג (א) רב להושיע. חד מן ב' ב' לא נסבין וא"ו בריש תיבותא ומטעין בהון וסימן במסרה רבתא : (ז) חסדי. הדל"ת דגושה והחי"ת במאריך ברוב המדוייקים ומכאן ראיה שאין המאריך מניע השוא הבא אחריו שאילו היה נע לא יתכן דגש בדל"ת : כל אשר גמלנו. בס"א כ"י ובמקצת דפוסים ראשונים כל אשר בקמץ ובמקף ובשאר ספרים בחולם : כרחמיו. בס"ס הכ"ף בגעיא : (ט) בכל צרתם. הבי"ת בגעיא : לא צר. לו קרי ודין הוא חד מן ט"ו דכתיבין לא באל"ף וקריין לו בוא"ו וסימן נמסר במ"ג פ' שמיני ונדרש בסוטה סוף פרק ה' ע"ש ובפי' המשנה להרמב"ם ז"ל ובספר תומר דבורה דף ג' ובספר קול בוכים דף ע"ו ודף פ"ב ועיין פי' המאמר בספר ברית הלוי מהחכם אלקבץ בפירוש ההגדה ובספר מנות הלוי מהנזכר על המגילה בהקדמתו דף י"ד והכי איתמר בזוהר סוף פ' וירא כתיב לא באל"ף וקרי בוא"ו ודרשינן נמי במדרש דכתיב באל"ף דכל צרה שאינה לישראל באומות אינה צרה והראב"ע כתב האמת שהוא בוא"ו כטעם ותקצר נפשו דרך משל להבין השומעים כאילו גם הוא היה בצרה על כן מהר להושיעם עכ"ל. ונאו לתמורה שהוא כתוב בוא"ו אך לשיטתיה אזיל שהקרי בוא"ו הוא האמת לבדו כמו שכתב בהדיא בריש פ' משפטים על אשר לא יעדה : (יא) את רעי צאנו. במלה זאת יש מחלוקת גדול ועצום בין הספרים והמפרשים כי במקצת ספרים כתוב רעה בה"א ומקצת ביו"ד ואין איש שם על לב בחילוף זה והחכם ן' עזרא פירשו בה"א שכתב איה המעלם אותם מים סוף על משקל משה שהוא רועה את ישראל גם רש"י כתב את רועה צאנו דמיון לרועה המעלה את צאנו היה הוא וכו' וכן ת"י אן דדבריכון במדברא כרעיא לעניה אבל רד"ק פירשו ביו"ד שכתב את רעי צאנו עם רועי צאנו והם משה ואהרן גם החכם אברבנאל פירשו ביו"ד וכתב כלשון הזה והנה היו זוכרים ואומרים זה את רועי צאנו שהיו כנוי לנביאים ישעיהו והושע ועמוס ומיכה שהיה באותו הזמן שמפני שהיו מוכיחים אותם היו משיבים להם שאינם ראויים להוכיח לפי שלא היו עושים נסים ונפלאות כמו שעשה משה ויהיה שעור הכתוב ויזכור את עמו רעי צאנו שהם הנביאים שהיו רועי ישראל ימי עולמו של משה כאמרם אליהם איה המעלם מים שהוא משה היה איש כמדרגתו וכו' ואף על פי שאיני כדאי להכריע בין החכמים האלה נתתי אל לבי

במדוייקים כ"י וגם בדפוסים ישנים : (טו) בעל פיפיות . פ"א שנייה רפויה כמשפטה וכן ותרב פיפיות בידם דתילים : (יז) נשתה . דגש השי"ן לתפארת המלה מכלול שקל פָּעַל : (כא) קרבו ריבכם במקצת ספרים הקו"ף בלא מאריך ומ"מ קריאתו בקמץ רחב כי משפט התיבה בשוא נע שהוא גווי מהדגוש אלא שהרי"ש אינה מקבלת דגש והטילוהו תחת הקו"ף כמשפטה בפתח כ"כ רד"ק בפירוש ובשרשים וגם ההכם ן' עזרא כת' שהוא גזור מהבנין הכבד הדגוש ע"מ ג ר ב ו את ה' עכ"ל. ולא יהכן להיות גזור מהקל בשקל ח ר ב ו מאד (ירמיה ב) כי שרש קרב מבנין הקל הוא עומד וזה יוצא : (כג) ונשתעה . מלעיל הטעם בתי"ו : ונרא . ונראה ק' : (כח) וישיבו דבר . במדוייקים מל' יו"ד וכן במסורה וישיבו ג' חד חסר וב' מלאים וזהו א' מן המלאים עיין במ"ג סדר דברים :

מב (ו) ואחזק . בצירי והה"א בשוא לבדו רד"ק בפי' ומכלול דפ"ה : (כ) ראית . ראות ק' : פקח . במקצת ספרים פקוח מלא וא"ו : (כא) ויאדיר . הא"לף בשוא לבדו : (כב) השב . הש"ן בפתח ובמסורת ב' א סוף פסוק וא' ריש פסוק ה ש ב אל תערה (יחזקאל כא) : (כג) יקשוב . במקצת ספרים חסר יו"ד וכן נמסר עליו לית חסר : (כד) למשוסה . למשסה ק' ועיין מ"ש רש"י בתילים מזמור מ"ה על מלת ביקרותיך : הלוא ה'. מלא וא"ו בספרים מדוייקים וכן ראוי ע"פ המסורת שאין זה מן ז' חסרים בסיפרא וסימנהון בסימן י': ולא אבו . בפרק הנזקין עלה אותו תינוק ואמר הלוא ה' זו חטאנו לו לא אבו וגו' וכתב בעל יפה מראה בפרק ג' דהוריות דלפי גרסת הנזקין דגרים לא אבו י"ל דהשמטת הוא"ו היתה בחכמה וכו' ואף על גב דבירושלמי דהתם גרסינן ולא אבו אולי המעתיק לא דק ותפס לתקן ולא אבו כלשון הכתוב עד כאן לשונו . וכל מה שכתב בזה נ"ל דוחק דהם' אגדות הגמרא גרים ו ל א בוא"ו והכי איתא במדרש איכה רבתי ריש אלפ"א בית"א רביעאה והכי גרסינן בזוהר סוף פ' תיי שרה ושם נדרש יפה מהו חטאנו למדברים בעדם ומהו ולא אבו לגבתרים ואין אנו צריכים למה שנדחק היפה מראה ובתוספתא פ' ב' דהוריות נענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו ע"כ ולא סיים סיפיה דקרא :

מג (א) כשמך . אין בכ"ת געיא : (ה) אקבצך . הכ"ף בדגש : (יד) שלחתי בבלה . במדרש שוחר טוב על מזמור על נהרות בבל באותה שעה נכנסו מלאכי השרת לפני הקב"ה וקלו עד רדו מלפניו ובאו המבהוי עליהם מיד ירדו מלאכי השרת ונטלו המשחוי מעליהם ולא מלאכי השרת בלבד אלא הקב"ה כביכול נשא בעצמו שנאמר למענכם שולחתי בבלה . ובמדרש רבתי סוף פרשת אמור ראיתי והנה מנורת זהב וגולה על ראשה תרין אמוראין חד אמר גולה ת"א גאולה מן דאמר גולה שגולה לבבל וגלתה שכינה כביכול עמהם כדאמרן למענכם שולחתי בבלה ומאן דאמר גאולה שנאמר גאלנו ה' צבאות שמו . והכי גרסינן שולחתי בספרי סוף פרשת מסעי ופרש' בהעלתך ובמכילתא דאחרים פ' י"ד ובשיר השירים רבה בפסוק אתי מלבנון כלה ובמדרש פסיקתא הובא בילקוט זכריה רמז תק"ע וישעיה רמז ש"ז . ומדרש איכה פסוק בחורים טחון נשאו הובא בעירוך ערך כרית אף על פי שאינו כן במדרש חמש מגלות רבתא וגם בערך שלא כתב העירוך בשם מגלת איכה שולחתי בבלה כתיב וכן הוא במדרש ויושע פסוק תביאמו ותטעמו . גם ההכם אבן עזרא פירשו כאלו הוא קורא הש"ן כקבוץ שפתים מבנין פועל שולחתי . וכן מצאתי בדפוס ישן ובנבחה כ"י והחכם אברבנאל פירשו בתחילה בחירק ואחר כך כתב ויש קוראים אותו כשורק ונראה שהז"ל כן היו קוראים כמו שאמר גלו לבבל וכו' עכ"ל. ובירושלמי פרק קמא דתעניות גלו לבבל וגלה שכינה עמהם מאי טעמא למענכם שולחתי בבלה וכתב בעל יפה מראה נראה דמסורת בידם דשולחתי גרסינן אף על פי שאינו כן בספרינו ובפרק בני העיר ובשמות רבה פ' ט"ו סי' כ"ג לא גרסינן אלא שלחתי וכו' עד כאן לשונו ע"ש. ורד"ק תמה מהחכם אבן עזרא ובסוף דבריו כה' ואני מקובל כי קריאתו ש ל ח ת י בחירק הש"ן מבנין פעל הדגוש וכן. מצאתי בכל הספרים המדוייקים אשר ראיתי וכן נראה מהתרגום אבל לפי מה שנמצא בדברי רבותינו ז"ל ידמה שהם היו קוראים שלחתי בקבוץ שפקיה הש"ן שאמרו כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם שנ' למענכם שלחתי בבלה ע"כ דבריו , ואני אומר לי דגירסת כל המדרשים שלחתי בחירק כמו שכתוב בספרים שלנו וכן הוא בספר הזוהר ריש פרשת ואלה שמות ובמדבר רבה פ' ז' ובאיכה רבתי פתיחתא בית"א קדמאה וילמדנו פרשת בהר סיני אלא שאמרו שלחתי דרך דרש על דרך אל תיקרי . ויש אם למקרא ולמסורת דמייתי למיקרי שלחתי בקבוץ : הש"ן וכן כתב מהר"ל מתתיה דלאקרט בפירוש שערי אורה שער ראשון ע"ז המאמר גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר למענכם שלחתי בבלה אל תקרי שלחתי אלא שולחתי . וכן יסד הפייט כהושעת קהלות בבלה כשלחת רחום למענם שלחת וכן ייסד כהושעת כנה משוררת ויושע לגוחה מצויינת וַיּוֹשַׁע כמו שדרשו בזוהר פרשת : אחרי מות דף ס"ט על פסוק צדיק ונושע הוא (זכריה ט) וכן דרשו במדרש תנחומא צדיק ונושע את אמר ר' אבהו כביכול שלך ושלנו היא הגאולה דכתיב ולכה לישועתה לנו אמר ר"מ כתיב ויושע ה' ביום ההוא ויושע ה' כתיב כביכול וכו' כמ"ש בפרשת בשלח על ו י ו ש ע וכן דרשו בשמות רבה פ' ל' על פסוק וירא כי אין איש וישתומם וגו' ובפסוק כי קרובה ישועתי לבא ודומה לזה ייסד הפייט כהושעת מאמר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם נָקוּב וְהוּצֵאתִי אִתְּכֶם ונראה לי דהכי פירושה מאמר הקב"ה שאמר והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים נקוב וְהוּצֵאתִי לשון אשר נקבו בשמות כלומר אל תקרי וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם אלא וְהוּצֵאתִי אִתְּכֶם כי יש אם למקרא ולמסורת ג"כ כביכול היה עמהם בגלה ור"ל כמו שקיימת אותה ההבטחה כן הושענא אבל פסוק אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם אינה הבטחה שבשעה שנאמר כבר יצאו וכיוצא בזה אמרו בשילהי מועד קטן מנין לאבל שמסב בראש שנאמר אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד כאשר אבלים ינחם (איוב כט) קרי ביה יְנֻחַם ר"ל בחירק היו"ד כמו שכתב בעל נימוקי יוסף שם וכ"כ ההו פ' סוף מגילה האשה ועיין מה שאכתוב בתילים מזמור פ"ה בסייעתא דשמיא ולקמן על והורדתי ב ר י ח י ם : והורדתי בריחים . מדרש איכה רבתי בקורים טחון נשאו את מולא שלא היה ריחים בבבל ובשעה נבוכדנאצר הטעינן ריחים והורידן לבבל הה"ד והורדתי בריחים כלה ברחים כתיב ע"כ ובכל ספרים שלנו בריחים מלא דמלא ונראה לי שאין המדרש חולק על הספרים דאף על גב דלא אשכחן בכולים קריא לישנא דרחים כי אם חסר יו"ד קדים לתי"ת מ"מ מצינן למימר דקרי ביה ריחים בצירי הרי"ש וביו"ד נחה ויש אם למקרא ולמסורה כמ"ש למעלה : (יט) דרך בישמון . בספרים מדוייקים כ"כ מלא יו"ד קדמאה וחסר יו"ד תניינא ומלא וא"ו : (כ) נהרות בישימון . כ"כ במדוייקים מלא תרי יודי"ן וחסר וא"ו : (כג) לא הביאת . מלא יו"ד וא"לף ועיין מ"ש בסימן ל"ז ובמכלול הנזכר שם : לא כבדתני . בכי"ת לשון כבוד :

מד (ד) וצמחו כבין חציר . י"ת ויתרבון לדיקיא רכיכין ומפנקין כלבלבי עשב כאילן דמשלח שרשוהי על נגדין דמיין . וכדומה לי שהוא היה קורא כ כ י ן בכ"ף וכן מצאתי דברי הראב"ע שכתב וצמחו רוצי ולרכתי כמו חציר ורבים אמרו על הצאצאים וכן וצמחו כאילו הם יושבים בין החציר והטעם שיפרו וירבו עכ"ל . אבל בספרים שלנו בבי"ת וכן כת' רד"ק וכן פירש רש"י ז"ל : (ז) ויערכה לי . במקצת ספרים העי"ן בפתח ובספרים מדוייקים בשוא וכ"כ בשרשים ובמכלול דף ת"ה : (ט) ועדיהם המה . חד מן ד' נקודות בנביאים וסימן בפ' במדבר סיני במ"ג : (י) יצר אל . מ"רע שלא כמנהג מכלול דף ו' : (יב) מעצד . בדפוס עתיק העי"ן בחטף קמץ ולא סמכינן עליה דכולהו כספרי אחריני בחטף פתח כחבריה דירמיה סימן י' : ויעף . במקצת ספרים כתובי יד וגם בדפוס ישן כתיב וייעף בתרי יודי"ן ואין כן בשאר הספרים : (יג) יתארהו בשרד . הא"לף בשוא ופתח ובמחוגה י ת א ר ה ו הא"לף בחטף קמץ רד"ק בפירוש ומכלול דף כ"ב ובשרשים וכן בספר ישן כתו' בגליון ופי' אאר וכס' אחר כ"י שניהם בחטף פתח ואין להם עלין וכתב רבינו יונה ובס' הרקמה ובמחוגה י ת א ר ה ו לית דכותי' קמוץ : (יד) נ ט ע ו ארן . מלרע שלא כמנהג מכלול דף ו' : ארן . נו"ן זעירא והיא חד מן ג' נוני"ן תריכין זעירין על פי המסורת . ויש קוראין א ר ז בזי"ן וטועין נימוק כ"א בשרשים : (טו) ויחם . הנו"ת בקמץ חטוף והזקף ביו"ד רד"ק : (טז) תמונתי . בספר אחר כ"י מלעיל ובשאר ספרים מלרע וכן כת' רד"ק : (יז) יסגוד לו . חד מן יתירין וא"ו וחסירין קמצין ע"פ המסורה וסימן במסירה דבתא מערכת אות וא"ו : (כ) רעה אפר . מלא וא"ו ואל"ף כי אים מן החסר בסיפרא : (כא) זכר אלה יעקב וישראל כי עבדי אתה ונו' ישראל לא תנשני . בנביאים עם פירוש אברבנאל כתוב ו י ש ר א ל לא תנשני בוא"ו וכן בדפוס ישן מוויניציאה נכתב מכחן ו י ש ר א ל גם במקרא ישנה ספרדית היה כתוב בתחלה בוא"ו ואחר כך עברוה ומריש הוה אמינא אולי משנה הוא למיכתביה בוא"ו כרם כדחזאי כל אילין אמינא הלא דבר הוא והיכא למיתש עלה וכתר דאשכחי נמי במסרה רבתא דדפוסה ל"ג וישראל בקריא דכתיב כה זכר אלה יעקב וישראל כ' כו כזעיר איתמוטטא רגלי לאכרוע כמאן דכתיב בוא"ו אילולי ה' דסעיד לי וזמין בידי מסרה כתיבת ידא דלא תשכח לסדין פסיקא אלא חדא בלחוד דהוא קדמאה דפסיק ולהדא שמעינן דאמרי כהלכתא וברוכה דנוסחי דיקי ונתי' ובהן מסרה דדפוסה כד מעיינת בה תשכח דלא כלקא כהונן כל עיקר לפום תושבנא דתלהין ותלת ובגרא לה תלתא פסוקי והריני מברבן חד מנהון הוא ו י ש ר א ל ויהודה יושבים בסכות (שמואל ב יא) תניינא ו י ש ר א ל מ ק ר א י (ישעיה מח) תליתאה ליהודה ו י ש ר א ל דאסא (בדברי הימים ב טז) ותו תזינא בה טעותא ומשום הכי פרישנא מאי דצריכא לה כתיב התם וישראל הוא ידע בסוף דפא ובריש דפא אם במרד ואם במעל דמיתזי קרין פסוק וכולא חד פסוקא הוא ביהושע כ"ב ותו וישראל הגים כעין דאר נ"ל בעין אשר שמואל א' ריש סימן כ"ט ותו יוערך מבטן נ"ל יוצרי מבטן וסיומא דקרא ו י ש ר א ל לא יאסף ביסעיה מ"ט יסא רעותיה דמארי עלמא עם עמיה ישראל לעלם בימינא יתפרקון דבית יהודה וישראל ישרי לרוחצן אמן : (כב) חטאתיך . יש ספרים שכתוב בהם חטאותיך מלא בוא"ו ואל"ף : שובה . חד מן ה' מלרע על פי המסורת וכן במכלול דף קל"ז : (כד) עשה כל . הכ"ף דגושה : מי אתי . מאתי קרי והוא חד מן מלין דכתיבין תרין וקריין חד ונסדרו בדה"ב כד ויש כאן דרש בבראשית רבה פ' א' ופ' ג' ושוחר טוב מזמור ר"ד מי היה שותף עמי בבריאתו של עולם והכוד מבואר בספר הכבוד והובא בליוני פרשת חיי שרה :

מה (א) כה אמר ה' למשיחו לכרש . ליה זרקא בלא סגלא : (ב) אושר . אישר קרי :

(ו) וממעשכם . בספרים מדוייקים סס"א רפה וכן כתב רד"ק ותרגומו ותתערבא : (ז) ובוכא תבן . מלרע : ובוכע רע . מלעיל ועיין מה שכתב בעל נפולות יהודה ריש דרוש מ"ה : (יד) ובחר כוש . ברוב הספרים הוא"ו במאריך והסמ"ך בשוא לבדו ובמקצת ספרים בשוא ופתח כמנהגם בשאר מקומות בכיוצא בזה אמנם כפי הכלל שנתן רד"ק על ו ש ל ח לי עמי אנשים הבית נח ולא יקרא כמו שוא ופתח וכבר הארכתי בענין זה בשופטים ה' : ואליך ישתחוו . בוא"ו : אליך יתפללו . בלא וא"ו : (יט) בקשוני . בספר אחד כ"י וגם בדפוס ישן הבי"ת בחירק ואין לנו לזוז מספרים אחרים שהבי"ת בפתח והקו"ף בדגש : (כג) כל ברך . בס"א כ"י הבי"ת והרי"ש בצירי ובספרים אחרים הבי"ת בצירי והרי"ש בסגול ורד"ק בשרשים כתב שהוא בשש נקודות : (כד) עדיו יבוא ויבשו . י"ד דכתיבין יבואו וקריין יבוא וסימנם נמסר במ"ג סוף פרשת שמיני עיין עוד מ"ש ביחזקאל סימן כ"ג :

מו (ה) קרסו כרעו . שניהם במאריך במקצת ספרים : (ה) למי תדמיוני . כתי"ו רפויה כמ"ש בפרשת כי תצא על לא ת ת ע ב ועיין עוד בפרשת וארא על אתה ת ד ב ר : ותשוני . בספרים מדוייקים חסר יו"ד בתר שי"ן ומלא וא"ו בתר למ"ד : (יא) איש עצתו . עצתי קרי :

מז (א) לא תוסיפי יקראו לך רכה . מלרע בשבשתא אחד וכן לא ת ו ס י פ י יקראו לך גברת דבסמוך וכם שנים מלרע ע"פ המסורת ובמקצת ספרים שניהם בב' פשטין ובקצתן הראשון מלעיל והשני מלרע ויש ספרים בהפך ומה שכתבתי בתחלה הוא המוסכם מרד"ק בפירוש ובמכלול דף ק"י ובשרשים וכן מצאתי בספרים מדוייקים : ושהי קמח . השי"ת בגלגל כספרי ספרד : (ב) חשפי . השי"ן במאלית מענין מחשף הלבן והסי"ת בסגול : (ג) נקם אקח . רד"ק בשקל אפעול שכיאו עם הזקפין קמוצין וכן והוכן אקח (מלכים א' יח) ורב פעלים כתב שמלה מסורת אחת אקח ב' זקפין אחד קמן והוכן אקח ואחד פתח נקם אקח עד כאן לשונו . ובמחרס שלנו באלפ"א בית"א מן הד הד קמן בזקפא לא נמנה רק נקם אקח וסימנם ברים ספר ויקרא ועיין מ"ש במלכים א' י"ח : (ס) ותבתנה . במקצת ספרי הדפוס הוא"ו בפתח וטעות הוא כי הוא וא"ו החבור ולא לסיפוק ונ"ל בשוא כמו בת"י וְיַתֵּין וכ"כ רד"ק : (י) אין ראני . במקצת ספרים הא"לף בפתח ובקצתם בקמץ וכ"כ רד"ק בפירוש ובספר מכלול דף קס"ב כתב שה"א בפתח ובשם ר' יונה בקמן ובשרשים אמר קמן גדול תחת קמן חטף גם דעת הראב"ע שכתב וקמן אל"ף ר א נ י בעבור היותו מסגרון : (יא) והשאל עליך הוה . שרי לכו מרייהו למדפיסים שכתבו שם הקדם : (יג) הברו . הברי קרי . מודעים . במקצת ספרים כ"י מדוייקים ובדפוס ישן חסר יו"ד קדמאה : להדשים . הלמ"ד בגגול שלא כמשפט והראוי בקמץ מכלול דף כ' :

מח (ט) אחטם לך . במקצת ספרים א ח ט ו ם בוא"ו יתירה ואין לסמוך עליהם כי בכל ספרים כתובי יד מדוייקים והדפוסים ישנים בלא וא"ו גם לא נמנה במסורת עם מלין דיתירין וא"ו וחטפין קמצין : (יב) שמע אלי יעקב וישראל מקראי . בירושלמי דסוטה פרק אלו נאמרין אמר ר' מתניה טעמא דהדין תנייא שמע אלי יעקב ע ב ד י וישראל מקראי חסר וא"ו מן המקרא הזאת עוביה דהן גבי קוטנה דהן וגומר וכולהו סיפרי דידן ליכא מלת ע ב ד י בפסוק והכי גרסינן בבבלי ובשמות רבה פ' א' ובויקרא רבה פ' כ"ט ובמדרש תנחומא ריש פרשה ואלה שמות ובאגדת תילים מזמור י"ד בלא מלת עבדי ונראה דאגברא ליש היא לסמוך ע ב ד י אל יעקב כמה דאת אמר ועתה שמע יעקב עבדי וישראל בחרתי בו (ישעיה מד) ודמיא להא דאמרינן בפרק קמא דעבו"ס תנא הסהא ספרא בגירא עיין עירוך ספר הבני : (יג) וימיני טפחה שמים . כתיב בשרשים בבמקצת ספרים מדוייקים ט פ ח ה בקמן הטף וכן מצאתי במקצת ספרי ספרד שנכתב בגלדו ס"א טִפְּחָה וקריאתו זהב היא עלי : (ד) הקבצו כלכם ושמעו . בספרי ספרד הוא"ו במאריך והשין בשוא לבד ובמקצת ספרים השי"ן בשוא והאת ועיין שופטים ה' ומה שכתבתי שם בשם ר' אליה המדקדק : (כ) הגידו השמיעו זאת . במקרא גדולה כתו' ס"א והשמיעו וכן מצאתי בנסחא כ"י אבן בשאר ספרים כתוב השמיעו בלא וא"ו : (כא) ולא צמאו בחרבות . בחטף קמץ בס"א כמו שכתוב ביחזקאל י"ג בסייעתא דשמיא :

מט (ד) כהו כליתי . בס"א כ"י הלמ"ד בחירק ובשאר ספרים בצירי וכ"כ רד"ק בשרשים ולא כ ל י ת י את בני ישראל בחירק . לאהו והבל כחי כ ל י ת י בצירי : (ה) יוצרי מבטן . בכמה ספרים כתוב יוצרי מלא וא"ו ובשני ספרים ישנים מספרד היה כתוב בתחלה ביא"ו ואחר כך נגררה וזהו מן החלופים שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל למערבאי חסר ולמדנחאי מלא : לעבד לו . מה שנמסר בישעיה ריש סי' ט' לא ע"ז דכתיבין אל"ף וקריין וא"ו והרין פלוגתא יוצרי מבטן לעבד לו קאי אסיפיה דקרא דכתיב וישראל לא יאסף כדבעינן לעימר קמן : וישראל לא יאסף . לו קרי בוא"ו וכתיב באל"ף כן כתבו הראב"ע ורד"ק ובמסורת ישעיה דלעיל כהו' דאיכא פלוגתא בהדין וגם על והכשי אתי יואב דד"ס א' י"ה ובכתיבנא נמי מברא אחריתי דכוותה כ"י בפ' בהר סיני ע"ז כתיב' לא וקריין לו וכו' כמה דכתיבין במסרה דילן פרשת שמיני וכתר הכי מסיימא וב' פליגא לא יאסף ולא שם קדמאה דד"ס עד כאן . והם השנים האמורים במסורה שלנו וכן מצאתי במקצת ספרים דבניהם כתובים לא באל"ף וקרי' לו בוא"ו ובספרים אחרים זה דישעיה כתי' וקרי לא באל"ף ודד"ס כתי' וקרי ו ל ו בוא"ו ומה שכתוב במכלל יופי כ"כ בוא"ו טעות הוא ור"ל כן קרי בוא"ו שהרי בסוף דבריו אמר שכתו' לא יאסף באל"ף והן כן דברי רד"ק עוד כתו' במכרה כ"י בזכרתי למעלה וב' חילוף כתי' ל ו וקרי ל א בהזקס ישעיה ע"כ . וכם ג"כ הנזכרים במסורה שלנו בישעיה כימן ט' ואין ביניהם רק שינוי שלמן וזהו פירושה בחזקה שמואל א' ב' שכתיב ואמר לו בוא"ו וקרי לא באל"ף ושי' ישעיה הוא ויאמר לו הלילה לא תמות הנה לו עשה אבי דבר גדול וגומר שמואל א' כ' שכתוב ל ו ע ש ה וקרי ל א י ע ש ה : (ו) ונצירו . ונצורי קרי ובירושלמי פרק ד' דשבועות יליף מהכא ר' אלעזר דאפילו נפלין חיין לעתיד לבא וכתב בעל יפה מראה לא ידעתי היכי משמע הציר נפלים ולי נראה דדרים ליה מלשון ונגלר מבטן יצרה : (ז) למתעב גוי . במקצת ספרים כ"י העי"ן בסגול ואין טעם רק בתי"ו ובספרים מדוייקים הקי"ו בשוא והשי"ן במאריך ונקודה בצירי בשלם מִבְזֵה אין דסוף סיפרא וכן נמנה במסורה עם הקמצין בלישנא : ויבחרך . בס"א כ"י וגם בדפוס ישן כתו' ו י ב ח ר ך בשוא הוא"ו ואין לסמוך עליהם כלל כאן : (ט) לאשר בחשך הגלו . בכל ספרים כ"י ודפוסים ישנים מלרע כתוב וכן כתוב במכלול דף קע"ח : (יג) יפצחו . ופצחו קרי וכן בכל הספרים הוץ מאחד י פ צ ח ו כתיב ו פ צ ח ו קרי וברד"ק כתוב בהפך וכן העתיק לשונו בעל מכלל יופי ופליאה דעתם ממני בזהו אחד מן מלין דכתיבין יו"ד בריש תיבותא וקרי וא"ו וסימן במסרה רבתא וריש סופט וריש דברי הימים : ומניו . במקצת ספרים ו ע נ י י ו בתרי יודי"ן : (יח) ותקברים . הוא"ו במאריך בס"ס : (יט) הרבתי . בספרים מדוייקים חסר יו"ד בתר ריש וכן מסיר עליו ליה וחבר : (כא) אלה איפה הם . בס"א כ"י נכתב בגלדו ס"א ואלה ע"כ ולא סמכינן עליה מידי :

נ (ח) נעמדה יחד . הטעם בנו"ן וכ"כ בעל מקנה אברהם והיו"ד בדגש : (יא) מאזרי . הא"לף בסג"ל והשי"ן רפה רד"ק :

נא (ב) תחוללכם . י"ס שהלמ"ד בפתח וברוב המדוייקים בסגול וכן כת' רד"ק בשרש חול : ואברכהו . הוא"ו בפתח : וארבהו . הוא"ו בשוא ושניהם עתיד במקום עבר כי הוא"ו הם לחיבור ולא להיפוך ועיין מה שכתבתי בפרשת תולדות יצחק על בפרם הבא ואברכהו : (ד) ולאומי . הוא"ו עם דגש הש"ס כן כת' רד"ק וגם במסור' לית ומלא ובמדרש שאל רבי את ראב"ש עד לא זז מחבבם עד שקראם אמי שנאמר ולאומי אלי האזינו ולאמי כתי' הכי גרסינן בילקוט פ' פקודי ובשיר השירים רבה תנחומא ובמדרש רבה פ' נשא פ' י"ב ושיר השירים רבה בפסוק דודי לי ובפסוק לאינה ודאינם ובפסוק אחת היא יונתי וכן הביאו רש"י בשיר השירים . ואיתא נמי בזוהר פרשת ואתחנן דף רס"ב וריקאנטי פרשה בא ולאמי אלי האזינו אל תקרי ולאומי אלא לאמי דלא זז הקב"ה מחבבה לכנסת ישראל עד דקראה אמי וכו' אבל בהורת כהנים ריש פרשת שמיני כתוב אין אמו של ישראל שנאמר ולאומי אלי האזינו פ"ב תו לא . ובמדרש רבה נושים סוף פרשת פקודי הובא מאמר זה וליכא ולאמי כתי' ויש

קרייא וסימן בדניאל ג׳ וכריס פרשת שלח לך במקרא גדולה : (טו) שיט . שוט ק׳ :
, עבר . יעבר ק׳ : (טז) יסד . בפתח הסמ״ך בכל ספרים שלפני וכן כתב רד״ק בפירוש ובשרשים והוא חד מן ד׳ י ס ד שנמנו במסרה רבתא וכולם פתוחים אבן במכלול דף ר״ב מנה זה עם דומים אחרים שהם קמוצים ואחר כך כתב ובמקצת רפרים מדוייקים הוא פתח : מוסד מוסד . הראשון רפי והשני דגושה וכן כתב הראב״ע ורד״ק בפירוש ובמכלול דף קכ״ו ודף רל״א ובשרשים ולרש״י הראשון פתח והשני קמץ וכן מצאתי בדפוס ישן ובשאר ספרים שניהם קמוצים ועיין דברי הימים ב׳ ח׳ : (כ) והמסכה צרה . מלעיל כי הוא פועל עבר שרשים שרש צור וכן נמסר עליו לית בטעם מלעיל והוא ג״כ בשטה חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכותיה וסימן בסוף מסרה גדולה : (כב) יחזקו . בשוא החי״ת והזי״ן רד״ק בפירוש ומכלול דף מ״ה ושרשים : (כד) הכל היום . לית רפי : יפתח וישדד . בשי״ן שמאלית לשון שדה : (כה) חטה שורה . בכל ספרים מדוייקים בשי״ן שמאלית וכן פירשו רובי המפרשים אבל מפירש רש״י נראה שהוא קורא בשי״ן ימנית וכן משמע בירושלמי ריש פרקא קמא דחלה עלה דמתניתין דקתני חמשה דברים חייבים בחלה החטים והשעורים וכו׳ ר׳ שמעון בר נחמן שמע כלהון מן הדא ושם חטה שורה וגו׳ ושם חטה אלו חטים שורה זו שבולת שו״ל ולמה נקראת שורה שהיא עשויה כשורה שעורים אלו שעורים · נסמן זה שיפון הכוסמת אלו הכוסמין גבולתו עד כאן גבולו של לחם לחלה . ולמדין מן הקבלה רבינו שמשון וילקוט ישעיה רמז ש״ב : (ט) על כמן יוסב . בוא״ו עם הדגש וכן כתב רד״ק בפירוש אבל במכלול דף ק״ס ובשרשים כתב ופליגי עליה יו ס ב רפי : (כח) יודק . רפה :

כט (ד) והיה כאוב . הוא״ו בגעיא בס״ס : (ה) כאבק . הכ״ף בשוא והאל״ף בקמץ בספרים שלפנינו וכתב רד״ק בשרשים שכן הוא ברוב הספרים ונמצא במקצתן הכ״ף בפתח והאל״ף בחטף פתח : (ז) ומצדתה . בחולם : והמציקים . במקצת דפוסים ישנים הה״א במאריך והמ״ם רפה וכן מצאתי בנסחא כ״י ובשאר ספרים המ״ם דגושה והה״א בלא מאריך : (ט) השתעשעו . בס״א כ״י העי״ן בשוא ובשאר ספרי׳ בפתח : שכרו ולא יין . לדעת רובי המפרשים הוא עבר וכן במקצת ספרים השי״ן במאריך . אך מפי׳ רש״י נראה שהוא צווי לדעתו בפלס תר בו מאד (ירמיה ב) וכן בכמה ספרים השי״ן בלא מאריך : (יא) אל יודע הספר . ספר ק׳ : (יג) נגש . בספרים מדוייקים בשי״ן ימנית וכן פי׳ ך גאון והאברבנאל והוא א׳ מן ד׳ בשי״ן ימנית וסימנהון במסרא רבתא ורד״ק כתב שכן כתבו ר׳ יונה וכן במקצת הספרים והמסורת לית כוותיה בספרא ואם בש״ין שמאלית הנה אתר כמוהו נ ג ש והוא נענה ועוד מסורת אחר נגש וגגש ד׳ בשי״ן וסימן ואיש ישראל . ותברו שמואל א׳ י״ג וי״ד י ר ה ב ו (ישעיה ג) נ ע נ ה רסם נד) . אם כן יען כי נגש בשי״ן ימנית כי אלה הארבעה לבד הם בשי״ן ובמקצת הספרים נמצא יען כי נ ג ש בשי״ן וכן דעת המתרגם ורש״י וך׳ עזרא ועיין שקלא וטריא שבמקרא גדולה בישעיה כ״ב : (יד) יוסף . בחירק וחסר יו״ד לפי המסורת שבמקרא גדולה על פסוק זה . (טז) הפכבם . הה״א בפתח בכל ספרים מדוייקים כ״י וגם ברוב הדפוסים : (כג) כי בראותו . במקצת ספרים חסר וא״ו בתר א :

ל (ג) ולחסות . בשורק : (ה) הבאיש . כשני נתין האל״ף והיו״ד כמו הגורל ר א ש ו נה (יהושע כא) : (ו) עירים . בס״ס כתיב וק׳ ביו״ד ובספרים אחרים עורים כתיב עירים ק׳: חיליהם . י״ם שחסר וא״ו בתרא״ה וי״ם חסר יוד אחר הלמ״ד : אוצרותם . י״ם שחסרוא״ו קדמאה : (ח) כתבה עללוח וגו׳ ועל ספר חקה . ה״א של כ ת ב ה ושל ח ק ה במפיק ולדעת יונתן שתיהן בלא מפיק רד״ק בפי׳ ושרשים והראב״ע כתב חקה רפה וי״ם שהה״א במפיק: (יא) מני דרך הטו מני ארח . במקצת דפוסים ישנים הנו״ן בחירק בשניהם בשאר דפוסים וגם בכל ספרים כתיבי יד שניהם בצירי וכ״כ רד״ק בפירוש ובשרשים : (יב) מאסכם . המ״ם בקמ״ץ רחב והאל״ף בקמץ חטוף : (יד) כשבר נבל . בדפוס ישן הנו״ן בסגול וכן כתב רב פעלים ויש ספרים בשלש נקודות עד כאן . ובשאר ספרים בב׳ נקודות וכן נראה מהמכלול ושרשים : כתות . התי״ו בוא״ו שורק . (כא) זה הדרך לכו בו . במסורת פרשת ואלה שמות נחשב זה עם ו׳ דסבירין בה : (כו) ביום חבש . עיין מה שכתוב ביחזקאל כ״ד : (כז) משאה . הה״א רפה רש״י ורד״ק . (ל) אש אוכלה . במקצת ספרים כתובי יד מדוייקים חסר וא״ו : (לב) מוסדה . שם וה״א מפיק הכינוי נחה ויתה ראויה במפיק רד״ק בפירוש ומכלול דף ל״ב והוא חד מן מלין דלא מפקין ה״א בסוף תיבותא ומטעין בהו וסימן במסרה רבתא : נלחם בה . בס ק׳ ובמסרה גדולה נמנה עם ד׳ דסבירין בה וקריין בם ועיין מה שכתוב בסוף סימן ס״ג מזה הספר : (לג) מאתמול . בשורק אבן עזרא ורד״ק : גם הוא . היא ק׳ : למלך הוכן . בספרים מדוייקים קמץ מכלול דף קמ״ג : העמיק . בספרים כתובי יד מדוייקים בשוא העי״ן ומלא יו״ד : הרחב בספרים מדוייקים חסר יו״ד :

לא (א) על סוסים ישענו . בספרים מדוייקים כתובי יד על בלא וא״ו וכן הוא במאיר נתיב שרש סוס ושרש שען . ובספרי הדפוס כתוב ו ע ל : (ב) ויבא רע . מלעיל כמו שכתבתי בפרשת תולדת יצחק : ואת דבריו לא הסיר . ירושלמי פרק הערל ואת דברו לא הסיר כלומר קרי ביה דברו ודריש ליה לשון דֶבֶר והכי איתא בו קרא רבה פרשת ל״ב ואת דבריו לא הסיר ואת דברו לא הסיר וכל״ל בבמדבר רבה פ׳ ט׳ ועיין מ״ש בס׳ מלאכי אגל ומה האחד מבקש : (ג) אדם ולא אל . בוא״ו בגעיא ואין מאריך בלמ״ד · (ו) העמיקו . בספרים מדוייקים העי״ן בשוא לבדו :

לב (ב) למשפט ישרו . בשי״ן שמאלית : והיה איש . במקצת ספרים הה״א במאריך : (ו) לעשות חנף . בספרים מדוייקים מלעיל כי הוא שם דבר וכן נראה מהשרשים וכן כתב בעל הלשון שהוא על משקל חֹמֶשׁ ורש״י כתב בהדיא ח נ ף שם דבר לכך טעמו למעלה ונקוד פתח פיר ש פתח קטן : (ז) וכלי כליו רעים . הכ״ף בצירי אף על פי שהוא הכילי שזכר למעלה : ענוים . עניים ק׳ : (ט) האזנה אמרתי . בספרים כ״י מדוייקים האל״ף בשוא לבדו והזי״ן בצירי וכן הוא בדפוס ישן יגיד עליו רעו דנסי למך על פי המסורת למימרא דחדא קריאה אית להו ועיין מה שכתבתי בסדר בראשית : (יא) וחגורה . לית מלעיל ומלא וא״ו במדוייקים ונמנה בסוף מס רה גדולה בשטה חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה ; (טו) וכרמל . והכרמל ק׳ : (יח) ובמשכנות . בספרי ספרד הוא״ו במאריך :

לג (א) כהתמך . התי״ו במאריך במקצת ספרים ובכתובי יד וגם במקצת דפוסים חסר יו״ד וכתב רד״ק בפירוש ובשרשו שהוא קל והיתה המ״ם ראויה לדגש וכן כתוב במכלול דף קע״ט : תושד . כוא״ו עם הדגש בשי״ן : כנלתך . בדגש הנו״ן להפרון הה״א כי מבפטו כ ה נ ל ת ך בפלס ל ה ג ל ת ך מכלול דף קכ״ה וספר ההרכבה אות כ״ף : (ג) מרממתיך . במקצת ספרים מלא וא״ו אחר רי״ש : (ז) הן אראלם צעקו חצה . יתר הסר ויש בו דרש כאיכה רבתי פסוק בכה תבכה בלילה וכב״ר פרשת נ״ו עיין ישעי׳ תולדה סס סי׳ ז׳ ומתנות כהונה : (ט) קמל . פתח באתנח ועיין מכלול שרש פֶּעַל : (טו) מראות ברע . סימן ישעיהו מראות ברע . חבקוק מראות רע . וחד פסוק סימן לא ימלפנו ולא ימיר אתו טוב ברע או רע בטוב : (יז) מרחקים . המ״ם בפתח כמו שאכתוב בירמיה ח׳ : (יח) יהגה . כנימ״ל כדגש ובלא מאריך ביו״ד בספרים כ״י וגם בקצת דפוסים : (כ) כל ינתקו . (כא) כי אם שם וגומר . חצי הספר בפסוקים :

לד (א) נאמים . אל״ף כאמונה בחטף סגול : (ג) באשם . הבי״ת בקמץ הטוף והאל״ף בשוא נחה וכן ועלה ב א ש ו (יואל ב) מכלול דף ר״ח ושרשים שרש באש : (ט) ונהפכו . בסגול הה״א וקל הפ״א שרשים : (יא) וקפד . במקצת ספרים מלא וא״ו אחר הפ״א : וינשוף . השי״ן בחולם בספרים מדוייקים וכן כתב רד״ק לא בשורק כמו שנמצא באיזה ספרים : קו תהו . באו במפיק שלשה רפין קו ת ה ו . שלו ב ה (תילים סח) . ה׳ ב ם (יחזקאל כג) : (טז) וקראו . בס״ם הוא״ו במאריך וי״ס שהקו״ף בחטף פתח ועיין מ״ש בשופטים ה׳ : אשה רעותה . במקרא גדולה כתוב בגליון ספר אחד ואשה עד כאן לשונו . והתרגום סייע לו אבל לא ראיתי כן לאחד מהספרים :

לה (ד) נקם יבוא . מלא וא״ו בספרים מדוייקים וכן חברו שבפסוק ונכון לעשות כן כי אין אלו מן ז׳ חסרים הנזכרים במסורת פרשת בהעלתך : (ז) בנוה תנים רבצה . כתב רש״י שם דבר הוא כמו מרבץ שהרי אינו מפיק ה״א עכ״ל ובספרים שלנו הה״א במפיק גם לא נמנה במסורת עם מנין דלא מפקין ה״א בסוף תיבותא : (י) ישיגו ונסו . זהו ישיגו ונסו ושלמתה מזה בפרשת עורי עורי ישיגון כנין נסו אין וא״ו בהאש המלה וסימן וא״ו בוא״ו נו״ן כנו״ן עיין רד״ק :

לו (ב) מלכיש ירושלמה . ה׳ חסרים וחד מלא עיין במסורת על פסוק זה והמלא הוא בד״ה ב ל״ב אחר זה שלח סנחריב : (ה) אמרתי אך דבר שפתים . סי׳ דמלכים א מ ר ת דישעיהו אמרת ותד פסוק סימן ויקרא אבימלך ויצחק *) : (ז) הלוא הוא . לפי המסורת ראוי להיות מלא וא״ו שאין זה ממנין ז׳ חסרים בסיפרא שנמסר סימנם במ״ג סי׳ י׳ וכן מצאתיו מלא במקצת ספרים : (י) עלה אל הארץ הזאת . בכל ספרים שלנו כתוב א ל ותימה על המתרגם שתרגם סק על ארעא : (יב) הראיהם . נואתם ק׳ ובחילופי מלכים וישעיה כתוב במסורת מלכים חריהם ישעיה חראיהם שיניהם . מימי רגליהם ק׳ ובכל הספרים כתוב שניהם ביו״ד אחר השי״ן וכן הוא חברו דמלכים ברוב הספרים וכ״כ המכלול יופי בשני המקומות אמנם במסורת כתוב מלכים שניהם כתיב ישעיה שיניהם כתיב עוד מצאתי בס״א כ״י כי בשני המקומות כתוב בשניהם גם מלת מ י מ י והקרי והכתיב אינו אלא על מלת שיניהם ונראה מדברי רש״י שכן היה כתוב בספרו וכ״נ מדבריו בפי׳ בגמרא סוף פ׳ הקורא את המגילה עומד וכך היה גירסת הרי״ף ורבינו ישעיה הראשון שם הרא״ש וריא״ז אינם גורסים מלת מימי בכתוב וכך היה גירסת רד״ק כמ״ש במלכים וכ״כ בעל המסורת כמאמר אחד וזה תלוי בנוסחאות הגמרא : (יד) ישא : עיין מה שכתבתי במלכים ב׳ י״ח :

לז (יז) הטה ה׳ אזנך ושמע . הוא״ו במאריך ובמקצת ספרים השי״ן בשוא ופתח ובמקצתן בשוא לבדו ועיין מ״ש בפרשת בלק על פסוק קום בלק ושמע : (כד) ביד עבדיך הרפת אדוני . יש פסוק בין חרפת לשם כמ״ש במלכים : מרום קצו . סנהדרין פ׳ חלק ר׳ חנינא בר פפא רמי כתיב מרום קצו וכתיב מלון קצו אמר אותו רשע בתחלה אחרי׳ דירה של מטה ואח״כ אחרי׳ דירה של מעלה ופירש רש״י כתוב מרום קצו בישעיה וכתו׳ מלון במלכים כן צריך להגיה בפירש רש״י : (כה) כל יארי . בכל ספרים כ״י חסר וא״ו בתר אל״ף ועיין מ״ש בזכריה סימן י׳ : (כו) הלוא שמעת . מלא וא״ו בספרים מדוייקים ועל פי המסורת שזכרתי למעלה בסימן ל״ו : עתה הבאתיה בספרים מועטים כתו׳ הביאתיה ביו״ד והל״ף אחר הבי״ת וגם במכלל יופי כתוב על זה בא מלא בעי״ן הפעל ועל אותו דמלכים לא כתב מאומה ולפי דעתי נשתבש בדברי המכלול שכתב בדף ק״נ ובאו מלכים בעי״ן הפעל וכו׳ ומנה בכללם עתה ה ב י א ת י ה ובמורה מקום בגליון כתוב ישעיה ל״ז אך אין למדין מהמורה מקום כי אם מהספרים המדוייקים שזה דישעיה חסר ודמלכים מלא וקצת היומא שלא נמנה חילוף זה עם חילופים אחרים שנמנו במסורת שלנו בין מלכים לישעיה ויותר מזה יש לתמוה על בעל המסורת דישעיה סימן מ״ג לא מנה שום אחד מאלו עם אותן שהם מלאים ועיין עוד מ״ש במלכים ב׳ ע׳ : (כט) ושאננך . בכמה ספרים כ״י וגם בדפוסים ישנים נון ראשונה בקמץ וכן חברו דמלכים וכך הם בשרשים ובבעל הלשון ובמקצת ספרים בפתח כמ״ש במלכים : (ל) ואכול . והכלו ק׳ ויש ספרים שהכתיב ו א כ ל ונוסחא קמייתא טפי עדיפא דמסרא רבתא חביב ליה בהדי מלין דכתיבין מוקדם מאוחר פוק הזי התם באות וא״ו : (לח) ואדרמלך . בס״ם הוא״ו בגעיא : אסרחדן . במקצת ספרים כ״י ודפוסים קדמוים חדא מלה וי״ס תרין מלין כמ״ש במלכים ובעזרא ד׳ :

לח (ג) ויאמר אנה . במקצת ספרים כ״י בשני טעמים אנה ובשאר ספרים בטעם א׳ לבד בגו״ן וזה א׳ מן ו׳ כתובים בה״א בלשון בקשה ומה שיש יהו״ה להקדק בזה אכתבנו בתילים קי״ו בס״ד : ובלב שלם . וכס׳ מלכים כתיב ו ב ל ב ב ושם מסרתי הסימן ומה שכתוב במקרא גדולה בין וּלְבַב טעות הוא מהדפוס שהקדים למ״ד לבי״ת : (יא) יושבי חדל . בכל אתר כתיב ח ל ד וככא כתיב חדל זיל קרי בזוהר פרשת נח סוף דף כ״ה : (יג) כארי . הכ״ף בקמץ וכן במסורת ב׳ קמצין כארי ישבני שויתי עד בקר כארי ידי ורגלי ועיין מ״ש בעל ערוגת הבשם בסוף פ״ג מספרו : (יד) כסוס . כן כתיב וק׳ ואי׳ מכסכת ספרי דכתיב כסים וקרי בכוס סס אליבא דמדינחאי דלא נקיטין כוותייהו אבל בירמיה סימן ח׳ כתוב וכוס וק׳ וסיס : דלו . עיין מ״ש באיוב כח : אדני עשקה . (א״ה במ״ג נכתב ביו״ד ה״א וטעות גמור הוא שהרי נמסר בערך א״ד במנין קל״ד אד ני ולא ידעתי למה הרב המגיה לא העיר על זה ע״כ) : עשקה לי . נווי והעפ״י שהעי״ן איננה חטופה אלא נקראת במאריך הנה כמוהו שמ ר ה נפשי כי חסיד אני או יהיה עבר לנקבה כ״כ רד״ק בפי׳ ובשרשים לאפוקי הוהן שקורהים בחטף ועיין מ״ש בתילים מזמור פ״ו : (יט) יודיע אל אמתך . התרגום והראב״ע פי׳ א׳ ; זה השני בצירי ורד״ק תמה עליהם כי בכל הספרים אל ניקוד בסגול וסמוך במקף עם א מ ת ך כמו הראשון והמסרה אל אמתך שנים והם אלה השנים אשר בם כפסוק כי לא שאול תודך וכפ׳ חי חי :

לט (א) מראדך . האל״ף ברוב הספרים ובקצת מהם מ ר ד ך בלא אל״ף : (ד) באוצרותי . אין הוא במקצת ספרים מדוייקים כמ״ש בפ׳ האזינו :

מ (ב) נכי הטאתיה . בבי״ת וכן פי׳ כל המפרשים : (ז) נבל ציץ . זה ותבירו שבסמוך בשני טעמים כמו ו יצץ ציץ דפרשת קרח עיין שם : נשבה בו . ה״ה של בו דגושה ועוד אדבר בזה בכלל אתי זו״ן מרחיק בכ״ד : (י) מסה יו . למ״ד של לו רפה : (יג) מי תכן את רוח . בכל הספרים יש טפחא במלת רוח ומלת ה׳ היא תשובה לשאלה ואינו נסמך רוח אל ה׳ וכן דעת יונתן ומפרשים אחרים ויש מי שפי׳ בענין אחר ואינו על דרך הטעמים : (כ) המסכן . המ״ם רפויה והה״א סמוכה במאריך מכלול : (כה) ואל מי תדמיוני . התי״ו רפה ועיין מ״ש בפרשת כי תצא על לא תתעב בפ׳ והרא על אהה ת ד ב ר : (כו) מי ברא אלה . טועים הטועים אותו מלעיל שהמכלול מנאו בדף ו׳ עם אותם שבאו מלרע שלא כמנהג : (כט) עצמה ירבה : חטף ע״פ המסורת ר״ל קמץ חטוף והברו בוש עצמה דסוף נחום : (לא) וקוי . היו״ד בצירי והיא עי״ן הפועל ויו״ד הרבים נעלמת והוכרה היו״ד מהמכתב ובאחרה במבטא כפגישת שני יודי״ן אבל ו ק ו י י ה׳ שמם ירשו ארץ-תילים ל״ז-בהנעת וא״ו עי״ן הפועל כן דעת רד״ק במכלול משקל פועלים ובשרשים ובתילים וכן מצאתי בספרים מדוייקים ועיין עוד מ״ש בתילים :

מא (ה) ראו איים וייראו . פליגי ספרי אם הוא כתרי יודי״ן או בחדא בלחוד ומסורה ניכא לאכרועי מידי : ויאהיון . בדפוסים ישנים וגם ברוב ספרים כ״י האל״ף בחטף סגול וכן כתב המכלול יופי האל״ף נעה ולמ״ד זה מהמכלול דף קס״ג ומהפרשים שהובא עם אחרים שאל״ף נעה : (ז) את גרף . יש מי שכתבו מלא וא״ו ואין לסמוך עליו שזהו א׳ מן ד׳ חסר במסורה : (ט) החזקתיך מקצות . בספרים כ״י מדוייקים הקו״ף רפה וכ״כ רב פעלים : ואמר לך . מלעיל במדוייקים

* וא׳ בפסוק זה כתיב ואין אמרה כי אמרתי והראבן בפסוק מורה על מלכים שבא לבני ישעיה . דברי המגיה הרב פלאחי :

כסבר דקתני יש שמלא סו"ן בתוך פתח גדול כ"ש המס' ונית דכויים עכ"ל . וכספרים שלנו
בתוך שלו : (ו) ועשרתו לה כן . עיין מ"ש ביומא סימן מ"ח : (ח) בתוקים . ביח"י עם דגש
בקו"ף וכ"ן במשניות ; ועי מ"ש בויקרא ל"ח כ"ד : שלחתיה . במקצת ספרים
ש ל ח ת י ה ס : (ט) לחיוך . מלעיל כמו עשיתיך בכתיב קרא וס' הכרכה :
(י) קיצך במ"ג הוא ביו"ד עם לחך קדמ"א ולפי המפרשים שהוא לשון קין ל"ל תסר יו"ד וקן
בעפיץ דל"ך בלו וכספרים ע"כ) : (י) לא ירגן לה יבעט . כן כתוב ל ג ר ע ע בלא ו"ו
וכפוך זה הוא לחד מן פסוקים דאית בהן ג' לא לא וסימנהון במסרה דבתר :

יז (ו) עללות . חלוקים בספרים במילוי וחיסור ו"ו קדמאה ובתראה : (ס) החרם
והמיר . בדפוסים לחכומים כריש"ם בליטי ומשות הוא כי הוא כשנוי ומלעיל כמו
וחרם מ ל ל (יחזקאל ל"ח) וכן הוא בכל ספרים כי"ו ודפוסים ישנים בשנוי :
(י) תטעי . בדגש פ"י ובמסורה ב' כרמים ול"ל עוד ת ט ע י כרמים (ירמיה ל"ב)
שניהם לנוסים כמ"ש בשרשים בשרש מעע : (יא) תשגשג . בדפוסים לחרונים נימ"ל
לשנוה לנוסח וכספרים כי"ו וגם בדפוסים לשנוים רפה : ביום נחלה . במקצת
ספרים לחי"ת בשוא ובלבד ומקצתם בשוא ופתח וכמ"ש יען מדוייק נכתב עליו יפה
שוא ופתח תחת לחי"ת ע"כ וכ"כ לדק בשרש חלה : (יג) וכנגל . כמ"ש נימ"ל
לשנוה רפה ובגייה לנוסח :

יח (ד) משקופה . כתוב בוא"ו וקרי בלא ו"ו בחטף קמ"ץ והוא חד מן יתירין
ו"ו וחסרון קמ"ץ על פי המסורת וסימן במסרה רבתא : בחט קניר . בניח:
(ה) ובכר . הכמ"ך בשוא . גמל . הכ"ס בליטי ומלרע ומעמ מי שכתבו בשוא
ומלעיל : יהיה נלה . לפ מפיק ה"ה על פי המסורת וחד מפיק עליהם נלה וחסו
ה' מן י"ח זוגים חד מפיק ה"ה וחד לפ מפיק : (ו) ולבהמת . טוע"ו כמתרגם
בספרים כ"י :

יט (ד) ימשל בם . הסימן נקמץ לנד : (ו) קנה וקוף קמלו . כתב בשל ערוגת
הבשם בפ"א מספרו שהלמ"ד דגושה וכן מצאתי בכ"י לחמש בשתי ספרים
רפה : (ז) על פי יאור . ליכא למיחש על מלן דמשפקא ליה לי כתיב ושל פי
בוא"ו דלין הוא חד מן י"ח פסוקי דאית בהון ס ל ע ל וחדל מלה בלחמש וסימנהון
במלכים ב' ט"ו : יבש נדף . במקצת ספרים ייבש בשני יודין : (ח) ניאור תכה .
עיין מ"ש בזכריה י' : (ט) ואחריו חורי . עיין מ"ש בשמואל ב' כ"ח : (י) כל
עשי שכר . כל לשון שכירה כתיב שמ"ך בר מן דין כתיב שין : (יג) בשלו . בשין
ימנית מלשון בחשא השיחני : התעו את מצרים פתח . במקצת דפוסים לחרונים כתוב
ו ה ת ע ו בוא"ו בראשית כמלה ואינם מלה תועים אבל ו ה ת ע ו ת מצרים כלל
מעשהו שבשמוך הוא בוא"ו : (יד) לתוכו . החי"ת בקמץ החוף מפני הגעות הגיימ"ל :
(יח) עיר ההרס . הס"ה לפ בחי"ת כמו שמצאתי בחיזה ספר וכן נמצא במסרה
גדולה בשתי מן ל"ה קריין ס' וכל חד וחד ליה לכותיה וכבי ליתה בשילהי מסחות
מתי עיר ההרס כדמתרגם רב יוסף קרתא דבית שמש דעתידה למיחרב יתאמר היא
חדא מהון ומתי מעמע דהאי ההרס ליבעי דשמשא הוא שנאמר והשמר לחרס ולא
יזרח וגו' (ישוע ל"ט) ע"כ . וכן הוא בתרגום יונתן וכ"י כתב תרגם יוכחן לבני
סיס וכו' ועמ"ש בדברי הימים ב' ל"ג על ויעתר ובספר יחזקאל על י ע ב ד ו ה :

כ (ה) סרגון . הסמ"ך בשתי בכל ספרים מדוייקים ובעל רב פעלים כתבו בקמץ
נחב על מקל דרכון וכן מצאתי בחיזה ספר : (ד) וחשופי . הס"ה בשתי ובקמץ
דפוסים בליטי והוא שעות החוף ומגולה :

כא (ב) צורי מדי . בדפוס ישן מלעיל וכן כתב רס"י צורי שעמו למעלה בל"ש
לכל דל"ק כתב שעמו מלרע . וכן הוא בספרים כתובי יד ובאחד ספרי דדפוס:
כל מנחתם . במסורת סרעם ואחריו הסיב ליה עם ד' כל בלא ו"ו דבכירתו וכל :
כל מנחתה . לפ מפיק ה"ה רבי"ו ודל"ק כאן וכיוצ"ב סימן ס"ו ובמכלול דף ל"ב
ובמסרה רבתא נמנה עם מלין · דלפ מפקין ה"ה בקוף · תיבותא ומטעין בהון :
(ג) נעויתי . הענ"ן בחטף פתח : (ד) תשקי . בספר כ"י בחי"ת בשוא ובאחד
ספרים בחירק וכ"כ לדק : (ו) המלפה . בספרים כ"י מדוייקים וגם בדפוסים
ישנים הס"ה במתרגם והמ"ם רפה : ולחם לבב . בדוב בספרים מלעיל בשעם
בריי"ם : וכן נגבי . הגימ"ל נקמץ לנד והוא חטוף . (יב) בחתך בקר . במקצת
ספרים כ"י ת ח ת ה בה"י וכן בביאור המקרא בשתי מתה ובסנהב שם ה"ה במסורה
מתה בקר ליתי בכתיב אל ק ח וחד ו ל ו ת ה מרכבת קדם בכתיב ה"ה : (יג) משא
בערב . בספרים מדוייקים שניהם שבפסוק שהוא לנד : (יז) קשת גבורי .
בדפוסים קדמונים וספרים כ"י מלא ואין :

כב (ג) מלית כלך . כתוב במכלול דף רס"ה כ ל ך בקמץ ובמקצת ספרים הוא
בל ך בי"ת ב' ונ"ל להכריע מן המסורת שהוא בקמץ שכן נמצא על פסוק זה
כ ל ך ב' ונ"ם מחברים הם כ ל ך יפה רביתי בדבר הנזירים אבל מחסור יעקב כ ל ך
(מיכה כ) ונם במסרה קטנה נמצא על כל אחד מהם ב' קמץ : (ה) בני . הוא ה'
מן החסרים מל"ם וסימן במס"ג זכריה י"ד : (ז) הסתרה . הע"ן בשוא ובכר
בדיבוק להם מילתא בפרשת כי תלא סימן כ"ב : אל נסק . במקצת ספרים כ"י
סגו"ן בליטי וכן כתוב בספרים שהוא בחטף נקודות אך ממסרה אחת שהביא
נראה שהוא בשם נקודות וכ רבתי בספר ספרים : (י) ותחתו . ט"ו בשרש רפה
ומשפטה להדגש כי שרש' נתן כ"ב רבי יונה בספר הרקמה ורל"ק בפיכול ומכלול
דף ל"ג ובספרים וכ"כ התפודי : הכתים . בגלגל ותקף קמן : בלבר . בלמ"ד דג שה:
(יא) אבל בשר . במקצת נדולה ס כ ו ל מלא ו"ו ומסר עליו ' מלפים ושעות
שוא כי שם מסר בכל המדוייקים : (כא) ותבעתך . בס"ה כ"י המין בשוא ובלא
שלמעלה הוא חסר בכל המדוייקים : (כב) ומבעתך . בס"ה כ"י המין בשוא ובלא
מחריך ובשאר ספרים בליטי וברובן במחריך :

כג (ב) דמי . במ"ם דגושה ; (ד) רוממתי בתולות . בספרים מדוייקים מלא למלא

כד (ב) ועשרתו לה כן . עיין מ"ש ביומא סימן מ"ח : (ח) בתוקים . ביח"י עם דגש
בקו"ף וכ"ן במשניות ; ועי מ"ש בויקרא ל"ח כ"ד : שלחתיה . במקצת ספרים
ש ל ח ת י ה ס : (ט) לחיוך . מלעיל כמו עשיתיך בכתיב קרא וס' הכרכה :
(י) קיצך במ"ג הוא ביו"ד עם לחך קדמ"א ולפי המפרשים שהוא לשון קין ל"ל תסר יו"ד וקן
בעפיץ דל"ך בלו וכספרים ע"כ) : (י) לא ירגן לה יבעט . כן כתוב ל ג ר ע ע בלא ו"ו
וכפוך זה הוא לחד מן פסוקים דאית בהן ג' לא לא וסימנהון במסרה רבתא :

יז (ו) עללות . חלוקים בספרים במילוי וחיסור ו"ו קדמאה ובתראה : (ס) החרם
והמיר . בדפוסים לחכומים כריש"ם בליטי ומשות הוא כי הוא כשנוי ומלעיל כמו
וחרם מ ל ל (יחזקאל ל"ח) וכן הוא בכל ספרים כ"י ודפוסים ישנים בשנוי :
(י) תטעי . בדגש פ"י ובמסורה ב' כרמים ול"ל עוד ת ט ע י כרמים (ירמיה ל"ב)
שניהם לנוסים כמ"ש בשרשים בשרש מעע : (יא) תשגשג . בדפוסים לחרונים נימ"ל
לשנוה לנוסח וכספרים כ"י וגם בדפוסים לשנוים רפה : ביום נחלה . במקצת
ספרים לחי"ת בשוא ובלבד ומקצתם בשוא ופתח וכמ"ש יען מדוייק נכתב עליו יפה
שוא ופתח תחת לחי"ת ע"כ וכ"כ לדק בשרש חלה : (יג) וכנגל . כמ"ש נימ"ל
לשנוה רפה ובגייה לנוסח :

יח (ד) משקופה . כתוב בוא"ו וקרי בלא ו"ו בחטף קמ"ץ והוא חד מן יתירין
ו"ו וחסרון קמ"ץ על פי המסורת וסימן במסרה רבתא : בחט קניר . בניח:
(ה) ובכר . הכמ"ך בשוא . גמל . הכ"ס בליטי ומלרע ומעמ מי שכתבו בשוא
ומלעיל : יהיה נלה . לפ מפיק ה"ה על פי המסורת וחד מפיק עליהם נלה וחסו
ה' מן י"ח זוגים חד מפיק ה"ה וחד לפ מפיק : (ו) ולבהמת . טוע"ו כמתרגם
בספרים כ"י :

יט (ד) ימשל בם . הסימן נקמץ לנד : (ו) קנה וקוף קמלו . כתב בשל ערוגת
הבשם בפ"א מספרו שהלמ"ד דגושה וכן מצאתי בכ"י לחמש בשתי ספרים
רפה : (ז) על פי יאור . ליכא למיחש על מלן דמשפקא ליה לי כתיב ושל פי
בוא"ו דלין הוא חד מן י"ח פסוקי דאית בהון ס ל ע ל וחדל מלה בלחמש וסימנהון
במלכים ב' ט"ו : יבש נדף . במקצת ספרים ייבש בשני יודין : (ח) ניאור תכה .
עיין מ"ש בזכריה י' : (ט) ואחריו חורי . עיין מ"ש בשמואל ב' כ"ח : (י) כל
עשי שכר . כל לשון שכירה כתיב שמ"ך בר מן דין כתיב שין : (יג) בשלו . בשין
ימנית מלשון בחשא השיחני : התעו את מצרים פתח . במקצת דפוסים לחרונים כתוב
ו ה ת ע ו בוא"ו בראשית כמלה ואינם מלה תועים אבל ו ה ת ע ו ת מצרים כלל
מעשהו שבשמוך הוא בוא"ו : (יד) לתוכו . החי"ת בקמץ החוף מפני הגעות הגיימ"ל :
(יח) עיר ההרס . הס"ה לפ בחי"ת כמו שמצאתי בחיזה ספר וכן נמצא במסרה
גדולה בשתי מן ל"ה קריין ס' וכל חד וחד ליה לכותיה וכבי ליתה בשילהי מסחות
מתי עיר ההרס כדמתרגם רב יוסף קרתא דבית שמש דעתידה למיחרב יתאמר היא
חדא מהון ומתי מעמע דהאי ההרס ליבעי דשמשא הוא שנאמר והשמר לחרס ולא
יזרח וגו' (ישוע ל"ט) ע"כ . וכן הוא בתרגום יונתן וכ"י כתב תרגם יוכחן לבני
סיס וכו' ועמ"ש בדברי הימים ב' ל"ג על ויעתר ובספר יחזקאל על י ע ב ד ו ה :

כ (ה) סרגון . הסמ"ך בשתי בכל ספרים מדוייקים ובעל רב פעלים כתבו בקמץ
נחב על מקל דרכון וכן מצאתי בחיזה ספר : (ד) וחשופי . הס"ה בשתי ובקמץ
דפוסים בליטי והוא שעות החוף ומגולה :

כא (ב) צורי מדי . בדפוס ישן מלעיל וכן כתב רס"י צורי שעמו למעלה בל"ש
לכל דל"ק כתב שעמו מלרע . וכן הוא בספרים כתובי יד ובאחד ספרי דדפוס:
כל מנחתם . במסורת סרעם ואחריו הסיב ליה עם ד' כל בלא ו"ו דבכירתו וכל :
כל מנחתה . לפ מפיק ה"ה רבי"ו ודל"ק כאן וכיוצ"ב סימן ס"ו ובמכלול דף ל"ב
ובמסרה רבתא נמנה עם מלין · דלפ מפקין ה"ה בקוף · תיבותא ומטעין בהון :
(ג) נעויתי . הענ"ן בחטף פתח : (ד) תשקי . בספר כ"י בחי"ת בשוא ובאחד
ספרים בחירק וכ"כ לדק : (ו) המלפה . בספרים כ"י מדוייקים וגם בדפוסים
ישנים הס"ה במתרגם והמ"ם רפה : ולחם לבב . בדוב בספרים מלעיל בשעם
בריי"ם : וכן נגבי . הגימ"ל נקמץ לנד והוא חטוף . (יב) בחתך בקר . במקצת
ספרים כ"י ת ח ת ה בה"י וכן בביאור המקרא בשתי מתה ובסנהב שם ה"ה במסורה
מתה בקר ליתי בכתיב אל ק ח וחד ו ל ו ת ה מרכבת קדם בכתיב ה"ה : (יג) משא
בערב . בספרים מדוייקים שניהם שבפסוק שהוא לנד : (יז) קשת גבורי .
בדפוסים קדמונים וספרים כ"י מלא ואין :

כב (ג) מלית כלך . כתוב במכלול דף רס"ה כ ל ך בקמץ ובמקצת ספרים הוא
בל ך בי"ת ב' ונ"ל להכריע מן המסורת שהוא בקמץ שכן נמצא על פסוק זה
כ ל ך ב' ונ"ם מחברים הם כ ל ך יפה רביתי בדבר הנזירים אבל מחסור יעקב כ ל ך
(מיכה כ) ונם במסרה קטנה נמצא על כל אחד מהם ב' קמץ : (ה) בני . הוא ה'
מן החסרים מל"ם וסימן במס"ג זכריה י"ד : (ז) הסתרה . הע"ן בשוא ובכר
בדיבוק להם מילתא בפרשת כי תלא סימן כ"ב : אל נסק . במקצת ספרים כ"י
סגו"ן בליטי וכן כתוב בספרים שהוא בחטף נקודות אך ממסרה אחת שהביא
נראה שהוא בשם נקודות וכ רבתי בספר ספרים : (י) ותחתו . ט"ו בשרש רפה
ומשפטה להדגש כי שרש' נתן כ"ב רבי יונה בספר הרקמה ורל"ק בפיכול ומכלול
דף ל"ג ובספרים וכ"כ התפודי : הכתים . בגלגל ותקף קמן : בלבר . בלמ"ד דג שה:
(יא) אבל בשר . במקצת נדולה ס כ ו ל מלא ו"ו ומסר עליו ' מלפים ושעות
שוא כי שם מסר בכל המדוייקים : (כא) ותבעתך . בס"ה כ"י המין בשוא ובלא
שלמעלה הוא חסר בכל המדוייקים : (כב) ומבעתך . בס"ה כ"י המין בשוא ובלא
מחריך ובשאר ספרים בליטי וברובן במחריך :

כג (ב) דמי . במ"ם דגושה ; (ד) רוממתי בתולות . בספרים מדוייקים מלא למלא

(כל תיבה אשר אותיותיה נפרדות אליה ירה המחבר אבן פנת רעיוניו)

סדרן של נביאים אחרונים כפי מה שאמרו בבתרא פרק השותפין. ירמיה. יחזקאל. ישעיה. תרי עשר. ונתנו טעמים וסברות נכונות על זה הסדר כדאיתא התם בגמרא. ובעלי המסורת סדרום כפי זמנם כמו שכתב רד"ק בהקדמת ירמיה. והרב אברבנאל הוסיף טעמים אחרים בהקדמתו לנביאים אחרונים וכתב עוד רד"ק שבנביאים של תרי עשר אע"פ שיש מהם נביאים קדמו לירמיה ויחזקאל לפי שנבואתם קטנה לא כתבו כל ספר וספר לבד כדי שלא יאבד במיעוטו כמו שאמרו ז"ל איידי דזוטר מרכס. והחכם אבן עזרא בסוף נחמיה כתב שקדמונינו ז"ל תקנו אלה השנים עשר ספרים ושמוה ספר אחד כשכון כ"ד ספרים בעבור היות הספרים קטנים והם מעטים אף כי כולם נבואות עתידות ואין כלה החמש מגילות כי איכה הפך שיר השירים: (א"ה אבל אנחנו סדרנום כפי המנהג בכל המקראות):

א (א) חזון החי"ת בחטף פתח הזי"ן בחולם וטעם המלה פשוט: (ח) כסכה בכרם. הכ"ף רפויה מכלול דף ק"מ: (יד) נלאיתי. בדפוסים ראשונים וגם במקצת ס"ס כ"י מלא יו"ד אחר האל"ף: (יח) יאדימו. הה"א דגושה: (כא) מלאתי משפט. איכה דבתי פסוק בלע ה' ולא חמל דבי פנחס בשם רבי הושעיה אמר ארבע מאות ושמונים בתי כנסיות היו בירושלים. מנין מלאתי משפט מלתי כתיב אבל בפתיחתא דאיכה הכי אי' ארבע מאות ושמונים בתי כנסיות היו בירושלים חוץ מבית המקדש מנין מלאתי גימטריא הכי הוו וגם במדרש חזית פסוק עיניו כיונים לא גרסינן מלתי כתיב וכן כתב רש"י בפירוש המקרא בשם פסיקתא וכן הוא בירושלמי ריש פרק שני דייני גזירות ומגלה פ' בני העיר: (כב) לסיגים. בספרים כ"י ובדפוסים ישנים מלא דמלא וכן במסורה סיגים ג' מלאים וסימן הגו סיגים מכסף (משלי כ"ה) כסף סיגים מצפה על חרש (משלי כ"ו) בור סיגים כסף היו (יחזקאל כ"ב) ואף כסף היו לסיגים ועיין בנפוצות יהודה ד' ק"ג: (כה) כבר כציך. במקצת ספרים מלא יו"ד אחר הסמ"ך: (ל) עלה. בספרים מעטים מלא יו"ד אחר למ"ד וברוב הספרים חסר וכן נמסר עליו לית חסר:

ג (ה) ונגש העם. השי"ן שמאלית וכן פירשו כל המפרשים וכפי המסורת שהכתוב בסימן כ"ט בס"ד: (ח) עני כבודו. חסר יו"ד עי"ן הפעל: (ט) ענתה בם. הבי"ת דגושה: (יב) מאשריך מתעים. השי"ן נדגש בכל הספרים כ"י: (טו) מלכם. מה לכם קרי: (טז) נטוות גרון. נטויות קרי: ומשקרות. כרוב ספרי הדפוס כתוב בשי"ן ימנית ובשקר הם מטעים עלינו הכתובים כי מלת משקרות בשי"ן שמאלית בכל ספרים כ"י מדוייקים כמו שנראה מדברי המפרשים ובפרט בשרשים ומאיר נתיב וכן אמרו בב"ר אלא מן העין והרי היא הקרנית שנאמר ומשקרות עינים ובויקרא רבה ריש פרשת מצורע שהיו משקרות עיניהם בסיקרא והכי איתא באיכה רבתי פסוק סורו טמא. ועיין עוד מ"ש למטה על ושפח: ועכסן. פליגי ביה ספרי אם הסר הוא או מלא: (יז) ושפח. מה שכתוב במקרא גדולה על ומשקרות דלעיל בכמוך לית וכתיב בשי"ן אין שם מקומו בספרים כ"י רק על מלה ושפח כמו שנמסר גם ע"פ ובנה משפח שבסימן ה' דכל שאר לשון ספחת נכתב בסמ"ך וכן כתב רד"ק בשני מקומות בפירוש ובשרשים ועיין במסורת הושע ב': ושפח אדני. בשם של אדנות: וה' פתהן יערה. בשם ההוי"ה: (יח) יסיר אדני. בשם של אדנות: (כג) והגליונים. במקצת ספרים מדוייקים כ"י ודפוסים קדמונים כתוב והגלינים בוא"ו בתחלת התיבה וכן הוא בתרגום ובפירש רש"י והראב"ע ורד"ק וברוב הספרים חסר וא"ו אחר יו"ד: (כד) כי תחת יופי. בספרים מדוייקים כי תחת במקף והטפחא במלת תחת ולא מצאתי על זה שום פירוש כפי משמעות הטעמים וזולתי פירש הגאון שהביא הראב"ע וז"ל אמר הגאון כי ההפך שהוא תחת יותר יפה להם ע"כ. ואולם לפי דרש רז"ל גם כי אינו על דרך הטעמים נ"ל שהוא כאילו אמר תחת יופי כי כסדר הכתוב בכולם תחת כמש מק יהיה וגו' וכן אמרו בפרק במה אשה חלופי שופרא כיבא ורד"ק גורס חלופי שופרא בוטה ואין להקפיד בסדור התיבות זו לפני זו שכן דרך לשון הקדש כמו וקברו אבר אל אבל ומספד אל יודעי נהי שהוא כאילו אמר ויודעי נהי אל מספד וכן אף אם נריד תאכלם (ישעיה כ"ו) שהוא כמו אף נריד אש תאכלם וכמוהם רבים כמו שכתב רד"ק במכלול דף קי"ב קכ"א: (כו) ונקתה. מלעיל בטרחא:

ד (ה) כי על כל כבוד. בס"א כ"י ליכא מלת כל וגם בשני ספרים ישנים ספרדים איננה ואח"כ כתבו בחוץ ס"א כל משמע דליכא הפיקא במילתא אמנם כל המפרשים פירשוהו עם מלת כל:

ה (ג) ועתה יושב. במקצת ספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן נכון ע"פ המסורת כי לא נמנה עם ה' חסרים בכיפרא וסימנם במ"ג ריש סימן ו': (ה) הסר משוכתו. פליגי ביה ספרי החזק הוא הרפי ואם הסר הוא או מלא ורד"ק בפירש כתב הסר משוכתו בדגש עם הוא"ו כמשוכת הדק ברפי ובשרשים שרש שוך כתב ופליגי עליה משוכתו רפי וכ"כ בעל הלשון שיש חילוק זה בספרים ורובם בדגש אע"פ שנכתב בוא"ו עכ"ל: (ח) והושבתם. בשורק וכ"כ במכלול דף קי"ז: (יב) והיה כנור ונבל תף וחליל. מלת תף בלא וא"ו כרחבית שמ"ה והוא חד מן כ' ל' לא נסבין וא"ו בריש תיבותא ומטעין כהון וסימן נמסר במסרה רבתא אות וא"ו אבל מלת וחליל היא בוא"ו וכן צריך להגיה כאן במסורת: (טז) נקדש בצדקה. במקצת ספרים מדוייקים הדל"ת בפתח: (כא) פניהם נבונים. במקצת הספרים כתובי יד חסר וא"ו ומסורה כוותייהו אזלא דבריש סדר אלה הדברים נמסר כלם חסרים בר מן א' כי לא נבונים המה: (כב) הוי גבורים. במקצת ספרים כתובי יד מלא וא"ו ומסורת מסייעא להו דנמסר ז' חסרים ולית דין ביניהון פוק חזי בשיר השירים סימן ג' ויהושע סימן י': (כג) יסירו ממנו. במסורת ריש פרשת תרומה מ מ נ ו ט' דמטעי' וזה אחד מהם ושם כתבתי מה שעלה על לבי בזה הענין ועיין בפירוש רד"ק: (כח) וכל קשתותיו. בדגש השי"ן ורפי התוי"ן בספרים המדוייקים. וכן דעת רד"ק בשרשים ובמכלול שקל פַּעַל שהשי"ן דגושה. או לאורך או לתפארת. שאם הוא קבוץ מן קֶשֶׁת הדגש לאורך כמו מן שַׁבָּת שַׁבָּתוֹת ואם היא קבוץ מן קֶשֶׁת בשב נקודות הדגש לתפארת שקבוץ קֶשֶׁת קְשָׁתוֹת כמו וְקַשְּׁתוֹת נְעָרִים תרטשנה (ישעיה י"ג) ועיין עוד בירמיה נ"א ותילי' ל"ז ונחמי' ד': (כט) ושאג. ישאג קרי:

ו (ג) קדוש קדוש. חד מן ג' פסוקים דמיין דאית בהון ג' מלין משולשין וסימנם בירמיה כ"ב במ"ג וחד היכל ה' היכל ה': (ו) ויעף. כאשר העי"ן קמוץ ונקרא בחטוף הוא מגזרת עוף וכאשר פתוח הוא מגזרת עיף כמו ויעף העם (שמואל א' כ"ח) הראב"ע ורד"ק בפירוש ומכלול דף קל"ט ושרשים: (יג) עשיריה ושבה. בסוף מ"ג נמסר שמא חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה ואחד מהם ושבה והיתה לבער: אשר בשלכת מצבת בם. ד' סבירין בה וקריין בם וסימנם במסרה רבתא ועיין מ"ש בסוף סימן ס"ג: השמר והשקט. זה לבדו מלרע כמ"ש במלכים ב' ו':

ז (ג) כובס. מל' ועיין מנ"ש מלכים ב' י"ח י"ז: (ו) טבאל. בדפוס ישן הטי"ת בפתח ולא טוב הדבר שבכל שאר ספרים בקמץ ובמקצתן האל"ף בקמץ ויש מהן שהטי"ת במאריך: (יא) העמק שאלה. במקצת ספרים כ"י מדוייקים העי"ן בשוא לבדו: (יד) עמנואל. פליגי ביה ספרי אי הוי תדא מלה או תרין מלין וכן כולם שבענין. ובמסכת סופרים פ' ד' מיירי מהדין ענינא ולית אנא שמע מינה מידי משום טעותא דתיבנא התם ויונתן תרגם וקראת שמו עמנואל. עמנואל. כי כשמו כן הוא ובפסוק מלא רחב ארצך עמנואל תרגם מלי פתאי ארעך (ישראל) (נ"ל עמנואל וכן הוא בתרגום בלפניו). ובפסוק עצו עצה וגו' כי עמנו אל תרגם ארי בסעדנא אלהא שמעינן מינה דתניתאה כנתוד קדש ותתרייתי תול ואי הכי תליתאה נחלק ואינו נמתק ואחריני נמתקין ואינן נחלקים כדכתבינן בספרא דתילים סוף מזמור ק"ד גבי הללויה: (טו) לדעתו מאוס ברע. במקרא גדולה הבי"ת בשוא ואין לחוש עליה כי בכל שאר ספרים בקמץ כחברו שבסמוך: (טז) בטרם ידע הנער מאוס ברע ובחור בטוב. במקצת ספרים כ"י מאס ובחר חסר וא"ו ובספר אחר נגררו הוא"ין וכן במקרא גדולה סוף איכה נמסר מאוס ג' וחסר אמנם ברוב הספרים מאוס ובחור דהכא כולהון מלאים וגם במסורת כ"י ובמקרא גדולה כאן נמסר מאוס ג' בקריאה ולא הזכירו כלום ממלא או חסר עוד במקרא גדולה שמואל א' ב' על ובחר אותו מכל שבטי ישראל נמסר בם ג' ב' חסר וא' מלא ובמסורת כ"י לא אמרו אלא ג' בקריה: (כה) וכל ההרים. יש ספרים וְכָל־הֶהָרִים:

ח (ג) ותהר ותלד בן ויאמר וגו'. במקצת ספרים מדוייקים אין כאן פיסקא באמצע פסוק: (ח) ארצך עמנואל. מלה אחת כמ"ש לעיל בסימן ז' וכן חברו לקמן בפסוק עצו עצה. (אמר רפאל חיים באזילה שמעתי ולא אבין שמכותלי דבריו ניכר דסותרין אלו את אלו שהרי לעיל בסימן ז' משמע מבה התרגום דהאי עמנואל דעצו עצה תרי מלין הוי ואילו הכא חדא מלה ואי לאו דקא מבתבינא הוה אמינא דלעיל לא הכריע את דעתו אלא כתב דמכח התרגום משמע דנחלקין אבל מ"מ הכרתו דכולהו חדא מלה אבל ק"ל דהוה ליה למכתב הכא דהטעמה במלת כי כדי להכריע דב"נ חדא מלה ולכך לא בעינא לשאיי מנוסח שאר ספרי ולא חיישינן לדבריו דהכא ושבקיהו סתי הניחהו בתרי מילי ע"כ): (יג) והוא מעריצכם. במקצת ספרים מערצכם בלא יו"ד ויש מהם במאריך כמ"ש: (יז) והכיתי. בחירק עי"ן הפעל וקויתי בצירי ובמגילה פרק הקורא עומד א"ל רבי חייא לרבי שמעון כרבי הלמלא אתה לוי פסול אתה מן הדוכן משום דעבי קליך אתה א"ל לאבוה א"ל זיל אימא ליה כשאתה מגיע אצל והכיתי לה' לא נמצא מחרף ומגדף כמותך פירש שהיה רבי חייא עלג בלשונו וקורא לחיתי"ן ההי"ן ונראה כאומר והכיתי מכאן למדנו כמה צריך ליזהר בקריאת האותיות שלא תדמה הזיי"ן סמ"ך והסמ"ך זיי"ן ולא אלפי"ן עייני"ן ולא עייני"ן אלפי"ן ולא ההי"ן חתי"ן ולא חתי"ן ההי"ן כי אם לא יזהר ולא יפריד בלשונו ביניהם פעמים יצא לידי חרוף וגידוף ח"ו ממכלול דף נ"ג: (יט) וכי יאמרו אליכם וגו'. רבה סוף פרשה ויקרא א"ר סימון בארי לא נתנבא אלא שני פסוקים ולא היה בהם כדי ספר ונטפלו בישעיה ואלו הן וכי יאמרו אליכם ותברו וכי איתא סוף פרשה תזריע ועיין בפירוש רד"ק: הלוא. עם. במקצת ספרים מלא וא"ו ואל"ף וכן נכון כי לא נמנה במסרה דלקמן סימן י' עם ו' החסרים כהאי סיפרא:

ט (ה) לא הגדלת השמחה. לו קרי: (ה) שמו פלא. כתוב במכלול ד' רמ"ז ויקרא שמו פלא הפ"א בצירי וכל שאר פלא בסגול. אמנם בחלק שני מהמכלול שהוא השרשים כתיב שהוא בשש נקודות. ולפי דעתי טעות נפל בשרשים שלנו וצריך לומר בחמש נקודות ודבר הלמד מענינו הוא שהרי כבר כתב קודם לכן והשם עשה פלא בשש נקודות וכן בספר בעל הלשון בכל דבריו הם כשרשים שכתוב והאומר בב' נקודות פלא יועץ והוא עצמו כתב גם כן בספר רב פעלים ויקרא שמו פלא אית בב' נקודות וכל אחרא בשלש נקודות: אחרי כתבי זה לאיד מצאתי כ"י ומצאתיו כמו שאמרתי בחמש נקודות ומכל מקום פלא הוא בעיני כי בכל ספרים אלפני גם זה הוא בשש נקודות ואין לי מה להשיב: (ו) לםרבה. למרבה קרי והוא חד מן ה' מלין דכתיבין תרין וקריין חד בקריאה וסימנם נמסר במקרא גדולה ד"ה ב' ל"ד א"כ איפוא לפי הכתיב צריך להיות ב' מלין אבל לא מצאתי כן בשום ספר ובסנהדרין פרק חלק דרש בר קפרא מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוחה וזו סתומה בקש הקב"ה לעשות חזקיה משיח וסנחריב גוג ומגוג וכו' עד לכך נסתם. וכתב בעל מסורת המסורת במאמר א' הנני מתמיה תמהון גדול על הדרשות שנדרשו על המלה הזאת והאומרים כי המ"ם סתומה באמצע המלה והרי לפי הכתיב איננה באמצע המלה כי הכתיב הוא ב' מלות לם רבה ונוכל לפרש לם כמו להם כמו ארא לם נעקו (ישעיה ל"ג) שהוא כמו אראה להם וכן בשלם הבשר (מלכים א' יט) בשל להם הבשר וגם לם רבה לפי הכתיב פי' להם רבה המשרה. עד כאן דבריו. ולי נראה שאין מקום לתמיהה זו דהאפשר שהמדרש סובר דמלה הדא כתיב וכן נראה מפי' רד"ק שכתב לםרבה המשרה המ"ם סתומה בכתי' וקרי כמ"ם פתוחה ובהפך זה בעזרא היינו נחמים ל' המפרצים מ"ם פתוחה בסוף התיבה כלהוב ויש בו דרש כאשר יסתמו חומת ירושלים שהם פרוצים כל זמן הגלות ולעת הישועה יסתמו הפרוצים ואז תפתח המשרה שהיא סתומה עד מלך המשיח ע"כ. מדבריו אלו משמע כהדיא דתיבת המופרצים הרתי מילי ותיבת לםרבה חדא מלה וגם החכם אבן עזרא כתב כי המ"ם סגור בתוך המלה. עוד מצאתי ראיה לדברי ממה שכתב בעל אות אמת בסוף מדרש רות זה לשונו בהגהת המדרש. אחר כך סייעני השם יתברך ויתעלה ומצאתי נוסחא אחרינא מדוייקת והיא זו הזקיה דכתיב לםרבה המשרה וגו' למרבה לית כותיה מ"ם סתומה באמצע קריא ולמ"ד שלו גדולה מכל למדי"ן שבמקרא וכו' אמנם למ"ד זו לא מצאתיה גדולה בשום מקום ולא בשום נוסח מאלפ"א בית"א רבתא ועיין בס' הזוהר ריש פרשת שלח לך: ולסעדה. בספרים כ"י הוא"ו במאריך: (יד) מורה שקר. המ"ם במאריך: (טו) מאשרי. השי"ן דגושה: (טז) אלמנתיו. במקצת מדוייקים חסר וא"ו: (יז) בסבכי היער. במקצת ספרים הבי"ת כהט"ף פתח ועיין מה שכתבתי בשופטים ה': (יט) ויהלל על שמאל. בספרים כ"י ודפוס ישן מלא ההל"ף וא"ו: איש בשר זרעו. חסר וא"ו בתר רי"ש ובשבת פרק במה מדליקין בעון גזל הגובאי עולה והרעב הוה ובני אדם אוכלים בשר בניהם ובנותיהם וכו' עד דכתיב איש בשר זרועו יאכלו אל תקרי זרועו אלא זרעו ע"כ. ונראה דמייתורא דמלת זרעו יליף לה דהוה מצי למכתב איש בשרו כדכתיב והאכלתי מוניך את בשרם: (כ) ועוד ידו נטויה. שם בשבת מאי ועוד ידו נטויה הכל יודעים וכו' אלא כל המנבל את פיו אפילו חותמין עליו את גזר דין של שבעים שנה לטובה הופכין עליו לרעה ופירש רש"י ועוד לשון ועד כל שנותיו של אדם שהן שבעים שנה יד הדין נטויה עליו לבטל זכיותיו בעון זה ע"כ. ובכל הספרים כתיב ועוד מלא וא"ו ואין לתמוה מזה כמו שכתוב בסוף מגלאכי בס"ד:

י (א) ומכתבים. בספרי ספרד יש מאריך בוא"ו: (ו) ולשימו. ולשומו קרי: חֻרמס. בס"ס כ"י ובדפוסים אחרונים המ"ם בקמץ במשפט שהוא מוכרת כמו והיה למרמס יך בספרים אחרים כ"י ובדפוסים ישנים המ"ם בפתח וכ"כ רד"ק בשרשים וגם במכלול מנאו עם הדומים לו שבאו פתוחים מבלי הסמיכות וכ"כ בעל הלשון: (יג) ועתידתיהם. ועתודתיהם קרי: שוכתי. בשני שיני"ן השניה קורין ס"ן והוא כמו סמ"ך רד"ק: כאביר. יתיר אל"ף: (טו) כהניף שבט את מרימיו. בכולהו נסחי עתיקי דדפוסא וכ"י כתוב ואת בוא"ו וכן משמע מפירש רש"י והראב"ע וכ"כ החכם לונזאנו שכן הוא בכל ס"ס: (טז) לכן ישלח האדון יהוה צבאות. בנסחי דיוקי דכ"י ודפוסא כתוב בשם המיוחד וגם במסרה רבתא לא נחשב במספר שמונת של אדנות: (יט) ונער יכתבם. בס"א כ"י האי"ן בחטף קמץ ובספר א' בחטף פתח והילוק כזה ראיתי בין ב"א וב"נ על פסוק ועל לבם אכתבנה (ירמיה ל"א) אבל בשאר ספרים זה של ישעיה כתוב בשוא לבדו: (כג) עשה בקרב כל הארץ. במקצת דפוסים ראשונים לא יש מלת כל וגם במקצת ספרים כ"י היה כתוב בתחלה בקרב הארץ ואח"כ הוסיפו מלת כל ואין לי בזה הכרע: (כח) למכמש. המ"ם בקמץ ובספרים כ"י בשי"ן שמאלית כמ"ש בשמואל א' י"ג: (לב) בית ציון. בת קרי: (לג) גדעים. במקצת ספרים גדועים מלא וא"ו: (לד) סבכי היער. במקצת ספרים כ"י ודפוס ישן הבי"ת בחטף פתח ועיין לעיל סימן ט' ובשופטים ה' ובתילים ע"ד על בסבך עץ:

יא (א) ויצא חטר. במקצת ספרים מדוייקים כ"י הטעם ביו"ד וברוב ספרים בצד"י: מגזע. הגימ"ל בסגול לא בצירי: (ד) והכה ארץ. בס"א דפוס ישן כתוב והכה הטעם בכ"ף ובלא מקף בין שתי המלות וחילופים רבים מצאתי בספרים ובמדוייקים כ"י ודפוסים ישנים במקף והה"א במאריך: (ה) והיה צדק. במקצת ספרים כ"י ודפוסים ישנים לתוב והיה מלעיל כמשפטו ובספרים אחרים הטעם ביו"ד וכן חשבו רד"ק במכלול שקל פָּעַל עם דומים אחרים שהם מלרע שלא כמנהג: (יא) יוסיף אדני ׀ שנית יש פסיק בין השם לשנית וכמוהו בתני ד' ויהי דבר ה' ׀ שנית אל חגי וטעם אחד לכלם: (יד) ועפו בכתף. הכ"ף רפויה מכלול ד' ק"ק: (טו) ים מצרים. במקצת ספרים בפתח ועיין מכלול דף ר"נ משקל פַּל:

יב (א) ותנחמני. בספרים מדוייקים הוא"ו במאריך: (ב) כי עזי. העי"ן בקמץ חטף מפני דגשות הזי"ן: (ג) ממעיני. העין בפתח: (ה) מידעת. מודעת קרי: (ו) יושבת. במקצת ספרים חסר וא"ו ולא נכון לעשות כן כי לא כא במסורת פרשת מצורע וירמיה מ"ח בכלל החסרים:

יג (ב) שאו נס. בגעיא: (ו) הילילו. בדפוס ישן ביו"ד אחר ה"א וגם במקצת ספרים כ"י שבתחילה נכתבו בלא יו"ד הוסיפוה אחרי כן: כשד משדי יבוא. הגיד פירשו לשון חזק ואחריך פירשוהו קדם לכן אשור למותקו וכן וכשד משדי יבוא (יואל א') וכן דרשוהו בספר הזוהר הובא בריקאנטי פרשת לך לך כי בשנפסקה היו"ד משדי אזי היא שדודה ומתמלאת מן הכחות החיצוניות אז נקראת חרב לה' מלאה דם: (ח) ונבהלו. הוא"ו בגעיא בספרי ספרד והה"א בקמץ מפני השלשלת כי יש לה משפט ההפסק רד"ק: (טו) הנספה. הפ"א בסגול: (טז) תשגלנה. תשכבנה קרי: (יט) והיתה בבל. הבי"ת רפויה מכלול דף ק"ח: (כא) ורבצו שם. בספרים כ"י ובדפוסים ישנים הרי"ש במאריך:

יד (ג) ומרגזך. המ"ם בחיר"ק: (א"ה כ"כ רד"ק כאן ובשרשים שרש רגז ואילו בשרש עצב לא כתב מאומה מ"מ שהמ"ם מעצבך בצירי ולא כפי מקראות ויניציאה שכתוב בגליון שהשיטה בחירק ע"כ): (יח) יוצא רמה. מצאתי בס' דקדוק ישן כ"י כלשון הזה ובנפעל נוסף העתיד שלו כמו העבר של נפעל חזק (פירש הַפָּעַל) עי"ן הפעל היא דגושה ועי"ן הפעל בנפעל נוסף (פירש בנין פַּעַל רק חילוקים בו שהעבר בנפעל חזק) דעתיד היא רפויה כמו תתחיך יוצע רמה הלד"י רפויה כי היא עתידה והוא"ו היא תמורת היו"ד שהיתה הפ"א כי היה דינו יוצע מלא וא"ו אלא שחסר ע"פ המסורת ועל עקרו יוּצַע ועל מלואו יהוּיצע ומצינו לקבר אוּבל על עקרו אוּיבל ועל מלואו אהויבל אבל יצע לרבים הצד"י דגושה כי הוא שלא הוזכר שם פועלו והיו"ד היא פ"א ועל כן הצד"י דגושה כי היא נפעל חזק ע"כ). ובספרים מדוייקים שלפני שניהם בדגש והמסורת תבא עליהם יוצע ל'. ומכסיך תולעה. כתב הזקן לונזאנו שבס"ס חסר י' וגם אני מצאתי כן בקצת ספרים: (יח) שכבו בכבוד. הבי"ת רפויה מכלול דף ק"ח: (כג) ומטאטאתיה. כן הוא במדוייקים בב' אלפין ושתי הטיתי"ן בצירי: (לב) ובה יחסו עניי עמו. כאן סוף קאסיטות י"ד וסימן ט"ו מתחיל משא מואב וגו':

טו (ב) עלה הבית ודיבון. במ"ג בגליון כתוב בספר מוגה ודיבן כתיב עד כאן לשונו וכן מצאתי במקצת ספרים כ"י שנגררה הוא"ו: מואב ייליל. בכל ספרי הדפוס וכ"י יו"ד ראשונה בשוא ושניה בצירי וכן חברו שבסמוך וכתב המכלול בדף קכ"ו בזהו דעת ב"א וכן כי יילילו על משכבותם (הושע ז') ומשבר רוח יילילו (ישעיה ס"ה) וקשה לי כי בחילופים נראה שזהו דעת ב"נ אבל לב"א הראשונה בצירי והשניה נחה וכן כתב המכלול שם בשם רבי יסודה בפסוק לכן ייליל מואב שבסמוך בסימן ט"ז נחה היו"ד השניה וצירי הראשונה: כל זקן גרועה. כן כתיב כל בלא וא"ו ויונתן שתירגם ובכל אפשר שהוא לתקון הלשון וכמ"ש בירמיה מ"ח וכל זקן גרעה וכמה ספרי הדפוס כתוב כאן גדועה בדל"ת בפסוק ובפירש רד"ק וכן הוא בפירש רד"ק כ"י אך בכמה ספרים כ"י מדוייקים וגם בדפוס ישן כתוב גרועה ברי"ש וכ"כ החכם אברבנאל בזה היה להם גרעון גדול שהדרת פנים זקן. וגם אותו דירמיה כתוב ברי"ש בכל הספרים וכן במסורת ב' חד מלא וחד חסר ובספרים מדוייקים דישעיה מלא ודירמיה חסר ואי בעית אימא מילתא דשויא לתרוייהו דהמסורת איכא חלופי טובא בין פסוקי ישעיה לירמיה וחד מינייהו ישעיה כל זקן ירמיה וכל זקן ואילו גרועה לא קא חשיב שמע מינה דבי סדדי נינהו וליכא לאחלופי בינייהו: (ג) על גגתיה. ס"א גגותיה מלא וא"ו: (ה) נוער. ס"א נער חסר וא"ו: הרנים. ס"א חורנים מלא וא"ו קדמאה: (ח) אלים. ס"א אילים מלא דמלא:

טז (א) מושל ארץ. הלוקים הספרים זה מזה רובן של דפוסים כלא מאריך במלת מושל לא כמ"ס ולא בשי"ן ובכל כ"י המאריך כמ"ס במקצתם בשי"ן וברובם השי"ן בצירי וכפי הנראה החילופים בין בדפוס ובין בכל כ"י המ"ס במאריך והשי"ן בסגול לב"א ולב"נ במאריך בשי"ן ובצירי וכן מצאתי במקצת ספרים המ"ס במאריך והשי"ן בסגול לב"א: (ב) כעוף נודד. אין מאריך בעי"ן: (ג) הביאו עצה הביאי קרי ביו"ד והכתיב בוא"ו: עשו. עשי קרי בוא"ו והכתיב ביו"ד כ"כ רד"ק וכן מצאתי בספרים מדוייקים כ"י ודפוס ישן: נודד. בספרים ספרדים חסר וא"ו: (ד) הוי סתר למו. כתוב

דְּאִשְׁתְּכַח בְּקִרְתָּא וְיָת סַפְרָא רַב חֵילָא דְּכָנֵישׁ יָת עַמָּא דְּאַרְעָא וְשִׁתִּין גַּבְרָא מֵעַמָּא דְּאַרְעָא דְּאִשְׁתְּכַחוּ בְּגוֹ קִרְתָּא: כו וּדְבַר יַתְהוֹן נְבוּזַרְאֲדָן רַב קְטוֹלַיָּא וַאֲבִיל יַתְהוֹן לְוָת מַלְכָּא דְּבָבֶל לְרִבְלָת: כו וּמְחָא יַתְהוֹן מַלְכָּא דְּבָבֶל וְקַטְלִנוּן בְּרִבְלָה בְּאַרְעָא דַּחֲמָת וְאִתְגְּלִיאוּ דְּבֵית יְהוּדָה מֵעַל אַרְעָהוֹן: כח דֵּין עַמָּא דְּאַגְלִי נְבוּכַדְרֶאצַּר בְּשַׁנַת שְׁבַע יְהוּדָאֵי תְּרָתָא אַלְפִין וְעֶסְרִין וּתְרָתָא: כט בִּשְׁנַת תְּמָנֵי עַסְרֵי לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מִירוּשְׁלֶם נַפְשָׁתָא תַּמְנֵי מְאָה תְּרָתִין: ל בִּשְׁנַת עַסְרִין וְתַרְתֵּין לְנְבוּכַדְרֶאצַּר אַגְלֵי נְבוּזַרְאֲדָן רַב קְטוֹלַיָּא יְהוּדָאֵי נַפְשָׁתָא שְׁבַע מְאָה אַרְבְּעִין וְחָמֵשׁ כָּל נַפְשָׁתָא אַרְבְּעָא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה: לא וַהֲוָה בְּתִלְתִין וּשְׁבַע שְׁנִין לְגָלוּת יְהוֹיָכִין מַלְכָּא שְׁבָטָא דְּבֵית יְהוּדָה בְּתְרֵי עַסַר יַרְחִין בְּעַסְרִין וְחַמְשָׁא לְיַרְחָא רַבִּי אֱוִיל מְרוֹדָךְ מַלְכָּא דְּבָבֶל בְּשַׁנַת מַלְכוּתֵיהּ יָת רֵישׁ יְהוֹיָכִין מַלְכָּא שְׁבָטָא דְּבֵית יְהוּדָה וְאַפֵּיק יָתֵיהּ מִבֵּית אֲסִירֵי: לב וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ פְּתָנְמִין תַּקִּנִין וִיהַב יָת כּוּרְסוֹהִי מֵעֵיל לְכוּרְסֵי מַלְכַיָּא דִּי עִמֵּיהּ בְּבָבֶל: לג וְשַׁנֵּי יָת לְבוּשֵׁי אַסִּוּרֵיהּ וְאָכַל לַחְמָא קֳדָמוֹהִי תְּדִירָא כָּל יְמֵי חַיּוֹהִי: לד וְשֵׁרוּתֵיהּ שֵׁרוּתָא תְּדִירָא מִתְיַהֲבִין לֵיהּ מִן קֳדָם מַלְכָּא דְּבָבֶל פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמֵיהּ עַד יוֹם מוֹתֵיהּ כֹּל יוֹמֵי חַיּוֹהִי: חזק

סעיף: (כח) כנגד שבע, שיבשו כשדים ס"ק שבע ותחלה שמנה כי שם כתוב שמנה בשנת שמנה עשרה סוף י"ח ותחלת י"ט כי שם כתוב י"ט: (ל) כנגד שלש ועשרים, כתוב כאדר שולם כי לו נפנה לור בידו ושוף לה כל היהודים שהיו בעמון ובמואב ובכשיהות ג': נפש שבע מאות ארבעים וחמש, ובכל אחרונה אלפי ושש מאות הין בשלשתן חמשה: סתנה: (לא) בשבעים וחמשה, ובשאר מלכי בעשרים ובשנה ושש סיבשו בעניין: (לב) מלכים, כתוב וקרי במלכים: (לג) ונוהג כאוכל על שלחנו במלכים וכן כל ימי חייו:

רמתם ה' חם' יו"ד כלישׁ' וסימן בשמעון בו הוא ימתנו, להמתנו דהעלו אתו אלי במס', והנת קמה כל חמשפחה, ועשרת אנשי', ויכה אתם מלך בבל, עו"ד מצאת"י להמתם במדבר גם הוא חם'. שמונה נ' מלאים בנביאי' ומי' ויעברו בני ישראל את עגלון, בשנת שמנה עשרה לנכוכר נצר תניינא דסמוך, ומעלות שמונה מעליו, וכל ד"ה דכוו' מ"ל: מלכותו נ' חסר ומי' יול מים מדליו, נשא אויל מרדך מלך בבל בשנת דסוף ירמיה, ותכון מלכתו מאד דשלמ' דמלכים: בבבל ח' ומי' נמסר בסיפרא סי' ב"ש: ושנה ב' חד כתיב א' וחד כתיב ה' ומי' ושנא את בגדי כלאו דסוף מלכים כתי' א', וחברו, הדין דסוף סיפרא כתיב ה' ואינון חד מן י"ו זוגין מן ב"ב חד כתיב א' וחד כתיב ה' ומי' במסרת רבתא בערך א': חייו ד' חסר בלישׁ' ומי' נמסר בסוף מלכים:

סכום פסוקי של ספר ירמיה אלף ושלש מאות וששים וחמשה ומי' וכל אנשיה גברים. וחציו ויאמר חנניה (כח יז). ומדרין שלשים ואחד ומי' חסר אל כל היום. מספר הקפיטולי חמשים ושנים ומי' אודה ה' בכל לבב:

מצודת ציון

סמלכיות. מלכות נכא: (כו) וינל. מלכות גלות: (לא) נפא. כנגיד וכרים: מכוח הכלוא. מכוח כמאסר: (לב) ושנה. ענין מלוח ותמוכה: כלאו. מלכוש: (לד) ותרותתו. כוח ענין ערב קבוע וכן תרוחה ומשלח (נעיל מ):

מצודת דוד

המלך. ר"ל היושבים תמיד עם המלך: תבר נמלאו נעיר. ולא נכתבו ממנה כיתר הכרים: ותת סופר שר הצבא. הכופר על שר הצבא המלכות. על סיו מוליחה כל עיר לנסיה לנחת במלחמה: מעט האנשים. מהמכוכד"ם שנשתם תשר נמלאו בעיר ולא נכתבו: (כח) זה העם. זהו מספרן כל העם הנולים לבבל: בשנת שבע. הוא גלות יכניה היתה בשנת שבע לניבוכדנצר כרמצוגה: יהודים. מבני יהודה: (כט) בשנת שמונה עשרה. הוא גלות צדקיהו ולמעלה הוא אומר (כלן) שנת תשע עשרה למלך כ"ל שנת תשע עשרה שמלך ר"ח שנשנה את יהויקים: (ל) בשנת שלש ועשרים. ניתנה לור בידו ושוף יהודה שנשכניות עמון מואב שנא מלות ואחרנשים ושמנה כך מפורש בסדר עולם: (לא) נכ"ה לחדש. וכמקום אחר הוא אומר בעשרים ושבעה לחדש בעשרים וה' לחדש את שנת נטוכדנאצר ובעשרים ושנה נקבר והוציאו אויל מרודך מקברו וכ"ו מלך ונשא את רחש יהויכין: נשא. נשאו ונדלו. ליעצת אחריות מנאו עם שאר המלכים כאו את רחש יהויכין: (לג) נכ"ה לחדש בעשרים ושבעה לחדש בעשרים וה' לחדש את שנת נטוכדנאצר ובעשרים ושנה נקבר והוציאו אויל מרודך מקברו וכ"ו מלך ונשא את רחש יהויכין: נשא. נשאו ונדלו. ליעצת אחריות מנאו עם שאר המלכים כאו את רחש יהויכין: (לד) ואחרוקתו. טעל פרס מכית המלך לכל ערכיו:

תולדות אהרן רכ מכתים. (סנהדרין יח): לגלות יהויכין. מנילה יח:

וַיַּגְלֶה נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים מִן יְרוּשָׁלַיִם אֶת שְׂרָיָה כֹּהֵן הָרֹאשׁ וְאֶת צְפַנְיָה כֹּהֵן הַמִּשְׁנֶה וְאֵת שְׁלֹשֶׁת שֹׁמְרֵי הַסַּף: כה וּמִן הָעִיר לָקַח סָרִיס אֶחָד אֲשֶׁר הָיָה פָקִיד עַל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְשִׁבְעָה אֲנָשִׁים מֵרֹאֵי פְנֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר נִמְצְאוּ בָּעִיר וְאֶת סֹפֵר שַׂר הַצָּבָא הַמַּצְבֵּא אֶת עַם הָאָרֶץ וְשִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצָאִים בְּתוֹךְ הָעִיר: כו וַיִּקָּח אוֹתָם נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים וַיּוֹלֶךְ אוֹתָם אֶל מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה: כז וַיַּכֵּם מֶלֶךְ בָּבֶל וַיְמִתֵם בְּרִבְלָה בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ: כח זֶה הָעָם אֲשֶׁר הָגְלָה נְבוּכַדְרֶאצַּר בִּשְׁנַת שִׁבְעַת יְהוּדִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: כט בִּשְׁנַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מִירוּשָׁלַם נֶפֶשׁ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וּשְׁנָיִם: ל בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים לִנְבוּכַדְרֶאצַּר הָגְלָה נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים יְהוּדִים נֶפֶשׁ שְׁבַע מֵאוֹת אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה כָּל נֶפֶשׁ אַרְבַּעַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: לא וַיְהִי בִּשְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת מַלְכֻתּוֹ אֶת רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיֹּצֵא אֹתוֹ מִבֵּית הַכְּלִיא: לב וַיְדַבֵּר אִתּוֹ טֹבוֹת וַיִּתֵּן אֶת כִּסְאוֹ מִמַּעַל לְכִסֵּא הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּבָבֶל: לג וְשִׁנָּה אֶת בִּגְדֵי כִלְאוֹ וְאָכַל לֶחֶם לְפָנָיו תָּמִיד כָּל יְמֵי חַיָּיו: לד וַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה לּוֹ מֵאֵת מֶלֶךְ בָּבֶל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ עַד יוֹם מוֹתוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו:

חזק ונתחזק

אֶת־כָּל־נְחֹשְׁתָּם בָּבֶלָה׃ יח וְאֶת־ הַסִּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְזַמְּרוֹת וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֶת־הַכַּפּוֹת וְאֶת כָּל־כְּלֵי הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־יְשָׁרְתוּ בָהֶם יט וְהָאַגָּנוֹת וְאֶת־הַמַּחְתּוֹת וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֶת־ הַסִּירוֹת וְאֶת־הַמְנֹרוֹת וְאֶת־הַכַּפּוֹת וְאֶת־הַמְנַקִּיּוֹת אֲשֶׁר זָהָב זָהָב וַאֲשֶׁר־כֶּסֶף כֶּסֶף לָקַח רַב טַבָּחִים׃ כ הָעַמּוּדִים שְׁנַיִם הַיָּם הָאֶחָד וְהַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר נְחֹשֶׁת אֲשֶׁר־תַּחַת הַמְּכֹנוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה לֹא־הָיָה מִשְׁקָל לִנְחֹשֶׁתָם כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ כא וְהָעַמּוּדִים שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַת הָעַמּוּד הָאֶחָד וְחוּט שְׁתֵּים־ עֶשְׂרֵה אַמָּה יָסֹבֶּנּוּ וְעָבְיוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת נָבוּב׃ כב וְכֹתֶרֶת עָלָיו נְחֹשֶׁת וְקוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הָאַחַת חֲמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׂבָכָה וְרִמֹּנִים עַל־ הַכֹּתֶרֶת סָבִיב הַכֹּל נְחֹשֶׁת וְכָאֵלֶּה לָעַמּוּד הַשֵּׁנִי וְרִמֹּנִים׃ כג וַיִּהְיוּ הָרִמֹּנִים תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה רוּחָה כָּל־ הָרִמֹּנִים מֵאָה עַל־הַשְּׂבָכָה סָבִיב׃ כד וַיִּקַּח רַב־טַבָּחִים אֶת־שְׂרָיָה כֹּהֵן הָרֹאשׁ וְאֶת־צְפַנְיָה כֹּהֵן הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שְׁלֹשֶׁת שֹׁמְרֵי הַסַּף׃ כה וּמִן־ הָעִיר לָקַח סָרִיס אֶחָד אֲשֶׁר־הָיָה פְּקִיד | עַל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְשִׁבְעָה אֲנָשִׁים מֵרֹאֵי פְנֵי־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר נִמְצְאוּ בְּתוֹךְ הָעִיר וְאֶת־סֹפֵר שַׂר־הַצָּבָא מְפַקֵּד אֶת־עַם הָאָרֶץ וְשִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצְאִים בְּתוֹךְ הָעִיר׃ כו וַיִּקַּח נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים וַיּוֹלֶךְ אֹתָם אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה׃ כז וַיַּךְ אֹתָם מֶלֶךְ בָּבֶל וַיְמִתֵם בְּרִבְלָה בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ׃ כח זֹאת הָעָם אֲשֶׁר הָגְלָה נְבוּכַדְרֶאצַּר בִּשְׁנַת שֶׁבַע יְהוּדִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה׃ כט בִּשְׁנַת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מִירוּשָׁלִַם נֶפֶשׁ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וּשְׁנָיִם׃ ל בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים לִנְבוּכַדְרֶאצַּר גָּלָה נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים יְהוּדִים נֶפֶשׁ חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבַּעַת אֲלָפוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ לא וַיְהִי בִּשְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת מָלְכוֹ אֶת־רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיֹּצֵא אֹתוֹ מִבֵּית הַכָּלֶא׃ לב וַיְדַבֵּר אִתּוֹ טֹבוֹת וַיִּתֵּן אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל כִּסֵּא הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּבָבֶל׃ לג וַיְחַלֵּף אֶת־בִּגְדֵי כִלְאוֹ וְאָכַל לֶחֶם תָּמִיד לְפָנָיו כָּל־יְמֵי חַיָּיו׃ לד וַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה לוֹ מֵאֵת מֶלֶךְ בָּבֶל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ עַד־יוֹם מוֹתוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּיו עַד־יוֹם מוֹתוֹ׃

מצודת ציון

(יח) המזמרות. הם כלי זמר: (יט) ואת הספים. ת"י קוליז ולא ידעתי לה ממיני כלי זמר הוא ואומר אני שהן מנעות לקבל הדם כמו בדם מזר בסף (שמות יג) ויש מפרשים הסיפי' לשון כדים לפי תרגום של יונתן שתרגם ק ליז כי כן ת"ל וכדם על שכמה (כרתשית נז) וקולמה על כתפתה ולשון זה נרמה שהסיפים חיוס ממין כלי זמר אלא הם כדים: המחתות. שחותין בהם נחלים מעל המיבח: המנקיות. סניפי הוכח שבהם מעמידין לחם הפנים כמו שביארנו במאמות: (כ) מאד תחת המכונות. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות: ואין משקל. לפ שהיו מרובים מאד: (כא) שמנה עשרה אמה. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות גם כן כי היו תחת ולפ וכן מה שכתוב למעלה עובר כמלכים והכתוב כולל הכל לומר שהיו מרובים מאד: (כב) כתרת. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות: (כג) ויהיו הרמונים תשעים ושנים. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות גם כן כי היו תחת ולפ וכן כתוב למעלה עובר כמלכים והכתוב כולל הכל לומר שהיו מרובים מאד: (כד) כהן המשנה. הוא הכהן הסגן: (כה) ומן העיר לקח סריס. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות גם כן כי היו תחת ולפ וכן מה שכתוב למעלה עובר כמלכים והכתוב כולל הכל לומר שהיו מרובים מאד: (כו) ויגל יהודה מעל אדמתו. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות גם כן כי היו תחת ולפ וכן מה שכתוב למעלה עובר כמלכים והכתוב כולל הכל לומר שהיו מרובים מאד: (כח) זאת העם. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות גם כן כי היו תחת ולפ וכן מה שכתוב למעלה עובר כמלכים והכתוב כולל הכל לומר שהיו מרובים מאד: (כט) בשנת שמנה עשרה. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות גם כן כי היו תחת ולפ וכן מה שכתוב למעלה עובר כמלכים והכתוב כולל הכל לומר שהיו מרובים מאד: (ל) בשנת שלש ועשרים. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות גם כן כי היו תחת ולפ וכן מה שכתוב למעלה עובר כמלכים והכתוב כולל הכל לומר שהיו מרובים מאד: (לא) בשנים עשר חדש. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות גם כן כי היו תחת ולפ וכן מה שכתוב למעלה עובר כמלכים והכתוב כולל הכל לומר שהיו מרובים מאד: (לב) וידבר אתו טובות. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות גם כן כי היו תחת ולפ וכן מה שכתוב למעלה עובר כמלכים והכתוב כולל הכל לומר שהיו מרובים מאד: (לג) וישנא את בגדי כלאו. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות גם כן כי היו תחת ולפ וכן מה שכתוב למעלה עובר כמלכים והכתוב כולל הכל לומר שהיו מרובים מאד: (לד) ארחתו ארחת תמיד. לפ שהיו מכוונים כמו שביארנו במאמות גם כן כי היו תחת ולפ וכן מה שכתוב למעלה עובר כמלכים והכתוב כולל הכל לומר שהיו מרובים מאד:

מצודת דוד

(יח) מאד ישרתו בהם. סעבודים לעבוד ולשרת בהם בבה"מ: (יט) ואת המזרקות. על שהיו מזרקים על זאב מזר והזכיר וכן הסירות והכפות: מאד זאב וגו'. כ"ל כין על זאב כין על כסף הכל לקח: (כ) מאד תחת המכונות. כ"ל מאד היו מאד המכונות וגו' כי הבקר היו תחת ים שהמכונות כמ"ם במלכים. או כ"ל במקום הכיורות סמיר מעל המכונות (במ"כ) שם לא מת מביורות על הבקר במקום המכונות וגמאר כן עד הנולה: לא היה משקל. לפ היה מהשפר לשקול המכונות על כל הכלים האלה: (כא) והעמודים. כ"ל העמודים שלקח היה קומת כ"ח י"ח אמה: יסובנו. היה מסבב את היקף העמוד: ועבין. עובי דופני העמוד היה מרכע מלבועות והחלל בתוכיעהו: (כב) וכותרת עליו. על העמוד ממעל היה כעין קומרת עשוי מנחושת: הכותרת התחת. כ"ל קומת כל אחת כי לכל עמוד היה

(כד) ספף. כן יקרא מזוזה בשער כמו וסף שער (יחוקאל מ) : (כה) סריס. שר :

מצודת ציון

(יח) המזרות. קדירות: סיפים. סיפות. מעכבדות ומנקיות עשויים לנרוף בהם מדקן: מזמרות. כלי זמר: מנקיות. מכפיות: כפות. מכוסים: (יט) מספים. הנזכר כמו סף רעל (זכריה י"ב) : מחתות. כלים לתזות בהן פחם: מנקיות. הם היו כעין חלי קנה מלול וסיו עשויים מופם כדי להם מספים בהן מכוות אלא יפקפכו וסוף מלשון נקי: (כא) ואחת. קו ואחל: נכול. מלול כמו נבוב לחות (שמות כ"ו): (כב) וכפכה. הוא נעשה בראש (כב) רומה. גם לחות יקרא רות כמו בחצר רות (לעיל כ"): רות כמו בחצר רות (לעיל כ"): (כד) ספים. שר: סמנגיע

(יח) והאת המזרקות. על שהיו מזרקים על זאב מזר והזכיר וכן הסירות והכפות: מאד זאב וגו'. כ"ל כין על זאב כין על כסף הכל לקח: (כ) מאד תחת המכונות. כ"ל מאד היו מאד המכונות וגו' כי הבקר היו תחת ים שהמכונות כמ"ם במלכים. או כ"ל במקום הכיורות סמיר מעל המכונות (במ"כ) שם לא מת מביורות על הבקר במקום המכונות וגמאר כן עד הנולה: לא היה משקל. לפ היה מהשפר לשקול המכונות על כל הכלים האלה: (כא) והעמודים. כ"ל העמודים שלקח היה קומת כ"ח י"ח אמה: יסובנו. היה מסבב את היקף העמוד: ועבין. עובי דופני העמוד היה מרכע מלבועות והחלל בתוכיעהו: (כב) וכותרת עליו. על העמוד ממעל היה כעין קומרת עשוי מנחושת: הכותרת התחת. כ"ל קומת כל אחת כי לכל עמוד היה

קְמַלְכָּא צִדְקִיָּה׃ ו בִּירַחָא
רְבִיעָאָה בְּתִשְׁעָא לְיַרְחָא
וַהֲקִיף כַּפְנָא בְקִרְתָּא וְלָא
הֲוָת מֵיכַל לַעֲמָא דַאֲרָעָא׃
ז וְאִתְרַעַת קִרְתָּא וְכָל גַּבְרֵי
עָבְדֵי קְרָבָא עָרְקוּ וּנְפָקוּ מִן
קִרְתָּא בְּלֵילְיָא בְּאוֹרַח תְּרַע
בֵּין שׁוּרְיָא דִי עַל גִּנְתָא
דְּמַלְכָּא וְכַסְדָּאֵי שָׁרִן עַל
קִרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר וַאֲזְלוּ
בְּאוֹרַח מֵישְׁרָא׃ ח וְרָדְפָא
מַשְׁרִיַת כַּסְדָּאֵי בָּתַר מַלְכָּא
וְאַדְבִּיקוּ יָת צִדְקִיָּה בְּמֵישְׁרֵי
יְרֵחוֹ וְכָל מַשְׁרְיָתֵיהּ אִתְבַּדְּרָא
מִנֵּיהּ׃ ט וַאֲחִידוּ יָת מַלְכָּא
וְאַסִּיקוּ יָתֵיהּ לְוָת מַלְכָּא
דְּבָבֶל לְרִבְלָת בְּאַרְעָא
דַּחֲמָת וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ פִּתְגָמֵי
דִינִין׃ י וּנְכִיס מַלְכָּא דְּבָבֶל
יָת בְּנֵי צִדְקִיָּה בְּרִבְלָתָה
לְעֵינוֹהִי וְאַף יָת כָּל רַבְרְבֵי
יְהוּדָה נְכַס בְּרִבְלָתָה׃
יא וְיָת עֵינֵי צִדְקִיָּה עִוֵּר
וְאַסְרֵיהּ בְּשִׁלְשְׁלָן דְּנָחָשׁ
וְאוֹבִלֵיהּ מַלְכָּא דְּבָבֶל לְבָבֶל
וְיַהֲבֵיהּ בְּבֵית אֲסִירֵי עַד יוֹם
מוֹתֵיהּ׃ יב וּבִירַחָא חֲמִישָׁאָה
בְּעַסְרָא לְיַרְחָא הִיא שְׁנַת
תְּשַׁע עֲשְׂרֵי שְׁנִין לְמַלְכָּא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל
אֲתָא נְבוּזַרְאֲדָן רַב קְטוֹלַיָּא
קָם קֳדָם מַלְכָּא דְּבָבֶל
בִּירוּשְׁלֶם׃ יג וְאוֹקֵד יָת בֵּית
מַקְדְּשָׁא דְיָיָ וְיָת בֵּית מַלְכָּא
וְיָת כָּל בָּתֵּי יְרוּשְׁלֶם וְיָת כָּל
בָּתֵּי רַבְרְבַיָּא אוֹקֵד בְּנוּרָא׃
יד וְיָת כָּל שׁוּרֵי יְרוּשְׁלֶם
סְחוֹר סְחוֹר תָּרְעוּ כָּל מַשְׁרְיַת
כַּסְדָּאֵי דְעִם רַב קְטוֹלַיָּא׃
טו וּמַחֲשִׁיבֵי עַמָּא וְיָת שְׁאָרָא
דְעַמָּא דְאִשְׁתְּאָרָא בְקִרְתָּא
וְיָת שְׁמִיעָיָא דְאִשְׁתְּמִעוּ עַל
מַלְכָּא דְּבָבֶל וְיָת שָׁאָר הָמוֹנָא
אֲגָלֵי נְבוּזַרְאֲדָן רַב קְטוֹלַיָּא׃
טז וּמֵחֲשִׁיבֵי עַמָּא דַאֲרָעָא
אַשְׁאַר נְבוּזַרְאֲדָן רַב קְטוֹלַיָּא
לְמֶהֱוֵי מְפַלְּחִין בְּחַקְלִין
וּבְכַרְמִין׃ יז וְיָת עַמּוּדֵי נְחָשָׁא
דִי בְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיָּיָ וְיָת
דְּסִיָּא וְיָת יַמָּא דְנְחָשָׁא דִי
בְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיָּיָ תְּבָרוּ כַּסְדָּאֵי וְאוֹבִילוּ יָת קַל

ז׳ ר״ס עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ׃ ו בַּחֹדֶשׁ
ט״ו הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק
כ״ח הָרָעָב בָּעִיר וְלֹא הָיָה לֶחֶם לְעַם
ד׳ הָאָרֶץ׃ ז וַתִּבָּקַע הָעִיר וְכָל־אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה יִבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ מֵהָעִיר לַיְלָה
נ׳ דֶּרֶךְ שַׁעַר בֵּין הַחֹמֹתַיִם אֲשֶׁר עַל־
י״ו גַּן הַמֶּלֶךְ וְכַשְׂדִּים עַל־הָעִיר סָבִיב
ר״ת נ׳ וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה׃ ח וַתִּרְדֹּף חֵיל־
כַּשְׂדִּים אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּשִּׂיגוּ אֶת־
צִדְקִיָּהוּ בְּעַרְבֹת יְרֵחוֹ וְכָל־חֵילוֹ
נָפְצוּ מֵעָלָיו׃ ט וַיִּתְפְּשׂוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ
וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה
בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיְדַבֵּר אִתּוֹ מִשְׁפָּטִים׃
י וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ
ס׳ לְעֵינָיו וְגַם אֶת־כָּל־שָׂרֵי יְהוּדָה
ג׳ שָׁחַט בְּרִבְלָתָה׃ יא וְאֶת־עֵינֵי
צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר וַיַּאַסְרֵהוּ בְנְחֻשְׁתַּיִם
כ״ט וַיְבִאֵהוּ מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּבֶלָה וַיִּתְּנֵהוּ
בית ק׳ בְּבֵית הַפְּקֻדֹת עַד־יוֹם מוֹתוֹ׃
כ׳ ר״ס יב וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
הִיא שְׁנַת תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּא
נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים עֹמֵד לִפְנֵי
מֶלֶךְ־בָּבֶל בִּירוּשָׁלִָם׃ יג וַיִּשְׂרֹף אֶת־
ט׳ בֵּית־יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־
ע׳ בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם וְאֵת־כָּל־בֵּית הַגָּדוֹל
שָׂרַף בָּאֵשׁ׃ יד וְאֵת־כָּל־חֹמֹת
יְרוּשָׁלִַם סָבִיב נָתְצוּ כָּל־חֵיל כַּשְׂדִּים
נ׳ ומ״ל אֲשֶׁר אֶת־רַב־טַבָּחִים׃ טו וּמִדַּלּוֹת
הָעָם וְאֶת־יֶתֶר הָעָם ו הַנִּשְׁאָרִים
בָּעִיר וְאֶת־הַנֹּפְלִים אֲשֶׁר נָפְלוּ אֶל־
נ׳ ומ״ל מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶת יֶתֶר הֲאָמוֹן הָגְלָה
נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים׃ טז וּמִדַּלּוֹת
הָאָרֶץ הִשְׁאִיר נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים
נ׳ לְכֹרְמִים וּלְיוֹגְבִים׃ יז וְאֶת־עַמּוּדֵי
נ׳ נספ״נ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לְבֵית־יְהוָה וְאֶת־
הַמְּכֹנוֹת וְאֶת־יָם הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר
נ״ע בְּבֵית־יְהוָה שִׁבְּרוּ כַשְׂדִּים וַיִּשְׂאוּ

(ו) ברבעי . כמו ברחו: דרך שער בין החומותים . מערה היה לו מכיתו עד ערבות וירחו וכבר פירשתיה בס׳ הזה (לח): (ט) רבלתה . היא לעגובית: וידבר אתו משפטים . על שעבר על השבועה . (י) את כל שרי יהודה . סנהדרין שמחר להם אתם התרתם לו את שבועתו ואתה היה בעיני המלכי להחזיר השבועה: (יא) בית הפקדות . כבית המסורין: (יב) בית הגדול . כתי כנסיות שמנדלין בהם תפלה . וי״מ כתי מדרשות שמנדלין בהם את התורה מחלוקת המתורגמים היא: (טו) יתר ההמון . כמו ההמון: (סו) וליוגבים . חופרין בתרן רכותיט לחמרו נדי חלזון: (יז) ואת המכונות . של כיורות: המזמרות

תולדות אהרן ויחזק סלעב. נ״ב יח תפעים כח: עיני נדקיהו. מ״ק כתי וכהדם בהמשיי. תפעים כט: ומדלת סלמן . בבא בו:

עד וכו׳: (ז) ותבקע העיר . מיל נ״נ נקעו חומתה וכתלו נפרצה מעצמה כי תגבי יהודים היו חוזרים בתשב ולא עמדו למלחמה לעבוד על ידם: יבדחו . היו בורחים: דרך שער וכו׳ . כדרך השער שעומד בין שתי החומות אבר מגל גן המלך: דרך השערה . בדרך השוכך על ערבות ויריחו: (ח) וירדפו . מרז״ל שבכרת דרך מערה ההולכת עד ערבות יריחו ונזדמן בני חוץ ממעל על המערה וכדאום לפתח המערה מלמעלה ותם ממך יוצא ותשבוהו: (ט) רבלתה . כי בהאריך ימי המצור מלך נ״נ לרבלה: מספטים . התוכחה עמו על מה שעשה בו ועבר על שבועתו כתי״ם נד״ם: (י) בית הפקדות . כתי הפקדות . כתי הסוהר: (יב) תשע עשרה . כי נעת בשכח לתת יהויכין סיה ח׳ לפלגו ונדקיהו מלך י״ח שנה הרי י״ע: עמד . ועמד לפני מלך בכל לבבתו: (יג) בית הגדול . הוא סיכום על מה שאמר כל בית יהודים לימר שכל כיה חדש גדול אבר בירושלים והוסיף לבד שבח ולא יוצאים: (טו) הנשארים . ואת השועלים . לוחש שבשו שעמן על מלך בבל לעבדו: ואת יתר ההמון . הנשארים בכל שרי יהודה: (טז) רב טבחים . שר על הסוכנים נמנות המלך:

פירשנו ענין שמוזדים פעם שכתו׳ כאב כי תדע דברים כיוב שלא פירש. שם וענין כרמונים גם כן מבואר שם וכן בתהלוקות בבין שפי שפרשיתם פירשנו שם ומה שיש לנו לפרש כאן: (יא) בית הפקדות׳, כמיב וקבי ביח: (יב) עמד לפני מלך בבל, שעמד ושי׳ עבודתכן שעמד לפני מלך בבל כמו שמוזר במלכים שכד מלך בבל בא לירושלים וביושלם דבק עם בת לא עם מלך בבל (עו) ומדלות העם , ואתר כן אתר ומדלות העם כמאיר מקלת דלת העם פגלו ומקלתם בפאיר: ואת יתר העם , כמו שפתון כי לותיות אמו׳ מתהלפות וכן כתוב בלכים כפתון בפלכים כתוב דלת העם וכלן דלות בפרכם סי׳ כן במלך דל ירמיה שם סיונו דאמרי אנשי אתר אתר מגלת

בדי ריק יעשו : בחדש ז׳ ר״ח בקריא׳ וס׳ בפסר בסדר וישמע יתרו . ויחזק ס״ו בקריאה וס׳ בשמואל א׳ סי׳ י״ז ו העיר ג׳ וס׳ וילך האיש מהעיר, ואשר הסתרתי פני מהעיר הואת , ותבקע העיר ובל אנשי המלחמה דסיפרא : לעיני ה׳ בקריאה וס׳ ושרף את הבית לעיני את ערה. ותלך תמר בית אמנון אחיה. ואת בני צדקיה דסלבים , וישחט מלך בבל דסיפרא , וחברו ו ובחדש ה׳ ר״ח וס׳ ובשנה הארץ , ובחדש האי דפסח דסדר פנחס, ובחדש החמשי דסוף סלבים , ודסוף סיפרא . ובחדש השביעי סקרא : ואת כל בית מ׳ וס׳ , בפסר במלבים ב׳ סי׳ כ״ה ו וליגבים ב׳ והוא חר מן מלין דרישיהו ול׳ וס׳ בפסר בפסי רבת׳ בערך ל׳ : בבית ה׳ ס״ל וסימן בפסר בספר׳ רבתא בערך אדני :

מצודת ציון

ממל פסוכן כעיר לוכדם יקראו נרים כי מלרים לוכדי כעיר : (ו) ותבקע . ענין פרימה : (ח) נפזרו : (ט) ויעכבהו . ילחוז בתוכה: מספטים׳. ענין ויכיחה: (יא) בנתיבתי׳ . כשלשלאות נחושת : בפקודות : מלשון פקדון ועניוח וכתו בית הסוהר : (יב) נתלו . בכרו וכתבו : (טו) הנושלים . ענין הפיס וכתבכר ה כמו אל בכבדים תפס נוסל (לעיל י״ו) : פתמון . כמו בפתון בס״ח יכן פתון מנת (לעיל י״ו) וכ״ל פעם בכך : (טז) לכורמים . לעבוד בכרמים : וליוגבים . ענין בורות כמו עפר פגבל כוס גנים גנים (ע״נ נ׳) וכ״ל לעבוד בשדות בתפוחים ובזרות . לו הוא כמו ויוקבים תל׳ יקב היין כי ניכ״ק מתחלף וכ״ל נדלכון ויתמיך היין תל תיקב: (יז) המכונות. בס בני ובסיסי בכיורים : יס . כעין גיגים גדולה עשויה לרחון בה : סכיורות

חֲמוֹת בָּבֶל הָרְחָבָה עֹרֶר יִ
תִּתְעַרְעַר וּשְׁעֲרֶיהָ הַגְּבֹהִים בָּאֵשׁ יִ
יִצָּתוּ וְיָגְעוּ עַמִּים בְּדֵי־רִיק וּלְאֻמִּים
בְּדֵי־אֵשׁ וְיָעֵפוּ: נס הַדָּבָר אֲשֶׁר־ יד
צִוָּה | יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶת־שְׂרָיָה בֶן־
נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה בְּלֶכְתּוֹ אֶת־צִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה בָּבֶל בִּשְׁנַת הָרְבִעִית
לְמָלְכוֹ וּשְׂרָיָה שַׂר־מְנוּחָה: ס וַיִּכְתֹּב
יִרְמְיָהוּ אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־תָּבוֹא
אֶל־בָּבֶל אֶל־סֵפֶר אֶחָד אֵת כָּל־ טו
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַכְּתֻבִים אֶל־בָּבֶל: טז
סא וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־שְׂרָיָה כְּבֹאֲךָ
בָבֶל וְרָאִיתָ וְקָרָאתָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה: סב וְאָמַרְתָּ יְהוָה אַתָּה
דִּבַּרְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַכְרִיתוֹ
לְבִלְתִּי־הֱיוֹת־בּוֹ יוֹשֵׁב לְמֵאָדָם וְעַד־
בְּהֵמָה כִּי־שְׁמָמוֹת עוֹלָם תִּהְיֶה: יז
סג וְהָיָה כְּכַלֹּתְךָ לִקְרֹא אֶת־הַסֵּפֶר יח
הַזֶּה תִּקְשֹׁר עָלָיו אָבֶן וְהִשְׁלַכְתּוֹ
אֶל־תּוֹךְ פְּרָת: סד וְאָמַרְתָּ כָּכָה יט
תִּשְׁקַע בָּבֶל וְלֹא־תָקוּם מִפְּנֵי הָרָעָה
אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵבִיא עָלֶיהָ וְיָעֵפוּ עַד־ כ
הֵנָּה דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ:

נב א בֶּן־עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה כא
צִדְקִיָּהוּ בְּמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה
מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֲמִיטַל חמישל ק׳
בַּת־יִרְמְיָהוּ מִלִּבְנָה: ב וַיַּעַשׂ הָרַע כב
בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה
יְהוֹיָקִים: ג כִּי | עַל־אַף יְהוָה הָיְתָה כג
בִּירוּשָׁלִַם וִיהוּדָה עַד־ | הִשְׁלִיכוֹ
אוֹתָם מֵעַל פָּנָיו וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ
בְּמֶלֶךְ בָּבֶל: ד וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁעִית כד
לְמָלְכּוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בֶּעָשׂוֹר
לַחֹדֶשׁ בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
הוּא וְכָל־חֵילוֹ עַל־יְרוּשָׁלִַם וַיִּחֲנוּ
עָלֶיהָ וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ דָּיֵק סָבִיב: כה
ה וַתָּבֹא הָעִיר בַּמָּצוֹר עַד עַשְׁתֵּי

(גמ) מתערער . לשון תסירה ל' ערו ערו עד היסוד (תהלים קלז) : כדי ריק . כהרכה ריק שיכח עליכם : (נט) שר מנוחה. רב מקרוכתא על ידו הוו רומים מת פני המלך המניחים לו תשורה: (נ) כי על פי ה' היתה. היא גרמה לו מרד לדקיהו המלך בבל שהוא התלת המורכן: (ד) דיק . כרכוס : ירמו

ביערים: הרבר ד' בשעט' גריש בסים' וסי' על כל עם יהוד' בשנה הרביעית , בשנת העשירית לצדקיהו , הרבר אשר היה אל ירמיהו מאת ה' דעליה אחר שלח אותו נבוזראדן , הדבר אשר צוה ירמיהו הנביא את שריה , חלוף ולא יקחו ממך כי שממות עולם תהיינה נאם ה', לאדם ועד בהמה כי שממות עולם תהיה פ"ף , היו עריו לא ישב בהן כל איש ולא יעבור בתן בן אדם , ושארא לא ישב שם איש ולא יגור בה בן אדם: קדמה , ופקרתי על פסיליו בבל , תניינא ופקדתי על פסיליה , קדמא ובל אדצה תבוש, תניינא ובבל ארצה יאנח חלל , ירמיה ויגעו עמים בדי ריק ולאמים כדי אש ויעפו , חבקוק ויגעו עמים בדי אש ולאמי׳

מצודת דוד

ה' נבוכות שמו . המורה שהוא מוכל נבוכות מעלה ומטה : (נח) כהרכה . הפר כל מחה בהבה : מערער תתערער . המרכ ו הפתח : ויגעו עמים . העמים לשר בבבל יגעו בהרבה ריק כ"ל מה שיגעו במלחמה מול המויב יהיה לריק כי לא יצליחו מלומה : בדי הם . יגיעות הלאומים יהיה בהרבה הם כי הם יהיה מכליהם ויהיה עיפים ולא יוכלו לכבות את האש ותאכל עד לבדון : (נט) הם לדקיהו . שר מחנה עם לדקיהו : שר מחנה . רצה לומר שעמד עם המלך בעת ממחתו לדבר עמו משתרות לבו : (ס) ויכתוב וכו' . בתחלה אמר שכתב ספר ואח"כ אמר שלוש לו בדבר בספר שכתב : לל ספר . אמר ע"ש סופו כי אחר שכתב נעשה ספר : שכתובים לל בבל . הכתובים שם על בבל : (סא) וקרית . לו תרגום ספר ותקרא בו : (כב) אחה דברת . כ"ל הלא מפיך אמר ירמיה ואם כן הלא ביוך לקיים מאמריך : למלחם . בין לחם בין בשמה : (סג) כלכותך . כשאר תכלה לקרות את הספר תקשור אבן על הספר להכבידו לרדת בעומק המים : (סד) ככה . כמו שעשה הספר הזה כן תשקע בבל בעמק המוכן ולא יהיה לה תקומה מפני הרעה וכו' : ויעפו . לשון יהיו עיפים עד לא יוכלו להחמיק עוד : עד הנה דברי ירמיהו .

על כי מכלן ואילך עד סוף הספר ליכם דברי ירמיהו אלא הנה ספור דברים מהחורבן לזה אמר עד הנה דברי ירמיהו : נב (ה) כמלכו . כעת שמלך : (ג) כי על פי ה' . כי כעבור שניהם פי ה' ביהודה וביהודה כ"כ גדולם עד שהגליך מחוסם מעל פניו וזה העיר לך בדקיהו למרוד במלך בבל להיות סיבה אל הגלות לשלחם מעל פניו : (ד) למלכו . למלכות צדקיהו : דיק . הוא מגדל הנבנה חול העיר ללכדה : (ה) וחבות העיר במצור . עמדה העיר במצור בכיבה

מצודת ציון

(נח) ערער התערער . ענין הורכ וכבכתוב כמו ערו ערו (תהלים קל"ו) : ויגעו . מל' נלאות ויגלקה : כדי ריק . כהרכה ריק וכן כדי אש שהם כמו שוכו כדי אש ולאמים כדי אש ויגעו (ס) ספר . כן נקרא מגלה כתובה : (סד) תשקע . ענין נפילה כדכר כמותו כמו ושקעה כיאור מצרים (עמוס ט'): (ג) על . כעבור : (ד) דיק . הוא מגדל כנוכה לגלוך עליו וכן וכנית עליה דיק (ימוקאל ד') : (ה) כמלוי .

בָּבֶל פְּתַיָּא אִתְחַמְרָא יִ
יְתַחְמְרוּן וְתַרְעָהָא רָמָיָא טו
בְּנוּרָא יְהוּקְדוּן (וְיֶהֱלוֹן)
עַמְמַיָּא דְּבָבֶל לְרֵיקָנוּ
וּמַלְכְוָתָא תְּסוֹף אֶשְׁתָּא יח
וְיִשְׁתַּהֲלְהוֹן: נס פִּתְגָמָא דִּי סַפֶּד נס׳ זרת
יִרְמְיָה נְבִיָּא יַת שְׂרָיָה בַר
נֵרִיָּה בַר מַחְסֵיָה כַּד אָזַל
בְּשְׁלִיחוּת צִדְקִיָּה מַלְכָּא
שְׁבָטָא דְּבֵית יְהוּדָה לְבָבֶל
בְּשַׁתָּא רְבִיעָאָה לְמַמְלְכֵיהּ
וּשְׂרָיָה רַב תּוּקְרַבְתָּא: טו
ס וּכְתַב יִרְמְיָה יַת כָּל בִּישְׁתָּא טז׳ . ג׳
דַּעֲתִידָא לְמֵיתֵי עַל בָּבֶל עַל
סִפְרָא חַד יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין דִּכְתִיבִין עַל בָּבֶל: טז
סא וַאֲמַר יִרְמְיָה לְשָׂרָיָה יז׳ מכר׳ ו׳
כְּמֵיתָךְ לְבָבֶל וְתֶחֱזֵי וְתִקְרֵי
יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין: יז
סב וְתֵימַר יְיָ אַתְּ גְּזַרְתְּ עַל
אַתְרָא הָדֵין לְשֵׁיצָיוּתֵיהּ בְּדֵיל יח
דְּלָא לְהֶוֵי בֵּיהּ יָתִיב
לְמֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא אֲרֵי יח׳ חד מ׳
צָדוּת עָלַם תְּהֵי: סג וְיְהֵי יט
כְּשֵׁצְיוּתָךְ לְמִקְרֵי יַת סִפְרָא
הָדֵין תְּקַטַּר בֵּיהּ אַבְנָא יט׳ . ג׳
וְתִרְמִינֵיהּ לְגוֹ פָּרָת: סד וְתֵימַר כ
כְּדֵין תִּשְׁתְּקַע בָּבֶל וְלָא תְקוּם
מִן קֳדָם בִּישְׁתָּא דִּי אֲנָא מַיְתֵי כא
עֲלָהּ וְיִשְׁתַּהֲלוּן עַד־הָנָא
נְבוּאָת פִּתְגָמֵי יִרְמְיָהוּ: נב א בַּר כב
עַסְרִין וְחַדָּא שְׁנִין צִדְקִיָּה כַּד
מְלַךְ וְחַדָּא־עַסְרֵי שְׁנִין מְלַךְ חמישל ק׳
בִּירוּשְׁלֶם וְשׁוּם אִמֵּיהּ חֲמוּטַל
בַּת יִרְמְיָה מִלְּבְנָה: ב וַעֲבַד כג
דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ כְּכֹל דִּי עֲבַד
יְהוֹיָקִים: ג אֲרֵי | עַל רְגַז יְיָ הֲוָת כד
בִּירוּשְׁלֶם וִיהוּדָה עַד־ | דְּרַגֵּיהּ
מִן קֳדָמוֹהִי וּמְרַד צִדְקִיָּה
בְּמַלְכָּא דִּבָבֶל: ד וַהֲוָה בְּשַׁתָּא כה
תְּשִׁעָיְתָא לְמַמְלְכֵיהּ בְּיַרְחָא
בְּעַסְרָא לְיַרְחָא אָתָא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל ג׳
הוּא וְכָל מַשְׁרְיָתֵיהּ עַל
יְרוּשְׁלֶם וּשְׁרוֹ עָלַהּ וּבְנוֹ עָלָהּ בַּרְכּוּם סְחוֹר סְחוֹר:
ח וַעֲלַת קַרְתָּא בְּעֵירָא עַד חֲדָא עַסְרֵי שְׁנִין

חומים נכל , כל לחם ממוחמים סמיחים ומחלוט בסיל רחבה לך יועיל לה חוק בניה : כי ערעך מתערער , ענין שכר והכיוסו וכן עורכו תרמוסים ומרחם שיר מנחי כתי"ן ובכללו פ"ל בשבל ונ"מ בשבל כתערער כמו ותתחמר : תל בבל מרחב מיל : כתם ילחו , יעבדו כתם : ויגעו עמים , כיו"ב פיוש"ן לכך וכוח מעמדם בעניין כי בעניה לחסרון כיו"ב פ"ל בשבל : כי ריק , כמו בריק וכן בדי הם כמו כתם ומלם די נוסחת כסם מוכה על החמת הדבר וכבללתו וכן כדי שובר כדי מרכה לרוב ופירוש בעמים אשר בכבל הם ייגעו לשוא עלמה לריק ויעפו כי בלבלם הם כמו שחמר בשריה בנמוסים בתם ילחו וזה וזה בפי' כתם כי לפי מה שכתוב לעיל חנה בסם ותרכרם בסם יניחסם לריק , לו שיוכו לו יכיכו כי יניחסם בעניין בבל כמו סיחם ובוח יניחסם לתם כמו שחמר שבריה בנמוסים בתם ילחו וזה וזה בפי' כתם כי לפי מה שכתוב בנבוחו' חבקוק ויגעו עמים בדי אש ולאמים בדי ריק ויעפו : ויעפו , כמו ויגעו (נט) כי ריק . כהרכה ריק שיכח עליכם : (נ) כי על פי ה' היתה. היא גרמה לו מרד לדקיהו המלך בבל שהוא התלת המורכן: (ד) דיק . כרכוס : ירמו

(ה) למלכו . למלכות צדקיהו : דיק . הוא מגדל הנבנה חול העיר ללכדה : (ה) וחבות העיר במצור . עמדה העיר במצור בכיבה

שְׁרָטוֹן׃ מז בְּכֵן הָא יוֹמַיָּא נְפִקֵּד מִנְכַּפֵּר מונפ׳ וְחָכַם בָּאָרֶץ מִשָּׁל עַל־מְשָׁל׃ מו לָכֵן אָתָן וַאֲסַעַר עַל צַלְמֵי בָבֶל הִנֵּה יָמִים בָּאִים וּפָקַדְתִּי עַל־פְּסִילֶיהָ וְכָל אַרְעָא תֶּחֱרַב וְכָל קְטִילָהָא יִתְרְמוּן בְּגַוָּהּ׃ מח וְיִשַּׁבְחוּן עַל בָּבֶל שְׁמַיָּא ס וְאַרְעָא וְכָל דִּי בְהוֹן אֲרֵי מִצָּפוֹנָא יֵיתוֹן עֲלָהּ בָּזוֹזִין ס׳ סניכין לנקן ומ״ל צְוָצִפּוֹן יָבוֹא־לָהּ הַשּׁוֹדְדִים נְאֻם־ אֲמַר יְיָ׃ מט גַּם אַף בָּבֶל לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל אִתְרְמָיוּ קְטִילֵי יִשְׂרָאֵל אַף יְהוָה׃ מט מִצַּפּוֹן בָּבֶל נִפְלוּ חַלְלֵי כָל־הָאָרֶץ׃ לְבָבֶל יִתְרְמוּן קְטִילֵי כָל גַּם־לְבָבֶל נָפְלוּ חַלְלֵי כָל־הָאָרֶץ׃ אַרְעָא׃ נ מְשֵׁיזְבָא מֵחַרְבָּא ר׳. ל׳. גְּלוּ לָא תִתְעַכְּבוּן אִדְכָּרוּ מֵרָחוֹק יְיָ וְיִרוּשְׁלֶם תִּסַּק עַל לִבְּכוֹן׃ זְכַרְנוּ׃ נא בַּשְׁנוּ כְּיֵי־ תַּעֲלֶה עַל־לִבְבְכֶם׃ נא בַּיְשְׁנוּ כְּיֵי־ שְׁמַעְנוּ חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָּנֵינוּ נא בָּהֵיתְנָא אֲרֵי שְׁמַעְנָא כִּי בָּאוּ זָרִים עַל־מִקְדְּשֵׁי בֵּית יְהוָה׃ חִסּוּדִין חָפֵת אִתְכַּנָּעוּתָא אַפָּנָא אֲרֵי עֲלוּ נוּכְרָאִין נב לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וּסְאִיבוּ֫ת בֵּית מַקְדָּשָׁא דַיָּיר׃ וּפָקַדְתִּי עַל־פְּסִילֶיהָ וּבְכָל־אַרְצָהּ נב בְּכֵן הָא יוֹמַיָּא אָתָן אֲמַר יְיָ וַאֲסַעַר עַל צַלְמָהָא וּבְכָל אַרְעָא יִתְרְמוּן קְטִילָיָא׃ נג אֲרֵי יֶאֱנַק חָלָל׃ נג כִּי־תַעֲלֶה בָבֶל הַשָּׁמָיִם תִּבְנֵי בָבֶל בְּנִנִין דָּרְמִין עַד וְכִי תְבַצֵּר מְרוֹם עָזָּהּ מֵאָתַי יָבֹאוּ צִיָּת שְׁמָעָא וַאֲרֵי תְּכָרוֹךְ שְׁדָדִים לָהּ נְאֻם־יְהוָה׃ נר קָוֹל זְעָקָה כְּרַכִּין תַּקִּיפִין עַד רוּמָא מִן מִמְּבָבֶל וְשֶׁבֶר גָּדוֹל מֵאֶרֶץ כַּשְׂדִּים׃ קֲדָמַי יֵיתוֹן בָּזוֹזִין עֲלָהּ אֲמַר נה כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־בָּבֶל וְאַבֵּד יְיָ׃ נד קַל צְוָחָתָא מִבָּבֶל ג׳ רפה מִמְּנָהּ קָוֹל גָּדוֹל וְהָמְיָם גַּלֵּיהֶם כְּמַיִם וְתַבְרָא רַבָּא מֵאַרְעָא כַּסְדָּאֵי׃ נה אֲרֵי אַבִּיז יְיָ יָת בָּבֶל וַאֲבִיד מִנָּהּ מַשְׁרָיָן סַגִּיאִין וְיִתְבַּנְשׁוּן ו׳ מ״א עֲלֵיהֶן מַשְׁרִיתַ עַמְמִין סַגִּיאִין יְרִימוּן בְּאִתְרְגּוּשַׁת קָלְהוֹן׃ ל׳. ומ״א גִּבּוֹרֶיהָ חְתִתָה קַשְׁתוֹתָם כִּי אֵל נו אֲרֵי אֵתוּ עֲלָהּ עַל בָּבֶל כ׳ גְּמֻלוֹת יְהוָה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ בָּזוֹזִין וְאִתְאַחִידוּ נְבָרָהָא אִתְבְּרָא קַשְׁתוּתֵיהוֹן אֲרֵי אֱלָהָא מָרֵי גְּמוּלַיָּא יְיָ שְׁלֵמָא יְשַׁלֵּם לְהוֹן נְמוּהֲלוֹן׃ ג׳ דְּמִיכוּ נז וַאֲרֵוִי רַבְרְבָהָא וְחַכִּימָהָא שׁוֹקְטָנָהָא וְטוֹרְנָהָא גִּבָּרָהָא ס׳ כנ״ל בנא סניכין נפקד וְחָכַם יְיָ׃ נח כְּדֵין אֲמַר מַלְכָּא יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃ נח כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת שׁוּרֵי מ׳ כפ״ס כסיבכת

(מו) כשמועה הנשמעת בארץ. השמועה הזאת של נבוזראדן שנגרע: וכן כשנה השמועה. בחותה שנה עלתה חבוט השמועה שתרגיז כבל תתלית מן השמים שנתמר (שם יג) והיתה כבל לגוי ממלכות תקמר' נתון בשדים כמהפכת לאלהים את סדום ואת עמורה: ואתרין בשנה. השנים: השמועה. הטובה לכם כה אמר כורש מלך פרס (כורש ו) מי בכם מכל עמו: ומובל ע' מובל. דריוש המדי מלך שנה אחת ובשנה השניה כורש הפרסי: (מח) גם כבל. היתה לנפול בה חללי ישראל: גם לבבל. ופלו חללי כל הארצה: (ס) פליטים מחרב. ישראל שגלו לתוכה שפלטו מחרב נבוזרדן: (נא) כי שמענו חרפה. שהיו כשדים אומרים ומחרפים אותנו לאמר שהחרבנו את ביתו: (נב) ופקדתי. לשון נקמה: (נג) וכי תעלה. לשון מבצר חוזק: מאתי יבואו שודדים לה. מאתי מן השמים הנשלחים ממנה יבואו לה השודדים: (נד) נתן קול לנקוש: (נה) שמע קול לנקחם:

תתערער

לאלהיהם לאמר: לנפול ר' בקריא' וחסר וסי' אל הארץ הזאת לנפל בחרב. גם בבל לנפל. דהה רחיתני לנפל אם מורע היהורים מרדכי: כי תעלה בבל כל ר"ם הנביאים כי במ"ד וכי וסי' נפק' לעיל בסיפרא סימן ס"ד: כמים ג' רפין בקריא' וסי' והסו גליה' כמים רבים. כמים סוגרי' בסורד. כמים עברו תוכור: וישנו ג' בקריא' וסי' בחמש אשית אר משתיהם. ישנן שנת עולם. ולא יקיצו נאם המלך. ושכנו בכרבו וישנו

מצודת ציון

ומחם. מוכח ונגל: (מו) ושקדתי. ענין כמלוה שכתם כרכם: הכות. מלבר ובבות: (נ) פליטים. ענין כמלטה: (נא) ויכיס. ענין גמחה ותגמה שיחת כעס ובן בעלון (יחזקאל כ"ו): (נב) תבצר. מלשון מבלר: מרום. חזק. הזקה (נג) נתן. ר"ל נשמע וכן וסי' נתן קולו (יואל ב'): צמאון. ענין כמייה: (ט) תחמה. ענין בעילה כמו תת מכודך (לעיל כ'): (נו) ושבכרכי. מלשון שכרון: שמיטה ושגיעה. מיני שכרה: ושנעה. ענין מבלבול

מצודת דוד

(מז) ושקדתי. לשון פורענות על פסיליו כמו כי פקוד אפקוד עונה ויפקד את זרובבל: תבוא. תהיה יבא ר"ל תסר מכל פוכה: יפלו בחוכה. כי המורך יבוא בלבבו ולא יעלו הדעה להלחם מול האויב כי יסגרו בעיר ואחר שיבואו האויב העיר יהרגו חומם בחוכה: (מח) שמים וארץ. הוא ענין הגיגה ור"ל הרבה שמחה תהיה בעולם בהגבן בבל כי הרעו לכל העומדי כוכבים: כי מצפון. כאשר יבואו עליה השודדים: מצפון הם. פרס ומדי שהכושים במקום נסוגים מזרחית: (מט) גם בבל לנפול. כי בבל היה שבה גם לנפול חללי ישראל כאשר נפל חללי כל הארץ ולכן כולם יעמדו במלחמה: (נ) פליטים מחרב. ר"ל מחשב בשבה אשר נפלו חללי כל הארץ ומחרב מדי ופרס שבאו עליה: אל תעמדו. אל תחשבו בשבה אשר נפלו חללי כל הארץ ומחרב מדי ופרס שבאו עליה: זכרו מרחוק. אף על פי שהיה רחוק מארצכם ומעיר מקדשכם: ויעלה על לבבכם. שתשובו לשם: (נא) בישנו כי שמענו. לא תפלא בבל בשמים. לא יפיל עליה פחד ואימה בשמעה שמועה רעה: כי באו זרים. הנכרים: (נב) ופקדתי. אפקוד עונה: (נג) וכי תעלה. אף על פי שתגביה בגינית גדולים ובצורים בשמים וכי תגביר והחזק מדוע פוה בתגביה לחרוס בניינה לא יועיל לה כי מאתי יבואו שודדים לה ואי מאתי כי כתל כשיר רות דריום ובורח לבה אל תל בבל: הנחל. עניין חוזק מן גדולות ובלוכות וכן לבצר בחומה: (נד) קול וצעקה מבבל, וצעקה גם שמעקה ישמעו מבבל: (נה) כי שודד, ואבד ממנה קול גדול, שהיה עיר חומות ושיח בשמע בה קול גדול מרוב הבם אבר בה שהיו חומות עיר בחומות גיי שיח חומות ושיח כמו שתון קולם אבד כל אחד ממנה חופו קול: (נו) כי בא עליה על בבל. כמו ובאלהו לה סילה ושהיתם לו ז מחמה קשתם. פילגו כמשברים מיל"ק ה"ם קיס שוכך וכן ושחתו שעריך תמיד וכמ"א למטר' קשתותיהן וסיכון כעיני שהוא כמשמעו מן שרגוש ר"ל כלילו בבל תחמה ובשבר קשתם, כרוב תשלחים ושכו שלמה תהליו כי אל גמולות ס': (נז) ושכרתי. מלשון שכרות ושבעה לעולם ועד ולא יקיצו נאם המלך ס': (נח) כה אמר ס' צבאות

ויש מותן מותא תנינא דלא ייתון לעלמא דאמרי אמר מלכא יי צבאות שמיה: נח כדנן אמר יי צבאות שורי קלו (יואל ג'): צמאון. ענין כמייה: (ט) תחמה. ענין בעילה כמו תת מכודך (לעיל כ'): (נו) ושבכרכי. מלשון שכרון: שמיטה ושגיעה. מיני שכרה: ושנעה. ענין כמלבלר: מרום. חזק. הזקה (נג) נתן. ר"ל נשמע וכן וסי' נתן קולו (יואל ב'): צמאון. ענין כמייה: (ט) תחמה. ענין בעילה כמו תת מכודך (לעיל כ'): (נו) ושבכרכי. מלשון שכרון: שמיטה ושגיעה. מיני שכרה: ושנעה. ענין כמלבלר: מרום. חזק. הזקה (נג) נתן. ר"ל נשמע וכן וסי' נתן

לו לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי־רָב אֶת־
רִיבֵךְ וְנִקַּמְתִּי אֶת־נִקְמָתֵךְ וְהַחֲרַבְתִּי
אֶת־יַמָּהּ וְהֹבַשְׁתִּי אֶת־מְקוֹרָהּ׃
לז וְהָיְתָה בָבֶל לְגַלִּים ׀ מְעוֹן־תַּנִּים
שַׁמָּה וּשְׁרֵקָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ לח יַחְדָּו
כַּכְּפִרִים יִשְׁאָגוּ נָעֲרוּ כְּגוֹרֵי אֲרָיוֹת׃
לט בְּחֻמָּם אָשִׁית אֶת־מִשְׁתֵּיהֶם
וְהִשְׁכַּרְתִּים לְמַעַן יַעֲלֹזוּ וְיָשְׁנוּ שְׁנַת־
עוֹלָם וְלֹא יָקִיצוּ נְאֻם יְהוָה׃ מ אוֹרִידֵם
כְּכָרִים לִטְבוֹחַ כְּאֵילִים עִם־עַתּוּדִים׃
מא אֵיךְ נִלְכְּדָה שֵׁשַׁךְ וַתִּתָּפֵשׂ
תְּהִלַּת כָּל־הָאָרֶץ אֵיךְ הָיְתָה לְשַׁמָּה
בָבֶל בַּגּוֹיִם׃ מב עָלָה עַל־בָּבֶל הַיָּם
בַּהֲמוֹן גַּלָּיו נִכְסָתָה׃ מג הָיוּ עָרֶיהָ
לְשַׁמָּה אֶרֶץ צִיָּה וַעֲרָבָה אֶרֶץ לֹא־
יֵשֵׁב בָּהֵן כָּל־אִישׁ וְלֹא־יַעֲבֹר בָּהֵן
בֶּן־אָדָם׃ מד וּפָקַדְתִּי עַל־בֵּל בְּבָבֶל
וְהֹצֵאתִי אֶת־בִּלְעוֹ מִפִּיו וְלֹא־יִנְהֲרוּ
אֵלָיו עוֹד גּוֹיִם גַּם־חוֹמַת בָּבֶל נָפָלָה׃
מה צְאוּ מִתּוֹכָהּ עַמִּי וּמַלְּטוּ אִישׁ
אֶת־נַפְשׁוֹ מֵחֲרוֹן אַף־יְהוָה׃ מו וּפֶן־
יֵרַךְ לְבַבְכֶם וְתִירְאוּ בַּשְּׁמוּעָה
הַנִּשְׁמַעַת בָּאָרֶץ וּבָא בַשָּׁנָה
הַשְּׁמוּעָה וְאַחֲרָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁמוּעָה

תֵּימַר יְרוּשְׁלֵם׃ לו בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא דָאִין יַת דִּינִיךְ וּמִתְפְּרַע יַת פּוּרְעֲנוּתִיךְ וְאַחְרִיב יַת יַמָּהּ וְאוֹבֵישׁ יַת מַבּוּעֲהָא׃ לז וּתְהֵי בָבֶל לְיַגְרִין מְדוֹר יְרוֹדִין צָדוּ וְאִשְׁתְּמָמוּ מִבְּלִי יָתֵיב׃ לח כַּחֲדָא כְּאַרְיָוָן יְנַהֲמוּן כִּבְנֵי אַרְיָוָן יְרִימוּן קָלְהוֹן׃ לט אַיְתָא עֲלֵיהוֹן עָקָא וְיהוֹן דָּמָן לְרַוְיָא בְּדִיל דְּלָא יְהוֹן תַּקִּיפִין וִימוּתוּן מוֹתָא תִנְיָנָא וְלָא יֵיחוּן לְעָלְמָא דְאָתֵי אֲמַר יְיָ׃ מ אֲמַסְרִינוּן כְּתוֹרִין לְקִטְלָא כִּדְכְרִין עִם גַּדְיָן׃ מא אֵיכְדֵין אִתְכְּבִישַׁת בָּבֶל וְאִתְאֲחֲדַת תּוּשְׁבַּחַת כָּל אַרְעָא אֵיכְדֵין הֲוַת לְצָדוּ בָּבֶל בְּעַמְמַיָּא׃ מב סְלִיק עַל בָּבֶל מְלַךְ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ דְּסַגִּי כְּמֵי יַמָּא בְּאִתְרְגוּשַׁת גַּלּוֹהִי חֲפָא׃ מג הֲוָאָה קִרְוָאָה לְצָדוּ אַרְעָא צַדְיָא וְחָרְבָא אַרְעָא לָא יָתֵיב בָּהּ כָּל אֱנָשׁ וְלָא יֶעְבַּר בָּהּ בַּר אֱנָשׁ׃ מד וְאַסְעַר עַל דְּפָלְחִין לְבֵל בְּבָבֶל וְאַפֵּיק יַת נִכְסוֹהִי מִנֵּיהּ וְלָא יִשְׁתַּמְעוּן לֵיהּ עוֹד עַמְמַיָּא אַף שׁוּרֵי בָבֶל יִתְרְמוּן׃ מה פּוּקוּ מִגַּוַּהּ עַמִּי וְשֵׁיזִיבוּ גְּבַר יַת נַפְשֵׁיהּ מִתְּקוֹף רוּגְזָא דַיְיָ׃ מו וּדִלְמָא יְזוּעַ לִבְּכוֹן וְתִדַּחֲלוּן מִן קֳדָם בְּסוֹרְתָא דְּאִשְׁתְּמַע בְּאַרְעָא וְתֵיתֵי בְּשַׁתָּא בְּסוֹרְתָא וּבָתְרוֹהִי בְּשַׁתָּא בְּסוֹרְתָא וְיִסְגּוֹן חַטּוֹפִין בְּאַרְעָא וִיקוּם שִׁלְטוֹן עַל

רשי

ושארי. צעקת חמסי ותוונתי אשר אכלו שארי: (לח) נערו. ל׳ חמור נוער: (לט) בחומם. אשית את משתיהם. אכוין שיהו משתיהן בעת החום כדי שישתכרו: למען יעלוזו וישנו. וירדמו: שנת עולם. שנת עולמית וכן עלתה שם מתוך משתה ושכרות נחרגו ונהרגו ונלכד העיר כמו שנ׳ (בדניאל ה) בלשאצר אמר בטעם חמרא וגו׳ (שם) אשתי חמרא וגו׳ (שם) ביה בליליא קטיל בלשאצר קטיל מלכותא: (מ) ככרים. כבשים. (וי״ת) כתורין: (מא) ששך. בבל כנו׳ דא״ת ב״ש: (מב) עלה על בבל הים. חיל גדול כמו הים: (מד) על בל. על עבודת כוכבים של בבל: את בלעו. שהושפעו כל יושב הארץ תחתיו: ולא ינהרו. ולא יאספו וכן ונהרו אליו כל הגוים (ישעיה ב) כמימי נהרות כולם ההולכים אל הים:

תקמתי ג׳ וסימ׳ ויאל שאול את העם. ונקמתי דמי עברי. הנני רב ריבך ונקמתי: שנת ה׳ בליש׳ שינה וסימ׳ בחמם אשית את משתיהם. והשכרתי שריה וחכמיה. אם אתן שנת לעיני. מתוקה שנת העובד. בלילה ההוא נדדה שנת המלך: חומת ג׳ בספר׳ וסימ׳ שורא דדמשק נפל. ופירושן לעיל בסי׳ מ״ט: ופן ה׳ בקריאה וסימ׳ ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש. רק השמר לך ושמר נפשך מאד. השמר לך פן תנקש אחריהם תנינא דפסוק. ופן ירך לבבכם ותראו. ופן אורש וגנבתי. ופן תדרוש

תולדות אהרן כתמס אשית. מגילה עז: וישנו. ברכות יז (עירובין לט): בלעו חציו. זוכר ברוחם ג

רדק

וכן והומי וכפל הענין במלות שונות ואדוני אבי ז״ל פירש ושארי על הגולים שהיו מעטים אותם כגופם ודמי על ההרוגים ויונתן תירגם חמסי ושארי חטופי ובוזזי ותירגם ודמי וחיבת דם וכאי דאתשד בי: ואל יושבי כשדים. כמו אל יושבי ארץ כשדים ובת״י על יתבי ארעא כשדאי: (לו) לכן. אומר האל יתברך לציון וירושלים שקראו חמס על בבל: הנני רב את ריבך. והחרבתי את ימה. משל על רוב ההמון כמימי הים: (לז) ושמה. ושרקה שישרוק עליה כל עובר: (לח) יחדו ככפירים ישאגו. אשר לשרשו על בני בבל על דרך שאגתי מנהמת לבי ויתכו כמים שאגותי או על חיל מדי הלוכדים בבל על דרך עליו ישאגו כפירים שואג נקראתו שישאג אריה כוער והדומים להם: נערו. כענין שאגו ורז״ל נהגו כזה הלשון על חמור כאמרם חמור נוער: כגורי. בגולם: (לט) בחומם. בלילה שנלכדה בבל עשה בלשאצר משתה גדול כמו שכתוב בספר דניאל ויצאה היד הכותבת בקיר ההיכל כמ״ש וזהו אשית את משתיהם כלומר בעת תמימותם במשתה אשית ברע את משתיהם שנוסף להם השמחה לאכל ולפחד גדול כמו שכתוב אדין בלשאצר שגיא מתבהל וזיווהי שנין עלוהי ורברבנוהי משתבשין: והשכרתים למען יעלזו. אשכיר אותם באותו המשתה שישנו שינת עולם כי אחר השכורים ישנו בשכרותם ויקיצו אח״כ מיינם אבל אלו ישנו שנת עולם ולא יקיצו וזה למען שהיו שמחים ועלזים בבתותם בכלי ב״ה וישנו שינת עולם ולא יקיצו נאם ה׳ שימותו מתוך שכרותם כמו שכתוב ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא כשדאה ור׳ יונה פירש למען יעלזו יתהוללו וירעדו מלשון ערבי עלו האמות ורעדה שאוחזת מקצת החולים בקרבם למיתם ונראה שישתקו וכן פירשו מזה כי רעתיכי או תעלזי וי״ת הפסוק כן איתא עליהון עקא ויהון דמן לרויא בדיל דלא יהון תקיפין וימותון מותא תניינא ולא ייחון לעלמא דאתי אמר ה׳: (מ) אורידם. מבואר הוא וכן איך נלכד: (מא) ששך. פירשנוהו שהוא בבל בא״ת ב״ש: (מב) עלה על בבל הים. ד״א אמר כי החיל הגדול שבא עליהם כסו את הארץ וכן ת״י סליק על בבל מלך במשריתיה דסגי כמי ימא: (מג) היו. וערבה, כמו מדבר כמו כארץ ערבה ושוחה וכן בידבר בערבה: (מד) ופקדתי על בל בבבל. בל הוא אליה שהיו עובדים בבבל ופקדתי שישברו אותו ויבאו וסכו וכן כתוב בנבואת ישעיה כרע בל קורס נבו: והוצאתי את בלעו מפיו. על דרך משל שהיו מביאין לו מנחות על דרך חיל בלע ויקיאנו: ולא ינהרו אליו עוד גוים. ענין מרוצה אל המקום וכן ונהרו אליו כל הגוים ולפיכך נקרא הנהר בזה הלשון לפי שהוא מקום מרוצת המים: גם חומת בבל נפלה. הרבוי לפי שהיתה חזקה ורחבה כמו שכתוב חומת בבל הרחבה ופירוש נפלה על ידי המפילים אותה: (מה) צאו. מבואר הוא: (מו) ופן ירך לבבכם. לפיכך, אני מבשירכם שלא תיראו מפני השמועה כי לא ירע לכם ותצאו מתוכה בשלום ובלשאצר מלך שלש שנים ובשנה ראשונה באה שמועה מדי שיבאו על בבל וכן בשנה השנית וזהו ולא בשנה השמועה וכן בשנה השלישית

מצודת דוד

(לו) לכן. הואיל וכן עשו בך לכן וכו׳: והחרבתי. אוביש את ימה ר״ל אשבית השפעתה אשר היתה כמי הים: והובשתי וכו׳. כפל הדבר במ״ש: (לז) לגלים. דרך החורבות להמצא בהם הרבה גלים ממפולת כותלי הבתים: מעון תנים. יהיו מדור להנים השוכנים בחרבות: שמה ושרקה. תהיה לתמהון כולם יתמהו על חורבנה וישרקו עליה (כי כן דרך בני אדם לשרוק בקול בראותם דבר חשוב שנאבד): מאין יושב. על כי לא ישב מי שם לכן תהיה לתמהון וישרקו עליה: (לח) יחדו. כל בני בבל ישאגו בקול מר כאשר ישאגו הכפירים בעת יחסר מאכלם: נערו וכו׳. כפל הדבר במ״ש: (לט) בחומם. על בלשאצר אמר הנה אסבב שיעשו משתיהם בזמן החום כדי שבסבת החום ישתו הרבה וישתכרו כי על כי ישמחו בעת המשתה ירבו לשתות יין: וישנו. בעבור השכרות ישנו עד עולם ולא יקיצו עוד כי בעת השינה נהרג בלשאצר ואמר בדרך מליצה כאלו נרדם מן היין: (מ) אורידם. את אנשי בבל אוריד לטבח כמו שמורידים את הכרים: (מא) תהלת. שהיתה לתהלה ולתפארת בכל הארץ: בגוים. בין כל הגוים היתה לתמהון על גודל חורבנה: (מב) הים. ר״ל אוכלוסין מרובים כמי הים: בהמון. ר״ל במרבית הגבורים נאבדה: (מג) ארץ ציה. להיות ארץ ציה וערבה: ולא יעבור. אפילו דרך העברה בעלמא: (מד) ופקדתי. אשביח להביא פורעניות על פסל בל העומדת בבבל כי האויב ישבר אותו וישא את זהבו: את בלעו. את העושר שבלע הוציא מפיו ר״ל כל העושר שאסף לעובדיו הוציא מהם (ואמר לפי מחשבת בבל שחשבו שהפסל הוא הנותן להם כל העושר אשר לא כן הוא כי הוא הבל ואין בו ממש): ולא ינהרו. עוד לא ימשכו העמים ללכת אליו לעבדו כי כולם יראו שאין בו ממש: גם חומת וכו׳. ר״ל מהחומות תפול ולא יתחזקו במעוז העיר: (מה) מחרון. מלטו נפשיכם מחרון אף ה׳ שתחול על בבל שלא תהיו נלקים עמהם: (מו) ופן ירך. השמרו פן ירך לבבכם רצה לומר לא יבוא מורך בלבבכם ולא תיראו בשמועה הנשמעת בארץ והיא שמלכי מדי ופרס עולים להלחם בבבל: ובא. ר״ל לא תיראו כמה שבאה השמועה שהיא בשנה הזאת אשר כבר באו בארץ והקימה הדבר ולא לפועל: ואחריו. ר״ל ולא תיראו בהשמועה הנשמעת אחריו בשנה ההיא אשר כבר כבשו את בבל ועשה חמס בארץ והנה יהיה מושל על מושל ר״ל גם זה לומר פרס ומדי המושל על בבל שהיה עד הנה מושל על כל הגוים והאומר מכל מלה אל תיראו כי סכל

מצודת ציון

(מיכה ג׳): (לו) רב. מל׳ מריבה: והחרבתי. מלשון חורב ויובש: והובשתי. מל׳ יובש: מקורה. ענין מעין מים: (לז) לגלים. ענין תל ודגור של מעה. מדור: שמה. תמהון: ושרקה. הוא הקול הנשמע בקבוץ השפתים: (לח) ככפירים. ארי בחור: נערו. ענין שאגה וכדרז״ל חמור נוער (ברכות ג׳): כגורי. כן יקראו האריות הקטנים וכן גור אריה יהודה (בראשית מ״ט): (לט) בחומם. מלשון חמימות: אשית. אשים: משתיהם. היא סעודה של שמחה וכן עשה משתה (אסתר א׳): והשכרתים. מל׳ שכרות: יעלזו. ענין שמחה: וישנו. מל׳ שינה: יקיצו. ענין הערה מן השינה: (מ) ככרים. כבשים שמנים: עתודים. הם הזכרים מן העזים: (מא) ששך. הוא בבל בא״ת ב״ש: ותתפש. ענין נלכדה: תהלת. מלשון הלול והשתבחות: לשמה. לתמהון: (מב) בהמון. ענין רבוי כמו מהמון רשעים (תהלים ל״ז): נכסתה. מלשון כסוי: (מג) לשמה. לשממה: ציה. שממה: ערבה. כמו מדבר: (מד) ופקדתי. ענין השגחת הכאת הרעה: בל. כן שם גלולים של בבל: בלעו. מלשון בליעה: ינהרו. ענין משיכה כנהר המושך וכן ונהרו אל טוב ה׳ (לעיל ל״א): (מו) ירך. ענין פחד ואימה כמו והבאתי מורך (ויקרא כ״ו): וחמס

תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגּוֹיִם קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ
עַמְמָיָא בְּסַרוּ עֲלָהּ
מַלְכֻתַי אַרְעָא דַּקְרְדוּ מַשְׁרִיתַי
הוֹרְמִינִי וְהַדְיֵב זַמִּינוּ עֲלָהּ
עָבְדֵי קָרְבָא דִּיהוֹן סַלְקִין
סוּסָוָתְהוֹן מְסַנְבִין הָא כְזַהֲלָא
דְּמְצַלְּחָב׃ כח זַמִּינוּ עֲלָהּ
עַמְמָיָא יַת מַלְכֵי מָדַי יַת
שָׁלְטוֹנָהָא וְיַת כָּל טוּרָנָהָא
וְיַת כָּל אַרַע שׁוּלְטָנֵיהּ׃
כט וְתִזּוּעַ אַרְעָא וְתִתְמְרַע אֲרֵי
קָמָא עַל כָּבֶל מַחְשְׁבָתָא דְיָי
לְשַׁוָּאָה יַת אַרְעָא דְּכָבֶל לְצָדוּ
מִבְּלִי יָתִיב׃ ל אִתְמְנִיעוּ גִּבָּרֵי
כָּבֶל מִלְאַגָּחָא קְרָבָא יְתִיבוּ
כְּמַצָּדָיָא אִתְבָּרַת גְּבוּרְתְּהוֹן
הֲווֹ חֵילִישִׁין כְּנָשַׁיָּא אִתְדַּלָּקָא
בְּרִגְיָתָהָא אִתְּבָרוּ עַבְרָהָא׃
לא רָהִיט לְקֳדָמוּת רָהִיט
יַרְהוֹט וּמְחַנֵי לְקֳדָמוּת מְחַנֵי
לְחַוָּאָה לְמַלְכָּא דְּכָבֶל אֲרֵי
אִתְכְּבִישַׁת קָרְתֵיהּ מְסוֹפֵיהּ׃
לב וּמְגָיְתָא אִתְאֲחָדָא וְיַת
אֲגַמַיָּא אוֹקִידוּ בְנוּרָא וְגַבְרֵי
עָבְדֵי קְרָבָא אִתְבְּהִילוּ׃
לג אֲרֵי כְרֵנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל בְּנָשָׁתָא
דְּכָבֶל דַּמְיָא לְאִדְּרָא דְּמָטָא
עִדַּן אַדְּרִיכוּתֵיהּ עוֹד (צִיבְחָר)
כְּזֶעִיר וְיֵיתוֹן בָּזוֹזִין עֲלָהּ׃
לד אֲמָרַת יְרוּשְׁלֶם בַּז נְכְסַנִי
וְשֵׁיצַנִי גְּבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא
דְּבָבֶל נַפְּצַנִי כְּמָן רֵיקָן בַּלְעַנִי
כְּתַנִּינָא מַלֵּא בֵּית נְגָנֵיהּ
מְטוּב אַרְעִי טַלְטְלַנִי׃ לה חֲטוֹפֵי וּבוּזִי עַל כָּבֶל תֵּימַר כְּנִישְׁתָּא דְצִיּוֹן וְחוֹבַת דָּם
זַבְּאִי דְאִתְּשַׁד בֵּי עַל יַתְבֵי אַרְעָא כַּסְדָּאֵי

גּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ עָלֶיהָ מַמְלְכוֹת אֲרָרָט
מִנִּי וְאַשְׁכְּנַז פְּקֹד עָלֶיהָ טִפְסָר
הַעֲלוּ־סוּס כְּיֶלֶק סָמָר׃ כח קַדְּשׁוּ
עָלֶיהָ גוֹיִם אֶת־מַלְכֵי מָדַי אֶת־
פַּחוֹתֶיהָ וְאֶת־כָּל־סְגָנֶיהָ וְאֵת כָּל־
אֶרֶץ מֶמְשַׁלְתּוֹ׃ כט וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ
וַתָּחֵל כִּי קָמָה עַל־בָּבֶל מַחְשְׁבוֹת
יְהוָה לָשׂוּם אֶת־אֶרֶץ בָּבֶל לְשַׁמָּה
מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ ל חָדְלוּ גִבּוֹרֵי בָבֶל
לְהִלָּחֵם יָשְׁבוּ בַּמְּצָדוֹת נָשְׁתָּה
גְבוּרָתָם הָיוּ לְנָשִׁים הִצִּיתוּ
מִשְׁכְּנוֹתֶיהָ נִשְׁבְּרוּ בְרִיחֶיהָ׃ לא רָץ
לִקְרַאת־רָץ יָרוּץ וּמַגִּיד לִקְרַאת
מַגִּיד לְהַגִּיד לְמֶלֶךְ בָּבֶל כִּי־נִלְכְּדָה
עִירוֹ מִקָּצֶה׃ לב וְהַמַּעְבָרוֹת נִתְפָּשׂוּ
וְאֶת־הָאַגַמִּים שָׂרְפוּ בָאֵשׁ וְאַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה נִבְהָלוּ׃ לג כִּי כֹה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בַּת־בָּבֶל
כְּגֹרֶן עֵת הָרְרִיכָהּ עוֹד מְעַט וּבָאָה
עֵת־הַקָּצִיר לָהּ׃ לד אֲכָלָנוּ הֲמָמָנוּ
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הִצִּיגָנוּ כְּלִי
רִיק בְּלָעָנוּ כַּתַּנִּין מִלָּא כְרֵשׂוֹ
מֵעֲדָנַי הֲדִיחָנוּ׃ לה חֲמָסִי וּשְׁאֵרִי
עַל־בָּבֶל תֹּאמַר יֹשֶׁבֶת צִיּוֹן וְדָמִי
אֶל־יֹשְׁבֵי כַשְׂדִּים תֹּאמַר יְרוּשָׁלִָם׃

ד׳ נ׳ מנסון קמניזודין כפתי
ד׳ ונ׳ ופסק
כ׳ כטעם נעיל
כ׳ מסכ׳ ונ׳ מסכ׳ כיומא
נ׳
ס׳׳ם
נ׳ בל כטעם
אבלני ק׳ המטני ק׳
הצינני ק׳
בלעני ק׳
הדיחני ק׳ ומ׳ שרי יו׳׳ד
כ׳ חכר .

מצודת ציון

עליה מלחמה (ישעיה ו׳) : כשמיעו ענין מסיפה כמו כשמיעו לא נכל רגיש (ישעיה כ׳) : תרגם ונו׳ . כמו מקום ומקומות . ענין מיעוי ונופרים ועשבי . ענין שרוש וכן ועשבריו כנוס נוני (נחום ג׳) : כינון . מין תרגום : סמר . ענין כתקונות כמאזר כמו תסמר שערת בשרי (איוב ד׳) : (כת) שתופים וכנגיה . מין שדרה: (כה) ותמוט . מל׳ מיל ותלתא ו קמט . עמדה ונתקיימה : (ל) נתגדות. ענין מכלי כמו מגודת לזון (דה״ב י״ח) : נשפה . ענין קפיקה וסיפה כמו ונשפו מים מסים (ישעיה י״ח) : פיומו . ענין כרלקה וכנפרה : מתנתותי . מלשון מקק ומזוב : כרימים . כשין מסה עבוי לשון מעכבים : (לח) רן . ענין מסיר ת כלכיסה : (לט) ושמעכבות . מיסה מעבר כתיב ז נשמטו . ענין לנידוד : כלגמים . כוח לשיעת הנדל ס״ם סחים וכן כלכיף כלגמון רלמו (שם ס״ב) : (מ) ינוקן . כוח כחיקום יכוחי שם עמדי הבטלה ושם דשם לוחם : כדריכה . ענין כחיסה ורחיכה : (מד) כחמתי . ענין כחיסה ובחיכה כמו ולחם נגעל ענינו (שם כ״ח) : כלינני . ענין כעמדה כמו מלינ ת מו נכד : כרכו . כמו כרכו בכסף״ ושוח בחקים יפחפח שם כחתכה ובנדבו״ל כשרם כפשיטות (חלק מ״ב) : מעדני . לשרים חשוקים כמו משדני מלך (כרחשים מ״ם) : כדחיני . מל׳ סדחה ושוטת כלי : (לה) חמסי . ענין נזל : ושארי . ענין שבר כמו ואשר לכלו כלא עמי מיכה

כשודדי כוכבים : (כח) קדשו . ומנו : טפסר . לשון חיל (מ״ל מלון) : סמר . כרומיר כלעגו כמו תסמר שערת בשרי (איוב ד׳) : (כט) ותחול . לשון חלחלה : נשמה . קפלה כמו גיד הנשה (כרחשית לב) שנשה ממקומו : (לג) כגורן עת הדריכה . ברי היא עתה מלחה כגורן בעת שדשו תבואתה ברוח מל׳ חיטין: עוד מעט. ותתרוקן ותחמה לגורן בעת תחלת הקציר שהיא ריקנית : (לה) חמסי ושארי

במצרות ס׳ בליש׳ וסים׳ בלשון תרגום במערבא דגריא בשורא מטמר מרום בבל אקש לה מוחא . ומירו׳ בישעיה סימן ל״ג : מקצה ב׳ וסים׳ מרם ישבבו ואנשי העיר . רץ לקראת רץ : חמסי ב׳ וסים׳ ותאמר שרי . חמסי ושארי על בבל :

מצודת ציון

ענין מכלי כמו כשמיעו לא נכל רגיש (ישעיה כ׳) : תרגם ונו׳ . כמו מקום ומקומות . ענין מיעוי ונופרים ועשבי . ענין שרוש וכן ועשבריו כנוס נוני (נחום ג׳) : כינון . מין תרגום : סמר . ענין כתקונות כמאזר כמו תסמר שערת בשרי (איוב ד׳) : (כת) שתופים וכנגיה . מין שדרה: (כה) ותמוט . מל׳ מיל ותלתא ו קמט . עמדה ונתקיימה : (ל) נתגדות. ענין מכלי כמו מגודת לזון (דה״ב י״ח) : נשפה . ענין קפיקה וסיפה כמו ונשפו מים מסים (ישעיה י״ח) : פיומו . ענין כרלקה וכנפרה : מתנתותי . מלשון מקק ומזוב : כרימים . כשין מסה עבוי לשון מעכבים : (לח) רן . ענין מסיר ת כלכיסה : (לט) ושמעכבות . מיסה מעבר כתיב ז נשמטו . ענין לנידוד : כלגמים . כוח לשיעת הנדל ס״ם סחים וכן כלכיף כלגמון רלמו (שם ס״ב) : (מ) ינוקן . כוח כחיקום יכוחי שם עמדי הבטלה ושם דשם לוחם : כדריכה . ענין כחיסה ורחיכה : (מד) כחמתי . ענין כחיסה ובחיכה כמו ולחם נגעל ענינו (שם כ״ח) : כלינני . ענין כעמדה כמו מלינ ת מו נכד : כרכו . כמו כרכו בכסף״ ושוח בחקים יפחפח שם כחתכה ובנדבו״ל כשרם כפשיטות (חלק מ״ב) : מעדני . לשרים חשוקים כמו משדני מלך (כרחשים מ״ם) : כדחיני . מל׳ סדחה ושוטת כלי : (לה) חמסי . ענין נזל : ושארי . ענין שבר כמו ואשר לכלו כלא עמי מיכה

(כז) שמו גם . לרמז על העובדי כוכבים שיתאספו לבוא למלחמה על בבל : תקעו שופר . נס זה הוא רמז מכיסה : קדשו . רמיזו עליס שויס שתאספו ממלכות מרחס וכו׳ מנו עליה סר להסוף המלחמה ושעל קבוצת סוסים דכי המספר כתרכה וכ״ל מהסוסים הכמר בעבות בשרו בעת הקבב (כי זהו דרך הסוסים הכועים בשלי כח ולב שאר יקשלו שערותם כמשמר) : (כח) קדשו וכו׳ . חזר לומר שוב לפרש שסם מלכי מדי והם דריוס ואחנו כוחס שיהס המלוכה לאחרי מוחו . בחרן שאר הוא מוסג גס : (כט) כי קמה . עמדה ומחקיימה על בבל מחשבות ה׳ בחשב לשום חוחה לשממה : (ל) חדלו וכו׳ . כי כח מוכך בלבבם : יבשו מגדות . להחזק בחשבון בחשבון המלחמה : נשפה . נשחקה וכרכה מסס גבורתם וכיו דומיס לנשים בדבר חבות הכח : הציחו . החויצים היחו מבעותיהס ושכרו בריחי שעריה ושחתחו לפני החויב לבוא בהם : (לא) רץ לקראת רץ יבוא . מן המלחמה שלחו לחם רץ להגיד למלך בבל דבר המלחמה ועד לא יסוף שלחו רץ אחר ודברך מהלכו פנס בשרן כרחשבון בשהוא תוא ורץ ס״ב רץ זה נקראת רץ זה : ומגיד וכו׳ . כשל הדבר גמ״ם כי הרץ הוא המגיד : מקצה . רלס לומר מאבר נקלה ממדינה וכן נאמר

(כז) שמו גם . לרמז על העובדי כוכבים שיתאספו לבוא למלחמה על בבל: תקעו שופר . נס זה הוא רמז מכיסה: קדשו . רמיזו עליס שויס שתאספו ממלכות מרחס וכו׳ מנו עליה סר להסוף המלחמה ושעל קבוצת סוסים הכמר בעבות בשרו בעת הקבב (כי זהו דרך הסוסים הכועים בשלי כח ולב שאר יקשלו שערותם כמשמר) : (כח) קדשו וכו׳ . חזר לומר שוב לפרש שסם מלכי מדי והם דריוס ואחנו כוחס שיהס המלוכה לאחרי מוחו . בחרן שאר הוא מוסג גס : (כט) כי קמה . עמדה ומחקיימה על בבל מחשבות ה׳ בחשב לשום חוחה לשממה : (ל) חדלו וכו׳ . כי כח מוכך בלבבם : יבשו מגדות . להחזק בחשבון בחשבון המלחמה : נשפה . נשחקה וכרכה מסס גבורתם וכיו דומיס לנשים בדבר חבות הכח : הציחו . החויצים היחו מבעותיהס ושכרו בריחי שעריה ושחתחו לפני החויב לבוא בהם : (לא) רץ לקראת רץ יבוא . מן המלחמה שלחו לחם רץ להגיד למלך בבל דבר המלחמה ועד לא יסוף שלחו רץ אחר ודברך מהלכו פנס בשרן כרחשבון בשהוא תוא ורץ ס״ב רץ זה נקראת רץ זה : ומגיד וכו׳ . כשל הדבר גמ״ם כי הרץ הוא המגיד : מקצה . רלס לומר מאבר נקלה ממדינה וכן נאמר

מצודת דוד

(כז) שמו גם . לרמז על העובדי כוכבים שיתאספו לבוא למלחמה על בבל: תקעו שופר . נס זה הוא רמז מכיסה: קדשו . רמיזו עליס שויס שתאספו ממלכות מרחס וכו׳ מנו עליה סר להסוף המלחמה ושעל קבוצת סוסים הכמר בעבות בשרו בעת הקבב (כי זהו דרך הסוסים הכועים בשלי כח ולב שאר יקשלו שערותם כמשמר) : (כח) קדשו וכו׳ . חזר לומר שוב לפרש שסם מלכי מדי והם דריוס ואחנו כוחס שיהס המלוכה לאחרי מוחו . בחרן שאר הוא מוסג גס : (כט) כי קמה . עמדה ומחקיימה על בבל מחשבות ה׳ בחשב לשום חוחה לשממה : (ל) חדלו וכו׳ . כי כח מוכך בלבבם : יבשו מגדות . להחזק בחשבון בחשבון המלחמה : נשפה . נשחקה וכרכה מסס גבורתם וכיו דומיס לנשים בדבר חבות הכח : הציחו . החויצים היחו מבעותיהס ושכרו בריחי שעריה ושחתחו לפני החויב לבוא בהם : (לא) רץ לקראת רץ יבוא . מן המלחמה שלחו לחם רץ להגיד למלך בבל דבר המלחמה ועד לא יסוף שלחו רץ אחר ודברך מהלכו פנס בשרן כרחשבון בשהוא תוא ורץ ס״ב רץ זה נקראת רץ זה : ומגיד וכו׳ . כשל הדבר גמ״ם כי הרץ הוא המגיד : מקצה . רלס לומר מאבר נקלה ממדינה וכן נאמר

הידד: טו עשה ארץ בכחו מכין
תבל בחכמתו ובתבונתו נטה
שמים: טז לקול תתו המון מים
בשמים ויעל נשאים מקצה־ארץ
ברקים למטר עשה ויצא רוח
מאצרתיו: יז נבער כל־אדם מדעת
הביש כל־צורף מפסל כי שקר נסכו
ולא־רוח בם: יח הבל המה מעשה
תעתעים בעת פקדתם יאבדו:
יט לא־כאלה חלק יעקוב כי־יוצר
הכל הוא ושבט נחלתו יהוה
צבאות שמו: כ מפץ־אתה לי כלי
מלחמה ונפצתי בך גוים והשחתי
בך ממלכות: כא ונפצתי בך סוס
ורכבו ונפצתי בך רכב ורכבו:
כב ונפצתי בך איש ואשה ונפצתי
בך זקן ונער ונפצתי בך בחור
ובתולה: כג ונפצתי בך רעה ועדרו
ונפצתי בך אכר וצמדו ונפצתי בך
פחות וסגנים: כד ושלמתי לבבל
ולכל יושבי כשדים את כל־רעתם
אשר־עשו בציון לעיניכם נאם
יהוה: כה הנני אליך הר המשחית
נאם־יהוה המשחית את־כל־הארץ
ונטיתי את־ידי עליך וגלגלתיך מן־
הסלעים ונתתיך להר שרפה:
כו ולא־יקחו ממך אבן לפנה ואבן
למוסדות כי־שממות עולם תהיה
נאם־יהוה: כז שאו־נס בארץ

טו אמר אלין דעבד ארעא
בחיליה שכליל תבל
בחוכמתיה ובסוכלתנותיה
תלא שמיא: טז לקל מתניה
רגושת דמין בשמיא ומסיק
ענגין מסיפי ארעא ברקין
לזמן מטרא עביד ומפיק
רוחין מבית גנזוהי:
יז אטפשו כל עממיא
מלמידע חוכמתא בהית כל
קיני מלמעבד צלם ארי
שקרא אתיכונון ולא רוחא
בהון: יח למא אינון עובד
תועבא בעדן דאסער
עליהון חוביהון ייבדון: יט לא
כאלין חולקיה דיעקב ארי די
ברא כולא הוא וישראל
חולק שבטא דאחסנתיה יי
צבאות שמיה: כ מבדר את
קדמי כרבא די ביה מגני
קרבא ואבדר בך עממין
ואחביל בך מלכון: כא ואבדר
בך סוסון ורתיכיהון ואבדר
בך רתיכין ורכביהון:
כב ואבדר בך גבר ואתא
ואבדר בך סב וניק ואבדר
בך עולימין ובתולן:
כג ואבדר בך רעיא ועדריה
ואבדר בך אכר ופדניה
ואבדר בך שלטונין וטורנין:
כד ואשלם לבבל ולכל יתבי
ארעא כסדאי ית כל בישתהון דעבדו בציון
לעיניכון אמר יי: כה הא אנא שלח רוגזי על כרכא
מחבלא אמר יי דמחבל ית כל ארעא וארים ית מחת
גבורתי עלך ואמגרינך מן תוקפא ואתנינך לכרך
יקודא: כו ולא יסבון מנך מלך למלכו ושלטון לשולטנו
ארי צדות עלם תהי אמר יי: כז זקופו אתא בארעא

רשי

כקלהון: (יז) נבער כל אדם. העושה פסל לאלוה: נסכו. לשון מסכה: (יח) בעת פקודתם. כשיפקוד הקב"ה עליהם ועל עובדיהם: (יט) ושבט נחלתו. יעקב הנזכר למעלה בראש המקרא: (כ) מפץ אתה לי. עד הנה שעמדתיך לי למשחית ולמפץ את העובדי כוכבים שגזרתי עליהם גולה: (כד) ושלמתי לבבל. אחרי כל זאת שאגמור נקמתי על ידו כעובדי

מצרות חסר וי"ו קדמא: כאלה ג' בקריא' וסי' לא כאלה חלק יעקב כי יוצר. וחברו. שמעתי כאלה רבות: ושבט ה' בקריאה וסימ' כי יוצר הכל הוא. ושבט מצרים יסור. ושבט עברתו יכלה. ושבט לגו כסילים. ושבט לגו חסר לב: אמר ב' בקריאת וסימ' ונפצתי. בך אכר. וקראו אכר אל אבל: שאו י"ב ר"פ בקריאה וסימ' שאו את ראש כל עדת בני דריש סיפר'. שאו את ראש כל עדת דפנחס. שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. שאו עיניכם וראו והתמהו. שאו לשמים עיניכם והביטו. שאו נס ציונה. שאו נס בארץ. הבאים מצפון. שאו שערים ראשיכם. וחבריו. שאו זמרה ותנו תוף. שאו ידיכם קדש:

מצודת ציון

לעקת שוללים וכן הידד נפל (פס טו): (טו) תבל. הם המקומות המיושבות מבני אדם: (טז) לקול. כאה הלמ"ד במקום בעבור וכן פתח פיך לאלם (משלי ל"א): תתו. מל' נתינה: המון. מל' המייה ושאון: ויעל. באה הוי"ו במקום או וכן ואם נקבה תלד וטמאה שבועים (ויקרא י"ב) ור"ל או הטמאה: נשיאים. ענגים ע"ש שמנשאים עצמם למעלה וכן מעלה נשיאים (תהלים קל"ה): (יז) נבער. מל' בער ושוטה: מדעת. מהיות בו דעת וכן ויאסף ממלך (ש"א ט"ו) ר"ל מהיות מלך: הוביש. מלשון בושה: נסכו. צורת הגלולים הנעשה ביציקת מתכת וכן אלהי מסכה (שמות לד): (יח) תעתועים. מל' תועה: פקודתם. ענין השגחה: (כ) מפץ. הם כלי עשוי לרצץ ולשבור בו החומות וכן ואיש כלי מפצו בידו (יחזקאל ט): ונפצתי. ענין השבר והרצון: (כג) אכר. הוא העובד האדמה בחרישה וזריעה וכן כושו אכרים (לעיל י"ד): וצמדו. יקרא זוג הבקר על כי ילכו צמודים ומחוברים וכן צמד בקר (איוב א): פחות וסגנים. שמות בני שררות: (כה) וגלגלתיך. היא ההפלה מן הגובה אל הנמוך ע"י גלגול: (כו) לפנה. לזויות: למוסדות. מלשון יסוד: (כז) שאו נס. הרימו כלונס ארוך: קדשו. ענין הזמנה כמו קדשו עלים

רדק

מחנות האויבים לרוב מאד: וענו. וזעקו, הידד כמו. הידד בודרכים יענה: (טו) עושה ארץ בכחו. ואף הפרשה כתובה למעלה אחר כדגא תאמרון להום ושם בארמית ויש כינוי' שנוי מעט במלות למעלה ויעלה נשיאים והנה ויעל נשיאים. למעלה בקלה הארץ בה"א בקרי והנה מקצה ארץ בלא ה"א. למעלה וישראל שבט נחלתו והנה ושבט נחלתו ושנה הפרש' הנה לענין אלילים שהיו טועים בהם בני בבל והיו חושבים כי בעבודתם היתה הצלחתם: (כ) מפץ אתה לי. מפץ שם הכלי שמפצים בו האבנים וכן ואיש כלי מפצו בידו אלא שזה צרי וזה קמץ והענין הוא השבר עם הפועל כי כשמשברים האבנים מתפזרים האבנים הנה והנה וכן ונפצתי כולם כוס הענין ואמר האל ית' כנגד מלך בבל מפץ אתה לי כי בך אני מנפץ ומשחית הגוים והממלכו' אך עתה אשלם לך על מה שעשית בישראל ואמנם על ישראל עשיתם בהם רעה יותר מדאי ואני קצפתי מעט ואתה עזרת לרעה: (כא) ונפצתי. כלם מגרע והוא מורה לעתיד ברוב הנבואה הזאת אפשר שנאמרה קודם מלוך נבוכדנצר או אחר מלכו ויתכן בענין עתיד ועבר: (כה) הנני אליך הר המשחית. קרא בבל הר ואם היא בקעה רוצה לומר הר עיר גדולה כמו אם היא יושבת בהר וכן פרוש הגלעד ר"ל הערים הגדולות וכן תירגם. יונתן כרכא מחבלא וכן מן הסלעים ג"כ משל על המגדלים הגבוהים אשר בבבל וכן פי' ואמגרינך מן תקפא כלומר אפילך ממקומו' החזקים והגבוהים: וגלגלתיך. ענין גלגול ידוע מן גבוה אל הנמוך: (כו) ולא יקחו ממך אבן לפנה ואבן למוסדות. כי מנהג העולם לתת ביסוד הבנין אבנים גדולות. וכן בפינות הקירות ואמר זה דרך משל כתרגומו ולא יסבון מנך מלך למלכו ושלטון לשולטנו: (כז) שאו נס. לווי שאינו לאדם מיוחד ולא לאנשים מיוחדים אלא למי שיהיה והוא ע"ד המליצה כמו רחה היה בני אמור למלך ולגבירה חזקו ידים רפות אמרו לנמהרי לב והדומים להם וכמוהם שאו גם תקעו בוק: קדשו עליה. הזמינו עליה פקדו, הפלו, כי לפי שאמר בארץ ואמר בגוים לא נאמר כי כנגד מדי אמר

מצודת דוד

בא קץ. הנה עתה בא סופך ומדת גמר הבלמתך מן העולם והוא כפל ענין במ"ש: (יד) בנפשו. ר"ל בעצמו: כי אם. כי אשר אמלא ארצך מבני אדם מלומדי מלחמה רבי המספר כארבה והם יצעקו עליך קול הידד שהוא קול שמחת שודדים: (טו) עושה ארץ בכוחו. כאומר והנה בידו לקיים מאמרו כי הוא עושה ארץ בכוחו וכו' ואם כן הכל שלו ובידו: נטה שמים. פירש השמים כנטיית האוהל: (טז) לקול תתו. בעבור נתינתו קול המיית מים באויר השמים אז מעלה את העננים לרוס השמים מקצה הארץ ר"ל כאשר המה נראים למראה העין שהם בשפולי הרקיע בקצה הארץ אז מעלה אותם אל מול המקום אשר ירצה להמטיר שמה: ברקים. לעת בוא המטר מבריק ברקים ואין המטר מכבה אותם: ויוצא. הוא מוציא את הרוח ממקום אוצרו: (יז) נבער. כל אדם העובד הפסל הוא נבער מהיות בו דעת וכל צורף העושה הפסל יקבל בושה מן הפסל בראותו כי שקר המסכה שנסך ואין במי מהם רוח החיוני: (יח) מעשה תעתועים. המה מעשה ידי התועים מדרך השכל: בעת פקודתם. בעת ישגיח המקום להפרע מהם אז יאבדו מבלי תקומה: (יט) לא כאלה. ולא כהפסילים האלה הוא אלהי יעקב הנתון לחלקו: כי יוצר הכל הוא. לא כהפסילים שהמה מעשה ידי אדם כי חלק יעקב הוא היוצר את הכל: ושבט נחלתו. ואת יעקב הנזכר בחר להיות כ"א משבטיו שבט נחלתו: ה' צבאות שמו. כי הוא מושל על צבאות מעלה ומטה ומוסב למעלה לומר הואיל ואין לו ערך עם הפסילים כי הוא יוצר הכל ואת ישראל בחר לנחלה אם כן בודאי יקיים מאמרו לאבד את בבל להנקמות ישראל: (כ) מפץ אתה לי. אתה בבל היית בידי ככלי מפץ וכלי מלחמה: (כא) רכב. הוא המרכבה המיוחדת לאנשים: ורוכבו. הוא היושב על המרכבה: (כג) אכר וצמדו. עובד האדמה בחרישה עם צמד הבקר אשר יחרוש בהם: (כד) ושלמתי. והנה אשלם לבבל גמול רעתם: לעיניכם. כולכם תראו בעיניכם הרעה הבאה על בבל: (כה) הנני אליך. הנה אני אלחם בך אתה הר המשחית והוא בבל המשחית את כל הארץ (ועם היותם בקעה קראה הר מפני חוזקם): ונטיתי וכו'. להכות בך: מן הסלעים. הוא משל על המגדלים הגבוהים שבבבל: להר שרפה. כי ההפך כסדום ותמטר עליה גפרית ואש כמוה: (כו) ולא יקחו וכו'. מאבני מפולת חרבותיך לא יקחו אבן הראוי לשומה בפנת הבית (כי הדרך לשום בפנת הבית האבן היותר יפה להיות נראה משם הכל וק): ואבן למוסדות. אבן חזק הראוי לשומו ביסוד: כי שממות עולם. ולכן לאומיבא מי לשם לקחת מאבניה:

ליהוה גמול הוא משלם לה: ז כוס
ל׳ זהב בבל ביד־יהוה משכרת כל־
ג׳ הארץ מיינה שתו גוים על־כן
יתהללו גוים: ח פתאם נפלה בבל
ותשבר הילילו עליה קחו צרי
ג ומ״ל וכ׳ מ׳ ג למכאובה אולי תרפא: ט רפאנו
כל־ספק ג׳ ומסר א׳ את־בבל ולא נרפתה עזבוה ונלך
ד׳ איש לארצו כי־נגע אל־השמים
י״כ משפטה ונשא עד־שחקים:
ג״ד׳ס״ג זמסרי הוציא יהוה את־צדקתינו באו
כ״י נורא כותו ונספרה בציון את־מעשה יהוה
כ׳ אלהינו: יא הברו החצים מלאו
ס׳ השלטים העיר יהוה את־רוח מלכי
ד׳ מדי כי־על־בבל מזמתו להשחיתה
כי־נקמת יהוה היא נקמת היכלו:
ס׳ כ״כ יב אל־חומת בבל שאו־נס החזיקו
ו׳ המשמר הקימו שמרים הכינו
ג׳ הארבים כי גם־זמם יהוה גם־עשה
את אשר־דבר אל־ישבי בבל:
שכנת ק׳ יג שכנתי על־מים רבים רבת
ג׳ כ״כ ל׳ כ׳ אוצרת בא קצך אמת בצעך:
יד נשבע יהוה צבאות בנפשו כי
ג׳ אם־מלאתיך אדם כילק וענו עליך

פורענותא היא קדם יי גמלא
הוא משלם לה: ז הא ככסא
דדהבא דהוא רגין מכל מניא
כן עלי חובה דבבל כבן
פורענות תקיפא עתידא דייתי
לה מן קדם יי עתידין דיתרוון
מנה רון כל מלכי עממיא
ומכם פורענותא ישתון
עממיא על כן ישתגשון
עממיא: ח בתכיף נפלת בבל
ואתברת אלילו עלה סבו
שעיף לתבירה מאים תתסי:
ט אסינא ית בבל ולא מתסיא
שבקוהא וניזיל גבר לארעיה
ארי קריב לשמיא תבירה
ומנטל עד שמי שמיא: י גלא
יי ית זכותנא אתו ונשתעי
בציון ית עובדא די עביד יי
אלהנא: יא שנינו גרריא מלו
שלטיא אעיר יי ית רוח מלכי
מדי ארי על בבל רעותיה
לחבלותה ארי פורענותא דיי
היא פורענות היכליה: יב על
שורי בבל זקופו אתא אתקיפו
מטרתא אקימו נטריא אתקינו
חוצניא ארי אף חשיב יי אף
עביד ית דמליל על יתבי בבל:
יג דשריא על מיין סגיאין בית
נגזהא מטא יום תבריך עדן
סעורת בישותיך: יד קים יי
צבאות במימריה אלהין אמליניך משרית עממין סגיאין כזחלא וירימון עלך קלהון:

תולדות אהרן רפאנו את בבל · סנהדרין נו : רבת אוצרות · תענית י :

רשי

ישראל מתוך בבל : (ז) כוס זהב · היתה בבל עד הנה ביד ה׳ לשכר בה את כל הארץ יין חמתו : על כן יתהללו גוים . נשתכרו ונשתטו : (ט) נוגע אל השמים משפטה· גבה פורענות׳ עד אל השמים : (י) הוציא ה׳ את צדקותינו · נזכרנו לפניו לזכות ובלא צדקות אבותינו לפניו : (יא) הברו . ל׳ נקיון : השלטים . אשפות שהחצים נתונים בהם : (יב) גם זמם ה׳ · זה ימים רבים : גם עשה: את מזימתו דרך המקרא לדבר שני נמין זה אחר זה ועל ידי האחרון בא הראשון : (יג) בא קצך · קץ שלך : אמת בצעך מדת חמסך ל״א אמת בצעך מדת סיפך כמו כי יבצע : (יד) בנפשו . אינשימישימו״ש בלע״ז : כי אם · לשון באמת : מלאתיך אדם. אמליך משרייה עממין דסגיאין כזחלא : וענו עליך הידד · וירימון עלך בקליהון

למכאובה ב׳ מ״ל בליש׳ וסימ׳ פתאום נפלה בבל ותשבר . כי כל ימיו מכאובים : צדקותינו ג׳ בקריאה וסימ׳ הוציא ה׳ את צדקתינו . וכבגד עדים כל . כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים : להשחית ד׳ וסימ׳ עתה המבלעדי רישעיה . כי על בבל מזמתו . וישלח האלהים מלאך לירושלים׳ ובת הנשים יתן לו : אוצרות ר׳ מלאים בליש׳ בקריאה וסי׳ שוכנת על מים רבים . נותן באוצרות תהומות . ויפקדו ביום ההוא ואוצרה על האוצרות : מסרו אחריתי אוצרות ר׳ מ״ל דמ״ל וסי׳ נותן באוצרות תהומות . ויפקדו ביום ההוא . הביאו מעשר הרגן. ודבתריה ואוצרה על אוצרות וא׳ אוצרת חסר וי״ו בתרא וסי׳ שוכנת על מים רבים . ושארה

רדק

אשמותיהם חייבי קבול ממימר קדישא דישראל (ו) נסו אומר לאנשים מארצם אחרות שהיו בה לעתורם שיוצאו מתוכה שלא ימותו בעון העיר : אל תדמו בעונה · ענין כריתה כמו ונדמו נאות השלום : (ז) כוס זהב · קרא היין בעד זהב לגבות הזהב שאל המשילו בו ובן המשיל השמן כוך הזהב כמו שאמר המריקים מעליהם הזהב וכן הרות הנה מצפון זהב יאתה ואמר ביד ה׳ כי מלך בבל היה שלית האל להחריב הגוים והוא מה שאמר למעלה קח את כוס היין החמה הזאת מידי והשקית אותו את כל הגוים וכן אמר הנה מיינה שתו גוים: יתהוללו׳ יתפתגמו מן הוללות וסכלות וכן אמר למעלה ושתו והתגעשו והתהוללו המשילו ליין זך ונקי לפי שפעל האל זך ונקי כאור תמים פעלו : (ח) פתאום · אולי תרפא , דרך לעג : (ט) רפאנו · נכתב בכעלי האלי״ף ונקרא בכעלי הה״א : ולא נרפתה · בכעלי הה״א ובאמרו רפינו דבר על בלשון האנשים הנגרים אשר בה : (י) הוציא · דבר על לשון ישראל שהיו בה : (יא) הברו · מן ברר כמו חץ ברור הוא והוא לשון מריקה וברירה ולבון וכן ת״י שנינו אמר כנגד האויבים הבאים להלחם עליה : מלאו השלטים · אספו המגינים וכן קראו אתריך מלא ענין אסיפה וקבוץ · השלטים מגינים כמו כל שלטי הגבורים · וכתב אדוני אבי ז״ל הברו משפטו האברו מן אבר ביונה אין האבר שענינו נוצה ר״ל שימו נוצה בחצי׳ כדי לישרם: (יב) אל חומת בבל · כמו על וכמוהו כתבנו רבים בזה הספר : שאו נס · כשתבכשו אותם שאו נס על החומות לסראות כי לכם היא כי דרך העולם כשיכבשו עיר ישאו נס על המגדלים ועל החומות : החזיקו המשמר . קודם כבוש העיר : גם זמם גם עשה · כל אחד לרבות על חברו וכן גם אתם גם מלככם והדומים לסם: (יג) שכנתי · נכתבה בו יו״ד והיא נ׳סבת על הפעל כמו היושבי בשמים הולכי מרום קברו והדומים לו וכן בנקבה אוהבתי לדוש ל״ל תשמתי אויבתי לי אבל שכנתי לא נקרא עם היו״ד כי הת״ו בשוא והוא בשקל יושבת בלבנון והיא מלה מורכבת כמו שפי׳ בחלק הראשון בספר מכלל והיא מורכבת מן שוכנת בהיא פעת ומן שכנתי שהיא פעלתי וטעם שהרכבה ר״ל שהכנת מקדם ואת שוכנת עדין בגאה עליך ברעה וטעם על מים רבים כמשמעו כי בבל רבת מים וכן הוא דרך משל על רוב הטובה שהיה לה מקדם וכן רבת אוצרות אשר אוצרות התבואה או אוצרות כסף וזהב : אמת בצעך · ורוע בצעך כלומר שהיית מבלעת אחרים בחוזקה ובזרוע עתה בא העונש עליך או פירוש מדת בצעך ר״ל במדה שמדדת ובלעת ירושלם כל מדד לך האל : (יד) נשבע בנפשו כאילו אמר בו כמו כי נשבעתי כי אינו דבר אחד וגופו דבר אחר כמו האדם אלא שדברה תורה כלשון בני אדם וכן ונפשו אותה ויעש ויש מוסרה שלא תשמה ירמיה נשבע ה׳ נבאות בנפשו ממום קדמ נשבע ה׳ בקדשו תרגמו נשבע ה׳ בנפשו : כי אם · לשון שבועה כמו שפירשנו : מלאתיך · עבר במקום עתיד ר״ל אמלא אותך לרוב כמו סילק שיבא לרוב וכן אמר כדי הרבה לרוב כלומר שיביא עליו מחנות

מצודת ציון

ענין כריתה : (ז) זהב · ר״ל נקי וצלול כזהב וכן המריקים מעליהם הזהב (זכריה ד) : יתהוללו · ענין סכלות ושטות כמו ויתהולל בידם (ש״א כ״א) : (ח) הילילו · מלשון יללה : צרי . הוא שרף אילן ומיוחד לרפואה וכן נאמר הצרי אין בגלעד (לעיל ח): (יא) הברו · מל׳ ברור ונקי: מלאו · ענין קבוץ כמו קראו מלאו (לעיל ד) : השלטים · המגינים וכן כל שלטי הגיבורים (ש״ה ד׳) : העיר · מלשון התעוררות : רוח רצון : מזמתו · מחשבתו כמו כאשר זמם (דברים י״ט) ; (יב) שאו · הרימו : נס · כלונס ארוך ומשה בראשו : החזיקו · ענין אחיזה : המשמר · דבר המוטל על הרבה בני אדם לעשות כ״א בזמנו קרוי משמר וכן משמרות הכהנה ולויה : זמם · ענין מחשבה : (יג) קצך · מל׳ קץ וסוף: אמת · מל׳ אמה ור״ל מדה : בצעך · ענין גמר והשלמה כמו כי יבצע ה׳ (ישעיה י) . (יד) בנפשו · בעצמו : כילק · מין ארבה : וענו · ענין הרמת קול : הידד · הוא קריאה לצעקת

מצודת דוד

וכו׳ . אשלח על בבל אנשים רודפים ומפזרים והם יפזרו אותה ויבוקקו את ארצה כי את הכל יקחו : כי היו עליה · האויבים יבואו עליה מסביב ביום בוא עליהם הרעה : (ג) אל ידרוך · ר״ל אליה אל בבל ידרוך הדורך קשתו ואליה יתעלה ויתגאה עם השריון : לבלה · לבהלות עמה : (ד) בחוצותיה · יפלו בחוצותיה : (ה) כי לא אלמן וכו׳ : כי הוא חי וקיים לעולם והוא לישראל לעזר לנקום נקמתם : כי ארצם · של הכשדים : מקדוש ישראל : ממה שעשו לקדוש ישראל שהחריבו עיר וכלו עמו : (ו) נסו . אתם הבאים מארצות אחרות הגרים עמה בבבל נסו מבבל ומלטו ל איש את נפשו ואל תתעכבו שמה לסיום נכרתים עמה בעונה כי עת נקמה בזה עת לעשות נקמה בבבל ולשלם לה גמול הרעה : (ז) כוס זהב . עד הנה היה בבל ביד ה׳ ככוס יין נקי וצלול כזהב והיא היתה משכר כל הארץ ר״ל על ידי בבל האביד הארצות כי הוא בלבל דעתם כיין המשכר ומבלבל : מיינה · מיין הכוס ההוא שתו העובדי כוכבים ולכן נעשו הוללים וסכלים כשכורים ולא יכלו להלחם : (ח) פתאום . הנה עתה נפלה פתאום ונשברה : הילילו עליה · לכן עתה יללה עליה : קחו צרי · דרך לרפאות המכאוב בצרי ולכן אמר בדרך לעג קחו צרי בעבור מכאובה אולי תרפא על ידי הצרי : (ט) רפאנו · כאלו הבאים ההם אשר שכנו בבבל ישיבו לומר הן עשינו רפואות לבבל אבל לא נרפתה ולכן עזבוה ואל תעסקו עוד ברפואתה והיא ענין מליצת הלעג : ונלך · ולמה נלך משם כי אם נלך לארצנו לבל ידבק בנו מאי מכאובה : כי נגע ר״ל לזה לומר משפט פורענותה מאד גבהה עד כי נגע אל השמים : ונשא וכו׳ . כפל הדבר במ״ש : (י) הוציא ה׳ . רצה לומר הצדקה שהשבית לנו הנה עתה הוציאה מאוצרו כמוב ונלא נכל ולכן צוחי וכו׳ : את מעשה . הוא אבדון בבל : (יא) הברו החצים . הנקי החצים מן החלודה : מלאו השלטים . קבצו המגינים להביאם במלחמה : העיר : הנה ה׳ העיר לבו מלכי מדי והם דריוש וכורש חתנו אשר ירש המלכות אחרי מות דריוש : מזמתו · מחשבת ה׳ היא על בבל להשחיתה : כי נקמת וכו׳ · רצה לומר הנקמה אשר הוא לוקח מבבל היא נקמת היכלו אשר שרפו בזה ולא בעבור מה שעשה בבל לשאר העובדי כוכבים : (יב) שאו נס : הרימו נס לרמז להתאסף ולבוא למלחמה אל חומת בבל : החזיקו המשמר . דרך הצרים על העיר להעמיד משמרות שילחמו כל אחד בזמנו ואמר . החזיקו המשמר ולא תעזבו המוקד הקבוע : הקימו שומרים . הדרך להעמיד שומרים בלילה לבל יצאו מן העיר פתאום ויכו בהם : הכינו הארבים · להסתר במקום מחבואה לארוב על היוצאים מ׳ העיר : כי גם זמם . ר״ל כמו שחשב ה׳ לעשות כן גם עשה וכו׳ : אל העיר על יושבי בבל : (יג) שוכנת · אתה בבל השוכנת אצל מים רבים הוא נהר פרת המשקה שדותיה : רבת : בה רבים אוצרות

וְעַל־סוּסִים יִרְכָּבוּ אָרוֹד כְּאִישׁ
לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת־בָּבֶל: מנ שָׁמַע
מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־שִׁמְעָם וְרָפוּ יָדָיו
צָרָה חֱזָיוֹן תָּפְשָׂתְהוּ חִיל כַּיּוֹלֵדָה: מר הִנֵּה
כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְאוֹן הַיַּרְדֵּן אֶל־נְוֵה
אֵיתָן כִּי־אַרְגִּיעָה אָרוּצֵם מֶעָלֶיהָ
וּמִי בָחוּר אֵלֶיהָ אֶפְקֹד כִּי מִי כָמוֹנִי
וּמִי יוֹעֲדָנִי וּמִי־זֶה רוֹעֶה אֲשֶׁר־יַעֲמֹד
לְפָנָי: מה לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת־יְהוָה
אֲשֶׁר יָעַץ אֶל־בָּבֶל וּמַחְשְׁבוֹתָיו
אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים אִם־
לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן אִם־לֹא
יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נָוֶה: מו מִקּוֹל נִתְפְּשָׂה
בָבֶל נִרְעָשָׁה הָאָרֶץ וּזְעָקָה בַּגּוֹיִם
נִשְׁמָע:

נא א כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי
מֵעִיר עַל־בָּבֶל וְאֶל־יֹשְׁבֵי לֵב קָמָי
רוּחַ מַשְׁחִית: ב וְשִׁלַּחְתִּי לְבָבֶל זָרִים
וְזֵרוּהָ וְיִבְקְקוּ אֶת־אַרְצָהּ כִּי־
הָיוּ עָלֶיהָ מָסָּבִיב בְּיוֹם רָעָה: ג אֶל־
יִדְרֹךְ דֹּרֵךְ הַדַּרְכּוֹ קַשְׁתוֹ וְאֶל־יִתְעַל
בְּסִרְיָנוֹ וְאַל־תַּחְמְלוּ אֶל־בַּחֻרֶיהָ
הַחֲרִימוּ כָּל־צְבָאָהּ: ד וְנָפְלוּ חֲלָלִים
בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים וּמְדֻקָּרִים בְּחוּצוֹתֶיהָ:
ה כִּי לֹא־אַלְמָן יִשְׂרָאֵל וְיהוּדָה
מֵאֱלֹהָיו מֵיְהוָה צְבָאוֹת כִּי אַרְצָם
מָלְאָה אָשָׁם מִקְּדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: נְסוּ
מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמַלְּטוּ אִישׁ נַפְשׁוֹ אַל־
תִּדַּמּוּ בַּעֲוֹנָהּ כִּי עֵת נְקָמָה הִיא
קַדְיָשָׁא דְיִשְׂרָאֵל: עֲרוּכוּ מָנוֹ בָבֶל וְשֵׁזְבוּ נְבַר נַפְשִׁיהּ לָא תִלְקוֹן בְּחוֹבָהּ אֲרֵי עִדַּן

קָדְמָהּ כְּיַמָּא בְּאִתְרְגוּשְׁתֵּיהּ
וְעַל סוּסָוָתָא רָכְבִין מַדְרִין
אִינּוּן כְּגַבַּר עָבִיד קְרָבִין עָלָךְ
כְּנִשְׁתָּא דְבָבֶל: מג שְׁמַע מַלְכָּא
דְבָבֶל יַת שְׁמָעָהוֹן וְאִתְרַשְׁלָא
יְדוֹהִי עָקָא אֲחָדַתְּיהּ הָא
כְּחָבְלִין לְיַלְּדָתָא: מד הָא מְלַךְ
כְּמַשְׁרְיָתֵיהּ יְסַק עֲלֵיהוֹן כְּאַרְיָא
דְסָלֵיק מֵרוּם יַרְדְּנָא וַהֲוֵי לְדִיר
תַּקִּיפִין לְיַרְכְּתָא מַן בְּחִירָא
דְאִית לֵיהּ תְּקוֹף קֳדָמַי: מה בְּכֵן
שְׁמָעוּ מַלְכָּא דַיָּי דִי מַלַּךְ עַל
בָּבֶל וּמַחְשַׁבְתֵּיהּ דַּחֲשִׁיב עַל
יַתְבֵי אַרְעָא כַּסְדָּאֵי אִם לָא
יְנַרְּדוּן וְיֵקְטְלוּן תַּקִּיפֵי עַמָּא
אִם לָא יְבַזְּעוּן עֲלֵיהוֹן מְדוֹרֵיהוֹן:
מו מִקַּל דְּאִתְאֲחַדַת בָּבֶל זָעַת
אַרְעָא וְצַוְחָתָא בְּעַמְמַיָּא
אִשְׁתְּמַעַת: א כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ
הָא אֲנָא מַיְתֵי עַל בָּבֶל וְעַל
יַתְבֵי אַרְעָא כַּסְדָּאֵי עַמְמִין
קָטוֹלִין דָּרֶם לְבִהוֹן וְשַׁפִּירִין
בְּקוֹמָא רוּחֲהוֹן מְחַבָּלָא:
ב וְאֶשְׁלַח עַל בָּבֶל בָּזוּזִין וְיִבְזְזוּנָהּ
וְיָרוֹקְנוּן יַת אַרְעָהּ אֲרֵי הָווּ
עֲלָהּ מִסְחוֹר סְחוֹר בְּיוֹם בִּישׁ:
ג לָהּ יְמַתַּח דְּמַתַּח קַשְׁתֵּיהּ
וְלָהּ יִסַּק בְּסַרְיָנֵהּ וְלָא תְחוּסוּן
עַל עוֹלֶמָהָא גַּמִּירוּ כָּל
נְכָסָהָא: ד וְיִתְרְמוֹן קְטוֹלִין
בְּאַרְעָא כַּסְדָּאֵי וּמַטְעָנִין
בְּשׁוּקָהָא: ה אֲרֵי לָא שְׁבִיקִין
בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיהוּדָה מֵאֱלָהֵהוֹן
מֵיְיָ צְבָאוֹת אֲרֵי אַרְעֲהוֹן
אִתְמְלְיָאַת חֲיָבֵי קְטוֹל מִמֵּימַר

(מד) הנה כאריה . מאר יעלה מגאון הירדן כן יבא הבובד אל נוה מיתן כך תירגם יונתן סח מלך במשרייתיה ייסק עליהון כאריה דסלק מרום ירדנא למדנו שגאון הירדן מקום מרעית הוא ואף כך תרגמו יונתן ואף תעשה בגאון הירדן לקבל חיות ברא ברום ירדנא : כי מרגיעה . כשאביא מעליה : ממעל לה: ומי יועידני : למלחמה : (מה) לעשירי הצאן . פרס לעיר לבני יפת . (ו) לב קמי . כשדים בגימ' דמ"ח ב"ש . רוח מפחים את רוח מלך פרס ומדי שבוח מפחית . רוח טלנ"ט בלעז : (ב) וזרוב . ונפלוט : ויבוקקו . וירוקו : (ג) אל ידרוך הדורך. הרי זה מקרא קלר אל תאמר אני אומר שם ידרוך הדורך קשתו: ואל יתעל בסריונו.אל ירפא : (ה) כי לא אלמן . לא שכחו מלנקום נקמתו : כי מלא : על כשדים : (ו) נוסו · ישראל

כל לשון מחשבת על במ"ג אל וכמ' לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ אל אדום . ומחשבותיו אשר חשב אול ארץ כשדים . מה תהשבון אל ת' דבחום : צבאה ב' וסי' כי מלאה צבאה • אחריתו כל צבאה : אשם כלתו' קמצים במ"ב שחתים וסי' לאש- אשם לו. אשום אשם לה': ומלמו ב' בסיפרא וסים' נסו מתוך בבל ומלמו • צאו מתוכה עמי ומלמו איש :

מצודת ציון

מסודר : (מג) ורפו • מל' רפיון : מחזקתו • ענין מחזיק : חיל • תלחלה ורעד : (מד) מגאון • ענין גבוהות ורוממות וז"ל בכר המעולה מסמוך ליהרן וכן היה מקום מארזות וכן מאגר ואין מעשה בגאון הירדן (לעיל י"ב) : נוה . ענין מדור : מיתן • ענין מחק כמו מיתן מוסדך (במדבר כ"ד) : מרגיעה • מל' מרגוע ומנוח : מיעדני • מל' ריעה ומשרוה כלומר : לשקוד : לשקוד מגזרת כלכלה (לעיל כ"ג) : עשירי • ענינו עת קנוע כמו ואף למשפט מי יעידני (איוב ט') : (מה) יסחבום • ענין גרירה ומשיכה כאדם כמו סחוב ומשלך (לעיל כ"ג) : לעירי • ענין קונין : ישים • מלשון שמחה : (מו) נתפשה • ענין לכידה וכבוש : נרעשה • מלשון רעש ורעד : (ו) מעיר • מלשון התעוררות : רוח • רוגז כמו כעני נתן בו רוח (ישעיה י"ז) : (ב) זרים וזרוב • ענין פזור כמו ותפכח מזרם בנויס (ירמיה כ') : ויבוקו • ענין ריקות כמו כבוק תבוק (ישעיה כ"ד) : (ג) אל • כמו אליו:תעל • מל' עיטה ונגיסה : בסריונו • הוא כעין נשוא עבר מכרזל ובלשוננו מלמדים מכלי מכבת הרבה וחניח וכן בכבו בסריונו (לעיל מ"ו):כהריומי"מ' מכר ותכזון : (ד) ומדוקרים • ענין נפילת הרבה והיות בגוף הרבה וכן כל כהמלת ידקר (ישעיה י"ג) :(ה) אלמן • מלשון מלמנות : תשם חטא ופשע : (ו) תדמו • ענין

על אודיכם : כי מרגיש מלחמה תשם מקדוש ישראל • לרן כשדים מלחמה תשם ומחשבה מקדוש ישראל כלומר ממה שעשו רשות בעצמו וי"ת כן מרגיש הים ישראל כי עתיד לעשות נקמה ממנו ויקוד אש בעולם לא כן ישראל כי בעלה מי זקן ואם מוכח בגלות עוד יפקדנה ויוסיף מלהכזבן מכי לנחות תרי לתעטון

(ז) כוסית : (ג) לא דכוך סחוך קמאו • תומר כמו ותפכח מזרם בנויס (ישעיה כ"ג) : (ב) זרים וזרוב • ענין פזור כמו ותפכח מזרם בנויס (ירמיה כ') : ויבוקו • ענין ריקות כמו כבוק תבוק (ישעיה כ"ד) : (ג) לא • כמו אליו:תעל • מל' עיטה ונגיסה : בסריונו • הוא כעין נשוא עבר מכרזל ובלשוננו מלמדים מכלי מכבת הרבה וחניח וכן בכבו בסריונו (לעיל מ"ו):כהריומי"מ' מכר ותכזון : (ד) ומדוקרים • ענין נפילת הרבה והיות בגוף הרבה וכן כל כהמלת ידקר (ישעיה י"ג) :(ה) אלמן • מלשון מלמנות : תשם חטא ופשע : (ו) תדמו • ענין

מצודת דוד

גבור ביורד כמלחמה : עליך . ר"ל ועליך יכופו : (מג) מלך שמעם . מלך שמע נכונותם : ורפו ידיו . ידיו נמשו רפויים מלהלחם למולם : מחזיקתו : מחזיקתו . הנרה מחזה מותו ושים לו חיל ביולדה : (מד) הנה כאריה . החויב הכתוב עליה יעלה כחזקה הכה כמו שיעלה סלריה מגאון הירדן מקום הגבון הנמצא בהרים המחוזק בכבר כי זהו מיתנו ומוגו : כי מרגיעה . כי אחלי להקשים ולהרגיעם מן ישראל ואיכון מוחם מעל ארץ בבל לבוא לארצם ולכן עליה להחריבם מי שתכחר בו : כי מי כמוני . ביוכל למחות בידי : ומי יועידני . מי יקבע עמדי זמן מיועד להלחם בי : ומי זה רועה . מי הוא הרועה אשר יעמוד לפני להציל נפשו ידי ר"ל מי הוא הרועה שיציל עפו מידי ובכל הדבר במ"ש : (מה) לכן . הוחיל

לכפש כיהדן לכד חניח וכיהדן : ערוך כלים למלחמה:כל אחד מהם ערוך ככלי זיין כאו לחזק אחד בחברו להלחם עם חכהו מוכן עומד בכל כלי זיין : (מג) שמע מלך בבל . הוא בלבבו : (מד) הנה כאריה יעלה • פירוש הפסוק למעלה בגאוות הדום ושוד אתו מפרשים אותו כאן לאמר כי מבחוץ בבל יעלה כמו לריש גלי אחד ויעלה מגאון הירדן ללוטר יעלה ויתנבר כמו שמתגברים פעמים בהירדן בגאותו מלא על כל גדותיו ובכר הירדן לפי שהוא כאחת מארבע ומגאון יערתל יבא בריש לבבל ויעלו יערתל לנאתן על ידי פתלי בכוכב בבל : על נוה איתן . על נוה מקום איתן . ועוד בבל : כי תרגיעה תריחם מעליה . ר"ל כאשר תרגיע ותשקוט ליערתל תחזק אותם מעל ארץ בבל ואכם אם בגלות ומי כאוכל לעמוד לפניה להקוד וכל מי שהוא כאוב כמו לאשר כאוב לו למשפט תשמה אותו על בבל להלחם בה ולאחר הפסוק מבואר הוא : ומי יועידני • בגין דבוסה כמו אשר למעלה : (מה) לכן אל בבל . כמו על בבל וכן אל כאן כדאיש כמו על . פם יגלו יכחבו' לעירי פלאן • פם יערתל כמו שעי' למעלה ואף על פי שבוחבים כי בבל לא היו יערתל כי אם מן אז ומ"מ יערתל היו קנם סחיבתם והם פם כלילו פם שהכוש כי בעוכם יערתל נא מליכם כאויב כמו שנאמר נקמת ה' אלהינו נקמת היכלו : אם לא יכים עליכם נוס • ונמצלה נוסו ופם מבואר סעניין : (מו) מקול נתפשה בבל נרעשה כארץ • מקול שנתפשה בבל וכן תיכוף יוחנן מקול דחית אחד בבל ופת לארעש : וזעקה בגוים נשמע • פירוש וקול זעקה וקול שבר עמד במקום אחד ומשם ואוגרכו לזה לפי שזעקה לבן נקבה ונשמע לבן שבר וכן אבר במקום לא כאיחה אבל זעקה חל"ף אלא קול כי (ו) כה אמר ה' ואל קול יושבי לב קמי , כשדים בח"ת כ"ם ויתבן סיסיה לרן כשדים אשר כאיתו אמר יושבי ארן שדים ופמך אותו על כמבן לפי שזכר בבל וכן מנהג בכרכם מקומות ויסיס עליה קמי כמשמעו לב ואויבי ויסיס יתנוסת ששסוק כן ואל לב קמי יושבי ארן כשדים ועל שדכך סה תירגם יונתן כשם כתוב כן כאן אל כבל כלי ויין : (מג) שמע מלך בבל . הוא בלבבו : (מד) הנה כאריה יעלה • פירוש הפסוק למעלה בגאוות הדום ושוד אתו מפרשים אותו כאן לאמר כי מבחוץ בבל יעלה כמו לריש גלי אחד ויעלה מגאון הירדן ללוטר יעלה ויתנבר כמו שמתגברים פעמים בהירדן בגאותו מלא על כל גדותיו ובכר הירדן לפי שהוא כאחת מארבע ומגאון יערתל יבא בריש לבבל ויעלו יערתל לנאתן על ידי פתלי בכוכב בבל : על נוה איתן . על נוה מקום איתן . ועוד בבל : כי תרגיעה תריחם מעליה . ר"ל כאשר תרגיע ותשקוט ליערתל תחזק אותם מעל ארץ בבל ואכם אם בגלות ומי כאוכל לעמוד לפניה להקוד וכל מי שהוא כאוב כמו לאשר כאוב לו למשפט תשמה אותו על בבל להלחם בה ולאחר הפסוק מבואר הוא : ומי יועידני • בגין דבוסה כמו אשר למעלה : (מה) לכן אל בבל . כמו על בבל וכן אל כאן כדאיש כמו על . פם יגלו יכחבו' לעירי פלאן • פם יערתל כמו שעי' למעלה ואף על פי שבוחבים כי בבל לא היו יערתל כי אם מן אז ומ"מ יערתל היו קנם סחיבתם והם פם כלילו פם שהכוש כי בעוכם יערתל נא מליכם כאויב כמו שנאמר נקמת ה' אלהינו נקמת היכלו : אם לא יכים עליכם נוס • ונמצלה נוסו ופם מבואר סעניין : (מו) מקול נתפשה בבל נרעשה כארץ • מקול שנתפשה בבל וכן תיכוף יוחנן מקול דחית אחד בבל ומשם לארעש : וזעקה . קול זעקה בבל יכים בעמים בין העמים : **נא** (ו) לב קמי . סם כשדים כח"ת כ"ם ומחז בלשון זה על כי קם לנכם על ס' והחריבו עוכו : הוא מבחית . מוסב על מעיר לעמר שיעורר עליהם לעון מבחית והוא לעון סרם שהוא לעיר בבבי יפת כי מרגיל כי בעלה מי זקן ואם מוכח בגלות עוד יפקדנה ויוסיף מלהכזבן מכי לנחות תרי לתעטון

מצודת דוד

ואין מי יעמד כילחמה וכן מקום לכן שמעו וכו' : מם לא הוא מעין שבופה ור"ל כעלה כוא בשבופה מאר לעיני כלעז יגרכום מלהלחם והוא סרם שהוא לעיר בבבי יפת כי מרגיל כי בעלה מי זקן ואם מוכח בגלות עוד יפקדנה ויוסיף מלהכזבן מכי לנחות תרי לתעטון

וכו'

בְּעַדָנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ : יא הָא
אֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי עֲלָךְ מַלְכָּא
רַשִׁיעָא אֲמַר יְיָ אֱלָהִים צָבָאוֹת
פִּקְדָתִיךְ : לב וְכָשֵׁל זָדוֹן וְנָפַל וְאֵין
אָרֵי מָטָא יוֹם תְּבִירָךְ עִדָּן
סְעוֹרָן בִּישְׁתָּיךְ : לג וַיְתֵקִיל
מַלְכָּא רַשִׁיעָא וְיִפּוֹל וְלֵית לֵיהּ
מֵקִים וְאַדְלִיק אֶשְׁתָּא בְּקִרְוֹהִי
וְתֵשִׁיצִי כָּל סַחֲרָנֵיהוֹן : לד כְּדֵין
אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת עֲשׁוּקִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי־
יְהוּדָה יַחְדָּו וְכָל־שֶׁבְיֵיהֶם הַחֲזִיקוּ
בָּם מְאָנוּ שַׁלְּחֵם : לה גְּאָלָם חָזָק
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ דַּיִּב יָרִיב אֶת־
רִיבָם לְמַעַן הַרְגִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ
תַּקִיפָא יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ
אִתְפָּרָע אִתְפָּרַע יָת
עוֹלְבָּנֵיהוֹן דְּדִיר לְמִתְבַר רַשִׁיעֵי
אַרְעָהוֹן וְיִצַּיְתָּאָה זְיָעָה לְכָל
יָתְבֵי בָבֶל : לה דַּקְטָטִין בְּחַרְבָּא
יְיָתוֹן עַל אַרְעָא דְּכַסְדָּאֵי אֲמַר
יְיָ וְעַל יָתְבֵי בָבֶל וְעַל רַבְרָבָהָא
וְעַל חַכִּימָהָא : לו דַּקְטָטִין
בְּחַרְבָּא יְיָתוֹן עַל קַסְמָהָא
וְיִשְׁתַּבְּשׁוּן דַּקְטָטִין בְּחַרְבָּא
יְיָתוֹן עַל גִּבָּרָהָא וְיִתְבְּרוּן :
לז דַּקְטָטִין בְּחַרְבָּא יְיָתוֹן עַל
סוּסָוָתְהוֹן וְעַל רְתִּיבֵיהוֹן וְעַל
כָּל סוּמְכָוָתָא דִּי בְגַוֵּהּ וְיִהְוֹן
חֲלָשִׁין כְּנָשַׁיָּא דַּקְטָטִין בְּחַרְבָּא
יְיָתוֹן עַל בֵּית גִּנְזָהָא וְיִתְבְּזִיזוּן :
לח שַׁרְבָא בְּמוֹהָא וְיִבְשׁוּן אֲרֵי
אַרְעָא צַיְרְמָנְיָא הִיא וּבְטַעֲוָתָא
מִשְׁתַּבְּחִין : לט בְּכֵן יַעֲרָעוֹן תְּמָנָן
בַּחֲתוּלִין וְיִשְׂרוֹן בָּהּ בְּנָת נַעֲמִין
וְלָא תִתֵּב עוֹד לַעֲלַם וְלָא תִשְׁרֵי
עַד דָּר וָדָר : מ כְּחֵיק מֵימְרֵי
יָתְכוֹן כְּמָא דְּרָחִיק יְיָ יָת סְדוֹם
וְיָת עֲמוֹרָה וְקִרְיָבָהָא אֲמַר יְיָ
לָא יְתֵיב תַּמָּן אֱנָשׁ וְלָא יְתוֹתַב
בָּהּ בַּר אֱנָשׁ : מא הָא עַמָּא אָתָא מִצְפּוּנָא וְעַמְמִין רַבְרְבִין וּמַלְכִין סַנְיָאִין יְיָתוֹן
מִגְּלֵי מִסְפֵּי אַרְעָא : מב קֶשֶׁת וְכִידֹן יַחֲזִיקוּ אַכְזָרִי
הֵמָּה וְלָא יְרַחֲמוּ קָלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה
נֹאם־יְהוָה : לא הִנֵּנִי אֵלַיִךְ זָדוֹן נְאֻם־
אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת כִּי בָּא יוֹמֵךְ עֵת
פָּקַדְתִּיךְ : לב וְכָשַׁל זָדוֹן וְנָפַל וְאֵין
לוֹ מֵקִים וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּעָרָיו וְאָכְלָה
כָּל־סְבִיבֹתָיו : לג כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת עֲשׁוּקִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי־
יְהוּדָה יַחְדָּו וְכָל־שׁבֵיהֶם הֶחֱזִיקוּ
בָּם מְאֲנוּ שַׁלְּחָם : לד גֹּאֲלָם חָזָק
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ רִיב יָרִיב אֶת־
רִיבָם לְמַעַן הָרְגִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ
וְהִרְגִּיז לְיוֹשְׁבֵי בָבֶל : לה חֶרֶב עַל־
כַּשְׂדִּים נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־יוֹשְׁבֵי בָבֶל
וְאֶל־שָׂרֶיהָ וְאֶל־חֲכָמֶיהָ : לו חֶרֶב
אֶל־הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ חֶרֶב אֶל־גִּבּוֹרֶיהָ
וְחַתּוּ : לז חֶרֶב אֶל־סוּסָיו וְאֶל־רִכְבּוֹ
וְאֶל־כָּל־הָעֵרֶב אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ וְהָיוּ
לְנָשִׁים חֶרֶב אֶל־אוֹצְרֹתֶיהָ וּבֻזּוּ :
וְיָשְׁתַּבְּשׁוּן דַּקְטָטִין בְּחַרְבָּא
יְיָתוֹן עַל גִּבָּרָהָא וְיִתְבְּרוּן :
לח שַׁרְבָא בְּמוֹהָא וְיִבְשׁוּ כִּי אֶרֶץ
פְּסִלִים הִיא וּבְאֵימִים יִתְהֹלָלוּ :
לט לָכֵן יֵשְׁבוּ צִיִּים אֶת־אִיִּים וְיָשְׁבוּ
בָהּ בְּנוֹת יַעֲנָה וְלֹא־תֵשֵׁב עוֹד
חֲלַשִׁין כְּנָשַׁיָּא דַּקְטָטִין בְּחַרְבָּא
יְיָתוֹן עַל בֵּית גִּנְזָהָא וְיִתְבְּזִיזוּן :
לח שַׁרְבָא בְּמוֹהָא וְיִבְשׁוּן אֲרֵי
אַרְעָא צַיְרְמָנְיָא הִיא וּבְטַעֲוָתָא
מִשְׁתַּבְּחִין : לט בְּכֵן יַעֲרָעוֹן תְּמָנָן
בַּחֲתוּלִין וְיִשְׂרוֹן בָּהּ בְּנָת נַעֲמִין
וְלָא תִתֵּב עוֹד לַעֲלַם וְלָא תִשְׁרֵי
עַד דָּר וָדָר : מ כְּחֵיק מֵימְרֵי
יָתְכוֹן כְּמָא דְּרָחִיק יְיָ יָת סְדוֹם
וְיָת עֲמוֹרָה וְקִרְיָבָהָא אֲמַר יְיָ
לָא יְתֵיב תַּמָּן אֱנָשׁ וְלָא יְתוֹתַב
בָּהּ בַּר אֱנָשׁ : מא הָא עַמָּא אָתָא מִצְפּוּנָא וְעַמְמִין רַבְרְבִין וּמַלְכִין סַנְיָאִין יְיָתוֹן
מִגְּלֵי מִסְפֵּי אַרְעָא : מב קֶשֶׁת וְכִידֹן יַחֲזִיקוּ אַכְזָרִי
הֵמָּה וְלָא יְרַחֲמוּ קָלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה
נֹאם־יְהוָה : לא הִנֵּנִי אֵלַיִךְ זָדוֹן נְאֻם־
אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת כִּי בָּא יוֹמֵךְ עֵת
פָּקַדְתִּיךְ : לב וְכָשַׁל זָדוֹן וְנָפַל וְאֵין
לוֹ מֵקִים וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּעָרָיו וְאָכְלָה
כָּל־סְבִיבֹתָיו : לג כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת עֲשׁוּקִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי־
יְהוּדָה יַחְדָּו וְכָל־שׁבֵיהֶם הֶחֱזִיקוּ
בָּם מְאֲנוּ שַׁלְּחָם : לד גֹּאֲלָם חָזָק
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ רִיב יָרִיב אֶת־
רִיבָם לְמַעַן הָרְגִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ
וְהִרְגִּיז לְיוֹשְׁבֵי בָבֶל : לה חֶרֶב עַל־
כַּשְׂדִּים נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־יוֹשְׁבֵי בָבֶל
וְאֶל־שָׂרֶיהָ וְאֶל־חֲכָמֶיהָ : לו חֶרֶב
אֶל־הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ חֶרֶב אֶל־גִּבּוֹרֶיהָ
וְחַתּוּ : לז חֶרֶב אֶל־סוּסָיו וְאֶל־רִכְבּוֹ
וְאֶל־כָּל־הָעֵרֶב אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ וְהָיוּ
לְנָשִׁים חֶרֶב אֶל־אוֹצְרֹתֶיהָ וּבֻזּוּ :

(לח) הנני לוקח זדון • שם תואר כמו זד יסיר : (לט) וכשל זדון ונפל • תאר זה כנגד שלך בכל וכן ת"י שם שלח רוגזי עלך מלכא רשיעא : (לג) כה לתאר כ' • מכותר כוח : (לד) גואלם : כביגיע וכחניו • כניסה מקור ונפלה פה"פ כמו כחיב"ק כמו כעכר וכן כתו כמו שם גגן וכליל שמות וכמליע עד כשמידו לוחם וסי' כרגיע עניין מרגוע ומנוחה כי כרוגז שיכא ליוסבי כבל יכוה מרגוע לאחרן כי שלך בכל כיס מרגיע האדון ומרעיש ממלכות וי"ת כרגיע עניין זועה כיס שהרגיש כחיל למחבא רשיעי ארעא ולאיתאה ויעת לכל יתבי בבל : (לה) חרב על כשדים • מכותר כוח : (לו) חרב אל כבדים ונואלו • כבדים סי' כבוחים שן כדוך מתים יתריבו ופה קוסמים ומתה בגת כרעה עליהם ונואלו ונלח יתדו דבר ולא יוסיפו לפה קסמיהם : מלא • עניין כבלות וכן נואלו כרי נוען אשר נואלנו וכן תירגם יונתן על קסמה ויתבטלון : (לז) חרב • ולא כל כערב , כתו ערב רב רוצה • עמר מנשים וכריס שרו ככבל מכמה מלחמות לו יהיה עניין שהורה כמו ומוכרי מערכך כ"ל אל כל מנשי כערב כלו' פשוטרים : וסיו לנשים • חנשים כנשים שלא ילחמו כגנד לויים : חרב אל לוגרותיה . משער לשרש חרב זה כמו כי חרכך כנשת עליה שכוח חרב ככנין וכחריבם וכמתיקה וי"ת דקטלין כחרבא ייתון על בית גנזכא ויתבזזון : (לח) חרב אל מימיה ויבשו • מן חרבו ממים לפי שכבל רבת מים אתר על דרך משל מיבשו מימיה רוצה לומר שיכלה מזה ושומרה : כי ארץ פסילים היא • כלומר לפי שהיו מוחזקים בפסיליהם : וכאימים יתהוללו . נקרא פעלים לימים לפי שעובדיהם יפחדו מהם ואתר מיהו מפתגמי' הם ומעבודתם ומן כתיהם שתרגם יונתן ונעשותם משתכחין תרגם יתהוללו ענין תפלה וכוח לפי שעתה ענין סולות ותפלות כמו ויתהולל כרים ותתהוללו כרכב : (מ) לכן . לייט , חיות שהוכות כיה ותוכיע יונתן תמוון וי"ת שם כמיות כאהל כדכרי רכותינו שהוכש לנרכה כרי שלא תקנון שכיהם מרחי"ת כלע"ז : חיים • תירגם יונתן תהולין : (מ) כמהפכת • לפשגה והוא שם ממון של הפועל כמהפכת סדום ועמורה כ שם ממון של פעמל : ואת שכניה . שכני סדום וכמרי עמורה וכם אדמה וצבוים וכתחנות וי"ת כחוק מימרי יתהון כמה דרחיק כ' ית סדום ויח עמורה וקריכיה : (מא) הנה • ומלכים רבים , גדולים ותחזקים כמו על"כל רב כיתו וכם דכיוק וכוכם לו סיכוך רבים כמנין כי כלו עם רכיוק מלכי לוחמות לתחזק כמו שתמר למעכר ממלכות לתרגם מני ומכבו : (מב) קשת וכידון • כתרגומו קשתן ותריסין סי' כידון כלי מגן ומשכר , מיסיס כמין לוחמה כמו ויסחק לרעם

וגוי ד' כקריאה וסי' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים . וגוי לא ירעון אליך יהוצו . תגי גדול יעור מירכתי ארץ • וגוי גדול ומלכים רבים יעורו : יערו ג' כקריאה כ' מנחתו חסר וסי' ומלכים רבים יעדו מירכתי ארץ • יערו הילדו הגוים אל עסק יהושפט . ולא יערו משנתם . יהושפט מ"ל :

תולדות אהרן מרא מל כבדים • כרכוס פג תענית ז מכות י :

מצודת ציון

יסכו עליו רכיו (חיוב ט"ו) : ודם • מל זדון וכעב : (ל) יפלו • ענין כריאה : (לב) ונלכדו • ענין כשבירה ודלקה כיו ותפת כסככי סיעד (ישעיה ס"ג) : ותלכה • ענין שריפה כמו מלכודת תם (שם) : (לג) עשוקים • ענין שדוד וגזל : שוכיהם • מלשון שבי ור"ל כשבדים שלקחום כשבי : כחזיקו • לשון לקיחה כחזקה : מלט • מלשון מיחון : (לד) כרגיש • מלשון מרגוע ושקט : וכהגיו • ענין רעדה וחרדה כמו רגזו ולא תתעלו (תהלים ד') : (לו) כבדים • ענין סתלות כבוד פן שלא כמו כדין מהם ימריבו (חיוב י"ח) וקרא כן לת הקוסמים כי דרכם לסתות כזב מלבם : ונואלו • ענין כלכלה כמו נואלו שרי צען (ישעיה י"ט) : וחתו • ונכהלו : (לז) כערב • מלשון ערב ורע : תעבורות : וכזזו • מלשון כזה (נחום ב') : (לח) חוכך • ענין יובש כמו חרכו כמים כרוגים (ב' כלתים ח') : וכלתיהם • כות שם קנוי על הגלולים : יתהוללו • מל' הוללות וסכלות : (לט) ציים לייט • שמות מיני חיות : כנות יענה • שם עוף כת פרוגים : (מ) יעור • יזוד : (מא) ישורו • מל' התעוררות : (מב) וכידון • כות כעין לוחמה : יחזיקו • יתחזו : עכוך • מסובך

(לג) כחזקה • ליתפש כן עשו לה : (ל) לכן , כוסיע על ס' : זדם : כרכיע על ס' : (ל) לכן • הנני אליך זדון • תחת כשלחך לים זדון הנה אני לוחם עליך כי כא יום חשלום נמוסך עת זכרון עוסך : (לב) וכשל זדון . כשלחך יכשל • ואין לו מקום • כ"ל לא יעלוך מי מזלשו נכשל : כביטוחיו . כביטוחיו עליהם וכ' יחדיו • כ"ל כמו שעתקו עשרת כשבטים על ידי חמור כן נעתקו בני יהודה על ידי נכל : וכל שוכיהם • כמו חמור כן נכל החזיקו כהם ומתנים לשלח חפצי : (לד) גואלם חזק • שם כי חיים מחלוקם כהם גאלם חזק והוא יריב ריבם ויניח לחבל לת נכל ויגלו כגוים חפצי : למען הרגיע . למען הרגיע כל כארץ יניח לוגז וחרדה על יושבי בבל ולא יוסיפו לעמוד בעמים : (לה) חרב על כשדים • חרב מכוח על כשדים : (לו) על כבדים : כל הקוסמים שכדים דכריס מלהם : ונואלו : יסכלו כעלתם ולא ידעו כמה יגלו : (לז) וחל רכבו • קטנים מגבי הרכב : ועל כל ערבב . תערובות כעובדי כוכבים שהיו יושבים כבבל : וסיו לנשים . יהיו חשובי עם כנשים : חרב על אוצרותיה • מגבי חרב יבוא על אוצרותם ויגזו אותם :

מצודת דוד

עשתה • ליעשתה כן עשו לה : זדה : כרכיע על ס' : (ל) לכן , כוסיע על ס' • לכן יפלו וכו' : (לא) הנני אליך זדון • תחת כשלחך לים זדון הנה אני לוחם עליך כי כא יום חשלום נמוסך עת זכרון עוסך : (לב) וכשל זדון . כשלחך יכשל : ואין לו מקום • כ"ל לא יעלוך מי מזלשו נכשל : כביטוחיו . כביטוחיו עליהם וכ' יחדיו • כ"ל כמו שעתקו עשרת כשבטים על ידי חמור כן נעתקו בני יהודה על ידי נכל : וכל שוכיהם • כמו חמור כן נכל החזיקו כהם ומתנים לשלח חפצי : (לד) גואלם חזק • שם כי חיים מחלוקם כהם גאלם חזק והוא יריב ריבם ויניח לחבל לת נכל ויגלו כגוים חפצי : למען הרגיע . למען הרגיע כל כארץ יניח לוגז וחרדה על יושבי בבל ולא יוסיפו לעמוד בעמים : (לה) חרב על כשדים • חרב מכוח על כשדים : (לו) על כבדים : כל הקוסמים שכדים דכריס מלהם : ונואלו : יסכלו כעלתם ולא ידעו כמה יגלו : (לז) וחל רכבו • קטנים מגבי הרכב : ועל כל ערבב . תערובות כעובדי כוכבים שהיו יושבים כבבל : וסיו לנשים . יהיו חשובי עם כנשים : חרב על אוצרותיה • מגבי חרב יבוא על אוצרותם ויגזו אותם :

וְלֹא תִמָּצֵאינָה כִּי אֶסְלַח לָאֲשֶׁר
אַשְׁאִיר: כא עַל־הָאָרֶץ מְרָתַיִם עָלֶהָ
וְעַל־יוֹשְׁבֵי פְּקֹד חָרֵב וְהַחֲרֵם־
אַחֲרֵיהֶם נְאֻם יְהוָה וַעֲשֵׂה כְּכֹל
אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ: כב קוֹל מִלְחָמָה בָּאָרֶץ
וְשֶׁבֶר גָּדוֹל: כג אֵיךְ נִגְדַּע וַיִּשָּׁבֵר
פַּטִּישׁ כָּל־הָאָרֶץ אֵיךְ הָיְתָה לְשַׁמָּה
בָּבֶל בַּגּוֹיִם: כד יָקֹשְׁתִּי לָךְ וְגַם־
נִלְכַּדְתְּ בָּבֶל וְאַתְּ לֹא יָדָעַתְּ נִמְצָאת
וְגַם־נִתְפַּשְׂתְּ כִּי בַיהוָה הִתְגָּרִית:
כה פָּתַח יְהוָה אֶת־אוֹצָרוֹ וַיּוֹצֵא אֶת־
כְּלֵי זַעְמוֹ כִּי־מְלָאכָה הִיא לַאדֹנָי
יְהוִה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים:
כו בֹּאוּ־לָהּ מִקֵּץ פִּתְחוּ מַאֲבֻסֶיהָ
סֹלּוּהָ כְּמוֹ־עֳרֵמִים וְהַחֲרִימוּהָ אַל־
תְּהִי־לָהּ שְׁאֵרִית: כז חֲרְבוּ כָּל־
פָּרֶיהָ יֵרְדוּ לַטֶּבַח הוֹי עֲלֵיהֶם כִּי־
בָא יוֹמָם עֵת פְּקֻדָּתָם: כח קוֹל נָסִים
וּפְלֵטִים מֵאֶרֶץ בָּבֶל לְהַגִּיד בְּצִיּוֹן
אֶת־נִקְמַת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נְקַמְתּ
הֵיכָלוֹ: כט הַשְׁמִיעוּ אֶל־בָּבֶל ׀
רַבִּים כָּל־דֹּרְכֵי קֶשֶׁת חֲנוּ עָלֶיהָ
סָבִיב אַל־יְהִי־פְלֵיטָה שַׁלְּמוּ־לָהּ
כְּפָעֳלָהּ כְּכֹל אֲשֶׁר עָשְׂתָה עֲשׂוּ־לָהּ
כִּי אֶל־יְהוָה זָדָה אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:
ל לָכֵן יִפְּלוּ בְחוּרֶיהָ בִּרְחֹבֹתֶיהָ וְכָל־
אַנְשֵׁי מִלְחַמְתָּהּ יִדַּמּוּ בַּיּוֹם הַהוּא

כ ומ"ל
כא
כב ומ"ל
כג
כד ומ"ל
כה
כו
כז
כח
כט
ל

וְלֹא יִשְׁתַּבְּחוּן אֲרֵי אֶשְׁבּוֹק
לִשְׁאָרָא דַּאֲשָׁאַר: כא עַל אַרְעָא
דַּעֲמָא סַרְבָן סְקוֹ עֲלָהּ וְעַל
יָתְבֵי פְּקוֹד דְּקַטְלִין בְּחַרְבָּא
וְיַתְבוֹן לְגַמְרָא שְׁאֲרִיתְהוֹן אֲמַר
יְיָ וַעֲבִיד כְּכֹל דְּפַקִּידְתָּךְ: כב קָל
קְרָבָא בְּאַרְעָא וּתְבָרָא רַבָּא:
כג אֵיכְדֵין אִתְקַטַּף וְאִתְבַּר
מַקְבָּא דְּכָל אַרְעָא
אֵיכְדֵין חֲוַת לְצַדּוּ בָּבֶל
בְּעַמְמַיָּא: כד אִתְצַדִּית לָךְ
וְאַתְ אִתְאַחֲדַת בָּבֶל וְאַתְּ לָא
יְדַעְתְּ אִתְבְּעִיאוּ חוֹבָךְ
אֲשְׁתַּכַּחוּ וְאַף אִתְאַחֲדַתְּ אֲרֵי
בְּעַמְמַיָּא דַּיָּנִית: כה גְּלָא
יְיָ יַת בֵּית גְּנָזֵיהּ וְאַפֵּיק יַת מָנֵי
רְגָזֵיהּ אֲרֵי עִדָּן הִיא קֳדָם יְיָ אֱלָהִין צְבָאוֹת
בְּאַרְעָא דְּכַסְדָּאֵי: כו עוֹלוּ לָהּ
מִסְּטָרָא פְּתָחוּ אֲבוּנְהָא גְּמִרוּ
כְּנִכְסָהָא כְּמָא דְּמַגְמְרִין יַת
עֲרִימַת עִבּוּרָא בֵּן לַמְגַרְגְּרָא לָהּ
יְהֵי לָהּ שָׁאֲרָא: כז שֵׁיצִיאוּ כָּל
גַּבְרָהָא אִתְמַסָּרָא לְקָטְלָא וַי
עֲלֵיהוֹן אֲרֵי מְטָא יוֹם פֻּרְעָנוּתְהוֹן:
עֲדַן סְעַרְנָן בִּישְׁתְּהוֹן: כח קָל
דְּעָרְקִין וּמִשְׁתֵּיזְבִין מֵאַרְעָא
דְּבָבֶל לְחַוָּאָה בְצִיּוֹן יַת
פּוּרְעָנוּתָא דַּיְיָ אֱלָהָנָא
פּוּרְעָנוּתָא הוֹכָלָיְהּ: כט בְּסַרּוּ
עַל בָּבֶל סַגִּיאִין כָּל מָחֵתֵי
קַשְׁתָּא שְׁרוּ עָלָהּ סְחוֹר סְחוֹר
לָא יְהֵי לָהּ שֵׁיזְבָא שַׁלִּימוּ לָהּ
כְּפַעֲלָהּ כְּכֹל דַּעֲבָדַת עֲבִידוּ
אֲרֵי עַל עַמָּא דַּיְיָ בַּסָּרַת
לָהּ אֲרֵי עַל עַמָּא דַּיְיָ בַּסָּרַת

ל ומ"ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט

(כא) מרתים • שמרמיזי והרגזתני • פקוד: שם מדויק וכן פקוד ופוע וקיע (יחזקאל כג) ת"י שם מדינות: ועשה ככל אשר ציותיך • אתה כורת ברית יפעיס בעבירה (מ"ק): (כג) פטיש כל הארץ • שהיה מם לן ומכתת את כולן: (כד) יקשתי לך: לשון מוקש: (כו) כאו לה מקץ • מסוף העיר התחילו בה שלא תדע ותתפש פתאום: פתחו מאוסיהם • ת"י מאוצלהא שעריה ואין לו דמיון: וממס חכרו לשון חמס: סלוהו: דושו תותה • כמו עורמים: גרנות: (כז) כל פריה. שריה כן דרך הנביאי להמשיל השריס לפרים לפריהם ולעתודים: (כח) השמיעו אל בבל רבים • ל' ויאמר שאול את העם (שמואל טז) הזעיקו להאסף אל בבל מוריס בחליס כמו יסובו עלי רבים (תהלים עז): (ל) לכן. ל' שבועה

שערי הכית: ככל אשר צוחתיך ד' דסמי' בקריאה ומי' ואת שמן המשחה ואת קטרת • ואתה אם תלך לפני דמלכים • וחברו דר"ת • על הארץ פרתים עלה עליה: השמיעו אל בבל חר סן ב"ו שם קי' דספרא ושם' ויהי דבר ה' אלי שנית • ואם תשוב ישראל נאם הי • סעי מעי אותילה קירות לבי • ואת חטת יי מלאתי • הגעגוב רצות וגאות והשבע לשקר • וירמאו את שבר בת עמי על נקלה וחבדו ויסו • וירכו את לשונם קשתם שקר • למען הקים את השבועה. כי את רגלים רצתה וילאוך ביהיו חושע יתורה • וכל העסק בספרים. שרות בכתב יקנו וכתוב בספר • וגבורראצר דהדבר אשר היה • האשלח • אליכם את כל עברי הנביאים ב' בפסוק יושיב ישראל. אתם ונשיכם • הילילו • רפתה דמשק • והחתתי את עולם • ערכי על בבל סביב • השמיעו אל בבל רבים • ושלחתי לבבל זרים והיתה בבל לגלים מעון תנים ב' בפסוק

תולדות אהרן אל יכי לה פליט' עלויס לג:

אָמַרְתִּ מְכֵירְדֶּלָא בְּשִׁרְיָן רָדָם קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל: לְפַנְיָתְהוֹן מוֹעִיד מָהָא בִּרְחוֹבָהָא וְכָל אֲנָשֵׁי עֲבַדֵי קְרָבָא יִתְבְּרוּן

כאמרת • אל יכי לה פליטה • לה קרי ולא כתיב אל מצלה אל תקרי לה אחריות וזה אל יכי לה פליטה ובסימן הפ"ך: כי אל ס' ודק. עכר מלעיל עיין ודון ופ"י לחי של עמוד דיו. כקרבת תמרת סנני

מלין דלא כשרן קדם קדישא דישראל: (ל) לכן • ידמו, יכרתו:

מצודת דוד

במערה הכרמל וכשבן שהמה מקום מערה שמן ולפי שמשמילם לשם לשון הטפל בשם • משבע נפשו • מכוב המכשה שמלוי שם. (כ) יכוקש. אף שם ישוקש לא יסיק: לשאר משחיר מהם חלבת לעוסם כי יהיו מתרקבים בקושי השעונך ונלכו לשם: (כה) על הארץ מרתים • חזר לדבריו הראשונים שהם על מוב שמחריב את כבל שלא לשחתה על הארץ שתרדה ושעשה כבל כשובדי כוכבים וכוחו בכל: ואל יושבי פקוד • שהם עוד מעכבי בבל כמ"ש פקוד ופקוע ופוע (יחזקאל כ"ג) מו על בבל יסתר ובקשם כן לפי שכח עם לשקוד ולזכור טובה: מכוב • מחבת קוחתם והכניסם לדוך מחביסם ושחטיחם: ועשה וכו'. חזל לזכרו: (כו) בארץ • נשמע בכל כשדים ומפוקן כל הארץ • כשבים המפוקן סלוע: לשמה • לחשבון הניחה כן העונדי כוכבים כולם יחשבו על מוכבה (כה) יקשתי • שכשכי לך מוקש וגם נלכדת בה ולא ידעת להשמר ממנה כי שמוקש כשם: שחגרית • עם ה' עשיה הגר ושלחתה כי עמו שבחה ולא שם לבו: (כה) לחם כלי זעמו • שם קרם ומדי כ"ל המקום שעיר לבבל לנוח על בבל להשחיתה: שמשם יצא לה כלי מקן • המקנה המדינה כוחו לשחם לה בחשוך על לא יכולו לשלחתה: שמשו • לקחת התבואות שמעניים שמה שעליהם שכוח מקום שיתנו בו מאכל לבהמות: סלוהו כמו שדוכים על הערמי' לדושם ואחזוי מי ל' כי עשו תלים תלים כמו ערמים משלוח כי לדעתו כל לשון משלח עיין ברשש ו"ת גמרו לכבשה כמה דתנמרין יח ערמא ממוכן: (כז) חרבו כל פריה • עיין בלילה וחרב פריה מבל על גדוליה ועטוריה כמו שכתוב פריה וכן ת"י גבלהה: (כח) קול נסים • שנוסים ופלטים שם שמרחל ואף על פי שלא סים להם לעוס כי כולם שעבור קול שמלוטו מי שכם מכל עמו יכי תלהו עמו ויעל דשיום מלך קודש כוחו והוא כבש בכל ובחריבם ובשבח חיל על כל כלי מקנת יקרתך נסים מחוכה ושולכים לעיון כי ידעו כי דבר ס' הוא שכתב לשם ירמיהו חרבן בבל: (כט) השמיעו אל בבל • מלמיד שהיה ס"ת ביד ירמיה ואמר לשם השמיעו אל בבל רבים וכל מי שיש לו נסיון בקשת ידע שאין לך מלחמה יפה מזו שכל החיצים נופלים סביב: (ל) לכן יפלו בחוריה • שכל אנשי מלחמתה יהרגו ביום ההוא

מצודת ציון

מקום שדום וכרמים: (כה) מרתים • מלשון מרי ומרד: חרוב • מלשון חורבן: ושחרים • ענין כליון כמו כל כשחרים שחריים (יחזקאל י') • (כג) נגדע • ענין כריתה כמו שקריס גדעו ע') • שריס • הוא שמקבת כמו שפיטים יפוץ מלא כ"ג) • לשמה • לחשמה: (כד) יקושתי • מלשון מוקש: שמשגה: ענין שחיתה וקלקול: שחגרית • מלשון חגר ומלשון שם לא תחגרנו כם (דברים כ') • (כה) חוללו • מלשון חולה ומחלה ז' זעמו • ענין כעס ושיממ: מלאכה • ענין שליחות וכן חרול עובה מלאכת ה' רמים (לעיל מ"ת) • (כו) מקץ • מן קצה: מאבוסיה • מגיון לשון אחוזה ושם מענין אחוב כמו בעליו (יחזקאל ח') שסוף מקום שיהיו בו מאבל לבהמות: סלוהו • ענין רמיסה כמו סלוי כל בוציס (תהלים קיט ע"ג) • גרגריה • גלגלי עגלת חציס • (כז) פריה • הוא שוריה: והחרימוהו • מלשון חרם וחלוטין: (כח) חרבו • ר"ל חריב וכן כשבוני פריס (תהלים כ"ב): פקודתם • ענין זכרון: (כ) ושלמים • ענין חפיסה וקבוץ כמו ויאסוף אחם (ש"ב יו) זוהו נפי שחפיסה שעם בחם ס"י שמשמע קול: רכים • מוריס בחיס כמו ירמיהו וכן יסבו עליו רכים וי"ת סגיאין כמו כן רבים עתה עם

יפכו

יג בְּהִיתַת בְּנִישְׁתְּמוֹן בַּחֲדָא אִתְבְּרַת מְדִינַתְכוֹן הָא סוֹפְהוֹן דַּעַמְמַיָּא מִדַּבַּר צִיָּה וַעֲרָבָה׃ יג מִקִּצְפַּת יְהוָה לֹא תֵשֵׁב וְהָיְתָה שְׁמָמָה כֻּלָּהּ כָּל עוֹבֵר עַל בָּבֶל יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל כָּל־ כָּל מַחֲתָהָא׃ יד סְדָרוּ עַל בָּבֶל סָחוֹר סָחוֹר כָּל מָחֵי קַשְׁתָּא שְׁדוּ בָהּ לָא תַחוּסוּן עַל גִּרְיָא אֲרֵי קֳדָם יְיָ חָבַת׃ טו יָבִיבוּ עֲלָהּ סָחוֹר סָחוֹר אִתְמְסַרַת בִּידֵיהוֹן נְפַלַת אֻשְׁתָּהָא אִתְפַּרְנָאָ שׁוּרָהָא אֲרֵי פֻּרְעָנוּת עַמָּא דְּיָ הִיא אִתְפָּרְעוּ מִנַּהּ כְּמָה דַּעֲבַדְתָּא עֲבִידוּ לַהּ׃ טז אֲשֵׁיצוּ מֵרָכָּא מִבָּבֶל וַאֲחַדוּ חַרְבָּא בְּעַדְּן קְטוֹל מִן קֳדָם חַרְבָּא סָנְאָה דְּהִיא כַּחֲמַר מְרַוְיָא גְּבַר לְעַמֵּיהּ יְתִפְּנוּן וּגְבַר לְאַרְעֵיהּ יְעָרְקוּן׃ יז עַם מְבַדְּרָא יִשְׂרָאֵל מַלְכַיָּא טַרְטָרִינוּן קֳדָמָאָה שֵׁלִיט בְּהוֹן מַלְכָּא דַּאֲתוּר וְדֵין בַּתְרָאָה אַמְפַּיְנוּן נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל׃ יח בֵּכֵן כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַסְעַר עַל מַלְכָּא דְּבָבֶל וְעַל אַרְעֵיהּ כְּמָא דַּאֲסְעֵרִית יט וְאָתֵיב יָת יִשְׂרָאֵל לְאַתְרֵיהוֹן וְיִתְפַּרְנְסוּן בְּאָרְעָא דְּכַרְמֶלָא מַתָּנִן וּבְטוֹר אֶפְרַיִם וְגִלְעָד וּמַקְדָּשָׁא יִתְשְׂבַע וְתוּרֵי חוֹבֵי יִשְׂרָאֵל וְחַטָּאֵי בֵּית יְהוּדָה כ בְּיוֹמַיָּא הָאִינוּן וּבְעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ יִתְבְּעוּן חוֹבֵי יִשְׂרָאֵל וְלֵיתֵינוּן וְחַטָּאֵי בֵּית יְהוּדָה

כא בְּאַבִּירִים׃ יב בּוֹשָׁה אִמְּכֶם מְאֹד חָפְרָה יֽוֹלַדְתְּכֶם הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מִדְבָּר צִיָּה וַעֲרָבָה׃ יג מִקֶּצֶף יְהוָה לֹא תֵשֵׁב וְהָיְתָה שְׁמָמָה כֻּלָּהּ תִּתְיַצֵּב וְתִתְמַהּ עַל כָּל מַכּוֹתֶיהָ׃ יד עִרְכוּ עַל בָּבֶל סָבִיב כָּל דֹּרְכֵי קֶשֶׁת יְדוּ אֵלֶיהָ אַל־ תַּחְמְלוּ אֶל־חֵץ כִּי לַיהוָה חָטָאָה׃ טו הָרִיעוּ עָלֶיהָ סָבִיב נָתְנָה יָדָהּ נָפְלוּ אַשְׁיוֹתֶיהָ נֶהֶרְסוּ חוֹמֹתֶיהָ כִּי נִקְמַת יְהוָה הִיא הִנְקְמוּ בָהּ כַּאֲשֶׁר עָשְׂתָה עֲשׂוּ לָהּ׃ טז הַכְרִיתוּ זוֹרֵעַ מִבָּבֶל וְתֹפֵשׂ מַגָּל בְּעֵת קָצִיר מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה אִישׁ אֶל־עַמּוֹ יִפְנוּ וְאִישׁ לְאַרְצוֹ יָנוּסוּ׃ יז שֶׂה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל אֲרָיוֹת הִדִּיחוּ הָרִאשׁוֹן אָכַל מַלְכּוֹ אַשּׁוּר וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִצְּמוֹ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃ יח לָכֵן כֹּה־ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פֹּקֵד אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶל־אַרְצוֹ כַּאֲשֶׁר פָּקַדְתִּי אֶל־מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ יט וְשַׁבְתִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל אֶל־נָוֵהוּ וְרָעָה הַכַּרְמֶל וְהַבָּשָׁן וּבְהַר אֶפְרַיִם וְהַגִּלְעָד תִּשְׂבַּע נַפְשׁוֹ׃ כ בַּיָּמִים הָהֵם וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה יְבֻקַּשׁ אֶת־עֲוֹן יִשְׂרָאֵל וְאֵינֶנּוּ וְאֶת־חַטֹּאת יְהוּדָה

מצודת ציון

(יב) תפרס • עיין כוסס : ליס . שממה : ועריה כמו מדבר : (יג) יסום • עיין תמהון : ויערוק • קול שקול סבת נקבון הפצעים ודבק עצמות על מבני דבר תמיד : (יד) דוכיי • סדרך נדרך נרכל על הקשת למהרתה סיעה לירות למרחוק : ידו • עיין פעלכם כמו לידות את קרנות כגוים (זכריה ב'): (טו) הריעו • תלשון תרועה וכמשמע קול : אשיותיה • עיין יסודותיה כמו לתליכי קיר תרשת (יחזקאל י"ג): (יז) ותופסי • עיין תחיה : מלך • סוף כתרגומו וסוף כלי עמוי לקצור כן ובן שלחו מגל (יואל ד): פיזרוהו • תלשון תפוצה ועניינו עסיקה בנוף ומשמון וכן כשיר פיזרה (משלי ג') : יפנו • עיין פנוב : (יח) פוקד • פדיתי : פדיתו • תלשון הפיה : עלמו • ר"ל שכר עלמיו ודוגמתו וכבל הבזותני תשברם (ישעיה י"ג) ור"ל תעקור כשורש : (יט) פוקד • עניין כשבתת כשלח כרעם : (כ) ויסלחתי • תלשון מרעה : ולרשה : תלשון הפיה : כשכחתי כן יקרא

תלים • כשליכו חנים תליה : לא תחמלו • לא תחוסו על החץ לחמר לולי לא יכה חדם ויצא לבשלה : כי לה' חטאה • ולכן תלחמו כה וכל כחים שחשליכו שמה יכרעו חנים • (מו) כרעשו • לקכיכול חת כעם כליעון עליה מסביב : נתנה ידה . כדרך חדם כשוחל לחמוים יד לחי שחלך למקום ולן והקימו ולן מלרים נתנו יד (תיבה כ') : נפלו חשיותיה . נפלו יסודותיה חומות ירושלם כעיר : כי נקמת : על כי היה נקמת ה' לכן הנקמו בה ובחשר עשתה לישרחל כן עשו לה : (מז) כרמו . ר"ל לח יחלח עוד בבבל זרע ולחוז מגל בעת הקציר כי תהיה שממה ולח יזרע חמה : מפני חרב היונה . חפני חרב החויה והממון יפנו חנשי חנשים כשבחיהם מוכרי ר"ת לבחו ולחרלו לחבר בחו חנשי : (יח) חם חחלון חלך חשור וחוח חלך חחלון . זה סנחריב : וחת חחלון חבר חמלוחו וחוח ב"ל חלך בבל שנלח עשרת חשבטים : כחשר פקדתי חל חשור . זה סנחריב כי חלך חשור היה ולח חלך בבל : ושבתי חת ישרחל חל נוהו . ר"ל חוח יכח זמן כימי המטיר חלוחו חל טהו ויכחמי חלוחו חל נחלתו ויכחמי חלוחו חל עדתו ויכחמי חלוחו חל חרלו וכו' : (יט) ומוכחתי • ר"ל חוח יכח זמן כימי המטיר חלוחו חל טהו ויכחמי חלוחו חל נחלתו ויכחמי חלוחו חל עדתו ויכחמי חלוחו חל חרלו וכו' : (כ) ומוכחתי • ר"ל חוח יכח זמן כימי המטיר חלוחו חל טהו ויכחמי

מצודת דוד

(יב) תפרס • עיין כוסס : ליס . שממה : ועריה כמו מדבר : (יג) יסום • עיין תמהון : ויערוק • קול שקול סבת נקבון הפצעים ודבק עצמות על מבני דבר תמיד : (יד) דוכיי • סדרך נדרך נרכל על הקשת למהרתה סיעה לירות למרחוק : ידו • עיין פעלכם כמו לידות את קרנות כגוים (זכריה ב'): (טו) הריעו • תלשון תרועה וכמשמע קול : אשיותיה • עיין יסודותיה כמו לתליכי קיר תרשת (ישעיה ל"ו): (יז) ותופסי • עיין תחיה : מלך • סוף כתרגומו וסוף כלי עמוי לקצור כן ובן שלחו מגל (יואל ד): פיזרוהו • תלשון תפוצה ועניינו עסיקה בנוף ומשמון וכן כשיר פיזרה (משלי ג') : יפנו • עיין פנוב : (יח) פוקד • פדיתי : פדיתו • תלשון הפיה : עלמו • ר"ל שכר עלמיו ודוגמתו וכבל הבזותני תשברם (ישעיה י"ג) ור"ל תעקור כשורש : (יט) פוקד • עניין כשבתת כשלח כרעם : (כ) ויסלחתי • תלשון מרעה : ולרשה : תלשון הפיה : כשכחתי כן יקרא

תלים • כשליכו חנים תליה : לא תחמלו • לא תחוסו על החץ לחמר לולי לא יכה חדם ויצא לבשלה : כי לה' חטאה • ולכן תלחמו כה וכל כחים שחשליכו שמה יכרעו חנים • (מו) כרעשו • לקכיכול חת כעם כליעון עליה מסביב : נתנה ידה . כדרך חדם כשוחל לחמוים יד לחי שחלך למקום ולן והקימו ולן מלרים נתנו יד (תיבה כ') : נפלו חשיותיה . נפלו יסודותיה חומות ירושלם כעיר : כי נקמת : על כי היה נקמת ה' לכן הנקמו בה ובחשר עשתה לישרחל כן עשו לה : (מז) כרמו . ר"ל לח יחלח עוד בבבל זרע ולחוז מגל בעת הקציר כי תהיה שממה ולח יזרע חמה : מפני חרב היונה . חפני חרב החויה והממון יפנו חנשי חנשים כשבחיהם מוכרי ר"ת לבחו ולחרלו לחבר בחו חנשי : (יח) חם חחלון חלך חשור וחוח חלך חחלון . זה סנחריב : וחת חחלון חבר חמלוחו חל חשור . זה סנחריב כי חלך חשור היה ולח חלך בבל : ושבתי חת ישרחל חל נוהו . ר"ל חוח יכח זמן כימי המטיר חלוחו חל טהו ויכחמי חלוחו חל נחלתו ויכחמי חלוחו חל עדתו ויכחמי חלוחו חל חרלו וכו' : (כ) ומוכחתי • ר"ל חוח יכח זמן כימי המטיר חלוחו חל טהו ויכחמי

תם עונך שרפו תחת תתו מלפיל : (ג) כי עלה גוי מלפון · מדי ופרס : (ד) ססמס · כי כשתרבס בבל יגאו ישראל מהגלות על ידי כורש מלך פרס : יבאו בני ישראל המה ובני יהודה יחדו · פי' סמה אותם שהיו בגלות בבל עם יהודה ובנימין כי כשגלו עשרת השבטים נפזרו בארץ מעטים מפוזרים כמו שכתוב בדברי הזקינו ויאספיהו ועל אותם בני ישראל אומר שגלו עם יהודה לבבל והם יצאו עמהם כשעלו מבבל על ידי כרש מלך פרס : הלוך ובכה · משמחה' כשובה לארצם כי יש בכי של שמחה כמו בבכי יבאו כמו וישק לרחל וישא קולו ויבך , ויבך על צואריו עוד : (ה) ציון ישאלו · בשובם מגלות בבל ישאלו זה לזה דרך ציון : דרך הנה · דרך המקום הזה כמו לא אתם שלחתם אותי הנה והדומים לו : ובאו ונלוו אל ה' · כל אחד יאמר לחברו באו ונלוו אל ה', ונלוו לווי בא על דרך העבר וכן ונלוו אל ה' ונקבצו שניהם לווי בלוו ונקבצו וי"ת באו ונלוו עבר ת הב לעתיד ייתון ויתוספון על עמא דיי' ויגזר להון קיים עלם דלא יפסוק דעמו

ג) גוי מלפון · מדי ופרס : ה) דרך הנה : דרך המקום הזה ירושלים יסבו פניהם כשתחרב בבל ויצאו מתוכה ברשיון כורש מלך פרס : (ו) רועיהם התעום : גדוליהם התעום מעלי : הרים שובבים · אל ההרים אל עבודת כוכבים שבהרים . שובבים אנוויזאנ"ץ בלע"ז שובבום גדוליהם . וי"ת הרים שובבים שלטוניא בזונן : (ז) ומקוה אבותיהם . וסבור אבהתהון : (ח) נודו מתוך בבל : מעתה לאו מסס . כעתודים לפני צאן . דרך העתודים ללכת לפני העדר בראש העזים : (ט) וערכו לה . ויסדרון עלה קרב · (יא) שוסי נחלתי : בוזזי נחלתי : כי תפושו · ל' שימן : כעגלה דשה · הדשה בתבואה ואוכלת

קורס גבו : ונלוו ד' בקריאה וסים' ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד · ואת ציון ישאלו דרך הנה פניהם . ונלוו גוים רבים אל ה'· ונלוו עליה' רבים בחלקלקות: מעלה ומעלה ה' פתחין וסי' ויהי שמואל מעלה העלה . הגני מעלה לה ארוכה · ולכהנים הלוים לא יכרת · ולכן הנה אדני מעלה עליכם והשבתי למואב נאום ה' · סימן . ולהב חרב וברק חנית' מעלה נשיאים מקצה . כי הנה אנכי מעיר ומעלה על בבל . וסי' בלשון ארמי שמואל אסיא שיצי נהריהון דמואביא וברק ברקים

גְּבוּלֶיהָ׃ ג כִּי עָלָה עָלֶיהָ גּוֹי מִצָּפוֹן
הוּא־יָשִׁית אֶת־אַרְצָהּ לְשַׁמָּה וְלֹא־
יִהְיֶה יוֹשֵׁב בָּהּ מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
נָדוּ הָלָכוּ׃ ד בַּיָּמִים הָהֵמָּה וּבָעֵת
הַהִיא נְאֻם־יְהֹוָה יָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
הֵמָּה וּבְנֵי־יְהוּדָה יַחְדָּו הָלוֹךְ וּבָכוֹ
יֵלֵכוּ וְאֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֵיהֶם יְבַקֵּשׁוּ׃
ה צִיּוֹן יִשְׁאָלוּ דֶּרֶךְ הֵנָּה פְנֵיהֶם בֹּאוּ
וְנִלְווּ אֶל־יְהֹוָה בְּרִית עוֹלָם לֹא
תִשָּׁכֵחַ׃ ו צֹאן אֹבְדוֹת הָיָה עַמִּי
רֹעֵיהֶם הִתְעוּם הָרִים שׁוֹבְבִים מֵהַר
אֶל־גִּבְעָה הָלָכוּ שָׁכְחוּ רִבְצָם׃ ז כָּל־
מוֹצְאֵיהֶם אֲכָלוּם וְצָרֵיהֶם אָמְרוּ לֹא
נֶאְשָׁם תַּחַת אֲשֶׁר חָטְאוּ לַיהֹוָה נְוֵה־
צֶדֶק וּמִקְוֵה אֲבוֹתֵיהֶם יְהֹוָה׃ ח נֻדוּ
מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמֵאֶרֶץ כַּשְׂדִּים יֵצְאוּ
וִהְיוּ כְּעַתּוּדִים לִפְנֵי־צֹאן׃ ט כִּי הִנֵּה
אָנֹכִי מֵעִיר וּמַעֲלֶה עַל־בָּבֶל קְהַל־
גּוֹיִם גְּדֹלִים מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְעָרְכוּ לָהּ
מִשָּׁם תִּלָּכֵד חִצָּיו כְּגִבּוֹר מַשְׁכִּיל לֹא
יָשׁוּב רֵיקָם׃ י וְהָיְתָה כַשְׂדִּים לְשָׁלָל
כָּל־שֹׁלְלֶיהָ יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהֹוָה׃
יא כִּי תִשְׂמְחִי כִּי תַעַלְזִי שֹׁסֵי נַחֲלָתִי
כִּי תָפוּשִׁי כְּעֶגְלָה דָשָׁה וְתִצְהֲלִי

ו' · ה'נ · י"ג · ח' · מ"ל בסיפר' · ס' כתיב ו' · ו' · ד' · תיו ק' · שובבום ק' · נ' · ד'מ"ל בכנלי' · צאו ק' · ו' · ת' · כן תן לסס · ותסחוק' · ולזוק' · ותצהלי' ישו ק' · חלוק'

טַעֲוָתְהָא׃ ג אֲרֵי סְלִיק עֲלַהּ עַם
מֵאַרְעָא צִפּוּנָא הוּא יְשַׁוֵּי יָת
אַרְעַהּ לְצָדוּ וְלָא יְהֵי יָתֵיב בַּהּ
מֵאֱנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא אִטַּלְטָלוּ
גְּלוֹ׃ ד בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וּבְעִדָּנָא
הַהִיא אֲמַר יְיָ וְיִתְחַבְּרוּן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אִנּוּן וּבְנֵי יְהוּדָה כַּחֲדָא
בְּמִגְלֵיהוֹן כַּד הֲווֹ בָכַן גְּלוֹ
וּבְמִתּוּבֵיהוֹן מֵאֲרַע גָּלוּתְהוֹן
פּוּלְחָנָא דַיְיָ אֱלָהֲהוֹן יִתְבְּעוּן׃
ה לְצִיּוֹן יִשְׁאֲלוּן לְמֵיזַל אוֹרְחָא
מְכַבְּשָׁא קֳדָמֵיהוֹן יֵיתוּן
וְיִתּוֹסְפוּן עַל עַמֵּיהּ דַּיְיָ וְיִגְזַר
לְהוֹן קְיַם עָלַם דְּלָא יִפְסוֹק׃
ו עָאן מְבַדְּרָא הֲווֹ עַמִּי מַלְכַיָּא
טַלְטְלוּנוּן שִׁלְטוֹנַיָּא בְּזוּנִין
מִטּוּר לְרָמָא נְדוּ אִתְנְשִׁיאוּ
מְבֵית רוּחֲצָנֵיהוֹן׃ ז כָּל
דְּאַשְׁכְּחוּנוּן בַּזּוּנוּן וְסַנְאֵיהוֹן
אָמְרִין לֵית עֲלָנָא חוֹבָא חֲלַף
דְּחָבוּ קֳדָם יְיָ אִתְרְחִיקוּ מִמְּדוֹר
קוּדְשֵׁיהּ וְסִבּוּר אֲבָהַתְהוֹן יְיָ׃
ח גְּלוֹ מִגּוֹ בָּבֶל וּמֵאֲרַע כַּסְדָּאֵי
פּוּקוּ וַהֲווֹ כְּרַבְרְבִין בְּרֵישׁ עַמָּא׃
ט אֲרֵי הָא אֲנָא מֵיתֵי וּמַסֵּיק
עַל בָּבֶל מַשְׁרְיַת עַמְמִין סַגִּיאִין
מֵאַרְעָא צִפּוּנָא וְיִסַדְּרוּן עֲלַהּ
קְרָב מִתַּמָּן תִּתְאֲחֵד גִּרְרוֹהִי
כִּגְבַר מִתְכַּיֵּל לָא תְיִבִין רֵיקָן׃
י וּתְהֵי אֲרַע כַּסְדָּאֵי לְבִזָּא כָּל
בָּזָזָהָא יִסְבְּעוּן אֲמַר יְיָ׃ יא אֲרֵי
תֶחֱדוּן וַאֲרֵי תְבוּעוּן בְּזָזֵי אַחְסַנְתִּי אֲרֵי תְרוּצוּן כְּעֶגְלֵי רִבְקָא וּתְטוּלוּן כְּגִבָּרַיָּא׃

כזה שילוו עמהם גרים בעלותם מבבל וכן אמר בבכואת בבל בישעיה ונלוה הגר עליהם ונספחו סירצגוהו שם כי הוא לעתיד אבל הפסוק בעלותם מבבל ותניו לעתיד כימות המשיח כמו שפי' שם : (ו) לאן אובדות · שאין מבקש אותן כן היו עמי עד אותו הזמן שתחרב בבל כי לא יהיה להם דורש ומבקש : היה עמי · כתיב על דרך כלל היו קרי על דרך פרט : רועיה' התעום · מלכיה' היו הכה אחרתם והם התעום שהלכו בדרך הרעה : הרים שובבים : כתוב ביו"ד וקרי בוי"ו ואותיו' אה"וי מתחלפות וענינו ענין גרוש ושלוח וכן כי שכבים יהיה על דעת דכי יונה פירושו אל ההרים גרשום ושלחום וים לפרש שברום והתעום בלכתם בגלות מהר אל הר ומהר אל גבעה וקו כי שבבים יהיה ענין שבר וכתיבה וכן ושבבתיך ושבאתיך : (ז) כל מוצאיהם , שעושים להם צרות : אמרו לא נאשם · אין עלינו אשם בהרע להם תחת אשר חטאו וזה דבר הנביא אומר להם למה באה להם כל הצרה הזאת . נוה צדק · שהיה להם נוה צדק ומעון אבותיהם רצונו : ומקוה אבותיהם ה' · וכן היה מקוה אבותיהם שהיו מוטחים בו ומקוים אליו הוא היה להם מקום שהיו מוצאים תקותם בו : (ח) נדו · אמר כנגד ישראל נדו : מתוך בבל יצאו . כתיב מדבר שלא לנכח וקרי לאו מדבר לנכח וענין אחד : והיו כעתודים לפני צאן . שהיו בלאתכם כמו העתודים שהולכים לפני הצאן כן תהיו אתם כלא פחד וכלא יראה וי"ת והוו כרברבין ברים עמא : (ט) כי הנה . וערכו לה מהם הלכד , במקום שיערכו מלחמה משם ילכדו אותה לא יצטרכו ללכת אל מקום אחר : חציו כגבור משכיל · חצי הקהל הזה שיורו על בבל יהיו כחצי גבור משכיל שלא ישובו ריקם בירותו שלא יחרב כן יהיו חצי כל הנלחמים על בבל משכיל שעל יוצא הגבור משכיל כתרגו ואם נהרג הכולה : (י) והיתה כשדים . פי' ארץ כשדים וכן תירגם יונתן ארע כשדאי או פי' עדת כשדים : (יא) כי תשמחי . כתוב ביו"ד וקרי בוי"ו וכן תעלזי תפושי ותצהלי כתוב ביו"ד וקרי בוי"ו וכתוב בסוף כנוי הנקבה כנגד בבל אומר על הכנסה דרך כלל וקרי כנוי הרבים כנגד יושבי בבל דרך פרט אמר אתם בוזזי נחלתי הייתם שמחים ועלזים בהחריבכם ארצי והייתם שמחים ורבים כשור ארצי כמו

מצודת ציון

שמות גלולי בבל : תת · ענין שבירה כמו והחתתי את עילם (לעיל מט) : עצבים · כן יקראו הגלולים על כי מעציב לב עובדיהם נופקים אליו ואינם נענים . (ג) ישית . ענין שימה כמו אם כופר יושת עליו (שמות כ"א) : נדו . מלשון נדידה . (ה) הנה . לפה ולכאן : ונלוו · ענין התחברות כמו ונלוה הגר (ישעיה י"ד) : ברית · ענינו בכ"מ דבר המתקיים . (ו) התעום · מלשון תועה : שובבים · ענינו הסליכות בדרך הלב כמו מהוע שובבה (לעיל ח') : רבצם · ענין מקום שהיצה לנוח כמו ברע לבן כאחרי (בראשית מ"ט) : (ז) ואריהם · אויביהם · נאשם · מלשון אשמה ועון : תחת · בעבור : נוה · ענין מדור : ומקוה · מל' תקוה ותוחלת : (ח) נדו · מל' נדידה : כעתודים · הם הזכרים מן העזים : (ט) מעיר · מל' התעוררות : קהל · קבוץ עם : וערכו · ענין סדור המלחמה : משכיל · מלשון שכל והרג כמו ומשכלת גוייך היית (יחזקאל ל"ו) : לא ישוב ריקם · אמו כמשל מבן אדם השולח מי לעשות דבר וחוזר לשמעים ריקם וכן לא ישוב אלי ריקם (ישעיה נ"ה) : (י) לשלל · ענין בזה : (יא) תעלזו · ענין שמחה : שוסי · ענין בזה ושלל כמו ומשגאינו שסו למו (תהלים מ"ד) : תפושו · ענין רבוי ור"ל רבוי שבשר כמו ושמתם כעגלי מרבק (מלאכי ג) : דשא · מלשון דישה וכאה האל"ף במקום ה"א : ותצהלו · ענין הרמת קול שמחה כמו צהלו מים (ישעיה כ"ד) : כאבירים · סוסים חזקים וכן מדהרות דהרות אביריו (שופטים ה') : תסרס

מצודת דוד

כולם ויסמעו : אל חכתדו · אל תעלימו דבר · הם מגודל המורבן : הוביש בל . הפסל בל נתביים ומרודך נשבר ולא יוכלו להציל את עמם : הוביש וכו' . כל הכפלים נתבייש ונשברו : (ג) גוי מלפון · הם מדי ופרס הבוכנים בפאת לפון במקלוע לפונית מזרחית : נדו הלכו . נדו משם והלכו בגולה : (ד) בני ישראל . הם השאלים בארץ אחרי גלות עשרת השבטים ונספחו עם בני יהודה ובנימין וגלו עמהם לבבל : המה וכו' · ר"ל בני ישראל ובני יהודה יבואו יחד : הלוך ובכו ילכו · בתשובה ובתחנונים ילכו ואת ה' יבקשו לשאול ממנו עזר ודרך מלנחה : (ה) ציון ישאלו : את הדרך ההולך לציון ויסבו פניהם דרך פה : בואו · ר"ל אמרו אלו לאלו באו והתחברו אל ה' בברית המקיים עד עולם ולא תשכח עוד : (ו) צאן אובדות . הוא מאמר הנביא בשם ה' שאמר הנה עד הנה היו עמי כצאן האובד מן העדר כי גדוליהם ההגיונים בדרך תועה ועזבים ללכת בדרכי לבם נעלות בהרים ר"ל פנו מדרך ה' וגדוליהם התעום ללכת בדרך רע : מהר . ולכן הלכו מהר אל גבעה ושכחו מקום רבצם ורלה לומר לכן הלכו בגולה על ההרים ונגרשו מארצם : (ז) כל מוצאיהם · ר"ל והיו כצאן התועה ומופקר שכל המוצא אותם יאכלם : וצריהם · האויבים אמרו לא יהיה לנו אשמה על מה שאנו אוכלים אותם בעבור אשר חטאו לה' שהוא נוה ומקום הצדק כולו והוא תוחלת אבותיהם והוא מילא תקותם ושמו הוא ה' המורה שהוא מושל בכל והואיל וחטאו לו ראוים המה להאבדון ולא נאשם בהם : (ח) נודו . ומעתה נודו מתוך בבל : כעתודים · מהרו ללכת משם כמו העתודים ההולכים לפני הצאן ר"ל אף אם רבים ישארו בבבל אתם הטובים מהרו ללכת : (ט) מארץ לפון . הם מדי ופרס : וערכו לה · יערכו עליה מלחמה ומשם ממקום שיערכו עליה משם תלכד ולא יצטרכו ללכת ממקום אל מקום : חציו · של הקהל ההוא יהיו כגבור המשכיל והורג אנשים שלא ישוב ריקם מבלי להמית את מי כן יהיו כל חצי הקהל ההוא : ישבעו · ר"ל הרבה שלל ישללו בה : (יא) כי תשמחו

(ל) נסו נדו · בכל פיר׳ שמין בפ׳ בנבואת אדום : (לא) קומו אל גוי שליו · כמו של סייתי אלא שזה משקל אחר כשוא השי״ן בשלם שאר פאר זעיר וכתב בו יו״ד השמך כמו בזעיר : (לב) והיו קצוצי פאה · יהיו קצוצים לכל פאה מענין קץ כי הפאה היא קץ וסוף : (לד) אשר היה · אמרו רבותינו ז״ל כי עילם עזרו את הכשדים ובאו עמהם לצרת לישראל לפיכך נאמרה עליהם נבואה זו : (לה) כה אמר ה׳ . קשת עילם , ר״ל חזקם ותקפם כמו שהקשת תוזק שנושא אותו וכן תירגם יונתן תקוף : (לו) והבאתי · ארבע רוחות , כאילו ארבע רוחות יבוא ואת הרוח תזרה אותם לרוח שכנגדה ושכנגדה שלאה כן יהיו מפוזרים בכל מקום וי״ם ד׳ רוחות ארבע מלכיון : נדחי עולם . בדגש הדל״ת לחסרון פ״א הפעל נדחי ישראל יכנס רפה הדל״ת : עולם · כתיב בוי״ו עילם קרי ביו״ד ואותיו׳ אהוי מתחלפות : (לז) והחתתי . בא על דרך השלם ודגש התי״ו שהוראה לחסרון תי״ו למ״ד הפעל שרשו חתת ענין שבר : את חרון אפי , על שהרעו לישראל : (לח) ושמתי כסאי בעילם · כיון שאאביד ממנה מלך ושרים ויבינו כי מאתי הוא כאילו שם כסאי ואמליך עליה מלך ורז״ל פירשו הפסוק על דבר ושתי ודבר המן ובניו כי הכל היה סבה מהאל להטיב לישראל בגלותם ופי׳ מלך זה ושתי ושרים זה המן ועשר בניו וזהו ושמתי כסאי בעילם כי הכל ידעו כי מיי׳ היתה התשועה הזאת : (לט) והיה באחרית הימים · פי׳ בנבואת מואב : אשוב . כתוב בוי״ו וקרי ביו״ד והענין אחד וכן שבית כתוב ביו״ד וקרי בוי״ו והענין אחד : (א) הדבר אשר דבר ה׳ אל בבל אל ארץ כשדים : (ב) הגידו בגוים · לפי שנבוכדנצר השמיד כל הגוים אמר שיבשרו בשורה זו בגוים : הוביש בל חת מרודך · אלה היו אלהי בבל ואמר הרי הם כאילו הובישו מתה וחתו כי לא יוכלו להציל את עובדיהם : חת · שעל עבר בשקל תם

ב

בל בבבל : בדד ה׳ וסימ׳ בדד יש׳ מחוץ למחנה · ת׳ בדד ישכנו וישכן ישראל בטח . כי עיר בצורה · קומו עלו אל גוי שליו. לא ישבתי בסוד משחקים . איכה ישבה בדד · ישב בדד וידם : צדקיהו ו׳ וסימ׳ ויעש לו צדקיה בן כנענה דמלבים . ואל צדקיה מלך יהודה . ויהי בשנה ההיא בראשית · ביד אלעשה בן שפן . בראשית מלכות צדקיה מלך יהודה · ובני יהויקים יכניה · וא׳ וצדקיה ובן חכליה וצדקיהו : אשיב ג׳ דכתיב אשוב וסי׳ כי הנה בימים ההמה . גם זרע יעקב ודוד עבדי · והיה באחרית הימים אשיב את : שבות דכתיב שבית ו׳ בקריאה וסימ׳ לכן כה אמר אדני ה׳ עתה אשיב את . וה׳ שב שבות איוב בהתפללו · והיה באחרית הימים אשיב את שבות סדום ובנתיה ג׳ בפסוק וא׳ חילוף כתיב שבות וקרינן שבית וסימ׳ רצית ה׳ ארצך · כל ג׳ בקרי׳ וסי׳ ופקדתי על בל בבבל . אמרו נלכדת בבל הוביש בל : כרע כל

בחרבא מסחור סחור : ל ערוקו גלו לחדא ארחיקו למתב יתבי חצור אמר יי ארי מלך עליכון נבוכדראצר מלכא דבבל מלכא וחשיב עליכון מחשבא : לא קומו סקו על עמא דיתבין שליוא שרן לרוחצן אמר יי לית להון דשין ועברין בלחודיהון שרן : לב ויהון גמליהון לבזא והמון גיתיהון לעדי ואבדרינון לכל רוח מקפי פתא ומכל עבריהון איתי תברהון אמר יי : לג ותהי חצור למדור ירודין צדו עד עלמא לא יתיב תמן אנש ולא יתותיב בה בר אנש : לד דהוה פתגם נבואה מן קדם יי עם ירמיה נביא על עילם בריש מלכות צדקיה מלך שבטא דבית יהודה למימר : לה כדנן אמר יי צבאות הא אנא תבר ית תקוף עילם ריש גבורתהון : לו ואיתי על עילם ארבע מלכון מארבע רוחי שמיא ואבדרינון לכל רוחתא האלין ולא יהי עם דלא יהכון לתמן מטלטלי עילם : לז ואתבר ית עילם קדם בעלי דבביהון וקדם דבען למקטלהון ואיתי עליהון בישא ית תקוף רוגזי אמר יי ואגרי בתריהון דקטלין בחרבא עד דאשיצי יתהון : לח ואשוי כורסי מלכותי בעילם ואוביד מתמן מלך ושלטון אמר יי : לט ויהי בסוף יומיא אתיב ית גלות עילם אמר יי : א פתגמא דמליל יי על בבל ועל ארע כסדאי ביד ירמיה נביא : ב חוו בעממיא ובסרו וזקופו אתא בסרו לא תמנעון אמרו אתכבישת בבל בהיתו דפלחין לבל אתברו דפלחין למרודך בהיתו צלמנהא אתברא

מגור מסביב : ל נסו נדו מאד
העמיקו לשבת ישבי חצור נאם־
יהוה כי־יעץ עליכם נבוכדראצר
מלך־בבל עצה וחשב עליהם (עליכם קרי)
מחשבה : לא קומו עלו אל־גוי שליו (כ׳ מ״ל כלו שלאנן ושליו)
יושב לבטח נאם־יהוה לא־דלתים
ולא־בריח לו בדד ישכנו : לב והיו (כ׳ א׳ מ״ל וא׳ חסר)
גמליהם לבז והמון מקניהם לשלל
וזרתים לכל־רוח קצוצי פאה ומכל־
עבריו אביא את־אידם נאם־יהוה :
לג והיתה חצור למעון תנים שממה
עד־עולם לא־ישב שם איש ולא־
יגור בה בן־אדם : לד אשר היה
דבר־יהוה אל־ירמיהו הנביא אל־
עילם בראשית מלכות צדקיה
מלך־יהודה לאמר : לה כה אמר
יהוה צבאות הנני שבר את־קשת
עילם ראשית גבורתם : לו והבאתי
אל־עילם ארבע רוחות מארבע
קצות השמים וזרתים לכל הרחות
האלה ולא־יהיה הגוי אשר לא־
יבוא שם נדחי עולם : לז והחתתי (עילם קרי)
את־עילם לפני איביהם ולפני
מבקשי נפשם והבאתי עליהם ׀
רעה את־חרון אפי נאם־יהוה
ושלחתי אחריהם את־החרב עד
כלותי אותם : לח ושמתי כסאי
בעילם והאבדתי משם מלך ושרים
נאם־יהוה : לט והיה ׀ באחרית
הימים אשוב את־שבית עילם (אשיב קרי, שבות ק׳)
נאם־יהוה :

נ א הדבר אשר דבר יהוה
אל־בבל אל־ארץ כשדים ביד
ירמיהו הנביא : ב הגידו בגוים
והשמיעו ושאו־נס השמיעו אל־
תכחדו אמרו נלכדה בבל הביש
בל חת מרדך הבישו עצביה חתו

ל״א לשון יראה : (ל) כי יעץ עליכם וגו׳ . ומה היא העצה קומו עלו אל גוי שליו. (לא) בדד ישכונו : בטח ביחידות אין צריכין להתאסף ולישב ברוב אדם שאין יראים שיבא אויב עליהם : (לב) קצוצי פאה : מוקצים מקצה אל קצה הרוחות: (לה) את קשת עילם · את תקות עוזם:(ס״א חוזקת עילם): ראשית גבורתם : מיטב גבורת׳: (לח) ושמתי כסאי . מלכות שלי: (ב) ושאו נס . פירק״א בלע״ז סי׳ אסיפה הוא : בל ומרודך: שמות עבודת כוכבים של בבל: גוי

תולדות אהרן כסאי בעילם · מגלה י (סבנים סד) :

מצודת דוד

יקראו אליהם שמד ר״ל ישחיתו אותם מכל עבר : (ל) נוסו נדו · כאלו הנביא מזהירם לאמר להם נוסו ממקומכם והיו נדים למקום רחוק מאד ושבו בעמקי מסתרים להחבא : (לא) קומו . ר״ל וזאת היא העצה והמחשבה שאמר לעמו קומו אל גוי היושב בשלוה ואין לו מלחמה עם מי להיו׳ נשמר ונזהר : לא דלתים . אינו יושב בערי מבצר השגורים בדלתים ובריח : בדד ישכנו · אינם שוכנים מאוספים יחד כי אם כל אחד לבדו כי אין שמד אויב נגד פניהם : (לב) וזריתים . אפזרם לכל עבר בקצות פאת העולם : ומכל עבריו : מכל צד אביא להם אידם ויהיו מסובבים בו : (לג) והיתה מגור · הוא מקום המושל על כל בני קדר שוכני אהלים : ולא יגור · אף דרך עראי : (לד) אל עילם · על עילם והיא ממלכות מדי : (לה) את קשת · לפי שהיו מורי קשת ובזה היה עיקר גבורתם לכן אמר במשלם שישבור קשתם אשר היא ראשית גבורתם : (לו) והבאתי וגו׳ : ר״ל יתפזרו בכל ארבע רוחות וקצות העולם כאלו הרוחות ישאו מכל עבר לפזרם אל העבר שממולו : לכל הרוחות האלה : אשר באה הרוח משם כי ר״ל יפזרם אל העבר שממולו : ולא יהיה הגוי · לא יהיה שום אומה בעולם אשר לא וגו׳ : (לז) והחתתי · אשבור את עילם : ושלחתי · אל המקומות אשר ינוסו שמה : (לח) ושמתי כסאי · ר״ל אין מי ימשול בעילם כי אם אני לבד כי מהם אאביד שרים ולא יהיה מי למשול : (לט) באחרית הימים . ר״ל אחר זמן רב : אשיב את שבות . אשוב לארצם את השבוי״ של עילם . נ (א) אל בבל אל ארץ כשדים . על בבל ועל ארץ כשדים : (ב) הגידו . אתם המבשרים מבשרת הגידו בין העכו״ם בשורה זו מחורבן בבל כי לשמחה יחשב להם על כי הם החריבו עמים רבים : ושאו נס · למען יאספו כולם

מצודת ציון

מגור · ענין פחד : (לא) שליו . מל׳ שלוה : בריח · הוא כעין מטה המוגף הדלתות : בדד : יחידי כמו לבדד לבטח (תהלים ד׳) : (לב) והמון · ענין רבוי : וזריתים · ענין פזור כמו וזריתי פרש (מלאכי ב׳) : קצוצי · מלשון קצה · פאה · צד ועבר : עבריו · צדדין : אידם · ענין צער ומקרה רעה : (לג) למעון · ענין מדור כמו ה׳ מעון אתה היית (תהלים צ) : תנים · מין נחש : יגור · ענין דירה : (לה) ראשית · ר״ל מיטב וכן ראשית תבואתה (לעיל ב) : (לו) רוחות · רוח הצובב : הרוחות · ענין פאה ועבר : (לז) והחתתי · ענין שבר כמו חתתה קשתותם (לקמן נ״א) : (לט) באחרית · בסוף : שבות · מל׳ שבי : (ב) נס · אוגס הרוך ומשה כראשו והוא עשוי לרמז בו אסיפה : תכחדו · ענין העלמה כמו אל נא תכחד ממני (ש״א ג) : הובישו · מל׳ בושה : בל מרודך · שמות

לא לשון כלמת : יסחבום : יגררום : צעירי הצאן . בזויי העובדי כוכבים ורבותינו דרשו פרס שהוא הצעיר בבני יפת : ישים : לשון שממה : (כג) בושה חמת וארפד . ערי ארם כי שמעו שמועה רעה על דמשק שהיא ראש ארם כמה שנאמר כי ראש ארם דמשק (ישעיה ז) לכך נמוגו : בים דאגה : דאגתה דומה לדאגת הים : השקט לא יוכל . כל דאגה לשון יראה הוא : (כד) רפתה דמשק : רפו ידיה מהלחם : ורטט : זיע : (כה) איך לא עוזבה . לא נתמלאת עפר סביב חומתה לחזק החומה כמו ויעזבו את ירושלים עד החומה (נחמיה ג) ויש עוד לפתור למה לא נעזבת מן הרעה הזאת אלא הבא הרעה עליה : קריה משושי :

וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל־יֹשְׁבֵי
תֵימָן אִם־לוֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן
אִם־לֹא־יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נְוֵהֶם ׃
כא מִקּוֹל נִפְלָם רָעֲשָׁה הָאָרֶץ צְעָקָה
בְּיַם־סוּף נִשְׁמַע קוֹלָהּ ׃ כב הִנֵּה
כַנֶּשֶׁר יַעֲלֶה וְיִדְאֶה וְיִפְרֹשׂ כְּנָפָיו
עַל־בָּצְרָה וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי אֱדוֹם
בַּיּוֹם הַהוּא כְּלֵב אִשָּׁה מְצֵרָה ׃
כג לְדַמֶּשֶׂק בּוֹשָׁה חֲמָת וְאַרְפָּד כִּי־
שְׁמֻעָה רָעָה שָׁמְעוּ נָמֹגוּ בַּיָּם דְּאָגָה
הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל ׃ כד רָפְתָה דַמֶּשֶׂק
הִפְנְתָה לָנוּס וְרֶטֶט הֶחֱזִיקָה צָרָה
וַחֲבָלִים אֲחָזַתָּה כַּיּוֹלֵדָה ׃ כה אֵיךְ
לֹא־עֻזְּבָה עִיר תְּהִלָּה קִרְיַת מְשׂוֹשִׂי ׃
כו לָכֵן יִפְּלוּ בַחוּרֶיהָ בִּרְחֹבֹתֶיהָ וְכָל־
אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה יִדַּמּוּ בַּיּוֹם הַהוּא
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת ׃ כז וְהִצַּתִּי אֵשׁ
בְּחוֹמַת דַּמָּשֶׂק וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת בֶּן־
הֲדָד ׃ כח לְקֵדָר ׀ וּלְמַמְלְכוֹת חָצוֹר
אֲשֶׁר הִכָּה נְבוּכַדְרֶאצּוֹר מֶלֶךְ־בָּבֶל
כֹּה אָמַר יְהוָה קוּמוּ עֲלוּ אֶל־קֵדָר
וְשָׁדְדוּ אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם ׃ כט אָהֳלֵיהֶם
וְצֹאנָם יִקָּחוּ יְרִיעוֹתֵיהֶם וְכָל־כְּלֵיהֶם
וּגְמַלֵּיהֶם יִשְׂאוּ לָהֶם וְקָרְאוּ עֲלֵיהֶם

ב' מ"ל · י"ג בליש"א · ל"ד מ"ל · ב' · ל' · ל' · ס' · ב' · ג' · כ' חסר · ד' רפין · ב' רותם · ל' · ל' · תהלת ק' ל' · כ"ו · ו' · כל סיפרא חומות כמ"ג חומת וסי' טורא דדמשק · נפל · נ' כ"כ · ל' חסף · י' קמצין · ל"מ"ל ופ' חסר · ב'

דַחֲשִׁיב עַל יָתְבֵי אַרְעָא דָרוֹמָא
אִם לָא יִגְרְרוּן וְיִקְטְלוּן תַּקִּיפֵי
עַמְמַיָּא אִם לָא יְצַדּוּן עֲלֵיהוֹן
מְדוֹרֵיהוֹן ׃ כא מִקָּל מַפַּלְתְּהוֹן
זָעַת אַרְעָא צְוָחְתָּא בְּיַמָּא דְסוּף
אִשְׁתְּמַע קָלְהוֹן ׃ כב הָא כְנִשְׁרָא
דְסָלֵיק וּמִשְׁתְּדֵי כֵּן יִסַּק מַלְכָּא
בְּמַשִּׁרְיָתֵיהּ וְיִשְׁרֵי עַל בָּצְרָה
וִיהֵי לֵב גִּבָּרֵיהוֹן דֶאֱדוֹמָאֵי
בְּיוֹמָא הַהוּא כְּלֵב אִתְּתָא
דְעָקָא לַהּ בְּחֶבְלָהָא ׃ כג לְדַמֶּשֶׂק
בְּהִיתוּ יָתְבֵי חֲמָת וְאַרְפָּד אֲרֵי
בְּסוֹרָא בִישָׁא שְׁמָעוּ אִתְּבָרוּ
דַחֲלָא בְּיַמָּא וְזִיקָא אַחֲדַתִּנוּן
הָא כְנַחְתֵּי יַמָּא דְשָׁקְטִין וְלָא
יָכְלִין לְמָנַח ׃ כד אִתְרַשְׁלוּ יָתְבֵי
דַמֶּשֶׂק אִתְפְּנִיאוּ לְמֵיעַרְק
וְשַׁלְפוּתָא אַחֲדַתִּנוּן עָקָא
וְחֶבְלִין אַחֲדוּנוּן הָא כְּחֶבְלִין
לְיָלְדְתָּא ׃ כה אֵיכְדֵין לָא
אִשְׁתְּבִיקַת קַרְתָּא מְשַׁבַּחְתָּא
קִרְיָא חֶדְוָאָה ׃ כו בְּכֵן יִתְרְמוּן
עוּלֵימָהָא בִּרְחוֹבָהָא וְכָל גִּבְרֵי
עָבְדֵי קְרָבָא יִתַּבְּרוּן בְּעִדָּנָא
הַהִיא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת ׃ כז וְאַדְלֵיק
אֶשָּׁתָא בְּשׁוּרֵי דַמֶּשֶׂק וּתְשֵׁיצֵי
בִּירָנְיַת בַּר הֲדָד ׃ כח לְקֵדָר
וּלְמַמְלְכוֹת חָצוֹר דִּמְחָא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ קוּמוּ סַקוּ עַל קֵדָר וּבְזוֹזוּ
יַת בְּנֵי מַדִּינְחָא ׃ כט מַשְׁכְּנֵיהוֹן
וְעָנְהוֹן יִשְׁבּוּן יְרִיעָתְהוֹן וְכָל מָנֵיהוֹן וְגַמְלֵיהוֹן יִסְבוּן לְהוֹן וְיִתְכַּנְּשׁוּן עֲלֵיהוֹן קַטְלִין

אש בחומת דמשק : ופקדתי על

מצודת דוד

ס). ור"ל הענין היא כשבועה אשר צעירי הצאן יגררום מהלכם והוא פרס שהוא הצעיר בבני יפת וכן אמרו רז"ל עתידה וכו' שתפול ביד פרס (יומא י) : אם לא ישים . בשבועה אשר יעשה את נוהם שממה עליהם ר"ל לפניהם בעל כרחם : (כא) מקול

מצודת ציון

תִּזְכּוֹן לָא תִּזָּקֵף כִּי שָׂתָה תִּשְׁתֶּה: ג כִּי בְּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי־לִשְׁמָמָה
קְרִימִית אָמַר יְיָ אֲרֵי לְצַדּוּ לְחָרְפָּה תִּהְיֶה לְחָרְבָּן וּלְקִלְלָה תִּהְיֶה כָּל־עָרֶיהָ
בָּצָרָה וְכָל קִרְוָתָא יְהֵנָן לְחוּרְבָא תְּהֵינָה לְחָרְבוֹת עוֹלָם: ד שְׁמוּעָה שָׁמַעְתִּי מֵאֵת יְהוָה וְצִיר
שְׁמָעִית מִן קֳדָם יְיָ וַאֲנָּד בַּגּוֹיִם שָׁלוּחַ הִתְקַבְּצוּ וּבֹאוּ עָלֶיהָ ה בְּעַמְמַיָּא שְׁלִיחַ אִתְפְּנִישׁוּ
וְקוּמוּ לַמִּלְחָמָה: ו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְאַתּוּ עֲלָה וְקוּמוּ לְאַנָתָא
קְרָבָא: ז אֲרֵי הָא חֲלָשׁ נְתַתִּיךְ בַּגּוֹיִם בָּזוּי בָּאָדָם: ח יְהַבְתָּךְ בְּעַמְמַיָּא כְּסִיר בְּבָנֵי
אֲנָשָׁא: ז טְפָשׁוּתָךְ שְׁכֵנִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע תְּפִשִׂי מְרוֹם דַּאֲתָּה דָּמֵי לְנַשְׁרָא דְּיִשְׁרֵי
גְּבָעָה כִּי־תַגְבִּיהַ כַּנֶּשֶׁר קִנֵּךְ מִשָּׁם אוֹרִידֵךְ נְאֻם־יְהוָה: יו וְהֵיתָה אֱדוֹם
לְשַׁמָּה כָּל עֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־מַכּוֹתֶהָ: יח כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם
וַעֲמֹרָה וּשְׁכֵנֶיהָ אָמַר יְהוָה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בֶּן־אָדָם: יט הִנֵּה
כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְאוֹן הַיַּרְדֵּן אֶל־נְוֵה אֵיתָן כִּי־אָרִגִּיעָה אָרִיצֵנּוּ מֵעָלֶיהָ מִי־בָחוּר
וְאָפְקֹד עָלֶיהָ וּמִי כָמוֹנִי וּמִי יְיַעֲדֵנִי וּמִי־זֶה רוֹעֶה אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי: כ לָכֵן שִׁמְעוּ
עֲצַת־יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ אֶל־אֱדוֹם

לא תזקף כי שתה תשתה: ג כי בי נשבעתי נאם־יהוה כי־לשמה קרימית אמר יי ארי במימרי קיימית אמר יי ארי לצדו לחרפה תהיה לחרבן ולקלקלה תהיה כבצרה וכל קרוותא יהנן לחורבא תהינה לחרבות עולם: ד שמועה שמעתי מאת יהוה וציר שמעית מן קדם יי ואוגד בגוים שלוח התקבצו ובאו עליה ה בעממיא שליח אתפנישו וקומו למלחמה: ו כי כה אמר יהוה צבאות ואתו עלה וקומו לאנתא קרבא: ז ארי הא חלש נתתיך בגוים בזוי באדם: ח יהבתך בעממיא כסיר בבני אנשא: ז טפשותך שכני בחגוי הסלע תפשי מרום דאתה דמי לנשרא דישרי גבעה כי־תגביה כנשר קנך משם אורידך נאם־יהוה: יו והיתה אדום לשמה כל עבר עליה ישם וישרק על־כל־מכותיה: יח כמהפכת סדם ועמרה ושכניה אמר יהוה לא־ישב שם איש ולא־יגור בה בן־אדם: יט הנה כארי יעלה מגאון הירדן אל־נוה איתן כי־ארגיעה אריצנו מעליה מי־בחור ואפקד עליה ומי כמוני ומי יועדני ומי־זה רועה אשר יעמד לפני: כ לכן שמעו

תשתה ג׳ כתיב ה׳ וסי׳ אחרי אכלה בשילה ואחרי שתה. צפה הצפית. אשר אין משפטם לשתות: שלוח ד׳ בקריאת וס׳ בבלבים א׳ ס׳ י״ד: שכני ד׳ בק״יאה וסי׳ בספר ברכה: כמהפכת ו׳ בקריא׳ וסים׳ כמהפכת סדום העמורה אחרי וצביים. ושמטה כמהפכת ורים. והיתה בבל צבי מטלכות. כמהפכת סדם ועמרה ושכניה. כמהפכת אלהים את סדום ואת עמרה. הפכתי בכם כמהפכת אלהים את סדום דעמוס: ארגיעה ד׳ ב׳ ס״ל וא׳ חסר יו״ד וא׳ חסר ה׳ וכימן לגור עכים ארגיע. כי ארגיעה אריצם בן כתיב. ועד ארגיעה לבזן שקר. קדבא חסר ה׳:

מצודת ציון

(יג) נשמה. לשמשם: לשוכר. ענין נתון כמו מכרו כמיכר (כלאים ה): (יד) ועיר. ענין בניה ישבו כמו (ישעיה ח): (טו) תפלצתך. ענין פחד וכעד כמו צללות בעפתני (ישעיה כא): בסיס. ענין בקוע ומרוח וכן ויפצו בסיסי (בראשית ג): זכוכי. כ״ל יהורה וכ׳ מוסבי: כהנוי. ענין בקוע ומרוח וכן ויפצו בהנוי סכוב (ש״ב ב): קנך. מלשון קן אחוז מד׳ בעופות: (יז) יהום. ענין תמהון: והבוק. הוא קול הנשמע בקנון בשפתים כן ויאניח לבקבק (מיכה ז): (יח) כמהפכת. ענין הוכחן ושפוך מעופה לרעה: יגור. ענין דיבור: (יט) מגאון. ענין גבהות וגזמות וכ״כ בתרגום בשמוך גילדן ושם הוא מקום בארזות וכן גלמד בגלגן סילדן (נעזיל יב): טוס. ענין מהיר כמו טוס מהולת (ישעיה כו): ומתן. ענין מיזק כמו מיזן מוכרך (במדבר כד): הרגיעה. מלשון מרגיע ושבקה וכן למען תרגיע (לקמן ו): ואריצנו. מל׳ ריצה ומהירות כמ״ש: מעקוד. תמוה כמו והוא שקד עלי (עזרא ה): יועדני. ענין פח קבוע כמו ופח למוקש מי יועדני (לעיל ט): (כ) יפסבום. ענין גזירה ומניעה נתרע כמו כחוב ומשלך (לעיל כב): ענין

מצודת דוד

(יג) נשמה: לשוכר, ענין יוכח כמו מכרנו כמיכר (כלאים ה): (יד) ועיר. ענין בניה ישבו כמו (ישעיה ח): (טו) תפלצתך. כמו זיז נתון (מלכי כה): וקומו. הוא ענין נתון וכן קוב עבור (יחזקאל ח): בסיס. ענין פחד וכעד כמו צללות בעפתני (ישעיה כא): זכוכי. כ״ל יהורה וכ׳ מוסבי: כהנוי. ענין בקוע ומרוח וכן ויפצו בהנוי סכוב (ש״ב ב): קנך. מלשון קן אחוז מד׳ בעופות: (יז) יהום. ענין תמהון: והבוק. הוא קול הנשמע בקנון בשפתים כן ויאניח לבקבק (מיכה ז): (יח) כמהפכת. ענין הוכחן ושפוך מעופה לרעה: יגור. ענין דיבור: (יט) מגאון. ענין גבהות וגזמות וכ״כ בתרגום בשמוך גילדן ושם הוא מקום בארזות וכן גלמד בגלגן סילדן (נעזיל יב): טוס. ענין מהיר כמו טוס מהולת (ישעיה כו): ומתן. ענין מיזק כמו מיזן מוכרך (במדבר כד): הרגיעה. מלשון מרגיע ושבקה וכן למען תרגיע (לקמן ו): ואריצנו. מל׳ ריצה ומהירות כמ״ש: מעקוד. תמוה כמו והוא שקד עלי (עזרא ה): יועדני. ענין פח קבוע כמו ופח למוקש מי יועדני (לעיל ט): (כ) יפסבום. ענין גזירה ומניעה נתרע כמו כחוב ומשלך (לעיל כב): ענין

תזכון בכוכבי סלע עד שלח יוכל מי לקרב מלך וכלוח חפצם נעשה ר״ל נגפה דמם מרום נגעה כל נבעות עולם וכפל הדבר במ״ם: כי תגביה כנשר. מלת הם מענין לבבת כמשר השומה מדורו במקום גבוה משם תוריך למרן ותהיה כמשר ביד שתויה: (י) יפוסו. יחמם על נודל תוכחתם: ויסרוקו. דרך כני אדם לסרוק כסרוטים דכר חשוב מנחרב: (יח) כמהפכת וכו׳ חמר ה׳. כ״ל ה׳ חמר שתהיה כמהפכת סדום וכו׳: ולא יגור. לא יהיה מי שיגור שם: (יט) כארי יעלה. התוית הכת עליה יעלה מחוזק כח כמו שיעלה מגאון הירדן ממקום רבני לא נוה ליתן ר״ל על מדוד הרועה העתוק נכבר כי זהו ותיהנו ומקומו: כי מרגיעה. כאשר תעקים ומרגיע מרין הוחו וילכו להם: ומי כמוני. ומה מי שאכחר לוחו מלוח עליה להשחיתה: כי מי כמוני. שיוכל למחות בידי: ומי יועידני. מי יקבע עמדי זמן מיוחד להלחם כי: ומי יעמד לפני. מי הוא הרועה אשר יעמוד לפני להלחם עמי ר״ל מי הוא מידי ומכפל הדבר כמ״ם: (כ) לכן. סוחיל אין מי יעמה בידו ועלחו חקוח לכן שמעו וכו׳: יפסבום מלשון. ר״ל לא יהיה מקיף מהכסם הוא מדכוח ח״י: הם לא. הוא ענין שנועה כמו הם לא בזיים הכים (ישעיה

(כ)

מַלְכָּם בַּגּוֹלָה יֵלֵךְ כֹּהֲנָיו וְשָׂרָיו יַחְדָּיו: ד מַה־תִּתְהַלְלִי בָּעֲמָקִים זָב עֲמָקֵךְ הַבַּת הַשּׁוֹבָבָה הַבֹּטֵחָה בְּאֹצְרֹתַיִךְ מִי יָבוֹא אֵלָי: ה הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ פַּחַד נְאֻם־אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת מִכָּל־סְבִיבָיִךְ וְנִדַּחְתֶּם אִישׁ לְפָנָיו וְאֵין מְקַבֵּץ לַנּוֹדֵד: ו וְאַחֲרֵי־כֵן אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּת בְּנֵי־עַמּוֹן נְאֻם־יְהוָה: ז לֶאֱדוֹם כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַאֵין עוֹד חָכְמָה בְּתֵימָן אָבְדָה הָעֵצָה מִבָּנִים נִסְרָחָה חָכְמָתָם: ח נֻסּוּ הָפְנוּ הֶעְמִיקוּ לָשֶׁבֶת יוֹשְׁבֵי דְדָן כִּי אֵיד עֵשָׂו הֵבֵאתִי עָלָיו עֵת פְּקֻדָּתִיו: ט אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ לֹא יַשְׁאִירוּ עוֹלֲלוֹת אִם־גַּנָּבִים בַּלַּיְלָה הִשְׁחִיתוּ דַיָּם: י כִּי־אָנִי חָשַׂפְתִּי אֶת־עֵשָׂו גִּלֵּיתִי אֶת־מִסְתָּרָיו וְנֶחְבָּה לֹא יוּכָל שֻׁדַּד זַרְעוֹ וְאָחִיו וּשְׁכֵנָיו וְאֵינֶנּוּ: יא עָזְבָה יְתֹמֶיךָ אֲנִי אֲחַיֶּה וְאַלְמְנוֹתֶיךָ עָלַי תִּבְטָחוּ: יב כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֲשֶׁר־אֵין מִשְׁפָּטָם לִשְׁתּוֹת הַסּוֹס שָׁתוֹ יִשְׁתּוּ וְאַתָּה הוּא נָקֹה תִּנָּקֶה לֹא תִנָּקֶה כִּי שָׁתוֹ תִשְׁתֶּה: יג כִּי בִי־נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי לְשַׁמָּה לְחֶרְפָּה לְחָרְבָּה וְלִקְלָלָה תִּהְיֶה בָצְרָה וְכָל־עָרֶיהָ תִּהְיֶינָה לְחָרְבוֹת עוֹלָם: יד שְׁמוּעָה שָׁמַעְתִּי מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם שָׁלוּחַ הִקָּבְצוּ וּבֹאוּ עָלֶיהָ וְקוּמוּ לַמִּלְחָמָה: טו כִּי הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַגּוֹיִם בָּזוּי בָּאָדָם: טז תִּפְלַצְתְּךָ הִשִּׁיאָךְ זְדוֹן לִבֶּךָ שֹׁכְנִי בְחַגְוֵי הַסֶּלַע תֹּפְשֵׂי מְרוֹם גִּבְעָה כִּי־תַגְבִּיהַ כַּנֶּשֶׁר קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהוָה: יז וְהָיְתָה אֱדוֹם לִשְׁמָמָה כָּל־עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־מַכּוֹתֶיהָ: יח כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה וּשְׁכֵנֶיהָ אָמַר יְהוָה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בֶּן־אָדָם: יט הִנֵּה כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְאוֹן הַיַּרְדֵּן אֶל־נְוֵה אֵיתָן כִּי רָגַע אָרִיצֵם מֵעָלֶיהָ וּבָחוּר אֵלָיו אֶפְקֹד כִּי מִי כָמוֹנִי וּמִי יוֹעִדֵנִי וּמִי זֶה רוֹעֶה אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי: כ לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ עַל־אֱדוֹם וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב עַל־יוֹשְׁבֵי תֵימָן אִם לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן אִם לֹא יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נְוֵהֶם: כא מִקּוֹל נִפְלָם רָגְזָה הָאָרֶץ צְעָקָה נִשְׁמַע בְּיַם סוּף קוֹלָהּ: כב הִנֵּה כַנֶּשֶׁר יַעֲלֶה וְיִדְאֶה וְיִפְרֹשׂ כְּנָפָיו עַל־בָּצְרָה וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי אֱדוֹם בַּיּוֹם הַהוּא כְּלֵב אִשָּׁה מְצֵרָה: כג לְקֵדָר וְלַמַּמְלְכוֹת חָצוֹר אֲשֶׁר הִכָּה נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל כֹּה אָמַר יְהוָה קוּמוּ עֲלוּ אֶל־קֵדָר וְשָׁדְדוּ אֶת־בְּנֵי קֶדֶם: כד אָהֳלֵיהֶם וְצֹאנָם יִקָּחוּ יְרִיעוֹתֵיהֶם וְכָל־כֵּלֵיהֶם וּגְמַלֵּיהֶם יִשְׂאוּ לָהֶם וְקָרְאוּ עֲלֵיהֶם מָגוֹר מִסָּבִיב: כה נֻסוּ נְדוּ מְאֹד הֶעְמִיקוּ לָשֶׁבֶת יוֹשְׁבֵי חָצוֹר נְאֻם־יְהוָה כִּי־יָעַץ עֲלֵיכֶם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עֵצָה וְחָשַׁב עֲלֵיכֶם מַחֲשָׁבָה: כו עוּרוּ עֲלוּ אֶל־גּוֹי שֹׁקֵט יוֹשֵׁב לָבֶטַח נְאֻם־יְהוָה לֹא דְלָתַיִם וּבְרִיחַ לוֹ לְבָדָד יִשְׁכֹּנוּ: כז וְהָיוּ גְמַלֵּיהֶם לָבַז וְהָמוֹן מִקְנֵיהֶם לָשָׁלָל וְזֵרִיתִי לְכָל־רוּחַ פֵּאָתֵי מְקֻצָּץ וּמִכָּל־עֲבָרָיו אָבִיא אֶת־שִׁבְרָם נְאֻם־יְהוָה: כח וְהָיְתָה חָצוֹר לְמָעוֹן תַּנִּים שְׁמָמָה עַד־עוֹלָם לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בֶּן־אָדָם: כט לְעֵילָם כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֲנִי שֹׁבֵר אֶת־קֶשֶׁת עֵילָם רֵאשִׁית גְּבוּרָתָם: ל וְהֵבֵאתִי עַל־עֵילָם אַרְבַּע רוּחוֹת מֵאַרְבַּע קְצוֹת הַשָּׁמַיִם וְזֵרִתִּים לְכָל־הָרוּחוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא־יִהְיֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יָבוֹא שָׁמָּה נִדְּחֵי עֵילָם: לא וְחַתְתִּי אֶת־עֵילָם לִפְנֵי אוֹיְבֵיהֶם וְלִפְנֵי מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם רָעָה אַף חֲרוֹנִי נְאֻם־יְהוָה וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד כַּלּוֹתִי אוֹתָם: לב וְשַׂמְתִּי כִסְאִי בְּעֵילָם וְהַאֲבַדְתִּי מִשָּׁם מֶלֶךְ וְשָׂרִים נְאֻם־יְהוָה: לג וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּת עֵילָם נְאֻם־יְהוָה:

מצודת דוד

והוא לפסתן נגדרות מקום רביצת הצאן: כי מלכם. כי תף הפסל מלכם ילך בגולם כי קטויב יקח פסלו העשוי מכסף וזהב: (ד) מה תתהללי בעמקים. תמר כמהתל מול בני עמון מה תתפארי בחילך בהיות לחץ עמקים ורב בהם הרעיונות להצמית הבוזה הזה לז כרכב דמים יפרך בקרבך תחת הבית השובבה ועמקך חזוב בתכניות רעיונת הדם: הבוטחה. תהה הבוטחה בחומותיה לחשוב לה מי יבוא אלי לחמות בידי: (ה) מכל סביביך. מכל עבר יבא עליך פחד: איש לפניו. כל איש יסיה נדח נגד סניו לנוס בלתי יעמוד אלה ימצא מי לכנוס מקבץ את הנדודים לבית יחד לכנוס מזומנים אלה מלחה: (ו) ואחרי כן. לאחר סיקבלו די הבאבל לחזיר לבתים את בני העבי שבי בני עמון: (ז) לאדום. כ"ל על אדום אמר כה אמר ה' וכו': התין. לשה לומר אין לו אלא נפשו ממלך בבל וכי אין עוד חכמה בתימן היא אדום היושבת על ים"א: אבדה עצה. וכי אבדה עצה מאנשי ביתה וכלומר הלא הפה מפולם אנשי חכמה וביתה ומדום לא עמדה להם מכמתם: נסרחה חכמתם. כיצה עתה נסתרה חכמתם ולא מצאו בה תועלת: (ח) נסו. הנה יושבי דדן ברחו ופנו מלרעם והחביאו לעצת בעמקי מסתריס: כי איד. ליד שבו סרחוי לו בבחתי עליו ועת הפקדה הרעה המוכן לו: (ט) אם בוצרים. אלה אם בוצרים באו על כרמך הלא יפחיו עוללות ואם גנבים בחיה בלילה הלא יפחיתו עד שיספוק הצורך להם ולא יפחיתו מדוע ק"ל בחיוב בחיבך חוקך מכל וכל מבני אחריה: (י) כי אני. לוסם היה כן כי אני גליתי מקום מחבואו: גליתי וכו'. לפי הדבר במ"ם: ואחכה לא יוכל. לא היה יכול להחביא את עצמו וכאה שודד אחיו וכו' ואין שאחר מי מכם: (יא) עזבה יתומיך. מוכח על אלת ואינו המשוך במקרא שלפניו לומר אין בשאר מי מכם לומר מול החלל אם אחה נסרכנת עזוב יתומיך ואל תחוש להם כי אני אחיה לחת לי פסוקם ותלמוניך תבטחנה עלי לחת מחשבותי כי לא יפחר מי שיחפש כן: (יב) הנה אחר אין משפטם וכו'. כ"ל לפחר העמים שהרעו פפה אין משפטם לשחות כוס ההרפלה הואיל ואין להם קוכנה עמם (דימה הפוכעניות לכוס יין התרעלה המעורפת

מצודת ציון

מחילות בפעמוות למקום ביכנן בעלן וכן נאמר נדרות בעלן (במדבר לב) : (ד) מתהללי. מלשון פלוג והתפארות : זב. ענין נשיפה והולה כמו יזובו מדוקרים (תהלים ד) : בת השובבה. הפרה בפולבת בנדרכי נפש ומובדת וכן שובו בנים שובבים (לעיל ג) : (ו) אבוא. מלשון בוא אליו : (ז) מבונים. מלשון בינה ושכל : נסרחה. נשחתה ונתקלקלה: (ח) נסו. מלשון פנוי מעמים : בעמקי. מלשון עומק : דדן. שם מקום בלחדום : חיד. שבר ופקדם רעה : עקדתיו. ענין הפעמת הבלית פרעה : (ט) בוצרים. כן יקראו עוללי ענבי בפנן כמו כי הבלול כלמך (דברים כד) : עוללות. שם הענבים הקטנים וכבושים כמו לא תעולל (שם): דיס. די בפוקם : (י) הסתרי. ענין גלוי כמו חפשי שוכל (יחזקאל מו) : ונחכה. מלשון מחבוא ומפחור : (יא) עזבה. מלשון מחוקה ומפחור : (יב) כי הנה. כי מלכם. כי חף הפסל מלכם ילך בגולם כי קטויב יקח פסלו העשוי מכסף וזהב: (ד) מה תתהללי בעמקים. תמר כמהתל מול בני עמון מה תתפארי בחילך בהיות לחץ עמקים ורב בהם הרעיונות להצמית הבוזה הזה לז כרכב דמים יפרך בקרבך תחת הבית השובבה ועמקך חזוב בתכניות רעיונת הדם: הבוטחה. תהה הבוטחה בחומותיה לחשוב לה מי יבוא אלי לחמות בידי: (ה) מכל סביביך. מכל עבר יבא עליך פחד: איש לפניו. כל איש יסיה נדח נגד סניו לנוס בלתי יעמוד אלה ימצא מי לכנוס מקבץ את הנדודים לבית יחד לכנוס מזומנים אלה מלחה: (ו) ואחרי כן. לאחר סיקבלו די הבאבל לחזיר לבתים את בני העבי שבי בני עמון: (ז) לאדום. כ"ל על אדום אמר כה אמר ה' וכו': התין. לשה לומר אין לו אלא נפשו ממלך בבל וכי אין עוד חכמה בתימן היא אדום היושבת על ים"א: אבדה עצה. וכי אבדה עצה מאנשי ביתה וכלומר הלא הפה מפולם אנשי חכמה וביתה ומדום לא עמדה להם מכמתם: נסרחה חכמתם. כיצה עתה נסתרה חכמתם ולא מצאו בה תועלת: (ח) נסו. הנה יושבי דדן ברחו ופנו מלרעם והחביאו לעצת בעמקי מסתריס: כי איד. ליד שבו סרחוי לו בבחתי עליו ועת הפקדה הרעה המוכן לו: (ט) אם בוצרים. אלה אם בוצרים באו על כרמך הלא יפחיו עוללות ואם גנבים בחיה בלילה הלא יפחיתו עד שיספוק הצורך להם ולא יפחיתו מדוע ק"ל בחיוב בחיבך חוקך מכל וכל מבני אחריה: (י) כי אני. לוסם היה כן כי אני גליתי מקום מחבואו: גליתי וכו'. לפי הדבר במ"ם: ואחכה לא יוכל. לא היה יכול להחביא את עצמו וכאה שודד אחיו וכו' ואין שאחר מי מכם: (יא) עזבה יתומיך. מוכח על אלת ואינו המשוך במקרא שלפניו לומר אין בשאר מי מכם לומר מול החלל אם אחה נסרכנת עזוב יתומיך ואל תחוש להם כי אני אחיה לחת לי פסוקם ותלמוניך תבטחנה עלי לחת מחשבותי כי לא יפחר מי שיחפש כן: (יב) הנה אחר אין מישפטם. כ"ל לפחר העמים שהרעו פפה אין משפטם לשחות כוס ההרפלה הואיל ואין להם קוכנה עמם (דימה הפוכעניות לכוס יין התרעלה המעורפת

לילד וכן תרגם יונתן דעקא לה נתכלכלה ומצרה ע"מ מספלה תן והכנר לו והוא פעל עומד כלומר ועומדת כצרה : (מד) הנים . כתיב ביו"ד כלומר מי שהניס בניו ומקנהו כמו הניס את
עבדיו ואת מקנהו והקרי הוא הנס אומר על עצמו שניהם יהיו כהם נסים ומניסים : פחת . היא חפירה גדולה ועמוקה : אליה אל מואב . הכנוי קודם הידיעה כמו ותראהו את הילד :
(מה) בצל חשבון עמדו מכח נסים . אותם הנסים מעברי מואב מפני האויב חשבו להנצל בצל חשבון מרוב כח אנשי העיר והעיר שהיתה בצורה כי בכל הימים הקדמונים יצאה אש מחשבון כשהיתה
ביד אמורי : ותאכל פאת מואב . לפיכך חשבו להשגב בה עתה . ואדוני אבי ז"ל פי' כי הנסים מכח אויביהם עמדו בצל חשבון ויונתן תרגם על דאשתמעו ליתבי חשבון גלו אתקצר חיליהון ערקו : אש יצא .
נמין וכר וכן אם לא נוסח : פאת מואב . כלומר עד הפאה שלא נשאר בה דבר או הוא דרך משל על הגדולים וכן תרגם יונתן וקטילו רברבי מואב : וקדקד בני שאון . ג"כ

משל על הראשים לפיכך כנה אותם בקדקד ופירוש בני שאון שהיו אנשי שאון וקומים ומדברי' גבורות וכן תרגם יונתן ויקירי בני אתרגשותא : (מו) אוי לך . הענין כמו שכתוב בתורה אך המלות שונות : (מז) ושבתי שבות מואב כיון שאמר באחרית הימים היא עתידה וזה יהיה בימות המשיח וכן שבות בני עמון שאומר אחרי כן ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון ג"כ יהיה לעתיד וכן אומר בנבואת דניאל על שתי האומות האלה באחרית עמי יבוזם ויתר גוי ינחלום ואמר זאת להם תחת גאונם כי חרפו ויגדילו על עם ה' צבאות כמו שאמר בנבואה זו כי על ה' הגדיל ואומר שם עוד כי רזה כל אלהי הארץ וישתחוו לו איש ממקומו כל איי הגוים וזה לא יהיה עד ימות המשיח ואע"פ שנתבלבלו האומות היום אפשר שנתפזרו במקומות קרובים מארצם ואף על פי שנתערבו באומות אחרות אפשר שנשאר שום זכר להם : באחרית הימים תשב כל אומה ואומה בארצם וכולם יהיו תחת ממשלת ישראל כמו שאומר אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם : עד הנה משפט מואב . לפי שהאריך בספור הרעה הבאה עליו אומר עד הנה ומשפט ענינו גזרה הבאה עליהם בדין ומשפט : (א) לבני עמון . מדוע ירש מלכם את גד כמו שפירשנו כי כשגלו בני גד ובני ראובן מארצם באו בני עמון ומואב שהיו שכנים להם וישבו בם ועוד שהיו סבורין שהיה להם בה דין כי מקדם היתה שלהם ומה שאמר מלכם את גד רוצה לומר את ארץ גד ואפשר כנה בארץ גד מלך בני עמון עיר המלוכה לפיכך אמר מלכם : (ב) לכן . לפי שהוא החזיק בארץ גד יבא לו השודד עד עיר המלוכה והיא רבת בני עמון שהיתה לו בארצו ויחריב אותה היא ובנותיה : וירש ישראל את יורשיו . וזה לא אמר על זמן הזה כי פורענות אלה האומות שזכר ע"י נבוכדנאצר היה ולא ישראל היו בגלות אלא לפי שאמר כי בני עמון ירשו ארץ בני גד אמר כי עוד יבא זמן שיירשו ישראל את עמון שהיו יורשיו וזה יהיה באחרית הימים כמו שאמר ובני עמון משמעתם בנבואת ישעיה ואפשר שיהיה ענין וירש ישראל את יורשיו כי בני עמון לקו ג"כ על ידי מדי ופרס כמו שאמר בנבואת יחזקאל הנני נותנך לבני קדם למורשה וישראל עלו מהגולה ע"י כורש מלך פרס ונתן להם רשות בארץ בני עמון כי בתחילה נפלו ביד מלך בבל כמו שאר האומות ואח"כ מרדו כמו שמרד צדקיהו : (ג) הילילי חשבון כי שדדה עי . חשבון היתה למואב אחר שגלו בניה שני בני גד ובני ראובן ועי זו היתה לבני עמון ועי אחרת היתה בארץ כנען כמו שכתוב ונבוכדנאצר כשעלה בארץ במסף בני עמון התחלה ואח"כ מואב וכשבא על בני עמון שנ"ב בו תחלה לפיכך אמר הילילי חשבון כי שדדה עי . את חשבון בארץ מואב אע"פ שאת גדולה וגדולה הילילי כיון ששדד : עי שהיתה גדולה לא הנצלו את : וגם בנות רבה . והם הכפרים של רבת בני עמון : לעקנה . כי לא יהיה להם תקומה כרבה אע"פ שהיא עיר המלוכה כי גם היא תלכד וכאמרו בנות רבה לעקנה תגרנה שקים ספדנה

הגס ק'
ד' ג' חסר וחד מ"ל
י"ב. ל'
ג' סבירין יצאה ל'
לפירס"י מבין חסר יו"ד
ל'
ל'
פ'
ל'. ל'
ל'. ל' חסר בנביאים
כ' ס"פ
ל'. ל'. ל'
ל'. ל'. ל'

נְאֻם־יְהוָה: מד הַנִּיס מִפְּנֵי הַפַּחַד יִפֹּל אֶל־הַפַּחַת וְהָעֹלֶה מִן־הַפַּחַת יִלָּכֵד בַּפָּח כִּי־אָבִיא אֵלֶיהָ אֶל־מוֹאָב שְׁנַת פְּקֻדָּתָם נְאֻם־יְהוָה: מה בְּצֵל חֶשְׁבּוֹן עָמְדוּ מִכֹּחַ נָסִים כִּי־אֵשׁ יָצָא מֵחֶשְׁבּוֹן וְלֶהָבָה מִבֵּין סִיחֹן וַתֹּאכַל פְּאַת מוֹאָב וְקָדְקֹד בְּנֵי שָׁאוֹן: מו אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַד עַם־כְּמוֹשׁ כִּי־לֻקְּחוּ בָנֶיךָ בַּשֶּׁבִי וּבְנֹתֶיךָ בַּשִּׁבְיָה: מז וְשַׁבְתִּי שְׁבוּת־מוֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נְאֻם־יְהוָה עַד־הֵנָּה מִשְׁפַּט מוֹאָב:

מט א לִבְנֵי עַמּוֹן כֹּה אָמַר יְהוָה הֲבָנִים אֵין לְיִשְׂרָאֵל אִם־יוֹרֵשׁ אֵין לוֹ מַדּוּעַ יָרַשׁ מַלְכָּם אֶת־גָּד וְעַמּוֹ בְּעָרָיו יָשָׁב: ב לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל־רַבַּת בְּנֵי־עַמּוֹן תְּרוּעַת מִלְחָמָה וְהָיְתָה לְתֵל שְׁמָמָה וּבְנֹתֶיהָ בָּאֵשׁ תִּצַּתְנָה וְיָרַשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת־יֹרְשָׁיו אָמַר יְהוָה: ג הֵילִילִי חֶשְׁבּוֹן כִּי שֻׁדְּדָה־עַי צְעַקְנָה בְּנוֹת רַבָּה חֲגֹרְנָה שַׂקִּים סְפֹדְנָה וְהִתְשׁוֹטַטְנָה בַּגְּדֵרוֹת כִּי

מוֹאָב אֲמַר יְיָ: מד דְיֵעֱרוֹק מִן קֳדָם דַחֲלָא יִפּוֹל לְגוֹ כוּמְצָא וּדְיִסַק מִגוֹ כוּמְצָא אִתְאֲחַד בְּסִרְגְתָא אֲרֵי אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן עַל מוֹאֲבָאֵי שְׁנַת סְעוֹרַן חוֹבֵיהוֹן אֲמַר יְיָ: מה עַל דְאִשְׁתְּמָעוּ לְיַתְבֵי חֶשְׁבּוֹן גְלוֹ אִתְקְצַר חֵילֵיהוֹן עֲרָקוּ אֲרֵי קִידוּם תַּקִיף כְּאֶשָּׁתָא נְפַק מֵחֶשְׁבּוֹן וְעָבְדֵי קְרָבָא כְּשַׁלְהוֹבִיתָא מִבֵּין סִיחוֹן וְקַטִילוּ רַבְרְבֵי מוֹאָב וְיַקִירֵי בְּנֵי אִתְרְגוּשָׁא: מו וַי לְכוֹן מוֹאֲבָאֵי אֲבַדְתּוֹן עַמָא דִפְלְחִין לִכְמוֹשׁ אֲרֵי אִדְבָּרוּ בְנָךְ בְּשִׁבְיָא וּבְנָתָךְ בְּגָלוּתָא: מז וַאֲתֵיב גָלוּת מוֹאָב בְּסוֹף יוֹמַיָא אֲמַר יְיָ עַד הָכָא לְמֶעְבַּד פוּרְעָנוּת דִין מִן מוֹאָב: א לִבְנֵי עַמוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הַבְּנִין לֵית לְיִשְׂרָאֵל אִם יָרֵית לֵית לֵיהּ מָא דֵין אַחְסִין מַלְכְּהוֹן יַת אֲרַע גָד וְעַמֵיהּ בְּקִרְווֹהִי יָתִיב: ב בְּכֵן הָא יוֹמַיָא אָתָן אֲמַר יְיָ וְאַשְׁמַע לְרַבַּת בְּנֵי עַמוֹן יַבָּבוּת עָבְדֵי קְרָבָא וּתְהֵי לְתֵל צְדוּ וְיָתְבֵי כַּפְרָנָהָא בְּנוּרָא יִתּוֹקְדוּן וְיַחְסְנוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמְמַיָא דַהֲווֹ מַחְסְנִין לְהוֹן אֲמַר יְיָ: ג אֵילִילוּ יַתְבֵי חֶשְׁבּוֹן אֲרֵי אִתְבְּזִיזַת עַי צְוָוחוּ יַתְבֵי כַּפְרָנֵי רַבָּא אֱסָרוּ סַקִין סְפוּדוּ וְאִתְהַמָמוּן בְּסִיעָן אֲרֵי מַלְכְּהוֹן בְּגָלוּתָא יְהַךְ פַּלְחוֹהִי וְרַבְרְבוֹהִי

דברים קשים זה אצל זה שהפחד גורם לו לנוס והפחת מוכן ליפול בו : פחת . פוש"א בלע"ז : (מה) בצל חשבון . שהיא גבוהה ויש לה צל : עמדו . הנסים לנוח בצל אשר לא היה בהן עוד כח לנוס : מבין סיחון . מעיר סיחון כמו בן ראובן (ביהושע ט) : וקדקד . אטריפירלד"א בלע"ז ומנחם חברו לשון מקור וי"ת ויקירי לשון יקר : בני שאון . אותם שהיו מגביהים קול תפארת : (א) הבנים אין לישראל . בי"ת רפה וה"א חטף פתח שהוא ל' תמיהה : מלכם . ע"א של בני עמון מלכם שמה שנא' (מלכים ב' כ"ג) ולמלכם תועבת בני עמון : (ג) כי שודד' עי. הסמוכה לה ומארץ עמון היא : בנות רבה . רבת בני עמון : והתשוטטנה בגדרות . תרגמו יונתן ואתהממון בסיען התגודדו בחיילות פתר והתשוטטנה לשון חיילות משוטטים וגדרות לשון גדרות כאן המלאים גדרים ויש לפתור והתשוטטנה והתעוללנה בזבל גדרות כאן ל' בזיון ויבז עשו (בראשית כה) ושט עשו : תתהללי

יצא ג' סבירים יצאה וסי' השמש יצא על הארץ . כי אש יצא מחשבון . ומן אחת מהן יצא קרן אחת : ישב ה' קמצי' וסי' ישב נא עבדך ואמות . הבנים אין לישראל . אשרי האיש . ה' למבול ישב . ה' בכל צדקתיך :

מצודת ציון

כפח נטמן (תהלים קמ) : (מד) פקודתם . ענין השגחה בהבאת הרעה : (מה) ולהבה . שלהבת : מבין סיחון . מעיר סיחון וכן אבן בהן בן ראובן (יהושע טו) : פאת . עבר וצד : קדקוד . הוא גובה הראש : שאון . ענין המיה : (מו) ובנתיך . עלבון הבנה : שבות . מל' שבי הגולה : באחרית . בסוף : (א) מלכם . כך שם הגלולים של בני עמון כמ"ש ואחרי מלכם שקץ עמונים (מ"א יא) : (ב) לתל . גל ודגור כמו והיתה תל עולם (דברים יג) כי דרך החרבות להמלא בהם גלים מנפולת הבתים וכדומה : ובנותיה . הם הכפרים כמו בית שאן ובנותיה (יהושע יז) : תצתנה . ענין הבערה ושריפה כמו ואצת בשכבי היער (ישעיה ט) : (ג) רבה . היא רבת בני עמון : והתשוטטנה . ענין ההליכה הנה והנה וכן שוטטו בחוצות ירושלים (לעיל ה) : בגדרות . מחיצות

מצודת דוד

עליך מואב יבוא פחד ופחת ופח ר"ל צרות משונות ומרובות : (מד) הנס . מי שינוס ממקום הפחד : יפול וכו' . ר"ל אם ינצל מצרה אחת תדביקהו השניה ואם ימלט מהשנית ילכד בשלישית : שנת פקודתם . השגחת הבאת הרעה הראויה להם : (מה) בצל חשבון עמדו מכח נסים . ר"ל הנסים מן המלחמה משבת העדר הכח עמדו לחסות בצל חשבון כי לא יכלו לנוס עוד : כי אש וכו' . ר"ל והנה שם נפלו כי אש יצאה מחשבון ר"ל האויב יצא משם להאבידם : מבין סיחון . היא חשבון שהיתה מאז של סיחון מלך האמורי וכפל הדבר במ"ש : ותאכל . האויב האביד שארית מואב : וקדקוד . ואכלה קדקוד מואב המרימים קול שאון בגאוה ובגודל לבב ור"ל אבדו השארית וראשי העם : (מו) אבד עם כמוש . העם שעובדים לעכו"ם כמוש הנה נאבד : (מז) ושבתי . אשיב בני השבי ממואב : באחרית הימים . ר"ל אחר זמן רב : עד הנה . ר"ל עד הנה נאמר משפט פורעניות של מואב : מט (א) לבני עמון . ר"ל על בני עמון אמר כה אמר ה' וכו' : הבנים וכו' . וכי אין לישראל בנים לרשת הארץ : אם יורש וכו' . כפל הדבר במ"ש : מדוע ירש מלכם וכו' . כי כשגלו בני גד ובני ראובן על ידי מלך אשור באו בני עמון וישבו בנחלת גד ולכן אמר מדוע ירש מלכם העכו"ם שלהם את גד : ועמו . עמו של מלכם מדוע ישב בערי גד : (ב) אל רבת . היא היתה עיר המלוכה של בני עמון : תרועת מלחמה . מן הכשדים שיבואו עליהם וילכדוה : לתל שממה . למקום תל שממון : ובנותיה . הכפרים הסמוכים לה החונים נשרפות באש : וירש ישראל . ר"ל ועוד יבוא זמן אשר ישראל יירשו בני עמון בהמה עתה יורשי ישראל וזה הייעוד יהיה בימי המשיח : (ג) הילילי חשבון . אתה חשבון שהוא מארץ מואב הילילי כי כבר שודדה עי שהוא מארץ בני עמון יבוא לחשבון כי מן עי יבוא לחשבה ללכדה . הנוהגת בקים . דרך אבל לצער ולספוד על אבדן רבה : והתשוטטנה בגדרות . היו שטים הנה והנה

לג ונאספה שמחה וגיל מכרמל
ומארץ מואב ויין מיקבים השבתי
לא ידרך הידד הידד לא הידד:
לד מזעקת חשבון עד אלעלה עד
יהץ נתנו קולם מצער עד חרנים
עגלת שלשיה כי גם מי נמרים
למשמות יהיו: לה והשבתי למואב
נאם יהוה מעלה במה ומקטיר
לאלהיו: לו על כן לבי למואב
כחללים יהמה ולבי אל אנשי קיר
חרש כחללים יהמה על כן יתרת
עשה אבדו: לז כי כל ראש קרחה
וכל זקן גרעה על כל ידים גדדת
ועל מתנים שק: לח על כל גגות
מואב וברחבתיה כלה מספד כי
שברתי את מואב ככלי אין חפץ
בו נאם יהוה: לט איך חתה הילילו
איך הפנה ערף מואב בוש והיה
מואב לשחק ולמחתה לכל
סביביו: ס כי כה אמר יהוה הנה כנשר
ידאה ופרש כנפיו אל מואב: מא נלכדה הקריות
והמצדות נתפשה והיה לב גבורי מואב ביום ההוא
כלב אשה מצרה: מב ונשמד מואב מעם כי על
יהוה הגדיל: מג פחד ופחת ופח עליך יושב מואב

לג ותתכניש ביע וחדוא
מכרמלא ומארע מואב
ותמר ממעצריא אבטלית
לא יעצרון עיצורין ולא
ירימון בקלהון: לד מצוחת
חשבון עד אלעלה עד יהץ
אשתמע קלהון מצוער עד
חורונים עגלת תלתית
רבתא ארי אף מי נמרים
לצדו יהון: לה ואבטיל מן
מואב אמר יי מקריב קורבן
על במתא ומסיק בוסמין
לטעותיה: לו על כן בלבהון
מואבאי ככינורא המן
ולבהון על אנש כרך
תוקפיהון כזמר אבובין דוי
על כן שאר נכסיהון דקנו
יתבזזון: לז ארי כל שער
ריש נתר וכל דקן גלוח על
כל סיען מתהממין על חרצין
סק: לח על כל אגריהון
דמואבאי וברחוביהון כולהון
עבדין מספדא ארי תברית
ית מלכות מואב כמנא
דלית צרוך ביה אמר יי:
לט איכדין אתברו אילילו
איכדין אחזרו קדלהון
מואבאי בהיתו ויהון
מואבאי לחוך ולתביר לכל
סחרניהון: מ ארי כדנן אמר
יי הא כנשרא דמשתדי כן
יסק מלך במשריתיה וישרי על מואב: מא ותתכביש כרכא ומצדתא יתאחדן יהי לב גבריהון
דמואבאי ביומא ההוא כלב אתתא דעקא לה בחבלהא: מב וישתיצון מואבאי מלמהוי עם ארי
על עמיה דיי אתרברב: מג רחלא וכומצא ומצדא עלך יתיב

ג׳ | ג׳ | ג׳ | ג׳ | ג׳ חסר | ג׳ | וי״נ | ח׳. ג׳ | ב׳ בפסוק | ג׳ | ג׳. ב׳ חד מ״ל | ג׳ | ג׳ | ו׳כפסס ככיס׳ | ג׳ | ח׳ כלישנא | ס׳. ג׳. ל״א

רשי

והגד״י דגושה: (לג) ונאספה. וכלתה שלא תראה: לא ידרוך. ענבים בקול ענות הידד בשמחה כאשר היו עושים: הידד לא הידד. ההידד שיצעקו לא יהי הידד הראשון כי אם הידד של מנוסת חרב: (לד) עגלת שלישיה. מדינה נברתנית: (לו) על כן יתרת עשה. על אשר גאוה עשה לכך אבדו: (לז) גדדות. שריטות: (לט) איך חתה הילילו. הילילו עליה ואמרו איך חתה: (מ) כנשר ידאה. האויב אל מואב: ידאה. יעוף: (מא) הקריות. שם העיר: (מג) פחד ופחת. אלו ג׳ דברים

ערים ושכנו בסלע: מזעקת ג׳ וסים׳ חשבון עד אלעלה. אטם אזנו מזעקת דל. מזעקת מושל בכסילים: עגלת ה׳ בקריאה וסי׳ בשמואל א׳ סי׳ י״ו: שלשיה ג׳ בקריאה וסי׳ בישעיה סי׳ ט״ו: על כן ז׳ פסוקים בקריאה אית בהון על אל על וסי׳ וישכב שמשון עד חצי הלילה. ויתמודד על הילד שלש פעמים. ועברו גוים רבים על העיר. שלח על כל הגולה. על כן לבי למואב. לשלול שלל ולבז בז. ויתן שרי מלחמות רד״ה: כלב ה׳ בקריאה וסי׳ אשר לבו כלב האריה. הנה כנשר יעלה. נלכדה הקריות והמצדות. ותתן לבך כלב אלהים. וחברו תתן את לבבך:

רדק

ובוזזים: (לג) ונאספה. ובישמים ונאסף וסי׳ יאסף משה אל מקום א׳ או פירושו ענין כליון מן אסוף אסיפם: ומכרמל. מקום שדות וזרעים ועלי פרי: ידרוך. פירוש לא ידרוך הדורך כמו שהוא בימינו: הידד הידד לא הידד. הוא קריאת הדורכים בעת הדריכה אומר הידד שהיה מנהג הדורכים לקרוא עתה לא יקראו ות״י לא יעצרון עיצורין ולא ירימון בקלהון: (לד) מזעקת. עגלת שלשיה. עגלה כמו עגלה בת״ו במקום ה״א וכן ומועכה לו לאדם לך אף גילה ורנן אל תתני שוגה לך והדומים להם שכתבנו בספר מכלול ופירוש שלישיה גדולה או בת שלש שנים כי היא בסוכה וכך היתה מואב מלאה כל טוב כבלא עליה הרעה ואמר כי מצוער ועד חורונים הלך מואב בכוך וזעקה ויונתן תרגם עגלת תלתית רבתא: למשמות יהיו. ונמרים שם מקום בארץ מואב ואמר שיהיו למשמות כיון שאין שם יושבים כאילו אין שם מים ואין שם ירק ועשב כי יושבי הארץ מהם נהרגו ומהם ברחו: (לה) והשבתי מעלה במה. מעלה בבמה קרבן על הבמה: (לו) על כן לבי למואב. מדבר הנביא על לשון העם שאמר כל אחד מהם כך: על כן יתרת עשה אבדו. הפי״ו במקום ה״א כמו שכתבנו במלת עגלת אמר על כן לבי יהמה כי יתר ההמון והממון שקנה אבדו ועשה חסר מלת אשר כאילו אמר אשר עשה וכן לעם עליו אשר עליה הדרך ילכו בה אשר ילכו בה: (לז) כי כל. אמר קרחה בראש כי כן דרך בני אדם שמולשין שער ראשיהם על אבל וכן אמר וכל זקן גרועה כי הזקן תפארת הפנים ובעת האבל יגלח האדם אותה לנסיר תפארת פניו וכן אמר מגולחי זקן וקרועי בגדים וכן תרגם יונתן וכל דקניהון גלות ולא אמר כל זקן מגולחת ואמר גרועה לגנאי: על כל ידים גדודות. הם:ם מנותה חלושה וענינו שריטות בבשר וכן לא תתגודדו: (לח) על כל גגות מואב. בגגות יעשה מספד בגגות שירואם בני אדם וכן ברחובות: (לט) איך חתה. מלביל בכ׳ שפתין לשון עבר: הילילו. לווי או עבר: איך הפנה ערף. איך הפנה ערפו לנוע מפני אויביו ולא עמד בפניהם: בוש. פעל עבר על משקל כבקר אור כשהפנה ערף היה לו בשת לפי שהיה לבחוק והוא היה שוחק על ישראל בגלותם: (מ) כי כה. כנשר ידאה. האויב יעוף כנשר ויבא מהרה עליהם והאויב הוא נבוכדנצר: (מא) נלכדה הקריות. הקריות לשון רבות ואמר נלכדה לשון יחידה כי

כל הקריות ילכדו תחשב כעיר אחת וכן והמצדות נתפשה על זה הדרך והקריות הם הערים שהם במישור והמצדות הם שהם במקום גבוה. ויתכן לפרש הקריות שם עיר מערי מואב וכן מצאנו על קריות וגו׳ בגרה ואע״פ שנכנסה עליו ה״א הידיעה הנה כמוהו בקרקר הכסוב וי״ם והמכבים כרכא ומצדתא יתאחדן: כלב אשה מצרה. שהיא בצרה בעת חבלים לבה כמוס מכאב: אנך

מצודת דוד

ביתה מקום מרבית נפנים: נטישותיך. הנטישות מגפיך עברו את הים רצה לומר הגולים גלו למרחוק: עד ים יעזר נגעו. היו מגונעים ונגפים עד הים הסמוך ליעזר: על קיצך. על פירות הקיץ ועובי הגפן הנה האויב השודד: (לג) ונאספה. מעתה כלה שמחה מן הכרמל כי לא תגדל שם מאומה: לא ידרוך הידד. לא ידרכו ענבים בקול ענות הידד (דרך דורכי הענבים לצעוק הידד לזרז זא״ז וכן נאמר הידד כדורכים יענה לעיל כ״ה): הידד לא הידד. ר״ל הנה מאז היה נשמע קול הידד אבל מעתה לא ישמע קול הידד וכפל הדבר לחזק: (לד) מזעקת חשבון. ר״ל מן הזעקה של חשבון עד אלעלה הנה נתנו קול רם להיות נשמע עד יהץ: מצוער. ר״ל וכן מן הזעקה של צוער עד חורונים שהיה נשמע עד יהץ: עגלת שלישיה. ר״ל כן יגדל בך הזעקה אתה ארץ מואב מדינה חשובה כעגלה השלישית לבכור המעולה ביותר: מי נמרים. מי נהר נמרים יהיו שממה ר״ל יחרבו מימיה ולפי שבכל בבת ארץ מואב בערבה שמן ודשן לכן אמר במרבבה ביחרב מימיה ותכלה המרעה: (לה) מעלה במה. לא יהיה מי מעלה עולה על הבמה ומקטיר לאלהיו כי יהיו מרודים בגלות: (לו) על כן. בעבור גודל המרבון ואמר בלשון מואב: כחלילים. כהמיית החלילים כן יהמה לבי על חורבן מואב: אל אנשי קיר חרש. על כן. על אשר יתרון העושר ומרבית ההון שקבץ את הכל אבדו: (לז) קרחה. כי ימרטו שערות ראשם ויגלחו זקנם: גרועה. יתלשו השערות ויחסר מהם: גדודות. שריטות בבשר מחמת צער ואבל: שק. כיסוי שק וגם הוא ענין צער ואבל: (לח) כולה מספד. בכולם ישמע קול מספד: אין חפץ בו. אין בו צורך: (לט) איך חתה הילילו. בילילה יאמרו איך חתה. איך הפנה עורף מו׳ האויב בעת נסה והנה נתביים: לשחוק. כל סביביו ישחקו עליו והוא יהיה להם למחתה ופחד כי ימדו שלא יקרה להם כמקרהו: (מ) כנשר ידאה. האויב ישיפ כנשר ויפרוש כנפיו לבוא אל מואב ר״ל חיש קל יבוא וכנשר המשיפ: (מא) נלכדה הקריות. ר״מ מהמעריס תהיה נלכדה וכ״ה המהמגדלים תהיה נתפשה: כלב אשה מצרה. כמו לב האשה בשעת מצרה כי אז נשברה לבה עד מאד: (מב) מעם. מהיות עוד עם: כי הגדיל. דבר גדולה לבזות כלפי מעלה בעת גלו ישראל כי אמר אז שאין יכולת בהמקום לעזר את עמו: (מג) פחד וכו׳.

מצודת ציון

חניס כמו על פני כל אחיו נפל (בראשית כה): (לג) ונאספה. ענין כליון כמו אסוף אסיפם (לעיל ח): וגיל. ענין שמחה: מכרמל. כן יקרא מקום שדות וכרמים: מיקבים. כן יקראו הבורות שהיין יורד בהם כמו וגם יקב חצב בו (ישעיה ה): השבתי. ענין בטול ומניעה כמו שבת נוגש (שם יד): ידרוך. הדרך לדרוך ענבים ברגל להוציא היין: הידד. הוא קריאה הדורכים: (לו) כחלילים. הם כלי נגון וכן ושרים כחוללים (תהלים פז): יהמה. מל׳ יתרון והוא ענין רבוי: עשה. ענין קבוץ ואסיפה וכן וישראל עושה חיל (במדבר כד): (לז) קרחה. ענין מריטת השער: גרועה. מלשון גרעון וחסרון: גדודות. ענין שריטה כמו עד שפך דם עליהם (מלכים א׳ יח): (לח) חפץ. ענין רצון וצורך: (לט) חתה. ענין שבר: הפנה. ענין סבוב: עורף. הוא מול הפנים: ולמחתה. לפחד: (מ) ידאה. ענין עפיפה. וכן כאשר ידאה הנשר (דברים כח): (מא) הקריות. הערים כמו תעלה קריה (מלאכי יא) והמצדות. ענין מגדל ותבצר כמו וישב דוד במצודה (שמואל ב ה): נתפשה. ענין לכידה: מצרה. מלשון צר ואבן: (מג) ופחת. בור ומחלה כמו באחת הפחתים (שם טו): ופח. ענין רשת כמו ספח

(כד) קריות. כם עיר : ורחוקות והקרובות. הרחוקות הם שעל הגבולים והקרובות הם אשר בתוך הארץ : (כה) נגדעה קרן מואב. מלכות מואב ולפי שהקרן היא גבוה על כל אברי הבהמה נקראת המלכות קרן שהיא גבוהה בממלכה על כל העם וכת"י מלכות : וזרעו. וחילו כי הם זרוע המלך וכחם והוקם כמו וזרועות הנגב וכן תרגם יונתן ושלטניהון אתברו : (כו) השכירוהו. על דרך משל אשר נאמרים בשכרות כוס התרעלה : כי על ה' הגדיל. כשבאו בארץ ישראל הגדילו פיהם עליהם ועל ה' שאמרו שלא יוכל להצילם ות"י ארי על עמא דה' אתרברבו וכן אמר בנבואת צפניה כי חרפו ויגדילו על עם ה' צבאות : וספק מואב בקיאו. לפי שהמשילו לשכור אמר וספק בקיאו רוצה לומר כמו שהשכור מתגולל ומתהפך מצד אל צד בהקיאו היין ששתה וספק כנופו לארץ כן יעשה מרוב צרותיו ותרגם יונתן וידדשון מואבאי באתריהון ויהיה קיאו גם כסלם ריבו דינו : והיה לשחוק גם הוא. כמו שישחקו על השכור ואמר גם הוא כמו שהוא שחק ולעג על ישראל כן ישחקו וילעגו עליו גם הוא : (כז) ואם לוא השחוק היה לך ישראל. בדרך השאלה אמר אם לא היה לך לישראל לשחוק כן תהיה אתה לשחוק : אם בגנבים נמצאה. השאלת ישראל בגנבים שהשחקו עליו כמו שישחקו ויריעו על גנב כמו שאמר ויריעו עליהם כגנב : כי מדי דברך בו התנודד. כי בכל עת שהיית מדבר בו על גלותו היית מתנודד כאדם השמח בדבר ומתנודד בעבורו בעצמו ומכרכר ות"י ועל דחדיתון על תבירוהי דישראל וגו' כמשמעו : (כח) עזבו. והיו כיונה תקנן בעברי פי פחת. כמו היונה שמשים קנה בצדי הפחתים כדי שלא יקחו בני אדם אותם ואת האפרוחים כי מפני הפחת לא יוכלו לעבור אליה ופחת היא הבירה ובורה עמוקה ותרגום כי כרו שוחה ארי כרו שחת ויונתן תרגם והוו כיונה דשבקא פום שובכה ונחתא ושריא בארעית גובא : (כט) שמענו. מאמר הנביא בלשון האומות שיאמרו על מואב כן שמענו שהיה מתגאה מואב מאד בעודו בשלותו וכפל לשון הגאוה כמה פעמים לרוב הגאוה : (ל) אני ידעתי. עברתו שהיה מתעבר ומתקצף נגד דבר על הגוים שכניו מרוב גאותו : לא כן בדיו. אני ידעתי כי לא יתקיימו דברי בדיו שהיה מדבר בגאותו כן וכן אעשה : ואני ידעתי נאם ה'. פי' לא יתקיימו דברי בדיו שהיה אומר בגאותו כי לא תבא עליו הרעה : כן בדיו. אמת כמו כן בנות צלפחד דוברות : לא כן עשו. בני מואב כמו שחשבו ויונתן תרגם קדמי גלן אמר ה' עובדי רברבניהון ולא תקנין יקריהון

ומודעמות בה : (כו) השכירוהו. השקוהו תרעלה עד שיתכר : גם הוא. כמו שהיה שחוק לו : (כז) תתנודד. היית מניד בראשך ומתלוצץ על חרבנו. ל"א כי מדי דברך בו שהיית מתרונן על חרבנו אתה מתנודד לצאת בגול' וכת"י על דאסגיתון עליהון פתגמין בכן תטלטלון : (כח) בעברי פי פחת. מקום שהמים כורין תחת גידודי שפת הנחל הגבוהים וכשהנחל מתמעט נמצא' הגומא ריקנית והיונה מקננת באחת מעברי הגומ' וכשהנחל רבה שוטף את הקן והיא נודדת משם כך שמעתי ויונתן לא תרגם כן והוה כיונא דשבקא פום שובכה ונחתא ושריא בארעית גובא : (ל) עברתו ולא כן. שנאתו לישראל לא באמת ולא במשפט : בדיו. גבוריו : לא כן עשו. לא כגמול השיבו לזרע אברהם שנלחם עם המלכים והציל את לוט אביהם : (לא) קיר חרש. עיר מארץ מואב : יהגה. נוגת כיונים הוגים : (לב) מבכי יעזר אבכה לך. כשנאמרה נבואה זו כבר חרבה יעזר והיא סמוכה למואב. אבכה לך. אבכה בשבילך דוגמת אותו בכי כי גם את תחרבי כמוהו : הגפן שבמה. ארץ כרמים היתה : נטישותיך. לפי שדימה אותה לגפן דימה את גבוריה לנטישות הגפן : עברו ים. הלכו בגולה : קיצך. לשון קיץ תאנים וקצך שהיא לשון קץ אין בו יו"ד והגד"י

מֵעוֹן׃ כד וְעַל־קְרִיּוֹת וְעַל־בָּצְרָה
וְעַל כָּל־עָרֵי אֶרֶץ מוֹאָב הָרְחֹקוֹת
וְהַקְּרֹבוֹת׃ כה נִגְדְּעָה קֶרֶן מוֹאָב
וּזְרֹעוֹ נִשְׁבָּרָה נְאֻם יְהוָה׃
כו הַשְׁכִּירֻהוּ כִּי עַל־יְהוָה הִגְדִּיל
וְסָפַק מוֹאָב בְּקִיאוֹ וְהָיָה לִשְׂחֹק
גַּם־הוּא׃ כז וְאִם ׀ לוֹא הַשְּׂחֹק הָיָה
לְךָ יִשְׂרָאֵל אִם־בְּגַנָּבִים נִמְצָאָה כִּי־
מִדֵּי דְבָרֶיךָ בּוֹ תִּתְנוֹדָד׃ כח עִזְבוּ
עָרִים וְשִׁכְנוּ בַּסֶּלַע יֹשְׁבֵי מוֹאָב
וִהְיוּ כְיוֹנָה תְּקַנֵּן בְּעֶבְרֵי פִי־פָחַת׃
כט שָׁמַעְנוּ גְאוֹן־מוֹאָב גֵּאֶה מְאֹד
גָּבְהוֹ וּגְאוֹנוֹ וְגַאֲוָתוֹ וְרֻם לִבּוֹ׃
ל אֲנִי יָדַעְתִּי נְאֻם־יְהוָה עֶבְרָתוֹ וְלֹא־
כֵן בַּדָּיו לֹא־כֵן עָשׂוּ׃ לא עַל־כֵּן עַל־
מוֹאָב אֲיֵלִיל וּלְמוֹאָב כֻּלֹּה אֶזְעָק
אֶל־אַנְשֵׁי קִיר־חֶרֶשׂ יֶהְגֶּה׃ לב מִבְּכִי
יַעְזֵר אֶבְכֶּה־לָּךְ הַגֶּפֶן שִׂבְמָה
נְטִישֹׁתַיִךְ עָבְרוּ יָם עַד יָם יַעְזֵר נָגָעוּ
עַל־קֵיצֵךְ וְעַל־בְּצִירֵךְ שֹׁדֵד נָפָל׃

כד וְעַל קְרִיּוֹת וְעַל בָּצְרָה וְעַל
כָּל קִרְוֵי אֲרַע מוֹאָב דְּרְחִיקִין
וּדְקָרִיבִין׃ כה אִתְקַטָּפַת
מַלְכוּת מוֹאָב וְשִׁלְטָנֵיהוֹן
אִתְּבָרוּ אֲמַר יְיָ׃ כו אַיְתָא
עֲלֵיהוֹן עָקָא וִיהוֹן דָּמָן לְרַוְיָא
אֲרֵי עַל עַמָּא דַּיְיָ אִתְרַבְרְבוּ
וִיַדְדְשׁוּן מוֹאֲבָאֵי בְּאַתְרֵיהוֹן
וִיהוֹן לְחָיִיב אַף אִינוּן׃ כז וְעַל
דַּחֲדִיתוּן עַל תְּבִירֵיהּ
דְּיִשְׂרָאֵל בִּדְרָא חֲטוּ לְכוֹן
כְּאִלּוּ בְגַנָּבִין אִשְׁתְּכָחוּ וְעַל
דְּאַסְגֵּיתוּן עֲלֵיהוֹן פִּתְגָמִין
בְּכֵן תְּטַלְטְלוּן׃ כח שְׁבָקוּ
וּשְׁרוּ בְּכֵיפָא יָתְבֵי מוֹאָב
וַהֲווֹ כְּיוֹנָה דְּשַׁבְקָא פּוּם
שׁוֹבְכָא וְנָחֲתָא וְשָׁרְיָא
בְּאַרְעִית גּוּבָא׃ כט שְׁמַעְנָא
בְּרַבְרְבֵי מוֹאָב דְּמִתְגָּאָן לַחֲדָא
רַבְרְבֵיהוֹן וּמְפַנְּקֵיהוֹן
וְגֵיוְתָנוּתְהוֹן וְרָמוּת לִבְּהוֹן׃
ל קֳדָמַי גְּלַן אֲמַר יְיָ עוֹבָדֵי
רַבְרְבָנֵיהוֹן וְלָא תַקְנִין
יְקָרֵיהוֹן לָא כִּדְכָשַׁר עֲבָדוּ׃
לא עַל כֵּן עַל מוֹאֲבָאֵי מְיַלְלִין
וְעַל מוֹאֲבָאֵי כּוּלְהוֹן מְצַוְּחִין
עַל אֱנָשׁ כְּרַךְ תּוּקְפְּהוֹן דָּוָן׃ לב בְּכֵן כְּמָא דְּאַיְתִיתִי מַשְׁרְיָן עַל יַעְזֵר כֵּן אַיְתֵי
קָטוֹלִין עַל שִׂבְמָא מְטַלְטְלָךְ גַּזוּ עֲבָרוּ יַמָּא עַד יַם יַעְזֵר מְטוּ עַל חַצְדִּיךְ וְעַל קִטָּפִיךְ בָּזוֹזִין נְפַלוּ׃

בקיאו ב' ומ"ל וסימ' כהתעות שכור בקיאו. וספק מואב בקיאו והיה לשחוק : והיו ו' וסימ' התחזקו והיו לאנשים פלשתים. תחזקנה ידיכם ותיו לבני חיל. הקיפו הלוים את המלך סביב דד"ה. נודו מתוך בבל. והקפתם אל המכך סביב דמלכים. עזבו

ולא כדכשר עבדו ואנחנו בפירושנו קרבנו מלת בדיו עם כן ואע"פ שהאתנח במלת כן וכן דעת יונתן וכן הוא הטעם בפסוק של ישמעאל ואם נפרשו על דרך הטעם ועברתו לא כן לא נתקיימה עברתו : (לא) על כן על מואב איליל. הנביא מדבר על לשון עם מואב : קיר חרש. שם עיר מערי מואב וכישעיה קיר חרשת : יהגה. יהגה מואב ויהגה הוא ענין לשון הגה בקול ויללה וכן אהגה כיונה ויונתן תרגם קיר חרש כרך תוקפהון ותרגם יהגה דוון : (לב) מבכי. יאמר אשר עם ערי מואב כשישמעו בכי עם יעזר : אבכה לך. כלומר כמבכך הגפן שבמה כי ידעתי כי כן יהיה לך כמו ליעזר ואלה הערים סוכר למואב בכבר לקחום ישראל מיד האמורי כמו שכתוב בתורה אבל כשגלו ראובן וגד חזרו מואב ויבנו בהם והגפן שבמה כמו שארץ כנען חשב הכמשך פי' שנגן גפן שבמה וכבר פי' בספר ישעיה כי גפן משל על העם שיהרגו האויבים מקצתם ויוליכו בגולה מקצתן וזהו שאמר נטישותיך עברו ים והנטישות הם פארות הגפן המתפשטות והם משל על הגוים : על קיצך ועל בצירך. וכישעיה על קיצך ועל קצירך הוא פירוש הקיץ לחים ויבשים וכן הקציר והבציר היו הם האויבים שולחים ובוזזים

מצודת ציון

קרן מגיחו (מ"א כ) : השכירוהו. מלשון שכור : וספק. ענין הכאה והכפה כמו ויספוק את כפיו (במדבר כד) : בקיאו. הוא המאכל המוזר דרך הפה : (כז) מדי. מתי כמו מדי דברי בו (לעיל לא) : התנודד. מלשון הנדה והנעה : (כח) תקנן. מלשון קן והוא מדור העופות כמו ודרור קן לה (תהלים פד) : בעברי. מלשון עבר וצד : פחת. בור ופחיתה כמו באחת הפחתים (ש"ב יז) : (כט) גאון וגאותו. מלשון גאוה : (ל) עברתו. מלשון עברה וזעם : בדיו. דבר בוז הבדוי מן הלב וכן אשר בדא מלבו (מ"א יב) : (לא) קיר חרש. שם מקום : יהגה. ענין המיה וכן אהגה כיונה (ישעיה לח) : נטישותיך. ענין ענפים כמו ואת הנטישות הסיר התז (שם יח) : נגעו. מלשון נגע ור"ל נגשו וכן ויגעו יהושע וכל ישראל (יהושע ח) : קיצך. פירות הקיץ : בצירך. כן נקרא תלישת ענבי הגפן כמו ואת ענבי נזירך לא תבצור (ויקרא כה) : נפל. ענין חניה

מצודת דוד

המקום נתביישה כי גם היא חתה ונשברה ולכן עשי יללה וזעקי במר נפש : הגידו בארנון. העומדת בגבול ארץ מואב : (כא) ומשפט בא. משפט אלהים בא אל הערים היושבים בארץ המישור וחזר ופירש אל חולן וכו' והם שמות מקומות : (כד) הרחוקות והקרובות. הרחוקות מארנון והקרובות לה : (כה) נגדעה. נכרתה ממשלת מואב וכח זרועו נשבר : (כו) השכירוהו. מאמר הנביא אל מול האויב תנו למואב הרבה שכר ויין למען ישתכר ר"ל הביאו עליו בלבול הדעת להיות כמו השכור : כי על ה' הגדיל. ר"ל שדבר גדולות על ה' לבזות כלפי מעלה ולומר שלא היה בידו להושיע את עמו : וספק. וכאשר ישתכר יתגולל ויהפך לתוך עצמו בארץ על המאכל שהקיא כדרך השכור ור"ל ישיגהו האבדון והכליון בעבור בלבול הדעת ולפי שהמשילו לשכור אמר לשון הנופל בשכור : גם הוא. כמו שהיו לו ישראל לשחוק בעת גלו לבבל כן יהיה גם הוא לשחוק : (כז) ואם לא. וכי לא היה לך ישראל לשחוק האם היה נמצא בחבורת גנבים לשחק בו אשר מתי שדברת ממנו היית מניד בראשך בדרך לעג כאילו היה נמצא בחבורת הגנבים : (כח) עזבו ערים. לכן בגמול זה אתם יושבי מואב עזבו הערים וצאו משם והסתירו לשכון על הסלע והיו כיונים. ר"ל שמה תהיו בטוחים מן האויב כי לא יוכל לקרב אליכם ותהיו א"כ כיונה המושבה לעשות קן בעברי פי הפחת לבל יוכלו אנשים לקרב אליה מפני הפחת : (כט) שמענו. מאמר הנביא בשם העמים הנה שמענו את גאון מואב אשר נתגאה מאד : גבהו וגו'. כפל הדבר רבת פעמים לפי מרבית הגאוה : (ל) עברתו. מה שברוב גאותו הוא ממלא עברה על העמים להשמיד ולאבד : ולא כן. אבל לא כן יהיה כי אין לאל ידו : בדיו. הדברים שהוא בודה מלבו ומגזם לא עשו כן כי לא יעלה בהם ולא יקיים מחשבתו : (לא) על כן. הואיל וגאה מאד והושפל גאותו לכן איליל על מואב ואמר הנביא בלשון אנשי מואב שהם ילילו : ולמואב כולה. על כל מואב אזעק : יהגה. ר"ל לבי יהגה ויהמה : (לב) מבכי יעזר. מענין הבכי שבכיתי על אבדן יעזר. בזה הענין עצמו אבכה בעבורך על אבדן נטעי בשמה היפה

יא שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא
אל־שמריו ולא־הורק מכלי אל־
כלי ובגולה לא הלך על־כן עמד
טעמו בו וריחו לא נמר: יב לכן
הנה־ימים באים נאם־יהוה
ושלחתי־לו צעים וצעהו וכליו
יריקו ונבליהם ינפצו: יג ובש מואב
מכמוש כאשר־בשו בית ישראל
מבית אל מבטחם: יד איך תאמרו
גבורים אנחנו ואנשי־חיל למלחמה:
טו שדד מואב ועריה עלה ומבחר
בחוריו ירדו לטבח נאם־המלך
יהוה צבאות שמו: טז קרוב איד־
מואב לבוא ורעתו מהרה מאד:
יז נדו לו כל־סביביו וכל ידעי שמו
אמרו איכה נשבר מטה־עז מקל
תפארה: יח רדי מכבוד ישבי
בצמא ישבת בת־דיבון כי־שדד
מואב עלה בך שחת מבצריך:
יט אל־דרך עמדי וצפי יושבת
ערוער שאלי־נס ונמלטה אמרי
מה־נהיתה: כ הביש מואב כי־
חתה הילילי | וזעקי הגידו בארנון
כי שדד מואב: כא ומשפט בא
אל־ארץ המישור אל־חלון ואל־
יהצה ועל־מופעת: כב ועל־דיבון
ועל־נבו ועל־בית דבלתים: כג ועל־
קריתים ועל־בית גמול ועל־בית

ושבי ק' · הלילו ק' · וזעקו ק' · מיפעת ק'

וליס דמנע חרביה מקטול:
יא שקן מואבאי מזעוריהון
ושקטין אינון על נכסיהון
ולא אתגליאו מאתר
לאתרא ובגלותא לא הליכו
על כן אוריכו שליתא נכסיהון
כחמרא דנטיר על שמריה
וריחיה לא פג: יב בכן הא
יומיא אתן אמר יי ואשלח
עליהון בזזין ויבזזונון
ונכסיהון ירוקנון וטוב
ארעהון ינמרון: יג ויבהתון
מואבאי דפלחין לכמוש
כמא דבהיתו בית ישראל
מבית אל רוחצנהון:
יד איכדין תמרון גברין
אנחנא וגברין דחילא
למעבד קרבא: טו אתבזיזו
מואבאי וקרויהון חרובא
ושפר עולימיהון יתמסרון
לקטלא אמר מלכא יי
צבאות שמיה: טז קריב
תברהון דמואבאי למיתי
ובשתהון מוחיא לחדא:
יז דוו עלוהי כל סחרנוהי
וכל ידעי שמיה אמרו איכדין
אתבר מלך מבאיש שלטון
מעיק: יח חותי מיקרא ותיבי
בצחיא מלכות כנשתא
דדיבון ארי בזוזין אתו על
מואב סליקו עדך חבילו
כרכיך: יט על אורחא קומו
וסכו דיתבין בערוער
שאילו למערקיא
ולמשיזביא אמרו מה הוה
על תברא דיכי: כ בהיתו
מואבאי ארי אתברו אילילו וצוחו חוו בארנון ארי אתבזיזו מואבאי: כא ועבדי
פורענותא מטו לארע מישרא לחולון וליהץ ועל מיפעת: כב ועל דיבון ועל נבו
ועל בית דבלתים: כג ועל קריתים ועל בית גמול ועל בית מעון:

רשי

שליחותו של מקום: (יא) לא נמר. לא נחלף: (יב) צועים. מריקים וכן מהר צועה להפתח (ישעיה נ"א) הוא הלוך המטוים בטלטול: וכליו. כליותיהם של מואבים: ונבליו. ונאדו כמו איכה נחשבו לנבלי חרש (איכה ד') כל נבל ימלא יין (לעיל יג): (יג) מכמוש. אשר בטחו בו: מבית אל: עגל הזהב: (יז) נדו. לשון קינה כמו אל תנוד לו: (יט) שאלי נס ונמלטה. שאלי זו הנסים והנמלטים מתואב מה נהיתה אם נמלט כלום משחית: (כא) ומשפט בא. ופורענות

איכה י"ו בקריאה וסימן נמסר בריש מגלת איכה: ישבת ה' חס' וסי' ואם על המשכב הוא. והיא ישבת בירושלים. הנני אליך ישבת העמק. רדי מכבוד. חמשי ושארי על בבל הישבת על מבואות ים. והנה כל הארץ ישבת ושקטת. בהיות ירושלים ישבת ושלוה. וחד מנהון היושבת דמבואות ים. וחד ישבת ובחומה היא ישבת:

תולדות אהרן שאנן מואב. בכת קמה מגלה יב:

רד"ק

לפי שהלא הזכיר את ישראל ואמר אל תלך את מואב ושם הרמישו לעשות לשם: מלאכת ה'. כי מהשם שבא לשם אלה הלרים מאשר הרע לישראל וסרוב גאותו לרוב שלומו עד שהגדיל על ה' כמו שאומר: רמיה. מי שהוא מרפה ידו מהרע לשם והפל הקללה לחוק הענין: (יא) שאנן מואב. הנו"ן הראשונה כי הוא לשון עבר: ושקט הוא אל שמריו. כמו על שמריו ודימה אותו ליין שעומד על שמריו והוא היין הטוב כי כשהם היין מכלי אל כלי ילך ריחו וטעמו ומואב גם כן לא גלה עדיין ועמד שוקט בארצו: לא נמר. פרשו נמר על משקל נסב והוא מבנין נפעל והדגש לפי מקומו נחלף. או פי' ענין רפיון וחלישות כתרגומו לא פג וכן על כן הטוב תורה אל תהי הוגה לך ויפה לבו וכן בדברי רבותינו ז"ל ויתוש דלמא פייגא דמפייסו דגזורה כלומר שמא שהלש דעת הגזור וכן אמרו גוף קשה יין מפיגו כלומר מחלישו ומפיג כחו וכן פי' לא נמר לפי תרגומו כלו' שלא נחלש כח היין וריחו: (יב) לכן הנה ימים באים. צועים וצועוהו. צועים מן הקל וצועוהו מן הדגוש ועניינו מגלים ומסיעים אותו ממקומו שהי' בו שוקט עד הנה וכן צועה כרוב כמו ותרגם יונתן בזוזין ויבזזונן: וכליו יריקו. לפי שהמשיל אותו ליין שלא הורק מכלי אל כלי אמר וכליו יריקו. ונבליהם ינפצו שבהם היין כמו ונבל יין ינפצו אותם וישברו אותם וזה דרך משל כמו שפירשנו ותרגם יונתן ונכסיהון ירוקנון וטוב ארעהון ינמרון. ואדוני אבי ז"ל פירש ינפצו כמו יריקו מתרגום ותער כדה ונפצת והוא בפעל ענין לחוק: (יג) ובוש מואב מכמוש. שהיו בוטחים בכמוש אלהיהם: מבית אל מבטחם. שהיו בוטחים בעגל שהיה בבית אל מבטחם בעגל העו"ף ומה שסמך להם לישראל להודיעם כי מה שקרנו לישראל לא בצדקתם אלא בעון ישראל שבטחו בבית אל: (טו) שדד מואב ועריה עלה. כבר פירשנו כי מנהג הלשון לדבר פעם לשון זכר ולשון נקבה כי ידבר לשון זכר כנגד העם ויבא לשון נקבה כנגד הכנסיה ופי' עלה נפסק רוצה לומר המון עריה נפסק וכן יעלו עלה כעלות גדיש ותרגם יונתן וקרויהון חרבא ואדוני אבי ז"ל פירש ועריה עלה השודד: (יח) רדי מכבוד. מהכבוד שהיית בו שלא היית חסרה דבר: ושבי בצמא. רוצה לומר שבי בגלות שתהיי צמאה לכל טוב ישבי כתיב וקרי ושבי והכתיב ר"ל שהיה מיושבי בצמא: (יט) אל דרך. כמו על דרך וכן אל ההרים לא אכל: שאלי נס ונמלטה. אומר ליושבי ערוער שתעמוד על דרך ותשאל הנסים והנמלטים משאר ערי מואב שבא להם תחילה השודד ותשאל מה נהיתה כלומר מה רעה נהיתה להם ואמר נס ואמר נמלטה כלומר אם איש ואם אשה: ונמלטה. מלעיל והוא נפעל עבר כלומר ואשר נמלטה: (כ) הגידו בארנון. כי ארנון גבול מואב והאויב מהגבול שכנגדו

קריום

מצודת ציון

כנסים: (י) מלאכת. ענין שליחות כמו במלאכות ה' (חגי א): (יא) שאנן. ענין שלום כמו ושאנן ואין מחריד (לעיל ל): שמריו. הוא הנופל מן המשקה לתחתית הכלי וכן אך שמריה ימצו (תהלים עה): הורק. ענין שפיכה כי כששופך המשקה מן הכלי נעשה ריק וכן כשמן תורק שמך (שה"ש א): נמר. מל' תמורה ותלוף ור"ל מטוב לרע: (יב) צועים וצעוהו. ענין טלטול והנעה ממקום למקום וכן את צועה זהב (לעיל ב): יריקו. מלשון ריק: ונבליהם. נאדות כמו נבלי היין (ש"א י): ינפצו. ענין שבר ורצוצה כמו ונפץ הכדים (שופטים ז): (טו) עלה. ענין סלוק והפסק כמו אל תעלני בחצי ימי (תהלים קב): ומבחר. מלשון בחור ומובחר: (טז) איד. ענין שבר ומקרה רע כמו הנה איד לפני (איוב לא): (יז) נודו. ענין תזוק: מקל. הוא כמו מטה: (יח) בת דיבון. עדת דיבון והוא שם עיר: (יט) וצפי. ענין הבטה כמו צפה דרך (נחום ב): ערוער. שם מקום: (כ) חתה. נשברה: הילילו. מל' יללה: (כה) נגדעה. ענין כריתה כמו ואשריהם תגדעון (דברים ז): קרן. ענין ממשל כמו וירם קרן

מצודת דוד

המשחיתים ארור יהיה מי שיעשה במרמה מלאכת השחתת מואב שהיא שליחותו של מקום: וארור וכו'. כפל הדבר במלות שונות: מדם. מלשפוך דם: (יא) שאנן מואב מנעוריו. מעת היה לעם ישב בשלום והיה שוקט ומונח במקומו כיין הנח על שמריו שאינו מפיג טעמו: ולא הורק. דומה הוא אל היין אשר לא הורק מהכלי שהושם בו בתחלה אל כלי אחר ולתוספת ביאור אמר שלא הלך מעולם בגולה כי ישב בארצו מעת שנתיישב בה: על כן. הואיל ולא הורק מכלי אל כלי לכן נשאר בו הטעם ולא נחלף הריח ר"ל לפי שישב בשלום לכן היה ממולא בכל טובה ולפי שהמשילו ליין אמר לשון הנופל ביין שאם היין נשאר בכלי שהושם בו בתחלה נשאר בו הטעם והריח ולא כן כשמריקין אותו מכלי אל כלי: (יב) ושלחתי וכו'. אשלח עליו מניעים ומטלטלים ויניעו אותו בגולה: וכליו יריקו. ישפכו היין מן כליו וישברו נבלי היין ר"ל האויב יקח עושרם ואותם יהרוג בחרב ולפי שהמשילם ליין אמר לשון הנופל ביין: (יג) ובוש מואב מכמוש. יבושו מכמוש אלהיהם כי אז יראו שאין בו כח להציל והבל נחלו: כאשר וכו'. כמו שנתביישו ישראל על כי בטחו בעגל הזהב שעמד בבית אל כי כשגלו מארצם ראו שלא היה בו ממש: (יד) איך תאמרו. אל מול מואב יאמר איך תאמרו וכו' וכאומר ואיה אם כן גבורתכם: ועריה עלה. המון עריה נפסק ונסתלק: נאום המלך וכו'. ר"ל הואיל והוא גזרת המקום הרי היא כאלו כבר נעשתה: (טז) מהרה מאד. מאד ממהר לבא לכד: (יז) נודו לו. דרך המספיד לדבר תשוב לנוד בראשו דרך קינה ואבל: כל סביביו. אשר הכירו בו: מטה עוז. בענין הגבורה היה כמטה חזק: מקל תפארה. בענין היופי והפאר: (יח) רדי מכבוד. מן הכבוד שהיה לך מאז רדי ממנו ושבי בצמא כדרך הגולים: כי שודד מואב. האויב ששדד כל ארץ מואב עלה גם בך והשחית מבצריך ולא יכלת להשגב בהן מפני האויב: (יט) אל דרך וכו'. היושבת בערוער עמדי על הדרך והביטי לראות את הבאים ושאלי לאיש הנס מהמלחמה או לאשה הנמלטה ואמרי להם דבר מה נהיתה במלחמה את השודד אמרו: (כ) הביש מואב. עיר מואב ראש

המקום

לְנַחֲלָךְ לְבֵית זִמָּא תְנוּחִין׃ ו אֵיכְכִי תְנוּחִינִי פֻּקִּיד עָלָהּ
עַל אַשְׁקְלוֹן וְעַל סְפַר יַמָּא
לְתַמָּן מְזַמָּנָהּ׃ א לְמוֹאָב כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֲוֹי אֶל־נְבוֹ
כִּי שְׁדֻדָה הֹבִישָׁה נִלְכְּדָה קִרְיָתַיִם
חֹבִישָׁה הַמִּשְׂגָּב וָחֳתָה׃ ב אֵין עוֹד
תְּהִלַּת מוֹאָב בְּחֶשְׁבּוֹן חָשְׁבוּ עָלֶיהָ
בְּחֶשְׁבּוֹן חֲשִׁיבוּ עָלָהּ בִּישָׁא
אָתוֹ וְנַשְׁיצִינָהּ מִלְּמְהֱוֵי עַמָּא
אַף מַדְמֵן וְתִתַּבְּרִין בַּתְרָךְ
יְהָכוֹן קָטוֹלֵי חַרְבָּא׃ ג קַל
צְוָחָתָא מֵחֹרוֹנַיִם בִּזָּא
וְתָבְרָא רַבָּא׃ ד אֲתְבָּרַת
מַלְכוּת מוֹאָב בַּסְרוּ צְוָחָתָא
שְׁלְטוֹנֵיהוֹן׃ ה אֲרֵי מַסּוּקִית
לוּחִית בֹּד בָּבֶן יְסַקּוּן בָּכֶן
אֲרֵי בְּמַחֲתִית חוֹרוֹנַיִם צְוָחַת
תְּבִירֵי קָרֶב יַבְסְרוּן׃ ו עָרָקוּ
שֵׁיזִיבוּ נַפְשֵׁיכוֹן וַהֲווּ כְּמִגְדַּל
עֲרוֹעֵר דְּשָׁדֵן בִּשְׁכוּנִין
בְּמַדְבְּרָא׃ ז אֲרֵי חֲלַף
דְּאִתְרְחִיצַת בְּאוֹצָרָךְ וּבְבֵית
גְּנָזָךְ אַף אַתְּ תִּתְאַחֲדִין וְיִפּוֹק
כְּמוֹשׁ בְּגָלוּתָא פָּלְחוֹהִי
וְרַבְרְבוֹהִי כַּחֲדָא׃ ח וְיֵיתוֹן
בְּזוֹזִין עַל כָּל קִרְוַיְהוֹן וְקִרְיָא
מְנַהוֹן לָא תִשְׁתֵּיזִיב וְיֵיבְדוֹן
דְּיָתְבִין בְּעוּמְקָא וְיִשְׁתֵּיצוֹן
דְּשָׁדֵן בְּמֵישְׁרָא דַּאֲמַר יְיָ׃
ט אַעְדוּ כְּתָרָא מִן מוֹאָב אֲרֵי
מְנָלֵי תִּנְלֵי וְקִרְוָהָא לְצָדוֹ יֶהֱוֵין מְבַלֵּי יָתֵיב בְּהוֹן׃ י לִיט דִּי עָבֵיד עָלָה עוֹבָדָא מִן קָדָם יְיָ בְּנָכְלָא

כ׳ ותפר׳ ת׳ תַּעֲרֹךְ הֶרְגֵּעִי וְדַמִּי׃ יא אֵיךְ הִשְׁקְטִי
וַיהוָה צִוָּה־לָהּ אֶל־אַשְׁקְלוֹן וְאֶל־
חוֹף הַיָּם שָׁם יְעָדָהּ׃
מח א לְמוֹאָב כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶל־נְבוֹ
כִּי שֹׁדָדָה ב תְּהִלָּתְךָ אֵין עוֹד
בְּחֶשְׁבּוֹן חָשְׁבוּ עָלֶיהָ רָעָה
לְכִי וְנַכְרִיתֶנָּה מִגּוֹי גַּם־מַדְמֵן
תּוֹמִי אַחֲרַיִךְ תֵּלֵךְ־חָרֶב׃ נְקוֹל צְעָקָה
מֵחֹרֹנָיִם שֹׁד וְשֶׁבֶר גָּדוֹל׃ ד נִשְׁבְּרָה
מוֹאָב הִשְׁמִיעוּ זְעָקָה צְעוֹרֶיהָ׃
צעיריה ק׳ וּתְבָרָא רַבָּא׃ ה אֲתִבְרַת
הלחית ק׳ כִּי מַעֲלֵה הַלְּחוּת בִּבְכִי יַעֲלֶה־
בֶּכִי כִּי בְּמוֹרַד חוֹרֹנַיִם צָרֵי צָעֲקַת־
שֶׁבֶר שָׁמֵעוּ׃ ו נֻסוּ מַלְּטוּ נַפְשְׁכֶם
וְתִהְיֶנָּה כַּעֲרוֹעֵר בַּמִּדְבָּר׃ ז כִּי יַעַן
כמוש ק׳ בְּמִבְטָחֶךָ בְּמַעֲשַׂיִךְ וּבְאוֹצְרוֹתַיִךְ גַּם־
אַתְּ תִּלָּכְדִי וְיֵצֵא כְמוֹשׁ בַּגּוֹלָה
יהרו ק׳ כֹּהֲנָיו וְשָׂרָיו יַחְדָּו׃ ח וְיָבֹא שׁדֵד
ויפ׳ רשין אֶל־כָּל־עִיר וְעִיר לֹא תִמָּלֵט וְאָבַד
הָעֵמֶק וְנִשְׁמַד הַמִּישֹׁר אֲשֶׁר אָמַר
יְהוָה׃ ט תְּנוּ־צִיץ לְמוֹאָב כִּי נָצֹא
תֵּצֵא וְעָרֶיהָ לְשַׁמָּה תִּהְיֶנָּה מֵאֵין
מְנַהוֹן לָא תִשְׁתֵּיזִיב וְיֵיבְדוֹן
יושב ק׳ דְּיָתְבִין בְּעוּמְקָא וְיִשְׁתֵּיצוֹן
דְּשָׁדֵן בְּמֵישְׁרָא דַּאֲמַר יְיָ׃
י אֲרוּר רְמִיָּה וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם׃

כרגוי. כוח ענין מרגוע כמו שתמר מקצתי כי מקשקש ומרגוע אחד וקו ודמי ענין דממה: (ו) לאן. נוס לא תשקוט. שם למרוד שאתה לא תשקוט לכסיתם ואין מקשה עד שתשלים שיחומה: שם יעדה. שם מזמינה: (ז) למואב. מלשי ישראל. כי הוא לקח נקמת ישראל מהם: נלכדה קריתים. כעיר שנקראת קריתים ואעפר שם שני מגדלי כעיר עיניך נקראת בלשון בנים: סוכיכה כמשנב. ספיר כשקראת משנב וי"ת כסיפי מגיס דהלניתון ואתבנו: (ב) אין עוד. כאשכון תשבו. לשון עוגב על שלשון טוב לאות שלשון וכן מדמן שתתי ופקרון תשקר: (ד) נשברה לשוריה. כתיב נוי"ן וקרי לעוריה כי"ת ואחד הוא וה"א שלמיטין ואעפר שכנה כך: כגדולים בלשון לעוריה ע"ל גנלי: (ה) כי מעלה הלחות. כתיב וקרי שלחים ש"ן ויו"ד מתחלפים כמשקע וזה שם הוא בגנוחא יסמיכו כשני מלות מעט אמר כי יעלה מוכך מעלה בלוחים שהוא מקום גבוה לולי יסכו לשבור שם ויפלו שלא ובכך: ככי יעלה בכי. כשל בכי לשון בענין: מורונים. שניה שם מורון עליון ומורון התחתון: צרי צעקת שבר שמעו. ולרוסים יסמעו מכם לצעקת שבר שיעקו לשברם וברי כמו וברים וכן מלוני שקוצים שמומים כמו מלוחים וברומים לשם רגיים כמו שכשכם כשבר שכלול ז: (ו) נסו מלטו נפשכם. נשמיכם ושמיכם. נשמיכם שמיכם כמקום שימלטו: כערוער במדבר. כמו כערער כ"ע כלומר אמר שתלטו מעריכם ושנוסו שמיכם עריכם כמו כשרוער במדבר ושוא עץ גדל במדבר כארץ ניס ושרגם יוכלו ושוו כמגדל ערוער דשכן בשכונין במדבריה: (ז) כי יען כעשך במעשיך. כמלכיך ובקניניך וכן ואוצרים במעון ומעשכו בשרוטל וה"א כלולרוסיך ובתי גנוך: גם אתה תלכדי. כלומר גם אתה כמו פגויים שהתרים שתין לשם מולכים כמוך ולא היו בטחתם ושן כך כמוך אמר שתשך מוסב וגו' לפי' אמר גם אתה גם לא לא שיעילך מולכותיך שכיום נוסחתם נשם גם לא יועילך כמוש שתלכך כי גם כוש יצא בגולה: (ח) ויבא. ושיר לא שתלם. ושיר מכם לא שתלם כי אל על עיר אחת בשוחד: אשר אמר ה'. אשר אמר כמו כאשר וכן שתלכל מקום שאשר לשון כיוצא כמו כאשר: (ט) תנו ציץ. לשון לשוחך. כלך. ותבנוש שכשיר ציץ ואתרו רז"ל שהו שם שכשיכים שצומחין עכשו אמרו תנו כלך לשוחך כלך שיצא ויא ואין מכרם שתלנו ושו שאמר כי שלא שלא עניו כי טוב שתלם שכלך מן כלך קריו כנגוש

וכלכיכה מסיות עוד כוי: מדמן. גם העיר מדמן תהיה נכרתה וגם הוא לשון טשל על לשון: לחריך. בכל מקום שהנכרת שלך שתרוך להרגך: (ג) מחורונים. ויהיה נשמע מעיר מחורונים: שוד. כי שם יהיה שוד ושבר גדול: (ד) לעוריה. שכניה שקטנו שבני: (ה) כי מעלה הלוחית. אשר בשם יעלה שמלה הר הלוחית להשנד שהר: בבכי יעלה בכי. שת שבכי יעלה בכיו רלה לומר בכל שעם יבניה קול בכי למעלה: כי במורד חורונים. לפי שכשורד מורדים שניהם בשפל היו הלריס משמיעים לעקת שבר כי הרגו שתם ולעקו אמר גם שם: כי שמעו. ולכן עלה במעלה הלוחית להשנד שהר: נוסו. כלומו שניהם לברוח להמלט על נפשם: והתייעה. כלומר עזבו העושר ואף כי היו חסרים מכל עוב כמו חיין ערוער הגדל במדבר שהמכר מכל למלוחית מ"מ עוב להציל את הנפש: (ז) כי יען. כי בעבור שאשר כל בשתוחך ושתכך היה במעשיך שם מקום שלחן ושוה לך רעית לעשכם ולכרות מכם: גם אתה תלכדי. לכן מלכך שהתויב יקח הכל ולא יהיה לאל יד למהות כידו אלא שגם אתה תלכדי בידו: ויצא כשוש בגולה. הוא האלוה של מואב ויצא גם הוא בגולה כי כאויב יקח שאלו השתי מוהב וכסף וכהיון עמו וכלי מולכו: (ח) אל כל עיר. מערי מואב: לא תמלט. אף אחת מהן: כשעמק. מערי כפיסעד: כמישור. אשר אמר ה'. כ"ל כיוחל וה' אמר כן יקוס: (ט) תנו ציץ למואב. חנו ככף למואב כי עוף תעוף ושוח עיון שליה וכ"ל כשאזון אלא בגולה: מאין. ממה שאין מי יושב בהן: (י) ארור מונע וגו'. אמר כנגד

כפתיחים

מצודת ציון

(ו) חוף הים. שפת הים ונגולו: יעדה. ענין פזמנה כמו ומי יעדני (איכה ו): (ז) סוי. ענין יגיע: נכו קריתים כמשנב. שמות מקומות: ותחם. ענין אהד ונכר כמו ולא ידעתם (לעיל מו): (ב) בדמי. ענין בריחה כמו נדמתה לשקלון (לעיל ע"ו): (ג) שוד. עניו שובה: (ד) לעוריה. ענין קוטן כמו שלחו לעוריהם (לעיל יד): (ה) כמורד. מלשון ירידה וכ"ל בעמק: לרי. כמו לריסו: (ו) כערוער. שם עץ מדברי וכן וסיה כערער בערבה (לעיל יו): (ז) כמשיחך. כן יקרא מקום שכתר ושלתר כי בעוסק כמקום כל מעשהו נשם וכן ואיש כמעון ומשכנו ככרמל (שמואל ו כה): כמוש. כן שם שפעל של מואב: (ט) ציץ. כ"ל כלך כי כל דבר ניוצא מן פנוף קריו נשם ציץ וכמו ויקהני כציצית רלשי (יחזקאל לח): נצא תצא. מלשון נוסף וכלך וכ"ל שעוף בעוף כנגוש

מצודת דוד

הכאה בהצמחת כ' על שתי לא תשקומי הלא ככר ברגת נכם שפו ע"י שרפה ולכן השפלי לל הערך ומצלי מרגוע ושחוק מלהרוג עוד: (ז) לוך תשקטי. כאלו אביב לעצמו לוך תשכור לה להיות כהשקט ושנוחה וכ' נוה לה להרוג עוד: על השקולן. על השקולן ועל כל מלשתים היושבים כחוף הים. שם על המקומות שהם הזמין את התכר להרוג ולהכה: מח (א) למואב. ר"ל על מואב אמר כה אמר ה' וכו': הוי אל נבו. יגלה יסיח אל נבו: הושמה וכו'. כתשר נלכדה קריתים נתביישה מאד: (ב) אין עוד. מעתה לא יסיח עוד ההלול והשמח על מואב: בחשבון. בשיות מחויבים בחשבון השבו עליך רעה ואוח לשון נופל על לשון: לכו. ונאמרו לכו ונכריתנה מסיות עוד כוי: מדמן. גם העיר מדמן תהיה נכרתה וגם הוא לשון טשל על לשון: לחריך. בכל מקום שהנכרת חלך תחרוך להרגך: (ג) מחורונים. ויהיה נשמע מעיר מחורונים: שוד. כי שם יהיה שוד ושבר גדול: (ד) לעוריה. שכניה שקטנו שבני: (ה) כי מעלה הלוחית. אשר בשם יעלה שמלה הר הלוחית להשנד שהר: בבכי יעלה בכי. שת שבכי יעלה בכיו רלה לומר בכל שעם יבניה קול בכי למעלה: כי במורד חורונים. לפי שכשורד מורדים שניהם בשפל היו הלריס משמיעים לעקת שבר כי הרגו שתם ולעקו אמר גם שם: כי שמעו. ולכן עלה במעלה הלוחית להשנד שהר: נוסו. כלומר שניהם לברוח להמלט על נפשם: והתייעה. כלומר עזבו העושר ואף כי היו חסרים מכל עוב כמו חיין ערוער הגדל במדבר שהמכר מכל למלוחית מ"מ עוב להציל את הנפש: (ז) כי יען. כי בעבור שאשר כל בשתוחך ושתכך היה במעשיך שם מקום שלחן ושוה לך רעית לעשכם ולכרות מכם: גם אתה תלכדי. לכן מלכך שהתויב יקח הכל ולא יהיה לאל יד למהות כידו אלא שגם אתה תלכדי בידו: ויצא כשוש בגולה. הוא האלוה של מואב ויצא גם הוא בגולה כי כאויב יקח שאלו השתי מוהב וכסף וכהיון עמו וכלי מולכו: (ח) אל כל עיר. מערי מואב: לא תמלט. אף אחת מהן: כשעמק. מערי כפיסעד: כמישור. אשר אמר ה'. כ"ל כיוחל וה' אמר כן יקוס: (ט) תנו ציץ למואב. חנו ככף למואב כי עוף תעוף ושוח עיון שליה וכ"ל כשאזון אלא בגולה: מאין. ממה שאין מי יושב בהן: (י) ארור מונע וגו'. אמר כנגד

כפתיחים

יעדה ג' וסימן אם רעה כעיני אדניה. שמעו ממה ומי יעדה. ואל תוך הים שם יעדה: צעקה ד' בנביאים וסימן מקול נפלה רעשה הארץ. קול צעקה מחרנים. קול צעקה משער הדגים. לצדקה והבה צעקה. וכל אוריתא דכו': ארור ה' במעשה רביע וסי' דינא דאחתיה גלי וקם ברמיותא וס' בסדר כי תבא: וארור ח' במעם וקח וסימן מקלה. מסגה. משבה. שכב עם כל בהמה. שכב עם תחנתו. טכה רעהו בסתר. נוהן אשה לבניהן. מוצע חברו מדם ו

תולדות אהרן פוצע מרכו. כ"ג כח:

מוֹשְׁעָךְ מֵרָחוֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד: כח אַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי אִתְּךָ אָנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָּׁמָּה וְאֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא־אֲנַקֶּךָּ:

מז א אֶשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־פְּלִשְׁתִּים בְּטֶרֶם יַכֶּה פַרְעֹה אֶת־עַזָּה: ב כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה־מַיִם עֹלִים מִצָּפוֹן וְהָיוּ לְנַחַל שׁוֹטֵף וְיִשְׁטְפוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ וְזָעַק הָאָדָם וְהֵילִל כֹּל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ: ג מִקּוֹל שַׁעְטַת פַּרְסוֹת אַבִּירָיו מֵרַעַשׁ רִכְבּוֹ הֲמוֹן גַּלְגִּלָּיו לֹא־הִפְנוּ אָבוֹת אֶל־בָּנִים מֵרִפְיוֹן יָדָיִם: ד עַל־הַיּוֹם הַבָּא לְשַׁדֹּד אֶת־כָּל־פְּלִשְׁתִּים לְהַכְרִית לְצֹר וְלְצִידוֹן כָּל שָׂרִיד עֹזֵר כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים שְׁאֵרִית אִי כַפְתּוֹר: ה בָּאָה קָרְחָה אֶל־עַזָּה נִדְמְתָה אַשְׁקְלוֹן שְׁאֵרִית עִמְקָם עַד־מָתַי תִּתְגּוֹדָדִי: ו הוֹי חֶרֶב לַיהוָה עַד־אָנָה לֹא תִשְׁקְטִי הֵאָסְפִי אֶל־

ג׳ תסר מַכְנִיסִי פָּרִיק לִיךְ מֵרָחִיק וַיַּת בְּנָךְ
ד׳ מ״ב ד׳ מַאֲרַע גְּלוּתָהּ וְיִתּוֹבוּן דְּבֵית יַעֲקֹב וְיִשְׁקְטוּן וְיִשְׁרוֹן וְרוּחָן
ה׳ דסמיכי וְלֵית דְּמָנִיד: כח אַתְּ לָא תְּדַחֵל עֲבְדִי יַעֲקֹב אֲמַר יְיָ אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ מֵימְרִי אֲרֵי
ו׳ נ״א אֲעֲבֵיד גְּמִירָא בְּכָל עַמְמַיָּא דִּי אַנֵּיתָךְ לְתַמָּן וְעָמָךְ לָא אֲעֲבֵיד גְּמִירָא וַאֲיַסְּרִנָּךְ עֲלָךְ
ז׳ יְסוּרִין לְאַלְפוּתָךְ בְּרַם בְּדִין חֲסוֹךְ וְשֵׁיצָאָה לָא אֲשֵׁיצִינָּךְ:
א דַּהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה נְבִיָּא עַל
י״ח בנסיגת פְּלִשְׁתָּאֵי עַד לָא ייֵתֵי פַּרְעֹה וְיִמְחֵי יַת יַתְבֵי עַזָּה: ג כְּדֵין אֲמַר יְיָ הָא עַמְמַיָּא אָתָן
ז׳ מִצְפּוֹנָא וְיהוֹן כְּנַחַל מְנַבַּר וְיִבְזוֹן אַרְעָא וּמָלְאָהּ קִרְוַיָּא
ז׳ מ״ע וְדַיָּתְבִין בְּהוֹן וְיִצְוְחוּן בְּנֵי אֱנָשָׁא וִילִילוּן כָּל יַתְבֵי
ז׳ אַרְעָא: ד מִקָּל מַפְסוֹעִית פַּרְסַת נַבְרוֹהִי מִזַּיַּע
ז׳. ז׳ לְרִתְיכוֹהִי אִתְרַגּוּשַׁת נַלְגְּלוֹהִי לָא מִתְפְּנָן אֲבָהָן
ז׳ לְרַחֲמָא עַל בְּנִין מֵאֲתַר שְׁזוֹת יְדִין: ד עַל יוֹמָא דְּאָתֵי לְמֶבְזַּ
יַת כָּל אַרְעָא פְּלִשְׁתָּאֵי לְשֵׁיצָאָה לְצוֹר וּלְצִידוֹן כָּל
שְׁאַר סָעִיד אֲרֵי אַבֵּיז יְיָ יַת
אַרְעָא פְּלִשְׁתָּאֵי שְׁאַר בְּנָוַת
קַפּוּטְקָאֵי: ה מְטַת פּוּרְעָנוּתָא
ז׳ לְיַתְבֵי עַזָּה אִתְבָּרוּ
אַשְׁקְלוֹנָאֵי שְׁאַר תּוּקְפְּהוֹן

עַד אֵימָתַי תִּתְהַמָּמוּן: ו נִי חַרְבָּא דְּשַׁלִּיחָא מִן קֳדָם יְיָ עַד אֵימָתַי לָא תְּנוּחִין אִתְכַּנְּשִׁי

סנאך מגרש שגלו על כרחם: (כח) למשפט. נדין אסוף מעט מעט: ונקה. ל׳ טיהוט והשמד וכן תרגמו יונתן לשון כליה: (ו) לא פלשתים. פל פלשתים: בטרם יכה פרעה את עזה. כשהיה נבוכדנצר בא על ירושלים נשמע הפשירית לצדקיהו ועלו כשדים מעל ירושלים שמע פרעה שבא את עזה ושב למרע בסדר פלוס: (ב) שוטף. אין לו דמיון ויונתן תרגמו מפסומית: מרעש לרכבו. מרעש אגר לרכבו: נלגליו. מופני מרכבותיו: לא הפנו אבות אל בנים. להכילם: (ד) להכרית לצור ולצידון. פלשתים היו עוזרים לותם מתויביהם: אי כפתור. מיחל״ש בלמ״ן: (ה) נדמתה. נחרכה: תתגודדי. תשרטי בגפך ובבכי: (ו) חרב ה׳. סהקב״ה תניח לפולס: הרגעי. לשון

יעקוב א׳ פ״ל ופימן נמסר בפי׳ פימן ל׳ ובפסר בחקתי ׳ הדהתיך שמה ג׳ וסי׳ בסיפרא פימן י״ו: למשפט מ״ו ופימן נמסר בש״ב פימן מ״ו: ומלואה ג׳ מ״ל וסי׳ ויבאו ויאבלו ארץ. וישפטו ארץ ומלואה. לה׳ הארץ ומלואה. באה כלהון מלעיל בפי״א מלרע ופימ׳ בזכריה פימן י״ד. וכל יחזקאל ומלכים רבי׳ מלרע בפ״ב מלעיל וסי׳ והשמועה באה אל יואב. באת הצפירה:

תגדות אהרן לח פפנו מגות. בנפדנין דף קפ בכוהות פ:

מצודת דוד

כן מקן מרבצים שנה תשכון בהרגם כלי גלות כימי קדם וכמו שכתוב ויתחזקאל: (כז) ואתה אל תירא וגו׳. כמ לנחם בני הגולה לבטל יחיאתו מן שבולוף ברמותם שמגרים גלו למקום קרוב ומזרו משם והם גלו למרחוק ועדיין לא שבו ובעבור זה יחשבו מן יתחזקו שמה לכן אמר ואתה אל תירא וכו׳: מרחוק. מארץ ממקן שגלית שמה: ושב יעקב. יהיה בשוה ונחת ושקט ושלון ואין מי מחריד אותו: (כח) כי אתך כלה. ל״ל אף שם אעשה כלה וכו׳ הנה אותך לא אכלה עם כי אסיים בהרגם: ויכרתיך למשפט. פייסר אותך במשפט הרמוי לבנות תוען למוסר ולא למקה אותך מן הטולם פיאתר שהולם נקי ממך ל״ל לא אכריתך מן העולם: מוז (ה) את פזה. היא שיהם מארץ פלשתים ופרעה הכה אותם בעת שחזר מדרכו שלכה לנכת למזור ליעזאל מל הכשדים: כ״כ בס״ע: (ב) הנה מים וכו׳. סם הכשדים סיוסבים נשפת הפוסטים כמים רביס: והיו לנחל שוטף וכו׳. ל״ל יאמרו ויכו ארץ פלשתים והאתים המלואים אותה: עיר. כל עיד ועיר ויושבים בה: וזעקו. ועזקו בקול מר: (ג) מקול שעטת. מקול פסיעות סרכות סוסיו החזקים ומהרעשת קול גלגלי המרכבות יאחזם בלהלה עד לא יפנו אבות אל בנים להכילם כי ירפו ידיהם ויחיתתם מן המלחמה: (ד) על היום הבא. מוסב למקרא של מעלה לומר דפיון סידים יהיה בעבור היום שהוא בא לשדוד את כל פלשתים: לעזר ולצידון. גם הפה מארץ פלשתים: כל שריד עוזר. ל״ל לא יאמר מי יעזור למלחמה כי לא יאחר בהן כי אם כשיש ופף: כי שודד ה׳. ל״ל בהשגחת המקום יבוא לה השודד: שריד מי בפאור. ל״ל הנה מעזה נחלש משער מכל וכל ונשחרה מוקרחת ל״ל לא נאמר כלום ממנה כי פעם יכול פרעה להגולדת ממנה ופעה בניה מנכת נבוכדנצר ופד מפי תחגודדי עוד ואמר בעמן מליצת המקומים: (ו) סוי חרב לה׳. כאילו קורא על הכותב ואומר אתה הרגת

מצודת ציון

סכר כמו ואל פתח פתיסם (לעיל ג): וגב. ענין פשקם ומנוחה כמו בשוקם ונחת (ישעיה לא ושקט. ענין שלוס כמו שקט ונח מוחה (ירמיה מח) וכאל פדבר במ״ק לגזל פשלוס ופשקם (כא) למשפט. כמו במשפט ובאמ פלמ״ד במקום כי״ם וכן ישבת לכשפ (פסלים ט) וכ״ל במשפט פלמוי בגנוס חוון למוסר וכן יסרני ס׳ לך במשפט (לעיל ו): (ג) שופף. ענין פשפיכה בדיפוס ובמוזק: וסילו. מלשון יללה: (ג) שעטת. ענין פסיעה. ענין פסיעה ואין לו דומה: מהגיון. ענין מוזק: פסוס. ענין פניית פגלגל: מרפיון ידיים. כן יקרא במקיפ״ם וכן וכוח יגע ורפס ידיים (ס״ב י״ו): (ד) שריד. ענין שיור כמו שרידי מכת (לעיל לג): לא בשמור. כשמור יעבד על לוי פיס: (ה) קרחה. ענין מריעת פשער וכן לא יקרח נפש (ישעי׳ נו): נדמתה. ענין כריפה וכן מר מוחך נדמה (ישעיה סו): תתגודדי. ענין שריעת פכשר כמו ולא תפגודדו (דברים יד): (ו) הוי. סוא ענין נפון קריאה: עד תגה. עד מתי: תשקוטי. ענין מנוחה: פאספי. ענין כניסה כמו ואין איש מאסף אוזה (בופשים י״ע): שפכך. ענין סיא וערפך כמו ויאשפה מפשרים (ס״א יו): ברגעי. מלשון מרגוע ומנוחה: ודומי. ענין שפיקה כמו ויזרוס שפכו (ויקרא ו׳): סוף

יח חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת
שְׁמוֹ כִּי כְתָבוֹר בֶּהָרִים וְכַכַּרְמֶל
פְּתֹנָא דְתָבוֹר בְּטוּרַיָּא
בַּיָּם יָבוֹא׃ יט כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי לָךְ
יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה
תֶּחֱרֵיבָה׃ יט עֶגְלָה יְפֵיפִיָּה מִצְרַיִם
אַתָּקִינִי לִיךְ מִכְוָת בְּנִשָּׁהָא
דְּמִצְרַיִם אֲרֵי טַפֵּם לָצָדוּ. כ עֶגְלָה
תָּפֵה פְּיָה מִצְרַיִם קֶרֶן מִצָּפוֹן בָּא
בָּא׃ כא גַּם־שְׂכִרֶיהָ בְקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי
מַרְבֵּק כִּי גַם־הֵמָּה הִפְנוּ נָסוּ יַחְדָּיו
עָמְדוּ קָמוּלִין מִצְּפוּנָא אֵיתוֹן
לָא עָמָדוּ כִּי יוֹם אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם
עֵת פְּקֻדָּתָם׃ כב קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ
אֵינָן אִתְפְּנְיוּ עָרְקוּ כְּחָדָא
כִּי־בַחַיִל יֵלֵכוּ וּבְקַרְדֻּמוֹת בָּאוּ לָהּ
לָא יָכִילוּ לְמֵיקַם אֲרֵי יוֹם
כְּחֹטְבֵי עֵצִים׃ כג כָּרְתוּ יַעְרָהּ נְאֻם־
תִּבְרָהֵן אָמָא עֲלֵיהֶן. עֵידֵן
יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֶּה
סָעִירִן בִּישָׁתָהֵן׃ כד קַל
וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר׃ כד הֹבִישָׁה בַּת־
נִיקּוּשׁ זְנֵיהֵן כְּהֵינֵן זָחֲלִין
מִצְרַיִם נִתָּנָה בְּיַד עַם־צָפוֹן׃ כה אָמַר
אֲרֵי בְמִשַׁרְנַן יְהָבוּן עֲלֵיכוֹן
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
וְנָכָא דָעֲלִין בְּכִשְׁיִן לְמֵיקַם
פֹּקֵד אֶל־אָמוֹן מִנֹּא וְעַל־פַּרְעֹה
אֲרֵי סַגִיאִין מִזַּחֲלָא וְלֵית
וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֶיהָ וְעַל־מַלְכֶיהָ
קְהָלָן מָגָן׃ כו בְּהֵיתַת מַלְכוּת
וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ׃
מִצְרַיִם אִתְמַסָּרַת בְּיַד עַמָּא
כו וּנְתַתִּים בְּיַד מְבַקְּשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד
דְּאָתָא עֲלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וּבְיַד עַבְדָּיו
אֲנָא מַסְעַר עַל אִתְרְנוּשַׁת
וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי־קֶדֶם נְאֻם־
אֶלְפַסַנְדְרִיָא וְעַל פַּרְעֹה וְעַל
יְהוָה׃ כז וְאַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי
מִצְרַיִם וְעַל טַעֲנָתָהּ וְעַל
יַעֲקֹב וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי
מַלְכָּהָא וְעַל פַּרְעֹה וְעַל
דְּיַתְּכִין עֲלוֹהִי׃ כח וְאַתָּה
בְּיַד רְבָעוֹן מְקַטְלָהוֹן וּבְיַד עַבְרוֹהִי וּבְתַר כֵּן תִּשְׁתְּרֵי
כִּימֵי קֶדֶם אָמַר יְיָ׃ כח וְאַתָּה אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאַל תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי

ועבר יום זמן ממושך׃ (יח) כי
כתבור בהרים. כי כאשר דבר
אמת הוא שהתבור קבוע בהרים
והר הכרמל על הים ולא יוסיף
יכא מדבי׳ סאה של מדברי׳:(יט)כלי
גולה. תדם יוצא לדרך מהקן
לו תמיד מקדם של חרש לשחות
בם: וגלתה. לשון נייח:
(כ) עגלה יפיפיה. מלכותה
יפייה: קרן. בממין קטולין
קרן לשון תתוך וכן מתומר
קרלתי (תיהוי לב): מצפון. מבבל:
(כא) שכיריה. שריה כמו כתבר
משכירה (ישעיה ז): מרבק.
קופלי"ח בלעז: הפנו. פנו עורף
לנוסס לעם: (כב) קולה כנחש
ילך. כרי כנחש בא ללמד על
מלכים ונמלא למד למדנו מבבל
שכשמתר בקניה לנחש על
נחוש תלך (בראשית ג) וקיטע
את רגליו ואלך קילו נסוף
סעורן. כל שהוא נלוע מדות
דרכי אלישוב גמ של רבי יוסי
הגלילי: כי נחיל יצאו. אליה:
(כג) כרתו יערה. כח יש בה
לכלות כל יערה: כי לא יחקר.
מספר בלא חשבון: (כה) על אמון.
על אמון. על בשר אמון יש
שהוא לשון נדוחה כמו בחצני
מגן אמון (נחום ג): מנא.
אלכסנדרי׳ רבתי לפלטיריי״ם
דליסמדרי״ם בלעז: (כו) ואחרי
כן. מקץ ארבעים שנה כמו
שאמר (יחזקאל כ״ט):
(כז) ואתה אל תירא. לנדיקים
שבתוך
כנחש ב׳ וסי׳ ילחצו עפר בנחש.
קולה בנחש ילך: ואין להם ג׳
בקריאה וסים׳ כרתו יערה נאם
ה׳ כי לא יחקר. ושבחי אני
נראה את כל העשקים ב׳ בפסוק:

תולדות אהרן כתבור בהרים. מגלה
כט: בגלה יפה פיה.
יחזקאל כה: קולה כנחש. אשר במדבר:

מצודת ציון

עין זמן קבוע כמו כי למועד שמור לך (ש"ח ח): (יח) כתבור בהרים. שמות סרים עודעים אלכסנדרים. (יט) גלמה. לבמה. ולנחש. מלשון לוש ושמה: (כ) יפה פיה. שפרותו כמלה יפה וכ"ל יפה ביותר ולזה נכתב בעי"ן ובקמ"ץ בשעל כמו יקרקר הדמדם: קרן. עניו תתוך יכריהם כמו מתומר קרלתי (תיהוי לב): (כא) שכיריה. עניני גדולים וחכמים וכן בחצר שכיריה (שמות ז): מרבק. הוא שלשת מקום יפעמו שם בשגלים וכן ושגלים מהגר מרבק (עמוס ו). הפנו. מלשון פנה והלוכה: לחדש. ענין שכר ומקרה הם כמו הגיח לחד נעול (איוב לח): שקודתם: על המיהם יאמר שהוא שקודה וחכיון השגחה כל מי כמו וזקדתם כל אחד (במדבר ט"ז): (כב) ובקרומות. הוא הנרזן שבהובר עליס כמו וידקח למיעמך לחם שקרומות (שמואל ט): כקוטני. כן נקראים כותבי הספרים וכן מחוסר עיון (דברי. כט): (כד) סוכיכה. מלשון מוסך וכלימה: (כה) פוקד. ענין השגחה כשלשת פקדתי. לחמון. כמו שמון והוא ענין שם רב: וכן ואת יתר מהמון (נקמן לב): מנא. שיא מלכי מנכבלרי״ה כן מ״א: (כז) תחת. ענין אחד ובשבר

מוצאים לנחש: כי גם שמה. אף שדרך בשרים לסיות לחמי לבא לעמוד בקשרי המלחמה כמה לא כן עשו כי פנו מן המלחמה ונסו יחדיו ולא עמדו על עמדם וזה כאשר בשרים הרוב נפלו ולא לקחום בשבי כדרך בשרים. כי יום אידם. ר"ל על כי בא עליהם יום אידם עת פוקדת אותם שהוא פקודת כל אי לכן גם מוכך בלבבם: (כב) קולה. קול של מלרים ילך לסיות נשמע למרחוק כמו קול נחש הנשמע למרחוק: כי בחיל ילכו. שבשדים יבאו עליהם בחיל רב ובקרדמות יבואו עליהם לכרתם כאשר עשו ר"ל כמו שתין ביד בעלים למטו מעלתם כריתת החוטבים כן לא יוכלו מלרים למטו מעלתם חרב שבשדים: (כג) כרתו יערה. ר"ל אתה בני בשדים כרתו כל מגני מלרים כי הכת נכח לכרות הכל כי לא יתקר מספר מגני בשדים כי רבו מלרכה: (כד) סוכיכה. שבלמי מדת מלרים כי הנה מלרכה ניד עם לשון עם בשדים: (כה) הנני פוקד. מענית להביא פורעניות על המון עם של נא שמיתה בת רבת עם וכן נאמר מלרים במ"ש ממלכה בממלכה (ישעיה יט): ועל פרעה וכו'. ר"ל וכמו שתפקוד על פרעה כן תפקוד על בעבדים שבעתים בג: (ש מחני 40 כן

מצודת דוד

וכקטנים כי גם מורך בלבבו: (יח) כי כתבור בהרים. כמו כר תבור הוא קבוע בהרים ולא יזח ממקומו וכמו שכר בכרמל עומד על הים ולא ימיש מכם כן יבוא ר"ל על מלרים ולא ישחתם ולא יזוז מניחתו שמה: (יט) כלי גולה. דרך סולבי גולה להקן לעלמם כלי לשחות בו ולכלי לגום בה מיבם וכדומה: לשמה תהיה. כי תגלו ממנה: ונצתה. תהיה שממה מבלי יושב מי יושב בה: (כ) עגלה. מלרים שבשתם מלכות יפה בשגלה בשם מאד בשם מפלת לפון יבוא מלים ר"ל: מחתך וכורת מותה: בא בא. כפל בשלה לחזק ולומר שבודאי יבוא: (כא) גם שכיריה. גם בשריה בגדוליה תאבר בקרבה יובאו לשחת בשגלים בשמוחים בשרנה: שחתר שמשו שמיה מוצאים לשחת: כי גם שמה. אף שדרך בשרים לסיות לחמי לבא לעמוד בקשרי המלחמה כמה לא כן עשו כי פנו מן המלחמה ונסו יחדיו ולא עמדו על עמדם וזה כאשר בשרים הרוב נפלו ולא לקחום בשבי כדרך בשרים. כי יום אידם. ר"ל על כי בא עליהם יום אידם עת פוקדת אותם שהוא פקודת כל אי לכן גם מוכך בלבבם: (כב) קולה. קול של מלרים ילך לסיות נשמע למרחוק כמו קול נחש הנשמע למרחוק: כי בחיל ילכו. שבשדים יבאו עליהם בחיל רב ובקרדמות יבואו עליהם לכרתם כאשר עשו ר"ל כמו שתין ביד בעלים למטו מעלתם כריתת החוטבים כן לא יוכלו מלרים למטו מעלתם חרב שבשדים: (כג) כרתו יערה. ר"ל אתה בני בשדים כרתו כל מגני מלרים כי הכת נכח לכרות הכל כי לא יתקר מספר מגני בשדים כי רבו מלרכה: (כד) סוכיכה. שבלמי מדת מלרים כי הנה מלרכה ניד עם לשון עם בשדים: (כה) הנני פוקד. מענית להביא פורעניות על המון עם של נא שמיתה בת רבת עם וכן נאמר מלרים במ"ש ממלכה בממלכה (ישעיה יט): ועל פרעה וכו'. ר"ל וכמו שתפקוד על פרעה כן תפקוד על בעבדים שבעתים בג: (ש מחני 40 כן

הגבורים כוש ופוט תפשי מגן
ולודים תפשי דרכי קשת: י והיום
ההוא לאדני יהוה צבאות יום
נקמה להנקם מצריו ואכלה חרב
ושבעה ורותה מדמם כי זבח לאדני
יהוה צבאות בארץ צפון אל־נהר־
פרת: יא עלי גלעד וקחי צרי
בתולת בת־מצרים לשוא הרביתי רפאות תעלה אין לך: יב שמעו
גוים קלונך וצוחתך מלאה הארץ
כי־גבור בגבור כשלו יחדיו נפלו
שניהם: יג הדבר אשר דבר יהוה
אל־ירמיהו הנביא לבוא
נבוכדראצר מלך בבל להכות את־
ארץ מצרים: יד הגידו במצרים
והשמיעו במגדול והשמיעו בנף
ובתחפנחס אמרו התיצב והכן לך
כי־אכלה חרב סביבך: טו מדוע
נסחף אביריך לא עמד כי יהוה
הדפו: טז הרבה כושל גם־נפל איש
אל־רעהו ויאמרו קומה ונשבה
אל־עמנו ואל־ארץ מולדתנו מפני
חרב היונה: יז קראו שם פרעה
מלך־מצרים שאון העביר המועד:

הרבית ק'

סוסותא וישתגשון רתיכיא ויפקון גבריא כושאי ופוטאי אחדי תריסין ולודאי דנגדין ומחן בקשתא: י ויומא ההוא קדם יי צבאות יום פורענותא לאתפרעא מסנאי עמיה ותקטיל חרבא ותסבע ותרוי מדמהון ארי קטלא קדם יי אלהים צבאות בארעא צפונא על נהר פרת: יא סקי לגלעד וסבי שעיף מכוות כנשתא דמצרים לא להנאה אסגית סממנין אסו לא סלקת ליך: יב שמעו עממיא קלניך וצוחתיך אתמליאת ארעא ארי גבר בגבר אתקלו כחדא אתקטלו תרויהון: יג פתגם נבואה דמליל יי עם ירמיה נביא למיתי נבוכדראצר מלכא דבבל למחהי ית ארעא דמצרים: יד חוו במצרים ובסרו במגדול ובסרו במפס ובתחפנחס אמרו אזדרז ואתקין לך ארי קטילת חרבא סחרנך: טו מא דין אתברו גברך ולא יכילו למיקם ארי יי תברינון: טז אסגיאו מתקליהון אף אשתמעו גבר לחבריה ויימרון קומו ונתוב לעמנא ולארעא ילדותנא מן קדם חרבא דסנאה דהיא כחמר מרויא: יז זמינו לתמן פרעה מלכא דמצרים דסגיאין אתרגושתיה מעדי זמניא:

רש"י

מכלות: (י) ורותה. לשון שובע. ל"א לשון שכרון כמו שכר דמתרגמינן מרוי: בארץ צפון. שהלך פרעה על נבוכדנצר בכרכמיש ושם נפל ונהרגו גבוריו והוא ברח מן המלחמה: (יב) גבור בגבור כשלו. כשהיו בורחים היו נכשלים ונתקלים זה בזה: (יג) לבא נבוכדראצר. זו מכה שניי' שהחריב נבוכדנצר את מצרים בשנת עשרים ושבע למלכו (יחזקאל כט) כמו שמנינו בסדר עולם: (יד) התיצב והכן לך. כנגד המלחמה. והכן ואתקין: (טו) נסחף. נשכפו והשליכו גבוריך כמו מטר סוחף (משלי כח) נסתחפה הדהו בלשון משנה ומנחם חברו לשון כליון וכן חבר מטר סוחף ודונש פתר מטר סוחף כמו מטר סוער כמו מסעף פארה במערצה (ישעיה י): (טז) הרבה כושל. הקב"ה שהדפו והרבה לו מכשול: גם נפל. נתקבצו איש אל רעהו לאמר נקומה ונשובה אל עמנו ממקום שיצאנו משם להלחם: חרב היונה. חרבא דסנאה דהיא כחמר מרויא. היונה לשון יין ל"א לשון אונאה: (יז) קראו שם. במלחמה הכריזו משל של חרפה: פרעה מלך מצרים שאון. שהיה מגביה קול שאינו תשואות להתהלל בחיילותיו: העביר המועד. שייעד היום מלחמה קבוע לצאת ולהלחם ולא יצא ועבר

במיבאל: שמעו ג' ר"פ וסי' בסדר בשלח: יחדיו ג' מ"ל בקריאה וסי' והילילי חשבון כי שדדה. שמעו גוים קלונך וצוחתך. כי גם המה הפנו נסו יחדיו: ונשובה ז' וסי' ויאמר אברהם אל נעריו. נתנה ראש ונשובה, המה באו בארץ צוף. הרבה כושל גם נפל איש. לכו ונשובה אל ה'. נחפשה דרכינו ונחקורה. השיבנו ה' אליך:

תולדות אהרן העביר המועד. פ"ק מז:

רד"ק

החיל הבא עליכם כמו שהייתם עולים פרס בואם כמו המים הסעולים: והתהוללו, אתה הרכב כמו שהייתם יצאים מתהלל והרכב גם כן כמו גם מאות רכב בחור והוללות הרכב הוא מרוצת הסוסים רצוא ושוב והסירתם בידמה הוללות ושגעון: ויצאו הגבורים. כצרי ביו"ד והוא אית: ולית כותיה ובאדרת ויצאו בדמין ביו"ד: כוש ופוט. באו עם פרעה וכן לודים: תפשי דרכי קשת. סמוך על סמוך כמו נסרי נחלי דבש וחמאת חכמי יועצי פרעה ובפוני טמוני חול: (י) והיום ההוא. יום נקמה להנקם מצריו נקמת יאשיהו המלך שהמיתו פרעה נכה במגדו: ורותה מדמם. מן הקל ולית כוותיה ואתרה רותה ורותה מן הדגוש: אל נהר פרת, כמו על וכן אל הפתח לא אכל: (יא) עלי גלעד, ואם העלי והקחי צרי לא יועילוך: לשוא הרבית רפואות, להנם תקחי רפואות למכתך, כי תעלה אין לך, ותעלה כמו רפואה והרפואה היא משל על עזרת העוזרים כמו כוש פוט ולוד: הרביתי. כתיב ביו"ד רוצה לומר שהם יאמרו כן בעת תפלתם והרבית קרי באומר הנביא כנגד בתולת בת מצרי': (יב) שמעו. וצוחתך, כמו צעקתך וכן צוחה כל היין: גבור בגבור כשלו, כי אפילו הגבורים ינוסו ויכשלו איש באחיו בנוסם כי בכת מנוסת הראשון יכשל ויפול והאחרון יכשל בו בנוסו שימצאהו כמוטל בדרך ויכשל בו בנוסו והנה יחדיו נפלו שניהם: (יג) הדבר. אחר כן בא נבוכדנצר עוד להכות את ארץ מצרים והתנבא הנביא עליהם טרם בואו ואמר: (יד) הגידו במצרים. זכר תחלה כלל במצרים ואחר כן פרט במגדול והוא שנזכר בתורה בין מגדול ובין הים וכן בנוף ובתחפנחס ערי ממלכה לפרעה: (טו) מדוע נסחף אביריך לא עמד. והתשובה כי ה' הדפו נסחף מן מטר סוחף כאילו שטפו מטר לא יוכל לעמוד בעצמו ואמר נסחף לשון יחיד ואמר אביריך לשון רבים ר"ל כל אחד ואחד מן אביריך: (טז) הרבה כושל. ה' שזכר הרבה בהם כושלים: גם נפל איש אל רעהו. כמו על רעהו כמו שאמר גבור בגבור כשלו וי"ת נפל כמו אל הכשדים אתה נופל שתרגם משתמע וכן תרגם אף אשתמעו גבר לחבריה: ויאמרו קומה ונשובה אל עמנו. הגרים במצרים מארצות כי כשהיה רעב היו באים לגור במצרים כי ברוב השנים יש שבע במצרים יותר משאר ארצות וכשיבא חיל נבוכדנצר ואמרו איש לחברו קומה ונשובה אל עמנו: היונה. האונסת כי אין מי שיעמוד כנגדה וכן והאכלתי את מוניך את בשרם וכן לא יונו עוד נשיאי את עמי ויונתן תרגם מענין יין שתרגם מן קדם חרב סנאה דהיא כחמר מרויא: (יז) קראו. אמרו שם במצרים דרך קריאה על פרעה מלך מצרים שהיה מלך שאון והמון רב: העביר המועד. המועד שנתן למלך בבל לצאת להלחם עמו העביר אותו לו מפחדו אליו ומלך עומד במקום שניה מלך מצרים ומלך שאון ויונתן

פרי

מצודת דוד

ברוב חיילותיו כמו היאור המתפשט והיה מרים קול שאון כמו הנהרות אשר ינידו המים בחוזק רב ובהרמת קול: ויאמר. היה חושב בלבו אעלה ואכסה ארץ ברוב חיילותי ואובידה עיר זהו כרכמיש שהיתה ביד מלך אשור: (ט) עלו הסוסים. אתם רוכבי הסוסים עלו למלחמה ואתם אנשי הרכב התהוללו והיו רצים לכאן ולכאן: כוש ופוט. כי גם המה באו בעזרתה: תופשי דורכי קשת. ר"ל תופשי קשת ודורכים בה למתחה היטב לירות למרחוק: (י) והיום וכו'. ר"ל אבל לא יהיה במחשבתו כי ארכו לו ימי המצור כי יבא עליהם נ"נ מלך בבל (והיתה בגזירת המקום לנקום ממנו נקמת יאשיהו צדק יהודה שהרגו כמ"ש במ"ב): ואכלה חרב. של הכשדים: כי זבח לה'. ר"ל בגזירת המקום בא הזבח: אל נהר פרת. סמוך לנהר פרת כי שם היתה המלחמה: (יא) עלי גלעד. אמר בדרך לעג אתה מצרים עלי לגלעד מקום הצרי וקחי משם צרי לרפאות את תחלואיך: בתולת. קראה בתולה על שלא נכבשה מדיין משום אומה כבתולה שלא משל בה איש לשכב עמה: לשוא הרבית. על חנם הרבית מיני רפואות כי אין לך בהם תעלה ומרפא והוא ענין מליצה: (יב) קלונך. מה שנמסרת ביד בבל: מלאה הארץ. ר"ל בכל מקום יהיה נשמע צעקתם כי כשינוסו הנה והנה יכשלו גבור בגבור בדרך מרוצתם ושניהם יחדיו יפלו ויאבדו: (יג) לבוא. שיבוא נבוכדנאצר על ארץ מצרים להכות אותם בארצם: (יד) הגידו וכו'. אשר נבוכדנאצר מעתד לבוא עליהם: אמרו. אתם המשמיעים קול אמרו למלך מצרים התיצב לעמוד בקשרי המלחמה והכן לך כל צרכי המלחמה כי חרב האויב אכלה אותך מסביב: (טו) נסחף אביריך. הגבורים שבך מדוע כל אחד נסחף ונגרף לבל יוכל לעמוד על רגליו: לא עמד. כאלו משיב בעבור זה לא עמד כי ה' הדפו והוא נלחם בו: (טז) הרבה כושל. הוא הרבה לו מכשולים: גם נפל איש וכו'. ר"ל העכו"ם הבאים לעזרת מצרים נטו והתחברו זה לזה ואמרו קומה מכאן ונשובה אל עמנו וכו': מפני חרב היונה. זה חרב נ"נ המאנה ואונסת לעשוק הגוף והממון: (יז) קראו שם. במערכה צבא כשדים הכריזו לומר אשר פרעה מלך מצרים המרים קול שאון בגאוה ובגודל לבב הנה עתה העביר המועד ר"ל לא בא נהלחם. מערכה. מול שמערכה ביום המיועד

מצודת ציון

וכן כהוצות יתהוללו הרכב (נחום ב): כוש ופוט ולודים. שמות אומות: דורכי. שדרך לדרוך ברגל על הקשת למתחה היטב: (י) ושבעה. ענין שביעת הרעב: ורותה. ענין שביעת הצמאון כמו כגן רוה (ישעיה נח): (יא) צרי. הוא שרף הנוטף מעצי הקטף וכן ודבש ושמן וצרי (יחזקאל כז): תעלה. ענין רפואה כמו רפואות תעלה אין לך (לעיל ל) וכפל המלה בשמות נרדפים: (יב) קלונך. מלשון קלון ובזיון: וצוחתך. מלשון צוחה וזעקה: (יד) במגדול בנוף ובתחפנחס. שמות מקומות בארץ מצרים: (טו) נסחף. ענין שטיפה וגריפה כמו מטר סוחף (משלי כח): אביריך. ענין חוזק וגבורה כמו דהרות אביריו (שופטים ה): הדפו. ענין כתישה ודחיה כמו אל ידפנו (איוב לב): (טז) כשל. ענין נטיה והתחברות כמו אל הכשדים אתה נופל (לעיל לז): היונה. מלשון אונאה וענינו עושק הגוף והממון וכן העיר היונה (צפניה ג): (יז) שאון. ענין המייה: המועד. ענין

והקטע

תַּבְעִי אֲרִי הָא אֲנָא מֵיתֵי עַל עַמְמַיָּא : ב לְמִצְרַיִם עַל מַשְׁרִיתַ פַּרְעֹה חֲגִירָא מַקָּא דְמִצְרַיִם דַּהֲוָה עַל נְהַר פְּרָת בְּכַרְכְּמִישׁ דְּמָחָא נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל בְּשְׁתָּא רְבִיעָיְתָא לִיהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא דִּיהוּדָה : ג סַדְּרוּ עֲגִילִין) וּתְרִיסִין וְאִתְקָרְבוּ לַאֲנָחָא קְרָבָא : ד סַקִּיסוּ סוּסָוָתָא וְיִסְקוּן פָּרָשָׁיָא וְיִתְעַתְּדוּן בְּקוּסְטָיָא צִחְצָחוּ מִזְרָנֵיָתָא דְּבִישׁוּ סַרְיָנָיָא : ה מָה דֵּין חֲזֵיתִי אֲנוּן תְּבִירִין מְסְתְּחָרִין לַאֲחוֹרָא וְגִבָּרֵיהוֹן תְּבִירִין וּמֵעֲרַק עֲרִקִין וְלָא מִתְפְּנֵי לְמֵיקָם מִן קֳדָם דַּקְטָלִין בְּחָרְבָא דְּמִתְכַּנְשִׁין עֲלֵיהוֹן מְסָחוֹר סְחוֹר אֲמַר יְיָ : ו לָא עֲרוֹק דַּקְלִיל וְלָא יִשְׁתֵּיזִיב דְּגִבַּר בְּאַרְעָא צְפוֹנָא עַל כֵּיף נַהֲרָא פְּרָת אִתְקָלוּ וּנְפָלוּ : ז מִן דֵּין דְּסָלִיק כְּמִשְׁרְיָתֵיהּ כְּעֲנָנָא דְּסָלִיק וְחָפֵי אַרְעָא כְּמִבְנֵע דְּמַיִן דְּמִטְרְפִין מוֹהֵי : ח מִלְקָא דְמִצְרַיִם דְּסָלִיק כְּמִשְׁרְיָתֵיהּ כְּעֲנָנָא דְּסָלִיק חָפֵי

גְּדֻלוֹת אַךְ־תַּבְקִשׁ כִּי הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל־כָּל־בָּשָׂר נְאֻם־יְהוָה וְנָתַתִּי לְךָ אֶת־נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל עַל כָּל־ הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר תֵּלֵךְ־שָׁם :

מו א אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא עַל־הַגּוֹיִם : ב לְמִצְרַיִם עַל־חֵיל פַּרְעֹה נְכֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר־הָיָה עַל־נְהַר־פְּרָת בְּכַרְכְּמִישׁ אֲשֶׁר הִכָּה נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת הָרְבִיעִת לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה : ג עִרְכוּ מָגֵן וְצִנָּה וּגְשׁוּ לַמִּלְחָמָה : ד אִסְרוּ הַסּוּסִים וְעֲלוּ הַפָּרָשִׁים וְהִתְיַצְּבוּ בְּכוֹבָעִים מָרְקוּ הָרְמָחִים לִבְשׁוּ הַסְּרִיֹנוֹת : ה מַדּוּעַ רָאִיתִי הֵמָּה חַתִּים נְסוֹגִים אָחוֹר וְגִבּוֹרֵיהֶם יֻכַּתּוּ וּמָנוֹס נָסוּ וְלֹא הָפְנוּ מָגוֹר מִסָּבִיב נְאֻם־יְהוָה : ו אַל־יָנוּס הַקַּל וְאַל־יִמָּלֵט הַגִּבּוֹר צָפוֹנָה עַל־יַד נַהַר־פְּרָת כָּשְׁלוּ וְנָפָלוּ : ז מִי־זֶה כְּיְאֹר יַעֲלֶה כַּנְּהָרוֹת יִתְגָּעֲשׁוּ מֵימָיו : ח מִצְרַיִם כַּיְאֹר יַעֲלֶה וְכַנְּהָרוֹת יִתְגָּעֲשׁוּ מָיִם וַיֹּאמֶר אַעֲלֶה אְכַסֶּה־ אֶרֶץ אְבִידָה עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ : ט עֲלוּ הַסּוּסִים וְהִתְהוֹלְלוּ הָרֶכֶב וְיֵצְאוּ

כמו ספרים נמ לי מת כל גדולות ונו' (מלכים ב ח) קרא לי ואגיד לך גדולות ונו (לפיל נ) אמר לו סקביש אם אין כרס אין סיג ואם אין נאן אין רופא לתיני אלא על סנכויסים אלא נזכותם של ישראל כך שנויה בתחלתה : (נ) מגן . של עור בתחלתה : (נ) מגן . של עור סוף וסוף שלוק וכשיוצ' למלחמה מוסחו בשמן : נגש . של מן : (ד) מרקו דמות תריסין שלמ : (ד) מרקו סרמחים . כמו ומורק ושופך (ויקרא ז) פומכיר בלעז : (ה) סמה חתים . מלרים : ולא פנו . מלרים : כיאור יעלה . היה כסנו . עוד לעמוד במלחמה לא היה להם מנוס . (ז) כיאור יעלה . שסיה רגיל להעלות גייסות סניניו כמו . נכר לשמף סכיניו : יתגעשו מימיו.דמתרסין מוסי : (ח) כיאור יעלה . היה רגיל להעלות : אובידה . כמו מאבד : (ט) וסהסולנו . לשון סכלות

הגה הבית דר"ה : על הגוים ה' בקריאה וסים' ראה השקורתך היום הזה , שפוך חמתך על הגוים דסיסרא . אשר היה דבר ה' אל ירמיהו . וקצף גדול אני קוצף . מן המלכלות רחיה ששלה . ימלט י"צ בקריאה וסים' ויאמר אליהו להם תשבו . ויבא לעשות זבחים ועלות . גם שבי גבור יקח ומלקות היקח מנבוך מלקות ואם שבי . וצדקיהו מלך יהודה , ויאמר הך הכפתור . אל ינוס הקל ואל ימלט הגבור . והיה כל אשר יקרא . ובוזה אלה להאר ברית . ומוצא אני מר ממות את חאשה . בוטח בלבו הוא בסל . עד שקרים לא ינקה . ובעת ההיא יעמד מיכאל השר הגדול . וסים' תשב לנבוא דשבא שביא צדקיהו חכא ועזק דשמש ידא באתת' הכפשא ושקרת

מצודת ציון

כבר . על כל אדם : לשלל . עניו בזה : (כ) נכו . היכינו יונתן תגיכל וכן נכה רגליס (שמואל ב ד) : בכרכמיש . שם מקום : (ג) ערכו . עניו סדור : מגן . קול מכלי המלחמה עכ"ל לשון בעליו ממכת חרב ותיתי: וגשו. קול כתיתה תתרע : (ד) אסרו . מענן קשירה: הסכרסים. הם רוכבי הסוסים הרגילים בזה : בכובעים . כעין כובע עשוי מנחושת להגן על הלחם וכן וכובע נחושת על ראשו (ש"א יז) : מרקו . ענין לשום וזכוך כמו ומורק ושופך כמים (ויקרא ו) : הרמחים . כעין חנית : הסריונות . הוא כעין מלבוש עשוי מכרזל יהגן ממכת חרב וחנית כמו ושריון קשקשים (ש"א יז) : (ה) חתים . ענין לימה ופחד כמו ולא תחת (יהושע ח) : נסוגים אחור . ענין החזרה לאחור כמו ונסוג מאחר אלהינו (ישעיה נט) : יכתו . מלשון כיתה וכיכה : ומנוס . ענין כרימה : הקל . מלשון הפוך : מגור . ענין פחד כמו ואיש מוקש (במדבר כב) : (ו) על יד . אצל מקום וכן כל יד נתל יבוק (דברים כ) : (ז) יתגעשו . ענין הנועה חזקה כמו ותגעש הארץ (תהלים יח) : (ט) והתהוללו . מלשון סוללות ושענין כי ברוב סמחלה נרחים כמתגעשים וכן

מצודת ציון

ונשו למלחמה מול הכשדים הנלחמים בכם : (ד) אסרו . קשרו הסוסים ברכב ועלו הפרשים על הסוסים וסתיצבו בכובעים : מרקו . להלחו כחלודה למען היות להם כרקיעים והכינו מסכת חרב וחנית : (ה) מדוע . למה ראיתי שכמה מתפחדים וחוזרים לאחור לכחות מן המלחמה: וגבוריהם. אף הגבורים שבהם כמו כחותם ונסוס מן הכשדים ולא פנו פניהם להלחם בם : מגור מסביב . פחד מחזחם מסביב . ר"ל את כולם אהו הפחד חים לא נעדר : (ו) אל יום הקל . אף הקל בהגיעו לא יוכל למלט נפשו כי החויב יבוא : נפולו . קרת קרת שמה כשלו ונפלו : (ז) מי זה . למה נתלעג אלו מקום נכר קרת שמה כשלו ונפלו : (ח) מלרים . כאלו מצייר כמו היאור העולה ומתפשט על כל פני האדמה ומי הוא הנהרות אשר מימיו מים מתנועעים ומרימים קול שאון : (ט) מלרים . כאלו מצייר לעלמו הנה זאת מלרים כי היא עולה ומתפשטת

כתוב

הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִנְנִי
נִשְׁבַּעְתִּי בִּשְׁמִי הַגָּדוֹל אָמַר יְהוָה
אִם־יִהְיֶה עוֹד שְׁמִי נִקְרָא ׀ בְּפִי ׀
כָּל־אִישׁ יְהוּדָה אֹמֵר חַי־אֲדֹנָי יְהוִה
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כז הִנְנִי שֹׁקֵד
עֲלֵיהֶם לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה וְתַמּוּ כָל־
אִישׁ יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם
בַּחֶרֶב וּבָרָעָב עַד־כְּלוֹתָם׃ כח וּפְלִיטֵי
חֶרֶב יְשֻׁבוּן מִן־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרֶץ
יְהוּדָה מְתֵי מִסְפָּר וְיָדְעוּ כָּל־
שְׁאֵרִית יְהוּדָה הַבָּאִים לְאֶרֶץ־
מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם דְּבַר־מִי יָקוּם
מִמֶּנִּי וּמֵהֶם׃ כט וְזֹאת לָכֶם הָאוֹת
נְאֻם־יְהוָה כִּי־פֹקֵד אֲנִי עֲלֵיכֶם
בַּמָּקוֹם הַזֶּה לְמַעַן תֵּדְעוּ כִּי קוֹם
יָקוּמוּ דְבָרַי עֲלֵיכֶם לְרָעָה׃ ל כֹּה ׀
אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־פַּרְעֹה
חָפְרַע מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בְּיַד אֹיְבָיו וּבְיַד
מְבַקְשֵׁי נַפְשׁוֹ כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת־
צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֹיְבוֹ
וּמְבַקֵּשׁ נַפְשׁוֹ׃

מה א הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה
בְּכָתְבוֹ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל־
סֵפֶר מִפִּי יִרְמְיָהוּ בַּשָּׁנָה הָרְבִעִית
לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ בָּרוּךְ׃ ג אָמַרְתָּ אוֹי־
נָא לִי כִּי־יָסַף יְהוָה יָגוֹן עַל־מַכְאֹבִי
יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי וּמְנוּחָה לֹא מָצָאתִי׃
ד כֹּה ׀ תֹּאמַר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה
הִנֵּה אֲשֶׁר־בָּנִיתִי אֲנִי הֹרֵס וְאֵת
אֲשֶׁר־נָטַעְתִּי אֲנִי נֹתֵשׁ וְאֶת־כָּל־
הָאָרֶץ הִיא׃ ה וְאַתָּה תְּבַקֶּשׁ־לְךָ

כל נביאים וכתובים מ"ל
י"ג חס'. ל'
ח'
ל'
כ"ן. ו' י"ן כ"פ בקריאה
ל'
י"ה בטעם בכיפרא
ל'
ד'
כ"ד
ג' ס"פ ג' ר"פ
ג' חסר
י"א בטעם
ל'
י"ח בטעם הכירין

דְּיָתְבִין בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם הָא אֲנָא קַיֵּמִית בִּשְׁמִי רַבָּא אֲמַר יְיָ אִם יְהֵי עוֹד שְׁמִי מִתְקְרֵי בְּפוּם כָּל אֱנָשׁ יְהוּדָה אֲמַר קַיָּם הוּא יְיָ אֱלֹהִים בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ כז הָא אֲנָא מַסְעַר עֲלֵיהוֹן לְבִישָׁא וְלָא לְטָבָא וִיסוּפוּן כָּל אֱנָשׁ יְהוּדָה דִּי בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא עַד דִּישְׁתֵּיצוּן׃ כח וּמְשֵׁיזְבֵי חַרְבָּא יְתוּבוּן מִן אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה עַם דְמִנְיָן וְיִדְעוּן כָּל שְׁאָרָא דְבֵית יְהוּדָה דְאָתָן לְאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן פִּתְגָם דְמַן יִתְקַיַּם אִם דִּילִי וְאִם דִּילְהוֹן׃ כט וְדָא לְכוֹן אָתָא אֲמַר יְיָ אֲרֵי אֲנָא מַסְעַר עֲלֵיכוֹן בְּאַתְרָא הָדֵין בְּדִיל דְּתִידְעוּן אֲרֵי אִתְקַיָּמָא יִתְקַיְּמוּן פִּתְגָמַי עֲלֵיכוֹן לְבִישָׁא׃ ל כִּדְנָן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מָסַר יַת פַּרְעֹה חֲבִירָא מַלְכָּא דְמִצְרַיִם בִּידָא דְבַעֲלֵי דְבָבוֹהִי וּבְיַד דְבָעָן לְמִקְטְלֵיהּ כְּמָא דִמְסָרֵית יַת צִדְקִיָּהוּ מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל בְּעֵיל דְּבָבֵיהּ וְדְבָעֵא לְמִקְטְלֵיהּ׃ א פִּתְגַם נְבוּאָה דְּאִתְנַבֵּי יִרְמְיָה נְבִיָּא עַל בָּרוּךְ בַּר נֵרִיָּה כַּד כְּתַב יַת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עַל סִפְרָא מִפּוּמָא דְיִרְמְיָה בְּשַׁתָּא רְבִיעֵיתָא לִיהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה לְמֵימָר׃ ב כִּדְנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עֲלָךְ בָּרוּךְ׃ ג אֲמַרְתְּ וַי כְּעַן לִי אֲרֵי אוֹסִיף יְיָ דְוָן עַל תַּבְרִי קָאִיתִי בְּתֵינְחָתִי וּנְבוּאָה לָא אַשְׁכְּחִית׃ ד כִּדְנָן תֵּימַר לֵיהּ כִּדְנָן אֲמַר יְיָ הָא דִי בְנֵיתִי אֲנָא אֶפְגַּר וְיַת דִּי קַיֵּמִית אֲנָא אֲטַלְטֵיל וְיַת כָּל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל דִּילִי הִיא׃ ה וּדְאַתְּ בָּעֵי לָךְ רַבְרְבָן לָא

רשי

(ל) פרעה חפרע. פרעה חבירא ות"י זו מתמשת במקרא הזה: (ג) ומנוחה לא מצאתי. לא שרתה עלי. שכינה להנבא כמו ותנח עליהם הרוח (במדבר י"א) מה נשתניתי מתלמידי הנביאים יהושע שימש את משה נחה עליו רוח הקודש אלישע שימש את אליהו נחה עליו רוח הקודש אני מה נשתניתי: (ד) ואת כל הארץ. היא הנדונות בנהיתה והריסה זו. (ה) תבקש לך גדולות. נבואות כמו

רסיסרא: הגדול כל נביאים וכתובים ט"ל וכל אוריתא חסר במ"ה ט"ל וסי' ופלוגתא דמטעים תמצא במסרה רבתא בערך גדול: מתי מספר ה' בקריאה וסימ' ונאספו עלי והכני ונשמדתי, והפיץ ה' אתכם בעמים. ופליטי חרב ישובון. בהיותכם מתי מספר. וחברו: ומהם ו' בקריאה וסים' דבר מי יקום. ומהם עוד תקח, ומהם מן בני שמעון ומהם על כלי העבודה. ודבתריה ומהם טמנים. ומהם לא נבקש. ר' מנהון ר"פ. איכו ה' בקריאה וסימ' בשמואל א' סים' כ"ד: אמרת ג' ר"פ וסימ' אך דבר שפתי' עצה וגבורה, אוי נא לי. אמרת

מצודת דוד

ישובו: אומר. שיהיה אומר בשבועתו חי ה': בכל ארץ מצרים. אבל פליטי החרב מתי מספר הם יאמרו חי ה' כשישובו לארץ יהודה: (כז) הנני שוקד. אשתדל ואמהר עליכם להרע להם ולא להיטיב עמהם: (כח) ופליטי חרב. הנמלטים מן החרב אשר ישובון ממצרים לארץ יהודה יהיו מתי מספר ר"ל אנשים מועטים: וידעו וכו'. אז ידעו דברי מי יתקיים אם הדברים ממני שאמרתי שבמצרים יתמו ויכלו אם הדברים מהם שאמרו שישבו במצרים בשלוה ויתקיימו שמה: (כט) וזאת לכם האות. הוא האמור במקרא שלאחריו שיהיה פרעה נמסר ביד נ"נ זה יהיה לכם לאות אשר אשגיח להשיב גמול עליכם במקום הזה: למען תדעו. במה שיהיה פרעה נמסר ביד נ"נ תדעו בזה אשר יתקיימו דברי עליכם לרעה והוא כפל ענין במ"ש: (ל) כה אמר ה'. ר"ל כי כה אמר ה' וכו': פרעה חפרע. כל מלכי מצרים קרואים פרעה וזה שהיה בימים ההם היה שמו העצמי חפרע: ביד אויביו. הם הכשדים: וביד וכו'. כפל הדבר במ"ש:

מה (א) בכתבו וכו'. בעת שכתב מגילת איכה ומה שאמר את הדברים האלה ר"ל שהזכיר בה המאורעות הרעות אשר ייעד על יהודה וישראל אשר כן באו וזהו מ"ש למעלה קח לך מגילת ספר וכו' (לעיל לו): על ספר. אחר ספר ס"ל סופו כי אחר שיכתב נעשה ספר: מפי ירמיה. ר"ל ירמיה אמר הדברים מפיו וברוך היה כותב על ספר: (ג) כי יסף ה'. ר"ל הוסיף ליגון על המכאוב שמאז כי מאז שמעתי מתוך נבואת הפורעניות הוכאב לבי ועתה בכותבי המגלה כאלו כבר נעשתה נתוסף בי יגון: יגעתי באנחתי. ואני ויגע במה שאני מתאנח תמיד ודואג על ביאת הפורעניות: ומנוחה לא מצאתי. כאומר הנה מה שאני כותב לך המגלה ולא אחר הוא על כי מה שאני משמש אותך תדיר ולומד ממך ומדוע אם כן לא שרתה עלי הנבואה ולמה נשתניתי מאשר תלמידי הנביאים ורק את הרע קבלתי ולא את הטוב: (ד) אשר בניתי. ר"ל ישראל שמשיתים כבנין עתה אהרסם ואאבדם: ואת אשר נטעתי וכו'. כפל הדבר במ"ש: ואת כל הארץ היא. ר"ל כל מקומות א"י תהיינה הרוסות ונתושות: (ה) ואתה תבקש. ואיך אתה מבקש שנבדר
שהם דברי גדולות היא הנבואה

רד"ק

אתם ונשיכם כי עקר המעשה היה בנשים כמו שאמר: (כו) אם יהיה עוד שמי נקרא. כיון שאין שומעים מה שאומר להם הנביא בשמי לא יהיה שמי עוד נזכר בפיהם: כי תאכלם חרב ורעב. הפך מה שאמר אשר לא נראה מלחמה וללחם לא נרעב: בפי כל איש יהודה. בפי רובם כי צדיקים היו בהם כמו ירמיהו וברוך בן נריה ואמר עד כלותם אחר שאמר ותמו לתוספת באור וחיזק הענין ומה שאמר כל רוצה לומר רובם שהרי אמר ופליטי חרב ומה שאמר עד כלותם הוא דרך הפלגה: (כח) מתי מספר, כמו ירמיהו הנביא וברוך בן נריה ומעטים אחרים צדיקים שהיו בהם: (כט) וזאת לכם האות. כי כשתראו בקרוב נבוכדנצר בא אל פרעה כמו שנבאתי לכם תדעו כי סופכם לכלות בארץ מצרים: כי קום יקומו. קום בחולם מקור כמו ושוב אלי: (ל) פרעה חפרע. בתי"ת וכן היה כנוי שם אותו פרעה שהיה בימים ההם ויש אומרים כי החי"ת מקום ה"א וסוף פרעה כסף האותיות רוצה לומר כי יהיה פרוע מן כי פרעה אהרן ותרגם יונתן פרעה חבירא: (א) את הדברים האלה. הנזכרים למעלה מראש הספר עד השנה הרביעית ליהויקים כמו שכתוב למעלה: (ג) אמרת. כי יסף ה' יגון על מכאובי. פירוש כי ברוך היה מתרעם על הנבואה ובעת שהיה כותב דברי הנבואה מפי ירמיהו ולו לא הגיע דבר הנבואה התרעם ואמר אוי נא לי. ובדרש המכאוב הוא מה שהיו מכאיבים אותו ישראל בתרפה ובוז והיגון דבר הנבואה שלא באת אליו והוא היה עצמו אליה בכל אשר יוכל אלא שלא היתה לו הכנה טבעית בעת היצירה כמו שכתבנו בתחילת הספר, ובדרש ברוך היה מתרעם על הנבואה אמר יהושע שמש משה רבינו ושרתה עליו רוה"ק אלישע שימש אליהו ושרתה עליו רוה"ק מה נשתניתי אני מכל תלמידי הנביאים אוי נא לי כי יסף יי' יגון על מכאובי ומנוחה לא מצאתי ואין מנוחה אלא נבואה שנאמר ותנח עליהם מה המקום משיבו הנה אשר בניתי אני הורס וגו': (ה) ואתה תבקש לך גדולות. ואין גדולות אלא נבואות שנאמר ספרה נא לי את כל הגדולות וגו' ואומר ואגידה לך גדולות ובצורות אמר הקב"ה ברוך אם אין כרם סייג למה אין

מצודת ציון

וסקים תקימנה. לשון קיום: (כז) שוקד. ענין מהירות והשתדלות כמו שקדו ושמרו (עזרא ח): ותמו. ויכלו ויבלמו: (כח) ופליטי. ענין המלטה: מתי. אנשי: לגור. לדור: (כט) פוקד. ענין השגחה: (ג) יסף. מלשון תוספה: ומנוחה. ענינו נבואה ע"ש המקרא ותנח עליהם הרוח (במדבר יא): (ד) הורס. ענין שבירה ונתיצה: נותש: ענין עקירה: (ה) גדולות. דברי גדולות ר"ל נבואה: על כל בשר

מִפּוּמָנָא לְאַסָּקָא בּוּסְמִין
לְכוֹכְבַת שְׁמַיָּא וּלְנַסָּכָא לָהּ
נִסְכִּין בְּמָא בַּעֲבָדָנָא אֲנַחְנָא
וַאֲבָהָתָנָא מַלְכָנָא וְרַבְרְבָנָא
בְּקִרְוַיָּא דְּבֵית יְהוּדָה וּבְשׁוּקֵי
יְרוּשְׁלֶם וַהֲוֵינָא סָבְעִין לַחְמָא
וַהֲוֵינָא שָׁלָן שְׁגֵינָא וּבִישְׁתָּא
לָא חָזֵינָא : יח וּמִן־עִדָּן
דְּאִתְמְנָעָא לְאַסָּקָא בּוּסְמִין
לְכוֹכְבַת שְׁמַיָּא וּלְנַסָּכָא לָהּ
נִסְכִּין חַסַרְנָא כּוֹלָּא
וּבְחַרְבָּא וּבְכַפְנָא סַפְנָא :
יט וְאַרֵי אֲנַחְנָא מְקָם בּוּסְמִין
לְכוֹכְבַת שְׁמַיָּא וּמְנַסְכִין לָהּ
נִסְכִּין הֲבַר מִנְּבְרָנָא עֲבַדְנָא
לָהּ כַּרְדּוּטִין לְטַעֲנָתָא וּמְנַסְכָן
לָהּ נִסְכִּין : כ וַאֲמַר יִרְמְיָה
לְכָל־עַמָּא דְּמִתְיַבְּלִין עֲלֵיהּ
פִּתְגָמָא לְמֵימָר : כא הֲלָא יָת
בּוּסְמָנֵיָא דְּאַסֵּיקְתּוּן בְּקִרְוַיָּא
דְּבֵית יְהוּדָה וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֶם
אַתּוּן וַאֲבָהָתְכוֹן מַלְכֵיכוֹן
וְרַבְרְבֵיכוֹן וְעַמָּא דְּאַרְעָא
יָתְהוֹן דְּכַר יְיָ וּנְקֵי עֲלֵיהוֹן :
כב וְלָא הֲנַת בְּעָא קֳדָם יְיָ
עוֹד דְּלָא לְמִשְׁבַּק מִן קֳדָם
בִּישׁוּת עוֹבְדֵיכוֹן מִן קֳדָם
תּוֹעֲבָתָא דַּעֲבַדְתּוּן וַהֲוַת
אַרְעֲכוֹן לְחוּרְבָּא וְלִצְדוּ
וְלִלְוָטָא מִבְּלִי יָתֵיב בְּיוֹמָא
הָדֵין : כג מִן קֳדָם דְּאִסְתְּקִתּוּן
בּוּסְמִין וּדְחַבְתּוּן קֳדָם יְיָ
וְלָא קַבֵּילְתּוּן לְמֵימְרָא
דְיָ וּבְאוֹרַיְתֵיהּ וּבְקְיָמוֹהִי
וּבְסָהֲדוָתֵיהּ לָא הֲלִיכְתּוּן עַל
כֵּן עַרְעַת יַתְכוֹן בִּישְׁתָּא
הָדָא כְּיוֹמָא הָדֵין : כד וַאֲמַר
יִרְמְיָה לְכָל עַמָּא וּלְכָל נְשָׁיָא
קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דְיָ כָּל דְּבֵית
יְהוּדָה דִּי בְאַרְעָא דְמִצְרָיִם:
כה כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימָר אִתּוּן
וּנְשֵׁיכוֹן וּנְזַרְתּוּן בְּפוּמְכוֹן
וּבְרַעוּתְכוֹן קַיֶּמְתּוּן לְמֵימָר
מֶעְבַּד נְעַבֵּיד יָת נִדְרָנָא דִּי
נִדַּרְנָא לְאַסָּקָא בּוּסְמִין
לְכוֹכְבַת שְׁמַיָּא וּלְנַסָּכָא לָהּ
נִסְכִּין אַקֵּמָא תְּקִימוּן יָת נִדְרֵיכוֹן וְתַעְבְּדוּן יָת נִסְכֵּיכוֹן : כו לָכֵן קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דְיָ כָּל דְּבֵית יְהוּדָה

ז׳ מ״ע לְקַטֵּר לְמַלְכַּת הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּיךְ־לָהּ
נְסָכִים כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבֹתֵינוּ
מְלָכֵינוּ וְשָׂרֵינוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת
ז׳. כ׳ יְרוּשָׁלִָם וַנִּשְׂבַּע־לֶחֶם וַנְּהִי טוֹבִים
ז׳ ומד ומז וְרָעָה לֹא רָאִינוּ : יח וּמִן־אָז חָדַלְנוּ
לְקַטֵּר לְמַלְכַּת הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ־לָהּ
נְסָכִים חָסַרְנוּ כָל וּבַחֶרֶב וּבָרָעָב
י״ד כ״ט כנכ״ת תַּמְנוּ : יט וְכִי־אֲנַחְנוּ מְקַטְּרִים
לְמַלְכַּת הַשָּׁמַיִם וּלְהַסֵּךְ לָהּ נְסָכִים
ז׳ הֲמִבַּלְעֲדֵי אֲנָשֵׁינוּ עָשִׂינוּ לָהּ כַּוָּנִים
ז׳ ומסר לְהַעֲצֵבָהּ וְלַהַסֵּךְ לָהּ נְסָכִים: כ וַיֹּאמֶר
ד יִרְמְיָהוּ אֶל־כָּל־הָעָם עַל־הַגְּבָרִים
כ וְעַל־הַנָּשִׁים וְעַל־כָּל־הָעָם הָעֹנִים
אֹתוֹ דָּבָר לֵאמֹר : כא הֲלֹא אֶת־
ה הַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר קִטַּרְתֶּם בְּעָרֵי יְהוּדָה
וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם אַתֶּם וַאֲבוֹתֵיכֶם
י״ז תס״כ מַלְכֵיכֶם וְשָׂרֵיכֶם וְעַם הָאָרֶץ אֹתָם
ג׳ כ׳ וכ׳ זָכַר יְהוָה וַתַּעֲלֶה עַל־לִבּוֹ : כב וְלֹא־
מוכיח כמ״ב. ד׳ יָכֹל יְהוָה עוֹד לָשֵׂאת מִפְּנֵי רַע
מַעַלְלֵיכֶם מִפְּנֵי הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר
עֲשִׂיתֶם וַתְּהִי אַרְצְכֶם לְחָרְבָּה
ד וּלְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה מֵאֵין יוֹשֵׁב כְּהַיּוֹם
הַזֶּה : כג מִפְּנֵי אֲשֶׁר קִטַּרְתֶּם וַאֲשֶׁר
חֲטָאתֶם לַיהוָה וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹל
ג׳. כ׳ יְהוָה וּבְתֹרָתוֹ וּבְחֻקֹּתָיו וּבְעֵדוֹתָיו
מפק׳ לכ״ע לֹא הָלַכְתֶּם עַל־כֵּן קָרְאָת אֹתְכֶם
כ הָרָעָה הַזֹּאת כַּיּוֹם הַזֶּה : כד וַיֹּאמֶר
ירמיהו יִרְמְיָהוּ אֶל־כָּל־הָעָם וְאֶל כָּל־
הַנָּשִׁים שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה
ל״ה דפסוק״ן אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם : כה כֹּה־אָמַר
יְהוָה־צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
ג׳ אַתֶּם וּנְשֵׁיכֶם וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם
ג׳ וּבִידֵיכֶם מִלֵּאתֶם לֵאמֹר עָשֹׂה
נַעֲשֶׂה אֶת־נְדָרֵינוּ אֲשֶׁר נָדַרְנוּ
ג׳ לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וּלְהַסֵּךְ לָהּ
ג׳. ד׳ נְסָכִים הָקֵם תָּקִימֻנָה אֶת־נִדְרֵיכֶם
ג׳ וַעֲשֹׂה תַּעֲשֶׂינָה אֶת־נִדְרֵיכֶם :
כו לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה

מצודת ציון

(יז) למלכת השמים . היא השמש וכן לעבות כוונים למלכת השמים (לעיל ז׳) : (יח) תמנו . ענין כליון : (יט) המבלעדי . ענינו כמו זולת וכן מבלעדי איכה (במדבר כ׳) : אנשינו . ענין נקיבה : כוונים . מין מתכל ויתקן שנקבת כן על כי עשקום בכוונת הלב ותקון לב וכן (לעיל ז׳) : לבעצבה . מלשון עצבון והוא לשון נקבה כמו על קטמתה (כב) לשלחה . מלשון מסת ושכל : מעלוליכם . מעשיכם : ולתמהון : (כג) לקולה . מלשון מקולה : (כה) מלאתם . ענין כשלמה ונמר : וסקם

מצודת דוד

על כולם : וסכך לה . ולנסכיך לה : ונסבא לחם . ופו׳ היינו שנשבעים לחם : ונסיך טובים . ר״ל עשירים ומלאים פוב : (יח) ומן אז חדלנו לקטר וכו׳ חסרנו . כל הפסוק שהיה ממנו : (יט) וכי אמנו . זהו מאמר הנשים המקטרות לבדן שמאנו וכי מה שעשינו עשינו תחיות להסך לה נסכים האם מבלעדי דעת אנשינו עשינו למלכת השמים מיני מאכל ו להעציבה . ר״ל לשמח אותה ומאמר על דרך שכיעמי וכאומרות מה זה תוכית לאפונינו למען ימאו בידינו וכי אין דעתם עמנו : (כ) על הנשים . אל הנשים וסם היודעים כי מקטרות בשיכם שפתחו תחלה להסיך : ועל כל העם . הם הנשמעים לאחריהם בדבר . כדבר שאמור למעלה : (כא) אותם זכר וכו׳ . ר״ל סם כי אמר לא היה יפקד מכם כעס ועל לא שכחתם כי זכר כעסו ועלו לבו (ואמר אותם כי לאלוהות כרגיל קטרו ומ״ש הקטר וכו׳ סם כלל אבל לכ״ע היה קטר מיוחד) : (כב) ולא יכול ה׳. לא יוכל עוד לסבול ולהאריך אפו מפני רוע מעלליכם וכו׳ ועכן סיפור אחלכם להרבה וכו׳ : כהיום הזה . שהיה תרבה : (כג) מפני וכו׳ . ר״ל לא קרה לכם הרעה על שחללתם ולקבר ולא מפני אשר קטרתם אתו ואשר חטאתם וכו׳ כל כן קרה לכם מקרה הרעה הזאת : כיום הזה . שהוכיח נרעה : (כה) אתם ונשיכם . ר״ל אתם כמו נשיכם דבר אחד לכם : וחדברתם בפיכם . ר״ל מה שהשיבו תדברות כמה בפיכם כי כן דרוש להן לדבר : ובידיכם מלאתם . ר״ל בפועל ידיכם תעשינו כדבר הזה לעשותה : לעשות עשה וכו׳ . מה שחשבתם עשה ועשה וכו׳ . כן ידעתי שתקיימו את מדיבוק לקבר לא עוד מעתה : ועשה וכו׳ . כפל כדבר נמים : (כו) אם יהיה פוד שמי נקרא וכו׳ . ר״ל לא אזכיר עוד אפי׳ מד שיטענו ויקראו בשמי כי כל אנשי יהודה הנמים למצרים יתמו מן הפולם עד לא יהיו

וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִָם וַתִּהְיֶינָה לְחָרְבָּה לִשְׁמָמָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃ ז וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָמָה אַתֶּם עֹשִׂים רָעָה גְדוֹלָה אֶל־נַפְשֹׁתֵכֶם לְהַכְרִית לָכֶם אִישׁ־וְאִשָּׁה עוֹלֵל וְיוֹנֵק מִתּוֹךְ יְהוּדָה לְבִלְתִּי הוֹתִיר לָכֶם שְׁאֵרִית׃ ח לְהַכְעִסֵנִי בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיכֶם לְקַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר־אַתֶּם בָּאִים לָגוּר שָׁם לְמַעַן הַכְרִית לָכֶם וּלְמַעַן הֱיוֹתְכֶם לִקְלָלָה וּלְחֶרְפָּה בְּכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ ט הֲשְׁכַחְתֶּם אֶת־רָעוֹת אֲבוֹתֵיכֶם וְאֶת־רָעוֹת ׀ מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֵת רָעוֹת נָשָׁיו וְאֵת רָעֹתֵכֶם וְאֵת רָעֹת נְשֵׁיכֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ י לֹא דֻכְּאוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא יָרְאוּ וְלֹא־הָלְכוּ בְתוֹרָתִי וּבְחֻקֹּתַי אֲשֶׁר־נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם וְלִפְנֵי אֲבוֹתֵיכֶם׃ יא לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שָׂם פָּנַי בָּכֶם לְרָעָה וּלְהַכְרִית אֶת־כָּל־יְהוּדָה׃ יב וְלָקַחְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית יְהוּדָה אֲשֶׁר־שָׂמוּ פְנֵיהֶם לָבוֹא אֶרֶץ־מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם וְתַמּוּ כֹל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם יִפֹּלוּ בַּחֶרֶב בָּרָעָב יִתַּמּוּ מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל בַּחֶרֶב וּבָרָעָב יָמֻתוּ וְהָיוּ לְאָלָה לְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וּלְחֶרְפָּה׃ יג וּפָקַדְתִּי עַל־הַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר פָּקַדְתִּי עַל־יְרוּשָׁלִָם בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדָּבֶר׃ יד וְלֹא יִהְיֶה פָּלִיט וְשָׂרִיד לִשְׁאֵרִית יְהוּדָה הַבָּאִים לָגוּר־שָׁם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלָשׁוּב ׀ אֶרֶץ יְהוּדָה אֲשֶׁר־הֵמָּה מְנַשְּׂאִים אֶת־נַפְשָׁם לָשׁוּב לָשֶׁבֶת שָׁם כִּי לֹא־יָשׁוּבוּ כִּי אִם־פְּלֵטִים׃ טו וַיַּעֲנוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַיֹּדְעִים כִּי־מְקַטְּרוֹת נְשֵׁיהֶם לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וְכָל־הַנָּשִׁים הָעֹמְדוֹת קָהָל גָּדוֹל וְכָל־הָעָם הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּפַתְרוֹס לֵאמֹר׃ טז הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֵלֵינוּ בְּשֵׁם יְהוָה אֵינֶנּוּ שֹׁמְעִים אֵלֶיךָ׃ יז כִּי עָשֹׂה נַעֲשֶׂה אֶת־כָּל־הַדָּבָר ׀ אֲשֶׁר־יָצָא מִפִּינוּ

ל' דסמין · ל' חס' דהסר · י"א כתי' יו"ד · כסס' מוג' להס · ל' · ל' חס' · ל' חסר · ל' · ד' כסיפרא · ט' חסר וכל אוריתא דכו' במ"א · כ' · ח' דסמיכי · כ' · אסק"פ סימן · י' מ"ל · ח' · ג' · ג' · ג' · ל' · ג'. כ' כ' וכל ר"סדכו' במ"ג · ד' בטעם בספרא

רוגזי וחימתי ודליק בקרויא דבית יהודה ובשוקי ירושלם והואה לחורבא לצדו כיומא הדין: ז וכען כדנן אמר יי אלהי צבאות אלהא דישראל למה אתון גרמין בישתא רבתא על נפשתכון לשיצאה לכון גבר ואתא ועלים וינק מגו בית יהודה בדיל דלא למשבק לכון שארא: ח לארגזא קדמי בעובדי ידיכון לאסקא בוסמין לטעות פלחי כוכביא בארעא דמצרים דאתון אתן לאתותבא תמן בדיל לשיצאה לכון ובדיל למהויכון ללוטא ולחסודין בכל עממי ארעא: ט האתנשיתון ית בישות אבהתכון וית בישות מלכיא דבית יהודה וית בישות נשוהי וית בישתכון וית בישות נשיכון דעבדו בארעא דבית יהודה ובשוקי ירושלם: י לא פסקו עד יומא הדין ולא דחילו ולא הליכו באוריתי ובקימי דיהבית קדמיכון וקדם אבהתכון: יא בכן כדנן אמר יי צבאות אלהא דישראל הא אנא משוי אפי בכון לבישא ולשיצאה ית כל דבית יהודה: יב ואסב ית שארא דבית יהודה דשויאו אפיהון למיעל לארעא דמצרים לאתותבא תמן ויסופון כולהון בארעא דמצרים יתרמון בחרבא ובכפנא יסופון מזעירא ועד רבא בחרבא ובכפנא ימותון ויהון למומי ולצדו ולקלוטא ולחסודין: יג ואסער על דיתבין בארעא דמצרים כמא דאסערית על ירושלם בחרבא בכפנא ובמותא: יד ולא יהי שאר ומשיזיב לשארא דבית יהודה דאתן לאתותבא תמן בארעא דמצרים ולמתב בארעא דבית יהודה דאינון מטען ית נפשהון למיתב למתב תמן ארי לא יתובון אלהין משיזבין: טו ואתיבו ית ירמיה כל גבריא דידעין ארי מסקן בוסמין נשיהון לטעות פלחי כוכביא וכל נשיא דקימין קהלא רבא וכל עמא דיתבין בארעא דמצרים בפתרוס למימר: טז פתגמא דמליתא עמנא בשמא דיי לית אנחנא צבן לקבלא מנך: יז ארי מעבד נעביד ית כל פתגמא דנפק

רשי

חלא מניהון: (י) לא דוכאו. לבם מרעתם: (יד) כי אם פליטים. ירמיה וברוך תורו לשם שהגל' נבוכדנאצר כשכבש ארץ מצרים בידו כשרים ושבע למלכו (יחזקאל כט) כך שנוייה בסדר

מצודת דוד

שהם הרבים: (ז) אל נפשותיכם. ר"ל לעצמיכם תעשו רעה. כי יכרית מכם איש ואשה וכו': (ח) להכעיסני. עכשיו יפרש במה עושים רעה לעצמם לאמר במה שאתם מכעיסים אותי במעשי ידיכם וכו': לקללה. יאמרו בקללתם שיהיו כמותכם: ולחרפה. כולם יחרפו אתכם: (ט) השכחתם. האם שכחתם ר"ל הלא עדיין לא שכחתם: נשיו של כל א' מהמלכים ההם: (י) לא דוכאו. לא נדכא לבם ר"ל עדיין לא נכנעו עד היום הזה ולא יראו מהי': (יא) שם פני. אשים השגחתי בכם להביא הרעה: (יב) ולקחתי. ר"ל אקחם אל הרעה: ותמו כל. כולם יכלו: לאלה וכו'. ישבעו בהם ויתמהו על מפלתם ויפלו בהם קללותיהם ויחרפו אותם: (יג) ופקדתי. אשגיח להפרע ולהשיב גמול על היושבים וכו': כחרב וכו'. ר"ל באלה אשיב הגמול להפרע מהם: (יד) ולא יהיה פליט. לא ישאר מהם במצרים שארית מה: ולשוב. ולחזור לארץ יהודה אשר המה מנשאים ומרוממים ומבטיחים את נפשם לשוב לשבת שמה הנה לא כן יהיה כי לא ישובו כ"א הפליטים מחרב האויב והוא מקרא קצר ויובן החסרון מעצמו: (טו) וכל הנשים העומדות. שהיו עומדות במעמד ההוא והיה קבוץ רב: וכל העם וכו'. גם המה היו נמשכים אחריהם: בפתרוס. שהיא מארץ מצרים: (יז) אשר יצא מפינו. אשר קבלנו על עצמנו לקטר למלכת השמים. ר"ל לכוכב גדול שבשמים הוא השמש וכאלו מולך על

רדק

(ט) השכחתם. השי"ן קמץ והה"א בלא געיא ויש ספרים הה"א בגעיא: ואת רעות נשיו. נשי כל מלך ומלך וכן ראינו באחאב איזבל שעשתה מעללות לאשרה: (י) לא דכאו עד היום הזה. לא נכנעו ולא שמו עצמם דכאים מפני העונות שעשו על רעתם שעשו: (יז) למלכת השמים. רוצה לומר למעשה השמים והם הכוכבים מלאכת האל ית' והוא חסר אלף וכו'

וסי' נמסר לעיל בסיפ' סי' כ"ח: לחרבה לשממה. לית דכוותי' דכמיך בן: נפשתכם דעלית ועתת כה אמר ה' אלהי צבאות אלהי ישראל לית דכוותי' חסר דחסר: במעשי י"א כתיב יוד וסי' נמסר בישעיה סי' נ"ט: רעת ד' חסר בליש' וסי' ושבע הפרות הרקות. לא תהיה אחרי רבי'. ואת רעתיב' ואת רעת נשיכם. ב' בתראי דבפסו' בתרא חסר: חקתי ט' חסר ו' בנביאים ובכתובים וסי' דבית אשר אתה בונה אם תלך. אם שוב תשובון אתם ובניכם. קרע אקרע את הממלכה. יען אשר עזבוני וישתחוו לעשתרת אלהי. ולא אקח את כל הממלכה. למען בחקתי ילכו. לא דכאו עד היום הזה. ועל ריב הסה יעמדו למשפט. אם חקתי יחללו וכל אוריתא דכוו' חסר ו' במ"א עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמר משמרתי. ולשוב ג' בקריא' וסי' חלילה לנו ממנו למרד. ולא יהיה פליט ושריד. כי בשובכם על ה': וכל הנשים ג' בקריאה וסי' אשר נשא לבן אתנה. הידעים כי מקטרו' נשיהם. יתנו יקר לבעליהן אנ"ך: הדבר ד' בטעמ' בספרא וסי' נמסר בסיפרא ריש סי' ל"ה.

מצודת ציון

ענין סריפה ושריפה: (ז) עולל. ילדי' רכים: (י) דכאו. ענין כתיתה והוא מושאל על ההכנעה כמו לב נשבר ונדכה (תהלים נא): (יב) ותמו. ענין כליון והשלמה: לאלה. ענין שבועה: לשמה. לתמהון: (יג) ופקדתי. ענין השגחה: (יד) פליט ושריד. הנצל והשארית: מנשאים. ענין הרמה ור"ל מבטיחים: פליטים. נמלטים ומוצלים: (טו) קהל. ענין קבוץ עם: למלכת

(ט) כמלכן כמלכן. מלא כוש כתומר בעושים ממנו מלכנים או מומר לאחר מכיד ומחול, כמלכן במקום שרפת מלכנים או במקום שעשין תופת ויוצאן ממנו בעשן ובאש כמיטל בניות: (י) לעם שפרוזה. כתיב כאן ו"ו וקרי כאן ד"ל ושענין אחד ולוהוזה לשון ו"י מתחלפות ופירושו לשלוח ולהביל הנאה נקרא שפריר ליופי מן שמרי שמן ושפריר בשקל שפריר: (יא) ונתה ושכח. כתיב ונתה לשון נקבה על המחנה וקרי ונח לשון זכר על הגבורה: (יב) ובערם ושכח. יכניף הכתוב עכשיו מלכי מלכים ויבבה מלכי כשף ואלוה זבל או פירוש ובבה שובביהם: ועטה לח ארץ מלרים. כלומר יכזוז לח כל בגדה, כמו שיתעטף הרועה בגבדו ויכרוך לח עלמו בו כן יכרוך הוח כל בגל ארץ מלרים וחבל הרועה לפי שבהועה עומד ושומם וחילם במדבר עם הלחן ויתעטף ויתהנק בגבדו פיעט מפני קרח הלילה ואלוני אמי ז"ל פי' כמו הרועה בעובע ממקום למקום וכעוסע מן המקום עופה בגד כלחלו ביובב בו וסולך בו ולח יבלוך דבר בלחלו מקום: (יג) בית שמש. שהיו עובדים שם לשמש וזכר עוד ולח בפי חלבי מלרים ישרף בלח לחזק הענין לומר כי בלם ישרוף בלח לעזון חלבוהם: מבני רעמס. רעמס יוסיפס: (ג) שמס חלח ותפוחיס. שמס חלח ותפוחיס שרשי שמהו או שבלו ולח חלח ותפוחיס לח ידעתם חומס: בהבחתם

את ברוך ב' וסי' ואת ברוך שאלו לאמר. את הגברים ואת הנשים: ר"ב קח ר"פ בקריאה וסיכניהון קח נא את ברכתי אשר הבאת לך. קח את אהרן ואת בניו אתו. קח את הלוים מתוך בני ישראל. קח מאתם והיו לעבד את עבדת. קח את הלוים תחת כל בכור. קח את המטה והקהל את העדה קח. את אהרן ואת אלעזר בנו והעל. קח את האזור בידך. קח בידך אבני נגדלות ושמנתם במלט. קח לך מגלת ספר. קח בגדו כי ערב זר בתראה. קח נא מפיו תורה: יעמה ד' בקריאה וסי' נמסר בסדר תזריע: מצבות ג' בקריאה וסי' ויוציאו את מצבות אורימו. ושבר את מצבות בית שמש. ומצבות עזד לארץ תרד. וסימן אפקי שמשא לארעא: ואין בהם ב' וסי' ועל כל ערי יהודה והנם תרבה חיום הזה. ואין בהם תבוכה: השכי ג' יתירין יוד בליש' בקריא'

מצודת ציון

מלכן הסתם ופתוי: (ט) ושמנתם. מלכון שעשוה והלפנם: כמלא. כן נקרא התומר שעבוי מסיד ומחול ובדרז"ל ופע"נ דעניד נכו כמלבני (ב"ב ו) ופי' בתיקון מקום הקומות בסיד: כמלכן. סוא המקום שעושים בס מלבנים: (י) שפריזו. כן יקרא התומר היפה וכן נכותו שנים שבתה (לעיל כו) והוא מל' שמחן למרי בשר (בראשית מט) ובא על מבקל סיריה: (יב) ובצתי. ענין סתגרה וכיוצא כמו ותלת בסבכי סיעד (יחזקאל יז): ובבה. מלכון שבי: ועטה ט). ועטה. ענין כריכה וכן מעטה לעבת (יחזקאל כח): לח בגדו. עם בגדו: (יג) מצבות. מזבח מלבן לחת נקרא מלבה נלבן המקרא: (ה) כמגדול וכו'. שמות מקומות בלרן מלרים: (כ) ושבר. הבה בס: מרבה. מלכון מוכן: (ו) ופתך. עגן

בְּנֹ֖ף וְתַחְפַּנְחֵ֑ס יֹ֚אכְלוּךָ֣ קָדְקֹ֔ד וְיֶאֶכְל֥וּךָ בְנֵי־נֹ֖ף וְתַחְפַּנְחֵ֑ס׃ יז הֲלֹא־זֹ֥את תַּעֲשֶׂ֖ה לָ֑ךְ בְּהַעַזְבֵ֥ךְ אֶת־יְהוָ֖ה אֱלֹהַ֥יִךְ בְּעֵ֖ת מוֹלִיכֵ֥ךְ בַּדָּֽרֶךְ׃ יח וְעַתָּ֣ה מַה־לְּךָ֣ לְדֶ֣רֶךְ מִצְרַ֔יִם לִשְׁתּ֖וֹת מֵ֣י שִׁיחֹ֑ר וּמַה־לְּךָ֣ לְדֶ֣רֶךְ אַשּׁ֔וּר לִשְׁתּ֖וֹת מֵ֥י נָהָֽר׃ יט תְּיַסְּרֵ֣ךְ רָעָתֵ֔ךְ וּמְשׁוּבֹתַ֖יִךְ תוֹכִחֽוּךְ׃ דְּעִי־ר֣אִי כִֽי־רָ֣ע וְכִ֔י עָזְבֵ֥ךְ אֶת־יְהוָ֖ה אֱלֹהָ֑יִךְ וְלֹא־פַחְדָתִ֥י אֵלַ֛יִךְ נְאֻם־אֲדֹנָ֥י יְהוִ֖ה צְבָאֽוֹת׃ כ כִּ֣י מִקֶּ֣דֶם שָׁבַ֔רְתִּי עֻלֵּ֑ךְ נִתַּ֥קְתִּי מוֹסְרוֹתַ֖יִךְ וַתֹּ֣אמְרִ֔י לֹ֥א אֶעֱבֹ֖ד כִּ֣י עַל־כָּל־גִּבְעָ֣ה גְבֹהָ֔ה וְתַ֖חַת כָּל־עֵ֣ץ רַעֲנָ֑ן אַתְּ֥ צֹעָ֖ה זֹנִֽים׃ כא וְאָנֹכִ֣י נְטַעְתִּ֔יךְ שׂ֥וֹרֵק כֻּלֹּ֖ה זֶ֣רַע אֱמֶ֑ת וְאֵ֣יךְ נֶהְפַּ֤כְתְּ לִ֙י֙ סוֹרְרוֹת֙ גֶּ֣פֶן נָכְרִיָּ֔ה׃ כב כִּֽי־אִם־תִּרְחֲצִ֥י בָנֶ֖תֶר וְתַרְבִּ֣י לָ֑ךְ בֶּ֚תֶם נִכְתָּ֣ם עֲוֹנֵ֔ךְ נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יְהוִֽה׃ כג אֵ֚יךְ תֹּ֣אמְרִי֔ לֹ֥א נִטְמֵ֖אתִי אַחֲרֵ֣י הַבְּעָלִ֑ים רְאִ֤י דַרְכֵּךְ֙ בַּגַּ֔יְא דְּעִי֙ מֶ֣ה עָשִׂ֔ית בִּכְרָ֥ה קַלָּ֖ה מְעַרְבֹ֥תֶיהָ׃ כד פֶּ֣רֶא לִמֻּד־מִדְבָּ֗ר בְּתַאֲוַ֤ת נַפְשָׁהּ֙ שָׁאֲפָ֣ה רוּחָ֔הּ בְּעִתָּ֖הּ מִ֣י יְשִׁיבֶ֑נָּה כָּל־מְבַקְשֶׁ֙יהָ֙ לֹ֣א יִיעָפ֔וּן בְּחָדְשָׁ֖הּ יִמְצָאֽוּנָה׃ כה מִנְעִ֤י רַגְלֵךְ֙ מִיָּחֵ֔ף וְגֹרֹנֵ֖ךְ מִצִּמְאָ֑ה וַתֹּ֣אמְרִ֔י נוֹאָ֖שׁ לֹ֑א כִּ֤י אָהַ֙בְתִּי֙ זָרִ֔ים וְאַחֲרֵיהֶ֖ם אֵלֵֽךְ׃ כו כְּב֣וֹשֶׁת גַּנָּ֔ב כִּ֥י יִמָּצֵ֖א כֵּ֣ן הֹבִ֣ישׁוּ בֵית־יִשְׂרָאֵ֑ל הֵ֣מָּה מַלְכֵיהֶ֤ם שָׂרֵיהֶם֙ וְכֹהֲנֵיהֶ֣ם וּנְבִיאֵיהֶ֔ם׃ כז אֹמְרִ֥ים לָעֵ֖ץ אָבִ֣י אָ֑תָּה וְלָאֶ֖בֶן אַתְּ֥ יְלִדְתָּ֛נִי כִּֽי־פָנ֥וּ אֵלַ֖י עֹ֣רֶף וְלֹ֣א פָנִ֑ים וּבְעֵ֥ת רָעָתָ֖ם יֹאמְר֥וּ קוּמָ֖ה וְהוֹשִׁיעֵֽנוּ׃ כח וְאַיֵּ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ אֲשֶׁ֤ר עָשִׂ֙יתָ֙ לָ֔ךְ יָק֣וּמוּ אִם־יוֹשִׁיעֽוּךָ֔ בְּעֵ֥ת רָעָתֶ֖ךָ כִּֽי־מִסְפַּ֣ר עָרֶ֔יךָ הָי֥וּ אֱלֹהֶ֖יךָ יְהוּדָֽה׃ כט לָמָ֥ה תָרִ֖יבוּ אֵלָ֑י כֻּלְּכֶ֥ם פְּשַׁעְתֶּם־בִּ֖י נְאֻם־יְהוָֽה׃ ל לַשָּׁוְא֙ הִכֵּ֣יתִי אֶת־בְּנֵיכֶ֔ם מוּסָ֖ר לֹ֣א לָקָ֑חוּ אֲכָלָ֤ה חַרְבְּכֶם֙ אֶת־נְבִיאֵיכֶ֔ם כְּאַרְיֵ֖ה מַשְׁחִֽית׃ לא דּ֚וֹר רְא֣וּ אַתֶּ֔ם הֲמִדְבָּ֥ר הָיִ֖יתִי לְיִשְׂרָאֵ֑ל אִם־אֶ֣רֶץ מוֹעָ֔ף כִּ֥י אָמַ֖ר עַמִּ֣י רַדְנ֔וּ לֹ֥א נָב֖וֹא עוֹד־אֵלֶֽיךָ׃ לב הֲתִשְׁכַּ֤ח בְּתוּלָה֙ עֶדְיָ֔הּ כַּלָּ֖ה קִשֻּׁרֶ֑יהָ וְעַמִּ֥י שְׁכֵח֖וּנִי יָמִ֥ים אֵ֥ין מִסְפָּֽר׃ לג מַה־תֵּיטִ֣בִי דַרְכֵּ֔ךְ לְבַקֵּ֖שׁ אַהֲבָ֑ה כֵּ֣ן גַּם־אֶת־הָרָעוֹת֙ לִמַּ֣דְתְּ אֶת־דְּרָכָֽיִךְ׃ לד גַּם֙ בְּכַנָּפַ֣יִךְ נִמְצְא֔וּ דִּמֵ֖י נַפְשׁ֣וֹת אביונים נְקִיִּ֑ם לֹ֥א בְמַחְתֶּ֖רֶת מְצָאתִ֑ים כִּ֥י עַל־כָּל־אֵֽלֶּה׃ לה כִּ֥י אָמַ֖רְתְּ נְקִיָּ֣ה אָ֑נִי אָכֵן֙ שָׁ֣ב אַפּ֔וֹ מִמֶּ֖נִּי הִנֵּ֣ה אָנֹכִ֔י נִשְׁפָּטִ֖ים אוֹתָ֑ךְ עַל־אָמְרֵ֖ךְ לֹ֥א חָטָֽאתִי׃ לו מַה־תְּזֹלְלִ֥י מְאֹ֖ד לְשַׁנּ֣וֹת דַּרְכֵּ֑ךְ גַּם־מִמִּצְרַ֙יִם֙ תֵּבוֹשִׁ֔י כַּאֲשֶׁ֥ר בּוֹשְׁתְּ֖ מֵאַשּׁ֑וּר׃ לז גַּם־מֵאֵ֣ת זֶ֔ה תֵּצְאִ֖י וְיָדַ֣יִךְ עַל־רֹאשֵׁ֑ךְ כִּֽי־מָאַ֤ס יְהוָה֙ בְּמִבְטָחַ֔יִךְ וְלֹ֥א תַצְלִ֖יחִי לָהֶֽם׃

מצודת ציון

בְּדִיל. רָצָא לְאַסְקָא בּוּסְמִין וְלִמְעוֹת פִּקְחֵי כוֹכְבָיָא: ו וְחַל

את העם: (ע) ומשוחח כתוכם. מ"ם זו יסוד טופל היא בתיבה כמו מקור מעמד מעמדו ויסודו עם

מצודת דוד

נגש ללכת מהריכם עם ולתוספת ביזוי ממך מלריס: ומס תמוהו. בחרב ובנשע: (י) ויהיו כל הפלטים. כל הפלטים ללכת שמה כולם ימותו חיש לא נשאר ולא נפלט ישאר שריד מפני הרעה אשר אני מביא עליהם. חיש כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל כאשר נתתי אפי וחמתי על ישבי ירושלם כן תתך חמתי עליכם בבאכם מצרים והייתם לאלה ולשמה ולקללה ולחרפה ולא תראו עוד את המקום הזה: יט הפר יהוה עליכם שארית יהודה אל תבאו מצרים ידעו הידע: כי העידתי בכם היום: כ כי אתם התעיתם בנפשותיכם כי אתם שלחתם אותי אל יהוה אלהיכם לאמר התפלל בעדנו אל יהוה אלהינו וכל אשר יאמר יהוה אלהינו כן הגד לנו ועשינו: כא ואגיד לכם היום ולא שמעתם בקול יהוה אלהיכם וכל אשר שלחני אליכם: כב ועתה ידע תדעו כי בחרב ברעב ובדבר תמותו במקום אשר חפצתם לגור שם:

מג א ויהי כבלות ירמיהו לדבר אל כל העם את כל דברי יהוה אלהיהם אשר שלחו יהוה אלהיהם אליהם את כל הדברים האלה: ב ויאמר עזריה בן הושעיה ויוחנן בן קרח וכל האנשים הזדים אמרים אל ירמיהו שקר אתה מדבר לא שלחך יהוה אלהינו לאמר לא תבאו מצרים לגור שם: ג כי ברוך בן נריה מסית אתך בנו למענתת אתנו ביד הכשדים להמית אתנו והגלות אתנו בבל: ד ולא שמע יוחנן בן קרח וכל שרי החילים וכל העם בקול יהוה לשבת בארץ יהודה: ה ויקח יוחנן בן קרח וכל שרי החילים את כל שארית יהודה אשר שבו מכל הגוים אשר נדחו שם לגור בארץ יהודה: ו את הגברים ואת הנשים ואת הטף ואת בנות המלך ואת כל הנפש אשר הניח נבוזראדן רב טבחים את גדליהו בן אחיקם בן שפן ואת ירמיהו הנביא ואת ברוך

יז ויהיו כל האנשים אשר שמו את פניהם לבוא מצרים לגור שם ומתו בחרב ברעב ובדבר ולא יהיה להם שריד ופליט מפני הרעה אשר אני מביא עליהם: יח כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל כאשר נתכה אפי וחמתי על ישבי ירושלם כן תתך חמתי עליכם בבאכם מצרים והייתם לאלה ולשמה ולקללה ולחרפה ולא תראו עוד את המקום הזה: יט הפר יהוה עליכם שארית יהודה אל תבאו מצרים ידעו הידע: כי העידתי בכם היום: כ כי אתם התעיתם בנפשותיכם כי אתם שלחתם אותי אל יהוה אלהיכם לאמר התפלל בעדנו אל יהוה אלהינו וכל אשר יאמר יהוה אלהינו כן הגד לנו ועשינו: כא ואגיד לכם היום ולא שמעתם בקול יהוה אלהיכם וכל אשר שלחני אליכם: כב ועתה ידע תדעו כי בחרב ברעב ובדבר תמותו במקום אשר חפצתם לגור שם:

מג א ויהי כבלות ירמיהו לדבר אל כל העם את כל דברי יהוה אלהיהם אשר שלחו יהוה אלהיהם אליהם את כל הדברים האלה: ב ויאמר עזריה בן הושעיה ויוחנן בן קרח וכל האנשים הזדים אמרים אל ירמיהו שקר אתה מדבר לא שלחך יהוה אלהינו לאמר לא תבאו מצרים לגור שם: ג כי ברוך בן נריה מסית אתך בנו למענתת אתנו ביד הכשדים להמית אתנו והגלות אתנו בבל: ד ולא שמע יוחנן בן קרח וכל שרי החילים וכל העם בקול יהוה לשבת בארץ יהודה: ה ויקח יוחנן בן קרח וכל שרי החילים את כל שארית יהודה אשר שבו מכל הגוים אשר נדחו שם לגור בארץ יהודה: ו את הגברים ואת הנשים ואת הטף ואת בנות המלך ואת כל הנפש אשר הניח נבוזראדן רב טבחים את גדליהו בן אחיקם בן שפן ואת ירמיהו הנביא ואת ברוך

יז וְיִהְיוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׂמוּ אֶת־ פְּנֵיהֶם לָבוֹא מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם יָמֻתוּ בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר וְלֹא־יִהְיֶה לָהֶם שָׂרִיד וּפָלִיט מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם: יח כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר נִתַּךְ אַפִּי וַחֲמָתִי עַל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם כֵּן תִּתַּךְ חֲמָתִי עֲלֵיכֶם בְּבֹאֲכֶם מִצְרָיִם וְהְיִיתֶם לְאָלָה וּלְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וּלְחֶרְפָּה וְלֹא־תִרְאוּ עוֹד אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה: יט הַפֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם שְׁאֵרִית יְהוּדָה אַל־תָּבֹאוּ מִצְרָיִם יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי־הַעִידֹתִי בָּכֶם הַיּוֹם: כ כִּי אַתֶּם הִתְעִיתֶם בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם כִּי־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אוֹתִי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֵאמֹר הִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְכְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כֵּן הַגֶּד־לָנוּ וְעָשִׂינוּ: כא וְאַגִּיד לָכֶם הַיּוֹם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְכֹל אֲשֶׁר־ שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם: כב וְעַתָּה יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר תָּמוּתוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר חֲפַצְתֶּם לָבוֹא לָגוּר שָׁם:

מג א וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֶל־כָּל־הָעָם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ב וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה בֶן־הוֹשַׁעְיָה וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־הָאֲנָשִׁים הַזֵּדִים אֹמְרִים אֶל־יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אַתָּה מְדַבֵּר לֹא שְׁלָחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֹא תָבֹאוּ מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם: ג כִּי בָרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה מַסִּית אֹתְךָ בָּנוּ לְמַעַן תִּתֵּת אֹתָנוּ בְּיַד־הַכַּשְׂדִּים לַהֲמִתֵּנוּ וְכַל־ אֹתָנוּ וְהַגְלוֹת אֹתָנוּ בָּבֶלָה: ד וְלֹא־שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־ שָׂרֵי הַחֲיָלִים וְכָל־הָעָם בְּקוֹל יְהוָה לָשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה: ה וַיִּקַּח יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֶת כָּל־שְׁאֵרִית יְהוּדָה אֲשֶׁר־שָׁבוּ מִכָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר נִדְּחוּ־שָׁם לָגוּר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה: ו אֶת־הַגְּבָרִים וְאֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַטָּף וְאֶת־בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־כָּל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר הִנִּיחַ נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וְאֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וְאֶת־בָּרוּךְ

יז ותתן תמותון. והוו כל פניהם לבוא מצרים לגור שם ומתון בחרבא דשויאו ית אפיהון למיעל למצרים לאתותבא תמן. יתקטלון בחרבא בכפנא ובמותא ולא יהי להון שאר ומשיזיב מן קדם בישתא די אנא מייתי עליהון: יח ארי כדנן אמר יי צבאות דישראל כמא דתגזי רוגזי וחימתי על יתבי ירושלם כן תחול רוגזי עליכון במיעלכון למצרים ותהון לזמו ולצדו ולחרופו ולקלוטא ולא תחזון עוד ית אתרא הדין: יט פתגם קבום יהודה אל תעלון למצרים עוד ית אתרא הדין: יט פתגמא די קטמנא דיי עליכון שארא דבית יהודה לא תעלון למצרים ידעא תידעון ארי אסהידית בכון יומא דין: כ ארי אמעיתון בנפשתיכון ארי אתון שלחתון יתי לקדמם יי אלהכון למימר צלי עלנא קדם יי אלהנא וכל די יימר יי אלהנא כן חוי לנא ונעבד: כא וחוויתי לכון יומא דיונא קבילתון למימרא דיי אלהכון ולכל די שלחני עלכון: כב ובען מידע תדעון ארי בחרבא בכפנא ובמותא תמותון באתרא דאתרעיתון למיעל לאתותבא תמן: א והוה כד שיצי ירמיה למלא עם כל עמא ית כל פתגמיא דיי אלהנון דשלחיה יי אלהנון קותהון ית כל פתגמיא האלין: ב ואמר עזריה בר הושעיה ויוחנן בר קרח וכל גברייא רשיעיא אמרין לירמיה שקרא את מתנבי לא שלחך יי אלהנא למימר לא תעלון למצרים לאתותבא תמן: ג ארי ברוך בר נריה מגרי יתך בנא בדיל לממסר יתנא בידא דכסדאי למקטל יתנא ולאגלאה יתנא לבבל: ד ולא קבל יוחנן בר קרח וכל רברבני חיליותא וכל עמא למימרא דיי למתב בארעא דבית יהודה: ה ודבר יוחנן בר קרח וכל רברבני חיליותא ית כל שארא דבית יהודה דתבו מכל עממיא דאתבדרו לתתן לאתותבא בארעא דבית יהודה: ו ית גברייא וית נשיא וית טפלא וית בנת מלכא וית כל נפשתא די שבק נבוזרדן רב קטולייא על גדליה בר אחיקם בר שפן וית ירמיה נביא

כתוב: (יח) נאלה ונשמם ונקללם. שי' נאלה נקללה כפל בעניו בת"ם לא נאלה נשמעה וכת"י למומי וסוגו על דרך והנהתם במיכם לבצוע: (כ) כי התעתם בנפשותיכם. בלה"ק כפ"ע ושיכוח התעתם תועו בלשונכם כלומר במה שהיה בנפשותיכם כמו תם יש לת נפשכם כלומר לא שתיעתם לי בשיכם מה שהיה בלבכם כי שכיר מהם ישמיכו כי דעתם עלינו למצרים לשיכך לאמר לפם: (כא) ולגיד לכם היום ולא שמעתם. כי עדיין לא בלה דבריו ולא עבו מותו אלא שכיר בפם כי דעתם היה בלבכם למצרים על כל פניו: (ו) את גדליהו. עם גדליהו: כמלע

נתך ג' ותי' ותחדלו הקולו' והברד ומטר. עד נתך מים עליהון. כאשר נתך אפי. וכבל ה' בקריאה וסי' בכל חקתיו וכבל משפטיו תעשו. ובכל החזון הזה דל"ה כי התעיתי' בנפשתיכם. וכבל החזון הזה. ובכל כתי הביותי לבית ה' אלהי דל"ה: תמותו ז' מ"ל וסי' נמסר בסדר- מקץ: וכל שרי ז' וסים' נמסר לעיל בסיפרא סי' מ"א: ואת ירמיהו ב' וסי' וישלח המלך. אשר תניח נבוזראדן רב טבחים.

מצודת ציון

ופתך: יחיבן. ענין מכור: (יז) בחי. ופניו. שהיתה וסללה וכן ולא היה היום לקפל: פלוט וכריוך (לויקס כ'):(יח) תתך. ענין סרוקה וכפיכה כמו ומטר לא נתך עליה (שמות ט): נאלה. ענין שבועה כמו ונשבעה קול אלה (ויקרא ה): ונשמה. ענין תמהון כמו פנו אלו ונשמו (מיי כח): (יט) בעידותי. ענין התרה כי ע"ב רוב מתרין בעדים לכל יכחם: (ח) בפעיתם. מלשון תועה ושוגה: בנפשותיכם. בנפשותיכם: (כ) שלחתם. יתכן שהוא ענינו כנזכר למעלה והיה נקרא בשני שמות: כדאיתי. כהדיא. (ג) מסית אתך

דְּנָהָךְ בָּהּ וְיָת פִּתְגָמָא דְּנַעְבִּיד׃
ד וַאֲמַר לְהוֹן יִרְמְיָה נְבִיָא
שְׁמִעֵית הָא אֲנָא מְצַלֵי בְּקָדָם
יְיָ אֱלָהָכוֹן כְּפִתְגָמֵיכוֹן וִיהֵי
כָּל פִּתְגָמָא דְּיֵיתֵיב יְיָ יָתְכוֹן אֲתַנִי
לְכוֹן לָא אֶמְנַע מִנָּכוֹן פִּתְגָם׃
ה וְאִינוּן אֲמַרוּ לְיִרְמְיָה יְהֵי
מֵימְרָא דַיְ בָּנָא לְסָהֵיד קְשׁוֹט
וּמְהֵימָן אִם לָא כְּכָל פִּתְגָמָא
דִּי שְׁלְחִינָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְוָתָנָא
כֵּן נַעְבִּיד׃ ו אִם טָב וְאִם בִּישׁ
לְמֵימְרָא דַיְ אֱלָהָנָא דִּי אֲנַחְנָא מ׳ כ״ש בסף
שָׁלְחִין יָתָךְ בֶּלְקָדָמוֹהִי נְקַבֵּל כ׳
בְּדִיל דְּיִיטַב לָנָא אֲרֵי נְקַבֵּיל
לְמֵימְרָא דַיְ אֱלָהָנָא׃ ז וַהֲוָה
מִסּוֹף עַשְׂרָא יוֹמִין וַהֲוָה פִּתְגָם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה׃
ח וּקְרָא לְיוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ וּלְכָל
רַבָּנֵי חֵילָוָתָא דְּעִמֵּיהּ וּלְכָל
עַמָּא לְמִזְעֵירָא וְעַד רַבָּא׃
ט וַאֲמַר לְהוֹן כִּדְנָן אֲמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל דִּשְׁלַחְתּוּן יָתִי
קֳדָמוֹהִי לְמִבְעֵי בְּעוּתְכוֹן
קֳדָמוֹהִי׃ י אִם מִתֵּב תֵּיתְבוּן
בְּאַרְעָא הָדָא וְאֶבְנֵי יַתְכוֹן וְלָא
אֶפְגַּר וְאַקְיֵם יַתְכוֹן וְלָא אֶסְתַּלַק
אֲרֵי תָּבִית מִן בִּישְׁתָּא דַּעֲבֵדִית
לְכוֹן׃ יא לָא תְדָחֲלוּן מִן קֳדָם
מִלְכָּא דְּבָבֶל דִּי אַתּוּן דָּחֲלִין
מִן קֳדָמוֹהִי לָא תְדָחֲלוּן מִנֵּיהּ
אֲמַר יְיָ אֲרֵי בְסַעֲדְכוֹן מֵימְרִי
לְמִפְרָק יָתְכוֹן וּלְשֵׁיזָבָא יָתְכוֹן
מִן יְדֵיהּ׃ יב וְאֶתֵּן לְכוֹן רַחֲמִין
וְיִרְחַם עֲלֵיכוֹן וְיָתֵיב יָתְכוֹן
לְאַרְעֲכוֹן׃ יג וְאִם אָמְרִין אַתּוּן
לָא נֵתֵיב בְּאַרְעָא הָדָא בְּדִיל
דְּלָא קַבְּלָא לְמֵימְרָא דַיְ
אֱלָהָכוֹן׃ יד לְמֵימָר לָא אֱלָהִין
לְאַרְעָא דְמִצְרַיִם נֵיעוֹל דְּלָא נֶחֱזֵי עֲבִדֵי קְרָבָא וְקַל שׁוֹפָרָא
לָא נִשְׁמַע וּלְלַחְמָא לָא נִיכְפַּן וְתַמָּן נֵתֵיב׃ טו וּכְעַן בְּכֵן
קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְ שְׁאָרָא דִּבְיַת יְהוּדָה כְּדֵין אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אִם אַתּוּן שָׂאִים תְּשׂוּן אַפֵּיכוֹן
לְמֵיעַל לְמִצְרַיִם וְתֵעֲלוּן לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן׃ טז וּתְהֵי חַרְבָּא
דִּי אַתּוּן דָּחֲלִין מִנַּיהּ תַּמָּן תְּדַבְּקִנַּהּ יַתְכוֹן בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
וְכַפְנָא דִי אַתּוּן צָפִין מִנַּיהּ תַּמָּן יְדַבְּקִנַּהּ בְּתַרֵיכוֹן לְמִצְרַיִם
וְתִמְּתוּן תַּמָּן׃ יז וְיִהְוֹן כָּל גֻּבְרַיָּא דִּי שָׂמִין אַפֵּיהוֹן
לְמֵיעַל לְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן יִתְקְטְלוּן בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא
וּבְמוֹתָנָא וְלָא יִהְוֵי לְהוֹן שֵׁיזָבָא וְלָא פְלֵיטָא מִן קֳדָם
מַקְבֵּל דְּאֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן׃ יח אֲרֵי כִּדְנָן אֲמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל כְּמָא דְּאִתְרְתִּיכַת רְגְזִי וְתֵיכְלְתִּי עַל
יָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם כֵּן תִּתְרְתַּח תֵּיכְלְתִּי עֲלֵיכוֹן כַּד תֵּיעֲלוּן
לְמִצְרַיִם וְתִהְוֹן לְקִלְלָה וּלְשׁוֹעָה וּלְחוֹרְבָן וּלְשׁוּבָּה
וְלָא תֶחֱזוֹן עוֹד יָת אַתְרָא הָדֵין׃ יט מִלַּת עַל יְהוּדָה שְׁאָרָא
דִּבְיַת יְהוּדָה לָא תֵעֲלוּן לְמִצְרַיִם יְדָעָא תִּידְעוּן אֲרֵי
מַסְהֲדָא אֲנָא בָּכוֹן יוֹמָנָא׃ כ אֲרֵי אַתּוּן טְעִיתוּן בְּנַפְשָׁתְכוֹן
וְאַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי קֳדָם יְיָ אֱלָהָכוֹן לְמֵימָר צַלֵי עֲלָנָא
קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וְכֹל דִּי יֵימַר יְיָ אֱלָהָנָא כֵּן חַוִי לָנָא
וְנַעְבֵּיד׃ כא וְחַוֵיתִי לְכוֹן יוֹמָנָא וְלָא קַבִּילְתּוּן בְּקָל
יְיָ אֱלָהָכוֹן וּלְכֹל דִּי שְׁלְחַנִי עֲלוֹהִי׃ כב וּכְעַן יָדָעָא תִּידְעוּן
אֲרֵי בְּחַרְבָּא בְּכַפְנָא וּבְמוֹתָנָא תִּתְקְטְלוּן בְּאַתְרָא דְּצִבְיְתוּן
לְמֵיעַל לְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן׃

מצודת ציון

ענין נטוי: נג׳ עתה. (ד) ויענה. מלמען ענין ותבוזה: (ז) מקן. מכוף: (י) ונניחה. מל׳ כנין. מהכוס. ענין בנידה ונידוה: לתוכ. ענין עקוב מהכנס: (כא) נתמתי. ענין פסוך ודגים. מל׳ דלגה ושהה

מצודת דוד

להסתר כאן: ואת סדבר וכו׳. כפל סדבר במ״ש: (ד) שמעתי קבלתי מאריכם והנני מתפלל לאלהיכם. ר״ל על שלומכם: לא אמנע ממכם. מכלי להגידה: דבר. שום דבר: (ה) והאמת. סדברים ופסח: לעד אמת ונאמן. ר״ל המקום יהיה בנו לעד אמת שקבלנו על עצמנו לעשות כפי שתאמר לנו בשמו ויהיה נאמן עלינו להפרע מאתנו אם לא כל סדבר וכו׳. כן נעשה: (ו) אם טוב וכו׳. כון מיהיה סדבר טוב בעינינו כן יהיה רע בעינינו נשמע בקול ה׳: למען. בשבור זה ייטב לנו כשנשמע בקולו: (ז) ויהי מקץ. מפת שהשלו ממנו לחלות פני ה׳: (י) ובניתי לאלהיכם. ר״ל יפרו וירבו ולא יגלו מהם: ונטעתי. שום כפל ענין כמ״ש: כי נחמתי שהצטערתי על הרעה שעשיתי לכם: (יא) אשר אתם לכם. ר״ל שום תרגם שכשהיה יהיה מפניו. ר״ל שהדבר אשר אתם יראים מפניו והוא מהגירות גדולים כמ״ש למעלה: ממנו. מן שהדבר שהוא לא תיראו כי ר״ל לא יבא עמכם בשבור זה: ולהציל אתכם. לבל יוכל להרע עמכם: (יב) ונתן. ושוב אתכן לאדמתכם: וחמלתי. ר״ל שהוא יהיה מרחם עליכם: (יג) ואמרתם. ר״ל שהוא יהיה מרחם עליכם: (יד) וקול שופר. שתוקעין בשופרים להזהיר את

מצודת דוד

שמעבור כמשמ וכו׳: (יד) וקול שופר. שתוקעין בשופרים להזהיר את

ד אֱלֹהֵיכֶם אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נֶעְלַם מִמֶּנִּי
ו וְאֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה׃ ד וַיֹּאמֶר כ׳
אֲלֵיהֶם יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא שָׁמַעְתִּי הִנְנִי
מִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּדְבָרֵיכֶם נ׳
וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַעֲנֶה יְהוָה
אֶתְכֶם אַגִּיד לָכֶם לֹא־אֶמְנַע מִכֶּם
ו׳ כ״ש דָּבָר׃ ה וְהֵמָּה אָמְרוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ יְהִי
יְהוָה בָּנוּ לְעֵד אֱמֶת וְנֶאֱמָן אִם־לֹא
כְּכָל־הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁלָחֲךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵלֵינוּ כֵּן נַעֲשֶׂה׃ ו אִם־טוֹב מ׳ כ״ש בסף
וְאִם־רָע בְּקוֹל ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר כ׳
אֲנַ֫חְנוּ שֹׁלְחִים אֹתְךָ אֵלָיו נִשְׁמַע בְּקוֹל אנחנו ק׳
אֲשֶׁר יִיטַב־לָנוּ כִּי נִשְׁמַע בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ ז וַיְהִי מִקֵּץ
עֲשֶׂרֶת יָמִים וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ׃ ח וַיִּקְרָא אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־
קָרֵחַ וְאֶל כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר ל׳ דסמיכי
אִתּוֹ וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל׃
ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה כ״ד מימדין
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם אֹתִי
אֵלָיו לְהַפִּיל תְּחִנָּתְכֶם לְפָנָיו׃
י אִם־שָׁוֹב תֵּשְׁבוּ בָּאָרֶץ הַזֹּאת ח׳ כ״ש בסיס׳
וּבְנִיתִי אֶתְכֶם וְלֹא אֶהֱרֹס וְנָטַעְתִּי כ״ג פסוקים
אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ כִּי נִחַמְתִּי אֶל־ לה ונח בכפ׳
הָרָעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם׃ יא אַל־ ז׳ בלישנא
כ״ג ר״פ תִּירְאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל אֲשֶׁר־אַתֶּם
יְרֵאִים מִפָּנָיו אַל־תִּירְאוּ מִפָּנוּ נְאֻם־
יְהוָה כִּי־אִתְּכֶם אֲנִי לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם
ל׳. נ׳ וּלְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ׃ יב וְאֶתֵּן לָכֶם
רַחֲמִים וְרִחַם אֶתְכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם
אֶל־אַדְמַתְכֶם׃ יג וְאִם־אֹמְרִים אַתֶּם
י״ח לֹא נֵשֵׁב בָּאָרֶץ הַזֹּאת לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ
ס׳ כ״ס בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ יד לֵאמֹר לֹא
כִּי אֶרֶץ מִצְרַיִם נָבוֹא אֲשֶׁר לֹא־
נִרְאֶה מִלְחָמָה וְקוֹל שׁוֹפָר לֹא ק׳ פסוקים
נִשְׁמָע וְלַלֶּחֶם לֹא־נִרְעָב וְשָׁם נֵשֵׁב׃ לה נח בכפ׳
טו וְעַתָּה לָכֵן שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה ל׳
שְׁאֵרִית יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם־
אַתֶּם שׂוֹם תְּשִׂמוּן פְּנֵיכֶם לָבֹא מִצְרַיִם וּבָאתֶם לָגוּר שָׁם׃ טז וְהָיְתָה הַחֶרֶב אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵאִים מִמֶּנָּה שָׁם
תַּשִּׂיג אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָרָעָב אֲשֶׁר־אַתֶּם ו דְּאָגִים מִמֶּנּוּ שָׁם יִדְבַּק אַחֲרֵיכֶם מִצְרַיִם וְשָׁם תָּמֻתוּ׃ ו׳, ו׳ מכאן

גְּדַלְיָהוּ הוּא אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ אָסָא
מִפְּנֵי בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ מִלְּא
ישמעאל בֶּן־נְתַנְיָהוּ חֲלָלִים: י וַיִּשְׁפֹּ
יִשְׁמָעֵאל אֶת־כָּל־שְׁאֵרִית הָעָם
אֲשֶׁר בַּמִּצְפָּה אֶת־בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־
כָּל־הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בַּמִּצְפָּה אֲשֶׁר
הִפְקִיד נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים אֶת־
גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם וַיִּשְׁבֵּם יִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָה וַיֵּלֶךְ לַעֲבֹר אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן:
יא וַיִּשְׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי
הַחֲיָלִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֵת כָּל־הָרָעָה
אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה:
יב וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ
לְהִלָּחֵם עִם־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
וַיִּמְצְאוּ אֹתוֹ אֶל־מַיִם רַבִּים אֲשֶׁר
בְּגִבְעוֹן: יג וַיְהִי כִּרְאוֹת כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר אֶת־יִשְׁמָעֵאל אֶת־יוֹחָנָן בֶּן־
קָרֵחַ וְאֶת כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר
אִתּוֹ וַיִּשְׂמְחוּ: יד וַיָּסֹבּוּ כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר־שָׁבָה יִשְׁמָעֵאל מִן־הַמִּצְפָּה
וַיָּשֻׁבוּ וַיֵּלְכוּ אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ:
טו וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה נִמְלַט
בִּשְׁמֹנָה אֲנָשִׁים מִפְּנֵי יוֹחָנָן וַיֵּלֶךְ
אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן: טז וַיִּקַּח יוֹחָנָן בֶּן־
קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר־אִתּוֹ
אֵת כָּל־שְׁאֵרִית הָעָם אֲשֶׁר הֵשִׁיב
מֵאֵת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה מִן־
הַמִּצְפָּה אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֶת־גְּדַלְיָה בֶּן־
אֲחִיקָם גִּבֹּרִים אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
וְנָשִׁים וְטַף וְסָרִיסִים אֲשֶׁר הֵשִׁיב
מִגִּבְעוֹן: יז וַיֵּלְכוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּגֵרוּת כִּמְהָם
אֲשֶׁר־אֵצֶל בֵּית לֶחֶם לָלֶכֶת לָבוֹא
מִצְרָיִם: יח מִפְּנֵי הַכַּשְׂדִּים כִּי יָרְאוּ
מִפְּנֵיהֶם כִּי־הִכָּה יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם אֲשֶׁר־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאָרֶץ:

מב א וַיִּגְּשׁוּ כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְיַזַנְיָה
בֶּן־הוֹשַׁעְיָה וְכֹל־הָעָם מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל: ב וַיֹּאמְרוּ אֶל־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא תִּפָּל־נָא תְחִנָּתֵנוּ לְפָנֶיךָ וְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ
אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעַד כָּל־הַשְּׁאֵרִית הַזֹּאת כִּי־נִשְׁאַרְנוּ
מְעַט מֵרַבָּה כַּאֲשֶׁר עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֹתָנוּ: ג וְיַגֶּד־לָנוּ יְהוָה

פל יפי: (יב) אל מים רבים. על ברכת מיין סגיאין: (יז) גרות כמהם. גרות דיהב דוד לכמהם בר ברזילי גלעדאה. כשבא ממלחמת אבשלום כמו שאומר בספר (ש"ב יט) אתי יעבור

תולדות אהרן כי נשתנו. כ"מ:

מצודת דוד

(י) ויצב. ולקח בשבי את כל העם הנשים והטף ואת האנשים שהחזיר יוחנן מגבעון: (יא) ויעמד. במקום שהיה כי לא היה שם אלא יוחנן: (יב) את כל האנשים. אשר עמהם. אל מים רבים. על בריכת המים הרבים: (יג) כל העם. שהוליך בשבי: (יד) וישובו. העם שהשיב בשבו מישמעאל והלכו אל יוחנן: (טו) נמלט. ברח ומלט נפשו עם שמונה אנשים: (טז) מן המצפה. אשר שבה ישמעאל מן המצפה אחר שהכה את גדליה: גבורים וכו'. מוסב על תחלת המקרא ויקח יוחנן וכו' אשר השיב מגבעון גרדפו אחר ישמעאל: (יז) גרות כמהם במקום אשר גר שם כמהם בן ברזילי הגלעדי המוזכר בש"ב שהוך עם ד"ד אחר שמרכו מבעלום: גלגל. נדבך המבלך לבוא למגדיל: (יח) מפני הכשדים. רצו לומר שמה מפני הכשדים: כי הכה וכו'. ומשמו ס' ישעיהו הכשדים לומר שזה היה בהסכמת טוב והרעיה פקיד המלך שתשב למרידה ביהב: (ב) תפל נא. בקשו ממנו להתפלל בעדם אל ס': כאשר עיניך רואות אותנו. שאתה נביא מסיפר: (ג) ויגד לנו. ר"ל התפלה תהיה שיגיד לנו את הדרך וכו' שם נלכת למצרים או להשאר

השליך שם ישמעאל: נתניהו ה' וסי' וישלחו כל השרים אל ברוך. ויבאו אל גדליה המצפתה. והבור אשר השליך שם ישמעאל. החמשי נתניהו בניו ואחיו. ועמהם הלוים שמעיהו: אל מים בקצת ספרי מסרה נמסר עם אותן שהם על מים וזה לא נמצא בספרי המדויקים וגם בהרבה ספרי מסרה בספרים כי אינם אלא ז' על מים וזה לא שכנה עמהם וג' אל מים וזה אחד מהם וזאת המסרה שטונה זה ג"ב בתוב שם על מים ח' בקריא ונראה טעות: ובל שרי ז' דמסי' וסימן והנו נצב על עלתו. יוחנן בן קרח ובל שרי החיילי'. וישמע יוחנן בן קרח וכל שרי. ויקח יוחנן בן קרח. והבירו. ולא שמע יוחנן. ואחאשדרפנים והפחות: ויאמרו ו' במעם ר"ם וסי' הבה נביה לנו עיר. הבת גלבנה. אבל אשכנים. לבו וגפיל' גורלות דיונה. למלאכים הבאים. ויאמרו אל ירמיהו הנביא

מצודת ציון

יד לאכלוס (ס"ב ו"ת): (י) ויצב. מלבון שבי: בפקיד. מלבון פקדון והנחה: ויצבם. מלבון שבי: (יד) ויסובו. מלבון כסובו: שבם. מלבון שבי: (טו) נמלט. ענין סמטה והלוי: כשמה. כפ"ת הוא במקום עם וכן בכל לך כמשם דכר ס' (נחמיה י"ב): (טז) גבורים. אנשים: וסריסים. מן סרים: (יז) גרות. מל' נחת ומחזר: (ח) ויגשו. סקיזו: (כ) תפל.

מַלְכָּא אָמָא כַּד צַר עֲלוֹהִי
בְּעִשָּׁא מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל יָתֵיהּ
מָרֵי יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה כ' ממעט שבי
קְטִילִין: י וּשְׁבָא יִשְׁמָעֵאל יַת
כָּל שְׁאָרָא דְעָמָא דִי בְמִצְפָּיָא
יַת בְּנָת מַלְכָּא וְיַת כָּל עַמָּא ג'
דְאִשְׁתָּאֲרוּ בְמִצְפָּיָא דְמַנֵּי
נְבוּזַרְאֲדָן רַב קְטוֹלַיָּא עַל
גְּדַלְיָהוּ בַּר אֲחִיקָם וּשְׁבָנוּן
יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה וְאָזַל ד'
לְמֶעְבַּר לָוַת בְּנֵי עַמּוֹן: יא וּשְׁמַע
יוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ וְכָל רַבָּנֵי ז' דמכילי
חֵילָוָתָא דִי עִמֵּיהּ יַת כָּל בִּישְׁתָּא
בִּישְׁתָּא דְעֲבַד יִשְׁמָעֵאל בַּר
נְתַנְיָה: יב וּדְבָרוּ יַת כָּל גַּבְרַיָּא
וַאֲזָלוּ לְאַגָּחָא עַל יִשְׁמָעֵאל בַּר
נְתַנְיָה וְאַשְׁכָּחוּ יָתֵיהּ עַל
בֵּרֵכַת מַיִן סַגִּיאִין דִי בְגִבְעוֹן:
יג וְהָוָה כַּד חֲזָא כָּל עַמָּא דְעִם
יִשְׁמָעֵאל יַת יוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ
וְיַת כָּל רַבָּנֵי חֵילָוָתָא דִי עִמֵּיהּ
וְחַדְיוּ: יד וְאִסְתְּחַרוּ כָּל עַמָּא
דְשָׁבָא יִשְׁמָעֵאל מִן מִצְפָּיָא ג'
וְתָבוּ וַאֲזָלוּ לְוַת יוֹחָנָן בַּר כ' נתני ליסמי
קָרֵחַ: טו וְיִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה
אִשְׁתֵּיזִיב בִּתְמַנְיָא מִן קֳדָם
יוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ וַאֲזַל לְוַת בְּנֵי
עַמּוֹן: טז וּדְבַר יוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ
וְכָל רַבָּנֵי חֵילָוָתָא דִי עִמֵּיהּ
מִלַּת יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה מִן
מִצְפָּיָא בָּתַר דִי קְטַל יַת
גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם גִּבָּרִין גִּבָּרֵי ס'
עָבְדֵי קְרָבָא וּנְשַׁיָּא וְטַפָּלָא
וְרַבְרְבָיָא דִי אֲתִיב מִגִּבְעוֹן:
יז וַאֲזָלוּ וְיַתִּיבוּ בִּגְרוּת דֵּיהַב כ' מס' יו"ד קדמאי
דְּוִד לְכִמְהָם בַּר בַּרְזִלַּי כמהם ק'
גִּלְעָדָאָה דִי בְסִטַר בֵּית לָחֶם
לְמֵיזַל לְמֵיעַל לְמִצְרָיִם: יח מִן
קֳדָם כַּסְדָּאֵי אֲרֵי דְחִילוּ מִן
קֳדָמֵיהוֹן אֲרֵי קְטַל יִשְׁמָעֵאל
בַּר נְתַנְיָה יַת גְּדַלְיָה בַּר
אֲחִיקָם דְמַנֵּי מַלְכָּא דְבָבֶל
בְּאַרְעָא: יט וּקְרִיבוּ כָּל רַבָּנֵי חֵילָוָתָא וְיוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ וְיַזַנְיָה ל' כ"ף נקטפ
בַּר הוֹשַׁעְיָה וְכָל עַמָּא מִזְּעֵירָא וְעַד רַבָּא: כ וַאֲמָרוּ לִירְמְיָה
נְבִיָּא תִּתְקַבֵּיל כְּעַן בָּעוּתָנָא קֳדָמָךְ וְצַלֵּי עֲלָנָא קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ עַל כָּל שְׁאָרָא הָדֵין אֲרֵי אִשְׁתְּאַרְנָא זְעִיר מִסַּנֵּי
כְּמָא דְעֵינָךְ חָזְיָן עָלָנָא: כא וְיֵחֵי לָנָא יְיָ אֱלָהָךְ יַת אוֹרְחָא ס'. ד' ריפו

(ה) ויהי כחודם הכניעי . כמו מתק מדם וכר"פ נכרע נדליה בן אחיקם וקבעו הכתניות במועדי ר"פ מפני שהוא י"ם : מזרע המלוכה . מלכות בית דוד וקרא נבדליהו שפקידו מלך בכל מלכותו ורז"ל דרשו כי ישמעאל זה בן נבי' היה כי ישמעאל לקח תאב ובמה עסרה כמו שכתוב נדבי' סימי' ולמדו עסרה זו סיהב גויה ובת מלכים סיהב ולקחה ישמעאל לאפעטר בת נביי שכתוב בת מלכים ולפיכך קרא שמה עסרה ולמדו לה תאמן בגר עד כ"ך דורות ומעסרה עד ישמעאל זה כ"ך דורות כמו שכתוב שם וסנה סרב גדליה : ורבי סמלך . מקלת שבי סמלך נדקיסו כי לא סלבו כולם עמו : תאב כעיך . פירוש בקלה בו נעבור שבפקידו מלך בכל בלהן : (ב) מגלתי זקן וקבועי בנדיס . על תרכן היה סמקדש : ומתגודדים . שברעו שריטות בבשרו לאבל: לאמוה היה כ' . כי כשבאו ממקומם לא ידעו כתרכן שהיה וכשבאתו כדרך שבאו וקבעו בגדיסם ושתגודדו והיא' סוא מן סתדר שהעושי שתרב היה עד שתרם הסביעי אין לא שמעו בשלום ובשבח וכשהרגו כי גלבדה יהושלם ושרב שהיה וגלו ישראל ממנה ויש לפרש כי שמעו בשבח יהושלם וכשגלו ישראל ממנה אבל תבאו היו שמחים נמוצ תהן דלת שתלך שבאור גם היא שתקדש בלא נתנו וכרפו כלו לו מלכותו שיקריבו שבאתרים בתהן קרבניתיהם וכיון שבאתו בדרך שתקדש היא יו' קרעו בגדיהם וכשמעו גם כן כי מיך בכל שפקיד גדליה בתרכן וסיו כאיש תלוי : (ז) תוך וככב . היה מתלא עמהו נוכח : (ט) תאב תבא כיד גדליהו , נכתב גדליהו כי סוא היה שבא להריגת כלם כי בעבורו לא ינשבה לאשיהו וכיון שבראו גדליהו שהיא גם כן תאב היו עמו וכשהיה תלוי וכן היה יודע תהן דלומר שבתו הם כולו שבא תה שבאו ויש לפרש כיד בית גדליה שתקוס גדליהו כלומר שתקוס שהיה בו שתפש וכן ויך שהיה לך לית על יהו שיהושפו תקוס ורז"ל דמשו וכי גדליהו שהרג

בן שפן : יכבה ג' בקריאה וסימן כה אמר אל תירא עמי יושב . למה יכבה נפש ונפוצו . יומם השמש לא יכבה : תעשה ד'קמצים וסימן אם תעשה עמנו רעה . ויאמר נדליהו בן אחיקם . ומה תעשה לשבך הגדול . ותאמר לו אל אחי : ויפת ח' וסימן בלשון ארמי אבאש דויב לגדליה וקבל נוניה . ופי' גמטר בשמואל א' פ' ב"ב : ואת הכשרים ג' וסימן בא ישמעאל בן נתניה דמלבים . ואת כל היהודים דירמיה . תגני מסב את כלי המלחמה : בכה ובכה ז' וסי' נמטר בסדר שמות : וישחטם ג' בקריאה וסי' וישחטם במדבר . ויורדם אליהו אל נחל קישון . וישחטם ישמעאל בן נתניה אל תוך הבור : והבור כ' וסי' והבור רק אין בו מים . והבור אשר

מצודת ציון

(ה) וכי . ענין שבכך כמו כל כי מלך נכל (לשון ע"ג) : לתם . כל כעובדה קרויה ע"ש הלתם : (ה) מגלתי . מלכון גלות סטער : ומתגודדים . ענין שריטת הבשר וכן ויתגודדו כמשפטם (מ"ב יח) : (ז) כבוא.ענין פגיעה : (ח) מעמונים . תולדות ע"ש בדרך לשעבם כמתואב: (ע) ניד גדליה . כמקום גדליה כמו ניד

ירמיה מ מא

בְּעִן וְאֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־ יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה נְתַנְיָה קְטָה יָדַע וֶאֱנָשׁ לָא יְקַטְּלִינָךְ נֶפֶשׁ וְיִתְבַּדְּרוּן כָּל דְּבֵית יְהוּדָה דְּאִתְכְּנִישׁוּ לְוָתָךְ וְיוֹבִיד שְׁאָרָא דְּבֵית יְהוּדָה : טו וַאֲמַר גְּדַלְיָהוּ בַּר אֲחִיקָם לְיוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ לָא תַּעְבִּיד יַת פִּתְגָמָא הָדֵין אֲרֵי שְׁקָרְאַתְּ מְמַלֵּל־עַל יִשְׁמָעֵאל: א וַהֲוָה בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה אֲתָא יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה בַּר אֶלִישָׁמָע מִזַּרְעָא דְמַלְכוּתָא וְרַבְרְבֵי מַלְכָּא וַעֲסָרָא גֻּבְרִין עִמֵּיהּ לָוָת גְּדַלְיָהוּ בַּר אֲחִיקָם לְמִצְפָּיָא וַאֲכָלוּ תַמָּן לַחְמָא כַּחֲדָא בְּמִצְפָּיָא : ב וְקָם יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה וַעֲסָרָא גֻּבְרִין דַּהֲווֹ עִמֵּיהּ וּמְחוֹ יַת גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן בְּחַרְבָּא וְקַטֵּל יָתֵיהּ דְּמַנִּי מַלְכָּא בְּאַרְעָא : ג יָת כָּל יְהוּדָאֵי דַּהֲווֹ עִמֵּיהּ עִם גְּדַלְיָה בְּמִצְפָּיָא וְיָת כַּסְדָּאֵי דְּאִשְׁתְּכָחוּ תַמָּן יַת גִּבְרֵי עֲבָדֵי קְרָבָא קְטַל יִשְׁמָעֵאל : ד וַהֲוָה בְּיוֹמָא תִנְיָנָא לְמִקְטַל יַת גְּדַלְיָה וְאֶנָשׁ לָא יְדָע : ה וְאִתּוֹ גַּבְרַיָּא מִשְׁכֶם מִשִּׁלוֹ וּמִשִּׁכּוֹן וּמִשֹּׁמְרוֹן תְּמָנֵן גֻּבְרִין כַּד מְגַלְּחִין דַּקְנֵיהוֹן וּמְבַזְּעִין לְבוּשֵׁיהוֹן וּמִתְחַמְּמִין וְקוּרְבָּנָא וּלְבוּנְתָא בִּידֵיהוֹן לְאֵיתָאָה לְבֵית מַקְדְּשָׁא דְיָ : ו וּנְפַק יִשְׁמָעֵא בַּר נְתַנְיָה לָקֳדָמוּתְהוֹן מִן מִצְפָּיָא אָזֵיל מֵיזַל וּבָכֵי וַהֲוָה כַּד עָרַע יַתְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן עוֹלוּ לָוָת גְּדַלְיָהוּ בַּר אֲחִיקָם : ז וַהֲוָה כְּמֵיעַלְהוֹן לְגַו קַרְתָּא וּנְכִיסִינוּן יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה לְגוֹ נוּגָא הוּא וְגֻבְרַיָּא דִי עִמֵּיהּ : ח וַעֲסָרָא גֻּבְרִין אִשְׁתְּכָחוּ בְּהוֹן וַאֲמָרוּ לְיִשְׁמָעֵאל לָא תְקַטְּלִינָא אֲרֵי אִית לָנָא מַטְמוֹרִין בְּחַקְלָא חִטִּין וּסְעָרִין וּמִשְׁח וּדְבַשׁ וְאִתְמְנַע וְלָא קְטָלִינוּן בְּגַוְ אֲחוֹהִין : ט וְנוּבָא דִי רָמָא תַּמָּן יִשְׁמָעֵאל יַת כָּל פִּגְרֵי גֻּבְרַיָּא דִי קְטַל בִּידֵיהּ הוּא דְּעָבַד

ט וְאֵת אֲבָּהּ אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וְאֶת־ יא . ג לֹא יָדַע לַמָּה יַכֶּכָּה נֶפֶשׁ וַיִּפָּצוּ כָּל־ יְהוּדָה הַנִּקְבָּצִים אֵלָיו וְאֶבְדָה שְׁאֵרִית יְהוּדָה : טז וַיֹּאמֶר גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ אַל־ תַּעֲשֶׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה כִּי־שֶׁקֶר אַתָּה דֹּבֵר אֶל־יִשְׁמָעֵאל :

מא א וַיְהִי ו בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה בֶּן־אֱלִישָׁמָע ד . ג מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וְרַבֵּי הַמֶּלֶךְ וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם מ הַמִּצְפָּתָה וַיֹּאכְלוּ שָׁם לֶחֶם יַחְדָּו בַּמִּצְפָּה: ב וַיָּקָם יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וַעֲשֶׂרֶת הָאֲנָשִׁים ו אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־ שָׁפָן בַּחֶרֶב וַיָּמֶת אֹתוֹ אֲשֶׁר־הִפְקִיד ל כ"ף ואת מם מלך בָּאָרֶץ : ג וְאֶת כָּל־ הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ אֶת־ גְּדַלְיָהוּ בַּמִּצְפָּה וְאֶת־הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר נִמְצְאוּ־שָׁם אֶת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה ל כ"ף בנעי תכוב הָמִית יִשְׁמָעֵאל : ד וַיְהִי בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לַהֲמִית אֶת־גְּדַלְיָהוּ וְאִישׁ לֹא יָדָע : ה וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְּׁכֶם מִשִּׁלוֹ ס"תכ כתיב וי"ן וּמִשֹּׁמְרוֹן שְׁמֹנִים אִישׁ מְגֻלְּחֵי זָקָן ז וּבְגָדִים מִתְגֹּדְדִים וּמְבֻקָּעִים ע . ג תם . וּלְבוֹנָה בְּיָדָם לְהָבִיא בֵּית יְהוָה : ו וַיֵּצֵא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה לִקְרָאתָם מִן־הַמִּצְפָּה הֹלֵךְ הָלוֹךְ ע . ג תם וכן בכם וּבָכֹה וַיְהִי כְּפִגְשׁוֹ אֶתְכֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֹּאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם : ז וַיְהִי כְּבוֹאָם אֶל־תּוֹךְ הָעִיר וַיִּשְׁחָטֵם ב' תה מ"ע והי תם . ג' יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה אֶל־תּוֹךְ הַבּוֹר הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־אִתּוֹ: ח וַיַּעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נִמְצְאוּ־בָם וַיֹּאמְרוּ אֶל־ ל ותם יִשְׁמָעֵאל אַל־תְּמִתֵּנוּ כִּי־יֶשׁ־לָנוּ מַטְמוֹנִים בַּשָּׂדֶה חִטִּים וּשְׂעֹרִים וְשֶׁמֶן וּדְבָשׁ וַיֶּחְדַּל וְלֹא הֱמִיתָם בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם : ט וְהַבּוֹר אֲשֶׁר כ' רק הִשְׁלִיךְ שָׁם יִשְׁמָעֵאל אֵת ו כָּל־ פִּגְרֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִכָּה בְּיַד

(ה) ורבי המלך . ומרי סמלך נתקנאו בו שנטל גדולה : (ס) לסניעה בית כ' . כשנשטו מביתם לא סיו יודעים בתורבן סבית ובדרך שמש וקרטו בגדי כ' וגלחו זקנם : ומתגודדים . לשון שריטה : (ע) תאב תכה לשון תבל ותכה. מרמה עלמו כשוכה על תבדן מולדתו למען לרחות לאוהב : ביתו . בסיכה מלכת ליהושלים כי במלכה היה לו מקום גחות להרבה : (ז) וישחטם . יהרג שסיוצא כוותו לבל יגולה על ידם מסר מסרינת גדליה לבל ידפדפו אחריו : אל תוך סבור . שהיה שם : הוא והאנשים אשר אתו . שהיה שם : הוא והאנשים הוא שחטם שם ונשארו : (ח) ממטמוניו שם . בהפלים מסכם וכו' : כי יש לנו וכו' . ומיד לך שתקתם אחם : ויחדל. תדל מהם ולא המיתום : (ס) ביד גדליהו . במקום גדליה במלכה : הוא . זהו הבור אשר עשה וכו' : מפני בעשה . לבל יוכל לבא שמה בהלחמו עמו : אותו . את הבור הזה :

ויסב

רשי

(ה) ורבי המלך . ומרי סמלך נתקנאו בו שנטל גדולה : (ס) לסניעה בית כ' . כשנשטו מביתם לא סיו יודעים בתורבן סבית ובדרך שמש וקרטו בגדי כ' וגלחו זקנם : ומתגודדים . לשון שריטה : (ע) תאב תכה לשון תבל ותכה. מרמה עלמו כשוכה על תבדן מולדתו למען לרחות לאוהב : ביתו . בסיכה מלכת ליהושלים כי במלכה היה לו מקום גחות להרבה : (ז) וישחטם . יהרג שסיוצא כוותו לבל יגולה על ידם מסר מסרינת גדליה לבל ידפדפו אחריו : אל תוך סבור . שהיה שם : הוא והאנשים הוא שחטם שם ונשארו : (ח) ממטמוניו שם . בהפלים מסכם וכו' : כי יש לנו וכו' . ומיד לך שתקתם אחם : ויחדל. תדל מהם ולא המיתום : (ס) ביד גדליהו . במקום גדליה במלכה : הוא . זהו הבור אשר עשה וכו' : מפני בעשה . לבל יוכל לבא שמה בהלחמו עמו : אותו . את הבור הזה :

תולדות אהרן כתב סבניעי . מגלה עז : מגולמי זקן . מ"ק כו : כל שגרי . מה פח :

מצודת דוד

עד לא יכון : ואים לא ידע . מי הכהו ועל מה סוכה : ונפוצו יהיו נפוצים מכאן ולא ישאר שארית : (פז) לא ישמעאל . כל ישמעאל : בא (ה) בא ישמעאל . מארץ רבי עמון : ורבי המלך . המים על מזרע מבמצת בשחים כאומ' עם רבי המלך ריל שגם היה מרבי המלך וכאומר בעבור שהיה מזרע מלוכה ושר גדול לפני המלך לזה נתקנא בגדליה על שלקח סגדולה : (ב) ויכו . כולם שכאו וישמעאל לבדו המיתו : תאב הפקיד . כמו על תאב הפקיד ריל הכסף היה על שהפקידו בתרן ונתקנא בו : (ג) את תבני המלחמה . כי יתר הסוס לקח בשבי כמים כמנין : (ד) ויהי ביום השני . מוסב למקרא של מחרתו : ואיש לא ידע. עדיין לא היה יודע הדבר : (ה) מגולחי זקן וכו' . דרך נשר ואבל על תורבן יהושלים וכשיה וגלות יהודה : לסניעה בית כ' . יתכן שגם אחר החורבן הקריבו על המזבח וכמים רז"ל שמעלי שמקריבין בע"ש שתין בית (מנילה י) : (ו) הולך הלוך ובכה. מרמה עלמו כבוכה על תבדן מולדתו למען לרחות לאוהב : ביתו . בסיכה מלכת ליהושלים כי במלכה היה לו מקום גחות להרבה : (ז) וישחטם . יהרג שסיוצא כוותו לבל יגולה על ידם מסר מסרינת גדליה לבל ידפדפו אחריו : אל תוך סבור . שהיה שם : הוא והאנשים הוא שחטם שם ונשארו : (ח) ממטמוניו שם . בהפלים מסכם וכו' : כי יש לנו וכו' . ומיד לך שתקתם אחם : ויחדל. תדל מהם ולא המיתום : (ס) ביד גדליהו . במקום גדליה במלכה : הוא . זהו הבור אשר עשה וכו' : מפני בעשה . לבל יוכל לבא שמה בהלחמו עמו : אותו . את הבור הזה :

אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן אֲשֶׁר הִפְקִיד מֶלֶךְ־
בָּבֶל בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וְשָׁב אִתּוֹ בְּתוֹךְ
הָעָם אוֹ אֶל־כָּל־חַיָּשָׁר בְּעֵינָיִךְ הַלֵּכֶת
לָךְ וַיִּתֶּן־לוֹ רַב־טַבָּחִים אֹרָחָה
וּמַשָּׂאת וַיְשַׁלְּחֵהוּ: ו וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ אֶל־
גְּדַלְיָה בֶּן־אֲחִיקָם הַמִּצְפָּתָה וַיֵּשֶׁב
אִתּוֹ בְּתוֹךְ הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בָּאָרֶץ:
ז וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה הֵמָּה וַאֲנָשֵׁיהֶם כִּי־הִפְקִיד
מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם
בָּאָרֶץ וְכִי הִפְקִיד אִתּוֹ אֲנָשִׁים
וְנָשִׁים וְטַף וּמִדַּלַּת הָאָרֶץ מֵאֲשֶׁר
לֹא־הָגְלוּ בָּבֶלָה: ח וַיָּבֹאוּ אֶל־
גְּדַלְיָה הַמִּצְפָּתָה וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־
נְתַנְיָהוּ וְיוֹחָנָן וְיוֹנָתָן בְּנֵי־קָרֵחַ
וְשְׂרָיָה בֶן־תַּנְחֻמֶת וּבְנֵי | עֹפַי
הַנְּטֹפָתִי וְיַזַנְיָהוּ בֶּן־הַמַּעֲכָתִי הֵמָּה
וַאֲנָשֵׁיהֶם: ט וַיִּשָּׁבַע לָהֶם גְּדַלְיָהוּ
בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וְלַאֲנָשֵׁיהֶם לֵאמֹר
אַל־תִּירְאוּ מֵעֲבוֹד הַכַּשְׂדִּים שְׁבוּ
בָאָרֶץ וְעִבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל וְיִיטַב
לָכֶם: י וַאֲנִי הִנְנִי יֹשֵׁב בַּמִּצְפָּה
לַעֲמֹד לִפְנֵי הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר יָבֹאוּ
אֲלֵינוּ וְאַתֶּם אִסְפּוּ יַיִן וְקַיִץ וְשֶׁמֶן
וְשִׂמוּ בִּכְלֵיכֶם וְשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר־
תְּפַשְׂתֶּם: יא וְגַם כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר־
בְּמוֹאָב וּבְבְנֵי־עַמּוֹן וּבֶאֱדוֹם וַאֲשֶׁר
בְּכָל־הָאֲרָצוֹת שָׁמְעוּ כִּי־נָתַן מֶלֶךְ־
בָּבֶל שְׁאֵרִית לִיהוּדָה וְכִי הִפְקִיד
עֲלֵיהֶם אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־
שָׁפָן: יב וַיָּשֻׁבוּ כָּל־הַיְּהוּדִים מִכָּל־
הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר נִדָּחוּ־שָׁם וַיָּבֹאוּ
אֶרֶץ־יְהוּדָה אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה
וַיַּאַסְפוּ־יַיִן וְקַיִץ הַרְבֵּה מְאֹד: יג וְיוֹחָנָן
בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה בָּאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה:
יד וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הֲיָדֹעַ תֵּדַע כִּי בַּעְלִיס
מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן שָׁלַח אֶת־יִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָה לְהַכֹּתְךָ נָפֶשׁ וְלֹא־הֶאֱמִין
לָהֶם גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם: טו וְיוֹחָנָן
בֶּן־קָרֵחַ אָמַר אֶל־גְּדַלְיָהוּ בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר אֵלְכָה נָא
אַכֶּה אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וְאִישׁ לֹא יֵדָע לָמָּה יַכֶּךָּ
וְנָפוֹצוּ כָל־הַיְּהוּדִים הַנִּקְבָּצִים אֵלֶיךָ וְאָבְדָה שְׁאֵרִית
יְהוּדָה: טז וַיֹּאמֶר גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם אֶל־יוֹחָנָן
בֶּן־קָרֵחַ אַל־תַּעַשׂ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה כִּי שֶׁקֶר אַתָּה
דֹּבֵר אֶל־יִשְׁמָעֵאל:

מצודת דוד

כתוב העם הכין נכונותם שהיה דעתו לשוב ומתר לו. ושוכח אל נדליה וכו' והוא מקרא קצר: הוא אל כל היושר וכו'. לשומר אין לי מכרים אותך לנטת אלינו אלא או שוב אליו או לך אל כל מקום היטב בעיניך: תרוחם ומשאת. פרס מנית המלך והמזונה: ויאלחהו. שלחו לנפשו: (ו) במצפתה. כי במצפה ישב: (ז) אשר בשדה. אשר היו בשדה בגבהים מן העיר מפני הכשדים: המה ואנשיהם. גם המה שמעו גם מנשיהם שמעו: כי הפקיד וכו' בארץ. עשאהו פקיד ומושל בארץ: וכי הפקיד אתו. ואשר היתה עמו מנשים ונשים וכו': (ח) וישמעאל וכו'. וגם ישמעאל וכו' בתו המה ומנשיהם: (ט) אל תיראו וכו'. כ"ל אל תפחדו מהכבדום מול עבודת הכשדים ושבו בארץ ועבדו את המלך בחמונה לבד ויטב לכם כי הוא לא יכניד עשול: (י) הנני יושב במצפה. כ"ל לא אלך מזה מוכן אני תמיד לעמוד לפני הכשדים אשר יבואו אלינו: ואתם אספו יין וקיץ ושמנו ושמו בכליכם וישבו בעריכם אשר תפשתם. וכאומר הלא המלך הפקיד אותי ויש לאל ידי למנוע מלעשות לכם רעה: ואתם אספו. כ"ל מעתה אל תתנהו פן יקחום התויב כי מאספיו יאכלום: תפר הפסחם. אשר אתחתם לשבת בהן (אף כי עתה כתו ולא תפסו עדיין אמר אשר תפשתם כי כשיאספו ככר תפשו ערים לשבת): (יא) אשר במואב וכו'. אשר שמרו שמה בעת מלחמת נ"י: כי נתן. אשר עזב שארית ליהודה ואשר הפקיד וכו': (יב) אשר נדחו שם. בעת המלחמה: (יג) אשר בשדה. אשר היו בשדה בגבהים מן העיר מפני הכשדים (וחזר וכתבו כאן להסמיכו למקרא של אחריו): (יד) בלעם.גירה אותו כך להכותך מכות נפש וכלומר והוא קבל ממנו: (טו) אלכה נא והכהו נפש. עתה אלך ואכהו נפש עד

מצודת ציון

יחבי פתח (משל ג): (ה) פקיד. מלשון פקוד וממונה: תרותה. ענין פרס קנוב מנית המלך וכן והתרומה תרתה תמיד (ויקרא נב): ומשלח. ענין הגשמה והזמן כמו והכה מכלה בגיעון (בראשית מג): (ז) מהחיליס. נצחות שם. פקיד. קמיניות מלשון פקוד וממונה יהוציא מלשון פקדון והפקה: ושם. יעליס קריוס: (י) ויקן. שיהוי. סמיכתן ויקן וכן כלמה והקין (ב"ב ע"ו): הפקהב. ענין תמוזת נפלה: (יד) בלע. ענין נהוי והפקהב כמו וכן. כפמוס תבלה כפ (דניאל לב): (טו) ונפוצו. ענין אזיר ופזור

אחיקם בן שפן דמני מיקבא דבבל בקרניא דבית יהונ וחיב עמיה בנו עמא או לכל דכשר בעינך למיזל אזיל וקני ליה רב קטולא מתנן וגבזבן ושלחיה: ו ואתא ירמיה לות גדליה בר אחיקם למצפיה ויתיב עמיה בנו עמא דאשתארו באר עא: ז ושמעו כל רבני חיליתא די בחקלא אינון וגבריהון אדי מני מקבא דבבל ית גדליה בר אחיקם בארעא ואדי מני עמיה גברי ונשיא וטפלא ומחשיכי עמא דארעא מדלא אתגליאו לבבל: ח ואתו לות גדליה למצפיא וישמעאל בר נתניה ויונתן ודרי בני קרח ושריה בר תנחמת ובני עיפי דמנטופא ויזניה בר מעכת אינון וגבריהון: ט וקים להון גדליה בר אחיקם בר שפן ולגבריהון למימר לא תדחלון מלמפלח לכסדאי תיבו בארעא ופלחו ית מלכא דבבל ויוטב לכון: י ואנא הא אנא יתיב במצפיא למיקם קדם כסדאי דייתון לעלנא ואתון כנושו חמרא ודביליא ומשחא ושוו במניכון ותבו בקרוכון דאתחתון: יא ואף כל יהודאי די במואב ובבני עמון ובאדום ודי בכל מדינתא שמעו אדי שבק מלכא דבבל שארא לבית יהודה ואדי מני עליהון ית גדליה בר אחיקם בר שפן: יב ותבו כל יהודאי מכל אתריא דאתבדרו תמן ואתו לארעא דבית יהודה לות גדליה למצפיא וכנשו חמרא ודביליא סגי לחדא: יג ויוחנן בר קרח וכל רבני חיליתא די בחקלא אתו לות גדליה למצפיא: יד ואמרו ליה הכידע תדע די בעליס מלכא דבני עמון שלח ית ישמעאל בר נתניה למקטלך נפש ולא האמין להון גדליה בר אחיקם: טו ויוחנן בר קרח אמר לגדליה בסתרא במצפיא למימר אזיל

ושנאם לא נדליה ק' לאחיקם, אשר ימיטו לו לאמר לו שיהוא הכתן נגוד תמן כי דעתו לשוב ואמר לו ושנאם לא נדליה אחר שדעתך להכאיר שוב לא נדליה ושב אתו לא לא כל סיבר כשיטך לעכת לו עם נדליה כמקום שהוא לו במקום אחר בהכחר להכתן לשבת עם לך עשה כלשונך ויוצתן תכנם ואם ליח לחם לבי למיהב ואוכ לות תכנים נדליה כר לאחיקם: תרוחה ומשאת. כנוסם ענין מנחה וכבוד: רוצה לומר שמי מיני מנחה ותכנם יונתן מתן ונבזבן: (ז) אשר בשדה, כוללם לומר בכפרים: והחילים, שם שכתבו מפני שכשדים ריים והנה והקימו לכם כניס להתנכב על סיסם: (י) ויקן. פי' שיהוא קיקון ממיכני' תופס כמו תתיקם וחולהם ובכתבון ויקן בשו"ת הוי"ו והכנוי ויקן כרכם נקמן פיו"ג: תכר תפשתם. כתפשתם לוחם לשבת - כם: (יב) כעליס. כשמ"ך: לא תעשה. כתיב לא תעשה קרי והענין אחד: חיכו

היה. וא' ויריב וגדליה: ויונתן ז' וסימן עודנו מדבר והנה יונתן בן אביחר. ויען יונתן ויאמר לאדניהו אבל אדנינו. ובני יונתן פלט. ובני ידע אתי שמי בני השם הגיוני. וידבקו פלשתים את שאול דה"ח. ויבאו אל גדליה המצפתה. ומן ריישא דשמואל עד ויהי ככלותו לדבר אל שאול ונפש דבו' יונתן בס"ב יהונתן וסימן לכה ונעברה אצל מצב הערלים ויאמר יהונתן הנה אנחנו. ומן ויהי בכלת עד סוף סיפרא דבו' בס"א יונתן וסימן וידבר שאול אל יונתן בנו ובל עורא דבו' יונתן בס"א יהונתן וסימן לבלנה שמוע לשמעיה: גדליהו שפן ז' וסימן והנים בן אחיקם בן הנשאר בארץ יהודה דמלכים. וישבע להם גדליהו דסיפרא. וישלה ויקחו את ירמיהו מהגי המטרה. ועודנו לא ישוב ושבה אל. ונם כל היהודים אשר במואב. וישב ישמעאל את כל שארית. את הגברים ואת הנשים. ואני הצעיר המאסף מצאתי בכל הספרים אשר לפני בפסוק ויקם ישמעאל בן נתניה גדליהו בן אחיקם בן שפן ופסוק וישב ישמעאל את כל שארית שבויא המטרה אין בו בן שפן ובכל ספרי המפרה מביא פסוק וישב ישמעאל בפסר השש גדליהו בן אחיקם

הַמַּטָּרָה לֵאמֹר׃ טז הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ
לְעֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי לֵאמֹר כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
מֵבִי אֶת־דְּבָרַי אֶל־הָעִיר הַזֹּאת
לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה וְהָיוּ לְפָנֶיךָ בַּיּוֹם
הַהוּא׃ יז וְהִצַּלְתִּיךָ בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־
יְהוָה וְלֹא תִנָּתֵן בְּיַד הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
אַתָּה יָגוֹר מִפְּנֵיהֶם׃ יח כִּי מַלֵּט
אֲמַלֶּטְךָ וּבַחֶרֶב לֹא תִפֹּל וְהָיְתָה לְךָ
נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל כִּי־בָטַחְתָּ בִּי נְאֻם־
יְהוָה׃

מ א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחַר ׀ שַׁלַּח אֹתוֹ
נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים מִן־הָרָמָה
בְּקַחְתּוֹ אֹתוֹ וְהוּא־אָסוּר בָּאזִקִּים
בְּתוֹךְ כָּל־גָּלוּת יְרוּשָׁלַםִ וִיהוּדָה
הַמֻּגְלִים בָּבֶלָה׃ ב וַיִּקַּח רַב־טַבָּחִים
לְיִרְמְיָהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
דִּבֶּר אֶת־הָרָעָה הַזֹּאת אֶל־הַמָּקוֹם
הַזֶּה׃ ג וַיָּבֵא וַיַּעַשׂ יְהוָה כַּאֲשֶׁר
דִּבֵּר כִּי־חֲטָאתֶם לַיהוָה וְלֹא־
שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְהָיָה לָכֶם דָּבָר
הַזֶּה׃ ד וְעַתָּה הִנֵּה פִתַּחְתִּיךָ הַיּוֹם
מִן־הָאזִקִּים אֲשֶׁר עַל־יָדֶךָ אִם־טוֹב
בְּעֵינֶיךָ לָבוֹא אִתִּי בָבֶל בֹּא וְאָשִׂים
אֶת־עֵינִי עָלֶיךָ וְאִם־רַע בְּעֵינֶיךָ
לָבוֹא־אִתִּי בָבֶל חֲדָל רְאֵה כָּל־
הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ אֶל־טוֹב וְאֶל־הַיָּשָׁר
בְּעֵינֶיךָ לָלֶכֶת שָׁמָּה לֵךְ׃ ה וְעוֹדֶנּוּ
לֹא־יָשׁוּב וְשֻׁבָה אֶל־גְּדַלְיָה בֶן־

מ״ג כסיפ׳ · מביא ק׳ וע׳ חסר א׳ בליבא · ל׳ · ל׳ · ד׳ בטעם בסיפרא · ס׳ · ל׳ את רנקס · ל׳. כ״ע · כ״א · הדבר ק׳ · ל׳ · ל׳ · כ״ע · ל׳ · ג׳ כליבנא ב׳ חד מ״נוחד הסר ג׳ וחסר בליבא

אֲסִירַיָּא לְמֵימָר׃ טו אֱזֵיל וְתֵימַר לְעַבְדָּא דְמַלְכָּא צִדְקִיָּה
לְמֵימָר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַיְתֵי
יַת פִּתְגָמַי עַל קַרְתָּא הָדָא
לְבִישְׁתָא וְלָא לְטָבָא וִיהוֹן
קֳדָמָךְ בְּיוֹמָא הַהוּא׃
יז וְאֱשֵׁיזְבִינָךְ בְּיוֹמָא הַהוּא
אֲמַר יְיָ וְלָא תִתְמְסַר בְּיַד
גֻּבְרַיָּא דְאַתְּ דָּחֵיל מִן קֳדָמֵיהוֹן׃
יח אֲרֵי שֵׁיזָבָא אֱשֵׁיזְבִינָךְ
וּבְחַרְבָּא לָא תִתְקְטֵיל וּתְהֵי לָךְ
נַפְשָׁךְ לְשֵׁיזָבָא אֲרֵי אִתְרְחֵיצְתָּא
עַל מֵימְרִי אֲמַר יְיָ׃ א פִּתְגָם
נְבוּאָה דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן
קֳדָם יְיָ בָּתַר דִּשְׁלַח יָתֵיהּ
נְבוּזַרְאֲדָן רַב קָטוֹלַיָּא מִן רָמְתָא
כַּד דְּבַר יָתֵיהּ וְהוּא אֲסִיר
בְּעִזְקַיָּא בְּגוֹ כָּל גָּלוּת יְרוּשְׁלֵם
וִיהוּדָה דְּאִתְגְּלִיאוּ לְבָבֶל׃
ב וּדְבַר רַב קָטוֹלַיָּא לְיִרְמְיָהוּ
וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ אֱלָהָךְ גְּזַר יַת
בִּישְׁתָא הָדָא עַל אַתְרָא הָדֵין׃
ג וְאַיְתֵי וְקַיֵּים יְיָ כְּמָא דְמַלֵּיל
אֲרֵי חַבְתּוּן קֳדָם יְיָ וְלָא
קַבֵּילְתּוּן לְמֵימְרֵיהּ וַהֲוָה לְכוֹן
פִּתְגָמָא הָדֵין׃ ד וּכְעַן הָא
שְׁרֵיתָךְ יוֹמָא דֵין מִן עִזְקַיָּא
דִּי עַל יְדָךְ אִם תַּקִּין בְּעֵינָךְ
לְמֵיתָא עִמִּי לְבָבֶל אֲתָא וְאֲשַׁוֵּי
יַת עֵינִי עֲלָךְ וְאִם בִּישׁ בְּעֵינָךְ
לְמֵיתֵי עִמִּי לְבָבֶל אִתְמְנַע חֲזֵי
כָּל אַרְעָא קֳדָמָךְ לִדְתַקִּין
וְלִדְכָשַׁר בְּעֵינָךְ לְמֵיזַל תַּמָּן
אֱזֵיל׃ ה וְאִם לֵית אַתְּ צָבֵי
לְמֵיתַב וְתוּב לְוַת גְּדַלְיָה בַּר

רד״ק

היה עד יום שנלכדה ירושלם כמו שכתוב למעלה ואמר על ירמיהו שלקחו אותו הרבים מחצר המטרה והוליכוהו עם שאר הגולים ונתנו אותו אל גדליהו כאשר אדן ושאר רבי המלך: להוציאהו אל הבית, אל הבית שהיה שם גדליהו וכן עשה: וישב בתוך העם, כמו שנאמר בסוף הענין וישב אתו בתוך העם: (טז) הנני מבי. חסר, אל״ף למ״ד הפעל: והיו לפניך ביום ההוא. הדברים שגזרתי על העיר יהיו לפניך שתראה אותם כלומר שלא תפחד שימיתוך השרי׳ טרם כבוש העיר לפי שעשית בירמיהו כנגד רצונם ואתה בעבור שבטחת בי ואתה אחד והשרים רבים ועשית כנגדם המלט מחרב והם ימותו בחרב אף על פי שאתה מבני ביתו של צדקיהו והם שיכרתו עמו ימותו בחרב ואתה תמלט ותראה כבוש העיר ותראה שיתקיימו דברי בעיר זהו שאמר והיו לפניך כלומר תראה ולא תפחד שתמות בחרב והיתה לך נפשך לשלל: (א) הדבר אשר היה אל ירמיהו. הדבר הזה הוא מה שאומר בסוף כל הענין ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה׳ אל ירמיהו ולפי שאמר ואל ירמיהו היה דבר ה׳ בהיותו עצור בחצר המטרה רוצה לומר שלא היה דבר ה׳ אליו עוד עד אחר כל הענין שמספר אחר כבוש ירושלם וכן הוא פירוש הפסוק הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת השם זה הדבור מתי היה אחר שלוח אותו נבוזר אדן רב טבחים מן הרמה ואחר כל הענין שהולך ומספר בדבר גדליה עד סוף כל הענין. ובדרש איזה דבר היה אל ירמיהו אחר שלוח אותו נבוזר אדן הוא מה שאמר ושובה אל גדליהו זהו דבר ה׳ שהיה אליו כי לא היה יודע לבחור אם ילך עם הגולה או אם ישאר ועודנו לא ישוב עד שהיה לו דבר ה׳ ואמר ושובה אל גדליהו: מן הרמה. כי ברמה נשאר נבוזראדן כשנכנסו שאר שרי בבל לירושלם כי לא נזכר עמהם: באזיקים, האל״ף נחה ופי׳ טבעות כבלים שיושבו בהם הידים: (ב) יי׳ אלהיך דבר את הרעה הזאת, כי שמעו מה שהיה מתנבא להם ירמיהו: (ג) כי חטאתם. כנגד הכלל כמו שאמר הלל למשה רבינו עד אנה מאנתם והיה לכם דבר הזה, דבר הזה כתיב וקרי הדבר ופירושו כמו שדבר יי׳ כן היה לכם: (ד) הנה פתחתיך. כשלקחו מתוך הגלו׳ אז פתחו מן האזיקים: ועודנו לא ישוב ושובה

מצודת ציון

(יז) יגור. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כב): (יח) מלט אמלטך. ענין הצלה: לשלל. ענין ביזה: (א) הרמה. שם עיר: אסור. קשור באזקים: בשלשלאות כמו לאסור מלכיהם בזיקים (תהלים קמט): (ד) פתחתיך. ענין התרת הקשר כמו יתרו

רש״י

שם: (טז) והיו לפניך ביום ההוא. והיו הדברים לפניך שתראה אותם מתקיימי׳: (יז) ביד האנשים. ביד הכשדים: (א) הדבר אשר היה. מה שנא׳ בסוף הענין: (מב) ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה׳ וגו׳ אלא שכתב תחלה של מה נאמר לו ומדרש אגדה באיכה רבתי מה היה הדבר ושובה אל גדליהו אמר לו או את נחית עמהון ואנא מסובר הכא או את סובר הכא ואנא נחית עמהון אמר אין אנא נחית עמהון מה אנא מהני להון אלא יהוה ברייהון עמהון דהכין הוא מהני להון: מן הרמה. שהיה גולה מעצמו עמהן היה רואה כת שלולים בקולרין היה מכניס צוארו ביניהם כו׳ כדאיתא בפסיקתא דאפטרתא דברי ירמיהו שהיא לומר שנתנו נבוזראדן באזיקים שהרי צוהו נבוכדנאצר אל תעש לו מאומה רע. (לעיל לט): באזיקים. בזיאו״ש בלעז: (ב) ה׳ אלהיך דבר וגו׳. למה אתה מצטער עליה׳ והלא אתה נבאת להם ולא שמעו כדאיתא בפסיקתא: (ד) פתחתיך. לשון ויפתח הגמלים (בראשית כד) ובתי׳ ושרא זממי גמליא ותרגום פתח כולם לשון פתיחה ממש: (ה) ועודנו לא ישוב. בכל זאת לא היה חפץ לשוב אמר לו

הקב״ה

יגדל. ונרגן מפריד אלוף: מבי פ׳ חסר אל״ף בליש׳ ביאה וסימ׳ כי על יום טוב בגו. המוצ״א והמבי רשמואל. הנני מבי אליך רעת דאחאב. ויבו ירבעם וכל דמלכים: לא אבי הרעה בימיו דהראות כי נכנע אחאב. הנני מבי את דברי אל העיר הזאת דסיפרא. עד הוריש אבי לך. הלוך ואמרת לעבד. הבי המצפתה אשר עליך. בתרא פלוגתא: רבא נ״א וסי׳ נמסר בסדר ויקהל: עיני ב״ם וסי׳ נמסר במס׳ רבהא בערך עין: ושובה ב׳ והסי׳ וסי׳ אל גדליהו. הראה אתה: גדליה ה׳ וסימן ועודנו לא ישוב ושבה. ויבא ירמיהו אל גדליה בן אחיקם. ויבאו אל גדליה המצפתה. ויקח יוחנן בן קרח וכל שרי החילים. דבר ה׳ אשר

מצודת דוד

וישלחו: אל גדליהו. כי הוא נפל אל הכשדים על פי ירמיה וכשנלכדה העיר הפקידו מלך בבל על הנשארים: להוציאו אל הבית. להוציאהו מחצר המטרה ללכת לשבת בבית: וישב. ירמיה ישב בתוך העם כי השרים הוציאוהו מחצר המטרה: (טז) לעבד מלך הכושי. זהו שדבר עליו טוב לפני צדקיהו והעלהו מן הבור: ולא לטובה. לא אביא עליהם הטובה שדברתי עליה הואיל ולא שבו אלי: והיו לפניך. הרעות האלה תראה בעיניך: ביום ההוא. ביום בוא הרעות: (יז) ביד האנשים וכו׳. הם הכשדים: (יח) לשלל. כאלו שללת נפשך להחזיקה לעצמך: כי בטחת בי. כי מה שדבר טוב על ירמיה לפני המלך ולא פחד מכל שרי העם אשר היו לו לאויבים היה על כי בטח בה׳: מ (א) הדבר אשר היה וכו׳. הוא הדבר הנאמר אחר הספורים ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה׳ אל ירמיהו (לקמן מ״ב) ולפי שהדבור היה להשיב על שאלת השרים בדבר ההליכה למצרים לזה הקדים לומר שירמיה היה נמצא עמהם ולא הלך גולה לבבל עם כי אסרוהו עם הגולים כמ״ש בענין כי חזר נבוזראדן והתירו ובא אל גדליהו וגם הקדים לספר הסיבה אשר בעבורה רצו ללכת למצרים ולזה שאלו מירמיה לשאול פי ה׳ ואח״ז אמר מה השיב המקום ע״ז: אחר שלח אותו וכו׳ מן הרמה. כי כשצוה נבוזראדן להוציאו מחצר המטרה ישב בתוך העם כמ״ש למעלה וכשחזרו אנשי כשדים לקחת את העם בשבי להוליכם גולה בבלה לקחו גם את ירמיה עמהם והביאו את כולם אל העיר רמה כשהם אסורים באזקים ומשם שלחו נבוזראדן כמ״ש בענין: בקחתו אותו. בעת שלקח אותו מבין הגולים והוא היה אסור בתוך כל גלות וכו׳: (ב) ויקח. לפי שארכו הדברים אמר שוב ויקח: ה׳ אלהיך דבר וכו׳. ר״ל יודע אני שאתה נבאת להם בשם ה׳ את הרעה הזאת וכו׳: (ג) ויבא. וכן הביא את הרעה והוא עשה את הרעה ולא נבר נ״נ בכח ידו: ולא שמעתם בקולו. ר״ל מה שנבאת להם בשם ה׳ להשלים עם מלך בבל לעבדו: (ד) ועתה. ר״ל הואיל ולא בכח ידו גבר נ״נ כ״א בחמת ה׳ בעונם ואתה הלא הזהרתם להשלים עמו א״כ אין עליך אשמה ולכן אתיר אותך היום מן האזיקים ואם טוב וכו׳. ואשים את עיני. להשגיח בך: חדל: מנע לבוא אתי לבבל: לפניך. ר״ל ברשותך: אל טוב. אל מקום הטוב והישר בעיניך וכו׳: (ה) ועודנו לא ישוב. ועדיין ירמיה לא אמר שישוב גם הוא לשבת בתוך

שארית שרי מלך בבל: ד ויהי
כאשר ראם צדקיהו מלך יהודה
וכל אנשי המלחמה ויברחו ויצאו
לילה מן העיר דרך גן המלך
בשער בין החמתים ויצא דרך
הערבה: ה וירדפו חיל כשדים
אחריהם וישגו את צדקיהו
בערבות ירחו ויקחו אותו ויעלהו
אל נבוכדראצר מלך בבל רבלתה
בארץ חמת וידבר אתו משפטים:
ו וישחט מלך בבל את בני צדקיהו
ברבלה לעיניו ואת כל חרי יהודה
שחט מלך בבל: ז ואת עיני צדקיהו
עור ויאסרהו בנחשתים לביא אתו
בבלה: ח ואת בית המלך ואת
בית העם שרפו הכשדים באש
ואת חומות ירושלם נתצו: ט ואת
יתר העם הנשארים בעיר ואת
הנפלים אשר נפלו עליו ואת יתר
העם הנשארים הגלה נבוזראדן
רב טבחים בבל: י ומן העם הדלים
אשר אין להם מאומה השאיר
נבוזראדן רב טבחים בארץ יהודה
ויתן להם כרמים ויגבים ביום ההוא:
יא ויצו נבוכדראצר מלך בבל על
ירמיהו ביד נבוזראדן רב טבחים
לאמר: יב קחנו ועיניך שים עליו
ואל תעש לו מאומה רע כי אם
כאשר ידבר אליך כן עשה עמו:
יג וישלח נבוזראדן רב טבחים
ונבושזבן רב סריס ונרגל שראצר
רב מג וכל רבי מלך בבל:
יד וישלחו ויקחו את ירמיהו מחצר
המטרה ויתנו אתו אל גדליהו בן
אחיקם בן שפן להוצאהו אל הבית
וישב בתוך העם: טו ואל ירמיהו
היה דבר יהוה בהיתו עצור בחצר

שאר רברבי מלכא דבבל: ד והוה כד חזנון צדקיה מלכא שבטא דבית יהודה וכל גברי עבדי קרבא ערקו ונפקו בליליא מן קרתא באורח גינתא דמלכא בתרעא בין שוריא ונפק באורח מישרא: ה ורדפא משירית כסדאי בתריהון ואדביקו ית צדקיה במישרי יריחו ודברו יתיה ואסקוהי לות נבוכדראצר מלכא דבבל לרבלת בארעא דחמת ומליל עמיה פתגמי דינין: ו ונכים מלכא דבבל ית בני צדקיה ברבלה לעינוהי וית כל רברבי יהודה נכס מלכא דבבל: ז וית עיני צדקיה עור ואסריה בשלשלן דנחש לאובלא יתיה לבבל: ח וית בית מלכא וית בית עמא אוקידו כסדאי בנורא וית שורי ירושלם תרעו: ט וית שאר עמא דאשתארו בקרתא וית שמיעיא דאשתמעו עלוהי וית שאר עמא דאשתארו אגלי נבוזראדן רב קטוליא לבבל: י ומן עמא חשיכיא דלית להון מדעם אשאר נבוזראדן רב קטוליא בארעא דבית יהודה ומנינון למהוי מפלחין בחקלין ובכרמין ביומא ההוא: יא ופקיד נבוכדראצר מלכא דבבל על ירמיה ביד נבוזראדן רב קטוליא למימר: יב דבריהי ועינך שוי עלוהי ולא תעביד ליה מדעם ביש אלהין כמא דמליל עמך כן עביד עמיה: יג ושלח נבוזראדן רב קטוליא ונבושזבן רב סריס ונרגל רב מג וכל שאר רברבי מלכא דבבל: יד ושלחו ודברו ית ירמיהו מדרת בית אסיריא ויהבו יתיה לגדליה בר אחיקם בר שפן לאפקותיה לביתא ויתיב בגו עמא: טו ועם ירמיה הוה פתגם נבואה מן קדם יי כד הוה כלי בדרת בית

רשי

כו הלכות עליהם הוא אומר מקום המספד שמה הרשע (קהלת ג): (ד) דרך גן המלך. מער' היתה לו מביתו עד ערבות יריחו וילא לילך דרך המערה מה עשה הקב"ה לקיים ופרשתי את רשתי עליו (יחזקאל יב) זימן צבי לפני הכשדים מהלך על גג המערה חוץ לעיר ורצו אחריו לתפשו וכשבא רץ עד פתח המערה וראו את צדקיהו יוצא מן המערה: (ה) וידבר אתו משפטים. למה עברת על השבועה: (ו) ואת כל חורי יהודה. אלו הסנהדרין על שהתירו לו [...] שבועתו החטא היה בעיני ה' [...] שהתירו השבועה: (ח) [ואת] בית העם. בתי כנסיות: [(י)] כרמים ויגבים. שדות לעבדן כל יגיבה לשון חפירה אפי"ן בלע"ז: (יג) רבי. כמו [שרי]: (יד) אל גדליהו בן אח[יקם]. שנפל על הכשדים ע"פ ירמיה וכשנלכדה העיר מינהו שליש בנשארים שם

פלוגתא: ראם ב' ויאמר יעקב כאשר ראם. כאשר ראם צדקיהו: וישגו ח' חסר בלישנא בקריאה וסי' וישגם וידבר אליהם. ארדוף אחרי הגדוד הזה האשגנו. פן ימהר והשיגנו הרעה. וישגו אתו בערבות יריחו דמלכים. וחברו קדמאה דירמיה: לביא ב' לשון ביאה. וכמן לביא אתו בבלה. ויאמן מהחל התרומה. וכל לשון ארי דכוו' במ"א מה אמך לביא: ועיניך ז' בקריאה וסימן בניך ובנותיך נתנים לעם אחר. הנני נותן לך למגור לך ולכל אהביך. קחנו ועיניך שים עליו. ועיניך אתם עיני מלך בבל. ועיניך על רמים. תהי נא אזנך קשבת ועינך [...] כי תצרנה. ג' נונין זעירין בקריאה וסימן ונבושזבן רב סריס ונרגל שראצר. נטע ארן וגשם

תולדות אהרן עיני צדקיהו. סוטה ט:

מצודת דוד

לאמצעית כי שלש חומות היו בירושלים: (ד) דרך גן המלך. בדרך שאצל גן המלך בשער העומד בין שתי החומות: דרך הערבה. בדרך ההולך אל מן ערבות יריחו: (ה) וירדפו. אמרו רז"ל ברח דרך מערה ההולכת עד ערבות יריחו ומזדמן צבי הולך ממעל על המערה ורדפו הכשדים אחר הצבי ובבואם לפתח המערה מצאו את המלך יוצא ותפשוהו: את צדקיהו. אותו לבד כי כל חילו נפוצו מעליו כמ"ש בסוף הספר ובמ"ב: רבלתה. כי בהאריך ימי המצור הלך נ"נ לרבלה: משפטים. התווכח עמו על מה שמרד בו ועבר על שבועתו כמ"ש בדברי הימים: (ח) ואת בית העם. ר"ל בית כ"א מגדולי העם כמ"ש בסוף הספר ובמ"ב את כל בית גדול: (ט) הנשארים. אשר לא נהרגו: אשר נפלו עליו. להשלים עמו: ואת יתר העם הנשארים. בכל ערי יהודה: רב טבחים. שר על ההורגים במצות המלך: בבל. הגלה לבבל: (י) מאומה. כלל וכלל לא: (יב) קחנו. קח את ירמיה ועיניך שים עליו. להשגיח בו: כי כאשר. כפי שידבר אליך לעשות עמו כן תעשה: (יג) וישלח. כ"א מהם שלח: (יד) וישלחו. לפי שארכו הדברים חזר לומר בו וישלחו

רדק

פירשו שהוא שער בעזרה והיה מזרחי ושבעה שמות נקראו לו ונקרא שער התוך שהיה בין שני שערים והנכנס שהיה משערי ירושלים שנאמר ויבאו וישבו בכניסתם בשער אחר מהבקעה העיר ישבו בשער התוך וזהו שנבא ירמיהו ובאו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלם: נרגל, מלא חדא: שראצר, מלא חדא: סמגרנבו, מלא חדא ויש ספרים שכתוב סמגר נבו תרתין מלין מקף ביניהם ויש ספרים נבו כבורק: שרסכים, מלא חדא וכתוב בשי"ן ובמ"ם: רב כרים. תרין מלין: רב מג, תרתין מלין ומה שזכר נרגל שראצר פעם אחרת אולי אחרי' היה שמם כשמם: (ד) דרך גן המלך, דרשו בו כי מערה אחת היתה מביתו עד ערבות יריחו ודרך המער' ברח אלא ראו אותו וזימן הקדוש ברוך הוא צבי אחד ורצו חיל כשדים ורדפו אחריו וכשבי הלך אל המערה והם אחריו כשהיו על פתח המערה ראו צדקיהו יוצא מן המערה ולקחו אותו: (ה) ויעלהו אל נבוכד נצר רבלתה, והלא בא נבוכד נצר ירושלים אלא שארכו ימי המצור והלך לו נבוכד נצר: וידבר אתו משפטים, על שמרד בו והפר בריתו ועבר על שבועת ה' אשר השביעו באלהים: (ו) ואת כל חורי יהודה. קציני יהודה ושריו: (ז) בנחשתים, שלשלאות של ברזל והם כלשון שנים לפי שהם לשתי הרגלים וכלשון נחשת כי מנחשת היו או מן ברזל חזק הנקרא נחושה: לביא אתו בבלה, כמו להביא וכן מהחל התרומה לביא בית ה': (ח) ואת בית העם. כמו בתי העם דרך כלל, ובדרש ואת בית העם זה בית הכנסת: (ט) נבוזראדן. מלא חדא וכן כל נבוכדנצר ונבוכד ראצר מלא חדא: (י) כרמים ויגבים. שדות וכן נקראו עובדי השדות יוגבים לכורמים וליוגבים וכן תירגם יונתן למהוי מפלחין בחקלין ובכרמין: (יב) מאומה רע. בדגש הרי"ש פי' שום רע בעולם לא תעשה לו שאם יהיה רע בעיניו אותו בגלה לא תביאהו שם ואם רע בעיניו השארו עם דלת העם אל תאלצהו: כי אם כאשר ידבר. אם כתוב ולא קרי: (יג) ונבושזבן. בנו"ן זעירא והוא אחד מן שלשה נוני"ן זעירין: רבי מלך בבל. כמו על כל רב ביתו: (יד) וישלחו ויקחו את ירמיהו. זה הפסוק הוא ספור מה עשו בסוף הענין כי קודם שנתנו אותו אל גדליהו דבר עמו נבוזר אדן שמצאו בתוך הגלות אסור בזיקים כשאר הגולים שאסרום הכשדים שנתפשו בעיר והם לא היו יודעים דבר בירמיהו מה צוה עליו נבוכד נצר כי לנבוזר אדן צוה ואם שאמר מחצר המטרה רוצה לומר כי משם לקחו אותו השרים כי שם היה

מצודת ציון

וכן שראצר: (ד) הערבה. כמו מדבר: (ה) משפטים. ענין ויכוח: (ו) חורי. ענין שררה כמו ותריבה את החורים (נחמיה ה): (ז) בנחושתים. בשלשלאות של נחושת: לביא. כמו להביא: (ח) נתצו. ענין שבירה והריסה: (י) ויגבים. כמו ויקבים כי גיכ"ק מתחלף והם הבורות שהיין נמשך ויורד בהם כמו וגם יקב חצב בו (ישעיה ה): (יג) רבי. ענין גדולה ושררה כמו על כל רב ביתו (אסתר א): (טו) עצור. כלוא במאסר יגיר

קַבֵּיל כֵּעַן לְמֵימְרָא דַיָּי דְּאַנָא
מְמַלֵּיל עִמָּךְ וַיְיטַב לָךְ וְתִתְקַיֵּם
נַפְשָׁךְ : כא וְאִם לֵית אַתְּ
צָבְיָ לְמִפַּק דֵּין פִּתְגָמָא
דְּאַחֲזַנִי יְיָ : כב הָא כָּל נְשָׁיָא
דְּאִשְׁתְּאָרָא בְּבֵית מַלְכָּא שְׁבָטָא
דְּבֵית יְהוּדָה מִתַּפְקָן קָוֹת
רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְּבָבֶל וְאִינּוּן
אָמְרִין אֲמַיָּעוּךְ וְיכִילוּ לָךְ
אֱנָשׁ שְׁלָמָךְ אִשְׁתְּקָעָא
בְּבָהֲתָא רַגְלָךְ אִסְתַּהֲרָא
לַאֲחָרָא : כג וְיָת כָּל נָשָׁךְ וְיָת
בְּנָךְ מִתַּפְקִין קָוֹת כַּסְדָּאֵי וְאַתְּ
לָא תִשְׁתֵּיזִב מִיְּדֵהוֹן אֲרֵי בְיַד
מַלְכָּא דְּבָבֶל תִּתְמְסַר וְיָת
קִרְתָּא הָדָא תִּתּוֹקַד בְּנוּרָא :
כד וַאֲמַר צִדְקִיָּה לִירְמְיָה אֱנָשׁ
לָא יְדַע בְּפִתְגָמָא הָאִלֵּין
וְלָא תְמוּת : כה וְאֲרֵי יִשְׁמְעוּן
רַבְרְבַיָּא אֲרֵי מַלֵּילִית עִמָּךְ
וְיֵיתוּן לְוָתָךְ וְיֵימְרוּן לָךְ חֲוִי
כְעַן לָנָא מָה מַלֵּילְתְּ עִם מַלְכָּא
לָא תְכַסֵּי מִנָּנָא וְלָא נְקַטְלִינָּךְ
וּמָה מַלֵּיל עִמָּךְ מַלְכָּא :
כו וְתֵימַר לְהוֹן בְּעוּ אֲנָא בָּעֵי
קֳדָם מַלְכָּא בְּדִיל דְּלָא
לְאָתָבוּתִי בֵּית יְהוֹנָתָן לְמִיתַ
תַּמָּן : כז וַאֲתוֹ כָּל רַבְרְבַיָּא
וְתִימְהָה וּשְׁאִילוּ מִנָּהּ וְחַוִי
לְהוֹן כְּכֹל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
דְּפַקִּיד מַלְכָּא וְשְׁתִיקוּ מִנֵּיהּ
אֲרֵי לָא יְשְׁתְּמַע פִּתְגָמָא :
כח וְיָתֵיב יִרְמְיָה בְּדָרַת בֵּית
אֲסִירַיָּא עַד יוֹמָא דְּאִתְכְּבִישַׁת
יְרוּשְׁלֵם וַהֲוָה כַּד אִתְכְּבִישַׁת
יְרוּשְׁלֵם : א בְּשִׁתָּא תְּשִׁעְיָתָא
לְצִדְקִיָּה מַלְכָּא שְׁבָטָא דְּבֵית
יְהוּדָה בְּיַרְחָא עֲשִׂירָאָה אַתָא
נְבוּכַדְרֶאצַר מַלְכָּא דְּבָבֶל
וְכָל מַשְׁרְיָתֵיהּ לִירוּשְׁלֵם וְצָרוּ
עֲלָהּ : ב בְּחַדָּא עַשְׂרֵי שְׁנִין
לְצִדְקִיָּה בְּיַרְחָא רְבִיעָאָה
בְּתִשְׁעָה לְיַרְחָא אִתְרַעִית
קַרְתָּא : ג וַאֲתוֹ כָּל רַבְרְבֵי
מַלְכָּא דְּבָבֶל וְיָתִיבוּ בְּתַרְעָא
מְצֵיעֵיתָא נֶרְגַל שַׂרְאֶצֶר
סַמְגַּרְנְבוֹ שַׂר סָכִים רַב סָרִים
נֶרְגַל שַׂרְאֶצֶר רַב מָג וְכָל

כ יְתֵנוּ שְׁמַע־נָא ו בְּקוֹל יְהוָה לַאֲשֶׁר
כ׳ נפ׳ אֲנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ וְיִיטַב לָךְ וּתְחִי
כ׳ נפ׳ נַפְשֶׁךָ : כא וְאִם־מָאֵן אַתָּה לָצֵאת
זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הֶרְאַנִי יְהוָה :
כב וְהִנֵּה כָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נִשְׁאַרוּ
בְּבֵית מֶלֶךְ־יְהוּדָה מוּצָאוֹת אֶל־שָׂרֵי
ג׳ וחס׳ מֶלֶךְ בָּבֶל וְהֵנָּה אֹמְרוֹת הִסִּיתוּךָ וְיָכְלוּ
כ׳ מד מ״ל וחס׳ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ הָטְבְּעוּ בַבֹּץ רַגְלֶךָ
נָסֹגּוּ אָחוֹר : כג וְאֶת־כָּל־נָשֶׁיךָ וְאֶת־
ג׳ בָּנֶיךָ מוֹצִאִים אֶל־הַכַּשְׂדִּים וְאַתָּה
לֹא־תִמָּלֵט מִיָּדָם כִּי בְיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל
תִּתָּפֵשׂ וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת תִּשְׂרֹף
בָּאֵשׁ : כד וַיֹּאמֶר צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ
י״ט. ג׳ אִישׁ אַל־יֵדַע בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא
ל׳ ר״ח כסף תָמוּת : כה וְכִי־יִשְׁמְעוּ הַשָּׂרִים כִּי־
י״ז בכתיב ודו״ק מהתן אֲדַבֵּרְתִּי אִתָּךְ וּבָאוּ אֵלֶיךָ וְאָמְרוּ
אֵלֶיךָ הַגֶּיְדָה־נָּא לָנוּ מַה־דִּבַּרְתָּ אֶל־
ט׳ הַמֶּלֶךְ אַל־תְּכַחֵד מִמֶּנּוּ וְלֹא נְמִיתֶךָ
וּמַה־דִּבֶּר אֵלֶיךָ הַמֶּלֶךְ : כו וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם מַפִּיל־אֲנִי תְחִנָּתִי לִפְנֵי
כ׳ כתיב ומפ׳ ומס׳ הַמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי הָשִׁיבֵנִי בֵּית יְהוֹנָתָן
לָמוּת שָׁם : כז וַיָּבֹאוּ כָּל־הַשָּׂרִים
אֶל־יִרְמְיָהוּ וַיִּשְׁאֲלוּ אֹתוֹ וַיַּגֶּד לָהֶם
כְּכֹל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה
ג׳ מס׳ וחס׳ הַמֶּלֶךְ וַיֶּחְדְּלוּ מִמֶּנּוּ כִּי לֹא־נִשְׁמַע
נ׳ מס׳ הַדָּבָר : כח וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר
הַמַּטָּרָה עַד־יוֹם אֲשֶׁר־נִלְכְּדָה
יְרוּשָׁלִָם וְהָיָה כַּאֲשֶׁר נִלְכְּדָה
יְרוּשָׁלִָם :

לט א בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁעִית
לְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ
הָעֲשִׂירִי בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
כ׳ חסר וְכָל־חֵילוֹ אֶל־יְרוּשָׁלִַם וַיָּצֻרוּ עָלֶיהָ :
ב בָּעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ
בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ
הָבְקְעָה הָעִיר : ג וַיָּבֹאוּ כָּל שָׂרֵי
מֶלֶךְ־בָּבֶל וַיֵּשְׁבוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ
נֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר סַמְגַּרְנְבוֹ שַׂרְסְכִים
נ׳ רַב־סָרִים נֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר רַב־מָג וְכָל־

מצודת דוד

(כא) זה הדבר . ר״ל אניד לך דבר פ׳ וזה הדבר אשר הראני ה׳ : (כב) כל הנשים . ושי ממלך יהויכין אשר נתנו פה ועוד יעלו להמסר ביד מלך בבל בעת שילך יהויכין : מוצאות מסיעים מוציאות : והנה . כנגדם . כלומר שהנשים אלו עתה הנה הסיתו אותך אנשי שלומך ואמרו אליך שלמחר ישרפו העיר ואתה תשרף באש : כד אל יודע בדברים האלה . שלא ידעו שום אדם מן הדברים שדברת עמי : ולא תמות . כי לא אמרתי להם כלום : כה וכי ישמעו . כי אם ישמעו שדברת עמי ויבואו אליך ויאמרו לך הגידה לנו מה דברת אל המלך אל תכחד ממנו ולא נמיתך וגם מה דבר אליך המלך אל תכחד ממנו ולא נמיתך : ומפיל . מגיד לך תחנתי לפניו שלא ישלחני לבית יהונתן למות שם : ולא יבואו . כי אם ישמעו שדברת עמו ישלח לפיק תחנתו או כמו שאמר לכם ולא הקרו לחזור יותר : (כו) ואם כאשר נלכדה ירושלים . ואז בשעה שילכדו אותה אז ימותו כולם ולא יהיה להם תקנה : מוסיפים . מוסיפים מכאן ואילך על מה שכתוב בספרים שהיו לפניו : ויכלו . ויכלו לך לומר שדברת עמי דברים אחרים ולא אמרת להם דברים אלו : (כז) כי לא נשמע הדבר . לפי שלא נשמע הדבר כלל כדבר עמו שלמך לפיכך תחנתו לו כמו שאמר לכם ולא הקרו לחזור יותר : (כח) ויהי בשעה שנלכדה ירושלים . ואז נמלט ממנה : ויהי ביום השלישי לחדש הזה . שער שכתוב בו כי ביום השלישי נודע לו שנלכדה ירושלים : ויהי ביום השלישי . שער שכתוב בו כי ביום השלישי נודע לו שנלכדה ירושלים :

מצודת ציון

(כא) אם לא תרצה לצאת : (כב) הנשים . מל׳ שנתנו : ויכלו . מל׳ יכולת : מלכו . מל׳ שלום : הטבעו . מל׳ שקיעה : בוץ . עניין טיט כלה וכן טיבלה נומל כלי בלה (לעיל מ) : נסגו אחור . ענין הלוך לאחוריהם : (כג) מוציאים . מל׳ הכנסים . מוציאים מבני העיר אל הכשדים : ואתה . אף כשכבשו הכשדים את העיר לא תמלט מידם : תשרף באש . תשרף בלא גורל כמו שנשרף בית המקדש ובתי ירושלים הגדולים : (כד) אל יודע . שלא נודע לשום אדם מן הדברים שדברת עמי : ולא תמות . שלא אמרת להם כלום : (כה) ואם . כאשר : ומפיל . מגיד : תחנתי . בקשתי : (כו) ואמרת . כאשר אמרת להם : אל יהונתן . שלא אמרת להם שדברת עמי : (כז) ויבואו . כשראו שלא נהרגת : ויגד . שלא אמרת להם כלום : (כח) ויהי . כאשר נלכדה ירושלים : ביום השלישי . שנודע לו שנלכדה ירושלים :

שרי מלך בבל : ותחי נ׳ בקריאה וסימן אמלט׳ נא שמה הלא מצער : הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם . ראמר ירמיהו לא יתנו : שלמך נ׳ בקריאה ב׳ חסר וסימן לוא הקשבת למצותי . עד הגבול שלחוך . הסיתוך . ויכלו לך אנשי שלומך . קרמא מלא : ואמרו אליך י״ן במעמא מזר גדול וגלגל וסי׳ במסר׳ רבתא בערך טעם : ויחרשו ממנו ז׳ חבר יו״ד בלישן ההרשה וסימן והחרש יעקב עד באם . ה׳ ילחם לכם ואתם תחרשון : ושמע אישה הגינא . כי החרש לה ביום שמעו בחרא . למה אתם מחרשים . הומה לי לבי לא אחרש . ויחרשו ממנו כי לא ישמע דסיפרא . בעשתי נ׳ וסי׳ יהי בארבעים שנה דריש סדר דברים . בעשתי עשרה שנה לצדקיהו בחדש הרביעי . בעשתי עשרה שנה דצור ריחזקאל

תולדות אהרן נמצר סתום
פנסדרין קיג :

(כג) מוציאים . מל׳ הכנסים . מוציאים מבני העיר אל הכשדים . ראמר ירמיהו לא יתנו : שלמך נ׳ בקריאה ב׳ חסר וסימן לוא הקשבת למצותי . עד הגבול שלחוך . הסיתוך . ויכלו לך אנשי שלומך . קרמא מלא : ואמרו אליך י״ן במעמא מזר גדול וגלגל וסי׳ במסר׳ רבתא בערך טעם : ויחרשו ממנו ז׳ חבר יו״ד בלישן ההרשה וסימן והחרש יעקב עד באם . ה׳ ילחם לכם ואתם תחרשון : ושמע אישה הגינא . כי החרש לה ביום שמעו בחרא . למה אתם מחרשים . הומה לי לבי לא אחרש . ויחרשו ממנו כי לא ישמע דסיפרא . בעשתי נ׳ וסי׳ יהי בארבעים שנה דריש סדר דברים . בעשתי עשרה שנה לצדקיהו בחדש הרביעי . בעשתי עשרה שנה דצור ריחזקאל

כִּי אֵין הַלֶּחֶם עוֹד בָּעִיר׃ י וַיְצַוֶּה
הַמֶּלֶךְ אֵת עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי לֵאמֹר
קַח בְּיָדְךָ מִזֶּה שְׁלֹשִׁים אֲנָשִׁים
וְהַעֲלִיתָ אֶת־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא מִן־
הַבּוֹר בְּטֶרֶם יָמוּת׃ יא וַיִּקַּח עֶבֶד־
מֶלֶךְ אֶת־הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וַיָּבֹא בֵית־
הַמֶּלֶךְ אֶל־תַּחַת הָאוֹצָר וַיִּקַּח מִשָּׁם
בְּלוֹיֵ הסחבות וּבְלוֹיֵ מְלָחִים וַיְשַׁלְּחֵם (סחבות ק׳)
אֶל־יִרְמְיָהוּ אֶל־הַבּוֹר בַּחֲבָלִים׃
יב וַיֹּאמֶר עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי אֶל־
יִרְמְיָהוּ שִׂים נָא בְּלוֹאֵי הַסְּחָבוֹת
וְהַמְּלָחִים תַּחַת אַצִּלוֹת יָדֶיךָ מִתַּחַת
לַחֲבָלִים וַיַּעַשׂ יִרְמְיָהוּ כֵּן׃ יג וַיִּמְשְׁכוּ
אֶת־יִרְמְיָהוּ בַּחֲבָלִים וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ מִן־
הַבּוֹר וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה׃
יד וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ וַיִּקַּח אֶת־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֵלָיו אֶל־מָבוֹא
הַשְּׁלִישִׁי אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ אֶל־יִרְמְיָהוּ שֹׁאֵל אֲנִי אֹתְךָ
דָּבָר אַל־תְּכַחֵד מִמֶּנִּי דָּבָר׃ טו וַיֹּאמֶר
יִרְמְיָהוּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ כִּי אַגִּיד לְךָ
הֲלוֹא הָמֵת תְּמִיתֵנִי וְכִי אִיעָצְךָ לֹא
תִשְׁמַע אֵלָי׃ טז וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר
חַי־יְהוָה את אֲשֶׁר עָשָׂה־לָנוּ אֶת־ (כתי׳ ולא קרי)
הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת אִם־אֲמִיתֶךָ וְאִם־
אֶתֶּנְךָ בְּיַד הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
מְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ יז וַיֹּאמֶר
יִרְמְיָהוּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם־
יָצֹא תֵצֵא אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל וְחָיְתָה
נַפְשֶׁךָ וְהָעִיר הַזֹּאת לֹא תִשָּׂרֵף
בָּאֵשׁ וְחָיִתָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃ יח וְאִם
לֹא־תֵצֵא אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וְנִתְּנָה
הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד הַכַּשְׂדִּים וּשְׂרָפוּהָ
בָּאֵשׁ וְאַתָּה לֹא־תִמָּלֵט מִיָּדָם׃
יט וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ
אֲנִי דֹאֵג אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר נָפְלוּ
אֶל־הַכַּשְׂדִּים פֶּן־יִתְּנוּ אֹתִי בְּיָדָם
וְהִתְעַלְּלוּ־בִי׃ כ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ לֹא

אֲרֵי לֵית לַחְמָא עוֹד בְּקַרְתָּא׃
י וּפַקֵּיד מַלְכָּא יָת עַבְדָּא
דְמַלְכָּא צִדְקִיָּה לְמֵימַר דְּבַר
עִמָּךְ מִכָּא תְּלָתִין גֻּבְרִין
וְתַסֵּיק יָת יִרְמְיָה נְבִיָּא מִן
גּוּבָּא עַד לָא יְמוּת׃ יא וּדְבַר
עַבְדָּא דְמַלְכָּא יָת גֻּבְרַיָּא
עִמֵּיהּ וְעָל לְבֵית מַלְכָּא לִתְחוֹת
אוֹצְרָא וּנְסֵיב מִתַּמָּן בְּלָאֵי
טַפְסָן וּבְלָאֵי שַׁחְקָן וְשַׁרְבְּבִינוּן
לְוָת יִרְמְיָה לְגוּבָּא בְּאַטּוּנַיָּא׃
יב וַאֲמַר עַבְדָּא דְמַלְכָּא צִדְקִיָּה
לְיִרְמְיָה שַׁוִּי כְעַן בְּלָאֵי טַפְסָן
וְשַׁחְקָן תְּחוֹת מְדַבְּקֵי יְדָךְ
מִלְרַע לְאַטּוּנַיָּא וַעֲבַד יִרְמְיָה
כֵּן׃ יג וּנְגַדוּ יָת יִרְמְיָה
בְּאַטּוּנַיָּא וְאַסִּיקוּ יָתֵיהּ מִן
גּוּבָּא וִיתֵיב יִרְמְיָה בְּדָרַת בֵּית
אֲסִירַיָּא׃ יד וּשְׁלַח מַלְכָּא
צִדְקִיָּה וּדְבַר יָת יִרְמְיָה נְבִיָּא
לְוָתֵיהּ לְמַעֲלָנָא תְּלִיתָאָה
דִּי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וַאֲמַר
מַלְכָּא לְיִרְמְיָה שָׁאֵיל אֲנָא
יָתָךְ פִּתְגָּמָא לָא תְּכַסֵּי מִנִּי
פִּתְגָּמָא׃ טו וַאֲמַר יִרְמְיָה
לְצִדְקִיָּה אֲרֵי אֲחַוֵּי לָךְ הֲלָא
מִקְטַל תִּקְטְלִינַנִי וַאֲרֵי
אֲמַלְּכִינָךְ לָא תְקַבֵּיל מִנִּי׃
טו וְקַיֵּים מַלְכָּא צִדְקִיָּה לְיִרְמְיָה
בְּסִתְרָא לְמֵימַר קַיָּם הוּא יְיָ
דִּי יָת דְּקַיֵּים לָנָא יָת נַפְשָׁתָא
הָאִלֵּין אִם אֶקְטְלִינָךְ וְאִם
אֶמְסְרִינָךְ בְּיַד גֻּבְרַיָּא הָאִלֵּין
דְּבָעַן לְמִקְטְלָךְ׃ יז וַאֲמַר
יִרְמְיָה לְצִדְקִיָּה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אִם
מִפַּק תִּפּוֹק לְוָת רַבְרְבֵי מַלְכָּא
דְבָבֶל וְתִתְקַיַּם נַפְשָׁךְ וְקַרְתָּא
הָדָא לָא תִתּוֹקַד בְּנוּרָא וְתֵיחֵי
אַתְּ וֶאֱנָשׁ בֵּיתָךְ׃ יח וְאִם לָא
תִפּוֹק לְוָת רַבְרְבֵי מַלְכָּא
דְבָבֶל וְתִתְמְסַר קַרְתָּא הָדָא
בִּידָא דְכַסְדָּאֵי וְיוֹקְדִינַהּ בְּנוּרָא
וְאַתְּ לָא תִשְׁתֵּיזֵיב מִידֵיהוֹן׃
יט וַאֲמַר מַלְכָּא צִדְקִיָּה לְיִרְמְיָה
אֲנָא יָצִיף מִן יְהוּדָאֵי
דְּאִשְׁתְּמָעוּ לְכַסְדָּאֵי דִּלְמָא
יִמְסְרוּן יָתִי בִּידֵיהוֹן וְיִתְלַעֲבוּן
בִּי׃ כ וַאֲמַר יִרְמְיָה לָא יִמְסְרוּן

רשי

והם הריעו לקרב מיתתו: (י) שלשים אנשים. מתוך שרחן הם ברעב נצרכו כולן: (יא) בלויי הסחבות. בלואי בגדים הנסחבי': (יב) והמלחים. לשון רקבון כמו נמלחו (ישעיה נא): תחת אצילות ידיך. שלא יזיקו החבלים. אצילות. איישילא"ש בלע"ז: (יד) מבוא השלישי. לא ידעתי היכן הוא ובמדרש עזרת ישראל היא לומר שהחיל ועזרת נשים לפניה: (יט) דואג. ירא: פן יתנו אותי. הכשדים ביד היהודים לומר מלככם יהי שנדכם על שקדמתם להשלים עמנו

מצודת דוד

ואף כי את אשר השליכוהו אל הבור: וימת תחתיו. ר״ל ואם כוונתם שימות ולא יתנבא עוד להיות נרפא את ידי אנשי המלחמה עכ״ז יניחו לו והוא מעצמו ימות במקומו מפני הרעב כי אין עוד לחם בעיר: (י) קח בידך מזה. מן המקום הזה קח עמך שלשים אנשים ועל ידם תוציא את ירמיה מן הבור פן לא ימות (ולפי שהיו תשושי כח מעוצר הרעבון הוצרכו שלשים): (יא) בידו. ר״ל עמו וברשותו. אל תחת האוצר. מקום ימצא שם בגדים שחקים ובלוים: בלוי סחבות. בגדים בלוים הראוים נגררים להשליכם אל החוץ: ובלוי מלחים. בגדים בלוים הנשחתים: וישלחם. הורידם אל ירמיה על ידי חבלים ולא זרקם למטה למען לא יטבעו בטיט גם המה: (יב) תחת אצילות ידיך. כי שם החבלים תחת בית השחי להעלותו בזה ולכן צוה לו להשים שמה הבגדים הבלוים מתחת לחבלים למען לא יזיקו לו החבלים: (יד) מבוא השלישי. תחת עזרת ישראל שהחיל ועזרת נשים לפניה: שואל אני אותך דבר. ר״ל מה דבר ה׳ ונבואתו אשר ראית ואל תמנע מלהגיד לי דבר ה׳: (טו) כי אגיד. אם אגיד וכאומר למה אגיד לך הלא לי יש סכנה בדבר וגם לך אין תועלת כי אם איעצך בדבר ה׳ הנה לא תשמע לי: (טז) את הנפש הזאת. הנתונה בגוף כל אחד מאתנו: (יט) את היהודים. מן היהודים אשר נפלו מאז אל הכשדים: פן יתנו. פן הכשדים ימסרו אותי בידם על שהקדימו להשלים עמהם והיהודים ההם יתעללו בי: (כ) לא יתנו. לא ימסרוך הכשדים ביד היהודים:

רדק

מפני הרעב. כי כמו שהיה בהלר המטרה היו רואין אותו ומרחמים עליו ועוד כי המלך צוה לתת לו ככר לחם ליום מחוץ האופים עד תום כל הלחם ועדיין לא תם כל הלחם ומה שאמר כי אין הלחם עוד בעיר רוצה לומר אין שלחם נמצא כי אם בקושי ומאחר שהוא בבור ולא ידעו אותו ולא ירניבו אליו ימות בבור מפני הרעב: (י) שלשים אנשים. הוצרכו שלשים אנשים להוציא אדם אחד מן הבור מפני שתשש כחם מפני הרעב: (יא) בידו. עמו ברשותו לעשות מצותו למשוך ירמיהו מן הבור וכן אנשי המלחמה אשר בידינו או פי׳ בידו כמשמעו כי משך כל אחד בידו ללכת אתו כי היו משרכין מפני תשות כחם: בלוי סחבות, בלוי ביו״ד למ״ד הפעל לבד ווי״ו הרבים נעלמת מהמכתב ונשאר׳ במבטא: הסחבות. כתיב וקרי סחבות וענין אחד אין ביניהם אלא ה״א הידיעה ופירוש תחיכות בגדים בלוים נסחבים ברגלים וכן ובלוי מלחי׳ ופירוש בגדים בלוים נשחתי׳ מפני בליתם וכן ארץ מלחה נשחתה ובלוי פס פתר: (יב) בלואי הסחבות והמלחים. באל״ף תמורת ה״א למ״ד הפעל: תחת אצילות ידיך. בתי השחי וכן בלשון זכרים על כל אצילי ידי: (יד) אל מבוא השלישי. מקום שהיו באים מבית המלך לבית יי׳: את אשר עשה. כתוב את ולא קרי והוא חד מן ח׳ דכתיבין ולא קריין: (טז) אשר עשה לנו את הנפש הזאת. נשבע לו מעין הענין שאמרו לו שלא ימית תמיתני ופירוש הנפש הזאת היא המדברת כלומר הנפש אשר בה כח הדבור והנבואה ויונתן תירגם דקיים לנא ית נפשתא האילין: (יט) אני דואג את היהודים. אני מפחד מן היהודים: פן יתנו. פירוש פן

ידם: והעלית ג׳ וסימן אבנים שלמות תבנה ובנית שם מזבח. והעלית את ירמיהו הנביא: וישלחם ט׳ בקריאה וסי׳ וישלחם מעל יצחק בנו. וישלחם יצחק וילכו מאתו. ויברכם יהושע. וישלחם ביהודה להאביד דשלכים. ויכרר את מרויהם שמואל. וחברו דד״ה. אל ירמיהו אל הבור. ויכרה להם כירה: וישלחם ביד פשעם. [וביהושע נשמט פסוק אל ירמיהו]: איעצך ג׳ בקריאה וסי׳ עתה שמע בקולי איעצך ויהי. לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך. ויאמר ירמיהו אל צדקיהו: יצא ז׳ ד׳ חסר וג׳ מל׳ וסימ׳ נמס׳ בסדר נח ובסדר מסעי: ונתנה ג׳ בקריאה וסימן מלא שבוע זאת ונתנה לך גם. ונתנה לעבדים המתהלכים. ואם לא תצא אל

מצודת ציון

במקומו: (י) בידך. עמך ברשותך לעשות מצותך וכן אנשי המלחמה אשר בידינו (במדבר לא): (יא) בלוי. מלשון בליה ורקבון: סחבות. ענין גרירה והמשכה בארץ כמו סחוב והשלך (לעיל כב): מלחים. ענין השחתה כמו כי שמים כעשן נמלחו (ישעיה נא): וישלחם. ענין הושטה: (יב) אצילות ידיך. הם בתי השחי כמו על כל אצילי ידי (יחזקאל יג): (יד) מבוא. פתח שבאים דרך בו: תכחד. ענין מניעה והעלמה: (יט) דואג. ענין פחד ומורא: את היהודים. מן היהודים וכן כצאתי את העיר (שמות ט) ומצאתי מן העיר: נפלו. ענין הניסה והתחברות: והתעללו. ענין לעג ובזיון כמו כי התעללה בו במדבר

ירמיה בדרת בית אסיריא ויהבון ליה פתא דרחמא ליומא משוך נחתומיא עד דשלים כל לחמא מן קרתא ויתיב ירמיה בדרת בית אסיריא: א ושמע שפטיה בר מתן וגדליהו בן־פשחור ויוכל בן־ ג שלמיהו ופשחור בן־מלכיה את־ הדברים אשר ירמיהו מדבר אל־ כל־העם לאמר: ב כה אמר יהוה הישב בעיר הזאת ימות בחרב ברעב ובדבר והיוצא אל־הכשדים ח׳ כתיב ויצא יחיה והיתה־לו נפשו לשלל והי: ג כה אמר יהוה הנתן תנתן העיר הזאת ביד חיל מלך־בבל ולכדה: ד ויאמרו השרים אל־המלך ינמת נא את־האיש הזה כי על־כן הוא מרפא את־ידי אנשי המלחמה הנשארים ו בעיר הזאת ואת ידי כל־העם לדבר אליהם כדברים האלה כי האיש הזה אינינו דרש לשלום לעם הזה כי אם־לרעה: ה ויאמר המלך צדקיהו הנה־הוא בידכם כי־אין המלך יוכל אתכם דבר: ו ויקחו את־ירמיהו וישלכו אתו אל־הבור ו מלכיהו בן־המלך אשר בחצר המטרה וישלחו את־ ירמיהו בחבלים ובבור אין־מים כי אם־טיט וישבע ירמיהו בטיט: ז וישמע עבד־מלך הכושי איש סריס והוא בבית המלך כי־ נתנו את־ירמיהו אל־הבור והמלך יושב בשער בנימן: ח ויצא עבד־ מלך מבית המלך וידבר אל־המלך לאמר: ט אדני המלך הרעו האנשים האלה את כל אשר עשו לירמיהו הנביא את אשר־השליכו אל־הבור וימת תחתיו מפני הרעב

ז׳ ג׳ מכר
כ׳ דנשם

ירמיהו בחצר המטרה ונתן לו כפר־ להם ליום מחין האפים עד־תם כל־הלחם מן־העיר וישב ירמיהו בחצר המטרה:

לח א וישמע שפטיה בן־מתן ג׳ וגדליהו בן־פשחור ויוכל בן־ שלמיהו ופשחור בן־מלכיה את־ הדברים אשר ירמיהו מדבר אל־ כל־העם לאמר: ב כה אמר יהוה ז׳ כמעשה כפיפרת הישב בעיר הזאת ימות בחרב ברעב ובדבר והיוצא אל־הכשדים מ׳ וחיה ק׳ יחיה והיתה־לו נפשו לשלל והי: כ׳ ג כה אמר יהוה הנתן תנתן העיר הזאת ביד חיל מלך־בבל ולכדה: ד ויאמרו השרים אל־המלך ינ׳ כתיב ומינו ק׳ עכו׳ק דמיין הל לת ולת ינמת נא את־האיש הזה כי על־כן הוא מרפא את־ידי אנשי המלחמה הנשארים ו בעיר הזאת ואת ידי כל־העם לדבר אליהם כדברים ס׳ פסוקים מ׳ חיה כמין מ׳ היכות האלה כי האיש הזה אינינו דרש לשלום לעם הזה כי אם־לרעה: ה ויאמר המלך צדקיהו הנה־הוא בידכם כי־אין המלך יוכל אתכם דבר: ו ויקחו את־ירמיהו ד׳ וכל מלכיהו דכתיב במ׳ ז׳ וישלכו אתו אל־הבור ו מלכיהו בן־המלך אשר בחצר המטרה וישלחו את־ ירמיהו בחבלים ובבור אין־מים כי אם־טיט וישבע ירמיהו בטיט: ז וישמע עבד־מלך הכושי איש סריס והוא בבית המלך כי־ נתנו את־ירמיהו אל־הבור והמלך יושב בשער בנימן: ח ויצא עבד־ מלך מבית המלך וידבר אל־המלך לאמר: ט אדני המלך הרעו האנשים האלה את כל אשר עשו לירמיהו הנביא את אשר־השליכו אל־הבור וימת תחתיו מפני הרעב

ז׳ ומ״ש

כי היא לפני מותו בית הכלא: (כח) מהון הפוסים. מסוק נחתומים כמו והותות תשים לך כדמסק (מלכים ז כ): (כ) ויפיקוהו לו נפשו לשלו. והיו לו חיין הלא כתיבו שלו נפש, כתרגם משולו שלו ומתחבר לך ישתבר זה נפשו: (ד) על כן סוף מרפא. מלקיין בלשון רמיון: (ה) יוכל. כמו יכול על מצר סוף מרפא את ונו׳. (ו) הבור מלכיהו. על מלכיהו: (ז) עבד מלך. בחיך בן נגיה: הכושי. לקדיהו מה כושי מסוגה כמוהו לפי לקדיהו מסוגה בשחור ויום סריס. נגר רכ: (ט) ויחת תחתיו וגו׳. מיהו כימתו מותו במקומו היה מת מלחו כרעב ומס

תולדות אהרן בכפר בנימין. מושה מג: עבד מלך. מ״ק עז:

מצודת דוד

כוחיל ובניהיכם כמשו ובחמת תחי בחמ בחם לחי תפול בחם מחתתי לפניך וכו׳: ולא תמות. למען לא תמות מס משקת במאסר: (כח) ויפקידו. ובניהו בחחר במערה שתין מס מסבר קשה כיב: ונתון לו. נס זה לתת לו מסוק לחופים ככר לחם כל יום מד מצר יהיה מלא כל הלחם מן העיר: ויבא ירמיה. ריל שם יבא מרעוט ולא שלו לפוליהו נס מפס: לה (א) מצר ירמיה מדבר. בפיהו בקלר במערה היה מדבר כן לל הפס בבתים שמה: (ב) לל בכבדים. למסור עלמו בידם: ויחי. יפלר חי: לשלל. כלילו שלל נפשו להחזיקה לפלמו: (ד) יומת נא. לפי שלדקיהו טוה לפוליהו מן במאסר בקשה למען לא יפות לזה למרו לו עתה יומת ומה בכך: כי על כן וכו׳. ריל כי רמוי סוף למיחה על מצר סוף מרפא ומחלים ידי תכני במלחמה לגל יולמו בחומן מלא כי כמה מחייאשים מן פלחון: כל בעם. שלוים מחכי במלחמה: לדבר. במה שמדבר מליסה בדברים בחלה: מיגו דוסם לפוס. מיגו מבקש לריות לפה פלוס. כי לם מבקש לריות לפה רע ולזה ידבר בדברים בחלה למען ירפו ידיהם ויפלן ביד בבבדיס: (ה) כי אין המלך יוכל דבר. כלומר אתם ממרים במלך ואין לו עמכם יכולת מה למעות בידכם: (ו) על בור מלכיהו. בגימין. מסה מג: עבד מלך. מ״ק עז:

מצודת ציון

(כח) ויפקידו. מלשון פקדון ונמסר: בחצר המטרה. שם מצר בית הסוהרים: ככר. כן יקרא לחם בלשון מחון. מסוק כמו ותחומת תשים לך בדמסק (מ״ל כ): סחופים. מלשון לפניה כפה: חוס. ענין בהלמה: (ב) לשלל. ענין בזה: (ד) מרפא. מלשון רפוי והלשון: לדבר. בדבר בלמ״ך במקום כי״ת וכן יבבת נכפא (בהלעלוחך ט) ומבעטו נכבבת: (ה) יוכל. מלשון יכולת: (ו) ויבלחו. ענין בהלמה וכן בהלחת קלירוס עד יס(בב). (ז) כרעו. מלשון רע: תחתיו

ושרפה באש: ט כה אמר יהוה
אל־תשאו נפשתיכם לאמר הלך
ילכו מעלינו הכשדים כי־לא ילכו:
י כי אם־הכיתם כל־חיל כשדים
הנלחמים אתכם ונשארו־בם
אנשים מדקרים איש באהלו יקומו
ושרפו את־העיר הזאת באש:
יא והיה בהעלות חיל הכשדים מעל
ירושלם מפני חיל פרעה: יב ויצא
ירמיהו מירושלם ללכת ארץ
בנימן לחלק משם בתוך העם:
יג ויהי־הוא בשער בנימן ושם בעל
פקדת ושמו יראיה בן־שלמיה בן־
חנניה ויתפש את־ירמיהו הנביא
לאמר אל־הכשדים אתה נפל:
יד ויאמר ירמיהו שקר אינני נפל
על־הכשדים ולא שמע אליו ויתפש
יראיה בירמיהו ויבאהו אל־השרים:
טו ויקצפו השרים על־ירמיהו והכו
אתו ונתנו אותו בית האסור בית
יהונתן הספר כי־אתו עשו לבית
הכלא: טז כי בא ירמיהו אל־בית
הבור ואל־החניות וישב־שם ירמיהו
ימים רבים: יז וישלח המלך צדקיהו
ויקחהו וישאלהו המלך בביתו
בסתר ויאמר היש דבר מאת יהוה
ויאמר ירמיהו יש ויאמר ביד מלך־
בבל תנתן: יח ויאמר ירמיהו אל־
המלך צדקיהו מה חטאתי לך
ולעבדיך ולעם הזה כי־נתתם אותי
אל־בית הכלא: יט ואיו נביאיכם
אשר־נבאו לכם לאמר לא־יבא
מלך־בבל עליכם ועל הארץ הזאת:
כ ועתה שמע־נא אדני המלך תפל־
נא תחנתי לפניך ואל־תשבני בית
יהונתן הספר ולא אמות שם:
כא ויצוה המלך צדקיהו ויפקדו את־

(Masoretic notes: ג' וחסר; י"ח כטעם; ג' בסיפרא; ג' וחסר; ל'; ג' וא' וכטעלות; ג' וחסר; ג' וחסר ב' מ"ל; ל'; ב' בסיפרא; ב' ד'; ג' מ"ע בסיפרא; ב' בסיפרא; ל'; ל'; ג' י"ג מ"ע בסיפרא; ואיה קרי; ג' חסר בסיפר'; ז"ל חסר; ב' ד' חסר)

ויוקדונה בנורא: ט כדנן
אמר יי לא תטעון נפשתיכון
למימר אסתלקא יסתלקון
מננא כסדאי ארי לא יסתלקון:
י ארי אם תקטלון כל משרית
כסדאי דמגיחין קרבא עמכון
וישתארון בהון גברין מטענין
גבר במשכניה יקומון ויוקדון
ית קרתא הדא בנורא:
יא והוה כד אסתלקא משרית
כסדאי מעל ירושלם מן קדם
משרית פרעה: יב ונפק
ירמיה מירושלם למיזל לארעא
שבטא בנימין לפלגא
אחסנתא דאית ליה תמן בגו
עמא: יג והוה הוא בתרע
שבטא בנימין ותמן גברא
ממנא ושמיה יראיה בר
שלמיה בר חנניה ואחד ית
ירמיה נביא למימר לכסדאי
את משתמע: יד ואמר ירמיה
שקרא את אמר לית אנא
משתמע לכסדאי ולא קביל
מניה ואחד יראיה בירמיה
ואיתיה לות רברביא:
טו ורגיזו רברביא על ירמיהו
ואלקיאו יתיה ויהבו יתיה
בית אסירי בית יהונתן ספרא
ארי יתיה עבדו לבית אסירי:
טז ארי על ירמיה לבית אסירי
ולגיו מן חנותא ויתיב תמן
ירמיה יומין סגיאין: יז ושלח
מלכא צדקיה ודבריה
ושאליה מלכא בביתיה
בסתרא ואמר האית פתגמא
מן קדם יי ואמר ירמיה אית
ואמר ביד מלכא דבבל
תתמסר: יח ואמר ירמיה
למלכא צדקיה מה חבית לך
ולעבדך ולעמא הדין ארי
יהבתון יתי לבית אסירי:
יט ואן נביאיכון דשקרא
דאתנביאו לכון למימר לא
ייתי מלכא דבבל עליכון ועל
ארעא הדא: כ וכען שמע
כען רבוני מלכא תתקביל
בעותי קדמך ולא תתיבינני לבית יהונתן ספרא ולא אימות תמן:
כא ופקיד מלכא צדקיה ופקידו ית

רש"י

של אלו שאנו הולכים לעזרתם הים מיד שבו. לארצם: (יב) לחלק משם בתוך העם. לפלגא אחסנתא דיליה בגו עמא ובשוד הכשדים גרים עליה לא הי' יוצא ממנה שמתפלל על העיר שלא תלכד: (יג) ושם בעל פקידות. ממונה לשמור שלא יצא איש מן העיר להשלים אל הכשדים: בן שלמיה בן חנניה. הוא חנניה בן עזור בן בנו היה זה ולכך יחסו הכתוב ללמד שכל המחניף לרשע סוף מפל בידו או ביד בנו או ביד בן בנו וירמיה החניף לו שאמר לו אמן יקים ה' את דבריך (לעיל כח). ומדרש אגדה שלוה חנניה את בנו ראה שאני מת על ידי ירמיה והעמידני שקרן בנבואתי אם תוכל להכשילו הכשילהו ובנו צוה גם הוא לבניו כך וכשהגיע שעה הכשילו: (טז) ואל החניות. תירגם יונתן לגיו מן חטפתא חניות היו

מצודת דוד

(ט) אל תשיאו. אל תהיו נפתים בעצמיכם לאמר שהכשדים ילכו להם מכל וכל: כי לא ילכו. ר"ל לא ילכו מכל וכל כי ישובו: (י) כי אם הכיתם. אף אם תכו את כל הכשדים ורק ישארו בם אנשים מדוקרי חרב: איש באהלו. אותם המדוקרים אשר ישכבו איש באהלו הם יקומו וישרפו את העיר הזאת והוא ענין הפלגה וגוזמא וכאומר לא יועיל שום תחבולה נגד גזירתי: (יא) בהעלות. בעת שנסתלקו הכשדים מעל ירושלים על כי שמעו שבאים חיל פרעה לעזור ליהודה: (יב) ויצא. אז יצא ירמיה מירושלים וכו': לחליק משם. להשמיט עצמו משם בתוך העם היוצאים ר"ל שהיה יוצא בין העם היוצאים להיות נשמט מהם לבל ירגישו בו שומרי השער: (יג) ויהי הוא. כאשר בא בשער הנקרא שער בנימין ושם היה בעל פקידת שהיה ממונה לשמור פתח השער ההוא: ויתפוש. אחז בחזקה את ירמיה באמרו הנה אתה נופל אל הכשדי' להיות עמהם: (יד) שקר. הדבר הזה הוא שקר: ולא שמע אליו. לא קבל דבריו ולא האמין לו: (טו) בית יהונתן. בבית יהונתן: כי אותו. כי את הבית ההוא הכינו להיות בית הכלא: (טז) כי בא ירמיה. אשר משם בא ירמיהו אל בית הבור אשר שם בור בית האסורים והוא המקום היותר רע שבמאסר: ואל החנויות. ר"ל אשר בתוך החנויות: וכו'. וחזר ואמר והוא הנבואה הבאה אשר תנתן ביד מלך בבל: (יט) ואיה נביאיכם. ר"ל איה הנבואה נביאיכם אשר נבאו וכו' וכאומר הלא הנה בא ועושה מצור על העיר: (כ) ועתה

רדק

(יב) לחלק משם בתוך העם. כמו להחליק חסר ה"א כשאלם ובולעם מטעי' תחת הלמ"ד וכן לשמיד מעוזניה והדומים לפם ופי' להחליק לסחליק עצמו משם שהיה בתוך העם והיה ירא שמא ימנעוהו לצאת הבלא לפי שאמ' כי אם הכיתם את כל חיל כשדים ונומר וענין לחליק לשון המשמט בהוא קרוב לענין חלקלקות כלומר היה רוצה להיות נשמט משם ויונתן תירגם לפלגא אחסנתא דאית ליה תמן בגו עמא, ובדרש ליטול חלק עם הכהנים שהיו כהונות: (יג) בשער בנימין. שער משערי ירושלם היה נקרא שער בנימין לפי שהיה בחלק של בנימין או שהיה מוצא בשער דרך ארץ בנימין: ושם בעל פקידות, בעל מנוי שמנו אותו באותו השער כי היו אנשים ממונים לשמור שלא יצא אדם משם אל הכשדים: ושמו יראייה, בזה השער יראייה בנ' יוחנן כראשונה נקראת ובשנית אינה נקראת וכן מחויאל ילד את מתוש אל וכן ישכבר לקריאת בן אשר, ובדרש כי זה חנניה בן עזור ובשביל שהכחישו ירמיהו בנבואתו וקבא לו במיתה צוה את בנו שאם יוכל להכשיל את ירמיהו יעשה וכן שלמיה בנו צוה לירמיה בנו ועשהו המשגת לו עלה בפעו: אל הכשדים אתה נופל, רוצה לומר מתחבר ונשמע אליהם וכן תירגם יונתן משתמע ומענין זה וממנשה נפלו על דוד לכו ונפלה אל מחנה ארם: (יד) אינני נופל על הכשדים. זה על והראשון אל ושניהם ואל על יקראוהו: (טו) בית האסור. בשקל אהוב בעליו: (טז) ואל החניות. פ"א ולגיו מן חנותא כלומר בית האסור היה לפנים מן החניות שהיו שם לפני בית האסורים: (יט) ואיה נביאכם. ואיו

ועוד תוספת: כה אמר ה' אל תשיאו י"ח בטעמא כה אמר בסיפ' וסי' נמסר לעיל בסיפרא דא סי' י"ב: מדקרים ב' וסי' ונשארו בם אנשים מדקרים. שהם יזובו מדקרים. וא' ומדקרים ונפלו חללים בארץ כשדים: יראייה ב' ומ"ל ובענין זסימן ושם בעל פקדת ושמו יראייה. ויתפש יראייה בירמיהו: בית הבור חד מן ה' זוגין חד בית וחד בבית וסימן בית הבור כי בא ירמיהו אל בית הבור. בבית הבור. ויהי בחצי הלילה. בית רשע עוד האש בית רשע. בבית רשע מארת ה'. בית החפשית ויהי עזיהו דד"ה. בבית החפשית וינגע ה'. דמלכים. בית אבל טוב ללכת. בבית אבל לב חכמים. בית המלכות גם ושתי. בבית המלכות ותלבש אסתר מלכות: ואיה ג' ר"ם בקריאה וסי' ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו. ואיו נביאיכם בן בתים. ואיה איפה תקותי: ונתנו

מצודת ציון

(ט) תשיאו. ענין פתוי והסתה כמו הנחש השיאני (בראשית ג): (י) מדוקרים. ענין תחיבת חרב ותנים בגוף כמו כל הנמצא ידקר (ישעיה יג): (יא) בהעלות. ענין סלוק: (יב) לחליק. כמו להחליק והוא ענין החלקה והשמטה: (יג) בעל. שר ואדון כמו אם בעליו עמו (שמות כב): פקדת. מלשון פקיד וממונה: ויתפוש. אחזו בחזקה כמו והיא לא נתפשה (במדבר ה): נופל. ענין הטיה והתחברות כמו ונפלה אל מחנה ארם (מלכים ב ז): (טו) ויקצפו. מלשון קצף וכעס: בית האסור. בית שמאסר: (טז) כי בא. אשר בא: החניות. הם המקומות המוכנים עם החנות וכל מאסר וידוע הוא בדרך"ל: (כ) תפל. ענין נפיה;

הָדָא לְמֵימַר מָא דִין דְּתַבְתָּא
עֲלָהּ לְמֵימַר מִיתֵי יֵיתֵי מִלְּקָא
דְּבָבֶל וְיַחֲבֵל יַת אַרְעָא הָדָא
וְיִבְזֵל מִנַּהּ אֲנָשָׁא וּבְעִירָא׃
ל בְּכֵן כֹּה־אָמַר יְיָ עַל יְהוֹיָקִים
מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה לָא
יְהֵי לֵיהּ יָתִיב עַל כּוּרְסֵי דָּוִד
וְגֶבֶלְתֵּיהּ תְּהֵא מְשַׁגְּרָא
לְשַׁרְבָא בְּיוֹמָמָא וּלְקֻרָּא
בְּלֵילְיָא׃ לא וַאֲסָעַר עֲלוֹהִי
וְעַל בְּנוֹהִי וְעַל עַבְדּוֹהִי יַת
חוֹבֵיהוֹן וְאֵיתֵי עֲלֵיהוֹן וְעַל
יַתְבֵי יְרוּשְׁלֶם וְעַל אֱנָשׁ
יְהוּדָה יַת כָּל בִּישְׁתָּא דְּגָזַרִית
עֲלֵיהוֹן וְלָא קַבִּילוּ׃ לב וַיִּרְמְיָה
נְסִיב מְגִלָּה אוֹחֳרִי וְיַהֲבָהּ
לְבָרוּךְ בַּר נֵרִיָּה סַפְרָא וּכְתַב
עֲלָהּ מִפּוּמָא דְּיִרְמְיָה יַת כָּל
פִּתְגָמֵי סִפְרָא דְּאוֹקִיד יְהוֹיָקִים
מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה
בְּנוּרָא וְעוֹד אִתּוֹסָפוּ עֲלֵיהוֹן
פִּתְגָמִין סַגִּיאִין כְּוָתְהוֹן׃
א וּמְלַךְ מַגָּן צִדְקָיָה בַּר נ
יאשִׁיָּהוּ חֲלַף כָּנְיָה בַּר יְהוֹיָקִים
דְּאַמְלִיךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא
דְּבָבֶל בְּאַרְעָא דְּבֵית יְהוּדָה׃
ב וְלָא קַבֵּיל הוּא וְעַבְדּוֹהִי
וְעַמָּא דְּאַרְעָא לְפִתְגָמָא דְּיָ
דְּמַלֵּיל בְּיַד יִרְמְיָהוּ נְבִיָּא׃
ג וְשַׁלַּח מַגָּן צִדְקָיָהוּ יַת
יְהוּכַל בַּר שְׁלֶמְיָה וְיַת צְפַנְיָה
בַּר מַעֲשֵׂיָה כָּהֲנָא לְוָת יִרְמְיָה
נְבִיָּא לְמֵימַר צַלִּי כְעַן עֲלָנָא
קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא׃ ד וְיִרְמְיָה
עָלִיל וְנָפֵק בְּגוֹ עַמָּא וְלָא
יְהָבוּ יָתֵיהּ בְּבֵית אֲסִירֵי׃
ה וּמִשְׁרִית פַּרְעֹה נְפָקָא
מִמְצְרַיִם וּשְׁמַעוּ כַסְדָּאֵי
דְּצָרִין עַל יְרוּשְׁלֶם יַת
שְׁמְעָהוֹן וְאִסְתַּלָּקוּ מֵעַל
יְרוּשְׁלֶם׃ ו וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה
מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימָר׃
ז כְּדֵין אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל
כְּדֵין תֵּימְרוּן לְמַלְכָּא
דְּבֵית יְהוּדָה דְּשָׁלַח יָתְכוֹן
לְקָדָמַי לְמִתְבָּע אוֹרְפַּן מִן
קֳדָמַי הָא מִשְׁרִית פַּרְעֹה
דְּנַפְקָא לְכוֹן לְסָעָד תָּבָא
לְאָרָעְהוֹן לְמִצְרַיִם׃ ח וְיָתוּבוּ כַסְדָּאֵי וְיִצְתוֹן עַל קְרָבָא עַל קִרְיְתָא הָדָא וְיִכְּבְּשׁוּנַהּ

הַזֹּאת לֵאמֹר הַהֹדֵעַ תַּהְבְּתָּ עָלֵינוּ
כ כִּי לֵאמֹר בֹּא־יָבוֹא מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִשְׁחִית
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִשְׁבִּית מִמֶּנָּה
אָדָם וּבְהֵמָה׃ כא לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
יר כתיב כפיפרת אַל־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא־יִהְיֶה־
לוֹ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא דָוִד וְנִבְלָתוֹ תִּהְיֶה
מְשֻׁלֶּכֶת לַחֹרֶב בַּיּוֹם וְלַקֶּרַח בַּלָּיְלָה׃
כב וְהִפְקַדְתִּי עָלָיו וְעַל־זַרְעוֹ וְעַל־
עֲבָדָיו אֶת־עֲוֹנָם וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם
וְעַל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם וְאֶל־אִישׁ יְהוּדָה
אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם
וְלֹא שָׁמֵעוּ׃ כג וַיִּרְמְיָהוּ קָרַח וּמְגִלָּה
אַחֶרֶת וַיִּתֵּן אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ
הַסֹּפֵר וַיִּכְתֹּב עָלֶיהָ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת
כָּל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוֹיָקִים
מֶלֶךְ־יְהוּדָה בָּאֵשׁ וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם
דְּבָרִים רַבִּים כָּהֵמָּה׃

לז א וַיִּמְלֹךְ־מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בֶּן־ כ
יֹאשִׁיָּהוּ תַּחַת כָּנְיָהוּ בֶן־יְהוֹיָקִים
אֲשֶׁר הִמְלִיךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃ ב וְלֹא שָׁמַע
הוּא וַעֲבָדָיו וְעַם הָאָרֶץ אֶל־דִּבְרֵי
יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא׃
ג וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת־יְהוּכָל
בֶּן־שֶׁלֶמְיָה וְאֶת־צְפַנְיָהוּ בֶן־מַעֲשִׂיָּה
הַכֹּהֵן אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר
הִתְפַּלֵּל־נָא בַעֲדֵנוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃
ד וְיִרְמְיָהוּ בָּא וְיֹצֵא בְּתוֹךְ הָעָם כ׳ ר״פ ג׳ ומסר
וְלֹא־נָתְנוּ אֹתוֹ בֵּית הַכְּלִיא׃ ה וְחֵיל הכלוא קרי
פַּרְעֹה יָצָא מִמִּצְרָיִם וַיִּשְׁמְעוּ
הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים עַל־יְרוּשָׁלַם אֵת־ כ. כ׳.
שְׁמֻעָם וַיַּעֲלוּ מֵעַל יְרוּשָׁלִָם׃ ו וַיְהִי
דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא כ״ה
לֵאמֹר׃ ז כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל כָּה תֹאמְרוּ אֶל־מֶלֶךְ יְהוּדָה
הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם אֵלַי לִדְרֹשֵׁנִי הִנֵּה ו
חֵיל פַּרְעֹה הַיֹּצֵא לָכֶם לְעָזְרָה שָׁב
לְאַרְצוֹ מִצְרָיִם׃ ח וְשָׁבוּ הַכַּשְׂדִּים
וְנִלְחֲמוּ עַל־הָעִיר הַזֹּאת וּלְכָדָהּ

(לג) דכרים רבים כהמה . מתחלה היו בלא אנפא ביתין ליכה יכבה ליכה יעיב ליכה יעוב והוסיף עליה מי הגבר אכל זות מפולפת כה :
(ה) וימלך מלך . לפי שמעתה כא לספר ולומר שנתקיימו הפורעניות שנגזר עד הנה התחיל לומר כן ובכה עם הפקודה שיקרנו הימים להתקיים הדברים וימלך מלך אחר על יהודה תחת כיסיו כן יהויקים וגו׳ : (ד) וירכיהו בא ויוצא בתוך העם . כשמלך להתקיים לוס ובוליחוהו מביא הכלא שכלאו יהויקים שנתקיים כיס לפיך ודומו לפעים ויהויקי׳ היה לפע ודומו לפיקים :
(ה) ותיל פרעה יצא ממצרים . לעזרה ליהודה : (ז) שב לארצו מצרים . בספיעות היו בתים ורמח הקנים ליס ובליף עליו כמו נודות וחוטות (כלומר נפוחות) דומות לשוטות בני אדם אמרו זה לזה מה זאת אמרו אלו לחוטיו שבצמוס לחוטים של

מצודת דוד

לאמר . ריל כי אמרת מדוע כתבת על המגלה דברים המורים שמלך בגלל שמתית את בתך וכו׳ : (ג) לא יכיס לו . ריל לא יהיה לו בן אשר ימיד לשבת על כסא המלוכה כי יכיה בנו לא מלך כי אם שלמה ועשרה ימים : גבלתו וכו׳ . כי לא יקבר אחר מותו כי בדרך יומת בסיולוכזו בגולה : להוכיח ביום . יתבזה בשכבו ביום מול חום השמש ובלילה לקרח בשת ינלד בחיים מחוקף קור : (לא) ופקדתי . מזכור עליו וכו׳ את עון צריפת המגלה : את כל פרעה . ריל פרעה כאמורה בשמגלה ההיא : אשר דברתי וכו׳ . רלה לומר על אשר דברתי עליהם דברי והשה לא שמעו לי : (לב) ועוד מפף עליהם . מפי ירמיה היה עוד טוף עליהם מדעתו דברים רבים בשעור שהי׳ ברוח־קודש כי מאחלה לאמר שלפיל ביתיל ליכה יכבה בדד ליכה יעיב ליכה יעוב והוסיף עוד אלי הגבר אשר מתחלה תלחת:רן (ד) בא ויוצא וכו׳ . כי בשמגלה קדיקים לוס לפוליהו מביא בכלא שכלאו יהויקים ולא מצאו אלא יחיו בבית הכלא: (ה) יצא ממצרים . לעזרה ליהודה : את שמעם . ויעלו . מיוחלים : (ז) לדרשני . לדרוש אותי בחפלה : שב לארצו . ולא יבא לעזרה : (ח) ושבו . הכשדים יקוטו לגלחם בכם :

מצודת ציון

ענין ממגה ובקשה כמו ופקדם עי׳ (שם כג) : (כה) וכבנים . ענין ביעול ומניעה : (ו) להוכיח . ענין ממיעות כמו מוכיח בגל עב (ישעיה כט) : ולקרח . ענין גליד כקרקה מן פמים ביומי קור כמו מכלין קרחו (תהלים קמז) : (לא) ופקדתי . ענין זכרון : ותיל יהודה . מגמי יהודה : (ב) ולא נקבו . ולא עזבו כמו ולא נקן סיחון (במדבר כא) : ויח בכלוא . כניח במאסר : (כ) ותחל . בקשת עם : הכליה . מפקיפים לפגר : ויעלו . ענין סלוק כמו ועלו : כעין (שם ט) : כבושה

ואני כתב על ספר בהון: ויאמרו
השרים אל ברוך קח המגלה אתה
וירמיהו ואיש אל ידע איפה אתם:
כ ויבואו אל המלך החצרה ואת־
המגלה הפקדו בלשכת אלישמע
הספר ויגידו באזני המלך את כל־
הדברים: כא וישלח המלך את־
יהודי קחתה את המגלה ויקחה
מלשכת אלישמע הספר ויקראה
יהודי באזני המלך ובאזני כל־
השרים העמדים מעל המלך:
כב והמלך יושב בית החרף בחדש
התשיעי ואת האח לפניו מבערת:
כג ויהי כאשר יקרא יהודי שלש הלתות
ארבעה יקרעה בתער הספר
והשלך אל האש אשר על האח
עד תם כל המגלה על האש אשר
על האח: כד ולא פחדו ולא קרעו
את בגדיהם המלך וכל עבדיו
השמעים את כל הדברים האלה:
כה וגם אלנתן ודלהו וגמריהו
הפגעו במלך לבלתי שרף את־
המגלה ולא שמע אליהם: כו ויצוה
המלך את ירחמאל בן המלך ואת־
שריהו בן עזריאל ואת־שלמיהו
בן עבדיאל לקחת את ברוך הספר
ואת ירמיהו הנביא ויסתרם יהוה:
כז ויהי דבר יהוה אל ירמיהו אחרי ו
שרף המלך את המגלה ואת־
הדברים אשר כתב ברוך מפי
ירמיהו לאמר: כח שוב קח־לך
מגלה אחרת וכתב עליה את כל־
הדברים הראשנים אשר היו על־
המגלה הראשנה אשר שרף
יהויקים מלך־יהודה: כט ועל־
יהויקים מלך־יהודה תאמר כה
אמר יהוה אתה שרפת את־המגלה

ואני כתב על ספר בהון: ויאמרו
השרים אל ברוך קח המגלה אתה
וירמיהו ואיש אל ידע איפה אתם:
כ ויבואו אל המלך החצרה ואת־
המגלה הפקדו בלשכת אלישמע
הספר ויגידו באזני המלך את כל־
הדברים: כא וישלח המלך את־
יהודי קחתה את המגלה ויקחה
מלשכת אלישמע הספר ויקראה
יהודי באזני המלך ובאזני כל־
השרים העמדים מעל המלך:
כב והמלך יושב בית החרף בחדש
התשיעי ואת האח לפניו מבערת:
כג ויהי כאשר יקרא יהודי שלש הלתות
ארבעה יקרעה בתער הספר
והשלך אל האש אשר על האח
עד תם כל המגלה על האש אשר
על האח: כד ולא פחדו ולא קרעו
את בגדיהם המלך וכל עבדיו
השמעים את כל הדברים האלה:
כה וגם אלנתן ודלהו וגמריהו
הפגעו במלך לבלתי שרף את־
המגלה ולא שמע אליהם: כו ויצוה
המלך את ירחמאל בן המלך ואת־
שריהו בן עזריאל ואת־שלמיהו
בן עבדיאל לקחת את ברוך הספר
ואת ירמיהו הנביא ויסתרם יהוה:
כז ויהי דבר יהוה אל ירמיהו אחרי ו
שרף המלך את המגלה ואת־
הדברים אשר כתב ברוך מפי
ירמיהו לאמר: כח שוב קח־לך
מגלה אחרת וכתב עליה את כל־
הדברים הראשנים אשר היו על־
המגלה הראשנה אשר שרף
יהויקים מלך־יהודה: כט ועל־
יהויקים מלך־יהודה תאמר כה
אמר יהוה אתה שרפת את־המגלה

(כה) ונם . ל"ג ופס כי תלנתן וכו' כתחנמ לפניו
(כו) ישרוף עכ"ל נ"א שמע תלישם
ויסתרם ס' . דרך נס היו נסתרים מעיניהם: (כז) את המגלה . ל"ג נלנין הכתב והכתב
עלמו : נאמר . מוסב על תחלת המקרא : (כט) ועל יהויקים . ואל יהויקים :
נאמר

מצודת דוד

פרטי הדברים קרא אלי בפיו ובעת שקרא כתבתי על הספר בדיו וכאומר לא התנתי עד שיגמר כל דברו אלא מיד כשגמר דבר כתבתי למען לא תשנה דבר ממה שקדם הוא ולא שמתי דבר כמגילה הסיח אלא הדיו והכתיבה בלבד : על הספר . קרלו ספר ע"ש סופו שהחל בכתיבה ונעשה ספר : (יט) לך הסתר וכו' . כי מן יבקש המלך להרוג אתכם : ואיש אל ידע . כי פן יגלה למלך : (כ) חצרה . אל חצר המלך: (כה) מעל המלך. סמוכים אל המלך : (כב) בית התורף. כבית העשויה לצאת בה בחורף כי הדבר היה בחדש התשיעי והוא כסליו ומן סוכן קר : ואת האח , כלי העשוי להדליק בה האש היתה לפניו מבוערת להתחמם מנדה : (כג) שלש דלתות ומדבעה . ר"ל כשקרא שלש' פסוקי ונמר לקרות הרביעי : יקרעה . היה קורע ומוחק אותה בתער הספור והיה משליך על האש אשר על האח ואח"ל כשקרא לפניו היה יכול וכו' נכה תוכה וכו' נלחם יהודה וכו' עדיין לא חם כי אמר חס על פי כן אני מלך על כשתרים וכשקרא לפניו פסוק היו ניריס לגלות אמר חס כן מעתה אני מלך מיד קרעה ושרפה ; עד תום . היה קורע ומשליך עד שהשליך את כל המגי על האש וכו' : (כד) ולא פחדו. מהכדרים הנאמרים במגלה ולא קרעו כגדיהם דרך צער ואבל כאשר היה מהרגלו : המלך . ר"ל למלך ולא כל עבדיו וכו' : (כה) ונם . ר"ל ופס כי תלנתן וכו' כתחנמ לפניו (כו) ישרוף עכ"ל נ"א שמע תלישם : (כז) לקחת . כי לפי לסרנם על דבר המגלה : ויסתרם ס' . דרך נס היו נסתרים מעיניהם: (כז) את המגלה . ר"ל נלנין הכתב והכתב עלמו : נאמר . מוסב על תחלת המקרא : (כט) ועל יהויקים . ואל יהויקים : נאמר

מצודת ציון

פגמל (כרתאית כד) : (יח) כדיו . מי פסחוק פעשוי לכתיכה : (יט) לוסף . אוס פס : (כ) בעזרה. אל פקדון וגנזוס : (כב) בחח . כך פס בכלי מכתיכין בו בחח . מנוערת. חלקה: (כג) דלפוח. סוף עשן אחלה על הפסוקים : נאשר . סמן קרא ומשן: פוס . עשו בלשונם : (כה) בקשו .

ז קרי לי ית כל פתגמיא האלין
ואנא כתיב על ספרא הדין:
יט ואמרו רברביא לברוך
אזיל אטמר את וירמיה ואנש
כ . ל"ג לא ידע איכא אתון : ואתו
ל' מכר לות מלכא לדרתא ית
כ"ג מכר תלת מגילתא פקידו בלשכת
אלישמע ספרא וחוויו קדם
מלכא ית כל פתגמיא: כא ושלח
מלכא ית יהודי למיסב ית
מגילתא ונטלה מלשכת
אלישמע ספרא וקרהא יהודי
קדם מלכא וקדם כל רברביא
ו' דממן דקיימין מעלוי מלכא: כב ומלכא
בעלמא ל' ותיב בית סתוא בירחא
ו' ותכר תשיעיתא ויתי נורא קדמוהי
כ' ח' מ"ג דיקד על אסתונא: כג והוה כד קרי
מדרקון: כד ויהודי תלת פצין ואדבע בוע
כ' ל' ואנש לא דחלו ולא קרעו ית לבושיהון
מלכא ולא כל עבדוהי
דשמעין ית כל פתגמיא
ג' האלין: כה ואף אלנתן ודלהיה
וגמריה הפגעו במלכא דלא לאוקדא ית מגילתא ולא
כ' מכר קבל מנהון: כו ופקיד מלכא
ית ירחמאל בר מלכא וית
שריה בר עזריאל וית שלמיה
נ'. נ' בר עבדיאל למדבר ית ברוך
ספרא וית ירמיה נבייא ואנין
ל' מכר עליהון ייי : כז והוה פתגם
נבואה מן קדם ייי עם ירמיה
נ' בתר דאוקיד מלכא ית
מגילתא וית פתגמיא דכתב
ברוך מפומא דירמיה למימר:
כח תוב סב לך מגילתא אוחרי
וכתוב עלה ית כל פתגמיא
קדמאי דהוו על מגילתא
קדמיתא דאוקיד יהויקים
מלך שבטא דבית יהודה: כט ועל יהויקים
כ' ומן על תל מלך שבטא
דבית יהודה תימר כדנן אמר
ייי את אוקידתא ית מגילתא

ז קרי לי ית כל פתגמיא האלין
ואנא כתיב על ספרא הדין:
יט ואמרו רברביא לברוך
אזיל אטמר את וירמיה ואנש
כ . ל"ג לא ידע איכא אתון : ואתו
ל' מכר לות מלכא לדרתא ית
כ"ג מכר תלת מגילתא פקידו בלשכת
אלישמע ספרא וחוויו קדם
מלכא ית כל פתגמיא: כא ושלח
מלכא ית יהודי למיסב ית
מגילתא ונטלה מלשכת
אלישמע ספרא וקרהא יהודי
קדם מלכא וקדם כל רברביא
ו' דממן דקיימין מעלוי מלכא: כב ומלכא
בעלמא ל' ותיב בית סתוא בירחא
ו' ותכר תשיעיתא ויתי נורא קדמוהי
כ' ח' מ"ג דיקד על אסתונא: כג והוה כד קרי
מדרקון: כד ויהודי תלת פצין ואדבע בוע
כ' ל' ואנש לא דחלו ולא קרעו ית לבושיהון
מלכא ולא כל עבדוהי
דשמעין ית כל פתגמיא
ג' האלין: כה ואף אלנתן ודלהיה
וגמריה הפגעו במלכא דלא לאוקדא ית מגילתא ולא
כ' מכר קבל מנהון: כו ופקיד מלכא
ית ירחמאל בר מלכא וית
שריה בר עזריאל וית שלמיה
נ'. נ' בר עבדיאל למדבר ית ברוך
ספרא וית ירמיה נבייא ואנין
ל' מכר עליהון ייי : כז והוה פתגם
נבואה מן קדם ייי עם ירמיה
נ' בתר דאוקיד מלכא ית
מגילתא וית פתגמיא דכתב
ברוך מפומא דירמיה למימר:
כח תוב סב לך מגילתא אוחרי
וכתוב עלה ית כל פתגמיא
קדמאי דהוו על מגילתא
קדמיתא דאוקיד יהויקים
מלך שבטא דבית יהודה: כט ועל יהויקים
כ' ומן על תל מלך שבטא
דבית יהודה תימר כדנן אמר
ייי את אוקידתא ית מגילתא

הראשונה סוסים . על חחלוקת הראשונה לחדש הראשון . הארך אמות בסדת . הוא
יקרי ספר עד שיכתוב מן : כדיו . סוף שכותבים בו : (יט) ספתר . כתוך חגר המערה שמא יחרס לף שמלך עליכם כשמעו הדברי' ויעש נכם : (כ) חצרה . מלשון חזקה כנר"י ובס"ל מוסבת ושוח כמו חגר כ"ל חגר שמלך : (כב) בית החרף . כי עושים בית לקין שישלוט בו הרוח לקבר וכן עושים בית לחרף שלא יכנוס בה הרוח : ואת האח לפניו מבוערת , שרי שמדליקין בו לא ישתר מבוערת מפני שעשה המבוערים כה כתיבו היה מבוערת ומוקן תירנים ויש נוהל קדמוחי מדליקין ובדברי ר"ל עלה לא רב אמר לחוכה ושמואל אמר עשה שמדליקים בחוכה : (כג) שלש דלחות וחכעה . פירוש דפין כלומר דפי המגלה וקרעים דלחות לפי שנעשחים ונכרים כדלחות וכן בפשוח זכר ונקבה שאמר שלש וחכעה ואמר כן לפי שהוא שם מוסלא כי הלא בשוח נקבה : ומקוח . חלל כחם חצר לא כחת . כמו על ומכתשוניס אל ומכתמוניס על ופשוח חר פיהן ואל על יקר לוכו וכ"ל פירוש שלש דלחות וחכעה שלשה פסוקים וחרבעה דלחות ומכעה שלשה פסוקים ומרבעה אמרו מלי שנא שלש דלחות וחכעה אמרו ליה לוכוקים כחב ירמיה ספר קינות אמר להו מלי כחיב ניה אמרו ליה חיכף ומכף כדד שעיר אמר להו ואנח מלכא נלוח יהודה אמר להו ואנח מלכא דדכי ניון חנלוות אמר להו ואנח מלכא סיו ניריס לרחם אמר להו עלה אמרם כי ס' סוגס מיד קדל כל החזכרות שכה ומרשם כחם ויוחנן פיגנס לשוח פלין : (כד) ולא פחדו ולא קרעו . כי היה לפס לאחוז ולקרוע כשמעם הדברים ולשוב כהשוכם לפשם פחל ולא חשבו כשמעם הדברים המלך וכל עבדיו שהיו עמו כניח אבל שהיו פס אחדו כמו שכחוב למעלה פחדו פיח על לעשו וכן שכשיגו במלך לבלתי ישרוף אח המגילה וכ"ל דכשו קרעו נגדיהם . מכלל דבשו קריעה וממנו על זה ולמדו פחוח שפר חורם שנקרע נזעזוע מיד לקרוע : (כה) שנעשו כמלך . ענין חחנה ובקשה וכן ובשוחם כי לין מפגיע : (כו) ויסחירם ס' . שחשבו במקום שיהו ולא מנאוס כי ס שהניחם ס' לפחר שמא חשך שניהם או שכעל כח לאוחם בלוחו מקום שהו יכולים ובדוק : (כז) ויהי דבר ס' . לחרי שרוף המלך חת המגלה ואת הדברים , שלא' , ל'כחי' כן אישה וס' נס' בשר וישב ובשמואל ב' ס' ט' : ישיבה בית ו' וס' שבי אלמנ' בית אביך ב' במסוק . וישב ארון ה' בית עובד דשמואל . וישב בית החשיעית דר"ח . ותשב חמר ושומרה . ותמלך יושב בית החרף : וכל עבדיו ד' בקריאה וסימן נמס' בשמואל א' ס' כ"ב : שלמידו ג' בקריאה וסימן וישלחו כל השרים אל ברוך את יהודי . ויצוה המלך את ירחמאל בן המלך . וישמע . שפמידו בן מתן . ואת שלמיהו וסימן עוראל ושלמיהו שמריהו . ובספרי מסרח אחריתי מוגה במקום וישמע שפמידו וישלח המלך צדקיה את יהוכל : הראשונה ח' בקריאה וסימן נגף הוא לפנינו במלחמה הראשונה . ותהי המכה הראשונה . אשר היו על המגלה הראשונה . ובאות המשלה הראשונה . במרכבת

דְּמַלִּיל עִמַּיהּ עַלְמָנֵת סִפְרָא:
ה וּפְקִיד יְרְמְיָה יָת בָּרוּךְ
לְמֵימַר אֲנָא כְּבִי לִית אֲנָא
יָכִיל לְמֵיעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא
דְיָ׃ ו וְתֵיתֵי אַתְּ וְתִקְרֵי
בִּפְתָגְמָיָא דִכְתַבְתָּא מִפּוּמִי
יָת פְּתָגְמַיָא דְיָ קֳדָם עַמָּא
בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דְיָ בְּיוֹמָא
דְצוֹמָא וְאַף קֳדָם כָּל בֵּית
יְהוּדָה דְאָתָן מִקִּרְוֵיהוֹן
תִּקְרִינוּן׃ ז מָאִים תִּתְקַבֵּיל
בְּעוּתְהוֹן קֳדָם יְיָ וְיִתוּבוּן גְּבַר
מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישְׁתָּא אֲרֵי רַב
רוּגְזָא וְחֵימְתָא דְגָזַר יְיָ עַל
עַמָּא הָדֵין׃ ח וַעֲבַד בָּרוּךְ
בַּר נֵרִיָה כְּכֹל דִי פְקָדֵיהּ
יִרְמְיָה נְבִיָא לְמִקְרֵי בְּסִפְרָא
פִּתְגָמָא דְיָ בֵּית מַקְדְּשָׁא דְיָ׃
ט וַהֲוָה בְּשַׁתָּא חֲמִשְׁתָּא
לְיְהוֹיָקִים בַּר יאשִׁיָה מַלְכָּ
שְׁבָטָא דְבֵית יְהוּדָה בְּיַרְחָא
תְּשִׁיעָאָה גְּזָרוּ צוֹמָא קֳדָם יְיָ
כָּל עַמָּא בִּירוּשְׁלֵם וְכָל עַמָּא
דְאָתָן מִקִּרְוֵי דְבֵית יְהוּדָה
בִּירוּשְׁלֵם׃ י וּקְרָא בָרוּךְ
בְּסִפְרָא יָת פִּתְגָמֵי יִרְמְיָה
גְּבִיָא בֵּית מַקְדְּשָׁא דְיָ
בְּלִשְׁכַּת גְּמַרְיָה בַר שָׁפָן סָפְרָא
בְּדָרָתָא עִלָּיְתָא בְּמָעֲלָנָא
דְתָרַע בֵּית מַקְדְּשָׁא דְיָ
מִדִּינְחָאָה קֳדָם כָּל עַמָּא׃
יא וּשְׁמַע מִכָּיְהוּ בַּר גְּמַרְיָה
בַּר שָׁפָן יָת כָּל פִּתְגָמָא דְיָ

מֵעַל סִפְרָא׃ יב וּנְחַת לְבֵית מַלְכָּא לְשִׁכַּת סִפְרָא וְהָא
תַּמָּן כָּל רַבְרְבַיָא יָתְבִין אֱלִישָׁמָע סִפְרָא וּדְלָיָה בַּר
שְׁמַעְיָה וְאֶלְנָתָן בַּר עַכְבּוֹר וּגְמַרְיָה בַּר שָׁפָן וְצִדְקִיָה בַּר
חֲנַנְיָה וְכָל רַבְרְבַיָא׃ יג וְחַוִי לְהוֹן מִיכָיְהוּ יָת כָּל פִּתְגָמַיָא
דִשְׁמַע כַּד קָרֵא בָרוּךְ בְּסִפְרָא קֳדָם עַמָּא׃ יד וּשְׁלַח
כָּל רַבְרְבַיָא לְוָת בָּרוּךְ יָת יְהוּדִי בַּר נְתַנְיָה בַּר שְׁלֶמְיָה
בַּר כּוּשִׁי לְמֵימַר מְגִלְּתָא דָקְרֵיתָא בָּהּ קֳדָם עַמָּא
סַבְרִי בְיָדָךְ וֵאֲתָא וּנְסִיב בָּרוּךְ בַּר גֵּרִיָה יָת מְגִלְּתָא
בִּידֵיהּ וַאֲתָא לְוָתְהוֹן׃ טו וַאֲמָרוּ לֵיהּ תּוּב תְּעַן
וּקְרָהָא קֳדָמָא וּקְרָא בָרוּךְ קֳדָמֵיהוֹן׃ טז וַהֲוָה
כְּמִשְׁמַעְהוֹן יָת כָּל פִּתְגָמַיָא וְאִתְבְּעִיאוּ גְבַר לְחַבְרֵיהּ וַאֲמָרוּ
לְבָרוּךְ חַוָאָה נְחַנֵי לְמַלְכָּא יָת כָּל פִּתְגָמַיָא הָאִלֵּין׃ יז וְיָת
בָּרוּךְ שְׁאֵילוּ לְמֵימַר חַוִי לָנָא אֵיכְדֵין כְּתַבְתָּ יָת כָּל
פִּתְגָמַיָא הָאִלֵּין מִפּוּמֵיהּ׃ יח וַאֲמַר לְהוֹן בָּרוּךְ מִפּוּמַיָא

(ו) כיוס צום. כיוס העניות ולדעי מפי ז"ל [פירוש כיוס קבוץ מן עומת הגדיון כדכתי בכוכבים ז"ל ל"ל יוס שיתקבלו לדבר ולפתיעם על לרחם: (י) במדש. הוא שער המזרחי כמו שכתבנו למעלה וכן תירגם יונתן מדינחא: (יז) מפי הספר. פירוש כתובים על הספר: (יב) על לשכת. כמו על לשכת: (עז) הגיד. כתיב ביו"ד כמשך שלא כמנהג כתוב: (יח) על הספר. על שם שפיו כי לא יקרא

ויגידו באוזי המלך. שוב קח לך מגלה: האף ג' קמצין וסימן כי יגרתי טפני האף. מה תרי האף הגדול. כי גדול האף והחמה: החמשית ה' בקריאה חסר יו"ד קדמא וסי' ובשנה החמשית תאכלו את פריו. ויהי בשנה החמשית ליהויקים בן יאשיהו. היא השנה החמשית לגלות. ויהי בשנה החמשית למלך רחבעם. חברו עלה שישק מלך בבל. דאורייתא החמשית כתיב חסר יו"ד בתרא. דירמיה החמשית כתיב חסר יו"ד קדמא. ושארא החמשית כתיב מ"ל דמ"ל: דליהו ג' בלישנא בקריאה וסימן אלישמע הסופר ודליהו בן. וגם אל נתן. לדליהו שלשה ועשרים: שמע ד' בקריאה וסימן ויגד להם כביהו. צעקו וה' שמע. זה עני קרא. כי לא בזה ולא שקץ. וסימן בלשון תרגום מביהו צות מסכינא ואת בזרי: ברוך בן נריהו ג' בקריאה וסימן קהנה בידך ולך. וירמיהו לקח מגלה. את הגברים ואת הנשים. ושארא ברוך בן נריה: הגיד ג' מ"ל בלישׁ' בקריאה וסימן ותגיד לבני ישראל. הגיד נגיד למלך. ובעל בנשים יגיד דבר אנך.

תולדות אהרן מפיו יקרא. כ"נ פי מנהות לא (מגלה עד):

מצודת ציון

(ה) עתר. כלות כמו וכוח עודנו עתר (נחמיה נב): (ו) טפ. העניות: (ז) תפול. עתן נפיש וכן ותפול מפל כנמל

ירמיה לו

דִּבֶּר אֵלָיו עַל־מְגִלַּת הַסֵּפֶר׃ ה וַיְצַוֶּה
יִרְמְיָהוּ אֶת־בָּרוּךְ לֵאמֹר אֲנִי עָצוּר
לֹא אוּכַל לָבֹא בֵּית יְהוָה׃ ו וּבָאתָ
אַתָּה וְקָרָאתָ בַּמְּגִלָּה אֲשֶׁר־כָּתַבְתָּ
מִפִּי אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה בְּאָזְנֵי הָעָם
בֵּית יְהוָה בְּיוֹם צוֹם וְגַם בְּאָזְנֵי כָל־
יְהוּדָה הַבָּאִים מֵעָרֵיהֶם תִּקְרָאֵם׃
ז אוּלַי תִּפֹּל תְּחִנָּתָם לִפְנֵי יְהוָה
וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה כִּי־גָדוֹל
הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
הָעָם הַזֶּה׃ ח וַיַּעַשׂ בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לִקְרֹא
בַּסֵּפֶר דִּבְרֵי יְהוָה בֵּית יְהוָה׃ ט וַיְהִי
בַּשָּׁנָה הַחֲמִשִׁית לִיהוֹיָקִים בֶּן־
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ
הַתְּשִׁעִי קָרְאוּ צוֹם לִפְנֵי יְהוָה כָּל־
הָעָם בִּירוּשָׁלִַם וְכָל־הָעָם הַבָּאִים
מֵעָרֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלִָם׃ י וַיִּקְרָא
בָרוּךְ בַּסֵּפֶר אֶת־דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֵּית
יְהוָה בְּלִשְׁכַּת גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן הַסֹּפֵר
בֶּחָצֵר הָעֶלְיוֹן פֶּתַח שַׁעַר בֵּית־
יְהוָה הֶחָדָשׁ בְּאָזְנֵי כָּל־הָעָם׃
יא וַיִּשְׁמַע מִכָּיָהוּ בֶן־גְּמַרְיָהוּ בֶּן־שָׁפָן
אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה מִן־הַסֵּפֶר׃
יב וַיֵּרֶד בֵּית־הַמֶּלֶךְ עַל־לִשְׁכַּת
הַסֹּפֵר וְהִנֵּה־שָׁם כָּל־הַשָּׂרִים יוֹשְׁבִים
אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וּדְלָיָהוּ בֶן־שְׁמַעְיָהוּ
וְאֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר וְגְמַרְיָהוּ בֶן־
שָׁפָן וְצִדְקִיָּהוּ בֶן־חֲנַנְיָהוּ וְכָל־
הַשָּׂרִים׃ יג וַיַּגֶּד לָהֶם מִכָּיָהוּ אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַע בְּקָרְא בָרוּךְ
בַּסֵּפֶר בְּאָזְנֵי הָעָם׃ יד וַיִּשְׁלְחוּ
כָל־הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ אֶת־יְהוּדִי בֶּן־
נְתַנְיָהוּ בֶן־שֶׁלֶמְיָהוּ בֶּן־כּוּשִׁי לֵאמֹר הַמְּגִלָּה אֲשֶׁר קָרָאתָ
בָּהּ בְּאָזְנֵי הָעָם קְחֶנָּה בְיָדְךָ וָלֶךְ וַיִּקַּח בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה
אֶת־הַמְּגִלָּה בְּיָדוֹ וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם׃ טו וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו שֵׁב
נָא וּקְרָאֶהָ בְּאָזְנֵינוּ וַיִּקְרָא בָרוּךְ בְּאָזְנֵיהֶם׃ טז וַיְהִי
כְּשָׁמְעָם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים פָּחֲדוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ אֶל־בָּרוּךְ הַגֵּיד נַגִּיד לַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה׃ יז וְאֶת־בָּרוּךְ שָׁאֲלוּ לֵאמֹר הַגֶּד־נָא לָנוּ אֵיךְ

כְּתַבְתָּ אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּיו׃ יח וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה

(ה) ויצוהו. (י) פתח שער בית ה' החדש. הוא שער המזרחי כן הירגם יונתן: (פו) הגיד נגיד למלך. פולי יפתח

מצודת דוד

מוסב על ויכתוב לומר עכשיו כתבתם על מגלת ספר: (ה) אני עצור. הני כלות במשמר ולא אוכל לבוא בעצמי בבית ה' (כי גם יהויקים כלאו במשמר עם כי לא מכר): (ו) את דברי ה'. כלפי לומר בעיון אחר עוה לו ה' ועם לפי שיהיה למרס נרפיק יקראו דברי ה' עם כי לא למרס בנבואה ממש: ביום צום. כי את יתקבצו שמה עם כל מיושבים ומערי יסודה: (ז) פולי. כשיתמלו הדברים האלה פולי יכנע לנס ותפול תחנתם וכו': על הפתח. (ט) קראו צום. גזרו תענית וכנרשו נרפים: כל העם בירושלים וכו'. ריל אנשי יהודה אשר בתו מן ערי יהודה אשר בתו בירושלים: (י) את דברי ירמיהו. מה שדבר נחוניק: בחדר הסופרים. היא עזרת הכהנים שמשם הכהן הסופר על עזרת ישראל: פתח שער. ריל הפתח שהיה עומד בחלל השער: בחדש. יתכן שנפל וקדמו תותו בנין: (יא) את כל דברי ה'. המעורים נרפיק: מעל הספר. הנקרעים מעל הספר: (יב) על לשכת. על לשכת: (יד) ולך. ריל לך ממקומך ובוא אלינו: (פו) פתחו חיס על רעהו. פחדו להעלים הדבר מלפני המלך כי כל אחד פחד מרעהו שלא יגלה הוא ויתפש המעלים על בני הגיד לו: הגיד נגיד. דפ לך שגיד הדברים לפני המלך: (יז) מיך כתבת וכו' מפיו. ריל מיך היה הכתיבה מפיו וכלומר אם ירמיה אמר מפיו נם פרטי הדברים כמו שהם ואם כן יש לתמוה הרבה נם על הפרטים שאמר רק כללות הענין ואחר שדרת הפרטים ומין להתמה עליהן כי: (יח) מפיו וכו'. ריל כל

רשי

נבואת הכלה: (י) פתח שער בית ה'. החדש. הוא שער המזרחי כן הירגם יונתן: (פו) הגיד נגיד למלך. פולי יפתח

מצודת דוד

מוסב על ויכתוב לומר עכשיו כתבתם על מגלת ספר: (ה) אני עצור. הני כלות במשמר ולא אוכל לבוא בעצמי בבית ה' (כי גם יהויקים כלאו במשמר עם כי לא מכר): (ו) את דברי ה'. כלפי לומר בעיון אחר עוה לו ה' ועם לפי שיהיה למרס נרפיק יקראו דברי ה' עם כי לא למרס בנבואה ממש: ביום צום. כי את יתקבצו שמה עם כל מיושבים ומערי יסודה: (ז) פולי. כשיתמלו הדברים האלה פולי יכנע לנס ותפול תחנתם וכו': על הפתח. (ט) קראו צום. גזרו תענית וכנרשו נרפים: כל העם בירושלים וכו'. ריל אנשי יהודה אשר בתו מן ערי יהודה אשר בתו בירושלים: (י) את דברי ה'. המעורים נרפיק: מעל הספר. הנקרעים מעל הספר: (יב) על לשכת. על לשכת: (יד) ולך. ריל לך ממקומך ובוא אלינו: (פו) פתחו חיס על רעהו. פחדו להעלים הדבר מלפני המלך כי כל אחד פחד מרעהו שלא יגלה הוא ויתפש המעלים על בני הגיד לו: הגיד נגיד. דפ לך שגיד הדברים לפני המלך: (יז) מיך כתבת וכו' מפיו. ריל מיך היה הכתיבה מפיו וכלומר אם ירמיה אמר מפיו נם פרטי הדברים כמו שהם ואם כן יש לתמוה הרבה נם על הפרטים שאמר רק כללות הענין ואחר שדרת הפרטים ומין להתמה עליהן כי: (יח) מפיו וכו'. ריל כל

ומנים נכנסים : (ט) ענר . נכנית

מצודת דוד

הנכס. ר"ל כוריות כך כמשמעו אני מדבר אליכם ע"י הנביאים ועכ"ז לא שמעתם : (פו) ותשלח . רמה לומר ואתה שעכשיו על דברי שלחתי אליכם הנביאים כמשמעם וכוריות לשמר שוכו עתה כל ימים מדברו הרעה ומעשה היעיכו מעליכם : ושכו. ואו תשכו על כמדמה וכו' : (פז) כי הקימו . ר"ל כשעבור כי כבי יהוידב הקימו מלות אליכם ושעם זה לא שמעו אלי ולא למדו מהם : (י) לכן . כוזיל ולא שמעו ולא למדו מהם לכן וכו' : אשר דברתי עליכם . בפורענויות שיעדתי ע"י הנביאי' : יען . בשביל שדברתי עליכם דברי ולא שמעו : ותקרא להם . לשון אלי : (יא) אשר שמעתם . לקבל מאמריו : על מלות . אל מלות : ותשמעו . ר"ל שמרתם בלב ולא שמעתם בפה : ותעשו . וגם עשיתם ככל אשר הוא מוכיח עם כי רבים סמה : (יב) לא יכרת וכו . ר"ל לא יסיר ושפוך נחרון יומך מלכיות הים מהם שומד לפני כל הימים עולמי עד עולם יהיו מהם יושבים בשמדברין ומורים בדברי תורה כן מחיל . או ביסוד ירמי' ' ומוכני שמו וכנעשים לשבודתו : לן (ג) מגלת ספר . פלוף קדוי מגלה וכשהיא ועיין קרוב מגלת ספר וקלפה ע"ש סופה כי כשלקחה עדיין לא כתב בה וכן ומחמי קמת (יפעיה מו) : מליה . כמו עליה : את כל הדברים . מחיל שמות סיהם מגלת מיכה ומה שאמר את כל הדברים וכו' ר"ל שיכיר בה את כל המחוכעות רעות אשר ייעד מהו על ישראל ועל יהודה אשר כן כתו וגם סיעודים העתידים לבוא : מיום דברתי . רמה לומר כל הימודים אשר דברתי אליך מיום שהתחלתי לדבר אליך והוא עיני יתעיבו ועד היום הזה את כולם תזכור בה: (ג) אולי ישמעו. ר"ל כשתזכור במגלה בסיף כאלו כבר נעשו סיעודים בהם אולי יתנוגו את כל רעה וכו' ויסיה תועלת בדבר למען ישובו כל אים מדרכו הרעה ואז אסלח לעוונם ולא תבוא אם כן הרעה הנזים : (ד) מפי ירמיהו . ר"ל ירמיהו אמר הדברים מפיו וכתוך סיה כותב בספר : את כל דברי ה' . ר"ל בפי כל הסיון אשר שם לו ס' : על מגלת ספר . שכב

יֵין וְלָא שָׁתוּ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה כִּי שָׁמְעוּ
אֶת מְצִוַּת אֲבִיהֶם וְאָנֹכִי דִּבַּרְתִּי
אֲלֵיכֶם הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם
אֵלָי : פו וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־
עַבְדַּי הַנְּבִיאִים הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ ו
לֵאמֹר שֻׁבוּ־נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה
וְהֵיטִיבוּ מַעַלְלֵיכֶם וְאַל־תֵּלְכוּ אַחֲרֵי
אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם וּשְׁבוּ אֶל־ ס' בספר ובכתובים
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם
וְלַאֲבֹתֵיכֶם וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת־אָזְנְכֶם ז'
וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלָי : פז כִּי הַקִּימוֹ בְּנֵי
יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אֶת־מִצְוַת אֲבִיהֶם
אֲשֶׁר צִוָּם וְהָעָם הַזֶּה לֹא שָׁמְעוּ אֵלָי: ח'
יז לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כ' בספרים
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא אֶל־יְהוּדָה
וְאֶל־כָּל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם אֵת כָּל־ ט'
הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עֲלֵיהֶם כִּי־
דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמֵעוּ וָאֶקְרָא
לָהֶם וְלֹא עָנוּ : יח וּלְבֵית הָרֵכָבִים י'
אָמַר יִרְמְיָהוּ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעַן אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם
עַל־מִצְוַת יְהוֹנָדָב אֲבִיכֶם וַתִּשְׁמְרוּ
אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו וַתַּעֲשׂוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־ י"א
צִוָּה אֶתְכֶם : יט לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא־יִכָּרֵת
אִישׁ לִיהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב עֹמֵד לְפָנַי י"ב
כָּל־הַיָּמִים :

לן א וַיְהִי בַּשָּׁנָה הָרְבִעִית סימן
לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה לֵאמֹר : ב קַח־לְךָ מְגִלַּת־סֵפֶר
וְכָתַבְתָּ אֵלֶיהָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ עַל־יִשְׂרָאֵל
וְעַל־יְהוּדָה וְעַל־כָּל־הַגּוֹיִם מִיּוֹם
דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ מִימֵי יֹאשִׁיָּהוּ וְעַד
הַיּוֹם הַזֶּה: ג אוּלַי יִשְׁמְעוּ בֵּית יְהוּדָה
אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי חֹשֵׁב
לַעֲשׂוֹת לָהֶם לְמַעַן יָשׁוּבוּ אִישׁ
מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְסָלַחְתִּי לַעֲוֹנָם
וּלְחַטָּאתָם : ד וַיִּקְרָא יִרְמְיָהוּ אֶת־ נ'
בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה וַיִּכְתֹּב בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר־

נ"ג בספרים ונ"ל
אִשְׁתִּיאוּ עַד יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי
קַבִּילוּ יַת תַּפְקֵדְתָּא דְאָבוּהוֹן י"ו
וְאָנָא שְׁלַחִית לְוָתְכוֹן יַת כָּל
עַבְדַי נְבִיָּא מְקַדִּים וּמְסַגֵּיל
וְלָא קַבִּילְתּוּן לְמֵימְרִי :
ס' בספר נביאים וכתובים וּשְׁלַחִית לְוָתְכוֹן יַת כָּל ז'
עַבְדַי נְבִיָּא מְקַדִּים וּמְשַׁלַּח
לְמֵימָר תּוּבוּ כְּגַן גְּבַר ח'
מֵאוֹרַחֵיהּ בִּישְׁתָּא וְאַתְקִינוּ
עוֹבָדֵיכוֹן וְלָא תְהָכוֹן בָּתַר כ' בספרים
מַעֲוַת פָּלְחִי כּוֹכְבַיָּא ס'
לְמִפְלְחֵהוֹן וְתֵיבוּ עַל אַרְעָא
דְיַהֲבֵת לְכוֹן וְלַאֲבָהַתְכוֹן וְלָא
אַרְכֵּינְתּוּן יַת אוּדְנְכוֹן וְלָא ג'
קַבִּילְתּוּן לְמֵימְרִי : מ אֲרֵי כ' בספרים
אַקִימוּ בְּנֵי יוֹנָדָב בַּר רֵכָב יַת ל'
תַּפְקֵדְתָּא דַאֲבוּהוֹן דְפַקֵּדִינוּן
וְעַמָּא הָדֵין לָא קַבִּילוּ לְמֵימְרִי: ל"ד מ"ץ
יז בְּכֵן כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא
מֵיתֵי עַל אֱנָשׁ יְהוּדָה וְעַל כָּל
יַתְבֵי יְרוּשְׁלֵם יַת כָּל בִּישְׁתָּא ו'
דְגְזַרִית עֲלֵיהוֹן חֲלַף דְשָׁלְחִית
לְוָתְהוֹן יַת כָּל עַבְדַי נְבִיָּא
וְלָא קַבִּילוּ וְאִתְנַבְּיאוּ לְהוֹן וְלָא ז'
תָּבוּ : יח וְלְבֵנֵי בֵית רֵכָב אֲמַר ח'
יְרֶמְיָה כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל חֲלַף דְקַבִּילְתּוּן
לְתַפְקִידַת יְהוֹנָדָב אֲבוּכוֹן
וְנָטַרְתּוּן יַת כָּל פִּקּוּדוֹהִי
וַעֲבַדְתּוּן כְּכֹל דְפַקִּיד יַתְכוֹן : ט'
יט בְּכֵן כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת י'
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לָא אִיפְסוֹק גְּבַר
לְיוֹנָדָב בַּר רֵכָב מְשַׁמְשָׁקְדְמֵי
כָּל יוֹמַיָּא : א וַהֲוָה בְּשַׁתָּא י"א
רְבִיעָתָאי לִיהוֹיָקִים בַּר יאשִׁיָּה י"א ר"ש
מַלְכָּא דִיהוּדָה הֲנָה
פִּתְגָמָא הָדֵין עִם יִרְמְיָה מִן י"א מסר כפ"ג
קֳדָם יְיָ לְמֵימָר : ב סַב לָךְ מְגִלַּת סְפָרָא וְתִכְתּוֹב עָלָהּ יַת
כָּל פִּתְגָמַיָּא דְמַלֶּלִית עִמָּךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל יְהוּדָה וְעַל כָּל י"ב דסמיכי
עַמְמַיָּא מִיּוֹמָא דְמַלֶּלִית עִמָּךְ מִימֵי יאשִׁיָּה וְעַד יוֹמָא הָדֵין:
ג מָאנִים יִשְׁמְעוּן דְבֵית יְהוּדָה יַת כָּל בִּישְׁתָּא דַאֲנָא מְחַשֵּׁב
לְמֶעְבַּד לְהוֹן בְּדִיל דִיתוּבוּן גְּבַר מֵאוֹרַחֵיהּ בִּישְׁתָּא
וְאֶשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיהוֹן וּלְחַטָּאֵיהוֹן: ד וּקְרָא יִרְמְיָה יַת בָּרוּךְ בַּר
נֵרִיָּה וּכְתַב בָּרוּךְ מִפּוּם יִרְמְיָה יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא דַיְיָ

מצודת ציון

(פו) נא: מתם: אמלניכם. מעשיכם. (יט) נא יכרת . נא יפסק : עטר

נאם הגבר חסר ומליעל : שבו ה' חסר בנביאים ובתובים וסימן אם תבעיון בעיו שבו אתיו . ואשלח אמיכם את כל עבדי הנביאים דאריך . וגם עתה נאם ה' שבו עדי . ויעד ה' בישראל וביהודה. ושבו עוד צדקי בה כתיב : אל יהורה ה' וסימן וישב ז'ל יתורה ויאסר לא מצאתיה . הנני מביא אל יהודה ואל כל יושבי ירושלם את כל הרעה . ויהי לתקופת השנה עלה הד"ה . אשר תשלחני אל יהודה דעזרא . עך אשר אבוא אל יהודה . וא' ואל יהודה וסימן ואלה הדברים אשר דבר ה': קח ר"ב ר"פ וסימן נספר בסדר בסדבר סיני : את כל הדברים ר"צ חסר האלה וסימן ויספר העבר ליצחק את כל . וידבר אהרן את כל הדברים . ויעש אהרן וכניו . ואצוה אתכם בעת ההיא את . ויגד לו שמואל . עמד בחצר בית ה'. ויאמר ירמיה אל כל השרים . כתב לך דכה אמר ה' אלהי ישראל . קח לך מגלת ספר . ויגד להם סכיתו . ויהי בשמעם את כל הדברים מחדו קדמא דמסוק .

רכים כי מלא את טולת כבכוי : (פו) ותשלח . למר והל מלכו אמר שמעתם שוטו וכשיטם כי עכשיו זכם שקולים כנגד כל הנביאות : ושכו אל מחשבם . כמו על וכן אל שכרים לא תכבד . על מעט ישובבו . כמו אל וכן ואין לשקוט שכחתם על נים כמו אל תיטיבו : (יט) לבן . לא יכרת הוא לשונו כן רבים עומד לעני כל הימים ובדברים מרגים יונעו מכחם קדמני ובדברי רז"ל רבי יסודה לומר ולפי גויס נכנסים לסיכל ושלח לא ישכחו אין נכנסים אלא שבו ויכנסים נשמרתיו ושוטים בדברי סופרים ו"ל בכוחיקים נבואות בנסוסם וכן מנני נכיסם מקריבים על גבי סמכת : יונדב . נלא ס"ל אלשם בשכשם וסימן ויתלמא ושכו לא יכרת : (ג) ויכי כשנם פרכיות נישוקים . קח לך מגלת ספר . מגלה ונגיון יקרא הלקף הו כגויל מיכתוב אדם עליו וכשמנו שמגלה לספר רוצה גומר שיכתוב עליה ואז תקרא ספר : (ד) ובקרא אליו . כמו עליה לשון מיכתוב כלל בדכרים מכלים שכשכר ועל פיהם ור"ל דלשו א מגלת ספר : כיוס

ג אֲזַל לוֹת בְּנֵי בֵּיוֹת רַכָּב
וְתִמְכֹּר עַכְמֹהוֹן וְתֵעֲרִינוּן קֳבֵית
מַקְדְּשָׁא דְיֵי לַהֲוָא מְזַלְשְׁכְתָּא
וְתִשְׁקֵי יַתְהוֹן חַמְרָא׃ וְדִבְרֵית
ד יַת יַאֲזַנְיָה בַר יִרְמְיָה בַּר
ה חֲבַצִּנְיָה וְיַת אֲחוֹהִי וְיַת כָּל
בְּנוֹהִי וְיַת כָּל בֵּית בְּנֵי רֵכָב׃
ו וְאַעֱלִיתְיַתְהוֹן לְבֵית מַקְדְּשָׁא
דְיֵי לְלִשְׁכַּת בְּרַחֲנָן בַּר יִגְדַּלְיָהוּ
נְבִיָא דְיֵי דְּבִסְטַר לִשְׁכַּת
רַבְרְבַיָא דְּמֵיעֵיל לִשְׁכַּת
מַעֲשֵׂיָה בַּר שַׁלֻּם אַסְרְכְּלָא׃
ז וְיָהֲבִית קֳדָם בְּנֵי בֵּית רֵכָב
כְּלִידִין מְלַן חַמְרָא וְכִסְנִין
וַאֲמָרִית לְהוֹן שְׁתוּ חַמְרָא׃
ח וַאֲמָרוּ לָא נִשְׁתֵּי חַמְרָא אֲרֵי
יוֹנָדָב בַּר רֵכָב אֲבוּנָא פַּקִּיד
עֲלָנָא אֲמָרְמִרְלָא תִּשְׁתּוּן חַמְרָא
אַתּוּן וּבְנֵיכוֹן עַד עָלְמָא׃
ט וּבַיְתָא לָא תִּבְנוּן וְזַרְעָא לָא
תִּזְרְעוּן וְכַרְמָא לָא תֵּצְבוּן
וְלָא יְהֵי לְכוֹן אֲרֵי בְּמַשְׁכְּנִין
תֵּיתְבוּן כָּל יוֹמֵיכוֹן דְּבִיל
דְּתִתְקַיְמוּן יוֹמִין סַגִּיאִין עַל
אַפֵּי אַרְעָא דְאַתּוּן דָּיְרִין תַּמָּן׃
י וְקַבֵּילְנָא לְמֵימַר יוֹנָדָב
בַּר רֵכָב אֲבוּנָא לָכָל
דְּפַקִּידָנָא בְּדִיל דְּלָא לְמִשְׁתֵּי
חַמְרָא כָּל יוֹמָנָא אֲנַחְנָא
נְשָׁנָא בְּנָנָא וּבְנָתָנָא׃ יא וּבְדִיל
דְּלָא לְמִבְנֵי בָּתִין לְמִתְבְּנָא
וְכַרְמִין וַחֲקָלִין וְזַרְעִין לָא
יְהֵא לָנָא׃ יב וַיְתֵיבְנָא בְּמַשְׁכְּנִין
וְקַבֵּילְנָא וַעֲבַדְנָא כְּכֹל
דְּפַקִּידְנָא יוֹנָדָב אֲבוּנָא׃
יג וַהֲוָה כַּד סְלִיק נְבוּכַדְרֶאצַּר
מַלְכָּא דְבָבֶל עַל אַרְעָא
וַאֲמַרְנָא אֲתוֹ וְנֵיעוֹל לִירוּשְׁלֶם
מִן קֳדָם מַשִׁרְיַת כַּסְדָּאֵי וּמִן
קֳדָם מַשְׁרְיַת אֲרָם וְיַתְיְבְנָא
בִּירוּשָׁלֶם׃ יד וַהֲוָה פִּתְגָם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה
לְמֵימָר׃ טו אֲזַל אֱמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אֲזֵיל
וְתֵימַר לֶאֱנַשׁ יְהוּדָה וּלְיָתְבֵי
יְרוּשְׁלֶם הֲלָא תְּקַבְּלוּן אוּלְפָּן
לְקַבָּלָא לְפִתְגָמַי אֲמַר יְיָ׃
טז יְאַתְקִימוּ פִּתְגָמֵי יוֹנָדָב בַּר־רֵכָב דְּפַקִּיד יַת בְּנוֹהִי דְּ

ב הָלוֹן׃ אֶל־בֵּית הָרֵכָבִים וְדַבַּרְתָּ
אוֹתָם וְהֵבֵאתָם בֵּית יְהוָה אֶל־
אַחַת הַלְּשָׁכוֹת וְהַשְׁקֹתָ אוֹתָם יָיִן׃
ג וָאֶקַּח אֶת־יַאֲזַנְיָה בֶן־יִרְמְיָהוּ בֶּן
חֲבַצִּנְיָה וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת־כָּל־בָּנָיו
וְאֶת כָּל־בֵּית הָרֵכָבִים׃ ד וְאָבָא
אֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־לִשְׁכַּת בְּנֵי חָנָן
בֶּן־יִגְדַלְיָהוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־
אֵצֶל לִשְׁכַּת הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מִמַּעַל
לִלְשִׁכַּת מַעֲשֵׂיָהוּ בֶן־שַׁלֻּם שֹׁמֵר
הַסַּף׃ ה וָאֶתֵּן לִפְנֵי בְּנֵי בֵּית־
הָרֵכָבִים גְּבִעֹת מְלֵאִים־יַיִן וְכוֹסוֹת
וָאֹמַר אֲלֵיהֶם שְׁתוּ־יָיִן׃ ו וַיֹּאמְרוּ
לֹא נִשְׁתֶּה־יָיִן כִּי יוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב
אָבִינוּ צִוָּה עָלֵינוּ לֵאמֹר לֹא תִשְׁתּוּ־
יַיִן אַתֶּם וּבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם׃ ז וּבַיִת
לֹא־תִבְנוּ וְזֶרַע לֹא־תִזְרָעוּ וְכֶרֶם לֹא־
תִטָּעוּ וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם כִּי בְאֹהָלִים
תֵּשְׁבוּ כָּל־יְמֵיכֶם לְמַעַן תִּחְיוּ יָמִים
רַבִּים עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם
גָּרִים שָׁם׃ ח וַנִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוֹנָדָב
בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ לְכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ
לְבִלְתִּי שְׁתוֹת־יַיִן כָּל־יָמֵינוּ אֲנַחְנוּ
נָשֵׁינוּ בָּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ׃ ט וּלְבִלְתִּי
בְּנוֹת בָּתִּים לְשִׁבְתֵּנוּ וְכֶרֶם וְשָׂדֶה
וְזֶרַע לֹא יִהְיֶה־לָּנוּ׃ י וַנֵּשֶׁב בָּאֳהָלִים
וַנִּשְׁמַע וַנַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יוֹנָדָב
אָבִינוּ׃ יא וַיְהִי בַּעֲלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־הָאָרֶץ וַנֹּאמְרָה בֹּאוּ
וְנָבוֹאָה יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי חֵיל הַכַּשְׂדִּים
וּמִפְּנֵי חֵיל אֲרָם וַנֵּשֶׁב בִּירוּשָׁלָם׃
יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃
יג כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הָלֹךְ וְאָמַרְתָּ לְאִישׁ יְהוּדָה
וְלִישְׁבֵי יְרוּשָׁלַם הֲלוֹא תִקְחוּ מוּסָר
לִשְׁמֹעַ אֶל־דְּבָרַי נְאֻם־יְהוָה׃
יד הֻקַּם אֶת־דִּבְרֵי יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב
אֲשֶׁר־צִוָּה אֶת־בָּנָיו לְבִלְתִּי שְׁתוֹת־

מצודת ציון

לז) : (כ) כלכות . עין מדר : (ד) שומר הסף . שומר מזוזת הפתחים כי כף הוא מזוזה וכן הכפתים שומרי סכף (מ"נ יג) : (ה) נביאים . הם בעין פסוח ובני הם מבני ומפני מפלגות סיון וכן ואת נביאי נביא סכף (ברכות מד) : (ז) נביא. שם שם לשון ארמי (ברכות כ) :

מצודת דוד

לה (כ) בית הרכבים . הם בני יונדב בן רכב ומבני יתר סיו : בית ס' . אל בית ס' : אל אחת הלשכות] . אל אחת מן הלשכות : ובקנקן . המחדל להשקותם יין : (ד) אצל בית ס' : אשר אל . הלשכה הסמוכה היתה אצל הלשכה אשר הפרנסים נאספים שמה ממעל ללשכת מעשיהו : (ה) וכוסות . לשפוך תוכם יין מהנגינים לשתות ממם : (ו) אבינו . ר"ל ואם אבינו המשפחה : עד עולם . עד כון כל הדורות : (ז) ולא יהיה לכם . אם נקנין לו במתנה לא יהיה לכם בית בעיר ובדה זרוש וכרם נטוע : באהלים . בעשויים עני פני השדה שאפשר להעתיק ממקום למקום: למען תחיו וכו' כי בית ובדה וכרם יש בהם סכנה המעכבת את האדם במקום שהם ולפעמים יאבד אם אינו המקום הזה מכל סיובב באהלים ואין לו שדה וכרם נקל עכל להעתיק ממקום למקום (ומפם מניעת פתיית סיין לא כוונך לפרש כי ידוע כוח שמניח למשכים מעונים) : אשר אתם גרים שם . במקום נמיית האהלים : (ח) ונשמע בקול . רצה לומר קבלנו מאביהו : בניו ובנותיו . ר"ל אף הפקטים ופקטנות : (ט) לבנותנו . לשבת תמתנו בהם : חרב . ר"ל כל מין זרע אף גן זרוע : (י) ונשב . שב בהם יאכלנו באהלים : ונעשה ונעש . ר"ל כמו שקבלנו על עצמינו כן עשינו ככל אשר צוה : (יא) ויהי בעלות . ר"ל ומה שעשה עתה נכתב הטיר בספרם היה כי בעלות ני' על הארץ (חשו מה שעלה בימי יהויקים כמים) אף אמרנו אלו לאלו בואו ונבוא לירושלם מפחד כשדים ואבי ארם אשר עמהם לבל יכלנו אותנו ולכן נשב בירושלם : (יג) לאיש יהודה . לאנשי יהודה : הלא תקחו מוסר . רצה לומר בתחת מהדבר הזה יש לכם ללמוד לשמוע אל דברי : (יד) הוקם . כמה נתקיים את דברי יהונדב וכו' : ולא שתו . והנה הם לא שתו (ולא אמר מה שמנעו

נלקחת בית ומדה וכרם כי מניעת שתית היין רצו בעיניהם ולא כן אלו): כי שמעו. ר"ל לא מנעו מרצון נפשם כי אם לשמוע מצות ה' שם : הבאים

אבותיכם ביום הוצאי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר: יד מקץ שבע שנים תשלחו איש את־אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא־שמעו אבותיכם אלי ולא הטו את־אזנם: טו ותשבו אתם היום ותעשו את־הישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו ותכרתו ברית לפני בבית אשר־נקרא שמי עליו: טז ותשבו ותחללו את־שמי ותשבו איש את־עבדו ואיש את־שפחתו אשר־שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות: יז לכן כה־אמר יהוה אתם לא־שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו הנני קרא לכם דרור נאם־יהוה אל־החרב אל־הדבר ואל־הרעב ונתתי אתכם לזועה לכל ממלכות הארץ: יח ונתתי את־האנשים העברים את־בריתי אשר לא־הקימו את־דברי הברית אשר כרתו לפני העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו: יט שרי יהודה ושרי ירושלם הסרסים והכהנים וכל עם הארץ העברים בין בתרי העגל: כ ונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: כא ואת־צדקיהו מלך־יהודה ואת־שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בבל העלים מעליכם: כב הנני מצוה נאם־יהוה והשבתים אל־העיר הזאת ונלחמו עליה ולכדוה ושרפה באש ואת־ערי יהודה אתן שממה מאין ישב:

לה א הדבר אשר־היה אל־ירמיהו מאת יהוה בימי יהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה לאמר:

אבהתכון ביומא דאפקית יתהון מארעא דמצרים מבית עבדותא למימר: יד מסוף שבע שנין תשלחון גבר ית אחוהי בר ישראל דיזדבן לך ויפלחינך שית שנין ותפטריניה בר חורין מעמך ולא קבילו אבהתכון למימרי ולא ארכינו ית אודנהון: טו ותבתון אתון יומא דין ועבדתון ית דכשר קדמי למקרי חירו גבר לחבריה וגזרתון קים קדמי בביתא דאתקרי שמי עלוהי: טז ותבתון ואחילתון ית שמי ואתיבתון גבר ית עבדיה וגבר ית אמתיה די פטרתון בני חורין לנפשתהון וכבישתון יתהון למהוי לכון לעבדין ולאמהן: יז בכן כדנן אמר יי אתון לא קבילתון למימרי למקרי חירו גבר לאחוהי וגבר לחבריה הא אנא מכלי לכון חירו אמר יי מן חרבא ומן מותא ומן כפנא ואתן יתכון לזיע לכל מלכות ארעא: יח ואתן ית גבריא דעברו על קימי דלא קימו ית פתגמי קימא דגזרו קדמי עגלא דפסקו לתרין ועברו בין פלגוהי: יט רברבי יהודה ורברבי ירושלם ורברביא וכהניא וכל עמא דארעא דעברו בין פלגי עגלא: כ ואמסר יתהון ביד בעלי דבביהון וביד דבען לקטלהון ותהי נבלתהון משדרא למיכל לעופא דשמיא ולבעירא דארעא: כא וית צדקיה מלכא דשבטא דבית יהודה וית רברבוהי אמסר ביד בעלי דבביהון וביד דבען לקטלהון וביד משרית מלכא דבבל דאסתלקא מנכון: כב הא אנא מפקיד אמר יי ואתיבינון על קרתא הדא ויגיחון קרבא עלה ויכבשונה ויוקדונה בנורא וית קרויא דבית יהודה אתן לצדו מבלי יתיב: א פתגם נבואה דהוה עם ירמיה מן קדם יי ביומי יהויקים בר יאשיהו מלכא דשבטא דבית יהודה למימר:

רשי

לומר לא נענש על המצות על שהחזירו את העבדי׳: (יז) הנני קורא לכם דרור. מאתי שאיני אדון לכם להציל ותהיו הפקר אל החרב ואל הרעב: (יח) העגל אשר כרתו לשנים. כשהזירו וכשוב כרתו כולם ברית למרוד במקום וכרתו העגל לשנים ועברו בין בתריו למרוד בו והיא היתה ברית חזקה וגמורה לאמר ככה יבתר ויחלק העובר עליה: (כא) העולים מעליכם. מפני חיל פרעה שיצא ממצרים כמו שמפורש בספר זה (ל״ז): (כב) הנני מצוה. והנה חיל פרעה לארצו והכשדים ישובו עליכם

מצודת דוד

כל המצות ככללן: (יד) מקץ. ר״ל מתחילה כי הראש יקרא קצה כמו הסוף: שבע שנים. לימי עבדותו וכאשר יפרש אחריו ועבדך שש שנים ואחר כך תשלחו חפשי: ולא שמעו. אל המצוה ההיא ונתלוה: (טו) ותשובו. ואתם שבתם בתשובה היום וגו׳: לרעהו. לעבדו העברי: אשר נקרא שמי עליו. כי נקרא בית ה׳: (טז) ותחללו את שמי. כשעברתם על שבועת הברית ותפיגו. והחזרתם לקחת איש את עבדו כו׳: לנפשם. ללכת לרצונם: ותכבשו. ותפשתם בהם בחוזקה: (יז) לקרא דרור. ר״ל להתקיים קריאת הדרור: הנני קורא לכם דרור. ר״ל אתן אתכם חפשים ממני להיות מופקרים אל החרב וכו׳ ולא אהיה עוד אדון עליכם למנוע אתכם מידיהם: לזועה לכל ממלכות הארץ. ר״ל כולם יחרידו אתכם: (יח) אשר לא הקימו. כפל הדבר במ״ש: אשר כרתו לפני. ותוזר ומפרש שכרתו העגל לשני חלקים ועברו בין החלקים כי כן היה דרך כורתי ברית וכמ״ש בברית בין הבתרים ויבתר אותם בתוך וכו׳ והנה תמר משן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה (בראשית טו) והוא היה שלותו של מקום: (יט) שרי יהודה. והם שרי יהודה וכו׳ אשר עברו בין בתרי העגל: (כ) ונתתי. לפי שארכו הדברים חוזר לומר ונתתי אותם: למאכל וכו׳. כי לא יקברום על כי ירבו מאד: ולבהמת הארץ. לחית הארץ כי חיה בכלל בהמה: (כא) וביד חיל וכו׳. הם האויבים ומבקשי נפשם והוא כפל ענין במ״ש: העולים מעליכם. אשר נסתלקו מעליכם בשמעם שבאו מצרים לעזור לכם כמ״ש והיל פרעה יצא ממצרים ויבמעו הכשדים וכו׳ ויעלו מעל ירושלים (לקמן לז): (כב) הנני מצוה. ר״ל אפיר לבם: והשיבותים. אשוב לפה אחר חיל מלך בבל:

רדק

מן הקל: (יז) הנני קורא לכם דרור. נאם ה׳ אל החרב ואל הדבר ואל הרעב. כי כולם ישלטו בכם ולא יהיה לכם אדון שימנע אתכם מהם כי תפשיט פניו מכם: לזועה. לזועה כתיב יקרי לזועה והענין אחד ענין תנועה ותנודה אלא שהאותיות הפוכות כמו כבש וכשב והדומים להם: (יח) העגל אשר כרתו לשנים. כן היה דרך כריתת הברית וכן ברית אברהם אבינו בין הבתרים: (יט) שרי יהודה ושרי ירושלם. שרי יהודה הם השרים אשר מן הערים מחוץ לירושלם ואמר אחר כן והסריסים והם שרי בית המלך: (כא) העולים מעליכם. כמו שכתוב בזה הספר למטה וחיל פרעה יצא ממצרים וגו׳ וישמעו הכשדים ויעלו מעל

ועבדך ב׳ וסימ׳ כי ימכר לך אחיך העברי, מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו: אותם י״ו חסר בספרא וסי׳ נמסר לעיל בספרא סי׳ כג: לא שמעתם ג׳ דסמיכי בקרי׳ וסי׳ לכן כה אמר יי׳ צבאות יען, לקרא דרור איש לאחיו, דעי עונך כי בה׳ אלהיך פשעת: וכל עם ז׳ דסמי׳ בקריאה וסימ׳ ויקם יהושע וכל עם המלחמה. ויעל יהושע מן הגלגל. ויבא יהושע וכל עם המלחמה. ויעבר המלך הגלגלה. ותרא והנה המלך עומד על העמוד כמשפט דמלכים. ותברו דד״ה שרי יהודה ושרי ירושלם. וסימ׳ בלשון ארמי יהושע סלק לגלגלא וסריס מלכא וחמא גברא: הדבר ה׳ בטעמא בספרא וסימ׳ בשלח אליו המלך צדקיהו את פשחור. ונבוכדראצר מלך בבל. אחרי כרות המלך צדקיהו ברית. בימי יהויקים בן יאשיהו. אשר דברת

תולדות אהרן מקץ שבע. (ר״ה כח): בימי יהויקים. עקדה שער עז:

מצודת ציון

(טז) ותחללו. מל׳ חלול: לנפשם. ענין רצון כמו. אם יש את נפשכם (בראשית כג): (יז) לזועה. ענין תנודה: (יח) השוברים. המבטלים: הקימו. מל׳ קום: בתריו. חלקיו כמו ואת הצפור לא בתר (שם טו): (יט) הסריסים. מין שררה: העברים. מל׳ עברה: (כא) העולים. ענין סלוק כמו ויעלו מעל ירושלים (לקמן לז)

לְצִדְקִיָּה מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְּבֵית
יְהוּדָה וְתֵימַר לֵיהּ כְּדֵין אֲמַר
יְיָ הָא אֲנָא מְסַר יַת קִרְיְתָא
הָדָא בִּיד מַלְכָא דְּבָבֶל
וְיִוקְדִינַּהּ בְּנוּרָא: ג וְאַתְּ לָא
תִשְׁתֵּיזֵב מִן יְדֵיהּ אֲרֵי
אִתְאֲחָדָא תִּתְאַחֵד וּבִידֵיהּ
תִּתְמְסַר וְעֵינָךְ יַת עֵינֵי מַלְכָּא
דְּבָבֶל יֶחֱזֵן וּפוּמֵיהּ עִם פּוּמָךְ
יְמַלֵּל וּלְבָבֶל תְּתוּבָל: ד בְּרַם
קַבֵּיל פִּתְגָמָא דְּיָ צִדְקִיָּה מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה כְּדֵין
אֲמַר יְיָ עֲלָךְ לָא תִתְקְטֵיל
בְּחַרְבָּא: ה בְּשָׁלָמָא תְּמוּת
וּבִיקִידוּת אֲבָהָתָךְ מַלְכֵי
קַדְמָאֵי דַּהֲווֹ קָדָמָךְ כֵּן יוֹקְדוּן
עֲלָךְ וַי עַל מָרָא יִסְפְּדוּן עֲלָךְ
אֲרֵי פִּתְגָמָא אֲנָא מְלֵית אֲמַר
יְיָ: ו וּמַלֵּיל יִרְמְיָה נְבִיָּא עִם
צִדְקִיָּהוּ מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית
יְהוּדָה יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
בִּירוּשְׁלֶם: ז וּמַשִׁרְיַת מַלְכָּא
דְּבָבֶל מְגִיחִין קְרָבָא עַל
יְרוּשְׁלֶם וְעַל כָּל קִרְוָיָא דְּבֵית
יְהוּדָה דְּאִשְׁתְּאָרָא עַל לָכִישׁ
וְעַל עֲזֵקָה אֲרֵי אִינּוּן
אִשְׁתְּאָרָא בְּקִרְוָיָא דְּבֵית
יְהוּדָה קְרִוִין כְּרֵיכָן: ח פִּתְגָם
נְבוּאָה דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן
קֳדָם יְיָ בָּתַר דְּגָזַר מַלְכָּא
צִדְקִיָּה קָיָם עִם כָּל עַמָּא
דִּבִירוּשְׁלֶם לְמִקְרֵי חֵרוּ:
לְשַׁלָּחָא גְּבַרַיָּת עִבְרַיָּה וּגְבַר
יַת אַמְתֵּיהּ כַּר יִשְׁרָאֵל וּבַת
יִשְׂרָאֵל דְּלָא חוֹרִין בְּדִיל
דְּלָא יִפְלְחוּן בְּהוֹן גְּבַר
בְּאָחוּהִי יְהוּדָאָה: י וּשְׁמָעוּ כָל
רַבְרְבַיָּא וְכָל עַמָּא דְּעָלוּ
בְּקְיָמָא לְשַׁלָּחָא גְּבַר יַת
עַבְדֵיהּ וּגְבַר יַת אַמְתֵּיהּ בְּגֵי
חוֹרִין בְּדִיל דְּלָא יִפְלְחוּן בְּהוֹן
עוֹד וְקַבִּילוּ וְשַׁלָּחוּ: יא וְתָבוּ
בָּתַר כֵּן וְאַתִּיבוּ יַת עַבְדִין
וְיַת אַמְהָתָא דְּפָטָרוּ בְּגֵי חוֹרִין
וּכְבִישׁוּנוּן לְעַבְדִין וּלְאַמָהָן

יב וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ לְמֵימָר: יג כְּדֵין אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אֲנָא גְּזַרִית קְיָם עִם

מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר
יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת
בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ:
ג וְאַתָּה לֹא תִמָּלֵט מִיָּדוֹ כִּי תָפֹשׂ
תִּתָּפֵשׂ וּבְיָדוֹ תִּנָּתֵן וְעֵינֶיךָ אֶת־עֵינֵי
מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּרְאֶינָה וּפִיהוּ אֶת־פִּיךָ
יְדַבֵּר וּבָבֶלָה תָּבוֹא: ד אַךְ שְׁמַע
דְּבַר־יְהוָה צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה כֹּה־
אָמַר יְהוָה עָלֶיךָ לֹא תָמוּת בֶּחָרֶב:
בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּכְמִשְׂרְפוֹת
אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־
הָיוּ לְפָנֶיךָ כֵּן יִשְׂרְפוּ־לָךְ וְהוֹי אָדוֹן
יִסְפְּדוּ־לָךְ כִּי־דָבָר אֲנִי־דִבַּרְתִּי נְאֻם־
יְהוָה: ו וַיְדַבֵּר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־
צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אֶת כָּל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּירוּשָׁלִָם: ז וְחֵיל
מֶלֶךְ־בָּבֶל נִלְחָמִים עַל־יְרוּשָׁלַם וְעַל
כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַנִּוָּתָרוֹת אֶל־לָכִישׁ
וְאֶל־עֲזֵקָה כִּי הֵנָּה נִשְׁאֲרוּ בְּעָרֵי
יְהוּדָה עָרֵי מִבְצָר: ח הַדָּבָר אֲשֶׁר־
הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי
כָּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־
הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרָא לָהֶם
דְּרוֹר: ט לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ
וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה
חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי
אָחִיהוּ אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־הַשָּׂרִים
וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בַבְּרִית לְשַׁלַּח
אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ
חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד
וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ: יא וַיָּשׁוּבוּ
אַחֲרֵי־
כֵן וַיָּשִׁיבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־
הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים
וַיַּכְבִּישׁוּם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת:
יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה לֵאמֹר: יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־

מלכות אהרן בכלום תמוה. מ"ק כח סנהדרין מו ב עכו"ם יג (בבלי כ עכו"ם לט): ויעמעו ויטלמו. עכ"ק לג:

מצודת ציון

(ג) תפוס תתפס. ענין כתחזק בחזקה: (ה) וסוי. ענין נשקה ינשק: (ח) דרור. ענין תירות ותפטר כמו וקראתם דרור (ויקרא כה): (י) ויעמעו. ענין קבלה דבריס: (יא) ויכבשום. ענין כתעשה כחזקה כאו"ם מכנותיהו ככבשות (נחמיה ה): ויכבישו

מצודת דוד

כן לא ממש ורש יעקב ודוד והיה נזרש מהרן ולקנר לא זכרו ומלילו יונן: כי אשיב. ריל הם יהיה כפשר אשיב לגמלם את גמ הטוב ותחת עליהם אז תמות המלוכה לזרש דוד: לך (ה) ממשלת ידו. שהוא מושל עליהם: וכל העמים. כי גם מעמים אחרים כאו למזרחו: מריה. ריצה לומר הפמוליס לה: לממר. מוסב על הדבר וכו' ממת מ' לממר: (כ) ומתרת תניו. ריצה לומר תניו בַּנֵיכֶם ולא יהיה עוד מי נדבכך תניו: (נ) וכידו הנתן. ולא ימיתו לותך התופשים: ופיהו. של מלך בבל: (ד) לא תמות בחרב. כי גם כ"ג לא ימיתך: (ה) בשלום תמות. מרמז לשמר שמת כ"ג טוליאי לצדקיה מן המשבר ומת מעמו: ובמשרפות. כמו שנשרפו על מנהגי המלכים מעמיו וכלי תשמישיו כן ישרפו עליך כי כן היה הדרך לשרוף על המלכים כמים ישרפו לו וכו' (דה"ב טז): וכו' מדון. כמת יספדו לותך יאמרו הוי הוי על מיתת מלדון: לי דברתי. ונומלי תקום: (ו) המותרות. מה שלא נכנס עדיין: על לכיש. על לכיש ועל עזקה כי כולם נכנסו ונשתם מנלחם: (ח) לקרא להם דרור. ריל לקרא לעבדים ולשפחות דרור וכשר יפרש במקרא שלאחריו: (ט) לשלח. מכאן יפרש לפי שהיה דרור ומה היה ומשר גשלח כל איש את מבדו וכו' משמש לשלח כל איש את עבדו וכו': וישמעו ויטלחו. ריצה לומר קבלו על עלמן לשלח איש את עבדו וכו': וישמעו ויטלחו. קבלו על עלמן לשלות וכן שלחום ולפי שהרבו דברים כמה שמר לשלח וכו' לכן חזר ואמר וישמעו וכן דרך המקרא: (יא) וישובו. מלינו נתחרטו והחזירו את העבדים וכו'. ותפשו בכח בחזקה להיות להם לעבדים ולשפחות: (יב) ויהי דבר ס'. זה סוף הלמור בתחילת ענין הדבר אשר היה וכו' ולפי שהרבו הדברים חזר לומר ויהי דבר ס': (יג) ניוח סוליאי. בעת סוליאי וכו' ועל מעמד הר סיני

ישֵׁב עַל־כִּסֵּא בֵית־יִשְׂרָאֵל׃
יח וְלַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם לֹא־יִכָּרֵת אִישׁ
מִלְּפָנָי מַעֲלֶה עוֹלָה וּמַקְטִיר מִנְחָה
וְעֹשֶׂה־זֶּבַח כָּל־הַיָּמִים׃ יט וַיְהִי דְּבַר־
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמוֹר׃ כ כֹּה
אָמַר יְהוָה אִם־תָּפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי
הַיּוֹם וְאֶת־בְּרִיתִי הַלָּיְלָה וּלְבִלְתִּי
הֱיוֹת יוֹמָם־וָלַיְלָה בְּעִתָּם׃ כא גַּם־
בְּרִיתִי תֻפַר אֶת־דָּוִד עַבְדִּי
מִהְיוֹת־לוֹ בֵן מֹלֵךְ עַל־כִּסְאוֹ וְאֶת־
הַלְוִיִּם הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתָי׃ כב אֲשֶׁר
לֹא־יִסָּפֵר צְבָא הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִמַּד
חוֹל הַיָּם כֵּן אַרְבֶּה אֶת־זֶרַע דָּוִד
עַבְדִּי וְאֶת־הַלְוִיִּם מְשָׁרְתֵי אֹתִי׃
כג וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃
כד הֲלוֹא רָאִיתָ מָה־הָעָם הַזֶּה דִּבְּרוּ
לֵאמֹר שְׁתֵּי הַמִּשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בָּחַר
יְהוָה בָּהֶם וַיִּמְאָסֵם וְאֶת־עַמִּי יִנְאָצוּן
מִהְיוֹת עוֹד גּוֹי לִפְנֵיהֶם׃ כה כֹּה אָמַר
יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה
חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי׃
כו גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס
מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע
אַבְרָהָם יִשְׂחָק וְיַעֲקֹב כִּי־אָשׁוּב אֶת־
שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים׃
לד א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה וּנְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל ׀ וְכָל־חֵילוֹ וְכָל־מַמְלְכוֹת
אֶרֶץ מֶמְשֶׁלֶת יָדוֹ וְכָל־הָעַמִּים
נִלְחָמִים עַל־יְרוּשָׁלִַם וְעַל־כָּל־עָרֶיהָ
לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הָלֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ

יָתֵיב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא דְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ יח וּלְכָהֲנַיָּא לֵוָאֵי לָא יִפְסוֹק גְּבַר מִן קֳדָמַי מַסִּיק עֲלָוָן וּמַקְרִיב קוּרְבָּן וְעָבֵיד נִכְסַת קוּדְשִׁין כָּל יוֹמַיָּא׃ יט וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימַר׃ כ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ כְּמָא דְלֵית אֶפְשַׁר דִּיבַטֵּיל קְיָמַי דַּאֲקֵימִית עִם יְמָמָא וְעִם לֵילְיָא וּבְדִיל דְּלָא לְמֶהֱוֵי יְמָם וְלֵילֵי בְּעִדָּנְהוֹן׃ כא אַף קְיָמַי לָא יִבְטֵיל דַּאֲקֵימִית עִם דָּוִד עַבְדִּי מִלְמֶהֱוֵי לֵיהּ בַּר מְלֵיךְ עַל כּוּרְסְיֵהּ וְיָת לֵוָאֵי כָהֲנַיָּא דִמְשַׁמְשִׁין קֳדָמָי׃ כב כְּמָה דְלֵית אֶפְשַׁר דְּיִתְמְנוּן חֵילֵי שְׁמַיָּא וְלָא יִתְכִּיל חָלָא דְיַמָּא כֵּן אַסְגֵּי יַת זַרְעָא דָּוִד עַבְדִּי וְיָת לֵוָאֵי דִמְשַׁמְשִׁין קֳדָמָי׃ כג וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימַר׃ כד הֲלָא חֲזֵיתָא מָא עַמָּא הָדֵין מְמַלְּלִין לְמֵימַר תַּרְתֵּין זַרְעֲיָתָא דְאִתְרְעֵי יְיָ בְּהוֹן וְרַחֲקִינוּן וְיָת עַמִּי מַרְגְּזִין מִלְמֶהֱוֵי עוֹד עַם מְשַׁמֵּשׁ קֳדָמַי כְּקִבְלֵיהוֹן׃ כה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ כְּמָא דְלֵית אֶפְשַׁר דִּיבַטֵּיל קְיָמַי דַּאֲקֵימִית עִם יְמָמָא וְעִם לֵילְיָא כֵּן גְּזֵירַת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא לָא שָׁוִיתוּן דְּיֶעְדוּן׃ כו אַף זַרְעָא דְיַעֲקֹב וְדָוִד עַבְדִּי לָא אַרְחֵיק מִלְּקָרָבָא מִבְּנֵיהוֹן עָבְדִין שׁוּלְטָן עַל זַרְעֵיהּ דְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֲרֵי אָתֵיב יַת גָּלְוָתְהוֹן וְאֶרְחַם עֲלֵיהוֹן׃ א פִּתְגַם נְבוּאָה דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ וּנְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל וְכָל מַשִּׁרְיָתֵיהּ וְכָל מַלְכְּוָת אַרְעָא שׁוּלְטַן יְדֵיהּ וְכָל עַמְמַיָּא מַגִיחִין קְרָבָא עַל יְרוּשְׁלֵם וְעַל כָּל קִרְוָהָא לְמֵימָר׃ ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אֱזֵיל וְתֵימַר

רש"י

בריתית עולם אלא אם יפסוק סופו לחזור: (יח) כל הימים. לא יכרת להם זרע הראוי להעלות עולה ולהקטיר מנחה: (כ) אם תפרו את בריתי היום. אם תוכלו להפר את בריתי אשר כרתי את היום ואת הלילה להיותם בעתם אשר כרתי לנח ובניו ויום ולילה לא ישבותו: (כד) שתי המשפחות. המלכות והכהונה: ואת עמי ינאצון. ובדברים האלה הם גורמים לעמי לנאץ מהיות גוי לי: לפניהם. לפי דבריהם אלה שמלמדין אותן לומר לא ישוב הקב"ה מחרונו עוד ולא תועיל להם תשובה: (כה) אם לא בריתי וגו'. אי אפשר שלא יתקיים הברית שכרתי ליום ולילה להיות בעתם ואי אפשר לחוקות שמים וארץ ליבטל כאלו לא שמתים גם זרע יעקב וגו' ורבותינו דרשוהו לענין ברית התורה ללמוד מכאן שבשביל התורה נבראו שמים וארץ

ולכהנים ה' בקריאה וסי' ויקרא המלך יהואש ליהוידע הכהן ולכהנים. ולכהנים הלוים לא יכרת איש. ואחד הבינו להם ולכהנים ב' בפסוק. והסגנים לא ידעו אנה הלכתי. ומקטיר ג' בקריאה וסי' רק בבמות הוא מזבח ומקטיר ולכהנים הלוים לא יכרת איש. והשבתי למואב: הלוים ד' דקרמי' לכהנים וסי' גם בריתי תופר. וגם בירושלים העמיד. ויעמדו הלוים בכלי דויד. ויעשו בני ישראל הנמצאים בירושלם את חג המצות דחזקיה דד"ה: ואת הלוים ד' בקריאה וסי' גם בריתי תופר. ובתריה אשר לא יספר. ויבאו את הכהנים מערי יהודה. ויאסף דוד את בני: יעקוב ה' מ"ל וסי' נמסר בסדר בחקתי ולעיל בסיפרא סי' ל': ישחק ד' בנוי ליצחק וסי' גם זרע יעקוב ודוד עבדי אמאס. ולא תטיף על בית ישחק. ונשמו במות ישחק. ושבועתו

רד"ק

שהוא ה' צדקנו: (כ) כה אמר ה' אם תפרו את בריתי היום. אם תוכלו להפר בריתי שכרתי עם נח ובניו עוד כל ימי הארץ וגו' ויום ולילה לא ישבתו כמו שזה לא יופר ולא ישבות כן לא תופר בריתי את דוד שכרתי לו ברית להיות מלכותו קיימת וכן בריתי שכרתי עם אהרן ועם בניו: בעתם. על סדר התקופות: (כב) אשר. כמו כאשר חסר כ"ף הדמיון וכן כי אשר ראיתם את מצרים היום כמו כאשר: כן ארבה. עד שלא יספר ולא ימד ולשון ימד נופל על חול הים ולא על צבא השמים והמספר נופל על זה ועל זה: משרתי אותי. כמו משרתיה כי פעמים יפול מ"ם הכנוי ויפסיק ביו"ד הרבוי כמו נטעי נעמנים מי המרים מלאכי רעים והדומים להם: (כד) הלוא ראית. שתי המשפחות. משפחת דוד ומשפחת אהרן אשר בחר ה' בהם להיות מנהיגי העם ואת עמי ינאצון. וכיון שראו שהאלהים מאסם ינאצו בניהם את ישראל מהיות עוד גוי לפניהם ולא יוכיחום ולא ינהיגום בדרך ישרה כי חשבו כי פסקה המלכות והכהונה כי רוב ישראל גלו והנשארים נתונים ביד גויי הארצות ואדוני אבי ז"ל פירש ואת עמי כמו ועמי כלומר כיון שראו עמי כי אלהים מאסם גם הם ינאצו אותם ולא ילכו אחר מצותיו ולא ירצו להיות גוי לפניהם ולעשות מצוהם ולפירושו יהיה את זה נופל על הפעל כמו ואת מלכינו ואת שרינו ואת הברזל נפל אל המים וכבר פירשנו אותם על הפעול ככל את שנופל על הפעול: (כה) כה אמר ה' אם לא בריתי. כלומר אם לא יהיה בריתי יומם ולילה ולא שמתי חקות שמים וארץ להיות חוק עולם אם לא יהיה זה לא יהיה זרע יעקב ודוד שאמאסם אבל כל זמן שהיה קיימת בריתי עם שמים וארץ ועם יומם ולילה תהיה בריתי עם זרע יעקב ודוד עם זרע יעקב להיות גוי ועם זרע דוד להיות מושל ולא הוצרך להשיב משפחת הכהונה כי כבר זכרה למעלה ואת הלוים משרתי אותי אבל שנה בדבר המלכות כי הוא עקר הנהגת ישראל מידה המלכות: (כו) גם זרע יעקב ודוד. כתב רבי יונה המדקדק כי יעקב במקום אהרן לפי שזכר שתי המשפחות וכן אומר בל"ב מדות של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי במדת מדבר שנאמר כזה ואינו ענין לו אבל הוא ענין לחברו כמו וזאת ליהודה שאינו ענין ליהודה שהרי נאמר שמע ה' קול יהודה הנה ענין לשמעון כיוצא בו גם זרע יעקב ודוד שאינו ענין ליעקב שהרי נאמר יצחק ויעקב הנהו ענין לאהרן ראוי לדבר שתי המשפחות שאמר וכבר פירשנוהו והחכם ר"א בן עזרא ז"ל פי' אך מי שהוא מזרע יעקב אמאס בעבור שאמרה תורה שלא יהא מלך מושל בישראל כי אם מיעקב ועוד שהוא ממשפחת דוד והם שתי מעלות: אל זרע אברהם. כמו על וכן ואל הסריס לא אבל כמו על הסרים: ישחק. כתיב בשי"ן כמו

תולדות אהרן הב לא בריתי.
שבת לג קלז
פסחים סח תענית כז מגילה לא
נדרים לא לב עכו"ם ג זוהר ויקרא:

מצודת ציון

(כ) תפרו. ענין בטול: בריתי. ענינו כ"מ דבר מתקיים: בעתם. מל' עת וזמן: (כב) אשר. כאשר ותחסר כ"ף הדמות: ימד. מל' מדידה: (כד) ינאצון. ענין מיאוס ובזיון כמו יתוכחת נאץ לבו (משלי ה): (כו) ישחק. יצחק כי זסג"ץ מתחלף: כי. כאשר: שבותם. מל' שבי: (א) תילו. גבהות עמו:

הסוס

מצודת דוד

(יח) ולכהנים הלוים. הכהנים בני לוי: לא יכרת. לא יהיה נכרת מהם איש מלפני מלהיות מעלה העולה וכו': כל הימים. ר"ל כל הימים לא יהיו נכרתים כי עד עולם תהיה העבודה בהם: (כ) אם תפרו. אם תוכלו להפר את בריתי אשר העמדתי אל היום וכו': ולבלתי. ולבל יהיו יומם ולילה בעת שקבעתי להם והוא כפל ענין במלות שונות: (כא) גם בריתי. אז גם בריתי תופר עם דוד לבל היות לו בן מולך על כסאו וגם תופר הברית עם הכהנים בני לוי המשרתים אותי לבל ישרתו עוד ור"ל כמו שאין בידכם להפר הברית שעם היום והלילה כן א"א שיופר הברית שעם דוד ושעם הכהנים: (כב) אשר לא יספר. ר"ל כמו אשר לא יספר כוכבי השמים ולא ימדד חול הים בעבור רוב הכמות כן ארבה בכמות את זרע דוד והכהנים מבני לוי:

(כד) שתי המשפחות. משפחת דוד ומשפחת אהרן הכהן: וימאסם. הנה עתה מאס בהם: ואת עמי ינאצון. וגם ימאסו את עמי ר"ל אומרים שמאסתי בהם לבל היות עוד גוי לפני שתי המשפחות האלה כי מאס בכולם ועוד לא ימלוך עליהם מי ממשפחת דוד ולא יכהנו בהם משפחת אהרן והם לא יהיו עוד נקראים בני עמם כי תתפרד החבילה: (כה) אם לא בריתי. אם לא יתקיים הברית שעם היום והלילה אם יהיו חוקות והנהגות שמים וארץ כאלו לא שמתי להיות בטלים מחוק הנהגתם: (כו) גם זרע יעקב. אז אמאס גם זרע יעקב ודוד עבדי לבלי קחת מזרעו מושלים על זרע אברהם וכו' ור"ל כמו שלא יבטל זמן היום והלילה וחוקות השמים והארץ

תֵּרַע תְּיוּבָא וֶאֱחֵירִינוּן דְּיַהֲבוּן
בְּאוּרְחָא שַׁלְמָקְשׁוּט: ז וַאֲתֵיב
יָת גָּלוּת יְהוּדָה וְיָת גָּלוּת
יִשְׂרָאֵל וַאֲקֵימִינוּן
כְּדְבָקַדְמֵיתָא: ח וְאֶדְכֵּינוּן
מָכָל חוֹבֵיהוֹן דְּחָבוּ קֳדָמַי
וְאִשְׁבּוֹק לְכָל חוֹבֵיהוֹן דְּחָבוּ
קֳדָמַי וְדִמְרָדוּ בְּמֵימְרָי:
ט וִיהוֹן קֳדָמַי לְשׁוּם דְּחֶדְוָא
לְתוּשְׁבָּחָא וְלִיקַר לְכָל עַמְמֵי
אַרְעָא דִּי יִשְׁמְעוּן יָת כָּל
מַבְוָתָא דִּי אֲנָא עָבִיד עִמְּהוֹן
וְיִוּוֹעוּן וְיִדְחָלוּן עַל כָּל מַבְוָתָא
וְעַל כָּל שְׁלָמָא דַּאֲנָא עָבִיד
לָהוֹן: י כְּדֵין אֲמַר יְיָ עוֹד
יִשְׁתְּמַע בְּאַתְרָא הָדֵין דְּאַתּוּן
אָמְרִין חָרוֹב הוּא מִבְּלִי בְּנָשָׁא
וּמִבְּלִי בְּעִירָא בְּקִרְוַיָּא דְּבֵית
יְהוּדָא וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֶם דְּצָדְיָן
מִבְּלִי אֱנָשָׁא וּמִבְּלִי יָתְבֵי
וּמִבְּלִי בְּעִירָא: יא קָל בְּעוּ
וְקָל חֲדְוָתָא קָל חַתְנִין וְקָל כַּלָּן
קָל דְּאָמְרִין אוֹדוּ יָת יְיָ
צְבָאוֹת אֲרֵי טַב יְיָ אֲרֵי לְעָלְמָא
מֵיבְוּתֵיהּ מָעֲרֵי תּוֹדְתָא לְבֵית
מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ אֲרֵי אָתֵיב יָת
גָּלוּת אַרְעָא כְּדְבָקַדְמֵיתָא
אֲמַר יְיָ: יב כְּדֵין אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת עוֹד יְהֵי בְּאַתְרָא הָדֵין
דְּחָרוּב מִבְּלִי אֱנָשָׁא וּמִבְּלִי
בְּעִירָא וְכָל קִרְוַיְהוֹן דִּירָוָת
בֵּית מֵישָׁרֵי רָעָיָן וְחוֹטְרִין
דְּעָן: יג בְּקִרְוֵי טוּרָא בְּקִרְוֵי
שְׁפֵלְתָא וּבְקִרְוֵי דָּרוֹמָא וּבְאַרַע
שִׁבְטַ בִּנְיָמִן וּבְסִחָרֵנֵי יְרוּשְׁלֶם
וּבְקִרְוַיָּא דְּבֵית יְהוּדָה עוֹד
יְתָנֵהּ עָנָא עַל יְדֵי מְשִׁיחָא
אֲמַר יְיָ: יד הָא יוֹמַיָּא אָתַן
אֲמַר יְיָ וַאֲקִים יָת פִּתְגָמָא
תָּקָנָא דְּמַלֵּילִית עַל בֵּית
יִשְׂרָאֵל וְעַל בֵּית יְהוּדָה:
טו בְּיוֹמַיָּא הָאִינוּן וּבְעִדָּנָא
הַהִיא אֶצְמַח לְדָוִד צִדְקָא
וְיַעְבֵּיד דִּין וּקְשׁוֹט
וְזַכּוּ בְּאַרְעָא: טז בְּיוֹמַיָּא הָאִינוּן יִתְפְּרְקוּן בֵּית יְהוּדָה וְיִרוּשְׁלֶם
תִּשְׁרֵי לְרוּחָצָן וְדֵין שְׁמָהּ דְּיהוֹן קָרֵן יְיָ צִדְקֵנָא וְנִזְכֵּן
מִן קֳדָם יְיָ בְּגַוָּהּ: יז אֲרֵי כְדֵין אֲמַר יְיָ לָא יִפְסוֹק לְדָוִד גְּבַר

ארוכת. ב׳ קדמאי חסר: גויי ג׳ מ״ל וכ״מ׳ והיתה לי לשם ששון לתהלה. וגאספו עליה. וספרים כתב להרחב דר״ה: וכל אוריתא דבו׳: כבראשונה ה׳ בקריאה וסימן נגפים הם לפנינו. ותהי בבראשונה דירבעם. ואשיבה שפטיך כבראשונה. ובניתים כבראשונה. כי אשיב את שבות הארץ: ובארץ ה׳ וסי׳ נספר בספר ויגש: אל בית ר׳ בסיפרא וסי׳ הנה ימים באים נאם ה׳ והקיפתי. הלוך אל בית הרכבים. כי בא ירמיהו אל. ויאסר אל המלך צדקיהו:

תולדות אהרן וסמדו וכנזו. עקדם ספר נג: קול ששון. נכרות ו: העבורנס הגפן. נכורות נד זוסר משפטים:

מצודת ציון

עתרם. ענין רבוי כמו ועתר מגן הקטורת (יחזקאל מ): (ז) שבות. מלשון שבוי: ונבוזים: מלשון כזב: (ט) לשם. ענין פרסום: ורגזו. ענין הנועת הכעסה וכן רגזו ואל תחטאו (תהלים ד׳): (י) הרב. מל׳ חורבן: כשממות. מלשון שממון: (יב) מוב. ענין מדור: מרבעים. ענין שכיבה לעוף: (יג) מונה. מל׳ מנין ומספר: (יד) והקמותי. אקיים: תפרנו

לָהֶם עֲתֶרֶת שָׁלוֹם וַאֲמֶת: ז וְהֵשַׁבְתִּי
אֶת־שְׁבוּת יְהוּדָה וְאֶת שְׁבוּת
כ׳ מד מכר יִשְׂרָאֵל וּבְנֹתָם כְּבָרִאשֹׁנָה:
ח וְטִהַרְתִּים מִכֹּל־עֲוֹנָם אֲשֶׁר
ב׳ מ״ל חָטְאוּ־לִי וְסָלַחְתִּי לְכָל־עֲוֹנוֹתֵיהֶם
ג׳ מ״ל נכפ׳ אֲשֶׁר חָטְאוּ־לִי וַאֲשֶׁר פָּשְׁעוּ
בִי: ט וְהָיְתָה לִי לְשֵׁם שָׂשׂוֹן
ג׳ מ״ל וכל תְּהִלָּה וּלְתִפְאֶרֶת לְכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ
תורי׳ רכו׳ אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ אֶת־כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר
אֲנִכִי עֹשֶׂה אוֹתָם וּפָחֲדוּ וְרָגְזוּ עַל
ד׳ דגעים כָּל־הַטּוֹבָה וְעַל כָּל־הַשָּׁלוֹם אֲשֶׁר
י״ח כעתיק אֲנִכִי עֹשֶׂה לָהּ: י כֹּה׳ אָמַר יְהוָה
עוֹד יִשָּׁמַע בַּמָּקוֹם־הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם
אֹמְרִים חָרֵב הוּא מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין
בְּהֵמָה בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת
יְרוּשָׁלַ͏ִם הַנְּשַׁמּוֹת מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין
כ׳ סיפ׳-מ״ל יוֹשֵׁב וּמֵאֵין בְּהֵמָה: יא קוֹל שָ�asון
כמ״ש הכל וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל
אֹמְרִים הוֹדוּ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת כִּי־
תש׳ קדמא טוֹב יְהוָה כִּי־לְעוֹלָם חַסְדּוֹ מְבִאִים
תּוֹדָה בֵּית יְהוָה כִּי־אָשִׁיב אֶת־
כ׳ ס״ס שְׁבוּת־הָאָרֶץ כְּבָרִאשֹׁנָה אָמַר
י״ז מיתחזן יְהוָה: יב כֹּה׳ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
ג׳ עוֹד יִהְיֶה | בַּמָּקוֹם הַזֶּה הֶחָרֵב מֵאֵין־
אָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־עָרָיו נְוֵה
ד׳ וכ״ל רֹעִים מַרְבְּצִים צֹאן: יג בְּעָרֵי הָהָר
ה׳ בְּעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב וּבְאֶרֶץ
כ׳ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֹתֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם וּבְעָרֵי
י״ב חסר יְהוּדָה עַד תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל־יְדֵי
מוֹנֶה אָמַר יְהוָה: יד הִנֵּה יָמִים
כ׳ מ״ע בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וַהֲקִמֹתִי אֶת־
ד׳ נסיפ׳ת הַדָּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל וְעַל־בֵּית יְהוּדָה: טו בַּיָּמִים
ס הָהֵם וּבָעֵת הַהִוא אַצְמִיחַ לְדָוִד
צֶמַח צְדָקָה וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה
בָּאָרֶץ: טז בַּיָּמִים הָהֵם תִּוָּשַׁע יְהוּדָה
ג׳ מ״ע וִירוּשָׁלַ͏ִם תִּשְׁכֹּן לָבֶטַח וְזֶה אֲשֶׁר־
יִקְרְאוּ־לָהּ יְהוָה | צִדְקֵנוּ: יז כִּי־כֹה
אָמַר יְהוָה לֹא־יִכָּרֵת לְדָוִד אִישׁ

מצודת ציון

שלוה נלאה: (יב) מס רועים. מדור רועים: (יג) סוד הענוכים כלאן וגו׳. יעלו ויבאו ישראל ע״י מנסיג הולך כראשם: (יז) לא יכרת. כריתות

מצודת דוד

ושיש סבה למלאות סבתים סמס את פנרי כאדם וכו׳: ואסבר. ומל אסר הסתרתי פני מן העיר כעבור רעתם ולכן ימלאו הבתים מפנרי סמתים: (ו) סנני מעלה לה. סנס אעלה רפואה להעיר מזעת ויפפאו גם פגעים ר״ל סעיר תנכה ותעניה ישובו לה: וגליתי. מגלה להם שלום רב ומתקיים: (ז) והשיבותי. אעשה לגלות את שבי יהודה ואת שבי ישראל: וכניתים. רמה לומר יהיו מסופעים בעוכה ושלוחה כמאז: (ח) ושהרתים. ר״ל ממחול עוונם ויהיו מעוהרים מעומאת העון: וסלחתי וכו׳. כפל לדבר במ״ם: פעמו בי. מרדו בי: (ט) ושיתה לי. לדבר זאת הסיה לי לפרסום שמן ולתהלה לכל הגוים כשומעים העוכה אשר אעשה ליעראל כי כולם ישמחו בתשועת ישראל ויסלחו ויפאלו את ס׳ על כי אז יהיו סלמת שם כוח הלוחים: ופחדו ורגזו. ישראל יפחדו וירעדו מחמת שוד בעבור כל העוכה וכו׳ ר״ל יפחדו לחמוע שלא יאבדו בעוכה המרוכה עמהם לה. ר״ל ליהודאים: (י) חרב כוח. ר״ל עד עולם יהיה חרב ושמם מבלי יושב שם אדם ובהמה: בערי יהודה. להוספת ביאור יסבך פתם מה כוח במקום ואמר בערי יהודה וכו׳: הבהמות. אבר שם עומות מבלי אדם עוכר שם ומבלי אדם יושב בהם: (יא) קול שמון. מוסב על במקרא שלפניו לומר עוד ישמע במקום הזה קול שמון וכו׳. קול חתן. קול שמחת חתן: כי לעולם חסדו. כי עד עולם יעשה חסד: מביאים. והמה יהיו מביאים קרבן תודה בבית ר׳הבא על הגפן: (יב) עוד נאות. עוד יהיו נאות דירות רועים ומרביצים צאן עדריהם: (יג) בערי ההר. כל המקום ואמר בערי יהודה וכו׳: הנגמות. אבר שם עומות מבלי אדם עוכר שם ומבלי אדם יושב בהם: (יד) קול שמון. מוסב על במקרא שלפניו לומר עוד ישמע במקום הזה קול שמון וכו׳. קול חתן. קול שמחת חתן: כי לעולם חסדו. כי עד עולם יעשה חסד: מביאים. והמה יהיו מביאים קרבן תודה בבית ר׳הבא על הגפן: (טו) צמח צדקה. אעשה שיצמח לדוד צמח צדקה: ועשה משפט. ר״ל כ״ר יתרבו הגפן עד שלא יספיקו בעליהם למאוהם בעצמו ויעמיד מושב במקומו להעביר הגפן לבניו למאוהם: (טז) תשכון לבטח. ר״ל ירושלם תהיה בטוחה מאויביה: וזה אשר יקראו לה. ר״ל ירושלם תקרא לה הקב״ה צדקנו

אותי כל־הימים לטוב להם
ולבניהם אחריהם : ס וכרתי להם
ברית עולם אשר לא־אשוב
מאחריהם להיטיבי אותם ואת־
יראתי אתן בלבבם לבלתי סור
מעלי : מא וששתי עליהם להטיב
אותם ונטעתים בארץ הזאת
באמת בכל־לבי ובכל־נפשי :
מב כי־כה אמר יהוה כאשר הבאתי
אל־העם הזה את כל־הרעה
הגדולה הזאת כן אנכי מביא
עליהם את־כל־הטובה אשר אנכי
דבר עליהם : מג ונקנה השדה
בארץ הזאת אשר | אתם אמרים
שממה היא מאין אדם ובהמה
נתנה ביד הכשדים : מד שדות
בכסף יקנו וכתוב בספר | וחתום
והעד עדים בארץ בנימן ובסביבי
ירושלם ובערי יהודה ובערי ההר
ובערי השפלה ובערי הנגב כי־
אשיב את־שבותם נאם־יהוה :
לג א ויהי דבר־יהוה אל־
ירמיהו שנית והוא עודנו עצור
בחצר המטרה לאמר : ב כה־אמר
יהוה עשה יהוה יוצר אותה
להכינה יהוה שמו : ג קרא אלי
ואענך ואגידה לך גדלות ובצרות
לא ידעתם : ד כי כה אמר יהוה
אלהי ישראל על־בתי העיר הזאת
ועל־בתי מלכי יהודה הנתצים אל־
הסללות ואל־החרב : ה באים
להלחם את־הכשדים ולמלאם את־
פגרי האדם אשר־הכיתי באפי
ובחמתי ואשר הסתרתי פני מהעיר
הזאת על כל־רעתם : ו הנני מעלה־
לה ארכה ומרפא ורפאתים וגליתי

יומיא דייטב להון ולבניהון
בתריהון : מ ואגזר להון קים
עלם דלא יתוב מימרי
מבתריהון לאיטבא להון וית
דחלתי אתן בלבהון בדיל
דלא יסטון מבתר פולחני :
מא ויחדי מימרי עליהון
לאיטבא להון ואקימינון
בארעא הדא בקשוט במימרי
וברעותי : מב ארי כדנן אמר
יי כמה דאיתיתי על עמא
הדין ית כל בישתא רבתא
הדא כן אנא מיתי עליהון
ית כל טבתא דאנא ממליל
עליהון : מג ויזדבנון חקלין
בארעא הדא דאתון אמרין
צדיא היא מבלי אנשא
ובעירא אתמסרת בידא
דכסדאי : מד חקלין בכספא
יזבנון ויכתבון בשטרא
ויחתמון ויסהדון סהדין בארע
שבטא דבנימן ובסחרני
ירושלם ובקרויא דבית יהודה
ובקרוי טורא ובקרוי שפלתא
ובקרוי דרומא ארי אתיב ית
גלותכון אמר יי : א והוה
פתגם נבואה מן קדם יי עם
ירמיה תנינות והוא עוד כען
כלי בדרת בית אסיריא
למימר : ב כדנן אמר יי
דעבדה יי ברא יתה
לאתקנותה יי שמיה : ג צלי
קדמי ואקבל צלותך ואחוי
לך רברבן ונטירן דלא
ידעתינון : ד ארי כדנן אמר
יי אלהא דישראל על בתי
קרתא הדא ועל בתי מלכיא
דבית יהודה דמתרעין להון
וצברין מליתא לתקפא שורא
מן קדם דקטלין בחרבא :
ה אתן לאנחא קרבא עם
כסדאי ולמליותהון ית פגרי
בני אנשא דאלקיתי ברוגזי
ובחימתי ודסלקית שכינתי מן
קרתא הדא על כל בישתהון : ו הא אנא מיתי להון אסו ופורקן ואסינון ואגלי להון

רשי

באפי : (א) עצור . כבית הכלא : (ב) כה אמר ה' עשה. העושה זאת : (ג) קרא אלי ואענך . להודיעך העתידות ונצורות . שמורות בלבי לעשותם : (ד) הנתוצים אל הסוללות . לעשות מהם סוללות תלים שצוברים למעלה אשר בונים בני העיר לעלות אל הסוללות להלחם מעליהם אל הכשדים : ואל החרב . לתקפא שורא מן קדם דקטלין בחרבא : (ה) ולמלאם את פגרי האדם . ואת הבתים אשר נתצו עושים קברות לפגרים שנהרגים בתוך העיר : ואשר הסתרתי וגו' . כה אמר ה' הנני מעלה לה וגו' : עתרת שלום . ברכת שלום שלוד

מצודת דוד

ה'כל הימים : לטוב להם. ר"ל לא למען יבא לי תועלת מה כי אם למען יהיה טוב להם ולבניהם אשר יהיו אחריהם : (מ) ברית עולם. ברית המתקיים עד עולם: לא אשוב . לא אסבה מהם מלהטיב עמהם : לבלתי סור . לבל יסורו מעלי : (מא) וששתי עליהם . יהיה שמחה לפני במה שאיטיב עמהם : באמת . ר"ל בנטיעה המתקיימת : בכל לבי . באהבה רבה : (מב) אל העם . על העם : הזאת . אשר הם עתה בה : (מג) ונקנה . אז יהיה נקנה שדות בארץ הזאת : שממה היא . ר"ל עד עולם תהיה שממה וכבר נמסרה ביד הכשדים לחלוטין: (מד) שדות . לא כן יהיה כי עוד יבוא זמן אשר יקנו שדות בכסף ויכתבו הקנין בספר ובעל השדה יחתום שמו בו ויזמינו עדים וכדרך הנהוג ; בארץ בנימן . השדות יקנו בארץ בנימין וכו' : ובערי ההר וכו'. הערים העומדים בהר ובעמק ובפאת הדרום: כי אשיב. אשיב נארצם את השבים ללכת בבבל וכ"ז חוזר למעלה לומר הלא הכל בידי ואשיב ישראל לארצם ולכן צויתי לך לקנות השדה מחנמאל להיות לאות ולרמז שכן יקנו עוד שדות כי ישובו מבבל וישבו בארצם : לג (א) שנית . פעם שנית בדבר ענין הגאולה העתידה : והוא עודנו . כשבא לו הנבואה הזאת היה עדיין כלוא בחצר המטרה : לאמר . מוסב על ראשית המקרא ויהי דבר ה' וגו' לאמר : (ב) עושה . המגדלה והמרוממה ועל ירושלים יאמר שזכר למעלה וקצר בדבר המובן : יוצר אותה. המחדש אותה להכינה עד עולם: ה' שמו. ר"ל והוא מורה שהכל בידו : (ג) קרא אלי. להודיע לך הגאולה העתידה ואשיב לך ; גדולות. נחמות גדולות וחזקות שלא ידעתם : (ד) על בתי העיר הזאת. רצה לומר בתי העיר ויתר העם : הנתוצים . אשר המה עתה נתוצים בעבור לעשות מהאבנים סוללות מגביהים לעלות עליהם להלחם מול הכשדים : ואל החרב. ר"ל שנתצו אותם בחרב והוא שם כלי עשוי לשבר בו וכן ומגדלותיך יתוץ בחרבותיו (יחזקאל כו) : (ה) באים להלחם . ר"ל כי לא יאבו לקבל עליהם עול שעבוד וכמה באים להלחם עם הכשדים

רדק

שכתוב בספר יהושע : (א) ויהי דבר ה' שנית . ר"ל על זה הענין : (ב) כה עשה . עושה ירושלים שזכר למעלה וסי' עשה מגדלה כלו' שהגדיל אותה על כל הארצות וכן אשר עשה את משה ואת אהרן : יוצר אותה להכינה . מחדש אותה להכינה לעולם וכן הנה אנכי יוצר עליכם רעה וכל יצירה הוא מוצא הדבר למעשה : (ג) קרא . אם תקרא אלי אענך כרצונך הפך מה שאומר ואל תשא בעדם רנה ותפלה : ואגידה לך גדולות ובצורות לא ידעתם . אגידה לך נחמות גדולות וחזקות שלא ידעתם וי"ת רברבן ונטירן היה קורא ונצורות בנו"ן : (ד) כי כה אמר ה' . אל הסללות ואל החרב. כמו בסללות ובחרב וכן ואל הארון תתן את העדות כמו ובארון אלא שאותה בי"ת הכלי וזאת כי"ת העזר וע' החרב כבילים במשילי' המגדלים וכן ומגדלותיך יתץ בחרבותיו והסללות פירשנוהו : (ה) באים להלחם . אמר למה היו נתוצים לפי שהיו באים יושבי הבתים להנהם עם הכשדים ולא שהתו לכם לפיכך שהתזקו הכשדים והכו הבתים בסללות ובחרב עד שלכדו העיר : ולמלאם את פגרי האדם . והם גרמו גם כן למלא הבתים פגרי אדם שנלחמו עם הכשדים : (ו) הנני מעלה לה . לעיר ירושלם שזכר : ארוכה ומרפא . ענין כפול במלות שונות : וגליתי להם עתרת שלום ואמת. אמר גליתי לפי שהיה דבר הקץ מכוסה עד יום הגאולה , עתרת

הזה והשכתים לבמח : וששתי ב' וסי' וגלתי בירושלם . וששתי עליהם להטיב אותם. וא' בדרך עדותיך ששתי : הרעה הגדולה הזאת ו' דסמיכי בקריאה וסימ' איננו גדול בבית הזה ממני . והיה אם דרך גבולו יעלה. אל אדות הרעה הגדולה הזאת. והיה כי תגיד לעם הזה דסיפרא. כאשר הבאתי אל העם הזה את כל הרעה הגדולה . ולכם תנשמע דעזרא : ותתום ד' מ"ל בלישנא וסי' נמכר בישעיה ריש סי' ח' : ידעתם ד' בקריאה וקמץ וסימ' ובא האות והמופת אשר דבר אליך. שמעת חזה כלה. קרא אלי ואענך . והכעסתי לב עמים רבים . וסימ' אתית וקרית שמעית ובעסים : ארוכה ד' ב' מ"ל וב' חסר וסימ' הנני מעלה לה. כי אעלה ארכה . ותעל ארוכה למלאכה כי עלתה

תולדות אהרן שדות בכסף יקנו עקדה שער כט

מצודת ציון

(מג) ונקנה. מל' קנין : (מד) אשיב . מל' השבה : שבותם . מל' שביה : (א) עודנו . עדיין : עצור . מעוכב וכלוא וכן מעוצר וממשפט לוקח (ישעיה נג) : (ב) עושה . ענין הגדלה ורוממות כמו ישמח ישראל בעושיו (תהלים קמט) : יוצר . מחדש וכן יוצר עליכם רעה (לעיל יח) : להכינה . מלשון הכנה : (ג) ובצורות . חזקות והוא מלשון מבצר : (ד) הנתוצים . ענין שבירה והריסה : אל הסוללות . על הסוללות ר"ל בעבור סוללות והם תלים שעושים לעלות עליהם להלחם : ואל החרב . בחרב כמו ואל הארון (שמות כה) ומשפטו בהארון : (ו) ארוכה . ענין רפואה כמו ארוכת בת עמי (לעיל ח') ולהוס' ביאור אמר מרפא : וגליתי . מלשון גלוי ; עתרת

וכיה

כח וְיֹשְׁלוֹן כַּסְדָּאֵי דְּמַנְיְחִין ק׳ וכל ונמתי דכו׳ במ״ק
כָּרְבָא עַל קַרְתָּא הָדָא וְיִדְכְּקוּן מ״ת כפ״ג.
יָת קַרְתָּא הָדָא בְּנוֹכְרָאֵי וְיִקְדוּנַהּ
וְיָת בָּתַּיָּא דַּאֲסִיקוּ בּוּסְמִין עַל
אֱנוּרֵיהוֹן לְבַעְלָא וּנְסִיכוּ נִסְכִּין
לְמַעֲנוֹת פַּלְחֵי כּוֹכְבָיָא בְּדִיל
לְאַרְגָּזָאֲקָדָמַי: ל אֲרֵי הָווֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה בְּרַם עֲבָדִין
דְּבִישׁ קֳדָמַי מִזְעוֹרֵיהוֹן אֲרֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַם מַרְנְזִין קֳדָמַי ס׳ נכפ״ל.
בְּעוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן אֱמַר יְיָ:
לא אֲרֵי רוּגְזִי וְחֵימְתִי חַל
בְּקִרְתָּא הָדָא לְמִן יוֹמָא דִּבְנוֹ
יָתָהּ וְעַד יוֹמָא הָדֵין לַאֲנָיְחוּתָהּ
מִקֳּדָמַי מֵימְרִי: לב עַל כָּל
בִּישְׁתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה
דַּעֲבָדוּ לְאַרְגָּזָא קֳדָמַי אִנּוּן
מַלְכֵיהוֹן רַבְרְבָנֵיהוֹן וּנְבִיֵּיהוֹן
דְּשִׁקְרָא וֶאֱנָשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי
יְרוּשְׁלֶם: לג וְאַחֲרוּ בְּפוּלְחָנִי
קְדָל וְלָא שְׁוִיאוּ דַּחֲלְתִּי לְמֶהֱוֵי
אַפֵּיהוֹן וּשְׁלָחִית לְוָתְהוֹן יָת
כָּל עֲבַדֵי נְבִיֵּיא מְקַדֵּים וּמְלֵיךְ
וְלֵית אִינּוּן עָבֵן לְקַבָּלָא אוּלְפָנִי:
לד וְשַׁוִיאוּ שִׁקּוּצֵיהוֹן בְּבֵיתָא
דְּאִתְקְרִי שְׁמִי עֲלוֹהִי
לְסָאָבוּתֵיהּ: לה וּבְנוֹ יָת בָּמְתָּ
בְּעַלָא דִּי בְּחִילַת בַּר הִנֹּם
לְאַעְבָּרָא יָת בְּנֵיהוֹן וְיָת
בְּנָתֵיהוֹן לְמוֹלֶךְ דְּלָא פַּקֵּדִית
בְּאוֹרַיְתִי וְלָא רַעֲוָא קֳדָמַי
לְמֶעְבַּד תּוֹעֲבְתָּא הָדָא בְּדִיל
לְחַיָּבָא יָת דְּבִית יְהוּדָה:
לו וּכְעַן כְּדֵין אֲמַר יְיָ
אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל עַל קַרְתָּא
הָדָא דְּאַתּוּן אָמְרִין אִתְמְסָרַת
בִּידָא דְּמַלְכָּא דְּבָבֶל בְּחַרְבָּא
וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא: לז הָא
אֲנָא מְכַנֵּשׁ יָתְהוֹן מִכָּל מְדִינָתָא
דַּאֲנַלֵּיתִינוּן לְתַמָּן בְּרוּגְזִי
וּבְחֵימְתִי וּבְתַקוֹף רַב
וַאֲתֵיבִינוּן לְאַתְרָא הָדֵין
וְאַשְׁרִינוּן רְחָצָן: לח וִיהוֹן
קֳדָמַי לְעַם וַאֲנָא אֶהֱוֵי לְהוֹן
לֶאֱלָהּ: לט וְאֶתֵּן לְהוֹן חַד וְאוֹרַח חַד לְמִדְחַל קֳדָמַי כָּל

כט וּבָאוּ הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים עַל־
הָעִיר הַזֹּאת וְהִצִּיתוּ אֶת־הָעִיר הַזֹּאת
בָּאֵשׁ וּשְׂרָפוּהָ וְאֶת הַבָּתִּים אֲשֶׁר
קִטְּרוּ עַל־גַּגּוֹתֵיהֶם לַבַּעַל וְהַסֵּכּוּ
נְסָכִים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן
הַכְעִסֵנִי: ל כִּי־הָיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי
יְהוּדָה אַךְ עֹשִׂים הָרַע בְּעֵינַי סימן
מִנְּעוּרֹתֵיהֶם כִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אַךְ ס׳ ותס׳. ע׳ נכפ׳.
מַכְעִסִים אֹתִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם נְאֻם־
יְהוָה: לא כִּי עַל־אַפִּי וְעַל־חֲמָתִי
הָיְתָה לִּי הָעִיר הַזֹּאת לְמִן־הַיּוֹם ז׳
אֲשֶׁר בָּנוּ אוֹתָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה ס׳ מ״ל נכפ׳ יוצר אותה להכעיסני
לְהַסִּירָהּ מֵעַל פָּנָי: לב עַל כָּל־רָעַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר עָשׂוּ ע׳ נכפ׳ ג׳
לְהַכְעִסֵנִי הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם
וְכֹהֲנֵיהֶם וְנִבְיאֵיהֶם וְאִישׁ יְהוּדָה ס׳ דסמיכי
וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם: לג וַיִּפְנוּ אֵלַי עֹרֶף
וְלֹא פָנִים וַלַּמֵּד אֹתָם הַשְׁכֵּם וְלַמֵּד כ׳ נכפ׳ ע׳ ס׳ נכפ׳.
וְאֵינָם שֹׁמְעִים לָקַחַת מוּסָר:
לד וַיָּשִׂימוּ שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־
נִקְרָא־שִׁמִי־עָלָיו לְטַמְּאוֹ: לה וַיִּבְנוּ
אֶת־בָּמוֹת הַבַּעַל אֲשֶׁר ו בְּגֵיא בֶן־
הִנֹּם לְהַעֲבִיר אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־
בְּנוֹתֵיהֶם לַמֹּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִים
וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה
הַזֹּאת לְמַעַן הַחֲטִי אֶת־יְהוּדָה: ק׳ החיא״ק
לו וְעַתָּה לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר ו
אַתֶּם אֹמְרִים נִתְּנָה בְיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל ת
בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדָּבֶר: לו הִנְנִי כ
מְקַבְּצָם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר
הִדַּחְתִּים שָׁם בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וּבְקֶצֶף ד
גָּדוֹל וְהֲשִׁבֹתִים אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה כ׳ מ״ע
וְהוֹשַׁבְתִּים לָבֶטַח: לח וְהָיוּ לִי לְעָם ק׳ נכפ״ל וכל
וְאָנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: לט וְנָתַתִּי יחקאל דכו׳
לָהֶם לֵב אֶחָד וְדֶרֶךְ אֶחָד לְיִרְאָה במ״ק

(כח) ויעלון . כמ״ש ואת כל הבית הגדול שרף באש כי היו מקטרים על הבתים הגדולים והגגותים על גגותיהם : (ל) מנעוריהם . מימי נעוריהם ומה ימי המדבר כמו שפירשנו : כי היו בני ישראל . כי סם פתנו להכעיסני תחלה ואחר כך בני יהודה וטעם לך לשמת הדבר כמו לך עצמי וכבני אתם לך לשקר במריבי והדומים לכם : (לא) למן היום אשר בנו אותה . כי ימיי שלמה שבנה את העיר ובנית התלו לזכות בנפות ומשלמה עברו לעובדים אחרים למן היום שסוף סיפה על לפי ועל תמתי כלומר סופה קיימת על לפי ועל תמתי כי בשבי היא להסירה והסכימני לפי עד היום הזה ולא פחות עוד . ובדברי היום שכתוב בנית גבא שלמה לת בת פרעה : (לב) ונביאיהם . כנביאים שלמה שהם נביאי שקר : (לג) ולמד לותם . מ״ו נביאי כתמת : (לד) ויטמו שקוציהם . לתת ומנחה : (לה) אשר לא ציותים . ג׳ מקומות ביניהם מעט והענין אחד הראשון כתב ג׳ גזי נזדך אשר לא ציותים ולא עלתה על לבי . והשני כתב וקניתם בקנוק אשר לא ציותי ולא דברתי ולא עלתה על לבי . השלישי כזו שפרשה אשר לא ציותים ולא עלתה על לבי לעשות התועבה הזאת : למען החטיא את יהודה . מגיונו סיפרנו בשרשים גזי נזדך , אחמי בחסרון הא״ך מ״ך בשבע וכן אשר אשר אחמי את יעקב לא ידעתי הלך הלך לא כתיב אשר אשר מסר לא ידעתי מ״ך בשבע : (לו) ועתה לכן כה אמר ס׳ . שרשה זו עתידה ומנותקת כי כה אמר ס׳ , ופרשה זו לזמן שתשוב גלות בבל לבניהם שהם ומה שזכר שהר ושבלם והגגו מ חלק יהודה כשלחן כמו שכתוב בשר . מכיא רוח בכם וחייתם . סותת את קברותיכם . לוקח את עץ יוסף . לקח את בני ישראל . כתת בית לשם ה׳ : על העיר ״ל וס׳ בהיותם באלים . רק עץ אשר תדע . והיה בבקר בוהה . ועתה אסף את יתר . ויהי כשמע את הרבר הזה . וישלח שמה סוסים ורכב . וישלח אשר על הבית ואשר על העיר . ויבא נבוכרנצר . ותבקע העיר וכל אנשי המלחמה . ועברו גוים רכוש . ובאו הכשדים . ושבו הכשדים . וגם איש היה מתנבא . ותבקע העיר וכל ויראיהו . ויאמר אל האיש לבוש . ויואל בן זכרי תקיד עליהם . וכל וגגותי רכוש׳ בס״א אל העיר וכו׳ וגגותי אל העיד הזאת להושיעה קדמא דסלכים : אותה ״ב מ״ל בקריאה וס׳ בסדר בלק וב׳ מגהון בסיפרא וס׳ למן היום אשר בנו אותה . ה׳ יוצר אותה להכיעה : ואיש יהודה וי׳ דסמיכי וס׳ שלשים אלף . דבקי במלכם . חמש מאות אלף . ועתה יושב ירושלם . נמע שעשעיו . ואיש יהודה ויושב ירושלם : והושבתים ב׳ א׳ ס״ל וא׳ חסר וס׳ והושבתים בארץ . אל הסקום

תולדות אהרן על לתי . נדה ע עקדה שער ג

מצודת ציון

(יח) : וכנ׳ . הגה לתה : (כט) והציתו . מל׳ בקצרה : (לא) כי על לפי . מגה על לפי : (לב) ותיה . ענינו נדול ותשוב וכן כלה ימים לתה (תהלים ג כו) : (לד) שקוציהם . מלשון שקץ והשעבה : ונקוה

(לח) למן היום לשר כי׳ לותה . ביום שהוסד הבית נשא שלמה לת בת פרעה : (לג) ילמד לותם . לשון שפול תפרנסים נלמד : (לה) כמי מקנסים . נרחמים מכי׳ זשר כדתתים שם נתני

מצודת דוד

סוף הנותן לת העיר בזאת ביד הכשדים ולא יקחוה נכח אומם : (כט) ונתו . אל תוך העיר : ואת הבתים וכו׳ . אף לותם יציתו נתם . והסיטו . שסר הגנות : למען הכעיסני . ריל יודעים היו שעון שהם ממש אינל עשו למען הכעיסני : (ל) אך עומים הרע וכו׳ . ריל אמת שלקחתיו לי לעם ולא עשו הפוב נגיכי כי עשו אך את הרע : אך עומים . לא יתכלו אלו במעשה ידיהם אך מכעיסים לותי שהם : (לא) כי על אפי וכו׳ . כלומר הנה נכעטי מעליהם היו לרוויים ממון רב לסיר לת העיר מעל פני בשנותי אלא היא לשון סיר על אפי ועל חמתי להסלה על כי סיר הזאת היתה לי למן היום לשר נגו וכו׳ ולוה מקרא מסורס : (לב) על כל רעת . מוסב למקרא אל מעלה לומר שהיה על אפי להסיר נעטר כל רעת בני ישראל וכו׳ ולכן לא הסכרה היה על מזמן רב כי הסכרה היה על אפי : וגניאיהם . הם נביאי השקר : ולוים יהודה . כל נזדל וחצוב ניהודה : (לג) ויפנו אלי עורף . פוכף לתת נמשל מבן אדם לרשהו כשאיט רוצה לשמוע דנרו מספר עניו לפוני : ולמד לותם . כמו כי אני מלמד לותם . כגניאים ואני מכיאים ומלמד לותם נזריזות רב וכ״ז לוים שומעים לקבל מוסר לייבר דרכם : (לד) וישימו . ומו הפסילים נבית אשר נקרא שמי עליו להקרא בית ס׳ : למטמו . למען טמא לת הבית : (לה) במות הבעל . במות עשויות לעבודת הבעל לשר עמדו בגיא בן הנם : להעביר . להעביר שם בשם : למען . כן שם הבעודות כוכבים : לשר לא ציותים . לפיכו לא ציותים להקריב בניס ובנות : ולא עלתה על לבי . לשמול דבר כזאת : לעשות וכו׳ . מוסב על להעביר לומר להעביר לת בניהם למשות שהוסבה הזאת למען הלטיאם לבניהם לותי ולא נעטר שהשבו שים תועלת בזה : (לו) ועתה לכן כה אמר ס׳ . ריל לף כי על שנכרה שהלטיא לת ליראה לת

(לט) ונתתי להם . רלס לומר שלם לבם לטוב לבניהם לא שלא יהיו עוד מכוסכים וסוסחים על אתי הפעיטים ולא יפר מלהכת בדרך אחר לירלה לת

לֹא־יִפָּלֵא מִמֶּךָּ כָּל־דָּבָר׃ יח עֹשֶׂה חֶסֶד לָאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־ חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ יט גְּדֹל ג׳ ג׳ וחד תסר עֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְּקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת ל׳ לְאִישׁ כְּדַרְכָּיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו׃ כ אֲשֶׁר־שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאֶרֶץ נ׳ תס׳ כפ׳ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל ד׳. נ׳ וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה׃ כא וַתּוֹצֵא ה׳. ד׳ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים ג׳ ג׳ תס׳ וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֹזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא ו׳. כ׳ גָּדוֹל׃ כב וַתִּתֶּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ כג וַיָּבֹאוּ ו׳ תס׳ וַיִּרְשׁוּ אֹתָהּ וְלֹא־שָׁמְעוּ בְקוֹלֶךָ וּבְתוֹרָתְךָ לֹא־הָלָכוּ אֵת כֹּל־אֲשֶׁר ובתורתך צִוִּיתָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת לֹא עָשׂוּ וַתַּקְרֵא אֹתָם אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת׃ ז׳ תס׳ כפ׳ כד הִנֵּה הַסֹּלְלֹת בָּאוּ הָעִיר לְכִדְתָּהּ וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַחֶרֶב וְהָרָעָב וְהַדֶּבֶר וַאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ הָיָה וְהִנְּךָ רֹאֶה׃ כה וְאַתָּה אָמַרְתָּ אֵלַי אֲדֹנָי יְהוִה קְנֵה־לְךָ הַשָּׂדֶה בַּכֶּסֶף וְהָעֵד עֵדִים וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים׃ כו וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃ כז הִנֵּה אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר ז׳. י׳ הֲמִמֶּנִּי יִפָּלֵא כָּל־דָּבָר׃ כח לָכֵן כֹּה ג׳ תס׳ כפ׳ אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד הַכַּשְׂדִּים וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ׃ וּבִדְרָעֲךָ מְרָמָא לָא יִתְכְּפֵי מִן קֳדָמָךְ כָּל פִּתְגָם׃ יח עָבִיד טִיבוּ לַאֲלָפִי דָרִין וּמְשַׁלֵּם חוֹבֵי אֲבָהָתָא לְבָנַיָּא כְּרַ מְשַׁלְּמִין לְמֶחֱמֵי בְּתַרֵיהוֹן אֱלָהָא רַבָּא גִּבָּרָא יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃ יט דְּרַבְרִבִין מִקְטוֹהִי וְסַגִּיאִין עוֹבָדוֹהִי דִּי עֵינָךְ פְּתִיחָן עַל כָּל אוֹרְחָת בְּנֵי אֱנָשָׁא לְמִתַּן לֶאֱנָשׁ כְּאוֹרְחָתֵיהּ וּכְפֵרִי עוֹבָדוֹהִי׃ כ דְּשַׁוֵּיתָא אָתִין וּמוֹפְתִין בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַד יוֹמָא הָדֵין וּבְיִשְׂרָאֵל וּבִבְנֵי אֲנָשָׁא וְעַבַדְתָּא לָךְ שׁוּם כְּיוֹמָא הָדֵין׃ כא וְאַפֵּקְתָּא ת׳ עַמָּךְ ת׳ יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּאָתִין וּבְמוֹפְתִין וּבְיַד תַּקִּיפָא וּבְאֻדְרַע מְרָמָא וּבְחֵזְוָנָא רָבָּא׃ כב וְיַהֲבְתְּ לְהוֹן ת׳ אַרְעָא דְקַיֵּמְתָּא לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן אַרְעָא עַבְדָא חָלַב וּדְבָשׁ׃ כג וְעָלוּ וַאֲחַסִינוּ יָתָהּ וְלָא קַבִּילוּ לְמֵימְרָךְ וּבְאוֹרַיְתָךְ לָא הַלִּיכוּ יַת כֹּל דְּפַקֵּידְתָּא לְהוֹן לְמֶעְבַּד לָא עֲבָדוּ עַל כֵּן הַגְלֵיתָ יַת כָּל דְּבִישְׁתָּא הָדָא לְהוֹן׃ כד הָא מַתְלָתָא עָלוֹ עַל קִרְתָּא לְמִתְבְּשָׁהּ וְקִרְתָּא אִתְמְסָרַת בִּידָא דְכַסְדָּאֵי דְמֵיחִין קְרָבָא עֲלַהּ מִן קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְכַפְנָא וּמוֹתָנָא וּדְמַלֵּילְתָּא הֲוָה יְקָרְךָ נְכִי׃ כה וְאַתְּ אֲמַרְתְּ לִי יְיָ אֱלָהִים זְבוֹן לָךְ הַקְלָא בְּכַסְפָּא וְאַסְהֵיד סָהֲדִין וְקִרְתָּא אִתְמְסָרַת בִּידָא דְכַסְדָּאֵי׃ כו וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימָר׃ כז הָא אֲנָא יְיָ אֱלָהָא כָּל בִּשְׂרָא הֲמִן קֳדָמַי יִתְכְּסֵי כָּל פִּתְגָם׃ כח בְּכֵן כְּדֵין אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מְסַר יַת קִרְתָּא הָדָא בִּידָא דְכַסְדָּאֵי וּבִידָא נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל וְיִכְבְּשִׁנַּהּ׃

מצודת דוד

רנה : (יח) עושה חסד לאלפים. נאמר לדקת הגדיל עושה חסד לזרעו עד אלפים דורות : על חיק בניהם . משלם גמול פעון על קרב בניהם : מחריבם . רלה לומר כשהולכים מחריבים לאחת ממשפחות : (יט) גדול העצה . עלתו גדולה ותעוכה : ורב פעלילי . מעשיו מרובים כי כל אחד יתפון ישעה : על כל דרכי. להשגיח על כל דרכי בני אדם לתתן את לכל איש כפי דרכיו : וכפרי מעלליו . ריל שהגבר שמשך ממעשיו מה שלא היתה כוונתו עליו כי גם על זה יבוא במשפט : (כ) עד היום הזה . ריל שמכלים עד היום הזה : וביהראל ובאדם . מוסב על אחר שמת אותות ומופתים לומר שמת אותות ביהראל ובאחר בני אדם שהגיעו ריל בשעה אחת

מצודת ציון

דנה . שם דבר וכן לא תעשה כל מלאכה (שמות כ) : (יט) פעלילים . עיין מעשה כמו גם כמעלליו (משלי כ) : פקוחות . אחזותם כמו עקב כ׳ עיניך (ישעיה לז) : (כא) ובאזרוע . כתרגומו נוספת: (כב) זבת . מלשון זיבה ונזיפה: (כג) ובקלך . מלשון מקרא וכל פתגם כמקום ס״ת : (כד) הסוללות . תל העשר שמשכיבין מול העיר לעלות עליה לכתת על העיר כדמו שנאמר ויקו ויפקוד (דניאל יא)

עקב.ומשלם ג׳ וסי׳ בסו׳ ואתתנן : גדול נ׳ ב׳ ס״ל וא׳ חסר וסי׳ העצה וחכ . הכנסים ארך האכר . הכנסים ורב נוצה . קומא חסר : כל סיפרא ועד היום הזה כר סן ד׳ עד היום הזה וסי׳ נמסר כמלכים ב׳ סימן כ״א : וביהראל ג׳ דסמיכי בקריאה וסים׳ וביהראל ובאדם ותעשה לך שם . וביהראל יתפאר . וביהראל נחלתו : וירשו ד׳ חסר וסי׳ נמסר ביהושע ריש סימן י״ב : צויתה ג׳ ס״ל וסי׳ את כל אשר צויתה לעשות להם ולא עשו . אתו : צויתה פקדיך . אשר צויתה לא יבאו . וא׳ וצויתה אותו לעיניהם : הנה אני ז׳ וסי׳ קשרת על ארני . הנה אני ה׳ אלהי כל

(יח) ומשלם עון אבות אל חיק בניהם אחריהם . לשון הכתוב מחרי מכותיהם בדרך כתפה : הגדול הגבור . ולא אמר והגדול והגבור אמר פוגדי פלילים מרקדין בהיכלו לפי טרפותיו במסכת יומא : (כ) ובמדש . בשאר מקומות . ד״א אותות שהיו שקולין ליעבעל ולמצרים כילד ויהי פעבן ובחשך ויאר בלילה (שמות יד) אותו מזל שהיתה חשך למצרים יומם תוך ליעבעל מדבש : לעשה . בקריה אותם לשון מקרא : (כד) ופשר דבתם . לשון פליט היה ונפ : (כה) והעיר נתנה . ולמה לי עדה : (כז) המכני יפלא . וכי כשתידות עלומות ממני :

מצודת דוד

רנה : (יח) עושה חסד לאלפים. נאמר לדקת הגדיל עושה חסד לזרעו עד אלפים דורות : על חיק בניהם . משלם גמול פעון על קרב בניהם : מחריבם . רלה לומר כשהולכים מחריבים לאחת ממשפחות : (יט) גדול העצה . עלתו גדולה ותעוכה : ורב פעלילי . מעשיו מרובים כי כל אחד יתפון ישעה : על כל דרכי. להשגיח על כל דרכי בני אדם לתתן את לכל איש כפי דרכיו : וכפרי מעלליו . ריל שהגבר שמשך ממעשיו מה שלא היתה כוונתו עליו כי גם על זה יבוא במשפט : (כ) עד היום הזה . ריל שמכלים עד היום הזה : וביהראל ובאדם . מוסב על אחר שמת אותות ומופתים לומר שמת אותות ביהראל ובאחר בני אדם שהגיעו ריל בשעה אחת

מצודת ציון

דנה . שם דבר וכן לא תעשה כל מלאכה (שמות כ) : (יט) פעלילים . עיין מעשה כמו גם כמעלליו (משלי כ) : פקוחות . אחזותם כמו עקב כ׳ עיניך (ישעיה לז) : (כא) ובאזרוע . כתרגומו נוספת: (כב) זבת . מלשון זיבה ונזיפה: (כג) ובקלך . מלשון מקרא וכל פתגם כמקום ס״ת : (כד) הסוללות . תל העשר שמשכיבין מול העיר לעלות עליה לכתת על העיר כדמו שנאמר ויקו ויפקוד (דניאל יא)

תולדות אהרן נדול פעמה. עכו״ס יח עקידה שער ק׳ מקיים מ״ד ס״ת : כל בשר . עקידה שער סט: ממני יפלא. (מ״ק שב) :

כט וְיֶעֱלֹ֨ן כַּסְדָּאֵי דִּמְגִיחִין ע"י ולכ"ל ונגוחי דכו' במ"ק
קְרָבָא עַל קִרְתָּא הָדָא וְיִדְקְקוּן מיה כפ"ג
יַת קִרְתָּא הָדָא בְּנוּרָאוְיוֹקְדוּנָהּ
וְיָת בָּתַּיָּא דַּאסְיקוּ בּוּסְמִין עַל כ' ח' תס'.ל'
אֱנוּרִיהוֹן לְבַעְלָא וּנְסִיכוּ נִסְכִּין
לְטָעֳוָת פָּלְחֵי כּוּכְבַיָּא בְּדִיל
לְאַרְגָּזָאקָדָמַי: ל אֲרֵי הֲווֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה בְּרַם עָבְרִין
דְּבִישׁ קָדָמַי מִזְּעוּרֵיהוֹן אֲרֵי סימן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַם מַרְגִּזִין קָדָמַי ע' ככ"ד. ל' ומס'
בְּעוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן אֲמַר יְיָ:
יְהוֹדָה: לא כִּי עַל־אַפַּי וְעַל־חֲמָתִי לא אֲרֵי רוּגְזִי וְחֵימְתִי חֲל
בְּקִרְתָּא הָדָא קָמַן יוֹמָא דְּבָנוּ ז'
יָתָהּ וְעַד יוֹמָא הָדֵין לַאֲגָרְיוּתָהּ
מְקַבֵּיל מֵימָרִי: לב עַל כָּל ע' מ"ל ככ"ב יוקר לותי נסכיהם
בִּישׁוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה
דַּעֲבָדוּ קָדָמַי אֲנוּנָן מַלְכֵיהוֹן רַבְרְבָנֵיהוֹן וּכְהֵנֵיהוֹן
דִּשְׁקָרָא וְאֵנָשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי ל' ורדסמיכי
יְרוּשְׁלֶם: לג וְאַחֲזָרוּ בְּפוּלְחָנִי
קֳדָל וְלָא שְׁוִיאוּ דְּחַלְתִּי קֳבֵיל כ' נכסוק
אַפֵּיהוֹן וּשְׁלָחִית לְוָתְהוֹן יַת ע' תס' נכסלה
כָּל עַבְדֵי נְבִיָּא מַקְדִּים וּמְלֵיךְ
וְלֵית אִינוּן צָבִין לְקַבָּלָא אוּלְפָּן: לד וְשַׁוִיאוּ שִׁקּוּצֵיהוֹן בְּבֵיתָא
דְּאִתְקְרִי שְׁמִי עֲלוֹהִי
לְסָאָבוּתֵיהּ: לה וּבְנוֹ יַת בָּמַת
בְּעָלָא דִּי בְחֵילַת בַּר הִנֹּם
לְאַעְבָּרָא יַת בְּנֵיהוֹן וְיָת
בְּנָתְהוֹן לְמוֹלֶךְ דָּלָא פְקֵדִית
בְּאוֹרַיְתִי וְלָא רַעֲוָא קָדָמַי
לְמֶעְבַּד תּוֹעֲבָתָא הָדָא בְּדִיל
לְתַיְבָא יַת דְּבִית יְהוּדָה:
לו וּכְעַן בְּכֵן כְּדֵין אֲמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עַל קִרְתָּא
הָדָא דְאַתּוּן אָמְרִין אִתְמְסָרַת
בִּידָא דְמַלְכָּא דְבָבֶל בְּחַרְבָּא
וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא: לז הָא
אֲנָא מְכַנֵּשׁ יָתְהוֹן מִכָּל מְדִינָתָא
דְּאַגְלִיתִינוּן לְתַמָּן בִּרְגָזִי
וּבְחֵימְתִי וּבְתֻקּוֹף רַב
וַאֲתֵיבִינוּן לְאַתְרָא: הָדֵין
וְאַשְׁרִינוּן דָּחְצָן: לח וִיהוֹן
לִי קָדָמַי לְעַם וַאֲנָא אֶהֱוֵי לְהוֹן
לֵאלָהּ: לט וְאֶתֵּן לְהוֹן חַד וְאוֹרַח חַד דְּמִדְחַל קָדָמַי כָּל

כט וּבָאוּ הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים עַל־
קָרְבָא עַל קַרְתָּא הָדָא וְיַדְלִקוּן
יַת קַרְתָּא הָדָא בְּנוּרָאוְיוֹקְדוּנָהּ
וְיָת בָּתַּיָּא דַּאסְיקוּ בּוּסְמִין עַל כ' ח' תס'.ל'
אֱנוּרִיהוֹן לְבַעְלָא וּנְסִיכוּ נִסְכִּין
לְטָעֳוָת פָּלְחֵי כּוּכְבַיָּא בְּדִיל
לְאַרְגָּזָאקָדָמַי: ל אֲרֵי הֲווֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה בְּרַם עָבְרִין
דְּבִישׁ קָדָמַי מִזְּעוּרֵיהוֹן אֲרֵי סימן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַם מַרְגִּזִין קָדָמַי ע' ככ"ד. ל' ומס'
בְּעוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן אֲמַר יְיָ:
יְהוֹדָה: לא כִּי עַל־אַפַּי וְעַל־חֲמָתִי חַל
בְּקִרְתָּא הָדָא לְמִן יוֹמָא דְּבָנוּ ז'
יָתָהּ וְעַד יוֹמָא הָדֵין לַאֲגָרְיוּתָהּ
מְקַבֵּיל מֵימָרִי: לב עַל כָּל ע' מ"ל ככ"ב יוקר לותי נסכיהם
בִּישׁוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה
דַּעֲבָדוּ קָדָמַי אִינוּן מַלְכֵיהוֹן רַבְרְבָנֵיהוֹן וּכְהֵנֵיהוֹן
דִּשְׁקָרָא וְאֵנָשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי ל' ורדסמיכי
יְרוּשְׁלֶם: לג וְאַחֲזָרוּ בְּפוּלְחָנִי
קֳדָל וְלָא שְׁוִיאוּ דְּחַלְתִּי קֳבֵיל כ' נכסוק
אַפֵּיהוֹן וּשְׁלָחִית לְוָתְהוֹן יַת ע' תס' נכסלה
כָּל עַבְדֵי נְבִיָּא מַקְדִּים וּמְלֵיךְ
וְלֵית אִינוּן צָבִין לְקַבָּלָא אוּלְפָּן: לד וְשַׁוִיאוּ שִׁקּוּצֵיהוֹן בְּבֵיתָא
דְּאִתְקְרִי שְׁמִי עֲלוֹהִי
לְסָאָבוּתֵיהּ: לה וּבְנוֹ יַת בָּמַת
בְּעָלָא דִּי בְחֵילַת בַּר הִנֹּם
לְאַעְבָּרָא יַת בְּנֵיהוֹן וְיָת
בְּנָתְהוֹן לְמוֹלֶךְ דָּלָא פְקֵדִית
בְּאוֹרַיְתִי וְלָא רַעֲוָא קָדָמַי
לְמֶעְבַּד תּוֹעֲבָתָא הָדָא בְּדִיל
לְתַיְבָא יַת דְּבִית יְהוּדָה:
לו וּכְעַן בְּכֵן כְּדֵין אֲמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עַל קַרְתָּא
הָדָא דְאַתּוּן אָמְרִין אִתְמְסָרַת
בִּידָא דְמַלְכָּא דְבָבֶל בְּחַרְבָּא
וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא: לז הָא
אֲנָא מְכַנֵּשׁ יָתְהוֹן מִכָּל מְדִינָתָא
דְּאַגְלִיתִינוּן לְתַמָּן בִּרְגָזִי
וּבְחֵימְתִי וּבְתֻקּוֹף רַב
וַאֲתֵיבִינוּן לְאַתְרָא: הָדֵין
וְאַשְׁרִינוּן דָּחְצָן: לח וִיהוֹן
לִי קָדָמַי לְעַם וַאֲנָא אֶהֱוֵי לְהוֹן
לֵאלָהּ: לט וְאֶתֵּן לְהוֹן חַד וְאוֹרַח חַד דְּמִדְחַל קָדָמַי כָּל

(כט) ויעלון כסדאי דמגיחין. כמ"ש ואת כל הבית סגרו בלחם כי היו מקטרים על הבתים הגדולים והבנוסים על גגותיהם: (ל) מנעוריהם. מימי נעוריהם וכמ"ש ימי קדם כמדבר כמו שפירשנו כי היו בני ישראל. כי כם תתנו להכעיסני תתלה ואתכן כך בני יהודה ועשה לך לתמת הדבר כמו לך עשתי ובשבי אתכם לך לבקר ממרתי ושדומים לזה: (לא) למן היום הבר בנו אותם. כי ביומי שלמה בנוה את העיר ובנית המלוא וגשו שלמה עבדו לאלהים תמידים למן היום ההוא ואילך היתה על פני ועל תמתי כלומר היתה קיימת על פני ועל תמתי כי בחפי היה להסירה והתרכתי לפני עד היום הזה ולא תתיצב עוד. ובדרש היום שסובד בניה בבל שלמה לא בנה פרעה: (לב) ונביאיהם. הנביאים שלפני שלמה נמלאו שקר: (לג) ולמד לותם. ע"י נביאי שלמה: (לד) וביומו שקוציהם. לותה ומגפה: (לה) אשר לא צויתים. כג' מקומות כיוצאים מזה ובענין אחד כתלמוד כפ' גז מקל אשר לא צויתים ולא עלתה על לבי. ובכאן כפ' וקניתי בקנין אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי. בשלשתן כזה שפירש אשר לא צויתים ולא עלתה על לבי לעשות התועבה הזאת: למען החטיא את יהודה. עניינו פירשנו בפרשת גזי מקל, פתחי בפתרון אחל"ף למ"ד בפעל וקן אשר פתחי לת יפתחאל למ"ד כלך דלך לא כרו תפר תל"ף למ"ד בפעל: (לו) ועתה לכן כה אמר ס'. שרשה זו עתידה ומבוארת כי כה אמר ס', ופרשה זו לזמן שחשוב גלות בבל בלבעים שנה ומה שזכר כפר ובשפלה והנגב כי תלך יהודה כשלשתן כמו שכתוב בישר. מביא רוח בכם וחייתם. פותח את קברותיכם. לוקח את עין יוסף. לקח את בנו ישראל. בנה בית לשם ה': על העיר ע"י וס' בהיותם כאבים. רק עץ אשר הדע. והיה בבקר כורח. ועתה אסף את יתר. ויהי בשמע את הדבר הזה. וישלח שמה סוסים ורכב. וישלח אשר על הבית ואשר על העיר. ויבא נבוזרדן. ותבקע העיר וכל אנשי דמלחמה. ועברו גוים רבים. ובאו הכשדים. וישבו הכשדים. וגם איש היה מתנבא. ותבקע העיר וכל דיר מיה. ויאמר אל האיש לבוש. ויואל בן זברי מקוד עליהם. וכל ונגותי רבות בס"א אל העיר וכי. וגנותי אל העיר הזאת להושיעה קדמא דמלכים: אותה י"ב מ"ל בקריאה וס' בסדר בלק וב' מנחון בספרא וסי' למן היום אשר בנו אותה. ה' יוצר אותה להבינה: ואיש יהודה ו' דסמיכי וס' שלשים אלף. דבקי במלכים. חמש מאות אלף. ועתה יושב ירושלם. נסע שעשיעו. ואיש יהודה ויושב ירושלם: והושבתים ב' א' מ"ל וא' חסר וס' והושבתים מארץ. אל המקום

ת לדות אהרן על פני. נדפ ע עקדם שער נ

מצודת ציון

(יז): והנך. כנס לתוכ: (כט) ובאיזו ענין כלקוח: קטרו. מל' הקטרה: (לא) כי על פני. מלא על פני: (לב) ומגפ. עניינו נדול ותכוב וכן כלא תיש לתפ (שמואל ב כו): (לד) שקוציהם. מלשון קוץ והוצעה: ונקנ

מצודת דוד

כוח המוטן את העיר להלחם כיד הכשדים ולא יקבוה בכח זרועם: (כט) ובאו. אל תוך העיר: ואת הבתים וכו'. לפי תוכם יציתו בהם הבתים וכו': (ל) כי בני ישראל וכו'. רוצה לומר שלא היו עושים הרע למען הכעיסני אלא שהיו עושים הרע לעצמם: (לא) כי על אפי וחמתי. לפי שראו שלא נתקיימה בהם הנבואה שנבאתי להם שיחזרו לארצם כי עשו הפך מה שנצטוו: (לב) ועל כל רעת. מוסב למקרא של מעלה לומר שהיה על אפי להסירה בעבור כל רעת בני ישראל וכו' ולכן לא הסירה היה על מזמן רב כי בהסירה היה על ידי: וגיאיהם. הם גדולי הקהל: ואנשי יהודה. כל גדול וחשוב ביהודה: (לג) ויפנו אלי עורף. טוכף. אחז במשל מבן אדם שהפנה לאחיו כתפו ולא פניו כלומר שלא רצו לשמוע דברו מפחד שלא יכלימוהו: (לד) וישימו. שמו הפסילים בבית אשר נקרא שמי עליו להקריבו שם כי: למענו. למען שמי את הבית: (לה) במות הבעל. במות עבודות לעבוד הבעל אשר עמדו בגיא בן הנום: להעביר. כי"ל להעביר בהם באש: למולך. כן שם העבודה כוכבים: אשר לא צויתים. לפי שהיו עושים הרע בעיני ולא עלתה על לבי. לשמול דבר כזאת: לעשות וכו'. מוסב על להעביר לומר להעביר את בניהם לעשות התועבה הזאת למען החטיאם להכעיס אותי ולא בעבור שחשבו שיש תועלת בזה: (לו) ועתה לכן כה אמר ס'. כי"ל אף כי על שנגזרה הפלחה

למעלה ינלו מן העיר ומפיהם מעל פני תולם הוחיל והעיר היא שלי ממולם לכן כה אמר ס' על העיר הזאת אבעבור שחרב וברעב ובדבר נתנה ביד מלך בבל להיות שלו לתלוחין עד עולם: (לז) הנני מקבצם. רוצה לומר לא כן יהיה כי הנני מקבץ את ישראל מכל הארצות וכו' ואשיב אותם אל המקום הזה וישבו בה בבטח כמוה: (לח) והיו לי לעם. רוצה לומר לעם לסיות לכם לאלהים ולא יהיו עוד מסופקים ופוסקים על שתי הסעיפים ולא יפנו מלכתי בדרך אחד ליראה את

מִמְגְּדֵל חֲנַנְאֵל עַד־שַׁעַר הַפִּנָּה׃
לח וְיָצָא עוֹד קָוֶה הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ עַל־ פ׳ ק׳.
גִּבְעַת גָּרֵב וְנָסַב גֹּעָתָה׃ לט וְכָל־ ל״ח נסמ׳
הָעֵמֶק הַפְּגָרִים ו וְהַדֶּשֶׁן וְכָל־ ו׳ חס׳
הַשָּׂרְמוֹת עַד־נַחַל קִדְרוֹן עַד־פִּנַּת
שַׁעַר הַסּוּסִים מִזְרָחָה קֹדֶשׁ לַיהוָה
לֹא־יִנָּתֵשׁ וְלֹא־יֵהָרֵס עוֹד לְעוֹלָם׃

לב א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־ ר׳ נסמ׳
יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית נסמ״ק
לְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הִיא הַשָּׁנָה שנת ק׳
שְׁמֹנֶה־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לִנְבוּכַדְרֶאצַּר׃
ב וְאָז חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל צָרִים עַל־ ר׳
יְרוּשָׁלִַם וְיִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא הָיָה כָלוּא כ׳ מע׳
בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה אֲשֶׁר בֵּית־מֶלֶךְ
יְהוּדָה׃ ג אֲשֶׁר כְּלָאוֹ צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־ ר׳
יְהוּדָה לֵאמֹר מַדּוּעַ אַתָּה נִבָּא
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־
הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ׃
ד וְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא יִמָּלֵט כ׳. י״ג
מִיַּד הַכַּשְׂדִּים כִּי־הִנָּתֹן יִנָּתֵן בְּיַד כ׳
מֶלֶךְ־בָּבֶל וְדִבֶּר־פִּיו עִם־פִּיהוּ וְעֵינָיו
אֶת־עֵינָיו תִּרְאֶינָה׃ ה וּבָבֶל יוֹלֵךְ עיינין ק׳
אֶת־צִדְקִיָּהוּ וְשָׁם יִהְיֶה עַד־פָּקְדִי כ׳ חד מפ׳
אֹתוֹ נְאֻם־יְהוָה כִּי תִלָּחֲמוּ אֶת־
הַכַּשְׂדִּים לֹא תַצְלִיחוּ׃ ו וַיֹּאמֶר ר׳
יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא י״ג חס׳
אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי
אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה קמץ
לִקְנוֹת׃ ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־ ג׳, ג׳ חס׳
דֹּדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה ו׳ מ״ע
וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָּא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־ י״ז מ״ע
בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר ו בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי

חֲזָיָא אִסְתְּנָא לְמִזְבַּן׃ ח וַאֲתָא לְוָתִי חֲנַמְאֵל בַּר אֲחָבִי בְּפִתְגָמָא דַּיְ לְדַרְתַּ בֵּית אֲסִירַיָּא וַאֲמַר לִי זְבוֹן בְּעַן יָת חַקְלִי דִּבַעֲנָתוֹת דִּבְאַרְעָא שִׁבְטָא בִּנְיָמִין אֲרֵי לָךְ חֲנָיָא

מִמִּגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד שַׁעַר פִּנָּתָא׃
לח וְתִפֵּק עוֹד קַוָּא מִדָּתָא לְנֶגְדֵּהּ עַל פ׳ ק׳.
גִּבְעַת גָּרֵב וְנָסַב גְּעָתָה׃ לט וְכָל־ ל״ח נסמ׳
עֵמְקָא דְּפִגְרַיָּא ו וְתַרְבָּצָא וְכָל־ ו׳ חס׳
תַּרְעֵי מֵי נַחֲלָא דְקִדְרוֹן עַד־פִּנַּת
תַּרְעָא דְּסוּסַיָּא מַדְנְחָא קֻדְשָׁא לַיְיָ
לָא־יִתְעֲקַר וְלָא יִתְהֲרֵס עוֹד לְעָלְמִין׃
לב א פִּתְגָמָא דִּי הֲוָה מִן־קֳדָם יְיָ בִּשְׁתָא ר׳
דִּי הֲוָה עַל־יִרְמְיָהוּ נְבִיָּא לְמֵימַר׃ ב אֲרֵי חֵילָא דְּמַלְכָּא דְּבָבֶל מְצָרִין עַל ר׳
יְרוּשְׁלֶם וְיִרְמְיָהוּ נְבִיָּא הֲוָה כְּלִיא כ׳ מע׳
בְּדָרַת בֵּית אֲסִירַיָּא דִּי
בְּבֵית מַלְכָּא דִּבְיְהוּדָה׃ ג דְּאַסְגְּרֵיהּ צִדְקִיָּה ר׳
מַלְכָּא דִּבְיְהוּדָה לְמֵימַר עַל מָה כ׳. י״ג
לְמֵימַר מְדַיֵּן אַתְּ מִתְנַבְּיָא כ׳
לְמֵימַר דְּהָכֵן אֲמַר יְיָ הָאֲנָא עיינין ק׳
מְסַר יָת קַרְתָּא הָדָא בִּידָא ל״ח נסמ׳
מַלְכָּא דְּבָבֶל וְיִתְבְּשִׁנַּהּ׃ ד וְצִדְקִיָּה מַלְכָּא דִּבְיְהוּדָה ר׳
לָא יִשְׁתֵּיזִיב מִידָא כ׳ חד מפ׳
דְּכַסְדָּאֵי אֲרֵי אִתְמְסָרָא יִתְמְסַר
בִּידָא דְּמַלְכָּא דְּבָבֶל וִימַלֵּיל
פּוּמֵיהּ עִם פּוּמֵיהּ וְעֵינוֹהִי יָת י״ג חס׳
עֵינוֹהִי יֶחֱזָיָן׃ ה וּלְבָבֶל יוֹבִיל
יָת צִדְקִיָּהוּ וְתַמָּן יְהֵי עַד דֶּיְיעֹל יָת
דּוּכְרָנֵיהּ קֳדָמַי אֲמַר יְיָ אֶלָּא קמץ
תְּנִיחִין קְרַב עִם כַּסְדָּאֵי לָא
תַּצְלָחוּן׃ ו וַאֲמַר יִרְמְיָה הֲוָה ג׳, ג׳ חס׳
פִּתְגָם נְבוּאָה מִן־קֳדָמַיְ עָמִי ו׳ מ״ע
לְמֵימָר׃ ז הָא חֲנַמְאֵל בַּר שַׁלֻּם י״ז מ״ע
אֲחָבוּךְ אָתֵי לְוָתָךְ לְמֵימָר זְבוֹן
לָךְ דִּילִי חַקְלִי דִּבַעֲנָתוֹת אֲרֵי לָךְ

ידעו: השרטות חד מן ד׳ מלים כתיב ר״ש וקרינן דל״ת וסימן עמיהוד ואבשלום ברח וילך. וארוסים בעת החיא השיב דצין. השרטות וכל עפק הסגרים. גדל חטה נשא ענש: ואז ר׳ בקריאה וס׳ ואז יקרב לעשתו והיה באורח ואז ירצו את עונם. כי אז תצליח את דרכך ואז תשביל. ואז חיל מלך בבל: עינו ח׳ חסר יו״ד בתרא בקריאה וס׳ העינו החלו בחות. ולא בחר כמנו. דברת אבשלום. ועברת העברה. ויקח ויעל. ועינו את עינו תראינה. יראו עינו בידו. קורץ בעינו

תולדות אהרן ה:ס תנמחל. עקידה שער פח:

מצודת דוד

כן לא לחמם ביטבאל בעבאל פסעם: (ז) ובנחלה המיר ריל יהוכלים מתרחב ממה שהיתה קודם לכן מגדל חנאל עד שער הפנה וחזו כהוחב מלפון לדרום: (לח) ויצא עוד. לבה לומר עוד כל כהוחב בהוא יצא עוד קו סמדה למדוד מבעו עד נבעת גרב ויסבב נוסחתה ובם שמות מקומות: (לט) וכל העמק הפגרים. גם יסבב העמק שנאלו עם פגרי מתים שנהרג: ודשן. מקום שפך הדשן שהיה שמוץ לעיר: וכל השדמות. מקום השדות: עד נחל קדרון. שעומד מבעבר מזה: עד וכו'. עד זוית שער אבר שהוסים בעיה בו שעומד מבעבר מזה בהוחב בהוספה בלפי שמרת: קדש לה'. כל בהוחב ושאוכך בזה יהיה קדש לה' בקדש בקדושת בעיר: לא ינתש. מזה ולעולם לא יעקר ולא יהרס עד שולם כי לא יבבשה

מוד שמוע: לב (א) שמונה עשרה. כי נבוכדנצר מלך בבל ניהויקים והוא מלך י״ח שנים הרי ח׳ שנים ויכויכין בנו מלך ג׳ חדשים וי׳ ימים ואחריו מלך בבקיה הם בן עם עשרים לבבקיה היה י״ח לנבוכדנצר: (ב) צרים. היו צרים על יהוכלים כי בעי לבבקיה לרוו עליה וכבשוה בי״ח לבבקיה כמ״ש בעניין: היה כלוא. היה אסור בחצר בית המסוכרים: אשר בית המלך. (ג) לאמר. כי אמר לו מדוע אתה נבא לאמר וכו' ובעבור זה כלאו: (ד) ודבר פיו. זה היה בשדבר אתו משפטים כמ״ש וידבר אתו משפטים (לקמן לט): (ה) עד פקדי אותו. ושם ימיתה שהוא שקודת כל חי: כי תלחמו. אם תלחמו לא תצליחו וכאלו אמר לכן קבלו עליכם שעבוד שדברים נאסור במעט וסבת כליאת ירמיה חזר לומר שוב היה דבר ה׳ אלי: (ז) דודך. אחר הוא על שלום

אָמַר יְיָ וְאָנָוֹר עִם דְּבֵית
יִשְׂרָאֵל וְעִם דְּבֵית יְהוּדָה׃ ע׳ ר׳ פנסיסר׳
בְּרִית חֲדָשָׁה׃ לא לֹא כַבְּרִית אֲשֶׁר
כָּרַתִּי אֶת־אֲבוֹתָם בְּיוֹם הֶחֱזִיקִי ג׳
בְיָדָם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר־
הֵמָּה הֵפֵרוּ אֶת־־בְּרִיתִי וְאָנֹכִי
בָּעַלְתִּי בָם נְאֻם־יְהוָה׃ לב כִּי זֹאת ד׳
הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרֹת אֶת־בֵּית
יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם־
יְהוָה נָתַתִּי אֶת־תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל־
לִבָּם אֶכְתְּבֶנָּה וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים
וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃ לג וְלֹא ו׳
וְאִינוּן יְהוֹן קֳדָמַי לְעַם׃
לג וְלֹא־ יֵילְפוּן עוֹד גְּבַר יָת
חַבְרֵיהּ וּגְבַר יָת אֲחוּהִי
לְמֵימַר דְּעוּ אֶת־יְהוָה כִּי כוּלְּהוֹן יְדָעוּ ז׳ מ״ג ׳׳
אוֹתִי לְמִקְטַנָּם וְעַד־גְּדוֹלָם נְאֻם־
יְיָ אֲרֵי כוּדְהוֹן יֵילְפוּן לְמִבַּע
יְהוָה כִּי אֶסְלַח לַעֲוֹנָם וּלְחַטָּאתָם ח׳
רַבְּהוֹן אֲמַר יְיָ אֲרֵי אֶשְׁבּוֹק ט׳ ח״מ כמעט
לְחוֹבֵיהוֹן וְחֵטָאֵיהוֹן לָא כפיסקא
יִדְכְּרוּן עוֹד׃ לד כֹּה ׀ אָמַר יְיָ ל׳ חסר
נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקֹּת יָרֵחַ
וְכוֹכָבִים לְאוֹר לַיְלָה רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ י׳
גַּלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ לה אִם־ כ״ף כפיסקא
יָמֹשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם־ יא׳ ׳׳
יְהוָה גַּם זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת
גּוֹי לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים׃ לו כֹּה ׀ אָמַר ח״מ כמעט
יְהוָה אִם־יִמָּדְדוּ שָׁמַיִם מִלְמָעְלָה כפיסקא
וְיֶחְקְרוּ מוֹסְדֵי־אֶרֶץ לְמָטָּה גַּם־אֲנִי יב׳ ׳׳
אֶמְאַס בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל־כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־יְהוָה׃
לז כֹּה ׀ אָמַר יְיָ אִם־ יִמָּדְדוּ שָׁמַיִם ׳׳׳ מִלְמָעְלָה יג׳ באיים ק׳
וְיֶחְקְרוּ מוֹסְדֵי־אֶרֶץ לְמָטָּה גַּם־אֲנִי ולא כתיב ׳׳׳
אֶמְאַס בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל־כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־יְהוָה׃
לח הִנֵּה יָמִים ׳׳׳ נְאֻם־־יְהוָה וְנִבְנְתָה הָעִיר לַיהוָה

אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה׃

אֲשֶׁר הֵפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי וְאָנֹכִי
בָּעַלְתִּי בָם נְאֻם־יְהוָה׃ לב כִּי זֹאת
הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרֹת אֶת־בֵּית
יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם־
יְהוָה נָתַתִּי אֶת־תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל־
לִבָּם אֶכְתְּבֶנָּה וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים
וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃ לג וְלֹא
עוֹד אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־אָחִיו
לֵאמֹר דְּעוּ אֶת־יְהוָה כִּי כוּלָּם יֵדְעוּ
אוֹתִי לְמִקְטַנָּם וְעַד־גְּדוֹלָם נְאֻם־
יְהוָה כִּי אֶסְלַח לַעֲוֹנָם וּלְחַטָּאתָם
לֹא אֶזְכָּר־עוֹד׃ לד כֹּה אָמַר יְהוָה
נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקֹּת יָרֵחַ
וְכוֹכָבִים לְאוֹר לַיְלָה רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ
גַּלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ לה אִם־
יָמֹשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם־
יְהוָה גַּם זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת
גּוֹי לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים׃ לו כֹּה אָמַר
יְהוָה אִם־יִמָּדְדוּ שָׁמַיִם מִלְמָעְלָה
וְיֶחְקְרוּ מוֹסְדֵי־אֶרֶץ לְמָטָּה גַּם־אֲנִי
אֶמְאַס בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל־כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־יְהוָה׃
לז כֹּה אָמַר יְיָ אִם־ יִמָּדְדוּ שָׁמַיִם מִלְמָעְלָה
וְיֶחְקְרוּ מוֹסְדֵי־אֶרֶץ לְמָטָּה גַּם־אֲנִי
אֶמְאַס בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל־כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־יְהוָה׃
לח הִנֵּה יָמִים ׳׳׳ נְאֻם־־יְהוָה וְנִבְנְתָה הָעִיר לַיהוָה

מצודת ציון

סנהדרין (קכ״ה י) ור״ל שהלא סנהדרין לכתוב כתן : (לא) כחויקי . פיין לחויק : ספרו . עיין ניסוך : בעלתי עיין תחזן כמו אם בעלו עמו (שמות כב) : (לד) הוקת . עיין דבר קבוע : רוגע . עיין בקיעה כמו עורי רגע (חיוב ו) : (לה) ימושו . עיין כבכם כמו לא ימיש עמוד ענן (שמות יג) : יבצעו . עיין ניסוך : (ו) מובדי . מלשון יסוד ושוא מבלו בדור כתרגומו : על כל . כעבור פל : (ז) ספר . ספנס . ספר כשומר נוצות : קו

מצודת דוד

בלעתיך לא יתבבר עליכם כי״ב כ״ך לשמות עבירות ממוכות, ושילמוו כבניס גס המה בכס עד שיעברו גס בעון מניכס : (ל) בניית מדבר ר״ל עיין כבריית יהיה חדם מס שלא היה מתן : (לא) לא כבריית . לא יהיה כמו הבריית אשר כרתי עס אבותם וכו' : תפר ברית . כבריית בהוה בסדר כס : ואנכי . אבל אנכי לא כפרתי בי סייתי נכס לאלוק להושיעם מכף המוביל : (לב) תאחי ימיס הבס . מהר שיבואו מן הגולה : נתתי עבר במקס עתיד ר״ל אתן תורתי אתכס בקרבס ולכתוב אותה : ועל לבס אכתבנה . ר״ל לא אשכח מלבס כאלו היתה חקוקה בלבי : והייתי וכו' ומתה וכו' . ר״ל כאשר במושבס לא תוסר הבריה בהיות כי אני אהיה להס לאלוהים ולכניסה ותהיה לי לעס להפתין בי ולשמור מלותי : (לג) ולא ילמדו . לא יצטרכו עוד ללמד איש את רעהו ולאחז לאמר דעו את ה' כי כולס מעצמס ידעו אותי מן הקטנים עד הגדולים : כי אסלח וכו' . בכל יהיו אלו בן סבוריס ומעוקס מעון ולכן כולס ישיגו ההשגה הטוב שה' יסלח לעונותיהס ולא יזכור עוד חטאתיהס : (לד) ולא ילמדו . לא יצטרכו עוד ללמד איש את רעהו ולאחז לאמר דעו את ה' כי כולס מעצמס ידעו אותי מן הקטנים עד הגדולים : כי אסלח וכו' . בכל יהיו אלו בן סבוריס ומעוקס מעון ולכן כולס ישיגו ההשגה הטוב שה' יסלח לעונותיהס ולא יזכור עוד חטאתיהס : (לה) נותן שמש . הנותן אות השמש לאור יומס לפקוד בכל יום ולהאיר לבריות : רוגע הים . הבוקע הים לפני כני ישראל בעלותס ממלרים : ויהמו גליו . הלא לומר עס כי גליו הין הומיס בקול גדול וחין שותקים וחולכים על״ז בקולו ולא הלכו בגליס כדרכס : (לה) אס ימושו החוקים . אס חוקות הטבע והיכס יכולו מלפני לבל יחיר כי אס בזמנו הקבוע לו אז גס זרע ישראל יבטלו וכו' וכ״ל כמו שהחוקים ההלה לא ימושו ן זרע ישראל לא יבטלו : מהיות גוי לפני . לבלי היות לפני גוי ר״ל עס מיומד : כל הימים . ר״ל כל הימים ישבתו וכו' כמו החוקים ההלה כלומר כמו שהס לא ימושו ן וכו' : (לו) אס ימדו . אס יהיה אפשר נמדד גובה השמים מלר כוח ממעל ואס יהיה אפשר לחקר במדידה שומק יסוד הארץ מלר היה מלמעה לה גס אני לחמאס בל זרע ישראל בעבור כל המעשים אשר עשו ר״ל כמו שלא אמאס בזרע ישראל בעבור כל מעשיהס הרעים אשר עשו לי אלא אסלח להס ואשוב להיטיב להס : (לז) אס ימדדו . אס יהיה אפשר לחקור ולמלוא יסוד הארץ מלרו ולהכיר עומקה אז גס אני לא אמאס בזרע ישראל בעבור כל מעשיהס הרעים אשר עשו אלא אסלח להס ואשוב להיטיב להס : (לח) הנה ימים . הנה יבוא הזמן שיבנה ירושלים לה׳ מבלי שתחרב עוד : מגדל חננאל . הוא מגדל שבפינה הלפונית של ירושלים : שער הפנה . הוא שער שבפינה הלפונית של ירושלים : (לט) קו המדה . הוא חבל המדה שמודדין בו : גבעת גרב . הוא הר שהיה שם : (מ) גיא הפגרים . הוא גיא בן הנס שהיו שם הרוגים הרבה בימי יאשיהו : ושדה הדשן . הוא שדה שהיו מדשין שם את הדשן שהיו מוליכין משם אל המזבח : עד פנת שער הסוסים . הוא שער שבפינה הלפונית של ירושלים : קדש לה׳ . הוא הר הבית : לא ינתש . לא יחרב עוד : ולא יתץ . לא יהרסו עוד :

שקדתי : (לא) ס׳ ר״פ בסיפרא וב־ נמסר לעיל בסיפרא סי׳ י׳ ; הפרו ר׳ וסי׳ כי עברו תורתי. אשר המה הפרו את בריתי . שבו על עונות אבתם . את לעשות לה׳ הפרו : יגיעו ״ב וסי׳ למען יגיעו ורתיכם . ולא יגיעו כי את אשת יגבעם . יצרי בסל כלם למען ידעו ממורח שמש . לא ילמדו עוד איש את רעהו , ואמנא אתם בסתנתם . באו ימי הפקדה. כל תפלה כל תחנה דר״ה . ואהה תשמע מן השמים בתרא דר״ח . שיתה ה׳ מורה להם . למען ידעו דור אחרון . ויאמרו צייטו לא

תולדות אהרן נתן בסמ׳ פקדה בסבר ״ת :

אֶל־עָרֵיךְ אֵפֶה׃ כא עַד־מָתַי תִּתְמַקָּמִין הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה כִּי־בָרָא יְהוָה חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ נְקֵבָה תְסוֹבֵב גָּבֶר׃ כב כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יֹאמְרוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרָיו בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתָם יְבָרֶכְךָ יְהוָה נְוֵה־צֶדֶק הַר הַקֹּדֶשׁ׃ כג וְיָשְׁבוּ בָהּ יְהוּדָה וְכָל־עָרָיו יַחְדָּו אִכָּרִים וְנָסְעוּ בָּעֵדֶר׃ כד כִּי הִרְוֵיתִי נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וְכָל־נֶפֶשׁ דָּאֲבָה מָלֵאתִי׃ כה עַל־זֹאת הֵקִיצֹתִי וָאֵרֶא וְשִׁנָתִי עָרְבָה לִי׃ כו הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְזָרַעְתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה׃ כז וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁקַדְתִּי עֲלֵיהֶם לִנְתוֹשׁ וְלִנְתֹץ וְלַהֲרוֹס וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרֵעַ כֵּן אָשְׁקֹד עֲלֵיהֶם לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ נְאֻם־יְהוָה׃ כח בַּיָּמִים הָהֵמָּה לֹא־יֹאמְרוּ עוֹד אָבוֹת אָכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהֶינָה׃ כט כִּי אִם־אִישׁ בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת כָּל־הָאָדָם הָאֹכֵל הַבֹּסֶר תִּקְהֶינָה שִׁנָּיו׃ ל הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְכָרַתִּי וְאַבָּא חָמָן וּבְנָיָא לָקַן׃ בּ אֶלְחָנָן אֲנַשׁ בְּחוֹבֵיהּ יְמוּת כָּל אֱנַשׁ דְּיֵחֲטֵי הוּא יְמוּת׃ ג פְּנִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל וּתְתוּבוּן לְקָרָנָךְ אִילָן׃ ד עַד אֵימָתַי אַתְּ מִתְחַסְּנָא לְמַתַּב בְּנִשְׁתָּא דְסַגִּיאִין תִּיוּבְתָּהָא אֲרֵי הָא גְּבַר׃ ה בְּהֵ אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת יֵי בָּרָא חַדְתָּא בְּאַרְעָא וַעֲמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל יִתְנַהוֹן לְאוֹרַיְתָא׃ ו כֹּה פִּרְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עוֹד וְיִכְּלוּן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן בְּאַרְעָא דְיְהוּדָה וּבְקִרְוֹהִי כַּד אֲתֵיב יַת שְׁבוּתְהוֹן יְבָרְכִנָּךְ יְיָ מְדוֹר קוּשְׁטָא טוּרָא קַדִּישָׁא׃ ז וְיִתְּבוּן בָּהּ דְּבֵית יְהוּדָה וְכָל עַמְמַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ ח אֲרֵי אֲנָא מֵימְרִי יְיָ דְּאֶפְרוֹק יַת עַמִּי מִבֵּית מַדְבְּרָא דְּמִצְרַיִם וְיִתְנַהוֹן לִי לְעַמָּא וַאֲנָא אֶהֱוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ בִּקְשׁוֹט וּבְחֵירוּ׃ ט הָכֵין אֲמַר יְיָ אִתְגְּלִיאוּ לְבֵית יַעֲקֹב עַמָּא וְיִתְנַהוֹן וְיִשְׁתַּבְּחוּן בְּרֵישׁ עַמְמַיָּא אַשְׁמִיעוּ אוֹדָאָה וְשַׁבְּחוּ וְאִמְרוּ גְּלִי יְיָ יַת עַמֵּהּ אִשְׁרָא דְּיִשְׂרָאֵל׃ י הָא אֲנָא מֵיתִי יָת בְּנֵי גָלוּתָא מִבֵּית מַדְבְּרָא דְּמִצְרַיִם וְיִתְנַהוֹן וְיִשְׁתַּבְּחוּן בְּרֵישׁ עַמְמַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ יא אֲרֵי גְּלִי קֳדָמַי דְּכַד מְטָא זִמְנָא דְּיִשְׂרָאֵל לְמִתַּב בְּנִשְׁתָּא וְלִמְבְּעֵי רַחֲמִין וְלִתְבָּעָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ יב וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ יג וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ יד וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ טו וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ טז וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ יז וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ יח וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ יט וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ כ וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ כא וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ כב וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ כג וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ כד וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ כה וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ כו וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ כז וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ כח וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ כט וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ ל וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃ לא וְיִתְנַהוֹן מִתְּנַבְּיָא וְכָהֲנַיָּא וְיִתְנַהוֹן כְּעִירִין וְיִתְבוּן בְּמַתְבְּוָתְהוֹן וְיִתְנַהוֹן כְּנִשְׁתָּא חֲדָתָא וְיִתְקַיְּמוּן קֳדָמַי לְעָלַם׃

מצודת דוד

מצודת ציון

טו כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי
וְעֵינַיִךְ מִדִּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר
לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ
אוֹיֵב׃ טז וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם־
יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם׃ יז שָׁמוֹעַ
שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי
וָאִוָּסֵר כְּעֵגֶל לֹא לֻמָּד הֲשִׁבֵנִי
וְאָשׁוּבָה כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי׃ יח כִּי־
אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי
סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בֹּשְׁתִּי וְגַם־נִכְלַמְתִּי
כִּי נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי׃ יט הֲבֵן יַקִּיר
לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשֻׁעִים כִּי־
מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־
כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־
יְהוָה׃ כ הַצִּיבִי לָךְ צִיֻּנִים שִׂמִי לָךְ
תַּמְרוּרִים שִׁתִי לִבֵּךְ לַמְסִלָּה דֶּרֶךְ
הָלָכְתִּי שׁוּבִי בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל שֻׁבִי

טו כִּדְנַן אֲמַר יְיָ מְנַעִי קָלֵיךְ
מִלְמִבְכֵּי וְעֵינַיִךְ מִלְשַׁגְרָא
דִמְעַן אֲרֵי אִית אֲגַר לְעוֹבָדֵי
אֲבָהָתִךְ צַדִּיקַיָא אֲמַר יְיָ
וִיתוּבוּן מֵאֲרַע בַּעֲלֵי
דְבָבֵיהוֹן׃ טז וְאִית סְבוּר
לְסוֹפִיךְ אֲמַר יְיָ וִיתוּבוּן בְּנַיָא
לִתְחוּמְהוֹן׃ יז שְׁמִיעַ וּגְלֵי
קֳדָמַי בֵּית יִשְׂרָאֵל דִּבְכַן
וּמִתְאַנְחִין עַל דְּאִטַּלְטָלוּ
אָמְרִין אַיְתֵיתָא עֲלָן יְסוּרִין
וְלָא אֲלֵיפְנָא כְּעֵגַל דְּלָא מַלִּיף
נִיר כְּדוּ אָתֵיבְנָא לְפוּלְחָנָךְ
וּנְתֵיב אֲרֵי אַתְּ יְיָ אֱלָהָנָא׃
יח אֲרֵי כַּד אֲנַחְנָא תָּיְבִין
לְאוֹרַיְתָא מִתְנַחֵם עֲלָנָא וּכְדוּ
דְּאִתְגְּלֵי לָנָא טַפַּחְנָא עַל
יַרְכָנָא בְּהֵיתְנָא וְאַף
אִתְכְּנַעְנָא אֲרֵי קַבֵּילְנָא
חִסוּדֵי חוֹבָנָא דְמִלְקַדְמִין׃
יט הַכְּבַר חֲבִיב קֳדָמַי יִשְׂרָאֵל
הֲלָא רָבֵי רְחִים הוּא אֲרֵי
בְּזִמַן דְּמַשְׁוֵי פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתִי עַל לִבֵּיהּ לְמֶעְבַּדְהוֹן מִדְּכַר דְּכִירְנָא לְאוֹטָבָא לֵיהּ
עוֹד עַל כֵּן אִתְגּוֹלָלוּ רַחֲמֵי עֲלֵיהוֹן רַחֲמָא אֲרַחֵים עֲלֵיהוֹן אֲמַר יְיָ׃ כ כְּנִשְׁתָּא
דְּיִשְׂרָאֵל אַדְכַּרִי לִיךְ עוֹבָדֵי אֲבָהָתִיךְ תַּקְנַיָא שְׁפוֹכִי תַחֲנוּנִין בְּמָרַר שַׁוַאי
לִבִּיךְ אִסְתַּכָּלִי בְּעוֹבָדִין דַּעֲבַדְתְּ אִם תַּקְנִין דְּבֵן גְלֵית לְאוֹרַח רְחִיקָא כְּדוּ תּוּבוּ

ו"ח בטעם בסיפרא · ב' · ל' · ב' · ל' · ו' ר"פ · ל' · ל' · ל' · ב' חסר · ג' מלרע · ל' · ל' : ג' · ל' רפי · ג' · ב' חסר · ב' · ל' · ל' וחסר · ל' חסר · ג' ב' חסר · הלכת ק' · ל' חסר

תולדות אהרן הבן יקיר. מגלה לא עקרים מ"ג פל"ו : הציבי לך. ערוכין נד.

רשי

יפה למדת סנגוריא יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמסרת סימנך לאחותך · (יז) מתנודד. קימפליינ"ט בלעז לשון מי ינוד לך (לעיל יט). יסרתני · ביסורין אתה הקב"ה · כעגל לא לומד. פושאנויילוני"ן בלעז לשון מלמד הבקר (שופטים ג) הייה בתחלה לכך הגלתי לך : (יח) נחמתי. אני מתחרט על העבותי : הודעי. שהתבוננתי בעצמי שמעלתי הפריגו"יי בלעז : חרפת נעורי. שיכולים אייבי לחרפני על תאלת נעורי : (יט) הבן יקיר לי אפרים. הן דברי שכינה כלומר היא מתנודד ואני לבי נהפך עלי לרחם במה בני יקירי הוא כמו שאין לו אלא בן אחד שהוא עושה לו כל רצונו : שעשועים. אינבניימני"י בלעז : מדי דברי בו · בכל עת שאני מדבר בו ומדרש ויקרא רבה די דבורי שהיתי בו שלימדתיו תורתי לרחם עליו : (כ) הציבי לך ציונים · סימנים בדרכי הבותך הטובים : תמרורים. תמרים קטנים נטועים לסימן בדרך ופשט של מקרא עשי סימנים לדעת הדרך שהלכת בה מהרה ישראל לבבל שתחזירי באותו הדרך כלומר כי ודאי תשובי משם : דרך הלכת · הלכתי כתיב וכל מקום שהלכתי הלכתי אני עמך ויונתן תרגם שימי לך תמרורים התפלל במרר נפשך (ומנחם פירש תמרורין ענין מוצל וכן פירש ותמרות עשן (יואל ג) סה"א

בריש סיפרא סי' ג' : ויש ו' ר"פ וסי' גמסר בסדר בהעלתך : שובי ג' מלרע וסי' כי אחרי שובי נחמתי ואחרי · שובי נפשי למנוחיכי · ער שובי בשלום דר"ה : בשתי ג' בקריאה וסי' וגם נכלמתי כי נשאתי . אלהי בשתי ונכלמתי להרים ; בשתי לשאול מן המלך : שיתי ג' בקריאה ב' חסר ומלעיל וא' מלרע וסי' למען שתי אתתי אלה , שיתי כליל צלך . שתי לבך למסלה דרך הלכתי · מצוי'

רדק

אמר על דרך משל על שמרת. השבטים שהלכו אפרים ווכר האם לכלם והיא רחל כאילו בוכה על דרך משל על בניה : כי איננו . פי' פעם וזכר אלו ואמר עליהם איננו לפי שלא שבו עוד משגלו כמו ששבו יהודה ובנימין מגלות ראשון מבבל ועשרת השבטים לא שבו עוד ולא נודע מקומם היום לפיכך אמר כי איננו ופי' ברמה בגבעה רמז לשמיע הקול למרחוק ויש דרש למה רחל לפי שהלכו האבות והאמהות לפייס את הקב"ה על שהעמיד מנשה צלם בהיכל ולא נתפייס נכנסה רחל ואמר' לפניו רבונו של עולם רחמי מי מרובין רחמיך או רחמי בשר ודם הוי אומר רחמיך מרובין והלא אני הכנסתי צרתי לביתי שכל העבודה שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי ושהכאתי ליכנס לחופה הכניסו אחותי ולא די ששתקתי אלא שמסרתי לה סימני אף אתה אם הכניסו בני צרתך לביתך שתוק להם אמר לה יפה למדת סניגוריא על בני יש שכר בפעולתך לצדקתך שמסרת סימניך לאחותך ועוד יש דרש כי דרך קבר רחל סוליכם בגולה על כן אמר רחל מבכה על בניה ודרשו זה על פסוק והקבר בדרך אפרת ואמרו מה ראה יעקב אבינו לקבור את רחל בדרך אפרת אלא שצפה יעקב אבינו ברוח הקדש שהגליות עתידות לעבור דרך שם לפיכך קברה שם כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים הדא הוא דכתיב קול ברמה נשמע וגו' וי"ת הפסוק כן כדנן אמר ה' קלא ברום עלמא וגו' כבעמוד : בכי תמרורים שבוכה במרירות לב על דרך אמרר בבכי ובכה אליך במר נפש : רחל מבכה · יבוא הפעל מפעל הדגוש לרוב הבכי : (טו) כה אמר ה' . לפעלתך · לפעלת בניך שסבלו הגלות במה שהיו ולא שכחו את שמי ולא עברו על בריתי ויונתן תרגם אגרי אית אגרא לעובדי אבהתך לדיקיא : (טז) ויש תקוה לאחריתך . לאחרית בניך · (יז) שמוע : מתנודד · בוכה ונוסה פלאניר"א בלע"ז ואומר לי : יסרתני · יסרתני זה כמה שנים בגלות והנני נוסר ולא אדע עוד : כעגל לא למד · שלא למדו אותו למשוך בעול ולא למד עד שמכין אותו ומרגילין אותו עד שילמוד כך אני סבלתי יסוריך ולמדתי לשוב אליך והנני שב אליך : השיבני. כלומר קבלני בתשובה : (יח) כי אחרי שובי נחמתי . אחרי ששבתי אליך נחמתי ממעשי הרעים כי בעל תשובה אין תשובתו שלמה אם לא יהיה תוהא ונחם על הראשונות וכן הוא אומר מי יודע ישוב ונחם : ואחרי הודעי ספקתי על ירך · אחר שנודעתי בעצמי ונשבתי מעשים רעים שעשיתי והכרתי כי רעות גדולות עשיתי ספקתי על ירך כמצטער ומתאבל ובשתי בעצמי למעשים שעשיתי : וגם נכלמתי · הכלימה יותר מהבושה לפיכך אמר וגם וכן בבו וגם נכלמו : . כי נשאתי חרפת נעורי : בזכרתי כי מה שנשאתי וסבלתי חרפת נעורי היא כלומר ממעשים הרעים שעשיתי בימי הנעורים שהיו לי לחרפה ולקלס ופי' נעורי כימים הקדמונים ונקראו הימים הקדמונים נעורים בדרך משלה כמו שימי הנעורים קודמים לימי הבחרות וימי הזקונים וכן חסד נעוריך כמו שפירש וכת"י חסודי חובנא דמלקדמין : (יט) הבן יקיר · מה זה שאני זוכר אותו תמיד כאילו הוא בן יקר לי שלא חטא לי מעולם : אם ילד שעשועים · כאב שמשתעשע עם בנו כהביב לו ; מדי דברי בו · בכל עת שאדבר בו אזכרנו עוד באהבתי הקדומה לו וכן והיה מדי עברו יקח אתכם ענינם בכל עת ; על כן המו מעי · על כן שאזכרנו באהבה הקדומה המו מעי לו כרחתי אותו נגלום : רחם ארחמנו · והוציאנו מהגלות ופי' דברי בו לעבדי הנביאים וי"ת הכבר חביב קדמי וגו' כבעמוד : (כ) הציבי לך ציונים · אמר כנגד כנסת ישראל בצאתו הדור בהתגלי הציבי לך ציונים כמו גלי אבנים או אבן מצבת להכיר הדרך ר"ל אע"פ שתגלי לא אבדה התקוה כי עוד תשובי אל עריך אלה : שימי לך תמרורים · כפל ענין במלות שונות כי תמרורים כמו ציונים כי הוא לשון גובה כמו ויתמרמר אליו ר"ל גלים גבוהים ; שיתי לבך · ואם לא תגיהי ביתי לבך שתזכרי הדרך שהלכת בה נגלות כי כאותה הדרך תשובי וכל זה דרך משל לנחמה וי"ת כנישתא דישראל אדכרי ליך עובדי אבהתיך

מצודת דוד

הנה בשמי מרום נשמע קול והוא יללת בכי מר : רחל מבכה . הקול ההוא של רחל אמנו אשר מבכה על בניה : מאנה · ממאנת לקבל תנחומין כי אין שום נחמה שאבניה כי כולם גלו : (טו) ועיניך : מנעי עיניך מדמעה : כי יש שכר לפעולתך · אמרז"ל בשעה שהעמיד מנשה דמות בהיכל נכנסה רחל לפני המקום ואמרה שלא רחמיך מרובים מרחמי בשר ודם ואני הלא הכנסתי צרתי בתוך ביתי כי בעלמי מסרתי הסימנים ביד לאה אחותי ואף אתה אם בניך הכניסו צרתך בביתך מחול להם ואמר לה המקום הנה עתה תקבל שכר על פעולתך שמסרת הסימנים ובגמול זה ישובו בניך מארץ אויב . או ר"ל לפעולת בניך שעם קושי גלות בבל לא כחשו בה' ועשו מצותיו ובגמול זה ישובו מארץ אויב : (טז) ויש תקוה · יש לך מקוה לאחרית טוב לבניך כי בגמול זה ישובו בניך לגבולם וכפל הדבר במלות שונות : (יז) שמוע שמעתי · הוא מאמר המקום שמעתי אשר מלכות אפרים הנה הוא מתנודד בראש כדרך המצטער ומקונן ואומר הנה יסרתני ביסורין לגלות אזי נוסרתי והנה קבלתי המוסר כעגל הזה אשר לא הורגל למשוך בעול והאסר ברגליהם יחזור ויסתך כן אני כמוהו : השיבני · אתה תעורר לבי לשוב אליך וכן אעשה ואשוב אליך : כי אתה ה' אלהי · אם כן מהראוי לשוב אליך : (יח) כי אחרי שובי ; אחרי ששבתי מדרכי הרעים אני תוהא ומתחרט על העונות שעשיתי . ואחרי הודעי . אחרי שהתבוננתי בעצמי שלא עשיתי הטוב ספקתי כיד על הירך כדרך אדם המתחרט : כי נשאתי חרפת נעורי · ר"ל כאשר חטאתי עתה היו מזכירים עלי חרפת העונות שעשיתי מאז כי כן הדרך כשיתמיד האדם ללכת בדרך רשע כשאדם רואהו עובר עבירה יאמר עליו הנה זה רשע מנערותו : (יט) הבן יקיר · זהו מאמר המקום שאמר וכי אפרים הוא לי לבן יקיר וכי הוא לי לילד נחמד שאביו משתעשע עמו אשר מתי . שאני מדבר בו לא אפסוק מיד כי אם אזכרנו עוד זמן רב כדרך האב המדבר בבנו החביב לו שלא יפסיק מלזכרו עד זמן רב כי יתענג בזכרון שמו : על כן . הואיל ואני זוכר בו זמן מרובה לכן המו מעי לו וארחם עליו : (כ) הציבי · אתה ישראל בעת תלכי בגולה הציבי לך ציונים על הדרך למען תכיר את הדרך לשוב דרך בה והוא ענין מצבה והפלגה : שימי : נפשי לך הרבה אילני תומר להכיר הדרך וכפל הדבר במלות שונות : שתי לבך

מצודת ציון

מנשון מרירות : מאנה · מלשון מיאון : (יז) מתנודד · מל' הנדה והנעה : לומד · ענין ההרגל כמו פרא למוד מדבר (לעיל ב) : (יח) נחמתי · ענין הפוך מהמחשבה ותרטה : ספקתי · ענין הכאה כמו ויספוק את כפיו (במדבר כד) : ירך · לד הגוף : נשאתי · מל' משא וסבל : (יט) יקיר · מלשון יקר וחשוב : שעשועים · ענין התעסקות לשמוח וכן ושעשע יונק (ישעיה יא) : מדי · מתי וכן מדי עברו (שם כח) : עוד · הוא ענין רבוי כמו ויבך על צואריו עוד (בראשית מו) : המו · מל' המייה והוא ענין ענין הכמרת רחמים וחמלה וכן המון מעיך (ישעיה סג) : (כ) הציבי · ענין העמדה : ציונים : ענין סימן ואות כמו ובנה אצלו ציון (יחזקאל לט) : תמרורים · אילני תומר : שתי

ט ויי"ת אף אית מרכות יומיא וגו' כעמד : (ו) כי כה אמר ס' רמו ליעקב שמחו ז' זה יאמר על תחלת הגאולה נבא קול בכורם וכול קדמיו כאיש אמר כי כה אמר כי ליעקב רמו שמחו סימנו בשמחה וכמוהו המוקדם מלאוחר מקום שם קבר כמו מקום קבר שם כל רבים עמים וכדומים לכם שתבינו בספר מבלי בהלך בדקדוק ממנו : ושמעו ברקש בגוים • כתרגומו ודומו כריש גלי לעיני כל עממיא : בשמיעו • בכבורה והלו לת כ' • ו'אמרו פוסבא כ' • כמו שהשמיעתו הכבורה כן עשה וסובא לת ואני תשבח כדבריכם ותניא תחבש מכל המקומות הפר נדחתם שם ושל זה אמר : (ז) הנני מביא אותם מארץ צפון • כי רוב הגלות בצפון : מיכאני ארץ • ארץ בקצה מבואל ומהו אחד מי' שבט קמלין בוקף וכפטוך: כס עור ופסח • כל כך יבאו בהמה מאפילו פעור ופסח סיהיו שם ופסחה ויולדת יחד ואמרו ז"ל סי' ואמר כל כך תוכילה בחתי דרך יער עד שיולדו בלבד ממעם עור ופסח ופרה ויולדת ולא יכשלו בהליכתם : (ח) בבכי יבאו . יש בכי של שמחה כמו ויבך יעקב לרחל ויתן קולו ויבך • ויבך על צוארו עוד ובדומים לכם כן הוא זה מרוב שמחה מיבאו לארצם יבאו בכי כמה בניס גלו משמה : ובתחנונים תוליכם • ענין תמלא ורחמים כמו מלו גם אני לא יחנני ויחנני לבלתי היות להם תחנה מאת ה' לגלותם ובדומים לכם ענין תמלא ורחמים וי"ת כמנהיגון כך הוין בכון וגו' כעמוד : אל נחלי מים : כמו על נחלי מים וכמו ויך את הצלעתי אל מלאו כמו על מלאו אל הכבשים לא יכלכל כמו על ובדומים לכם : ויתרגם בכורי סוף • וכך תבינם כי רוב יכולת אל וסם עשרת הבבשים היו במלכות אפרים תחנה בבתולים במלכות יהודה וחתר כך נקראו בבם אפרים ומאר בכמה מקומות יהודה ואפרים ומה שאמר בכורי סוף לפי שהיה בבכורה בבורי סוף על שם שהניח לו מי' הניח סוף על כן בבור בבכור לאביו וכן תאמר בני בכורי ישראל לענין תבה ותבבה ובתרגם יונתן ואפרים תניח סוף קדמי : (ט) שמעו . מזרה ישראל יקבלנו . מי שזרה אותו וכבלנו כן שתורות הוא יקבלו וידעו הגוים כי לא בכחם הגליהו אם לא בכלון הא אלא שהכיר על בניהם יוליאתו מרבותם ויביאתו לארצו וזהו שאמר אהבר כי כי פדה ס' וגו' : (יא) ובאו במרום ציון • ר"י בעל הטורים בעזר מקדש בציון : ונהרו אל טוב ס' . ענין מכוסה אל הטוב וכן ונהרו אליו כל הגוים : לדשנה להעלה ונלחם ופוא מקור ס"א שפעת בשתה כשלם לשכה לת ס' אלהיך : (יב) אז תשמח בתולה . ר"ל כל בתולה ובתולה וי"ת בכן יהיה כשיעשה הבירות כך בתיקונין מיגונם • סי"ד כיל נתה : (יג) ורויתי . בעשה מלרש בתי"ן זכר הבבשים לומר שתשוב עבודת בית המקדש במקומה ויבבעו הבן הקרבנות שיהיו מכל המקומות כמו שאמר הילי נציות ישרתוך יעלו לרצון על מזבחי : (יד) כה אמר ס' קול ברמה נשמע

שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל׃ הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם
מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ
בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו
קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה׃ ח בְּבֶכִי יָבֹאוּ
וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אוֹלִיכֵם אֶל־
נַחֲלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָהּ
כִּי־הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם
בְּכֹרִי הוּא׃ ט שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה
גּוֹיִם וְהַגִּידוּ בָאִיִּים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ
מְזָרֵה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה
עֶדְרוֹ׃ י כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב
וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ׃ יא וּבָאוּ
וְרָנְנוּ בִמְרוֹם־צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל־טוּב
יְהוָה עַל־דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר
וְעַל־בְּנֵי־צֹאן וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם
כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עוֹד׃
יב אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל
וּבְחוּרִים וְזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם
לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם׃
יג וְרִוִּיתִי נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דָּשֶׁן וְעַמִּי
אֶת־טוּבִי יִשְׂבְּעוּ נְאֻם־יְהוָה׃ יד כֹּה

מְדוֹנְתָהוֹן׃ יג וְאֶשְׂבַּע נַפְשׁ כַּהֲנַיָּא תַּפְנוּקִין וְעַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל יַת טוּבִי דִיהֲבִית לְהוֹן
יִשְׂבְּעוּן אֲמַר יְיָ׃ יד כְּדֵין אֲמַר יְיָ קָרָא בְרוּם עַלְמָא אִשְׁתְּמַע בֵּית יִשְׂרָאֵל דִּבְכָן
וּמִתְאַנְחָן בָּתַר יִרְמְיָה נְבִיָּא כַּד שְׁכַח יָתְהוֹן נְבוּזַרְאֲדָן רַב קְטוֹלַיָּא מִרְמָתָא אֲלָיָא
וּדְבָכָן בִּמְרַר יְרוּשְׁלֵם מְבַכְיָא עַל בְּנָהָא מְסָרְבָא לְאִתְנַחֲמָא עַל בְּנָהָא אֲרֵי גְלוּ

כדי שישמעו למרחוק . (ז) כה אמר ס' רמו ליעקב שמחו ז' זה יאמר על תחלת הגאולה נבא קול בכורם וכול קדמיו כאיש אמר כי כה אמר כי ליעקב רמו שמחו סימנו בשמחה וכמוהו המוקדם מלאוחר מקום שם קבר כמו מקום קבר שם כל רבים עמים וכדומים לכם שתבינו בספר מבלי בהלך בדקדוק ממנו : ושמעו ברקש בגוים • כתרגומו ודומו כריש גלי לעיני כל עממיא : בשמיעו • בכבורה והלו לת כ' • ו'אמרו פוסבא כ' • כמו שהשמיעתו הכבורה כן עשה וסובא לת ואני תשבח כדבריכם ותניא תחבש מכל המקומות הפר נדחתם שם ושל זה אמר : (ז) הנני מביא אותם מארץ צפון • כי רוב הגלות בצפון : מיכאני ארץ • ארץ בקצה מבואל ומהו אחד מי' שבט קמלין בוקף וכפטוך: כס עור ופסח • כל כך יבאו בהמה מאפילו פעור ופסח סיהיו שם ופסחה ויולדת יחד ואמרו ז"ל סי' ואמר כל כך תוכילה בחתי דרך יער עד שיולדו בלבד ממעם עור ופסח ופרה ויולדת ולא יכשלו בהליכתם : (ח) בבכי יבאו . יש בכי של שמחה כמו ויבך יעקב לרחל ויתן קולו ויבך • ויבך על צוארו עוד ובדומים לכם כן הוא זה מרוב שמחה מיבאו לארצם יבאו בכי כמה בניס גלו משמה : ובתחנונים תוליכם • ענין תמלא ורחמים כמו מלו גם אני לא יחנני ויחנני לבלתי היות להם תחנה מאת ה' לגלותם ובדומים לכם ענין תמלא ורחמים וי"ת כמנהיגון כך הוין בכון וגו' כעמוד : אל נחלי מים : כמו על נחלי מים וכמו ויך את הצלעתי אל מלאו כמו על מלאו אל הכבשים לא יכלכל כמו על ובדומים לכם : ויתרגם בכורי סוף • וכך תבינם כי רוב יכולת אל וסם עשרת הבבשים היו במלכות אפרים תחנה בבתולים במלכות יהודה וחתר כך נקראו בבם אפרים ומאר בכמה מקומות יהודה ואפרים ומה שאמר בכורי סוף לפי שהיה בבכורה בבורי סוף על שם שהניח לו מי' הניח סוף על כן בבור בבכור לאביו וכן תאמר בני בכורי ישראל לענין תבה ותבבה ובתרגם יונתן ואפרים תניח סוף קדמי : (ט) שמעו . מזרה ישראל יקבלנו . מי שזרה אותו וכבלנו כן שתורות הוא יקבלו וידעו הגוים כי לא בכחם הגליהו אם לא בכלון הא אלא שהכיר על בניהם יוליאתו מרבותם ויביאתו לארצו וזהו שאמר אהבר כי כי פדה ס' וגו' : (יא) ובאו במרום ציון • ר"י בעל הטורים בעזר מקדש בציון : ונהרו אל טוב ס' . ענין מכוסה אל הטוב וכן ונהרו אליו כל הגוים : לדשנה להעלה ונלחם ופוא מקור ס"א שפעת בשתה כשלם לשכה לת ס' אלהיך : (יב) אז תשמח בתולה . ר"ל כל בתולה ובתולה וי"ת בכן יהיה כשיעשה הבירות כך בתיקונין מיגונם • סי"ד כיל נתה : (יג) ורויתי . בעשה מלרש בתי"ן זכר הבבשים לומר שתשוב עבודת בית המקדש במקומה ויבבעו הבן הקרבנות שיהיו מכל המקומות כמו שאמר הילי נציות ישרתוך יעלו לרצון על מזבחי : (יד) כה אמר ס' קול ברמה נשמע

ואפרים ה' בקריאה וסי' ואפרים לא הוריש את יושבי בבכי יבאו ובתחנונים אובילם • כאשר ראיתי לצור תניינא דספוק • ועגה גאון ישראל בפניו • עגלה מלמדה יוכל מנשה ואפרים רכוות' : ונהרו ג' וסי' ונהרו אליו כל הגוים : והבדו ונהרו אליו עמים רמיכה . ונהרו אל טוב ה' על רגן . וא' מלעיל הביטו אליו ונהרו , כגן ו' בקריאה וסי' כגן ה' כארץ מצרים באכה . והשקית ברגלך • וערבתה כגן ה' ששון . והיית כגן רוה וכמוצא מים.והיתה נפשם כגן רוה. הארץ הלזו הנשפה . כגן ערן הארץ לפניו . בחורים ר' חסר ו' בקריאה בלישנא וסי' בשמואל ב' סימן ג': נשמע ו' קמץ וסי' נפסר לעיל

תולדות אהרן נס עור • סנהדרין לח : כרס ויולדת : שבת ל : מזרה ישראל • מקוים שפר יג : כתולה כמחול • ברכות נה (ברכות ע) : קול ברמה : ושפך ויקבץ

[יא] ורויתי • ענין שמיעה : דשן • ענין שומן : (יד) ברמה • בשמים פרמים : ובי

מצודת ציון

כמו שלחי רגש ונהלי (משלי נד) : (ו) מירכתי • מסוף : ופסח . תגר : (ח) תוביל : ענין הכאה כמו יוכל יי (שם יח) : אל נחלי מים • על נחלי מים : (ט) מזרה • ענין פזור כמו וזריתים לכל רוח (לקמן מט) : (יא) ונהרו • ימשכו בנהר וכן ונהרו אליו כל הגוים (ישעיה ב) : תירוש • כן יקרא ענבי היין : יצהר . טוב הממן : רוה • שפעה כמו ברוה תרוה התלם (תהלים סה) : לדשנה . ענין עפעף ולשון כמו ודשנו נפש (דברים יה): (יב) כמחול • ריקוד של שמחה : ענין יללה : תמרוריס . מלי

מצודת דוד

תבר הלוסים הסומדים בבכיה יקבלו בקול קומו ונעלה אל ציון אל ס' כי בכח בגאולה וחזקה בבכיה למקומה לציון : (ו) רמו ליעקב שמחה : סוף הפוף ס' תמר ליעקב רמו בקול שמחה : ונהלו . הממיעו קול גדול : בכחם הגוים • רמה לומר במקומות הגבוהות שבהלות הגוים להיות הקול נשמע למרחוק : הממיעו הללו וכו' • הממיעו קול והלו לת ס' ואמרו תהי ס' : כמה בוהעתם לת עמך וכו' : (ז) הנני מביא . כי הנני מביא אותם מארץ צפון שם הם בגלו לבבל : מיכאני ארץ . הם בני עשרת הבבשים שגלו למדתך בלקוח בהלך : בס . בהבאים יהיה שור ופסח וכו' כ"ל כולם יהיו עמו לת עמדר : קהל גדול • קבון גדול : (ח) בבכי יבואו • כ"ל ע"י תפוסה ותפלה תבאלם : אל נחלי מים • אל נחלי מים למען ימלאו לרוות בהמות : בדרך ישר . בדרך זה . בדרך שוה מבלי עקמימות למען לת יכשלו בה : לאב . לשמור בשמירה בתוקה בהקמת בנו : בכורי סוף . אפרים עלי בכורי סוף על שם שהניח לו מי' הניח סוף על כן בבור בבכור לאביו וכן תאמר בני בכורי ישראל לענין תבה ותבבה ובתרגם יונתן ואפרים תניח סוף קדמי : (ט) שמעו . מזרה ישראל יקבלנו . מי שזרה אותו וכבלנו כן שתורות הוא יקבלו וידעו הגוים כי לא בכחם הגליהו אם לא בכלון הא אלא שהכיר על בניהם יוליאתו מרבותם ויביאתו לארצו וזהו שאמר אהבר כי כי פדה ס' וגו' : (יא) ובאו במרום ציון • ר"י בעל הטורים בעזר מקדש בציון : ונהרו אל טוב ס' . ענין מכוסה אל הטוב וכן ונהרו אליו כל הגוים : לדשנה להעלה ונלחם ופוא מקור ס"א שפעת בשתה כשלם לשכה לת ס' אלהיך : (יב) אז תשמח בתולה . ר"ל כל בתולה ובתולה וי"ת בכן יהיה כשיעשה הבירות כך בתיקונין מיגונם • סי"ד כיל נתה : (יג) ורויתי . בעשה מלרש בתי"ן זכר הבבשים לומר שתשוב עבודת בית המקדש במקומה ויבבעו הבן הקרבנות שיהיו מכל המקומות כמו שאמר הילי נציות ישרתוך יעלו לרצון על מזבחי : (יד) כה אמר ס' קול בכמה נשמע

יסיו נגשים אלי : (כג) הנה סערת ה' • גם זו הפרשה עתידה והיא כתובה למעלה והנה אותה עוד לחוק הענין ויש ביניהם שנוי בקצת המלות כי למעלה והסער בוי"ו וכאן סער בלא וי"ו ולמעלה מתחולל וכאן מתגורר והענין אחד למעלה אף ה' וכאן חרון אף ה' למעלה תתבוננו בה בינה וכאן תתבוננו בה בלבד וכבר פירשנו למעלה מתגורר כענין מתחולל ענין חגיה ודירה וי"מ ענין אסיפה מתכנס : (א) כה אמר ה' מצא חן במדבר • ענין זה דבק לענין הגאולה שאמר למעלה אמר זה הטעם כבר מצא חן בעיני פעם אחרת כשהוצאתיו מגלות מצרים כי מצא חן בעיני והיו עם שרידי חרב שהיו המצריים מתנכלים עליהם להמיתם ולכלותם ואני הוצאתים מתוכם ומצאו חן בעיני במדבר שהולכתים במדבר ארבעים שנה וכלכלתים במן בלא יגיעה ובלא עמל : הלוך להרגיעו הלוך מקור במקום עבר כמו ילדה ועזוב כמו ועזבה כן הלוך ענינו כמו הלך כלומר הלא הלך לפניהם במדבר להמציא לו מרגוע כמו שאמר לתור להם מנוחה ואמר ישראל אחר להרגיעו לתוספת באור

כג הִנֵּה ׀ סַעֲרַת יְהוָה חֵמָה יָצְאָה
סַעַר מִתְגּוֹרֵר עַל רֹאשׁ רְשָׁעִים
יָחוּל׃ כד לֹא יָשׁוּב חֲרוֹן אַף־יְהוָה
עַד־עֲשֹׂתוֹ וְעַד־הֲקִימוֹ מְזִמּוֹת לִבּוֹ
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים תִּתְבּוֹנְנוּ בָהּ׃
כה בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה אֶהְיֶה
לֵאלֹהִים לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל
וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃
לא א כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן
בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ
לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל׃ ב מֵרָחוֹק יְהוָה
נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ
עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד׃ ג עוֹד אֶבְנֵךְ
וְנִבְנֵית בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעְדִּי
תֻפַּיִךְ וְיָצָאת בִּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים׃
ד עוֹד תִּטְּעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן
נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ׃ ה כִּי יֶשׁ־יוֹם
קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרָיִם קוּמוּ
וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ ו כִּי־
כֹה ׀ אָמַר יְהוָה רָנּוּ לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה
וְצַהֲלוּ בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ הַלְלוּ
וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֵת

כג הָא מְאֹפִיתָא מִן קֳדָם
יְיָ בִּרְגַז נְפָקָא וְעַלְעוֹל מִתְכְּנֵשׁ
עַל רֵישׁ רַשִׁיעִין יָחוּל׃ כד לָא
יְתוּב תְּקוֹף רוּגְזָא דַייָ עַד
דְיַעְבֵּד וְעַד דִיקִים מַחְשְׁבַת
רְעוּתֵיהּ בְּסוֹף יוֹמַיָא
תִּסְתַּכְּלוּן בָהּ׃ כה בְּעִדָנָא
הַהִיא אֲמַר יְיָ אֱהֵוֵי לֶאֱלָהָא
לְכָל זַרְעִיַת יִשְׂרָאֵל וְאִינוּן יְהוֹן
קֳדָמַי לְעַם׃ א כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
דִיהַב רַחֲמִין לְעַמָא דִנְפַק
מִמִצְרַיִם סְפוֹק צָרְכֵיהוֹן
בְּמַדְבְּרָא כַּד הֲווֹ מְעָרְקִין
מִן קֳדָם דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא
דַבַּר בְּמֵימְרֵיהּ לְאַשְׁרָאֵיהּ
בֵּית נְיָחָא יִשְׂרָאֵל׃ ב אֲמַרַיִת
יְרוּשְׁלֵם מִלְקַדְמִין יְיָ אִתְגְלֵי
עַל אֲבָהָתָנָא נְבִיָא אֲמַר לְהוֹן
הָא רַחֲמַת עָלְמָא רְחֵימַת
יָתְכוֹן עַל כֵּן דַבָּרִית יָתְכוֹן
בְּטַבְוָן׃ ג עוֹד אֲקִימִינָךְ
וְתִתְקַיְמִין כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל
עוֹד תִּתְקַנִין בְּתִקּוּנִין וְתִפְּקִין
בְּסִיעַת מְשַׁבְּחִין׃ ד עוֹד
תִּצְּבִין כַּרְמִין בְּטוּרֵי שֹׁמְרוֹן
צוּבְבוּ שְׁתִילִין וַאֲחִילוּ׃ ה אֲרֵי
אִית אֲרִיכוּת יוֹמַיָא וְסַגִי טוּבָא
דַעֲתִיד לְמֵיתֵי לְצַדִיקַיָא
דְנָטְרוּ אוֹרַיְתִי מִלְקַדְמִין
חוּקְקֵיהוֹן בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל דַהֲווֹ מְתַמְדִין לִשְׁנֵי נְחָמְתָא דְאָתְיָן דְאָמְרִין אֵימָתַי
נְקוּם וְנִסַק לְצִיוֹן וְנִתְחֲזֵי קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא׃ ו אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ שַׁבְּחוּ דְבֵית יַעֲקֹב
בְּחֶדְוָא וְדוּצוּ בְּרֵישׁ גְלֵי לְעֵינֵי כָּל עַמְמַיָא בַּשַׂרוּ שַׁבָּחוּ וְאֶמְרוּ פְּרִיק יְיָ יַת עַמֵיהּ יַת שְׁאָרָא דְיִשְׂרָאֵל׃

(כג) מתגורר : חונה ודר לי ארץ מגורי ודוגמתו והסער מתחולל (לעיל כג) האמור במקרא האחר הוא זה שהניהם לי חנייה : על ראש רשעים על ראש עכו"ם : (א) מצא חן. בעיני דור המדבר : שרידי חרב • מצרים והעמלקי והכנעני הלוך להרגיעו ישראל בהוליכם לנחול ארץ מרגועם • (ב) מרחוק . בזכות אבות . נראה לי . אני הנביא ואמר לי לאמר לכנסת ישראל אהבת עולם אהבתיך . (ג) עוד אבנך ונבנית . בנייניים שנים היו לך על ידי אדם לכך חרבו עוד אבנך אני בעצמי בנין שלישי ונבנית לעולם : תעדי . תתקשטי : (ד) וחללו • בשנה הרביעית יחללו את פריים לפדותו בכסף : (ה) נוצרים . צופים בראשי מגדלים גבוהים להבריז קול נשמע למרחוק ל"א נוצרים כמו נוצר חסד לאלפים (שמות ל"ד) לשון שמירה כלומר יש יום שיקראו להם בשמרו התורה ויאמרו קומו וכת"י ארי אית אריכות יומיא וסגיא טובא דעתיד למיתי לצדיקייא דנטרו אורייתי מלקדמין : (ו) וצהלו בראש הגוים . במגדלות גבוהים כדי

כי כבר זכר עם וידוע הוא כי אותו עם שמצא חן במדבר הוא ישראל וכת"י הפסוק כדנן אמר ה' דיהב רחמין לעמא וגו' כשעמוד: (ב) מרחוק ה' נראה לי • הפסוק חטק במענה והשובה אומרת כנסת ישראל בגלות למה שאמר הנה מצא חן במדבר אמר' היא אמת הוא זה כי מזמן רחוק ה' נראה לי אך עתה הסתיר פניו ממנו בגלות ענה אותה האל ואהבת עולם אהבתיך לא היתה אהבתי אליך לפי שעה אלא להיות האהבה לעולם : על כן משכתיך חסד • ר"ל על כן משכתי לי חסדי וראיתי לך בכבודי על הר סיני להיות אהבתי לך לעולם לא לזמן ואף על פי שמשכתיך בגלות זה כמה שנים עוד אבנך ונבנית וגו' : (ג) עוד אבנך • כי העדה המפוזרה כמו הבנין ההרוס שיתפזרו אבניו ועציו וכשיבנה יתקבצו : בתולת ישראל • כי עוד תהיה כבתולה שלא נבעלה ולא יבעלון אדונים זולתי: עוד תעדי תפיך • כלומר מרוב הטובה תגלי ותשמחי בתפים ובמחולות והתפים יהיו כעדי לך : (ד) עוד תטעי כרמים בהרי שמרון נטעו נטעים • וחללו • נטעו עבר במקום עתיד דרך העולם לנטוע הכרמים בהרים כי יהיה מהם היין משובח ובהיותם שוחדים בארצם מאויביהם היו יראים לצאת לכרמים כל שכן לנטעם כמו שאמר בחצים ובקשת יבא שמה ועתה כהיותם שיהיה להם שלום גדולה ויטעו כרמים להם ויחללו בשנה הרביעית כמשפטו פדיון פירות הכרמים ועושים אותן חולין ויהיו מותרין לזר לאכלן אחר החלול וזכר החלול לפי שהיא כשמחה ובשירים כמו שאמר קדש הלולים ובזמן הפחד לא יעשה אדם הלולים ומה שזכר שמרון לפי שהיו שם נפחד כאויב ימים רבים במצור ובמצוק : (ה) כי יש יום: יש יום שעתיד לבא שיקראו נוצרים והם הצופים שיהיו : עומדים שם לקרא ליושבי הכפרים לעלות לציון להודות לה' על רוב הטובה ויום פי' עת וזמן כמו ביום ההוא שרש ישי והדומין לו

בסדר ויגש : י"ו פסוקים אית בהון עד ועד וסי' נמסר בש"א סי' י"ח :
נראה לי ב' וסי' כנגע נראה לי • מרחוק ה' נראה לי : רנו ג' וסי' רנו ליעקב שמחה : רנו שמים כי עשה ה' • רנו שמים וגילי ארץ :

תולדות אהרן הלוך להרגיעו: מכות כד: מרחוק ס' • סוטה יא : ואהבת עולם . ברכות יא :

מצודת ציון

(כג) סערת . רוח סערה • מתגורר : ענין כריתה ונתוך כמו מגוררות במגרה (מ"א ז) יחול • ישכון כמו יחולו על ראש יואב (ש"ב ג) : (כד) מזימות : מחשבות כמו על בכל מזמתו (לקמן נא) : באחרית . בסוף. תתבוננו • מל' בינה : (א) שרידי , ענין שארית ושיור כמו שריד ופליט (לקמן מב) : להרגיעו • ענין מנוחה והשקט כמו ומצאו מרגוע לנפשכם (לעיל ו) : (ג) אבנך ונבנית • מלשון בנין : תעדי • מלשון עדי וקשוט • תופיך • הם כלי נגון : במחול • ענין רקוד בשמחה כמו הפכת מספדי למחול לי (תהלים ל) ולזה יש כלי נגון נקראת מחול כמ"ש הללוהו בתוף ומחול (שם קנ) לפי שהוא מעוררת רקוד בשמחה : (ד) וחללו • ענין פדיון כמו נטע כרם ולא חללו (דברים כ) : (ה) נוצרים • ענין שמירה ועל הצופים יאמר שדרכם לעמוד במקום גבוה לראות מי ומי הבאים לשמור את העיר מן הספק : (ו) וצהלו • ענין השמעת קול גדול כמו

מצודת דוד

הדבר במ"ש והקרבתיו . אני אקרב אותו והוא יהיה נגש אלי להתקרב ר"ל אטע בלבו יראת ה' והוא יהיה מוסיף והולך : כי מי הוא זה . בא ליתן טעם למה בתחלה אקרבו ואח"ז יגש אלי ואמר כי מי הוא זה שלוש אשר התחייב את לבו לגשת אלי להתקרב אם לא אסייעו לקרבה ולהתדבק בי : (כב) והייתם לי לעם • ר"ל כולכם תאמינו בי ותהיו עמי ואני אהיה לכם לאלהים להשגיח בכם ולהיטיב אתכם : (כג) חמה יצאה . הלא בחמה עבר במקום עתיד : סער מתגורר • הסער הזה הוא מלא מכריתה ומחוך והוא יהיה חל ושוכן על ראש הרשעים : (כד) לא ישוב וכו' • לא ישוב מהם חרון אפו עד יעשה ויקיים מחשבות לבו : באחרית הימים ; רצה לומר אם יתמהמה הנה בסוף הימים בהתקיים תתבוננו בה שלא שב ה' מחרון אפו עם כי נתארך הזמן : (כה) בעת ההיא • בזמן הגאולה אהיה לאלהים וכו' • רצה לומר אשגיח בהם ואיטיב עמהם ; והמה יהיו לי לעם ; כולם יאמינו בי ויהיו עמי : **לא** (א) עם שרידי חרב • עם ישראל הנשארים מחרב מצרים שהתנכלים אותם להמיתם העם ההוא מצא חן בעיני בעת שהלכו אחרי במדבר בארץ לא זרועה : הלוך . לכן הלך ישראל למקום מרגוע לרשת את הארץ לשבת בה בהשקט : (ב) מרחוק . אמר הנביא מזמן רחוק עוד היית במצרים נראה לי ה' ר"ל נגלה אז לנביאי ישראל הם משה ואהרן ; ואהבת עולם • ר"ל וכן יאמר תמיד הנה אהבת עולם אהבתיך על כן אמשיך לך חסד : (ג) עוד אבנך ונבנית . ר"ל הנה הבית הראשון והשני נבנו בני אדם ונחרבו ועוד אבנך אני את השלישי והשלר בנויה עד עולם בתולת ישראל • אתה עדת ישראל שחביבה עלי כבתולה אשר לא ידעה איש שהיא חביבה לבעלה : תעדי תפיך תקשטי תוסיף ליופותם כדרך המתנגנים שמייפים כלי הנגון בכל מיני פאר : ויצאת : ותצא ברקוד של שמחה ולפי שהמשיל את ישראל לבתולה אמר ענין שמחת הבתולה ותענוגיה ור"ל הרבה טובה יבוא לך ; (ד) בהרי שמרון : עם כי עתה שמה שוממין : נטעו עבר במקום עתיד ור"ל הנוטעים יטעו הכרמים והם יחללום בשנה הד' כמ"ש ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים לה' (ויקרא יט) שצריך להביא הפירות לירושלים ולאוכלן שם או לפדותן ולאכלן על כסף ויוציא הכסף בירושלים ואמר שהנוטעים יחללום ולא יקחם האויב כמאז ומגודל הרבוי לא יוכלו להביאם לירושלים ויחללום על כסף ; (ה) כי יש יום : הנה יום מוכן
אשר

יד כָּל־מְאַהֲבַיִךְ שְׁכֵחוּךְ אוֹתָךְ לֹא יִדְרֹשׁוּ כִּי מַכַּת אוֹיֵב הִכִּיתִיךְ מוּסַר אַכְזָרִי עַל רֹב עֲוֺנֵךְ עָצְמוּ חַטֹּאתָיִךְ:
טו מַה־תִּזְעַק עַל־שִׁבְרֵךְ אָנוּשׁ מַכְאֹבֵךְ עַל ׀ רֹב עֲוֺנֵךְ עָצְמוּ חַטֹּאתַיִךְ עָשִׂיתִי אֵלֶּה לָךְ:
טז לָכֵן כָּל־אֹכְלַיִךְ יֵאָכֵלוּ וְכָל־צָרַיִךְ כֻּלָּם בַּשְּׁבִי יֵלֵכוּ וְהָיוּ שֹׁאסַיִךְ לִמְשִׁסָּה וְכָל־בֹּזְזַיִךְ אֶתֵּן לָבַז:
יז כִּי אַעֲלֶה אֲרֻכָה לָךְ וּמִמַּכּוֹתַיִךְ אֶרְפָּאֵךְ נְאֻם־יְהוָה כִּי נִדָּחָה קָרְאוּ לָךְ צִיּוֹן הִיא דֹּרֵשׁ אֵין לָהּ:
יח כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה הִנְנִי־שָׁב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקוֹב וּמִשְׁכְּנֹתָיו אֲרַחֵם וְנִבְנְתָה עִיר עַל־תִּלָּהּ וְאַרְמוֹן עַל־מִשְׁפָּטוֹ יֵשֵׁב:
יט וְיָצָא מֵהֶם תּוֹדָה וְקוֹל מְשַׂחֲקִים וְהִרְבִּתִים וְלֹא יִמְעָטוּ וְהִכְבַּדְתִּים וְלֹא יִצְעָרוּ:
כ וְהָיוּ בָנָיו כְּקֶדֶם וַעֲדָתוֹ לְפָנַי תִּכּוֹן וּפָקַדְתִּי עַל כָּל־לֹחֲצָיו:
כא וְהָיָה אַדִּירוֹ מִמֶּנּוּ וּמֹשְׁלוֹ מִקִּרְבּוֹ יֵצֵא וְהִקְרַבְתִּיו וְנִגַּשׁ אֵלָי כִּי מִי הוּא־זֶה עָרַב אֶת־לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלַי נְאֻם־יְהוָה:
כב וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים:

(מסורה: ג׳ י״ו מ״ל נקמצ · ס״ח חסר · ג׳ וחסר · ס׳ חסר · ב׳ · ג׳ ויחיר ח׳ · ג׳ י״ ח׳ · ד׳ מ״ל ג׳ ב׳ · י״ח בטעם בספרא ס״ מ״ל · ג׳ דספרין · ג׳ ב׳ · ל׳ חסר ל׳ · ג׳ ב׳ · ג׳ ב׳ · ב׳)

יד כָּל רַחֲמַיִךְ אַנְשׁוּךְ מִשְׁאַל בִּשְׁלָמִךְ לָא תָבְעוּ אֲרֵי מְחַת סַנְאָה אַלְקֵיתִיךְ יִסוּר אַכְזְרָאִין עַל דִּסְגִיאוּ חוֹבַיִךְ תַּקִּיפֵי חַטָּאַיִךְ: טו מָה אַתְּ מְצַוְחָא עַל תַּבְרִיךְ מַמְרְעָא מַחְתִיךְ עַל דִּסְגִיאוּ חוֹבַיִךְ תַּקִּיפֵי חַטָּאַיִךְ עֲבָדִית אִלֵּין לִיךְ: טז בְּכֵן כָּל אֶנְסַיִךְ יִתְאַנְסוּן וְכָל סַנְאַיִךְ כּוּלְהוֹן בְּשִׁבְיָא יְהָכוּן וִיהוֹן עֲדִיךְ לַעֲדֵי בִזְּזַיִךְ אֶמְסַר לְבִזָּא: יז אֲרֵי אַסֵּק אַסוּ לִיךְ וּמִמַּחְתָתִיךְ אַסֵּינִיךְ אֲמַר יְיָ אֲרֵי מְטַלְטַלְתָּא קְרוֹ לִיךְ צִיוֹן הִיא תְבַע לֵית לַהּ: יח כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָאֲנָא מְתִיב גָּלוּת אַרְעֲיָה דְּיַעֲקֹב וְעַל קִרְוֹהִי אֲרַחֵים וְתִתְבְּנֵי קַרְתָּא יְרוּשְׁלֵם בְּאַתְרַהּ וּבֵית מַקְדְּשָׁא כִּדְחֲזֵי לֵיהּ יִשְׁתַּכְלֵל: יט וְיִפְּקוּן בְּהוֹן מַעֲלֵי תוֹדְתָא וְקַל דִּמְשַׁבְּחִין וְאַסְגִּינוּן וְלָא יִזְעֲרוּן וְאַתְקְפִינוּן וְלָא יְהוֹן חַלָּשִׁין: כ וִיהוֹן בְּנֵיהוֹן כְּדִמְלְקַדְמִין וּכְנִשְׁתְּהוֹן קֳדָמַי תִּתְקַן וְאַסְעַר בִּישְׁתָא עַל כָּל דָּחֲקֵיהוֹן: כא וְיִתְרַבָּא מַלְכֵּיהוֹן מִנְהוֹן וּמְשִׁיחֲהוֹן מִבְּנֵיהוֹן יִתְגְּלֵי וְאֶקָרְבִינוּן וְיִתְנַהוֹן לְפוּלְחָנִי אֲרֵי מַן הוּא דֵין דְּאִתְרְעֵי לִבֵּיהּ לְפוּלְחָנִי אֲמַר יְיָ: כב וּתְהוֹן קֳדָמַי לְעַם וַאֲנָא אֱהֵוִי לְכוֹן לֶאֱלָהּ:

רש"י

לשון הופיל: (יד) מוסר אכזרי. ייסורי אכזריות המוסר אכזרי היא: (טז) לכן. שנופה נ׳ שאסיך למשסה. לשון ביזה וכת״י ויהון עדיך לעדי: (יז) ארוכה: רפואה: (יח) וארמון. המקדש: (יט) והכבדתים. שיהיו עם כבד: ולא יצערו. כמו ימעטו: (כא) אדירו. שר שלו: ערב את לבו. לשון ערבון פרוויל״א הטינ״א בלעז: לגשת אלי. למלחמה למחות בידי: מתגורר

מסורה

ושאנן משחד רעה: מוסר י״ב פתחין בקריאה וסי׳ מוסר שלומנו עליו. מוסר הבלים עץ הוא. מכת אליב הכיתיך מוסר אכזרי. מוסר מלכים פתח. מוסר כלמתי אשמע. לקחת מוסר השכל: שמע בני מוסר אביך. שמעו בנים מוסר אב. וכעכס אל מוסר אויל. אויל ינאץ מוסר אביו. בן חכם מוסר אב. יראת ה׳. מוסר חכמה: יעקוב ה׳ מ״ל וסי׳ וזכרתי את בריתי יעקוב. הנני שב שבות אחלי יעקוב. גם זרע יעקוב ודוד עבדי. ושב יעקוב ושקט ושאנן תניינא. לא כאלה חלק יעקוב תגיינא דסים׳: כקדם ב׳ וסי׳ והיו בניו כקדם. השיבנו ה׳: מי הוא זה ג׳ דסמיכי וסי׳ מי הוא זה ערב את לבו. מי הוא זה מלך הכבוד. מי הוא זה ואי זה הוא אשר: ערב ה׳ פתחין וסי׳ נמסר

תולדות אהרן ערב את לבו. קידושין ע:

רד"ק

לך רפואות תעלה פי׳ רפואה וכפל הענין במלות שונות לחזק הענין ותפר וי״ו השמות כמו שמש ירח דאוכן שמעון והדומים להם ועניינו רפואה ועלה והענין הזה הוא משל המשיל הגלות והגבן הארץ לחולי כבד שלא יקוו לרפואתו: (יד) כל מאהביך שכחוך. אשור ומצרים שהיית הולכת להם לעזרה שכחו אותך: לא ידרשו. ולמה כי מכת אויב הכיתיך כלומר שמתין ביד הגוי הפר והנמסר האכזרי והם כשדים שלא יוכלו הם לעזור לך כי אפילו לעצמם לא יועילו ולא יוכלו להנצל מיד נבוכדנאצר ואדוני אבי ז״ל פירש כל מאהביך שכחוך דבק עם משל החולי אמר כדרכי כל אדם שיאהו אוהבי החולה לבקרו אך כאשר יראו כי חליו כבד והוא נוטה למות יתיאשו ממנו מאהביו הרעים ולא יבקרו ולא ידרשו אותו אבל אותך שכחוך כל מאהביך בין רעים בין טובים ודין דע חליך למיתה כי מכת חרב אויב הכיתיך: מוסר אכזרי. פרושו מוסר אדם אכזרי שמכה ומיסר באכזריות מוסר כמוך לאכזרי כי הוא פתוח: (טו) מה תזעק. אמר תזעק לשון זכר וכל הענין לשון נקבה וכבר כתבנו כמה פעמים כי כשמדבר לישראל פעם ידבר בלשון זכר כנגד העם ופעם ידבר בלשון נקבה כנגד הכנסת והענין אחד אמר מה תזעק על שברך אין לך לזעוק עליו כי מאתך בא לך הדבר הגדול על רוב עונך: עצמו חטאתיך. ולפי עוצמו חטאתיך עשיתי אלה לך ואף על פי כן אוכליך לא ינקו כי גם המה יאכלו: (טז) לכן וכל צריך כלם. הכפל לחזק הענין: שאסיך. האל״ף במקום וי״ו המשך כי פרשו בסס ופרס משסה בשש והענין אחד בזה וכן בא אל״ף במקום וי״ו המשך במלת כלאתיו וגנאיו כי פרשו בלנ: (יז) ארוכה. רפואה: קראו לך. אומות העולם ואמרו כי ציון היא עיר שאין לה דורש לבקשה לישראל: (יח) כה אמר: ונבנתה עיר על תלה. כתרגומו ותתבני קרתא דירושלם באתרה ואמר על תלה לפי שהיא גבוה מכל ארץ ישראל והכל גבוה וכן העומדות על תלם ואותו תרגם יונתן בקפסו וארמון: ארמון המלך ובית המקדש כמו בת״י ובית מקדש כדחזי ליה ישתכלל: (יט) ויצא מהם. מאהלי יעקב ומשכנותיו יצא מהם תודה כלומר קול תודה וקול משחקים ושירות תודה שיהיו מודים לאל על רוב הטובה שיתן להם: והכבדתים. כמו והרביתים כלומר יהיו עם כבד וכן יכבדו בניו ולא ידע: ולא יצערו. כלומר ולא ימעטו והענין כפל במלות שונות ויונתן תרגם ואתקפינון ולא יהון חלשין: (כא) והיה אדירו ממנו. מלכו ממנו וכן אמר ומושלו והענין כפול במלות שונות ומה שאמר ממנו מקרבו כי ידוע הוא שהמלך המשיח מישראל יהיה אלא בא להודיע כי לא יהיה לישראל עוד מושל מהאומות כמו שהיה עד עתה כל זמן שהיו בגלות ואף בהיותם בא״י פעמים שהיו נותנים מס למלכי האומות ואמר שלא יהיה זה עוד כי לא יהיה עוד מושל בו כי אם ממנו ומקרבו ופי׳ מקרבו כמו שאמר מקרב אחיך תשים עליך מלך: והקרבתיו ונגש אלי. יתכן לפרש על המושל על דרך שאמר אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן וגם יש לפרשו על ישראל וכת״י ואקרבינון ויתנהון לפולחני: כי מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי. פי׳ מי הוא זה שהטיב את לבו והכשירו לגשת אלי ולא הקרבתיו אפילו מהאומות כל שכן מישראל שהם עם קרובי מקדש שאקריבם אלי והם יהיו

מצודת דוד

לא עשו לך רפואה כלל כי כן הדרך בהכרופאים מתייאשים לרפאות החולי לא יעשו עוד רפואה כלל: (יד) כל מאהביך. כל האוהבים אותך שכחו בך ולא ידרשו אותך לבקרך בעת החולי: כי מכת אויב הכיתיך: הכיתי אותך כאויב המכה בייסורי אכזרי ולכן חשבו כולם שמאסתי בך: על רוב עונך. ר״ל אולם לא על חנם הכיתיך כי אם על רוב עונך כי רבו חטאתיך: (טו) מה תזעק: לכן מה תצעק להתרעם על שברך באמרך שאנוש מכתך הואיל ועל רוב עונך ומרבית חטאתיך עשיתי אלה לך לשלם גמול ולא כאון בחנם: (טז) לכן. הואיל ואני משלם גמול כמפעל לכן כל אוכליך יאכלו ר״ל המשחיתים אותך ישחתו גם המה בגמולם: וכל צריך. כל הצרים אותך ילכו בשבי: והיו שאסיך למשיסה. הרומסים אותך יהיו לרמוסה וכל השוללים אותך אתן לשלל ביד האויב כי גמול אני משלם: (יז) כי אעלה: רלה לומר אלא לך לבד אעשה חסד ואעלה רפואה ואהפך מכתך לטוב להיות כמאז: כי נדחה. ר״ל עם כי יקראו לך נדחה ואמרו ציון היא עיר אשר אין לה דורש לא כן הוא כי אני אקבצם ואדרוש אותה: (יח) הנני שב. אושיב בהשקט את שבי אהלי יעקב שגלו מהם: ומשכנותיו ארחם. לבל יהיו שוממים: עיר. זה ירושלים: על תלה. ר״ל על גבהה וחזקתה שהיתה לה מאז: וארמון. זה בה״מ: על משפטו: ר״ל בדרך ובענין שהיה מאז: (יט) ויצא מהם. מאהלי יעקב יצא השמעת הודאה למקום וקול משחקים ושמחים על רוב הטובה: והרביתים. בבנים ובבנות ולא ימעטו כדרך שהיו מתמעטים והולכים בסיומם בגבל: והכבדתים: יהיו עם כבד וכפל הדבר במ״ש: (כ) כקדם. תהיו בניו כבימי קדם: לפני תכון. יהיו נכונים לפני רלה לומר אשגיח בם להכין אותם ברוב טובה: ופקדתי. אשגיח להשיב גמול על כל הלוחצים אותו: (כא) והיה אדירו ממנו. רלה לומר מלכו יהיה מישראל: ומושלו וכו׳. כפל הדבר

מצודת ציון

ותקרא כן לפי שדרך לפזר על המכה סממנים לרפאותה כמו לא זורו ולא חובשו (ישעיה א) וגם המכה עלמה תקרא כן כמ״ש ויסודה את מזורו (הושע ה) וזהו לפי שעליה מפוזרים הסממנים: תעלה. ענין רפואה כמו תעלה אין לו (לקמן מו) וכפל המלה בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב): (יד) מוסר. מלשון יסורים: עצמו. ענין רבוי כמו עצמו לי אלמנותיו (לעיל טו): (טז) שאסיך למשיסה. ענין רמיסה ודריכה כמו מי נתן למשיסה יעקב (ישעיה מב): (יז) ארוכה. ענין רפואה כמו ארוכת בת עמי (לעיל ח): (יח) שב. ענין השקט: שבות. מלשון שביה: ומשכנותיו. מל׳ משכן ומדור: תלה. מלשון תל וגל ור״ל על גבהה וחזקתה: וארמון. ענין היכל ופלטרין וכן כי ארמון נוטש (ישעיה לב): משפטו. דרכו ומנהגו וכן עומד על העמוד כמשפט (מ״ב יא): (יט) תודה. מלשון הודאה: משחקים. מל׳ שחוק ושמחה: והכבדתים. ענין רבוי כמו כעם כבד (במדבר כ): יצערו. ענין מיעוט כמו ויצערו ולא יבין למו (איוב יד): (כ) ופקדתי. ענין השגחה: לוחציו. הדוחקים ומצירים לו כמו וגר לא תלחץ (שמות כג): (כא) אדירו. ענין חוזק ועל המלך יאמר שהוא החזק מכל: ונגש. ענין הקרבה: ערב. ענין התחייבות ודוגמתו התערב נא את אדוני וגו׳ (ישעיה לו): הערת

הדבר

וַאֲתֵיבִינוּן לַאֲרָעָא דְיַהֲבִית
לַאֲבָהַתְכוֹן וַיְחַסְנוּנַהּ׃
ד וְאִלֵּין פִּתְגָמַיָּא דְמַלֵּיל יְיָ עַל
יִשְׂרָאֵל וְיִהוּדָה׃ ה אֲרֵי כְדֶנַן
אֲמַר יְיָ קַל זְוָעָא שְׁמַעְנָא
דַחֲלָא וְלֵית שְׁלָם׃ ו שְׁאִילוּ
כְּעַן וַחֲזוֹ אִם יְכִיל דְכַר מְדֵּין
חֲזֵיתִי כָּל גְּבַר יְדוֹתִי מַתְנָתֵן עַל
חַרְצֵיהּ כְּיַלֵּידְתָּא וּמְשַׁתַּנְיִן
כָּל אַפַּיָּא לְמֶהֱוֵי כִּירְקָנָא׃
ז וַי אֲרֵי רַב יוֹמָא הַהוּא לֵית
דְכְוָתֵיהּ וְעִדַן עָקָא הוּא
לְיַעֲקֹב וּמִנַּהּ יִתְפְּרֵק׃ ח וְיְהֵי
בְּעִדָנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֶתְבַּר נִיר כַּשְׁרָאֵי
מִצַּוָּארֵיכוֹן וְחַבֻּקֵיכוֹן אֲפַסֵּק
וְלָא יְשַׁתְּעַבְּדוּן בְּיִשְׂרָאֵל עוֹד
כַּשְׁדָאֵי׃ ט וְיִפְלְחוּן קֳדָם
יְיָ אֱלָהֲהוֹן וַיְשַׁתַּמְשׁוּן
לְמַשִׁיחָא בַר דָּוִד מַלְכֵּהוֹן
דַּאֲקִים לְהוֹן׃ י וְאַתְּ לָא
תְדַחַל עַבְדִי יַעֲקֹב אֲמַר יְיָ וְלָא
תִתְבַּר יִשְׂרָאֵל אֲרֵי הָאֲנָא
פְרִיק לָךְ מֵרְחִיק וַית בְּנָךְ
מֵאַרַע גַּלְוָתְכוֹן וְיִתוּבוּן דְבִית
יַעֲקֹב וְיִשְׁקְטוּן וְיִשְׁרוֹן וְרָחֲצָן
וְלֵית דְמָנִיד׃ יא אֲרֵי בְסַעֲדָךְ
מֵימְרִי אֲמַר יְיָ לְמִפְרָקָךְ אֲרֵי
אַעֲבִיד גְמִירָא בְּכָל עַמְמַיָּא
דִבְדַרְתָּךְ לְתַמָּן בְּרַם עָמָךְ לָא
אַעֲבִיד גְמִירָא וַאֲיַתֵּי עֲקָךְ
יְסוֹרִין לַאֲלָפוּתָךְ בְּרַם בְּדִין
חַסוֹן וְשֵׁיצָאָה לָא אֶשֵׁיצִינָךְ׃
יב אֲרֵי כְדֶנַן אֲמַר יְיָ תַּקִּיף
תַּבְרִיךְ מְמַרְעָא מַהֲתֵיךְ׃
יג לֵית דָאַיִן דִינִיךְ לְרַתָּמָא
עָלֵיךְ אַסוּ לָא סְלֵיקַת

שִׁבְוַת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אָמַר
יְיָ וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נָתַתִּי לַאֲבֹתָם וִירֵשׁוּהָ׃
ד וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל וְאֶל־יְהוּדָה׃ ה כִּי
כֹה אָמַר יְהוָה קוֹל חָרָדָה שָׁמָעְנוּ
חִתִּיתִי פָּל גֶּבֶר יְדוֹתִי מַתָּן עַל
חַרְצִיהּ כְּיוֹלֵדְתָּא וּמְשַׁתַּנְיִן
כָּל אַפַּיָּא לְמֶהֱוֵי כִּירְקָנָא׃
ו אִם־יֵלֵד זָכָר מַהוּעַ רָאִיתִי כָל־גֶּבֶר
יָדָיו עַל־חֲלָצָיו כַּיּוֹלֵדָה וְנֶהֶפְכוּ כָל־
פָּנִים לִירָקוֹן׃ ז הוֹי כִּי גָדוֹל הַיּוֹם
הַהוּא מֵאַיִן כָּמֹהוּ וְעֵת־צָרָה הִיא
לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ׃ ח וְהָיָה בַיּוֹם
הַהוּא נְאֻם ׀ יְהוָה צְבָאוֹת אֶשְׁבֹּר
עֻלּוֹ מֵעָל צַוָּארֶךָ וּמוֹסְרוֹתֶיךָ אֲנַתֵּק
וְלֹא־יַעַבְדוּ־בוֹ עוֹד זָרִים׃ ט וְעָבְדוּ
אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מַלְכָּם
אֲשֶׁר אָקִים לָהֶם׃ י וְאַתָּה אַל־תִּירָא
עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וְאַל־תֵּחַת
יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ מֵרָחוֹק
וְאֶת־זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב־יַעֲקֹב
וְשָׁקַט וְשָׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד׃ יא כִּי־
אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהוֹשִׁיעֶךָ כִּי
אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם ׀ אֲשֶׁר
הֲפִצוֹתִיךָ שָּׁם אַךְ אֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה
כָלָה וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא
אֲנַקֶּךָּ׃ יב כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָנוּשׁ
לְשִׁבְרֶךָ נַחְלָה מַכָּתֶךָ׃ יג אֵין־דָּן
דִּינֶךָ לְמָזוֹר רְפֻאוֹת תַּעֲלֶה אֵין לָךְ׃

כמו בתמר וכבתי את בנות עמי יבחלל ויהודה ומגלות בבל נא שבו מלך יהודה וכניתין בגלו בם ׳ ולמה הדגניש ׳ שם עתידים כמו שיוכבו ׳ כמו שמעו ׳ דבר זה יתמהו כל הגוים לו ניסות שמחים : (ו) שאלו נא ובחנו לב יולד זכר ׳ וכל מזה הבעל כרוב על התמה לף על פי שכוח לפעמים על הזכר תמר על הנקבה ולכך אמר מוליד ואינו יולד ובתמה בתכלים אם כן מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה וכי נקבה הוא שים לו חכלים ולפי שחבלי יולדה מזקים מחבלים מחכים לפיכך אמר זה ובמהול הבלי התכונים מרוב הכאב שתכונה לחבלי יולדה : ליקוט ׳ כי ברוב התכלים יום אחד מספיק וסם ירוקים : (ז) הוי כי גדול ׳ מאין כמהו ׳ כמוצ סיו"ד : ועת צרה היא ליעקב ׳ וזה יהיה במלחמת גוג ומגוג שתהיה לפני בוא בית המקדש ליישראל וכן אתמר בנבואת יבשיהו חני כמעט רגע עד יעבור זעם . ונאמר בנבואת דניאל וכיתה עת לאם לבר לא נהיתה מהיות וגו׳ : (ח) וסיה ׳ עולו ׳ עול נוף ומגוג לו עול כל גוי וגוי שהיו נותנין עולם עליהם בגלות וכ"י אתבר ניר עמהיל מלותריהון ואתמו זוקהן ואתבר כי כן דרך המקרא לדבר פעם בנכבה ופעם בלה בנכה : (ט) ובעבדו ׳ אתר תקים להם : ואתבר שאתר זה על דוד כמלך ביקומנו מעפרו בעת תחיית המתים ואתבר שיאתר על אחזיה בן דוד : (י) ואתה אל תירא ׳ מתרגם ואתה לא תיהא בגלות שם : ואתת זרעך ׳ כמו שהוא עתיד לעשות לעתיד לבא : ואל תחת ישראל ׳ כי הקטנים בלא יאתר לאדם סגדולים יבהלו יבהלו בלתן בשים לב כן הלא בחתם תגלו גדולים וקטנים כמו שאתר בנבואה יבשיהו כי לא בחרון אפי אשוב לכלותכם . כמו בשיים יסכני ס' לך למשפט כלומר ליסכן כפי שבוקל לפכול לא כפי שהני ואמתי לפי מעשיכם כרעים וכ"י ואייתי עלך יסורים לתלפוקך כדם כדין חבוך מה שאתר למשפט בפשחות פלא"ד לשורות סידעה כ"ל לשותו משפט שבשבתי עמך מיום סיכרתיך בשוך כמו שאתר יבשיהו בכמכת מכהו הכהו : ונקה לא תנקה . עתן בשיים יסרתי כמו ונקתה לתתן תבל ׳ כי כל הגונב מזה כמוה נקה גם הם עתן נקוות כי בנקבת תן בעולם נקי ממנו ות"י ושיללה לא תשלוך : (יב) כי כה אתר ס' לחים לשברך . בלא"ד במקום פעלם ויבשיק שלחה וכן בא"ד לשחות חתם כלנו לשתוך ודמומים לפם אתר בעתידה שאתר לשברך ודבר בלשון נקבה כנגד הכנסת אתר לף על פי שעשה לחום לשברך ואמלה מכתך עוד תהי לך תקוה וכל המרעים לך יקנו כשבורך זה שאתר נכוף שעתן לכן כל מוכיחיך יתכלו ׳ לחטה ואתלה פירשנו למעלה : (יג) אין דן ׳ כל כך היה לחלה מכתך בלין רופא ביסיה דן החולי : למזור ׳ כלומר ביועיל כו מזור ותחבושת וכלם לוחצים כי אין לך

מצודת ציון

(ב) קול חרדה שמענו ׳ יש פותרין על שמועת בבל שהיו מרגישים מלחמת גוג ומגוג . ומהרס אנדה על מלחמת גוג ומגוג ׳ (ו) אם יולד זכר . תלוי . כמו ומפלת בבל . ע"פ יום מפלת גוג : (י) ואתה אל תירא . מכל הרעות לאבר תרחם בהם על בבל אמר אתה בתוכה : ומתגן . כמו ונסקו : (יא) ויסרתיך למשפט . בדין תסוך : ונקה . לא תניקך ׳ ל' ניקיון בשמר : (יב) אנוש לשברך . כאב תחבושת אנדה . שברך הנפרש בלעז : (יג) למזור . רפיוסה לך תשועה : תעלה : לעון

לפני תהתוב: אל ישראל ז' רפסוי בקריאה וכים' ויאמר יהוה אל ישראל אביו שלחה הגער . הקבצו ושמעו בני יעקב ׳ והגה קבותם תחת אבותיכם תרבות ׳ וישמעו פלשתים בי התקבצו ׳ נפכלת ׳ ואלה הדברים אשר דבר ה' משא דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי ׳ ובל משתחוה לשלך רבוות׳ אל ישראל בפ"א על וסי' ואמר נתן אל דוד אתה האיש : אקם ו' וסי' כמפר בש"א סי' ג' : ושאנן ר' פתחון בלישנא וסים' ושקט ושאנן ואין מחריד . שאנן מואב מנעוריך ושב יעקב ושקט ושאנן :

תוכחות אהרן אתר אל פנסדרין לח (בשיעית לו קידושין סח) : ועת אתה ׳ (בשיעית סג) : פנדי יעקב ׳ זוכר ברית : סגי מוסיפן . זוכר תולדות ויקרא :

מצודת ציון

(בשעיה ג) : שמות . מל' שניי וכשיבושים מל' כפנה : (ו) כל גבר כל אדם : תלוי : מתניו : ליקוט . למרחה יתכן : (ח) ומוסרותיך כם קשורי למעות פעול : תנתק . ענין פעתק וכפרה : ניר • נכרים . (י) תהת . ענין פחד וכפר כמו אל תחת מפניכם (לעיל ח) : ושב . ענין כשקט ומנוחה : ושקט . ענין כלומ מעתה כמו שתתן מוחה מעתידין (לקמן מה) וכפל בדבר כמ"ש לעיל כפנים ושכשקט : מתריד . תלעג תרדמה: (יא) כפשתיך . שכין פיזול : למשפט : כתו כמכפט וכחה כלמ"ד כמקום כי"ת וכן יכבא לפנה (לעיל ט) וכ"ל כמשפט כלתני לעת לחן כמשפט (לעיל ט) : (יב) אנוש . ענין מכלוב שם קשה ומכתי תעצב (לעיל יח) : לשברך . כ"ל כמקום לת וכן הלנו בלשון (ב"ב ג) : נחלה : מל' מחלי . (יג) למזור : ענין רפוחת כמכה ופקנה

מצודת דוד

כמכי על עמי ישראל ויהודה וסיה כגלולה כתמכונה בימי המשיח כ"ל לכן כתוב סדברים בספר למען יקראו בו ויקנו תניה : (ד) על ישראל . על יהודה : (ה) כי כה ׳ תשב כה אמר ס' הוא שמענו קול חרדה וסיה בעת בוא גוג ומגוג : שמו ואין שלום . כפל סדבר כמ"פ לגודל הפחד סיהיה לו : (ו) שאלו נא ובחנו ׳ אתר בדרך תניה בחנו אתה לתמיים וחקטנים בלא יוכלו לברוח יבחנו בלתן בשים לב לא תלוי על מלא יולדה וכתוצר כמו שאתר בנבואה יבשיהו כי לא בחרון אפי אשוב לכלותכם . כמו בשיים יסרתי ס' לך למשפט כלומר ליסכן כפי שבוקל לפכול לא כפי שהני ואמתי לפי מעשיכם כרעים וכ"י ואייתי עלך יסורים לתלפוקך כדם כדין חבוך מה שאתר למשפט בפשחות פלא"ד לשורות סידעה כ"ל לשותו משפט שבשבתי עמך מיום סיכרתיך בשוך כמו שאתר יבשיהו בכמכת מכהו הכהו : ונקה לא תנקך . ענין בשיים יסרתי כמו ונקתה לתתן תבל ׳ כי כל הגונב מזה כמוה נקה גם הם עתן נקוות כי בנקבת תן בעולם נקי ממנו ות"י ושיללה לא תשלוך : (יב) כי כה אתר ס' לחים לשברך . בלא"ד במקום פעלם ויבשיק שלחה וכן בא"ד לשחות חתם כלנו לשתוך ודמומים לפם אתר בעתידה שאתר לשברך ודבר בלשון נקבה כנגד הכנסת אתר לף על פי שעשה לחום לשברך ואמלה מכתך עוד תהי לך תקוה וכל המרעים לך יקנו כשבורך זה שאתר נכוף שעתן לכן כל מוכיחיך יתכלו ׳ לחטה ואתלה פירשנו למעלה : (יג) אין דן ׳ כל כך היה לחלה מכתך בלין רופא ביסיה דן החולי : למזור ׳ כלומר ביועיל כו מזור ותחבושת וכלם לוחצים כי אין לך

רשי

עדות : (כד) הנחלמי · שם מקום · (כו) נתנך כהן · אל צפניה כתב כן : פקידים : ממונים : מהפכת : כיפה : הצינוק · סדן ליס"ב בלעז : (כח) כי על כן שלח · כי יש לך לגעור בו על אשר שלח אלינו בבל לאמר ארוכה היא גלותכם שם : על כן כמו על אשר : (ג) כי הנה ימים באים. ולא תאמר למה אכתבנו כי יאבדו כולם ואין קורא בו יאין זוכרו עוד כי הנה ימים באים

מצודת דוד

כפי רעיהם ועוד שנית שדברו בשמי שקר : היודע : אשר דברו שקר כי לא צויתים : ועד . כי ראיתי את אשר נאפו : (כד) ואל שמעיהו · גם זה מדברי הספר ששלח לבבל ואמר שה' אמר לו שיאמר כזאת על שמעיהו הנחלמי : (כה) יען . בעבור ששלחת הנה אגרות משמך לבד לא בשם כל בני הגולה וכאלו הכל תלוי בך לבד : לאמר . וכה דברת באגרות : (כו) ה' נתנך · כן כתב לצפניה הנה ה' העמיד אותך להיות כהן רצה לומר להיות שר הכהנים במקום יהוידע הכהן : להיות פקידים : להשגיח להיות ממונים בבית ה' על כל איש משוגע ומתנבא דברי שגעון מלבו : ונתתה אותו · ר"ל על פי דברך יתנוהו הממונים אל המהפכת וגו' להיות כלוא שם : (כז) ועתה · הואיל וכן למה אפילו לא גערת גערת נזיפה בירמיה המתנבא לכם דברי שגעון מלבו וקלר בדבר המוכן : (כח) כי על כן · ר"ל כי נראה בו שמדבר שגעון מלבו על אשר שלח וכו' . ארוכה היא · הגלות הזה שאתם בה תהיה לזמן ארוך לכן בנו שם בתים ותשבו בהם כי לא תצאו משם בזמן קרוב וכאומר הנה כדברים האלה לשגעון יחשבו כי לא כן דבר ה' עמדי (ויתכן שעד לא שלח ירמיה הספר עוד אלעשה שלח ירמיה מקודם הדברים האלה בע"פ או במכתב) : (כט) ויקרא לפניו וכו' : גם זה מדברי הספר שכתב אליהם שלפניו קרא הספר לפניו וכאלו כי כן כתב (ואף שירמיה עצמו כתב הדבר לא אמר באזני כמדבר בעדו כי אם כאחר המדבר וכן דרך המקרא כמ"ש וישלח ה' וכו' ואת שמואל (ש"א יב) ולא אמר ואותי עם כי שמואל עצמו היה המדבר) : (ל) ויהי דבר ה' . בעבור שארכו הדברים באמרו הסבה ושלפניה קרא הספר באזניו לכן אמר שוב ויהי דבר ה' וכו' : (לא) על כל הגולה . אל כל הגולה : אל שמעיה . על שמעיה : · על שקר · על הבטחת שקר : (לב) הנני פוקד : העון הזה אזכור להשיב גמול על שמעיה ועל זרעו : לא יהיה לו . ר"ל לא יהיה מזרעו איש יושב במושב השרים והזקנים : ולא יראה בטוב וכו' · הוא ההשבה מן הגולה : על ה' · בעבור ה' דבר דבר המוסר ממנו מה שלא אמרה : ל (ב) אשר דברתי אליך · הם הדברים האמורים במקראות שלאחריו וכמ"ש ואלה הדברים וכו' ולפי שיכתבם אחר שידבר אליו לכן אמר אשר דברתי : אל ספר · על ספר וקראו ספר ע"ש סופו שאחר שיכתוב יהיה ספר וכן ופתחי קמה (ישעיה מו) : (ג) ושבתי את שבות : אשיב בהשקט ובמנוחה את השבי

נְשֵׁי רֵעֵיהֶם וַיְדַבְּרוּ דָבָר בִּשְׁמִי שֶׁקֶר אֲשֶׁר לוֹא צִוִּיתִם וְאָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד נְאֻם־יְהוָה: כד וְאֶל־שְׁמַעְיָהוּ הַנֶּחֱלָמִי תֹּאמַר לֵאמֹר: כה כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יַעַן אֲשֶׁר אַתָּה שָׁלַחְתָּ בְשִׁמְכָה סְפָרִים אֶל־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם וְאֶל־צְפַנְיָה בֶן־מַעֲשֵׂיָה הַכֹּהֵן וְאֶל כָּל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר: כו יְהוָה נְתָנְךָ כֹהֵן תַּחַת יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן לִהְיוֹת פְּקִדִים בֵּית יְהוָה לְכָל־אִישׁ מְשֻׁגָּע וּמִתְנַבֵּא וְנָתַתָּה אֹתוֹ אֶל־הַמַּהְפֶּכֶת וְאֶל־הַצִּינֹק: כז וְעַתָּה לָמָּה לֹא גָעַרְתָּ בְּיִרְמְיָהוּ הָעַנְּתֹתִי הַמִּתְנַבֵּא לָכֶם: כח כִּי עַל־כֵּן שָׁלַח אֵלֵינוּ בָּבֶל לֵאמֹר אֲרֻכָּה הִיא בְּנוּ בָתִּים וְשֵׁבוּ וְנִטְעוּ גַנּוֹת וְאִכְלוּ אֶת־פְּרִיהֶן: כט וַיִּקְרָא צְפַנְיָה הַכֹּהֵן אֶת־הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּאָזְנֵי יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא: ל וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: לא שְׁלַח עַל־כָּל־הַגּוֹלָה לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה אֶל־שְׁמַעְיָה הַנֶּחֱלָמִי יַעַן אֲשֶׁר נִבָּא לָכֶם שְׁמַעְיָה וַאֲנִי לֹא שְׁלַחְתִּיו וַיַּבְטַח אֶתְכֶם עַל־שָׁקֶר: לב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה הִנְנִי פֹקֵד עַל־שְׁמַעְיָה הַנֶּחֱלָמִי וְעַל־זַרְעוֹ לֹא־יִהְיֶה לוֹ אִישׁ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ־הָעָם הַזֶּה וְלֹא־יִרְאֶה בַטּוֹב אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה־לְעַמִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי־סָרָה דִבֶּר עַל־יְהוָה:

ל א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כְּתָב־לְךָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־סֵפֶר: ג כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְשַׁבְתִּי אֶת־

תיורע ק' · מ"ג · ו' בטעם · כ' מ"ל וכ' חסר · ג' · ג' · ג' דגשים · ג' · ל"ג · ז' פסוקים על אל על · י"ד בטעם · ג' · ט' דגשים · מ' · ל"ג · כ"ד · ג' חסר סה"פ · ג'

וְגַיָּאוּ יַת נְשֵׁי חַבְרֵיהוֹן וּמַלִּילוּ פִּתְגָמָא בִּשְׁמִי שִׁקְרָא דְּלָא פַקֵּידְתִּינוּן וּקְדָמַי גְּלֵי וּמֵימְרִי סָהִיד אֲמַר יְיָ: כד וְלִשְׁמַעְיָה דְּמִן חֲלָם תֵּימַר לְמֵימָר: כה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל לְמֵימָר חֲלַף דִּשְׁלַחְתָּ בִּשְׁמָךְ אִגְּרָן לְוָת כָּל עַמָּא דִּי בִירוּשְׁלֵם וּלְוָת צְפַנְיָה בַּר מַעֲשֵׂיָה כַּהֲנָא וּלְוָת כָּל כַּהֲנַיָּא לְמֵימָר: כו יְיָ מַנְּיָךְ כָּהֵן חֲלַף יְהוֹיָדָע כַּהֲנָא לְמֶהֱוֵי מְמַנָּא סְגַן כַּהֲנַיָּא בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ לְכָל גְּבַר דְּמִשְׁתַּטֵּי וּמִתְנַבֵּי וּמְטַפֵּשׁ וְתִתֵּן יָתֵיהּ לְכִיפְתָּא וּלְגוֹ צִינוֹקָא: כז וּכְעַן לְמָה לָא נְזַפְתְּ בְּיִרְמְיָה דְּמִן עֲנָתוֹת דְּמִתְנַבֵּא לְכוֹן: כח אֲרֵי עַל כֵּן שְׁלַח לְוָתָנָא לְבָבֶל לְמֵימַר אֲרִיכָא הִיא בְּנוֹ בָתִּין וְתִיבוּ וּצְבוּ גִנִּין וֶאֱכוּלוּ יַת אִבֵּיהוֹן: כט וּקְרָא צְפַנְיָה כַּהֲנָא יַת אִגַּרְתָּא הָדָא קֳדָם יִרְמְיָה נְבִיָּא: ל וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימָר: לא שְׁלַח לְוָת כָּל בְּנֵי גָּלוּתָא לְמֵימָר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עַל שְׁמַעְיָה דְּמִן חֲלָם חֲלַף דְּאִתְנַבִּי לְכוֹן שְׁמַעְיָה וַאֲנָא לָא שְׁלַחְתֵּיהּ וְאַרְחֵיץ יָתְכוֹן עַל שִׁקְרָא: לב בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מַסְעַר עַל שְׁמַעְיָה דְּמִן חֲלָם וְעַל בְּנוֹהִי לָא יְהֵי לֵיהּ גְּבַר יָתֵיב בְּגוֹ עַמָּא הָדֵין וְלָא יֶחֱזֵי בְטוּבָא דַּאֲנָא עָבֵיד לְעַמִּי אֲמַר יְיָ אֲרֵי סְטַיָּא מַלֵּיל קֳדָם יְיָ:

א פִּתְגָם נְבוּאָה דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ לְמֵימָר: ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל לְמֵימָר כְּתַב לָךְ יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא דְּמַלֵּלִית עִמָּךְ עַל סִפְרָא: ג אֲרֵי הָא יוֹמַיָּא אָתַן אֲמַר יְיָ וְאָתֵיב יַת גָּלוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אֲמַר יְיָ

רדק

(כג) ואנכי היודע ועד . יודע שהם מדברים שקר בשמי ועוד שנאפו את נשי רעיהם וי"ת וגלי קדמי ומימרי סהיד , והיודע כתוב נכפך האותיות הוידע : (כד) הנחלמי · נקרא כן לפי שהיה חולם להם חלומות שישובו מהרה לירושלם וי"ת הנחלמי דמן חלם : (כה) בשמכה · כתוב בה"א כמו אשר צויתי אתכה ותפידין יכרוכה והדומים להם : (כו) ה' נתנך . אף על פי שהיו כופרין בדברי נביא האמת מודים היו כי ה' הכהה הראשונה וזכר יהוידע לפי שהיה כהן גדול והיה ראש וגדול בדורו וכן צפניה היה כהן גדול כי אמר תחת יהוידע להיות פקידים אתה ושאר הכהנים : בית ה', כמו בבית ה' וכן הנמצא בית ה' והדומים להם : לכל איש משגע . בעבור כל איש ונביא היו קוראים לנביאי משגע וכן מדוע בא המשגע הזה : אל המהפכת ואל הצינוק · המהפכת שהוא בית הסהר וכן ת"י כיפתא ובדברי רז"ל כונסין אותם לכיפה : הצינק · כלי מסגר לידים : (כח) ארכה · היא הגלות : את פריהן · הראשון פרין וזה פריהן : (א) הדבר אשר היה אל ירמיהו · מבואר : (ב) כה אמר ה' . את כל הדברים אשר דברתי אליך . פירוש אשר אני מדבר עתה כי על אלה הדברים אשר כמו שאמר ואלה הדברים אשר דבר ה' וגו' ואמר שיכתבם בספר כי הם דברים שעתידין לבא באחרית הימים ואמרה לו שמוך לפורענות שאמר למעלה לפי שזאת הפרשה להיות נחמה לישראל שהיו באותו הדור כי כמו שראו שנתקיים הפורענות בקרוב כן ידעו שתתקיים הנחמה הגדולה באחרית הימים : אל ספר . כמו בספר וכן אל הארון תתן את העדות כמו בארון : (ג) כי הנה ימים באים · לעתיד לימות המשיח כנו

באדין דריוש מלכא : פקידים ד' ב' מ"ל וב' חסר יו"ר קדמא וסי' יעשה פרעה ויפקד · ה' נתנך כהן תחת יהוידע . פקידים מיד בניהו · ויפקד המלך פקידים · ב' בתראי מ"ל דמ"ל : ארוכה ג' דגשים וחסר וסי' ותהי המלחמה ארכה בין בית שאול · לאמר ארכה היא . ארכה מארץ מדה : ז' פסוקים על אל על וסי' וישכב שמשון עד חצי הלילה · ויתמרד על הילד . ועברו גוים רבים על העיר · שלח על כל בני הגולה · על כן לבי למואב · לשלל שלל ולבז בז · ויתן שרי מלחמו' דר"ה; בטוב ט' דגשים בקריאה וסימ' נמסר בישעיה סימן ז' : אל ספר ג' וסי' כתב לך את כל הדברים · ויכתב ירמיהו את · ויקרא בו

מצודת ציון

בישראל (בראשית לד) : ועד . מל' עדות : (כד) הנחלמי · שם מקום חלם כן ת"י : (כה) בשמכה , כמו בשמך וכה"א נוספת כמו אשר אתי אותכה (שמות כט) והדומים : (כו) פקידים · ממונים כמו פקודי החיל (במדבר לא) : המהפכת . שם של בית הסוהר : הצינוק · שם הכלי העשוי לסגור בו ידי התפוש : (כז) גערת . ענין צעקת נזיפה : הענתתי · מן ענתות והוא שם עירו של ירמיה : (כח) כי על כן · כי על אשר וכן כי על כן ראיתי פניך (בראשית לג) : (לב) פוקד · ענין זכרון : (ג) ושבתי . ענין השבה ואולי כמו משובה נשמת אותה (ישעיה)

והתפללתם אלי ושמעתי אליכם :
יג ובקשתם אתי ומצאתם כי
תדרשני בכל־לבבכם : יד ונמצאתי
לכם נאם־יהוה ושבתי את־
שביתכם וקבצתי אתכם מכל־
הגוים ומכל־המקומות אשר הדחתי
אתכם שם נאם־יהוה והשבתי
אתכם אל־המקום אשר־הגליתי
אתכם משם : טו כי אמרתם הקים
לנו יהוה נבאים בבלה : טז כי־כה ׀
אמר יהוה אל־המלך היושב אל־
כסא דוד ואל־כל־העם היושב
בעיר הזאת אחיכם אשר לא־יצאו
אתכם בגולה : יז כה אמר יהוה
צבאות הנני משלח בם את־החרב
את־הרעב ואת־הדבר ונתתי אותם
כתאנים השערים אשר לא־
תאכלנה מרע : יח ורדפתי אחריהם
בחרב ברעב ובדבר ונתתים לזועה
לכל ממלכות הארץ לאלה ולשמה
ולשרקה ולחרפה בכל־הגוים אשר־
הדחתים שם : יט תחת אשר־לא־
שמעו אל־דברי נאם־יהוה אשר
שלחתי אליהם את־עבדי הנבאים
השכם ושלח ולא שמעתם נאם־
יהוה : כ ואתם שמעו דבר־יהוה
כל־הגולה אשר־שלחתי מירושלם
בבלה : כא כה־אמר יהוה צבאות
אלהי ישראל אל־אחאב בן־קוליה
ואל־צדקיהו בן־מעשיה הנבאים
לכם בשמי שקר הנני ׀ נתן אתם
ביד נבוכדראצר מלך־בבל והכם
לעיניכם : כב ולקח מהם קללה לכל
גלות יהודה אשר בבבל לאמר
ישמך יהוה כצדקיהו וכאחב אשר־
קלם מלך־בבל באש : כג יען אשר
עשו נבלה בישראל וינאפו את־

בעותכון : יג ותתבעון דחלתי
ותשכחון ארי תבעו מן קדמי
בכל לבכון : יד ואשתאיל
לכון במימרי אמר יי ואתיב
ית גלותכון ואכנוש יתכון
מכל עממיא ומכל אתריא
דאגליתי יתכון לתמן אמר
יי ואתיב יתכון לאתרא
דאגליתי יתכון מתמן : טו ארי
אמרתון אקים לנא יי מלפין
בבבל : טז ארי כדנן אמר יי
על מלכא דיתיב על כורסי
דוד ועל כל עמא דיתיב
בארעא הדא אחיכון דלא
נפקו עמכון בגלותא : יז כדנן
אמר יי צבאות האנא מגרי
בהון ית דקטלין בחרבא
ובכפנא ומותא ואתן יתהון
כתיניא בישתא דלא מתאכלן
מבישו : יח וארדוף בתריהון
בחרבא ובכפנא ובמותא
ואתנינון לזיע לכל מלכות
ארעא למומי ולצדו
ולאשתממו ולהיסודין לכל
עממיא דאגליתינון לתמן :
יט תחות דלא קבילו לפתגמי
אמר יי דשלחית לותכון ית
עבדי נביא מקדים ומשלח
ולא קבילתון אמר יי :
כ ואתון קבילו פתגמא דיי
כל גלותא דאגליתי מירושלם
לבבל : כא כדנן אמר יי
צבאות אלהא דישראל על
אחאב בר קוליה ועל צדקיה
בר מעשיה דאתנביאו לכון
בשמי שקרא האנא מסר
יתהון ביד נבוכדראצר מלכא
דבבל ויקטלינון לעיניכון :
כב ויתנסיב מנהון לוטא לכל
גלות יהודה די בבבל למימר
ישוינך יי כצדקיה וכאחאב
דקלנון מלכא דבבל בנורא :
כג חלף דעבדו קלנא בישראל

רדק

(יב) והלכתם. פי׳ בדרכי : (טו) כי אמרתם הקים לנו ה׳ נביאים . זה שאני אומר לכם כי לבבלה הנה אפקוד אתכם הוא האמת אבל כשאתם אומרים הקים לנו ה׳ נביאים בבבל שאומרים לכם מעתה תשובו אלינו כלום כי שקר הם נבאים לכם וי״ת נביאים מלפין : (טז) היושב אל כסא . כמו על כסא : (יז) כתאנים השוערים . שמלוכלכים כמו שערוריה עשתה וכן כשילם למעלה בנבואת שני דודאי התאנים שאמרים ירושלם כתאנים הרעות . השוערים שעי״ן בקמץ כפלא טובים כיבשים : (יח) אשר הדחתים שם . עבר במקום עתיד כמו אדיחם כי עדין לא גלו שארית ירושלם : (יט) ולא שמעתם. לא הם ולא אתם : (כב) וכאחב. הקטין כמו נגאלו ויש תוספת לגאלי כתמיגון אהיך : קלם. שרפם מן קלוי באש . והנכי

אמור : ובקשתם ג׳ בקריאה וסימ׳ גם כהונה . משם את ה׳ אלהיך ומצאת . ובקשתם אתי ומצאתם . היושב ב׳ מ״ל וסי׳ כי כה אמר ה׳ אל המלך היושב אל כסא ב׳ בו. וכל יהושע ושפטים וכל כתיביא דכוו׳ מ״ל במ״א חסר וסי׳ ורכב ברזל בכל הכנעני : כה אמר ז׳ בטעמא בסיפרא וסי׳ גמסר בסיפרא סי׳ ט׳ : תאכלנה ד׳ וסימן גמסר לעיל בסיפרא סי׳ כד : אל דברי ג׳ וסי׳ והיה האיש אשר לא ישמע . תחת אשר לא שמעו אל דברי . הלא תקחו מוסר : אותם י״ו חסר בסיפרא וסי׳ גמסר בסיפרא סימן כ״ג : בבבל ח׳ בקריאה וסי׳ וידבר אותו טובות . והברו דד״ה. יעשה חפצו בבבל . ולקח מהם קללה לכל גלות יהוד׳ . ופקדתי על בל בבבל . ומכל בית ה׳. וכען הן על מלכא טב בארץ .

תולדות אהרן אחאב בן קוליה . סנהדרין צג :

רשי

(טז) אל המלך . צדקיהו אשר לא גלה : (יז) כתאנים השוערים . ל׳ שערוריה (הושע ו) : (יח) ולחרפה . שיחרפו אותם דשפרוויר בלעז וכן כל חרפה שבמקרא : (כב) אשר קלם . לשון קלוי באש (ויקרא ב) : (כג) וינאפו את נשי רעיהם. כמו שמפורש בסנהדרין כה אמר הקדוש ברוך הוא שכני עם חבירו : ועד . לשון עדות

מצודת דוד

ר״ל אחר שיכנע לבבכם תשובו ותהיו במקום המקודש מקום המוכן ביותר לעבוד את ה׳ אז כאשר תקראו אלי ותלכו בדרכי והתפללו אלי להשיב את כל בני הגולה מכל המקומות : ושמעתי אליכם . אז אשמע אליכם : (יג) ובקשתם אותי . וכאשר תבקשו אותי אז תמצאו אם תדרשו אותי בכל לבבכם : (יד) ונמצאתי לכם . אז אשיב גם אני לכם למלאות משאלותיכם ואשיב את שבותכם ר״ל את הדבר הראוי להשיב לכם והוא הממשלה שהאשונה : וקבצתי אתכם . ר״ל את כל הגולה אקבץ מכל הגוים וכו׳ ואת כולם אשיב אל המקום הזה וכאומר מה שתשובו מבבל אין עלם הכוונה של הגאולה ההיא לשיבת נחשב מהירות ההשבה לטובה כי עלם הכוונה היא למען תהיו במקום המקודש מקום מוכן ביותר לעבוד את ה׳ להתפלל לפניו על גאולה כללית ושלימה גאולת עולם א״כ לטובה תחשב מה שתתעכבו שמה למען יכנע לבבכם לשוב לה׳ ויקבל תפלתכם (אבל הם לא כן עשו והוסיפו עוד לחטוא לכן גלו שוב ממנה) : (טו) כי אמרתם . אם תאמרו הנה ה׳ העמיד לנו נביאים בבבל והמה מתנבאים שמהר נשב וקלר בדבר המוכן מעלמו : (טז) כי כה אמר ה׳ . ר״ל לא אמת ידברו כי כה אמר ה׳ על המלך היושב על כסא המלוכה ועל כל העם וכו׳ : (יז) כה אמר ה׳. בעבור שארכו הדברים באמרו אחיכם וכו׳ אמר שנית כה אמר ה׳ : הנני משלח בהם . אגרה בם חרב האויב והרעב והדבר וכאומר ואיך א״כ תשובו אתם מהרה אם אמסור ביד האויב גם את היושבים פה : כתאנים השוערים . כתאנים המגונים אשר אין לאכול בעבור רעתן השגולים ומרוחקים מבני אדם וכמ״ש והתאנים הרעות וכו׳ כן אתן את צדקיהו וכו׳ (לעיל כד) : (יח) ורדפתי. אפרע מהם בחרב האויב וברעב ובדבר : ונתתים לזועה. ר״ל אמסרם לכל ממלכות שבארץ להיותם לזועה כי כולם יחרידום : לאלה . ישבעו לומר בשבועתם אהיה כהיהודים המקוללים : ולשמה . כולם ישתוממו על גודל הרעה : ולשרקה . ישרקו על גודל האבדון : ולחרפה . יחרפו אותם : הדחתים . כמו אדיחם עבר במקום עתיד : (יט) תחת . בעבור אשר לא שמעו את דברי : השכם ושלוח . עם כי הייתי משכים ומשלח בזריזות רב עכ״ז לא שמעתם והאלו ידבר אל מול יושבי ירושלים : (כא) אל אחאב וכו׳ . על אחאב . ועל לדקיה : שקר . דבר אשר לא לויתי : והכם . ר״ל ימיתם : (כב) לכל גלות . לכל בני הגולה : לאמר . שיאמרו בקללתם ישימך ה׳ כלדקיה וכו׳ : (כג) יען . בעבור שעשו נבלה וזנו עם נשי

מצודת ציון

אפקיד . ענין זכרון : (יא) אחרית . סוף : (יד) שבותכם . מל׳ השבה : (טו) הקים . העמיד : (יז) משלח . ענין גרוי והסתה כמו וגם בהמות אשלח בם (דברים לב). השוערים . ענין דבר מגונה ומאוס כמו שמה ושערורה (לעיל ה) : (יח) לזועה . ענין רעד ורתת : לאלה . ענין שבועה : ולשמה . ענין השמון : ולשרקה . ענין השמעת קול בקבוץ השפתים ודרכו לעשותו כשרואים דבר תמוה שנחרב : (כב) וכאחב . הוא אחאב : קלם . ענין חרוך ושריפה כמו קלוי באש (ויקרא ב) : (כג) נבלה . דבר כעור ומגונה וכן כי נבלה עשה בישראל

כט א ואלה הדברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלם אל־ ב׳ חד
שארית זקני הגולה ואל־הכהנים ואל־ נ׳ נתרי נעתי מתנו
הנביאים ואל־כל־העם אשר הגלה ח״פ נ״א נסוס׳
נבוכדנאצר מירושלם בבלה : כ״ש
ב אחרי צאת יכניה המלך והגבירה מירושלם כהנה
והסריסים שרי יהודה וירושלם והחרש והמסגר מירושלם : ג ביד
אלעשה בן־שפן וגמריה בן־חלקיה אשר שלח צדקיה מלך־יהודה אל־ ו׳ וכל עזרא
נבוכדנאצר מלך בבל בבלה לאמר : ד כה אמר יהוה צבאות ו׳ נסוס׳ נ׳ נסיפרא
אלהי ישראל לכל־הגולה אשר־ כ״ש
הגליתי מירושלם בבלה : ה בנו
בתים ושבו ונטעו גנות ואכלו את־ ג׳. כ׳
פריון : ו קחו נשים והולידו בנים
ובנות וקחו לבניכם נשים ואת־ ז׳
בנותיכם תנו לאנשים ותלדנה
בנים ובנות ורבו־שם ואל־תמעטו: ז
ודרשו את־שלום העיר אשר
הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה
אל־יהוה כי בשלומה יהיה לכם ג׳ ומ״ל
שלום : ח כי כה אמר יהוה צבאות
אלהי ישראל אל־ישיאו לכם ג׳ ומ״ל
נביאיכם אשר־בקרבכם וקסמיכם
ואל־תשמעו אל־חלמותיכם אשר
אתם מחלמים : ט כי בשקר הם ג׳. נ׳ נסיפרא
נבאים לכם בשמי לא שלחתים
נאם־יהוה : י כי־כה אמר יהוה כי ו׳ נסיפרא
לפי מלאת לבבל שבעים שנה
אפקד אתכם והקמתי עליכם את־ י״ג
דברי הטוב להשיב אתכם אל־
המקום הזה : יא כי אנכי ידעתי את־ נ׳
המחשבת אשר אנכי חשב עליכם ל׳ מס׳
נאם־יהוה מחשבות שלום ולא ס״פ נ׳ מכר
לרעה לתת לכם אחרית ותקוה :
יב וקראתם אתי והלכתם נ׳ נ״ש
ותפללתם אלי ושמעתי אליכם
יג ובקשתם אתי ומצאתם כי תדרשני
בכל־לבבכם : יד ונמצאתי לכם נאם־
יהוה ושבתי את־שבותכם וקבצתי
אתכם מכל־הגוים ומכל־המקמות
אשר הדחתי אתכם שמה נאם־יהוה
והשבתי אתכם אל־המקום אשר
הגליתי משם אתכם : טו כי אמרתם
הקים לנו יהוה נביאים בבבל :
טז כי־כה אמר יהוה אל־המלך הישב
על־כסא דוד ואל־כל־העם הישב
בעיר הזאת אחיכם אשר לא־יצאו
אתכם בגולה : יז כי־כה אמר יהוה
צבאות הנני משלח בהם את־החרב
את־הרעב ואת־הדבר והשלחתי
בהם כתאנים הרעות אשר לא־
תאכלנה מרע : יח ורדפתי אחריהם
בחרב ברעב ובדבר ונתתים לזועה
לממלכות הארץ להיות לאלה ולשמה
ולשרקה ולחרפה בכל־הגוים אשר
הדחתים שמה : יט תחת אשר לא־
שמעו אל־דברי נאם־יהוה אשר
שלחתי אליהם את־עבדי הנביאים
השכם ושלח ולא שמעתם נאם־
יהוה : כ ואתם שמעו דבר־יהוה כל־
הגולה אשר שלחתי מירושלם בבלה :
כא כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל
אל־אחאב בן־קוליה ואל־צדקיהו בן־
מעשיה הנבאים להם בשמי שקר
הנני נתן אתם ביד נבוכדנאצר מלך־
בבל והכה לעיניכם : כב ולקחה
ממנו כל־קללות יהיו בכל־גולת
יהודה אשר בבבל לאמר ישמך יהוה
כצדקיה וכאחאב אשר קלם מלך־
בבל באש : כג אשר עשו נבלה
בישראל וינאפו את־נשי רעיהם
וידברו דבר בשמי שקר אשר לא־
צויתים ואני הוא הידע והעד נאם־
יהוה : כד ואל־שמעיהו הנחלמי תאמר
לאמר : כה כה אמר יהוה צבאות
אלהי ישראל לאמר יען אשר אתה
שלחת בשמך ספרים אל־כל־העם
אשר בירושלם ואל־צפניה בן־מעשיה
הכהן ואל־כל־הכהנים לאמר : כו יהוה
נתן אתך כהן תחת יהוידע הכהן
והיו פקדים בבית יהוה לכל־איש
משוגע ומתנבא ונתתה אתו אל־
הבית והאסורה : כז ועתה למה לא
גערת בירמיהו הענתתי המתנבא
לכם : כח כי על־כן שלח אלינו
בבבל לאמר ארכה היא בנו בתים
ושבו ונטעו גנות ואכלו את־
פריון : כט ויקרא צפניה הכהן את־
הספר הזה באזני ירמיהו הנביא :
ל ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו לאמר :
לא שלח אל־כל־הגולה לאמר כה־
אמר יהוה אל־שמעיהו הנחלמי יען
אשר נבא לכם שמעיהו ואני לא
שלחתיו ויבטח אתכם על־שקר :
לב לכן כה אמר יהוה הנני פקד על־
שמעיהו הנחלמי ועל־זרעו לא־יהיה
לו איש יושב בתוך העם הזה ולא
יראה בטוב אשר אני עשה לעמי נאם־
יהוה כי־סרה דבר על־יהוה :

מצודת דוד

כט (ה) אל יחר וכו׳. על תותן סניגוליס : (כ) אחרי צאת וכו׳. שהגלה אחר שיצא יכניהו וכו׳ להיות ממביים ביד נ״כ כמ״ש במלכים : והגבירה . המלכה והיא אם המלך כי היא יושבת עמו כמ״ש שם : והסריסים . וחזר ופירש שרי יהודה וירושלים : והחרש והמסגר . שם הטומנים ושומרי הסגרים אשר סגרו תוכם כשהם כן תי׳ : (ג) ביד אלעשה . ר״ל הספר ההוא שלח ביד אלעשה וכו׳ : בבלה. לשמר . דכרי הספר היו לשמר את החמור למשפ : (ה) ובנו . והשבו פתם כי לא תצלו מכבל כשון קרוב : (ו) והולידו . עד לא תצלו משם : ורבו שם . ר״ל קחו נשים למען תרבו שם וכפל הדבר כמ״ש : ואל תמעטו . ר״ל אל תמעטו לקחת נשים לבל תמעטו כי כשיתוסו שם ולא ישארו נשים במקומה ימעטו מ״ש במספר : (ז) ודרשו . בקשו את שלום העיר וכו׳ : כי בשלומה . כשיהיה שם שלום גם לכם שלום כמ״ש הכמיט ז״ל הוי מתפלל בשלומה של מלכות : (ח) אל ישיאו וכו׳. נביאי השקר והקוסמים אשר בקרבכם אל יפתו אתכם כמו שהומרים שהיו מוכרו תשובו לירושלים בשפך מדברי וקלך בדבר שמובן מעצמו . תלומותיכם . הטומרים לכם מה שרצו בחלום : אשר אתם מחלמים . לשון נופל שאתם מוציאים מפם שהם יפתלו שלא חלום : (ט) כי בשקר . מה שהומרים בשמי הוא בשקר כי לא שלחתים : (י) כי לפי מלאת לבבל ע׳ שנה . כאשר יושלם לבבל ע׳ שנה מהתחלת התפשטותה על ישראל מעת שכבש נ״כ את יהויקים ברשטוה והיה יושב בשניס למלכות נ״כ והוא מלך מ״ה שניס נ״כ נשארו שוד משמותיו מ״ד שניס וימי חויל מרודך בנו כ״ג שניס שלש שנכלשה שנה אחת בימי מלכות אויל כי עליהם לזה ולזה הרי הם כן ס״ו שניס וימי בלשאצר בנו ג׳ שניס הרי שבעים שנה חסר אחת ס״ב בשנת אחת לדריוש ובמ״ש בדניאל : תפקוד אתכם . המפקדים : (יא) כי אנכי ידעתי . לכם לשובה כי אז יבוא לבבכם הפקד ואשוב אתכם למקום הזה : (יב) וקראתם אותי . מלאו שבעים שנה ומיד בשנת דריוש ומלך כורש בשנה הראשונה היתה הפקידה ושבו לאחרם ובמ״ש בדניאל : תפקוד אתכם . אז תזכור בכם ואז תקיים עליכם את ד׳ הטוב וכו׳ אבל לא קודם הזמן הזה כדברי הטניאים המשקרים : (יג) כי אנכי ידעתי . אשר אנכי ידעתי את המחשבות וכו׳ שהמה לשלום ולא לרעה ר״ל מה שהתעכבו גאולה שבעים שנה לכם לשובה כי אז יבוא לבבכם הפקד ואשוב אתכם למקום הזה : (יד) ונמצאתי לכם . ר״ל

כה אמר ג׳ כטעם בסיפרא וסימ׳ נמכר בסיפרא סימן ו׳ : בבלה כ״ט וסי׳ נמכר במכר׳ רבתא בערך כב : שלום . ר׳ השמין בקריאה וסי׳ לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן ב׳ בפסוק . ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי . ובל בנוך למודי ה׳ . ובכל יום ויום מרדכי מתהלך . ואשר אהה ה׳ אלהים הנה על הנביאים דסיפרא . ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי . ירגו וישכחו הפצי צדקי . כי קנאתי בהוללים . שאלו שלום ירושלם ישליו : אנכי ידעתי ג׳ וסי׳ גם אנכי ידעתי בי בתם לבבך . כי אנכי ידעתי את מדיך . כי אנכי ידעתי את המחשבת : וקראהם ג׳ ר״ם בקריאה וסי׳ נמכר בסדר תולדות אהרן נגו כמוס . כ״ש כט : וקמו נגיס . כתובות נג: מלאת לבבל . מגלה יא יב (סנהדרין ן) : תחריה ותקוה . הענים כט:

מצודת ציון

(ה) (ו) ונספר . ותגדל: יבר . מלשון יתרון : (ט) וסריסים. כן יקראו הסריס כמו והיו סריסים בהיכל מלך בבל (ישעיה לט) : והחרש . קבוצת הטומנות כמו חרש בנרל (שם מד) : (ח) יפיחו . ענין פתוי וסכתה כמו סותם הפיתני (בראשית ג) : לכון סוף וסבור : יב ותצלון . קדמי ואקביל צלותכון ותבעון מן קדמי ואעביד

ירמיה כח

רשי

גְּאָתָא הָדֵין׃ ו בְּרֵם שְׁמַע
כְּעַן פִּתְגָמָא הָדֵין דִּי אֲנָא
מְמַלֵּיל קֳדָמָךְ וְקָדָם כָּל עַמָּא׃
ח נְבִיָּא דַהֲוָה קַדְמַי וְקַדָמָךְ ח׳ מ״ע כפיס׳ פ׳ הנביאים
מִן עַלְמָא וְאִתְנַבִּיאוּ עַל
אַרְצָוָת רַבָּוָת וְעַל מַלְכְּוָן
רַבְרְבָן קְרָבָא וּבְיִשָּׁא
וּמְחוֹתָא׃ ט נְבִיָּא דְיִתְנַבֵּא כ׳ בזיון ל״ש
לְשָׁלָמָא בְּמֵיתֵי פִּתְגָם נְבִיָּא
יִתְיְדַע נְבִיָּא דְשַׁלְחֵיהּ יְיָ
בְּקוּשׁוֹט׃ י וּנְסַב חַנַנְיָה נְבִיָּא
שְׁקָרָא יַת נִירָא מֵעַל צַוַּאר כל פיסקא פתח
יִרְמְיָה נְבִיָּא וְתַבְּרֵיהּ׃ כ׳
יא וַאֲמַר חַנַנְיָה לְעֵינֵי כָּל־עַמָּא
לְמֵימַר כְּדֵין אֲמַר יְיָ כְּרֵין
אֶתְבַּר יַת נִיר נְבוּכַדְנֶאצַּר
מַלְכָּא דְבָבֶל בְּסוֹף תַּרְתֵּין נ״ב מלכי דקות כמ״ק
שְׁנִין מֵעַל צַוַּאר כָּל עַמְמַיָּא
וַאֲזַל יִרְמְיָה נְבִיָּא לְאוֹרְחֵיהּ׃
יב וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם ל׳ מ״ע
יְיָ עִם יִרְמְיָה בָּתַר דְּתַבַּר
חַנַנְיָה נְבִיָּא שְׁקָרָא יַת נִירָא
מֵעַל צַוַּאר יִרְמְיָה נְבִיָּא לְמֵימָר׃ ל׳ מ״ע כפיס׳
יג אֲזֵיל וְתֵימַר לַחֲנַנְיָה לְמֵימָר
כְּדֵין אֲמַר יְיָ נִירִין דְּאָע
תְּבָרְתָּא וְתַעְבִּיד חֻלּוּפֵיהוֹן ל״ג
נִירִין דְּבַרְזֶל׃ יד אֲרֵי כְדֵין אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל נִיר
עַל בַּרְזֶל יְהַבִית עַל־צַוַּאר ו כָּל־
דְּבַרְזֶל יְהַבִית עַל צַוַּאר כָּל חפיס ו׳
עַמְמַיָּא הָאִלֵּין לְמִפְלַח יַת
נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
וְיִפְלְחוּנֵיהּ וְאַף יַת חַיַּות בָּרָא
יְהָבִית לֵיהּ׃ טו וַאֲמַר יִרְמְיָה
הַנָּבִיא אֶל־חֲנַנְיָה נְבִיָּא שְׁמַע־נָא
חֲנַנְיָה לָא־שְׁלָחֲךָ יְהוָה וְאַתָּה
הִבְטַחְתָּ אֶת־הָעָם הַזֶּה עַל־שָׁקֶר׃
כ׳ כתיב. ל׳ קרין טז כֵּן־אָמַר יְיָ הִנְנִי מְשַׁלְּחֲךָ
מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה הַשָּׁנָה אַתָּה מֵת
כִּי־סָרָה דִבַּרְתָּ אֶל־יְהוָה׃ יז וַיָּמָת מ׳
חֲנַנְיָה הַנָּבִיא בַּשָּׁנָה הַהִיא בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי׃

הַמְּקוֹם הַזֶּה׃ ז אַךְ שְׁמַע־נָא הַדָּבָר
הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנֶיךָ וּבְאָזְנֵי
מ״ע כפיס׳ כָּל־הָעָם׃ ח הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַי
כ׳. ל׳ וְלִפָנֶיךָ מִן־הָעוֹלָם וַיִּנָּבְאוּ אֶל־
מִדַּיָן סַגִיאִין וְעַל מַלְכְּוָן
רַבְרְבָן לְקְרָבָא וּבְיִשָּׁא
וּמְחוֹתָא׃ ט נְבִיָּא דְיִתְנַבֵּא
לְשָׁלָמָא בְּמֵיתֵי פִּתְגָם נְבִיָּא
יִתְיְדַע נְבִיָּא דְשַׁלְחֵיהּ יְיָ
בְּקוּשׁוֹט׃ י וּנְסַב חֲנַנְיָה נְבִיָּא
שְׁקָרָא יַת נִירָא מֵעַל צַוַּאר כל פיסקא פתח
יִרְמְיָה נְבִיָּא וְתַבְּרֵיהּ׃ כ׳
יא וַאֲמַר חֲנַנְיָה לְעֵינֵי כָּל־עַמָּא
לְמֵימַר כְּדֵין אֲמַר יְיָ כְּרֵין
אֶתְבַּר יַת נִיר נְבוּכַדְנֶאצַּר
מַלְכָּא דְבָבֶל בְּסוֹף תַּרְתֵּין נ״ב מלכי דקות כמ״ק
שְׁנִין מֵעַל צַוַּאר כָּל עַמְמַיָּא
וַאֲזַל יִרְמְיָה נְבִיָּא לְאוֹרְחֵיהּ׃
יב וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם ל׳ מ״ע
יְיָ עִם יִרְמְיָה בָּתַר דְּתַבַּר
חֲנַנְיָה נְבִיָּא שְׁקָרָא יַת נִירָא
מֵעַל צַוַּאר יִרְמְיָה נְבִיָּא לְמֵימָר׃ ל׳ מ״ע כפיס׳
יג אֲזֵיל וְתֵימַר לַחֲנַנְיָה לְמֵימָר
כְּדֵין אֲמַר יְיָ נִירִין דְּאָע
תְּבָרְתָּא וְתַעְבִּיד חֻלּוּפֵיהוֹן ל״ג
נִירִין דְּבַרְזֶל׃ יד אֲרֵי כְדֵין אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל נִיר
עַל בַּרְזֶל יְהַבִית עַל־צַוַּאר ו כָּל־
עַמְמַיָּא הָאִלֵּין לְמִפְלַח יַת
נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
וְיִפְלְחוּנֵיהּ וְאַף יַת חַיַּות בָּרָא
יְהָבִית לֵיהּ׃ טו וַאֲמַר יִרְמְיָה
הַנָּבִיא אֶל־חֲנַנְיָה נְבִיָּא שְׁמַע־נָא
חֲנַנְיָה לָא־שְׁלָחֲךָ יְהוָה וְאַתָּה
הִבְטַחְתָּ אֶת־הָעָם הַזֶּה עַל־שָׁקֶר׃
כ׳ כתיב. ל׳ קרין טז כֵּן־אָמַר יְיָ הִנְנִי מְשַׁלְּחֲךָ
מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה הַשָּׁנָה אַתָּה מֵת
כִּי־סָרָה דִבַּרְתָּ אֶל־יְהוָה׃ יז וַיָּמָת מ׳
חֲנַנְיָה הַנָּבִיא בַּשָּׁנָה הַהִיא בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי׃

ח׳ מ״ע כפיס׳ פ׳ הנביאים

כ׳. ל׳ כתיב ל״ש קרין

כ׳ כתיב פ׳ כפיס׳ פתח

ל׳ מ״ע כפיס׳

ל׳ מ״ע כפיס׳

ל׳ כ״ע

ל׳

ל׳ מ״ע כפיס׳ פסק ו׳

כ׳ כתיב. ל׳ קרין טז

מ׳

נ״ב מלכי דקות כמ״ק

ל׳ מ״ע כפיס׳

ל׳ מ״ע כפיס׳

ל׳

ל׳ כ״ע

ל׳

ל׳ מ״ע כפיס׳ פסק ו׳

כ׳ כתיב. ל׳ קרין טז

מ׳

מצודת ציון

ירמיהו אם יהיה כמו שהוא אומר לנו כאן כתב כי אחי נכבר ואתם נכבדו לנו נכבר כאן ואומר מקדמי שמים אם יאמר הנית בכניעו ואתם הניח נכבד שהוא נכנעני כמו שנאמר ונכנעון ואתה הוטב לי מעט ובואכם לי מיט ודק שבוטו יכהלו היום ומנכעון היום כי לא יכנו כה נכנועים מעת שנפשי נכמרה בניתון: (ז) לך שמע נא. בעניו הזה שאמר לו כי כשכתחת הטובה יכהן הנביא כי אם יכניע טובה ולא תכא בידוע שהוא נביא אבל כי כל זכר טוב שכיעית הלב לפעולו על הנעלי הוא כח לכל בחתת תכוד ממנו כשובה כסוף אם יהיה כמו שאמר וכגע מדבר על גוי ועל ממלכה לכנות ולנטוע ולאבד סדם בעיני ונחמתי על הטובה שאני על כל פנים תמול שלשום ותבא לכל אם יתנבא נרעה ולא הכא כלל לא תדע בזה שהוא נביא אבל שהקב"ה יודע בזה שהוא נביא שעשה כאותו הטובה כמו שעשה בחמני ויטובו: (י) לא שמעו אל עלי ולא הטו את אזנם ויחזקו את עורפם לבלתי שמוע אלי ולבלתי קבל מוסר: (יא) ויאמר חנניה לעיני כל העם. לפי שהנביא מוכיח את ישראל ומנבא עליהם רעות ומשיב את העם מעבודה זרה לכך היו שונאים אותו ומבקשים להמיתו: (יב) ויהי דבר יי׳ אל ירמיה. לא נתנבא עדיין אלא שהיה יודע שעתיד לנבא: (יג) ועשית תחתיהן מוטות ברזל. אמר לו הקב"ה לירמיהו אמור לחנניה מוטות עץ שברת ועשית תחתיהן מוטות ברזל שבתחלה לא היו מוטות עץ שברת ואתה עשית מוטות ברזל כלומר לא זה סדבר שאמרתי לך שיהיו מוטות עץ שברת ותחתיהן מוטות ברזל כלומר לא כך אמר ה׳ אלהי ישראל ונומר לו הרי אמר ה׳ אלהי ישראל שברתי את עול מלך בבל ומה אמר מוטות עץ ותחתיו תיכינו מוטות לשוטות כן הוא כי המוטות לשוטות לו נידוי שקורין הרי הטול וטעול מעץ לשיכך במך המוטות לא עץ וכן מוטות ברזל אין אומר שהמוטות יהיו מברזל אלא טעול יהיה מברזל והמוטות לשוטות לו נידוי שקורין לוהו בפה: (טז) מעל פני האדמה. כ״ל שיקבר בתוכה והנה הוא בהדם הבכושי. פיכוכו שנה תמיתם סיום ואת

הנביאים ח׳ מ״ל בסיפר׳ וסי׳ נמסר בסימן כ״ו: למלחמה ב׳ רפין וסי׳ אם לשלום יצאו תפשום. ועל ממלכות גדולות: הנביא ב׳ ר״ם וסי׳ הנביא אשר אתו הלום. אשר יבא לשלום: וישברהו ב׳ וסימן ויתנהו ח׳ לאריה. ויקח חנניה הנביא את המוטה: הלוך ו׳ מ״ל בסיפרא וסימ׳ וקנית לך אזור פשתים. הלוך ואמרת אל חנניה וגו׳ מטות עץ שברת. הלוך להרגיעו ישראל. הלוך אל בית הרכבים. לעבד מלך הכושי. הלוך ובכו: נבכדנאצר י׳ חסר ו״ו וסי׳ וחילוף שאר נביאים נמסר בסטרה רבתא בערך נב: ואלה דברי ב׳ וסימ׳ ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה. ואלה דברי דוד: אל יתר ב׳ וסי׳ אל יתר התנו. ואלה דברי הספר. ותרגין על יתר וסי׳ בונגו חגם על יתר. ומשלם על יתר:

מצודת ציון

כן נקרא הנביא כמו ימים תמיד גלותה (ויקרא כה) וכפל הדבר כמטות יכדפים וכן תחמת עפר (בראשית יג): (י) המוטה. עץ הטעול: (יג) תתחיכו. כמקומן: (טז) מעל פני האדמה וכן ושלחם כיד פעמים (תהלים ח)

מצודת דוד

ס׳. מי יתן ויקם ס׳ וכו׳ וכפל הדבר כמים: אמר נעמת. אמר לפי דבריו שאמר שבטחתם דבר אבל בפועל יש סיום שבדפ מלטו: (ז) לך שמע נא. ר״ל מה שאמרתי אמן וכו׳ הוא בעבור כי נם אני מתאוה שכן יהיה כי טוב הוא לך עתה שמע דברי שתן מקום להאמין לך יותר ממני אחר ממני על שתחא תחזקו אמתי ותכיאו לפועל כיד כמו שכן יהיה בן אמיה בן חגיה חפצו לעשוק ולכביאו לביה הכלא): (ז) לך שמע נא וגו׳. עד הנביא אחר יבא לעשות. אמר אני מהנבא פורענות אם לא יבוא היני שקרן שהקב״ה נחם על הרעה אבל הנביא אחר יבא לעשות ונו׳ בבא דבר הנביא יודע ונו׳ אבל אם לא יבא דברו שקרן הוא שנאמר לא יום אל ויכזב ונו׳ (במדבר כג) כך דרכם רבי תנחומא: (יד) לת חית השדה נתתי לו. שהכל על פרי ורבקר נתנין ברצונו: (טז) השנה אתה מת. ובשנה ההיא מת. ובשנה השלש הקבר: (יז) בשנה ההיא בחדש השביעי. מן שבעה חדשים ולפי שהיה חכם נביא ידע בעצמו שעתיד לנבא ולא אמר לנביאי שקר שהוא עתיד למות:

אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֶל־הָעַמֻּדִים וְעַל־הַיָּם וְעַל־הַמְּכֹנוֹת וְעַל יֶתֶר הַכֵּלִים הַנּוֹתָרִים בָּעִיר הַזֹּאת׃
כ אֲשֶׁר לֹא־לָקַח נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בְּגָלוֹתוֹ אֶת־יְכׇנְיָה בֶּן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה מִירוּשָׁלַם בָּבֶלָה וְאֶת כָּל־חֹרֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם׃ כא כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־הַכֵּלִים הַנּוֹתָרִים בֵּית יְהוָה וּבֵית מֶלֶךְ־יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם׃ כב בָּבֶלָה יוּבָאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ עַד יוֹם פָּקְדִי אֹתָם נְאֻם־יְהוָה וְהַעֲלִיתִים וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃

כח א וַיְהִי ו בַּשָּׁנָה הַהִיא בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־ ס׳ ג׳ ר״ו׳ יְהוּדָה בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי אָמַר אֵלַי חֲנַנְיָה בֶּן־עַזּוּר הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגִּבְעוֹן בְּבֵית יְהוָה לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וְכׇל־הָעָם לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי ג׳ דסמיכי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר שָׁבַרְתִּי אֶת־עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל׃ ג בְּעוֹד ו שְׁנָתַיִם יָמִים אֲנִי מֵשִׁיב אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶת־כָּל־כְּלִי בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר לָקַח נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיְבִיאֵם בָּבֶל׃ ד וְאֶת־יְכׇנְיָה בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־כָּל־גָּלוּת יְהוּדָה הַבָּאִים בָּבֶלָה אֲנִי מֵשִׁיב אֶל־ כ״ט הַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה כִּי אֶשְׁבֹּר אֶת־עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל׃ ה וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־חֲנַנְיָה הַנָּבִיא לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וּלְעֵינֵי כׇל־הָעָם הָעֹמְדִים ד׳ בְּבֵית יְהוָה׃ ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אָמֵן־ ג׳ כֵּן יַעֲשֶׂה יְהוָה יָקֵם יְהוָה אֶת־ דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר נִבָּאתָ לְהָשִׁיב כְּלֵי בֵּית־יְהוָה וְכׇל־הַגּוֹלָה מִבָּבֶל אֶל־ ו׳

(יט) כמכונות . תי׳ כסיסיא כמו את הכיור ואת כנו (שמות לח) : (כ) בגלותו . כמו בהגלותו : חורי . כמו שרי : (כא) עד יום פקדי אותם . ביומי כורש כמו שמפורש בספר עזרא : (ב) ויכי בשנה ההיא . כשהגיע לותו זמן שהגלים נבוכדנאצר את לדקיהו על ממשלת מלכים שהיה ירמיה אומר אל אחזתו ומשלת המושלות והמוטות על המלכים כיד מלאכיהם : ברחצית ממלכת לדקיהו . בתחלה שהגליהו על ממשלת המלכים ואין אומר אחרי בתחלת מלכותו שהרי נאמר בשנה הרביעית אותם שהם יכד להקביל את פני נבוכדנאצר בבבל וכריכים אך המושחה עמו וכמו שנ׳ בסוף הספר והגליהו על המלכים : ממר אלי וגו׳ . ממרו רבותיהו מי שמשה את הנביא שהם יכולים מתוך בשוק העליון שהיה שובר את קשת שלש (לקמן מה) וכנותה זו בסוף הספר נאמרה ברחצית ממלכת לדקיהו כמו שמפורש שם ולפי שעלה שמוסה לבבל ממך סוף בשוק התחתון ודרש ודן קל וחומר ומה עלה שלא כתה אלא לעשור את הכשדים וכו׳ כמה שהיה בשהדין : (ו) יעשה . ל׳ תפלה (שלש בעין אלו עיד וכיוצ״ו לבית הכנסת לא שדין שרש המהכ״ר): ממן כן יעשה וגו׳ . כאלי אנשי תומרים כך ממר לו שלומי ויתקיימו דבריך אני משתחר ואתה נפשד אמי כאן ואוכל קדמי שהיה יעמוד בבית בנבייא (כאן) אשר מגבעון ותניח לי עבד מובד עניה

ומוסף

מצודת דוד

עתה לה׳ לא על השמת הכלים אלא לבל יהיו לבבל הכלים המוחזרים מה שלא לקח בבלה אלא יהיו : (יט) על העמודים . על עמודי המשכן ועל יס המשכן וכו׳ : (כ) בגלותו . בעת שגלה לבבל עם יכניה ואת כל שרי יהודה וירושלים : (כא) כי כה אמר ה׳ וכו׳ . בעבור שחזרו הדברים בממרו אשר לא לקחו וכו׳ ממר אחר כי כה אמר ה׳ וכו׳ וכן דרך המקרא : (כב) עד יום פקדי אותם . עד הזמן שאזכור אני בהם ואוה ביומי כורש ואז בעלה אותם משם ואשיב אותם אל המקום הזה : בח (א) ברחצית ממלכת לדקיה . שהם ברחצות המשה למלכו : בשנה ההיא . לעזה לומר לשנות המשה ואיך היתה שנת המשה כדי למלכו ואוה מלך י״א שנים ומשה כן כלו בשנת המשה וכן מרגיל בתורה הבית במולמי שבועות : (ב) שברתי את עול . ביל לא ימשול ולא ישבוד עוד בתחרים : (ג) בעוד . בסוף שתי שנים . (ד) כי משבור וכו׳ . ויולמו ליה תפסי שנים לתרגם בתין מוחה : (ו) ויאמר ירמיהו . בעבור שחזרו הדברים בתמרו לעיני הכהנים וכו׳ ממר שנית ויאמר ירמיה וכו׳ : אמן . יאומן דבריך : יקם

מצודת ציון

עתה: (יט) היה . עמוי הוא בעין גוגים בתי״ם במלכים : סמכונות . מלבון בן ונסיס והיו מתחת לכיורות בתי״ם במלכים : (כ) בגלותו . כמו בהגלותו : חורי . בן יקראו הבנדוים וכן ומיתה את הסוריים (נחמיה ס) שהוא מלבון חיור ולובן ובלאבר יקראו הבנדוים חבוכים בתי״ם כל יהיה לפני הבוכים (מלכי כב) : (כב) פקדי . ענין זכרון : (ג) בעוד . בסוף כמו בעוד שלשת ימים (בראשית מ): שמחים . בתי בנים : ימיח

העמודים . כמו על ה׳ פי׳ בעבור כמו ויאמר תכניסם על ארי תשתו : (כ) בגלותו . כמו בהגלותו ובשפלה שהיה בתחתונה מהגלות אחר שהיה בעליונה ושם ישב עד שהגלה : (ב) ויכי בשנה ההיא . ר״ל שהיה בתחלת מלכותו ואחר שהגליהו נבוכדנאצר את לדקיהו על ממשלת מלכים שהיה ירמיה אומר אל אחזתו ומשלת המושלות והמוטות על המלכים כיד מלאכיהם : ברחצית ממלכת לדקיהו . בתחלה שהגליהו על ממשלת המלכים ואין אומר אחרי בתחלת מלכותו שהרי נאמר בשנה הרביעית אותם שהם יכד להקביל את פני נבוכדנאצר בבבל וכריכים אך המושחה עמו וכמו שנ׳ בסוף הספר והגליהו על המלכים : ממר אלי וגו׳ . ממרו רבותיהו מי שמשה את הנביא שהם יכולים מתוך בשוק העליון שהיה שובר את קשת שלש (לקמן מה) וכנותה זו בסוף הספר נאמרה ברחצית ממלכת לדקיהו כמו שמפורש שם ולפי שעלה שמוסה לבבל ממך סוף בשוק התחתון ודרש ודן קל וחומר ומה עלה שלא כתה אלא לעשור את הכשדים וכו׳ כמה שהיה בשהדין : (ו) יעשה . ל׳ תפלה (שלש בעין אלו עיד וכיוצ״ו לבית הכנסת לא שדין שרש המהכ״ר): ממן כן יעשה וגו׳ . כאלי אנשי תומרים כך ממר לו שלומי ויתקיימו דבריך אני משתחר ואתה נפשד אמי כאן ואוכל קדמי שהיה יעמוד בבית בנבייא (כאן) אשר מגבעון ותניח לי עבד מובד עניה

בראשית ה׳ ג׳ מנחות ר״ם וסי׳ בראשית ברא אלהים . ממלכות יהויקים . ממלכת יהויקים בן יאשיה. הלין ג׳ ר״פ . וב׳ מנחות במצעתא פסוק וסי׳ אשר היה דבר ה׳אל ירמיהו הנביא.בראשית ממלב׳ צדקיה : ולעיני ד׳ וסי׳ לעיני פרעה ולעיני עבריו דבם . את המרינים . אל חנניה הנביא לעיני הכהנים . לעיני חנמאל דודי ולעיני כל היהודים:יקם ג׳ וסי׳ אך יקם ה׳ את דבריו.אמן כן יעשה ה׳. יקם סערה :

תולדות אהרן נגלה יוכלו . נכלות כד ביהויכין קיח : ממלכת לדקיה. סנהדרין קנ: שנכתבו לתת עול . שם פס (סנהדרין ג): ממן. סופה מת שבועות לו :

מצודת ציון

עתה: (יט) היה . עמוי הוא בעין גוגים בתי״ם במלכים : סמכונות . מלבון בן ונסיס והיו מתחת לכיורות בתי״ם במלכים : (כ) בגלותו . כמו בהגלותו : חורי . בן יקראו הבנדוים וכן ומיתה את הסוריים (נחמיה ס) שהוא מלבון חיור ולובן ובלאבר יקראו הבנדוים חבוכים בתי״ם כל יהיה לפני הבוכים (מלכי כב) : (כב) פקדי . ענין זכרון : (ג) בעוד . בסוף כמו בעוד שלשת ימים (בראשית מ): שמחים . בתי בנים : ימיח

דְּלָא יִפְּלְחוּן יָתֵיהּ יָת
נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל וְיָת
כ דְּלָא יִתֵּן יָת צַוְּרֵיהּ בְּגִיר
מַלְכָּא דְּבָבֶל בְּהָרֶב וּבְרָעָב
כא וּבְמוֹתָא הֲכִי אֲמַר יְיָ עַל עַמָּא הַהוּא
וְעַל מַלְכָּא דְּיִתְּבִין בִּירוּשְׁלֶם
כב אֲמַר יְיָ עַד דְּאֶסְכַּר יִתְהוֹן
בְּיֵדִיהּ: פ וְאִתְּוֹן לָא תְקַבְּלוּן
מִן נְבִיֵּיכוֹן דְּשַׁקְרָא וּמִן
קָסְמֵיכוֹן וּמִן חָלְמֵי חֶלְמֵיכוֹן
כג. ג׳ עָנְנֵיכוֹן וּמִן כְּשַׁפֵּיכוֹן אֲשֶׁר־הֵם
וּמִן עוֹנְגֵיכוֹן וּמִן חַרְשֵׁיכוֹן
אָמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תַעַבְדוּ
דְּאִינוּן אָמְרִין כְּכוֹן לְמֵימַר לָא
תִּפְלְחוּן יָת מַלְכָּא דְּבָבֶל:
כד כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם לְמַעַן הַרְחִיק אֶתְכֶם
מֵעַל אַדְמַתְכֶם וְהִדַּחְתִּי אֶתְכֶם
כה. יא׳ וַאֲבַדְתֶּם: יא וְהַגּוֹי אֲשֶׁר יָבִיא אֶת־
כו צַוָּארוֹ בְּעֹל מֶלֶךְ־בָּבֶל וַעֲבָדוֹ
וְהִנַּחְתִּיו עַל־אַדְמָתוֹ נְאֻם־יְהוָה
כז וַעֲבָדָהּ וְיָשַׁב בָּהּ: יב וְאֶל־צִדְקִיָּה
מֶלֶךְ־יְהוּדָה דִּבַּרְתִּי כְּכָל־הַדְּבָרִים
כח. ג׳ וכ״ת כלים הָאֵלֶּה לֵאמֹר הָבִיאוּ אֶת־צַוְּארֵיכֶם
בְּעֹל ו מֶלֶךְ בָּבֶל וְעִבְדוּ אֹתוֹ וְעַמּוֹ
ו׳ מ״ע וְחְיוּ: יג לָמָּה תָמוּתוּ אַתָּה וְעַמֶּךָ
בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
ל׳ וכך על ועל הגוי יְהוָה אֶל־הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד אֶת־
ואילין ו זינין מֶלֶךְ בָּבֶל: יד וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־
דִּבְרֵי הַנְּבִאִים הָאֹמְרִים אֲלֵיכֶם
לֵאמֹר לֹא תַעַבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל
כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם: טו כִּי לֹא
שְׁלַחְתִּים נְאֻם־יְהוָה וְהֵם נִבְּאִים
בִּשְׁמִי לַשֶּׁקֶר לְמַעַן הַדִּיחִי אֶתְכֶם
וַאֲבַדְתֶּם אַתֶּם וְהַנְּבִיאִים הַנִּבְּאִים
לָכֶם: טז וְאֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־כָּל־
הָעָם הַזֶּה דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר כֹּה אָמַר
יְהוָה אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־דִּבְרֵי
נְבִיֵּיכֶם הַנִּבְּאִים לָכֶם לֵאמֹר הִנֵּה
כְלֵי בֵית־יְהוָה מוּשָׁבִים מִבָּבֶלָה
כ׳ דפסיק עַתָּה מְהֵרָה כִּי שֶׁקֶר הֵמָּה נִבְּאִים
לָכֶם: יז אַל־תִּשְׁמְעוּ אֲלֵיהֶם עִבְדוּ אֶת־
יח מֶלֶךְ בָּבֶל וִחְיוּ לָמָּה תִהְיֶה הָעִיר הַזֹּאת
יט חָרְבָּה: יח וְאִם־נְבִיאִים הֵם וְאִם־יֵשׁ דְּבַר־יְהוָה אִתָּם
ואם־נ׳ נ׳ יִפְגְּעוּ־נָא בַּיהוָה צְבָאוֹת לְבִלְתִּי־בֹאוּ הַכֵּלִים ו הַנּוֹתָרִים
כ ע״ג כ״ש כמעט בְּבֵית־יְהוָה וּבֵית מֶלֶךְ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִָם בָּבֶלָה: כ כִּי כֹה

דְּלָא תִפְלְחוּן לְפִתְגָמֵי נְבִיֵּי
שַׁקְרָא דְּאָמְרִין לְכוֹן לְמֵימַר
לָא תִפְלְחוּן יָת מַלְכָּא דְּבָבֶל
אֲרֵי שַׁקְרָא אִינוּן מִתְנַבְּיִן לְכוֹן:
טו אֲרֵי לָא שְׁלַחְתִּינוּן אֲמַר יְיָ
וְאִינוּן מִתְנַבְּיִן בִּשְׁמִי שַׁקְרָא
בְּדִיל דְּאֶטַלְמֵיל יָתְכוֹן
וְתֵיבְדוּן אַתּוּן וּנְבִיֵּי שַׁקְרָא
דְּמִתְנַבְּן לְכוֹן: טז וּלְכָהֲנַיָּא
וּלְכָל עַמָּא הָדֵין מְמַלֵּית מֵימְרָא
דְּדֵין אֲמַר יְיָ לָא תִקְבְּלוּן
לְפִתְגָמֵי נְבִיֵּיכוֹן דְּשַׁקְרָא
דְּמִתְנַבְּן לְכוֹן לְמֵימַר הָא מָנֵי בֵית מַקְדְּשָׁא דְיָ מְהוֹתְבִין
כ דפסיק מִכְּבֶל כְּעַן בְּפַרְיָע אֲרֵי שַׁקְרָא אִינוּן מִתְנַבְּן לְכוֹן: יז לָא
תִקְבְּלוּן מִנְּהוֹן פִּלְחוּ יָת מַלְכָּא דְּבָבֶל וְאִתְקְיְמוּ וְלָא תֶהֵי
קַרְתָּא הָדָא חוּרְבָּא: יח וְאִם נְבִיָּין אִינוּן וְאִם אִית פִּתְגָמָא
דְיָ עִמְּהוֹן יְבָעוֹן כְּעַן מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת דְּדֵיל דְּלָא אִיתוֹבוּן
מָנֵי דְּאִשְׁתְּאַרוּ בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דְיָ וּבֵית מַלְכָּ
שְׁבָטָא דְּבֵית יְהוּדָה וּבִירוּשְׁלֶם לְבָבֶל: יט אֲרֵי כְדֵין אֲמַר יְיָ

מצודת ציון

(ח) מְאַחֵק. עָנִין כְּבָנָתָה: תּוֹמִי. עָנִין כְּלִיוֹן וְכֵן עַד תֹּם כָּל כֹּחַר (דְּבָרִים כ): וְהִנְחַתִּיו. מִלּ׳ מְנוּחָה: (יח) יִפְגְּעוּ. עָנִין תְּפִלָּה וּבַקָּשָׁה כְּמוֹ וְלֹא תִפְגַּע בִּי (לְעֵיל כ): נוֹת. עַמּוּד

מצודת דוד

לֹא יִכְבְּדוּ אוֹתוֹ. פֵּרוּשׁ לֹא יִכְבְּדוּ לְהַנִּיחַ עַל מִטָּתוֹ: וְאֶת אֲשֶׁר נִדְקְרוּ וְגוֹ׳. כָּל זֶה לְמַעַן יִרְמְיָה עַל שֶׁלּוֹמִי הַמְּלָכִים: (כא) כֹּה כְלֵי בֵּית כ׳. שֶׁנִּשְׁאוּ עִם יְכָנְיָה: סְמוּכוֹת

תולדות אהרן יִפְגְּעוּ נָא פ׳. (כרכות ז׳):

כגו. כלשון: (ח) לְהוֹנוֹ לְתֵת מִקְדָּשׁוֹ. כְּמוֹ כִּיהוֹיָקִים לְתֵת כָּסֶף כְּמוֹ כִּיהוֹיָקִים לְתֵת כָּסֶף וְכִדְמוֹתוֹ לְתֵת מִקְדָּשׁוֹ: לְפִי שֶׁבְּכָבוֹד כְּבֵד מְכַלֶּה: כִּי וְכִדּוֹמִים לָפֵן שֶׁבְּכָבוֹד כְּבֵד מְכַלֶּה: עַד תְּמִי לְתֵת כִּיהוֹ. כָּל יוֹנֵק לְפִי שֶׁבְּנִינוֹ שׁוֹמֵד כִּי סְמִיכוּר כְּדִמְיוֹן כֵּהֶם: (ט) וְאַל תִּלְמְדוּכֶם. פ׳ וְאַל תּוֹלְמֵי תַלְמוּתוֹכֶם וְכֵן תִּלְמֵי תַלְמִי תַּלְמִיכוֹן: וְאַל כְּכִשּׁוּפֵיכֶם. כֵּן הַתֵּר לְמְכַשְּׁפִים: כְּשָׁף. כְּמוֹ נָגַע: (יח) לְבִלְתִּי בֹּאוּ כֵּלִים. מִנְּזֵרַת פּוֹעֵל בְּשָׁבָל מֵה פּוֹנוֹ לְהַלִּיךְ יַעֲקֹב כִּי תְּמוֹ בְּיוֹ וְכוּף עַכּ כְּמוֹקֵשׁ עִתּוּד וְתֹאמַר בְּלוֹ לֹא כְּלִיוֹם וְלֹף עַל כִּי בְּמַיִם מְכַלֵּהוּ כְּכַלֵּה כְּמוֹ תְּאַוֵּד יִרְדּ בִּידוֹ בְּנוֹ בְּלִיכֵּה בִּיקֵשׁ: וְיֵת מֶלֶךְ יְהוּדָה. כְּמוֹ וְכַנְיָה וְכִי״ת נְכָיִם כְּסֶף בְּזַכֹּר שׁוֹמֵדִם כְּמוֹקֵשׁ כְּיִם: (יט) לֹא כְּעַמּוּדִים

יְשׁוּר אוֹ שֵׁה אֹתוֹ וְאֹת בָּנָיו. וְאֵת בָּנָיו וְאֵת בֶּן בְּנוֹ. צְוָארוֹ בְּצַוְּארוֹ ה׳ בְּקְרִיאָה וְסִי׳ וַיְשֵׂם רֹבַד הַזָּהָב עַל צַוָּארוֹ: וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה. וְהַגּוֹי אֲשֶׁר יָבִיא אֶת צַוָּארוֹ הַתַּחַן לְסוּס נְבוּרָה. בְּצַוְּארוֹ יִלֵּן עוֹ: צִדְקִיָּהוּ ו׳ בְּקְרִיאָה וְסִי׳ וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּהוּ בֶּן בְּנִצְנָה רְמַלִּבִים. וְאֵל צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה. וְיהִי בִּשְׁנַת הֱיוֹת בְּרֵאשִׁית בִּיד אֶלְעָשָׂה בֶּן שַׁמָּן. אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר ה׳ אֶל יִרְמְיָהוּ וּבְנֵי יְהוֹיָקִים יְכָנְיָה וְאֵ׳ וְצִדְקִיָּה וּבֶן חֲלִיָּה וְצִדְקִיָּה: הֲבִיא ג׳ וְסִי׳ בְּסֵדֶר מַקֵּץ: אֶל הַגּוֹי הַר מִן ו׳ זוֹנִין מִן ג׳ ג׳ הַר אֶל וְהַר עַל וְהַר וְעַל וְסִי׳ נִסְפַּר בְּמִסְפַּר רִבְתָא בְּעֶרֶךְ עַל: וְחֵי ו׳ וְסִי׳ נִסְפַּר בְּכוֹלְכִים הַלֵּךְ ב׳ סִי׳ י״ח: ח׳ פְּסוּקִים וְאִם וְאִם וְסִי׳ נִסְפַּר בְּסֵדֶר בְּחַקֹּתַי וּבִיהוֹשֻׁעַ סִי׳ כ״ב: יְהוֹרָה וּבִירוּשָׁלַם ג׳ רְכַמֹּכִי בְּקְרִיאָה וְסִי׳ וְגַם אֶת הָאָבוֹת וְאֶת דִּישִׁיָּה דְּמַלְכִים. וְאִם נְבִיאִים הֵם וְאִם וְהֵצוּרִים יֵשְׁבוּ בַּה דְּעוּדָא: בַּה אָמַר ו׳ בְּטַעַם בְּסִיפְרָא וְסִי׳ נִסְפַּר בְּסִי׳ ו׳:

עַל־הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
בְּכָל דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ׃ כא וַיִּשְׁמַע
הַמֶּלֶךְ־יְהוֹיָקִם וְכָל־גִּבּוֹרָיו וְכָל־
הַשָּׂרִים אֶת־דְּבָרָיו וַיְבַקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ
הֲמִיתוֹ וַיִּשְׁמַע אוּרִיָּהוּ וַיִּרָא וַיִּבְרַח
וַיָּבֹא מִצְרָיִם׃ כב וַיְשַׁלַּח הַמֶּלֶךְ
יְהוֹיָקִים אֲנָשִׁים מִצְרַיִם אֶת־אֶלְנָתָן
בֶּן־עַכְבּוֹר וַאֲנָשִׁים אִתּוֹ אֶל־מִצְרָיִם׃
כג וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אוּרִיָּהוּ מִמִּצְרַיִם
וַיְבִיאֻהוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים וַיַּכֵּהוּ
בֶּחָרֶב וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־נִבְלָתוֹ אֶל־קִבְרֵי
בְּנֵי הָעָם׃ כד אַךְ יַד אֲחִיקָם בֶּן־
שָׁפָן הָיְתָה אֶת־יִרְמְיָהוּ לְבִלְתִּי תֵּת־
אֹתוֹ בְּיַד־הָעָם לַהֲמִיתוֹ׃

כז א בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת
יְהוֹיָקִם בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה אֶל־יִרְמְיָה מֵאֵת
יְהוָה לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֵלַי
עֲשֵׂה לְךָ מוֹסֵרוֹת וּמֹטוֹת וְנָתַתָּם
עַל־צַוָּארֶךָ׃ ג וְשִׁלַּחְתָּם אֶל־מֶלֶךְ
אֱדוֹם וְאֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי
עַמּוֹן וְאֶל־מֶלֶךְ צֹר וְאֶל־מֶלֶךְ צִידוֹן
בְּיַד מַלְאָכִים הַבָּאִים יְרוּשָׁלַם אֶל־
צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ ד וְצִוִּיתָ אֹתָם
אֶל־אֲדֹנֵיהֶם לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה תֹאמְרוּ
אֶל־אֲדֹנֵיכֶם׃ ה אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶת־
הָאָרֶץ אֶת־הָאָדָם וְאֶת־הַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ בְּכֹחִי הַגָּדוֹל
וּבִזְרוֹעִי הַנְּטוּיָה וְנָתַתִּיהָ לַאֲשֶׁר
יָשָׁר בְּעֵינָי׃ ו וְעַתָּה אֲנִכִי נָתַתִּי אֶת־
כָּל־הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה בְּיַד נְבוּכַדְנֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל עַבְדִּי וְגַם אֶת־חַיַּת
הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ לְעָבְדוֹ׃ ז וְעָבְדוּ
אֹתוֹ כָּל־הַגּוֹיִם וְאֶת־בְּנוֹ וְאֶת־בֶּן־
בְּנוֹ עַד־בֹּא־עֵת אַרְצוֹ גַּם־הוּא
וְעָבְדוּ בוֹ גּוֹיִם רַבִּים וּמְלָכִים גְּדֹלִים׃
ח וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־

תולדות אהרן נרשמים ממלכת. סנהדרין קנ ערכין יז עקדה שער
מז: מים סבדה. שבת קו: ויהי הגוי. מגלה יח:

ז לפ תמר זו עד כאן דברי
נדיקים ועמדו רשעים שהיו
שם ותמרו גם הם מהנכח וגו'
כשם שאומרים נשבע יהוה
כך מפורש בשבועה: (ה) ברחמים
ממלכת יהויקים. שלא ניתם
לפני שמלך נבוכדנצר ונתנבא
עליו שימלוך: (כ) מוסרות. הם
רצועות העול שקורין קייניל"ש:
(ג) ושלחתם על מלך אדום.
כימי צדקיהו כשבא שרשיא
למלכו שעשהו נבוכדנצר שליט
על חמשה מלכים: מלך אדום
ומלך מואב ומלך בני עמון
וגו'. אלו חמשה מלכים נתן
נבוכדנצר תחת ידו של צדקיהו:
חמש עשרה שנה היו על צוארו
משנה שהיו ליהויקים עד שהגה
הרביעית לצדקיהו שבשבת
היתה תגיה בן עזור:
(ו) עבדי. שיעשה רצוני לפרע
משונאי: (ז) ואת בן בנו. אויל
מרודך: ואת בן בנו. בלשאצר:
עד גם את ארצו. שיכוחו

דניאל

מצודת דוד

הכהנים והנביאים שאמרו מה
זו עדות ולמה הזכיר גם לוים
היה מתנגח בשם ס' ריל שהיה
מוחזק לנביא ס': ויוכח. ריל
שהיה מתנגח כדרכו בשם ס':
(כא) ויבקש המלך המיתו. כי
לא היתמין לו שהוא דבר ס':
וישמע אוריה. אשר המלך חפץ
להמיתו: (כג) וישלך. דרך
בזיון השליך את נבלתו על קברי
בני העם ולא קברו בקבורת
הנביאים כי חשבו למדבר שהיה
אשר לא עשה כי וכאלו יאמרו
הנה גם ירמיה כמוהו ורצוי
להמיתו כמוהו: (כד) אך יד
אחיקם. כשמעש דברי הכהנים
והנביאים לא אמרו עוד הפעם
דבר והפעם מזכו להיות נמשכים
אחר דעת הכהנים והנביאים
ואך יד אחיקם היתה עם ירמיה
לבלי למסרו ביד העם להמית
אותו ובכח ידו נצר על כולם
ובזולו: כז (ג) ושלחתם וכו'.
בימי יהויקים אמר לו כשימלוך
צדקיהו ישלח המוסרות והמוטות
על המלכים הבאים על צדקיהו.
המלאכים הבאים על צדקיהו.
(ד) ואויה לומה. מה המלאכים
הזה להגיד על אדוניהם:
(ה) אנכי עשיתי וכו'. ואם כן
הכל שלי הוא: ונתתיה. לכן
נידי לתתה למאן יפר בעיני:
(ו) ועתה הלא. על המלכים
שאדוניכם: עבדי. ריל עושה
שליחותי כדבר זה: את חית
השדה. ריל שהכך על מרי וקבר תנין
בגשמו: (ז) כנו. זה אויל
מרודך: בן בנו. זה בלשאצר:
את ארצו. זמן תורכן ארצו
בימי דריוש המדי: גם הוא. כמו שכתוב את תורכן מרצות המלכים שהחריב ריב: (ח) אשר

34

ירמיהו גם ירמיהו יכרנו: (כח) ויבא.
ביו"ד חסר ווי"ו יתר בשבש נפלאת
מהמשבח: (כט) תלונתן. מלא
חתם סיו: (ל) כרחמים ממלכת.
נגזרתם זו נתמלא לירמיהו בשנה
ראשונה למלכות יהויקים ואמר לו
הלא כי כשמלך צדקיהו אחר ממלכים
יהויקים ויהויכין יעשה מוסרות
ומוטות וישלחם למלכים הנזכרים ביד
מלאכים הבאים ירושלם אל צדקיהו
ויגיה אותם אל המלכים הנזכרים
שישלחו אותם אל צדקיהו ויאמרו להם
כל הנביאים הנזכרים בשבשה ויאמר
להם וימים גם כן ואל צדקיהו מלך
יהודה דברתי ככל הדברים האלה כי
נראה כי המלכים הנזכרים שלחו
לצדקיהו שיבואו עמהם ויעמדו כלם
במלך בבל לזיכך שם אחל ליומים
שיאמר למלאכים האלה אחר שיכלו
דברי אדוניהם יאמר להם ואל צדקיהו
מלך יהודה דברתי ככל הדברים
האלה וכלכם תגיעו לאויביכם כשל
מלך בבל ורע"ק אמרו כי בשמלוכו
מלך בבל שלישו על המלכים האלה
ומה שנאמר לו נגזרה זו מרחמים
ממלכת יהויקים ונכנסה לחנם עדיין
עד ר"ח שנה כדי שידע יהויקים
שעשיר למלך נבוכדנצר שלח יבמם
יהויקים כמלך מלכים שהמליכו:
(ב) מוסרות ומוטות. לשמות ועדים
שקוברים בהם השול על צואר הכתפה
ויו"ם תנקון וניתן: (ה) לאחר זמן
בעיני. יפר פעל עבר הניו קמן
ותניו פתח: (ו) עבדי. שיעשה
לרוני בנויים: וגם את חית השדה
נתתי לעבדו. ע"ד ואתם שבדה
בשלמה לך וי"ת כי בזמן שהיה
היתום סיו עובדות לאותו במלכל שהיו
מביאות לו וזה דרך הכם וכול בזמן
שהוא עבד היה מוכל כמו שאמר לו
ובשכל כתורין לך יעשמון ויש הכם
ברכב על מרי וקבר תנין בגשמו:
(ז) ואת בנו. אויל מרודך: ואת בן
בנו

המיתו ג' בקריאה וסימנהון
ויהי בדרך במלון הפנשהו. ויבקש
המלך המיתו. יפר בנך כי יש
תקוה ואל: אל מצרים כ' וסימן
והמדנים מכרו. כן עכבור ואנשים
אתו: ויביאהו ז' וסי' ויאמר אדני
בוכ. ושלשתם לקחו את ארון
האלהים. ויוציאו את אוריהו.
וירכיבוהו עבדיו מת ממגרו.
וישמעו אליו גוים. ויתנהו בסונר
בתחים. ויבקש את אחיהו
וילבדהו: ג' פסוקים דמיין אית
בהון אל ואל ואל ואל ואל אל
וסי' ושלחתם אל מלך אדום ואל
מלך מואב. אל תשמעו אל
נביאכם ואל קוסמיכם. הן ישא
איש בשר קדש בכנף בגדו: על
פני הארץ ה' חסר כל וסי' נסער
בסדר בהעלתך את הנרות. ישר
ג' פתחין בקריאה וסי' כאשר ישר
בעיני היוצר לעשותו. ונתתיה
לאשר ישר בעיני. ויאמר כל
הקהל לעשות. וסי' בארמי
פתרונתא אתיתיבת לקהלא: אנכי
נתתי ג' דסמיכו בקריאה וסימ'
בסדר לך לך: ואת בני ב' ומי'

מצודת ציון

(כג) ונגלו, גם נוף חסר סמך
יקרא נגלה: (כד) יד. ענין לה
והתמנות: (כ) מוסרות. לעוקה
מקושרין כו כשול וכן ומוסרות עניד
(לעיל לח). ומוטות. מלשון טמך
וסמ עלי כשול: (ג) מלאכים. שלוחים:
תפקד

יְרָמְיָה בְּבֵית מִקְדָּשׁ דַּיָּי׃
ג וּשְׁמַעוּ רַבְרְבֵי יְהוּדָה יַת
פִּתְגָמָא הָאִלֵּין וּסְלִיקוּ מִבֵּית
מַלְכָּא לְבֵית מִקְדָּשָׁא דַיָּי
וְתֵיבוּ בְּמַעֲנָא דְתָרַע בֵּית
מִקְדָּשָׁא דַיָּי מַדִּינָחָא׃
יא וַאֲמָרוּ כָּהֲנַיָּא וְסָפְרַיָּא
לְרַבְרְבַיָּא וּלְכָל עַמָּא לְמֵימָר
חוֹבַת דִּין דְּקְטוֹל לְגַבְרָא
הָדֵין אֲרֵי אִתְנַבִּי עַל קִרְתָּא
הָדָא כְּמָה דְשְׁמַעְתּוּן
בְּאוּדְנֵיכוֹן׃ יב וַאֲמַר יְרָמְיָה
לְכָל רַבְרְבַיָּא וּלְכָל עַמָּא
לְמֵימַר יְיָ שְׁלְחַנִי לְאִתְנַבָּאָה
עַל בֵּיתָא הָדֵין וְעַל קִרְתָּא
הָדָא יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא
דְשְׁמַעְתּוּן׃ יג וּכְעַן אַתְקִינוּ
אוֹרְחָתְכוֹן וְעוֹבָדֵיכוֹן וְקַבִּילוּ
לְמֵימְרָא דַיָּי אֱלָהְכוֹן וְיִתּוּב יְיָ
מִן בִּישְׁתָּא דְמַלֵּיל עֲלֵיכוֹן׃
יד וַאֲנָא הָאֲנָא תְּסִיר בִּידֵיכוֹן
עֲבִידוּ לִי כְּמָה דְהַקִּין וּכְמָה
דְכְשַׁר בְּעֵינֵיכוֹן׃ טו בְּרַם
מְיַדַּע תֵּידְעוּן אֲרֵי אִם קְטָלִין
אַתּוּן יָתִי אֲרֵי דָם זַכָּאי אַתּוּן
יְהָבִין עֲלֵיכוֹן וְעַל קִרְתָּא הָדָא
וְעַל יָתְבָהָא אֲרֵי בְקִשׁוֹט
שְׁלְחַנִי יְיָ עֲלֵיכוֹן לְאִתְנַבָּאָה
בְּקָדְמֵיכוֹן יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין׃ טז וַאֲמָרוּ רַבְרְבַיָּא
וְכָל עַמָּא לְכָהֲנַיָּא וּלְסָפְרַיָּא
לֵית לְגַבְרָא הָדֵין חוֹבַת דִּין
דְּקְטוֹלְאֲרֵי בְשֵׁמָא דַיָּי אֱלָהָנָא
מַלֵּיל עִמָּנָא׃ יז וְקָמוּ גַּבְרַיָּא
מִסָּבֵי אַרְעָא וַאֲמָרוּ לְכָל
קְהָלָא דְעַמָּא לְמֵימָר׃
יח מִיכָה דְמֹרַשְׁתִּי הֲוָה נְבָא בְּיוֹמֵי
חִזְקִיָּהוּ מַלְכָּא דִיהוּדָה וַאֲמַר אֶל־
כָּל־עַם יְהוּדָה לְאֵמֹר כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ
וִירוּשָׁלַם עִיִּים תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת
לְבָמוֹת יָעַר׃ יט הֲהֲמֵת הֲמִתֻּהוּ
חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְכָל־יְהוּדָה
הֲלֹא יָרֵא אֶת־יְהוָה וַיְחַל אֶת־פְּנֵי
יְהוָה וַיִּנָּחֵם יְהוָה אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר־
דִּבֶּר עֲלֵיהֶם וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים רָעָה
גְּדוֹלָה עַל־נַפְשׁוֹתֵינוּ׃ כ וְגַם־אִישׁ
הָיָה מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם יְהוָה אוּרִיָּהוּ בֶּן־
שְׁמַעְיָהוּ מִקִּרְיַת יְעָרִים וַיִּנָּבֵא

חֲמִשִּׁית חוּרְשָׁא׃ יח הֲמַקְטַל קַטְלוּתְהִי חִזְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא
דְבֵית יְהוּדָה וְכָל דְּבֵית יְהוּדָה הֲלָא דְחִיל מִן קֳדָם יְיָ וְצַלִּי
קֳדָם יְיָ וְתָב יְיָ מִן בִּישְׁתָּא דְמַלֵּיל עֲלֵיהוֹן וַאֲנַחְנָא גָּרְמִין
לְאַיְתָאָה בִּישְׁתָּא רַבְּתָא עַל נַפְשָׁתָנָא׃ כ וְאִית גַּבְרָא הֲוָה
מְתְנַבֵּי בִּשְׁמָא דַיָּי אוּרִיָּה בַּר שְׁמַעְיָה מִקִּרְיַת יְעָרִים וְאִתְנַבֵּי

34

ירמיה כו

כא וַיִּשְׁמַע יְהוֹיָקִים הַמֶּלֶךְ כָּל־גִּבּוֹרָיו וְכָל־הַשָּׂרִים אֶת־דְּבָרָיו וַיְבַקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ
לַהֲמִיתוֹ וַיִּשְׁמַע אוּרִיָּה וַיִּירָא וַיִּבְרַח וַיָּבֹא מִצְרָיִם׃ כב וַיִּשְׁלַח יְהוֹיָקִים
מֶלֶךְ־מִצְרַיִם אֶת־אֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַאֲנָשִׁים אִתּוֹ מִצְרָיְמָה׃ כג וַיּוֹצִיאוּ
אֶת־אוּרִיָּה מִמִּצְרַיִם וַיְבִיאֻהוּ אֶל־יְהוֹיָקִים הַמֶּלֶךְ וַיַּכֵּהוּ בַחֶרֶב וַיַּשְׁלֵךְ
אֶת־נִבְלָתוֹ אֶל־קִבְרֵי בְּנֵי־הָעָם׃ כד אַךְ יַד־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן הָיְתָה אֶת־
יִרְמְיָהוּ לְבִלְתִּי תֵּת אֹתוֹ בְּיַד־הָעָם לַהֲמִיתוֹ׃

מצודת ציון

ויקהל. ענין קנין כמו ויקהל משה (שמות לה): (יג) ויטיטו. ענין תיון כמו מה תיטיבי דרכך (לשל ב): (יח) מיכה. ענין נגיש ותפלים כמו כמו לת יכובלים נעמים (תהלים עט): לבמות. גבשושית נמוכות כי כמה ענין נבוהים כמו במתי עב (ישעיה יד): (יט) ויחל. ענין תחנה כמו ויחל משה (שמות לב): נגלתו

מצודת דוד

שמעד שם ירמיה: (י) ויעמדו בפתח. על הכניסה: (יא) ויאמרו. אל השרים: (יב) ויאמר. אל כל העם: (יג) ועתה. אל השרים והעם: (יד) ואני. אל כל העם: (טו) כי אם. אל השרים והעם: (טז) ויאמרו. השרים והעם: (יז) ויקומו. מזקני העם: (יח) מיכה. בימי חזקיהו: (יט) הלא. אל השרים והעם: (כ) ויתנבא. אל העם: (כא) וישמע. אל השרים: (כב) ויבא. אל המלך: (כג) ויוציאו. אל השרים: (כד) אך. אל העם:

רשי

מתנבא שניהם: (י) ויעמדו שרי יהודה. שמשמעו שנקשר והכניסים את ירמיהו: נפתח שער. של בית המקדש. לחניות הגיהו שער של בית המקדש כשנגלה יהויכין וקנתו כל בית אלניטו עמו שנהו חילו של נבוכדנאצר שער המזרחי וחזר לדקיהו ותקנו ולבש נקרא חדש: (יח) מיכה. ממורשתי. דמן מריישה: פייס. גליס. (יט) ויחל. ל' תפלה: ויחלו את פני ה'. עושים כעין נדולה. אם נהרסו תותו: (כ) וגם איש היה מתנבא. מי שמעד שם ירמיה

מצודת ציון

מתנבאים לפניהם. ושמעו ו' בקריאת וסי' הקבצו ושמעו בני יעקב ב' בפסוק. האזינו ושמעו קולי ב' בפסוק: המיבו דרכיכם ומעלליכם בתרא דירמיה. ויאמר יהושע אל בני ישראל נשו הנה ושמעו. בשם ח' אלהינו ג' דסמ"כי בקריאה וסי' אין לאיש הזה משפט מות. כי כל העמים ילכו איש בשם. אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו. ירושלם ה' מ"ל וסי' מיכה מורשתי. ואלה נולדו לי. ושם אמו יהועדן דנ"ה אחר זה שלח. אשר הגלה מירושלים: שמעיהו ה' וסי' ואל שמעיהו הנלחמי. ונם איש היה מתנבא בשם ה': וירד בית המלך על. דהי דבר האלהים אל דנ"ה. ועמהם הלוים שמעיהו ונתניהו. וכל ושמעיהו דכוו' במ"א ושמעיה הנביא בא אל רחבעם:

תולדות אהרן ענין שדה מתנם. (דמלי כה קדושין סג):

ויקהל. ענין קנין כמו ויקהל משה (שמות לה): (יג) ויטיטו. ענין תיון כמו מה תיטיבי דרכך (לשל ב): (יח) מיכה. ענין נגיש ותפלים כמו כמו לת יכובלים נעמים (תהלים עט): לבמות. גבשושית נמוכות כי כמה ענין נבוהים כמו במתי עב (ישעיה יד): (יט) ויחל. ענין תחנה כמו ויחל משה (שמות לב): נגלתו

וּנְפַלְתֶּם כִּכְלִי חֶמְדָּה׃ לה וְאָבַד
מָנוֹס מִן־הָרֹעִים וּפְלֵיטָה מֵאַדִּירֵי
הַצֹּאן׃ לו קוֹל צַעֲקַת הָרֹעִים וְיִלֲלַת
אַדִּירֵי הַצֹּאן כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־
מִרְעִיתָם׃ לו וְנָדְמוּ נְאוֹת הַשָּׁלוֹם
מִפְּנֵי חֲרוֹן אַף־יְהוָה׃ לח עָזַב כַּסְּפִיר
סֻכּוֹ כִּי־הָיְתָה אַרְצָם לְשַׁמָּה מִפְּנֵי
חֲרוֹן הַיּוֹנָה וּמִפְּנֵי חֲרוֹן אַפּוֹ׃

כו

א בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת
יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃
ב כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה עֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־
יְהוָה וְדִבַּרְתָּ עַל־כָּל־עָרֵי יְהוּדָה
הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת בֵּית־יְהוָה אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְדַבֵּר
אֲלֵיהֶם אַל־תִּגְרַע דָּבָר׃ ג אוּלַי
יִשְׁמְעוּ וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה
וְנִחַמְתִּי אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר
אָנֹכִי חֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם מִפְּנֵי
רַע מַעַלְלֵיהֶם׃ ד וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה
אָמַר יְהוָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי
לָלֶכֶת בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם׃
ה לִשְׁמֹעַ עַל־דִּבְרֵי עֲבָדַי הַנְּבִאִים
אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ אֲלֵיכֶם וְהַשְׁכֵּם
וְשָׁלֹחַ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם׃ ו וְנָתַתִּי אֶת־
הַבַּיִת הַזֶּה כְּשִׁלֹה וְאֶת־הָעִיר
הַזֹּאת אֶתֵּן לְקִלָּלָה לְכֹל גּוֹיֵי
הָאָרֶץ׃ ז וַיִּשְׁמְעוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִאִים
וְכָל־הָעָם אֶת־יִרְמְיָהוּ מְדַבֵּר אֶת־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּבֵית יְהוָה׃ ח וַיְהִי ׀
כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה לְדַבֵּר אֶל־כָּל־הָעָם
וַיִּתְפְּשׂוּ אֹתוֹ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים
וְכָל־הָעָם לֵאמֹר מוֹת תָּמוּת׃
ט מַדּוּעַ נִבֵּאתָ בְשֵׁם־יְהוָה לֵאמֹר
כְּשִׁלֹה יִהְיֶה הַבַּיִת הַזֶּה וְהָעִיר הַזֹּאת
תֶּחֱרַב מֵאֵין יוֹשֵׁב וַיִּקָּהֵל כָּל־הָעָם

(ה) ככלי חמדה . כלומר מה חמדתו תשוכים לחתו ברכה ים כלי חמדה של זכוכית נופלים ומתבריס ואובדים : (ו) ונדמו . ל' חורבה לשון סדמיתו . ודומה שם (לעיל ח) : (ח) עזב ככסיר וגו' . גלה מלכא מכרכיה ככסיר העוזב את סוכו : היונה . משחברת ביין כן מ"י . דבר אחר לשון חולאה : (ט) כראשית ממלכות . פרשה זו החתונה קדמה לעליונה תרכט

מצודת דוד

אחם הנבואים שכתם בתפלתו בשפר דרך צער ואנחות כי מלאו ימיכם להבות מקלחכם לשביחה וכח ומרחשותיכם לטיות מקלחכם נשוים בגולה : ונפלתם ככלי המדה . ר"ל לא תהיה נפילתכם ככלי כזה המיפל בארץ שאין בילתו ניקר רב ונקון מחמיד יהיה לכם בהנפילה תהיה ככלי המדה המיפל בארץ שהניקר רב נמה שנשחת בנפילה: (ב) והכד ממנו . לא יוכלו לברות מיד הסוכ : סליסה . מלת והכד משמשת בשחים לומר שיחבד סליסה ומלרים מה מלדיכי הנלח שמה הנבואים : (ו) קול לעקה . ר"ל שמע נשמע קול לעקה וכו' : כי שודד ס' . ר"ל מה' נתה השדידה בגוילה : מרעיתם . מקום שהרועים רעו לה הלאן וכוח למשל על ירושלים: (ז) ונדמו . המשוכות היוסנות בשלום יהיו חרבים מפני הכון לף ה' שיחרה בהם : (ח) עזב ככסיר סוכו . כל מדור יהיה נעזב מבעליו ולא יזכר בו כמו כסיר מריות שיהיו זוכר בשוכתו אחר שעזב : חרון היוה . חרון כחויב המלנה וחוש חוהם לקהה שהון חה בא מפני חרון לף ה' שחרה בם ולא כמקרה : בן (ג) על כל ערי יהודה . על כל יושבי ערי יהודה : אל תגרע דבר . אל תפחה מלדבר דבר אחד מכל הדבריס:(ג) אולי ישמעו . אולי יקבלו הדבריס וישובו כל איש מדרכו הרעה : ונחמתי אל הרעה . אז אמחה על הרעה : (ה) לשמוע על דברי . מוסב על המקרא שלפניו והוא כמו ולשמוע אל דברי וכו' : והשכם ושלוח . ומני הייתי משכים ומשלח ועכ"ז לא שמעתם אל ר"ל היה תעשו כמו שעשיתם עד כה: (ו) ונחתי . אז אחן את הבית הזה להיות חרבה כמו שחרבה משכן שילה בימי עלי : אתן לקללה . שיהיו מקללים בה לומר בקללתם שתהיה כירושלים : (ז) הכהנים . הכהני הטעל : והנביאים . הנביאי השקר : ויתפשו . אחזו בו בחזקה ואמרו הרה נמית אתה: (ט) כשילה . כעיר שילה : ויקהל

(לח) ככפיר . כן יקרא לחי כאור : סוכו מלשון אוהלה. ועניני הפלחיה כאריה כמו (נחום ג) : (ג) תגרע . מלשון נגרעו : (ג) ונחמתי . ענין קפוך מהשבה : (ה) ויתפשו . ענין הפיכה כמו (ירמיה ל) : (ו) תחרב . מל' חורבן : (ט) ויקהל

רַגְלַיִן בְּמֵי חָמְדָתָא׃
לה וְיָבֵד בֵּית עֶרְוֵקִי מִן מַלְכָיָא
וְשֵׁיזְבָא מִתַּקִּיפֵי עַמָּא׃ לו קַל
צַוְחַת מַלְכָיָא וְיִלֲלַת תַּקִּיפֵי
עַמָּא אֲרֵי אַבֵּז יְיָ יָת עַמְהוֹן׃
לו וְיִצְדוֹן מְדוֹרֵי שְׁלָמְהוֹן
מִקֳּדָם תְּקוֹף רוּגְזָא דְיָ׃
לח גְּלָא מַלְכָּא מִבְּרֵישֵׁיהּ אֲרֵי
חֲנַת אֲרֵעֲהוֹן לְצַדוּ מִן קֳדָם
חֲרַב סַגְיָא דְהִיאכְּחֲמַר מְרַוְיָא
וּמִן קֳדָם תְּקוֹף רוּגְזֵיהּ׃

כו

א בְּרֵישׁ מַלְכוּת יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּהוּ מַלְכָּא דִיהוּדָה
יְהָוָה דְּבַר מֵאֵת יְיָ לְמֵימָר׃
ב כְּדֵין אֲמַר יְיָ קוּם בְּדָרַת בֵּית־
יְיָ וְתִתְנַבֵּי עַל כָּל
קִרְוָיָא דְבֵית יְהוּדָה דְּעַיְלִין
לְמִסְגַּד בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דְיָ
יָת כָּל פִּתְגָמָיָא דְּפַקֵּידְתָּךְ׃
לְאִתְנַבָּאָה לְהוֹן לָא תִמְנַע
פִּתְגָם׃ ג מָאנֵים יְשַׁמְּעוּן
וְיִתּוּבוּן גְּבַר מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישָׁא
וְאֵתִיב מִן בִּישְׁתָּא דַאֲנָא
חָשִׁיב לְמֶעְבַּד לְהוֹן מֶקְדָּם
בִּישׁוּת עוֹבְדֵיהוֹן׃ ד וְתֵימַר
לְהוֹן כְּדֵין אֲמַר יְיָ אִם לָא
תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי לְמֶהַךְ
בְּאוֹרָיְתִי דִיהַבִית קֳדָמֵיכוֹן׃
ה לְקַבָּלָא לְפִתְגָמֵי עַבְדַי
נְבִיָּיא דַאֲנָא שָׁלַח לְוָתְכוֹן
מְקַדֶּם וּמִשְׁלַח וְלָא קַבֵּילְתּוּן׃
ו וְאֶתֵּן יָת בֵּיתָא הָדֵין כְּשִׁלוֹ
וְיָת קִרְתָּא הָדָא אֶתֵּן לְלָוָטָא
לְכָל עַמְמֵי אַרְעָא׃ ז וּשְׁמָעוּ
כָּהֲנַיָּא וְסַפְרַיָּא וְכָל עַמָּא
דַּיְרִין מְתַנְבְּיִן יָת פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דְיָ׃
ח וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי יִרְמְיָה
לְאִתְנַבָּאָה יָת כֹּל דְּפַקֵּיד יְיָ
לְמַלָּלָא עִם כָּל עַמָּא וְאַחֲדוּ
יָתֵיהּ כָּהֲנַיָּא וְסַפְרַיָּא וְכָל עַמָּא
לְמֵימַר מְיָמַת תְּמוּת׃
ט מָדֵין אִתְנַבֵּיתָא בִּשְׁמָא דְיָ
כְּמֵימַר כְּשִׁלוֹ יְהֵי בֵיתָא הָדֵין
וְקִרְתָּא הָדָא תִּתֲרוֹב מִבְּלִי
יָתֵיב וְאִתְכַּנִּישׁ כָּל עַמָּא עַל

(ה) וְיָבֵד בֵּית עֶרְוֵקִי . תרגום יונתן ויחבד בית עריקי מלכיא ושיזבא מתקיפי עמא : (ו) קל צוחת מלכיא . תרגום יונתן ויללת תקיפי עמא ארי אבז יי ית עמהון : (ח) מדורי שלמהון . תרגום יונתן ויצדון מדורי שלמהון : (ט) גלא מלכא . תרגום יונתן גלא מלכא מבריש ית מומיך כמו שנתנבא עליו ועשאוהו כמלך ומושיבוהו עמהם כמלך ומכניעים בשבל מלכותו ומשמיעים בשבל מלכותו ועשה כמו שנתנבאו עליו ומשיבוהו עמהם כמלך ונראה כי כח ס"ל כחולם נחוש שהעושות כמו מהומות ובכתוב אחד כתיב כמיר"ק כמו לא שריתך לשון אחר שהשיבוהו : ונפלתם ככלי חמדה . אחם שהשיבוהו בכלי חמדה בשלוחכם עמה תפלו ותשברו וכ"ש ותפלון דכתיב רגיינן כמו חמדתא : (ט) וחלא . כתיב"ק כוי"ו וכוי"ו ונוח כוי"ו נכן אחר ובכן נשחלו בש"ל כוי"ו ותיר"ק כוי"ד : מרעיתם . נאן מרעיתם ובסי מנוים שהם מלכיהם ורועיהם : (ז) ונדמו . נכריהו כמו גם מדמן תדמי : נאות השלום . מקומות שהעמים שהם רועים בשלום ושוח משל על עריהם ומדינותם : (ח) עזב ככסיר סכו . כרשוי שכעשו שכה לו יפה כשבעד סוך בשלם עוד הוא יאמר ממנו שכו בשבל עוד יאמר כמו שבשביר עוזב שכו שבעי שלוט מוצא שם עוזב כן מוב הלל יתכון בית המקדש משני שלא מלא שם לשונו וכיון שעזבו ובשביר פניו שמנו נתרב : כי סופה לרעם לשבח . כי כרם תרבן בכיה סופה לרעם לשבח ועם כל זה מוכר לא לקחו ולא יכול להתפלח עוד ומשכו : משני מכר היוכר . ממן מכר סיוכר כ"ל מכר בחוב כחוכשת שהם מן ולא יוכו כיוחר עוד לה עמי : ומשני מכון שהו . ומחרב כתב משני מכון שהו ונמצן שי כיוכר מן יין שחרבם מן קדם מרב סנחב דכוי כחמר מרוח : (ל) נרשמים ממלכות . על דכרי עכדי הנביאים . כמו לא דכרי וכן וילך לחקנם כרשמה על ביתו כמו לא ביתו והדומין לו : (י) כשלב . כשלקחו פלבשים לה התרן כמלחמה לז מרב משכן שילה : (ע) מדוע נבים . נלע לא"ף כנעלי ס"ש : כשלו יהוה בניה כזה . כרחשון כחוב כס"ל וחס ומ"ו ומניחם

סכו ג' בקריאה וסי' עוב ככסיר סכו כן כחיב . ויהי בשלם סוכו כן כחיב ויחמם בגן שכו שחת מועדו כן בחיב בש"ן : בראשית ג' ר"ם וסי' בלשון חרגום אלהא מקיים צדקחא : כל לשון נחמה על בם"ו אל וסי' גמסר בש"ב סימן י' : שמיעה על י"ב בליש' וסי' נמסר בם"ב סימן ב' : ואת העיר ח' וסי' לעיל בסיפרא סוף סימן כ"ג : הנביאים ח' ס"ל בידמיה וסי' למן היום אשר . הנביאים יהיו לרוח . יוציאו את עצמות . ויחבשו אחו הכהנים . ויאמרו השרים וכל . ואלה דברי הספר . ואשלח אליכם בחראה . הנביאים אשר היו לפני . וכל שאר נביאים וכחובים חסר בם"א מ"ל וסי' וכל הנביאים

מצודת ציון

ימי סהלם (ויקרא יב) : ותפשוחיכם . ענין פחוש וכן כי נפן פעם (ש"ב יג) : (לב) מגוס . . ענין כריחה : ופליטה . שחרים וכן לא יסיס לה פליטה (לקמן ט) : (ו) וילנה . מל' ילנה : שודד . ענין משק וגזל : מרעיתם . מל' מרעה : (לז) ונדמו . ענין חורבן . וכריחה כמו גם מדמן תדמי (לקמן מח) : נאות . מדוכ כמו בנאות דשא (משלי כג) :

כָּל מַלְכֵי עֵילָם וְאֵת כָּל־מַלְכֵי מָדָי׃
כו וְאֵת ו כָּל־מַלְכֵי הַצָּפוֹן הַקְּרֹבִים
וְהָרְחֹקִים אִישׁ אֶל־אָחִיו וְאֵת כָּל־
ל׳ הַמַּמְלָכוֹת הָאָרֶץ אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
וּמֶלֶךְ שֵׁשַׁךְ יִשְׁתֶּה
כ׳ האדמה
אַחֲרֵיהֶם׃ כו וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ וְקִיאוּ וְנִפְלוּ וְלֹא תָקוּמוּ
כ״ג ל׳ מפ׳ מִפְּנֵי הַחֶרֶב אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ
בֵּינֵיכֶם׃ כח וְהָיָה כִּי יְמָאֲנוּ לָקַחַת־
מ׳ בשעט הַכּוֹס מִיָּדְךָ לִשְׁתּוֹת וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שָׁתוֹ תִשְׁתּוּ׃
לבן נפתלי כט כִּי הִנֵּה בָּעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלֶיהָ
נ. ל׳ אָנֹכִי מֵחֵל לָרָעָה וְאַתֶּם הִנָּקֹה
תִּנָּקוּ לֹא תִנָּקוּ כִּי חֶרֶב אֲנִי קֹרֵא
כ׳ דמפיכי עַל־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ נְאֻם יְהוָה
כ״ג יוד׳ בלים צְבָאוֹת׃ ל וְאַתָּה תִּתְנַבֵּא אֲלֵיהֶם אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
נ. ל׳ יְהוָה מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ
ל׳ פתח יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל־נָוֵהוּ הֵידַד
כ׳ דממון כַּדֹּרְכִים יַעֲנֶה אֶל־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃
ס לא בָּא שָׁאוֹן עַד־קְצֵה הָאָרֶץ כִּי
פ. ז׳ רִיב לַיהוָה בַּגּוֹיִם נִשְׁפָּט הוּא לְכָל־
בָּשָׂר הָרְשָׁעִים נְתָנָם לַחָרֶב נְאֻם־
יְהוָה׃ לב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
י״ז הִנֵּה רָעָה יֹצֵאת מִגּוֹי אֶל־גּוֹי וְסַעַר
גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ׃ לג וְהָיוּ
ג׳ חַלְלֵי יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא מִקְצֵה הָאָרֶץ
ס׳ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא
יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה יִהְיוּ׃ לד הֵילִילוּ הָרֹעִים
ל״ג. ל׳ וְזַעֲקוּ וְהִתְפַּלָּשׁוּ אַדִּירֵי הַצֹּאן כִּי־
ל׳ ומ״ע מָלְאוּ יְמֵיכֶם לִטְבֹּחַ וּתְפֹצוֹתֵיכֶם

כָּל מַלְכֵי עֵילָם וְאֵת כָּל מַלְכֵי מָדָי׃
כו וְאֵת כָּל מַלְכֵי צָפוֹן הָאֲדָמִים הַקְּרוֹבִים
וְהָרְחוֹקִים אִישׁ אֶל אָחִיו וְאֵת כָּל
ל׳ מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ אֲשֶׁר עַל פְּנֵי
וּמֶלֶךְ שֵׁשַׁךְ יִשְׁתֶּה
כ׳ אַחֲרֵיהֶם׃ כו וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה
אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ וְקִיאוּ וְנִפְלוּ וְלֹא תָקוּמוּ
כ״ג ל׳ מפ׳ מִפְּנֵי הַחֶרֶב אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁלֵחַ
בֵּינֵיכֶם׃ כח וְהָיָה כִּי יְמָאֲנוּ לָקַחַת
מ׳ בשעט הַכּוֹס מִיָּדְךָ לִשְׁתּוֹת וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת שָׁתוֹ תִשְׁתּוּ׃
לבן נפתלי כט כִּי הִנֵּה בָּעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלֶיהָ
נ. ל׳ אָנֹכִי מֵחֵל לְהָרֵעַ וְאַתֶּם הִנָּקֹה
תִּנָּקוּ לֹא תִנָּקוּ כִּי חֶרֶב אֲנִי קֹרֵא
כ׳ דמפיכי עַל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ נְאֻם
כ״ג יוד׳ בלים יְיָ צְבָאוֹת׃ ל וְאַתָּה תִּתְנַבֵּא אֲלֵיהֶם אֵת
כָּל דְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
נ. ל׳ יְיָ מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ
ל׳ פתח יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ הֵידַד
כ׳ דממון כְּדֹרְכִים יַעֲנֶה אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃
ס לא בָּא שָׁאוֹן עַד קְצֵה הָאָרֶץ כִּי
פ. ז׳ רִיב לַיְיָ בַּגּוֹיִם נִשְׁפָּט הוּא לְכָל
בָּשָׂר הָרְשָׁעִים נְתָנָם לַחָרֶב נְאֻם
יְיָ׃ לב כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
י״ז הִנֵּה רָעָה יֹצֵאת מִגּוֹי אֶל גּוֹי וְסַעַר
גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ׃ לג וְהָיוּ
ג׳ חַלְלֵי יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא מִקְצֵה הָאָרֶץ
ס׳ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא
יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ לְדֹמֶן עַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה יִהְיוּ׃ לד הֵילִילוּ הָרֹעִים
ל״ג. ל׳ וְזַעֲקוּ וְהִתְפַּלָּשׁוּ אַדִּירֵי הַצֹּאן כִּי
ל׳ ומ״ע מָלְאוּ יְמֵיכֶם לִטְבֹּחַ וּתְפוּצוֹתֵיכֶם

(כו) שמלכות פתוח . כת בסמיכות שם ס״ת סידשם שלא כאנשי כנוס וכן כתו כמו שלבשות פקדם סיחד פתוח והחומים לשם מעשיהם : ומלך שבך . מלך בכל וכן תרגם יונתן ושבך הוא בגימטריא ס״ת : (כז) וקיו . כן דרך שכורי לשון אכל שכשכור אחר שיקיא יכול מעט לדעתו ויקוס לאכל לשם תאב ונפלו ולא יקומו : וקיו . שכרו קלה וכא ס״ת תמורת סהנ״ף : (ו) ממרו׳ יבאג . על דרך מבל כלילו יפאג ויריס קולו ויבלו כנויס לקולו לסהביל עולמו וזולת בית מקדש : יסוד נדבריס יענס . יפעך כמו סדוכיס כנס שמרימין קול לחזק עצמם ותים את לחיו במלחמה ודבר קול הוא סידד וכנע״ן הזאיזו : (לא) נשפט . כלילו נכנס במשפט עמהס פיעוניהס על דעתס ונתנם ביד מלך בבל : (לב) כה אמר ס׳ : לשבר שפרכס זו מענין בלעניס ויסיס סירוס עגב כבשיר ככו על תרכן בית לחמן ע״ו נמוסדנלר או הסיס שתידס וזולת שבון ויסיס סירוס עזב כבשיר ככו על בית שני : (לד) הילילו סרועים . סרועים ואדירי בלאן סס מלכי בלאן: ופתפלשו . סתגולגו בעפר או בתאבר : לטבות . ביסיו טובחיס סיס את לעטו : ותפוצותיכם . זולת סמלס בלא בלא

ותקוטו כ׳ א״ס״ל וא׳ חסר וסי׳ ואתם תקבו מהאורב והורשתם . שברו וקיו ונפלו ולא תקומו קרמא חסר : כה אמר ה׳ צבאות י׳ מיהדין בקריא׳ וסי׳ פקדתי את אשר עשה לך עמלק . אני לקחתיך בן הניה דשמואל . וחברו דר״ה . עולל יעוללו בגפן . התבוננו וקראו בכה . אשבר דסיפרא . והיה כי יאמנו . מהבילים המה אחכם . הנה רעה יצאת . סיכה המרשתי . הנני אשלח בכם. עור יהיה במקום . לאדום כה אמר ה׳ צבאות . הנני שובר את קשת . עשוקים בני ישראל . תעמות בבל דרחבא . ומן ריש דהגי עד סוף תריסר דכוותהון בס״ב וסי׳ שבתי לירושלם ברחמים . רעה את צאן ההרגה : להרע ז׳ וסימניהון ולא תתן אלהיס להרע עמדי . או נגש בי תשבץ . הכשיס הטה להרע . אנכי מחל להרע . נשבע להרע : לא יסיר . זמנתי להרע : נשפט ה׳ קנץ וסי׳ בישעיה ריש סי׳ נ״ט ובריש סיפרא סוף סימן ב׳ : מקצה הארץ ועד קצה הארץ ג׳ דסמיכי וסי׳ מאלהי העמים . והשיבך ה׳ בכל העמים . והיו חללי ה׳ ביום ההוא : לשבות ר׳ וס״ל בקריאה וסי׳ ואני ככבש אלוף יובל למבות כי טלאו ימיכם לשבות אויבים ככרים לשבות . לטבות ישרי דרך :

מצודת ציון

(מ) שם אל תחיו . זה תאר זה כמשמע לו וכן ונפלתם שם אל תחיו (לעיל יג) : (כז) וקיו . מל׳ קלאם יכול סהנזרת סתלבל מן כנוך דרך פשם : (כח) ימאנו . מל׳ מיתון : (כט) מחל . מל׳ סתחלה : (ל) ממרום . מהשמים כרמיס : ישאג . ענין נעקה : וממעון . ענין מדור כמו בהשקיפה ממעון קדשך (דברים כו) : מזבו . מדוכו כמו ותת נופו בהמו (מהבלים עם) : סידד . כמלא סטוף מיוחד לקריאת דוכני סיין לזרז עלמס וכן סידד בשבחי (ישעיה מז) : כדוכיס . סס פטועדים ופוסעים על סאבנים לזועת סיין : יענס . ענין קרמת קול וכן ועני בלוים וכו. קול בס (דברים כז) : (לא) בתון . ענין בתוס : ישפט . עתיד . ונכל כאר . (לב) ורעה . מל׳ חדס : (לג) וסאר רוח סערה : ישור . מלאן התעוררות: (מירכתי . מסוף וכן ולירכתי המשכן (שמות כו) : (נ) יתפסחו . ענין כהנכה כמו ותתן חיס מלפס תותס (שופטים יט) : לדומן . ענין זבל : (לד) סילילו . מל׳ יללה : ושתפלשו . ענין הגלגול כעפר כמו עפר סתפלשי (מיכה ז) . תדירי . עני כתוך : מלאו . נשלמו וכן במלאת

(כו) שמך . היא כנגל נתיית נים : (כו) וקיו . כמדס שמוהה יותר מדאי סמקיא : סתכה . סתנר של המלחמה : (כט) מחל . מתחיל : (ל) פל טובו . מתפגל על תורכן ביתו : סידד . ל׳ הוי שמעקין עוסי מלאכה כנגד בקיל רש לזרז זה את זה להתחזק ודולכי נתות רגלין בה : יפגה . כל לשון פריעת קול הם סות (לא) נספס . מתווכת נדין : (לב) מגוי אל גוי . שהא מסכסכין זה בזה : מירכתי . כתרגומו מסיסי : (לד) הילילו . ל׳ יללה : וסתפלשו . כתרגומו בלשון בספר וומכלייד בלשו : ותפוצותיכם . כרי זה מקבת קלר כלף ותפוצותיכם תקרבנה לבא

תולדות אהרן ממרום יפאג . כרכות ג (ברכות יג) : סידד . ברכות נא .

מצודת דוד

שם לומה מה : מלכי ספרד . סס כמרגניים : (כו) תים תל מחיו . כום סתמה יפתו זה מחר זה בסמוך לו ר״ל כולם ילקו זה אחר זה : ומלך שבך . הוא בבל בגימ׳ ס״ת וכן נקרא בסוף ספסר : ישתה מחריבם . ר״ל הוא יקבה אחר כולם בסוף : (מ) שתו ושכרו . שתו יין כהמה ותהיו שכורים ותקיאו ותפלו בארץ ולא תקומו כדרך השותה יין הרבה ור״ל קבלו עליכם הוא בשעבוד וספר מפני חרב כתיב : (כח) כי ימאנו וכו׳ . ר״ל אם יתפללו להנצל מן הפורענות : שתו תשתו . ר״ל בע״כ תשתו : (כט) תאר נקרא שמי עליה . להיות נקראת עיר ה׳ : תחל מחל . מתי מתחיל לבניה הרבה ואתם תהיו נקיים מהרעה כתמי הוא לא תנקו : (ל) ממרום . ישאג . וכפל פדבר ואמר וממעון קדשו וכו׳ וחזר ופירש שהוא ישאג על נוהו ור״ל הוא קרא נזירת תורבן על ירושלים : סידד . כדרך חוכי היין כמרימי קול סידד לזרז זולתו כן ירים קול על כל יושבי ספרץ לנזור עליהם תורבן ותבדון : (לא) בא שאון . קול שמון שמקום בא עד קלה שתרץ ר״ל כנזירה פיא על כולם : נשפט הוא . הוא יתווכח עם כל בשר והרשעים יפיה עתר יתן את עלמס לחרב כי הוא עתיד להשפיל גאות כל בשר : (לב) רעה . מלחמה : (לג) חללי ה׳ . הרוגים שהכה בעונותיהם : ולא יקברו . מנוחים על פני הלדמה כמו הוזכל : (לד) הילילו . קרועים . למלכי יהודה ופריו כלילו חשקו פשם ומשיני פשם ותם מדירי בצאן ר״ל פתם

יב וְהָיָה כְּמַלֹּאות שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד עַל־מֶלֶךְ־בָּבֶל וְעַל־הַגּוֹי ע׳ ב׳ ודין מ״ע
הַהוּא נְאֻם־יְהוָה אֶת־עֲוֹנָם וְעַל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתִּי אֹתוֹ לְשִׁמְמוֹת עוֹלָם: יג וְהֵבֵאתִי עַל־הָאָרֶץ הַהִיא אֶת־כָּל־דְּבָרַי אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי עָלֶיהָ אֵת כָּל־הַכָּתוּב בַּסֵּפֶר הַזֶּה אֲשֶׁר־ נִבָּא יִרְמְיָהוּ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם: יד כִּי עָבְדוּ־בָם גַּם־הֵמָּה גּוֹיִם רַבִּים וּמְלָכִים גְּדוֹלִים וְשִׁלַּמְתִּי לָהֶם כְּפָעֳלָם וּכְמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם: טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵלַי קַח אֶת־כּוֹס הַיַּיִן הַחֵמָה הַזֹּאת מִיָּדִי וְהִשְׁקִיתָה אוֹתוֹ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ אוֹתְךָ אֲלֵיהֶם: טז וְיִשְׁתּוּ וְיָהֹלּוּ וְיִתְהוֹלָלוּ מִפְּנֵי הַחֶרֶב אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ בֵּינֹתָם: יז וָאֶקַּח אֶת־הַכּוֹס מִיַּד יְהוָה וָאַשְׁקֶה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה אֲלֵיהֶם: יח אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה וְאֶת־מְלָכֶיהָ אֶת־שָׂרֶיהָ לָתֵת אֹתָם לְחָרְבָּה לְשַׁמָּה לִשְׁרֵקָה וְלִקְלָלָה כַּיּוֹם הַזֶּה: יט אֶת־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְאֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־שָׂרָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ: כ וְאֵת כָּל־הָעֲרֹב וְאֵת כָּל־מַלְכֵי אֶרֶץ הָעוּץ וְאֵת כָּל־ מַלְכֵי אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־אַשְׁקְלוֹן וְאֶת־עַזָּה וְאֶת־עֶקְרוֹן וְאֵת שְׁאֵרִית אַשְׁדּוֹד: כא אֶת־אֱדוֹם וְאֶת־מוֹאָב וּבְנֵי־ וְאֶת־בְּנֵי עַמּוֹן: כב וְאֵת כָּל־מַלְכֵי צֹר וְאֵת כָּל־מַלְכֵי צִידוֹן וְאֵת מַלְכֵי מְקֹרְבִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיָּם: כג אֶת־דְּדָן וְאֶת־תֵּימָא וְאֶת־בּוּז וְאֵת כָּל־קְצוּצֵי פֵּאָה: כד וְאֵת כָּל־מַלְכֵי עֲרָב וְאֵת כָּל־מַלְכֵי הָעֲרָב הַשֹּׁכְנִים בַּמִּדְבָּר: כה וְאֵת כָּל־מַלְכֵי זִמְרִי וְאֵת כָּל־

יב ויהי כמשלם שבעין שנין ע׳ ב׳ ודין מ״ע
והבא ס״ק ע׳ אַרְעָא הַהִיא אֵת כָּל פִּתְגָמַיָּא דְּגָזַרְתִּי עֲלַהּ אֵת כָּל דִּכְתִיב בְּסִפְרָא הָדֵין דְּאִתְנַבִּי יִרְמְיָה עַל כָּל עַמְמַיָּא: יד אֲרֵי פְּלָחוּ בְהוֹן אַף אִינּוּן עַמְמִין סַגִּיאִין וּמַלְכִין רַבְרְבִין וַאֲשַׁלֵּם לְהוֹן כְּעוֹבְדֵי יְדֵיהוֹן: טו אֲרֵי כְדֵנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לִי קַבֵּיל אֵת כָּסָא דַחֲמַר לָנָאהֲדֵין מִן קֳדָמַי וְתַשְׁקֵי יָתֵיהּ אֵת כָּל עַמְמַיָּא דַּאֲנָא שְׁלַח יָתָךְ עֲלֵיהוֹן: טז וְיִשְׁתּוּן וְיִשְׁתַּנְשׁוּן וְיִטְרְפוּן מִן קֳדָם דְּקִטְלִין בְּחַרְבָּא דַאֲנָא שְׁלַח בֵּינֵיהוֹן: יז וְקַבֶּלִית אֵת כָּסָא מִן קֳדָם יְיָ וְאַשְׁקֵיתִי אֵת כָּל עַמְמַיָּא דְּשַׁלְחַנִי יְיָ לְוָתְהוֹן: יח יָת יְרוּשְׁלֶם וְיָת קִרְוָיָא דְּבֵית יְהוּדָה וְיָת מַלְכָהָא וְיָת רַבְרְבָהָא לְמִתְּנָא לְאִשְׁתָּמָטָא וּלְוֹטָא לְצָדוּ לְאִשְׁתָּמָטָא וּלְוֹטָא כְּיוֹמָא הָדֵין: יט יָת פַּרְעֹה מַלְכָּא מִצְרַיִם וְיָת עַבְדּוֹהִי וְיָת רַבְרְבוֹהִי וְיָת כָּל עַמֵּיהּ: כ וְיָת כָּל מַלְכֵי סוּמְבָתָה וְיָת כָּל מַלְכֵי אַרְעָא עוּץ וְיָת כָּל מַלְכֵי אַרְעָא פְּלִשְׁתָּאֵי וְיָת אַשְׁקְלוֹן וְיָת עֶזָּה וְיָת עֶקְרוֹן וְיָת שְׁאָרָא דְּאַשְׁדּוֹד: כא יָת אֱדוֹם וְיָת מוֹאָב וְיָת בְּנֵי עַמּוֹן: כב וְיָת כָּל מַלְכֵי צוֹר וְיָת כָּל מַלְכֵי צִידוֹנָא וְיָת מַלְכֵי אִיָּא דִּי בְּעִבְרָא דְיַמָּא: כג יָת דְּדָן וְיָת תֵּימָא וּבוּז וְיָת כָּל דְּמָסְכִין פֵּיאָתָא: כד וְיָת כָּל מַלְכֵי עֲרַב וְיָת כָּל מַלְכֵי עֲרַבָאֵי דְּשָׁרָן בְּמַדְבְּרָא: כה וְיָת כָּל מַלְכֵי זִמְרִי וְיָת כָּל מַלְכֵי עֵילָם וְיָת

(יב) כמלאת שבעים שנה . כמספר יסים שלם שבעים שנה : אפקוד . אזכור עליהם עוונם : ועל הגוי ההוא . זה בבל : (יג) ככתוב בספר הזה . נבוא על כל הגוים . שבשם יגלו ויחריבו את בבל עד סיסוד בם : (יד) כי עבדו . עבר במקום אחיד ר״ל יעבדו בבבל : גם המה . רמה לומר כמו שעבד בבבל אחריהם כן גם המה יעבדו בם וחוזר ומפרש גוים רבים וכו׳ שם יעבדו בבבל : בהם . לבני בבל : (טו) את כוס יין החמה . המשיל חמת ה׳ וגזרת הפורענות ליין שמבלבל את המוח. ובקשתיה. רמה לומר התנבא עליהם : (טז) ושתעשעו וחתגוללו . יגישו בתעתוע חזקה וישתעו משיחת שחכר אחר אחלת ביניהם : (יז) ואקח וגו׳ . ר״ל קבלתי סיבותה ובאתי להם : (יח) את מלכיה . חוזר למעלה שאמר והבקיתיה וכן׳ את יהולים וכו׳ : ואת מלכיה . עם כי לא היה אלא מלך אחד אמר מלכיה כי גם בני המלך נקראו בשם מלכים : כיום הזה. כי ירמיה כתב ספרו אחר החורבן לזה אמר כיום הזה שהמה חרבים : (כ) כל הערב . פה המקובץ מעמיס לגיים כמו וגם ערב רב (שמות יב) : ואת מלכי ארץ . הם ערי פלשתים : שארית אשדוד . יתכן שמחרבה עד לא נפ כי ומשמה נפ שארית : (כא) פה. קטנות פליים אחר בפאת היס : (כג) קטוני פאה . המוכנים בקטות פאת שלם : (כה) מלכי ערב .

מצודת דוד

(יב) כמלאת . כאשר יסיים שבעים שנה : אפקוד . אזכור עליהם עוונם : ועל הגוי ההוא . זה בבל : (יג) בספר הזה . בשוף הספר : על כל הגוים . שגם יבואו ויחריבו את בבל עד סיסוד בם : (יד) כי עבדו . עבר במקום אחיד ר״ל יעבדו בבבל : גם המה . רמה לומר כמו שעבד בבבל אחריהם כן גם המה יעבדו בם וחוזר ומפרש גוים רבים וכו׳ שם יעבדו בבבל : בהם . לבני בבל : (טו) את כוס יין החמה . המשיל חמת ה׳ וגזרת הפורענות ליין שמבלבל את המוח. ובקשתיה. רמה לומר התנבא עליהם : (טז) ושתעשעו וחתגוללו . יגישו בתעתוע חזקה וישתעו משיחת שחכר אחר אחלת ביניהם : (יז) ואקח וגו׳ . ר״ל קבלתי סיבותה ובאתי להם : (יח) את מלכיה . חוזר למעלה שאמר והבקיתיה וכן׳ את יהולים וכו׳ : ואת מלכיה . עם כי לא היה אלא מלך אחד אמר מלכיה כי גם בני המלך נקראו בשם מלכים : כיום הזה. כי ירמיה כתב ספרו אחר החורבן לזה אמר כיום הזה שהמה חרבים : (כ) כל הערב . פה המקובץ מעמיס לגיים כמו וגם ערב רב (שמות יב) : ואת מלכי ארץ . הם ערי פלשתים : שארית אשדוד . יתכן שמחרבה עד לא נפ כי ומשמה נפ שארית : (כא) פה. קטנות פליים אחר בפאת היס : (כג) קטוני פאה . המוכנים בקטות פאת שלם : (כה) מלכי ערב .

מצודת ציון

(יב) כמלאת . כאשר יסיים שבעים שנה : אפקוד . אזכור עליהם עוונם : ועל הגוי ההוא . זה בבל : (יג) בספר הזה . בשוף הספר : על כל הגוים . שבשם יגלו ויחריבו את בבל עד סיסוד בם : (יד) כי עבדו . עבר במקום אחיד ר״ל יעבדו בבבל : גם המה . רמה לומר כמו שעבד בבבל אחריהם כן גם המה יעבדו בם וחוזר ומפרש גוים רבים וכו׳ שם יעבדו בבבל : בהם . לבני בבל : (טו) את כוס יין החמה . המשיל חמת ה׳ וגזרת הפורענות ליין שמבלבל את המוח. ובקשתיה. רמה לומר התנבא עליהם : (טז) ושתעשעו וחתגוללו . יגישו בתעתוע חזקה וישתעו משיחת שחכר אחר אחלת ביניהם : (יז) ואקח וגו׳ . ר״ל קבלתי סיבותה ובאתי להם : (יח) את מלכיה . חוזר למעלה שאמר והבקיתיה וכן׳ את יהולים וכו׳ : ואת מלכיה . עם כי לא היה אלא מלך אחד אמר מלכיה כי גם בני המלך נקראו בשם מלכים : כיום הזה. כי ירמיה כתב ספרו אחר החורבן לזה אמר כיום הזה שהמה חרבים : (כ) כל הערב . פה המקובץ מעמיס לגיים כמו וגם ערב רב (שמות יב) : ואת מלכי ארץ . הם ערי פלשתים : שארית אשדוד . יתכן שמחרבה עד לא נפ כי ומשמה נפ שארית : (כא) פה. קטנות פליים אחר בפאת היס : (כג) קטוני פאה . המוכנים בקטות פאת שלם : (כה) מלכי ערב .

א פִּתְגָם גְּבוּאָה דַּהֲוָה עִם ד' נעמס ד'
יִרְמְיָה עַל כָּל עַמָּא דְבֵית
יְהוּדָה בְּשַׁתָּא רְבִיעָיְתָא
לִיהוֹיָקִים בַּר יאשִׁיָה מַלְכָּא
שְׁבָטָא דְבֵיתיְהוּדָה הִיא שַׁתָּא
קַרְבָיְתָא לְנְבוּכַדְרֶצַּר מַלְכָּא
דְבָבֶל: ב דְאֲתְנַבִּי יִרְמְיָה ב' וכ' ונעמן
נְבִיָא עַל כָּל עַמָּא דְבֵית
יְהוּדָה וְעַל כָּל יַתְבֵי יְרוּשְׁלֶם
לְמֵימָר: ג מִן תְּלַת עַשְׂרֵי ג
שְׁנִין לְיאשִׁיָה בַּר אָמוֹן מַלְכָּא
שְׁבָטָאדְבֵית יְהוּדָה וְעַד יוֹמָא
הָדֵין דְּנָן עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּי שְׁנִין
דַּהֲוָה פִּתְגָם גְּבוּאָה מִן קֳדָם ג' ונעמן ג' דסמ"ך
יְיָ עִמִי וּמַקְרֵית עִמְכוֹן מַקְדֶּם
וּמְכַיֶּיל וְלָא קַבֵּילְתּוּן:
ד וּשְׁלַח יְיָ לְוָתְכוֹן יַת כָּל ד
עַבְדּוֹהִי נְבִיָא מַקְדֶּם וּמִשְׁלַח ה' כ"ש
וְלָא קַבֵּילְתּוּן וְלָא אַרְכֵּינְתּוּן
יַת אוּדְנוֹכוֹן לְקַבָּלָא: ה לְמֵימָר
תּוּבוּ כְעַן גְּבַר מֵאוֹרְחֵיהּ
בִּישְׁתָּא וּמְבִישׁוּת עוֹבָדֵיכוֹן
וְתֵיתְבוּ עַל אַרְעָא דְיָהַב יְיָ לְכוֹן
וְלַאֲבָהָתְכוֹן לְמִן עָלְמָא וְעַד
עָלְמָא: ו וְלָא תְהָכוּן בָּתַר
טָעֲוָת פַּלְחֵי כּוֹכְבַיָא לְמִפְלְחֵהֶן
וּלְמִכְנַד לְהֶן וְלָא תַרְגְּזוּן קֳדָמַי
בְּעוֹבְדֵי יְדֵיכוֹן וְלָא אַבְאֵישׁ
לְכוֹן: ז וְלָא קַבֵּילְתּוּן לְמֵימְרִי ז' כתיב"ס
אֲמַר יְיָ בְּדִיל דְּלָא לַאַרְגָּזָא
קֳדָמַי בְּעוֹבְדֵי יְדֵיכוֹן וּלְאַבְאָשָׁא
לְכוֹן: ח בְּכֵן דְּנָן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת ח כתיב"ס
חֲלַף דְּלָא קַבֵּילְתּוּן יַת פִּתְגָמַי:
ט הָא אֲנָא שָׁלַח וַאֲקַבֵּר יַת ט
כָּל מַלְכְוָת צָפוּנָא אֲמַר יְיָ
וְיָת נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
עַבְדִי וְאַיְתִינוּן עַל אַרְעָא הָדָא
וְעַל יַתְבָהָא וְעַל כָּל עַמְמַיָא
הָאֵלֵין סְחוֹר סְחוֹר וְאֵגְמַרִינוּן
וַאֲשׁוֹיִנוּן לְצָדוּ וּלְאִשְׁתָּמְמוּ
וּלְחָרְבַת עָלָם: י וְאוֹבַד מִנְּהוֹן י
קָל בִּיעוּקָל חֲדָא וְקָל חַתְנָן
קָל כַּלָּן קָל סִיעַן דְּמִשְׁחַן
בְּגֵיהוֹר בּוּצִין: יא וּתְהֵי כָּל יא
אַרְעָא הָדָא לְחָרְבָּא לְצָדוּ
וְיִפְלְחוּן עַמְמַיָא: יַת מַלְכָּא דְבָבֶל שִׁבְעִין שְׁנִין:

כה א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה עַל־ כה א
יִרְמְיָהוּ עַל־כָּל־עַם יְהוּדָה בִּשְׁנַת
הָרְבִיעִית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה הִיא הַשָּׁנָה הָרִאשִׁנִית ב' וכ"כ
לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: ב אֲשֶׁר ב וכעמן
דִּבֶּר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא עַל־כָּל־עַם
יְהוּדָה וְאֶל כָּל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם לֵאמֹר:
ג מִן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְיֹאשִׁיָּהוּ ג
בֶּן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעַד ו הַיּוֹם
הַזֶּה זֶה שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה
דְּבַר־יְהוָה אֵלַי וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם
וְהַשְׁכֵּם וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם: ד וְשָׁלַח ד' כתיב"ס
יְהוָה אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדָיו הַנְּבִאִים ד' דסמ"ך
הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְלֹא־ ה כ"ש
הִטִּיתֶם אֶת־אָזְנְכֶם לִשְׁמֹעַ: ה לֵאמֹר
שׁוּבוּ־נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמֵרֹעַ
מַעַלְלֵיכֶם וּשְׁבוּ עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה לָכֶם וְלַאֲבוֹתֵיכֶם לְמִן־ כ
עוֹלָם וְעַד־עוֹלָם: ו וְאַל־תֵּלְכוּ אַחֲרֵי ו' כ"ע
אֱלֹהִים אֲחֵרִים לָעָבְדָם וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת
לָהֶם וְלֹא־תַכְעִיסוּנִי אוֹתִי בְּמַעֲשֵׂה ז' מ"ע כפ"ב
יְדֵיכֶם וְלֹא אָרַע לָכֶם: ז וְלֹא־ ז
שְׁמַעְתֶּם אֵלַי נְאֻם־יְהוָה לְמַעַן
הַכְעִיסֵנִי ק' בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם לְרַע לָכֶם:
לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת ח כנעתם קמ"ח כספרים ח
יַעַן לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֶת־דְּבָרָי: ט הִנְנִי ט
שֹׁלֵחַ וְלָקַחְתִּי אֶת־כָּל־מִשְׁפְּחוֹת
צָפוֹן נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־נְבוּכַדְרֶאצַּר י
מֶלֶךְ־בָּבֶל עַבְדִּי וַהֲבִיאֹתִים עַל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת וְעַל־יֹשְׁבֶיהָ וְעַל־כָּל־
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה סָבִיב וְהַחֲרַמְתִּים יא
וְשַׂמֹּתִים לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה וּלְחָרְבוֹת
עוֹלָם: יא וְהַאֲבַדְתִּי מֵהֶם קוֹל שָׂשׂוֹן
וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל
רֵחַיִם וְאוֹר נֵר: יב וְהָיְתָה כָּל־הָאָרֶץ יב
הַזֹּאת לְחָרְבָּה לְשַׁמָּה וְעָבְדוּ הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה:

מצודת דוד

(ג) הדבר . בל ירמיהו . כמו מן : סיג בסגם כרסיגיה לנבוכדנצר . וכמה כתב בתחלת ספר דניאל בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנאצר מלך בבל יהודם ויצר עליה לך נאמר כי בשנת שלש למלכות יהויקים הסגיבו סרעפ נכו מלך נבוכדנצר וכן ליחזקאל ויצר עליה וכשנה כרביעית ליהויקים כתחלת סגנת נתן ס' בידו את יהויקים וכוי שנה לתשובה לנבוכדנצר : (ב) על כל עם יסודם . כמו מן : ומל כל יושבי ירושלם . עם יסודם מן ספרים המתרגמים אנשי לירושלם ודבכי ירמיהו ולמים ומל ובבי ירושל' : (ג) זה שלש ועשרים שנה . ירמיהו מלך שלשים ואחת שנה וכי"ג שנה למלכו מחלת נבוכת ירמיהו נמלך ירמיהו בהנבת יהויקים י"ם שנה ונבוכת זו סיתה בשנה הרביעית ליהויקים כמו שנה שלש ועשרים שנה : תשכים ודבר . בתל"ף כתיב ס"ל בשכם כי תורגיית יסו"י מתחלפות ובכתב יו"ד ובתיית יסו"י מתחלפות עם בתי"ו בכתב יו"ד סתמך שנה בתשכם עם בתי"ו בכתב : (ה) למן עולם ועד עולם . משמן רב נתנה להתיכים ועד עולם יתנה לכם ולבניכם תם תרגו ומ"ד למן עולם לא בא על ענין בדבר אלא להתחת עלם בדבר ויפסיק בענין אחתה וכמוהו למן היום הזה יגל מלכן מגזרים למהי תעשור לך ובדומים לכם : (ז) למען בעיסוני . בהוב לגם לומר בשבור בהבעיסוני וקרי בהבעיבני למען בעיסים תורי עושים בעבו"ם לא נהנתה בים לכם בם : (ט) את כל משפחות צפון . ומעלה בהלכת ספסר אמר לכל משפחות ממלכות צפונה וכש סי' כי משפחות תומר על בעם וממלכות תומר על רתבי הממלכות . ולפי שאמר ונתן תים בסאתו זכר עם ממלכות : ואל נבוכדנצר מלך בבל עבדי . ונעשם תה אל עולה לא אל ונקחתי תו יסיס ואל נמקום ואת כמו תספרס אל הק ס' וירבדנו אל מדין . ועל בל הגוים סבוב . בסמוכים ללמן שבהלך אל סבוב על הגוים שתעתה נזבר' נכמור בפרעה בום יין[במה : (י) קול ששון וגו' . קול רתים ותור . קול רתים שטותנין הנתון לבעורת שמחה וכן מלניקין נמות רבות בבית המשתה וי"ת קל בינן דמשכחין בינור בונין : כמלאות

אשכים ג' ס"ל בלישנא ומי' מן שלש עשרה שנה . ושלח אליכם את בל עבדי בתרא . מבבך רעהו בקול גדול בבקר השכים : לאבר ט' ר"ם בקריאה וכי' לאמר שובו נא איש מדרכו . לאמר לאסורים צאו . לאמר הן ישלח איש את אשתו . לאמר לאבי ארץ מגדים . לאמר לך אתן את ארץ בנען . וחברו רד"ה לאמר אל הבהנים . לאמר אתי יעבור החרש . לאמר אלהים עזבו : והבאתים ד' וכי' והביאותים אל הר קדשי . והביאוהי על הארץ הזאת . והביאתים אל אדמתם . אל המקום הזה . וכן דינן באתיהו' ישעיה ויחזקאל והביאותים כתיב ס"ל הכ"ל . ירמיה והביאותים כתיב חסר ו"י . עורא והבאתים כתיב

מצודת ציון

(ג) תשכים . מלשון בשכמה והוא ענין זרח : (ו) תרגזו . מלשון רגז : (ח) יען . בעבור : (ט) והמרמתים . ענין בת ותלמון כמו כי החכם מתרימם (קהלת ח) כ : לשמה . ענין תמהון : לשריקה . ענין הכשמת קול בקנון שמחים ונעשה על דבר תשוב ממהר : ולחרבות . מלשון מארב

כולם מחריב ומשימם למהמון ולהיות שורקין עליהם ועד זמן רב יהיו תרביהם: (י) ומאבדתי וכו'. ר"ג לא יאמע עוד קול שבון וכו': קול תתן . קול שמחת התן : קול רחים . מעולל הבשה לא ימצאו תבואה בתחום : ואור נר . מחסרון בשמן יאבו בפלה . כמלאות

כד א הֶרְאַנִי יְהוָה וְהִנֵּה שְׁנֵי דוּדָאֵי תְאֵנִים מֻעָדִים לִפְנֵי הֵיכַל יְהוָה אַ חַרֵי הַגְלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־יְכָנְיָה בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרֵי יְהוּדָה וְאֶת־ הֶחָרָשׁ וְאֶת־הַמַּסְגֵּר מִירוּשָׁלִַם וַיְבִאֵם בָּבֶל: ב הַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים טֹבוֹת מְאֹד כִּתְאֵנֵי הַבִּכֻּרוֹת וְהַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־ תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר תְּאֵנִים הַתְּאֵנִים הַטֹּבוֹת טֹבוֹת מְאֹד וְהָרָעוֹת רָעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־ תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ: ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּתְּאֵנִים הַטֹּבוֹת הָאֵלֶּה כֵּן אַכִּיר אֶת־גָּלוּת יְהוּדָה אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶרֶץ כַּשְׂדִּים לְטוֹבָה: ו וְשַׂמְתִּי עֵינִי עֲלֵיהֶם לְטוֹבָה וְהֵשִׁבֹתִים עַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְנִיתִים וְלֹא אֶהֶרְסֵם וּנְטַעְתִּים וְלֹא אֶתּוֹשׁ: ז וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב לָדַעַת אֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה וְהָיוּ־לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים כִּי־יָשֻׁבוּ אֵלַי בְּכָל־לִבָּם: ח וְכַתְּאֵנִים הָרָעוֹת אֲשֶׁר לֹא־ תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה כֵּן אֶתֵּן אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו וְאֶת | שְׁאֵרִית יְרוּשָׁלַם הַנִּשְׁאָרִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְהַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: ט וּנְתַתִּים לְזַוְעָה לְרָעָה לְכָל מַמְלְכוּת הָאָרֶץ לְחֶרְפָּה וְלִמְשָׁל לְשִׁנִינָה וְלִקְלָלָה בְּכָל־ הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר־אַדִּיחֵם שָׁם: י וְשִׁלַּחְתִּי בָם אֶת־הַחֶרֶב אֶת־הָרָעָב וְאֶת־הַדֶּבֶר עַד־תֻּמָּם מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם וְלַאֲבוֹתֵיהֶם:

עד דיסופון מֵעַל אַרְעָא דְיַהֲבִית לְהוֹן וְלַאֲבָהָתְהוֹן:

דָּא תִּפְסוֹק: א אַחֲזָנִי יְיָ וְהָא תְּרֵין סַלֵּי תֵּינִין מְתַתִּין קֳדָם הֵיכְלָא דְיָ בָּתַר דְּאַגְלֵי נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל יָת יְכָנְיָה בַּר יְהוֹיָקִים מַלְכָּא דִיהוּדָה וְיָת שַׁבְיָא דִיהוּדָה וְיָת רַבְרְבֵי יְהוּדָה וְיָת אוּמָנַיָּא וְיָת תַּרְעָיָא מִירוּשְׁלֵם וְאוֹבִילִינוּן לְבָבֶל: ב סַלָּא חֲדָא תֵּינִין טָבָא לַחֲדָא תֵּינִין בִּכּוּרִין וְסַלָּא חַד תֵּינִין בִּישִׁין לַחֲדָא דְּלָא תִתְאֲכַלְנָה מִבִּישׁוּ: ג וַאֲמַר יְיָ לִי מָה אַתְּ חָזֵי יִרְמְיָה וַאֲמָרִית תֵּינִין תֵּינָא טָבָתָא טָבָן לַחֲדָא וּדְבִישִׁין בִּישִׁן לַחֲדָא דְּלָא מִתְאֲכָלִין מִבִּישׁוּ: ד וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִקֳדָם יְיָ עָמִי לְמֵימָר: ה כְּדֵין אֲמַר יְיָ אֱלָהֵא דְיִשְׂרָאֵל כְּתֵינָא טָבָתָא הָאִלֵּין כֵּן אִשְׁתְּמוֹדַע יָת גָּלוּת יְהוּדָה דַּאֲגְלֵיתִי מִן אַתְרָא הָדֵין לְאַרְעָא כַּסְדָּאֵי לְטָבְתָא: ו וְאֶשַׁוֵי מֵימְרִי עֲלֵיהוֹן לְטָבָא וְאָתֵיבִינוּן לְאַרְעָא הָדָא וְאֶבְנִינוּן וְלָא אֶפְגַּר וַאֲקַיְמִינוּן וְלָא אֶטְקֵל: ז וְאֶתֵּן לְהוֹן לְמִדַּע קֳדָמַי דַּאֲנָא יְיָ וִיהוֹן קֳדָמַי לְעַם וַאֲנָא אֶהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהּ אֲרֵי יְתוּבוּן לְקֳדָמַי בְּכָל לִבְּהוֹן: ח וְכִתְאֵנַיָּא בִּישָׁתָא דְּלָא לְאִתְאֲכָלָא מִבִּישׁוּ אֲרֵי כְּדֵין אֲמַר יְיָ כֵּן אֶתֵּן יָת צִדְקִיָּה מַלְכָּא דִיהוּדָה וְיָת רַבְרְבוֹהִי וְיָת שְׁאָרָא דִירוּשְׁלֵם דְּאִשְׁתְּאָרוּ בְּאַרְעָא הָדָא וְדִיתְיְתְבִין בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם: ט וְאֶתְּנִינוּן זְוָעָא וּבְיִשָׁא לְכָל מַלְכְוָתָא דְאַרְעָא לְחִיסּוֹדִין וְלִמְתַל וּלְשׁוֹעִי וְלִרְטָא בְּכָל אַתְרַיָּא דַּאֲנִלִינוּן לְתַמָּן: י וְאֶגְבֵּר בְּהוֹן יָת דְּקִטְלִין בְּחַרְבָּא בְּכַפְנָא וּבְמוֹתָא עַד דְּיִסְפְּיָן מֵעַל אַרְעָא דְיַהֲבִית לְהוֹן וְלַאֲבָהָתְהוֹן:

(ג) דודאי . קלכות : מועדים . מוכנים : בהרם והמסגר . הלמידי חכמים שגלו עם יכניה ובכר סיכתיו בספר (מיב כד) בחרש . והמסגר לימייטליפא ליפודעטיר בגלגו . ליש בחרש והמסגר בחרש ל' חרש המסגר ל' סגור כלומר חכמים . נדולים בהודם שבשביל אחד מהם מדבר כל שותקים מבבר שהיו שניים ואין פותח : (ב) כתאני הבכורות . שביקשו כל ליכן בהלת בכורי תאנים שהם חביבות . על מוצאיהם ברחשיתם : (ה) כן אכיר את גלות וגו' . כרי זה מקרא מבואר כן . היה לעזבה את גלות יהודה שהגליתי בבר יכירם וגליתו : (ו) אחזם . ל' נקיבה : (ז) לשוב לרפה לכל ממלכות הארץ . שישתעבו הבשה עליהם ויישו : ולבניה . שיבנו וידבקו בכל בפורענותם

מצודת דוד

וכו' תעזיב ותשליך מעל פני ותפיה מבורה ביד הבשדים : (מ) חרפת טולם . זמן מרובה תהיו בחרפה גולים ביד הבשדים: וכלימות עולם . זמן מרובה יהיה הבלימה שיהיה לכם בעת תלכו שבי לפני לר אשר לא תשכח בלימתם: והיית לאלה . על כי תהיה מדובה ונדולה : בד (ג) הראיתי ס' . כמראה הנבואה : דודאי . בלים מלאים תאנים היו מזומנים לפני בהיכל : אחרי הגלות . חוזר להתחלת המקרא לומר שזה ראה אחר שגלה יב' וכו' : ואת החרש ואת המסגר . הם מזומני ומומרי הבשדים אשר סגרו אותם בעתם וכן תיי . (ב) תאנים . מלשון תאנים וכו' : כתאני הבכורות . כתאנים המבושלין כל צרכן : מרוע . בשביל רעתן לא היה אפשר לאכלן : (ג) עוונות מאד . הפה עוונות מאד : רעות מאד . הפה רעות מאד : (ה) כתאנים הטובות הללו . שהפה מביאים וכי מה מתקרבין אליהן כן אכיר את גלות יהודה ריל עם כי הפשו זרים ממני כי הרחקתים מעל נבולי הפה אתה אכיר אותם ואתקרב אליהם: לטובה . חוזר למעלה לומר כן אכיר לטובה : (ו) ושמתי עיני . אעניין עליהם לטובה לשמרם בטולה : והבניתים . בזמן בית שני : ונטעתים ולא אתרום . ריל כולהו וכבר עבר עליהם הברם ולא יקוו עוד מאחר שרימה כי אם כמו שבטרים בירושלים בבית שני שהיו כמו הנשארים בירושלים אבר יקוו על הרימה הולאי ועדיין לא עבר עליהם הברם ולא קבלו נחמה : ושמתים וכו' . כפל הדבר בפיים : (ז) ונתתי וכו' . אתן להם לב מבין לדעת אותי אבר אני ס' : והיו לי לעם . להאמין בי ולקבל עול מורתי : ואנכי וכו' . להיות בעזרתם: (ח) וכתאנים הרעות . כאלו אמרו הבשדים הרעות אבר אין לאכלן בעבור רעתן הבשדים ומרוחקים מבני אדם : כן אתן וכו' . להיות שנוי ומרוחק : ויושבים בארץ מצרים . שהלכו שם יוחנן בן קרח למצרים ונתיישבו שמה אבר לא בא בהשות ס' : (ט) ונתתים וכו' . ריל בכל הבקומות אבר אדיח אותם שם

מצודת ציון

תולדות אהרן בני זוהלי תהלים. שיהוכין כא :

(ג) דודאי . קלכות : מועדים . מוכנים : בהרם והמסגר . הלמידי חכמים שגלו עם יכניה וכבר סיבשתיו בספר (מיב כד) בחרש . והמסגר לימייטליפא ליפודעטיר בגלגו . ליש בחרש והמסגר בחרש ל' חרש המסגר ל' סגור כלומר חכמים . נדולים בהודם שבשביל אחד מהם מדבר כל שותקים מבבר שהיו שניים ואין פותח : (ב) כתאני הבכורות . שביקשו כל ליכן בהלת בכורי תאנים שהם חביבות . על מוצאיהם ברחשיתם : (ה) כן אכיר את גלות וגו' . כרי זה מקרא מבואר כן . אניר לעזבה את גלות יהודה שהגליתי בבר יכירם וגליתו : (ו) אחזם . ל' נקיבה : (ז) לשוב לרפה לכל ממלכות הארץ . שישתעבו הבשה עליהם ויישו : ולבניה . שיבנו וידבקו בכל בפורענותם

ואת שרי ג' בקריאה וסימ' ויעבר יורם צעירה . וחברו דר"ח . והנה שני דודאי תאנים : תאבלנה ד' בקריאה וס' הדוד האחד תאנים טבות . תאנים טובות מאד . וכתאנים הרעות אשר לא תאכל ונתתי אותם כתאנים : ובניתים כ' וסימ' והשיבתי את שבות . והשיבותים על הארץ הזאת. קרא חסר : והישבים ג' בקריאה וסימ' וישמחו כל קהל . ובתאנים תרעו' והישבים . הראשונים דר"ה . חד חסר וב' מ"ל . דתאנים חסר . אלין מתחלפין וגתתים לחרפה ולמשל ולשנינה ולקללה . והחרמתים לשמה ולשרק' לחרבות עולם . והיתה לחרב לשמה . וחרפתי לאלה ולשמה ולקללה ולחרפה . ולא יוכל לחרבה ולשמה ולקללה . כי בי נשבעתי כי לשמה לחרפה לחרב ולקללה :

(ג) דודאי . קלכות : מועדים . מוכנים : בהרם והמסגר . הלמידי חכמים שגלו עם יכניה וכבר סיבשתיו בספר (מיב כד) בחרש . והמסגר לימייטליפא ליפודעטיר בגלגו . ליש בחרש והמסגר בחרש ל' חרש המסגר ל' סגור כלומר חכמים . נדולים בהודם שבשביל אחד מהם מדבר כל שותקים מבבר שהיו שניים ואין פותח : (ב) כתאני הבכורות . שביקשו כל ליכן בהלת בכורי תאנים שהם חביבות . על מוצאיהם ברחשיתם : (ה) כן אכיר את גלות וגו' . כרי זה מקרא מבואר כן . אניר לעזבה את גלות יהודה שהגליתי בבר יכירם וגליתו : (ו) אחזם . ל' נקיבה : (ז) לשוב לרפה לכל ממלכות הארץ . שישתעבו הבשה עליהם ויישו : ולבניה . שיבנו וידבקו בכל בפורענותם

וְהָאֲנָאָה לָא יְהֵגוּן לְעַמָּא הָדֵין
אֲמַר יְיָ׃ לג וַאֲרֵי יִשְׁאֲלִנָךְ
עַמָּא הָדֵין אוֹ סָפַר אוֹ כָהֵן
לְמֵימָר מָה נְבוּאָתָא בִּשְׁמָא
דַיְיָ וְתֵימַר לְהוֹן מַה נְבוּאָתָא
וְאַרְטוּשׁ יַתְכוֹן אֲמַר יְיָ׃
לד וְסָפַר וְכָהֵן וְעַמָּא דְּיֵימַר
נְבוּאָתָא בִּשְׁמָא דַיְיָ וְאַמְטַר
עַל גַּבְרָא הַהוּא וְעַל בֵּיתֵיהּ׃
לה כְּדֵין תֵּימְרוּן גְּבַר לְחַבְרֵיהּ
וְגַבַר לַאֲחוֹהִי מָה אֲתֵיב יְיָ
וּמָה מַלֵּיל יְיָ׃ לו וּנְבוּאָה
בִּשְׁמָא דַיְיָ לָא תְדַכְּרוּן עוֹד
אֲרֵי נְבוּאָתָא תְּהֵי לְגַבְר
דְּמִלֵּיהוֹן פְּתַגְמֵי רְעוּתֵיהּ וְאַתּוּן
מְבַלְבְּלִין יָת פִּתְגָמֵי
אֱלָהָא קַיָּמָא דַיְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָנָא׃ לז כְּדֵין תֵּימַר לְנָבְיָא
מָה אֲתִיבָךְ יְיָ וּמָה מַלֵּיל
יְיָ׃ לח וְאִם נְבוּאָה בִּשְׁמָא
דַיְיָ תֵּימְרוּן בְּכֵן כְּדֵנָן אֲמַר
יְיָ חֶלְפָּךְ דַּאֲמַרְתּוּן יָת פִּתְגָמָא
הָדֵין נְבוּאָה בִּשְׁמָא דַיְיָ
וְשָׁלַחְתִּי לְוָתְכוֹן לְמֵימַר לָא
תֵּימְרוּן נְבוּאָתָא מֻקְדָּם יְיָ׃
לט בְּכֵן הָאֲנָא שָׁרַח רוּגְזִי
וְאָרְטוּשִׁיתְכוֹן מֵרְטִשְׁוָאֲרְחִיק
יַתְכוֹן וְיָת קֻרְתָּא דִיהַבִית
לְכוֹן וְלַאֲבָהָתְכוֹן מֵקְבֵיל
מֵימְרִי׃ מ וְיָהֲבִית עֲלֵיכוֹן חִסּוּדִי
עָלַם וְתַחְפִּינוּן אַתְבְּעוּתָא עָלַם

יוֹעִילוּ לָעָם־הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה׃ לג וְכִי־
יִשְׁאָלְךָ הָעָם הַזֶּה אוֹ־הַנָּבִיא אוֹ־
כֹהֵן לֵאמֹר מַה־מַּשָּׂא יְהוָה וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם אֶת־מַה־מַּשָּׂא וְנָטַשְׁתִּי
אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ לד וְהַנָּבִיא וְהַכֹּהֵן
וְהָעָם אֲשֶׁר יֹאמַר מַשָּׂא יְהוָה
וּפָקַדְתִּי עַל־הָאִישׁ הַהוּא וְעַל־בֵּיתוֹ׃
לה כֹּה תֹאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְאִישׁ
אֶל־אָחִיו מֶה־עָנָה יְהוָה וּמַה־דִּבֶּר
יְהוָה׃ לו וּמַשָּׂא יְהוָה לֹא תִזְכְּרוּ־
עוֹד כִּי הַמַּשָּׂא יִהְיֶה לְאִישׁ דְּבָרוֹ
וַהֲפַכְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵינוּ׃ לז כֹּה תֹאמַר
אֶל־הַנָּבִיא מֶה־עָנָךְ יְהוָה וּמַה־דִּבֶּר
יְהוָה׃ לח וְאִם־מַּשָּׂא יְהוָה תֹּאמֵרוּ
לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה יַעַן אֲמַרְכֶם אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה מַשָּׂא יְהוָה וְאֶשְׁלַח
אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תֹאמְרוּ מַשָּׂא
יְהוָה׃ לט לָכֵן הִנְנִי וְנָשֹׂיתִי אֶתְכֶם
נָשֹׂא וְנָטַשְׁתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הָעִיר
אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבוֹתֵיכֶם מֵעַל
פָּנָי׃ מ וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם חֶרְפַּת עוֹלָם
וּכְלִמּוּת עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא תִשָּׁכֵחַ׃

הדיחני׃ (גב) פנוי על נפשי. מבנין נפעל׃ ונקלותם כלומר בקלות דעתם וכן תנשים רקים ופוחזים׃ (גג) וכי יתלוך. פלל יח׳ שהוא מוקר לב וכוון כליות ידע לת נכבם כי כשהן מזומרים מבח ס׳ כיב דעתם וכוונתם ענין כבדות ומבח כמו נבח ליבי תמר ליבי׳ ובנגינה שיזכירם עלוי נבר ס׳ בלשון נבר מבח׃ לו משנית. נשיחי שקר. ויונתן תירגם סבר וכבר פירשנוהו׃ לז כהן. מכבני. פלוחי׃ לח מם מבח. תלמר לכם לת שתלוחם. שבוחלוים מם מבח ומה תלמר ונשבחי לתכם ״א תהיה תשובת שתלוחם ותירגם יונתן ומימר לשון כדין נבוחתך ותכיים יתכון׃ (גד) וכנגיה. מבומר כוח׃ (גה) כפ. תים על נשמה. כמו לל נשמו וכן ויבן לונקוב סרמתה על כיבו ומשלו לל כיבו׃ מם ענם ס׳. כמו מם דבר וכן ועניח ולמרת ויען לחיב הרמשון׃ (גו) ומבח ס׳. כי מבח יהיה לתים דבחו. נכל תים מבח יהיה מבח דבחו כלומר בדבחי נכד יתמר מבח שמבח נבוחה לך כלנו כוח לשון נכבוח וזכו שתמר ומבח לת דברי תלהים חיים מנבוחה נכבדות׃ ס׳ ההפכו לוחם מנבוחה נכבדות׃ ס׳ נבבות׃ כי כוח לתון נבוחת מבח ונבוחת מבח וידעו להניח עליכם מה בדבר׃ תלהינו. כלומר תלהינו כוח ולח תלהיכם שתין לחם מחמיתם כו ולחמיו לכי ז״ל פירש כי בדבחו של תדם כוח נשיחות שבחתו כמו שתמר וכל לחבח לת שמותם על שבחי כלומר נשלח בפי הנביח׳ תלה שתתם סופכים דברי תלהים חיים ומחפכו מבח ענין כבבות׃ (גז) כפ. מבומר כוח׃ (גח) ולח. מבומר כוח׃ (גם) לכן הנני ונשיתי לתכם נשא. מם שתמר כאן בענין כלל דבר הכר הנני מורה על מהירות ספועבות עליכם כלומר הנני מוכן ומזומן להניח עליכם לעם. ונשיתי ושכחתי וכלר כתבנו כי בבח המקור לחבון כוח לחזק פשעלה ר״ל כמו שתתם שוכחים דברי ולוחותי שעשיתי על ידי נביאי ועתה לתם מוחסים נבואתי ומכזים לוחה הני גם כן לשכח לתכם לף על פי שקיימי לתכם וכרתי ברית לתכם כי לתם בטלתם הכרית מתלה: ונשבחי לתכם. לעזוב לתכם ולת כשיר שתסלק שכינתי ממנה ונשמרו מפל שני עמה למלת לתכם ר״ל כי כשהי לתכם הנלו מפל שני כמו שתמר שלת מפל שני וילמו ו״ת ולרבים יהיון מרבש ולרבים יהיון ויש קרתא דיהבי׳ לכן ולאבהתכון מקביל תימרי ים לשרש ונשבחי כמו ונשבחי בהי״ו והיה נכון כי סהי״ו וכסי״ת ממוקף לתד כן ויבלו בענין לתד וכן בשב בהי״ת ושם בהי״ו ענין לתד הוא וכן לם יהיתו מים זרים בהי״ו כמו ינשבו בהי״ת׃ (מ) ונתתי. ונלימות.

מצודת ציון

מלשון תועלת׃ (גג) מבח. כן נקרת הנבוחה׃ ונשבחי. ענין עזיבה׃ (גד) ופקדתי. ענין זכרון׃ (גה) על נשמו. מל נפשו׃ שם. מלשון פנוי ותשוכה על בשלוה׃ (גו) ונשיתי נשא. משן בפרש

תיסמוכדיסין נלמו׃ (גז) מה מבח ס׳. לשון שתוק לפי שנכופתו לכם למבח׃ ותמרת לליכם לת מה מבח ונשבחי ונו׳׃ ונשבחי מותרים לכם מה בשבח. לתם למבח לפקכיס ופוח לתר לתכם מבל ורושתיו מבשיס לתן כך בשבחי׃ (גו) כי בשבח יסיה לשים דברו. לשים שתכם מבסכין לת בשבח לנגיי מבח ס׳ לשים דבחו ולשים עלתו כוח מנלפו ולתם מבסכין לותו לשון מבחוי זו לת בשבחי כן וכיח עיקר לכל כך בשבחי כי בשבחי יסיה מבחוי של פורעבת לפי שתומרו בכוחל מה מבח. ע״ת מבח ס׳ ל׳ נטופה כוח וכיה נכניה הבקר שוחל לנגיע בתמת לתמר לו לת דבר בקכיס כלי׳ שבח בסינון תלין ובסינון לת כיה מבחי בדיטר כל כך וכיה נכניה הבקר מבסך לת ספי לפך לתר וכיה מדבר כדומת נגיע בתמת כדי שיתמיע בו וכן עבה חנים כן מזר לכן כוח לומר לל תבלו מבח ס׳ לת ל׳ בסינון תלה מה דבר ומה ענה לת סיכום בדבר שתלו לנגיע בתמת לתמר לבם מה בקכיס לומר ולכיכן נומין לת דבריו׃ כי בשבח יסיה לשים דברו. בינון שתם בקכיס לומר בם לשים עלתו שתיו תחוד לבסכו ולתם שולי׳ לותו כדי לבסכו ובסכתם לת דברי בקכיס וחנו שתמר למעלה מנגדי דברי לים מבח רשהו (כפ) נם זה ל׳ מיותר׃ (נז) כה תלמר לל בנביח. כבתתם בלים לשתול דברי מבח בנביח׃ (נם) ונשיתי. ל׳ ניד בנבה (כרתנית נכ) ולי׳ ונבתה נבוחתם (לקמן נפ) קופן ומטלטל ממקום לשקום׃

דודמי

לאבותם. ויתני את עמי׃ וכי ״ך ר״ם בנביאים וסי׳ כי ירוק נאל הדם ארציו. וכי הקים ה׳ להם. וכי יצא איש את. וכי תאמרון אל ה׳ דמלכם. וכי יאמרו אליכם דרשו. וכי תאמר אלי אל ה׳ דישעיה׃ וכי ישאלך העם הזה. וכי תאמר בלבבך. וכי יאמרו השרים. וכי אנחנו מקשורים. וכי יעשה הנשיא נדבה. וכי תאכלו וכי תשתו. וכי תגשון עור. וכי יהן מתנה׃ ואת העיר ת׳ בקריא׳ וסי׳ ולחבטו בני יהודה דשפטים והכתה לקרא את אשר עשה מיכה. ונתתי את הבית הזה כשלה. ככה אשביר את בני יהודה דרמיה. ושפיתי אתכם נשוא. והוספתי על יסף דמלכים. את אדום ואת מואב. ובכא מלך אשור אצילך דישעיה׃

מצודת דוד

דכרו ולשים מופעים׃ ויספרום. מתמידים לספרם כלנו כיה לכל ממש׃ ויתעו. והמה מתעים לת עמי בחלום כדמיוני שהוא דבר שקר׃ ובפחזותם. בקלות דעתם יפחו לת העם. להתעין בחלומותם כדמיוני׃ ולתכי וכו׳. תמר כמתרעם על הנפתים לכם ותמר הלא תלכי מעולם לל שלחתים ולל צויתי לותם דוס שלא ומשולם לל הועילו לעם הזה בשום דבר ולל יתת דוס לות ומופת ונם כיעד תין עמהם וכמה ל״ל מחזיקים לותם לנביאים׃ (נג) וכי יאמרו. תמר המקום לירמיה תם יאמלך העם הזה או נביא השקר לו כשן הכעל לומר מה מבח ס׳ ר״ל מה דבר ס׳ וכדרך לעג תמרו לשון מבח לפי שכיה להם למבח ועטל כבד׃ ותמרת. לו תאמר אליהם לת מה מבח ר״ל לת מה שיחות ויומרך במבח כלומר מה שיחות למבח תעשה לכם וחר ופיכם ומבחי תחכם כחדם העוזב ומשליך לת המבח שכשידה עליו׃ (נד) ופקדתי. כמקרת שלפיו תמר שהניכיח יפוב לכם דרך תוכית דבריס שבמקום יפוב לת יאמלך במוסב ויפליכם כחדם המשליך מבח כשידה וכה תמר כשון כזה תזכור להשיב נמול ביחוד על כתים המדבר ועל כיתו׃ (נה) כה תלמרו. בלשון כזה תלמרו וכו׳׃ מה מנה ס׳ וכו׳. ר״ל לם תבלו על המעה תלמרו מה מנה ס׳ ולם תבלו על מה שמדבר מבני שלה

וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵאָ נְאֻם־יְהוָה׃ כה שָׁמַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־אָמְרוּ הַנְּבִאִים הַנִּבְּאִים בִּשְׁמִי שֶׁקֶר לֵאמֹר חָלַמְתִּי חָלָמְתִּי׃ כו עַד־מָתַי הֵיֵשׁ בְּלֶב הַנִּבְּאִים נִבְּאֵי הַשֶּׁקֶר וּנְבִיאֵי תַּרְמִית לִבָּם׃ כז הַחֹשְׁבִים לְהַשְׁכִּיחַ אֶת־עַמִּי שְׁמִי בַּחֲלוֹמֹתָם אֲשֶׁר יְסַפְּרוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ כַּאֲשֶׁר שָׁכְחוּ אֲבוֹתָם אֶת־שְׁמִי בַּבָּעַל׃ כח הַנָּבִיא אֲשֶׁר־אִתּוֹ חֲלוֹם יְסַפֵּר חֲלוֹם וַאֲשֶׁר דְּבָרִי אִתּוֹ יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת מַה־לַּתֶּבֶן אֶת־הַבָּר נְאֻם־יְהוָה׃ כט הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם־יְהוָה וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע׃ ל לָכֵן הִנְנִי עַל־הַנְּבִאִים נְאֻם־יְהוָה הַגֹּנְבִים דְּבָרַי אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ׃ לא הִנְנִי עַל־הַנְּבִאִים נְאֻם־יְהוָה הַלֹּקְחִים לְשׁוֹנָם וְיַנְאֻמוּ נְאֻם׃ לב הִנְנִי עַל־נִבְּאֵי חֲלֹמוֹת שֶׁקֶר נְאֻם־יְהוָה וַיְסַפְּרוּם וַיַּתְעוּ אֶת־עַמִּי בְּשִׁקְרֵיהֶם וּבְפָלְּחוּתָם וְאָנֹכִי לֹא שְׁלַחְתִּים וְלֹא צִוִּיתִים וְהוֹעִיל לֹא־יִהְיֶה לָעָם הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה׃ לג וְכִי־יִשְׁאָלְךָ הָעָם הַזֶּה אוֹ נָבִיא אוֹ כֹהֵן לֵאמֹר מַה־מַּשָּׂא יְהוָה וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מַה־הַּמַּשָּׂא וְנָטַשְׁתִּי אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ לד וְהַנָּבִיא וְהַכֹּהֵן וְהָעָם אֲשֶׁר יֹאמַר מַשָּׂא יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־הָאִישׁ הַהוּא וְעַל־בֵּיתוֹ׃ לה כֹּה תֹאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶל־אָחִיו מָה עָנָה יְהוָה וּמָה דִּבֶּר יְהוָה׃ לו וּמַשָּׂא יְהוָה לֹא תַזְכְּרוּ עוֹד כִּי־מַשָּׂא לְאִישׁ דְּבָרוֹ וַהֲפַכְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵינוּ׃ לז כֹּה תֹאמַר אֶל־הַנָּבִיא מָה עָנְךָ יְהוָה וּמָה דִּבֶּר יְהוָה׃ לח וְכִי מַשָּׂא יְהוָה תֹּאמֵרוּ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה יַעַן אֲמִרְכֶם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מַשָּׂא יְהוָה וְשָׁלַחְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תֹאמְרוּ מַשָּׂא יְהוָה׃ לט לָכֵן הִנֵּה נָשֹׂא אֶשָּׂא אֶתְכֶם וְנָטַשְׁתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הָעִיר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבוֹתֵיכֶם מֵעַל פָּנָי׃ מ וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם חֶרְפַּת עוֹלָם וְכִלְמַת עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא תִשָּׁכַחְנָה׃

כל התיבות הכפולות: (כו) עד מתי. יכהו שקר וכי יש בלבם של. הנביאים הללו. הנבאים שקר לקיים מחשבותם שהם חושבים להשכיח את עמי שמי וגו׳: תרמית. לשון מרמה: (כז) יספר תלום. יספרנו ל׳ הבאי כשהוא תלומות ולא יחזקנו בדברי נבואה: מה לתבן את הבר. מה ענין שקר אצל אמת: את הבר. עם הבר: (כח) הלא כה דברי כאש. לא היה להם לעשות ולדמות תלומות לומר שהם נבואה כי הבר נבואה. כשהוא כפי הנראה בנבואה היא. כאש כן כתם בוערת בענין שנאמר ותהי בלבי כאש בוערת (לעיל כ) ואומר ויד ה׳ עלי חזקה (יחזקאל ג): וכפטיש. פייט בלעז ויש אומר מרמייל בלעז: (ל) מגנבי דברי איש מרעהו. איש מאת רעהו יש להם מרגלים אצל נביאי האמת ואומרין בגנות בלבם שהם מתנבאים בו ואומרין נבואות שקר בשותו ל׳ כמו שעשה הגיד בן מזור שמע את ירמיה מתנבא בשוק העליון שמי שובר את קשת עילם והוא ניבא בשוק התחתון שברתי את עול מלך בבל (לקמן כח) כמו שאמרו רבותינו בסנהדרין: (לא) הלוקחים לשונם. ממלמדים לשונם שקריים כל׳ נאם ה׳ נביאי האמת למען יתמינו כח: (לב) ובפחזותם. לשון תמהון מישמוכדישו״ן

לאלתים: הגביא ב׳ ר״ם וסי׳ אשר אתו חלום. אשר ינבא לשלו: דברי י״נ וסי׳ גמסר בכולכים הלק א׳ מ׳ ג׳: ויספרום ב׳ וסי׳

תולדות אהרן יפקד תלום. נרמות נם: דברי כאש. נרמות כמה נג תענית ד תגיגה כו קידושין ג (נדרים לז): וכפטיש. נרמה את כפה נג סנהדרין לד:

מצודת דוד

וכי תני לא תראה חלום: כלא וכו׳ תני מלא. הם כן במקום שנכתב שם תני: (כה) שמעתי. ר״ל הואיל ואין נסתר ממני לכן שמעתי מה שמנבאים בשמי שקר שאומרים כל היום חלמתי חלמתי ומחזיקים הלומותם בפשוט הדמיוני כחלום נכוחי: (כו) עד מתי. יהיה בשמות והטעות הזה: היש בלב. היש בלבם מה שאומרים תדיר שחלום דמיוני הוא כחלום הנכוחי: ונביאי תרמית לבם. אבל גם נביאי ערמות לבם כי יודעים כמה אין ערך לחלום דמיוני עם חלום הנכוחי ובערמת לבם ידברו בפיהם שדומים הם: (כז) החושבים. אשר יחשבו בשכבם לעשי תלומותם אשר יתמידו לספר זה לזה להיות כל אחד מספר בחלומו: כאשר שכחו. ר״ל מפרשי שהנביא אשר אתו חלום שקוי ודמיוני יספרנו כדרך ספור חלום בפלמת: ואשר דברי יתו. כנגד. בהתמדת עבודת שבעל: (כח) הנביא כו׳. ר״ל מפרשי אשר יתו חלום שקוי ודמיוני יספרנו כדרך ספור חלום בפלמת: ואשר דברי יתו. ומי אשר בחלום ידבר בו שוא יחדל מלדבר ויתמת לוולתו ר״ל חלום כזה יוכל לספר כדרך ספור נכוחה: מה לתבן. מה ענין תבן להדמיותו עם בר. פירוש ר״ל מה ענין חלום דמיוני להדמותו עם חלום נכוחי: (כט) הלא כה דברי. הלא כה דברי אשר הוא דברי נאמן בחוזק רב ובהרגשה יתירה כאש הבוערת ובפטיש המפוצץ את הסלע שהוא דבר המוכרע מאד כן הוא חלום הנכוחי ולא כן חלום הדמיוני כי הרגשתה קלה מאד: (ל) לכן הנני וכו׳. ר״ל הואיל וזה הפרש רב בין חלום נכוחי לחלום דמיוני וכוזבון לבם יאמרו חלום דמיוני בחלום נכוחי לכן כמו שהנני מוכן להכיח הנביאים אשר נוטים דברי וכו׳ ר״ל שהיו שומעים דברי נביאי האמת וכוזבון לבם יאמרו חלום דמיוני בחלום נכוחי וכן הנני מוכן להכיח הנביאים אשר מגנבים דברי איש מעל רעהו ואומרים שלהם נאמרו וכאלו יגנבו דברי הנביאים מן הנביא האמיתי: (לא) הנני וכו׳. וכמו שהנני מוכן להכיח פורעניות על הנביאים הממלמדים לשונם למסר לדבר נאות: ויאמרו נאם. ר״ל שנודים שקרים מלבם ויאמרו אמרתיקו ויודברום במקום נבואה וכלשון הנביאים כאלו היה דבר ה׳: (לב) הנני על נבאי חלומות. ר״ל כמו כן הנני מוכן להכיח פורעניות על המנבאים חלומות שקר כלומר שחלום דמיוני כאלו הוא חלום נכוחי

ואת הארץ אני מלא נאם יהוה: כה שמעתי את אשר אמרו הנבאים נבאי בשמי שקר לאמר חלמתי חלמתי: כו עד מתי היש בלב הנבאים נבאי השקר ונביאי תרמת לבם: כז החשבים להשכיח את עמי שמי בחלומותם אשר יספרו איש לרעהו כאשר שכחו אבותם את שמי בבעל: כח הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם יהוה: כט הלוא כה דברי כאש נאם יהוה וכפטיש יפוצץ סלע: ל לכן הנני על הנבאים נאם יהוה הגנבים דברי איש מאת רעהו: לא הנני על הנבאים נאם יהוה הלקחים לשונם וינאמו נאם: לב הנני על נבאי חלמות שקר נאם יהוה ויספרום ויתעו את עמי בשקריהם ובפלחותם ואנכי לא שלחתים ולא צויתים והועיל לא יהיה לעם הזה נאם יהוה: לג וכי ישאלך העם הזה או נביא או כהן לאמר מה משא יהוה ואמרת אלהם מה המשא ונטשתי אתכם נאם יהוה: לד והנביא והכהן והעם אשר יאמר משא יהוה ופקדתי על האיש ההוא ועל ביתו: לה כה תאמרו איש אל רעהו ואיש אל אחיו מה ענה יהוה ומה דבר יהוה: לו ומשא יהוה לא תזכרו עוד כי משא לאיש דברו והפכתם את דברי אלהים חיים יהוה צבאות אלהינו: לז כה תאמר אל הנביא מה ענך יהוה ומה דבר יהוה: לח וכי משא יהוה תאמרו לכן כה אמר יהוה יען אמרכם את הדבר הזה משא יהוה ושלחתי אליכם לאמר לא תאמרו משא יהוה: לט לכן הנה נשא אשא אתכם ונטשתי אתכם ואת העיר אשר נתתי לכם ולאבותיכם מעל פני: מ ונתתי עליכם חרפת עולם וכלמת עולם אשר לא תשכחנה׃

מצודת ציון

(מ) ונביאי. סוי״ן במקום אבל: תרמית. עניין ערמה כמו אשר תרמיתם (תהלים קיט): (כז) החושבים. מלשון מחשבה: (כח) לתבן. קש: בר. כן נקרא התבואה וכן לשבור בר (ברחשית מא): (כט) וכפטיש. הוא המקבה כמו פטיש בל תחתן (לקמן נ): יפוצץ. ענין שבור לתחיוכת רכות וכן ויפצוצו שכרי עד (הקבוק ג): (לא) הלוקחים. ענין למוד ושכגל כמו שעשו כחיב מג): (לב) ובפחזותם. הוא המקבה כמו פשים בל תחתן (לקמן נ): ישוך. ענין שבור לתחיוכת לקחה (מבלי ז): וינאמו נאם. הוא מנין מאמיר ושוא לשון שקריים רגילים בו: (לג) ויתעו. מלשון תועה: ובפחזותם. ענין קלות הדעת כמו חנפים רקים ושוחקים (תהלים לה): ואנכי. לשון

עַל נְבִיאֵי שִׁקְרָא הָאֲנָא מִיתַּי יְעַלִיכוֹן עֲקָא מְרַר כְּנִידִין וְאַשְׁקִינוֹן קֻם דְּלָוַט בִּישׁ כְּרִישֵׁי חִינִין אֲרֵי מִן נְבִיֵּי יְרוּשְׁלֶם נְפֵקַת חַנְפָתָא לְכָל יַתְבֵי אַרְעָא: ס כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת לָא תְקַבְּלוּן לְפִתְנָמֵי נְבִיֵּי שְׁקָרָא דְּמִתְנַבְּן לְכוֹן מְמַלְּלִין לְכוֹן רְשַׁע לְבִיהוֹן מִמְלְקִין לָא בְּמִימְרָא דְיָיָ: אָמְרִין בְּגִבְוָאת שְׁקַרְיְהוֹן דְּמַרְגְּזִין קֳדָמֵי יְיָ שְׁלָמָא יְהֵי לְכוֹן וְכָל דְּאָזֵיל בְּהֲרְהוּרְלִבֵּיהּ אֲמָרִין לָא־תֵיתֵי עֲלֵיכוֹן בִּישְׁתָּא: יח אֲרֵי לָא קָמוּ דְאִתְגְּלִי קֳדָמֵי יְיָ וְלָא חֲזוֹ וְלָא שְׁמָעוּ יַת פִּתְגָמוֹהִי וְלָא אֲצִיתוּ לְמֵימְרֵיהּ וְלָא קַבִּילוּ: יט הָא מְזוּפְיָתָא מִן קֳדָם יְיָ קְדָם בְּרָנָז נְפֵקַת וְעֵלְעוּל מְשְׁתַּגַּשׁ עַל רֵישׁ רְשִׁיעִין יְחוֹל: כ לָא יְתוּב רוּגְזָא דְיְיָ עַד דְּיַיבֵּד וְעַד דְּיַקִים מְחַשְׁבַת רְעוּתֵיהּ בְּסוֹף יוֹמַיָּא תְּסַתְּכְלוּן בָּהּ הָאִסְתַּכָּלָא: כא לָא שְׁלַחִית יַת נְבִיֵּי שְׁקָרָא וְאִינוּן רָהֲטִין לְאַבְאָשָׁא וְלָא מַלֵּילִית עִמְּהוֹן וְאִינוּן מִתְנַבְּן שָׁקֶר: כב וְאִלּוּ קָמוּ אִתְגְּלִי קֳדָמַי יְהוֹן רָז מִן קֳדָם יְיָ וְאַשְׁמָעוּ פִּתְגָמַי יַת עַמִּי וַאֲתֵיבִינוּן מֵאוֹרְחָתְהוֹן בִּישְׁתָּא וּמִבִּישׁוּת עוֹבָדֵיהוֹן: כג אֲנָא אֱלָהָא בְּרִית עֲלְמָא מִבְּרִישׁוּת אֲמַר יְיָ אֲנָא אֱלָהָא עִתִּידָנָא קְרִיבָא לְצַדְּקָיָא: כד אִם יְדַמֵּי גְּבַר לְאִטְמָרָא כַּד בְּסִתְרָא קֳדָמַי הֲלָא גְלֵי אֲמַר יְיָ הֲלָא יַת שְׁמַיָּא וְיַת

צְבָאוֹת עַל־הַנְּבִאִים הִנֵּנִי מַאֲכִיל אוֹתָם לַעֲנָה וְהִשְׁקִתִּים מֵי־רֹאשׁ כִּי מֵאֵת נְבִיאֵי יְרוּשָׁלַם יָצְאָה חֹנְפָה לְכָל־הָאָרֶץ: טז כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אַל־תִּשְׁמְעוּ עַל־דִּבְרֵי הַנְּבִאִים הַנִּבָּאִים לָכֶם מַהְבְּלִים הֵמָּה אֶתְכֶם חִזּוֹן לִבָּם יְדַבֵּרוּ לֹא מִפִּי יְהוָה: יז אֹמְרִים אָמוֹר לְמְנַאֲצַי דִּבֶּר יְהוָה שָׁלוֹם יִהְיֶה לָכֶם וְכֹל הֹלֵךְ בִּשְׁרִרוּת לִבּוֹ אָמְרוּ לֹא־תָבוֹא עֲלֵיכֶם רָעָה: יח כִּי מִי עָמַד בְּסוֹד יְהוָה וַיַּרְא וַיִּשְׁמַע אֶת־דְּבָרוֹ מִי הִקְשִׁיב דְּבָרִי וַיִּשְׁמָע: יט הִנֵּה סַעֲרַת יְהוָה חֵמָה יָצְאָה וְסַעַר מִתְחוֹלֵל עַל רֹאשׁ רְשָׁעִים יָחוּל: כ לֹא יָשׁוּב אַף־יְהוָה עַד־עֲשׂתוֹ וְעַד־הֲקִימוֹ מְזִמּוֹת לִבּוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים תִּתְבּוֹנְנוּ בָהּ בִּינָה: כא לֹא שְׁלַחְתִּי אֶת־הַנְּבִאִים וְהֵם רָצוּ לֹא דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְהֵם נִבָּאוּ: כב וְאִם עָמְדוּ בְּסוֹדִי וַיַּשְׁמִעוּ דְבָרַי אֶת־עַמִּי וְיָשִׁבוּם מִדַּרְכָּם הָרָע וּמֵרַע מַעַלְלֵיהֶם: כג הַאֱלֹהֵי מִקָּרֹב אֲנִי נְאֻם־יְהוָה וְלֹא אֱלֹהֵי מֵרָחֹק: כד אִם־יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם

מרעתו: (ח) וכל סולך בשרירות לבו וגו'. ולכל סולך בשרירות לבו וגו': (יח) מי עמד בסוד ה'. ויראה את הענין מלפניו לותו שהקשיב דבר תוכחתו וישמע למצותיו ולא הרשעים הללו שמיאה הרעשונה שבמקרא זה שמיאה ממש שמיאה שתחרונה קבלה: (יט) מתחולל. משתכן ממחר לשכון ועל רשע הרשעים יחכון: (כ) מזמות. לשון מחשבה: (כא) ואם עמדו בסודי ויגידו דברי וגו'. היה לפה להשמיע דברי ותודיעו את עמי ולא להשמיעם כפי מעלי: (כב) המלהי מקרוב. שהיו רואה אלא כאשר יודע בי כח לשפוט את המתחזנים שהם לחוקים ממני ואיני יודע במעשיהם: (כד) אם יסתר איש. זהו כפל תמיסה כלאלי מקרוב כדרך כל

ינאקו וסמן קרתא דאיזב שמרון: לכן י"ד במעמא בספרא וסי' נסטר לעיל בסיפרא סי' ז': מסוקים את בהון ואני אניוסי' ויאמר יעקב אל שמעון. וישב אל אחיו. ואמר לכם אתם תרשו. תבטל בואך ותיום אניעך. ואמרת בלבבך מי ילד לי. אם יסתר איש במסתרים. ואני אהיה להם

תולדות אהרן הכה כפרת. מגיעם יג: לם יסתר. זוכר נח:

מצודת ציון

מרעים. רשעים: (טו) לענה. מין עשב מר: והשקותים. ענין שתיה: מי רגלי. מי פרישת עשב מר שעשו רגלי כמו ויקצו מי רגלי (לעיל ח): (יח) מכעיסים. מלשון כעס. ענין רוגז ע"פ רוב ולפעמים על מרחק הענינים: (יז) למנאצי. ענין דוחק כמו כי נגעו כהנאים את מנחת ה' (ש"ב כ): וכל. כמו וכל: כשרירות. ענין רוחב ר"ל מה שכלב רוחב ותוחב: (יח) כסוד. ר"ע במקום הנשמע כהנאה: מקשיב. ענין האזנה ותשומת לב: ושמע. ענין הבנה: מלשון הוא שומע בין איש ורעהו: (יט) סערת ה'. מלשון סערה: מתחולל. מתכונן ומתחזק כמו וממה שדה (תהלי קלט): בחרטים. כפוף: (כא) ואם עמדו. מלשון קיום: מדומות. מחשבות: (כב) והשיבום. מלשון השבה: מעלליהם. מעשיהם:

מצודת דוד

מרעים. רשעים: (טו) לענה. מין עשב מר: והשקותים. ענין שתיה: מי רגלי. מי פרישת עשב מר שעשו רגלי כמו ויקצו מי רגלי (לעיל ח): (יח) מכעיסים. מלשון כעס. ענין רוגז ע"פ רוב ולפעמים על מרחק הענינים: (יז) למנאצי. ענין דוחק כמו כי נגעו כהנאים את מנחת ה' (ש"ב כ): וכל. כמו וכל: כשרירות. ענין רוחב ר"ל מה שכלב רוחב ותוחב: (יח) כסוד. ר"ע במקום הנשמע כהנאה: מקשיב. ענין האזנה ותשומת לב: ושמע. ענין הבנה: מלשון הוא שומע בין איש ורעהו: (יט) סערת ה'. מלשון סערה: מתחולל. מתכונן ומתחזק כמו וממה שדה (תהלי קלט): בחרטים. כפוף: (כא) ואם עמדו. מלשון קיום: מדומות. מחשבות: (כב) והשיבום. מלשון השבה: מעלליהם. מעשיהם:

למה לא ישמעו מלישם בפיהו עמד בסוד ה' ויקבל נבואה ומי לפה מרעות סכואה ומי מכם שמע את דברו כי בסיוחם רשעים אינם רואים לנבואה: מי שקשיב. ממנם מי שקשיב דברו כירמיה שקשיב בקול ה' ועשה מעותיו הוא בשומע הנבואה ולא הרשעים הללו: (יט) חמה יצאה. חלה בחמה עבר במקום עתיד: וסער מתחולל. כפעל הזה הוא מלה מתחלפה ועמד ושוכן על לפה הרשעים הללו הם בגיהי בשקר: (כ) לא ישוב. לא יעשה מסה חרון אפו עד שיעשה ויקיים מחשבות לבו: בחרית הימים. ר"ל אם יתמשמש הענין בסוף הימים כשתתקיים מחשבותיו הם ביניהם שלא כב ה' מחרון אפו עם כי נחמרך מזון: (כא) ואם לפו. במסירות הב כאלו היו שלוחים בדבר: ואם נבאו. מלשון נבואה ולא שמעו ממני: (כב) ואם עמדו בסודי בסודי לקבל נבואה היה רואי שישמיעו לה דברי אשר דברתי בתוכיחי להשיבם מדרכם הרע ולא להכשילם עוד בעגיהם: (כג) המלהי מקרוב אני. ר"ל הם הוא דבר ה' ולא אלהי מרחוק ממכון שבתי בתמיה: (כד) אם יסתר. הלא אף אם יסתר אדם במקום נסתר

בקלת המלות כי כן דרך המקרא לכפול מלין או פסוקים במלות שונות וענין אחד והכפל כב"מ לחזק הענין וכבר פירשנו אלו הפסוקים למעלה במקומם : (ט) לנביאים . בעבור נביאי השקר שהם מטעים ישראל כי לולי הם שהם אומרים שהם נביאים ודבר ה' אתם היו ישראל שבים בתשובה בתוכחות נביאי האמת אבל הם מטעים אותם ואומרים להם עשו איש כתאות לבו כי דבר ה' לנו שלא תבא עליכם רעה : רחפו . התנידדו וכן מן הכבד מרחפת על פני המים : וכגבר עברו יין . עבר עליו היין כלומר שגבר עליו ונשתבר ואינו יודע מה יעשה כן הייתי מפני ה' שהוא מחולל ע"י הנביאים האלה : ומפני דברי קדשו . שהם מחוללים על פיהם שהם אומרים כי דברי ה' הם מה שהם אומרים: (י) כי מנאפים. איך יוכלו ליפות מהם מעשיהם והנה מנאפים מלאה הארץ ועוד כי מפני אלה אבלה הארץ ומפני שבועות שקר נשחתה הארץ אלו שתי הרעות הם ברוב אנשי הארץ ואיך יוכלו נביאי השקר להשעותם כי לא תבוא עליהם רעה והנה הם רואים בעיניהם כי רוב א"י נשחתה מפני רוב מעשיהם הרעים : נאות מדבר . מקום מרעה הבהמות : ותהי מרוצתם רעה . זריזותם ומרוצתם הם לרעה כי לא ימהרו לדבר מצוה ולעבודת האל אלא לרעה: וגבורתם לא כן . וכן גבורתם אינם לדבר אמת : כן . פירושו אמת כמו כן בנות צלפחד דוברות שהיה להם להתגבר על נביאי השקר ולהגעם מלספר חלומות' ודברי שקריהם והם מתגברים על נביאי האמת ואומרים להם שלא יתנבאו בשם ה' כמו שאמרו לירמיהו לא תתנבא בשם ה' ולא תמות בידינו ויונתן תרגם מרוצתם ענין רצון וכן תרגם ועל דמסגן ברעות נפשהון בישתא תיתי עליהון וגבריהון לא יצלחון : (יא) כי גם נביא גם כהן חנפו. בלרי בגזרת פעל ופי׳ נביא וכהן כתרגומו ארי אף ספר אף כהן ר"ל ספר מזהיר העם כי נבואה ענין דבור ויש מהם דבור רוח הקדש ויש מהם דבור דברי שקר כדברי נביאי השקר וכן מזהיר הפה מדבר להם לפי דעתו דברים להזהירם וכהן הוא מכהני הלוים כמו שאמר גם בביתי מצאתי רעתם : חנפו . ענין רשע ומשוא פנים ות"י גניבו ארחתהון: גם בביתי. כי גם בבית המקדש היו עובדים ומזבחים לאלהים אחרים : (יב) לכן יהיה. כחלקלקות באפלה . כמו דרכים חלקלקות שתמעד רגל ההולך בהם כל שכן כשהיא אפלה שלא יראה אנה ישמון ואנה ילך : ידחו ונפלו בה. כאילו ידחה אותם דוחה מאחריהם. כי על כל פנים יפלו בה ולרוב מהירות הנפילה זכר בה שלש סלת חלקות הדרך והאפלה והדחיה: ידחו מלעיל שלא כמנהג נחי העל"ד . (יג) ובנביאי שומרון. תפלה. כמו נביאיך חזו לך שוא ותפל ולא נתן תפלה ענין דבר גרוע שאין לו טעם : הנבאו בבעל. כי אחאב עבד את הבעל וקמו נביאי שקר רבים מתנבאים בבעל בסיו ד' מאות וחמשים איש בימי אחאב שהרג' אליהו ואחרי כן קמו אחרים שהרג יהוא והם היו מתעים את ישראל עד שגלו כשגם אבל בירושלם לא קמו נביאי הבעל ולא עבדו לבעל מלכי יהודה כי אם מנשה ואחרי כן שב בתשובה, הנבאו חסר ה"א [illegible] ומבשפו התנבאו : (יד) ובנביאי ירושלם . [illegible] נבה דבר רעה : שערורה . פירש רשע ולכיור: נאוף . כמו [illegible] נמוקיהו [illegible] רשיהם : והלך בשקר . שהיו אומרים כי דבר ה' בשם : וחזקו ידי מרעים . שהיו אומרים להם שלום יהיה לכם לשוב לא היו מסיב מרעתו : לבלתי שבו . שלא שבו כלומר הם גרמו להם שלא שבו: וכן לבלתי הקריב שלא הקריב לבלתי ראו אותו עם שלא [illegible]

ישראל מארץ מצרים : ח כי אם־
חי־יהוה אשר העלה ואשר הביא
את־זרע בית ישראל מארץ צפנה ס׳ כסיפ׳ ותס׳
ומכל הארצות אשר הדחתים שם
וישבו על־אדמתם : ט לנבאים ל׳ וא׳ לנביאים
נשבר לבי בקרבי רחפו כל־עצמתי ל׳
הייתי כאיש שכור וכגבר עברו יין כ׳. ל׳
מפני יהוה ומפני דברי קדשו : י כי
מנאפים מלאה הארץ כי־מפני אלה
אבלה הארץ יבשו נאות מדבר
ותהי מרוצתם רעה וגבורתם לא־ ל׳. כ׳. י"ט
כן : יא כי־גם־נביא גם־כהן חנפו י"א פסוקים גם גם גם
גם־בביתי מצאתי רעתם נאם־
יהוה : יב לכן יהיה דרכם להם
כחלקלקות באפלה ידחו ונפלו בה ל׳. כ׳
כי־אביא עליהם רעה שנת פקדתם
נאם־יהוה : יג ובנביאי שמרון ראיתי כ׳ א׳ חס׳
תפלה הנבאו בבעל ויתעו את־עמי ג׳
את־ישראל : יד ובנבאי ירושלם ל׳ חסר
ראיתי שערורה נאוף והלך בשקר ל׳. ל׳
וחזקו ידי מרעים לבלתי־שבו איש
מרעתו היו־לי כלם כסדם וישביה ד׳. ד׳
כעמרה : טו לכן כה־אמר יהוה י"ד בטעם בספרא

ישראל מארעא דמצרים :
ח אלהין יהון משתען
בגבורתא דיי דאסיק ודאיתי
ית זרעא דבני ישראל מארע
צפונא ומן מדינתא
דאגליתינון לתמן ויתבון על
ארעהון : ט מן קדם נביי
שקרא אתבר לבי במעי זעו
כל גרמי הויתי כגבר רוי
וכגברא דמשתטי מן קדם
חמריה מן קדם יי ומן קדם
פתגמי קודשיה : י ארי זנאין
אתמליאת ארעא ארי מן קדם
מומי דשקר חרובת ארעא
יבישו דירות מדברא ועל
דמסגן ברעות נפשיהון
בישתא תיתי עליכון וגבריכון
לא יצלחון : יא ארי אף ספר
אף כהן גניבו אורחתהון אף
בבית מקדשי גלין קדמי
בישתהון אמר יי : יב בכן
תהי אורחתהון להון
כמשרועין בקבלא יתקלון
ויפלון בה ארי איתי עליהון
בישתא שנת סעורן חוביהון
אמר יי : יג ובנביי שמרון
חזיתי רשע מתנבו בשום
טעותא ומטען ית עמי ית
ישראל : יד ובנביי ירושלם
חזיתי שנו זנאין ומהלכין
בשקר ומתקפין . יד מבאשין בדיל דלא למיתב גבר מן בישתיה הוו קדמי
כולהון כסדום ויתבהא כעמורה : טו בכן כדנן אמר יי צבאות

(ט) לנביאים נשבר לבי בקרבי : לדברי הנביאים האומרים שלום יהיה לכם נשבר לבי : רחפו . הולכים ונעים כבנפי עוף המרחף על קנו טרנבלי"ש בלעז : מפני ה׳ . שאני שומע ממנו גזירה רעה זאת : (י) מפני אלה . שבועת שקר . אבלה . תרבה : מרוצתם . קורש"א בלעז וי"ת לי רצון : לא כן . לא כדין : (יא) גם נביא גם כהן . אפילו אלו שהכל למידין מהם : גם בביתי מצאתי רעתם . שהעמידו דמות בהיכל : (יב) כחלקלקות . ארץ חלקה שהרגל מחלקת בה והאדם נופל . כחלקלקות באפלה . כשלון על כשלון חלקלקות באור יש כשלון אפלה בלא חלקלקות יש כשלון: (יג) ובנביאי שומרון ראיתי תפל׳. קודם שגלו : (יד) ובנביאי ירושלים . אני רואה עתה שערורה דבר מגונה : וחזקו ידי מרעים . אומרים לרשעים שלום יהיה לכם : לבלתי שבו . שלא ישובו המריעים איש מרעתו

בית ה׳: צפנה ה׳ בסיפרא וסי׳ גססר בריש סיפרא סי׳ ד׳ : לא כן י"ס וסי׳ דיאמר יוסף אל אחיו לא כן אבי. לא כן לכו נא הגברים ועבדו. לא כן עבדי משה בכל ביתי. ואתה לא כן נתן לך. לא כן אוחילה לפניך . כי איש סהר אפרים. לא כן ביתי עם אל. הוא לא כן ידמה ב׳ בפסוק . שמענו גאון מואב גא מאד . הקשבתי ואשמע . וגבורתם לא כן . אני ידעתי . לא כן אנחנו עשים היום הזה . ויחטאו בני ישראל . לא כן הרשעים כי אם כמוץ . ולב כסילים לא כן . כי לא כן אנכי עמדי . והד ולא כן בדיו . תפלה ג׳ בקריא׳ וסימניהון ובנביאי שמרון ראיתי תפלה . בכל זאת לא חטא איוב . סעיר מתים

תולדות אהרן נשבר לבי. סנהדרין ט: מפני אלה. קידושין יג שבועת לש :

מצודת דוד

אשר העלה וכו׳ מארץ מצרים : (ח) כי אם . כי אז יאמרו בשבועתם חי ה׳ אשר העלה וכו׳ מארץ צפונה ומשאר ארצות וכו׳ כי הגאולה ההיא יזכר יותר בפי האנשים לפי מרבית החשיבות : הדחתים . הדחתי אותם (וכן מאמר המקום כמדבר בעדו אבל הם יאמרו הדיח אותם שם וכמדברים בעדם) : וישבו . כן יאמרו בשבועתם חי ה׳ אשר העלה וכו׳ והמה יושבים על אדמתם : (ט) לנביאים . בעבור נביאי השקר נשבר לבי בקרבי וכל עצמותי נעים ונדים ואני מבולבל בצער כאיש שכור וכגבר אשר היין עבר עליו להתחזק ממנו ולבלבל מוחו : מפני ה׳ . ר"ל כל הצער הזה הוא עלי מפני ה׳ שהיה מחולל על ידי הנביאים האלה ומפני דברי קדשו שהמה מחוללים על פיהם : (י) כי מנאפים . כי על ידיהם מלאה הארץ ניאוף וזנות : כי מפני אלה . בעבור שבועת שוא האלה נשחתה הארץ ויבשו [illegible] המדבר מקום מרעה הצאן : מרוצתם . מה שהם רצים לעשות בזריזות היא רק לרעה ולא לטובה : וגבורתם . התגבורת הלב שבהם . איננה על דבר נכון ואמת : (יא) נביא . זה נביא השקר : כהן . זה כהן הבעל : חנפו . מחניפים לבני אדם ואינם אומרים האמת : גם בביתי . בבהמ"ק מצאתי רעתם כי היו מזבחים שם לאלהים אחרים : (יב) דרכם להם . ר"ל יוכשלו בדרכם כמו ההולך באפלה במקום חלק שהוא נוח שימעדו רגליו : ידחו . יהיו נדחים ממקומם ויפלו בדרך : כי אביא . בזה יפרש ראשית המקרא לומר המכשול יהיה כי אביא הרעה : פקודתם . זכרון עונותיהם לשלם עליהם גמול : (יג) ובנביאי שומרון . ר"ל כמו שמאז ראיתי בנביאי שומרון דבר גרוע מבלי טעם וזהו מה שנבאו בשם הבעל והתעו את עמי ללכת בדרך רעה : (יד) ובנביאי ירושלים . ר"ל כן אני רואה בנביאי ירושלים דבר מגונה

מצודת ציון

לכל דרכיו משכיל (ש"א יח) : (ט) לנביאים . שלמ"ד הוא במקום בעבור כמו שמה אך [illegible] (משלי לא) : רחפו . ענין תנועה ותנודה כמו על גוזליו ירחף (דברים לב): (י) אלה . ענין שבועה כמו ושמעה קול אלה (ויקרא ה) : אבלה . ענין השחתה כמו על כן תאבל הארץ (הושע ד): נאות . ענין מדור כמו בנאות דשא (תהלים כג) : מדבר . לפעמים מקום המרעה בארץ נקרא מדבר [illegible] במדבר (ש"א יז): מרוצתם . מלשון ריצה ומהירות ההליכה : כן . נכון ואמת כמו לא כן בדיו (ישעיה טז): (יב) כחלקלקות . מלשון חלק : כאפילה . ענין חושך : פקודתם . ענין [illegible] : (יג) תפלה . ענין דבר גרוע מבלי טעם וכן ולא נתן תפלה לאלהים (איוב א) : ויתעו . [illegible] : (יד) שערורה . ענין דבר מגונה כמו שמה ושערורה (לעיל ה) : נאוף . ענין זנות :

וּבְנוֹתֶיהָ וְאִתְגְּלִיאוּ לְאַרְעָא דְּלָא
יְדָעוּ: כח מַאֲרֵעִיהּ אֱלָהֵי
לְאַרְעָא אוֹחֲרֵי אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל
קַבִּילִי פִּתְגָמֵי דֵּין: ל כְּדֵין
אֲמַר יְיָ כְּתוּבוּ יָת גִּבְרָא הָדֵין
דְּלָא וְלַד גַּבְרָא דְּלָא יַצְלַח
בְּיוֹמוֹהִי אֲרֵי לָא יִצְלַחְ מִזַּרְעֵיהּ
גְּבַר יָתִיב עַל כּוּרְסֵי דָּוִד
וְעַבִּיד שׁוּלְטָן עַל דָּבִית
יְהוּדָה: א וַי פַּרְנָסֵא דְּמָאבְּדִין
וּמְכַרְדְּרִין יָת עַם דְּאַתְקְרֵי
שְׁמִי עֲלוֹהִי אֲמַר יְיָ: ב בְּכֵן
כְּדֵין אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל
עַל פַּרְנָסֵיָא דְּמִפְּרְנְסִין יָת
עַמִּי אַתּוּן כְּדַרְתּוּן יָת עַמִּי
וְטַלְמֵיהְתִּינוּן וְלָא תְּבַעְתּוּן
אֲקַבֵּץ אֶת־שְׁאֵרִית צֹאנִי מִכֹּל
בְּיִשּׁוּת עוֹבְדֵיכוֹן אֲמַר יְיָ:
ג וְאָנָא אֲכַנֵּישׁ יָת שְׁאָרָא
דְּעַמִּי מִכֹּל מְדִינָתָא דְּאַגְלֵיתִי
יָתְהוֹן לְתַמָּן וַאֲתֵיב יָתְהוֹן
לְאַתְרֵיהוֹן וְיִפְּשׁוּן וְיִסְגּוֹן:
ד וַאֲקִים עֲלֵיהוֹן פַּרְנָסִין
וְיִפַּרְנְסוּנוּן וְלָא יִדְחֲלוּן עוֹד
וְלָא יִתְבְּרוֹנוּן אֲמַר יְיָ:
ה הָא יוֹמַיָּא אָתָן אֲמַר יְיָ
וַאֲקִים לְדָוִד מְשִׁיחַ דְּצִדְקָא
וְיִמְלוֹךְ מַלְכָּא וְיַצְלַח וְיֶעְבַּד
דִּין דְּקוּשְׁטָ וְזַכּוּ בְּאַרְעָא:
ו בְּיוֹמוֹהִי יִתְפְּרְקוּן דְּבֵית
יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁרֵי לָרֶחָצָן
וְדֵין שְׁמֵיהּ דִּיהוֹן קָרְנִין לֵיהּ
יְיָ צִדְקֵנוּ: ז בְּכֵן הָא יוֹמַיָּא אָתָן אֲמַר יְיָ
וְלָא יְהוֹן מְשַׁתְּעִין עוֹד בִּגְבוּרְתָא דַּיְיָ דְּאַסִּיק יָת בְּנֵי

עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדָעוּ: כט אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ שְׁמְעִי דְּבַר־יְהוָה: ל כֹּה
לְאָרְעָא אוֹחֲרֵי אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל
אָמַר יְהוָה כְּתֹבוּ אֶת־הָאִישׁ הַזֶּה
עֲרִירִי גֶּבֶר לֹא־יַצְלַח בְּיָמָיו כִּי לֹא
יִצְלַח מִזַּרְעוֹ אִישׁ יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא
דָּוִד וּמֹשֵׁל עוֹד בִּיהוּדָה:

כג

א הוֹי רֹעִים מְאַבְּדִים
וּמְפִיצִים אֶת־צֹאן מַרְעִיתִי נְאֻם־
יְהוָה: ב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל עַל־הָרֹעִים הָרֹעִים אֶת־עַמִּי
אַתֶּם הֲפִצֹתֶם אֶת־צֹאנִי וַתַּדִּחֻם
וְלֹא פְקַדְתֶּם אֹתָם הִנְנִי פֹקֵד עֲלֵיכֶם
עַמִּי אַתּוּן בְּדַרְתּוּן יָת עַמִּי
אֶת־רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם נְאֻם־יְהוָה: ג וַאֲנִי
וְטַלְמֵיהְתִּינוּן וְלָא תְּבַעְתּוּן
יַתְהוֹן הָאֲנָא מְסַעַר עֲלֵיכוֹן יָת
בִּישׁוּת עוֹבְדֵיכוֹן אֲמַר יְיָ:
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר־הִדַּחְתִּי אֹתָם שָׁם
וַהֲשִׁבֹתִי אֹתָן עַל־נְוֵיהֶן וּפָרוּ וְרָבוּ:
דַּעֲמִי מִכֹּל מְדִינָתָא דְּאַגְלֵיתִי
יָתְהוֹן לְתַמָּן וַאֲתֵיב יָתְהוֹן
לְאַתְרֵיהוֹן וְיִפְּשׁוּן וְיִסְגּוֹן:
וְהֵקַמְתִּי עֲלֵיהֶם רֹעִים וְרָעוּם וְלֹא־
יִרְאוּ עוֹד וְלֹא־יֵחַתּוּ וְלֹא יִפָּקְדוּ
נְאֻם־יְהוָה: ד הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־
וַאֲקִים עֲלֵיהוֹן פַּרְנָסִין
יְהוָה וְהֵקַמְתִּי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק
וְיִפַּרְנְסוּנוּן וְלָא יִדְחֲלוּן עוֹד
וְלָא יִתְבְּרוֹנוּן וְלָא יִזְעְזוּן אֲמַר יְיָ:
וּמָלַךְ מֶלֶךְ וְהִשְׂכִּיל וְעָשָׂה מִשְׁפָּט
ה הָא יוֹמַיָּא אָתָן אֲמַר יְיָ
וּצְדָקָה בָּאָרֶץ. ו בְּיָמָיו תִּוָּשַׁע יְהוּדָה
וַאֲקִים לְדָוִד מְשִׁיחַ דְּצִדְקָא
וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן לָבֶטַח וְזֶה־שְּׁמוֹ אֲשֶׁר־
וְיִמְלוֹךְ מַלְכָּא וְיֵיצַלַח וְיֶעְבַּד
יִקְרָאוֹ יְהוָה וּ צִדְקֵנוּ: ז לָכֵן הִנֵּה־
דִּין דְּקוּשְׁטָ וְזַכּוּ בְּאַרְעָא:
יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֹאמְרוּ
בְּיוֹמוֹהִי יִתְפְּרְקוּן דְּבֵית
עוֹד חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי
יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לְרַחֲצָן
וְדֵין שְׁמֵיהּ דִּיהוֹן קָרְנִין לֵיהּ
יְתַעְבְּדָן לָנָא זַכְוָן מִן קֳדָם יְיָ בְּיוֹמוֹהִי: ז בְּכֵן הָא יוֹמַיָּא אָתָן אֲמַר יְיָ
יְיָ צִדְקֵנוּ

יא כ"ף
יא נ"ח כעתיק
ל' וחסר יו"ד כ' קדמאה כעתיק כ' בתראה
ל' חס' יו"ד
יו חס' כעתיק

ג' פסוקים משולשים בקרא' וסי' ארץ ארץ שמעי דבר ה'. קדוש קדוש קדוש ה' צבאות. עוה עוה עוה אשימנה. וחד הכל ה' הכל ה' הכל ה' הסה. אותם י"ו חסר בספרא וסי' הבית אתם ולא חלו. האותי הם נכעיסים. את למדת אתם. ולא פקדתם אתם. ואני אכבץ את ירושלם את עדי. אל אחאב. ועזוח אתם אל אדוניהם. ותכבשו אתם להיות לכם לעבדים. עד תמי אתם בגידו. בבלה יובאו ושמה. ותקראו אתם. השכם ולבד. היה כפגש אותה. אתם זכר: קדמא. ואביא אתם

הולדות אהרן מרן מרן. חזקן קטן: עדיני. סנהדרין לז: חס שמו. כ"ב פס: ישים בלוס. ברכות יב קדושין כט עקים ספר מב (בראשית ד): תי ס'. ברכות יב ק חזקן כט:

מצודת ציון

ושקר וקן כחמר נאדי כי מדבר (חיוב כב): סופלו. סובלנו: (ג) עדיני. ענין כבחמה וחזוק כמו עדו פרו פיכוד נב (תהלים קלז): נגר. גיח: (ו) ומפלים. ענין איזור כמו ויבן כפה (בראשית ט): מרעיתי. מלשון מרעה: (כ) ודחיתם. מלשון דחיה: ופקדתם. ענין זכרון וכבחמה: מפלילים. מעניכם: (נ) נוחין. מדומה כמו

טוב שמלן (יחזקאל נג): יפרו. יפשו: סירות ר"ל יולידו בנים: (ד) ויפקדו. ענין חסרון כמו חסר ופקדו לא פקדו (שם נד): (ה) והשכיל. ענין כלחמה כמו ויכי חוד לכל

מצודת דוד

הוא לשורש נכוה ומשוך וכי הוא ככלי שמין בו לורך ומדוע לא הוסלו מהרגם הוא חרשו וכו': אשר לא ידעו. עד כאן: (כט) ארץ ארץ ארץ. ר"ל ארץ שהיתה מיוחדת בכל התלוות ושולם על כולן: (ל) האיש הזה. הוא כניכו: עריריי. שיהיה עריר ר"ל נשחת ומחרב ולחוספת כיאור אמר שיהיה נבר לא יצלח בכל ימיו כי בימיו לא יצלח אף על פי שהמלוכה ומשול ביהודה כי כשנלה הוא לא נתנה המלוכה לזרעו ולא היה לזרעו ממשלה מה בימיו אבל לאחר מותו היה ממשלה לזרוכבל שהיה מזרעו: כג (א) הוי רועים. ים להתאונן אבר כמעשיהם מאבדים ומפזרים את הצאן הוא בחרטות מויכיחם: הן מרעיתי. כם ישראל שהיו להם לרועה: (ב) אתם הפצתם. ר"ל בעוויכם גזרתו בין הטלוים ונדחו בחרטות סעויב: ולא פקדתם אותם. לא הסנחתם עליהם

(כא) בשלותיך. כשהיית בשלוה: (כב) כל רועיך. כל מלכיך: תרעה רוח. רוח קדים תרוצצם: (כג) מקוננת בארזים. ששמת קנך במגדלות בתי ארזים לבנות בתי מדות: מה נחנת. מה נמצאת חן בשביל גובה מגדלייך בעיני שודדך בבא לך חבלים של לידה ומנחם פתר נחנת ל' תנים אבל דונש פתר אותו ל' חן: (כד) חותם על יד ימיני. חקוק וחתום בתוך בשר זרועי: אתקנך. אנתקך לשון התיקה כלאן לשבחה (לעיל יב) עד התיקנו אותם (יהושע ח) והנו"ן יתירה בו ומדרש אגדה במקום שנתק נתקן שעשה תשובה בבבל ושאל הקב"ה על שנשבע כתבו את האיש הזה ערירי (כאן) ונולד לו זרובבל בבבל ונאמר לו על פי הנביא ביום ההוא אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי ושמתיך כחותם (לקמן סוף מ"ג) כלפי שאמר לאביו אם יהיה חותם על יד ימיני אנתקנו: (כו) והטלתי. לשון השלכה: (כז) מנשאים את נפשם. לשון תנחומים שנפשם מתנשאה להתנחם ולומר עוד נשוב לארצנו: (כח) העצב נבזה. תמיה הוא שמא צורה נשבר ונבזה האיש הזה שהושלך מעל פני כמו שאין חפץ בו: נפוץ. נשבר כמו ככלי יוצר תנפצם (תהלים ב) ואחרים הניחו העצב כמו העצבים מעצבין את הקטן במסכת שבת כלומר האתה נבזה ונפוץ בעיניך כעולל קטן שמעצבין אותו מילוייליר בלעז אין: זה כדי הושלכו. הושלכו. ל' השלכה שאין לה תקומה כמו כי יפול לא

אמר עלי לשלום לביתך: כניה ג' וסי' חי אני נאם ה' כי אם יהיה. העצב נבזה נפוץ. וימלך מלך צדקיהו. מנשאים ג' וסי' ועל הארץ אשר הם. ולא יהיה פלים. מנשאים את היהודים. וזרעו ז' בקריאה וסי' נמסר בסדר

כָּל־מְאַהֲבָיִךְ׃ כא דִּבַּרְתִּי אֵלַיִךְ
בְּשַׁלְוֺתַיִךְ אָמַרְתְּ לֹא אֶשְׁמָע זֶה
דַרְכֵּךְ מִנְּעוּרַיִךְ כִּי לֹא־שָׁמַעַתְּ
בְּקוֹלִי׃ כב כָּל־רֹעַיִךְ תִּרְעֶה־רוּחַ
וּמְאַהֲבַיִךְ בַּשְּׁבִי יֵלֵכוּ כִּי אָז תֵּבֹשִׁי
וְנִכְלַמְתְּ מִכֹּל רָעָתֵךְ׃ כג יֹשַׁבְתְּי
בַּלְּבָנוֹן מְקֻנַּנְתְּי בָּאֲרָזִים מַה־נֵּחַנְתְּי
בְּבֹא־לָךְ חֲבָלִים חִיל כַּיֹּלֵדָה׃ כד חַי־
אָנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי אִם־יִהְיֶה כָּנְיָהוּ
בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה חוֹתָם עַל־
יַד יְמִינִי כִּי מִשָּׁם אֶתְּקֶנְךָּ׃
כה וּנְתַתִּיךָ בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשֶׁךָ וּבְיַד
אֲשֶׁר־אַתָּה יָגוֹר מִפְּנֵיהֶם וּבְיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד
הַכַּשְׂדִּים׃ כו וְהֵטַלְתִּי אֹתְךָ וְאֶת־
אִמְּךָ אֲשֶׁר יְלָדַתְךָ עַל הָאָרֶץ אַחֶרֶת
אֲשֶׁר לֹא־יֻלַּדְתֶּם שָׁם וְשָׁם תָּמוּתוּ׃
כז וְעַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הֵם מְנַשְּׂאִים
אֶת־נַפְשָׁם לָשׁוּב שָׁם שָׁמָּה לֹא
יָשׁוּבוּ׃ כח הַעֶצֶב נִבְזֶה נָפוּץ הָאִישׁ
הַזֶּה כָּנְיָהוּ אִם־כְּלִי אֵין חֵפֶץ בּוֹ
מַדּוּעַ הוּטְלוּ הוּא וְזַרְעוֹ וְהֻשְׁלְכוּ

יושבת ק׳ · מקננת ק׳ · נחנת ק׳ · ל׳ הס׳ · ג׳ מ״ל כסיפרא · ל׳ פן נפון פל פני

אֲרֵי אִתְּבָרוּ כָּל רַחֲמָךְ׃ כא וּשְׁלָחִית לְוָתִיךְ יַת כָּל עַבְדֵי נְבִיַּיָא כַּד הֲוֵית יָתְבָא שְׁלֵוְיָא אֲמַרְתְּ לֵית אֲנָא מְקַבְּלָא אוּלְפַן דָּא אוֹרְחָתִיךְ מִזְּעוּרַיִךְ אֲרֵי לָא קַבֵּילְתְּ לְמֵימְרִי׃ כב כָּל פַּרְנָסָךְ יִתְבַּדְּרוּן לְכָל רוּחַ וְרַחֲמָךְ בְּשִׁבְיָא יְהָכוּן אֲרֵי בְּכֵן תִּבְהֲתִין וְתִתְכַּנְעִין מִכָּל בִּישָׁתִךְ׃ כג דְּיָתְבָא בְּבֵית מַקְדְּשָׁא בֵּינֵי מַלְכַיָא מְרַבְיָא בְּנָהָא מָה תַּעְבְּדוּן כְּמֵיתֵי לָךְ עָקָא וְזִיעַ הָא כְּחֶבְלִין לְיָלֵידְתָּא׃ כד קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ אֲרֵי אִם יְהֵי כָּנְיָה בַּר יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה כְּגוּשְׁפַּנְקָא דְּעִזְקָא עַל יַד יְמִינִי אֲרֵי מִתַּמָּן בְּמֵימְרִי אַגְלֵינָךְ׃ כה וְאֶתְּנִינָךְ בְּיַד דְּבָעַן לְמִקְטְלָךְ וּבְיַד דְּאַתְּ דָּחֵיל מִן קֳדָמֵיהוֹן וּבְיַד נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל וּבְיַד דְּכַשְׂדָּאֵי׃ כו וְאַטַּלְטֵיל יָתָךְ וְיַת אִמָּךְ דִּילֵידְתָּךְ לְאַרְעָא אוּחֲרֵי דְּלָא אִתְיְלֵידְתּוּן תַּמָּן וְתַמָּן תְּמוּתוּן׃ כז וּלְאַרְעָא דְּאִינוּן מַטְעַן יַת נַפְשֵׁיהוֹן לְמֵתַב תַּמָּן לְתַמָּן לָא יְתוּבוּן׃ כח בְּסִירָא חַלָּשָׁא מְטַלְטְלָא גַּבְרָא הָדֵין כָּנְיָהוּ כְּמָנָא דְּלֵית צְרוֹךְ בֵּיהּ מָה דֵּין אִטַּלְטְלוּ הוּא

וכבשן שתרגום וכתרגו סיר כיתה לא ידעתי טעם אלוי כנה פר סבית גשם כשן לפי שהכבשן היה מקום מרעה הבהמות וכבית המקדש גם כן היה תמיד הבהמות לקרבן: (כא) דברתי אליך בשלותיך. אמר בלשון רבים כי היו להם שלוות רבות כשהיו מעשיהם טובים וכאשר החלו להרע והיו בשלותם הוכיחם הא-ל על ידי הנביאים ולא הועיל. מנעוריך. רוצה לומר דור המדבר שהיו לנס בימי הנעורים כי תחלת הכנס האומה כעבודת הא-ל וכמשמעו היה הדור ההוא וכן פי׳ חסד נעוריך: (כב) כל רעיך תרעה רוח. כתרגומו כל פרנסיך ר״ל מלכי אשור ומצרים שהיו להם כפרנסים וכרועים אותם. תרעה רוח האכלם הרוח כלומר שישברו קל מהרה כאלו הרוח הדיחה אותם ויתרגם יונתן יתבדרון לכל רוח: כי אז תבושי. כשילכו בשבי: (כג) יושבתי בלבנון מקוננתי בארזים. יושבתי מקוננתי ביו״ד יתרה בכתב לא במכתב ונמצאת יתרה גם במכתב אשכתי לדוש מלאתי משפט ושתי המלות האלה אמרו שהן מורכבות יושבתי מן ישבת ויושבת מקוננתי מן מקננת ומקוננת וטעם ההרכבה רוצה לומר שיושבת וקוננת מקדם וגם עתה את יושבת ומקוננת כי עדין היו בארץ שהיא מיוחסת ללבנון וזכר לבנון וארזים לפי שהיו בתי הגדולים בירושלים ששמים בארץ כבית המלך כמו שאמר על יהויקים וספון בארז: מה נחנתי. עקרו נחננת והוא מענין חן ומה ימלא לשני פנים למעלה הדבר ולתסרונו למעלה כמו מה רב טובך מה יקר חסדך אלהים ולחסרון מה אנוש כי תזכרנו וכזה יתפרש לשני הפנים למעלה כלומר מה חן ומה יופי היה לך כשבאו לך החבלים והצרות האלה ולחסרון אמר מה חן הוא אשר נשאר לך מכל אשר בנית וקוננת בארזים כבא לך החבלים: (כד) חי אני. כיון שדבר על יהויקים דבר גם כן על יהויכין בנו וקראו כניהו לפחיתות: חותם על יד ימיני. הטבעת שחותמים בה הכתבים נקראת חותם וכן שימני כחותם חותמך ופתילך והטבעת כהוא לא תסיר מיד האדם לא ביום ולא בלילה לפיכך אמר כי אפילו יהיה כניהו כמו החותם על ידי הימין שלא יוסר ממנה משם אסירך ואתקנך: אתקנך. שרשו נתק ודגש הקו״ף מורה חסרון הנו״ן והנו״ן האחרונה נוספת כנו״ן יברכנהו יצרנהו ויש דרש על הנו״ן היתרה אמרו שבמקום שנתק שם נתקן כי בבית האסורים עשה תשובה וקבלו הקדוש ברוך הוא ונולד לו בן בבית האסורים ומשל בן בנו זרובבל בן שאלתיאל ביהודה וישב על כסא דוד ואמר לו ושמתיך כחותם כנגד מה שאמר לאביו אם יהיה כניהו חותם על יד ימיני כי משם אתקנך: (כה) ונתתיך. כל אלו כיד שאמר לענין אמרם וכן אשר סאל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים זה ככפל ג״כ להזק לענין ההוא ופירוש כיד מבקשי נפשך שלא יחמלו עליך: אשר אתה יגור מפניהם. שלא יהיה לך כח לעמוד כנגדם: וביד נבוכדנצר מלך בבל. שהוא מלך עז וקשה כמו שנאמר עליו עלה אריה מסבכו ומשחית גוים נסע ממקומו: וביד הכשדים. שהם גוי עז וקשה אשר לא ישא פנים כמו שנאמר עליהם הגוי המר והנמהר: (כו) והטלתי. כמו והשלכתי וכן ויטילו את הכלים ובאמרו אשר ילדתך ר״ל שהיה דומה לה במעשים רעים לפיכך היה הומר ושם אמו במלכים שהיה שכן דומה להם: על הארץ אחרת. כידיעה במתואר כלא ידיעה התאר כמו הגפן נכריה הכנס אחד סדוד אחד: אשר לא ילדתם שם. שלא המצאו שם בני משפחה שירחמו עליכם: ושם תמותו. גם זו קללה כלומר בארץ שמצה ימותו: (כז) ועל הארץ, כמו ואל הארץ ורבים כמוהו: אשר הם מנשאים את נפשם. שהיו מנשיאים אותם נביאי השקר שישובו הגולים עתה מהרה שאמר הנה כלי בית ה׳ מושבים מבבל עתה מהרה וכו׳ ונבכור זה היו מנשאים את נפשם ובוטחים על שקר המלך יהויכין ושאר הגולים: (כח) העצב נבזה. הכ״א ה״א השאלה לפיכך היא פתוחה אמר אם כניהו הוא כמו עצב נבזה ועצב הוא מן עצבים שהוא שם לצלמים והעצב הוא נבזה ומשליך אותו המכיר בו שהוא הבל אין בו תועלת משליך אותו ומשבר אותו וזהו שאמר נפוץ כמו ונפוץ הכדים כי כשמשליך אדם הכלי ישבר ויתנפצו שבריו ויתפזרו וכן כלי שאין חפץ בו ישליכהו האדם חוץ מביתו: הושלכו. כמו הושלכו הוא וזרעו והנה היה לו זרע בגלותו והרי אמר עליו ערירי ואפשר שהיו לו בנים בגלותו בבבל ומתו

מצודת דוד

נשברו על ידי נ״נ ומעתה לא תמצא עוזרים: (כא) בשלותיך, עוד היית יושבת בשלווה דברתי אליך לשוב אלי ואתה אמרת לא אשמע: זה דרכך. כן דרכך מאז בתחילתך לי לעם כי מעולם לא שמעת בקולי: (כב) כל רועיך. אשור ומצרים שהיו רועים ומנהיגים אותך ישבר אותם הרוח ועל נ״נ יאמר כי הוא ישברם: ומאהביך. הם אשור ומצרים וכפל הדבר במ״ש: כי אז. כאשר ילכו בשבי תבושי מכל רעתך אשר עזבת את ה׳ ובטחת עליהם: (כג) יושבת בלבנון. אתה ישראל היושבת בלבנון וחזר ופירש מקוננת בארזים ר״ל יושבת בבתי עצי ארזי לבנון: מה נחנת. מהו החן אשר תמצאי בזה בבוא לך מכאובים וחיל כיולדה ר״ל וכי בעבור זה המצא חן בעיני האויב: (כד) חותם. טבעת כמו שהותמין בו אגרות הנתון תמיד על יד הימין ואין מזיזה ממנה ואחז במשל בדרך הנהוג בבן אדם: משם אתקנך. ועכ״ז אסיר אותך מן היד ולפי שהמשילו לטבעת שחותמין בו אמר לשון הנופל בטבעת ור״ל אף שאתה מזרע דוד מ״מ אעזבך: (כה) ונתתיך. ביד וגו׳. כפל הדבר פעמים רבות במ״ש להגדיל הענין ולהפחידו: (כו) והטלתי אותך. אשליך אותך: אשר ילדתך. אשר גדלה אותך ללכת בדרך הרעה: (כז) ועל הארץ. אל הארץ: מנשאים את נפשם. מצפים ומרוממים ומגביהים את נפשם: שמה. ר״ל לא כן יהיה כי לא ישובו שמה: (כח) העצב נבזה וגו׳. וכי זה כניהו דומה הוא

מצודת ציון

(כא) בשלותיך. מלשון שלוה: (כב) תרעה. ענין שבירה כמו תרועם בשבט ברזל (תהלים ב): ונכלמת. מל׳ כלימה וחרפה: (כג) מקוננת. ענין מדור כמו ודרור קן לה (תהלים פד) ואמר בלשון שאלה: נחנת. מל׳ חן: חבלים. מכאובים: חיל. חלחלה: (כד) כניהו. הוא יכניה והוא יהויכין: חותם. כן נקראת הטבעת שחותמים בה האגרות והוא הטבעת וכן חותמך ופתילך (בראשית לח): אתקנך. ענין העתקה והסרה: (כה) יגור. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כב): (כו) והטלתי. ענין השלכה כמו ויטילו את הכלים (יונה א): ילדתך. ענין גדול ורבוי כמו וכן יולדו על ברכי יוסף (בראשית נ): (כז) מנשאים. ענין הרמה: (כח) העצב. כן נקרא הצורה הנעבד כמ״ש עצבי הגוים (תהלים קלה) והוא לפי שמעצב לעובדיו כי צועק אליו ואינו נענה והדרך לכנות הצורה בשם גנאי: נפוץ. ענין שבירה ודוגמתו ונפוצו הכדים (שופטים ז): חפץ. ענין רצון ודרך

ויעליות מרווחים וקרע לו חלוני וספון בארז ומשוח בששר: טו התמלך כי אתה מתחרה בארז אביך הלוא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו: טז דן דין עני ואביון אז טוב הלא היא הדעת אתי נאם יהוה: יז כי אין עיניך ולבך כי אם על בצעך ועל דם הנקי לשפוך ועל העשק ועל המרוצה לעשות: יח לכן כה אמר יהוה אל יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה לא יספדו לו הוי אחי והוי אחות לא יספדו לו הוי אדון והוי הדה: יט קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלם: כ עלי הלבנון וצעקי ובבשן תני קולך וצעקי מעברים כי נשברו

ופצים ליה תרבין ומטליל בכיורי ארזיא ומציר בסממנין: טו האת מדמי למהוי מלכא קדמאה אבוך הלא אכל ושתא ועבד דין דקשוט וזכו בכן טב ליה: טז דן דין מסכן וחשוך בכן הוה טב הלא היא דעתא דרעינא בה אמר יי: יז ארי לית עינך ולבך אלהין על ממונא למינס ועל דם זכאי למשפך ועל עושקא ועל דברעות נפשך למעבד: יח בכן כדנן אמר יי על יהויקים בר יאשיה מלך שבטא דבית יהודה לא יספדון ליה וי על אחי וי על אחת לא יספדון ליה וי על מלכא וי על מלכותיה: יט כמה דמשגרן ית נבלת חמרא כן ישגרון ית נבילתיה יתגרר וישתדי להלאה לתרעי ירושלם: כ סקי לבית מקדשא וצוחי ובתרעי טור ביתא ארימי קליך וצוחי על מגיזתא

תולדות אהרן כלא אכל. מקרים מ"ג פ"ה: קבורת חמור. סנהדרין פב קד:

רדק

מדות: עליות מרוחים. מן ורוח לשאול ענין הרחבה ויתכן לפרש מרווחים מענין רוח כלומר שיכנס בהם הרוח עשוים לימי הקיץ וזהו שאמר וקרע לו חלוני ופירוש פתח לו חלונים כתרגומו ופצים ליה תרבין הלוני כמו הלונים וכן על דברי הוזי כמו חוזים ואורגים חורי ותשופי בת והדומים להם: וספון בארז. פירוש בית מדות שזכר הוא מקורה בקורות ולוחות ארזים ועוד הוא משוח בששר פירוש מצוייר במיני צבעונים וזכר אחד מהם שמצויירים בו: כתב וכוא ששר נקרא בערבי זנגפור ובלע"ז מיני: ספון. מקורה כמו חלקת מחקק ספון, אהם יושבים בבתיכם ספונים. בארז בקמץ האל"ף בזקף. ומשוח בם התאר בשלם קרוב רחוק ונקרא מעשה הציור בזה הלשון לפי שהוא במשיכת היד על הדבר כמו המשיחה: (טו) התמלוך. ההשוב לעמוד במלכותך בעבור זאת ההנאה שאתה נהנה בבתים הנאים הבנוים בהמם: מתחרה בארז. מתערב בארז כלומר בבנין הארזים אתה מתערב ונאחז לסנאתך: אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה. כלומר איני תופש אותך בסנאותיך אם היית עושה משפט וצדקה כי אביך יאשיהו אכל ושתה כדרך המלכים ונהנה בטובתו וכיון שעשה משפט וצדקה אז טוב לו והיה בטוב כל ימיו אבל אתה נהנה בטובת העולם הזה כדרך דעה שבניניך שאתה נהנה בהם אונס ביופר ובמשפט כי אם בעשק וכן מאכלך ומשקך ושאר הנאותיך הם כחמס כמו שאמר. כי אין עינך ולבך כי אם על בצעך וגו' ויש אומרים כי יהויקים היה מתענה תמיד והיה סבור כי התעניות היו תשלום מעשיו הרעים לפיכך אמר לו אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה וי"ת הלא מדמי למהוי כמלכא קדמאה ר"ל כדוד שהיה המלך הראשון והיה לפי שאתה מזרעו אתה. חושב להיות כמוהו אין זה כי דוד עשה משפט וצדקה וקרא דוד ארז כי היה כארז בלבנון: (טז) דן דין עני. הלא היא הדעת אותי נאם ה'. פיר' אותו כפסוק כה אמר ה' אל יתהלל חכם וגו' וי"ת הלא היא דעתא דרעינא בה אמר ה': (יז) כי אין. בצעך. אחר ממדתך בממון: המרוצה. ענין שבר כמו את מי עשקתי ואת מי רצותי ואם אינו מפרשו כי ימצא זה הענין מנחי העי"ן כמו לא יכהה ולא ירוץ והעשק בממון והמרוצה בגוף שהיה עושק שכר שכיר כמו שכתוב והיה מכה אותם ומכריחם לעבודתו זהו המרוצה שאמר וגם היה שופך דם נקי ועל כל זה אמר כד"ה ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו הנה כתובים על ספר מלכי ישראל ויהודה ועל זה הספר אמר שמדבר על ישראל ויהודה ועל מלכיהם: (יח) לכן. הוי אחי והוי אחות. הספד הקרובים כמו שאמר הוי אדון והוי הדה הספד העם ואיך יספדו על המלך אלא זכר לשון הספד שהקרובים סופדים על האח הוי אחי ועל האחה הוי אחות או אמר הוי אחות על אשת יהויקים ואע"פ שלא נזכרה: הדה. כמו הודו ר"ל מלכותו כמו שת"י וי על מלכותיה והה"א כמקום וי"ו הכנוי כה"א הכלה והדומים לו: (יט) קבורת חמור. ר"ל כמו שהחמור לא יקבר כן לא יקבר הוא כי מה הוא קבורת החמור שיהכהו אותו ויביאוהו להשסה כן יסחבו נבלת יהויקים וישליכו אותו. מהלאה לשערי ירושלם כי מתוך ירושלם מה שהיו מוליכים אותו בגלות בפעם השנית והכשדים לא הניחוהו נקבר: (כ) עלי הלבנון. אמר כנגד כנסת ישראל ראו אם יש לך עזר מכל מאהביך שהם אשור ומצרים שהיית בוטחת בהם ושלקם בעמונך ותמוני עתה כבא שבדרך לעקי להם אם יושיעוך כי גם להם בא שברכי מלך אשור נשבר ומצרים ג"כ נשברו ע"י נבוכדנצר בימי יהויקים כמו שאמר ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת כל אשר היה למלך מצרים ואע"פ שאחר זמן בימי צדקיהו אמר ותיל פרעה יצא ממצרים וגו' באחרונה נלח נבוכדנצר והחריב מצרים ואמר על דרך משל עלי הלבנון ר"ל עלי לכל הלבנון וכן ובבשן ר"ל ובהר הבשן כי מן ההרים ישמע קול הצועק למרחוק: וצעקי. בקמץ העי"ן מפני הזקף והגד"י משולשת בקמץ חטף: מעברים. מכל עבר ומכל צד ג"כ צעקי וראי כי לא יועילוך כי נשברו כל מאהביך וי"ת סקי לבית מקדשא וצוחי ובתרעי טור. ביתא ארימי קליך תרגם לבנון בית מקדשא כמו שת"א ההר הטוב הזה והלבנון ובית מקדשא וכן פירשו רז"ל ואמר ולמה נקרא ביהמ"ק לבנון שהיה מלבין עונותיהם של ישראל אבל ובבשן

רשי

שים בכן מה למדוד: וקרע לו. והרחיב לו. אחריה שגיהו וקרע לו ופתח לו וכן ותקרעי בפוך (לעיל יד) קרעה שמים ירדת (ישעיה סג) כולן לשון פתיחה: וספון בארז. מסכך הגג בארזים: ומשוח בששר. ומצייר בסממנים. ת"י בששר צבע הוא ממין הציורים. ל"א ומשוח בששר כמו חוט המשחה אליינא"ש אנשיניפל"א בלעז: (טו) התמלוך. התאריך ימים על שאתה מתחרה להכביד על ממשלתך להודיע שאתה מלך: אביך. יאשיהו שהתנהג בענוה כלא אכל ושתה וראה טוב כל ימי חייו: (יז) על בצעך. לגזול ממון: המרוצה. רצוץ דלים ועושק יוכיח עליו כי עשוק ורצוץ תמיד סמוכין בלשון מקרא וכן את מי עשקתי ואת מי רצותי (שמואל א יב): (יח) והוי הדה. הוי על תפארתו: (כ) עלי הלבנון וצעקי. שקי לבית מקדשא וצווחי: ובבשן תני קולך. על הבשן שיחרב וי"ת ובתרעי טור ביתא ואיני יודע לפרש. האיך נופל לשון בשן בשערי הר הבית אם לא בשביל הדלתות שעושין מאלוני הבשן והוא שם מקום או לשון בשן מקום בקעה לחבה כן היקף הר הבית מגרש ריוח להיה: וצעקי מעברים. וצוחי על מגיזתא וזהו לשון מקום: בשלותיך

דכו': דניג' לישן דינוסי' וגם את הגוי אשר. דן דין עני ואביון או טוס אין דן דינך למוד. וכל שום איגש וקרתא דכו'. ולבך ה' בקריאה וסי' בספר ששים סי"ו: הודו ה' בקריאה וסי' הוי אדון והוי הדה ל' כתיב ה'. ויהי בדית הודו. כסוס הודו למלחמה. כסה שמים הודו. הודו על ארץ ושמים וירם קרן: עלי ו' בקריאה וסי' עלי באר ענו לה. עלי הלבנון וצעקי ובבשן תני. עלי גלעד וקחי צרי. על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון. עלי עילם צורי מדי. ולה

מצודת ציון

(יד) מרווחים. מל' ריוח: וקרע. ענין פתיחה וכן ותקרעי בפוך עיניך (לעיל ד): חלוני. כמו חלונים ונפלה המ"ם: וספון. ענין קרוי הבתים וכסוין כמו ויספון את הבית גבים (מ"א ו): ומשוח. ענין טיחה וכיסוי: בששר. הוא מין צבע חשוב וכן חקוקים בששר (יחזקאל כג): (טו) מתחרה. ענין הדבוק והתערב וכן ואיך תתחרה את הסוסים (לעיל יב): (יז) בצעך. ענין חמדת הממון כמו מה בצע (בראשית לז): העושק. הגזל: המרוצה. מל' רציצה ושבירה וכן ואת מי רצותי (ש"א יב): (יח) הוי. הוא ענין לשון יללה: הדה. ענין הדר ויופי: (יט) סחוב. ענין גרירה ומשיכה על הקרקע וכן ואת הבלאים לסחוב (לעיל טו): מהלאה. להלן ורחוק: (כ) מעברים. מל' עבר וצד: בשלותיך

מצודת דוד

מפאת יאשיהו אביו לכן אמר המולך תחת יאשיהו אביו: אמר ילא כשני. לבבל: (יג) הוי בונה. יש להתאונן על זה שבונה ביתו בלא צדק ועליות הבית בונה בלא משפט כי עבד ברעהו חנם כי לא הקדים לו שכרו ואף אחר העבודה לא נתן לו שכר פעולתו ועל יהויקים הוא אומר כמפורש בסוף הענין: (יד) בית מדות. ר"ל מדות גדולות וכן אנשי מדות (במדבר יג): מרווחים. להיות ריוח גדול בין חדרי העליה שיכנס שם הרוח בימי הקיץ: וקרע לו חלוני. כדי להתענג ברוח כיום בזמן החום פתח לעצמו חלונות רבות בביתו: וספון בארז. והיה מכסה הבתים בלוחות ארז: ומשוח בששר. ועל הלוחות היה מושח בטיח ששר והוא מין צבע: (טו) התמלוך. וכי סבור אתה שתמלוך לזמן מרובה אשר אתה מתערב ונאחז בעצי ארזים לשבת בהם על שהם מתקיימים לזמן מרובה ור"ל למה לך בית חזק כ"כ וכי השב בו לאורך ימים: אביך. הוא יאשיהו: הלא אכל ושתה. יתכן שהיה יהויקים מסגף עצמו במאכל ומשתה ועשה הרע בחושבו שהסגוף יכפר על רעתו ולזה אמר הלא אביך התענג במאכל ומשתה ועשה משפט וצדקה ובעבור זה היה טוב לו כי לא עשה הרע ולא היה לו צורך אל הסגוף: (טז) דן. היה דן דין עני ואביון ובעבור זה היה טוב לו כי הלא זהו הדעת אותי כי בזה מדבק במעשי לרחם על העניים כמוני: (יז) כי אין עיניך. ר"ל אבל בסגוף שלך אין נחת כי אין מחשבתך כ"א על חמדת הממון ולסגף עצמך למען יכופר העבר ולעשות עוד: ועל המרוצה לעשות. ר"ל לרוצץ דלים ואביונים: (יח) לא יספדו לו. כאשר ימות לא יספדו עליו קרוביו לומר הוי כי אחי היה וקרובותיו לא הספדנה לומר הוי כי הייתי לו לאחות: הוי אדון. עבדיו לא יספדו לומר הוי כי אדון היה לנו הוי על הודו והדרו ר"ל על מלכותו שאבדה ממנו במותו: (יט) קבורת חמור יקבר. ר"ל שכמו שלא יקבר החמור בשימות בדרך אבל יעזבוהו שם כן יהיה ענין יהויקים כי יוליכוהו בגולה וימות בדרך ויהיה לו קבורה כמו שיש אל החמור ר"ל כמו שאין לחמור כן לא יהיה לו: סחוב והשלך. יהיה מגורר ומושלך להלן לשערי ירושלים מתוך להם ולא יקבר כלל: (כ) עלי הלבנון. עלי על הר הלבנון וצעקי למען יהיה נשמע הקול למרחוק: ובבשן. על הר בשן הרימי את קולך וצעקי בכל עבר ובכל צד: כל מאהביך. העכו"ם שהיו לך לעזרה והם אשור ומצרים גם המה נשברו

הבו בעשו. עשו מקור כוי"ו כמקום ה"א למ"ד הפעל: ועברו. כתוב בלא יו"ד הרבים והענין אחד וכמוהו רבים: (ה) ואם לא. מבואר הוא: (ו) כי כה אמר ה'. גלעד אתה לי ראש הלבנון. אמר על בית מלך יהודה שהוא ראש ממלכת ישראל אתה היית לי כמו גלעד כי גלעד עיר אחת בעבר הירדן וכל הארץ ההיא ארץ סיחון ועוג וכל הכבן היתה נקראת על שמה ארץ הגלעד כי היא ראש להם וכן בית אתה לי ראש ממלכת ישראל כי ציון וירושלים ראש לכל ארץ ישראל וכן היית ראש הלבנון שנקרא ג"כ ארץ ישראל בשם הלבנון כמו שאמר ההר הטוב הזה והלבנון ועתה אשיתך מדבר ואשית הערים אשר הכיבותיך כאלו לא נושבו: אם לא. ענין שבועה כמו אם לא שויתי ודוממתי אם לא בתים רבים והדומים להם: נושבה. כתוב בה"א על הארץ דרך כלל וקרי נושבו על הערים ויונתן פי' גלעד בית המקדש ותרגם הפסוק כן ארי כדנן אמר ה' על בית מלך שבטא וגו' כהעמוד: (ז) וקדשתי. אזמן עליך משחיתים שישחיתו הכיך: איש וכליו. ר"ל וכלי משחו להפיל הבית:

(ו) גלעד אתה לי וגו'. אלו את חביב קדמי כבית מקדשא דרש בריש טוריא אם לא אשויך מדברא. גלעד אתה. המקדש שממנו צרי ורפואה לכל העולם: (ז) וקדשתי. וזמנתי. וכרתו מבחר ארזיך. לפי שדמוהו ללבנון נופל כאן הל' הזה: (י) אל תבכו למת. ליהויקים שימות לפני השער כשימשכוהו לגלותו: בכו להולך. ליהויכין ולצדקיהו אמור מעתה חביבה מיתתו של יהויקים שנאמר בו ונבלתו תהיה מושלכת לחורב ביום ולקרח בלילה (לקמן לו) מחייו של יהויכין שנאמר בו וארוחתו ארוחת תמיד וגו' (לק נן נב): (יא) אל שלום. הוא צדקיהו וכן נקרא (בדה"א ג) והרביעי שלום וקראו רביעי למלכות בבני יאשיהו שבתחלה מלך יהואחז ואח"כ יהויקים ואחריו יהויכין ואחריו צדקיהו: אשר יצא. ואע"פ שלא יצא עדיין מתנבא עליו כאלו יצא: (יג) הוי בונה ביתו. על יהויקים הוא אומר שהוא היה רשע וסוף הענין מוכיח לכן כה אמר ה' אל יהויקים וגו': (יד) בית מדות. בית גדול כמו אנשי מדות (במדבר יג)

סים

ה וַעֲמּוֹ: ה וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֶת־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־
יְהוָה כִּי־לְחָרְבָּה יִהְיֶה הַבַּיִת הַזֶּה:
ו כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה עַל־בֵּית מֶלֶךְ
יְהוּדָה גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ הַלְּבָנוֹן
אִם־לֹא אֲשִׁיתְךָ מִדְבָּר עָרִים לֹא
נוֹשָׁבָה: ז וְקִדַּשְׁתִּי עָלֶיךָ מַשְׁחִתִים
אִישׁ וְכֵלָיו וְכָרְתוּ מִבְחַר אֲרָזֶיךָ
וְהִפִּילוּ עַל־הָאֵשׁ: ח וְעָבְרוּ גּוֹיִם
רַבִּים עַל הָעִיר הַזֹּאת וְאָמְרוּ אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ עַל־מֶה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה
לָעִיר הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת: ט וְאָמְרוּ עַל
אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיַּעַבְדוּם:
י אַל־תִּבְכּוּ לְמֵת וְאַל־תָּנֻדוּ לוֹ בְּכוּ
בָכוֹ לַהֹלֵךְ כִּי לֹא יָשׁוּב עוֹד וְרָאָה
אֶת־אֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ: יא כִּי־כֹה אָמַר־
יְהוָה אֶל־שַׁלֻּם בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה הַמֹּלֵךְ תַּחַת יֹאשִׁיָּהוּ אָבִיו
אֲשֶׁר יָצָא מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה לֹא־יָשׁוּב
שָׁם עוֹד: יב כִּי בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־הִגְלוּ
אֹתוֹ שָׁם יָמוּת וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לֹא־יִרְאֶה עוֹד: יג הוֹי בֹּנֶה בֵיתוֹ
בְּלֹא־צֶדֶק וַעֲלִיּוֹתָיו בְּלֹא מִשְׁפָּט
בְּרֵעֵהוּ יַעֲבֹד חִנָּם וּפֹעֲלוֹ לֹא יִתֶּן־
לוֹ: יד הָאֹמֵר אֶבְנֶה־לִּי בֵּית מִדּוֹת

ו' בטעם בסיפרא. נושבו ק' כ' כ"כ. י"ז וכל וגו' דכו' במ"א. ז' פסוקים על אל על. ס. כ' לא אכלתי כאוני ממני. ס' כ"כ. כ' מסוח. ח' פסוקים מטעי' כהון ג'. ס'. כ' נגמן.

ה וְאִם לָא תְקַבְּלוּן יָת פִּתְגָמַיָא הָאִלֵּין בְּמֵימְרִי קְיָמִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי לְחוּרְבָא יְהֵי בֵיתָא הָדֵין: ו אֲרֵי כְדְנַן אֲמַר יְיָ עַל בֵּית מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה אִילוּ אַתְּ חֲבִיב קֳדָמַי מִבֵּית מַקְדְשָׁא דְרָם בְּרֵישׁ טוּרַיָא אִם לָא אֲשַׁוֵינָךְ מַדְבְּרָא קִרְוִין דְלָא אִתְיַתְבָא: ז וְאַזְמֵין עֲלָךְ מְחַבְּלִין גְבַר וְזֵינֵיהּ וְיִקְטְלוּן שְׁפַר גִבָּרָךְ כְּמָא דְקָצְצִין אָעֵי חוּרְשָׁא וְרָמַן לְנוּרָא: ח וְיֶעְבְּרוּן עַמְמִין סַגִיאִין עַל קַרְתָּא הָדָא וְיֵימְרוּן גְבַר לְחַבְרֵיהּ עַל מָה עֲבַד יְיָ כְּדֵין לְקַרְתָּא רַבְּתָא הָדָא: ט וְיֵימְרוּן עַל דִשְׁבַקוּ יָת קְיָמָא דַייָ אֱלָהֲהוֹן וּסְגִידוּ לְטַעֲוַת פַּלְחֵי כוֹכְבַיָא וּפַלְחוּנוּן: י לָא תִבְכּוּן עַל מִית וְלָא תְדְוּוֹן עֲלוֹהִי בְּכוּ מִבְכָּא לִדְגָלֵי אֲרֵי לָא יְתוּב עוֹד וְיֶחֱזֵי יָת אַרְעָא דִילָדוּתֵיהּ: יא אֲרֵי כְדְנַן אֲמַר יְיָ עַל שַׁלּוּם בַּר יֹאשִׁיָה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה דְמָלַךְ תְּחוֹת יֹאשִׁיָה אֲבוּהִי דִגְלָא מִן אַתְרָא הָדֵין לָא יְתוּב לְתַמָן עוֹד: יב אֱלָהֵין בְּאַתְרָא דְאַגְלִיאוּ יָתֵיהּ תַּמָן יְמוּת וְיָת אַרְעָא הָדָא לָא יֶחֱזֵי עוֹד: יג וַי דִבְנֵי בֵיתֵיהּ בְּלָא קְשׁוֹט וְעִלִּיתֵיהּ בְּלָא דִינָא בְּחַבְרֵיהּ מִפְלַח מַגָּן וְאַגְרֵיהּ לָא יְהַב לֵיהּ: יד דַאֲמַר אֶבְנֵי לִי בֵּיתָא רַבְרְבָן וְעִלְּיָן מְרַוְחָן

מבחר ארזיך. ר"ל קירוי הבתים הספונים כמו שאמר נמשה בענין וספון בארז וכן כי ארזה ערה אמר על קירות הבתים הספונים בארז: והפילו על האש. כמו שנאמר וישרוף את בית ה' ואת בית המלך וגומר וי"ת ואזמן עלך מחבלים וגומר כהעמוד: (ח) ועברו. מבואר הוא וכן ואמרו: (י) אל תבכו למת. למי שימות מבית דוד שזכר והוא יהויקים שמת בדרך כשהוציאו אותו מירושלים להגלותו אמר אל תבכו לו כיון שמת טוב הוא משיגלה ויחיה חיי לער ובזיון כמו יהויכין והאמר בעבור יהויקים אל תבכו ואל תנודו לו כי טובה היא לו מיתתו אלא למי ראוי שתבכו למי שהולך בגלות כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו וזהו יהויכין שהגלו אותו לבבל וגם מת והיה בבית הכלא ל"ז שנה לו ראוי לבכות הרבה רז"ל אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור הא כיצד שלשה לבכי שבעה להספד שלשים לגהוץ ולתספורת ואמר בכו בכו להולך בלא בנים בכו מקור בוי"ו במקום ה"א למ"ד הפעל: (יא) כי כה אמר ה' אל. שלום בן יאשיהו. שלום הוא יהויכין ושני שמות היו לו ואע"פ שהיה בן בנו בני בנים הרי הם כבנים לפי שאמר בכו בכו להולך פירש מי הוא ההולך והוא לא שב עדיין משגלה ומת בבבל ורז"ל פירשו כי שלום הוא צדקיהו והחכם רבי אברהם בן עזרא פירש כי שלום הוא יהואחז כי במצרים מת וכבר באר[ת]י כל זה הענין בספר מלכים ובספר דברי הימים: (יג) הוי בונה ביתו. זהו נאמר על יהויקים שזכר בתחלה אל תבכו למת כמו שפירשנו ואחר שפירש ההולך פירש המת שבנה בתים ועליות בגזל ובחמס וכן זכרו בפי' בסוף הפרשה לכן כה אמר ה' אל יהויקים: ברעהו יעבוד חנם. היה שוכר הפועל במלאכת הבתים ולא היה נותן לו שכרו וזהו חנם והוסיף לפרש ואמר ופעלו לא יתן לו ופעלו שם מן ואת פעל ה' לא יביטו ואמר פעלו בשי"ן בקמץ הטף כמו מן אהל מה האהרו יבא זה בחולם הפ"א כמו שבא מן אהל והאהרו מן בני אדם ופירוש שכר פעולתו לא יתן לו וזהו חנם שאמר וכן לא תלין פעלת שכיר שכר פעלתו ואדוני אבי ז"ל פירש ופעלו פעל לו שם כאילו אמר ופועלו שעבד עמו לא יתן לו שכרו: (יד) האומר. אבנה לי. אמר לבנות ובנה: בית מדות. גדולות וכן אנשי מדות

בכו בכו ה' כתיב ו' בקריא' וסי' כי עם בציון ישב. בכו בכו להולך. הלוך ובכו ילכו. בנת אל תגידו דמיכה. בכו תבכה בלילה ורמעתה: ואת הארץ ה' דסמיכי בקריאה וסי' ואת הארץ תסתרו. ואת הארץ אשר נתתי לאב־הם ר"פ. וירא מנחה כי טוב ואת הארץ. ואת הארץ הזאת ירשנו בעת. כי במקום אשר הגלו אתו. וכל את השמים ואת הארץ

תולדות ואהרן אל תבכו. מ"ק כו: נמ כמ. כ"כ זית: מי נגם. וזכר מזרע:

מצודת דוד

הבית וכו': לדוד. ר"ל מי מזרע דוד יושב על כסאו למלוך על ישראל: ברכב. במרכבה הראוי למלך: ובסוסים. המושכים את הרכב: הוא וכו'. גם הוא יבוא בשערי הבית הזה גם עבדיו ועמו יבואו עמו: (ה) כי לחרבה וכו'. ואין מי יבוא בשעריו: (ו) גלעד אתה לי. אם אמנם אתה בעיני כגלעד אשר כל ארץ סיחון ועוג וכל הכבן היו נקראים על שמה כמ"ש ויבואו וכו' אל ארץ הגלעד (יהושע כב) כי כן הוא ציון וירושלים מקום בית המלך כי היא העיר החשובה שבכל ארץ ישראל ולתוספת ביאור אמר ראש הלבנון ר"ל ראש לכל ארץ ישראל הנקראת בשם לבנון כמ"ש ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ד): אם לא. הוא ענין לשון שבועה כלדם האומר אם לא כן הוא יהיה כזאת וכזאת וגום ולא אמר וכן אם לא בתים רבים (ישעיה ה) ור"ל עם כל החשיבות הרימי נשבע שאשים אותך כמדבר וכערים אשר לא נתיישבו מעולם: (ז) וקדשתי. אזמין עליה אנשים משחיתים כל איש יהיה עם כלי מלחמתו: וכרתו. ר"ל יהרגו השרים והגבורים ולפי שאמר ראש הלבנון אמר לשון הנופל בעצי היער: (ח) על העיר. סמוך לעיר: על מה. בעבור מה: (ט) ואמרו. רעיהם ישיבום לומר על אשרעזב וכו': (י) אל תבכו למת. אין ראוי לבכות על מי שמת בארצו ונקבר בקברי אבותיו: ואל תנודו לו. כן דרך המקונן להניע בראשו דרך אבל וצער: בכו בכו להולך. אבל בכו על ההולך מארצו בשבי ובמקרא שלאחריו יפרש מי הוא: כי לא ישוב. על כי לא ישוב. עוד לארצו ולא יראה ארץ מולדתו כי שם בגולה ימות ויקבר: (יא) כי כה. כי כן אמר ה' על שלום והוא צדקיה וכן נקרא בד"ה כדה"י: המולך וכו'. לפי שלא בא לו המלוכה בירושה יאמר המולך תחת יאשיהו אביו שמלך אחריו מפסקת

מצודת ציון

ונר לא תנוף (שמות כב): מחמסו. ענין עושק: (ו) אשיתך. ענין שימה כמו שתו עני (תהלים ג): נושבו. מל' ישיבה: (ז) וקדשתי. ענין הזמנה כמו קדשו מלחמה (יואל ד): (י) הנדו ענין הנעה: (יג) ועליותיו. מל' עליה והם החדרים שהמה ממעל: ופועלו. רצה לומר שכר הפעולה: מרווחים

יַחְמֹל וְלֹא יְרַחֵם: ח וְאֶל־הָעָם הַזֶּה
תֹּאמַר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן
לִפְנֵיכֶם אֶת־דֶּרֶךְ הַחַיִּים וְאֶת־דֶּרֶךְ (ל')
הַמָּוֶת: ט הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת
בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדָּבֶר וְהַיּוֹצֵא וְנָפַל (ד' מ"ל)
עַל־הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים עֲלֵיכֶם יְחְיֶה (ל'. וחיה ק')
וְהָיְתָה־לּוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל: י כִּי שַׂמְתִּי
פָנַי בָּעִיר הַזֹּאת לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה
נְאֻם־יְהוָה בְּיַד־מֶלֶךְ בָּבֶל תִּנָּתֵן
וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ:
יא וּלְבֵית מֶלֶךְ יְהוּדָה שִׁמְעוּ דְּבַר־ (ג ר"ס)
יְהוָה: יב בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר יְהוָה
דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד
עוֹשֵׁק פֶּן־תֵּצֵא כָאֵשׁ חֲמָתִי וּבָעֲרָה (כ' מ"ל)
וְאֵין מְכַבֶּה מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיהֶם: (מעלליכם ק' / כ' כתיב ה"א כאמצע וקרין כ"ף)
יג הִנְנִי אֵלַיִךְ יֹשֶׁבֶת הָעֵמֶק צוּר
הַמִּישֹׁר נְאֻם־יְהוָה הָאֹמְרִים מִי־ (חסר)
יֵחַת עָלֵינוּ וּמִי יָבוֹא בִּמְעוֹנוֹתֵינוּ: (ב' מ"ל בלישנא)
יד וּפָקַדְתִּי עֲלֵיכֶם כִּפְרִי מַעַלְלֵיכֶם
נְאֻם־יְהוָה וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּיַעְרָהּ (ו' דסמיך)
וְאָכְלָה כָּל־סְבִיבֶיהָ: (ל')

כב א כֹּה אָמַר יְהוָה רֵד בֵּית־
מֶלֶךְ יְהוּדָה וְדִבַּרְתָּ שָׁם אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה: ב וְאָמַרְתָּ שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה (ס"א שמעו ובספר מוגה שמע)
מֶלֶךְ יְהוּדָה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסֵּא דָוִד
אַתָּה וַעֲבָדֶיךָ וְעַמְּךָ הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים
הָאֵלֶּה: ג כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה עֲשׂוּ (י"ח בטעם בסיפרא / כ"ו פסוקים אית בהון א' ב)
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד
עָשׁוֹק וְגֵר יָתוֹם וְאַלְמָנָה אַל־תֹּנוּ (ל'. ג' חסר)
אַל־תַּחְמֹסוּ וְדָם נָקִי אַל־תִּשְׁפְּכוּ
בַּמָּקוֹם הַזֶּה: ד כִּי אִם־עָשׂוֹ תַּעֲשׂוּ (ד' כתיב ו')
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הַבַּיִת
הַזֶּה מְלָכִים יֹשְׁבִים לְדָוִד עַל־כִּסְאוֹ
רֹכְבִים בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים הוּא וַעֲבָדָו (ועבדיו ק')

תולדות אהרן היוצא נעיר. סנהדרין לו': לית דוד. שנת גם סנהדרין לו:

יְרַחֵם: ח וּלְעַמָּא הָדֵין תֵּימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָאֲנָא יָהִיב קֳדָמֵיהוֹן יַת אוֹרַח חַיֵּי וְיַת אוֹרַח מוֹתָא: ט דְּיָתֵיב בְּקַרְתָּא הָדָא יִתְקְטֵיל בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא וּדְיִפּוֹק וְיִשְׁתְּמַע לְכַשְׂדָּאֵי דְּצָיְרִין עֲלֵיכוֹן וְיֵחֵי וּתְהֵי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ לְשֵׁיזָבָא: י אֲרֵי חַל רוּגְזִי בְּקַרְתָּא הָדָא לְבִישָׁא וְלָא לְטָבָא אֲמַר יְיָ בִּידָא דְּמַלְכָּא דְּבָבֶל תִּתְמְסַר וְיוֹקְדִינָהּ בְּנוּרָא: יא וּלְבֵית מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַּייָ: יב בֵּית דָּוִד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ דִּינוּ לְצַפְרָא דִּינָא וְשֵׁיזִיבוּ אֲנִיסָא מִיַּד דְּאָנֵיס לֵיהּ דִּלְמָא יִדְלַק כְּאֶשָּׁתָא רוּגְזִי וִישֵׁיצֵי וְלָא יְהֵי תָּיֵיב מִן קֳדָם בִּישׁוּת עוֹבָדֵיכוֹן: יג הָאֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי עֲלָךְ דְּיָתְבָא בְּתוּקְפָּא בְּקִרְוִין כְּרִיכָן אֲמַר יְיָ דְּאָמְרִין מַן יֵיחוּת עֲלָנָא וּמַן יֵיעוּל בְּבִירָנְיָתָנָא: יד וְאַסְעַר עֲלֵיכוֹן כְּפֵירֵי עוֹבָדֵיכוֹן אֲמַר יְיָ וְאַדְלֵיק אֶשָּׁתָא בְּקִרְוָהָא וּתְשֵׁיצֵי בְּכָל סַחְרָנָהָא: א כִּדְנַן אֲמַר יְיָ חוּת לְבֵית מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה וְתִתְנַבֵּי תַּמָּן יַת פִּתְגָמָא הָדֵין: ב וְתֵימַר קַבֵּיל פִּתְגָמָא דַּייָ מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה דְּיָתֵיב עַל כּוּרְסֵי דָוִד אַתְּ וְעַבְדָּךְ וְעַמָּךְ דְּעָלִין בְּתַרְעַיָּא הָאִלֵּין: ג כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עֲבִידוּ דִּינָא וּצְדַקְתָּא וְשֵׁיזִיבוּ אֲנִיסָא מִיַּד דְּאָנֵיס לֵיהּ וְגִיוֹר יָתַם וְאַרְמְלָא לָא תוֹנוּן וְלָא תֵינְסוּן וְדַם זַכַּאי לָא תֵישְׁדוּן בְּאַתְרָא הָדֵין: ד אֲרֵי אִם מֶעְבַּד תַּעְבְּדוּן יַת פִּתְגָמָא הָדֵין וְיֵעֲלוּן בְּתַרְעֵי בֵיתָא הָדֵין מַלְכִין יָתְבִין לְדָוִד עַל כּוּרְסְוָתֵיהּ רָכְבִין בִּרְתִיכִין וּבְסוּסָוָן הוּא וְעַבְדוֹהִי וְעַמֵּיהּ:

רש"י

(ט) והיתה לו נפשו לשלל. כאדם השולל שלל וחוטפו והולך לו כן תהיה לו נפשו שלולה מן המיתה מן ההורגים: (י) פני. כתרגומו רוגזי: (יב) מיד עושק. טעמו למטה שאינו שם דבר אלא שם הגזלן העושק את אחרים: ואין מכבה. שלא ימלט לכם שריד: (יג) יושבת העמק. ירושלים היא בתוך עמק. ד"א שהעמיק הקב"ה עצה עליך להחריבך: צור המישור. הר שכל סביבותיו מישור: מי יחת עלינו. מי יחנה עלינו כמו כי שם ארם נחיתים (מלכים ב ו) (ג) אל תונו. זו אונאת דברים: גלעד

רבתא בערך ישב: והצתי אש ו' בקריאה וסי' והצתי אש בשעריה. והצתי אש ביערה. בבתי אלהי מצרים. והצתי אש בעריו. והצתי אש בחומת דמשק. והצתי אש בחומת רבה: עשו ד' כתיב ו' בסוף וסי' דרכך ומעלליך. כי אם היטב תיטיבו. כי אם עשו תעשו את הדבר הזה. ואתנהו ביד אל גוים. ויש ספרים נמסר בנותך אתר גוים במקום אם עשו העשו דסיפר' ובדקתי אח"כ בספרים מדוייקים ומצאתיו בה"א ותמיה לי אם כן למה לא נמנה עם אותם ד' עשה שהם כתובים בה"א. ואם נאמר שהוא בוי"ו א"כ נשבש כל הספרים המדוייקים שבכלם נמסר על כל' אחד מהד' עשו ד' כתיב וי"ו וגם ספרי המסורת ועוד המיה לי לפת נמנה הסכלת עשו דאורייתא עם הד' כתיב ה' מאחר שהוא בוי"ו ונמסר עליו לית כתיב וי"ו ימנה אותו עם אותם שהם בוי"ו ונתקשתי בהאי עניינא טובא ולא ידענא מה למימר בה:

רדק

להן אותם ביד נבוכדנצר כשיכבוש העיר ואף צדקיהו ועבדיו שברחו והכם לפי חרב. מי שירצה להמית ימית ומי שירצה להגלות יגלה: לא יחוס עליהם ולא יחמול ולא ירחם. שסרי בחם בני צדקיהו לעיניו וכן בשרים וזקנים לא חמל: (ט) הגרים עליכם יחיה. כתיב וקרי וחיה והענין אחד: והיתה לו נפשו לשלל. לריוח כאילו שלל אותה: ולבית מלך יהודה. חסר תאמר כמו שאמר למעלה ואל העם הזה תאמר וסמך על המבין בהסרונו וזה מנהג המקרא במקומות רבים ופירושו ונבית לו ולבניו ושריו שהם בני משפחתו: (יב) בית דוד. זכר דוד לפי שהוא היה עושה משפט כמו שאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו וכן היה ראוי שיעשו בניו ובני ביתו שילמדו מעשיו הטובים: דינו לבקר משפט. לבקר קודם שתתעסקו באכילה ושתיה ובדבר מצרכיכם תשבו במקום הדין לדון כל מי שיבא לצעוק וכן אמר במסכת רבינו ע"ה ויבא משה לשפט את העם מן הבקר: והצילו גזול מיד עושק. מיד מי שעושק אותו וגוזלו והגזול הוא מי שחוטף מיד חברו או לוקח מידו או מביתו בחזקה ועושק מי שבא ממון חברו לידו בפקדון או בהלואה או בשכירות ואין רוצה לתתו לו מי שגוזל כ"ש שעושק לפיכך אמר והצילו גזול מיד עושק כי הגוזל גוזל ועושק: מעלליהם. כתב בה"א לנסתרים וקרי בכ"ף מעלליכם לנמצאים כמו שאמר דינו והצילו: (יג) הנני אליך. אמר כנגד ירושלם וקראה יושבת העמק לפי שהיא גבוהה וסביבותיה עמק והיא יושבת בעמק וכן קראה צור המישור כי היא צור והר וסביבותיה מישור ואמר לה הנני אליך לפי שיושביך מתגאים ואומרים מי יחת עלינו ומי יבא במעונותינו הנני אבא אליך ונלחמתי אתך: יחת. שרשו נחת ולולי החי"ת שהיא גרונית היתה דגושה ופירש ירד ויחנה וכן ותנחת עלי ידך ותרגום וירד ונחת ואמר בלשון ירידה לענין המלחמה שהיא בעמק ובמישור כמו שאמר או במלחמה ירד ונספה: (יד) ופקדתי. ביערה. הבנוי לירושלם רוצה לומר הערים אשר סביבותיה המשולם ליער למנין האש כמו כאש תבער יער ות"י ביערה בקרוה: (א) כה אמר ה' רד בית מלך יהודה. בסר הבית נאמרה לו נבואה זו לפיכך אמר רד ואף על פי שבאת הנבואה הבר אמרה בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט' אמר לו עוד שיאמר אותה להם עוד בבתיהם ושיבטיחם הבטחה הטובה אם ישמעו: (ב) בשערים האלה. בשערי העזרה כמו שאמר בסמוך ובאו בשערי הבית הזה או יהיה פי' הבית הוה בית המלך לפי שאמר רוכבים ברכב ובסוסים ולא יכנס אדם רוכב בשערי העזרה: (ג) כה אמר ה'. מיד עשוק. תואר בשלם קרוב גדול ופירשו כמו עושק: (ד) כי אם עשו

מצודת דוד

[...] ר"ל ההכאה תהיה שימותו בדבר גדול: (ח) נותן לפניכם. ר"ל מסדר אני לפניכם באיזה ענין תמצאו חיים ובאיזה ענין תשיג אתכם המיתה: (ט) בחרב וכו'. ר"ל באחד מאלה: ונפל. ישכון אל הכשדים להיות סר למשמעתם: וחיה. ישאר חי ונפשו תהיה כאלו שללה לעצמו מיד ההורגים: (י) שמתי פני. שמתי תמהשבתי בעיר הזאת להרע לה וכו': (יא) ולבית מלך יהודה. מוסב על מלת האמור האמור בתחלת הענין וכאומר ולבית וכו' תאמר שמעו וכו': (יב) דינו לבקר. הוא ענין דרך זריזות: גזול. הגזל: עושק. הגזלן העושק את הגזלה: כאש חמתי. ר"ל כמו האש כשיוצא אוכלת ושורפת מעצמה כן תהיה בהם חמתי ולא ימצא מי יכבנה. ר"ל אין מי ימחה בידי: מפני רוע מעלליכם. מוסב על ובערה: (יג) הנני אליך. הנני אני אליך להגר לך אתה ירושלים היושבת בתוך העמק כי סביב ירושלים בסמוך לה היה עמק והיא על ההר ממעל: צור המישור. היושבת על הצור אשר במישור: מי יחת עלינו. מי ירד עלינו למלחמה. ומי וכו'. כאומר הלא העיר בצורה וחזקה ומי יערב לבו לגשת אלינו למלחמה ומי יכנס אליה: (יד) ופקדתי. אשגיח עליכם להשיב גמול מעשיכם: ביערה. הם ערי יהודה: ואכלה. תשרוף הכל: כב (ב) אתה ועבדיך. גם אתה שמע גם עבדיך וכו' ישמעו: בשערים האלה. שערי בית המלך: (ג) גזול. הגזל: עשוק. הגזלן: אל תונו. זהו אונאת דברים של כבים [...] עגמת נפש: אל תחמסו. אל תעשו להם חמס וזהו עושק הממון: (ד) ובאו. אז יבאו בשערי

מצודת ציון

והפל הדבר במ"ם: (ח) נותן. ענין אמירה כמו ולא נתן תפלה (איוב א): את דרך. את ענין: (ט) ונפל. ענין השכנה ונטיה כמו אל הכשדים אתם נופל (לקמן לז): לשלל. ענין ביזה: (יב) דינו. מלשון דין: מעלליכם. מעשיכם: (יג) צור. סלע: המישור. מל' ישר ושוה: יחת. ענין ירידה כמו נחתו בי (תהלים לח): במעונותינו. מל' מעון ומדור כמו ה' מעון אתה היה (שם צ): (יד) ופקדתי. ענין השגחה: והצתי. ענין שרפה כמו בלא יצתו (ישעיה נ): אלמנה. ענין צרה כמו אלמנה אף (שם ס): (ג) תונו. ענין אונאת דברים וכן

בָּרוּךְ: טו אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר בִּשַּׂר
אֶת־אָבִי לֵאמֹר יֻלַּד־לְךָ בֵּן זָכָר שַׂמֵּחַ
שִׂמְּחָהוּ: טז וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא
כֶּעָרִים אֲשֶׁר־הָפַךְ יְהוָה וְלֹא נִחָם
וְשָׁמַע זְעָקָה בַּבֹּקֶר וּתְרוּעָה בְּעֵת
צָהֳרָיִם: יז אֲשֶׁר לֹא־מוֹתְתַנִי מֵרָחֶם
וַתְּהִי־לִי אִמִּי קִבְרִי וְרַחְמָהּ הֲרַת
עוֹלָם: יח לָמָּה זֶּה מֵרֶחֶם יָצָאתִי
לִרְאוֹת עָמָל וְיָגוֹן וַיִּכְלוּ בְּבֹשֶׁת יָמָי:
כא א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בִּשְׁלֹחַ אֵלָיו
הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת־פַּשְׁחוּר בֶּן־
מַלְכִּיָּה וְאֶת־צְפַנְיָה בֶן־מַעֲשֵׂיָה
הַכֹּהֵן לֵאמֹר: ב דְּרָשׁ־נָא בַעֲדֵנוּ
אֶת־יְהוָה כִּי נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
נִלְחָם עָלֵינוּ אוּלַי יַעֲשֶׂה יְהוָה אוֹתָנוּ
כְּכָל־נִפְלְאֹתָיו וְיַעֲלֶה מֵעָלֵינוּ:
ג וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֲלֵיהֶם כֹּה תֹאמְרֻן
אֶל־צִדְקִיָּהוּ: ד כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵסֵב אֶת־כְּלֵי
הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיֶדְכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם
נִלְחָמִים בָּם אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶת־
הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים עֲלֵיכֶם מִחוּץ
לַחוֹמָה וְאָסַפְתִּי אוֹתָם אֶל־תּוֹךְ
הָעִיר הַזֹּאת: ה וְנִלְחַמְתִּי אֲנִי אִתְּכֶם
בְּיָד נְטוּיָה וּבִזְרוֹעַ חֲזָקָה וּבְאַף
וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל: ו וְהִכֵּיתִי אֶת־
יוֹשְׁבֵי הָעִיר הַזֹּאת וְאֶת־הָאָדָם וְאֶת־
הַבְּהֵמָה בְּדֶבֶר גָּדוֹל יָמֻתוּ: ז וְאַחֲרֵי־
כֵן נְאֻם־יְהוָה אֶתֵּן אֶת־צִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה ׀ וְאֶת־עֲבָדָיו ׀ וְאֶת־
הָעָם וְאֶת־הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר הַזֹּאת
מִן־הַדֶּבֶר ׀ מִן־הַחֶרֶב וּמִן־הָרָעָב
בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד
אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהִכָּם
לְפִי־חֶרֶב לֹא־יָחוּס עֲלֵיהֶם וְלֹא

דִּילֵדַתְנִי בֵּיהּ אִמִּי לָא יְהֵי
בְרִיךְ: טו לִיט גַּבְרָא דְּבַשַּׂר
יָת אַבָּא לְמֵימַר אִתְיְלִיד לָךְ
בַּר דְּכַר חֲדָאָה חַדְיֵהּ:
טז וִיהֵי גַּבְרָא הַהוּא כְּקִרְוַיָּא
דַּהֲפַךְ יְיָ בִּרְגָזֵיהּ וְלָא
אִתּוֹתַב וְיִשְׁמַע צְוָחְתָא
בְּצַפְרָא וִיבָבָא בְּעִדָּן טִיהֲרָא:
יז לְוַי דְּלָא אֲמִיר עֲלַי לְמֵימִית
מִמְּעִין וַהֲוַת לִי פּוּן אִמִּי
קִבְרִי וַהֲוַת כִּדְלָא הֲוַת:
יח לְמָה מִבִּטְנָא נְפַקִית
לְמֶחֱזֵי עֲמַל וּדְוָן וְסָפוּ
בְּבַהֲתָא יוֹמָי: א פִּתְגָם
נְבוּאָה דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָה
מִקֳּדָם יְיָ כַּד שְׁלַח לְוָתֵיהּ
מַלְכָּא צִדְקִיָּה יָת פַּשְׁחוּר
בַּר מַלְכִּיָּה וְיָת צְפַנְיָה בַּר
מַעֲשֵׂיָה כַּהֲנָא לְמֵימַר:
ב צְלִי כְעַן עֲלָנָא קֳדָם יְיָ
אֲרֵי נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל
מְגִיחַ קְרָבָא בָּנָא מָאִים
יַעֲבֵד יְיָ עִמָּנָא כְּכָל פְּרִישָׁתֵיהּ
וְיִסְתַּלַּק מִנַּנָא: ג וַאֲמַר
יִרְמְיָה לְהוֹן כְּדֵין תֵּימְרוּן
לְצִדְקִיָּה: ד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא
מְסַחַר יָת מָאנֵי קְרָבָא
דִּבִידֵיכוֹן דְּאַתּוּן מְגִיחִין קְרָבָא
בְּהוֹן עִם מַלְכָּא דְּבָבֶל וְעִם
כַּשְׂדָּאֵי דְּצָיְרִין עֲלֵיכוֹן מִבָּרָא
לְשׁוּרָא וַאֲכַנֵּשׁ יָתְהוֹן לְגוֹ
קַרְתָּא הָדָא: ה וַאֲגִיחַ אֲנָא
עִמְּכוֹן בְּיַד מְרַמְמָא וּבִדְרַע
תַּקִּיפָא וּבִרְגַז וּבְחֵמָה
וּבִתְקוֹף רָב: ו וְאֶמְחֵי יָת
יָתְבֵי קַרְתָּא הָדָא וְיָת אֱנָשָׁא
וְיָת בְּעִירָא בְּמוֹתָא סַגִּיאָה
יְמוּתוּן: ז וּבָתַר כֵּן אֲמַר יְיָ
אֶמְסַר יָת צִדְקִיָּה מַלְכָּא
דְּשִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וְיָת
עַבְדוֹהִי וְיָת עַמָּא וְיָת
דְּאִשְׁתְּאָרוּ בְּקַרְתָּא הָדָא מִן
מוֹתָא וּמִן חַרְבָּא וּמִן כַּפְנָא
בְּיַד נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא
דְּבָבֶל וּבְיַד בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן
וּבְיַד דְּבָעַן לְמִקְטְלְהוֹן וְיִמְחֵינוּן לְפִתְגָם דְּחֶרֶב לָא יְחוּס עֲלֵיהוֹן וְלָא יְחוּל וְלָא

ב׳ · ג׳. ה׳. ב׳ · ל׳ ומ״ל · ג׳. ב׳ · ג׳. ב׳ · ס׳ בטעם · ג׳ ומ״ל · חד מן ט׳ וז׳ חסר · כ״ד · ג׳ · ל׳ דסמיך ג׳. ב׳ · ל״ד · אית בפסוק מ״ב מלין ותיבין ק״ס אתין · ד׳ פסוקים אית בהון מן ומן · ד׳

רשי

נחם שהיה בורח מפני מנשה שהיה הורג את הנביאים ושמש מטתו וברח: (טז) כערים אשר הפך. סדום ועמורה: ולא נחם. משגזר עליהם חורבן לא חשב מחשבה אחרת לבטל גזרתו: שמח. מ"ם דגושה שהיא ל׳ משמח אחרים ששמח את אביו בבשורתו: (יז) אשר לא מותתני. מלאך המות מרחם וכרי זה מן המקראות קצרי דבור: הרת עולם. הריון של עולמית: (יח) עמל ויגון. חורבן בית המקדש: (ד) הנני מסב את כליהמלחמה. יש בכם היודעים להשביע את השרים של מעלה הממונים על הסורעניות להציל איש איש מן הרעה שהוא ממונה עליה ובכך אתם בוטחים הנני מיסב את השררה של זה לזה ולא תדעו על מי תשביעו: ואספתי אותם. כלי מלחמה אל תוך העיר הזאת שאשחית אתכם בדבר ע"י מלאך המות שהוא מן השרים העליונים וכן מפורש בענין בדבר גדול ימותו:
והוספה

מצודת דוד

זה ילדך (משלי כג): אשר ילדתני אמי. זה יום הלידה המיוחס לגד לאם: (טו) ארור האיש וכו׳. האו"ל ולמפרע לא היתה הבשורה טובה בודאי לא היה המבשר איש טוב כי דרך איש טוב לבשר טובה כמ"ש איש טוב זה ועל בשורה טובה יבא (ש"ב יח): שמח שמחהו. אמר בתמיה וכי למפרע היתה שמחה: (טז) והיה האיש ההוא. זה המבשר: כערים וכו׳. הם סדום ועמורה: ולא נחם. משגזר עליהם ההפוכה לא חשב מחשבה אחרת לבטל הגזירה: ושמע. המבשר הזה ישמע מאוהביו זעקת צרה ותרועת יללה: (יז) אשר לא מותתני מרחם. ר"ל לזה אני מקלל יום הלידה והמבשר כי למה מי שבידו להמית לא המית אותי עודי ברחם והיה לי א"כ אמי לקבר לפי שעה ורחמה היה לי הריון עד עולם עד המיתה: (יח) למה זה מרחם יצאתי. ר"ל למה יצאתי ממעמי כדרך הנולד חי: לראות עמל ויגון. כתולדה הזאת היתה לרעתי לראות עמל ויגון והנה ימי כלים בבושת כי כל הימים מביישים אותי הקמים עלי: כא (ב) דרש נא. עתה דרש בתפלה בעבורנו אל ה׳: ככל נפלאותיו. כמו כל הנפלאות הרגיל לעשות מאז: ויעלה. ויסתלק מעלינו: (ד) הנני מסב. אסבב מכם את כלי המלחמה לבסס אל מלך בבל וכו׳ ר"ל לא תגליתו עם כלי המלחמה כאלו הם לקוחים מכם ונתונים בידם להלחם עמכם: ואספתי. אני אכניס את הכשדים אל העיר ולא תוכלו למנעם: (ה) ונלחמתי. ר"ל אגביר הכשדים עליכם כאלו אני נלחם עמכם: ביד נטויה. אמר בכאן מגבור הלוחם ונוטה ידו אל האויב: (ו) את יושבי העיר. והוא ומפרש ואת האדם ואת הבהמה: בדבר.

רד"ק

וגו׳ והוסיף הענין בתלות שהוא ואמר יום אשר ילדתני אמי: (טו) ארור האיש אשר בשר את אבי. ואע"פ שהיה מקלל ממרירות נפשו יש לתמוה איך היה מקלל המבשר כי אם הוא היה בחיים הייתה קללה ואולי היה איש טוב המבשר והיה לירמיהו עון על קללו אותו ואמר כי נודע לו כי פשחור בן אמר היה המבשר: שמח שמחהו. כאמת שמחהו כשאמר לו כי בן זכר נולד לו כי בני אדם שמחים לבן זכר ודואגים על הנקיבה ואם היה יודע אבי שהיו ימיו בעמל ויגון לא היה שמח בי: (טז) והיה. ושמע זעקה בבקר. זעקה מקרוביו ומאוהביו בבקר כלומר בתחלת היום. וכן ישמע תמיד עד עת צהרים. וכן מכאן ואילך כל היום אלא זכר צהרים לפי שהאור הולך ומוסיף מהבקר עד עת הצהרים ותהיה קללתו מוספת והולכת כי התרועה יותר מהזעקה והתרועה תהיה לשמחה כמו לא ירונן ולא יריעו יתרועעו אף ישירו ותהיה לאבל ולצער כמו למה תריע רע וכן ותרועה בעת צהרים: (יז) אשר לא מותתני מרחם. מותתני מבנין מרובע אומר על האיש למה לא המיתו קודם צאתו מרחם או אמר על ה׳ כמו שאמר איוב כי לא סגר דלתי בטני: ותהי לי אמי קברי. שאם מותתני קודם צאתי מרחם היתה לי אמי קברי: ורחמה הרת עולם. רחם אמי למה לא היתה לו להריון עולם ממני הרה בסמוך הרה כמו מן שנה שנת שלומים שפה שפת היאור וכאמרו הרם ה׳ נקבה ורחם מן הדומה לשון זכר ועם הנקבות על כאם שתהיה הרת עולם ממני שאהיה לעולם ברחמה: (יח) למה זה. מבואר הוא וכן הפרשה הבאה אחריו מבוארת: (כ) נלחם עלינו. קומץ כי הוא בינוני: (ג) כה תאמרון. חסר וי"ו המשך: (ד) הנני מסב. כאילו כלי המלחמה אשר בידכם יהיו בידם שלא יהיה לכם כח להלחם כנגדם. ואספתי אותם. הכשדים: (ה) ונלחמתי. הכשדים ילחמו אתכם מחוץ ואני אלחם אתכם בדבר גדול שאכה אתכם ואת בהמתכם: (ז) מן הדבר מן החרב. מחרב המלחמה כשלחמה על העיר אמן

כתוב: והיה האיש ההוא ב׳ דסמיכי וסי׳ בערים אשר הפך ה׳. איש היה בארץ עוץ: ויכלו ג׳ בקריאה וסימ׳ ויכלו המים מן החמת. ויכלו בבשת ימי. ויכלו באפס תקוה: תאמרון ה׳ וסימ׳ נמסר בריש סדר וישלח ובמ"ב סי׳ י"ח: ואת הכשדים ג׳ וסי׳ ואת כל היהודים דסיפרא. ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל דסוף מלכים. הנני מסב את כלי המלחמה: יושבי ל"ד מ"ל וסי׳ נמסר במסרת

מצודת ציון

(יג) מרעים. רשעים: (טז) נחם. ענין ספוך מחשבה: ותרועה. ענין זעקת יללה כמו נפשו ירעה לו (ישעיה טו): (יז) מרחם. הוא מקום הולד: הרת. מל׳ הריון: (יח) עמל. ענין יגיעה: ויכלו. מל׳ כליון: (כ) ויעלה. ענין הלוק כמו העלות הענן (במדבר ט): (ד) מסב. מל׳ סבוב: את מלך. אל מלך: הצרים. מל׳ מצור: ואספתי. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים יט): (ו) יחוס. ענין חמלה כמו יחוסה עלי (נחמיה יג) וכפל

לְלָעֵיב כָּל יוֹמָא כּוּרְכָּנִין בִּי׃ ה אֲרֵי בְזִמְנָא דַאֲנָא מְתַנֵּבֵי אֲנָא מְרִים קָלִי בָּבְעוּ וּמְצַוַּחַ וְעַל חֲמָסָא וְשׁוֹדָא מִתְנַבֵּי אֲרֵי הָוָה פִּתְגָמָא דַיְיָ לִי לְחֶרְפָּה וּלְקִלְסָא כָּל־הַיּוֹם׃ ט וַאֲמַרְתִּי לָא־אֶזְכְּרִנֵּהּ וְלָא־אֲדַבֵּר עוֹד בִּשְׁמוֹ וְהָיָה בִּלְבִּי כְּאֵשׁ בְּעֶרֶת אַמֵּיל עוֹד בְּשֵׁמְיָה וַהֲוֹון פָּתְגָמוֹהִי בְּלִבִּי כְּאֶשָׁתָא בָּעֲרָא שְׁמִיקַן־תַּי וּנְרַמִּי וּלְאֵיתִי כְּלַכֵּל וְלָא אוּכָל׃ י כִּי שָׁמַעְתִּי דִּבַּת רַבִּים מָגוֹר מִסָּבִיב הַגִּידוּ וְנַגִּידֵנוּ כָּל אַנְוֹשׁ שָׁלְמִי שֹׁמְרֵי צַלְעִי אוּלַי דְמִתְבַּנְשִׁין מִסְחַר סָחוֹר הָוו יִפָּתֶה וְנוּכְלָה לוֹ וְנִקְחָה נְקָמָתֵנוּ מִמֶּנּוּ׃ יא וַיהוָה אוֹתִי בְּגִבּוֹר עָרִיץ עַל־כֵּן רֹדְפַי יִכָּשְׁלוּ וְלֹא יָכֹלוּ בֹּשׁוּ מְאֹד כִּי־לֹא הִשְׂכִּילוּ כְּלִמַּת עוֹלָם לֹא תִשָּׁכֵחַ׃ יב וַיהוָה צְבָאוֹת בֹּחֵן צַדִּיק רֹאֵה כְלָיוֹת וָלֵב אֶרְאֵה נְקָמָתְךָ מֵהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלִּיתִי אֶת־רִיבִי׃ יג שִׁירוּ לַיהוָה הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כִּי הִצִּיל אֶת־נֶפֶשׁ אֶבְיוֹן מִיַּד מְרֵעִים׃ יד אָרוּר הַיּוֹם אֲשֶׁר יֻלַּדְתִּנִי אִמִּי אַל־יְהִי בָּרוּךְ יוֹם אֲשֶׁר־יְלָדַתְנִי אִמִּי׃

וַתּוֹכֶל הָיִיתִי לְשַׂחֵק כָּל־הַיּוֹם כֻּלֵּה מְחַיְכִין בִּי׃ ח כִּי־מִדֵּי אֲדַבֵּר אֶזְעָק חָמָס וָשֹׁד אֶקְרָא כִּי־הָיָה דְבַר־יְהוָה לִי לְחֶרְפָּה וּלְקֶלֶס כָּל־הַיּוֹם׃ ט וְאָמַרְתִּי לֹא־אַזְכִּירֶנּוּ וְלֹא־אֲדַבֵּר עוֹד בִּשְׁמוֹ וְהָיָה בְּלִבִּי כְּאֵשׁ בְּעֶצֶר בְּעַצְמֹתַי וְנִלְאֵיתִי כַּלְכֵּל וְלֹא אוּכָל׃ י כִּי שָׁמַעְתִּי דִבַּת רַבִּים מָגוֹר מִסָּבִיב הַגִּידוּ וְנַגִּידֵהוּ כָּל אַנְשֵׁי שְׁלֹמִי שֹׁמְרֵי צַלְעִי אוּלַי יִפָּתֶה וְנוּכְלָה לוֹ וְנִקְחָה נְקָמָתֵנוּ מִמֶּנּוּ׃ יא וַיהוָה אִתִּי כְּגִבּוֹר עָרִיץ עַל־כֵּן רֹדְפַי יִכָּשְׁלוּ וְלֹא יָכֹלוּ בֹּשׁוּ מְאֹד כִּי־לֹא הִשְׂכִּילוּ כְּלִמַּת עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא תִשָּׁכַח׃ יב וַיהוָה צְבָאוֹת בֹּחֵן צַדִּיק רֹאֵה כְלָיוֹת וָלֵב אֶרְאֶה נְקָמָתְךָ מֵהֶם כִּי אֵלֶיךָ גָּלִיתִי אֶת־רִיבִי׃ יג שִׁירוּ לַיהוָה הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כִּי הִצִּיל אֶת־נֶפֶשׁ אֶבְיוֹן מִיַּד מְרֵעִים׃ יד אָרוּר הַיּוֹם אֲשֶׁר יֻלַּדְתִּי בּוֹ יוֹם אֲשֶׁר־יְלָדַתְנִי אִמִּי אַל־יְהִי

(ג׳ נקוד׳) (ל׳ מחכר׳ ג׳) (ג׳ נקוד׳ ל׳ מחכר׳ נקוד׳ ג׳) (ג׳ נקוד׳ ל׳ מחכר׳ נקוד׳ ג׳)

מוק ממני כעסם ויכולם לי ובעיתי שלימוהך והכה היותי לשחוק כל היום כי שם שוחקים ולועגים לי: כלה. תואר על ישראל דרך כלל. ואחת מענין נשמל ויסיפ בתכלותו לחשמם על מעשל תכוה ובמסרון לפ״ד כשמל אחת ערוכה ויקר תלמיס ובדבר כמו תאבד דבר ירמיה לא היה דבר שלא היה כתוב בתורה ובספרים לענין כמו שאמר לאחשורוש ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלוכה כאן כלה דבר כנגד כלה בתורה ובספרים: ואומר אני שכל הדברים הללו כתובים בספרים לענין כמו שאמר לו לענין מה שאמר לאחשורוש היו תמיד לו כמו תכוב כי תהו שהכל הבל ורעות רוח ואין בהם ממש ושוא: כולה. כל העם לועג לי: (ח) מדי אדבר. ככל שאדבר אליהם מני צרוך לומר קול ומיני קורא לאיסם טובה כי אם נבואות חמס ושוד: כי היה דבר ה׳ לי. לפיכך דברו ה׳ לי חרפה שהם מחרפים אותי: ולקלס. לדבור כמו ולקלסה: (ט) ואומרתי לא אזכרנו. ואם אמר לי לבי שלא ליתך בשליחותו עוד: והיה בלבי כאש בוערת. ועל כרחי מני צריך ליתך: עצור בעצמותי. וכמה בעצמותי היה: (י) כי שמעתי. מני אמרתי שלא אזכרנו לפי שמעתי דבת רבים אלו שמתלחשים עלי. מגור. ל׳ מסיפה וכן ת״י: הגידו. עליו עדות שקר: ונגידנו. ונפיצדו ואכחה פי׳ הגידו וגגידנו כמו (דברים יד) לא תתגודדו וכן אחר לחלק ויגיד רעים (משוי יז) ל׳ השמחה כמו גודו מילכא (דניאל ג) ודומה פתר אותו לשון כגדה ממש וכן פתרוהו הגידו עליו דברי שקר וגגידנו לתלך ויש לנו כמו גגידנו דברים רעים במקרא אחר לא יכין פתרונו כי אם מה שד אחר יחלקו לשתי תיבות אל לשלש כמו ולא יכלו דברו לשטם (בראשית לז) נגי ינאמוני (לעיל י): שומרי שלמי. מלפיס שנרי: מולי יפותה. לשמוע לנו ולעשות מחריבו: (יא) כי לא הכשילו. לא הצליחו בעלמס: (יב) מחור היום אשר ילדתי בו. פ״ש מיניוניר״ט גלגו היש שאת כרעון וכל ידי אומם שהם חלקיהו אביו מעטו כיום

(ג׳ נקוד׳ ל׳ מחכר׳ נקוד׳ ג׳)

והביאו אל סקומם: לשחוק ו׳ ו׳ ב״ל וא׳ חסר וס׳ כי היה דבר ה׳ חסר. פתחתי ה׳ ואשת חוקתני. וסמך בואב בקיאו. והיה סואב לשחוק. לשחק אשחק מהלל. ועת לשחוק. לשחק עשים להם. לישנא אחרינא ב׳ כ״ל בלישנא בנביאים וסים׳ הראים בשחוק שמשון. פתחתי ה׳ ואשת. וכל כתובים דכוו׳, מ״ל בס״ר חסר וסים׳ שחק לרעהו אהיה קרבו דסחוק. גם בשחוק יכאב לב. כ שחק הכסיל. היתי שחק לכל עמי. ואני הצעיר המאסף בקשת ולא מצאתי פסוק קרבא דהיו כי היה דבר ה׳ לשחוק וכב כפרי הסערת שהיו לפני כן הי

(יד) מחור היום. ממריהם נפשם יקללו פנדיקים יום שולדם בו ואף על פי שלא מצינו קללה כי כגר עכר וכן תמר מיום יאמד יום ולולר בו וגו׳

מצודת ציון

פתוי וספתם: ותוכל: מל׳ יכולת: (ח) מדי. עכ״ל כמו מתי וכן מדי דברי בו (לקמן לח): תמם. מין סכרת סיובר והוא מלבון נתמתו מקבץ (לעיל יג) ושוד. עושק פגוף: ולקלס. מין לעג כמו ולקלסם לכל סתרעות (יחזקאל כב): (ט) עצור. כמוס ומתוסף כמו עלרת כונדים (לעיל ט): ונלאיתי. מין מיעות ויגיעה כמו סבוב נלאו (שם): (י) דבת. מין שכללה וסרוקה כמו ומי מבלבל תם יום כולו (מלאכי ג): ושומל. מל׳ יכולת: (י) דבת. מין אמירה ועל שי רוב יאמר על שתמירה כרעה כמו דבת שלכן (במדבר יג): מגור. מין מחיסה: כוסרי. מין תקוה ונסתי כמו ואניו שמר תם סדבר (בראשית לו): שלמי. מין מגר ושמח ויאמר על המכשל ושחקלס וכן וכלעני שמחו (משלי יז): יפותה. מל׳ פתוי ושמשה: ונוכלה. מל׳ יכולת: (יא) לוחמי. עמי ובן ואחדבר תוכך (יחזקאל כ): מרין. מוך כמו אל נערץ (משלי שם): כשכילו. מין הצלחה על כי המצליח נדמה בעיני הכריות שמושכ מעשיו כשכל וכן ויסי דוד לכל הכיניו משכיל (ש״א יח): (יב) בוחן. מלשון כשחיה:

מצודת דוד

היותי לשחוק. לחי היותי לשחוק וכולם מלעיגים עלי: (ח) כי מדי אדבר. מהי שאדבר דברי נביאות לחי לוקח על הרשה הנעשה לי ואקרא בקול החמס והשוד שכח בעבורה: לחרפה. המס מחרפים אותי כל היומס בעבור דבר הנבואה: (ט) ואמרתי פעמים רבות אחרתי בלבי לא אזכור בפיהם שם ה׳ על כי ולא אדבר עוד בשמו: והיה בלבי. אבל הנבואה היה בלבי כאש בוערת וכעם בעצמותי: ונלאיתי. נשבעתי ללחה ושיף לכבול כי הנבואה ולא יכולתי להחשפק לבלי לאחרה: (י) כי שמעתי. אף שמעתי דברי רבים אשר מסיתים אותי מכניב שמומרים אלו ללחו הגידו עליו כדוח שר ונגיד הדבר ההוא לשלי המלך: כל מחי. כל אלה ואלים אשר מהכתים שהם אוהבי וחכי שלומי המה מלפים על הקלקי להיות גולש ושוכח והוא ענין מליצה: אולי יפותה. כאמרו אולי יפותה לדבריו ונוכלה לו שידבר דבר שיהיה בעבורו חייב מיהה ואז נקחה נקמתנו ממנו: (יא) וה׳ לותי. הוא אכ״ז היה ה׳ עמי לעזרה כגבור חזק על כן כל רודפי ולא יוכלו לי לעמוד עמי רמה: נוסו מאד. נחכייסו מאד כי לא הצליחו בעצתם ובליומם עולם תהיה זאת להם ולא תשכח: (יב) וה׳ צבאות בוחן. אחה הוא הבוחן את הלב לדעת מעשיו ורואה מחשבות כליות ולב נשוח לחי אשר בעיני אלהה נקמתך מהם: כי אליך. לבד אליך אני מגלה הריב שים להם עמדי ולא גליתי לעי לבקש ממנו פאר: (יג) שי לה׳. ומעתה חקם לחבי הלדק שיהו לה׳ והללו אותו אשר הציל ונפש עניו מיד: (יד) ארור היום. ממריהם לב על כי רגיש קמו עליו ירמיה מלדתו כפי כמוגל נפי קבי כמוגל: יולדתי בו. היום יום שבריון המיותם גם לאח וכ״ש לחניך

מלכי יהודה כמקום התפת הטמאים
לכל הבתים אשר קטרו על
גגתיהם לכל צבא השמים והסך
נסכים לאלהים אחרים: יד ויבא
ירמיהו מהתפת אשר שלחו יהוה
שם להנבא ויעמד בחצר בית יהוה
ויאמר אל כל העם: טו כה אמר
יהוה צבאות אלהי ישראל הנני
מבי אל העיר הזאת ועל כל עריה
את כל הרעה אשר דברתי עליה
כי הקשו את ערפם לבלתי שמוע
את דברי:

כ א וישמע פשחור בן אמר
הכהן והוא פקיד נגיד בבית יהוה
את ירמיהו נבא את הדברים
האלה: ב ויכה פשחור את ירמיהו
הנביא ויתן אותו על המהפכת
אשר בשער בנימן העליון אשר
בבית יהוה: ג ויהי ממחרת ויצא
פשחור את ירמיהו מן המהפכת
ויאמר אליו ירמיהו לא פשחור
קרא יהוה שמך כי אם מגור
מסביב: ד כי כה אמר יהוה הנני
נתנך למגור לך ולכל אהביך
ונפלו בחרב איביהם ועיניך ראות
ואת כל יהודה אתן ביד מלך
בבל והגלם בבלה והכם בחרב:
ה ונתתי את כל חסן העיר הזאת
ואת כל יגיעה ואת כל יקרה ואת
כל אוצרות מלכי יהודה אתן ביד
איביהם ובזזום ולקחום והביאום
בבלה: ו ואתה פשחור וכל ישבי
ביתך תלכו בשבי ובבל תבוא
ושם תמות ושם תקבר אתה וכל
אהביך אשר נבאת להם בשקר:
ז פתיתני יהוה ואפת חזקתני

מבי ק' · ט' חסר א' · כלישנה

מלכיא דבית יהודה כאתר
תופת דמסאב לכל בתיא
דאסיקו בוסמין על אגוריהון
לכל חילי שמיא ונסיבו נסכין
לטעוות פלחי כוכביא:
יד ואתא ירמיה מתופת
דשלחיה יי תמן לאתנבאה
וקם בדרת בית מקדשא דיי
ואמר לכל עמא: טו כדנן
אמר יי צבאות אלהא
דישראל הא אנא מיתי על
קרתא הדא ועל כל קרוהא
ית כל בישתא דגזרית עלה
ארי אקשיאו ית קדלהון
בדיל דלא לקבלא ית פתגמי:
א ושמע פשחור בר אמר
כהנא והוא ממנא סגן
כהניא בבית מקדשא דיי
דירמיה מתנבי ית פתגמיא
האלין: ב ואלקי פשחור ית
ירמיה נביא ויהב יתיה
לכיפתא דבתרע שבטא
בנימן עלאה די בבית
מקדשא דיי: ג והוה ביומא
דבתרוהי ואפיק פשחור ית
ירמיה מן כיפתא ואמר ליה
ירמיה לא פשחור רבי יי
שמך אלהין יתכנשון עלך
דקטלין בחרבא מסחור
סחור: ד ארי כדנן אמר יי
הא אנא מסר לך לתבר לך
ולכל רחמך ויתקטלון בחרב
בעלי דבביהון ועינך חזין
וית כל דבית יהודה אמסר
ביד מלכא דבבל ויגלינון
לבבל ויקטלינון בחרבא:
ה ואתן ית כל עותר ארעא
הדא וית כל עמלה וית כל
ליאותה וית כל אוצרי
מלכיא דבית יהודה אמסר
ביד בעלי דבביהון ויבזונון
וישבונון ויובלינון לבבל:
ו ואת פשחור וכל יתבי
ביתך תהכון בשביא
ולבבל תתובל ותמן תמות
ותמן תתקבר את וכל
רחימיך דאתנביתא להון
בשקרא: ז שבשתני יי ואשתבשית תקיפתני ויכלת לי הויתי

רשי

עליים למולך: (ב) המהפכת. שם מקום האסורים וי"ת לכיפתא ארגו"ל בלעז: (ג) מגור. ירמיה: לא פשחור קרא ה' שמך וגו'. לא נקרא שמך פשחור אלא בשביל דבר זה כלומר פשה שחור כמו אילן שנפשח וכן ויפשחני (איכה ג) וכן אמר לו לא פשחור קרא שמך שלשון פשחור משמע אדם גדול וכן הורין פש חור אלא לכך נקרא שמך פשחור פשה שחור. ד"א פשה סחור רבים שכינותיך לכרוג. וללשון זה מגור הוא ל' אסיפה כמו מגורי אל חרב (יחזקאל כא): (ה) חוסן. ממון: (ז) פתיתני. ללכת בשליחותך: חזקתני. שהכבדת על ידך החזקה ללכת על כרחי

ומעת הוסר התמיד: שמוע י"א ד' ס"ל וו' חסר וסי' ואם ביום שמע אישה יניא. לבלתי שמע אל הכהן העמד לשרת. הנה שמע מזבח טוב להקשיב. זאת הסגורה הגהו לציף. בנים כחשים בנים לא אבו שמוע ס"ל. כי הקשו את ערפם ס"ל. ועשה הרע בעיני רעה כתיב. אם אמרים אתם לא נשב. ואתם הרעתם לעשות. וסור לבלתי שמוע דדניאל ס"ל. ויקשו את ערפם לבלתי שומע כן כתיב דירמיה: והביאום ג' בקריאה ב' ס"ל וא' חסר וסים' למען אשר יביאו בני ישראל. ובזזום ולקחום והביאום בבלה. ולקחום עמים

תולדות אהרן ואתה פשחור. (כלאים לג):

מצודת דוד

הבתים הטמאים יהיו כתופת וחזר ומפרש מי הם הבתים ואמר לכל הבתים אשר קטרו וכו': (יד) להנבא. הנבואה האמורה למעלה: (טו) ועל כל עריה. הערים הסמוכים לה: כי הקשו. לבל יוכלו להפך אלי פניהם והוא ענין מלילה:
כ (א) פקיד נגיד. ממונה ושר היה בבית ה': את ירמיה. מוסב על וישמע: (ב) המהפכת. הוא שם של בית הסוהר: בשער בנימן. כן נקרא שם השער: העליון. העומד בגובה ההר: (ג) לא פשחור וכו'. ר"ל לא נקרא שמך פשחור כי אם לאות שאסיפת גייסות יקיפו אותך מסביב כי פשחור הוא כמו פש סחור ופש הוא ענין רבוי כמו ופשו פרשיו (חבקוק א) וסחור הוא תרגומו של סביב: (ד) למגור. לאסיפת הגייסות לך. אותך אתן ולכל אוהביך: ועיניך רואות. כשיפלו בחרב: והכם. מהם יכה בחרב: (ה) ואת כל יקרה. כל הדברים היקרים הנמצאים בה: אתן. על כי הסריך והפסיק הדבר ואמר אתן וכן הדרך במקרא: (ו) אשר נבאת. כי פשחור אמר שהוא נביא ומנבא בשקר: (ז) פתיתני. אתה ה' פתית אותי ללכת בשליחותך: ואפת. קבלתי הפתוי: חזקתני. חזקת אותי בדברים במאמרך אל תירא מפניהם (לעיל א) והנה בזה יכולת לפתות אותי: תייחי

רדק

(טו) כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל. אדון צבאות מעלה ומטה והצבא עליכם צבא מטה: אלהי ישראל. אף על פי שהם חוטאים לפני ועבדו אלהים אחרים אלהיהם אני כי כלם לא פשעו בי ומקלת כשופטים יחזרו בהם: הנני מבי. חסר אל"ף למ"ד הפעל מהמכתב: ועל כל עריה. ערי יהודה כי כלם היו נסמכים אל ירוש' כי היא האם: (א) פקיד. נגיד הפקיד הגדול שהוא נגיד על כלם ותרגם יונתן ממנא סגן כהניא: (ב) על המהפכת. יש מפרשים שהוא בית הסוהר ואדוני אבי ז"ל פירש כלי שהוא עשוי בו עצים ושוקין בנתים בית צואר ומכניסין שם צוארי האסורין וי"ת לכיפתא: בשער בנימן העליון. השער הזה היה בחלק בנימין העליון. השער הזה היה מקצתו בחלק יהודה ומקצתו בחלק בנימן: (ג) לא פשחור קרא ה' שמך. אמר קרא ה' שמך לפי שהוא היה מהזיק עצמו כנביא ואומר כי ה' קרא לו כי שלום יהיה להם לפיכך אמר לו ירמיהו אשר נבאת להם בשקר ואמר לו ירמיהו אתה אומר כי קרא ה' שמך ודבר ממך לא קרא ה' אותך בשם פשחור כי אם מגור מסביב לא פסיק. כמו שאתה אומר אלא פחד יהיה לך מכל סביבותיך ומגור ראוי לקרוא שמך כי מגור יהיה לך: (ד) כי כה אמר ה'. נתנך למגור. היה לו לומר נותן מגור לך ולכל אוהביך אלא כן אמר לו במקום שאתה עתה בנבואתך מבטח לך ולכל אהביך שבוטחים בדברי שקר שאתה אומר להם שיהיה להם במקום מבטח למגור ולפחד וגם אתה תפחד מהם: (ה) ונתתי חוסן. ענין חוזק ותוקף כמו והיה שחסן לנעורת וחסין כוח כאלונים וחוסן רצה לומר האוצר החזק והיקר וכן חוסן ויקר יקחו וכן הנבעל ממנו לא יאצר ולא יחסן וקרא האוצר חוסן לפי שהאוצר חוזק האדם ותקפו לעת צרה: (ו) ואתה. אתה וכל אהביך. ולמעלה אמר על אהביו שיפלו בחרב אויביהם והנה אומר שיקברו בבבל רוצה לומר אותם שימלטו מחרב ירו' ילכו בשבי בבל ושם ימותו ויקברו והקללה הוא שיקברו בארץ טמאה לפיכך אמר ושם תקבר כי אחר שאמר ושם תמות ידוע הוא ששם יקבר אלא דרך קללה זכר לו הקבורה שיקבר בארץ טמאה ומה שאמר בכל ספוק אהביך רוצה לומר רבים מאהביך כי יבא כל בענין הזה כמו וכל הארץ באו ממצרימה רוצה לומר רבים מאהבך ובמוהו רבים: (ז) פתיתני. לפי שהכהו אותו ונתנו אותו במהפכת לעת המס מתוך צערו ואמר פתיתני ה' כלומר המשפט הכהו כי אני הייתי מונע עצמי מן שליחותך ואמרתי אהה ה' אלהים הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי ואתה פתיתני ואמרת לי אל תאמר נער אנכי. ואפת. ואני הייתי נפתה לדבריך: חזקתני. וחזקת. סייה חזק

מצודת ציון

אם מוגה ה' (מ"א יח): (טו) הקשו. מל' קשה: ערפם. הוא אחורי הפנים: (ג) מגור. ענין אסיפה וקבוץ כמו אוגר בקיץ (משלי י): (ה) חוסן. ענין חוזק ועושר יאמר שהוא החוזק וכן חוסן ויקר יקחו (יחזקאל כב): יגיעה. גם הוא יאמר על העושר הבא ביגיעה ועמל: ובזזום. מל' בזה ושלל: (ז) פתיתני. מלשון פתוי

ג קִבְּילוּ פַּרְעָמָא דֵּיי מַלְבָּיָא
דְּבֵית יְהוּדָה וַיְתֵבֵי יְרוּשְׁלֶם
כְּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְּיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַיְתֵי
בְּיִשְׁרָאֵל עַל אַתְרָא הָדֵין דְּכָל
דְּיִשְׁמְעִנֵּיהּ יְצַלֵּן אוּדְנוֹהִי:
ד חֲלַף דְּשָׁבְקוּ פּוּרְחָנִי ק׳ מ׳ חסר
וְסָאִיבוּ יָת אַתְרָא הָדֵין
וַאֲסִיקוּ בֵיהּ בּוּסְמִין לְטַעֲוָת
פָּלְחֵי כוּכְבָיָא דְּלָא יְדָעוּנוּן
אִינּוּן וַאֲבָהָתְהוֹן וּמַלְכֵי יְהוּדָה
דְּבֵית יְהוּדָה וּמְלוֹ יָת אַתְרָא ד׳ מ״ל כנגי״ם
הָדֵין דָּם זַכָּאִין: ה וּבְנוֹ יָת
בָּמַת בַּעַל לְאוּקָדָא יָת
בְּנֵיהוֹן בְּנוּרָא קֳרָבִין לְבַעַל
דָּבָא פְּקִדֵית בְּאוֹרַיְתִי וּרְעָא
שָׁבַחִית בִּידִי עַבְדֵי נְבִיָּאֵי וְלָא
רַעְיָא דְּדָמֵי: ו בְּכֵן הָא יוֹמַיָּא
אָתַן אֲמַר יְיָ לָא יִתְקְרֵי
לְאַתְרָא הָדֵין עוֹד תּוּפֶת
וְחֵילַת בַּר הִנֹּם אֶלָּהֵין חֵילַת
קְטִילָיָא: ז וַאֲקַלְקֵיל יָת מֶלֶךְ
אֱנַשׁ יְהוּדָה וַיְתֵבֵי יְרוּשְׁלֶם
בְּאַתְרָא הָדֵין וְאַרְמִינוּן
בְּחַרְבָּא קֳדָם בַּעֲלֵי דְּבָבֵיהוֹן
וּבִידָ דְּמָקְטְלוֹן וְאֶתֵּן
יָת נִבְלְתְּהוֹן מְשַׁגְרָא לְמֵיכַל
לְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְלִבְעִירָא
דְּאַרְעָא: ח וְאֶשַׁוֵּי יָת קִרְתָּא ק׳ חסר. ל׳
הָדָא לְצַדּוּ וּלְאִשְׁתָּמְמוּ כָּל
דְּיֵיעְבַּר עֲלָהּ יְכֵלִי וְיֵנִיד עַל ס׳ חסר וכל
כָּל מַחֲתָהָא: ט וְאוֹכְלִינוּן עזר׳ דכוותיה
יָת בִּסַּר בְּנֵיהוֹן וְיָת בִּסַּר
בְּנָתְהוֹן וּגְבַר נִכְסֵי קָרִיבֵיהּ
יְבַזּוֹן בְּצִיָּרָא וּבְעַקָּא
דְּיֵעִיקוּן לָהוֹן בַּעֲלֵי דְּבָבֵיהוֹן ג׳ כתיב
וּדְבָעֵן לְמִקְטְלוֹן: י וְתִתְבַּר נקיבת וכל
בַּקְבָּא קֳדָם עֵינֵי גַבְרַיָּא דְּאָזְלִין ממגמ׳. וכן
עִמָּךְ: יא וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן מ׳
אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת כְּדֵין אֶתְבַּר
יָת עַמָּא הָדֵין וְיָת קִרְתָּא
הָדָא כְּמָא דְּמִתְבַּר יָת מָנָא
דְּפַחָרָא דְּלָא אִפְּשַׁר
לְאִתְסָאָה לֵיהּ עוֹד וּבְתוֹפֶת
יְקַבְּרוּן מִבְּלִי אֲתַר לְמִקְבַּר:
יב כֵּן אַעְבֵּיד לְאַתְרָא הָדֵין
אֲמַר יְיָ וּלְיַתְבּוֹהִי וּלְמֵתַן יָת
קִרְתָּא הָדָא כְּתוֹפֶת:
יג וִיהוֹן בָּתֵּי יְרוּשְׁלֶם וּבָתֵּי

אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ: ג וְאָמַרְתָּ שִׁמְעוּ דְּבַר־
יְהוָה מַלְכֵי יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם מ׳
כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל־הַמָּקוֹם
הַזֶּה אֲשֶׁר כָּל־שֹׁמְעָהּ תִּצַּלֶּנָה אָזְנָיו:
ד יַעַן ו אֲשֶׁר עֲזָבֻנִי וַיְנַכְּרוּ אֶת־ ק׳ חסר
הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיְקַטְּרוּ־בוֹ לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יָדָעוּם הֵמָּה
וַאֲבוֹתֵיהֶם וּמַלְכֵי יְהוּדָה וּמָלְאוּ ד׳ מ״ל כנגי״ם
אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה דַּם נְקִיִּם: ה וּבָנוּ
אֶת־בָּמוֹת הַבַּעַל לִשְׂרֹף אֶת־בְּנֵיהֶם
בָּאֵשׁ עֹלוֹת לַבַּעַל אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי
וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי: ה׳ כתיב
ו לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה כתיב וקרי
וְלֹא־יִקָּרֵא לַמָּקוֹם הַזֶּה עוֹד הַתֹּפֶת כ׳. כ״א
וְגֵיא בֶּן־הִנֹּם כִּי אִם־גֵּיא הַהֲרֵגָה: ז׳ וחסר
וּבָקַקְתִּי אֶת־עֲצַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם
בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְהִפַּלְתִּים בַּחֶרֶב לִפְנֵי
אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְנָתַתִּי
אֶת־נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ: ח וְשַׂמְתִּי אֶת־ ק׳ חסר. ל׳
הָעִיר הַזֹּאת לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה כָּל
עֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־
מַכּוֹתֶהָ: ח וְהַאֲכַלְתִּים אֶת־בְּשַׂר ק׳ חסר. ל׳
בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּשַׂר בְּנֹתֵיהֶם וְאִישׁ ס׳ חסר וכל
בְּשַׂר־רֵעֵהוּ יֹאכֵלוּ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק עזר׳ דכוותיה
אֲשֶׁר יָצִיקוּ לָהֶם אֹיְבֵיהֶם וּמְבַקְשֵׁי
נַפְשָׁם: י וְשָׁבַרְתָּ הַבַּקְבֻּק לְעֵינֵי ג׳ כתיב
הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים אוֹתָךְ: יא וְאָמַרְתָּ נקיבת וכל
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כָּכָה ממגמ׳. וכן
אֶשְׁבֹּר אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאֶת־הָעִיר מ׳
הַזֹּאת כַּאֲשֶׁר יִשְׁבֹּר אֶת־כְּלִי
הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר לֹא־יוּכַל לְהֵרָפֵא עוֹד ד׳ כתיב ה
וּבְתֹפֶת יִקְבְּרוּ מֵאֵין מָקוֹם לִקְבּוֹר: ד׳ מ״ל כנגי״ם
יב כֵּן־אֶעֱשֶׂה לַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה
וּלְיוֹשְׁבָיו וְלָתֵת אֶת־הָעִיר הַזֹּאת מ׳
כְּתֹפֶת: יג וְהָיוּ בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם וּבָתֵּי

מצודת ציון

(ג) מלאנ״ש . ענין הטעם פרעם וכן נקול . נגלנו בפיהי (הנקוד ג) : (ד) ויכרו . מלבון נכר וזרם : (ו) וקטרתי . ענין ריקות כמו כבוק תבוק תתן לבון (ישעיה כד) וכוא לבון מוסב על לבון נקוב : (ח) לשמה . למשמון : ולשרקה . ענין שממות קול נקבון הנפגעים ודבקו לעפרותיו כשרוטים דבר תמוה שנחרב : ישום יחמם : (ט) כמצור . ענין מקצת גזירות שיבוא עליכם שעיר לכבשם ולכלה נפש : ובמלוק . ויקיו . מל נוקב ונרב : (י) לעוקר עמך : (יא) ככה . כן : כיוצר . לומן מרם : לרפאה . וכוא מלבון דפוסקה וכי כיון כפ״ל כ״ל לתקנה ואמר כי׳ שלנ וכן ויכתוב מה

קְרָתָא הָדָא כְּתוֹפֶת:

מצודת דוד

מול פתח : שער החרסית . הוא שער המפנה המזרח מנחמיה שמש שוכקים הרבים המכבים : תאכר מדבר מליך . הוא המאור במקרא שלאחריו : (ג) כל שומעה כל השומע הרעה ירעשו מזגיו תמעת הרעה : (ד) יען . כעבור תאכר מזגו מותי : ויזכרו . מצו לת המקום הזה נכרי וזרה ממני ר״ל לא הקריבו שם לפני כאלו לא היתה מהלי : ויקטרו בו . תכל קמרו בו לאלהים תחרים : ותמ׳ וכו׳ . מוסב על ויקטרו בו עומר שגם המה קטרו לת תטותיהם וכו׳: דם נקיס . דמי הילדים שהקריבו לפני העצו״ס : (ה) עולות לבעל . להיות לעולות לבעל : תאכר לת צויתי . תפילו לפני לת צויתי להקריב בניס וכמה : ולת דברתי . תפילו דבור בעלמת מבלי צוי ותזכרה : ולת עלתה וכו׳ . לשמול דבר כזתת : (ו) ולת יקרת . תז לת יקרת : התופת . בית הכמות קברו אופת למי שהיו מקריבים שם בהופים לבל ישמע תלך בניהיתת הבן בשהוא שכוב ויבכרו רחמיו : בן הנס . הגיא בעמד בו בית הכמות קברו בן הנס ע״ש שהיתת הבן:בשבשרך : גיא ההרגה. כי יפלו שם הרוגים רבים:(ז) ובקותי. תרוקן עלהם כ״ל לת ימלאו עלה להגעל : תאכל וכו׳ . כי לת יקברו: (ח) לשמה . להתמהן ולהיות סורקין עליה : (ט) במצור . בשבת התצור יהיו הסריס תמלכל ויאכלו כשר בניהם וכו׳ : (יא) ככה תשבור . כתו שנשבר הבקבק בן תשבור וכו׳: כאשר ישבור וכו׳ . ר״ל בשבירה כלי יוכר תשבר ישבור מי שתין לתקנו תקנה לעבותו שלם כן ישבר השם והשיר מכלי תקנה: ובתופת ההרוגים יקברו בתופת הרבה תמד עד שלא ימלא שם מקום לקבור עוד : (יב) כן תעשה . כתו שאמרתי כן תעשה וכו׳: כתופת . כ״ל מלאה הרוגים כתופת שהיא מלאה מהרוגי הילדים התומתים לעבו״ס : (יג) והיו וכו׳ . ר״ל הם

ס״י קבש קולקלתם :
(ג) תגלנה . טויכמני״ד גלאנו ל׳ מגלקוים (ד״ב ג טו) בגללי שמע (תהלים קג) : (ד) ויוכרו . עם וכו נכרי לפני : (ו) ובקותי . ורוקנתי ל׳ בוקה ומבוקה . (נחום ב) . ועל עם נקבוק שהוא מדבר בו לקח לשונו כן : (ט) ובמצוק . לש ן ורה כמו נוקב : (יא) תאכר לת יוכל לרפאת . טלשם קלי שביר תשבר׳ כתופת נתטר כתופת : (יב) כשיר בוזת כתופת . טלה תלישה סרוגים שם לת כמו התופת שסורגין שם לת הילדים

עַל־יִרְמְיָהוּ מַחֲשָׁבוֹת כִּי לֹא־תֹאבַד ד׳
תּוֹרָה מִכֹּהֵן וְעֵצָה מֵחָכָם וְדָבָר
מִנָּבִיא לְכוּ וְנַכֵּהוּ בַלָּשׁוֹן וְאַל־ ה׳
נַקְשִׁיבָה אֶל־כָּל־דְּבָרָיו׃ יחהַקְשִׁיבָה
יְהוָה אֵלָי וּשְׁמַע לְקוֹל יְרִיבָי׃ ס״ת כלישנא ב׳ ס״ת סתם
כ הֲיְשֻׁלַּם תַּחַת־טוֹבָה רָעָה כִּי־כָרוּ ד׳
חַפְתָּ לְנַפְשִׁי זְכֹר ׀ עָמְדִי לְפָנֶיךָ
לְדַבֵּר עֲלֵיהֶם טוֹבָה לְהָשִׁיב אֶת־
חֲמָתְךָ מֵהֶם׃ כא לָכֵן תֵּן אֶת־בְּנֵיהֶם ב׳ ומסר
לָרָעָב וְהַגִּרֵם עַל־יְדֵי־חָרֶב וְתִהְיֶנָה ג׳ מסר
נְשֵׁיהֶם שַׁכְּלוֹת וְאַלְמָנוֹת וְאַנְשֵׁיהֶם ד׳
יִהְיוּ הֲרֻגֵי מָוֶת בַּחוּרֵיהֶם מְכֵּי־חָרֶב ג׳ מסר
בַּמִּלְחָמָה׃כב תִּשָּׁמַע זְעָקָה מִבָּתֵּיהֶם כתיב ה״א ו״ת
כִּי־תָבִיא עֲלֵיהֶם גְּדוּד פִּתְאֹם כִּי־ י״ג
כָרוּ שִׁיחָה לְלָכְדֵנִי וּפַחִים טָמְנוּ שוחה ק׳.
לְרַגְלָי׃ כג וְאַתָּה יְהוָה יָדַעְתָּ אֶת־
כָּל־עֲצָתָם עָלַי לָמָוֶת אַל־תְּכַפֵּר עַל־
עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל־תֶּמְחִי י״ד
וְיִהְיוּ מְכֻשָּׁלִים לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפְּךָ ויהיו ק׳
עֲשֵׂה בָהֶם׃
יט א כֹּה אָמַר יְהוָה הָלֹךְ וְקָנִיתָ
בַקְבֻּק יוֹצֵר חֶרֶשׂ וּמִזִּקְנֵי הָעָם כ׳ בספרוק
וּמִזִּקְנֵי הַכֹּהֲנִים׃ ב וְיָצָאתָ אֶל־גֵּיא
בֶן־הִנֹּם אֲשֶׁר פֶּתַח שַׁעַר הַחַרְסוֹת התרסית ק׳
וְקָרָאתָ שָׁם אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־

יִרְמְיָה מַחְשָׁבָן אֲרִי לָא ד׳
תִפְסוֹק אוֹרַיְתָא מִכָּהֲנַיָּא וּמְרַךְ
מֵחַכִּימַיָּא וְאוּלְפַן מִסְפַּר אֶתּוֹ
וּנְסָהֲדִינֵיהּ סָהֲדָנָן דְּשַׁקַּר וְלָא ה׳
נְצִית לְכָל פִּתְגָמוֹהִי׃ יח גְּלִי
קֳדָמָךְ יְיָ דִּינִי וּשְׁמַע קֳדָמָךְ ס״ת כלישנא ב׳ ס״ת סתם
עוֹלְבָנִי׃ כ הֲאִפְשַׁר לְשַׁלָּמָא ד׳
חֲלַף טַבְתָּא בְּיַשְׁתָּא אֲרֵי
שִׁוִּיחָה קֳדָמָךְ מֵימְרִי לְפָרָקְהוֹן
כְּרוּ פַּחַת לְמִקְטְלִי יְעוֹג
דּוּכְבַן מֶקְמֵי קֳדָמָךְ לְמַלָּא
עֲלֵיהֶם תְּנָנִין קַדֵּם־אַתָּא
חֵמְתָךְ מֵהֶם׃ כא לָכֵן תֵּן אֶת־בְּנֵיהֶם ב׳ ומסר
לְכַפְנָא וּלְגַבְרֵם עַל־יְדֵי חַרְבָּא וְתֶהֱוֵין ג׳ מסר
אִנְתְּתְהוֹן שְׁכוֹלָן וְאַרְמְלָן וּגְבָרֵיהוֹן ד׳
יְהוֹן קְטִילֵי מָוֶת בַּחוּרֵיהוֹן מִסַּיְפָא
דְּחַרְבָּא׃כב תִּשְׁתְּמַע זְעָקָא מִבָּתֵּיהוֹן כתיב ה״א ו״ת
אֲרֵי תֵיתֵי כְּתִיב ס״ת
עֲלֵיהוֹן מַשְׁרָן בְּתֵּיךְ אֲרֵי
כְרוּ פַּחַת לְמִקְטְלִי וְקוֹלִין
צְלוּ לְפַרְסַת רַגְלָי׃ כג וְאַתְּ י״ג
יְיָ יְדַעְתְּ יְקָרִי קֳדָמָךְ יַת כָּל
אֶתְמְלוֹכְיהוֹן עֲלַי לְמִקְטְלִי
לָא תְכַפַּר עַל חוֹבֵיהוֹן
וְחַטָּאֵיהוֹן מִן קֳדָמָךְ לָא י״ד
יִתְמְחוֹן וִיהוֹן מִתְכְּלִין דְּמִן
קֳדָמָךְ בְּעִדָּן רוּגְזָךְ
אִתְפְּרַע מִנְּהוֹן׃ א כְּדֵין אֲמַר ג׳ ס״ת כלישנא ב׳ ס״ת סתם
יְיָ לִי אֱזֵיל וְתִזְבּוֹן זְקוּף דַּחֲסַף
פָּחָר וְתִדְבַּר עִמָּךְ מִמְבַּי עַמָּא
וּמִסָּבֵי כַּהֲנַיָּא׃ ב וְתִפּוֹק
לְחֵילַת בַּר הִנּוֹם דְּקֳדָם תְּרַע קֻבְקְלְתָּא וְתִתְנַבֵּי תַּמָּן יַת פִּתְגָמָא דַּאֲמַלִּיל עִמָּךְ׃

תולדות אהרן כרו זומה. ב״ק ע״ו: כעפר תפך. ב״ב ט׃

וגו׳ ירמיה סיס קוכל על מנעי ענתות ואומר שתומריס ק׳: תורה מכהן. שעל הכהנים להורות תורה שנאמר יורו משפטיך ליעקב (דברים לג): ודבר מנביא. דברי נבואה: ונכתו בלשון. ונספדניה כהדותא דשקר: (כח) והגידו. (הוריד ס״י מרב) לשון שיני נגרה (חיבה ג) כמיס המגוריס (חיבה ט): על ידי חרב. ס״י גייסות: ונשיהם. על המלחמות יהיו הרוגי מלחמת כתוב: (כב) כי כרו שוחה. שחשדוהו מלחמת סיס שנאמר (תהלי כג) כי שוחה עמוקה זונה: (כג) אל תמחי. אל תסי מחייב ולפי שהוא ל׳ נקבה נתן טו יו״ד ואף כיס יתיר כיו״ד של ותזני כס (יחזקאל טו): (ה) נקבוק. לגוחית: יוצר חרס. כלומר של יוצר שהוא של חרס: ומזקני העם. קולך ממך ומזקני העם מוסב על הלוך ומזקני הכס ממך: (ב) שער החרסית. שער המשפות שעשו זורקין חרסים בגשרים וכן ק״י

על ירמיהו ד׳ בקריאת וסי׳ לכו ונחשבה על ירמיהו מחשבות. ויקצפו השרים. ויצו נבוכדנצר. הרא״ש ונות לנבוכדנצר: ואנשיהם ד׳ בקריאה וסי׳ ויבואו אל גדליהו דמלכים: לכן תן את בניהם לרעב והגרם על ידי חרב. וישמעו כל שרי החילים. ויבואו אל גדליהו המצפתה דסיפרא: מכי ב׳ קמץ חר כתיב ה״א וכים׳ מכי חרב במלחמה. מכה אלהים ומעגה: מלפניך ׳ בקריאה וסים׳ ושלחתי את הצרעה תניינא דפסוק. אל תאמר בלבבך בהרף. שורך טבוח לעיניך. הוא ישמיד את הגוים האל בפנין. אשר הסירותי מלפניך. ותטאתם מלפניך אל תמחי. משפטי יצא. אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך. והעושר והכבוד

תרגם מרע קלקלתן וקלקלתם כוס. כדכתי רו״ל מפסח ולדעתי כוס כשבר כעכור כס׳ עזרא ופע שער פתפוח ורו״ל פירשו׳כוח שער מפערי פמזרח שכוח שער מזרחי ותמרו כשעה שמות נקלתו לו שער סור שפס סיו עמלים פורשים כדת כוח דכתיב סורו סורו עמו שער כיפוד שפס סין מיכדים כפלכה שער כתרכיות כוח מכון כנגד זריחת כחמה סיך מה דתימא פלוחר לחתם ולא יזכח שער פיתיון שכוח מפמע כניכה ויליפה וכיר שכוח ממוקע כין ני שבריס שער הדש שפס מדשו כופרים לפ כפלכה שער כעליון שכוח למעלה מעזרת יבראל. כתרכסות כוי״ן כתיב וקרי כיו״ך

מצודת דוד

ויניד נרחם כדרך כתמתיו: (ז) כרוח. כמו רוח קדים שהיא העזה שברוחות המזרח דכרים הנפזרים כן לתפזרם כמשפ תפני כלועג: ערוף וכו׳. ביום נח לידם לכתיר פני מהם ולרחה להם כעורף ולתת כמעל מלדם כמכפך פניו מלדם כשנאתו לו ור״ל לא תשגיח עליהם להושיעם: (ח) וימרו. כשלמרתי להם כטובה כהיא לחכרו אלו לאלו מחשבה על ירמיה מהחשבות מה לעשות עמו לבל ישמע לדבריו אלו: כי לא תאבד. כלומרים מה נהיה מכריס כמיההו הלא לא תאבד התורה מיהר כהכהנים (על הכהן ללמד תורה וכמ״ש כי שפתי כהן וכו׳ והורה יבקשו מפיהו. מלאכי ב) ולא תאבד העצה מהחכמים מחכרים לאבר יש עמהו ודבר נבואה לא תהיה מאבדת מיהר הנביאים אבר לא יתבטלו כעה כמוהו: לכו ונכהו. לכו ונכהו בלשון כי מדבר עליו בשקר: ואל נקשיבה. פועל עתיד: ונקשיבה. עתיד כמשפ ופתוס: (כ) כרו. חפרו כמו זור כרה (תהלים ז): שוחה. כור כמו שוחה עמוקה (משלי כג): (כא) תן. עתיד מסיבה: והגירם. עתיד סולה ובסיבה וכן יגיהו על ידי חרב (תהלים כג): שכולות. מי שאמהו כניו קרוי שכול: (כב) נדודי. נלאות עם: ותביא. מלשון אם ורבת: שחו. עתיד כלשנה: (כג) תמחי. מלשון ממחיה ומחיקה: (ה) בקבק. כן שם כלי שפיה צר על כי כשם יבוקר ממנה כשיע כעין קול בקבק וכן ובקבק דכתי (מ״ב יד): יוצר חרש. חומן חרס: (ג) גי כן שם כמקום: תלגנה

מצודת ציון

(יח) לכו. הוא עתיד וחזו: נקשיבה. עתיד כמשפ ופתוס: (כ) כרו. חפרו כמו זור כרה (תהלים ז): שוחה. כור כמו שוחה עמוקה (משלי כג): (כא) תן. עתיד מסיבה: והגירם. עתיד סולה ובסיבה וכן יגיהו על ידי חרב (תהלים כג): שכולות. מי שאמהו כניו קרוי שכול: (כב) נדודי. נלאות עם: ותביא. מלשון אם ורבת: שחו. עתיד כלשנה: (כג) תמחי. מלשון ממחיה ומחיקה: (ה) בקבק. כן שם כלי שפיה צר על כי כשם יבוקר ממנה כשיע כעין קול בקבק וכן ובקבק דכתי (מ״ב יד): יוצר חרש. חומן חרס: (ג) גי כן שם כמקום: תלגנה

מַלְכוּתָא דְמִבְנֵי וּלְקָמָא : ג וַעֲל־מִמְכַּרְכָה לִבְנוֹת וּלְנִטְוָעַ: יוְעָשָׂה
עַבְדָּ דְבִישׁ קֳדָמַי בְּדִיל הַרְעָה בְּעֵינַי לְבִלְתִּי שְׁמַע בְּקוֹלִי
דְלָא לְקַבְלָא לְמֵימְרִי ד וְנִחַמְתִּי עַל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אָמַרְתִּי
וְאֵיתוּב מִן טַבְתָּא דַאֲמָרִית לְהֵיטִיב אֹותוֹ : יא וְעַתָּה אֱמָר־נָא
לְאֵימָא כְּעַן אֶל־אִישׁ יְהוּדָה וְעַל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם
לְאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֹנֹכִי
יוֹצֵר עֲלֵיכֶם רָעָה וְחֹשֵׁב עֲלֵיכֶם
מַחֲשָׁבָה שׁוּבוּ נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ
הָרָעָה וְהֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם:
יבוְאָמְרוּ נוֹאָשׁ כִּי־אַחֲרֵי
מַחְשְׁבֹתֵינוּ נֵלֵךְ וְאִישׁ שְׁרִרוּת לִבּוֹ־
הָרָע נַעֲשֶׂה : יג לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה
שַׁאלוּ־נָא בַגּוֹיִם מִי שָׁמַע כָּאֵלֶּה
שָׁעֲרֻרָת עָשְׂתָה מְאֹד בְּתוּלַת
יִשְׂרָאֵל : יד הֲיַעֲזֹב מִצּוּר שָׂדַי שֶׁלֶג
לְבָנוֹן אִם־יִנָּתְשׁוּ מַיִם זָרִים קָרִים
נוֹזָלִים : טו כִּי־שְׁכֵחָנִי עַמִּי לַשָּׁוְא
יְקַטֵּרוּ וַיַּכְשְׁלוּם בְּדַרְכֵיהֶם שְׁבֻלֹתָי
מַבְּוֹא נָבְעִין : טז לָשׂוּם אַרְצָם לְשַׁמָּה
פְּוֹלְחָנֵי עַמִּי לָא לַהֲנָאָה
סְכוּלָה : טז לָשׂוּם אַרְצָם לְשַׁמָּה
שְׁרוֹקַת עוֹלָם כָּל עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם
וְיָנִיד בְּרֹאשׁוֹ : יז כְּרוּחַ־קָדִים אֲפִיצֵם
לִפְנֵי אוֹיֵב עֹרֶף וְלֹא־פָנִים אַרְאֵם
בְּיוֹם אֵידָם : יח וַיֹּאמְרוּ לְכוּ וְנַחֲשְׁבָה

וְעַל־מִמְכַּרְכָה לִבְנוֹת וּלְנִטְוָעַ: יוְעָשָׂה
הרש"ק הָרָעָה בְּעֵינַי לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ בְּקוֹלִי
ד וְנִחַמְתִּי עַל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אָמַרְתִּי
ג' מ"ל נכ"ז לְהֵיטִיב אֹותוֹ : יא וְעַתָּה אֱמָר־נָא
ג' מ"ל נכ"ז מנכון נכ"ז אֶל־אִישׁ יְהוּדָה וְעַל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֹנֹכִי
יוֹצֵר עֲלֵיכֶם רָעָה וְחֹשֵׁב עֲלֵיכֶם
מַחֲשָׁבָה שׁוּבוּ נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ
הָרָעָה וְהֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם:
ד' יבוְאָמְרוּ נוֹאָשׁ כִּי־אַחֲרֵי
מַחְשְׁבֹתֵינוּ נֵלֵךְ וְאִישׁ שְׁרִרוּת לִבּוֹ־
ג' מ"ל הָרָע נַעֲשֶׂה : יג לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה
כ' שַׁאלוּ־נָא בַגּוֹיִם מִי שָׁמַע כָּאֵלֶּה
שָׁעֲרֻרָת עָשְׂתָה מְאֹד בְּתוּלַת
ג' מכר יִשְׂרָאֵל : יד הֲיַעֲזֹב מִצּוּר שָׂדַי שֶׁלֶג
ג' לְבָנוֹן אִם־יִנָּתְשׁוּ מַיִם זָרִים קָרִים
נוֹזָלִים : טו כִּי־שְׁכֵחָנִי עַמִּי לַשָּׁוְא
ג' מ"ל ג' מכר יְקַטֵּרוּ וַיַּכְשְׁלוּם בְּדַרְכֵיהֶם שְׁבֻלֹתָי
ומכר"ק שביל"ק מַבְּוֹא נָבְעִין : טז לָשׂוּם אַרְצָם לְשַׁמָּה
ג' מ"ל ונ"ל פְּוֹלְחָנֵי עַמִּי לָא לַהֲנָאָה
הכר. ד' סְכוּלָה : טז לָשׂוּם אַרְצָם לְשַׁמָּה
שרוקת ק' שְׁרוֹקַת עוֹלָם כָּל עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם
ד' ג' ל' וְיָנִיד בְּרֹאשׁוֹ : יז כְּרוּחַ־קָדִים אֲפִיצֵם
לִפְנֵי אוֹיֵב עֹרֶף וְלֹא־פָנִים אַרְאֵם
בְּיוֹם אֵידָם : יח וַיֹּאמְרוּ לְכוּ וְנַחֲשְׁבָה

מַלְכוּתָא דְמִבְנֵי וּלְקָמָא : ג וַעֲל־מִמְכַּרְכָה לִבְנוֹת וּלְנִטְוָעַ: יוְעָשָׂה
עַבְדָּ דְבִישׁ קֳדָמַי בְּדִיל הַרְעָה בְּעֵינַי לְבִלְתִּי שְׁמַע בְּקוֹלִי
דְלָא לְקַבְלָא לְמֵימְרִי ד וְנִחַמְתִּי עַל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אָמַרְתִּי
וְאֵיתוּב מִן טַבְתָּא דַאֲמָרִית לְהֵיטִיב אֹותוֹ : יא וְעַתָּה אֱמָר־נָא
לְאֵימָא כְּעַן אֶל־אִישׁ יְהוּדָה וְעַל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם
לְאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֹנֹכִי
יוֹצֵר עֲלֵיכֶם רָעָה וְחֹשֵׁב עֲלֵיכֶם
מַחֲשָׁבָה שׁוּבוּ נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ
תּוּבוּ כְּעַן גְּבַר מֵאוֹרְחֵיהּ
בִּישְׁתָּא וְאַתְקִינוּ אוֹרְחָתְכוֹן
וְעוֹבָדֵיכוֹן : יב וַאֲמָרוּ תַּבָּנָא
מְבַּתַּר פּוּחָנָךְ אֲרֵי בָּתַר
עֲשָׁתוֹנָנָא נֵהַךְ וּגְבַר תְּרָהוּר
לִבֵּיהּ בִּישָׁא נַעֲבִיד : יג בְּכֵן
כְּדֵין אֲמַר יְיָ שְׁאִילוּ כְּעַן
בְּעַמְמַיָּא מַן שְׁמַע כְּאִלֵּין
(שְׁנוּי) עֲבָדַת רַחֲנָא כְּנִשְׁתָּא
דְיִשְׂרָאֵל : יד הָא כְּמָא דְלֵית
לְבָנוֹן אַפְשַׁר דְּיִפְסוֹק מֵי תַּרְגֵּ
דְּנָחַית עַל חַקְלֵי לְבָנוֹן הֵן נָא
יִפְסְקוּן מְמַטַּר נַחֲתִין וּמֵי
מַבּוּעַ נָבְעִין : טו אֲרֵי שְׁבָקוּ
פּוּלְחָנִי עַמִּי לָא לַהֲנָאָה
אַסִּיקוּ בּוּסְמִין וְאַטְעִיאוּנוּן
בְּאוֹרְחָתְהוֹן בִּישָׁתָא
מִשְׁבִּילִין תַּקָּנָן דְמָן עַקְמָא
לְמֵיזַל בְּאוֹרְחָן דְּלָא תַקִּנָן
בִּשְׁבִילִין דְּלָא מְכַבְּשִׁין :
טז לְשַׁוָּאָה אַרְעָהוֹן לְצָדוּ
אֲשְׁהַתְמָמוּת עָלַם כָּל דְיַעֲבַר
עֲלָהּ יְכֻלֵּי וְיָנִיד בְּרֵישֵׁיהּ : יז כְּבִידוֹר רוּחַ קִידוּמָא בֵּן אֲבַדְרִינוּן קֳדָם בַּעֲלֵי
דְבָבֵיהוֹן קְבֵל וְלָא אַפֵּין אַחֲזִינוּן בְּיוֹם תְּבָרֵיהוֹן : יח וַאֲמָרוּ אֵתוּ וְנֶחְשַׁב עַל

(ג) מלכות . ענין כסוי מחסכה : (ד) יוצר . כורה ומחדש : מעלליכם . מעשיכם : (יב) נואש . מלשון יאוש ועזיבת הדבר כמו ואתמרי נואש (לעיל ב) : תרימון . ענין רמיה וכפיסה : (יג) שערורית . ענין דבר מגונה ומכוער כמו שמה ושערוכה (לעיל ה) : (יד) שלוג . מלשון . כתרגומו . שלגין . שם יער בארץ ישראל : יתמו . כמו יגעו כיו"ת כי דעלי"ת מתחלף כמו שיבולת נשיל תחת עבה ותעב נשיפה סוף ענין עזיבה כמו כי לא יעזוב (ש"ב יב) : ונידה . מל' זע ונכרי : קדים . מלשון קוד וענה : נוזלים . מלשון הולה וספיסה כמו יזל מים מדליו (במדבר כד) : (טו) שבילי נתיבות . עניינם לחד ענין תורת ומעגל: סלולה . ענין מסמוס המסילות וכן ותורת יהיה כסולה (מלכי טו) : (טז) שריקות . ענין שמצת קול נקבים שמשרקים בכתפים דבר תמיה שנתכוין הכלב לתפר בלבנון הלא המים ההם תמוקים וקרים ובוכים נגזרה הלמ"ן : לם יתמו : וכי מהלחוי לעזוב מים היורדים מן הצור לשבר כנגדם הכתים מהשברת הכלב לשבר בלבנון הלא המים ההם תמוקים וקרים ובוכים נגזרה הלמ"ן : לם יתמו : וכי מהלחוי לעזוב מים הזרים המתקבלים הבאים במלאכת לעזרת והמה קרים ומשפשפים מעלמה ונקל יוקח המים ולית מי יזעזע ור"ל וכי מהלחוי לעזוב את המקום המשפיע בכל עת ממכמה והבאים להדוכסים תוכו

ואת בריתי הלילה : אותי כ' מ"ל וסי' ונחפתי על המובה . ויקצצו השרים : נואש ד' וסי' ברב דרכיך יגעת . כנגיי רגלך מיחף . ואמרו נואש כי אחרי מחשבותינו . הלהוכח סלים תחשבו . וא' ונואש ממכנו שאול : סלולה ב' א' מ"ל וא' חסר וסי' דרך לא סלולה . וארח ישרים סלולה בתרא הסר :

תולדות אהרן לכו ונחשבה . מקדש ספר כת :

מצודת ציון

(ג) : (ת) ונחמתי . ענין כסוי מחסכה : (יא) יוצר . כורה ומחדש : מעלליכם . מעשיכם : (יב) נואש . מלשון יאוש ועזיבת הדבר כמו ואתמרי נואש (לעיל ב) : תרימון . ענין רמיה וכפיסה : (יג) שערורית . ענין דבר מגונה ומכוער כמו שמה ושערוכה (לעיל ה) : (יד) שלוג . מסלע : לבנון . שם יער בארץ ישראל : יתמו . כמו יגעו כיו"ת כי דעלי"ת מתחלף כמו שיבולת נשיל תחת עבה ותעב נשיפה סוף ענין עזיבה כמו כי לא יעזוב (ש"ב יב) : ונידה . כתים ממקום זר ונחוק ותופן מים שם יתמו כלומר לא יתמו ונחוק ותני רחוק מסה נפי מפלתי וקרוב לגזיכם לשניר לסה שם יתמו ולי ואין נפשוני ושכחוני עמי : יתמו . כיו"ל ומו כע"ת סיום נעימה ועויבה כי סע"ת וכתי"ו ממוצע אחד ויכול נעיון אחד כמו עשה ותפה וכן ונשבתי אחכם ואת פעיר אשר נתתי לכם ולאבותיכם מעל פני כעניין ונשבתי כתי"ו וי"ת כפסוק כן כמה דלית ליסבר דיסבקון מי תנא ונו' כנשמוד : כי שכחוני . ויכטלוס . תבר מכטלים וכן ויגד ליעקב ויגד כמגיד ומכטלים סה נגיאי בשקר : (טו) שבילי עולם . מסר למוד שבילי עולם כלומר סה שמכטלים בשבילים שדרכו לחנוסים מעונם ולכת מיכות : דרך לא סלולה . כי דרכם היה דרך לא דרוכה כי תדבה הוא כמו שאמר מדבים מקרוב באו . שבולי כהוב כוי"ו וקרי שבילי כיו"ד וכעניין אחד לכך מסבקלים לונם אחר ומסכוון מלת לעזוב וימלאו כמוס רבים כי כן דרך כשהוב לשבר מלים שיוכן עניכם מבהוב ואתם עליך בשבר נשבו לו עיני והכל דוד ודומיס לסס רבים כמו שהכתו בסס' מכלי : (טו) נשוא . סס גורמין נדבריכם שרעים לשוא לנרום לשמה . שרוקת עולם . כהוב כוי"ו וקרי כיו"ד שריקות כ"ל שיהרוק עליהם כל עובר וזה יהיה לעולם כלומר זמן רב . יפח ויניד נרוחו . יהפה כלבו ויניד נרוחו כלפני שהפה : (יז) כרוח . כמו רוח קדים שיש מוקף ומעיף בקש ודבריס שרקים כן תפיס לשני כתוב שיכרחו לשניו כעס וכנס ערף ולא פנים : כרוח . מדה כנגד מדה כמו שכס שנו חני ערף ולא פנים כן תעזה לסס ערף ולא פנים שהיה כי תעזה לאויבים כלומר כשיבא יום פידס שתסיר שני מסס ולא שרחס כשנים לכושעה רק לחיות ערף שכוף שכוף כשתסיר פנים וכשלבה אחר גו : (יח) ויאמרו . שלא שכס דברי ירמיהו שאמר כנגד שהל כלומר חני לחיות לרוחס כדברין וסס תומרים חיס לחיות לרוחס כדברין וסס ירמיה : לכו . ענין זמון כמו לכו נא ונוכחה לכו נגאלה כשמתס לכו נא ונוכחה לכו ונכבו

מצודת ציון

(ג) : (ת) ונחמתי . ענין כסוי מחסכה : (יא) יוצר . כורה ומחדש : מעלליכם . מעשיכם : (יב) נואש . מלשון יאוש ועזיבת הדבר כמו ואתמרי נואש (לעיל ב) : תרימון . ענין רמיה וכפיסה : (יג) שערורית . ענין דבר מגונה ומכוער כמו שמה ושערוכה (לעיל ה) : (יד) שלוג . מסלע : לבנון . שם יער בארץ ישראל : יתמו . כמו יגעו כיו"ת כי דעלי"ת מתחלף כמו שיבולת נשיל תחת עבה ותעב נשיפה סוף ענין עזיבה כמו כי לא יעזוב (ש"ב יב) : ונידה . כתים ממקום זר ונחוק ותופן מים שם יתמו כלומר לא יתמו ונחוק ותני רחוק מסה נפי מפלתי וקרוב לגזיכם לשניר לסה שם יתמו ולי ואין נפשוני ושכחוני עמי : יתמו . כיו"ל ומו כע"ת סיום נעימה ועויבה כי סע"ת וכתי"ו ממוצע אחד ויכול נעיון אחד כמו עשה ותפה וכן ונשבתי אחכם ואת פעיר אשר נתתי לכם ולאבותיכם מעל פני כעניין ונשבתי כתי"ו וי"ת כפסוק כן כמה דלית ליסבר דיסבקון מי תנא ונו' כנשמוד : כי שכחוני . ויכטלוס . תבר מכטלים וכן ויגד ליעקב ויגד כמגיד ומכטלים סה נגיאי בשקר : (טו) שבילי עולם . מסר למוד שבילי עולם כלומר סה שמכטלים בשבילים שדרכו לחנוסים מעונם ולכת מיכות : דרך לא סלולה . כי דרכם היה דרך לא דרוכה כי תדבה הוא כמו שאמר מדבים מקרוב באו . שבולי כהוב כוי"ו וקרי שבילי כיו"ד וכעניין אחד לכך מסבקלים לונם אחר ומסכוון מלת לעזוב וימלאו כמוס רבים כי כן דרך כשהוב לשבר מלים שיוכן עניכם מבהוב ואתם עליך בשבר נשבו לו עיני והכל דוד ודומיס לסס רבים כמו שהכתו בסס' מכלי : (טו) נשוא . סס גורמין נדבריכם שרעים לשוא לנרום לשמה . שרוקת עולם . כהוב כוי"ו וקרי כיו"ד שריקות כ"ל שיהרוק עליהם כל עובר וזה יהיה לעולם כלומר זמן רב . יפח ויניד נרוחו . יהפה כלבו ויניד נרוחו כלפני שהפה : (יז) כרוח . כמו רוח קדים שיש מוקף ומעיף בקש ודבריס שרקים כן תפיס לשני כתוב שיכרחו לשניו כעס וכנס ערף ולא פנים : כרוח . מדה כנגד מדה כמו שכס שנו חני ערף ולא פנים כן תעזה לסס ערף ולא פנים שהיה כי תעזה לאויבים כלומר כשיבא יום פידס שתסיר שני מסס ולא שרחס כשנים לכושעה רק לחיות ערף שכוף שכוף כשתסיר פנים וכשלבה אחר גו : (יח) ויאמרו . לגלג סס דברי ירמיהו שאמר כנגד שהל כלומר חני לחיות לרוחס כדברין וסס תומרים חיס לחיות לרוחס כדברין וסס ירמיה : לכו . ענין זמון כמו לכו נא ונוכחה לכו נגאלה כשמתס לכו נא ונוכחה לכו ונכבו

(טז) לשום . והוא הוא שכף לשום לרשס לשמה : שריקות עולם . זמן רב שיהרקו על תורכנה ותמוחה : יסוס . יתמה על הממון

ויניד

נְאֻם־יְהוָה לְבִלְתִּי ׀ הָבִיא מַשָּׂא ס׳
בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
וּלְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְבִלְתִּי
עֲשׂוֹת־בָּהּ כָּל־מְלָאכָה׃ כה וּבָאוּ כו ק׳
בְשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת מְלָכִים ׀ וְשָׂרִים
יֹשְׁבִים עַל־כִּסֵּא דָוִד רֹכְבִים ׀ בָּרֶכֶב
וּבַסּוּסִים הֵמָּה וְשָׂרֵיהֶם אִישׁ יְהוּדָה
וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם וְיָשְׁבָה הָעִיר־הַזֹּאת
לְעוֹלָם׃ כו וּבָאוּ מֵעָרֵי־יְהוּדָה
וּמִסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלִַם וּמֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן י׳
וּמִן־הַשְּׁפֵלָה וּמִן־הָהָר וּמִן־הַנֶּגֶב
מְבִאִים עֹלָה וָזֶבַח וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה
וּמְבִאֵי תוֹדָה בֵּית יְהוָה׃ כז וְאִם־לֹא ל׳ וחסר
תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
וּלְבִלְתִּי ׀ שְׂאֵת מַשָּׂא וּבֹא בְּשַׁעֲרֵי ס׳ יתידאין ב׳ וחסר עם
יְרוּשָׁלִַם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְהִצַּתִּי אֵשׁ סמנך. ו׳
בִּשְׁעָרֶיהָ וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת יְרוּשָׁלִַם
וְלֹא תִכְבֶּה׃

יח א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ ב קוּם פ׳ ר״ס
וְיָרַדְתָּ בֵּית הַיּוֹצֵר וְשָׁמָּה אַשְׁמִיעֲךָ ל׳
אֶת־דְּבָרָי׃ ג וָאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר
וְהִנֵּהוּ עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל־הָאָבְנָיִם׃ והנה הוא ק׳ ב׳ ורחיקן
ד וְנִשְׁחַת הַכְּלִי אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה י״ת כליטנא
בַּחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר וְשָׁב וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּלִי
אַחֵר כַּאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינֵי הַיּוֹצֵר ג׳
לַעֲשׂוֹת׃ ה וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמוֹר׃ ו הֲכַיּוֹצֵר הַזֶּה לֹא־אוּכַל ג׳ מ״ל. ל׳
לַעֲשׂוֹת לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם־
יְהוָה הִנֵּה כַחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר כֵּן־ ל׳
אַתֶּם בְּיָדִי בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ז רֶגַע
אֲדַבֵּר עַל־גּוֹי וְעַל־מַמְלָכָה לִנְתוֹשׁ ג׳ ב׳
וְלִנְתוֹץ וּלְהַאֲבִיד׃ ח וְשָׁב הַגּוֹי
הַהוּא מֵרָעָתוֹ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עָלָיו
וְנִחַמְתִּי עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁבְתִּי ל׳ כסיפרא
לַעֲשׂוֹת לוֹ׃ ט וְרֶגַע אֲדַבֵּר עַל־גּוֹי ל׳

לאעלא מטול בתרעי קרתא הדא ביומא דשבתא ולקדשא ית יומא דשבתא בדיל דלא למעבד ביה כל עבידתא׃ כה ויעלון בתרעי קרתא הדא מלכין ורברבין יתבין על כורסי דוד רכיבין ברתיכין ובסוסון אינון ורברבניהון אנש יהודה ויתבי ירושלם ותתיב קרתא הדא לעלם׃ כו וייתון מקרויא דבית יהודה ומסחרני ירושלם ומארע שבט בנימן ומן שפילתא ומן טורא ומן דרומא מיתן עלון ונכסת קודשין וקורבנין ולבונתא ומעלי תודתא לבית מקדשא דיי׃ כז ואם לא תקבלון למימרי לקדשא ית יומא דשבתא ובדיל דלא למטל מטול ומיעל בתרעי ירושלם ביומא דשבתא ואדליק אשתא בתרעהא ותשיצי בירנית ירושלם ולא תטפי׃ א פתגם נבואה דהוה עם ירמיה מן קדם יי למימר׃ ב קום ותיחות לבית פחרא ותמן אשמעינך ית פתגמי׃ ג ונחתית לבית פחרא והא הוא עביד עבידתא על סדנא׃ ד ואתחבל מנא דהוה עביד דטינא ביד פחרא ותב ועבדי מן אוחרן כמא דכשר בעיני פחרא למעבד׃ ה והוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר׃ ו הכפחרא הדין הלא יוכלא קדמי למעבד לכון בית ישראל אמר הא כמא דטינא ביד פחרא כן אתון חשיבין קדמי בית ישראל׃ ז זמן אמליל על עמא ועל מלכותא למעקר ולתרעא ולאבדא׃ ח ויתוב עמא ההוא מבישתיה דגזרית עלוהי ואיתוב מן בישתא דחשבית למעבד ליה׃ ט וזמן אמליל על עמא ועל

רשי

(כו) ובאו. כמו ולבוא: (ג) על האבנים. על סדנא פרומא״ש בלעז: (ד) אשר הוא עושה בחומר. אשר הוא עושה מן החומר נשחת ביד היוצר כעודו לח ומקרא מסורס הוא: (ח) מרעתו אשר דברתי עליו. מעבירות שבידו אשר בשבילו דברתי עליו לנתוש ולנתוץ אשרפוק״י בלע״ז: ונחמתי. וחשבתי

הביא ח׳ וסי׳ נספר בריש ישעי׳: ומבאי חד מן מלין דחסר יו״ד בלישן ביאה וסי׳ והיה כי יבאך ה׳ אל ארץ הכנעני כאשר נשבע. תבאמו ותטעמו בהר. ואבאי אתכם אלי. ויבאנו אל המקום. ויבאום אל יהושע. ואבאה אתכם. ומבאי תורה בית ה׳. ויבאם בכלה. והבאותם בית ה׳. ספל הקנאת הזה בבאה. ואבאם אל ארץ. כמים רבים הבאוך. ושובבתיך וששאתיך. ואבא אותם בית ה׳ אל לשכת: לאמור ג׳ ס״ל בקריאה וסים׳ ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך קדמאה דפסוק. ויהי דבר ה׳ אלי דעליה הכיוצר הזה לא אוכל לעשו׳ לכם. ויהי דבר ה׳ אל ירמיהו לאמור דעליה אם תפרו את בריתי היום

תולדות אהרן ביום השבת. בילקוט יב סוריוס ד (שבת ד שבועות לב): ובלתי את. שבת קיט: בית היוצר. סוטה יא. הנה כחומר. ברכות לב סוכה נב (ברכות יד: רגע אדבר. עקדה שער לו:

מצודת דוד

שמוע. אם אתם תשמעון אלי לבלי הביא וכו׳ ולקדש השבת לבלי עשות בו שום מלאכה: (כה) ובאו. אז יבאו בשערי וכו׳: על כסא דוד. ר״ל על כסא המלוכה ומושב על מלכים: ברכב. במרכבה העשוי לרכוב בו: ובסוסי׳. המושכים המרכבה: המה. המלכים: איש יהודה. אנשי יהודה מיתר העם: וישבה. תהיה מיושבת באנשים: (כו) ובאו. יבואו אנשים מערי יהודה וכו׳: ומן השפלה. מן הערים היושבים בעמק: ומן הנגב. היושבים בפאת הדרום: מביאים. והמה יהיו מביאים עולה וזבח וכו׳. ומהם יהיו מביאי קרבן תודה אל בית ה׳: (כז) ואם לא תשמעו אלי. מה שצויתי לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משא ולבא עמה בשערי ירושלים: והצתי. אז אבער אש בשעריה והשרוף הארמנות ולא תכבה עד השרוף הכל: יח (ב) בית היוצר. לבית אומן חרש: (ג) עושה מלאכה. עושה מלאכתו בחומר אשר בידו על האבנים והוא הכלי המיוחד לכך: (ד) ונשחת הכלי. נתקלקל הכלי אשר היה עושה בחומר כשהי׳ ביד היוצר כשעשה הכלי: ושב. וחזר היוצר ועשה מהחומר ההוא כלי אחר משונה מן הראשון כפי אשר ישר בעיניו: (ו) הכיוצר. וכי לא אוכל לעשות עמכם כדרך שעושה היוצר עם החומר שעושה ממנו כלי אחר אחר שנשחת הראשון: הנה כחומר. באמת כמו שהחומר הוא ביד היוצר לעשות בו מה שירצה כן אתם בידי: (ז) רגע אדבר. ברגע אחת אגזור על אומה מהעכו״ם כליון ואבדון בעבור רעתה: (ח) ושב. כאשר שב הגוי ההוא מהרעה אשר בעבורה גזרתי עליה האבדון: ונחמתי. אז בהרגע ההיא אני מהנחם

רדק

ר״ה ומה שאמר שמעו דבר ה׳ מלכי יהודה ולא היה אלא מלך אחד ר״ל המלך ובניו ולפי שהיו עתידים למלוך אחר האב קראם מלכים: (כד) עשות בה כל מלאכה. בה כתיב וקרי בו ושניהם נכונים כי ימלא שבת לשון זכר ולשון נקבה לשון נקבה ברוב ולשון זכר כל שומר שבת מחללו ומה שאמר ובאו בשערי העיר הזאת ר״ל ובאו ויבאו כמו שאמר אשר יבאו בו מלכי יהודה ואשר יצאו בו ומה שגזה להזהירם על השבת והיו כמה עברות אחרות בידם ואף ע״פ לפי ששמירת שבת עיקר גדול באמונה כאל בחדוש העולם ובאמונה באותות ובמופתים ובקיום כל התורה וכל המשמר השבת באמונה ישרה לא במסרה הוא תוספת בשאר המצות ואמרו רבותינו ז״ל כל המשמר שבת כהלכתה אפילו עובד עבו״ם כדור אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה כל שומר שבת מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו והתלוה שראשונה שנצטוו ישראל קודם מתן תורה היא שבת ואתה רואה כמה גדולה שמירת שבת שהרי תלה חרבן ירושלם בשמירת שבת ומפסוק ובלתי את בשערים ואכלה ארמנות ירושלים למדו רז״ל רמז ואמרו אין הדלקה מצויה אלא במקום שיש בו חלול שבת ואמרו מאי לא תכבה בשעה שאין בני אדם מצויים לכבותה והנה הפרשה מבוארת ועניין פרשת היוצר גם כן מבוארת ועניינה כי ההשגחה בבני אדם והיכולת ביד האל וכל שכן ישראל שהשגחתו תמיד עליהם לפיכך אמר כן אתם בידי בית ישראל: (ג) והנהו. כתוב הנה אתה וקרי והנה הוא בתי מלות ועניין אחד: האבנים. כלי היוצר שעושה עליו הכלים מחומר אשר בידו וי״א סדנא וכבר פרשתיו בשרשים ע״ש: (ד) ישר. פעל עבר כי הוא תניו קמוץ ותניו פתח: (ח) מרעתו אשר דברתי עליו. פי׳ מרעתו אשר דברתי עליו בעבורה להרע לו אמר כן אמר ורגע אדבר וגו׳: (ט) לבנות ולנטוע. פי׳ וכן עשיתי בכנעניים ונטעתים ואחר כך עשה הרע והתמתי והארכנו לפירוש הזה לפי שצריך לפרש בין שתי המדות האלה כי הרעה לא תחול אם יעשו תשובה אבל הטובה תחול על כל פנים כיון שיעדה האל אבל לא תעמוד אם יעשו הרעה כמו שאמר ירמיהו לחנניה בן עזור ויש רמז בעניין

מצודת ציון

כעניין כפל: ויקשו. מלשון קשה: ערפם. הוא אחורי הפנים: (כו) השפלה. העמק: (כז) ובלתי. עניין הכפרה: ואכלה. והשרוף ומן כמאכלת אש (הם ט): ארמנות. היכלות ופלטרין: תכבה. מלשון כיבוי: (ב) קום. הוא עניין זרוז: (ג) האבנים. כן הם הכלי המיוחד ליוצר חרש לעשות עליו מלאכתו ודומה לו וראיתן על האבנים (שמות א) בהוא המיוחד אל היולדת: (ד) בחומר. טיט: (ו) לנתוש. עניין עקירה: ולנתוץ. עניין הריסה ושבירה וכן לנתוש ולנתוץ ולהרוס (לקמן נא)

דבר שיהיה לכם הלקח: כי עזבו מקור מים חיים את ה'. וזה מדה כנגד מדה שהם עזבו שאתה מקור מים חיים שלא יפסקו מן הדלקים כך לא תפסק שובתם לא כזה ולא ככה והם שמזנין המשי נעהיגם כבשר הם בהוא חלק הארץ כן יהתנו הם בארץ ולא בשמים מקוה ענין תקוה וכן תרגם יונתן סבור ישראל ויש מפרשין כמו מקוה מים כלו' שאתה מקוה טהרה לישראל והראשון נכון: וסורי יסורי כתוב כלומר אותם שיסורו ממך וקרי וסורי והוא תאר מגזרת השי"ן בשורק כמו סורי הגפן נכריה גולה וסורה והנכון הנה המים והדומים להם והכנוי לנביא כלומר סירי ממני בשם שהים ממשם כי אני דבק בשם והם סרים ממני ועוזבים את ה' ועל כדרך הזה אמר כלל אשר נוך מצה עבדי אל תסור ממנו כי ממנו בה אל משה ור"ל מדרכו הטוב וכן אמר ירמיה וסורי ר"ל הסורים ממני כלומר מדרכי הטובה שאני דבק בהם ואפשר שיהיה וסורי כמו סורים ויהיה חסר מ"ם הרבים כמו וקרע לו חלוני שהוא כמו חלונים והדומים להם: (יד) רפאני ה'. הוא בקש רפואה מן המכה והכאב שהוא שאמר למה היה כאבי נצח ומכתי אנושה והכאב והמכה כמו שפירשנו הוא הבזוי והקללה: כי תהלתי אתה. אני מתהלל בך בהמלטני מידם: (טו) הנה המה. דבר ה'. שאתה אומר בתהרג הארץ יבא נא כי אין אנחנו מאמינים כי דבר ה' להביא עירו: (טז) ואני לא אצתי. לא דחקתי עצמי ולא דאגתי מזה הדבר שאהיה רועה אחריך כלומר שאהיה נביא: ויום אנוש לא התאויתי. כי ידעתי כי יום אנוש יהיה לי יום הנבואה אבל אתה הכרחת אותי יום אנוש יום חזק וכבד: מוצא שפתי. שאמרתי לך הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי ויונתן תרגם ואנא לא עכבית על מימרך מלאתנבאה עליהון וגומר כבעמוד: (יז) אל תהיה לי למחתה. כלומר אל תגרום לי בנבואתי שאהיה מחתה לפניהם: מחסי אתה ביום רע. ביום שתוכפים עלי רעה אתה מחסי וכן העשה תמיד שלא אחת לפניהם כמו שהבטחתני: (יח) יבשו רודפי. הבא עליהם אחר שהם אומרים יבא נא הביא אותו עליהם. ומשנה שברון שברם. משנה איננו סמוך כי הוא נקוד סגול והוא כמו ושברון שני וכן ומשנה כסף כמו וכסף שני ורוצה לומר בשברון שני שברון אחר שברון ולא רצה לומר שנים לבד כאמרו משנה אלא שברון אחר שברון כמה פעמים וכן ושוב מול את בני ישראל שנית כמו שפירשנו: (יט) כה אמר ה'. בני העם כתוב וקרי העם ואחד הוא אלא שהכתוב חסר ה"א הידיעה: אשר יבאו בו. תחלה קרא בשער שנכנסין ויוצאין בו מלכי יהודה כי להם ראוי להוכיח העם ולשמור את יום השבת ומה שאמר בשער בני העם להורות באזני העם הנכנסים והיוצאים באותו שער כי לא מלכי יהודה לבד היו נכנסים ויוצאים בו כי גם העם שהיו שוכנים בתוך לאותו שער היו נכנסין ויוצאין בו ואמר לו שיקרא אחר כן בכל שערי ירושלם כדי להזהיר כל העם. ומה שאמר לו לקרוא בשערים לפי שהיו מכניסין ומוציאין דרך השערים בשבת ולא הזהירם אלא בהכנסה והוצאה דרך השערים חוץ לעיר כי בעיר לא היו חייבים כי ירושלם דלתותיה נעולות בלילה ואין חייבין עליה משום ר"ה לפיכך אמר והבאתם בשערי ירושלם ולבלתי הביא משא בשערי העיר הזאת ואמר ולבלתי שאת משא ובא בשערי ירושלם ומה שאמר ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת ר"ל חוץ לעיר ומה שזכר ההבאה יותר מן ההוצאה לפי שירושלם היה כרך גדול והכרך המביאים יותר מן המוציאים כי מביאים בני הכפרים לעיר תבואה פירות וכן ממכר וכן כתוב בספר עזרא כשהוכיחם נחמיה על השבת ואמר ומביאים ירושלם ביום השבת ואמר ויסגרו הדלתות ואמר אשר לא יפתחום עד אחר השבת ומנערי העמדתי על השערים לא יבא משא ביום השבת הנה לא הזהירם אלא מחוץ לעיר לא בתוך העיר כי לא היו חייבים בהכנסה והוצאה מבתיהם בתוך העיר לפי שירושלם היו דלתותיה נעולות בלילה ואין חייבין עליה משום ר"ה

טו הָא אִינוּן אָמְרִין לִי אָן
דְאִתְנַבֵּיתָא בִּשְׁמָא דַיְיָ יִתְקַיַם
כְּעַן: טז וַאֲנָא לָא עַכְּבִית
עַל מֵימְרָךְ מִלְאִתְנַבָּאָה
עֲלֵיהוֹן לְאוֹתָבוּתְהוֹן לְדַחַלְתָּךְ
וּלְיוֹם בִּישׁ דְאָתֵי מֵיתֵי עֲלֵיהוֹן
לָא חֲמֵידִית אַתְּ גְלֵי קֳדָמָךְ
אַפָּקוּת שִׂפְוָתִי גְלֵי קֳדָמָךְ
הֲוָה: יז לָא יְהֵי מֵימְרָךְ לִי
כְּדְבִין רְחַצְנִי אַתְּ בְּעִדַּן עָקָא:
יח יִבְהֲתוּן רָדְפַי וְלָא אֵבְהֵית
אֲנָא יִתְכַּלְמוּן אִינוּן וְלָא
אֶתְכְּלֵם אֲנָא אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן יוֹם
בִּישׁ וְעַל חַד תְּרֵין תְּבָרָא
תַּבְרִינוּן: יט כִּדְנַן אֲמַר יְיָ לִי
אֱזֵיל וּתְקוּם בִּתְרַע בְּנֵי עַמָּא
דְעָלִין בֵּיהּ מַלְכַיָא דְבֵית יְהוּדָה
וּדְנָפְקִין בֵּיהּ וּבְכָל תַּרְעֵי
יְרוּשְׁלֵם: כ וְתֵימַר לְהוֹן קַבִּילוּ
פִּתְגָמָא דַיְיָ מַלְכַיָא דְבֵית
יְהוּדָה וְכָל דְבֵית יְהוּדָה וְכָל
יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם דְעָלִין בִּתְרַעַיָא
הָאִלֵין: כא כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אִסְתַּמָרוּ בְּנַפְשָׁתְכוֹן וְלָא
תִטְלוּן מְטוּל בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא
וְתֵיעֲלוּן בִּתְרַעֵי יְרוּשְׁלֵם:
כב וְלָא תַפְּקוּן מְטוּל מִבָּתֵּיכוֹן
בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְכָל עֲבִידְתָּא
לָא תַעְבְּדוּן וּתְקַדְשׁוּן יַת יוֹמָא
דְשַׁבְּתָא כְּמָא דְפַקְדֵית יַת
אֲבָהַתְכוֹן: כג וְלָא קַבִּילוּ וְלָא
אַרְכִינוּ יַת אוּדְנֵיהוֹן וְאַקְשִׁיאוּ
יַת קְדָלְהוֹן בְּדִיל דְלָא לְמִשְׁמַע
וּבְדִיל דְלָא לְקַבָּלָא אוּלְפָן:
כד וִיהֵי אִם קַבָּלָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי אֲמַר יְיָ בְּדִיל דְלָא

תְהִלָּתִי אָתָּה: טו הִנֵּה־הֵמָּה אֹמְרִים
אֵלָי אַיֵּה דְבַר־יְהוָה יָבוֹא נָא:
טז וַאֲנִי לֹא־אַצְתִּי מֵרֹעֶה אַחֲרֶיךָ
וְיוֹם אָנוּשׁ לֹא הִתְאַוֵּיתִי אַתָּה יָדָעְתָּ
מוֹצָא שְׂפָתַי נֹכַח פָּנֶיךָ הָיָה: יז אַל־
תִּהְיֵה־לִי לִמְחִתָּה מַחֲסִי אַתָּה בְּיוֹם
רָעָה: יח יֵבֹשׁוּ רֹדְפַי וְאַל־אֵבֹשָׁה
אָנִי יֵחַתּוּ הֵמָּה וְאַל־אֵחַתָּה אָנִי
הָבִיא עֲלֵיהֶם יוֹם רָעָה וּמִשְׁנֶה
שִׁבָּרוֹן שָׁבְרֵם: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֵלַי הָלֹךְ וְעָמַדְתָּ בְּשַׁעַר בְּנֵי־עָם (העם ק')
אֲשֶׁר יָבֹאוּ בוֹ מַלְכֵי יְהוּדָה וַאֲשֶׁר
יֵצְאוּ בוֹ וּבְכֹל שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם:
כ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה
מַלְכֵי יְהוּדָה וְכָל־יְהוּדָה וְכֹל יֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִָם הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה:
כא כֹּה אָמַר יְהוָה הִשָּׁמְרוּ
בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל־תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת וַהֲבֵאתֶם בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם:
כב וְלֹא־תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ
וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר
צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: כג וְלֹא שָׁמְעוּ
וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם
לְבִלְתִּי שׁוֹמֵעַ וּלְבִלְתִּי קַחַת מוּסָר: (שמוע ק')
כד וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּן אֵלַי

(טו) איה דבר ה'. הפורענות שאתה מתנבא: (טז) ואני לא אצתי. לא מהרתי לרוץ להביאם מהיות רועה טוב מהזור אחריך לבקש עליהם רחמים: ויום אנוש. תולי של פורענות לא התאויתי ויו"ת ואנא לא עכבית על מימרך מלאתנבאה עליהון לאתבותהון לדחלתך ולפי התרגום יהיה אצתי לי עכוב כלומר לא עכבתי מלומר להם שליחותיך ולהשיבם אליך אם היו שומעים אלי: מוצא שפתי. נוכח פניך היה. להשיב את חמתך מהם: (יז) אל תהיה לי למחתה. אל יהי שליחותיך למחתה: (יח) יבושו רודפי. אנשי ענתות לגדם: (כג) ולא שמעו אבותיכם. למה שצויתים: ובאו

ועל ספרך כלם יכתבו: הביא ח' וסי' נמסר בריש ישעית סימן א': יצאו י"ד וסי' וגם את הגוי. ולפני אלעזר הכהן יעמד. יתן ה' את איביך. ואני וכל העם אשר אתי. אם יצאו בנות שילו. ומבניך אשר יצאו ממך דמלכים. וחברו דישעיה. ויקם המלך לילה. כה אמר ה' אלי הלוך. והיה ביום ההוא יצאו מים חיים. ואתה בן אדם שים לך שנים דרכים. ביום ההוא יצאו מלאכים. בבאם הכהנים ולא. ואתה בחליים רבים. והד ויצאו וסי' עלו הסוסים והתהללו:

תולדות אהרן ומשנה שברון. חגיגה טו:

מצודת ציון

עקה: (טז) אצתי. ענין מהירות כמו ולא אץ לבא (יהושע י): הטוב. ענין מכאוב רב: התאויתי. מלשון תאוה: נכח. נגד: (יז) למחתה. ענין שבר וכן גדופתם אל תחתו (ישעיה נא): (יח) ומשנה. ענין

מצודת דוד

תרפא אותי אהיה נרפא ולתוספות ביאור אמר הושיעני מן הקמים עלי ואז אהיה נושע ר"ל אין ביד מי להושיע לי זולתך: כי תהלתי אתה. בך אני מתהלל לומר שאתה אלהי ישעי: (טו) הנה המה. הקמים עלי אומרים אלי בלעג איה דבר ה' יבוא עתה ונראה אם האמת אתך כי יחשבו שמלבי אני בודאם לבהלתי אותם: (טז) ואני. אבל אני לא מהרתי מהיות רועה אחריך לרעות צאן עמך ולנבאות להם וכמ"ש בתחלת נבואתו שאמר הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי (לעיל א): ויום אנוש לא התאויתי. ואף אחר שהלכתי לנבאות שלא ברצוני לא הייתי מתאוה לנבאות עליהם שיבוא יום אנוש: אתה ידעת. כי כן הוא: מוצא שפתי. מה שהתפללתי עליהם שלא היה מול פניך וכאומר הלא לא רציתי לנבאות להם ונבואה אלי נבואת פורעניות התפללתי עליהם והמה חושבים שמלבי אני בודאם משנאתי בם: (יז) אל תהיה. לכן שאלתי אל תהיה לי הנבואה למכשול ולמחתה שלא תמולא אתה מחסי בעת רעה לזה הושיעני גם עתה: (יח) יבושו רודפי. בעת ילכו גולה יחתו. הם ישברו ביד האויב: ומשנה שברון. שבר כפול ר"ל שבר על שבר שברם: (יט) בשער בני העם. בשער שמצויים שם בני העם והוא השער אשר מלכי יהודה באים ויוצאים בו: ובכל. וכן תלך ותעמוד בכל שערי ירושלים: (כא) השמרו בנפשותיכם. ר"ל היו נשמרים בדבר שיש בו שמירת נפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת להביא אותה בשערי ירושלים מן החוץ: (כב) ולא תוציאו וגו'. אל החוץ: וכל מלאכה. ושום מלאכה. וקדשתם. מבלי לחללו בדבר הנאסר בשבת: (כג) ולא שמעו. אבל הם האבות לא שמעו למצותיו: ויקשו את ערפם. הוא ענין מליצה כאלו נתקשה ערפם עד שלא יוכלו לחזור פניהם ולשמוע: ולבלתי קחת מוסר. לא החזירו פניהם למען לא יקבלו מוסר ותוכחה מן הנביאים: (כד) אם שמוע

יִשַּׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי׃ ט עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל וְאָנֻשׁ הוּא מִי יְדָעֶנּוּ׃ י אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָו כְּפִרְי מַעֲלָלָיו׃ יא קֹרֵא דָגַר וְלֹא יָלָד עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבָל׃ יב כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ׃ יג מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְהוָה כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ יְסוּרֵי בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה׃ יד רְפָאֵנִי יְהוָה וְאֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה׃ טו הֵן־הֵמָּה אֹמְרִים אֵלַי אַיֵּה דְבַר־יְהוָה יֵאָתָה נָּא׃ טז וְאָנֹכִי לֹא אַצְתִּי רֹעֶה אַחֲרֶיךָ וְיוֹם אָנוֹשׁ לֹא אִוִּיתִי אַתָּה יָדָעְתָּ מֹצָא שְׂפָתַי נֹכַח פָּנֶיךָ הָיָה׃ יז אַל־תְּהִי־לִי לְמַחְתָּה אַתָּה מַחְסִי בְּיוֹם רָעָה׃ יח יֵבֹשׁוּ רֹדְפָי וְאַל אֵבֹשָׁה אֲנִי אֲחִתָּה הֵמָּה וְאַל אֲחִתָּה אַתָּה הָבִיא עֲלֵיהֶם יוֹם רָעָה וּמִשְׁנֶה שִׁבָּרוֹן שַׁבְּרֵם׃ יט כֹּה אָמַר יְהוָה אֵלָי לֵךְ וְעָמַדְתָּ בְּפֶתַח בְּנֵי עַם אֲשֶׁר יָבֹאוּ בָהּ מַלְכֵי יְהוּדָה וַאֲשֶׁר יֵצְאוּ בָהּ וּבְכָל־שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם׃ כ וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה מַלְכֵי יְהוּדָה וְכָל־יְהוּדָה וְכֹל יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה׃ כא כֹּה אָמַר יְהוָה הִשָּׁמְרוּ בְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל־תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְהֲבֵאתֶם בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם׃ כב וְלֹא־תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם׃ כג וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ וּלְבִלְתִּי קַחַת מוּסָר׃ כד וְהָיָה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּן אֵלַי נְאֻם־יְהוָה לְבִלְתִּי הָבִיא מַשָּׂא בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְלִקַּדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת בּוֹ כָּל־מְלָאכָה׃ כה וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת מְלָכִים וְשָׂרִים יֹשְׁבִים עַל־כִּסֵּא דָוִד רֹכְבִים בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים הֵמָּה וְשָׂרֵיהֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם וְיָשְׁבָה הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם׃ כו וּבָאוּ מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלִַם וּמֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּמִן־הַשְּׁפֵלָה וּמִן־הָהָר וּמִן־הַנֶּגֶב מְבִיאִים עֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה וּמְבִיאִים תּוֹדָה בֵּית יְהוָה׃ כז וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וְלִבְלְתִּי שְׂאֵת מַשָּׂא וּבָא בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְהִצַּתִּי אֵשׁ בִּשְׁעָרֶיהָ וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת יְרוּשָׁלִַם וְלֹא תִכְבֶּה׃

מצודת דוד

ישלח שרשיו. ל' כפר כמ"ש בלמ"ד. ל"ת כשורת ל' מבגר וכן הכ"ו מעמם: לא ידגה. לא יפחד: (ס) מקור סלב. מלא תוחיב ועקובה מכל רעה: ואנוש. לשון חולי וחליו הוא זה: מי ידעינו. הוא סבור מי ידעינו אני: כ' תוקרו: (יא) קורא דגר. קוקיו נמוגים בלעז: ולא ילד. הקורא הזה מוסך מחביו אפרוחים שלא ילד: דגר. ל"ת קורא דגר. ביפוי שמצפצף כשוף בקולו למשך אפרוחין מחביו ואלו שבקורא דגר גם הוא ילכו מחביו מבינדלו אחיים מיו כך מוסף עושר ולא במשפט: יהיה נבל. מתקרי: ונושע: (יב) כסא כבוד וגו'. לפי שבא לומר כל עוזביך יבושו מתחיל בקולוסו של מקום ומדבר: לפיכך אתה שכפף כבוד ומדו מרפאני מרפות עולם: ומכאן כנגד מקדשנו: (יג) מקוה ישראל. כ' יוסב עליו לפיכך כל עוזביך יבושו: וסורי. בשרך יכתבו. אותם שסרים מדברי אחיים שומעים שליחותי בקבורות תחתיות ארץ יכתבו: (יד) כי תהלתי אתה. בך הוי מתהלל ומתפאר לומר שאתה משיבי: תהלתי ומשגיח בלשון: חיים

ישיש ז' בקריאה וסי' לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש. יהושע בן נון נער. ישאהו על כתף יסבלהו. לא ימיש מרע. ולא ימיש מעשות פרי. אך ימיש לי לשובב יחזינו. לא ימיש מרחובה תור ומרמה: יכתבו ד' בקריאה וסי' מקות ישראל ה' כל עזביך יבשו. וכתמר בית ישראל יכתבו. ועם צריקים אל יכתבו.

תולדות אהרן מקוד סלב. עקדה שער י. קורא דגר. מולין קמ. כסא כבוד. סכתים ס נר נדיים נם:

מצודת ציון

במו עלי ולי מיס (ישעיה מד): ושלח. ענין התפשטות, וכן תשלח קלריה (תהלים ע): חום. מלשון תמימות: עלהו. הענין. לשון נחת: בצורת. ענין מניעת הגשמים וכן על זרעי הבצלה (עזרא יג): ידאג. מלשון דאגה: ימיש. מיון הסרה כמו לא ימוש עמוד הענן (שמות יג): (ט) עקוב. ענין עקש ועוות וכן כל אלה עקוב ישקול (לעיל ט): ואנוש. מלשון אנוש הזה כמו אנוש מכתי (איוב לד): (י) חוקר. עיון חיפוש ודריקה: כליות. מלשון כחונה ועיונין פעלוני. משגיח: (יא) קורא. קס שלף וכן כתבר ירקוף הקורא (ישעיה לד): פוסח. ענין הפוסח כמו ופסחתי עליכם (במדבר כד): ובאחריתו. בסופו. נבל. אחות ונבזה: (יב) כסא. כאי ככתף ותחסר ל"ף המשוש וכן. וישיבו נפשה (מלכי יו) ומשבשו כנפשה: מקוה. הסמים הרמים: מקוה המקדש: (יג) מקוה. מלשון מקוה: וסורי. מלשון סרה: מקור מים חיים. עין: (יד) רפאני. לשון נחת: ואושעה. מלשון ישועה: תהלתי. שתהלו אבותיו שתפארו בשמו: משגיח. שמשגיח במקום רמוך יכול על פלגי מים: ולא ירחה. על דרך כשהוא כלומר אפי' כשיבוא חום בעולם לא יחום ממנו כי על מים הוא שתול ולא יוכל החום ליבשו ויבוא עליהו ויעשה עלהו רענן: ובשנת בצורת. שיהו כל כחות העשבים בעולם יבשים ויחסרו מים וגם בצורת עשבים גמורים לא יתלו בשנת בצורת על מים ולמה יבוא בשנת בצורת אלא שיהו כחות העשבים בעולם יבשים ויחסרו מים: ולא ימיש. לשון חולי וחליו הוא זה: מי ידעינו. הוא סבור מי ידעינו אני: כ' תוקרו: (יא) קורא דגר. קוקיו נמוגים בלעז: ולא ילד. הקורא הזה מוסך מחביו אפרוחים שלא ילד: דגר. ל"ת קורא דגר. ביפוי שמצפצף כשוף בקולו למשך אפרוחין מחביו ואלו שבקורא דגר גם הוא ילכו מחביו מבינדלו אחיים מיו כך מוסף עושר ולא במשפט: יהיה נבל. מתקרי: ונושע: (יב) כסא כבוד וגו'. לפי שבא לומר כל עוזביך יבושו מתחיל בקולוסו של מקום ומדבר: לפיכך אתה שכפף כבוד ומדו מרפאני מרפות עולם: ומכאן כנגד מקדשנו: (יג) מקוה ישראל. כ' יוסב עליו לפיכך כל עוזביך יבושו: וסורי. בשרך יכתבו. אותם שסרים מדברי אחיים שומעים שליחותי בקבורות תחתיות ארץ יכתבו: (יד) כי תהלתי אתה. בך הוי מתהלל ומתפאר לומר שאתה משיבי: תהלתי ומשגיח בלשון: חיים

לִבָּם וּלְקַרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם׃ ב כִּזְכֹּר
בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ
רַעֲנָן עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת׃ ג הֲרָרִי
בַּשָּׂדֶה חֵילְךָ כָּל־אוֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז
אֶתֵּן בָּמֹתֶיךָ בְּחַטָּאת בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ׃
ד וְשָׁמַטְתָּה וּבְךָ מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר
נָתַתִּי לָךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ אֶת־אֹיְבֶיךָ
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ
קְדַחְתֶּם בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם תּוּקָד׃
ה כֹּה | אָמַר יְהוָה אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר
יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ וּמִן־
יְהוָה יָסוּר לִבּוֹ׃ ו וְהָיָה כְּעַרְעָר
בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב
וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה
וְלֹא תֵשֵׁב׃ ז בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח
בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְטַחוֹ׃ ח וְהָיָה
כְּעֵץ | שָׁתוּל עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל

(מסורה בגליון: ל׳ ל׳ כתי׳ ומ״ל וכו׳ יחזקאל דכו׳ · כן כתי׳ מוגה ל׳ · יתיר י׳ · ג׳ כ׳ חס׳ וה׳ מ״ל. קמץ · ל׳ ומ״ל. ל׳ · ל׳ · ס׳ · י״ת כטעם כבסרא · מ׳. כ׳ אם עליכם טוב · קמץ · קמץ · ל׳ · ד׳ · ו׳. ד׳ · ח׳)

תרגום

חָרִיתִין עַל לוּחַ לִבְּהוֹן וּלְקַרְנַת אֱגוֹרֵיכוֹן׃ ב כְּאִדְכָּרָא בְּנֵיהוֹן אֱגוֹרֵיהוֹן וַאֲשֵׁירֵיהוֹן תְּחוֹת כָּל אִילַן עֲבוֹף וְעַל רָמָתָא מְנַטְלָתָא׃ ג עַל דְּפַלַחְתּוּן עַל טוּרַיָּא בְּחַקְלָא נִכְסֵיכוֹן וְכָל בֵּית גִּנְזֵיכוֹן לְבִזָּא אֶמְסַר בְּחוֹבִין דַּהֲוֵיתוּן פָּלְחִין לְטַעֲוָתָא בְּכָל תְּחוּמֵיכוֹן׃ ד וְאַיְתֵי סָנְאָה עַל אַרְעֲכוֹן וּתְהֵי צַדְיָא כִּשְׁמִטְּתָא וּבְכוֹן אַעֲבֵיד פּוּרְעֲנוּת דִּינִין עַד דְּאִגְלֵי יָתְכוֹן מֵאַחְסַנְתְּכוֹן דִּיהָבִית לְכוֹן וְתִשְׁתַּעְבְּדוּן לְבַעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן בְּאַרְעָא דְלָא יְדַעְתּוּן אֲרֵי קֳדָם תַּקִּיף כְּאֶשָּׁתָא נְפַק מִן קֳדָמַי בִּרְגַז עַד עָלְמָא יְהוּל׃ ה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ לִיט גַּבְרָא דְּאִתְרְחֵיץ בַּאֲנָשָׁא וִישַׁוֵּי בִּשְׂרָא רְחָצְנֵיהּ וּמִן מֵימְרָא דַּייָ יְעָדֵי לִבֵּיהּ׃ ו וִיהֵי כְּעֻכּוֹבִיתָא בְּמֵישְׁרָא וְלָא יֶחֱזֵי אֲרֵי יֵיתֵי טָבָא וְיִשְׁרֵי בְּלָא וְלָד בְּמַדְבְּרָא בְּאַרַע קְדוּם דְּלָא אִתְיְתָבַת׃ ז בְּרִיךְ גַּבְרָא דְּאִתְרְחֵיץ בְּמֵימְרָא דַּייָ וִיהֵי מֵימְרָא דַּייָ רוּחְצָנֵיהּ׃ ח וִיהֵי כְּאִילָן דִּשְׁתִיל עַל

רשי

(ב) כזכור בניהם מזבחותם. כזכירת בניהם כן היתה להם זכירת מזבחותם כאדם שיש לו געגועין על בנו. ואשריהם אשר על עץ רענן. על עץ כמו אצל וכתי׳ תחות כל אילן עבוף: (ג) הררי בשדה. ירושלים שיושבת בהר המישור כל סביב העיר מישור שדה ול׳ הררי כמו ערבי (ישעיה יג) על שם שיושב בערבה אינטיינדי״ש יושבי ההר (ס״א יושבת ההר): חילך. כמו ממונך: במותיך בחטאת. במותיך עשויות בחטאת לשם עכו״ם בכל גבוליך: (ד) ושמטתה. על כרחך תשמט ארצך את אשר לא שבתה בשבתותיכם שאמרתי לכם ושבתה הארץ (ויקרא כה): ובך. אנקם מחמת נחלתך אשר נתתי לך שלא עשית רצוני להשמיטה. ד״א ובך מנחלתך ובך אנקם מנחלתך שאגלה אותך ממנה: כי אש קדחתם באפי. יקדחם בנחירי: (ה) אשר יבטח באדם. בחכישו וקלירו לומר אזרע בשביעית ואוכל: זרועו. כמו עזרו וכן תרגם יונתן רוחצניה: ומן ה׳ יסור לבו. שבכפיתו וגויתי את ברכתי לכם (שם) כך שמעתי: (ו) כערער. כעץ יחידי ל׳ ערירי (בראשית טו) ויש אומר דגאסטייה בלעז ומנחם פי׳ שם עץ מעצי היער וערער שמו וכן פי׳ כערער במדבר עץ אחד מעצי היער: בערבה. לשון מישור: חררים. יובש כמו חרה מני חורב (איוב ל): ארץ מליחה. ארץ שהיא מליחה ולא תהא מיושבת: (ח) ולא ירא. כעץ

סימן ב׳: במותיך ג׳ וסימ׳ הצבי ישראל. יהונתן על במותיך חלל

רדק

ונאמן ובשמיר פי׳ אחר שאמר הכלי שיכתוב בו צריך שיאמר הדבר שיכתוב עליו ואף על פי שאמר על לוח לבם לבם הוא שמיר והזק שהמשילו במקום אחר לאבן כנאמר והסירותי את לב האבן ותכונת הפסוק כן הוא כתובה בעט ברזל כלומר כרזל והיא כתובה כשמיר וכאבן חזק כי ה״א מרובה על לוח לבם ולוח לבם הוא השמיר וכ״ה בעט כלפון תהיה הבי״ת במקומים בי״ת העזר וכ״ת כשמיר היה כי״ת כלי ופירש תרובה כמו חרותה מן חרות על הלוחות: ולקרנות מזבחותיכם. הכ״ף אע״פ בהנגר לבם לבן נזכר ואחר כך אמר מזבחותיכם לשון נמצא כן הוא דרך המקרא במקומות רבים אמר וכן העתיקוה הרובה בקרנות מזבחותיכם כי שם התפלה ולמ״ד ולקרנות במקום בי״ת כלמ״ד לבניכם לחרב הרגתי לפעמי יפנת לבבל והדומים להם: (ב) כזכור. אמר זכירת מזבחותם ואשריהם והכפור עליהם הוא ערב עליהם כזכר בניהם שהם הניבים עליהם חוכרים אותם תמיד לאהבתם אותם ויש מפרשים כזכר ענין הקטרה כמו אזכרתה לה׳ כלומר שהיו מעבירים בניהם כאש והראשון נכון וונתן תירגם כאדכרא בניהון אגוריהון: על עץ רענן. טעמו דבק עם מזבחותם לא עם אשריהם כי עץ רענן היה האשרה ופי׳ על כמו ועליו מטה מנשה ותכהה עליו את עולותיו והדומים להם כי האשרה היא העץ שהיו נוטעים לעבדו או שהיו מניחים הצורה שהיו עובדים תחת האילן ובניו נאמר בכל מקומות תחת כל עץ רענן והיו בונין מזבחותם סמוך לאותו אילן שהיו מקריבין עליו קרבנות לעכו״ם הנעבדה תחת האילן או נאילן עצמו וכן היו בונין מזבחות על ההרים הרמים ועל הגבעות הגבוהות שהיו שבדים בם אלהיהם כמו שכתוב: על גבעות. חסר וי״ו השמוש כמו שמש ירח ראובן שמעון והדומים להם ואני תמה מהמתרגם שתרגם על עץ רענן תחות כל אילן עבוף איך תרגם מלה כהפכה כי על ותחת שני הפכים: (ג) הררי בשדה. לפי שהיו עובדים על ההרים קרא ישראל הררי אמר הדך קריאה אתה הררי ומלת בשדה אע״פ שהטעם עמד בה פירושה שהיא דבוקה עם חילך אמר אתה הררי בשדה חילך וכל אוצרותיך לבז אתן כלומר שיוציאו השוללים הבזה בשדה להלוק שם השלל: חילך. ממונך: כל אוצרותיך. חסר וי״ו השמוש כמו שמש ירח ראובן שמעון והדומים להם: במותיך בחטאת. כמו כשון כאילו אמר בחטאת במותיך שהם בכל גבולך כלומר למה יהיה כל חילך וכל אוצרותיך לבז בעבור חטאת במותיך וכמוהו רבים היכות שהן ספוכות בטעמם כמו מקום שם קבר שטעמו מקום קבר שם ומספד אג יודעי נהי כמו ויודעי נהי אל מספד והדומים להם רבים וכן תירגם יונתן הפיך בחובין דהויתון פלחין לטעוותא בכל תחומיכון: (ד) ושמטתה ובך. פירוש ושמטתה והשמטה תהיה בך שתשמט מנחלתך לפי שלא שמטת אותה בהיותך בה וי״ו ולויתי שגלה על ארעכון ותהא צדיא כשמטתא וכן אעביד פורענות דינין: והעבדתיך. כדל״ת ולמעלה כברבה אוי לי עמי והעבדתי בר״ש: קדחתם. הכערתם למעלה קדחה בכאן קדחתם, למעלה עליכם בכאן עד עולם: (ה) כה אמר ה׳. לפי שהיו ישראל בוטחים במצרים ובאשור אמר זה: ומן ה׳ יסור לבו. כי אם לא יסור לבו מה׳ ואינו רע אם יבטח באדם שיעזרהו והשם כוונתו כי בעצמו הכל יוכל באדם לעזור לא זולתו: (ו) והיה כערער בערבה. ה״י בעכוביתא במשרא ופירש רב האי ז״ל עכבית הוא קוץ מהכון ומכסים שרי נאכל ונקרא ערער: ולא יראה. על דרך משלים: כי יבא טוב. הוא המטר: ושכן חררים במדבר. כמען הוא ישכון במקום שהוא הררים וזהו במדבר במקום שלא יפול בם מטר מרוב החום ותרגום ענין יבשה ולקה מרוב תמימות מן ועצמי חרה מני חרב והדם נחנה נחר מפוח הררים גם כבקל הגרים וכפל הענין במלות שונות ואמר ארץ מלחה ולא תשב ומלחה תואר לארץ שלא תצמיח ונגזרה מן שיטוב וכן ברים מלח בריח נגזרה וכן ארץ פרי למלחה וח״י כארע סדום דלא אתיתבת והמשיל האדם הבוטח באדם בכזה כעץ שאינו מתחלחל אלא עמד כיובש כל זמן ואע״פ שאין מת כן האדם ברע יהיה ברע כל ימיו ויכחר מותו מחייו: (ז) ברוך הגבר. והיה ה׳ מבטחו אם יבטח בו הוא יהיה מבטחו ולא יירא מכל רע: (ח) והיה על מים. שלא ימות לעולם: ועל יובל. ועל פלגי מים ישלח

מסורה

במתיך בחטאת בכל גבולך. בתרא חסר: ושם ה׳ בקריאה וכי׳ נמסר בסדר ויצא: ולא השב ד׳ דסמיכי בקריאה וסימ׳ אשה תארש ואיש אחר ישכבנה. לכן ישבו ציים את אים. ולא העבר בה רגל אדם ורגל בהמה. והיה כערער בערבה ולא יראה: מבטחו ד׳ בקריאה וסי׳ ברוך הגבר אשר יבטח בה׳. אשרי הגבר אשר שם ה׳. ינתק מאהלו מבטחו. ובית עכביש:

ו ולדות אהרן כזכר בניהם. סנהדרין ס״ג: והיה כערער. אבות ח: ברוך הגבר. פאה יא עקדה שער נח: כעץ שתול. אבות ט בכורות נה עקדה ש׳ נח

מצודת דוד

על לוח לבם. זה דפתח הלב כי הוא עשוי כעין דפנות וחללים ואמר בדרך משלה: ולקרנות. גם בקרנות מזבחותיכם חקוק וחרות החטאת כי על הקרנות הזה יתמידו לזרוק דם לעכו״ם ולאומר בין במחשבת הלב בין במעשה שמור הדבר אצלכם: (ב) כזכור. כמו שיתמידו לזכור בניהם כן זוכרים מזבחותם ואשריהם: על עץ רענן. סמוך לעץ רענן ומוסב על המזבחות שהעמידום סמוך לעץ רענן ועל הגבעות הגבוהות: (ג) הררי. ר״ל אתה יהודה העובדים לעכו״ם העומדים על ההרים הנה חילך יוציאו השוללים ויחלקו ביניהם בשדה במקום אשר יחנו עליך בכל האוצרות המצומות אתן לבז: במותיך. ר״ל בעבור במה״ן הסעויה בחטאת לעכו״ם העומדים בכל גבוליך מקום אחד לא נעדר: (ד) ושמטתה. העזוב את האדמה מלעבדה בחרישה וזריעה: ובך. ר״ל לא מרצונך העזוב עבודתה אלא בך תהיה העזיבה כי תהיה נעזב מנחלתך וכו׳ ולא תהיה שמה לעבדה חה כגמול שלא שמטו בשביעית: והעבדתיך. ר״ל אבל אתה תעבוד אדמת האויב בארץ אשר לא ידעת מה׳: כי אש. הכערתם חמתי והשרוף עד עולם ר״ל אכעס עליכם זמן מרובה: (ה) אשר יבטח באדם. ר״ל ולא ימלאו עזר מבשר ודם כי ארור הגבר וכו׳: ושם. ומשים חוזקו ובטחונו בבשר ודם ומסיר לבו מלבטוח בה׳: (ו) והיה. הבוטח באדם יהיה כערער הגדל בערבה: ולא יראה. אינו רואה כשבא טובה בעולם והם הגשמים ור״ל לא עליו יהיו הגשמים: ושכן חררים. שוכן שם ביבשות מרוב החמימות שבמדבר: ארץ מלחה. והיא ארץ שמטרה מלוח ואינה מיושבת והוא כפל ענין במ״ש: (ז) והיה ה׳ מבטחו. ר״ל כמו שיבטח בו כן יהיה למבטח ולעזרה: (ח) והיה כעץ שתול. יהיה ממולא בטוב כאילן הנטוע אצל המים ושרשיו מתפשטים אצל פלגי מים: ולא ירא. ר״ל

מצודת ציון

(ב) ואשריהם. הוא אילן הנעבד: רענן. ענין לחות ורטיבות כמו כשמן רענן (תה׳ צב): (ג) הררי. מלשון הר: חילך. עושרך. לבז. לבזה ולשלל: במותיך. מלשון במה: (ד) ושמטתה. מלשון השמטה ועזיבה כמו שמוט כל בעל משה ידו (דברים טו): קדחתם. מוקד. ענין בערה ושריפה כמו אש קדחה באפי עליכם תוקד (לעיל טו): (ה) ארור. ענין קללה: הגבר. האיש: בשר. ר״ל אדם שהוא בשר: זרועו. חזקו: (ו) כערער. שם עץ מדברי וכן כערער במדבר (לקמן מח): בערבה. ענינו כמו במדבר: חררים. ענינו יובש כמו נחר מבוח (לעיל ו): מלחה. מלשון מלח: (ח) שתול. נטוע כמו שתולים בבית ה׳ (תהלים צב): יובל. פלגי מים כמו

וְהֲשִׁבֹתִים עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבוֹתָם׃ יז הִנְנִי שֹׁלֵחַ לְדַוָּגִים רַבִּים נְאֻם־יְהוָה וְדִיגוּם וְאַחֲרֵי־כֵן אֶשְׁלַח לְרַבִּים צַיָּדִים וְצָדוּם מֵעַל כָּל־הַר וּמֵעַל כָּל־גִּבְעָה וּמִנְּקִיקֵי הַסְּלָעִים׃ יח כִּי עֵינַי עַל־כָּל־דַּרְכֵיהֶם לֹא נִסְתְּרוּ מִלְּפָנָי וְלֹא־נִצְפַּן עֲוֹנָם מִנֶּגֶד עֵינָי׃ יט וְשִׁלַּמְתִּי רִאשׁוֹנָה מִשְׁנֵה עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם עַל־הַכְּפָלָם אֶת־אַרְצִי בְּנִבְלַת שִׁקּוּצֵיהֶם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם מִלְאוּ אֶת־נַחֲלָתִי׃ כ יְהוָה עֻזִּי וּמָעוּזִּי וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ מֵאַפְסֵי אָרֶץ וְיֹאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ הֶבֶל וְאֵין־בָּם מוֹעִיל׃ כא הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים׃ כב לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעַ בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי־שְׁמִי יְהוָה׃

יז א חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל בְּצִפָּרֶן שָׁמִיר חֲרוּשָׁה עַל־לוּחַ

ד לְחָטָן וַאֲתִיבִינוּן לְאַרְעָהוֹן׃ קדיגים דְּיַהֲבִית לַאֲבָהָתְהוֹן׃ טז הָא ג׳ אֲנָא שָׁלַח לְעַמְיָן סָגְיָן ג׳. ג׳. אֲמַר יְיָ וְיַקְטְלוּנוּן וּבָתַר כֵּן אֶשְׁלַח לְסַגִּיאִין צַיָּדִין ג׳ וְיִצְדוּנוּן מֵעַל כָּל טוּר וּמֵעַל כָּל רָמְתָא וּמִשְׁקִיפֵי כֵּיפַיָּא׃ יז אֲרֵי קֳדָמַי גְּלַן כָּל אוֹרְחָתְהוֹן יג״ל לָא מְסְתַּרָן מִן קֳדָמַי וְלָא טְמִירָן חוֹבֵיהוֹן מִקָּבֵיל ג׳ מ״ע. ד׳ מֵימְרִי׃ יח וַאֲשַׁלֵּם לְתִנְיָנִין קְדָם תְּרֵין חוֹבֵיהוֹן וַחֲטָאֵיהוֹן עַל דְּאַחֵילוּ מ״ג ג׳ אַרְעִי בְּיִת שְׁכִנְתִּי בְּנִבְלַת שִׁקּוּצֵיהוֹן וְתוֹעֲבָתְהוֹן מְלוּ יַת ד׳ קמ״ץ אַחְסָנָתִי׃ יט יְיָ תּוֹקְפִי וְרוּחֲצָנִי ס׳ ד׳ מ״ע ד׳ וּמְשֵׁיזְבִי בְּעִדָּן עָקָא לְשֵׁמְעָ ג׳ גְּבוּרְתָךְ עַמְמִין יֵיתוּן מִסְּפֵי אַרְעָא וְיֵמְרוּן דְּרֵם לְשִׁקְרָא פְּלָחוּ אֲבָהָתָנָא לְלָא וְלֵית בְּהוֹן הַנָּאָה׃ כ הֲאֶפְשָׁר דְּיַעְבֵּד לֵיהּ אֱנָשׁ דְּחָקָן וְאִינוּן טָעָנָן דְּלֵית בְּהוֹן צָרוּךְ׃ כא אֲנָא מְחַיֵּי לְהוֹן בְּזִמְנָא הָדָא ג׳ פתחין אַחַיְוִנוּן פּוּרְעָנוּתִי וְיַת מָחֵת גְּבוּרְתִי וְיֵדְעוּן אֲרֵי שְׁמִי יְיָ׃ א חוֹבֵי בֵּית יְהוּדָה כְּתִיבִין בְּעֵט דְּבַרְזֶל בְּטַפַּר שָׁמִיר

(עז) הגי שולח לחגים. כתוב נוי"ו כמו פמ"ו עליו דועס וקרי לדיגים כי"ד וספנין אחד ושוח תולר לצדי סדגים: ודיגום. משפטו ושדגים כמו מדוע לחי לבנות משפטו הכתוב לומר עתה הנני שולח לדיגים כלומר שישר את היהם לבא בתוליו שלם לפס שיכלו ומפעל כמעל צידהפדגים בתוכו כי סדגים פתוח והעושות ומעל הדגים פוח על המתים תוהם מן למים ומעל המתים פוח על בעלים כי לדי המתים

מצרים ספל לה: (עז) ודיגום. מס פלייט שולטו מתוך מקום גדולו אף אלו יגלגו אותם שכתוך שער ומס עסקו של דג מצלכד הוא מת כך לגיל עליהם הולגים ואחיכ אמלח צידים לגשארים ולבורחים מן החרב על ההרים והגבעות ולדוס להגולותם בשבי: (יח) משנה עונם. את שעשו על עונם לעשות עוונות אלהותיהם כפלים כן ואמלם למתיילין בקדמיון על חד תרין: (יט) כי עוזי ומעוזי ומנוסי. אלמיסוויימאלים בלשון ומנחם אלגו"ן שלא כמו נחת ליגלוך גם לאחטוסם (תהלים ס) וכן כ' נסי (שמות ז) ודוגם פתר ויתו ל' מנוס ממנו: אלוך גויים יבאו. פוף פלוותות לשוב אלוך ולעגדך שכם אלה אלוהי ומעך אין עמו לכם אלוהים ואמה לא אלוהים: מאפסי. כמו מקצה: ויגלו. ל' נחלה: מועיל. ל' תועלת: (כא) כי יעשה. כמשמעו מוכל ומלוש לקייס נוזרתי: (ב) בעט ברזל. מכל הוא כלומר חקוקה בזיקוע ולין ניחם למחוק. ומדרש אגדה בעט ברזל נלסוכן שמיל על ידי יכתיב בנקבה עמוד ברזל ועל ידי יחזקאל שנאמר לו כשמיר חזק מלור נתתי מלחך: הדוגה. חקוקה כוס שהוא חולם בעומק: על לוח לבם. אלוים שוכחין עכוים שלבם: כזכור

ראשונה ו׳ בקריאה ומ׳ וישם את השפחה ואת ילדיהן. ויהי בלרהה ויתן יד. והקריב את אשר לחטאת ראשונה. כל הפקדי׳ למהנה יהודה. ויהי לבני אהרן. בתרו לכם את הפר האחד. ושלמתי ראשונה משנה. ומרתי עצלתם. והקרוב אליו ברשנה. היתה בפעל הוה ראשונה. בפעל. ומלק. ושלמתי. ראשונה כתיב ויהי לבני אהרן ראשונה כתיב. ושארא ראשונה כתיב: חטאת ו׳ פתחין ס׳ נמסר בסוף כדר תצוה וכש״א

מצודת דוד

מלכל כס יתמהו ומשיב מוסר מאבר מתן וכו׳ וכמדכרים בעדם): (מז) הנני שולח. חזר לדבריו לומר סמה הלרות יכנו מאוד ובחחלה משלח לדגים רבים וכו׳ ר״ל לייד הדגים: ודיגום. יוד הדגים וכ״ל בחחלה יקחו הכשדים נשבי את המגלים בתוך העיר כדיניים הללה כלדים הדגים במקום נדולם ומחלק כולם בהשמו: לידים. הם לייד החיות: מעל כל הר. ר״ל יכלדו גם הבורחים על ההרים כדרך לנייד הכרוף בהרים לגוד החיות: ומנקיקי. הבורחים על שני הסלעים: (יז) כי עיני. כפל הדבר במ״ש וכפל מוד ואמר מבשיל אלי על דרכיהם: לא נסתרו וכו׳. כפל הדבר במ״ש וכפל מוד ואמר ולא נלפן וכו׳ וחם להוסיף הטעון: (יח) ושלמתי רחשונה. פרש בוא הפולה אחלם לפי משנו בשון מהותם לכפלם שוב: בנבלת. משם שהעמידו כה עכו״ם: והועבותיהם. עם תועבותיהם מלאו את נחלתי וכפל הדבר במ״ש: (יט) ס׳ עוזי ומעוזי. אמר הטביח אתה ס׳ חזקי וכפל המלה לחוזק הטעון. ביום צרה. כשבא צרה אלי גם אלוך להמלט ושוא טעון מליצה לומר אז אבטח בך: אלוך. כן ידעתי שסוף הדבר יהיה שהגוים מקלות האלון יכואו אלוך להאמין בך ויאמרו האלילים אשר נחלו אבותינו להיות לפס לגלילים אך המה שקר והבל ואין בהם תועלת: (כ) היעשה. וכי ראוי שיעשה לעצמו אלוהים הלא הוא עצמם אינם אלוהים ואיך יהיו מעשה ידיהם טועים מהם: (כא) לכן. אמר במקום ס׳ מודיעם את כח ידי ואת גבורתי ואז ידעו אשר שמי ס׳ המורה על היכולת שמולחלם ולא יה ו עוד ונוכיח בדבר כמו שהיו בשעבר: יז (א) חטאת יהודה. מוסב למעלה לומר הנה בספוף נם הגכו״ם יעזבו הפסילים ויאמינו בה׳ ובכה יהודה עדיין עתה חטאתם שמורה בלבם נחלו כתובה שמה בקלמוס מברזל ובלפורן מחמיר החוקק בזקוק ונשומק רב: חקוקה. כתוחם נעומק כמו המחריש:

(ב) בזכרונם כמזבחותם ואשריהם אצל עצים רעננים על הגבעות הרים בשדה אתן הונך כל אוצרותיך לבז במותיך בכל גבולך: (ג) ושבקת. ל׳ עזיבה: מנחלתך. מלשון נחלה: והעברתיך. ל׳ העברה: (ד) ושבקת. ל׳ עזיבה: מנחלתך. מלשון נחלה: והעברתיך. ל׳ העברה: (ה) ארור. ל׳ ארור: ומשיב. ל׳ מרי: (ו) וערער. ל׳ ערער: (ז) ברוך. ל׳ ברכה: (ח) ופלגו. ל׳ פלגים: (ט) עקוב. ל׳ עקבים: (י) בוחן. ל׳ בחינה: (יא) קורא. ל׳ קריאה: (יב) כסא. ל׳ כסא: (יג) מקוה. ל׳ מקוה: (יד) תהלתי. ל׳ תהלה: (טו) אומרים. ל׳ רבים: (טז) ואנכי. ל׳ ואני: (יז) מחסי. ל׳ מחסה: (יח) ושברם. ל׳ שבר: (יט) ובאו. ל׳ בוא: (כ) ואמרת. ל׳ אמירה: (כא) ונשמרתם. ל׳ שמירה: (כב) ולא. ל׳ לא: (כג) ולא. ל׳ לא: (כד) והיה. ל׳ היה: (כה) ובאו. ל׳ בוא: (כו) ובאו. ל׳ בוא: (כז) ואם. ל׳ אם: ובערתי. ל׳ בערה: (יז) ואני. ל׳ אני: (יח) ואל. ל׳ אל: (יט) ואמרת. ל׳ אמירה: (כ) ואמרת. ל׳ אמירה: (כא) ונשמרתם. ל׳ שמירה: (כב) ולא. ל׳ לא: (כג) ולא. ל׳ לא: (כד) והיה. ל׳ היה: (כה) ובאו. ל׳ בוא: (כו) ובאו. ל׳ בוא: (כז) ואם. ל׳ אם: ובערתי. ל׳ בערה:

מצודת ציון

מלשון סבבה: על תלמתם. ל׳ תלמה: (עז) לדיגים. סלדים הת הדגים: ודיגום. ר״ל יעזרו דגים וכן שולל ישולנו (לעיל ו) ור״י יקטנו קשולנות: ומנקיק. כן יקרל כן בכלע קמלע וכן בנקיק סלע (לעיל יג) נקלן. עין בסתרה כמו יפף לעכרים (תהלים כ): (יח) משנה. מלשון כפיל וכפל: תלע. מלשון חלון. קלולים. מלשון קלן וכלן: (יט) עוזי ומעוזי. עין חוזק: ומנוסי. מלשון מיסה וכריחה: מלקות. מלשון כי נקוט תסלן כלנו חסם וכלע: מישל. מלי תועלת: (א) בעט. כקולמוס כמו בעקר עשה עם (לעיל ח): בלפורן. זקן שכל החנגוטות ממעל וכן ומפתח עלייה (דכרים קל) ומפי שדנך בחדוד להחזיק בלשמנין קלת נעם נלכן נאזון כדבך שהגיה: שמיר. כן נקרל ברזל. קשה וכן כשמיר חזק מעור (ירמיהו ל): תריסה. הרוסה נעומק כתכיסה: עוז. נכך וקף כמו ואת לתוקיה (מ״ב כג): ונקבות. הם הכליעות שבחלבע זיוות סמוכה וכן ועשרה קנמוחיו (שמות כז) ומלמ״ד סוף במקום ב״ת וכן ויעבד לנסך (תהלים ע): ומבריהם

אֶבְכֶּה וְנָחֲמוּתִהוּן עַל מִיתָא
וְלָא יִשְׁקוֹן יַתְהוֹן דָּם תַּנְחוּמִין
גְּבַר עַל אֲבוּהִי וְעַל אִמֵּיהּ׃
וּבֵית מַסְתַּרְוָתָא לָא תֵיעוֹל
לְאַסְתָּרָא עִמְּהוֹן לְמֵיכַל
וְלִמְשְׁתֵּי׃ אֲרֵי כְּדֵין אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא
אֲנָא מְבַטֵּיל מִן אַתְרָא הָדֵין
לְעֵינֵיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן קָל בִּיעַ
וְקָל חֶדְוָא קָל חַתְנִין וְקָל כַּלָּן׃
וִיהֵי אֲרֵי תְחַוֵי לְעַמָּא הָדֵין
יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְיֵמְרוּן
לָךְ עַל מָה גְזַר יְיָ עֲלָנָא יָת
כָּל בִּישְׁתָּא רַבְּתָא הָדָא וּמָה
חוֹבָנָא וּמָה סוּרְחָנָנָא דְחַבְנָא
קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא׃ יא וְתֵימַר
לְהוֹן עַל דְשַׁבְקוּ אֲבָהָתְכוֹן
פּוּרְחָנֵי אֲמַר יְיָ וּטְעוֹ בָּתַר
טָעֲוָת פֻּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא וּפָרְחוּנוּן
וְסִגִידוּ לְהוֹן וּפוּלְחָנֵי שְׁבָקוּ
וְיָת אוֹרַיְתָא לָא נָטָרוּ׃
יב וְאַתּוּן אֲבָאֵישְׁתּוּן לְמֶעְבַּד
מֵאֲבָהַתְכוֹן וְהָא אַתּוּן אָזְלִין
גְּבַר בָּתַר הֲרָהוּר לִבֵּיהּ בִּישָׁא
בְּדִיל דְלָא לְקַבָּלָא לְמֵימְרִי׃
יג וַאֲטַלְטֵיל יַתְכוֹן מֵעַל אַרְעָא
הָדָא לְאַרְעָא דְלָא יְדַעְתּוּן אַתּוּן
וַאֲבָהָתְכוֹן וְתִפְקְחוּן תַּמָּן
לְפֻלְחֵי כּוֹכְבַיָּא יוֹמָם וְלֵילֵי דְלָא
יְהֵי לְכוֹן רַחֲמִין׃ יד בְּכֵן
הָא יוֹמָיָא אָתָן אֲמַר יְיָ וְלָא
יְהוֹן מִשְׁתְּעָן עוֹד בִּגְבוּרְתָא
דַיְיָ דְאַסִּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם׃ טו אֱלָהֵין
יְהוֹן מִשְׁתְּעָן בִּגְבוּרְתָא דַיְיָ
דְאַסִּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְצָפוֹנָא וּמִכָּל מַדִּינָתָא דַאֲנָגִינוּן

כמנהגי הגויים כמו שהיו עושים עבודות אלילות כמנהג הגויים ואמר כי לא יהיה להם שנאי לעשות כדבריהם שמשים על מת לא דכרי לחכות ולא דכרי נחמה׃ (ז) ולא ישקו. כמ"ך כתוב ועגינו כמו שנאמר עיון ניהיה שריצת פרידים כתיב וכתוב קף לא קף ושיכוח לא יפרכו ולא יהגדדו על המתים ולא יתנחמו מן המתים ואלוהי תהי ז"ל פירש ולא יעשו כמו שעושין ובוצעין שלחם לאבל כשמכניסין אותו וזהו שאמר לנחמו על מת ואמר על אביו ועל אמו לפי שהן יותר והפכוקים לפי כעס רואה לומר כל אלה עד אלהינו ועל אלו ואל תרגם יונתן גבר על אבוהי ועל אימיה׃
(ח) ובית משתה. הפכוקים שלפנינו מכוונים עד לכן הנה ימים באים׃
(י) על מה דבר ה׳. מה בשגגה והוא אחד מכ"ד מה חטא בשגגה וכל דמקיל לח"ש דכו׳ כמ"ז: עוונו. כלפי יו"ד וכן משלתנו לפני יהוד: (יב) ואתם הרעותם. והוא מן סדין פוקד עון אבות על בנים כשאותן מעשה לפניהם בידיהם: (יג) והשלכתי. ענינו והסלכתי: ועבדתם שם אלהים אחרים יומם ולילה, כשבגופו ותפילתו תמיד וגומר כבעמוד תניינה. רחמים לומר לא ירחמו עליכם כאויבים לגלות ישבדו כאן בארץ׃
(יד) לכן הנה ימים באים. זו היא עתידה וסוף הנביא חוזר לסם נחמה זו אחר פורענות וסוף כלו שולח להם כאן בענין על ידי נביאיו שיהיו נזכרים כדי שלא יתמרו אבבה תקיעתינו כי תע"ם שיפרש מסם על מעשיהם הרעים עוד כאחרים שיהיה להם לסם מקום: ולא יתמרו עוד חי ה׳. כשיסבב אחד ויאמר חי ה׳ דבר ודרך העולם לשנות על הזכבח ה׳ דבר מעשיו לו מנפלאותיו כמו שאמר לדקיהו חי ה׳ אשר עשה לנו את שעשה וזהה וכן היו אומרים חי ה׳ אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים׃
(טו) כי אם חי ה׳. אשר העלה׃

מצודת ציון

(יבמות נח) : כוס . ל"ל כוס יין : (ח) משתה . ענין סעודה כמו עשה משתה (לקמן ח) : לשבת . מלשון ישיבה : לשתות . (ט) משבית. ענין בטול כמו שבת מעט (יבמות יד) : (יא) בריחות . ענין רחוק והפקט : לנלגלי . כמו לגלי : (יג) והשלכתי . ענין השלכה כמו ויטילו את הכלים (יונה ח) : מגיק . מלשון תן : (יד) הכלה . מל' עליה: (טו) החיתם . מל' החיה : והביאותים . מל' ביאה׃

ישקו ג' בקריאה וסי' כי מן הבאר ההיא ישקו . ולא ישקו אתם כוס. ישקו כל חיתו יער . אנך : לעיניכ' ה' וסים בכל אשר עשה ה' . ואתפש בשני הלחת . ויקרא משח. גם עתה התיצבו . הנני משבית. ושלמתי לבבל . והנם לעיניכם . בשובי את שבותכם : הרעת הגדול' הזאת ו' דסמיכי בקריאה וסי' נספר בסדר וישב : שמרו ח' קמצין בקריאה וסימניהון את משמרת ה' שמרו . ואותי עזבו ואת תורתי לא שמרו . על מאסם את תורתי . ועדותיו לא שמרו . ראיתי בוגדים ואתקוממה . ותר אבל בערים ושכרו : הדחה שמה ג' בלישנא וסי' והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה . כי אם תי ה׳ אשר העלה ר"ם . אל תירא עבדי יעקב דירמיה :

תולדות אחרון לכם תגינה . סנהדרין נה : מי ס' . כם מן מקדם שעל מנ : תאבר העלם . עקרים מ"ג ס"ק :

מצודת דוד

בעבור מלכות נכרות : ועל יתגדד . לשון ישרטו בשרם ולא יחלצו שער ראשם כי יהיו מכולכלים בקרחה ולא יחוגו על מתיהם (ועם כי אסרה התורה לשרוט שרטת ועשות קרחה על מת מ"מ דרכם היה לעשות כן אבל לא כדת) : (ז) ולא יפרכו להם . לא יפרכו פרוסת המוציא עליהם בעבור הנפלא להם לנחמו על מת (כי כפודה הרשאוה אין האבל מוכל מבלו ומבקין אותו מבל אחרים) : ולא יקנו . כי הדרך הוא להשקות האבלים כוס תנחומין אבל אז יהיו מרודים בארצם ולא יעשו הדברים הרשויים : על פניו . לבל אחד על אביו ועל אמו : (ח) ובית משתה . לבית בעבור שמתם בשמחה לאכול ולשתות אתם ואתה אל תלכה : (ט) ומשתי . ענין שתיה כמו ומשתה כוסות : (י) ואת כל הדבר הזה . ענין שאלה : (יא) ועזבתם . ענין הנחה כמו ועזבתי לכם : (יב) ואתם הרעותם . ענין רעה כמו הרעותי לעשות לירושלם : (יג) והשלכתי . ענין השלכה כמו והשליכו את הכלים (יונה ח) : מגיק . מלשון תן : (יד) הכלה . מל' עליה: (טו) החיתם . מל' החיה : והביאותים . מל' ביאה׃

כ וְנָתַתִּיךָ לָעָם הַזֶּה לְחוֹמַת נְחֹשֶׁת
בְּצוּרָה וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ
לָךְ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהוֹשִׁיעֲךָ וּלְהַצִּילֶךָ
נְאֻם־יְהוָה: כא וְהִצַּלְתִּיךָ מִיַּד רָעִים
וּפְדִיתִיךָ מִכַּף עָרִיצִים:

טז א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר: ב לֹא־תִקַּח לְךָ אִשָּׁה וְלֹא־
יִהְיוּ לְךָ בָנִים וּבָנוֹת בַּמָּקוֹם הַזֶּה:
ג כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה עַל־הַבָּנִים וְעַל־
הַבָּנוֹת הַיִּלּוֹדִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־
אִמּוֹתָם הַיֹּלְדוֹת אוֹתָם וְעַל־אֲבוֹתָם
הַמּוֹלְדִים אוֹתָם בָּאָרֶץ הַזֹּאת:
ד מְמוֹתֵי תַחֲלָאִים יָמֻתוּ לֹא יִסָּפְדוּ
וְלֹא יִקָּבֵרוּ דְּמָן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה
יִהְיוּ וּבַחֶרֶב וּבָרָעָב יִכָּלוּ וְהָיְתָה
נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ: ה כִּי־כֹה ו אָמַר
יְהוָה אַל־תָּבוֹא בֵּית מַרְזֵחַ וְאַל־
תֵּלֵךְ לְסִפּוֹד וְאַל־תָּנֹד לָהֶם כִּי־
אָסַפְתִּי אֶת־שְׁלוֹמִי מֵאֵת הָעָם הַזֶּה
נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֶסֶד וְאֶת־
הָרַחֲמִים: ו וּמֵתוּ גְדֹלִים וּקְטַנִּים
בָּאָרֶץ הַזֹּאת לֹא יִקָּבֵרוּ וְלֹא־יִסְפְּדוּ
לָהֶם וְלֹא יִתְגַּדַּד וְלֹא יִקְרַח לָהֶם:
ז וְלֹא־יִפְרְסוּ לָהֶם עַל־אֵבֶל לְנַחֲמוֹ

ג׳ בסיפא
לְמַטְעֵי בְּתַרְיֵהוֹן: כ וְאַתְּנִינָךְ
יא׳ לְעַמָּא הָדֵין כְּשׁוּר דְּנָחָשׁ
ג׳ פְּרִיךְ וְיַתִּיחוּן לְקִבְּלָךְ וְלָא
יְכִלִין לָךְ אֲרֵי בְּמֵעֲדָךְ מֵימְרִי
לְמִפְרָקָךְ וּלְשֵׁיזָבוּתָךְ אֲמַר יְיָ:
ג׳ מם׳ קדמ׳ ו׳ ע״ל א וְאֶשֵׁיזְבִינָךְ מִיַּד מְבָאֲשִׁין
וְאֶפְרְקִנָּךְ מִיַּד תַּקִּיפִין:
א וְהָוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם
יְיָ עָמִי לְמֵימָר: ב לָא תִסַּב
ג׳ לָךְ אִתְּתָא וְלָא יְהוֹן לָךְ בְּנִין
וּבְנָן בְּאַתְרָא הָדֵין: ג אֲרֵי
ג׳ ו׳ מ״ק כְּרַנִּן אֲמַר יְיָ עַל בְּנִין וְעַל בְּנָן
דְּמִתְיְלְדִין בְּאַתְרָא הָדֵין וְעַל
ג׳ וכ״ל אִמְּהָתְהוֹן דְּיָלְדָן יָתְהוֹן וְעַל
ג׳ ומ״ל אֲבָהָתְהוֹן דְּמוֹלְדִין יָתְהוֹן
ג׳ וחסר ו״ו בְּאַרְעָא הָדָא: ד מְמָת מְמַרְעֵי
כְּפֵן יְמוּתוּן לָא יִסְתַּפְּדוּן
ג׳ וְלָא יִתְקַבְּרוּן יְהוֹן כְּבַרְ
עַל אַפֵּי אַרְעָא יְהוֹן וּבְחַרְבָּא
וּבְכַפְנָא יִסּוֹפוּן וּפִתְהֵי נִבְלְתְּהוֹן
מַשְׁגָּרָא לְמֵיכַל לְעוֹפָא
דִּשְׁמַיָּא וְלִבְעִירָא דְּאַרְעָא:
ג׳ מ״ל נ״ע ה אֲרֵי כְּדֵין אֲמַר יְיָ לָא
תֵעוֹל לְבֵית מַרְזֵחָא וְלָא
תְהָךְ לְמִסְפַּד וְלָא תְנַיְדִי לְהוֹן
אֲרֵי כְנִישִׁית יָת שְׁלָמִי מִן
עַמָּא הָדֵין אֲמַר יְיָ יָת חִסְדָּא
וְיָת רַחֲמֵי: ו וְיִמּוֹתוּן רַבְרְבִין
ג׳ ל׳ וְזְעֵירִין בְּאַרְעָא הָדָא לָא
יִתְקְבְּרוּן וְלָא יִסְפְּדוּן לְהוֹן
וְלָא יִתְחַמְכוּן וְלָא יִמְרְטוּן
לְהוֹן: ז וְלָא יִפְרְסוּן לְהוֹן עַל

חסוד עליכם. יתיכון מיגון לפתנמך ותת לך תחוב למעני בתריסון: (כ) בית מרזח. מקום כספרי בפרשת בית סעוד רשיתי חזקו למשות לכם מרזיחין אכל רבותינו פיכסו מרזח אכל: תעוד. תקון: כי אספתי את שלומי וגו׳. כשיגיה אכרכם מניכם עומס אדקה. ומשפט. נתתי לזרעו חסד ורחמים ואמר כי׳ אלפיך לך וגו׳ (דכרים ו) ונתן לך לחמים (שם יג) שם ספרו לעניים משפט ואדקה לאדץ שניתו (עמוס ה) לפי שני חזרתי ואספתי אלי את חכדי ואת רחמי: אספתי. אשוחים נלעג כמו אפף אלכים את תרפתי (כראשית ל). (ו) ומתו גדולים וקטנים. ואחר שכל אתים מה לך לספוד: ולא יתנודד. ולא יקרא להם: דרך אכלים להתנודד ולשרוט כשרם ולקרות קרחה כראשם ומכל מקום לישראל אסור ולא סגיגית אכן אלא לדוגמת אכל: (ז) ולא יפרסו. לי שניהם כמו (דניאל ה) מנא מנא הקל ופרסין שמכרין את האכלים נאחכה ופורסין להם ברכת המוצי כי טוב יכך מזכה (שמואל ג ע) תיכנס יונתן אדי הוא פרים על מזגג

בסיפרא סימן ו׳: יוכלו י״א ופ׳ גמסר ברוש סיפרא סוף סימן א׳: ולא יהיו ג׳ וסים׳ בנים ובנות תוליד. לא תקח לך אשה. ולא יהיו כאכותם. וכל יהוקאל הכוי׳ כמ״א לא יהיו סי׳ והיתה ידי: לסמוך ג׳ ס״ל כליש׳ וסי׳ אל תכא בית סרוח. כי צמתם וסמור כחמשי. עת ספוד ועת רקוד: תולדות אהרן לא יקכרו. סנסד׳ מו: כית מרזח. כ״כי (מ״ק סנ):

מצודת דוד

ממעטיקים להיות כמותם כי תסיה כמות כוזב: (כ) ונתתיך. לתן לחוכך חול כמו כזה לסיה לחיות חזק כחומת מחומת כצורה וסיה כי ילחמו עליך לא יוכלו לך כי אני מושיעך: (כא) מיד רעים. הם אכאי עגמות: מכף עריצים. מחזקים ממך נכח סזרוע וכפל הדכר נמ״ש: טז (ב) ולא יהיו וכו׳. למען לא יהיה לך כנים וכו׳: (ג) המולידים. ממעכרות אמותם: (ד) ממותי תחלואים. ממיתת תחלואי רעב יאותו כמ״ש ואם כאתי העיר והנה תחלואי רעב (לעיל יד): לא יספדו. כי יהיו מרודים כארצם: ולא יקכרו. כי יהיו מחד ולא יספיקו לקכרם ויהיו מוטלים על פני האדמה כזבל: למאכל וכו׳. כואיל ולא יקכרו: ובכהמת הארץ. ריל למית האדץ כי היה כלכל ככהמה: (ה) כי כה וכו׳. ריל כי כן אמר לי ס׳ וכו׳ למען היות לחות: בית מרזח. לבית אכל לאמרו: ולא תנוד. דרך המתאכלים לעודד כרעהו: כי אספתי. ר״ל לפי שהוא אסור לי לספוד אספתי את שלומי ולא יעשה עמהם חסד ולא ירחם: (ו) ולא יקברו. נעטר פרחם עליהם: (ז) ולא יקברו. נעטר פרחם עליהם: ולא יספדו.

מצודת ציון

סלחלוה וכדומה כמחוות וכן זולל וסובא (דכרים כא): (כא) ודעתיך. מלשון פדיון: מכף. מיד: עריצים. חזקים כמו כעכור מרע (לקמן כ): (ד) מחלואים. מל׳ חולי: לנחמן. לנזכן: (ה) בית מרזח. כית אכל וכן כר מרזח: כחלוקים (עמוס ו): הנד. מלשון דודה: לסם. עליהם: אספתי. ענין כלעון כמו אסף אספיך (לעיל ח): (ו) יתגודד. ענין שריטה ככשר קמו ויתגודדו כמשמעם (מ״א יח): יקרח. ענין כריטה כשער כמו קרחי וגו׳ (מיכה ג): (ז) יפרסו. מלשון פרוכה וכמדכר כמו פרוס לרעב לאחך ינעטר

ליראל הוא אומר: ובכל חטאתיך. ולממון כל חטאתיך תהי זאת לך: ובכל גבוליך. אשר העמדת אלילים בכולן: (טו) אל לארך אפך תקחני. תרגום יונתן לא תתן ארכא לעולבני אל תקח את ריבי להניח לארך אפך אלא מהר והנקם לי: שאתי. כמו סבלתי: עליך. בשבילך: (טז) נמצאו דבריך ואוכלם. לתאוה מתחלה. והיו לששון כי דמיתי שישמעו אלי. עתה: (יז) מפני ידך. מפני נבואה הבאה לי מאתך: ישבתי. יחידי ומשתומם באבילות כי נטלת זעם מלאכתי. בחורבן ביתך: (יח) אנושה. חולה כמו ויאנש ויחלה בבנה של בת שבע: היו תהיה לי. אתה הוה לי: כמו אכזב. כאדם שמכשתו נפסק ממנו שאתה מניחני להצטער בידם. אכזב. מקור פוסק פייליינ"ץ בלעז: מים לא נאמנו. לסמוך עליהם: (יט) לכן. בעבור שאמרי הגזרות האלה: כה אמר ה'. לי: אם תשוב. אתה ישראל ע"י ואשיבך אני אליו אמר לי לפני תעמוד: ואם תוציא יקר מזולל. אם תוציא אדם כשר מאדם רשע שתחזירנו למוטב: כפי תהיה. שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה: ישובו המה אליך ואתה לא תשוב

יד וְהַעֲבַרְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ בְּאֶרֶץ לֹא
יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי עֲלֵיכֶם
תּוּקָד׃ טו אַתָּה יָדַעְתָּ יְהוָה זָכְרֵנִי
וּפָקְדֵנִי וְהִנָּקֶם לִי מֵרֹדְפַי אַל־לְאֶרֶךְ
אַפְּךָ תִּקָּחֵנִי דַּע שְׂאֵתִי עָלֶיךָ
חֶרְפָּה׃ טז נִמְצְאוּ דְבָרֶיךָ וָאֹכְלֵם
וַיְהִי דְבָרֶיךָ לִי לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחַת
לְבָבִי כִּי־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלַי יְהוָה
אֱלֹהֵי צְבָאוֹת׃ יז לֹא־יָשַׁבְתִּי בְסוֹד־
מְשַׂחֲקִים וָאֶעְלֹז מִפְּנֵי יָדְךָ בָּדָד
יָשַׁבְתִּי כִּי־זַעַם מִלֵּאתָנִי׃ יח לָמָּה
הָיָה כְאֵבִי נֶצַח וּמַכָּתִי אֲנוּשָׁה
מֵאֲנָה הֵרָפֵא הָיוֹ תִהְיֶה לִי כְּמוֹ
אַכְזָב מַיִם לֹא נֶאֱמָנוּ׃ יט לָכֵן כֹּה־
אָמַר יְהוָה אִם־תָּשׁוּב וַאֲשִׁיבְךָ
לְפָנַי תַּעֲמֹד וְאִם־תּוֹצִיא יָקָר מִזּוֹלֵל
כְּפִי תִהְיֶה יָשֻׁבוּ הֵמָּה אֵלֶיךָ
וְאַתָּה לֹא־תָשׁוּב אֲלֵיהֶם׃

תְּחוּמֵיכוֹן׃ יד וְתִשְׁתַּעְבְּדוּן
לְבַעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן בְּאַרְעָא דְלָא
יְדַעְתּוּן אֲרֵי קִידוּם תַּקִּיף
כְּאֶשָּׁתָא נְפַק מִן קֳדָמַי בְּרֻגַז
עֲלֵיכוֹן יֵיחוּל׃ טו אִתְגְּלֵי
קֳדָמָךְ יְיָ יֵיעוֹל דּוּכְרָנִי וּפֻקְדָּנִי
לְאוֹטָבָא לִי וְאַסְעַר עַל בַּעֲלֵי
דְבָבַי אִתְפָּרַע לִי מֵרָדוֹפַי לָא
תִתֵּן אַרְכָּא לְעֻלְבָּנִי גְּלֵי
קֳדָמָךְ דְּקַבֵּילִית חִסּוּדִין עַל
מֵימְרָךְ׃ טז קַבֵּילִית לְפִתְגָמָךְ
וְקַיֵּימְתִּינוּן וַהֲוָה מֵימְרָךְ לִי
לְבִיעַ וּלְחֶדְוַת לִבִּי אֲרֵי אִתְקְרֵי
שְׁמָךְ עֲלַי יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת׃
יז לָא יְתֵיבִית בְּסִיעַת מְשַׁבְּחִין
וְלָא חֲדֵיתִי מִן קֳדָם מֵימְרָךְ
פְּרִישׁ יְתֵיבִית אֲרֵי נְבוּאָה
דִּלְוָט מַלֵּיתָנִי׃ יח לְמָא הֲוָה
כֵּיבִי לְאַפְרֵשׁ וּמַחֲתִי תַקִּיפָא
לְמַסְרְבָא לְאִתַּסָּאָה לָא יְהֵי
מֵימְרָךְ לִי כְּדַבִּין כְּמַבַּע דְּמַיִן
דְּפָסְקִין מוֹהִי׃ יט בְּכֵן כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ אִם תְּתוּב וַאֲתִיבִינָךְ
קֳדָמַי תְּשַׁמֵּשׁ וְאִם תְּתִיב
רַשִׁיעַיָּא לְמֶהֱוֵי צַדִּיקַיָּא כְּעֵנוּת מֵימְרִי תְּקִים יְתוּבוּן אִינוּן לְפִתְגָמָךְ וְאַתְּ לָא תְתוּב

לעצמו: ובכל חטאתיך. ובעבור מה יהיה זה בעבור כל חטאתיך: ובכל גבוליך. גם חטאתיך כי לא במקום אחד לבד אלא בכל גבוליך הם במותיך [illegible] כפרשת הטאת יהודה כתובה בצפורן שמיר ובמזבחות [illegible] (יד) והעברתי. ברי"ש פירוש אעביר אותך אל אויביך בארץ אשר לא ידעת: את אויביך. כמו אל אויביך וכן והראה את הכהן כמו אל הכהן ונראה כי יונתן היה קורא והעבדתי בדל"ת כי כן תרגם ותשתעבדון לבעלי דבביכון אבל אנחנו קבלנו והעברתי ברי"ש וכן נמצא בספרים המדויקים בראוין לסמוך עליהם ובפרשת הטאת יהודה והעבדתיך בדל"ת: קדחה. פעל עומד פירוש בערה: (טו) אתה ידעת. כלומר ידעת מה שעושים לי מה שאומרים על תוכחתי אותם: אל לארך אפך תקחני. אם תאריך אפך עליהם אל תקחני כלומר אל תמיתני כדי שאראה נקמתך מהם וי"ת לא תתן ארכא לעולבני: דע שאתי עליך חרפה. כלומר שראה להם שידעת ולא נעלם ממך: (טז) נמצאו. כשנמצאו לי דבריך בנבואה קבלתים ברצון כמו שאוכל אדם הדבר הערב לו לפיכך אמר ואכלם: כי נקרא שמך עלי. כמו אני שמח מאד שיאמרו עלי נביא השם ובאלה הנביאים יקרא נביאי הבעל: ויהי דבריך. כתוב ביו"ד וקרי דברך בלא יו"ד לשון יחיד כמו שאמר ויהי והכתיב דרך פרט והקרי דרך כלל: (יז) לא ישבתי בסוד משחקים. כי דרכן הוא [illegible]

[illegible]

תולדות אהרן אם תשוב. כ"מ פ"ס עקדה שער לה:

תוקד ה' בקריאה וסי' נמסר בסדר צו: אתה ז' ר"פ בנביאים וסי' אתה ידעת את דוד אבי. אתה תשמע השמים דנברי דמלכים. אתה ידעת ה' זכרני ופקדני. אתה אל תירא עבדי יעקב בתראה דספרא. הגר את בית ישראל את הביה ויכלתו. אתה תאכל ולא תשבע. אתה תזרע ולא תקצור: לכן י"ד בטעם בסיפרא וסי' נמסר

מצודת ציון

(יד) קדחה. ענין הבערה כמו הן כלכם קודחי אש (ישעיה נ): תוקד. ענין שריפה כמו ותוקד עד שאול (דברים לב): (טו) ופקדני. ענין השגחה: שאתי. מלשון משא וסבל: (יז) בסוד. ענין קבוץ כי להמתיק סוד מתקבצין הראוים לו וכן על סוד בחורים (לעיל ו): ומשחקים. מלשון שחוק ושמחה: ואעלוז. ענין שמחה: בדד. יחידי כמו איכה ישבה בדד (איכה א): זעם. כעס וחרון: (יח) נצח. לעולם ר"ל זמן רב: אנושה. כאובה ביותר כמו אנוש חצי (איוב לד): (יח) מאנה. מלשון מיאון: אכזב. ענין הפסק ועזיבה כמו אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נח): נאמנו. ענין דבר המתקיים כמו יתד במקום נאמן (שם כב): (יט) יקר. מכובד וחשוב: מזולל. ענין הרבות האכילה:

מצודת דוד

שלך ישבר ברזל החרבות שבא מצפון שבברזל חזק מאוד ונחשת מעורב בו המחזק עוד יותר וכן נאמר הולכי רכיל נחושת וברזל (לעיל ו) ור"ל וכי תחשוב שאתה תתגבר במלחמה מול נבוכדנצר הלא מאד יחזק ממך: (יג) לבז אתן. לו אתן לשללו ולא אקח בעדם מחיר ר"ל לא ישאיר אותך בארצך במחיר האוצרות כי יקחם דרך שלל: ובכל חטאותיך. כי יהיה בכל חטאותיך שחטאת לה' ובכל גבוליך חטאת מבלי מקום נעדר: (יד) והעברתי. אעביר אותך מארצך ללכת עם אויביך בארץ אשר לא ידעת מאז: כי אש. אש החרון תבער באפי ועליכם תשרוף ר"ל עליכם אשפוך את החרון: (טו) אתה ידעת ה'. את הרעה שעושים לי אנשי ענתות: זכרני ופקדני. זכור בי והשגיח עלי ועשה לי נקמה מרודפי: אל לארך אפך תקחני. ר"ל אל תניחני לאריכות אפך בנקמתי אבל מהרה חושה תנקום נקמתי מהם: דע. תן לב לדעת מה שאני נושא וסובל חרפה בעבורך במה שאני מתנבא בשמך: (טז) נמצאו דבריך. כשהרה עלי רוח הנבואה ונמצאו לי דבריך קבלתים בשמחה כאוכל דבר מה לתאוה ומזו ופירש ויהי דברך לי לששון וכו' על כי נקרא שמך עלי אתה ה' וכו' ר"ל שמחתי היה על כי באה עלי שפע הנבואה להיות נקרא נביא ה': (יז) לא ישבתי. אחר שקבלתי הנבואה לא ישבתי בקבוצת משחקים לשמוח כמהם: מפני ידך. מפני הנבואה הבאה לי מידך ישבתי בדד ויחידי כדרך המצטער כי מלאת אותי נבואות זעם הם הייעודים הרעים מחורבן הבית וגלות העם: (יח) כאבי נצח. ר"ל זה זמן רב אורבים עלי אנשי ענתות: ומכתי אנושה. המכה שעלי היא כאובה מאד ר"ל הם מכאיבים אותי ביותר: מאנה הרפא. ממאנת לקבל רפואה ר"ל אינם חוזרים מרעתם: היו תהיה לי. אתה היית למולי כמו מקור מים הנפסק ועוזב הנבואה ולתוספת ביאור אמר מים לא נאמנו שאין מתקיים ומתמיד כי כמו כן חדלת ממני העזרה והצלה מן הקמים עלי: (יט) לכן כה אמר ה'. שלא יקיפה בבכרי וכן אמר אם אתה ישראל תשוב לה' ואני אשיבך ר"ל תשובתך תהיה ע"י בגמול זה הבטיחני לומר לפני תעמוד עד עולם ולא תפסוק הנבואה ממך ואם תוציא את מי מן הזוללות להיות אדם יקר אז תהיה כפי כי תתקיים גזרתך כמו גזרתי: ישובו המה אליך. יש דבר אפשרות שהמה ישובו אליך להיות כשרים כמותך ואל תדאג לילך אליהם בשליחות כי הן תלמוד ממעשיהם

בְּחוּר שַׁדַּד בַּצָּהֳרַיִם הֵפַלְתִּי עָלֶיהָ פִּתְאֹם עִיר וּבְהָלוֹת: ט אֻמְלְלָה יֹלֶדֶת הַשִּׁבְעָה נָפְחָה נַפְשָׁהּ בָּאָה שִׁמְשָׁהּ בְּעֹד יוֹמָם בּוֹשָׁה וְחָפְרָה וּשְׁאֵרִיתָם לַחֶרֶב אֶתֵּן לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה: י אוֹי־לִי אִמִּי כִּי יְלִדְתָּנִי אִישׁ רִיב וְאִישׁ מָדוֹן לְכָל־הָאָרֶץ לֹא־נָשִׁיתִי וְלֹא־נָשׁוּ־בִי כֻּלֹּה מְקַלְלוֹנִי: יא אָמַר יְהוָה אִם־לֹא שֵׁרִיתִיךָ לְטוֹב אִם־לוֹא הִפְגַּעְתִּי בְךָ בְּעֵת רָעָה וּבְעֵת צָרָה אֶת־הָאוֹיֵב: יב הֲיֵרֹעַ בַּרְזֶל בַּרְזֶל מִצָּפוֹן וּנְחֹשֶׁת: יג חֵילְךָ וְאוֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן בְּמַחִיר וּבְכָל־חַטֹּאוֹתֶיךָ וּבְכָל־גְּבוּלֶיךָ: יד וְהַעֲבַרְתִּיךָ אֶת־אֹיְבֶיךָ בְּאֶרֶץ לֹא יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ קַדְחָה בְאַפִּי עֲלֵיכֶם תּוּקָד: טו אַתָּה יָדַעְתָּ יְהוָה זָכְרֵנִי וּפָקְדֵנִי וְהַנְקֵם לִי מֵרֹדְפַי אַל לְאֶרֶךְ אַפְּךָ תִּקָּחֵנִי דַּע שְׂאֵתִי עָלֶיךָ חָרְפָּה: טז נִמְצְאוּ דְבָרֶיךָ וָאֹכְלֵם וַיְהִי דְבָרְךָ לִי לְשׂוֹשׂ וּלְמְשׂוֹשׂ לִבִּי כִּי נִקְרָא שִׁמְךָ עָלַי יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת: יז לֹא יָשַׁבְתִּי בְּסוֹד מְשַׂחֲקִים וָאֶגֹל עַל פְּנֵי יָדְךָ בָּדָד יָשָׁבְתִּי כִּי זַעַף מָלָאתָנִי: יח לָמָּה הָיָה כְאֵבִי נֶצַח וּמַכָּתִי אֲנוּשָׁה מֵאֲנָה הֵרָפֵא הֱיוֹת תִּהְיֶה־לִּי כְּאַכְזָב נֹאמְנוּ מֵימָיו: יט לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־תָּשׁוּב וַאֲשִׁיבֶךָ לְפָנַי תַּעֲמֹד וְאִם־תּוֹצִיא יָקָר מִזּוֹלֵל כְּפִי תִּהְיֶה יָשֻׁבוּ הֵמָּה אֵלֶיךָ וְאַתָּה לֹא תָשׁוּב אֲלֵיהֶם: כ וְנָתַתִּיךָ לָעָם הַזֶּה לְחוֹמַת נְחֹשֶׁת בְּצוּרָה וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא יוּכְלוּ לָךְ כִּי אִתְּךָ אֲנִי לְהוֹשִׁיעֲךָ וּלְהַצִּילֶךָ נְאֻם־יְהוָה: כא וְהִצַּלְתִּיךָ מִיַּד רָעִים וּפְדִיתִיךָ מִכַּף עָרִיצִים:

בְּטֶרֶם אֵצֵא אֵיתִיךָ עֲלֵיהֶן מְשֹׁרֵן בְּתֻגֵּיהּ וְחַבִּיבָא קְרֵיהֶן: ס צְרִיאַת אַרְעָהֶן מִבְּלִי עַמָּא הָוֹ לְמַפְחַת נַפְשׁ גְּבָא יְקָרְהֶן בְּחַיֵּיהֶן וְעַד דְּאִינוּן קַיָּמִין בְּהִיתוּ וְאִתְבְּנָעוּ וּשְׁאַרְהֶן לְחַרְבָּא אֶמְסַר קֻדָּם בְּעֵלֵי דָּבָבֵיהֶן אֲמַר יְיָ: יְיָ לִי אִמִּי אֲרֵי יְלִדְתִּינִי לְמֶהֱוֵי גְּבַר דִּין וְאֵישׁ מְצוּ לְכָל יַתְבֵי אַרְעָא לָא רָשָׁן בִּי וּמָא דְאָנָא רַשִׁיתָךְ לָא תָּבַע מְנָהוֹן כּוּלְהוֹן מְלַטְּטִין לִי: יא אֲמַר יְיָ אִם לָא סוֹפֵךְ יְהֵא לְטַב אִם לָא אֵיתוּן וַיְבָעוֹן מְנָךְ בְּעִדָּן דְּאַתֵּי עֲלֵיהוֹן סַנְאֵה וְעֵיק לְהוֹן־בְּגֵיל דְּבָבָא: יב מְמָךְ דְּתִתְקוֹף בְּרִזְלָא יִסַּק לְמֵעִיד מִלְּךְ דְּתִתְקוֹף בְּבִרְזְלָא וְנְחָשָׁא יְתֵי מְצַפּוּנָא עֲלֵהּ לְמִתְבָּרָא:

יג נְכָסֵיכוֹן וּבֵית גְּנָזֵיכוֹן דְּבָזָא אֲמַסַּר לַאֲבַדְמִין בְּחוֹבֵיכוֹן דְּהֵוִיתוּן חָטְיִן לְמֵעֲוָתָא וּבְכָל

מ"ל וסי' נמסר בסדר ויקרא: בעור ג' חסר וסי בער שלשת ימים ישא פרעה. בעד יומם בושה וחפרה. בער רשע לנערי: נשיתי ב' בחרי לישני וסי' לא נשיתי ולא נשו בי. ותזכה משלום נפשי ואי ונשיתי אמך: חמאתיך ג' מ"ל וסי' חילך ואוצרותיך לבז אתן. וחלב ובחיך לא הרויתני. מחיתי בעב פשעיך וכענן חמאתיך. ואי על חמאתיך. וישארא חמאתיך כתיב:

תולדות אהרן יולדת כשבעה. נעין את זוכר פרעה: מקודי

ומה ניכרתל: ונכריה. ככל יכל נלוי לפניו כל נמי מממונו: הפלתי עליה פתאום עיר. כשכתתי עליהם פתאום נייסות של עיר וכהלות רבות. ויש פותרים עיר ל' זעם כמו ויסי עריך (שמואל ב כה) ופתרי. לעתיד (דניאל ג): (ע) ממלא יולדת כשבעה. שומרון נכסיה של עשרת שבטים שעמדו עשה ז' מעפחות כנר לומלה וגלתה ובאריחם. אלו יהודה וקלת בניהן שנשתיירו בירושלם לחכר אחז אלו בן שבע. משפחות יכבשם בן שבע וביתו בשבע וביתו כמרי וביתו יהוא וביתו מנחם וביתו פקח וביתו הושע וביתו: נפחה נפשה. ל' דאגה נפשה מהרגמיון ולאחון נפש (דברים כח) ומפחן נפש: בשוד יומם. בלע ואמר מכרו ליפול כך נדרש במס' נזיר. ובמדרש רבי תנחומא דרשו כלפי יהושלים ומוסף שבשה רבשים יכוסה יפוסף אחו מנשה ממון יהויקים נדקיהו לך ים למעוה מוד רחבעם אביה ממיה מחויה: וחפרה. ל' בושת (י) אוי לי אמי. יראמיה היה מתאונן על עמו שהיו שונאין תורתו כמי שיהו על דברי תוכחותיו: ואיש מדון. היה מכיהה כמו לא ידון לרוחי (בראשית ו): לא נשיתי. כמו ל' תהיה לו למשה (שמות כג): לא מקללוני. ליני רב עמהם גל עשקי ממון היה לי עליהם ולא לשם עלי ובדי כל השם מקללי: (יא) שריתיך. השארתיך ל' שארית וכן שרתו מנהם אבל דוגש שתי תיתו ל' שהרה ובריתיך כמו (דניאל ב) מבני קבין נדקיה שריתיך כן הוא שנאמר הנה שתחתיך היום מן החזיקים (לקמן מ) כלומר ניום אחר הקיש ה' אם דברו נאמר לו ואתה הנה שתחתיך היום מן החזיקים אחר על ידיך אם טוב בעיניך לבוא אבוא. וגם ישראל נקרו ממנו שיהפלל בשבילם כאחר נאמר לו שהפלל בעדנו אל ה' אלהינו כי נשארנו מעט מרבבה (לקמן מב): אם לא. ל' שבוע: בשבועתי בך בעת רעה. את החויב שתהנה עליהם הרעה יפגעו בך שתבקש רחמים עליהם כגון נדקיה אחר לו דרש נא בעדנו את ה' וגו' ד"ל נבוזרדן יבקש מאחך אם טוב בעיניך לבא אחי בבלה (לקמן מ): (יב) היכוש ברזל ברזל מצפון. לומר אני ברזל הבא מצפון קשה מאחר ברזל וכן שמעתו לברזל קולכי רכיל נחשת וברזל (לעיל ו) וכיוצא נאמר נתתיך לעמוד ברזל ולחומת נחשת (לעיל ו) ושלו חזק מבלשר כי נבוכדנצר מצפון יבא כדבריו עליהם: היכוש. סירוזין ברזל שלפני אח שלך ד"ל היכוש פרעה הבא בשורתכם שהוא קשה כברזל את נבוכדנצר שהוא ברזל הבא מצפון ומחצת ואחריו יומתן אחר לגד זה: (יג) חילך. ל' ממון: ואוצרותיך. ליזרעאל

מצודת דוד

כל נמי במשמעותיה: הפלתי. **משכתי** עליה פתאום קבוצת שונאים ועדת עם המנצלות: (ע) ממלא. **כבר נלחם** שומרון ועשרת השבטים שנגלה ז' משפחות מלכים רשעים והם יכבשם בן נכע **וביתו** בשבע ובניו עמרי וביתו יהוא וביתו מנחם וביתו פקח וביתו הושע בן אלה **וביתו**: נפחה נפשה. היה לה לאמון נפש: כח שמשה. שקשה שמשה כשהיה עוד היום נגדול ר"ל הוסיפל נדולתה במהירות בלא ממש: בושה וחפרה. וכיון יושבת בבושה ובלימה: ושארית. כשהפרים מעדת ישראל הם יהודה **וביניימין** אתן: בם לחרב לפני מויביהם: (י) אוי לי אמי. ירמיה היה מתאונן והיה סובל הדבור מול אמו ואמר אוי לי אמי שאר ילדתני לסיות איש ריב ומדון לכולם כי יהיו עומדי על שאני מוכיחם: לא נשיתי. לשמעים מריבים עם המלוה על שהוא מלוה אבל אני לא הלויתי להם ולא הם לוו לי ואפ"י כולם מקללים ומבזים אותי: (יא) אמר ה'. אמר הנביא ה' אמר לי מה אתה חושש על קללתם סריני נשבע אם לא אשאיר אותך לטוב. כל המקללים אותך ימותו ולכו שבי ואתה תשאר לטובה: אם לא. סריני נשבע אם לא נעת רעה והצרה תעיר את לב בעמיך כוזרדן להפגיע בך ולחלות פניך לבוא עמו לגבול ולא יקחך בשבי כיד חזקה כמ"ש אם טוב בעיניך לבוא אחי טוב ומעים את עיני עליך (לקמן מ): (יג) היכוש. זכי שמשר שבשרות מבשרות

טו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אִם־ יַעֲמֹד מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל לְפָנַי אֵין נַפְשִׁי אֶל־הָעָם הַזֶּה שַׁלַּח מֵעַל־פָּנַי וְיֵצֵאוּ: ב וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ אָנָה נֵצֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לַחֶרֶב וַאֲשֶׁר לָרָעָב לָרָעָב וַאֲשֶׁר לַשֶּׁבִי לַשֶּׁבִי: ג וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם אַרְבָּעָה מִשְׁפָּחוֹת נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֶרֶב לַהֲרֹג וְאֶת־הַכְּלָבִים לְסַחֵב וְאֶת־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְאֶת־ בְּהֵמַת הָאָרֶץ לֶאֱכֹל וְהַשְׁחִית: ד וְנָתַתִּים לְזַוְעָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ בְּגַלְל מְנַשֶּׁה בֶן־יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַל אֲשֶׁר־עָשָׂה בִּירוּשָׁלָם: ה כִּי מִי־יַחְמָל עָלַיִךְ יְרוּשָׁלַם וּמִי יָנוּד לָךְ וּמִי יָסוּר לִשְׁאֹל לְשָׁלוֹם לָךְ: ו אַתְּ נָטַשְׁתְּ אֹתִי נְאֻם־ יְהוָה אָחוֹר תֵּלֵכִי וָאֵט אֶת־יָדִי עָלַיִךְ וָאַשְׁחִיתֵךְ נִלְאֵיתִי הִנָּחֵם: ז וָאֲזָרֵם בְּמִזְרֶה בְּשַׁעֲרֵי הָאָרֶץ שִׁכַּלְתִּי אִבַּדְתִּי אֶת־עַמִּי מִדַּרְכֵיהֶם לוֹא־ שָׁבוּ: ח עָצְמוּ־לִי אַלְמְנוֹתָו מֵחֹל יַמִּים הֵבֵאתִי לָהֶם עַל־אֵם

ד כתיב ובסמ"ק עליה קרא לשמואל

עֲבַדְתָּ אֹתִי כָּל אֲלִי: ס וְאָמַר יְיָ אִם יְקוּם מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל לְמֻבְּעִי מִן קֳדָמַי לָא בַעְנָא קֳדָמַי בְּעַמָּא הָדֵין שְׁלַח מֵאַרְעָא בֵּית שָׁכְנָתִי וְנָגְלוֹן: ב וִיהֵי אֲרֵי יֵימְרוּן לָךְ לְאָן נִגְלֵי וְתֵימַר לְהוֹן כְּדֵין אֲמַר יְיָ דְּלְמוֹתָא לְמוֹתָא וְדִלְחַרְבָּא לְחַרְבָּא וְדִלְכַפְנָא לְכַפְנָא וְדִי לְשִׁבְיָא לְשִׁבְיָא: ג וְאֶסְעַר עֲלֵיהוֹן אַרְבַּע פּוּרְעָנוּן בִּישִׁן אֲמַר יְיָ יָת דְּקָטֵלִין בְּחַרְבָּא לְמִקְטַל יָת בַּלְבַיָּא לְנָרָקָא וְיָת עוֹפָא דִשְׁמַיָּא וְיָת בְּעִירָא דְאַרְעָא לְמֵיכַל וּלְחַבָּלָא: ד וְאֶתְנִנִינוּן לְזַיָּע לְכָל מַלְכָוָת אַרְעָא עַל דְּלָא תָּבוּ מִמְּנַשֶּׁה בַּר יְחִזְקְיָה מַלְכָּא דִיהוּדָה עַל דְּאַסְגִי לְמֶעְבַּד בִּירוּשְׁלֵם: ה אֲרֵי מַן יְחוּס עֲלָךְ יְרוּשְׁלֵם וּמַן יְדַיֵּי עָלָךְ וּמַן יְזוּר לְמִשְׁאַל לְשָׁלָמָא לָךְ: ו אַתְּ שְׁבַקְתִּ פּוּלְחָנִי אֲמַר יְיָ לַאֲחוֹרָא אִסְתַּחֲרְתְּ וַאֲרֵים יָת מְחַת גְּבוּרְתִּי עָלָךְ וַאֲחַבְּלִינָךְ עַל דַּהֲוֵית יָכְלָא לְמִיתַב וְלָא תָּבְתְּ: ז וּכְמָא דְּדָרֵן בְּמִדְרְיָא בֵּן אֲבַדֵּר יָת עַמִּי בְּקִרְוֵי אַרְעָא תַּכְלִית אֲבָדִית יָת עַמִּי מֵאוֹרְחָתְהוֹן לָא תָבוּ: ח סַגִּיאַת קֳדָמַי אַרְמְלָתְהוֹן

ד (ה) ויאמר ל' גלוי. למה שלח מעל פני ויצאו ואל יבואו לפני: (ה) ויאמר ל' גלוי. למה שלח מעל פני ויצאו ואל יבואו לפני: פרנס בתפלה לאני כי אם יעמוד מסה ושמואל לפני נחפלה אפיו נחולים ממך אם יעמדו הם לפני אין נפשי אל העם אפי אזה. ומפי ר"ל רצוני כמו אם אל תתני בעצם כי וזכר מסה ושמואל אפיו לויס וגביהים ונכבדול בנביאים אחר מסה כיצד היה שמואל ומשואל בקוראי שמו ונאמר כי נתתן שמואל לנביא לפ' ונאמר ה' אל מסה ואל שמואל ואל אהרן ואל פנחס ואל שלמה מעל פני ויצאו ואמר פלוני כנגד יתמיהו כאילו אמר הם בידך לשלחם טוב שתשלחם מתתחנלל עליהם: (כ) וסיה כי יאמרו. אמר למה. אמרו ר"ל כל המאומר בספרן זה קבוע מתנבו פרנס קצה ממות חיובית אחת שכרה אחי קצה ממות ובאי לא ממוטל ואיובית אחת שכרה אחי קצה ממות ובאי לא ממוטל ואיובית אחת שכרה אחי קצה ממות חיובית ס' ממוסף נחסידיו רעב קצה מחרב שכרה אחי קצה מלעגר קרא עוונים היו הללי מרב מחללי רעב ובני קצה ממוכה כללו לאחנתו ניום: (ג) ופקדתי. מבשחות על דרך משלם נגומר מרבע מיני סורעניות: לסחוב. פי דרך סכלבים לגרר סגללה נאכלה כתו בכתוב ויו"ש על ללא תבו כאנשי זר הזקיסו: (ה) כי מי יחוס לך. כמו למוד לו ולנהמו עניו נהמת כאכל ובסור שלות עמו ובא כאן סלשון לפי שהמנהגי נדין ממקומן זה מסה וזה מסה לנחם כאבל אמר מי יחמול ומי יוד לך ומי יסר לשאול לשלום לך כי את נרמת הרבינך שנשבת אותי לשיכך תלכי לאחור ולא לשיכי: (ו) את. נלאתי בהם. כמה פעמים נאמתי על הרעה אבר דברתי לעשות להם ולא עשיתי נלאתי על זה לא אוכל עוד להנחם אלא אחנם: (ז) ואזרם. כמו שזורים בהנופה במזרה כן אזרם בשערי סארן כלומר בגלוחם לשונם בכל ערי סארן ואמר בשערי כמקום נערי כי דרך בשער נכנסין ויוצאין בשיר וכן אמר בכל ביתי בשר שירו וכת"י בקרוי סרעה וכן הרגם כמקומות רבים בשביה בכתובים ואמר ואזרם על בשרת בשבטים שנגו וכן שכלתי אבדתי אומר עליהם ואף על פי כן שבט יהודה שרשו כל זה מדרכיהם הרעים לא שבו ואמר שכלתי כי בניו סיו: (ח) עצמו לי. יבא זה פלשון בעתן בכתוב ופתיכות ואמר לי ר"ל כי הני מצר עליהם וכן אלמנותיו כשיני. אלמנותיו כתוב כלא יו"ד וקרי ביו"ד ואפשר רבים כמותו חם סיה ממי

תולדות אהרן חגה נגה. כ"ב ת: לזעוה. כנהדרין קב: ששי לי (ובמות טו):

מצודת ציון

סדק כמו וכרמים עלי עצב (קב): ונקה. מלשון תקוה: (ה) קצה. עיין לעיל כתו אם יש לה נשבה (בראשית כג): קוה. עיין סיחד וניחוחין כמו קן ושלח (לעיל נ): (כ) חנה. לשון וכן חנה תעלה (ב"כ ב): (ג) ופקדתי. פעין מני. ונזכרות: משפחות אמר כן כדרך שלשה: לסחוב. עיין בגרוד ומשכה כמו סחוב ומשך (לקמן כב): (ד) לזעוה. פלע לשון פחד והלדה כמו וכיס רק זועה (ישעיה כח): כנגד. כעבור כמו כנגד כדבר האה (דברים טו): (ה) יחמול. מלשון תמלה ולחמים: ינוד. מלשון ג יניד: (ו) נלאיתי. מלשון נלאה: (ז) ואזרם. עיין סיעות ויעיקה כמו וגלתה מלרים (שמות ז): בשערי. עיין הסיר מתלכה נשיה: נלאתי. עיין סיעות ויעיקה כמו וגלתה מלרים (שמות ז): בשערי. עיין הסיר מתלכה כמו בן יגתם העם (שם יג): (ז) ואובדם. עיין אובד כמו ואתכם אחזם בגרוד (ויקרא כו): כמזרה. כולי הכלי שזורין בו התבואה וכן בזיזת ובמזרה (ישעיה ל): בשערי. בערי סארן כלחד בשעריך (דברים יז): שכלתי. עיין סיתה כמו סתכול תסכל (שם לב): (ח) עצמו. עיין רבוי כמו בעם עצום (תהלים לה)! חם. כן יקרא עיר נהדרה אבר מלעגת שכיב לה וכן עיר ואם משרתו

כ"ג: (ד) לזעוה לכל ממלכות. כולם יחדדו וירעדו שלא יקרה להם כמקרה: כנגד מנשה: ר"ל נמטר שחטאתו מגיעה וכו': על אבר וכו'. נמטר אבר מעשיו נירושלים בפרסום לכך למדו ממנו ומחזו כסה: (כ) כי מי יחמול. ר"ל אין מי יחמול עליך ואין מי יזדד נרחם המניחים ליחתך נכוח כלבד עליך ואין מי יסור לנטות מדרכו לטה לעיך לשאול כשלומך: (ו) את נטשת אותי. על כי עוכת אותי ואלכי לאחור לפרוע ממני לכן אפה את ידי עליך להכות בך ומחיתיך: נלאתי המחם. הגה רבות פעמים נזרתי עליך כשחתה ומחתי ומהה נלאיתי להנחם על הרעה: (ז) ואזרם. אפזרם כגל מרי בארץ כאסוף תבואה נמזרה בעיני כולם מפלים במקום אחד: שכלתי. אף כי שכלתי אותם והאבדתים עכיו לא שבו מדרכיהם ולא לקחו מוכר: (ח) עצמו לי. כלמנות שבהם כמה מרובות בעיני יותר מחול ימים ר"ל אין מי שובב כהם כמהקף להיות הכל מחשב לפני למעט כי מדרכם ואין נזה'שמחה לבני: הבאתי להם. כשחתי להם. כשחתי עליהם ואוור ומשרת

על אם רצה לומר על ירושלים כשחתי קטנות נהורים לכיות שודד אותם בעת נכרים למען ירפה למען

מחל יַמִּין אֵיתֵיתִי עֲלֵיהוֹן עַל סַיַּעַת עוּלֵימֵיהוֹן בְּזוּזִין בַּד

מצודת ציון

מצודת דוד

ומיכ על כל אבר תחפון תבש ולא יאכו את פין: טן (ה) אם יאמוד. ר"ל כתפלה ונקבה: מסה ושמואל: מסה מי שמואל. ר"ל אף אכיה תשלח מקובלת לפני מ"ש אם מי מכם יתפלל בעד הבש הזה אין רצוני עליכם לביות מרוצה לכם: שלח. לאמוד לכם נגזרתה שגזרתי לגרשם מארצי ויצאו ממני: (ג) אבם נגש להיכן גלך ואתכלית מה: אבר למות. מי שרצוי למות בעוון גמיתת דבר יותן למיתה ואבר לחרב וכו' כל אחד יפוגש נדבר שרצוי לו: (ג) ופקדתי. אמרתי עליהם מרבעה משפחות ר"ל מרבעה מיני עונשין: לאמוד. דבר הכלבים לגרר שבולות ממקום למקום: לאכול ולהשחית. פעיף לאכול הנבלות והבהמות להשחית בהמיסת כנגל: (ד) לזעוה לכל ממלכות. כולם יחדדו וירעדו שלא יקרה להם כמקרם: כנגל מנשה: ר"ל נמטר שחטאתו מגיעה וכו': על אבר וכו'. נמטר אבר מעשיו נירושלים בפרסום לכך למדו ממנו ומחזו כסה: (כ) כי מי יחמול. ר"ל אין מי יחמול עליך ואין מי יזדד נרחם המניחים ליחתך נכוח כלבד עליך ואין מי יסור לנטות מדרכו לטה לעיך לשאול כשלומך: (ו) את נטשת אותי. על כי עוכת אותי ואלכי לאחור לפרוע ממני לכן אפה את ידי עליך להכות בך ומחיתיך: נלאתי המחם. הגה רבות פעמים נזרתי עליך כשחתה ומחתי ומהה נלאיתי להנחם על הרעה: (ז) ואזרם. אפזרם כגל מרי בארץ כאסוף תבואה נמזרה בעיני כולם מפלים במקום אחד: שכלתי. אף כי שכלתי אותם והאבדתים עכיו לא שבו מדרכיהם ולא לקחו מוכר: (ח) עצמו לי. כלמנות שבהם כמה מרובות בעיני יותר מחול ימים ר"ל אין מי שובב כהם כמהקף להיות הכל מחשב לפני למעט כי מדרכם ואין נזה'שמחה לבני: הבאתי להם. כשחתי להם. כשחתי עליהם ואוור ומשרת

שמרו אבותיהו: יחוקיהו נ' נביאים וסי' נספר בריח האי סיפרא: לשאל נ' הסר בקריאה וסי' ותשיתהו לשאל מאת אביה שורת דשפטים. לשאל בו לשלום ולברכו דשמואל. בי מי יחמול עליך ירושלם. וינסו ת' כלבבם. ולא נתתי לחטא הבי: לוא ל"ה

מְשַׁכְּבִים בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלָ‍ִם מִפְּנֵי ו
הָרָעָב וְהַחֶרֶב וְאֵין מְקַבֵּר לָהֶמָּה ז. ל
הֵמָּה נְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם ז. ל' מקר
וְשָׁפַכְתִּי עֲלֵיהֶם אֶת־רָעָתָם : ח
עֲלֵיהֶן יַת בִּישְׁתְּהוֹן :
יי וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה ט
תֵּרַדְנָה עֵינַי דִּמְעָה לַיְלָה וְיוֹמָם
וְאַל־תִּדְמֶינָה כִּי שֶׁבֶר גָּדוֹל י ומ"ל
נִשְׁבְּרָה בְּתוּלַת בַּת־עַמִּי מַכָּה
נַחְלָה מְאֹד : יח אִם־יָצָאתִי הַשָּׂדֶה יא מ"ל ל"ת כפ"ל
וְהִנֵּה חַלְלֵי־חָרֶב וְאִם בָּאתִי הָעִיר
וְהִנֵּה תַּחֲלוּאֵי רָעָב כִּי גַם־נָבִיא יב
וְגַם־כֹּהֵן סָחֲרוּ אֶל־אֶרֶץ וְלֹא יָדָעוּ : יג
יט הֲמָאֹס מָאַסְתָּ אֶת־יְהוּדָה אִם־ יג ולהסר
בְּצִיּוֹן גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ מַדּוּעַ הִכִּיתָנוּ
וְאֵין לָנוּ מַרְפֵּא קַוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין יד
טוֹב וּלְעֵת מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה : טו
כ יָדַעְנוּ יְהוָה רִשְׁעֵנוּ עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ טז מ' מ"ל
כִּי חָטָאנוּ לָךְ : כא אַל־תִּנְאַץ לְמַעַן יז פשוטים
שִׁמְךָ אַל־תְּנַבֵּל כִּסֵּא כְּבוֹדֶךָ
זְכֹר אַל־תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ :
כב הֲיֵשׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מַגְשִׁמִּים יח
וְאִם־הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ רְבִיבִם הֲלֹא
אַתָּה־הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנְקַוֶּה־
לָךְ כִּי־אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־כָּל־אֵלֶּה :

(יג) נחלה מאד . ל' חולי : (יח) מחלי . סכנו לנפש הללו: אל ארץ ולא ידעו . אל ארץ אחרת ולא היו יודעין גם אל הגה : (יט) אם בציון נעלה נפשך . על מנת שלא לשוב עליה כי אם לעולם לשוב מדוע הכיתה בלתי מרפא : (כא) למען שמך . שנקראת לחום : ככא כבודך . בהיכל ומדרש מגדל שבהיכל המקומות נכבדים כבודך : (כב) ואם השמים יהיו רביבים . מלישבים אם לא על תוך בתים כל תמיה הכפולה הרחבתה בה"א והשניה בשם כגון הנשחתים שם במצרים (במדבר יג) הסוגה היא שם רעה (שם) המתום מאסת אם בציון נעלה נפשך (כאן) אף כאן היום ואם השמים

נתות : ולא ידעו ב' וסי' המעתיק היים ולא ידעו . סחרו אל ארץ ולא ירעו : אבותינו ח' ם"ל וסי' גם אנחנו גם אבותינו תניינא דסוף . והכשית אכלה את יגיע . נשבבה בבשתנו . ידענו ה' רשענו ח' עוי ומעוי . ירא אלהי אבותינו. והנה זכרו אבותינו . על אשר לא

תולדות אהרן סיום נכלי : עקידה שער ע :

לֹא יִתְּנוּן רְסִיסִין אֱלֹהִין־עַל מִימְרָךְ הֲלָא אַתְּ הוּא יְיָ אֱלָהָנָא וְנִסְבַּר קֳדָמָךְ אֲרֵי אַתְּ

קמץ לא תבני קימץ עמיק : (כב) היש . למי נשמר על המטר אלא לך : בהבלי הגויים מבזיונים . שיכוח נותנין נשם : ואם השמים יתנו רביבים . אפי' בשמים ושוא מקוה שנותנים המטר כי השמים הם ניתנים המטר שזוכך אל תינו שכרי אתה עושה כשהגשם ובלבוש וכן אתה עותנן המטר כרצונך כלא אתה הוא ס' אלהינו שנותן מטר לשיבך עינינו שנקוה לך שתתן מטר : כי אתה עביד את כל אלה . מניעת הגשמים אתה עביד אותם בעלמת הגשמים אלא יהיו מטר והתרן אלא יהיו מטר ואל תאמר אתה כל אלה וכן אתה נכנותם שום שזה אלוה שבשמים שנאמר אתה הוא יהוה לבדך תתן את יגולה והשמים יתנו טלם והנחלתי את שתרוית שעם שזה אלוה הגשם תאמר את כל אלה

מצודת דוד

מתנבאים מאחת מאלה : יחמו . יבלו מן הטעם : (טו) מפני הרעב . אשר יאמרו מפני הרעב והחרב : ואין מקבר . כי ירבו מאד ולא יספיקו לקברם : המה. הם יהיו מוכלים וגשיהם וכו' : והפכתי . אמלא להם גמול רעתם : (יז) הדבר הזה . והוא כי תרדנה עיני דמעה מכלי הספק : כי שבר . דומה אני בנבואה כי שבר גדול וכו' : בתולת בת עמי . קראה בתולה כי עוד לא כבשה שום מלך בבתולה שלא נגעה בה נגיעת הבעל : נחלה מאד . כאובה ביותר : (יח) והנה חללי חרב . והנה מוכלים חללי חרב : והנה תחלואי רעב . סוכנים חולים מפקת הרעבון . כי גם נביא . כי גם נביא הכזב וכהן הבעל סבבו בארץ לבקש מיר לבהמות ולא ידעו מה מדבר ה' כי נבאו בשקר : (יט) המאוס . אמר הנביא נפשך בציון ואין למאוס רפואה על מכה : קוה . כאשר נקוה לשלום ולא הושע ממה שהיה וכאשר נקוה לעת רפואה והנה בעת פוד תבהלה : (כ) ידענו . מכירים אנו שהרשענו אמתנו וגם מכירים אנו בעוון אבותינו כי כולנו חטאנו לך כאומר כאומה : (כא) אל תנאץ . אל תזנח לאות שמך לבל יחולל בין כסדים כאמרם שמקולר יד עזר ממנו : אל הנכל . אל תוליד בשם כבודך להיות מחולל בפי הכסדים וכפל הדבר במ"ם : זכור הבריות שבכרת . עמנו להיות לך לעם ולא תפר ברית את הבריית : (כב) היש . כאומר אל תאמר אל תשיבנו בשוא כי אתה הוא ס' אלהינו : מגשימים . מוריחים גשמים : ואם השמים . וכי מערכות השמים נותנים לבריות מעצמם מבלי גזירות מקום : כלא אתה הוא וכו' . מוכיח את הגשם ולכן נקוה לך לבדך שאתה תורידו : את כל אלה . שם מערכות השמים ומ"כ

מצודת דוד

מתנבאים מאחת מאלה : יחמו . יבלו מן הטעם : (טו) מפני הרעב . אשר יאמרו מפני הרעב והחרב : ואין מקבר . כי ירבו מאד ולא יספיקו לקברם : המה. הם יהיו מוכלים וגשיהם וכו' : והפכתי . אמלא להם גמול רעתם : (יז) הדבר הזה . והוא כי תרדנה עיני דמעה מכלי הספק : כי שבר . דומה אני בנבואה כי שבר גדול וכו' : בתולת בת עמי . קראה בתולה כי עוד לא כבשה שום מלך בבתולה שלא נגעה בה נגיעת הבעל : נחלה מאד . כאובה ביותר : (יח) והנה חללי חרב . והנה מוכלים חללי חרב : והנה תחלואי רעב . סוכנים חולים מפקת הרעבון . כי גם נביא . כי גם נביא הכזב וכהן הבעל סבבו בארץ לבקש מיר לבהמות ולא ידעו מה מדבר ה' כי נבאו בשקר : (יט) המאוס . אמר הנביא נפשך בציון ואין למאוס רפואה על מכה : קוה . כאשר נקוה לשלום ולא הושע ממה שהיה וכאשר נקוה לעת רפואה והנה בעת פוד תבהלה : (כ) ידענו . מכירים אנו שהרשענו אמתנו וגם מכירים אנו בעוון אבותינו כי כולנו חטאנו לך כאומר כאומה : (כא) אל תנאץ . אל תזנח לאות שמך לבל יחולל בין כסדים כאמרם שמקולר יד עזר ממנו : אל הנכל . אל תוליד בשם כבודך להיות מחולל בפי הכסדים וכפל הדבר במ"ם : זכור הבריות שבכרת . עמנו להיות לך לעם ולא תפר ברית את הבריית : (כב) היש . כאומר אל תאמר אל תשיבנו בשוא כי אתה הוא ס' אלהינו : מגשימים . מוריחים גשמים : ואם השמים . וכי מערכות השמים נותנים לבריות מעצמם מבלי גזירות מקום : כלא אתה הוא וכו' . מוכיח את הגשם ולכן נקוה לך לבדך שאתה תורידו : את כל אלה . שם מערכות השמים

מצודת ציון

(יז) הדמינה . עיין שמיקה ופס ק כמו על דמי לכם (ישעיה כב) : בת עמי . עדת עמי : נחלה מלכון רוב : (יח) חלל . כאובים : התחלואי . חלי חולי : כאמרו . עיין כאוב ועל שם זה נקרא להכה בשם כאוב כמו כאובים כתחלואים שהם כאוב : (יט) מאוס . קדחה וכתת : כעתה . קדחה וכתת : (כא) תנאץ . עיין נזיון וכן נאצו כל העם (ויקרא כו) : כסא כבודך . עיין כסא : תניא . עיין כאוב : (כב) בהבלי . מלשון הבל ומשה שבטלוים : מגשימים . מלשון גשם : רביבים . כן נקרא הגשם

נני אדם ויחסב אותו כרועה וכמצע וכיד וכרגל כדברי בני אדם וכלל מקום רחוק לחזקלוס מתרגם כתורה ויונתן בן עוזיאל מתרגם ספרי פגיונים כחוץ פעל בעורף יחפי כתלרים ועניו הפסוק גם כן ואחר תאריו סכב יונתן כדבר כגאמר על כאל על ישראל ראם לנרחק מעליו יחפכך לשאול דרך דמיון ותרגם כן כעיר ישראל ועומר כעצמוד: (ס) למה תפיח כאיש נדפם. למה יהול וזעזוע מלחמה כעצמוד ופעם כפסוקים כן הוא לנתן כי מי יכהוש גר כתרן ועיני מחזרתי כתרן ומתוכעים הינו מוסב כענין כתרן מה יכיח כי כ"ת הוא כם כיום לא יכיח כם למחר וכל שכן כאותה שכשה כענין גזון כם לכד כי הוא עובר לאותה שעיני מוסב כשוכתה וכרעתה ואחם דומה לכם כענין הזה כשכתיך ענין מהשרן ולא תהום לנרחה ולך כתרן עלגתנו גרים כך ומוכנים עתך לו לחסה דומה כענין נדסה ונכשל לא ידע מם לעשות לו כעבור לו כעבור כי כידו כחכוסה ויש עם כלא יוכל לכוסיע כעבורתו: ואחה בקרבנו ה'.

עֲנֵנוּ אַתָּה בְקִרְבֵּנוּ יְהוָה וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא אַל־תַּנִּחֵנוּ: י כֹּה־ אָמַר יְהוָה לָעָם הַזֶּה כֵּן אָהֲבוּ לָנוּעַ רַגְלֵיהֶם לֹא חָשָׂכוּ וַיהוָה לֹא רָצָם עַתָּה יִזְכֹּר עֲוֹנָם וְיִפְקֹד חַטֹּאתָם: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם הַזֶּה לְטוֹבָה: יב כִּי יָצֻמּוּ אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֶל־רִנָּתָם וְכִי יַעֲלוּ עֹלָה וּמִנְחָה אֵינֶנִּי רֹצֵם כִּי בַחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אֲנִי מְכַלֶּה אוֹתָם: יג וָאֹמַר אֲהָהּ ו אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה הַנְּבִיאִים אֹמְרִים לָהֶם לֹא־תִרְאוּ חֶרֶב וְרָעָב וּמְנָחָה לֹא רָעָב יִהְיֶה לָכֶם כִּי־שָׁלוֹם אֱמֶת אֶתֵּן לָכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי שֶׁקֶר הַנְּבִיאִים נִבְּאִים בִּשְׁמִי לֹא שְׁלַחְתִּים וְלֹא צִוִּיתִים וְלֹא דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם חֲזוֹן שֶׁקֶר וְקֶסֶם וְאֶלּוּל וְתַרְמוּת לִבָּם הֵמָּה מִתְנַבְּאִים לָהֶם: טו לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־ הַנְּבִאִים הַנִּבָּאִים בִּשְׁמִי וַאֲנִי לֹא שְׁלַחְתִּים וְהֵמָּה אֹמְרִים חֶרֶב וְרָעָב לֹא יִהְיֶה בָּאָרֶץ הַזֹּאת בַּחֶרֶב וּבָרָעָב יִתַּמּוּ הַנְּבִיאִים הָהֵמָּה: טז וְהָעָם אֲשֶׁר־הֵמָּה נִבְּאִים לָהֶם יִהְיוּ

ד' מפ' נפש'. ד'

ג'. ט'

ג' פסוקים דמיון. ג' תפ'

ג' תפ' נפשיה

ל"פ פסוקים לפוגם ולא

ואיוב ק' ר' ר"ת ק'

ס"פ לכם ל"ך בעשרה נפשיה

עֲנֵנוּ אַתָּה בְקִרְבֵּנוּ יְהוָה וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא אַל־תַּנִּחֵנוּ: י כֹּה־ אָמַר יְהוָה לָעָם הַזֶּה כֵּן אָהֲבוּ לָנוּעַ רַגְלֵיהֶם לֹא חָשָׂכוּ וַיהוָה לֹא רָצָם עַתָּה יִזְכֹּר עֲוֹנָם וְיִפְקֹד חַטֹּאתָם: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם הַזֶּה לְטוֹבָה: יב כִּי יָצֻמּוּ אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֶל־רִנָּתָם וְכִי יַעֲלוּ עֹלָה וּמִנְחָה אֵינֶנִּי רֹצֵם כִּי בַחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אֲנִי מְכַלֶּה אוֹתָם: יג וָאֹמַר אֲהָהּ ו אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה הַנְּבִיאִים אֹמְרִים לָהֶם לֹא־תִרְאוּ חֶרֶב וְרָעָב וּמְנָחָה לֹא רָעָב יִהְיֶה לָכֶם כִּי־שָׁלוֹם אֱמֶת אֶתֵּן לָכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי שֶׁקֶר הַנְּבִיאִים נִבְּאִים בִּשְׁמִי לֹא שְׁלַחְתִּים וְלֹא צִוִּיתִים וְלֹא דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם חֲזוֹן שֶׁקֶר וְקֶסֶם וְאֶלּוּל וְתַרְמוּת לִבָּם הֵמָּה מִתְנַבְּאִים לָהֶם: טו לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־ הַנְּבִאִים הַנִּבָּאִים בִּשְׁמִי וַאֲנִי לֹא שְׁלַחְתִּים וְהֵמָּה אֹמְרִים חֶרֶב וְרָעָב לֹא יִהְיֶה בָּאָרֶץ הַזֹּאת בַּחֶרֶב וּבָרָעָב יִתַּמּוּ הַנְּבִיאִים הָהֵמָּה: טז וְהָעָם אֲשֶׁר־הֵמָּה נִבְּאִים לָהֶם יִהְיוּ

ואתה כתנים בימים: לנוע ד' בקריאה וסי' ויאמר להם הזית. התאנה. הגפן. כן אחבו לנוע. שלום ב' וס' כי שלום אמת אתן לכם. שלום אשתר ומה יעשח בה: לכן י"ד בשעם' בסיפרא וסי' נספר בסיפרא דא סימן ו': ההמה י"ג בקריאה וסים' ויאמרו האנשים ההמה אליו. כי עד הימים ההמה היו בני ישראל. לכן כה אמר ה' על הנביאים. והיו כי תרבו ופריתם בארץ. ילכו בית יהודה על. יבאו בני ישראל. וגם על העכרים ועל השבתות. אשר יחזקו עשרה אנשים. אשר אשיב את שבות יהודה. לא אעשה אחכם כלה. וכן תהיה בגשה הסוס הפרד. ראיתי ביהודה דרכים

מצודת ציון

מעיחם. מלשון נפחה ונעדכה: (י) לנוע. מל' נע ונד: תשכו. עין מגיפה כמו (לא תשכח (ברחית כב): רעם. תלכון למי: ויפיק עין זכרון: (יב) יצומו. עין העינוי: רנתם. עין תפלה: (יג) אהה. עין צעקה כמו אהו לו: (ד) חזון. מלשון התנוסס וכן כעין כל חזון (לעיל ל): וקסם. זה לשון פסוקים: ואיל. עין דבר שקר כו מעם וכן חוסף על חוסף (חוש יג): ותרמית. עין מרמה כמו (תהלים קיט): (עו) יתמו. יכלו כמו תם לבבכם (בראשית מג): מדמינם

מצודת דוד

כלומר כי רבו מעוכותיהו וגומר: (עו) לכן יתמו מנביאים הכתה. כ"ל להכוסה יכלו הם כחרב וברעב כעבור כבם כהשתילה לא ישראל. (עז) ובפ. תפ"ש

מצודת דוד

יומו. אף כי עתה תהיה כגר בארץ שתיו חומם כעוסת כארץ כי כמו כן תיוך חומם על רעכון כארץ: נפש לנון. כעוסה לנון כמלון שתיו חומם כעוסתה וכפל כדבר כמ"ש: (ט) כלים נדהם. כלי"ם נגכל שתיו חומם כעוס דבר נעכור הנכלה אבר כחזיקתהו: כנגור לא יוכל לכוסיע. דרך הנגור מממד ומעבר כתו עד כמה טוב וכאבר יבין כי כדבר אבר הדביקתהו הוא כך מכתו ולא יוכל לכוסיע לו מוכך ידו ולא ישבה עוד גבורות וכלומר וכי אחת מלה הוא כך: ואחה. אלא אתה כוכן כקרבנו ושמך נקרא עלינו כי אתו נקראים על ידינו עתה אל תניחנו לכל ידי כלי יכולין יהול לכעליס עינך מלדוחינו: אבל אתה ה' בקרבנו ושמך נקרא עלינו. כי אתנחנו נקראים על שמך עם כ' לשיך אל תניחנו, כדרך שאר מקומות כשמינו ישראל, אבל פירושו לפי מקומו נגכל ואתנחנו אין ז"ל כתב כי מפרש אותו מן ערכי ומי שהוא מכוסה לב מלבי מדמוס: (י) כה אמר ה'. כן אהבו לנוע. אמו שאהבו סם לנוע כן העשה עמהם זי סם כוכשים למלים ולאשור לנקם עכם עשר מאויביהם ולא נעמו כי אלוהיהם לוקם כעניניהם לא תשבו אותם כי אם לנקם עכם מאויביהם כמו שאמר כי שיו אוכיחים לוקם כעניניהם כמו שאמר גם ועכם אמר לך לדבר מלים לשאול אי שיחור ואם לך לדבר אשר לשאול אי נסר ולפי על פי כן לא מנעו רגליהם מלכת ושיון שאהבו לנוע אלי מיעם ולאנלם כן העשים ולם תאמר אם תשוכ כיום זאת לדבר ירמיהו כי הוא סיום מתפלל על כרעב ואמר כי לפי על פי שכיום מניעת גשמים לם היו יכולין עלתם לתלות הנוים לשניה הנוזה לא היה כרעב כל כך גדול אבל אחיכים היו כיום ההוא עליהם כבל יום ולא היו יכולים לעלות לשיך היה רעב הזק לשיך השיב לו ה' על שלום אחיכים כהם ויגלו לוזה וכין כך כרעב ואחיכ עליהם לשיך אמר עתה יזכור עונם כלומר עתה קודם גלות יזכור עונם כרעב ויפקוד חטאתם כתיב: (יא) ואמר ה'. לעונה. לפי שהשתל על מקלהם נרעב וסם הלו לכתיהו ואמר אלהם נקמתך מהם ואחר כתיקם כלאן נשכתה והקדישם ליום הרוג לשיך אמר לו לעונה אל תתפלל עליהם: (יב) כי יצומו. כשיקראו לים ויתענו ויתפללו תינני שומע אל נקמם פי' אל נקמתם כמו קומי רני בלילה ואמר אל נקמם והוא לא תשיר הפלה ונעקה אלא שלום לפי שהיו אוחם כלומר שלוחה ומכחתם לא ירצה אוחם כלומר שלוחה ומכחתם לא יסיו לבלו נפני: (יג) ואמר. מה יוכל יהול לעשות הם הנכיאים מעשים אוחם ואומר להם לא תראו חרב ורעב: שלום של קיימת: (יד) ויאמר ה'. הזון שהם נכיאים כדמיון ולא כאמת. כי לא ראו זו נגלוחה והם אומרים כי הגלוחה ראו אוחה: וקסם כחוש ואויל ותרמית נמם. קסם כתב כהכם כגדול כמל"ה ז"ל כי יש מנכיים משפיע להיהם אבל כשכלו נכא מעצמה עד שיבינו עתידות ויחלמו חלומות נלהקוח ומזה שהם שיו נביאי הבעל ומצני זה שיו מתעיים אהם ויקרא זה כענין קסם ויקרא נעליו קוסם וי"מ כי אחה נכוכיים יקרא קוסם: ואויל ותרמית, כחוב כוי"ו וקרי כיו"ד ונענין אחר ואויל הוא דבר שאינו וזה אהם הומרים אהכ ונשב לא יהי' זה דבר בלתם כי בלתם יהיה הרעב ונשבה ותרמית לנם מרמה מוכנים נלנם כיון כחוכנים כלנם כמו שכתו לוחנו נקלה ספקידות ונאמר לנם לא יהנהו נגבוחה כי לא ראינו חרב ורעב ויהיה להם מעשים כדי שניהיה נבדיים בעיניהם וגלהנים לנם אהו חכו תרמית לנם אהם הוכנים לרמות אהם בדבריהם: מהנבאים לנם. אמר לנם וכלל הנביאים עמהם כמו שהוא כלל ישראל כלומר כי הנביאים מרוים לה' ומברחו לכניה כעוהם על כניאים אהם לנד: שלום לאמ. שלום מתמיד ומחקיים: כמקום הזה. כי לא תנוו ממנו: (יד) שקר וכו'. כ"ל לא יש להם לאמר אהם אמר אמם מתנבאים בשקר כי מעולם לא שלחתים ולא ציויתי לוחם שום שומה אף לא דברתי אליהם דבר מכלי אליהו ולא יש בידם לחת שום חות ומופת ואמה מחזיקים לוחם לנביאים: חזון שקר. כ"ל אם כן היה לנם אהם מתנבאים או בחזון שקר מה שראו בגולמים או במעשה הקסם מה שראו בגולמים או מה שאמרו מן התרפים שהם דבר שאין בו ממש כלל או בערמת לנם יבדאו אקרים: (טו) לכן וכו'. סוחיל והנביאים

יד א אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ עַל־דִּבְרֵי הַבַּצָּרוֹת: ב אָבְלָה יְהוּדָה וּשְׁעָרֶיהָ אֻמְלְלוּ קָדְרוּ לָאָרֶץ וְצִוְחַת יְרוּשָׁלִָם עָלָתָה: ג וְאַדִּירֵיהֶם שָׁלְחוּ צְעִירֵיהֶם לַמָּיִם בָּאוּ עַל־גֻּבִּים לֹא־מָצְאוּ מַיִם שָׁבוּ כְלֵיהֶם רֵיקָם בֹּשׁוּ וְהָכְלְמוּ וְחָפּוּ רֹאשָׁם: ד בַּעֲבוּר הָאֲדָמָה חַתָּה כִּי־לֹא־הָיָה גֶשֶׁם בָּאָרֶץ בֹּשׁוּ אִכָּרִים חָפּוּ רֹאשָׁם: ה כִּי גַם־אַיֶּלֶת בַּשָּׂדֶה יָלְדָה וְעָזֹב כִּי לֹא־הָיָה דֶּשֶׁא: ו וּפְרָאִים עָמְדוּ עַל־שְׁפָיִם שָׁאֲפוּ רוּחַ כַּתַּנִּים כָּלוּ עֵינֵיהֶם כִּי־אֵין עֵשֶׂב: ז אִם־עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־רַבּוּ מְשׁוּבֹתֵינוּ לְךָ חָטָאנוּ: ח מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה לָמָּה תִהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ וּכְאֹרֵחַ נָטָה לָלוּן: ט לָמָּה תִהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם כְּגִבּוֹר לֹא־יוּכַל

א דבר הבצרות. ד' דמיון. ב אבלה יהודה. הבכורות. ג ואדיריהם. כל אוכלי קודש חיות הבכורות. ד בעבור האדמה. ה גם אילת. ו ופראים. ז אם עונינו. ח מקוה ישראל. ט למה תהיה. י ואנחנא. יא ותוכחות. יב ואנחנא. יג ותיובתנא. יד חסדא. טו ואנחנא. יז לעולם. יח כסא כבודך. יט ואנחנא. כ ותיובתנא. כא ואנחנא. כב ותיובתנא. כג ואנחנא. כד ותיובתנא. כה ואנחנא. כו ותיובתנא. כז ואנחנא. כח ותיובתנא. כט ואנחנא. ל ותיובתנא. לא ואנחנא. לב ותיובתנא. לג ואנחנא. לד ותיובתנא. לה ואנחנא. לו ותיובתנא. לז ואנחנא. לח ותיובתנא. לט ואנחנא. מ ותיובתנא. מא ואנחנא. מב ותיובתנא. מג ואנחנא. מד ותיובתנא. מה ואנחנא. מו ותיובתנא. מז ואנחנא. מח ותיובתנא. מט ואנחנא. נ ותיובתנא. נא ואנחנא. נב ותיובתנא. נג ואנחנא. נד ותיובתנא. נה ואנחנא. נו ותיובתנא. נז ואנחנא. נח ותיובתנא. נט ואנחנא. ס ותיובתנא. סא ואנחנא. סב ותיובתנא. סג ואנחנא. סד ותיובתנא. סה ואנחנא. סו ותיובתנא. סז ואנחנא. סח ותיובתנא. סט ואנחנא. ע ותיובתנא. עא ואנחנא. עב ותיובתנא. עג ואנחנא. עד ותיובתנא. עה ואנחנא. עו ותיובתנא. עז ואנחנא. עח ותיובתנא. עט ואנחנא. פ ותיובתנא. פא ואנחנא. פב ותיובתנא. פג ואנחנא. פד ותיובתנא. פה ואנחנא. פו ותיובתנא. פז ואנחנא. פח ותיובתנא. פט ואנחנא. צ ותיובתנא. צא ואנחנא. צב ותיובתנא. צג ואנחנא. צד ותיובתנא. צה ואנחנא. צו ותיובתנא. צז ואנחנא. צח ותיובתנא. צט ואנחנא. ק ותיובתנא. קא ואנחנא. קב ותיובתנא. קג ואנחנא. קד ותיובתנא. קה ואנחנא. קו ותיובתנא. קז ואנחנא. קח ותיובתנא. קט ואנחנא. קי ותיובתנא. קיא ואנחנא. קיב ותיובתנא. קיג ואנחנא. קיד ותיובתנא. קטו ואנחנא. קטז ותיובתנא. קיז ואנחנא. קיח ותיובתנא. קיט ואנחנא. קכ ותיובתנא. קכא ואנחנא. קכב ותיובתנא. קכג ואנחנא. קכד ותיובתנא. קכה ואנחנא. קכו ותיובתנא. קכז ואנחנא. קכח ותיובתנא. קכט ואנחנא. קל ותיובתנא. קלא ואנחנא. קלב ותיובתנא. קלג ואנחנא. קלד ותיובתנא. קלה ואנחנא. קלו ותיובתנא. קלז ואנחנא. קלח ותיובתנא. קלט ואנחנא. קמ ותיובתנא. קמא ואנחנא. קמב ותיובתנא. קמג ואנחנא. קמד ותיובתנא. קמה ואנחנא. קמו ותיובתנא. קמז ואנחנא. קמח ותיובתנא. קמט ואנחנא. קנ ותיובתנא. קנא ואנחנא. קנב ותיובתנא. קנג ואנחנא. קנד ותיובתנא. קנה ואנחנא. קנו ותיובתנא. קנז ואנחנא. קנח ותיובתנא. קנט ואנחנא. קס ותיובתנא. קסא ואנחנא. קסב ותיובתנא. קסג ואנחנא. קסד ותיובתנא. קסה ואנחנא. קסו ותיובתנא. קסז ואנחנא. קסח ותיובתנא. קסט ואנחנא. קע ותיובתנא. קעא ואנחנא. קעב ותיובתנא. קעג ואנחנא. קעד ותיובתנא. קעה ואנחנא. קעו ותיובתנא. קעז ואנחנא. קעח ותיובתנא. קעט ואנחנא. קפ ותיובתנא. קפא ואנחנא. קפב ותיובתנא. קפג ואנחנא. קפד ותיובתנא. קפה ואנחנא. קפו ותיובתנא. קפז ואנחנא. קפח ותיובתנא. קפט ואנחנא. קצ ותיובתנא. קצא ואנחנא. קצב ותיובתנא. קצג ואנחנא. קצד ותיובתנא. קצה ואנחנא. קצו ותיובתנא. קצז ואנחנא. קצח ותיובתנא. קצט ואנחנא. ר ותיובתנא. רא ואנחנא. רב ותיובתנא. רג ואנחנא. רד ותיובתנא. רה ואנחנא. רו ותיובתנא. רז ואנחנא. רח ותיובתנא. רט ואנחנא. ש ותיובתנא. שא ואנחנא. שב ותיובתנא. שג ואנחנא. שד ותיובתנא. שה ואנחנא. שו ותיובתנא. שז ואנחנא. שח ותיובתנא. שט ואנחנא. ת ותיובתנא.

מצודת דוד

מצודת ציון

עוֹבְדֵיכֶם׃ כ זְקִיפוּ עֵינֵיכֶם וְרְאוּ הַבָּאִים מִצָּפוֹן אַיֵּה הָעֵדֶר נִתַּן־לָךְ צֹאן תִּפְאַרְתֶּךָ׃ כא מַה־תֹּאמְרִי כִּי יִפְקֹד עָלַיִךְ וְאַתְּ לִמַּדְתְּיִ אֹתָם עָלַיִךְ יתיר יו״ד
הֲלוֹא חֶבְלִים כְּ״ק אַלְפִּים כ״ק הַבְּלִיעַ כְּיָלֶדֶת׃ כב וְכִי תֹאמְרִי בְּלִבֵּךְ מִדּוּעַ קָרָאֻנִי אֵלֶּה בְּרֹב עֲוֹנֵךְ נִגְלוּ שׁוֹלַיִךְ נֶחְמְסוּ עֲקֵבָיִךְ׃ כג הֲיַחֲלֹף כּוּשִׁי עוֹרוֹ וְנָמֵר חַבְּרֵבְּרֹתָיו גַּם־אַתֶּם תִּוָּלְדוּ לְהֵיטִיב לְמֻדֵי הָרֵעַ׃ כד וַאֲפִיצֵם כְּקַשׁ־עֹבֵר לְרוּחַ מִדְבָּר׃ כה זֶה גּוֹרָלֵךְ מְנָת־ מִדַּיִךְ נְאֻם־יְהוָה אֲשֶׁר שְׁכַחְתִּ אוֹתִי וַתִּבְטְחִי בַּשֶּׁקֶר׃ כו וְגַם־אֲנִי חָשַׂפְתִּי שׁוּלַיִךְ עַל־פָּנַיִךְ וְנִרְאָה קְלוֹנֵךְ׃ כו נַאֲפַיִךְ וּמְצָהֲלוֹתַיִךְ זִמַּת זְנוּתֵךְ עַל־גְּבָעוֹת בַּשָּׂדֶה רָאִיתִי שִׁקּוּצַיִךְ אוֹי לָךְ יְרוּשָׁלַ͏ִם לֹא תִטְהָרִי אַחֲרֵי מָתַי עָד׃ כז הס׳

כי אם שמעתם ולא שמעתם ולא נתתם לב לשום עליו ולא נתתם לב לשום עליו כמו שאתם עושים עכשיו : (כ) זקיפו עיניכון . שאתם מרימים עיניכם לראות מי הם הבאים אליכם : (כא) מה תאמרי כי יפקד עליך . כשיפקוד עליך אויב לשבותך : ואת למדת אותם עליך . שהיית מלמדתם להיות אלופים ורבים עליך : (כב) בלבבך . בלב שלך : נגלו שוליך . נתגלו ערוותיך : נחמסו עקביך . נגזרו דרכיך . נחמסו כמו ויחמס כגן שוכו (תהלים פ׳) : מלשון קניין . מקנין . נחמסו נגזרו . שסקו עוברי דרכים : (כג) כושי . שם אדם שחור וקורין מעיר בלעז : ונמר . ליתמרים בלעז : חברבורותיו . שנמר מנומר כולו והם המחברבורות מקיים בלעז ולפי שאינו נמצא : כתרגומו . כמו להרע : (כד) מנת מדיך . חלק מדותיך מדה כנגד מדה : (כו) ונגלה שוליך . גיליתי שוליך . שיסולי בגדיך להסכים על פניך : (כז) מהלוותיך . כלומר טוסים נוהפים : מאהבי מתי . תעשרי

תולדות אהרן היסמוך טוסי. שנת כז׃

מצודת ציון

(יט) שלומים . מלשון שלם וכלל : (כא) יפקוד . ענין הסבבה : למדת . ענין הרגל וכן ארס למד מדבר (לעיל ב) : חבלים . צרות וכן משלך חבלי (משלי יו) : הבליע . מכאובי יולדה וכן הבלי יולדה (הושע יג) : (כב) קראני . מלשון מקרה : מלשון מקרה : שוליך . הם התחיות הנגרר כמו על שולי המעיל (שמות כח) : נחמסו . ענין הכרס כמו ויהמס כגן שכו (מיכה ב) : עקביך . עקבי הרגל : (כג) כושי . שם בשמושים : ונמר . שם היה : חברבורותיו . ענין כתמים וכן הטורה תחת הטורה (שמות כח) כי במקום אחד נראה בעין כתם : למדי . ענין הרגל : (כד) ואשיבם . ענין אזור : (כה) גורלך . חלקך לא שפל כי רוב הזולקים בגורל יקרא חלק כשם גורל : מנת . גם זה ענין חלק כמו מנת משלשים יום (תהלים פט) : מדך . מלשון מדה : (כו) הבשתי . ענין גלוי כמו ותשופי את (ישעיה ג) : שוליך . התחתיות הבגד : קלונך . מלשון קלון וכזיון : (כז) ניאופיך . ענין זעת : ומצהלותיך . ענין הרמת קול שמחה על קיות וכן סוס אל תשא בעשו יצהלו (לעיל ה) : זמת . ענין מחשבה רעה : שקוציך . מלשון שקץ ותעוב : מתי . ענין הבטלה על הזמן וכן מתי הנחמתי (תהלים

מצודת דוד

סעיר : כגלת יהודה כולה . כל יהודה גלה : כגלת גלה : כגלת שלומים . ר״ל גלות שלימה כי כשגלה יכניה נשתארו רבים מהעבדים וכל עם התדע לכן אמר שהיה גלות לדקיה יהיה גלות שלימה כי יגלו כולם : (כ) שאו עיניכם . אתה המלך והנביא שאו עיניכם וראו חיל כשדים הבאים מצפון : איה העדר . היה ראוי להיות לכם לרועה ואתה נתן אותם ביד אויב גולה : (כא) מה תאמרי . אתה עם יהודה כשיתן לך אלוף ואתה תעמוד בראשם ותהיה להם לראש כמו שהיה ראוי להיות לך : הלוא חבלים . הלא צרות גדולות יבואו עליך כאשר תגעל את אוהביך ותבקש אחרים שיהיו לך לראש : ויסרו אותך עליך . ר״ל אותם שהיית מלמדת אותם עליך תלמדם עליך לרעה כאשר עתה אתה מלמדם עליך לטובה : (כב) כי תאמרי בלבבך . כשתאמרי בלבבך מדוע באו עלי כל הרעות האלה הלא בעבור רוב עוונך גם אתה נמשכת ונגררת כמו שנמשכת הזונה אחר אוהביה : נגלו שוליך . נתגלו ערוותיך : נחמסו עקביך . נתמשכו כמו שנמשכת הזונה אחר אוהביה : (כג) היחלף כושי עורו . הלא כמו שאי אפשר לכושי שיחליף עורו ולנמר שיחליף פרוותו כן אי אפשר לכם שתשובו לטוב כי למדתם הרע : (כד) כמו קש עובר . כמו שהקש עובר ברוח כן אפיצם : (כה) זה גורלך . זה הגורל שיפול עליך : מנת מדיך . חלק שמדדתי לך : (כו) וגם אני . מבואר לעיל : (כז) ניאופיך . ר״ל שגלוים מעשיך הרעים לפני כאלו היו נראים לעין כל : ומצהלותיך . ר״ל שגלוי לפני שהרמת קול שמחה על קיות בעבודת האלילים : זמת . ר״ל שגלוי לפני שהיית חושבת מחשבות רעות : שקוציך . ר״ל שגלוי לפני שהיית מתעבת את האלילים : אוי לך . ר״ל שגלוי לפני שהיית מתאוננת ואומרת אוי לי : לא תטהרי . ר״ל שגלוי לפני שלא תהיה לך טהרה : אחרי מתי עד . ר״ל שגלוי לפני שהיית אומרת מתי יבוא היום שאשוב אל ה׳ :

תבכה . דמינו כאריה יכמיה . דוב ארב הוא לי ארי: נשבה ג׳ בקרא׳ וס׳ נספר בכדך לך לך : אלפים ה׳ חסר ו״ו בלישנא וסי׳ לאלפית בארץ שעיר ואת לברתי אתם עליך אלפים לראש . ואמרו אלפי יהודה כלכם . אשים את אלפי יהודה ככיור . והיה כאלוף ביהוד׳: ונראה ה׳ וסי׳ שנית אל הכהן . ונראה אל הכהן דוחית בסקים השחין . והביאותיו ונראה פני ה׳: אני חשפתו שוליך . גלה חציר

רש"י: בגל ינפץ שבריו וכן כתוב לשון נפץ בגגלים כמו שכתוב ונבליהם ינפצו כן יהיה מריבה ביניהם על רוב לחתים אפילו האבות עם הבנים ינפצו איש באחיו והנה ישחתו ע"י האויבים וע"י עצמם : (טו) שמעו אל תגבהו . לא ההגאו ותחשבו עצמכם כי המוסר והחכמה עמכם ואינם צריכים לשמוע מוסר האל על ידי נביאיו לא תעשו זה: (טז) תנו לה' אלהיכם כבוד . ואל הכבוד שלא לשמוע דבריו אלא תנו לו כבוד : בטרם יחשך . יחשך עליכם השמש כלומר שידמה לכם היום כלילה מרוב הצרות : ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף . על הרי חשך . נשף פירוש לילה ואמר הרי כשתהשבו להשגב כאדם הנשגב בהרים כן תחשבו להשגב בעזר מצרים או על ההרים עצמם יתנגפו רגליכם כמו שהולך בחשך שתגוף רגלו באבן כמו שנגלה עליהם ישעיהו משלו בהמות נגב כמו שפירשנו : וקויתם לאור . ע"י מצרים : ושמה לצלמות . שלא ישים אותה התקוה לצלמות : ושית לערפל . כפל ענין במלות שונות ישית כתוב פירש כמו ישים וקרי ושית והוא מקור וענין אחד : (יז) ואם לא תשמעוה .

(יב) נבל . כלי חרס הוא ועשוי להכניס בו יין : (יד) ונפצתים איש אל אחיו . אכה זה על זה עד שישברו חתיכות דקות כמו ככלי יוצר תנפצם (תהלים ב) ונפץ את עולליך (שם קלז) וכן כל ניפוץ שבמקרא : והאבות והבנים . אנפץ זה אצל זה : (טז) יתנגפו . יכשלו אנופייר בלעז : הרי נשף . הרי חשך בלכתם בגולה : ושית לערפל . כמו ולשית את האור לערפל . (יז) מפני גוה . מפני גדולה שלכם שהתכבד ד"א מפני גאותה של מלכות שמים שתנתן לאלילים של כשדים : (יח) למלך ולגבירה . יהויכין ואמו : ירד מראשותיכם . ווספריקא"ץ בלעז עלייתכם כמו שנאמר (מלכים ב כד) ויצא אליו יהויכין הוא ואמו ועבדיו וכולם הוליכם בגולה : (יט) ערי הנגב סגרו . לפני הבאין עליהם מן הצפון ערי א"י הגבורות מאימת נבוכדנצר :

הגלת

בני האדם ומקרא : הידוע ג' בקריאה ב' חסר וא' מ"ל וסימ' הידוע נדע כי יאמר הורירו . הידע תדע כי בעלים מלך בני עמון . הידוע לא נדע כי כל נבל ימלא יין . ויש חלוק באתהון עי' בפרשה מקץ : כה אמר ה' אלהי ישראל כ"ד וסי' במסרה רבתא בערך אדני : ימלא ח' בקריאה וסי' יגע בהם ימלא ברזל . והנחל ההוא ימלא מים . והבית ימלא עשן . כי כל נבל ימלא יין ב' בפסוק ימלא פי תהלתך או ימלא שחוק פינו . ואחר ימלא פיהו חצץ : במסתרים ג' רפין בקריאה וסי' ואם לא תשמעוה במסתרים

יב כה־אמר יהוה אלהי ישראל כל־
נבל ימלא יין ואמרו אליך הידע
לא נדע כי כל־נבל ימלא יין :
יג ואמרת אליהם כה־אמר יהוה
הנני ממלא את־כל־ישבי הארץ
הזאת ואת־המלכים הישבים לדוד
על־כסאו ואת־הכהנים ואת־
הנביאים ואת כל־ישבי ירושלם
שכרון : יד ונפצתים איש אל־אחיו
והאבות והבנים יחדו נאם־יהוה
לא־אחמול ולא־אחוס ולא ארחם
מהשחיתם : טו שמעו והאזינו אל־
תגבהו כי יהוה דבר : טז תנו ליהוה
אלהיכם כבוד בטרם יחשך ובטרם
יתנגפו רגליכם על־הרי נשף וקויתם
לאור ושמה לצלמות ישית לערפל :
יז ואם לא תשמעוה במסתרים
תבכה־נפשי מפני גוה ודמע תדמע
ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר
יהוה : יח אמר למלך ולגבירה
השפילו שבו כי ירד מראשותיכם
עטרת תפארתכם : יט ערי הנגב
סגרו ואין פתח הגלת יהודה כלה

כ"ד. ח'. ג'. ח'. ג' בטעס. י"ד בטעס. ל'. ק'. מ"ע. ל'. ל'. ס' מ"ל. ל'. ל'. י"ג. ל' ושית ק'. ל'. ג'. ל'. ל'. כ"ד. ג'. ל'. ל'. ל'. ל'. ל'. ל'. כ' בפסוק

הדין כדנן אמר יי אלהא
דישראל כל גרב יתמלי
חמר ויימרון לך המידע לא
הוינא ידעין ארי כל גרב
יתמלי חמר : יג ותימר להון
כדנן אמר יי הא אנא ממלי
ית כל יתבי ארעא הדא וית
מלכיא דיתבין לדוד על
כורסוהי וית כהניא וית
נבייא דשקרא וית כל יתבי
ירושלם עקא ויהון דמן
לרויא : יד ואגרינון גבר
באחוהי ואבהן ובנין בחדא
אמר יי לא אחטול ולא איחוס
ולא ארחם מלחבלותהון :
טו קבילו ואציתו לא
תתרברבון ארי במימרא דיי
גזיר כן : טז הבו קדם יי
אלהכון יקרא עד לא תיתי
עליכון עקא ותהון דמין
לדמהלכין בקבלא ועד לא
יתנגפון רגליכון על טורי
קבל ותסברון לנהור ויהי
עליכון חשוך לזיהור והא
כדבקבלא תהון מהלכין
אתון : יז ואם לא תקבלון
אולפן כד בסתרא תבכי
נפשי מן קדם דיעדי מנכון
יקרכון ומדמע תדמע ותשגר
עיני דמעין ארי אשתבי עמא דיי: יח אמר למלכא ולמלכתא אמאיכו תבו ארי גלא יקרכון מנכון נפל כליל
תושבחתכון: יט קרוי דרומא אתאחידו ולית דפתח גלו דבית יהודה כולהון גלו שלימא אתקבלו תושלימת

רד"ק: אמר הנביא אם לא תשמעו זאת הנבואה שאני אומר לכם מפי האל ית' במסתרים תבכה נפשי כי אני רואה אחריתכם ובכיית הנפש במסתרים היא הדאגה: מפני גוה . מפני גאותכם שאין אתם רוצים להשפיל עצמכם לשמוע דבר ה' כמו שנאמר לכם ואל תגבהו : גוה . כמו גאה ות"י מן קדם דיעדי מנכון יקרכון : ודמע תדמע . נפשי תבכה במסתרים ועיני תדמע בגלוי כי אני רואה שנשבה עדר ה' שהיה האל לכם רועה ועתה נעשה כי לא שמעו לו והניחם ביד שובים : ותרד . כל כך הדמע עיני עד שתרד כדמע : (יח) אמר למלך ולגבירה . זה הצווי אינו לאדם מיוחד אלא לכל מי שיהיה וכן ראה ריח בני קול אומר קרא אמרו לנמהרי לב והדומים להם והמלך והגבירה הם יהויכין ואמו שהם גלו ראשונים עם הגבורים והחרש והמסגר : השפילו שבו . כאילו אמר שבו בשפל, כי השפילו פעל עומד כמו כי השפילו ותאמר גוה או יהיה פעל יוצא ופירושו השפילו כסאכם ושבו על הקרקע : כי ירד מראשותיכם . כפלם ממלכותיכם כאחד מראשם כפלם ממלכם והוא שם לראשות ולממלכה ואמר ירד ואמר מראשותיכם לשון רבים ר"ל שום ראשות לא נשאר לכם אלא הכל יורד כי אף בגלותם לא נהגו בהם מנהג מלכים שהרי נתנו יהויכין בבית הכלא כאחד העם: עטרת תפארתכם . הפל הענין במלות שונות ואמר ירד לשון זכר ומראשותיכם ועטרת לשון נקבה רוצה לומר דבר מראשותיכם וכן כי יהיה נערה יעשה מלאכה אשר פתוהו לא נסיתה והדומים לו ובזה נוכל לתקן גם לשון רבוי אבל ענין טוב הוא מה שכתבנו בו : (יט) ערי הנגב . ת"י קרוי דרומא ועל ערי יהודה אומר כי חלק יהודה היה בדרום א"י כמ"ש וזכרו בזה הלשון מפני זה הפסוק הבא אחריו שזכר לשון הבאים מצפון כי המחריבים והמגלים יבאו מצפון : סגרו ואין פותח , ר"ל חרבו כי העיר החרבה אין יוצא ואין בא אין סוגר ואין פותח ובאמרו סוגר ר"ל שלא יכנס אדם שם וכן אמר בזה הלשון בחרבן הארץ בנבואת ישעיהו סגר כל בית מבא : הגלת יהודה כלה . ואף על פי שלא הגלת כלם עד נרקיהו מיום שגלה מלכם והוא יהויכין הרי היא כאילו גלתה כולם כי סופה לגלות בקרוב והגדולים שבהם גלו עם יהויכין הגלת

תולדות אהרן שמעו והאזינו . סוטה ה מדרש רבה ס' ראה : במסתרים תבכה . חגיגה ה עקרים מ"ד פכ"ז :

מצודת דוד

ולפם . ולהיות להם הדבר הזה לבה טוב וכו' : ולא שמעו . והם לא שמעו אל דברי ולכן יהיו נשחתים כאזור הזה : (יב) את הדבר הזה . הוא כה אמר ה' וכו' : כל נבל . כל נאד יהיה מלא יין : ואמרו . וכשיאמרו אליך וכי לא ידע אשר כל נבל דרכו למלאותו יין : (יג) הנני ממלא וכו' . ר"ל דברי המה למשל לומר כמו הנאד על שהוא ראוי ליין כן אמלא את כל יושבי ארץ יהודה וכו' שכרון ר"ל יהיו מבולבלים מהצרות כמו השכור המבולבל ביינו כי כן ראוי להם כן יהיו : היושבים לדוד . ר"ל זרע דוד היושבים על כסא המלוכה : הכהנים . כהני הבעל : הנביאים . נביאי השקר : (יד) ונפצתים . אשבר אותם זה אחר זה סמוך לו : (טו) אל תגבהו . אל תהיו גבהי לב לבלי הכנע למקום : כי ה' דבר . שאל תגבהו : (טז) תנו וכו' . הכבדו לה' והכניעו עצמכם לפניו : בטרם יחשיך עד לא יחשיך עליכם מאור היום בעבור מרבית הצרות : יתנגפו רגליכם . יוכו רגליכם כאבני מכשול כשתלכו גולה על הרי חושך : וקויתם לאור . כאשר תקוו שיהיה לכם הרווחה מה אז ישים אותה המקום לצלמות ויהיה מושם לערפל וכפל הדבר במ"ש : (יז) ואם לא תשמעוה . אם לא תקבלו אמרי הנה תבכה נפשי במסתרים במקום שהיא בחדרי הגוף כי רואה אני הרעה המוצאת אתכם : מפני גוה . מפני הגאות שיש בכם ולא תאבו להכניע אל המקום : ודמוע תדמע . מלבד בכיית הנפש עוד דמוע הדמע ותזל ופירש ותרד עיני דמעה בעבור שנשבה עדר ה' הם ישראל עם מרעיתו וצאן ידו : (יח) אמור . ה' אמר אל הנביא אמור ליהויכין ולמלכה אמו השפילו שבו ר"ל שבו במקום שפל מושב לארץ ואל תשבו על הכסאות : כי ירד מראשותיכם . ר"ל ג"ע הולכתם וחזר ופירש עטרת תפארתכם : (יט) ערי הנגב . הם ערי יהודה שהמה בדרום א"י : סגרו ואין פותח . ר"ל הרי הם חרבים ולכן סגורו ואין מי פותח כי הוציא ואין שם אדם הי יפתח שער

מצודת ציון

(יב) נבל . נאד היין וכן ונבל יין (ש"א א) : (יד) ונפצתים . ענין השבור עם הרצון וכן ונפץ הבדים (שופטים ז) : איש אל אחיו . ר"ל זה אחר זה וכן ואת כל מלכי הצפון וגו' איש אל אחיו (לקמן כה) : אחוס . ענין חמלה כמו יחוס על דל (תהלים עב) וכפל הדבר במ"ש : (טו) והאזינו . הטו אוזן לשמוע : (טז) יתנגפו . ענין הכאה וכן פן תגוף באבן רגליך (שם צא) : נשף . ענין חושך כמו אך חושך ישופני (שם קלט) : לצלמות . צלו של מות והוא חשכת הקבר : ישית . ענין שימה כמו ישת חושך סתרו (שם יח) : לערפל . עב הענן : (יז) גוה . כמו גאה וכאה הוי"ו במקום האל"ף וכן כי השפילו ותאמר גוה (איוב כב) והוא ענין רוממות : ודמוע . הוא דמעת הבכי : נשבה . נ"ל שביה : (יח) ולגבירה . היא המלכה : מראשותיכם . מלשון ראש ור"ל גדולתכם : שלומים

יהודה אתוש מתוכם: טו והיה
אחרי נתשי אותם אשוב ורחמתים
והשבתים איש לנחלתו ואיש
לארצו: טז והיה אם למד ילמדו
את דרכי עמי להשבע בשמי חי
יהוה כאשר למדו את עמי להשבע
בבעל ונבנו בתוך עמי: יז ואם
לא ישמעו ונתשתי את הגוי ההוא
נתוש ואבד נאם יהוה:
יג א כה אמר יהוה אלי הלוך
וקנית לך אזור פשתים ושמתו על
מתניך ובמים לא תבאהו: ב ואקנה
את האזור כדבר יהוה ואשם על
מתני: ג ויהי דבר יהוה אלי שנית
לאמר: ד קח את האזור אשר
קנית אשר על מתניך וקום לך
פרתה וטמנהו שם בנקיק הסלע:
ה ואלך ואטמנהו בפרת כאשר
צוה יהוה אותי: ו ויהי מקץ ימים
רבים ויאמר יהוה אלי קום לך
פרתה וקח משם את האזור אשר
צויתיך לטמנו שם: ז ואלך פרתה
ואחפר ואקח את האזור מן המקום
אשר טמנתיו שמה והנה נשחת
האזור לא יצלח לכל:
ח ויהי דבר יהוה אלי לאמר: ט כה
אמר יהוה ככה אשחית את גאון
יהודה ואת גאון ירושלם הרב:
י העם הזה הרע המאנים לשמע
את דברי ההלכים בשררות לבם
וילכו אחרי אלהים אחרים לעבדם
ולהשתחות להם ויהי כאזור הזה
אשר לא יצלח לכל: יא כי כאשר
ידבק האזור אל מתני איש כן
הדבקתי אלי את כל בית ישראל
ואת כל בית יהודה נאם יהוה
להיות לי לעם ולשם ולתהלה
ולתפארת ולא שמעו:
יב ואמרת אליהם את הדבר הזה

וית דבית יהודה אטלטיל מביניהון: טו ויהי בתר דאטלטיל יתהון אתוב במימרי וארחים עליהון ואתבינון גבר לאחסנתיה וגבר לארעיה: טז ויהי אם מילף יילפון מאורחת כנשתא דעמי לקיימא בשמי קים הוא יי כמא דאליפו ית עמי לקיימא בשום טעותא ויתקימון בגו עמי: יז ואם לא יקבלון אולפן ואטלטיל ית עמא הדין טלטול דאיבדן אמר יי: א כדנן אמר יי לי איזיל ותזבון לך זרז רכתן ותשוויניה על חרצך ובמיא לא תעליניה: ב וזבניה ית זרזא כפתגמא דיי ושויתיה על חרצי: ג והוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי תנינות למימר: ד סב ית זרזא די זבינתא די על חרצך וקום איזיל לפרת וטמרהי תמן בשעיעות כיף גלי: ה ואזלית וטמרתיה בפרת כמה די פקיד יי יתי: ו והוה מסוף יומין סגיאין ואמר יי לי קום איזיל לפרת וסב מתמן ית זרזא די פקדתך לממטמריה תמן: ז ואזלית לפרת וחפרית ונסיבית ית זרזא מן אתרא דטמרתיה תמן והא אתחביל זרזא לית ביה צרוך לכל מדעם: ח והוה פתגם נבואה מן קדם יי למימר: ט כדנן אמר יי כדין אחביל ית תקוף אנש יהודה וית תקוף יתבי ירושלם דהוה סגי: י עמא הדין דעובדיהון בישין דסריבו לקבלא ית פתגמא דאזלין בתר הרהור לבהון וטעו בתר טעות פלחי כוכביא למפלחהון ולמסגיד להון ויהון כזרזא הדין דלית בהון צרוך לכל מדעם: יא ארי כמא דמדבק זרזא בחרצא דגברא כן קרבית לפולחני ית כל בית ישראל וית כל בית יהודה אמר יי למהוי קדמי לעם ולשום ולתושבחא ולרבו ולא קבילו: יב ותימר להון ית פתגמא

רדק

בתרגומו דינק וכן כנגעים דמחקן: כנגי נתשם. גם הם יגלו כמו עמי לפיכך אל ישמחו לגלותם: אתוש מתוכם. אותם שגלו מביניהם אתוש מתוכם כשובי שבות עמי: (טו) והיה אשוב ורחמתים. כמו שנבא עליהם ירמיהו כשנבא על גלותם נבא גם כן על שובם כמו שנאמר ושבתי את שבות מואב ואמר ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון ואמר כי כששבו יהודה ובנימן מגלות בבל שבו גם הם: (טז) והיה את דרכי עמי. בדל"ת מעמדת בגעיא ובמסרה ל' געיא: בשמי חי ה'. כי מעת ששבו ישראל מגלותם לא עבדו עכו"ם ולא נשבעו בבעל ואם הם ילמדו דרכיו בזה ובזה הוא גמול עכו"ם: כאשר למדו. כי באמת ישראל לא למדו לעבוד עכו"ם כי אם מאבותיהם: ונבנו בתוך עמי. כי הרבה נתגיירו מהם כשובם מגלותם ושכנו בתוך בני ישראל. ונבנו יהיה להם בנין ביניהם כלומר עמידה וקיום וכן תרגם יונתן ויתקימון: (יז) ואם. ואבד. שלא ישובו עוד לארצם ומה שאומר בנבואת בני עמון ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון הוא אם שלמדו דרכי ישראל או עדיין לא שבו כדברי רבי יהושע במחלוקתו של רבן גמליאל בברכות: (א) כה אמר ה'. ענין האזור אפשר שהיה ממש ועשה כן ירמיהו מה שצוהו האל והחכם הגדול מורה צדק רמב"ם ז"ל כתב כי בחלום של נבואה היה כל המעשה הזה ומה שאמר לו ובמים אל תביאהו לא אדע בו טעם עדין ואם ר"ל שלא יכבסהו אמר שחגרו וימים אלא יתגרסו עם הזיעה למה לא אמר לא תכבסהו ופ"ר כענין מפורש ופירש בנקיקי הסלע בחור הסלע ויונתן תרגם בשעיעות כיף גלי ומה שאמר שילך לנהר פרת לטמנו שם לפי שהוא גבול א"י ר"ל כי כשיצאו מארץ ישראל לבבל ישחת גאונם: (ז) לא יצלח לכל. לשום דבר כמו כל מלאכה לא תעשו שום מלאכה כל חלב וכל דם שום חלב ושום דם: (י) המאנים. הם תאר האחד מאן בצר"י לפיכך הוא בקבוץ האל"ף בשו"א ופת"ח: ויהי כאזור. ופי' ויהיה גאונם שזכר את גאון יהודה ואת גאון ירושלם: (יב) ואמרת כל נבל ימלא יין, אמור להם גם כן זה המשל והנבל הוא כלי חרש והנבל היה להם משל לשני דברים האחד כי כמו שהנבל ימלא יין וכו' כלומר ימלא בתוכו ושהוא נבלע בדפניו כן יהיו מלאים שכרון מכל צד והשכרון הוא משל לרוב הצרות כי כמו שהשכור אין בו דעת לא ידע מה יעשה כן מי שתכפוהו הצרות הוא נבהל ונדהם ולא ידע מה יעשה והדבר השני שנמשלו בנבל כי בשיכה אדם נבל

בנבל

מצודת ציון

אתוש. ענין עקירה כמו לנתוש ולנתוץ (לעיל א): (טז) ונבנו. מל' בנין: (א) אזור. חגורה: מתניך. חלצין: (ד) וטמנהו. ענין הסתרה: בנקיק הסלע. בשן הסלע כמו ובנקיקי הסלעים (ישעיה ז): (ו) מקץ. מסוף: (ז) ואחפור. מלשון חפירה וכרייה: לכל. ר"ל לשום דבר וכן לא תעשה כל מלאכה (שמות כ) ר"ל שום מלאכה: (ט) גאון. מל' גאות ורוממות: (י) המאנים. מלשון מיאון וסרוב: בשררות. במראה: (יא) ולתהלה. מלשון הלול ושבח:

נבל

רשי

זה: (טז) אם למוד ילמדו. אם יאמינו בה': ונבנו. לשון בנין: (א) אזור. פורצינ"ט בלעז: ובמים לא תביאהו. לכבסו כשיהא מלא זיעה כדי שיסרח לירקב: (ז) לא יצלח לכל. אינו ראוי לכלום. (י) ויהי כאזור הזה. גאונם יהיה כאזור הזה הנרקב:

נבל

עולים מצפון: וקח י"ג וסי' נמסר בסדר קרח: לכל י"א דגשים בקריאה וסי' והנה נשחת האזור אשר לא יצלח. ויהי כאזור הזה אשר לא יצלח. ובידך לגדל ולחזק לכל. טוב ה' לכל ורחמיו. במספר בשקל לכל. ואחיהם לכל משפחות יששכר. לכל זמן ועת לכל חפץ. הכל כאשר לכל מקרה אחד. זה רע בכל אשר נעשה ואסר לכל סכל הוא. כי מקרה

תולדות אהרן שנית לאמר. שקדם בעבר סד:

מצודת דוד

יהודה אעקור מתוכם ולפי שהעכו"ם ההם שוכנים סביבות ארץ ישראל לכן אמר אתוש מתוכם: (טו) אשוב ורחמתים. את כל הכבושים אף מן העכו"ם: (טז) אם למוד ילמדו. אם העכו"ם ילמדו דרכי עמי להאמין בה' ולהשבע בו לומר בשבועתם חי ה' כאשר בתחלה למדו הם את עמי להשבע בבעל: ונבנו. אז יהיו בנוים ומתקיימים בתוך עמי ר"ל דומים ושוים לעמי: (יז) ואם לא ישמעו. ללמוד מעמי אמונת ה': ונתשתי. אז אעקור שוב אותם: נתוש ואבד. יהיה נעקר ואבוד עד עולם. יג (א) אזור. חגורה של פשתן: ושמתו על מתניך. למען ימלא זיעה וימהר להרקיב: ובמים לא תביאהו. לא תכבסהו לנקותו מן הזיעה: (ג) שנית. בדבר האזור: (ד) פרתה. לנהר פרת: וטמנהו שם. תצפינו שם בשן הסלע: (ה) בפרת. אצל נהר פרת: (ז) ואחפור. כי כסהו בעפר ממעל: נשחת. נתקלקל ונרקב: לא יצלח לכל. לא היה ראוי לשום דבר: (ט) ככה. כמו השחתת האזור כן אשחית את גאון וכו': רב. המרובה מאד: (י) העם הזה. ר"ל לפי שהעם הזה הרע הם הממאנים לשמוע דבר ה': בשרירות לבם. במה שלבם מראה להם ומתאוה לה: ויהי. לכן יהיה העם כאזור הזה: (יא) כי כאשר ידבק. ר"ל לזה המשלתים לאזור כי כמו האזור דבוק הוא למתני איש כן וכו':

ולשם

עם סגולתי: (ח) נתנה עלי בקולה. עלתה לפני צעקת חמסיה: (ט) העיט צבוע. הה"א תמוה לכך הוא נקוד פתח הכי הם עוף צבוע מגואל בדם שאמר העופות ואספים עליו. ד"א העיט צבוע עוף אחד שהוא צבוע וכל העופות נאספים עליו ואוכלו שסונאים אותו: העיט סביב עליה. שמא עוף שמים הם אלו החיילות הגדודים הקלים אשר סביביה: התיו. בואו: (י) רועים רבים. ראשי גייסות של חיל נבוכדנצר כמו שנאמר למעלה אליה יבאו רועים ועדריהם (לעיל ו): בססו. ל' מרמס וכן והיו כגבורים בוסים בטיט חוצות (זכריה י): חלקת. קנפני"א בלעז: (יא) אבלה עלי. לפני: (יג) זרעו חטים וקוצים קצרו. התפללו ולא נתקבלה תפלתם למה לפי שלא נרו להם ניר תשובה ומעשים טובים לכך זרעו אל קוצים. ספר שנקוד ט זרעו בחירי"ק סויי"ן שיבוש הוא. נחלו. ל' חולי נחלו במכאובם וצעקתם לפני ולא יועילו: מתבואותיכ'. ממעשיכ': (יד) שכיני הרעים. מצרים עמון ומואב וצור וצידון שהיו שכני ארץ ישראל ומזיקין אותם: (טו) אשוב ורחמתים. כולן לקו סמוך לחורבן הבית ובכולם נאמר ושבתי את שבות בספר זה

נפשי אהבתיה אהבה עזה ועתה בעונותיה נתתיה בכף אויביה: (ח) היתה. כאריה ביער ונותן קולו וישמעו העוברים והשבים הקול ויעזבו הדרך סיער או הסמוך לו כן עזבתי אני את נחלתי כי היתה לי כמו האריה ביער השואג בלילה ונתינת קולה ושאגתה היא צעקת העשוקים מפני החמס או נתינת קול עובדי עכו"ם בבתי האלילים כמו שנאמר במעשה אליהו עם אחאב ויקראו בשם הבעל מהבקר ועד הצהרים לאמר הבעל עננו ואומר ויקראו בקול גדול: על כן שנאתיה. ושנאתי' כי נלאתי נשוא עוד מעשים הרעים:

יְדִדוּת נַפְשִׁי בְּכַף אֹיְבֶיהָ׃ ח הָיְתָה־
לִּי נַחֲלָתִי כְּאַרְיֵה בַיָּעַר נָתְנָה עָלַי
בְּקוֹלָהּ עַל־כֵּן שְׂנֵאתִיהָ׃ ט הַעַיִט
צָבוּעַ נַחֲלָתִי לִי הַעַיִט סָבִיב עָלֶיהָ
לְכוּ אִסְפוּ כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה הֵתָיוּ
לְאָכְלָה׃ י רֹעִים רַבִּים שִׁחֲתוּ כַרְמִי
בֹּסְסוּ אֶת־חֶלְקָתִי נָתְנוּ אֶת־חֶלְקַת
חֶמְדָּתִי לְמִדְבַּר שְׁמָמָה׃ יא שָׂמָהּ
לִשְׁמָמָה אָבְלָה עָלַי שְׁמֵמָה נָשַׁמָּה
כָּל־הָאָרֶץ כִּי אֵין אִישׁ שָׂם עַל־לֵב׃
יב עַל־כָּל־שְׁפָיִם בַּמִּדְבָּר בָּאוּ
שֹׁדְדִים כִּי חֶרֶב לַיהוָה אֹכְלָה
מִקְצֵה־אֶרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ אֵין
שָׁלוֹם לְכָל־בָּשָׂר׃ יג זָרְעוּ חִטִּים
וְקֹצִים קָצָרוּ נֶחְלוּ לֹא יוֹעִלוּ וּבֹשׁוּ
מִתְּבוּאֹתֵיכֶם מֵחֲרוֹן אַף־יְהוָה׃
יד כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה עַל־כָּל־שְׁכֵנַי
הָרָעִים הַנֹּגְעִים בַּנַּחֲלָה אֲשֶׁר־
הִנְחַלְתִּי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
נֹתְשָׁם מֵעַל אַדְמָתָם וְאֶת־בֵּית

ל' וחסר. ג' וחסר ו"ז. ר"פ. ל' וב'. ג'. כ' א' חסר וא' מ"ל. ג'. ל'. פ'. ס'. ז'. ל'. כ'. ל' חסר ג' וחסר. ל'. י"ח בטעם בכופרא. ל'. ו' דסמיכי. ל' וחסר

רְמֵישֵׁית יָת אַחְסַנְתִּי וּמְסָרֵית יָת עַמָּא דַהֲוָה חֲבִיב קֳדָמַי בִּיד סַנְאוֹהִי: ח הֲוַת קֳדָמַי אַחְסַנְתִּי כְּאַרְיָא בְּחוּרְשָׁא סְלֵיקַת עֲלַי אִתְרְגוּשְׁתַּהּ עַל כֵּן רְחֵיקְתַּהּ: ט כְּעוֹפָא דְמִתְבַּדַּר כֵּן אִתְבַּדָּרַת אַחְסַנְתִּי קֳדָמַי וּכְעוֹפָא דְמִשְׁתְּדֵי כֵּן יִתְכַּנְשׁוּן עֲלַהּ דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא מִסְחוֹר סְחוֹר מַלְכֵי עַמְמַיָּא וּמַשְׁרְיָתְהוֹן יֵיתוּן עֲלַהּ לְמִבְזַהּ: י מַלְכִין סַגִּיאִין קְטַלוּ עַמִּי דוּשִׁישׁוּ יָת אַחְסַנְתִּי יְהָבִין יָת אַחְסָנַת חֶמְדָּתִי לְמַדְבַּר צָדוּ: יא שַׁוְיוּהָא לְצָדוּ אִתְאַבְּלַת קֳדָמַי חֲרוּבַת צְדִיאַת כָּל אַרְעָא לֵית אֱנָשׁ דִמְשַׁוֵּי דַחַלְתִּי עַל לִבָּא: יב עַל כָּל נִגְרִין בְּמַדְבְּרָא אֲתוֹ בָזוֹזִין אֲרֵי חַרְבָּא קֳדָם יְיָ מְקַטְּלָא מִסְּיָפֵי אַרְעָא וְעַד סְיָפֵי אַרְעָא לֵית שְׁלָמָא לְכָל בִּשְׂרָא: יג לָא תְהוֹן דָמְיָן לְדִזְרַעוּ חִטִּין עַל כֵּיף וְלָא מַשְׁכְּחִין לְמִכְנַשׁ אֱלָהֵין כּוּבִין וּמַעַלְלָתְהוֹן לֵית לְהוֹן הֲנָאָה וְתִבְהֲתוּן בְּעוֹבָדֵיכוֹן בְּמֵיתֵי עֲלֵיכוֹן תְּקוֹף רוּגְזָא דַיְיָ: יד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עַל כָּל מְגִירַיָּא בִּישַׁיָּא דְמִנְזְקִין בְּאַחְסַנְתָּא דְאַחְסֵנִית יָת עַמִּי יָת יִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מְטַלְטֵיל לְהוֹן מֵעַל אַרְעֲהוֹן

(ט) העיט. שניהם הה"א בפתח כי היא לשאלה ופירש אדוני אבי ז"ל הפסוק בן העיט צבוע בדם חללים יהיה סביב על נחלתי שבחרתי לי ואחר שישבע העיט יבאו כל חיות השדה לאכול כמו שנאמר לכו אספו כל חית השדה התיו לאכלה אמר לעופות אחר שתשבעו אתם לכו אספו כל חית השדה בעבור כי כן מנהג העופות יבאו על החללים תחלה כי הם יראו בעופפם כמו שאמר באשר חללים שם הוא והחיות רואות העופות לגבהים מדם החללים ויתורו ממקומם: התיו. הה"א המורת אל"ף אתיו אתיה ... שובו אתיו וענינו כמו באו והחיות הן משל על האומות שבאו עם נבוכדנצר להחריב לירושלם כאילו אמר להם אתו והרימו להם נס שיבאו והוא משל העיט שבצבוע לחיות והוא דבר הנבואה: (י) רעים רבים. מלכי גוים שבאו עם נבוכדנצר והמלך כמו הרועה לצאן ות"י מלכין סגיאין קטלו עמי: כרמי. ישראל כמו שאמר כי כרם ה' צבאות בית ישראל: בססו. רמסו: (יא) שמה. נבוכדנצר ואע"פ שלא זכרו הרי זכר רועים רבים והוא סיה בראש והוא שם החלקה לשממה: אבלה עלי שממה. שם אחר כנסת ישראל שהיא שממה שהאבלה עלי על שממותיה לאמר שאני ששימותיה: כי אין איש שם על לב. למה שהרגה כי אין איש מהם שם על לב דברי ותוכחותי שהייתי מוכיח אותם ע"י הנביאים ולא שמו על לבם ולא שמעו אליהם וי"ת לית אנש דמשוי דחלתי על לבא: (יב) על כל שפים במדבר. מקום מרעה הבהמות יקרא מדבר כמו שפירש ושפים הם המקומות הגבוהים כמו הרים וגבעות גם גבה שהוא מן שיסוב באו בדדים: חרב לה' אכלה. כמו אוכלת אמר בזה ובזה כמו לא אכלה אבל ברוב יאמר על משקל פעלת והסבר הוא אכילת החרב כמו וחרבי תאכל בשר כזה ובזה תאכל חרב: מקצה ארץ ועד קצה הארץ. כי גם בשאר המקומות תהיה בי בכולם שבטה יד נבוכדנצר וחרבו הוא וכ' כי הוא השיר את חרבו עליהם והנבואה התנבא על אחת מהן עדם בא לה השודדים כמו שכתוב בזה הספר וזהו שאמר אין שלום לכל בשר: (יג) זרעו חטים וקוצים קצרו. אמר הנביאים זורעי' חטים בהם ישראל שאתם נקראים חלקתי כמו שאמר למעלה והנה הנביאים זרעו בחלקה חטים הם דברי הנבואה: וקוצים קצרו. כי לא נמצא להם בחלקה כי אם קוצים אלו הם מעשים רעים שדומין לקוצים: נחלו לא יועילו. ונחלו הנביאים על זה כי לא הועילו מעשיהם: ובושו מתבואותיכם. היה להם לנביאים בשת מתבואותיהם שהיו מוחלים שיהיו חטים והיו קוצים ונחלו הנביאים על זה מחרון. אף ה' שמחיד לבא עליכם מפני מעשיכם הרעים ואמר ירמיהו משל זה על החלקה כמו שאמר ישעיהו משל דומה לו על הכרם שאמר ויעזקהו ויקו לעשות ענבים ויעש באושים וישראל הם שנקראו כרם ה' ונחלת ה' ואדוני אבי ז"ל פירש זרעו ישראל חטים והוא משל על הממון הרב שהיו שולחים למלכי מצרים שיהיו להם לעזרה ויבאו לעזרתם מפני מלך בבל ובטחונם על משענת קנה רצוץ וזהו וקוצים קצרו נחלו ולא יועילו נחלו מרוב ממון שנתנו ולא היה להם בו שום תועלת ופי' בשו מתבואותיכם נוור כלומר יש לכם ליבוש מתבואותיכם שהם קוצים וי"ת לא תהון דמין לדזרעו חטין וגומר כמשמעו: (יד) כה אמר ה' על כל שכני הרעים. הם פלשתים ועמון ומואב וצר וצידון שהיו שכנים לארץ ישראל והיו מריעים להם ואמר שכני כי ישראל הם חלקו וכרמו והנה הם שכניו: הנוגעים. פירוש לרע וכן כל הנוגע בהם הנוגע באיש הזה כתרגומו

לכל בשר ז' בקריאה וסימ' גמסר בסדר קרח: כה אמר י"ח בטעמא בספרא וסי' מה מצאו אבותיכם בי עול. אל יתהלל הכם בחכמתו. אל דרך הגוים אל תלמדו. ארור הגבר. עמוד בחצר. על כל שכני הרעים. עשו משפט וצדקה. כתבו את האיש. הנני שב שבות. קול ברמה נשמע נהי. מנעי קולך מבכי ועיניך. נותן שמש לאור יומם. עוד ישמע במקום הזה. אם ימדו שמים. אל תשיאו. את כרעה תפרע. תאמר אליו. סים

תולדות אהרן ידידות נפשי. מנחות נג: נחלתי כאריה. תענית טז זבחים קיט (מגלה עב): נתנה עלי. (תענית טז): כל שכני. ברכות ח:

מצודת דוד

לביאה כל העם הזה ומוסב למעלה לומר בעבור כ"ז נתתי הכה ביד כ"ל להיות תעה ועמי: (ז) עזבתי. לכן עזבתי את בה"מ: נחלתי. הם ישראל כמ"ש יעקב חבל נחלתו (דברים לב): את ידידות נפשי. את ישראל שהיו אהובים לפני מסרתים ביד האויב וכפל הדבר במ"ש: (ח) כאריה ביער. עדת ישראל היו לפני כאריה ביער הטורף כל בשר כי כן המה טורפים ומאבדים זה את זה: נתנה עלי. מדברת למולי בקול רם וברמות רוח: (ט) העיט צבוע. וכי ישראל המה לפני כעיט הצבוע בעלת גוונים השנואה לכל העופות וקבוצת העופות הדורסים תחנה סביב עליה לאכלה. ועוד יוסיפו לזרז זאת לומר אספו החיות אשר יבואו גם המה לאכלה כי כן אנשי נבוכדנצר שונאים את ישראל ומזרזים אלה לאלה לבלעם: (י) רועים רבים. עכשיו יפרש אמריו ואמר רועים וכו' ר"ל מלכי הכשדים משחיתים את ישראל: בוססו. רמסו חלקת שדי ר"ל החריבו ארצי: נתנו וכו'. את החלקה החמודה לי שמו להיות מדבר שממה: (יא) שמה. נבוכדנצר המחריב שם את ארצי לשממה והנה הארץ השוממה מתאבלת לפני: נשמה. ר"ל עכ"ז לא ארחם ותהיה נשמה כל הארץ כי אין בה איש שם על לב להתחרט מעוונו לשוב אלי: (יב) על כל שפים. על כל המקומות הגבוהות שבמדבר באו שודדים. כי חרב לה'. חרב מלחמה הנוכן מה' היא תאכל ותאבד מקצה וכו' ולכל בשר לא יהיה שלום כי ה' יעורר מלחמות על כל העכו"ם ויכבוש את כולם: (יג) זרעו חטים. ר"ל עוד אמשול בכשדים המשל רעב. וכאשר יזרעו חטים יקצרו קוצים כי תצמיח קוצים: נחלו. מעקת רעבון נחלו ולא ימצאו רפואה מועלת: ובושו. אמר הנביא כנגדם ראוי היה לכם שתבושו מתבואותיכם שהדבר גלה שהם במארה מחרון אף ה' ולא במקרה: (יד) שכני הרעים. שכני א"י הרעים הנוגעים לרעה בנחלת ישראל: הנני נותשם. אעקור אותם מאדמתם ללכת גולה: ואת בית יהודה. וגם בית

מצודת ציון

ידידות. ענין אהבה: (ט) העיט. הוא שם עוף הדורס וכן וקץ עליו העיט (ישעיה יח): צבוע. ר"ל בעלת גוונים ונראה כצבוע: התיו. ענין ביאה כמו שובו אתיו (שם כא): (י) בוססו. ענין רמיסה כמו בוססו מקדשך (שם סג): חלקתי. ענין אחוזת שדה כמו ואחלקה את החלק (עמוס ז): (יא) עלי. ר"ל לפני: נשמה. מלשון שממה: (יב) שפים. מקומות הגבוהים: אכלה. ענין הרג ואבדון וכן וחרבי תאכל בשר (דברים לב): (יג) נחלו. מל' חולי: יועילו. מל' תועלת: (יד) הנוגעים. ר"ל לגרע וכן הנוגע באיש הזה (בראשית כו): נותשם. אתוש

רד"ק

(ג) ואתה ה' ידעתני תראני. ואתה דעה אותי כמה שאני: ובחנת לבי אתך. לא כלבם שאתה רחוק ממנו הם כן לבם כמו שאני ואני ברע: התיקם כצאן לטבחה. כמו עד התיקנו אותם מן העיר אמר אלו השלוים הרשעים התיקם ממקום רבצם לרעתם כצאן לטבחה: והקדישם. והזמינם ליום הרגה. לווה שיהיה בו הרג רב וזאת יום ההרגה הזמינם לחרב ולא יהיה להם מקום להנצל מן ההרג ואז תדע לעולם כי רשעתם גרמה להם אבל עתה יש מבוכה בהצלחתם: (ד) עד מתי תאבל הארץ. עד מתי והיה זה שהוקדשו אלה ליום הריגה כשתאבל הארץ והוא יום ההרגה: ועשב כל השדה ייבש. זה על דרך ההפלגה וכן ספתה בהמות ועוף ומפני מה תאבל ותשחת הארץ מרעת יושבי בה כי אמרו הדין נותן שלא ינצלו אלה הרשעים השלוים מיום הריגה כי הם אומרים בשלותם לא יראה אחריתנו הם יאמרו לנביאי האמת האל יביא אחריתכם לרע אף על פי שאתם שלוים עתה והם אומרים לא יראה האל אחריתנו כי אינו משגיח בנו ובמעשינו. ואינו יודע מה אחריתנו: ספתה. ענין כליון כמו האף תספה צדיק עם רשע אלא שהוא שער יוצא וזה שער עומד והנה שאל ירמיהו על הצלחת הרשעים ולא השיבו האל: (ה) כי את רגלים. פי' אדוני אבי ז"ל כלו זה הפסוק תשובת שאלתו שאל ירמיהו אחר מדוע דרך רשעים צלחה ועל מה שהשיבהו אני מבין זה המשל כי אני רואה אותך שרצת עם רגלים כמותך והלאוך כי רצו יותר ממך ולא היה בך יכולת להשיגם והלאוך במרוצתם להשיגם: ואיך תתחרה את הסוסים. ואיך תתערב עם הסוסים לרוץ עמהם וזה פי' המשל הנה אתה בין בני אדם כמותך ואינך יודע דעתם וסודתם בדברי אמרו נשחיתנו הם כמות ולא ידעת ולא הרגשת בהם אם לא הודעתיך ואתה איך תרצה לדעת דעתי וסודותי בהנהגת העולם בהצלחת הרשעים ורעת הצדיקים בעולם הזה לפיכך שתוק ולא תהרהר אחר מדותי והוסיף לו ודע על המשל לדבר לו על הענין עצמו וכלל בו מראש הפסוק ענין עצמו ואמר לו אני רואה אותך הלום ונלאה לשליחותי וצריך שתחזק עצמך ולכך כי אני רואה כי רצת את רגלים כמותך והם אנשי ענתות שהם בני משפחתך ובמדרגה אחת עמך לענין גדולה והם הלאוך ושתיירוך להמיתך ואיך תתחרה את הסוסים כשתלך לירושלם שהם שרים גדולים וגם המלך הם איך תתנהג עמהם צריך אתה שתתחזק שלא תפחד מהם ותדבר להם שליחותי בלא מורא ובושת. לו עוד ואמר ובארץ שלום אתה בוטח זירוש אתה בוטח באנשי ענתות שהם' רואי שתהיה לך ארץ שלום והיה לך לבטוח בהם שלוך מיד שמבקשים להרע לך כי הם קרוביך ובני עירך ומדרך העולם שהקרובים ובני עיר אחת שיתגדלו ביחד לכבד זה את זה ושיתאהבו כאחד על הרוב עד שיתמכרו למות על אהוביהם או קרוביהם ואתה לא תוכל לעשות זה כי הם מערימים אליך להמיתך: ואיך תעשה בגאון הירדן. כלומר כמקום שמתגאין גלי הירדן והוא משל על שרי יהודה וירושלים והמשילם לגאון הירדן לפי שהוא הגבר בתוך ארץ ישראל כי שרת בגבול ארץ ישראל הוא ויתכן לפרשו על נבוכדנצר שעתיד לפשוט חיילותיו בארץ ישראל מעבר לירדן ואמר לו ירמיהו ואם אתה מפחד מהם שהם מעטים אין העצה כמו שהוא דומה לגאון הירדן ויונתן גם כן פי' הפסוק לפי תשובת השאלה מיושב על הענין וכן תרגמו דנא תיובתא לירמיה וגו' כמעמוד: (ו) כי גם. בגדו בך. כי היית בוטח בהם ואמרו להוליכך בשבתות: קראו אחריך מלא. קבוץ, כלומר שתקבצו אחריך להרגך ולבלעך אם תתנבא לבד וכן מלא רעים קבוץ רעים שיתקבצו אחריה: אל תאמן בם. אם יקרבוך וידברו אליך טובות אל תאמן בם כי שקר הם דוברים כי דעתם כדי שתקרב אליהם ותסור בנתיבם לאכול ולשתות עמהם ודעתם להמיתך או להשקותך סם המות וי"ת ודלא תהימן בהון ... בעי עליהון רחמין וגו' כמעמוד ורבי' כתב פירש מלא מן המלגת. שמחרפין אותך. בהפשן כלומר חבר בכל דבר כמו שאומרים להמית בני נהור ואדוני אבי ז"ל פי' מלא מן אשר מלאו לבו אומרים עליך שלא כמשפט שאין לך שום יראה בעולם בהם אומרים לך לא תנבא בשם ה' ולא תמות בידינו ואתה מוסיף עוד לנבא ולא תפחד מן המיתה: (ז) עזבתי את ביתי. אמר לאל כאדם הנוסס על הכתו את ביתי זה בית המקדש נחלתי זה ישראל כמו שאמר יעקב חבל נחלתו: ידידות נפשי.

רש"י

שלוה: (ג) ואתה ה' ידעתני. גם על אנשי ענתות העומדים עלי מורה פי אתה ידעתני: התיקם כצאן לטבחה. נתקם מן החיים למות דישפאקאנ"ט בלע"ז כמו עד התיקנו אותם מן העיר (יהושע ח): והקדשם. הזמינם: (ד) עד מתי תאבל הארץ ועשב כל השדה ייבש. עד כאן דברי הנביא ורוח הקודש משיבתו מרעת יושבי בה ספתה בהמות ועוף: תאבל. תחרב: ספתה. סונידי"א בלע"ז: כי אמרו. יושבי הארץ הזאת. לא יראה את אחריתנו. אין גלוי לפניו מה יהיה בסופינו: (ה) כי את רגלים רצתה וילאוך. קרוביך הכהנים כמוך ואנשי עירך באים להורגך: את רגלים. עם רגלים פיאונידש בלע"ז: ואיך תתחרה את הסוסים. לרוץ את הסוסים כלומר ומה קרוביך הכהנים באים להרגך כל שכן שיקומו להרגך שרי יהודה וחבו קלפי עליהם וזו היא הגלות האויב וכן ת"י דנא תיובתא וגו'. ומדרש רבותינו אם על שכר שלש פסיעות שרץ נבוכדנצר לכבודי בימי מרודך בלאדן אתה תמה שהרביתי גדולתו כל כך מה תתמה עוד כשתראה שילום שכר שאבות לצדיקים שרצו לפני כבודם: תתחרה. אאשירי"ש בלע"ז: ובארץ שלום אשר אתה בוטח. שם הלאוך: ואיך תעשה בגאון. שרי יהודה. וגאון הירדן משל הוא לפי שהוא מקום אריות ונמרים וכן למדנו יונתן בהרבה מקומות וכאן תירגם ואכדין את מדמי לקבל חיות ברא די ברום ירדנא והנה כאריה יעלה מגאון הירדן (לקמן מט) ת"י בשתי מקומות כאריה דסליק מרום ירדנא: (ו) קראו אחריך מלא. קבוצת אנשים: (ז) ידידות נפשי. עם

ירמיה יב

בְּפִיהֶם וְרָחוֹק מִכִּלְיוֹתֵיהֶם׃ ג וְאַתָּה
יְהוָה יְדַעְתָּנִי תִּרְאֵנִי וּבָחַנְתָּ לִבִּי
אִתָּךְ הַתִּקֵם כְּצֹאן לְטִבְחָה וְהַקְדִּשֵׁם
לְיוֹם הֲרֵגָה׃ ד עַד־מָתַי תֶּאֱבַל הָאָרֶץ
וְעֵשֶׂב כָּל־הַשָּׂדֶה יִיבָשׁ מֵרָעַת
יֹשְׁבֵי־בָהּ סָפְתָה בְהֵמוֹת וָעוֹף כִּי
אָמְרוּ לֹא יִרְאֶה אֶת־אַחֲרִיתֵנוּ׃ ה כִּי
אֶת־רַגְלִים ׀ רַצְתָּה וַיַּלְאוּךָ וְאֵיךְ
תְּתַחֲרֶה אֶת־הַסּוּסִים וּבְאֶרֶץ שָׁלוֹם
אַתָּה בוֹטֵחַ וְאֵיךְ תַּעֲשֶׂה בִּגְאוֹן
הַיַּרְדֵּן׃ ו כִּי גַם־אַחֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ
גַּם־הֵמָּה בָּגְדוּ בָךְ גַּם־הֵמָּה קָרְאוּ
אַחֲרֶיךָ מָלֵא אַל־תַּאֲמֵן בָּם כִּי־
יְדַבְּרוּ אֵלֶיךָ טוֹבוֹת׃ ז עָזַבְתִּי אֶת־
בֵּיתִי נָטַשְׁתִּי אֶת־נַחֲלָתִי נָתַתִּי אֶת־

(Masorah in the margin: ל' וכ"כ; ב'. ב' וכסיפרא ועין; ל'; ז' רשין ל'; ל' וז' מכר בלישנא; ל'. ל'; ל'. ל'. ל'; ל'. ס'; כ'. מ"ל; י"ב פסוקים גם גם גם; כ' מ"ל)

מִכּוּלְיָתְהוֹן׃ ג וְאַתְּ יְיָ כּוּלָּא
יְדִיעַ וּגְלֵי קֳדָמָךְ דְּאַתְּ בָּחַר
לְקִבְלָא דְּרָעֲוָא בְּדַחֲלְתָּךְ דִּרְשִׁיעַיָּא
אִתְקְנִינוּן בְּעָנָא לְנִכְסְתָא
וְזַמְנִינוּן לְיוֹם קְטוֹלֵי׃ ד עַד
אֵימָתַי תֶּחֱרוּב אַרְעָא וְעִשְׂבָּא
דְּכָל חַקְלָא יִיבַשׁ מֵחוֹבֵי
רַשִׁיעַיָּא דְּיָתְבִין בַּהּ סָף בְּעִירָא
וְעוֹפָא אֲרֵי אֲמַרוּ לָא גְּלֵי
קֳדָמוֹהִי סוֹפָנָא׃ ה דְּנָא
תְּיוּבְתָּא לְיִרְמְיָה נְבִיָּא עַל
בָּעוּתֵיהּ נְבִיָּא אַתְּ דָּמֵי לְגַבְרָא
דִּרְהַט עִם רַגְלָאָה וְלָאֵי
וְאֵיכְדֵין אַתְּ מְדַמֵּי לְמִרְהַט
כָּל קֳבֵיל סוּסָוָתָא בְּבִקְעֲתָא
וּבְאַרְעָא שְׁלָמָא אַתְּ מִתְרְחֵיץ
וְנָפֵיל וְאֵיכְדֵין אַתְּ מְדַמֵּי
לְמֶעְבַּד כָּל קֳבֵיל חֵיוַת בָּרָא
דִּי בְּרוּם יַרְדְּנָא וְאִם עַל טָבְוָן
דַּאֲנָא מוֹטֵב לִנְבוּכַדְנֶאצַּר
מַלְכָּא דְּבָבֶל רַגְלָאָה נְבִיָּא אַתְּ חָזֵי וּמִתְמְהֵיהּ וּמְנָפוּן דְּאַחֲזֵי לָךְ מָה דַּאֲנָא עָתִיד לְמֶעְבַּד
לַאֲבָהָתָךְ צַדִּיקַיָּא דְּמִן עָלְמָא דִּרְהָטוּ כְּסוּסְוָתָא לְמֶעְבַּד עוֹבָדִין טָבִין קֳדָמַי וְאַף
אֲבָרֵית לְהוֹן דְּאַיְתֵי עַל בְּנֵיהוֹן פּוּרְקַן וְנַחְמְתָהָא כְּמַיָּא דְּנַחְתִין שְׁטוּף לְיַרְדְּנָא׃ וְדַאֲתְּ
יִרְמְיָה בָּעֵי עֲלֵיהוֹן רַחֲמִין אֲרֵי יָת אֲחָךְ וּבֵית אֲבוּךְ אַף אִינוּן שְׁקַרוּ בָךְ אַף אִינוּן
אֲמַרוּ עֲלָךְ מְרִידִין בִּישִׁין לָא תְהֵימִן בְּהוֹן אֲרֵי יֵימְרוּן עֲלָךְ פִּתְגָמִין תַּקְנִין׃ שְׁבַקִית יָת

צבאות על אנשי ענתות: תראני ב' וסי' אגרע ועין לא תראני. ואתה ה' ידעתני תראני ובחנת לבי: ובחנת ב' וסי' בחון נתתיך. ת' ידעתני תראני ובחנת לבי: י"ב פסוקים אית בהון גם גם גם וסימן גם תבן גם מספוא רב עמנו. ורצו גם את השני גם את השלישי. ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער. לא איש דברים אנכי. גם אצבכם גם בקרבם קרא. משול בנו גם אהה. וישאל שאול בה'. כי גם אחיך ובית אביך. כי גם נביא גם כהן. גם תמול גם שלשום. גם לא שמעת גם לא ידעת. גם אהבתם גם שנאתם:

מצודת ציון

שלוה: בוגדי בגד. ענין מרוד ומרד: (ב) מכליותיהם. מל' כליות: (ג) התיקם. ענין הפתק: והקדישם. ענין הזמנה כמו קדשו קהל (יואל ב): (ד) תאבל. ענין השחתה כמו אבלה נבלה הארץ (ישעיה כד): ספתה. ענין כליון כמו הסף תסיפה (לעיל ח): אחריתנו. מלשון אחרית וסוף: (ה) רצתה. מל' ריצה ורדיפת הרגלים: וילאוך. ענין עייפות כמו ומה הלאתיך (מיכה ו): תתחרה. ענין הדמות והתערב כמו אל תתחר במרעים (תהלים לז): בגאון. ענין גבהות ורוממות ולזה יאמר כבר המעלה הסמוך לירדן ובם היה מקום הבריות כמו שנאמר הנה כאריה יעלה מגאון הירדן (לקמן מט): (ו) מלא. ענין קבוץ כמו מלא רועים (ישעיה לא): (ז) נטשתי. ענין עזיבה: ידידות

מצודת דוד

כליותיהם ולא יאמינו בך באמת: (ג) ידעתני. הלא ידעת אותי ותראה לבי ובחנת אותם אם היא אתך להאמין בך ר"ל מכיר אני בעצמי שגלוי לך תעלומות לב וא"כ יודע אתה ברחוק אתה מכליותיהם כי אין דבר נעלם ממך: התיקם. לכן העתיקם מהצלחתם אל הפסקה כצאן הזה והזמינם ליום הרגה: (ד) עד מתי. זהו תשובת המקום כאומר הלא הוסמך להיות מרדות על ישראל להיות שבע - אשר כי עד מתי תהיה ארצי נשחתת ועשב השדה יבשה בסבת רשעת יושבי בה ונלקו - בהמות ועוף כי לא הרגישה בארצם גמול השבעם באומרם שאין רואה אחריתם לדעת מה יהיה בסופם וכאומר וכי כן תהיה ארצי נשחתת עד עולם - לכן יבא ל"ד ויגלה אותם מארצם ומוקק עונם וישובו אל ארצם והיה אז ארץ חמדה כמאז: (ה) כי את רגלים רצתה. לפי שירמיה לא היה עדיין מכיר בפועל מרבית רשעת בני יהודה וירושלים לכן אמר לו במשל הלא כהתחברך לרוץ יחד עם אנשים הולכי רגל כמותך והנה הם הלאוך כי נעשית עיף ויגע לרוץ כשוה להם: ואיך תתחרה. איך תתערב להדמות לרוץ יחד עם רוכבי סוסים ר"ל הלא אנשי ענתות המה קרוביך וכמה מהרעות עשו עמך עד שתפחד מפניהם ומה עוד תלאה אם תתחבר עם אנשי ירושלים ושריהם כי אז תכיר ברשעתם כפלים מכפי אנשי ענתות וכאומר ועל כי נגלה רעתם מהסוכך הוא להמשיל את י"ג לבוא עליהם ולהשחיתם: ובארץ שלום. עתה בא לפרש המשל ואמר בהיותך בארץ שלום בענתות עם קרוביך וכי אתה בוטח בהם שלא יעשו עמך רעה ואיך א"כ תעשה בהמון בגאון הירדן שהוא מעון אריות ור"ל איך תעמוד מול אנשי ירושלים ושרים: (ו) בגדו בך. ושמה לך לאויבים: קראו וגו'. אספו קבוצת אנשים לרדוף אחריך: אל תאמן בם. בכמה אופנים אותך עם שמדברים עמך דברים טובים ורכים ומהם תקח לראיה

לרעתם

יט וְאֲנִי כְּכֶבֶשׂ אַלּוּף יוּבַל לִטְבֹּחָה
וְלֹא־יָדַעְתִּי כִּי־עָלַי חָשְׁבוּ
מַחֲשְׁבוֹת נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ
וְנִכְרְתֶנּוּ מֵאֶרֶץ חַיִּים וּשְׁמוֹ לֹא־
יִזָּכֵר עוֹד׃ כ וַיהוָה צְבָאוֹת שֹׁפֵט
צֶדֶק בּוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב אֶרְאֶה נִקְמָתְךָ
מֵהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלִּיתִי אֶת־רִיבִי׃
כא לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־אַנְשֵׁי
עֲנָתוֹת הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ לֵאמֹר
לֹא תִנָּבֵא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא תָמוּת
בְּיָדֵינוּ׃ כב לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת הִנְנִי פֹקֵד עֲלֵיהֶם הַבַּחוּרִים
יָמֻתוּ בַחֶרֶב בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם יָמֻתוּ
בָּרָעָב׃ כג וּשְׁאֵרִית לֹא תִהְיֶה לָהֶם
כִּי־אָבִיא רָעָה אֶל־אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת
שְׁנַת פְּקֻדָּתָם׃

יב א צַדִּיק אַתָּה יְהוָה כִּי אָרִיב
אֵלֶיךָ אַךְ מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר אוֹתָךְ
מַדּוּעַ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלְחָה שָׁלְוֹ כֹּל־
בֹּגְדֵי בָגֶד׃ ב נְטַעְתָּם גַּם־שָׁרָשׁוּ
יֵלְכוּ גַּם־עָשׂוּ פֶּרִי קָרוֹב אַתָּה

(יט) ואני ככבש אלוף מאשר יובל לטבוח : ויבל . לפי שהיו מודיעים הרעה הם לאומרים להרגני . ככבש אלוף דומה ויסודו בן קוים פתכונו ככבש ופר מאשר יובל לטבח ואלוף כמו שנה אלפיך (דברים כח) ותפ"ש בלע נאמר אלוף ים לנו כיוצא בו שמש ירח עמד זכולה (חבקוק ג) כסום ענור כן תפשוף . (ישעיה לח) ומנחם פתר ככבש אלוף ככבש גדול (ע' בתכלים ניח בפרש"י) ויונתן מסייעו שתירגם כאימר בחיר : נשחיתה עץ בלחמו נרמי כמה דתימא במכליס : (כ) ארשה נקמתך מהם . את ענשי ענתות היה מקנא : (כא) על אנשי ענתות . כמו על אנשי ענתות : (ה) צדיק אתה ה' כי אריב אליך . כשאתחוכח עמך ידעתי כי תצדק בדבריך אך חפץ אני לדבר משפטים אותך להודיעני דרכך : מדוע דרך רשעים צלחה . שנחת גדולה לנוכחים הרשע והגליחהו להחריב ביתך. ד"א על אנשי ענתות היה נוטה ומקרא הוא בעמוס : שלו וקורא תגר : שלו שלוה

ולא ידעתי ה' בקריאה וסי' ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו . ויאמר המלך שלום . ואני בבבש אלוף יובל לטבוח . המליכו ולא מלכני . ובצלעי שמחו ונאספו : על אנשי ד' בקריאה וכי' וישמחו שאול על אנשי המלחמה. ומן העיד לקח סרים אחר דמלכים . אחבדו דימימה . כה אמר ה'

אַף תַּקִּיפוּ עֲתָרוּ אַף קָנוּ נִבְסִין קְרִיבִין פִּתְגָמַי אוֹרַיְתָךְ בְּפוּמְהוֹן וּרְחִיקָא דַּחֲלָתָךְ

ג' . ד' עוֹבְדֵיהוֹן : יש וְאַנָא כְּאֵימַר
ה' בְּחֵיר דְּיִנְכְּסָתָא מְתוּבַל וְקָא
ג"ז יָדְעִית אֲרֵי עֲלַי חָשִׁיבוּ
סְמָא דְמוֹתָא בְּמֵימְרִין נִרְמֵי
ו' וּנְשֵׁיצִינֵיהּ מֵאַרְעָא דְיִשְׁרָאֵל
וּשְׁמֵיהּ לָא יִדְכַּר עוֹד : כ וַיְיָ
צְבָאוֹת דַּיָּן קְשׁוֹט בָּלְיָן
וְקַדְמוֹהִי כּוּלְיָן וְלֵב אֶחֱזֵי
ט"ז בקמץ ופסיקתא . ל' פּוּרְעָנוּת דִּינָךְ מִנְהוֹן אֲרֵי
קְדָמָךְ אֲמֵרִית יַת עֲקָבָנִי :
כ"א כא בְּכֵן כְּדֵין אֲמַר יְיָ עַל אֲנָשֵׁי
ט"ז בקמץ ופסיקתא עֲנָתוֹת דְּבָעַן לְמִקְטָלָךְ
דְּאָמְרִין לָא תִתְנַבֵּי בִּשְׁמָא
דַיְיָ וְלָא תְמוּת בִּידָנָא : כב בְּכֵן
כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת הָאֲנָא
ג' ר"פ מְסָעַר עֲלֵיהוֹן עוּבַיְדֵהוֹן
יִתְקַטְלוּן בְּחַרְבָּא בְּנֵיהוֹן
וּבְנָתֵיהוֹן יְמוּתוּן בְּכַפְנָא :
כג וּשְׁאָרָא לָא יְהֵי לְהוֹן אֲרֵי
אַיְתֵי בִּישְׁתָּא עַל אֲנָשֵׁי עֲנָתוֹת
שְׁנַת סוֹעֲרָן חוֹבֵיהוֹן : א זַכַּאי
ג' . ו' אַתְּ יְיָ מְתֵמִידָן לְקַבֵּל פִּתְגָמָךְ
ג' . ג' בְּרַם שְׁאֵילַת דִּינִין אֲנָא שָׁאֵיל
קֳדָמָךְ מָה דֵּין אוֹרְחַת
רְשִׁיעַיָּא מַצְלְחָא שְׁלַן שַׁלְיָא
כָּל מְשַׁקְרֵי שָׁקֶר : ב קַיֵּמְתִּינוּן

תולדות אהרן ככבש אלוף. עקרים מ"ד פט"ו : נדיק אתה ה' . סנהדרין לו עקדה שער לו עקרים מ"ד פט"ו :

ועברים ומשונה : (ה) נדיק אתה ה' כי אריב אליך כלומר אתה תומר אתריב אליך . לא יתכן בתה נדיק ואין לי לחלוק נזה : אך משפטים אדבר אותך . אך מנשמים אדבר אותך . אך אדבר עמך כאדם הנשפט על מכרו ומבקש הצדוקן כי אני נכון נזה : מדוע דרך רשעים מצליחין וכתי' זכאי אתה ה' מלאיזן ונו' (כ) נטעתם . מבל על הלשון הזה קיימת והולכת ונדלה ונלמדו נטעתם בראה כי טובה בראשית הנה לכם מתה אתן לא שהיה לכם דרך מקרה וכן תמר בתורה ומכלם לשונאיו אל ענין להאריכו כתרגומו : ברבו . «ענין פעל הנכד לאבר על דרך ממחוש וכן כל שרש נזרע נזעם : קרוב אתה בפיהם . אם יקלקלו נפעלה לו יזכירוך בשבועה לבקר טוב כי אתה רחוק מלויותיהם ואתם מושבים כי כיון ותפס

טוענים ואתה ממטיר המרוע ות"ם קריבין פתגמי תוריתך ונו' כנעמוד :

מצודת דוד

(יט) ואני . ר"ל לא מדעתי אלי טובך לגבוהות עליהם הרעה כי יד ה' היתה חזקה עלי ללכת אליהם ולנבאות ואני ככבש ואלוף אשר כל אחד מהם יובא לטבוח שלא מרצונו כי אין תפקי לנבאות עליהם לרעה : ולא ידעתי . ולא אדע מה פשעי זה אשר המה חשבו עלי מחשבות רעות ואומרים נשחית מאכלו בעץ הממית ר"ל נשים שם המות במאכלו וזה נכרית אותו מארץ חיים כי ימות ואין לו ולא יזכר עוד שמו : (כ) וה' צבאות . אבל אתה ה' צבאות תשפוט בצדק ובוחן לדעת מחשבות כליות ולב והדע שאין שמחה בלבי בנבואות להם הרעה : ארשה . לכן ארשה הנקמה שתקת מידם : כי אליך גלה . אליך אני מגלה את הריב שיש לי עמהם אבל כוכחתיהם על זה להודיעם שאני יודע מחשבתם : (כא) המבקשים . אשר הם מבקשים לקחת את נפשך : לאמר . אשר אומרים לך לא תנבא בשם ה' ואז לא תמות בידינו : פוקד . לשון עונש להשיב נמול : (כב) הבחורים . בניהם : בקמעים : (כג) שנת פקודתם . השנה אשר לשון עונש להשיב נמול : יב (ה) צדיק . אמר הנביא ידעתי ה' שאתה צדיק אריב אליך אך אדבר עמך דברי ריבות יכלומר עכ"ז להתוכח למען דעת מה בטעם ובסבה לא על היותי מסיפק אם צדיק אתה בדיניך : מדוע . ואמנ דברי מדוע דרך רשעים מצלחת וכל הבוגדים יושבים בשלוה ואמר זה נראות בעולה מרבים ממלאת נבוכדנצר : (ג) נטעתם . מיד כשנטעתם נשרש נעשה ר"ל כאלו שורש בת להם הגדולה : ילכו . הם הולכים ומתפשטים ושניב פירות מרובות ר"ל בניהם וכני בניהם יורשים הגדולה : קרוב אתה בפיהם . גם כי בפיהם עלמם ירחיקם מלבם כאלו זהו מן הנשפה ולחוץ אתה ממחשבות כליותיהם

מצודת דוד

מצודת ציון

(דברים טו) : (יח) משליכים . מעשיהם : (יט) אלוף . כמו ואלוף ותחבר כוי"ו וכתוב ספר כמו שגר אלופך (שם ו) : יובל . יוכל כמו יוכל לי (ישעיה יח) : לטבוח . לשחוט : אין בלחמו . כמו בשן לחמו ועץ ר"ל מין עץ שהוא שם המות ועליו נאמר ויורכו ה' עץ (שמות טו) והיה עם בתוך גם כתי"ם רע"ל : נלחמתי . כל מין מאכל קרוי בשם לחם : (כ) בוחן . אל' להיכה וכוחן : כליות . כמו עוקר . מל' נגוי . כסא מקום הטעה : גליתי . מל' (כב) עוקר . ענין זכרון : (כג) ומלחמה . ענין שור : (ה) אשפטים . מעשיהם : אדבר . אל' הלחם : שלו , מלשון שלוה

בעיני להכעיסני שלא אגל לפלם אות' מסתרעות: (יד) בעת רעתם. על רעתם וכן בעד הכלה ופלו והדומים לכם רבים: (טו) מה לידידי בביתי. אמר הנביא מה לידידי בביתי קרא כלל ידידי לפי שהוא היה מאוהבי האל אמר מה לו עוד בביתי ר"ל בבית המקדש כלומר להבראה שכינתו שם: עשותה המזמתה הרבים. כעשות כנסת ישראל והועבה את רבים כלומר עם אלהים אחרים כמו שאמר למעלה כי מספר עריך היו אלהיך יהודה וכיון שהיא הגיחה אל אחד ועשתה מזמת את הרבים ועבדה אותם מה לו לידידי בביתי ואמר בביתי כמו שאמר לידידי כי ידיד בבנית הוא ולא ידידם וכן בית המקדש בית הבנויה הוא ולא בתם: ובשר קודש יעברו מעליך. חוזר לכנסת ישראל ואומר לה את מקרבת קרבנות לרבים בכם אלהים אחרים ובשר קודש בשר מזבח ה' שהוא קודש אוהן קרבנות הקדש עוברים מעליך כלומר כאילו אינם מועלים עליך לעשותם. כי רעתיכי אז תעלוזי. ולא שיש לך בושת ורוע לב מזה כי בשם שתעשי ברעות אז תעלוזי ותשמחי וי"מ ובשר קדש כמו ואנשי קדש וכמו יצא כל בשר לסתחות בזירועי בני אדם כלומר החסידים אנשי קדש עברו מעליך לפיכך את עושה הרעות: במזמתם. הכפל לחזק הענין וכן ישועתה עזרתה: רעתיכי. היו"ד נוספת כיו"ד נעוריכי תחנואיכי וי"ת הפסוק כן מה לעמא דהוה חביב וגו' כנעמוד. ובמדרש כשעה שחרב בית המקדש מצאו הקב"ה לאברהם עומד בבית המקדש ואמר לו מה לידידי בביתי אמר לו על עסקי בני באתי אמר לו בניך חטאו וגלו אמר לו שמא בשוגג חטאו אמר לו עשותה המזמת' אמר לו שמא מועטים חטאו אמר לו הרבים אמר לו היה לך לזכור ברית מילה אמר לו ובשר קדש יעבור מעליך אמר לו שמא אם המתנת להם היו חוזרים בתשובה אמר לו כי רעתיכי אז תעלוזי אמר לו שמא חס ושלום אין להם תקנה אמר לו זית רענן וגו': (טז) זית רענן. המבילה לזית לפי שהוא רענן כל זמן וכל ימות השנה עליו לחים: יפה פרי תאר. פירוש יפה פרי ויפה תואר ויפה בזכר עומד במקום שנים ר"ל שפריו יפה ותארו יפה אמר לכנסת ישראל מתחלה קרא ה' שמך זית רענן בהיות עושה רצונו היית כמו זית רענן לא יבול עלהו ר"ל שההשגחה היתה תמידה עמך ואת היית עושה מעשים טובים ויפים דומים לפרי זית אשר בדשנו והוא שמנו יכבדו אלהים ואנשים: לקול המולה גדולה. ועתה גרמו עליך עונך להביא גוים רבים ישמעו קול המולתם שהיא גדולה ועל ידם הצית אש עליה כאילו אמר עליך כי כל דרך המקרא לדבר בפסוק אחד לנכח ושלא לנכח

(יב) ערי יהודה. מפני יהודה:
(יד) רנה ותפלה. בכעו וכללו:
(טו) מה לידידי בביתי. מה לעם סגולתי לבא עוד בביתי: עשותה המזמתה. לעשות היא מזימת עלת חמאים שלה: הרבים. שבהם: ובשר קודש יעברו מעליך. אף המילה בטלו מבשרם שעל ידה היו מקודשים לי: כי רעתכי אז תעלזי. כשאתם עוברים עביר' אתם שמחים: (טז) לקול המולה. ל' שאון עם רב שיבוא עליהם: ורעו דליותיו. ורצצו את ענפיו: (יח) וה' הודיעני. כך אמר הנביא הקדוש ברוך הוא הודיעני את פורענותם: ואז

יב וְהָלְכוּ עָרֵי יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם
וְזָעֲקוּ אֶל־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הֵם
מְקַטְּרִים לָהֶם וְהוֹשֵׁעַ לֹא־יוֹשִׁיעוּ
לָהֶם בְּעֵת רָעָתָם: יג כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ
הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה וּמִסְפַּר חֻצוֹת
יְרוּשָׁלַ͏ִם שַׂמְתֶּם מִזְבְּחוֹת לַבֹּשֶׁת
מִזְבְּחוֹת לְקַטֵּר לַבָּעַל: יד וְאַתָּה אַל־
תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם הַזֶּה וְאַל־תִּשָּׂא
בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה כִּי ׀ אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ
בְּעֵת קָרְאָם אֵלַי בְּעַד רָעָתָם:
טו מֶה לִידִידִי בְּבֵיתִי עֲשׂוֹתָהּ
הַמְזִמָּתָה הָרַבִּים וּבְשַׂר־קֹדֶשׁ יַעַבְרוּ
מֵעָלָיִךְ כִּי רָעָתֵכִי אָז תַּעֲלֹזִי: טז זַיִת
רַעֲנָן יְפֵה פְרִי־תֹאַר קָרָא יְהוָה
שְׁמֵךְ לְקוֹל ׀ הֲמוּלָּה גְדֹלָה הִצִּית
אֵשׁ עָלֶיהָ וְרָעוּ דָּלִיּוֹתָיו: יז וַיהוָה
צְבָאוֹת הַנּוֹטֵעַ אוֹתָךְ דִּבֶּר עָלַיִךְ
רָעָה בִּגְלַל רָעַת בֵּית־יִשְׂרָאֵל וּבֵית
יְהוּדָה אֲשֶׁר עָשׂוּ לָהֶם לְהַכְעִסֵנִי
לְקַטֵּר לַבָּעַל: יח וַיהוָה הוֹדִיעַנִי
וָאֵדָעָה אָז הִרְאִיתַנִי מַעַלְלֵיהֶם:

ג' חד חסר
ד'
ס' ד' וא'
ב' וינזרו
ל'
כ"ד. ג'
ל'
ד'. ל'
ב' חד מ"ל ס' הכר וכל אורייתא דכו' כמ"ד
ל' ומ"ל
ל'
ל'. ב' נחות

יב וִיהָכוּן אֱנָשׁ קִרְוַיָּא דְבֵית
יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם וְיִבְעוֹן
מִן טַעֲוָתָא דְאִינוּן מַסְקִין
בּוּסְמִין לְהוֹן הָאִם יָכְלָן
לְמִפְרַקְהוֹן בְּעִדָּן בִּישְׁתְהוֹן:
יג אֲרֵי מִנְיַן קִרְוֵיכוֹן הֲנָאָה
דַּחֲלַתְכוֹן דְּבֵית יְהוּדָה וּמִנְיַן
שׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם שַׁוִּיתוּן אֱגוֹרִין
לְבַהֲתָא וְאֱגוֹרִין לְאַסָּקָא
בוּסְמִין לְבַעְלָא: יד וְאַתְּ לָא
תְּצַלֵּי עַל עַמָּא הָדֵין וְלָא
תִּתְחַנַּן עֲלֵיהוֹן בְּבָעוּ וּבִצְלוֹ
אֲרֵי לָא רַעֲוָא קֳדָמַי בְּעִדָּן
דְּאַתְּ מְצַלֵּי עֲלֵיהוֹן קֳדָמַי
בְּעִדָּן בִּישְׁתְהוֹן: טו מָה
לְעַמָּא דַהֲוָה חֲבִיב קֳדָמַי שְׁבָקוּ
פוּלְחַן בֵּית מַקְדְּשִׁי עֲבָדוּ עֵצָה
לְחֶטְאִין סַגִּיאִין מְעָרְבִין בְּשַׂר
שִׁקּוּצִין עִם בְּשַׂר קוּדְשָׁא
יִגְלוֹן מִנִּיךְ זְמַן קֳדָם בִּשְׁתִיךְ
בְּכֵן הֲוֵיתָא תַקִּיפָא: טז הָא
כְאִילַן זֵיתָא דְשַׁפִּיר בְּרִיוֵיהּ
וְיָאֵי בְּחֶזְוֵיהּ וְסוֹגֵיהּ מְטַלַּן
כְּאִיכְנָיָא כֵּן רַבִּי יְיָ שְׁמִיךְ
בְּעַמְמַיָּא וְכַד דַּעֲבַרְתְּ עַל
אוֹרַיְתָא מַשִּׁרְיַת עַמְמִין
דְּתַקִּיפִין כְּאֶשָּׁתָא יֵיתוּן עֲלָךְ
וְיִתְחַבְּרוּן לְהוֹן סוּמְכָן: יז וַיְיָ צְבָאוֹת דְּקַיֵּם יָתִיךְ גְּזַר לְאַיְתָאָה עֲלָךְ בִּישָׁא בְּדִיל חוֹבֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית
יְהוּדָה דַּעֲבַדוּ לְהוֹן לְאַרְגָּזָא קֳדָמַי לְאַסָּקָא בוּסְמִין לְבַעְלָא: יח וַיְיָ אַלְפַנִי וַאֲלֵיפִית בְּכֵן אַחֲזֵיתַנִי

והושע ג' וסי' מבא ברכים והושע ידך לך. ברוך טעמך וברוכה. והושע לא יושיעו בעת רעתם: ומספר ה' ד' פתחין וא' קמץ וסי' מי מנה עפר יעקב. כי מספר עריך היו אלהיך יהודה. כל ימי רשע הוא מתחולל. כי מה חפצו בביתו אחריו. ידעתי כי אז תולד. קדמא קמץ: מעליך ד' בקריאת וסי' הסירי את ייגך מעליך. ובשר קדש יעברו מעליך. ואשפוף דמך. אשבור מוטהו מעליך:

תולדות אהרן מס לידידי. מנחות נג: זית רענן. ברכות נז מנחות נג: לקול המולה. (תענית סח):

בהמבילה כי כנסת ישראל שהוא בלשון נקבה זכר בזית שהוא משל לה גם כן בל' נקבה כאילו זכר הכנסה ואמר כך גם דבר בלשון זכר בלשון משלו ואמר דליותיו. המולה כתיב בו"ו עם הדגש וכמוהו מעטים נמצאו באותיות ... [illegible]

בכח הזרוע: וזעקו אלי. להושיע למו: (יב) ערי יהודה. אנשי ערי יהודה: והושע. אבל לא יוכלו להושיע להם בעת בוא עליהם הרעה: (יג) מספר. כחשבון מספר הערים כן מספר אליליהם: ומספר. כמספר שוקי ירושלים כמספר הזה עשיתם מזבחות לבושת היא עכו"ם אשר היא לבושת לעובדיה על כן צועקים אליה ואינם נענים: (יד) ואתה. לירמיה אמר שאל יתפלל בעדם: כי אינני וגו'. ר"ל אף אם הם עצמם היו קוראים ומתפללים אלי בעבור הרעה הבאה להסירה מעליהם ומבלי תשובה וחרטה על העונות אינני שומע להם וכ"ש שהם אינם מתפללים לפני ואיך א"כ אשמע לך מה שאתה מתפלל עליהם: (טו) מה לידידי בביתי. ישראל שהיו מקדם עם סגולתי מה להם לבוא בבה"מ לעשות שמה המזימות הרבים מאד: ובשר קדש. ר"ל הקרבנות שאתה מקריב שמה יעברו ממך אינני חפץ בהם: כי רעתכי. בעת תעשי הרעות אז תשמחי ולא תדאג עליהם ומה לי א"כ בהקרבנות ולמה הבואו בבה"מ: (טז) זית רענן. אל מול המקדש אמר הנה מאז קרא ה' שמך זית רענן שהוא אילן מפואר: יפה. בך נמצא היופי של פרי בעל תואר מהודר: לקול המולה. אבל עתה לעת בוא קול המייה גדולה של חיל הכשדים הבאים למלחמה אז המקום ב"ה בעצמו יהיה המצית והמבעיר אש עליה וישברו ענפיו ולפי שהמשילו לזית אמר בלשון הנופל באילן: (יז) הנוטע אותך. הכונה הבית והשכין בה שכינתו הוא גזר הרעה ולא באה בכח הזרוע של הכשדים (ועל כי המשילו לזית אמר לשון נטיעה הנופל באילן): רעת. היא הבעל: עשו להם. עשו לעצמם למען הכעיסני לקטר לבעל: (יח) וה' הודיעני. ה' הודיע לי הרעה הבאה ולכן ידעתיה: אז. כשהודיע לי הרעה אז גלה לי מעשיהם אשר לא

בעלו: (יד) בעד. בעבור: תפלה. ענין הרמת קול: רנה. הוא ענין תפלה: (טו) לידידי. אהובי: המזמתה. ענין מעשה רע כמו זמה היא (ויקרא יח): רעתכי. מלשון רעה: תעלוזי. ענין שמחה כמו יעלזו חסידים (תהלים קמט): (טז) רענן. רטוב ומתלחלח כמו דשנים ורעננים יהיו (שם צב): תואר. מסודר: המולה. ענין המייה ושאון וכן קול המולה (יחזקאל א): הצית. מל' הצתה והבערה: ורעו. ענין שבירה כמו ירעוך קדקד (לעיל ב): דליותיו. ענפים גדולים כמו לשנות דליותיו אליו (יחזקאל יז): (יז) בגלל. בעבור כמו בגלל הדבר הזה (דברים)

לא

אל־איש יהודה ועל־ישבי ירושלם:
ג ואמרת אליהם כה־אמר יהוה
אלהי ישראל ארור האיש אשר לא
ישמע את־דברי הברית הזאת:
ד אשר צויתי את־אבותיכם ביום
הוציאי־אותם מארץ־מצרים מכור
הברזל לאמר שמעו בקולי ועשיתם
אותם ככל אשר־אצוה אתכם
והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם
לאלהים: ה למען הקים את־
השבועה אשר־נשבעתי לאבותיכם
לתת להם ארץ זבת חלב ודבש
כיום הזה ואען ואמר אמן | יהוה:
ו ויאמר יהוה אלי קרא את־כל־
הדברים האלה בערי יהודה
ובחצות ירושלם לאמר שמעו את־
דברי הברית הזאת ועשיתם אותם:
ז כי העד העדתי באבותיכם ביום
העלותי אותם מארץ מצרים עד־
היום הזה השכם והעד לאמר
שמעו בקולי: ח ולא שמעו ולא־
הטו את־אזנם וילכו איש בשרירות
לבם הרע ואביא עליהם את־כל־
דברי הברית־הזאת אשר־צויתי
לעשות ולא עשו: ט ויאמר יהוה
אלי נמצא־קשר באיש יהודה
ובישבי ירושלם: י שבו על־עונת
אבותם הראשנים אשר מאנו
לשמוע את־דברי והמה הלכו אחרי
אלהים אחרים לעבדם הפרו בית־
ישראל ובית יהודה את־בריתי
אשר כרתי את־אבותם: יא לכן
כה אמר יהוה הנני מביא אליהם
רעה אשר לא־יוכלו לצאת ממנה
וזעקו אלי ולא אשמע אליהם:

ג' בטעם. י"ז מ"ל. כ"ד — כל סיפרא מ"ל כמ"ב — ד' בטעם כסיפרא וסי' טלית לדיקא קרא לשמואל — ד' ג' מ"ל ות' הסכ. ד' כנ"ס — יא. כ' מ"ל — ס' — כ'. ל' ר"פ — ד' מ"ל — ד' — י"ד בטעם — ל' בסיפרא — יא — ג'

עם אנש יהודה ועל יתבי
ירושלם: ג ותימר להון
כדנן אמר יי אלהא דישראל
ליט גברא דלא יקביל ית
פתגמי קימא הדין: ד דפקדית
ית אבהתכון ביומא דאפקית
יתהון מארעא מצרים
מכורא דברזלא למימר קבילו
למימרי ותעבדון יתהון ככל
דאפקיד יתכון ותהון קדמי
לעם ואנא אהוי לכון לאלה:
ה בדיל לקימא ית קימא
דקימית לאבהתכון למתן
להון ארעא עבדא חלב ודבש
כיומא הדין ואתיבית ואמרית
אמן יי: ו ואמר יי לי אתנבי
ית כל פתגמיא האלין בקרויא
דבית יהודה ובשוקי ירושלם
למימר קבילו ית פתגמי קימא
הדין ותעבדון יתהון: ז ארי
אסהדא אסהדית באבהתכון
ביומא דאסקית יתהון מארעא
דמצרים ועד יומא הדין
מקדים ומסהיד למימר קבילו
למימרי: ח ולא קבילו ולא
ארכינו ית אודנהון ואזלו
גבר בהרהור לבהון בישא
ואיתיתי עליהון פורענותא
על דלא קבילו פתגמי קימא
הדין דפקדית למעבד ולא
עבדו: ט ואמר יי לי אשתכח
דמרדו במימרי אנש יהודה
ויתבי ירושלם: י תבו
לחובי אבהתהון קדמאי
דסריבו לקבלא ית פתגמי
ואינון טעו בתר פלחי כוכביא
למפלחהון אשניאו בית
ישראל ובית יהודה ית קימי
דגזרית ית אבהתכון:
יא בכן כדנן אמר יי הא אנא
מיתי עליכון בישתא דלא
יכלון לאשתזבא מנה ויצלון
קדמי ולא אקביל צלותהון:

רשי

וכן ואכלוהו: (ה) אמן ה'. כיהא ארור: (ז) העד העדותי. ל' התראה: (ח) ואביא עליהם את כל דברי הברית. האלות האמורות בברית על הדברים אשר צויתי לעשות ולא עשו:

ערי

ויאמר ד' בטע"ם בסיפרא וסי' בל"ל ארמי עולים' צריקא קרא לשמואל וסי' נמסר בריש האי סיפרא: ט' פסוקים ולא ולא ולא וסי' נמסר לעיל בהאי סיפרא סי' ז': לשמוע ד' מ"ל וסי' בני נכר דשמואל. העם הזה הרע. שבו על עונות אבותם. לשמוע אל הרנה דד"ה: יוכלו י"א וסי' נמסר ביהושע סי' ו' ובריש האי סיפרא כות סי' א':

תולדות אהרן למען הקים. סוטה יח: לצאת ממנה. יבמות כג:

מצודת ציון

ואל יושבי ירושלים: (ג) ארור. ענין קללה: (ד) מכור. הוא הכלי שצורפין בו הזהב כמו וכור לזהב (משלי יז): (ה) הקים. מל' קיום: זבת. ענין נטיפה כמו זב עמקך (ירמיה מט): (ו) ובחוצות. בשוקים: (ז) העד העדותי. ענין התראה כי ע"פ רוב מתרין בהעדה לבל יכחש: השכם. מל' השכמה ור"ל בזריזות: (ח) בשרירות. במראית: (ט) קשר. ענין אגודת מרד כמו והקרא קשר קשר (מ"ב יא): נאיב. כמו כאגודה: (י) מאנו. מלשון מיאון: הפרו. בטלו

מצודת דוד

ודברתם. אתם הנביאים תדברו דברי הברית אל אנשי יהודה ואל יושבי ירושלים: (ג) אשר לא ישמע. אשר לא ירצה לשמוע: (ד) מכור הברזל. ר"ל גלופתם שם בצרוף הצרות כמו שצורפין זהב בכור ברזל: לאמר שמעו וכו'. ר"ל אשר הכלית הברית ההוא כולו לאמר שמעו בקולי ועשיתם את המצות ככל אשר וכו': (ה) למען הקים. ר"ל והוא לתועלתם למען הקים וכו': זבת. מהוך רבוי חלב ודבש זב ויורד בארץ: כיום הזה. שהנכם כיום בארץ זבת חלב ודבש. ואען. אמר ירמיה עניתי ואמרתי אמן ה' כן יאומן הדבר ויהיה ארור האיש אשר לא ישמע וכו': (ו) את כל הדברים. אשר אני אומר אליך: ועשיתם אותם. פעו המצות אשר בעבורם כרתי הברית: (ז) כי העד העדתי. מאז התרתי על זה באבותיכם ביום העלותים ממצרים ומשם והלאה עד היום הזה: השכם והעד. אני משכים ומתרה ע"י הנביאים לאמר שמעו בקולי: (ח) ולא שמעו. והם אינם שומעים: וילכו איש. כיש הולך במה שלבם הרע מראה אותם ומתאוה לה: ואביא. ולכן אביא עליהם את כל דברי הברית הזאת והם הקללות המכרות בברית: אשר צויתי לעשות. יען אשר ציויתי אותם לעשות מצותי והם לא עשו: (ט) נמצא קשר. נמצא אגודת מרד באנשי יהודה כו': (י) שבו. חזרו על עוות אבותם וכו' כי אחזו בדרך הזה: והמה. יעד סיפיהו סמה ללכת אחרי אלהים אחרים: הפרו. ר"ל כולם יחד הפרו את הברית כמות בית ישראל כן בית יהודה: (יא) אשר לא יוכלו

בכת

רדק

ונגיד פלאת האמרים ממך מי היה נפוה מנהגת בימי יאשיהו ואולי היו אחרים אמר לו שיאמרו דברי הברית לאיש יהודה וליושבי ירושלם וזכר להם הברית לפי שהברית הוא דבר קיום אשר בין אדם לחברו אם יעשו תנאים ביניהם ועשו ברית לקיים התנאים ביניהם כל שכן בין האל ובין בני האדם שאלו לקיים הברית: אל איש יהודה. כולל לכלם כאחד וכן הלשון לומר לשון יחיד על רבים דרך כלל כמו ויהי לי שור וחמור ואיש יהודה נגש ורבים כמוהם: ועל יושבי ירושלם. כמו ואל יושבי ירושלם וכן ויבא אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו ותתפלל על ה' כמו אל ה' והדומים להם וי"ת ודברתם ותמללון נראה שהיה קורא ודברתם בקמץ התי"ו ואנחנו מצאנו בכל הספרים המדויקים ודברתם בפתח התי"ו: (ג) ואמרת. עוד תאמר אליהם הדברים בקללה כארור כמו שנאמרו בתורה בהר עיבל ובערבות מואב הדבר להם עוד לשון ארור אולי ישמעו וייראו: (ד) אשר. ביום הוציאי, כמו ביום בעת שהוצאתים מארץ מצרים כי לחמשים יום שיצאו ממצרים נעשה זה הברית: ויום. פי' במקום בעת כמו ויהי ביום ההוא שרם יהי ויהרס אשר בו ביום ההוא. מכור הברזל. שהיו שם כמצרף כצרוף כמו שצורפין הכסף והזהב בכור: ועשיתם אותם. המצות וזהו שמעו בקולי המצות שיש: (ה) למען. ואען ואמר אמן ה', אמת יהיה זה שיהיה ארור מי שלא ישמע אל דברי הברית וס' למען קריאה ותפלה כלומר ה' כן יהיה: (ו) ויאמר, הוסיף עוד והזהירו לקרא אליהם את כל הדברים וכו' לו כי מה שאמר אל איש יהודה שלא יחתין להם עד שיבאו לירושלם אלא שילך הוא בערי יהודה ויקרא באזניהם כל הדברים ויאמר להם בלשון ארור ויקרא בהם אולי ישובו וכן מה שאמר ליושבי ירושלם יאמר להם בחוצות בפרהסיא כנגד כל העם: (ז) כי העד. באבותיכם הזהרתי כשהעליתי אותם מארץ מצרים וכן בכל דור ודור עד היום הזה השכם והעד שהעדתי להם הנביאים להזהירם בכל בקר ובקר בכל יום ויום תמיד: (ח) ולא שמעו. את דברי הברית, הקללות שהן תנאי הברית אם לא ישמעו וזה שאמר אשר צויתי לעשות ולא עשו צויתי להם לקיים דברי ולא קיימו ובכלל קיום הברית קורא מעשה מעשה וקיום הברית עשה ולא (ט) ויאמר ה' אלי נמצא קשר. ירצה מן הדומה כי נמלא א נתחבר ביאשיהו וכו' יהויקים ואח"כ באמר נמצא קשר כלומר מרדו כי אחר שבבו בימי יאשיהו: (י) שבו על עונות אבותם הראשונים. דור אמון ומנשה ואחז וכל הפסוקים עד מה לידידי מבוארים הם ופירוש והלכו ערי יהודה יושבי ערי יהודה וכן וכל הארץ בכו מלרימה ופסוק ואתה אל תתפלל בעדם למעלה ולמעלה אמר כי אינני שומע אותך והנה אמר כי אינני שומע בעת קראם אלי הוסיף לומר כי אפילו הם יקראו אלי לא אשמע אליהם אלא אנקם מהם כל כך כרכו לעשות הרע בעיני

לְמַעַן יִמְצָאוּ׃ יט אוֹי־לִי עַל־שִׁבְרִי
נַחְלָה מַכָּתִי וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ זֶה חֳלִי
וְאֶשָּׂאֶנּוּ׃ כ אָהֳלִי שֻׁדָּד וְכָל־מֵיתָרַי
נִתָּקוּ בָּנַי יְצָאֻנִי וְאֵינָם אֵין־נֹטֶה
עוֹד אָהֳלִי וּמֵקִים יְרִיעוֹתָי׃ כא כִּי
נִבְעֲרוּ הָרֹעִים וְאֶת־יְהוָה לֹא דָרָשׁוּ
עַל־כֵּן לֹא הִשְׂכִּילוּ וְכָל־מַרְעִיתָם
נְפוֹצָה׃ כב קוֹל שְׁמוּעָה הִנֵּה בָאָה
וְרַעַשׁ גָּדוֹל מֵאֶרֶץ צָפוֹן לָשׂוּם אֶת־
עָרֵי יְהוּדָה שְׁמָמָה מְעוֹן תַּנִּים׃
כג יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי לֹא לָאָדָם דַּרְכּוֹ
לֹא־לְאִישׁ הֹלֵךְ וְהָכִין אֶת־צַעֲדוֹ׃
כד יַסְּרֵנִי יְהוָה אַךְ בְּמִשְׁפָּט אַל־
בְּאַפְּךָ פֶּן־תַּמְעִטֵנִי׃ כה שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ
עַל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּךָ וְעַל
מִשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ
כִּי־אָכְלוּ אֶת־יַעֲקֹב וַאֲכָלֻהוּ וַיְכַלֻּהוּ
וְאֶת־נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ׃
יא א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ ב שִׁמְעוּ
אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְדִבַּרְתֶּם

דִיקַבְּלוּן פּוּרְעֲנוּת חוֹבֵיהוֹן׃
יט וַי לִי עַל תַּבְרִי מְמַרְעָא
מַחְתִּי וַאֲנָא אֲמָרִית בְּרַם
דֵין מַרְעִי וְאֶסוֹבְרִינֵיהּ׃
כ אַרְעִי חֲרוּבַת וְכָל קִרְוֵי
אִתְבְּזִיזָא עַמִּי גְלוֹ וְלֵיתִינוּן
לֵית דִמְתַח עוֹד מַשְׁכְּנֵי וּמְקִים
יְרִיעָתִי׃ כא אֲרֵי אִטְפַּשׁוּ
מַלְכַיָא וְאוּלְפַן מִן קֳדָם יְיָ לָא
תְבָעוּ עַל כֵּן לָא יַצְלְחוּן וְכָל
עַמְהוֹן יִתְבַּדְּרוּן׃ כב קָל
בְּסוֹרְתָא הָא אַתְיָא וּתְבָרָא
רַבָּא מֵאֲרַע צִפּוּנָא לְשַׁוָּאָה
יָת קִרְוַיָּא דְבֵית יְהוּדָה לְצָדוּ
מְדוֹר יְרוֹדִין׃ כג יְדַעְנָא יְיָ
אֲרֵי לָא לֶאֱנָשָׁא אוֹרְחֵיהּ וְלָא
לִגְבַר דְּאָזִיל וּמַתְקִין יָת
פְּסִיעָתֵיהּ׃ כד אַיְתִי עֲלֵיהוֹן
יִסּוּרִין יְיָ בְּרַם בְּדִין חֲשׁוֹךְ לָא
יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּהוֹן דִלְמָא
יִזְעֲרוּן׃ כה שְׁפוֹךְ חֵימְתָךְ עַל
עַמְמַיָּא דְלָא אַלִיפוּ לְמִידַע
דַחֲלְתָךְ וְעַל זַרְעִיתָא דְבִשְׁמָךְ
דִי בְּפוּלְחַן שְׁמָךְ לָא תְבָעוּ
אֲרֵי שְׁלִיטוּ בִּדְבֵית יַעֲקֹב וּבְזוּ
נִכְסֵיהוֹן וְשֵׁיצִיאוּנוּן וְיָת
מְדוֹרְהוֹן אַצְדִיאוּ׃ א פִּתְגָם נְבוּאָה דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר׃ ב קַבִּילוּ יָת פִּתְגָמֵי קְיָמָא הָדֵין וּתְמַלְּלוּן

מצודת ציון

מצודת דוד

הוא אלה וקרי אל ואל ואלה אחד כמו האדנות האל והאזר אנה לפי שהם נראין נגני האדם אף על פי שהם גבוהים : וארקא . פי' ארץ ׃ ובדברי רז"ל ארבע תקיאוריה ארץ תבל אדמה ארקא וי"ת הפסוק כן כשמוד ולא הארין בלשון הארמי כי עדין לא הפסיק הענין עד ה' צבאות שמו הכל הוא מענה שיאמרו להם בני ישראל כי אנחנו לא נעבוד אלה האלהות שלא עשה שמים וארץ אלא אלהים מעשה ארץ בכחו והם יבינו העברי ויאמרו להם בלשון ארמי אבל פתח הדברים שלא להם ירמיה בלשון ארמי וכן פי' יונתן בזה הענין עשה ארץ בכחו כדין תימרון להום אנהנא פלחין לדעביד ארעא בחיליה ואמת הוא שלא עבדו ישראל ע"א מבבל ומה שהשתחוו לצלם שהעמיד נבוכדנצר אנוסים היו ואעפ"כ היו ענושים בזה כימי המן לולא שרחם עליהם האל כמו שאמרו מפני מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור כליה מפני שהשתחוו לצלם :(יב) עושה ארץ בכחו . למי שעשה הארץ בכחו אנחנו עובדים וזכר בכחו על הארץ לפי שהגלגלים

בלעז : (יג) לקול תתו . בעת בא קול שהוא נותן המון מים בשמים : נשיאים . עננים : ברקים . פלגדורים בלעז : (יד) נבער . לשון איש בער (תהלים לב) וכן נבערו הרועים (כאן) : נסכו . לשון מסכה : (טו) בעת פקודתם . כשאפקוד עליהם : (יז) אספי מארץ כנעתך . החביאי כנוסי מארעא סחורתיך כמו כנען בידו מאזני מרמה (הושע יא) ומנחם פירש כנעתך לשון הכנעה ושפלות ואספי ל' שחיים שתי והשפילי יותר משפלות ארץ את הכנעתך את ירושלים היושבת עתה במצור : (יח) קולע . כזה שהוא זורק אבן בקלע : למען אשר ימצאו . שכר פעולתם : נחלה

בְּחָכְמָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה שָׁמָיִם׃
יג לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם
וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה *אֶרֶץ בְּרָקִים
לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרֹתָיו׃
יד נִבְעַר כָּל־אָדָם מִדַּעַת הֹבִישׁ כָּל־
צוֹרֵף מִפָּסֶל כִּי שֶׁקֶר נִסְכּוֹ וְלֹא־
רוּחַ בָּם׃ טו הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה
תַּעְתֻּעִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ׃
טז לֹא־כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי־יוֹצֵר
הַכֹּל הוּא וְיִשְׂרָאֵל שֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ יז אִסְפִּי מֵאֶרֶץ
כִּנְעָתֵךְ יֹשֶׁבֶתִי בַּמָּצוֹר׃ יח כִּי־כֹה
אָמַר יְהוָה הִנְנִי קוֹלֵעַ אֶת־יוֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ בַּפַּעַם הַזֹּאת וַהֲצֵרוֹתִי לָהֶם

ג' . ג' חסר בנכיאים הארץ ק' י"ב מ"ל ג' וחסר ס"ר"פ בסיפרא ג' ל"ג ג' יושבת ק' ו' נטעם כ"ח מ"ל ל"ד מ"ל ג' וחסר

לְדַעֲבִיד אַרְעָא בְּחֵילֵיהּ שַׁכְלֵיל
תֵּבֵל בְּחוּכְמְתֵיהּ
בְּסוּכְלְתָנוּתֵיהּ תְּלָא שְׁמַיָא׃
יג לְקַל מִתְּנֵיהּ רְגֻשַׁת דְּמַיִין
בִּשְׁמַיָא וּמַסִּיק עֲנָנִין מִסְּיָפֵי
אַרְעָא בַּרְקִין לִזְמַן מִטְרָא עֲבַד
וּמַפֵּיק רוּחִין מִבֵּית גְּנָזוֹהִי׃
יד אִתַּבְּרוּ כָּל פָּלְחֵי כוֹכְבַיָא
מִלְּמִידַע חָכְמָא בְּהִית כָּל
קֵינֵי מִלְּמֶעְבַּד צַלְמַיָא אֲרֵי שִׁקְרָא
אִתְבּוּנוּן וְלָא רוּחָא בְּהוֹן׃
טו לְמָא אִינוּן עוֹבַד תּוּלְעֲבָא
בְּעִדָּן דְּאַסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן
יֵיבְדוּן׃ טז לָא כְאִלֵּין חוּלָקֵיהּ
דְּיַעֲקֹב אֲרֵי דִּבְרָא כוֹלָא הוּא
וְיִשְׂרָאֵל שִׁבְטָא דְּאַחְסַנְתֵּיהּ יְיָ
צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃ יז כְּנוֹשִׁי
מֵאַרְעָא סְחוֹרְתִיךְ דְּיָתְבָא
בְּתוּקְפָּא בְּקִרְוִין כְּרִיכָן׃
יח אֲרֵי בְדָנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מַיְתֵי עָקָא עַל עַמָּא הָדֵין וּבְמָה דְּשָׁדַן אַבְנָא
בְּקַלְעָא כֵּן אֲבַדַּר יָת יָתְבֵי אַרְעָא בְּזִמְנָא הָדָא וְאָעִיק לְהוֹן בְּדִיל

דלים עליהן סביב התמיד בכח שאין לו הפסק בלא מאתו יהבדך ובאותו הכח עומדת הארץ תלוים בינתים לא תזוז אילך ואילך אפילו כחוט השערה כמו שכתוב תולה ארץ על בלימה לא ידע אדם במה אלא שהכח מתכונן כי מכח הסבוב היא עומדת בנתים בלא שום סמיכה אף על פי שיש טעם אחר כי בטבעה הוא שתעמוד באמצע לפי שהיא כבדה אף על פי כן האל שם בה זה הטבע ומכחו הוא הכל : מכין תבל בחכמתו . תבל הוא מקומות הישוב מן הארץ והכין אותם האל בחכמתו בנהרות נמשכים ובמעיינות נוזלים שלא יהבן הישוב מכלעדיהם ויאמתו בהם כל עשב וכל עץ פרי הצריכים לישוב אדם ולבהמה וכל התועלות שנמצאות בה הכל עשה בחכמה : ובתבונתו נטה שמים . בנטה אותם כאהל לשבת תחתיו כמו שאמר וימתחם כאהל לשבת והאהל הוא כחצי כדור ואין אנו משיגים מן השמים אלא חצי כדור אשר על הארץ אלא שאנחנו מתכוננים שיש חצי כדור אחר כי עגולים הם ונטיתם ומהלכם ומרוצתם ממזרח למערב וממערב למזרח הכל נעשה בתבונתו בלא מושג : (יג) לקול תתו . וכן אנחנו עובדים אותו לקול תתו המון מים בשמים והוא האויר הנקרא רקיע כי ידענו כי הוא שנותן מטר, כמו שאמר הנותן מטר על פני הארץ ולא האלילים , כמו שאמר היש בהבלי הגוים מגשימים אם השמים יתנו רביבים הלא אתה הוא אלהינו ונקוה אנחנו ישראל שאנו חלק ה' יתברך ועמו מודים בו כי בידו לעשות כל מה שיזכר לא יתנו השמים המטר כי אין בהם מים אלא הוא נותן אותם בהם אחר שיעלה נשיאים מקצה הארץ כמו שאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה והמים לא יעלו

רוצא י"ב מ"ל וסי' נמסר בספר שפטים סימן ו' : לא ט' ר"פ בסיפר' וסי' לא כאלה חלק יעקב . וחברו. לא ישוב אף ה' . לא ישבתי בסוד משחקים · לא שלחתי את הנביאים . לא תקח לך אשה . לא כברית אשר כרתי . לא רבאו עד היום : והצרתי ב' וחסר וסי' כי כה אמר ה' הנני קלע את ישבי הארץ . והצרתי לאדם :

תולדות אהרן המון מים. ברכות נט מגלה טו : ברקים למטר. ברכות נט : הבל המה. תענית ס סנהדרין לב זוכר בראשית: בעת פקודתם. סנהדרין קב :

מן הארץ אלא אד הוא שיעלה מן הארץ שמעלה אותו האל בטבע השמש בו והאל יתנהו מים באויר בכח שנתן בו וזהו שאמר לקול תתו המון מים בשמים : ויעלה נשיאים . וי"ו ויעלה כוי"ו וירד מעשות החטאת והעולה שפי' אחר שירד מעשות העולה נשא ידיו על העם ויברכם וכן כן אתה קלאת ונתעלה אחר שתטאנו קלאת וכן ויעלה נשיאים אחר שמעלה נשיאים נותן המים כי בעבור במקום מיוחד בו ישוב האדם מים ובאמרו מקצה הארץ זה מאמר הפלוסופים שאומרים שהאדים עולים משאתי לפון ודרום זהו מקצה הארץ ספאות הרחוקות מן הישוב , ארץ כתיב הארץ קרי והענין אחד : ברקים למטר עשה . ועוד פלא גדול עושה בירידת המטר שיורידים ברקים עם המטר והבדק אש ואין המים מכבין אותו ומה שאמר לקול תתו הוא נהימת התחלת המטר שמשמעת קול וכן אמר כי קול המון הגשם : ויוצא רוח מאוצרותיו . זכר המטר וזכר הרוח כי בהבת הנשיאים שמעלה מן הארץ יהיה המטר והרוח כי שני אדים הם שעולים מן הארץ שקראת אותם נשיאים ונשואהם מעל הארץ האחד לח והוא הנקרא אד וממנו יהיה המטר והאחד יבש וממנו יהיה הרוח והוא הנקרא קיטור ומה שאמר באוצרותיו לפי שהיא מרחפת ואינה נראית כדבר הגנוז באוצר : (יד) נבער כל אדם מדעת . מדעת תכמתו שעושה הדברים בחכמה : הובש כל צורף מפסל . וכל צורף יבוש לפסלו שלא יוכל לעשות זה וקורא אותו אלוה יש לו לבושים כי שקר נסכו לבקר הפה אותו בזהב כי לא יועיל כלום אלא להטעות העם והוא שקר : כי לא רוח בם . באלילים והוא נסך ותיפה אותם בזהב ובכסף ללא צורך : נסכו . ענין כסוי ותפוי כמו המסכה הנסוכה ואת קוות הנסך : (טו) הבל . בעת פקודתם יאבדו , כמו שאמר למעלה יאבדו מארעא ופקודתם היא פקידת בבל שפקד האל עליה עונה והתריבוה מדי ופרס ואז בא פקודת האלילים גם כן שאבדו מאלהותם ומעבודתם כמו שאמר כרע בל קורס נבו היו עצביהם לחיה ולבהמה וגו' כלומר שבררו אותם ונשאו על הבהמות דולם לומר הכסף והזהב שבהם : (טז) לא כאלה חלק יעקב . לא כמו אלה האלילים שהם חלקם אין חלק יעקב כאלה כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו ואנחנו לא נעבוד בלתו כי הוא יוצר הכל ואין זולתו נוצר ונבדא ובחר ישראל לנחלה שיעבדוהו ויהיה הוא חלקם והם נחלתו ותלקו ואף על פי שגלינו לא עזבנוהו ובעבור שעזבנוהו בארצינו גלינו ממנה וזה אנחנו מכירים ומודים ה' צבאות שמו שהוא אדון צבאות מעלה ומטה והאדון ראוי לעמוד לא הכוכבים שהם צבאותיו כל אלה הדברים שלח ירמיהו הנביא לזקני ישראל אשר בגלות בבל בגלו ראשונה עם יכוניה שיענו הדברים האלה לכשדים אם ירצו לפתותם בעבודת האלילים והחכם הכוזרי פירש בעת פקודתם יאבדו את התפקדם ותחפש עליהם יהיו לחפש כדבר המזויף באם יתפשו עליו יהיו מוצאים התחבולה אבל הענין האלהי כל אשר תחפש עליו תמצאו כזהב : (יז) אספי מארץ כנעתך . יאמר כנגד בבל אל תהגאו עתה על ישראל כבזיל שגלו מניכם כי לא בגדקתכם ולא תאמרו להם שיעבדו אלילים בעבור שאתם עתה מושלים באומות כי הנה ה' אומר לך בבל אספי מן הארץ כנעתך הכנעה שהיית מכנעת העמים אספי אותה הכנעה כי לא תכניעי עוד וענין אספי כענין אסוף ידך וי"ת כנושי מארעא סחורתך פירש כנעתך מן כנענים נכבדי ארץ : ישבת במצור . את שאת יושבת במקום חזק ואת הבטח שלא תשלוט בך אומה . מצור ענין חוזק כמו ותבן צור מצור לה וכת"י דיתבא בתוקפא בקירון כריכן וי"מ מן וכנית מצור ופי' את שאת עתידה לשבת במצור , ושבתי כתיב בתוספת יו"ד כמו אוהבתי לדוש וקרי יושבת והענין אחד : (יח) כי כה אמר ה'. קולע, כמו שמשליכין אבן בקלע יושלכו כל נח ונוי ממקומו ויגלו כולם לא ישראל בלבד

מצודת דוד

הארץ ומתחת השמים האלה שעשה המקום כ"ה ר"ל מהראוי שיהיה נאבד מהם שם אלהות בכל המקומות שברא אלהי האמתי כי מה להם בהמקומות האלה (ולפי שכן נוה לומר להכשדים אמר בלשון ארמי לשון שמכירים בו הכשדים ולזה פתח ואמר כדנה תאמרון להום ג"כ בל' ארמי) : (יב) עושה ארץ בכחו . עתה בא לגמור דבריו שאמר ה' אלהים אמת וכו' ואמר הוא העושה ארץ בכוחו : מכין תבל . המקומות המיושבות מכין בהם בחכמתו כל הדברים הנצרכים שמה : נוטה שמים . אמר בל' שאלה מנטיות אוהל : (יג) לקול תתו . בעבור נתינתו קול המיית מים באויר השמים אז מעלה את העננים לרום השמים : מקצה הארץ . ר"ל כאשר המה נראים למראה העין שהם בשפולי הרקיע בקצה הארץ אז מעלה אותם אל מול המקום אשר ירצה להמטיר שמה : ברקים . לעת בא המטר מבריק ברקים ואז המטר מכבה אותם . ויוצא . הוא מוציא את הרוח ממקום אוצרו : (יד) נבער . כל אדם העובד הפסל הוא נבער מהיות בו דעת וכל צורף העושה צורת כוכבים יקבל בושה מן צורת כוכבים בראותו כי שקר המסכה שנסך ואין במי מהם רוח החיוני : (טו) מעשה תעתועים . המה מעשה ידי התועים מדרך השכל : בעת פקודתם . בעת ישגיח המקום להפרע מהם אז יאבדו מבלי תקומה : (טז) לא כאלה . לא כצורת כוכבים האלה הוא אלהי יעקב הנתון לחלקו : כי יוצר הכל הוא . לא כצורת כוכבים שהמה מעשה ידי אדם כי חלק יעקב הוא היוצר את הכל : וישראל . ואת ישראל בחר להיות כ"א משבטיו שבט נחלתו : ה' צבאות שמו . כי הוא מושל על צבאות מעלה ומטה : (יז) אספי . אתה היושבת בירושלים הבצורה אספי סחורתך מן הארץ אל תוך העיר להשאר בה גם אתה : (יח) הנני קולע . ר"ל גם אתה לא תשאר

מצודת ציון

אדם : (יג) לקול . באה הלמ"ד במקום בעבור וכן פתח פיך לאלם (משלי לא) : תתו . מל' נתינה : המון . מל' המייה ושאון : ויעלה באה הוי"ו במקום אז וכן אם נקבה תלד וטמאה שבועים (ויקרא יב) ור"ל אז יעלה : נשיאים . עננים ע"ש שמנשאים עצמן למעלה וכן מעלה נשיאים (תהלים קלה) : (יד) נבער . מל' בער ושוטה : מדעת . מהיות בו דעת וכן וימלאך ממלך (ש"א טו) ור"ל מהיות מלך : הובים . מלשון בושה : נסכו . הפסל הנעשה ביציקת מתכת וכן אלהי מסכה (שמות לד) : (טו) תעתועים . מל' הוטה : פקודתם . ענין השגחה : (יז) אספי . ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים יט) : כנעתך . ענין סחורה כמו ותגור נתנה לכנעני (משלי לא) : במצור . ענין מבצר ע"ש שאין לכבשה בלא מצור וכן ערי מצור (דה"ב ח) : (יח) קולע . ענין השלכת אבן בכלי המיוחד לזה וכן ויקלע ויך את הפלשתי (ש"א יז) : והצרותי . מל' צר וצוק : נחלה

שבארו

יְצֻטָלִי׃ ח עוֹבֵד נָגִיר וְקִיפִּין
אִינוּן וְלָא כְמִלְּיָן אִתְנַטָּלָא
יִתְנַטְּלוּן אֲרֵי לֵית בְּהוֹן רוּחָא
לְהַלָּלָא לָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן
אֲרֵי לָא מְבָאְשִׁין וְאַף
לְאֵיטָבָא לֵית אִינוּן יָדְעִין׃
יְהוָה גְּדוֹל אַתָּה וְגַדּוֹל שְׁמֶךָ
בִּגְבוּרָה׃ מִי לָא יִרָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם
שְׁמֶךָ בְּנָבְרוּתָא׃ טֶן לָא
כִּי לְךָ יְאָתָה כִּי בְכָל־חַכְמֵי הַגּוֹיִם
וּבְכָל־מַלְכוּתָם מֵאֵין כָּמוֹךָ׃
עִמְמָיָא אֲרֵי דִילָךְ הִיא
מַלְכוּתָא אֲרֵי בָּרְגִּ וְזַכְּיתְּ מוֹסַר
עִמְמָיָא וּבְכָל מַלְכָוָתְהוֹן לֵית
בַּר מִנָּךְ׃ ח וּבְחָדָא יְחוֹבוּן
עִמְמָיָא פַּלְחֵי כּוֹכְבָיָא עַל
דְּאִתְפְּשַׁשׁ עַל דְּפָלְחוּ לְטַעֲוָתָא
דְּלָמָא אִינוּן׃ ט כַּסְפָּא
דְּמִתְחַפֵּן מֵאַפְרִיקָא מַיְתָן
וְדַהֲבָא מֵאוּפִיר עוֹבַד נַגָּר
וִידֵי קַיָּנִי תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
לְבוּשְׁהוֹן עוֹבַד חַכִּימִיקְפוּהֲהוֹן׃
יְיָ אֱלֹהִים קְשׁוֹט הוּא אֱלָהּ
קַיָּם וּמַלְכָּ עָלְמִין מִרּוּגְזֵיהּ
תְּזוּעַ אַרְעָא וְלָא יְכִלִין עַמְמַיָּא
לְסוּבְלָא רוּגְזֵיהּ׃ יא דְנָא
פִּתְשֶׁגֶן אִמְרוּתְ דִּשְׁלַח יְרְמְיָה
נְבִיָּא לְוָת שָׁאָר סָבֵי נַכְרָיָא

יָפִיק׃ ה כְּתֻמֶּר מִקְשָׁה הֵמָּה וְלֹא
יַרְבִּרוּ נָשׂוֹא יִנָּשׂוֹא כִּי־לֹא יִצָּעֲדוּ
אַל־תִּירְאוּ מֵהֶם־כִּי־לֹא יָרֵעוּ וְגַם־
הֵיטִיב אֵין אוֹתָם׃ ו מֵאֵין כָּמוֹךָ
אֲרֵי לָא מִבָּאשִׁין וְאַף
יְהוָה גָּדוֹל אַתָּה וְגָדוֹל שִׁמְךָ
בִּגְבוּרָה׃ ז מִי לֹא יִרָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם
כִּי לְךָ יְאָתָה כִּי בְכָל־חַכְמֵי הַגּוֹיִם
וּבְכָל־מַלְכוּתָם מֵאֵין כָּמוֹךָ׃
ח וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ וְיִכָּסְלוּ מוּסַר
הַבְלִים עֵץ הוּא׃ ט כֶּסֶף מְרֻקָּע
מִתַּרְשִׁישׁ יוּבָא וְזָהָב מֵאוּפָז מַעֲשֵׂה
דָּרֹשׁ וִידֵי צוֹרֵף תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
לְבוּשָׁם מַעֲשֵׂה חֲכָמִים כֻּלָּם׃
י וַיהוָה אֱלֹהִים אֱמֶת הוּא־אֱלֹהִים
חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם מִקְצְפוֹ תִּרְעַשׁ
הָאָרֶץ וְלֹא־יָכְלוּ גּוֹיִם זַעְמוֹ׃
יא כֹּה תֹאמְרוּן לָהֶם אֱלָהַיָּא דִי־
שְׁמַיָּא וְאַרְקָא לָא עֲבַדוּ יֵאבַדוּ
מֵאַרְעָא וּמִן־תְּחוֹת שְׁמַיָּא אִלֵּיוּ׃ יב
עֹשֵׂה אֶרֶץ בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל

ג׳. ז׳ יַ׳ ג׳. ומ״ל. ד׳ מ״ל ה׳ ו׳ וכ״כ ז׳ ח׳ ט׳ ח׳ וכ״ל קרי דכ״ל ט׳ ט׳ כ״כ. י׳ ג׳ חסר ג׳ מ״ל יא ספה

(ה) כתמר מקשה. כמו כתמר שכוח הוא לתן בגובו עזות כי בעצים הם למעלה וכל גופו בוש וכן מעשה מקשה שוא כן כל עומד זקוף שהוא לתת לתם ולא ידברו כי לתן בקבוק הוא מעשה כל מדברות והוא אחמר ישאוהו ישאוהו ממקום למקום ויבאו הם ויעמדו כנגדיהם ואחר שפה כך לא תגזעו כשם ואל ירעו משם כי לא יריעו: (ו) מאין כמוך. ממה שאנו רואים ושומעים שאין כמוך לא בעצומים ולא בנוראים ולא בחכמים ולא בעשירים ולא בשום דבר: (ז) כי לך יאתה. כי"ת שהוא יאה לך כגון שבחך ותפארתך: (ח) ובאחת יבערו. מקום מושב הסוחרים שהם מוכרים לעבדי העכו"ם: (ט) כסף מרוקע. מן ורקעו את פחי הזהב הנמשך בעצמות והוא הדומה כי הנמשלות בלבה חי נומת דומם: (י) כאן מכאן ועד עולם. מתרשים עמים ואחר כך יתעוררו ויכעסו עליהם ולא יוכלו להתקיים: (יא) כה תאמרו להם. הלא הכשדים שעתידין לעבדם הם אומרים כי אלהי השמים והארץ הם עשו אותם ואנחנו עובדים לאלהים שלנו ואתם עובדים לאלהים שלכם ואנחנו מאמינים בהם ואתם אין אתם מאמינים בהם ולכך יאבדו מן הארץ ומן תחת השמים האלה שהם עובדים לאלהים שאינם עשו שמים וארץ: (יב) עשה ארץ בכחו. הוא שברא את הארץ בכחו ובגבורתו ומכין תבל בחכמתו ובתבונתו נטה שמים: (יג) כהמון נתן מים. כשהוא מוציא את המים מן הים ומעלה אותם לרקיע ומוריד אותם ברדים ומטר הוא כמו המון מים שנתן בים: (יד) נבער כל אדם. כל אומה ולשון שהיא עובדת לאלילים נבערה ונסכלה מדעת האמת: (טו) הבל המה. אלהיהם: מעשה תעתועים. שהם עושים אותם לשחק ולהתל בהם: (טז) חלק יעקב. אלהי יעקב שהוא חלק לכל הנבראים: כי הוא יוצר הכל. ואלהי יעקב הוא יוצר הכל: ישראל שבט נחלתו. ישראל הם שבט נחלתו שהוא בחר בהם מכל העמים: יהוה צבאות שמו. הוא אלהים ה׳ בעבאים וכוכבים וגשמים ויבש לבבינו. ולא קבלה עוד רוח. מקצפו תרעש הארץ ולא יכילו. דעו כי ה׳ הוא אלהים. ואומ׳ ה׳ אלהי אבותינו הלא אתה:

תולדות אהרן מלך הגוים. זוכר בלשונות מעשיהם: כלשונות מעשיהם סתם תלמוד (כ):

(ה) כתומר מקשה. מקום מותם נקוטים עד שזוקף לו קומה כדקל: לא תירלו מהם. אם תעבדו מהם כי לא ירעו לכם: וגם היטיב אין אותם. היטיב כמו להיטיב: (ז) לך יאתה. לך נאה: (ח) ובאחת יבערו. מכוסים ומה היא באחת מוסר הבלים עץ הוא שלהם חיים ומלך עולם לכך יכול לאחת דבריו לכל הצר ודם לומר לעצות ומת מן הגשם כהו לו יורד מזכיסיו ואין בידו לקיים: (יא) כדנה תאמרון. תרגום הוא שלשון ארמי היא ועברוהו לכשידברו עם הכשדים ולא בלשון יהודית: (יב) כהכין. מוכיח: (יג) כהמון. כשהוא מוציא את המים מן הים ומעלה אותם לרקיע ומוריד אותם ברדים ומטר הוא כמו המון מים שנתן בים: (יד) נבער. כל אומה ולשון שהיא עובדת לאלילים נבערה ונסכלה מדעת האמת: (טו) הבל המה. אלהיהם: מעשה תעתועים. שהם עושים אותם לשחק ולהתל בהם: (טז) חלק יעקב. אלהי יעקב שהוא חלק לכל הנבראים: כי הוא יוצר הכל. ואלהי יעקב הוא יוצר הכל: ישראל שבט נחלתו. ישראל הם שבט נחלתו שהוא בחר בהם מכל העמים: יהוה צבאות שמו. הוא אלהים ה׳ בעבאים וכוכבים וגשמים ויבש לבבינו. ולא קבלה עוד רוח. מקצפו תרעש הארץ ולא יכילו. דעו כי ה׳ הוא אלהים. ואומ׳ ה׳ אלהי אבותינו הלא אתה:

(יז) אספי מארצך כנוסך. אספי מארצך כנוסך כמו שאספים הסוחרים את סחורתם בכלים של עץ שלכם ויהיו סחורתכם עלין. יושבת ל׳ שבוח וכן ויוכלו: (כ) מרוקע. מרוקם. מרוקד: (י) וה׳ אלהים אמת. כי הוא אלהים חיים ומלך עולם לכך יכול לאחת דבריו לכל הצר ודם לומר לעצות ומת מן הגשם כהו לו יורד מזכיסיו ואין בידו לקיים: (יא) כדנה תאמרון. תרגום הוא שלשון ארמי היא ועברוהו לכשידברו עם הכשדים ולא בלשון יהודית: (יב) כהכין. מוכיח: (יג) כהמון. כשהוא מוציא את המים מן הים ומעלה אותם לרקיע ומוריד אותם ברדים ומטר הוא כמו המון מים שנתן בים: (יד) נבער. כל אומה ולשון שהיא עובדת לאלילים נבערה ונסכלה מדעת האמת: (טו) הבל המה. אלהיהם: מעשה תעתועים. שהם עושים אותם לשחק ולהתל בהם: (טז) חלק יעקב. אלהי יעקב שהוא חלק לכל הנבראים: כי הוא יוצר הכל. ואלהי יעקב הוא יוצר הכל: ישראל שבט נחלתו. ישראל הם שבט נחלתו שהוא בחר בהם מכל העמים: יהוה צבאות שמו. הוא אלהים ה׳ בעבאים וכוכבים וגשמים ויבש לבבינו. ולא קבלה עוד רוח. מקצפו תרעש הארץ ולא יכילו. דעו כי ה׳ הוא אלהים. ואומ׳ ה׳ אלהי אבותינו הלא אתה:

מצודת ציון

(נחום ג׳): (ה) מקשה. ענין מקשת הקורנס וכן מקשה תחת (שמות כה): נשוא ינשוא. מל׳ משא וכבל: יצעדו. ענין פסיעות וסילוק כמו מיעיבי צעד (מכלי ג׳): ירעו. מל׳ רעה: אותם. עמ׳ם וכן ואחדבר אותך (יחזקאל כ׳): (ז) יאתה. ענין ראוי כמו ויאותו בכהנים (מ״ב יג׳): (ח) יבערו. מלשון כאב ובוערה וכן אוש בער לב ידע (תהלים צב׳): ויכסלו. מלשון כסיל: מוכר. ענין מוכיח: (ט) מרוקע. מרוקד לעשות עטים וכן ויצו ויהי מרוקע (דניאל י׳): שהים (כמדבר יז׳): מתרשים. שם מקום: מלומד. מן זסך טוב וכן נכתם מוסך (דניאל י׳): הבלת ותכלאת. צמות מיני צבעים חשובים: (י) מקצפו. מל׳ קצף וזעם: מרעש. ענין הנועה והנדה: יכילו. ענין סבל כמו ומי יכילנו (יואל ב׳): (יא) כדנה. כתחת: לסוף. להם ומצאתו ג׳ תחמי ס״מ כמקום הנו״ן כמו וכן תמרון להוסיף עליהם (מזרחי ה׳): אלה. כזה עבדו תחמי כלשון ערבי וכן אלה מעניה (בס): (יב) הכל. כמו המקומות המיוחדות מענין תחום

מצודת דוד

ריל שלא יתקלקל לשפרד בשפרי ממנו: (ה) כתומר מקשה סתם. ריל אין כאן בין אלה לעורות ובין עורת אילן תמר שנעשה בשקשת הקורנס מתוכו כי גם הם כמוהו_ולא יוכלו לדבר כמוהו: נשוא ינשוא. מהנושך לשתותו על כתף כי לא יוכל בעצמם ל״ב סוסיל וכן אין לך בכל גדול מזה: אל תירלו מהם. ריל ואתה יכול אל תירלו אף מנצח העמים עמהם כי אין בידם לעשות לכם רעה וגם אין בהם עוד לעשות טובה למי מכם כי הכל נתן להכם בהשגחת המקום: (ו) מאין כמוך. ממ אתי רוחים אין כמוך ס׳ לכן גדול אתה על כל נכח העמים: כגבורה. בה שאתה מתגבר עליהם לנצל כוחם: (ז) מי לא ירלך. מי לא יפחד ממך אתה מי על כל העמים: כי לך יאתה. כי לך נאחלת דבר כיולה: כי בכל חכמי וכו׳. ממה שהם רואים בלב כל חכמי וכו׳ ממה שהם רואים אין כמוך אף בנצח העמים (אבל יחשבו שגם להם מועיל העבודה): (ח) ובאחת. בדבר אחת הם כולם נוערים וכסילים: מוסר הבלים. כמה שהם מייסרים ומוכיחים את העם לעבוד להבלי עכוים כי הלא עץ הוא! ומה ל״ל יעבדו ורל אף לפי משהם מועיל עבוד לנצח העמים הנה זכו כולהי כסילות לחשוב שגם יועיל בעבודה לעורה מכן: (ט) כסף מרוקע. עמי כסף יובא מתרשים לנפות בהם את העורה ומזהב יק מחכם תופו ליפות בו את העורה: מעשה חרש. כל עכוים נעשה ממעשה חרש וידי עורף בעץ עשה החרש והעפו ידי עורף: לבושם. גבדי הפסילים מחכ ומרגמן: מעשה חכמים כולם. כל הלבושים הם מעשה חכמים וכאומר ואין יעסקו חכמים בדבר שהוא כזה: (י). מאל ה׳ אלהים אמת. הוא חי כל הברואים והוא מלך מושל על כל העולם מקצפו תרעש כל עכוים ולא יוכלו לו יסבלו זעמו כי אתה יתפון יעשה ואין עוזר אלין בכל עו העמים: (יא) כדנה. כן תאמר הכשיל ליפרשל שיפתרו אל עכוים שיכרבדים לעבוד העמים: אלהים. הכשדים אשר לו עשו את השמים ואת הארץ יהיו נאבדים

חָפַצְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ כה הִנֵּה יָמִים
בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־כָּל־
מוּל בְּעָרְלָה׃ כו עַל־מִצְרַיִם וְעַל־
יְהוּדָה וְעַל־אֱדוֹם וְעַל־בְּנֵי עַמּוֹן
וְעַל־מוֹאָב וְעַל כָּל־קְצוּצֵי פֵּאָה
הַיֹּשְׁבִים בַּמִּדְבָּר כִּי כָל־הַגּוֹיִם
עֲרֵלִים וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲרֵלֵי־לֵב׃
יא שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
ב כֹּה׀ אָמַר יְהוָה אֶל־דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם
אַל־תִּלָּמָדוּ וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל־
תֵּחַתּוּ כִּי־יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה׃
ג כִּי־חֻקּוֹת הָעַמִּים הֶבֶל הוּא כִּי־עֵץ
מִיַּעַר כָּרַת מַעֲשֵׂה יְדֵי־חָרָשׁ
בַּמַּעֲצָד׃ ד בְּכֶסֶף וּבְזָהָב יְפַאֲרֻהוּ׃
בְּמַסְמְרוֹת וּבְמַקָּבוֹת יְחַזְּקוּם וְלֹא
יָפִיחַ׃ ה מִקְשָׁה הֵמָּה כְּתֹמֶר וְלֹא
יְדַבֵּרוּ נָשׂוֹא יִנָּשׂוּא כִּי לֹא יִצְעָדוּ
אַל תִּירְאוּם כִּי לֹא יָרֵעוּ וְגַם־הֵיטִיב
אֵין עִמָּם׃ ו מִן־אֵין כָּמוֹךָ יְהוָה
גָּדוֹל אַתָּה וְגָדוֹל שִׁמְךָ בִּגְבוּרָה׃
ז מִי לֹא יִירָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם כִּי לְךָ
יָאָתָה כִּי מִכָּל־חַכְמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל־
מַלְכֻתָם מֵאַיִן כָּמוֹךָ׃ ח וּבְאַחַת
יִבְעֲרוּ וְיִכְסְלוּ מוּסַר הֲבָלִים עֵץ
הוּא׃ ט כֶּסֶף מְרֻקָּע מִתַּרְשִׁישׁ יוּבָא
וְזָהָב מֵאוּפָז מַעֲשֵׂה חָרָשׁ וְיְדֵי צוֹרֵף
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁם מַעֲשֵׂה חֲכָמִים
כֻּלָּם׃ י וַיהוָה אֱלֹהִים אֱמֶת הוּא
אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם מִקְּצָפוֹ
תִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וְלֹא יָכְלוּ גּוֹיִם הַעֲבָרָתוֹ׃
יא כֹּה תֹאמְרוּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר
שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא עָשׂוּ יֹאבְדוּ מִן־
הָאָרֶץ וּמִתַּחַת לַשָּׁמָיִם אֵלֶּה׃
יב עֹשֵׂה אֶרֶץ בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל
בְּחָכְמָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה שָׁמָיִם׃
יג לְקוֹלוֹ תֵּת הָמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם
וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים
לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרוֹתָיו׃
יד נִבְעַר כָּל־אָדָם מִדַּעַת הֹבִישׁ כָּל־
צוֹרֵף מִפֶּסֶל כִּי שֶׁקֶר נִסְכּוֹ וְלֹא־רוּחַ
בָּם׃ טו הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים
בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ׃ טז לֹא־כְאֵלֶּה
חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְיִשְׂרָאֵל
שֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
יז אִסְפִי מֵאַרְצֵךְ כִּנְעָתָה יוֹשֶׁבֶת
בַּמָּצוֹר׃ יח כִּי כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי קוֹלֵעַ
אֶת־יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַפָּעַם וַהֲצֵרוֹתִי
לָהֶם לְמַעַן יִמְצָאוּן׃ יט אוֹי־לִי עַל־
שִׁבְרִי נַחְלָה מַכָּתִי׀ וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ
זֶה חֳלִי וְאֶשָּׂאֶנּוּ׃ כ אָהֳלִי שֻׁדַּד
וְכָל־מֵיתָרַי נִתָּקוּ בָּנַי יְצָאוּנִי וְאֵינָם
אֵין נֹטֶה עוֹד אָהֳלִי וּמַקִּים יְרִיעוֹתָי׃
כא כִּי נִבְעֲרוּ הָרֹעִים וְאֶת־יְהוָה לֹא
דָרָשׁוּ עַל־כֵּן לֹא הִשְׂכִּילוּ וְכָל־מַרְעִיתָם
נָפוֹצָה׃ כב קוֹל שְׁמוּעָה הִנֵּה בָאָה
וְרַעַשׁ גָּדוֹל מֵאֶרֶץ צָפוֹן לָשׂוּם אֶת־
עָרֵי יְהוּדָה שְׁמָמָה מְעוֹן תַּנִּים׃
כג יָדַעְתִּי יְהוָה לֹא לָאָדָם דַּרְכּוֹ לֹא
לְאִישׁ הוֹלֵךְ וְהָכִין אֲשֻׁרָיו׃ כד יַסְּרֵנִי
יְהוָה אַךְ בְּמִשְׁפָּט אַל־בְּאַפְּךָ פֶּן־
תַּמְעִטֵנִי׃ כה שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ וְעַל מִשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר
בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ כִּי אָכְלוּ אֶת־יַעֲקֹב
אֲכָלוּהוּ וַיְכַלֻּהוּ וְאֶת־נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ׃

מצודת דוד

חפצתי נאם יהוה: (כד) הנה ימים. על כל מול ערלה. על כל מול שיש לו ערלה תפילו ערלת לב: (כה) על מצרים וגו'. שכיני ליי היו ולקו מהליה נמצוך לה כמו שכתוב (ביחזקאל לב) ומפרש נמדל טולם: קצוצי פאה. ג' קלה המוקלין נפאת מדבר: (כו) על דרך הגוים של תלמוד. ולו מלוחות הנמיס של תחתו מחמה לוקה וממלוחות לוקין: (ג) תרם. תומן: מעצד. דולדוייר"ש בלעז: (ד) מסמרות. קלי"ש בלע"ז: ומקבות. קורנס מרטי"ל בלעז: יפיח. יכרע ברכיו ג' פוקה (במוהל ג כה) ופיק ברכים (מהל ב.) כתומר

עלרות אזהרן פרי ג. נדרים נת: של תלמוד בבא קמא פיכה בע עקדה שער ו:

מגלויים בלעז: (כד) על כל מול בערלה. על כל מול שיש לו ערלה תפילו ערלת לב: (כה) על מצרים וגו'. שכיני ליי היו ולקו מהליה נמצוך לה כמו שכתוב (ביחזקאל לב) ומפרש נמדל טולם: קצוצי פאה. ג' קלה המוקלין נפאת מדבר: (כו) על דרך הגוים של תלמוד. ולו מלוחות הנמיס של תחתו מחמה לוקה וממלוחות לוקין: (ג) תרם. תומן: מעצד. דולדוייר"ש בלעז: (ד) מסמרות. קלי"ש בלע"ז: ומקבות. קורנס מרטי"ל בלעז: יפיח. יכרע ברכיו ג' פוקה (במוהל ג כה) ופיק ברכים (מהל ב.) כתומר

מצודת ציון

(כד) יהנה. מלשון פקוד ופקדתי: (כה) ופקדתי. ענין מחסון כמו (שמות לב) מילה: נמעלה. על שלא נמול: (כו) קצוני. ענין מחסון כמו וקצץ בפלגים (שמות לט) ור"ל נשהיים ונלמו סם קלוים מלה: מלה. שלה: ענין ערב וד' וכן על ערבע נשלות (שם כה) ערלי לב: תשוחי לב כלמו מכוסה בשומן: (ב) ומאותות. מלשון לות וסימן: תחתו. ענין פחד ובכול: (ג) כי. הבל: תוכה: ענין דבר קלוש: מרם. תומן. ען: כמעצד. סם כלי נחול עשוי להחוך בו וכן חרש מעצד ומוח מקוריו חומו מולמ"ל בלע"ז: וחם כלים אין לו שעושה בעצמו ואין יכע כאשר מעצד ידי חומן בכלי המעצד: (ד) ייסרו. מייפה את הלורה בחפוי כסף וחכ ומחזק עליו בחפוי מסמרות ומקבות המקבות: יפיח. נמען לח יסיח ובכול מעשה ידי חומן בכלי המעצד: (ד) ייסרו. מייפה את הלורה בחפוי כסף וחכ ומחזק עליו בחפוי מסמרות ומקבות המקבות: יפיח. נמען לח יסיח ובכול

(כה) חפצתי נאם יהוה הנה ימים באים נאם יהוה ופקדתי על כל מול בערלה׃ על מצרים ועל יהודה ועל אדום ועל בני עמון ועל מואב ועל כל קצוצי פאה הישבים במדבר כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב׃ (א) שמעו את הדבר אשר דבר יהוה עליכם בית ישראל׃ (ב) כה אמר יהוה אל דרך הגוים אל תלמדו ומאתות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה׃ (ג) כי חקות העמים הבל הוא כי עץ מיער כרת מעשה ידי חורש בקרדם׃ (ד) בכסף ובזהב יפאר אתו במסמרות ובמקבות יחזיקו ולא יפיח׃ (ה) מקשה המה כתמר ולא ידברו נשוא ינשוא כי לא יצעדו אל תיראו מהם כי לא ירעו וגם היטיב אין עמהם׃ (ו) מאין כמוך יהוה גדול אתה וגדול שמך בגבורה׃ (ז) מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה כי מכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך׃ (ח) ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא׃ (ט) כסף מרקע מתרשיש יובא וזהב מאופז מעשה חרש וידי צורף תכלת וארגמן לבושם מעשה חכמים כלם׃ (י) ויהוה אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם מקצפו תרעש הארץ ולא יכלו גוים העברתו׃ (יא) כה תאמרו להם אלהים אשר שמים וארץ לא עשו יאבדו מן הארץ ומתחת לשמים אלה׃ (יב) עשה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו ובתבונתו נטה שמים׃ (יג) לקולו תת המון מים בשמים ויעלה נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאצרותיו׃ (יד) נבער כל אדם מדעת הביש כל צורף מפסל כי שקר נסכו ולא רוח בם׃ (טו) הבל המה מעשה תעתעים בעת פקדתם יאבדו׃ (טז) לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו יהוה צבאות שמו׃ (יז) אספי מארצך כנעתה יושבת במצור׃ (יח) כי כה אמר יהוה הנני קולע את יושבי הארץ הפעם והצרותי להם למען ימצאון׃ (יט) אוי לי על שברי נחלה מכתי ואני אמרתי אך זה חלי ואשאנו׃ (כ) אהלי שדד וכל מיתרי נתקו בני יצאוני ואינם אין נטה עוד אהלי ומקים יריעותי׃ (כא) כי נבערו הרעים ואת יהוה לא דרשו על כן לא השכילו וכל מרעיתם נפוצה׃ (כב) קול שמועה הנה באה ורעש גדול מארץ צפון לשום את ערי יהודה שממה מעון תנים׃ (כג) ידעתי יהוה לא לאדם דרכו לא לאיש הולך והכין אשרו׃ (כד) יסרני יהוה אך במשפט אל באפך פן תמעטני׃ (כה) שפך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועל משפחות אשר בשמך לא קראו כי אכלו את יעקב אכלוהו ויכלהו ואת נוהו השמו׃

אספתמו וקרו לאליתא וייתין ולחכימתא שלחו ויתין׃ יז ויתחן ויסגן עלנא ונגלי עינן ונחות דמעין ועפעפינן יזלון מיין׃ יח אריקל אלא אשתמע מציון איך שדדנו בשנו אתבזינא דהיתנא לחדא ארעא ארי חרובת ארעא ארי צדיאה ברגיתהא׃ יט ארי שמעא נשיא פתמא דיי ותצית אודניכון למכי נביותי ואליפנא לבנתיכון אליא ואיתתא לחברתה ענויא׃ כ ארי קליק מות בחרכנא על ברגיתנא לשיצאה ינקין מן רחובין טשלקא עולימין מרחובין׃ כא אתנבי כדנן אמר יי ותתרמי נבלתא דאנשא כזבל מבדר על אפי חקלא וכעמירא מבתר חצדא ולית דמכנש׃ כב כדנן אמר יי לא ישתבח שלמה בר דוד חכימא בחוכמתיה ולא ישתבח גבורא בגבורתיה ולא ישתבח אחאב בר עמרי עתירא בעותריה׃ כג אלהין בדא ישתבח דמשתבח חכים וידע קדמי ארי אנא יי עביד חסדא ודין דקשוט וזכו בארעא ארי באלין בעינא קדמי אמר יי׃

ג׳ ומ״ע
כ׳ מפסי׳ ג׳
י׳ קמץ וכ״פ לפסק דלקו׳ ג׳ מ״ע
ג׳ מ״ע
ד׳
ה׳ מ״ע
ו׳
ז׳
ח׳
ט׳ מ״ע
י׳ מ״ע. ד׳ בטעם
י״ח בטעם
ה׳ מ״ע
ו׳ מ״ע בטעם
קנ״א מוג׳

התבוננו וקראו למקוננות ותבואינה ואל־החכמות שלחו ותבואנה׃ יז ותמהרנה ותשנה עלינו נהי ותרדנה עינינו דמעה ועפעפינו יזובו־מים׃ יח כי קול נהי נשמע מציון איך שדדנו בשנו מאד כי־עזבנו ארץ כי השליכו משכנותינו׃ יט כי־שמענה נשים דבר־יהוה ותקח אזנכם דבר־פיו ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה׃ כ כי־עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו להכרית עולל מחוץ בחורים ממרחבות׃ כא דבר יהוה ונפלה נבלת האדם כדמן על־פני השדה וכעמיר מאחרי הקוצר ואין מאסף׃ כב כה ׀ אמר יהוה אל־יתהלל חכם בחכמתו ואל־יתהלל הגבור בגבורתו אל־יתהלל עשיר בעשרו׃ כג כי אם־בזאת יתהלל המתהלל השכל וידעני כי אני יהוה עשה חסד משפט וצדקה בארץ כי־באלה

ג׳ מ״ע
ד׳ מ״ע. ד׳ בטעם
י״ח בטעם
ה׳ מ״ע
ו׳ מ״ע בטעם
קנ״א מוג׳

חפצתי נאם יהוה׃

מצודת ציון

(זו) וכשלותיהם. עיין פאר: כלותי. מ׳ כליון: (טז) מקוננות. מל׳ קינה: (יז) ותפנה. כמו ותפלתה בלע״ז: ותרדנה. מל׳ ירידה: ועפעפינו. פה תרגום דפנין: יזלו. מלשון זלזל ונשפך: (יח) שדדנו. עיין שוד: מכנותינו. מלשון מכון ומקום מדור: (יט) ותקח. ל״ל תקבל: לשונם. תבינה: (כ) בחלונינו. מלשון חלון וצוהר: עולל. בן יקרא פאר בתולים כמו עוללים באלו לחם (לעיל ד) ממש: (כא) נבלת. לון נקרא פאר בת אדם: כדמן. כזבל: וכעמיר. כן נקרא לעדת שכלי התבואה כמו וכשתה עומר (בראשית כז): מאחרי. עיין בכנסת

מצודת דוד

ושלחתי. על המקומות אשר יושבו שמה ובשבו שמה אשלח את חרב ואכה עד אכלה אותם: (טז) ותבואנה. תנו לב להבין בהרעה הזאת כמשתדלת לטוב ומשתה קראו למקוננות שם בנשים היודעות לספוד ולקונן על המתים: ותחטיאנה. מלשון כורת קנות וילנות: ועל החכמות. שם הנקיפות המוסיפים: (יז) ותמהרנה. מלשון להדליק נפשות המוסיפים: ותרדנה מימינו דמעה. כמו שרגילין בשמאל לנגבו ועפעפינו יזובו מים: יזלו מים. יסיגו מי דמעתם הכבר כמ״ש: (יח) כי קול. כי מציון נשמע קול יללה שאומרים איך שדדנו ובשנו מאד כי חזקנו לפשוע ציון ואתה לא כן כי פיהו כי עזבנו ארץ מלחמתו כי השליכו מכאן מכונותינו את המוכיחים בהם תוכיח ולא תקיץ כאחרי ונעניתי לטוב: (יט) דבר. כמ״ש שמעו דבר ה׳ בית יעקב: ותקח וכו׳. כשל דבר כמ״ש: נהי. דברי יללה: ומשה תלמד את רעותה קינה: (כ) כי עלה וכו׳. פף כי מרוע שארי מלחמות לבני תת לטוב ומיהו כשמעת הנה עלה דרך החלונות ודרך שם נח על המרמנות ור״ל לא הושלנו כלל מחטטות ומסתחכמות למעט בחויב. להכריח. והיה כדאמרו להכריח קטנות שמוליכים מן מחוץ שהוא מקום שמוחקים שם מחיטקות כי הכא כולם ואין מי יחתך בחוצות: כחורים. וכן שכירת שכחורים מן מרחובות שמם מנסנס ללכת תמיד: (כא) דבר כה. מלמד ס׳ על סניגיה כה דבר על ישראל נאם ס׳ וכו׳: ונפלה. פרשה פרני אדם יפלו על פתן כמדבית שהכל על פני השדה וכמרבית מומרי מחטיפה כמוזלכים מאחרי הקוצר אשר דרכו לעשות עומרים ומניחם ע״ם השדה ושולך לכלן לקוצר עוד: ואין מאסף. אין מי יכנס את הכרוכים אל הקבר כי הכשרים יתאספו לנוחת ממקום מחטאם: (כב) אל יתהלל חכם. כי לא יוכל להציל נפשו בחכמתו ובגבור לא יוכל להציל נפשו בגבורתו ובעשיר לא יפדה נפשו בעשרו ואיך אין לכם להתהלל בזאת כי לא ידעתם אותי: (כג) כי אם בזאת יתהלל. המצנח את עצמו בזאת ושוחר ומפרש נאם שבשביל שידעתם אותי

תולדות אהרן ומדנה נעוריכם. מ״ק כח: מלא מות. כ״ק כ: אל יתהלל. ערכין י: עקוד. שבת מו: בזאת יתהלל. עקרים מ״ג עב״ז ומ״ג פ״ה: עשק חכם. עקדה שבת לו:

תמר. התנוצ. כשרשעת מקרוב לבא ומעפר קלחו לעקורים. בשתת כלמ״ד ל״ל כמקוננות סידופות: ואל בתכמות. שכן חכמות כדכתי בכשר וקינה: ותבואינה. כלשון נחטצת כתנ״ך בשבול והבואתה בכלעם התנ״ך בהעמר ובני כמקלקים מצאתים בנתי בתרין במכתב: (יז) והמכתב ובשבט. בכלעם כתנ״ך מכתב: עלינו. מלשון בכלל יכללו: ותרדנה. עיינו בשבט. נלו׳ נקול ובכל בתרין במנות שומת ות״ת ונלנלי מיגרת ינחלן מיל: (יח) כי קול. נשמע מציון. וכן נשמע מלשון מקומות הלוך קודם שנכנסנה לגין ירושלם שהם השתר לכם יהושלם פת ובכל בתרין במנות שומת ות״ת ונלנלי מיגרת ינחלן ליסוך כמו בשבט. ציוני סתריכ בכבש בכבשו ומקולם בכבשו ירושלם וכיון שנתלהב נשתר מלך ירושלם אל כיון שנכבש יהושלם

מן קדם חיכא כעבתה דעמי: (ח) חן טוחה. כן כתיב וקרינן בהוא וכתיב ר"ל כמו טוחה שהוא עורג כן כורגים הם כני אדם בלשונם כבע שהם טולנו רגיל וקרי בהוא ר"ת מלשון כלים רוצה לומר בלשון נמלך על המבהזה להדמו ו"ת כעיר די מהניף כמו בכיגת תריצה כדכתי רבותינו ז"ל בפירקו והק פתחיכה ומה שני' בו נם כן לשון מחיכה רבותינו ז"ל פתחו בהלים לבא לחתם שכונה ותמרו מנת כני מילו למר קרת חן בהוא לשונם ותמר תנת דכי רבני יעמעלו ובתע חין ושמע תנת ושמך וכן הוא לומר זכר שמוע ותומר חן שמוע לשונם מרמה דבר ותהוט תני ז"ל פירש בהוא כם הלר כמו שוהע וכן נמצלנו תדם עשוק בדם נפש כמו עוקץ: מרמה דבר. כל לחד מכם לחכרו מרמה ומפרש מה היא מרמה כאיו שלום לת רעהו: (ת) כתל תלה. נלץ לחקוד כם. וכבעים כרלשונים אין כיהוב כם ובענין לחד: (ט) על הכריס. נאות מדבר. כהכריס מקום מרעה כעלן ומעשים כדוב או זכר כרים בלשונם קולו למרחוק וכן נאוה: מדבר רוח אלהים אלים ומשכנים כמו נדמו נאוה כלשים ואין כוי"ו נוה משלת נוה כרוח רועים ואמר מדבר כי יש מדבר שיש בו מקום מרעה כמו ומנהו לת כלעלן לאחר כמדבר ותרגם אונקלוס כאתר דשבר רשיע המדבריא וכן על שני דרך המדבר ואמר פנחיה בהלהותי תרכן כאתרן שיהא כבי ומכי לקיחה מקומות מרעה כי נאבדו מכלי אוש עוכר אין לריך לומר שאין אלים מקומות לרועים אלא אין עוכר שם לרעות מקנה ולא נשמע קול מקנה כי כלם עזבו כלכו כשבי ובאמרו משף כשמים הוא דרך נחמה לבבליא שהבר לו נאמר זה לענין מרכן כאתרן כאמרו כי הוא בעשות לו יאבדו כי אם כמקומות שיאכלו זרע וזיזות ושרשי פלולנית: נאתו. ענין מרכן וכן נאוה כמדבר ושרשו ומלת ברפה כל מרכן: (י) ונאתני. לנלים. נלי אלנים מכאיים ואמומות שהבהמות: משון מים. מקבן שהנים ומנומם ות"י מנין יהודן: (יא) מי האיש כאים כתכם ויבן את זאת. יבן מדעתו ומקנית יעיד שהאומה ושהאלה כמו שנאמרה לו מפי ס': (יב) ויאמר ס'. לפניהם. לא נאמרם פיו ולא מעבר ליס פיו: (יג) וילכו. אחרוהי. פיהעטו למעלם: למחוס אלוהם. פרעילו בשם שלוות ולאו לאבותם עובדים אותם ומכחוס שם גם כי אלהיהם ושלוות שם כדומות כשבעים שעברו: (יד) לכן. מלחיל. כל שכנוי קדם שידעה שמוש לת שעם זאת כמו ואשלחנו לת טילד אשר לא יעבדו אותו לת נבוכדנלר ודומים לשם שבאמנו נשבר מכולו במלך שבקדוש ממנו: ושמיל הנלות לנעבה ורוש וגם שמי שמות ונלמדו מי רוש לפי שמוש מי שלוות שעשב שקרין רוש גם יש שהוא מרפא שפתן ואמרו כי לפיכך נקרל רפא כי כרוב עושין לאותו מרפא שפתן: (טו) וספיתמי. מד כלותי אותם. רוכם: (טז) כה אמר

ח חַבְרִיהּ יְמַלֵּלוּן וּבְמַעֲוֹהִי מְשַׁוֵּי כְּמַנְהֲתֵיהּ: ח הַעַל אֵלֶּה לֹא־אֶפְקֹד־בָּם נְאֻם יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי: ט עַל־הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וְנֶהִי וְעַל־נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה כִּי נִצְּתוּ מִבְּלִי־אִישׁ עוֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ: י וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַ͏ִם לְגַלִּים מְעוֹן תַּנִּים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב: יא מִי־הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֶן אֶת־זֹאת וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וְיַגֶּדָהּ עַל־מָה אָבְדָה הָאָרֶץ נִצְּתָה כַמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־עָזְבָם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ בְקוֹלִי וְלֹא־הָלְכוּ בָהּ: יג וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לִמְּדוּם אֲבוֹתָם: יד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַאֲכִילֵם אֶת־הָעָם הַזֶּה לַעֲנָה וְהִשְׁקִיתִים מֵי־רֹאשׁ: טו וְהֲפִצוֹתִים בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּם הֵמָּה וַאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד־כַּלּוֹתִי אוֹתָם: טז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת

ג. ד׳ נספרת
כ׳ נספרת
ג׳ רשין
ג׳ נ׳ ומס׳
ו׳
ג׳ כעתם נספרת וס׳ סוק. ודין
ב׳ חד מ׳ ומד מפר
ס״ת ידעוש
ז׳ נעתם

הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת וְתָבוֹאנָה וְאֶל־הַחֲכָמוֹת שִׁלְחוּ וְתָבוֹאנָה: יז וְתִמְהֵרְנָה וְתִשֶּׂאנָה עָלֵינוּ נֶהִי וְתֵרַדְנָה עֵינֵינוּ דִּמְעָה וְעַפְעַפֵּינוּ יִזְּלוּ מָיִם: יח כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֹי שֻׁדַּדְנוּ בֹשְׁנוּ כִּי עָזַבְנוּ אָרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ: יט כִּי שִׁמְעָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוָה וְתקח [וְתִקַּח] אֹזֶן דְּבַר־פִּיהוּ וְלַמֵּדְנָה בְנוֹתֵיכֶן נְהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה: כ כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלֹּנֵינוּ בָּא בְאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלֵל מִחוּץ בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת: כא דַּבֵּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנָפְלָה נִבְלַת הָאָדָם כַּדֹּמֶן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעָמִיר מֵאַחֲרֵי הַקּוֹצֵר וְלֹא מְאַסֵּף: כב כֹּה אָמַר יְהוָה אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ: כג כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדוֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־יְהוָה: כד הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־כָּל־מָוּל בְּעָרְלָה: כה מִצְרַיִם וְעַל־יְהוּדָה וְעַל־אֱדוֹם וְעַל־בְּנֵי עַמּוֹן וְעַל־מוֹאָב וְעַל כָּל־קְצוּצֵי פֵאָה הַיֹּשְׁבִים בַּמִּדְבָּר כִּי כָל־הַגּוֹיִם עֲרֵלִים וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲרֵלֵי לֵב: כו

(ט) על הכריס. על מרכן מדבר. נוה רועים שבמדבריות נאות ולי טה וכן נאות מלהים (תהלים סה) וכן לביתך נאוה קודש (שם נג): נהלו. לשון ניס וכן נלהה: נדדו הלכו. סוכן ללך. חמשים ומאים שנה לת עבר ים ביהודה מגלות לדקיהו עד בקידת כורש מלך פרס ומשים ומאים שנה היו ורמז לדבר ועד בחמה השכונה בנימפריה ניב והחשבון מכוון בחמ' מגילה: (י) לגלים. דנורין: (יא) מי החכם. ביבין זאת ומי הנביא אשר דבר פי ס' אליו: ויגידה. ומי יגיד על מה אבדה הארץ וכו': (יב) לעמה. עשב מר: מי רמה

ישית מרמה: לגלים ג' וס' ונתתי את ירושלם לגלים. והיתה בכל לגלים מעון תנים. אשר התעתרו לגלים: ויבן ג' רשין בקריאה וס' מי האיש החכם ויבן את זאת. מי חכם ויבן אלה נבון וידעם. ויבן על עזבי ברית קדש: ואשר דבר ב' לי. מי האיש החכם: כח אשר ז' בטעמא בספרא וס'

תולדות אהרן על הכריס. נרכות עו שבת קמה: ועד כהמה. (העניות כט) [מי פתים נדרים פת כ"מ שם:

מצודת דוד

תוכך מסגיר ונלהו חיל לך להפרד ממני ובעטר עסקם במרמה ממאנים לדעת אותי כי המרמה עוד לבם מלדעת את ה': (ו) טרפך ובתנתים. כדרך שכשף מעוררים אותו בכור לסחר בסיו ולנחון בכשף בסוכה היא שם רשב כן תניח עליכם פורענויות למרק ולבסיר מסס סיני המון: כי אין תשבה וכו'. ריל שם תניחם לשית משוקעים בעון בלא שמה עדת עמי ורבוים שמה לשיות עם קדום שם תשבה שמשם כלייה בלא שמה עדת עמי ורבמי עליהם ולכן מנוקים למרק מסס השון. למען ישמעו מעון: (ז) מן בתוך לשונם. שמה לשונם למען יבמחו בשקר ולא באמת ולכן מנוקים למרק מסס השון: (ח) חבריה. עניין כבנשה כמו שקרו נף ונלאו (ש"א יד): (ט) ואשי. עניין יללה כמו יודעי נשי (עמוס ה): נאות. עניין מדור כמו בנאות דשא (תהלים כג): מדבר. נשפתים מקום מרעה שמוך למדבר וכן בנתן שבעי במדבר (ש"ב יז): נבעתם: (י) לגלים. עניין גל ותבול כמו עד בגל סבה (בראשית לא): משון. מדור כמו לעשון קדמו (דה"ב ל): תנים. עין נקה: (יא) נאבה. מלשון ניה ושממה: (יב) בריתי. עניין לשון חבר כמו שולחו חבריו (חולב נ): למדוס. עניין כרגיל כמו שרה למוד מדבר (לעיל ג): (יד) לענה. שם עשב מר: מי רמה. מי שמיתה רמה וחולי שם עשב מר:

ודעו כי לא אעזוב את עמי כי אם לטובתם אעשה עמהם: (יז) ותמהרנה. ותבואנה: ותשאנה. ותרעשנה: (יח) נשמע. מלשון ניה ושממה: (יט) בחלונינו. עניין לשון חבר כמו שולחו חבריו (חולב נ): למדוס. עניין כרגיל כמו שרה למוד מדבר (לעיל ג): (יד) לענה. שם עשב מר: מי רמה. מי שמיתה רמה וחולי שם עשב מר:

מצודת ציון

דְּלֹא יָדְעוּ אינון וַאֲבָהָתְהוֹן וְאֶגְרֵי בְתָרֵיהוֹן דְּקַטְלִין בְּחַרְבָּא עַד דְּאֶשֵׁיצֵי יָתְהוֹן: טז כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת

על עלמו שהשבר לשבר ישראל ויתנן פי' שהוא מאמר ירושלם בתרגם אמרת ירושלם ועל תבר כנשתא ונו' כבעמוד והכרום פי' מן והכרכשו שמו : (כב) הצרי אין בגלעד. אמר דרך משל אם אין צרי בגלעד אם רופא אין שם לרפאות עמי ממכות וגלעד היה מקום הצרי כמו שאמר גם כן עלי גלעד וקרי הצרי והיה רפואה לחלאים קשים כמו נביכת סנתם וזולתו כלומר לא יהיה להם שלום מאחת שהרם ומי אין חסיד ביניהם שיכשר כאל בעדו : ארוכת. רפואת וי"ת אמר ירמיהו נביא וגומר כבעמוד : (כג) מי יתן ראשי מים. מי יתן שיהיה ראשי כלו מים ויזוב דרך עיני בבכי וכן היה עיני מקור דמעה שלא יפסק : את חללי בת עמי. מי שבוכים עליו נעשה כהטול נבכי ואם לא ימינט כן דרך לשון העברי וכן אמר ויבך אותו אביו וכן ולבכות וכן נעשה זה הסמוך בלשון אחר חולתי העברי לפי שבבכורות נעשה הבכי הרי הוא כאילו מקבל הסעולה : (א) מי יתנני מלון אורחים במדבר. יבכתי מלון לעוברי אורח שילינו שם בלילה ואמר הנביא שיתאו' להיות שוכן בתוכו המלון שלא יראה עוד את

כב הצרי אין בגלעד אם־רפא אין
שם כי מדוע לא עלתה ארכת בת־
עמי : כג מי־יתן ראשי מים ועיני
מקור דמעה ואבכה יומם ולילה
את חללי בת־עמי :
ט א מי־יתנני במדבר מלון
ארחים ואעזבה את־עמי ואלכה
מאתם כי כלם מנאפים עצרת
בגדים : ב וידרכו את־לשונם קשתם
שקר ולא לאמונה גברו בארץ כי
מרעה אל־רעה ׀ יצאו ואתי לא־
ידעו נאם־יהוה : ג איש מרעהו
השמרו ועל־כל־אח אל־תבטחו כי
כל־אח עקוב יעקב וכל־רע רכיל
יהלך : ד ואיש ברעהו יהתלו ואמת
לא ידברו למדו לשונם דבר־שקר
העוה נלאו : ה שבתך בתוך מרמה
במרמה מאנו דעת־אותי נאם־
יהוה : ו לכן כה אמר יהוה צבאות
הנני צורפם ובחנתים כי־איך
אעשה מפני בת־עמי : ז חץ שוחט
לשונם מרמה דבר בפיו שלום את־
רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו :

ל' וחסר · ל' · כ' על פנתו · כ' · ל' ומד וידרכו · ס' · ג' ח' חסר ל' וחסר · כ' ג' וכל גא דכו' · ל' ר"פ · כ"ן מ"ע · ס' בפעס בספרא · כ' · שחוט ק' · כ' ל'

אכרום אוכמין וקדרא אשתממו אחדתני : כב אמר ירמיה נביא דלמא לא אית בי עובדין טבין למבעי על בית ישראל הלא מחמיד הויתי לאולפניה דאליה נביא דמגלעד דפתגמוהי אינון אסותא ארי על דלא תבו בבן לא סליקת אסו למחת כנשתא דעמי : כג מי יתן רישי כנחל דמין ועיני כמבועא דמעין ואבכי יומם וליליי על קטילי כנשתא דעמי : א מי יתנינני במדברא בית מבתת עדי אורחן ואשבוק ית כנשתא דעמי ואהך מלותהון ארי כולהון נאין סיעת שקרין : ב ואליפו ית לישנהון פתגמי שקר דמן אינון כקשתא נכילא ולא להימנותא תקיפו בארעא ארי מבישתא לבישתא נפקו ומידע דחלתי לא אליפו אמר יי : ג גבר מחבריה אסתמרו ועל כל אחא לא תתרחצון ארי כל אחא מכמן כמן וכל רחים בנכילו מהלך : ד וגבר בחבריה משקרין וקושטא לא ממללין אליפו לישנהון פתגמי שקר איטפשו טעו : ה יתבין בבית כנשתהון ומשתען על עניתהון בנכילו מקרבין למידע דחלתי אמר יי : ו בכן כדנן אמר יי צבאות הא אנא מיתי עליהון עקא וצריף להון ובחר להון ארי איכדין אעביד מן קדם חובי כנשתא דעמי : ז כגיר די מחרף לישנהון נכלין מתשב בפומהון שלמא גבר עם

החזיקתני. אחזתני : (כב) הצרי אין בגלעד. שהצרי בא משם כמו שנאמר עלי גלעד וקחי צרי (לקמן מו) כלומר וכי לא היו להם אנשים צדיקים ממי ללמוד ויטיבו דרכיהם : ארוכת. רפואת אינפלשטרי"א בלעז : (א) עצרת בוגדים. כנסיות בוגדים : (ב) וידרכו. לשון זה נופל בהזמנת הקשת לירות חץ וקשת הי' ארבליסטי"א בלעז וברגלים דורכין אותה לכך קורא אותה דריכה והנביא המשיל לשונם לקשת שקר שדרכו לשונם קשת בשקר : מרעה אל רעה. מעבירה אל עבירה : (ג) עקוב יעקב. ארוב יארוב : (ד) העוה נלאו. יגעו וטרחו לעוות את דרכם הטוב. כמו הכבד את לבו. (שמות ח) להטות : (ה) שבתך בתוך מרמה. כשהן יושבין חושבין מחשבות מרמה ובמרמה החליפו יראתי ומאנו דעת אותי : במרמה. בשביל המרמה : (ו) הנני צורפם. ביסורין : מפני בת עמי. מן קדם חובי כנשתא דישראל : (ז) חץ שחוט לשונם. משוך כמו זהב שחוט (מלכים א י) וכן ושחטה שמים (הושע ה) פריש"ש בלעז ליטנא אחרינא לי שחיטה ממש טרנקא"ש בלעז וכן הברו מנחם וכן ת"י כגיר די מחריף : ובקרבו. ת"י ובמעוהי : על

עיר פרוצה אין חומה. ובחנתים ב' הנני צרפם ובחנתים. ובחנתים כבחון את הזהב : ובקרבו ג' וסי' ישים ארבו. ובקרבו הם יושבים.

כי לא יוכל לראות רעתם : עצרת בוגדים. שהם נעצרים יחד לדבר נגד ... וכן ת"י סיעת שקרין ואחזו אמי ... מלות בוגדים מן יורש עצר ... בעמי : (ב) וידרכו. מבנין ... משפטו וידריכו וכמוהו בא ... גם שמה : לשונם. היא קשת ... והליהם דבר שקר ודבר מר : ... האמונה גברו בארץ. מה שהם ... מתגברים ומתחזקים על החלשים לא ... שישפטו משפט אמת ושימנעו ... העשוקים : כי מרעה אל רעה יצאו. ... יתפרסו על המעשים יוצאים ממעשה ... רע למעשה רע ר"ל כי כל ימיהם ... במעשה רע עוסקים עתה בזה ועתה ... בזה ובכל זה לא נתנו אל לבם שעה ... אחת לדעת את ה' ויש לפרשו על ... השוכם מרעה אויב זה יוצאים לרעת ... אויב אחר או לוקים שנה זו בשדפון ... ובנה זו בירקון או בארבה ועם כל ... זה לא נתנו לבם לשוב ממעשיהם ... הרעים ולדעת את ה' : (ג) איש מרעהו ... עקוב יעקב. ענין התרמית והערמה ... כמו ויעקבני זה פעמים ויעקב הפי"ן ... בשו"א לגרו וכל שהוא יעקב שום בר ... גם כעי"ן בשו"א ופתח : (ד) ואיש ... יהתלו. דגש הלמ"ד להפארת הקריאה ... מפני שהפסק : למדו לשונם. הרגילו ... כמו פרא למוד מדבר : העוה נלאו. ... להעוות ונעשות מעשה עול ובא על ... דרך האונים. נלאת : (ה) שבתך ... אמר כאל יהכנך מה יועיל שבתך ... בתוך מרמה כלומר בתוך עם מרמה ... שלא תוכל להשיבם אליך : במרמה. ... כל כך גדלו במרמה עד שמאנו לדעת ... אותי לא יוכלו להניח דרכם הרעה ... וי"ת יתבין בבית כנישתהון וגומר ... כבעמוד : (ו) לכן. הנני צורפם. ... בגלות ובאבוא עליהם ארמה אם ישובו ... סיגים או אם ישובו כסף נבחר מפני ... הגלות : כי איך אעשה מפני בת ... עמי. כי איך אעשה שלא אצרפם ... מפני שהיה בם עמי לא אוכל שלא ... אצרפם כי איך אניחם ברעתם והם ... קרואים עמי וי"ת איכדין אעביד ... מן

תולדות אהרן הצרי. חגוני ד :
וידרכו. עקדה
שער כב : למדו לשונם. טובה מו
ירמיה כב : חץ שחוט. אולין ל' ערכין
מו :

מצודת ציון

החסנים (לעיל ד): החזיקתני. ענין אחיזה : (כב) הצרי. הוא נטף המוחבר בסממני הקטורת והוא שרף אילן והוא מיוחד לרפואה וכן קחו צרי למכאובה (לקמן נא): ארוכת. ענין רפואה כמו הנני מעלה לה ארוכה (לקמן לג) : (כג) מי יתן. ענינו כמו הלואי וכן מי יתן והיה לבבם וכו' (דברים ה) : מקור. מעין : את חללי. על חללי כי ויתנכלו אותו (בראשית לז) ת"א והשיבו עלוהי : (א) מלון. מקום ללון : ארחים. הולכי אורח : עצרת. קבוצה וכן קראו עצרה (יואל ב) : (ב) וידרכו. הדרך לדרוך ברגל על הקשת למתחו היטב לירות למרחוק : (ג) עקוב יעקב. ענין עקום ועיות וכן והיה העקוב למישור (ישעיה מ) : (ד) יהתלו. ענין לעג כמו הנה התלת בי (שופטים יז) : למדו. ענין הרגל כמו פרה למד מדבר (לעיל ב) : העוה. מל' עוות ועקום : נלאו. ענין יגיעה כמו ונלאתי כלכל (לקמן כ) : (ו) צורפם. ענין זקוק : ובחנתים. מל' בחינה : (ז) שחוט. משוך כמו זהב שחוט (מ"א י) : ארבו. מל' מארב : אפקד

מצודת דוד

בעיני כאלו כבר נעשה וכאלו אני שומע קול זעקת בת עמי מארץ מרחקים אשר הלכו שם בגלות בבל והלא בידם היה לתקן הדבר כי האם אין ה' בציון וכו' ולמה א"כ לא התפללו אליו לבטל הגזרה ומדוע הוסיפו עוד להכעיסני בהבלי אל נכר : (כ) עבר קציר. מגפים אנו לתשועה והיא מתאחרת לבוא כי כבר עבר הקציר וכבר כלה זמן הקיץ ועדיין לא נושענו ר"ל זה זמן רב אנו בתוחלת ממושכה : (כא) על שבר. על הפורענויות העתידה לבוא השברתי גם אני : קדרתי. כושחר תארי ותמהון אחז אותי : (כב) הצרי אין בגלעד. וכי אין בגלעד צרי לרפאות בו החולי הלא שם הוא מקום הצרי וכי אין שם רופא לדעת אופן הרפואה ומדוע לא נתרפאת בת עמי ר"ל וכי אין בידם תורה ומצות וכי אין להם חכמים להורותם הדרך ומדוע א"כ לא החזירום למוטב לבטל את הגזרה : (כג) מי יתן. הלואי והיה ראשי מלא מי בכי ועיני היה מקור הטבע דמעה והייתי אז בוכה יומם ולילה על חללי בת עמי : ט (א) מי יתנני במדבר. מי יתן לי לצרכי להיות במדבר מקום מלון להולכי אורח : ואעזבה. אז הייתי עוזב את עמי ללכת מאתם אל מלון המדבר : עצרת. קבוצת אנשים בוגדים : (ב) וידרכו. הזמינו את לשונם שיהא להם לקשת לירות לזולת כמו הקשת ... לשון כדרכה הנופל בקשת : ולא לאמונה גברו בארץ. מה שמקבלתן מתגברים על הקלים אין דעתם למען תחזק ידם לעשות אמונה : כי מרעה וכו'. כי יוצאים מעבירה אחת אל עבירה שנית ואינם נותנים לב לדעת אותי ולעשות אמונה : (ג) השמרו. היו נשמרים זה מזה לבל תגלו מסתרי לבבו : ועל כל אח. על כל אח : עקוב יעקב. יעקם ויעוות דרכו מול אחיו : רכיל יהלך. מדבר רכילות על רעהו : (ד) ואיש. כל איש מהתל ומלעיג ברעהו : למדו. הרגילו את לשונם לדבר שקר כי מתמידים בזה : העוה נלאו. כאלו נתייגעו לעוות דרכם כי הרבה עוה עמו והוא ענין מליצי : (ה) שבתך בתוך מרמה. ר"ל שמרמה מקפת לוקח

לָהֶם יַעֲבֹרוּם׃ יז עַל־מָה אֲנַחְנוּ ג׳ עַל דְּיַהֲבִית לָהֶן אוֹרַיְתִי
יֹשְׁבִים הֵאָסְפוּ וְנָבוֹא אֶל־עָרֵי ג׳ מְסִינַי לַעֲבוּדָה׃ יז עַל מָה
הַמִּבְצָר וְנִדְמָה־שָּׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ ג׳ אֲנַחְנָא יָתְבִין אִתְכַּנָּשׁוּ וְנֵיעוֹל
הַדְמָנוּ וַיַּשְׁקֵנוּ מֵי־רֹאשׁ כִּי חָטָאנוּ ג׳ לְקִרְוִין קְרִיכָן וְנִשְׁתּוֹק תַּמָּן
לַיהוָה׃ יח מַו קַוֵּה לִשְׁלוֹם וְאֵין טוֹב ג׳ אֲרֵי יְיָ אֱלָהָנָא אֵיתֵי עֲלָנָא
לְעֵת מַרְפֵּה וְהִנֵּה בְעָתָה׃ מַו מִדָּן ג׳ תָּבַר וְאַבְהָתָנָא וְאַשְׁקָנָא קֻם
נִשְׁמַע נַחֲרַת סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת ג׳ חַבְנָא קָדָם יְיָ׃ מַו סַבְּרָנָא
אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל־הָאָרֶץ וַיָּבוֹאוּ ג׳ מ״ע לְשַׁקָּם וְלִית טָב וּלְעִדָּן סָלִיחוּת
וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי ג׳ מ״ע חוּבִין וְהָא פּוּרְעָנוּת חַטָּאן׃
בָהּ׃ יז כִּי הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים מו עַל דִּי פָרְחוּ לֶעָנָא דְבָבָן
צְפָעֹנִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם לָחַשׁ וְנָשְׁכוּ ג׳ וחס׳. מַלְכָּא יְיָ יַתְהוֹן מְקַל פְּסִיעוֹת
אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ יח מַבְלִיגִיתִי ח׳ מלין נכ׳ עטמי גְּבָרוֹהִי יְזוּעוּן כָּל יַתְבֵי אַרְעָא
עֲלַי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דָוֵי׃ יט הִנֵּה־קוֹל יִתּוּן וְיִכְזוֹן אַרְעָא וּמְלוֹאָהּ
שַׁוְעַת בַּת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים ג׳ קָרְוִיָא וְדַיָּתְבִין בְּהוֹן׃ יו אֲרֵי
הַיְהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ ג׳ הָא אֲנָא מְנַבֵּי בְּכוֹן עַמְמִין
מַדּוּעַ הִכְעִיסוּנִי בִּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֵכָר׃ כ קְטוֹלִין כְּחֵינָן חוּרְמָנִין דְּלֵית ג׳ וכ״כ.
לְהוֹן רְחָשָׁא וְיַקְטְרוּן יַתְכוֹן
אָמַר יְיָ׃ יח עַל דַּהֲוֹו מַלְעִינִין
לָקֹבֵץ נְבִיָּא דְמִתְנַבְּן דְהוֹן
דָּנָא וְהֵינַחֲתָא אֵיתֵי עֲלֵיהוֹן
אָמַר נְבִיָּא לְבֵי דָוִי׃ יט הָא
קַל צְוָחַת בְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי
מֵאַרְעָא רְחִיקָא נְבִיָּא אוֹכַח
יַתְהוֹן הַשְׁכִינְתָּא דַיְיָ לֵית בְּצִיּוֹן אִם מַלְכָּא לֵית בַּהּ מָא דִין מַרְגְּזִין קֳדָמַי בְּצַלְמָנֵיהוֹן
בְּפוּלְחַן טָעֲוָתָא׃ כ אֶמְרַת בְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל עַד זִמְנָא שְׁלִים קֵצָא וַאֲנַחְנָא לָא
מְתְפָּרְקִין׃ כא אֲמָרִית יְרוּשְׁלֵם עַל תְּבַר כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי אִזְדְּעָזִית אִתְחַפְּיוּ אַפַּי

תולדות אהרן מדן נסעם. סנהדרין סו:

מצודת דוד

לָהֶם יַעֲבֹרוּם׃ יז עַל־מָה אֲנַחְנוּ
יֹשְׁבִים הֵאָסְפוּ וְנָבוֹא אֶל־עָרֵי
הַמִּבְצָר וְנִדְמָה־שָּׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
הַדְמָנוּ וַיַּשְׁקֵנוּ מֵי־רֹאשׁ כִּי חָטָאנוּ
לַיהוָה׃ יח מַו קַוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב
לְעֵת מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה׃ מַו מִדָּן
נִשְׁמַע נַחֲרַת סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת
אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל־הָאָרֶץ וַיָּבוֹאוּ
וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי
בָהּ׃ יו כִּי הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים
צְפָעֹנִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם לָחַשׁ וְנָשְׁכוּ
אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ יח מַבְלִיגִיתִי
עֲלַי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דָוֵי׃ יט הִנֵּה־קוֹל
שַׁוְעַת בַּת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים
הַיְהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ
מַדּוּעַ הִכְעִיסוּנִי בִּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי
נֵכָר׃ כ עָבַר קָצִיר כָּלָה קָיִץ וַאֲנַחְנוּ
לֹא נוֹשָׁעְנוּ׃ כא עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי
הָשְׁבַּרְתִּי קָדַרְתִּי שַׁמָּה הַחֲזָקָתְנִי׃

להיות נכלמים כאשר עשו דבר תועבה כדרך ההשובים אשר יכלמו אם גם ילידם דבר תועבה כמקרה : גם נוס וכו׳ . ר״ל עשו התועבה וגם לא יבושו כעבורה : והכלם וכו׳ . פירש יודעים מה היה וכפל הדבר כמ״ש : לכן יפלו . הנביאים והכהנים שהם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע״י המוניים : בעת פקודתם . בעת שאזכור עליהם עוונם להפרע מהם וזהו בזמן החורבן אז יכשלו גם המה : (יג) אסף אסיפם . אלקה רוחם מן העולם : אין ענבים בגפן . בחילי הגפן לא יפרח ענבים ר״ל לא יוסר דבר : בתאנה . בחילי התאנה : והעלה נבל . גם העליה יכמשו ר״ל לא יפרח אחריהם מה : ואתן להם יעברום . לזמיון להם תוגים אשר יעברו אותם מן העולם : (יד) על מה וכו׳ . כשיגות החויב יאמרו יושבי הבצורות על מה אמתו יושבים בבצורות לניות בחויב בבא : ונדמה שם . כאומר אבל קרוב הדבר שגם בערי המבצר נהיה נכרתים ונהדדים כי ה׳ הכריח אותנו ואין עצה נגד גזרת המקום : ויזקנו . הוא המקום אותנו מים להכחידנו מעצם מר ר״ל המקום הכין לנו מוערעות ולא על חטא כי נחמת חטאתנו לה׳ ונגמול טוב : (טו) קוה לשלום . אם יקוו לשלום לא יבא בשלום : לעת מרפא . יקוו לעת מרפא ובכה בא בעתה ובעד : (טז) מדן . בעוד יהיה החויב בדן בקצה גבול ארץ ישראל יהיה נשמע מהרת סוסיו : מקול מצהלות . מהרעת קול נבוכיו רעשה כל הארץ : ומלואה . הדברים שהארץ מלאה מהם : עיר . יאכלו כל עיר ויושביהם בה : (יז) משלח בכם . אינהם בהם נחשים רעים אשר אין מועיל לכם להם ואם יאכלו לרוח את החויב בדברים רעים ותחנונים : (יח) מבליגיתי . ר״ל אם אמרתי אתחזק על היגון לבל אתמיד בה אבל לא אוכל כי עלי לבי דוי : (יט) הנה קול . ר״ל אין לא יהוה לבי עלי בגליות

מצודת ציון

לא יבול (תהלים ה) : יעברום . ענין הפגרה מן השולם : (יד) ונדמה . נדמנו . ענין כריתה כמו על נדמו בשונה (נקמן נה) : נחת . שם עבר מד וכן מוכח מהה ולענגה (דברים כה) : (טו) מרפא . מל׳ רפואה ושם נח״ל : בעתה . מל׳ בעתה ומכדה : (טז) נחרת . הקול סיוצא מנחיריו שם נקבי הלף וכן כוד נחרו לאחור (איוב ל״ט) : מצהלות . ענין כרימת קול גחול כמו אל תהי כסוס כלא (לעיל ה) : מבעיר . מלשון לחיר וחזק : (יז) משלח . ענין גדוי וכשפים כמו וכן כחמות משלח בם (דברים לב) : בשפוסיו . מין נחש רע : ונשכו . מלשון לכיכה וכן הם יקר כנחש בלא לחש (קהלת י) : (יח) מבליגיתי . ענין התחזקות כמו והבליגה מעט (לעיל י) : דוי . מל׳ מדוה והוליו : (יט) שועת . צעקת : (כ) כלה . מל׳ כליון : קיץ . היא עת בציחת פהתים ליבשם וכן כלב קיץ (מבלי כו) : (כא) שבר . הכאבתי . מלשון שברון : קדרתי . ענין מכרות ואובך כמו שחם ויולח קדרו (יואל כ) : שמה . המהון ובלבול כמו ונשמו

אסף אאסוף יעקב . אסף אסף כל מעל פני : וסלואה ג׳ וסי׳ ויבואו ויאכלו ארץ ומלואה . וישפטו ארץ ומלואה . להי הארץ ומלואה: ר״ו פסוקין בקריאה אית בהון אין אין בכתיבות פסוק וסי׳ רקם פרעה לילה הוא ובל עבדיו . וכי יראה הכהן את נגע הנתק . הנה היא לומה בשכלה . ולבנון אין בי בער והיתה . וירא כי אין איש רישיעה . הנה קול שועת בת עמי מארץ . הצרי אין בגלעד אם רופא . הבנים אין לישראל אם יורש . וכי תגישון עוד לזבח אין רע . אמר בכל בלבו אין אלהים . והבזו . הכל סר יחדו נאלחו אין עשה . כלו סג יחדו נאלחו . עשה גדולות הנינא ראיוב . ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים .

לא: כן. טוב וכשר כמו כן בנות צלפחד דוברות: אין איש נחם. נפעל עומד כי הוא קמוץ גם מלת אין מורה עליו: כלה שב במרוצתם. וכתוב במרוצתם לשון רבים וכתוב דרך כלל וקרי דרך פרט כלם הולכים ושבים במרוצתם לעשות כסוס שוטף במלחמה ולרוב המרוצה אמר שוטף שהוא כמו נהר שוטף במרוצתו במלחמה יונתן תירגם הקבלתי מאמר הלא יתברך אליהו וגלי קדמי: (ז) גם חסידה. אפילו העופות שאין להם שכל בכח הדמיון שיש להם יש להם ידיעה להתרחק מן הנזק ולהתקרב אל הטוב ושומרים מנהגם ומה שגדלו עליו ועמי שיש להם שכל לא ידעו את משפט ה' שהיה להם לדעת מן השכל גם לשמרו לפי מה שהנהיגו אותם מורי התורה ומה שנחלו בו מן אבותם דור אחר דור ואמר להם ירמיהו זה כדרך שאמר ישעיהו ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ועוד זכר חסידה וזכר בשמים לפי שהיא מקננת בגבוה במגדלים הגבוהים ומדבר בעלים הגבוהים כמו שאמר חסידה ברושים ביתה לפיכך אמר בשמים שהוא גובה האויר כמו שאמר גדולות ובצורות בשמים דרך גשר בשמים והחסידה מנהגה לשכון בימי הקור והחורף במקום אחד ובימי הקיץ והחום במקום אחר וזהו מועדיה שאמר ולא תשנה מנהגה ועמי משנים משפט ה' שידעוהו בבבל אם ירצו וגדלו עליו אבותיהם והם ואינם רוצים להחזיק בו: ותור וסיס ועגור. גם כן שמרו את עת באנה במקום אחד בזמן ידוע ובזמן אחר במקום ידוע הכל לפי השתנות התקופות והזמנים ושומרות חקן ומנהגן ולא ישנוהו ולא כן עמי. חסידה פירשו רז"ל זו דיה לבנה ולמה נקרא שמה חסידה שעושה חסידות עם חברותיה כלומר במזונות שמחלקת להם וי"מ שהיא שקורין לה ציגוניא: ותור. ידוע: וסוס כתוב בוי"ו וקרי ביו"ד וכן נמצא כתוב ביו"ד וקרי בוי"ו כסוס עגור כן אצפצף ות"י וכירכיא ובדברי רבותינו ז"ל קם ריש לקיש עח כי כרוכיא ופי' רש"י ז"ל גרוה"ה בלע"ז: ועגור. תרגם יונתן וסנוניתא ובדברי רבותינו ז"ל אימת סנונית על הנשר ופי' רבינו האי קטא"ף בערבי והוא הדרור שקורין בלע"ז רונדונ"א וי"מ הוא העוף המצפצף מלות מעטות בלשון בני אדם כשמלמדין אותו ניי"ט בלע"ז: (ח) איכה תאמרו חכמים אנחנו. בחכמת החיצונות ועוד תורת ה' אתנו כלומר אצלנו היא כתובה: אכן לשקר עשה עט. אם תורת ה' אתכם מה תועיל אם לא תקיימו אותה מי שעשה הקולמוס לכתוב אותה לחנם עשה אותו וכן שקר סופרים הסופרים כתבו אותה לחנם כי אחרי שאין אתם מקיימין אותה הרי היא כאילו אינה כתובה לשקר לחנם כמו אך לשקר שמרתי: (ט) הובישו. כי שקר עשו כשיראו שלא תועיל להם חכמתם אז בכת יהיה להם בשת פנים ויראו כי אם התעסקו בתורה וקיימו אותה היתה מועילה להם להצילם מהרעות הבאות עליהם ואחר שבדבר ה' מאסו ולא רצו ללמוד התורה ולעשותה מה חכמה להם לא תועיל החכמה מבלי התורה וחכמת סמוך למלת מה כלומר מה תועיל ממה שיש להם חכמה אם אין להם התורה: (י) לכן אתן. ליורשים. כלומר למי שיחזיקו בהם בגלות כאילו הם יורשים: כי מקטון ועד גדול. כל זה הענין הוא כתוב למעלה עם שאר הפסוקים הבאים אחר זה במלות שונות כי כל הכופל ענין ישנה במלות למעלה מקטנם ועד גדולם והנה מקטון ועד גדול למעלה כלו בוי"ו והנה כלה בה"א והאחד הוא: (יא) וירפו. למעלה וירפאו באל"ף נעה והנה וירפו בבעלי הה"א והענין אחד ענין רפואה למעלה את שבר עמי והנה את שבר בת עמי: (יב) הובישו. פירשנוהו למעלה כי פירשו בתמיה, למעלה גם הכלים והנה הכלם מבנין נפעל ומפורש הוא והכלים שהוא מבנין הפעיל פירש למעלה עם שאר הפסוקים ולמעלה בעת שקדתים פירשנו פקדתים אותם והנה בעת פקדתם שם והענין אחד: (יג) אסוף אסיפם נאם ה'. שניהם לשון כליון אסף מקור מן ואספת נפשך ונפש ביתך אסיפם מן יחדו

לֵית גְּבַר דִּמְתִיב מִן בִּישְׁתֵיהּ לְמֵימַר מָה עֲבָדִית כּוּלְהוֹן מִסְּגַן בִּרְעוּת נַפְשֵׁיכוֹן כְּסוּסְיָא דִּגְזַר בִּקְרָבָא: ז אַף חֲוָרִיתָא בִּשְׁמַיָּא יָדְעָא זִמְנָהָא וְשַׁפְנִינָא וְכוּרְכְיָא וּסְנוּנִיתָא נָטְרִין יַת עִדָּן מֵיעַלְהוֹן וְעַמִּי לָא הֲווֹ יָדְעִין לְמֶעְבַּד יַת קְיָמָא דַיְיָ: ח אֵיכְדֵין תֵּימְרוּן חַכִּימִין אֲנַחְנָא וְעַל אוֹרָיְתָא דַיְיָ אֲנַחְנָא רְחִיצִין בְּכֵן הָא לְשִׁקְרָא עֲבִיד סְפַר קוּלְמוֹס דְּשִׁקַּר קְנִיפָא: ט בְּהִיתוּ חַכִּימַיָּא אִתְּבָרוּ וְאִתְאֲחִידוּ הָא בְּפִתְגָמָא דַיְיָ קָצוּ וְחוּלָק בְּחוּכְמְתָא לֵית לְהוֹן: י בְּכֵן אֶתֵּן יַת נְשֵׁיהוֹן לְאוֹחֲרָנִין חַקְלָתְהוֹן לְיָרוּתִין אֲרֵי מִן זְעֵירָא וְעַד רַבָּא כּוּלְהוֹן אַנְסֵי מָמוֹן מִסָּפַר וְעַד כָּהֵן כּוּלְהוֹן עָבְדֵי שְׁקַר: יא וְאַסִּיאוּ יַת תְּבַר כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי בְּמִלֵּי שִׁקְרֵיהוֹן לְמֵימַר שְׁלָמָא שְׁלָמָא וְלֵית שְׁלָם: יב עֲלֵיהוֹן לְמִבְהַת אֲרֵי תוֹעֵבָה עֲבָדוּ אַף מִבְהַת לֵית אִינוּן בָּהֲתִין וְאִתְכְּנָעוּ לֵית אִינוּן יָדְעִין בְּכֵן יִתְרְמוֹן קְטִילִין בְּעִדָּן דְּאַסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן יִתַּקְלוּן אֲמַר יְיָ: יג שֵׁיצָאָה אֱשֵׁיצִינוּן אֲמַר יְיָ וִיסוּפוּן כְּמִיסַף עִנְבִין מִגֻּפְנָא וּכְנִבְלָא מִתֵּינָא וּכְמֵרַת תְּאֵינִין

אֵין אִישׁ נִחָם עַל־רָעָתוֹ לֵאמֹר מֶה עָשִׂיתִי כֻּלֹּה שָׁב בִּמְרֻצוֹתָם כְּסוּס שׁוֹטֵף בַּמִּלְחָמָה: ז גַּם־חֲסִידָה בַשָּׁמַיִם יָדְעָה מוֹעֲדֶיהָ וְתֹר וְסוּס וְעָגוּר שָׁמְרוּ אֶת־עֵת בֹּאָנָה וְעַמִּי לֹא יָדְעוּ אֵת מִשְׁפַּט יְהוָה: ח אֵיכָה תֹאמְרוּ חֲכָמִים אֲנַחְנוּ וְתוֹרַת יְהוָה אִתָּנוּ אָכֵן הִנֵּה לַשֶּׁקֶר עָשָׂה עֵט שֶׁקֶר סֹפְרִים: ט הֹבִשׁוּ חֲכָמִים חַתּוּ וַיִּלָּכֵדוּ הִנֵּה בִדְבַר־יְהוָה מָאָסוּ וְחָכְמַת מֶה לָהֶם: י לָכֵן אֶתֵּן אֶת־נְשֵׁיהֶם לַאֲחֵרִים שְׂדוֹתֵיהֶם לְיוֹרְשִׁים כִּי מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל כֻּלֹּה בֹּצֵעַ בָּצַע מִנָּבִיא וְעַד־כֹּהֵן כֻּלֹּה עֹשֶׂה שָּׁקֶר: יא וַיְרַפּוּ אֶת־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי עַל־נְקַלָּה לֵאמֹר שָׁלוֹם ׀ שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם: יב הֹבִשׁוּ כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם־בּוֹשׁ לֹא־יֵבֹשׁוּ וְהִכָּלֵם לֹא יָדָעוּ לָכֵן יִפְּלוּ בַנֹּפְלִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יִכָּשְׁלוּ אָמַר יְהוָה: יג אָסֹף אֲסִיפֵם נְאֻם־יְהוָה אֵין עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהֶעָלֶה נָבֵל וָאֶתֵּן

במרוצתסק׳ / כ׳ מ״ל. ג׳ וסוס ק׳ / ג׳ כ׳ מ״ל וחד חס׳ / י״ז / כ׳ חס׳ / י״ח / כ׳ חסר דחסר / ס׳ / כ״ד / כ׳ חד מ״ל וחד חסר ג׳ ומ״ל / כ׳ / ס׳. ס׳ / כ׳ חסר ו׳ דחסר / ל׳ / כ׳ ס״פ ג׳ וחס׳. ל׳ / ו׳ פסוקי׳ אין ומין מלעיל פסוק

(ו): כלה שב במרוצתם. בדרך הראשון חוטאים וחוזרים וחוטאים. מרוצתם קורש"י בלעז: שוטף. אישפידיי"ן בלעז: (ז) חסידה. ליגיניא"ה בלעז: מועדיה. עת הנרה אל איים מפני הצנה ועת שובה: שמרו. המתינו: ותור וסיס ועגור. ושפנינא וכורכיא וסנוניתא. כורכיא גרואי"ה בלעז סנונית ארונדלא"י בלעז: (ח) אכן הנה לשקר. הנה הכתבתם לשקר נכס לרפאותכי על נקלה: עשה עט שקר סופרים. נביאכם: (ט) הובישו חכמים. כמותכם ומה הבטחת הנה בדברי ה' מאסו וחכמת מה להם: (יא) וירפו. כמו וירפאו: (יב) הובישו. בושת וכלימה תבוא להם: גם בוש לא יבושו. אינם מתביישים במעשיהם הרעים לתת לב לשוב: (יג) אסוף אסיפם. ל' כלייה כמו אסוף אסף כל מעל פני האדמה (צפניה א): אין ענבים בגפן. לא יותר דבר: והעלה נבל. ל' כמוש פלייטי"א בלעז כמו וכנובלת מתאנה (ישעיה לד) כאלה נובלת עליה (שם א): ואתן להם

ישחק לפתר ולא יתת: בדבר י' ה' דססיכי בקריאה רופא ה' להראה בשילה. ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו. הובישו חכמים חתו. גם ביהודה היתה. בדבר ה' שמים נעשו. והנה איש אלהים בא מיהודה עד אחר הדבר הזה לא שב ירבעם דכוו' במ"א וישסע הנביא אשר השיבו. ואין שלום ה' וסי' וירפאו את שבר עמי. וחברו וירפו את שבר בת עמי. קול חרדה שמענו. גבי ישראל. יען וביען: אסוף ג' וחסר וסי' אסף אסיפם נאם ה'.

תולדות אהרן גם חסידה. עקרים מ"ג פ"ז: אסף. מגלה לא:

מצודת ציון

והסוף מחשבה כמו פן ינחם העם (שמות יג): במרוצתם. ענין רדיפה ומהירת ההליכה: שוטף. ענין רדיפה ואמר בלשון שאלה מרדיפת המים: (ז) חסידה. שם עוף מה: מועדיה. ענין זמן כמו למועד אשוב אליך (בראשית יח): ותור. שם העוף ידוע: וסיס ועגור. גם הם שמות עופות וכן כסוס עגור (ישעיה לח): שמרו. ענין המתנה כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית לז): (ח) איכה. כמו איך: לשקר. על חנם: עט. קולמוס כמו עט סופר מהיר (תהלים מה): (ט) הובישו. מל' בושה: חתו. ענין שבר ופחד: (י) בוצע בצע. גוזל הון: (יא) וירפו. מל' רפואה: בת עמי. עדת עמי: על. הוא כמו עם: נקלה. מלשון קלון ובזיון: (יב) תועבה. דבר איסור וגנאי: והכלם. מלשון כלימה: פקודתם. ענין זכרון: (יג) אסף אסיפם. ענין כליה כמו אסף אדם ובהמה (צפניה א): נבל. ענין כמישה כמו ועלהו לא

מצודת דוד

אני מקשיב ושומע אשר לא ידברו כן לומר שמתאוים לשוב בעבור כי חושבים שאין תשובה מועלת אבל גם אין איש מהם מתחרט על הרעה שעשה לאמר מה עשיתי הלא פגמתי בנפשי: כלה שב. ר"ל לא די שאין מי מתחרט אלא אפילו כולם כאיש אחד שב לרוץ במרוצתם הרע מאז כמו שהיו רודפים מאז אחר הרעות כן הם רודפים גם עתה: כסוס. כמו הסוס הרודף במלחמה כנחל שוטף ואם כי הוא בנפשו כן הם רודפים אחר הרעות אם כי מאבדים נפשם בזה: (ז) גם חסידה בשמים. אף עוף החסידה הפורח באויר השמים אשר איננה ברשות אדם הלא תדע זמניה מתי תלך ומתי תשוב כי דרכה לעוף בזמן הקור לארצות החמים בזמן הקיץ תשוב לארצות הקרים: שמרו. גם המה בלכתם לארצות החמים ממתינים את עת בואם ולא יקדימו ולא יאחרו: ועמי וכו'. ר"ל העופות ההם יודעים דרך מנהג העולם ועמי לא ידעו משפט והנהגת המקום ב"ה שמשלם לאיש כמפעלו: (ח) ותורת ה' וכו'. ר"ל יודעים אנו את התורה: אכן. באמת הנה לחנם עשה הסופר את הקולמוס לכתוב את ספר התורה ולחנם היו הסופרים שכתבו את התורה הואיל ואינכם מקיימים אותה: (ט) הובישו חכמים. הם המחזיקים עצמם לחכמים הלא יבושו בעת יחתו וילכדו ברעה ולא יצילו נפשם בחכמתם: וחכמת מה להם. ר"ל מה היא החכמה שבידם הלא בחכמת התורה מאסו ואף לא יוכלו להציל נפשם בחכמה א"כ בחנם יתפארו: (י) לאחרים. לעם אחר: ליורשים. כל מי שירצו לרשת: כולם נחלים הון: מנביא. נביא השקר: כהן. כהן הבעל: (יא) וירפו. הם מרפאים את שבר בת עמי ורפאות על נקלה. עם אמירה נקלה ומבזה לאמר שלום יהיה ולא תבא הרעה ובזה המה מרפאין שברם אבל לא יהיה שלום: (יב) הובישו. ר"ל מה"פ היה להם להנביאים והכהנים לבושת

 לבושת

הַחֲרוּגָה וְקִבְּרוּ בְתֹפֶת מֵאֵין מָקוֹם׃
לג וְהָיְתָה נִבְלַת הָעָם הַזֶּה לְמַאֲכָל
לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ וְאֵין
מַחֲרִיד׃ לד וְהִשְׁבַּתִּי | מֵעָרֵי יְהוּדָה
וּמֵחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל
שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה כִּי
לְחָרְבָּה תִּהְיֶה הָאָרֶץ׃

ח א בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה
יוציאו ק׳ וְיוֹצִיאוּ אֶת־עַצְמוֹת מַלְכֵי־יְהוּדָה
ד׳ מנחון כ׳כתוב וְאֶת־עַצְמוֹת שָׂרָיו וְאֶת־עַצְמוֹת
ת׳ מ״ע כ׳כתוב הַכֹּהֲנִים וְאֶת | עַצְמוֹת הַנְּבִיאִים
וְאֶת עַצְמוֹת יוֹשְׁבֵי־יְרוּשָׁלַם
מִקִּבְרֵיהֶם׃ ב וְשִׁטְּחוּם לַשֶּׁמֶשׁ
וְלַיָּרֵחַ וּלְכֹל | צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר
אֲהֵבוּם וַאֲשֶׁר עֲבָדוּם וַאֲשֶׁר הָלְכוּ
אַחֲרֵיהֶם וַאֲשֶׁר דָּרְשׁוּם וַאֲשֶׁר
הִשְׁתַּחֲווּ לָהֶם לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ
לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ׃ ג וְנִבְחַר
מָוֶת מֵחַיִּים לְכֹל הַשְּׁאֵרִית הַנִּשְׁאָרִים
מִן־הַמִּשְׁפָּחָה הָרָעָה הַזֹּאת בְּכָל־
הַמְּקֹמוֹת הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים
שָׁם נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ ד וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה הֲיִפֹּלוּ וְלֹא
יָקוּמוּ אִם־יָשׁוּב וְלֹא יָשׁוּב׃ ה מַדּוּעַ
שׁוֹבְבָה הָעָם הַזֶּה יְרוּשָׁלַם מְשֻׁבָה
נֶצַח הֶחֱזִיקוּ בַּתַּרְמִית מָאֲנוּ לָשׁוּב׃
ו הִקְשַׁבְתִּי וָאֶשְׁמָע לוֹא־כֵן דִּבֵּרוּ

חֵיטֵל קִטֵּילָא וְקִבְּרוּ בְּתֻפְתָּא מִבְּלִי אֲתַר׃ לג וּתְהֵי נְבִילְתָּא
דְּעַמָּא הָדֵין מְשַׁגְּרָא לְמֵיכַל
לְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְלִבְעִירָא
דְּאַרְעָא וְלֵית דְּמַנִּיד׃ לד וְאַעְדֵּית מִקָּרְוָיָא דִּבְנֵי יְהוּדָה וּמִשּׁוּקֵי
יְרוּשְׁלֶם קַל בִּיעָא וְקַל חֶדְוָא קַל
חַתְנָן וְקַל כַּלָּן אֲרֵי לְחוּרְבָּא
תְּהֵי אַרְעָא׃ א בְּעִדָּנָא הַהִיא
אֲמַר יְיָ יְפַקּוּן יַת גַּרְמֵי מַלְכַיָּא
דְּבֵית יְהוּדָה וְיַת גַּרְמֵי
רַבְרְבֵיהוֹן וְיַת גַּרְמֵי כָּהֲנַיָּא
וְיַת גַּרְמֵי נְבִיֵּי שְׁקָרָא וְיַת
גַּרְמֵי יַתְבֵי יְרוּשְׁלֶם מִקִּבְרֵיהוֹן׃
ב וְיִשְׁטְחוּנוּן קֳבֵיל שִׁמְשָׁא
וְסִהֲרָא וּלְכֹל חֵילֵי שְׁמַיָּא
דְּרָחֲמוּנוּן וְדִפְלְחוּנוּן וְדִטְעוּ
בָּתְרֵיהוֹן וְדִתְבָּעוּנוּן וְדִסְגִידוּ
לְהוֹן לָא יִתְכַּנְּשׁוּן וְלָא
יִתְקַבְּרוּן לְזִבֶל מְבַרַר עַל אַפֵּי
אַרְעָא יְהוֹן׃ ג וְיִתְרָעוֹן מְמוֹתָא
מִדְּבָחֲיָא כָּל שְׁאָרָא
דְּיִשְׁתָּאֲרוֹן מִן זַרְעֲתָא בִּישְׁתָּא
הָדָא בְּכָל אֲתְרַיָּא דְּיִשְׁתָּאֲרוּן
דַּאֲגְלֵיתִינוּן לְתַמָּן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת׃ ד וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנָן
אֲמַר יְיָ הֲיִפְּלוּן וְלָא יְקוּמוּן
אִם לְמֵיתַב גְּלֵי לְקָדְמֵי דְּלָא
יְתוּבוּן׃ ה מָה דֵּין מְתַחְסָנִין
לְמֵיתַב לְפוּרְחָנִי עַמָּא הָדֵין
יְתָבֵי יְרוּשְׁלֶם תָּבוּ לְמָרַד מָן
אוֹרַיְתָא וְלָא צָבַן לְמֵיתַב
אִתְקִיפוּ בְּגַלְּוִין מְקָרְבִין
לְמֵיתַב׃ ו אֲצֵיתִית וּגְלֵי קָדְמַי לָא כְּדְקֹשֶׁר מְמַלְלִין

מצודת דוד

ניח בהכנה כי שמה יפלו כרוגים רבים : וקברו . הכרוגים יקברו בתופת בהכה מאד עד שלא ימצא שם מקום לקבור עוד : (לג) וסיתה נבלת העם . בשמרים אשר לא יקברו יהיה למאכל לעוף השמים וכו׳: ואין מחריד . לא יהיה מי להחריד ללכת מן הגבולות : (לד) והשבתי וכו׳ . ר״ל לא ישמעו עוד שמח קול שמון וכו׳ כי להרבה תהיה ולא ישאר כי אם מים : ח (א) יוציאו . בתוציאם הנמצים יוציאום מקבריהם לבזותם : ככרכים . כסי הגמל : כגבעים . גביעי השקר : יובשי יהושלים . מוחר השם : (ב) ושטחום . ויפרשו אותם על פני השמש ולהטה . לקבלם לאלהות : ומאר וכו׳ . כפל הדבר במ״ש להחמדת הדבר : לא יאספו . לא יכנסו אל הקבר : ולא יקברו . כפל הדבר במ״ש : לדומן . יהיו מוכים על פני האדמה לדומה : (ג) ונבחר מות מחייה . הנשארים מן המיתה יבחרו המיתה : ממשפחה הרעה . בכל המקומות הנשארים . הוא הפוך כמו הנשארים בכל המקומות תאר שהיתה שם גלות : (ד) היפלו . וכי יפלו ולא יוכלו לקום ר״ל . וכי אין תשובה מועלת לשיקומו מנפילתם : אם ישוב . וכי אם מי מהם ישוב בתשובה שהיא לא ישוב ה׳ מחרון אפו בתמים . (דרך המקרא כשתשובה שני תמיכות שני נאמר בראשונה היא תמיכה ובשניה מלת אם וכן בתשובה אחת תמיכה אם יחודש : מדוע . למה מרדה בהם הזה מריבה מחמדת עד בסופם : בהם הזה יחזיקו . הבר הנכמך בהם הזה עם יחזיקו וכיוצא בהם : התשובה . קוראים : בתרמה . בתרמית : (ו) הקשבתי . מלת הקשבה מורה על הכוונה בלב כמלו אין התשובה מועלת :

(ג) ואין מחריד . את הסופות מעל הפנרים : (ד) ושמתם לשמם . והכתדים יסבבו לגור על הפיר בקברי הפנרים שהיו מתים כפלשתים : לדומה . לזכל : (ג) ונבחר מות מחייה . תמיה . הנשים בהם רוצים את המתים כתוגין בגזיון לרת המתים גדולה היתה ויבחרו את המות : (ד) היפלו ולא יקומו . המוב להם שיפילו את עצמם לנפילה שאין להם תקומה : אם ישוב ולא ישוב . להשילהו לשוב מרעתם לא ישוב . ד״ה לף אם ישובו בתשובה לא תתקיים בידם כי ימכרו לשוב לרעתם וכן מי שם למיחז נלי קדמי דלא יתובון : (ה) משובה עמהת . מתוכת עולם כמו נצח : בחזיקו . לשון : בתרמית . במרמה : (ו) לא כן . לא נדון כמו כן נעות לשפחד (במדבר כז) .

משילה : ואת עצמות ז׳ בקריאה וסי׳ ואת עצמות יוסף אשר העלו ממצרים . וילך דוד ויקח תגינא דפסוק . ושל אדריו ויעל משם את עצמות שאול תגינא דפסוק . יוציאו את עצמות כולך יהודה ד׳ בפסוק : ולא ישוב ו׳ וסי׳ בלשון ארמי תורא אשתבע ונפל אריה ארכב ונחיך . וסי׳ שורך מבחר לעיניך . ב׳ נשבעתי יצא מפי . היפלו ולא יקומו . ליש נבור בכהכה . ויזכור כי בשר המה .

תולדות אחרון את עצמות . סאנהדרין פו : לף יאספו יכמות סג : מתוך שוכבה . סנהדרין קח :

מצודת ציון

מ׳ נמה : בגיא . בעמק : (לג) נבלת . כן נקרא גוף בפגרו : מחריד . מ׳ מהדם ופחד : (לד) והשבתי . ענין בסול כמו שבת גוגם (ישעיה יד) : לאכלה . מ׳ תורכן : (ב) ושטחום . ענין סריכה כמו מסטח מכמים (יחזקאל מז) : לצבא השמים . כל הכוכ״ם : יאספו . ענין הכנסה כמו ואין מאסף (לעיל מח) : (ג) בחדתים . (כ) נאומה . מאומה . ענין מרד והליכה בדברי הלב : נפתי . מל׳ מפתה : (ד) היפלו . ענין מפלה : נחם . ענין תשוכה

לָכֵן לְאָבָא וְאֹתוֹן תְּהוֹן
קָדָמַי נְעֵם וּתְהָכוֹן בְּבָב
אוֹרְחָא דַּאֲפַקִּיד יַתְכוֹן בְּדִיל
דְּיִיטַב לְכוֹן: כג וְלָא קַבִּילוּ
וְלָא אַרְכִינוּ יַת אוּדְנֵיהוֹן
וַאֲזָלוּ בְּעֲצָתָהוֹן בְּהֵרֶהוּר
לִבְּהוֹן בִּישָׁא וְאִתְרוֹ בְּפוּלָחָנִי
קָדָם וְלָא שְׁוִיאוּדְחַלְתִּי לָקַבֵּיל
אַפֵּיהוֹן: כד לְמִן יוֹמָא דְנַפְקוּ
אֲבָהַתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
עַד יוֹמָא הָדֵין וְשָׁלַחִית קָוֹתְכוֹן
יַת כָּל עַבְדַי נְבִיֵּיאֵי יוֹם מִקְדִים
וּמְשַׁלַּח: כה וְלָא קַבִּילוּ
לְמֵימְרִי וְלָא אַרְכִינוּ יַת
אוּדְנֵיהוֹן וְקַשִּׁיאוּ יַת קָדָּהוֹן
מֵאֲבָהָתְהוֹן:
כו וְתִמְלֵיל עִמְּהוֹן יַת כָּל
פִּתְגָמָא הָאִלֵּין וְלָא יְקַבְּלוּן
מִנָּךְ וְתִתְנַבֵּי לְהוֹן וְלָא
יְתִיבוּנָךְ: כז וְתֵימַר לְהוֹן דֵּין
עַמָּא דִּי לָא שְׁמָעוּ לְמֵימְרָא
דַיְ אֱלָהָהוֹן וְלָא קַבִּילוּ אוּלְפָן
פְּסָקֵת הֵימְנוּתָא וְאִתְמַנַּעַת
מִפּוּמְהוֹן: כח הִלִּישִׁי עַל
רַבְרְבִיךְ דְּיִגְלוֹן וְטוּרִי עַלְנָגְרִין
אֱלָיָא אֲרֵי רְחִיק יְיָ וְרַטִּישׁ יַת
דָּרָא דַּעֲבָרוּ עַל מֵימְרֵיהּ:
ל אֲרֵי עֲבָדוּ בְנֵי יְהוּדָה
דְּבִישׁ קֳדָמַי אֲמַר יְיָ שַׁוִיאוּ
שִׁקּוּצֵיהוֹן בְּבֵיתָא דְּאִתְקְרֵי
שְׁמִי עֲלוֹהִי לְאַסָּאוּתֵיהּ:
לא וּבְנוֹ בָּמְתְּהוֹפֶת דִּי בְחִילַת
בַּר הִנּוֹם לְאוֹקָדָא יַת בְּנֵיהוֹן
וְיַת בְּנָתֵיהוֹן בְּנוּרָא דָּבָא
פְּקָרִית בְּאוֹרַיְתִי וְלָא רַעְיָא
קֳדָמָי: לב לְכֵן הָא יוֹמַיָּא
אָתְּן אֲמַר יְיָ וְלָא יִתְאֲמַר עוֹד תּוֹפֶת וְחִילַת בַּר הִנּוֹם אֶלָּהִין

שִׁמְעוּ בְקוֹלִי וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים
וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם וַהֲלַכְתֶּם בְּכָל־
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם לְמַעַן
יִיטַב לָכֶם: כד וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ
אֶת־אָזְנָם וַיֵּלְכוּ בְּמֹעֲצוֹת בִּשְׁרִרוּת
לִבָּם הָרָע וַיִּהְיוּ לְאָחוֹר וְלֹא לְפָנִים:
כה לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶשְׁלַח
אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים יוֹם
הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ: כו וְלֹא שָׁמְעוּ אֵלַי
וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־
עָרְפָּם הֵרֵעוּ מֵאֲבוֹתָם: כז וְדִבַּרְתָּ
אֲלֵהֶם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא
יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ וְקָרָאתָ אֲלֵיהֶם וְלֹא
יַעֲנוּךָ: כח וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַגּוֹי
אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו
וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר אָבְדָה הָאֱמוּנָה
וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם: כט גֵּזִּי נִזְרֵךְ
וְהַשְׁלִיכִי וְשָׂאִי עַל־שְׁפָיִם קִינָה כִּי
מָאַס יְהוָה וַיִּטֹּשׁ אֶת־דּוֹר עֶבְרָתוֹ:
ל כִּי־עָשׂוּ בְנֵי־יְהוּדָה הָרַע בְּעֵינָי
נְאֻם־יְהוָה שָׂמוּ שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת
אֲשֶׁר־נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו לְטַמְּאוֹ:
לא וּבָנוּ בָּמוֹת הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵיא
בֶן־הִנֹּם לִשְׂרֹף אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־
בְּנֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא
עָלְתָה עַל־לִבִּי: לב לָכֵן הִנֵּה יָמִים
בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֵאָמֵר עוֹד
הַתֹּפֶת וְגֵיא בֶן־הִנֹּם כִּי אִם־גֵּיא

רשי

שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים. מכאן סוד לשלוחי מצוות. סימוכין בשבילכם לכם כמו שבשבילי. סימוכין שכשם לכם מצוין לכל מצוות גמ' שלכם מנה מלוי ו"מ תיקף לכם מצוין שמר תקים כדכתי' ר"ל ו"ת כהכור לכהון: ויטיב למתוב. מה היה מוטב שהיו למתוב ולא לגזים כלומר שכתה מתרה במעשה ידיכם ולא בכתה וי"ת ותחזרו למולהי קדל ונו' כעמוד: (כב) למן היום. כי בכל דור ודור היו נכם פושעים ורוב כדורות היו רובם פושעים ולא על פי שביותי מזהירם תמיד על ידי הנביאים: יום. כלומר יום ויום: השכם ושלוח. בכל בקר ובקר כי זוב שהשכיה תשיב בקר קודם שילך לדם למלחמה ושלח כיוצי שולח בהשכמה הנביאים להזהירם: (כו) ולא הטו את אזנם כדכתי' מלהזהיר. בכל דור ודור רובם הרעו מלהזהיר כמו שנ': ויאמין בה' ויחשבה לו צדקה. ולא יעמדו, יתעתי כי לא ישמעו לנוך ולא' לא יעשוכה כשהקדוש לפה שע"ה כן הוא כרם. יעשוכה עכשיו כו ר"ת העכשיו לתר כ"ף כמנהג וכן ומסידין יגכרוכה והדומין לו: (כח) ואמרת. מסיהם. לשון מסיהם לתדה וכרוכה בלא יאמרו לתת לשהם כל שכן בלעגם כי רוב כני אדם מדברים בשיהם מה שיון כן בלעגם להרהות עליהן סיגים ואיזם שכך מי שהמר עליו ודוכר לתת כלכבו לכל לוגה תשלו בשיהם יון לתת: (כט) גז נזך. גדול שבער נקרא נזר לפי שכניזר שיה מגדל שערו וענין גז נזרך בענין קרחי וגז על כני תענינין ושלילכי כתר שיהם לך לשפר גז תומו ושלילכי בשבר להכל ואמר לשון נקבה על שכנשים וי"ת תלישי על כרכיך דיגלון: מת דור עברתו. הדור הזה שעשך עליהם עברתו ומתתו וי"ת ים דלא די עברו על מימריה: (ל) כי עשו. שמו שקוציהם. לתת ומגבה עבו זה כמו שכתוב וכני יהודה עשקם: (לא) ובנו. תפר לא ציותי ולא עלתה על לבי. לא היה לעזור כזה ולא ציותי לשם שיעברו לי כניהם ובנותיהם ואם ציותי על שבר כניהם לשרוף לפני לא ציותי לשם שיעברו כניהם ובנותיהם ושם שוכיהם תוזק לא להר ותיום מלחמים עליהם ור"ת דלא שקדיתי לשכתם שכעה"ם וי"ת דלא שקדיתי בלומדיהי ולא דעתי קדמי ורז"ל פירשו תפר לא לייתי זה יפתה ולא עלתה על לבי זה שיעצו מלך מואב שיעביר ויקח תת בנו שכבור ויעלהו לעולה ודעתם שיעלהו לשמים: (לב) לכן הנה ימים מתין מקום. כי לא היה לפני זה מקום לקבורה

מצודת ציון

ל' פוסקים: על דברי. על ענין וכן על דבר כזבו (במדבר כה): (כד) כמועצות. מל' עצה: כשרירות. ענין שכשם ורבי' כמו תפר שוררו לתפים (משל לו): לפנים. להלן מול פנים: (כו) ויקשו. מל' קשה: ערפם. שוא מול פנים: (כז) יענוכה. מל' עניות ושבוכה: (כח) נקרתו. ענין נשוד. ונכרתה. ר"ל שכשקה: (כט) גזי. ענין תגיזה כמו קרחי וגזו (מיכה ג): נזרך. גדול השער יקרא גזר כמו גזר תלוני על ראשו (במדבר ו): והשלי. ענין הרחה. קן נקראו מקומות גבוהות: ויטוש. ענין עזיבה כמו ויטוש מכסן שלו (תהלים עח): עברתו. מל' עברה ועשה מל'

(ל) שקוציהם. מל' שקץ ותועבה: (לא) כמות.

מצודת דוד

ל' פוסקים: על דברי. על ענין וכן על דבר כזבו (במדבר כה): (כד) כמועצות. מל' עצה: כשרירות. ענין שכשם ורבי' כמו תפר שוררו לתפים (משל לו): לפנים. להלן מול פנים: (כו) ויקשו. מל' קשה: ערפם. שוא מול פנים: (כז) יענוכה. מל' עניות ושבוכה: (כח) נקרתו. ענין נשוד. ונכרתה. ר"ל שכשקה: (כט) גזי. ענין תגיזה כמו קרחי וגזו (מיכה ג): נזרך. גדול השער יקרא גזר כמו גזר תלוני על ראשו (במדבר ו): והשלי. ענין הרחה. קן נקראו מקומות גבוהות: ויטוש. ענין עזיבה כמו ויטוש מכסן שלו (תהלים עח): עברתו. מל' עברה ועשה מל'

(ל) שקוציהם. מל' שקץ ותועבה: (לא) כמות.

וְהִשְׁלַכְתִּי אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם אֵת כָּל־ זֶרַע אֶפְרָיִם׃ {ס} טו וְאַתָּה אַל־תִּתְפַּלֵּל ׀ בְּעַד־הָעָם הַזֶּה וְאַל־תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל־תִּפְגַּע־בִּי כִּי־אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֹתָךְ׃ {ס} טז הַאֵינְךָ רֹאֶה מַה הֵמָּה עֹשִׂים בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ יז הַיְלָדִים מְלַקְּטִים עֵצִים וְהָאָבוֹת מְבַעֲרִים אֶת־הָאֵשׁ וְהַנָּשִׁים לָשׁוֹת בָּצֵק לַעֲשׂוֹת כַּוָּנִים לִמְלֶכֶת הַשָּׁמָיִם וְהַסֵּךְ נְסָכִים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִיסֵנִי׃ יח הַאֹתִי הֵם מַכְעִיסִים נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֹתָם לְמַעַן בֹּשֶׁת פְּנֵיהֶם׃ {ס} יט כֵּן כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אַפִּי וַחֲמָתִי נִתָּכֶת אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל־ עֵץ הַשָּׂדֶה וְעַל־פְּרִי הָאֲדָמָה וּבָעֲרָה וְלֹא תִכְבֶּה׃ {ס} כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל־זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ בָשָׂר׃ כא כִּי לֹא־ דִבַּרְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־דִּבְרֵי עוֹלָה וָזָבַח׃ כב כִּי אִם־אֶת־ הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר דַּאֲנִיתִי יַת כָּל אֲחֵיכוֹן יַת כָּל זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ טו וְאַתְּ לָא תְצַלֵּי עַל עַמָּא הָדֵין וְלָא תְּתַנֵּן עֲלֵיהוֹן בְּרַעֲוָא וְלָא תְּבָעִי מִן קֳדָמַי אֲרֵי לָא שָׁמַע אֲתָךְ׃ {ס} טז הֲלָא חֲזֵי מָה עַמָּא הָדֵין עָבְדִין בְּקִרְוֵי יְהוּדָה וּבְרָחֳבָת יְרוּשְׁלֶם׃ יז הֲלָא עִלָּיתָא אַתְּ חֲזֵי אֲרֵי בְּנַיָּא מְלַקְּטִין עֵצִין וְאָבָהָתָא מְסַקְּדִין יָת נוּרָא וְנָשַׁיָּא לָיְשָׁן לִישָׁא לְמֶעְבַּד כַּרְסוֹפִין לְכַוְכְּבַת שְׁמַיָּא וּלְנַסָּכָא לֵאלָהִין אָחֳרָנִין בְּדִלְרָגְזָתִי׃ יח הֲבִישְׁתָּא הִיא דְּעָבְדִין לְרוּגְזִי אֲמַר יְיָ אֲלָהִים לָא לְרוּגְזָא דְּעָבְדִין לְאַפֵּיהוֹן׃ {ס} יט לְכֵן כְּדֵין אֲמַר יְיָ אֲלָהִים הָא תְּקוֹף רוּגְזִי וְתִתְגְּלֵי עַל אַתְרָא הָדֵין עַל אֲנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא וְעַל אִילָנֵי חַקְלָא וְעַל אִבָּא דְאַרְעָא וְיִשְׁיְצֵי וְלָא יְהֵי חָמֵם׃ כ כְּדֵין אֲמַר יְיָ אֲלָהִים הָא רוּגְזִי וְחֵמָתִי חֵל בְּאַתְרָא הָדֵין עַל אֲנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא וְעַל אִילָנֵי חַקְלָא וְעַל אִבָּא דְאַרְעָא וְיִשְׁיְצֵי וְלָא יְהֵי חָמֵם׃ כא כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עֲלָוָתְכוֹן אוֹסִיפוּ עַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וְאָכוֹלוּ בְּסָרָא׃ כב כִּי אֲרֵי לָא מַלֵּילִית עִם אֲבָהָתְכוֹן וְלָא פַקֶּדְתִּינוּן בְּיוֹמָא דְאַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם עַל עִסְקֵי עֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין׃ כג אֱלָהֵין יַת פִּתְגָמָא הָדֵין פַּקֶּדִית יָתְהוֹן לְמֵימַר קַבִּילוּ לְמֵימְרִי וְאֶהֱוֵי

עמרת השכמים : (יח) לעשות כוונים . דסום שכוכב : למלכת השמים . כוכב הנגדל סיו קורין מלכת השמים ל' מלוכה וכן תיי לכיכבת שמיא : (כ) נתכת . יוקדת ותנצת כמו ומשר לא נתך פרנס (שמות ס) לא ממש : (כא) מולותיכם . שתתם מקריבים כולו קוב שתומשו מותם על גבי המזבח ותקריבו מותם שלמים ותאכלו בשר זבחי פיס מקובלות לפני ולמה תפיסדום : (כב) ביום הוציאי אותם . תחלת תגלי לא סיתה אלא שמוע תשמעו בקולי ואמרתם את נביתי והייתם לי

המה עשים ה' בקריאה וסי' רבאו כל החכמים העשים את כל מלאכ' : כן המה עשים גם לך בשמואל . האינך ראה מה המה עשים . עד תשוב תראה תועבות גדלות דיחזקאל . כ ענבים בסיהם המה עשים דיהוקאל : מלקטים כ' וסי' שבעת מלכים בהנות . הבנים מלקטים עצים : האותי כ' א' מ"ל וסי' האותי לא תראו נאם ה' . האותי הם מכעיסים קרמא מ"ל : כה אמר ו' בטעמא בסיסרא וסי' עלותיכם סמו . לא יברת איש ליונדב . על הכלים הנותרים . אנוש לשברך . עוד יקנו בתים . לכל הגולה אשר הגלתי :

תולדות אהרן ולו מצנפ . נכסות כו תפנית ת סוטה יד סנהדרין לה (נכסות ז) : עולותיכם סמו . מנלה כג : לא דברתי . עקיבת ס"ב פכ"ח :

מצודת דוד

וקרלתם ע"ש אפריס כי יכעסם שמלך בהם לשמוח סיה מזרע אפריס : (מ) ואתה . לירמיה ידבר שלא יתפלל בעדם : ולא תשא וכו' . כפל הדבר בע"ש : כי איגני . כי אין חני שומע לגיך : (יז) כאיכך . וכי אתה רואה מה הסה עושים וכו' : (יח) כעניס וכו' . ר"ל כ"ש מסיח מכעיסים : לעשות כוונים . לעשות מיני מלכלים לפנים ממה למלכת שמים ר"ל לכוכב גדול שבשמים וסוא השמש וכשלו מולך על כולם : והסך . ולהסך מז נסכים וכו' : למען הכעיסני . ר"ל יודעים סם שאין תועלת בעבודתם אבל כל מעשיהם להכעיסני : (יט) כלותי . ר"ל וכי סכעם הוא בעבורי כלומר וכי מעשיהם מזיקים לי הלא הכעס יזיק להם כי יהיה להם לבושת ולבלימה : (כ) נתכת . תהיה נשפכת על המקום סזה ועל האדם ועל : ולא תכבה . ר"ל לא תפסק ממנה עד תכלה הכל : (כא) עולותיכם ספו וכו' . פעולות שאתם מביאים שמה כולם כליל פוסיפו עליהם עוד זבחי שלמיכם ואכלו בעבור ר"ל הואיל ואין פשוטות לרצון לפני למה תפסידו בשבר : (כב) כי לא דברתי וכו' . ביום שהוצאתים ממצרים לא דברתי עמהם אז על דבר עולה וזבח ולא היה פרוש שהוצאתי בעבור הכאת פרקבתם כי בזה לבד תלוי אלא בזולת שמוע בקול ר' היה אם כן מהראוי להצוות עליה ביום שהוצאתים ממצרים : (כג) כי אם וכו' שמעו בקולי . רק הדבר הזה ציתים אז שמעו בקולי וכו' בע"ש ואתה אם שמוע תשמעו בקולי וכו' (שמות יט) ג"כ שפירוש אלא בזולת הקרבנות היה לאחד מכל המצות שאין בהם כוונת שמוע בקול ה' : והייתי לכם לאלהים .

מצודת ציון

(מז) ואל תצא . ענין שרשת קול : כאדם . כאכוכה: נשא . כוא ענין ל' תפלה : תפגע . ענין קרבה וכן ופגעו בי (בראשית כג) : (יז) כאיכך . כתין אתה וכן תיך יודע לי זה יכבד (קהלת יו) : וכחוצות . בשוקים : (יח) מלקטים . מלבנין לקישה : מבעירים . מדליקים : לשות . מ' ניסה וסוא גלגול בעיסה : נסך . פיסה כמו מלוס נסך עד תמלאנו (פושע ז) ומאר נסך ע"ש פוצא וכן תפיתי על נחליו נסך (יחזקאל מד) : סנים . מין מאכל ויקבץ שנקרא כן על כי עשוים כבוונה הלב בתקון רב וכן עשינו לה כוונים לבעליכה (נקמן מד) : למלכת השמים . כוא כשם . ענין כתכה וכלכוש כמו שכתוב כתכה אלהים אלהיך (שם) : (כ) נתכת . ענין כתכה וכרקה כמו ותפך ממתי בתפי (שם) : תכבה . מלשון כבה : (כא) ספו . ג'

(מז) ואל תצא . ענין שרשת קול : כאדם . כאכוכה: נשא . כוא ענין ל' תפלה : תפגע . ענין קרבה וכן ופגעו בי (בראשית כג) : (יז) כאיכך . כתין אתה וכן תיך יודע לי זה יכבד (קהלת יו) : וכחוצות . בשוקים : (יח) מלקטים . מלבנין לקישה : מבעירים . מדליקים : לשות . מ' ניסה וסוא גלגול בעיסה : נסך . פיסה כמו מלוס נסך עד תמלאנו (פושע ז) ומאר נסך ע"ש פוצא וכן תפיתי על נחליו נסך (יחזקאל מד) : סנים . מין מאכל ויקבץ שנקרא כן על כי עשוים כבוונה הלב בתקון רב וכן עשינו לה כוונים לבעליכה (נקמן מד) : למלכת השמים . כוא כשם . ענין כתכה וכלכוש כמו שכתוב כתכה אלהים אלהיך (שם) : (כ) נתכת . ענין כתכה וכרקה כמו ותפך ממתי בתפי (שם) : תכבה . מלשון כבה : (כא) ספו .

המה: ה כי אם היטיב תיטיבו את
דרכיכם ואת מעלליכם אם עשו
תעשו משפט בין איש ובין רעהו:
ו גר יתום ואלמנה לא תעשקו ודם
נקי אל תשפכו במקום הזה ואחרי
אלהים אחרים לא תלכו לרע לכם:
ז ושכנתי אתכם במקום הזה בארץ
אשר נתתי לאבותיכם למן עולם
ועד עולם: ח הנה אתם בטחים
לכם על דברי השקר לבלתי הועיל:
ט הגנב | רצח ונאף והשבע לשקר
וקטר לבעל והלך אחרי אלהים
אחרים אשר לא ידעתם: י ובאתם
ועמדתם לפני בבית הזה אשר
נקרא שמי עליו ואמרתם נצלנו
למען עשות את כל התועבת
האלה: יא המערת פרצים היה
הבית הזה אשר נקרא שמי עליו
בעיניכם גם אנכי הנה ראיתי נאם
יהוה: יב כי לכו נא אל מקומי
אשר בשילו אשר שכנתי שמי שם
בראשונה וראו את אשר עשיתי
לו מפני רעת עמי ישראל: יג ועתה יען עשותכם את
כל המעשים האלה נאם יהוה ואדבר אליכם
השכם ודבר ולא שמעתם ואקרא אתכם ולא עניתם:
יד ועשיתי לבית | אשר נקרא שמי עליו אשר אתם
בטחים בו ולמקום אשר נתתי לכם ולאבותיכם כאשר
עשיתי לשלו: טו והשלכתי אתכם מעל פני כאשר

סגדין תלת זמנין בשתא אתון מתחזן קדמוהי: ה ארי אם אתקנא תתקנון ית אורחתכון וית עובדיכון אם מעבד תעבדון דין דקשוט בין גברא ובין חבריה: ו גיור יתום וארמלא לא תוניסון ודם זכאי לא תשדון באתרא הדין ובתר פלחי כוכביא לא תהכון לאבאשא לכון: ז ואשרי יתכון באתרא הדין בארעא דיהבית לאבהתכון למן עלמא ועד עלמא: ח הא אתון מתרחצין לכון על פתגמי נביי שקרא בדיל דלא להנאה: ט גנבין קטולי נפשן וגיפין ומשתבעין לשקר ומסקין בוסמין לבעלא ואזלין בתר פלחי כוכביא דלא ידעתון: י ואתן אתון וקיימין קדמי בביתא הדין דאתקרי שמי עלוהי ואמרין אתון שיזבנא בדיל למעבד ית כל תועבתא האלין: יא הכבית כנישת רשיעין הוה ביתא הדין דאתקרי שמי עלוהי בעיניכון אף קדמי כן גלי אמר יי: יב ארי אזילו כען לאתר בית שכנתי די בשלו דאשריתי שכנתי תמן בקדמיתא וחזו ית דעבדית ליה מן קדם בישת עמי ישראל: יג וכען חלף דעבדתון ית כל עובדיא האלין אמר יי ושלחית לותכון ית כל עבדי נבייא מקדמים ומסליק ולא קבילתון ואתנביאו לכון ולא תבתון: יד ואעביד לביתא דאתקרי שמי עלוהי דאתון רחיצין ביה ולאתרא דיהבית לכון ולאבהתכון כמא דעבדית לשילו: טו ואגלי יתכון מארעא בית שכינתי כמא

רשי

זימנין בשעתא אתון מתחזן קדמוהי: (ט) הגנוב רצוח וגו'. בתמיה וכי אלה תעשו ויועיל ההיכל לכם: (יא) המערת פריצים. היה בעיניכם הבית הזה בתמיה: הנה ראיתי. שכן הוא בעיניכם: (יד) כאשר עשיתי לשילו. בימי עלי: (טו) כאשר. השלכתי וגו' מסרת

צרוף ורעים לא נתקו: היטיב ב' ס"ל וסי' כי אם היטיב תיטיבו את דרכיכם. וגם היטיב אין אתם. גר ג' ר"פ בקריאה וסי' גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת. גר ויתום ואלמנה לא תעשקו. גר אנכי בארץ. אנ"ך: ועד עולם י"ב וסי' נמסר בישעיה סימן כ': שילו ח' כתיב כן בוי"ו בקריאה וסי' נמסר בסדר ויחי: בראשונה ח' מ"ל בקריא' וסי' כי הרג תהרגנו ידך תהיה בו. ושמתי מקום לעמי ישראל דמלכים. וחברו דר"ה. כי לכו נא אל מקומי אשר בשילו אשר. כל מכה יבוסי בראשונה דר"ה ב' בפסוק. נהלה טבוהלת בראשונה. ואמצא ספר היחש.

מצודת ציון

וכן ותיסב את רחבם (מ"ב ס): ומעלליכם. מעשיכם: (ח) לבלתי. ענינו כמו לא: הועיל. הלשון תועלת: (י) נצלנו. מל' הצלה: (יא) המערת. ענין חפירה בקרקע: פריצים. רשעים וקלי הדעת: (יג) השכם. מל' ענין והשכמה: והל

רדק

המה. אלו דברי השקר שהומרים להם נביאי השקר שמתעים אותם או הם היו אומרים לנביא והוא ירמיהו והיו אומרים לו לא יחריב היכלו בעבור העון ולא תחרב העיר הזאת ואמר שלשה פעמים היכל ה' לפי שהיו שלשה אולם והיכל ודביר כן פירוש אדוני אבי ז"ל ופי' כי פסוק ארץ ארץ פסוקה דבריהם אמר הרי ההיכלות שאתם אומרים לפני השונים כמו הארץ כיון שאתם חוטאים לפני ומבזים ההיכלות וי"ם לא תתרחצון לכון ונומר כבעמוד ויתכן כי הכפל לחזק כי כן מנהג הלשון לכפול המלות לחזק הענין פעם בשתי מלות פעם בשלש: עשו תעשו מקור בוי"ו כמו בה"א: (ו) גר יתום. כמו שמש ירח בחסרון וי"ו החבור וזכר אלה והוא הדין לאחרים אלא זכר אלה לפי שהם עשוקים ברוב לחולשתם: במקום הזה. בכל מקום הוא רע ובמקום הזה הוא יותר רע שהוא מקום השכינה: לרע לכם. אתם רשים כי לרע לכם הוא הליכתכם אחרי אלהים אחרים כי בזמן שאתם עושים זה אתם נופלים לפני אויביכם: (ז) ושכנתי. למן עולם ועד עולם. למזמן רב שנתתיה לכם מימי אברהם נתתיה לכם עד עולם ר"ל כל ימי עולם אם ילכו בניכם בדרכי: (ח) הנה. לבלתי הועיל. כי אתם רואים כי אין תועלת באותם הדברים: (ט) הגנוב. התחשבו שתעשו מעשים רעים ותנצלו מעונשם בעבור שתבאו ותעמדו לפני בבית הזה כאשר אתם אומרים אחר שתעשו כל התועבות האלה ותבאו בבית הזה ואמרתם נצלנו ופי' אתם אומרים נצלנו בעבור שתשובו לעשות את כל התועבות האלה: (י) ובאתם. מפורש הוא: (יא) המערת פריצים. וכי תחשבו הבית הזה כמו מערת פריצים וכן הוא בעיניכם הבית הזה מה שתחשבו שאתם נצולים בבואכם אליו הוא כפל עונכם שתעיזו פניכם לבא אלי אחר עשותכם מה שמנעתי לעשותו אין זה אלא פריצות ועזות מצח וקשי לב שתעשו הפך רצוני ותבאו בביתי זה מרד גדול והכעסה: גם אנכי הנה ראיתי. לא תחשבו כי אני לא אראה מחשבותיכם הרעות כי אוני כמו בן אדם שיכול אחד לגנוב לבבו ולהראות לפניו מה שאין בלבו כי אני ראיתי לבבכם וראיתי כי בבאכם אלי אין לבבכם אלי אלא בלבבכם שתעשו עוד את התועבו' אשר עשיתם מתחלה ומה שאמר מערת כי כן דרך הפריצים בעשותם הרעות להחבא יחד און לעיר באחת המערות להסתר שם מבני אדם ומה שאמרו כי לא אחריב ביתי בשביל מעשיכם כמו שאמר היכל ה' כמו שפירשנו למעלה אלה הם דברי שקר: (יב) כי לכו נא. ראו מה עשיתי לו מפני רעת עמי ישראל שהחרבתי אותו ולקחתי שכינתי ממנו וגלה הארון ממנו והיה עם פלשתים ולא חששתי לכבודי אחר שהיו המכעיסים אותו כן אעשה בבית הזה לפיכך אל תבטחו אל דברי שקר כאלו. ושלשת הפסוקים הבאים אחר זה הפסוק מבוארים הם: (טו) את כל זרע אפרים. עשרת השבטים שגלו

מצודת דוד

והנה מעורב בו השחיה והוא למשל לומר הנה הנביאים מתייגעים להוכיח את העם ואינם מועילים כי עדיין עומדים במרדם: (ל) כסף נמאס קראו להם. קראו שם ישראל כסף נמאס שא"א להפריד מהם את הסיגים הם המעשים המגונים: כי מאס ה' בהם. על אשר אינם עוזבים מעשיהם אשר לא טובים: ז (ג) ואשכנה. אשכין אתכם במקום הזה ולא תגלו ממנה: (ד) אל דברי השקר. אל דבר שאין בו ממש שהם אומרים היכל ה' וכו' המה ר"ל הלא היכל ה' המה בתוכנו ולא יחריב ה' את היכלו ואמר שלשה פעמים היכל ה' על האולם וההיכל והדביר שכולם נקראים בשם היכל ולזה אמר המה בלשון רבים כי שלשה המה: (ו) לרע לכם. אשר עבודתם תמשך לכם רעה ולא טובה: (ז) ושכנתי. כאשר כן תעשו אז אשכין אתכם במקום הזה ולא בזולת זה: למן עולם. מעת בואכם שמה עד ימות עולם: (ח) על דברי השקר. הוא בטחון ההיכל שאין תועלת בבטחון הזה: (ט) הגנוב. וכי תגנבו ותרצחו וגו': (י) ובאתם. אחר המעשים כאלה תבואו אל ההיכל להתפלל שמה ותאמרו הנה בזה נצלנו מהעונש הראוי לבוא על מעשים כאלה: למען עשות. למען תשובו לחטוא ולעשות שוב המעשים כאלה ותהיה בית ה' סיבה ועזר לעשות התועבות בבטחכם בו: (יא) המערת. כאשר חשבתם שהיה הבית הזה וכו' בעיניכם כמערת הפריצים שכאשר יעשו התועבות ילכו להחבא במערה: גם אנכי. ר"ל כמו שיש הדבר הזה עם לבבכם לעשות התועבות על בטחון ביאת הבית גם כן אני רואה שכן הוא עם לבבכם ולא נכחד ממני: (יב) לכו נא אל מקומי. ר"ל התבוננו עתה אל המשכן אשר עמד בשילו: בראשונה. עד לא נבחר ירושלים: את אשר עשיתי לו. שהחרבתי אותו מפני רעת ישראל בימי עלי הכהן ולא חששתי עליו: (יג) השכם ודבר. אני משכים ומדבר ע"י הנביאים: ואקרא אתכם. לשוב אלי בתשובה. (יד) ועשיתי. ולכן אעשה לבית וגו': ולמקום וגו'. הוא ירושלים: (טו) והשלכתי וגו'. לארץ אחרת: כל אחיכם. והוא ומפרש את כל זרע אפרים והם בני עשרת השבטים

וקראו

(כה) מגור. יראה. ל"א ל' אסיפה כמו מגורי אל חרב (יחזקאל כא) וכן תרגם יונתן: (כו) והתפלשי. התגלגלי: אבל יחיד. אבל של בן יחיד מי שאין לו אלא בן יחיד ומת: מספד תמרורים · לפי שהוא דבוק נקוד מספד בפתח ואינו נקוד מספד בצירי: (כז) בחון נתתיך. לירמיה נאמר חזק נתתיך בתוכם ותדע ובחנת את דרכם שתוכיחם והם לא ישמעו. בחון ל' חוזק כמו עופל ובחן (ישעיה לב) הקימו בחוניו (שם כג): (כח) סרי סוררים. סרים מן הדרך: הולכי רכיל. בין הנחשת והברזל מטילי איבה בין שני שרים שיש בהן כח להתגרות יחד כך שמעתי. ואני אומר הולכי רכיל הם וחזקים כנחשת וברזל להחזיק כזביהם. וי"ת רכיל זה ל' נוכל מהלכין בנכילו כמא דמערב נחש עם פרזלא. ונוכל הוא ל' מחשבה כמו ויתנכלו אותו להמיתו (בראשית לז): (כט) נחר מפוח. משל הוא כשצורפים כסף נופחין במפוח ונותנין תמיד עופרת בתוך הכור ומועיל לצרוף אבל אתם כאתי לצרוף אתכם הנפוח נחר ונחרך מכח האש ותם העופרת כולו. נחר לשון חרה אפי (איוב לב) ועצמי חרה מני חורב (שם ל) אישר"ש בלעז: לשוא. על חנם צרף הצורף כי לא הועיל: ורעים לא נתקו. מדרכם הרעה כלומר יגעו הנביאים להוכיח ולא הועילו: נתקו. פורשפרקיי"ן בלעז. (כ"א ורעים כמו רשעים סא"א): (ל) כסף נמאס. שאינו נצרף בשום יגיעה: (ד) היכל ה' היכל ה' היכל ה'. תלת זימנין

ושארא עלתיך כתיב. שק ד' קמצין וסי' וכל אשר יפול עליו. בת עמי חגרי שק. על כל מתנים שק. ואני בהלותם לבושי שק. וכל השק בשק ואס"ף דכוות'. ורעים ג' וסי' מעט ורעים היו ימי שני חיי. ויתן ה' אתות ומופתים.

תולדות אהרן בת עמי. גטין נח: היכל ה' נזיר לג:

כַּיּוֹלֵדָה׃ כה אַל־תֵּצְאוּ הַשָּׂדֶה וּבַדֶּרֶךְ אַל־תֵּלֵכִי כִּי חֶרֶב לְאֹיֵב מָגוֹר מִסָּבִיב׃ כו בַּת־עַמִּי חִגְרִי־שָׂק וְהִתְפַּלְּשִׁי בָאֵפֶר אֵבֶל יָחִיד עֲשִׂי־לָךְ מִסְפַּד תַּמְרוּרִים כִּי פִתְאֹם יָבֹא הַשֹּׁדֵד עָלֵינוּ׃ כז בָּחוֹן נְתַתִּיךָ בְעַמִּי מִבְצָר וְתֵדַע וּבָחַנְתָּ אֶת־דַּרְכָּם׃ כח כֻּלָּם סָרֵי סוֹרְרִים הֹלְכֵי רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל כֻּלָּם מַשְׁחִיתִים הֵמָּה׃ כט נָחַר מַפֻּחַ מֵאֵשְׁתַּם עֹפָרֶת לַשָּׁוְא צָרַף צָרוֹף וְרָעִים לֹא נִתָּקוּ׃ ל כֶּסֶף נִמְאָס קָרְאוּ לָהֶם כִּי־מָאַס יְהוָה בָּהֶם׃

ז א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ ב עֲמֹד בְּשַׁעַר בֵּית יְהוָה וְקָרָאתָ שָּׁם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְאָמַרְתָּ שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַיהוָה׃ ג כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וַאֲשַׁכְּנָה אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ ד אַל־תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל־דִּבְרֵי הַשֶּׁקֶר לֵאמֹר הֵיכַל יְהוָה הֵיכַל יְהוָה הֵיכַל יְהוָה

תצאו ק'. תלכו ק' ל' חס' וג' חס' בנ"ש. ל'. ל'. ל'. ל'. ל'. ס"א לכם ל'כתי' סמ"ך. מאש תם ק' ל'. ל'. ג'. כ' כעינו. כו"ל חסר ס'. ס' טעם בספרא. ל'.

הָא כְּחֶבְלִין לְיָלְדְתָּא׃ כה לָא תִפְּקוּן לְחַקְלָא וּבְאוֹרְחָא לָא תְהָכוּן אֲרֵי חַרְבָּא דְסָנְאָה מְקַטְלָא לְמִתְכַּנְשִׁין מִסְחוֹר סְחוֹר׃ כו כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי אֱסָרוּ סַקִּין וְחָפוּ רֵישְׁכוֹן בְּקִטְמָא אֲבֵל כְּיָחִיד עֲבִידוּ לְכוֹן מִסְפֵּד בְּמָרַר אֲרֵי בִתְכֵּיף יֵיתוּן בָּזוֹזִין עֲלָנָא׃ כז בְּחִיר יְהַבְתָּךְ בְּעַמִּי כִּכְרַךְ תַּקִּיף וּתְהוֹדַע וּתְחַוֵּי לְהוֹן יַת אוֹרְחַתְהוֹן׃ כח כָּל רַבְרְבֵיהוֹן מָרְדִין מְהַלְּכִין בִּנְכִילוּ כְּמָא דִמְעָרֵב נְחָשׁ עִם פַּרְזְלָא כּוּלְהוֹן מְחַבְּלִין אִינוּן׃ כט הָא כְּמָשַׁב נַפָּחִין דְּחָרִיךְ בְּגַוָּא דְנוּרָא כֵּן חֲשָׁא קָלְהוֹן דִנְבִיַּיָא דְמִתְנַבָּן לְהוֹן תּוּב לְאוֹרַיְתָא וְלָא תָבוּ וְכַאֲבָרָא דְמִתְמְסֵי בְּגוֹ כוּרָא כֵּן הֲוָאָה בְטִילִין בְּעֵינֵיהוֹן מִלֵּי נְבִיַּיָא דְמִתְנַבָּן לְהוֹן לָא לְהַנָאָה אֲלִיפוּנוּן מִלְּפֵיהוֹן וְעוֹבָדֵיהוֹן בִּשַׁיָּא לָא שְׁבָקוּ׃ ל הָא מִכְּסַף פְּסוּלָא מְרַחֲקִין קְרוֹ לְהוֹן אֲרֵי רַחֵיק יְיָ יָתְהוֹן׃ א פִּתְגָם נְבוּאָה דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ לְמֵימָר׃ ב קוּם בִּתְרַע בֵּית מַקְדְּשָׁא דַייָ וְתִתְנַבֵּי תַמָּן יַת פִּתְגָמָא הָדֵין וְתֵימַר קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַייָ כָּל דְּבֵית יְהוּדָה דְעָלִין בִּתְרַעַיָּא הָאִילֵין לְמִסְגַּד קֳדָם יְיָ׃ ג כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אַתְקִינוּ אוֹרְחַתְכוֹן וְעוֹבָדֵיכוֹן וְאַשְׁרֵי יָתְכוֹן בְּאַתְרָא הָדֵין׃ ד לָא תִתְרַחֲצוּן לְכוֹן עַל פִּתְגָמֵי נְבִיֵּי שִׁקְרָא דְאָמְרִין קֳדָם הֵיכְלָא דַייָ אַתּוּן פָּלְחִין קֳדָם הֵיכְלָא דַייָ אַתּוּן דָבְחִין קֳדָם הֵיכְלָא דַייָ אַתּוּן

(כה) אל תצאו. תלכי תצאי תלכי כתוב ביו"ד הנקבה מדבר כנגד הכנסת תלכו תצאו קרי מדבר כנגד הפרטים והענין אחד: חרב. יש לאויב מכחון להכותכם אם תצאו: ומגור. ופחד יש בכל סביבותיכם אם תצאו וי"ת מגור מסביב מקטלא למתכנשין מסחור סחור: (כו) בת עמי והתפלשי באפר. התגוללי בתוך האפר וי"ת וחפו רישיכון: אבל יחיד. אבל אדם שמת לו בנו יחידו שהוא אבל קשה: מספד תמרורים. מספד סמוך לפיכך הוא פתוח מספד של מרירות ובמסורה ג' פתחין וסי' המריא כמכך לרמוניא פירוש תמריא מספד תמרורים סמיכין מספד בית האבל רמוניא כמספד הדרימון: כי פתאום. מעתה התחילו לספוד כי לא תדעו עת בואו כי פתאום יבא עלינו · (כז) בחון. אמר לנביא אף על פי שאמר להם דברים קשים ומתנבא עליהם רעות אל תירא מהם כי בחון ומבצר נתתיך להם בחון פירושו מבצר כמו הקימו בחוניו וכן אמר לו בתחלת נבואתו הנה נתתיך היום לעיר מבצר. ולעמוד ברזל לפיכך אל תירא מהם ותפש אחר דרכיהם וזהו שאמר ותדע ובחנת את דרכם ואמר ובחנת לשון נופל על לשון לפי שקראו בחון אמר ובחנת את דרכם ויונתן תרגם בחון בחיר: (כח) כלם סרי סוררים. סרי בסמ"ך כמו בשי"ן שרים. הם שרי סוררים כלומר שעבדיהם סוררים והשרים כמו כן סוררים והעבדים הולכי רכיל לאדוניהם לאכל עניים באמרי שקר והנה השרים עם העבדים נמשלים לנחשת וברזל שיעשו המלאכה כאחד כשהן מעורבין זה בזה והנחשת בזה המקום פירוש הברזל שקורין בלע"ז אצי"ר שמבערין אותו עם הברזל לעשות בו כלי אומנות כי לא יתחוך הברזל לבדו אלא עם זה הנחשת וכן פי' אדוני אבי כל נחושת ונחושה שבמקרא שמדבר לענין חוזק וי"ת כל רברביהון מרדין וגו' כשעמוד: (כט) נחר מפוח. לפי שהמשילם לנחשת וברזל שעושה אותה הנפח כלי ע"י האש המשיל עוד למלאכ' הצורף כשיתיך הכסף ישים העופרת עם הכסף כדי שלא יכלה הכסף האש והעופרת נוסף כשנות כאש לצרף הכסף והמפוח הוא משל על הנביא הנופח הוא הנביא והמפוח הוא פיו וגרונו אמר כי המפוח נחרך מרוב ההמדת הנופח בו ודבור הנביא הוא הנפיחה והעופרת תם ועדיין הכסף הרע לא נתך והם ישראל הרעים שמדבר אליהם הנביא הנכם והערב תמיד עד שנחר גרונו ועדיין רעים לא נתכו ועודם בקשם והעופרת משל למעשה ההשתדלות וההשמדה בדברי משל ומליצה להחזירם למוטב והנה לשוא צרף צרוף צרוף הם תאר כשקל גדול. נחר מבנין נפעל ענין שרפה וכן וחרה נחרה: מאשתם. כתיב מלה אחת וקרי תרין מלין: (ל) כסף נמאס. ואמר שלא נתקו מרעתם הנה הם ככסף נמאס וכן קראו אותם היודעים אותם ורעתם כי מאס ה' בהם כיון שלא נתקו מרעתם ואינן חוזרים למוטב: (א) הדבר. אמר בזה הענין הדבר אשר היה אל ירמיהו מה שלא אמר כן בפרשיות הקודמות אלא כה אמר ה' לפי שאמר לו זאת הנבואה בשער בית ה' לפיכך אמר הדבר אשר היה להודיע כי מה שעמד בשער בית ה' מאת ה' נאמרה לו דבר זה שיעשה כן: (ב) עמוד בשער בית ה'. הוא שער מזרחי כי הוא המיוחד בשערים: הבאים בשערים האלה. שבעה שערים היו בעזרה שלשה בצפון ושלשה בדרום ואחד במזרח: (ג) כה אמר. ואשכנה אתכם. אעמידכם השכונכם במקום זה ולא תגלו ממנו וכמוהו שהייתם כל נקבה העמדתם אותן בחיים: (ד) אל תבטחו לכם אל דברי השקר. לשון בטחון נקשר עם מלת אל ועם מלת על בזה הפסוק הוא אל דברי ובפסוק הנה אתם בוטחים הוא על: היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה

מצודת דוד

ותלבשים: צרה המזיקתנו. אחז אותנו צרה וחיל כיולדה: (כה) כי חרב לאויב. כי החרב אשר ביד האויב מביא פחד מסביב. (כו) חגרי שק. דרך לצער ואבילות. והתפלשי באפר. התגלגלי באפר ועשי לך אבל כעל בן יחיד ומספד מר: השודד. זה בבל: (כז) בחון. מאמר המקום לירמיה הלא נתתיך בעמי מחוזק כמגדל מבצר ולא תירא מהם להוכיח דרכם על פניהם. ותדע. ואיך ידעת ובחנת את דרכם כי הרבית להוכיחם ואין מי שומע. (כח) סרי סוררים. ר"ל השרים המיוחדים שבכל הסוררים ודוגמתו שיר השירים (ש"ה א) שר"ל השיר המיוחד שבכל השירים: הולכי רכיל. מדברי לה"ר נחושת וברזל. ר"ל נכונים לאבד אנשים ככלי זיין העשוי מנחושת וברזל מעורב זה בזה שהוא חזק מאד וכן נאמר ברזל מלשון ונחושת (לקמן טו): משחיתים המה. הורגים זה את זה: (כט) נחר מפוח מאש. דרך צורף כסף להסיר הסיג מנית הכסף בכור ועמו עופרת ומעמיד על האש ומוסף במפוח עד יותך הכסף והעופרת ונשרף העופרת ונשאר הכסף נקי מבלי סיג ולזה אמר הנה המפוח נתייבש מן האש וגם העופרת נבער תם ונשלם כי נשרף הכל אבל בחנם נצרף את הכסף כי הסיגים הרעים לא נעתקו מן הכסף

מצודת ציון

(כה) מגור. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כב): (כו) בת עמי. עדת עמי: חגרי. מלשון חגורה ואזור: שק. יריעה עבה: והתפלשי. התגלגלי וכן בעפר התפלשי (מיכה א) · תמרורים. מל' מרירות: השודד. העושק: (כז) בחון. ענין מגדל חזק וכן עופל ובחן (ישעיה לב): ובחנת. מלשון בחינה: (כח) סרי סוררים. ענין עוות ועקום כמו סורר ומורה (דברים כא): הולכי רכיל. ענין לה"ר כמו לא תלך רכיל (ויקרא יט): (כט) נחר. ענין יובש כמו חרה מני חורב (איוב ל): מפוח. הם הכלי שמפיחים בו להבעיר האש: תם. ענין גמר והשלמה: עופרת. מין מתכת: לצרוף. ענין זיקוק והתכה: ורעים. הם הסיגים שהוא רע מול הכסף: נתקו. ענין העתק והסרה: וכן
(ג) היטיבו. מלשון טוב ותקון

והנה

האחזן לא תסורו ממנו ומה שהנביאים מפחידים אתכם כי תנתנו ביד אויב אל תיראו כי שלום יהיה לכם ועתה נתנו בשלכם איזה הוא הדרך הטוב גם שאלו בעבור נתיבות עולם כמו שאמר [..] רבינו עליו השלום שאל אביך ויגדך כן אמר לכם שאלו נתיבות עולם כלומר שאלו בעבור הדרכים אשר מעולם כלומר הדורות שעברו ותמצאו כי מי שאחז דרך האמת בא לו הטוב. ומי שאחז דרך שמורים אתכם נביאי השקר בא לו הרע לפי שאחז בדרך השקר מבני הגוים אלה הכלו להכיר איזה הדרך הטוב ולכו בה או הדרך השכל או הדרך הקלה: ומצאו מרגוע לנפשכם. ובזה תמצאו מרגוע נפש ונחת רוח בשתי הסעיפים וכשאמרתי לכם זה אמרתם לא נלך ולא נחקור כל הדרכים כי מה שאנו אוחזין הוא טוב בעינינו: (יז) והקימותי צופים. נביאי אמת שמזהירים אותם והאומרים להם הקשיבו לקול השופר ראו איך מבטיחין אתכם נביאי השקר על תוהו שאומרים לכם שלום יהיה לכם ועתה הקשיבו לקול שופר שהוקע שניבואתיכם בשופר מפני שהוא לבניו העם ויאמרו לא נקשיב וכן אמרו לא נחוש לכל זה כי אנחנו בירושלם נהיה בשלום וי"ת ואקימית עליכון וגומר כבעמוד : (יח) לכן שמעו הגוים. שאר העמים שמעו כי אני משיב בכם : ודעי עדה. ואת עדת ישראל [..] : את אשר בם. כמו שאמר ראו את עונך וזהו את אשר בם העונות אשר באנשיך מקטנם ועד גדולם וכן תרגם יונתן ודעי כנישתא דישראל ית חוביהון : (יט) שמעי הארץ. כי אתה עד בינו וביניהם ואמר הארץ ולא אמר השמים כי גם הם עדים לפי שהארץ תהיה חרבה בעונם : פרי מחשבותם. איני אומר שיענשם על המחשבה לבד אלא על מעשיהם שהם פרי מחשבותם שהם חושבים שאין אני רואה מעשיהם לפיכך הולכים אחר לבם למלאות תאותם : על דברי. אל דברי כמו וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו. ורז"ל פי' פרי מחשבותם המחשבות שאדם חושב ולא באו לידו על כן נמנע מעשותם עליהם אמר פרי מחשבותם אבל כמחשבות שבאו לידו ונמנע מעשותה מיראת שמים לא יצטרפו למעשים וי"ת פרי מחשבותם תושלמת עובדיהון : ותורתי וימאסו בה. כמו ואל תורתי לא הקשיבו כי על דברי ר"ל דברי הנביאים שמזהירים אותם ותורתי ר"ל תורת משה לא די שלא הקשיבו לה כשקוראים אותה אליהם אלא גם מאסו בה שלא רצו לקרותה ולשמעה כי בימי יאשיהו כשמצא הלקיהו ספר התורה ויקראו בה היה חדוש אצלם כי כבר שכחו אותה : (כ) למה זה לי לבונה. וקנה הטוב. שהיו מביאין אותם מארץ רחוק לקטרת כי לא היתה נמצאת בארץ ישראל ושאר סמני הקטרת היו נמצאים בה או זכר השנים והוא הדין אחרים והקטרת היתה באה להכשיר הקרבן ואם הקרבן אין נרצה לפני ולמה תערכו להביא הכשרון שהוא הקטורת : (כא) לכן. אבות ובנים. שכן ורעו. זכר כן להודיע כי האב לא יזהיר הבן אם ידע וכן אם הבן ידע לא יזהיר לאב וכן האיש עם שכנו ר"ל שהוא שוכן אצל ביתו וכן עם רעו שיש לו משא ומתן או שותפות עמו אין אחד מהם מחירא ומזהיר את חברו לפיכך יאבדו כולם כי כל אחד ירצה ברעת חברו : יאבדו כתיב ואבדו קרי והענין אחד : (כב) כה אמר ה'. יעור. ואני הוא המעיר אותו לבא מבבל אל ירושלם ארץ רחוקה לא יהיה בלתי הערה ויעור מבנין נפעל: (כג) קשת וכידון יחזיקו. כל אחד יחזיק בידו שני כלי זיין: כים יהמה. כגלי הים: ועל סוסים ירכבו. כי לא יבאו רגלים לבד אלא אף רוכבי סוסים יהיו בהם רבים ומה מהם יותר חזקה: ערוך כאיש למלחמה. כל אחד מהם יהיה ערוך בכלי זיין כמו איש אחד הנועד להלחם עם חברו מלחמה ערוכה שמכין עצמו בכלי זיין וברוב לא יהיו הרבים כל כך מזויינין וזה החיל יהיה כל אחד מהם ערוך למלחמה כאיש אחד ועל מי יבאו עליך בת ציון : (כד) שמענו את שמעו. שמענו שני[..] שזכר ונפרד מן שמעו שומע כפלם רומה ושמעו מאמר הנביא שכולל עצמו עם ישראל החרדים אל דבריו : אל

אורחן וַחֲזוּ וּשְׁאִילוּ לִשְׁבִילִין דְּמִן עַלְמָא אֵידָא אוֹרְחָא דְתַקְנָא וְהַלִּיכוּ בַהּ וְאַשְׁכְּחוּ נְיָח לְנַפְשְׁכוֹן וַאֲמַרוּ לָא נְיזִיל: יז וַאֲקֵימִית עֲלֵיכוֹן סָכְפִין קַבִּילוּ לְקָלֵי נְבִיָּא וַאֲמַרוּ לָא נְקַבֵּיל: יח בְּכֵן שְׁמַעוּ עַמְמַיָּא וּדְעִי כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יָת חוֹבֵיהוֹן: יט שְׁמַעִי אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַיְתֵי בִישְׁתָּא עַל עַמָּא הָדֵין תּוּשְׁלְמַת עוֹבָדֵיהוֹן אֲרֵי לְפִתְגָמֵי עַבְדֵי נְבִיַּיָּא לָא קַבִּילוּ וְאוֹרַיְתִי וְקַצוּ בַהּ: כ לְמָא דְנַן קֳדָמַי לְבוּנְתָּא דְמִשְׁבָא תֵיתֵי וְקָנֵי טַבְתָּא מֵאֲרַע רְחִיקָא עֲלָוָתְכוֹן לָא לְרַעֲוָא וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן לָא יִתְקַבְּלוּן קֳדָמָי: כא בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מַיְתֵי עַל עַמָּא הָדֵין תַּקְלָן וְיִתְקַלוּן בְּהוֹן אֲבָהָן וּבְנִין כַּחֲדָא מְגִיר וְקָרִיבֵיהּ יֵיבְדוּן: כב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא עַמָּא אָתֵי מִצִּפּוּנָא וְעַמְמִין סַגִּיאִין יִיתוּן מִסְּיָפֵי אַרְעָא: כג קַשְׁתָּן וּתְרֵיסִין אֲחִידִין אַכְזָרָאִין אִינוּן וְלֵית לְהוֹן רַחֲמִין קָלְהוֹן כְּיַמָּא בְּאִתְרְגוֹשֵׁיהּ וְעַל סוּסָוָתָא רָכְבִין מְסַדְּרִין אִינוּן כִּגְבַר עָבֵיד קְרָבִין עֲלָךְ כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן: כד שְׁמַעְנָא יָת שִׁמְעֵיהוֹן וְאִתְרַשְׁלָא יְדָנָא עָקָא אֲחַדְתָּנָא

עַל־דְּרָכִים וּרְאוּ וְשַׁאֲלוּ ׀ לִנְתִבוֹת עוֹלָם אֵי־זֶה דֶרֶךְ הַטּוֹב וּלְכוּ־בָהּ וּמִצְאוּ מַרְגּוֹעַ לְנַפְשְׁכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא נֵלֵךְ׃ יז וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיכֶם צֹפִים הַקְשִׁיבוּ לְקוֹל שׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ לֹא נַקְשִׁיב׃ יח לָכֵן שִׁמְעוּ הַגּוֹיִם וּדְעִי עֵדָה אֶת־אֲשֶׁר־בָּם׃ יט שִׁמְעִי הָאָרֶץ הִנֵּה אָנֹכִי מֵבִיא רָעָה אֶל־הָעָם הַזֶּה פְּרִי מַחְשְׁבוֹתָם כִּי עַל־דְּבָרַי לֹא הִקְשִׁיבוּ וְתוֹרָתִי וַיִּמְאֲסוּ־בָהּ׃ כ לָמָּה־זֶּה לִי לְבוֹנָה מִשְּׁבָא תָבוֹא וְקָנֶה הַטּוֹב מֵאֶרֶץ מֶרְחָק עֹלוֹתֵיכֶם לֹא לְרָצוֹן וְזִבְחֵיכֶם לֹא־עָרְבוּ לִי׃ כא לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶל־הָעָם הַזֶּה מִכְשֹׁלִים וְכָשְׁלוּ בָם אָבוֹת וּבָנִים יַחְדָּו שָׁכֵן וְרֵעוֹ יֹאבֵדוּ׃ כב כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה עַם בָּא מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְגוֹי גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ׃ כג קֶשֶׁת וְכִידוֹן יַחֲזִיקוּ אַכְזָרִי הוּא וְלֹא יְרַחֵמוּ קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה וְעַל־סוּסִים יִרְכָּבוּ עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת־צִיּוֹן׃ כד שָׁמַעְנוּ אֶת־שָׁמְעוֹ רָפוּ יָדֵינוּ צָרָה הֶחֱזִקַתְנוּ חִיל

ג' חסר י' · ל' · ג' חסר וי"ו · ל' · ד' · ג' מ"ל פ"א · ל' · ג' כ"כ חס' וי"ו קדמה · י"ד בטעם · ג' וכ"ל · ואבדו ק' · ד' · ד' · ל' · ד' וכל נקרים דכו'

ממעשיהם הרעים: (טז) מרגוע. מנוחה : (יז) והקימותי עליכם צופים. הוא שמעמידין אנשים על המגדלים עת התירוס איש צופה ורואה אם גייס בא לעיר תוקע בשופר ומזהיר את העם להחלץ ולבא על החומה אף אני העמדתי נביאים המשמיעים אתכם את הפורענו' הבאה להזהר ולתקן דרכיכם שתנצלו והוא כשופר תקיעות הנוסה הקשיבו לקול השופר הזה והנצלו : והקימתי. פירוש העמדתי לכם ככר וכן ת"י ואקימית. צופים נביאים כלפנו : (יח) את אשר בם. את הרעה אשר בידם : (יט) פרי מחשבותם. שכר מחשבותם : ותורתי וימאסו בה. הרי זה דוגמת עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה (שמות ט"ו) שהיה לו לומר היה לי לישועה אף כאן היה לו לומר ותורתי מאסו בה ודרך המקראות לדבר כן : (כ) למה זה לי לבונה. אשר אתם מקריבים לפני אשר משבא באה. לא ערבו. לא נעמו : (כג) יחזיקו. יקחו כמו וישלח ידו ויחזק בו (שם ד) וכן נרה החזקתי אחזתי :

מגור

ראש השלישים לך דוד : צפים ב' כתיב כן חסר וי"ו וסימ' ויקחהו שדה צפים. והקמתי עליכם צפים וא' מ"ל דמ"ל צופים מהר אפרים : עלותיכם ב' כתיב כן בקריאה וסי' למה זה לי לבונה משבא תבוא. עלותיכם ספו על זבחיכם. והיה המקום אשר יבחר אלהיכם בו. והביאותים אל הר קדשי עולתיהם כתיב ישארא עלתיכם כתיב במ"א מ"ל דמ"ל ויבלו את הימים והיה ביום השמיני. בעולתינו ובזבחינו כן כתיב. ועולתיך לנגדי תמיד. ועולתך ידשנה סלה. כן כתיב

תולדות אהרן לנתיבות. עקדה שער ק' : פרי מחשבותם. קידושין מ :

מצודת ציון

מל' כלימה : פקדתים. ענין זכרון : (טז) לנתיבות. ענין שביל ודרך : מרגוע. מנוחה והשקט כמו וזאת המרגעה (ישעיה כח) : (יז) צופים. מביטים ממקום גבוה : הקשיבו. ענין האזנה : (כ) לבונה. מין בושם : משבא. שם מדינה : וקנה. הוא קנמון מסממני הקטורת : ערבו. ענין נעימות ומתיקות כמו ובנתי ערבה לי (לקמן לא) : (כא) שכן. זהו הדר עמו בבית : (כב) יעור. מלשון התעוררות : מירכתי. מסוף וכן ולירכתי המשכן ימה (שמות כו) : (כג) וכידון. הוא כעין רומח וכן נטה בכידון (יהושע ח) : ערוך. מסודר ומוכן : כאיש. ר"ל כגבור חיל : (כד) רפו. מלשון רפיון : החזיקתנו. ענין אחיזה : חיל. חלחלה ורעד : מגור

מצודת דוד

ענין מליצ' לומר שאלו לחכמים והם יורו לכם דרך הטוב : ויאמרו. והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרה בעיניהם : (יז) צופים. בזמן המלחמה הדרך להעמיד צופים לראות אם הגונב בא וכשרואה שהם באים תוקע בשופר להזהיר את העם ואמר נמשל לומר הנה העמדתי נביאים להזהירם על התשובה כי הצרה קרובה : לא נקשיב. לא נשמע לאזהרת הנביא : (יח) שמעו הגוים. אתם עמים שמעו מה שאני מתרה בהם : ודעי עדה. כל עדה דעי את הרעה אשר בידם : (יט) שמעי הארץ. אתם יושבי הארץ שמעו מה שאני מתרה בהם : פרי מחשבותם. גמול מחשבותם : כי על דברי. כי אל דברי אשר ביד הנביאים לא הקשיבו וגם אל תורתי שנתתי ביד משה לא הקשיבו וימאסו בה : (כ) למה זה לי. מה נחת רוח יש לי בהקטרת הלבונה אשר תבוא משבא ובהקטרת קנה הטוב הבא מארץ מרחק : לא לרצון. אינם לי לרצון. לא ערבו לי. לא נעמו לי : (כא) מכשולים. דברים המכשילים : ורעו. חבירו הרגיל אצלו : ואבדו. כולם יאבדו יחד כי בבוא המכשול אל הבית כולם יכשלו בו ויאבדו : (כב) מארץ צפון. הוא בבל : יעור. יהיה נעור לבוא מסוף הארץ ר"ל ממרחק : (כג) יחזיקו. יאחזו בידם להלחם בהם : ולא ירחמו. על הנופלים בידם : כים יהמה. כמו הים אשר הומה ע"י גליו המרעישים בקול : ועל סוסים ירכבו. וימהרו לרדוף אחרי הנסים במלחמה : ערוך כאיש : כל אחד מהם ערוך ומוכן כאיש גבור חיל ללכת למלחמה עליך בת ציון : (כד) את שמעו. ר"ל שמועת גבורתו : רפו ידינו. נעשו רפויים

נַפְשִׁי מִמֵּךְ פֶּן־אֲשִׁימֵךְ שְׁמָמָה אֶרֶץ
לֹא נוֹשָׁבָה: ט כֹּה אָמַר יְהוָה צָבָאוֹת
עוֹלֵל יְעוֹלְלוּ כַגֶּפֶן שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל
הָשֵׁב יָדְךָ כְּבוֹצֵר עַל־סַלְסִלוֹת: י עַל־
מִי אֲדַבְּרָה וְאָעִידָה וְיִשְׁמָעוּ הִנֵּה
עֲרֵלָה אָזְנָם וְלֹא יוּכְלוּ לְהַקְשִׁיב הִנֵּה
דְבַר־יְהוָה הָיָה לָהֶם לְחֶרְפָּה לֹא
יֶחְפְּצוּ־בּוֹ: יא וְאֶת חֲמַת יְהוָה ו
מָלֵאתִי נִלְאֵיתִי הָכֵיל שְׁפָךְ עַל־
עֽוֹלֵל בַּחוּץ וְעַל סוֹד בַּחוּרִים יַחְדָּו
כִּי־גַם־אִישׁ עִם־אִשָּׁה יִלָּכֵדוּ זָקֵן עִם־
מָלֵא יָמִים: יב וְנָסַבּוּ בָתֵּיהֶם לַאֲחֵרִים
שָׂדוֹת וְנָשִׁים יַחְדָּו כִּי־אַטֶּה אֶת־יָדִי
עַל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ נְאֻם־יְהוָה: יג כִּי
מִקְּטַנָּם וְעַד־גְּדוֹלָם כֻּלּוֹ בוֹצֵעַ בָּצַע
וּמִנָּבִיא וְעַד־כֹּהֵן כֻּלּוֹ עֹשֶׂה שָׁקֶר:
יד וַיְרַפְּאוּ אֶת־שֶׁבֶר עַמִּי עַל־נְקֵלָה
לֵאמֹר שָׁלוֹם ו שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם:
טו הוֹבִישׁוּ כִּי־תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם־בּוֹשׁ
לֹא־יֵבוֹשׁוּ גַּם־הַכְלִים לֹא יָדָעוּ לָכֵן
יִפְּלוּ בַּנֹּפְלִים בְּעֵת־פָּקְדָתִים יִכָּשְׁלוּ
אָמַר יְהוָה: טז כֹּה אָמַר יְהוָה עִמְדוּ

נפשי ממך פן אשימך שממה ארץ לוא נושבה: ט כה אמר יהוה צבאות עולל יעוללו כגפן שארית ישראל השב ידך כבוצר על סלסלות: י על מי אדברה ואעידה וישמעו הנה ערלה אזנם ולא יוכלו להקשיב הנה דבר־יהוה היה להם לחרפה לא יחפצו־בו: יא ואת חמת יהוה ו מלאתי נלאיתי הכיל שפך על עולל בחוץ ועל סוד בחורים יחדו כי־גם־איש עם־אשה יילכדו זקן עם־מלא ימים: יב ונסבו בתיהם לאחרים שדות ונשים יחדו כי־אטה את־ידי על יושבי הארץ נאם־יהוה: יג כי ממקטנם ועד־גדולם כלו בוצע בצע ומנביא ועד־כהן כלו עשה שקר: יד וירפאו את־שבר עמי על־נקלה לאמר שלום ו שלום ואין שלום: טו הובישו כי־תועבה עשו גם־בוש לא־יבושו גם־הכלים לא ידעו לכן יפלו בנפלים בעת־פקדתים יכשלו אמר יהוה: טז כה אמר יהוה עמדו

תנחם: פוקע. נמוג חיבור ופוקע מותם (במדבר כה). ויש לי פסרת בחיבור והרבה תיבות מסמסות כן: (ס) סולל. גרסתיין בלעז לאחר שנגלו הכרם ונפלחו עוללות ופעמים רחים ועוללים מותם כן יבוזו ויבוזו: השב ידך. אחה סבוח השב כבוצר ממהר ידו על סלסלות המסלסל ומחפש העוללות וכן פיתה מצבגלה את יסוריכם והכנו וסמליך את יכניס חזר לסוף שלשה מדשים ופגלנו חזר לסוף עשתי עשרה שנה ונגלה את לדקיהו: סלסלות. דניקריכ"ש בלעז כמו סלסלה והרומתך (מצלי ד) כך פיכם דומם ומכתה פיכם ל' סלכיריש בלעז (י) ואעידה. ל' התרת': ערלה. מטומה וכן כל ל' ערלה: להקשיב. מחרפין אותו: (יא) ואת חמת ה' מלאתי. לגו מלא נכוחה לנוח חמת ה' עליהם: סכול. כמו לסכיל משוסרייל בלעז: שפוך על עולל. לשפוך על היוקנים: בחוץ. בשוק: מלא ימים. קרוב למות ושוח יהר על זקן: (יב) שדות ונשים יחדו. יוסבו לאחרים: (יג) בוצע בצע. חומס ממון: (יד) על נקלה. קל הוא לנביאי השקר לומיח מפיהם ואומר שלום יהיה לכם וכבר הזה מרפאין בדבריהם את השבר הפתיד לבא עליהן: (טו) הובישו. עליהן למיכתא: הכלים. כמו לסכליש: גם בוש. אינם לב יבושו. אינם מתביישין ממעשיהם

נאמר בישעיה סימן ס': ואעידה ה' בקריאה וכי' ואעידה בם את השמים ואת הארץ. ואעידה לי עדים נאמנים. על מי אדברה ואעידה. שמעי עמי ואדברה. שמע עמי ואעידה בך. מלאתי ג' וכי' ואת חמת ה' מלאתי. ואולם אנכי מלאתי כח. כי מלאתי מלים: בתרא מלאי בתיב: שלום שלום. ה' דסמיכי בקריאה וכי' יצד סמך תצר. בורא ניב שפתים שלום. וירפאו את שבר בת עמי. וחברו וירפאו את שבר בת עמי על נקלה. ורוח לבשה את עמשא תולדות אהרן עללה חזקה. בכא קמ: על עולל. סם קיע:

מצודת דוד

תסור נפשי ממך: תרק לא נושבה. כתלו לא היתה מיושבת תעולם: (ט) עולל יעוללו כגפן. כמו הנפן אחר שנלנו מותם ונסתרו עוללות מוזרים לנקט גם העוללות כן יסיף שתריח ישראל כי יחזור פחוב לגלות גם מותם: השב ידך. אחה פחוב השב שנית ידך לקחת בגולה את הנפתרים כמו הכולר ממשיב שנית ידו בעבור למצוא ולחפש אחר הענבים הנפתרים מעיניו: (י) על מי אדבר. אל מי אדבר ואזהיר וישמעו אלי: ערלה אזנם. כתלו אזנם מטומה ולא יוכלו להקשיב לחוכיח: להרפה. שמועת דבר ה' יהפה להם לכלימה לכן לא יחפצו בו: (יא) ואת חמת ה'. אחמה אבר אני רואה עליכם הנה מלאתי ממנה כי רבה היא: נלאתי הכיל. נעשיתי מיקויגא לסבול הפער ברלאתי שהחמה היא לשפוך על קבוצת השוללים היושבים בחוץ מקום קבוצת השוללים: ועל סוד. על קבוצת בחורים על כולם יחדיו: ילכדו. נרצת החמה: מלא ימים. מי שהגיע ימיו ושוה קרוב למות: (יב) ונסבו. יגלו מאחם ויסובב לאחרים: יחדו. בשעם אחת: כי אטה את ידי וכו'. להכות אותם בה ושוה עניו מלינ': (יג) בוצע בצע. נוחלים הון מאחרים: ומנביא. מנביא שבעל עד כהני הבמות: (יד) וירפאו. הם מרפאים את שבר עמי ורעתם העתידה לבוא ר"ל הם מוניחים מלבם דאגת הרעה הבאה: על נקלה. עם אמירה נקלה ומבוזה לאמר שלום תהיה ולא תבא הרעה וזה הפה מרפאים שברם אבל לא יהיה שלום ואפס היה להם להכניחים ושכאים להיות נכלמים כאשר עשו דבר תועבה כדרך החשובים אשר יכלמו הם בתוך לידם דבר תועבה במקרם: גם בוש לא יבושו. ר"ל עשו התועבה וגם לא יבושו בעבורה: גם הכלים לא ידעו. פינו יודעים מה היא כלימה וכבל ברבר במים: לכן יפלו בנופלים. הכשילים והכאים בעת פקדתים יכשלו: בעת פקדתים יכשלו. בעת שחזכור עליהם עוון להפרע מהם והוא בזמן החורבן אז יכשלו גם הכשילים והכאים הפה יפלו בעיני החוטים: (טו) הובישו. השוכרים והפגים ונפלו תותם על נתיבות העולם אי זה הדרך היותר טוב ולבו גם זאת תמלאו מרגוע ומעותם והוא פשט: (טז) ועמדו. השוכרים ונפלו תותם על נתיבות העולם אי זה הדרך היותר טוב ולבו גם זאת תמלאו מרגוע ומעותם והוא

מצודת ציון

(יחזקאל נג): (ע) מוצ ישוללו. כן נקרא הליקוט שתחר שנחר כמו לג השולל לחבירו (דברים כד): כבוצר. כן נקרא הליקט הענבים מן הסתוכר כמו כי תבצר כרמך (שם): על. בעבור: סלסלות. ענין מסמוכ והפוס כמו סלסלה ותרומתך (משלי ד): (י) על מי. אל מי: ואעידה. ענין חזהיר והתרחה כי ע"פ רוב מתרין בעדים שלא יבחנו: ערלה. ענין לשון כמו ערלי לב (לקמן ט): להקשיב. ענין שמיעה ובאזנים: (יא) נלאיתי. ענין עייפות ויגיעה כמו ונלאו מנכוח (שמות ז): הכיל. ענין כסבלה והחזקה כמו מכוח להכיל (יחזקאל כג): שפוך. יוליה רבים: כחין. כשוק: סוד. קבוצה הנפשפת להמתיק סוד ועצה וכן בסוד מתקהים (לקמן ע): (יב) נסבו בגם. נוחלים הון וכן סובב היטב בגם בגם (משלי יו): (יג) על. בעל כמו עם: נקלה. מלשון קלון וביזיון: (טו) הובישו. מלשון בושה: תועבה. דבר חשוב וגנאי: הכלים. מל'.

תַּעֲבְרוּן לְסוּפָא : א גְּלוּ בְּנֵי ל' ומס'
בִּנְיָמִן מִגּוֹ יְרוּשָׁלַם וּבְתְקוֹעַ תִּקְעוּ שׁוֹפָר וְעַל־ קל ל' ומסוג תקוע
בֵּית הַכֶּרֶם שְׂאוּ מַשָּׂאת כִּי רָעָה ג'
נִשְׁקְפָה מִצָּפוֹן וְשֶׁבֶר גָּדוֹל : ב הַנָּוֶה ל'. ג'
וְהַמְעֻנָּגָה דִּמִּיתִי בַּת־צִיּוֹן : ג אֵלֶיהָ ג'. ל'
רְעִים וְעֲדָרֵיהֶם תָּקְעוּ עָלֶיהָ
אָהֳלֵיהֶם סָבִיב רָעוּ אִישׁ אֶת־יָדוֹ :
קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ מִלְחָמָה קוּמוּ וְנַעֲלֶה ג'
דָּצִיוֹן : ג הָהּ כִּי־פָנָה הַיּוֹם כִּי־ ל'
חָבְרִיהָ : ד זַמִּינוּ עָלֶהָ עֲבָדֶי ל'. ל'
קוּמוּ וְנַעֲלֶה בַּצָּהֳרָיִם אוֹי לָנוּ כִּי פָנָה הַיּוֹם כִּי ל'. ל'
בָּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כָּרְתוּ עֵצָהּ ל' מפיק
וְשִׁפְכוּ עַל־יְרוּשָׁלַם סֹלְלָה הִיא הָעִיר ל' שין חסר
הַפְקֵד כָּלָה עָשָׁק בְּקִרְבָּהּ : ז כְּהָקִיר ל'
בֵּירָהּ כֵּן הֵבִיעָה רָעָתָהּ חָמָס
וְשֹׁד יִשָּׁמַע בָּהּ עַל־פָּנַי תָּמִיד חֳלִי
עַל יְרוּשָׁלַם מוּסָרִי פֶּן־תֵּצֵא נַפְשִׁי ל'. ל'
וּמַכָּה : ח הִוָּסְרִי יְרוּשָׁלַם פֶּן־תֵּצֵא

ן א הָעֻזּוּ ו בְּנֵי בִנְיָמִן מִקֶּרֶב
יְרוּשָׁלַם וּבְתְקוֹעַ תִּקְעוּ שׁוֹפָר וְעַל־
בֵּית הַכֶּרֶם שְׂאוּ מַשָּׂאת כִּי רָעָה ג'
צָפוֹנָה אֶשְׁתָּמֵעַת ג'
בְּאַרְעָא וְעַל בֵּית בְּקָעַת ל'. ל'
כַּרְמְיָא זְקוּפוּ עַמְמַיָּא סְמָנָא
אֲרֵי בִישְׁתָּא אִסְתְּכִיאַת ל'. ל'
מְצַפּוּנָא וְתֻבְרָא רַבָּא : ב דְּאָתָה
וּמְפַנְקָתָא אֲיְבִדִין קַלְקִילְתָּךְ יַת
אוּרְחָתִיךְ בְּכֵן בְּהִיתַת כְּנִשְׁתָּא ג'
דְּצִיּוֹן : ג הָא יְיָתוּן מַלְכִין ל'
וּמַשְׁרְיָתְהוֹן יְנִדּוּן עֲלָהּ מִשָּׁכְנִין ל'
חְמוֹר סְחוֹר וְסָעִין גְּבַר יַת ג'
חַבְרֵיהּ : ד זַמִּינוּ עֲלָהּ עֲבָדֵי ל'. ל'
קָרָבָא קוּמוּ וְנִסַּק בְּמִיהָרָא ל'. ל'
וַי לָנָא אֲרֵי פְּנָא יוֹמָא אֲרֵי ל' מפיק
גְּנָדוּ מְזִגֵי רַמְשָׁא : ה קוּמוּ ל' שין חסר
וְנִסַּק בְּלֵילְיָא וּנְחַבֵּל ל'
בִּירְנָיָתָהָא : ו אֲרֵי כְדֵנָן אֲמַר ל'. ל'
יְיָ צְבָאוֹת קוֹצוּ אִלָּנָא וְצַרוּ ל'
עַל יְרוּשָׁלַם מַלְיָתָא הִיא קַרְתָּא ל'. ל'
דְּאִתְפְּקִידוּ לָהּ חוֹבָהָא כּוּלְהוֹן
אוֹנְסִין בְּגַוָּהּ : ז כְּבוּעָא

דְּמַקְיִים מוֹהֵי כֵּן אוֹרִיכוּ וְאִתְקַנְּמוּ בְּנָהָא עֲבָדֵי בִישְׁתָּא קַל חֲטוֹפִין וּבְזוּזִין מִשְׁתְּמַע
בָּהּ קֳדָמַי תְּדִירָא עַל כֵּן אַיְתֵיתִי עֲלָהּ מַרַע וּמְחָא : ח אִיתְרָעָא יְרוּשְׁלֵם דִּלְמָא

כתן על ידיכם לאחריכם לעשות כדכתי בנביאים : (ת) סמוך בני בניתן . ללכת לעריכם לשמור מבגריכם : בית הכרם. שם מקום הוא : שאו משאת . שם להקבץ ולהלחם על נפשכם : (כ) כמוה וכמשונגה דמיתי . כתרגומו תירגמו יונתן ל' ודמו נאות סמוכה (לקמן כה) דמתחה תמקלון (לקמן m) : (נ) רועים ועדריהם . משל הוא מלכים וחיילותיהם : רעו . תלמו : תת ידו . תת מקומו כמיכיו : (ד) קדשו . ומו : קוי לץ . לפת פנות היום: כי פנה היום . כלומר סוף לפת ערב סליחו כתור בבא"מ : (ו) כרתו עצה . לץ מסיק פיה והוא ל' מן אתין לבון כריחה טופל על הפעה ועצה החמור כתן ל' הרבה עליה כמו דנה ל' דגים הרבה : סעיר הסקד . שהפה סקודתה : (ז) כהקיר . ל' מקור : כיר . כלי : כן הקרה רעתה . כן מוכפת רעתה תמיד מוסיפין: ומהדפים: חלי ומכה . ע"ש פיתיתי פלא ארץ ומחץ : (ת) הוסרי. קבלי מוסר : פן תקע . פן תנהק

משאת ג' בקריאה וסי' קומו ונעלה בצהרים . ובתריה קומו ונעלה בלילה . קומו ונעלה ציון אל ה' וחב קומו נעלה : תולדות אהרן לוי לנו. תענית כע זוכר נרתעים מי אמרי: כפ אמר. זוכר ותחתן: כסקיר כור. נרתעת ט שיכונין קד : ממשוד . ג"ת נפ

מצודת ציון

דיסם. נעמר כוהם בל בנביאים : (ה) בעיזו . ענין לסיפה כמו בעיזו לא תעמודו (לעיל ד) : ובתקוע . שם מקום כמ"ש ותלאה יואב תקועה (ש"ב יד) . בלהו . בהיומו : משלח . ענינו להבת לפיד וכן ויכלאם פחד (ש"ב ה) : נשקפה . ענין הבטה ורואה כמו וישקף מחיצמך (בראשית כו) : (כ) כמוה. כמו סנחוה בלע"ז והוא ענין יופי כמו נאוה כיוצאים (ש"ב ו) : ומשונגה . מלשון שוע ושיחין : דמיתי . מלשון דמיון ודמיוסה : בת ציון . עדת ציון : (נ) תקעו . ענין תחיבה בדבר מה וכן ותקעתיו יתד (יחזקאל לד) : רעו . בחבילו מחנותיו : ידו . מקומו : (ד) קדשו . ענין הזמנה כמו סנקדשים קרואיו (צפניה ג) : קומו . הוא ענין זרוז : כלהיום . הוא תלי היום : פנה . ענין סבוב : צללי . מלשון צל : (ה) מרמטניה . מלשון חרמון ושלמרין : (ו) עצה . מלשון עץ: כולנה . הוא תל כעבר למיל סעיר : פקד . ענין הסבתה כמו לא תפקוד (לעיל ה) : (ז) כהקיר . ענין נפוחה והוא מלשון מקור : כיר . כמו כלי : וכוד . פוטק : על פני . כמו לפני וכן לא יסיח וכו' על פני (במדבר כ) : (ת) הוסרי . מלשון מוסר : תקע . ענין הסרה מן המקום ר' וכן ותקע נפשו מהם (יחזקאל)

כהסדים המרוכו את המקום תאר חנו שמה : (ד) קדשו . יזהו הלו לחלו ויאמרו זמינו עליה מלחמה קומו ונעלה עליה בצהרים וסיל ספת המוכן ניותר למלחמה : וי לנו כי פנה היום . וכאשר לא יכבשו סעיר ביומו ועל כי יהיה רב הפנם לנטות סעיר יתאוננו לומר וי לנו כי פנה היום ועדיין לא לכדנו סעיר : כי יגוו צללי ערב . בעל ערב נמה כי כאשר קרבה השמש לנטות מערבו לנקוע יגדו הצללים למרחוק ויתארכו ויותר וזה כפל ענין במ"ש: (כ) קומו. מרוב תאוותם להשחיתה יאמרו קומו ונעלה בלילה ונשחיתה תרמנותיה ולא נמתין עד יאיר היום : (ו) כרתו עצה . כרתו בעץ חאר סביבות ירושלים לחתם עם העפר כשולנה : ושפכו . דרך כובשי סעיר לשפוך תל עפר מול העיר ומשימים גם עצים ופוללים עליה להלחם על סעיר וכן ושפוך סולנה (דניאל יא) : הפקד כולה . ר"ל המקום הפנוי מכל סעיר ומלא עושק בקרבה : (ז) כהקיר כיר . כמו שבאר שמימיו מוכנים וסולנין כן רשתה טובע ותינה פוטקת : תמס ושוד . זעקת חמס ושוד נשמע גם לפני תמיד לכן מביא עליה חלי ומכה : (ס) הוסרי . קבלי מוסר מן

מצודת דוד

סמוכלים : ומה תעשו . הכניה אומר להם ומה תעשו בעוה מחרית הדבר סוף נמול שהכלומין וכי בידם להציל אחכם : ך (ת) סעיזו . אחם בני בניתן סאספו לילכת מקרב ירושלים כי כאויב יכבשה ויהרוג עמה : ובתקוע . בעיר תקוע אמר תקעו שופר לזהיר את העם להיות נכונים למלחמה (ולפי שעם סיר תקוע אמר תקעו שופר לנון נופל על נמון) : ועל בית הכרם . דרך לנטות בית בעוב ומגדל בכרם אחד לשמור בו כל הכרמים אשר סביבותיו . שאו משאת . פרושו לנטות אש להיות נראה למרחוק להזהיר את העם (ועם שאו משאת הוא לנון טפל על לנון) : נפקפה. נראתה לבוא מבכל הסומדת בנפון ; ושבר גדול . הרעה הסיש אשר נגד : (כ) כמוה ומשונגה וכו' . אני דמיתי את בת ציון לאשה נאוה ומפונגה : (נ) רועים . עתה יבואו אליה רועים ועדריהם ריל מיגיהם שעליה ובניהם המרוכו את המקום אשר חנו שמה : (ד) קדשו . יזהו הלו לחלו ויאמרו זמינו עליה מלחמה קומו ונעלה בצהרים וסיל ספת המוכן ניותר למלחמה : וי לנו כי פנה היום . וכאשר לא יכבשו סעיר ביומו ועל כי יהיה רב הפנם לנטות סעיר יתאוננו לומר וי לנו כי פנה היום ועדיין לא לכדנו סעיר : כי יגוו צללי ערב . בעל ערב נמה כי כאשר קרבה השמש לנטות מערבו לנקוע יגדו הצללים למרחוק ויתארכו ויותר וזה כפל ענין במ"ש: (כ) קומו. מרוב תאוותם להשחיתה יאמרו קומו ונעלה בלילה ונשחיתה תרמנותיה ולא נמתין עד יאיר היום : (ו) כרתו עצה . כרתו בעץ חאר סביבות ירושלים לחתם עם העפר כשולנה : ושפכו . דרך כובשי סעיר לשפוך תל עפר מול העיר ומשימים גם עצים ופוללים עליה להלחם על סעיר וכן ושפוך סולנה (דניאל יא) : הפקד כולה . ר"ל המקום הפנוי מכל סעיר ומלא עושק בקרבה : (ז) כהקיר כיר . כמו כלי : וכוד . פוטק : על פני . כמו לפני וכן לא יסיח וכו' על פני (במדבר כ) : (ת) הוסרי . מלשון מוסר : תקע . ענין הסרה מן המקום ר' וכן ותקע נפשו מהם (יחזקאל)

יַעֲבְרוּ פגול׳: (כד) יורה ומלקוש. כתרגומו נביר ונקיש: שבועות תוקות קציר. שבעה שבועות שחקק לנו נתן אתי חוקות קציר חק השומר וחק שתי הלחם: יאמר נא. שיבא הקציר בזמנו: (כה) הטו אלה. הטו חלה. הטו מוכיחים לכם ואתם כליש בראש: (כו) ישור. יתרוצ וכן למען שוררי (תהלים ס) ל׳ משורה ולא קרוב (במדבר כד): כאשר יקושים. כאשר ישוך היקוש שטושן ללכוד לכיים ביער כשהגלו את לתוכו והוא טוכנו ומחזיקו כרגלו וגלכד וקולין לו פייי בלעז: הציבו ספחים. ציבו״ל בלעז כן טושי תורכים על שיר תוא על דרך: הציבו. כמו מצב פלחים (במ׳׳ח): (כז) ככלוב. הוא מקום שמפתמין בו שופות וכן תרגמו יונתן כבית פיטמת ובלעז פרניק: (כח) עשתו. ל׳ עשת שן (שיר ה) נוף עב ובלעז תופפיטורי״ם: עברו דברי רע. אם בחת רעה או שבירה לידם לא נמו מענה אלא עברו גם ועשתה: לא דנו דין יתום. למען יצליחו: (ל) שמה. תמהון: ושערורה. דבר מגונה לכל ומהו דבר התמהון הכהנים נבאים שקר והומרים הוו נחלין ואומרין והכהנים שמה שופטי שעה ומגביהם ירדו את שעה על ידי הנביאים כלומר להחריבם כמו (שמואל ב טז) והמלך עובר וכל העם עוברים על ידו (דוד) (ס״א דוד) תחריו אף כאן

יַעֲבְרוּנִי וְלֹא יִשְׁמָעוּ: כג וְלָעָם הַזֶּה הָיָה לֵב סוֹרֵר וּמוֹרֶה סָרוּ וַיֵּלֵכוּ: כד וְלֹא־ ל״ה מ״ע ד׳
אָמְרוּ בְלִבָּם נִירְאָה נָּא אֶת־יְהוָה יורה ק׳
אֱלֹהֵינוּ הַנֹּתֵן גֶּשֶׁם וְיוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ ל׳ מפ׳. ט׳
בְּעִתּוֹ שְׁבֻעֹת חֻקּוֹת קָצִיר יִשְׁמָר־ ל׳ מ״ע
לָנוּ: כה עֲוֹנֹתֵיכֶם הִטּוּ־אֵלֶּה ל׳ ומ״ע
וְחַטֹּאותֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם: כו כִּי־ ד׳ ומ״ע
נִמְצְאוּ בְעַמִּי רְשָׁעִים יָשׂוֹר כְּשַׁךְ ג׳. ל׳
יְקוּשִׁים הִצִּיבוּ מַשְׁחִית אֲנָשִׁים
יִלְכֹּדוּ: כז כִּכְלוּב מָלֵא עוֹף כֵּן ל׳ נוסף בלוג׳
בָּתֵּיהֶם מְלֵאִים מִרְמָה עַל־כֵּן גָּדְלוּ
וַיֵּעָשִׁירוּ: כח שָׁמְנוּ עָשְׁתוּ גַּם עָבְרוּ ג׳. ל׳
דִּבְרֵי־רָע דִּין לֹא־דָנוּ דִּין יָתוֹם
וְיַצְלִיחוּ וּמִשְׁפַּט אֶבְיוֹנִים לֹא שָׁפָטוּ: ל׳ נוסף ויצליחו
כט הַעַל־אֵלֶּה לֹא־אֶפְקֹד נְאֻם־יְהוָה
אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֹה לֹא תִתְנַקֵּם ה׳
נַפְשִׁי: ל שַׁמָּה וְשַׁעֲרוּרָה נִהְיְתָה ל׳ ומ׳
בָּאָרֶץ: לא הַנְּבִאִים נִבְּאוּ בַשֶּׁקֶר שבועים
וְהַכֹּהֲנִים יִרְדּוּ עַל־יָדֵיהֶם וְעַמִּי אָהֲבוּ ה׳. ל׳
כֵּן וּמַה־תַּעֲשׂוּ לְאַחֲרִיתָהּ:

וְלֹא עָנָן לֵיהּ: כג וְלָעָמָא הָדֵין
הָוָה לֵב סָטֵי וּמָרִיר עַל דְּסָטוּ
מִבָּתַר פּוּלְחָנִי גָּלוּ: כד וְלָא
אֲמָרוּ בְלִבְּהוֹן וְנִדְחַל כְּעַן מָטָרָא
יְיָ אֱלָהָנָא דְּמָטֵית מְטַר בְּכִיר
וְקֵיש בְּעִדָּנֵיהּ בְּזִמְנָן קַיְמָא
שְׁבוּעַיָּא דְּזִמְנָן חֲצָדָא נְטַר
לָנָא: כה חוֹבֵיכוֹן גָּרְמוּ אִלֵּין
לְכוֹן וְחֵטָאֵיכוֹן מָנְעוּ טוּבָא
מִנְּכוֹן: כו אֲרֵי אִשְׁתְּכָחוּ בְעַמִּי
תַּיְבִין בְּגַבְלִין אִשְׁדִּין דָּם זַכָּאי
כְּלֻבּוּשׁ צַיָּדִין דְּמָחֵי וְקָטֵיר
מְתַעֲשְׁתִּין לְחַבָּלָא נַפְשִׁין
קְטָלִין: כז בְּבֵית פַּמְאָא דְּמָכֵי
עוֹפָא כֵּן בָּתֵּיהוֹן מָלְיָן גַּבְלִין עַל
כֵּן סַגִּיאוּ וְאִתְרַבִּיאוּ: כח עַתְּרוּ
קָנוּ נְכָסִין אַף עָבְרוּ עַל
פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא עֲבָדוּ דְּבִישׁ
דִּין דְּקִשׁוֹט לָא דַיְינִין וְאִלּוּ
הַוּדַיְינֵיהוֹן מָא הֲווֹ מַצְלִיחִין
וְדִין חֶשׁוּכְיָא בְקוּשְׁטָא לֵית
אִינוּן דַּיְינִין: כט הַעַל אִלֵּין לָא
אִסְתַּעַר לְאַתָּאָה עֲלֵיהוֹן בִּישָׁא
אִם יְיָ אִם מִן עַמָּא דִּכְדֵין
עוֹבָדוֹהִי לָא אִתְפָּרַע מִנְּהוֹן
כְּרַעוּתִי: ל תְּיָמָא וּשְׁנוּ הֲווֹ
בְּאַרְעָא: לא נְבִיֵּי שִׁקְרָא מִתְנַבְּאָן שִׁקַּר וְכָהֲנַיָּא מְסַיְּעִין עַל־יְדֵיהוֹן וְעַמִּי רְחִימוּ כֵּן לְמֶהֱוֵי

כי תשא: שבועות ד׳ ג׳. מ״ל וא׳ חסר וסי׳ שבעת חקת קציר ישמר לנו. שבועי שבעות להם. חג שבעות ישים דיחזקאל. שבעות משות אומר קדמא חסר: בזה ה׳ וסי׳ הנשבע בזה איש אשר רוח. והיה בזה יום מחר. אם בנגי אשר בזה. ותרין חברוהי:

תולדות אהרן סנוסן גסם. פקיים מ״ד פ״ח: סמו חלה. תפנית כג קימשון סב:

כח ב׳ כתרגומו סעל אינון לא תפעל ונו׳ כלעמוד: (ל) שמה ושערורה נהפוכה. שמה ענין תימה כמו בתאבר כמו שמתו עליו רגיש לגומר דבר היום: הוא מה שיהי׳ בארץ מרעות שעשין ודבר עוף ובלבוש וזהו שיהא שערורה כמו בתהיות השוערים וכן״י שמה תימה יש בוטתאות תיימא והוא לשון כליון כמו מפח תיומי מיא בדברי רז״ל ותרגום שערורה ושמו: (לא) נבניאי׳. עתה פי׳ מה היה השמה והשערורה שבפיהם בארץ ונבואי׳ בשקר לעם וחימהו שליט יהיה לכם וזה מעיה עמם לדבר רע: נבואו בשקר והכהנים ירדו על ידיהם. ענין נקיחה מן דרך הדכש לגומר יקחו אחד לשות המשפט יקחו תוכם על ידיהם כירוד הדבש היה שהוא טוב ועכר ויי״מ תוכו מן ענין ממשלה כי הוא יורד לת מדבר כו ר״ל הכהנים רודים בעם על ידי הנביאים ומתוכם ומעים המשפט כרצונם: ועמי אהבו כן. ר״ל רוצים בכל זה לפי שהם מיטיב לפם מעשיהם כרעתם: ומה תעשו לאחריתה. כלומר לאחרית שהם ושערוכה שזכר לגומר תם כשערוכם יפה

מצודת דוד

(כג) ועם הזה. אבל לעם הזה היה לב משוטט וממרה: סרו וילכו. סרו מה׳ וילכו להם: (כד) נירא נא. ר״ל אם עד עתה לא היה פחד מלהים לנגד עיניהו הנה עתה נשים על לב לירא את ה׳ המותן גשם ומוגר ופרקם שמתן יורה ומלקוש כיא בזמן הנותך: שבועות חקות קציר. ר״ל המוק של שבועות ימי הקציר יאמר לנו שלא היה מוליד נשמים בחי׳ כל ימי הקציר שהוא חמין־קלה וחי״ם הלא קציר חמים היה מקרא אל ה׳ ויתן: קולות ומטר (ש״ב יב): (כה) עונותיכם. אתם חלה. הטו מכם הידיעה והשכלה: מנעו הטוב. היא תבואת הלב: המבית עוכה: (כו) כי נמצאו בעמי רשעים. ומעשיהם הם המעמידים את הלב: יקוד. יציב לתרוב על מלשים כאדם המניח את יקיו לכרוב עופות כן ביתיהם כן מלאים מרמה: גדלו. נהפו לב ולהוספת ביתור הם את משחית ויולדו מלשים לנזול הוסם ולפרנס: (כז) ככלוב. כמו ככלוב הוא מלא מן עופות כן בתיהם מלאים מן מרמה: גדלו. נהפו לב ולהוספת ביתור תמר ויעשירו: (כח) שמנו. נעשו שמנים ואתו בגשירות רב: גם עברו. ר״ל גם כל דברי רע הכא לידם עברו עליהם: דין לא דנו. לא דנו דין אמת ואפילו דין יתום ואלמנה לא נפרעתי מהם: ומשפט. ר״ל נעבור כי הניחו אחזו בדרכם ולא עשו משפט המיוחס אשר יעשו מהם מנשיהם: (כט) העל אלה. וכי על מעשיהם כאלה לא אתנים להפרע מהם בחמים: אשר כזה. אשר מוסה כדבר הזה: (ל) שמה. דבר תמהון ומגונה ונהיתה בארץ: (לא) הנביאים. נביאי כזב נבואתם בשקר: נבזה. כשם הכעל שהוא דבר שקר: והכהנים. כהני הכעל: ירדו. ימשלו נכח הנביאים כי כם המשילו: תאבו כן. לעיות כם

סתכנה הלף דתתנינסיון יח פתנמת הדין: (עו) הנני מביא עליכם. בית ישראל קריתם: ממרתם. כי נבל היה להוקה מלרן יכלתו: בי לחיזן. חזק בלא הוכל להלחם כנגדו: גוי ממולם הוא. מחזק וב סוא גוי זה חזק ואתר כגויים סם ירחיש לחזתו ולא הוכל להעזר עם גוי עולמו: גוי לא הדע לשונו. ולא תבין מה יאמר וזה יותר קשה מלחייב בשבין תדם לשונו וכן אתר בחזקה בקללות גוי תאבר לא תשמע לשונו: ולא תבחנ. ולא תבין מה יאמר כאשר יבחנו בשפת אחרת שתוכן לשבילך כו בשפיס: כלם גבורים. כי סם מלומדי מלחמה ואין לכם מעלם להעמיד מידם: (יז) ואכל. למחך כלל כל מאכל ואפילו בשלחל היא לשילת שתכיב כמו שהרגם יונתן ויכח הלך וגו' כנעמוד: יחרסם. עניו רב ושכר ועניו פרישות נופל ג"כ בגבורים שגיבס כמו כי בלחר לחם בשבע ועשה ונגנה תרכות: נחרב. כשת שתרב לו עשה בחרב למעלם לבניך ובנוחיהן כלחו לחר יהלכו בניך ובנוחיך בחרב ושה בלחר להחות לחת שלחר יכלתו כמו בן יכול להחות לחת שלחר יכלתו ואכל פרי בטנך וחם לשכלוחיך נפש סהחוח בניסם לעיניסם ושם הקטנים שמחטו בניסם לעיניסם ושם הקטנים שמחים בעון חבותם: (יח) וגם. בימים ההסם. כשיבת סחוזב ויחכל זה וחם כמו שכחוב לך תעשה לחתכה כלם כי לחתן כלב סחוזב להשחיר לכם פלטה: (יט) ושים כי תחמרו. מדבר בנגד ששם בניהן שיעשה להם הרשעת ששלחה כשחבר עזבתם וגו' ושבלחה ושתעובה תשיב לחתר שיבת סחוזב ויגלה ששם. כן תעבדו לחיכם בחרב. מזה כנגד מזה לחם עבדתם לחיכם בחרב בחרב וחם לכשיוב בחיכם תעבדו ששם נכר בחרן לך לכם: (כ) הגידו. לומר לכל הסומעים ואמו שיחמרו להם זחת התוכחה דבר חוק שבול סיה: (כא) שמעו נא. מביחר חוה: (כב) הלחתי. לוך לך סיכלתו מפני סהם יש לי בני עניים שלח תוכלו להכחיס כי בחלב טוב בכלל העולם וכחלב טוב בכם לבדכם תמר הוה בכלל העולם טוב דבר סיה כי ברשחים בריחת העולם טוב יש דמים מכסים בחרן טוב כי כן סיה יבחנם לחר כן לחמרתי שיקוו דמים על מקום אחד וחלב סיבשה וטוב בשחוה דמים שיהו על פני כל בחרן לח מקום אחד סיו שוטפים על המקום שהוא נלכים כמו נד וסיה לכם לפי טבעם לרדת ולהפשפש על פני כל בחרן כשחחלב הלא שחני לחמרתי לו עד פה תכח ולא תוסיף ולחחזיבה סיה בריחת ובמחי כחול על שפחו גבול לו שלא יעבורנו וכמו כחול לין חומה נמוה מחעמיד כפני דמים וגלה עוד הלא בגלי סיה מחנעשים וזומין וגחים עד ששפה כחלו יעברו עליה כפי טבעם ולא יוכלו לפי שחני ... טבעה בין תוכלו לכבוד כי לחי מבניך ... ושוכה בשם בכחני ולוך לא תחילו מפני ולא תעלו כדעתכם לחותי ולא תחילו מפני ולא תעלו כדעתכם לחני יכול לעשות בכם כרצונו לם תעבדו חלוחי לם כן רחוי לקרות לחתכם עם בכל ולין לב הלא תביבו זה לו לם תמיבו ויש לכם לב להבין לם כן לבבכם כורר ומורה שחתם מכיחים וכופרים כי הנה שמתי בכם עד כי בעשותכם לרוני חני עוקן נמלכים בעתם יורה מהרהמן ומלקוח בניהן וגחנה לחתן חת יכולה ועל הבשר יחן פניו וכימי בקשר לא ירד לבם מער וחזו שחמר שבועת חקות קציר יבמור לנו ושביותכם מיוחדים בין שחר החומות בזחת שבראה אין לא תבימו זה על לב כי חני מבניה עליכם ולין הבהבחו כי ותחמרו לא כוח ולם תחמר למה נחן לנם לעדים סלחומות וסעופרים בהכוכים כמו קריסת יס סוף וכירכון וזולחן מנמני בעבע שחי חבשר לבם מבלחי מבוין ומבניה סוף בעבע כרצונו נחמר כי כל כחומות ומוסיפים יוכלו לבכחים בבם חם יבא לא חיה כי לא סיה חלא בשר ודם ולחזם שלא יהיו יוכלו לבכחים בבם חם יבין בוחנים בחוכב חבל זה בשר בחות בחול שבול ליה בא חק עולם לא בר ולא יבור כל ימי חיות עולם ובזה לא יוכלו לבכחים שברי רוחיה בעיניהם ושועיהם בחניהם כוחים כוחת גלי חיה עד הבשר ולא יעבור בחול שבול שבר ליה ושומעים בהנעבות בגליה ובמייחם בחלו בנחשם יעבחו שכל ויבשו פני בחתן

מצודת ציון

(מא) כגוי וכו' בית ישראל. ר"ל אתם בית ישראל בגוי מבין מליכם וכו': גוי איתן הוא. גוי חזק: גוי מעולם הוא. ר"ל מזמן רב הוא בממלכה ולכן יבבה לנו להשחית הכל: לא תדע. לא תבין לשונו ולא תוכל להחרעות מליהם כדברים: ולא תשמע. לא תבין וכשל כדבר במ"ש: (מג) מפתחו. נרתק הלין הוא כקבר פתוח ר"ל כמו קבר שתוח הוא מוכן להביא בו את כמת כן חני כאשפה כמלחמה כמה גבורים: יגיעו מהים רבים כי יגיעהו כמלחמה: כולם. כל אנשי כמלחמה כמה גבורים: (יז) ואכל. הגוי ההוא יאכל קציר שדך וכל מאכלך אשר תיה למאכל לבניך ולבנותיך: יהרוס. ייעני ערי מבצריך אשר אתה בוטח בהסה להבבם בהן מפני החויב: נחרב. ר"ל בעת יבוא עליך בחרב מלחמה: (יח) וגם בימים ההמה. פיבוח עליך גזרת מרובות מ"מ לא תכלם כלל כי ישאר ממך שארית ללכת גולה: (יט) כי תאמרו. אתם סהולכים גולה: תחת מה. בשביל מה עשה וכו' את כל אלה להיות מקלתם ומקלתם נהרגים ומקלתם גולים: ואמרת. אתה ירמיה תאמר להם שבא אדני בשבילכם כפי שאר אתם ועבדתם אלהי נכר בארלכם כן תהיו נמזגים מה' ותלכו בגולה לארץ אחרת ותעבדו גויי כארץ ההיא: (כ) הגידו זאת. את הדבר הזאת: (כא) עם אפס ואין לב. עם אפס ואין לבם לב מבינו: ולא ישמעו. פלחי מעשיו: (כב) הלחתי. וכי לא היכלו ממני וכי לא הרעדו מפני: גבול ליס. להיות גבול ליס שעד שהול יבוא: הק עולם. שהק שזה הוא כל ימות עולם: ולא יעברנו. אין מי ליס עוברים את הגבול: ויתגעשו. אף כי יבלו

מצודת דוד

(מ) ואכל פריך. ר"ל כמו שהרגו את בניך ובנותיך כן יהרגו את בניהם ובנותיהם: (מא) ואכל. ר"ל אתם בית ישראל. גוי חזק. גוי ממולם הוא. ר"ל מזמן רב הוא בממלכה ולכן יבבה לנו להשחית הכל: לא תדע. לא תבין לשונו ולא תוכל להחרעות מליהם כדברים: ולא תשמע. לא תבין וכשל כדבר במ"ש: (מג) מפתחו. נרתק הלין הוא כקבר פתוח ר"ל כמו קבר שתוח הוא מוכן להביא בו את כמת כן חני כאשפה כמלחמה כמה גבורים: יגיעו מהים רבים כי יגיעהו כמלחמה: כולם. כל אנשי כמלחמה כמה גבורים: (יז) ואכל. הגוי ההוא יאכל קציר שדך וכל מאכלך אשר תיה למאכל לבניך ולבנותיך: יהרוס. ייעני ערי מבצריך אשר אתה בוטח בהסה להבבם בהן מפני החויב: נחרב. ר"ל בעת יבוא עליך בחרב מלחמה: (יח) וגם בימים ההמה. פיבוח עליך גזרת מרובות מ"מ לא תכלם כלל כי ישאר ממך שארית ללכת גולה: (יט) כי תאמרו. אתם סהולכים גולה: תחת מה. בשביל מה עשה וכו' את כל אלה להיות מקלתם ומקלתם נהרגים ומקלתם גולים: ואמרת. אתה ירמיה תאמר להם שבא אדני בשבילכם כפי שאר אתם ועבדתם אלהי נכר בארלכם כן תהיו נמזגים מה' ותלכו בגולה לארץ אחרת ותעבדו גויי כארץ ההיא: (כ) הגידו זאת. את הדבר הזאת: (כא) עם אפס ואין לב. עם אפס ואין לבם לב מבינו: ולא ישמעו. פלחי מעשיו: (כב) הלחתי. וכי לא היכלו ממני וכי לא הרעדו מפני: גבול ליס. להיות גבול ליס שעד שהול יבוא: הק עולם. שהק שזה הוא כל ימות עולם: ולא יעברנו. אין מי ליס עוברים את הגבול: ויתגעשו. אף כי יבלו

מוכך (במדבר כד): תשמע. עניו שכנה כמו כי שומע יופף (בראשית מב): (מא) תשמעו. הוא נרתק התליס כמו עליו תרנה תשמע (לעיל מו): (מ) לחתך. כל כמלבל קרוי כל' לחם כמו ונחם ספר לחמו (ישעיה סב): ירוסם. מל' רס ועני: (יט) התח. במקום: זרים. נכריס: (כב) חחילו. מלשון היל וכעדה: תק. דבר קבוע: ויתגעשו. עניו גדעה ותנועה חזקה וכן ותגעש ותרעש סתרן

עֲלֵיכֶם גּוֹי מִמֶּרְחָק בֵּית יִשְׂרָאֵל
נְאֻם־יְהוָה גּוֹי אֵיתָן הוּא ׀ גּוֹי
מֵעוֹלָם הוּא גּוֹי לֹא־תֵדַע לְשֹׁונוֹ וְלֹא
תִשְׁמַע מַה־יֹּאמַר: מז אַשְׁפָּתוֹ כְּקֶבֶר
פָּתוּחַ כֻּלָּם גִּבּוֹרִים: יז וְאָכַל קְצִירְךָ
וְלַחְמֶךָ יֹאכְלוּ בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ יֹאכַל
צֹאנֶךָ וּבְקָרֶךָ יֹאכַל גַּפְנְךָ וּתְאֵנָתֶךָ
יָרֹשׁ עָרֵי מִבְצָרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בֹטֵחַ
בָּהֶנָּה בַּחֶרֶב: יח וְגַם בַּיָּמִים הָהֵמָּה
נְאֻם־יְהוָה לֹא־אֶעֱשֶׂה אִתְּכֶם כָּלָה:
יט וְהָיָה כִּי תֹאמְרוּ תַּחַת מֶה עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָנוּ אֵת־כָּל־אֵלֶּה
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם אוֹתִי
וַתַּעַבְדוּ אֱלֹהֵי נֵכָר בְּאַרְצְכֶם כֵּן
תַּעַבְדוּ זָרִים בְּאֶרֶץ לֹא לָכֶם: כ הַגִּידוּ
זֹאת בְּבֵית יַעֲקֹב וְהַשְׁמִיעוּהָ
בִּיהוּדָה לֵאמֹר: כא שִׁמְעוּ־נָא זֹאת
עַם־סָכָל וְאֵין לֵב עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא
יִרְאוּ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ:
הַאוֹתִי לֹא־תִירָאוּ נְאֻם־יְהוָה אִם
מִפָּנַי לֹא תָחִילוּ אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי חוֹל
גְּבוּל לַיָּם חָק־עוֹלָם וְלֹא יַעַבְרֻנֵהוּ
וַיִּתְגָּעֲשׁוּ וְלֹא יוּכָלוּ וְהָמוּ גַלָּיו וְלֹא־

פותם: (מו) פיתן. תקוף: גוי ממולם הוא. מימי קדם סתחיל למרוד בי בדור הפלגה בארץ שנער: (מז) תפשתו. מקום נרתק התליס: (יז) יכרוסם ערי מבצריך וגו'. סרי זה מקרא מכורס יכרוסם בחרב את ערי מבצריך חשר אתה בוטח בהסה: יכרוסם. ימכסן: בחרב. על ידי נייסות וכן הוא לומר וחרב לא תעבור בארלכם (ויקרא כו) (כב) בחותי לא תירלו. הלא סיס שמיט דומה מצפ ספורעות ואינו מנפס לקיטל שכר יש מפני ואינו מובר בגדול חבר שמתי סניכי: מחילו. לשון פחד: ויתגעשו גליו. ומרומס לעבור בגדול ולא יוכלו לעבור: וסמו גליו. שתון קול גדול: ולא יעברנהו. כגליס

ולא תשמע ד' דסמיכי בקריאה וסמיהון לא תאבה לו ולא תשמע אליו. ואם יפנה לבבך ולא השמע. הנני מביא עליכם גוי סמרחק. עד אנה ה' שוחתי דתריכר: אשפתו נ' בקריאה וסי' אשפתו כקבר פתוח. אשרי הגבר אשר מלא אשפתו. הביא בבליותי בני אשתו: מתוח ר' בקריאה וסי' נמסר בסדר חקת: כתנה נ' וסי' לחכא. אשר הוא יושב בהנה. אשר אתה כופח בהנה בתרב: חק עולם ה' בקריאה וסי' ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו. כל זכר בבני אהרן יאכלנה חק עולם. והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אתה. והיתה לאהרן ולבניו ואכלתו במקום קדוש. האותי לא תיראו נאם ה' ואם מפני. ו"א בליש' וכי' נמסר בסדר

תולדות אהרן גוי לחזק. פוסק מז: תפשתו. פוסק מג: ואתכל קציך. כ"ק קיס: עם כלל. עקרים פ"ד פ"ח: לם פחילו. ב"ב סג עקרה בשר ח:

פְּשָׁעֵיהֶם עָצְמוּ מְשׁוּבֹתֵיהֶם׃ ז אָי֚ לָזֹאת֙ אֶסְלַ֣ח לָ֔ךְ בָּנַ֖יִךְ עֲזָב֑וּנִי וַיִּשָּׁבְע֣וּ בְלֹא־אֱלֹהִ֗ים וָאַשְׂבִּ֤יעַ אוֹתָם֙ וַיְנָאֲפ֔וּ וּבֵ֥ית זוֹנָ֖ה יִתְגּוֹדָדֽוּ׃ ח סוּסִ֥ים מְזֻנִּ֖ים מַשְׁכִּ֑ים הָיוּ֙ אִ֣ישׁ אֶל־אֵ֔שֶׁת רֵעֵ֖הוּ יִצְהָלוּ׃ ט הֲעַל־אֵ֥לֶּה לֹא־ אֶפְקֹ֖ד נְאֻם־יְהוָ֑ה וְאִם־בְּגוֹי֙ אֲשֶׁר־ כָּזֹ֔את לֹ֥א תִתְנַקֵּ֖ם נַפְשִֽׁי׃ י עֲלוּ בְשׁוּרֹתֶ֖יהָ וְשַׁחֵ֑תוּ וְכָלָ֣ה אַל־תַּעֲשׂ֔וּ הָסִ֥ירוּ נְטִישֹׁתֶ֖יהָ כִּי֙ לַֽיהוָ֔ה לֹ֥א לָהֶֽמָּה׃ יא כִּ֣י בָגֹ֤ד בָּגְדוּ־בִי֙ בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל וּבֵ֥ית יְהוּדָ֖ה נְאֻם־יְהוָֽה׃ יב כִּחֲשׁ֣וּ בַֽיהוָ֔ה וַיֹּאמְר֖וּ לֹ֣א ה֑וּא וְלֹא־תָב֤וֹא עָלֵ֙ינוּ֙ רָעָ֔ה וְחֶ֥רֶב וְרָעָ֖ב לֹ֥א נִרְאֶֽה׃ יג וְהַנְּבִיאִ֖ים יִהְי֣וּ לְר֑וּחַ וְהַדִּבֵּ֖ר אֵ֥ין בָּהֶ֛ם כֹּ֥ה יֵעָשֶׂ֖ה לָהֶֽם׃ יד לָכֵ֕ן כֹּֽה־אָמַ֥ר יְהוָ֖ה אֱלֹהֵ֣י צְבָאוֹת֑ יַ֚עַן דַּבֶּרְכֶ֣ם אֶת־הַדָּבָ֣ר הַזֶּ֔ה הִנְנִ֥י נֹתֵ֛ן דְּבָרַ֥י בְּפִ֖יךְ לְאֵ֑שׁ וְהָעָ֤ם הַזֶּה֙ עֵצִ֔ים וַאֲכָלָתַ֖ם׃ טו הִנְנִ֨י מֵבִ֤יא

תְּיוּבְתְּהוֹן׃ ז וְנָבִיא אֲמַר לֵיהּ כ. ס׳
כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל עַל אִידָּא
אֶשְׁבּוֹק לְכוֹן אֲנָא קֳרֵיתִי לְכוֹן אסלה ק׳
בְּנִין וְאִינּוּן שְׁבָקוּ פּוּלְחָנִי ל׳ וחס׳
וּמָקַיְמִין בְּשׁוּם טַעֲוָתָא עוֹד ל׳
שְׂבִעִית יַתְהוֹן טוּבָא וְאִינּוּן מיוּזנים ק׳
הֲוָה לְמֶהֱוֵי זַנָּאן וּבֵית נִפְקַת
בָּרָא מִסְתַּיְעִין׃ ח סוּסָנֵן
אַגִּירִין אָחֲרִין הֲווֹ נְבַר־עַל
אִתַּת חַבְרֵיהּ מְצַוְּחִין׃ ט הֲעַל
אִלֵּין לָא אִסְעַר לְאִתָּאָה
עֲלֵיהוֹן בְּיִשְׁתָּא אֲמַר יְיָ וְאִם מִן
עַמָּא דִכְדִין עוֹבָדוֹהִי לָא
אִתְפְּרַע מְנָהוֹן בְּרְעוּתִי׃ י סַקּוּ
בְּקִרְוָהָא וְחַבִּילוּ וּגְמִירָא לָא
תַּעְבְּדוּן פְּגוּ בְּרֵינָתָהָא אֲרֵי
לָא רַעְוָא קֳדָם יְיָ בְּהוֹן׃ יא אֲרֵי
שְׁקָרָא שַׁקְרוּ בְּמֵימְרֵי בֵּית
יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה אֲמַר יְיָ׃
יב כְּדִיבוּ בְּמֵימְרָא דַיְיָ וַאֲמַרוּ
לָא מִן קֳדָמוֹהִי אַתְיָא עֲלָנָא
טָבְתָא וְאַף לָא חֵיתֵי עֲלָנָא
בִּישְׁתָּא וְדַקְטָלִין בְּחַרְבָּא
וּבְכַפְנָא לָא נֶחֱזֵי׃ יג וּנְבִיֵּי
שְׁקָרָא יְהוֹן לְלָקָא וּנְבוּאַת

ל. ס׳

ל״ם מ״ל

ל״ם ומ״ל

ל״ם ומ״ל

ל״ם ומ״ל

ל״ם מ״ל. ס׳

ל. ל״ו

כ׳ בכתיב

ד״ה . דוא ל״ה מ״ל וס׳ נסמר בסדר ויקרא : ואכלתם ב׳ בקריאה וה׳ והעם הזה עצים ואכלתם . ואכלתם חית השדה :

שְׁקָרְיהוֹן לָא תִתְקַיְּמוּן דָּא פּוּרְעָנוּתָא תִּתְעַבִּיד מִנָּהוֹן׃ יד בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַרְיָ אֱלָהֵי צְבָאוֹת חֲלַף דְּאִתְנַבִּיתוּן יַת
פִּתְגָמָא הָדֵין הָא אֲנָא יָהֵיב פִּתְגָמַי נְבוּאָתִי בְּפוּמָךְ הַתְקִיפִין כְּאֶשָׁתָא וַיְקִטְלִנּוּן׃ טו הָא אֲנָא

כי תימו בעל לב חק כמו שנאר וכל שכן כתריס ליכיך ירא לנתת כוזב אלא לעת ערב ליכיך אמר זאב ערבות ואמר זאב ערבות יבדוהו כלם נקוד על דרך ההפכי או טוב מבנין מרוכב כמו יבוד מבוקעי וכן כמשפטו וכוזב נכון כתריס מגן כמו שהתיריס מגן למגן כמו שהתיריס יסף עליהן ונו׳ כנעמוד ויש מפרשים ערבות כמו במדבר בערבה : וכן תירגם יונתן מלך במדינתיהם יסף עליהן ונו׳ כנעמוד ויש מפרשים ערבות כמו במדבר בערבה : שמר שקד . כמו זוג שקד שומר ענין כמשמעו על הדבר וכשתמדה בו : מסוס . כ״ל מכעריס :

(ז) אי לזאת אסלח לך . כתתיה שמע לזאת אסלח לך ומנחם פירש אי כמו אין אמר בנין שנוני ומצניע לותם כל טוב : יתגודדו . יתקבצו גדודים : (ח) מוסים מיוזנים מכעיס היו . ככל נקר היו מכעיס לאור נקר בהכעסה : יצהלו . ל׳ זה מגזיז על הסוסים מקול מלחמות מגזיזין (לקמן ח) לשון יהלה תגוויישמיינ״ש בלעז :

(י) בשחותיה . ל׳ מישור ומנחם חברו ל׳ תוחה עם אחלק שור (תהלים יח) אך לא יתכנו מישוחיה ל״ם בלע״ז שכם ערבי כרם להיות מחבים עם החומות ולא עם המישור . ואני תומר שחותיה ל׳ שורות הכרם וי״ת בשרותיה נקיומה ופיסוחיה כנויהתה: (יב) ויאמרו לא הוא . לא מן קדמוהי אתיא עלנא טבתא : (יג) והנביאים יהיו לרוח . כתרגומו וכ״י שקרא יהון ללמד כלומר כנטותה כניבתי לנו נביאי שקר בשמו של הקב״ה דבריהם יפסכו להבל והדבור של קדוש שכם אומרים לנו בשם הקב״ה אינו כשם : כה יעשה להם . הנביא אומר לאומרים זאת כה יעשה לכם כאשר אמר ה׳ לי ומה אמר ה׳ לי ישן דברכם את הדבר הזה וגו׳ : (יד) ואכלתם . ותאכל אותם

(טו) אי לזאת אסלח לך . מלא אי לשון קריאה והוא ספוך כלשון ערבי ל״ל מה טוב יש כי אסלח לזאת תהלה לך כלומר כעבור זה כטובה ואינו מועל כך שובה רק רשות רבות כניך עזמוני וגו׳ וסקריאה כנגד יחזקאל: ואכבד אותם ויוגעו . על דרך ויטמן יסורון ויכעס : יהגודדו . יתקבצו גדודים ולא ישובו אלי מחכבו וכן הילבש יונתן (ה) כוסים מוזנים . כתיב מסריישין: (ו) וקרי ביו״ד ואותיות אם״ו מתחלפו׳ וכן כמו אסוך מזונים מן מזון תמר כאב אם כמו אסוסים שנאמו לאם מזון כי בגילוי ואכלתם אם בכעס בתשובה קולם וכשמתם לחורי״ש בלע״ז כן אם יתאבו בגילוי עם נשי לשיאם וימלאו תשובה וכבר יוכלים בשמים מתפללים בעדם : אל תאם רעמו . בעמור אבת לעמו : מבעים . אם קטן כמל מבעים כולן כלומר כמבעמה בבקר : (ט) כעל אלה . אם על אלה תעשים כדעתם לא תאמוד כי אתבר בלא תעשים על פרעות כגהולות אלה וכעל כעניו כמלות קטנות ותמר : ואם בגוי אבר כזה לא תתנקם נפשי ונפשו הוא ואבנו כמו כי נכבעתי ויונתן ז׳ כנפשי כלומר כרעוני פרעם ואם עמת דבדין עבריהם לא תתפרע מהכם כרעוני : ואם בגוי אבר כזה . זה עם ו״ו בשמות ואם וכבתים אבר כלא ו״ו בארבעות כתמרות אם כלא ו״ו בשמות בגוי שיהיה כזה בעם לא שיהיה אם בגוי אבר כזה מעשיהם כתרגומו : (י) עלו בשרותיה . בחומותיה תרגום חומת שורת וכבני ליחבלם ושלוו עלו ושחתו בעד שתויהם ויונתן תיבעם כאחוותיה בקומה : בסירו נטישותיה . סם שיני שחומה ויונתן תיבעם כמו תרמנותיה כיניבתה: כי לה לב׳ שמה . שהם בכר סיו כ׳ שתמר ונטותי על כעיר שיצא לחוטיה לסל עשה לה תעשו לוחוב ותת חומות ירושלם כניב ונתו כל אל כשרים תלת אב׳ ובלם לה תעשו לוחו : (יא) כי בגוד . לשיכך לקהו נקמתם

(ז) אי לזאת אסלח לך . כתתיה שמע לזאת אסלח לך ומנחם פירש אי כמו אין אמר בנין שנוני ומצניע לותם כל טוב : יתגודדו . יתקבצו גדודים : (ח) מוסים מיוזנים מכעיס היו . ככל נקר היו מכעיס לאור נקר בהכעסה : יצהלו . ל׳ זה מגזיז על הסוסים מקול מלחמות מגזיזין (לקמן ח) לשון יהלה תגוויישמיינ״ש בלעז :

(י) בשחותיה . ל׳ מישור ומנחם חברו ל׳ תוחה עם אחלק שור (תהלים יח) אך לא יתכנו מישוחיה ל״ם בלע״ז שכם ערבי כרם להיות מחבים עם החומות ולא עם המישור . ואני תומר שחותיה ל׳ שורות הכרם וי״ת בשרותיה נקיומה ופיסוחיה כנויהתה: (יב) ויאמרו לא הוא . לא מן קדמוהי אתיא עלנא טבתא : (יג) והנביאים יהיו לרוח . כתרגומו וכ״י שקרא יהון ללמד כלומר כנטותה כניבתי לנו נביאי שקר בשמו של הקב״ה דבריהם יפסכו להבל והדבור של קדוש שכם אומרים לנו בשם הקב״ה אינו כשם : כה יעשה להם . הנביא אומר לאומרים זאת כה יעשה לכם כאשר אמר ה׳ לי ומה אמר ה׳ לי ישן דברכם את הדבר הזה וגו׳ : (יד) ואכלתם . ותאכל אותם

(טו) אי לזאת אסלח לך . מלא אי לשון קריאה והוא ספוך כלשון ערבי ל״ל מה טוב יש כי אסלח לזאת תהלה לך כלומר כעבור זה כטובה ואינו מועל כך שובה רק רשות רבות כניך עזמוני וגו׳ וסקריאה כנגד יחזקאל: ואכבד אותם ויוגעו . על דרך ויטמן יסורון ויכעס : יהגודדו . יתקבצו גדודים ולא ישובו אלי מחכבו וכן הילבש יונתן (ה) כוסים מוזנים . כתיב מסריישין: (ו) וקרי ביו״ד ואותיות אם״ו מתחלפו׳ וכן כמו אסוך מזונים מן מזון תמר כאב אם כמו אסוסים שנאמו לאם מזון כי בגילוי ואכלתם אם בכעס בתשובה קולם וכשמתם לחורי״ש בלע״ז כן אם יתאבו בגילוי עם נשי לשיאם וימלאו תשובה וכבר יוכלים בשמים מתפללים בעדם : אל תאם רעמו . בעמור אבת לעמו : מבעים . אם קטן כמל מבעים כולן כלומר כמבעמה בבקר : (ט) כעל אלה . אם על אלה תעשים כדעתם לא תאמוד כי אתבר בלא תעשים על פרעות כגהולות אלה וכעל כעניו כמלות קטנות ותמר : ואם בגוי אבר כזה לא תתנקם נפשי ונפשו הוא ואבנו כמו כי נכבעתי ויונתן ז׳ כנפשי כלומר כרעוני פרעם ואם עמת דבדין עבריהם לא תתפרע מהכם כרעוני : ואם בגוי אבר כזה . זה עם ו״ו בשמות ואם וכבתים אבר כלא ו״ו בארבעות כתמרות אם כלא ו״ו בשמות בגוי שיהיה כזה בעם לא שיהיה אם בגוי אבר כזה מעשיהם כתרגומו : (י) עלו בשרותיה . בחומותיה תרגום חומת שורת וכבני ליחבלם ושלוו עלו ושחתו בעד שתויהם ויונתן תיבעם כאחוותיה בקומה : בסירו נטישותיה . סם שיני שחומה ויונתן תיבעם כמו תרמנותיה כיניבתה: כי לה לב׳ שמה . שהם בכר סיו כ׳ שתמר ונטותי על כעיר שיצא לחוטיה לסל עשה לה תעשו לוחוב ותת חומות ירושלם כניב ונתו כל אל כשרים תלת אב׳ ובלם לה תעשו לוחו : (יא) כי בגוד . לשיכך לקהו נקמתם

כה ואמר תמול לכם יתן דבריכם את הדבר הזה כי כנני נתן דבני בפיך ולא ועשה הזה עשים ואכלתם ויונתן פיכם דבריכם כנגד כנביאים שמרנם

מצודת דוד

כיד כבבליים : כבב תריס מיער . זה משל על הבבליים : זאב ערבות . זאב ערבות : שוקד . ימהר לבוא על עריהם לבחיתם : כל היוצא מהם . מן העיירות כהבה : יטרוף . ע״י תהד מבחיות כהם : עלמו . חזקו בדבר המרידה : (ז) אי לזאת . הנה מזכות אחר לזאת אסלח לך כלא בניך בזבוני : בלא אלהים . כעבודה אחין בו ממש בו בחמינו ונשבעו בו : ואשביע . אני השבעתי אותם בכל טוב ומרוב טובה והאות בלב פנו אל בוראו : ובית זונה . לבית זונה שהם בלבו נדודים יחד ולא יתבוששו אלא מאלה : (ח) סוסים מיוזנים . כה כיו כמו הסוסים שניתנו לכם מזון בהכה בגילוי ומאה שבעשים להתאחר שבאחר יבקוד ויגפו אם אחת ביעשים כל הלילה וכאחר יבקיעו יגבלו אים אל אחת רעהו מרוב שמחה והנאת תאות הלב : (ם) הטל אלה . וכי על מעשים כאלה לא ישניח לכפרע מהם בהמיה : אחר כזה . אחר עושה כדבר הזה : (י) עלו בשרותיה . אחם מהחיתי אחרי ישראל עלו בין שורות כרמיה ושחתו אותם אבל לא תעשו אחם ואל תאבדו אח כולם : הסירו נטישותיה . כי לא לה׳ המה . כי אינם עם ה׳ כי אם עמו בו . (יא) כי בגוד וכו׳ . כי בגדו בי בלה כאלה כמו אבנד ישראל כן בגד יהודה : (יב) כחשו בה׳ . כחשו בהענחת אמתו : לוא הוא . ל״ל אין הוא מבניח : ולא תבוא עלינו רעה . כי הוא״ל ואין מבניח אין שכר ופונש . (יג) והנביאים . ל״ל דברי הנביאים יהיו דומים לדברי רוח אין בהם ממש : והדבר אין בהם . לא ה׳ דבר בם כי היו מכחישים דברי הנבואה : כה יעשה . היו מקללים את הנביאים לאמר להם כה יעשה ה׳ להם כפי הרעות אשר הם מתנבאים עליהם : (יד) יען . בעון אשר דברתם הדבר הזה להכחיש ההשגחה והנבואה : הנני נותן וכו׳ . דעבי הנבואה אשר נתתי בפיך תהיה כאש בתוך העם הזה וכאש תאכל אותם : ואכלתם . דבר הנבואה תשרוף אותם כיל דבר הנבואה תבוא עליכם :

מצודת ציון

כמו כי שוקד אני (נשיל ח׳) : עצמו . ענין מוזק : משובותיהם . ענין מרד ומרוכ : (ז) אי . פירש כמו אנה וכן אי כבל אחיו (בראשית ד) : ובית . כמו ובנים : יתגודדו . מלשון נדוד ומחנה : (ח) כוסים : מיוזנים . מלשון מזון : מעשים . מלשון הבמחה : יצהלו . ענין שמחה קול גדול וכן צהלו סוס (ישעיה כד) : (ם) אפקוד . ענין הבאחה עון וחטאה כמו אל תפקוד נפן זאת (תהלים ע) : תתנקם . מל׳ נקמה : (י) בשרותיה . מלשון שורה ויחוס כמו בשרו״ל וכן בין שורות כרמים יפסיקו (שיר כד) : נטישותיה . הם הענפים הגדולים המתפשטים למרחוק כמו ואת הנטישות סחר סחר (ישעיה יח) : (יד) ואכלתם . ואכלתם בם מזון הכהב בגילוי יהיו כמו אש בוערת (ישעיה ט) : (טו) הינק . ענין מוזק כמו חינק

נַפְשֵׁיהֶן דְּמִתְחַסְּנִין לְמֵיתַב לְפוּרְקָנֵי דְּבֵית יִשְׂרָאֵל מִשִּׁקְרָיָא דְּבֵית יְהוּדָה׃ יי אֱזֵיל וְתִתְנַבֵּי יָת פִּתְגָמַיָּא הָאֵלֶּה וְתֵימַר כְּדֵין אֲמַר יְיָ כַּד תְּתוּבוּן לָא אֶשְׁרַח רוּגְזִי בְּכוֹן אֲרֵי מְסֵגֵי לְמֶעְבַּד טָבָן אֲנָא אֲמַר יְיָ וְלָא אִתְנַטְּרוֹן לָךְ חוֹבֵיכִי לְעָלַם׃ יג בְּרַם דְּעִי חוֹבֵיךְ דְּאֲרֵיבְתְּ לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ מְרִירְתְּ וְקַלְקִילְתְּ יָתְאוֹרְחָתֵךְ לְאִתְחַבְּרָא לְעַמְמַיָּא פְּלָחֵי פּוּכְבָיָא תְּחוֹת כָּל אִילָן עַבְּתָא וְלָמֵימְרֵי לָא קַבִּילְתּוּן אֲמַר יְיָ׃ יד תּוּבוּ בָּנַיָּא דְּמִתְחַסְּנִין לְמֵיתַב לְפוּרְקָנֵי דְּבֵית יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ אֲרֵי תּוּבוּ בָּנַיָּא דְּמִתְחַסְּנִין לְמֵיתַב לְפוּרְקָנֵי דְּבֵית יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ כַּד תְּתוּבוּן לָא אֶשְׁרַח רוּגְזִי בְּכוֹן אֲרֵי מְסֵגֵי לְמֶעְבַּד טָבָן אֲנָא אֲמַר יְיָ וְלָא אִתְנַטְּרוֹן לָךְ חוֹבֵיכִי לְעָלַם׃ טו וְאֶתֵּן לְכוֹן רַבָּנִין כְּמִנְיַן דְּמִתְחַסְּנִין לְמֵיתַב לְפוּרְקָנֵי דְּבֵית יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ אֲרֵי תּוּבוּ בָּנַיָּא דְּמִתְחַסְּנִין לְמֵיתַב לְפוּרְקָנֵי דְּבֵית יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ כַּד תְּתוּבוּן לָא אֶשְׁרַח רוּגְזִי בְּכוֹן אֲרֵי מְסֵגֵי לְמֶעְבַּד טָבָן אֲנָא אֲמַר יְיָ וְלָא אִתְנַטְּרוֹן לָךְ חוֹבֵיכִי לְעָלַם׃ טז וְהָוֵי אֲרֵי תִּסְגּוֹן וְתִתְרְבּוֹן בְּאַרְעָא בְּיוֹמַיָּא הָהֵמָּה נְאֻם־יְיָ לָא יֵימְרוּן עוֹד אֲרוֹן קְיָמָא דִּקְיָם יְיָ וְלָא יִסְקָא עַל לִבָּא וְלָא יְהַדְּרוּן לְמִבְעֵי יָתֵיהּ וְלָא יִתְעֲבֵד עוֹד׃ יז בְּעִדָּנָא הַהִיא יְקָרוּן לִירוּשְׁלֶם אַתַר בֵּית שְׁכִנְתָּא דַּיְיָ וְיִתְנַהְּלוּן לְמִפְלַח בָּהּ כָּל עַמְמַיָּא לִשְׁמָא דַּיְיָ לִירוּשְׁלֶם וְלָא יְהָכְנוֹן עוֹד בָּתַר תִּרְהוֹר לִבְּהוֹן בִּישָׁא׃

מִשָּׁבָה יִשְׂרָאֵל מִבְּגֵדָה יְהוּדָה׃ יב הָלֹךְ וְקָרָאתָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צְפוֹנָה וְאָמַרְתָּ שׁוּבָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה לֹוא־אַפִּיל פָּנַי בָּכֶם כִּי־ חָסִיד אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לֹא אֶטּוֹר לְעוֹלָם׃ יג אַךְ דְּעִי עֲוֹנֵךְ כִּי בַיהוָה אֱלֹהָיִךְ פָּשַׁעַתְּ וַתְּפַזְּרִי אֶת־דְּרָכַיִךְ לְזָרִים תַּחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן וּבְקוֹלִי לֹא־שְׁמַעְתֶּם נְאֻם־יְהוָה׃ יד שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים נְאֻם־יְהוָה כִּי אָנֹכִי מָרַדְתִּי בָכֶם וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן׃ טו וְנָתַתִּי לָכֶם רֹעִים כִּלְבָבִי וְרָעוּ אֶתְכֶם דֵּעָה וְהַשְׂכֵּיל׃ טז וְהָיָה כִּי תִרְבּוּ וּפְרִיתֶם בָּאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵמָּה נְאֻם־יְהוָה לֹא־יֹאמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְלֹא יַעֲלֶה עַל־לֵב וְלֹא יִזָּכְרוּ־בוֹ וְלֹא יִפָּקֵדוּ וְלֹא יֵעָשֶׂה עוֹד׃ יז בָּעֵת הַהִיא יִקְרְאוּ לִירוּשָׁלַם כִּסֵּא יְהוָה וְנִקְווּ אֵלֶיהָ כָּל־הַגּוֹיִם לְשֵׁם יְהוָה לִירוּשָׁלָם וְלֹא־יֵלְכוּ עוֹד אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם׃

ס׳ נכרים וכ״ה מ״ע

ס׳ נכרים וכ״ה מ״ע

מ׳ נ״ב

נ׳

נ״א

נ״ב

מצודת ציון

עין נשן זוז : לחיל. עין חגיל וכשכוש כמו על פני כל לחיו נגל (בראשית כה) : פני. עין חמה וכעס כמו פני ס׳ חלקם (לעיל ד) ס״שכשכוש יוכר בפני לחדם : לחטור . עין במוכה: (ג) ותמצרי . מלשון מזור ומרוד: דרכיך . רגליך ע״ש שמוכיכים ומוספיים בו וכמי שמלת שעם מכוסף על עין הכלוב ועל הכגל כמ״ש שפתי מכלכוחיו (לעיל ב) ונאמר פעמי דליש (יבמות כז) : (ד) ואלופי. עין אב ואלוף כמו אם כעליו עמו (שמות כג) : (ז) ואחיה. על פרי ס״ל חלחו גנים מרוכים: יפקדו . עין זכרון: (ח) ונקח . עין חכיסה וקכון כמו יקוו פחים כרחשית

מצודת דוד

ישראל חטא לשוטה כמו יהודה שכבידה כיב בפשעה מד שלמולם נחשבת ישראל לנדקה : (יב) שובה . לא מול נפון לחשוב מקום שנלה ישראל : לא חפיל . לא חשכון חמתי עכם : כי חסיד אני . ר״ל לא בחדם שפיעו מוחל לעונתו אף הם יפצו חשובה : לא חטור . לא חשמור כחיכה לעולם כי מיד כשחשובו חלך לה בחיכה: (יג) אך דעי עוך . חבה מכיר בעשמך שהרבית עון כי פשעת כה׳ : ותפזרי . פזרת רגליך זה מזה לנוף עם הרבה זרים וריל עבדת מכוים הרבה : ובקולי לא שמעתם . ר״ל לא עברתם קולי כשיוף : (יד) שובו . אחה בניס מוכדים שחשובו אלי כי אנכי בחדון ומשוכל בכם לכן חהרתי שחשובו אלי : ולקחתי אתכם . ואף אקח אתכם מהגולה : אחד מעיר . ר״ל אף אם מעט ישובו אלי חקח אותם ולא ישחקמו אם עם השמדים במרדם : (טו) רועים כלבבי . מלכים נדיקים וכבי רצון לבי לא כמו לשעבר שמליכו מדעתם מלכים רשעים והם פסיחו אותם לעבוד״ם כי לשחיד המשיח ימלוך עליכם : ורעו . ירעו אתכם בדרך דעה וחשכל : (טז) ורבתם . ר״ל לא יחמרו עוד חרון כרית ס׳ . ר״ל לא יחמרו עוד זה לזה לך לפני החרון להשחל שמה כי לפי מרגית העם לא יכולו כולם לטוח שמה כי המקום לא יכילם : ולא יעלה על לב . לא יעלה מי בלבו ללכת שמה אף יחידי כי מאוד יקשה לכולו שמה מדוחק סמון העם : ולא יזכרו . לא יזכור מי בחרון ללכת שמה וכשל כדבר גמ״ש וכן לא יפקדו : ולא יעשה עוד . לא יהיה נעשה עוד ברושות אחרות למען יוכלו כולם לבוא לפני אחד מהם ובשבר יחמר למען שבשלחת השכינה יהיה בכל ירושלים ושמה יקובלו חשלת החמשלמים : (יז) בעת ההיא . ר״ל גם שמה חסיה שכינת השכינה : ונקוו אליה . כל העמים יחקבלו אליה בעטור שם ס׳ שכורה גם ושוב ומפרש על ירושלים יחקבלו כי שמה חסיה שכינת השכינה : שרירות לבם .

(כמדבר

צפנה ה׳ הם׳ בסיפרא וכ׳ סיר נפ אני רואה ומבין , כי הנני קורא ל משפחות ממלכות : הלוך וקר את הדברים האלה. כי אם חי תניא דספרא . אל יגום הקל . ו

תולדות אהרן הלך וקרלת . פסדרין קי : תנני בשלמי . יומת מר מנהדרין ט : ובריחם . עקדה שפר לג : שוגו גוים . יומת מ מגיפה מן בהדרין לז מכ״ם ז כבורות לג פקודה שפר ל (יומת ממ שהדרי כן שבועות לג) :

רשי

למרוד: (ו) משובה. נלוזת ומוכחת בימי יאשיה המלך כשאוני להחזיר עשרת השבטים הראית אשר עשתה משובה ישראל השובבה אנגוזייא"ה בלעז: ישראל. עשרת השבטים: הולכה היא. בעודה על אדמתה קודם שגלתה בימי חזקיה עם הושע בן אלה: הולכה. היתה הולכת על כל הר גבוה: ותזני שם. לעבו"ם. ותזני כמו ותזן יו"ד יתירה: (ז) ואמר. על ידי נביאי עמוס והושע בן בארי ושאר נביאים אלי תשוב: ותרא בגודה אחותה יהודה. כל זה. בגודה קשה ממשובה ישראל שהם ראשונים לקילקול ולא ראו פורענות ללמוד ממנו ולשוב קרויין משובה יהודה שראו שגלו אלו ולא לקחו מוסר קרויין בגודה: (ח) וארא כי על כל אודות וגו'. נקודות טעמי מקרא זה מלמדין על פירושו ישראל נקוד זקף מובדל משלחתיה שלחתיה נקוד זקף גדול לעצמו וזה פירושו וארא נסתכלתי בה ליפרע ממנה ולמה כי על כל אודות אשר נאפה משובה ישראל ומה היתה נקמתי שלחתיה מעל פני ולא יראה בגדה יהודה שראתה בפורענות של שומרון לתת לבה לשוב: (ט) ותנאף את האבן. וטעת עם פלחי אבניא ואעיא. וי"ת מקל זנותה ל' קלות מדקלילא בעינהא מעותהא: (י) וגם בכל זאת. שראו בקלקלת פורענות חבריהם: כי אם בשקר. דורו של יאשיה מראין עצמם שהם צדיקים והם רשעים היו צרים צורות של עבו"ם על דלתותיהם מכפנים חציה על זו וחציה על זו וכשהיו מבערי עבו"ם בודקים היה הדלת פתוח ולא היו מכירין בה: (יא) צדקה נפשה משובה ישראל. נקתה ופטרה עצמה מן הדין שלא

ירמיה ג

ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ
הַמֶּלֶךְ הֲרָאִיתָ אֲשֶׁר עָשְׂתָה מְשֻׁבָה
יִשְׂרָאֵל הֹלְכָה הִיא עַל־כָּל־הַר גָּבֹהַּ
וְאֶל־תַּחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן וַתִּזְנִי־שָׁם:
ז וָאֹמַר אַחֲרֵי עֲשׂוֹתָהּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה
אֵלַי תָּשׁוּב וְלֹא־שָׁבָה וַתִּרְאֶה
בָּגוֹדָה אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה: ח וָאֵרֶא כִּי
עַל־כָּל־אֹדוֹת אֲשֶׁר נִאֲפָה מְשֻׁבָה
יִשְׂרָאֵל שִׁלַּחְתִּיהָ וָאֶתֵּן אֶת־סֵפֶר
כְּרִיתֻתֶיהָ אֵלֶיהָ וְלֹא יָרְאָה בֹּגֵדָה
יְהוּדָה אֲחוֹתָהּ וַתֵּלֶךְ וַתִּזֶן גַּם־הִיא:
ט וְהָיָה מִקֹּל זְנוּתָהּ וַתֶּחֱנַף אֶת־
הָאָרֶץ וַתִּנְאַף אֶת־הָאֶבֶן וְאֶת־הָעֵץ:
י וְגַם־בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁבָה אֵלַי
בָּגוֹדָה אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה בְּכָל־לִבָּהּ כִּי
אִם־בְּשָׁקֶר נְאֻם־יְהוָה:
יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי צִדְּקָה נַפְשָׁהּ

תרגום

וְאַסְגֵית: ו וַאֲמַר יְיָ לִי בְּיוֹמֵי
יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא הַחֲזֵיתָא מָה
דַעֲבָדוּ דְמִתְחַסְנִין לְמֵיתַב
לְפוּלְחָנִי דְבֵית יִשְׂרָאֵל אָזְלִין
אִינוּן עַל כָּל רָמָא מְנַטְלָא
וּלְתְחוֹת כָּל אִילָן עֲבוֹף וּפָלְחִין
לְטַעֲוָתָא: ז וַאֲמָרִית
בָּתַר דַעֲבָדוּ יָת כָּל אִלֵּין
לְפוּלְחָנִי יְתוּבוּן וְלָא תָבוּ
וַחֲזוֹ מְשַׁקְרַיָא אֲחֵיהוֹן דְבֵית
יְהוּדָה: ח וּגְלֵי קֳדָמַי אֲרֵי עַל
כָּל עֵיסַק דִטְעוֹ דְמִתְחַסְנִין
לְמֵיתַב לְפוּלְחָנִי דְבֵית
יִשְׂרָאֵל אַגְלֵיתִינוּן כְּמָה דִיהָבִין
אִגֶּרֶת גֵט פִּטוּרִין וּמְשַׁלְחִין
וְלָא דְחִילוּ מְשַׁקְרַיָא דְבֵית
יְהוּדָה אֲחֵיהוֹן וַאֲזַלוּ וּטְעוֹ אַף
אִינוּן: ט וַהֲוָה מִדְקַלִּיקָא
בְּעֵינְהָא מְעוּתְהָא וְחַיֶבֶת יָת
אַרְעָא וּטְעַת עִם פָּלְחֵי אַבְנַיָא
וְאָעַיָא: י וְאַף בְּכָל דָא לָא
תָבוּ לְפוּלְחָנִי מְשַׁקְרַיָא
אֲחֵיהוֹן דְבֵית יְהוּדָה בְּכָל לִבְּהוֹן אֱלָהֵין בְּשִׁקְרָא אֲמַר יְיָ: יא וַאֲמַר יְיָ לִי זַכִּיאוּ

שלחתיה: ב' וסי' איזה ספר כרתות אמכם. ואתן את ספר כריתותיה. ויאמר ה' אלי ד' בטעמא בסיפרא וסי' נמסר בריש סיפרא:

תולדות אהרן אשר נאסף. עקידה שער מח: מקל זונתה. (תלה נח):

רדק

ותעשי הרעות וקרי ודברת בשוא הת"ו כמו הנמצאת אמר הנביא הנה דברת לעשות רעות ועשית כמו שדברת: ותוכל. תרגם יונתן ואתגברית כלומר הרבית לעשות רעות בכל יכלתך וזהו הפירוש הוא נכון אמר עשית הרעות כמו שיכולת עשות או פירושו כאשר יכולת לעשות ויש וי"ו במקום כאשר כמו אם לא ישבעו וילינו ושפתי רננות יהלל פי וכאמרו ותעשי לשון נקבה ותוכל לשון זכר כן הוא מנהג המקרא במקומות רבים כשדובר כנגד כנסת ישראל ידבר בלשון נקבה כנגד הכנסה ולשון זכר כנגד העם והכל אחד ואדוני אבי ז"ל פירש שני אלו הפסוקים כן הלא מעתה קראת לי אבי מעתה פקרוב כשחזר יאשיה המלך בתשובה ושבו אנשי יהודה עמו מוכרחים היו כמו שהוא מפורש שאמר בכל זאת לא שבה אלי בגוד' אחותה יהוד' בכל לבה כי אם בשקר. היינו לעולם כן היו אומרים הם והנביא אומר להם הנה דברת ועשית הרעו' ותוכל: (ו) ויאמ'. בימי יאשיהו המלך. למה אמר זה והלא ידוע כי בימי יאשיהו נתנבא אלא לפי שנתנב' אף בימי יהויקי' ובימי צדקיהו אמר כי נבואתו היתה בימי יאשיהו קודם שעשה תשובה יאשיהו ויהודה שהרי יאשיהו בער עבו"ם מן הארץ וכאן יהוה אומר ותנאף את האבן ואת העץ אם כן הנבואה נאמר' קוד' התשובה ומה שאמר בכל זאת לא שבה אלי כי אם בשקר שדומה שעשו תשובה אלא שעשו אותה בשקר אפשר כי בתוכחו' הנביא ירמיה שהתנבא עליה' אפשר ששבו מקצתם בנראה ובגלוי לא בסתר וזהו שאמר בשקר וגם יש לפרש שנבואה זו נאמרה אחר התשוב' ואף על פי שאומר ביאשיהו אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו יאשיהו הוא שב בכל לבבו אבל אנשי דורו שבו מוכרחים מאימת המלך וזהו שאמר לא שבה אלי כי אם בשקר: הראית אשר עשתה. זה לא היה בימי יאשיהו שכבר גלו ישראל בשנת שש לחזקיהו ואיך ראה ירמיהו מה שעשו ישראל קודם גלותם והלא בתחלת נבואת ירמיהו היה לגלות ישראל כ"ג שנה והוא אמר לא ידעתי דבר כי נער אנכי ואם כן נפרש הראית שמעת או הידעת כמו וירא יעקב כי יש שבר במצרים והדומים לו או נפרש אשר עשתה על השארית הנשארה מישראל מפוזרין בא"י מאפרים וממנשה ומשמעון ומנפתלי שהיו שם בימי יאשיהו שאמר בדברי הימים ובערי מנשה ואפרים ושמעון ועד נפתלי ואמר אשר אספו הלוים שומרי הסף מיד מנשה ואפרים ומכל שארית ישראל. משובה. שם תאר וענינו מורדת מן שובו בנים שובבים: הולכה היא. לפירוש הראשון פירש שהיתה הולכת היא ולפי' השני כי עתה הולכת היא ולא לקחה מוסר כאשר גלו: ותזני שם. היו"ד במקום ה"א למ"ד הפעל והוא כמו ותזנה וכן גור ילדך תגי ותשלחם מלפניך אל תמחי: (ז) ואומר. אמרתי כיון שעשתה כל הרעות האלה ומצאוה צרות רבות ורעות עליה תתחרט על מעשיה הרעים ותשוב אלי והנה לא שבה עם כל זה: ותרא בגודה אחותה יהודה, כלומר ראתה שעשתה כל זה משובה ישראל ולא שבה אל לבה והכתוב חסר הענין אבל מן הכתוב נבין מה שאינו כתוב וכן פסוקים רבים במקרא כמו נגיד חסר תבונות וזולתו כמו שכתבנו בספר מכלל בחלק הדקדוק ממנו: ותרא. ותראה כתיב ואחד הוא: בגודה. שם תאר בא בקמץ הבי"ת על דרך היחיד: (ח) וארא. ואני ג"כ ראיתי כי היא ראתה ולא שבה ומה ראתה כי על כל אודות אשר נאפה משובה שלחתיה עם כל זה לא יראה בגודה אחותה יהודה שאלת אותה ג"כ ולא שבה אלי ומה שאמר וארא טעמו נקשר בסוף הענין כי אם בשקר לפיכך אמר וארא כי בני אדם לא ראו זה אבל אני ראיתי כי תשובתה בשקר ולא בכל לבה ואני בוחן לב ראיתי כל זה ואתן את ספר כריתותיה אליה והנה אמר ישעיהו איזהו ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה וירמיהו אמר ואתן את ספר כריתותיה אליה פי' המפרש כי ירמיה דבר כנגד עשרת השבטים שנתן להם ספר כריתות שלא יוסיף עוד מהם מלך כי בקבוץ גליות אמר ודוד עבדי נשיא להם לעולם ואמר ולא יחצו עוד לשתי ממלכות אבל ליהודה לא נתן ספר כריתות אלא כבעל שמוציא אשתו מביתו בקצף עליה אבל לא נתן לה ספר כריתות מפני שעתיד להחזירה אליו וכן יהודה עתיד להחזיר הממלכות אליו ונוכל לפרש ג"כ לפי שעשרת השבטים לא שבו בשוב הגלות מבבל ועוד משגלו לא יצאו ממקום גלותם וארך להם הגלות מאד הרי הם כאילו נתן להם ספר כריתות ואע"פ שעתידים לחזור אבל שבט יהודה הרי הם כאילו לא נתן להם ספר כריתות שהרי שבו לארצם אחר שבעים שנה וישבו בארצם ת"כ שנה ואע"פ ששבט יהודה לא גלו עדיין הנביא דבר על העתיד ונחמה שמנחם ישראל שהם בזה הגלות שישובו כי לא נמכרו כי אם בעונותיהם ובשובם אל האל ישיב שבותם ואמר כנגד יהודה אי זה ספר כריתות כלומר כי קרובים אתם לשוב אלי כמו שהייתם פעם אהבה כי אין ביני וביניכם כריתות ובשובם ישובו ג"כ שאר השבטים כי דוד ימלוך על כל השבטים וכ"א יחזקאל הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד ואפילו שנתן להם ספר כריתות כבר היה הכריתות גדול וארך גלותם מאד והנה ישיב שבותם עם שבט יהודה: בגדה. בא בגרי עין הפעל על דרך היחיד וכן נוטרה את הכרמים והדומים להם: (ט) והיה מקל זנותה. ענין קלות ואמר המסרה עליו לית חבר בקלילותא ופירושו כתרגומו והוה מדקליקא בעינהא מעותהא ותייבת ית ארעא וטעת עם פלחי אבניא ואעיא וכבר פירשנו כי לשון זנות ונאוף הנזכר בזה הענין הוא ענין הדבקות בעכו"ם: (י) וגם בכל זאת. בכל זאת שראתה שלחתי אחותה לא שבה אלי בכל לבה וזה קודם תשובת יאשיהו או אחר תשובתו כמו שפי' למעלה בפסוק ויאמר ה' אלי: בגודה. שם תאר היה משפטו בשוא פ"א הפעל כמו קרובה רחוקה ונשאר עם הקמץ כמו שהוא לזכר: (יא) ויאמר ה' אלי צדקה נפשה. אע"פ שהתחלה משובה ישראל החלה הנה אחותה יהודה הוסיפה להפא עד שנחשבת אחותה ישראל צדקת בנגדה והוספת חטאת יהודה הוא לבזותם בית האל להכניס שם פסיליהם ואליליהם ולבטל שם עבודת האל ולעבוד עכו"ם בבית עצמו כמו שנאמר באחז שלח לעשות מזבח כב"ה דמות המזבח אשר בדמשק ובטל עבודת מזבח ה' וגו' ויסגר את דלתות בית ה' ונאמר ויכבו את הנרות וקטרת לא הקטירו ונאמר עליו וגם את בניו העביר באש כתועבות הגוים וכן במנשה נאמר וישתחו לכל צבא השמים ונאמר

מצודת דוד

אבל במעשה עשית הרעות וכל מה שיכולת לעשות מן הרעות עשית ומוסב למעלה לומר איך לא תכלמי אם אין לכך שלם עמי איך תדבר בתפלה כדברים האלה: (ו) הראית. אם נתת לב לראות אשר עשתה עדת ישראל המורדת הם בני עשרת השבטים. ותזני שם. עבדה שם לפסילים: (ז) ואומר. אמרתי לה על ידי הנביאים שוב אלי בתשובה: ולא שבה. לא רצתה לשוב: ותרא. ר"ל ועוד הסבה שאחותה בגודה יהודה ראתה מעשיה ולמדה ממנה: (ח) וארא. ר"ל ואני רואה וגלוי לפני כי עם היות שעל כל אודות אשר נאפה משובה ישראל בעכו"ם שלחתיה וכו' רואה אני שלא יראה ממני בגודה יהודה אחותה ותלך ותזן גם היא בעכו"ם כאחותה ישראל: (ט) והיה מקל זנותה. בעבור הקלות שים עמה בדבר הזנות לעכו"ם חנפה את הארץ להיות נערבת ושממה: ותנאף וכו'. עשתה עכו"ם מעץ ומאבן: (י) וגם בכל זאת. עם כל הרעה שראתה שבא על ישראל עכ"ז לא שבה אלי וכו' בכל לבה כ"א בשקר מחשבת ולחוץ: (יא) צדקה נפשה וכו'. ר"ל עם

ישראל

מצודת ציון

לנצח. כמו לעולם: ותוכל. מלשון יכולת: (ו) הראית. בה"א השאלה: משובה. ענין מרד והליכה בדרכי הלב כמו וילך שובב (ישעיה נז): רענן. לחה ורטובה: (ז) בגודה. ענין מרד כמו כל רעיה בגדו בה (איכה א): אחותה. רעותה וחברתה: (ח) אודות. ענינו כמו עסק וכן על אודותי (יהושע יד): נאפה. מלשון ניאוף וזנות: שלחתיה. ענין גירוש ותרוכין: ספר כריתותיה. כן נקרא גט האשה וכן וכתב לה ספר כריתות (דברים כד) ע"ש שכורת ומפריד בינו לבינה: ותזן. מלשון זנות: (ט) מקל. מלשון קלות: את האבן. עם האבן: (יב) הלוך. הוא

ענין

נקרא ירושלים בשת כי הבעל בשת וכלמה למי שיתעסק בו והיגיע היא תבואת השדה כי בעונה זה העון היה בתבואתן השדפון או ירקון או ארבה או חסיל וכן אכלה את צאנם ואת בקרם ואת בניהם ואת בנותיהם שהיו מתים בדבר בעונש עון עכו"ם הנה באמרו יודעים כי הבשת והיא עכו"ם אכלה הכל וי"ת ובהתת חובין אחסנת ית לאות אבהתנא וכלמתנו אבותינו ואמר מנעורינו ר"ל כי אנחנו ראינו מנעורינו כי יגיע אבותינו נאכל בעונינו : (כה) נשכבה בבשתנו . אמרו ג"כ כמו שאבותינו שהיו כלים בבשתם כן אנחנו אחריהם אחזנו דרכיהם ונשכבה בבשתנו וכאמרו נשכבה לפי שהאדם שהוא בצרה גדולה לא ידע מה לעשות ויפיל עצמו בשינה ושוכב וכן על הדרך הזה אם תשכבון בין שפתים והיית כשוכב בלב ים וכשוכב בראש חבל וכ"ת ותכסנו כלימתנו על דרך ובשת פני כסתני . מנעורינו פי' מנעורינו עשינו הרע כמו שראינו לאבותינו : (א) אם תשוב . אם תודו בדברים האמורים ותשובו אלי אני אקבל אתכם בתשובה ותנוחו ולא תגלו מארצכם תשוב בשני ענין מנוחה כמו בשובה ונחת תושעון וכפל הענין במלות שונות ואמר אם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד כלומר לא תנודו מארצכם וי"ו ולא כוי"ו וישא אברהם את עיניו באמרו מפני רוצה לומר בכל מקום שהם בארצכם השקוצים והגלולים כי בכ"מ שהם הם לפני ויותר בארצכם שהיא מקום קבול רוח עליוני ויותר בית המקדש ששמו שם השקוצים וי"ת תשוב השני קבול התשובה אמר אם תתוב ישראל לפולחני אמר ה' תתקבל תיובתך עד דלא תתחתם גזרתך : (ב) ונשבעת . לא כמו שאתם נשבעים עתה שאתם נשבעים בשם ה' לשקר כמו שאמר ואם חי ה' יאמרו אכן לשקר ישבעו ומה שאמר באמת במשפט ובצדקה פי' אדונ"י באמת כשהדע שהוא באמת במשפט כשתתחייב מן הדין השבועה ובצדקה שאם תכיר שהמשפט אינו בצדקה לא תקבל השבועה וי"ת ונשבעת ואם נשבעת ואם תקיים בשמי קים הוא ה' בקושטא ובדינא ובזכותא רוצה לומר אם תצטרך להשבע תשבע באמת ויתכן פי' ונשבעת כמו ובשמו תשבע כי השבועה בשם ה' הוא כבוד והדר למי שיראנו ויעבדנו בלב שלם השבועה בדבר שיזדמן לו להשבע הוא מגוס הדרי הוא כמו שמהללו ומגדלו כשנשבע בשמו כמו שדרך העולם להשבע במה שיאהב יותר כמו נפשו וראשו וכן הנביאים היו נשבעים תמיד בדבריהם ולא כל אדם ראוי להשבע אפילו באמת אלא יראי השם ואוהביו לפיכך אמר באמת במשפט ובצדקה וכן אמר בתורה את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע ופירשו רבותינו זכרם לברכה כשיהו בך כל המדות האלה ראוי לך להשבע בשמו ואם לאו אי אתה ראוי להשבע בשמו : והתברכו בו גוים וכו יתהללו . כי עוד יבא זמן שאפילו שאר הגוים יתברכו בו ויתהללו בו ולא באלילים ויתכן לפרש כנוי בו שם לישראל כלומר אם תעשה כל זה יתברכו הגוים בך כמו שכתוב והתברכו בזרעך כל גויי הארץ ומה שאמר ונשבעת לנכח יאמר בו שלא לנכח כן דרך המקרא במקומות רבים : (ג) כי כה אמר ה' נירו לכם ניר . נירו כמו הנירו כמו שימו השימו כי ה"א הבנין נופלת להקל והניר הוא חרישת השדה קודם הזריעה וכחרישה הסיה יעקרו הקוצים והעשבים הרעים מן השדה ויהיה ראוי לזריעה אחר כן והמשל הוא שיטיבו את לבם להכין דברי השם ולקבלם בלב נכון והוא כחורש האדמה לקבל הזרע לא שיאמרו בפה נשמע את דבר השם ולבם לא נכון עמו כמו שאמר למעלה לא שבה אלי בכל לבה כי אם בשקר וזהו כזורע אל הקוצים שלא יצמח וי"ת עבידו לכון עובדין טבין ולא תבעון פורקן בחובין : אל קוצים . כמו על קוצים . כמו ויך הפלשתי אל מצחו כמו על מצחו והדומים לו : (ד) המלו לה' . זאת היא מילת הלב ופירשו לבנוי והסירו ערלות לבבכם : (ה) הגידו . אומר לשומעים נבואתו שיגידו איש לחברו שמלך בבל עתיד לבא עליהם מפני רוע מעלליהם השמיעו ע"י כרוז ולהשמיע יותר יתקעו בשופר : קראו מלאו . עוד מהדגוש והוא קל הלמ"ד והיה ראוי להדגש ופירושו אספו כמו מלא רעים קראו אחריך מלא שפירושו ענין אסיפה וכל זה כדי שיאספו אל ערי המבצר ועוד ישאו נס במגדל ציון כדי שיראוהו מרחוק וינוסו ויאספו אל ערי המבצר או לירושלם ואע"פ שכלם עתידים להכבש ערי המבצר וירושלם אמר להם זה להצלת זמן מועט או אמר להם זה לפי מחשבתם שינצלו : (ו) שאו נס ציונה . אל ציון כלומר במגדל ציון כי הוא מקום גבוה ונראה למרחוק : העיזו . כמו שלח העז את מקנך ענין המנוסה והאסיפה אל הבצר

הדין ולא קבילנא למימרא דה' אלהנא : א אם תתוב ישראל לפולחני אמר ה' תתקבל תיובתך עד לא תתחתים גזירתך ואם תעדי שקוצך מן קדמי לא תטלטל : ב אם תקים בשמי קים הוא ה' בקושטא בדינא ובזכותא ויתברכון עממיא בישראל וביה ישתבחון : ג ארי כדנן אמר ה' לאנש יהודה וליתבי ירושלם עבידו לכון עובדין טבין ולא תבעון פורקן בחובין : ד תובו לפולחנא דה' ואעדו רשע לבכון אנש יהודה ויתבי ירושלם דלמא ידלק כאשתא רוגזי וישיצי ולא יהי חים מן קדם בישות עובדיכון : ה חוו ביהודה ובירושלם בסרו ואמרו תקעו שופרא בארעא אכלו אסגו ואמרו אתכנשו וניעול לקרוין כריכן : ו זקופו אתא על ציון גלו לא תתעכבון ארי בישתא אנא מיתי מצפונא ותבירא רבא : ז גלא מלכא מכרכיה ומחבל עממיא נטל במשריתיה נפק מאתריה לשואה ארעיך

ד א אם תשוב ישראל נאם יהוה אלי תשוב ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד : ב ונשבעת חי יהוה באמת במשפט ובצדקה והתברכו בו גוים ובו יתהללו : ג כי כה אמר יהוה לאיש יהודה ולירושלם נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קצים : ד המלו ליהוה והסרו ערלות לבבכם איש יהודה וישבי ירושלם פן תצא כאש חמתי ובערה ואין מכבה מפני רע מעלליהם : ה הגידו ביהודה ובירושלם השמיעו ואמרו ותקעו שופר בארץ קראו מלאו ואמרו האספו ונבואה אל ערי המבצר : ו שאו נס ציונה העיזו אל תעמדו כי רעה אנכי מביא מצפון ושבר גדול : ז עלה אריה מסבכו ומשחית גוים נסע יצא ממקמו לשום ארצך לשמה עריך

ה' ר"פ בסיפ' · ג' וחד תנוד · ל' בסיפרא · ח' ה' ז' מ"ל · ב' חס' · ו' תקעו ק' · ל' ג' ב' מ"ל · ל' ב' · ל' ג' · ל' חס'

בבשתנו : ניר ח' ז' מ"ל וחד חסר וסי' למען היות ניר לדוד. נתן ה' אלהיו לו ניר בירושלם. לתת לו ניר ולבניו כל הימים. לתת לו ניר ולבניו דד"ה. נירו לכם ניר ואל תזרעו. נירו לכם ניר דהושע. רב אכל ניר ראשים. ניר רשעים חטאת. בתרא חסר : ונבואה ב' א' מ"ל וא' חסר וסי' לכו ונבואה ונגידה בית

תולדות אהרן נירו לכם, פסחים קז: מסובכו. ברכות נו מגלה יא סנהדרין סב:

(א) אם תשוב ישראל . בתשובה אלי תשוב לכבודך וגדולתך הראשונה : ואם תסיר שקוציך מפני . אז לא תנוד לצאת בגולה : (ב) ונשבעת חי ה' באמת . כשתשבע בשמי תשבע באמת ולא כאשר עתה שכתוב בכם (לקמן ה) אם חי ה' יאמרו אכן לשקר ישבעו : והתברכו בו גוים . אם תעשו כן אז יתברכו בישראל הגוים כל גוי יאמר לבנו תהא כשלומי ישראל : יתהללו . יגידו שבחכם . ד"א יתהללו מי שיוכל להדבק בישראל יתפאר בדבר פורוונסייר בלעז : (ג) כי כה אמר ה' וגו' נירו לכם ניר . שא למידין מעובדי אדמה שנרים אותם בימי הקיץ להמית שרשי העשבים שלא תהא מעלה קוצים בעת הזרע בחורף אף אתם היטיבו מעשיכם בטרם תבא עליכם הרעה שלא תהא תפלתכם נמאסת כשתצעקו : ואל תזרעו אל קוצים . ואל תהי צעקתכם לפני מתוך הרשע כי אם מתוך תשובה שלא תהיו דומים לזורע בלא ניר והיא נהפכת לקוצים קרדונ"ש בלעז : (ד) המולו לה' . בטרם תצא חמתי כאש וזו כניר לפני הזרע : (ה) ואמרו תקעו שופר . הזהירו את יושבי הארץ שיתקעו בשופר לברוח : מלאו . לשון אסיפה והרבה יש במקרא אשר יקרא עליו מלא רועים (ישעיה לא) יקראו אחריך מלא (לקמן יב) יחד עלי יתמלאון (איוב טז) : (ו) שאו נס . לברוח לציון : העיזו . האספו . כמו שלח העז (שמות ט) : (ז) עלה אריה . נבוכדנצר : מסובכו . דרך אריה לישב במארב סבכי היער אשפיישו בלעז

מצודת ציון

כליון : (א) שקוציך . ענין תעוב כמו שקץ תשקצנו (דברים ז) : ולא . הוי"ו הוא במקום אז . כן אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם (ויקרא כו) : תנוד . מלשון נדוד וטלטול : (ב) יתהללו . מלשון הלול ושבח : (ג) נירו . ענין חרישה כמו רב אוכל ניר ראשים (משלי יג) : אל קוצים . על קוצים : (ד) המולו . ענין חתוך וכריתה וכן ומל ה' אלהיך (דברים ל) : ערלות . ענין אוטם וכן ערלי לב (לקמן ט) : מעלליכם . מעשיכם : (ה) מלאו . ענין אסיפה כמו קראו אחריך מלא (לקמן יב) : (ו) נס . כלונס ארוך ובראשו דגל לרמז להתאסף : העיזו . ענין אסיפה כמו שלח העז (שמות ט) : (ז) מסובכו . ענינו ענפים אחוזים אלה באלה כמו עד סירים סבוכים (נחום א) : תצינה

מצודת דוד

הבושת מסבבת אותנו מסביב כאלו נשכב על מצעות הבושת וכאלו הכלימה מכסה אותנו ממעל והוא ענין מליצה : כי לה' וכו' . ואין בושה גדול מזה : מנעורינו . ר"ל מעת שלקח אותנו לעם : ולא שמענו וכו' . כפל הדבר במ"ש : ד (א) אם תשוב . מוסב למעלה לומר אם אתה ישראל תשוב בוידוי וסיגופים כאלה אז תחזור ותשוב אלי להיות לפני כמאז סגולה מכל : ואם תסיר . אם תעביר הפסילים מארצי ומירושלים עירי אז לא תנוד ללכת בגולה : (ב) ונשבעת וכו' . ואם תשבע חי ה' באמת לא כמו שאתם נשבעים עתה לשקר כמ"ש ואם חי ה' יאמרו לכן לשקר ישבעו (לקמן ה) : במשפט ובצדקה . הענין כפול במ"ש : והתברכו . אז יתגדל מאד עד שהעממים יתברכו בו לאמר בברכתם ישימך אלהים כישראל : ובו יתהללו . המהלל עצמו יאמר הנה אני מוצלח כישראל : (ג) לאיש יהודה . כמו לאנשי יהודה : נירו לכם ניר . מתחלה חרשו השדה לחתוך שרשי הקוצים ואח"ז זרעו על שדה נקיה ולא תזרעו על הקוצים בעודם מחוברים בארץ כי לא תצלח הזריעה ור"ל מתחילה הסירו הפסילים ואחר זה יקובל תפלתכם לפני ולא בעודיין לא עזבתם הפסילים : (ד) המלו לה' . ולתוספת ביאור אמר הסירו אוטם לבבכם לשם ה' להתבונן בדרכיו ולדבקה בו : איש יהודה . אתם אנשי יהודה ויושבי ירושלים : פן תצא וכו' . פן תצא חמתי כאש הדולק ובערה בכם ואין מי יכבה אותה ר"ל לא ימצא מי מעביר החמה מפני רוע מעלליכם אשר נכרו ואין בכם זכות להעביר החמה : (ה) הגידו . כאילו לשרי העם יאמר הגידו ביהודה וכו' : תקעו שופר . להשמיע ולזרז : קראו מלאו . קראו את העם ואספו אותם ואמרו להם האספו וכו' להשגב שם מפני האויב : (ו) שאו נס . הרימו נס לרמז להתאסף לציון להשגב בה . מביא . על הארץ הזאת : מצפון . זה בבל העומדת מצפון לא"י : ושבר גדול . הרעה הבאה תהיה שבר גדול : (ז) עלה אריה מסבכו . דרך האריה לשבת

(מדבר כד).: (יח) ויכו . בית יסודם על בית ישראל . עמם יתחברו ויתוספו עליכם להיות ממלכה אחת : (יט) ומכני ממרתי . כלכי ולכן המחלתים לאהוביכם : לך עמיתך בבני . את עדתי ואומתי בתוך עמך בניכם לפיכך כיררתי מכם יפה ואתן לך ארץ חמדה : בני בכורות גוים : (כ) אמן . אבל אתם לא עשיתם מחשבתי כי"ת כמו אשר שנעדה מרועה על עדרו יכול להפסיק מזומתים — כן בגדתם כי המפסיק לכם. כל טוב כך מדבר אנדה : (כא) על שפיים נשמע . קרוב הוא להשמע : (כב) הגמו אתם לך . כביכול מלמדם להתוודות ולומר כן הגמו אתם לך אלהינו לשקר ונו' והבטח אלכה ונו' כשכבה בבטחתו כל זה לשון תפלה שהנביא מלמדם לומר : אתנו . כאן : (כג) אכן לשקר . ממרנו מנבואת ומשון פריס שעבדנו עכוים שם : אכן . באמת : (כד) ובכותם . עכוים שעשקונו כה כדי"ת וימכו לנכרים: אלהים את יגיע אבותינו . כעון עבודתם שם יגיעו לנו : שם

ימלט : ביסים ההמה ח' בקריא' וסי' והיה כי תרבו ופריתם בארץ . ילכו בית יהודה על בית ישראל . לא אעשה אתכם כלה . בני ישראל המה ובני יהודה . אשר יהויקים עשרה אנשים . וגם על העבדים . אשר אשיב את שבות יהודה . דרכים גחות בשבת ומביאים : התחמה י"ב וסי' נספר בסדר בהעלותך : ויבאו ז' חפשין וסי' ואתה הרם את מטך . ואני הנני מחזק את לב מצרים . קום לך למסע . הבו לכם שלשה אנשים . על הר נשפה . ביסים ההמה ילכו בית . ויבאו אליך בטבוא עם . בתרא ט"ל : נשמע ר' קמצין וסי' קול על שפיים נשמע . קול ברמה נשמע נהי בכי . בלי נשמע קולם . כתיב כח בגוים נשמע: מנעוריכם ג' וט"ל וסי' אנשי מקנה היו . והבשת אכלה את יגיע . ושל אחריו נשכבה

תולדות אהרן תרפה מצותיכם . יומת פו : נמלת נמי . לתוכות קיב : בגדפה . כנדרים פב :

מצודת דוד

מלאית לכם שמלאה לכם את ארצ ומסית אותם לעשותה : (יח) ילכו . ממקום שגלו : בית יהודה . אלו שגלו מערי יהודה ע"י סנחריב מלך אשור ולא חזרו בכיות השני : על בית ישראל . עם כני עשרת השבטים : יחדיו . יהודה וישראל : מארץ צפון . ממקום שגלו שמה : על הארץ . אל הארץ : (יט) ואנכי ממרתי . מתחילה כשלקחתיך לי נעם ממרתי בלבי בחיה ענין תעימך בין הבנים ודומה לכם ר"ל להיות דומים למלאכי מעלה שקרוים בני אלהים כמ"ש ויטעו בני אלהים (חיוב ג) : ואתן לך . ולמה נתתי לך ארץ חמדה שהוא מפותקים ומתעוים לכל בעלות הגוים כי כולם מפותקים ומתעוים לה ומפארים אותם על כי הוא מקום השראת השכינה והוא מבוא גדול ונורא לת ס' להיות כמלאכי מעלה : ואומר . ממרתי בעיני זה מקראי על פולם : (כ) אכן . באמת לא כן הוא כי כמו שבגדתם אתם בעלה ובלבה מאתו כן אתם בית ישראל בגדתם בי : (כא) קול על שפיים נשמע . ר"ל קולי היה להיות נשמע קול על המקומות הגבוהות להשמיע למרחוק וקולי היה מכבי אחעמי בית ישראל לבוכות לפניה על מעלם ולבקש עליהם כי ברבה לפעת עשו העקימו את דרכם מה שבין אדם לחבירו ושכחו את ה' ולא עבדוהו : (כב) שובו כנים שובבים . אתם בנים מודדים שובו אלי למען ארפא משובתיכם כי ואתם אמרתם לא כי אתה מעולם ה' אלהינו : (כג) אכן לשקר . באמת לשקר קוינו אזר מהמקומות הפסולים שעל ההרים : בא . כשוער ה' לא תשועת ישראל : (כד) והבושת . פעכוים שהיה לבושת לעובדיה ולבלימה לעובדיה טין עבודתם כלה ובפסיד את יגיע אבותיהם מצאן ומבקר בניהם ובנותיהם : מנעוריהם . ר"ל מכלה הנעורים והפסד שהיה מעת לעת היה נפון הזה : את צאנם . עכשיו מפרש לומר את זה שפסדו מה שעסקו סם את צאנם וכו' : (כה) נשכבה . ר"ל שכלון

מצודת ציון

(כרתשים ג): שרירות . ענין לחוב והכעה כמו אשר שרו מגשים (חיוב ט) : (יח) על בית ישראל . עם בית ישראל כמו ויכו החגשים על הכגשים (שמות ב): (יט) לשוב . ענין שיבה : ואני . ענין הרהר ופחד וכן כני ממלכות (ישעיה ג): (כ) בגדה . מרמה : מלשון היה ומחר : (כא) קול על שפיים . מקומות גבוהות : כעגו . מלשון עוגה ומקום : (כב) הגמו . רשותא : ושבו . מלשון שוב ושקום ופא כ"ת ועל כסליהם יאמר . בדרך שלכה וכן רשפה נשבו כי חשתי לך (קהלת ז): מעגו . ענין כיוה כמו לחם עוגי (שמות טז) : (כג) אכן . באמת : (כד) ובכותם . מלשון

כלין

דְּתִתְפָּרְקִין עַד אֵימָתַי יוֹרְכוֹן
וְיִתְקַיְּמוּן עֲבְרֵי אוֹנְסְדִי כְּנוּיִךְ׃
מַחֲשָׁבוֹת אוֹנָךְ׃ מִדַּן מַגִּיד
מִדַּן וּמַשְׁמִיעַ אָוֶן מֵהַר אֶפְרָיִם׃
עֲלֵיהוֹן דַּיְנִלּוֹן עַל דִּפְרָחוּ
דְּאַשְׁתַּעְבְּדוּ לְצַלְמָא דַּאֲקִים
מִיכָה בְּטוּרָא דְּבֵית אֶפְרָיִם׃
אֲדַבָּרוּ לְעַמְכָיָא הָא בְּשָׂרוּ
עַל יְרוּשְׁלֶם אָמָרוּ מַטְּרִיתִין
עַמְמִין חֲמוּפִין כְּקָטוּפִין אָתָן
מֵאַרַע רְחִיקָא וְיָשְׁרוּן עַל
קִרְוַיָא דְּבֵית יְהוּדָה וִירִימוּן
עֲלֵיהוֹן קָלְקָלוֹן׃ יְכִנְטְרֵי חַקְלָן
הֲווֹ עֲלָה מְסָחוֹר סְחוֹר אֲרֵי עַל
מֵימְרִי סָרִיבְתְּ אָמַר יְיָ׃
יַאוֹרְחָתֵךְ בִּישְׁתָּא וְעוֹבָדָךְ
מְבַלְבְּלָיָא נָרְמוּ אֲרֵן לִיךְ דָּא
בִּישְׁתָּא וּמְרָרָא אֲיְתִי עֲלָךְ
יְרוּשְׁלֶם עַד דְּאִתְבְּרִ רִשְׁע
לְבִיךְ׃ יֹאֲמַר נְבִיָא מֵעַי מֵעַי
כִּיבִין לִי יְצַ סְמִךְ לִבִּי הָמֵי לִי
לִבִּי לָא שְׁתִיק אֲרֵי קַל צוֹחֲת
קְרָנָא שְׁמָעַת נַפְשִׁי יְבָבוּת
עֲבָדֵי קְרָבָא׃ כִּ תְּבָרָא עַל
תְּבָרָא יְתְעֲרַע אֲרֵי אֲתְבְּזִיזַת
כָּל אַרְעָא בְּתְּקִיף חֲרוֹבַת אַרְעִי זְמַן חֲדָא כָּל קְרָנַי׃ כאעַד אֵימָתַי אֶנָא חֲזֵי סַטָּוָן
אֶשְׁמַע קַל קְרָנָא׃ כבּ אֲרֵי אִטְבַּשּׁוּ עַמִּי סִירֵע דְּחַלְתִּי לָא אֲכִיפוּ בְּנִין טַפְּשִׁין אִינּוּן
וְלָא סוּכְלְתָנִין אִינּוּן חַכִּימִין אִינּוּן לְאֵבְאָשָׁא וּלְאוֹטָבָא לֵית אִינּוּן

לְמָאן תְּוֻשַּׁעִי עַד־מָתַי תָּלִין בְּקִרְבֵּךְ
מַחֲשָׁבוֹת אוֹנֶךָ׃ טו כִּי קוֹל מַגִּיד
מִדָּן וּמַשְׁמִיעַ אָוֶן מֵהַר אֶפְרָיִם׃
עַלִּיהוֹן דַּיְנִלּוֹן עַל דִּפְרָחוּ
לְעַגְנָא דִּי בְדָמוֹ מַכְשְׁרֵי בְּשׁוּרָן
בִּישָׁן יֵיתוֹן עֲלֵיהוֹן עַל
דְּאַשְׁתַּעְבְּדוּ לְצַלְמָא דַּאֲקִים
מִיכָה בְּטוּרָא דְּבֵית אֶפְרָיִם׃
אֲדַבָּרוּ לְעַמְכָיָא הָא בְּשׂרוּ
עַל יְרוּשְׁלֶם אָמְרוּ מַטְּרִיתִין
עַמְמִין חֲמוּפִין כְּקָטוּפִין אָתָן
מֵאַרַע רְחִיקָא וְיָשְׁרוּן עַל
קִרְוַיָא דְּבֵית יְהוּדָה וִירִימוּן
עֲלֵיהוֹן קָלְקָלוֹן׃ יְכִנְטְרֵי חַקְלָן
הֲווֹ עֲלָה מְסָחוֹר סְחוֹר אֲרֵי עַל
מֵימְרִי סָרִיבְתְּ אָמַר יְיָ׃
יַאוֹרְחָתֵךְ בִּישְׁתָּא וְעוֹבָדָךְ
מְבַלְבְּלָיָא נָרְמוּ אֲרֵן לִיךְ דָּא
בִּישְׁתָּא וּמְרָרָא אֲיְתִי עֲלָךְ
יְרוּשְׁלֶם עַד דְּאִתְבְּרִ רִשְׁע
לְבִיךְ׃ יֹאֲמַר נְבִיָא מֵעַי מֵעַי
כִּיבִין לִי יְצַ סְמִךְ לִבִּי הָמֵי לִי
לִבִּי לָא שְׁתִיק אֲרֵי קַל צוֹחֲת
קְרָנָא שְׁמָעַת נַפְשִׁי יְבָבוּת
עֲבָדֵי קְרָבָא׃ כִּ תְּבָרָא עַל
תְּבָרָא יְתְעֲרַע אֲרֵי אֲתְבְּזִיזַת
כָּל אַרְעָא בְּתְּקִיף חֲרוֹבַת אַרְעִי זְמַן חֲדָא כָּל קְרָנַי׃ כאעַד אֵימָתַי אֶנָא חֲזֵי סַטָּוָן
אֶשְׁמַע קַל קְרָנָא׃ כבּ אֲרֵי אִטְבַּשּׁוּ עַמִּי סִירֵע דְּחַלְתִּי לָא אֲכִיפוּ בְּנִין טַפְּשִׁין אִינּוּן
וְלָא סוּכְלְתָנִין אִינּוּן חַכִּימִין אִינּוּן לְאֵבְאָשָׁא וּלְאוֹטָבָא לֵית אִינּוּן

כעד נקבא שהיא ירושלם ככר שרבצו נמעלה כי כשמדבר בנביות כעבד כנסת יפרעל ידבר עמם לשון זכר עמם לשון נקבה כי סנקבה בנגד הכנסת והזכר בנגד המדבר כעבד ירושלם וכנסת ומר הנה ככבי למען תושבי ונמעלה תמר כי הם תכבסי בנתר וברבי לך כוריים ונחותם עסוק בתנוחת המוצות בתלמוד : ותוך . מענין עמל ותון. ובלא כוי"ד נהה כמו שולמה ושולמה עמם נהה עמם נעם וענין תלין לשון ליון בקדש לשון ליון נזה בענין כמו ובכמרומים תלן מיני בעוזתו ילין עז והדומים לכם וי"ת עד תימתי יזכרון ויפקיימון מכדי לחוש דנגויך : (טו) כי קול מגיד מדן . לומר כי מדן יבא מי שיגיד ביאת כתוב תכבד דן כי הוא גבול ארץ ישראל כמו שנא' מדן ועד באר שבע וכן כר תשרים ואון אי׳ עמל ועשה כמו עמל ואון והשוה כשול בענין במלות שוות כי משמיע כמו מגיד וי"ת כשסוק כן מרי קל נביית דמתנבן עליהון וגו' כנשמוד : (טז) הזכירו לגוים . ומה הוא קול המגיד שלומר בעבור שבוזה הבא בהמיעו על ירושלם כי נוצרים באים וגו' ולמ"ד לגויים כמו בעבור כלמ"ד תמרי לי אתי הוא והדומי' לכם ושרוש נוצרים חיל נבוכדנצר ונקראו על שמו וי"ת נוצרים כמו בוצרים כי"ת שתכנש מבנים עממיא חטופין בקטופין אתן מארע רחיקא ותכנם לא תבצר לך מקשה : ויתן על ערי יהודה קול. כלומר כשמיעו על ירושלם כי כבר נתנו על ערי יהודה קול ומכרזה יגיעו לירושלם ושרוש נתינת קול תקיעת השופרות וכתרגומו נחיל : (יז) כשמרי שדי . כמו שדים לו בדום ובא בתכחיו מ"ם כמו וקרע לו תלוני שהוא כמו תלונים וחשוחי את כמו והשיחים והחמים לכם לו סי"ת תמונת כפ"ת ושוח כמו שדה תבל ר"ת לשון רבים נוצרי תקון ושרוש כשומרי שדי כמו שומרי כשדות מהכהמות שלא יכנסו בו לגנות שמרך שימתו כעיר כשדה שלא תקנס בו כעשה משום לא כן נתו בתוויגים כביר ירושלם כי בכל ערי יהודה שבא כבינה תנו כי פירוש עליה על ירושלם ועליה ר"ל סביב לא כסמוך כמו ועלינו מעם מכסה והדומים לכם : כי לחוי מרתה . לחוי פירוש דברי על יד הנביאים כי דברו כמו עמהן. וכן ממרים סיחם עם כ' סיר' לח עי כ' כי לשון מרי יקבר כמלת לח עם דבר כמו מריתם לח פי ולח מרו לח דנרו כי ענין מרי הוא שנוח והחליף בדבר והמעוה לו יסיח פירוש לחוי כמו כי כי יבא נקבר בכי"ת כמו כי מרו בך יתמו כי וי"ת לחי על ממרי סרינת : (יח) דרכך ומעלליך. דרך כשלכת בה והמעשים שעשיתם כם נמרו לך כל זה סרע שבא כחויב להחריב תלכך : עשו . תקור וזות כמקום ענר בלילו תמר עשה לו עשו : זאת רעתך . רעתך נרמה כי מר ונקט סדבר סרע שבא עליך עד כי נגע עד לבך וי"ת דת כשתא ותדבא לחיתי וגו' כנעמוד : (יט) מי מעי מעי לוחילה . כשכא כדרך כעושה כבוסים וכן לחבי לחבי . לוחילה תענין חיל כיוונד תמר סכינות חעניק עליהן מכאן שהיו על לבי כמו שומרי כשדות עליהן ואם תאמרו שעשה כהם : תחרים שפה הומם לי נבי . לך תחרים . לך לוכל להחרים כי לא תוכל להחרים כי לח נשבי : שמעת נפשי . תמר למה לך לוכל להחרים כי לח נשבי שמעת קול שופר ותמר נפשי תמר למה תזעי כי עדיין לך בת להחריב תחל נפשי שמעת כנעוכה לדבר כעבר ונפשי לומר לי בלא לוכל להחרים כי לח נשמע קול שופר תרועה מלחמה וכהוך שמעתי ני"ד ולמה היא עב בקרי כי כמיעתו היא שמיעת הנפש ומה תאמר קירות לבי הוא דבר כשלא לפי שבלב דפנות נחלויה קרוים כי וי"ת לתר נביי"ונ' כנעמוד : (כ) שבר על שבר . שבר כשבעים נח נשמלא ועשה נח שבר יפוצה : נקרע . נכון מקרא שלא כהל"ף : שדדו אהלי . כנה כשהיו כמלכים ושרמונים נשבויות נהלים כיולו וירישות טוויות שנקל לכבכם כמו שהלכים כן כם שדדו שהלים ונגע : (כא) עד מתי . כשהמיים מנגלים בנבואים וכהיים כרמיה וכבריהן כחויבים כשים מרומים כנם כי שירחיקו כעם ויתקעו נשופר כדי שישמעו העם ויכינו נזכרים ולתוך כנגיעת עד מתי יהיה זה בלא עשוי שתחזן לתך על עתך ישראל ודעו

ונענו כהל : (כב) כי לוול עמי . כי לילו היו חכמים ומכירין כדרך כעושה

מצודת ציון

עין כשמדה כמו שדך יגין כם (ישעיה ל) : תוך . מלשון תון ועשה שכו"ן נהה וכן ושולהה קשה סיה (חיוב ה) שהוי"ו נהה עם כי. כוא נעשה כל"ת : (טו) תון . עמל : (טז) כשמיעו . ענין חשמיע קול כשמעת קול כתקף וכן ויושמע שהול (ב"ל עז) : נוצרים . כעלי מצור כלשון על השור וכן ונוצרת נר (משלי ז) : (יז) שדי . כמו שדה : מרבה . ענין מרד וכקנטה : (יח) מעללך . מעשיך : מר . מלשון מריות : (יט) מוחילה . מלשון חיל והלחלה : קירות לבי . כתלי לבי ואמר כדרך כשלוה לפי שהלב יש בו דפנות והלויה : (כ) נקרע . מל' מקרע ועם הוא נהל"ף : שדדם . נעשקם : סהלים . ענין מכירות רב : יריעותי . ענין ויולן כנאמר כאוהל

מכביר : כי לוחי מרחב . כי כקימסה לוחי כמעשיו ולכן כתה עליו סלויב מכביר : (יח) עשו חלה לך . ר"ל כם נגרמו לך מכניס הלמה כתה : זאת כרעתך. כסורעניות כזאת היא על רמתך כי כעכורך ייתר לך : כי מע . ר"ל קרוכה היא וכשיבה חליך ונגע עד לכך : (יט) מעי מעי . כפל מלה כדרך כמוסים ושופרים מכאב וכן כפצי רפצי (מ"ב ד) ור"ל כעכור כהאב שים לי כמעי מעשר דאגת ססורעניות כמעוחד לנוח לכן כהיה מלא מחלחלה : קירות לבי . מעודל כהגוה מקשקש לבי בקרבי וכתלי הלב מעויעים לי קול רומיה : לבי לא מחרים . לא לוכל להחרים ולהשתיק חת לבי מהמייתו : שמעת נפשי . בנבואה שמעה נפשי שיבוי קול שופר ולתוספת ביאור תמר תרועת מלחמה ר"ל שיבוי כשופר כדרך כלהמיים : (כ) שבר על שבר נקרא . פורעניות על פורעניות יבוא במקרא רעה כי ברעתונה גלו עשרת השבטים ועתה יגלה יהודה : כי שדדה . זוה יפרש מהו שבשר על שבר ותמר כי לשטונה שדדה כל כארץ היא ארץ עזרת השבטים ועתה שודדו מהלי חכו נפתם : רגע . כרגע תחת שודדו יריעותי והוא כפל ענין כמ"ם : (כא) עד מתי . ר"ל עד מתי תעמוד בגזירה כמלחמה ותלחה כמלחמה כגבורים כתלו כחויב כם ושמע קול שופר מתרועת מלחמה : (כב) כי לוול עמי . תמר כמקום פ' כמכיר על

(יד) לוך . חמשך : (טו) כי קול מגיד מדן . מרי קל נבייא מתכון עליהון דיגלוף על דשלחי לשלוה דבבן ומכשרן בשורן ביתון עליהון על דשמעתא דלשמע דשקים מיכה בטורת דבית אפרים ופשים שכבר גלו כעגלים שמעת כמדין פוגש קיים גדולה שיש שבירה לשניה מימות אבותם שבמדבר וירדוף עד דן (בראשית יד) כיון שבניו לדן חשב כאו שעתידין בניו לשבוד שם עבודת גלולים ולאחריה בחורבן בבית שנאמר כי קול מגיד מדן : ומשמיע און . און שבר : (טז) מוצרים . מוחי מצור עליהם : (יז) שדי . כמו שדה : לוחי מרחק . הקישה כמו ממרים היתם (דכרים ט) מרגיזי : (יח) דגם הלה . לעשות הלם לך : (יט) לוחילה. לשון חיל ורעת : קירות : מגישים כלשון : שמעת נפשי . מאחורי הפרוד בתוכי כשורת קול מתרועת מלחמה : (כ) שבר על שבר . חרבות ירושלם על גלות יכניה : רגע יריעותי . רגע שודדו יריעותי : (כא) עד מתי מרגלה . הסיסיות הלוה סטשמים גם להקבץ לטוב להלחם

על ערי כ' וסי' את עין ואת דן המלכים . ויתנו על ערי יהודה קולם: סעי מעי תד מן ו"א מקומות בשעם לגרסים בשרת לגרש אבל לא תמצע האולא שבוא ביניהם וסינם את מהלת בת יפתעאל . אי כבד בן שתם בן עלי . ויקן יונדב בן שטעה אחי דוד : בכל איביו במואב ובבני עמון ובאדום . את תרתן . ואת רבשקה מלכיש ירושלים . וגם כל ההדים אשר במואב . באים מדרך שער העליון. מעיסעי אוהילה . עבר מלך האבשים . הן ישא איש כשר קדש ויעש בירושלם חשבונות דר"ת :

תולדות אהרן מפי מפי . נרמות י : קוסח נבי . (פנחדרין כח) : נגיש סכלים . קדושין לו :

מצודת ציון

מצודת דוד

בלעז: תצינה. לשון ציה: (ח) על זאת. מה הוא זאת כי לא שב וגו' ואעפ"י שדבר למעלה בנבוכדנאצר על החורבן כאן חזר לדבר במיתת יאשיהו: כי לא שב חרון אף וגו'. ואעפ"י ששב יאשיהו בכל לב נאמר בו (מלכים ב כג) לא שב ה' מחרון אפו על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה: (ט) והיה ביום ההוא. ביומו של יאשיהו יתמהו למה עלתה לו כל כך והם אין יודעין שאין דורו חוזר יפה. כשבא לבער את עכו"ם מה היו ליצני הדור עושין חוקקין צורת עכו"ם על דלתותיהן חציה בדלת זה וחציה בדלת זה כשהיה פותחו לא היתה נכרת וכשהלך משם סוגרה והיא מתחברת: (י) השא השאת. אטינצאי"ר בלעז לשון הנחש השיאני (בראשית ג) שנביאי השקר נבאים לכם שלום יהיה לכם: (יא) לעם הזה. על העם הזה כשיגלו כולם: לא שפים. מכבד ומטאטא אף את עדות כלי המים לשיתם מדבר. ל"א לי למה דמתרגמינן גחותא: דרך בת עמי. אותו רוח בא וגם לא לזרות מוץ מגורן אבטוייאר בלעז כמו ויזרה במזרה (לקמן כא): ולא להבר. ולנקות תבואה הוא בא כלומר לא לטובה כי אם לרעה להגלות את אנשים (ונשים) טף ובהמה: (יב) רוח מלא. מאלה הפורענות יבא לי: רוח מלא. רוח שלם שלא אחזור בו ולא אנחם. רוח פלנ"ש בלעז: משפטים. לשון ויכוח: (יג) וכסופה. איקומטאורבילו"ן בלעז אונך:

העיר. מאין. מהבל שהוא לשון לארץ ישראל: (ז) עלה אריה מסבכו. זהו מלך בבל והמשילהו לאריה שאין עומד לפניו כן נבוכדנצר כבש כל הארצות לא עמד איש בפניו ופי' המשל לפניו ומשחית גוים. מסבכו הוא סבכו שהוא שוכב בה תמיד ולפי שנעשית מסבכי עצים נקראת כן: תצינה. תחרבנה כמו נצו גם נעו וכן ת"י קרוין צדין ואאז"ל פי' תצמחנה מענין הנצו הרמונים ויהי' לפי זה הפתרון שנים שרשים וענין אחד ושערים החרבות יצמיחו הדשאים ועשבים: (ח) על זאת כי לא שב חרון אף ה' ממנו כי לא שבנו אליו וחרון אפו לא שב ממנו אלא עתיד לבא עלינו: (ט) והיה ביום ההוא. יאבד לב המלך ולב השרים. כי דרך המלך והשרים לחזק לב העם כשבא עליהם אויב והם יאבד לבם ויהיו נבהלים כשבא עליהם השבר הגדול והמלך הוא צדקיהו והכהנים הם כהני הבמות ואז יהיה נשמים כי בטלה עבודתם והנביאים נביאי השקר יתמהו כי שקר נבאו לעם שהיו אומרים להם שלום יהיה לכם ות"י ויתמהו ישתעממון כמו שתרגם אונקלוס ונתמהו לבב ובשעמימוה לבא והוא אבדת הלב והבהלה: (י) ואמר. אכן השא השאת. כיון שאתה מאריך אף לנביאי השקר המטעים אותם ומשיאין אותם שלום שלום הרי הוא כאלו אתה משיא אותם ויחשבו רוב העם כי ה' דבר אתם והם על שני הסעיפים אם ישמעו לי ואם ישמעו להם ורובם נוטים אחריהם לפי שהם רבים או פי' כמו אני ה' פתיתי את הנביא ההוא שטעמו העברת חפץ כדי לגלות שקריהם ורעתם שעושין בסתר וסוד נפרש זה הענין בספר יחזקאל בפסוק והנביא כי יפותה וי"ת בכן הא נביאי שקרא מטען לעמא הדין וליתבי ירושלם ואמרו לעם הזה ולירושלם פירוש ולעם הזה לעם שזכר וזכר בפרט ירושלם לפי שהיא העקר ורבינו סעדיה פירש השאת רוצה לומר גלות נביאי השקר המשיאים אותה וכן אני ה' פתיתי את הנביא באמרי עליו שהוא מפותה ומגולה. זו כמו והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע: ונגעה חרב עד הנפש. והנה חרב האויב נגעה עד הנפש כלומר שהתחילו להרוג בעם לא שבי ולא בזה לבד אלא אף הורגים ואיך יאמרו שלום יהיה לכם וי"ת הא חרבא מקטלא בעמא: (יא) בעת ההיא. בעת יבא האויב אמר להם הנה האויב בא עליהם כמו רוח צח העובר על שפיים שהם מקומות הגבוהים כמו ההרים והגבעות או כמו רוח העובר במדבר שהמקומות יעבור שמה מאין מונע כי כשוב כשתעבור הרוח תמצא מונעים ההרים שלא יעבור

תִּצֶּינָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ ח עַל־זֹאת חִגְרוּ
שַׂקִּים סִפְדוּ וְהֵילִילוּ כִּי לֹא־שָׁב
חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִמֶּנּוּ׃ ט וְהָיָה בַיּוֹם־
הַהוּא נְאֻם־יְהוָה יֹאבַד לֵב־הַמֶּלֶךְ כ' יוסאולד נו
וְלֵב הַשָּׂרִים וְנָשַׁמּוּ הַכֹּהֲנִים
וְהַנְּבִיאִים יִתְמָהוּ׃ י וָאֹמַר אֲהָהּ ׀ ח'מ"ג נסיפ'
אֲדֹנָי יְהוִה אָכֵן הַשֵּׁא הִשֵּׁאתָ לָעָם י"ח. ל'
הַזֶּה וְלִירוּשָׁלַם לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה ס'
לָכֶם וְנָגְעָה חֶרֶב עַד־הַנָּפֶשׁ׃ יא בָּעֵת
הַהִיא יֵאָמֵר לָעָם־הַזֶּה וְלִירוּשָׁלַם
רוּחַ צַח שְׁפָיִם בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ בַּת־
עַמִּי לוֹא לִזְרוֹת וְלוֹא לְהָבַר׃ יב רוּחַ ל"ס מ"ל. ל'
מָלֵא מֵאֵלֶּה יָבוֹא לִי עַתָּה ׃ גַּם־אֲנִי כ'
אֲדַבֵּר מִשְׁפָּטִים אוֹתָם׃ יג הִנֵּה ׀ ס' רפין דכמון נדכור
כַּעֲנָנִים יַעֲלֶה וְכַסּוּפָה מַרְכְּבוֹתָיו
קַלּוּ מִנְּשָׁרִים סוּסָיו אוֹי לָנוּ ׃ כִּי ד'
שֻׁדָּדְנוּ׃ יד כַּבְּסִי מֵרָעָה לִבֵּךְ יְרוּשָׁלַם כ'. ל'

לְצָדוּ קִרְוַיִךְ יִצְדְּיָן מִבְּלִי יָתִיב׃
ח עַל דָּא יִיסְרוּן סַקִּין יִסְפְּדוּן
וְיֵילְלוּן אֲרֵי לָא תָב תְּקוֹף רוּגְזָא
דַּיְיָ מִנָּנָא׃ ט וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא
אֲמַר יְיָ יִתְבַּר לִבָּא דְמַלְכָּא
וְלִבָּא דְרַבְרְבַיָּא וְיִצְדוּן כָּהֲנַיָּא
וּנְבִיֵּי שִׁקְרָא יִשְׁתַּעַמְמוּן׃
י וַאֲמָרִית קַבֵּיל בָּעוּתִי יְיָ
אֱלֹהִים בְּכֵן הָא נְבִיֵּי שִׁקְרָא
מַטְעַן לְעַמָּא הָדֵין וּלְיָתְבֵי
יְרוּשְׁלֵם לְמֵימַר שְׁלָמָא יְהֵי
לְכוֹן וּכְעַן הָא חַרְבָּא מְקַטְלָא
בְעַמָּא׃ יא בְּעִדָּנָא הַהִיא
יִתְאֲמַר לְעַמָּא הָדֵין וּלְיָתְבֵי
יְרוּשְׁלֵם כְּרוּחַ טִיהֲרִין עַל רֵישֵׁי
נַגְרִין דָּמְיָין בְּמַדְבְּרָא כֵּן אוֹרַח
כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי לָא לְמִדְרֵי וְלָא
לְבַדָּרָא׃ יב עַל דְּטָעוּ בָּתַר
נְבִיֵּי שִׁקְרָא דְּמִתְנַבַּן לְהוֹן
בְּרוּחַ דִּשְׁקַר בְּכֵן מַשְׁרְיַת
עַמְמַיָּא מֵאִלֵּין קַלִּילִין כְּרוּחָא
יֵיתוּן עֲלֵיהוֹן כְּעוּאַת בְּמֵימְרִי
אִיתֵינוּן וַאֲמַלֵּיל פּוּרְעָנוּת דִּינֵי מִנְהוֹן׃ יג הָא מְלַךְ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ יִסַּק עֲלֵיהוֹן
בַּעֲנָנָא דְסָלֵיק וְחָפֵי יָת אַרְעָא וּבְעַלְעוֹלִין רְתִיכוֹהִי קַלִּילִין מִנִּשְׁרַיָּא סוּסָוָתֵיהּ וַי
לָנָא אֲרֵי אָתֵי לְמִבְזָנָא׃ יד אִתְחַזְרִי מִלְּמֶעְבַּד בִּישָׁא לִבֵּךְ יְרוּשְׁלֵם בְּדִיל

המלך. האספו ונבואה אל ערי המבצר. קדמא חסר. וא' נבואה למשכנותיו נשתחוה: לעם הזה ב' בענין וסימן ויאמר אהה. בעת ההיא ולירושלם ה' וסים' הלא הוא אשר הסיר דמלכים. ותברו רישיה. ולירושלם מבשר אתן. עבן השא השאת. ודבתריה בעת ההיא יאמר לעם הזה. נירו לכם ניר דירמיה. הלא הוא יחזקיהו דד"ה. כי עובו הלוים:

תולדות אהרן כבסי מרעה. ר"ס יח.

ההרים והגבעות ואין מונע בן האויב בא ואין מונע אותו ואיזה דרך בא דרך בת עמי וזה הרוח לא ימצאו בו שום נחת רוח כמו רוח שזורים בו התבואה ומבררים אותה מן המוץ ע"י הרוח הנה הרוח הזאת תהיה מזקה יותר מדאי אע"פ שמזיק לדברים הועיל לדברים אבל הרוח הזה שנמשל בו האויב לא יבא לישראל אלא להרע להם ולא ימצאו בו שום דבר טוב וזהו שאומר אחר כן רוח מלא מאלה זהו הרוח יותר חזק מאלה כלומר מרוח שהוא לזרות ושהוא להבר ופירושו רוח צך זך ובהיר כמו דודי צח ואדום נחו מחלב רוצה לומר שהאויב הוא הכל רצונו בעם רב בכוסים ופרשים ונכוני מכלול כולם או פי' רוח צח רוח יבש מן והשביע בצחצחות נפסך כלומר שיבש הארץ ומתרגמנה וי"ת כרוח טיהרין על רישי וגו' כמעמוד: (יב) רוח מלא. חזק כלומר יבא הרוח מלא בכל כחו וכן על הדרך הזה מלא ידו בקשת: יבא לי. מאמר הנביא במקום ישראל עתה קודם בואו: גם אני אדבר משפטים אתם. פי' על ישראל ובאמרו גם אני לרבות על משפט הנבואה ותוכחותיה אדבר גם אני מעצמי משפט תוכחה עמם ואולי ישובו בהרבותי תוכחתי עליהם וי"ת על דטעו בתר נביאי שיקרא נביאי וגו' כמעמוד: (יג) הנה כעננים. כמו שהעננים עולים מן הארץ כמו שנא' ואד יעלה מן הארץ ועולים קל מהרה כן יעלה האויב על ארץ ישראל ואומר יעלה כי ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות: וכסופה. היא הרוח המזקה שהולכת במרוצה ובחזקה כן ילכו מרכבותיו: קלו מנשרים. כי הנשר קל לעוף מכל עופות ועף בגובה האויר יותר מכלם וכן אמר כאשר ידאה הנשר: כי שודדנו. כי לשדוד אותנו יבא: (יד) כבסי. לא תהיה תשובתך בגרונך לבד אלא אף בנכתר וזהו שאמר נבך כמו שאמר למעלה ולא שבה אלי בכל לבה כי אם בשקר וכן אמר הנה ג"כ תלין בקרבך מחשבות אונך זהו כי השובהה לא היתה מלב ומה שאמר תלין לשון זכר והוא מדבר כנגד

מצודת דוד

לשבת בתוך ספכי האילנות ועל כ"ג יאמר: ומשחית גוים. זהו ר"נ שהשחית כל העכו"ם וכפל הדבר במ"ש: עריך תצינה. הערים שלך תהיינה שממה מאין מי יושב בהן: (ח) על זאת. על השמועה הזאת: ממנו. ישראל: (ט) יאבד לב המלך. ר"ל יבוא בו מורך לב: ונשמו. ר"ל לא ידעו מה לעשות: (י) ואומר. זהו מאמר הנביא שאמר אתה ה' באמת כאלו אתה השית את העם הזה לאמר להם שלום יהיה לכם אל תיראו כי כן נבאו להם נביאי השקר ועל כי לא עשית בהם משפט חשבו העם שבאמת אתם וכאלו אתה שית אותם: ונגעה. ר"ל בעבור זה לא שבו לה' והנה נגעה החרב עד הנפש כי הפורענות קרובה לבוא: (יא) בעת ההיא. בעת בא הפורענות יאמר לעם וכו' הנה רוח יבש סוער במקומות גבוהות אשר במדבר במטאטא ומכבד הכל הואיל ואין שם דבר לעמוד בפני הרוח ולעכבו והרוח הוא יבוא דרך בת עמי לטאטא את כולם ללכת גולה: לא לזרות. לא יבוא הרוח לזרות המוץ מן הגורן ולא לנקות את התבואה מן העפר ר"ל לא יבוא לטובה כ"א לרעה: (יב) רוח מלא. רוח שלם מאלה הרוחות הנושבות במקומות הגבוהות שבמדבר הנה יבוא לצרכי להפרע מהם: עתה. ר"ל בזמן קרוב אתווכח עמהם גם אני כי עד הנה היה הנביא מתווכח עמהם להגיד להם פשעם ומעתה אתווכח גם אני כי בהביאי עליהם הפורעניות כאלו אגיד להם בזה פשעם אשר גברו למעלה: (יג) כעננים יעלה. האויב יעלה עליהם חיש מהר כעננים העולים ברום השמים: וכסופה. כרוח סופה כן ימהרו מרכבותיו: כי שדדנו. קרובים אנו להיות נשדדים ביד האויב: (יד) כבסי. לכן עשי תשובה וכבסי לבך מן הרעה למען

מצודת ציון

תצינה. מלשון ציה ושממון: (ח) חגרו. ולשון חגורה ואזור: ספדו. מלשון הספד: והילילו. מלשון יללה: (ט) ונשמו. ענין תמהון כמו על יומו נשמו (איוב יח): (י) אהה. הוא ענין לשון יללה: השא השאת. ענין הסתה והפתוי כמו הנחש השיאני (בראשית ג): (יא) צח. ענין יובש כמו נחה צמא (ישעיה ה): שפיים. מקומות גבוהות: בת עמי. עדת עמי וכן בת בבל (תהלים קלז): לזרות. ענין פזור וזריקה וכן ואזרם במזרה (לקמן טו): להבר. מלשון ברור ונקי: (יב) רוח מלא. רוח שלם וכן ומלוא המכל (שמואל ב ח): משפטים. ענין ויכוח: (יג) כעננים. כעבים: וכסופה. רוח חזק: קלו. מלשון קלות: שדדנו. ענין עושק וגזל: (יד) תלין. ענין

(לא) כי קול כחולה. חולה הוא תואר נפלס סוכה מענין חיל כיולדה ומבכרה יאמר דרך משל כי בת ציון תריס קול כמו שהאשה מיושבת על משבר תחיל תזעק בהבליה ועוד תגדיל הצעק וסמשילה למבכירה וכיון שהאשה היולדת ראשונה כי תבליה קשים מהבלי אשה אחרת ופירוש צרה שהיא צעקת צרה כמבכירה: תתיפח. מענין ויפח נקז שהוא ענין הגיון: תפרש ותהמס ותקונן על הרוגיה ואומרת אוי נא לי כי עיפה נפשי אמרה נפשי כנגד בת ציון אוי נא לי כי עיפה מהכול כנער הגדול. לרוב הורגים שמצאוני וי"ת דמשתטחא ופרסא ידהא אמרה וי כען לי וענין תפרש כפיה שעבר ידיה כמו פרשה ציון בידיה כי כן דרך המצטער לפרש כפיו אחת באחת לרוב הצער: (א) שוטטו. חפשו ובקשו והנה אמר דוד בספר תהלים נתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ הנה כי היו בירושלם חסידים ועבדי האל ואיך אמר ירמיה אם יש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה פירש אדוני אבי ז"ל כי ירמיה אמר בחוצות ירושלים ואמר ברחובותיה כי החסידים שהיו בירושלם היו מתחבאים בבתיהם ולא היו יכולים להראות ברחובות ובחוצות מפני הרשעים ורז"ל פירשו כיון שנהרגו ע"י אויבים אף על פי שהיו רשעים וחייבי מיתה נתכפר להם במיתתן וקרי להו עבדיך וחסידך: אם תמצאו איש. ר"ל איש טוב וגדול במעשיהם וכן הלא איש אחד וכן אם גבר דליה עובדין טבין: (ב) ואם חי ה'. כי ברוב הם נשבעי' באלהים אחרים כמו שאמר וישבעו בלא אלהים ואם יהיה שישבעו כי להראות עצמן שהם יראי שמי ונשבעים בשמי לשקר הם נשבעים בשמי ואני היודע: (ג) ה' עיניך הלא לאמונה. אמר הנביא תמיה על זה הענין אמר דרך קריאה ה' עיניך הלא לאמונה כלומר השגחתך בעולם הלא לאמונה כלומר לדבר קיים לא לדבר בטל והנה הכית אותם על מעשיהם הרעים ולא חלו כלומר לא כאבו ולא הרגישו בעצמם כי אתה המכה אותה בעונם אם כן מה הועילה השגחתך בהם ודומה למה שאמר לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו וכן מה שאמר ישעיה הנביא על מה תכו עוד תוסיפו סרה: כליתם מאנו קחת מוסר. הבאתם עד קרוב לכלי' אף על פי כן מאנו קחת מוסר ואם נביאיך מזהירים אותם חזקו פניהם מסלע ולא כשו מעניהם מאנו לשוב לאמונה ענין קיום כמו אמונה אומן במקום נאמן וי"ת ה' הלא גלי קדמך וגומר כבעמוד: (ד) ואני אמרתי. אמר הנביא נסיתי אותם בעניני בתוכחה הקטנים והגדולים אמרתי כלומר חשבתי בעצמי כשהוכחתי העם ולא קבלו אמרתי אך דלים הם נואלו כי ברוב דלת העם אין להם דעת והנה כמו הגדולים לפי שהם חורשים וזונים וכל עסקיהם עבודת האדמה ולא יתעסקו בדברי מוסר ובתורה ובחכמה לפיכך לא קבלו תוכחה כי נואלו ואין להם דעת כי לא ידעו דרך ה' משפט אלהיהם: (ה) אלכה לי אל הגדולים. כי לפי שהם נכבדים ועשירים ואינם מתעסקים במלאכה יש להם פנאי ללמוד תורה וחכמה וברוב הם בעלי מוסר ודעת ולמדו תורה ומשפט אלהיהם ואולי תועיל בהם תוכחתי כי יבינו וישכילו למה שאומר להם והנה כשדברתי עמהם יחדיו שברו עול התורה אע"פ שידעוה נתקו עולם מעליהם ונתקו מוסרותיה ואמר יחדו ר"ל כולם מצאתים כן וכן ת"י ברם אינון כחדא מרדו וגו' בכעמוד: (ו) על. כן הכם. על ששברו עול התורה מעליהם הכם אריה מיער המשיל האויב לאריה שיוצא מן היער לטרוף ולזאב שיוצא לעת ערב וכא סמוך ליישוב כדי לטרוף הנמצא יחדיו כי

לַהֲנָאָה תִּתַּקְּנִין קְצוּ בִיךְ רָחֲמַךְ מְקַטְלִין נַפְשֵׁךְ בָּעַן: לא אֲרֵי קָל כִּמְעַדְיָא שְׁמָעִית עָקָא כְּאִתְּתָא דִמְשַׁרְיָא לְמֵילַד בְּבוּר קָל כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן דְמִשְׁתַּטְּחָא וּפָרְסָא יְדָהָא אָמְרָא וַי כְּעַן לִי אֲרֵי מִשְׁלְהֲיָא נַפְשִׁי מִן קֳדָם קָטוֹלִין: א הֲלִיכוּ בְּשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם וַחֲזוֹ כְעַן וּדְעוּ וּבְעוֹ בִרְחוֹבָהָא אִם תַּשְׁכְּחוּן גְּבַר דְלֵיהּ עוֹבְדִין טָבִין אִם אִית עָבֵיד דִּין דִקְשׁוֹט בָּעֵי הֵימָנוּתָא וְאֶשְׁבּוֹק לְהוֹן: ב וְאִם בִּשְׁמָא דַיְיָ יָמַן כְּבֵן לְשִׁקְרָא אִינוּן מִשְׁתַּבְּעִין: ג יְיָ הֲלָא גְלֵי קֳדָמָךְ לְאוֹטָבָא לְעָבְדֵי הֵימְנוּתָא רַשִּׁיעַיָּא אַלְקֵיתָא יַתְהוֹן וְלָא תָבוּ שֵׁיצֵיתִינוּן סְרִיבוּ לְקַבָּלָא אוּלְפַן אַתְקִיפוּ אַפֵּיהוֹן מִטִּינָרָא מְסָרְבִין לְמֵיתַב: ד וַאֲנָא אֲמָרֵית בְּרַם מִדְמִסְכְּנִין אִינוּן אִטְפָּשׁוּ אֲרֵי לָא אֲלִיפוּ לְמִידַע אוֹרַח דְתַקְּנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד דִּין דִקְשׁוֹט קֳדָם אֱלָהֲהוֹן: ה אֵהַךְ לִי כְעַן לְרַבְרְבַיָּא וַאֲמַלֵּיל עִמְּהוֹן אֲרֵי אִינוּן אֲלִיפוּ לְמִידַע אוֹרַח	לא כִּי קוֹל כְּחוֹלָה שָׁמַעְתִּי צָרָה כְּמַבְכִּירָה קוֹל בַּת־צִיּוֹן תִּתְיַפֵּחַ תְּפָרֵשׂ כַּפֶּיהָ אוֹי־נָא לִי כִּי־עָיְפָה נַפְשִׁי לְהֹרְגִים: ה א שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַ͏ִם וּרְאוּ־נָא וּדְעוּ וּבַקְשׁוּ בִרְחוֹבוֹתֶיהָ אִם־תִּמְצְאוּ אִישׁ אִם־יֵשׁ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט מְבַקֵּשׁ אֱמוּנָה וְאֶסְלַח לָהּ: ב וְאִם חַי־יְהוָה יֹאמֵרוּ לָכֵן לַשֶּׁקֶר יִשָּׁבֵעוּ: ג יְהוָה עֵינֶיךָ הֲלוֹא לֶאֱמוּנָה הִכִּיתָה אֹתָם וְלֹא־חָלוּ כִּלִּיתָם מֵאֲנוּ קַחַת מוּסָר חִזְּקוּ פְנֵיהֶם מִסֶּלַע מֵאֲנוּ לָשׁוּב: ד וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ דַּלִּים הֵם נוֹאֲלוּ כִּי לֹא יָדְעוּ דֶּרֶךְ יְהוָה מִשְׁפַּט אֱלֹהֵיהֶם: ה אֵלְכָה־לִּי אֶל־הַגְּדֹלִים וַאֲדַבְּרָה אוֹתָם כִּי הֵמָּה יָדְעוּ דֶּרֶךְ יְהוָה מִשְׁפַּט אֱלֹהֵיהֶם אַךְ הֵמָּה יַחְדָּו שָׁבְרוּ עֹל נִתְּקוּ מוֹסֵרוֹת: ו עַל־כֵּן הִכָּם אַרְיֵה מִיַּעַר זְאֵב עֲרָבוֹת יְשָׁדְדֵם נָמֵר שֹׁקֵד עַל־עָרֵיהֶם כָּל־הַיּוֹצֵא מֵהֵנָּה יִטָּרֵף כִּי רַבּוּ	(לא) מבכירה. האשה המבכרת תחלת לידתה: תתיפח. תייליל ותצעק גנוחו' קונפלי"ים בלעז כמו ויפח חמס (תהלים כז) ל' דיבור: אוי נא לי. כך אומרת: (ג) ה' עיניך. הלא הם בעלי אמונה להטיב ולמה נגדו אלה כך ואין מבקשין אמונה: הכיתה אותם. ולא נעשו חולים על המכה לשוב על לבם לשוב מרעתם: קחת. כמו לקחת: (ד) ואני אמרתי. הנביא אומר כך אך דלים הם מחכמי' אלו שאני מדבר עמהם: נואלו. לשון אויל וכתרגומו איטפשו: (ה) אלכה לי אל הגדולים. הם ישמעו אך לא הועלתי וגם המה יחדו שברו עולו של הקב"ה מעליהם: (ו) אריה. מלכות בבל: זאב. מלכות מדי: נמר. מלכות אשור: זאב ערבות. לשון ערבה ושוחה זאב המדבר: שקד. ממהר וממחה חברו עם ל' שמירה כמו לשקוד על דלתותי (משלי ח) וי"ת לשון ערבה

ת"י מ"ל. ג' מ"ל. ג' ו מ"ל. ר' כסי' ר' ד'. כ' פרי נוען. ט"כלים' רתין. ג' ג'. ד' ס"ע נגמי'

הכיתה ג' מ"ל ה' וסי' לך והכיתה את עמלק. והכיתה את בית אחאב. הלא לאמונה הכיתה אתם: ב' קרמאי מלרע: כל דבור אתו אתך אתם דגש בם"ם רפי. אותו אותך אותם וסי' נמסר בסדר וירא מהנה ז' בקריאה וסי' ועשה מאתת מהנת כל היוצא מהנה ישרף. ושמרון כחצי חטאתיך. והלשכות העליונות קצרות. אחת מהנה לא נעדרה. אחת מהנה לא נשברה. כתר לך אחת מהנה ואעשה לך:

דְתַקְּנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד דִּין דִקְשׁוֹט קֳדָם אֱלָהֲהוֹן בְּרַם אִינוּן כַּחֲדָא מְרָדוּ מִן אוֹרַיְתָא אִתְרְחָקוּ מִן אוּלְפָנָא: ו עַל כֵּן מַלְכָּא בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ יִסַּק עֲלֵיהוֹן כְּאַרְיָא מֵחוּרְשָׁא וְיִקְטְלִינוּן עִמְמַיָּא דְתַקִּיפִין כְּדֵיבֵי רַמְשָׁא יְבַזְּזוּנוּן שִׁלְטוֹנִין דְחַסִּינִין כְּנִמְרָא כְּמָנִין עַל קִרְוֵיהוֹן כָּל דְיִפּוֹק מִנְּהוֹן יִתְקְטִיל אֲרֵי סַגִּיאִין קִרְבֵיהוֹן תַּקִּיפִין

תולדות אהרן שוטטו. סכת קנו חגיגה יד: חי ה'. עקידה שער מה: אך דלים. עקרים מ"ד פ"ז:

מצודת ציון

מל' יפה: עוגבים. חושקים ואוהבים כמו ותעגב על פלגשיהם (יחזקאל כג): (לא) כמבכירה. יולדת בכור: תתיפח. ענין אנחה ודבור כמו ויפח חמס (תהלים כז): תפרש. מלשון פרושה ופזורה כמו פרשה ציון בידיה (איכה א): נא. עתה: עיפה. ענין יגיעה: להרגים. בעבור ההרגים: (א) שוטטו. ענין הליכה אנה ואנה וכן משוט בארץ (איוב א) ורז"ל בעבור הארץ: בחוצות. בשוקים וכן והוצאת חוצה לך (דברים כג): ברחובותיה. מלשון רחוב: איש. ר"ל גדול ובעל מעשים טובים וכן הלא איש אחד (ש"ב כ"ג): (ג) עיניך. ר"ל השגחתך: לאמונה. ענין דבר המתקיים וכן יתד במקום נאמן (ישעיה כב): חלו. מלשון חולי: כליתם. מלשון כליון: מאנו. מלשון מיאון: (ד) נואלו. ענין סכלות וטפשות כמו נואלו שרי צוען (שם יט): (ה) אותם. עמהם: עול. הוא הכובד על צואר הבהמה החורשת: נתקו. ענין הנתק והסרה: מוסרות. קשורי רצועות העול: (ו) ערבות. ענינו כמו מדבר וכן במדבר בערבה (דברים א): ישדדם. ענין עושק ושוד: נמר. שם חיה מה: שקד. ענין מהירות כמו

מצודת דוד

על חנם עשית עצמך יפה ומהודרת: כי החושקים מאסו בך ומתה ומבקשים לקחת נפשך ממך והוא ענין משל לומר מה תחרי אל הבבלים בדורונות הנה כל זה לא יועיל לך כי נהפכו לך לאויבים: (לא) כי קול. שמעתי קול כקול חולה: צרה. צעקת צרה שמעתי כאשה המבכרת בחבליה חזקים: קול בת ציון. והוא כקול של עדת ציון אשר תרבה אנחות כדרך המקונן: תפרש כפיה. מעברת כפיה זה בזה כדרך המצטער: אוי נא לי. צועקת מר ואומרת אוי עתה לי כי נפשי עיפה בעבור ההורגים אותה: ה (א) שוטטו. לכו בחוצות ירושלים אנה ואנה וראו עתה בהם ותנו לב לדעת מעשה האנשים ובקשו ברחובותיה אם תמצאו שם איש ישר אם יש מי עושה משפט ומבקש אמונה: ואסלח לה. אם המצאו אף איש יחידי בזה אז אסלח לכל העיר: (ב) ואם חי ה'. ואם יאמרו בשבועתם חי ה' לא הוא בעבור שהם מאמינים בו אבל באמת כשרוצים להשבע בשקר ישבעו בשמו: (ג) עיניך הלא לאמונה. מול ה' לומר הנה השגחתך היא על דבר המתקיים ולא על דבר בטל שאין בו תועלת: הכיתה אותם. בהשגחתך הכית אותם למען יוסרו לטוב להם: ולא חלו. לא נעשו חולים מן המכה ר"ל לא הרגישו שבאה עליהם לעורר לבם לתשובה: כליתם. הבאתם קרוב אל הכליון ועכ"ז ממאנים לקחת מוסר: חזקו פניהם מסלע. בקשו פניהם יותר מן הסלע ר"ל לא נכנעו אבל מעיזו פניהם ומאמנים לשוב: (ד) ואני אמרתי. כשהוכחתים ולא קבלו מוסר אמרתי בתחלה אין תבונה בהם ואך דלים המה מחכמה: נואלו. נטפשו בדעתם כי לא ידעו דרך ה' וכו' שמביא סורענות לגלות אזן למוסר: (ה) אל הגדולים. בדבר החכמה: ואדברה אותם. אדבר עמהם דברי תוכחתי: כי המה ידעו וכו'. הספורענויות בא לגלות אזן למוסר: המה יחדו. כולם רוצים להיות נכנעים למקום: נתקו. ר"ל אינם רוצים להיות נכנעים למקום: (ו) על כן. כעבור שאינם רוצים להיות נכנעים למקום לכן מהרס

וְדָעוּ׃ כג רָאִיתִי אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה־ תֹהוּ וָבֹהוּ וְאֶל־הַשָּׁמַיִם וְאֵין אוֹרָם׃ כד רָאִיתִי הָהָרִים וְהִנֵּה רָעֲשׁוּ וְכָל־ הַגְּבָעוֹת הִתְקַלָּקֵלוּ׃ כה רָאִיתִי וְהִנֵּה אֵין הָאָדָם וְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם נָדְדוּ׃ כו רָאִיתִי וְהִנֵּה הַכַּרְמֶל הַמִּדְבָּר וְכָל־ עָרָיו נִתְּצוּ מִפְּנֵי יְהוָה מִפְּנֵי חֲרוֹן אַפּוֹ׃ כז כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה שְׁמָמָה תִּהְיֶה כָּל־הָאָרֶץ וְכָלָה לֹא אֶעֱשֶׂה׃ כח עַל־זֹאת תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְקָדְרוּ הַשָּׁמַיִם מִמַּעַל עַל כִּי־דִבַּרְתִּי זַמֹּתִי וְלֹא נִחַמְתִּי וְלֹא־אָשׁוּב מִמֶּנָּה׃ כט מִקּוֹל פָּרָשׁ וְרֹמֵה קֶשֶׁת בֹּרַחַת כָּל־הָעִיר בָּאוּ בָעָבִים וּבַכֵּפִים עָלוּ כָּל־הָעִיר עֲזוּבָה וְאֵין־יוֹשֵׁב בָּהֶן׃ ל וְאַתְּ הָשְׁדוּד מַה־תַּעֲשִׂי כִּי־ תִלְבְּשִׁי שָׁנִי כִּי־תַעְדִּי עֲדִי־זָהָב כִּי תִקְרָעִי בַפּוּךְ עֵינַיִךְ לַשָּׁוְא תִּתְיַפִּי מָאֲסוּ־בָךְ עֹגְבִים נַפְשֵׁךְ יְבַקֵּשׁוּ׃ לא כִּי־קוֹל כְּחוֹלָה שָׁמַעְתִּי צָרָה כְּמְיַלֶּדֶת בַּת־צִיּוֹן מִתְאוֹשֶׁשֶׁת פֹּרֶשׂ יָדֶיהָ אוֹי־נָא לִי כִּי־נָעָה נַפְשִׁי לַהֹרְגִים׃

כג ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו. כמבול שחזר העולם לתוהו ובוהו: ואל השמים ואין אורם. חשכו מאין חמה ולבנה ומזלות: כד ראיתי ההרים והנה רעשו. כמו (שמות יט) כל העם רואים את הקולות: וכל הגבעות התקלקלו. נתגלגלו ממקומן ומפח קלקל בהגיס (יחזקאל כא) חכרו עמהם: כה ראיתי והנה האדם אין. חרץ נמסו כל אוב כלרמל נהיה מדבר מדבש מגדל ריתי סביבים אלו בתלות וכל הנכבות אלו למהות כלומר זכותן תמה. אין בהם. זכות אשר בו ענין מכל האדם (במדבר יג) והנה הכרמל אליהו: (כו) וכל עריו נתצו. כמו כמל בית (שמות טו) נאלו בשביס. כיוצרות עניים מקום סיגוד קוצים להסמין: ובכפיים. עלו. סלע מתורגם בכיפים: (ל) כי תלבשי שני. להתגוות ולמנוע רחמים לפני השודד: תקרעי בפוך. לשון קריעה שהפוך נראה כמרחיב קרע כמין כך שמעתי ונם מתחם לא חלק בתחברת קרע: פוך. לי לחולי: עוגבים. המשחקים עם הנשים כלדי מיני ניאוף כמו ותענבה על אלגיפם (יחזקאל כג): נפשך יבקשו. מבקשים להרגך:

כמובכיכה

נתצו ג' בקריאה וסי' וכל עריו נתצו סמני ה'. וחצורים נתצו ממנו. ונתצו רמותיך: פרש ג' כ' קשין וא' פתח וסי' מקול פרש ורמה קשת. פרש וגלגל ורכב פרש סלעה ולהב חרב. מציעתא פתח: בפוך ג' וסי' בפוך עיניך דאיזכל. מרבין בפוך אבניך. כי תקרעי בפוך עיניך:

תולדות אהרן ואת חדר תגיגה מו: כפוך. כ"ל מח:

וְיָלִית דַּיָּתִיב בְּחוֹן אֱנָשׁ׃ ל וְאַתְּ הָא מִתְבַּזָּא מָה אִית בִּיךְ חֵיל לְמֶעְבַּד אֲרֵי אִתְרַחֲיֵצְתְּ עַל כְּבָשַׁי צְבָעָנִין וַעֲל דְּמִתְקַנְּגִין בְּתִיקוּנִין דַּדְהַב אֲרֵי תְכַחְכְּחִין בְּצִדְיָדָא עֲנָךְ לָאו לְהַנּאָה

וזומה קשיוכם במצים נקשם תמר כשומעו קול כשכשות שיסו מהנה רב וישמעו קולם מרחוק ויבהלו ויצאו מכשכים לכבוד מקומות סגנוסיס: טורחת כל כעיר. טורחים כל תבני העיר וכן תמר וכל בתרן נאו מלריסים ודחמים לו ולינו לחומר טל עיר מיוחד כתמרן כל העיר מלא רוגז ועיר: נאו כעבים. במקומות הגבוסיס כעבים ע"ד כשנלה לו סיוהב בעבים ענין עובי רוגז לומר ביושבים בעבים ומתעבכים כתיגונות לפתחר סם וכן תינוק יונקן עלו למערך כתורשה: ונכפים יער חורבה. בכלשים עלו. בכלשים מרגנו סלע כיצא: כל כעיר עזוב. רוגז לומר כל העיר ועיר כמו בשרשנו לשכך תמר ואין יושב כהן חים: (ג) ואת שדוד. י"ח שסת מתר כ"ף כדמיון שניו ואת שכחוד ואין טוכך: ונכנים יער חורבה. ולכנות יער חורבה: ואתה שדוד מה תעשי כי. לכסכת ישתרל יהיה שעם לבון נקבה שעם לבון זכר וכל אחד מהן נוטר כמו שפירשנו בשמוק ותעבי כרעות: מה תעשי. כיוכיה לך בשוד והכאב מה תעשי לומר כמה. מגללי כי תלבשי עמה שני. ותתייפי מן הפוכעות ולא תשוטי לרעה כעתידה לבא ענך ולא תכנעי לך לכנעה מעני כלל ולגנות. שקיה כדרך כנענה וכך מהשתחו לה תלבם שני ועגילים זעשיו כנעה וכשם בשן ושמחה הרע בקר ובחוש נתן ועומר וכיו תומרים עוד. כרתם כרית את מות ושם שלוח עשיו הוסה שם. שוסף כי יעבור לך יכאלו ועומר וכשם תהה רוסה שניו מפיחים מן פה דעות ומסילים נם כן לשוסה כמו שפירשנו וכמו שלרך סאוכה לשכם כנגדים נחים ולכחיפות ולקרוב כשך עיניה כדי שיחשקו כה כשומקים כן כנכה ישרחל. כיוסה מתקה כמעשה כחומות ועשרם לה תלסיהם ועללם כלכוסיהם להתגדל ולהתפאר כשניהם כפגדים נחים ומתרכנות נאות כדי שיחכבו ויוסיפו עוד כמו כמוני ויתכבה וכעניה לומר לה מאסו בך עוגבים נפשך יבקשו לומר לכשך כי תהם סלקתם כטהוכתם כחומות ועטיתם כחומות ועטיתם ובתדמיהם להם כמעשיכם כדי למנוע מן כניהוכם ויסיח מהקים ככה וכה מלאו ככם עד שיבקשו נפשיכם לכרוג ולתכר. מקרעי. כשרגומו מכחלין ותמר כלשון קריאה כי היא קורעת עיניה מרוב כתמדתה לכחול לוחקה: עוגבים. משקים וכן ר"א קל כך מחמד וכן

מצודת דוד

דבריו לומר כלא זה הוא נעבור כי עמי הוא לוין ואיום עתידים לג לדעת לותי: בניס וכו'. כשל הדבר במ"ם: להרע. להפריס לעשות הרע: לא ידעו. ואיום עתידים לג להפריס לעשות כמוב: (כב) רלתיי. זה מאמר הנביא שאמר לכן רלתי במחלקה הנעשה את הארץ והנה היא תהו וכבו כי נלו אנשיה: ואין אורם. כלוב שאיש בשם מאז כלך לו וכוא אבל על הארץ כי מי שהוא בלרה בעולם חשוך נעדו: (כד) והנה כל מעשיו. הוא אבל על אבדון בשרים והגבורים: (כה) ואין לאדם. אין מי מבני האדם שיהיו בה כי כולם נלו: נדדו. הלכו להם מן הארץ לגולה ההמונית: (כו) הכרמל המדבר. מקום הכרמל מתהפך להיות מדבר: וכל עריו. כל ערי הכרמל נתלו ונהרסו מפני ה' ומחר ומפרס מפני חרון אפו ולא במקרה תהיה לל זאת: (כז) ולכלה. אבל לא תעשה כלה ביוסביס: (כח) על זאת. על הדבר הלמור למעה תאבל הארץ ואפלו השמים תאר ממעל: על כי דברתי. ריל בשבור זה האבל הארץ וכו' על אשר דברתי מחשבתי לעשות בארץ שממה ולא אחמתי על הדבר הזה ממנו וכפל הדבר במ"ם: (כט) מקול פרש. הפרשים ומורים חלים בקשת יברחו כל אנשי העיר: נאו בעבים. יעלו בין הסלעים להסתתר בהם: מזובה. מיוסבים ולתוספת ביאור אמר ואין יושב בהן חים: (ל) ואת שדוד. אתה יהודה שסוף ניא בבבלים: מה תעשי וכו'. ריל מה תועיל אשר תלבשי מלבוש מולפת שני אשר תקשטי בעדי זהב וזכ אשר תתמידי לצבוע פניך בצבע הסוך לניות נרחית יפה להליכי נבות המולסים: לשוא תתייפי. הכרכים ומורים חלים בקשת יברחו כל אנשי העיר: נאו בעבים. יעלו בין הסלעים להסתתר בהם: ונכפים יער. הבתי יערות: (לא) כי קול כחולה. כשומעו קול צוחת אשה חולה: צרה כמיולדת. כאשה שלרה בלדה: בת ציון. ירושלים: מתאוששת. מתנשמת: פרש ידיה. כאשה שפורשת ידיה לקבל הולד: אוי נא לי. כי נעה נפשי. נתעלפה: להרגים. מפני הרוצחים:

מצודת ציון

כחוכל: (כח) נם. כלומר תרוך: (כט) חול. שוכב: ככלים. עבתים: (כג) תפו. שממה: וכבו. ענין חיקוק וכן וכחלק סיהם תכו וכבו (כרחשית ח'): ולא כשמים. כמו ולא כשמים וכן לתבדה לל. חוק (תהלים ג): (כד) רעשים. מלשון רעש ותנועה חזקה: כתקלקלו. ענין כשתתה ונדרש"ל וכל כתקלקלין עזוזין (שבת קו): (כו) הכרמל כן נקרא מקום שרוב וכרמים וכן ועשר כבן וכרמל (ישעיה לג): עריו. מלשון ניצה וכריסה: (כח) תאבל. ענין כשתתה כמו לבל לומללה תרך (שם): ועקדו. ענין חבל ותחזוק וכן שמם ויירא קדרו (יונה ג): זשופי. ענין מחשבה כמו זממו לל תעלה (תהלים קמ): נחמתי. ענין כפוך מחשבה: (כט) פרש. כן יקרא רוכב כסוס כרגיל כזה: ורומה. ענין כשלכה וכן ונפקד חמי קצם (שם עח): כשעים. מלשון עב ור"ל ניערים עניים ומסוכנים: וכבשים. פתוים על סלע ויצא וכן מורי שער וכבים (לעיל ג): (ל) בשוד. שבוז: שני. חולצה שני ושוע מין לבע מלואה: תפרי. ענין קלום ערי ולבוש: מתוך. מחוכ כשתתמדה לכחול כפנים נראה כאלו קודעת פתיחת עין: פעין כפוך. שוע כשחל בעוכין כו כפניה וכן ותשם כפוך פניה (מ"ב ט): לשוא. לחנם: מאסי. מל'

חָֽרְבוּ מְאֹד נְאֻם־יְהוָֽה׃ יג כִּֽי־שְׁתַּיִם
רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר
מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת
נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָכִלוּ הַמָּֽיִם׃
יד הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם־יְלִיד בַּיִת הוּא
מַדּוּעַ הָיָה לָבַֽז׃ טו עָלָיו יִשְׁאֲגוּ
כְפִרִים נָתְנוּ קוֹלָם וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ
לְשַׁמָּה עָרָיו נִצְּתָה מִבְּלִי יֹשֵֽׁב׃
טז גַּם־בְּנֵי־נֹף וְתַחְפַּנְחֵס יִרְעוּךְ קָדְקֹֽד׃
יז הֲלוֹא־זֹאת תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עָזְבֵךְ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהַיִךְ בְּעֵת מוֹלִכֵךְ בַּדָּֽרֶךְ׃
יח וְעַתָּה מַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם
לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר וּמַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ
אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָֽר׃ יט תְּיַסְּרֵךְ
רָעָתֵךְ וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכִחֻךְ וּדְעִי
וּרְאִי כִּי־רַע וָמָר עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהָיִךְ וְלֹא פַחְדָּתִי אֵלַיִךְ נְאֻם־

וְעַל דְעוֹבָדִין בִּישׁוּ עֲבַדוּ
עַמִּי לַחֲדָא אֲמַר יְיָ׃ יג אֲרֵי
תַרְתֵּין בִּישִׁין עֲבָדוּ עַמִּי
פּוּלְחָנִי שְׁבָקוּ דִי בְּדִילֵיהּ אֲנָא
מֵיתֵי עֲלֵיהוֹן יְקָרָא כְּמַבּוּעַ
דְמַיִין דְלָא פָּסִיק וּשְׁעוּ בָּתַר
טַעֲוָתָא דְאִינוּן לְהוֹן כְּגוּבִין
תְּבִירִין דְלָא יָכְלִין לְקַיָּמָא
מַיָא׃ יד הַכְעַבְדָא הֲוָה יִשְׂרָאֵל
אִם יְלִיד בֵּיתָא הוּא מְדֵין
אִתְמְסַר לְבִזְּזִין׃ טו עֲלוֹהִי
יַכְלִין מַלְכַיָא יְרִימוּן קָלְהוֹן
וְשַׁוִּיו אַרְעֵיהּ לְצָדוּ קִרְווֹהִי
צַדְיָן מִבְּלִי יָתֵיב׃ טז אַף בְּנֵי
מְפִיס וְתַחְפַּנְחֵס יִקְטְלוּן גִּבָּרָךְ
וְיִבְזוּן נִכְסָךְ׃ יז הֲלָא דָא
פּוּרְעֲנוּתָא תִּתְעֲבֵיד מִנִּיךְ
עַל דִּשְׁבַקְתְּ יַת פּוּלְחָנָא דַיְיָ
אֱלָהָךְ דְּאַחֲזִיךְ אוֹרְחָא תַקְנָא
וְלָא הֲלֵיכְתָּא בַהּ׃ יח וּכְעַן
מָה לְכוֹן לְאִתְחַבְּרָא לְפַרְעֹה
מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְמִרְמֵי
דְכוּרֵיכוֹן בְּנַהֲרָא וּמָה לְכוֹן לְמִגְזַר קְיָם עִם אַתּוּרָאָה לְאַגְלָאָה יָתְכוֹן לְהַלְאָה מֵעֲבַר
פְּרָת׃ יט אַיְתֵיתִי עֲלָךְ יִסּוּרִין וְלָא מְנַעְתָּא מִבִּישְׁתִּיךְ וְעַל דְלָא תַבְתָּא לְאוֹרַיְתָא
פּוּרְעֲנוּתָא תִּתְעֲבֵיד מִנִּיךְ וּדְעִי וַחֲזִי אֲרֵי בִישְׁתָּא וּמְרִידָא אַיְתִי עֲלָךְ יְרוּשְׁלֵם
עַל דִּשְׁבַקְתְּ יַת פּוּלְחָנָא דַיְיָ אֱלָהָךְ וְלָא שַׁוִּיתָא דַחַלְתִּי לָקֳבֵל עֵינָךְ אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים

ג' · ג' מסר · ל' · ד' חסר · נצתו ק' · ס' מסרלכסיסר' · ועלוהי ותחפנחס ק' · כ' · כ"כ חסר ג' · ל' · כ"כ חסר ג' · ל' · ל' · וכ' · ו' כנכיאים · ל'

רשי

סער: חרבו מאד: כאילו אתם נחרבים על בית המקדש שעתיד ליחרב. (יג) שתים רעות: אם המירו ירחתם בכיולא בה יש כאן רעה אחת ועכשיו שאותי עזבו שאני מקור מים חיים ללכת אחרי העכו"ם שהם כבורות של מים מכונסין ונשברין ונסדקין ומימיהם נבלעים בסדקיהם הרי שתים רעות: לחצוב. לחפור: אשר לא יכילו. טינדרוהי"ש בלעז את מימיהם שהמים מטפטפין את שפתם וכותליהם והם נופלין: (יד) יליד בית. בן האמה: (טו) ישאגו: שואגים ל' הווה: כפירים: מלכים: נצתה. נלתו בלא: (טז) גם בני נוף ותחפנחס. הם מצרים שאתם בוטחים עליהם לעזרה: ירעוך קדקוד. ל' רצוצה כדמתרגמינן ורצוץ ורעעו: (יז) הלא זאת תעשה לך. הלא את הרעה ואת הפורענות הזאת תגרום לך האשמה והעון אשר עזבת את ה' אלהיך: בעת מוליכך בדרך: שהיה מלמד אותך דרך הטובה והישרה: (יח) מה לך לדרך מצרים. למה תעזבי אותי ותבטחי על מצרים: לשתות מי שיחור. שטבעו זכוריכם בנילוס שיחור הוא נילוס כמה שנאמר מן השיחור אשר על פני מצרים בספר (יהושע יג): ומה לך. למרוד כי למען תגלי לדרך אשור למעבר נהר פרת: (יט) תיסרך רעתך. סוף שרעתך תביא עליך יסורין: ומשובותיך: ל' בנים שובבים (לקמן ג): תוכיחוך. ל' מוסר: ולא פחדתי. פחד שלי לא היה בלבך

רדק

כלומר ראוי העולם שיהיה חרב על זאת הרעה שומו ענין שממה: שערו. ענין סערה: חרבו. ענין חרבן והתי"ת נקראת בקמץ חטף והוא גזרי מן הקל והמסורת עליו לית חטף וכתב רבי יונה כי יש אנשים שהיו קוראים אותו חרבו כמו חרבו פני האדמה והיו מפרשין אותו ג"כ גזרי אבל מן הדגוש כמו פרקו נזמי הזהב והטיב הוא עליהם מפני המסרה ועוד המסרה על חרבו פני האדמה שהיא והפסוק וי"ת הפסוק כן אתאבלו שמיא על כדין פג ארעא דישראל דעתידה לאתחרב כבעמוד: (יג) כי שתים. המשיל הטוב המשפיע לישראל בעודם מחזיקים בתורתו למקור מים חיים שנובע מים בלא הפסק כן הייתי להם אני ועזבוני לעבוד אלוהות שהם להם כמו בארות נשברים: בארות. הם חרילים עמוקים בבנין לאסוף לתוכם מי המטר ואם הם נשברין יצאו המים מהם כמו שיכנסו בהם והנה תוחלת הבוטחין בהם נכזבה והנה טוב האל למיחלין לו הוא נמשל למקור מים חיים לשני פנים לטובה אחת שלא יבאו לו המים ממקום אחר אלא ממקומו הם נובעין ועוד שאין להם הפסק כן טוב האל למיחלים לו כי הטובה יבא להם מאתו והוא לא יקבלנו מאחר וטובו גם כן אין לו הפסק וכן המשיל הטוב שמיחלין ישראל מהאלוהות ומהאומות העובדים אותם והיו בוטחים במלך אשור ובמלך מצרים שהיו בוטחים בו שיעזרום מהאויבים הצרים אותם כמו הבארות הנשברים כי אפילו יהיו שלמים יש להם הפסק כשיכלו המים המכונסים כי ממקום אחר יבאו להם המים המכונסים לא מעצמם כן הכח שהיה לעוזריהם היה בא להם מאחר כי המלך לא יעשה דבר אלא בעזר גבורותיו גם כן אם לא בעזר אלהים כמו שנאמר אין המלך נושע ברוב חיל ואם הם בוטחים שאלהיהם יעזרם הנה הם כמו בארות נשברים שלא יכילו המים כי אפילו ישים אדם בהם מים יצאו בעד השברים ולא ימצא בהם מים כן הם הבוטחים באלהים אחרים אפילו יהיו עם רב אפילו יהיו להם כלי זיין הרי הם כאילו אינם וינצחום אויביהם ואפילו יהיו מדוקרים וכן דגנם ותרושם יהיו למארה כמו שאמר פנה אל הרבה והנה מעט ואמר והבאתם הבית ונפחתי בו: יכילו. יחזיקו כמו אלפים בת יכיל: (יד) העבד. הה"א שתוה כי היא לתמיה כלומר אם עבד הוא או יליד בית ואם הוא יליד בית שנולד מן השפחה שיש לו לאדם בביתו והלא נקרא בני בכורי בנים אתם לה' אלהיכם ומנהג האב לרחם על בנו ואיך נטשו האל שיבוזו אותו אויביו וכי עבד הוא שאין משגיח האדון כל כך עליו כמו שמשגיח האב על הבן ומדוע: (טו) עליו ישאגו כפירים ונתנו קולם עליו בהשילושו בקולם ובזזוהו בידם ומדוע היה זה והכפירים הם מלכי העכו"ם נדמו לכפירי אריות והמשלה הזאת כאילו ישראל שואלים מדוע היה להם זה והנביא משיבם הלא זאת תעשה לך עזבך את ה' אלהיך: נצתה. חרבו ושממו ות"י צדיין ושרשו נצה וכתיב בה"א וקרי בוי"ו כמו ידינו לא שפכה והדומים לו או יהיה נצתו ענין הדלקה והבערה כמו ונצת בסבכי היער והוא על דרך עריכם שרופות אש ואדוני אבי ז"ל פירש נצתו נצתו כי המקום שהרג יצלה נצתים: (טז) גם בני נף. אמר הנביא והשיב להם התושב דבריהם כן הוא כמו שאתם אומרים ועוד כי אפילו בני נף ותחפנחס שאת בוטחת בהם והולכת למצרים לבקש עזר מהמצרים גם הם ירעוך קדקד ומה יעשה לך כל זה עוזבך את ה': ירעוך. ישברוך כמו רעה התרועעה ורעו את דליותיו ורעו את ארץ אשור ומה שאמר קדקד כי מכת הקדקד מכה רבה מוחלת הראש כאמצע כי הוא תולה הראש וערף זרוע אף קדקד ות"י ירעוך קדקד יקטלון גיברך ויבזו נכסך: ותחפנחס כתיב וקרי ותחפנחס והיא עיר בארץ מצרים תקרא כוה וכזה כי קרובים הם: (יז) הלא זאת תעשה לך. אמר תעשה בלשון נקבה על עוזבך שהוא מקור לפי שהמקור הוא כדמות השם ויבא לשון זכר ולשון נקבה ואמר בלשון זכר כי רע ומר עוזבך את ה' אלהיך והאמר הלא זאת תעשה לך עזובך כאילו אמר עזיבתך כי הוא דמות השם וכן בא בלשון נקבה כמו הנקלה בעיניכם התחתן במלך: בעת מוליכך בדרך. הוא היה מוליך אותך בדרך ישרה ואת נטית מעליה ועזבת את ה' ללכת אחרי אלהים אחרים ואמר בדרך כידיעה כלומר בדרך הידועה שהלכו בה אבותיך הראשונים: (יח) ועתה מה לך. למה תלכי לבקש עזר ממצרים ומאשור ועזבך במקומך אם תראי ללכת דרך ישרה לא היית צריכה לעזרת דרכים רחוקים כאילו השאלות לשתות מי שיחור או מי נהר מלך אשור וי"ת וכען מה לכון לאתחברא לפרעה מלכא דמצרים וגומר כבעמוד: (יט) תיסרך. אמר שנבים כמה פעמים

ישב במצפת · לדרך ג' רפין בקריא' וסי' ועתה מה לך לדרך מצרים ב' בפסוק · וישם לדרך פעמיו: ת' אלהיך ו' דסמיכי בקריאת וסי' כי לי איים יקוו ואניות תרשיש · הלא זאת תעשה לך עזבך את ה' אלהיך · תיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחך · ותרא איבתי ותכסה בושה: ח' אלהיך בקרבך גבור · אך דעי עונך כי בה' אלהיך פשעת · וכל סופי פסוקים דכוו' במ"א ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו:

תנתן לי נפשי: ישב ח' חסר בסיפרא וסימ' עריו נצתה מבלי ישב. כתבו את האיש הזה ערירי ולא יכרת לדוד איש · ואת ערי יהודה אתן שממה · ואני הנני

תולדות אהרן שתים רעות · זוכר ואתחנן: העבד ישראל. עקדה שער סו: תיסרך רעתך: עקרים מ"ג פ"ג:

מצודת ציון

מאד. ר"ל גדול וחזק: (יג) מקור. מעין: לחצוב. זה הלשון נופל על החפירה במקום האבנים וכן ונורות חצובים (דברים ו): יכילו. ענין החזקה כמו קטן מהכיל את הטולה (מלכים א ח): (יד) לבז. מלי בזה וביזה: (טו) ישאגו. ענין זעקת קול: כפירים. אריות: ויצתו. ענין שימה כמו שתו בשמים פיהם (תהלים עג): נצתה. ענין שממון כמו נלחם כמדבר (לקמן ט): (טז) ירעוך. ענין שבירה כמו ורעו דליותיו (לקמן יא): קדקד. הוא אמצעית הראש וחולק שם השער אילך ואילך: (יח) שיחור. זה הנילוס: נהר. ר"ל נהר פרת: (יט) תיסרך. מלשון יסורין: ומשובותיך. ענין מרד והליכה בדרכי הלב כמו וילך שובב (ישעיה נז): תוכיחוך. ענין

מצודת דוד

כיון שהחזיקו בהם לא החליפום: ועמי. אבל עמי החליף כבוד המקום בעכו"ם דבר שאין בו תועלת: (יב) שומו שמים. ר"ל ראוי שיהיה העולם שממון ושערה וחורבן גדול בעבור התועבה הזאת: (יג) שתים רעות. ר"ל רעה כפולה ותחשב לשתים: מקור מים חיים. שאני כמעיין הנובע מים חיים ר"ל משפיע להם טובות בכל עת: לחצוב. למען לחצוב לעצמם בארות רבות נשברות כוחליהם אשר לא יחזיקו את המים אשר נתן בהם ר"ל עובדים למזלות השמים המקבלים ההשפעה מאת המקום ואף אין בידם להחזיק את ההשפעה ההיא בכל עת והאומר הנה החליף דבר בדבר הטוב לו הנה לרע יחשב אף כי המחליף דבר בדבר הגרוע ממנו: (יד) העבד ישראל. וכי ישראל הוא כעבד מקנת כסף או יליד בית בן השפחה כי אלו מפני פחיתותם לא ישגיח האדון עליהם בהשגחה פרטיות ולכן המה נעזבים אל המקרים ואמר וכי ישראל הוא כמותם להיות נעזב אל המקרים ומדוע א"כ היה לבז: (טו) עליו. על ישראל ישאגו הכפירים לאיים עליו והם גבורי הכשדים: נתנו קולם. עליו נתנו קולם וכפל הדבר במ"ש: וישיתו. ישימו ארצו לשממה ועריו נעשו שממה מבלי איש יושב בהם ועל מלכות אפרים יאמר שגלו כבר מארצם: (טז) גם בני נוף ותחפנחס. שהם מארץ מצרים אשר אתה בוטח בהם ושואל מהם עזר גם המה ישברו אותך ומחץ ומשלש את הקדקוד ישברו וכאומר וכי זהו בעבור שנעזבו אל המקרים וכי מהראוי שיהיו נעזבים אל המקרים וכי המה כעבד או כיליד בית: (יז) הלא זאת תעשה לך. ר"ל לא זהו בעבור שנעזבים אל המקרים אלא זאת היא הדבר העושה את הרעה והיא עזיבתך אשר עזבת את ה' ולא הלכת אחריו

מֵעָלָי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ׃ ג׳
ו וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ ד׳
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר
בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה ג׳
וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ אִישׁ
וְלֹא־יָשַׁב אָדָם שָׁם׃ ז וָאָבִיא אֶתְכֶם ס״ו
אֶל־אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכֹל פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ ג׳
וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת־אַרְצִי וְנַחֲלָתִי
שַׂמְתֶּם לְתוֹעֵבָה׃ ח הַכֹּהֲנִים לֹא ג׳ ר״פ
אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא
יְדָעוּנִי וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִאִים
נִבְּאוּ בַבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־יוֹעִלוּ הָלָכוּ׃ כ׳ חסר יו״ד
ט לָכֵן עֹד אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה י״ד חסר
וְאֶת־בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב׃ י כִּי עִבְרוּ ו׳ דסמיכ׳
אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ כ׳ מ״ל · ג׳ ס
וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד וּרְאוּ הֵן הָיְתָה
כָּזֹאת׃ יא הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים וְהֵמָּה ג׳ ומ״ל
לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא ו׳ ומ״ל
יוֹעִיל׃ יב שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל־זֹאת וְשַׂעֲרוּ ל׳

וּטְעוֹ בָּתַר טַעֲוָתָא וַהֲווֹ לְרֵיקָא׃ ו וְלָא אֲמַרוּ נִדְחַל מִן קֳדָם יְיָ דְאַסֵּיק יָתָנָא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם דְּדַבַּר יָתָנָא בְּמַדְבְּרָא בַּאֲרַע מֵישַׁר וְחָרוּב בַּאֲרַע צַדְיָא וְטוּלֵימוּתָא בַּאֲרַע דְּלָא עֲדָא בַהּ אֱנָשׁ וְלָא אִתּוֹתַב אֱנָשָׁא תַּמָּן׃ ז וְאַעֵלִית יַתְכוֹן לַאֲרַע דְיִשְׂרָאֵל דַּהֲוַת מְנַצְּבָא כְּכַרְמְלָא לְמֵיכַל אִבַּהּ וְטוּבַהּ וַעֲלְתּוּן וְסָאֵיבְתּוּן יַת אֲרַע בֵּית שְׁכִינְתִּי וְאַחְסַנְתִּי שַׁוֵּיתוּן לְפוּלְחַן טַעֲוָתָא׃ ח כַּהֲנַיָּא לָא אֲמַרוּ נִדְחַל מִן קֳדָם יְיָ וּמַלְפֵי אוֹרַיְתָא לָא אֲלִיפוּ לְמִידַע דַּחַלְתִּי וּמַלְכַיָּא מְרָדוּ בְּמֵימְרִי וּנְבִיאֵי שִׁקְרָא מִתְנַבַּן בְּשׁוּם טַעֲוָתָא וּבָתַר דְּלָא יְהָנוּן לְהוֹן אֲזַלוּ׃ ט בְּכֵן אֲנָא עָתִיד לְאִתְפְּרָעָא מִנְכוֹן אֲמַר יְיָ וּמִן בְּנֵי בְנֵיכוֹן דְּאִם יַעְבְּדוּן כְּעוֹבָדֵיכוֹן אֲנָא עָתִיד לְאִתְפְּרָעָא׃ י אֲרֵי עֲבַרוּ לְנַגְוָת כִּתָּאֵי וַחֲזוֹ וְלִמְדִינַת עַרְבָאֵי שְׁלַחוּ וְאִסְתַּכַּלוּ לַחֲדָא וַחֲזוֹ עַמְמַיָּא דְגַלַן מִכְּרַךְ לִכְרַךְ וּמִמְּדִינָה לִמְדִינָה נַטְלִין יַת טַעֲוָתְהוֹן וּמוֹבְלִין לְהוֹן עִמְּהוֹן וּבַאֲתַר דְּאִינוּן שָׁרַן פַּרְסִין יַת מַשְׁכְּנֵיהוֹן וּמְקַיְּמִין יַת טַעֲוָתְהוֹן וְסָגְדִין לְהוֹן אֵידָא הִיא אוּמָּה וְלִישָׁן דַּעֲבָדַת כְּוָתְכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ יא הָא עַמְמַיָּא לָא שְׁבָקוּ פּוּלְחַן טַעֲוָתָא וְאִינוּן טַעֲוָן דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ וְעַמִּי שְׁבָקוּ פּוּלְחָנִי דִּי בְדִילֵיהּ אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן יְקָרָא וַאֲזַלוּ בָּתַר דְּלָא יְהָנוּן לְהוֹן׃ יב אִתְאַבַּלוּ שְׁמַיָּא עַל כְּדֵין וְעַל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל דַּעֲתִידָא לְמֶחֱרַב וְעַל בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּעֲתִיד לְאִצְטַדָּאָה׃

רשי

כן ת"י : (ו) ולא אמרו איה ה' : כי נלך אחרי אלהים אחרי': ערבה · פלטר"א בלעז : ושוחה : נטויה אינפוסיא"ה בלעז : ציה : דיסגלט"ה בלעז : וצלמות · לשון חשך הוא : (ז) אל ארץ הכרמל . לארעא דישראל דהות מגלבא ככרמלא · פירש נטועה כיער : (ח) תופשי התורה · סנהדרין : והרועים. המלכים : נבאו בבעל . בשם הבעל : (ט) עוד אריב : טרם אביא עליכם רעה אתווכח עמכם עוד ע"י נביאי אע"פ שרבתי עמכם כבר ימים רבים: (י) איי כתיים . לאיי כתיים: איי איסל"ש בלעז : וקדר שלחו : ולקדר שלחו לראות מנהגם : והתבוננו מאד . ושימו לב להסתכל בדבר יפה : הן · כמו אם : אם המיר גוי מהם את אלהיו ואע"פ שהמה לא אלהים ועמי המיר את כבודו אשר בו היה נכבד וכתיים וקדריים יושבי אוהלים ורועי מקנה ונוסעים והולכים ומטלטלין ממרעה למרעה וממדבר למדבר ונושאים את אלהיהם עמהם למקום שחונים שם ואני נשאתי אתכם עד אשר קבעתי אתכם והנחתם אותי כך ת"י ורבותינו אמרו כתיים עובדים למים וקדריים עובדים לאש ואע"פ שיודעים שהמים מכבין את האש לא הניחו את אלהיהם : (יא) בלא יועיל · בעכו"ם שאין בה תועלת: (יב) שמו שמים : ל' תמהון כמו השתוממו והוא לשון צווי כמו אם כה יאמרו אלינו דומו (שמואל א יד) · ושערו · לשון סער

ולא אמרו ד' בקרי' וסי' ולא אמרו איה ה' המעלה אתנו מארץ מצרים · ולא אמרו לעלות עליהם לצבא · ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו · ולא אמרו העוברים ברכת ה' אליכ' : הכהני' ג' ר"פ וסי' הכהנים לא אמרו איה ה' : הכהנים בני ירעיה · וחברו : ועמי י"א בקריאה וסי' ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים · איש ריב הייתי אני · ועמי שכחוני ימים אין מספר . ועמי המיר כבודו בלוא יועיל · ועמי אהבו כן ומה תעשו. ועמי לא ידעו את דרך ה' . ועמי את טובי ישבעו ועמי תלואים למשובתי : שמעוני אחי ועמי בר"ה . כי נמכרנו אני ועמי .

רדק

(ו) איה ה' · לא נתנו על דעתם לאמר איך נעבוד אלהים אחרים ואיה ה' המעלה אותנו כלומר איה השלכנו אותו אחרי גוינו ולא פנינו אליו : ערבה ושוחה · כתרגומו מישר וחרוב : ולא ישב אדם שם · שלא תאמר כבר בימים ההם נתישבו המקומות ההם ואחר כך חרבו ושבו מדבר זה לא טוב כי אין המקומות ההם ראויים לישוב כי אינם מקום זרע ומה שדרשו רז"ל בזה ידוע ופי' אדם אדם הראשון ואמר מאחר שלא עבר מסיכן ישב אלא כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה ושלא גזר עליה אדה"ר לישוב לא נתישבה : (ז) אל ארץ הכרמל · מה שסמך אותה אל הכרמל לפי שהארץ הנעבדת בשדות ובכרמים ואילנות טובים נקרא כרמל ולפי שארץ ישראל היתה כן כמו שכתוב עליה ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון וגו' קראה ארץ הכרמל וי"ת לארעא דישראל דהות מגלבא ככרמלא: לתועבה · כתרגום לפולחן טעותא שהם תועבת ה' ומה שאמר ארצי נחלתי ר"ל שהארץ הראויה לי לשרות בה שכינתי כי היא נבחרת מכל הארצות לטעם ידוע אל המשכילים : (ח) הכהנים · איה ה' · פירשנוהו והכהנים שהם לפני ה' כל היום ומקריבים קרבנות לפניו היה להם לומר לעם העובדים לבעל איה ה' שתעבדו לזולתו : ותופשי התורה · הם החכמים לומדי התורה לא ידעוני שלא למדו התורה לשמה לקיים מה שכתוב בה אלא לומדים בפה ולא בלב זהו לא ידעוני כי המחשבה הטובה והמעשים הטובים הוא דעתה לא הלמוד לבד וי"ת ומלפי אוריתא לא אליפו למדע דחלתי : והרועים · הם המלכים שהם רועי העם כמו שהרועים רועים הצאן ות"י ומלכיא מרדו במימרי : והנביאים · הם נביאי השקר : (ט) לכן עוד אריב אתכם · אדבר אתכם עוד דברי ריב ותוכחה ואמר עוד כי הקדים בדברי תוכחה באמרו מה מצאו אבותיכם ואמר כמו שאמרתי על אבותיכם כן אני צריך לומר לכם כי גם אתם רעים כמותם וכן אהיה צריך להריב עם בני בניכם כי גם הם ירעו ככם וזה הדרך שאמר משה רבינו כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך, ודברי תוכחה אלה שאחרונים כי עברו איי כתיים וראו וכל הענין וי"ת בכן אנא עתיד לאתפרעא מנכון אמר ה' ומן בני בניכון אם יעבדון כעובדיכון אנא עתיד לאתפרעא : (י) כי עברו איי כתיים · מלת כתיי יודי"ן פירשו רז"ל כי לפיכך זכר אלו האומות כי הקדרים עובדים לאש והכתים עובדים למים ואע"פ שיודעים עובדי האש כי המים מכבים האש אעפ"כ אינם ממירים אלהותם וי"ת כן ארי עברו לנגוות כתאי וחזו למדינת ערבאי וגו' כהעמוד והאריך הוא על זה הפסוק : הן היתה כזאת · כדרך השאלה לא ביהיה הן בדרך אם כמו שכתב רבינו יונה אבל הן כמשמעו לקיים הדבר בחבריו ויבא ענין השאלה בלא ה"א השאלה ובלא אם כמו אתה זה בני והדומה לו : (יא) ההימיר · הן כתוב ביו"ד בין הה"א והמ"ם ונכתב כן לנביא במלה ב' ענינים ענין ההשאלה כמו ואם המר ימיר מנחי ספי"ן והענין השני מן ובכבודם תתימרו מנחי הס"א והוא הענין גדולה ר"ל אם החליף גוי אלהיו ואם הגדיל אלוה גוי אחר ואע"פ שהמה לא אלהים לא זה ולא זה כל אחד דבק בשלו: (יב) שומו· כלומר

תולדות אהרן לא עבר . ברכות לא סוטה מו : ארץ הכרמל . עקדת שער פו : ותטמאו. : זוכר אחרי (כלאים ב) : איה ה' : זוכר נו : איי כתיים : תענית ה : ההימיר גוי . עקדת שער עג :

מצודת דוד

עולה מאלו כי אשר בעבורם רחקו מעלי : ההבל : זהו עכומ"ז שהוא הבל ואין בו ממש : ויהבלו · ובעבור זה נעשו גם המה הבל מבלי ממש כי נשפל ממעלתם מדי : (ו) ולא אמרו · לא חזרו מדרכם לומר איה ה' ר"ל נשוב לעבוד את ה' אשר העלה אותנו מארץ מצרים : המוליך וכו' : ר"ל ולא תעינו בדרך ולא חסרנו דבר בארץ וכו' · כפל הדבר במ"ש פעמים רבות להפלגת הענין וכדרך המליצה : לא עבר : בדרך העברה : ולא ישב · בקביעות מקום : (ז) ואביא · הלא הבאתי אתכם משם אל ארץ הכרמל ר"ל מקום שדות וכרמים : ותטמאו · במה שעבדתם בה עכו"ם : ונחלתי . ארץ ישראל שהיא נחלתי שמתם להיות מתועב לפני : (ח) הכהנים · אשר עליהם להורות דרכי ה' כמ"ש כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב) : לא אמרו איה ה' · לא הזהירו לעם לומר איה ה' למה תעזבו אותו : ותופשי התורה : הם הסנהדרין אשר עליהם מתפשי התורה : לא ידעוני · לא רצו לדעת ולהכיר גודל רוממותי . והרועים · המה מלכי ישראל מרדו בי : והנביאים · נביאי השקר מתנבאים בשם הבעל : ואחרי לא יועילו הלכו · הולכים אחר דברים שאין בהם תועלת והם הפסילים שאין בהם ממש : (ט) לכן עוד אריב אתכם · מלבד מה שהוכחתי את אבותיכם על הטעם הנה עוד אריב אתכם וידעתי שגם את בני בניכם אריב כי האשמה הזאת תלך מאבות לבנים דור אחר דור וכולם ראוים לתוכחה ומריבה : (י) איי כתים : לאיי כתיים : וראו · תפשו מנהגם : וקדר שלחו · שלחו מלאכים לקדר הם בני ערב אשר הם נשאים במדבר : והתבוננו מאד · הקבו מאד בתבונה יתירה : וראו הן היתה כזאת · ראו מעשה העכו"ם ההם וכי באמת היתה ביניהם כתועבה הזאת : (יא) ההימיר · וכי גוי מהם החליף אלהיו באחר :· והמה . ואף כי גם אלהיהם לא אלהים המה על"ז כין

מצודת ציון

אתם : (ו) ערבה · הוא כמו מדבר : ושוחה · מקום גומות וגורות כמו בשחת עשו (תהלים ט) · ציה · ענין שממון : וצלמות : לצל של מות ר"ל חשכת הקבר : (ז) הכרמל · ענין מקום שדות וכרמים וכן ונוטר בגן וכרמל (ישעיה לג) : (ח) ותפשי · ענין אחיזה כמו כי יתפוש איש באחיו (ישעיה ג) : הבעל · שם הפסילים : יועילו · מלשון תועלת : (י) הן · כמו הנה ותסר ה"א התימה וכן תרקיע עמו לשחקים (איוב לז) ומשפטו התרקיע בה"א התימה : (יא) ההמיר · מלשון תמורה וחלוף וכן ואם המר ימירנו (ויקרא כז) : כבודו · זה תקון סופרים והראוי כבודי : (יב) שומו · מלשון שממון : ושערו · כמו ושער בפה"ן ור"ל רום הסערה : חרבו : מלשון חורבן: מאד

כל־ישבי הארץ: טו כי ׀ הנני קרא
לכל־משפחות ממלכות צפונה
נאם־יהוה ובאו ונתנו איש כסאו
פתח ׀ שערי ירושלם ועל כל־
חומתיה סביב ועל כל־ערי יהודה:
טז ודברתי משפטי אותם על כל־
רעתם אשר עזבוני ויקטרו לאלהים
אחרים וישתחוו למעשי ידיהם:
יז ואתה תאזר מתניך וקמת ודברת
אליהם את כל־אשר אנכי אצוך
אל־תחת מפניהם פן־אחתך
לפניהם: יח ואני הנה נתתיך היום
לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות
נחשת על־כל־הארץ למלכי יהודה
לשריה לכהניה ולעם הארץ:
יט ונלחמו אליך ולא־יוכלו לך כי־
אתך אני נאם־יהוה להצילך:
ב א ויהי דבר־יהוה אלי לאמר:
ב הלך וקראת באזני ירושלם
לאמר כה אמר יהוה זכרתי לך
חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך
אחרי במדבר בארץ לא זרועה:
ג קדש ישראל ליהוה ראשית
תבואתה כל־אכליו יאשמו רעה
תבא אליהם נאם־יהוה: ד שמעו
דבר־יהוה בית יעקב וכל־משפחות
בית ישראל: ה כה ׀ אמר יהוה מה־
מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו

ג׳ ל׳ · ס׳ בסיפרא · פ׳ דסמיך לדכור רפין · כתיב יו״ד · ל׳ · כ׳ ר״פ · ד׳ ל׳ · ו׳ דסמיך · י״א · ג׳ חד חסר · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ב׳ כתיב ה״א וכיתה בכוף תבואתה נלחם · י״ו חסר · י״א בטעם בסיפרא

ארעא: טו ארי הא אנא מקרי
לכל זרעית מלכות צפונא
אמר יי ויתון וירמון גבר
כורסוהי לקבל תרעי ירושלם
ועל כל שורהא סחור סחור
ועל כל קרויא דבית יהודה:
טז ואמליל פורענות דיני מנהון
על כל בשתהון דשבקו
פולחני ואסיקו בוסמין לטעות
פקחי טובביא ואשתעבדו
לעובדי ידיהון: יז ואת תתקף
חרצך ותקום ותתנבי להון
ית כל דאנא מפקיד לך לא
תתמנע מלאוכחותהון דלמא
אתברינך קדמיהון: יח ואנא
הא יהבתך יומא דין תקיף
כקריה כריכא וכעמודא
דברזל וכשור דנחש
לאשקאה כס דלוט לכל
יתבי ארעא למלכא דבית
יהודה לרברבהא לכהנהא
ולעמא דארעא: יט ויהון דינין
ומגיחין לקבלך למסתר ית
פתגמי נבואתך ולא יכלין לך
ארי בסעדך מימרי אמר יי
לשיזבותך: א והוה פתגם
נבואה מן קדם יי עמי
למימר: ב אזיל ותתנבי קדם
עמא די בירושלם למימר
כדנן אמר יי דכירנא לכון
טבות יומי קדם רחמת
אבהתכון דהימנו במימרי
ואזלו בתר תרין שליחי בתר
משה ואהרן במדברא ארבעין
שנין בלא זודין בארעא דלא
מזדרעא: ג קודשיא אינון
בית ישראל קדם יי ועל בזזיהון כדמעה ארמות עללא דמן דאכל מניה חיב למימת
וכשירו חצד עומר ארמותא דעד לא מקרבין מניה כהניא בני אהרן קורבניא על
מדבחא מודאכיל מניה מתחייב אף על כן כל בזזיהון דבית ישראל יתובון בישתא
תיתי עליהון אמר יי: ד קבילו פתגמא דיי בית יעקב וכל זרעית בית ישראל: ה כדנן אמר יי מה
אשכחו אבהתהון במימרי שקר ארי אתרחקו מדחלתי

ירושלם והם נרגל שראצר רב מג וכל רבי מלך בבל שזכר למעלה כאשר נלכדה ירושלם: (טז) ודברתי · דבר האל עמהם שהוא מביא המלכים עליהם וכן אמר אליהוא כי באחת ידבר אל וגומר ואמר ובמסרם יחתום והוא הדבור שידבר עמהם שיביא יסורים עליהם להוכיחם: למעשי ידיהם · ביו״ד ויש ספרים שכתוב בהם למעשה בה״א שעות הוא וע״פ המסורת בהם ידענו זה: (יז) ואתה תאזור מתניך: ללכת בזריזות כמו שאמר באליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב: פן אחתך · אם לא תירא מהם ותבטח בי אצילך מידם ואם תירא מהם אחתך ואפילך לפניהם: (יח) על כל הארץ · ואחר כך פירש למלכי יהודה אמר תהיה כנגדם כעיר מבצר שלא יוכלו לך כמו שלא יוכל אדם לכבוש עיר מבצר כל שכן אם יהיו לה חומות נחשת ומה שאמר לעמוד ברזל שלא יוכל אדם לנטותו ולשברו וי״ת על כל הארץ לאשקאה כס דלוט על כל יתבי ארעא: (יט) ונלחמו עליך. כמו שתרגם יונתן ויהון דינין ומגיחין לקבלך למסתר פתגמי נבואתך: להצילך. שלא ימיתוך: (ב) הלך · מקור או צווי וכן זכור את יום השבת תמוך אשורי: באזני ירושלם · ר״ל עם ירושלם ומדבר כנגד העיר כאלו מדבר כנגד העם: זכרתי לך חסד נעוריך. אף על פי שאיני מביא עליך רעה בעבור מעשיך הרעים לא אעשה אותך כלה וגם אעניש המריעים לך כי זכרתי לך חסד נעוריך וענין חסד נעוריך אהבת כלולותיך כמו שת״י דכיר אנא לכון טבות יומי קדם רחמת אבהתכון דהימינו במימרי וגו׳ כמשמעו ואפשר שהיה דעתו באמרו ימי קדם על אהבות אברהם יצחק ויעקב שהיו אנשי חסד או אהבת כלולותיך פירש חסד נעוריך והכל ענין אחד על דור המדבר וקורא הימים הקדמונים ימי נעורים כדרך המשלים כמו שהנערים קודמין לבחורים ולזקני׳ ופי׳ כלולותיך הם מן כלה כי כנסת ישראל נודעת לכלה ביום מתן תורה והקב״ה נדמה לחתן: (ג) קדש ישראל · נחשב כמו קדש שלא יאכלנו זר ומה שאמר ראשית תבואתה הוא כפל ענין במלות שונות כי התרומות שהיא ראשית התבואה הוא קדש וכל זרים אוכליו יש עליהם אשם כן ישראל אף על פי שהקב״ה מביא עליהם האויב הוא נענש עליהם כי זוכר להם חסד נעורים שהוא חסד האבות כמו שראינו בסנחריב וכן בנבוכדנאצר ולעונש ישראל נחרבה בבל כמו שכתוב: תבואתה · כתוב בה״א במקום וי״ו כמו אהלה והדומים לו וי״מ קדש התרומה וראשית תבואתה העומר שתרגם כן קודשיא אינון בית ישראל קדם ה׳ ועל בזזיהון וגומר כמשמעו: יאשמו. האל״ף בשוא בלבד: (ה) כה אמר. מה מצאו אבותיכם · הדורות הראשונים שנכנסו לארץ שעבדו עבו״ם: אים

(טז) ודברתי משפטי אותם. התווכח עמהם עם יהודה וירושלים: (יז) תאזר מתניך. ל׳ זירוז כאיש חיל: (יח) למלכי יהודה: כנגד מלכי יהודה: (יט) ונלחמו אליך: ויהון דינין ומגיחין לקבלך למסהר ית פתגמי נבואתך: (ב) זכרתי לך: אם הייתם שבים אלי תאוותי לרחם עליכם כי זכרתי חסד נעוריך ואהבת כלולת שהכללתיך לחופה ול׳ הכנסה הוא. כלולותיך נוליד״ש בלעז. ומה הוא חסד נעוריך לכתך אחר שלוחי משה ואהרן מארץ נושבת יצאתם למדבר ואין לדה לדרך כי האמנתם בי: (ג) קדש ישראל. כתרומה · ראשית תבואתה: כראשית קציר לפני העומר שאסור באכילה והאוכלו מתחייב כן כל אוכליו יאשמו כן

בספר מלכים א׳ סי׳ ג׳: לעיר ד׳ וסי׳ לעיר מבצר ולעמוד ברזל · ויעמד שופטים בארץ · וישרם לפאה מערב׳ בגה חוסה חיצונה: יוכלו י״א בקריאה וסימ׳ ונלחמו אליך ולא יוכלו לך כי אתך אני. ולא יוכלו בני ישראל לקום · אמחצם ולא יוכלו קום ויפלו. ויהונתן ואחימעץ עמדים בעין רגל · נעו עורים כו׳. ונתתיך לעם הזה. על מי אדברה ואעידה. לכן כה אמר ה׳ הנני מביא רעה׳ זנח עגלך שומרון · נעו עורים בחוצות · מים רבים לא יכלו לכבות. ב׳ קדמאי חסר:

תולדות אהרן

הנני קורא · פקדה · פער כם: הלוך וקראת. סנהדרין ק: חסד נעוריך · זוכר אמר: קדש ישראל. קידושין ס. זוכר אמור האזינו: כי פולי חגיגה ט:

מצודת ציון

סקשר כמו יתרי פתח (שם ג). (יז) תאזור. תלשון אזור ותגורה: תחת אחתך. ענין פחד ושבר כמו אל תערוץ ואל תחת (יהושע א): (יט) יוכלו מלשון יכולת והתגברות: (ב) כלולותיך. מלשון כלה ונקרא כן בעבור ענין עלוי היופי כמו כלילת יופי (איכה ב) והכלה בימי חופתה היא כלולה בכל מיני יופי וקשוט: (ג) ראשית · ענין מיטב כמו ראשית גבורתם (לקמן מט): יאשמו. מל׳ אשם

מצודת דוד

נתמיה אליה וכו׳ רחת רחמיה (יחזקאל כד): (טו) הנני קורא. ר״ל אעיר לבוא כל משפחות של ממלכות צפונה והם בבל וכל ארצות ממשלת בבל לבוא על ירושלים: ונתנו איש כסאו · כל אחד יתן כסאו מול פתחי השערים ועל החומות לגור עליה מסביב: (טז) ודברתי · אז אדבר עמהם משפט ר״ל אביא עליהם משפט הגמול בעבור רעתם: (יז) תאזור מתניך · הוא ענין זרוז כי החגור במתניו הוא מזורז: אל תחת מפניהם · אל תפחד מפניהם מלומר להם את כל דברי: פן אחתך · כי כשתפחד אעזוב אותך לפניהם ויוכלו לך להזיקך לכן אל תפחד ובפחדך מהם ואז לא יוכלו לך: (יח) נתתיך היום: נתתי כח בידך להיות חזק כעיר מבצר וגו׳ להתגבר על כל הארץ וחוזר ומפרש על מלכי יהודה ועל שרי יהודה ועל הכהנים ועל כל עם הארץ מי שהם: (יט) ונלחמו אליך: כולם ילחמו עמך ולא יוכלו לך כי אני עמך להצילך מידם: ב (ב) באזני ירושלים: באזני יושבי ירושלים: זכרתי לך · זוכר אני לך את החסד אשר עשיתי עמך בימי נעוריך בעת בחרתי אותך לי לעם כי מצאת חן בעיני: אהבת כלולתיך · האהבה שהיה לי עליך בעת היית ככלה בזמן חופתה וזהו בעמדם בהר סיני לקבל התורה: לכתך · ר״ל זכור לפני ההאמנה בהאמנת כי הלכת אחרי במדבר בארץ שאין בה זרע זרוע ואין מה לאכול: (ג) קודש ישראל · וגזה הוא קדש לה׳: ראשית · הוא המובחר שבכל תבואתו כבבליים: כל אוכליו · הבבליים הגוזלים ואוכלים את ישראל יהיו אשמים והרעה תבוא אליהם ר״ל אף שישראל יהיו מסרים ביד בבל בעבור חטאם עכ״ז אשיב גמולם בסוף מן הבבליים על שהרעו להם: נאום ה׳ · זהו מאמר ה׳: (ה) מה מצאו וכו׳ · מה דבר עולה

נער אנכי. על שדיבר דבר ר"ל דנביי. וכוכחם כי אף נער ואיך תוכיח עם אחד ואין אומרים אם אמר לו ואמור וסוף נער כי אתה תלך אל כל אשר אשלחך תדבר ואל תירא מפניהם כי אתך אני להצילך. ואל תאמר אני נער כמו שאמרת ומשרתו יהושע בן נון נער וסיפ מעברת נביא ונתחתו כמו שכתוב ומת משה עבד ה' ויהושע בן נון נער ר"ל משרת ואף על פי שכוח גדול בשאול נער כמו שכתוב ומשרתו יהושע בן נון נער וסיפ מעברת נביא ואל תאמר שכיב ניעיו לו ואל תכה ר"ל כיוב גדול ממני ראוי לנבואה וזה בטלניות לא מידי כמו שאמר משה רבינו שלח נא ביד תשלח ומשרתים פירשו כי נער כיב בשכלו וכן שמואל אחד שכיב ניעיו לו ואל תכה ר"ל כיוב גדול ממני ראוי לנבואה וזה בטלניות לא מידי כמו שאמר משה רבינו שלח נא ביד תשלח ומשרתים פירשו כי נער כיב בשכלו וכן שמואל ותכיחו כן עדות וי"ת כן ותאמרית קביל כשותי וגו' כשעמוד: (ז) כי על כל אשר אשלחך. על במקום על ביתו וכן ואיך תלכנה כראשה על ביתו ואל תירא מפניהם. אל תחת מפניהם אם יאמר לו מורא: (ח) להצילך. כח בערמה כשנוי כלע"ז בלשון ליהושפט מקום כעלוכה לתוכיח את המלך ואת עמו ושבעיתו שיחוק לבו ללכת למקום אלא סיב רגיל שם ויפקון דבריו בפיו שידע לדבר דברי תוכחות בלא מורא:

נַעַר אָנֹכִי: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵךְ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ תְּדַבֵּר: ח אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה: ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיִּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ: י רְאֵה הִפְקַדְתִּיךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לִנְתֹּשׁ וְלִנְתֹּץ וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ: יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי־שֹׁקֵד אֲנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשֹׂתוֹ: יג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה: יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: טו כִּי הִנְנִי קוֹרֵא לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹן נְאֻם־יְהוָה וְבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶּתַח שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם וְעַל כָּל־חוֹמוֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה: טז וְדִבַּרְתִּי אִתָּם מִשְׁפָּטַי עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר עָזְבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם: יז וְאַתָּה תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם: יח וְאָנֹכִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחוֹמוֹת נְחוּשָׁה עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרָיו לְכֹהֲנָיו וּלְעַם הָאָרֶץ: יט וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא יוּכְלוּ לָךְ כִּי אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילֶךָ: כ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: כא הָלוֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: כב קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל־אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבוֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה: כג שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכֹל מִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל: כד כֹּה אָמַר יְהוָה מָה־מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל כִּי רָחֲקוּ מֵעָלָי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ: כה וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה הָעֹלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ לֹא־שָׁכַן אָדָם שָׁם: כו וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכוֹל פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת־אַרְצִי וְנַחֲלָתִי שַׂמְתֶּם לְתוֹעֵבָה: כז הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא יְדָעוּנִי הָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בַבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא יוֹעִלוּ הָלָכוּ: כח לָכֵן עוֹד אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב: כט כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ הֵיטֵב וּרְאוּ כָּמוֹהוּ אִם־נִהְיְתָה כָּזֹאת: ל הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים לֹא־הֵמָּה אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלֹא יוֹעִיל: לא שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל־זֹאת וְשַׂעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם־יְהוָה: לב כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּרוֹת בֹּרוֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכִלוּ הַמָּיִם: לג מַה־תֵּיטִיבִי דַּרְכֵּךְ לְבַקֵּשׁ אַהֲבָה כֵּן אַף אֶת־הָרָעוֹת לִמַּדְתְּ אֶת־דְּרָכָיִךְ: לד גַּם בְּכַנָּפַיִךְ נִמְצְאוּ דִּמֵי נַפְשׁוֹת אביונים נְקִיִּים לֹא בְמַחְתֶּרֶת מְצָאתִים כִּי עַל־כָּל־אֵלֶּה: לה כִּי אָמַרְתְּ כִּי נָקִיתִי אָכֵן שָׁב אַפּוֹ מִמֶּנִּי הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי: לו מַה־תִּזֹּלִּי מְאֹד לְשַׁנּוֹת דַּרְכֵּךְ גַּם מִמִּצְרַיִם תֵּבוֹשִׁי כַּאֲשֶׁר בֹּשְׁתְּ מֵאַשּׁוּר: לז גַּם מֵאֵת זֹאת תֵּצְאִי וְיָדַיִךְ עַל־רֹאשֵׁךְ כִּי מָאַס יְהוָה בְּמִבְטָחַיִךְ וְלֹא תַצְלִיחִי לָהֶם:

להוכיחם: (ז) על כל אשר אשלחך. אל העכו"ם: ואת כל אשר אצוך. ליעקב הנביא: (ט) ויגע על פי. מלמד שהוא מגיע אל פיו של כל נביא ונביא: (י) הפקדתיך. מינית אותך על העכו"ם: לנתוש ולנתוץ. דיסטרי"ר בלע"ז: (יא) מקל שקד. מכוון"ל בלע"ז: ויגמן תרגם מקל שקד מלך דמותי לאכפתא: (יב) היטבת לראות. השקד הזה הוא ממהר להוציא פרח קודם לכל האילנות לפי שהוא ממהר לעשות פירות. ומדרש אגדה השקד הזה הוא משמש תניתיהו עד שנמר ביטולו עבריה ואחד יום כמין ימים שבין שבעה עשר בתמוז שהוא הוכקעה העיר להשעה באב שהוא בקרף הבית: (יג) סיר נפוח. רותח בויולי"ק בלע"ז: ופניו: רתיחותיו לשיאלידו"ם בלע"ז: (יד) מלפון תפתח הרעה. בכל לשפולה של ארץ ישראל היא ובדברי

אליהם ויהגבלו אתו. ובמדרש תנא סדרם הקדשתיך. ובמדרש יתנגבו רגליכם: ויאמר ה' אלי ד' בשעמא כסיפרא וסי' אל תאמר נער אנכי. צדקה נפשה משובה ישראל' קרא את כל הנביאים. אם יעבור משה ושמואל לפני אין נפשי. וסי' מליא צריקא קרא לשמואל: על הגוים וגו'. ראה הפקדתיך היום הזה. שפוך חמתך על הגוים דירמיה. אשר היה דבר ה'. מן המלכות תהיה: וקצף גדול אני: דברי ר"ג וסיפ' נספר

מצודת דוד

דברי הנבואה נאמרו בלשון כי עדיין לפי דרך בנביא ולא כנבואתי כזה: (ז) אל תאמר. כי"ל אל תמאן בדבר בעבור בנעורי: כי על כל. אלא על כל הדברים אשר תשלחך אליך ותדבר אם כל אשר אצוך: (ח) אל תירא. אל תפחד מפני מי אשר תשלחך אליהם כן תאמר בלשון ויקצפו עליך כי אני עמך להציל מיד הנביאים להרע עמך: (ט) ויגע. נגיעה מרמה לו כאלו המקום הוסיף ידו ונגע על פיו כאלו נתן הנגיעה על פיו: כאשר נתתי. זה שנעשתי ידי בפיך נתתי דברי בפיך: (י) הפקדתיך היום. זה ממני מותך לנביאות עליהם מארבן ומשקה כפי מה שאתה לך: (יא) מה אתה רואה. במראה הנבואה: מקל שקד. משה היה מצפה לגאולה ולכן ראה שקד שהוא מהיר לצמוח: (יב) היטבת לראות. ר"ל ראית היטב לפי שהשקד מהיר לצמוח: (יג) סיר נפוח. ר"ל ראית מעלה בלשון סיר נפוח: ופניו. ר"ל מעלה ראיתי: (יד) מצפון תפתח. מלשון נפוח: (טו) כי הנני קורא. כאילו הוא קורא: לכל משפחות. מלשון נפוח: כסאו. כמשפחות ממלכות צפון: פתח שערי. כמשפחות ממלכות צפון: (טז) ודברתי אתם. ר"ל מעלה רחמים: (יז) ואתה תאזר. עניין חוזקות: ואל תחת. מלשון פחד: (יח) ואנכי הנה נתתיך. ר"ל מעלה רחמים: (יט) ונלחמו אליך. מלשון קרוב: (כ) הלוך וקראת. כאילו הוא קורא: (כא) זכרתי לך. ר"ל מעלה רחמים: (כב) קדש ישראל. מלשון מקודש: (כג) שמעו דבר ה'. זה הוא מה שאמר לו לעיל: (כד) ויהבלו. מלשון הבל: (כה) ולא אמרו. מלשון כריסה ושתיה: (כו) ותבואו. מלשון בא: ותטמאו. מלשון נגיעה: (כז) הכהנים. מלשון כריסה ושתיה: (כח) אשר לא יכלו. מלשון נגיעה: (כט) עברו איי כתים. מלשון עבירה: (ל) לא אלהים. מלשון אין: (לא) שמו שמים. מלשון תמיהה: (לב) מקור מים חיים. מלשון מקור: (לג) מה תיטיבי. מלשון יפה: (לד) נמצאו. מלשון מציאה: (לה) שב אפו. מלשון חזרה: (לו) מה תזלי. מלשון הוזל: (לז) ידיך על ראשך. מלשון תפיסה:

מצודת ציון

סוף כמו ותומר תמר כ' (יחזקאל ד): (ט) ויגע. ענין נגיעה וכן שלח ידך ותגע (שמות ד): (י) הפקדתיך. מלשון פקידות ומינוי כמו ופקדו כרי נצורות (דברים כ): לנתוש. ענין עקירה כמו ונתשתי אותם מעל פני האדמה [לקמן מב]: ולנתוץ. ענין כתיתה וכתיצה כמו תתוץ וכיריהם יותץ (ויקרא יא): ולהאביד. מלשון כריסה ושתיה: לנטוע. מלשון נטע: (יא) מקל. מטה: שקד. שם פרי שקדים כמו וימלל שקדים (במדבר יז): (יב) שוקד. ענין מהירות כמו ויזקוף (דניאל ט): (יג) סיר. קדרה וכן על סיר הבשר (שמות טז): נפוח. ר"ל מעלה רחיחה ע"ש שנראה נפוחים ומנשבועות וכן כדור נפוח ומגמגן (חיוב מח): (יד) תפתח. ענין פתיחה

בקבר

רשי

(בד"ה כח) : (א) יום כי הן ישלח וגו' : יש לי לומר שאין עוד את ראוי לי כי כן דרך המשלחת את אשתו והלכה לה וגו' : ואת זנית רעים רבים. עם אוהבים רבים ואעפ"כ שובי אלי : ושוב אלי · כמו עשות ולס"כ אלי אני עוסק בך : (ב) שפים : יבלו מים : לא שוגלת · ל' פלגש : ישבת להם : להיות נכונה לקראתם : כערבי. יושב אוהלים שהוא תמיד מלוי בחוץ במדברות ועל שם כך הוא קרוי ערבי ששוכן בערבה : (ג) ומלקוש. כמטר היורד בניסן על המלילות ועל הקשין ומלקוש ערדיי"ש בלעז : (ד) הלוא מעתה. הלואי שבת מרעתך וקראת לי אבי ואם תעשי כן הינטור לך אדוניך לעולם את אשר תשאת לו אם ישמור לנצח לא ישמור : (ה) הנה דברת. כפיך לא נבוא עוד אליך ואותה הרעה תעשי ולא תתני לב לשוב : ותוכל. ונצחת למרוד

ירמיה

מֵאַשּׁוּר׃ לז גַּם מֵאֵת זֶה תֵּצְאִי וְיָדַיִךְ
עַל־רֹאשֵׁךְ כִּי־מָאַס יְהוָה בְּמִבְטַחַיִךְ
וְלֹא תַצְלִיחִי לָהֶם׃
ג א לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־
אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ־
אַחֵר הֲיָשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד הֲלוֹא חָנוֹף
תֶּחֱנַף הָאָרֶץ הַהִיא וְאַתְּ זָנִית רֵעִים
רַבִּים וְשׁוֹב אֵלַי נְאֻם־יְהוָה׃ ב שְׂאִי־
עֵינַיִךְ עַל־שְׁפָיִם וּרְאִי אֵיפֹה לֹא
שֻׁגַּלְתְּ עַל־דְּרָכִים יָשַׁבְתְּ לָהֶם
כַּעֲרָבִי בַּמִּדְבָּר וַתַּחֲנִיפִי אֶרֶץ
בִּזְנוּתַיִךְ וּבְרָעָתֵךְ׃ ג וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים
וּמַלְקוֹשׁ לוֹא הָיָה וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה
הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הִכָּלֵם׃ ד הֲלוֹא מֵעַתָּה
קָרָאתִי לִי אָבִי אַלּוּף נְעֻרַי אָתָּה׃
ה הֲיִנְטֹר לְעוֹלָם אִם־יִשְׁמֹר לָנֶצַח
הִנֵּה דִבַּרְתִּי וַתַּעֲשִׂי הָרָעוֹת וַתּוּכָל׃

(מסורה: ג' ד' · ל' · ר"פ · י"כ · ל' · ל' · ל' · כ' מ"ל · ח' · י' כ"כ · שכבת ק' · ג' חסר · קראת ק' · ג' חסר · ל' · דברת ק' · ג')

תרגום

דִּבְהֵיתְתְּ מֵאַתּוּרָאָה׃ לז אַף
מִלְוַת דֵּין תִּפְקִין וּבְהֵיתַת
חוֹבַיִךְ עַל רֵישִׁיךְ אֲרֵי רַחֵיק
יְיָ רוּחְצָנַיִךְ וְלָא תַצְלְחִין לְהוֹן׃
א לְמֵימַר הָא יִפְטַר גְּבַר יַת
אִתְּתֵיהּ וּתְהַךְ מִלְוָתֵיהּ וּתְהֵי
לִגְבַר אוֹחֲרָן הַאֶפְשַׁר דִּיתוּב
לְוָתַהּ עוֹד הֲלָא מֵיחַב
תֵּחוּב אַרְעָא הַהִיא וְאַתְּ
טְעֵיתָא וְאִתְחַבַּרְתְּ לְעַמְמִין
סַגִּיאִין וְתוּבוּ מִכְּעַן לְפוּלְחָנִי
אֲמַר יְיָ׃ ב זְקוּפִי עֵינַיִךְ עַל
נִגְרִין וַחֲזָא הֵיכָא לָא
אִתְחַבַּרְתְּ לִיךְ לְמִפְלַח
לְטַעֲוָתָא עַל אוֹרְחַת בֵּית
מֵישְׁרֵיהוֹן אוֹרִיכַתְּ לְהוֹן
כַּעֲרָבָאֵי דְּשָׁרָן בְּשְׁכוּנִין
בְּמַדְבְּרָא וְחַיֵּיבַתְּ אַרְעָא
בְּטַעֲוָתַיִךְ וּבְבִישְׁתַּיִךְ׃
ג וְאִתְמְנָעוּ רְסִיסַיָּא וּמַלְקוֹשָׁא
לָא הֲוָה וְחוּצְפָּא כְּאִתְּתָא
נָפְקַת בָּרָא הֲוָה לִיךְ מְסָרְבַתְּ
לְאִתְכְּנָעָא׃ ד הֲלָא מִכְּעַן תְּצַלִּין קֳדָמַי רִבּוֹנִי אַתְּ פָּרְקִי דְּמִין עַלְמָא׃ ה הַאֶפְשַׁר דְּתִנַּטְרוּן לִיךְ תּוּבַיִךְ לְעָלַם
אִם תִּתְקַף עֲלָךְ מְחָא לְאַפְרֵשׁ הָא מַלֵּילְתְּ וַעֲבַדְתְּ בִּישִׁין

רדק

פרשו אזל והוא ענין הלוך כתרגומו אמר מה תלכי הנה והנה לבקש עזר ותשנה את דרכך פעם לאשור פעם למצרים ומה שאמר מאד כמו שאמר מה תיטיבי דרכך כמו שפירשנו : כאשר בושת מאשור · שבאת לו אחז שחד ואומר בדברי הימים ויצר לו ולא חזקו וכן בימי חזקיהו תפש כל ערי יהודה הבצורות ואמר גם כן תבושי ממצרים שנתן יהואחז שחד לפרעה נכה והעריך את הארץ לתת הכסף ויעזור לו ממלך בבל ולא הועיל כי יצאו גדודי כשדים ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת כי לקח מלך בבל מנחל מצרים והנה הושה יהודה מעזרה והבל עזר ונפל עזור לפיכך אמר זה הפסוק : (לז) גם מאת זה תצאי · רוצה לומר מן המקום הזה שלא יועילוך מבטחיך שהיית בוטחת בהם : ולא תצליחי להם. רוצה לומר בעבורם ומה שאמר וידיך על ראשך כי כן דרך האשה הצועקת על אידה הולכת וידים על ראשה כמו שאמר בתמר ותשם ידה על ראשה ותלך הלוך וזעקה וי"ת וכהתת חוביך על רישיך : (א) לאמר . ענים עם כי מאס ה' הוא מאס בך כעבור מבטחיך ואומר לך הן ישלח איש את אשתו : חנוף תחנף הארץ ההיא . שיעשה כה זה שמעשה כמו שאמרה תורה כי תועבה היא לפני ה' ולא תחטיא את הארץ כן אמר הנה חנוף תחנף הארץ כלומר תחטא : ואת זנית רעים רבים ושוב אלי . במקומות רבים המשיל הכתוב כנסת ישראל לאשה והקב"ה בעלה כלומר שלקחה לו לעם נחלה והוא לו כאשה והוא לה כבעל וכמו האשה שהולכת תחת בעלה היו ישראל בגלותם אחרי עמים רבים ודבקו בטעותם וקורא הכתוב זה זנות ואם ממנו נמלא בנביאים שדברו בזה המשל וקראו ענין זה ענין זנות ושמשו בו בכל לשון על זמן ואם הרבה בספר יחזקאל אמר ואחר שהלכת לבעלים אין תשובי אלי עוד ואפילו תשובי בתשובה לא תוכלי לשוב אלי עד שתגלי מארצך ותשבי שם ימים רבים עד תשכחי עוץ שראשון ולא ישאל על לבך עוד עבודה אלילים ואחר כן תשוב אלי ואשוב אליך : (ב) שאי . שפים מקומות גבוהים כמו שפים כרמים והגבעות שבשאות כי כן היה דרך עובדי עכו"ם כמו שהוא כמו שכתוב: שגלת · כתיב שכבת קרי כמו ישגלנה ישכבנה לשון נקיה וככר פירשנו כי לשון הזנות והשגילה הוא ענין השכבה : על דרכים ישבת להם : פי' לעובדי עכו"ם כלומר ישבת מיחלת עובדי דרכים שהם מכחה מקומות רוצה לומר עם ושם עובד אליו ואת כתאוות לבלה למכדם כמו שאמר כי מספר עריך היו אלהיך יהודה : במדבר . כי כן דרך הערביים השכנים במדבר יושבים לבם על הדרכים מיתלי הסוחרות השובראת למכור מהם ולקנות מהם וי"ת בסיס עגרין כמו נגרי בריתא בתלמוד ותרגום לא שכבת לא אתחברת ליך למפלח וגו' כבשמוד : בזנותיך בסימן רבוי אחד לבד והדומים לא כתבנו בספר מכלל החלק הדקדוק ממנו : (ג) וימנעו רביבים . הוא המטר והוא היורד במרחשון והוא הנקרא יורה ומורה וכן בדברי רז"ל יורה במרחשון ומלקוש בניסן כי אלה שני הזמנים הם צריכים לגדל התבואה וברוב הזמנים רוב המטר יורד במרחשון לפיכך נקרא ירה כול מענין מבול ונקרא המטר ההוא רביבים במקום שקראו במקום אחר יורה וענין הפסוק אומר כי נמנעו הגשמים מפני מעשיהם כמו שאמר בתורה וכרתם ועבדתם אלהים אחרים וגו' וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר ועם כל זה שמנעתי הרביבים בעונך ומלקוש לא היה לא כל את ממעשיך והיה לך מלה האשה זונה בזנותה מפני ומריתם מלאת ומעיזה פניה אף על פי שהנביאים מוכיחים אותך ואומרים לך שובי ממעשיך ראוי כפונם שמעשיך בעבור' עם כל זה מאנת הכלם וזהו שאמר מאנת הכלם כלומר שהיית ממאנת בתוכחת הנביאים ולא בושה מעניהם ורז"ל דרשו הפסוק ואמרו אין הגשמים נעצרים אלא בשביל עזי פנים שנאמר וימנעו רביבים ונומר ות"י והוצפא כאתתא נפקת ברא הוה לך ועז פנים יקרא חציף כלבון רז"ל : (ד) הלא מעתה קראתי · כתיב ביו"ד כאילו הוא מדבר בעדו וקרי בלא יו"ד כמו לנמלא ופי' הכתוב אמר הלא מעתה כלומר היה לך מעתה לקרות לי אבי כיון שקראתי לך ע"י נביאי בני היה לך לענות ולומר לי אבי אלוף נעורי אתה ולא עשית כן ופי' הקרי אמר הלא מעתה כיון שראית שעצרתי הגשמים היה לך לשוב אלי ולקרות לי אבי אלוף נעורי אלופי וגדולי מימי הנעורים והוא זמן יציאת מצרים כי אז נכנסו ישראל תחת כנפי השכינה ונתחנכו במצותיו ובידיעת אלהותו כמו הנער שנכנס ללמוד ומחנכין אותו בידיעת תורה ותכמה ותרגם יונתן אלוף נעורי פרקי דמן עלמא : (ה) הינטור · אמר השכינה אם תשית זה הינטור האל לך לעולם עוד אם ישמור חמתך לנצח לא יעשה זה אלא כשובך אליו ישוב אליך וייטיב לך ואת לא עשית כן אלא דברת ותעשי הרעות ותוכל · דברתי כתיב ביו"ד אמר השכינה דברתי לך לשוב ולא עשית אלא הרעות ברבות ותעשי

מצודת ציון

בשתנות : (א) ישלח · ענין פרוד וגרושין וכן ושלחה מביתו (דברים כד) : חנוף תחנף · ענין חיוב ואשמה כמו ולא תחניפו את הארץ (במדבר לה) : (ב) שפיים נקראו המקומות הגבוהים כמו אשפת על שפים נהרות (ישעיה מח) : איפה · אי פה וכן איפה הם רועים (בראשית לז) : שגלת · ענין משכב המשגל וכן ואיש אחר ישגלנה (דברים כח) : להם : לנגדם : כערבי · שם אומה : (ג) רביבים · הוא המטר החזק וכן כרביבים עלי עשב (שם לב) : ומלקוש · כן נקרא המטר המאוחר היורד על הקשין ועל המלילות וכן יורה ומלקוש (שם יא) : ומצח · הוא הפדחת : מאנת · מלשון מיאון : הכלם · מלשון כלימה : (ד) אלוף · שר ואדון וכן אל תבטחו באלוף (מיכה ז) : (ה) הינטור · ענין שמירה כמו נטרה את הכרמים (ש"ה א) : לנצח

מצודת דוד

סיום לשתות מים לשתות מעם למצרים : גם ממצרים תבושי · על אשר לא תמצא עזר על ידו כאשר בושת מאשור · כי אחז מלך יהודה שלח מלאכים למלך אשור לעזור לו והיצר לו עוד כמ"ש ויבוא וכו' מלך אשור ויצר לו ולא חזקו (דה"ב כח) : (לז) גם מאת זה : כמו שיצאת בדאגה ויללה מאת מלך אשור כן תצאי ממלך מצרים בדאגה וידיך יהיו מונחים על ראשך כדרך המקונן : כי מאס ה' במבטחיך · דבר הגלוי ונמאס בעיני ה' מה שאתה בוטח בעזרת המצרים ולכן לא תהיה לך הצלחה לכם למצוא חן בעיניהם להיות לך לעזר מול הקמים עליך : ג (א) לאמר · ר"ל מהראוי לאמר לישראל את זאת הנה אם יגרש איש את אשתו ובהיותר הלכה מאתו והיתה לאיש אחר ואף אם לא בא עליה : הישוב . וכי יוכל בעלה הראשון לשוב עוד אליה לקחתה אחר שמת השני או גרשה הלא בעבור עון כזה שמחייב להארץ היה הנעשה בה כזאת ותקבל נמולה מאלה : ואת . אבל אתה ישראל עם כי בעונך חטאת איש כאיסור עם אהובים רבים ר"ל עם כי עבדת עכו"ם אלוקות עכ"ז שוב אלי ואקבלך בתשובה : (ב) שאי עיניך · הרימי עיניך לראות על ההרים הגבוהים וראי איה המקום אשר לא שכבת שמה עם נואפים ר"ל אשר לא עבדת שמה עכו"ם : על דרכים וגו' · לפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה היושבת על הדרכים להיות כמזומנת אל הנואפים ור"ל היית ממהרת עצמך לכל מין עכו"ם : כערבי במדבר . כערבי הזה הרגיל לשבת במדבר במסתור במקום שאין אנשים כן המתרת עצמך על הדרכים להסתתר שם עם הנואפים ור"ל מאד היית נרדף אחר עבודת הפסילים : ותחניפי ארץ וגו' . עם זנותך לעכו"ם ועם יתר רעתך חייבת את הארץ להיות חרבה ושוממה : (ג) וימנעו : הלא בעונך נמנעו הרביבים ולא היה המלקוש ואם כן היה לך לשוב בוש במעשיך : ומצח . אבל יש לך מצח מגולה כדרך אשה זונה שאינה מכסה מצחה בעבור בושה מה לא כדרך הצנועות שמכסות מצחן אם יקרה לה דבר בושה : מאנת הכלם · אתה ממאנת להיות נכלם ובוש ממעשיך : (ד) הלוא מעתה : הלא מעת מנעתי הגשם בעונך קראת לי בפה אבי ואמרת עלי אלוף וכו' ר"ל אתה האדון שלי מאז נעורי מעת שנבחרה בי : (ה) הינטור · ואמרת במסלה וכי המקום ישמור השנאה לעולם וכי ישמור השיבה לנצח והוא נכפל ענין במ"ש : הנה דברת : הנה הדברים האלה דברת בפיך לבד אבל

רש"י

כרבה : (ל) לשוא הכיתי : על חנם כי לא הועיל שיקחו מוסר : אכלה חרבכם · את נביאכם הרגתם את זכריה וישעיה (יש"ר) ראו דבר ה' : הוציא להם צלוחית המן אמר להם ראו כאן מה ... מועיל : המדבר הייתי לישראל : ל' תימה הוא לכך נקודה פ"ס רפי וה"א בחטף פתח כלום נדמה לאבותיכם שהוא מדבר כשהלכו בו שהורדתי להם לחם זה דבר יום ביומו : מאפליה . ל' חשך : מדוע אמרו עמי רדנו . נבדלנו ממך כמו הרודה פת מן התנור כך מדרש רבי תנחומא ומנחם פירש רדנו ל' ירידה ועוד פנים אחרים : (לג) תיטיבי · תקשטי עצמך לקראת נואפיך כמו (מלכים ב ט) ותיטב ראשה דאיזבל בפר' יהוא : גם את הרעות למדת · חזרת על כל רוע דרך ללמוד את המקולקלת שבכולם : גם · ל' אפילו : לכן · ל' שבועת אמת אך את הדרך הרעה שבכל הדרכים למדת לעצמך : למדת. הנהגת : (לד) במחתרת מצאתים · לא מצאת אותם במחתרת כשהרגת אותם : מצאתים · כה יאמר לנקבה ל' פעלת . והרבה יש בספר (יחזקאל י"ו) את נשאתים : כי על כל אלה : שהיו מוכיחים אותך בדברים האלה : (לה) ותאמרי . בלבך : כי נקיתי · אשר זכאה אני נפשי. נשפט אותך . בא עמך במשפט: (לו) תזלי . לשון זלזול : לשנות את דרכך : לעזוב אותי ולסמוך על מצרים לעזרה בימי יהויקים וצדקיהו (לקמן ל"ז) : לשנות . ל' שינוי : כאשר בושת מאשור : שסמך אחז עליו ויצר לו ולא חזקו כמה שנאמר בד"ה

רד"ק

כלכם פשעתם בי ופי'; כלכם גדוליכם וקטניכם וי"ת מנין דין למה אתון מדמן למדן לקבלי פתגמי : (ל) לשוא · אמר בניכם לפי שאמר כלכם אמר למה אתם מריבים אלי ואם תאמר למה אני מכה אתכם ביד האויבים אתם פשעתם בי ואם שאמרו למה אני מכה בניכם הם שהם למדים מקטנותם לדבר שוא ואם מיסרים אותם נביאי ה' מוסר לא לקחו אם כן למה תריבו אלי ויונתן תרגם לשוא למגן כלומר בחנם הכתי אותם כי מוסר לא לקחו ורז"ל פי' לשוא על עסקי שוא שאמרו כגון נדרים בנים מתים שנאמר לשוא הכתי את בניכם מוסר לא לקחו : אכלה חרבכם נביאיכם · יש מפרשים כי אמר זה על זכריה ועל אוריה הנביאים שהרגום ואין זה הפי' נכון כי לא היה אומר נביאכם כי לא היו נביאיהם אלא נביאי השקר כמו שאמר בניכם ונביאיכם אלא הנכון כמו שפירש אדוני אבי ז"ל אמר נביאיכם שהם נביאי השקר אתם הרגתם אותם כשמעכם דבר ה' ונבואת' גרמה להם אבוד הנפשות לפיכך אמר כאריה משחית שמשחית הבהמה וקורעה קרעים כטרפו כן אתם השחתם אותם בנפשות' ובגופותם : (לא) הדור · הה"א ה"א הקריאה הה"א השבה תחת לכם : ראו דבר ה' . הביטו מה שהוא אומר לכם כי יש ראיה בלב כמו ולבי ראה הרבה ראה דברים טובים והדומים להם , ובדרש כי צנצנת המן הראה להם לפיכך אמר להם ראו ולא אמר שמעו : המדבר הייתי . אם הייתי להם כמו המדבר או ארץ מאפליה שלא ימצא בהם האדם צרכו אלא כל צרכם וספוקם מצאו בי כל זמן שהלכו אחרי אם כן מדוע אמרו עמי רדנו כלומר יש לנו ממשלה מלכים ושרים לא נבא עוד אליך , רדנו מענין רד עם אל שהוא ענין ממשלה , מאפליה מלה אחת בשתי מלות כמ"ד ונקודתה מחלוקת בין הספרים יש ספרים שנקוד' מאפלי' הפ"ס בפתח והלמ"ד בשוא ויש ספרים שנקוד ההא מאפליה הפ"ס בשוא והלמ"ד בפתח והפ"א דגושה ופירוש ארץ אפל ולהגדיל האפל סמך אותו למלת י"ה וכן שלהבת י"ה כהררי אל עיר גדולה לאלהים ופחד לחרדת אלהים וי"ת מאפליה חרובה כי היא כמו ארץ אופל שלא ימצא בה דבר ותרגם רדנו אטלטלנא וכן תרגם עניי' מרודים מטלטלין : (לב) התשכח בתולה עדיה · הבתולה כלה וכפל הענין במלות שונות כי אין כלה · נמדים וקשורים ה"א בתולה וכן אין בתולה בעדיה והקשורין ה"א כלה וישראל נמשלו לכלה ביום מעמד הר סיני ואיך שכחו אותו היום והלכו אחרי אלהים אחרים זה כמה ימים ושנים וכאמרו אין מספר הוא להפלגה : (לג) מה תיטיבי · תתקני דרכך לבקש

ירמיה ב

בִּי נְאֻם־יְהוָה׃ ל לַשָּׁוְא הִכֵּיתִי אֶת־
בְּנֵיכֶם מוּסָר לֹא לָקָחוּ אָכְלָה
חַרְבְּכֶם נְבִיאֵיכֶם כְּאַרְיֵה מַשְׁחִית׃
לא הַדּוֹר אַתֶּם רְאוּ דְבַר־יְהוָה
הֲמִדְבָּר הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל אִם־אֶרֶץ
מַאְפֵּלְיָה מַדּוּעַ אָמְרוּ עַמִּי רַדְנוּ לוֹא־
נָבוֹא עוֹד אֵלֶיךָ׃ לב הֲתִשְׁכַּח בְּתוּלָה
עֶדְיָהּ כַּלָּה קִשֻּׁרֶיהָ וְעַמִּי שְׁכֵחוּנִי
יָמִים אֵין מִסְפָּר׃ לג מַה־תֵּיטִבִי
דַּרְכֵּךְ לְבַקֵּשׁ אַהֲבָה לָכֵן גַּם אֶת־
הָרָעוֹת לִמַּדְתִּי אֶת־דְּרָכָיִךְ׃ לד גַּם
בִּכְנָפַיִךְ נִמְצְאוּ דַּם נַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים
נְקִיִּים לֹא־בַמַּחְתֶּרֶת מְצָאתִים כִּי
עַל־כָּל־אֵלֶּה׃ לה וַתֹּאמְרִי כִּי נִקֵּיתִי
אַךְ שָׁב אַפּוֹ מִמֶּנִּי הִנְנִי נִשְׁפָּט
אוֹתָךְ עַל־אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי׃
לו מַה־תֵּזְלִי מְאֹד לְשַׁנּוֹת אֶת־דַּרְכֵּךְ
גַּם מִמִּצְרַיִם תֵּבֹשִׁי כַּאֲשֶׁר־בֹּשְׁתְּ

(מסורה: נ' ר"פ · נ' · מלין כתרי טעמי · נ' · נ' וחסר ו' · י"א · בי"ט' חסר כליפני · למדת ק' · נ' מ"ג, כ' · כ' ודע · כ' · כ"ו · כ' · י"ו · נ' · נ')

תרגום

בְּמֵימְרִי אֲמַר יְיָ׃ ל לְמַגָּן
אַלְקֵיתִי יַת בְּנֵיכוֹן אוּלְפַן לָא
קַבִּילוּ קְטָלַת חַרְבְּכוֹן נְבִיֵיכוֹן
כְּאַרְיָא דִמְחַבֵּל׃ לא עַם
דָּרָא אַתּוּן קַבִּילוּ פִּתְגָמָא
דַייָ הָא כְמַדְבְּרָא צָדֵי דְלֵית
בֵּיהּ הֲנָאָה וַהֲוָה מֵימְרִי
לְיִשְׂרָאֵל אִם כְּאַרַע תּוֹרְבָּא
מָה דֵין אֲמָרוּ עַמִּי
אִיטַּלְטִילְנָא לָא נְתוּב עוֹד
לְפוּלְחָנָךְ׃ לב הַאֶפְשַׁר
דְּתִתְנְשֵׁי בְּתוּלְתָּא תִּקּוּנַהּ
כַּלְּתָא קִישּׁוּטָהָא וְעַמִּי שְׁבָקוּ
פּוּלְחָנִי יוֹמִין דְּלָא מִנְיָן׃ לג מַה
מִשְׁתַּפְּרָא בְּאוֹרְחָתִיךְ לְמֶעְבַּד
רַחֲמֵי לְאִתְחַבָּרָא בְּעַמְמַיָּא
בְּכֵן אַף יַת בִּישַׁן אַלֵּיפִית
מִן אוֹרְחָתִיךְ׃ לד אַף בְּסִתְרָא
אִשְׁתְּכַחַת דַּאֲשַׁדְתְּ דַּם זַכָּאִין
דַּם נַפְשַׁת דְּמִסְכְּנִין זַכָּאִין
לָא כְמָא דְּמִשְׁתַּכְּחִין
בְּמַחְתַּרְתָּא אֱלָהֵין עַל כָּל
אִלֵּין עֲבַדְתְּ׃ לה וַאֲמַרְתְּ אֲרֵי
זָכֵיתִי בְּרַם תָּב רוּגְזֵיהּ מִנִּי הָא אֲנָא עָבֵיד עִמִּיךְ פּוּרְעָנוּת דִּין עַל דַּאֲמַרְתְּ לָא חֲטֵיתִי׃
לו מָה אַתְּ מִסְתַּכְּלָא לְחֲדָא לְקַלְקָלָא יַת אוֹרְחָתִיךְ אַף מִמִּצְרַיִם תִּבְהֲתִין כְּמָא

י' מלין בתרי טעמי פי' האתנחתא לא ישרתנה כי אם מונח במי"א מקומות שישרתנה כאיילת וסי' נמסר בסדר פנחס ושם נמסר י"א כי יש ספרים מוסיפי' לאפנים להם קורא הגלגל :

תולדות אהרן לשוא הכיתי . שבת לב כתובות סב : נשפט אותך : (תענית סה) :

הבכה כלומר אהבת האומות כמו שאמר מה לך לדרך מצרים ומה לך לדרך אשור ונמצא לשון הטבה כרעה כי רוצה לומר תקון הדבר או חזוקו כמו הכיטב חרה לך כי יטיב את אני הרעם עליך על הרע כפים להטיב : גם את הרעות · כלומר האומות הרעות למדת את דרכיך כלומר שהרעות מהם והם למדו מרעותיך וכתיב למדתי והוא מאמר הא' רוצה לומר למדתי אותך בדרכיך שבן רעות ויבא לך בעבורן רע כאילו למדתי אותן מדרכיך שיוסרו עליך וקרי למדת כמו שפירשנו : (לד) גם בכנפיך · בכנפי בגדך על דרך ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי ויונתן תרגם אף בסתרא אשתכחת דאשדית דם זכאי תרגם בכנפיך בסתרא כמו ולא יכנף כנף אביו שמפרשין אותו סתר אביו והיא אמתו ומה שאמר נמצאו ואמר דם כאילו אמר דמים שהרי אמר נפשות : לא במחתרת · שנאמר אם במחתרת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים ואם לא מצאת אותם במחתרת למה הרגת אותם והם נקיים : מצאתים · מצאת אותם כי כן תחבר הנקבה הנמצאת עם הכנוי בחירק כתי"ו : כי על כל אלה · טעמו דבק עם הפסוק הבא אחריו : (לה) ותאמרי · אמר כי על כל אלה אני מוכיחך על שאת הולכת אחרי הטעים ועובדת אלהיהן ושופכת גם כן דם נקי ואת אומרת כי נקית ממעשים רעים ושב אף האל ממני ולא ירע לי עוד והם מוך כפול כמה שאמר החכם בפירת העון שתי עוות ובזה אני נשפט אותך ומעניש בזה על אמרך לא חטאתי : (לו) מה תזלי · פרשו

מצודת דוד

הנפלא להם : (ל) לשוא · על חנם הכיתי את בניכם כיון שעכ"ז לא לקחו האבות מוסר ועדיין עומדים במרדם וכל עצם כוונת הכאת הבנים היה למען יוסרו האבות : אכלה · כי חרבכם הרבה את נביאיכם כי הרגו את ישעיה ואת זכריה : כאריה משחית · כאריה המשחית בני אדם : (לא) הדור אתם · אתם בני הדור ראו בהבנת הלב את מצות ה' אשר יש משלום גמול עליהם ; המדבר · וכי עד הנה הייתי לישראל כמדבר וכארץ מאפליה אשר לא ימצא שמה די צורך האדם ר"ל וכי לא היה ספוק בידי לשלם גמול טוב על המצות שעשו : רדנו ; הנה נבדלנו ממך ולא נבוא עוד אליך : (לב) התשכח . וכי הדרך הוא שתשכח הבתולה להשים עדיה עליה לקשטה בו וכי תשכח הכלה את קשוריה הם טוטי הנשים שמקושרת עליה בהם להתקשט ; וכאומר שלא אין דרך האדם לשכוח דבר הנצרך לו ביותר : ועמי . אבל עמי שכחו אותי ימים הרבה ואין מספר להם עם שזהו עיקר קיומם על האדמה : (לג) מה תטיבי דרכך . מה התקני מנהגך בעבודת הבעל לעשות בדמיון גמור אל מנהג העכו"ם לבקש מהם אהבה בעבודך כמעשיהם : לכן · באמת גם את העכו"ם הרעות למדת אתה את מנהגיך ר"ל אתה הרעות לעשות יותר מהכן ואף להרעות שבכן למדת להרשיע יותר כמוך : (לד) גם בכנפיך · גם בכנפי בגדיך נמצאו דמי נפשות אביונים נקיים מעון מיתה ועל חנם הרגתם : לא במחתרת מצאתים · דמי הנפשות האלה לא מצאתים במחתרת ובמקום נסתר כי אם בגלוי : על כל אלה . הכנפים הנזכרים למעלה : ר"ל לא עשית הדבר בהסתר כי אם בפרסום רב מבלי בוש : (לה) ותאמרי . ר"ל אם אמנם כל אלה עשית בפרסום איך תאמרי לא כן הוא כי נקי אני מעבירה ואין האשמה עם הנביאים שאומרים שחרה בי אף ה' אך שב אפו ממני הואיל ואני מנקה עון : הנני נשפט אותך . לכן הנני מתווכח עמך גם על מה שתחשבי לומר לא חטאתי ר"ל מלבד גמול החטא אוסיף עוד עונש על מה שתכחשי חטאיך והשבת הזה תתחשב לעונש כי בזה יודיע שעשיתו בדבר הזה : (לו) מה תזלי מאד : למה תרבי ללכת לבקש עזר מן המצרים : לשנות את דרכך ; פעם

מצודת ציון

עורף · הוא אחורי הפנים והצואר : (כט) תריבו · ענין תרעומות ותלונה : (ל) לשוא · לחנם : (לא) ראו · יאמר גם על הבנת הלב וכן ולבי ראה הרבה חכמה (קהלת א) : מאפליה · מלשון אופל וחושך והה"א להגדיל הדבר הוסמכו למלת יה וכן שלהבת יה (ש"ה ח) והיא כמו מדבר והפל דבר במ"ם : רדנו · ענין ההבדל ממקום הדבוק כמו רדה הדבש (שופטים יד) : (לב) עדיה · מל' מדי ותכשיט : [לג] תיטיבי · ענין תקון כמו ותיטב את ראשה (מ"ב ט) ; דרכך · מנהגך · (לד) בכנפיך · שולי הבגד : במחתרת · ר"ל במקום נסתר והיא מלשון חתירה וחפירה כמו אם במחתרת ימצא הגנב (שמות כב) : (לה) נשפט · ענין ויכוח וכן כי באש ה' נשפט (ישעיה סו) : (לו) תזלי · ענין הלוך כמו אזלו מים מני ים (איוב יד) : מאוד · היא כמו הרבה : לשנות · מלשון השנות

כִּירְוָדָא בַּן בְּנַשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל נפשת ק׳
מְרַדַת וּמְעַת מִן אוֹרַיְתָא וְלָא
צַבְיָא לְמֵיתַב נְבִיָא אֱמַר ג׳ . כ׳
לָהּ כָּל בָּעֲמָא דְאוֹרַיְתִי לָא
יִשְׁתַּדְּרוּן בְּזִמְנָא יִשְׁכְּחוּנָה : וגרוניך ק׳
דְּ׳
מְנָעִי רַגְלֵיךְ מִלְאִתְחַפָּרָא ג׳ כה ס״ת
לְעַמְמַיָא וּפוּמִיךְ מִלְמִפְלַח
לְמַעֲוָת פַּלְחֵי כּוֹכְבַיָא וַאֲמַרְתְּ
תָּבִית מְבָתַר פּוּלְחָנָךְ לָא ג׳ . ג׳
אֲרֵי רְחִימֵית לְאִתְחַבָּרָא
לְעַמְמַיָא וּבָתַר פּוּרְחָן ג׳
מְעַרְתִּין אֲהָךְ : כו כְּבַהֲתַת ילדתנו ק׳
גְּבַר דְּמִתְחַשֵּׁיב מְהֵימָן
וּמְשַׁתְכַח גְּנִיב בֵּן בְּהֵיתוּ בֵּית
יִשְׂרָאֵל אִינוּן מַלְכֵיהוֹן ג׳ כ״ה
רַבְרְבָהוֹן וְכָהֲנֵיהוֹן וּנְבִיֵיהוֹן
דְּשַׁקְרָא : כז אֲמְרִין לְצֵלֶם אָבָא
אַבוּנָא אַתְּ וּלְמָא דְּמִתְעֲבִיד
מִן אַבְנָא אֲמְרִין לֵיהּ אַתְּ
בְּרֵיתָנָא אֲרֵי אַחֲזָרוּ בְּפוּלְחָנִי קֳדָל וְלָא שַׁוִיאוּ דַּחֲלְתִי לֻקְבֵיל אַפֵּיהוֹן וּבְעִידַן
דְּבִישְׁתָּא אַתְיָא עֲלֵיהוֹן וּבְפָרִין בְּמַעֲוָתְהוֹן וּמוֹדַן לָמַי וְאָמְרִין רַחֵים עָקָנָא וּפְרוֹקָנָא:
כח וְאַן דַּחֲלְתְּכוֹן דַּעֲבַדְתּוּן לְכוֹן יְקוּמוּן אִם יָכְלָן לְמִפְרְקָכוֹן בְּעִדַן בִּישַׁתְכוֹן
אֲרֵי מְנַן קְרֵיכוֹן הֲוָאָה דַּחֲלַתְכוֹן לְבֵית יְהוּדָה : כט לְמָא אַתּוּן מְדָמַן לְמֵימַר
לְקֳבֵל פְּתְגָמֵי כּוּלְכוֹן מְרַדְתּוּן

נַפְשָׁם ק׳
נַפְשׁוֹ שֶׁאֲפָה רוּחַ תַּאֲנָתָהּ מִי
יְשִׁיבֶנָּה כָּל־מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ
בְּחָדְשָׁהּ יִמְצָאוּנָהּ : כה מְנָעִי רַגְלֵךְ
מִיָּחֵף וּגְרוֹנֵךְ מִצְּמָאָה וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ
לוֹא כִּי־אָהַבְתִּי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם
אֵלֵךְ : כו כְּבֹשֶׁת גַּנָּב כִּי יִמָּצֵא כֵּן
הֹבִישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם
שָׂרֵיהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם :
כז אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אָתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ
יְלִדְתָּנִי כִּי־פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים
וּבְעֵת רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ:
כח וְאַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ
יָקוּמוּ אִם־יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי
מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה :
כט לָמָּה תָרִיבוּ אֵלַי כֻּלְּכֶם פְּשַׁעְתֶּם

לעז ג׳ בקריא, ומי׳ אמרים לעץ אבי אתה ולאבן • לעץ הקיצה עורי לאבן • כי יש לעץ תקוה :

תולדות אהרן רגלי מיתף • יומא סו : תומרים לעז • יבמות מ : סט ילפי • מולין יט מקדש שבר ק : לפם פריבו • ב״ק לב :

מצודת ציון

ותחק : שחפה • ענין מציכה על בית הכליעה וכן שחפו רוח כתנים (לקמן יד) : רוח • כן נקרא לחויר : מיתף • ענין צמא ותכלית כמו תצמא ותניח (חיבה כ) : ייעפו • ענין יגיעה : (כה) מנעי • תחדל : מיתף • כן נקרא בסוף מכלי מעכלים וכן ערום ויתף (ישעיה כ) : וגרונך • מלשון גרון ועופר : טוחא • מלשון ייחום ועזיבת הדבר וכן מחמו מוחא (לקמן יח) : זרים • מלשון זר ונכרי: (כו) בושיבו • מל׳ בושה : (כז) אבי • ענין חנון וגדול וכן אבי דבר נדול שבכולן דבר אלוף (מ״ב ה) : ילדתני • טוח כמו יצרתני וכן בעבר פריס ילדו (תהלים ג) : פנו • מל׳ סחנה וביזיון :

מצודת דוד

ותחק : שחפה • ענין מציכה על בית הכליעה וכן שחפו רוח כתנים (לקמן יד) : רוח • כן נקרא לחויר : מיתף • ענין צמא ותכלית כמו תצמא ותניח (חיבה כ) : ייעפו • ענין יגיעה : (כה) מנעי • תחדל : מיתף • כן נקרא בסוף מכלי מעכלים וכן ערום ויתף (ישעיה כ) : וגרונך • מלשון גרון ועופר : טוחא • מלשון ייחום ועזיבת הדבר וכן מחמו מוחא (לקמן יח) : זרים • מלשון זר ונכרי: (כו) בושיבו • מל׳ בושה : (כז) אבי • ענין חנון וגדול וכן אבי דבר נדול שבכולן דבר אלוף (מ״ב ה) : ילדתני • טוח כמו יצרתני וכן בעבר פריס ילדו (תהלים ג) : פנו • מל׳ סחנה וביזיון :

אֲדֹנָי יֱהֹוִה צְבָאוֹת׃ כ כִּי מֵעוֹלָם
שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ
וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹד כִּי עַל־כָּל־
גִּבְעָה גְּבֹהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן אַתְּ
צֹעָה זֹנָה׃ כא וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק
כֻּלֹּה זֶרַע אֱמֶת וְאֵיךְ נֶהְפַּכְתְּ לִי סוּרֵי
הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה׃ כב כִּי אִם־תְּכַבְּסִי
בַּנֶּתֶר וְתַרְבִּי־לָךְ בֹּרִית נִכְתָּם עֲוֺנֵךְ
לְפָנַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ כג אֵיךְ
תֹּאמְרִי לֹא נִטְמֵאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים
לֹא הָלַכְתִּי רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא דְּעִי
מֶה עָשִׂית בִּכְרָה קַלָּה מְשָׂרֶכֶת
דְּרָכֶיהָ׃ כד פֶּרֶה ׀ לִמֻּד מִדְבָּר בְּאַוַּת

(מסורה: ל׳ ומ״ל · אעבור קרי · ל׳ · ג׳ חסר · ס״ר״פ · ל׳ מ״ל · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ כתיב כ״א)

צְבָאוֹת׃ כ אֲרֵי מֵעָלְמָא
תַבְרִית נִיר עַמְמַיָא מִצַוְרֵיכוֹן
פְּסָקִית חֲנִיקֵיכוֹן וַאֲמַרְתּוּן
לָא נוֹסִיף עוֹד לְמֶעְבַּר עַל
מֵימְרָךְ אֲרֵי עַל רָמָא
מְנַטְלָא וּתְחוֹת כָּל אִילַן עֲבוֹף
אַתְּ פָּלְחָא לְטַעֲוָתָא׃ כא וַאֲנָא
קַיֵמְתְּכוֹן קֳדָמַי כִּמְנַצַב גַּפְנָא
בְּחִירָא כּוּלְכוֹן עָבְדֵי קְשׁוֹט
וְאֵיכְדֵין אִשְׁתַּנֵיתוּן קֳדָמַי
בְּעוֹבָדֵיכוֹן מְקַלְקְלַיָא סְטֵיתוּן
מִבָּתַר פּוּלְחָנִי הֲוֵיתוּן כְּגֶפֶן
דְּלֵית בֵּיהּ הֲנָאָה׃ כב אֲרֵי אִם
תְּדַמִּין לְאִתְנַקָאָה מֵחוֹבַיִךְ
כְּמָא דִמְנַקַן בְּנִתְרָא וּמְחַוְרִין
בְּבוֹרִיתָא הָא כְרוֹשָׁם כִּתְמָא
דְּלָא דְכֵי כֵּן סַגִיאוּ חוֹבַיִךְ
קֳדָמַי אָמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ כג אֵיכְדֵין תֵּימְרִין לָא אִסְתְּאָבִית וּבָתַר טַעֲוַת עַמְמַיָא לָא
הֲלָכִית זְקוּפִי עֵינַיִךְ עַל אוֹרְחָתַיִךְ כַּד הֲוֵית יָתְבָא בְּחֵילְתָא לָקֳבֵיל בֵּית פְּעוֹר דְּעִי
מָא עֲבַדְתְּ הֲוֵית דַּמְיָא לְיַנְקָא קְלִילָא דִמְקַלְקְלָא אוֹרְחָתָהָא׃ כד כְּעֲרוֹדָא דִמְרוֹדָא
בְּמַדְבְּרָא בִּרְעוּת נַפְשָׁהּ שָׁתְיָא רוּחָא

עשית ד׳ וסי׳ מה זאת עשית · ראי דרכך בגיא דעי · איפה לקטת היום · אשר עשית את ונכלמת . ומן הודע את ירושלם עד ונחלת בך דכוו׳ :

תולדות אהרן שברתי עולך · עקדה שער סו : נטעתיך שורק · זוהר ויקרא : תכבסי בנתר · ר״ה יח חגיגה טו יבמות קה :

רש״י

בלבך לירא אותי : (כ) שברתי עלך : העול של עץ נופל בו ל׳ שבירה והמוסרות שהן של עור נופל בהן לשון נתיקה : מוסרותיך . הם רצועות בקושרין בהם העול : ותאמרי לא אעבור : על דבריך : כי על כל גבעה . אך אתה לא שמרת הבטחתך ועל כל גבעה את צועה : ל׳ משכב ומצע כי משמש ל׳ אלא : (כא) נטעתיך שורק · שורק הוא זמורות גפן טוב כלומר בני אבות כשרים וצדיקים ומדרשו נטעתיך שורק הוספתי לך על שבע מצות של בני נח שש מצות ושש כמנין שורק : סורי · דישטוולטויר״ש בלעז : גפן נכריה · הצומחת ביערים : (כב) בנתר : מין אדמה שחפין ושפין בה את הבגדים : בורית . נקיון כמו ובר לבב (תהלים כד) ויש לועזים בורית שאבו״ן בלעז : נכתם עונך : הא כרושם כתמא דלא דכי כן סגיאו חוביך קדמי : כתם · סאק״א בלעז : עונך · על עון העגל נאמר שהוא קיים לעולם כמו שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם (שמות לב) כל פקידות הבאות על ישראל יהיה מקצת עון העגל בהם : (כג) ראי דרכך בגיא : מה עשית מול בית פעור ועוד עתה את מחזקת באותו הדרך כבכרה קלה המשרכת דרכיה : בכרה : גמלה נקבה בתורה שהיא אוהבת לטע בכרי מדין (ישעיה ס) מתורגם הוגני מדין והם גמלים בחורים כמו שמצינו בסנהדרין נפישי גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני : משרכת מחזקת בדרכי נעורי׳ ל׳ משריך שריך ויש לחברו עם שרוך הנעל (בראשית יד) קושרת דרכי נערותיה בלבה : (כד) פרה : שלוואהיק״ו בלעז ויש לועזין קולייר״ן בלעזי למוד מדבר

רד״ק

פעמים כי בעשותך רעה יבא לך רע ובעבור משובותיך שאת מורדת כי ימשלו בך האויבים הם בעצמם רעתך ומשובותיך יהיו לך מוסר ותוכחה ליסרך שלא תשובי עוד בדרך הרעה שהרי נסית כי יבא לך רעה בעבורה וזהו ודעי וראי כי רע ומר עזבך את ה׳ אלהיך : פחדתי · שם בשקל פחדה אהבה אתוה אמר יראתי ופחדתי לא היתה אליך ולא פחדה שאביא עליך רע כעונש מעשיך הרעים : (כ) כי מעולם : מזמן קדמון שברתי עול מצרים מעליכם וכן בכל דור ודור נתקתי מוסרות הגוי׳ מעליך וכשהייתי מציל אותך היית אומרת לא אעבור עוד על מאמרך וכתוב אעבוד לא אעבוד עוד עכו״ם ולא עשית כן אלא כמו לך עברת על מאמרי ושבת לעבוד עכו״ם כמו שאתה עושה עתה כי על כל גבעה גבוהה וגו׳ : צועה זונה · דמה אותה בעבודתה אלהים אחרים כמו הזונה שתדבק מעט זמן בזונה אחד ואחר כך תתשוק זונה אחר ותלך אחריו וזהו כמשל הם רוב דברי יחזקאל כן את עבדת עכו״ם פלו׳ זמן אחד ואחר כך עכו״ם פלו׳ ואת הולכת מגבעה אל גבעה וממין רענן אל עץ רענן לעבוד עכו״ם : צועה הולכת ונוספת ממקום למקום וכן מהר צועה להפתח וכן צועה ברוב כחו אך הוא שופל יוצא : (כא) ואנכי · שורק . הוא הגפן המשובחת שבמיני הגפן ואומר כי בעניניו לא ימצא תרגם ואמר זה על אברהם אמר איך היה זה ואיך יצאת כמו גפן נכריה כי מטעתך היה גפן נבחר וזרע אמת והיה ראוי שיצא ממנו גם כן פרי טוב והנכסים שיטעו ממנו יהיו טובים ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה והוא הגפן הרע והוא נכרי לממש שהיה שורק ונטע אמת הוא לי כמו נכרי וזר כאילו לא יצא ממנו וסורי הגפן הם הבדים הרעים שמסירין אותם מן הגפן שאין בהם צורך אמר נהפכת לי כמו סורי הגפן או כמו גפן נכריה שפירותיה באושים לא ענבים והגפן תמצא כלשון זכר ובלשון נקבה בלשון זכר גפן בוקק ויוצא גפן וילקט ממנו ובלשון נקבה והיא כפורחת לגפן אחת והגפן האדרת והגפן נכריה : (כב) כי אם תכבסי · כמו שמכבסין הבגד בנתר ובבורית להעביר ממנו הכתם כן אם תכבסי עצמך ותנקי עצמך כלומר שתשובי בתשובה אע״פ כן אעניש על עונך כל כך הוא רב ועצום והנה כתוב כבסי מרעה לבך ירושלם למען תושעי בתשובה נזאת כשאלה כי על כל פנים אם עשו ישראל שבאותו הדור תשובה כיו נושעים מהאויב ולא היה מגלה אותם אבל היו מקבלים עונש עונש הרב בארצם כי יש עון שאינו מכופר בתשובה לבדה אלא עם היסורין שממרקין העון אחר התשובה ורז״ל הקשו אלו הפסוקים ותרצו כי זה וזה אחר גזר דין אלא כאן בגזר דין שיש עמו שבועה כי גזר דין שאין עמו שבועה אינו נקרע כמו שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם : בנתר · יש מפרשים הוא שקורין לו בלע״ז אלומ״י ויש מפרשים שהוא העפר שרוחצין בו הראש ובו מנקין כל דבר : בורית · וי״מ שהוא שקורים לו בלע״ז סבו״ן וי״מ שהוא עשב שמכבסין בו : (כג) איך תאמרי · רוצה לומר כל כך עוף מגולה שאם רצית להכחישו לאמר לא נטמאתי ואחרי הבעלים לא הלכתי לא תוכלי לכחש : ראי דרכך בגיא · הלא על הגבעות היתה עבודתך איך אמר בגיא אלא ר״ל ראי דרכך שהוא דרוך בגיא לע ות אל הגבעה וזכר הגיא בעבור כי הגבעה כמו ההר היא אבן ולא יכיר בה אדם הדרך כמו בגיא לפיכך תוכלי לראות הדרך שיש לך בגיא שלא היה לך דרך כה אלא לעלות על הגבעה לעלות עולות ואת תמידה ללכת שם עד שהדרך נעשה מסלה נכרת לכל שדורכין בה בני אדם ואין באותו הגיא דרך כי אם לגבעה הסמוכה לו דעי מה עשית מעבודת הבעל בגבעה ולמה שפירש בו יונתן הוא פירוש נכון שתרגם כן ראי דרכך זקפי עיניך וגומר כבעמוד ולפי דרך יונתן נפרש הפסוק כן איך תוכלי לומר אחרי הבעלים לא הלכתי ראי דרכך שהוא כמו שהיה בגיא מול בית פעור שהלכת אחרי בעל פעור כן את הולכת עתה אחרי הבעלים ואיך תוכלי לכחש : דעי מה עשית · בגיא מול בית פעור והנה גם כן בארץ הנה את כבכרה קלה שמשרכת דרכיה עתה ופעם תרוץ הנה כן את פעם את עובדת עכו״ם פלונית ופעם עכו״ם פלונית ות״י הוית דמיא כינקתא קלילא דמקלקלא ארחתהא ובכרה היא גמלה הקטנה צ.ת ימים והיא רצה יותר מהזכר , משרכת מענין שרוך הנעל שקושרין אותו סביב הנעל כמה פעמים : (כד) פרה . הה״א כמו באל״ף פרא אדם כן פראים במדבר והוא חמור הבר

מצודת דוד

אחריו בעת שהיה מוליך אותך בדרך הישרה ובעונש בא מה שבא ולא במקרה : (ח) ועתה · הואיל והכל בהשגחה למה לך ללכת לדרך מצרים ואשור לרוות למאוך במי ארצם ר״ל לבקש מהם עזרה להיות נושע על ידיהם הלא הכל בהשגחה ומה יועילו לך : (יט) תיסרך רעתך · הרעות שאתה עושה המה יוסרו אותך במוסר יסורין ר״ל בעבורם תיוסר ביסורין : ומשובותיך · מה שהלכת בדרכי לבך תוכיחך במכאוב וכפל הדבר במ״ש : ודעי וראי · תן לב לדעת ועינים לראות אשר רע ומר דבר העזיבה אשר עזבת את ה׳ ולא היה פחד ה׳ אליך כאומר אין היה מהראוי לעזבו אם מפאת העזר הבא מה ממנו אם מפאת יראת העונש : (כ) כי מעולם · הלא מימות עולם הייתי לך לעזרה ושברתי העול אשר הכבידו עליך הכשדים : נתקתי . העתקתי מעל צוארך קשרי רצועות עולם : ותאמרי · ואז אמרת לא אעבור עוד על דבר ה׳ : כי על כל גבעה : כאומר והנה לא קיימת כי על כל וכו׳ את זונה הולכת ונוספת ממקום למקום ר״ל כמו הזונה אין דרכה לשבת במקום אחד וכמ״ש בה בביתה לא ישכנו רגליה וכו׳ (משלי ז) כן הלכת אתה מבית עכו״ם זו לבית עכו״ם זו : (כא) ואנכי נטעתיך שורק . מתחילה נטעתיך מענפי גפן משובח ומוזר ומפרש הכל מזרע אמת הם אברהם יצחק ויעקב וא״כ ראוי היה להיות כמוהם ואיך נהפכת למולי להיות בדים רעים המוסרים מן הגפן אשר כל אחת נכריה ור״ס מן הנטיעה ולא תשוה אליה : (כב) ותרבי לך בורית · תרבי לעצמך בורים לנקות עצמך ע״י ר״ל אף אם הרבה לעשו הצדקות לדקות ומעש״מ הנה לא תועיל בזה כי עונך שאתה עושה בסתר נראה לפני בכתם כי לא העבירה בנתר ובבורית כלומר הצדקה שאתה עושה לפני הבריות לא כפרו על העון שבסתר : (כג) איך תאמרי . איך תכחשו לומר לא נטמאתי עתה בעכו״ם ומעולם לא הלכתי אחרי הבעלים : ראי דרכך בגיא · כאומר איך תוכל לומר כן הלא ראי דרכך בגיא מול בית פעור שמה עבדת הבעל ודעי מה עשית ביום הזה ותדע ותשכיל באותו העון אשר התחלת שם הוא עמך עד היום הזה : בכרה קלה · והרי אתה כגמלה נקבה בחורה הקלה לרוץ יותר מהזכר אשר נקשר עמה דרכה ומנהגה עד שכל ימים מנקם הנכונה... הקפיד במנהג שהוא לרדוף ולרוץ בכל עת וכן אתה כאשר התחלת בעבודת בעל פעור

מצודת ציון

ענין מבשט הגמול כמו והוכח במכאוב (איוב לג) : ומר · מלשון מרירות : (כ) עולך · מלשון עול ההושם על צואר הבהמה והוא משל על הכבדת העבודה : נתקתי · ענין הפתק והסרה : מוסרותיך · הם קשרי רצועות העול : גבעה · ענינו כמו הר : רענן · ענין לחות וטיבות כמו כשמן רענן (תהלים לב) : צועה : ענין טלטול ונוע ממקום למקום וכן ושלחתי לו צועים וצעהו (לק׳ מח) : (כא) שורק · זמורות משובחים וכן ויטעהו שורק (ישעיה ה) : סורי · מלשון הסרה והפלה : נכריה · זרה : (כב) תכבסי · מלשון כיבוס ורחיצה : בנתר · מין אדמה רכה ומכבסין בו וכן חומץ על נתר (משלי כה) : בורית · שם עשב המנקה וכן וכבורית מכבסים (מלאכי ג) : נכתם · מל׳ כתם ורושם : (כג) בגיא · הוא מול בית פעור כמ״ש ונשב בגיא מול בית פעור (דברים ג) : בכרה · גמלה בחורה כמו בכרי מדין (ישעיה ס) : משרכת · ענין קשירה והוא מלשון שרוך נעל (בראשית יד) שהוא הרצועה שקושרין בו הנעל : דרכיה · ענין מנהג וסדר : (כד) פרה · כמו פרא באל״ף והוא חמור הבר : למוד · ענין הרגל וכן כעגל לא לומד (לקמן לא) : באות : מלשון תאוה ותשק

עזור נא אל אדיר, ועין לבי האיר, בכתבי דברי, ירמיהו הנביא · היה עם פי עמי, ונדבר לא אחטיא, ויצדק סבמי, ויושר מחשבי:
סמוך אלי תמוך בידי לבבי, היה עזרי בפירוש ירמיהו · בהגתי בעזרתך הלא היא, ובינתי באיפה הוא ומה הוא:

רש"י

(א) **דברי** ירמיהו בן חלקיהו וגו' · ליתי בר קלקלתא דתקן עובדוהי ירמיה בא מרחב הזונה ולוכח בר מתקנתא דמקלקלן עיבדוהי אלו ישראל שקלקלו מעשיהן שבאו מזרע כשר: (ב) אשר היה דבר ה' אליו וגו' · אשר התחילה שכינה לשרות עליו באותו הזמן: (ג) ויהי בימי יהויקים. ויהי נביא כל ימי יאשיהו הנותרים וימי יהויקים בנו וימי צדקיהו בנו עד תום עשתי עשר' שנה היא השנה עד גלות ירושלים בחדש החמישי: (ה) בטרם אצרך בבטן וגו': מימי אדם הראשון הראהו הקב"ה לאדם דור ודור ונביאיו. אצרך: לשון יוצר: ידעתיך: קנויסט"ני בלעז כמו לא נודעתי להם (שמות ו): הקדשתיך · זמנתיך לכך: נביא לגוים: לישראל שהיו נוהגים עצמם כעכו"ם כך נדרש בספרי נביא מקרבך וגו' (דברים יח) יקים לך וגו' לעבחיסי תורה הא מה אני מקיים נביא לגוים נתתיך בבני ישראל שהיו נוהגים כעכו"ם ד"א בטרם תצא מרחם הקדשתיך עליך אמרתי למשה נביא אקים להם כמוך (דברים יח) זה הבותב וזה הוכיחם זה נתנבא ארבעים שנה וזה נתנבא ארבעים שנה: (ו) אהה: ל' יילל קונפלייני"ט בלעז: כי נער אנכי. איני כדאי להוכיחן משה הוכיחן סמוך למיתתו כבר נתגדל בעיניהם שבמה נסים שעשה להם הוציאם ממצרים וקרע להם את הים הוריד את המן הגיז את השליו נתן להם את התורה העלה את הבאר אני בתחלת שליחותי אני בא להוכיחם

רד"ק

(א) **דברי** ירמיהו בן חלקיהו · כתב אדוני אבי ז"ל כי חלקיהו הוא חלקיהו כן שפן הכהן שמצא ספר התורה בבית ה' בימי יאשיהו וירמיהו בנו ונבא בימי יאשיהו ותחלת נבואתו היתה בשנת שלש עשרה למלכו ועדיין לא שבו ישראל ויהושע מרעתם עד שמנה עשרה שנה למלכו במצא ספר תורה: מן הכהנים · תרגם יונתן מן רישי מטרת כהניא מן אמרכליא דהוו בירושלם גברא דקביל אחסנתיה בענתות: בענתות: היא עיר מערי הכהנים כמו שכתוב בספר יהושע ומה שהחל בדברי לפי שכולל בספר הזה כל דברי נבואות שנבא על ישראל ועל העכו"ם וכן דברי עצמו מה שקרה לו בנבואתו עם ישראל ובדרש כי נביאים על ידי שהיסה נבואתם דברי הקסוריך לפיכך נתלה נבואתן בעצמן ואלו הן דברי קהלת דברי עמוס דברי ירמיהו רז"ל בעצמן שדברו בדברו עצמן כמו שלמה שאמר אני קהלת הייתי מלך וגו' הבנין שספר בעצמו וכן עמוס ספר בדברי עצמו קשר עליך עמוס וכל הענין כמו שכתוב וכן ירמיהו ספר בתפלת ספרו דברי עצמו בטרם אצרך בבטן ידעתיך וכל הענין וכן בסוף ספרו מה שספר מן הרעות שעשו לו: (ג) ויהי בימי · דבר ה' שהיה אליו · היה גם כן בימי יהויקים בן יאשיהו וכן בימי צדקיהו עד תום מלכותו שמלך י"א שנה בשנה אחת עשרה. נפל ביד מלך בבל וגלות ירושלם בחדש החמישי כמו שכתוב בספר מלכים: (ה) בטרם אצורך · כ' כתיב בוי"ו נקרי בצר"י בקמץ חטף כמשפטו עם הכנוים ואין עמו וי"ו והענין אחד וענין בטרם אצרך כתב אדוני אבי כאשר נראה היסודות כד' ילדו בכח הטבע ואח"כ הוציאו לספל וכן אמר ישעיהו מעת היותה שם אני ובכח היסודות הייתי מזמן שהיותה עת כסוגה ועתה הוציאני מכח לספל ושלחני. כרוחו לו פירש ידעתיך כמו ידעתיך בשם שאמר למשה ונורה עלין ובטרם תצא מרחם: הקדשתיך · מלשון קדושה, וידעתיך לשון גדולה ולפירוש הראשון יש לשאול יכלא כל הנביאים והצדיקים וכן הרשעים בטרם שנבראם ידעם והכירם אך יורה זה שאביו ואמו נזהרו בקדושה וטהרה בעת ההריון שיהיה הנביא מקודש והחכם הגדול ר' משה בר מימון ז"ל כתב כי זה ענין כל נביא אי אפשר לו מבלתי הכנה טבעית בעיקר יצירתו שיהיה נכון לנבואה עם ההתלמדות ויש לדעתו ליפאל למה לא אמר זה הענין לנביא אחר אלא לירמיהו ונוכל לומר לפי שידע האל יתברך שירמיהו יסרב בשליחות האל הודיעו כי הוא מוכן לנבואה מן הבטן כדי שיחזק לבו ללכת בשליחות האל ואם תאמר והלא משה רבינו ע"ה היה מסרב ג"כ בשליחות האל ולא אמר לו כן הנה הראה לו אות גדול לחזק את לבו והוא אות הסנה והאותות האחרים שנתן בו יכולת לעשות; לפני פרעה וגם נוכל לומר כי משה רבינו כבר ידע זה מעצמו כי הכם גדול היה וידע כי בעיקר יצירת האדם יש הכנה טבעית לנבואה למי שהוא מתיד להתנבא ולא זה בלבד אלא חכמה וכל סגע שיש באדם שהוא גובר בו יש לו קצת הכנה בו בעיקר היצירה ינבר בה עם ההתלמדות וי"ת הפסוק כן עד לא בריתך וגו' כבעמוד: (ו) ואומר אהה. לשון

תרגום

א פתגמי נבואת ירמיהו בר
חלקיהו מן רישי
מטרת כהניא מן אמרכליא
דהוו בירושלם גברא דקביל
אחסנתיה בענתות בארע
שבטא בנימן: ב דהוה פתגם
נבואה מן קדם יי עמיה ביומי
יאשיה בר אמון מלך שבטא
דבית יהודה בתלת עסרי
שנין למלכיה: ג והוה ביומי
יהויקים בר יאשיה מלך
שבטא דבית יהודה עד
דשלימא חדא עשרי שנין
לצדקיה אחוהי בר יאשיה
מלך שבטא דבית יהודה עד
דאתא נבוכדנצר מלכא דבבל
וצר על ירושלם תלת שנין
ואגלי עמא דבה בירחא
חמישאה: ד והוה פתגם
נבואה מן קדם יי עמי למימר:
ה עד לא בריתך ממעין
אתקנתך ועד לא אתיתא
לעלמא זמינתך גבי משקי
כם דלוט לעממיא מניתך:
ו ואמרית קביל בעותי יי אלהים הא לית אנא ידע לאתנבאה ארי רבי אנא ומשירותי עקא ונלו אנא

מקרא

א א דברי

כ' עד סכס ירמיהו בן־חלקיהו מן־הכהנים
אשר בענתות בארץ בנימן: ב אשר
היה דבר־יהוה אליו בימי יאשיהו
בן־אמון מלך יהודה בשלש־עשרה
שנה למלכו:
כ' ג ויהי בימי יהויקים בן־יאשיהו
מלך יהודה עד־תם עשתי עשרה
שנה לצדקיהו בן־יאשיהו מלך
כ' ומ"ג יהודה עד־גלות ירושלם בחדש
החמישי:
ד ויהי דבר־יהוה אלי לאמר:
ג ר"פ ל' ומ"נח ה בטרם אצורך בבטן ידעתיך
ג' ל' ובטרם תצא מרחם הקדשתיך
נביא לגוים נתתיך: ו ואמר אהה
ג' אדני יהוה הנה לא־ידעתי דבר כי־

מסורה

אלין מלין דכתיב וי"ו בסוף תיבותא וקרי' י' ושי' מצותו. ועשה חסר המשנה תורה · אזנו דאמר שאול לרצים · בלבו וישם האיש גבל · שנואו ויאמר דוד. בוים התוא · בנפשו או עשיתי בנפשו שקר · בעינו סרוע בוית את דבר ה' · וישבו בנוב אשר בילדי הגבה · ברבו האל סעורי חיל · העצנו אלה שמות הנבורים · חצרו הכרמלי פערי הארבי · רגלו ואתה ידעתי את דוד אבי · וקרשו ויבא את קדשי אביו. נביאו ויעד ה' בישראל וביהודה · הביאו עצה עשו פליליה. הברו גלאית ברוב עצתיך · התהתחו התנערי מעפר. עצתו קורא מטואת עים · משעו ועמך כולם צדיקים · תקראו ואנכי אמרתי איך אשיתך. תשיבו ב' בפסוק · אכלני חממנו נבוכדנצר ת' בפסוק · ירדו אדם מתחת כנפיהם. תחתיהו כי נתתי את חתיתו · דבו אכתוב לו רבי תורתי · ישבו ומשפחות סופרים · בנו אלקנה בנו אלקנה. בנו ויאמר דוד לשלמה בנו אבי היה. ומוציאי וישלח ה' מלאך ויכחד · גורנו למנצח לדוד בה' חסיתי, חסרו אלהי חסרו יקרמוני · ועניו למען יחלצון ידידך · כתו ענה ברורך כתו · ויודעי ישובו לי ידיאיך · הראתנו אשר הראתנו צרות · תקיינו כ' ופסוק. יתרו כי יתרו פתח. כמו אם התרחצתי במו שלג. או אל למלכים למואל: אשתנו כאדין נבוכדנאצר אתמלית לשרושו וכל די לא להוי עבד רתא · דעשו מתניה מתני ויעשו. ידו מבני נכו יעיאלי וענו ובקבקיה ועגו אחיהם: וחלופיהון חד סן כ"ר כתיבן י' בסוף תיבותא וקרי' ו' וכו' דורי ואחיו אלעזר בן דודי. כמי כי תנות יד ה' בהר הזה · ילורתני אמרים לעץ אבי אתה. תצאי אל תצאי השדה ובדרך. תלכי אל תלכי יבו'. ב' בפסוק · הילילו הוביש מואב כי חתה. ווענקי ב' בפסוק דברי תנינא כי מי עמד בסוד ה'. תשמחי כי תשמחי כי תעלזי שוסי נחלתי ר' בפסוק סבבוני אשרנו עתה סבבוני. ושובי שובי נא אל תהי עולה · יערי ושאר דברי שלמה. וישבי ויבאו אל חלקיהו הכהן. ושפי יכל בשרו מראי ושפי עצמותיו. נגשי פרה נגשי מעבר בשתת וחיתי באור תראה ב' בפסו': למלכיותו ושבנת. נשאי כל אלה נשאו נשים נבריות. בלותי בניה בריה בלות: ויהי בימי הרסמיכי בקריא' ומי' זיתי בימי אמרפל מלך שנער. ויהי בימי יהויקי' בן יאשיהו מלך יהודה דסיפרא, עד תם עשתי עשרה שנה ויהי בימי אחז בן יותם בן עזיהו מלך יהודה עלה רצין רישעיה. ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ. ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש: ובסדם ג' בקריאת וסים' ובסדם יקי"ב

תולדות אהרן דברי ירמיהו. סנהדרין נה: בימי יהויקים. מגלה י: אצרך בבטן · יומא פב עקרה שגר לט שבר בראשית אתרי והדרם נגא:

מצודת ציון

א (ג) תם · ענין השלמה כמו כי אם תם הכסף (בראשית מז): (ה) אצרך · לשון יצירה: ידעתיך · ענין הכרה כמו ובמואל טרם ידע את ה' (ש"א ג) הקדשתיך · מלשון קודש: נתתיך · ענין מנוי ופקידות כמו ונתתיך אדנים לפרעה (שמות ז): (ו) אהה · ענין לשון יללה הוא

מצודת דוד

(א) **דברי** ירמיהו · אלה הם דברי ירמיהו וכו': אשר בענתות · אשר ישב בענתות שהיא בנחלת בנימין: (ב) אשר היה וכו' בימי יאשיהו. תחלת דבר ה' בו היה בימי יאשיהו וכו': (ג) ויהי בימי יהויקים · היה מתנבא גם בימי יהויקים בנו והתמידה נבואתו עד כלות עשתי עשרה שנה לצדקיהו וכו' ולתוספות ביאור אמר עד גלות ירושלים שהיתה בחדש החמישי הוא חדש אב: (ד) ויהי דבר ה' וזהו דברי ירמיה שאמר לישראל. (ה) בטרם. עד לא יצרתיך מבטן אמך הכרתי בך שתהיה הגון ומוכן לנבואה: הקדשתיך · קדשתי אותך והזמנתי וכו' לומר בזה קדשתיך כמה שנתתיך להיות נביא להתנבאות על העכו"ם כולם: (ו) ואומר וכו' · אמרתי אהה ה' אלהים על השליחות והמבטל הנמצא כי אשר לא ידעתי לסדר

אָמַר יְהוָה׃ כג כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן־יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ כד וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃ כה וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה׃ חזק

חקת כהנים ולוים ולפני גלוים כהנים ולוים שבסח ומבזר לוים מתוכן ויהיו משמשין לפני למר ס׳ וסיכן למר מכסהרות לה׳ מלהיות (דברים כט) כאיש מפורש בפגדת תהלים: (כד) תולעתם · רמה סאוכלת את בשרם: ואשם · בגיהנם: דראון · לשון בזיון: וי״ת כמין בתי תיבות די רמייס · על דיימרון עליהון לדיקיא מיסת תזיגא:

לא תכבה ו׳ וסי׳ נסער בפרר צו ולעיל בסיפרא רא סימן ל״ר · לכל בשר ו׳ וסי׳ נסער בפרר קרח:

סכום פסוקי של ספרי ישעיה אלף ומאתים ותשעים וחמשה וסימנו אמת ארצה וחציו · כי אם שם אדיר ה׳ לנו וקאסיטולי ששים וששת וסימנו ועובי ח׳ יכלכן ופרריו כ״ו והיה יהוה למלך על כל הארץ סימן:

תולדות אהרן בסמיס בהדסים: מקדש שער כו עקרים מ״ד אמ״ה זוכר ברחמים: מדי חדש. מנלה לד פוסק ס זוכר לחמי: כל בשר. זוכר עבומה עלה: בשבני סלמנים · מיכוחין יט שבחים נד ל״ב פו כנסדרין ק: בשבעים כי · זוכר תבומה:

מצודת דוד

לפ ימחה שם ישראל עד עולם: (כג) וסיה מידי חדש בחדשו, מתי שיסיה לשם חדש והוסיף לומר בחדשו ל״ל בראש חדש עלמו ולפ יעבוד בזמן וכן ומדי שבת בשבתו: יבוא כל בשר · כ״ל כל בני אדם לחלוק שכר בעמיס: להשתחות לפני · בבית המקדש: (כד) ויצאו: בעבור שבעים להשתחות לפני ס׳ יצאו מיכוחלים לעמק יהושפט לראות בפגרי מתנג גיא ותגוג שבעבו בראל יהיה ישראל בא לשם ומשם יהיה בחוך חוסס שבעה חדשים (יחזקאל לט): כי תולעתם. כשיסה סחוכלת בשר שהכוונים שסס לפ חמות וכשם שכשר שסס לפ תכבה. ודין דראון · פגרי מתנג גוג ומגוג יהיו לחרפה ולבזיון כשיהיו כל בשר שבעים להשתחות לפני ס׳:

מצודת ציון

כלל פוו (שמואל ב׳ י׳): (כג) מדי · פעמו כמו מתי וכן מדי שבתו (לעיל כ״ח): חדש · כן יקרא לשם בחדש וכן מחר חדש (ש״א כ׳) [לעיל י״ד]) חולעתם · מלשון חולעת וכימה: ואשם · מלשון אש: תכבה · מלשון כבוי: (כד) נאבני · כן יקראו נוחות שבכוונים וכן בשבר מוכם (לעיל י״ד)) חולעתם · מלשון חולעת וכימה: ואשם · מלשון אש: תכבה · מלשון כבוי: דראון · פנין בזיון וכן לדראון עולם (דניאל י״ב): לכל בשר · לכל אדם:

ברוך השם אשר ברא הרים וגבעות · וחלק לנו סכתו להשלים ספר ישעות׳
הוא יבשרנו בשורות טובות ושמועות · וישאנו סתורתו גאולות:
וישם לנו לטובה אות · ויקרב לנו קץ הפלאות:

הקדמת רדק לספר ירמיה

אבער דוד בן יוסף בן קמחי זצ״ל בספר מלחמות מפורר בסדרן על נביאים אחר ספר יסעיהו וכן כתבתי פירוש אחר פירש ספר יסעיהו ואח״כ שלשים מפורדין בן נדברי רז״ל שנאמרו סדרן על נביאים יהושע בפטים שמואל מלכים ירמיה יחזקאל יסעיה תרי עשר ואנחנו עתה כיון דמלכים קופיס תרכנא וירמיה כולים תרכנא ויחזקאל פוסיס נחמתא דיסעיה כולא נחמתא סמיך תרכנא לנחכנא ונחמתא לנחמתא ח״ס בן בכל בפטים שמואל מלכים ירמיה יסעיה תרי עשר ואנחנו עתה כיון דמלכים קופיס תרכנא וירמיה כולים תרכנא ויחזקאל פוסיס נחמתא דיסעיה כולא נחמתא סמיך מדי שבת בשבתו שם סדר רז״ל ח״ס שם נסם נביאים קדמו לירמיהו ויחזקאל לפי שנבואתן קלה לו שבתו כל ספר ובפר לפי שלא יאבד כדי שלא יאבד בשבועו כמו שאמרו ניחזקאל ובפרים ספר שהוא מאחרי בן בשוו שם סדר רז״ל ח״ס שם נסם נביאים קדמו לירמיהו ויחזקאל לפי שנבואתן קלה לו שבתו כל ספר ובפר לפי שלא יאבד כדי שלא יאבד בשבועו כמו שאמרו רז״ל חייבי דוסר מרפא ונכתבו נבואתם בספר אחר עם נבואת חגי וכריה ומלאכי שהיו נביאים שלאחרונים ונבואתם נס בן קטנה ואחי לכתוב בע״ה בספר. בספר ספסוקים שלעיל לפרשם ומלין כשיר לנדקדק לו פסוק אחר פסוק כל מקום כמו שעשיתי בפי׳ יסעיהו שלא עשיתי בשום מלכיות שבעולם, ומלחמו שלשם נביאים שבעולם כפולו סדור ירמיה ויחזקאל ותרי עשר
ותמרו רז״ל ירפיהו היה מתנבא בפוקים ובפיס בתוך בפי בכיות ותולדה שלו שבעים, ותשם מתחיל בעזרא בפלמד לחם דשם:

יי: יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם ס' רפ
יט בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם
וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי : ס' מרפ
כ וְיָתְנוּ וְיֵחֲזוֹן יַת יְקָרִי : ס וַאֲשַׁוִּי
יַת כָּל עַמְמַיָּא אוּמַיָּא וְיִשְׁנַיָּא
וְיִתְּנוּן יַת יְקָרִי : ס וַאֲשַׁוִּי
כא וְשַׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁפַּחְתִּי
מִשֵּׁיזְבִין לְבֵנֵי עַמְמַיָּא ס' מ"ל ס'
מֵהֶם פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ
לְמַדְרַת יַמָּא פוּלָאֵי וְלוּדָאֵי
פֹּיֵל וְלוּד מְשָׁכֵי קֶשֶׁת תּוּבַל וְיָוָן
דַּנְגִּדִין וּמָחָן בְּקַשְׁתָּא לְמַדְרַת
הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
תּוּבַל וְיָוָן נַגְוָתָא רְחִיקָן דְּלָא
שְׁמָעוּ יַת שְׁמַע גְּבוּרְתִּי וְלָא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי
חָזוּ יַת יְקָרִי וְיֶחֱזוֹן יַת יְקָרִי
וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם : כ וְהֵבִיאוּ
בְּעַמְמַיָּא : כ וְיָתְנוּן יַת כָּל
אֲחֵיכֶם מִכָּל עַמְמַיָּא קוּרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ בְּסוּסִין וּבִרְתִיכִין
וּבְרַחֲלִין וּבְכַרְכְּרָן ס' כ' ס' כ"ג
וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבִבְרָכוֹת עַל
וּבְתוּשְׁבָּחָן עַל טוּרָא דְקוּדְשִׁי
הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְיָ כְּמָא דְיָתְיָן
כ"א כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת קוּרְבָּנָא בִּמְנָא
דְכִי לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ : ס' כ"ח כספרדים
כא וְאַף מִנְּהוֹן אֶקְרֵיב לְמֶהֱוֵי נ"ר כספרדים
וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם

ורוחיים עמם תמיד וכם פחלים כמעשיהם הרעים ומחשבותיהם הרעות ואינם : לא כענגם . ככרכות המים תאכר כענגם ; תחר תחת כתוך כתוך . כולכים תחריש וכם כוחלים גופם ומעשיהם מכוערים כם בזעות , וכחיב תמד וכקרי תחת כלומר יפיח מעין או כריכה , כי מעין לשון זכר וכניכה לשון נקבה , וים מפרשים תחר תחת כתחרות כעוך כעך , ומאה לון פחה עוכרי תעכה תגלי יה בקעות כתרך : ובשקן ובעכבר , תלו כפרעיים שכם תולכים כשקן ובעכבר : יחדיו יפופו , כמלחמת גוג ומגוג כי כמלכיות תלה כעוכרות כעולם הזה , ושיח מלכות רביעית כמלחמת . דניאל ותחיקן נחכמים למלכות תחת לפי שלא שלטה תחת נבדה כשלוש' ומפרשים כספרון על ישראל תיו נכון כי תיו ענין כפרשה שלא על פעתיד כימי גוג ומגוג ואין עתה כישראל תולכי כשר כתוכה ועובדי תשכה , וי"ת דמזמנין ודמדכן לעיני וגו' : (יח) ואנכי : מעשיהם . אנכי אכיח עם מעשיהם ומחשבותיהם של אלה כעמים שמקדשים ' אמר פעת שכאה לקבץ את כל הגויים , כלומר אני אכבד את ישראל כל כעמים עם גוג ומגוג כדי שיכאו את כבודי שהכבד כשם כמו שאמר בנבואת יחזקאל ואתת תחים כלחייך , ואושלתיך מאחך, ואמר וכפליתיך וכעיותיך ואמר יעלו דגים על נכבך וחכבת מחכבה כשם כמו שאמר שם ומחשבותיהם , ואמר בנבואת זכריה ואכיח את יהושע , שלא יהיו כגוים את יהושע , ואמר שם וסרתי את עון כלכנה , לפיכך אמר כאן ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם , ואמר באה , על פעת , כלומר פעת שכיה כעתיד , וכן אמר בנבואת זכריה כאה יום בא לי' , וכמוהו מחכאן עת שכא כאה וכפיהם שאמר כאן : (יט) ושמתי בהם אות , וכן אמר בנבואת זכריה ושיני אמקה כמוכיח וכיה אותה שיהם כחל , ואלה שילחו כגוים יהיו עדות על מעשה כגדול שעשה כחל כמחנה גוג ומגוג , וכן ואכחתי אתם פליטים אל הגוים כמו שאמר שם וסיה כל הנותר מכל הגוים הכאים על ירושלם יעלו משנה כשנה להשתחות למלך ה' צבאות וחג הסכות , וכן אמר בנבואת יחזקאל ונתתי כבוד כגוים וראו כל הגוים את משפטי אשר עשיתי , ואתה כן אדם אמור אל בית ישראל כה אמרתם לאמר פשעינו וחטאתינו עלינו ואנחנו נמקים כהם איך נחיה , אמור אלהם חי אני נאם ה' אם אחפוץ כמות הרשע כי אם כשוב רשע מדרכו וחיה , וכן אמר בנבואת ישעיה ויראו כל כשר את ישועת אלהינו , וכן אמר בנבואת ירמיה כה אמר ה' אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב , וכן אמר בנבואת זכריה כה אמר ה' צבאות כימים כהם עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו ככנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם , ואלה שילחו כגוים יהיו עדות על מעשה כגדול שעשה כחל כמחנה גוג ומגוג , וכן ואכחתי מהם פליטים אל הגוים כמו שאמר שם וסיה כל הנותר מכל הגוים כהכאים על ירושלם ועלו מדי שכה כשכה להשתחות למלך ה' צבאות וחג הסכות , כי כחל יהיו כגויים כעתיד כבוא גוג ומגוג , ולא כפלטים וכעלי תרכות כעולם הזה שאין מלכיות נלחמות עם ישראל אלא כשהם רואים שהקב"ה עמהם ומושיעם , ואומר מוסף קצת מה שפירש"י תוכן ויון , ולפי שלא כתוב כי גוג כוח גיית מצד ומוגל לם כן יפלו שמו ויתך יאמר כי לפיה יעידו שמעידים לך יכין שלא יתחרו כתרגם רגיים מן הגויים שלא כעלי מלחמה יהיו ומעידים יעידו לפעידים כתרגם : (כ) וסכיאו ישראל . שהיו נפלגים כאיים כהרוקים שלא על עם לחמיהם לוחם לגויים אלא עם כתוכם כשיעמדו זה כפלג שכדול כעשה כלך כמחנה גוג ומגוג שיביאו ישראל כסוסים וכלכ ומכה לה' , ויביאו לוחם מלוכלים כגדי הפלגה וכוכבים כסוסים וכרכב ממו שמעידים ישראל את מנחתם כלי טמא כית ה' , כן יביאו הגויים את ישראל כגגדים פשוטים וגאים ומרכבות גאות וגכבדי , ופי' גלגלים , כמו שם עגלות לא שכרכותו כד מחפין , ופלא כלים מעלים מחוגרים שנוסעים כהם כמי שדם על גבי כסמא ופוסים לוחם מרכבי , כגגדים גאים : וכרכרות . שם כגמלים לו שאר כמחה שכם כלים כלילכים עד שמרוב מרוצתם ידמה שהם מרקדים לפיכך נקרלו כרכרות , כמו ודוד מכרכר שפירושו מרקד , וי"ת מרכבי מגכת , וכרכרות וכפוכתן וגו' : על כר קדשי , כמו אל , וכן והתפלל חנה על ה' כמו אל ה' , ויש מלגלגים עליהם כמעמד על ניסו , ומדומים : (כא) וגם מהם , כלומר לפיטו מלוחם שיהו מעוקרים גגויים גליהם כרכוקים עד שלא יודע ומכה ולא עלו עם לחמיהם כית ישראל מן גגולה . ולפשוטו שמהם קלת מן כדת לא על פי כן מהם לקח לכהגים ללויים לוחם שיהו ככר ממשפחות כסוהם ולוים לקח לוחם ככהגים ליות וכלוי כאים עלי ומרחים לפני ולוי לשרת כמו לוים לשוחרם גשיר ככגורות וכגגלים , ובדכרי רכוחיגו ז"ל וגם מהם לקח מהם מכאם מביאים לוחם ומגחתם והם גאים ליל וחוץ זה ישראל לו כאן לו לוי , גם מהם לקח מן המביאים ומן המוכחים : וי"ת ולף מעמהן וגו' ומדוכי אני ז"ל פירש וגם מהם לקח לכהגים ללוים לשרת שכאים לחיות לפם תוכיו עלים ומוחי

מצודת ציון

תוך תפיסם (ירמיה ח') : (יח) ובמעשים • כן יקראו תוקעות תנועות שים לכל אחד שפת לשון נפרי עלמו : (יט) אות • סימן : פליטים • ענין שחרים כמו אל יפי לכם פליטה [שם ג'] : תרשיש וגו' • שמות מרחות : (כ) ונתנו • כמרכבות : ובלכים • עגלות מכוסות וכן עגלות לא (כמדבר ז') : ונפרדים • שם כעולדים מן שפום וכחמור : וכרכרות • כרקידים של שמחה וכן ודוד מכרכר ככל

ויכיכו שהבל נאלו : (יט) ושמתי בהם אות • נכל שכאים לשים אות וזהו מ"ם ופיניו מתקבה כחוליהן וכו' (זכריה יד) : ופלטתי מהם פליטים . כי כוכם יפופו שכיב יכופלים ופליטים מהם לשלח לעשם ללכת אל העכו"ם היושבים כחרשים וכו' : מושכי קשת . המלומדים לירות חיצים כקשת לפי שהדרך למשוך יתר כקשת למוחתו לכן לתר מושכי קשת : המיים כרחוקים . ואל היושבים כחיים כרחוקים ; שאר לא שמעו . אפר לא שמעו שמועה שמועתי כ' ומשולש לא רלו כלכד ה' : וכבודי . אלה הפליטים אשר בהם החותות יכותו ככל המקומות שהם וינידו את כבודי כין העכו"ם כי ירלו את החותות שכותם בהם : (כ) והביאו את כל אחיכם כני ישראל כרחוקים שלא על עם לחמיהם העכו"ם שישראל הם כחוכתו כשיעמדו כפלג שכדול שיעשה המקום כמחנה גוג ומגוג ישיאו את ישראל כסוסים וכרכב וכו' לשמחה לה' : על הר קדשי . אל הר קדשי ולחוספות ביאור אמר ירושלים : כאשר יביאו וכו' כלי טהור . כמו שמביאים ישראל את המנחה כית ה' כלי טהור כן יביאו העכו"ם את ישראל כגגדים טהורים ונאים ומכוכדות גאות ומכוכדות : (כא) וגם מהם . גם מהמומלים לקח לכהגים ולוים מלוחם שיהיו מעשהם כהוא ולויה עם כי נשכחה זכרם כיהודה ולוים עמהם כחזקת ישראל הוא לפני גלוי הכל : (כב) אשר אני עושה . ביומי שהגוים ישראל כשם וכשם ישראל כשם : עומדים לפני . שאר יהיו עומדים וקיימים לפני ה"ל שיהיה שמידתם לעולם על ידי ולא יכלו עוד כקדמותם : כן יעמוד . כן יהקיים לעולם זרעכם ושמכם כי

מצודת דוד

כעכו"ם : מושכי . שהי ישראל סלומלים כשר כחזיר וכו' : יחדיו . כולם יחד יפופו כן כעולם : (יח) ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם • לשון מאמר עם מעשיהם ומחשבותיהם כלשון מאמרי עמהם ומחשבותיהם כלומר כן ידעתי כל מעשיהם ומחשבותיהם כלשון מאמרי עמהם כתה • כ"ל לכן כתה הגיע העת לקבץ את כל העכו"ם ולכלותם כלומר אמי יודע מחשבתם כל העכו"ם עם גוג ומגוג לעשות עמהם כל אשר עלה כמחשכתי : (יט) ושמתי כהם אות • נס שאעשה כהם כשעת המלחמה ואני אשלחם מהם פליטים לגוים כים ולפוכ וקשת למשכי קשת לרחוקים אשר לא שמעו שמועתי ולא ראו את כבודי והגידו את כבודי כגוים : (כ) והביאו את כל אחיכם מכל העמים קרכן לה' כסוסים וכרכב וכלכים וכפרדים וכרכרות על הר קדשי ירושלים אמר ה' כאשר יביאו כני ישראל את המנחה כלי טהור כית ה' : (כא) וגם מהם אקח לכהנים ללוים אמר ה' שלא כל הכהנים והלוים יהיו מיוחסים אלא מקצתם : (כב) כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם ה' כן יעמוד זרעכם ושמכם : (כג) והיה מדי חדש כחדשו ומדי שכת כשכתו יבוא כל כשר לחשתחות לפני אמר ה' :

שְׂמֵחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַ֙͏ִם וְגִילוּ בָהּ כָּל־ ו
אֹהֲבֶ֔יהָ שִׂישׂוּ אִתָּ֖הּ מָשׂ֣וֹשׂ כָּל־ ז
הַמִּתְאַבְּלִ֥ים עָלֶֽיהָ׃ יא לְמַ֣עַן תֵּינְקוּ֩ ח
וְשִׂבַעְתֶּ֨ם מִשְּׁדַ֤י תַּנְחֻמֶ֙יהָ֙ לְמַ֣עַן
תָּמֹ֔צּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּ֖ם מִזִּ֥יז כְּבוֹדָֽהּ׃
יב כִּֽי־כֹ֤ה׀ אָמַ֣ר יְהוָ֗ה הִנְנִי֩ נוֹטֶ֨ה ט
אֵלֶ֜יהָ כְּנָהָ֣ר שָׁל֗וֹם וּכְנַחַל֙ שוֹטֵ֣ף
כָּב֣וֹד גּוֹיִ֔ם וִֽינַקְתֶּ֖ם עַל־צַד֙ תִּנָּשֵׂ֔אוּ
וְעַל־בִּרְכַּ֖יִם תְּשָׁעֲשָֽׁעוּ׃ יג כְּאִ֗ישׁ י
אֲשֶׁ֤ר אִמּוֹ֙ תְּנַחֲמֶ֔נּוּ כֵּ֥ן אֲנֹכִ֖י
אֲנַחֶמְכֶ֑ם וּבִירוּשָׁלַ֖͏ִם תְּנֻחָמֽוּ׃
יד וּרְאִיתֶ֖ם וְשָׂ֣שׂ לִבְּכֶ֑ם וַעֲצְמוֹתֵיכֶ֕ם יא
כַּדֶּ֥שֶׁא תִּפְרַ֖חְנָה וְנוֹדְעָ֣ה יַד־יְהוָ֔ה
אֶת־עֲבָדָ֖יו וְזָעַ֣ם אֶת־אֹיְבָֽיו׃ טו כִּֽי־ יב
הִנֵּ֤ה יְהוָה֙ בָּאֵ֔שׁ וְכַסּוּפָ֖ה
מַרְכְּבֹתָ֑יו לְהָשִׁ֤יב בְּחֵמָה֙ אַפּ֔וֹ
וְגַעֲרָתוֹ֙ בְּלַהֲבֵי־אֵ֔שׁ טז כִּ֣י בָאֵ֔שׁ יג
יְהוָ֥ה נִשְׁפָּ֖ט וּבְחַרְבּ֑וֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂ֖ר
וְרַבּ֥וּ חַלְלֵי־יְהוָֽה׃ יז הַמִּתְקַדְּשִׁ֣ים יד
וְהַמְטַהֲרִ֗ים אֶל־הַגַּנּוֹת֙ אַחַ֣ר אַחַ֔ד
בְּתוֹךְ֙ אֹכְלֵ֣י בְשַׂר־הַחֲזִ֔יר וְהַשֶּׁ֖רֶץ
וְהָעַכְבָּ֑ר יַחְדָּ֥ו יִסָּפ֖וּ נְאֻם־יְהוָֽה׃

אָמַ֣ר אֲדֹנָ֔י הִנֵּ֥ה אֲנִ֖י נוֹטֶ֣ה אֵלֶ֣יהָ כַּנָּהָ֑ר
וּכְנַ֤חַל שׁוֹטֵף֙ כְּבוֹד־גּוֹיִ֔ם וִֽינַקְתֶּ֖ם עַל־צַד֙
תִּנָּשֵׂ֔אוּ וְעַל־בִּרְכַּ֖יִם תְּשָׁעֲשָֽׁעוּ׃ כַּאֲשֶׁ֨ר
אִ֤ישׁ אֲשֶׁר־אִמּוֹ֙ תְּנַחֲמֶ֔נּוּ כֵּ֥ן אֲנֹכִ֖י
אֲנַחֶמְכֶ֑ם וּבִירוּשָׁלַ֖͏ִם תְּנֻחָמֽוּ׃ וּרְאִיתֶ֖ם
וְשָׂ֣שׂ לִבְּכֶ֑ם וַעֲצְמוֹתֵיכֶ֕ם כַּדֶּ֥שֶׁא תִּפְרָ֖חְנָה
וְנוֹדְעָ֣ה יַד־יְהוָ֔ה אֶת־עֲבָדָ֖יו וְזָעַ֣ם
אֶת־אֹיְבָֽיו׃ כִּֽי־הִנֵּ֤ה יְהוָה֙ בָּאֵ֔שׁ וְכַסּוּפָ֖ה
מַרְכְּבֹתָ֑יו לְהָשִׁ֤יב בְּחֵמָה֙ אַפּ֔וֹ
וְגַעֲרָתוֹ֙ בְּלַהֲבֵי־אֵ֔שׁ כִּ֣י בָאֵ֔שׁ
יְהוָ֥ה נִשְׁפָּ֖ט וּבְחַרְבּ֑וֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂ֖ר
וְרַבּ֥וּ חַלְלֵי־יְהוָֽה׃ הַמִּתְקַדְּשִׁ֣ים
וְהַמְטַהֲרִ֗ים אֶל־הַגַּנּוֹת֙ אַחַ֣ר אַחַ֔ד
בְּתוֹךְ֙ אֹכְלֵ֣י בְשַׂר־הַחֲזִ֔יר וְהַשֶּׁ֖רֶץ
וְהָעַכְבָּ֑ר יַחְדָּ֥ו יִסָּפ֖וּ נְאֻם־יְהוָֽה׃

מצודת דוד

(י) שמחו. תחת שבאתם עליה בצרה שמחו עם ירושלים בגאולתה עליה: כל אוהביה. כל מי שאהב אותה ומתאבל לראותה בחרבנה: כל המתאבלים עליה. בעת אוכלה: (יא) למען תינקו. כשתתגלה עליה שכינה ושמחה תתמלא ותינקו ותשבעו מעדי תנחומיה כי ידעתם אמר זה יהיה גמולכם: למען תמוצו. למען תוכלו מוללים ומפעמים מן הכבוד הזה ומתעגם לטוב לב וכולל כאלו אמרו במ"ש עמד שהכבוד מוכה מקבלו בטוב עם בניניה: (יב) עשה אליה. לשמה של ירושלים שלום הכבוד כמו נהר וכנחל שוטף שהכבוד יהיה לה לטובה במהירות: וינקתם. ותהיו מקבלים עליה מהיו יונקים עם פעמר כאשר כאחד שוטף: ועל ברכים. ותהיו מתעגבים עליה כאשר יתעגב אדם עם אשתו ובנו הקטן: (יג) כאיש. כאשר אדם מנחם את אשתו כן אנכי אנחם אתכם: (יד) וראיתם. כשתראו זה תשמחו בלבבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה. שהרי עצמות המתים יבשות ומתפוררות ואין להם רפואה ועתה כשיחיו יהיו כדשא הצומח ולפי שהדשא הוא רך ומהיר לצמוח לפיכך אמר תפרחנה: ונודעה יד ה'. שיכירו הכל שהוא עושה זאת: את עבדיו. כמו עם עבדיו: את איביו. שהם לעומתם: (טו) כי הנה ה' באש יבוא. שיבוא בגיהנם: להשיב בחמה אפו. שיכלה חמתו: וגערתו. שיגער בהם: (טז) כי באש ה' נשפט. שיבוא בגיהנם: ורבו חללי ה'. שיהיו הרוגים בידו: (יז) המתקדשים. שמקדשים עצמם ומטהרים עצמם: אל הגנות. אל הגנים שהיו עובדים לעבודה זרה: אחד אחת. כל אחד ואחד: בתוך אוכלי בשר החזיר. שהיו אוכלים בשר החזיר בתוך הגנות: והשרץ והעכבר. שהיו אוכלים שרצים ועכברים: יחדו יספו. יכלו ויתמו: (יח) ואנכי מעשיהם. מה שהם עושים אני יודע: והבאתי לקבץ. אני אקבץ: את כל הגוים. שהיו עובדים עבודה זרה: והלשון. שהיו מדברים לשון הרע: וראו את כבודי. שיראו את הנקמה שאעשה בהם: (יט) ושמתי בהם אות. שיהיה להם לאות ולמופת: ושלחתי מהם פליטים. שיהיו נמלטים מן המלחמה: אל הגוים. שהיו עובדים עבודה זרה: תרשיש. שם מדינה: פול. שם מדינה: לוד. שם מדינה: מושכי קשת. שהיו יודעים לירות בקשת: תובל. שם מדינה: יון. שם מדינה: האיים הרחוקים. שהיו רחוקים מן הישוב: אשר לא שמעו את שמעי. שלא שמעו את שמועתי: ולא ראו את כבודי. שלא ראו את הנקמה שאעשה בהם: והגידו את כבודי בגוים. שיספרו בגבורתי בין הגוים: (כ) והביאו את כל אחיכם. שיביאו את כל הגולה: מנחה. שיהיו מביאים מנחה: בסוסים. שהיו רוכבים עליהם: ובפרדים. שהיו רוכבים עליהם: ובכרכרות. שהיו נוסעים בהם: ועל הרכש. שהיו נוסעים עליהם: אל הר קדשי. שיהיו מביאים אותם אל ירושלים: (כא) גם מהם. מן הגוים: לכהנים ללוים. שיהיו משמשים בבית המקדש: (כב) כי כאשר השמים החדשים. שכשם שהשמים והארץ החדשים שאני עתיד לברוא לעולם הבא עומדים לפני ולא יכלו כך זרעכם ושמכם יעמוד לפני ולא יכלה: (כג) מדי חדש בחדשו. שיהיו באים בכל חדש וחדש: ומדי שבת בשבתו. שיהיו באים בכל שבת ושבת: כל בשר. כל אדם: להשתחות לפני. להתפלל לפני: (כד) ויצאו. מירושלים: ראו בפגרי האנשים. שיראו את הנפלים שנפלו בגיא בן הנם: הפושעים בי. שפשעו בי: תולעתם לא תמות. שלא יכלו רמה מגופם: ואשם לא תכבה. שלא יכלו האש שבגופם: והיו דראון לכל בשר. שיהיו כל הרואים אותם מתמהים עליהם:

מצודת ציון

(י) שמחו. תחת שבאתם עליה בצרה שמחו עם ירושלים בגאולתה: כל אוהביה. כל מי שאהב אותה ומתאבל לראותה בחרבנה: כל המתאבלים עליה. בעת אוכלה: (יא) למען תינקו. כשתתגלה עליה שכינה ושמחה תתמלא ותינקו ותשבעו מעדי תנחומיה כי ידעתם אמר זה יהיה גמולכם: למען תמוצו. למען תוכלו מוללים ומפעמים מן הכבוד הזה ומתעגם לטוב לב וכולל כאלו אמרו במ"ש עמד שהכבוד מוכה מקבלו בטוב עם בניניה: (יב) עשה אליה. לשמה של ירושלים שלום הכבוד כמו נהר וכנחל שוטף שהכבוד יהיה לה לטובה במהירות: וינקתם. ותהיו מקבלים עליה מהיו יונקים עם פעמר כאשר כאחד שוטף: ועל ברכים. ותהיו מתעגבים עליה כאשר יתעגב אדם עם אשתו ובנו הקטן: (יג) כאיש. כאשר אדם מנחם את אשתו כן אנכי אנחם אתכם: (יד) וראיתם. כשתראו זה תשמחו בלבבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה. שהרי עצמות המתים יבשות ומתפוררות ואין להם רפואה ועתה כשיחיו יהיו כדשא הצומח ולפי שהדשא הוא רך ומהיר לצמוח לפיכך אמר תפרחנה: ונודעה יד ה'. שיכירו הכל שהוא עושה זאת: את עבדיו. כמו עם עבדיו: את איביו. שהם לעומתם: (טו) כי הנה ה' באש יבוא. שיבוא בגיהנם: להשיב בחמה אפו. שיכלה חמתו: וגערתו. שיגער בהם: (טז) כי באש ה' נשפט. שיבוא בגיהנם: ורבו חללי ה'. שיהיו הרוגים בידו: (יז) המתקדשים. שמקדשים עצמם ומטהרים עצמם: אל הגנות. אל הגנים שהיו עובדים עבודה זרה: אחד אחת. כל אחד ואחד: בתוך אוכלי בשר החזיר. שהיו אוכלים בשר החזיר בתוך הגנות: והשרץ והעכבר. שהיו אוכלים שרצים ועכברים: יחדו יספו. יכלו ויתמו: (יח) ואנכי מעשיהם. מה שהם עושים אני יודע: והבאתי לקבץ. אני אקבץ: את כל הגוים. שהיו עובדים עבודה זרה: והלשון. שהיו מדברים לשון הרע: וראו את כבודי. שיראו את הנקמה שאעשה בהם: (יט) ושמתי בהם אות. שיהיה להם לאות ולמופת: ושלחתי מהם פליטים. שיהיו נמלטים מן המלחמה: אל הגוים. שהיו עובדים עבודה זרה: תרשיש. שם מדינה: פול. שם מדינה: לוד. שם מדינה: מושכי קשת. שהיו יודעים לירות בקשת: תובל. שם מדינה: יון. שם מדינה: האיים הרחוקים. שהיו רחוקים מן הישוב: אשר לא שמעו את שמעי. שלא שמעו את שמועתי: ולא ראו את כבודי. שלא ראו את הנקמה שאעשה בהם: והגידו את כבודי בגוים. שיספרו בגבורתי בין הגוים: (כ) והביאו את כל אחיכם. שיביאו את כל הגולה: מנחה. שיהיו מביאים מנחה: בסוסים. שהיו רוכבים עליהם: ובפרדים. שהיו רוכבים עליהם: ובכרכרות. שהיו נוסעים בהם: ועל הרכש. שהיו נוסעים עליהם: אל הר קדשי. שיהיו מביאים אותם אל ירושלים: (כא) גם מהם. מן הגוים: לכהנים ללוים. שיהיו משמשים בבית המקדש: (כב) כי כאשר השמים החדשים. שכשם שהשמים והארץ החדשים שאני עתיד לברוא לעולם הבא עומדים לפני ולא יכלו כך זרעכם ושמכם יעמוד לפני ולא יכלה: (כג) מדי חדש בחדשו. שיהיו באים בכל חדש וחדש: ומדי שבת בשבתו. שיהיו באים בכל שבת ושבת: כל בשר. כל אדם: להשתחות לפני. להתפלל לפני: (כד) ויצאו. מירושלים: ראו בפגרי האנשים. שיראו את הנפלים שנפלו בגיא בן הנם: הפושעים בי. שפשעו בי: תולעתם לא תמות. שלא יכלו רמה מגופם: ואשם לא תכבה. שלא יכלו האש שבגופם: והיו דראון לכל בשר. שיהיו כל הרואים אותם מתמהים עליהם:

בְּאוֹרַתְּתָהוֹן וּבְשִׁקּוּצֵיהוֹן נַפְשָׁם חָפֵצָה : ד גַּם־ ד׳ ו׳ ד׳ ו׳
נַפְשִׁידוֹן אִתְרְעִיאַת : ד אַף ד׳ ו׳
אֲנָא אֶצְבֵי בְּתַבְרוּתוֹן וּמְמָה ד׳ ו׳
דְיֵצְפֵּן לָא יִשְׁתֵּיזִבוּן חַלַּף ד׳ מ״ו
דְּשַׁלַּחִית נְבִיֵי וְלָא תָּבוּ ד׳ ו׳
אִתְנַבְּיוּ וְלָא קַבִּילוּ וַעֲבַדוּ ד׳ ו׳ ג׳
בְּעֵינַי וּבְאֲשֶׁר לֹא חָפַצְתִּי בָּחָרוּ : ד׳ ו׳ ג׳
דְּבִישׁ קָדָמַי וּבְדָלָא צָבֵינָא ה
שְׁמָעוּ דְּבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־ ה
אִתְרְעִיאוּ : ח קַבִּילוּ פִּתְגָמָא ה׳
דְּיֵי צַדִּיקָא דְּמַשְׁתָּוֵן לָקֳבֵיל ד׳
פִּתְגָמִי רְעוּתֵיהּ אָמְרִין ד׳ ו׳
אֲחֵיכֶם סַנָּאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יְכַבֵּד יְהוָה ד׳ ו׳
וְנִרְאֶה בְשִׂמְחָתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ : ד״ס ד׳ ו׳
בְּדִיל שְׁמִי יְסַגֵּי יְקָרָא דַּיְיָ
וְנֶחֱזֵי בְּחֶדְוַתְכוֹן וְאִינוּן
יְהֲבָתוּן : ו קַל אִתְרְגוּשָׁא ו׳
מִקַּרְתָּא דִּירוּשְׁלֵם קָלָא ו׳
מֵהֵיכְלָא קַל מֵימְרָא דַּיְיָ
דְּמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְבַעֲלֵי דָבְבוֹהִי : ו׳ ז׳
עַד לָא חָלָה יָלְדָה לָהּ תַּחְפְּרִיק ז׳
עַד לָא יְתִי לָהּ זְעָ בְּחֶבְלִין עַל ז׳
יְלִידָה יְתֵנֵי מַלְכָּה : ח מַן שְׁמַעַ ז׳ מלעיל
בְּחָדָא מַן חֲזָא כְּאִלֵּין הֲאִפְשַׁר
דְּתִתְעֲבִיד אַרְעָא בְּיוֹמָא חַד
אִם יִתְּבְרֵי עַמָּא זְמַן חָדָא אֲרֵי
עֲתִידָא דְּתִתְנַחֵים צִיּוֹן וְתִתְמְלֵי
מַעַם שְׁבֵי גַלְוָתָהָא : ט אֲנָא
אֲהָהָא בְּרִית עַלְמָא מְבָרֵאשִׁית אָמַר יְיָ אֲנָא בְּרִית בָּל אֲנָשָׁא אֲנָא בַּדְרִית יַהֲתוּן
לְבֵינֵי עַמְמַיָּא אַף אֲנָא עֲתִיד לְכַנָּשָׁא גָּלְוָתָךְ

וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה : ד גַּם־
אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלוּלֵיהֶם וּבְגוּרָתָם
אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה
דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמָעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע
בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא חָפַצְתִּי בָּחָרוּ :
שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־
אֶחֱיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה
וְנִרְאֶה בְשִׂמְחָתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ :
קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל
יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו :
תָּחִיל יָלְדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ
וְהִמְלִיטָה זָכָר : מִי־שָׁמַע כָּזֹאת
מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֶחָיוֹחַל אָרֶץ בְּיוֹם
אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי בַּעַם אֶחָת כִּי־
חָלָה גַם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ :
הֲאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר
יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי
אָמַר אֱלֹהָיִךְ :

תרגום אונקלוס

ובשקוציהון נפשהם חפצה : (ד) נפעלוניהם . מנין לגם לשון ובמול כמו כי התעללת בי (שם כז) : ומגורתם . מה שהם יראים : יען קראתי . ולי עניתם : ואין עונה . להושיע עולם לא תענו לכם מורו : ממרו מחיכם . לשון מרי (תיכה ד) : מנדיכם מנדכם . להלומים קרב (לעיל מה) : למען שמי יכבד . הקב״ה מתכבד בשמו קדושים לו יומר מכם . וגרמ׳ בשמחתכם והם יבושו . הגיה תימר אחר לא כן הוא כדכריהם כי בשמחתכם נרמה והם יבושו למה כי קול שמח שלום בא לפני הקב״ה ממה שעשו בעירו וקול יולת מהיכלו ומקשרג על מחריביו ואחרי כן קול ה׳ משלם גמול לאויביו: (ז) בטרם תחיל . ליון חיל היולדת ילדה לא הניח כלומר יחקבלו בניה לתוכה אחר היח׳ שומעה מהם ומכולה והרי הוא כחילו . ילדתן מבטיו בלא חבלי יולדה כי כל הפכו״ם יבושו לתוכה : והמליטה זכר כל יולת זכר בלוע קדוי המלטה והמליטה מיסקמולי״ל בלעז : (ח) היחל מרץ ביום אחד . היכול חיל ליולדת ליל מלא מרץ ביום אחד : (ט) האני אשביר . האני המוליד לתת כל תולדות ועכשיו אמתי עכרתי אמיר : מי אמר כזאת . מי שמע כזאת : מי ראה כאלה . על הפשטה ולא מפשטה רחמה להוליד עוברה כלומר אמתי אתחיל נדבר ולא אוליד לגמוד והלא מני המוליד לתת כל היולדות ועכשיו אמתי עכרתי בהמיה

מצודת ציון

ובשקוציהם . מלשון שקץ ותשוב : (ד) נתעלוניהם . מנין לגם לשון ובמול כמו כי התעללת בי (במדבר כג) : ומגורתם . מלשון מגור מוגר [שם] : (ב) כמדבים . כמתכרים . מנדיכם . מלשון נדוי כמו ויגר מוגר [שם] : (ו) תחיל . כיון כאב לידה וכן לא חלתי ולא ילדתי [לעיל כג] : חבל . לידה ומלשון לידה כמו חבלי לידה (הושע יג) : והמליטה . כן נקרא לידת זכר כמו ותמלט ונקבה (לעיל נד) : (ח) פיוחל חלה . נפ מלשון חיל : (ט) האניר . מקום מוסב סיולדת נקרא מלשון יעמוד במעבר נגיש (הושע יג) : ועלדתי . מנין מכוב ומניפה

מצודת דוד

ובשקוציהם . מלשון שקץ ותשוב : (ד) נתעלוניהם . מנין לגם מלשון כי התעללת בי (במדבר כג) : ומגורתם . מה שהם יראים : יען קראתי . ולי עניתם . מנדיכם . מלשון נדוי כמו ויגר מוגר [שם] : (ב) כמדבים . כמתכרים . מנדיכם . מלשון נדוי כמו ויגר מוגר [שם] : (ו) תחיל . כיון כאב לידה וכן לא חלתי ולא ילדתי [לעיל כג] : חבל . לידה ומלשון לידה כמו חבלי לידה (הושע יג) : (ח) פיוחל חלה . נפ מלשון חיל : (ט) האניר . מקום מוסב סיולדת נקרא מלשון יעמוד במעבר נגיש (הושע יג) : ועלדתי . מנין מכוב ומניפה

ברא בעיני : ובשבר . בשבר המלך המשיח : (ב) במטו וכו׳ . (ה) במטו לחם כמהו : (ג) בחרו . לעשות עולה גם לפני כי התעללת כי (שם ד) : ומגורתם . מה שהם יראים : יען קראתי . ולי עניתם : ואין . ואין עונה . להושיע עולם לא תענו לכם מורו : ממרו מחיכם . לשון מרי (תיכה ד) : מנדיכם מנדכם . להלומים קרב (לעיל מה) : למען שמי יכבד . הקב״ה מתכבד בשמו קדושים לו יומר מכם . וגרמ׳ בשמחתכם והם יבושו . הגיה תימר אחר לא כן הוא כדכריהם כי בשמחתכם נרמה והם יבושו למה כי קול שמח שלום בא לפני הקב״ה ממה שעשו בעירו וקול יולת מהיכלו ומקשרג על מחריביו ואחרי כן קול ה׳ משלם גמול לאויביו: (ז) בטרם תחיל . ליון חיל היולדת ילדה לא הניח כלומר יחקבלו בניה לתוכה אחר היח׳ שומעה מהם ומכולה והרי הוא כחילו . ילדתן מבטיו בלא חבלי יולדה כי כל הפכו״ם יבושו לתוכה : והמליטה זכר כל יולת זכר בלוע קדוי המלטה והמליטה מיסקמולי״ל בלעז : (ח) היחל מרץ ביום אחד . היכול חיל ליולדת ליל מלא מרץ ביום אחד : (ט) האניר . האני המוליד לתת כל היולדות ועכשיו אמתי עכרתי בהמיה

מבחוץ בחצרותהן : גם אני ר׳ ס׳ נספר בספר ששפים סוף סי׳ ב׳ ; ובאשר ר׳ בקריאת וסי׳ ומביתי אהכם לתרב . גם אני אבחר בתעלוליהם . ואפרוחיו

יעלעו דם . והאשר רות אל תצניע בי לעזכך : בחרו ג׳ בקריאת וסי׳ ויקחו להם נשים מבל אשר . ובאשר לא תצפתי בתרו . תחת בי שנאו דעת . אנ״ך : חלה ג׳ סלעיל וסי׳ מצחי רנת וצחלי לא חלה . כי חלת גם ילדה ציון . כי חלח למוב יושבת פרות רמיכה :

תולדות אהרן מחדשים . ס״מ לג ווכר תבת :

יחיים : (כה) יחכל תבן : ולח יעפר להחזיק בנחמה : ונחש · הרי עפר לחמו מלוי לו תדיר · ומדרש אגדה ואריה כבקר יחכל תבן לפי שמלינו שנופל ביד בני יוסף שנאמר בית עבו לקח והיו יוסף להכה וגו׳ (עובדיה ז) אבל ביד בני אהרן הכבושים שנאמרו לחיות לא מלינו לכך נאמר ואריה כבקר יחכל תבן לותם הכבושים שנאמרו כאריה כנון יהודה ודן כיוסף שנאמר כשור יחלנו לותו שנאמר כתכן: (ז) הנמים כפלי . חיני לריק לבית המקדש שלכם : לחיה בית : אשר הוא כדאי לשכינתי: (ב) ותת כל אלה : הנמים והלרון ידי עשתה זאת אשר לימלתני שכינתי בתוככם בהיותם נמשים לי לפי שכן דרכי להביא לא עני וככה רוח וחרד על דברי אבל עתה אין לי חפץ בכם שאני שותה השור ככה לא בעליו וגזלו ממנו לפיכך זובח הנה דומה לפני כעורף את הכלב והמעלה את המנחה אני הוא לפני כדם חזיר והמזכיר לבונה מקטיר לבונה כמו מזכרתה (ויקרא ה) והיתה ללחם לאזכרה (שם כד): (ג) מברך און . מברך אותי · בתשורת הוא מברך און מתשיר הוא זה שירוחו ולבון ברכה ואפל בתשורה שהוא להקטלת ניחוח כמו קח נא לת ברכתי (ברחשית לג) עשו אחי ויהי ברכה ולאו אלי : גם המה בחרו בדרכיהם · הם חפלים בדרכים הללו הרעים וגם אני אבחר ואחפוץ בתעלוליהם׳ ול״ת מה גם כן דרך לשון עברי לומר אני נמין זה אלל זה כמו גם בחור גם בתולה (דברים לב) גם לי גם לך (מלכים ח ג) גם אהבה גם שנאה (קהלת ט) ל׳ ולא יחזרו גם הם גם אחם (במדבר יח) אף כאן גם הם בחרו וגם אני

תולדות אהרן עיין יקרא׳ (ברכות כ׳ העתיק סה כז) והם . יומא עה : בשמים כאלי . ברכות נה תגיגה יג יד קידושין לא סנהדרין ז תמיד ג מקדש שער כה ווכר שקודי (תגיגה עז) : כדוש רגלי · תגיגה עז : לכיש . מקדש שער כה : מכרך לון . עקדש שער קע :

יוֹמִי עַמִּי וְמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם יְבַלּוּ בְחִירִי : כג לֹא יִגְעוּ לָרִיק וְלֹא יֵלְדוּ לַבֶּהָלָה כִּי זֶרַע בְּרוּכֵי יְהוָה הֵמָּה וְצֶאֱצָאֵיהֶם אִתָּם : כד וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע : כה זְאֵב וְטָלֶה יִרְעוּ כְּאֶחָד וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־ יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי אָמַר יְהוָה : סו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי : ב וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשְׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי : ג שֹׁחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בִדְרָכֵיהֶם

יוֹמִי עַמִּי וְמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם יְבַלּוּ בְחִירִי : כג לֹא יִגְעוּ לָרִיק וְלֹא יֵלְדוּ לַבֶּהָלָה כִּי זֶרַע בְּרוּכֵי יְהוָה הֵמָּה וְצֶאֱצָאֵיהֶם אִתָּם : כד וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע : כה זְאֵב וְטָלֶה יִרְעוּ כְּאֶחָד וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־ יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי אָמַר יְהוָה : סו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי : ב וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשְׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי : ג שֹׁחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בִדְרָכֵיהֶם

ז׳ פסוקים ואני ואני

ו׳ · ד׳

ג׳ · ג׳

ד׳

ג׳

כ״ס ג׳ נגיעי

ג׳ · י״ג · י״ד

ג׳ מ״ל

ג׳ ואח

מצודת דוד

ען כזה יהיה ימי עמי : ומעשה וכו׳ כי הם מעשים טיעשה כחמש ושוח יקוח והם עדיין נלטים מחשים כבניו והמכחב לכן חמר עמי בחיבי יבלו מעשה ידיהם כי סם ילחו כחורים ומזקים ומעשה ידיהם יזקינו ויוקנו בימיהם : (כג) לח יגעו לריק . לח יהיה יגיעתם לריק כ״ל לח ימותו בניהם בחייהם לבהלה . למות בחייהם להכניל לותם וכפל הדבר בס״ם : כי זרע : כי זרעם הוח זרע ברוכי ס׳ ולח ימותו בקוטר ימים : ונחלתיהם יחחו עמהם · כל ימיהם יהיו נחלתיהם עמהם כי לח ימותו בחייהם וכפל הדבר בס״ם : (כד) והיה טרם יקראו · פעמים טעשה לפני שיקראו ולח ישמע לקולם כי חף יקראו להחפלל בפני חעשים כבשעה חשחע חת מבקשתם : (כה) ירעו כחחד : ולח יחכלו רע ולח ישחיתו בהיות השלוחה לח ישכחו עוד כמ״ש וגר זחב וכו׳ (לעיל יח) : ככבר · כמו הבקר חוכל חבן כן יחכל חבריו : ונחש עפר לחמו . כבר עשה לחמו : יהיה מחכלו כחולדתו וכנכשו ולח יזיק לחי : לח ירעו ולח ישחיתו חת חי : בכל הר קדשי . הוח חרן יזכחל : חמר ה׳ : כן יחמר ה׳ : סן (ו) השמים כסאי . עשה בי לכוכחים ואמר הלח השמים הוח מקום השכחני ואיפוא חרן כיחל בלגי ואמר כיחל חין הדום בלגי ואמר חין כיחל חלח גדול ומלא כל הלוי ומקום מנוחתי : ואני זה מקום מנוחתי : כשל הדבר כ״ם : (ג) ואת כל חלה . חף השמים ושחרן קדושים כמוני כי ידי עשתה חותם : ויהיו כל חלה : וחת״ל היו כל חלה חבל חיהם קדושים כמוני : ואל זה חביט . ואם שחי רם על רמים וכ״ח שבים ושפלים על שעני ועל מי שרוחו נשברת בשבור בלשר וכיוצח חמר ה׳ : ועל זה חביט לכוכח ולכחוב ולכחוב על המקריבים קרבנות וכו׳ כמו שכחוב : (ג) שוחט כשור . כ״ל כי קרבנות הרשעים היום מקובלים לפני ומשותם הם כשור כרי שור כאלו מכה חיש כי דם יחמר ולח לרצון : פורק כלב . נמשך בעיני כאלו ערף חת כלב ; דם חזיר : נשחר בעיני כאלו זרק דם חזיר : מזכיר לבונה . כמקריב לבונה שוא מביח תשורה דבר שאינו כגון ולחו : גם המה כחרו · כלה לומר כשלא

ויעשו ישוע ובניו · בבקר זרע את זרעך ולערב · ויהי כאחד למחצרים ז׳ וסי׳ דובא וכל קהלנא ארכון קטון . כאחד ז׳ בקריאה וסי׳ זאב ושלח ידעו באחד · כל הקהל כאחד : וחברו כל חקהל · כי המחרו הכהנים .

מצודת דוד

מצודת ציון

הולכם תסים מכאב לב ומשבר רוח תיסיו קולכם קול יללה : (טו) והנחתם · על טעם סגוף אמר זה כי טעם הנפש לא ידע אדם בו , אלא פירוש בהתמותו מיתת סגוף כתרגמו מותא
אחריכם שמכם לשבועה ולקללה כמו בצדיק שכתוב בו וזכר צדיק לברכה , אבל אמה יזכר שמכם לקללה כי בחירי יקללו בכם מי שיקלל ויאמרו יהיה כך וכך והמיתך ה' כמו שהית פלוני ופלוני
כמו שאמר על צדקיהו ואחאב שקלם מלך בבל , שנ' בהם ולוקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישמך אלהים כצדקיהו וכאחאב אשר קלם מלך בבל באש : ולעבדיו יקרא שם
אחר , בהפך זה שיהיה שמם תברכה אחריהם לברכה ויתברכו בהם , כמו שאמר בך יברך ישראל לאמר ישמך אלהים כאפרים וכמנשה : לשבועה , כמו לקללה , וכן אמר בשבועה יתן ה'
אותך לאלה ולשבועה , כי בשבועה יזכיר האדם קללה כמו שאומר אדם בשבועתו יהיה כך וכך אם עשיתי זה , ויונתן תרגם והמיתך ויסיפכון ה' אלהים מותא תנינא : (טז) אשר המתברך ,

יְהוָה וְלַעֲבָדָיו יִקְרָא שֵׁם אַחֵר׃
טז אֲשֶׁר הַמִּתְבָּרֵךְ בָּאָרֶץ יִתְבָּרֵךְ
בֵּאלֹהֵי אָמֵן וְהַנִּשְׁבָּע בָּאָרֶץ יִשָּׁבַע
בֵּאלֹהֵי אָמֵן כִּי נִשְׁכְּחוּ הַצָּרוֹת
הָרִאשֹׁנוֹת וְכִי נִסְתְּרוּ מֵעֵינָי׃ יז כִּי־
הִנְנִי בוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וָאָרֶץ
חֲדָשָׁה וְלֹא תִזָּכַרְנָה הָרִאשֹׁנוֹת וְלֹא
תַעֲלֶינָה עַל־לֵב׃ יח כִּי־אִם־שִׂישׂוּ
וְגִילוּ עֲדֵי־עַד אֲשֶׁר אֲנִי בוֹרֵא כִּי
הִנְנִי בוֹרֵא אֶת־יְרוּשָׁלִַם גִּילָה וְעַמָּהּ
מָשׂוֹשׂ׃ יט וְגַלְתִּי בִירוּשָׁלִַם וְשַׂשְׂתִּי
בְעַמִּי וְלֹא־יִשָּׁמַע בָּהּ עוֹד קוֹל בְּכִי
וְקוֹל זְעָקָה׃ כ לֹא־יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד
עוּל יָמִים וְזָקֵן אֲשֶׁר לֹא־יְמַלֵּא אֶת־
יָמָיו כִּי הַנַּעַר בֶּן־מֵאָה שָׁנָה יָמוּת
וְהַחוֹטֶא בֶּן־מֵאָה שָׁנָה יְקֻלָּל׃
כא וּבָנוּ בָתִּים וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים
וְאָכְלוּ פִּרְיָם׃ כב לֹא יִבְנוּ וְאַחֵר
יֵשֵׁב לֹא יִטָּעוּ וְאַחֵר יֹאכֵל כִּי־כִימֵי

מוֹתָא תִנְיָנָא וּלְעַבְדוֹהִי
צַדִּיקַיָּא יִקְרֵי שְׁמָא אוֹחֲרָנָא׃
טז דִּמְבָרֵךְ בְּאַרְעָא יְבָרֵךְ
בֶּאֱלָהָא קַיָּמָא וּדְמַקַּיֵּם בְּאַרְעָא
יְקַיֵּם בֶּאֱלָהָא קַיָּמָא אֲרֵי
יִתְנַשְׁיָן עָקְתָא קַדְמֵיתָא וַאֲרֵי
מִסַּתְּרָן מִן קֳדָמַי׃ יז אֲרֵי הָא
אֲנָא בָרֵי שְׁמַיָּא חַדְתִּין וְאַרְעָא
חַדְתָּא וְלָא יִדַּכְּרוּן קַדְמָיָתָא
וְלָא יִתְּסַקוּן עַל לֵב׃ יח אֱלָהֵין
יֶחְדּוּן וִיבוּעוּן בְּעָלַם עָלְמַיָּא
דַּאֲנָא בָרֵי אֲרֵי הָא אֲנָא בָרֵי
יָת יְרוּשְׁלֵם בִּיעָא וְעַמַּהּ חָדֵי׃
יט וַאֲבוּעַ בִּירוּשְׁלֵם וְיֶחְדּוּן בָּהּ
עַמִּי וְלָא יִשְׁתְּמַע בָּהּ עוֹד קָל
דִּבְכָן וְקָל דִּמְצַוְחִין׃ כ וְלָא
יְהֵי מִתַּמָּן עוֹד יָנִיק יוֹמִין
וְסָבָא דְלָא יַשְׁלֵם יָת יוֹמוֹהִי
אֲרֵי דְחַיָּיב עוּלֵים בַּר מְאָה
שְׁנִין יְהֵי מָאֵית וּדְחָטֵי בַּר מְאָה
שְׁנִין יִתְרָךְ׃ כא וְיִבְנוּן בָּתִּין
וְיִתְבוּן וְיִצְבוּן כַּרְמִין וְיֵיכְלוּן
אִבְּהוֹן׃ כב לָא יִבְנוּן וְאָחֳרָנִין
יִתְּבוּן לָא יִצְבוּן וְאוֹחֳרָנִין
יֵיכְלוּן אֲרֵי כְּיוֹמֵי אִילַן חַיַּיָּא

ימתי יהיה זה שיקללו בחירי ה' הרשעים אמר אלא ישראל מהגלות יבאו הרשעים לעם הזאת לכליון יהיו כל זדים וכל עושי רשעה קש כי באותו הזמן המתברך בארץ יתברך באלהי אמן בלא יאמר כעולם הזה אמונה ושום יראה שיתברך וישבע אדם בה אלא באלהי אמן לבד , ואמר בארץ כי בכל העולם תהיה אמונה אחת והיא אמונת אלהי אמן , ופי' אלהי אמן , כמו אל אמונה , כמו שאמר כי או אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד , ופי' מתברך מבקש הברכה לעצמו , כמו והתברכו בזרעך , ולא אמר ונברכו בך , . והמתברך יאמר אלהי אמן יברכני כמו שבירך פלוני ופלוני הצדיקים , וכן לא ישבעו שום שבועה אלא באלהי אמן , כמו שאמר כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון : כי נשכחו הצרות הראשונות. כי פר אותו הזמן לא היה העולם בלא צרות ובלא מלחמות ובאותו זמן יהיה שלום בעולם , כמו שאמר ודבר שלום לגוים , ואמר וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה , וכל כך יהיה שלום עד שישכחו הצרות הראשונות , ובאמרו וכי נסתרו מעיני , הראה כי בכל היה מאת ה' לכל גוי וגוי לא בדרך מקרה וכן דברו הנביאים מפי ה' על הצרות והמלחמות על כל גוי וגוי טרם בואם : (יז) כי הנני , מרוב הטובה שתהיה כאלו יהיה העולם חדש שמים חדשים והארץ חדשה , כמו שאמר ולא תזכרנה הראשונות · פי' הצרות הראשונות כמו שאמרנו , והחכם רבי אברהם פירש שמים חדשים על הרקיע , אמר שהאל יחדש אויר טוב שיהיו בני אדם בריאים ויחיו שנים רבות גם יוסיף בכח הארץ והנה היא חדשה, ואם כפירושו יהיה זה בכל העמים והנה אמר שכתוב כי כימי העץ ימי עמי לא עמים אחרים : (יח) כי אם שישו ואמר כנגד ישראל יאמר לכם

עולם : ולעבדיו יקרא שם אחר . שם טוב וזכר לברכה : (טז) אשר המתברך בארץ · כי תהיה יראתי על כולם ומלאה הארץ דעה והמתהלל והמתברך בארץ יתברך באלהי אמן יתהלל שהוא עבד לאלהי אמן אלהי האמת שאימן ושמר הבטחתו זאת : כי נשכחו הצרות : לכך יקראוני אלהי אמן : (יז) שמים חדשים · ויש אומרים שמים חדשים ממש וכן עיקר כי מקרא מוכיח כי כאשר השמים החדשים וגו' (לקמן סו) : (כ) עול ימים · נער כמו עולל (מיכה ב) עול ימים קטן בשנים· בן מאה שנה ימות . יהא בן עונשין להתחייב מיתה בעבירה שיש בה מיתה כך מפרש בב"ר: יקולל : בעבירה שהיא לריכה נדוי : (כב) כימי העץ · ת"י עץ החיים

כשבר נבל : מעיני ד' ופי' ותדד שנתי מעיני · כי נשכחו הצרות · נוחם יסתר מעיני · ויסתר עמו מעיני :

תולדות אהרן כי הנני. פסחים סח סנהדרין צא:

כאל שישו וגילו עדי עד מרות הטובה לא יאמר לכם דבר אחר , כלומר שום דבר רע כי אם זה הדבר הטוב : אשר אני בורא , פירוש מחדש , כי הדבר החדש יקרא בריאה , כמו בראשית ברא אלהים וגו' , ואם בריאה יברא : כי הנני בורא את ירושלים גילה , שיהיה שמה גילה ושם עמה משוש , חבר ירושלים כי אף על פי שיהיה שלום בכל העולם תהיה ירושלים העיקר ומשם יצא השלום לעולם והתורה והדרך הטוב שבעבורו יהיה שלום , כמו שאמר מלך המשיח ודבר שלום לגוים ואמר והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו , כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים , ורב הטובה והשלום והאריכות שיהיה בירושלים ובארץ ישראל יהיה , כמו שאמר נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות : (יט) וגלתי בירושלים , לפיכך יהיה שמה גילה כי אני אשמח בה משום שישבו בה רצוני ויבנון בה כבודי , וכן אמר משוש אלהיך בהם ששון עבדי ובחירי ועושי חפצי : קול בכי וקול זעקה , כי יבכו בני אדם בשיר על מת בלא זמנו או על הגלל או על שבים שבנו מן השיר וכל זה לא יהיה כי חרב ומלחמה לא יהיה ומיתה לא תהיה כי אם לבנים ארוכים שיהיה האדם מלא ימים כשימות עד שלא יבכו לו , והנה יהיה הפירוש בפסוק שאחריו : (כ) לא יהיה משם , מירושלים , והוא הדין לכל ארץ ישראל אבל ירושלים היא העקר והיא ראש ממלכת ישראל , ופירוש משם כי באמרו לא יהיה , ר"ל לא יצא משם לקבורה : עול , נער , כמו עולל וזקן , כי בן שנים לזקנה והנה הוא זקן ולא מלא את ימיו עד שיהיה בן שבעים , וזה בזמן הזה אבל באותו הזמן לא יאמרו על זקן שמלא את ימיו עד שיהיה בן שלש מאות או חמש מאות שנה ויותר כמו שהיו הדורות הראשונים בתחלת בריאת העולם היו החיים ההם בכלל או ביחידים ולעתיד לבא יהיה בכלל ישראל : כי הנער בן מאה שנה ימות , אם ימות אדם בן מאה שנה וזה יהיה בעונו יאמרו עליו נער מת , ופירש זה ואמר והחוטא בן מאה שנה יקולל , כלו' כי קללה האל תהיה לו ותוצאת היא כשימות בן מאה שנה : (כא) ובנו בתים וישבו בהם , כל ימי עמוד הבנין ויותר , וכן ונטעו כרמים ואכלו פריים כל ימי היותם נושאי פרי , ואינם כעין והמר : (כב) לא יבנו , כי כימי העץ שיטעו כן יהיו ימיהם , כמו שאמר לא יטעו ואחר יאכל , ואמר עמי ובחירי כי לכם יהיה הדירות הימים לבד ולא דרך מופת
לא

מצודת ציון

יללה : (טז) המתברך · ענין התפארות כמו מברך רעהו (משלי כז) : אמן · ענינו כמו אמת : (יח) וגילו · ענין שמחה : עדי עד · עד עולם כמו בטחו בה' עדי עד (לעיל כו) : (יט) וגלתי · מלשון גילה : (כ) עול ימים · קטן בימים והוא מלשון עולל וכן התשכח אשה עולה (לעיל מט) : לא ימלא · לא ישלים : והחוטא · ענין חסרון כמו מחברים יתחטאו (איוב מא) : (כב) יבלו ענין

מצודת דוד

הימיתו את שמכם להיות לשבועה לבחירי הצדיקים כי יאמרו בשבועתם אם עשית כזאת יקרני כמקרה הרשעים ההם כמו ישימך ה' כצדקיהו וכאחאב וגו' (ירמיה כט) : והמיתך . כל אחד מכם ימות מיתת עולם באבדן הנפש בעולם הבא : ולעבדיו . אבל לעבדיו שדבקו בו יקרא שם אחר לכבוד ולתפארת וכמ"ש ואתם כהני ה' מקראו וגו' (לעיל סא) : (טז) אשר המתברך בארץ . ר"ל כ"כ יגדל שמם עד אשר שכל המתברך והמתהלל בפי אנשים בכל הארץ לא יתהלל בשום דבר כי אם בזאת יתהלל לומר עליו שנדבק באלהים האמת שאימן ושמר ההבטחה הטובה לגדל שמות הדבקים בו . ישבע באלהי אמן · כי כולם יאמינו בו על שהאמין הבטחתו ולכן ישבעו בו וכמ"ש ונשבעות לה' צבאות (לעיל יט) : כי נשכחו · ר"ל כ"כ תרבה הטובה עד שיהיו נשכחים כל הצרות הראשונות שסבלו בהיותם בגולה : וכי נסתרו מעיני . גם מעיני יהיו נסתרים לרוב הטובה כי לא יהיה עוד בעולם א"כ לא יהיה נראה : (יז) כי הנני בורא שמים וגו' · ר"ל יהיה רוב טובה בעולם כאלו נברא עולם חדש אשר לא ימצא שם צרות . או הדברים כמשמען וכמ"ש כי כאשר השמים החדשים וגו' עומדים לפני (לקמן סו) : ולא תזכרנה הראשונות . לפי רוב הטובה שיהיה אז לא תזכרנה הצרות הראשונות : ולא תעלינה על לב . כפל הדבר במ"ש · (יח) כי אם שישו · רצה לומר לא יאמר לכם שום דבר כי אם שישו וגילו עד עולם על אשר אני הוא הבורא את השמחה ותהיה מתקיימת לעולם : בורא את ירושלים גילה · אחדש שם ירושלים להקרא גילה ואחדש שם עמה להקרא משוש : (יט) וגלתי בירושלים . כי כשהיתה ירושלים חריבה ועמה בגולה לא היתה שמחה לפני המקום לכן אמר כשתהיה בנויה ועמה יהיו בטובה יהיה שמחה לפני המקום : ולא ישמע וגו' . כי לא יבוא עוד עליהם צרות : (כ) לא יהיה משם · לא יצא משם לקבר אדם שהוא קטן בשנים ואף הזקן קצת שלא השלים כל ימיו ולא ימות גם הוא כי אז יאריכו ימי האדם באריכות נפלא : כי הנער בן מאה שנה ימות · ר"ל אם ימות מי בן מאה שנים יאמרו עליו נער מת : והחוטא · החסר מן השלם כשיהיה בן מאה שנה לקללה תחשב כי מתו נער · לפי מרבית חיי האנשים שיהיה אז וכפל ענין במ"ש : (כא) ובנו בתים וישבו · לא ימותו מהם יכלה הבנין עד לא ישבו בה וכן ונטעו כרמים וגו' : (כב) ואחר ישב . על כי ימותו הם עד לא ישבו בה : כי כימי העץ . כימי משך זמן עמידת העץ המתקיים הרבה כאילן חרוב ודומה להם

עץ

ס וְהוֹצֵאתִי מִיַּעֲקֹב זֶרַע וּמִיהוּדָה יוֹרֵשׁ הָרַי וּבְחִירַי יִרְשָׁוּהָ וְעֲבָדַי שָׁם יִשְׁכֹּנוּ־שָׁמָּה: י וְהָיָה הַשָּׁרוֹן לְנָוֵה־צֹאן וְעֵמֶק עָכוֹר לְרֵבֶץ בָּקָר לְעַמִּי אֲשֶׁר דָּרָשׁוּנִי: יא וְאַתֶּם עֹזְבֵי יְהוָה הַשְּׁכֵחִים אֶת־הַר קָדְשִׁי הָעֹרְכִים לַגָּד שֻׁלְחָן וְהַמְמַלְאִים לַמְנִי מִמְסָךְ: יב וּמָנִיתִי אֶתְכֶם לַחֶרֶב וְכֻלְּכֶם לַטֶּבַח תִּכְרָעוּ יַעַן קָרָאתִי וְלֹא עֲנִיתֶם דִּבַּרְתִּי וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרְתֶם: יג לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה עֲבָדַי יֹאכֵלוּ וְאַתֶּם תִּרְעָבוּ הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׁתּוּ וְאַתֶּם תִּצְמָאוּ הִנֵּה עֲבָדַי יִשְׂמָחוּ וְאַתֶּם תֵּבֹשׁוּ: יד הִנֵּה עֲבָדַי יָרֹנּוּ מִטּוּב לֵב וְאַתֶּם תִּצְעֲקוּ מִכְאַב לֵב וּמִשֶּׁבֶר רוּחַ תְּיַלִּילוּ: טו וְהַנַּחְתֶּם שְׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי וְהָמִיתְךָ אֲדֹנָי יְהוִה וּלְעֲבָדָיו יִקְרָא שֵׁם אַחֵר: טז אֲשֶׁר יִתְבָּרַךְ בָּאָרֶץ יִתְבָּרַךְ בֵּאלֹהֵי אָמֵן וְהַנִּשְׁבָּע בָּאָרֶץ יִשָּׁבַע בֵּאלֹהֵי אָמֵן כִּי נִשְׁכְּחוּ הַצָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת וְכִי נִסְתְּרוּ מֵעֵינָי: יז כִּי הִנְנִי בוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וָאָרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא תִזָּכַרְנָה הָרִאשֹׁנוֹת וְלֹא תַעֲלֶינָה עַל לֵב: יח כִּי אִם שִׂישׂוּ וְגִילוּ עֲדֵי עַד אֲשֶׁר אֲנִי בוֹרֵא כִּי הִנְנִי בוֹרֵא אֶת יְרוּשָׁלַיִם גִּילָה וְעַמָּהּ מָשׂוֹשׂ: יט וְגַלְתִּי בִירוּשָׁלַיִם וְשַׂשְׂתִּי בְעַמִּי וְלֹא יִשָּׁמַע עוֹד בָּהּ קוֹל בְּכִי וְקוֹל זְעָקָה: כ לֹא יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד עוּל יָמִים וְזָקֵן אֲשֶׁר לֹא יְמַלֵּא אֶת יָמָיו כִּי הַנַּעַר בֶּן מֵאָה שָׁנָה יָמוּת וְהַחוֹטֶא בֶּן מֵאָה שָׁנָה יְקֻלָּל: כא וּבָנוּ בָתִּים וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְאָכְלוּ פִרְיָם: כב לֹא יִבְנוּ וְאַחֵר יוֹשֵׁב לֹא יִטָּעוּ וְאַחֵר יֹאכֵל כִּי כִימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי וּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם יְבַלּוּן בְּחִירַי: כג לֹא יָגְעוּ לָרִיק וְלֹא יֵלְדוּ לִבְהָלָה כִּי זֶרַע בְּרוּכֵי יְהוָה הֵמָּה וְצֶאֱצָאֵיהֶם אִתָּם: כד וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹדָם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע: כה זְאֵב וְטֶלֶא יִרְעוּ כְאֶחָד וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן וְנָחָשׁ עָפָר לַחְמוֹ לֹא יָרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ בְּכָל הַר קָדְשִׁי אָמַר יְהוָה: סו כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי: ב וְאֶת כָּל אֵלֶּה יָדִי עָשְׂתָה וַיִּהְיוּ כָל אֵלֶּה נְאֻם יְהוָה וְאֶל זֶה אַבִּיט אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ וְחָרֵד עַל דְּבָרִי: ג שֹׁחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם חֲזִיר מַזְכִּיר לְבוֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בִדְרָכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה: ד גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמָעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא חָפַצְתִּי בָּחָרוּ: ה שִׁמְעוּ דְבַר יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל דְּבָרוֹ אָמְרוּ אַחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחָתְכֶם וְהֵמָּה יֵבֹשׁוּ: ו קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו: ז בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבְלָהּ וַתְּמַלֵּט זָכָר: ח מִי שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָאֵלֶּה הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי חָלָה גַּם יָלְדָה צִיּוֹן אֶת בָּנֶיהָ: ט הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד אָמַר יְהוָה אִם אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ: י שִׂישׂוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְגִילוּ בָהּ כָּל אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ: יא לְמַעַן תֵּינְקוּ וְשִׂבַּעְתֶּם מִשְּׁדֵי תַנְחוּמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ: יב כִּי כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כַּנָּהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְנַחֲמֶנּוּ כֵּן אֲנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלַיִם תְּנֻחָמוּ: יד וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וַעֲצָמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד יְהוָה אֶת עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת אֹיְבָיו: טו כִּי הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה: יז הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת בְּתוֹךְ הָאֹכֵל בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יִסָּפּוּ נְאֻם יְהוָה: יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת כְּבוֹדִי: יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלֵטִים אֶל הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קָשֶׁת תּוּבָל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ אֶת שִׁמְעִי וְלֹא רָאוּ אֶת כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם: כ וְהֵבִיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִנְחָה לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבָאֲפִרְיוֹנִים וּבְפִרְדִּים וּבִרְכָשִׁים עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַיִם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה: כא וְגַם מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה: כב כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: כג וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה: כד וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר:

מצודת דוד

ס״ק הגמלון נס: (י) השרון סב מתון שהיה כארץ ישראל: ועמק עכור • כמשמעו: (יא) עוזבי ה׳: רבעני ישראל שהחזיקו בעבו״ס ומתו בדעתם: העורכים לגד: שם עכו״ם העשוים על שם המזל ובלשון משנה יש גד גדי וסיעוק לו: למני • למניין הסגון הכוונים הין ממלאים לגגות מזג יין: ממסך • יין מזוג במים כמשפטו כמו לחקור ממסך (משלי כג) מסכה ייכה (שם ע) ויש פותרים למני לכעדים שמניתים עליכם אבל ומניתי אתכם שלא יקוד ומניתי דגם יורה שהוא לשון מניין: (יג) עבדי • היראים (שם ישראל): ואתם • הפושעים יד: (טו) שמכם לשבועה • וקח ממכם קללה ושבועה לדורות שם לא יקראון בשמכם לויע לשלוני: והמיתך • מיתת עולם

במלכים א׳ סי׳ י״ח: וירשוה ד׳ בקריאה ומי׳ וירשוה קשת וקפוד וינשוף ושרב ישבנו בה׳ וירשוה • בחירי ועבדי השיבותים אל הארץ דירסיה • ויבנה ערי יהודה דהחלים: ומשבר ג׳ קמעים בריש׳ וסי׳ ולא נחלו על שבר • ומשבר רוח תייליל • ושברת

תולדות אהרן עד • שנת סו בהדיון עד נג: עבדי יהלו • שנת קג:

מצודת ציון

ערמגזוג תמדוד שם חיקס נמוך שפוליפס ופס״ו תשבת מסס פון מבוסס כוחיל ומחזו במעשה מבוחר: (ה) כחשך • כיל עכ״ן חל מסייחנו פן מבוליה כי כמו כחשך יפלא בחשבון עכיס נבנבים מבוכלים כל נרכס כרמיעים לעשות מסס יין: ומתר • כ״ל ומס מי רוגס להשמיעו יחשך החומה חל מבייחנו כי יש נו מירום מבוח נרכה וקונה ופף על פי שיש נו מבנים וגיס שמיעם נרכס מ״ם כשלימו בעבור מחיקות: למען עבדי • למעני שלא אשחית כל: בלי לגלות לא מעמית בעבור עבדי כשלימו: (ו) זרע • רמה לומר זרע גדע נרכס כרמיעים ליעקב: יוצא מהר • כך ניון וכך כנים: ויהודה בחירי • כשם שבחרתי בו כן אבחר בזרעו: (ז) ושכן שמה • שיבנו שמה: (ח) כאשכול • כמו שהוא מוצא מעט יין באשכול ואומר אל תשחיתהו כי ברכה בו ולא אעשה כן לכולם אלא אשאיר מהם מעט לזרע: (ט) ומיהודה יורש • מיהודה יהיה לי יורש הרי: ובחירי • שיבחרו בהם: ועבדי • שיעבדו אותי: (י) והיה השרון • שיהיה לנוה צאן: ועמק עכור • שיהיה לרבץ בקר: לעמי • שיבקשו אותי: (יא) עזבי • שעזבו את ה׳: (יב) ומניתי • שמניתי אתכם לחרב: (יג) עבדי • הישראים: (יד) משבר רוח • כ״ל מצער ויגון: מיללים • מגמגמים

(ישעיה)

(א) נדרשתי. והוא כאלו משיב לבני הגולה כי נשאות אבותיהם עוברי עבודה זרה עכו"ם וכעונותם בגלות ונכרו על המלות אלך הגלות כל כך. ואמר נדרשתי ללא שאלו נדרשתי לאבותיכם אם ידרשוני ולא שאלוני וכפל הענין במלות שונות יבלה הענין ורבע שאמר נמצאתי ואמר אמרתי ואמר פרשתי ידי וכל זה לחזק הענין כי כמה פעמים היה שולח להם ביד הנביאים שובו אלי ואשובה אליכם וכיוצא בענין הזה: לא קורא בשמי. כאלו לא נקרא בשמי עם ה' כן לא פנה אלי: (ב) פרשתי ידי. לקבלם בתשובה אם ירצו וי"ת שלחית נביי וגו': לא טוב. ר"ל דרך רע וכן מנהג הלשון כמו יתיצב על דרך לא טוב אשר לא מבורר היא אשר איננה טהורה והדומים לו: (ג) הכעס על פני. ר"ל בירושלים גם בבית המקדש עמו תועבות: בגנות. כמו בתים מנהג תחת כל עץ רענן: על הלבנים. כמעם שהיו בונים הלבנים היו מגמין עליהם קטרת לעכו"ם: (ד) היושבים בקברים. לדרוש אל המתים וי"ת דיתבין בבתיא וגו': ובנצורים ילינו. בחרבות ילינו בלילה בירא[ם] להם השדים לדעתם. כי המזיקים נראים בחרבות למאמינים בהם, וכן ונצרי ישראל להוסיף ענין חרבות, וי"ת ועם פגרי בני אנשא דיירין: בשר החזיר. עוברין על כל המצות שהורם: ומרק פגולים. כולל כל אשר בבהמות טמאות שקצים ורמשים וכלם הם פגולים ונתעבים: ומרק. כמו ואת המרק בפרור, כי הוא מרוק הבשר וכליהם נראים באותו הזמן הרבק בהם ויכיר אדם כי בשר חזיר ושקצים בכלו בהם אם ירצו לכפור בהם ולומר שלא אכלום, וכתוב ופרק והענין אחד: (ה) האומרים. הם עמאים אוכלים כל טמאה ואומרים למי שהוא טהור אני טהור ממך: קרב אליך. כלומר עמוד בעצמך אל הקרב אלי: אל תגש בי כי קדשתיך. אני קדוש ממך: אלה. שעשו המעשים הרעים האלה ולא הכירו בעולם כי רע עשו הם מעלים עשן באפי: אש יוקדת, באפי כל היום עליהם ועל זרעם אחריהם, לפיכך ארכה הגלות לבניהם זמן רב: (ו) הנה כתובה, התשאת הגדולה לא נמחית אלא הרי היא כתובה לפני לזכרה תמיד: לא אחשה, ולא אשקוט: כי אם שלמתי, עד אשר אשלם להם משלם רעות אבותיהם המצטרף עם עוונותם בגלות אבל העיקר הוא עונש אבותם הגדל: ושלמתי על חיקם, אף על פי שאני מאחר לשלם גמולם לבניהם אחריהם מעתה אשלם לעצמם שעשו פרעם וי"ת כן הא כתיבא קדמי וגו': (ז) עונותיכם ועונות אבותיכם יחדיו, כלומר הנשארו אלה עם אלה והאריכו אתכם בגלות: אשר קטרו, אותו המעשה פרע כפרו בי ועבדו עבודת כו"ם, והוא שאמר חרפוני, כי כשעבדו על הגבעות הנה חרפוני וכזבו וכפרו בי כי אני טוחים שלא לעבוד עבודת כו"ם כי העובד עבודת כו"ם כופר בעיקר: ומדותי פעולתם ראשונה אל חיקם, התחלה אמדד להם עצמם פעולתם אל חיקם ואחר כך לבניהם הראשון כתוב אל וקרי על חיקם וזה השני על וקרי אל חיקם: (ח) כה אמר ה', אמר כנגד בני הגלות אל תחילו כעבור זה שאמרתי מן הגאולה כי אף על פי שאשלם לכם עון אבותיכם כהאריכו גלותכם בעונם עם עונותיכם לא אבוא אתכם, אלא על כל פנים אוציא אתכם מן הגלות ואשיבכם אל ארצכם אחר שישלם ענשכם, והמשיל לאשכול ענבים שבכל להוציא ממנו התירוש ואם

בְּנָא עַד עָלְמָא: א אִשְׁתְּאֵילִית בְּמֵימְרִי לִדְלָא שְׁאִילוּ מִן קֳדָמַי תְּבָעִית אוּלְפַן אוֹרַיְתִי לִדְלָא תְבָעוּ דַחֲלְתִי אֲמָרִית הָא אֲנָא מִשְׁתָּאֵיל תְּדִירָא כָּל יוֹמָא לְעַם דְּלָא מְצַלֵּי בִשְׁמִי: ב שְׁלָחִית נְבִיאַי כָּל יוֹמָא לְעַמָּא מְסָרְבָנָא דְּאָזְלִין בְּאוֹרַח דְּלָא תַקְנָא בָּתַר עֶשְׁתּוֹנֵיהוֹן: ג עַמָּא דְמַרְגְּזִין עַל מֵימְרִי קֳדָמַי תְּדִירָא דְּבָחִין בְּגִנַּן טַעֲוָתָא וּמַסְּקִין בּוּסְמַיָּא עַל לִבְנַיָּא: ד דְּיָתְבִין בְּבָתַיָּא דְּבָנַן מֵעֲפַר קִבְרַיָּא וְעִם פִּגְרֵי בְנֵי אֱנָשָׁא דַּיְרִין דְּאָכְלִין בְּשַׂר חֲזִירָא וְרֹטֵב פִּגּוּל בְּמָנֵיהוֹן: ה דְּאָמְרִין רְחֵיק לְהָלָא לָא תִקְרַב בִּי אֲרֵי דְכֵינָא מִנָּךְ אִלֵּין רוּגְזֵיהוֹן כִּתְנָנָא קֳדָמַי פּוּרְעָנוּתְהוֹן בְּגֵיהִנָּם דְּאֶשָּׁתָא דָלְקָא בַהּ כָּל יוֹמָא: ו הָא כְתִיבָא קֳדָמַי לָא אֶתֵּין לְהוֹן אַרְכָּא בְּחַיַּיָא אֱלָהֵין אֲשַׁלֵּם לְהוֹן פּוּרְעֲנוּת חוֹבֵיהוֹן וְאֶמְסוֹר לְמוֹתָא תִגְוָנָא יַת גְּוִיָּתְהוֹן: ז חוֹבֵיכוֹן וְחוֹבֵי אֲבָהָתְכוֹן גְּלַן קֳדָמַי כַּחֲדָא אֲמַר יְיָ דְּאַסִּיקוּ בוּסְמִין עַל טוּרַיָּא וְעַל רָמָתָא חַסִּידוּ קֳדָמַי וְאֶתֵּן אֲגַר עוֹבָדֵיהוֹן בְּקַדְמֵיתָא עַל חֵינְהוֹן: ח כְּדְנַן אֲמַר יְיָ כְּמָא דְאִשְׁתְּכַח נַח זַכַּאי בְּדָרָא דְטוֹפָנָא וַאֲמָרִית דְּלָא לְחַבָּלוּתֵיהּ בְּדִיל לְקַיָּמָא עָלְמָא מִנֵּיהּ כֵּן אַעֲבֵיד בְּדִיל עַבְדַּי צַדִּיקַיָּא בְּדִיל לְחַבָּלָא כֹּלָּא:

ג'. י"א. ג' סה א נִדְרַשְׁתִּי לְלוֹא שָׁאָלוּ
י"א ג' מ"ל נִמְצֵאתִי לְלֹא בִקְשֻׁנִי אָמַרְתִּי הִנֵּנִי
הִנֵּנִי אֶל־גּוֹי לֹא־קֹרָא בִשְׁמִי:
ג' כ"ג ב פֵּרַשְׂתִּי יָדַי כָּל־הַיּוֹם אֶל־עַם סוֹרֵר
הַהֹלְכִים הַדֶּרֶךְ לֹא־טוֹב אַחַר
ג' ר"פ מַחְשְׁבֹתֵיהֶם: ג הָעָם הַמַּכְעִיסִים
ג' חסר בסיפרא אוֹתִי עַל־פָּנַי תָּמִיד זֹבְחִים בַּגַּנּוֹת
ל'. ג' וּמְקַטְּרִים עַל־הַלְּבֵנִים: ד הַיֹּשְׁבִים
ל' ומ"ל בַּקְּבָרִים וּבַנְּצוּרִים יָלִינוּ הָאֹכְלִים
ומרק ק' בְּשַׂר הַחֲזִיר וּפְרַק פִּגֻּלִים כְּלֵיהֶם:
ה הָאֹמְרִים קְרַב אֵלֶיךָ אַל־תִּגַּשׁ־בִּי
ל' כִּי קְדַשְׁתִּיךָ אֵלֶּה עָשָׁן בְּאַפִּי אֵשׁ
ל' וחסר יֹקֶדֶת כָּל־הַיּוֹם: ו הִנֵּה כְתוּבָה לְפָנָי
לֹא אֶחֱשֶׁה כִּי אִם־שִׁלַּמְתִּי וְשִׁלַּמְתִּי
כ' בלישנא עַל־חֵיקָם: ז עֲוֺנֹתֵיכֶם וַעֲוֺנֹת
ל' מ"ל בסיפר' אֲבוֹתֵיכֶם יַחְדָּו אָמַר יְהוָה אֲשֶׁר
קִטְּרוּ עַל־הֶהָרִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת
ל'. י' חֵרְפוּנִי וּמַדֹּתִי פְעֻלָּתָם רִאשֹׁנָה
אל ק' עַל־חֵיקָם:
ח כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יִמָּצֵא
ל' ומ"ל הַתִּירוֹשׁ בָּאֶשְׁכּוֹל וְאָמַר אַל־
תַּשְׁחִיתֵהוּ כִּי בְרָכָה בּוֹ כֵּן אֶעֱשֶׂה
ל' ונסיב לְמַעַן עֲבָדַי לְבִלְתִּי הַשְׁחִית הַכֹּל:

ה' אכיר: (א) נדרשתי ללא שאלו. הקב"ה משיבו א"א שלא להנקם מהם כי נדרשתי מהם להוכיחם על ידי נביאי והם לא היו שואלים: אמרתי הנני הנני. שובו אלי והנני מוכן לקבל: אל גוי לא קורא בשמי. אשר לא היה חפץ להיות נקרא על שמי: (ב) פרשתי ידי. כדי לקבלם בתשובה: סורר. סר מן הדרך: (ג) זובחים בגנות. מעמידים עכו"ם בגנותיהן ושם מקטרין בשמים על הלבנים: (ד) היושבים בקברים. שתשרה עליהם רוח טומאה של שדים: ובנצורים. הם פגרי המתים שהם נתונים במצור שאינם יכולים לצאת: ומרק פגולים. רוטב נתעב כמו ואת המרק שפך (שופטים ו): (ה) האומרים. אל הצדיקים קרב אליך. עמוד בעצמך ואל תגע בי: כי קדשתיך. כי קדשתי ומכרתי יותר ממך כן ת"י: אלה. התועבה אשר עשו הנה לעשן חמה באפי: (ו) הנה כתובה. חטאתם לפני כבר נגזר דינם ומחשה: (ז) עונותיכם. שלהם ושל אבותיכם יחדיו אשלם לכם: (ח) כאשר ימצא התירוש באשכול. ת"י כמה דאשתכח נח זכאי בדרא דטופנא: התירוש. זה נח שהיה מתוק: באשכול. בדור המקולקל ויש לפתור כמשמעו: למען עבדי. למען כל צדיק וצדיק

שאלו ג' קמצין בקריאה וסי' ויקרו האנשים מצידם ואת פי. ההלכים לרדת מצרים. נדרשתי ללא שאלו: פרשתי ג' בקריאה וסי' פרשתי ידי כל היום. כי בארבע רוחות השמים. פרשתי ידי אליך. הלבנים ג' בקריאה וסימן לא תאספון לתת תבן לעם ללבון. ואת מתכנת הלבנים אשר הם עשים. ומקטרים על הלבנים. ראשונה י' בקריאה וסי' נמסר

תולדות ואהרן נדרשתי. עקדה שער פ: המכעיסים. ב"מ נס: קרב אליך. בצומות: כתובה לפני. מקרים ת"ד. פ"ג:

מצודת ציון

ותעננו. מלשון עינוי: (ב) סורר. ממרה וכן בן סורר ומורה [דברים כא]: (ג) על פני. לפני וכן על פניך יברכך [איוב א]: הלבנים. עשוים מחומר ושורפין בכבשן לבונים בבנין. (ד) ובנצורים. מלשון מצור כמו כעיר נצורה (לעיל א): ומרק. רוטב מבושל בבשר כמו ואת המרק שפך [שופטים ו]: פגולים. ענין תעוב כמו פגול הוא לא ירצה (ויקרא יט): (ה) עשן. ענין כעס כמו עלה עשן באפו [תהלים יח]: יוקדת. בוערת כמו אש תמיד תוקד [ויקרא ו]: (ו) אחשה. ענין שתיקה: על חיקם. ר"ל על עצמם ובשרם: (ז) חרפוני. מל' חרוף וגדוף: ומדותי. מלשון מדידה: (ח) התירוש. היין כמו ותירשך ויצהרך [דברים יא]: באשכול. ענף

מצודת דוד

להיות הערף בהם: ואל תחמידו. כל המקומות שהיה לנו וחסך כל אחד להיות חרבה: (יא) העל אלה. וכי על חורבן אלה הדברים תתאפק ותאמץ לבך לבל יכמרו רחמיך. תחשה. וכי תחריש לבשדים אשר כל אלה עשו וכי עוד תענה אותנו בידם עד זמן מרובה בלא די כמה שעבר: סה (א) נדרשתי. כאלו כאן משיב לבני הגולה על תלונתם לומר איך אגאל אתכם הלא כמצאתי עצמי להיות נדרש בדרש אבל היתה בלא תועלת כי היה היתה לעם אשר לא שאלו לדרוש אלי: נמצאתי. הייתי ממציא עצמי והיה היתה מבלי תועלת כי היתה לעם אשר לא בקשו אותי וכפל הדברים פעמים רבות לספלגת הענין והכמדתו כי הרבה לשלוח נביאים להחזירם למוטב ולא הועיל: אמרתי הנני. לקבל תפלתך: אל גוי. ר"ל אבל היתה אל גוי אשר לא רצו לקרוא בשמי: (ב) פרשתי ידי. שיתקרבו אלי ואקבל תשובתם כאדם המרמז לחבירו לבוא אליו: אל עם סורר. אבל היתה אל עם סורר אשר הולכים בדרך לא טוב אחר מחשבות לבם: (ג) העם. הם העם המכעיסים וכו': על פני. לפני בירושלים מקום השראת השכינה: זובחים. לעכו"ם: בגנות. דרכם היה להעמיד עכו"ם בתוך הגנות וכן נאמר המתקדשים והמטהרים אל הגנות (לקמן סו): על הלבנים. בעת שהיו שורפין הלבנים היו מקטירין עליהם קטורת לשם עכו"ם: (ד) היושבים בקברים. שתשרה עליהם רוח טומאה של שדים: ובנצורים ילינו. היו לנים בין פגרי המתים שאינם יכולים לצאת ממקומם כמו המוטלים במצור והוא כפל ענין במ"ש: ומרק פגולים כליהם. כל כליהם בלוע מרוטב מתועב מדבר טמא: (ה) האומרים. לאלה שאינם אוכלים ממאכלים יאמרו גשה אליך לעמוד במקומך אל תגש לנגוע בי כי קדשתי ממך ואל תטמא אותי: אלה. הדברים האלה העלו עשן באפי להיות חמתי בוערת כל היום כאש הבוער: (ו) הנה כתובה לפני. פשעתם שעשו כתובה לפני ולא אשכחו: לא אחשה. לא אשתוק מליהם כי אם אשלם גמול והתשלומין יהיה על חיקם ולא לבניהם אחריהם: (ז) עונותיכם. תשלום הגמול יהיה על עונותיכם ועל עונות אבותיכם יחדיו: אשר קטרו. לעכו"ם; חרפוני בזה שעבדו שמה לעכו"ם בפרסום רב: ומדותי.

יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה־לוֹ׃ ד פָּגַעְתָּ אֶת־ שָׂשׂ וְעֹשֵׂה צֶדֶק בְּדַרְכֶיךָ יִזְכְּרוּךָ הֵן־אַתָּה קָצַפְתָּ וְנֶחֱטָא בָהֶם עוֹלָם וְנִוָּשֵׁעַ׃ ה וַנְּהִי כֻּלָּנוּ כַּטָּמֵא כְּלֹנוּ וּכְבֶגֶד עֲדִים כָּל־צִדְקֹתֵינוּ וַנִּבֹּל כֶּעָלֶה כְּלֹנוּ וַעֲוֹנֵנוּ כָּרוּחַ יִשָּׂאֻנוּ׃ ו וְאֵין־ קֹרֵא בְשִׁמְךָ מִתְעוֹרֵר לְהַחֲזִיק בְּךָ כִּי־הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ וַתְּמוֹגְגֵנוּ בְּיַד עֲוֹנֵינוּ׃ ז וְעַתָּה יְהוָה אָבִינוּ אֲתָּה אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ׃ ח אַל־תִּקְצֹף יְהוָה עַד־מְאֹד וְאַל־לָעַד תִּזְכֹּר עָוֹן הֵן הַבֶּט־נָא עַמְּךָ כֻּלָּנוּ׃ ט עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ מִדְבָּר צִיּוֹן מִדְבָּר הָיְתָה יְרוּשָׁלַם שְׁמָמָה׃ י בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ אֲבוֹתֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וְכָל־ מַחֲמַדֵּינוּ הָיָה לְחָרְבָּה׃ יא הַעַל־ אֵלֶּה תִּתְאַפַּק יְהוָה תֶּחֱשֶׁה וְתַעֲנֵנוּ עַד־מְאֹד׃

צַדִּיקָא דָמָן עָלְמָא דְמִסְבְּרִין וְנִתְחַת פְּלוּגְתָּא כ"ד כתיב במ"ן וּמַה כְּתִיב בְּמַ"ן לְפוּרְקָנָךְ׃ ד מִתַּעֲרָעִין קָדָמָךְ עוֹבְדֵי אַבְהָתָנָא צַדִּיקָיָא דַחֲרִיאוּ לְמֶעְבַּד רְעוּתָךְ בְּקִשׁוֹט וּבְזָכוּ בְּאוֹרַח טוֹבָךְ׃ ה . ג וְרַחֲמָךְ הֲוֹו דְכִירִין לְרַחֲלָתָךְ וּבְקִשְׁתָּא מִן קֳדָמָךְ עֲלָנָא עַל דְּחַבְנָא׃ ו . ג הָא בְּכָל עִדָּן דַּהֲוָה רָגֵז מִן קֳדָמָךְ עֲלָנָא עַל דְּחַבְנָא׃ ו מ"ע בְּהוֹן בְּעוֹבָדֵי אֲבָהָתָנָא צַדִּיקָיָא דָמָן עֲלָמָא אֲנַחְנָא מִתְפָּרְקִין׃ ז וַהֲוֵינָא כְּמָסָאב כּוּלָּנָא וְכִלְבוּשׁ מָרְחָק כָּל צִדְקָתָנָא כְּמִסְתַּר טָרָף כּוּלָּנָא וּבְחוֹבָנָא כְּרוּחָא אִתְנַטַּלְנָא׃ ח וְלֵית דְּמִצְלֵי בִּשְׁמָךְ מִתְרַעֵי לְאִתְקָפָא בְּדַחֲלָתָךְ אֲרֵי סְלֵיקְתָּא אַפֵּי שְׁבִנְתָּךְ מִנָּנָא וּמְסַרְתָּנָא בְּיַד חוֹבָנָא׃ ט וְאַתְּ יְיָ רַחֲמָךְ עֲלָנָא סַגִּיאִין כְּאַב עַל בְּנִין אֲנַחְנָא וְאַתְּ בְּרִיתָנָא וְעוֹבַד טִינָא וַאֲתְּ גְּבוּרְתָּךְ כּוּלָּנָא׃ י לָא יְהֵי רָגֵז מִן קֳדָמָךְ יְיָ בָּנָא עַד לַחֲדָא לָא לְעָלְמָא תְּדְכַּר חוֹבִין הָא גְּלֵי קֳדָמָךְ דַּעֲמָךְ אֲנַחְנָא כּוּלָּנָא׃ יא קֶרְוֵי קוּדְשָׁךְ הַוָּאָה

תולדות אהרן פרשה. תענית ח: וכנגד עדים. כ"ב ע: קורא כשמך. מקריס פ"ד פכ"ג: תהיינו תחת. שם פ"ג פל"ג: ערי קדשך. פ"ק כו. מדבר סיחה. ר"ה כג ע"ב כו: ים קדמנו (נרמוז ד):

תפיד כחומר ומשם כלי וחם לא יכר בעיניו יאוב ועשהו כלי אחר כן אחה פיוך בהן תמיד ושוקד מעשיהו וחם חטאנו וקצפת עליהו וכעס עליהו ומחית מזכרת לעד עוונו והכעס כי עמך כלנו ואע"פ שחטאנו לא יצאנו מחחת רשותך ולא עזבנו שמך בגדול ולא פיוט לא מלטים לחריס לשיכך בעבר עוונו וחטח עליהו: (מ) לא מקוף. משלים הוא: (ס) ערי קדשך. וכבר ערי קדשך שהו מדבר ציון וירושלם שהיו מבלן כבודך. כנס הם מדבר ובמחה בע"ם שחחר מרבנה שהו בגויה וכו שחין ישראל עליה כרי שיהא תרבה ובמחה מיבשים ושד כי בידם מחכך מזמן כי יכולו לחזיקם ויקחום מיד ישמעאל ויחריבוה וכבר היה כיחה בזה בענין מיום גלות ישראל ממנה: (י) היה קדשינו. מנחמינו שלנו כו ויהיה לברכה לם בירושלם ובבהייה ושדנו מאכלנו כי לא נשנה מעולם מקום כמקדש היה קנוש: וכל מחמדינו היה. היה כמקדש וכבר הוא לחרבה כמו שהיה: (יא) העל אלה. מוכל להחפאק על אלה ולא תרחם: מחשה. משחוק כאל אין אחה שפע נעקימנו: ותענינו. שחשחנו מעוונים בגלות היה כחויים ר"ח כעל אלין פחחסן ס' וגו' . מרבדי

מצודת דוד

רחתה. שום עין לא רחתה מבר אלהים זולחך יעשה למחכים לחסדיך: (ד) פגעת. כמו אחה מקלת ממנו את המדיקים אשר כל אחד מהם עושה לא רחתה את אשר יעשה למקוים לך: (ה) ונבול. נמשל לעלה שנופל מהעץ: (ו) ומתמוגג בו. מלשון המוג ומסגה: (ז) ותמוגנו. מלשון המוג ומסגה: (ח) אל תקצף. אל תכעס: (ט) ערי קדשך. ירושלים: (י) היה לשרפת אש. נחרבה: וכל מחמדינו. מלשון חמוד ותחוה: (יא) התאפק. ענין סבלנות ומשמע כאן: תחשה. ענין שתיקה כמו עם נחשות [קהלת ג]. ותענינו

מצודת ציון

רחתה. שום עין לא רחתה מבר אלהים זולחך יעשה למחכים לו ומתמין כו: (ד) פגעת. כמו אחה מקלת ממנו את המדיקים אשר כל אחד מהם עושה לא רחתה את אשר יעשה למקוים לך: (ה) ונבול. נמשל לעלה שנופל מהעץ: (ו) ומתמוגג בו. מלשון המוג ומסגה: (ז) ותמוגנו. מלשון המוג ומסגה: (ח) אל תקצף. אל תכעס: (ט) ערי קדשך. ירושלים: (י) היה לשרפת אש. נחרבה: וכל מחמדינו. מלשון חמוד ותחוה: (יא) התאפק. ענין סבלנות ומשמע כאן: תחשה. ענין שתיקה כמו עם נחשות [קהלת ג].

ג): (ד) פגעת. ענין פגיעה לרעה בכתוב נפש כמו וה' פגיעו בו(שמ"ב יח) : שם ענין שמחה: (ה) ונבל. נמוך: עדים. ענין מושחת וכלוי וכדר"ל המשמשת בשדים (שה ב) ור"ל מרחשומין: ונבל. ענין כמיהה כמו ועלהו לא יבול [מהלים ה]: כעלה. עלי האילן: (ו) מהשורין. מלשון פעמה והתגברות: לנחוחין. לנחוח. ותמוגנו. מלשון המוג ומסגה: ביד. ר"ל בעבור: (ז) כמומר. שיש כיוצר. יוצרנו. יאמר על יוצר חרס ועל מכריחה כמומלנסת: (ח) מלטוך. מל' הלוך ובכח: מתעודד. מלשון חעוד ותחוב: לחזיק. מל' מרכן: (יא) התאפק. ענין מכחזקות ומשמע הלא: תחשה. ענין שחיקה כמו עם נחשות [קהלת ג].

לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה יְהוָה אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ
מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ׃ יז לָמָּה תַתְעֵנוּ יְהוָה
בְּנִין פָּרָקְנָא מֵעֲלָם שְׁמָךְ׃
מִדַּרְכֶּיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ
יי לְמָה תְרַחֲקִינָנָא יְיָ לְמִטְעֵי
שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ׃
מֵאוֹרָיְתָן דְּתַקְנֵן קֳדָמָךְ
כְּעַמְמַיָּא דְּלֵית לְהוֹן חוּלָק
בְּאוּלְפָן אוֹרָיְתָךְ לָא יְתְפְּנֵי
לְבָנָא מְדַּחֲלָתָךְ׃אֲתֵיב שְׁבָנְתָךְ
לְעַמָּךְ בְּדִיל עַבְדָךְ צַדִּיקַיָּא
דְּקִיְּמְתָא דְּהוֹן בְּמֵימְרָךְ לְמֶעְבַּד
בִּיגִידוֹן שִׁבְטֵי אַחְסָנְתָךְ׃
סד א כְּקַדָּחַ אֵשׁ הַמַּסִּים מַיִם
דְּקוּדְשָׁךְ בְּעֵלֵי דְבָנָאדוֹשִׁישׁוּ
תִּבְעֶה־אֵשׁ לְהוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ
מִקֳּדָמָךְ׃ ב בַּעֲשׂוֹתְךָ נוֹרָאוֹת לֹא נְקַוֶּה יָרַדְתָּ מִפָּנֶיךָ הָרִים
דְּמִן עָלְמָא לָא לְעָלְמָיָא יְהַבְתְּ
אוּלְפָן אוֹרָיְתָךְ לָא אִתְקְרִי
שְׁמָךְ עֲלֵיהוֹן לָא לְהוֹן
אַרְכֵּינְתָּא שְׁמַיָּא׃אִתְגְּלִיתָא מִן
קֳדָמָךְ טוּרַיָּא זָעוּ׃ א כְּד
שַׁלְחַתָּא רוּגְזָךְ בְּאָשְׁתָּא בְּיוֹמֵי
אֲרַיְהוּ אִתְמַסְיָא־וָמָא מָיָא מְלַחֲבָא אֶשְׁתָּא לְהוֹדָעָא שְׁמָךְ מִן קֳדָמָךְ
עַמְמַיָּא יָזָעוּ׃ ג בְּמֶעְבַּדָךְ פְּרִישָׁן לָא סַבְרָנָא לְהוֹן אִתְגְּלֵיתָא מִן קֳדָמָךְ טוּרַיָּא
זָעוּ׃ ג וּמֵעָלְמָא לָא שְׁמַעְתָּ אוֹדֶן־קַל גְּבוּרָן לָא אֲצִיתַת דְּמֵרוּר זֵיעַ עַיִן לָא חָזַת אֱ
דַּחֲזוֹ עִמָּךְ שְׁבִינַת קֳדָמָךְ יְיָ אֱרֵי לֵית בַּר מִנָּךְ דְּאַתְּ עָתִיד לְמֶעְבַּד לְעַמָּךְ

תולדות אהרן נקודות. כ"ק ד': סין לא רחים. גרסות לד שבת פא. כנסדרין נא עט"ס פא פקרים מ"ד ע"ג:

לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה יְהוָה אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ
מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ׃ יז לָמָּה תַתְעֵנוּ יְהוָה
בְּנִין פָּרָקְנָא מֵעֲלָם שְׁמָךְ׃
מִדַּרְכֶּיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ
יי לְמָה תְרַחֲקִינָנָא יְיָ לְמִטְעֵי
שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ׃
מֵאוֹרָיְתָן דְּתַקְנֵן קֳדָמָךְ
כְּעַמְמַיָּא דְּלֵית לְהוֹן חוּלָק
בְּאוּלְפָן אוֹרָיְתָךְ לָא יְתְפְּנֵי
לְבָנָא מְדַּחֲלָתָךְ׃אֲתֵיב שְׁבָנְתָךְ
לְעַמָּךְ בְּדִיל עַבְדָךְ צַדִּיקַיָּא
דְּקִיְּמְתָא דְּהוֹן בְּמֵימְרָךְ לְמֶעְבַּד
בִּיגִידוֹן שִׁבְטֵי אַחְסָנְתָךְ׃
סד א כְּקַדָּחַ אֵשׁ הַמַּסִּים מַיִם
דְּקוּדְשָׁךְ בְּעֵלֵי דְבָנָאדוֹשִׁישׁוּ
תִּבְעֶה־אֵשׁ לְהוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ
מִקֳּדָמָךְ׃ ב בַּעֲשׂוֹתְךָ נוֹרָאוֹת לֹא נְקַוֶּה יָרַדְתָּ מִפָּנֶיךָ הָרִים
דְּמִן עָלְמָא לָא לְעָלְמָיָא יְהַבְתְּ
אוּלְפָן אוֹרָיְתָךְ לָא אִתְקְרִי
שְׁמָךְ עֲלֵיהוֹן לָא לְהוֹן
אַרְכֵּינְתָּא שְׁמַיָּא׃אִתְגְּלִיתָא מִן
קֳדָמָךְ טוּרַיָּא זָעוּ׃ א כְּד
שַׁלְחַתָּא רוּגְזָךְ בְּאָשְׁתָּא בְּיוֹמֵי
אֲרַיְהוּ אִתְמַסְיָא־וָמָא מָיָא מְלַחֲבָא אֶשְׁתָּא לְהוֹדָעָא שְׁמָךְ מִן קֳדָמָךְ
עַמְמַיָּא יָזָעוּ׃ ג בְּמֶעְבַּדָךְ פְּרִישָׁן לָא סַבְרָנָא לְהוֹן אִתְגְּלֵיתָא מִן קֳדָמָךְ טוּרַיָּא
זָעוּ׃ ג וּמֵעָלְמָא לָא שְׁמַעְתָּ אוֹדֶן־קַל גְּבוּרָן לָא אֲצִיתַת דְּמֵרוּר זֵיעַ עַיִן לָא חָזַת אֱ
דַּחֲזוֹ עִמָּךְ שְׁבִינַת קֳדָמָךְ יְיָ אֱרֵי לֵית בַּר מִנָּךְ דְּאַתְּ עָתִיד לְמֶעְבַּד לְעַמָּךְ

מצודת ציון

מצודת דוד

כָּל־יְמֵי עוֹלָם׃ יוְהֵמָּה מָרוּ וְעִצְּבוּ ג
אֶת־רוּחַ קָדְשׁוֹ וַיֵּהָפֵךְ לָהֶם לְאוֹיֵב
הוּא נִלְחַם־בָּם׃ יאוַיִּזְכֹּר יְמֵי־עוֹלָם
מֹשֶׁה עַמּוֹ אַיֵּה ׀ הַמַּעֲלָם מִיָּם אֶת
רֹעֵה צֹאנוֹ אַיֵּה הַשָּׂם בְּקִרְבּוֹ אֶת־
רוּחַ קָדְשׁוֹ׃ יבמוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה
זְרוֹעַ תִּפְאַרְתּוֹ בּוֹקֵעַ מַיִם מִפְּנֵיהֶם
לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם עוֹלָם׃ יגמוֹלִיכָם
בַּתְּהֹמוֹת כַּסּוּס בַּמִּדְבָּר לֹא יִכָּשְׁלוּ׃
ידכִּבְהֵמָה בַּבִּקְעָה תֵּרֵד רוּחַ יְהוָה
תְּנִיחֶנּוּ כֵּן נָהַגְתָּ עַמְּךָ לַעֲשׂוֹת לְךָ
שֵׁם תִּפְאָרֶת׃ טוהַבֵּט מִשָּׁמַיִם
וּרְאֵה מִזְּבוּל קָדְשְׁךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ אַיֵּה
קִנְאָתְךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ הֲמוֹן מֵעֶיךָ
וְרַחֲמֶיךָ אֵלַי הִתְאַפָּקוּ׃ כוכִּי־אַתָּה
אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יֵדָעֲנוּ וְיִשְׂרָאֵל
לֹא יַכִּירֻנוּ אַתָּה יְהוָה אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ
מֵעוֹלָם שִׁמְךָ׃ כאלָמָּה תַתְעֵנוּ יְהוָה
מִדְּרָכֶיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ
שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ׃
כבלָמָּה יָרְשׁוּ עַם־קָדְשְׁךָ צָרֵינוּ
בֹּסְסוּ מִקְדָּשֶׁךָ׃ כגהָיִינוּ מֵעוֹלָם
לֹא־מָשַׁלְתָּ בָּם לֹא נִקְרָא שִׁמְךָ עֲלֵיהֶם׃

ג׳ כל־ימי עולם
ד׳ עלמאיונון
ה׳ עלמא
ו׳ מימר גבי קודשיה
ז׳ כ׳ שמהן
ח׳ ג׳. ג׳
ט׳ ד׳
י׳ ג׳
יא כ׳ ומ׳ל
יב כ׳. ג׳ דגם
יג ג׳ נקיטנא
יד ג׳
טו כרוב בספרים חסר
טז ג׳ נקיטנא
יז ג׳. נ׳א

וְנִטְלִינוּן וְסוֹבְרִינוּן כָּל יוֹמֵי
עָלְמָא׃ וְאִינוּן סָרִיבוּ וְאַרְגִּיזוּ עֵל
מֵימַר גְּבֵי קוּדְשֵׁיהּ וְאִתְהַפַּךְ
הֲוָה לְהוֹן לְבָבֵי קְרָבָא הוּא
מֹשֶׁה עַמֵּהּ אַיֵּהוּ הַמַּעֲלֵם מִן יַמָּא אֶת
רַעֲיָא צַאנֵהּ אַיֵּה הַשָּׂם בְּגַוֵּהּ אֶת־
רוּחַ קוּדְשֵׁהּ׃ יגמְסַיְּרִיהּ לְהוֹן לְמִמְחֵי
דְּאַנְחֵי קֳדָמֵיהּ כְּסוּסְיָא בְּמַדְבְּרָא
דְּלָא יִתְקַלְקְלוּן׃ ידכְּבְעִירְתָא
דְּנָחַת לְבִקְעְתָּא רוּחַ מִן קֳדָם יְיָ
כֵּן דַּבַּרְתָּ עַמָּךְ לְמֶעְבַּד לָךְ
שׁוּם תֻּשְׁבְּחָתָךְ׃ טוהַשְׁקֵף מִן
שְׁמַיָּא וְחֲזִי מִן בֵּית מַדְּרָךְ
קֻדְשָׁךְ וְתִפְאַרְתָּךְ אַיְךָ
קִנְיָנָךְ וְגִבּוּרְתָּךְ הֲמוֹן מֵעָיךְ
וְרַחֲמָיִךְ אֱלַי אִתְאַפָּקוּ׃ כואֲרֵי
אַתְּ הִיא אֲבוּנָא דִּי אַבְרָהָם לָא יְדָעֲנָא וְיִשְׂרָאֵל
לָא אַתְקִילוּ׃ כזאַתְּ יְיָ אֲבוּנָא
דְּמִשְׁרָא מִדְּבְרָא מֵימְרָא דְיָ
דַּבַּרְתִּיהּ לְמֶעְבַּד שׁוּם דְּתֻשְׁבְּחָא׃ כחאִסְתְּכִי מִן שְׁמַיָּא וְאִתְגְּלִי
מִמְּדוֹר קוּדְשָׁךְ וְתוּשְׁבְּחָתָךְ וְגַבְּרוּתָךְ הֲמוֹן טַבְוָתָךְ וְסַגִּיאוּת רַחֲמָיִךְ
עָלַי יֶחְסָנוּן׃ כטאֲרֵי אַתְּ הוּא דְּרַחֲמָךְ עֲלָנָא סַגִּיאִין כְּאָב עַל בְּנִין אֲרֵי אַבְרָהָם לָא אִסְתְּקָנָא מִצְּרַיִם
וְיִשְׂרָאֵל לָא עֲבַד קָנָא

כ׳ כי אתה אבינו

והמה י׳ ר״פ בקריאה וסי׳ והמה פרס ישכבון. והמה לקחו את אשר עשה מיכה. והמה מביאים איש מנחתו למלכים. והמה אמרו אל ידמיטו ידי ה׳. והמה מרו ועצבו את רוח. והמה אם ישמעו ואם יחדלו. והמה כארס עברו ברית. והמה לא ידעו מחשבת ה׳, והמה עזרו עם דוד דר״ה. והמה לשוחה יבקשו נפשי:

תולדות אהרן מסה שמח זוהר נח (סנהדרין כח סוסה כ): לימין משה. זוהר ויל״ן: כבוש מסמים. מגיפה יב: לחתה תחינו. שכח פט עקדה שער קג זוהר ויגש:

שים כגלות ואין נביא ולית מנהון יודע עד מה: למעלם. כגר״א ומנכג ספהל נקמל עם מ״ם הפעלים. כמו תיני רוזה, והמפרשים פירשו ויזכר על הלל יכתוב. ועל דרך כזה בגרש יונתן. (יב) מוליך לימין משה. ואין ידוע. כתוב כזה ואע״פ שסוף ידוע תומר כן לגבדל הפסוד ולהודות שלא יכתוב כי כמו גדול ופלא. מוצלח סיה שסיה מוליך זרוע תפארתו לימין משה שכולו סיה מלוך לימינו זרוע תפארתו וסיה בוקע סיה מפניהם פירוש יכתוב כדי שיעלה כתובו: לעשות לו שם עולם. ביאורו שתהא כל הפעמים על זה סדבר סגדול ויראוי ממנו כמו שתמר שמעו עמים ויבאון כי לא סיה לריך זה להעביר יכתוב לפחה פתחרת כי מלוחה לפחה שנכנסו לאותה הפחה עמהם ילאו עמה זה להרחות ידו בגדולה ולהרחות כי בידו הכל לשעבר סיכולים ויסו ופסק לו ולא יכתוב על ידי משה ויכתוב עמו מלהכתו לחותם: (יג) מוליכם. עוד פסר גדול כגם שלא תלמד תע״ם שסיה יכם קרקע סיה לא סיה כל כך יכם סיכין יכולים לעבר בו בהזקה לא נרגן בו לשיכך לחמר מוליכם בתהומות כסוס במדבר פוליכם לחותם בתהומות כמו בסוס בדן במדבר שהיה לא יכלו כאחד בהמה בקבע. כלי שמל כי המודד מעט ומלילכה בנקעה נוחה כי סיה דרך משוכר: רוח ס׳ תניחנו. וכנוי לעמך לזוכך תחר כן. כמו ותרחיבו לת סילך והחזיקם לו, לחמר רחם ס׳ כניח עמך מלריו והרחיבם לחריו ולחמר רוח ס׳ כמו רוחך וכן ולא נחמם כן משכבו לדמיון בנבואה בנקעה תרד כן נהגת עמך ורוח ס׳ תניחנו ויונתן תרגם תניחנו כמו לת תעשה לו כעשה לדמשיבת מדכרת עומדת ס׳ דמריונו: שם תפארת. שם שיהיה לך תפארת וכבוד נשלום והנה כל זה עשית כימים הקדמונים ואתה זה נעשתנו בגלות זה כמה שנים: (טו) הבט. ע״ד כי רם ס׳ ויבל יהיה וכבמים זכל קדשו ותפארתו כי כשם יהיה עון לו כשם שנתחרט ועזב ולא יעשה עוד לעולם מים. ר״ל יאמרו היה הוא המעלה מוחם מן סיס עם רועה צאנו ר״ל על ידי משה שהיה מנהיג לת עמו וכאלו יאמרו מדוע לא יעשה עמנו כחתה גם היום: היה השם בקרבנו. ר״ל היה הוא השכינה שהיה מלוך לימין משה לת זרוע תפארתו ר״ל חתך ס׳ היתה מוכנת למשה כל. היה הוא השם בקרבנו משה לת רוח הנבואה: (יג) מוליך. מוסב עם מלת היה לומר היה המוליך לימין משה לת זרוע תפארתו ר״ל חתך ס׳ היתה מוכנת למשה בכל עת חפלו: בוקע. היה הבוקע מפניהם מי סיס והיכדן לעשות לעלמו שם גבורה עד עולם: (יג) מוליכם. היה המוליכם בעומק סיס כמקום הרץ במדבר ישר ושוה שלא יכשל במרוצתו כן לא נכשלו כאשר הלכו בעומק סיס כי סיה המקום שוה ויפר: (יד) כבהמה בנקעה תרד. כמו שהבהמה היורדת לגבת בנקעה שוה לה מלמו עלתה לגבת כבר כן רוח ס׳ כהניא לת עמו: כן נהגת עמך. ר״ל כך סיה שכל כמו שהמרגו בחושן זה פרסום שם תפארת: (טו) הבט משמים. ר״ל הושיל וכן עשית כימים הקדמונים לכן גם עתה הבט ממדור קדשך: היה קנאתך. היה הקנאה והגבורה שהרגת במלרים כימים הקדמונים: המון מעיך. מה שכימים הלהמונים היו מעיד המון מעיך ורחמיך חולי כי ממנת להבן ומתנת לרחם: (טז) כי

הושיעם כצלילות המקום: בהתבוננו. בעבור שהבינו להם ותמלטו עליהם נפלא מן הלכה הנהה: וימלם. שכל משם לחת די מחסורם כל ימי עולם ככל שני הדורות: והמה מרו. ר״ל לא כן היה כפי מה שחשב אחר לא יעקרו גו כי אחה מרו וטלבו לפני רוח קדשו: ויהפך. אז נהפך להם לאויב להניח עליהם הרעות והוא נלחם בם ולא נתו במלחמה: (יא) ויזכור. בעבור שהיה יזכור שרגיל את עמו עולם שהיה מקדם כשנלחם את משה לעמו ותסרה למ״ד המשוש במלת עמו: היה המעלם מים. ר״ל יאמרו היה הוא המעלה מוחם מן סיס עם רועה צאנו ר״ל על ידי משה שהיה מנהיג לת עמו וכאלו יאמרו מדוע לא יעשה עמנו כחתה גם היום: היה השם בקרבנו. היה הוא השכינה שהיה מלוך לימין משה לת זרוע תפארתו ר״ל חתך ס׳ היתה מוכנת למשה בכל עת חפלו: בוקע. היה הבוקע מפניהם מי סיס והיכדן לעשות לעלמו שם גבורה עד עולם: (יג) מוליכם. היה המוליכם בעומק סיס כמקום הרץ במדבר ישר ושוה שלא יכשל במרוצתו כן לא נכשלו כאשר הלכו בעומק סיס כי סיה המקום שוה ויפר: (יד) כבהמה בנקעה תרד. כמו שהבהמה היורדת לגבת בנקעה שוה לה מלמו עלתה לגבת כבר כן רוח ס׳ כהניא לת עמו: כן נהגת עמך. ר״ל כך סיה שכל כמו שהמרגו בחושן זה פרסום שם תפארת: (טו) הבט משמים. ר״ל הושיל וכן עשית כימים הקדמונים לכן גם עתה הבט ממדור קדשך: היה קנאתך. היה הקנאה והגבורה שהרגת במלרים כימים הקדמונים: המון מעיך. מה שכימים הלהמונים היו מעיד המון מעיך ורחמיך חולי כי ממנת להבן ומתנת לרחם: (טז) כי

לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִּין עַמְיָה ט
כְּמָא דְקַיְמִין בְּמֵימְרֵיהּ ט. ט וחכר
אֲמַר הָא אֲנָא מְתַנֵּי כְּמָא ב מַדּוּעַ אָדָם לִבְלוּשֶׁךָ פתח. ג מד
דְמַלֵּלִית בְּזָכוּ מְגָיֵא קָדָמַי חֵיל ג פּוֹרָה ו כתיב ג
לְמִפְרָק: ב מָא דִין יִסְתְּקוּן ב. ב
טוּרִין מִדַּם קְטִילִין וּמִישָׁרִין ג. ג
יִתְקְנוּן דְּמִתְבָּעִית בְּמֵימְרָא: ג הָא ג. ג
כְּבִיעוּת דְּמִתְבָּעִית בְּמֵימְרָא ג. ג
אֲגָאלְתִּי: ד כִּי יוֹם נָקָם בִּלְבִּי וּשְׁנַת ד
בֵּן יִסְנֵי קְטוֹל בְּמִשְׁרִית ד דכתיבי
עַמְמַיָּא וְלָא יְהֵי לְהוֹן תְּקוֹף ה וַאֲבִיט וְאֵין עֹזֵר:
קָדָמַי וְאֶקְטְלִינוּן בְּרוּגְזִי ו ואתחנן
וְאַדּוּשִׁינוּן בְּחֵמְתִּי וְאַתְבַּר ז
תְּקוֹף הַקִּיפֵיהוֹן קָדָמַי וְכָל ז
חַבִּימֵיהוֹן אֶסְלְעִים: ז אֲרֵי יוֹם ז. ז ויז
פּוּרְעָנוּתָא קָדָמַי וּשְׁנַת פּוּרְקָן
עַמִּי מָטַת: ח הוֹגְלִי קָדָמַי וְלִית ח ג' מכר ומ'
נָבִר דְּלֵיהּ עוֹבָדִין טָבִין וִידִיעַ ח. ח
קָדָמַי וְלִית אֱנָשׁ דִּיקוּם וְיֵבָעֵי ח וכל יחזקאל
עֲלֵיהוֹן וּפָרְקִתִינוּן בִּדְרַע ז
תּוֹקְפִי וּבְמֵימְרִי רְעוּתִי
סְעַדְתִּינוּן: י וְאֶקְטֵיל עַמְמַיָּא ט
בִּרוּגְזִי וַאֲדוּשִׁינוּן בְּחֵמְתִּי לו קרי
וְאַרְמֵי לְאַרְעָא אַרְעִיתָא קְטִילֵי י
גִּבָּרֵיהוֹן: אֲמַר נְבִיָא מֵיבוֹתָא
דְיוֹ אֲנָא מְדַבַּר תּוּשְׁבְּחָתָא
דְיוֹ כְּעַל כָּל דְּגְמָלָנָא יְיָ וְסַגִּי
טוּבְיָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל דְּגְמָלִינוּן כְּרַחֲמוֹהִי וּכְסַגִּיאוּת טוּבְיָה: יא וַאֲמַר בְּרַם עַמִּי אִינוּן
בְּנָיָא דְּלָא יְשַׁקְּרוּן וַהֲוָה מֵימְרֵיהּ לְהוֹן פָּרִיק: יב בְּכָל עִדָּן דְּחָבוּ קָדָמוֹהִי לְאִיתָאָה
עֲלֵיהוֹן עָקָא לָא אָעִיק לְהוֹן וּמַלְאֲךְ שְׁלִיחַ מִן קֳדָמוֹהִי פָּרִיקִינוּן בְּרַחֲמֵיהּ וּבְמָחֲסֵיהּ עֲלֵיהוֹן הוּא שֵׁיזְבִינוּן

צָעָה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בְּצִדְקָה
רַב לְהוֹשִׁיעַ: ב מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ
וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרֵךְ בְּגַת: ג פּוּרָה ו
דָּרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אֵין־אִישׁ
אִתִּי וָאֲדִרְכֵם בְּאַפִּי וָאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי
וַיִּזַּ נִצְחָם עַל־בִּגְדַי וְכָל־מַלְבּוּשַׁי
כִּבְיעוּט דְּמִתְבָּעִית בְּמֵימְרָא ג. ג
אֶגְאָלָתִי: ד כִּי יוֹם נָקָם בִּלְבִּי וּשְׁנַת
גְּאוּלַי בָּאָה: ה וָאַבִּיט וְאֵין עֹזֵר
וְאֶשְׁתּוֹמֵם וְאֵין סוֹמֵךְ וַתּוֹשַׁע לִי ה ויהי ותשתומם
זְרֹעִי וַחֲמָתִי הִיא סְמָכַתְנִי: ו וְאָבוּס
עַמִּים בְּאַפִּי וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי
וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם:
חַסְדֵי יְהוָה ו אַזְכִּיר תְּהִלּוֹת יְהוָה ז ג' מכר ומ'
כְּכֹל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוּב
לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו
וּכְרֹב חֲסָדָיו: ח וַיֹּאמֶר אַךְ־עַמִּי
הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ וַיְהִי לָהֶם
לְמוֹשִׁיעַ: ט בְּכָל־צָרָתָם ו לֹא צָר לו קרי
וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ
וּבְחָמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם

מצודת ציון

ט צעה ברב כחו אני מדבר בצדקה רב להושיע: ב מדוע אדם ללבושך ובגדיך כדורך בגת: ג פורה ו דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואדרכם באפי וארמסם בחמתי ויזן נצחם על בגדי וכל מלבושי אכתים: ד כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה: ה ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך ותושע לי זרועי וחמתי היא סמכתני: ו ואבוס עמים באפי ואשכרם בחמתי ואוריד לארץ נצחם:

ז חסדי יהוה אזכיר תהלות יהוה כל אשר גמלנו יהוה ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרב חסדיו: ח ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע: ט בכל צרתם לא צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם

מצודת דוד

ט צעה ברב כחו אני מדבר בצדקה רב להושיע: ב מדוע אדם ללבושך ובגדיך כדורך בגת: ג פורה ו דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואדרכם באפי וארמסם בחמתי ויזן נצחם על בגדי וכל מלבושי אכתים: ד כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה: ה ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך ותושע לי זרועי וחמתי היא סמכתני: ו ואבוס עמים באפי ואשכרם בחמתי ואוריד לארץ נצחם:

ז חסדי יהוה אזכיר תהלות יהוה כל אשר גמלנו יהוה ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרב חסדיו: ח ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע: ט בכל צרתם לא צר

יחשו המזכירים את־יהוה אל־דמי ל׳
לכם׃ ז ואל־תתנו דמי לו עד־ י״ז פסוקים עד ועד
יכונן ועד־ישים את־ירושלם תהלה
בארץ׃ ח נשבע יהוה בימינו
ובזרוע עזו אם־אתן את־דגנך עוד ל׳
מאכל לאיביך ואם־ישתו בני־נכר
תירושך אשר יגעת בו׃ ט כי ל׳
מאספיו יאכלהו והללו את־יהוה ל׳. ד׳ וחסר
ומקבציו ישתהו בחצרות קדשי׃ ל׳. ל׳ וחסר
י עברו עברו בשערים פנו דרך ל׳ דסמי׳
העם סלו סלו המסלה סקלו מאבן ל׳
הרימו נס על־העמים׃ יא הנה יהוה י״ב ר״פ
השמיע אל־קצה הארץ אמרו לבת־ ו׳ ל׳ דסמין
ציון הנה ישעך בא הנה שכרו
אתו ופעלתו לפניו׃ יב וקראו להם
עם־הקדש גאולי יהוה ולך יקרא ל׳. כ״א
דרושה עיר לא נעזבה׃ ל׳
סג א מי־זה ׀ בא מאדום חמוץ ל׳
בגדים מבצרה זה הדור בלבושו ג׳. ל׳

טבותיך קדם יי לא פסיק
לכון׃ ז ולא יפסוק דכרנהון
מן קדמוהי עד דיתקן ועד
דישוי ית ירושלם תושבחתא
בארעא׃ ח קים יי בימיניה
ובדרע תוקפיה אם אתן ית
עבוריך עוד מיכל לבעלי
דבביך ואם ישתון בני עממיא
חמריך דלאית ביה׃ ט ארי
דכנשוהי לעבורא ייכלוניה
וישבחון קדם יי ודעצרוהי
לחמרא ישתוניה בדרת
קודשי׃ י אמר נביא עברו
ותובו בתרעיא אפנו לב עמא
לאורח תקנא בסרו בשורן
טבן ונחמן לצדיקיא דסליקו
הירהור יצרא דהוא כאבן
תקלא ארימו אתא על
עממיא׃ יא הא יי אשמע
לסיפי ארעא אמרו לכנשתא
דציון הא פרקיך מתגלי הא
אגר עבדי מימריה עמיה וכל
עובדיהון גלן קדמוהי׃
יב ויקרון להון עמא דקודשא
פריקיא דיי וליך יתקרי
תבעיתא קרתא דלא אתרחקת׃ א מן אמר אלין עתיד לאיתאה מחא על אדום פורענא תקיפא על בצרה

תולדות אהרן וכזרוע עזו. ברכות ו נזיר ג: חמוץ בגדים. מגלה כט מכות יב זוהר אמור:

רשי

באבנות. אל דמי לכם. אל תחרישו: (ט) יאכלוהו. מוסב על דגנך: ישתוהו. מוסב על תירושך; עברו עברו בשערים. אמר נביאה עברו ותובו בתרעיא אפנו לבא דעמא לאורח תקנא: (י) סלו סלו המסלה. כבשו הדרך בסי״ן לועזי״ן סולו לשון מסלה הוא: סקלו מאבן. סקלו. המסילה. והסליכו אבני מכשול לצדדין. סקלו אספיידי״ן בלעז: מאבן. מהיות שם אבן וכנגד יצר הרע הוא אומר. ויש עוד לפותרו על תיקון הדרכים לקבוץ הגליות: הרימו נס. כלונס פורקא בלעז אות הוא שיקבצו אלי ויביאו לי את הגולים אללם: (יא) הנה שכרו. שמוכן לתת לעבדיו מוכן אתו: ופעולתו. שכר הפעולה שפעלו עמו לפניו הוא מוכן לתת: (א) מי זה בא מאדום. נתנבא הנביא על שעיר ובצרה. אמרו רבותינו שתי טעיות עתיד שר של שעיר לטעות כסבור הוא שבצרה היא בצר במדבר שהיתה עיר מקלט. וטועה משום שאין קולטת אלא שוגג והוא הרג את ישראל מזיד. ועוד יש מדרש אגדה על שהספיקה בצרה מלך לעשיר במות מלכה הראשון וימלך תחתיו יובב בן זרח מבצרה ובצרה ממואב היא כענין שנא׳ על קריות ועל בצרה: זה. (הדור) הדור בלבושו ולפס ונאזר ברוב כחו והקב״ה משיבו אני

יאכלוהו ד׳ וחסר וסי׳ ואכלו את הבשר בלילה הזה. בחדש השני בארבעה עשר יום בחדש הזה. בשלו את הבשר פתח אהל מועד. כי מאספיו יאכלוהו והללו: מבצרה ג׳ יובב בן זרח. וחברו דר״ה. מי זה בא מאדום. אג״ד.

רדק

ביום ובלילה על ירושלם, וגם יש לפרש על כל ישראל בגלותם שהם שומרים ומצפים תמיד כמין ירושלים ומזכירין אותה ביום ובלילה בתפלותיהם ובברכותיהם, וי״ת על עובדי הכהנים לזקיקת קרתא ירושלם וגו׳ וכן תרגם יונתן אל תתנו דמי לו ולא יפסוק דכרנהון מן קדמוהי עד דיתקן ועד דישוי ית ירושלים תושבחתא בארעא, ויש לפרש הפסוק כן על חומותיך ירושלים אמר שאל לירושלם אחר שיבנו חומותיך אל תפחדי שיפלו עוד לעולם כי אני הפקדתי עליהם שומרים כל היום וכל הלילה תמיד: לא יחשו. כי אלו שומרי חומות אם הם ערים בלילה ולא יחשו מלדבר להעיר האחד את חברו וביום הם ישנים. אבל שומרי חומות ירושלם יהיו ערים ביום ובלילה תמיד, והשומרים הם דרך משל כלומר השגחת האל, כמו עיני ה׳ אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה: המזכירים את ה׳, אמר כנגד בני הגלות אתם שעליכם להזכיר את ה׳: אל דמי לכם. לא יהיה לכם דמי ושתיקה והתפללו לפניו תמיד ושפכו לפניו לבבכם עד יכונן ירושלם בחומותיה ובבניניה וישימה תהלה בארץ, הפך מה שהיא עתה כל ימי הגלות חרפה לגוים וקלסה לכל הארצות, ודברים אלה הם דברי האל מראש הפסוק. על דרך שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, הננו אתאנו לך כי אתה אלהינו שמזרז אותם על התשובה, ומה שאמר תחלה הפקדתי ואחר כך אמר המזכירים את ה׳ ואמר אל תתנו דמי לו כן דרך הכתוב, כמו ואל משה אמר עלה אל ה׳ והדומים לו, ויש לפרש כי המזכירים את ה׳ הם דברי הנביא כנגד בני הגלות ואמר שהאל וכל ההבטחות הטובות האלה מבטיח אותם אם יזכירו את שמו תמיד ושפכו לפניו לבבכם עד יקבץ הגלות ויכונן ירושלם וישימה תהלה בארץ: (ז) ואל תתנו דמי לו. כפל ענין לחזק ומפורש הוא בפסוק של מעלה ממנו, ואמר דמי לכם, ואמר דמי לו, כי כמו שהמדבר לחברו מתעסק בדברו ומן התמדת דברו מזקיק את חבירו להיות מאזין לו שיתן את לבו לכל דבריו בלא דמי ובלא הפסק, והנה כשיפסוק מלדבר תהיה השתיקה וההפסק לשומע כמו למדבר: (ח) נשבע ה׳. כי כאשר יזכור השבועה הוא קיום הדבר בלא תנאי ואמר נשבע ואמר אתן, כמו שפירשנו כמו ואל משה אמר עלה אל ה׳, ואמר בימינו ובזרוע עזו, רוצה לומר כי הכח והיכולת בידו לקיים השלום ולא ישלטו עוד בהם אויבים: ובימינו ובזרוע עזו. הוא כפל ענין במלות שונות כי הימין הוא הזרוע שעז באדם וכן מדבר שהאל על דרך משל: (ט) כי מאספיו. מן הדגוש והוא מן הקל וכמוהו רכים ונטעם והללו את ה׳ רמז למעשר שני ונטע רבעי וזהו כי מאספיו אוכלים אותו לבעלים ונטע רבעי הוא לבעלים לה׳ וכן כמעשר שני היה. מהודה ומהלל לאל והוא שאמר כהלולות קדשי כי מעשר שני ונטע רבעי לא היו נאכלין אלא בירושלם כמו שכתוב לפני ה׳ אלהיך האכלנו וכל העיר נקראת לפני ה׳ אלהיך וכן נקראת העזרה קדשי והחצר כלל כולם: (י) עברו עברו. כפול כמו שפירשנו במלת סלו סלו והכפל לענין: בשערים. על דרך עברו משער לשער במחנה: פנו דרך העם עם ישראל וענין סלו ומסלה פירשנוהו גם כן שם: סקלו מאבן. לפירוש הראשון שפירשנו שם יהיה פירוש שהשליכו במסלות אבנים וזהו פירוש סקלו ומה שאמר מאבן רוצה לומר מאבנים גדולות סקלו אותם ולפירוש השני יהיה פירוש סקלו הסרת האבנים מהדרכים: הרימו נס על העמים אותם בכל מקום שהם בגלות וכל זה דרך משל לא שירימו נס ויסקלו דרכים אלא דרך משל כאומר פנו דרך לפלוני שבא כי כשיגיע עת הישועה יאמרו העמים לישראל לכו כאלו הרימו להם נס כל כך תגלה הישועה לכל: (יא) הנה ה׳ הנה שכרו אתו שכר טוב שישלם לישראל על הגלות שסבלו בעבור שמו הגדול: ופעלתו לפניו. ושכר פעלתו אומר במקום שנים ופירוש ופעלתו הפעלה הטובה שעשו הם לאל שהחזיקם בגלות בתורתו ובמצותיו עם הצרות הגדולות וכנוי וי״ו ופעלתו שב לאל כי פעולתם היא פעולתו כי לשמו יעשוה וכן תפלתי כמו שפירשנו ולפניו רוצה לומר עמו כי מה שעמו הוא לפניו ומה שלפניו הוא עמו ויונתן תרגם הא אגר עבדי מימריה עמיה וכל עובדיהון גלן קדמוהי: (יב) וקראו. דרושה אותם עד אין לה: עיר לא נעזבה. הפך מה שאמרת עזבני ה׳: (א) מי זה בא מאדום. נבואה זו על חורבן אדום העתיד כמו שפירשנו בפרשת קרבו גוים לשמוע. ושמשיל האל יפנכך

מצודת דוד

אבל ציון שאין להם עסק אחר כי אם יתמידו בבכי והבל כשומרי החומות שאינם זזים מן השמירה והוסיף לומר כל היום וכל הלילה כי מנהג שומרי החומות לישן ביום ולא כן המה כי יבכו ויתאבלו ביום ובלילה: תמיד לא יחשו. אינם שותקים בשום זמן והכפל כדבר במ״ש: המזכירים את ה׳. כאלו הנביא מזרז לומר להם אתם המתאבלים על ציון להזכיר את המקום על בניינה לא יהא שתיקה לכם אלא התאבלו והזכירו את ה׳: (ז) ואל תתנו דמי. לא תניחו את ה׳ לשתוק מלבנותה אלא הפצירו בו עד יכונן את ירושלים על כנה ובסיסה וישים אותה לפאר ותהלה בקרב הארץ: נשבע ה׳. הנביא אומר להם בנחמה כן נשבע ה׳ בימינו ובזרוע עזו והוא כפל במ״ש: אם אתן. ענין שבועה הוא וגזם ולא אמר והרי הוא כאדם האומר כך וכך יהיה אם אעשה הדבר הזה וכן אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב (תהלים פט): אשר יגעת בו. בעבודתו ולאספו אל הבית: (ט) כי מאספיו. המאספים אותו אל הבית הם יאכלו את הדגן: והללו את ה׳. על השפעת הטובה: ומקבציו ישתוהו. את התירוש: בחצרות קדשי. ר״ל בבתיהם העומדות בחצרות ירושלים עיר הקודש ולא ישתוהו העכו״ם בארצותם: (י) עברו עברו. הוא מאמר הנביא אל העכו״ם עברו בשערי העיר ללכת השדה ופנו ממכשול את הדרך אשר ילכו בו ישראל לשוב לארצם: סלו סלו המסילה. הרימו והגביהו את המסלה להשוות הגומות להיות טוב ללכת: סקלו מאבן. השליכו משם האבנים מהיות נשאר שם אבן מכשול: הרימו נס. הגביהו למעלה נס לרמז את העכו״ם להביא את ישראל לארצם: (יא) השמיע. הנה זמן הגאולה: ישעך בא. ר״ל בא תשועתך: שכרו. גמול השכר שעליו לשלם לישראל הנה מוכן אתו: ופעולתו. שכר הפעולה שפעלו לפניו ומוכן לתתו והוא כפול במ״ש: (יב) להם. לבני ציון: גאולי ה׳. הגאולים אל ה׳: ולך. על ציון יאמר: דרושה. ה׳ דורש בשלומה ולא נעזבה התלם

סג (א) מי זה בא. הנביא מתנבא שעתיד הקב״ה לעשות נקמה בשעיר

מצודת ציון

(ויקרא י): (ז) ואל תתנו. ואל תניחו וכן ולא נתן סיחון (במדבר כא): יכונן. מל׳ כן וכנים. (ח) עתי. ענין חוזק: תירושך. יין כמו ואספת דגנך ותירושך (דברים יא): (ט) מאספיו. ענין הכנסה אל הבית כמו ואין איש מאסף אותה (שופטים יט): והללו. ושבחו: (י) פנו. מל׳ פנה והסרה: סלו. ענין הרמה והגבהה ודוגמתו סלו לרוכב בערבות (תהלים סח): המסלה. ענין שביל ודרך: סקלו. הסירו האבנים וכן ויעזקהו ויסקלהו (לעיל ה): מאבן. מהיות בה אבן וכן וימאסך ממלך (ש״א טו) ור״ל מהיות מלך: נס. כלונס ארוך ובראשו אות: (א) חמוץ. ענין צביעה ואין לו דומה ויתכן שהוא הפוך מן תמחץ רגלך בדם (תהלים סח): שהבגד הצבוע מדם נראה כפצע: מבצרה. מלשון מבצר: הדור. ענין פאר ויופי: צועה. ענין

ונודע בגוים זרעם וצאצאיהם בתוך העמים, כי הם הבחורים הם שילמו לתאותם להראות תרבות העכו"ם: (י) שוש אשיש בה'. אלה הם דברי ירושלים לדעת המתרגם שתרגם אמרת ירושלם חדוא אחדי במימרא דה', או הם דברי ישראל בשובם מהגלות, וכתב אדוני אבי ז"ל בה' במדת רחמים: באלהי. במדת הדין ועל כן כפל שוש אשיש ועוד כי כאשר זכר מדת רחמים הגוף והנפש שמחים אך במדת הדין תגל הנפש שהיא עליונית ומקבלת יסורין יותר מהגוף: בגדי ישע מעיל צדקה. דרך משל והבגדים הם שילבש אותם האדם והמעיל הוא שיתעטף בו לפיכך אמר יעטני על מעיל: יכהן פאר. יגדיל פארו בלבושים נאים כי הכהן שהוא עובד האל הוא ראש העם וגדולם לפיכך נאמרה הגדולה בלשון כהונה וכן ובני דוד כהנים היו ויונתן תרגם כחתנא דמצלח בגנונים וככהנא רבא דמתקן בלבושוי: כליה. כלי תכשיטים וקשוריה: (יא) כי כארץ. ועוד המשיל ישועת ישראל לארץ שתוציא צמחה כי היה הגרגיר בארץ נפסד

י שׂ֣וֹשׂ אָשִׂ֗ישׂ בַּֽיהוָה֙ תָּגֵ֤ל נַפְשִׁי֙
בֵּֽאלֹהַ֔י כִּ֤י הִלְבִּישַׁ֙נִי֙ בִּגְדֵי־יֶ֔שַׁע
מְעִ֥יל צְדָקָ֖ה יְעָטָ֑נִי כֶּֽחָתָן֙ יְכַהֵ֣ן פְּאֵ֔ר
וְכַכַּלָּ֖ה תַּעְדֶּ֥ה כֵלֶֽיהָ׃ יא כִּ֤י כָאָ֙רֶץ֙
תּוֹצִ֣יא צִמְחָ֔הּ וּכְגַנָּ֖ה זֵרוּעֶ֣יהָ תַצְמִ֑יחַ
כֵּ֣ן ׀ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֗ה יַצְמִ֤יחַ צְדָקָה֙
וּתְהִלָּ֔ה נֶ֖גֶד כָּל־הַגּוֹיִֽם׃

סב א לְמַ֨עַן צִיּ֜וֹן לֹ֣א אֶחֱשֶׁ֗ה
וּלְמַ֥עַן יְרוּשָׁלִַ֖ם לֹ֣א אֶשְׁק֑וֹט עַד־יֵצֵ֤א
כַנֹּ֙גַהּ֙ צִדְקָ֔הּ וִישׁוּעָתָ֖הּ כְּלַפִּ֥יד יִבְעָֽר׃
ב וְרָא֤וּ גוֹיִם֙ צִדְקֵ֔ךְ וְכָל־מְלָכִ֖ים
כְּבוֹדֵ֑ךְ וְקֹ֤רָא לָךְ֙ שֵׁ֣ם חָדָ֔שׁ אֲשֶׁ֛ר
פִּ֥י יְהוָ֖ה יִקֳּבֶֽנּוּ׃ ג וְהָיִ֛ית עֲטֶ֥רֶת
תִּפְאֶ֖רֶת בְּיַד־יְהוָ֑ה וּצְנִ֥וף מְלוּכָ֖ה
בְּכַף־אֱלֹהָֽיִךְ׃ ד לֹא־יֵאָמֵ֨ר לָ֥ךְ ע֜וֹד
עֲזוּבָ֗ה וּֽלְאַרְצֵךְ֙ לֹא־יֵאָמֵ֥ר עוֹד֙
שְׁמָמָ֔ה כִּ֤י לָךְ֙ יִקָּרֵא֙ חֶפְצִי־בָ֔הּ
וּלְאַרְצֵ֖ךְ בְּעוּלָ֑ה כִּֽי־חָפֵ֤ץ יְהוָה֙ בָּ֔ךְ
וְאַרְצֵ֖ךְ תִּבָּעֵֽל׃ ה כִּֽי־יִבְעַ֤ל בָּחוּר֙
בְּתוּלָ֔ה יִבְעָל֖וּךְ בָּנָ֑יִךְ וּמְשׂ֤וֹשׂ חָתָן֙
עַל־כַּלָּ֔ה יָשִׂ֥ישׂ עָלַ֖יִךְ אֱלֹהָֽיִךְ׃ ו עַל־
חוֹמֹתַ֣יִךְ יְרוּשָׁלִַ֗ם הִפְקַ֙דְתִּי֙ שֹֽׁמְרִ֔ים
כָּל־הַיּ֤וֹם וְכָל־הַלַּ֙יְלָה֙ תָּמִ֖יד לֹ֣א

ישתמודעינון ארי אינון זרעא דבריכיה יי׃ י אמרת ירושלם מחדא אחדי במימרא דיי תבוע נפשי בפורקנא דאלהי ארי אלבשני לבושין דפורקן מעיל דזכו עטפני כחתנא דמצלח בגנוניה וככהנא רבא דמתקן בלבושוהי וככלתא דמתקשטא בתיקונהא׃ יא ארי כארעא דמפקא צמחה וכגנת שקיא דזירועהא מרביא כן יי אלהים יגלי זכותא ותושבחתא דירושלם לקבל כל עממיא׃
א עד דאעבד פורקן לציון לא אניח לעממיא ועד דאיתי נחמא לירושלם לא אשקוט למלכותא עד דיתגלי כשפרפרא נהורא ופורקנא כבעיר יבער׃ ב ויחזון עממיא זכותיך וכל מלכיא יקריך ויקרון ליך שמא חדתא די במימריה דיי יפרשיניה׃ ג ותהון כליל דחדוא קדם יי וכתר דתושבחא קדם אלהיך׃ ד לא יתאמר ליך עוד שביקא ולארעיך לא יתאמר עוד צדיא ארי ליך יתקרי עבדי רעותי בה ולארעיך יתבא ארי תהי רעוא מן קדם יי ביך וארעיך תתיתב׃ ה ארי כמא דמתיתב עולים עם בתולתא כן יתיתבון בגויכי בניכי וכמא דחדי חתנא עם כלתא יחדי עליך אלהיך׃ ו הא על עובדי אבהתך צדיקיא קרתא דירושלם מתקנין נטרין קדמי כל יממא וכל ליליא תדירא לא פסקין מתאמר דכרן

ונשחת ואחר כך יצמח ויתחדש וישוב למה שהיה ויותר טוב ויפה מחדושו, כי ברוב החדש טוב מן הישן ועוד כי מגרגיר אחד יצאו כמה גרגירים, כן ישראל היו ימים רבים בגלות נבזים ונפסדים ומעט הכרה תקותם וישמחו בהגיע עת הגאולה ויפרו וירבו ויוסיפו על מה שהיו במספר ובכבוד ובגדולה יותר ממה שהיו בפלי בפליים, ועוד המשיל אותם לגנה שתצמיח זרועיה זו אחר זו שאין הירקות צומחין כאחד אלא לפי עתי השנה ויתחדשו בה צמחים לפי עתי השנה, כן ישראל תתחדש להם טובה אחר טובה וזה יהיה נגד כל העכו"ם כי כולם ידעו ויכירו בטובתם שהיא גדולה על כל הטובות שבעולם: זרועיה. שם על כל זרע זרוע תואר ואדוני אבי ז"ל פירש כי מקבלת הטובה הם מאת הבורא יתברך והוא משל כארץ תוציא צמחה מעצמה בלא זריעה ומקצתם שישראל זרעו בטובות מעשו והוא משל כגנה זרועיה תצמיח שזורעים אותה ומצמחת כן יצמיח צדקה מאתו ותהלה מזכיות ישראל: (א) למען ציון. אלה הם דברי ה' בהיות ישראל בגלות ואמר למען ציון אשר נקראת שמי עליה, וזכר ציון וירושלם הוא כפל ענין במלות שונות וכן לא אחשה ולא אשקוט כן ציון וירושלם עיר אחת אלא שהמצודה נקראת ציון: כלפיד יבער. כלפיד הבוער שיראו אותו מרחוק כן צדקך וישועתך יראו אותו הגוים הרחוקים: (ב) וראו גוים צדקך. הצדק שיעשה האל עמך צדקך וכבודך אמר כנגד ירושלם: שם חדש. כמו שאמר חפצי בה: יקבנו. יפרשנו כמו אשר נקבו בשמות: (ג) והיית. הענין כפול במלות שונות: עטרת וצניף הפארת ומלוכה יד וכף, וטעם ביד ה' בכף אלהיך לומר כי הוא יחזיקך לך שלא ישלו לעולם עטרת תפארתך וצניף מלכותך כי תמיד יהיה ידו עמך לסמכם וטעם שתהיה היא עטרת תפארת לעכו"ם שיתפארו בה ובמלכותה: (ד) לא יאמר. ולארצך, שאר ארץ ישראל כי לירושלם ידבר: חפצי בה. כי בירושלם יהיה הכבוד: בעולה. על דרך משל כי הארץ המיושבת דומה לאשה שיש לה בעל והשוממה היא כאלמנה שאין לה בעל וכן אמר הנביא רבתי עם היתה כאלמנה, ות"י בעולה יתבא וכן תרגם תבעל תתיתב: (ה) כי יבעל. כי כמו שיבעל בחור בתולה שהוא דבר נאה ומתקבל בחור שיבעל בתולה יותר משיבעל זקן בתולה או בחור בעולה כן ארץ ישראל כל זמן שלא היו בניה בתוכה אף על פי שהיו יושבים בה אומות העולם לא היתה נקראת בעולה כי לא היו מתקבלים בה ולא היה נאה שבתם בה אלא כמו זקן עם בתולה או בחור עם בעולה אבל כשישובו ישראל בתוכה הרי היא כבעולת בחור בתולה: ומשוש חתן על כלה. כימי חופתם שהוא נקרא חתן והיא כלה ואז הוא השמחה והששון ביותר כי אז הם בתחלתם כן יהיה שמחת אלהיך עליך כל הימים: (ו) על חומותיך. דרך הדרש בזה ידוע שהשומרים הם המלאכים והם מתפללים לאל על ירושלם שישיבה לישובה ויש מפרשים כי השומרים הם אבלי ציון שמתפללים ביום

(י) כחתן. אשר ילבש לבושי פאר ככהן גדול: וככלה תעדה כליה. תכשיטיה: (יא) כי כארץ תוציא צמחה וגו': (א) למען ציון. אחשה ולא אחשה על מה שעשו לה: לא אשקוט. לא יהא שלום לפני עד יצא כנוגה צדקה: (ב) יקבנו. יפרשנו: (ד) בעולה. מיושבת: (ה) כי יבעל וגו'. ארי כמה דמתיתב עלם עם בתולתא כן יתייתבון בגוייכי בנייכי: (ו) על חומותיך ירושלים. רבותינו דרשוהו כמשמעו מלאכי' המזכירים את ה' על חורבנה לבנותה מאי אמרו אתה תקום תרחם ציון (תהלים קב) כי בחר ה' בציון (שם קלב) כדאיתא במסכת מנחות וי"ת חומותיך אבות הראשונים המגינים עליה כחומה: הפקדתי שומרים. לכתוב בספר זכרונות שלא ישתכח זכותם מלפני: לא יחשו. מלהזכיר זכותם לפני: המזכירים את ה'. את זכות האבות

במסרה רבתי: ישיש ד' בקריאת וסי' כן ישיש ה' עליכם להטיב אתכם ולהרבות. ומשוש חתן על כלה. ישיש עליך בשמחה. ישיש כגבור לרוץ ארח. וחד וישיש בכח יצא לקראת נשק.

תולדות אהרן יכהן פאר, מ"ק כח: שוש אשיש. עקדת שער נא וזכר יפתו: תוציא צמחה. שבת פט עקדים פ' אחרו (כלאים בה שבת יא): והיית עטרת [שבת ח]: כי יבעל. מ"ק כ: ומשוש חתן. סנהדרין לט: על חומותיך מנחות פז:

מצודת ציון

(י) שוש אשיש. ענין שמחה: תגל. מל' גילה וששון: ישע. מל' תשועה: מעיל. שם מלבוש מה: יעטני. ענין עטיפה: יכהן. ענין גדולה: תעדה. מל' עדי וקשוט כמו ועדית עדי [יחזקאל כג]: (יא) וכגנה. מלשון גן: זרועיה. מלשון זרעונים: (א) אחשה. ענין שתיקה כמו החשיתי מעולם (לעיל מב): אשקוט. ענין מנוחה: כנוגה. ענין האורה וזריחה: כלפיד. הוא העץ אשר מנהיגים בו האש המתייבש מחום האש ומעלה שלהבת רב וכן וכלפיד אש בעמים [זכריה יב]: יבער. ידלק: (ב) יקבנו. יפרש אותו כמו אשר נקבו בשמות [במדבר א]: (ג). וצניף. מל' מצנפת העשוי לסבב את הראש: (ד) בעולה. מיושבת כמו מבני בעולה (לעיל נד): (ו) הפקדתי. ענין מינוי וזכרות: לא יחשו. לא ישתקו. ענין שתיקה כמו וידם אהרן ויקרא

מצודת דוד

כל הרואה אותם יכיר גם אשר הם זרע המבורך מה': (י) שוש אשיש. או יאמר ישראל שוש אשיש בתשועת ה' תגל נפשי בעזר אלהי: כי הלבישני וכו'. ר"ל סבב אותי בישע ובצדקה כלבוש המסבב את הגוף וכמעיל המעטף את הלובשו: כחתן. כמו החתן אשר יגדיל פארו וכמו הכלה אשר תתקשט בכלי התכשיטים: (יא) כי כארץ. כמו הארץ מוציאה צמחה אחר שנרקב ונפסד הגרגיר הזרוע וכמו הגנה המצמחת הדברים המזרעים בה אחר ההפסד כן יצמיח ה' לישראל צדקה והלול: סב (א) למען ציון לא אחשה. לא אשתוק להשלכון שעשו לציון שהחריבו אותה עד היסוד: לא אשקוט. לא יהיה מנוחה לפני עד אשר יראה הצדקה שאעשה לה כדבר המאיר ומזריח והישועה שאביא עליה יהיה נראה לכל כלפיד אש הבוער: (ב) צדקך. הצדקה שאעשה לך: וקורא לך. יהיה נקרא לך שם חדש אשר פי ה' יפרשנו והוא חפצי בה דרושה עיר לא נעזבה האמור למטה: (ג) עטרת תפארת. ר"ל תהיה שמורה בידו כעטרת תפארת: וצניף מלוכה. כפל הדבר במ"ש: (ד) לא יאמר לך. לא יאמר עוד עליך שאתה עזובה מה'. ולארצך. על ארצך: חפצי בה. רצוני בה ואינה נעזבת ממני: ולארצך בעולה. לארצך יקרא מיושבת ולא שממה: כי חפץ וכו'. לזאת יקרא ירושלים חפצי בה כי חפץ ה' בך ולכל הארץ בכללה יקרא בעולה כי תבעל ותתיישב באנשים: (ה) כי יבעל. כמו כשבחור נושא בתולה מתיישבים יחד מבלי פירוד כן יתיישבו בך בניך ולא יתפרדו ממך: ומשוש. כמו השמחה שיש להחתן על כלתו כן ישיש וכו': (ו) על חומותיך. על עסק חומותיך: הפקדתי שומרים. אלה השומרים ביטי על

ב לִקְרָא שְׁנַת־רָצוֹן לַיהוָה וְיוֹם נָקָם
לֵאלֹהֵינוּ לְנַחֵם כָּל־אֲבֵלִים: ג לָשׂוּם
לַאֲבֵלֵי צִיּוֹן לָתֵת לָהֶם פְּאֵר תַּחַת
אֵפֶר שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן תַּחַת אֵבֶל מַעֲטֵה
תְהִלָּה תַּחַת רוּחַ כֵּהָה וְקָרְאָ לָהֶם
אֵילֵי הַצֶּדֶק מַטַּע יְהוָה לְהִתְפָּאֵר:
ד וּבָנוּ חָרְבוֹת עוֹלָם שֹׁמְמוֹת
רִאשֹׁנִים יְקוֹמֵמוּ וְחִדְּשׁוּ עָרֵי חֳרֵב
שִׁמְמוֹת דּוֹר וָדוֹר: ה וְעָמְדוּ זָרִים
וְרָעוּ צֹאנְכֶם וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֵיכֶם
וְכַרְמֵיכֶם: ו וְאַתֶּם כֹּהֲנֵי יְהוָה תִּקָּרֵאוּ
מְשָׁרְתֵי אֱלֹהֵינוּ יֵאָמֵר לָכֶם חֵיל
גּוֹיִם תֹּאכֵלוּ וּבִכְבוֹדָם תִּתְיַמָּרוּ:
ז תַּחַת בָּשְׁתְּכֶם מִשְׁנֶה וּכְלִמָּה יָרֹנּוּ
חֵלְקָם לָכֵן בְּאַרְצָם מִשְׁנֶה יִירָשׁוּ
שִׂמְחַת עוֹלָם תִּהְיֶה לָהֶם: ח כִּי אֲנִי
יְהוָה אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה
וְנָתַתִּי פְעָלָתָם בֶּאֱמֶת וּבְרִית עוֹלָם
אִכְרֹת לָהֶם: ט וְנוֹדַע בַּגּוֹיִם זַרְעָם
וְצֶאֱצָאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל־
רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ
יְהוָה:

ג (ב) לקרא שנת רצון. שנת הגאולה שהיא שנת רצון כמו שתמר כי מקצי מסיתך: ויום נקם. סוף שש שנים ומגוג שיקום בסוף ובזה יתמה סלע כל המנים ואתה כך פירש מי סם המנים ואתה נלחמי ציון: (ג) לשום אפר תחת לאבלי. כי מנהג האבל לשום אפר בראשו: שמן ששון. וכן שמן משחך מחבריך ושם גלה על הארון אפר תחת לאבל: מעטה תהלה. סוף אבל כי לא יסיף לך עוד לראות אבל כי מעלתי גם כן מעטה וכסוי כמו ועתה לבשי עגמך: שמן שבון תחת לאבל כי בתחלת גיונו סך שמן כמו שתמר בדבר התקושות: כהה. תאר לנקבה וכן והיתה לכסה. פי' רוח קלה ותלושה וכן וכסתה כל רוח כי רוח יבראל קורא בנלות אילי צדק. כמו אלוני. כמו שתמר מטע ס'. כמו כי יבנו מלוים ' גו'. ככר פירשנוהו: (ד) ורעו מרחוק עולם. נזה לון בו ממנ' לנלי בתוכו אל מעלם בסבבת קרא בגרון ובנו ממך הרבות שלם, וכן מתחלף בשלר שמלות, ופ' ובנו ישראל אילי בצדק. זכר לנלוי. כמו שתמר מטע ס'. כמו כי יבנו מלוים ' גו'. ככר פירשנוהו: (ד) ורעו מרחוק עולם. נזה לון בו ממנ' לנלי בתוכו אל מעלם בסבבת קרא בגרון ובנו ממך הרבות שלם, וכן מתחלף בשלר שמלות, ופ' ובנו ישראל אילי בצדק. זכר לנלוי.

(ב) שנת רצון. שנת פיוס ורלוי: (ג) אילי הנדק. לשון תילות כמו (לעיל ג) מתילים תשר תעדתם ומעט ס' יורה עליו: (ה) תכריכם. מכסיני המתניים: (ו) כהני ס'. מיתי הקניה: חיל גוים. נכסי פלתי כוכניה: תהימרו. תתם הכנסו תתמיסם בכבוד שמעלו עד הנה: (ז) תחת בשתכם. שהיה מעגה לף סם כלמה ירוני תמיד תלקם כלו: תחת תשר עד סוף תמיד עמי היו רוננים כלמה חלקם. יש רגה שהוא לשון כמו (תיכה ב) קונני רוני בלילה וכמו (מיכ כב) ותעבור הרנה דתחתב: (ח) כי אני ס' אוהב משפט שונא גזל בעולה. לכך תיני מקבל שוגות שעבדים שכולן גזל: ונתתי פעולתם. על יחרתל שתתן לו שכרו בעולם שעשו שכר שכבלו בתמת: כתתן יתרב ו' והסר וסי' הייתי ביום אכלני תרב. על הגזה לבזה. אל הגוה לבזה. ויהי חרב אל הגוה לבזה. תהיה משלכת לחרב. לחרב וקללה תהיה בצרה דירמיהו. חרב אל מיכיה ויבשו. ונתתי את ארץ מצרים. וקוכה תהיה לצל יומס. מחסה מזרם. נחרב בציון כ' בו. וחשו ערי חרב. קול ישורר בחלון חרב בסף. ואקרא חרב. שנא ושנא ד' חסר בקריאה וסי' יהושע. שנא גזל בעולה. ושנא תקעים בשח. שנא בעצי יארך ימים. וכל אוריאה דכוו' חסר: ברך י"ג בקריאה וסי' תולדות אהרן נלחני ציון. פתניח יז כ"ב ס: ומעדו זרים. נרכות לה שמחים לת שמלהין גל: לן נלחנם. חניגם עו: שוחת גזל. פכח ל:

ב לְנַיהוָה: ג לְמַקְרֵי שְׁנַת
הָעֲנָא קֳדָם יְיָ וְיוֹם
פּוּרְעָנוּתָא קֳדָם אֱלָהָנָא
לְנַחֲמָא כָּל אֲבֵלַיָּא: ג לְשַׁוָּאָה
לַאֲבֵלֵי צִיּוֹן לְתֵת לָהֶם תִּשְׁבָּחָא
חֲלַף קְטָם מְשִׁיחַ דְּחַדְוָה תְּלַף
אֲבֵלָא רוּחַ מְשַׁבְּחָא חֲלַף
רוּחֲחָן דְּחָנָת עַמְיָא וְיִקְרוּן
לְהוֹן רַבְרְבֵי קוּשְׁטָא עַמְיָה דַיְיָ
לְאִשְׁתַּבָּחָא: ד וְיִבְנוּן חָרְבַת
עָלַם צְדָיַת קַדְמָאֵי יְקוֹמְמוּן
וְיַחְדְּתוּן קִרְוִין דְּחָוָאָה חָרְבָן
צַדָּיָא דָר וָדָר: ה וְיִקוּמוּן
נוּכְרָאִין וְיִרְעוּן עָנְכוֹן וּבְנֵי
עַמְמַיָּא אִכָּרֵיכוֹן וּמִפַּלְחֵי
כַּרְמֵיכוֹן: ו וְאַתּוּן כַּהֲנַיָּא דַיְיָ
תִּתְקְרוֹן דְּמִשְׁמְשִׁין קֳדָם
אֱלָהָנָא יְתְאֲמַר לְכוֹן נִכְסֵי
פִּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא תֵּיכְלוּן וּבִיקָרְהוֹן
תִּתְפְּנָקוּן: ז חֲלַף דִּבְהַתְתוּן
וְאָתְכְּנַעְתּוּן עַל חַד תְּרֵין
בְּטִבְנִן דְּאַמְרִית לְכוֹן אִיתֵי
לְכוֹן וְיִתְבָּהַתוּן עַמְמַיָּא דְחָוֹו
מְשַׁתְּבְּחִין בְּחוּלְקְהוֹן בְּכֵן
בְּאַרְעָהוֹן עַל חַד תְּרֵין יְחַסְנוּן
חֲדָוַת עָלַם תְּהֵי לְהוֹן: ח אֲרֵי
אֲנָא יְיָ רָחֵימְנָא דִּינָא מְרַחֵיק
קְדָמַי שִׁקְרָא וַאוֹנְסָא וַאֲתֵן
אַגַר עוֹבְדֵיהוֹן בְּקִשׁוּט וְקַיָּם
עָלַם אֶגְזַר לְהוֹן: וְיִתְרַבְּוֹן בְּעַמְמַיָּא בְּגֵיהוֹן וּבְנֵי בְנֵיהוֹן בְּנוֹ מַלְכָּאֵי בְּכָל חֲזָאֵיהוֹן

ג (ב) למקרא שנת רצון. שנת פיוס ורלוי: (ג) אילי הנדק. לשון תילות כמו (לעיל ג) מתילים תשר תעדתם ומעט ס' יורה עליו: (ה) תכריכם. מכסיני המתניים: (ו) כהני ס'. מיתי הקניה: חיל גוים. נכסי פלתי כוכניה: תהימרו. תתם הכנסו תתמיסם בכבוד שמעלו עד הנה: (ז) תחת בשתכם. שהיה מעגה לף סם כלמה ירוני תמיד תלקם כלו: תחת תשר עד סוף תמיד עמי היו רוננים כלמה חלקם. יש רגה שהוא לשון כמו (תיכה ב) קונני רוני בלילה וכמו (מיכ כב) ותעבור הרנה דתחתב: (ח) כי אני ס' אוהב משפט שונא גזל בעולה. לכך תיני מקבל שוגות שעבדים שכולן גזל: ונתתי פעולתם. על יחרתל שתתן לו שכרו בעולם שעשו שכר שכבלו בתמת: כתתן יתרב ו' והסר וסי' הייתי ביום אכלני תרב. על הגזה לבזה. אל הגוה לבזה. ויהי חרב אל הגוה לבזה. תהיה משלכת לחרב. לחרב וקללה תהיה בצרה דירמיהו. חרב אל מיכיה ויבשו. ונתתי את ארץ מצרים. וקוכה תהיה לצל יומס. מחסה מזרם. נחרב בציון כ' בו. וחשו ערי חרב. קול ישורר בחלון חרב בסף. ואקרא חרב. שנא ושנא ד' חסר בקריאה וסי' יהושע. שנא גזל בעולה. ושנא תקעים בשח. שנא בעצי יארך ימים. וכל אוריאה דכוו' חסר: ברך י"ג בקריאה וסי' תולדות אהרן נלחני ציון. פתניח יז כ"ב ס: ומעדו זרים. נרכות לה שמחים לת שמלהין גל: לן נלחנם. חניגם עו: שוחת גזל. פכח ל:

על כל פנים כיון שתני תוסב משפט וצדקה בשני שתגמול להם תחת גלותם ורשעם רב סובב בשלים מה שסיב להם ברשע כי כפל בכלו לשמי לשיכך ותחתי פעולתם בחמת שכר שעלתם בשעלו ועשו לשמי תתן להם בחמת וברית עולם כלת יסיב לו בשפק לכרות לכם לת בכניות שכר הוליתי לותם מלהין מלרים שהיב לו בשפק: (ט) ונודע בגוים. כשילכו בלרות בגוים לעניל לו לשחוק לף על פי שלת יעשרטו ויהיו נודעים ובניהם לרוב הכבוד והנדלה שיהיב להם וילכו בבנדי משפ ורקמה ילמרו עליהם ללו בני יעקב לם שהם ס' שם ובלמרם ומדע

מצודת דוד

(ב) לקרוא. לכבר שיבא מהי שנת רצון ליעראל את נקמה מהכעדים: לנחם. נקמת הכעדים יהיה לתנחומין לאבלי ציון על הצער שסבלו: (ג) לשום וכו'. לשום דבר לאבלי ציון ותוכר ומערב מהו ואמר לתת להם שפר במקום האפר שהיו מתאבלין בו בזמן האבל: שמן ששון. כי בפעמים מוסחים בשמן לרפואת המכה לכן אמר שמן ששון להתענג: מעטה תהלה. שעטיפת שנת ושלוג רות כהה ותשוכה: וקורא להם. כי אם יקרא אותם אילי הצדק כי יהיו גדולים כמעשה הצדק: מטע ס'. תאר ס' נטע אותם להתפאר בהם: (ד) וכנו חרבות עולם. יבנו הערים לתרבות מימות עולם ר"ל מזמן רב: שוממות ראשונים. הערים השוממות מימים לראשונים יקומו וכפל הדבר במ"ש: וחדשו. יבנו מחדש הערים החרב ת והשוממות מדור לדור ולשון וכפל הדבר פעמים רבות לחזק רב: (ה) ועמדו זרים. הכעדים הזרים יעמדו וירעו צאנכם ובני נכר יעבדו אתכם בחריצות הבדה ועבודת הכרם: (ו) כהני ס'. נציאי המקום: יאמר לכם. יהיה נאמר עליכם: ובכבודם תתימרו. אתם תהיו מלוממים בהכבוד שיש עתה על הכעדים כי לכם יבוא: (ז) תחת. במקום הבושת שהיה לכם יהיה לכם משנה פי שנים מהכבוד: וכלימה. ותחת הכלימה שהיה להם בגלות ירוני וישמחו בחלקם המוב שתתן להם: לכן. בשבור הכלימה שהיה להם מן העכו"ם לזה יירשו בארצם ישובה לשולה ומרובה: שמחת עולם. כי לא יגלו עוד מארצם: (ח) אוהב משפט. לכן נכון הדבר שיקבלו ישראל את המובות האלה: שונא גזל בעולה. אפי' בהבאת השולה אני שונא אם בא מגזל וכמ"ש והבאתם גזול וכו' מלאכי ג): פעולתם. שכר פעולתם אתן באמת: וברית עולם. ברית המתקיים לעולם מכרית עולמים שלא יפסק: (ט) ונודע בגוים זרעם. זרע ישראל יהיה ניכר בהשיבות: ונצאצאיהם. הכלים היולאים מהם יהיו נודעים בתוך העמים וכפל הדבר במ"ש: כל רואיהם

מצודת ציון

(לעיל מח): קוח. מלשון לקיחה: (ג) מעטה. ענין עטיפה כמו ככנד יעטה (תהלים קד): תהלה. מל' הלול ושבח: כהה. ענין עלימת וחשך כמו כהה כנגע (ויקרל יג): לתוכו. שם תיון גדול ויפה כמו מהליט לשר מחתתה (לעיל כ): מטע. מלשון נטיעה: (ד) חורבן. מל' חורב. כמו (ס) זניח. עכו"ם: ורעו. מלשון מרעה: תכריכם. כן יקראו המתוכים בשדה כמו כמו תכריס (ירמיה ה): וכלימכם. מל' בכח: (ו) כהני. ענין כהנה ונחלה כמו וכני דוד כהנים היו (ש"ב ח'): חיל. עוכר: תתימרו. ענין נחלה וחזקות כמו תת ס' לתתרת (דברי כז) ובלשה פוי"ד במקום בתל"ך וכן לשר יומיהן למזימה [תהלים קלט]: (ז) תחת. במקום. כפול כי וכפף מקום [נרחמיה מנ]: (ס) ושמחת עולם. מלשון יעלה וסס כהנים: ישמחם. מלשון שכרה

יי פָּרָקֶיךָ וּמְשׁוֹבְבֶיךָ הַמְּקִפָּא׃ וְנֹאכַלְךָ אֲכֶר וְיַעֲקֹב׃ יי תַּחַת הֱיוֹתֵךְ עֲזוּבָה
דיין דמיין
וְשִׂנְאָה וְאֵין עוֹבֵר וְשַׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ דֹּר וָדֹר׃ יי וְיָנַקְתְּ חֲלֵב גּוֹיִם
וְשַׁד מְלָכִים תִּינָקִי וְיָדַעַתְּ כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃ יי תַּחַת
הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת
הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה׃ יי לֹא־יִשָּׁמַע עוֹד
חָמָס בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וְשֶׁבֶר בִּגְבוּלָיִךְ וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ
תְּהִלָּה׃ יט לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא־יָאִיר
לָךְ יְיָ לְיִהְיֶה־לָּךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וְאֵלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ׃ כ לֹא־יָבוֹא
עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וְיָרֵחֵךְ לֹא יֶאֱסֹף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ
יְמֵי אֶבְלֵךְ׃ כא וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה
יָדַי לְהִתְפָּאֵר׃ כב הַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְהוָה בְּעִתָּהּ
אָחִישֶׁנָּה׃

סא א רוּחַ אֲדֹנָי יְיָ עָלַי יַעַן מָשַׁח יְהוָה אֹתִי לְבַשֵּׂר עֲנָוִים
שְׁלָחַנִי לַחֲבֹשׁ לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב לִקְרֹא לִשְׁבוּיִם דְּרוֹר וְלַאֲסוּרִים פְּקַח־קוֹחַ׃

ג׳ מבלי טעמים

ג׳ ותרגום מנין

יי פָּרָקֶיךָ וּמְשׁוֹבְבֶיךָ הַמְּקִפָּא׃ וְנֹאכַלְךָ אֲכֶר וְיַעֲקֹב׃ יי תַּחַת
הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת
הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה׃ יי לֹא־יִשָּׁמַע עוֹד
חָמָס בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וְשֶׁבֶר בִּגְבוּלָיִךְ וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ
תְּהִלָּה׃ יט לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא־יָאִיר
לָךְ יְיָ לְיִהְיֶה־לָּךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וְאֵלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ׃ כ לֹא־יָבוֹא
עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וְיָרֵחֵךְ לֹא יֶאֱסֹף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ
יְמֵי אֶבְלֵךְ׃ כא וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה
יָדַי לְהִתְפָּאֵר׃ כב הַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְהוָה בְּעִתָּהּ
אָחִישֶׁנָּה׃

סא א רוּחַ אֲדֹנָי יְיָ עָלַי יַעַן מָשַׁח יְהוָה אֹתִי לְבַשֵּׂר עֲנָוִים
שְׁלָחַנִי לַחֲבֹשׁ לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב לִקְרֹא לִשְׁבוּיִם דְּרוֹר וְלַאֲסוּרִים פְּקַח־קוֹחַ׃

ג׳ מבלי טעמים

ג׳ ותרגום מנין

והעקי יורם עליו׃ (יז) תחת הנחשת אביא זהב וגו׳ : ומשמי פקידתך שלום : ונגשיך צדקה : (יח) לא ישמע עוד חמס וגו׳ : ושבר וגו׳ : ישועה חומותיך : (יט) לא יהיה לך עוד השמש וגו׳ : לאור יומם : ולנגה הירח לא יאיר לך : כי אם יהוה יהיה לך לאור עולם : ואלהיך לתפארתך : (כ) לא יבוא עוד שמשך וגו׳ : כי יהוה יהיה לך לאור עולם : ושלמו ימי אבלך : (כא) ועמך כולם צדיקים . צמוך תוכם כאלו , כמו שכתוב ופניהם בצמוך ככף ושכנתיים יהיו כולם לצדקה וקדושים , כמו שכתוב וסוס כל הכנסתי בגיונו וסוחריו בירושלם־קדום ימלוך וגו׳ וגו׳ : לעולם ירשו ארץ , אלא יגלו מיד ממנה לעולם כי ישוו בגלי משפ שיהלו ממעשיהם כי אני נטעתים לא כגלגולה שאחר שיהלו מדוע קראתי לעבודת אילים ויעש בתוכם ולא בתוכי : להתפאר בהם בקרבם לפי שהם מעשי ידי כמו בישעיהו אשר בי יתפאר : (כב) הקטן . אינו לומר אלא כולם כאחד כי אם ענין קטן וגדול ענין אחר הוא לומר בשנים ושמשתים בקטן מכם יהיה לאלף פעמים ממה שהוא היום , וכאל הענין בעמ״ס כמשמעו , ואמר הכתוב לגוי עצום : אני ה׳ בעתה אחישנה . זאת שהובטח בתוך מצוותיהם תניח־ם׳ העשים ואמר־למיהם ויבינו , ואמר־למיהם ואמרו רז״ל זכו בתוכם לא זכו בתוכם , ויש לפרש כשיגיע עתם למיהם׳ לעשותם מכרם כי־לא יאחר ומן מעת אחל היבושה עד לבותה , ויש״ת אחל בשם נזאתם מיהים : (ג) רוח ה׳ עלי . הלא הם דברי סגניה על עלמו רוצה לומר כי הנבואות בעוכות אחר ובעיתיד לומר רוח הגאולה אלת ס׳ סיל שבאתה עלי ושלחו אחל לבשר בשם שבאתל העתידים להיות בגלות זמן ארוך ויאמלו אלה שהגאולה בתוכות ולא יתיאשו מן הגאולה , כי מפי ס׳ הם אלה הבאחות שבאחני לאומרם ולבשרם בשם . כי בגלות בשם עמוים ובשרו לא כי סוכלים הגלות בשם ס׳ , ואלו רצו לפרש מיחודו ומחזוקו סיו כאחד מהעמים אבל שם בלבושם , ועתה אמר , רוח ונדל ומשי אותי לבות אלית בלוה בהאחות, ומשי ואמלת לא חזקו , אמנם לגבית אחתיך , לא תגעו במביתי , ולפי שמעני־שלוים סוא על ידי מבוחה כאמר למעי אחה לבון מביחה , ואף על פי בלין שם מביחה , ושיבוש ישן בעבור , כי אשבר אחבלה עליו רוח גבוהה אלית לבות בלבות הסיא אחרים , לשיבך לאבר בגבוהה הסיא אחרים , לשיבך אמר רוח ה׳ עלי יען משח אותי , כלומר מפני שמשח אותי לנוח לבות אלית בלבב עמוים לאחם בשבר לב : פקח קוח . שתי מלות ושניהם מלה אחת , ושיבוש שתות כאשבר , ויש לשבלו כאנין שתי מלות וכן בקלו לאסירים פקח , לומל לומר שיאשתו מאשבר , וכן בקלו לשם קוח , כ״ל שולקתו מאגלות , ואחל״ם שיבש כי שם כאשבר קוח לפי שהם נלקחים וגאנחים כו , לקבל

מצודת ציון

ד״ה : ושור : מלשון שדים : תאקי : מלשון ויניקה : תניר : ענין חוזק : (יז) פקדתך : מלשון עקיד ומשוגח : ונוגשיך : ענין כלחץ כקבת שכתוב כמו נגש את הכסף (ש״ב כג) : (יח) חמס : שובש ובזה : שוד : מלשון שדידה וגזל : תהלה : ענין שבח : (יט) ולנגה : ענין זוהר ותוייה : (כ) לא יבוא כמו כי בא השמש (בראשית כח) : יתאפף : ענין בכוכבה כמו וחין חיש מאפף תחוש (בראשית יט) : ושלמו : ענין גמר : (כא) נצר : שוש וענף מבוכיו יפרה. (לעיל יא) : מטעי : מלשון נטיעה (כב) : וסקיר : הקטן כמו וכל יעבוד לעיר (בראשית כה) : עשם : ענין רבוי כמו עושו לי כלמותיו (ירמיה טו) : כעתה : מלשון עת וזמן : תחישנה : ענין מהירות כמו תחיש מעבלי (תהלים סה) : (א) יען : בשבור : משה : ענין גדולה וכן למשחו לכוהנים (ויקהל לד) : (ויצא מה) : להכות : ענין כהיכת המטלות על הבגד כמו וגשברת לה מבשתה (יהושע ד) : דרור : חפשי ותירות כמו וקראתם דרור (ויקרא כה) : פקח : ענין פתיחה כמו פקוח עיניו (לה ל)

מצודת דוד

ד״ה : ושור : מלשון שדים : תאקי : מלשון ויניקה : תניר : ענין חוזק : (יז) פקדתך : מלשון עקיד ומשוגח : ונוגשיך : ענין כלחץ נקבת שכתוב כמו נגש את הכסף (ש״ב כג) : (יח) חמס : שובש ובזה : שוד : מלשון שדידה וגזל : תהלה : ענין שבח : (יט) ולנגה : ענין זוהר ותוייה : (כ) לא יבוא כמו כי בא השמש (בראשית כח) : יתאפף : ענין בכוכבה כמו וחין חיש מאפף תחוש (בראשית יט) : ושלמו : ענין גמר : (כא) נצר : שוש וענף מבוכיו יפרה. (לעיל יא) : מטעי : מלשון נטיעה (כב) : וסקיר : הקטן כמו וכל יעבוד לעיר (בראשית כה) : עשם : ענין רבוי כמו עושו לי כלמותיו (ירמיה טו) : כעתה : מלשון עת וזמן : תחישנה : ענין מהירות כמו תחיש מעבלי (תהלים סה) : (א) יען : בשבור : משה : ענין גדולה וכן למשחו לכוהנים (ויקהל לד) : (ויצא מה) : להכות : ענין כהיכת המטלות על הבגד כמו וגשברת לה מבשתה (יהושע ד) : דרור : חפשי ותירות כמו וקראתם דרור (ויקרא כה) : פקח : ענין פתיחה כמו פקוח עיניו (לה ל)

ישמע י׳ בקריאה וסי׳ ובכל אשר אפנה אליכם תשכילו : לא ישמע עוד חמס בארצך : וגלתי בירושלם ושמחתי בתוכי וגו׳ : כתוכי כן : כה אמר ה׳ עוד ישמע בפקום : ויתנהו בכתר בתחים : והשבתי המון שריך : קול סלאכה : תם גביאים העמרת : וא׳ וישמע ויקמו הלוים : לאלת כ׳ וסי׳ מאת לאלת ואלת : חקטן יהיה לאלת : לגוי עצום ג׳ וסי׳ הרף מסני ואשמידם : הקטן יהיה לאלת : והנהלאה לגוי עצום :

תולדות אהרן מתת כאמצע ז׳ כ״ם כג תמוכם כו : ונעבד , כ״ב ס : ושעך שבחוים נא סנכדרין נו לא זוכר נח לך ויתי : עלי מעטי . בכם כם בסנהדרין ל : מחוכם . סנכדרין לח (תעניות כג) : מסח ס׳ . עכו״ם כ :

ופירוש כולם נריש גרוסים סם נעתיד לבא דכתיב כי מי תהפך אל עמים סמס כנורה נקרא כולם כמס כ' ונעבדו אכם אחד : מפתר . שיעלו סם סגוים מנחה וקרבנות , ונעשה אפתר שתהא כולם נפתרו , וכן טעם תהפך אל עמים : (ח) מי אלה . אמר תעמוסם לשון נקבות על קבלת ישראל סעולות מגלות מזה ומזה ותבאנה אל מקומה כמו פעב , ומשמיל ארוגם מקלת לעופפות כי סיא נפיסם : מרכוביסם . סם תלונות כשובך , וכ"ם כיונים סעופה ליונסה כלומר סיונתו שגוליה כשובך : (ט) כי לי חייס יקון . מילום שוכני כתייס יקון לי כי אני סמניע ומניע לפיכך יניעון בעיר במקומס , ואפילו יסיו רוצין יניעו חוזס אל ה"י : ואמיות תרשים כרתשונה . כחסרון קף סדמיון לכרתשונה כמו שסיו נלוס מיות תרשים כרתשונה ביומי אלמא כשם : כשפס וזכרם אחד . אפר כל ממונס יבזו לף יניעו ממונס דבר כתלמוד גמולה , או תפשר כשפס ותכסם של סעכו"ם כמו שנאמר כמוני כבל יגשלו אנשי מקומו ככסף וכזהב וכבגדים לפס ס' ישראל לכלוסר כשעובדים עבודה זרה אם תעמנו יבזו לף יניעו ממונס דגדלו שיעשה כשוליהו עמו מעגלת ונעשותו נקמה כשוליהם : מלכך . נקמן כרי"ם לנקבה כמו נכנו זכור כעבור כי כתיב מדבר כעד כנסת ישראל יזכר עשם כלבון זכר ועשם כלבון נקבה לשון זכר כנגד עשם ולשון נקבה כנגד עכנסת , ופירוש אתרך כוח נתן לך בשפר ובכוחך הוא שיעבדון עבכו"ם : (י) ובני בני נכר . מלכך שיעבדוך נמנותם שיהיו לך יעבדוך בארך שיהו תומותיך ויעשו מלאכתך : ישרתוך , מלשיל כמו אשר לפניו : כי בקצפי . אל תניר כי כל מאני עיניך כין כעוד כין כרע הוא מאני ולהיו מקרם כלל כי בעת שסיה קלפי עליך סיית אמר לעבדיס בגלות ובעת בלוני סיסיס עליך ויעבדוך אפילו מלכי העכו"ם כי ככה כתוב : (יא) ופתחו . מן פרנס ופוא שפל עמוד , וכן פתח המבור פתחם לחוץ, כלומר יהיו נפתחים תמיד יומם ולילה להביא לתוך חיל גוים , אמר כנגד שעיר יהיובים כמו שהיו כל סעכו"ם שעריך יהיו נפתחים תמיד בלילה כמו כיום כדי שיכנסו עובדי חיל סגוים לתוך למכתם כי יהיה שום עובד ומן מי מחמבר ממך והיית שוממה לכולם ומן מי עובר בארך לשלום לך : ומפתיך . במקום זה תניס מיכך לשון מעמלת עד עולם ולהיות מלאה תמיד ככל ימי הדומות : (פז) ויקח . הוא דרך משל לעמר שתהלכו הוא הכבלים : ומד וכו' כשל הדבר בתי"ם : וידעת .

(ט) כרתשונה . כמו כבראשונה בימי שלמה כעניין שנאמר (מ"ב י) כי אני תרשים למלך ביום אחת לשלם שנים תשע תני תרשים וגו' . תרשים שם היס: לשם ה' שלהיך : שנקרא עליך כי יעמעו שמעו ושם גבורתו ויבושו : כי פארך . יפן לך פאר : (י) וכרלוני . ובבריותי לך לימיע"ת פיימנ"ט בלע"ז . (יא) ופתחו שעריך תמיד . פתיח ממשקולת ל' כבד ע"ש שפתיהן פתיחת עולם פתיחת תמיד כמו שבר מל' שבירה כך מלשון פתיחה טי"ש לוטירע"ש בלע"ז : (יב) כרום תדשר יתשאר . מיני עלי יער לבנון: (יד) ליון קדום ישרשל . ליון דלתיכעי בה קדישת דישרשל ליון של קדום ישרשל : (טו) ושד מלכים : ל' שדים ותינקי

ומקום ג' בקריאת וסים' ומקום רג לי אכבר . ומקום משכן כבודך . ומקום הצרק שמה תרשע : והשתחוו ז' בקריאה וסים' גמסר בסדר בא :

תולדות אהרן כמנ תעופנס . כ"ב עס זוכר משפעים : וכגוים תרג : (כושה כח) :

אַפָּאֵר : ח מִי־אֵלֶּה כָּעָב תָּעוּפֶינָה וּכְיוֹנִים אֶל־אֲרֻבֹּתֵיהֶם : ט כִּי־לִי אִיִּים יְקַוּוּ וְאֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ בָּרִאשֹׁנָה לְהָבִיא בָנַיִךְ מֵרָחוֹק כַּסְפָּם וְזָהָבָם אִתָּם לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיִךְ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֵךְ : י וּבָנוּ בְנֵי־נֵכָר חֹמֹתַיִךְ וּמַלְכֵיהֶם יְשָׁרְתוּנֵךְ כִּי בְקִצְפִּי הִכִּיתִיךְ וּבְרְצוֹנִי רִחַמְתִּיךְ : יא וּפְתָחוּ שְׁעָרַיִךְ תָּמִיד יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יִסָּגְרוּ לְהָבִיא אֵלַיִךְ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם נְהוּגִים : יב כִּי־הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּךְ יאבֵדוּ וְהַגּוֹיִם חָרֵב יֶחֳרָבוּ : יג כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלַיִךְ יָבוֹא בְּרוֹשׁ תְּדְהָר וְתַאַשּׁוּר יַחְדָּו לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי וּמְקוֹם רַגְלַי אֲכַבֵּד : יד וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ שְׁחוּחַ בְּנֵי מְעַנַּיִךְ וְהִשְׁתַּחֲווּ עַל־כַּפּוֹת רַגְלַיִךְ כָּל־מְנַאֲצַיִךְ וְקָרְאוּ לָךְ עִיר יְהוָה צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל : טו תַּחַת הֱיוֹתֵךְ עֲזוּבָה וְשִׂנוּאָה וְאֵין עֹבֵר וַשַּׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ דּוֹר וָדוֹר : טז וְיָנַקְתְּ חֲלֵב גּוֹיִם וְשַׁד מְלָכִים תִּינָקִי וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ

מ' מ"ל וכו' יחו' דכו' כמ' לאיקר

וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב : יז תַּחַת הַנְּחוּשָׁה אָבִיא זָהָב וְתַחַת הַבַּרְזֶל אָבִיא כָּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה : יח לֹא יִשָּׁמַע עוֹד חָמָס בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וָשֶׁבֶר בִּגְבוּלָיִךְ וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ תְּהִלָּה : יט לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא יָאִיר לָךְ וְהָיָה יְהוָה לְךָ לְאוֹר עוֹלָם וֵאלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ : כ לֹא־יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וְיָרֵחַךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לְּךָ לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלֵךְ : כא וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר : כב הַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְהוָה בְּעִתָּהּ אָחִישֶׁנָּה :

מצודת דוד

(ח) מי אלה . לשאל : כי המולות יבואו אצל מי אלה אשר מתעופפים כמו עב וכמו יונים אל ארובותיהם : (ט) כי לי איים יקוו . כאלו הכריות ישאלו על בני שכולה מי אלה אשר מתעופפים כמו עב וכיונים אל ארובותיהם הם תלונות השואל : (י) חומותיך . חומות העירים : ישמשוך . ישמשו לך : כי בקצפי . כ"ל כל הנשאם עליך לפי שהיה בדעת שבצ כי שעבר הכיתי אותך בקצפי ולפי שהיה בהכלית השפלות ועתה רחמתי אותך ברצוני וזה הפשול ממשל לכ : (יא) ופתחו וכו' . יהיו פתוחים ושומרים : יומם וכו' . כשל הדבר בת"ם : חיל גוים . עושר העכו"ם : (יב) כגוד הלבנון . הפילות שהכבדים שביער הלבנון יביאו לתוך ושם ברוש ותדהר ותאשור יחדיו : לפאר . לעשות : לבוא מקום מקדשי בניו מפואר : ומקום רגלי אכבד . בת"ם יבנה בנין מכובד ואתו כמשל כאלו המקום יובא על הכסא תאר בשמים ורגלין יוכדים לומר בכת"ם כאן והשתחוו להדום רגליו (תהלים צט) : (יד) שחוח . כפיפה וכפיעה : על כפות רגליך . עיר ה' . עיר של ציון של קדוש ישרשל וכשל הדבר בת"ם : (טו) תחת . במקום . לגאון . ענין ממשל רב : משוש . ענין שמחה : עיין שמחה וכשל הדבר בת"ם : וידעת . (פז) ויקח . הוא דרך משל לעמר שתהלכו כוש הכבלים : ומד וכו' כשל הדבר בת"ם : וידעת .

מצודת ציון

כשבר לבדם בקולם (תהלים לה) : (ח) כעב . כענן : תעופינה : מלשון עפיפה ופריחה : ארובותיהם . מלשון חלונות וחלון כמו ויחלון כמים (בראשית ז) וכ"ל חלונות כשובך וכמו מקום מדורה : (ט) יקוו . ענין ספיפה כמו יקוו כמים (בראשית ח) : ואניות . ספינות : (י) בקצפי . מלשון קלף וכעס : (יב) גוי יאבדו . מלשון חורבן : (יג) כלבנון . עם יער כרמל וכשל הדבר בת"ם : ברוש ותדהר ואשור . שמות מיני אילנות חשובים : (יד) שחוח . ענין כפיפה וכפילה כמו תחתי שחחו עזרי דהב (תיוב ע) : מעיניך . מלשון עיני : כפות רגליך . כמו בקרקע שתיחת כיד כף יד כן נקרא שתיחת כרגל כף כרגל : מנאציך . ענין ציון כמו נאלו כלעגים את כף יד כן (ש"ב ג) : (טו) תחת . במקום : לגאון . ענין ממשל רב : משוש . ענין שמחה : (פז) ויקח . מלשון ויניקה

(כ) ובא לציון גואל · מפורש הוא : ולשבי · עלרע : (כא) ואני זאת בריתי אותם · פירוש שהגם רבי אברהם בן עזרא זאת הברית שאכרות עמהם רוח הנבואה שיהיה להם , וזו שאמר רוחי אשר עליך : ודברי אשר שמתי בפיך · כפל דבר כמו שכתוב והיה אחרי כן אשפוך רוחי על כל בשר וגו' , והנבואה לא תפסק מהם לעולם וזו שאמר לא ימושו מפיך וגו' · אמר כנגד ישראל , ואדוני אבי ז"ל פירש כי בריתי היא התורה שנתנה בברית והבטיחם שלא תמוש מפיהם לעולם ותהיה ברית דבר שהוא קיים כי כל ברית הוא קיום דבר , ולפי דעתי כי כן הוא פירוש הפסוק , אמר ואני פירוש ואני מבטיח אותם בזאת לפי שאמר ולשבי פשע ביעקב שיהיו בלי עון נקיים מכל פשע אמר כי זאת תהיה בריתי אותם , כמו שאמר ירמיהו וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה וגו' , ואמר ונתתי תורתי בלבם וגומר , ואומר כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם וזה שאמר רוחי אשר עליך ואת רוח מהרה שאתן בתוכם שלא יחטאו עוד , וזה שאמר יחזקאל ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו וגו' וזהו שאמר ישעיהו רוחי אשר עליך כי זאת הרוח היתה בנביא ואמר לו שאותה הרוח תהיה לישראל או ודברי כמו שהם הדורים בפיך , ואמר כנגד ישראל לא ימושו מפיך אחר שאשים אותם בפיהם לא ימושו עוד לעולם לא מפיך ולא מפי זרעך לעולם : (א) קומי אורי . אמר כנגד ירושלם , ואורי ליוי וכבר פירשנו כי האורה משל על השמחה ועל הטובה , והחשך ההפכו על הצרה ועל הרעה שיצא : כי בא אורך . הגיע זמן ישועתך שהוא לך אורה גדולה , והכפל בענין ואמר וכבוד ה' עליך זרח , וכן תרגם יונתן ארי מטא זמן פורקנך , ויש מפרשים כי בא אורך בקע אורך כמו שאמר ובא השמש אמר דרך משל.שקע אורך שהוא אור בעולם הזה ויהיה לך תמורתו אור גדול והיא הישועה והשמחה וכן אמר לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם והכל דרך משל : (ב) כי הנה החשך · חשך וערפל משל על הצרות : יזרח ה' · וכבודו עליך יראה · כפל ענין במלות שונות כי ה' כבוד ה' , ויש מפרשים כמו בכבודו , וכן נראה בכבודו : (ג) והלכו גוים . כמו שאמר והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו וזהו שילכו הגוים לאור ישראל הם ומלכיהם ושריהם : זרחך . שם יאמר ממנו זרח על משקל למח פרח : (ד) שאי סביב . כולם פירוש בניך ובנותיך , וכת"י כל עם גלותא וכא הידימה אחר סבנוי כמו וישנו את טעמו ותפשת ותראכו את הילד והדומים להם שכתבנו בספר מכלל : תאמנה . מענין כאשר ישא האומן את היונק והיתה הנו"ן ראויה להדגש לחסרון נו"ן השרש כי הנו"ן כתובה לרבות ואדוני אבי ז"ל כתב כי המלה יחידה והנו"ן שרש והה"א נוספת כה"א ותקרבנה ותבאנה ואעפ"י שאמר ובנותיך , ר"ל כל אחת ואחת , ופי' על צד תאמנה , על צד המלכות והשרות כמו שכתוב ושרותיהם מיניקותיך : (ה) אז תראי . מן ראה , ורבים טעו בזאת המלה שקראו התי"ו בגעיא , כמו מן ירא , וגם יש ספרים שכתב ביו"ד וטעות הוא כי מן ראה היא , וכן ת"י בכן

<table>
<tr>
<td>

לאוריתא אמר יי : כא ואנא
דין קימי עמהון אמר יי רוח
קודשי דעלך ופתגמי נבואתי
דשויתי בפומך לא יעדון
מפומך ומפום בנך ומפום בני
בנך אמר יי מכען ועד עלמא :
א קומי אנהרי ירושלם ארי
מטא זמן פורקניך ויקרא דיי
עלך יתגלי : ב ארי הא
חשוכא יחפי ארעא ורבלא
למלכותא וביך ישרי שכנתא
דיי ויקריה עלך יתגלי : ג ויהכון
עממין לנהוריך ומלכיא לקביל
זהוריך : ד זקופי ירושלם סחור
סחור עינך וחזי כל בני עם
גלותך דמתכנשין ואתן לגויך
בנך מרחיק ייתון ובנתך על
גססין יתנסבן : ה בכן תחזין
ותנהרין ותדחלין ויפתי לביך
בדחלת חטאין ארי יתחלף
ליך עותר מערבא נכסי פלחי
כוכביא יתעלון לגויך : ו שירת
ערבאי תחפי סחרניך הוגני
מדין והולד כולהון משבא
ייתון דהב ולבונה יהון טעינין
ודאתן עמהון בתושבחתא דיי
יהון משתען : ז כל עאן

</td>
<td>

ג'מ"ל בסיפרא
ג'
ג' ב' מ"ל ול' חסר י' ב'
י"ב
ד' ר"ס
ל' מלעיל
ל'
י"ג
ל'
ל' · ל' חסף
ל' · ב'
ב'
ל'
ו'
ל'
ב'
ח'

</td>
<td>

בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָֽה : כא וַאֲנִי זֹאת
בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר
עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹֽא־
יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע
זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָֽם :
ס א קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ
וּכְבוֹד יְהוָה עָלַיִךְ זָרָֽח : ב כִּֽי־הִנֵּה
הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה־אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים
וְעָלַיִךְ יִזְרַח יְהוָה וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ
יֵרָאֶֽה : ג וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ וּמְלָכִים
לְנֹגַהּ זַרְחֵֽךְ : ד שְׂאִֽי־סָבִיב עֵינַיִךְ
וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָֽאוּ־לָךְ בָּנַיִךְ
מֵרָחוֹק יָבֹאוּ וּבְנֹתַיִךְ עַל־צַד
תֵּאָמַֽנָה : ה אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ וּפָחַד
וְרָחַב לְבָבֵךְ כִּֽי־יֵהָפֵךְ עָלַיִךְ הֲמוֹן
יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָֽךְ : ו שִׁפְעַת
גְּמַלִּים תְּכַסֵּךְ בִּכְרֵי מִדְיָן וְעֵיפָה
כֻּלָּם מִשְּׁבָא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשָּׂאוּ
וּתְהִלֹּת יְהוָה יְבַשֵּֽׂרוּ : ז כָּל־צֹאן
קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנֶךְ
יַעֲלוּ עַל־רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי

</td>
<td>

חריבה עדיין לא בא הגואל סא"א):(כא) זאת בריתי אותם. בדבר זה כרתי בריתי להם ואקיים כי אף בגלותם לא תשכח תורתי מהם : (ד) על צד תאמנה : על נססין.כפלים של מלכים תהיינה אמונות : (ה) אז תראי. ונהרת : בכן תחזין ותנהרין : ופחד ורחב לבבך : ויתמה וירחב לבך : כי יהפך עליה המון ים . ארי יתחלף ליך עתר מערבא : חיל גוים . נכסי דפלחי כוכביא : (ו) שפעת : רוב : בכרי מדין: הוגני מדין הם גמלים בחורים וכן בכרה קלה (ירמיה ב) : ועיפה . גם הם מבני מדין עיפה ועפר (בראשית כה) : (ז) אילי נביות · דכרי נביות : בראשונה

ומפי ג' בקריאה וסים' הראשונות מאז הגרתי . ואני זאת בריתי אותם אמר ב' בפסוק : ועד עולם י"ב דססי' בקריאה וסים' למרבה המשרה ולשלום אין קץ . ואני זאת בריתי אותם אמר · לאמר שובו נא איש מדרכו · ושכנתי אתכם במקום הזה . ושמתי את הצולעת לשארית · יברך דוד את ה' לעיני · ואנחנו נברך יה מעתה : יחל ישראל אל ה' . יהי שם ה' מבורך · וחסד ה' מעולם ועד עולם . ירושלם הרים סביב לה . ה' ישמור צאתך ובואך ·

תולדות אהרן ואת בריתי נ"מ סה עקידה שער

מד עקרים מ"ד פכ"ד : הכה הכתב . סנהדרין לא עקדה שער כו : והלכו גוים . כ"כ עה עקרים מ"ג פכ"ט : צאן קדר · מכו"ס כג כד :

</td>
</tr>
</table>

ערבאי יתכנשון לגויך דכרי נביות ישמשוניך יתסקון לרעוא על מדבחי ובית

תחזין ותנהרין , ופירש תראי כניך שיבאו מכל צד ויאספו פניך , וזהו ונהרת שהוא ענין אורה כמו ואל תופע עליו נהרה שהיתו אליו ונהרו : ופחד ורחב לבבך · ופחד האדם שהגדל הבא אליו טובה רבה פתאום ורחב לרוב הטובה ולרוב הטם שיבאו כך כי כמו שיגר הלב בעבור הרעה והצרה והאבל כי ירחב לטובה ולשמחה : כי יהפך עליך המון ים , כי היות תרבה ושמחה ופתח תהי כשפך כי יבאו עליך עמים רבים בהמון ים ות"י ותידחלין ויפתי לביך וגומר : (ו) שפעת · ענין רבוי וכן ושפעת מים תכסך כי שפע ימים יינקו : בכרי · הם גמלים הקטנים עולי ימים , וכן בכרה קלה : ותהלות ה' יבשרו · כתרגומו כלומר הגמלים והסוחרים והזהב והלבונה יביאו אותם בבחורה גם למנחה למלך המשיח ולבית ה' , וטעם יבשרו לפי שיהיו אומות העולם הדשים בספור תהלות ה' כי עד אוהו הזמן ישראל הוא שיתיהדו בספור תהלות ה' וכל מספר חדשות יקרא מבשר : (ז) כל צאן קדר , ר"ל רוב כמו וכל הארץ באו מצרימה , קדר ונביות מגדלי צאן לרוב כי הם יושבי אהלים ונוסעים ממקום למקום ומבקשים מקום המרעה : אילי נביות ישרתונך · חבר בי"ת השמוש ופי' באילי נביות ישרתונך הגוים שיביאו לך מנחה מהם : ישרתונך · מלעיל האהנחתא בתי"ו לפיכך הנו"ן בשנו"ל : יעלו על רצון מזבחי · כמו הפסוק יעלו על מזבחי לרצון , וכן מקום הם קבר כמו מקום קבר שם ופירוש יביאו מנחה מהם , וכן יעלו מהם על מזבחי שיקריבו מהם קרבן לה' : או ישראל יקריבו מהם · יש מחלוקת בדבר זה בדברי רז"ל כי רבי אליעזר אומר שאין מקריבין מבהמות העכו"ם לא אתנו ולא הם לפי שחושבין בהם לרביעה , וסקשו זה הפסוק לר' אליעזר ופירן

מצודת דוד

(כא) ואני זאת בריתי . ר"ל הנה על זאת אכרות ברית עמהם אמר ה' ופירש על מה היא הברית ואמר רוח הנבואה השורה עליך אתה ישראל ודברי התורה אשר שמתי בפיך ללמדם הנה שתי אלה לא יסורו מפיך וגו' כן אמר ה' שלא ימושו מעתה ועד עולם עד סוף כל הדורות : ס (א) קומי אורי אתה ירושלים קומי והאירי כי בא לך הטהרה הראויה לך והוא משל על השמחה והטובה : וכבוד ה' וכו' . ר"ל השכינה יגלה עליך ותשרה בך : (ב) יכסה ארץ . רלה לומר צרות יתרבו בעולם : וערפל לאמים · כפל הדבר במ"ש : יזרח ה' , יאיר לך אור הישועה : וכבודו וכו' . ר"ל ישרה השכינה עליך : (ג) לאורך . ר"ל ממך ילמדו דרכי ה' ולאור תאיר עיניהם : ומלכים וכו' · כפל הדבר במ"ש : (ד) שאי . אתה ירושלים

מצודת ציון

(כ) נאום · ענין אמירה : רוחי · כן יקרא הנבואה כמו והיה כמשפט נוסף (לעיל י) : ימושו · ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות יג) : (ב) וערפל · עב הענן : (ג) לנוגה · ענין הארה כמו מנוגה נגדו (תהלים יח) : זרחך · מלשון זריחה : (ד) על צד · בדרך לשאת הקטן על הצד : תאמנה · ענין גידול בנים קטנים כמו ויהי אומן את הדסה (אסתר ב) : (ה) תראי · מלשון ראיה : ונהרת · ענין הארה כמו ואל תופע עליו נהרה (איוב ג) : המון · ענין רבוי כמו ומי אוהב בהמון (קהלת ה) : ים · פאת מערב : חיל · ענין עושר כמו חיל בלע (איוב כ) : שפעת · ענין רבוי כמו ושפעת סוסיו (יחזקאל כו) : בכרי · גמלים בחורים כמו בכרה קלה (ירמיה ב) : ולבונה · שם מין בושם הוא מבשמי הקטורת : יבשרו · ענין ספור חדשות : (ז) נביות · שם מקום ישבו שם מבני ישמעאל כמ"ש בכור ישמעאל נביות (בראשית כה) : ישרתונך · יהיו לצורכך וכמוהו את בגדי השרד

אלי עיניך מסביב וראי איך כל אלה נקבצו ובאו אליך על צד המלכים . כל אחת מהן תהיה מגודלת על צד המלכים ובפיקס וכמה שכתוב והיו מלכים אומניך (לעיל מט) : (ה) אז תראי . את בניך באים מכל צד ויאיר פניך מרוב השמחה : ופחד : דרך האדם לפחד ולהיות נבהל וכאלו מפחד בבוא אליו טובה פתאום : ורחב . יתרחב לבך בעבור רוב הטובה והשמחה : כי יהפך · המון עושר העכו"ם היושבים בפאת המערב יתהפך לבא לך : חיל וכו' . כפל הדבר במ"ש : (ו) שפעת גמלים : רבוי גמלים יביאו לך למנחה ויכסו הארץ : בכרי מדין · גמלים בחורים הבאים ממדין ועיפה : כולם משבא יבואו . כל בני שבא יבואו אליך וישאו מהם זהב ולבונה למנחה לה' ובבואם לארצה יבשרו ויספרו תהלות ה' : (ז) כל צאן קדר . הצאן שבארץ קדר המה מובחרים : יקבצו לך . יאספו להביאם אליך : אילי נביות · ההילים שבנביות המה מובחרים : ישרתונך · יהיו לך לצרכך : יעלו וכו' · הוא כמו הפסוק יעלו על מזבחי לרצון כמו כל חטא עון (הושע יד) ורבים כמוהו · ובית תפארתי

יְהוָה וַיֵּרַע בְּעֵינָיו כִּי־אֵין מִשְׁפָּט׃
טז וַיַּרְא כִּי־אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתּוֹמֵם כִּי־
אֵין מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לּוֹ זְרֹעוֹ וְצִדְקָתוֹ
הִיא סְמָכָתְהוּ׃ יז וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה
כַּשִּׁרְיוֹן וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ
בִּגְדֵי נָקָם תִּלְבֹּשֶׁת וַיַּעַט כַּמְעִיל
קִנְאָה׃ יח כְּגֶמֻלוֹת כְּעַל יְשַׁלֵּם
חֵמָה לְצָרָיו גְּמוּל לְאֹיְבָיו לָאִיִּים
גְּמוּל יְשַׁלֵּם׃ יט וְיָרְאוּ מִמַּעֲרָב אֶת־שֵׁם
יְהוָה וּמִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ אֶת־כְּבוֹדוֹ כִּי־
יָבוֹא כַּנָּהָר צָר רוּחַ יְהוָה נֹסֵסָה בּוֹ׃
כ וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע
בְּיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה׃ כא וְאֹתִי זֹאת בְּרִיתִי
אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא־יָמִישׁוּ מִפִּיךָ
וּמִפִּי פִּי־זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר
יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃

ס״ל : וידע בעיניו כי אין מפגיע . לפיכך סבית עליהם הפירעונית :
(ט) וירא כי אין להן להם . ונתמה בהסתכלותו על הרעה לעמו רומה בי אין להיק
לעמוד בפרץ : ויתמה . ויתמה להם יש מפגיע בעדם ואין מפגיע
ויתמה ל׳ להם העומד ותומה ומוקם בתמהונו ותי״ו ויתמה כתי״ו של
תתעלל ונסניסים כלן מגמגמות
לשון מתפעל זקן דבר התיבה
שתפעל ונתפעל בת׳ת׳ו
בתמלא לותיות ברם התיבה
מלת זיתמיתם לשון שמו שמים
(ירמיה ג) ומשמים בתוכם
(יחזקאל ג) כשמו מחרושים
(איוב יח) ל׳ תמהון : ותתמה לו
זרועו : לזרקה מלוויהו : ולדקהו
סמכתהו . הוא להסיעו זלמלוך
ידיו ובנקמתו ותע״פ שלון
אלהנו הנוגי׳ להוסיעו (ית)קלקלה.
תיפרימנ״ש בלע״ז לקלות
לשמי הגדול : (יח) כעל גמולו.
כדת להסיב על גמולות
הלויבים : כעל ישלם . לדת
להסיב עליהם ישלם : (יט) כי
יבא כנהר : נרה על מויביו :
נוססה בו . מפלחות בו ל׳ נס :
ד״ת נוססה בו מוכלות בו
כתולעת בעץ כמו (לעיל י)
ויסיח כמקום נוסס : (כ) (ובא
לציון גואל . כל זמן שציון
חריבה

ובא ר״ם ור״ש נסמר בשמואל ב׳ סי׳ י״ו ולעיל בהאי סיפרא סי׳ מ״ז :

תולדות אהרן וילמד מדקפיתגינמ״ג כ״ב ע״ב : כיצד לו כנסדרין להזכות לציון יומא פו סנהדרין לח :

יָדָה וַיֵּרַע בְּעֵינָיו כִּי־רָאָה אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתּוֹמֵם כִּי־
אֵין מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זְרֹעוֹ וְצִדְקָתוֹ
הִיא סְמָכָתְהוּ׃ יז וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה
כַּשִּׁרְיוֹן וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ
בִּגְדֵי נָקָם תִּלְבֹּשֶׁת וַיַּעַט כַּמְעִיל
קִנְאָה׃ יח כְּגֶמֻלוֹת כְּעַל יְשַׁלֵּם
חֵמָה לְצָרָיו גְּמוּל לְאֹיְבָיו לָאִיִּים
גְּמוּל יְשַׁלֵּם׃ יט וְיָרְאוּ מִמַּעֲרָב אֶת־שֵׁם
יְהוָה וּמִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ אֶת־כְּבוֹדוֹ כִּי־
יָבוֹא כַּנָּהָר צָר רוּחַ יְהוָה נֹסֵסָה בּוֹ׃
כ וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע
בְּיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה׃ כא וְאֹתִי זֹאת בְּרִיתִי
אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא־יָמִישׁוּ מִפִּיךָ
וּמִפִּי פִּי־זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר
יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃

חָדָם יָיָ וּבְאֵישׁ קָדָמוֹהִי אֲרֵי
לֵית דַּיְנָא׃ טז וּגְלֵי קָדָמוֹהִי
דְּלֵית גְּבַר דְּיֵהֵי עָזְבָדִין טָבִין
וִידַע קָדָמוֹהִי וְלֵית אֱנָשׁ דְּיִקוּם
וַיִּבְעֵי עֲלֵיהוֹן וּפָרְקִינוּן בִּדְרַע
תּוֹקְפֵיהּ וּבְמֵימַר רְעוּתֵי
אִתְגְּלֵי מְעַבֵּד׃ יז אִתְגְּלֵי
זַבְנוֹ לְעַמֵּיהּ תְּלוּף וּפוּרְקָן
אַיְתֵי בְּמֵימְרֵיהּ דְּדַחֲלוֹהִי
וְיִתְגְּלֵי לְמֶעְבַּד פֻּרְעָנוּתָא לְבַעֲלֵי
נְקָמָא לְבַעֲלֵי דְּבָבוֹהִי׃ יח מָרֵי
גְּמָלָא הוּא גְּמָלָא יְשַׁלֵּם
פּוּרְעָנוּתָא לְסַנָּאוֹהִי גְּמָלָא
יְשַׁלֵּם׃ יט וְיִדְחֲלוּן מִמַּעֲרְבָא
יָת שְׁמָא דַיְיָ וּמִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא יָת יְקָרֵיהּ אֲרֵי יֵיתוֹן כְּשַׁפְּעַ נַהֲרָ פָּרַת מֵעֲקָן בְּמֵימְרָא
דַיְיָ יְתַבְּרוּן׃ כ וְיֵיתֵי לְצִיּוֹן פָּרִיק וְלָאַתְבָא מְרוֹדָיָא דְּבֵית יַעֲקֹב

וידע כ׳ . לת מעשיהם וירע בעיניו כי אין דבר נעשה במשפט הראוי : (טז) וירא .
וכאשר יראה שאין בהם דבר והגון להיות נגלגלין זזכותו : וישתומם . וכאשר
יעמוד בתפלתו ויבקוב אין בהם מי מפגיע וממפלל על הגאולה : ותושע . זכות
כ׳ תושע לו להביא הגאולה מבלי זכות ומבלי מפגיע : מדת סדקה
מסתוך תוכו לעשות לפנים משורת הדין : (יז) וילבש . לפי שיושיע להם ישראל
ויעשה עמהם צדקה ויעשה נקם בכבליים לזה אמר כן לשון כוהנל כגבור היוצד
במלחמה : כשריון . כדרך גבור העושה שריון : כראשו . יהיה הראש כדרך הגבור
המשים בראשו כובע מתוצת : ויפע . ל׳ל יפעה נקמה ל׳ : מלבושת .
להיות לו למלבוש : ויפע . יעטוף קנאה כמעיל המעטף את הלובשו : (יח) כעל
גמולות . נאה לומר כמו שלבש קנאה על מעשה גמולה מאחר שהוא מוכיח ישראל : גמול לאויביו : כפל הדבר כמ״ש
לאיים . לף להיותם בחיי היום מתרחק ישלם גמול מה שהרעו לישראל : (ים) ממערב . כל העולם יפחדו מה׳ ממערב וממזרח : כי יבא כנהר . כ״ל
כעבור זה יפחדו מה׳ כי יבוא אחר יבוא גוג ומגוג שהוא פלג בתרן ישראל וכמלוכה יבוא כאחר ואז רוח ה׳ נוססה בו ומבלבו מן העולם ולכן יפחדו מה׳ : (כ) ובא
לציון גואל . לף יבוא משיח ויגאל לציון ויוזו מלך המשיח : ולשבי פשע ביעקב : כ״ל גם חוסס מבני יעקב יעלמו מן העולם ויזוזו מעשיהם גם להם יבוא המשיח ויגאלם

מצודת דוד

וירע כ׳ . לת מעשיהם וירע בעיניו כי אין דבר נעשה במשפט הראוי : (טז) וירא .
וכאשר יראה שאין בהם דבר והגון להיות נגלגלין זזכותו : וישתומם . וכאשר
יעמוד בתפלתו ויבקוב אין בהם מי מפגיע וממפלל על הגאולה : ותושע . זכות
כ׳ תושע לו להביא הגאולה מבלי זכות ומבלי מפגיע : מדת סדקה
מסתוך תוכו לעשות לפנים משורת הדין : (יז) וילבש . לפי שיושיע להם ישראל
ויעשה עמהם צדקה ויעשה נקם בכבליים לזה אמר כן לשון כוהנל כגבור היוצד
במלחמה : כשריון . כדרך גבור העושה שריון : כראשו . יהיה הראש כדרך הגבור
המשים בראשו כובע מתוצת : ויפע . ל׳ל יפעה נקמה ל׳ : מלבושת .
להיות לו למלבוש : ויפע . יעטוף קנאה כמעיל המעטף את הלובשו : (יח) כעל
גמולות . נאה לומר כמו שלבש קנאה על מעשה גמולה מאחר שהוא מוכיח ישראל : גמול לאויביו : כפל הדבר כמ״ש
לאיים . לף להיותם בחיי היום מתרחק ישלם גמול מה שהרעו לישראל : (ים) ממערב . כל העולם יפחדו מה׳ ממערב וממזרח : כי יבא כנהר . כ״ל
כעבור זה יפחדו מה׳ כי יבוא אחר יבוא גוג ומגוג שהוא פלג בתרן ישראל וכמלוכה יבוא כאחר ואז רוח ה׳ נוססה בו ומבלבו מן העולם ולכן יפחדו מה׳ : (כ) ובא
לציון גואל . לף יבוא משיח ויגאל לציון ויוזו מלך המשיח : ולשבי פשע ביעקב : כ״ל גם חוסס מבני יעקב יעלמו מן העולם ויזוזו מעשיהם גם להם יבוא המשיח ויגאלם

מצודת ציון

ויבא כ׳ . לת מעשיהם וירע בעיניו כי אין דבר נעשה במשפט הראוי : (טז) וירא .
וכאשר יראה שאין בהם דבר והגון להיות נגלגלין זזכותו : וישתומם . וכאשר
יעמוד בתפלתו ויבקוב אין בהם מי מפגיע וממפלל על הגאולה : ותושע . זכות
כ׳ תושע לו להביא הגאולה מבלי זכות ומבלי מפגיע : מדת סדקה
מסתוך תוכו לעשות לפנים משורת הדין : (יז) וילבש . לפי שיושיע להם ישראל
ויעשה עמהם צדקה ויעשה נקם בכבליים לזה אמר כן לשון כוהנל כגבור היוצד
במלחמה : כשריון . כדרך גבור העושה שריון : כראשו . יהיה הראש כדרך הגבור
המשים בראשו כובע מתוצת : ויפע . ל׳ל יפעה נקמה ל׳ : מלבושת .
להיות לו למלבוש : ויפע . יעטוף קנאה כמעיל המעטף את הלובשו : (יח) כעל
גמולות . נאה לומר כמו שלבש קנאה על מעשה גמולה מאחר שהוא מוכיח ישראל : גמול לאויביו : כפל הדבר כמ״ש
לאיים . לף להיותם בחיי היום מתרחק ישלם גמול מה שהרעו לישראל : (ים) ממערב . כל העולם יפחדו מה׳ ממערב וממזרח : כי יבא כנהר . כ״ל
כעבור זה יפחדו מה׳ כי יבוא אחר יבוא גוג ומגוג שהוא פלג בתרן ישראל וכמלוכה יבוא כאחר ואז רוח ה׳ נוססה בו ומבלבו מן העולם ולכן יפחדו מה׳ : (כ) ובא
לציון גואל . לף יבוא משיח ויגאל לציון ויוזו מלך המשיח : ולשבי פשע ביעקב : כ״ל גם חוסס מבני יעקב יעלמו מן העולם ויזוזו מעשיהם גם להם יבוא המשיח ויגאלם

לַפּוֹך דם נקי : (ח) דרך שלום לא ידעו · כי לא דרכו בה : עקשו להם · כמו עותו נתיבותיהם לעצמה כי יכשלו בה : (ט) על כן · הפסוקים האלה עד וירא כי אין איש הם דברי הנביא על לשון בני הגלות הזה כי בעון האבות עם עון הבנים ארכה הגלות הזאת כי רוב ישראל לא שבו עוד משגלו בגלות הראשונה, וכן אמר ירמיהו הנביא על לשון בני הגלות אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו · ואמר דוד על לשון בני הגלות אל תזכור לנו עונות ראשונים, ואמר על כן שהרבו אבותינו לפשע אנחנו עוד היום בגלות והנה באל שופטנו מדה כנגד מדה הם רחקו המשפט והצדקה והשלום על כן רחק משפט ממנו : ולא תשיגנו צדקה · כי ממדות הגבורה הוא לפקוד עון אבות על בנים כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם : נקוה לאור · יום יום נקוה לאור וישועה שהיא האור והנה חשך והוא הגלות, וכפל הענין במלות שונות : (י) נגששה כעורים קיר · כמו נמששה. מן והיית ממשש בצהרים והצרות בגלות הם החשך והעורון : באשמנים כמתים · הרי אנו חשובים כאלו אנו נקברים כמו המתים ומלת באשמנים פירשה אדוני אבי ז״ל כי הנון נוספת ושרשו אשם מן האשם שמרון שהוא ענין שממה והקברים הם מקום שממה וי״ת אתאחד באפנא וגו׳ : (יא) נהמה כדובים כלנו · קול הדובים כקול המים וילל וכן היונים הוגות בקול יללה כי ההגיגה והיללה נמצא בזה הענין בקול יללה, וכן אמר כיוני הגאיות כולם הומות וי״ת עסינא מן קדם בעלי דבבנא וגו׳ : למשפט . שיקח האל משפטנו מאויבינו : (יב) כי רבו פשעינו · עם פשעי אבותינו כי בתחלה אמר כי בפשעי האבות היה אריכות הגלות, ועתה הוסיף ואמר לא בפשעי האבות לבד ולא בפשעי הבנים לבד אלא אלה ואלה גרמו, ואמר נגדך כי אנחנו מתודים בגלות על עונותינו שהם גלויים וידועים לפניך לפיכך אמר נגדך לא כמו האבות שהיו אומרים מקלתם אין השם רואה אותנו : וחטאתינו ענתה בנו . אמר וחטאתינו לשון רבות ואמר ענתה לשון יחיד רוצה לומר כל אחת ואחת מהחטאות העידה בנו כי כעונש העונות באות לנו הצרות, וכמוהו לבון יחיד על רבים ועיניו קמה, ובנות אלי אנשים, צועדה שקריות, לא תמעד אשוריו · והדומים להם : אתנו . שאתנו מכירים בהם ומתודים עליהם · וכפל הענין ואמר ועונותינו ידענום : (יג) פשע וכחש כה׳, שניהם מקור, וכן נסוג דבר : הורו והגו, מקור, או יהיה נסוג מנחי העי״ן והנון לנפעל, כמו לא נסוג אחור לבינו, ופירוש וכחש אין זה כמו כחשו בה׳ ויאמרו לא הוא שהרי אמר נגדך כלומר שהוא יודע בנו ובמעשינו אלא פירוש וכחש בשקר כי כשיכחש איש בחברו כאלו מכחש בה׳, וכן אמר ומעלה מעל בה׳ וכחש בעמיתו וכיון שמכחש בעמיתו בפקדון אלו או בשלוה לו כלא עדים הרי הוא כאלו מכחש בה׳ שהוא עד ביניהם, או פירוש בה׳ כמו שתרגם יונתן במימרא דה׳ כלומר כחש במצותו שצוה לא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו : ונסוג מאחר אלהינו . כפך אחרי ה׳ אלהיכם תלכו , ונסוג שרשו נכג ענינו ענין התאחרות כמו נסג לאחור : (יד) וכן והוסג אחור משפט · וסרה , רוצה לומר דברו סרה פירוש מציאות : הרו · כמו הרו עמל שהזכר למעלה ובאה הה״א בחולם והיה משפטו בקמץ , וכן והגו כי שרשו הגה ובא הה״א בחולם במקום קמץ , ופירושו כמו הרו עמל שפירשנו למעלה ומה שחושבים בם ומוציאים מן המחשבה אל הדבור ואל המעשה מחשבותיהם ודבריהם דברי שקר , ואדוני אבי זכרונו לברכה פירש הרו כמו נהורות את בני ישראל שברשו ירה , ויונתן תרגם הרו והגו מוחן ומפקן : והסג . אמר על דרך משל כי המשפט שב לאחור כי אין לו מקום ביניהם , וכן הצדקה מרחוק תעמוד ולא תקרב אליהם והמשפט היא לשפוט בין שני בעלי ריב להצדיק הצדיק ולהרשיע הרשע כדינו : והצדקה · היא לתת לעני ולהלוות לו וגמילות חסדים ותקון המדות בין לעניים בין לעשירים , והאמת להיות דובר אמת ולא ישקר בעמיתו בפקדון או בתשומת יד והדומה להם ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב וראש האמת שיודה באל ובמלאכיו : ונכוחה . הוא היושר שיהיה ישר בדרכיו וכמה שבינו יחברו ולא יאהב לעצמו יותר מלחברו כמו שנאמר ואהבת לרעך כמוך : ויהיה

נְתִיבוֹתֵיהֶם עִקְּשׁוּ לָהֶם כֹּל דֹּרֵךְ
בָּהּ לֹא יָדַע שָׁלוֹם׃ ט עַל־כֵּן רָחַק
מִשְׁפָּט מִמֶּנּוּ וְלֹא תַשִּׂיגֵנוּ צְדָקָה
נְקַוֶּה לָאוֹר וְהִנֵּה־חֹשֶׁךְ לִנְגֹהוֹת
בָּאֲפֵלוֹת נְהַלֵּךְ׃ י נְגַשְׁשָׁה כַעִוְרִים
קִיר וּכְאֵין עֵינַיִם נְגַשֵּׁשָׁה כָּשַׁלְנוּ
בַצָּהֳרַיִם כַּנֶּשֶׁף בָּאַשְׁמַנִּים כַּמֵּתִים׃
יא נֶהֱמֶה כַדֻּבִּים כֻּלָּנוּ וְכַיּוֹנִים הָגֹה
נֶהְגֶּה נְקַוֶּה לַמִּשְׁפָּט וָאַיִן לִישׁוּעָה
רָחֲקָה מִמֶּנּוּ׃ יב כִּי־רַבּוּ פְשָׁעֵינוּ
נֶגְדֶּךָ וְחַטֹּאותֵינוּ עָנְתָה בָּנוּ כִּי־
פְשָׁעֵינוּ אִתָּנוּ וַעֲוֺנֹתֵינוּ יְדַעֲנוּם׃
יג פָּשֹׁעַ וְכַחֵשׁ בַּיהוָה וְנָסוֹג מֵאַחַר
אֱלֹהֵינוּ דַּבֶּר־עֹשֶׁק וְסָרָה הֹרוֹ
וְהֹגוֹ מִלֵּב דִּבְרֵי־שָׁקֶר׃ יד וְהֻסַּג
אָחוֹר מִשְׁפָּט וּצְדָקָה מֵרָחוֹק תַּעֲמֹד
כִּי־כָשְׁלָה בָרְחוֹב אֱמֶת וּנְכֹחָה לֹא־
תוּכַל לָבוֹא׃ טו וַתְּהִי הָאֱמֶת
נֶעְדֶּרֶת וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל וַיַּרְא

שְׁבִילֵיהוֹן עֲקִימוּ לְהוֹן כָּל
דְדָרִיךְ בְּהוֹן לָא יְדַע שְׁלָמָא׃
ט עַל כֵּן אִתְרְחֵק דִינָא מִנָנָא וְלָא
מְעָרְעָן לָנָא זַכְוָן סַבַּרְנָא לִנְהוֹר
וְהָא חֲשׁוֹךְ לְזִיהוֹר וְהָא
כִּדְבְקַבְלָא אֲנַחְנָא מְהַלְכִין׃
י נְמַשְׁמֵשׁ כְּסָמָן כּוּתְלִין וְכִדְלֵית
לְהוֹן עֵינִין נְמַשְׁמֵשׁ אִתְקֵילְנָא
בְּטִיהֲרָא כְּמָא דְמִתְקַלִין
בְּקַבְלָא אִתְאַחַד בְּאַפָּנָא כְּמָא
דַאֲחִידִין קִבְרַיָא בְּאַפֵּי מֵתַיָא׃
יא עֲסֵינָא מִן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבְנָא
דְמִתְכַּנְשִׁין עֲלָנָא כְּדוּבִין כּוּלָנָא
וּכְיוֹנִין נָהֲמָא נָהֲימְנָא סַבַּרְנָא
לְדִינָא וְלֵית לְפוּרְקָנָא אִתְרְחֵק
מִנָנָא׃ יב אֲרֵי סַגִיאָן חוֹבָנָא
קֳדָמָךְ וְחַטָאנָא אַסְהִידוּ בָנָא
אֲרֵי חוֹבַן גְלַן לָנָא וַעֲוָיָתָנָא
יָדְעָנָא לְהוֹן׃ יג מְרֵידְנָא
וְאִסְתְּהַרְנָא לַאֲחוֹרָא מִבָּתַר
פוּלְחָנָא דֶאֱלָהֲנָא וַהֲוֵינָא
מְמַלְלִין שְׁקַר וּסְטְיָא מוּחַן
וּמַפְקִין מִלִבְּהוֹן פִּתְגָמֵי שְׁקָר׃
יד וְאִסְתְּחַר לַאֲחוֹרָא עָבְדֵי דִינָא
וְעָבְדֵי זְכוּתָא מֵרָחִיק קָמִין
אֲרֵי אִתְקִילוּ עָבְדֵי קוּשְׁטָא וְעָבְדֵי הֵימְנוּתָא לָא יָכְלִין לְאִתְגַלָאָה׃ טו וַהֲווֹ
עָבְדֵי קוּשְׁטָא מִטַמְרִין וּדְסָטַן מִבִּישׁ מִתְבַּזְזִין וּגְלֵי

תולדות אהרן ותהי האמת נעדרת . סנהדרין צז :

נשפט באמת כמשפטו : נתיבותיהם עקשו להם : הם העוו את דרכם לעצמם : (ט) רחק משפט ממנו · שהיינו לועקים חמס מאויבינו ואין הקב״ה שופט לנקום נקמה : ולא תשיגנו לדקה . הנחמות הטובות שהבטיחנו אין משיגות אותנו לבוא : לנגוהות : לנגוהה . נקוה ובאפלות נהלך : (י) באשמנים · מנחם פתר לשון מחשכי׳ ורוב הפותרי׳ מודים לו אבל דונש פתר בו לשון שומן והאל״ף נוסף בו כמו אל״ף שבאתותי (איוב יג) ושבאכזב (ירמיה טו) ודרך האתרים (במדבר כא) אף כאן בין האשמני׳ בין החיים השמני׳ אנחנו כמתים וי״ת לשון מסגר איתאחד באפנא כמה דאחידין קבריא באפי מיתיא · (יא) הגה נהגה · לשון יללה : דבר עשק. כמו לדבר עשק : (יג) הורו והוגו. לירות ולהוציא הורו לשון ירה בים (שמות טו) ד״א הורו והוגו הרב והתלמיד שם המקיר (סא״א) והוגו כאשר הוגה מן המסילה (שמואל ב כ) הגו סיגים מכסף (משלי כה) : (יד) הוסג אחור משפט. נקמתינו מאויבינו שהיא תלויה בהקב״ה ולדקתו עומדת מרחוק למה כי כשלה אמת ברחובותינו וכיון שהאמת כשלה מארץ אף משמי׳ אין הלדק והמשפט באין : (טו) משתולל . מוחזק שוטה על הבריות כמו (מיכה א) אלכה שולל והוא מגזרת שוגג דמתרגמינן שלו וכן (ש״ב ו) על השל

הגה ג׳ וסי׳ נהמה כדבים כלנו , הגו סיגים מכסף, ודבתריה הגו רשע לפני מלך , קדמא כתיב ה׳ בסוף תיבותא : ברחוב ד׳ ומ״ל בקריאה וסי׳ ויאמרו לא כי ברחוב נלין , רק ברחוב אל תלן , כשלה ברחוב אמת , ברחוב אבין מושבי : וסר מרע ה׳ בקריאה וסי׳ וסר מרע משתולל , איש היה בארץ עוץ איוב שמו , השמת לבך אל עבדי איוב וחברו , חכם ירא וסר מרע :

מצודת ציון

נתיב והדך : עקשו · ענין עקום ומעוקל : להם · לעצמם : דורך · מלשון דריכה והלוך : (ט) תשיגנו · ענין קריבה : לנגוהות · מלשון נוגה והארה כמו מנוגה נגדו (תהלים יח) : באפלות · מלשון אופל וחושך : (י) נגששה · ענין משוש והגיעה בדבר ואין לו דמיון במקרא ובדרז״ל בזמן שהספינה גוששת (גיטין ז) : קיר · כותל : בצהרים · הוא חצי היום : כנשף · ענינו השכת הלילה כמו ויקומו בנשף (מ״ב ז) : באשמנים · בקברים השוממים כאו האשם שמרון (הושע יד) והנון נוספת : (יא) נהמה · מלשון המייה : כדובים · שם חיה : הגה נהגה · ענין לפצוף היונים כמו אהגה כיונה (לעיל לח) : (יב) ענתה · העידה כמו לא תענה (שמות כ) : (יג) ונסוג · מענין החזרה לאחור כמו הנסוגים מאחרי ה׳ (צפניה א) : וסרה · ענין עוות ומרד כמו כי דבר סרה (דברים יג) : הרו · מלשון הירהור ולימוד : והגו · ענין הוצאה כמו הגו רשע (משלי כה) : (יד) והוסג · ענין החזרה לאחור : כשלה · ענין הפלה ונפילה ככה כמו והיה הנכשל בהם (זכריה יב) : ונכחה · ענין דבר יושר וראוי כמו כארץ נכוחות יעוף (לעיל כו) : (טו) נעדרת · ענין

מצודת דוד

עצמם ר״ל שמו אותם מעוקל ומעוקם למען יכשלו שם בני אדם ויהיו להם לשלל : כל דורך בה · כל הפוסע בזו הדרך לא ידע מן השלום כי השודדים ילפונו שמה לשלול שלל : (ט) על כן · בעבור זה רחק משפט שאין המקום שופט משפטנו לקחת נקם מיד העכו״ם : ולא תשיגנו לדקה · הצדקה שהבטיח לנו המקום לא השיגו אותנו : נקוה לאור . ר״ל אנו מקוים לישועה ובא עוד צרה · לנגוהות · אנו מקוים לנגוהות ולא כן הוא כי נהלך בחושך והוא כפל ענין במ״ש : (י) נגששה · בעבור החושך נמשש הכותל ללכת אצלה כדרך העורים והוא ממין מליצה לומר שנבר עלינו חשכת הצרות : וכאין עינים. כמו שממשש מי שאין לו עינים כן נמשש אנו וכפל הדבר במ״ש : כשלנו בצהרים · בעת הצהרים · כשלנו באפני מכשול כמו שהדרך להכשל בחשכת הלילה ר״ל אף פעם שלום בעולם אנו יושבים בצער ובחרדה : באשמנים · כאלו אנו שוכנים בקברים השוממים כמו המתים : (יא) נהמה · מרוב הצרות נהמה כולנו כדובים וכיונים המהגים . שיעשה משפט בהעכו״ם לנקום נקמתינו · ואין · אין משפט : לישועה . נקוה לישועה והנה רחקה ממנו ולא באה : (יב) כי רבו · מה שפשענו נגדך רבו מאד : וחטאתינו . כ״א מהחטאים העידה בנו לקטרג עלינו : אתנו · ר״ל עדיין לא עזבנום : ידענום . ידועים הם לנו ומכירים בהם ולא כלא דעת עשינו אותם : (יג) פשוע . דרכנו לפשוע בה׳ ולכחש בהשגחתו ולחזור מאחר אלהינו לבל נקבל מצותיו : דבר עושק · ולדבר דברי עושק וסרה : הורו והוגו . כ״א מורה ומלמד ומוציא מלב דברי שקר : (יד) והוסג . ובעבור זה המשפט שהלוי לעשות בשבלים הוסג אחור ולא נעשה והצדקה שהבטיח לנו המקום העמוד מרחוק ולא באה : כי כשלה · על כי האמת נכשלה ונתלשה ברחוב במקום שרבים רב לכן לא תוכל לבוא מן השמים דבר נכוחה הוא המשפט להשבלים והצדקה לנו : (טו) נעדרת . הולכת ונחסרה : משתולל . מוחזק הוא בעיני הבריות לשוטה ושכל :

נט א הֵן לֹא־קָצְרָה יַד־יְהוָה מֵהוֹשִׁיעַ וְלֹא־כָבְדָה אָזְנוֹ מִשְּׁמוֹעַ׃ ב כִּי אִם־עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם וְחַטֹּאתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָּנִים מִכֶּם מִשְּׁמוֹעַ׃ ג כִּי כַפֵּיכֶם נְגֹאֲלוּ בַדָּם וְאֶצְבְּעֹתֵיכֶם בֶּעָוֹן שִׂפְתוֹתֵיכֶם דִּבְּרוּ־שֶׁקֶר לְשׁוֹנְכֶם עַוְלָה תֶהְגֶּה׃ ד אֵין־קֹרֵא בְצֶדֶק וְאֵין נִשְׁפָּט בֶּאֱמוּנָה בְּטֹחַ עַל־תֹּהוּ וְדַבֶּר־שָׁוְא הָרוֹ עָמָל וְהוֹלִיד אָוֶן׃ ה בֵּיצֵי צְפָעוֹנִי בָּקָעוּ וְקוּרֵי עַכָּבִישׁ יַאֲרֹגוּ הָאֹכֵל מִבֵּיצֵיהֶם יָמוּת וְהַזּוֹרֶה תִּפָּקַע אֶפְעֶה׃ ו קוּרֵיהֶם לֹא־יִהְיוּ לְבֶגֶד וְלֹא יִתְכַּסּוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂי־אָוֶן וּפְעַל חָמָס בְּכַפֵּיהֶם׃ ז רַגְלֵיהֶם לָרָע יָרוּצוּ וְיְמַהֲרוּ לִשְׁפֹּךְ דָּם נָקִי מַחְשְׁבֹתֵיהֶם מַחְשְׁבוֹת אָוֶן שֹׁד וְשֶׁבֶר בְּמִסְלוֹתָם׃ ח דֶּרֶךְ שָׁלוֹם לֹא יָדָעוּ וְאֵין מִשְׁפָּט בְּמַעְגְּלֹתָם נְתִיבוֹתֵימוֹ עִקְּשׁוּ לָהֶם כָּל־דֹּרֵךְ בָּהֶם לֹא יָדַע שָׁלוֹם׃ ט עַל־כֵּן רָחַק מִשְׁפָּט מִמֶּנּוּ וְלֹא תַשִּׂיגֵנוּ צְדָקָה נְקַוֵּה־אוֹר וְהִנֵּה חֹשֶׁךְ לִנְגֹהוֹת בָּאֹפֶל נְהַלֵּךְ׃ י נְגַשְׁשָׁה כָעִוְרִים קִיר וְכָאֵין עֵינַיִם נְגַשְׁשָׁה כָּשַׁלְנוּ בַּנֶּשֶׁף כַּנְּשָׁפִים בַּשְּׁמֵנִים בְּמֵתִים סָמָּנוּ׃ יא נָהֹמוּ כֻלָּנוּ כַּדֻּבִּים וְכַיּוֹנִים נֶהְגֹּה נֶהְגֶּה נְקַוֵּה־לְמִשְׁפָּט וְאֵין לִישׁוּעָה רָחְקָה מִמֶּנּוּ׃ יב כִּי רַבּוּ פְשָׁעֵינוּ נֶגְדֶּךָ וְחַטֹּאתֵינוּ עָנְתָה בָּנוּ כִּי פְשָׁעֵינוּ אִתָּנוּ וַעֲוֹנֹתֵינוּ אֲשֶׁר יְדַעְנָם׃ יג פָּשֹׁעַ וְכַחֵשׁ בַּיהוָה וְנָסוֹג מֵאַחֲרֵי אֱלֹהֵינוּ דַּבֶּר עֹשֶׁק וְסָרָה הָרוֹ הָגוּ מִלֵּב דִּבְרֵי שָׁקֶר׃ יד וְהוּסַג אָחוֹר מִשְׁפָּט וּצְדָקָה מֵרָחֹק תַּעֲמֹד כִּי נָפְלָה בָאֱמֶת בָּרְחוֹב וְנְכֹחַ לֹא תוּכָל לָבוֹא׃ טו וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדָּרֶת וְסָר מֵרָע אֶל־שָׁלָל יִתְקַבָּא וַיַּרְא יְהוָה וַיֵּרַע בְּעֵינָיו שָׁפָט׃ טז וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּתְמַהּ כִּי אֵין מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זְרוֹעוֹ וְצִדְקָתוֹ הִיא סָמָכָתְהוּ׃ יז וַיִּלְבַּשׁ צֶדֶק כַּשִּׁרְיוֹן וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי נָקָם תִּכָּסוּת וַיַּעְטֹף כַּמְעִיל קִנְאָה׃ יח כְּמַעֲשׂוֹת לְהַשִּׁלֵּם חֵמָה לְצָרָיו גְּמוּל לְאוֹיְבָיו לָאִיִּים גְּמוּל יְשַׁלֵּם׃ יט וְיָרְאוּ מִמַּעֲרָב אֶת־שֵׁם יְהוָה וּמִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ אֶת־כְּבוֹדוֹ כִּי יָבוֹא כַּנָּהָר צַר רוּחַ יְהוָה נֹסֵס בּוֹ׃ כ וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה׃ כא וְאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא־יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃

מצודת דוד

נט א הֵן לֹא קָצְרָה יַד יְהוָה מֵהוֹשִׁיעַ וְלֹא כָבְדָה אָזְנוֹ מִשְּׁמוֹעַ׃ ב כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם וְחַטֹּאתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָּנִים מִכֶּם מִשְּׁמוֹעַ׃ ג כִּי כַפֵּיכֶם נְגֹאֲלוּ בַדָּם וְאֶצְבְּעֹתֵיכֶם בֶּעָוֹן שִׂפְתוֹתֵיכֶם דִּבְּרוּ שֶׁקֶר לְשׁוֹנְכֶם עַוְלָה תֶהְגֶּה׃ ד אֵין קֹרֵא בְצֶדֶק וְאֵין נִשְׁפָּט בֶּאֱמוּנָה בְּטֹחַ עַל תֹּהוּ וְדַבֶּר שָׁוְא הָרוֹ עָמָל וְהוֹלִיד אָוֶן׃ ה בֵּיצֵי צְפָעוֹנִי בָּקָעוּ וְקוּרֵי עַכָּבִישׁ יַאֲרֹגוּ הָאֹכֵל מִבֵּיצֵיהֶם יָמוּת וְהַזּוֹרֶה תִּפָּקַע אֶפְעֶה׃ ו קוּרֵיהֶם לֹא יִהְיוּ לְבֶגֶד וְלֹא יִתְכַּסּוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂי אָוֶן וּפְעַל חָמָס בְּכַפֵּיהֶם׃ ז רַגְלֵיהֶם לָרָע יָרוּצוּ וְיְמַהֲרוּ לִשְׁפֹּךְ דָּם נָקִי מַחְשְׁבֹתֵיהֶם מַחְשְׁבוֹת אָוֶן שֹׁד וְשֶׁבֶר בְּמִסְלוֹתָם׃ ח דֶּרֶךְ שָׁלוֹם לֹא יָדָעוּ וְאֵין מִשְׁפָּט בְּמַעְגְּלֹתָם נְתִיבוֹתֵימוֹ עִקְּשׁוּ לָהֶם כָּל דֹּרֵךְ בָּהֶם לֹא יָדַע שָׁלוֹם׃ ט עַל כֵּן רָחַק מִשְׁפָּט מִמֶּנּוּ וְלֹא תַשִּׂיגֵנוּ צְדָקָה נְקַוֵּה אוֹר וְהִנֵּה חֹשֶׁךְ לִנְגֹהוֹת בָּאֹפֶל נְהַלֵּךְ׃ י נְגַשְׁשָׁה כָעִוְרִים קִיר וְכָאֵין עֵינַיִם נְגַשְׁשָׁה כָּשַׁלְנוּ בַּנֶּשֶׁף כַּנְּשָׁפִים בַּשְּׁמֵנִים בְּמֵתִים סָמָּנוּ׃ יא נָהֹמוּ כֻלָּנוּ כַּדֻּבִּים וְכַיּוֹנִים נֶהְגֹּה נֶהְגֶּה נְקַוֵּה לְמִשְׁפָּט וְאֵין לִישׁוּעָה רָחְקָה מִמֶּנּוּ׃ יב כִּי רַבּוּ פְשָׁעֵינוּ נֶגְדֶּךָ וְחַטֹּאתֵינוּ עָנְתָה בָּנוּ כִּי פְשָׁעֵינוּ אִתָּנוּ וַעֲוֹנֹתֵינוּ אֲשֶׁר יְדַעְנָם׃ יג פָּשֹׁעַ וְכַחֵשׁ בַּיהוָה וְנָסוֹג מֵאַחֲרֵי אֱלֹהֵינוּ דַּבֶּר עֹשֶׁק וְסָרָה הָרוֹ הָגוּ מִלֵּב דִּבְרֵי שָׁקֶר׃ יד וְהוּסַג אָחוֹר מִשְׁפָּט וּצְדָקָה מֵרָחֹק תַּעֲמֹד כִּי נָפְלָה בָאֱמֶת בָּרְחוֹב וְנְכֹחַ לֹא תוּכָל לָבוֹא׃ טו וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדָּרֶת וְסָר מֵרָע אֶל שָׁלָל יִתְקַבָּא וַיַּרְא יְהוָה וַיֵּרַע בְּעֵינָיו שָׁפָט׃ טז וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּתְמַהּ כִּי אֵין מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זְרוֹעוֹ וְצִדְקָתוֹ הִיא סָמָכָתְהוּ׃ יז וַיִּלְבַּשׁ צֶדֶק כַּשִּׁרְיוֹן וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי נָקָם תִּכָּסוּת וַיַּעְטֹף כַּמְעִיל קִנְאָה׃ יח כְּמַעֲשׂוֹת לְהַשִּׁלֵּם חֵמָה לְצָרָיו גְּמוּל לְאוֹיְבָיו לָאִיִּים גְּמוּל יְשַׁלֵּם׃ יט וְיָרְאוּ מִמַּעֲרָב אֶת שֵׁם יְהוָה וּמִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ אֶת כְּבוֹדוֹ כִּי יָבוֹא כַּנָּהָר צַר רוּחַ יְהוָה נֹסֵס בּוֹ׃ כ וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה׃ כא וְאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃

מצודת ציון

נט א הֵן לֹא קָצְרָה יַד יְהוָה מֵהוֹשִׁיעַ וְלֹא כָבְדָה אָזְנוֹ מִשְּׁמוֹעַ׃ ב כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם וְחַטֹּאתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָּנִים מִכֶּם מִשְּׁמוֹעַ׃ ג כִּי כַפֵּיכֶם נְגֹאֲלוּ בַדָּם וְאֶצְבְּעֹתֵיכֶם בֶּעָוֹן שִׂפְתוֹתֵיכֶם דִּבְּרוּ שֶׁקֶר לְשׁוֹנְכֶם עַוְלָה תֶהְגֶּה׃ ד אֵין קֹרֵא בְצֶדֶק וְאֵין נִשְׁפָּט בֶּאֱמוּנָה בְּטֹחַ עַל תֹּהוּ וְדַבֶּר שָׁוְא הָרוֹ עָמָל וְהוֹלִיד אָוֶן׃ ה בֵּיצֵי צְפָעוֹנִי בָּקָעוּ וְקוּרֵי עַכָּבִישׁ יַאֲרֹגוּ הָאֹכֵל מִבֵּיצֵיהֶם יָמוּת וְהַזּוֹרֶה תִּפָּקַע אֶפְעֶה׃ ו קוּרֵיהֶם לֹא יִהְיוּ לְבֶגֶד וְלֹא יִתְכַּסּוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂי אָוֶן וּפְעַל חָמָס בְּכַפֵּיהֶם׃ ז רַגְלֵיהֶם לָרָע יָרוּצוּ וְיְמַהֲרוּ לִשְׁפֹּךְ דָּם נָקִי מַחְשְׁבֹתֵיהֶם מַחְשְׁבוֹת אָוֶן שֹׁד וְשֶׁבֶר בְּמִסְלוֹתָם׃ ח דֶּרֶךְ שָׁלוֹם לֹא יָדָעוּ וְאֵין מִשְׁפָּט בְּמַעְגְּלֹתָם נְתִיבוֹתֵימוֹ עִקְּשׁוּ לָהֶם כָּל דֹּרֵךְ בָּהֶם לֹא יָדַע שָׁלוֹם׃ ט עַל כֵּן רָחַק מִשְׁפָּט מִמֶּנּוּ וְלֹא תַשִּׂיגֵנוּ צְדָקָה נְקַוֵּה אוֹר וְהִנֵּה חֹשֶׁךְ לִנְגֹהוֹת בָּאֹפֶל נְהַלֵּךְ׃ י נְגַשְׁשָׁה כָעִוְרִים קִיר וְכָאֵין עֵינַיִם נְגַשְׁשָׁה כָּשַׁלְנוּ בַּנֶּשֶׁף כַּנְּשָׁפִים בַּשְּׁמֵנִים בְּמֵתִים סָמָּנוּ׃ יא נָהֹמוּ כֻלָּנוּ כַּדֻּבִּים וְכַיּוֹנִים נֶהְגֹּה נֶהְגֶּה נְקַוֵּה לְמִשְׁפָּט וְאֵין לִישׁוּעָה רָחְקָה מִמֶּנּוּ׃ יב כִּי רַבּוּ פְשָׁעֵינוּ נֶגְדֶּךָ וְחַטֹּאתֵינוּ עָנְתָה בָּנוּ כִּי פְשָׁעֵינוּ אִתָּנוּ וַעֲוֹנֹתֵינוּ אֲשֶׁר יְדַעְנָם׃ יג פָּשֹׁעַ וְכַחֵשׁ בַּיהוָה וְנָסוֹג מֵאַחֲרֵי אֱלֹהֵינוּ דַּבֶּר עֹשֶׁק וְסָרָה הָרוֹ הָגוּ מִלֵּב דִּבְרֵי שָׁקֶר׃ יד וְהוּסַג אָחוֹר מִשְׁפָּט וּצְדָקָה מֵרָחֹק תַּעֲמֹד כִּי נָפְלָה בָאֱמֶת בָּרְחוֹב וְנְכֹחַ לֹא תוּכָל לָבוֹא׃ טו וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדָּרֶת וְסָר מֵרָע אֶל שָׁלָל יִתְקַבָּא וַיַּרְא יְהוָה וַיֵּרַע בְּעֵינָיו שָׁפָט׃ טז וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּתְמַהּ כִּי אֵין מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זְרוֹעוֹ וְצִדְקָתוֹ הִיא סָמָכָתְהוּ׃ יז וַיִּלְבַּשׁ צֶדֶק כַּשִּׁרְיוֹן וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי נָקָם תִּכָּסוּת וַיַּעְטֹף כַּמְעִיל קִנְאָה׃ יח כְּמַעֲשׂוֹת לְהַשִּׁלֵּם חֵמָה לְצָרָיו גְּמוּל לְאוֹיְבָיו לָאִיִּים גְּמוּל יְשַׁלֵּם׃ יט וְיָרְאוּ מִמַּעֲרָב אֶת שֵׁם יְהוָה וּמִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ אֶת כְּבוֹדוֹ כִּי יָבוֹא כַּנָּהָר צַר רוּחַ יְהוָה נֹסֵס בּוֹ׃ כ וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה׃ כא וְאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃

תהיה דבר און שלא תריב עם רעך אפילו בדברים , והכל הוא בכלל תרבות רשע שזכר : (י) ותפק לרעב נפשך · ואלה המעשים הטובים מתמהה שתוציא לרעב נפשך ורצונך , כלומר כשתתרום לו לתמך כרות נדיבה תעשה וההסברת פנים שיכיר כי ברצון ובלב טוב אתה נותן לו , וכן על הכסות בכבר זכרו : ותפק · כמו ותוציא , וכן ויפק רצון מה' , מפיקים מזן אל זן : תשביע · שתשביע הרעבה כלומר שתתן לו כדי שביעה : כצהרים · אם ס"כ לך אפלה וצרה תשוב כמו הצהרים שהוא חוזק אור היום : (יא) ונחך ה' · כדרך ה' נחני בצדקתיך , כלומר תמיד ישגיח עליך בכל אשר תפנה : בצחצחות · ענין יובש , כמו צחה צמא בעת שיהיה צמא ותהיה רעב טוב בעולם הוא ישביע נפשך : ועצמותיך יחליץ · ידשן , על דרך ושמועה טובה תדשן עצם , וזכר העצמות לפי שהם מוסדות הגוף . ובענין זה אמרו רבותינו ז"ל שעובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה אומר החליצנו ה' אלהינו , כלומר השביענו ודשננו במצותיך , או פירוש החליצנו כי כן פירושו לשון מנוחה , ואמרו כי באלבע לשונות נשתמשו בלשון הזה , יסלף , יסדכן , יזין , יניח , יסלף כמו ותלאה נעלו , יסדיב כמו תלאני ה' , יזין כמו חלוצים מעברו , יניח כמו ועצמותיך יחליץ , [illegible]

דְאוֹנֵם׃ י וְתִתְפַּח קֳדָם כַּפְנָא
נַפְשָׁךְ וּנְפַשׁ מְסַגְפָא תְּשַׂבַּע
וְיִדְנַח בַּחֲשׁוֹכָא נְהוֹרָךְ וְקַבְלָךְ
יְהֵי כְּטִיהֲרָא׃ יא וִידַבְּרִינָךְ יְיָ
תְּדִירָא וְיִשְׂבַּע בִּשְׁנֵי בְּצוֹרְתָא
נַפְשָׁךְ וְגוּפָךְ יְחֵי בְּחַיֵּי עָלְמָא
וּתְהֵי נַפְשָׁךְ מַלְיָא תַּפְנוּקִין
כְּגִנַּת שַׁקְיָא דִמְרַוְיָא וּכְמַבּוּעַ
דְּמַיִן דְּלָא פָּסְקִין מוֹהִי׃
יב וְיִבְנוּן מִנָּךְ חָרְבַת עָלַם
יְסוֹדֵי דָר וְדָר תְּקוֹמֵם וְיִקְרוּן
לָךְ מְקַיֵּים אוֹרְחָא דְתַקְנָא
מְתִיב רַשִׁיעַיָּא לְאוֹרַיְתָא׃ יג אִם
תְּתִיב מִשַּׁבְּתָא רִגְלָךְ לְמֶעְבַּד
צוֹרְכָךְ בְּיוֹמָא דְקוּדְשִׁי וּתְעָרַע
לְשַׁבַּתָּא בְּתַפְנוּקִין לְקַדִּישָׁא
דַייָ תִּיקַר וּתְיַקַּר קֳדָמוֹהִי
מִלְמֶעְבַּד אוֹרְחָךְ מִלְסַפָּקָא
צוֹרְכָךְ וּמַלָּלָא מִלִּין דְאוֹנָס׃
יד בְּכֵן תִּתְפַּנַּק קֳדָם יְיָ וְיַשְׁרִינָךְ
עַל תּוֹקְפֵי אַרְעָא וְיוֹכְלִינָךְ פֵּרֵי
אַחְסָנַת יַעֲקֹב אֲבוּךְ אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַייָ גְּזִיר כֵּן׃

ל' • ל' י וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה
ג' תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ
ב' • ל' כַּצָּהֳרָיִם׃ יא וְנָחֲךָ יְהוָה תָּמִיד
ל' • ב' וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ
ל' • ו' יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם
אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו׃ יב וּבָנוּ מִמְּךָ
חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר־וָדוֹר
ל' • ו' • ל' תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹּדֵר פֶּרֶץ מְשֹׁבֵב
י' נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת׃ יג אִם־תָּשִׁיב
ד' חסר • ב' מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם
ל' קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ
יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת
ב' מ"ל דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר׃
ל"א יד אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ
ג' מ"ל • ל' עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת
ג' בסיפרא יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר׃

ארוכה לך (ירמיה ל):(י) ותפק לרעב נפשך · בתנחומא דברים טובים : (יא) בצחצחות . בעת צמאון ובצורת כך ת"י : יחליץ· יזיין כמו חלוצי צבא (במדבר לא) . (יב) משובב נתיבות לשבת : תירגם יונתן מתיב רשיעיא לאורייתא: משובב כמו משיב · לשבת ליישובו של עולם: (יד) נחלת יעקב אביך · נחלה בלא מצרים כמה שנא' ופרצת ימה וקדמה וגו' (בראשית כח) לא כאברהם שנאמר (שם יג) הארץ אשר אתה רואה ויעקב שמר את השבת שנא' (שם לג) ויחן את פני העיר שקבע תחומין עם דמדומי חמה כך פי'

על ה' ל"א וסי' נמסר במסר' רבתא בערך אדני: קורא ו' וקמץ בקריא' וסי' וראו גוים צדקך וכל מלכים כבודך · ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור · לשום לאבילי ציון · גם לא שמעת גם . נדרשתי ללא שאלו . לאומים להם קורא תגלגל : וכל לשון עץ דכוות' : במותי ג' מ"ל בקריאת וסי' ירכבהו על במותי א"ץ · והרכבתיך על במותי ארץ . הנה ה' יוצא ממקומו :

תשיב כלומר אם היית הולך בדרך ונזכרת שהוא שבת והשיבות רגלך לאחור מללכת עוד לכבוד שבת כל שכן עשות חפצך שהוא כולל המלאכות שחייבין עליהם מיתה כי אפילו לצאת חוץ לתחום שהוא כלאו תמור עליך ותשמר ממנו : ביום קדשי · שאני קדשתי כמו שאמר ויקדש אותו , והקדוש הוא שהבדילו מבאר הימים , ופירוש עשות חפצך מעשות , ומ"ם משבת עומדת במקום שנים , ורגלך , וחפצך , חסרים יו"ד הרבים , ורבותינו זכרונם לברכה פירשו רגלך דרך המקרא לשון רבים שאמרו רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום יכנס שנאמר אם תשיב משבת רגלך , רגליך קרינן , כלומר אף על פי שכתוב רגלך בלא יו"ד יש אם למקרא או וקראת לשבת עונג , אם תשיב משבת , מצות לא תעשה , וקראת לשבת עונג , מצות עשה לע"ג הגוף ביום השבת במאכלים ערבים ומוגים במתוך שישנהו מאשר ימים לטוב יזכור מעשה ברשית ובהלל תדבו מאין ובנת ביום השביעי ומתוך כך ישבת לאל ויאהבהו בפיו ובלבבו , ותתענג נפשו בו , וסי' וקראת כמו מקרא קדש : לקדוש ה' מכובד כפל הענין במ"ש , ורבים פירשו ביום הכפורים שאמרו מאי דכתיב לקדוש ה' מכובד זה יום הכפורים שאין בו לא אכילה ולא שתיה אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה : וכבדתו מעשות דרכיך · זהו הכבוד שתמנע מעשות כל מלאכה , כי פירוש דרכיך תפלי כמו מעשיך הדכי ספרתי ודרכיך למחות מנכך וסדומים להם , ורז"ל פירשו דרכיך מנהגיך שלא יהא מנהגו של שבת כמנהגו של חול , כמו שאמרו וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול , וכן שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול , וכן שלא יאכל המאכלות וסעודתו של שבת כבל חול , ופי' לשנות מנהג עם האכילה להקדים או לאחר : ממצוא חפצך · כפל ענין במ"ש כי הוא כמו מעשות דרכיך כמו שפירש על דרך הפשט , וכה"י מלספקא צורכך , ורז"ל פירש ממצוא חפצך , בדברים שלא ידבר בשבת בחפציו , וכם הדברים שצריך לעשותם בחול , ודקדקו מחפציך , ואמרו חפציך אסור לדבר בה חפצי שמים מותרים כמו שאמרו חשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת , ואמרו פוסקין צדקה לעניים בשבת , ואמרו מפקחין על התינוקות ליארס ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות · כי כל הדברים האלה אם ידבר בהם הם מצוה , ואפי' ילמדו כמה שיחים כדי שלא יהיה גנב ומלסטם את הבריות , ואמרו דבר · שלא יהיה דבורך של שבת כדבורך של חול : כלומר שידבר בשבת בנחת וימעט בדברים : ואמר דבר דבור אסור הרהור מותר ואעפ"כ החסידים נזהרים אפי' מהרהור הפלים אלא בהפלי שמים כמעשה בחסיד ההוא שמספר במס' שבת , וי"ת ודבר דבר ומלמללא מלין דאונס , פי' דבר און כי כן מתרגם און אונס וזה אסור אפילו בחול : (יד) אז תתענג על ה' · אם תתענג את השבת תתענג על ה' כלומר ישפיע לך טובות עד שתתענג עליו ותודה בו ובטובו כי מאתו הכל ובידו , והספנוג של

תולדות אהרן ותפק לרעב · כ"ב ע : וזרח בחשך · זוהר תולדות תרומה : ועצמותיך יחליץ . יבמות קב : אם תשיב . פקדה בתר נח זוהר בשלח : לשבת ענג . שבת קיח פסחים סח ביצה לד זוהר אמור : וכבדתו . שבת קיג קיט : ממצא חפצך . שבת קנ : אז תתענג . שבת קיח זוהר יתרו :

מצודת ציון

(י) ותפק · ותוציא כמו וזממו אל תפק (תהלים ק"מ) : נפשך · ענין רצון כמו אם יש את נפשכם (בראשית כ"ג) : נענה · מלשון עינוי : וזרח · ענין האיר : ואפלתך · מלשון אופל וחושך : כצהרים · היא עת עמידת השמש בחצי השמים : (יא) ונחך · ענין הנהגה כמו ולא נחם (שמות י"ג) : בצחצחות · ענין יובש וצמאון כמו שכנו צחיחה (תהלים ס"ח) : יחליץ · יזיין כמו חלוצי צבא (במדבר ל"א) ור"ל יבריא ויחזיק : רוה · שביעה כמו תלמיה רוה (תהלים ס"ה) : יכזבו · ענין עזיבת הדבר והפסקה כמו תהיה לי כמו אכזב (ירמיה ט"ו) : מוסדי · מלשון יסוד : גודר פרץ · בונה כותל במקום הפרוץ והשבור כמו והגדר גדר וכו' (יחזקאל מ"ג) : משובב · מלשון השבה : נתיבות · שביל ודרך : לשבת · מלשון ישיבה : (יג) תשיב · מלשון השבה : חפצך · מלשון החפץ ורצון : עונג · מלשון תענוג ותפנוק : דרכיך · ענינך וכן דרכי ספרתי (תהלים קי"ט) : (יד) והרכבתיך · מלשון רכיבה והתנשאות : במותי · ענין גובה כמו על במתי עב (לעיל י"ד) :

נגאלו

מצודת דוד

תסיר לומר אם גם תסיר פלשלות חלבשך אל מול פני חברך כדרך בני אדם המריבים וגם תסיר מלדבר לחברך און ודברי קנטור : (י) ותפק · תוציא לרעב את רצונך הטוב לדבר דברי נחומים בעת תתן לו המאכל : ונפש נענה . נפש המעונה ברעב תתן לה די שבעה : וזרח בחושך אורך . בהיות בעולם חשכת הצרות יזרח אורך ולא תהיה נכלל עמהם : ואפלתך · אם תהיה לך אפלת צרה תשוב כמו הצהרים בהארת אור ישועה : (יא) ונחך . המקום ינהג אותך תמיד בדרך הטוב לך : והשביע בצחצחות נפשך . בעת יהיה בעולם צמאון ויובש ישבע את נפשך ולא תהיה חסר מכל טובה : ועצמותיך יחליץ . יבריא ויחזיק את עצמותיך וזכר את העצמות לפי שהם מוסדי הגוף : והיית · תהיה שבע מטובה כגן השבע מן המים כי כדרך הוא להשקותה בכל עת וכמוצא מים תהיה בכל עת מושפע בטובה כמקור המוצא מים אשר המים הנובעים אינם נפסקים : (יב) ובנו ממך . רצה לומר המעשים הטובים היוצאים ממך יבנו את חרבות העולם וכמו שהמעשים הרעים מחריבים את העולם כן הטובים יבנו החרבות : מוסדי דור ודור . היסודות שנפלו בימי הדורות אשר תקומם אותם במעשיך הטובים וכפל הדבר במ"ש : וקורא לך · כל בני העולם יקראו אותך גודר פרץ שהרי בזכות מעשיך נגדרת פרצות העולם : משובב · אתה הוא המשיב את הנתיבות להיות מיושבות באנשים כי בהיות הערים חריבים נשמו הנתיבות ובזכותך נבנו הערים ונתיישבו הנתיבות : (יג) אם תשיב משבת וגו' . ר"ל אם תחזקת בדרך לצאת חוץ לתחום ונזכרת שהוא שבת והשבות רגלך בעבור השבת : עשות . המ"ם של משבת עומדת במקום שתים ור"ל אם תשוב מעשות חפצך אחד מן המלאכות האסורות : ביום קדשי . זהו שבת שקדשו המקום : וקראת לשבת ענג . תקרא את השבת יום עונג ר"ל יהיה מיוחד לך להתענג בו : לקדוש ה' מכובד · ליום השבת שקדשו המקום תקרא יום מכובד מבלי עשות בו מלאכה של חול : וכבדתו . ר"ל לא בקריאת שם לבד אלא תכבדו מעשות בו עסקיך : ממצוא . מבלי מצוא בו חפצך ר"ל שלא תעשה בו חפצך : ודבר דבר . ומלדבר בו דבר הנאסר בשבת מהדברים האסורים בשבת : (יד) אז תתענג על ה' · כשתעשה כן אז ישפיע לך טובה הרבה ותתענג על ה' ור"ל לא תתענג לעדון הגוף כ"א להעתיד הגוף במצב הראוי להשכיל בתורת ה' : והרכבתיך . ר"ל תהיה ברום המעלה

חֵפֶץ וְכָל־עַצְּבֵיכֶם תְּנַגֵּשׁוּ׃ ד הֵן לְרִיב וּמַצָּה תָּצוּמוּ וְלַהַכּוֹת בְּאֶגְרֹף רֶשַׁע לֹא־תָצוּמוּ כַּיּוֹם לְהַשְׁמִיעַ בַּמָּרוֹם קוֹלְכֶם׃ ה הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף כְּאֲגְמֹן רֹאשׁוֹ וְשַׁק וָאֵפֶר יָצִיעַ הֲלָזֶה תִקְרָא־צוֹם וְיוֹם רָצוֹן לַיהוָה׃ ו הֲלוֹא זֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע הַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה וְשַׁלַּח רְצוּצִים חָפְשִׁים וְכָל־מוֹטָה תְּנַתֵּקוּ׃ ז הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם׃ ח אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אורְךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְהוָה יַאַסְפֶךָ׃ ט אָז תִּקְרָא וַיהוָה יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־תָּסִיר מִתּו�ֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדֹבֶר־אָוֶן׃ י וְתַפֵּק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נִעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם׃ יא וְנָחֲךָ יְהוָה תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמוֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וְכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו׃ יב וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וָדוֹר תְּחוֹנֵן וְקֹרָא לְךָ גּוֹדֵר פֶּרֶץ מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת׃ יג אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר׃ יד אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר׃

סלכם הגעלכים על ידכם מתם נוגשים לוהם ביום צומכם׃ (ד) לא תצומו כיום׃ כמשפט היום לשמוע בקולכם כדי שישמע קולכם במרום׃ (ה) הלכוף׳ ה״ש מהיכא כלי שמא לכוף כהגמון רמשו מני לריך׳ הגמון הוא כמין מחט כפוף ולרין בו דגים וקורין לו חיי״ס בלע״ז׃ הלזה תקרא לום׳ לי תמיהא לפיכך הס״ת נקודה חטף פתח׃ (ו) חרלובות׳ לי קיסור ומיסור׃ מוטה׳ העיית משפט׃ וכל מוטה תנתקו׃ ת״י וכל דין מסטין חסלקין׃ (ז) ועניים מרודים׳ נלחמים ונלנקים על לרתם כנין עניי ומרודי (לויקר ג) לריך בשיתי (תהלים נה)׃ ומבשרך׳ ומקרובך׃ (ח) יבקע כשחר׳ כעמוד השחר כבוקע בעגים׃ ומהרה תצמח׃ ורפואתך מהרה כמו תעלה

מרוכה

תביא י״ג בקריאה וסי׳ וכסל התי מכל כשר׳ ראשית כבורי ארמתך תביא׳ וחבריו׳ לא תביא אתנן זונה׳ ובמ־את ימי מהרה׳ ולא תביא תועבה אל ביתך׃ ולקחת מראשית כל פרי האדמה׳ וצו את יהושע בן נון׳ ואת עשרת חריצי החלב׳ תשמע זעקה מבתיהם׃ חלא פרוס לרעב לחמך ועניים׳ אף על פי שה פקחה עיניך׳ תיתה כאניות סוחר ממ־ח קח׃

תולדות אהרן וס מנחתכו׳ (תענית סה)׃

כהגמון רהמו׳ שבת נד קידושין כה (כבת ז)׃ הלא פרס׳ כ״ב ע״י זוהר ויקהל׳ ומבחרך׳ כתובות נ״ב בבבות לע (כתובות לד)׃ ולא לפניך׳ בסוטה ע כ״ב יח ע״ב ס״ה׳ תו תקלא׳ יבמות סג בהדיא עו׃

(ב) כמוני׳ לין הלשון בגדולה בתענית מלאכול ומלבתות וכפיפת הראש כמו בהגמון יהוי בגומא שכופף לראשו ולא הלעת הבא ומפקר כי לין המעבים הלזה נבחרים ונרלים לפני מי ולא כלב נשבר ומעשים עוכים ושוב מדרכיהם רעים׃ (ו) כלא זה׳ תלוכות רבא׳ קשורי רשע׳ וכן כי לין הרלוכות למותם׳ כי מעשה ארבע כיתותיהן יודעי לקבר תמיד אלא יוכל לדם לפתחו ולפתיחו כי לם בעורת גדול׳ וכפל לענין בחלות שוות׃ ואמר הכר לחדות מוסף׳ כי מוסף כתו רבע מתעים סעיפים מן ימינו עלי מון׳ ולו יסיר מוסף לם הטול׳ כמו ויקח תגיה את המוסף׳ דמה דתקח הטעיף ונעשה לותם כלאו יבימו עול ומוסף על לוחרת׳ ויוכן תרגם ברי קטרי בתבי דין מסטי׃ ובלח לשוים תפעים׳ לם הטבדים לבם לשוים ובמוריס ניד לחזיקם עוברים על לא תרדה בו בפרך ולא יעלוסנו מקו בבע טעם כמו בסוטים יתמיכו בעניה נם כן כני דורו על זה׃ מוסף׳ פירסמוהו׳ (ו) הלא פרוס׳ לפרוסם לוח בבלשע יהוי בדבלי ר״ל בענין מתיבות בלחם מבכך ואחר כך בוסף ווולתו׳ מרודים׳ בתבוהו מלבלין׳ וכן עניי׳ ומרודים עניה ומרודכך׳ עין בעלמו׃ ומבשרך לא תתעלם׃ לפחיל בראש ובלסות בערום לוף מיוב לכל יבחיל בכל מי בסוף קרובו בוף מיוב יותר זה׃ ולם יראה לופו בסוף עב לא יעלים עיניו ממנו עד בישרך לשוול מחיתו בלא תחיב לסלוות לו ולבתות נפיו דרכים שירוית בסם׃ ומבשרך׳ כמו לים לים לא כל אחר בשרו ומי שעושה שמעשים בלוה סותק בוף בתקיים כל המות בלא וכ בשרו עשים לון בסם בפך מעשים הרעים שכר׃ (ח) לון׳ לם תעשה מעשים לון לא תעלה בוסף ובקש בשרך תוכך כמו בסתר בסתר ושוכך עשים לון בשרך׃ כיוסך-בלבתך׳ ותרוכך מהרה תפיתך לון לם בל עד עתה עליך רעה בעוכך או בחמוך בקולך בלי ותראה לומך ותשמע תפיתך׃ לם תסיר׳ לם תשוב מעשיך בלוה הרעים ותעשה מעשים עוכים׳ מוסף׳ פירסמוהו׳ מעשיך תלית בלבלע׳ תלוכות בלוה בלבלע׳ בלוה הרעים ותעשה מעשים עוכים׳ מוסף׳ פירסמוהו׳ בלא תבנע׳ מקור כמו שתמר למעלה ולבכות כהגרף רבע׳ תמר לם תסיר לותו מהעשה ותשלוו בלא תבנעו תסיר בדרך בני לדם המרימים בישלא תבנעו כאחד לל פני תברו לף שיכר׳ וכן

תסיר

מצודת דוד

כן ביום לומכם וכו׳׃ כלומר כ״ל מכם ידרוש ויעלה דבר בחסן בו ותחומו תלין וישפוק בו להפג ממנו לער התענית ולא עת לבו לשוב לה׳׃ וכל עלבוכיכם׃ כל עלבון התענית תלחנו להסירו מכל וכל בדבריס המתמחים׃ (ד) הן לריב וכו׳׃ בלחת הלום היה סיבה לכם לחטוא לריב ולהתקוטט זה עם זה ולבלות בלחלוף כי הדרך להתחסף יחד ביטי הלום ולחלה מלי עם חולתו ומתקוטט עמו וכחים לידי הכחה׃ בלחלוף לתע׳ כי בשמכה כה קלויס בלחלוף רבע׳ לף תלומו כיום׃ חיובה למים בשמשם יום הלום להחשיל לפני להשמים קולכם לל בשמים׃ (ה) הכזה׳ וכי בזה הענין יהיו לויות יום שתבחר בו וחוזר ומפרש שלוה יום שבחלה מעט ושבו בתענית׃ הלכוף׃ הלם מה שהחלה כופף ראשו למשה בהכעשה כלומת הבומת ויש מחמיו שק ואפר וכי לזה תקרא לה׳ יום מקובל ויום רלון׳ (ו) הלא זה׳ בחלת זהו ענין הלום תשר תבחר בו בישמת יום הזה לת קשרי הרשע כ״ל לבשל הקשר לכל ישבהו׃ הפר קשרי תגודות מוסף׳ הפר קשרי תגודות עלי העול תשר לבשל הוכיח לתם על עוותי תשרים (ודמה בגיטת העניים ודחקם כחלו׳ ישימו העול על לוחרם) ׃ ושלח לרוצים חפשים׃ העבדים הרלוצים ויהיו חפשים׃ וכל עלי העול תשר שלחם חלחקו מהם לוחרם׃ (ז) הלא פרוס׳ לחלק בהם לוחם ולחם לעשר בהם׃ בלחת יום הזה פרוס לחתך ותן למי שהוא רעב ותן לו מה יחסר׃ ועניים מרודים׳ עניים הנלחלים על כ״ל לף הוסיפו לעשות בהם שום עבודה׃ (ח) הלא פרוס׳ כלומר׳ כי תרחה׳ כי תרחה׳ לף תחכסה עלמך מבשרך׃ (ט) לף תחכסה עלמך מקרובך לכל יבחיל׃ (י) תו יבקע וכו׳׃ כשתעשה כן תו יהיה חור הלחתך כעמוד השחר הבוקע בעניים ומהיר לעולם׃ וצדקתך׳ לפניך׃ כבוד ה׳ יאסוף לך׃ (יא) תו תקלא׳ יבמות סג בהדיא עו׃ ונחך׳ כלומר לא יבחיל לך בלחת הלחתך בעמוד השחר בבוקע בעניים ומהיר לעולם׃ וצדקתך׳ לפניך׃ כבוד ה׳ יאסוף לך׃ (יב) ובנו׳ כשתעשה כן בחזרה לבנין בית עולמים׃ ומוסדות דור ודור תקומם׃ וקרא לך גודר פרץ׳ שיגדור הפרלות שנעשו בחומה׃ משובב נתיבות לשבת׃ לתקן הדרכים לשבת׃ (יג) אם תשיב׳ לם תסיר׃ לם תשוב מהמעשים הלוה הרעים ותעשה מעשים טובים׃ מוסף׳ פירסמוהו׳ מעשיך תלית בלבלע׳ תלוכות בלוה בלבלע׳ בלוה הרעים ותעשה מעשים טובים׃ מוסף׳ פירסמוהו׳ בלא תבנע׳ מקור כמו שתמר למעלה ולבכות כהגרף רבע׳ תמר לם תסיר לותו מהעשה ותשלוו בלא תבנעו תסיר בדרך בני לדם המרימים בישלא תבנעו כאחד לל פני תברו לף שיכר׳ וכן

תסיר

מצודת ציון

תענית׃ תלחתו ותדחקו כמו וגם כעס (לעיל ג)׃ (ד) ומלה׃ ענין מריבה כמו ודון יתן מלה (מבלי י״ג)׃ כהגרף׃ כן יקרל כיל בלבוסה בהגרוסתיה וכן בחבל לו בהגרוף (שמות כ״ח)׃ כמהים׃ בשמים כרמים׃ (ה) סלכוף׃ מלבון בפיסה׳ בהגמון׃ כוף לפוף בן גומא וכוח לם בתת כך וכן בפה והגמון (לעיל ט׳)׃ וכף׃ יהיעה עבה׃ יגיע׃ מלבון מלא בחבבה׃ (ו) פתח׃ ענין בתבה׃ מבלות׃ ענין בבור בקשר יחד וכן בגודות חוב (שמות י״ב)׃ מוסף׃ ענין עלי העול כמו מוסרות ומוטות (ירמיה כ״ז)׃ רלוים׃ ענין שבירה ותיכה כמו כרולות תביולים (עמוס ד׳)׃ תפביה׃ ענין תיכות כמו יגל לחבני הבה (שמות כ״ג)׃ תבקו׃ ענין בתבה ובחבה מבקומו׃ (ז) פרוס׃ ענין שבירה וכיעה וכן פורס יין להם (ליקה ד׳)׃ מרודים׃ נלחלים וגולים כמו תריד בביתי (תהלים פ״ה)׃ ומבכך׃ מבקוך בס״ה כי תחיו בבכו הוא (בראשית ל״ו)׃ תעלם׃ מלבון הבלה והבחה׃ (ח) בבקר׃ הוא האור כמהיר בשלת המזרח עד לף יגיע בחבה׃ ותרוכך׃ ענין רפואה כמו תרוכה בת עמי (ירמיה ח׳)׃ יבחבך׃ ענין בכבוה כמו ולין לוח מלחך בוסף (בושיט י״ט)׃ (ט) יבוה׃ מלבון ענין ותבוקה׃ תשוב׃ ענין עקה כמו בושיט׃ שמעת קולי (יונה ב׳)׃ בבני׃ בבה לני׃ מוסף׃ עלי העול׃ לון׃ ענין דבר שלינו בגון׃

ותפק

הַרְהוּרֵי לִבְּהוֹן׃ יח אוֹרַח תְּיוּבְתְּהוֹן גְּלֵיָא קֳדָמַי וְאֶשְׁבּוֹק לְהוֹן וַאֲרַחֵים עֲלֵיהוֹן וַאֲשַׁלֵּם תַּנְחוּמִין לְהוֹן וּלְמִתְאַבְּלִין עֲלֵיהוֹן׃ יט דִּבְרָא מְמַלַּל סִפְוָן בְּפוּם כָּל אֱנָשָׁא אֲמַר נְבִיָא שְׁלָמָא יִתְעֲבֵיד לְצַדִּיקַיָא דִּנְטָרוּ אוֹרַיְתִי מִלְקַדְמִין וּשְׁלָמָא יִתְעֲבֵד לְתָבַיָא דְּתָבוּ לְאוֹרַיְתָא קָרִיב אֲמַר יְיָ וְאֶשְׁבּוֹק לְהוֹן׃ כ וְרַשִׁיעַיָא כְּיַמָּא דִּטְרִיד דְּבָעֵי לְמִנַּח וְלָא יָכִיל וְעָבְדִין מוֹהִי סִין וְטִין׃ כא לֵית שְׁלָמָא אֲמַר אֱלָהּ לְרַשִׁיעַיָא׃ א נְבִיָא אַכְלֵי בִגְרוֹנָךְ לָא תִמְנַע כְּקַל שׁוֹפָרָא אֲרֵים קָלָךְ וַחֲוֵי לְעַמִּי מְרָדֵיהוֹן וּלְבֵית יַעֲקֹב חוֹבֵיהוֹן׃ ב וְקֳדָמַי יוֹם יוֹם אוּלְפַן תָּבְעִין כְּאִלּוּ לְמִידַע אוֹרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמַי צָבָן כְּעַמָּא דְּזָכוּ עֲבַד וּמִדִּין אֱלָהֵיהּ לָא אִתְרַחִיק שָׁאֲלִין מִן קֳדָמַי דִּין וּקְשׁוֹט כְּאִלּוּ לְאִתְקָרָבָא לְדַחַלְתָּא דַּיְיָ צָבָן׃ ג אָמְרִין לְמָא אֲנַחְנָא צַיְמִין וּקְדָמָךְ גְּלֵי מְסַגְּפִין נַפְשָׁתָנָא וּקְדָמָךְ יְדִיעַ נְבִיָא אֲמַר לְהוֹן הָא בְּיוֹם תַּעֲנִיתְכוֹן אַתּוּן תָּבְעִין צָרְכֵיכוֹן וְכָל תַּקְלָתְכוֹן

בְּדֶרֶךְ לִבּוֹ׃ יח דְּרָכָיו רָאִיתִי
וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאַנְחֵהוּ וַאֲשַׁלֵּם נִחֻמִים
לוֹ וְלַאֲבֵלָיו׃ יט בּוֹרֵא נוּב שְׂפָתָיִם
שָׁלוֹם ׀ שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר
יְהוָה וּרְפָאתִיו׃ כ וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם
נִגְרָשׁ כִּי הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל וַיִּגְרְשׁוּ
מֵימָיו רֶפֶשׁ וָטִיט׃ כא אֵין שָׁלוֹם
אָמַר אֱלֹהַי לָרְשָׁעִים׃

נח א קְרָא בְגָרוֹן אַל־תַּחְשֹׂךְ
כַּשּׁוֹפָר הָרֵם קוֹלֶךָ וְהַגֵּד לְעַמִּי
פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם׃
ב וְאוֹתִי יוֹם יוֹם יִדְרֹשׁוּן וְדַעַת דְּרָכַי
יֶחְפָּצוּן כְּגוֹי אֲשֶׁר־צְדָקָה עָשָׂה
וּמִשְׁפַּט אֱלֹהָיו לֹא עָזָב יִשְׁאָלוּנִי
מִשְׁפְּטֵי־צֶדֶק קִרְבַת אֱלֹהִים יֶחְפָּצוּן׃
ג לָמָּה צַּמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ עִנִּינוּ נַפְשֵׁנוּ
וְלֹא תֵדָע הֵן בְּיוֹם צֹמְכֶם תִּמְצְאוּ־

רד"ק

בסתר · פירוש הסתר פנים כמו שאמר ואנכי הסתר אסתיר פני : וילך שובב · מרד שמרד בי ועבודתי ופנה אחרי אלהים אחרים כמו שכתעטו לנו : (יח) דרכיו ראיתי · ראיתי דרכיו כי אינו עומד זמן ארוך בדרך טוב שלא יחטא וישוב וכיון שהכתיו והגליתיו זמן רב אשוב : וארפאהו · ר"ל רפואות הנפש . כמו רפאה נפשי : ושב ורפא לו · אסלח לעונו : ואנחהו · בדרך הטוב , כלומר אייסר לבו שלא יחטא עוד : ואשלם נחמים לו ולאבליו · על הצרות ועל הרעה שסבל בגלות אשלם לו נחומים , כלו' טובות שינחם בהם ויותר לאבליו לאותם שהתאבלו בגלות על חרבן ירושלם , כמו שאמר שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה , ויונתן תרגם דרכיו ראיתי ארח תיובתהון גלי קדמי , ותרגם לו ולאבליו להון ולמתאבלין עליהון : (יט) בורא . ואהיה מחדש דבר בשפתים שיאמר כפי הכל שלום שלום ולא יזכר שם מלחמה בעולם , לזה יהיה אחר מלחמת גוג ומגוג ופי' לרחוק ולקרוב לרחוק מירושלים ולקרוב לה . ולפי שהמלחמה ההיא תהיה בירושלם כמו שנ"ם אליה : ורפאתיו · שב לישראל כמו שפירשנו וארפאהו · ויש מחלוקת בדברי רז"ל בדבר זה , ומקצתם פירשו כפשט זה , ופירשו רחוק בעלי תשובה , ופירשו קרוב הצדיקים , ולמדו מזה ואמרו גדולים בעלי תשובה מצדיקים גמורים שנאמר לרחוק ולקרוב בראשה רחוק והדר קרוב , ופירשו רחוק מי שהיה רחוק ונתקרב וקרוב מי שהיה קרוב כבר : (כ) והרשעים . ואז יסופו הרשעים , כמו שאמר בנבואת מלאכי והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש וגומר , ופי' הפסוק נמשך טעמו עד אין שלום לפי שאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב אבל הרשעים שהם כים נגרש אין שלום להם אלא יספו כולם או , ופירוש כים נגרש , כמו הים שהוא נגרש אל השפה כל רגע ורגע כי השקט לא יוכל אלא יצא גל אחר גל לעולם לא ינוח ובבואו אל השפה יגרשו מימיו רפש וטיט מקרקע הים אל היבשה , ודמה מעשי הרשעים לרפש וטיט כי לעולם לא ינוחו הרשעים מהרגש העולם עד שימותו כמו שאמר שם רשעים חדלו רגז : (כא) אין שלום אמר אלהי · כן הוא והספרים שכתוב בהם אמר ה' טעות הוא כי הראשון אשר בפרשה זאת מקבל הוא אמר ה' וזהו אמר אלהי והסימן ה' אלהי : (א) קרא בגרון . אמר הא-ל לנביא שיקרא בקול לבני דורו שהיו מראים עצמם טובים והיו רעים ויוכיחם על מעשיהם ויריע קולו עליהם כמו השופר שישמע קולו למרחוק , והקריאה היא בגרון אף על פי שהדבור הוא נחתך בפה הקול יוצא מן הגרון , וכן אמר רוממות אל בגרונם , בקראי גרוני : אל תחשך . אלא תמיד קרא להם : לעמים שהם נקראים עמי . ובפל הענין במלות שונות :

(ב) ואותי · דורשים ומבקשי' בפה ולא בלב ולא במעשה כי כעושה צדקה ומשפט לו נאה לדרוש ולשאול איך יעשה , אבל מי שלא יעשה למה ידרוש הנה בדרשו כפל עונו : (ג) למה צמנו · והם אומרים לי למה צמנו ולא ראית תעניתנו ולא קבלת תפלתינו : ולא תדע · כאלו לא תדע כלומר אין אתה משגיח בנו ואויבינו מושלים בנו . וצמנו ולא ראינו שהושעתנו , והתשובה הן ביום צומכם

רש"י

(יח) דרכיו ראיתי · כשהוא נכנע מלפני שבאתהו לרה : וארפאהו ואנחהו . הוליכו בדרך מרפא . או ואנחהו ל' הנחה ומרגוע : לו ולאבליו . למצטערי' עליו : (יט) בורא ניב שפתים . בורא אני לו ניב שפתים חדש כלפי שבאתהו לרה עד עתה והכל קראו עליו תגר יקראו לו שלום שלום : לרחוק ולקרוב . שניהם שוין מי שנתיישן והורגל בתורתו ועבודתי מנעורי ומי שנתקרב עתה מקרוב לשוב מדרכו הרע' אמר ה' ורפאתיו מחליו ומחטאיו : (כ) והרשעים · שאין נותנין לב לשוב : כים נגרש · הים הזה גליו מתגאים לרום למעלה ולאלת חוץ לגבול החול אשר שמתי גבול לים וכשמגיע שם הוא נשבר על כורחו וכל זה גל חבירו רואה ואינו חוזר בו כך הרשע רואה את חברו לוקה ברשעו ואינו חוזר בו ומה הים רפשו וסריותו על פיו כך הרשעים סריותם בפיהם כגון פרעה אמר מי ה' (שמות ה') סנחרב אמר מי בכל אלהי הארצות (ישעיה לו) נבוכדנצר אמר (שם יד) אדמה לעליון : כים נגרש : כים אשר נגרש שנורש כל היום רפש וטיט : (כא) אין שלום · כלפי שאמר לצדיקים ולבעלי תשובה שלום שלום לרחוק וגו' חזר ואמר אין שלום לרשעים : (א) והגד לעמי פשעם · אלו תלמידי חכמים שכל שגגתם פשע שזג' תלמוד עולה זדון:ולבית יעקב חטאת': אלו עמי הארץ שאף זדונם שגגה: (ב) ואותי יום יום ידרשון : כענין שנא' ויפתוהו בפיהם (תהלים עח) : ודעת דרכי יחפצון . חפצים לשאול הוראות לחכמים כאילו רוצים לקיימם : כגוי אשר צדקה עשה וגו' · כך שואלים אותי תמיד משפטי צדק ואין דעתם לקיימם וכשהן צמים ואין נענין אומרים למה צמנו ולא ראית ואני אומר הן ביום צומכם תמצאו חפץ כל חפצי צרכיכם אתם עמלים למצוא ואף בגזל וחמס : (ג) וכל עצביכם : בעלי חוב שלכם

ואשלם ג' בקריא' וסי' ואשלם את נדרי אשר בחברון , ואשלם נחמים לו ולאבליו , מי הקדמני ואשלם חטאתם ט' וסי' וכפר על הקודש מטמאת , וסמך אהרן את שתי , והיתה זאת לכם לחקת , וידבר אל העדה לאמר סורו , קרא בגרון אל תחשך , ישוב ירחמנו , כן אהבו לנוע , זבחי הבהבי , העמיקו שחתו , וכל בחטאתם ובחטאתם דמותהון :

תולדות אהרן דרכיו ראיתי . עקרים מ"ד פ"מ : בורא ניב . ברכות לד נה ב"ק ס (ברכות ס) : שלום שלום · סנהדרין נט : כים נגרש · סוטה ס זוכר נח ויצלח : אין שלום . שבת קנב כתובות קד עקרים פ' אחרון : לעמי פשעם . ב"מ לג עקדה בשער סא : ואותי יום . חגיגה ח (ר"ה נט) צדקה עשה . עקדה בשער מח :

מצודת ציון

(יח) ואנחהו · ענין הנהגה כמו ולא נחם אלהים (שמות י"ג) : נחומים · מלשון נחמה : ולאבליו · מלשון אבילות וצער : (יט) בורא · כל דבר חדש יקרא בריאה : ניב · ענין דיבור כמו ינוב חכמה (משלי י') והוא מלשון תנובות שדי (דברים ל"ג) כי הדבור הוא פרי הלשון : (כ) נגרש · מלשון גרושין ותנודה : השקט · ענין מנוחה ומרגוע : יוכל · מלשון יכולת : רפש · הוא עפר לח כעין הטיט ואין לו דמיון במקרא ובדרז"ל לא יהיה אלא כרפשו (ב"ק נ') : (א) בגרון · בגרון : אל תחשך . אל תמנע כמו ולא חשכת (בראשית כ"ב) : הרם · מלשון הרמה : (ג) צמנו · ענין תענית : עניתו · מלשון עינוי התענית : עצביכם · מלשון עצבון תנגשו

מצודת דוד

(יח) דרכיו ראיתי · וכאשר ראיתי דרכיו הרעות לו אשר שב ללכת בהם ונחם על הרעה : וארפאהו : אז ארפאהו מן המכות הפקודות עליו : ואנחהו . אוליכו בדרך הישר למוב לו : ואשלם : אתן לו טובה הרבה שיהיה לו תנחומין על הרעה שעברה עליו : לו ולאבליו · אשלם לו תנחומין ולכל המתאבלים והמצטערים בצרתו : (יט) בורא ניב שפתים · אחדש אני לו ניב שפתים מחודש לו כמו לשעבר שהכל קנתרו אותו בדבריהם כי מעתה כולם יאמרו לו שלום שלום והכפל לחזק : לרחוק ולקרוב · בין להרחוק ממנו בין להקרוב לו בשתי כולם אחדש למולו דברי שלום : אמר ה' ורפאתיו ; ר"ל כן אמר ה' וכן היה כי נרפא מן המכות ומן העדר השלום (ומלת ורפאתיו אמר במקום ה' כאלו הוא המדבר) : (כ) והרשעים · אבל הרשעים העומדים במרדם יתמידו בצרה כים הזה אשר בכל עת הוא נגרש מן הרוח ומתגדל בגליו אל השפה כי לא יוכל להיות בהשקט ובמנוחה כי רוח קימעא מגרשו ומגדלו : ויגרשו מימיו . ר"ל בבואו אל השפה יגרשו מימיו להלן את הרפש והטיט המצויים בשפת הים וכן הרשעים האלה יתמידו בצרה והם עוד יוסיפו סרה להכעיס לאלה : (כא) אין שלום וגו' · כלפי שאמר למעלה שאל מול השב יחדש אמרי שלום לזה אמר אבל על הרשעים האלו אמר אלהי שלא יהיה שלום להם כי כולם יקנתרו אותו בדברי ריב ומלה : נח (א) קרא בגרון : זהו מאמר ה' אל הנביא קרא בגרון ר"ל קרא בקול רם ביותר עד שיצא הקול מן הגרון כדרך הצועק להיות נשמע למרחוק : אל תחשוך · אל תמנע הקריאה : כשופר . כהרמת קול השופר : והגד לעמי פשעם · אמור להם במה הם פושעים והוכיחם עליהם : ולבית וגו' . כפל הדבר במ"ש : (ב) ואותי יום וגו' · ר"ל והם מראים עצמן כצדיקים כי בכל יום ידרשו להתפלל אלי : ודעת · חפצים לדעת דרכי מדותי ; כגוי וגו' · כאלו היה גוי העושה צדקה בכל עת ולא עזב משפט אלהיו שדרכו לחקור לדעת את המשפט כן ישאלוני הם משפטי צדק וחפצים להתקרב אל אלהים לדעת מצותיו ור"ל כן מראין עצמם כאלו היו חרדים על המצות אבל לא כן הוא : (ג) למה צמנו · ר"ל כאשר יצומו ואינם נענים מתרעמים עלי ויאמרו למה היתה כזאת אשר אנחנו צמנו וכאלו לא ראית לא השגיח בדבר ולהסיר מעליו תמלא הצעו"ם : עניו וגו' · כפל הדבר במ"ש : הן ביום צומכם : ר"ל הסבוכה היא

צל כמה פשעים שפשעת בי: (יב) אני אגיד לדקתך · אני תמיד מגיד לך דברים שאם תעשי אותם תלדקי: ואת מעשיך: שאתה עושה שלא ברלוני לא יועילוך בעת רעתך: (יג) בזעקך יצילוך קבוליך. יקומו נא קבולו' אליליך ופסיליך ומכהישו תורה אשר קבלת ויצילוך בזעקך מלרתך הלא את כולם ישא רוח ולא יוכלו להליל: (יד) ואמר סלו סלו · כה אמר הנביא בשמי לעמי כבשו מסילה סלולה פנו יצר הרע מדרכיכם: הרימו מכשול. סלקו האבנים שאתם נכשלי' רגליכ' בהם הם הירהורי רשע · (טו) מרום וקדוש: אני שוכן ומשם אני עם דכא ושפל רוח שאני מרכין שכינתי עליו: שפלים: נדכאים סובלי עוני ותלויים: (טז) כי לא לעולם אריב. אם הביא יסורין על האדם אין תהרותי עליו לאורך ימים ולא קלפי לנלח: כי רוח מלפני יעטוף · כאשר רוח האד' שהוא מלפני שניתן בו מאתי יעטוף יודה ויכנע על מעלו כמו (איכה ב) העטופים ברעב. בעטף עולל (שם) והנשמו' שאני עשיתי: כי רוח מלפני · כי זה משמש בלשון כאשר כמו כי תראה כי תבא כלומר כשרותו נעטפת והוא נכנע אני מבטל ריבי וקלפי מעליו: (יז) בעון בלעו · גזלתו: קלפתי: תחלה ואכהו הסתר פני תמיד מלרתו ואקלוף ועל כי הולך שובב בדרך לבו והסרס את המקרא וכן פירושו בעון בלעו וילך שובב בדרכי לבו קלפתי ואכהו: דרכיו

תִירָֽאִי׃ יב אֲנִי אַגִּיד צִדְקָתֵךְ וְאֶת־
מַעֲשַׂיִךְ וְלֹא יוֹעִילֽוּךְ׃ יג בְּזַעֲקֵךְ
יַצִּילֻךְ קִבּוּצַיִךְ וְאֶת־כֻּלָּם יִשָּׂא־רוּחַ
יִקַּח־הָבֶל וְהַחוֹסֶה בִי יִנְחַל־אֶרֶץ
וְיִירַשׁ הַר־קָדְשִֽׁי׃ יד וְאָמַר סֹלּוּ־סֹלּוּ
פַּנּוּ־דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּֽי׃
טו כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד
וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן
וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ
שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִֽים׃ טז כִּי
לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לָנֶצַח אֶקְּצוֹף
כִּי־רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי
עָשִֽׂיתִי׃ יז בַּעֲוֺן בִּצְעוֹ קָצַפְתִּי
וְאַכֵּהוּ הַסְתֵּר וְאֶקְצֹף וַיֵּלֶךְ שׁוֹבָב
דַּרְכּֽוֹ׃

מֵעַלְמָא דְאִם תְּתוּבִין לְאוֹרַיְתָא
וְלִקְדָמַי לָא תַבְתְּ׃ יב אֲנָא
חֲוִיתִי לָךְ עוֹבָדִין טָבִין דְאִינוּן
זַכְוָן לִיךְ וְאַתְּ אַסְגֵית לִיךְ
עוֹבָדֵי בִישִׁין דְלָא יְהַנוּן לִיךְ׃
יג אַצְוָתִי כְעַן אִם יִפְרְקוּנִיךְ
עוֹבָדֵי שִׁקְרִין דַהֲוֵית מִתְעַסְקָא
בְהוֹן מִינְקוּתִיךְ וְיַת כּוּלְהוֹן
יִטּוֹל רוּחָא יְהוֹן כִּלְמָא וּדְרָחֵיץ
עַל מֵימְרִי יַחְסִין אַרְעָא וְיֵירַת
טוּרָא דְקוּדְשִׁי׃ יד וְיֵימַר אַלִיפוּ
וְאַזְהַרוּ אַפְנוּ לֵב עַמָּא לְאוֹרַח
תַּקְנָא סְלִיקוּ תַּקָלַת רַשִׁיעַיָא
מֵאוֹרַח כְּנִשְׁתָּא דְעַמִי׃ טו אֲרֵי
כִדְנַן אֲמַר רָמָא וּמְנַטְלָא דְשָׁרֵי
בִשְׁמַיָא וְקַדִישׁ שְׁמֵיהּ בִּרוּמָא
שָׁרֵי וְקַדִישָׁא שְׁכִנְתֵּיהּ אֲמַר
לְמִפְרַק לִתְבִירֵי לִבָּא וּלְמַכִּיכֵי
רוּחָא לְקַיָמָא רוּחַ מַכִּיכִין וּלְמִסְעַד לֵב תְּבִירִין׃ טז אֲרֵי לָא לְעָלְמָא אִתְפְּרַע בְּדִין
וְלָא לְאַפְרַשׁ יְהֵי רוּגְזִי אֲרֵי רוּחֵי מֵתַיָא אֲנָא עָתִיד לַאֲתָבָא וְנִשְׁמָתָא אֲנָא עֲבָדֵית׃
יז בְחוֹבֵי מָמוֹנְהוֹן דַאֲנָסוּ הֲוָה רוּגְזִי עֲלֵיהוֹן וְאַלְקֵיתִינוּן סַלֵיקִית שְׁכִנְתִּי מִנְהוֹן
וְטַלְטֵלְתִּינוּן בְּדָרֵית גָלְוָתְהוֹן עַל דְטָעוּ בָתַר

שמעשים שזכרתי ממי פחדת כי אותי לא זכרת כשהיית עושה המעשים הרעים ולא שמת על לבך כי לא היית חושבת שאני רואה מעשיך אם כן לא פחדת ממני למה תכזבי שוב הוא שתתוודי עליהם: הלא אני מחשה · הלא אני שתקתי לך והארכתי אפי ולא שנעשתי מיד: ומעולם · ומקדם מדתי כן עם בריותי שאני מאריך אפי עליהם: ואותי לא תיראי · אבל את לא יראת אותי כי אם יראת אותי לא היית עושה המעשים הרעים ואם לא יראת אותי בעת המעשה לא תיראי אותי בעת הצרה שתכזבי ותאמרי לא עשיתי רע: (יב) אני אגיד. אעפ"י שתכזבי את ותאמרי לדיקה אני אני אגיד הלדקה שעשית והם המעשים הנזכרים כתאמרי כי הם מעשים טובים: ואת מעשיך. ואגיד מעשיך שעשית ולא יועילוך המעשים שעשית כאשר תשבת אבל יזיקוך: (יג) בזעקך · עתה תראי אם יועילוך מעשיך כשתזעקי מרעת האויבי' תראי איך יצילוך קבוליך, ר"ל העמים שהיית מקבלת לעזור לך והיית נושאת מנחה להם להיות לך לעזרה עתה תראי אם יצילוך כי הם יתריבוך כי מלך אשור החריב א"י והנה הם לא הגיעו פעמים השבא לירושלם בעת ככד: ואת כולם ישא רוח · כמו הרוח שישא המון קל אשר כן מתו כולם ברגע אחד: והחוסה בי. והוא חזקיהו ועימתו, ינחל ארץ לא כמו שחשב מלך אשור ללכוד ירושלם: ויירש הר קדשי הוא ירושלם, ואף על פי שענין זה על חזקיהו וכלל בו ג"כ כל הארץ וכל קבוץ האדם לא יועיל לו בזעקו מלרתו, כי כל קבולי האדם בעולם הזה הוא רוח והבל ויראת ה' היא אולרו, והחוסה כי ינחל ארץ ויירש הר קדשי, העולם הבא נקרא ארץ חיים והר הקדש והעולם הזה מכשול ורשעתו היא התשובה: (יד) ואמר סלו סלו · התוספה כי יאמר במגפת האויב סלו סלו פנו דרך, כי המכשול שהיה בדרכים הורס, והוא האויב שלא היו יכולים ישראל לצאת ירושלם מפני האויב, אמר פנו להם הדרך עתה והרימו המכשול, אם יש בדרכים אבני מכשול הרימו אותם כי המכשול הגדול והוא האויב כבר הוסר והנווי אינו לאבנים מיוחדים אלא למי שיסים, וכן ראש רית בני אמור למלך ולגבירה, חזקו ידים רפות, והדומים להם, ואמר שיפנו להם דרך ויצא עתה ישראל בהשקט ובבטחה, וענין סלו ומסלה שמרימים האבנים שמשימים בדרכים שהם מקולקלות בטיט, ויונתן תרגם סלו מה שמסירין האבנים מן הדרכים שלא יכשלו בהם בני אדם העוברים בדרכים וברחובות: (טו) כי כה אמר ה': מאמר הנביא: שוכן עד · שוכן לעולם. וטעם שוכן עד כי כמו שיקרא שוכן מי שמתמיד עמידתו במקום וכן יקרא האל ית' שוכן עד לפי שמתמיד השגחתו בנבראים: וקדוש שמו · כמו ששמעתי שהיו קוראים אותו השרפים קדוש ג' נגאות מה יאמר האל מרום וקדוש אשכון: ואת דכא ושפל רוח · ואף על פי שאשכון עם מרומים וקדושים והם הגלגלים והמלאכים כן אשכון עם התחתונים עם מי שהוא בהם דכא ושפל רוח להחיות רוחם ולבם אעפ"י שהם בצרה פעמים לא תחשבו שאיני מבטיח עליכם, וכן ישראל שעתידין להיות זמן ארוך בגלות והם שפלים ונדכאים אני עתיד להחיותם כי הם כמו מתים בגלות מרוב הלרות: (טז) כי לא לעולם אריב · מיום היותם לי לעם ועד עתה הייתי כמריבה עמהם הם חוטאים ואני קוצף עליהם ולא הסיר ואת המריבה והקלף לעולם כי אסיר לב האבן מהם ואשיתי אשר בחקי ילכו: כי רוח מלפני יעטוף · הרוח מלפני הוא והוא יעטיף וילבש הגוף ויכבוש אותו ללכת בדרך הטובה, והפל שענין ואמר: ונשמות אני עשיתי · כמו שאמר מלפני כי אין הנשמה מטבע הארץ כמו הגוף שהוא מטבע הארץ, לפיכך הוא חוטא והולך אחר תאות הבשמות ויימשך הרוח אחריו ולא תהיה כן לעולם אלא יכיר האדם כי הנשמות מלפני הם ואני לגדי עשיתי אותם ואין בהם מטבע הארץ ומלאו דעה את ה' וזה מיום שאעלה אותם מהגלות ואחיה אותם מתמותת הגלות, וי"מ הפסוק על תחית המתים, אחרי לא לעולמה וגו': (יז) בעון בלעו · שהיה חומד ועושק, כי עון החמס גדול ואף על פי שאין בו מיתה, ומה שלא חייבה עליו תורה מיתה לפי שאין עון זה נמצא ברוב כי הוא מפסיד סדר הישוב לפיכך מונעים אותו בני אדם, אבל כשהעון הזה מתפשט במדינה לא תוכל לעמוד ותחרב מפני החמס, והמבול בא לעולם מפני החמס כמו שכתוב כי מלאה הארץ חמס מפניהם: הסתר

דרכי: דכא ג' בקריאה וסי' לא יבא פצוע דכא. את דכא ושפל רוח · תשב אנוש עד דכא · אנ"ך:

ת"א בזעקך. ב"ב נא: סולו סולו. סכה נב מ"ק ה: רם ונשא. מגלה לא סקדה שער ו (שבת ג שקלים מב): ואת דכאי עקרים מ"א פי"א: לא לעולם. עירובין נד עקרים מ"ד פכ"ה: כי רוח: חגיגה יב יבמות סב סג עכו"ם ה נדה יג: וילך שובב: ווכר מספטים (ברכות יג): וזכר מספטים:

מצודת דוד

זרוע לך ברכב ובפרשים לכן לא נעשית חולה וכואב עם כל הסורה כי קבלת בשמחה: (יא) ואת מי דאגת · ר"ל הנה כ"ז היה בהנס כי עמי פחדה ותיראי אשר עזבת במחונך בי ולא זכרת אותי ר"ל וכי יש מי בעולם אשר לא תגבר ידי עליו: לא שמת על לבך · כי טוב לחסות בה' וכפל הדבר במ"ש: הלא אני מחשה · באמת אני משתיק את כל הקמים עליך ומעולם בא הדבר ממני ולא מעזר העבודת כוכבים ועכ"ז לא תיראי מפני כי אם מן הקמים עליך: (יב) אני אגיד לדקתך · אני מגיד לך במה תמלא לדקה ממני ואת המעשה אשר תעשה והו לחסות בה' לא בעזר העובדי כוכבים: ולא יועילוך: אבל כל דברי אינם מועילים לך כי איך פונה אליהם:

(יג) בזעקך · בעת תאספי רכב ופרשים מצבא העובדי כוכבים הבאים לעזרתך מול האויב וכי יצילוך הקבוץ שקבלת בחמיה: ואת כולם וכו' · אבל את כולם ישא הרוח וישאו על פני האדמה והבל יקחם ר"ל יכלו מן העולם במעט סיבה ואיה אם כן במחונך: והחוסה בי. משא"כ החוסה בי הנה ארלו ישאר לו לנחלה ועיר ליון הר קדשי ישאר לו לירושה ולא יזוזו האויב משם ועל חזקיהו נאמר שבטח בה' ולא זז ממקומו לא כמו שחשב סנחריב: (יד) ואמר · חזקים שחסה בי יאמר סלו סלו ר"ל עשו מסלה ודרך כבושה: פנו דרך: מן המכשולות: הרימו · הסירו אבני מכשול מן הדרך שילכו בו בני עמי כי לא יפחדו עוד מן האויב כי מת ואיננו: (טו) כי כה אמר וכו' · מוסב למעלה לומר טוב לחסות בה' כי הוא משגיח בכל כי כה אמר ה' המרומם והמתנשא השוכן נלח כי לא יתואר בו תנועה כאשר בנבראים: וקדוש שמו · שמו מקודש ונבדל ואין ערוך אליו: מרום וכו' · ר"ל והוא אמריו אשר יאמר אני שוכן במרום במקום קדוש עכ"ז אני עם הדכא ושפל רוח להשגיח להחיות רוח שפלים וכו': (טז) כי לא לעולם אריב. כי המריבה אשר אני עושה עם התוספת להענישו בגמול מעשיו הנה לא התמיד לעולם: ולא לנלח וכו': כפל הדבר במ"ש: כי רוח וכו'. כי רוח האדם מלפני בא לו ובעצם אותו והנשמות כולם הלא אני עשיתי ולכן ראוי לי לרחם עליהם: (בעון בלעו) · בעבור עון הגזל קלפתי עליו והכיתיו ולא על חנם: הסתר ואקלוף. הסתרתי פני ממנו לבל ארפא בלרתו ועוד הקלפתי עליו להכביד עלית הלרה: וילך שובב. כי אף בעוד הסתרתי פני היה הולך לפני בסרוב ומרד ובדרך שאוה לבו ולכן הרביתי עוד לקלוף:

מצודת ציון

(ירמיה מו): מחשה · ענין שתיקה כמו החשיתי מעולם (לעיל מב): (יב) יועילוך · מלשון תועלת: (יג) בזעקך · ענין קבוץ ואסיפה על כי באה זעקת המאסף וכן מה לך כי נזעקת (שופטים יח): הבל · דבר שאין בו ממש: והחוסה · ענין בטחון: ויירש · מל' ירושה: (יד) סלו · מלשון מסילה ודרך כמו ויסלו עלי ארחות אידם (איוב ל): פנו · ענין הסרה: הרימו · ענין הפרשה וכן הרומה לה' (שמות לה): (טו) עד · ענינו נלח וכן בטחו בה' עדי עד (לעיל כו): דכא · כתוש ומשובר: ושפל רוח · כן נקרא הענין: נדכאים: כתושים: (טז) אריב · מלשון מריבה: אקלוף · מלשון קלף וכעס: יעטוף · מלשון עטיפה ולבישה: (יז) בלעו · ענין גזל וחמס כמו בולעי בלע (שמות יח): שובב · ענין מרד וסרוב כמו מדוע שובבה העם הזה (ירמיה ח): ולנחהו

ל׳ סְעִפֵי הַסְּלָעִים׃ ו בְּחַלְּקֵי־נַחַל חֶלְקֵךְ
ל׳ הֵם הֵם גּוֹרָלֵךְ גַּם־לָהֶם שָׁפַכְתְּ נֶסֶךְ
ל׳ הֶעֱלִית מִנְחָה הַעַל אֵלֶּה אֶנָּחֵם׃
י״ב ז עַל הַר־גָּבֹהַּ וְנִשָּׂא שַׂמְתְּ מִשְׁכָּבֵךְ
ג׳ . ג׳ גַּם־שָׁם עָלִית לִזְבֹּחַ זָבַח׃ ח וְאַחַר
ל׳ ל׳ הַדֶּלֶת וְהַמְּזוּזָה שַׂמְתְּ זִכְרוֹנֵךְ כִּי
ל׳ מֵאִתִּי גִּלִּית וַתַּעֲלִי הִרְחַבְתְּ מִשְׁכָּבֵךְ
ל׳ וַתִּכְרָת־לָךְ מֵהֶם אָהַבְתְּ מִשְׁכָּבָם
ל׳ . ל׳ והכ״ד יָד חָזִית׃ ט וַתָּשֻׁרִי לַמֶּלֶךְ בַּשֶּׁמֶן
ל׳ והכ׳ כ״כ וַתַּרְבִּי רִקֻּחָיִךְ וַתְּשַׁלְּחִי צִרַיִךְ עַד־
ל׳ מֵרָחֹק וַתַּשְׁפִּילִי עַד־שְׁאוֹל׃ י בְּרֹב
ז׳ . ד׳ דַּרְכֵּךְ יָגַעַתְּ לֹא אָמַרְתְּ נוֹאָשׁ חַיַּת
ל׳ יָדֵךְ מָצָאת עַל־כֵּן לֹא חָלִית׃
ד׳ יא וְאֶת־מִי דָּאַגְתְּ וַתִּירְאִי כִּי תְכַזֵּבִי
וְאוֹתִי לֹא זָכַרְתְּ לֹא־שַׂמְתְּ עַל־לִבֵּךְ
י׳ חסר בסיפ״א הֲלֹא אֲנִי מַחְשֶׁה וּמֵעֹלָם וְאוֹתִי לֹא

שְׁקִיפֵי כֵיפַיָא׃ ו בְּשְׁעִיעוּת כֵּיף
נַחְלָא חוּלָקִיךְ אַף תַּמָן אִינוּן
עֲדָבִיךְ אַף לְהוֹן נְסִיבְתְּ נִסְכִּין
אַסֵיקְתְּ קוּרְבָּנִין הַעַל אִלֵין יְתוּב
מֵימְרִי׃ ז עַל טוּר רָם וּמְנַטַל
שַׁוִית אֲתַר בֵּית מִשְׁרִיךְ אַף
לְתַמָן סְלֵיקְתְּ לְדַבָּחָא דְבַח׃
ח וַאֲחוֹרֵי דָשָׁא וּמְזוּזְתָא שַׁוִית
דוּכְרַן טַעֲוָתִיךְ הֲוֵית דָמְיָא
לְאִתְּתָא דִרְחִימָא עַל בַּעֲלָהּ
וּטְעַת בָּתַר נוּכְרָאִין אַפְתִּית
אֲתַר בֵּית מִשְׁרָךְ וּגְזַרְתְּ לִיךְ
מִנְהוֹן קְיָם רְחֵימְתְּ אֲתַר בֵּית
מִשְׁכַּבְהוֹן אֲתַר בְּחַרְתְּ׃ ט כַּד
עֲבַדְתְּ לִיךְ אוֹרַיְתָא אַצְלַחְתְּ
בְּמַלְכוּתָא וְכַד אַסְגֵית לִיךְ
עוֹבָדִין טָבִין סַגִיאָה מַשִּׁירְיָתִיךְ
וְשַׁלַחַתְּ אִזְגָדַךְ עַד מְרַחִיק
וְאַמְאֵיכַתְּ תַּקִיפֵי עַמְמַיָא עַד
לִשְׁאוֹל׃ י בִּסְגִיאוּת אוֹרְחָתִיךְ
לָאֵית לָא אֲמַרְתְּ לְמֵיתַב נִכְסִין
סַגִיאִין אַסְגֵית עַל כֵּן לָא סַבַּרְתְּ לְמֵיתַב׃ יא וְיָת מַן יְצִיפַתְּ וְקֳדָם מַן דְחֵילַתְּ אֲרֵי אַסְגֵית
לְמַלָלָא כַּדְבִין וּפוּלְחָנִי לָא אַדְכַּרְתְּ וְלָא שַׁוֵית דַחַלְתִּי עַל לִבֵּיךְ הֲלָא אֲנָא אֵיהָבִית אַרְכָּא

רשי

(ו) בחלקי נחל : אבנים אשר בנחל : חלקך · בהם ירגמו אותך : הם הם גורלך · להתעלב בהם למה כי גם להם שפכת נסך : העל אלה אנחם · מלהרע לך : (ז) שמת משכבך : משכב ניאופך לעכו"ם על ההרים הרמי' : (ח) ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרונך . לפי שהוא מדמה אותה לאשה מנאפ' אשר נואפי' לופים וממתינים לפני פתח ביתה והיא לבה וזכרונה אל הדלת והמזוזה איך תפתח ותצא אליהם . כי מאתי גלית ותעלי. אצלי הייתי שוכב' וגלית הכיס'י שהיו מכוסי' יחד ותעלי מאצלי· הרחבת משכבך : לקבל בו נואפי' הרבה:ותכרת לך . ברית מהם . אהבת משכבם · בשתוית לך יד ומקום להראות להם אהבתך : יד . אויס"ו בלע"ז וכן ראו חלקת יואב על ידי (ש"ב יד) : (ט) ותשורי למלך בשמן · ואני מתחלה גדלתיך והיית מקבלת פני מלכך בכל מיני תפנוקים : ותשורי לשון ראיית פנים כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד) וכן (ש"א ט) ותשורה אין להביא דורון של הקבלת פנים : ותשלחי ציריך : שלוחייך למרחוק לגבות מס ממלכי עכו"ם : ותשפילי . את חזקי הכבדים עד שאול כן תרגמו יונתן · (י) ברוב דרכך יגעת.נתעסקת בצרכייך למלאו' תאותך להרבות הונך : לא אמרת נואש : אתייאש מאלו ולא אחוש עוד לעסוק בהן כי בתורה ובמצות אתן לב: חית ידך מצאת . צורך ידך מצאת הצלחת במעשיך : על כן לא חלית · לא נחלה לבך לדאג על עבודתו לעסוק בתורה : חית · לשון ערבי הוא צורך : (יא) ואת מי דאגת : ממי נתייראת . כי תכזבי. כי פסקת לך מעבודתי וכזבת בי כמו לא יכזבו מימיו (לקמן נח) כל האדם כוזב (תהלים קטו) פליינ"ק בלע"ז וכן כל לשון כזב מי שבוטחין עליו והוא כוזב ובוגד : הלא אני מחשה . שהחשתי
על

רדק

התחת הענים הענני' שמנפיכם ועליכם למים : שוחטי הילדים , הוא עכו"ם שהיו זובחים לה בניהם , וכן אמר יחזקאל בכיה ובשחטם את בניהם לגלוליהם , והיו עושים זה בנחלים מקום: שהיו הם סלעים תחת הסעיפים ופי' סעפים פנים , וכן בסעיף סלע עיטם , כמו בן סלע , נקרא כן לפי שהוא לסלע כמו הסעיף לאילן : (ו) בחלקי נחל · שהיו מוצאין אבן חלקה ויפה בחלקי הנחל היו עובדים לה , על דרך שאמרו רבותינו וכרונס לגררה זקף לגנס והשתחוה לה : חלקי · שם תואר לאבן חלקה , כמו חלוקי אבנים אלא שהם שני משקלים ובשניהם הלמ"ד דגושה , הם האבנים חלקך וגורלך , השך ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי , ואמר חלקי ואמר חלקך לשון נופל על הלשון : אנחם · מבנין נפעל , כמו וינחם ה' על הרעה , אמר העל אלה , כלומר אם על אלה המעשים הרעים אוכל להנחם על הרעה שאביאה להם : (ז) על הר גבוה , כמו שאמר על ההרים הגבוהים ותחת כל עץ רענן : משכבך · כבר פירשה שהוא כנוי לעכו"ם שהיו עובדים בה גם שם לא השבת לטורח העליה היה הכל נקל לך לאהבתך העבודה ההיא : (ח) ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרונך · שמת דבר ממין העבודה שתזכרי תמיד העבודה , השך וכתבת על מזוזת ביתך ובשעריך , אני נתתי לך מצות מזוזה שתזכרי תמיד עבודתי ואת הנחת עבודתי בעבור עבודת אלהים אחרים ושמת להם זכרון אחר הדלת והמזוזה והנחת הזכרון שנתתי לך לזכרני תמיד , וי"מ זכרונך מן זכרו כיין לבנון , אזכרתה לה' , כלומר שמת קטרת לעכו"ם אחר הדלת והמזוזה : כי מאתי גלית ותעלי · כי מאתי גלית עצמך אני צויתי לך עבודתי במקום סתר , מזבח אדמה תעשה לי , לא בנין אבנים גבוה וצויתי לא תעלה במעלות על מזבחי , ואת עשית בהפך לאלהים אחרים במקום מגולה על ההרים הרמים : הרחבת משכבך · אני אמרתי לא תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר ה' אלהיך באחד שעריך , ואת הרחבת משכבך במקומות רבים כי מספר עריך היו אלהיך יהודה : יד חזית · בכל מקום ומקום אשר ראית כמו בכל מקום אשר תראם כי אני צויתי לך זה שלא תלמדי ממעשי הגוים שהם מקריבים בכל מקום ועשית הפך מצותי בכל דבר : (ט) ותשורי למלך בשמן · ותשורי פירש רב סעדיה ז"ל מענין תשורה שהוא מנחה , ואני פירשתיו בספר השרשים כמו ותלכי וכן תשורי מראש אמנה , ישור על אנשים , וכן שרותיך ומערביך , וכן בדברי רבותינו ז"ל שיירא המחזרת ממקום למקום : למלך · בפתח הלמ"ד לידיעה , ר"ל מלך אשור שהוא היה מושל בכל הארצות בימים ההם , אמר לא די שעבדת אלהים אחרים אלא שהלכת בעמוק ממני ובטחת בזרוע בשר ודם ועל זה נאמר ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו שאלו היו עובדים כוכבים ודעתם לאל שהוא הסבה הראשונה ועובדים השמש והירח לכבודו ועובדים צורותם לעבודה היה רע · כמו שאמר לא תעשון אתי אלהי כסף וגו' , אלא עוד עשו רעה שהסירו לבם ובטחונם מהאל ובטחו במלך אשור ומתו כן נפלו בידו , ואמר בשמן כי השמן היו מוליכים מארץ ישראל כמו שנאמר עליה ארץ זית שמן , ואמר יהודה וא"י המה רוכליך בחטי מנית ופנג ודבש ושמן וצרי נתנו מערבך , ואמר ושמן למצרים יובל : ותרבי רקחיך · שהיית שולחת להם למנחה שמן רוקח שהיית ממנו הרבה לבלות למלך אשור להיות לך לעזר : ציריך · שלוחיך . שלחת אותם במנחה עד מרחוק כי ארץ אשור רחוקה היא מארץ ישראל : ותשפילי · השפלת עצמך עד שאול ובזית בשלחך אל ארץ רחוקה לבקש עזר , ואפשר שיהיה תשפילי פעל עומד · וכן השפילו שבו , כלומר שפלת עד שאול בעבור המעשים הרעים , ויונתן תרגם הפסוק כן כד עבדת לך אוריתא וגומר : (י) ברוב דרכך יגעת , אלו ראית היית נושעת במנוחה בארצך אלו הלכת בדרכי האל יתברך ועתה כי מרדת בו הוצרכת לבקש עזר ויגעת ברוב דרכים : לא אמרת נואש · כמו האדם שיגע בדרכים שיאמר נואש לכי מלכת בדרכים שלא אשב ואנוח לא אמרת אתה כן אלא ערב היה לך כל הטורח שהוא על כן לא חלית ולא באת בטורח השוא מאהבתך ללכת בדרכי העמים ולסור מדרך ה' • פי' חית ידך , חיי כחך , כלומר מצאת דבר שהיה ערב לך כמו המזונות שהם חיי האדם וכחו : (יא) ואת מי דאגת · ממי פחדת ותירא : כי תכזבי · אם שרצי לכזבי לאמר שלא עשיתי אלה המעשים

ונשא י"ב וסי' נמסר בסדר תרומה : מרחוק ה' חס' וסי' נמסר בספר שמואל חלק א' סי' כ"ו : ומעולם ג' בקריאה וסי' הלוא אני מחשה · ומעולם לא שמעו · בטרם הרים יולדו : ואותי ה' ס"ל בסיפ"א וסי' אשר גרפו נערי מלך אשור · הן גור יגור אפס מאותי · ואת מי דאגת ב' בפסוק . ואותי יום יום ידרשון ודעת

תולדות אהרן בחלקי נחל ג עבו"ס מג : ואחר הדלת . שבת קטז :

מצודת ציון

האילן אשר יקרא סעיף כמ"ש ובלה סעיפיה (לעיל כז) : (ו) בחלקי נחל · האבני נחל ויקראו כן ע"ש שהמה חלקים כמ"ש חמשה חלקי אבנים מן הנחל (ש"א יז) ולקצר לא אמר אבני וסמוך על המבין : גורלך · ענינו כמו חלק וכן וגורל לבוזזינו (לעיל יז) ע"ש שפעמים רוב יחולק בגורל : אנחם · ענין הסוף המחשבה : (ח) והמזוזה · הם העומדים אצל הדלת ספקת מזה ומזה : גלית · מלשון גלוי : ותעלי · ענין ההתלקות כמו כעלות גדיש בעתו (איוב ה) : יד · מקום : חזית · ענין ראיה כמו ותחז בציון עינינו (מיכה ד) : (ט) ותשורי · מלשון תשורה ודורון כמו ותשורה אין להביא (ש"א ט) : רקחיך · בשמים מעשה רוקח וכן רקחי במרקחת (דה"א ט) : ציריך · מלאכיך כמו וציר בגוים שולח (עובדיה א) : שאול · בור הקבר : (י) נואש · מל' יאוש ועזיבת הדבר כמו ואמרו נואש (ירמיה יח): חית · ענין כח ובריאות וכן עד חיותם (יהושע ה) : חלית · מל' חולי ומכאוב : (יא) דאגת · מל' דאגה ופחד : תכזבי · ענין עזיבת הדבר כמו תהיה לי כמו אכזב (ירמיה

מצודת דוד

הטעוי לעכו"ם : תחת כל עץ רענן · ורצה לומר שחכרו את עצמן לעכו"ם ולפי שהמשיל המקרא עובדי העבודת כוכבים לזונה אמר לשון הנופל במשכב האשה כמ"ש ובחמה יחממני אמי (תהלים נא) : שוחטי הילדים · לשם העבודת כוכבים : בנחלים · כן היה דרכם לשחוט בעמקים אשר תחת סעיפי הסלעים כי העבודת כוכבים העמידו על סעיף הסלע במקום גבוה : (ו) בחלקי נחל חלקך . בחרת לך חלק באבני הנחל לעבדם עבודת אלהות : הם וכו' . כפל הדבר במ"ש : שפכת נסך היית מנסך לפניהם יין והעלית להם מנחה : העל אלה אנחם . וכי אהרהר על הטובים מעשים כאלה להפך מחשבתי הרעה לטובה : שמת משכבך · עשית משכב לזנות ר"ל שם העמדת עבודת כוכבים ולפי שמשלם לזונה אמר לשון הנופל בזונה : גם שם . על גובה ההר : (ח) ואחר הדלת והמזוזה · לפי שהוא מדמה אותם אל אשה זונה אמר לשון הנופל בזונה שנואפים עושים וממתינים לה אחר הדלת לבא תחבורה אל העומדים אחר הדלת והמזוזה ורצה לומר במקום היותך במקדש ה' שמת זכרונך ללכת אל בית העבודת כוכבים : כי מאתי גלית ותעלי . אצלי היית שוכבת גלית הכסות שהייתם מכוסים יחד ותעלי מאצלי ללכת אל הנואפים : הרחבת משכבך · עשית לך מקום משכב רחב לקבל בו נואפים הרבה ר"ל עבדת לעבודת כוכבים הרבה : ותכרת · כרת לך מהם ברית אהבה : אהבת משכבם : אהבת שיכבתו עמך בכל מקום אשר ראית ואף בפרהסיא רב : (ט) ותשורי . ר"ל לא די שעבדת עבודת כוכבים אלא שסילקת בטחונך ממני ושלחת תשורה למלך אשור בדורון של שמן ותרבי לשלוח לו בשמים מעשה רוקח למען יהיה בעזרתך : ותשלחי · שלחת מלאכיך אליו עד אשור הרחוקה מארצך : ותשפילי · השפלת נפשך עד שאול בהראות הכנעה מרובה : (י) ברוב דרכך · במה שהלכת הרבה בדרכי לבך לבקש עזר ממלך אשור הנה נתייגעת הרבה בזה ועכ"ז לא אמרת נתייאש עצמי מלבקש עזרה ממנו לפי רוב הטורח : חית ידך מצאת · על כי מצאת ממנו כח ידך כי

צוס

יא וְהַכְּלָבִים עַזֵּי־נֶפֶשׁ לֹא יָדְעוּ שָׂבְעָה וְהֵמָּה רֹעִים לֹא יָדְעוּ הָבִין כֻּלָּם לְדַרְכָּם פָּנוּ אִישׁ לְבִצְעוֹ מִקְצֵהוּ: יב אֵתָיוּ אֶקְחָה־יָּיִן וְנִסְבְּאָה שֵׁכָר וְהָיָה כֵּיוֹם חָמָר וְנִתְרַוֵּי מִן עַתִּיק אֹתוֹ וְהָיָה יוֹם מָחָר גָּדוֹל יֶתֶר מְאֹד:

נז א הַצַּדִּיק אָבַד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל־לֵב וְאַנְשֵׁי־חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין מֵבִין כִּי־מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק: ב יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל־ מִשְׁכְּבוֹתָם הֹלֵךְ נְכֹחוֹ: ג וְאַתֶּם קִרְבוּ־הֵנָּה בְּנֵי עוֹנְנָה זֶרַע מְנָאֵף וְתִזְנֶה: ד עַל־מִי תִתְעַנָּגוּ עַל־מִי תַּרְחִיבוּ פֶּה תַּאֲרִיכוּ לָשׁוֹן הֲלוֹא־ אַתֶּם יַלְדֵי־פֶשַׁע זֶרַע שָׁקֶר: ה הַנֶּחָמִים בָּאֵלִים תַּחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן שֹׁחֲטֵי הַיְלָדִים בַּנְּחָלִים תַּחַת זֶרֶא שְׁקָרָא: ו דַּבְלַחְיֵן חֶלְקַיְנָא מַיְתִין וְלִית אֲנָשׁ דְּמָשַׁיו דְּחַלְתִּי עַל לֵב וְגַבְרֵי גַּמְלֵי חִסְדָּא מְתַכַּנְשִׁין וְלָא בָּאֵין מֵבִין כִּי מִסְתַּכְּלִין אֲרֵי מִן קֳדָם בִּישְׁתָּא דַּעֲתִידָא לְמֵיתֵי מְתַכַּנְשִׁין דַּיְקִין הֲלִיכָתֵיהוֹן בְּמֵישְׁרָיָא: ב יְהֵכוֹן שְׁקָם יְנוּחוּן כָּל דַּאֲזִלִין קֳדָמוֹי: ג וְאַתּוּן קְרִיבוּ הֵכָא בְּנֵי מְנַחֲשַׁיָּא זַרְעָא דְּמִתְעָרְבִין וְאִתְחַזֵּי: ד עַל מַאן אִתְרַעֲיתוּן עֲלֵיהוֹן פְּתַחְתּוּן פּוּמְכוֹן תַּסְגוּן לְשׁוֹנְכוֹן לְמַלָּא זַרְעָא שְׁקָרָא: ה דְּמִתְרַחֲמִין בְּטָעֲוָתָא תְּחוֹת כָּל אִילָן עֲבוֹתָא נָכְסֵי יַנְקָיָא בְּנַחֲלַיָּא תְּחוֹת רַבְרְבָן הֲלָא אַתּוּן יַקְדֵי מְרוֹד

יא וְהַכְּלָבִים עַזֵּי נֶפֶשׁ לֹא יָדְעוּ שָׂבְעָה וְהֵמָּה רוֹעִים לֹא יָדְעוּ הָבִין כֻּלָּם לְדַרְכָּם פָּנוּ אִישׁ לְבִצְעוֹ מִקְצֵהוּ: יב אֵתָיוּ אֶקְחָה־יַּיִן וְנִסְבְּאָה שֵׁכָר וְהָיָה כְּיוֹם חָמָר וְנוֹתַר מִן עַתִּיק אֹתוֹ וְהָיָה יוֹם מָחָר גָּדוֹל יֶתֶר מְאֹד:

נז א הַצַּדִּיק אָבַד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל־לֵב וְאַנְשֵׁי־חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין מֵבִין כִּי־מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק: ב יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל־ מִשְׁכְּבוֹתָם הֹלֵךְ נְכֹחוֹ: ג וְאַתֶּם קִרְבוּ־הֵנָּה בְּנֵי עוֹנְנָה זֶרַע מְנָאֵף וְתִזְנֶה: ד עַל־מִי תִתְעַנָּגוּ עַל־מִי תַּרְחִיבוּ פֶּה תַּאֲרִיכוּ לָשׁוֹן הֲלוֹא־ אַתֶּם יַלְדֵי־פֶשַׁע זֶרַע שָׁקֶר: ה הַנֶּחָמִים בָּאֵלִים תַּחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן שֹׁחֲטֵי הַיְלָדִים בַּנְּחָלִים תַּחַת זֶרֶא שְׁקָרָא: ו דַּבְלַחְיֵן חֶלְקַיְנָא מַיְתִין וְלִית אֲנָשׁ דְּמָשַׁיו דְּחַלְתִּי עַל לֵב וְגַבְרֵי גַּמְלֵי חִסְדָּא מְתַכַּנְשִׁין וְלָא בָּאֵין מֵבִין כִּי מִסְתַּכְּלִין אֲרֵי מִן קֳדָם בִּישְׁתָּא דַּעֲתִידָא לְמֵיתֵי מְתַכַּנְשִׁין דַּיְקִין הֲלִיכָתֵיהוֹן בְּמֵישְׁרָיָא: ב יְהֵכוֹן שְׁקָם יְנוּחוּן כָּל דַּאֲזִלִין קֳדָמוֹי: ג וְאַתּוּן קְרִיבוּ הֵכָא בְּנֵי מְנַחֲשַׁיָּא זַרְעָא דְּמִתְעָרְבִין וְאִתְחַזֵּי: ד עַל מַאן אִתְרַעֲיתוּן עֲלֵיהוֹן פְּתַחְתּוּן פּוּמְכוֹן תַּסְגוּן לְשׁוֹנְכוֹן לְמַלָּא זַרְעָא שְׁקָרָא: ה דְּמִתְרַחֲמִין בְּטָעֲוָתָא תְּחוֹת כָּל אִילָן עֲבוֹתָא נָכְסֵי יַנְקָיָא בְּנַחֲלַיָּא תְּחוֹת רַבְרְבָן הֲלָא אַתּוּן יַקְדֵי מְרוֹד

(יא) והכלבים עזי נפש · רועים למלאות כריס' לינגר"ם בלע"ז: והמה ר עיס. ומי שהכלבים לא ידעו שבעה כן הרועים מה יהיה באחרית הימים: כולם . לדרך הסייתם פנו איש לבצעו לגזול את אחר העם שהם ממונים עליהם: מקצהו · כמו ברמזות יט) כל העם מקצה מניומם ועד קצהו כולם טובעי': (יב) אתיו יין · כך היו אומרים זה לזה: וכיום הזה יום מחר: כמוהו במחר · ומאמתה: (ג) הצדיק אבד · מן העולם: כגון יהמיהו: ואין איש שם על לב : למה נסתלק · בעון מכון. אין מבותרים מבין זה רואה הקב"ה לסלקו: כי מפני הרעה · שעתידה לבא על הדור נאסף הצדיק: (ב) יבא שלום . כי כן אמר הקב"ה יבא הצדיק הזה אל מנוחתו במקום שילך ויתרצה במיתה · ומאמתה: (ג) ואתם קרבו הנה · הנותרים מנכסהלקו צדיקים ותקבלו את רעתיכם: כני עוננה · כני הבעה . זרע מנאף . שהזכר נואף . ותזנה הנקבה: (ד) על מי התענגו · מאחר שאמתה מאחרי על מי התענו · להתענג בעובה תלוי זכיתם זו התענגו על ה' תכל עכשיו על מי התענגו : על מי הרחיב פה · שאתם מתנבעים ומלעיבים עכשיו: (ה) הנחמים באלים · שמתחממין בע"ז תחת אלה ואלון : שחטי הילדים · לקרבן בע"ז : בעיפי · נקרת הסלעים וכן (ס"פעים עו) אל סעיף שלע: בחלקי

יאכף ג' ב' פתחין וא' קמץ וסי' אבי נאסף אל עמי קברו . כאשר נאסף אהרן אחיך · כי מפני הרעה נאסף הצדיק · ב' בתראי פתחין :

תולדות אהרן והכלבים · נכנסו בו זוהר קדושים : חתיו . תעניות יח : כצדיק אבד . סנהדרין קיג זוהר בראשית ויצא : מפני הרעה · כ"ק עב יבא שלום · שבת קנב כתובות קד (סופה יז) סנהדרין נתלים . נדה יג :

מצודת דוד

(יא) והכלבים עזי נפש · כמו שהכלבים הם במעשה חזקי התאוה ואינם יודעים מעצמם כי בכל עת יתאוו תאוה : והמה רועים . וכן המלים הרועים את עצמם להתענג בתענוגים הם יודעים בינה להשכיל אבל מי שמשוקע בתענוגים הוא חסר מהם כי בכל עת יתאוה להוסיף וה"כ הוא עוד מעוות : לדרכם פנו : כל אחד פונה לדרכו במקום שיוכל לעשה נפשו : אים לבצעו . כל אחד פונה לבצוע בצע מקומו · רוצה לומר כולם עוסקין כן מן הקצה אל הקצה והוא מקרא קצר : (יב) יתיו כ"א יאמר לחביריו בואו עמי ונקח יין : ונסבאה שכר · כפל הדבר במ"ש : והיה כזה · כמשפט היום הזה יהיה יום מחר ועוד יהיה גדול ויתר מהיום כ"ל נעשוק במשפה כמו היום אבל כבוד הכמות : נז (ג) הצדיק אבד · כאשר הצדיק אבד מן העולם אין שם על לב להתבונן בדבר למה הדבר בא עליו : ואנשי חסד · עי"ז נאספו הרבה אנשי חסד בעבור אשר אין מי מבין אבד · מפני הרעה שתבוא אחריו למען לא יראה הרעה המעותדת לבוא כי על כי לא היה מי מבונים בדבר ולא שם לב לזה הדבר למות עוד למען יבינו ולו למען לא יראה גם הוא הרעה : (ב) יבוא שלום · מוכה למעלה יאמר כי כן אמר מקום יאסף הצדיק ויבוא בשלום אל הקבר ולא יראה הרעה : ינוחו · אנשי החסד יבבכו במקומם על מבבכותם בקבר : הלך נכוחו . כי כל אחד היה הולך בדרך הכשרה ואין מהדין שיראה הרעה : (ג) ואתם · הולאו ואתהלקו הצדיקים קדבו הנה הגם למשפט כני עוננה : כני הבעה שנולדתם מן הבזוי שהיה בעיניכם : זרע מנאף ומזנה : זרע של מנאף ומזנה כי האב היה נואף והאם היתה זונה : (ד) על מי · מאחר שבשבתם מעלי על מי מבמתו להתענג בעובה כי אם זכיתם בזכותי עלי מכל עכשיו על מי מבמתו : על מי תרחיבו פה . על מי תגדילו פיכם לדבר : לשון . לשקר : הלא . הלא כי : ילדי פשע : מורדים בי ומחטיאים את העם : זרע שקר : כמ"ש בישעיה ל' ט' כי עם מורה הם בני שקר בנים לא אבו שמוע תורת ה' : (ה) הנחמים · המתחממין בע"ז תחת אלה ואלון : שחטי הילדים · לקרבן בע"ז : בעיפי · נקרת הסלעים וכן (ס"פעים עו) אל סעיף שלע:

מצודת ציון

(יא) וכלבים עזי נפש · כמו שהכלבים הם במעשה חזקי התאוה ואינם יודעים מעצמם כי בכל עת יתאוו תאוה : והמה רועים . וכן המלים הרועים את עצמם להתענג בתענוגים הם יודעים בינה להשכיל אבל מי שמשוקע בתענוגים הוא חסר מהם כי בכל עת יתאוה להוסיף וה"כ הוא עוד מעוות : לדרכם פנו : כל אחד פונה לדרכו במקום שיוכל לעשה נפשו : אים לבצעו . כל אחד פונה לבצוע בצע מקומו · רוצה לומר כולם עוסקין כן מן הקצה אל הקצה והוא מקרא קצר : (יב) יתיו כ"א יאמר לחביריו בואו עמי ונקח יין : ונסבאה שכר · כפל הדבר במ"ש : והיה כזה · כמשפט היום הזה יהיה יום מחר ועוד יהיה גדול ויתר מהיום כ"ל נעשוק במשפה כמו היום אבל כבוד הכמות : נז (ג) הצדיק אבד · כאשר הצדיק אבד מן העולם אין שם על לב להתבונן בדבר למה הדבר בא עליו : ואנשי חסד · עי"ז נאספו הרבה אנשי חסד בעבור אשר אין מי מבין אבד · מפני הרעה שתבוא אחריו למען לא יראה הרעה המעותדת לבוא כי על כי לא היה מי מבונים בדבר ולא שם לב לזה הדבר למות עוד למען יבינו ולו למען לא יראה גם הוא הרעה : (ב) יבוא שלום · מוכה למעלה יאמר כי כן אמר מקום יאסף הצדיק ויבוא בשלום אל הקבר ולא יראה הרעה : ינוחו · אנשי החסד יבבכו במקומם על מבבכותם בקבר : הלך נכוחו . כי כל אחד היה הולך בדרך הכשרה ואין מהדין שיראה הרעה : (ג) ואתם · הולאו ואתהלקו הצדיקים קדבו הנה הגם למשפט כני עוננה : כני הבעה שנולדתם מן הבזוי שהיה בעיניכם : זרע מנאף ומזנה : זרע של מנאף ומזנה כי האב היה נואף והאם היתה זונה : (ד) על מי · מאחר שבשבתם מעלי על מי מבמתו להתענג בעובה כי אם זכיתם בזכותי עלי מכל עכשיו על מי מבמתו : על מי תרחיבו פה . על מי תגדילו פיכם לדבר : לשון . לשקר : הלא . הלא כי : ילדי פשע : מורדים בי ומחטיאים את העם : זרע שקר : כמ"ש בישעיה ל' ט' כי עם מורה הם בני שקר בנים לא אבו שמוע תורת ה' : (ה) הנחמים · המתחממין בע"ז תחת אלה ואלון : שחטי הילדים · לקרבן בע"ז : בעיפי · נקרת הסלעים וכן (ס"פעים עו) אל סעיף שלע:

פָּאָע יָבִישׁ: י אֲרֵי כְדֵן אֲמַר יְיָ לְסָרִיסַיָּא דְיִטְרוּן יַת יוֹמֵי שַׁבַּיָא דִילִי וּמְתָרָעָן בְּדִצְבֶנָא בְּאֲשַׁר חָפַצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: יא וְאֶתֵּן לְהוֹן בְּבֵית מַקְדְּשִׁי וּבְאָרַע בֵּית שְׁכִנְתִּי וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתַי וּבְחוֹמָתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: יב וּבְנֵי עַמְמַיָּא דְלָא יִפְסוֹק: יג וּבְנֵי עַמְמַיָּא הַנִּלְוִים עַל יְיָ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְיָ לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמְרֵי שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: יד וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית צְלוֹתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל עַמְמַיָּא: טו אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים קָבֵץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לִנְקָבָיו: טז כָּל חַיְתָו בַּיָּעַר יִתְרְמוּן יְהוֹן לְמֵיכַל קַשְׁיָא כְּנִישָׁא יְתִירָא עַל מִכְנְשֵׁיהּ: יז צָפָיו עִוְרִים כֻּלָּם לֹא יָדְעוּ כֻּלָּם כְּלָבִים אִלְּמִים לֹא יוּכְלוּ לִנְבֹּחַ חֹזִים שֹׁכְבִים אֹהֲבֵי לָנוּם: יח וְכַלְבַיָּא תַּקִּיפֵי נַפְשָׁא לָא יַדְעִין מִדְּעַם פּוּרְעָנוּתָא כֻּלְּהוֹן לְאוֹרְחֵיהוֹן פְּנָאוּ כָּל חַד לְאוֹרַח מֵישְׁרֵיהּ מִן קְצָת עַמְמַיָּא עַד קְצָת: יט חַרְשִׁין לָא יְכִלִין לְמִנְבַּח נַיְמִין שָׁכְבִין רַחֲמִין לְמִדְמָךְ:

יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים | אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתֹתַי וּבָחֲרוּ | בַּאֲשֶׁר חָפַצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ה וְאֶתֵּן לָהֶן | בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד | שֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם | אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: ו וּבְנֵי | הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ | וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ | לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמְרֵי שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ | וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ז וַהֲבִיאוֹתִים | אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית | עַלְוָתִהוֹן וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן | תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן | עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה | בֵּית מִקְדָּשִׁי בֵּית צְלוֹ יִתְקְרֵי | לְכָל עַמְמַיָּא: ח נְאֻם אֲדֹנָי | יְהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל | עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו: ט כֹּל חַיְתוֹ | יִתְרְמוּ יְהוֹן לְמֵיכַל קַשְׁיָא כְּנִישָׁא | יְתִירָא עַל מִכְנְשֵׁיהּ: י צָפָיו עִוְרִים כֻּלָּם | לֹא יָדְעוּ כֻּלָּם כְּלָבִים אִלְּמִים | לֹא יוּכְלוּ לִנְבֹּחַ חֹזִים שֹׁכְבִים | אֹהֲבֵי לָנוּם: יא וְכַלְבַיָּא תַּקִּיפֵי | נַפְשָׁא לָא יַדְעִין מִדְּעַם פּוּרְעָנוּתָא | כֻּלְּהוֹן לְאוֹרְחֵיהוֹן פְּנָאוּ | כָּל חַד לְאוֹרַח מֵישְׁרֵיהּ | מִן קְצָת עַמְמַיָּא עַד קְצָת:

מתן זכרון: (ד) ומחזיקים · מאחזים: (ז) לכל העמים. ולא ליסרמל לבדם: (ח) לנקבציו. נוספים על קבוצי יסרמל: (ט) כל חיתו שדי . תהיו והתקרבו אלי ואתקבצו את כל חיתו ביער את עבודי הכוכבים שבתוכו את מחיה היער ואל תאמר עוד מקבץ עליו לאמר המקרא הזה: (י) לוחיו עוריס כולם · לפי שאמר דרכו ס' וכל הענין והם לוחם שלא תאמרו חוזר ותומר הכל הנביאים לוחקים להם ומכריזים על החטוכה ותיעוב להם והרי פרסיהם כעוריס כולם ואינם רואי את המולדות כלופה המוסקד לרואה את החרב בא להזהיר את העם והוא עור מלרואות את החרב בא ואלם מלהזהיר את העם ככלב שמינוהו לשמור הבית והוא אלם מלנבות כך פרסי יסרמל אינם מזהירין אותם לחזור למוטב: רוזים סובבים · פי' דוגם נדמים סובבין וי"ת ניימין שכבין ואין לו דמיון: והכלבי'

אל תר י"ו בקריאה ואינ' ומשה היה רועה את צאן יתרו · ויקם משה ויהושע משרתו . ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם לעלות. ותיה גבון לבקר ונלית · ויסבל שני לחת אבנים . עלה אל הר העברים הזה ואהה . עלה אל הר העברים חזה תר גבו · ויעל משה מערבות · ונסב הגבול מבעלה יפה . שלחו כר מושל ארץ .

במראות אלהים הביאני · והלכו גוים רבים ואמרו לבו . והלכו עמים רבים ואמרו לכו . והביאותים אל הר קדשי . ער שיעות היום . שלח אורך ואמתך המה · וכל הר הברמל דכוו' אל הר :

תולדות אהרן לסריסים . סנהדרין נג זוכר יתרו קדושים : כניתי וכתומותי · סנהדרין נג : כר קדשי · ברכות ז שבת קיח (בלעות ד) :

מצודת ציון

סכרים · כן יקראו מי שהיו מוליד : (ה) יד · מקום כמו ויד תפיס לך (דברים כג) : (ו) לשרתו · עיין עבודות ומשה : (ט) חיתו · כוי"ו יחיכה : חתיו · כוחו כמו שוכו חתיו (נשעיה כה) : (י) לוחיו · מלשון לוסה כרוחה על המגדלים : לנבות · כן יקרא נסקת הכלב : כוזים · סמין תלדמה

מצודת דוד

מה לייסר דרכי : (ד) כאשר חפצתי . כהסכר חפצתי בי : ומחזיקים . מוחזים בחומתי תחת כתפי עזיה בניית יסרמל : (ה) בחומתי . בחומת ירושלים : ומבנות . נכה"מ מנפשים לחומת כל הבית תחת שמם יטבו בפשוח מוסב הסנהדרין ומזקנים שם לתן לו מקום חכבון שם כ"ל שם יהיה מקומו ושם יזכר לעובד ושוח דבר שמוב יוחר מזכרון הבת מבנים ובנות : שם עולם אתן לו · כ"ל עד עולם יזכר לעובד תחת כרת לא יכרת זכרון שמו : (ו) על ה' · כמו אל ה' : כל מי בשם תחת כתפי יאמר אם בשבת מלחללו וכל החוזקים בחומתו בתורה בנביא : (ז) והביאותים · את העובדים בל אלה תביאם אל הר קדשי כוא שה בשוח עם בחוזק יסרמל : ומשמחים . נחמתם בבית כמוכן לבחפלל שם לפני : לרצון · יהיו מקובלים ברצון בל וזבחיהם : יקרא לכל העמים . כ"ל יהיה מוכן לבית תפלה לכולם : (ח) מקבץ · המקבץ את יסרמל : עוד אקבץ עליו · על יסרמל אקבץ עוד לישות נוספים על הנקבצים מיסרמל: (ט) כל חיתו שדה · חיות שבשדה אין בחם לב בחיות ביער ואמר בהבליים בהמבולות לחיים השדה וסם לוחם שלא תאמרו לבם : חתיו . כוחו נחטל : (י) לוחיו עוריס · עתה חזר לדבוים עם יסרמל ואמר הלוסים שלבם חבר הועמדו לרחות שם המוכן בא לעיר שהם המה עוריס זחיים רוחים וכ"ל שרי העם המדריכים את העם חיים מעיניהם להקן דרך שם ועושים עצמם כאלו לא ידעו בקלקול סדור : כולם כלבים אלמים · כל שבבים מיסרמל חינם מזהירים את העם על החטוכה ולא יושיעו להם והמה כלבים חלמים חבר לא יוכלו לנבות לשבניות החיות הבור אות מן השדה אשר בהם מושלח : לוחיו עוכבים: בשבים שהם חלמים בשינה עמוקה או עוכבים על המשה להחעצל לשבוחם לידי חטאה שהם שינה קלה כי ישמעו את שחושה בדרך שמתעצלים יגיע שבו בחקון שהם : הכלבים

והמשיל זה הענין לגשם היורד מן השמים ואמר: (י) כי כאשר ירד הגשם, ושמה לא ישוב, כי לא יצאה גשם לבטלה שלא יעשה מעשה וישוב לו זה לא יהיה אלא מה יעשה הרוה את הארץ: ונתן זרע לזורע · והגשם הוא הנותן וכמו ונתנה הארץ את יבולה ומתבואת הארץ יגיע האדם תחילה מה שיצטרך לזרוע לו בשנה הבאה והשאר הוא למאכלו, ופשוטו של פסוק נראה כי אחר שהרוה ישוב הגשם אל השמים, פירוש אדוני אבי ז"ל כי שוב הגשם הוא חום השמש ששואף אותו ולולי זה לא היתה הארץ צריכה גשם, גם נכון הוא מה שפירשנו בו ושמה לא ישוב לעולם אלא יעשה שליחותו והרוה את הארץ: (יא) כן יהיה דברי. שהבטחתי אתכם להוציאכם מהגלות ומפי אמרוה הנביאים, לא ישוב אלי ריקם אלא באמת יעשה מה שחפצתי: והצליח · הענין שלא ימלאכו הגע שיתבטל קצת ממנו אלא הכל יעשה כמו שאמרתי: (יב) כי בשמחה תצאו, מהגלות: ובשלום · תובלון, לארצכם: ההרים והגבעות, וכל עצי השדה, דרך משל ר"ל שישמחו כל העולם: ימחאו כף · יכו כף לשמחה כמו ויכו כף אל כף ויאמרו יחי המלך · תרגום ויך ומחא, או יהיה ההרים והגבעות משל על הגדולים, וכל עצי השדה משל על הפחותים: (יג) תחת הנעצוץ. מין ממיני הקוצים וכן סרפד ואלה יגדלו במדבר, ואמר שהאל יתן תמורתם במדבר ברוש והדס כמו שאמר למעלה בפרשה הענים והאביונים אתן במדבר ארז שטה והדס וגו': והיה לה' לשם. שזה שהלא יהיה עומד כמו שפי' למעלה ויונתן תרגם דרך משל חלף רשיעיא יתקיימון צדיקיא וגו': (א) כה אמר ה'. אמר לבני הגלות שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא אם תטיבו דרכיכם מראה כי התשובה מעכבת ביאת הישועה: (ב) אשרי אנוש יעשה זאת. שמירת השבת: יחזיק בה. שנזכר בה כל ימיו: מחללו. שלא יעשה בו שום מלאכה, וכן הוא בכלל שמירת שבת לקדשו כמו שאמר זכור את יום השבת לקדשו וקדוש שבת להבדילו משאר הימים כי כן כל לשון קדושה הוא ענין הבדלו מאחר במעלה, כמו שאמר ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים ומבדילו משאר הימים במאכל ובמשתה ובכסות נקיה זהו בענין הגוף ובענין הנפש שתהיה נפשו פנויה מעסקי העולם ובדלה מהם ומתעסקת בדברי תורה ובחכמה ומתבוננת במעשי האל, וזכר ענין השבת בפרשה במקום הזה לפי שהוא מדבר לבני הגלות שיטיבו דרכיהם ויצאו מהגלות, והסובר (?) שבסם הוא שמירת השבת ובעון שבת גלו מארצם, ואמרו רז"ל לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת שנא' ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם, ואמרו אם משמרים ישראל שתי שבתות מיד נגאלים שנאמר אשר ישמרו את שבתותי וגו', וכתיב בתריה והביאותים אל הר קדשי וגו', ובזכרו מצות שבת הוא הדין לשאר מצות עשה אבל זכר התמורה ואף ע"פ שיש בה מצות לא תעשה שהוא הכל שאם ישבות לא יעשה מלאכה, ואמר אחר כך מעשות כל רע, שהוא מצות לא תעשה בכלל, ואמר מחללו לשון זכר אף על פי ששבת לשון נקבה ר"ל יום השבת: (ג) ואל יאמר: מה שזכר בן הנכר והסריס מישראל בן הנכר שאין לו ירושה בארץ והסריס שאין לו בן שירשנו אל יאמרו בעבור זה שהם מובדלים מארץ ישראל אני מבטיח אותם טובות אחרות בן פירש אאז"ל, והנה מצאנו ביחזקאל כי הגרים תהיה להם נחלה בארץ ישראל כאמר כי בן הנכר שאמר הנה שלא הוליד בנים אחרי שנתגייר והרי הוא כסריס שאין לו בן, ויחזקאל אמר על אשר הוליד בישראל אחרי שנתגיירו, וכן אמר אשר הולידו בתוככם יהיו לכם כאזרח בבני ישראל: יבדילני · פתח בלמ"ד מקום צרי, וכן יאספני אישי והדומים לו שכתבנו בספר מכלל, והסבדלה הזאת שהיו חושבים שיאמר בן הנכר אף על פי שנלויתי אל ה' ונתגיירתי ואין לי בן כישראל לא אהיה נחשב עמם בין בעולם הזה בין בעולם הבא, וכן יאמר הסריס מה אני בעולם כיון שלא אניח בן כמותי הרי אני כאלו לא באתי לעולם ולא חפץ בי האל, והרי אני כעץ יבש שלא יוציא פרי ועף והנה האל ברא העולם לפריה ורביה כמו שכתוב פרו ורבו, וכתיב לשבת יצרה, ואחר שלא זכיתי לבנים, בן וכמותי יכרת שמי והרי מן העולם אין האל רוצה בי, ועל ענין זה אמרו

ממחשבתיכם: י כי כאשר ירד הגשם והשלג מן־השמים ושמה לא ישוב כי אם־הרוה את־הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: יא כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא־ישוב אלי ריקם כי אם־עשה את־אשר חפצתי והצליח אשר שלחתיו: יב כי־בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל־עצי השדה ימחאו־כף: יג תחת הנעצוץ יעלה ברוש תחת הסרפד יעלה הדס והיה ליהוה לשם לאות עולם לא יכרת:

נו א כה אמר יהוה שמרו משפט ועשו צדקה כי־קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות: ב אשרי אנוש יעשה־זאת ובן־אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו ושמר ידו מעשות כל־רע: ג ואל־יאמר בן־הנכר הנלוה אל־יהוה לאמר הבדל יבדלני יהוה מעל עמו ואל־יאמר הסריס הן אני עץ

נ' וחסר · ג' · ג' · י"ג · ר' ס' בסיפרא · ג' · ג' · כ' · ג' · ג' · ותחת ק' · ד' בטעמא בסיפרא · ג' · כ' · כ' · ג' · ג' · ג'

תקנן ממחשבתכון: י ארי כמא דנחית מטרא ותלגא מן שמיא ותמן לא אפשר ליה דיתוב אלהין מרוי ית ארעא ומרבי לה ומועילה ויהיב בר זרעא כמסת לזרע ולחמא כמסת למיכל: יא כן הוי פתגם טובי דנפק מן קדמי לא אפשר דיתוב לקדמי ריקן אלהין עבד ית דרעינא ומצלח לדשלחנא ליה: יב ארי בחדוא תפקון מביני עממיא ובשלמא תתובלון לארעכון טוריא ורמתא יבועון קדמיכון תושבחא וכל אילני חקלא ישׁענון בענפיהון: יג חלף רשיעיא יתקימון צדיקיא וחלף חיביא יתקימון דחלי חטאה ויהי קדם יי לשום לאת עלם דלא יפסוק: א כדנן אמר יי טרו דינא עבידו צדקתא ארי קריב פורקני למיתי וזכותי לאתגלאה: ג טובי אנש דיעבד דא ובר אנשא דיתקיף בה יטר שבתא מאחלותיה ויטר ידוהי מלמעבד כל דביש: ג ולא יימר בר עממין דמתוסף על עמא דיי למימר אפרשא יפרשנני יי מעל עמיה ולא יימר סריסא הא אנא חשיב

(י) כי כאשר ירד הגשם והשלג: ולא ישוב ריקם אך ייטיב לעול': (יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי: להודיעכם ע"י הנביאים לא ישוב ריקם אך ייטיב לכם אם תשמעו להם: (יב) כי בשמחה תצאו. מן הגלות: ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה · שיתנו לכם פריים ולמחי' ויהנו (ירוננו) יושביה': (יג) תחת הנעצוץ וגומר. רבותינו דרשו תחת הרשעים יעלו צדיקים: נעצוץ וסרפד: מיני קוצים הם כלו' הרשעים יאבדו והצדיקים יעלו ממשלתם: (ב) יעשה זאת: שומר שבת וגו': (ג) הבדל יבדילני ה' מעל עמו. למה אתגייר הלא הקב"ה יבדילני מעל עמו כשישלם שכרם · ואל יאמר הסריס · למה איטיב דרכי ומעללי הן אני כעץ יבש מאין

הנקי: ושמה ח' וסימ' ושמה קברתי את לאה. כי מנגד תרא'. הראיתיך בעיניך ושמה. ושמה כל סרני פלשתים · ושמה מרכבות כבודך קלון בית · קום וירדת בית היוצר · בבלה יבאו ושמה יהיו. כי כאשר ירד הגשם: כה אמר ה' ד' בטעמא בסיפרא וסי' חנם נמכרת' ולא בכסף תגאלו · הנותן בים דרך ובמים. שמרו משפט ועשו צדקה · השמים כסאי והארץ הדום רגלי: הן אני ה' בקריא' וסי' הן אני ערל שפתים ואיך, הן אני נשארתי לבדי, הן אני עץ יבש, הן אני כפיך לאל:

תולדות אהרן כאשר ירד · תענית ו: אם הרוה. עקדה שער כב: והולידה · תענית ח: בשמחה תצאו. סכה מח זוהר בלק: הנעצוץ · מגלה י: שמרו משפט. ב"ב י מכות כד זוהר בלק: אשרי אנוש. שבת קיח:

מצודת דוד

עיקר אבל מחשבתי שמועיל הרבה מאד: (י) כי כאשר וכו'. ר"ל כמו הגשם והשלג היורד מן השמים אשר לא ישוב אל השמים על ידי חום השמש השואב הרטיבות כי אם בתחילה מרוה האדמה וכו' ואח"ז תשוב למעלה בחום השמש: והולידה · הוא הוצאת הצמח מהגרעין בעומק הארץ: והצמיחה · הוא הוצאת הצמח ממעל לארץ: ונתן. הגשם הוא סיבה לגדל תבואה לזרוע ממנה עוד במקום אחר ולהיות למאכל להצריך לאכול. (יא) לא ישוב אלי ריקם · מבלי יעשה הדבר הכוונה יאמר כלשון בן אדם השולח מי לעשות דבר וחוזר לפעמים ריקם ולא גמר השליחות ולפי שאמר במשל ושמה לא ישוב לזה אמר לשון לא ישוב: כי אם עשה · הדבר יעשה וכו' ומוסב למעלה לומר שבודאי תתקיים הבטחתי: והצליח וכו' · כפל הדבר במלות שונות: (יב) כי בשמחה תצאו · וזהו ההבטחה אשר תצאו מן הגולה בשמחה ותובלון לארצכם בשלום: יפצחו וכו' · הוא ענין מליצה כי כשהאדם בשמחה דומה לו שכל העולם שמח עמו: ימחאו כף · יכו בכפיהם לשמוח וגם זה ענין מליצה: (יג) תחת הנעצוץ · ר"ל במקום ממשלת העכו"ם ימשלו ישראל: ותחת הסרפד · כפל הדבר במ"ש: והיה. הדבר הזה יהיה לה' לשם גבורה: לאות עולם · ויהיה לאות ולסימן שכן יהיה עד עולם ולא יכרת הדבר הזה: נו (א) שמרו משפט: שמרו משפטי התורה ועשו צדקה זה עם זה: כי קרובה · פי' תהיה תשועתי קרובה לבוא וצדקתי לכם תהיה קרובה להיות נגלה לעין כל: (ב) יעשה זאת · את האמור למטה שישמור את השבת מלחללו כי הוא יסוד מוסד על אמונת חידוש העולם וא"כ בזה בודאי ישמור ידו מעשות כל רע הואיל ומאמין שיש בורא: (ג) הנלוה: המתחבר עצמו אל ה' להאמין בו: הבדל יבדילני. אהיה נבדל מישראל בעת יקבלו הטובה ולא אקבל עמהם ואם כן למה אצדק: הן אני · עץ יבש. כמו עץ יבש שאין מגדל פרי כן אני מבלי זרע ולא ישאר שמי לזכרון ועל

מצודת ציון

ויופי: רוה · ענין שביעה כמו כגן רוה (לקמן נח) (יב): תובלון · ענין הבלה כמו יובל שי (לעיל יח): יפצחו · ענין פתיחת הפה בהרמת קול כמו פצחו הרים רנה (לעיל מד): ימחאו · ענין הכאה כף אל כף דרך שמחה כמו מחאך יד (יחזקאל כה): (יג) הנעצוץ · מין אילן קוץ כמו בכל הנעצוצים (לעיל ז): ברוש · שם אילן סרק חשוב: הסרפד · שם למין גרוע: הדס · שם אילן סמרית: (ב) אנוש: שם משמות אדם: יחזיק · יאחז: מחללו · כמו מלחלל: (ג) הנלוה: ענין התחברות וכריתות כמו ונלוה הגר (לעיל יד): הבדל · ענין הפרשה ופירוד: סריס

הם

וּמַחֳרָב׃ ג לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלֹא לְשָׂבְעָה
שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם׃ ד הַטּוּ
אָזְנְכֶם וְלִכּוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וְתִחְיֶינָה נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם
חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים׃ ה הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים׃
ו הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֶךָ׃ ז דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ
בְּהְיוֹתוֹ קָרוֹב׃ ח יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשָׁב אֶל־
יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־
יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃ ט כִּי לֹא מַחְשְׁבֹתַי
מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי
נְאֻם יְהוָה׃ י כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ
כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי
מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם׃ יא וְיֵרֶד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב
כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם
לָאֹכֵל׃ יב כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה
אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֶת אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהוּ׃ יג כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ
וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה
יִמְחֲאוּ־כָף׃ יד תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הֲדַס
וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת׃

מצודת ציון

(ב) למה תשקלו כסף • מס לכם בזה שתשקלו כסף בתוכו בלא מאכל לחם • ר"ל למה תרבו לחם מחיר בעבור לימוד תכמות בלתיים כמו שהוא בתורה ובנביאים ובכתובים • ויגיעכם • למה תתנו מן הכסף בעבור דבר שאין מועיל לחם ובל דבר במ"ש : שמעו וכו' • לשון הקשבה בתורה כמ"ש לא לקח טוב וכו' תורתי אל תעזבו : ותתענג וכו' : ותחיינה נפשכם בעולם הבא : (ג) כמו אאמני לך : ולכו אחרי : ולכו אחרי מקומכם לבא אחרי ללמוד תורתי : שמעו וכו' . שמעו אלי ושמו לעמוד בחמיש בימי המשיח : ואכרתה • אז אכרית לכם ברית אחרת מחקיימת עד עולם : כחסדי • כחסדי ר"ל יהיה כמו החסדים הקיימים מאב הכאחרי לדוד שלא הופסק המלוכה מזרעו : (ד) הן עד לאומים נתתיו • כשעמד דוד להלחם עם גלית ולהציל עם ישראל מיד פלשתים ר"ל ממלכת פלשתים תמיד נזרעו יקנו לעיני כל העולם : נגיד ומצוה לאומים • הפחידם כבוד מלכותו ויהיה נגיד ויהיה מצוה על כל העמים ר"ל כל העמים יראו ממנו : (ה) הן גוי לא תדע תקרא • לשון נבואה כמו ויקרא שמו ישעיה (מלכים ב יט) : ישראל אשר פארך • לשון תפארת : (ו) כהמלאכו: קודם נזר דין בעוד שהוא לאומר לכם דרשוני: (ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכם. לית מחשבתי מחשבותיכם. לית סלי ומלכם שוות לכך לחי לחיכם לכם יעזוב רשע דרכו ויתפום את דרכו : ואיש און מחשבתיו. ויתפום את מחשבותי לעשות הטוב בעיני • ומדרש אגדה כי לא מחשבותי וגו' אין דיני כדיני בשר ודם אתם מי שמודה בדין מתחייב לגבל אני מודה ועוזב ירוחם (משלי כה):(ט) כי גבהו שמים וגו' . כלומר כי יש הבדל ותילוק מעלות ושבח בדרכי יותר מדרכיכ' ובמחשבותי יותר ממחשבותיכם כגבוה שמים על הארץ אתם נותנים לב למרוד בי ואני נותן לב להסיב אתכם:

כי

וגו' ד' בקריאה וסי' ואתם תהיו לי ממלכת • וגו' נדול יעזר מירכתי ארץ • וחברו • וגו' לא ירעך אליך ירוצו : דרשו ה' ג' דפסיכי וסיכ' דרשו ה' בהמצאו קראוהו • דרשו ה' ועזו . וחברו דר"ת : לסלוח ב' מ"ל וסי' ואל אלהינו כי ירבה לסלוח • רם

תולדות אהרן דכתו ס' . ר"ס יח יכוחת מע קה עקדה בשר סג זוסר בלעמים ויקרא (כרכות ט) ותים חון • עקרים מב ס"ג ומ"ד פכ"ו : נאכו שמים . עקרים מ"ב פ"ג פיהוש נפלא : וירחמהו . מגלה יו (כרכות ד) :

מצודת ציון

(תהלים מד) : ותתענג • מל' עונג ותפנוקי : כדשן • כשומן כמו ותפל ושבע ודשן (דברים לב) : (ג) כהמלאכי • ענין דבר מפקיים וכן במקום אחר (לעיל כב) : (ד) לאומים • לחותות כמו עמי לאומים (בראשית כה) : נגיד • ענין שררה : (ה) ירוצו • מל' ריצה ודרישה: שלחך • מלשון שלח ויוסי

(ו) כהמלאכו: קודם נזר דין בעוד שהוא לאומר לכם דרשוני: (ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכם. לית סלי ומלכם שוות לכך לחי לחיכם לכם יעזוב רשע דרכו ויתפום את דרכו : ואיש און מחשבותיו. ויתפום את מחשבותי לעשות הטוב בעיני • ומדרש אגדה כי לא מחשבותי וגו' אין דיני כדיני בשר ודם אתם מי שמודה בדין מתחייב לגבל אני מודה ועוזב ירוחם (משלי כה):(ט) כי גבהו שמים וגו' . כלומר כי יש הבדל ותילוק מעלות ושבח בדרכי יותר מדרכיכ' ובמחשבותי יותר ממחשבותיכם כגבוה שמים על הארץ אתם נותנים לב למרוד בי ואני נותן לב להסיב אתכם:

(ב) למה תשקלו כסף • מס לכם בזה שתשקלו כסף בתוכו בלא מאכל לחם • ר"ל למה תרבו לחם מחיר בעבור לימוד תכמות בלתיים כמו שהוא בתורה ובנביאים ובכתובים • ויגיעכם • למה תתנו מן הכסף בעבור דבר שאין מועיל לחם ובל דבר במ"ש : שמעו וכו' • לשון הקשבה בתורה כמ"ש לא לקח טוב וכו' תורתי אל תעזבו : ותתענג וכו' : ותחיינה נפשכם בעולם הבא : (ג) כמו אאמני לך : ולכו אחרי : ולכו אחרי מקומכם לבא אחרי ללמוד תורתי : שמעו וכו' . שמעו אלי ושמו לעמוד בחמיש בימי המשיח : ואכרתה • אז אכרית לכם ברית אחרת מחקיימת עד עולם : כחסדי • כחסדי ר"ל יהיה כמו החסדים הקיימים מאב הכאחרי לדוד שלא הופסק המלוכה מזרעו : (ד) הן עד לאומים נתתיו • כשעמד דוד להלחם עם גלית ולהציל עם ישראל מיד פלשתים ר"ל ממלכת פלשתים תמיד נזרעו יקנו לעיני כל העולם : נגיד ומצוה לאומים • הפחידם כבוד מלכותו ויהיה נגיד ויהיה מצוה על כל העמים ר"ל כל העמים יראו ממנו : (ה) הן גוי לא תדע תקרא • לשון נבואה כמו ויקרא שמו ישעיה (מלכים ב יט) : ישראל אשר פארך • לשון תפארת : (ו) כהמלאכו: קודם נזר דין בעוד שהוא לאומר לכם דרשוני: (ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכם. לית סלי ומלכם שוות לכך לחי לחיכם לכם יעזוב רשע דרכו ויתפום את דרכו : ואיש און מחשבותיו. ויתפום את מחשבותי לעשות הטוב בעיני • ומדרש אגדה כי לא מחשבותי וגו' אין דיני כדיני בשר ודם אתם מי שמודה בדין מתחייב לגבל אני מודה ועוזב ירוחם (משלי כה):(ט) כי גבהו שמים וגו' . כלומר כי יש הבדל ותילוק מעלות ושבח בדרכי יותר מדרכיכ' ובמחשבותי יותר ממחשבותיכם כגבוה שמים על הארץ אתם נותנים לב למרוד בי ואני נותן לב להסיב אתכם:

ושערייך לאבני אקדח וכל־גבוליך לאבני־חפץ: ג וכל־בניך למודי ה' ורב שלום בניך: ד בצדקה תכוני רחקי מעשק כי־לא תיראי וממחתה כי לא־תקרב אליך: ה הן גור יגור אפס מאותי מי־גר אתך עליך יפול: ו הן אנכי בראתי חרש נפח באש פחם ומוציא כלי למעשהו ואנכי בראתי משחית לחבל: ז כל־כלי יוצר עליך לא יצלח וכל־לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי יהוה וצדקתם מאתי נאם־יהוה:

נה א הוי כל־צמא לכו למים ואשר אין־לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא־כסף ובלוא מחירכי

ושערייך לאבני אקדח וכל־גבוליך לאבני־חפץ: ג וכל־בניך למודי ה' ורב שלום בניך: ד בצדקה תכוני רחקי מעשק כי־לא תיראי וממחתה כי לא־תקרב אליך: ה הן גור יגור אפס מאותי מי־גר אתך עליך יפול: ו הן אנכי בראתי חרש נפח באש פחם ומוציא כלי למעשהו ואנכי בראתי משחית לחבל: ז כל־כלי יוצר עליך לא יצלח וכל־לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי יהוה וצדקתם מאתי נאם־יהוה:

נה א הוי כל־צמא לכו למים ואשר אין־לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא־כסף ובלוא מחירכי

מצודת דוד

ושערייך לאבני אקדח וכל־גבוליך לאבני־חפץ: ג וכל־בניך למודי ה' ורב שלום בניך: ד בצדקה תכוני רחקי מעשק כי־לא תיראי וממחתה כי לא־תקרב אליך: ה הן גור יגור אפס מאותי מי־גר אתך עליך יפול: ו הן אנכי בראתי חרש נפח באש פחם ומוציא כלי למעשהו ואנכי בראתי משחית לחבל: ז כל־כלי יוצר עליך לא יצלח וכל־לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי יהוה וצדקתם מאתי נאם־יהוה:

נה א הוי כל־צמא לכו למים ואשר אין־לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא־כסף ובלוא מחירכי

מצודת ציון

וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ׃ ד אַל־תִּירְאִי
כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא
תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי
וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד׃
ה כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ
וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־
הָאָרֶץ יִקָּרֵא׃ ו כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה
וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת
נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃
ז בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים
גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ׃ ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף
הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם
רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה׃
ט כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־
הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ
וּמִגְּעָר־בָּךְ׃ י כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ
וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ
לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט
אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה׃
יא עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי
מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ
בַּסַּפִּירִים׃ יב וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ

אֲרֵי בַהֲתַת עוּלֵמוּתִיךְ תִּתְנַשְׁיַן
וְתִיסוּדֵי אַרְמְלוּתִיךְ לָא
תִדְכְּרִין עוֹד׃ ה אֲרֵי מָרִיךְ
דַעֲבָדִיךְ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ
וּפָרְקִיךְ קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל אֱלָהּ
כָּל אַרְעָא יִתְקְרֵי׃ ו אֲרֵי כְאִתְּתָא
שְׁבִיקָא וַעֲיִקַת רוּחַ עֲרָעָךְ
שְׁכִינְתָא דַיְיָ וּכְאִתַּת עוּלֵמִין
דְאִתְרַחֲקַת אֲמַר אֱלָהָיִךְ׃
ז בְּשָׁעָא זְעֵירָא רַחֲקְתִּיךְ
וּבְרַחֲמִין סַגִּיאִין אֲקָרֵיב גָּלְוָתִךְ׃
ח בִּרְגַז זְעֵיר סִלְּקִית אַפֵּי
שְׁכִנְתִּי זְמַן זְעֵירָא מִנִּיךְ
וּבְטַבְוָת עָלַם דְּלָא פָסְקָן
אֲרַחֵים עֲלָךְ אֲמַר פָּרְקִיךְ יְיָ׃
ט כְּיוֹמֵי נֹחַ דָא קֳדָמַי דְקַיְמִית
בְּמֵימְרִי דְלָא יֶעְדּוּן מֵי טוֹפָנָא
דַהֲווֹ בְּיוֹמֵי נֹחַ עוֹד עַל אַרְעָא
כֵּן קַיְמִית בְּמֵימְרִי דְלָא יְחוּל
רוּגְזִי עֲלָךְ וְלָא אֲזוּף בִּיךְ׃ י אֲרֵי
טוּרַיָּא יֶעְדּוּן וְרָמָתָא יִתְפַּרְקָן
וְטוּבֵי מִנִּיךְ יְרוּשְׁלֶם לָא יֶעְדֵּי
וּקְיָם שְׁלָמִי לָא יִתְרַחַק אֲמַר
דְּעָתִיד לְרַחֲמָא עֲלָךְ יְיָ׃
יא חֲשִׁיכְתָּא מְקַבְּלָא עוּלְבַּן
קַרְתָּא דַאֲמַרִין עֲלַהּ עַמְמַיָּא
לָא תִתְנַחַם הָא אֲנָא כָּבֵשׁ
בִּצְדִירָא אַבְנֵי רִצְפָּתִיךְ
וְאֲשַׁכְלְלִינִיךְ בְּאַבְנִין טָבִין׃
יב וְאֲשַׁוֵּי בְּמַרְגְּלִין אֶעְדְּוִיתְרַעִיךְ׃

רשי

ד) עלומיך. נעוריך: (ו) כי תמאס. כשתמאס פעמים שכועס עליה מעט: (ח) בשצף קצף. מנחם פתר חרי אף ודונש אמר במעט קצף כמו ברגע קטן עזבתיך וכן ת"י: ובחסד עולם. שיתקיים עד עולם: (ט) כי מי נח זאת לי. שבועה בידי והולך ומפרש [דבר] ואשר נשבעתי מעבור מי נח וגו': (י) כי ההרים ימושו. אף אם תכלה זכות אבות ואמהות חסדי מאתך לא ימוש: (יא) סוערה. שלבה סוער ברוגז לרוח: מרביץ בפוך. רוצף רצפתך מאבני פוך: (יב) כדכד. מין אבן טובה: שמשותיך. יית אעך ומנחם חברו עם ישמשוניה ויש פותרין לי שמש חלונות שחמה זורחת בהן ופוסין כנגדו מחילה במיני זכוכית צבעים לנוי ומדרש תהלים סותר

יסו אביונים מדרך: ואשת נ' בקריאה וס' ואשת נח ושלשת נשי בניו. ואשת נעורים כי תמאס. היא חברתך ואשת בריתך. ואשת איש נפש יקרה. ואשת מדינים נשתוה: ואשת חצרון אביה: בפוך ג' בקריאה וס' ותשם בפוך עיניה ותיטב את ראשה דאיזבל. כי תקרעי בפוך עיניך לשוא תתיפי. הנה אנכי מרבי'

תולדות אהרן כי בועליך. סנהדרין כב: ברגע קטן. זוכר אדרת נפה: מי נח. סוטה יא סנהדרין נט שבועות לו עקידה שער יד זוכר ויקרא (תענית כו): ההרים ימושו. עכו"ם יז (סנהדרין כח). מרבין בפוך. זוכר פקודי: כדכד: ב"ב עם סנהדרין ק:

רדק

(י) כי ההרים ימושו. ההרים והגבעות הם הדברים הקיימים אשר בארץ ואעפ"י כן פעמים ימושו והמוסנה ברעש הארץ אבל חסדי ובריתי אתך הוא יותר קיים שלא ימוש לעולם ויש לפרש ההרים והגבעות משל על שרי עכו"ם: (יא) עניה סוערה. סוערת בסערת הגלות: לא נחמה. פי' עד עתה לא נחמה. ויונתן תרגם חשיכתא מקבלא עולבן קרתא ונומר: מרבין. מושיב או משכיב כלומר שיהיו אבני היסוד אבני פוך שהם כעין חל והם מרגליות ובליהם ארכין אבני

מצודת ציון

ירושה: נשמות. מלשון שממון: (ד) תחפירי. ענין בושה וכלימה כמו וחפרה הלבנה (לעיל כד): עלומיך. נעוריך וכן הקצרת ימי עלומיו (תהלים פט): (ה) בועליך. ענין אדון כמו אם בעליו עמו (שמות כב): עושיך. ענין הגדלה והרמה וכן ישמח ישראל בעושיו (תהלים קמט): (ו) ועצובת. מגזרת עצבון: כי תמאס. אם תמאס: (ח) בשצף. במעט כן ת"י ואין לו דומה: (ט) מעבור. לבל עבור וכן מקצוף כמו מהמטיר עליו מטר (לעיל ה): ומגער. ענין צעקת נזיפה: (י) ימושו. ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות יג) תמוטינה. מלשון נטיה: (יא) מרבין. מל' רביצה והשכבה: בפוך. סוא הכחול והוא דק כעין כחול וכו הנשים צובעות עיניהם כמו ותשם בפוך עיניה (מ"ב ט): בספירים. שם אבן יקר: (יב) כדכד. שם אבן יקר המזהיר וכן

מצודת דוד

לקברם היטב: ויתידותיך. היתדות התקועות בארץ חזקי למען לא יזוזו ממקומם והוא ענין מליצה לומר שתתרחב ירושלים מכמות שהיתה ועד עולם תעמוד ולא תחרב עוד: (ג) כי ימין ושמאל תפרוצי. תתחזק על הכשדים היושבים מימינך ומשמאלך: וערים נשמות. הערים השוממות יתיישבו בבני אדם כי יפרו וירבו: (ד) אל תראי. אל תפחדי שיהיה לאחך מגלות זה כלאחך משאר הגליות שמצאוך בארצך צרות רבות ורעות כי לא תבושי עוד לעולם להיות משועבדת ונכנעת אל הבבלים: ואל תכלמי. להרים ראש ולהראות גדולה כמושבך פן תגלה שוב: כי לא תחפירי. כי היה מובטחת שלא תחפירי עוד ללכת גולה: כי בושת עלומיך

וגו' . אמר הקב"ה אראה אם תהא נפשו נותנת ונמסרת בקדושתי להשיבה
לי אשם על כל אשר מעל אגמל לו גמולו ויראה זרע וגו' . אשם זה לשון
שופר שנותן אדם למי שחטא לו אמידי"א בלע"ז כענין שנא' בפלשתים אל
תשיבו אותו ריקם כי השב תשיבו לו אשם : (יא) מעמל נפשו ... היה אוכל
ושבע ולא היה גזל וחמס :
בדעתו יצדיק צדיק . היה שופט
צדק משפט אמת לכל הבאים
לדין לפניו : ועונותם . היה
סובל כדרך כל הצדיקים שנא'
אתה ובניך תשאו את עון המקד'
(במדבר יח) : (יב) לכן . על
שעותו זאת אחלק לו נחלה
וגורל . ברבים עם האבות
הראשונים : הערה למות נפשו .
ל' ותער כדה (בראשית כד) :
ואת פושעים נמנה . סבל יסורין
כאלו חטא ופשע והוא בשביל
אחרים נשא חטא הרבים :
ולפושעים יפגיע . על ידי יסורין
שבאת על ידו טובה לעולם :
(א) רני עקרה . ירושלים אשר
היתה בלא ילדה : לא חלה .
ל' לידה הוא שהיולדת על ידי
חיל וחבלי' יולדת : מבני בעולה .
בת אדום : (ב) יטו . למרחוק :
מיתריך . הם חבלים דקים
התלוים בשולי אוהלים וקושרים
ביתדות שקורין קבילי"ש בלע"ז
ותוקעין בארץ : (ג) תפרוצי .
תגברי : פלומיך .

אָשָׁם נַפְשׁוֹ יִרְאֶה זֶרַע יַאֲרִיךְ יָמִים
וְחֵפֶץ יְהוָה בְּיָדוֹ יִצְלָח׃ יא מֵעֲמַל נַפְשׁוֹ
יִרְאֶה יִשְׂבָּע בְּדַעְתּוֹ יַצְדִּיק צַדִּיק
עַבְדִּי לָרַבִּים וַעֲוֺנֹתָם הוּא יִסְבֹּל׃
יב לָכֵן אֲחַלֶּק־לוֹ בָרַבִּים וְאֶת־
עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל תַּחַת אֲשֶׁר
הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ וְאֶת־פֹּשְׁעִים
נִמְנָה וְהוּא חֵטְא־רַבִּים נָשָׂא
וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ׃

נד א רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי
רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־
שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה׃
ב הַרְחִיבִי ׀ מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת
מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי
מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי׃ ג כִּי־יָמִין
וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ

מְשִׁיחֵיהוֹן יִסְגוּן בְּנִין וּבְנָן
יוֹרְכוּן יוֹמִין וְעָבְדֵי אוֹרַיְתָא
דַיְיָ בִּרְעוּתֵיהּ יִצְלְחוּן׃
יא מִשִּׁעְבּוּד עַמְמַיָא יְשֵׁיזֵיב
נַפְשְׁהוֹן יֶחֱזוּן בְּפוּרְעֲנוּת
סַנְאֵיהוֹן יִסְבְּעוּן מִבִּזַּת מַלְכֵיהוֹן
בְּחוּכְמְתֵיהּ יְזַכֵּי זַכָּאִין בְּדִיל
לְשַׁעְבָּדָא סַגִיאִין לְאוֹרַיְתָא וְעַל
חוֹבֵיהוֹן הוּא יִבְעֵי׃ יב בְּכֵן
אֲפַלֵּיג לֵיהּ בִּזַּת עַמְמִין סַגִיאִין
וְיַת נִכְסֵי כְרַכִּין תַּקִּיפִין יְפַלֵּג
עֲדָאָה חֲלַף דִּמְסַר לְמוֹתָא
נַפְשֵׁיהּ וְיַת מְרוֹדַיָא שַׁעְבֵּיד
לְאוֹרַיְתָא וְהוּא עַל חוֹבִין סַגִיאִין
יִבְעֵי וְלִמְרוֹדַיָא יִשְׁתְּבֵיק
בְּדִילֵיהּ׃ א שַׁבַּחִי יְרוּשְׁלֶם
דַהֲוַת כְּאִתְּתָא עֲקָרָה דְּלָא
יְלִידַת בּוּעִי תּוּשְׁבַּחְתָּא וְדוּצִי
דַהֲוַת כְּאִתְּתָא דְלָא עֲדִיאַת אֲרֵי
סַגִיאִין יְהוֹן בְּנֵי יְרוּשְׁלֶם
צְדִיתָא מִבְּנֵי כְרַכָּא יְתִיבְתָּא
אֲמַר יְיָ׃ ב אַפְתִּי אֲתַר בֵּית מַשְׁכְּנֵךְ וּמַקְרוֵי אַרְעִיךְ יָתְבֵי לָא תִמְנְעִין אַסְגָא עַם
מַשִּׁרְיָתִיךְ וְשִׁלְטוֹנַיִךְ תַּקִּיפִי׃ ג אֲרֵי לְדָרוֹמָא וְלִצְפוּנָא תִּתְקְפִין וּבְנַךְ עַמְמִין יֵירְתוּן
וְקִרְוִין דְצַדְיָן יְיַתְּבוּן׃ לָא תִדְחֲלִין אֲרֵי לָא תִבְהֲתִין וְלָא תִתְכַּנְעִין אֲרֵי לָא תִתְכַּלְמִין

תולדות אהרן יראה זרע . ברכות נז : אחלק לו . סוטה יד (תהלים מח) : רני עקרה . ברכות י :

לרבים ד' בקריאה וסימ' מעמל נפשו יראה . והגביר ברית לרבים . ואשר יצע לרבים . ומשכילי עם יבינו לרבים . וב' ברבים רישה לסבבי מעוי . לכן אחלק לו ברבים : יטו ה' בקריאה וסי' מן הגוים אשר אמר ה' דמלכים . ויריעו' משכנותיך יטו אל תחשכי . הדין עגוים יטו . ודבתריה יאת בגדים חבולים יטו אצל כל מזבח.

תפן האל כי הוא היה מחזיק בתורתו שהיא תורת אמת והיה מוסר עצמו עליה אם כן אין אם
רואים במלכותו טעם אלא או היה נתפס בעונותיו או היה תפן האל כך לדכאו ולהחליאו ואשן
כאל לא ידענו : החלי . חסר אל"ף שהיא למ"ד הפעל והוא נקרא כבעלי האל"ף ואעפ"י שרוב
הכרע הוא בה"א : אם תשים אשם נפשו , אך זה אנו רואים כי גמול טוב יש לו על הרע שסבל
ואם שמה נפשו עצמה במקום אשם כמו שאמר את רשעים , עתה יראה זרע רב , כמו שאמר
זכריה הנביא עליהם ורבו כמו רבו ,
ואמר ואל ארץ גלעד ולבנון אביאם
ולא ימצא להם . ואמר יחזקאל ארבה
אותם כצאן אדם : יאריך ימים . כמו
שאמר בספר הזה כימי העץ ימי
עמי , ואמר אריכו הנביא ואיש
משענתו בידו מרוב ימים : וחפץ ה'
בידו יצלח . הנה היה בגלות חפץ ה'
לדכאו וגמול זה יצלח בידו . חפץ ה'
שירבה אותו וייטיב לו עד מאד , עד
כאן דברי האומות מכאן ואילך דברי
האל : (יא) מעמל נפשו . מעמל נפשו
שסבל בגלות יהיה לו גמול שיראה
וישבע , כלומר יראה טוב שישבע בו :
בדעתו יצדיק צדיק עבדי לרבים .
עבדי הוא ישראל כמו שאמרנו בתחלת
הפרשה , ופירוש בדעתו . כמו
שכתוב כי מלאה הארץ דעה את ה' :
וכתוב כי כולם ידעו אותי . והנה
עבדי ישראל שהוא צדיק ויודע את
ה' יצדיק בדעתו גוים רבים . כמו
שכתוב והלכו עמים רבים ואמרו
לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלהי
יעקב ויורנו מדרכיו וגו' : ועונותם
הוא יסבול. הוא בצדקתו יסבול עונות
הגוים כי בצדקתו יהיה שלום וטוב
בעולם אשלו לעכו"ם : (יב) לכן
אחלק לו ברבים . רבים ועצומים הם
גוג ומגוג והעמים אשר יבאו עמו
אל ירושלם , כמו שאמר זכריה הנביא
ואסף חיל כל הגוים סביב זהב וכסף
ובגדים לרוב . וזה יהיה לו תחת
אשר הערה למות נפשו גמול שמסר
עצמו למיתה ביד העכו"ם בגלות יהיה
לו כל הכבוד הזה ויהיה ממונם תחת
ממונו שלקחו ונפשם תחת נפשו
שימותו שם כל חיל גוג ומגוג כמו
שכתוב : הערה . שפך נפשו למות .
וכן ותער כדה . ענין שפיכה אבל
הוא בענין אחר : ואת פושעים נמנה .
כמו שפירשנו ויתן את רשעים קברו
והוא חטא רבים , ויתכן לפרשו בגלות
ור"ל חטא רבים שחטאו בו העכו"ם
והוא נשא וסבל לצרם , והוא על דרך
ותשאת עמך : ולפשעים יפגיע . ואף
כפ"כ היה מתפלל בעבור הרשעים שהיו פושעים בו והיה מבקש מהם לברך את ארצם, כמו שאמר ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה וגו' , וכמוהו מן הכבד כלשון תחנה ובקשה הפגיעו במלך ויהומם כי אין מפגיע.
גם יש לפרש בעת הגאולה ויהיה פירוש כמו שפירשנו ועונותם הוא יסבל , ורבותינו פירשו על משה רבינו ע"ה ואמרו תחת אשר הערה למות נפשו שמסר עצמו למיתה שנאמר ואם אין מחני נא מספרך
אשר כתבת , ואת פשעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר , והוא חטא רבים נשא שכפר על מעשה העגל , ולפשעים יפגיע שבקש רחמים על פשעי ישראל : וי"ת הנה ישכיל עבדי ישלח משיחא ותרגם
כאשר שמתו כמו דסברו ליה בית ישראל וגו' : (א) רני עקרה . כתרגומו , כי הרה תחיל קרוב ללדתה וכן חיל כיולדה : בני שוממה . אעפ"י שהיתה ירושלם ימים רבים שוממה רבים יהיו בניה : מבני
בעולה . והם העכו"ם שהם כבעולות כלומר כאשה שיושבת עם בעלה ובניה והשכה האלמנה והשכולה שהיא שוממה והיא ירושלם שהיא כאלמנה , ואמר כאלמנה ולא אלמנה ממש כי בעלה
הי וקיים , וי"ת ארי סגיאין וגו' , וכר ואת כלפי דעתי שהיא מלכות הרביעית כי ישמעאל אעפ"י שהיא תקיפה מלכות זאת גוברת עליה : (ב) הרחיבי . מרוב בניה שיבאו לך : מקום אהלך . הוא
ירושלם : ויריעות משכנותיך . שאר ערי ישראל : יטו . המטים היריעות וימשכו אותה למרחוק להרחיב האהל, והמשכנות כמו שאמר זכריה הנביא משא דבר ה' בארץ חדרך ודמשק מנוחתו , ואמר וגם
חמת תגבל בה צור וצידון , ואמר ורמה וישבה תחתיה וגומר , ואמר ירמיהו הנביא הנה ימים באים נאם ה' ונבנתה העיר לה' ממגדל חננאל עד שער הפנה ויצא עוד קו המדה וגו' : (ג) כי ימין
ושמאל :

מצודת דוד

מיתות שגזר עליו למען יעמוד באמונתו : על לא חמס עשה . ר"ל ובהנס גזר עליו המיתה לא על החמס שעשה ולא על המרמה שבפיו כי לא עשה החמס ולא דבר מרמה ובעלילה בא : (י) וה' חפץ דכאו החלי . זהו מאמר הנביא כמשיב על דברי העכו"ם שהיו כמסתפקים אם הצרות הבאות על ישראל היו מרוע בחירתם ולא בגזירת המקום או באו מיד ה' לכפר על עון העכו"ם ואמר להם לא כן הוא אבל ה' חפץ לדכאו ובגזירת המקום נעשתה והוא החלי אותו : אם תשים אשם נפשו . ר"ל אולם לא באו לכפר עון העכו"ם כי אם לנסותו להטיבו באחריתו וכאילו אמר אראה אם נפשו תשים את עצמה אשם לומר שבדין בא מה שבא כי חטא ואשם ולא יהרהר אחרי אז יהיה גמולו שכל ימי חייו יראה זרעו בעיניו ויאריך ימים ועכ"ז לא ימות מי בחייו : וחפץ ה' בידו יצלח . והנה הצליח חפץ ה' כי עמד בנסיון ולא הרהר אחר מדת הדין : (יא) מעמל נפשו יראה ישבע . כי מעמל נפשו אשר ראה היה שבע ונהנה ממנה : בדעתו יצדיק צדיק . כי בדעתו יחשוב להצדיק את ה' הצדיק לומר שבא למרק אשם העון למען לא יקופח שכר מעשה הטוב : עבדי לרבים . רצה לומר לא היה עבד של העכו"ם הרבים לשמוע בקולם בדבר האמונה כי היה עבדי אל מול העכו"ם הרבים ולא שמע אליהם ויש שכמו . לסבול מה שעוו בו לייסרו ולהכאיבו בעבור זה : (יב) לכן . הואיל ועמד בנסיון אתן לו חלק בנחלת העמים הרבים : ואת עצומים . את העכו"ם החזקים יחלק לעצמו להיות לו לשלל : תחת וכו' . בגמול אשר שפך נפשו והפקירה למיתה : ואת פושעים נמנה . בפי העכו"ם היה מנוי בכלל הפושעים והכופרים . וכדי בזיון וקצף : והוא חטא רבים נשא . והוא נשא שכמו לסבול מה שחטאו בו עמים רבים לייסרו ולהכאיבו : ולפושעים יפגיע . אל הכשדים הפושעים בו היה מפגיע ומתחנן ועיניו תלויות אליהם כעיני עבדים אל יד אדוניהם ולכן שורת הדין שבמקום מרבית ההכנעה ימשול בהם בעת הגאולה : נד (א) רני עקרה . אתה ירושלים אשר היית כעקרה שלא ילדה על כי אנשים כלו ממנה ואינם הנה עתה בזמן הגאולה רני ושמחי : פצחי . פתחי פה להרים קול רנה והשמיעי קול גדול אתה ירושלים אשר היית כאשה אשר לא חלה ללדת וכפל הדבר במ"ש : כי רבים . כי עתה יתרבו בני ירושלים שהיתה שוממה מבני אדם שהיתה מיושבת ברבת עם : (ב) הרחיבי . להחזיק את כל בניך המרובים : יטו . יהיו נוטים לאורך ולרוחב ואל תחשכי מלהטותם : האר כי מיתריך . החבלים התלוים בשולי האוהל לקשרם ביתדות האריכי אותם שיהא בו ז

מצודת ציון

מלשון חולי : אשם. ענין חטא ופשע : (יא) מעמל . ענין יגיעה וצער : (יב) עצומים . חזקים : שלל . ענין בזה : תחת . במקום ובגמול : הערה . ענין שפיכה וכן אל תער נפשי (תהלים קמא) : נמנה . מלשון מנין ומספר : נשא . סבל : יפגיע . ענין תחינה ובקשה כמו ואל תפגע בי (ירמיה ז) : (א) פצחי . ענין פתיחת הפה בהרמת קול כמו פצחו הרים רנה (לעיל מד) : וצהלי . ענין השמעת קול גדול כמו צהלו מים (לעיל כד) : חלה . ענין חבלי לידה כמו כי חלה גם ילדה (לקמן סו) : בעולה . ר"ל מיושבת וכן ולארצך בעולה (לקמן סב) : ויריעות . הוא הוילון כמו נוטה שמים כיריעה (תהלים קד) : משכנותיך . מלשון משכן : תחשכי . ענין מניעה כמו ולא חשכת (בראשית כב) : מיתריך . החבלים כמו ואת מיתריהם (שמות לה) : ויתדותיך . מלשון יתד ומסמר : (ג) תפרוצי . ענין התחזקות כמו מה פרצת (בראשית לח) : יירש . מלשון ירושה

ירמיהו נספר קינות אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו, כי הוא על דרך פוקד עון אבות על בנים, וזאת כשאוחזים הבנים מעשה אבותם בידיהם, כמו שאמר לשונאי, שזהו משפט מאת האל בנוטה הבן מזנו ועון האב, ומה שאמר ירמיהו אמר על לשון הגוים כי מתוך ייסורים לא יכוו דבריהם במשפט ובמשכל, וחס שיאמרו האומות אכן חלינו הוא נשא והדומים נזה הוא דברי עצמם לא שישראל סבלו עון האומות אלא הם יהבנו זה כדעתם כאשר יראו בעת הישועה כי האמונה

אנו היינו סבורים שהוא שנאוי למקום והוא לא היה כן אלא מחולל היה מפשעינו ומדוכא מעונותינו: (ה) מוסר שלומינו עליו. באו עליו יסורי השלום שהיה לנו שהוא היה מיוסר להיות שלום לכל העולם: (ו) כולנו כצאן תעינו. עתה נגלה: הפגיע בו. נעתר על ידו ונתרצה על עון כולנו שלא

ג' נָגוּעַ מֻכֵּה אֱלֹהִים וּמְעֻנֶּה׃ ה וְהוּא
ג' מְחֹלָל מִפְּשָׁעֵנוּ מְדֻכָּא מֵעֲוֺנֹתֵינוּ
י"ב . ג' מוּסַר שְׁלוֹמֵנוּ עָלָיו וּבַחֲבֻרָתוֹ
ו' נִרְפָּא־לָנוּ׃ ו כֻּלָּנוּ כַּצֹּאן תָּעִינוּ אִישׁ
ג' ג' לְדַרְכּוֹ פָּנִינוּ וַיהוָה הִפְגִּיעַ בּוֹ אֵת
ד' . כ' עֲוֺן כֻּלָּנוּ׃ ז נִגַּשׂ וְהוּא נַעֲנֶה וְלֹא
ג' ב' ג' יִפְתַּח־פִּיו כַּשֶּׂה לַטֶּבַח יוּבָל וּכְרָחֵל
לִפְנֵי גֹזְזֶיהָ נֶאֱלָמָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו׃
ג' . ג' . ג' ח מֵעֹצֶר וּמִמִּשְׁפָּט לֻקָּח וְאֶת־דּוֹרוֹ
ג' . ג' מִי יְשׂוֹחֵחַ כִּי נִגְזַר מֵאֶרֶץ חַיִּים
מִפֶּשַׁע עַמִּי נֶגַע לָמוֹ׃ ט וַיִּתֵּן אֶת־
ג' וחסר רְשָׁעִים קִבְרוֹ וְאֶת־עָשִׁיר בְּמֹתָיו עַל
לֹא־חָמָס עָשָׂה וְלֹא מִרְמָה בְּפִיו׃
ר"פ בטעם י וַיהוָה חָפֵץ דַּכְּאוֹ הֶחֱלִי אִם־תָּשִׂים

ג' ומ"ל . ג' חשיבין כתישין מחן מן קדם
ייי ומענן: ה והוא יבני בית
מקדשא דאתחל בחובנא
אתמסר בעויתנא ובאולפניה
שלמיה יסגי עלנא ודנצית
לפתגמוהי חובנא ישתבקון
לנא: ו כולנא כענא אתבדרנא
גבר לקביל אורחיה גלינא ומן
קדם ייי הות רעוא למשבק
חובי כולנא בדיליה: ז בעי
והוא מתחב ועד לא פתח
פומיה מתקבלין תקיפי עממיא
כאמרא לנכסתא ימסר
וכרחלא דקדם גזזהא שתקא
ולית לקבליה דפתח פומיה
ממליל מלא: ח מיסורין
ומפורענות יקריב גלותנא
ופרישן דיתעבדן לנא ביומוהי
מן יכול לאשתעאה ארי יעדי שולטן עממיא דישראל חובין דחבו עמי עד
לותהון ימטון: ט וימסר ית רשיעיא לגהנם וית עתירי נכסיא דאנסו במותא דאבדנא
בדיל דלא יתקימון עבדי חטאה ולא ימללון נכלין בפומהון: י ומן קדם ייי הות
רעוא למצרף ולדכאה ית שארא דעמיה בדיל לנקאה מחובין נפשהון יחזון במלכות

החרי' עולמו. הפגיע אשפריאי"ר בלע"ז ל' תחנה: (ז) נגש והוא נענה. נגש הנה בנוגשים ודוחקים: והוא נענה. כאוגא"ת דברים סורפלדיין בלע"ז: לא יפתח פיו. סובל היה ושותק כמו השה אשר לטבח יובל וכרחל אשר לפני גוזזי' נאלמה: לא יפתח פיו. מוסב על שה לטבח יובל: (ח) מעוצר וממשפ' לוקח [הגביא] מבשר ואומר כי זאת יאמרו העכו"ם באחרית הימים כשיראו כשנלקח מן העולם שהיה עצור ביד' וממשפ' היסורין שסבל עד עתה: ואת דורו. שנים שעברו עליו: מי ישוחח. את התלאות אשר מצאוהו כי נגזר היה מתחלה וגולה מארץ חיים היא ארץ ישראל אשר מפשע עמי בא הנגע הזה לצדיקים שבהם: (ט) ויתן את רשעים קברו. מסר את עצמו להקבר ככל אשר יגזרו עליו הריגה וקבורת חמורים במעי הכלבים: את רשעים. לרעת הרשעים נתרצה ליקבר ולא יכפור באלהי' חיים: ואת עשיר במותיו. ולדעת המושל מסר עצמו בכל מיני מות שנגזר: (י) וה' חפץ דכאו החלי. הקב"ה חפץ לדכאו ולהחזירו למוטב לפיכך החלה אותו: אם תשים אשם נפשו וגו':

ת"א והוא מחולל [illegible]

[illegible]

נגש ד' וסי' צר לו כי נגש העם . ואיש ישראל נגש . נגש והוא נענה וס"א מונה תחת ירהבו ונגש חורש בקוצר . בקצת ספרי טברה ספרו יען כי נגש העם הזה דסיפרא במקום צר לו כי דבשמואל והוא שבוש נפל בספרים כי הדין דסיפרא הוא בשי"ן והוא נמנה עם ד' נגש בשי"ן ווה נמנה עם הד'. בסי"ן דאית בקריאה ועוד כי בספרי' המדוייקים נמסר על נגש דסיפרא לית דכוו' בסיפרא ואע"ג דאיכא פלוגתא בקריאה לדעת בעלי המסרה הוא בשי"ן:

[illegible]

מצודת ציון

[illegible]

מצודת דוד

[illegible]

רשי

(יג) הנה ישכיל עבדי · הנה באחרית הימים יצליח עבדי יעקב לדיקים שבו : (יד) כאשר שממו . כאשר תמהו עליהם עמים רבים בראותם שפלותם ואמרו זה אל זה כמה משחת מאיש מראהו (של ישראל) ראו מה תארם משאר בני אדם כן כאשר אנחנו רואים בעינינו : (טו) כן יזה גוים רבים . כן עתה גם הוא תגבר ידו וידה את קרנות העכו״ם אשר זירוהו : יקפצו . יסגרו פיהם מרוב תימהון . כי ככוד אשר לא סופר להם על שום אדם ראו בו : התבוננו. הסתכלו: (א) מי האמין לשמועתנו . כן יאמרו העכו״ם איש לרעהו אילו היינו שומעים מפי אחרים מה שאנו רואים אין להאמין : וזרוע ה' . כזאת בגדולה והוד על מי נגלת' עד הנה : (ב) ויעל כיונק לפניו . העם הזה לפני בא לו הגדולה הזאת עם שפל היה מאד ועלה מאליו . כיונק מיונקת האילנות : וכשורש. עלה מארץ ציה : לא תאר . היה לו מתחלה ולא הדר : ונראהו ולא מרא' ונחמדהו. וכשראינוהו מתחלה באין מראה היאך נחמדהו . ונחמדהו תמוה הוא : (ג) נבזה וחדל אישים . היה כן דרך הנביא הזה מזכיר כל ישראל כאיש אחד אל תירא עבדי יעקב ואף כאן הנה ישכיל עבדי בבית יעקב אמר . ישכיל ל' הצלחה הוא כמו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש״א יח) : וכמסתיר פנים ממנו . מרוב כשתם ושפלותם היו כמסתיר פנים ממנו חבושי פנים בטמון כדי שלא נראה אותם כאדם מנוגע שמסתיר פניו וירא מהביט : (ד) אכן חליינו הוא נשא . אכן ל' אבל בכל מקום אבל עתה אנו רואים שלא מחמ' שפלותו בא לו אלא מיוסר היה ביסורין : ואנחנו חשבנוהו. אנו

ישעיה נב

יג הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד׃ יד כַּאֲשֶׁר שָׁמְמוּ עָלֶיךָ רַבִּים כֵּן־מִשְׁחַת מֵאִישׁ מַרְאֵהוּ וְתֹאֲרוֹ מִבְּנֵי אָדָם׃ טו כֵּן יַזֶּה גּוֹיִם רַבִּים עָלָיו יִקְפְּצוּ מְלָכִים פִּיהֶם כִּי אֲשֶׁר לֹא־סֻפַּר לָהֶם רָאוּ וַאֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ הִתְבּוֹנָנוּ׃

נג א מִי הֶאֱמִין לִשְׁמֻעָתֵנוּ וּזְרוֹעַ יְהוָה עַל־מִי נִגְלָתָה׃ ב וַיַּעַל כַּיּוֹנֵק לְפָנָיו וְכַשֹּׁרֶשׁ מֵאֶרֶץ צִיָּה לֹא־תֹאַר לוֹ וְלֹא הָדָר וְנִרְאֵהוּ וְלֹא־מַרְאֶה וְנֶחְמְדֵהוּ׃ ג נִבְזֶה וַחֲדַל אִישִׁים אִישׁ מַכְאֹבוֹת וִידוּעַ חֹלִי וּכְמַסְתֵּר פָּנִים מִמֶּנּוּ נִבְזֶה וְלֹא חֲשַׁבְנֻהוּ׃ ד אָכֵן חֳלָיֵנוּ הוּא נָשָׂא וּמַכְאֹבֵינוּ סְבָלָם וַאֲנַחְנוּ חֲשַׁבְנֻהוּ

תרגום

יי וַעֲתִיד לְכַנָשָׁא גָלְוָתְכוֹן אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃ יג הָא יַצְלַח עַבְדִי מְשִׁיחָא יְרוּם וְיִסְגֵי וְיִתְקוֹף לַחֲדָא׃ יד כְּמָא דִסְבַרוּ לֵיהּ בֵּית יִשְׂרָאֵל יוֹמִין סַגִיאִין דַהֲוָה חֲשִׁיךְ בֵּינֵי עַמְמַיָא חֶזְוֵיהוֹן וְזִיוְהוֹן מִבְּנֵי אֱנָשָׁא׃ טו כֵּן יְבַדַר עַמְמִין סַגִיאִין עֲלוֹהִי יִשְׁתְּקוּן מַלְכִין יְשַׁוּוֹן יְדֵיהוֹן עַל פּוּמְהוֹן אֲרֵי דְלָא אִשְׁתְּעִיאוּ לְהוֹן חֲזוֹ וּדְלָא שְׁמַעוּ אִסְתַּכָּלוּ׃ א מַן הֵימִין לְבְסוֹרְתָנָא דָא וְתְקוֹף דְרָע גְבוּרְתָא דַיְיָ כְּדוּן עַל מַן אִתְגְלִיאַת׃ ב וְיִתְרַבָּא צַדִיקָא קֳדָמוֹהִי הָא כְּלַבְלְבִין דְפָרְחִין וּכְאִילָן דְמַשְׁלַח שׁוֹרְשׁוֹהִי עַל נַגְרִין דְמַיִין כֵּן יִסְגוֹן תּוּלְדַת קוּדְשָׁא בְּאַרְעָא דַהֲוַת צְרִיכָא לֵיהּ לָא חֵיזוּ חוֹלָא חֶזְוֵיהּ וְלָא אֵימְתֵיהּ אֵימַת הֶדְיוֹט וִיהֵי זִיו קוּדְשָׁא זִיוֵיהּ דְכָל דְיַחֲזִינֵיהּ יִסְתַּכֵּל בֵּיהּ׃ ג בְּכֵן יְהֵי לְבוּסְרָן וְיִפְסוֹק יְקַר מַלְכְוָתָא יְהוֹן חַלָשִׁין וְדַוָוין הָא כֶּאֱנָשׁ כֵּיבִין וּמְזוּמָן לְמַרְעִין וּכְמָא דַהֲוַת מְסַלְקָא אַפֵּי שְׁכִנְתָא מִנָנָא בְּסִירִין וְלָא חֲשִׁיבִין׃ ד בְּכֵן עַל חוֹבָנָא הוּא יִבְעֵי וַעֲוָיָתָנָא בְּדִילֵיהּ יִשְׁתַּבְקוּן וַאֲנַחְנָא

וגשא י״ב וסי' בסדר תרומה : ואשר לא ח' וסי' נמסר בסדר וארא : אישים ג' בקריאה וס״ל וסי' גביה וחדל אישים . את אישים פעלי און . אליכם אישים אקרא :

תולדות אהרן ישכיל עבדי . זוכר ויכב : נבזה . עקרים מ״ד פי״ג : אכן חלינו . סנהדרין לח :

רדק

מאדם אבל ממצרים יצאו בחפזון לפי שהמצרים היו ממהרים אותם לצאת מפני מכותם אבל משיצאו מן העיר הלכו בנחת ביד רמה : (יג) הנה ישכיל עבדי . הפרשה הזאת נאמרה על גלות ישראל , וקרא אותו עבדי כמו שאמר ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך , אמר הנה יבא עת שיצליח עבדי וירום ונשא וגבה מאוד : ישכיל . יצליח . כמו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל , וכן ת״י ויצלח, ואמר ירום ונשא וגבה , אמר לשון המעלה בכל לשון לפי שמעלתו תהיה מעלה יתרה , ועתה אפרש הפרשה כמו שפירשה אדוני אבי ז״ל בספר הגלוי : כאשר שממו . ענין תמיה כמו משמים בתוכם : (יד) אמר כאשר תמהו מרוב שפלותך . והדין היה עליהם שיתמהו כי היו רואים שהיה משחת יותר מכל איש מראהו ותארו יותר משאר בני אדם , ואשר מדבר פעם לנכח כמו שאמר עליך ופעם שלא לנכח כמו שאמר מראהו ותארו כן דרך המקראות בכמה מקומות כמו שכתבנו , והחכם רבי אברהם פירש כי כן . משחת מאיש מראהו דברי הגוים שיתמהו על ישראל ויאמרו כי משחת מאיש מראהו כי . כמה עכו״ם יש . בעולם שיתכבו . כי צורת היהודי משונה מכל האומות גם יש בהם . שישאלו היש ליהודי פה או עין כן . הוא באמת ישמעאל ובארץ אדום : משחת . בחיר״ק המ״ם והוא תאר , וכן הערים המבדלות בחיר״ק המ״ם , תאר ותארו בחולם מפני האל״ף : (טו) כן יזה . ענין דבור , כמו ויסיף שהוא בענין הזיה , ובענין דבור , נטפו מים לשון הזיה , אל ימיפו יטיפון לשון דבור , כן יזה ענין דבור והוא יוצא לשלישי פרלא״ר בלע״ז , אמר כמו שיתמהו על שפלותו כן יתמהו על גדולתו וידברו עליו תמיד : עליו יקפצו מלכים פיהם , אפילו למלכים יראה כבודם כבוד גדול , וכן אמר וראו גוים צדקך וכל מלכים כבודך : יקפצו . לשון סתימה , כמו מקפץ על הגבעות שהוא סתימת המלמד בדלוג , ובלשון העירה כמו לא תקפוץ ידך , והטעם יכולים להתפרש על מלת יקפצו יסתמו פיהם לספר בגדולתו או ישימו יד על פה מרוב תמהון : כי אשר לא סופר להם ראו . יותר וראו . מגדולתו מהמסופר להם ויותר מאשר שמעו יתבוננו בהיותו בזמן מגדולתו : (א) מי האמין . העכו״ם יאמרו אז מי היה מאמין לשמוע' שהיינו שומעים עליו מפי הנביאים או מפי החוזים כמם לא היינו מאמינים מה שאנו רואים עתה בעינינו : וזרוע ה' על מי נגלתה . כמו שנגלתה על זה , או יהיה פירוש על מי דרך כזיון על מי נגלתה כמו שנגלתה על זה , כלומר מי היה נגלתה עליו זרוע ה' : (ב) ויעל כיונק . מן ילכו יונקותיו , כמו השרש שהוא בארץ ציה : ויעל כיונק . מתחלה שאין לו תאר ולא הדר כן היה זה , ולפי דעתי כי פי' עתה עלה זה מן הגלות לפני האל ועלה מהגלות על דרך עלה , כמו אם יעלה יונק מארץ ציה או אם יעלה שרש עץ או עשב באמת בארץ ציה שהיה עלה כן היה עלותו מהגלות , והענין כפול במלות שונות : לא תאר לו . בעוד שהיה בגלות לא היה לו תאר ולא הדר , ר״ל עתה יפה : ונראהו ולא מראה . והיינו רואים אותו ולא היה מראהו יפה אלא . כעור ומשונה משאר בני אדם : ונחמדהו . ולא היינו חומדים אותו אלא מתעבים אותו ולא שוכר עומד במקום שנים : (ג) נבזה . אין צריך לומר שלא היינו חומדים אותו אלא אף נבזה היה בעינינו : וחדל אישים . פחות מבני אדם היה , או פירוש חדל הוא מאישים שלא היו מתחברים עמו : איש מכאובות וידוע חולי . המכאובות והחולי הוא צער הגלות , ופירוש ידוע , כי ידוע ורגיל היה לעבור עליו עול הגלות : וכמסתר פנים ממנו היינו . כמסתרים פניו ממנו , שלא היינו רוצים להביט בו מרוב מאום שהיינו מואסים אותו ולא חשבנוהו לכלום : (ד) אכן חלינו . הנה כתב יחזקאל הנביא כן לא ישא בעון האב והבן לא ישא בעון הבן כל שכן איש אחד באיש אחר וכל שכן אומה באומה אחרת , אם כן מה הוא חלינו הוא נשא , מחולל מפשעינו ובחברתו נרפא לנו , ואינו דומה לזה מה שאמר ירמיה

מצודת דוד

נתאסף ללכת אחריכם יאי״כ תהיו בטוחים ביותר : (יג) הנה ישכיל עבדי . או יצליח עבדי ישראל וקראם כולם כלי יחיד כדרך המקרא במקומות רבות : ירום וכו' . יהיה רם ונשא וכו' וכפל הדבר במ״ש לפי מרבית הגדולה והממשלה : (יד) כאשר שממו . כפי שיעור מרבית התמהון אשר תמהו רבים על שפלותם באמרם הן אמת נשחת מראהו ממראה איש ותוארו מבוזה מתואר בן אדם ר״ל אין בו לא ממשלה ולא גבורה ולא אמצות הלב : (טו) כן יזה גוים רבים . כמרבית השיעור הזה בעצמו ימשול ויגבר ידו ויאמץ לבבו להזות ולספסף דמי עמים רבים עכו״ם : עליו יקפצו מלכים פיהם . על הדבר הזה יסגרו מלכי העכו״ם את פיהם לבלי דבר מאומה מרוב התמהון : כי אשר לא סופר להם ראו . ר״ל בעיניהם ראו הגדולה והממשלה עוד יותר ממה שסופר להם כי הוסיף על השמועה : ואשר לא שמעו . כפל הדבר במ״ש : התבוננו . הסתכלו בהבנת אמתת הדבר כפי מה שהיא : נג (א) מי האמין לשמועתנו . אז יאמרו הגוים עד הנה לא ראינו הדבר בעינינו מי מכולנו האמין אל השמועה אשר שמענו ממרבית הגדולה והממשלה הבאה לישראל : וזרוע ה' . חוזק כח זרוע ה' בעבור מי נגלתה מימות עולם להאמין שנגלה זרוע עוזו בעבור ישראל : (ב) ויעל כיונק לפניו . לפני בא לו הגדולה ההוא עלה כענף היוצא מן האילן שאין לו יניקה מן הקרקע אלא מן האילן רצה לומר לא היה לו הצלחה אחרת : כשורש מארץ ציה . ר״ל מעט הצלחה שהיה לו מעלמו כלה ואבד במעט וכמו כשורש היוצא מארץ ציה ושממה מבלי לחלוחית מים שהוא מהר יומלל וייבש : לא תואר לו ולא הדר . ר״ל ההצלחה לא היתה עליהם והמכונת כשורש היוצא מארץ ציה שאין לו לא תואר ולא הדר : ונראהו ולא מראה . וכאשר הסתכלנו בו לא מצאנו בו מראה מפואר שנחמדהו על ידו ר״ל לא מצאנו בו לא גבורה ולא אמצות הלב להתחזק בעבורו ולזה היינו מתעבים אותו : (ג) נבזה וחדל אישים . על כי היה נבזה בעיני כל והיה חדל מאנשים כי לא היה מי מהעכו״ם מתחבר עמו לגודל שפלותו והיה בעל מכאובות וידוע ומוחזק לכל כבעל חליים ולא היינו יכולים לראות בפניו כאילו הסתיר פניו ממנו לבל ראותו ר״ל שהיה בכל עת מעונה בגלות וביסורין ובשפלות עד שהיינו ממאסים מלהסתכל בפניו : נבזה ולא חשבנוהו . ר״ל לכן היה נבזה בעינינו ולא היינו מחשיבים אותו כי אמרנו יד ה' עשתה זאת כי מאס בו : (ד) אכן חלינו הוא נשא , אבל באמת לא מאס בו ה'

מצודת ציון

(יג) ישכיל . הוא ענין הצלחה כי המצליח בדבר נראה כאילו עשה מעשהו בהשכל וכן ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש״א יח) : (יד) שממו . ענין תמיהה כמו שמו שמים על זאת (ירמיה ב) : כן . ענינו כמו אמת כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כז) : מראהו . הוא זיו הפנים : ותארו . הוא צורת הפרצוף : (טו) יזה . מל' הזאה והטפה כמו ויז נצחם על בגדי (לקמן סג) : יקפצו . ענין סגירה כמו ועולתה קפצה פיה (איוב ה) : התבוננו . ענין הסתכלות יתירה כמו והתבוננו אליו בבוקר (מ״א ג) : (א) על מי . בעבור מי : נגלתה . מלשון גלוי : (ב) כיונק . ענף רך היוצא מהאילן כמו ראש יונקותיו (יחזקאל יז) : ציה . שממה ויבשה : הדר . ענין יופי : ונחמדהו . הוי״ו הוא במקום בי״ת וכן ויקחו לי תרומה (שמות כה) ור״ל שיקחו לי תרומה : (ג) וחדל . ענין מניעה : אישים . אנשים : (ד) נשא . מלשון משא וסבל : נגוע . ענין הכאות ובלבול וכן וינגעו יהושע וכל

ח וּבְנֵן עַתִּידָא לְמִפְרַק אֲמַר יְיָ אֲרֵי אִזְדַּבַּן עַמִּי מַגָּן עַמְמַיָּא דְּשַׁלִּיטוּ בְּהוֹן מְשַׁתְּבְחִין אֲמַר וְתָמִיד כָּל־הַיּוֹם שְׁמִי מְנֹאָץ: י לָכֵן יֵרַע עַמִּי שְׁמִי לָכֵן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר הִנֵּנִי: יא מַה־נָּאוּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ: יב קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְהוָה צִיּוֹן: יג פִּצְחוּ רַנְּנוּ יַחְדָּו חָרְבוֹת יְרוּשָׁלָם כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאַל יְרוּשָׁלָם: יד חָשַׂף יְהוָה אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָּל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: טו סוּרוּ סוּרוּ צְאוּ מִשָּׁם טָמֵא אַל־תִּגָּעוּ צְאוּ מִתּוֹכָהּ הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְּלֵי יְהוָה: טז כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן כִּי־הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יז הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד: יח כַּאֲשֶׁר שָׁמְמוּ עָלֶיךָ רַבִּים כֵּן מִשְׁחַת מֵאִישׁ מַרְאֵהוּ וְתֹארוֹ מִבְּנֵי אָדָם: יט כֵּן יַזֶּה גּוֹיִם רַבִּים עָלָיו יִקְפְּצוּ מְלָכִים פִּיהֶם כִּי אֲשֶׁר לֹא־סֻפַּר לָהֶם רָאוּ וַאֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ הִתְבּוֹנָנוּ:

ח ובנין עתידא למפרק אמר יי׳ ארי אזדבן עמי מגן עממיא דשליטו בהון משתבחין אמר ותמיד כל־היום שמי מנאץ: י לכן ידע עמי שמי לכן ביום ההוא ארי אנא הוא דמלילית ואימרי קדם: יא מה היא תירעון ארי אנא הוא דמלילית ואימרי קדם: יא מה נאוו על־ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע פורקן אמר לקבשתא דציון אתגליאת מלכותא דאלהיך: יב קל צפיך נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשוב יי׳ ציון: יג פצחי רננו יחדו חרבות ירושלם כי־נחם יי׳ עמו גאל ירושלם: יד חשף יי׳ את־זרוע קדשו לעיני כל־הגוים וראו כל־אפסי־ארץ את ישועת אלהינו: טו סורו סורו צאו משם טמא אל־תגעו צאו מתוכה הברו נשאי כלי יי׳: טז כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון כי־הולך לפניכם יי׳ ומאספכם אלהי ישראל: יז הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד: יח כאשר שממו עליך רבים כן משחת מאיש מראהו ותארו מבני אדם: יט כן יזה גוים רבים עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא־סופר להם ראו ואשר לא־שמעו התבוננו:

מה־יפי׳־פה נאם־יהוה כי־לקחה עמי חנם משלו יהילולו נאם־יהוה ותמיד כל־היום שמי מנאץ: לכן ידע עמי שמי לכן ביום ההוא כי אני־הוא המדבר הנני: מה־נאוו על־ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אמר לציון מלך אלהיך: קול צפיך נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשוב יי׳ ציון: פצחי רננו יחדו חרבות ירושלם כי־נחם יי׳ עמו גאל ירושלם: חשף יי׳ את־זרוע קדשו לעיני כל־הגוים וראו כל־אפסי־ארץ את ישועת אלהינו: סורו סורו צאו משם טמא אל־תגעו צאו מתוכה הברו נשאי כלי יי׳: כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון כי־הולך לפניכם יי׳ ומאספכם אלהי ישראל: הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד: כאשר שממו עליך רבים כן משחת מאיש מראהו ותארו מבני אדם: כן יזה גוים רבים עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא־סופר להם ראו ואשר לא־שמעו התבוננו:

ובהילו תפקון מבני עממיא ובעירוקי לא תתובון לארעכון ארי מדבר קדמיכון

מצודת ציון

ח ובנין עתידא למפרק אמר ארי אזדבן עמי מגן עממיא דשליטו בהון משתבחין אמר ותמיד כל־היום שמי מנאץ: י לכן ידע עמי שמי לכן ביום ההוא כי אני־הוא המדבר הנני: יא מה היא תירעון ארי אנא הוא דמלילית ואימרי קדם: יב מה נאוו על־ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע פורקן אמר לקבשתא דציון אתגליאת מלכותא דאלהיך: יג קל צפיך נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשוב יי׳ ציון: יד פצחי רננו יחדו חרבות ירושלם כי־נחם יי׳ עמו גאל ירושלם: טו חשף יי׳ את־זרוע קדשו לעיני כל־הגוים וראו כל־אפסי־ארץ את ישועת אלהינו: טז סורו סורו צאו משם טמא אל־תגעו צאו מתוכה הברו נשאי כלי יי׳: יז כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון כי־הולך לפניכם יי׳ ומאספכם אלהי ישראל: יח הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד: יט כאשר שממו עליך רבים כן משחת מאיש מראהו ותארו מבני אדם: כ כן יזה גוים רבים עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא־סופר להם ראו ואשר לא־שמעו התבוננו:

(ח) ובנין עתידא למפרק אמר. לשון מחכים הוה וכן כיוצא בו שם אשר (שמות ד) : יהילולו . מלשון הלול והתפארות : מנאץ . ענין נזיון כמו נאצו מלכי פתרוס (ב"מ ג) : (ז) נאוו . מלשון נוה וחיי : מבשר . כן נקרא המבשיע מדעתו : (ח) צופיך . ענין הבטה ורואים : (ט) פצחו . שתחו שם בכרמת קול שמחה וכן שמחי ורני והילולי (לקמן נד) : (י) חשף . גלה כמו תשב שכל (לעיל מו) : לעיני . לשבחי . קצות כי בקצות תארץ ותראי כלהו חסד וכלה : (יא) סורו . מלשון גרוי ונץ : (יב) כי . גלה : בחפזון . ענין מפירת סבבה : ומנוסה . מלשון נוס ודיפה : ומאספכם . כהולך לחר כמחנה נקרא מלפך וכן מלפך לכל המחנות (במדבר י) וכאן לפי שהיו מלפך גל הנכבדים מעלתם בתחזוק יפכיל

(ח) ובנין עתידא למפרק אמר. לשון מחכים הוה וכן כיוצא בו שם אשר (שמות ד) : יהילולו . מלשון הלול והתפארות : מנאץ . ענין נזיון כמו נאצו מלכי פתרוס (ב"מ ג) : (ז) נאוו . מלשון נוה וחיי : מבשר . כן נקרא המבשיע מדעתו : (ח) צופיך . ענין הבטה ורואים : (ט) פצחו . שתחו שם בכרמת קול שמחה וכן שמחי ורני והילולי (לקמן נד) : (י) חשף . גלה כמו תשב שכל (לעיל מו) : לעיני . לשבחי . קצות כי בקצות תארץ ותראי כלהו חסד וכלה : (יא) סורו . מלשון גרוי ונץ : (יב) כי . גלה : בחפזון . ענין מפירת סבבה : ומנוסה . מלשון נוס ודיפה : ומאספכם . כהולך לחר כמחנה נקרא מלפך וכן מלפך לכל המחנות (במדבר י) וכאן לפי שהיו מלפך גל הנכבדים מעלתם בתחזוק יפכיל

מצודת דוד

מלשון משך ונגל : (ה) שם . במקום הזה וכן כיום שם שם אשר (שמות ד) : יהילו . מלשון הלול והתפארות : מנאץ . ענין נזיון כמו נאצו מלכי פתרוס (ב"מ ג) : (ז) נאוו . מלשון נוה וחיי : מבשר . כן נקרא המבשיע מדעתו : (ח) צופיך . ענין הבטה ורואים : (ט) פצחו . שתחו שם בכרמת קול שמחה וכן שמחי ורני והילולי (לקמן נד) : (י) חשף . גלה כמו תשב שכל (לעיל מו) : לעיני . לשבחי . קצות כי בקצות תארץ ותראי כלהו חסד וכלה : (יא) סורו . מלשון גרוי ונץ : (יב) כי . גלה : בחפזון . ענין מפירת סבבה : ומנוסה . מלשון נוס ודיפה : ומאספכם . כהולך לחר כמחנה נקרא מלפך וכן מלפך לכל המחנות (במדבר י) וכאן לפי שהיו מלפך גל הנכבדים מעלתם בתחזוק יפכיל

(ה) שם . במקום הזה וכן כיום שם שם אשר (שמות ד) : יהילו . מלשון הלול והתפארות : מנאץ . ענין נזיון כמו נאצו מלכי פתרוס (ב"מ ג) : (ז) נאוו . מלשון נוה וחיי : מבשר . כן נקרא המבשיע מדעתו : (ח) צופיך . ענין הבטה ורואים : (ט) פצחו . שתחו שם בכרמת קול שמחה וכן שמחי ורני והילולי (לקמן נד) : (י) חשף . גלה כמו תשב שכל (לעיל מו) : לעיני . לשבחי . קצות כי בקצות תארץ ותראי כלהו חסד וכלה : (יא) סורו . מלשון גרוי ונץ : (יב) כי . גלה : בחפזון . ענין מפירת סבבה : ומנוסה . מלשון נוס ודיפה : ומאספכם . כהולך לחר כמחנה נקרא מלפך וכן מלפך לכל המחנות (במדבר י) וכאן לפי שהיו מלפך גל הנכבדים מעלתם בתחזוק יפכיל

(ח) ובנין עתידא למפרק אמר. לשון מחכים הוה וכן כיוצא בו שם אשר (שמות ד) : יהילולו . מלשון הלול והתפארות : מנאץ . ענין נזיון כמו נאצו מלכי פתרוס (ב"מ ג) : (ז) נאוו . מלשון נוה וחיי : מבשר . כן נקרא המבשיע מדעתו : (ח) צופיך . ענין הבטה ורואים : (ט) פצחו . שתחו שם בכרמת קול שמחה וכן שמחי ורני והילולי (לקמן נד) : (י) חשף . גלה כמו תשב שכל (לעיל מו) : לעיני . לשבחי . קצות כי בקצות תארץ ותראי כלהו חסד וכלה : (יא) סורו . מלשון גרוי ונץ : (יב) כי . גלה : בחפזון . ענין מפירת סבבה : ומנוסה . מלשון נוס ודיפה : ומאספכם . כהולך לחר כמחנה נקרא מלפך וכן מלפך לכל המחנות (במדבר י) וכאן לפי שהיו מלפך גל הנכבדים מעלתם בתחזוק יפכיל

(ה) מה־יפי׳־פה נאם־יהוה כי־לקחה עמי חנם משלו יהילולו נאם־יהוה ותמיד כל־היום שמי מנאץ: (ו) לכן ידע עמי שמי לכן ביום ההוא כי אני־הוא המדבר הנני: (ז) מה־נאוו על־ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אמר לציון מלך אלהיך: (ח) קול צפיך נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשוב יי׳ ציון: (ט) פצחו רננו יחדו חרבות ירושלם כי־נחם יי׳ עמו גאל ירושלם: (י) חשף יי׳ את־זרוע קדשו לעיני כל־הגוים וראו כל־אפסי־ארץ את ישועת אלהינו: (יא) סורו סורו צאו משם טמא אל־תגעו צאו מתוכה הברו נשאי כלי יי׳: (יב) כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון כי־הולך לפניכם יי׳ ומאספכם אלהי ישראל: (יג) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד: (יד) כאשר שממו עליך רבים כן משחת מאיש מראהו ותארו מבני אדם: (טו) כן יזה גוים רבים עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא־סופר להם ראו ואשר לא־שמעו התבוננו:

(ה) מה . כהולך לחר כמחנה נקרא מלפך וכן מלפך לכל המחנות (במדבר י) וכאן לפי שהיו מלפך גל הנכבדים מעלתם בתחזוק יפכיל : (ו) לכן ידע עמי שמי . כשתגלם יכירו כי אני אדון : בליעם ומוסל כמשמעו : לכן ביום . גאולתם יבינו כי אני הוא המדבר ואני קיימתי : (ז) מה נאוו . לופים שמשתדלין על החזמות ומתגדלים לעבר ולרוחות מי נתן לציון : (ח) חשף . גלה : (יא) תוכה . מתוך הגלות כל נחמו׳ תלוי על גלות האחרון : ממש . על תגבה . שקן יהיו לכם מלינים בהם: הברו . הכהנים הלוים שהיו כלי ה׳ . הכהנים הלוים שהיו נושאים כלי (על הקב"ה) במדבר (מכאן לתת ית המתים): (יב) כי הולך לפניכם . בני דכיים שבכוף המקדש הוה מייבנין בני דכיים שבבחצו : כי לא בחפזון תלוי . מה פעם . כי הולך לפניכם ה׳ לשמותכם הדרך ומי שבלוחו מקדים לבני לשמותם : ומאספכם . לפי שמאסיפכם מלאי ישראל הולך מאחריכם לשמור אתכם מכל דופי כמו ובפס דגל מחנה דן מאסף לכל המחנות בסוף מחני שהיו קדוי מאסף לפי שהוא ממתין את הנחלשים ואת הנכשלים וכן הוא לומר ביהושפט והמאסף הולך מאחרי ישראל :

סגה

ב"ב : לקח ה' ג' פתחין וב' קמץ וסיס' וישלחתו ה' אלהים מגן עדן . ויאמר לאמו אלף בסף . ועתה מה לי אם נאם . אילין ג' קדמאי קמצין . אם תראה אתי לקח . סיעצר ומשפש לקח . וא' ולקח מהב קלקל . ב' בתראי פתחין : נשאו ' בקריאה וסי' נסטר בסדר משות ובשמואל חלק ב' סי' ' ת : עין ג' וסי' אשר עין בעין נראה אתה . ולא תחם עינך . קול צופיך נשאו קול : ישועת ח' פתחין וסי' נסטר בסדר בשלח : בחפזון ג' ומ"ל בקריאה וסי' ואכלתם אתו בחפזון . כי בחפזון יצאתם מארץ מצרים . כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה :

תולדות אהרן מם לי סם . סכם גכ מגלם כד זסר ותחתן : מם נלחו . פלכוס ט : קול נסך . סנהדרין לח זסר כשלח פקדו : הסף ה' . (נחמיה יג) :

אֲנַחֲמֶךָּ: כ בָּנֶיךָ עָלְפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת כְּתוֹא מִכְמָר הַמְלֵאִים חֲמַת־יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ: כא לָכֵן שִׁמְעִי־נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת וְלֹא מָיִן: כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנַיִךְ יְהוָה וֵאלֹהַיִךְ יָרִיב עַמּוֹ הִנֵּה לָקַחְתִּי מִיָּדֵךְ אֶת־כּוֹס הַתַּרְעֵלָה אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא־תוֹסִיפִי לְשׁוֹתָהּ עוֹד: כג וְשַׂמְתִּיהָ בְיַד־מוֹגַיִךְ אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנַפְשֵׁךְ שְׁחִי וְנַעְבְּרָה וַתָּשִׂימִי כָּאָרֶץ גֵּוֵךְ וְכַחוּץ לָעֹבְרִים:

נב א עוּרִי עוּרִי לִבְשִׁי עֻזֵּךְ ציון לִבְשִׁי וּבִגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֹא־בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא: ב הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה בַּת־צִיּוֹן: ג כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֲלוּ: ד כִּי־כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה מִצְרַיִם יָרַד־עַמִּי בָרִאשֹׁנָה לָגוּר שָׁם וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עָשָׁקוֹ: ה וְעַתָּה

וַחֲרָבָא לֵית דִּי מְנַחֲמָךְ אֱלָהִין ו
אֲנָא: בְּנָיִךְ יְהוֹן מְטָרְפִין רְמָן ז. ו
בְּרֵישׁ כָּל שׁוּקָא כְּמִזְרָקֵי
מְצַדָּן מְלֹן חֵימְתָא מִן קֳדָם יְיָ ז ומסר
מְזוֹפֵיתָא מִן קֳדָם אֱלָהָיִךְ: ח
בְּגִן שְׁמָעִי דָא ט כי סוף
מְסָטְלְתָּא דְרַוְיָא מְזַעֲקָא מדגיש ומסתחי
וְלָא מִן חֲמַר: י כִּדְנַן אֲמַר רבונך יְיָ וֵאלָהִיךְ דְּעָתִיד יא ונעתין
לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּתִדִּין עַמֵּיהּ הָא ליומא ל ומ"ל
קַבֶּלִית מִן יָדִיךְ יָת כָּסָא ל ומ"א
דְּלָוְטָא יָת פִּיכִי כָּסָא חֵימְתִי לא. כ
לָא תּוֹסִיפִין לְמִשְׁתֵּהּ עוֹד: יב. יא
כִּי וְאֶמְסָרִינֵהּ בְּיַד דְּהָווּ מוֹנִין
יא. יב
לִיךְ דְּהָווּ אֲמָרִין לְנַפְשִׁיךְ ד דכמ"י
אַמְאִיבִי וְנֵעְדֵּי וְאַמְאִיכְתְּ
בְּאַרְעָא כְּקָרְיָךְ וְהֲוַית כְּשׁוּק ליומא נסיסרת
לָעֲדָן: יג אִתְגְּלָא אִתְגְּלָא
לְבִשִׁי תּוּקְפָּךְ צִיּוֹן לְבִשִׁי
לְבוּשֵׁי תִּשְׁבַּחְתִּיךְ יְרוּשְׁלֶם
קִרְקְפָא דְקוּדְשָׁא אֲרֵי לָא יוֹסְפוּן התפתחי ק
מְחַלָּא וְלָא מְסָאבָא עֲבָדָא
וְיֵעְדוּן בְּיִךְ עוֹד עָרֵלִין: יד כִּי־כֹה ע"ז כשי
אֲמַר יְהוָה חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף אתפרקא: טו יא דכמ"י
תִּגָּאֲלוּ: ד כִּי־כֹה אֲמַר אֲדֹנָי יְהוִה
יְרִישְׁלֶם אִתְפְּסָקוּ חִנָּקִיצְוָרִיכוֹן
שְׁבִיא בְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן: ג אֲרֵי
כְּדֵין אֲמַר יְיָ מָנָן אִזְדַּבְּנָתוּן
וְלָא בְכֶסֶף תִּתְפָּרְקוּן: ד אֲרֵי

בְּדֵין אֲמַר יְיָ אֱלָהִים לְמִצְרַיִם נְחַת עַמִּי בְּקַדְמֵיתָא לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן וְאַתּוּרָאָה בְּלָמָא אֲנָקָיָה:

לקתה דומה : (כ) פולפו . לשון עייפות כמו (ממוס ח) התעלפנה הבתולות צמא פסמ"ר בלע"ז : כתות מכמר . הסקר כתות זה שכפל למכמר . תוא כמו ותאו ומר (דברי' יד) : (כא) ושכורת ולא מיין . שכורת מדבר אחר שלא מיין : (כב) יריב עמו . אחר דין דין עמו : (גב) מוגיך . מניחך ומשלחך כמו והנה ההמון ממוג (ש"ב יד) קרסולי"ש בלע"ז : שחי ונעבורה. על נגיד : (ג) התנערי. מיסקור"ש בלע"ז כמנער את הטלית : קומי. מן הארץ מנזרת לארץ תשב (לעיל נ) : שבי . על הכסא : התפתחי . סוי מותרת : מוסרי . קירנלי"ש בלע"ז : שבית . כמו שבויה : (ו) חנם נמכרתם . על עסקי חנם הוא יגר הרע שחיטו לכם לשכר : ולא בכסף תגאלו . אלא בתשובה : (ד) מצרים ירד עמי ונומר . שם המצריים היו לפם קלת חוב עליהם שנשאו להם תכסניא וכלכלו, אבל אשור בחפם וכחנם עשקו : (ה) מה לי פה . למה לי

אדניך ב' וסימנהון אדניך ה' ואלהיך יריב עמו . כי הוא אדניך והשתחרי לו : עורי עורי ד' דסמיכי בקריאה וסי' עורי עורי דבורה עורי עורי ב' בספוק , לבשי עז ז' וע ה' . לבשי עוד ציון . לבשי בגדי תפארתך : בבסף פ"ו רפין וסי' נספר ביהושע סי' תולדות אהרן עלפו . ל"ק קי"ו : ובשכרת . מיכוין כפ (נכרות ח) : מכל ומשת . זוכר ויפלת : כתנערי . ל"ש לא : מנס נמכרתם . מגלם כד :

מצודת דוד

מצודת ציון

ולשמר לציון . כל העכו"ם יתמהו על בני ציון שהמה עמי כי יהיה נרפה בהם שפע פוכה מרובה : (י) התעורכי . והו מאמר הנביא בשמחה הקיני מהרדמת בלעך וקומי : אמר עד היכן יהיה החשך הבא מה' ומתמרק מ"ש טעון : את קוכפת . המצרים הקבועים בתחתיות כום התרעלה ככר שתית ומלית את הכל ולא נשאר מהומה ר"ל כל הרשות הכתוכות בכר נתו עליך ולא הוסיף לנתן עוד : (יא) אין מיכהל לה . רומה בנכהל לא היה הא מנסיג מי מלמעלה: ואין מחזיק . לא היה מי להחזיק בידה שלא תפול לארץ כי מכולם אפס הכה והממלכה : (יב) שחיט . לשון כפולה קרא לך ומי הוא אשר יוסיד כראש עליך לנחמך כי כולם קמו עליך : והשוד והשבר . עכשיו יפרש מה הם השחיט ומהי השוד והשבר . הוא סי' על השוד והשבר . והרעב והחרב . הוא מה שיבא עליהם ברעב וכן נאמר בשבתי לכם מפה לחם (ויקרא כ"ו) והשוד הוא שדידת נייסות הבאים בחרב. במלחמה : מי ינחמך . מחסר הכ"ף והוא כמו אמי אנחמך ר"ל את מי אניח לרחיה ולדוגמא לומר שנם לו קרא במקרך שיהיה לך לתחומין כי כן דרך בני אדם להתאסף בזה בשעת שלא יקרה למי שיבכו וגו' . מהי רעה והרע שבהו בחומות ואין קובר לכם : כהוא מאמר . ר"ל שאר שובר במקום שהומת כשור שהלכד בלשת שחוט בם במקום שהלכד ואי"ש לו לזוז ממקומו : (יג) לכן . שומע ובקלת גמול טוב שמעי עתה זאת וכו' : ושכורת . מבולבלת כשכור לא מתיינ יין כי"ת מנרא ויגון : (יד) ולמלין יריב עמו . אחר יריב ריב עמו לקחת נקמתם מיד המריעים להם : הנה לקחתי מידך וגו' . הלא לומר עוד לא יהיו הצרות פקודות מלגך : את קובעת . המצרים הקבועים בתחתיות הכוס והוא כפל ענין במ"ש : (טו) ושמחתיך ביד מוגיך את הכוס התרעלה הסיא אתם ביד הכשדים הממשים בתוך במלחמה ולהות הם יאמתו הכוס ההוא בלא לומר הם יקבלו הפורענויות : שחי ונעבורה . כפוף עלמך להשתחות בארץ ונעבור עלינ : ותשימי . עשית גופך בארץ להיות מדרכ לכם כי כבלם עוכרים : וכחוץ לעוברים . ושמת גופך כחוצות העיר להיות מדרך הרגל לעוברים ושבים וזהו כפל ענין במ"ש : נב (א) עורי ועורי . את ציון הקיצי משנתך מפרדמת הצער ולבשי בשר עוזך לנצי וכוכי את ירושלים עיר הקדש לנצי בגדי תפארתך והיה שמח : יבוא בך עוד . לנוח בך עוד . התנערי מעפר . התלקוטי מעפר הארץ אחר שבת כפ בעבור החבל והצער : קומי שבי ירושלם . אחם ירושלם קומי מהארץ ושבי על הכסא : התפתחי וכו' . אחה הא ציון המנויה בכבל . הסרי מעל צוארך קשורי הבעות העול : (ב) חנם נמכרתם . מה שנמכרתם ביד הכשדים חנם לא לקחתי מכם מחיר לשחטכם בכסף ולכן הגאלו ולא בכסף : (ד) מצרים וסי' . לפה לומר מה שעשוהו למצרים עם כי היה זמן רב כמה לו על חנם סיחה כי מהפלה ירדו לגור בארץ כימי הרעב ולכלכו אותם : ומשור . יאמר על מחריב וג"א כי

רד"ק

קוממיות ראש נשוי בשמחה: ישיגון נסו, וכל מעלה מזה בפרשה חזקו ידים וישיגון ונסו ושם כתבנו הסימן בשלא וי"ו מ"ץ: (יב) אנכי אנכי הוא מנחמכם. אמר מנחמכם לשון רבים ואמר מי את ותיראי לשון נקבה ואחר כך אמר ותשכח ותפחד לשון זכר כי כן מנהג המקרא כשמדבר כנגד כנסת ישראל כשמדבר בלשון רבים מדבר כנגד הפרטים וכשמדבר בלשון יחיד מדבר כנגד הכלל וכשמדבר בל' נקבה מדבר כנגד הכנסה: ימות. כי בן המות הוא ואם יצר לך היום לא יצר לך מחר: חציר. פירוש כחציר, וכן גור אריה יהודה ותומים לו רבים: (יג) ותשכח. אחר שהוא בורא העולם היה לך לחשוב כי יש בו כח להצילך מיד בן אדם ואיך פחדת מבן אדם ולא זכרת האל שאם תשוב אליו ותבקש מלפניו הוא יצילך מידו: נוטה ויוסד, פירשתי כמה פעמים: כאשר כונן להשחית. ולמה אתה משחד ממנו שוב לאל ולא תפחד ממנו כי בן אדם אם עלתה חמתו וכונן להשחית לא יעשה ולא יספיק לו כדבר כנתרים ואיה חמתו הלכה כענן: (יד) מהר צועה. לא תזיקך החמת המציק כי עתה ימהר הגולה להפתח מבית גלות והוא ישראל שהוא גולה בין העמים, ולשון צועה הוא ענין טלטול ונוע ממקום למקום יש בטלטול השבי ויש בטלטול אחר, וכן לשון גלות כי גולה אתה למקומך אינו טלטול השבי, ולשון צועה יש בו פעל עומד כמו זה מהר צועה וכן את צועה זונה, ויש שהוא פעל יוצא כמו ושלחתי לו צועים וצעהו צועה ברוב כחו: ולא ימות לשחת, לא ימות בגלות שהוא לו כמו קבר, ועל הכלל מדבר כי אם ימותון בגלות יחידים יעלו בתחיית המתים, אבל כאמרו ולא ימות על הכלל יאמר, כלומר שלא ישאר שם כי על כל פנים יצא ויפתח ממאסר הגלות: ולא יחסר לחמו, בעודו בגלות אף על פי שהוא בשבי האל מזמין להם בין הגוים אויביהם ושוביהם טרפם וצרכם בכבוד, או פירוש ולא יחסר לחמו בצאתו מהגלות בדרך כמו שאמר לא ירעבו ולא יצמאו, ובדרש מפרש הפסוק כן איך תפחד מבן אדם שימות והנה בעודו בחיים הוא דבר חלוש מאד אפילו נקביו קשים עליו צריך למהר הוא ולהפתח בסלוק המעים כדי שלא ימות לשחת, כיון שמהר להפתח צריך למזונות שאם יחסר לחמו ימות, ויונתן תרגם כן מוחי וגו': (טו) ואנכי ה'. שיש בידי כח להוציאך מהגלות ואנכי רוגע הים כ"ש שאגבר בעמים המחזיקים בהם: רוגע. תרגם יונתן כמו גוער דנזיף בימא, ויש לפרש כמו בוקע, וכן עורי רגע וימאס, בכחו רגע הים, והנה גערתי ים סוף לעברם: ויהמו גליו, במקום הבקיעה, ולא יכלו לעבור עד שעברו ישראל, וכן והמו גליו ולא יכלו: ה' צבאות שמו. והוא אדון צבאות מעלה ומטה ובידו הכל: (טז) ואשים. הנה שמתי דברי בפיך להיות לו לעם, וכן ודברי אשר שמתי בפיך: ובצל ידי כסיתיך. שלא יוכלו העמים לכלותך בגלות כל זמן שיהיו דברי בפיך ובלבבך כי לא שמתי אותם בפיך אלא להיותם בלבבך לעשותם כמו שאמר בפיך ובלבבך לעשותו: לנטוע שמים. וכל זה אגבה עליך בגלות עד שיבא עת לנטוע שמים וליסוד ארץ והוא קבוץ גליות שיהיו ישראל עולם חדש, וכן אמר כנגד מורא שמים החדשים והארץ החדשה ולא תזכרנה הראשונות וגו': ולאמר לציון עמי אתה. פירוש לבני ציון תכר לפי שהוא עיקר המלכות, ויונתן תרגם לקיימא עמא וגו' כבעמוד: (יז) התעוררי. קבעת

תרגום

לְהוֹן דְלָא פָסְקָא וַעֲנַן יְקַר יְהֵי מְטִיל עַל רֵישֵׁיהוֹן בִּיעַ וְחֶדְוָה יִשְׁכְּחוּן וְיִסוּף מִנְהוֹן מְבֵית יִשְׂרָאֵל דְוֹנָא וְתֵינְחְתָא:

יב אֲנָא אֲנָא הוּא מְנַחֶמְכוֹן מִמַן אַתּוּן דַחֲלִין מֵאֱנָשָׁא דְמָאִית וּמִבַּר אֱנָשָׁא דִי כְעִסְבָּא חֲשִׁיב:

יג וְאִתְנְשֵׁיתָא פוּלְחָנָא דַיְיָ דַעֲבַדָךְ דִתְלָא שְׁמַיָא וְשַׁכְלֵיל אַרְעָא וּדְחִלְתָּא תְדִירָא כָּל יוֹמָא מִן קֳדָם חֲמַת מְעִיקָא כְּמָא דְמִתְקְנִין לְחַבָּלָא וּכְעַן אָן הִיא חֲמַת דִמְעִיקָא:

יד מוֹחֵי פוּרְעָנוּתָא לְאִתְגְלָאָה וְלָא יְמוּתוּן צַדִיקַיָא לְחַבָּל וְלָא יְחַסְרוּן מְזוֹנֵיהוֹן:

טו וַאֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִנְזֵיף בְּיַמָא וְהָמָן גַלוֹהִי יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ:

טז וְשַׁוֵיתִי פִּתְגָמֵי נְבוּאָתִי בְּפוּמָךְ וּבִטְלַל גְבוּרְתִּי אַגְנֵית עֲלָךְ לְקַיָמָא עַמָא דַאֲמִיר עֲלֵיהוֹן דְיִסְגוּן כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָא וּלְשַׁכְלָלָא כְנִשְׁתָּא דַאֲמִיר עֲלֵיהוֹן דְיִסְגוּן כְּעַפְרָא דְאַרְעָא וּלְמֵימַר לְדָדְיָרִין בְּצִיוֹן עַמִי אַתּוּן:

יז אִתְרַבָּא אִתְרַבָּא קוּמִי יְרוּשְׁלֵם דְקַבִּילַת מִן קֳדָם יְיָ יַת כָּסָא דְחֵימְתֵיהּ יַת פַּיְלֵי כָּסָא דִלְוָטָא שְׁתֵית אַעְרֵית:

יח לֵית דִמְנַחֵם לַהּ מִכָּל בְּנִין דִילִידַת וְלֵית דְמַתְקִיף בִּידַהּ מִכָּל בְּנִין דְרַבִּיאַת:

יט תַּרְתֵּין עָקָן אַתְיָאָה עֲלָךְ יְרוּשְׁלֵם לָא יְכִילַת לְמֵיקַם כַּד אַרְבַּע יֵיתוּן עֲלָךְ בִּיזָא וְתַבְרָא וְכַפְנָא

ישעיה נא

וְהָנָחָה:
יב אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם מִי־אַתְּ וַתִּירְאִי מֵאֱנוֹשׁ יָמוּת וּמִבֶּן־אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן:
יג וַתִּשְׁכַּח יְהוָה עֹשֶׂךָ נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וַתְּפַחֵד תָּמִיד כָּל־הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת הַמֵּצִיק כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן לְהַשְׁחִית וְאַיֵּה חֲמַת הַמֵּצִיק:
יד מִהַר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא־יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ:
טו וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ:
טז וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי־אָתָּה:
יז הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי קוּמִי יְרוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר שָׁתִית מִיַּד יְהוָה אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה שָׁתִית מָצִית:
יח אֵין־מְנַהֵל לָהּ מִכָּל־בָּנִים יָלָדָה וְאֵין מַחֲזִיק בְּיָדָהּ מִכָּל־בָּנִים גִּדֵּלָה:
יט שְׁתַּיִם הֵנָּה קֹרְאֹתַיִךְ מִי יָנוּד לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וְהָרָעָב וְהַחֶרֶב מִי

ג' | ב' חמשים בנה | ב' ותכר | י"ד | ב' בפסוק | ב' וכאלה. ב' | ט' ר"ס | ד' | ס' וחסר | ג' | ג' | ב' בפסוק ומ"ע | ב' | ל' וחד ומלית | ל' | ל'

רש"י

(יב) מי את. בת צדיקים כמותך ומלאה זכיות למה תיראי מאנוש אשר סופו למות: (יג) ותשכח ה' עושך, ולא נשענת עליו: המציק. מושלי אומות המשעבדים בהם: כאשר כונן. מזמן: ואיה חמת המציק. מחר בא ואינו: (יד) מהר צועה להפתח. אפי' נקבין קשין עליו וצריך הוא להפתח בסילוק המעים כדי שלא ימות לשחת וכיון שמיהר להפתח צריך הוא למזונות רבים שאם יחסר לחמו אף הוא ימות: צועה. ל' דבר העומד להיות נרוק כמו שאומר במואב שדימהו הנביא ליין (ירמיה מח) השקט אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ונא' שם ושלחתי לו צועים וצעהו וכליו יריקו. ד"א מהר צועה אותו האויב המציק שהוא עכשיו חגור מתני' חלוץ כח ימהר להפתח ולהיות חלש: צועה. חוגר כמו (לקמן סג) צועה ברוב כחו: ולא ימות. המסור בידו לשחת אבל הלשון ראשון מדרש אגדה הוא בפסיקתא רבתי: (טו) רוגע הים. לשון עורי רגע (איוב ז) פרונצי"ר בלע"ז: (טז) לנטוע שמים. לקיימא עמא דאמיר עליהון דיסגון ככוכבי שמיא: וליסוד ארץ. ולשכללא כנישתא דאמיר עליהון דיסגון כעפרא דארעא: (יז) קבעת. תי' פילי והוא שם כוס ולי נראה קבעת אלו השמרים השקועים בתחתית הכלי ומצית יורה עליו כמה שנאמר שמריה ימצו (תהלים עה): התרעלה. הוא משקה המשממת ומתיש כח האדם כאסור וקשור ומשופף כמו הברושים הרעלו (נחום ב) והשרות והרעלות שהוא לשון פיסוף ובמס' שבת מדיות רעולו' מין סרבל נאה להתעטף בו: תרעלה. אינמוטיסמנ"ט בלע"ז: מצית. אנשטי"ר בלע"ז: (יט) שתים הנה קראתיך. צרות כפולות שתים שתים: מי אנחמך. מי אביא לך לנחמך ולומר אף אומה פלונית היא לקתה:

ואנכי ט' ר"פ בקריאה וסימ' ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים. ואנכי הסתר אסתיר פני. ואנכי לא חטאתי לך. ואנכי היום רך ומשוח מלך. ואנכי ה' אלהיך רגע הים ויהמו גליו. ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה לקבץ. ואנכי תולעת ולא איש. ואנכי נטעתיך שורק. ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים. וכל תריסר ר"פ דכוו' ואנכי: ובצל ג' בקריא' וסימ' ובצל ידי כסיתיך. ובצל כנפיך אחסה. ובצל כנפיך ארנן: ארץ י"ד קמצין וסי' נמסר לעיל בהאי ספרא סימן י"ד:

תולדות אהרן מהר צועה. ברכות נז פסחים קיח: ואשים דברי. זוהר בראשית ט. (תענית כח מגלה טז): ובצל ידו. חגיגה ס סנהדרין לט:

מצודת ציון

מים רבים: רבה. גדולה: השמה. מעמקי. מל' עומק: (יב) חציר. דשא ועשב: (יג) עושך. ענין גדולה והרמה כמו הוא עשך ויכונך (דברים לב): חמת. מל' חמה וכעס: המציק. מל' מצוקה וצרה: כונן. מל' הכנה: (יד) צועה. הוא ענין טלטול ונוע ממקום למקום וכן ושלחתי לו צועים וצעהו (ירמיה מח): להפתח. ענין התרת המאסר וכן אסוריו לא פתח (לעיל יד): (טו) רוגע. ענין בקוע כמו עורי רגע (איוב ז): (יז) התעוררי. מל' הערה והקיצה מהשינה: קבעת. מלשון קבע והם השמרים השקועים בתחתית הכוס: התרעלה. יתכן שהוא מל' ערל כהסון ור"ל כוס משקה המטמטם את הלב לרוע תכונתו והוא משל על הפורענויות וכן כף רעל (זכריה יב): מצית. מלשון מציצה כמו למען תמוצו והתענגתם (לקמן סו): (יח) מנהל. ענין הנהגה

מצודת דוד

והשמחה רודפת אחריהם וישיגון אותם: נסו. ינוסו ויברחו מהם: (יב) אנכי אנכי. כאלו המקום משיב לומר אנכי הוא המנחם אתכם והם א"כ המחמין שיש בכם ממה: מי את. ר"ל בת צדיקים כמותך ומלאה זכיות למה תיראי מאנוש אשר סופו למות: חציר ינתן. אשר הוא נתון בעולם כחציר הזה אשר ימול ויבש והוא כפל ענין במ"ש: (יג) ותשכח ה' עושך. שכחת השגחת ה' המגדל והמרומם אותך והכל שלו כי הוא נוטה שמים וגו': ותפחד. בכ"ע תפחד מפני חמת האויב המציק כאשר הכין מחשבות להשחית: ואיה המציק. רצה לומר הלא מחר בא ואינו כי ימות לשחת. ואם כן למה שכחת השגחת המקום ותפחד ממנו: (יד) מהר צעה להפתח. חמעה ומלפול הגולה ימהר להפתח וילך לו ואמר בלשון שאלה מן הכתוב במאסר ורצה לומר לא יהיה עוד מטולטל בגולה: ולא ימות לשחת. אף עודו בגולה לא ימות להיות נשחת מכל וכל ואף לא יחסר לו די לחמו וספוקו: (טו) ואנכי וגו'. ר"ל ולמה לא תשען עלי הלא אנכי ה' אלהיך והכל בידי שאני בוקע מי הים לבל ילך כמהלכו ופעם יגוה שירומו הגלים ויהמו בקול גדול: ה' צבאות שמו. לפי שהוא מושל בצבאות מעלה ומטה: (טז) ואשים דברי בפיך. דברי התורה שמתי בפיך לדבר בהם: ובצל ידי כסיתיך. מעולם הגנתי עליך מן האויב בזכות התורה: לנטוע שמים. שיהיו נטועים על אדמתם עם ישראל אשר עליהם נאמר ככוכבי השמים כמ"ש הבט נא השמימה וספור הכוכבים וגו' כה יהיה זרעך (בראשית טו): וליסוד ארץ. שיהיו מיוסדים אלו הנמשלים גם לעפר הארץ כמ"ש ושמתי את זרעך כעפר הארץ (שם יג): ולאמר

ובשפט בין הגוים : לאור עמים . שיאיר עיניהם בדרכי ה' ומשפט ביניהם ויוכיחם פיהו כשלום זה עם זה כמו שאמר וכתתו חרבותיהם לאתים וגו', וזהו שאמר ארגיע , כלומר אניחם ואשקיטם מעל חמתי או ממלחמה , או פירוש לאור העמים לעיני העמים ארגיע להם ומשפטי להם, כלומר שאעשה משפט בהם : (ה) קרוב צדקי . אם ימשכו אלי בני הגלות. קרוב הוא צדקי לבוא : וישעי הרי הוא כאלו יצא , וכן אמר כי קרובה ישועתי לבא : וזרועי עמים ישפטו . זהו מלחמת גוג ומגוג , ואמר וזרועי בלשון רבים לרוב הנקמה שיעשה בהם כאדם המכה בשתי ידיו : אלי איים יקוו , יושבי איים יקוו אלי מהיום ההוא ואילך : ואל זרועי . שאמתין אותם ביד ימיני : (ו) שאו . אם הפסוק הזה כמשמעו איך יאמר ותשועתי לעולם תהיה ואם העולם יאבד איך תהיה ישועה וצדקה אם אין העולם נברא, ואאז"ל פירש זה יהיה ולא יהיה זה , והוא על דרך ההפלגה כלומר קודם אחריב העולם משאני אבטל ישועתי וצדקתי , וכמו שאלו קיימים כן תהיה ישועתי קיימת וכן אמר ירמיהו הנביא אם ימושו החקים האלה מלפני גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני, והחכם ר' אברהם בן עזרא כתב כן מזה הפסוק למדו אנשי תושיה כי נשמת האדם עומדת והדברים אמת והשמים הוא הרקיע והארץ היא המיושבת וישועת האדם וצדקתו לעולם עומדת , ר"ל כי האויר יקרה לו הפסד ושנוי וכן הארץ כמו רעש הארץ . ונפול ההרים ויבא מזה הפסד הישוב : וויושביה . כמו כן ימותון , ואעפ"י שהם מד' יסודות זכר השנים כי האויר הם חיי הגוף ויסוד הגוף הוא העפר , וכן אמר כי עפר אתה ואל עפר תשוב , אבל הנשמה החכמה לעולם תהיה לא תמות , והרב הגדול רבי משה בר מימון ז"ל פי' דרך משל על אבוד האומות והמרעים לישראל , אמר ראו איך נתחכו השמים ההם ושממה הארץ ההיא וימות מי שעליה ואתם נעדרים כאלו אמר שהם אשר מלאו את הארץ והיה נחשב בהם בעמידה והקיום כשמים , על דרך משל וגוזמא אבדו . מהר וכלו ככלות העשן ועניניהם . הקיימים . כקיימות הארץ יאבדו . הענינים ההם כאבוד הבגד הבלה : נמלחו . ענין השחתה , וכן ארץ מלחה לא תשב , והוא עבר במקום עתיד : תחת . תשבר , כמו אל תירא ואל תחת : (ז) שמעו . אמר עוד כנגד אנשי הגלות , ובאל הענין כמ"ש אלא שהדם בו קצת הענין : תורתי בלבם . אותם שתורתי אלהם לא נשיהם לבד כי הם יראו הישועה : חרפת אנוש . שמחרפים אותם האומות על אחור הגלות , וכן אמר כל היום כלמתי נגדי וגומר . ומגדופותם . גדופים כמו חרפה : (ח) כי כבגד . וזה הפסוק מסייע לפי' הרמב"ם ז"ל : יאכלם . הכנוי לרשעים , כלומר יאכל אותם הרע הבא עליהם כמו הבגד שיאכל אותו העש והסס הוא אחי עש ובפרקי יקרא סוס כי הם יאכלו מן הארץ ואתם תהיו גם לעולם . בצדקתי וישועתי שאתן לכם : (ט) עורי עורי . שניהם מלרע : לבשי עוז . דרך משל כמו גאות לבש : עורי . זה מלעיל : כימי קדם . במצרים : עולמים . זה ימים רבים ושנים ארוכים שעברו : עורי . רהב , זה מצרים , וכן אזכיר רהב ובבל , ואמר המחצבת שהכה אותם בעשר מכות : מחוללת . מגזרת חיל כיולדה . תנין זה פרעה , וכן אמר התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו : (י) הלא את היא המחרבת ים , זה ים סוף , כמו שאמר וישם את הים לחרבה , ובא הענין בלא כמלות שונות : השמה . מלעיל בשני ספרים כי הוא פעל עבר והוא במקום אשר שמה , וכן הבאה מצרימה שבעים , אשר באה , כי לא תבא ה"א הידיעה על הפעלים : (יא) ופדויי . כמו שעשית מקדם כן תעשה עוד עם גלות ישראל ועוד כמו שעברו גאולים בים סוף ובאו לארצם כן פדויי ה' ישובו מהגלות : ובאו ציון ברנה , וי"ו ופדויי במקום כן , כי יש וי"ו להשוות דברים כמו שכתוב בספר משלי , וכן וי"ו ושפתי רננות יהלל פי כמו שפירשנו בספר תהלים , וכן ושמועה טובה תדשן עצם , ובספר משלי כמו אלם שוי"ן רבים : ושמחת עולם על ראשם , דרך משל כי ילכו קוממיות

ה קָרוֹב צִדְקִי יָצָא יִשְׁעִי וּזְרֹעַי עַמִּים יִשְׁפֹּטוּ אֵלַי אִיִּים יְקַוּוּ וְאֶל־זְרֹעִי יְיַחֵלוּן: ו שְׂאוּ לַשָּׁמַיִם עֵינֵיכֶם וְהַבִּיטוּ אֶל־הָאָרֶץ מִתַּחַת כִּי־שָׁמַיִם כֶּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה וְיֹשְׁבֶיהָ כְּמוֹ־כֵן יְמוּתוּן וִישׁוּעָתִי לְעוֹלָם תִּהְיֶה וְצִדְקָתִי לֹא תֵחָת: ז שִׁמְעוּ אֵלַי יֹדְעֵי צֶדֶק עַם תּוֹרָתִי בְלִבָּם אַל־תִּירְאוּ חֶרְפַּת אֱנוֹשׁ וּמִגִּדֻּפֹתָם אַל־תֵּחָתּוּ: ח כִּי כַבֶּגֶד יֹאכְלֵם עָשׁ וְכַצֶּמֶר יֹאכְלֵם סָס וְצִדְקָתִי לְעוֹלָם תִּהְיֶה וִישׁוּעָתִי לְדוֹר דּוֹרִים: ט עוּרִי עוּרִי לִבְשִׁי־עֹז זְרוֹעַ יְהוָה עוּרִי כִּימֵי קֶדֶם דֹּרוֹת עוֹלָמִים הֲלוֹא אַתְּ־הִיא הַמַּחְצֶבֶת רַהַב מְחוֹלֶלֶת תַּנִּין: י הֲלוֹא אַתְּ־הִיא הַמַּחֲרֶבֶת יָם מֵי תְּהוֹם רַבָּה הַשָּׂמָה מַעֲמַקֵּי־יָם דֶּרֶךְ לַעֲבֹר גְּאוּלִים: יא וּפְדוּיֵי יְהוָה יְשׁוּבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּן נָסוּ יָגוֹן

ה קריבא זכותי נפק פורקני ובתקוף דרע גבורתי עממיא יתדנון למימרי נגון יסברון וליתקוף דרע גבורתי יכתרון: ו זקיפו לשמיא עיניכון ואסתכלו בארעא מלרע ארי שמיא כתננא דעדי כן יעדון וארעא ככסותא דבליא כן תבלי ויתבהא אף אינון הכן ימותון ופורקני לעלם יהא וזכותי לא תתעכב: ז קבילו למימרי ידעי קושטא עמא דאולפן אוריתי בלבהון לא תדחלון מחיסודי בני אנשא ומאתרברבותהון לא תתברון: ח ארי כלבושא דאכיל ליה עשא וכעמרא דאחיד ביה רוקבא וזכותי לעלם תהי ופורקני לדר דרין: ט אתגלא אתגלא לבשי תקוף גבורא מן קדם יי אתגלא כיומי קדם דריא דמלקדמין הלא בדיליך כנשתא דישראל תברית גבריא שיציתי פרעה ומשריתיה דהוו תקיפין כתנינא: י הלא בדיליך כנשתא דישראל אחרבית ימא מי תהום רבה שויתי עומקי ימא אורח למעבר משיזביא: יא ופריקיא דיי יתכנשון מביני גלותהון ויעלון לציון בתושבחתא וחדות עלם תהי

אניה : (ה) ישפוטו . ייסרו יוסטיצ"א בלע"ז : (ו) שמים כעשן נמלחו . שרי צבאות העכו"ם שבשמים : נמלחו . נתבלו כמו (ירמיה לח) בלויי הסחבות והמלחי'. בגד הנסחת. ל"א נמלחו נתבלבלו ל' מלחי הים שמבלבלין המים במשוטות מנהיגי הספינה וכן ממולח טהור קדש (שמות ל) : והארץ . שלטוני הארץ : ויושביה . שאר העם : וישועתי . לעמי לעולם תהיה ד"א שמים וארץ ממש וכן פתרונו שאו עיניכם והביטו אל השמים ואל הארץ וראו כמה הם חזקים ובריאים ואעפ"כ יבלו וצדקתי וישועתי יהיו לעולם הרי שצדקתי בריאה וחזקה יותר מהם : (ח) עש וסס. מיני תולעים הם : (ט) עורי עורי . תפילת הנביא היא : (י) רהב . מצרים שכתוב בה רהב הם שבת (לעיל ל) : מחוללת . לשון הרג חלל : תנין . פרעה : (יא) ופדויי ה' ישובון . לשון תפלה ומוסב על עורי עורי :

פי

ואשם י"ר בקריאה וסימן נמסר בסדר מדבר סיני : אנכי אנכי ג' דסמיכי וסי' נמסר לעיל בסיפרא דרא סי' מ"ג :

תולדות אהרן כעשן נמלחו . עכו"ם יז עקדת שער לט : ודעי צדק . עקרים מ"ד פ"ד :

מצודת דוד

יורה את ב"א ללכת בדרכי ה' : ומשפטי לאור עמים . ומשפט משיחי יצא להאיר עיני העמים בדברי רבותם כמ"ש ושפט בין הגוים וגו' : ארגיע . בזה אמציא מרגוע והשקט לכל אומה ואומה כי לא תוסיף להלחם זו בזו כמ"ש לא ישא גוי אל גוי וגו' : (ה) קרוב צדקי . הצדק שיבא להם קרוב הוא לבא וכאילו כבר יצא ישעי : ישפוטו . במשפט הראוי להם : איים יקוו . יושבי האיים יקוו אלי לשום במחונם בי : ואל זרועי . כפל הדבר במ"ש : (ו) שאו לשמים עיניכם . הסתכלו כלפי השמים וראו שרי של צבאות הכשדים כמה הם חזקים ורב ממשלתם והביטו אל שלטוני הכשדים אשר מתחת כמה הם מושפעים בטובה הרבה על ידי שריהם של מעלה : כי שמים . רצה לומר עכ"ז יושחתו שרי מעלה כעשן הכלה והולך לו : ויושביה . שאר העם : וישועתי . לישראל לעולם תהיה ולא תושחת : וצדקתי . הצדקה שאעשה לישראל לא תשתנה ותתקיים לעולם : (ז) יודעי צדק . הנותנים לב לדעת צדקה : חרפת אנוש . מחרפת הכשדים שמחרפים על איחור הגאולה : ומגדופותם . כפל הדבר במ"ש : (ח) כי כבגד . העש יאכל את העכו"ם כאשר יאכל את הבגד רצה לומר העכו"ם יכלו כבגד האוכל מהעש ולפי שהמשילם לבגד אמר יאכלם עש כמו לשון הנופל בבגד : וכצמר וכו' . כפל הדבר במ"ש : וצדקתי . הצדקה שאעשה לישראל תתקיים לעולם : וישועתי . כפל הדבר במ"ש : (ט) עורי עורי . הנביא התפלל ואמר עורי וכו' וחזר ומפרש זרוע ה' עורי כבימי קדם וכו' ר"ל הראה כח זרועך כמו בימי קדם ומימות עולם : המחצבת רהב . אשר חצבת את מצרים המוצב באבנים ר"ל שהכה בם מכה רבה : מחוללת תנין . אשר הרעידה את פרעה : (י) המחרבת ים . אשר עשה את הים לחרבה : מי תהום רבה . המחרבת מי תהום רבה וגדולים וכפל הדבר במ"ש : השמה . אשר שמה עומק הים להיות בה דרך שיעברו בו ישראל אשר גאלת ממצרים : (יא) ופדויי וכו' . וזהו גמר תפלתו שאמר הן ידעתי אשר ישראל שיפדה ה' מן הגבליות ישובון לארצם ויבואו לציון ברנה ועל ראשם תהיה השמחה עד עולם כי לא יגלו עוד : ישיגון . כאלו השמחון

מצודת ציון

(לעיל כח) : (ה) יקוו . מל' תקוה : ייחלון . מלשון תוחלת ותקוה : (ו) והביטו . ענין ראיה : נמלחו . ענין השחתה וכליון כמו ובלוי מלחים (ירמיה לח) : תבלה . מלשון בליה ורקבון : תחת . ענין שבירה כמו חתים קשתותם (שם נא) : (ז) ומגדופתם . ענין חרפה כמו אשר גדפו (לעיל לז) : אל תחתו . אל תשברו : (ח) עש . שם תולעת האוכלת הבגד : סס . שם תולעת האוכלת הצמר ודומה לו כמסוס נוסס (לעיל י) : (ט) עורי . מלשון התעוררות והכפל לחזק : המחצבת . זה הלשון יאמר על הכורת אבנים מם יקוב חצב בו (לעיל ה) : רהב . כן יקרא מצרים כמ"ש לכן קראתי לזאת רהב (לעיל ל) : מחוללת . מל' חיל וחלחלה : תנין . כן יקרא פרעה מלך מצרים כמ"ש התנין הגדול (יחזקאל כט) : (י) המחרבת . מלשון חורב ויובש : תהום . כן יקרא מקום מים .

רדק

פירשיפנו כנגד יכלם , ופי׳ ירשיענו , כמו והרשיעו את הרשע , אשר ירשיעון אלהים : כלם · כל העומדים כנגדי לסתור את דברי : (י) מי בכם · אחר שיש מרשיעים אותי מי שהוא בכם ירא את ה׳ ישמע אלי וגם מאשר הלכו בחשך עד עתה ישוב מדרכו הרעה ויבטח בשם ה׳ וישען בו : (יא) הן כלכם · רוצה לומר רובכם , כי באמת ידעתי שלא היו כלכם אלא מאותם שהיה קורא לכם אשר הלך חשכים שישובו לו אמר ידעתי שלא תשובו כי כלכם אתם שהייתם בדרך רעה עד עתה קדחי אש אתם ר״ל קדחי אש בתוך האל , כמו כי אש קדחה באפי אכל אותו הפעל עומד וזה פעל יוצא , וכן יוצא כי אש קדחתם באפי : מאזרי זיקות . הפעל הענין במלות שונות ומוציאי אש מן העצים ומן האבנים יקראו מאזרי זיקות : זיקות . הם ניצוצי האש , ויונתן תרגם מגרן באשתא , כתרגום והשלחתי בכם ולגרי בכון : לכו באור אשכם , אם בערתם ואותו האש תאכלם כי העון יכלה אתכם : מידי היתה זאת · הרעה לכם שתשכבון למעצבה , והשכיבה הזאת שאמר כמו שכיבת החולי או המות , כלומר שלא יהיה בכם כח לקום לפני אויביכם אתכם . האל״ף בסגול והשי״ן רפה : (א)שמעו דבר ה׳ כנגד השומרים יראי ה׳ הביטו אל צור חצבתם . פי׳ חצבתם ממנו זה אברהם : ואל מקבת בור נקרתם . נקרתם בו זהו שרה · דמה רחם האשה לבור · ופירש מקבת נקיבת הבור , כאלו אמר אל בור נקובה שנקרתם בה ממנה , וכתבם דרכי משה בן מורא פי׳ צור שרה , כי היא הנקבה , והמקבת אברהם כי הוא הכלי הפועל בצור : נקרתם . מן ענייני האבנים הנקב : (ב) הביטו . מתה פי׳ השבל : תחוללכם . תחולל אתכם , ותחולל עתיד במקום עבר , אמר חוללה אתכם , וממנו מן ג׳ ילדים , אמר הביטו אליהם ולב דרכיהם וראו מה עשיתי להם : כי אחד קראתיו , ואמרתי לו לך לך מארצך וממולדתך , אחד הי׳ ואחר כן ברכתיו והרביתיו , ומה שסמך לענין זה נחמת ציון פי׳ אאו״ל בעבור כי בזמן שבואתו שניהם חסיות להם בן לעת זקנתם אז פקדתי ונתתי להם בן , כן ישראל אחר שיארך גלותם מאד עד שיהיו נואשים מן הגאולה אז יפקדם האל ויוציאם מן הגלות : ואברכהו וארבהו · עתיד במקום עבר כי ואברכהו בגוף וכן ואברכהו פתח כוי״ו שהוא במקום הוא : (ג) נחם ה׳ ציון . זכר ציון כי היא עיקר המלכות : וערבתה . כמו מדברה , וכן במדבר בערבה , והדומים להם , ואמר נחם ושם עבר במקום עתיד כמנהגו בנבואות כרוב : (ד) הקשיבו · ולאומי , הוי״ו עם הדגש , והדומים לו כתבנו בספר מכלל : כי תורה מאתי תצא , כמו שאמר בתחילת הספר כי מציון תצא תורה , כי המלך המשיח יורה העמים ללכת בדרכי ה׳ , וזה יהיה אחר מלחמת גוג ומגוג : ומשפטי · כ״ו שאמר הם ושפט

תרגום

ליה : י (אמר נביא עתיד קודשא בריך הוא למהוי אמר לעממיא) מן בכון מדחליא דיי די שמע בקל עבדיה נביא דעבד אוריתא בעקא כגבר דמהלך בקבלא וית זהור ליה מתרחיץ בשמא דיי ומסתמיך על פורקנא דאלהיה :

יא (מתיבין עממיא ואמרין קדמוהי רבוננא לא אפשר לנא למעסק באוריתא ארי כל יומנא אתגרינא דין עם דין בקרבא וכד נצחנא דין לדין אוקידנא בתיהון ושבינא טפלהון ונכסיהון ובהדא גונא שלימו יומנא ולא אפשר לנא למעסק באוריתא מתיב קודשא בריך הוא ואמר להון) הא כולכון מגרן באשתא מתקפי חרב אזילו פילו באשתא דגריתון ובחרבא דתקיפתון ממימרי הות דא לכון לתקלותכון תתובון :

נא א קבילו למימרי רדפי קושטא דבען אולפן מן קדם יי אסתכלו די כחציבא מטינרא אתחצבתון וכפסולא דמגוב ריקן אתפסלתון : ב אסתכלו באברהם אבוכון ובשרה דאעדיאתכון ארי חד הוה אברהם יחידי בעלמא קריבתיה לפולחני וברכתיה ואסגיתיה : ג ארי עתיד יי לנחמא ציון לנחמא כל חרבתהא וישוי מדברהא כעדן ומישראה כגינתא דיי ביע וחדוא ישתכח בה מעלי תודתא וקל דמשבחין : ד קבילו למימרי עמי וכנשתי לפולחני אציתא ארי אוריתא מן קדמי תיפוק ודיני כניהור ליה עממין אנגי ישתבחון :

מקרא

י מי בכם ירא יהוה שמע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם יהוה וישען באלהיו :

יא הן כלכם קדחי אש מאזרי זיקות לכו באור אשכם ובזיקות בערתם מידי היתה זאת לכם למעצבה תשכבון :

נא א שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יהוה הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם :

ב הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו :

ג כי נחם יהוה ציון נחם כל חרבתיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן יהוה ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה :

ד הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע :

רשי

(י) בקול עבדו . בקול הנביאים : אשר הלך חשכים · אפי׳ צרה באה עליו יבטח בשם ה׳ כי הוא יצילהו : (יא) הן כולכם שאינכם שומעים בקול נביאיו קדחי אש . עברתו עליכם : מאזרי זיקות. מחזיקי זיקות הן גלין ונחלי אש הנזרקין בקלע ויש לו דוגמא בל׳ ארמי זיקיקין דנור כך וכך זיקתא פסיק לך: לכו באור אשכם . לפי דרככם תלקו : מידי . תהא גמולכם זאת לכם: (א) אל צור חוצבת׳: ממנו : ואל מקבת בור . שנוקבין ומוציאין בה את הבורות אשר נוקרתם בה : נוקרתם ל׳ נקרת הצור (שמות לג) יקרוה עורבי נחל (משלי ל) כמו ומי הוא הצור הוא אברהם אביכם ומי היא המקבת היא שרה אשר חוללתכם אשר ילדתכם ל׳ כי חלה גם ילדה (לקמן סו) : (ב) תחוללכם אשר תלד אתכם: כי אחד קראתיו : כי אחד היה יחידי בארץ כנען אשר הגליתיו שם מארצו וממולדתו· קראתיו רביתיו וגדלתיו לשון קריאי העדה (במדבר א) וכשם שהוא היה יחיד וגדלתיו כן אגדל אתכם שאתם יחידים לי: (ג) וערבתה · אף הוא ל׳ מדבר כמו בארץ ערבה ושוחה (ירמיה ב) אלא שהערבה כבר היו בה ישוב והותרבה : תודה . קול הודייה : (ד) כי תורה מאתי תצא . דברי נביאים תירה הוא והמשפטים סופן להיות מרגוע ומנוחה לעמי׳ אשר אהפוך להם שפה ברורה לעבדני : ארגיע: אנית

בעריך ׳כק : למעצבת אילין משמשין בה בסוף תיבותא ושי׳ ורבבת ל׳ יפול מצדך אלף · קרבה ל׳ לא שמעה בקול · ראבת ל׳ בצוארו ילין עז · ורחבה ל׳ ונסבה למעלה למעלה · שאת ל׳ ואת תזנוניה ממצרים לא · ומריבת ל׳ ויקרא שם המקום מסה : למעצבה ל׳ תשכבון הקבה ל׳ ויבא אחר איש ישראל · בעקב ל׳ ויהוא עשה בעקבה׳ להעציבה ל׳ עשינו לה כוני׳ להעציבה וידמיה׳ שובב׳ מדוע העיר · קרבה ל׳ אל נפשי גאלה · תוגה ל׳ אשר משמאל לדמשק נעזבה ל׳ וקראו להם עם הקדש גאולי ה׳: מארבה ל׳ כמוץ יסוער מגרן · נקרבת ל׳ התרישו אלי איים · שגבה ל׳ ממנו את הכל נתן ה׳ :

תולדות אהרן מי בכם : ברכות ו וזכר בלק : למעצבה · כתובות קד : צור חצבתם · יבמות סד עקדה שער מ סג : אל אברהם · עם שער סג : כי אחד · עם שער כה :

מצודת ציון

כלים ורקוק : עם · כן יקרא התולעת האוכל הבגד וכן כבגד יאכלם עש (לקמן נא) : (י) נוגה · ענין האור וזוהר כמו מנוגה נגדו (תהלים יח) : (י) וישען · ענין תמיכה : (יא) קדחי · ענין הבערה כמו אש קדחה באפי (דברים לב) : מאזרי . מלשון אזור ומתגורת וכן אזרו חיל (ש״א ב) : זיקות · ניצוצות האש וכדרז״ל נפקין זיקוקין דנור מסומיה דרב (חולין קלז) : באור · שלהבת כמו חמותי ראיתי אור (לעיל מד) : אשכם · מל׳ אש : בערתם · מלשון הבערה ושריפה : למעצבה · מל׳ עצבו ודאגה: תשכבון · כן נקרא המיתה כמו ושכב דוד עם אבותיו (מ״א ב) : (א) חוצבתם · כן נקרא החוך והכריתות שהוא בלשון המקרא וכן וגם יקב חור בו (לעיל ה) : מקבת · מלשון נקב ועפ״ז נקרא הפטיש מקבת כי ראשו הא׳ חד וכו נוקבין הכלע : נקרתם · ענין קבוע ונקב כמו בנקרת הצור (שמות לג) : (ב) תחוללכם · ענין הולדה ולידה כמו ותחולל ארץ (תהלים ל) : קראתיו · ענין גדולה ורוממות כמו שליטים וקרואים (יחז׳ כג) לפי בדרך הגדולים להיות נקראים לכל דבר חשיבות : (ג) כעדן · הוא אשר הגן נטוע בו כמ״ש ויטע גן בעדן (בראשית ב) : וערבתה · ענינו כמו מדבר ובפל הדבר במ״ש: (ד) ולאומי · ענינו כמו עמי וכן ולאום מלאום יאמץ (בראשית כה) : האזינו · כמו אזן לשמוע : פורקי מל׳ כורא ולמוד : ארגיעם · מלשון מרגוע והשקט וכן וזאת המרגעה (לעיל

מצודת דוד

לפי שהמשילם לבגד אמר לשון הנופל בבגד : (י) ירא ה׳ אשר הוא ירא מה׳ ושומע בקול עבדו הנביא : אשר הלך חשכים . אפי׳ הלך באפלת הצרות ועדיין לא מצא האורה והתשועה : יבטח בשם ה׳ : שתבא לו התשועה : וישען . כפל הדבר במ״ש : (יא) הן כלכם · אבל באמת כמעט כלכם מעבירים את חמת ה׳ : מאזרי זיקות · מאזרים את המקום בניצוצי אש והיא כיא והיא כפל הענין במ״ש : לכו באור אשכם : ר״ל לפי המעשה כן יהיה הגמול : ובזיקות בערתם : כפל הדבר במ״ש : מידי וגו׳ לא במקרה היתה כי אם מידי באה בגזרה למען תמותו בעצבון כי לא תסור העצבון עד כי תמותו : (א) רודפי צדק . המחזרים לעשות צדק : אל צור . אל הסלע אשר נחצבתם ממנו : ואל מקבת : אל נקב הבור אשר יצאתם מנקרה: (ב) הביטו אל אברהם · בזה יפרש המקרא שלפניו ור״ל אברהם הוא הצור אשר נחצבתם ממנו והביטו בו לראות מה נעשה עמו : ואל שרה · ר״ל שרה היא נקב הבור וגו׳ כי היא ילדה אתכם : כי אחד קראתיו · עם כי היה יחידי בארץ כנען ולא היה מי עם תמשמתו להחזיק בידו עכ״ז אני קראתיו וגדלתיו וברכתי אותו וארבה את זרעו ולאומר כמו שעשיתי עם אברהם אעשה עמכם עם שאתם יחידים בין העכו״ם ואין מי יחזיק בידכם : (ג) כי נחם · המקום ינחם את ציון כי תשוב ותכונן כמאז ואמר בלשון עבר כדרך הנבואה בהרבה מן המקומות כי הדבר ברור כאלו כבר נעשה : כל חרבותיה · כל המקומות החרבות : תודה · קול הודאה כל הניסים ועל הנפלאות : (ד) ולאומי וגו׳ · כפל הדבר במ״ש : כי תורה . אשר מאתי תצא תורה וכמ״ש כי מציון תצא תורה (לעיל ב) כי מלך המשיח ירדם

כי כתתי וגו' עוסק אני • קראתי • שכן ותסוכב אליכם : ואין עונה • אתם : הקשור קשרם ידי מספרות • וכי חשבתם לשורך גלותיכם כי לקוצר ידי פדות אם אין שלח שדיתי לחצבם עד שם אין בה שלח בשבילכם שלח שבתם אלי , וכשיאם וקריאתי אם כאתנו נכשלתם כמו שכתבנו בכמה מקומות כי כחל מקבל כשבים בכל עת קראתם אלינו בא שלח פדות אלינו וכיון לקבלם : כן נשבעתי • לית מחשבנו כי מקוצר ידי פדות זו שלח נגאלתם עד עתה וכמה תחריב סיס נשבעתי כימי קוף ויותיב , וכן כתיב ויעבר סיס קוף ויותיב , ומשערא פוח שטוליך רוח קדיש אשם לת סיס לתרבה : תמיס נסרות מדבר • כשהלכה תוכיח הנהרות כמו שאמרתי בירדן שהוכשהתי מימו ומעמקו המעבר עד סיס יבש כשכר כמו שתבר ויוסדים על ים ערבים יש סמלת תעו נכרתו ומכם עתם פדנם שסיפם נשכר כשתמו כמיס ונכשם , ומה שאמר על סירדן נסרות ופוח אחר מאמי נסרות תחריס שאשבים לתוכו , וכן אמר על זה אתה סוכשת נסרות ליתן , כמו שכתבתי בספר אשלים : (ג) תלבשים . וכן אשיתי כמלבים בשסבד כחויר לכם שהלבשתי לכם כשמים קדרות שאשה לכם שלבת יפיה : ושק תשים כפותה . תלבו את סיס כפותה שלח נלו אור , ושבק פוח שמור ושם כל זה עשיתי כן תוכל לעשות לפוליכם מכגלות ותשפ"י שאתם כעוך תשים רעים , וזכר סמיס ופחזוך לפי שכם יפוזרו ושם ניסוזרות יפצם תשך כל שכן כשנכרים שכם , ויש לפרש עוד תלבשים שמים קדמות על קדרות שכשם וכיורת , או על שפעים כמו שנאמר עליכם ובשמים שתקדרו עשים וכות , תלה שכוון פוח לפרש שכל כמה שכשם כשנגר ישראל , ויתכן לפרש שכשוקים שתלה דרך משל דשם מוכות שעשים שכיס להם כשכשם כמו שיס ושכשכות , ואמר שיחריב לוחם ויוצים לוחם כלומר שיפסיק טוחנם כשבור שכשה שעשו לישראל ושעינן כמו שכירכתי בשפוק ואמתי נשרות לתייס ותשמים לוכים : (ד) אדני יהוה נתן לי לשון למודים . שכח לשון למודים : כשרות נט : לתחי : לעות . (עירובין כג עכ"ס לט) :

מלי : (ד) נתן לי לשון למודים. יעשיס היס לוחס כמו כ' אלחני ונתן לי לשון הרלוי ללמד כדי לדעת לעות את העיפים ולמלי׳ לשמוע את דברי הקב"ס דבר: לעות . מנחס תברו במחלוקת עת לעשות לה' (תהלים קיט) לקבוע להם עתים : יעיר לי מזי ברוח קדשו:לשמוע כלמודים. כמשפט הלימודים בהמת והכוחה : (ה) פתח לי אזן : והמשיעני את מי אשלח (לעיל ו) אלחתי את עמוס וירו קורין לאותו פסיוס אלחתי את מיכה כו' כדאיתא בספיקת דנחמו נחמו: ואנכי לא מריתי . מלילך בשליחותו ולא נסוגותי אחור אלא ואומר הניני אלחני (שם) : (ו) גוי נתתי למכיס. הוא אומר לי יעשיס בני סרביס הס על מנת אלא הכעס עליהס אמרתי לו על מנת כן : (ז) וה' אלהים יעזר לי . הס יקימו עלי : (ח) קרוב מלדיקי.הקב"ס קרוב לי לזכותי בדין : (ט) עם . תולע׳ הבבלים:

בקול

תהלל חכם ואל אל : ושק ג׳ וקמץ וסי׳ אלביש שמים קרדות . בצום ושק ואפר דניאל . הכזת יחיה צום אבהרהו : יעיר ח׳ וסי׳ בנשר יעיר קנו . ה׳ בגבור יצא . ארני ה׳ נתן לי לשון למורים ב׳ בו . והוא רחום יכפר עון . אם יך וישר אתה. ובחוקתו בעשרו יעידי. ויך אלהנן בן יעור ר״ח כן כתיב. בתרא שום בר נש : בבקר בבקר י״ג וסי׳ מצויין בסמרה רבתא

		מְרֻמְפֵרַק וְאִם לֵית קָדָמַי חֵיל
י״ט ג׳		לְשֵׁיזָבָא הָא בְּמְזוֹפִיתִי אַחֲרִיב
		יַמָּא אֲשַׁוֵי נַהֲרִין מַדְבְּרָא יְסָרוּן
		נוּנֵיהוֹן מִבְּלִי מַיָּא וְיִמּוּתוּן
ג׳ דניס ותד דנס		בַּצְחוּתָא : ג אַכְסֵי שְׁמַיָּא
ג׳		כְּדְבַקְבְּקָא וּכְסָקָא אֲשַׁוֵי
ד׳		פְּסוּתְהוֹן : ד יְיָ אֱלָהִים יְהַב
ד׳ ס׳ מ׳		לִי לְשַׁן דְּמַלְפִין לְהוֹדָעָא
		אַלְפָּא לְצַדַּיְקָא דְּמָשְׁלָהָן
י״ג ס׳ מ׳		לְפִתְנָמֵי אוֹרַיְתָא חוּכְמָא בְּכֵן
ה׳ ונ״ג		בְּצִפַּר בְּצִפַּר מַקְרִים לְשַׁלָּהָא
		נְבִיאוֹהִי מָאִים יְתְפַּתַּח אוּדָנִי
ג׳		אֻזֶן וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי אָחוֹר לֹא
		נְסוּגוֹתִי : ו גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים וּלְחָיַי
		לְמֹרְטִים פָּנַי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלִמּוֹת
ז׳ ומכר		וְרֹק : ז וַאדֹנָי יֱהוִה יַעְזָר־לִי עַל־כֵּן
		לֹא נִכְלַמְתִּי עַל־כֵּן שַׂמְתִּי פָנַי
		כַּחֲלָמִישׁ וָאֵדַע כִּי־לֹא אֵבוֹשׁ :
ט׳ ס׳ נ׳		ח קָרוֹב מַצְדִּיקִי מִי־יָרִיב אִתִּי
ט׳ מ׳		נַעֲמְדָה יָחַד מִי בַעַל מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ	נקפי כנים
י״ו		אֵלָי : ט הֵן אֲדֹנָי יֱהוִה יַעְזָר־לִי מִי־
		הוּא יַרְשִׁיעֵנִי הֵן כֻּלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ
		עָשׁ יֹאכְלֵם :

תודות אהרן תלנים שמים • כרכום נט : לשן למודים • שכר לחתי : לעות • (עירובין כג עכ"ס לט) :

מְרֻמְפֵרַק וְאִם לֵית קָדָמַי חֵיל
לְשֵׁיזָבָא הָא בְּמְזוֹפִיתִי אַחֲרִיב יַמָּא אֲשַׁוֵי נַהֲרִין מַדְבְּרָא יְסָרוּן
נוּנֵיהוֹן מִבְּלִי מַיָּא וְיִמּוּתוּן
בַּצְחוּתָא : ג אַכְסֵי שְׁמַיָּא
כְּדְבַקְבְּקָא וּכְסָקָא אֲשַׁוֵי
פְּסוּתְהוֹן : ד יְיָ אֱלָהִים יְהַב
לִי לְשַׁן דְּמַלְפִין לְהוֹדָעָא
אַלְפָּא לְצַדַּיְקָא דְּמָשְׁלָהָן
לְפִתְנָמֵי אוֹרַיְתָא חוּכְמָא בְּכֵן
בְּצִפַּר בְּצִפַּר מַקְרִים לְשַׁלָּהָא
נְבִיאוֹהִי מָאִים יְתְפַּתַּח אוּדָנִי
אֻזֶן וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי אָחוֹר לֹא
נְסוּגוֹתִי : ו גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים וּלְחָיַי
לְמֹרְטִים פָּנַי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלִמּוֹת
וְרֹק : ז וַאדֹנָי יֱהוִה יַעְזָר־לִי עַל־כֵּן
לֹא נִכְלַמְתִּי עַל־כֵּן שַׂמְתִּי פָנַי
כַּחֲלָמִישׁ וָאֵדַע כִּי־לֹא אֵבוֹשׁ :
ח קָרוֹב מַצְדִּיקִי מִי־יָרִיב אִתִּי
נַעֲמְדָה יָחַד מִי בַעַל מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ
אֵלָי : ט הֵן אֲדֹנָי יֱהוִה יַעְזָר־לִי מִי־
הוּא יַרְשִׁיעֵנִי הֵן כֻּלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ
עָשׁ יֹאכְלֵם :

מחול שלח לחל לחלה חמרתי כמו שלחתי : (ו) גוי . ולעש״י שלחתיה בעבור שלשיחות לא נמנעתי בעבור זה שלח ברצון : שלחתי ואין זה כדברי ירמיה שאמר ולא חמרתי לא תוכיחו וגומר , ומה שאמר גוי נתתי למכיס לפשר שכיס זה לחל לא מלאנו זה בכתוב , ולפשר שיפוס פי׳ הספוק כן לפי׳ כיון מכיס ומוכיס אותי חני לחל בלשון לחלנת שלח: למרטים . מוכיעים שער לחיין וזקנו : (ז) ואדני אלהים יעזור לי , לם הכו אותי , ואמר יעזור לי שלח יהנני כיודע לשמיעתי , ולם לא כשוסי פי׳ יעזור לי בשביל שלא נכלמתי בחמרי דברי נבואתי כי ידעתי כי לא אבוש כי יתקיימו דברי : כחלמיש . פי׳ שלפון שחוק : (ח) קרוב מלדיקי . שילדיק דברי ויביס אותם אמת וקרוב הוא אלי תמיד פוח שמדבק נבואתם אלי בם שוכה פוח אלי קלת נבואות כמו דבר שנחריב וכיון שהוא אלי תמיד על כל פניס יקיים אותם אם לא יעבוד הם ת״ובה שיבוא לחוך דבריו ויוחם על כרחם , או פי׳ קרוב הי בקרוב יקיים דברי : מי יריב אתי • שלח יהיה כמו שנכתבי : (ט) הן כ׳ אלהים . מי פוח יכשיעני בדברי , ולא אמר מי שלא ימלא מי שיכשיעני אלא אמר מי פוח שיכשיעני

מצודת דוד

כשחשוכו נעקר שכריותם : או מי מנוסי . מי שלוה לי דבר מה עד שאכריחו אחכם לו בפרעון החוב : כן כשנותיכם נאכרסם . ות״ל כשחעשו חשובה סכיו נסדין : ובפשיכם : נעבור בפעמים נשלחה שכנסיה שלכם ות״ל בחשובה יהיה נעקר השיעמין : (ב) מדוע בחתי . לני בחתי להחקרב אליכם ואין אתם פוסה אלי : קראתי שחכותו אלי ואין מי משיב לי : הקטר . ר״ל וכי אין בי תוקף ואי קלרה ידי מלפדות אתכם : בגערתי : כשאני נוער בים ונשאר חורב ויבש והנהרות נעשות יבשת במקום מדבר ר״ל אחריב העכו״ם כשמשילים לפיס רבים : תבאש דגתם . קבוצת הדגים שבתוך מחסרון המים כי תמות בצמא וחבאש ונלס לומר תגאי העכו״ם יחבאו ולפי שהמשילם לנהרות אמר לשון סיוצא ביוצא שכתוב : (ג) מלבים שמים . ובן וכו׳ . כשל הדבר בע״ם : (ד) כ׳ . ישמיס פוח לומר כ׳ שלחני לנשלות ונתן לי לשון לח כרלוי ללמד : לדעת לעות . להשיב ללמד לפי השעה והזמן את החלש לשמוע דבר כ׳ כחדש הניף בחלש : יעיר בבוקר . כלל בוקר היה מעורר אותי : יעיר לי אזן . היה מעורר אזני לשמוע כשבוקר כדרך הרב המעורר חזני החלמידים לחשוע לפניו : (ה) פתח לי אזן . לח פתחתי לי מי שלח יהיה לי לזה שמתי פני כחלמים לדבר קשות ושלא שלח לחוש לידי כוסה : (ח) קרוב מלדיקי . כ׳ המלדיק אותי כדין הוא קרוב אלי לכן מי הכוסה לריב עמדי נעמדה יחד אלי וחוא כלומר הגה אלי בודאי לא יוכל לי : מי בעל משפטי . מי הכוסה לכוח עמי כמשפט יגש אלי וחוא כשול כמ״ש : (ט) הן כ׳ וכו׳ : כשמת כ׳ יעזר לי ומי הוא ס״ש שפר יוכל להכריעני ולחייב פותי : הן כולם . כשמת כל השומדים עלי יבקנו כבגד הנקבה : עש יאכלם :

לפ

מצודת ציון

בגערתי • ענין לעקת נוסקה : לחריב • מלשון חורב ויובש : תבאש • ענין סרחון : (ג) קדרות • ענין שחרות כמו שתם וירם קדרו (יואל ב) : (ד) לעות . מלשון את ולא ז : יעף • מלשון עיפות ולמלון : יעיר : מל׳ התעוררות : כלמודים : כ״ל כתלמידים וכן חנוך לנער (משלי כ) : (ה) מריתי • מלשון מרי ומרוד : נסוגותי • ענין שכחזרה לאחור כמו ונסוג אחור (לעיל ו) (לקמן נט) : גוי . גופי כמו גוית שלוו (ש״א לא) : ולחיי . כן נקרא מקום שלא שען : למורטים • ענין תלישת שכער כמו ותמרטם מעשר רשעי (מלאכי ג) • מכלמות • מלשון כליסה וחרפה • ורוק • רוק שפה : (ו) כחלמיש • שלא חוק כמו הלמיש למעינו מים (תהלים קיד) : (ט) יבלו . מלשון בלוי

וגלמודה: יחידה: גולה וסורה. מגד בניה שגלו וסרו ממנה וכן כאלו גולה עליה. וסורה שם תאר כמו וסורי בארץ יכתבו: אלה הם. מאיפה כלומר מאיזה מקום באו, או פירוש איפה הין: (כב) הנה אשא אל גוים. בחצן, זרוע או כנף הבגד וכן חצני נערתי: (כג) והיו. אומניך מגדליך כמו כאשר ישא האומן את היונק: וידעת. אז תדעי כי אני ה' וכי די הכל להשפיל ולהרים ואם היית שפלה ימים רבים תהיו רמה על כל העמים ואני הוא אשר לא יבושו קוי כי אם קויתם אותי ימים רבים בגלות לא אבדה תקותכם ולא יהיה לכם עוד בשת מן האומות שהיו אומרים כי אין לכם תקוה: (כד) היקח מגבור. אלה הם דברי האומות איך יוקח מגבור מלקוח שלקח. ועוד כי הוא שבי צדיק כי בצדק ובמשפט לקחו איך ימלט מידו מבני הגים כאחד שהוא גבור והאחד שהוא צדיק בשביו כן ישראל איך יצאו מתחת לשונינו: (כה) כי כה. ענה הקדוש ברוך הוא: גם שבי גבור יוקח. כי אני גבור מכם שתקחנה מידכם, ומה שאמרו צדיק אינו כי אם שבין כי בכח ובעריצות לקחתם אותו לא בצדק ובמשפט כן פירשו אדוני אבי ז"ל: יריבך. שם תאר והיו"ד נוספת כיו"ד יקים, כלומר המריב אותך בגלות ואושיע בניך מתוכם: (כו) והאכלתי את מוניך. אונסיך, כמו ולא ינו עוד נשיאי עמי ותרגומו ולא יאנסון: את בשרם. על דרך איש בשר זרועו יאכלו: וכעסים. יין ענבים או יין רמונים נקרא כן לפי שיוצא על ידי סחיטה וכתישה, מן ועסותם רשעים, וכן מעסיס רמונים יטפו ההרים עסיס: דמם. זדמם, ותרגם יונתן ית בסר דהון מונין לך וגו': (א) כה אמר ה' אי זה ספר כריתות אמכם. הנה אמר ירמיהו שלחתיה ואתן את ספר כריתותיה אליה, פירשו המפרשים כי ירמיה דבר כנגד עשרת השבטים שנתן להם ספר כריתות שלא יהיה מהם עוד מלך כי בקבוץ גליות נאמר ועבדי דוד נשיא להם, ואמר ולא יחצו עוד לשתי ממלכות, אבל ליהודה לא נתן ספר כריתות אלא כבעל שהוציא אשתו מביתו שקצף עליה אבל לא נתן לה ספר כריתות לפי שעתיד להחזירה אליו כן יהודה עתיד להחזיר המלכות לו, ויוכל לפרש גם כן לפי שעשרת השבטים לא שבו בשוב הגלות מבבל ועוד שמשגלו לא יצאו ממקום גלותם וארך להם הגלות מאד הרי הם כאלו נתן להם ספר כריתות ובני יהודה שבו לארצם אחר שבעים שנה וישבו בארצם ארבע מאות ועשרים שנה, ואע"פ שיהודה לא גלה עדין הנביא דבר על העתיד ונחמה שמנחם את ישראל שהם בזה בגלות שישובו כי לא נמכרו כי אם בעונותיהם ובשובם האל ישיב שבותם, ואמר כנגד יהודה אי זה ספר כריתות, כלומר כי קרובים אתם לשוב אלי כאשר שבתם פעם אחרת כי אין ביני וביניכם ספר כריתות ובשובכם ישובו גם כן שאר השבטים כי דוד ימלוך על ישראל כלו, וכן אמר יחזקאל הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד, ואע"פ שנתן להם ספר כריתות כבר היה הכריתות גדול וארך גלות מאד והנה ישיב אותם עם שבט יהודה, והאם היא הכנסת והכלל והבנים הם הפרט והנה לא נמכרתם ואינכם צריכים לכסף בפדותכם אלא עונותיכם היו דמי המכירה והתשובה תהיה כסף הפדות: (ב) מדוע. אתם מעכבים הגאולה כי אני מזומן לקבל אתכם בתשובה אם תשובו, ולמה היה זה כי

אֵיפֹה הֵם׃ כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל־גּוֹיִם יָדִי וְאֶל־עַמִּים אָרִים נִסִּי וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן וּבְנֹתַיִךְ עַל־כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה׃ כג וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקֹתַיִךְ אַפַּיִם אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ־לָךְ וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יֵבֹשׁוּ קֹוָי׃ כד הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ וְאִם־שְׁבִי צַדִּיק יִמָּלֵט׃ כה כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה גַּם־שְׁבִי גִבּוֹר יֻקָּח וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ יִמָּלֵט וְאֶת־יְרִיבֵךְ אָנֹכִי אָרִיב וְאֶת־בָּנַיִךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ׃ כו וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנַיִךְ אֶת־בְּשָׂרָם וְכֶעָסִיס דָּמָם יִשְׁכָּרוּן וְיָדְעוּ כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃

נ א כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מִנּוֹשַׁי אֲשֶׁר־מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בַּעֲוֺנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם׃ ב מַדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הֲקָצוֹר

מן רביתא אנא אשתאריתי בלחודי אלין היכא הוו׃ כב כדנן אמר יי אלהים הא אגלי בעממיא גבורתי ועל מלכותא ארים נסי וייתון בנך בציבין ובנתך על פרון יתנטלן׃ כג ויהון מלכיא תורבינך ומלכותהון ישמשוניך על אפיהון על ארעא ישתטחון למבעי ועפר רגלך ילחכון ותידעין ארי אנא יי דלא יבהתון צדיקיא דמסברין לפורקני׃ כד היתנסיב מגברא עדי ואם דשבו זכאין ישתזיב׃ ת"א אמרת ירושלם האפשר דיתנסיב מעשו רשיעא דאמיר עליה על חרבך תחי עדאה דעדי מני ואם שביא דשבא ישמעאל דאמיר עליה דצדיקיא הוא ישתיזיב׃ כה ארי כדנן אמר יי אף דשבו גברין אתיב ודעדו תקיפין שיזיב וית פורענותיך אנא אתפרע וית בנך אנא אפרוק׃ ת"א ארי כדנן אמר יי אף עדאה דעדא מניך עשו גברא יתנסיב מניה ושביא דשבא מניה ישמעאל גיותנא דאמיר עליה ערוד באנשא ישתיזיב וית פורענותיך אנא אתפרע וית בנך אנא אפרוק׃ כו ואתן ית בסר דהוו מונן ליך מיכל לכל עופא דשמיא וכמא דמתרון מחמר מרית כן חית ברא מדמהון תתרוי וידעון כל בסרא ארי אנא יי פרקיך ומשיזביך תקיפא דיעקב׃ א כדנן אמר יי אידא היא אגרת פטורין דיהבית לכנשתכון ארי אתרחקת או מן גבר דהוה ליה חובא קדמי דזבנית יתכון ליה הא מחוביכון אזדבנתון ובמרדיכון אתרחקת כנשתכון׃ ב מא דין שלחית נביי ולא תבו אתנביאו ולא קבילו הא אתקפא אתקפת גבורתי

(כב) ידי. נסי סימן להביא גליות: נסי פורקא בלע"ז כמו וכנס על הגבעה (לעיל ל) והוא סימן קיבוץ ונותנין בראשה בגד: בחוצן. אייסיל"א בלע"ז ודומה לו בעזרא וגם חצני נערתי (נחמיה ה): (כד) היקח מגבור מלקוח: כשסבורים אתם שאי אפשר לקחת מעשו מלקוח שביו של יעקב הצדיק: (כה) ואת יריבך. ועם מריביך אני אריב: (כו) והאכלתי את מוניך. הבהמות וחית השדה את בשרם: מוניך. לא תונו (ויקרא כה) אונאת דברים המקנטרי' אותך בגידופיהם: וכעסים. מתק יין: דמם ישכרון. כן ישכרו מדמם אותם הרגילים לשתות דם ומי הם אלו עוף השמים כן ת"י: מדוע באתי. להתקרב אליכם ואין איש מכם פונה אלי

ולקחו מן הדם ונתנו על ועל על : כל אשר יגע בבשרה יקדש ואשר אשר. אז ישוב הרוצח ואז אז : הנני ענו בי נגד ה' את ואת את. ויאמר אלהם עד ה' בכם ועד עד. אלהי אברהם ואלהי נחור אלהי : עלי עשור ועלי עלי. ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואלה אלה. לו חפץ ה' להמיתנו לא ולא לא. כי יצומו אינני שומע וכי כי. כה אמר ה' צבאות אל

תולדות אהרן

מלכים אומניך. זבחים יג (עכו"ם): ספר כריתות. סנהדרין קה: מדוע באתי. ברכות ו וזהר תרומה ויקרא תצא:

מצודת ציון

על שאלת המקום כמו איפה הם רועים (בראשית ל"ז): (כב) נסי. הוא כלונס זקוף ומשימים עליו מסה לרמז: בחוצן. כן יקרא כנף הבגד כמו גם חצני נערתי (נחמיה ה'): על כתף. על השכם: (כג) אומניך. כן נקרא מגדל תינוקות כמו כאשר ישא האומן את היונק (במדבר יא): ילחכו. ענין לחיכה בלשון כלחוך השור (שם כב): קוי. מלי' תקוה: (כד) מלקוח. כן נקרא שבי הבהמה כמו את השבי ואת המלקוח (שם לא): (כה) עריץ. חזק כמו כגבור עריץ (ירמיה כ): (כו) מוניך. ענין קנטור. ואונאת דברים וכן וגר לא תונה (שמות כב): וכעסים. הוא ענין כתישה כמו ועסותם רשעים (מלאכי ג) ונקרא כן יין ענבים או רמונים ע"ש שהמשקה יוצא ע"י כתישה וכתישה וכן מעסיס רמוני (ש"ה ח): ישכרון. ענין השתיה יותר מכדי המדה הראויה: אביר. ענין חוזק: (א) ספר כריתות. גט הכורת ומפריד: אמכם. כנסים שלכם: מנושי. ענין מלוה כמו כנושה כאשר נושה בו (לעיל כד): (ב) הן. באמת: בגערתי

מצודת דוד

אשר הייתי שכולה מהם: צר לי המקום. מרוב מרבית העם: גשה לי. שאחד יאמר לחבירו גשה הלאה בעבורי שאוכל לשבת גם אני: (כא) מי ילד וגו'. ר"ל מהיכן באו עם רב כזה: ואני שכולה. שלא זה ימים רבים הייתי שכולה מהם יחידית: גולה וסורה. שלא בני גלו וסרו ממני: אלה איפה הם. אלה הבאים מאיזה מקום באו: (כב) אשא אל גוים ידי. לרמז להם להביא את ישראל ר"ל אעיר לבם על זאת: ארים נסי. ארוממה נס וגם הוא ענין רמז וכפל הדבר במ"ש: בחוצן. ר"ל יביאום בכבוד רב: (כג) וידעת. אז תדע שאני ה' והיכולת בידי: אשר לא יבושו קוי. כי המקוה לדבר ואינו בא מתחשב לו לבושה: (כד) היוקח. רצה לומר כשסבורים אתם לומר וכי אפשר לקחת מיד עשו הגבור את המלקוח שגזל ואם שבי. וכי אפשר להמלט מידו את השבי ששבה את יעקב הצדיק: (כה) כי כה וגו'. ר"ל אבל לא כן הוא כי כה אמר ה' שגם זה אפשר לקחת השבי מיד עשו הגבור ולהמלט המלקוח מיד העריץ. ואת יריבך. עם המריבים בך אריב אני: (כו) והאכלתי. לחיות הראויות לאכול בשר אאכיל את המקניטים אותך באונאות דברים: את בשרם. להוספת ביאור אמר שיאכיל את בשרם: וכעסים דמם ישכרון. העופות הראויות לשתות דם ישכרו מדמם כדרך השותה עסיס והוא ענין מליצה: וידעו וגו'. אז יבינו הכל אשר ה' עושה כל אלה ולא בא במקרה: וגואליך וגו'. כפל הדבר במ"ש: נ (א) אי זה ספר וגו'. כאומר אם אמנם נתתי לה גם כריתות כמ"ש ואתן את ספר כריתותיה וגו' (ירמיה ג) אבל איזה זה הספר אשר שלחתיה בה ר"ל מראה בה מפני מה שלחתיה שלא היתה בעבור הפשע כמ"ש שם ופ"כ בשתבוע

יִנָּהֲלֵם׃ יא וְשַׂמְתִּי כָל־הָרַי לְדֶרֶךְ וּמְסִלֹּתַי יֵרֻמּוּן׃ יב הִנֵּה־אֵלֶּה מֵרָחוֹק יָבֹאוּ וְהִנֵּה־אֵלֶּה מִצָּפוֹן וּמִיָּם וְאֵלֶּה מֵאֶרֶץ סִינִים׃ יג רָנּוּ שָׁמַיִם וְגִילִי אֶרֶץ וּפִצְחוּ הָרִים רִנָּה כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ וַעֲנִיָּו יְרַחֵם׃ יד וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי יְהוָה וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי׃ טו הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָהּ מֵרַחֵם בֶּן־בִּטְנָהּ גַּם־אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ׃ טז הֵן עַל־כַּפַּיִם חַקֹּתִיךְ חוֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָמִיד׃ יז מִהֲרוּ בָנַיִךְ מְהָרְסַיִךְ וּמַחֲרִיבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ׃ יח שְׂאִי־סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־לָךְ חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי בָכֻלָּם כָּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וְתִקְשְׁרִים כַּלָּה׃ יט כִּי חָרְבֹתַיִךְ וּשְׁמֵמוֹתַיִךְ וְאֶרֶץ הֶרְסָתֵךְ כִּי עַתָּה תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרָחֲקוּ מְבַלְּעָיִךְ׃ כ עוֹד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ בְּנֵי שִׁכְלֵךְ צַר־לִי הַמָּקוֹם גְּשָׁה־לִּי וְאֶשְׁבָּה׃ כא וְאָמַרְתְּ בְּלִבָּבֵךְ מִי יָלַד־לִי אֶת־אֵלֶּה וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גֹּלָה וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אַיּוֹ׃ כב כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל־גּוֹיִם יָדִי וְאֶל־עַמִּים אָרִים נִסִּי וְהֵבִיאוּ אֶת־בָּנַיִךְ בְּחֹצֶן וּבְנוֹתַיִךְ עַל־כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה׃ כג וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנָיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִקוֹתָיִךְ אַפַּיִם אָרְצָה יִשְׁתַּחֲווּ לָךְ וְעָפָר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ וְיָדַעַתְּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יֵבֹשׁוּ קֹוָיַי׃ כד הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ וְאִם־שְׁבִי צַדִּיק יִמָּלֵט׃ כה כִּי כֹה אָמַר יְהוָה גַּם שְׁבִי גִבּוֹר יֻקָּח וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ יִמָּלֵט וְאֶת־רִיבֵךְ אָנֹכִי אָרִיב וְאֶת־בָּנַיִךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ׃ כו וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנַיִךְ אֶת־בְּשָׂרָם וְכֶעָסִיס דָּמָם יִשְׁכָּרוּן וְיָדְעוּ כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃

(י) ברא . חוס : (יא) ושמתי כל הרי לדרך : כלפי שאמר (לעיל נג) על ידי תורבנות שבח עיבר תורה עכשיו יבואו וילכו בו עובדי׳ ובני ׳ומסלותי ירומון . כלפי שאמר (שם) ושמו מסלה נהקלקלו מלין מתקן לישה עכשיו ומסילותי ירומון ותקנו קילקול הדרכים ועניבים לוחם כמשפט בחלוקי נחליס ועפר: (יב) מארץ סינים. מארץ דרומה : (יג) כי נחם ה׳ . חת עמו : (יד) ותאמר ציון . היא לישה סכורה שבכחתים : (טו) התשכח אשה עולה . עולל שלה : מרחם בן בטנה מלרחם על בן בטנה: גם אלה תשכחנה. אפילו אם אלה תשכחנה אלכי לא אשכחך : (טז) על כפים . על כפי רושם אני כחילו את תקוקה על כפי לרשותך ולזכרך תמיד : ד״א על כפים מעל עגני כסוד כמו (משל לב) על כפיס כסה אור . (יז) מהרו בניך : לשוב : (יט) הלרי מיושבי אחי לרה מרוב יושבים שיכלו לחוכך יהי להם המקים לך מלבנות להם בחים : (כ) בני שכולוך בניס שהיית שכולה מהם : גשה לי . הקרב לגד לחר נשבילי ואשבה : (כא) גלמודה . שולחת בלע״ז : וסורה . מוסרת מכל לדם הכל לומרים עלי סורו ממנה : ידי

הנה אלה חד מן ה׳ פסוקים את בהון הנה והנה וסי׳ נסבר בסרר ויצא : התשכח ב׳ רשין וסי׳ ההשכח אשה עולה׳ התשכח כתולה עדיה : אשכחך ב׳ וסי׳ ואנכי לא אשכחך . אם אשכחך ירושלם : שאי ה׳ וסי׳ קומי שאי את הנער . ויקרא אל ניחזי . שאי סביב עיניך . ותקשרים כבלה . שאי עיניך על שפיים . יען שבחת אתי . גם את שאי כלמחך . קמי רני בלילה . י״ב פסוקים רמיין מן ג׳ ג׳ מלין קדמאה ותליתאה לא נסיב ו׳ וסי׳ ואך - את דמכם לנפשתיכם אדרוש מיד ומיד סירז

(י) ברא . חוס : (יא) ושמתי כל הרי לדרך : כלפי שאמר (לעיל נג) על ידי תורבנות שבח עיבר תורה עכשיו יבואו וילכו בו עובדי׳ ובני ׳ומסלותי ירומון . כלפי שאמר (שם) ושמו מסלה נהקלקלו מלין מתקן לישה עכשיו ומסילותי ירומון ותקנו קילקול הדרכים ועניבים לוחם כמשפט בחלוקי נחליס ועפר: (יב) מארץ סינים. מארץ דרומה : (יג) כי נחם ה׳ . חת עמו : (יד) ותאמר ציון . היא לישה סכורה שבכחתים : (טו) התשכח אשה עולה . עולל שלה : מרחם בן בטנה מלרחם על בן בטנה:גם אלה תשכחנה. אפילו אם אלה תשכחנה אלכי לא אשכחך : (טז) על כפים . על כפי רושם אני כחילו את תקוקה על כפי לרשותך ולזכרך תמיד : ד״א על כפים מעל עגני כסוד כמו (משל לב) על כפיס כסה אור . (יז) מהרו בניך : לשוב : (יט) הלרי מיושבי אחי לרה מרוב יושבים שיכלו לחוכך יהי להם המקים לך מלבנות להם בחים : (כ) בני שכולוך בניס שהיית שכולה מהם : גשה לי . הקרב לגד לחר נשבילי ואשבה : (כא) גלמודה . שולחת בלע״ז : וסורה . מוסרת מכל לדם הכל לומרים עלי סורו ממנה : ידי

מצודת דוד

(יא) לדרך . כ״ל לדרך כבושה . ומסילותי . המסילות שלוחי לוחה בהם ירחמו מקומות המעוקים שבהם למען יהיה שוה ויבא ונלכה בהם : (יב) הנה אלה . מקלת הכתים לפי׳ יבואו מקום רחוק וסיו שלח שהם במזרח ולפי שהוא מקו השוה ולמערב ליה קרא שלח שהם במזרח לחוק : ומיס . מפלה למערב : מארץ סינים . הוא שלח שהיה בדרום כן פי׳ : (יג) רנו שמים וכו׳ . הוא ענין מלינה וכ״ל הרבה שמחה יהיה בעולם : (יד) ותאמר ציון : הנה ציון התעוב לומר כי מאד לוחי ושכח בי . (טו) שתשכח כלומר שהיה לה כן הוא כי בהם תשכח אמה עולה וכי תקשה לבב מלרחם בן בטנה : גם אלה תשכחנה . אף אם יתכן בשום שהיה שתשכחנה גם אלה לוחי מהכי לא תשכחך : (טז) תקיתיך על כפי : נגדי תמיד . לזכור בהם לכוונה : (יז) מהרו בניך . יוחר מהרה בניו לוחי לשוב : (יט) הלרי מיושבי . שיהיו שבקרבך הם הרבים והמחריבים לוחך יהיו ממך כ״ל הרבים והחורבן והם מהרי יהיה הרבה : (יח) שאי סביב עיניך . כלפי מלבני : התאחרי בהם במלבוש על קשוט . והקשרים . תקשור לוחם בלוחך לעני הקשורי כלה וכמו חופי המלי תקשרנה בהם שהרה : (יט) כי חרבותיך . כ״ל כי הלהם חרבותיך ושממותיך וכו׳ . כי מהרו בניך . כ״ל כי בזמן שוד כי עמה יהיו כולם מיושבת על החרים גבה ודחוקה מהר יושבים : והמשמידים לוחך . המשמידים בהם יהיו מרוחקים בלבה . סתרון ולא יהיה בעולך : (כ) יאמרו בחזיך . כ״ל בזמן שהעם שהר יחשבו הרבים

(כא) שכולה . מלבון שהיה לי בנים ובנות ואבדתים : (כב) סימן . נקרא כן על שם שיושבים שהם כמ״ם ולח בסרבי ולח בסיני (בראשית י׳) : (כג) וגילי . ענין שמחה : ושלו מענין שפחון פה בכחמת קול וכן פלחי רגש (לקמן כ״ד) : (טו) שולה . ענין ולד כן כמו מפי עוללים ויונקים (תהלים ח׳) : (טז) כפיס . כף היד : חקותיך . מלבון חקיקה : (יח) כעדי . ענין תכשיט יפה : (יט) כרסיסך . מלבון כריסה ונחילה : תגיל . מלבון גר ודוחק : מבלעיך . ענין בהחתה כמו בלע לי חרמונים (לקמן כ׳) : [כ] שכולך . מי שכניו לחבדים ממנו קרוי שכול כמו כדוב שכול(הושע יג):נשבה לי . שהחתך בעבורי : (כא) ונלמודה . יחיה מבני חכמים וכן כלילה בסוף יכי נלמוד (לעיל ג׳): לחסה . כמו מלחסה וכמלה בסוף יורם

מצודת ציון

מלבון מפילה ודרך : ירומון . מלבון כרמם ותתגבהו : (יב) סינים . נקרא כן על שם שיושבים שהם כמ״ם ולח בסרבי ולח בסיני (בראשית י׳) : (יג) וגילי . ענין שמחה : ושלו ענין שפחון פה בכחמת קול וכן פלחי רגש (לקמן כ״ד) : (טו) עולה . ענין ולד כן כמו מפי עוללים ויונקים (תהלים ח׳) : (טז) כפיס . כף היד : חקותיך . מלבון חקיקה : (יח) כעדי . ענין תכשיט יפה : (יט) כרסיסך . מלבון כריסה ונחילה : תגיל . מלבון גר ודוחק : מבלעיך . ענין בהחתה כמו בלע לי חרמונים (לקמן כ׳) : [כ] שכולך . מי שכניו לחבדים ממנו קרוי שכול כמו כדוב שכול(הושע יג):נשבה לי . שהחתך בעבורי : (כא) ונלמודה . יחיה מבני חכמים וכן כלילה בסוף יכי נלמוד (לעיל ג׳): לחסה . כמו מלחסה וכמלה בסוף יורם

תולדות אהרן ומאמר ליון . ברכות לך : בסשכח לבב . זוכר סחיום : על כפיס . פעמים ד : ולחי שכולם . סוסס מב : ונלמודם : כ״ס ט :

רדק

על זה : (ה) ועתה אמר , לשובב יעקב אליו • לשיקך יצרני להיות לו לעבד ולהשיב יעקב אליו בתוכחתי ושיאסוף ישראל לו , כלומר לעבודתו ואם לא יועיל בדור הזה די לי שאכבד בעיני ה' ויו: יעני הודותיו ועתידותיו והוא היה עזי שלא ירעו לי , וכתוב ולא יאסף באל"ף וקירים הכתוב בתמי' : (ו) ויאמר נקל , נפעל עומד והקו"ף בצרי , ופירו' בתמיה והוא חסר ה"א התמה כאלו אמר הנקל למה אמרת כי צריך יגעת וכי נקל הוא מהיותך לי עבד לא די לך בזה אע"פ שלא ישמעו אליך אנשי דורך די לך שעשית שליחותי , ועוד להקים את שבטי יעקב מנפילתם בגלות בין העמים ולא די לך שהתנבאת על התשובה שאני עתיד להביא עליהם : ונצורי ישראל להשיב • פירוש להשיב אותם לקדמותם • ונצורי פירוש חרבות כמו בנצורים ילינו : ונתתיך לאור גוים • פירוש כי נבואותיך יהיו לעתיד לאור גוים שיראו שיתקיימו נבואותיך ישובו לדרך טוב ויאמינו רק להיות ישועתו עד קצה הארץ , כי בתשועת ישראל יהיו נושעים גם כן הגוים אחר מלחמות גוג ומגוג , כמו שאמר יבאו כל בשר להשתחוות לפני , ואמר והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך : (ז) כה אמר ה' • גואל ישראל • מגלות העמים כי עתידות הם אלה הפרשיות הבאות אחר זה : קדושו , שיתקדש בהם כנפלאות שיראה בהגלותו אותם מהגלות : לבזה נפש • אמר האל בעבור ישראל שהוא בזוי נפש ומתעב אותו כל גוי והוא עבד מכמה מושלים עוד יראה שיראוהו מלכים ויקומו מפניו ושרים וישתחוו לו : למען ה' אשר נאמן • למען ה' שהוא בעזרת ישראל יעשו זה , כמו שאמר זכרים יחזקו עשרה אנשים וגומר , נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם : אשר נאמן • הדברו והבטחתו שהבטיח את ישראל ולמען קדוש ישראל אשר בחר בך : (ח) כה אמר ה' בעת רצון • יאמר האל לישראל בעת שתעשה רצוני אני עניתיך בזעקך אלי מצרה אם באה עליך : וביום ישועה , פי' וביום שתהיה צריך לישועתי עזרתיך ואצרך , וכן אעשה בכל דור ודור שאשמרך מן הכליה אעפ"י שאתם חייבים לפעמים מכל מקום אצרך עד שאתנך לברית עם וזה לעתיד לימות המשיח שתהיה צריך להיות לברית עם ר"ל לקיום עם , כמו שאמר יקימך ה' לו לעם קדוש : להקים ארץ , פירוש להקים חרבות ארץ ישראל ולהנחילך נחלות שהיו שוממות כל זמן הגלות , וכן ת"י בעת רצון כמו שתירש בעדן דאתון וגומר , ותרגם להקים ארץ לאקמא צדיקיא דשכבין בעפרא : (ט) לאמר לאסורים צאו • שהם בגלות כמו האסורים שאין להם כח לצאת מתחת ממשלת הגוים , וכן דמה הגלות לחשך : ירעו • שימצאו בכל מקום כשהם כצאתם מהגלות : ובכל שפיים • מקומות הגבוהים , וכן וילך שפי , וזכר שפיים כי אין דרך למצוא מרעה לבהמות בהרים כי אינם מקום מים כן המקומות שלא ימצא בהם הולך דרך ספקו אבל הם ימצאו בהם ספקם : (י) לא ירעבו , בכל הדרך לא יהיה להם רעב וצמא כי האל יזמין להם כי יפתח להם במדבר מעינות וימצא להם גם כן עלי מאכל עם פירותיהם , וזה דרך נס ופלא , כמו שאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות : שרב • כמו אכלני חרב תרגום שרבא : מבועי • שרשו נבע בכל מקום שילכו במדבר יהיו נובעים

תרגום

גלי קדם יי ואגר עובדי קדם אלהי : ה וכען אמר יי דאתקנני ממעין למהוי עביד פלח קדמוהי לאתבא דבית יעקב לפולחניה וישראל לדחלתיה יתקרב ויקירנא קדם יי ומימר אלהי הוה בסעדי : ו ואמר הזעיר לכון דאתון מתקרן עבדי לאקמא ית שבטי יעקב וגלות ישראל לאתבא ואתנינך לנהור עממין למהוי פורקני עד סיפי ארעא : ז כדנן אמר יי פרקיה דישראל קדישיה לדבסירין ביני עממיא לדמטלטלין ביני מלכותא לדהוו עבדין לשלטונין להון מלכין יחזון ויקומון רברבין ויסגדון בדיל יי דמהימן קדישא דישראל ואתרעי בך : ח כדנן אמר יי בעידן דאתון עבדין רעותי אנא מקביל צלותכון וביום עקא אנא מקים פורקן וסעיד לכון ואתקנינך ואתנינך לקים עם לארמא צדיקיא דשכבין בעפרא לאחסנא ירותא דצדין : ט למימר לדאסירין ביני עממיא פוקו ולדעגינין ביני מלכותא כד בקבלא אתגלו לנהור על אורחן ישרון ובכל נגדין בית מישריהון : י לא יכפנון ולא יצחון ולא ילקינון שרבא ושמשא ארי דעתיד לרחמא עליהון ידברינון ועל

ישעיה מט

משפטי את־יהוה ופעלתי את־אלהי : י"ו

ה ועתה ׀ אמר־יהוה יצרי מבטן לעבד לו לשובב יעקב אליו וישראל לא יאסף ואכבד בעיני יהוה ואלהי היה עזי : לו ק' ג' י' ב'

ו ויאמר נקל מהיותך לי עבד להקים את־שבטי יעקב ונצירי ישראל להשיב ונתתיך לאור גוים להיות ישועתי עד־קצה הארץ : ונצורי ק'

ז כה אמר־יהוה גאל ישראל קדושו לבזה־נפש למתעב גוי לעבד משלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו למען יהוה אשר נאמן קדש ישראל ויבחרך : כ' מ"ל · ל' . ל' וד' כ' ליפנא ל' · ז' רפין · חסר • ל'

ח כה ׀ אמר יהוה בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתיך ואצרך ואתנך לברית עם להקים ארץ להנחיל נחלות שממות : ד' בטעם בס"פ · י"ו · כ' אסכי ים

ט לאמר לאסורים צאו לאשר בחשך הגלו על־דרכים ירעו ובכל־שפיים מרעיתם : ס' ר"פ · מ"ל ס' ר"פ לא ולא ולא

י לא ירעבו ולא יצמאו ולא־יכם שרב ושמש כי־מרחמם ינהגם ועל־מבועי מים ל' • ל'

רשי

(ה) לא יאסף·אליו ישוב בתשוב': (ו) נקל מהיותך וגו' • מתנה קטנה היא בעיני שתהא לך זאת לבדה שתהא לי עבד להקים את יעקב ולהשיב אלי נצורי ישראל והנני מוסיף לך עוד ונתתיך לאור גוים ולהנבא על מפלתיה של בבל שהיא שמחה לכל העולם : ונצורי ישראל • כמו (משלי ז) ונצורת לב שלבם מוקף יצר הרהורי עבירה כעיר נצורה מצור הגלי' עלים: (ז) לבזה נפש·נפש בזויה: למתעב גוי· למי שהגוי מתעבו: מלכים יראו . אותו וקמו:אשר נאמן.לשמור הבטחתו שהבטיח לאברהם כענין שנאמר והנה תנור עשן וגו' (בראשית טו) : קדוש ישראל : הוא ויבחרך . (ח) בעת רצון : בעת תפלה שאתה מתרצה ומתפייס לפני : וביום ישועה : שתהא צריך לישועה : ואצרך • ואשמרך : לברית עם • להיות עם ברית לי : להקים ארץ • ארץ ישראל הבחירה לי בכל הארצות : (ט) לאסורים צאו . לעת אשר אומר לאסורי גולה צאו:שפיים • תרגם יונתן נגדין נחלי מים : שרב

למתעב ד' קמצין בליש' וסי' לבזה נפש למתעב גוי • ודבר תמים יתעבו : ויתעב את נחלתו יתעב ת' • וא' מתעב אנכי • ובמסרת אתריתי מוסיף זת כל אכל תתעב נפשם : שפיים ג' מ"ל וסי' אפתח על שפיים נהרות • לאמר לאסורים צאו • קול על :

תולדות אהרן ונצורי ישראל • (שבועות לה) : גואל ישראל • פסחים יד סנהדרין לז : בעת רצון • ברכות ח סנהדרין קכ : לאסורים צאו • (סנהדרין כט) : לא ירעבו • ב"ק לב ב"מ קז : כי מרחמם • סנהדרין לג :

מצודת ציון

(איוב ל"ט) : (ה) לשובב • מלשון השבה : יאסף • ענין הכנסה : עזי • חזקי : (ו) נקל • מלי' קל : ונצורי • מל' מצור והיקף כמו כעיר נצורה (לעיל א') : (ח) עניתיך • מל' ענייה ותשובה : (ט) הגלו • מל' גלוי : שפיים • כן נקראו המקומות הגבוהים וכן רוח צח שפיים (ירמיה ד) : (י) שרב • ענין חמימות ויובש כמו והיה השרב לאגם (לעיל ל"ה) : מבועי • ענין מקום ומעין כמו למבועי מים (שם) : ינהלם • ענין הנהגה כמו נהלת בעזך (שמות ט"ו) : ומסלותי • מלשון

מצודת דוד

לא אקבל שכר : למונו וגו' • כפל הדבר במ"ש : אכן . אבל באמת משפט גמולי הוא עם ה' ושלם ישלם הואיל ועשיתי את שלי : ופעולתי • שכר פעולתי הוא עם אלהי וכפל הדבר כ"ש : (ה) ועתה אמר ה' וגו' • ר"ל ה' אשר מבטן יצר אותי להיות לו לעבד ללכת בשליחותו אמר לי עתה להשיב אליו את יעקב בתשובה ובעבור זה אהיה מכבד בעיני ה' ואף היה חזקו לבל יוכלו הרשעים להרע לי וכאומר כאשר משב באתרוגה כן אמר לי ה' שאף אם לא אועיל אהיה נכבד בעיניו וכן היה לי למעוז ולחוזק : (ו) ויאמר . ה' אמר לי מתנה קלה היא בעיני ממה שתהיה לי עבד בדבר זה לבד להקים את שבטי יעקב להיות עומדים באמונתם ולהשיב אלי בתשובה את ישראל המוקפים בהסתת פתוי היצה"ר כעיר נצורה המוקפת בגייסות : ונתתיך • אלא עוד מתנה גדולה אוסיף לך כי אתן אותך מתנבא ומבשר על הגאולה העתידה להיות אז תשועתי מקצה הארץ עד קצהו כי כולם יהיו נושעים בתשועת ה' : (ז) לבזה נפש . על ישראל : למתעב גוי . על מי : לעבד מושלים . על מי שהוא עבד ישר ותמים למושלים : מלכים יראו וקמו . בעת הגאולה כשיראו מלכי כשדים יקומו וכאשר יראוהו השרים : למען ה' ר"ל לא למענכם יעשו הכבוד הזה כי אם למען ה' אשר נאמן בהבטחתו שהבטיח להיות עמכם וכמ"ש יחזיקו עשרה אנשים וכו' לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם (זכריה ח) : קדש • למען קדש ישראל אשר בחר בך וכפל הדבר כמ"ש : (ח) בעת רצון . בעת שתעשה רצוני אענה לך בזעקתך בעבור הצרה הבאה : וביום ישועה • וביום שאתה צריך ישועה שאתה בצרה אעזור לך וכפל הדבר כמ"ש : ואצרך • בכל דור אשמרך מן הכליה ואתך להיות עם בריתי להיות בריתי עמך עד עולם להקים על תלם את הארץ המיוחד היא א"י ולהנחיל לך את הנחלות שהיו שוממות בזמן הגולה : (ט) לאמר וגו' • מוסב על ואצרך בהמקרא שלפניו לומר אצרך מן הכליה עד יבוא העת לאמר להאסורים בגולה צאו משם : לאשר בחושך • למי שהסתיר עצמו בחושך מפחד האויב : הגלו . היו מגולים ובאים לאור היום : על דרכים ירעו . עם כי אין המרעה מצוי בדרכים ובגובה ההרים ורצה לומר עם כי ישובו דרך המדבר לא יחסרו דבר : (י) לא ירעבו . בזה יפרש המקרא שלפניו : ולא יכם • לא יכאיבם חמימות האויר וחום השמש : כי מרחמם • ה' המרחם עליהם מעולם הוא ינהגם וינהלם במקום מבועי מים ורוו לצמאונם :

לדרך

גל זר והבבס ע"ת ... נביאיך , וכגאסו דרסו ס' ומו כמו סגו , וסחכס רבי אברסס בן עזרא פירס ורוחו ועלאכו סממונס על מלכות פרס כי יש מלאכים ממונים על סמלכיות כמו כתוב בספר דניאל , ויונתן תרגם מעדן דאתפרשו עממיא וגו' : [יז] כה אמר ה' גאלך , מגלות בבל על ידי כורש : מלמדך , אני מלמד בכל יום להועיל לך שתהיה בשלום אם תשמע לי ולא תגלה לבבל ולא תצטרך לתשובה זאת אם תלך בדרך שאני מדריכך : (יח) לוא הקשבת , אלו עשית זה שהקשבת למצותי : ויהי כנהר שלומך , ולא תשלוט בך יד אויב ובא כנהר , רוצה לומר כמימי הנהר שהם רבים , ויונתן תרגם כשפע נהר פרת : וצדקתך , וצדקה שהייתי עושה עמך כגלי הים שהם תמידים בלי הפסק זה אחר זה : (יט) ויהי כחול , והיה כמו כן כחול זרעך שהיית מברך אותך בפרי בטנך , והשל הענין במלות שונות . ואמר וצאצאי מעיך כמעותיו , ומעות הם אבני החול שהם גרגרות קטנות והם כדמו' מעות הנזכר בדברי רבותינו ז"ל , ויש מפרשים כמעותיו כמעי הים והם הדגים , ויונתן תרגם כפירודוהי והם אבני החול שהם פרודות קטנות : לא יכרת ולא ישמד שמו , פירוש שם זרעך , כלומר אע"פ שלא הקשבת למצותי לא אכריתך מבבל וכל אלה אגלה אותך לארץ אויביך ואחר כך אגאלך ואומר לך צאו מבבל : מלפני , שלא אוציאך לפני בבית שכינתי , ואמר כרי [illegible] על זרעך בעבור כי רוב השבי שגולה היו הבנים כי האבות מתו : (כ) צאו מבבל ברחו מכשדים , אין זה בריחה מפחד כי ביד רמה יצאו ובקול רנה אלא פירושו מהירות ההליכה , וכן לברוח תרשישה כי מלפני ה' הוא בורח , כמו שפירש אדוני אבי ז"ל : הוציאוה , זאת הבשורה : (כא) ולא צמאו , אם נבואה זו על השבי מגלות בבל כמו שהוא נראה הוא תימה איך לא נכתב בספר עזרא כשספר בואתם מהגלות שנעשו עמהם נסים אלו שנבקע צור בעבורם במדבר : (כב) אין שלום אמר ה' לרשעים , לאנשי בבל , וחסר שאמר אמר ה' , ושלמטה בפרשה כי כה אמר רם ונשא שוכן עד אמר אלהי , והסימן ה' אלהי : (א) שמעו איים , פירוש יושבי איים , ואלה דברי הנביא על עצמו , ואמר שמעו והקשיבו על שמעים שהם מרחוק כאלו הם אצלו לפי שהתנבא אליהם פורענות שעתידה לבא עליהם , שהרי התנבא על סנחריב מלך אשור כמה פעמים והתנבא על בבל ועל מואב ועל דמשק ועל מצרים ועל דומה ועל צור וצידון : ה' מבטן קראני , אל תתמהו עלי אם אני מתנבא רעות עליכם כי אני מזומן לנבואה מן הבטן , והוא על הדרך שפירשנו בפסוק ופושע מבטן : (ב) וישם פי , לא אוכל למנוע עצמי מלהתנבאות כי הוא שם פי כחרב חדה לדבר כפידות בתוך לשון בלא מורא : בצל ידו החביאני , שלא יוכלו להרע לי ישראל אע"פ שדברתי עליהם רעות : וישימני לחץ ברור , לירות בלשוני למרחוק לאומות : באשפתו הסתירני , לפי שדמה עצמו לחץ דמה סתרו כחץ לאשפה שהחצים נסתרים שם , ואמר חרב חדה כנגד ישראל שהם קרובים אליו , ובחרב יכה אדם לקרוב ולא לרחוק , ואמר חץ כנגד האומות שהם רחוקים ובחץ יורה אדם למרחוק , ופירוש ברור מרוק ומרוט עד שהוא זך וברור : (ג) ויאמר לי עבדי אתה , שאתה מזומן לשליחותי כעבד לאדון שאמרתי הנני שלחני : ישראל , יאמר בכלל ופרט אתה ישראל שאתפאר בך כאדון המתפאר בעבדו הנאמן : (ד) ואני אמרתי , כלאומר כי לא שבו ישראל בתשובה בתוכחתי אמרתי לריק יגעתי , וכפל הענין במלות שונות משפטי ופעלתי הם את השם שהיה שלחני אליהם ולא הועלתי ועמו אריב

פל

יז כֹּה־אָמַ֧ר יְהוָ֛ה גֹּאַלְךָ֖ קְד֣וֹשׁ
יִשְׂרָאֵ֑ל אֲנִ֨י יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ מְלַמֶּדְךָ֣
לְהוֹעִ֔יל מַדְרִֽיכֲךָ֖ בְּדֶ֥רֶךְ תֵּלֵֽךְ׃
יח ל֥וּא הִקְשַׁ֖בְתָּ לְמִצְוֺתָ֑י וַיְהִ֤י כַנָּהָר֙
שְׁלוֹמֶ֔ךָ וְצִדְקָתְךָ֖ כְּגַלֵּ֥י הַיָּֽם׃ יט וַיְהִ֤י
כַחוֹל֙ זַרְעֶ֔ךָ וְצֶאֱצָאֵ֥י מֵעֶ֖יךָ כִּמְעֹֽתָ֑יו
לֹֽא־יִכָּרֵ֧ת וְלֹֽא־יִשָּׁמֵ֛ד שְׁמ֖וֹ מִלְּפָנָֽי׃
כ צְא֣וּ מִבָּבֶל֮ בִּרְח֣וּ מִכַּשְׂדִּים֒ בְּק֣וֹל
רִנָּ֗ה הַגִּ֤ידוּ הַשְׁמִ֙יעוּ֙ זֹ֔את הוֹצִיא֖וּהָ
עַד־קְצֵ֣ה הָאָ֑רֶץ אִמְר֕וּ גָּאַ֥ל יְהוָ֖ה
עַבְדּ֥וֹ יַעֲקֹֽב׃ כא וְלֹ֣א צָמְא֗וּ בָּחֳרָבוֹת֙
הֽוֹלִיכָ֔ם מַ֥יִם מִצּ֖וּר הִזִּ֣יל לָ֑מוֹ וַיִּבְקַע־
צ֔וּר וַיָּזֻ֖בוּ מָֽיִם׃ כב אֵ֣ין שָׁל֔וֹם אָמַ֥ר
יְהוָ֖ה לָֽרְשָׁעִֽים׃

מט א שִׁמְע֤וּ אִיִּים֙ אֵלַ֔י
וְהַקְשִׁ֥יבוּ לְאֻמִּ֖ים מֵרָח֑וֹק יְהוָה֙
מִבֶּ֣טֶן קְרָאָ֔נִי מִמְּעֵ֥י אִמִּ֖י הִזְכִּ֥יר
שְׁמִֽי׃ ב וַיָּ֤שֶׂם פִּי֙ כְּחֶ֣רֶב חַדָּ֔ה בְּצֵ֥ל
יָד֖וֹ הֶחְבִּיאָ֑נִי וַיְשִׂימֵ֙נִי֙ לְחֵ֣ץ בָּר֔וּר
בְּאַשְׁפָּת֖וֹ הִסְתִּירָֽנִי׃ ג וַיֹּ֥אמֶר לִ֖י
עַבְדִּי־אָ֑תָּה יִשְׂרָאֵ֕ל אֲשֶׁר־בְּךָ֖
אֶתְפָּאָֽר׃ ד וַאֲנִ֤י אָמַ֙רְתִּי֙ לְרִ֣יק
יָגַ֔עְתִּי לְתֹ֥הוּ וְהֶ֖בֶל כֹּחִ֣י כִלֵּ֑יתִי אָכֵן֙

יז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ פָּרִיקָךְ קַדִּישָׁא
דְיִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ מַלֵּיף
לָךְ לַהֲנָאָה מְתַוֵּי לָךְ בְּאוֹרַח
דְתֵהָךְ׃ יח אִילוּ אֲצֵיתָא
לְפִקּוֹדַי וַהֲוֵי פוֹן כִּשְׁפַע נְהַר
פְּרָת שְׁלָמָךְ וְזָכְוָתָךְ כְּגַלֵּי יַמָּא׃
יט וַהֲווֹ פוֹן סַגִּין כְּחָלָא דְיַמָּא
בְּנָךְ וּבְנֵי בְנָךְ כְּפֵירוּדוֹהִי לָא
יִפְסוֹק וְלָא יִשְׁתֵּיצֵי שְׁמֵיהּ
דְיִשְׂרָאֵל מִן קֳדָמַי לְעָלַם׃
כ פּוּקוּ מִבָּבֶל עֲרוֹקוּ מִמְּדִינַת
אֲרַע כַּסְדָּאֵי בְּקָל תּוּשְׁבַּחְתָּא
חַווּ וּבַסַּרוּ דָא אַפְקוּהָא עַד
סְיָפֵי אַרְעָא אֲמָרוּ פְּרַק יְיָ
עַבְדוֹהִי דְבֵית יַעֲקֹב׃ כא וְלָא
אַצְחֵינוּן בְּחָרְבָתָא דִבְרִינוּן מַיָּא
מִטִּינָרָא אַפִּיק לְהוֹן וּבְזַע טִינָרָא
וּנְגַדוּ מַיָּא׃ כב לֵית שְׁלָם אֲמַר יְיָ
לְרַשִׁיעַיָּא׃ א קַבִּילוּ נַגְוָן לְמֵימְרִי
וְאַצִּיתוּ מַלְכְּוָן מְרַחִיק יְיָ עַד
לָא הֲוֵיתִי זַמְנַנִי מִמְּעֵי אִמִּי
אַדְכַּר שְׁמִי׃ ב וְשַׁוִּי פִּתְגָמוֹהִי
בְּפוּמִי כַּחֲרַב חֲרִיפָא בִּטְלַל
גְּבוּרְתֵּיהּ אַגֵּין עֲלַי וְשַׁוְיַנִי כְּגִיר
בְּחִיר דִּי בְּבֵית אֲזֵינִין מְסַתָּר׃
ג וַאֲמַר לִי עַבְדִּי אַתְּ יִשְׂרָאֵל
דְבָךְ אֶשְׁתַּבַּח׃ ד וַאֲנָא אֲמָרִית
לְרֵיקָנוּ לָאֵיתִי לִלְמָא וְלָא
מִדַּעַם חֵילִי שֵׁיצִיתִי בְּרַם דִּינִי

עמדו בסיני ועת' שלחני להנבא אליהם ואף לשון זה ישנו עירוב דברים לא מראש בסתר דברתי אמרה שכינה מעת היותה שם אני אומר הנביא ויש לפתור שלא יהו עירובי דברים קרבו אלי שמעו זאת שאני התנבא לכם על מפלת בבל וגאולתכם לא מראש בסתר דברתי אותה מעת היות' שגזר הקב"ה להביאה שם הייתי לומד (ס"א למדת) שמשעת הגזירה הקב"ה מעמיד הנבי' שעתי' להנבא על הדבר בסוף שמליא של מעלה ואע"פ שעדיין אינו נולד : (יט) כמעותיו . של ים כדגי הים לרוב : (כב) לרשעי'. לנבוכדנצר ורעו:(א) מבטן קראני . משאני בבטן עלת' לפניו במחשבה להיו' שמי ישעי' להנב' ישועו' ונחמו': (ב) וישם פי כחרב חדה:להוכית את הרשעים ולהתנבאו' עליהם פורענות : בצל ידו החביאני : שלא יוכלו להרע לי:לחץ ברור: ממורט קלי"ר בלע"ז:באשפתו. כלי נרתק החצים שקורין קוייבר"א בלע"ז : (ד) ואני אמרתי לריק יגעתי . כשראיתי שאני מוכיחם ואינם שומעים: אכן משפטי את ה' · הוא יודע שאינה מאתי אלא מאתם :

לו

שלומך ג' בקריאה ב' חס' וא' מ"ל וסי' לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר · הסיתוך ויכלו לך · עד הגבול שלחוך · קרמא מ"ל : הוציאוה ג' בקריאת וסי' הוציאוה ותשרף. הוציאוה עד קצה הארץ הוציאוה אל מבית השדרות דד"ה אנ"ך : בחרבות ב' וסי' בשעלים · ולא צמאו בחרבות . וסי' תעליא צחו : בחרב ג' בקריאה וסי' וישם פי כחרב חדה · ושבתיך בחרב גבור · חדה כחרב פיות : חרה ה' ופי' נמסר ביהושע סי' י"ט : והבל ג' בקריאה והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו · לתתו להבל פתי כליתי · שקר החן והבל היופי · אנ"ך :

תולדות אהרן מלמדך להועיל · מכות י עקדה שער ע ; לוא הקשבת · ברכות ו עכו"ם ס' : כנהר שלומך · עקדה שער נח : אין שלום . חגיגה טו : עבדי אתה · יומא עו זוהר ויקהל:לריק יגעתי · (עכו"ם מב):

מצודת דוד

הייתי שם לקבל הנבואה ומפרסמה על ידי : ועתה · הנה עתה שלחני ה' ומלאכו ר"ל ע"י מלאכו באה עלי הנבואה להשמיע עוד חדשות והיא מפלת בבל : (יז) מלמדך להועיל . אני הוא המלמד אותך להיות לך לתועלת : מדריכך · המנהיג אותך בדרך אשר תלך : (יח) לוא הקשבת · אם הקשבת למצותי היה אז נמשך שלומך כמי הנהר הייתי עושה עמך צדקות מרובות וגדולות כגלי הים : (יט) וצאצאי מעיך · כפל הדבר במ"ש : כמעותיו כצאצאי מעי הים ועל הדגים יאמר בדרך השאלה כאלו הים ילדם : לא יכרת · ר"ל אע"פ שלא הקשבת למצותי עכ"ז לא יכרת שם זרעך מבל וכל : (כ) צאו מבבל · כי אמר לך צאו מבבל : ברחו . מהרו ללכת מכשדים : הגידו וכו' : אמרו זאת הבשורה : הוציאוה · הוציאו קול הבשורה להיות נשמע עד קצה הארץ : עבדו יעקב · את עבדו יעקב : (כא) ולא צמאו . לא יצמאו בדרך אם הי יוליך אותם במקומות חרבות ושוממות כי יזיל להם מים מן הצור וימלאו לרוות צמאונם : ויבקע צור . כפל הדבר במ"ש : (כב) אין שלום וכו' . זאת הטובה תהיה לישראל אבל להבבליים הרשעים אין שלום אמר ה' עליהם וכאומר ולזה ישלח כורש את ישראל מסגולה וישמיד את הבבליים כי כן גזירת המקום : מט (א) שמעו איים · יושבי איי הים : מרחוק : היושבים מרחוק : מבטן קראני · מעת היותי בבטן אמי קרא שמי ישעיה לרמז שאנבא ישועות : ממעי וכו' : כפל הדבר במ"ש : (ב) כחרב חדה · להוכיח את הרשעים ולהנבאות עליהם פורענות : החביאני : לבל יוכלו להרע לי : לחץ ברור [illegible]

מצודת ציון

ה') : (יז) להועיל · מלשון תועלת : מדריכך · מלשון דרך : (יח) לוא · הוא כמו אם וכן לו החייתם אותם (שופטים ח') : הקשבת · ענין שמיעה : (יט) מעיך · כמו בטנך : כמעותיו · מלשון מעיים ור"ל בטן : ישמד · ענין כליון : (כ) ברחו · ענין מהירות ההליכה ועם היה מבלי פחד : (כא) בחרבות · מלשון חורבה ושממון : הזיל · מל' הזלה וטיפה : ויזובו · מל' זובה וטיפה כמו זב עמך (ירמיה מ"ט) : (ב) חדה · חדודה ושנונה : החביאני · מלשון מחבואה ומסתור : ברור · נקי מן הפסולת : באשפתו · כן נקרא נרתק החצים כמו עליו תרנה אשפה [איוב]

רד"ק

כי ישובו אלי: אחטם, כמו אאריך אפי, כי האף יקרא חוטם: (י) הנה צרפתיך, לא רציתי להכריתך בעונותיך אבל צרפתיך על ידי ענויים בחרב וברעב ובדבר: ולא בכסף, ולא בצורף כסף כי צורף הכסף יסיר כל הסיגים מן הכסף ויכלה אותם ממנו עד שלא ישאר בו אלא כסף צרוף ואני לא עשיתי כן כי תמימים היו הנשארים אם עשיתי כן אבל הרשעים שהם הסיגים נשארים בגלות או בשבי או בבטול בנים או בפרי בטנם או בפרי האדמה כמו שכתוב בקללות לא להכריתם מכל וכל, וזהו שאמר בחרתיך בכור עוני ובדרש ולא בכסף ולא ע"י אור של גיהנם כי כצרוף הכסף באור שבחרתי לך כור עוני כנגד כור האור, כור הוא כלי שמתיכין בו הכסף, ועוני כולל כל מיני ענויים, יש מפרשים בחרתיך כמו בחנתיך ואין צורך רק הוא כמשמעו כי הצרוף הוא בחירת הכסף מהסיגים: (יא) למעני למעני, הכפל רוצה לומר למען שמי ולמען תהלתי, כמו שאמר כי איך יחל איך יהיה מחולל שמי אם אכריתך: וכבודי לאחר לא אתן, לא אתן לאחר כבודי שיתפארו עובדי אל אחר עלי שיאמרו אלהיהם מסר ישראל ולא היה כח בידו להושיעם מידם: יחל, מבנין נפעל מבעלי הכפל: (יב) שמע אלי יעקב וישראל מקוראי, שאני קראתיו ישראל ואתם נקראים על שמו ישראל: אני הוא, בזמן עומד: אני ראשון, בזמן שעבר: אני אחרון, בזמן עתיד: (יג) אף ידי, לא תאמר כי מראשית הזמן אני לבד כי אף טרם הזמן אני כי ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים והזמן נברא בבריאתם, ואמר יסדה לפי שהארץ כיסוד לבנין לפי שהיא תחתונה והשמים נטוים עליה, וזכר היד שהיא שמאל לארץ לפי שהיא נקלה כנגד השמים, וזכר הימין לשמים שהשמים נכבדים מהארץ כמו שהימין נכבדת מהשמאל, ועוד כי פעולת הימין יותר קיימת מפעולת השמאל כן השמים קיימים באישיהם ואין כן אישי הארץ, ופירוש טפחה תכן אותם בטפחו, כמו שאמר ושמים בזרת תכן: קורא אני אליהם יעמדו יחדו, הנה נחלקו רבותינו ז"ל בבריאת שמים וארץ, בית שמאי אומרים שמים נבראו תחלה ואחר כך הארץ, שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, ובית הלל אומרים הארץ נבראת תחלה ואחר כך השמים, שנאמר לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים, אמר רבי תנחומא אנא אמרית טעמא לבריאת שמים קדמו, שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, ולשכלול הארץ קדמה שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, אמר רבי שמעון בן יוחאי תמה אני איך נחלקו אבות העולם בית שמאי ובית הלל על בריאת שמים וארץ אלא שניהם לא נבראו אלא כאלפס וכסויה שנאמר קורא אני אליהם יעמדו יחדו, ואדוני אבי ז"ל פירש יעמדו יחדו כי כאשר ברא הכדור הנה בתוכו יתהפך שמים וארץ הנה הויאת מאין ליש ומכח הסבע למעשה ומתחברים ברצון בראשיתם ועמדו השמים בטבעם בדרך העליונים לעלות וירדה הארץ בטבעה בדרך התחתונים לרדת ואלו לא העמידה האל היו עוד היום השמים עולים והארץ יורדת אך כאשר רצה האל יתברך טוב עמידת העמידם, וזהו שאמר קורא אני אליהם יעמדו יחדו, והחכם רבי אברהם פירש אני עשיתי' ובעת שאקרא אליהם למלאת חפצי יעמדו שניהם לפני כעבדים, והנכון בעיני שפירושו כן אני עשיתים בתחלת בריאתם וכל ימי עולם הם עומדים יחדו כאחד, ופירוש קורא אני אליהם שאני משפיע עליהם כחי בכל עת וכן יעמדו על תכונתם וכאלו אני קורא להם שיעמדו ועומדים: (יד) הקבצו · וכיון שאני עושה כל בידי כל הנבראים ואני אשפיל מלכות זו ואריים אחרת כמו שאמר לבבל להשפילה ולהרים כורש, והתקבצו כולכם היש בכם מנחשים מי שידע אלה העתידות שאני עושה: מי בהם, באגידם: ה' אהבו, פירוש כורש, וכבר זכרו כמה פעמים שהוא יחריב בבל לפיכך סמך על הענין, וזכרו בכנוי ולא זכר שמו, ה' אהב אותו כי יעשה חפץ האל בבבל ויראה זרוע האל בכשדים כי הוא לא יתפאר בכחו כמו סנחריב ונבוכד נצר, אלא אמר כל ממלכות הארץ נתן לי אלהי השמים, ומה שאמר הקבצו לנכח ואמר בהם שלא לנכח כן דרך הלשון, וכן שמעו עמים כולם וזולתו: כשדי', חסר בי"ת השמוש, והוא כמו בכשדים, וכן לגנות בית אביה שהוא כמו בבית אביה, ורבים כמוהו, ויונתן פירש אהבו על ישראל שתרגם ה' דרחים ליה לישראל עביד רעותיה בבבל וגו': (טו) אני אני, הכפל לחזק, או פירוש אני שהייתי ואני שאהיה, וכמו שדברתי על כורש על ידי נביאי כן הביאותיו אל בבל ותצליח דרכו, ומה שאמר אף קראתיו קראתיו בשם, כמו שאומר למשיחו לכורש: (טז) קרבו . אלה דברי הנביא: לא מראש בסתר דברתי: נבואת סנחריב שהיתה ראשונה לא דברתי בסתר אלא בגלוי אמרתי כי כן יהיה: מעת היותה, מעת היות הגזרה כמו שאמרתי והתם עדי, וכן עתה אדני אלהים שלחני על הגזרה העתידה לבא והיא תהיה בבל · ורוחו, פירוש מלאכו, כלומר ומלאכו בא אלי בהלומות שאל יתברך בנבואה והודיעני זאת הגזרה העתידה לבא שלחני אליכם שאודיענה לכם, ומה שהוצרך לומר ורוחו, כי פעמים ישמע הנביא קול בלא ראות מלאך ופעמים יראה מלאך במראה הנבואה, ואדוני אבי ז"ל פירש לא מראש כאשר נבאתי נבואת סנחריב בגלוי דברתי ומעת היותה אופה הנבואה שאמר את מי אשלח ומי ילך לנו שם אני מוזמן, ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו שם בקרבי להתנבא העתידות, והגאון רב סעדיה פירש כמו ברוחו, על

ישעיה מח

ג׳ וי״ו · אֶחֱטָם־לָךְ לְבִלְתִּי הַכְרִיתֶךָ׃ י הִנֵּה
ל׳ צְרַפְתִּיךָ וְלֹא בְכָסֶף בְּחַרְתִּיךָ בְּכוּר
עֹנִי׃ יא לְמַעֲנִי לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה כִּי־אֵיךְ
יֵחָל וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן׃
ל׳ ותסריב יב שְׁמַע אֵלַי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מְקֹרָאִי
ל׳ אֲנִי־הוּא אֲנִי רִאשׁוֹן אַף אֲנִי
אַחֲרוֹן׃ יג אַף־יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ
וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם קֹרֵא אֲנִי
ג׳ ר״פ אֲלֵיהֶם יַעַמְדוּ יַחְדָּו׃ יד הִקָּבְצוּ
כֻלְּכֶם וּשֲׁמָעוּ מִי בָהֶם הִגִּיד אֶת־
ד׳ • מ׳ אֵלֶּה יְהוָה אֲהֵבוֹ יַעֲשֶׂה חֶפְצוֹ בְּבָבֶל
וּזְרֹעוֹ כַּשְׂדִּים׃ טו אֲנִי אֲנִי דִּבַּרְתִּי
ד׳ ב׳ חסר וב׳ מ״ל אַף־קְרָאתִיו הֲבִאֹתִיו וְהִצְלִיחַ
דַּרְכּוֹ׃ טז קִרְבוּ אֵלַי שִׁמְעוּ־זֹאת
י״ד לֹא מֵרֹאשׁ בַּסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי מֵעֵת
ל׳ ומל׳ • י׳ הֱיוֹתָהּ שָׁם אָנִי וְעַתָּה אֲדֹנָי יְהוִה
ג׳ תד ר״פ ותד ס״פ ותד מלע׳ פסוק שְׁלָחַנִי וְרוּחוֹ׃

תרגום

רוגזי ותושבחתי אקים לך בדיליתיר
דלא לשיציותך: י הא צרפתך
ולא בכסף בחרתך בדחוק
מסכינו: יא בדיל שמי בדיל
מימרי אעביד דלא יתחל
ויקרי דאתגליתי עליכון לעממיא
אוחרן לא אתן: יב קבילו
למימרי דבית יעקב וישראל
מזמנא אנא הוא אנא הוא
דמלקדמין אף עלמי עלמיא
דילי אינון ובר מני לית
אלהא: יג אף במימרי שכלילית
ארעא ובגבורתי תלית שמיא
קרית אנא להון קמו כחדא:
יד אתכנשו כולהון ושמעו
מן בהון חוי ית אלין יי
דרחם ליה לישראל יעביד
רעותיה בבבל ותקוף דרע
גבורתיה יגלי בכסדאי:
טו אנא במימרי גזרית קים עם
אברהם אבוכון אף רביתיה
אעילתיה לארע בית שכינתי
ואצלח ית אורחיה: טז אתקרבו
למימרי שמעו הא לא מן אולא בסתרא מלילית מעדן דאתפרישו עממיא מדחלתי
תמן אברהם אבוכון קריבתיה לפולחני אמר נביא וכען יי אלהים שלחני ומימריה:

רש"י

(איוב ל) נחר חטמו ... : (י) ולא בכסף: ולא ע"י אור של גיהנם כצורף הכסף באור: בחרתיך · בחרתי לך כור עוני כנגד אור כור הוא כלי שמתיכין בו כסף וזהב: (יא) למעני: ולמען שמי הקדוש: כי איך יחל · איך יחולל שמי בהכריתי אתכם: וכבודי לאחר לא אתן . שאויבי יאמרו יד גלוליהם רמה: (יב) שמע אלי יעקב: שם שקרא לך אביך: וישראל מקראי · מאתי נקראת ישראל וי"ת וישראל מזומני: (יד) ה' אהבו לזה שיעשה חפצו של הקב"ה בבבל: וזרועו. יראה בארץ כשדים ועל כורש אמר כן: (טו) אני גאלתי יש אל ממצרים ואני אגאל כל ישראל מגלות אחרון ומארבע כנפות הארץ: אף קראתיו · לכורש. וי"ת ה' אהבו לישראל אף קראתיו לאברהם וקריאה זו לי גידול להיות מקוראי כמו אלה קרואי העדה (במדבר א): (טז) מעת היותה שם אני: מעידן דאיתפרשו עממיא מדחלתי תמן הוא קריבתיה לאברהם אבוכון לפולחני: ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו. אמר נביא וכען ה' אלהים שלחני ומימריה עירובי דברים מי שאמר זה לא אמר זה: ומדרש אגדה רבי תנחומא פירש שמעו זאת תורת משה שנא' בה זאת התורה לא מראש בסתר דברתי בסיני והנביא אומר מעת היותה לאותו דבר שהוא אומר שם אני. ולמדנו מכאן שכל הנביאים עמדו

הקבצו ד' ג' מנהון ר"פ וסי' נמסר לעיל בסיפרא דא סי' מ"ח: הביאתיו ד' בלישנא ב' מ"ל וב' חס' וסי' נמסר בסדר מקץ: ועתה אדני אלהים ג' דסמיכי בקריאה וסי' ועתה ה' אלהים הדבר · ועתה ה' אלהים אתה הוא · ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו · והר עתה ה' אלהים יאמן נא דבריך דד"ת:

תולדות אהרן צרפתיך · חגיגה ט: למעני למעני. פסחים קיז סנהדרין לח: וישראל מקראי. (סוטה כא): אף ידי. חגיגה יב כתובות ה מנחות לט (חגיגה טו) לא מראש. שבת פו מ"ק מח:

מצודת ציון

אנר אתנה (משלי כ"ו): (ט) אחטם · מלשון חוטם ואף: (י) בכור · הכלי שצורפים ומזקקים בו הזהב והכסף נקרא כור: (יא) יחל · מלשון חלול: (יג) טפחה · מלשון טפח והוא כף היד שמודדים עמו הטפחים: (יד) כשדים · בכשדים ותחסר בי"ת השמוש וכן לזנות בית אביה (דברים כ"ב) ומשפטו בבית אביה: (טו) ורוחו · ומלאכו וכן עושה מלאכיו רוחות על פני יחליף (איוב ד)

מצודת דוד

האף כמ"ש עלה עשן באפו (תהלים יח) ובהאריך האף יתפשט החמה לאט ולמשוך רוגזו ואמר כלשון הנופל באדם להסביר את האוזן: לבלתי הכריתך: אם זה אעשה למען לא אכריתך כי הגמול כאשר יבא הקצף: (י) צרפתיך. להסר ולמרק הסיג הפסולת; ולא בכסף. לא כמצרף כסף שמסירים בו הכסף באור לצרוף הסיג: בחרתיך בכור עוני, בחרתי לך לבוא אותך בכור עוני שמורת כור כסף שנתון על האש ר"ל אמרק סיג עונך בקשוי עיני השעבוד ולא באש הגיהנם ולפי שאמר כמשל מצרף כסף אמר כור עוני: (יא) למעני וכו' · התשועה שאעשה לכם לא בצדקתכם כ"א למען שמי כי איך יחולל בין העכו"ם שיאמרו מבלי יכולת ה' וכו' וכפל מלת למעני לומר שבעבור זה לבד ולא בהלפרסום עמו עוד דבר: וכבודי. מה שראוי לכבד אותי לא אעזוב לאל אחר לבל יאמרו יד אלהיהם רמה: (יב) מקוראי · כי אביו קרא לו יעקב וה' קראו ישראל: אני הוא · אני האל לבדי ואפס זולתי: אני ראשון · קודם בריאת העולם אף אני אחרון אחר שתכלה העולם: (יג) אף ידי וכו' : ר"ל בכח תכן ימיני בטפחה את השמים אז אף ידי השניה יסדה הארץ כי בבת אחת נבראו: קורא וכו'. בזה ישבה אמריו לומר לא נטו ממעשה כ"א קראתי אני אליהם במאמר פי אשר יעמדו יחדיו כאחד: (יד) הקבצו · האספו ושמעו אמרי מי בכל עובדי הפסל יוכל להגיד את האמור לממה: ה' אהבו . שה' אוהב לזה שיעשו חפצו בבבל וזהו כורש: וזרועו · ומחזק זרועו ישפט בכשדים: (טו) אני אני. ר"ל אני לבד דברתי שכן יעשה: אף קראתיו · ר"ל אף הכרזתי לבו לאמר בניאותיו; לבבל: (טז) שמעו זאת · האמור לממה: לא מראש וכו'. ר"ל מעולם מנבואה הראשונה לא דברים בסתר אלא בגלוי מעת היות הגזרה היה

רשי

בחלה וחבור שאין להם גאולה: (ב) ועל אלהי ישראל נסמכו. בימי חזקיהו שנאמר בו בה' אלהי ישראל בטח (מ"ב יח) היא גרמה להם שלא גלו אלא בימי נבוכדנצר שהגלם לבבל ותהי להם גאולה על ידי כורש: (ג) הראשונות שעברו גאולת מצרים והשועת חזקיהו מיד סנחרב מאז הגדתי מטרם היותם ופתאום עשיתים: ותבאנה. כמו שהגדתי תחלה על פי נביאי: (ד) מדעתי כי קשה אתה. מאשר ידעתי אותך כי קשה אתה ואם יבא הנס ולא הגדתיו תחלה תאמר עצבי עשאם ולא מאת הקב"ה הם לפיכך אגיד לך מאז בטר' תבא וגו'. מדעתי מ"ם זו משמשת נתינת טעם כמו לפי שידעתי ודוגמתו כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה (דברים ז): (ו) שמעת חזה כלה. שמעת הראשונות שהגדתי ראה שבאו כולם: ואתם הלוא תגידו. והעידוני אשר לא נפל דבר: השמעתיך חדשות מעתה. עתה אני חוזר ומשמיעכם חדשות שהם חדשות לכם ולפני הם גלויות מעולם ונצורות ושמורות באוצרותי ואתה לא ידעתם: (ז) עתה. נבראו ולא מאז הם: ולפני יום. היותם אני משמיעכם: ולא שמעתם. עד היום. ולפני יום מוסב על השמעתיך האמור למעלה: (ח) גם לא שמעת וגו'. ת"י אף לא שמעת למילי נבייא אף לא קבילתא אולפן אורייתא אף לפתגמי ברכן ולווטין קיימי דאקיימות עמכון בחורב לא ארכינתא אודנך: כי ידעתי בגוד תבגוד. כשירדתי להצילך מיד מצרים גלוי היה לפני שסופך לבגוד ואעפ"כ שמרתי שבועות אבות וזהו שנא' ראה ראיתי את עני עמי (שמות ג) שתי ראיות רואה אני שסופן לבגוד ומכל מקום ראיתי את עני עמי כך דרש ר' תנחומא: ופושע מבטן. משהיית במצרים כמו שמפורש (ביחזקאל כ) ואודע להם בארץ מצרים וגו' ואומר אליהם וגו': (ט) אאריך אפי: לשון הוה הוא ותהלתי אחטם לך: וזאת הוא תהלתי אשר אחטם לך ל' חוטם אחטם' חוטמי מלאת עשן נחירי ומקלוף עליך שהכועס יוצא עשן מנחיריו כמה דאת אמר עלה עשן באפו (תהלים יח) וכן כל חרון אף הוא לשון חימום החוטם: חרה אפי וכן ועלמי חרה מני חורב (איוב)

ישעיה מח

נִקְרָאוּ וְעַל־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נִסְמָכוּ
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
ג הָרִאשֹׁנוֹת מֵאָז הִגַּדְתִּי וּמִפִּי יָצְאוּ
וְאַשְׁמִיעֵם פִּתְאֹם עָשִׂיתִי וַתָּבֹאנָה׃
ד מִדַּעְתִּי כִּי קָשֶׁה אָתָּה וְגִיד בַּרְזֶל
עָרְפֶּךָ וּמִצְחֲךָ נְחוּשָׁה׃ ה וָאַגִּיד לְךָ
מֵאָז בְּטֶרֶם תָּבוֹא הִשְׁמַעְתִּיךָ פֶּן־
תֹּאמַר עָצְבִּי עָשָׂם וּפִסְלִי וְנִסְכִּי
צִוָּם׃ ו שָׁמַעְתָּ חֲזֵה כֻּלָּהּ וְאַתֶּם
הֲלוֹא תַגִּידוּ הִשְׁמַעְתִּיךָ חֲדָשׁוֹת
מֵעַתָּה וּנְצֻרוֹת וְלֹא יְדַעְתָּם׃ ז עַתָּה
נִבְרְאוּ וְלֹא מֵאָז וְלִפְנֵי־יוֹם וְלֹא
שְׁמַעְתָּם פֶּן־תֹּאמַר הִנֵּה יְדַעְתִּין׃
ח גַּם לֹא־שָׁמַעְתָּ גַּם לֹא יָדַעְתָּ גַּם
מֵאָז לֹא־פִתְּחָה אָזְנֶךָ כִּי יָדַעְתִּי
בָּגוֹד תִּבְגּוֹד וּפֹשֵׁעַ מִבֶּטֶן קֹרָא לָךְ׃
ט לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי וּתְהִלָּתִי

תרגום

לְקַבְלָא אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי דְשַׁקְרָא תְשַׁקַר וּמְרוֹד מִמְּעַיִן יִתְקְרֵי לָךְ׃ ט בְּדִיל שְׁמִי אַרְחֵיק
דְיִשְׂרָאֵל רוּחְצָנְהוֹן יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃ ג קַדְמָיָתָא מִבְּכֵן חֲוֵיתִי וּמִמֵּימְרִי נְפַקָא וּמְסַרְתִּינוּן בִּתְכֵּיף עֲבַדְתִּינוּן וַאֲתָאָה׃ ד גְלֵי קֳדָמַי דְאַתְּ סַרְבָן וְקַשֵׁי כְּבַרְזְלָא קְדָלָךְ וּבֵית עֵינָךְ חֲסִין כִּנְחָשָׁא׃ ה וְחַוֵּיתִי לָךְ מִבְּכֵן עַד לָא יֵיתְיָן בַּסַּרְתָּךְ דִּלְמָא תֵימַר דַחַלְתִּי עֲבַדְתִּינוּן וְצַלְמֵי וּמַתְּכֵי אַתְכִינוּן׃ ו שְׁמַעְתָּא הָא אִתְגְּלִיאַת לְכָל עַמָּא מַה דְאִתְגְּלִיאַת לְכוֹן וְאַתּוּן הֲלָא תְחַווּן בַּסַּרְתָּךְ חַדְתָּן מִבְּעַן וּנְטִירָן וְלָא יְדַעְתִּינוּן׃ ז כְּעַן אִתְבְּרִיאָה וְלָא מִבְּכֵן וְקֳדָם יוֹם מֵיתֵיהוֹן וְלָא בַסַּרְתִּינוּן דִּלְמָא תֵימַר הָא יְדַעְתִּינוּן׃ ח אַף לָא שְׁמַעְתָּ לְמִלֵּי נְבִיַּיָא אַף לָא קַבֵּילְתָּא אוּלְפַן אוֹרַיְתָא אַף לְפִתְגָמֵי בִּרְכַן וּלְוָטִין קְיָמֵי דַאֲקֵמִית עִמְּכוֹן בְּחוֹרֵב לָא אַרְכֵינְתָּא אוּדְנָךְ

מסורה

ב' כ"ו · ב' דין מ"ל וחד חסר · ס' כלופנא · ל' · ל' : ל' · ג' · ג' ד' · ל' · ד' כ"ס ד"פ · ל' · ל' · י"ב פסוקים גם גם גם · ל' · ד' · ב' ומה קל'

צום ג' בקריאה וסי' ויעשו בניו לו כן כאשר · כי הקימו בני יהונדב בן רכב את · ופסלי ונסכי צום : ידעתם ד' קמצים בקריאה וסי' ובא האות והמופת אשר דבר אליך · השמעתיך חדשות מעתה · קרא אלי ואענך · והכעסתי לב עמים : י"ב פסוקים גם גם גם וסי' נמסר בספר שפטים סי' ח :

רדק

כמלך והוא מולך בו ראוי שיענשהו: (ב) כי מעיר הקדש · היא ירושלם עיר הקדש כי אל בהרה לשכנתו שהוא קדוש ישראל וטוב לכם להיות קדושים ולא לטמא העיר אשר אתם נקראים על שמה, כמ"ש ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם ואינו אומר על ירושלם לבדה כ"א על כל יושבי ארץ יסודה: נסמכו · כפיהם ולא בלבבם והוא ה' צבאות שמו שהוא אדון צבאות מעלה ומטה ובידו הכל לעשות כפי כרצונו ואיך לא יראתם מפניו: (ג) הראשונות · דבר סנחריב כי זאת התוכחה אחריו נאמרה וכיון שהגדתי ע"י נביאי ובא מה שאמרתי היה לכם להאמין בי ולשמור מצותי כי ראיתם כי פתאום עשיתי בסנחריב מה שגזרתי עליו, כמו שאמר ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור: ואמר הראשונות בלשון רבים, וכן יצאו ואשמיעם ותבאנה, כי הטעמים רבות התנבא על דבר סנחריב כמו שכתוב בזה הספר כמו שפירשנו: (ד) מדעתי · כבר ידעתי כי קשה אתה ואע"פ כן הוכחתך כי התשועה הגדולה בראית בימי סנחריב הרי אתה כאלו לא ראית היא קשי לב בעולם כזה, וכן אמר משה רבינו עליו השלום כי אני ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה, ואמר ידעתי כי השחת תשחיתון: וגיד ברזל · קשה כגיד ברזל כי אחר שהפכת ערפך אלי לא פנית עוד אלי כאלו ערפך גיד ברזל שלא יוכל לחזור כאלו אינו פרקים, וכן מצחך הוא כנחושה שלא תבוש מפני, כי העזות יראה במצח ובפנים, כי מי שיש בו העזות ירים מצחו ופניו כנגד מוכיחו כאלו מצחו ופניו קשים שלא יוכל להכניעם ולהשפילם אלא ירים בעזות מצחו ופניו, וכן כתוב חזקו פניהם מסלע: (ה) ואגידה · הגזרה העתידה לבא הגדתי לך אותה מאז בטרם תבא פן תאמרו שאלו לא עשיתי זה שמא היית אומר עצבי עשם עשה אלו הגזרות הבאות ונסכי צוה אותה שיבאו: (ו) שמעת חזה כלה, שמעת אותה הגזרה כמו שהשמעתיך ראה אותה כלה באה: ואתם הלא תגידו, כי כן הוא, וכי תכחישו מה שראיתם בעיניכם והנה השמעתיך עוד חדשות מעתה העתידות לבא והוא חרבן בבל כמו שיספר: ונצורות, שמורות אצלי ולא ידעתם אותם: (ז) עתה נבראו, כמו שיצאו מפי כאשר הוא עם בריאתם: ולפני יום · ולא לפני היום הזה שאני מגידה שמא תאמר הנה ידעתין זה לא היה כי עתה נבראו ולא ידעתם ולא שמעתם עד עתה: (ח) גם לא שמעת, יש לפרשו דבק בפסוק שלפניו, והנכון לפרשו בפני עצמו, אמר לו דרך תוכחה גם לא שמעת מה שצויתיך, מלבבך ושכחתם והנה לא ידעת כמצות כלומר לא קבלת גם לא ידעת כי היו כמצות אותה: גם מאז, לא היה מתה תחילת בוגדיך כי גם מאז הדורות שעברו לא פתחה אזנך לקבל דברי, ותירק הפ"א מקום שורק, וכן ופתחו שעריך, פתח המדבר, והנכון היותו כמשמעם מבנין פעל והם פעלים עומדים: בגוד תבגוד, בכל דור ודור יש בך בוגדים כי מבטן, ר"ל מעת היותך לי לעם פשעת בי, וכן קרא לך פושע כי במדבר פשעת בי כמה פעמים כי מי שהוא פושע פעם אחת לא יקרא פושע אלא מי שהוא תמיד בפשעו יקרא פושע, או פירוש מבטן כי הרשע יש קרא ממדותיו בטבע יצירתו, וכן הצדיק כמו שאמר כרשעים זורו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי כזב, וכן אומר על הצדיק בטרם אצרך בבטן ידעתיך: (ו) למען שמי, שנקרא שמי עליכם שנקראתם עם ה', וכן אמר משה רבינו בתפלתו והם עמך ונחלתך: אאריך אפי, בכל דור ודור כי אתם חייבים כליה כמעשיכם הרעים אלא שאני מאריך אפי למען שמי ולמען תהלתי כי תהלה היא לי כהיותו לי עם מיוחד מבין העמים דבקים בי כי אם יעשו בי

מצודת דוד

על אלהי ישראל שמו ה' צבאות בעבור שמי אלה יגאלו שלא יחולל שמו כאשרם הלא המה מעירו ובטחו בו ומדוע לא גאלם אין זה כ"א מקולר יד: (ג) הראשונות זהו מפלת סנחריב: מאז הגדתי. מכבר טרם בואה הגדתים: ומפי יצאו · הדברים ההם יצאו מפי והשמעתי לכולכם וכפל הדבר במלות שונות: ופתאום עשיתים: בסנחרב עשיתי פתאום מה שגזרתי עליו כי בלילה אחת נפלו פגרים מתים: ותבאנה: כפל הדבר במ"ש: (ד) מדעתי מחמת שידעתי שאתה קשה לב ועורף הוא כגיד ברזל מבלי פרקים לא גיד בשר ר"ל לא פנית ממך אלי כאלו ערפך מגיד ברזל שא"א להחזיר הפנים: ומצחך נחושה · כן יאמר על מי שהוא עזיז ביותר שהוא מרים מצחו ומחזקו כנחושה וכן נאמר חזקו פניהם מסלע (ירמיה ה'): (ה) ואגיד לך: בעבור כל אלה הגדתי לך מפלת סנחריב מאז ומשמעתיך טרם בואה כי פן תאמר בבואה העצו"ם עשה הדברים האלה ולא ה' ועל זאת לכן הקדמתי להשמיעך: צוה. צוה את הדברים ההמה וכפל הדבר במ"ש: (ו) שמעת · מפי הנביאים שמעת מה שגזרתי על סנחריב ועתה ראה הכל כי כן באה: ואתם הלא תגידו. אשר לא נפל דבר: השמעתיך מעתה אשמיע אותך חדשות והוא מפלת בבל. ונצורות שמורות עמדי ואתם לא ידעתם אותם: (ז) עתה נבראו: כי בעת שיצאו הדברים מפי ה' היא עת בריאתם ולא מאז ולפני יום: ולא מכבר ולא אפי' לפני יום הזה ולא שמעתם הדברים האלה עד הנה: פן תאמר: שמא תאמר הנה ידעתיו ובאומר זה לא היה כי עתה נבראו ואיך א"כ תדעו: (ח) גם לא שמעת · ר"ל כי הנך רואה שאני לבד מגיד דבר טרם היותו עכ"ז גם לא שמעת אמרי לקבל אותם גם לא ידעת אותם כי הסרתם מלבך: גם מאז · ר"ל לא עתה תחילה הבגידה כי גם מאז מזמן רב לא פתחה אזנך לשמוע אמרי: כי ידעתי. יודע אני שבכל דור ודור אתה בוגד בי ולך יקרא פושע מבטן כי מעת יצאת מבטן רוצה לומר מעת שבהרתיך לי לעם אתה פושע בי: (ט) למען שמי. שלא יחולל בבגלייס לזה אני מאריך לך אפי: ותהלתי אלא למען משמעת בעמים לומר למען תהלתי ר"ל למען יהיה לי לתהלה לזה אאריך אפי כי האף והחוטם הוא אחד והוא ענין מליצה צי הכעס כאלו יוצא מן החוטם והוא דוגמת אאריך חוטמי לך

מצודת ציון

(בראשית ל"ז): (ד) וגיד ברזל · רלה לומר שבע ברזל ולפי שיש בעורס גיד בשר לזה אמר לשון גיד: ערפך · ר"ל אחורי הצואר: ומצחך · מלשון מצח: נחושה · נחושת: (ה) עצבי · כן יקרא הפסל ע"ש שמעציב לב עובדיו קורא אליו ואינו עונה: פסלי · גלולים הנפסל מאבן: ונסכי · הנתך ממתכת: (ו) חזה · ענין ראיה: ונצורות · שמורות כמו נוצר

תֵּדְעִין לְמִבְעֵי עֲלָהּ וְהֵיפוֹל עֲלָהּ לָא תֵּיכְלִין לְאַעֲדָיוּתָהּ וְתֵיתֵי עֲלָךְ בְּתִבְרָךְ אִתְרְנוּעָא לָא תֵּידְעִין : יב קוּמִי כְעַן בְּקִסּוּמַיִךְ וּבְכִסּוּפַיִךְ חָרַשְׁתְּ דַּחֲוִית מִתְעַסָּקָא בְּהוֹן מִנָּקוּתִיךְ מָאִים תִּכְלִין לַהֲנָאָה מָאִים תִּכְלִין לְמִתְקָף : יג לָאֵית בְּסִנְיָאוּת מַלְכָּךְ יְקוּמוּן כְּעַן וְיִפְרְקוּנִיךְ דְּמַסְפִּין דְּמַזָּלַת שְׁמַיָּא וְדָחֲזִין בְּכוֹכְבַיָּא מְהוֹדְעִין זְמַנָּיָא מַטָּעָן לִיךְ לְמֵימַר מִן עֲתִיד לְמֵיתֵי עֲלָךְ יְרַח בִּירָח : יד הָא הֲווֹ חֲלָשִׁין כְּקַשָּׁא עַמְמַיָּא דְּתַקִּיפִין כְּאֶשָּׁתָא שֵׁיצִיאוּנוּן לָא יְשֵׁיזְבוּן יַת נַפְשְׁהוֹן מִיַּד קָטוֹלִין לַיִת שְׁאַר וּמְשֵׁיזֵיב אַף לָא אֲתַר לְאִשְׁתֵּיזָבָא בֵּיהּ : טו כֵּן הֲווֹ לִיךְ עוֹבָדֵי שָׁעֲרֵיךְ דַּחֲוִית מִתְעַסָּקָא בְּהוֹן מִנָּעֲרוֹתָיִךְ שְׁלָטוּנֵי תּוֹקְפִיךְ גְּבַר לְקִבֵּיל אַפּוֹהִי גְּלוּ לַיִת דְּפָרִיק לִיךְ : א שְׁמָעוּ דָא בֵּית יַעֲקֹב דְּמִתְקָרְנָן בִּשְׁמָא דְיִשְׂרָאֵל וּמִזַּרְעוֹת יְהוּדָה נְפַקוּ דְּנָזְרִין לְהוֹן קָיֵם בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לָא יְפַסִּיק דְּכַרְנֵיהוֹן הָלָא קָיֵם מֵימְרֵיהּ בְּקִשׁוֹט וּבְזָכוּ : ב אֲרֵי בְקַרְתָּא דְקוּדְשָׁא חוֹלְקְהוֹן וְעַל אֱלָהָא

ג׳ · ט׳ וְתִפֹּל עָלֶיךָ הוֹוָה וְהֵיפוֹל עֲלָךְ לָא תוּכְלִי לְכָפְרָה וְתָבֹא עָלַיִךְ פִּרְאֹם שְׁאָה ג׳ · י׳ בְּכָפְרָה וְתָבֹא עָלַיִךְ פִּרְאֹם שְׁאָה לְאַעֲדָיוּתָהּ וְתֵיתֵי עֲלָךְ בְּתִבְרָנוּתָא אִתְרְנוּעָא לָא תֵּידְעִין : יב עֲמֹד־נָא בַּחֲבָרָיִךְ ג׳ · ט״ו וחד מכניוהי וּבְרֹב כְּשָׁפַיִךְ בַּאֲשֶׁר יָגַעַתְּ מִנְּעוּרָיִךְ דַּחֲוִית מִתְעַסָּקָא בְּהוֹן חָרַשְׁתְּ אוּלַי תּוּכְלִי הוֹעִיל אוּלַי תַּעֲרוֹצִי : ומ״ל · ד׳ מ״ל בלישנא יג נִלְאֵית בְּרֹב עֲצָתָיִךְ יַעַמְדוּ־נָא ג׳ · ד׳ הברי ק׳ וְיוֹשִׁיעֽוּךָ הֹבְרֵי שָׁמַיִם הַחֹזִים בַּכּוֹכָבִים מוֹדִיעִים לֶחֳדָשִׁים מֵאֲשֶׁר ומ״ל · ומ״ל יָבֹאוּ עָלָיִךְ : יד הִנֵּה הָיוּ כְקַשׁ אֵשׁ שָׂרָפָתַם לֹא־יַצִּילוּ אֶת־נַפְשָׁם מִיַּד ג׳ · ו׳ לַהֲבָה אֵין־גַּחֶלֶת לַחֲמָם אוֹר לָשֶׁבֶת נֶגְדּוֹ : טו כֵּן הָיוּ־לָךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ סֹחֲרַיִךְ מִנְּעוּרָיִךְ אִישׁ לְעֶבְרוֹ תָּעוּ אֵין מוֹשִׁיעֵךְ :

מח א שִׁמְעוּ־זֹאת בֵּית־יַעֲקֹב הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל וּמִמֵּי ג׳ · ג׳ יְהוּדָה יָצָאוּ הַנִּשְׁבָּעִים בְּשֵׁם יְהוָה וּבֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַזְכִּירוּ לֹא בֶאֱמֶת ט מייחדין וְלֹא בִצְדָקָה : ב כִּי־מֵעִיר הַקֹּדֶשׁ

תדעין למבעי עלה והיפול עלה לא תוכלין לאעדיותה ותיתי עלך בתברנותא אתרנוא לא תידעין : יב קומי כען בקסומיך ובכסופיך חרשתי מן עלמיך דחזית מתעסקא בהון מנקותיך מאים תכלין להנאה מאים תכלין למתקף : יג לאית בסניאות מלכך יקומון כען ויפרקונין דמספין דמזלת שמיא ודחזן בכוכביא מהודעין זמניא מטעין ליך למימר מן עתיד למיתי עלך ירח בירח : יד הא הוו חלשין כקשא עממיא דתקיפין כאשתא שיציאונון לא ישיזבון ית נפשהון מיד קטולין ליית שאר ומשיזיב אף לא אתר לאשתיזבא ביה : טו כן הוו ליך עובדי שעריך דחזית מתעסקא בהון מנעוריך שלטוני תוקפיך גבר לקביל אפוהי גלו ליית דפריק ליך : א שמעו דא בית יעקב דמתקרנן בשמא דישראל ומזרעית יהודה נפקו דנזרין להון קים בשמא דיי אלהא דישראל לא יפסיק דכרניהון הלא קים מימריה בקשוט וזכו : ב ארי בקרתא דקודשא חולקהון ועל אלהא

לחסם ו׳ בקריאת ושי׳ ככה יאכלו בני ישראל לחסם טמא · לחסם בראגה יאכלו · אין גחלת לחסם · כי לחסם לנשפה . ושרש רתמים לחסם · ויכינו בקיץ לחסם :

תולדות אהרן מודיעים להדשים עקיבים מ״ג פל״ת ומ״ר פ׳ מ״ב :

מצודת ציון

כמו שומר עוג (מלכים י״ח) : סוס · עניין שכר ומתוקע קשה כמו סוס על סוס (יחזקאל ז׳) : כפרה · מעין קנוח ושטיבורה וכן וכפר בריחיהם (לעיל כ״ח) : שואה · ענין שממון כמו תשאה שממה (לעיל ו׳) : (יב) נא · שתה : בחבריך · מין כשוף : לעיל · מלשון תועלת : תעורלי · עניין תוזק כמו כעבור ערלין (ירמיה ט׳) : (יג) נלאית · פעיל יגיעה כמו ומה שלחתיך (מיכה ו׳) : סוכני שמים · הלוקים על השמים לדעת רגעי היום והלילה ועל כי לא יכלו לעמוד על דעת הרגעים עד כרור לכם השמים לשוכר לכן קרויים סוכני שמים מלשון כרור ומוטבר : המחזים הכוכבים וכן ותחז בניין שיניו (כה ד׳) : (יד) כקש · תבן דק : נפשם · ר״ל גופם וכן וקבץ נפשו (לעיל כ״ט) : לחמם · מלשון חמימות · לאור · שלהבת כמו לחבר לאור לו בניין (לעיל ג׳) : גחלת · מלשון יכוכה : (טו) לעברו · על עבר ועד · תעו · מי שאין יודע מה לעשות קרוי תועה ומטעלן ממי שאינו יודע נחיזה דרך ילך הקרוי תועה כמ״ש וגם תועה בשדה (בראשית

כמו שומר עוג (מלכים י״ח) : סוס · עניין שכר ומתוקע קשה כמו סוס על סוס (יחזקאל ז׳) : כפרה · מעין קנוח ושטיבורה וכן וכפר בריחיהם (לעיל כ״ח) : שואה · ענין שממון כמו תשאה שממה (לעיל ו׳) : (יב) נא · שתה : בחבריך · מין כשוף : לעיל · מלשון תועלת : תעורלי · עניין תוזק כמו כעבור ערלין (ירמיה ט׳) : (יג) נלאית · פעיל יגיעה כמו ומה שלחתיך (מיכה ו׳) : סוכני שמים · הלוקים על השמים לדעת רגעי היום והלילה ועל כי לא יכלו לעמוד על דעת הרגעים עד כרור לכם השמים לשוכר לכן קרויים סוכני שמים מלשון כרור ומוטבר : המחזים הכוכבים וכן ותחז בניין שיניו (כה ד׳) : (יד) כקש · תבן דק : נפשם · ר״ל גופם וכן וקבץ נפשו (לעיל כ״ט) : לחמם · מלשון חמימות · לאור · שלהבת כמו לחבר לאור לו בניין (לעיל ג׳) : גחלת · מלשון יכוכה : (טו) לעברו · על עבר ועד · תעו · מי שאין יודע מה לעשות קרוי תועה ומטעלן ממי שאינו יודע נחיזה דרך ילך הקרוי תועה כמ״ש וגם תועה בשדה (בראשית

בהם : יעמדו נא · עתה יעמדו ויושיעך הנוסים על השמים הרואים בכוכבים המודיעים לעת מידוע הלבנה בחולדתה מה מהכוכבים תבא יבואו עליך כי כן דרך חוזי הכוכבים יודעים מה מהעתידות בעת מידוע הלבנה : (יד) הנה היו כקש . כל המוזים היו כקש וכאש שרף אותם ולא יוכלו להציל את עצמם מיד הלבנה רוצה לומר המוזים לא יכלו להציל לא אף עצמם מיד הלהיב : אין גחלת לחמם · רוצה לומר אין אחריה לפס כקש הזה שתהא מסה להתחמם בה : אור · אלא אין מתחמם בהם : (טו) כן היו לך · ר״ל כקש הזה כן היו לך הסחרים אשר יגעת להשפע לתוכך תלך ותלמד : סוחריך מעוריך · סחרים הלוה ואשר נשאר לך מהם אחר שתלך מהם אין מי שיושיעך כי נפרדת מהם ולא תשוב עוד אליהם : **מח** (א) שמעו זאת · אל יהודה ובנימין ידבר : הנקראים בשם · שבני ישראל : וממי וכו' · זהו בניהם שבאו מאחד מהם שנקרא יהודה שנקרא על שם שבטו ישראל : ומשבע יהודה יצאו · מיהודה נולדו מיהודה כמה דתימר (במדבר כד) : יזל מים מדליו (במדבר כד) : לא בתמת · כמו שתמר (ירמיה ה) ואם חי ה׳ יאמרו לכן לשקר וגו׳ כלומר לא הייתם כדי ליענש אלא על כי מעיר הקדש נקראו ושיא גרמה להם אלא גלו עשרת השבטי׳ בימי סנחרב

חשפי־שבל גלי־שוק עברי נהרות:
ג תגל ערותך גם תראה חרפתך נקם
אקח ולא אפגע אדם:
ד גאלנו יהוה צבאות שמו קדוש
ישראל: ה שבי דומם ובאי בחשך
בת־כשדים כי לא תוסיפי יקראו־לך
גברת ממלכות: ו קצפתי על־עמי
חללתי נחלתי ואתנם בידך לא־
שמת להם רחמים על־זקן הכבדת
עלך מאד: ז ותאמרי לעולם אהיה
גברת עד לא־שמת אלה על־לבך
לא זכרת אחריתה: ח ועתה שמעי־
זאת עדינה היושבת לבטח האמרה
בלבבה אני ואפסי עוד לא אשב
אלמנה ולא אדע שכול:
ט ותבאנה לך שתי־אלה רגע ביום
אחד שכול ואלמן כתמם באו עליך
ברב כשפיך בעצמת חבריך מאד:
י ותבטחי ברעתך אמרת אין ראני
חכמתך ודעתך היא שובבתך
ותאמרי בלבך אני ואפסי עוד:
יא ובא עליך רעה לא תדעי שחרה

כמי נהרא : ג תתגלי בהתתיך
אף יתחזי קלניך פורענות
גמירא אתפרע מניך ואשני
דיניך מבני אנשא : ד פרקנא
יי צבאות שמיה קדישא
דישראל : ה תבי שתקא ועולי
בקבלא יקר מלכות כסדאי
ארי לא תוסיפין דיקרון ליך
תקיפת מלכון : ו רגיזית על
עמי אפיסית אחסנתי
ומסרתינון בידך לא אתמלית
עליהון רחמין על סבא
אתקיפת מרותיך לחדא :
ז ואמרת לעלם אהי תקיפת
מלכון עד לא שוית אלין על
ליבך לא אדכרת לסופא :
ח וכען שמעי דא מפנקתא
דיתבא לרחצן דאמרא בלבבה
אנא ולית בר מיני עוד לא
איתיב ארמלו ולא אדע תיכלו:
ט ויתין ליך תרתין אלין זמן
ביומא חד תכל וארמלו
כדשלמן ייתון עלך בסגיאות
חרשך בתקוף קסמך לחדא:
י ואתרחיצת בבישתיך אמרת
לית דחזי לי חוכמתיך ומדעיך
היא קלקלתיך ואמרת בליבך
אנא ולית בר מיני עוד :
יא ויתי עלך בישתא לא

רשי

נהרות : (ג) ולא אפגע אדם : לא אבקש פני אדם לקחת נקמתי : (ד) גואלנו ה' צבאות שמו . הנביא אומר כל זה הקב"ה עושה לגאלנו מהם : (ו) על זקן הכבדת עולך . על הזקנים שלא היו יכולים לסבול טורח הכבדת עולך:(ז) ותאמרי . בלבבך לעולם אהיה גברת ואין פורענות בא עלי והדבר הזה השיאך עד לא שמת אלה המכו' שיבואו עליך אל לבך ולא זכרת אחריתה של רעתך שעשית : (ח) עדינה . ת"י מפנקתא : ואפסי עוד . ואפס מאותי כמו אין זולתי : (ט) שתי אלה : שאמרת שלא אשבי אלמנה ולא תדעי שכול תבאנה לך פתאום: שכול . מיושביך:ואלמון.ממלכך כל קבורת בנים וגלות בני הארץ קרוי שכול: כתומם. כולם שלמי' בגזרת' השכול והאלמנו': חבריך . לשון כשפים כמו וחובר חבר (דברים יח) : (י) חכמתך ודעתך . חכמתך ורוע לבבך היא שובבתך השכו להיות שובבה היניגז"א בלע"ז שכבך מדרך שאר הבריות : (יא) לא תדעי שחרה : לא תדעי למבעי עלה את פני מי תשחרי

ובאי ד' ג' הס' וא' מ"ל וסי' נמסר בריש מלכים · וסי' דמ"ל הרוצה להעשיר יצפין . ולא ארע ג' בקריאה וסי' ועתה שמעי זאת עדינה · מי זה מעלים עצה' ואני בער ולא ארע : ובא י"ז ר"פ בקריאה וסי' ובא אשר לו הבית והגיר לכהן · ובא הכהן וראה והנה פשה . ובא אהרן אל אהל מועד ופשה · ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקרשים . ובא אהרן ובניו בנסע המחנה והורידו. ובא האות והמופת אשר דבר אליך · ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה·ובא המלך דוד עד בחורי'. ובאה והכה את ארץ מצרי' דירמי' כן כתיב : ובא עליך רעה · ובא הנשיא דרך אולם השער מחוץ · ובא לפנימה ויסר · ובא לציון גואל · ובא במהלך רישך · וחברו ובא מתהלך . ובא בסלכות סלך הנגב · ובא בארץ הצבי ורבות יכשלו :

תולדות אהרן בפסוק . נרמז כד :

רדק

למתה מגולה נופלת על פרס כלאם כמוש : חשפי שובל · חשפי כמו גלי , מענין מחשוף הלבן ותשוסי שם והרגל יקרא שובל מענין שביל שהוא הדרך , שבילי עולם , ושבילך במים רבים , ואמר אע"פ שמכסה רגליה בלכתה בדרך תגלה אותם ואם תעבור נהר תגלה אפילו השוק , ולפי שדמה בבל לאשה רכה ועגוגה אמר לה שתסיר עוד שפחה טוחנת ותלך בשבי גליות למס ותעבור נהרות גליות שוק : חשפי · כמ"ת בשגו"ל , ובמדר' מפרש שובל מענין שבלת הנהר שאמר במדרש חוית חשפי שובל קלפי שבלתא דנהרא : (ג) תגל ערותך · וכפל ואמר גם תראה חרפתך רוצה לומר שתראה לכל העולם חרפתה : נקם אקח · מהרעה שעשו לישראל : ולא אפגע אדם · מענין פן יפגעו בדבר או בחרב , ואדם חסר כ"ף השמוש , כמו לב שמח ייטיב גהה , פירוש כגהה , וכן אדם פירוש כאדם , כלומר לא אפגעם כאשר אדם אלא אקח נקמה שלמה מהם , ועל הדרך הזה תרגם יונתן ואשני דינך מבני אינשא , ויש מפרשים אפגע מענין בקשה , כמו אל תפגעו בי , וכאשר הוא בלא בי"ת הוא נופל על הנעתר , וכן לא אפגע אדם , לא אקבל בקשת אדם עליהם . וכן פגעת את שש , כמו שאני עתיד לפרשו : (ד) גואלנו · מי עשה כל זה בבבל גואלנו ה' צבאות והוא יקרא קדוש ישראל כי בעבור ישראל יראה קדושת שמו בבבל : (ה) שבי דומם · שבי בשתיקה שלא ישמע קולך , כמו שאמר והיה כאוב מארץ קולך , ודומה שם או תואר כלל זכר , כמו לנקבה ריק , וכן עורי לאבן דומם ובאי בחשך שלא תראי כי הרין עליך שתהיו נכלמת ולא ישמעו אותך ולא יראו אותך בני אדם כי היית גברת ממלכות ועתה שבויה וגולה , ואם תאמרי שתשובי עוד לממלכתך : לא תוסיפי יקראו לך גברת ממלכות , לא תוסיפי שיקראו לך והוא מלרע , כמו אשר בפסוקים שלמעלה , והם במקרה שנים מלרע : (ו) קצפתי · כל זה הטובה בא לך בשביל ישראל שקצפתי עליהם והם גלתי וחלקי מכל שאר האומות וכאשר קצפתי עליהם בעונם לא שמתי להם רחמים : על זקן . שדרך העולם לכבדו ולא להטריחו , וכן אמר ירמיהו פני זקנים לא נהדרו : (ז) ותאמרי . אלה , פי' אלה העתידות לבא עליך לא חשבת שיוכלו לבא , ופירש עוד אמר כך כך חשבת שתהיי לעולם גברת עד שלא שמת שום דבר על לבך הרעה שתבא עליך כי חשבת שתהיי לעולם לא זכרת אחרית גאותך הגדולה שתשפל , ויש מפרשי' לא זכרת אחרית ירושלם שהיתה גברת ונפלה בידך : (ח) ועתה . עדינה , כמו שקראה גם כן ענוגה : ואפסי · ואפס זולתי בגדולה כמוני : אלמנה · שעיר אלמנה במות מלכה שהוא לה כמו בעל לאשה והיא שכולה במות עמה שהם כמו בניס לה : (ט) ותבאנה · הוי"ו כשוא : רגע ביום אחד . כי בלילה נהרג בלשאצר המלך ונכנסו פרס ומדי ולכדו העיר כמו שכתוב ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא כשדאה ודריוש מדאה קביל מלכותא , ופירש ביום בעת , וכמו יום לעקתי בלילה נגדך : שכול ואלמון . שם , רוצה לומר שימותו נערים וגדולים ותהיינה הנשים אלמנות מבעליהן ושכולות מבניהן : כתמם · כהשלמתם , כלומר רעות שלמות יבאו אליך : ברוב כשפיך . כלומר עם רב כשפיך ועצמת חבריך שלא יועילוך , והענין כפול במלות שונות : חבריך . מן ותוכר חבר והוא ענין כשפים : (י) ותבטחי ברעתך · אמר רעתך על הכשפים שהם רעה והסרת הבטחון מהאל ואת בטחת בהם ולא יועילוך : אין רואני . כי מעשה הכשפים יעשה בלט ובסתר , וכן אומר ויעשו כן החרטומים בלטיהם , ואע"פ שהיית עושה בסתר אני ראיתי , והאל"ף רואני פתח במקום ציר"י ובמקלת ספרים הוא קמוץ , וכן להוציאני ממצרים הקמץ במקום ציר"י . חכמתך ודעתך , חכמות תלוניות שהיו לך בחכמה ההיא היא שובבה אותך מלפנות לאל שהיית חושבת שהיא תועילך היא המרידה אותך באל : שובבתך . ענין מרד . כמו שובו בנים שובבים , והדומים להם : (יא) ובא עליך רעה · ובא לשון זכר ורעה ל' נקבה

מצודת דוד

כדרך השבוים שעושים מלאכה כבדה : ושחני קמח · אמר קמח ע"ש סופו וכן אפיתי על גחליו לחם (לעיל מד) : גלי צמתך · דרך הנשים המכובדות לכסות פניהם במסוה והוא מכסה דק ולזה אמר בהליכי גולה תגלי המכסה ההיא מעל פניך כדרך השפחות הבזויות : חשפי שובל . גלי הרגל בלכתך בדרך כי דרך האשה לכסות הרגל ולא כן בהלך בדרך : גלי שוק · כאשר תעבור הנהרות תגלי גם השוק ולפי שהזכיר את בבל בלי נקבה אמר ענין בזיון הנקבות : (ג) גם תראה · כולם יסתכלו בגלוי ערותך : חרפתך · ר"ל ערותך כי גלוי הערוה לחרפה תחשב : נקם אקח לנקום נקמת ישראל : ולא אפגע אדם · לא אקבל פגיעת אדם לבל עשות בהם נקם : (ד) גואלנו . מוסב על המקראות שלפניו לומר כל אלה יעשה גואלנו אשר שמו ה' צבאות וכו' : (ה) שבי דומם . שבי מושתק כאבל ובואי בחושך להסתתר : יקראו לך . שיקראו לך מושלת על הממלכות : (ו) קצפתי כאשר קצפתי על עמי ומסרתם בידך לא רחמת עליהם ואף על זקן מאד הכבדת העול : (ז) ותאמרי · חשבת לומר עד עולם אהיה מושלת על כולם : עד לא שמת וכו' : עד שבעבור המחשבה ההיא לא שמת אלה הדברים על לבך לחשוב שגם לך יקרה כמקרה : לא זכרת אחריתה אחרית וסוף מעשה הרשע ותשלום גמולה : (ח) שמעי זאת הדבר אשר דברתי : עדינה · אשה בכל המענוגה : אני ואפסי עוד · ר"ל אני הגברת ואין עוד זולתי : לא אשב אלמנה · ר"ל לא יהרוג המלך ולא יגלה העם כי במות המלך תחשב המדינה לאלמנה וכשגלות עמה תחשב שלא מבניה : (ט) שתי אלה · האלמנות והשכול שבאה ברגע אחת כי מיד כשנהרג בלשאצר נלכדה העיר וגלו אנשיה : ביום אחד וגו' · ישרש בזה מה הם השתים : כתומם . כדרך השלמתם כאלו עליך מבלי מחסור : ברוב · עם רוב כשפיך ר"ל אף שאתה מרובה בכשפים לא נצלת מידם : בעצמות . ע"ם חזקת חבריך אשר חזקו מאד וכפל הדבר במ"ש : (י) ותבטחי ברעתך . כל בשתוגיד

מצודת ציון

וכן יאמר על הרגלים כמ"ש פעמי דלים (לעיל כ"ו) : שוק · כן יקרא גובה הרגל ממעל : (ג) תגל · תגלה : ערותך · כן יקרא דבר הראוי להתכסות : אפגע · ענין בקשה ותפלה כמו אל תפגעו בי (ירמיה ז) : (ה) דומם · ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י) : גברת · ענין שררה ושלטנות : (ו) חללתי · מל' חולין וגנאי : עדינה · ענין עונג ותענוג וכן מלא כרסו מעדני (ירמיה נ"א) : ואפסי · כמו ואין : שכול · מי שבניו אבודים קרוי שכול כמו כדוב שכול [הושע י"ג] : (ט) כתומם · מל' תם והשלמה : בעצמת · ענין חוזק כמו ועצם כתי (דניאל ח) : חבריך , הוא ממין הכשוף כמו וחבר חבר [דברים י"ח] : (י) שובבתך · ענין מרד והליכה בדרכי הלב מבלי הכתונה וכן משובת פתים [משלי א] : (יא) שחרה · ענין דרישה כמו

וְעָבִיד וְלֵיהּ דַּחֲלָא סָגְדִין אַף כְּנִשְׁתָּא מִשְׁתַּעְבְּדִין׃ ז נַטְלִין לֵיהּ עַל כְּתְפַיְהוֹן סַבְּלִין לֵיהּ מַחְתִּין לֵיהּ וְקָאִים מֵאֲתַרֵיהּ לָא אָפֵשַׁר לֵיהּ דִּינּוֹר אַף יְבָעֵי מִנֵּיהּ לָא יְתִיבְנֵיהּ מֵעֲקָתֵיהּ לָא יִפְרְקִנֵּיהּ׃ ח אַדְכְּרוּ דָּא וְאִתְקַפּוּ וְאָתִיבוּ מְרוֹדִין עַל לֵב׃ אַדְכְּרוּ קַדְמָיָתָא דְּמִן עָלְמָא אֲרֵי אֲנָא אֱלָהּ וְלֵית עוֹד אֱלָהּ בַּר מִנִּי׃ י מְחַוֵי מִן אֲזָלָא לְסוֹפָא וּמִלְּקַדְמִיזָדָא אִתְעֲבִידָא אֲמַר מְלָכִי יְתְקַיֵּם וְכָל רְעוּתִי אַעְבִּיד׃ יא דָּאֵמַר לְבַנָּשָׁא גַּלָּטָא מִמַּדִּינְחָא לְאֵיתָאָה בְּנֵי אַבְרָהָם רְחִימִי אַף מַלֵּילִית אַף אַיְתִינָהּ אַתְקִינְתָּא אַף אַעְבְּדִינָהּ׃ יב קַבִּילוּ לְמֵימְרִי תַּקִּיפֵי לִבָּא דְּרַחִיקִין מִזְּכוּתָא׃ יג קָרִיבָא זַכְוָתִי לָא תִּתְרַחַק וּפוּרְקָנִי לָא יִתְעַכַּב וְאֶתֵּן בְּצִיּוֹן פָּרִיק לְיִשְׂרָאֵל תּוּשְׁבַּחְתִּי׃ א חוּתִי וְתֵיבִי עַל עַפְרָא מַלְכוּ כְּנִשְׁתָּא דְּבָבֶל תֵּיבִי לְאַרְעָא לֵית כּוּרְסִי יָקָר מַלְכוּת בַּסָּרָאֵי אֲרֵי לָא תּוֹסִיפִין דְּיִקְרוּן לָךְ רַכִּיכָא וּמְפַנָּקָא׃ ב קַבִּילִי בְּשָׁעְבּוּד גְּלָא יָקָר מַלְכוּתִיךְ אִתְגַּלְיָא שִׁלְטוֹנִיךְ אִתְגַּלְיָא עִם מַשְׁרְיָתִיךְ גְּלוּ וְעוּלִי בְּשָׁעְבּוּד גְּלָא יָקָר מַלְכוּתִיךְ אִתְגַּלְיָא שִׁלְטוֹנִיךְ אִתְגַּלְיָא עִם מַשְׁרְיָתִיךְ גְּלוּ תּוֹלְדוֹת אַחֲרִן

אֵל יִסְגְּדוּ אַף־יִשְׁתַּחֲווּ׃ ז יִשָּׂאֻהוּ עַל־כָּתֵף יִסְבְּלֻהוּ וְיַנִּיחֻהוּ תַּחְתָּיו עיון פ וַיַּעֲמֹד מִמְּקוֹמוֹ לֹא יָמִישׁ אַף־יִצְעַק אֵלָיו וְלֹא יַעֲנֶה מִצָּרָתוֹ לֹא יוֹשִׁיעֶנּוּ׃ ח זִכְרוּ־זֹאת וְהִתְאַשָּׁשׁוּ הָשִׁיבוּ פוֹשְׁעִים עַל־לֵב׃ ט זִכְרוּ רִאשֹׁנוֹת מֵעוֹלָם כִּי אָנֹכִי אֵל וְאֵין עוֹד אֱלֹהִים וְאֶפֶס כָּמוֹנִי׃ י מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית וּמִקֶּדֶם אֲשֶׁר לֹא־נֶעֱשׂוּ אֹמֵר עֲצָתִי תָקוּם וְכָל־חֶפְצִי אֶעֱשֶׂה׃ יא קֹרֵא מִמִּזְרָח עַיִט מֵאֶרֶץ מֶרְחָק אִישׁ עֲצָתִי אַף דִּבַּרְתִּי אַף־אֲבִיאֶנָּה יְצַרְתִּיהָ אַף אֶעֱשֶׂנָּה׃ יב שִׁמְעוּ אֵלַי אַבִּירֵי לֵב הָרְחוֹקִים מִצְּדָקָה׃ יג קֵרַבְתִּי צִדְקָתִי לֹא תִרְחָק וישועתי [ותשועתי] קמ״ז ד׳ לֹא תְאַחֵר וְנָתַתִּי בְצִיּוֹן תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל תִּפְאַרְתִּי׃

מז א רְדִי ו וְשִׁבִי עַל־עָפָר בְּתוּלַת בַּת־בָּבֶל שְׁבִי לָאָרֶץ אֵין־ כִּסֵּא בַּת־כַּשְׂדִּים כִּי לֹא תוֹסִיפִי יִקָּרְאוּ־לָךְ רַכָּה וַעֲנֻגָּה׃ ב קְחִי

פלע״ל כנ״ע׃ (ח) זכרו זאת: מאבר מני חסן לומר׃ והתאוששו: והתאמצו כמו להמציאי קיר חרסת (לעיל טו)׃ השיבו פושעים על לב: ומה אני אומר לכם לזכור ולהשיב על לב׃ (ט) זכרו ראשונות מעולם. מאבר רחיתם כי אנכי אל ואין עוה: מאכי אלהים ואפס כמוני׃ (י) מגיד מראשית אחרית. גלות מלרי וגאולתה הודעתי בנין הבתריס לפני היותה׃ (יא) קורא ממזרח עיט. מאבר מרח עיט ברח ורוח עליו׃ אמר עצתי תקום. מה שעצתי על בבל דברתי ואת הגורם ואביאנה, ונאמרו לה לרמות המעשה על המאמר, והרשעים לרמות הקריאה שזכר, והקריאה היא שעיר לה לכבו כאלו קרא ח׳ והדבור הוא על ידי פגניא, ואדוני אלי ז״ל פי׳ זה בפסוק על מלך המשיח שקראו עיט שיעוף במהרה בזמנו, וכן בני הפסוקים שאחר זה על גאולת הגלות הזה, וכן תרגם יונתן על דרך הזה לאמר לכבש גלותה וגומר׃ (יב) שמעו: אמר לאבירי בבל שהם אבירי לב ואמונים לשבחוני׃ הרחוקים מצדקה: מעשות צדקה לכם׃ (יג) קרבתי: תפארתי, שתעשה בהם לכם תשיב תפארת לי׃ (ח) רדי ושבי: רדי מכבת ממלכה שהיית מולכת על כל האומות, ושבי על עפר לא שהיית לך מולכת תשיבי כאלמנה כי על עפר תשבי, לשומר שהיו מרגה, וקראה כתולה שהיתה עד עתה כבתולה בלא בעולה, לשומר בלא בעלה יד אדם עליה, וכפל בענין במלות שונות, ואמר שבי לארץ וגו׳: כי לא תוסיפי: מלרע בשבועה אחד לבד, אמר לה תוסיפי שיקראו לך רכה ועגונה כמו שהיו קוראין על עתה שהיית בעלת שעגוני׳, ובעל שהשניים יקרא כך, וכן אמר בחיים הרך כך ושעגון ברכה כך והעגונה, כי לפי שהעגון יושב כאיש ומחלוקה בהכריסה כי תבוי בעגלה ומיגיעה שלהן לפם העגון ומחלוקה העגל נפים יהיו קצים ומוקים ויכלו העגל והעגונה׃ (ב) קחי רחים: כנגד ויטחנו שם, כמו שאמר עד כאן כאבי אבי אמר כאן כאבי אבי אמר כרחים, וכן אמר בשמשון ויכי טוחן בבית האסורים, אמר לה שתלך בבית האסורים׃ גלי שבתך: גלי שבי׃ תגלה ערותך: ותראה בושתך׃ אקח נקם: אקח נקם ממתנים׃ ולא אפגע אדם: לא אפגע בי אדם׃ (ג) ויגאלנו ה׳ צבאות שמו: הוא גואלנו׃ קדוש ישראל: הוא קדוש ממתנים׃ (ד) אלוה כל הארץ יקרא: כל מי שיש לו אלוה בעולם יקרא בשמו׃ (ה) דומי: שתקי׃ ובאי בחשך: מן האור׃ לא יוסיפו: לא יוסיפו עוד׃ (ו) קצפתי עמי: על ישראל׃ חללתי נחלתי: הפקרתי׃ (ז) ולא שמת לבך: לא נתת על לבך׃ אחריתה: סופה׃ (ח) ועתה שמעי זאת: מאבר אני אומר לכם׃ העדנה: מלרע׃ ואין עוד לבדי: אין עוד אלוה לבדי׃ לא אדע שכלה: לא אדע שכלה׃ (ט) ובאו עליך פתאם: בא עליך׃ (י) ותבטחי ברעתך: בעשיתך׃ אמרת כי אני ואפסי עוד: אמרת אני ואפסי עוד׃ (יא) ובא עליך רעה: בא עליך׃ לא תדעי שחרה: לא תדעי שחרה׃ (יב) עמד נא: עמד נא׃ ואולי תוכלי: אולי תוכלי׃ (יג) נלאית: נלאית׃ הושיעוך: הושיעוך׃ (יד) הנה היו כקש: הנה היו כקש׃ (טו) אשר יגעת בם: אשר יגעת בם׃ תעו איש לעברו: תעו איש לעברו׃ אין מושיע לך: אין מושיע לך׃

מצודת ציון

מל׳ סבר׃ יסגדו׃ ענין השתחוה הלא מקומם סימנם וכן יסגד לו (לעיל מ״ד)׃ (ז) יסבלוהו׃ מל׳ כבל ומשא׃ תחתיו׃ במקומו וכן ויבאו תחתם (יהושע ה)׃ ימיש׃ מענין סכרה כמו לא יסורו׃ יעמוד ענוד בעגל (במות טו)׃ יענה׃ מל׳ עניה ותשובה׃ (ח) והתאוששו׃ התחזקו כענין סיבוד מן נתאמצי קיר הרבת (לעיל ט״ז)׃ (ט) ותפס׃ עניני כמו לא׃ (יא) עיט׃ כן יקרא העוף להדומה כמו וירד על הפגרים (נחמיה ט״ו)׃ (ב) כת בבל׃ עדת בבל׃ רכה ועגונה׃ כ״ל בעלת תענוג וכן הרכה בן והעגונה (דברים כ״ח)׃ (ג) למתך׃ ענין גלוי כמו ותשוני את כתפים כמו מבצר למתך (ב״מ ד)׃ הבשי׃ ענין גלוי כמו ותשוני את כתפים (לעיל כ)׃ שובל׃ מל׳ שביל וילמד על הדגל׳ הסולך בשביל וכמו במלת פעם ילמד על הפסיעות כמ״ש פעמי מרכבותיו (קהלת ה)׃ וכן

נבזל לא יענה ולא יושיענו מלרהו וכלומר סים סבלות גדול מזה להתמין בדבר בלין בו מעם׃ (ח) זכרו זאת׃ דבר התוכו בים בפלילים׃ והתאוששו׃ התחזקו לקנות לב׃ השיבו׃ מחם הפושעים כי תמו לב על הדבר׃ (ט) זכרו׃ תמו לב לזכור כפלילות הרשעות בעשיתי מימות עולם׃ (י) מגיד׃ אני מגיד מתחיל הדבר מרלשיתו׃ ומקדם. ומלפנים מגיד דברים הפוכים אחר לא נעשו עדיין לף רלתים הדברים׃ לומר וכו׳׃ לומר אני עלמי מתקיים כי אין בית מי לבבלה׃ וכל מבני לעשה׃ כ״ל הדבר במ״ש׃ (יא) קורא. אני הוא קורא לא יעים לבא מזרח כ״ל לעיר לב כורש היושב מזרחה לבבל ומבוא בי עלמי׃ לא יבא הזה לבבל׃ (יב) אבירי. הם הפורעיות הזקם על בבל׃ (יג) קרבתי׃ קרב אחב תביאי לבב ומבוקים על ישראל ומחוקים סמה מעשות לסם לדקה ומסד׃ (יג) קרבתי הנה אני קרבתי לדקתי ליבא׃ ולא תרחק מכם׃ ותשועתי׃ קרבתי תשועתי ולא תאחר לבא׃ ליבא׃ ותשועתי׃ ר״ל בתשועה שתם עם תפארתי׃ ר״ל בתשועה שתם עם ישראל שהיא כמ״ש ובישראל אתפאר (לעיל מד)׃ בזוי (ג) ודי׃ אבל אלא בבל ודי מן בכבה ובני על בעבר׃ בתולה בת בבל׃ קלקה בתולה לפי שלא בבשה בתי לבא לבבל לרמות לרמות אחר כמו בבתולה שלא בלה בלה לבעל וכן בתולה בת לידון (לעיל כג)׃ אין בסא׃ לא יהיה עוד לך בסא מלוכה׃ יקראו לך׃ מיקראו לך רכה ועגונה כ״ל לא תהיי בעלת בפלגונים כמו׃ (ג) קמי רמים׃

ולא יענה ה׳ בקריאה וכי׳ תעקתם ביום ההוא׃ או יזעקו אל ה׳ דמיכה׃ ישאהו על כתף יסבלהו׃ שם יצעקו ולא יענה׃ לעבדי קראתי ולא יענה׃ מראשית ה׳ בקריא׳ וסי׳ נסבר בסדר שלח לך: תאחר ד׳ בקריאה וסי׳ מלאתך ודעתך לא תאחר׃ כי תדר נדר לה׳ אלהיך לא׃ קרבתי צדקתי לא תרחק׃ כאשר תדר נדר לאלהים לא האחר׃ ישיב לארץ ד׳ בלישנא וסי׳ נסבר ברוש האי סיפרא סוף סי׳ נ׳׃

מצודת דוד

מל׳ סבר׃ יסגדו׃ ענין השתחוה הלא מקומם סימנם וכן יסגד לו (לעיל מ״ד)׃ (ז) יסבלוהו׃ מל׳ כבל ומשא׃ תחתיו׃ במקומו וכן ויבאו תחתם (יהושע ה)׃ ימיש׃ מענין סכרה כמו לא יסורו׃ יעמוד ענוד בעגל (במות טו)׃ יענה׃ מל׳ עניה ותשובה׃ (ח) והתאוששו׃ התחזקו כענין סיבוד מן נתאמצי קיר הרבת (לעיל ט״ז)׃ (ט) ותפס׃ עניני כמו לא׃ (יא) עיט׃ כן יקרא העוף להדומה כמו וירד על הפגרים (נחמיה ט״ו)׃ (ב) כת בבל׃ עדת בבל׃ רכה ועגונה׃ כ״ל בעלת תענוג וכן הרכה בן והעגונה (דברים כ״ח)׃ (ג) למתך׃ ענין גלוי כמו ותשוני את כתפים כמו מבצר למתך (ב״מ ד)׃ הבשי׃ ענין גלוי כמו ותשוני את כתפים (לעיל כ)׃ שובל׃ מל׳ שביל וילמד על הדגל׳ הסולך בשביל וכמו במלת פעם ילמד על הפסיעות כמ״ש פעמי מרכבותיו (קהלת ה)׃ וכן

נבזל לא יענה ולא יושיענו מלרהו וכלומר סים סבלות גדול מזה להתמין בדבר בלין בו מעם׃ (ח) זכרו זאת׃ דבר התוכו בים בפלילים׃ והתאוששו׃ התחזקו לקנות לב׃ השיבו׃ מחם הפושעים כי תמו לב על הדבר׃ (ט) זכרו׃ תמו לב לזכור כפלילות הרשעות בעשיתי מימות עולם׃ (י) מגיד׃ אני מגיד מתחיל הדבר מרלשיתו׃ ומקדם. ומלפנים מגיד דברים הפוכים אחר לא נעשו עדיין לף רלתים הדברים׃ לומר וכו׳׃ לומר אני עלמי מתקיים כי אין בית מי לבבלה׃ וכל מבני לעשה׃ כ״ל הדבר במ״ש׃ (יא) קורא. אני הוא קורא לא יעים לבא מזרח כ״ל לעיר לב כורש היושב מזרחה לבבל ומבוא בי עלמי׃ לא יבא הזה לבבל׃ (יב) אבירי. הם הפורעיות הזקם על בבל׃ (יג) קרבתי׃ קרב אחב תביאי לבב ומבוקים על ישראל ומחוקים סמה מעשות לסם לדקה ומסד׃ (יג) קרבתי הנה אני קרבתי לדקתי ליבא׃ ולא תרחק מכם׃ ותשועתי׃ קרבתי תשועתי ולא תאחר לבא׃ ליבא׃ ותשועתי׃ ר״ל בתשועה שתם עם תפארתי׃ ר״ל בתשועה שתם עם ישראל שהיא כמ״ש ובישראל אתפאר (לעיל מד)׃ בזוי (ג) ודי׃ אבל אלא בבל ודי מן בכבה ובני על בעבר׃ בתולה בת בבל׃ קלקה בתולה לפי שלא בבשה בתי לבא לבבל לרמות לרמות אחר כמו בבתולה שלא בלה בלה לבעל וכן בתולה בת לידון (לעיל כג)׃ אין בסא׃ לא יהיה עוד לך בסא מלוכה׃ יקראו לך׃ מיקראו לך רכה ועגונה כ״ל לא תהיי בעלת בפלגונים כמו׃ (ג) קמי רמים׃

כד אַךְ בַּיהוָה לִי אָמַר צְדָקוֹת וָעֹז עָדָיו יָבוֹא וְיֵבֹשׁוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בּוֹ׃
כה בַּיהוָה יִצְדְּקוּ וְיִתְהַלְלוּ כָּל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל׃

מו א כָּרַע בֵּל קֹרֵס נְבוֹ הָיוּ עֲצַבֵּיהֶם לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה נְשֻׂאֹתֵיכֶם עֲמוּסוֹת מַשָּׂא לַעֲיֵפָה׃
ב קָרְסוּ כָרְעוּ יַחְדָּו לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא וְנַפְשָׁם בַּשְּׁבִי הָלָכָה׃
ג שִׁמְעוּ אֵלַי בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־שְׁאֵרִית בֵּית יִשְׂרָאֵל הָעֲמֻסִים מִנִּי־בֶטֶן הַנְּשֻׂאִים מִנִּי־רָחַם׃
ד וְעַד־זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד־שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט׃
ה לְמִי תְדַמְּיוּנִי וְתַשְׁווּ וְתַמְשִׁלוּנִי וְנִדְמֶה׃
ו הַזָּלִים זָהָב מִכִּיס וְכֶסֶף בַּקָּנֶה יִשְׁקֹלוּ יִשְׂכְּרוּ צוֹרֵף וְיַעֲשֵׂהוּ

תרגום: כד בְּרַם בְּמֵימְרָא דַייָ עֲלַי אֲמַר לְאַיְתָאָה זַכְוָן וּתְקוֹף בְּמֵימְרֵיהּ יוֹדוּן וְיִבְהֲתוּן בְּטַעֲוָתְהוֹן כָּל עַמְמַיָא דַהֲווֹ מִתְגָרִין בְּעַמֵיהּ׃ כה בְּמֵימְרָא דַייָ יִזְכּוּן וְיִשְׁתַּבְּחוּן כָּל זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ א חֲמִיט בֵּל אִתְקְטֵף נְבוֹ הֲווֹ צַלְמָנֵיהוֹן דְמוּת חֵיוָא וּבְעִירָא מַטוּלֵי מַעֲוָתְהוֹן יְקוּרִין עַל נָטְלֵיהוֹן וְאִנוּן מְשַׁלְהָן׃ ב אִתְקְצִיצוּ וְאִתְקְטִפוּ כַּחֲדָא וְלָא יְכִילוּ לְשֵׁיזָבָא נַטְלֵיהוֹן וּפָלְחֵיהוֹן בְּשִׁבְיָא אֲזַלוּ׃ ג קַבִּילוּ לְמֵימְרִי דְבֵית יַעֲקֹב וְכָל שְׁאָרָא דְבֵית יִשְׂרָאֵל דְרְחִימִין מִכָּל עַמְמַיָא וְחַבִּיבִין מִכָּל מַלְכְוָתָא׃ ד וְעַד עָלְמָא אֲנָא הוּא וְעַד עָלַם עָלְמַיָא מֵימְרִי קַיָם אֲנָא בְרֵית כָּל אֱנָשָׁא וַאֲנָא בַּדְרֵית יָתְהוֹן לְבֵינֵי עַמְמַיָא אַף אֲנָא אֶשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיהוֹן וְאֶסְלַח׃ ה לְמַן תְּדַמּוֹן קֳדָמַי וּתְשַׁווֹן וּתְכַוְנוּן קֳדָמַי בְּקֻשְׁטְ׃ ו הָא עַמְמַיָא נָכְן דְהַב מִכִּיס וְכַסְפָּא בְּמֹאזַנְיָא תָּקְלִין אָגְרִין קֵינָאָה

מסורה: ד' · ז' סבירין לשון רבים · ב' · ל' · ג' דגשים · ל' וחסר · ל' מ"ל · ל' · ל' · ל' · ל' · ל'

בל ג' וסי' ופקדתי על בל בבבל כרע בל קרס נבו · הוביש בל תת מרורך. רחם ה' ג' קמצין וב' פתחין וסי' הלא ימצאו יחלקו שלל. הנשאים מני רחם ואטמא אותם במתנתם. שאול ועצר רחם. וא' ברכות שדים ורחם:

תולדות אהרן כרע בל · מגלה כה סנהדרין סג: משא לעיפה · עקידה שער ק: ועד זקנה · סנהדרין לח: הזלים זהב · ב"ב כה (כלאים לא כוטא יח יבמות כ קידושין סד ב"ב יז):

רש"י

(כד) אך בה' לי אמר: המקרא זה מסורס וכן פתרונו אך לי בה' אמר לדקות ועוז אע"פ שכל הגוים ישתחוו לפניו אך לי לבדי כנסת ישראל בה' הבטחה לי לדקות ועוז ולא יבאו מכחישי תורה לחלל כבודי: עדיו יבוא ויבשו וגומר. כל הנחרים בהקב"ה יבואו עדיו להתחרטו על מה שעשו בחייהם ויבושו: הנחרים · המתגרים: (כה) בה' ילדקו ויתהללו · בהבטחת משענו אהבתו ימלאו לדקה ויתפארו במעוז ויתהללו. פרוונטי"ר בלע"ז: (א) כרע בל קורס נבו. אלהותיהן של בבל כרעו קרסו ל' שחוק של עכו"ם הוא כמי שיש לו חולי מעים ואינו מפסיק ליסב על מושב בה"כ עד שהוא נהרז. כרע בל קורס נבו. אישקרופי"ר בלקינקיא"ה נבו כך שמעתי משמו של רבינו גרשום מאור הגולה: היו עצביהם · צלמי צורתם של בל ונבו היו להיה ולבהמה נדמו להיות כחיה וכבהמה שמזומנין ומלכלכים עלמן ברעי שלהם · נשואותיכם עמוסות משא. ריעי שבמעיהם כבדות הם לעמוס כמשא לאדם עיף לפיכך קרסו כרעו יחדיו. הקריסה עם הכריעה: (ב) לא יכלו מלט משא · להפליט מה שבמעיהם כשאר המוציאין כהוגן: מלט: ל' הוצאה ממקום בלוע וכן (לעיל לד) שמה קננה קפוז ותמלט: הוציאה בילתה וכן (לקמן סו) והמליטה זכר ויונתן תירגם כשמקראו' הללו: (ג) העמוסים מני בטן · מאז נולדתם בבית לבן הארמי עמסתי אתכם על זרועותי כי מאז עמדו עליכם עכו"ם בכל דור ודור ולא כעכו"ם שהיו עומסים ונושאים את אלהיהם כמו שאמור למעלה אבל אתם עמוסים ונשואים בזרועותי: (ד) ועד זקנה: אשר זקנתם וכלה כחכם שאין לכם זכות אני הוא ברחמי ובמדת טובי להושיעכם ולעמוס ולשאת למלט לפי שאמר על יראתם שהיא נסבלת וגם משאה היא יכולה למלט אמר אני הסובל אחרים ואת משאם אמלט: (ה) ותמשילוני · כמו (איוב ל) ואתמשל כעפר ואפר ל' דמיון: ונדמה · ונהיה אני והוא דומין זה לזה: (ו) הזלים זהב מכיס: ל' יזלו (תהלים קמז): בקנה ישקולו. הוא קנה המאזנים שקורין פלע"ל:

רד"ק

כמו שאמר ובשמו תשבע, ר"ל שלא יזכירו שם אלהים אחרים ולא יכרעו לפניו אלא לפני האל יכרעו ויתפללו ובשמו ישבעו באמת: (כד) אך בה' לי אמר לדקות · הפרשנים פירשו כי אלה דברי הנביא, ויש מפרשים אמר הנביא אלה העתידות לא ידעתי בדרך החכמה אך בשם שאמר לו אלהי הצדקות והעוז, והחכם ר' אברהם בן עזרא פירש אך בה' לבדו צדקות ועוז והנכנס עלת לו, והטעם בשם הדבר עמו, ואאז"ל פי' אמר הנביא אני נשבע בה' כי לי אמר לדקות ועוז: עדיו יבא · כלומר בעל צדקות ועוז יקרב אליו ויבשו ויכלמו כל הנחרים בו, ר"ל כל הכועסים והקוצפים בו, ויונתן תרגם ברם במימרא וגו', והנכון אצלי בפירוש הפס' הזה כי הוא דבק באשר למעלה ממנו, אמר תשבע כל לשון אך בה' לבדו ולא באל אחר, והראיה לפירוש זה כי תשבע אין לו קשר באותו הפסוק, כי לי שזכר איננו לו קשורה כי לא יקשר ענין שבועה בזה הדרך אלא עם בי"ת לא עם למ"ד, כמו בה' נשבעתי, כי נשבעתי, ובשמו תשבע ואשבע לו בה' וכן כולם: לי אמר ה' לדקות ועוז, וכן האל אמר לי לדקות ועוז לתתה לאשר עבדוני, עדיו יבא ויבשו כל הנחרים בו, כל העמים שהיו נחרים בו ומואסים בו ובעבודתו עד היום ההוא אז יבאו עדיו ויודו לפניו ויבשו על מה שעשו, ואמר יבא בלשון יחיד ר"ל כל עם ועם, ואמר במסרה כי יבא זה אחד מן דסבירין לשון רבים: (כה) בה' ילדקו · העמים יבשו אבל כל זרע ישראל ילדקו בעבודת' אותו ויתהללו בו לעיני העמים, כי הם דבקו בו אפילו בגלותם, כמו שאמר אם שכחנו שם אלהינו ונפרוש כפינו לאל זר: (א) כרע בל · עתה שב לצחוק על הפסילי' שזכר הנושאים את עץ פסלם, אמר כי כשנלכדה בבל לא די שלא הצילם אלהיהם אלא הוא עצמו כרע, ר"ל ששברו אותו וכרע ונפל לארץ, וכן נבו קורס, והוא כמו כרע, ובל הוא שם פסל שעובדי' אותו בבבל, וכן נבו: לחיה ולבהמה · שנשאו אותם אחר ששברו אותם טענו אותם על הבהמות להוליכם למדי ופרס כי היו מצופים כסף וזהב, ויש חיה שטוענים עליה משא כמו הפיל: נשאותיכם עמוסות · אמר דרך שחוק ולעג, משאותיכם הם עמוסות הבהמות, כלומר טעונות יותר מדאי כי יכבדו המשאות מרוב הזהב שבהם עד שיאמרו התמרים והגמלים: משא לעיפה · עיפה, תאר לבהמה שהיא עיפה מכובד משאה: נשואותיכם · כמו משאותיכם, והוא תאר, ויש לפרש נשואותיכם תאר לבהמות הנושאות, ואמר עמוסות שהם טעונות יותר מדאי, וכפל נשואותיכם כנגד העצבים ללעג הבהמות הנושאות אותם עמוסות הם ועיפות, וי"ת חמיט בל אתקטף נבו וגו', ועוד שנה הענין ואמר: (ב) קרסו כרעו · מלט משא, למלט עצמם מן המשא שלא ישאו אותם הבהמות, ונפשם הם עצמם הלכו בשבי כל שכן שלא הצילו עובדיהם: ונפשם · עצמם כמו ברזל באה נפשו, או אמר נפשם לפי מחשבת עובדיהם, וי"ת לא יכלו לשיזבא נטליהון ופלחיהון בשביא אזלו: (ג) שמעו · אמר וכל שארית על גלות בבל שהיו שארית עשרת השבטים שגלו ראשונה והם לא שבו בשוב גלות בבל: העמוסים מני בטן · אתם עמוסים ונשואים מבטן ומרחם אמכם, וכן אשא ואסבול עלי אתכם עד שיבה, כלומר כל ימיכם לא אטוש אתכם, או אמר ועד שיבה שצריך יותר סבל וסעד, רוצה לומר כי בכל עת שתהיו בצרה אני אסבול אתכם, וכן אמר דוד עליך הסמכתי מרחם: (ד) ואמר ועד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני · שיבה יותר מזקנה, וכן אמרו בן ששים לזקנה בן שבעים לשיבה: אני הוא · אני הוא עמסם: אני עשיתי · וכיון שעשיתי וגדלתי אתכם עלי לשאת ולסבול אתכם והמשא והסבל עליו יתברך היא דרך משל: ואמלט · אמלט אתכם מגלות בבל: (ה) למי תדמיוני · ונדמה, והיה נדמה, אמר זה כנגד בני בבל שהיו בוטחים בפסיליהם ומעבידים ישראל ואומרים לא יוכל אלהיכם להציל אותם מידינו כי אלהינו תפשם בידינו, לפיכך אמר איך תדמו אותם אלהים לי כי אותם הם מזהב וכסף ומעשה ידי אדם הם: (ו) הזלים · ענין זול בדברי רבותינו וי"ל מוציאין הזהב בזול אף על פי שהזהב ביוקר הם עושים

מצודת דוד

תשבע · מוסב על מלה לי לומר לי תשבע כל ל' לקבל אותי לאלוה ולהאמין בי: (כד) אך בה' · זהו מאמר הנביא שאמר אף שכל העכו"ם יאמינו בה' אך הכריני נשבע בה' אשר לי לישראל לבד הבטיח ואמר לדקות ועוז ר"ל הצדקות והעוז שיהיו לישראל יהיו מיוחדת ולא יהיו בערך אחד עם של העכו"ם: עדיו יבוא · כל אחד מהעכו"ם יבא לישראל להיות סר למשמעתו וכל הכועסים בו לשעבר יבושו אז: (כה) בה' ילדקו · בהבטחת משען ה' ימלאו ישראל לדקה ויתהללו מפי כולם על שהשכילו לדעת מעולם שה' הוא האלהים ודבקו בו: מו (א) כרע בל · עתה שב לצחוק על הפסילים ואמר כשנלכדה בבל כרע על על ברכיו ונפל לארץ ולא הציל את עצמו: קורס נבו · כפף קומתו להיות מוטה לארץ: היו עצביהם · השעינו את העצבים על החיות ועל הבהמות להוליכם בגולה: נשואותיכם עמוסות · הבהמות הנושאות אתכם המה עמוסות יותר מדי והנכם משא כבד על הבהמה העייפה: (ב) קרסו כרעו יחדיו · כל העצבים יחד כפפו קומתם וכרעו על ברכיהם ולא יכלו למלט את עצמם מן המשא לבל לשאתם בגולה: ונפשם · הם עצמם הלכו בשבי וכאומר ואיך אם כן יוכלו להציל את העובדים להם: (ג) שארית בית ישראל · כי עשרת השבטים כבר גלו והיו רובם: העמוסים · הטעונים עלי מאת לאתם מבטן ולפי שאמר למעלה שהעצבים יהיו עמוסים על הבהמות לזה אמר במשל מהאומן הנושא את היונק שהוא נושא ואינו נישא וכ"ל שהוא מעולם בעזרתם: הנשואים וגו' · כפל הדבר במ"ש: (ד) ועד זקנה · כמו שנשאתי אותם מעת לאתם מבטן כן אשא אותם עד הזקנה ועד ימי השיבה אסבול אותם על שכמי כ"ל כמו שהייתי בעזרתם מאז כן אהיה עד עולם:

מצודת ציון

(כד) ועוז · ענין חוזק: עדיו · אליו כמו תגע עדיך (איוב ד): הנחרים · מל' חרון כעס וכן בני אמי נחרו בי (ש"ה א): (כה) ויתהללו · מל' הלול ושבח: (א) כל נבו · שמות גלולים של בבל: קורס · ענין כפיפה והוא מל' קרסי והב (שמות כ"ו) שהיו כפופים בראשיהם לתחבם בלולאות: עצביהם · כן יקראו הגלולים ע"ש שמעציבים לב עובדיהם לעוסקים אליהם ואינם נענים: עמוסות · ענין הטענת משא כבד וכן אבי העמיס עליכם (מ"א י"ב): לעיפה · מלשון עייפות ויגיעה: (ב) מלט · ענין הללה: ונפשם · כמו ונופש וכן ורקה נפשו (לעיל כ"ט): (ג) שארית · שיור: מני · מן והיו"ד נוספת: הנשואים · מל' משא: רחם · רחם האשה: שיבה · הוא יותר מהזקנה: אסבול · ענין טעינת משא וכן ישור סובלו (לעיל י): (ה) תדמיוני · מל' דמיון: ותשוו · מל' השוואה: ותמשילוני · ענין דמיון: (ו) הזלים · מל' הולה ושפיכה וכן יזלו מים (תהלים קמ"ז): מכיס · ענין אמתחת ושק: בקנה · הוא כענין מטה וכן תולים מאזני המשקל: ישקולו · מל' משקל: ישכרו · מל'

לֹא תִבְהָתוּן וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד־עוֹלְמֵי עַד׃ ומ״ל ד׳ ומ״ל
יח כִּי כֹה אָמַר־יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם
הוּא הָאֱלֹהִים יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשֵׂהָ מפר ד׳
הוּא כֹוֹנְנָהּ לֹא־תֹהוּ בְּרָאָהּ לָשֶׁבֶת
יָצָרָהּ אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד׃ יט לֹא
בַּסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי בְּמְקוֹם אֶרֶץ חֹשֶׁךְ
לֹא אָמַרְתִּי לְזֶרַע יַעֲקֹב תֹּהוּ
בְּקֹשְׁטוֹת מַגִּיד מֵישָׁרִים׃ כ הִקָּבְצוּ וָבֹאוּ הִתְנַגְּשׁוּ
יַחְדָּו פְּלֵיטֵי הַגּוֹיִם לֹא יָדְעוּ
הַנֹּשְׂאִים אֶת־עֵץ פִּסְלָם וּמִתְפַּלְלִים
אֶל־אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ׃ כא הַגִּידוּ
וְהַגִּישׁוּ אַף יִוָּעֲצוּ יַחְדָּו מִי הִשְׁמִיעַ
זֹאת מִקֶּדֶם מֵאָז הִגִּידָהּ הֲלוֹא אֲנִי
יְהוָה וְאֵין־עוֹד אֱלֹהִים מִבַּלְעָדָי
אֵל־צַדִּיק וּמוֹשִׁיעַ אַיִן זוּלָתִי׃כב פְּנוּ־
אֵלַי וְהִוָּשְׁעוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ כִּי אֲנִי־
אֵל וְאֵין עוֹד׃ כג בִּי נִשְׁבַּעְתִּי יָצָא
מִפִּי צְדָקָה דָּבָר וְלֹא יָשׁוּב כִּי־לִי
תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן׃

(יח) לֹא תוהו בראה׃ כי לשבת יצרה׃ (יט) לֹא בסתר דברתי׃ כמקומות אחרים ולא אמרתי על תהו אמר לזרע יעקב בקשוני כי אם לקבל שכר גדול׃ מגי ה׳ דובר לדקי׃ מאמר שפתחתי להם בדבר לדקי להודיעם מתן שכרן מחר כן הגדתי להם מיסרים תוקי ותורתי שקודם מתן תורה נאמר להם (שמות יח) ועתה אם שמוע תשמעו וגו׳ ועתה אם שמוע ושמר והייתם לי סגולה וממלכת כהנים וגומר׃ (כ) התנגשו . לשון הנשה והון״ן עפילה כו כאשר יאמר התנגפו׃ פליטי הגוים׃ אשר נמלטו מחרבו של נבוכדנצר לא ידעו העוסקין בו עץ פסלם׳ להכין דעת׃ (כא) המשמיע זאת מקדם׃ מי בפסליכם אשר השמיע מקדם להניח להיכם העושה שם שים לעובדיו׃ הלוא אני ה׳ ואין עוד . שאני מודיע מה אני עתיד לעשות לעמי ומקייים דברי׃ (כב) פנו אלי׃ והניחו פסליכם כל תפסי ארץ וכבר תושעו׃ (כג) בי נשבעתי. ויולא מפי לדקה לקבל כל הגויים אלי דבר דברתי ולא ישוב מהן הלדקה אשר יולאת מפי כי לי תכרע כל ברך ומני לקבלם כענין שנאמר כי לי תהפוך כל עמים וגו׳ (לפניה ג)

הקבצו ד׳ בקריאת וסי׳ הקבצו ושמעו בני יעקב . הקבצו ובאו התנגשו . הקבצו בלבם ושמעו מי׳ הקבצו ובאו האספו מסביב׃ הלוא אני ג׳ וסי׳ אף יועצו יחדו . הלוא אני מחשה . הלא אני אמרתי לפעמים בעם ג

תולדות אהרן לג מפו . פסמים פת מגלה כז חגיגה

כ יכמות סב נמין מף כ״ב יג עדיות כ בכורות מז עדיכין ב׃ מעיד מיבדים . זוהר לך ׃ מן פסלם . עקדה בער לת׃ כל ברך . נדה ל׃

לג יכוהו ולג יכלמו כי הוא מופת כפ׳ תשובת עולמים , וסי׳ עולמים ומניח תרוכים׃ ולג תכבו . דכרי הכניה ליכרתל׃ עד עולמי עד . כל ימי עולם׃ (יח) כה אמר כי לפי שזוכה בפרכוס עתיד לתכר עליו שדבר בענין פתנוליס שלה יניעו ולה ינוע ואין מוניע אלא בחל שהוא ברוח הכל׃ וכורא שמים . כבר פירשנו כי זה בענין זכר לאותו שבניה כמה פעמים׳ מפני פתמונות הרעות שהיו בדורו׃ הוא פתלוסים . וכיון שהוא ברוא הכל הוא פתלוסים ר״ל פסופט ומפנסיג ולא פנלגים וכוכבים כי אף על פי שפם מכזיבים פתהמונים במעותו פם עושים ואני אומרים עליפם , כמו שכתוב הוא אלהי פתלוסים , ואמר זה בענין כנגד עובדי פתנוליס כי אין רצוי לעבוד אלא למי שהוא אדון על הכל , וכן הוא אומר יוצר כארץ לקבל כת ובנסגת העליונים׃ ועושה . מתקה , כלומר הוא תקנה לשיות יוכבים עליה כשהקוה שמים אל מקום תחד׃ הוא כוננה . כונן אותה לשיות כיבשת׃ עליה פריה ורביה , כמו שאמר לפם שבו וכבו , ואף פם מתמעטים הוא כפבא כני אדם שיש לפם דעת לכבין בשוב וברע ובעבותה כרע פם מתמעטים או מתפשטים אלא כמלאתו או על ידי זה כמלאתו או על ידי מנפש אחת כאל, כמו שנתן מתנה אחרת בזכר ובנוגה ונגעו ונתמעטו כי כאל ברא אותה לעבוד ולרעות ולא ברא אותה לתהו לשיות תהו מלון אדם ונשמה אלא לשיות יוכבים עליה ואינם מתמעטים כ״ל כענוג . ואין ה׳ ואין עוד . מותן ורוחם ממית ומחיה אלא אני לגדי׃ (יט) בסתר דברתי . כשדברתי כמעמד הר סיני לא היה בסתר ובמקו׳ אחר תהו שלא ראוי ולא שמע אדם כי אנכי נגניתי על כך כיני לזרע יעקב בקולות וברקים ועפן כבד וקול שופר חזק מאד ושמעו ורואי הקולות במקומו׳ פסמוכים לכר סיני ואפס שמעו אחרים ואחרים מאחרים, כי אי אפשר לעניו גדול כזה בלא סיה עודם בכל העולם וכל זה לא עשיתי לתהו אלא לעזוך כדי שידעו כי אני הוא פתלוסים ואמרתי לזרע יעקב שיבקשוני , כמו שאמר לכבי ה׳ לתיניך , ולא יעקבו תהו זולתי , כמו שאמר לא יסיח לך תלוסים אחרים על פני , ואמרתי לזרע יעקב הואיל ודין הוא לכל כי אדם הלא כם ואפילו כיו דבקים כיו יותר מאשר ברוים ולקחתים מבולם אלא שאמרו וסיה לפם לאלהי העמים לזעוד מפם ולא לעקם תלוסים אחרים כי לא יועילום , כמו שזכר כי לא יועילו ולא מוציאו מפפליטים שהיו כמתנה אחור : אני ה׳ דובר אם שדברתי והגדתי לפם לזרע יעקב ומיכרים הוא בכל : (כ) הקבצו , התנגבו , הסו נגשים כלכם אלי : פליטי הגוי . שאחזתם שבגוים וכם עובדי הפסילים שלי לאשר עמדו בגוים תכשים ומניעים כי אכל הוא עמדת הפסילים ואם כם רבים קורא אותם פליטי , כולא לומר פתותים , וכן פליטי הרעה שאחזתם בשאפרים לא ידעו אלא הנושאים את עץ פסלם לא ידעו ולא יניעו לין הוא אלוה ואוזל ונופל אומו ומתפללים אליו , ובאשת הוא אל בלא יושיע׃ (כא) הגידו . שים לתכבו ובגישו זה את זה לפני נדוליכם ואפילו אף יועלו יחדו . אם אף יודעו זה ויאמרו מי אכל אלוהים שבמיע זאת מקדם ברם כולם ומי מכל פסיליכם הגידם מאז לפני בתנה זאת הגזדה שבכאתי על מתנה אשכר , וכן בגזדה שבכאתי על בגל , ואמר זאת כי על שיעור דבר כפ׳ שלמעלה מזו : הלוא אני ה׳ . אני הוא שבכאתי על ידי עבדי הנביאים הגזדה זאת ברם כולם : ואין עוד אלוהי אלעדי . שבגזדה ואני הוא אל נדיק , כלומר נאמן בדברי ומושיע שהושעתי ישראל מצלת בגל׃ (כב) פנו אלי . כמו שראיתם ישראל נושעים כלא אשנה , אמר כי בשבעתי אשר יוסיו בראשית היושים שיפנו אלי ויושעו כל יאפסי ארץ , וזהו שאמר יאל מפי לדקה דבר ולא ישוב , ר״ל יאל מפי לדקה ולא ישוב אחור אותו שדבר , ומה הוא כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון , כמו שאמר לפניה כי אז תהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה׳ לעבדו שכם אחד : השבעה כל נשבע . כמו

מצודת ציון

(עז) ניוכי פקורות : (יח) ועושה . עניין תקון וכן ויאמר לעשות אותו (בראשית י״ח): מוכנה לכונה : תוהו . שממון : נשבע . מל׳ ישבה . (כ) התנגשו . מל׳ נגשה : פליטי . ענין בחות ובפל כמו פליטי תחרב (בופעים יב) וסי׳ פפחותים והנוסים שבאפרים : פסלם׳מל׳ פסל וצורה : (כא) הגישו . עניינו כמו לג׳ : (כב) פנו . מל׳ פנה וסבוב : תפני ארץ . קוצות תארץ כי בקצה תארץ יהלו תפס ולכה : (כג) תכרע . מל׳ כריעה . כרך . מל׳ כרכים וסם פרקי הרגלים : ועוזו

מצודת דוד

כשכרתה אות תארץ לג ברתה לשיות תוהו כ״ל לשבת הא פלא ה׳ כודאי הכין נא כל כעולך : תני ה׳ . שכורא אות אלה : ואין עוד . מי עמדי כמוני : (יט) לג בסתר דברתי . כשהברתי דברי על כר סיני הלא לג בסתר דברתי ולג במקום ארץ חושך כי סדבר היה עפוסם בכל העולם ול״ש היה להם להשומות בימים פאלה לדעת שאני ה׳ ואין עוד : לג תמרתי וכו׳ . כשאמרתי להם האמת לג תמרתי לפם לעשותם על תוהו וכתהו כ״ש לקבל עליהם שכר שכרה גם האמת ולקבל שכר ולג לעבוד לאלילים ללג ועוד : דוכר צדק . כשהיה אומרים לזרע יעקב בקשוני ריקם אלא אמרתי להם אמת ועשה אם שמוע וכו׳ ושייתם לי סגולה וכו׳ (שמות יט) : (כ) הקבצו וכו׳ . הפפוזרים שבעכו״ם עובדי פסילים שלהם הקבצו בואו אלי פתנגשו כולכם יחד להשומות עמדי פעשה הגידו אתם או שבגידו אתם שיאמרו הם ואף יועלו יחדיו להשכיל לתעות עמיה : מי השמיע זאת . מי פשמיעים בשמועה שאת קודם נולם ושוא פפלא בכל ותשוב : תעת הגידה : תוכח על מלת מי לומר מי שגידה מאז עד לג כא וכפל הדבר כמ״ש : כלא תני ה׳ . הוא שמניד דבר מאז : ואין עוד אלהי . אין עוד אלוה פעובד לדעת העובדות : אל לדיק וכו׳ . לא יש אלוהי אל לדיק ופושיע : (כב) פנו אלי . פתח העכו״ם היושבים בקוות תארץ פנו אלי לפתמך בי ואז פסיו פוכיחים כי אני אל וכל כולי ואין עוד אלהי : (כג) בי נשבעתי . הניעי נשבע בי אשר יצא פה דבר לדקה ולא ישוב . דבר . פוכח על יצא פפי לומר יצא פפי דבר ולג ישוב דבר כהוא כלא לומר לג אחזור בו והוא כפל ענין כפ״ש : כי לי תכרע . וזהו הדבר היוצא אשר בשיפים השתחוה יכרעו כל הכרכים לי ולג לעכו״ם כי כולם יקבלו עול פלכותי עליהם :

יוקים לו : (י) הוי אומר לאב מה תוליד . כסבור שלא להיות מרחם על הבן יותר מאביו . ד"א הוי בן האומר לאב למה הולדת דומה הוא לזה שהוא רב את יולדו : (יא) האותיות שאלוני וגומר : ה"א נקודה קמץ למדת שאילה תמוהה וכן פירשו אם באתם לשאול לי אתם הנביאים שאלוני על אותיות שמי' ומופתי' אשר אתם רואים . נולדי' בארץ עליהם היו שואלים אותי מה הם אבל על בני ועל פועל ידי ישרים שבשבילם יצרתי את הכל אתם באים לצוותי ולקרוא לפני תגר : תצוני : תמוה הוא וכי עליכם לצוות על בני אני כבר בראתי להם הישועה במחשבה שעלתה לפני כילד אנכי העירותיהו בצדק על כורש הוא אומר : (יב) אנכי עשיתי ארץ . ונתתיה לאשר ישר בעיני : (יד) יגיע מצרים וגומר . הרי הודעתי אתכם במה הושיע את בני מיד בבל כי כורש לכך העירותיהו בצדקי ועוד אני מודיעכם תשועת סנחריב בימי חזקיהו כאשר ישוב (לעיל לז) מעל תרהקה מלך כוש יבא לירושלים וחמדת כל אוצרות כוש ומצרים שהלכו לעזור את כוש בידו ויבא עם אותו השלל ויפול בירושלים וחזקיהו ועמו יבוזו את הכל כן מפורש בסדר עולם שעל סנחריב נאמר : אנשי מדה . גובהי קומה : עליך . ירושלים בזקים יעבורו שהביאם שם סנחריב שהוליכם בקולרים ולאחר מפלתו עמד חזקיהו ופטר את כל השבויים ונתגיירו והכירו מלכות שמים : אך בך אל . יהיו מודים שאין אלוה אלא ה' לבדו : (טו) אכן אתה אל מסתתר . וכן יאמרו להקב"ה אכן הבנתנו כי לגבות חיבותיהן של עמך אתה מסתתר מלהראות כאלהיך כביכול אין לך יכולת ובהתעורר רחמיך אתה אלהי ישראל מושיע כך מפורש במכילתא : (טז) חרשי צירים : אומני : ציורים של פסילים שמעכו"ס ומזלות לא

תולדות אהרן נושע בה' · מכות כג עקדה שער ע :

אדמה · כי זה שאמר חרש יתחבר עם חרשי אדמה , כי כבלי יוצר נפץ במהרה כמו שכתוב בהם כליה ואתקטיל כלבד מלכה : אין ידים לו · ידמה שלא עשהו ידים : (י) וכן שמבילי לבן שאמר לאב מה תוליד או לאם מה תחילין כי זה דבר שאינו , ואיך יתגאה מלך בבל על האל שהוא בידו כחומר ביד היוצר , וכן אמר על מלך אשור היתפאר הגרזן על החוצב בו : (יא) כה אמר ה' האותיות שאלוני , יאמר כנגד העכו"ם שאלו לי שעתידות הבאות לישראל אני אגיד לכם לא כאלהיכם שאינם יודעים מאומה : על בני · על ישראל שהם בני ופועל ידי תצוו לנביאים בעבורי שיאמרו לכם דברי והם יגידו לכם מה אני עתיד לעשות בעבור בני ושכת בידי לעשות כי אני בראתי הכל : (יב) אנכי · ואדם עליה בראתי , אמר האדם כי הוא ממונה עליה והוא ראש בריאות הארץ וכל הנבראים בה בעבורו , אמר ידי נטו שמים , ואמר וכל צבאם צויתי , כמו שאמר דוד כי הוא צוה ונבראו , להודיעך כי המעשה והנטיה לא היה אל מגע והמצוה איננה בדבור אלא רצון : (יג) אנכי העירותיהו בצדק · הכנוי על כורש שזכר למעלה , אמר אני הוא שעשיתי כל זה העיר העירותי לכורש בעשה צדק ויוציא ישראל מהגלות ויחריב שונאיהם ומעבידיהם , וזהו צדק : הוא יבנה עירי · כי הוא נתן להם כסף וזהב לבנות הבית והעיר : לא במחיר ולא בשחד · כי אם לעשות רצוני כי ידע בלבו כי אני המלכתיו , כמו שאמר נתן לי ה' אלהי השמים , ואמר והוא פקד עלי לבנות לו בית : וגלותי ישלח · כמו שאמר מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל , והנה זאת תשובה לישראל ועוד ישועה אחרת טרם זאת וטרם גלותם והוא דבר סנחריב , ועל זה אמר : (יד) כה אמר ה' יגיע מצרים . וזה הענין כמו שאמר למעלה נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך , ושם פירשנו הענין , וכן פירשנו בפרשת יהיו עוד חמש ערים בארץ מצרים : וסבאים אנשי מדה , פירוש מדה גדולה וכן אנשי מדות : עליך יעברו · כי מלך אשור העבירם על ירושלם : ולך יהיו · כי לקחו ישראל כל הבזה והם היו בזיקים ובשלשלאות', ועליך ואליך אמר לירושלים' : ואליך ישתחוו · ואליך יתפללו להתירם ממאסרם ויודו לך שאין אל אלא אתה ואין עוזר זולתך ואפס אלהים אלא אלהי ישראל : (טו) אכן · כן יאמרו הם , או הם דברי הנביא כי כן יודו העכו"ם , וכן הוא באמת שאתה אל מסתתר שאינך נראה ואתה אלהי ישראל כי בהם נראה כחך וגבורתך בתשועה שתושיעם בעת צרתם : מסתתר · פירשו יונתן כמו נסתר שתרגם בקושטא את אלהא אשריתא בתקוף רומא שכינתך . והחכם רבי אברהם בן עזרא פירש כמשפטו שהוא מבניין התפעל אמת כי אתה אל מסתתר מסתתר מהגוי שאין לך חפץ בו ואתה אלהי ישראל מושיע : (טז) בושו וגם נכלמו · אמר כי הכלימה יותר מן הבשת : חרשי צירים · אומני פסילים , ונקראו צירים שהוא ענין ציורים ותבנית כמו שנקראו עצבים , והנה הלכו בכלימה אומני הפסילים ועובדיהם כי לא הושיעום בעת צרתם הפסילים שהביאו עמהם · אבל : (יז) ישראל נא

ט תַעֲשֶׂה וּפָעָלְךָ אֵין־יָדַיִם לוֹ : י הוֹי אֹמֵר לְאָב מַה־תּוֹלִיד וּלְאִשָּׁה מַה־תְּחִילִין :
יא כֹּה־אָמַר יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֹצְרוֹ הָאֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי עַל־בָּנַי וְעַל־פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי : יב אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם צִוֵּיתִי : יג אָנֹכִי הַעִירֹתִהוּ בְצֶדֶק וְכָל־דְּרָכָיו אֲיַשֵּׁר הוּא־יִבְנֶה עִירִי וְגָלוּתִי יְשַׁלֵּחַ לֹא בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת : יד כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה יְגִיעַ מִצְרַיִם וּסְחַר־כּוּשׁ וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ אַחֲרַיִךְ יֵלֵכוּ בַּזִּקִּים יַעֲבֹרוּ וְאֵלַיִךְ יִשְׁתַּחֲווּ אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים : טו אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ : טז בּוֹשׁוּ וְגַם־נִכְלְמוּ כֻּלָּם יַחְדָּו הָלְכוּ בַכְּלִמָּה חָרָשֵׁי צִירִים : יז יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיהוָה תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־

טִינָא לְעָבְדֵיהּ לָא עֲבַדְתַּנִי וְעוֹבָדָךְ לֵית יְדִין לֵיהּ : י וַי דַאֲמַר לְאָב מַה תוֹלִיד וּלְאִתְּתָא מַה תְעֲדִין : יא כִּדְנַן אֲמַר יְיָ קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל וּדְאַתְקְנֵיהּ אֲתַיָא דַעֲתִידִין לְמֵיתֵי אַתּוּן שָׁאֲלִין מִן קֳדָמַי עַל עַמִּי וְעַל עוֹבַד גְבוּרְתִּי תְּפַקְדוּנַנִי : יב אֲנָא בְּמֵימְרִי עֲבָדִית אַרְעָא וֶאֱנָשָׁא עֲלַהּ בְּרֵיתִי אֲנָא בִּגְבוּרְתִּי תְּלֵית שְׁמַיָא וְכָל חֵילֵיהוֹן שַׁכְלֵילִית : יג אֲנָא אַיְתֵינֵיהּ בִּגְלֵי בְּקוּשְׁט וְכָל אוֹרְחָתֵיהּ אֲתַקֵן הוּא יִבְנֵי קַרְתִּי וְגָלוּת עַמִּי יִשְׁלַח לָא בְדָמִין וְלָא בְמָמוֹן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת : יד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ לֵיאוּת מִצְרַיִם וְתַגְרֵי כוּשׁ וְאֶנָשֵׁי סְבָא גַבְרִין דִסְחוֹרָא עֲלָךְ יֶעְדוּן וְדִילָךְ יְהוֹן בָּתַר פִּתְגָמָךְ יְהָכוּן בְּשַׁלְשְׁלָן יֶעְדוּן וְלִיךְ יִסְגְדוּן מִנִיךְ יִבְעוּן וְיוֹדוּן לְמֵימַר בְּקוּשְׁטָא בִּיךְ אֱלָהָא וְלֵית עוֹד אֱלָהָא בַּר מִנָךְ : טו בְּקוּשְׁטָא אַתְּ אֱלָהָא אַשְׁרֵיתָא בְּתְקוֹף רוּמָא שְׁכִנְתָּךְ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל פָּרִיק : טז בְּהִיתוּ וְאַף אִתְכְּנַעוּ כּוּלְהוֹן כַּחֲדָא הֲלִיכוּ בְּאִתְכְּנַעוּ פָּלְחֵי צַלְמַיָא : יז יִשְׂרָאֵל יִתְפְּרִיק בְּמֵימְרָא דַיְיָ פּוּרְקַן עָלְמַיָא

[מסורה בגליון:] ל' ר"פ בסיפר' · ל' וחד ולאשה · ל' · כ"ב · ל' · ל' · ד' · ז' · ס' · ב' · ד' בטעם בסיפרא ל' · ל' · ל' · ל' · י"ת · ד' כ"ו מוקדין · ג' ומ"ל · ב'

וכל צבאם ה' בק יאה וסי' ויכלו השמים והארץ · ונמקו כל צבא השמים · ונגלו כספר השמים · אנכי עשיתי ארץ ואדם · אתה הוא ה' לבדך : צבאם ז' וסי' נמסר לעיל בסיפרא בראש סי' ל"ד : מסתתר ד' וסי' נמסר כשמואל חלק א' ריש סי' כ"ו . נושע ג' ב' פתח וא' קמץ וסי' אשריך ישראל מי כמוך . ישראל נושע בה' תשועת · אין המלך נושע ברב חיל · וחד צדיק ונושע הוא · וסי' ישראל פתחי' מלכיא קמצין

מצודת דוד

כדמה הוא כאלו לא עשאוהו ידים : (י) הוי אומר לאב . חוזר ומשילו לבן האומר לאב למה הולדת תולדות ולאם יאמר למה היה לך חבלי לידה וכאומר שלא ידעתם כי יבוא יותם וימותו ולמה ילדתם לכלה וכן יחשוב בלשאצר לומר אם כלי בה"מ ישובו לירושלים למה הוגלה בכלה וה' לא עשה : (יא) האותיות שאלוני : אמר נגד העכו"ם שאלו לי העתידות לבוא על ישראל ואגידה לכם : על בני · בעבור ישראל שהם בני ופועל ידי תצוו בעבורו להנביאים שיאמרו לכם בשמי מה יהיה בסופם : (יב) אנכי עשיתי ארץ ר"ל הלא הכל שלי ובידי לעשות כחפצי באין מוחה ולזה שאלו ואגידה לכם : צויתי . אני צויתי שיהיו נבראים ומידי בא להם הממשלה בארץ : (יג) אנכי העירותיהו . על כורש האמור בתחלת הענין יאמר שהוא העיר לבבו לבוא על בבל ולהחריבה והעירה היה בצדק כי ראוים הוא לאבדן : וכל דרכיו אישר . ר"ל לא יכשל בהליכתו כאלו ילך בדרך ישר וטוב : הוא יבנה עירי . ר"ל הוא יתן כסף וזהב לבנותה . וגלותי · ישראל שבגלותם לבבל ישלחם הוא לארצם : לא במחיר · לא יתן לו מי מחירם ולא יקבל ממי שוחד בעבורם : (יד) כה אמר ה' . כאומר הנה המפתיך במובה שיבוא ממפלת בבל ועתה אודיעך המובה שיבא ממפלת סנחריב בימי חזקיה : יגיע מצרים וכו' . כי כשבא סנחריב מעל תרהקה מלך כוש לבוא לירושלים למלחמה הביא עמו חמדת כל האוצרות שלל מכוש וממצרים ומסבא שהלכו לעזור לכוש ואנשיהם הביא עמו אסורים בשלשלאות וכשנפל סנחריב סביב ירושלים בזזו חזקיהו ועמו חמדת כל האוצרות ופטרו את האסירים ממאסרם ולזה אמר העושר של מצרים והסחורות של כוש וסבא גבהי הקומה יעבורו דרך עליך ויהיו לך : אחריך ילכו . ר"ל אותם שעברו עליך אסירים בזקים ילכו אחריך כי יהיו סרים אל משמעתך : ואליך ישתחוו . להתירם ממאסרם : יתפללו . ר"ל ישאלו ויבקשו על ההתרה : אך בך אל . ויאמרו אתה ראינו שאך בישראל יש אל באמתו ואין עוד זולת שאלהים אשר בישראל : (טו) אכן · באמת שאתה האל המסתתר ואינו נראה הוא אלהי ישראל המושיע : (טז) בושו וכו' : אז יבושו כלם בראותם שאין ממש באלהיהם כי לא היו להם למושיע אשר הושיע המקום לישראל : חרשי צירים . האומנים העושים ציורי הפסילים

מצודת ציון

חרש · כמו ח"ס בסמ"ך : חומר · טיט : ליוצרו · אומן החרס : (י) תחילין · ענין חבלי הלידה וכן לא חלתי ולא ילדתי (לעיל כ"ג) : (יא) האותיות · הבאות : (יג) העירותיהו . מל' התעוררות : במחיר · ענין חליפות הדבר ושוויו כמו יקחו מקום במחיר (מ"א י) : (יד) יגיע · הוא העושר הבא ביגיעה : וסבאים · אנשי סבא : אנשי מדה · ר"ל מדה גדולה וכן איש מדה (דה"א י"א) : בזקים · בשלשלאות כמו רתקו בזקים (נחום ג) : (טו) אכן · באמת : מסתתר : מלשון סתר : צירים

וַעֲבָרִין דַּרְגָּל אֲקַצֵּץ : כ נְחוּשָׁה אַשְׁבִּר וּבְרִיחֵי בַרְזֶל אֲגַדֵּעַ:
ג וְאֶתֶּן לְךָ אוֹצְרֵי חֹשֶׁךְ וּמַטְמֻנֵי כ"י מ"ל ונ ונתתי ל"ך ומכתבי ו' ומפר ו' מִסְתָּרִים לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי וְסִימָן דְּמַטְמְרָן בְּדִיל דְּתֵידַע
אֲרֵי אֲנָא יְיָ דְּרַבֵּיתִי בִשְׁמָךְ יְהוָה הַקּוֹרֵא בִשְׁמֶךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : ד בְּדִיל אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל : ד בְּדִיל כ"ו מייהדן
עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירִי וְאֶקְרָא לְךָ בִשְׁמֶךָ אַתְקִינָתָךְ וְלָא יְדַעְתָּנִי : ה אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד זוּלָתִי אֵין אֱלֹהִים אֲאַזֶּרְךָ וְלֹא יְדַעְתָּנִי :
ו לְמַעַן יֵדְעוּ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וּמִמַּעֲרָבָא אֲרֵי לֵית בַּר מִנִּי אֲנָא יְיָ וְלֵית עוֹד : ו דְּיִדְעוּן מִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא וּמִמַּעֲרְבָא אֲרֵי לֵית בַּר מִנִּי אֲנָא יְיָ וְלֵית עוֹד :
ז יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא רָע אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה כָּל־אֵלֶּה : ז דְּאַתְקִין נְהוֹר וּבָרֵי חֲשׁוֹכָא עָבֵיד שְׁלָם וּבָרֵי כ' במכומין ל' מלעיל בִּישׁ אֲנָא יְיָ עָבֵיד כָּל אִלֵּין :
ח הַרְעִיפוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁחָקִים יִזְּלוּ־צֶדֶק תִּפְתַּח־אֶרֶץ וְיִפְרוּ־יֶשַׁע וְצֶדָקָה תַּצְמִיחַ יַחַד אֲנִי יְהוָה בְּרָאתִיו : ח יְשַׁמְּשׁוּן שְׁמַיָּא מִלְעֵלָּא וְעַנָנַיָּא יְנִדּוּן טוּבָא תִּתְפְּתַח אַרְעָא וְיִחוּן מִתַּיָּא וְזִכוּתָא תְּתַנְּבָא אַרְעָא וְיִתְחוּן פֵּרוֹדַיָּא וְצִדְקָתָא תְּתַנְּבָא כ"ף ל"ף כ"ף ל"ף תַּתְגְּלֵי בַּהֲדָא : אֲנָא יְיָ בְּרֵיתִינוּן : ט רַי דִי מְרַמֵּי לְמֵיהַדָן בָּרֵיהּ וְרַחֲיָן דְיוֹטְבִין לֵיהּ צַלְמֵי פַּחֲרָא דְעָבְדִין מֻעָפַּר אַדְמָתָא הַיֹּאמַר חֹמֶר לְיוֹצְרוֹ מַה־ ט מַה־ אַתְּ עָבֵד וְלָא אִית יְדִין לְמֵיהַדָן בָּרֵיהּ : י וַי לְמֵימַר לְאַבָּא מָה תְּוַלֵּד וְלָאִתְּתָא מָה חַיָּלְתְּ : י וַי לְמֵימַר לְאַבָּא מָה תְּוַלֵּד וְלָאִתְּתָא מָה חַיָּלְתְּ :

ג ונתתי ל"ך אוצרי חשך ומטמני מסתרים למען תדע כי אני יי דרביתי בשמך אלהא דישראל : ד בדיל עבדי יעקב וישראל בחירי וקרית לך בשמך אתקינתך ולא ידעתני : ה אני יי ואין עוד זולתי אין אלהים אאזרך ולא ידעתני : ו בדיל דיידעון ממדנח שמשא וממערבא ארי לית בר מני אנא יי ולית עוד : ז דאתקין נהור ובורי חשוכא עביד שלם ובורי ביש אנא יי עביד כל אלין : ח הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארעא ויחון מתיא וזכותא תנבא ארעא ויתחון פרודיא וצדקתא תתגלי בהדא : אנא יי בריתינון : ט וי די ממרי לחמיו בריה וחרסי לחמרין בריהי הַלְיֹאמַר הַפְעֻלָה לֹא יָדָיִם לוֹ : י הוֹי אֹמֵר לְאָב מַה תּוֹלִיד וּלְאִשָּׁה מַה חוֹלָתָה :

מצודת ציון

זה : חיסר • מל' יסר ושוה : וברציתי • כעין מצה עצוי לשופו לחורי הפעד לכנרו : תגדע • עין כריתה כמו בקמיט עודנו (לעיל ע) : (ג) ומטמני • מל' סמונה : (ד) תתכך • עיינו שם בילקוט שם העתי וכן ובכל יכוח (לעיל מ"ד) : (ה) תאזרך • מלשון חזור ותגזרם וכוח עין חוק כי הזור כתגיו חוק חזק ומזודז : (ז) ומטמרבא • כוח כמו ממערב ובזכור בלשון נקבה : (ח) הרעיפו • עין הולה ומעיפה כמו ירעיפון דגן (תהלים ס"ה) . ושחקים : כן יקראו בכמים : יזלו • מלשון הולה ומעיפה : ויפרו : מל' פרי : (ט) רב • מל' מריבה : יועצו • כוללו: תרס

מהתרים : דכרים המתוים במקום אחר וכפל הדבר בא"ש : למען תדע • תעשה לך כל זה למען תדע כי אני ה' עושה זאת ולא בכח יהך כי יסיח הון מן הכשים : הקורא וכו' . אשר קורא בשם כורש עד לא נולדה הוא אלהי ישראל ואמרו בא הדבר : (ד) למען עבדי יעקב . כ"ז תעשה בשביל להושיעם מבבל : ואקרא וכו' . פשר קראתי עליך בשמך כורש ופשר אחר שמו עם כי ידבר עליו והרי הוא כאלו מזכירו בשם בבני : ולא ידעתני . כ"ל ולא נזכותיך כי עדיין לא עלתה זכות א"כ אין זה כ"ש למען עבדי יעקב : (ה) זולתי וכו' . כפל הדבר בא"ש : מאזרך • נתתי לך חוזק ועדיין לא ידעת לחותי כי עדיין לא נולדת : (ו) למען ידעו . את זה כורש יודע כולם אשר אין אלוה מבלעדי למחות בידי לא בכבר ודם שמסיבין עלמו מפחד המוחה : (ז) יוצר אור . כ"ל אני הוא שעושה דבר ובסכו אני יוצר אור וכורא חושך לבבל אני עושה שלום ליהראל ואני בורא רע לבבל שהוא הפוך לבלום והוא כפל ענין בא"ש : (ח) הרעיפו וכו' . כ"ל יבוא לישראל הרבה לדקה ויבוא כולו יזלו מן השמים ממעל ובאלו פתחה הארץ פיה ונגדילה פרי רישע : תצמיח יחד . עם רישע תצמיח גם כלדקה : ברחתיו • ומאז הכתיבי לכם רישע והלדקה : (ט) הוי רב וכו' אמר זה על כלבבל מלך בבל הוי עליו הרב עם רישע וזהו בשם שהיה מפנקך עבד שלך ובשחתם בבלי כא"ש : מרב את מרבי פלדמה . פלא הוא יפלב בהרם עם שאר חרפי פלדמה ודומה לכם כי בבלי יהיה יועצ במהרה כא"ש ביה בלילית קמיל בלשאלר מלכא כדאתם (דניאל ה) : כיוצר • וכי מהראוי שיאמר הדומר להיוצרו אם תעשה כלא מין מעם בפעשך כ"ל כלא הוא בידי כהומר ביד סיוצר ואין יכולת לשולי • מן יריש ל •

נדפס

מצודת ציון

מצודת דוד

יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־נָאַל יְהוָה יַעֲקֹב
וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר׃
כג פִּצְחוּ־רָנִּי שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהוָה גִּילוּ תַחְתִּיּוֹת
הָאָרֶץ וּפִצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהוָה
יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר׃
כד כֹּה־אָמַר יְהוָה גֹּאֲלֶךָ וְיֹצֶרְךָ מִבָּטֶן אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה כֹּל נֹטֶה
שָׁמַיִם לְבַדִּי רֹקַע הָאָרֶץ מִי אִתִּי׃ מאתי ק׳
כה מֵפֵר אֹתוֹת בַּדִּים וְקֹסְמִים יְהוֹלֵל מֵשִׁיב חֲכָמִים אָחוֹר וְדַעְתָּם ג׳ ומ״ל
יְסַכֵּל׃ כו מֵקִים דְּבַר עַבְדּוֹ וַעֲצַת מַלְאָכָיו יַשְׁלִים הָאֹמֵר לִירוּשָׁלַ͏ִם ד׳ כ׳ מ״ל וכ׳
תִּוָּשֵׁב וְלָעָרֵי יְהוּדָה תִּבָּנֶינָה וְחָרְבוֹתֶיהָ אֲקוֹמֵם׃ כז הָאֹמֵר מסר
לַצּוֹלָה חָרְבִי וְנַהֲרֹתַיִךְ אוֹבִישׁ׃ כח הָאֹמֵר לְכוֹרֶשׁ רֹעִי וְכָל־חֶפְצִי ה׳ . ו׳ ותסר
יַשְׁלֵם וְלֵאמֹר לִירוּשָׁלַ͏ִם תִּבָּנֶה וְהֵיכָל תִּוָּסֵד׃ ז׳ חסר .
מה א כֹּה־אָמַר יְהוָה לִמְשִׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר־הֶחֱזַקְתִּי בִּימִינוֹ לְרַד־לְפָנָיו גּוֹיִם וּמָתְנֵי מְלָכִים אֲפַתֵּחַ לְפָתְחַ לְפָנָיו ז׳ ט׳ ועי׳ ותסר
דְּלָתַיִם וּשְׁעָרִים לֹא יִסָּגֵרוּ׃ ב אֲנִי לְפָנֶיךָ אֲהַדֵּרִים אֲיַשֵּׁר דַּלְתוֹת אישר ק׳
וְכָל אֵיקָנָיָא דְּבֵיהּ אֲרֵי פָּרַק יְיָ
יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִשְׁתַּבַּח׃
כד כְּדֵין אֲמַר יְיָ לְפוּרָקֵהּ
וְדֵאַתְקֵנֵהּ מִמֵּעַיִן אֲנָא יְיָ
עָבֵיד כּוֹלָא תְּלִית שְׁמַיָּא
בְּמֵימְרִי שַׁכְלִלִית אַרְעָא
בִּגְבוּרְתִּי׃ כה מְבַטֵּל אָתוֹת בַּדָּיִם
בְּדִין וְקֻסְמִין מְשַׁגַּשׁ מְתִיב
חַכִּימַיָּא לַאֲחוֹרָא וְדַעְתְּהוֹן
מְסַכְּלָן׃ כו מְקַיֵּם דְּבַר עַבְדּוֹ וְעֵצַת
מַלְאָכוֹהִי יַשְׁלִים הָאֲמַר לִירוּשְׁלֵם
תִּתְיְשַׁב וְלִקִרְוֵי יְהוּדָה תִּתְבְּנֶינָה
וְחָרְבָתְהוֹן אֲקוֹמֵם׃ כז הָאֲמַר
דְּבֵית יְהוּדָה יִתְבַּנֵּן וְחָרְבָתָהָא
אָקוֹמֵם׃ כח הָאֲמַר עַל בָּבֶל
תֶּחֱרוֹב וְנַהֲרָהָא אֲיַבֵּשׁ׃
כח הָאֲמַר עַל פּוֹרֶשׁ רְמִתַּן
לֵיהּ מַלְכִּי וְכָל רְעוּתִי יַקֵּים
וְלִירוּשְׁלֵם תִּתְבְּנֵי
וְהֵיכְלָא יִשְׁתַּכְלֵל׃ א כְּדֵין
אֲמַר יְיָ לְמְשִׁיחֵהּ לְכוֹרֶשׁ דְּאַתְקֵפִית בִּימִינֵיהּ לְמֶמְסַר
קֳדָמוֹהִי עַמְמִין וְחַרְצֵי מַלְכִין
אֲשַׁרֵי לְפַתָּחָא קֳדָמוֹהִי דָּשִׁין
וְתַרְעִין לָא יִתְאֲחָדוּן׃
ב מֵימְרִי קֳדָמָךְ יְהָךְ וְשִׁוַּרְיָא
אֲבַבֵּישׁ דָּשִׁין דִּנְחָשׁ אֲתַבַּר

יער וכל עץ בו כי גאל יהוה את יעקב ובישראל יתפאר׃ כג פצחו רנני שמים כי עשה יהוה הריעו תחתיות הארץ פצחו הרים רנה יער וכל עץ בו כי גאל יהוה את יעקב ובישראל יתפאר׃ כד כה אמר יהוה גאלך ויצרך מבטן אני יהוה עשה כל נטה שמים לבדי רקע הארץ מי אתי׃ כה מפר אתות בדים וקסמים יהולל משיב חכמים אחור ודעתם יסכל׃ כו מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים האמר לירושלם תושב ולערי יהודה תבנינה וחרבותיה אקומם׃ כז האמר לצולה חרבי ונהרתיך אוביש׃ כח האמר לכורש רעי וכל־חפצי ישלם ולאמר לירושלם תבנה והיכל תוסד׃
מה א כה־אמר יהוה למשיחו לכורש אשר־החזקתי בימינו לרד־לפניו גוים ומתני מלכים אפתח לפתח לפניו דלתים ושערים לא יסגרו׃ ב אני

יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־נָאַל יְהוָה יַעֲקֹב
וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר׃
כג פִּצְחוּ־רָנִּי שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהוָה גִּילוּ תַחְתִּיּוֹת
הָאָרֶץ וּפִצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהוָה
יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר׃
כד כֹּה־אָמַר יְהוָה גֹּאֲלֶךָ וְיֹצֶרְךָ מִבָּטֶן אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה כֹּל נֹטֶה
שָׁמַיִם לְבַדִּי רֹקַע הָאָרֶץ מִי אִתִּי׃ מאתי ק׳
כה מֵפֵר אֹתוֹת בַּדִּים וְקֹסְמִים יְהוֹלֵל מֵשִׁיב חֲכָמִים אָחוֹר וְדַעְתָּם ג׳ ומ״ל
יְסַכֵּל׃ כו מֵקִים דְּבַר עַבְדּוֹ וַעֲצַת מַלְאָכָיו יַשְׁלִים הָאֹמֵר לִירוּשָׁלַ͏ִם ד׳ כ׳ מ״ל וכ׳
תִּוָּשֵׁב וְלָעָרֵי יְהוּדָה תִּבָּנֶינָה וְחָרְבוֹתֶיהָ אֲקוֹמֵם׃ כז הָאֹמֵר מסר
לַצּוֹלָה חָרְבִי וְנַהֲרֹתַיִךְ אוֹבִישׁ׃ כח הָאֹמֵר לְכוֹרֶשׁ רֹעִי וְכָל־חֶפְצִי ה׳ . ו׳ ותסר
יַשְׁלֵם וְלֵאמֹר לִירוּשָׁלַ͏ִם תִּבָּנֶה וְהֵיכָל תִּוָּסֵד׃ ז׳ חסר .
מה א כֹּה־אָמַר יְהוָה לִמְשִׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר־הֶחֱזַקְתִּי בִּימִינוֹ לְרַד־לְפָנָיו גּוֹיִם וּמָתְנֵי מְלָכִים אֲפַתֵּחַ לְפָתְחַ לְפָנָיו ז׳ ט׳ ועי׳ ותסר
דְּלָתַיִם וּשְׁעָרִים לֹא יִסָּגֵרוּ׃ ב אֲנִי לְפָנֶיךָ אֲהַדֵּרִים אֲיַשֵּׁר דַּלְתוֹת אישר ק׳

ישלים ד׳ ב׳ מ״ל וב׳ חס׳ ומי׳ ועצת מלאכיו ישלים • גם איביו ישלם אתו • וכל חפצו ישלם : כי ישלים חקי • קדמאה ובתראה מ״ל :

תולדות אהרן לתועות בדים . עקדם שער נ : משיב חכמים . נעוץ נו : לצולה . זכחים קיג (נכרכות ז) לתומר לכורש [עקדם שער] נט : למשיחו לכורש . מגלה יג :

ולפי שהילוכניהו בבל היו חוזים בכוכבי׳ כמו שהוא אומר (לקמן מז) יעמדו נא ויושיעוך חוברי שמים לכך הוא אומר אין אפר לאותות בדיהם כי אני הוא שהפרתי לאותות בדי מלרים : (כו) מקים דבר עבדו . משה : ועצת מלאכיו . מלאך אחד אמר ליעקב ישראל יהיה שמך (ברא׳ לב) וקיימתי דברין לף בלן מלקיים עלת נביאי שהאמר על ירושלים תושב : (כז) האומר לצולה חרבי . האומר לבבל תהיבאי : ונהרותיך תובים : לפי שהיא יושבת על נהרות מדמה הריעה מילוסיס ליושב נהרות : (כח) רועי . מלך אלי : (ה) למשיחו . כל שם גדולה קרוים משיחה כמו לך נתהיה למשחה (במדבר יח) ורבותינו אמרו למלך המשי׳ הוא׳ הקב״ה קובל אני לך על כורש כדלוזי׳ במסכת מגילה : לרד לפניו גויס . להרקיע ולרד לפניו גויס . לרד לעתות . ומתני מלכים אפתח . ל׳ חלצות הוא זה וכבר כת כי תגורת מהניס הוא זיוח כת כמו אזר כת כנבר חלציך (איוב מ) ואתה תאזר מתניך (ירמיה ו) ומזיח מפיקים ריפה (איוב יב) ל׳ סברון כח : לפתוח לפניו . דלתי שערי בבל : שערים הוא חלל פתח השער . דלתים הם הפותחים ונועלין בהן את השער : (ב) והדוריס אישר . ת״י ושוריית אכשא כמו הדר הדרנה על שם שסובבת החומה את העיר ויש לפרש הדוריס

תורחות

מצודת דוד

הנקודה התמצעי מבדיל בתלעי : יער . מקו׳ עמידת התילנו׳ : ונתברל יתפאר . פ״י גאולה יבראל יתפאר בפי כל : (כד) ויולרך מבטן . מעת נתתך מבטן תתך יבראל לי לעם : עושה כל . כל דבר הנעשה : לבדי . ואין מי יעזור לי : רוקע הארץ מתתי . פריסת הארץ הוא מתתי ר״ל ממני : (כה) מפר . מבטל אתותם של חוזי הכוכבי׳ ולא יהיה כן : וקסמי׳ יהולל . משמש דעת הקוסמי׳ ולא יועילו בפעולותיהם : משיב חכמים אחור . לפי שדרך החכמים להתחכם בכל פעם יותר ממה שהיו מעיב החכמים לתמוך ר״ל שמתבדים ומתחדשים מן החכמה ומעשים שכליים : (ט) מקים דבר עבדו . זה יפשיטו : ועצת מלאכיו . המה יתר הנביאים : האומר לצבל תהב מכם ויבש ואתה בעבור ירושלים שתהיה מיושבת ומתנים ובעבור ערי יהודה תאמר שתהיינה בנויות תחב מפלת בבל : (כז) האומר לנולה . תאמר לבל העומדת במלוה שתהיה מקום הולך ולא עמד בבל תחב מהנביאים תאמר על בבל העומדת במלוה שתהיה מקום הולך ולא עמד בבעבור כורש שהוא מוקבלים יתבדו ולפי שיושבת במצולי תמצית לבבל תהיה ליבשת תמי׳ . ולהכתיב יתבשו ויתבלבלו תמי׳ . והתרותיך תוכים . כפל הלבר במ״ש : (כח) האומר לכורש . תאמר בעבור ירושלים לבנות תוסד ולהיכל תיסד : (ה) משיחו . הוא תורש וכ״ל תאמר בתחזקתי בימינו . הוא תורש תלוה לו למלך הרגיל : לרד . לעמוד השבו״ם לפניו להיות לו למלך הרגיל : ומתני מלכים אפתח . ר״ל תפרס את המלכים הנלחמים

(ישעיה) יח עמו

מצודת ציון

(כד) רוקע . ענין פריסה ושטיחה כמו לרוקע הארץ על המים (תהלים קלו) : (כה) מפר . ענין מניעה וכטול כמו תופר כפרס (במדבר ל) : תולות . מלשון לות ולומן : בדים : ענין כזב כאדני מן כלב וכן בדיך מתים יתריבו (חוזה יח) ותוזי שכוכבים יקראו כן כי ע״פ הרוח יהבלו כזב כאדני מן כלב : וקוסמים . הוא ענין כשוף : יהולל . ענין שמות כמו ובוקעים יהולל (שם י״ב) : יהולל מל׳ סלולת ובשות : (כו) המקים . מל׳ קיום : מלאכיו . שלוחיו : מלאכיו׳ מלשון בבלמא ומנה : לירושלים . בשבור ירושלם וכן פתח עין לשלח (משלי ו׳) : תושב . מל׳ יושב : תבנינה . מל׳ בנין : והחרבותיה . מל׳ חורבה : (כז) לצולה . למקום עמוק רבוי המים וכן ותבליכי מצולה (יונה ב) : חרבי . ענין יובש כמו חרבו המים (בראשית ח) : תוכים . מל׳ יבש : (כח) תפני . לשוני : תוסד . מל׳ יסוד : (ה) למשיחו . שוא ענין גדולה ורוממות וכן נתיבים למסחה (במדבר יח) : החזקתי . ענין אחיזה . ענין בעיתה כמו ברודד עמי תחתיו . לרד . ענין כתיבת הקשר וכן יתרי סחת (חוזה ג) : (ב) ודלוריס . ר״ל דרך מעוקם ומסובב ובלרי״ל בדורא לכנפא [תולין קי״ג] וכן בעשים בעומקים ומסובבים זה על

וְסָגִיד אַתְּכִיָּה צַלְמָא וּבְעָא כ' זקפין קמץ יכופא
מְנָיֵהּ : פג פַּלְגֵיהּ אוֹקִיד
בְּנוּרָא עַל פַּלְגֵיהּ בְּסַרָא יי"ג
אָכִיל טָוָא טָוִי וּסְבַע אַף
וְיִשְׁבָּע אַף־יָחֹם וְיֹאמַר הֶאָח חַמּוֹתִי ז' רפין
שְׁחִין וַאֲמַר אָח שַׁחֲנִינִית חֲזִיתִי
נוּר : ח וּשְׁאָרִיהּ דַּהֲלָא עֲבַד
רָאִיתִי אוּר : יז וּשְׁאָרִיתֹו לְאֵל עֲשָׂה
לְצַלְמָא סְגִיד לַיהּ וְאֶשְׁתַּעֲבִיד ג' מ"ל
לֵיהּ וּבְעָא מְנֵיהּ וַאֲמַר שֵׁיזְבָנִי כי' • ג' רפין
אֱלָיו וְיֹאמַר הַצִּילֵנִי כִּי אֱלִי אָתָּה :
יָדָעִין וְלָא מְסַתַּכְּלִין אֲרֵי ג' וּמ' וטחיח לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ כִּי טָח
מְטַמְטָמָן מִלְּמֶחֱזֵי עֵינֵיהוֹן ג' מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם :
מִלְּאִסְתַּכָּלָא בְּלִבְּהוֹן : יט וְלָא כ"ד יט וְלֹא־יָשִׁיב אֶל־לִבּוֹ וְלֹא דַעַת
מֵתִיב לְרַעְיֵהּ וְלָא מַדַּע וְלָא ג' וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר הֶצְיוֹ שָׂרַפְתִּי
סוּכְרָתָנוּ לְמִיסַּר פַּלְגֵיהּ ג' בְּמוֹ־אֵשׁ וְאַף אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו
אוֹכֵירַת בְּנוּרָא וְאַף אָפִיתִי ג' עַל גּוּמְרוֹהִי לְחֵים טְוִית
בְּסַרָא וַאֲכָלִית וּשְׁאָרֵיהּ ג' לְחֵם אֶצְלֶה בָּשָׂר וְאֹכֵל וְיִתְרוֹ
לְתוֹעֲבָא אַעְבֵּיד לִיבְלֵי אָעֲשֶׂה לְבוּל עֵץ אֶסְגּוֹד : ג' מ"ל
אֶסְגּוֹד : כ הָא דַּחֲלְתָּא ג' • ג' לְתוֹעֲבַת הִנֵּה חֲתַלְתֶּה וְלִבּוֹ־
פַּלְגֵיהּ קְטָמָא לְבֵיהּ שַׁטְיָא כ' רָעָה אֶפֶר לֵב הוֹתַל הִטָּהוּ וְלֹא־
אַטְעֵיהּ וְלָא יְשֵׁיזֵיב יַת נַפְשֵׁיהּ יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמַר הֲלוֹא־
וְלָא יֵימַר הֲלָא שְׁקָרָא עֲבֵדִית שֶׁקֶר בִּימִינִי :
בִּימִינִי : כא אִדְכַּר אִלֵּין יַעֲקֹב כא זְכָר־אֵלֶּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל כִּי
וְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי עַבְדִּי אַתְּ עַבְדִּי אַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנָּשֵׁנִי :
אַתְקִינְתָךְ לְמֶהֱוֵי עֲבִיד פַּלַח ג' • ג' עַבְדִּי אַתָּה יְצַרְתִּיךָ עֶבֶד־לִי אַתָּה
קָדָמַי אַתְּ יִשְׂרָאֵל לָא ס' מלמ
תִתְנַשֵּׁי דְּחַלְתִּי : כב מְחֵיתִי כב מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי
כְּעִיבָא חוֹבָךְ וְכַעֲנָן עֲדִיו כִּי גְאַלְתִּיךָ : כג רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהוָה הָרִיעוּ
פָּרַקְתָּךְ : כג שַׁבַּחוּ שְׁמַיָּא אֲרֵי עֲבַד יְיָ תַּחְתִּיּוֹת אֶרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה
פּוּרְקָן עַמֵּיהּ יַבִּיבוּ יְסוֹדֵי אַרְעָא בּוּעוּ טוּרַיָּא תּוּשְׁבַּחְתָּא תִּדְשָׁא

אַף־יִפָּעֵל־אֵל וַיִּשְׁתַּחוּ עָשָׂהוּ פֶּסֶל כ' זקפין קמץ יכופא
וַיִּסְגָּד־לָמוֹ : פג חֶצְיוֹ שָׂרַף בְּמוֹ־אֵשׁ
עַל־חֶצְיוֹ בָּשָׂר יֹאכַל יִצְלֶה צָלִי
וְיִשְׂבָּע אַף־יָחֹם וְיֹאמַר הֶאָח חַמּוֹתִי ז' רפין
רָאִיתִי אוּר : יז וּשְׁאֵרִיתוֹ לְאֵל עָבַד
לְפִסְלוֹ יִסְגֹּד־לוֹ וְיִשְׁתַּחֲוֶה־לוֹ וְיִתְפַּלֵּל ג' מ"ל
אֵלָיו וְיֹאמַר הַצִּילֵנִי כִּי אֱלִי אָתָּה :
יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ כִּי טָח ג' ומ' וטחיח
מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם :
יט וְלֹא כ"ד
מֵתִיב לְרַעְיֵהּ וְלָא מַדַּע וְלָא
סוּכְרָתָנוּ לְמִיסַּר פַּלְגֵיהּ ג'
אוֹכֵירַת בְּנוּרָא וְאַף אָפִיתִי ג'
עַל גּוּמְרוֹהִי לְחֵים טְוִית ג'
בְּסַרָא וַאֲכָלִית וּשְׁאָרֵיהּ ג'
לְתוֹעֲבָא אַעְבֵּיד לִיבְלֵי אָעֲשֶׂה ג' מ"ל
אֶסְגּוֹד : כ הָא דַּחֲלְתָּא ג' • ג'
פַּלְגֵיהּ קְטָמָא לְבֵיהּ שַׁטְיָא כ'
אַטְעֵיהּ וְלָא יְשֵׁיזֵיב יַת נַפְשֵׁיהּ
וְלָא יֵימַר הֲלָא שְׁקָרָא עֲבַדִית
בִּימִינִי : כא אִדְכַּר אִלֵּין יַעֲקֹב כא
וְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי עַבְדִּי אַתְּ
אַתְקִינְתָךְ לְמֶהֱוֵי עֲבִיד פַּלַח ג' • ג'
קָדָמַי אַתְּ יִשְׂרָאֵל לָא ס' מלמ
תִתְנַשֵּׁי דְּחַלְתִּי : כב מְחֵיתִי
כְּעִיבָא חוֹבָךְ וְכַעֲנָן עֲדִיו
כָּל חֲטָאָךְ תּוּב לְפוּרְקָנִי אֲרֵי
פָּרַקְתָּךְ : כג שַׁבַּחוּ שְׁמַיָּא אֲרֵי עֲבַד יְיָ תַּחְתִּיּוֹת אֶרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה
פּוּרְקָן עַמֵּיהּ יַבִּיבוּ יְסוֹדֵי אַרְעָא בּוּעוּ טוּרַיָּא תּוּשְׁבַּחְתָּא תִּדְשָׁא

ויתפלל נ' רפין בקריאה וסי' ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא . יסגוד לו ויתפלל אליו . ויחי ויתן לו מזהב שבא . אנ"ך : שובה ה' מלרע בקריאה וסי' ובנחה יאמר שובת ה' רבבות . מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך . שובה ה' חלצה נפשי , שובה ה' עד פתי . שובה ה' את שביתנו :

מצודת ציון

(דניאל ב) : (מז) כמו . נתון : כתח . הוא ענין ל' שמחה כמו כתח פתח לתחם שיעיו (תהלים לה) : תחותי . מל' תחתיה : תור . שלוכת המתיר וכן תור לנפש נגדו (לקמן מו) : (יז) ובתריהון . ענין סיוע : (יח) טח . סיין מריחה ומשיחה וכן ותח את עכיו (ויקרא יד) : לפותם . מל' נב : (יט) ויתבו . מלשון נותר : לנוול . כמו ליכול וכן כי נול כריס יפח לו (חיוב מ) ופעינו למח ושקר : תפעבד . תשמחוה : (כ) רועה . ר"ל מפיס : כותל . ענין נפל וכן ויחל כסס אליהו (מ"ב יח) : (כא) תנשני . ענין שכחה וכן נכוי תנשים (ירמיה ג) : (כב) מחיתי . ענין מחיקה וכן תכי תכי כוס מוחה פעמיך (לעיל מג) : כעב וכענן . כפ ענין תאב וכפל כמ"ש : (כג) סריחו . מלשון תרועה : התחיות . מלשון תחת ומלמטה : פלחו . שתחו פה כהרמת קול ברק וכן פלחי נהר ונכלי (לקמן נד) ו יפצחר . ענין שבח וכלל רוקח

ומוסף להם : לף יפעל אל מן הכותר : (יט) ולא ישיב אל לבו חליו ברפתי כמו חם : ולא דעת ולא תבונה . בו לומר זאת : לבקוע עץ : לרקבון עץ : (כ) רועה אפר לב הותל הטעו. לבו אבר הותל הטעו לעשות לו רועה על אפר הדמות שבורף חליו ועשה אפר הפוסק בזה היה אומר שטות לו לרועה ולפרסם . דבר אחר רועה אפר ל' ריעות עובד עבודת אחרים ומחבר חליו עבודת אחרים שהיא אפר : ולא יציל . הנתעה את נפשו לומר הלא שקר בימיני ויפרד מעליו : (כא) לא תנשני : לא תהיה שכוח מירתי: (כב) מחיתי כעב פשעיך . כמלרים ובמדבר נס עתה שובה אלי : (כג) פלחו . ל' פתחון

מצודת ציון

מצודת דוד

ע"י מקלמו אבל כשר כי יגלה בו ויגלי ויבכל ויפעל ואף יתפס בשרו ויעשה ויתפר לשון חבר בפני עצמו ואף נפרדו בפני עצמו : (יז) ובעבדיו . הנשאר מכעו יעשהו על ואחר ומכרם ישתחו לפסלו : יסגוד לו . יתפחוה לו ויתפלל ומ' : (יח) לא ידעו . אין כפס לא דעת ולא כינה : כי טח . סיגה"כ כמסיח את עיניהם מלראות ולכופש מלהשכיל : (יט) ולא ישיב . שיע טעם אל לבו לבחון בדבר ואין בו לא דעת ולא תבונה לחתוך בפני עצמו ואף ומ' : חפיתי על נחליו לחם : חמר לחם ע"ש שופו כי אחר שנאפה נעשה לחם וכן ופחתי קמח (לקמן מו) : בגלגל . כמו ומגלגל . ואיך לאפה הטעה לפפל כשהופה בעיני כ' ואיך מתאוה לעשה חן : (כ) רועה אפר ע"ל לבו כמהבל ומלגיע בו פסיחו מיקבל לבושה ומניע את פדבר אשר תחוב בימיניהו : ולא יציל . אף כתוך בפיו כשהוא פפל לא יגיל גם מעמו ולא יאמר כלא אפר ואין בו תועלת כי תועה הוא : (כא) זכר אלה יעקב . אם יעבה"כ לא יגיע את זאת אחה יעקב זכר אלה כדברים אחרים כי עבדי אחה ולא אבד אחה ישראל לא אשכחך . אמחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך : (כב) מחיתי כעב . אמחול אפילו פשעיך כעב הזה שנאפה במים : ובענן וכו' . כפל כדבר בפ"ש : שובה אלי כי אם הוא שנאפל תוכך : (כג) רנו שמים . הוא דרך משל ל"ל שאפה גדולה פשים בעולם : כי עשה ה' . ר"ל עשה אם פעליו לעשות ולקיים והוא נאולה ישראל : התחיות ארץ . כיון שהקודש פתאנשים אשר בתוכה , ופנים זכר כשנולה ובקודש וזכר בדומה ובשומה ובחיים לא_זכר כי לא יפעתו כולם כי כבל תחכל : פלחו . ענינו שרשה קול , וזכר כריס נפי

בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדְעוּ לְמַעַן יֵבֹשׁוּ׃
י מִי־יָצַר אֵל וּפֶסֶל נָסָךְ לְבִלְתִּי
הוֹעִיל׃ יא הֵן כָּל־חֲבֵרָיו יֵבֹשׁוּ
וְחָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם יִתְקַבְּצוּ כֻלָּם
יַעֲמֹדוּ יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד׃ יב חָרַשׁ
בַּרְזֶל מַעֲצָד וּפָעַל בַּפֶּחָם וּבַמַּקָּבוֹת
יִצְּרֵהוּ וַיִּפְעָלֵהוּ בִּזְרוֹעַ כֹּחוֹ גַּם־רָעֵב
וְאֵין כֹּחַ לֹא־שָׁתָה מַיִם וַיִּיעָף׃
יג חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו יְתָאֲרֵהוּ
בַשֶּׂרֶד יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצֻעוֹת וּבַמְּחוּגָה
יְתָאֳרֵהוּ וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ
כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בָּיִת׃
יד לִכְרָת־לוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח תִּרְזָה
וְאַלּוֹן וַיְאַמֶּץ־לוֹ בַּעֲצֵי־יָעַר נָטַע אֹרֶן
וְגֶשֶׁם יְגַדֵּל׃ טו וְהָיָה לְאָדָם לְבָעֵר
וַיִּקַּח מֵהֶם וַיָּחָם אַף־יַשִּׂיק וְאָפָה לָחֶם

דְלָא חָזַן וְלָא יָדְעִין בְּדִיל דְיִבַּהֲתוּן׃ י מַן עֲבַר דַחְלָא וְצַלְמָא אַתִּיךְ בְּדִיל דְלָא לַהֲנָאָה׃ יא הָא כָּל פָּלְחֵיהוֹן יִבַּהֲתוּן וְאוּמָנִין עוֹבְדָנִין מִבְּנֵי אֱנָשָׁא יִתְכַּנְשׁוּן כּוּלְהוֹן יְקוּמוּן יִתַּבְּרוּן יִבַּהֲתוּן כַּחֲדָא׃ יב נַפָּחָא מִבַּרְזְלָא חֲצִינָא עָבֵיד וּנְפַח נוּר בְּשִׁיחוּרִין וּבְמַקּוֹבִין מַתְקֵין לֵיהּ וְעָבֵיד לֵיהּ בִּתְקוֹף חֵילֵיהּ דְאִם יִכְפַּן עַבְדֵיהּ וְלָא יֵיכוּל לָא יְהֵי בֵיהּ חֵיל וְאִם יִצְחֵי וְלָא יִשְׁתֵּי מַיָּא יְהֵי מִשְׁלְהֵי׃ יג נַגַּר אָעִין נָגֵיד בְּחוּטָא מְסַר לֵיהּ בְּמַשְׁקוּלְתָּא מְגַזֵּי לֵיהּ בְּאִזְמֵילַיָא וּבִנְצוּרִין מְאַחֵיד לֵיהּ וְעָבֵיד לֵיהּ כִּדְמוּת גְּבַר כְּתוּשְׁבַּחַת אִתְּתָא לְמִיתַּב בְּבֵיתָא׃ יד לְמִקַּץ לֵיהּ אַרְזִין וּנְסֵיב תְּרַז וּבְלוּט וּמַתְקֵיף לֵיהּ בְּאָעֵי חוּרְשָׁא נְצַב אוֹרְנָא וּמִטְרָא יְרַבֵּי׃ טו וְהָוֵי לֶאֱנָשָׁא לְאַדְלָקָא וּנְסֵיב מִנְהוֹן וּשְׁחִין אַף אַזָּא וְאָפָא לְחֵם אַף עָבְדֵיהּ דַחְלָא

רש"י

להם: למען יבושו: העובדים להם: (י) נסך: לשון יליקה ומסכה והנו"ן בתיבה יסוד הנופל ממנו כגון נו"ן של נסך ושל נגף: (יא) הן כל חביריו כל אותו יולר ונוסך פסילים המתחברים אליו לעבוד את יולרתו ונסכו יבושו: וחרשים המה. אותם יולרים ונוסכים מבני אדם הם קל וחומר ליולרתם שהיא הבל: (יב) חרש ברזל. חרש של ברזל: מעלד. הוא אחד מכלי הנפחים: ופעל. הפסל: בפחם. קרבו"ן בלע"ז: ובמקבות. מרטי"ל בלע"ז: יצרהו: ל' ליר: ויפעלהו בזרוע כחו גם רעב וגו'. גם הוא היולר חסר כח וחלש הוא שאם ירעב אין בו כח או אם לא שתה מים וייעף לאחר קל וחומר שפעולתו אין בו תועלת לעזר: (יג) חרש עלים. ואם בא לעשותו של עץ וחרש עלים הוא כך דרכו: נטה קו: כדרך הנגרים ועל פי הקו יתארהו בשרד מישר אותו במסור שקורין דול"אור"א בלע"ז: יתארהו. ייפהו: יעשהו במקלועות. ומחליק ברהיטני ואיזמל. מקלועות ת"י אזמליא: ובמחוגה יתארהו. לשון ותאר הגבול (יהושע טו) אם בא לעשו' בו ליורים עגולים מסבב את תו במחוגה קונפ"ס בלע"ז: כתפאר' אדם. כמין איש: (יד) תרזה ואלון. מיני אילני סרק: ויאמץ לו בעלי יער. עושה לו חיזוקי' בין לחיזוק בין לנוי במיני עלים המשונים וזה מזה במראיהן: נטע אורן. כשמולא ייחיד ונטע הראוי לכך נוטעו לכך והגשם מגדלו: אורן ל' נטע יונק פרגלו"ן בלע"ז: (טו) והיה לאדם לבער. והיה אותו עץ מקלתו לצרכי אדם לבער: ויקח. מן העלים. ויחם. גופו לנגדם: אף ישיק. מהם תנור ואיפה.

רד"ק

שעושים ויולרים הפסל כולם תהו כי מעשיהם תהו והפסילים שהם תמודיהם שהם חומדים ואוהבים אותם והם לא יועילו להם למה חומדים אותם: ועדיהם המה. ואם תאמרו לו אין אנו יודעים שלא יועילו עדיהם המה הפסילים הם עדים בעלמם שלא יועילו כי לא יראו ולא ידעו וכיון שאינם רואים ואינם שומעים ויודעים היאך יועילו לאחרים: למען יבושו. חברו זה למען יבושו מעבדתם אותם, וי"מ ועדיהם המה ר"ל הם מעידים על עלמם כי אין להם כח כי אם תשרפם לא יוכלו למלט עלמם כל שכן אחרים: (י) מי יצר אל. מי יעשה מעשה תהו כזה שיצרה לאהו ועשה כמהו לפסל ב"ה שנעשה כזה: נסך. כמהו או לשון יליקה: (יא) הן כל חבריו. המתחברים אליו לעשותו או לעבדו, או פירוש חבריו כמשמעו שהפסל תהו והמתעסקים בו הם תהו כמוהו כמ"ש יולרי פסל כולם תהו הנה הם חברים לפסל בדבר תהו: וחרשים המה מאדם. אינם מלאכים ושרפים כשישים זה הפסל אלא אומנים מבני אדם שעושים באר מלאכות ועושים אותו אל, זה דבר תמה: יתקבצו כולם. פירוש כל עובדי הפסל יתקבצו ויפלו ויתנו במעשיהם מהו ויסתכלו בו אם יעשו זה יש להם שיפחדו מהאל על מה שעשו ויבשו מעלמם ממעשיהם שהוא תהו שיתכוונו בו: (יב) חרש. סמוך לברזל כי הרי"ש פתוחה, ספר עתה במעשה הפסל איך עורתים לפסל מי שהוא אמון ברזל יעשה מעלד ויעשה המקבת כי כל אומן לריך לכלי ברזל יעשו הפסל מעץ או מאבן או מברזל או בדיל או כסף או שאר מתכו' בכלי ברזל יעשו אותם: מעלד. כלי ברזל שחותך בו חרש עלים והוא שקורין דולודוייר"א בלע"ז או אייש"א: ופעל בפחם ובמקבות. אותו החרש פעל בפחם שנופח בו לחמם הברזל שיעשה ממנו הכלי ופעל במקבות שיעשה אותם שיליר בהם הפסל וזהו שאמר יצרהו ופעל במקבות שיצרהו בהם, יצרהו צורתו יציר וי"א הפעל כבלמת כדגם: ויפעלהו בזרוע כחו. בכל כחו הוא פועל בו כי יקוה בפעולתו שכר טוב ועניינו בזרוע בכחו וכי"ת בזרוע משמשת במקום שנים, או פירוש כמו הסוך בכת זרועו וכן מקום שם קבר: גם רעב ואין כח. עד שמרוב חשקו במלאכה משיגיע עת האכילה לא ירצה לקום ממלאכה והוא רעב ופועל עד שלא ישאר בו כח וכן למא ולא יקום אפילו לשתות והנה הוא עיף ולמא ורעב ועם כל זה פועל מרוב חשקו במלאכה: (יג) חרש עלים. גם כן סמוך והרי"ש פתוחה: נטה קו. המדה: יתארהו יגבלהו

חבריו ר' ג' חסר וא' מלא וסי' הן כל חבריו יבשו. קח לך עץ אחד וכתב עליו ב' בו. ושלאתיו דבר אליהם כה אמר ר"פ. קרמא ס"ל: חרש ג' פתחין וסי' מעשה חרש אבן פתוחי חתם. חרש ברזל מעצד ופעל בפחם. חרש עצים נטה קו. וסי' עיברא רקיבא פרזלה: ארן נו"ן זעירא והוא חד מן ג' נוני"ן זעירין וסי' נטע ארן. ונגבושו זבן. וגרנן מבריר אלות. ואינון מן אלפא ביתא דאתוון. זעירין ונמסרו בריש ספר ויקר'

כלומר ישים גבול כמו בשרד והוא הוט הלבע שמסמן בו הנגר מה שרולה לכרות מן העץ. וכן ותאר הגבול, והלבע ההוא יקרא שרד וקו שאמר הוא החוט שלובע אותו בשרד: יעשהו במקלעות. ואחר שסמן אותו יתקנהו במקלעות ומקלועות הם שני כלים דומין במלאכתם לאחד קורין לו פלאנ"א ולאחר שימנ"ש שמקלף בהם הנגר פני העץ ומחליקו, ותרגום ואת הכית יקליע יקלף ותרגום יונתן במקלעות באזמילא ואלו הכלים עשויין כמו אזמלים: ובמחוגה יתארהו. מחוגה, קונפא"ס בלע"ז ובו יעשו העגולות ואמר בדברים הנלויירים, יתארהו הראשון אל"ף בחטף פתח והשני האל"ף בחטף קמץ: כתפארת אדם. כי לורתו נאה ונמפוארת משאר בעלי חיים, ות"י כתפארת אדם כתושבחת אתתא למתב בביתא כלומר כמו שהוא תפארת הבית שתשב בבית שלא תלא לחוץ כן הוא הפסל יושב בבית וכמוהו ונפש אדם מן בנסים, והאדוני אבי ז"ל פי' כמשמעו וכענין כפול ואמר ויעשהו כתבנית איש. כתפארת אדם ולשבת בית לא לצורך אחר כי הוא ממקומו לא ימיש: (יד) לכרות לו ארזים. עד הנה ספר מעשה הפסל מעץ כעוב עתה אומר כי עוד יטרח עושה הפסל שהולך אל היער לכרות לו ארזים לעשות מהם פסל, ועוד טורח יותר מזה שנוטע נטיעה ויגדל אותם עד שהיה ראוים לכרות ממנה עלים לעשות פסל, ראו על היכן הגיע כח אבודתם והכל נקל בעיניהם כחשבם לקבל שכר טוב על זה והם מוכחים לתהו ובהו והכל לא יתבוננו במעשיהם, ובאמרו ארזים מבקש המשובח שבהם לכרותו: תרזה. אילן מאילני סרק, ופירשו בו שהוא שקורין לו בערבי סנאבב"ר: אלון. הוא ערמון: ויאמץ לו בעלי יער. לבקש מהם הטוב: נטע ארן. הם אילן גם כן טוב למלאכה, ובדרז"ל שלשה ארזים ארנים וברושים: וגשם יגדל. יש מפרשים גשם גוף ר"ל גוף עץ, וכן בתרגום נגמר ילמכש, והנכון לפרשו כמשמעו, וכן תרגם יונתן ומטרא ירבי, וטולך לומר וגשם יגדל כי ידוע הוא כי כל לומח יגדל אותו הגשם אלא אמר שאף על פי שהוא נוטע העץ להם עכו"ם הגשם יגדל אותו והרי הגשם בעליות של יתברך בא ואעפ"כ עולם כמנהגו נוהג כמו שאמרו רבותינו ז"ל קוה מקין הכי. שנה שדה של חטין וזרעם דין הוא שלא תלמח אלא עולם כמנהגו נוהג ושוטים שקלקלו עתידים ליתן את הדין: (טו) והיה. כי כשבורת הסן

מצודת דוד

האומנים העושים הפסל כולם המה תהו כי מעשיהם תהו: וחמודיהם. הפסילים שהמה חמודים להם הנה אין בהם תועלת: ועדיהם המה. הפסילים הם עדים בעלמם שלא יועילו כי לא יראו ולא ידעו מאומה ואיך א"כ יועילו לאחרים: למען יבושו. העדות הזה מועיל למען יבושו העובדים אותם: (י) מי יצר אל. מי עשה שטות כזאת לעשות אל ולנסוך פסל לבלי תועלת: (יא) הן כל חבריו. המתחברים אליו לעבדו: וחרשים. האומנים העושים אותו הלא המה מבני אדם ואיך יעשו אל: יתקבצו כולם. האומנים עם עובדי הפסל יתקבצו יחד ויעמדו להשכיל ולבחון בדבר וכולם יחד יפחדו וגו' ויבושו במעשיהם: (יב) חרש ברזל. עתה יספר מעשה הפסל ואומר האומן של ברזל יעשה מעצד ופעל אותו ע"י גחלים בזרוע ובמקבות עשהו ומחדשו: בזרוע כחו. בזרוע בכחו וכי"ת בזרוע משמשת במקום שנים ור"ל בכל כחו: גם רעב ואין כח. עד שלא נשאר בו כח וכן לא שתה מים עד שנעשה עיף ויגע וכ"ז מרוב חשקו בהמלאכה ההיא: (יג) חרש עצים. [illegible] יתארהו בשרד. [illegible]

מצודת ציון

עמל. עלי חוק (תהלים צד): (י) נסך. ענין יליקה והתכה: (יא) וחרשים. אומנים: (יב) מעצד. שם כלי גדול עשוי לחתוך בו וכן מעשה ידי חרש במעצד (ירמיה י): בפחם. גחלת כמו נופח באש פחם (לקמן נד) ובמקבות. הוא הפטיש וכן ותקח את המקבת בידה (שופטים ד): יצרהו. יעשהו ויחדשהו: (יג) קו. חבל המדה: יתארהו. מלשון תואר ותמונה: בשרד. הוא שם לבע מה: במקלעות. הוא מכלי הנגרים מקלף בהם העץ ומחליקו והוא מל' ואת הבית יקליע (ויקרא יד) שהוא ענין קלוף: ובמחוגה. כן שם הכלי שעושים בו העגולים: יתארהו. ענין הגבול וכן ותאר הגבול (יהושע טו): כתבנית. דמות לורה: (יד) תרזה ואלון. שמות אילני סרק: ויאמץ. ענין התחזקות: אורן. שם אילן סרק ובדרז"ל ארונים ערי (ר"ה כג): (טו) לבער. ענין הדלקה: ויחם. מל' חמימות: ישיק. כמו יסיק בסמ"ך והוא מלשון היסק והבערה: [illegible]

עזרה כי רמז ליעקב כמו שאמר בבטן עקב את אחיו כלומר מי שילד יעקב בבטן כבה שאחזה ידו בעקב עשו אחיו אלא כדרך שאר העוברים כי אין העובר מוציא ידו מן הבטן כל שכן שיתפוש בידו זהו היה מעשה גם ומי שהיה עם אביכם בבטן יהיה עמכם בגלות שהוא מקום צר לכם כמו הבטן לעובר, ויתכן לפרש ויועך מבטן כמו שפי׳ כורש, וטעם מבטן כי בעת צאת הבן מן הבטן יכניסהו בברית האל ויעזרו אותו לשמונת ימים: יעזרך. שיעזרך והוא אומר לך אל תירא:

וישורון. ידוע שהוא ישראל ונקרא כן לפי שהוא ישר בין העמים: (ג) כי אצק. כי כמו שאני יוצק מים על מקום צמא כן אצק רוחי על זרעך, וכן אמר יואל אשפוך רוחי על כל בשר וכל בשר אינו ר״ל אלא ישראל לבד כמו שאמר ונבאו בניכם ובנותיכם, וכן אצק עליכם ברכתי, ובאמרו על זרעך ועל צאצאיך הנביא היה מתנבא כנגד דורו והיה מבטיח שיושעו על בניהם שתבא הגאולה בימיהם: ומשל דבר המים לשני ענינים לרוחי ולברכתי שאחד לענין הנפש שישראל צמאים בגלות לדבר הנבואה שפסקה. וזה כמו שנים וכן אמר לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה׳ והשנית לרווח הגוף כמו שאמר מרווי המקום הצמא והיבש ואמר אצק רוחי על זרעך, ולענין הגוף שישראל צמאים בגלות לישועה ולכל טוב שהבטיחם האל בגאולה ועל זה אמר וברכתי על צאצאיך, ופירשו על יבשה ר״ל יבשה וצמאה כי כל הארץ נקראת יבשה על דרך כלל כמו שאמר ויקרא אלהים ליבשה ארץ אבל זהו פרט למקום הצמא והיבש מן הארץ: (ד) וצמחו בבין חציר. בי״ת בבין המשמשת הוא לתוספת כאשר כי מספיק היה אם אמר בין חציר וכמוהו בי״ת בתוך, אמר יצמחו ישראל בטובה כאלו היו נזרעים בין חציר וזה על דרך משל וכחציר הוא צומח במהרה ולזה המשיל לחציר לרוב גדולם לא לעמידה כי החציר לא יעמוד כמו שאמר כי כחציר מהרה ימלו לפיכך אמר אחר כך כערבים על יבלי מים שעומדים בלחותם כל ימיהם: (ה) זה יאמר. כי כל אנשי ישראל כולם יהיו קדושים וכולם יקראו בהם לה׳ ובהם מזרע יעקב כמו שאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו וגו׳, וכן אמר והיה כל אשר יקרא בשם ה׳ ימלט: יכתוב ידו לה׳. יאמר כפיו ויכתוב בידו לה׳ ר״ל כי הוא לה׳, ויונתן תרגם יקרב קרבניה, ובאמרו זה וזה לפי שיבא מזה אחד ומזה אחד כמו שכתוב ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל: יכנה. יכנה עצמו בשם ישראל כי לא יזכר שם עצמו אלא יאמר ישראל אני: (ו) כה אמר ה׳ מלך ישראל וגואלו כי כשיגאלנו יהיה

עבדי: (ג) כי אצק מים על צמא. כמו שאני יוצק מים על צמא כן אצק רוחי על זרעך: (ד) וצמחו בבין חציר. בתוך עמלק על ידי גרים שיתוספו עליהם. בין חציר הוא עמלק שנאמר עליו והיתה נוה תנים חציר לבנות יענה (לעיל ד): (ה) זה יאמר לה׳ אני. אלו צדיקים גמורים: וזה יקרא בשם יעקב: אלו קטנים בני רשעים: וזה יכתוב ידו לה׳ אלו בעלי תשובה: ובשם ישראל יכנה: אלו הגרים מעכו״ם כך שנויה באבות דרבי נתן: (ז) ומי כמוני יקרא. ומי יקרא שהוא כמוני ויגיד ויערוך לי את כל מה שהיה משומי עם עולם ועד עתה: עם עולם. כל בריות: ואותיות. דברי מופת: ואשר תבאנה. ואת העתידות לבא יגידו כמו שאני עושה עתה שעדיין לא חרב הבית ולא גליתם ולא נולד כורש ואני מבשר אתכם עליו: (ח) ואל תרהו. אין לו דמיון ופתרונו לפי הענין כמו אל תחתו מלהודיע את שמי לבין העכו״ם: הלא מאז השמעתיך. מהר סיני והגדתי לכם שם שאין אלוה מבלעדי: ואתם עדי. שפתחתי לכם שבעה רקיעים והראיתי אתכם שאין אחר ואתם עדי בדבר הזה שאין אלוה מבלעדי: ואין צור בל ידעתי. ת״י ולית דתקיף אלהן דמן קדמי מתיהב ליה תקיף: בל ידעתי. לשון ואדעך בשם (שמות לג) ידע לכתך (דברים ב) אני ידעתיך במדבר (הושע יג): (ט) ועדיהם המה. הפסילים הם עדים על בושת עובדיהם שהרי אנו רואין שאינן לא רואין ולא יודעין והיו עובדין להם

יְסַעֲדִינָךְ לָא תִדְחַל עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל דְּאִתְרְעִיתִי בֵיהּ׃ ג אֲרֵי כְּמָא דְמִתְיַהֲבִין מַיָּא עַל אֲרַע בֵּית צַחֲוָנָא וּמִתְנַגְדִין עַל יַבֶּשְׁתָּא כֵּן אֶתֵּין רוּחַ קוּדְשִׁי עַל בְּנָךְ וּבִרְכְתִי עַל בְּנֵי בְנָךְ׃ ד וְיִתְרַבּוֹן צַדִּיקַיָּא רַכִּיכִין וּמְפַנְקִין כְּלַבְלְבֵי עֲסַב כְּאִילָן דְּמַשְׁלַח שָׁרְשׁוֹהִי עַל נַגְדִּין דְּמַיִן׃ ה דֵּין יֵימַר מִדַּחֲלַיָּא דַיְיָ אֲנָא וְדֵין יְצַלֵּי בְּשׁוּם יַעֲקֹב וְדֵין יְקָרֵיב קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ וּבִשְׁמָא דְיִשְׂרָאֵל יִתְקְרֵי׃ ו כִּדְנַן אֲמַר יְיָ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וּפָרְקֵיהּ יְיָ צְבָאוֹת אֲנָא הוּא דְּמִלְקַדְמִין אַף עָלְמֵי עָלְמַיָּא דִּילִי אִינוּן וּבַר מִנִּי לֵית אֱלָהּ׃ ז וּמַן כְּוָתִי דֵּין עַרְעִינֵהּ וִיחַוֵּינָהּ וִיסַדְּרִינָהּ קֳדָמַי מִשַּׁוְּיוּתִי עַמָּא דְּמִן עָלְמָא וּדְאָתְיָן וּדְעָתִידִין לְמֵיתֵי יְחַוּוּן לָנָא׃ ח לָא תִדְחֲלוּן וְלָא תִתַּבְּרוּן הֲלָא מִבְּכֵן בַּסַּרְתָּךְ וְחַוֵּיתִי וְאַתּוּן סָהֲדִין קֳדָמַי הָאִית אֱלָהָא בַּר מִנִּי וְלֵית דְּתַקִּיף אֱלָהֵין דְּמִן קֳדָמַי מִתְיְהֵב לֵיהּ תּוּקְפָּא׃ ט עָבְדֵי צַלְמַיָּא כּוּלְהוֹן לְמָא וּפָלְחֵיהוֹן דְּלָא יְהַנּוּן לְהוֹן וְסָהֲדִין אִינוּן בְּנַפְשָׁתְהוֹן

יַעְזְרֶךָּ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וִישֻׁרוּן בָּחַרְתִּי בוֹ׃ ג כִּי אֶצָּק־מַיִם עַל־צָמֵא וְנֹזְלִים עַל־יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ׃ ד וְצָמְחוּ בְּבֵין חָצִיר כַּעֲרָבִים עַל־יִבְלֵי־מָיִם׃ ה זֶה יֹאמַר לַיהוָה אָנִי וְזֶה יִקְרָא בְשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה׃ ו כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים׃ ז וּמִי־כָמוֹנִי יִקְרָא וְיַגִּידֶהָ וְיַעְרְכֶהָ לִי מִשּׂוּמִי עַם־עוֹלָם וְאֹתִיּוֹת וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה יַגִּידוּ לָמוֹ׃ ח אַל־תִּפְחֲדוּ וְאַל־תִּרְהוּ הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי וְאַתֶּם עֵדָי הֲיֵשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאֵין צוּר בַּל־יָדָעְתִּי׃ ט יֹצְרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ וַחֲמוּדֵיהֶם בַּל־יוֹעִילוּ וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה

ו׳ חסר בסיפרא · ל׳ ט״ו נקודות בקריאה

ראשון ח׳ וסי׳ נמסר בסדר בא ובשמואל חלק ב׳ סי׳ י״ט. המה תר מן ד׳ נקודות בנביאים וסי׳ נמסר בסדר במדבר סיני:

תולדות אהרן מלך ישראל. עקרים מ״ב פי״ח: יוצרי פסל. עכו״ם ב עקדה שער ע: ועדיהם. (ברכות יב עירובין כב עכו״ם לט):

הוא מלך ישראל לבדו שלא יהיו ברשות מלכי העכו״ם והוא אדון לצבאות מטה ומעלה ולידו הכל והיכולת בידו להוציאם מהגלות אני ראשון אף לצבאות מעלה העומדים שלא ישתנו אף לשם אני ראשון ואני אחרון הם יכלו ואני קיים ומבלעדי אין אלהים לבטל אמונת העובדים לשמש ולירח ולכוכבים אין באחד מהם שהוא אלהים אלא במצותי וברשותי הם מנהיגים מה שמנהיגים: (ז) ומי כמוני ומי שהוא אלהים כמוני יקרא העוברות והעתידות ויגידם ויערכם לי מה שהיה משומי עם עולם כלומר מבריאת העולם, והנה יאמר משומי כלומר כי אני שמתי שבראתים בעת שבראתים כל אחד ואחד בגבולו העליונים למעלה והתחתונים למטה וכן יאמר לי האותיות אשר תבאנה ואינו כפל לשון אלא פירוש האותיות העתידות לבא בזמן קרוב ואשר עתידו׳ לבא בזמן רחוק, ולפי תרגם יונתן כמו לנו ויש לפרשו כמשמעו, ופי׳ בעבורם כלומר יגידו כדי לצדק עצמם, ויש מפרשים ואותיות דברי מופת וכ״א יגידה ויערכה על ההוה שעבר מבריאת העולם עד הנה: (ח) אל תפחדו. אמר לישראל אל תפחדו מאלהים אחרים ואל תיראו מהם וכן אמר ירמיה אל תיראו מהם כי לא ירעו וגם היטב אין אותם: ואל תרהו. פירוש לפי מקומו כמו אל תפחדו, ויונתן תרגם לא תדחלון ולא תתברון כמו לא תירא ולא תחת הלא מאז השמעתיך והגדתי העתידות לבא ובאו ואתם עדי כי לכם גליתי נביאי ועמכם עשיתי נסים ונפלאות ואתם יודעים אם יש אלוה מבלעדי כמו שאמר מהם רבינו או הנסה אלהים לבא לקחת גוי מקרב גוי במסות באותות וגו׳ לעיניכם, כמו שאמר הנה ואתם עדי: ואין צור כל ידעתי. כי אין למעלה ממנו ידוע כי כל סירופים כולם אללי, או פירוש אין צור שלא ידעתי והם אינם יודעים אותם על האמת כי אינם אלוה, ואמר זה על המלאכים ועל הגלגלים, וי״ת ולית דתקיף אלהן דמן קדמי מתיהב ליה: (ט) יוצרי פסל. הפועלים העושים

מצודת ציון

כמו תרהם וכן אשר גדעו (לעיל ל״ז): (ג) אצק. מל׳ יציקה ושפיכה: ונוזלים. ענין נטיפה כמו יזל מים מדליו (במדבר כ״ד): על יבשה. ר״ל על מקום יבש: רוחי. ענין רצון וכן עד יערה עלינו רוח ממרום (לעיל ל״ב): צאצאיך. הבנים היוצאים ממך: (ד) חציר. דשא ועשב: כערבים. שם אילן סרק ערבי נחל: יבלי מים. פלגי מים וכן ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיה י״ז): (ה) יכנה. שם שאינו שם העצמי וכן אכנך ולא ידעתני (לקמן מ״ה): (ז) ויערכה. מל׳ עריכה וסדור: ואותיות. הבאות כמו אתא בוקר (לעיל כ״א): למו. להם: (ח) תרהו. אין לו דמיון ופתרונו לפי ענינו הוא ענין פחד כת״י: צור. ענין חוזק: (ט) יוצר. ענין עשיה והדוב וכן יוצר עמל

מצודת דוד

ושממון ולגדוף מפי האויב: מד (א) ועתה. ר״ל ועתה במה את הטובה המיועדת לבוא: (ב) עושך ויוצרך. אשר עשה אותך ויצר אותך ומעת צאתך מבטן יעזר לך: וישרון. הן קרויים ישראל בשם העם הישר: (ג) כי אצק. כמו שאני יוצק מים על ארץ צמאה וכו׳ כן יצוק רצוני הטוב על זרעך: וברכתי. כפל הדבר במ״ש כי הרצון הוא הברכה: (ד) וצמחו. יצמחו וירבו כאלו היו נטועים בין החציר ודומה לו: כערבים. כערבי נחל השתולים על פלגי מים שצומחים וגדלים מהר: (ה) זה יאמר. הצדיקים שבהם יאמרו אנו מעולם לה׳ להאמין בו: וזה יקרא בשם יעקב. אלו הקטנים בני רשעים לא יהיו נוסים אחר דעת אביהם הרשעים אלא יקראו א״ע בשם יעקב להיות לצדיקים כמוהו: וזה יכתוב ידו לה׳ אלו בעלי תשובה שישימו את עצמם לשוב לה׳ כמו המתחייב את עצמו בכתב ידו: ובשם ישראל יכנה. ובשם יהיה מי אשר יכנה עצמו בשם ישראל אלו הגרים מבבליים אשר יתוספו עליהם: (ו) אני ראשון. ר״ל קודם בריאת העולם: ואני אחרון. לאחר שתכלה העולם: (ז) ומי כמוני יקרא. ומי הוא אשר יקרא לומר שהוא כמוני ויגיד ויערוך לפני הדברים הנעשים מעת שומי עם עולם והם כל הבריות: ואותיות. הדברים הבאים בזמן קרוב והדברים אשר תבואנה לזמן רחוק יגידו להם ר״ל בעבור עצמם להצדיק דבריהם ומוסב לתחילת המקרא לומר מי הוא אשר יגיד כאלה: (ח) אל תפחדו. מאלהים אחרים: הלא מאז. במעמד הר סיני השמעתיך והגדתי שאין אלוה מבלעדי ואתם עדי בדבר זה כי שמה אז שבעה רקיעים והראה להם שאין עוד אחר כן אמרז״ל: היש. וכי יש אלוה מבלעדי: ואין צור. אין חזק בעולם אשר לא ידעתיו אני וכאומר הלא אני הוא הנותן כח לכל החזקים ומכולם ידעתי: (ט) יוצרי פסל. הפועלים

(כא) עם זו יצרת לי. למען תהלתי יספרו: (כב) ולא אותי קראת · ואתה לא אותי קראת בפנותך אחרי עכו"ם: כי יגעת בי: כלאיתם מהר בעבודתי: (כג) לא הבאת לי שה עולותיך: כ"א לעכו"ם לא העבדתיך: עבודה רבה במנחה קומץ מעט עולה לגבוה וגם הוא לא אמרתי לך להקריב לך חובה אלא נדבה: (כד) לא קנית לי בכסף קנה. לקטרת לא הוצרכת לקנותה בכסף לפי שהיתה מצויה בארצכם הרבה אמר רבי אבא קינמוני' היתה גדילה בארץ ישראל והיו אוכלין אותה עזים וצביים במדרש איכה: העבדתני בחטאותיך · אתם גרמתם לי להיות שמש לעובדי פסילים כמו שראה יחזקאל והנה רוח סערה באה מן הצפון שהיתה חוזרת מרכבת השכינה מבבל שהלכה לכבוש את כל העולם תחת ידו של נבוכדנצר שלא יאמרו ביד אומה שפלה מסר את בניו כדאיתא בחגיגה: (כה) אנכי אנכי: אני הוא שהבטחתים מאז ואני מוחה אותם גם עתה: למעני · לא בזכותך ולא בצדקת אבותיך: (כו) הזכירני כל הגמול שיש לך ולאבותיך עלי: נשפטה יחד. נבא למשפט · (כז) אביך הראשון חטא · באומרו במה אדע (בראשית טו): ומליציך פשעו בי. אין לך בכל מליצי' שאתה סומך על זכותם שלא מצאתי בו פשע יצחק אהב את שונאי: (כח) ואחלל שרי קדש · בשביל עונותיכם: (א) ועתה שמע: לשוב לתורתי יעקב עבדי

בְּחִירִי׃ כא עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי
יְסַפֵּרוּ׃ כב וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב
כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל׃ כג לֹא־הֵבֵיאתָ
לִּי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ וּזְבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי
לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ
בִּלְבוֹנָה׃ כד לֹא־קָנִיתָ לִּי בַכֶּסֶף קָנֶה
וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי אַךְ
הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאותֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי
בַּעֲוֹנֹתֶיךָ׃ כה אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא
מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ
לֹא אֶזְכֹּר׃ כו הַזְכִּירֵנִי נִשָּׁפְטָה
יָחַד סַפֵּר אַתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק׃
כז אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא וּמְלִיצֶיךָ
פָּשְׁעוּ בִי׃ כח וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ
וְאֶתְּנָה לַחֵרֶם יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל
לְגִדּוּפִים׃

מד א וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב
עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל בָּחַרְתִּי בוֹ׃ ב כֹּה־
אָמַר יְהוָה עֹשֶׂךָ וְיֹצֶרְךָ מִבֶּטֶן

כא עַמָּא דֵין אַתְקֵינִית לְפוּלְחָנִי
בְּתוּשְׁבַּחְתִּי יְהוֹן מִשְׁתָּעַן׃
כב אָמִיר עַל יְדֵי נְבִיָּא וְלָא
כְּפוּלְחָנִי עַרְעִיתוּן דְבֵית
יַעֲקֹב אֲרֵי לָאֵיתוּן בְּאוּלְפַן
אוֹרַיְתִי יִשְׂרָאֵל׃ כג לָא אַיְתֵיתָא
קֳדָמַי אִמְרִין לַעֲלָתָא וְנִכְסַת
קוּדְשָׁךְ לָא יַקַּרְתָּא קֳדָמַי לָא
אַסְגֵיתִי עֲלָךְ בְּקוּרְבְּנִין וְלָא
אַתְקֵיפִית עֲלָךְ בִּלְבוֹנְתָא׃
כד לָא זְבֵינְתָא קֳדָמַי בִּכְסַף
קְנֵי בְּסַם וּתְרַב נִכְסַת
קוּדְשָׁךְ לָא דְהֵינְתָא עַל
מַדְבְּחִי בְּרַם אַסְגֵיתָא קֳדָמַי
בְּחוֹבָךְ אַתְקֵפְתָּא קֳדָמַי
בְּעֲוָיָתָךְ׃ כה אֲנָא אֲנָא הוּא
שָׁבֵיק לְחוֹבָךְ בְּדִיל שְׁמִי
וְחֶטְאָךְ לָא יִדְכְּרוּן׃ כו אֲמַר
כְּעַן נִדּוֹן כַּחֲדָא אִשְׁתָּעֵי אַתְּ
בְּדִיל אִם תְּכוּל וְתִזְכֵּי׃ כז אֲבוּךְ
קַדְמָאָה חֲטָא וּמַלְפָּךְ מְרָדוּ
בְמֵימְרִי׃ כח וְאַפֵּים רַבְרְבֵי
קוּדְשָׁא וְאֶמְסַר לְקִטְלָא יַעֲקֹב
וְיִשְׂרָאֵל לְחִסּוּדִין׃ א וּכְעַן
שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל
דְּאִתְרְעֵיתִי בֵיהּ׃ ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ דַּעֲבְדָךְ וּדְאַתְקְנָךְ מִמְּעִין

מן השמים שישישו וישמחו ובאלו תכבדני בתשלומתיך: עמי בחירי · שבחרתי בו מאז שמים: (כא) עם זו יצרתי לי · יצרתי להיות לי לעם והם יספרו תהלתי על הנסים שאעשה להם בגאולתו אותם מהגלות, ועתה באל בפרשה אחרת להוכית את ישראל שבאותו הדור אמר כי כל הטוב שאני עתיד להטיב לבניכם אחריכם שיהיו בגלות לא במעשיכם הטובים ולא למענכם אעשה ואמר: (כב) ולא אותי קראת יעקב · אפילו לא קראת לי בעת צרתך כל שכן שלא יגעת בי ישראל, ופי' כי יגעת כי שאמר שיגעת בי לא עשית כי אפילו לא קראת לי: בי · ר"ל בעבודתי כלומר לא קראתני ולא יגעת לעבוד אותי, ויש לפרש לא די שלא קראתני אלא שהוגעתני לעבוד עכו"ם שהוא עלי לטורח: (כג) לא הבאת לי · וזה היה בימי אחז שבטל עבודת האל מבית המקדש כמו שכתוב עליו ויסגור את דלתות בית ה' ויעש לו מזבחות בכל פנה בירושלם ובכל עיר ועיר בנה בית לקטר לאלהים אחרים, וכן התודה עליו חזקיהו בנו ואמר כי מעלו אבותינו ויסבו פניהם ממשכן ה' ויתנו עורף גם סגרו דלתות האולם ויכבו הנרות וקטרת לא הקטירו ועולה לא העלו בקדש לאלהי ישראל: וזבחיך · כמו וזבחיך חסר בי"ת השמוש וכמוהו רבים: לא העבדתיך · כי אם עבדתני ויגעת בעבודתי אני הייתי המעביד והמיגע וכיון שלא יגעת ולא עבדת אינני מעביד ומיגע: בלבונה. כי לבונה זכה היתה בקטרת וגם לא הקטירו: (כד) לא קנית קנה. קנה הוא קנה בשם שהיה בקטרת, ואמר בקנה לא קנית לפי שלא היה הקנה בארץ ישראל כי אם על ידי קנין כי מארץ רחוקה היה בא לגם כמו שכתוב וקנה הטוב מארץ מרחק: הרויתני. על דרך משל: אך העבדתני · והנה הדבר הזה להפך כי אני לא העבדתיך ואתה העבדתני והטעם שהייתי סובל כעבד סובל טרחו וכן אמר היו עלי לטורח נלאתי נשוא כי החטאים והעונות היו עלי למשא כבד וזה על דרך משל ואני סבלתי משאכם כעבד שאין לו יכולת להקל טרחו והיה מדרך המשפט שאכלה אתכם כרגע על רוב חטאתיכם אך סבלתי שלא כליתי אתכם וזה למעני כי לא למענכם ועל חטאתיכם אני נפרע מעט מעט מכם: (כה) אנכי אנכי הוא · הכפל לחזק ר"ל אנכי הוא שסלחתי פשעם לדור המדבר ואנכי הוא הסולח ומוחה פשעיכם בכל דור ודור: למעני: שלא יחולל שמי בכם אם אכלה אתכם: (כו) הזכירני · ואם תאמר שאני שכחתי צדקותיך ואינם רבות חטאתיך כאשר אני אומר הזכירני כאדם המזכיר לחבירו דבר ששכח: נשפטה יחד · אני ואתה אם סביתך בפי פשעיך או אם מתיתי אותם לך: ספר אתה למען תצדק · ספר אתה

עם זו ג' בקריאה וסי' עם זו גאלת. עד יעבר עם זו קנית • עם זו יצרתי לי: ד' מ"ל יו"ד בלישן הבאה בקריאה וסי' והביאתי אתם וירעו את הארץ. לך הביא העיר • ער שהביאתיו אל בית אמי . לא הביאת לי שה עלתיך · וי"ס מס"ה שאין מונין אלא ג' ורין בתרא אין מונין אותו אלא ג' קדמאי: ספר ב' וסי' ולמען ספר שמי בכל הארץ. ספר אתה למען תצדק: תצדק ד' ב' קמצין וא' פתח וסי' ספר אתה למען תצדק · החפץ לשדי כי תצדק. תרשיעני למען תצדק · למען תצדק בדבריך' בתרא פתח:

תולדות אהרן קראת יעקב · יומא יט: שה עלתיך · עקידה שער נז: הוא מחה · שם נג: אביך הראשון · זוהר ויגלה: שמע יעקב · עקידה שער סו:

תחילה עונותיך למען תצדק כדין כמו שאמר לדיק הראשון בריבו, ר"ל שאפילו תספר אתה אם תספר האמת לא תצדק ואפי' לא תספר כל חטאתיך ולא תספר כל צדקותי שעשיתי עמך: (כז) אביך הראשון חטא · ואיך תאמר לא חטאת אתה והנה אביך הראשון חטא והוא אדם הראשון כי האדם מוטבע בחטא כי יצר לב האדם רע מנעוריו: ומליציך פשעו בי · פירוש שריך וגדוליך וכן במליצי שרי בבל כי הענין אחד כמ"ש כמו את מספר מפקד העם, וזכר השרים שהם היו ראוים להוכיח העם ולהשיב אותם לדרך הטובה והם פשעו בי, וי"מ אביך מלכך כמו והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם ומפרשים אותו על ירבעם, ויותר נכון להיות פירושו על שאול כי הוא מלך ראשונה על כל ישראל: (כח) ואחלל · הוי"ו פתוחה כי אין הענין עבר אלא פירושו בכל דור ודור אני מחלל שרי קדש ואני נותן לחר' יעקב וישראל לגדופי' בעונותיה' אבל אני מכלה אותם מכל וכל, וזכר שרי קדש לפי שאמר ומליציך פשעו בי אמר כי שרי קדש שיש בישראל הם מחוללי' ביד האויב ונכספי' בעון הכהנים הפושעים והעם כי הטובים הם נספים בעון הרעים כאשר רבים וכן אמר הן תספה בעון העיר כי לא ימלט האחד בין הרבים אלא על ידי נס, וכן אמר נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ והנה היו עבדי הא·ו חסידיו ונספו בעון הרבים, ועל זה אמר כי עד לדק ישוב משפט, ופי' לחרם להרג כמו ואת כל הנשמה החרים: לגדופים · שהם לחרפה ולגדופים בין העכו"ם, ובדרש ואחלל שרי קדש אלו הלוים: (א) ועתה שמע · אע"פ שאני מחלל אתכם ומכה אתכם בעונותיכם עוד איטב לכם טובה גדולה ועתה שמע הנחמה הטובה כי אתה עבדי בין באר העכו"ם וכך בחרתי מכולם והעבד הטוב אע"פ שיחטא לפעמים לא יגרשנו אדוניו אלא מיסרו ובאחרונה אחר שיהיה עוסר כמה פעמים ויניחם העבד וישוב לעבוד את אדוניו בישרת לבב ויטיב לו אדוניו טובה רבה: (ב) כה אמר ה' · עושך, כמו אשר עשה את משה ואת אהרן שפירושו אשר הגדילום ולמדם, או יהיה פירוש עושך, כמו בורא ויולדך מבטן, פי' כתכם רבי אברהם אבן עזרא

מצודת דוד

דרך משל כאלו חית השדה תכבדני בתהלותיה על אשר ימלאו מים במדבר במקום מדורם: להשקות עמי. בעת שובם מהגולה דרך המדבר: (כא) יצרתי לי. יצרתים לי לעם למען יספרו תהלתי: (כב) ולא אותי. אבל אתה יעקב לא קראת אותי כי פנית אחרי העכו"ם: כי יגעת · כי נפשך יגע ועיף בעבודתי ובזית את העבודה: (כג) לא הבאת לי · זה היה בימי אחז שבטל עבודת בה"מ כמ"ש ויסגור את דלתות בית ה' וכו' (דה"ב כח) וכן התודה חזקיהו בנו ואמר כי מעלו אבותינו וכו' גם סגרו וכו' ועולה לא העלו בקדש וכו' (שם כט): וזבחיך · לא כבדתני עם זבחיך כי לא הבאתם לי: לא העבדתיך במנחה. לא הטלתי עליך עבודה קשה,והולאה מרובה בהבאת המנחה כי לא צויתי להקטיר רק הקומץ וכן לא הוגעתיך בלבונה כי לא צויתי להרבות בלבונה: (כד) לא קנית. לא הצרכת לקנות קנה להקטיר על המזבח כי היתה גדלה בירושלים: וחלב וכו' . לא השבעת אותי עם חלב זבחיך כי לא הקרבתם לפני: אך העבדתני. אני לא העבדתיך אך אתה העבדתני בחטאותיך וזהו מה שהיה שמש לנ"נ לכבוש את כל העולם תחתיו שלא יאמרו תחת יד אומה עכו"ם שפלה מסר ה' את ישראל: הוגעתני · כפל הדבר במ"ש: (כה) אנכי אנכי: ר"ל אני הוא שמחיתי מאז ואני מוחה אותם גם עתה ולא בצדקתך כ"א למעני שלא יחולל שמי כשאשמה עמכם כלה כחטאותיכם: וחטאתיך לא אזכור · ר"ל מחקתים היטב לבל ישאר רושם כלל ולא יזכרו: (כו) הזכירני · אמר דרך משל מהאדם לחבירו לומר הזכיר אותי מה גמול יש לך עלי: נשפטה יחד · נדבר דברינו לראות הדין עם מי: ספר אתה · ר"ל ספר אתה תחילה למען תצדק כי לדיק הראשון בריבו וכאומר אף אם אתה תספר בתחילה לא תהיה לדיק נגדי: (כז) אביך הראשון חטא · אדם הראשון חטא כי באכלו מעץ הדעת ועם כי היה יציר כפי וכ"ש אתם שנולדתם מאיש ואשה המלאים עון: ומליציך · אף המליצים שאתה סומך עליהם להמליץ טוב בעדך והם הכהנים שבדור הזה גם המה פשעו בי: (כח) ואחלל · בעבור עונותיכם אחלל אף השרים הקדושים שבכם: ואתנה · אתנם אתכם לחרם וממנו

מצודת ציון

[כג] וזבחיך · הוי"ו הוא במקום עם וכן ויוסף היה במצרים (שמות א') ר"ל עם יוסף שהיה במצרים: הוגעתיך · מלשון יגיעה: בלבונה · מין בושם שנתן על המנחה: (כד) קנה · מין בושם: וחלב · הוי"ו היא במקום עם: הרויתני · ענין שביעה כמו ורותה מדמם (ירמיה מו): הוגעתני · מלשון יגיעה: (כה) מוחה · ענין מחיקה כמו אכלה ומחתה פיה (משלי ל): (כז) ומליציך · מל' מליץ והוא המטעים הדבר במיטב הענין: [כח] ואחלל · הוא הפוך הקדש וכן לא יחלל זרעו (ויקרא כ"א): ואתנה · ענין מסירה: לחרם · ענין השמתה והכרתה: לגדופים · ענינו כמו

וכן עשיתי: ואין בכם זר. ואין בכם אל זר, לפיכך שמתי פני אליכם לטובה להושיעכם ולא עשיתי כן לשאר העמים כי יש בהם אל זר ובוטחים בו ואתם עדי בזה כי כן עשיתי עם אבותיכם ועמכם ואני אל היכול בראשונה ובאחרונה, ויונתן תרגם אנא הויתי לאברהם אבוכון וגומר: (יג) גם מיום: טרם שהיה יום, כלומר קודם שהיה העולם, וטעם גם לפי שאמר הגדתי והשמעתי ר"ל בימים הקדמונים בימי אבותיכם אמר כי גם קודם זה אני הוא, ועוד קודם שהיה העולם גם כן אני הוא, וכן מעולם ועד עולם אתה אל מטרם שהיה העולם, ואחר שאני כן אין מידי מציל כשארצה להושיע עם מעם או ארצה להרע להם: אפעל ומי ישיבנה. וכאשר אפעל ואעשה דבר מי ישיב אותה הפעולה לאחור, ויש לפרש ג"כ מיום אני הוא מזמן רב אני הוא עמכם, כמש"א כי מפונם שברתי עולך וגו', ר"ל מזמן רב ובכל אשר הייתי עמכם והושעתי אתכם מיד צריכם ואין מידי מציל: (יד) כה אמר ה'. נבואה זו על גלות בבל: גואלכם. מגלות בבל: קדוש ישראל. אמיכם, וכבר פירשנו בפסוק כי בראותו שמם אמרו קדוש ישראל, ואמר אותו כמה פעמים בזה הספר, ר"ל כי בזכותו הוא מטיב להם בגלותם, כמו שאמר וזכרתי את בריתי יעקב: למענכם שלחתי בבלה. בעבורכם כדי שתצאו מהגלות שלחתי כורש לבבל להחריבה ולהוציא אתכם מתוכה ולהושיבכם לארצכם: והורדתי בריחים כולם. אוריד יושבי בבל ממעלותם ויברחו להם בלא כורש: בריחים. תאר, כמו בריחים עד צוער אלא שזה מן הדגוש ובריחים מן הרפים: וכשדים באניות רנתם. וכשדים יברחו באניות וצעקתם כלומר צעקת הבכי, וכמוהו קומי רוני בלילה, ויש מפרשי' בריחים כמו באניות והבי"ת לשמוש, ובריחים הם האניות לפי שהולכות ברוח, וי"ת במשוטין, ואני תמה מהחכם רבי אברהם אבן עזרא שכתב פי' שלחתי כאלו הוא קורא אותו שולחתי בקבוץ שפתים הסי"ן מבנין פעל שלא נזכר שם פעלו וכן הוא לשון פירושו, והנה הטעם כל כך כאתי במסרה לגאול אתכם כאלו שלחתי, וחכם גדול בספרד אמר כי הכבוד ידבר עם הנביא ושר ישראל הוא המשולח אל בבל לגאול ישראל, וזה לשונו, ואני מקובל כי קריאתו שלחתי בחיר"ק הסי"ן מבנין פעל הדגוש, וכן מצאתי בכל הספרים המדוייקים אשר ראיתי, והמתרגם ידמה גם כן שכן היה קורא אותו שתרגם בדיל חוביכון אתגליתון לבבל, אלא שאין פירושו כפירושינו כי הוא ר"ל שלחתי אתכם בגלות לבבל, אבל לפי מה שמצאנו בדברי רז"ל ידמה שהם היו קוראין שלחתי בקבוץ שפתים הסי"ן שאמרו כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם, גלו לבבל שכינה עמהם, שנאמר למענכם שלחתי בבלה, גלו לעילם שכינה עמהם שנאמר ושמתי כסאי בעילם: (טו) אני ה' קדושכם. שאני מקדיש שמי בכם, כמו שאמר כורש כל ממלכות הארץ נתן לי ה' מי בכם מכל עמו יהיה אלהיו עמו ויעל: בורא ישראל. כמו שפירשנו בוראך יעקב: מלככם. הוא מלככם באמת ולא יעזבם ביד מלכי העמים: (טז) כה אמר ה' הנותן בים דרך. מי שנותן לעמו ישראל דרך בים סוף הוא יושיעכם מהגלות הזה, כי הענין דבק למעלה, וכפל הענין במלות שונות ואמר במים עזים נתיבה או אמר מים עזים על הירדן: (יז) המוציא. ואחר שזכר הנס שעשה להם בים סוף זכר גם כן הנס שעשה להם בדבר סנחריב, כלומר מי שעשה לכם הניסים האלה יעשה לכם עוד בבבל ואמר המוציא שהוא הוציא חיל מלך אשור ברכב ובסוס והביאו לארץ ישראל, כמו שכתוב ישרוק ה' לזבוב אשר בקצה יאורי מצרים ולדבורה אשר בארץ אשור וגו', ואמר אשור שבט אפי והנה הוא הוציאם והוא הפילם בירושלם: יחדו ישכבו בל יקומו, כשישכבו בלילה לא קמו, כמו שאמר וישכימו בבקר והנה כולם פגרים מתים, זהו שאמר דעכו כפשתה כבו, כלומר כי ברגע מתו כמו הפשתה שדולקת שכבה במהרה, ודעכו כמו כבו: (יח) אל תזכרו ראשונות. אמר הנה אלה הנפלאות הראשונות אל תזכרו אותם בקבוץ גליות כל כך תהיה הפליאה ההיא גדולה, וכפל הענין במלות שונות, ואמר וקדמוניות אל תתבוננו, וכן אמר ירמיהו הנביא עוד לא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה וגו', ורז"ל פי' אל תזכרו ראשונות זהו שיעבוד מלכיות, וקדמוניות אל תתבוננו, זהו יציאת מצרים: (יט) הנני עושה חדשה. הנני עושה פליאה חדשה, והוא אומר על קבוץ גליות: עתה תצמח. ובאמרו עתה וענין הצמיחה בזאת על זמן קרוב לפי שהגאולה קרובה לבא אם ישובו ישראל בתשובה וזה כמה הגיע זמנה אם זכו ישראל, כמו שאמרו רבותינו ז"ל, ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו, או אמר עתה כאלו עתה תצמח, כלומר תהיו בטוחים בה כאלו תראו אותה בעיניכם: הלא תדעו. זאת הישועה הלא תדעוה מקדם כי כתובה בתורת משה, שנאמר ושב ה' את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים וגו', וזה לא נאמר על גלות בבל כי לא היו נפוצים בכל העמים ולא יצאו מן הגולה כי אם גולי בבל כי עדת השבטים לא יצאו מגלותה, ועוד כי אמר כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך, והשבים לבבל לא שבו אל ה' בכל לבבם ובכל נפשם שהרי היו בהם מחללי שבת ונושאי נשים נכריות, ומה שאמר בספר ירמיה לפי מלאת לבבל שבעים שנה, ואמר ובקשתם אותי ומצאתם, על שתי הגליות זכר באותה הפרשה: אף אשים. אמר אף כלומר עוד אעשה עמכם טובה גדולה ופליאה רבה שלא תדעום מן התורה שאשים במדבר דרך בישימון נהרות, כמו שאמר למעלה בפרשת חזקו ידים רפות כל הענין: בישימון. מקום שמם שהוא המדבר, וכן אמר למעלה בפסוק קול קורא, ופרשו ישם מן ובשמות תשמנה: (כ) תכבדני. על דרך משל, כמו או בים לארץ ותורך. כמו שאמר למעלה ישושום מדבר וציה כי בהיות במקום ההוא מים כאלו המדבר וציה ישישו וכל שכן חית השדה שתבא להם הנאה
מן

קֳדָמַי אֲמַר יְיָ וַאֲנָא אֱלָהָא׃ יג אַף מֵעָלְמָא אֲנָא הוּא וְלֵית דְּמִן יְדִי מְשֵׁיזִיב אַעְבְּדִינָהּ וְלָא אֲתִיבִינַהּ׃ יד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ פָּרִיקְכוֹן קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל בְּדִיל חוֹבֵיכוֹן אַגְלֵיתִי יָתְכוֹן לְבָבֶל וְאַחֲתֵיהּ בְּמַשּׁוּטִין כּוּלְּהוֹן וְכַסְדָּאֵי בִּסְפִינֵי תּוּשְׁבַּחְתְּהוֹן׃ טו אֲנָא יְיָ קַדִּישְׁכוֹן דִּבְרָאִי לְיִשְׂרָאֵל מַלְכְּכוֹן׃ טז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ דְּאַתְקֵין בְּיַמָּא אוֹרְחָא וּבְמַיִין תַּקִּיפִין שְׁבִילָא׃ יז דְּאַפֵּיק רְתִיכִין וְסוּסְוָן מַשְׁרְיָן וְעַם סַנִּי כַּחֲדָא אִתְבְּקַעוּ וְלָא קָמוּ דְּעִיכוּ כְּבוּצָא עֲמֵי טְפוֹ׃ יח לָא תִדְכְּרוּן קַדְמָיָתָא וּדְמִן אוּלָּא לָא תִסְתַּכְּלוּן׃ יט הָא אֲנָא עָבֵיד חַדְתָּא וּכְעַן תִּתְגְּלֵי הֲלָא תִידְּעוּנַהּ אַף אֲשַׁוֵּי בְּמַדְבְּרָא אוֹרַח בְּצַדְיוּתָא נַהֲרָוָן׃ כ יְיַקְּרוּן קֳדָמַי כָּל אֵיתַב מְדִינַן דְּצַדְיָן אֲתַר דְּהִיָּאָה שָׁרְיָן יָרוּדִין וּבְנַת נַעֲמִין אֲרֵי יְהָבִית בְּמַדְבְּרָא מַיָּא נַהֲרִין בְּצַדְיוּתָא לְאַשְׁקָאָה גָּלְוַת עַמִּי דְּאִתְרְעֵיתִי בַהּ׃

נְאֻם־יְהוָה וַאֲנִי־אֵל׃ יג גַּם־מִיּוֹם אֲנִי הוּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל אֶפְעַל וּמִי יְשִׁיבֶנָּה׃
יד כֹּה־אָמַר יְהוָה גֹּאַלְכֶם קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה וְהוֹרַדְתִּי בָרִיחִים כֻּלָּם וְכַשְׂדִּים בָּאֳנִיּוֹת רִנָּתָם׃ טו אֲנִי יְהוָה קְדוֹשְׁכֶם בּוֹרֵא יִשְׂרָאֵל מַלְכְּכֶם׃
טז כֹּה אָמַר יְהוָה הַנּוֹתֵן בַּיָּם דָּרֶךְ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה׃ יז הַמּוֹצִיא רֶכֶב־וָסוּס חַיִל וְעִזּוּז יַחְדָּו יִשְׁכְּבוּ בַּל־יָקוּמוּ דָּעֲכוּ כַּפִּשְׁתָּה כָבוּ׃
יח אַל־תִּזְכְּרוּ רִאשֹׁנוֹת וְקַדְמֹנִיּוֹת אַל־תִּתְבֹּנָנוּ׃ יט הִנְנִי עֹשֶׂה חֲדָשָׁה עַתָּה תִצְמָח הֲלוֹא תֵדָעוּהָ אַף אָשִׂים בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ בִּישִׁמֹן נְהָרוֹת׃
כ תְּכַבְּדֵנִי חַיַּת הַשָּׂדֶה תַּנִּים וּבְנוֹת יַעֲנָה כִּי־נָתַתִּי בַמִּדְבָּר מַיִם נְהָרוֹת בִּישִׁימֹן לְהַשְׁקוֹת עַמִּי

לכם שבעה רקיעי' ולא ראיתם כל תמונה: (יג) גם מיום אני הוא. לא איתו היום לבדו הייתי לבדי כי גם מאז היות יום אני הוא לבדי: אפעל. אם באתי לפעול אין משיב: (יד) למענכם שלחתי. י"ת בדיל חוביכון אגליתי יתכון לבבל: והורדתי בריחים כולם. ואחתית במשוטין כולהון משוטין הוא עץ שמנהיג את הספינה ומישרה: וכשדים. הוליכו אתכם באניות רנתם גם ים לפרשם על בשורת הגאולה: למענכם שלחתי. אשלח מלכי מדי לבבל ואוריד הכשדים בספינות ומשוטין לגולה לארץ מדי. וכשדים אוריד באניות שהיתה רינתם בהם: (טז) הנותן בים דרך: בים סוף ושם הוצאתי מצרים לרדוף אחריכם רכב וסוס וחיל ועיזוז וכולם יחדיו שכבו מתים על שפת הים בל יקומו: (יז) כפשתה כבו. תירגם יונתן כבוצא עמי טפו: (יח) אל תזכרו ראשונות. הניסים הללו שאני מזכיר לכם שעשיתי במצרים אל תזכרו אותם מעתה כי בגאולה זו תעסקו להודות ולהלל: אל תתבוננו. אל תסתכלו בהן אל תתנו להם לב: (כ) תכבדני חית השדה: מקום שהוא חרב ומרבץ לחיות השדה לתנים ולבנות יענה: כי נתתי במדבר מים. כלומר בארץ חריבה אתן ישוב
עם

באניות ר' וסי' והשיבך ה' מצרים. אז אמר אחזיהו. וכשדים באניות רנתם. יורדי הים באניות. ותר ובאניות רבות ובא בארצות:

ת"א למענכם שלחתי. מגלה כט (תענית סה): בים דרך. חולין קלט (שבת ח): אל תזכרו. ברכות יג: עשה חדשה. (ברכות ד): חית השדה. חולין סד:

מצודת ציון

מ"א): (יד) בריחים. ענינו כמו ספינות ע"ש שכל מהלכה הוא ע"י הרוח: באניות. בספינות: רנתם. ענין קול צעקה ויללה כמו קומי רוני בלילה (איכה ב'): (טז) עזים. מל' עוז וחוזק: נתיבה. שביל ודרך: (יז) ועזוז. מל' עוז וחוזק: דעכו. ענין קפיצה וכן דעכו כאש קוצים (תהלים קי"ח) ע"ש שבעת הכבוי קופצת השלהבת: (יח) תתבוננו. ענין הסתכלות בכונת הלב: (יט) בישימון. במקום שממה: (כ) תנים. מין נחש: ובנות יענה. מין עוף המצוי במדבר:

מצודת דוד

ר"ל לא להנביא לבד הגדתי כי אם לכולכם השמעתי על ידו: ואין בכם זר. ר"ל לא היה מי בכם זר מלדעת הדבר כי כולכם שמעתם מהנביא: ואתם עדי. שכן הוא האמת: ואני אל. ר"ל אני הוא אשר הושעתי אתכם: (יג) גם מיום. גם מאז היות יום אני הוא לבדי לעזור ולהושיע: ואין מידי מציל. את מי שארצה לאבדו: אפעלה. מה שארצה אפעל הן להושיע הן לאבד: ומי ישיבנה. מי יוכל להשיב הפעולה ההיא ולמנעה: (יד) למענכם. למען תצאו מן הגולה שלחתי את כורש לבבל להחריבה: והורדתי בריחים כולם. כל בני בבל הורדתים כולם בספינות וכשדים השמיעו קול צעקה בהאניות בהלכם בהם בגולה: (טו) אני ה'. ר"ל את זה עשיתי אני ה' המקודש לכם: בורא. ר"ל אני בורא ישראל ומלככם עשיתי את זה וכפל הדבר במ"ש: (טז) הנותן. אשר נתן דרך בים סוף בצאת ישראל ממצרים: ובמים עזים. זה הירדן שנבקע בימי יהושע: (יז) המוציא רכב וכו'. הנותן בלב מצרים לצאת אחרי הרכב והסוסים ואנשי החיל כי בא כל בתוקף לרדוף אחר בני ישראל: יחדו. כולם יחדו שכבו ולא הוסיפו לקום כי נטבעו בים: דעכו. נשבתו קפצה וכבה מהר כפשתה הדולקת שכבה מהרה כי לא תתעכב הכבה בשריפתה: (יח) אל תזכרו לאשונות. אל תזכרו להפליא על הנסים שעשיתי לכם בימים הראשונות וקדמוניות וכו' כפל הדבר במ"ש: (יט) חדשה. נס חדש אשר לא עשיתי מעולם: עתה תצמח: בזמן קרוב תהיה אם בקולו תשמעו: הלא תדעוה. הלא תדעו את הישועה ההיא, כי כתובה היא בתורה שנאמר ושב ה' וכו' ושב וקבצך וכו' (דברים ל) דרך. לפני הגולה: נהרות. עבור הגולה: (כ) תכבדני חית השדה: אשר

ענך

תמיד אני רגיל בכך: (ו) אומר. לרוח צפון תני הגליות שבצפון: ולתימן. שהיא רוח חזקה אל תכלאי מלנשב בחזקה להביא גליותי וכן (שיר ד) עורי צפון ובאי תימן מתוך שהרוח צפונית חלשה צריכה חיזוק לכך כתוב עורי תני אבל דרומית שאינה צריכה חיזוק כתוב בואי כמות שהיא וכן אל תכלאי: (ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו. כל הצדיקים הנקראים בשמי וכל העשוי לכבודי יצרתיו אף עשיתיו הכנתיו וכל הצריך לו והכנתי הכל כלומר אע"פ שעברו בגולה וצר' כבר הכנתי להם כל צרכי גאולתם: (ח) הוציא עם עור. הוציא כמו להוציא מן הגולה אותם שגלו על שנעשו כעורים ועינים להם ולא ראו: (ט) כל הגוים נקבצו: אם כל הגוים מעכו"ם נקבצו יחדיו מי בהם ובנביאיהם יגיד עתידות וכיוצא בה מפי טועה או הראשונים שכבר עברו ישמיעונו לאמר אנחנו הגדנו אותם קודם שבאו: יתנו עדיהם. ששמעו שנבאו עליהם קודם לכן ויצדקו אבל אני יש לי עדים שאתם עדי שהגדתי לאברהם אביכם הגליות וגאולה: (י) ועבדי יעקב אש' בחרתי. הוא יעיד שהבטחתיו בלכתו לארם נהרים ושמרתי הבטחתי. למען תדעו וגו'. כל זה עשיתי למען תתנו לב לדעת אותי: (יב) אנכי הגדתי. הגליות לאברהם: והושעתי. לקיים דברי בעת קץ: והשמעתי לכם הראשונו': ואין בכם זר: באותן הימים שעשיתי כל אלה לא נראה בתוככם בין העכו"ם אל זר להראות גדולתו ואלהותו בפני: ואתם עדי. שפתחתי לכם

ולאמים תחת נפשך:
ה אל־תירא כי אתך־אני ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך:
ו אמר לצפון תני ולתימן אל־תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ:
ז כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף־עשיתיו:
ח הוציא עם־עור ועינים יש וחרשים ואזנים למו:
ט כל־הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות ישמיענו יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת:
י אתם עדי נאם־יהוה ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי־אני הוא לפני לא־נוצר אל ואחרי לא יהיה:
יא אנכי אנכי יהוה ואין מבלעדי מושיע:
יב אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי ואין בכם זר ואתם עדי

נפשך: ה לא תדחל ארי בסעדך מימרי ממדינחא איתי בנך וממערבא אקריב גלותך: ו אמר לצפונא איתא ולדרומא לא תעכב איתו בני מרחיק וגלות עמי מסיפי ארעא: ז כל דא בדיל אבהתכון צדיקיא דאתקרי שמי עליהון וליקרי בריתינון אתקנית גלותהון אף עבדית להון נסין: ח דאפיק עמא ממצרים דאינון כסמן ועינין להון וכחרשין ואודנין להון: ט כל עממיא יתכנשון כחדא ויתקרבון מלכון מן בהון יחוי דא וקדמיתא יבסרוננא יתנון סהדיהון ויזכון וישמעון ויימרון קשוט: י אתון סהדין קדמי אמר יי ועבדי משיחא דאתרעיתי ביה בדיל דתידעון ותהימנון קדמי ותסתכלון ארי אנא הוא דמלקדמין אף עלמי עלמיא דילי אינון ובר מני לית אלה: יא אנא אנא יי ולית בר מני פריק: יב אנא חויתי לאברהם אבוכון מה דעתיד למיתא אנא פרקית יתכון ממצרים כמא דקימית ליה בין בתריא ואנא אשמעית יתכון אולפן אוריתי מסיני ועד אתון קימין ולית בכון נוכרי ואתון סהדין

שמים תחתיך הם יגלו וישראל יגלו ויצאו מהגלות: (ה) אל תירא. זה לא יתכן פירושו אלא עתידה, ולמה שפירשנו מה שלפני זה על סנחריב יאמר אל תירא כי כמו שעשיתי עמך כאשר עבר כן אעשה עמך בעתיד ואקבץ גלותך מארבע כנפות העולם, ומה שאמר זרעך ר"ל אפי' הקטנים אכנס לארץ, או אמר זרעך בעבור שהגאולה עתידה לזה הגלות והנבואה נאמרה לאותם שהיו בזמן ההוא והם לא יהיו בזה אלא זרעם הוא שיהיה לפיכך אמר אביא זרעך, ומה שאמר אקבצם יורה על אחים שמתים שיחיו אותם שהיו בדור ההוא וגלו: (ו) אומר. והנה זכר ארבעה רוחות כי תימן הוא דרום, ואמר תני תכלאי הביאי כלשון נקבה לפי שהרוח כלשון נקבה, ומה שאמר לרוחות הוא ע"ד משל כאלו הרוחות ישאום במקומה ויביאום אל ארץ ישראל, או אמר על יושבי הרוחות כמו שאמר והביאו בניך בחצן וגו', ושם בני ובנותי באנשים ובנשים כי יוכל לאמר שהבאים עם ילדיהם כמו שאמר עלות ינהל: (ז) כל הנקרא בשמי. כל ישראל נקרא עם ה' ונאמרו כל, אומר כי לא ישאר אחד מהם אע"פ שהם מפוזרים בכל פאות, או אמר כל הנקרא בשמי שיפרא(?) ישראל והם הצדיקים כי ימרדו הפושעים והטובים ימלטו כמו שאמר כל הכתוב לחיים בירושלים והם הנקראים בשם ה'. ולכבודי בראתיו, כמו שאמר בוראך יעקב ויוצרך ישראל שהם מכירים ויודעים כי האל בראם וברא העולם והם עדים בזה והנה הם נבראים לכבוד האל כי הם מודים בו ומודיעים שהשם ברא יצירת האדם מאין ליש לא מאין ממש שהרי נברא מן העפר אלא כיון שלא נברא מכמותו שהוא בשר כאלו נברא מאין, היצירה תקון אבריו, העשיה תקון מזונותיו וצרכי גופו לפיכך אמר עשיתיו, לפיכך צריך האדם להתבונן ביצירת האדם ומתקון איבריו איך עשו בחכמה וכתקון שהכנסו מיום הולדו וזאת החכמה מביאה האדם להכיר בוראו ולשבחו ולהודות לשמו וזהו כבוד האל, לפיכך אמר ישראל שבראתיו לכבודי והוא מתבונן במעשי ומודה על יחודי דין הוא שהוציאנו מהגלות, ויש לפרש הפסוק על העולם כולו לפי שאמר אומר לצפון תני וגו' אמר אני ראוי לצוות לארבע רוחות העולם כי כל העולם הוא הנקרא בשמי כמו שאמר בראשית ברא אלהים את השמים וגו'. ולכבודי בראתיו, שהוצאתיו מאין ליש כי לא היה שם דבר שנברא ממנו: יצרתיו. צורותיו וגבורתו: עשיתיו. ר"ל תקון פרטיו, וי"א כל זה בדיל וגו': (ח) הוציא. מקור כלומר אמרתי להוציא עם עור שהם נגלות כעורים וכחרשים: (ט) כל הגוים נקבצו. עבר במקום עתיד ואספו הם והכמיהם כולם: מי בהם. מי יגיד זאת העתידה: וראשונות ישמיענו. הראשונות הם ענין סנחריב: ישמיעונו אותם טרם היותם כמו שהשמעתיך אני על ידי

טרם היותם: ויצדקו. נאמר עליהם כי צדיקים הם במאמרם ונאמנים בדבריהם: וישמעו ויאמרו אמת. ואם לא ידעו ישמעו מה שיאמר הנביא ויאמרו כי אמת הוא: (י) אתם עדי. אמר לישראל, ועבדי אשר בחרתי הוא הנביא, אמר אתם עדי כי מה שאמרתי לכם בדבר סנחריב על הרעה שעשה לכם ועל מפלתו הכל אמרתי לכם על ידי עד שאמר לכם נבאי ולאשר אמר כן היה: למען תדעון. מן הראשונות תדעו האחרונות כי יתקיימו ותאמינו לי כן אקיים העתידות כמו שאמרתי להוציא גליכם לא היה לכם עדות בזה מדע..כם תוכלו להבין כי מה שאני אומר אמת הוא כי אני הוא אמת ודברי אמת, והחכם רבי אברהם בן עזרא פי' אני הוא זה היחוד אם הוא כעלמו: לפני לא נוצר אל. הדבר הזה קשה למפרשים בעבור שאמר לפני ואחרי והוא יתברך אין לו ראשית ואחרית ועוד שאמר נוצר לפיכך פירשו מקצתם נוצר רות לא יצר אל זולתי בוס יצרם ואמר זה על האלילים ואחרי שיצרתי גם כן לא יצר אל זולתי בוס יצרם, והדומי אני ז"ל פירוש נוצר כמשמעו נעשה ופירשו סמוך נוצר על ידי אל זולתי לפי שהיו נוצרים הצורות על ידי וכן לא יהיה דבר נוצר על יד שום אל אחר גם כן כלומר אחר שנוצרו על ידי לא יהיה דבר נוצר על יד דין וגו': (יא) אנכי אנכי. הכפל לחזק, וכן אני אני הוא, אמר אנכי השם המורה על עלם אמתתו ואחר שאני עיקר המצאים וכל המצאים בסבתי אין מושיע דבר זולתי והושעתי כמה פעמים אתכם ואושיע עוד ואין מונע, והחכם רבי אברהם בן עזרא פי' אנכי אנכי שתי פעמים בלא הפסקה כהשתנות אלהות מגלה ותבנית על כן אושיע בכל עת: (יב) אנכי. הגדתי והושעתי ר"ל הפעמים שהושעתי אתכם קודם הגדתי לכם על ידי נביאי והשמעתי אתכם על ידיהם אושיעכם, וכן

ומסערב ג' בקריאה וסי' וממערב אקבצך. כי לא מסוצא וסמערב. וסארצות קבצם: ועינים ג' בקריא' וסי' ולא נתן ה' לכם לב לדעת. הוצ"א עם עור ועינים יש. ועינים רמות תשפיל. אניך: אנכי אנכי ג' בקריאה וסי' הוא מוחה פשעיך למעני. אנכי אנכי ה'. אנכי אנכי הוא מנחמכם מי את:

תולדות אהרן אומר לצפון. זוהר פלת: הביאי בני. מנחות קי: כל הנקרא. יומא לח ב"ב עה אבות יג זוהר תרומה אמר (יומא מה שקלים מט): כל הגוים. עכו"ם ב עקרים מ"א פ"ב: אתם עדי. תענית י חגיגה טז עקרים מ"א פ"ב זוהר קדושים: אנכי אנכי. זוהר לך עקרים מ"ב פי"ט ומ"ד פי"ו:

מצודת דוד

לקח בני אדם כמו הכנענים והסבאים תחתיך: (ו) תני. הן את ישראל להכורים שמה: אל תכלאי. אל תמנע מליתן את ישראל: הביאי. כאלו יאמר לכל אחד מרוחות השמים להביא את ישראל: (ז) כל הנקרא בשמי. כל ישראל הנקראים בשם ה': ולכבודי. הנפשה להתכבד ולהתפאר בהם כמ"ש ישראל אשר בך אתפאר (לקמן מט): בראתיו וכו'. ר"ל כבר הכנתי לו כל צרכי הגאולה אין מחסור: (ח) הוציא. לכוציא מהגולה אותם שגלו על שנעשו כעורים ועינים להם ולא ראו מעשה ה' ר"ל יש להם לב ואינם רוצים להשכיל: וחרשים. ועשו כחרשים ואזנים להם ולא ישמעו מצות ה': (ט) כל הגוים נקבצו. אם כל העכו"ם יתקבצו יחד מי בהם יגיד עתידות כזאת וכי האליל אמר להם ולראשונות שכבר עברו ישמיעונו לאמר אנחנו הגדנו אותם קודם שבאו עד לא באו ואז יוכיחו לנדיקים בדבריהם: ויתנו עדיהם שהשמיעו דבר עד לא בא. ר"ל יביאו עדים שישמעו ויאמרו אמת הוא: (י) אתם עדי. אבל לי יש עדים כי אתם ישראל עדי ועבדי הנביא אשר בחרתי: למען תדעו. מן הראשונות תדעו על האחרונות שכן יהיה: ותאמינו לי. שאקיים מאמרי: ותבינו כי אני הוא. שמגלה מה שעתיד לבוא ומי יודע עתידות כמוני: לפני לא נוצר אל. ר"ל לפני שיצרתי אני את העולם לא היה אלוה אחר אלא אני הוא לבד ואין עוד אלהים: (יא) אנכי אנכי ה'. הכפל לחזק: ואין מבלעדי מושיע. אין זולתי מושיע כי אין אלוה זולתי: (יב) אנכי הגדתי. קודם כל תשועה הגדתי אותה וכן הושעתי: והשמעתי.

מצודת ציון

יקר. והשוב: (ו) תכלאי. ענין מניעה כמו ויכלא הגשם מהשמים (בראשית ח): (ט) ויאספו. כמו ויקבצו: (יא) מבלעדי. פתרו כמו זולתי ויו"ו הוא וי"ו המשמש: (יא) מבלעדי. פתרו כמו זולת וכן בלעדי אלהים יענה (בראשית מא)

חור. פתן אומר כי בחורים אשר בתחבאו שם יפיחו אותם אויביהם כלו' ילכדו אותם כפח שלפח , ובאמרם חורים ר"ל מערות ואמר חורים על דרך גגאי כמו שאמרו פלשתים הנה עברים יוצאים מן החורים אשר התחבאו שם : ובבתי כלאים החבאו' אמר כשילכדום אויביהם יחביאום בבתי כלאים ובכל פרע הזה ובכל הבזיון הזה לא ישובו אל לבם בעוניהם הוא וזה : השב · בפתח הה"ן מקום צרי בעבור הספסק ור"ל אין אומר לאויב השב הבזה : (כג) מי בכם יאזין זאת התוכחה מי בכם שיאזינה ויקשיבה וישמע מה שעתיד להיות בסוף הימים וזהו לאחור ויתודה ויאמר מי נתן למשסה . (כד) מי נתן · שלא יאמר מקרה הוא היה לנו אלא שהקדוש ברוך הוא עשה זה בחטאתינו : למשוסה · כתיב בוי"ו וקרי בלא וי"ו והענין אחד אלא שבכתיב הוי"ו במקום אות הכפל : זו חטאנו . זו אשר חטאנו לו , וים מפרשים זו במקום אשר וכן ברשת זו טמנו : ולא אבו · כן דרך המקרא כמו שכתוב כמה פעמים שיאמר בפסוק אחד בשנוים מלות זה מזה והענין אחד ודומה לזה היה זרועם לבקרים אף ישועתינו בעת צרה: (כה) וישפוך · לפי שחטא ישראל לפניו שפך עליו חמה אפו כמו חמה באפו ; או הוא מוכרת במקום סמוך כאלו אמר חמת אפו , וכן האיפה שעורים אשיפה אשיר : ועזוז · שם שלם וסגול כמו עז אלא שבא לא חסר הכפל וזה בא שלם . וכן נעזוז ונפלאותיו : ותלהטהו · המלחמה : ולא ידע. ולא ישים על לב כי בעונותיו בא לו כל זה וישוב בתשובה ותסור מעליו הרעה ואמר ותלהטהו מסביב על ביאת סנחריב על ערי יהודה ויתפשם : ותבער בו · כאשר בא חילו לירושלם כן פירש אדוני אבי ז"ל : (א) ועתה כה אמר ה' · וי"מ פרשה זו בענין כרש מלך פרס שגלה ישראל מגלות בבל ואא"ז ז"ל פירש אותה בענין סנחריב והוא הנכון . והנה הענין הזה דבוק במה שלמעלה מזה ותלהטהו מסבי' כמו שפירשנו ועתה הבטיח יושבי ירושלם מסנחריב · ויש לפרש גם כן זאת הפרשה עתידה : בוראך יעקב · שתכיר כי אני בוראך ובורא העולם: אל תירא כי גאלתיך · מחרב סנחריב כי לא ילכוד ירושלם , ואם היא עתידה פי' גאלתיך מן הגלות : לי אתה · ועלי לגאלך : (ב) כי תעבור במים . לפי שהמשיל חיל סנחריב למי הנהר כמו שאמר את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור וגו' , ואמר שטף ועבר עד צואר יגיע אמר ליושבי ירושלם כי לא ישטפום נהרות מלך אשור ולא תבער בהם אשו כי המשילם ג"כ לאש כמו ותלהטהו מסביב , ואם היא עתידה יאמר כי בצאתך מהגלות ותעבור בין העמי' בהם כנהרות או כמו אש לא תיקוד : (ג) כי אני ה' · קדוש ישראל , אני קדוש ישראל אבין ואני מושיע אותך : נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך · כאשר בא חיל סנחריב ושם פניו לירושלם שמע אל תרהקה מלך כוש לאמר יצא להלחם אתך ושב לו ונלחם עם כוש וסבא ומצרים ושב לו עם שבבי הכוא להלחם בירושלם ושם נגף שאל מחנהו ועתה אומר כי כוש וסבא ומצרים נתנה האל כופר לישראל ונתנו ביד מלך אשור תחת ישראל ואף על פי שסבא בן כוש כלל בכוש הענין באחרון , ואם הוא עתידה יהיה הענין מה שנאמר בנבואת דניאל כי בא מלך הצפון ברכב ובפרשים ובאניות רבות ויצא ידו בארצות וארץ מצרים לא תהיה לפלטה . ואמר ומשל במכמני הזהב והכסף וכל חמודות מצרים ולובים וכושים במצעדיו , ואמר בעת ההיא יעמד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך וגו' : (ד) מאשר יקרת · כפל הענין עוד ואמר מאשר יקר ונכבד ישראל בעיני אתן אדם
פעמים

כפתי האדמה ובהורים ובבתי כלאים החבאו יוכיח שבן הוא : ואין אומר השב : כמי השב לפיכך הוא רפי אבל השב במאתחיתיא הוא דגש : (כג) יאזין · לתת לב לזאת מי נתן למשיסה יעקב : לאחור · יקשיב וישמע דבר שיעמוד לו באחרונה וכן ת"י לאחור לסיפה וכן כל לאחור שבמקרא עתיד להיות הוא : (כד) זו חטאנו לו : זו היא שגרמה את המשיסה והבזה את אשר חטאנו לו : ולא אבו : אבותינו בדרכיו הלוך : (כה) ותלהטהו מסביב . כדי שיראו ויקחו מוסר כענין שנא' (צפניה ג ו) הכרתי גוים נשמו פנותם אמרתי אך תיראו וגו': ולא ידע . יודע הוא אלא שהרשע בעקב לא חש להבין זאת ולשוב מרשעו : ותבער בו · אחר פורענו' העכו"ם שמסביב בער' בעצמו : (א) ועתה · אף כל זאת כה אמר ה' אל תירא : (ב) כי תעבר במים . כשעברת הים סוף אתך הייתי : ובנהרות לא ישטפוך . גרתה בין המצרים והבבליים המרובין כמי נהר ולא יכלו לך לכלות : כי תלך במו אש : לעתיד לבא כי הנה היום בא בוער כתנור (מלאכי ג) שאקדיר חמה על הרשעים וליהט אותם היום הבא (שם) גם שם לא תכוה : (ג) נתתי כפרך מצרי' והם היו לך לפדיון שבכוריהם מתו ואתה בני בכורי נצלת והייתם חייבים כליה כמו שנאמר (ביחזקאל כ) ואומר לשפוך חמתי עליהם בארץ מצרים : (ד) ואתן אדם תחתיך:
תמיד

ג' · ג' כלאים החבאו היו לבז ואין מציל
ב' א' ס"פ ול' ר"פ משסה ואין־אמר השב׃ כג מי
בכם יאזין זאת יקשב וישמע
למשיסה ק' לאחור׃ כד מי־נתן למשוסה יעקב
ל' ותסר וישראל לבזזים הלוא יהוה זו
חטאנו לו ולא־אבו בדרכיו הלוך
ב' והסר ולא שמעו בתורתו׃ כה וישפך
ג' עליו חמה אפו ועזוז מלחמה
ל' · י"א ותלהטהו מסביב ולא ידע ותבער־
בו ולא־ישים על־לב׃

מג א ועתה כה־אמר יהוה
ג' והסר בראך יעקב ויצרך ישראל אל־
תירא כי גאלתיך קראתי בשמך
לי־אתה׃ ב כי־תעבר במים אתך
פ אני ובנהרות לא ישטפוך כי־תלך
ג' · ג' במו־אש לא תכוה ולהבה לא
תבער־בך׃ ג כי אני יהוה אלהיך
ל' קדוש ישראל מושיעך נתתי כפרך
מצרים כוש וסבא תחתיך׃
ל' ר"פ ד מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני
ג' רפין אהבתיך ואתן אדם תחתיך

גולהון ובבתי יסורין עגינין הוו לעדי ולית דמשיזיב לבזא ולית דאמר אתיב׃ כג מן בכון יצית דא יקביל ויסבר לסופא׃ כד מן מסר לעדי יעקב וישראל לבוזזין הלא יי מנ קדם דחבו קדמוהא ולא אבו למיהך באורחן דתקנן קדמוהי ולא קבילו אולפן אוריתיה׃ כה ושפך עליהון חימת רוגזיה ותקוף עבדי קרביה אייתי עליהון וקטלון בהון מסחור סחור ולא ידעו ושליטו בהון ולא שויאו דחלתיה על לבא׃
א וכען כדנן אמר יי דבראך יעקב ודאתקנך ישראל לא תדחל ארי פריקתך רביתך בשמך דילי את׃ ב ארי בקדמיתא כד עברתון בימא דסוף מימרי הוה בסעדכון פרעה ומצראי דסניאין כמי נהרא לא יכילו לכון ואף בתנינותא כד תהכון לביני עממיא דתקיפין כאשתא לא יכלון לכון ומלכון דחסינן בשלהוביתא לא ישיצון יתכון׃ ג ארי אנא יי אלהך קדישא דישראל פרקך יהבית חליפך מצראי כוש וסבא תחותך׃ ד מדאת חביב קדמי אתיקרתא ואנא רחימתך ומסרית עממיא תחותך ומלכותא חלף

ויצרך ג' וסי' בראך יעקב ויצרך ישראל · ויצרך מבטן יעזרך · גאלך ויצרך מבטן : ולהבה ג וסי' כי תעבר במים אתך אני · בצל חשבון עמדו . אדיך ה' אקרא כי אש אכלה דיואל :

תולדות אהרן למשיסה יעקב . גמין נח זוכר
חיי שרה (הוריות מח) :

מצודת ציון

בים האסורים : החבאו · מלשון מחבואה ומסתור : משסה · כמו למשיסה והוא ענין רמיסה : (כג) יאזין · ישמע באזניו : יקשיב · ענין שמיעה : (כד) ולא אבו · ולא רצו כמו ולא אבה יבמי (דברים כה) : (כה) חמה אפו · כפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב) והדומים : ועזוז · מלשון עוז וחוזק : ותלהטהו · ענין הבערה והרסה כמו אש לוהט (תהלים קד) : ותבער · מלשון הבערה : (ב) במו · בתוך וכן במו מדמנה (לעיל כה) : תכוה · ענין חרוך ושריפה כמו מכות אש (ויקרא יג) : (ג) כפרך · ענין פדיון : (ד) יקרת · מלשון יקר

מצודת דוד

הפח בחורים כולם . כל בחוריהם היו להם מפח נפש והמה היו חבואים ובלואים בבתי כלאים : ואין מי מציל . אין מציל מן הבזה : משסה . היו למשיסה ואין מי אומר השיבהו למקומו ואל תוסיף לרמסהו ומוסב למעלה לומר הלא על כי לא נתנו לב לשמוע ולראות קלקול הדור ולתקנם באה עליהם הצרה הזאת ומהבלאי הוא לקראם עורים וחרשים : (כג) מי בכם . ר"ל והי נמצא מי בכם אשר יאזין לתת לב לזאת האמור למעלה : יקשיב . והי נמצא מי בכם אשר יקשיב לשמוע דבר שיעמוד לו באחרונה : (כד) מי נתן . רצה לומר והוא הדבר להבין מי הוא אשר מסר את ישראל למשיסה ולבוזזים הלא ה' מסרם ולא במקרה בא : זו חטאנו לו . רצה לומר זו היא הסיבה אשר חטאנו לו וגמול הוא משלם : ולא אבו . ולא רצו ישראל ללכת בדרכיו : (כה) וישפך . ולכך שפך עליו חמה קשה ותוקף מלחמה : ותלהטהו מסביב . רצה לומר אבל אין שמים לב לדעת שבא בהשגחה וכאשר הצרה מסביב לא ידע שמה' באה וכאשר בערה בו בעצמו ובגופו עכ"ז אינו שמים על לבו להבין שבא בהשגחה ר"ל אינו שמים על הלב . לא בעת השבערה מתמהמה לבא ולא בעת שבערה באה : מג (א) ועתה . ר"ל אף על כל זאת כה אמר ה' וכו' אל תירא מן הכלה בגולה : כי גאלתיך . כי הלא ממצרים גאלתיך וקראתי אז בשמך שאתה שלי עמי ובני בכורי : (ב) כי תעבור במים · והיה קרוב להיות נשטף בהם : ובנהרות · אף אם תעבור בנהרות השוטפים לא ישטפוך : לא תכוה · לא תהיה נכוה מן האש ואף הלהב לא יבער בך ר"ל אף אם תהיה בעומק הצרות לא תכלה שמה : (ג) כי אני ה' וגו' · וככל בידי : נתתי כפרך מצרים · הלא במצרים הייתם חייבים כליה כמ"ש ואומר לשפוך חמתי עליהם בתוך ארץ מצרים (יחזקאל כ') ונתתי אז כפרך מצרים כי המה נלכדו תחתיך : כוש וסבא תחתיך . כאשר סנחריב שם פניו להלחם בירושלים יצא להלחם בתחלה עם כוש וסבא ולכדם במקומך והם היו לך לפדיון : לאומים וגו' כפל הדבר במ"ש וכאומר כאשר עשיתי לשעבר כן אוסיף לעשות עוד : (ד) מאשר יקרת · בעבור אשר יקרת בעיני ונכבדת ואני אהבתיך ולזה היה דרכי
נסם

יד הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֵּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד׃
טו אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־ עֲשָׂבָם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ׃ טז וְהֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בְּנְתִיבוֹת לֹא־יְדָעוּם אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עָשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים׃
יז נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ בֹּשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ׃
יח הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהָעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת׃ יט מִי עִוֵּר כִּי אִם־עַבְדִּי וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח מִי עִוֵּר כִּמְשֻׁלָּמִי וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה׃ כ רָאִית רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר פָּקוֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע׃ כא יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר׃ כב וְהוּא עַם־ בָּזוּז וְשָׁסוּי הָפַח בְּ֝וּרִים כֻּלָּם וּבְבָתֵּי אֲסִירִים חֻבָּאוּ הָיוּ לָבַז וְאֵין מַצִּיל מָשִׁסָּה וְאֵין אֹמֵר הָשִׁיבִי׃ כג מִי בָכֶם יַאֲזִין זֹאת יַקְשִׁב וְיַאֲזִין לְמִנְיָן׃ כד מִי נָתַן לְמְשִׁסָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים הֲלֹא יְהוָה זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא אָבוּ בְדַרְכָיו הָלֵךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ׃ כה וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֲמַת אַפּוֹ וְעֹז מִלְחָמָה וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר בּוֹ וְלֹא יָשִׂים עַל־לֵב׃

(יד) החשיתי מעולם: זה ימים רבים החשיתי על תרק ביתי והתמיד מחרים: מתאפק. לי הוה מד עמה הליקחני רוחי ומעמה כיולדה אפעה: אשם. אחבול: ואשאף. ואחתוך להתמיד הכל כל אויבי: (טו) אחריב. יוכם הוא לענין דבר לא כענין עשב ובהרות: (טז) והולכתי. ישראל שהיו עורים עד הנה מכניע אלי בדרך הטוב אשר לא ידעו להלוך בה: עשיתים. תעשה כן לי: עזבתים. תעזבה לדבר על העתיד כמילו עשוי: (יח) החרשים והעורים. על ישראל הוא אומר: (יט) מי עור. בכם לא יחד כי אם עבדי הוא העשוי שבכלל. וחרש שבכם הרי הוא כמלאכי אשר אשלח להגיד נבואתי: מי עור כמשולמי היה עיר בכם כאשר קבל יסוריו והרי הוא כמשולם כל תגמוליו ויולא נקי: (כ) רבות. רמיות רבות. ראיתם הרבה לפניכם ואינכם שומרים להביע במעשי ולשוב אלי: פקח אזנים. מי עשוק לפקוח אזניכם ע"י נביאי ולא ישמע אלי מכם את דברי ולא יהא הוא: (כא) ה' חפץ. לישראל ולפקוח אזניכם למען לדקו ולכך הוא מגדיל ומאדיר לכם תורה: (כב) והוא. העם הזה בזוי ושסוי ופיח העניו ולא יפיס על לב כל זה לומר למה קראתנו זאת מי נתן למשיסה יעקב. הפח בחורים כולם. בחוריכם פחי נפש כולם. תו' ד"ה הפח בחוריכם כולם ישימו את עלמם בפחי

מהשך ב' וסי' אשים מחשך לפניהם לאור. מיורעי מחשך: למישור'. מלאים וסי' נמסר במלכים חלק א' סי' ב: ולא ישמע ד' וסי' אליכם פרעה. ויס"ו אתו ולא ישמע. כל איש אשר ישמח. ראות רבות ולא תשמר:

בְּרֹם אִם יְתוּבוֹן יִתְקְרוֹן עַבְדָּיא דַיְי: כִּ חֲזִיתוּן סַגִּיאִין וְלָא נָטְרָתוּן אִתְפַּתָּחָא אוּדְנַיכוֹן וְלָא קַבֵּילְתּוּן אוּקְדָּן: כא יְיָ רָעֵי בְּרִיךְ וְקָבֵי אוֹרַיְתֵהּ וְיַתְקִיף יַתְהוֹן: כב וְהוּא עַם בְּוִיז וְאַנִּים אִתְחֲפִיאוּ בַּהֲתָא עוֹבַיְמִין

תולדות אהרן מהפתי. פכ"ס ג: והולכתי עורים. עקדם שער ע זוכר ואתחנן: מחרים. שם שער ק עקרים מ"ג פ"ב זוכר ויתי: כי מחן. מגלה כז מכות כג מכות יג מוען סו מדה לא עקרים מ"ג פכ"ע:

מצודת דוד

יאמר. תעשה שממה מכלא כולם יחד: (טו) אחריב. לא סכרים ושבשתי תעשה מוכבה ומוזים לא עשבם וכל מעין סעם: לגיות. להיות מוכב ויובש כאיים: ואגמים וכו'. כשל בדבר במ"ם: (טז) והולכתי עוזים. לא מוליך לא ישראל לאלעם דרך במדבר בדרך אשר לא ידעוהו ושמה כשורים לפ: בנתיבות וכו'. כשל הדבר במ"ם: לפניהם מחשך. שסוך בדרך שאין יודע לו סוה כאלו סולך בחשך: ומעקשים למישור. דרך המעוקש לעשה יפר וזשר: עשיתים. מלו כשילאו ממלגים עשיתי כאלה: ולא עזבתים: לעשיר לבוא: (יז) נסוגו וכו'. לא הכועסים בשכל יכושו בבושת ויחזרו לאחור כדרך אשר הכלים שכוזר לאחוריו לבל ירגישו בבשתו: הבוטחים וכו'. כשל הדבר במ"ם: (יח) החרשים שמעו. לחם ישראל המשיל משמוע דבר ה' ועוזרים מלראות לדעת סוזיל ומוכח גדולה מוכנם לכם: (יט) מי עור וכו'. כאלו יפרש לדבריו לומר מה שכלאלי נם הכשרים שבכם להקבלם מרשים ועוזרים כי מי הוא סיוזר לאחר להקבל עור כי אם עבדי על כי הוא יודע ומביר בקבול הדור ואינו מסחכל במעשיהם לסיסיבם ולחקנם: וחרש וכו'; מוזר על מלא מי הוא סיוזר לאחר להקבל חרש כשלאלי אשר משלח לשון לומר מי שהחי מכמה בלבו וכאלו שלחתיו ללמד דעת לא העם וזולת כחרש לא ישמע מעצי כני העם להזהירם על הדבר: כמשולם. העם כמוזם: כעבד ה'. כשל הדבר בעשים ושלם כדרך המליצה: (כ) לשוח רבות. כלא העם רואים הרבה מכמה ואין בעם מי אשר ישמור את האזלא להביאו מדבכו הרבה ולכן מכלאלי להקבל עור: פקוח אזנים. כלא יש לעם אזנים פסוחות להבין מנות ה' ואין בעם מי אשר ישמע כי עושה עלמו כאלו לא יבין ואינו מזהיר לזולת ולכן מכלאלי להקבל חרש: (כא) ה' חפץ. ר"ל הלא עיקר חפץ ה' בהשראת שכ"ל העם ילדיק את הזולת ללמדו דרך היבר ולהבדיל התורה ולהאדירה ר"ל להרבות למוד דעת את העם: (כב) והוא עם בזוז וסשוי. ר"ל ומה לא כן עמו כי לא למדו דעת את העם ולא שבו מדרכיהם והמה בעניה בזוזים וכמוסים לכל: (ישעיה)

יז

מצודת ציון

יאמר. תעשה שממה מכלא כולם יחד: (טו) אחריב. לא סכרים ושבשתי תעשה מוכבה ומוזים לא עשבם וכל מעין סעם: לגיות. להיות מוכב ויובש כאיים: ואגמים וכו'. כשל הדבר במ"ם: (טז) והולכתי עוזים. לא מוליך לא ישראל לאלעם דרך במדבר בדרך אשר לא ידעוהו ושמה כשורים לפ: בנתיבות וכו'. כשל הדבר במ"ם: לפניהם מחשך. שסוך בדרך שאין יודע לו סוה כאלו סולך בחשך: ומעקשים למישור. דרך המעוקש לעשה יפר וזשר: עשיתים. מלו כשילאו ממלגים עשיתי כאלה: ולא עזבתים: לעשיר לבוא: (יז) נסוגו וכו'. לא הכועסים בשכל יכושו בבושת ויחזרו לאחור כדרך אשר הכלים שכוזר לאחוריו לבל ירגישו בבשתו: הבוטחים וכו'. כשל הדבר במ"ם: (יח) החרשים שמעו. לחם ישראל המשיל משמוע דבר ה' ועוזרים מלראות לדעת סוזיל ומוכח גדולה מוכנם לכם: (יט) מי עור וכו'. כאלו יפרש לדבריו לומר מה שכלאלי נם הכשרים שבכם להקבלם מרשים ועוזרים כי מי הוא סיוזר לאחר להקבל עור כי אם עבדי על כי הוא יודע ומביר בקבול הדור ואינו מסחכל במעשיהם לסיסיבם ולחקנם: וחרש וכו'; מוזר על מלא מי הוא סיוזר לאחר להקבל חרש כשלאלי אשר משלח לשון לומר מי שהחי מכמה בלבו וכאלו שלחתיו ללמד דעת לא העם וזולת כחרש לא ישמע מעצי כני העם להזהירם על הדבר: כמשולם. העם כמוזם: כעבד ה'. כשל הדבר בעשים ושלם כדרך המליצה: (כ) לשוח רבות. כלא העם רואים הרבה מכמה ואין בעם מי אשר ישמור את האזלא להביאו מדבכו הרבה ולכן מכלאלי להקבל עור: פקוח אזנים. כלא יש לעם אזנים פסוחות להבין מנות ה' ואין בעם מי אשר ישמע כי עושה עלמו כאלו לא יבין ואינו מזהיר לזולת ולכן מכלאלי להקבל חרש: (כא) ה' חפץ. ר"ל הלא עיקר חפץ ה' בהשראת שכ"ל העם ילדיק את הזולת ללמדו דרך היבר ולהבדיל התורה ולהאדירה ר"ל להרבות למוד דעת את העם: (כב) והוא עם בזוז וסשוי. ר"ל ומה לא כן עמו כי לא למדו דעת את העם ולא שבו מדרכיהם והמה בעניה בזוזים וכמוסים לכל:

דִּי עָלָה וְרוּחַ לְדַמְהַכְּיִן בָּהּ׃ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ׃ ו אֲנִי יְהוָה
ו אֲנָא · יְיָ · רַבִּיתָךְ בְּקִשׁוֹט וְקָרֵאתִיךָ בְּצֶדֶק וְאַחֲזֵק בְּיָדֶךָ
וְאַתְקְפִית בִּידָךְ וַאֲתַקְנִינָךְ וְאֶתְּנְךָ לִבְרִית עָם לְנִיהוֹר
וְאֶתְּנְךָ לְקָמִים עִם לְנֵיהוֹר לְאוֹר עַמְמִין׃ ז לְפַקָּחָא עֵינֵי בֵּית סוּרִים
יִשְׂרָאֵל דְּאִינּוּן בְּסְמָן מִן לְחוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא
אוֹרַיְתָא לְאַפָּקָא גַּלְוָתְהוֹן מִבֵּינֵי יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ׃
עַמְמַיָּא דְּאִינּוּן דָּמָן לַאֲסִירִין
ח אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי וּלְמְפַרְקְהוֹן מְשַׁעְבּוּד מַלְכָוָתָא
לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן דְּאִינּוּן עֲנִינִין בַּאֲסִירֵי קָבֶל׃ וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים׃
ט הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה־בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת דְּאִתְגְּלֵיתִי עֲלֵיכוֹן לְעַם אוֹחָרָן
לָא אֶתֵּן וְתוּשְׁבַּחְתִּי לְפִלְחֵי אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ
צַלְמַיָּא׃ י קַרְמָיְתָא הָא אֶתְכֶם׃
אָתָאָה וְחַדְתָן אֲנָא מְחַוֵי עַד
לָא אַתָּיוּ אֶבְכֶר יַהְכוֹן׃ יא שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ
מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וְמְלֹאוֹ
שַׁבְּחוּ קֳדָם יְיָ תּוּשְׁבַּחְתָּא אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם׃ יב יָשִׂאוּ מִדְבָּר
חַדְתָּא אֱמָרוּ תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יִרְנּוּ
מְסָיְפֵי אַרְעָא נַחְתֵי יַמָּא יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יְצַוָּחוּ׃
וּמְלָאָהּ נַגְוָן וַיָּתֵבִידוּן׃ יג יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה
מַדְבְּרָא וְקִרְוִין דַּיְתִבִין בֵּיהּ יָרִיעַ עַל־אוֹיְבָיו יִתְגַּבָּר׃
פְּצִיחִין יָתְבִין מִדְבַּר־עַרְבָאֵי יד הֶחָשֵׁתִי מֵעוֹלָם אֶתְאַפָּק
יְשַׁבְּחוּן מֵיתַיָּא בַּד יִפְקוּן אֶחֱרַשׁ כַּיּוֹלֵדָה אֶשְׁתֹּם אֶנְשֹׁם יַחַד׃
מְבָּתֵּי עַלְמֵיהוֹן מֵרִישֵׁי מוּרַיָּא טו אַחֲרִיב הָרִים וְגִבָעוֹת וְכָל־עִשְׂבָּם
בְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קְנָאָה יָרִיעַ אוֹשִׁים נְהָרוֹת לָאִיִּים וְאֲגַמִּים אוֹבִישׁ׃
יְרִימוּן קָלְהוֹן׃ יב יְשַׁוּוּ קֳדָם אַף־יַצְרִיחַ אֲבַלַּע וְיָחַד׃
יְיָ יְקָרָא וְתוּשְׁבַּחְתֵּיהּ בְּגַוָּנוֹן יז נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ בֹּשֶׁת הַבֹּטְחִים
יְהַוֹן׃ יג יְיָ לְמֶעְבַּד גְּבוּרָן אִתְגְּלֵי לְמֶעְבַּד גְּבוּרָא מְתַגְּלֵי בְּרַנָּז כְּמִלּוּל אַף בְּזִיעַ עַל
בְּסוּס׃ וְרוּחַ׃ קְדוֹשֶׁךָ׃ לְהֹלְכִים בָּהּ׃ לְמִתְהַלְּכִים בָּהּ׃ (ו) קְרִיתִיךָ׃
לְיִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר׃ וְלְהַלָּן׃ כְּשֶׁיִּגָּרְתִיךָ זֹאת הָיִיתָ מְחַשְּׁבָתִי אֶתְבָּעֵי׃ אֶת עַמִּי לִבְרִית
וְלְהָאִיר לָהֶם׃ לְאוֹר גּוֹיִם׃ כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי קְרוֹבִין גּוֹי׃ וְקָבֵל גּוֹיִם׃
(ז) לְפַקֹּחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת׃ שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת נִגְרוֹתַי לְךָ כְּשֶׁתֵּצֵא מִבָּבֶל׃ וְלְהוֹצִיא

מִמְּכֶלֶא לְמַסְגֵּיר׃ וְעַ"י שֶׁיִּתְפַּקְּחוּ עֵינֵיהֶם יֵלְכוּ לְמוֹרִיס מִמְּכֶלֶא ד"ת לְכַסְדֵּר עַל גְּלוּת כָּבֶל הָעִתִּיד׃ לָבֹא עֲלֵיהֶן סְמוּכִים לְאֹתָהּ מִמְּכֶלֶא׃ (ח) הוּא שְׁמִי הוּא מִדַּת כָּל׃ תְּהִלּוֹתַי וְכָל וּשְׁלִי לְהַרְחוֹת שְׁמִהוֹן אֲשֶׁר לְפִיכָךְ כְּבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן׃ (ט) הָרִאשׁוֹנוֹת׃ שֶׁהִגַּבְתִּי עֵינֵי הַנְּבִיאִים עַל גְּלוּת מִצְרַיִם׃ (שם טו) וְגַם אֶת הַגְּוִי וְגוֹ׃ הִנֵּה כְּלוּם׃ מִמִּדְתִּי הִגְבַּעְתִּי וְעַתָּה׃ חֲדָשׁוֹת וְעַתָּה׃ אֲנִי מַגִּיד לְעַמִּי לְהַבְטִיחַ עַל גְּלוּת בָּבֶל׃ (י) תְּהִלָּתִי מְקֻלָּס אֶתְכֶּם׃ מִמְּכֶלֶא לְמַסְגֵּיר׃ (יא) קוֹל׃ מִדְבָּר וְעָרָיו׃ (יב) יְשַׂמוּ׃ קוֹל׃ (יג) יְגִיחַ׃ קִנְאָה׃ יְרִיעַ׃ יִצְוַח׃ (יד) הֶחָשֵׁתִי׃ מֵעוֹלָם׃ עֵינַיִם׃ (טו) אַחֲרִיב׃ עֵינַיִם׃ (טז) וְאוֹלִיךְ׃ עֵינַיִם׃ (יז) נָסֹגוּ׃ אָחוֹר׃ עֵינַיִם׃ (יח) חֵרְשִׁים׃ עֵינַיִם׃ (יט) מְשֻׁלָּם׃ עֵינַיִם׃ (כ) רֹאוֹת׃ עֵינַיִם׃ (כא) חָפֵץ׃ עֵינַיִם׃ (כב) וְנָתוּן׃ עֵינַיִם׃ (כג) מִי בָכֶם׃ עֵינַיִם׃ (כד) מִי נָתַן׃ עֵינַיִם׃ (כה) וַיִּתְּכֵהוּ׃ עֵינַיִם׃

מצודת ציון

עין פריסה וכן לרוקע כתרגומו עם קלו׃ (ו) ותחזק׃ ענין חיזוק׃ ותאחז׃ ענין אחיזה׃ ענין שמירה׃ (ז) לפקוח׃ ענין פתיחה כמו פוקח עורים (שם קמו)׃ מסגר כלא׃ מקום מאסר׃ יושבי

מצודת דוד

כלא׃ (ח) לאחר׃ לזולתי׃ ולא אתן כבודי׃ (ט) הראשונות׃ הנבואות שנתקיימו כבר׃ ואני מגיד דברים חדשים׃ (י) שירו׃ כשתצאו מבבל׃ תהלתו׃ תהלתי׃ (יא) יגיח׃ יצעק׃ (יב) ישימו׃ יתנו לו כבוד׃ (יג) יגיח׃ יצעק׃ (יד) החשתי׃ שתקתי׃ (טו) אחריב׃ אשים חרבות׃ (טז) ואוליך׃ אנהיג׃ (יז) נסוגו׃ יחזרו׃ (יח) חרשים׃ שאינם שומעים׃ (יט) משלם׃ שלום׃ (כ) ראות׃ לראות׃ (כא) חפץ׃ רצה׃ (כב) ונתון׃ לבז׃ (כג) מי בכם׃ מי יתן׃ (כד) ויתכהו׃ הכהו׃ (כה) ויתלהט׃ ויבעירהו׃

(ג) כ' כאבור יגיח׃ לשון שמחה כמו כאבור שיגיח למלחמה בלא פחד׃ יעיר קנאה׃ קנאת ישראל שהעניו׃ כנגזות כאב כאיש׃ יריע קול׃ יעיר קנאה׃ כפל דרך משל למלחמת בעלי חיים׃ (ד) לא יכהה׃ לא יכבה׃ ולא ירוץ׃ (ה) נוטיהם׃ פרשיהם׃ (ו) לצדקה׃ לאמת׃ ואחזיק׃ אשמור׃ ואתנך׃ אעשה׃ (ז) לפקוח׃ לפתוח׃ עיני׃ עיני הנפש׃ (ח) לאחר׃ לזולתי׃ ולא אתן׃ כבודי׃ (ט) הראשונות׃ הנבואות שנתקיימו כבר׃ ואני מגיד דברים חדשים׃ (י) שירו׃ כשתצאו מבבל׃ תהלתו׃ תהלתי׃ (יא) יגיח׃ יצעק׃ (יב) ישימו׃ יתנו לו כבוד׃ (יג) יגיח׃ יצעק׃ (יד) החשתי׃ שתקתי׃ (טו) אחריב׃ אשים חרבות׃ (טז) ואוליך׃ אנהיג׃ (יז) נסוגו׃ יחזרו׃ (יח) חרשים׃ שאינם שומעים׃ (יט) משלם׃ שלום׃ (כ) ראות׃ לראות׃ (כא) חפץ׃ רצה׃ (כב) ונתון׃ לבז׃ (כג) מי בכם׃ מי יתן׃ (כד) ויתכהו׃ הכהו׃ (כה) ויתלהט׃ ויבעירהו׃

עיני׳ כ"ח בקריאה וסי' הנח תיא לך כסות עינים . ותשב בשת ח עינים אשר . חכלילי עינים מיין׃ סכלות עינים רבחקתי . טפל הגלוי עיניו . וחברו׃ וכליון עינים דכי תבא . עם יפה עינים׃ שפעו נא זאת עם סכל׃ ובבותם סלאות

שְׁמַע אִמְרֵיכֶם׃ כז רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם וְלִירוּשָׁלִַם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן׃
כח וְאֵרֶא וְאֵין אִישׁ וּמֵאֵלֶּה וְאֵין יוֹעֵץ וְאֶשְׁאָלֵם וְיָשִׁיבוּ דָבָר׃ כט הֵן כֻּלָּם אָוֶן אֶפֶס מַעֲשֵׂיהֶם רוּחַ וָתֹהוּ נִסְכֵּיהֶם׃

מב א הֵן עַבְדִּי אֶתְמָךְ־בּוֹ בְּחִירִי רָצְתָה נַפְשִׁי נָתַתִּי רוּחִי עָלָיו מִשְׁפָּט לַגּוֹיִם יוֹצִיא׃ ב לֹא יִצְעַק וְלֹא יִשָּׂא וְלֹא־יַשְׁמִיעַ בַּחוּץ קוֹלוֹ׃ ג קָנֶה רָצוּץ לֹא יִשְׁבּוֹר וּפִשְׁתָּה כֵהָה לֹא יְכַבֶּנָּה לֶאֱמֶת יוֹצִיא מִשְׁפָּט׃ ד לֹא יִכְהֶה וְלֹא יָרוּץ עַד־יָשִׂים בָּאָרֶץ מִשְׁפָּט וּלְתוֹרָתוֹ אִיִּים יְיַחֵילוּ׃
ה כֹּה־אָמַר הָאֵל ׀ יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ

ת לֵית אַף דְּשָׁמַע לְמִילֵיכוֹן׃ כז פִּתְגָמֵי נֶחָמְתָא דְּאִתְנַבִּיאוּ נְבִיַּיא מִלְּקַדְמִין עַל צִיּוֹן הָא אָתוּ וְלִירוּשְׁלֵם מְבַסַּר אֶתֵּן׃ כח וּגְלֵי קֳדָמַי וְלֵית גְּבַר דְּלֵיהּ עוֹבָדִין טָבִין וּמֵאִלֵּין לֵית דְּמָלִיךְ מִילַּךְ וּשְׁאֵילְתִּינוּן אִם יְתוּבוּן פִּתְגָם׃ כט הָא כּוּלְהוֹן לְמָא וְלָא מִדָּעַם עוֹבָדֵיהוֹן כְּזָא וּתְבָרָא עֶשְׁתּוֹנֵיהוֹן׃ א הָא עַבְדִּי מְשִׁיחָא אֲקָרְבִינֵּיהּ בְּחִירִי דְּאִתְרְעֵי בֵּיהּ מֵימְרִי אֶתֵּן רוּחָא דְקוּדְשִׁי עֲלוֹהִי דִּינִין לְעַמְמִין יְגַלֵּי׃ ב לָא יְצַוַּח וְלָא יַכְלֵי וְלָא יָרִים לְבָרָא קָלֵיהּ׃ ג עִנְוְתָנַיָּא דְּאִינוּן דָּמָן לְקַנְיָא רְעִיעַ לָא יִתַּבְּרוּן וַחֲשִׁיכַיָּא דִּכְבוּצִין עֲמֵי לָא יְטַפּוּן לְקוּשְׁטָא יַפֵּיק דִּינָא׃ ד לָא יִלְהֵי וְלָא יִלְאֵי עַד דְּיִתַקֵּין בְּאַרְעָא דִּינָא וּלְאוֹרָיְתֵיהּ נַגְוָן יְכַתְּרוּן׃ ה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהּ עָלְמָא יְיָ דִּי בְרָא שְׁמַיָּא וּתְלָנוּן שַׁכְלִיל אַרְעָא וְדַיָּרְתָהָא יָהֵיב נִשְׁמְתָא לְעַמָּא

וישיבו ג' רפין בקריאה וסי' גבריא שאילו למיכל • ופירושן בסדר דברים : ד' מ"ל בקריאה ללישׁ' שבירה וסי' אתרי שבור חגגיה • קנה רצוץ לא ישבור ופשתה כהה • וקשת וחרב מלחמה אשבור מן הארץ • ואוכלי פת כנו ישברוהו :

רש"י

נבא אותה מלפרס : (כז) ראשון לציון הנה הנם : מלך ראשון שיתן לב לציון הנה זה הוא שאמרתי ואע"פ שלא תגמור הגאולה על ידו הוא יהיה המתחיל מי בכם מכל עמו (עזרא א) : הנם . זקני ישראל יהיו נכונים על פי דברו לעלות מן הגולה ולהתחיל : ולירושלים מבשר אותן : כאותן הימים חגי זכריה אשר יזרזום לבנות בימי דריוש השלישי לפרס : (כח) וארא ואין איש . תמיד אני מביט בנביאי הבעל ואין איש מגיד דבר עתיד : ומאלה . מכל אלה העתידות לבא ואין מהם יועץ שעמד בסוד ה' ידע אותם : ואשאלם . וישיבו דבר . אשר ישיבו דבר אם אשאלם : (כט) הן כולם און . יש לכם לדעת שכל נביאי מכחישי תורה און ואפס כל מעשיהם : נסכיהם . דמות מסכותם כמו הפסל נסך חרש וי"ת בענין אחר : ראשון לציון וגו' : פתגמי נחמתא דאתנביאו נביא מלקדמין על ציון הא אתו ולפי התרגום כל הענין מדבר ממלך המשיח ובגאולה אחרונה אבל אני רואה נבואה שנתנבא ישעיה על כוש כולם בל' הסיגנון של פרשה זו אני ה' העירותיהו בצדק קורא ממזרח עיט האותיות שאנוכי מגיד מראשית אחרית כולם נוטה אחר ענין פרשה זו : (א) הן עבדי אתמך בו · הן עבדי יעקב אינו כמותכם כי אתמוך בו : בחירי · ישראל קרוי בחירי (תהלים קלה) כי יעקב בחר לו יה ואומר (לקמן מה) למען עבדי יעקב ישראל בחירי : רצתה נפשי : עליו נתתי רוחי להודיע נביאיו את סודו וסופו משפט לנכרים יוציא שנאמר (לעיל ב) והלכו גוים רבים וגו' ויורנו מדרכיו וגו' : (ב) ולא ישא · לא יגביה קול לא יצטרך להוכיח ולהתנבאות אל הגוים שהם מעצמם יבואו ללמוד מהם כענין שנאמר (זכריה ח) נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם :
(ג) קנה רצוץ לא ישבור · ת"י ענותניא דאינון כקניא רעיע לא יתברון וחשיכיא דהינון כבוצין עמי (פי' כנר כבה) לא יטפון : ופשתה כהה . פתילה פשתה לחה שקרובה ליכבות מלך שלהם לא יגזול את הדלים ולא ירצץ את העניים ואת החלשים : (ד) ולא ירוץ . כמו לא ירצץ כי מלאה הארץ דעה (לעיל יא) וישמעו לכן כענין שנא' (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים וגו' וזהו לתורתו איים ייחלו כולם ישמעו לתורתו : (ה) האל ה' · בעל הדין ובעל הרחמי' : בורא השמים : תחלה כמין פקיע של שתי ואח"כ נטה אותם כדאיתא במס' חגיגה : ולאלאיה · בורא את היוצא ממנה : · נותן נשמה . נשמת חיים : לעם עליה . לכולם בשוה

רד"ק

כי הם להם ולא ידברו , והענין כפול במלות שונות : (כז) ראשון לציון · ראשון שיבא לציון מהגלות יבשר ציון ויאמר לציון הנה הנם כניך והכפל במלה למשרות הענין : (כח) וארא ואין איש · מעובדי האלילים שידע דבר : ואין יועץ · שאלם , אמר על האלילים ואין בהם יועץ לעובדיו מה לעשות : ואשאלם וישיבו דבר · אני אשאלם והם לא יענו ולא ישיבו דבר , ואין שוכר שהוא כמו לא עומד עניני במקום שניה כאלו אמר ולא ישיבו : (כט) הן כולם · כל האלילים ונסכיהם כמו הפסל נסך חרש כלו נראה ותהו שהו אותם מסכו ושהו אותם כסף וזהב כי לא יועילום ולא יגידו להם מן העתידות דבר : (א) הן עבדי · זהו מלך המשיח כמו שפירשנו · אתמך בו דרך משל כמו המלך הנשען בעבדו שנאמן לו : נתתי רוחי עליו · כמו שאמר גם כן עליו ונחה עליו רוח ה' : משפט לגוים יוציא · יוציא משפטם לאור וישלים בין גוי לגוי שלא יהיה עוד מלחמה ביניהם , כמו שאמר גם כן עליו ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וגו' ואמר ודבר שלום לגוים ומשלו מים ועד ים , וזה יהיה אחר מלחמת גוג ומגוג : (ב) לא יצעק · כמו שהוא דרך השופט לצעוק על הנשפטים לפניו ולהכריחם לדבר משפטו הוא לא יהיה צריך לזה כי כנחת ידבר להם והם יקבלו דבריו : ולא ישא · פירוש ולא ישא קולו , וכפל הענין לחזק : (ג) קנה רצוץ · רצוץ ענינו קנה שהוא קרוב להשבר , ועל משענת קנה הרצוץ שאם היה שבור מכל וכל לא היה אדם נשען עליו · אמר כל כך יהיו דבריו והנהגת מלכותו בנחת עד שאפילו החלושים לא ירגישו בו ודמה החלושים לקנה רצון ולפשתה כהה שעניינה שהיא קרובה לכבות , ולא יפלה על דעתך לפי שיהיה נח ורפה לא יעשה משפט אלא אעפ"כ לאמת יוציא משפט כי לא יגלה שום מזימה : (ד) לא יכהה ולא ירוץ , לא יתרפה ולא יחלש ולא יתרפה עד שישים לארץ משפט , ופירוש לארץ ליושבי הארץ וכן איים יושבי איים : ולתורתו · שיורה להם ייחלו , כמו שאמר והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו : (ה) כה אמר האל ה' · האל שהוא בורא שמים , הענין הזה אמרו הנביא כמה פעמים לפי שהיו בדורו בעלי אמונה רעה שהיו מאמינים כי העולם לא נברא אלא כך היה קדמון אבל הוא עלול ויש לו עלה , ויש שהיו מאמינים כי העולם מקרה אין לו בורא ולא עלה כמו שכתבנו , ומפני האמונות הרעות ההם היה שונה תמיד הענין הזה כי בשם יתעלה הוא בורא העולם ומחדשו והוא מוציאו מאין ליש , ואמר בורא השמים , אמר אל יחשוב אדם כי השמים בעבור שהם קיימים ולא יקרה אותם שום הפסד ושום שנוי בהם קדמונים אלא האל בראם וחדשם : ונוטיהם · שנטה אותם כאהל על הארץ , ומלת ונוטיהם בהנהגה ביו"ד הרבוי בלשון רבים כמו איה אלהי עושי , ישמח ישראל בעושיו : רוקע הארץ · הרקוע היא הפריסה והגדוד כמו וירקעו את פחי הזהב , ורקע ברגליך , והנה הארץ עגולה ככדור והנה בשפקוה המים אשר על פני הארץ אל מקום אחד להיות עליה למחיה וכולל אות' במלת ולאלאיה עשה הארץ שהיא היבשה כאלו היא בטוחה לשבת עליה האדם הרוקע דבר ומוטה אותו כמו הגורף שוטח העטים : ולאלאיה · פירוש ברא לאלאיה עליה כי אחר שאמר וראה היבשה אמר תדשא הארץ ואחר כן נתן נשמה לעם עליה ודרום להוליכה בה , זה הוא כי הוא בורא היום וחיים בנשמה שאמר ויפח באפיו נשמת חיים והוא נותן נשמה לעם עליה ויצר בעלי חיים כמ"ש תוצא הארץ נפש חיה למינה , ותנה ורוח

תולדות אהרן

ראשון לציון • פסחים ס : קונה רצון • ברכות נו יבמות נג : בורא השמים • זוכר ויגש שלח : נותן נשמה • כתובות קיא (כלאים לג) :

מצודת דוד

אמריכם כי אזנים להם ולא יעזרו : (כז) ראשון לציון · כאומר אבל אני אגיד העתידות . אשר בראשון שיבוא לציון מהגלות יבשר ויאמר . הנה באו הגאולה ותמיד הנה הם יבואו ולא יהיה תוחלת ממושכה : ולירושלים מבשר אתן . ר"ל בהתגלות אביא מבשר כזה לבשר סמוך לה : (כח) וארא · אבל בעובדי הפסל ראיתי שאין בהם איש יודע העתיד : ומאלה · מהפסילים עצמן אין בהם מי מייעץ לעובדיו מה לעשות : ואשאלם . מלא ואין עומדת במקום שתים לומר אין בהם מי אשר אשאלם שישיבו דבר כי בדבור אין בהם : (כט) הן כולם . באמת הפסילים עם עובדיהם המה הבל ולא ממש וכפל הדבר במ"ש : מב (א) הן עבדי . הנה עבדי אשר אתמוך בו והוא מלך המשיח ואמר במשל הנשען על עבדו הנאמן : בחירי רצתה נפשי · הנבחר לי אשר רצתה נפשי בו : נתתי רוחי עליו . כמ"ש ונחה עליו רוח ה' וגו' (לעיל יא) : משפט וכו' · יוציא משפטם לאור וכמ"ש ושפט בין הגוים וגו' (לעיל ב) : (ב) לא יצעק · לא כדרך השופט הצועק על הנשפטים לפניו להכריחם על המשפט כי בנחת יקבלו דבריו : ולא ישא . לא ישא קולו וכפל הדבר לחזק : ולא ישמיע בחוץ קולו · אף כשיעשה משפט בחוצות במקום מרבית אנשים לא יצטרך להשמיע קול חזק להשתיקם לשמוע אמריו כי מעצמם ישימו כף לפיהם : (ג) קנה רצוץ · קנה המרוסס שהוא קרוב להשבר : לא ישבור · ר"ל לא יעשה דין חשוכי הכח לא כדרך שמחמירים לגדולים ומעיט דין החלשים : ופשתה כהה . פשתה הדולקת שהוכהה מאורה וקרובה להכבות לא יגמור כבויה והוא גם כן משל על חשוכי הכח וכפל הדבר במ"ש : לאמת יוציא משפט : כי יוציא המשפט לאמתו ולא יפנו בעבור חלשות חשוכי הכח : (ד) לא יכהה . לא יכהה מאורו ולא ירוצץ ר"ל לא יחלש ולא יתרפס עד ישים משפט באנשי הארץ : ולתורתו · אל מה שיורה וילמד יצפו ויקוו יושבי האיים הרחוקים : (ה) ונוטיהם · הוא נטה אותם להיות כאוהל : רוקע . פרש את הארץ

מצודת ציון

חרש : ירמוס . ענין דריסה ברגל : (כז) הנם · הנה הם : (כח) אין אפס רוח ותוהו · פתרון אחד לשם דבר שאין בו תועלת וממש : נסכיהם · הפסל הנעשה בהתכת המתכת וכן הפסל נסך חרש (לעיל מ) : (א) אתמך · ענין סעדה : רצתה . מלשון רצון : (ג) קנה · מטה רצוץ · מרוסס וכן משענת הקנה הרצוץ (לעיל לו) : ופשתה · פשתן : כהה · ענין עכירות וחושך וכן כהות כהות (ויקרא יג) : יכבנה · מלשון כבוי : (ד) ירוץ · מלי רצוצה ולתורתו · מלשון הוראה ולמוד : ייחלו · יקוו כמו יחל ישראל (תהלים קלא) : (ה) רוקע · ענין

וסירתו שאין כלפ"י : ותאשור · פי' ואשכרועין , ובדברי רז"ל תאשור שורבינא , וכתב רבי יונה כי כן נקרא בערבי שורבין , ובעל התרגום פירש אשכרוע בערבי בקס והוא שקורין לו בלע"ז בוס"ו אם כן לדבריו ברוש אינו בוי"ש : (כ) למען : אעשה הנפלאות האלה למען יראו אותם אומות העולם לפיכך אמר יחדו כל הגוים וידעו · וישימו על לבם וישכילו כי יד ה' עשתה ואת שהוציא ישראל מהגלות ועשה להם הנפלאות האלה : בראה · ואת הפלאה כי הפלא הוא חדוש , לפיכך אמר בלשון בריאה : (כא) קרבו : עוד מדבר

ושלום : תדהר ותאשור . שמות אילני סרק העשויין לבנין : (כא) קרבו ריבכם : כל העכו"ם בואו וריבו והתוכחו עם בני : עצומותיכם · טענות בריאות וחזקות שלכם ול' ריב הוא זה בל' משנה שנים שהיו מתעצמין בדין במסכת סנהדרין : (כב) יגישו . העכו"ם את נביאיהם וקוסמיהם : ויגידו לנו : את אשר תקרינה לעתיד : הראשונות: שהיו קודם בריאת עולם ועל מה נבראו מה הנה (ס"א מאורעות שהתחילו כבר מה יהא בסופן) : או הבאות : לעתיד ישמיענו ונראה אם יש בהם ממש שיתקיימו דבריהם: (כג) הגידו האותיות לאחור : המופתים הבאים באחרונה : ונשתעה·ונספר דבריהם ויספר מתרגמינן ואשתעי : (כד) הן אתם מאין . ודבריכם איך יתקיימו : ופעלכם מאפע : אינכם אלא פועים ומרימים קול להטעו' בדברי כזב:תועבה. הנתעבים הם ינחרו בכם ולא הקב"ה ולא עבדיו ולא משרתיו: (כה) העירותי מצפון ויאת · אני מגיד העתידות הנני מעיר לבנות חרבות ירושלי' את כורש מצפון ויאת את בבל להחריבה: ממזרח שמש · יקרא בשמי : כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים (עזרא א) ונראה שארץ פרס במזרחית צפונית היא לארץ ישראל:ד"א העירותי מצפון את נבוכדנצר להחריב את עירי ויאת:וכורש העירותי ממזרח שיקרא בשמי לבנות את עירי שמלכות פרס ממזרח ארץ ישראל היא שנא' ראיתי את האיל ונומר וי"ת אייתיה בגלאי מלך דתקיף מרוח צפונא וייתי כמפק שמשא בגבורתיה ממדינתא אגבריני' בשמי:ויבא סגנים : ויבא על מלך בבל ועל שריו כאשר בא לרמוס על חומר וכמו יוצר תרסים ירמוס טיט לכלי חרס כן ירמוס הוא סגנים : (כו) מי מנביאי הבעל הגיד כמוני דבר העתיד לבוא· ומי מלפנים הגידה ולכשתבא נאמר שהיא צדיק שנבואתו צדק : אף אין מגיד : אבל אין בכם שיגיד עתידות ותתקיים :

בלשון בריאה : (כא) קרבו : עוד מדבר כנגד עובדי הפסילים ואמר שיבואו ויריבו עמו . כי אין ביניהם ובין ישראל כלום . ...

בְּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו׃ כ לְמַעַן יִרְאוּ וְיֵדְעוּ וְיָשִׂימוּ וְיַשְׂכִּילוּ יַחְדָּו כִּי יַד־יְהוָה עָשְׂתָה זֹּאת וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּרָאָהּ׃ כא קָרְבוּ רִיבְכֶם יֹאמַר יְהוָה הַגִּישׁוּ עֲצֻמוֹתֵיכֶם יֹאמַר מֶלֶךְ יַעֲקֹב׃ כב יַגִּישׁוּ וְיַגִּידוּ לָנוּ אֵת אֲשֶׁר תִּקְרֶינָה הָרִאשֹׁנוֹת ׀ מָה הֵנָּה הַגִּידוּ וְנָשִׂימָה לִבֵּנוּ וְנֵדְעָה אַחֲרִיתָן אוֹ הַבָּאוֹת הַשְׁמִיעֻנוּ׃ כג הַגִּידוּ הָאֹתִיּוֹת לְאָחוֹר וְנֵדְעָה כִּי אֱלֹהִים אַתֶּם אַף־תֵּיטִיבוּ וְתָרֵעוּ וְנִשְׁתָּעָה וְנִרְאֶה יַחְדָּו׃ כד הֵן־אַתֶּם מֵאַיִן וּפָעָלְכֶם מֵאָפַע תּוֹעֵבָה יִבְחַר בָּכֶם׃ כה הַעִירוֹתִי מִצָּפוֹן וַיַּאת מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ יִקְרָא בִשְׁמִי וְיָבֹא סְגָנִים כְּמוֹ־חֹמֶר וּכְמוֹ יוֹצֵר יִרְמָס־טִיט׃ כו מִי־הִגִּיד מֵרֹאשׁ וְנֵדָעָה וּמִלְּפָנִים וְנֹאמַר צַדִּיק אַף אֵין־מַגִּיד אַף אֵין מַשְׁמִיעַ אַף אֵין־

בוּרָנִין מוֹרַנְיָין וְאֶשְׁכְּרוֹעִין כַּחֲדָא׃ כ בְּדִיל דְיֶחֱזוּן וְיִדְעוּן וִישַׁוּוּן דַחַלְתִּי עַל לִבְּהוֹן וְיִסְתַּכְּלוּן כַּחֲדָא אֲרֵי גְבוּרְתָא דַיְיָ עֲבָדַת דָא וְקַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל בְּרָא יָתָהּ׃ כא קְרִיבוּ דִינְכוֹן אֲמַר יְיָ אַעִילוּ חָוָתְכוֹן אֲמַר מַלְכֵּיהּ דְיַעֲקֹב׃ כב יִתְקָרְבוּן וִיחַוּוּן לָנָא יָת דְעַרְעִינָנָא קַדְמֵיתָא מָה אִינוּן הֲווֹ וּנְשַׁוֵּי לִבָּנָא וְנִדַּע סוֹפְהוֹן אוֹ דַעֲתִידִין לְמֵיתֵי בַּסְרוּנָא׃ כג חַוּוֹ דְאַתְיָן לְסוֹפָא וְנִדַּע אִם לְטַעֲוָן דְאִית בְּהוֹן צְרוֹךְ אַתּוּן פָּלְחִין אִם יָכְלִין אִינוּן לְאֵיטָבָא וּלְאַבְאָשָׁא וְנִסְתַּכֵּיל וְנֵידוּן כַּחֲדָא׃ כד הָא אַתּוּן לְמָא וְעוֹבָדֵיכוֹן לָא מִדַּעַם תּוֹעֵיבָא דְאִתְרְעִיתוּן בֵּיהּ לְכוֹן׃ כה אַיְתֵיתִי בְגַלְאַי מַלְכָּא דְתַקִּיף מֵרוּחַ צִפּוּנָא וְיֵיתֵי כְּמַפַּק שִׁמְשָׁא בִּגְבוּרְתֵיהּ מִמַּדְנְחָא אַגְבְּרִינֵיהּ בִּשְׁמִי וְיֵיתֵי וְיֵדוּשׁ שִׁלְטוֹנֵי עַמְמַיָא כְּמָא דְדָיְשִׁין יָת עַפְרָא וּכְפַחָרָא דְעָרֵיךְ יָת טִינָא׃ כו מַן חַוֵּי מִן אוּלָא וְנִדַּע וּמִלְּקַדְמִין וְנֵימַר קְשׁוֹט אַף לֵית דִי מְחַוֵּי אַף לֵית דִמְבַסֵּר

ו' וו' כתיב וי"ו · כ' · ג' · י"א · ג' · כ' · ו' · ג' · ג' · ד' רפויכב · כתיב יו"ד · כ' · ח' · ג' · ג' · ג' · ח' · ג' · ונראה ק' · ג' · ג' · ג' · ג' ומ י"ג · י"א · ב' · כפתר מלכ · י"ד · ג' · ג' · ג' · ג' · ג'

וישימו ג' רפי' בקריאה וכו' ויתנו לנו שגים פרים ויבחרו להם למען יראו וידעו · וישימו באלהים כסלם : ונרעה ת' בק־יאה וסי' הוציאם אלינו ונדעה אותם · יגישו ויגידו לנו . הגידו האותיות לאחור · ונדעה בשלמי תרעה הזאת · ונדעה התצליח דרכינו דפסל מיכה . וחד פליגי וסי' ונדעה נרדפה לדעת : ד' מסוקים סיתרין דכל חד וחד לית זוגה וסי' אין קדוש כה' אין אין ואין . מדוע באתי ואין ואין אין מי הגיד בראש ונדעה אין אין אין · יש אחד ואין אין ואין :

תולדות אהרן העירותי מצפון · זוכר ויבא :

נגון כריאה : (כא) קרבו : עוד מפני סדנים אלא שהרי"ש אינה מקבלת דגש ספה שב לדבר כנגד עובדי הפסילים : ריבכם · הריב שיש לכם עם ה' ועם עמו וכפל הענין במלות שונות : עצומותיכם . ספנות עצומות שיש לכם פירוש אחר עצמותיכם הוא לשון ריב והוא לשון משנה שנים שהיו מתעצמין לדין , וי"א עצמותיכם הדברים העצומים שעשיתם בעולם : (כב) יגישו הפסילים שאתם אומרים שהם אלהים יגישו אלינו דבריהם , אומר הנביא כמדו וכעד ישראל שאינם עובדי הפסילים כמו הגוים אלא האל יתברך לבדו : ויגידו לנו את אשר תקרנה , המקרים העתידים לבא , ואמר בלשון נקבות כאלו אמר הקורות המוצאות בני העולם : הראשונות מה הנה • יאמרו לנו הראשונות שעברו מה הנה : הגידו . אמר כנגד הפסילים כאלו מדבר עמהם : ונשימה לבנו · לזכור אם היו הראשונות כמו שאמרו : ונדעה אחריתן . ונדעה שתדעו אחריתן אם ידעתם ראשיהם או הבאות השמיענו העתידות לבא : (כג) הגידו האותיות . פירש הבאות , וכן אתא בקר , כתרגום בא אתא : לאחור · לסוף , וכן תרגומו לבופא · כי בתחלה אמר הבאות לעתיד שלא בזמן רחוק מאד ואחר כך אמר הגידו האותיות לאחור ר"ל באחרית הימים אם תעשו זה : ונדעה כי אלהים אתם · אף תטיבו ותריעו כמו שחושבים עובדיכם : ונשתעה ונרא · כן כתוב בלא ה"א וקרי ונראה בה"א והענין אחד , ונשתעה פירוש ונספר , כמו שהוא תרגום ואשתעיא , כלו' נספר עליכם ונראה אתכם יחדיו אנחנו כמו עובדיכם אחר שתאמרו כל זה : (כד) הן אתם ופעלכם , על מחשבת העובדים כי אין לאלילים פעל . מאפע • כמו מאפס , כי הסמ"ך עי"ן באחת מהאותיות אשר במאמים ועברים ואחד שערים , ורבי אחי רבי משה ז"ל פי' כמו אפעה כלומר פעליכם כמעשה הנחשים שממיתים לדבקיהם : תועבה יבחר בכם · איש תועבה כלומר הנתעבים יבחרו בכם לא הקב"ה כי האל ימאס בכם : (כה) העירותי מצפון ויאת , שמפרשים פירשו זה על כרש מלך פרס כי הרנו מזרחית צפונית לבבל · לפיכך אמר מצפון , ואמר ממזרח שמש כי הוא החריב בבל ונתן את ישראל לעלות לארצם לפיכך אמר ראשון לציון הנה הנם ואדוני אבי ז"ל פירש הפרשה על המשיח ואמר העירותי ולא אמר מי על שאמר בן עבדי אתמך בו , וזהו הנכון , ומה שאמר מצפון ואמר ממזרח כי הם עשרת השבטים בחלח והבור נהר גוזן וערי מדי ואוסה בארץ היא לפונית מזרחית : ויאת · בא כתברון במ"ד כשעל והוא כמו ויאתה ; ויבא סגנים · כמו על סגנים והם מלכי העכו"ם : כמו חומר · כמו סוגר על החומר שמגבל אותו ברגליו , והנה הענין ואמר וכמו יוצר ירמס טיט , ויוצר הוא האומן העושה כלי החרס : (כו) מי הגיד מראש · מתחלה קרם בא העתידה מתחלה מי הגידה מהאלילים ועובדיהם ואם הגידו אחד מהם נדעה כי הם אמת : ולפנים · ומי הגידה מלפנים ונאמר עליו כי הוא צדיק והאמן כדברו : אף אין מגיד · אבל ידענו כי אין מגיד : ואין משמיע · ככל האלילים ואין מעובדיהם שיאמר ששמע את אמריכם , אמר לנכח האלילים כי

אף אין שומע אמריכם . שיעיד בבא עתידה שלוני נביא הבעל ניבא

מצודת ציון

ונו'·שמות אילני סרק:(כא) עצומותיכם·ענין הוכן הדבר ועצמותו וכן לא נכחד עצמי ממך(תלים קלט): (כב) תקרינה·מל' מקרה:(כג) האותיות·הבאות כמו אתה בוקר (לעיל כא):לאחור·מל' אחרון:ונשתעה· ענין ספור דברים כי תרגום של ויספר הוא ואשתעי וכן ואשעה בחקיך תמיד(תהלים קיט):(כד)מאפע· הוא אפעה והוא מין נחש רע : תועבה · איש תועבה וכן ואני תפלה (שם קיט) ומשפטו איש תפלה : (כה) העירותי·מל' התעוררות:ויאת· ענין ביאה:סגנים:מין שררה:חומר:הוא כמין טיט: יוצר · אומן חרס

מצודת דוד

הפלא הזה : (כא) קרבו ריבכם . שב לדבר לעובדי הפסל ואמר להם קרבו הריב שיש לכם עם ה' ועם עמו : הגישו עצומותיכם . הוכן הטענות ועצמות הדבר : (כב) יגישו . הפסילים שאתם אומרים אלהים המה יגישו נא ויגידו לנו את אשר יקרא באחרית הימים : הראשונות מה הנה . יאמרו מה היה קודם בריאת העולם : הגידו : אמרו נא ונשימה לבנו לזכור אם כן היה ובזה נדע שתדעו גם אחריתן של העולם : או הבאות השמיענו : השמיעו אותנו את העתידות לבוא אם ידעתם : (כג) האותיות לאחור . הבאות באחרית הימים : ונדעה : ואז נדעה אשר אלהים אתם ואף תוכלו לעשות למי טובה או רעה : ונשתעה . ואז נספר אני והם ונראה יחדו מה למעות בעולם ואמר בדרך לעג והתול : (כד) הן אתם מאין . באמת אתם והם מדבר שאין בו ממש : מאפע . ממעשה האפעה הממית להדבקים בו : תועבה . איש מתועב בוחר בכם : (כה) העירותי : כלומר הנה אני אגיד עתידות אשר בכר גזרה מלפני לעורר את כ"ע מצפון לבוא על ירושלים להחריבה ואח"כ יבוא כורש ממזרח ויקרא בשמי לאמר כי הוא יבוא על שרי בבל לרמסם כמו חומר וכמו יוצר הרומס בטיט וכפל הדבר במ"ש : (כו) מי הגיד מראש . מי מהפסילים הגיד דבר מראש ומי מהם מלפנים הגיד דבר ונאמר הוא צדיק ובכל זאת אין מגיד ואין משמיע : ולפנים . מי הגיד דבר לפני בואו וכאשר כן היה ולא ידברו : אף אין משמיע . ובאה הדבר כאמר צדקו דבריו והוא כפל בענין במ"ש : אף אין מגיד . אבל באמת אין בהם מגיד שום דבר אף בכוס כי פה להם ולא ידברו : אף אין משמיע . דבר בעלמא והוא כפל במ"ש : אף אין שומע אמריכם : אף אין בהם מי שומע . מפריכם

רשי

תקות עמרי (ז' ה' א) משתכרין (איוב ל) השתפך נפשי : (יד) תולעת יעקב ; משפחת יעקב החלשה כתולעת שאין לה גבורה אלא בפיה : תולעת וירמול"א בלע"ז : מתי ישראל . מספר ישראל : (טו) למורג חרוץ · כלי הוא של עץ וכבד ועשוי חריצים חריצים כעין כלי נפחים של ברזל שקורין לימ"א בלע"ז וגוררין על הקשין של שבלין ומחתכן עד שנעשו תבן דק: חדש . כשהוא חדש עד שלא הוחלקו פיות חריציו הוא חותך הרבה אבל משנתישן הוחלקו פיות חריציו : בעל פיפיות · הם חידודי החריצין: (טז) תזרם . אזרה אותם כבמזרה לרוח : ורוח תשאם . אהליכם לגיהנם : (יז) מבקשים מים נתנבא הנביא על אחרית הימים (עמוס ח) לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' יש טעו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו וכשישוב אפו יכין להם לחם ומים וישכון שכינתי ורוח בפי נביאכם : נשתה · ל' ונשתו. מים מהים (לעיל יט) לשון השאת והשבר (איכה ג) וכולן ל' חורבה ויובש ולכך התי"ו מודגשת שהרי באה במקום שתים שאין שאת בלא תי"ו והיה לו לומר לנקבה נשתתה שהרי לזכר יחיד יאמר נשתה ולרבי' ונשתו : (יח) נהרו' : לב מבין לתורה ולנבואה : מדבר . מקום שלא היתה חכמת התורה : (יט) אתן במדבר ארז שטה . כל מיני ישוב אף בה אתן כל מיני חכמה וטובה ושלום

יא הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ
יִהְיוּ כְאַיִן וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ׃
יב תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי
מַצֻּתֶךָ יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי
מִלְחַמְתֶּךָ׃ יג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל־תִּירָא
אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ׃
יד אַל־תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי
יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם־יְהוָה
וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ טו הִנֵּה
שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל
פִּיפִיּוֹת תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת
כַּמֹּץ תָּשִׂים׃ טז תִּזְרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם
וּסְעָרָה תָּפִיץ אֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל
בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל׃
יז הָעֲנִיִּים וְהָאֶבְיוֹנִים מְבַקְשִׁים מַיִם
וָאַיִן לְשׁוֹנָם בַּצָּמָא נָשָׁתָּה אֲנִי
יְהוָה אֶעֱנֵם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
אֶעֶזְבֵם׃ יח אֶפְתַּח עַל־שְׁפָיִים
נְהָרוֹת וּבְתוֹךְ בְּקָעוֹת מַעְיָנוֹת
אָשִׂים מִדְבָּר לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
לְמוֹצָאֵי מָיִם׃ יט אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז
שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן אָשִׂים

יא הָא יִבְהֲתוּן וְיִתְכַּנְעוּן כָּל
עַמְמַיָא דַהֲווֹ מִתְגָרַן בָּךְ
יְהוֹן כִּלְמָא וְיֵבְדוּן אֱנָשֵׁי
דִינָךְ׃ יב תִּבְעֵינוּן וְלָא
תַשְׁכְּחִינוּן לַאֲנָשֵׁי מַצוּתָךְ יְהוֹן
כִּלְמָא וּכְלָא מָדְעַם גַבְרִין דַהֲווֹ
מִתְגָרַן לְמֶעְבַּד עִמָּךְ קְרָב׃
יג אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ מַתְקֵיף
יְמִינָךְ דַאֲמָרִית לָךְ לָא תִדְחַל
מֵימְרִי בְּסַעְדָךְ׃ יד לָא תִדְחֲלוּן
שִׁבְטַיָא דְבֵית יַעֲקֹב זַרְעִיתָא
דְיִשְׂרָאֵל מֵימְרִי בְּסַעְדְכוֹן אֲמַר
יְיָ וּפָרִיקְכוֹן קַדִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל׃
טו הָא שַׁוִיתִיכוֹ לְמוֹרַג
תַקִיף חֲדַת מְלֵי סַמְפּוּרִין
תְּקַטִיל פַּלְחֵי כוֹכְבַיָא וּתְשֵׁיצֵי
כְּמוֹצָא תְשַׁוֵי׃ טז תְּדָרִינוּן
וְרוּחָא תְטַלְנוּן וּמֵימְרֵיהּ
כְּעַלְעוֹלָא קַשְׁיָא יְבַדַר יַתְהוֹן
וְאַתְּ תְּבוּעַ בְּמֵימְרָא דַיְיָ
בְּקַדִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל תִשְׁתַּבַּח׃
יז עִנְוְתָנַיָא וַחֲשִׁיבַיָא דִמְחַמְדִין
לְאוּלְפָנָא הָא כִּצְחֵיָא לְמַיָא
וְלָא מַשְׁכְּחִין רוּחֵיהוֹן בִּסְנוּפָא
מִשַׁלְהֲיָא אֲנָא יְיָ אֲקַבֵּיל
צְלוֹתְהוֹן אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לָא
אַרְחֲקִינוּן׃ יח אֲקָרֵב גָלְוָתְהוֹן
מִבֵּינֵי עַמְמַיָא וְאֶדְבְּרִינוּן
בְּאוֹרַח תַּקְנָא וְאֶפְתַּח לְהוֹן
עַל נִגְדִין נַהֲרִין וּבְגוֹ מַשְׁרְיָן
מַבּוּעִין אֲשַׁוֵי מַדְבְּרָא לַאֲגַמִּין דְמַיִן וַאֲרַע בֵּית צַחֲוָנָא לְמַבּוּעֵי מַיָא׃ יט אֶתֵּן
בְּמַדְבְּרָא אַרְזִין שִׁטִין וְהַדְסִין וְאָעִין דִמְשַׁח אֲרַבֵּי בְּמֵישְׁרָא

רדק

אל תתרפה כענין אל ירפו ידיך : (יא) הן יבשו · הנחרים בך · כמו בני אמי נחרו בי מן חרה : יבשו ויכלמו · כיון שלא תעלה מחשבתם שהיו חושבים שלא יצאו מרשות' לעולם : (יב) תבקשם · אפילו אם תבקשם לא תמצאם כל כך יאבדו ויהיו כאין וכאפס : מצותיך · כמו ה, לריב ומצה : (יג) כי אני · ואחר שאני אומר לך אל תירא בטוח תהיה כי לא איש אל ויכזב : (יד) אל תיראי תולעת יעקב · לפי שהם חלשים בגלות כתולעת ובילמדנו למה נמשלו ישראל לתולעה לומר לך מה תולעת זו אינה מכה את הארזים אלא בפה והיא רכה ומכה את הקשה כך ישראל כל כחם בתפלה ומכים רשעי העולם שהם חזקים כארזים ונמשלים בהם שנאמר ארז בלבנון : מתי · כמו אנשי : עזרתיך · לשון נקבה כנגד התולעת אע"פ שאמר מתי : (טו) הנה שמתיך למורג חרוץ · כמו למורג וחרוץ וכן שמש ירח ראובן שמעון והדומים להם ואע"פ שהמורג הוא החרוץ הכלי שהוא עשוי בשתי תבונות לאחד קוראים מורג ולאחד חרוץ או יהיה חרוץ תאר למורג ר"ל מורג מחתך היטב כי חרוץ ענין חותך. כמו אם חרוצים ימיו אמר כנגד תולעת יעקב. הנה שמתי אותך לרשעים כאלו אתה מסגלות למורג וחרוץ חדש : בעל פיפיות · בעל פיות רבות לפיכך נכפל בו הפ"א והיו"ד כי כל מורג הוא בעל פיפיות והם המסירים הקליפה מעל הבר : הרים וגבעות · משל למלכי שבעה האומות ושריהם : (טז) תזרם · אתה תזרם אותם כאדם שזורה התבואה אחר הדישה והרוח תשא ותפוץ המוץ והם יהיו כמו המוץ : (יז) העניים והאביונים : בני הגלות כשאתם מהגלות לשוב לארצם וילכו דרך מדברות מקום שאין מים יבקשו מים במדבר ולא ימצאו. ולשונם יבשה בצמא ויצעקו אלי ואני אענם כי אני אלהי ישראל ואני הוצאתים מהגלות לא אעזבם למות בצמא במדבר אלא מה אעשה להם : (יח) אפתח על שפיים נהרות · נשתה · כמו נשתה גבורתם ודגש התי"ו מפני הספק : אפתח על שפים . המקומות הגבוהים כמו וילך שפי : נהרות · מים שילכו נהרות מהם : ובתוך בקעות · וכל שכן בתוך בקעות שיצאו מעינות רבות ושכל ישיבו דרך שלא כי לא ימצאו מים במדבר לא בהר ולא בבקעה : (יט) אתן · לא שימצאו מים במדבר לבד אלא אפילו עצים יגדלו בהם ואם תאמר מה צורך להם בעצים אלא בעלות מהגלות שכל לומר שיבראו אלה העצים במדבר בקומתן כמו שנבראו בימי בראשית ויהיה להם צל שלא יכם שרב ושמש או להעמיד הפלא ההוא מהיום ההוא והלאה ויהיו באותן מדברות לעולם מים ועצים גדלים בהם ויאמרו בני העולם בעברם בהם זה עשה האל לכבוד ישראל ויודו לשם ה' לעולם על הפלא ההוא וכן אמר למטה בפרשה דרשו ה' והיה לשם לאות עולם לא יכרת : עץ שמן · הוא העץ שקורין בלע"ז פי"ן והוא עלי שמן והשמן שיוצא ממנו היא הזפת וכן תרגם יונתן לאין דמשחא ולא נוכל לומר כי הוא עץ זית כי בעזרא זוכר אותם בשנים וביאו עלי זית ועלי עץ שמן : מדבר · ת"י מורניין ובדברי רז"ל מדבר שאגא ופי'

ויאבדו ב' וס' הן יבשו ויכלמו כל הנחרים בך · בשוב אויבי אחור : פיפיות ב' וס"ל וסי' הנה שמתיך למורג חרוץ חדש . וחרב פיפיות בידם : כמץ ב' וחסר וסי' וגבעות כמץ תשים · כי אם כמץ אשר תדפנו רוח : תגיל ב' וסי' ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל ונפשי תגיל בה' : תתהלל ב' וסי' בקדוש ישראל תתהלל . אשה יראת ה' : לאגם ג' פתחין וסי' לעיל בסי' ל"ח :

תולדות אהרן הנחרים בך · עזר תמא : אל תירא · זוכר ויעלת : למורג חרוץ · עכו"ם כד וברכות קטו מנחות כב : תזרם · עכו"ם מד · ארז שטה · סוכה לז ר"ה כג ב"ב ס (כתובות לא) :

מצודת דוד

אני ה' אלהיך כמאז : אמצתיך ; בדברים טובים ונחומים : אף עזרתיך : בימים הקדמונים : אף תמכתיך : בהושעך ביד האויב תמכתיך בימיני לבל יעשה בך האויב כלה : בימין צדקי : ר"ל לא בגמול כי אם בצדקה : (יא) הן יבושו : באחרית הדבר יבושו כל הכועסים בך : אנשי ריבך . המריבים עמך : (יב) תבקשם : אפילו אם תבקשם לא תמצא את אנשי מצותך : יהיו כאין וכו' : כפל הדבר בשנוים לרוב גודל האבדון : (יג) מחזיק ימינך . אוחז ימינך לבל תפול : האומר לך וכו' . ר"ל הואיל ואני האומר לך לזה אל תירא כי אעזור לך : (יד) תולעת יעקב : עדת יעקב החלושה כתולעת ואין כחה אלא בפה היא התפלה כתולעת הזה שבפיה מנסרת הארזים : אני עזרתיך . מאז : וגואלך · והיה גואלך לעתיד אני קדוש ישראל : (טו) הנה שמתיך · שמתי אותך להיות מורג העשוי חריצים והוא חדש החדוד ביותר והוא בעל פיפיות רבות : (טז) תזרם : אתה תזרם והרוח תשאם למרחוק : וסערה וכו' · כפל הדבר במ"ש : בה' תתהלל . תשתבח בעצמך במה שתלים במזוך בקדוש ישראל : (יז) העניים וכו' : בני הגליות כשישובו לארצם דרך המדבר יבקשו מים ולא ימצאהו : בצמא . בעבור הצמאון כאלו נמתק לשונם ממקומו : אענם . כדבר שאלתם על המים : (יח) על שפיים . במקומות הגבוהים אוליך נהרות פס כי אין דרך הנהרות לשפוך שמה : מעיינות ; למוצאי מים : לנהות מקום מוצא מים : (יט) אתן במדבר ארז וכו' . שיתענגו בני הגליות בצלם : יחדו . כולם יחדו יהיו שמה : למען יראו וכו' . זה הפלא אעשה להם למען יראו העכו"ם וישימו על לב וישכילו לדעת אשר יד ה' עשתה זאת הגאולה והוא ברא הפלא

מצודת ציון

(יא) הנחרים · מל' חרון וכעס וכן בני אמי נחרו בי (ש"ה א) : כאין · כלא דבר : (יב) מצותיך · ענין מריבה כמו הן לריב ומצה תצומו (לקמן נח) : וכאפס · דבר שאין בו ממש : (יג) מחזיק · אוחז : (יד) מתי : אנשי : (טו) למורג · הוא כעין לוח עץ ובתחתיתו תחובים אבנים דקים ובו דשים התבואה וכן והמורגים וכלי הבקר (ש"ב כד) : חרוץ · עשוי חריצים ובקיעות בין אבן לאבן : בעל פיפיות · ר"ל שיש בו פיות וחדודים רבות ובם חריצים : תדוש · מל' דישה : ותדוק · מלשון דק : כמוץ · היא פסולת התבואה : (טז) תזרם · ענין פזור כמו וזרתי פרש (מלאכי ב) : תפיץ · תפזר : תתהלל · מל' הלול ושבח : (יז) נשתה . ענין העתקה וכן ונשתו מים מהים (לעיל יט) : אענם · מל' עניה ותשובה : (יח) שפיים · כן נקראו המקומות הגבוהים וכן רוח צח שפיים (ירמיה ד) : לאגם · כן נקרא מקום כניסת המים וכן ועל אגמיהם (שמות ז) : ציה שממון ; (יט) ארז וגו' · שמות אילני סרק : בערבה · במדבר : ברוש · וגו'

שם תאר כמו ויבא יעקב שלם ויהיה כשקל קרוב רחוק וכמוהו שלח ידו בשלומיו : אורח ברגליו לא יבא • וזהו תימה אורח שלא באו רגליו ולא עפה בו כלומר שבא עליהם והכם , וי"מ אורח רע ברגליו לא יבא שלא קרה לו שום רע בדרך ההיא , וי"ת חיילא ארח ברגלוהי לא עלת , ויש מפרשים הענין הזה ענין נבואה על כורש שעירהו הא"ל ממזרח לבא על בבל ויהפכם ולא יעמדו לפניו גוים ומלכי', והנכון כמו שפירשנו, וכן פירשו א"א ז"ל , וכן פירש יונתן שתרגם מי העיר ממזרח מאן אייתי בגלאי ממדינחא אברהם בחיר לדיקא : (ד) מי פעל ועשה • כפל הענין במלות שונות אמר מי פעל ועשה גבורות אלו : קורא הדורות מראש • מי שקורא הדורות העתידות מקדם והחזיק אברהם וגדלו שידע שיצא ממנו זרע שיהיה נכון לפניו נבחר מכל העמים:אני ה' . אני הוא שאני ראשון ואני עם אחרונים העתידים להיות כלומר שאני יודע כל הדורות מראש ועד סוף , ופירוש קורא כאלו קורא כך וכך יהיה בעתיד, וכן קורא ע"י נביאיו עתידות רבות : (ה) ראו איים • יושבי האיים ההם כשראו ושמעו זה הדבר הגדול שעשה יראו ויפחדו גם כן קצות הארץ ששמעו זה הדבר מפי המגידים חרדו לזה הדבר : קרבו ויאתיון • קרבו ובאו לפני אברהם כמו מלך סדום שיצא לקראתו ואעפ"כ איש את רעהו יעזרו לעשות הפסילים ולא נתנו אל לבם לא דעת ולא תבונה איך היה זה הדבר באברהם שלא היה אלא בשלש מאות וי"ח איש ונצח ד' מלכים גדולים וזה דבר פלא שאם תאמרו המלכים היו חלשים הרי הם שהיו ארבעה ונצחו מתחילה חמשה מלכים והכו כל הארץ א"כ היה להם לתת לב למה היה זה הפלא על ידי אברהם אלא שאמונתו נבדלת מאמונת כל גוים והאל אשר דבק בו ועבד אותו הוא עזרו על המלכים האלה ולא די שלא אמרו זה אלא שהחזיקו יותר בפסילים ואמרו כפחד' ויראת' מהמעשה הגדול אשר ראו נתחזק ונתאמץ בעבוד' אלהיו כל אחד בפסלו והם יעזרוהו: (ו) איש את רעהו • ולאחיו , כמו ואיש אל אחיו , והפסוק כפול בענין במלות שונות : (ז) ויחזק חרש . חרש עלים עושה התולה הפסל מעץ ומחזק בדבריו צורף הכסף והזהב לעשות צפוי הכסף מסכה ויפתנו : מחליק פטיש • והצורף מה ישעה ממהר מלאכתו ומחליק פטיש להכות בו עשי הכסף או הזהב , מחליק מענין ואנכי איש חלק , חלקלקות : את הולם פעם • הולם שם דבר כי הוא מלעיל ופירוש הולם מכה מן והלמה סיסרא ופירוש פעם הסדן שמכין עליו:ופירוש מחליק פטיש להכות בו העשין על הסדן ואת במקו' למ"ד כמות כאלו אמר למכת הסדן , יונתן תרגם מחא בפטישא עם דמטפח בקורנסא , ויהיה לדבריו פטיש המקבת הגדולה ופעם המקבת הקטנה תקרא כדברי רז"ל קורנס וכן דרך הצורף מתחילה מכה במקבת גדולה ואחר כך בקטנה : אומר לדבק טוב הוא • כשמדבק העשין על פסל העץ וכשמדבק יפה שמח ואומר טוב הוא ואחר כן יחזקהו במסמרים כדי שלא ימוט היום או מחר עם הכסף מעל פסל העץ : (ח) ואתה ישראל עבדי • איך כגויי הארצות כי עבדי אתה ואני בחרתיך להיות לי עבד ,ולמה שאתה זרע אברהם אוהבי שאהבני ודבק בי ויצא מתוך עובדי פסילים ואלילים : (ט) אשר החזקתיך • עבר במקום עתיד כדרך הנבואות , ר"ל אחזיק בך להוציאך מהגלות : מקצות הארץ ומאציליה • מגדולי הארץ וממלכיה קראתיך שתצא מרשותם ולא יהיה בהם כח לעצור אותך : ולא מאסתיך : אע"פ שארך הגלות : (י) אל תירא • זהו כי עמך אני ואשר אחריו כפרשת החרשים שמעו אל תירא כי אתך אני , ותחד פסוק סימן וירדתי ודברתי עמך שם וגו' : אל תשתע כי אני אלהיך • לפי שמינו אל תפחד , וי"ת לא תתבר , וכדברי רז"ל אל תשתע כי אני אלהיך אל תהיה כשעוה כלומר כדונג בנמס מפני האש כן אל תמס אתה , והא"ל פירש מענין שעו מני שפי' פנה , ופירוש אל תשתע

לא יבא לא היה רגיל לבא : (ד) מי פעל ועשה • לו את זאת מי שהוא קורא הדורות מראש לאדם הראשון הוא עשה לאברהם נס את זאת : אני ה' ראשון להפליא פלא ולעזור : ואת אחרונים אני הוא : אף עמהם בניו אחרונים אהיה ולעזור אתכם : (ה) ראו איים : עובדי עכו"ם הגבורות שעשה ויראו : קרבו ויאתיון • זה אל זה נאספים להלחם כשיראו הגאולה: (ו) איש את רעהו וגו'• יאמר חזק למלחמה אולי יעמדו להם אלהיהם : (ז) ויחזק חרש ניסך הפסל: את צורף המרקעו בזהב : מחליק פטיש .באחרונה כשהוא מכה בנחת להחליק את המלאכה : את הולם פעם . הוא המתחיל בה כשהיא עשת ומכה בכל כחו : אומר לדבק טוב הוא.על אותן שהיו מחזירי' אחר קרקע טובה להדבק בה עששות ברזל : דבק סולדור"א בלע"ז : ויחזקהו : לצורה : במסמרי' לא ימוט.כולם יחזקו זה את זה : (ח) ואתה ישראל עבדי • ועלי יש לעזור לך סוף המקרא אל תירא כי אתך אני כך נראה לי חבור הענין לפי פשוטו ומ"מ בבראשית רבה דורש כל הענין במלכי צדק ואברה' ראו איים אותה מלחמ' וייראו שם נתיירא מאברהם שמא יאמר לו העמדת רשעים אלו בעולם ואברהם נתיירא משם לפי שהרג את בני עילם שהם משם . איים כשם שאיי הים מסויימין בעולם כך אברהם ושם היו מסוימין בעולם : (ו) איש את רעהו יעזורו : זה עוזר את זה בברכו' ברוך אברם (בראשית יד) וזה עוזר את זה במתנות (שם) ויתן לו מעשר מכל : (ז) ויחזק חרש : זה שם שהיה נפח לעשות מסמרות ובריחים לתבה : את צורף • זה אברהם שהוא צורף את הבריות לקרבן אל השכינה : את הולם פעם• זה אברהם שהלם כל המלכים האלה פעם אחת:אומר לדבק טוב הוא. טוב לידבק באלוה של זה : ויחזקהו : שם לאברהם להיו' דבק בהקב"ה ולא ימוט : (ח) ואתה ישראל עבדי. אברהם שלא היה מזרע צדיקים עשיתי לו כל זאת : ואת ישראל עבדי הקנוי לי משני אבות: זרע אברהם אוהבי. שלא הכירני מתוך תוכחה ולימוד אבותיו אלא מתוך אהבה: (ט) אשר החזקתיך• לקחתיך לחלקי כמו (שמות ד) וישלח ידו ויחזק : מקצות הארץ : מאחר העכו"ם : ומאציליה' : מן הגדולים שבהן : קראתיך : בשם לחלקי בני בכורי ישראל : ולא מאסתיך • כזה שנאמר בו (מלאכי א) שנאתי : (י) אל תשתע • אל ימס לבך להיות כשעוה זו וזה הכלל כל תיבה שתחל' יסודה שי"ן כשבא לדבר בל' מתפעל או יתפעל התי"ו חולקת ונכנסת בין שתי אותיות שרשי התיבה כמו (ישעיה כט) וישתומם (מיכה ו) וישתמר

יָבוֹא׃ ד מִי־פָעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֹנִים אֲנִי־הוּא׃ ה רָאוּ אִיִּים וְיִירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן׃ ו אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק׃ ז וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת־צֹרֵף מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת־הוֹלֶם פָּעַם אֹמֵר לַדֶּבֶק טוֹב הוּא וַיְחַזְּקֵהוּ בְמַסְמְרִים לֹא יִמּוֹט׃
ח וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי׃
ט אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי־אַתָּה בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא מְאַסְתִּיךָ׃
י אַל־תִּירָא כִּי עִמְּךָ־אָנִי אַל־תִּשְׁתָּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אִמַּצְתִּיךָ אַף־עֲזַרְתִּיךָ אַף־תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי׃

ד מַן אֲמַר אִלֵין קַיָם אֲמַר וַעֲבִיד וְסַדַר דָרַיָא מִלְקַדְמִין אֲנָא יְיָ בְּרֵית עָלְמָא מִבְּרֵאשִׁית אַף עָלְמֵי עָלְמַיָא דִילִי אִינוּן בַּר מִנִי לֵית אֱלָהָא׃ ה חֲזוֹ נַגְוָתָא וִידַחֲלוּן דְבִסְיָפֵי אַרְעָא יְזוּעוּן יִתְקַרְבוּן וְיֵיתוּן׃ ו גְבַר יַת חַבְרֵיהּ יְסָעֲדוּן וְלַאֲחוּהִי יֵימַר תְּקִיף׃ ז הָלָא יִבַהֲתוּן בְּעוֹבָדֵיהוֹן דְמַתְקֵיף נַגָרָא עִם קֵינָאָה מָחֵי בְּפַטִישָׁא עִם דִמְטַפַּח בְּקוּרְנָסָא זִמְנָא אֲמַר עַל דִבְקָא תַּקִין הוּא וּמַתְקִיף לֵיהּ בְּמַסְמְרִין דְלָא יִצְטְלֵי׃
ח וְאַתְּ יִשְׂרָאֵל עַבְדִי יַעֲקֹב דְאִתְרְעֵיתִי בָךְ זַרְעֵיהּ דְאַבְרָהָם רְחִימִי׃ ט דְקָרֵיבְתָּךְ מִזַרְעִית אַרְעָא וּמִמַלְכְוָתָא בְּחַרְתָּךְ וַאֲמָרֵית לָךְ עַבְדִי אַתְּ אִתְרְעֵיתִי בָךְ וְלָא אַרְחֵיקְתָּךְ׃ י לָא תִדְחַל אֲרֵי בְסַעֲדָךְ מֵימְרִי לָא תִתְּבַר אֲרֵי אֲנָא אֱלָהָךְ אַתְקְפִינָךְ אַף אֲסַעֲדִינָךְ אַף אֲחֲדִינָךְ בִּימִין קוּשְׁטִי׃

וייראו ו' דפין בקריאה וסי' וכל העם ישמעו וייראו ולא יזידון . והנשארים ישמעו וייראו • וכל ישראל ישמעו וייראו דבן סורר • ראו איים וייראו • יראו רבים וייראו • יראו צדיקים וייראו • וחר המת ואביהם וייראו : צרף ד' חסר וסי' הפסל נסך חרש וצרף קדמא דפסוק , ויחזק חרש את צרף • הוביש כל צרף מפסל • ויוצא לצרף כלי :

תולדות אהרן קורא הדורות • עדיות ג : אני ה' : (סנהדרין יח) : זרע אברהם • סוטה לא :

מצודת ציון

(ה) ויאתיון • ענין ביאה כמו אתא בוקר (לעיל כא) : (ז) מחליק • מלשון חלק : פטיש • הוא המקבת וכן וכפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כג) : הולם פעם • הכאה ענין ההכאה כמו והלמה סיסרא (שופטים ה) וכמו נפעמתי ולא אדבר (תהלים עז) וכפל המלה במלות נרדפים ויורה על חוזק ההכאה : במסמרים • יתדות וכן וברזל לרוב למסמרים (ד"ה כב) : ימוט • מלשון נטיה וקלקול : (ט) החזקתיך • ענין אחיזה כמו ויחזיקו האנשים בידו (בראשית יט) : מאציליה • כן יקראו הגדולים וכן ואל אצילי בני ישראל (שמות כד) : (י) תשתע • ענין הפנה והסרה כמו ועיניו השע (לעיל ו) : אמצתיך • ענין חוזק : תמכתיך • ענין סעד ומשען : באחרים

מצודת דוד

כי לדפס בארח שלא בא ברגליו מעולם ולא היה רגיל בארח ההוא : (ד) מי פעל . מי הוא שפעל ועשה את זאת הלא ה' עשהו הקורא הדורות קודם שיהיו ר"ל שיודע כל הדורות הבאים ויקרא לכל דור לעמוד בעתו : אני ה' ראשון : ראשון לכל הדורות שעברו ואני הוא עם הדורות האחרונים אשר יהיו : (ה) ראו איים ; יושבי האיים ראו הנס שעשיתי לאברהם ופחדו גם השוכנים בקצות הארץ חרדו בשמעם הנס : קרבו ויאתיון . קרבו ובאו לפני אברהם לשאול ממנו מחנה חנם ולא באו במלחמה כמ"ש ויאמר מלך סדום וכו' תן לי הנפש וכו' (בראשית יד) :
(ו) איש את רעהו יעזורו : ועכ"ז אף שראו פלאי האל מ"מ עזרו זה לזה לעשות הפסילים : לאחיו : כ"א אמר לאחיו חזק בעשיית הפסל וכפל הדבר במ"ש : (ז) ויחזק חרש : חרש העצים העושה הפסל חיזק בדבריו את הצורף להיות זריז במלאכה לצפות עם הזהב אשר יצפנו : מחליק פטיש • המכה בפטיש קטן להחליק את הפחין היה מזרז את המכה על הפחין בחוזק לב בהתחלת הכדוד למען יתחיל הוא מעשהו : אומר לדבק : כאשר ידבק הפחין על הפסל ישמח ויאמר הנה טוב הוא וכן יפה לו : ויחזקהו • מחזק הצפוי על ידי מסמרים למען לא יתפרד מעל הפסל : (ח) ואתה : אבל אתה ישראל איך כמוהם כי עבדי אתם אשר בחרתי בך לי למה לפי שאתה זרע אברהם אשר אהבני ופירש מעכו"ם : (ט) אשר החזקתיך : עבר במקום עתיד כדרך הנבואות ור"ל אחזיק בך להוציאך מקצות הארץ : ומאציליה : מגדולי הארץ קראתיך שתצא מרשותם ולא יהיה בהם כח לעצור אותך : בחרתיך : מאז בחרתי בך ולא מאסתיך : (י) אל תשתע • אל תסור מעלי בחושבך אשר כבר עזבתיך כי

נִסְתָּרָה דַרְכִּי מֵיְהוָה וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבֹר: כח הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִגָּע אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ: כט נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה יַרְבֶּה: ל וְיֵעֲפוּ נְעָרִים וְיִגָּעוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשְׁלוּ: לא וְקוֵי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ:

מא א הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים וּלְאֻמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִגְּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ יַחְדָּו לַמִּשְׁפָּט נִקְרָבָה: ב מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדֶּה יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ קַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ: ג יִרְדְּפֵם עֹבֵר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבֹא: ד מִי פָעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֹנִים אֲנִי הוּא: ה רָאוּ אִיִּים וְיִרָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וְיֵאָתָיוּן: ו אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק: ז וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת־צוֹרֵף מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת־הוֹלֶם פָּעַם לַדֶּבֶק הוּא אֹמֵר טוֹב הוּא וַיְחַזְּקֵהוּ בְּמַסְמְרוֹת לֹא יִמּוֹט: ח וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי: ט אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי־אָתָּה בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא מְאַסְתִּיךָ: י אַל־תִּירָא כִּי־עִמְּךָ אָנִי אַל־תִּשְׁתָּע כִּי אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אִמַּצְתִּיךָ אַף עֲזַרְתִּיךָ אַף תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי: יא הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כָּל־הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ: יב תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ יִהְיוּ כְאַיִן וְכֶאָפֶס אַנְשֵׁי צְבָאֶךָ: יג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל־תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ: יד אַל־תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם־יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: טו הִנֵּה שַׂמְתִּיךָ לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוֹשׁ הָרִים וְתָדֻק וְגִבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים: טז תִּזְרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וְסוּפָה תָּפִיץ אוֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל: יז הָעֲנִיִּים וְהָאֶבְיוֹנִים מְבַקְשִׁים מַיִם אֵין וּלְשׁוֹנָם בַּצָּמָא נָשָׁתָּה אֲנִי יְהוָה אֶעֱנֵם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֶזְבֵם: יח אֶפְתַּח עַל־שְׁפָיוֹת נְהָרוֹת וּבְתוֹךְ בְּקָעוֹת מַעְיָנוֹת אָשִׂים מִדְבָּר לַאֲגַם־מָיִם וְאֶרֶץ צִיָּה מוֹצָאֵי מָיִם: יט אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן אָשִׂים בָּעֲרָבָה יַחַד בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וְתַאְשׁוּר: כ לְמַעַן יִרְאוּ וְיֵדְעוּ וְיָשִׂימוּ וְיַשְׂכִּילוּ יַחְדָּו כִּי יַד־יְהוָה עָשְׂתָה זֹּאת וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּרָאָהּ: כא קָרְבוּ רִיבְכֶם יֹאמַר יְהוָה הַגִּישׁוּ עֲתֻקוֹתֵיכֶם יֹאמַר מֶלֶךְ יַעֲקֹב: כב יַגִּישׁוּ וְיַגִּידוּ לָנוּ אֵת אֲשֶׁר תִּקְרֶינָה יַגִּידוּ הָרִאשֹׁנוֹת מָה הֵנָּה וְנָשִׂימָה לִבֵּנוּ וְנֵדְעָה אַחֲרִיתָן אוֹ הַמִּבָּאוֹת הַשְׁמִיעוּנוּ: כג הַגִּידוּ הָאֹתִיוֹת לְאָחוֹר וְנֵדַע כִּי אֱלֹהִים אַתֶּם אַךְ תֵּיטִיבוּ וְתָרֵעוּ וְנִשְׁתָּעָה וְנִרְאֶה יָחַד: כד הֵן אַתֶּם מֵאַיִן וּפָעֳלְכֶם מֵאָפֶס תּוֹעֵבָה יִבְחַר בָּכֶם: כה הֵעַרְתִּי מִצָּפוֹן וַיָּבֹא מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ וַיִּקְרָא בִשְׁמִי וַיָּבֹא סְגָנִים כְּמוֹ חֹמֶר וּכְמוֹ יוֹצֵר טִיט יִרְמֹס: כו מִי הִגִּיד מֵרֹאשׁ וְנֵדָע וּמִלְּפָנִים וְנֹאמַר צַדִּיק אָתָּה אֲפֶס אֵין־מַגִּיד אֲפֶס אֵין־מַשְׁמִיעַ אֲפֶס אֵין־שֹׁמֵעַ אִמְרֵיכֶם: כז רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם וְלִירוּשָׁלַ͏ִם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן: כח וָאֵרֶא וְאֵין אִישׁ וָאֶשְׁאַל מִיָּעַץ וְאֶשְׁאָלֵם דָּבָר וְיָשִׁיב: כט הֵן כֻּלָּם אָוֶן אֶפֶס מַעֲשֵׂיהֶם רוּחַ וָתֹהוּ נִסְכֵּיהֶם:

יְשַׂרְאֵל מְמֻמָּא אוֹרְחִי מִן קֳדָם יְיָ דִּינִי מִן קֳדָם אֱלָהִי דִּילְוָתִי עֲבַר: כח הֲלָא יְדַעְתָּא אִם לָא שְׁמַעְתָּא אֱלָהָא עַלְמָא יְיָ דִּי בָרָא יְסוֹדֵי אַרְעָא לָא בְעֲמַל וְלָא בְלֵיאוּ לֵית סוֹף לְסוּכְלָתָנוּתֵיהּ: כט דְיָהֵב לְצַדֵּיקָא דְמִשְׁלְחָן לְפִתְגָמֵי אוֹרַיְתָא חוֹכְמָא וּדְלֵית כְּהִין תְּקוֹף נְכָסִין מַסְגֵי: ל וְיִשְׁתַּדְּהוֹן עוּלֵימִין חַיָּבִין וְיִלְאוֹן וְדֻכֵּי רְשִׁיעָא אִיתְכָּלָא: לא יְתְקְלוֹן: לא וְדִמְצַפְּרוּ לְפוּרְקָנָא דַיָּיָ יְתְפְּנְשׁוּן מְבֵּינֵי גָּלוּתְהוֹן וְיוֹסְפוּן חֵיל וְיִתְחַדְּתוּן לְעוּפַיְמַתְהוֹן כְּצִימְחַת דְּסַלְיָן עַל נַדְפֵי נְשָׁרִין יַרַהֲטוּן וְלָא יְלָאוּן יַהֲכוֹן וְלָא יִשְׁתַּהְדוֹן: א אֲצִיתוּ לְמֵימְרִי נַגְנָן וּמַלְכָּן יוֹסְפוּן חֵיל יִתְקָרְבוּן בְּבֵן יְמַלְלוּ בַּחֲדָא לְדִינָא נִתְקָרָב: ב מַן אֲתִיתֵי בְנַבְיָאי מְמַדְּרְנָחָא אַבְרָהָם בְּחֵיר צְדִיקָיָא בְּקִשּׁוּט קָרְבֵיהּ לְאַתְרֵיהּ מְסַר קָדָמוֹהִי עַמְמִין וּמַלְכִין תַּקִּיפִין תְּבַר רְמָא בְּעַפְרָא קְטוֹלִין קָדָם חַרְבֵּהּ כְּקַשָּׁא רְדוּפִין קָדָם קַשְׁתֵּיהּ: ג רְדָפִנּוּן עֲדָא שְׁלָם חֵילָא אוֹרַח בְּרַגְלוֹהִי לָא עָלַת:

יעבור ז' מ"ל ומי נמסר לעיל בפיסקא בס"ם ב"ו: העיר ה' בקריאה ומי' מי העיר ממזרח צדק יקראהו • חברו החצים • ובשנת אחת לבורש דריש עזרא • וחברו דסוף ד"ת. ויקומו ראשי האבות: נרף ה' קמצין בקריאה ומי' נמסר בסרר בחקתי:

תודעת אהרן הלא ידעת • תבינה כ ט מקדם שער ג נ פת: ויפעו • שם עקבים מ"ד מע"ע: וקוי ס': קדושין סב סנהדרין נב (קידושין סו): מ' סעיר • שבת קנ כ"ב סו סנהדרין קה זוכר לך תרומה: כעפר מרכו • תענית כה:

מצודת דוד

כפי הגמול: (כח) הלא ידעת • כ"ל ומה זה תשכיל שאר כ' הוא מלמדם עד עולם והוא ברא כל הארץ מקצה אל קצה וכבל ידו מספה ולא ייגע ולא ייעף וכחו אזיב בכל זמן ס"ב יכול הוא לתת לעם גמול בכל זמן ובכל מקום: אין חקר לתבונתו. כ"ל ומה שמחשר לעם הגמול הוא על כי אין חקר לתבונתו כי בחכמה יעשה את זאת ומתנו לא נדע: (כט) נותן ליעף כח: יבוא אחז ויחיזקיהו שמוסיפים כח כשעיים יעפו ויגעו: ובחורים כשול יכשלו. כ"ל מי שהוא בחור ושלם בכל דבר בס"ם: (ל) ויעפו: ואף בבחורים שמוסיפים כח כשעיים יעפו ויגעו: ובחורים וכו'. כפל הדבר בס"ם: (לא) וקוי ה'. אל המקווים לה' יחליפו כח חדש בכל יום: יעלו אבר כנשרים. יגדלו כנף כנשרים למהר לעוף על הארץ וכשם שהנשר לא ימעט מלעוף כך הם לא ימעטו מלרוץ: ולא ייגעו. בשובם לתרגם יהוה ולא ייגעו ולכו בדרך ולא ייעפו: **מא** (א) החרישו אלי. בשובכם לתרגם יהוה ולא ייגעו ולכו בדרך ולא ייעפו: ולא ימעטו מלרוץ: יחדו: יחליפו כח. יחדשו כח להתעלם בפעמים שם יוכלו להסיכני: יגשו אז ידברו: יגשו אלי לשמוע אחרי ואז אחרי שמעם יוכלו דבריהם שם יתעלו מעשה: ולא יפחדו: יחליפו כח. יחדשו כח להתעלם בפעמים שאין סיכולה בידי להגיל את עמי מידם: (ב) מי הסיר ממזרח. מכורש שהיה במזרח מי העירו לצדקה שהלך לפניו בכל מקום אשר יבא שם יקרא לפניו גוים. כ"ל מי הוא הגוף שהעיר את הנפש לצדקה שהיה מהלך לפניו בכל מקום אשר יבא שם יקרא לפניו גוים: ומלכים יבוס שם כאדם העושה בוץ: ומלכים יבוס. יהיו מלכים רבים: כעפר מרכו. כעפר המרוסק ברגליו: כקש נדף: (ג) ירדפם: דרך אחרים יעבר בשלום שם נדף:

מצודת ציון

(כח) [ויעף ייגע • שחרון אחד לכם: (כט) עצמה • עין החק כמו ושומם כח' (דניאל ח): (לא) יחליפו • עניין כהתחדשות ותמורה: אבר • כף כמו אבר כיונה (תהלים נה): יגיעו • עניין מהירות בהליכה: (ב) מזרח • עניין שתיקה כמו יחרישו בתהלים (שמואל ג): (ג) בעיר • מל' התעוררות: ירד • עניין שלטונות כמו רדה בקרב תוכיך (תהלים קי): נדף • עניין כתישה כמו חל ידשנו (חושע יב): (ד) תולה • מבילה ודק: ויחתון

כעפר וקשתו כקש נדף: (ג) ירדפם: דרך אחרים יעבר בשלום שם

[illegible]

הֲלָא תִסְתַּכְּלוּן לְמִדְחַל קֳדָם מַן דִּבְרָא יְסוֹדֵי אַרְעָא: כב דְּאַשְׁרֵי בְּתְקוֹף רוּמָא שְׁכִינַת יְקָרֵיהּ וְכָל יָתְבֵי אַרְעָא חֲשִׁיבִין קֳדָמוֹהִי כְּקַמְצִין דְּמָהַח כִּזְעֵיר שְׁמַיָּא וּפַרְסִינוּן כְּמַשְׁכַּן יְקָרָא לְבֵית שְׁכִינְתָּא: כג דִּמְסַר שִׁלְטוֹנִין לְחוּלְשָׁא דַּיָּנֵי אַרְעָא כִּלְמָא עֲבֵיד: כד אֲפִילוּ יִפְשׁוּן אֲפִילוּ יִסְגוּן אֲפִילוּ יִתְרַבּוּן בְּאַרְעָא בְּנֵיהוֹן וְאַף רוּגְזֵיהּ יִשְׁלַח בְּהוֹן וְיִבְהֲתוּן וּמֵימְרֵיהּ כְּעַלְעוֹלָא לְקַשָּׁא יְדַבֵּר יַתְהוֹן: כה וּלְמַן תְּדַמּוּן קֳדָמַי וְתִשְׁווֹן יֵימַר קַדִּישָׁא: כו זְקוֹפוּ לְרוּמָא עֵינֵיכוֹן וַחֲזוֹ לְמִדְחַל קֳדָם מַן דִּבְרָא אִלֵּין דְּאַפֵּיק בְּמִנְיַן חֵילֵי שְׁמַיָּא לְכוּלְּהוֹן בִּשְׁמָהַן קָרֵי מִסְּגֵי גְבוּרָן וְתַקִּיף חֵיל חַד מִכְּדָרֵיהּ לָא מִתְעַכַּב: כז לְמָה תֵימַר יַעֲקֹב תִּמַלֵּיל

כב הַיֹּשֵׁב עַל־חוּג הָאָרֶץ וְיֹשְׁבֶיהָ כַּחֲגָבִים הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת: כג הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאָיִן שֹׁפְטֵי אֶרֶץ כַּתֹּהוּ עָשָׂה: כד אַף בַּל־נִטָּעוּ אַף בַּל־זֹרָעוּ אַף בַּל־שֹׁרֵשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעָם וְגַם נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבָשׁוּ וּסְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם: כה וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ: כו שְׂאוּ־מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי־בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר: כז לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל

ו'. כ'. נ' · נ' · נ' · ד' מ"ל ג' מ"ל · נ"י"ב ר"ס דמיין · נ'כעעס מלרע · נ' וחסר · ד' · ג' · י"כ ר"ס · ז' · ג' · ד' · ג': רפין

היה לכם לעבוד: (כב) חוג · ל' מחוגה (לקמן מד) עוגל קומפ"ס בלע"ז: ויושביה לפניו כחגבים: כדוק. כיריעה טייל"א בלעז: (כד) אף בל נטעו. אף הרי הם כמי שלא נטעו · אף בל זרעו ועוד יתר מכאן שישורשו ויעקרו כאלו לא זורעו: זריעה פחותה מנטיעה: בל שורש בארץ גזעם. לכשיעקרו לא ישרים הגזע בארץ שיהא מחליף כל שורש שבמקרא טעמו באות ראשונה ונקודה הרי"ש פתח וזה טעמו למטה ונקוד קמץ לפי שהוא לשון פועל אילרני"ני בלע"ז: (כו) מי ברא אלה: כל הצבא אשר תראו במרום: מרוב אונים. שיש לו ושהוא אמיץ כח אים מהצבא לא נעדר שלא יקרא בשם: (כז) למה תאמר. פמי יעקב ותדבר בגלות נסתרה

וישביה ו' וסי' הישב על חג הארץ · כמו כן ימותון · העיר ההללה · היו לי כלם כסדם · וישתמר חקות עמרי אשר עשיריה מלאו · צבאם ז' וסי' נספר לעיל

בריו' סי' לה: והדבר ג' בקריאה וסי' ותדבר גא אמתך ותדבר ולא תאלסי למה תאמר יעקב ותדבר ישראל:

תולדות אהרן חוג הארץ · (ברכות נ): כדוק שמים · חגיגה יב: נשף בהם · סנהדרין לס: תדמיוני · עקדה שער_נד עקרים מ"ד פי"ז: שאו מרום · זוכר ברחשית: למה תאמר · עקרים מ"ק פ"ג:

[illegible] ... הוא הכל ולא ישיב אל לבו לא דעת ולא תבונה ואמר בלבו אינו חושב אם יש אדון. אם אין אדון כי בבריות אלך ובכח לבי אעשה כתאות לבי ... מי ידוע ועוקרו מן העולם ומוגע ... היכולת ממנו לפיכך אמר אחר ... נותן רוזנים לאין וגומר, יראה ... הוא אדון בעולם מוריש ומעשיר ... אף מרומם: (כב) היושב · אמר על השמים כי הם חוג ... כמו שיעשה אדם במחוגה ... כי למחוגה יש שתי אצבעות ... יעמוד והשנית יקיף העגולה ... הנקודה בתוך העגולה והארץ ... נקודה כי היא התחתון שבעגולה ... סביב הארץ כמו העגולה, ... היושב דרך משל כי אין לו ... יתעלה מכל דמיון אלא כאדם ... על מקום גבוה מאד ומביט ... השפל ידמה לו הדבר הגדול ... לפיכך אמר ויושביה כחגבים, ... אמר וכן בעינינו כחגבים וכן ... בעיניהם, ויונתן תרגם דאשרי ... רומא שכינת יקריה תרגם ... כמו המושיב, ואלה השמים ... חוג הארץ הוא נוטה אותם ... בעמין במלות שונות, כי ... כמו הנוטה וכאהל כמו ... כי פירוש דוק יריעה שיפשה ... מנה אהל, ופי' לשבת תחתיהם ... ישב אדם בבית אם אין עליו ... , ויונתן תרגם הנוטה כדוק ... כזעיר, וענין וימתחם הנטים ... , וכן בדברי רז"ל מקום ... עמו וממנו נקרא כשך ... כמו שפירשנו בספר מכלל ... הדקדוק ממנו. (כג) הנותן ... ושופטי ארץ. שמתנאים ... ובוטחים בכחם ובחילם, ... אמר עשה כמו שאמר ונטה ... תהו כי הבריאה אינה מעשה ... האמת: ורוזנים · ידוע כמו ורוזנים ... ולא נודע מקומו איה, ונאמר עוד על ... [illegible]

מצודת ציון

תרומם · ספרשה: ימוט · מל' נטיה וקלקול: (כב) חוג הארץ · כן יקראו השמים והוא מושאל מעגול הנעשה במחוגה שמעמידים אחד ערגלי המחוגה במקום אחד והשני מקיף מסביב ומקום מעמד הרגל נקרא נקודה האמצעית והסבוב נקרא חוג וכן השמים מקיפים הארץ והם לה לחוג: כדוק · ענין קרום כמו או גבן או דק (ויקרא כא): וימתחם · ענין: משיכה ופרישה וכדרז"ל שמותח זמורה מאילן לאילן (כלאים פ"ו) ומענין זה אמתחת בנימין (בראשית מד) לפי שהוא נמתח בעת שממלאין אותו: (כג) רוזנים · שרים כמו ורוזנים נוסדו יחד (תהלים ג): (כד) גזעם · שרשם וכן מגזע ישי (לעיל יא): נשף · ענין הפחה כמו נשפת ברוחך (שמות טו): כקש · תבן: (כה) תדמיוני · מלשון דמיון: אונים · ענין כח כמו ואונו בשרירי בטנו (איוב מ): ואמיץ · ענין חוזק: איש · ר"ל אחד מהם: נעדר · ענין חסרון כמו אתם מהנה לא נעדרה (לעיל)

מצודת דוד

מפי איש המקובל אצלו מראש ר"ל מימים קדמונים: הלא הביטותם וגו' · הלא תוכלו להבין יסודות הארץ מה המה וכאומר הלא אין לה יסוד כי השמים מקיף אותה מסביב ועל מה עומדת אם לא בגזירת המקום: (כב) היושב וגו'. הלא הוא יושב על השמים המסבבים את הארץ ויושבי הארץ המה בעיניו כחגבים ואחז במשל מדרך האדם היושב ממעל שכל מה שמתחת לו נדמה בעיניו לקטן: כדוק · הלא הוא הנוטה את השמים כאדם הנוטה קרום כל שהוא: וימתחם · פרשם כאוהל להיות מוכן לשבת תחתיו: (כג) הנותן · הוא הנותן רוזנים להיות כאלו אינם: כתוהו עשה · עושה אותם להיות כדבר תוהו: (כד) אף בל נטעו · והרי הם אפי' כאלו לא נטעו מעולם ואפילו כאלו לא נזרעו מעולם שהוא פחות מנטיעה: אף בל שורש וגו': לכשיעקרו לא ישרש אפי' הגזע בארץ שיהא מחליף ר"ל לא יחזרו לקדמותם: וגם נשף. ואפילו בנשיפה בעלמא יבושו יאבדו ורוח סערה תשאם ממקומם כקש הנישא ברוח: (כה) ואל מי תדמיוני: ר"ל הואיל וכל אלה בי א"כ אל מי תדמיוני להיות שוה לי באמת: יאמר קדוש: ר"ל האל הקדוש יאמר אל מי וכו': (כו) מי ברא אלה · הכוכבים והמזלות הנראים במרום ומי הוא המוציא בכל יום צבא מרום במספר אחד: לכלם. לכל כוכב קרא בשם הנאה והראוי לו וכאומר הלא ה' עשה כל אלה: מרוב אונים: בעבור רוב האון ואמיצות הכח שיש לו לכן לא נעדר אחד מהם כל ימי עולם כי ממשלה עמאן שיהיו קיימין לעולם: (כז) נסתרה דרכי: העלים עיניו מכל מה שעבדנוהו והעביר מלפניו משפט הגמול כי לא שלם לנו הטוב כפי

רש"י

למען אשר ילוה(שם יח) וגו' וכליותיו היו נובעות חכמה שנא' אף לילות יסרוני כליותי (תהלים טז) : (את מי נועץ ויבינהו) : (ואיך ילמדו לו) : (טו) הן גוים כמר מדלי . להכיר את בוראם ואין חשובין לו כמר מדלי · כטיפה מרה המטפטפת משולי הדלי ומסקע עכופת המים ורוקבין העץ. לימוניד"א בלע"ז . וכשחק מאזנים . שהנחוש' מעלה עיפוש ומשחיק · כדק · אבק דק:יטול. כאבק הניטל ועולה על ידי רוח כדק אשר נטל : (טז) אין די בער . על מזבחו : וחיתו . של לבנון : אין די עולה · ד"א לבנון אין די בער וגו' לכפר על עון הבבליים : (יז) כאין נגדו :כאין הם בעיניו ואין חשובין לפניו· (יט) נסך . לו מסכה:נסך חרש· חרש של ברזל נוסכו מברזל או מנחשת ואח"כ הצורף מרקעו בטסי זהב ומלפהו מלמעלה. ורתקות . שלשלאות:(כ) המסכן תרומה . אם בא לעשותו של עץ המלומד להבחין בין עץ המתקיים לשאר עצים שלא ירקב מהר יבחר · המסכן המלומד כמו(במדבר כב)ההסכן הסכנתי.תרומה הפרשה ברירת העצים : (כא) הלא תדעו : מוסדות הארץ מי יסדה ואותו היה

ישעיה מ

תְּבוּנ֖וֹת יוֹדִיעֶֽנּוּ׃ טו הֵ֤ן גּוֹיִם֙ כְּמַ֣ר מִדְּלִ֔י וּכְשַׁ֥חַק מֹאזְנַ֖יִם נֶחְשָׁ֑בוּ הֵ֥ן אִיִּ֖ים כַּדַּ֥ק יִטּֽוֹל׃ טז וּלְבָנ֕וֹן אֵ֥ין דֵּ֖י בָּעֵ֑ר וְחַיָּת֕וֹ אֵ֥ין דֵּ֖י עוֹלָֽה׃ יז כָּל־הַגּוֹיִ֖ם כְּאַ֣יִן נֶגְדּ֑וֹ מֵאֶ֥פֶס וָתֹ֖הוּ נֶחְשְׁבוּ־לֽוֹ׃ יח וְאֶל־מִ֖י תְּדַמְּי֣וּן אֵ֑ל וּמַה־דְּמ֖וּת תַּ֥עַרְכוּ לֽוֹ׃ יט הַפֶּ֙סֶל֙ נָסַ֣ךְ חָרָ֔שׁ וְצֹרֵ֖ף בַּזָּהָ֣ב יְרַקְּעֶ֑נּוּ וּרְתֻק֥וֹת כֶּ֖סֶף צוֹרֵֽף׃ כ הַמְסֻכָּ֣ן תְּרוּמָ֔ה עֵ֥ץ לֹֽא־יִרְקַ֖ב יִבְחָ֑ר חָרָ֤שׁ חָכָם֙ יְבַקֶּשׁ־ל֔וֹ לְהָכִ֥ין פֶּ֖סֶל לֹ֥א יִמּֽוֹט׃ כא הֲל֤וֹא תֵֽדְעוּ֙ הֲל֣וֹא תִשְׁמָ֔עוּ הֲל֛וֹא הֻגַּ֥ד מֵרֹ֖אשׁ לָכֶ֑ם הֲלוֹא֙ הֲבִ֣ינוֹתֶ֔ם מוֹסְד֖וֹת הָאָֽרֶץ׃

(מסורה: ג'. ל' · ל' · ל' · ב' · י"ז פסוקים אין אין באמצעות פסוק · ד' · ל' חסר · ל' · ה' · ל' · י"ד · ל' ומ"ל)

תרגום

אוֹרַיְתָא וְאוֹרַח דְסוּכְלְתָנוּ לִבְנֵי בְנֵיהוֹן הוֹדְעִינוּן׃ טו הָא עַמְמַיָא כְּמִטְפָּא מִדוּל וּכְעִיזוּל מוֹזְנַיָא חֲשִׁיבִין הָא נְגַוְתָא כְּרוּקָא דְפָרַח׃ טז וְאִילָנֵי לִבְנָן לָא יִסְפְּקוּן לְאַדְלָקָא וְחֵיוְתָא דְבֵהּ לֵית הִיא כְּמִיסַת לַעֲלָתָא׃ יז כָּל עַמְמַיָא כִּלְמָא עוֹבָדֵיהוֹן גְמִירָא וְשֵׁיצָאָה אִינוּן חֲשִׁיבִין קֳדָמוֹהִי׃ יח וּלְמַן אַתּוּן מְדַמִין קֳדָם אֵל וּמַה דְמוּת אַתּוּן מְסַדְרִין קֳדָמוֹהִי׃ יט הָא צַלְמָא נַגָרָא עֲבִיד וְקֵינָאָה בִּדְהַב מְחַפֵּי לֵיהּ וְשַׁלְשְׁלָן דִכְסַף קֵינָאָה מְאָחֵיד לֵיהּ׃ כ אוֹרַן בְּרֵי אָעָא דְלָא אָחֵיד רִקְבָא בָּחַר נַגַר אוּמָן בָּעֵי לֵיהּ לְאַתְקָנָא צְלֵם דְלָא יִצְטְלֵי׃ כא הֲלָא יְדַעְתּוּן הֲלָא שְׁמַעְתּוּן הֲלָא אִתְחֲוָאָה מִן אוּלָא עוֹבַד סִדְרֵי בְרֵאשִׁית לְכוֹן

די ו' וסי' נמסר בסדר תזריע : י"ו פסוקים אין אין באמצעות פסוק וסי' ויקם פרעה לילה הוא · וכי יראה הכהן . ויאמר תכהן חרב · ולבנון אין די בער · וירא כי אין איש · דישעיה. הנה קול שועת · לבני עמון כה אמר . וכי תנישון עור . אמר גבל כלבווחברו · הכל סר . כלו סג . עשה גדלות עד אין חקר תניינא ראיוב · עיר פרוצה אין . ידעתי כי כל אשר . הצרי אין בגלעד :

רד"ק

עוד ואמר : (יד) את מי נועץ ויבינהו · כאדרת משפט , פירוש וכן וארמון על משפטו ישב פירוש על תכונתו , וכן כמשפט הראשון ואחר שכל זה עשה מאין עוזר ומאין מלמד איך יוכלו הגוים לתועבותם כולם הן לפניו כמו הטפה מדלי שהוא דבר מועט כנגד מי הדלי · מהדלי כשהוא כן : או כשחק מאזנים · שהוא דבר מועט מן המים

... [illegible] ... האדם או יבין מעצמו או ילמד ממי שילמדהו או ישמע מן המגידים דרך קבלה , וחזר ואמר הלא הבינותם מוסדות הארץ , כלו' אם יש לכם דעת להבין תוכלו להבין ממוסדות הארץ , והאריך בזה הענין ואמר כי העובדי הפסילים אינם חושבים שהאבן הזה הוא או העץ הזה או הזהב או הכסף ברא את העולם והוא אדון העולם לא יעלה על הדעת שיש שכל בעולם שיאמין זה אלא הפסילים נעשו מתחלה לשם כוכב מן הכוכבים או צורה מן הצורות העליונות , ודמו' הטועים מתחלה שהם מורידים כח הכוכב ההוא על הצורה ההיא והעובד הצורה כאלו עובד את הכוכב , והכוכבים מנהיגים העולם התחתון אם כן ראוי לעבדם עד שהשתקע דבר זה בלבות בני אדם לעבוד את הצורות ולא נתנו לב למה עשו בתחלה אלא חושבים שהצורה הזאת הנעשת מאבן או מעץ או משום דבר כיון שנעשה בצורה הזאת מטיבה ומריעה ואחרים בצורה אחת , והנה הראשונים טעו בדעתם והאחרונים טעו מבלי דעת , ועל זה היו מוכיחים אותם הנביאים כמו שאמר ולא ישיב אל לבו וגומר , ואמר ברעת כמו אם וגו', וכן אומר ממקומו לא ימיש , וכן אמר אף להם ולא יריחון וגו' , נראה שהם היו חושבים כי הצורות ההם ייטיבו ויריעו והיו מקריבים להם מנחות ומקטירי' להם ולא נתנו אל לבם שיש לעולם בורא והוא מנהיג העולם ומטיב לטובים ומריע לרעים אלא העולם הוא כמו שהוא היה ויהיה מאין בורא ומאין מנהיג כמו הדבר שיפול במקרה , והדברים שאנחנו עובדים ומלכדים כן עשו אבותינו ובעבודה זו היו מצליחים וכן אנחנו אחריהם , וכן חשבו בדברים רבים ובמעשים שיעשו אותם ואומר שהדבר ההוא יועיל או יזיק יחלה או יבריא ואין הדברים ההם לא מדרך חכמה ולא מדרך רפואה ולא מדרך כח מן הכחות הידועים אלא כמו שהורגלו דור אחר דור וחושבים כי הדברים ההם הם עקר ואין לדרוש בורא או מנהיג או מכוין ואלו הם דרכי האמרי שהזהירונו רבותינו ז"ל ומי שהוא משתדל בדעות להבין העולם בכלל ובפרט יבין כי לעולם מנהיג ואליו ראוי לדרוש לפיכך אמר הנביא כנגד עובדי הפסל הלא הבינותם מוסדי הארץ , כלומר אם יש בכם דעת להבין תוכלו להבין ממוסדי הארץ ומהשמים כמו שאמר הנוטה כדוק שמים וכמו שאמר גם כן אחר זה מן הככבים , אמר הנביא מכל זה תוכלו להבין כי בורא יש לעולם שמנהיגו וברא בסדר מסודר לא נפל כן במקרה , ומוסדות הארץ הם ארבע יסודות האש והרוח והמים והעפר וכל הנבראים אשר בארץ הם מארבע יסודות אלה נמזגים והנה היסודות האלה מחלוקת וטבעם משונה זה מזה והנה האש חם ויבש והמים קרים ולחים והנה הם כדורים זה על זה והאויר שבינותם לא ימנע האש ולא המים מלעבור בתוכו אם כן הם גבול לאש שלא ירד ממקומו ולמים שלא יעלו ממקומם עד שיפגשו זה בזה ונמצא מחלוקת ביניהם ויבא הגובר כמו שאנו רואים באש וכמים אשר בינינו כשיפגשו זה בזה , אם כן מי יוכל לומר שזה היה במקרה בלא הנהגת מנהיג שהם טבע האש שלא ירד אלא יעלה ובעלותו גם כן שם לו גבול ולא יוכל לעלות אלא עד גלגל הלבנה כי שם גלגל הלבנה חוק בטבעו מגלגל האש שלא יוכל אש לעוברו אף על פי שטבעו הוא לעלות וכן שם טבע במים לרדת ולא לעלות ובירידתן גם כן שם גבול ולא ירדו אלא עד הארץ כי שם לארץ טבע חוק וקשה לעמוד כנגד המים שהם לחים ורכים והארץ יבשה ולא יעברוה המים וכן שם האויר בין האש ובין המים להפריד ביניהם , לפיכך האויר חם ולח דומה בחומו לאש ובלחותו למים , ומי יאמר שהיה כל זה אלא במסדר תכם שם כל אחד מהם בסדר שיוכל לעמוד וכל אחד יעמוד בסדרו ולא ישתנה לעולם ודבר שהוא במקרה לא היה על סדר אחד קיים אלא פעם יהיה כן ופעם יהיה כך , ועוד שהארבע יסודות הם נמזגים בגוף אחד חי הם כנגד זה וטבעו בהפך חברו ואיך יעמוד הגוף שהם בו כשהוא אלא שיש מסדר ומנהיג סדרם כדרך שלא יגבר האחד על חברו ויעמודו הארבעתם כאחד בגוף עד עת יבא קצו , וגם בגופות המתים כגון האבנים והמתכות הם נמזגים ארבעתם בכל אחד ואחד כפי משפטו , והנה העולם בכללו כמו בית בנוי והשמי' כמו התקרה על הבית והכוכבי' כנרות הבית , ומתחת הארץ כשלחן ערוך בכלים ובעל הבית שבנה הבית הוא האל יתברך בעולם והאדם בעולמו כמו הפקיד בבית אשר נתן בידו כל עניני הבית והוא לא ראה בעל הבית בפניו אלא שגדל באותו הבית ואמרו לו שאביו היה פקיד בזה הבית והוא גם כן יהיה כן אחריו

מצודת דוד

מי למדו דעת ומי הודיעו דרך תבונות וכפל הדבר פעמים הרבה לתפארת המליצה : (טו) הן גוים · גבורת העכו"ם נחשב למולו כטפה המרה הנוטף משולי הדלי שהיא דבר מועט מול מימי הדלי : וכשחק מאזנים נחשבו · בעיני המקום חשובים הם כאבק הנשחק מעפוש מאזני נחושת אשר יוצאים ממנה בנטיתה קלה : הן איים · איי הים ישליך כאבק דק וכאומר ואם כן הוא איך יעמדו למולו למחות בידו מלהושיע את ישראל מתוכם : (טז) ולבנון · לפי רוב גדלו אין די בעצי יער הלבנון להבעיר בהם האש על מזבחו ואין די בחיות הלבנון להקריבם עולות לפניו : (יז) כאין . כלא דבר : נחשבו לו · למולו נחשבים כאלו המה מאפס ותהו : (יח) ואל מי · אל מי מהדברים תדמו את המקום ומהו הדמיון אשר תשוו לו וכפל הדבר במ"ש : (יט) הפסל · וכי תדמו לו את הפסל אשר האומן התיכו ממסכה והצורף ירדד עליו את הזהב ממעל והצורף יעשה בו שלשלאות כסף למושכו בהם כי ממקומו לא ימיש : (כ) המסכן · העני מלספריש מכספו על הפסל כמו העשירים הנה יבחר מבין העצים עץ חזק אשר לא ירקב ויבקש לו חרש חכם להכין לו ממנו פסל חזק שלא ימוט ר"ל ... איך ידמה לעליון : (כא) הלא תדעו · משקול הדעת תוכלו לידע מי הוא אדון העולם : ...

מצודת ציון

(טו) כמר מדלי · הכלי ששואבים בו מים נקרא דלי וכן ותדלנה ותדלנה (שמות ב) ור"ל שהיא עם הדלי והטיפה הנופלת מאחורי הדלי היא מרה בעבור עפוש הדלי מאחוריו : וכשחק · מל' שחיקה וטחינה כמו ושחקת ממנה הדק (שם ל): כדק · כאבק דק : יטול · ישליך וכן ויטילו את הכלים (יונה א) : (טז) ולבנון · שם יער בא"י : בער · מל' הבערה ומוקד : (יז) מאפס · דבר שאין בו ממש : ותוהו · ענין ריקות : (יח) דמות · מל' דמיון : תערכו · מלשון ערך ושווי : (יט) הפסל · כן נקרא הצורה הנעבדת : נסך · ענין התכה וכן אלהי מסכה [שמות לד] : חרש · אומן : ירקענו · ענין שטיחה ורדוד כמו כסף מרוקע (ירמיה י) : ורתקות · שלשלאות כמו עשה הרתוק (יחזקאל ז) : (כ) המסכן · העני והדל כמו טוב ילד מסכן (קהלת ד) : תרומה

בְּעִשְׂבָּא וְכָל הוּקְפָהון ג׳ ריש חַסְדוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה : ז יָבֵשׁ הָצִיר
כְּמוֹצָא דְחַקְלָא : ז יָבֵשׁ ג׳
נָבֵל צִיץ כִּי רוּחַ יְהוָה נָשְׁבָה בּוֹ אָכֵן הָעָם חָצִיר : ח יָבֵשׁ הָצִיר נָבֵל ו׳׳ם
עִשְׂבָּא נְחַר נְצִיחָה אֲרֵי רוּחָא מִן קֳדָם יְיָ נְשָׁבַת בֵּיהּ כְּבֵן הָעָם : ח יָבֵשׁ הָצִיר נָבֵל ג׳
כְּעִשְׂבָּא חֲשִׁיכִין רַשִׁיעָא צִיץ וּדְבַר אֱלָהֵינוּ יָקוּם לְעָלַם : ג׳
בְּעִמָּא : ח מִיתוּ רַשִׁיעָא ג׳ נספוק
עַל הַר־גָּבֹהַ עָלִי־לָךְ מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן הָרִימִי בַכֹּחַ קוֹלֵךְ מְבַשֶּׂרֶת ד׳ דגש כ׳
דְּאֶלָהְנָא קֻם לְעַלְמִין : יְרוּשָׁלַם הָרִימִי אַל־תִּירָאִי אִמְרִי ט עַל טוּר רָם סַקִּי לְכוֹן .
נְבִיָּא דִי מְבַשְּׂרִין לְצִיּוֹן לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם : י הִנֵּה אֲרֵימוּ בְכֵילָא קָלְכוֹן דִי כ׳
אֲדֹנָי יֱהוִה בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מֹשְׁלָה מְבַשְּׂרִין לִירוּשְׁלֵם אֲרִימוּ
הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו : יא כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ לָא תְּדַחֲלוּן אֲמָרוּ לְקִרְוָיָא
דְּבִית יְהוּדָה אִתְגְּלִיאַת כ׳
מַלְכוּתָא דֵּאֱלָהָכוֹן : י הָא ג׳ וחד בעלמין
טַלָּאִים בְּחֵיקוֹ יִשָּׂא עָלוֹת יְנַהֵל : כ׳
יְיָ אֱלָהִים בְּתֻקֹּף מְתַגְּלֵי כ׳
יב מִי־מָדַד בְּשָׁעֲלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם כ׳
וְתִקֹּף דְּרַע גְּבוּרְתֵּיהּ שַׁלְטָא
קְדָמוֹתִי הָא אֲנַר עָבְדֵי ג׳ ג׳
בְּזֹרֶת תִּכֵּן וְכָל בְּשָׁלֶשׁ עֲפַר הָאָרֶץ ומ׳
מֵימֵרֵיהּ עִמֵּיהּ דְּכָל כ׳
וְשָׁקַל בְּפֶלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת
עוֹבָדֵיהוֹן נְלַן קְדָמוֹתִי :
בְּמֹאזְנָיִם : יג מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ
יא בְּרַעְיָא דְּעִדְרֵיהּ בָּעִי כ׳
בְּדְרָעֵיהּ מְכַנֵּשׂ אִמְרִין
וּבְחֵיקֵיהּ מְסוֹבֵר רַכִּיכִין ג׳ נספוק
מֵינִיקָתָא בְּנִיחַ מְדַבָּר : יג מַן
אֲמַר אִלֵּין קֻם אֲמַר וַעֲבַד
דְּכָל מֵי עַלְמָא חֲשִׁיבִין קְדָמוֹתִי כְּטִפָּא בְּשִׁעוֹלָא וּמִשְׁחַת שְׁמַיָּא כְּאִזְּרְתָא
מְתַקְנִין וַעֲפָרָא דְּאַרְעָא כְּאִזּוּ בְּמִכְיָלָא אִתְכַּבַּל וְטוֹרָיָא כְּאִזּוּ מְתַקַּל תַּקִּילִין
וְרָמָתָא כַּד .בְּמוֹנָיָא : יג מַן תַּקֵּין יַת רוּחַ קוּדְשָׁא בְּפוּם כָּל נְבִיָּא יְיָ
וְצַדַּיקָא עָבְדֵי מֵימֵרֵיהּ פִּתְגָמֵי רְעוּתֵיהּ הוֹדָעִינוּן : יד לְהוֹן דְּבָעוֹן מִן קְדָמוֹתִי
אֶסְבַּר חוּכְמָא וַאַפְקִינוּן אוֹרַח דִּדִין וְיַהֲב לְבָנֵיהוֹן

כציין ג׳ בקריאה וסי׳ וכל תסדו בציין השורה . כציין השדה כן יציץ . כציין יצא ויפל . ושמים ר׳ וסי׳ ביום עשות ה׳ אלהים . ושמים בזרת תכן . הודו על ארץ ושמים לא זכו בעיניו : תכן ג׳ בקריאה . וסי׳ מי תכן את רוח ה׳ . ושמים בזרת תכן וכל בשליש . ושמים תכן בסרה :

תולדות אהרן סר נגוב . ווסר שלח : בשעלו . סנסדרין לע ק ווכר תרומה :

כי מפי החי לעולם היא כאשורה : וכל תסדו כציץ השדה. כי חסד וגו׳ חטאת (תשלי יד) : (ז) נבל . כחש : (ט) מבשרת ציון . נביאת דמבשרין לציון ובמקום אחר הוא אומר רגלי מבשר (לקמן נב) וכן קל כוכר לה וכן תש כנקבה ותאחר פעמיו עד הקץ : (י) בחזק יבוא . על הכנלייט ליפרע : הנה שכרו אתו . מזומן אתו לצדיקים : ופעולתו . שכר פעולה שעליו ליתן לכם : (יא) כרועה . אשר עדרו ירעה בזרועו מקבץ טלאים ובחיקו מטפס : עלות ינהל . מיניקתא כניח מדבר . הנאת המניקות : ינהל . כמו מנהל : (יב) מי מדד וגו׳ . כל זה היה כי כת לעצות וכ״ש שיש בו כח לשמור הבטחות הללו: בשעלו. בהליכתו שנת׳ דרכת בים סוסיך (חבקוק ו) . בשעלו כמו (במדבר כב) בחשעול הכרמים שבול. ד״ח שעל שם כלי הוא וכן בשעלי שעורים (יחזקאל יג) : תכן . אמולמי״ר בלע״ז ל׳ מדה ומכון כמו ותוכן לבניה תתנו (שמות ה) : וכל בשליש. ומדד בשליש׳ שלים מדבר שלים יאוד שלים ימי׳ וכברות. ל״ח בשלים מנוהל עד חמה שליש להמבשת . ותמתם פי׳ שהוא שם כלי וכן ותשקמו בדמעות שלים (תהלים פ) : ושקל בפלס הריס . הכל לפי הארץ הר ככר תקצ בארץ קשה והקליט בארץ רכה : (יג) מי תכן . את רוח הקודש נפי הנביאים ה׳ תכנו וכדאי הוא להאמין: ואיש עצתו יודיענו. רוחו כן ל״ה ולפי משמעו ואיש עצתו מוסב לראש המקרא מי תכן את רוחו ומי איש עצתו אשר יודיענו להקב״ה עליה : (יד) את מי יועץ ויבינהו . את מי מן העכו״ם יועץ כמו שנועץ עם הנביאי׳ כמו שנא׳ כאבותיהם עשו הנביאים כה אמר המכסה לנו מחברים (כרמאות כו) וגו׳ : ויבינהו ולמדהו בתורת משפט . את מי מן העכו״ם עשה כן שלמדו חכמה כמו שעשה לאבותיהם שנתן לב להכירו מתליו ולהבין בתורה שנא׳ ושמור משמרתי ומומר לתמן

(ג) תצר . כתציר . כציר . כמרה . (ו) נבל . ענין כמשמ כמו ועלהו לא יבול (שם ג) : נשבה . ענין כשהב כמו יבב רומו : (יח) יקבן . יתקע . עלות . קטורת וכמו מי עולל ויונק : יגיל . ענין כהנשב נגחת וכן תתנכלו נלחי (כרמאות נג): (יב) כשעלו . לקבוקיו וכן כשעלי שעורים (יחזקאל יג) : כאצ . שם מדה הלי לחמה וכן וכח מלכו (במות כו) : תכן . מל׳ מכון : וכל . ענין מדידה כי ויעמדו כעומד (שם יז) ת״ח וכלו : כשלים . שם מדה גדולה וכן ושקלום בשלים (תהלים פ׳) : כשלם . כן נקרא משם כמשקל כמשוען נדמעת משקל סדכר סנשקל וכן שם ומאזני מאזני (מצלי יז) : כמאזנים ו כמר

מצודת ציון

מכתם ומשקר : הנה אלהיכם . נא המקום לנחול מחכה : (י) כמוזק . כחה ובנבורה : וזרועו משלה ט. ר״ל לא יסיה צרף לעזרה זולתו : שכרו אתו . שכר המעשה מזומן עמו לשלם לכ״א כמעול : ופעולתו . שכר הפעולה מזומנת לפניו וכול כפל ענין הוא כמ״ש : (יא) כרועה . כמו הרועה המרעה עדרו כאחת ומקבץ הטלאים בזרועו לא במקל ומוסם בחיקו הקטנות שכבר נגחת כן יוליכם המקום בנוכח מכוונה : (יב) מי מדד . ר״ל מי כמוהו היודע עומק הים כאלו מדד בחבורו ויודע ריוחב השמים כאלו תכן מדתו בזרת ויודע הדק עפר הארץ כאלו מדדם בשלש ויודע משקל ההרים בשלם בקנה והגזעים וכאומר היודע כל אלה יוכל הוא לעשות את זאת : (יג) מי תכן . מי הכין רוחו של מקום ר״ל מי השיה רצון המקום לאחר דעתו : ואיש . מוסב על מלת מי לומר מי הוא האיש אשר המקום יודיענו עצתו : (יד) את מי . עם מי נהיועץ ומי השכילו ביניש ומי למדו ללכת בדרך משפט

ומי

מצודת ציון

מצודת דוד

(ו) תצר . כתציר . כציר . כמרה . (ז) נבל . ענין כמשמ כמו ועלהו לא יבול (שם ג) : נשבה . ענין כשהב כמו יבב רומו : (יח) יקבן . יתקע . עלות . קטורת וכמו מי עולל ויונק : יגיל . ענין כהנשב נגחת וכן תתנכלו נלחי (כרמאות נג): (יב) כשעלו . לקבוקיו וכן כשעלי שעורים (יחזקאל יג) : כאצ . שם מדה הלי לחמה וכן וכח מלכו (במות כו) : תכן . מל׳ מכון : וכל . ענין מדידה כי ויעמדו כעומד (שם יז) ת״ח וכלו : כשלים . שם מדה גדולה וכן ושקלום בשלים (תהלים פ׳) : כשלם . כן נקרא משם כמשקל כמשוען נדמעת משקל סדכר סנשקל וכן שם ומאזני מאזני (מצלי יז) : כמאזנים ו כמר

(יד) את מי . עם מי נהיועץ ומי השכילו ביניש ומי למדו ללכת בדרך משפט

ומי

רשי

הלא כל הנסתרו׳ גלויו׳לך כו׳ כדאית׳ בתנחומ׳: (ו) לא יותר דבר. מדה כנגד מדה כנגד לא היה דבר: (ז) ומבניך. הם חנניה מישאל ועזריה: (ח) טוב דבר ה׳. מאחר שבימי יהיה שלום: (א) נחמו נחמו. חוזר על נבואותיו העתידות לפי שמכאן ועד סוף הספר דברי נחמו׳ הפסיק פרשה זו בינים לבין הפורענו׳ נחמו אחם נביאי נחמו את עמי: (ב) כי מלאה צבאה. ת״י עתידה דתיתמלי מעם גלוותהא כמו כי מלאה מצבאה ויש פותרין צבאה כמו (איוב ז) הלא צבא לאנוש עלי ארץ: נרצה. נתפייס: כי לקחה וגו׳. ארי קבילת כס תנחומין מן קדם ה׳ כאילו לקת על חד תרין בכל חטאתהא ולפי פשוטו יתכן לפרש כי לקחה פורענות כפלים וא״ת היאך מדתו של הקב״ה לשלם לאדם כפלים בחטאו מצינו מקרא מלא (ירמיה טז) ושלמתי ראשונה משנה עונס וחטאתס: (ג) קול. רוח הקדש קורא במדבר פנו דרך ה׳. דרך ירושלים לשוב גליותיה לתוכה: (ד) כל גיא ינשא. וההר ישפל הרי דרך חלקה ושוה ונוחה: והרכסים. הרים הסמוכים זה לזה ומתוך סמיכתן מורד שביניהם זקוף ואינו מעוקם שיהא נוח לירד ולהעלות (הרכסים מתורגם גדודים ל׳ גובה כמו גדודי הנהר): הרכסים. כמו וירכסו את החשן (שמות כח): לבקעה. קנפניא בלע״ז ארץ חלקה ושוה: (ו) קול. מאת הקב״ה אומר אלי קרא: ואמר. רוחי אליו מה אקרא והקול משיבו זאת קרא כל הבש׳חציר כל המגביהי׳ תהפך גדולתם ותהיה כחציר. (ד״א כל הבשר חציר) סוף אדם למות לפיכך אם אמר לעשות חסד הרי הוא כציץ השדה אשר ימולל ויבש ואין לסמוך עליו שאין בידו לקיים שמא ימות שכשיבש חציר נבל ציץ כן כשמת האדם בטלה הבטחתו אבל דבר אלהינו יקום כי הוא חי וקיים ובידו לקיים לפיכך על הר גבוה עלי בשרו מבשרת ציון כי

ישעיה לט מ

רְחוֹקָה בָּאוּ אֵלַי מִבָּבֶל׃ ד וַיֹּאמֶר
מָה רָאוּ בְּבֵיתֶךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵיתִי רָאוּ לֹא־הָיָה דָבָר
אֲשֶׁר לֹא־הִרְאִיתִים בְּאוֹצְרֹתָי׃
ה וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ שְׁמַע
דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת׃ ו הִנֵּה יָמִים
בָּאִים וְנִשָּׂא ׀ כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵיתֶךָ
וַאֲשֶׁר אָצְרוּ אֲבֹתֶיךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה
בָּבֶל לֹא־יִוָּתֵר דָּבָר אָמַר יְהוָה׃
ז וּמִבָּנֶיךָ אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמְּךָ אֲשֶׁר
תּוֹלִיד יִקָּחוּ וְהָיוּ סָרִיסִים בְּהֵיכַל
מֶלֶךְ בָּבֶל׃ ח וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל־
יְשַׁעְיָהוּ טוֹב דְּבַר־יְהוָה אֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ וַיֹּאמֶר כִּי יִהְיֶה שָׁלוֹם וֶאֱמֶת
בְּיָמָי׃

מ א נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר
אֱלֹהֵיכֶם׃ ב דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלִַם
וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי
נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְהוָה
כִּפְלַיִם בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ׃
ג קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְהוָה
יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ׃
ד כָּל־גֶּיא יִנָּשֵׂא וְכָל־הַר וְגִבְעָה
יִשְׁפָּלוּ וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר
וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה׃ ה וְנִגְלָה כְּבוֹד
יְהוָה וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי
יְהוָה דִּבֵּר׃ ו קוֹל אֹמֵר קְרָא וְאָמַר
מָה אֶקְרָא כָּל־הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל־

תרגום

לְוָתִי מִבָּבֶל׃ ד וַאֲמַר מָה חֲזוֹ
בְּבֵיתָךְ וַאֲמַר חִזְקִיָה יַת
כָּל דִי בְּבֵיתִי חֲזוֹ לָא הֲוָה
מִדַעַם דְלָא אַחֲזֵיתִינוּן
בְּגִנְזַי׃ ה וַאֲמַר יְשַׁעְיָה
לְחִזְקִיָה קַבֵּיל פִּתְגָמָא דַיְיָ
צְבָאוֹת׃ ו הָא יוֹמַיָא אָתַן
וְיִתְנְטֵיל כָּל דִי בְּבֵיתָךְ וְדִי
גְנַזוּ אֲבָהָתָךְ עַד יוֹמָא הָדֵין
וְיִתּוּבַל לְבָבֶל לָא יִשְׁתָּאַר
מִדַעַם אֲמַר יְיָ׃ ז וּמִבְּנָךְ
דְיִפְקוּן מִנָךְ דְתוֹלִיד יִדְבְּרוּן
וִיהוֹן רַבְרְבִין בְּהֵיכְלָא מַלְכָּא
דְבָבֶל׃ ח וַאֲמַר חִזְקִיָהוּ
לִישַׁעְיָה תַּקִין פִּתְגָמָא דַיְיָ
דְמַלֵילְתָּא וַאֲמַר אֲרֵי יְהֵי
שְׁלָם וּקְשׁוֹט בְּיוֹמָי׃
א נְבִיַיָא אִתְנַבִּיאוּ תַּנְחוּמִין
עַל עַמִי אֲמַר אֱלָהֲכוֹן׃
ב מַלִילוּ עַל לִבָּא דִירוּשְׁלֵם
וְאִתְנַבּוּ עֲלַהּ אֲרֵי עֲתִידָא
דְתִתְמְלֵי מֵעַם גָלְוָתְהָא אֲרֵי
אִשְׁתְּבִיקוּ לַהּ חוֹבָהָא אֲרֵי
קַבֵּילַת כָּס תַּנְחוּמִין מִקֳדָם יְיָ
כְּאִלוּ לְקָת עַל חַד תְּרֵין בְּכָל
חַטְאָתְהָא׃ ג קָל דְמַכְלֵי
בְּמַדְבְּרָא פַּנוּ אוֹרַח מִן
קֳדָם עַמָא דַיְיָ כְּבִישׁוּ
בְּמֵישְׁרָא כְּבִישִׁין קֳדָם כְּנִשְׁתָּא
דֶאֱלָהָנָא׃ ד כָּל חֵילַיָא
יְרָאמוּן וְכָל טוּר וְרָמָא
יְמָאכוּן וִיהֵי כִּפְלָא לְמֵישְׁרָא
וּבֵית גְרוֹדִין לְבִקְעָה׃
ה וְיִתְגְלֵי יְקָרָא דַיְיָ וְיֶחֱזוֹן
כָּל בְּנֵי בִשְׂרָא כַּחֲדָא אֲרֵי
בְּמֵימְרָא דַיְיָ גְזַר כֵּן׃ ו קָל
דַאֲמַר אִתְנַבֵּי וּמְתִיב וַאֲמַר מָה אִתְנַבֵּי כָּל רַשִׁיעַיָא כעשבא

רדק

בספר מלכים באר היטב: (א) נחמו נחמו. כל אלה הנחמות עתידה לימות המשיח והכפל לחזק תרגם יונתן נבייא אתנביאו תנחומין על עמי אמר אלהכון, נחמו וכן דברו כמו שפירשנו בפסוק חזקו ידים רפות. צבאה, זמנה, וכן הלא צבא לאנוש עלי ארץ, ופירוש כי מלאה כי השלימה שם זמנה רוצה לומר זמן שהיה לה להיות בגלות, ויונתן תרגם ארי עתידה דתתמלי מעם גלותה תרגום צבאה כמשמעה מן לצבא צבא: (ב) כי נרצה עונה, נשלם ענשה כמו אז תרצה הארץ את שבתותיה וכן עונה ענשה כמו כי לא שלם עון האמורי וגומר וי״ת אשתביקו לה חובהא: כי לקחה מיד ה׳ כפלים בכל חטאתיה. הכפל יוכל להיות פעמים שתים או יותר כמו ותכפל חרב שלישתה ר״ל שלש פעמים הכפל ובאמרו כפלים ר״ל שתים והוא אומר על שתי גליות שגלו ישראל גלות בבל וזה הגלות ולמה היה זה בעבור כל חטאתיה, והחכם ר׳ אברהם אבן עזרא פי׳ כפליה מגרו׳ שלקח כל נוי, ואאז״ל פירש כפלים עונותיהם ועונות אבותיהם כמו שאמר ירמיהו הנביא אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו וי״ת ארי קבלת כס מנחומין מן קדם ה׳ כאלו לקת על חד תרין בכל חטאתהא: (ג) קול קורא. כאלו קול קורא, ומעם פנו ישרו, כי ימלאו במדבר ובערבה דרך סלולה כאלו פנו וישרו אותה להם בני אדם ומעם לאלהינו כי הוא מנהיג זה העם היוצא מהגלות: (ד) כל גיא. כל זה דרך משל כי העלייה בהרים והירידה תיגע הולכי דרכים והם לא ייגעו ולא ייעפו, והעקוב הוא הדרך המעוות והרכסי׳ הגבשושית הדרכים כי הוא ענין גבהות וכן מרוכסי איש: (ה) ונגלה. אז כשיצאו מהגלות ביד רמה וימצאו אפי׳ במדבר מים וכל צרכם כמו שאמר לא ירעבו ולא יצמאו אז יגלה כבוד ה׳ לעיני כל העמים: וראו כל בשר. ידעו כל בני אדם כי פי ה׳ דבר כלו׳ ידעו אז כי הנחמות האלה שדברו הנביאים על פי ה׳ דברו מה שדברו כשיראו שיתקיימו הנבואות, וראו ענין ידיעה והכנה ר״ל ראות הלב כמו ולבי ראה הרבה והדומים לו: (ו) קול אומר קרא. כאלו קול קורא או פירושו קול נבואה קורא לנביא קרא ואמר הנביא מה אקרא ויאמר לו הקול קרא ואמור כי כל הבשר חציר ר״ל על הגוים שיהיו עם גוג ומגוג שימותו רובם ומה שאמר כל הבשר הוא דרך הפלגה כמו וכל הארץ באו מצרימה והדומים לו ומפ״א וכל חסדו אפי׳ עשו הסדים הרבה לא יזכרו להם כי עונותיהם רבים ועוד שהרעו לישראל ויקבלו ענשם, והמשילם לחציר ולציץ השדה שהם יבשים במהרה ובאין

תולדות אהרן ימים באים. ווסר מקץ: יותר דבר.
(תהלים מט): נחמו. פקידה בער בת: לב ירושלים. (ברכות ח): כי לקחה. עקדה שער לו: גיא ינשא. עירובין נד נדרים נה (עירובין כח):

באצרתי ג׳ חס׳ וסי׳ נמסר בסדר האזינו ובמלכים חלק ב׳ סי׳ כ׳: יקחו ו׳ בקריאה וקמצין וסי׳ נמסר בריש סדר אמר אל הכהנים: פנו ג׳ בקריאה וסי׳ קול קורא במדבר פנו דרך. ואמר סלו סלו פנו דרך. פנו דרך העם: כי פי ה׳ דבר ג׳ דסמיכי בקריאה וסי׳ אם תאבו ושמעתם טוב. ונגלה כבוד ה׳ וראו. או תתענג על ה:

מצודת דוד

שאלה לדרוש המופת הנעשה בחליו: (ב) עליהם. על בואם: (ו) ונשא. יהיה נשא ונלקח: ואשר אצרו. אשר שמנו באוצר: לא יותר דבר. מכל אשר בביתך: (ז) ומבניך. הם דניאל חנניה מישאל ועזריה: אשר יצאו וכו׳. כפל הדבר פעמים ושלש כדרך המקרא: (ח) טוב דבר ה׳. טוב הדבר בעיני ופי׳ דבריו ואמר הואיל ויהיה בימי שלום וה׳ יאמה לי הבטחתי איני חושש במה שיהיה אחרי מותי:

מ (א) נחמו נחמו. אלהיכם יאמר אל הנביאים נחמו את עמי והכפל המלה יורה על החוזק: (ב) על לב. דברים המקובלים על הלב: וקראו עליה. אמרו לה אשר מלאה והשלמה זמן גלותה: כי נרצה. נתפייס עונה ר״ל נתכפר עונה: כי לקחה. כי כבר לקחה תשלומין מיד ה׳: כפלים. ר״ל שתי גליות גלות בבל וגלות הרומיים: בכל חטאתיה. בעבור כל חטאתיה: (ג) קול קורא. כאלו קול מכריז ואומר פנו במדבר דרך ה׳ להשיב בו בני הגולה: ישרו בערבה. עשו בערבה דרך ישר לאלהינו כי הוא ילך לפניהם: (ד) כל גיא. כל עמק ירומם וכל ההרים ישפלו להיות הדרך ישר ושוה: העקוב. דרך המעוות יהיה מישור: והרכסים. מקומות הגבוהות יהיו בקעה: (ה) ונגלה. אז יגלה כבוד ה׳ וכולם יראו כי פי ה׳ דבר הנחמות האלו הואיל ונתקיימו: (ו) קול אומר קרא. קול נבואה אומר להנביא קרא והכרז דברים: ואמר. כאלו הנביא שואל מה אקרא והקול הנבואה משיבו קרא לאמר כל הבשר חציר ר״ל כל העמים שיבואו עם גוג ירושלים למלחמה יבולו ויכמשו כחציר

מצודת ציון

(ג) ומאין, ומאיזה מקום: (ו) סריסים. שרים וממונים: (ב) צבאה. ענינו זמן קצוב וכן הלא צבא לאנוש (איוב ז): נרצה, מל׳ רצוי ופיוס: (ג) פנו. ענין הסרת המכשול וכן ואנכי פניתי הבית (בראשית כד): ישרו. מל׳ ישר ושוה: בערבה. ענינו כמו מדבר: מסלה. דרך כבושה: (ד) גיא. עמק: העקוב. ענין עקום ועיוות כמו עקוב הלב (ירמיה יז): למישור. מל׳ ישר ושוה: והרכסים. ענין גבהות וכן מרכסי איש (תהלים לא) ופי׳ מגאות האיש ומגבהותו.

יח כִּי לֹא שְׁאוֹל תּוֹדֶךָּ מָוֶת
יְהַלְלֶךָּ לֹא־יְשַׂבְּרוּ יוֹרְדֵי־בוֹר
אֶל־אֲמִתֶּךָ׃ יט חַי חַי הוּא יוֹדֶךָ
כָּמוֹנִי הַיּוֹם אָב לְבָנִים יוֹדִיעַ אֶל־
אֲמִתֶּךָ׃ כ יְהוָה לְהוֹשִׁיעֵנִי וּנְגִנוֹתַי
נְנַגֵּן כָּל־יְמֵי חַיֵּינוּ עַל־בֵּית יְהוָה׃
כא וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ יִשְׂאוּ דְּבֶלֶת
תְּאֵנִים וְיִמְרְחוּ עַל־הַשְּׁחִין וְיֶחִי׃
כב וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ מָה אוֹת כִּי אֶעֱלֶה
בֵּית יְהוָה׃

לט א בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח
מְרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן־בַּלְאֲדָן מֶלֶךְ־
בָּבֶל סְפָרִים וּמִנְחָה אֶל־חִזְקִיָּהוּ
וַיִּשְׁמַע כִּי חָלָה וַיֶּחֱזָק׃ ב וַיִּשְׂמַח
עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ וַיַּרְאֵם אֶת־בֵּית
נְכֹתֹה אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־
הַבְּשָׂמִים וְאֵת ׀ הַשֶּׁמֶן הַטּוֹב וְאֵת
כָּל־בֵּית כֵּלָיו וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר נִמְצָא
בְּאוֹצְרֹתָיו לֹא־הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא־
הֶרְאָם חִזְקִיָּהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל־
מֶמְשַׁלְתּוֹ׃ ג וַיָּבֹא יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא
אֶל־הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מָה
אָמְרוּ ׀ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה וּמֵאַיִן
יָבֹאוּ אֵלֶיךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ מֵאֶרֶץ

חֲטָאָי׃ יח אֲרֵי לָא
דִבְשְׁאוֹל מוֹדַן קֳדָמָךְ
מִיתַיָּא לָא מְשַׁבְּחִין לָךְ לָא
מְסַבְּרִין נָחְתֵי גוֹב בֵּית
אֲבַדָנָא לְפוּרְקָנָךְ׃ יט דְּחַי
חַי יוֹדֵי קֳדָמָךְ כְּוָתִי יוֹמָא
הָדֵין אֲבָהָן לִבְנֵיהוֹן יְחַוּוֹן
גְּבוּרְתָּךְ וְיוֹדוּן לְמֵימַר
דְּכָל אִלֵּין קְשׁוֹט׃ כ יְיָ
לְמִפְרְקָנָא אֲמַר יְיָ וְנִגּוּן
תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ נְנַגֵּן כָּל יוֹמֵי
חַיָּנָא עַל בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃
כא וַאֲמַר יְשַׁעְיָהוּ יִסְבוּן
דְּבֵילַת תֵּינִין וְיִשׁוּרְטוּן עַל
שִׁיחֲנָא וְאִתַּסֵי׃ כב וַאֲמַר
חִזְקִיָּה מָה אָת אֲרֵי אֶסַּק
לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃
א בְּעִידָנָא הַהִיא שְׁלַח
מְרוֹדַךְ בַּלְאֲדָן בַּר בַּלְאֲדָן
מַלְכָּא דְבָבֶל אִגְרִין
וְקוּרְבָּנִין לְוַת חִזְקִיָּה כַּד
שְׁמַע אֲרֵי מְרַע וְאִתְּסֵי׃
ב וַחֲדִי עֲלֵיהוֹן חִזְקִיָּה
וְאַחְזִינוּן יָת בֵּית גִּנְזוֹהִי
יָת כַּסְפָּא וְיָת דַּהֲבָא וְיָת
בּוּסְמַנָּא וְיָת מִשְׁחָא טָבָא
וְיָת כָּל בֵּית מָנוֹהִי וְיָת כָּל
דְּאִשְׁתְּכַח בְּגִנְזוֹהִי לָא הֲוָה
מִדַּעַם דְּלָא אַחֲזִינוּן חִזְקִיָּהוּ
בְּבֵיתֵיהּ וּבְכָל שׁוּלְטָנֵיהּ׃
ג וַאֲתָא יְשַׁעְיָה נְבִיָּא לְוַת
מַלְכָּא חִזְקִיָּה וַאֲמַר לֵיהּ מָה
אֲמַרוּ גַבְרַיָּא הָאִלֵּין וּמִנָּן אֲתוֹ לְוָתָךְ וַאֲמַר חִזְקִיָּה מֵאַרְעָא רְחִיקָא אֲתוֹ

ותאמר ציון עזבני ה׳ ; ומאין ח׳ וסי׳ גמסר בספר יהושע סי׳ ט׳ :
תולדות אהרן שלח מרודך . יבמות סב סנהדרין נו (יבמות ד) ; בית נכאת . סנהדרין קד ;

רשי

חשקת נפשי מבלי רדת שחת : (יח) כי לא שאול תודך . אם הייתי מת לא הייתי מודה לך על הנס של מפלת סנחריב ולא הייתי סובר אל אמתת הבטחון שהבטחתני עליו : (יט) חי חי . לשון בני אדם חיים כלומר בשים בני אדם חיים בעולם זה חי וזה חי יוצאת ההודאה מפיהם : יודיע . אפשפ״ר בלע״ז (ס״א חי חי אתה חי ונאה להודות לחי) : אל אמתך. האב מודיע ומבין דעת בנו אל אמיתך להאמין בך : (כא) דבלת תאנים . דבלת העשויה מתאנים כשהן לחין קרויין תאנים וכשנדרכין בעיגול קרויין דבלה : וימרחו . ויתליקוה לדבקה על השחין ונס בתוך נס היה שאף בשר חי שנותנין עליו דבלה מסריח אלא הקב״ה נותן דבר המחבל לתוך דבר המתחבל ומרפא : מה אות . מה טוב ומה נאה אות זה הניתן לי אשר אעלה בית ה׳ : (א) וישמ׳ כי חלה ויחזק. היה למוד לאכול בשלש שעות ויישן עד ט׳ כיון שחזר גלגל חמה לחזקיהו כשעמד משנתו בט׳ שעות מצא שהוא שחרית בקש להרוג את כל עבדיו אמר הנחתם אותי ישן יומם ולילה עד הבקר אמרו לו גלגל חמה הוא שחזר אמר להם ומי החזירו אמרו לו אלוהו של חזקיהו כו׳ כדאיתא בתנחומא ובפסיקתא : (ב) בית נכתה . בית גנזיו של בשמים כמו (בראשית לז) נכאת וצרי ולוט : ואת שמן הטוב . יש פותרים שמן המשחה . וי״א הוא שמן אפרסמון שהיה מצוי בא״י והוא פנג האמור ביחזקאל (כז) יהוד׳ וישראל המה רוכליך בחטי מנית ופנג וראיתי בספר יוסיפון שהוא אפרסמון וגדל בוריחו לכך נקרא יריחו על שם הריח : לא היה דבר . אף ס״א : (ג) מארץ רחוקה באו אלי . זה אחד משלשה בני אדם שבדקן המקו׳ קין וחזקיהו ובלעם חזקיהו היה לו להשיב אתה נביאו של מקום ולי אתה שואל התחיל מתגאה ואומר מארץ רחוקה באו אלי לפייסך בענם ועל ששמח עליהן והאכילן על שלחנו וכן בלעם שאמר לו מי האנשים האלה עמך והשיב ואמר בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי (במדבר) כבוכן קין שאמר לו אי הבל אחיך (בראש׳ יד) הי׳ לו לומ׳ רבש״ע

רדק

יהיה בשלום בזקנתו והפך זה אם התגבר החולי והנה אמצעיים בנות שלום : ואתה חשקת נפשי משחת בלי . חשקת נפשי לבלותה משחת הבליה, והוא הקבר בגופו של אדם כלה בו ; כי הבלבה . ואע״פ שהייתי חייב לפי עונותי והטאי לפני השלכתם אחרי גוך , דרך משל כאדם המשליך הדבר אחרי גוו שלא יראה אותו : (יח) כי לא שאול תודך . והנה ובלם הענין כמלות שונות לחזק הענין , אמר טוב הוא שתחיה בני אדם בזעקם לפניך בבוכם מתעלם כי יודוך בחייה׳ ולא יודוך במיתתם ועל הגוף אמר בהוא מת לא על הנשמה שתחיה אחר מיתת הגוף ; מות . ולא מות ולא בזכר עומד במקום שנים וכמוהו רבים : לא ישברו . הגופות שהם יורדי בור לא ישברו אל אמתך לספרה ולהגידה כמו שהחיים עושים ואין זה כנגד תחיית המתים כי הוא אינו מדבר אלא על הגופות כעודם בקבר ולא כל הגופו׳ יחיו ויעמדו מן הקבר: (יט) חי חי . כל חי והחי יודוך כמוני היום ואם הייתי מת לא הייתי מודה לך הודאה הזאת כמו שאני עושה עתה ועוד אב לבנים יודיע אל אמתך אם לא היו לו בנים והתחיה ויהיו לו בנים ויודיע אמתך כמו שאעשה אני ואף אם יהיו לו בנים כל זמן שיהיה עמהם ילמדם ויודיעם אם כן הוא טוב שתאריך לאדם ואם חלה שתרפאהו מחליו ויודה לך הטובה בעבים לו ויודיע לבניו אחריו וכן אמרו רז״ל כי לא היו בנים לחזקיהו אלא עד אחר חליו ואע״פ שההודאה והידיעה לא תועיל לו ולא תסכן כמו שאמר אם צדקת מה תתן לו אף על פי כן אחר שהוא רוצה וברא בני אדם אם כן הוא רוצה בקיומם ולכתם בדרך טובה ושיהיה בהם דעת להבין בחסדי הבורא ולהודות לפניו עליהם כי זה מהדרך הטובה ובאשר לכם נכון הוא מהייע אותם ומזהרם בזה : אל אמתך . כמו את אמתך וכן יבא את במקום אל כמו ונראה את הכהן והדומים לו וכן יבא אל במקום את כמו אספרה אל חק וירדפו אל מדין או פירוש יודיעם הדרך שיביאם אל אמתך והחסד שעשה האל עם בני אדם אמת הוא מצד עצמו כי הוא רב חסד וזהו מדרכיו אם כן הוא אמת ונראה כי יונתן תרגם אל זה כמו בלע״ז כמו האראות האל שתרגם אבהן לבנן יחוון גבורתך ויודון למימר דכל אלין קשוט וכן פירש החכם רבי אברהם אבן עזרא וזהו לשון פירושו אב לבני׳ יודיע אלה האמונות ואני תמה בזה כי לא ראיתי בשום ספר אלא אל נקוד סגול וכמוך במקום עם אמתך כמו שאמר . והמסרה אל אמתך שנים ושם אלה בשנים אשר הם בפסוק כי לא שאול תודך ובפסוק הי חי : (כ) ה׳ להושיעני . ה׳ אמר להושיעני מן החלי וכן עשה שהושיעני וכמו נמ״ד להרגו בערמה לשכב את בת יעקב והדומים להם : ונגינותי ננגן . ועל התשועה שהושיעני אודה לפניו תמיד וננגן אני והברי בנגינותי שחברתי על התשועה כל ימי חיינו ננגן אותם : ועל בית ה׳ . כמו בבית ה׳ כי יבא על בענין ב״ת כמוש כמו ועל הרכב החיה שהוא כמו בהרכב וגתת אותם על כל אחד כמו בכל המלט על נפשך כמו בנפשך : (כא) ויאמר ישעיהו . זה הפסוק שאחריו אינה ממכתב ולא מלאתי להם טעם למה נכתבו הנה אחר כמכתב , כי מכפסם למעלה אחר וגנזהי על השיר בזאת וכן הם בספר מלכים ; דבלת תאנים . וזה היה נס בתוך נס כי התאנים מזיקים לשחין ; וימרחו . ענין תבוסה והתול ; ויחי . וירפא כמו עד חיותם : (כב) ויאמר חזקיהו . מה שאמר למעלה שאמר ישעיהו וזה לך האות מזקיהו שאלו מישעיהו ואמר לו מה אות כי אעלה בית ה׳ רוצה לומר שארפא ואעלה בית ה׳ כמו שאמר אומר : (א) בעת ההיא , גם זו הפרשה פירשתיה בספר

מצודת ציון

גוך . גופך כמו גוי נתתי למכים (לקמן נ) ; (יח) ישברו . ענין תקוה כמו עיני כל אליך ישברו (תהלים קמה) ; (יט) אל אמתך . את אמתך וכן וירדפו אל מדין (שופטים ז) ; (כ) ונגינותי . מל׳ נגון וזמר ; על בית . כמו בבי״ת על במקום בי״ת וכן עמדתם על חרבכם (יחזקאל לג) ; (כא) ישאו . יקחו : דבלת תאנים . תאינה תאנים יבשות שנדרסות יחד עד שנעשה גוף אחד וכן ויתנו לו פלח דבלה (ש״ב ל) ; וימרחו . ענין טיחה וכדרך שהתבונת ובדרז״ל מפני שהוא ממרח (שבת קיו) ; השחין . מין נגע שנתלה על ידה וכן שחין אבעבועות (שמות ט) ; ויחי . ענין רפואה ; (כב) מה אות . מלת מה יורה על גודל הדבר והפיכותו ; (ב) נכתה . ענין אוצר נחמד וכן נכאת וצרי (בראשית לז) ר״ל דברים נחמדים ; ומאין

מצודת דוד

(יח) כי לא שאול תודך . מי שהוא בשאול אינו מודה לך ר״ל אם הייתי מת לא הייתי מודה לך על מפלת סנחריב : מות יהללך . אנשי מות לא יהללך ומלא לא מפסיק בשתים וכפל הדבר כמ״ש : לא ישברו . האנשים אשר כבר ירדו אל הבור לא יקוו בתאמת להם הבטחתך כי אין להם תועלת בעניני זה העולם ור״ל אם כבר הייתי מת לא הייתי מקוה עוד על מפלת סנחריב כאשר הבטחת : (יט) חי חי . כל חי חי הוא יודך : כמוני היום . כאשר אני היום בחיים ומודה לך : אב לבנים . כל אב מלמד לבניו ומודיעם אמתך וכאומר הנה כמו כן אעשה גם אני כשאחיה ואוליד בנים אלמדם ואודיעם אמתך : (כ) ה׳ להושיעני . ר״ל ה׳ אמר להושיעני מהחלי וכן עשה ודומתו להרגו בערמה (שמות כא) ור״ל בחשב להרגו וכן עשה : ונגינותי ננגן . נגינת השבח הזה אנגנה אני והמשוררים בבית ה׳ כל ימי חיינו : (כא) ישאו . יקחו התיכה מהתאנים דרוסות להניח מחבושת על השחין וירפא : (כב) מה אות . מה טוב ומה נאה האות הנפלא הזה אשר נרפאתי ואוכל לעלות לבית ה׳ : לט (א) וישמע . ר״ל על כי שמע שחלה ונתרפא לכן שלח לו ספרים ומנחה דרך אהבה ובד״ה נאמר בשלח

דורי נסעו ממני . נסעו כמו נסחו כמו כל יסע יתדותיו (למעל לג) : כאוהל . רעי . כאהל רועי בהמה שמסיעו מכאן ותוקעו במקום אחר כשכלה מרעה זה : קפדתי . הכרתי מהר חיי כאורג המתהר למרוג כל זה סייעתי סטור . וי"ת ככחל גדולין כנהל המושך בין גדולות גבוהין שאינו מתפשט ומתוך כך מיחין קלים לרוץ . ואומר לחי שהוא כחל תריס שמגן אורג והוא שאחר (לעיל ז) ימי קלו מני ארג חלפו עם מניות תאכה (שם ט) : מלה יבלעני . ת"י תיקר מלכותי תגח גלי סטור סייעתי שתהא יבלעני מכל כבודי דלה ל' גוהה וכן ודלת רשתך (שיר ז) : מיום ועד לילה תשלימני . כמו מזכר ועד נקבה כלומר חיתים ומליולות תכלני וכן תירגם יונתן יומי ולילותי שלותו : (יג) שויתי . עמדי כל הלילה לשכול יסורי חולי ומגפתי כארי לשכול : כן ישבר כל עצמותי . כמו (שמות ט) כן ירבה וכן יפרוץ כל מה שהוי מתגבר כן יגבר החולי עלי לשבור כל עצמותי : (יד) כסוס . כמו כסים והוא סס עוף . כסוס עגור . כמו כסום ועגור . ד"ח כעוף זה שתשמיעו בגרונו והוא מלפלף וכן ת"י כסוסיא למחיך ומלפלף: עשקה לי . כמו עשוק אותי לקחתי מיד מלאך המות וערבני לכנגד ל' ערבות גרגטיא"ה בלע"ז כמו (תהלים קיט) ערוב עבדך לטוב : עשקה לי. עשוק אותי מידו כאשר תאמר רפה נא לה (במדבר יב) רפא אותה : (טו) מה אדבר . שבח וקילוסין לפניו והרי אמר לי נחמות והוא עשאן : אדדה כל שנותי . כמו (ברי' לג) ותדד שנתי תאוזד מכל שנתי לקלס לפניו . י"ת שנות ל' שנים : על מר נפשי . שהיתה מרה ונחתתני : (טז) ה' עליהם יחיו . י"ת ה' על כל מיתי' אמרת לחחיאה : ולכל בהן חיי רוחי . וקלס כלהון אחייתא חיי רוחי . ואני אומר לפי פשוטו ה' עליהם על שנותי הנזכרים לעיל . אדדה כל שנותי (ה') שיכן שכנו וחסדו עליהם ואחר לי ע"פ נביאו יחיו : ולכל בהן חיי רוחי . ולכל דבר אשר תלויין בהן חיי רוחי אמר ה' עליהם ויחיו : ותחלימני . ותעתה ידעתי שתחלימני ותחייני . תחלימני . תבראני ותחזקני כתו (חיוב לט) יחלמו בניהם : (יז) הנה לשלום מר לי מר . כשנתבשרתי שלום לא הוה לי מר שהרי תלו לי הרפואה בזכות אחרים כי אמר ה' אלהי דוד אביך (לעיל ז) לאחעני ולאמען דוד עבדי כאן הודעתני שאני חוטא כך פירשו חכמים אבל לפי ישוב המקרא משמע הנה לשלום מר לי מר כשנתבשרתי מאתך להושיעני חיל מבחרב מר לי מר על חליי שהייתי נעוי למות ולא שמחתי בשעורך ואתה בעוזך

חטאי

תכוצא בארץ החיים : ארני כ"ב ורי"א בספרא וסי' ושפה ארני קרקך בגוות ציון . אם רחץ ארני . יסיר אדני את הצואה . בשנת מות המלך . ואשמע את קול אדני אמר . ואמר עד מתי ארני . לכן יחן ארני הוא : כיום החוא יגלח אדני בתער השכירה . ולכן הנה אדני מעלה . דבר שלח אדני ביעקב . על כן על בחוריו . והיה כי יבצע . והיה ביום ההוא יוסיף אדני . כי כה אמר ארני דהעמר המצפה . ויקרא אריה . בעוד שנה. יען כי נגש. לחם צר . ביד עבדיך הרפה. כסוס עגור כן אצפצף. ארני עליהם יחיו . הולדות אהרן מדלא יבלענו . נדמיס מ : מיי רוחי . מנחות מד : ותחלימני . נדרים נה מ ז סנה לשלום . נדרים יח (סנהדרין כו) :

ימי וערבני : דלו עיני . עיון הרמם ויש לו מבריים בכרם דלה תרוממך כ' כי דליתני והרוממה לו ועיון הרמם פשיטים כמו שאמר לעיל נשאתני לא עיני סיובני בשמים לפי שאעל נקרא יושב שמים ואע"פ שאין לו מקום כנודו שהגדול שוה בשמים : (טו) מה אדבר . ולבבה לנביא ואמר לי על ידי הנביא שתחיה מהלי זה ותעלה ביום ה' כיום שאלחיך וכן עשה בחזקיה ואומר לי עשה לי אות שתחיה ואעלה ביום ה' עוד וכדברי זה תוכח לאל בחזקיה כמו שאמר הקדוש ברוך הוא לחזקיה אני יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה (ישעיה לח) וכן ישבה גם כן בתוספת כשנים הוא לי לעשות אות שלומר זה וכל עוזי וכדברי זה תוכח לאל בחזקיה ויאמרו חכמים שהקדוש ברוך הוא אמר לו לחזקיה אמור שירה על שהצלתיך מיסורי מלך אשור ונעשה לך נס ונגלגל עמך שנה אחת ונמצא מעט מעט וכן סוף דבר שהקב"ה כשוכר שכיר בשבתו עליו ונגלל ממנו מעט מעט ושיכוהו על מר נפשי על מריורות נפשי שהיה לי שיכוח ועשיתם על סיומים הקיבים לחקדש יובלו לנקוח שם שמים ועשה כי כבר נגללו ימי הקלוכים ושוספת עליהם ממשם עשר שנה : ולכל כהן חיי רוחי . לכל חסכנין לעבוד ואומר כי כהן כמני בשוספת היו רוחי: ותחלימני והחייני . לחי מהחנן לעניך שהחלה שהיים שוספת לי ותחלימני ותחייני וחוא כפל ענין בחולת ורוחא ענין שכריחות שהחלה בריאת בחלה שהיים : (יז) הנה לשלום . הנה נחלתי היה לי מר כשנתבשרתי שאני חוטא ס"ת למ"ד כשעל : ושיכוח כמו שרועה שמפיס מהלו ממקום למקום, ונגלח ענין גלות שהוא הטלטול : קפדתי כאורג חיי . שמהיי שקפדתי חיי כמו שהוכיר בשבשלמה לחיוגפה , וקפדתי ענין כריתה , כמו קפדה גם אחות ענין כריתה . ומה שאמר קפדתי רוצה לומר חיי נרתתי בטוחותי ו מדלה יבלענו. שמהיי שאי זה ימיתני סלו. מדלה מתחלה כמו מדוש תת ככה דל בן תמלך מולה : יבלענו . ענין שתיפה ותחיכה וכן יתד ידו ויבלענו,וכרגוס שתות חוסה פתים בלע יתד בלעתי . חשלימני . היום המולי שמהיי כי עד לילה תשלימני עד לילה תשלימני כלומר תשלים ימי וכשמהיו יבלעני ואשר כן תאמר שכשוב לדבר בשסיק שאר לנכח ובלא לנכח כמו שמעו עמים כולם וזולתו : (יג) שויתי עד בקר . שויתי כמו שמתי וכמו כסיותי בעכב וכשיתי כי לא שמתי עדין שמהי ומני עד בקר וכמו סלילה מזק מלוי עד שעבר סהולי כל עלמותי כמו שהריס שבוכר עלמות שהיה כעובדת בפיו . ושבכתי כי משום עד לילה תשלימני . תשלים ומני ושמות . ויש מפרשים כאחרי כן יבכר לשון עלמות לא שבירתם מפני שקדמה זכו שאמר כי שהיה תקנתו קרמה בכל יום ויש לו לשון עלמות : (יד) כסים עגור . מכר ו"ו למשום . ושירום כסום ועגור וכן שמם ירח לשונן שמעון ושדומים לכם וסום סוס עוף והוא נכתב בירמיה והור וסים ועגור ותרגם יונתן וכורכיה ושכדברי רבותינו ז"ל קס ריש לקיש לשון בכורכיה ושירום כש"י גרוא"ם בלע"ז ועגור תרגם יונתן וסטוניתא והוא כשנים שמכר בשבני רז"ל . ושירום רבינו שמי בעלמי בשבני והוא בקורין לחרוד"ש בלע"ז בכהן תרגם יונתן כסום עגור בשנין אחד כשמעתו כמו סום ורוכבו בסיסית לאחיד ומנלף כן נלמיס תרגם עגור בשנין לשלוף ושנין מנלף כמו פשוך בשבני רז"ל סום שלף , אמר אני בחלוי אלשלף כמ' שעושות שמלשלפים ואחבא כמו סיומה והוא נאומות שמלא בחלוי : דלו עיני למרום . ומחוך חלוי שכבר נשלו עיני למרום נלל שהוא שמרום ואחמרני לו ס' עשקה לי תחלחני : ערבני . אחה כמו ערוב שבבך לעוזב . עיון שנחה ושמקש לעזר . ואע"פ שבעה"ן לויש העופה אלא נקראת במהרין וכמוהו שאמר נפשי כי חכוך כלה בנו ועניני ענין עוסקה ויחור וכן בדברי רז"ל עשיק לעביך ושוני לכרסוך . אחר שוקיף לי על

מצודת דוד

הרועה המסיע אהלו ממקום למקום : קפדתי . בעבור הענין כאלו בעצמי כרתי חיי חים מהר כמו האורג המהיר לכרות סיריעה אחר שנגמלת : מדלה יבלעני . מהאולי קוה יגלים ימי חיי : מיום עד לילה תשלימני . משבחתי אחה מהתחלת היום עד הלילה תשלים ימי חיי כי בוודאי חמות במשך זמן היום : (יג) שויתי עד בוקר . כ"ל כשבא הלילה שתהי זמן השלמת חיי עד בוקר : כארי . כ"ל כתחזק חליי עד שאשבר החולי את עלמותי כמו הארי המשבר עלמות החיה הנטרפת בפיו : מיום וכו' . כ"ל משבחה בוא אחה מהתחלת היום עד הלילה תשלים ימי חיי כי אחות במשך זמן היום : (יד) כן אצפצף . מנודל הכאב הייתי מלפף כעופות והומה כיונה : דלו עיני למרום . הורמו עיני להביט השמימה לעזרתך ולמרקני ס' עשוק ממני אחולי פזה והמחק והכשר לי : (טו) מה אדבר . כ"ל הרבה אחה לי לומר והוא אמלן : אדדה כל השינה לקלס לפניו על נפשי שהיתה מרה ומחם מוחה : (יז) ה' עליהם יחיו . על כל האחים גזר ה' שיעמדו בחחיה : ותחלימני . ואחה לי בריאות וחיים : הנה לשלום . הנה נחלוי אני מה שהייתי מלפף כעופות ולבריאות היה מחופף לי אך על פי כ"ל כאב על כאב : ואחה . אבל אחה בחוכך חמלת נפשי להעלותה משחת החלה והוא הקבר : כי השלכת . אחז במשל מדרך החדם המשליך דבר מה אחורי גוסו לבל ילחוסו כ"ל שסחרת עין מחעלמי ומחלת עליהם

מצודת ציון

הרועה המסיע אהלו ממקום למקום : קפדתי . בעבור הענין כאלו בעצמי כרתי חיי חים מהר כמו האורג המהיר לכרות סיריעה אחר שנגמלת : מדלה יבלעני . מהאולי קוה יגלים ימי חיי : מיום עד לילה תשלימני . משבחתי אחה מהתחלת היום עד הלילה תשלים ימי חיי כי בוודאי חמות במשך זמן היום : (יג) שויתי עד בוקר . כ"ל כשבא הלילה שתהי זמן השלמת חיי עד בוקר : כארי . כ"ל כתחזק חליי עד שאשבר החולי את עלמותי כמו האריה המשבר עלמות החיה הנטרפת בפיו : מיום וכו' . כ"ל משבחתי אחה מהתחלת היום עד הלילה תשלים ימי חיי כי אחות במשך זמן היום : (יד) כן אצפצף . מנודל הכאב הייתי מלפף כעופות והומה כיונה : דלו עיני למרום . הורמו עיני להביט השמימה לעזרתך ולמרקני ס' עשוק ממני אחולי פזה והמחק והכשר לי : (טו) מה אדבר . כ"ל הרבה אחה לי לומר והוא אמלן : אדדה כל השינה לקלס לפניו על נפשי שהיתה מרה ומחם מוחה : (יז) ה' עליהם יחיו . על כל האחים גזר ה' שיעמדו בחחיה : ותחלימני . ואחה לי בריאות וחיים : הנה לשלום . הנה נחלוי אני מה שהייתי מלפף כעופות ולבריאות היה מחופף לי אך על פי כ"ל כאב על כאב : ואחה . אבל אחה בחוכך חמלת נפשי להעלותה משחת החלה והוא הקבר : כי השלכת . אחז במשל מדרך החדם המשליך דבר מה אחורי גוסו לבל ילחוסו כ"ל שסחרת עין מחעלמי ומחלת עליהם

לח א בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה חִזְקִיָּהוּ לָמוּת וַיָּבוֹא אֵלָיו יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה צַו לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה: ב וַיַּסֵּב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל־הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: ג וַיֹּאמַר אֲנָּה יְהוָה זְכָר־נָא אֵת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בֶּאֱמֶת וּבְלֵב שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיִּבְךְּ חִזְקִיָּהוּ בְּכִי גָדוֹל: ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יְשַׁעְיָהוּ לֵאמֹר: ה הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי דָוִד אָבִיךָ שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּפִלָּתֶךָ רָאִיתִי אֶת־דִּמְעָתֶךָ הִנְנִי יֹסֵף עַל־יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה: ו וּמִכַּף מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אַצִּילְךָ וְאֶת הָעִיר הַזֹּאת וְגַנּוֹתִי עַל־הָעִיר הַזֹּאת: ז וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת מֵאֵת יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר: ח הִנְנִי מֵשִׁיב אֶת־הַצֵּל הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה בְּמַעֲלוֹת אָחָז בָּאֲבָן שִׁבְעָה דַרְגוֹת אֲחֹרַנִּית וַיָּשָׁב הַשֶּׁמֶשׁ עֶשֶׂר מַעֲלוֹת בַּמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה:

ט מִכְתָּב לְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּחָלְיוֹ וַיְחִי מֵחָלְיוֹ: י אֲנִי אָמַרְתִּי בִּדְמִי יָמַי אֵלְכָה בְּשַׁעֲרֵי שְׁאוֹל פֻּקַּדְתִּי יֶתֶר שְׁנוֹתָי: יא אָמַרְתִּי לֹא־אֶרְאָה יָהּ יָהּ בְּאֶרֶץ הַחַיִּים לֹא־אַבִּיט אָדָם עוֹד עִם־יוֹשְׁבֵי חָדֶל: יב דּוֹרִי נִסַּע וְנִגְלָה מִנִּי כְּאֹהֶל רֹעִי קִפַּדְתִּי כָאֹרֵג חַיַּי מִדַּלָּה יְבַצְּעֵנִי מִיָּמִים תַּשְׁלִימֵנִי: יג שִׁוִּיתִי עַד־בֹּקֶר כָּאַרְיֵה כֵּן יְשַׁבֵּר כָּל־עַצְמוֹתַי מִיָּמִים תַּשְׁלִימֵנִי: יד כְּסוּס עָגוּר סְיַח אֶצְפֹּר אֶהְגֶּה כְּיוֹנָה עֵינַי כָּלוּ לִמְרוֹם דַּכָּה אֲדֹנָי עָשְׁקָה לִּי עָרְבֵנִי: טו מַה־אֲדַבֵּר וְאָמַר לִי וְהוּא עָשָׂה וְאֵלְכָה כָל־שְׁנוֹתַי עַל מַר נַפְשִׁי: טז אֲדֹנָי עֲלֵיהֶם יִחְיוּ וּלְכָל־בָּהֶן חַיֵּי רוּחִי וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵנִי: יז הִנֵּה לְשָׁלוֹם מָר לִי מָר וְאַתָּה חָשַׁקְתָּ נַפְשִׁי מִשַּׁחַת בְּלִי כִּי־הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרֶיךָ כָּל־חֲטָאָי: יח כִּי לֹא שְׁאוֹל תּוֹדְךָ מָוֶת יְהַלְלֶךָּ לֹא־יְשַׂבְּרוּ יוֹרְדֵי בוֹר אֶל־חַסְדֶּךָ: יט חַי חַי הוּא יוֹדְךָ כָּמוֹנִי הַיּוֹם אָב לְבָנִים יוֹדִיעַ אֶל־אֲמִתֶּךָ: כ יְהוָה לְהוֹשִׁיעֵנִי וּנְגִנוֹתַי נְנַגֵּן כָּל־יְמֵי חַיֵּינוּ עַל בֵּית יְהוָה: כא וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ יִקְחוּ דְבֶלֶת תְּאֵנִים וְיָמְרְחוּ עַל־הַשְּׁחִין וְיִחִי: כב וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ מָה אוֹת כִּי אֶעֱלֶה בֵּית יְהוָה:

מצודת ציון

סגנס: (ב) סקר. כבוחל: (ג) תנה. סוג ענין ל' כבסה: (ה) סמעלות. סתרגנות: (ע) ויתי. ענין רפואה כמו עד תיזום (יחזקאל ס'): (ו) גדמי. ענין כריתה וכן על מוקב נדמה (לעיל ע"ו): פקדתי. ענין מסכון כמו יפקד מופקד (ש"א כ): (יח) תהל. כן נקרא העולם וכן כל יוצאי תלד (קהלת מע) כי סוא מתבלך כמו כבש כבב והדומים: (יב) דורי. מל' מדור: נסע. מל' נסיעה

אנה ו' כתיב ה' בסוף וסים' זכר נא את אשר התהלכתי דסיפרא. וחברו דמלבים. אנה ה' מלפה נפשי. אנה ה' כי אני עבדך. אנה ה' אל גא נאבדה. אנה ה' הלא זה דברי: יוסף ה' כתיב כן חסרים י' וסים' נמסר לעיל בפרא בסימן כ"ט: אחרנים ו' וסים' נמסר במלכים חלק ב' סי' ב'. בארץ החיים ג' וסים' לא אראה יה. אתה מחסי תלקי.

תולדות אהרן

מלה מזקיהו. (בכסדרין כח): ויבך חזקיהו. בכלכות ס זוסר ויתי והתהלך (בכלות ח): ובשוב בשיעור. זוסר ויתי קרומה: על המעלות. בכסדרין לו עקידה בשר יג: מרפא יה. וזסר נמ: יסבי תלך. זוסר פקודיו:

מצודת ציון

(ב) סקר. כבוחל: (ג) תנה. סוג ענין ל' כבסה: (ה) סמעלות. סתרגנות: (ע) ויתי. ענין רפואה כמו עד תיזום (יחזקאל ס'): (ו) גדמי. ענין כריתה וכן על מוקב נדמה (לעיל ע"ו): פקדתי. ענין מסכון כמו יפקד מופקד (ש"א כ): (יח) תהל. כן נקרא העולם וכן כל יוצאי תלד (קהלת מע) כי סוא מתבלך כמו כבש כבב והדומים: (יב) דורי. מל' מדור: נסע. מל'

חלה ומטופח מן המיוח: (יב) דורי נסע ונגלה מני. כני דורי

מצודת דוד

מחיבתו של מי היה לו למלוך ובעת תסר השחוסה לה הכוהו כניו: והמה. כני כמחניך תסר הכוהו: **לח** (ה) בימים ההם. מרמ"ל שלשה ימים לפני מסלת סנחריב: למות. ר"ל חולי תמוסה ומסוכנת שים בה כדי למות: לו. היה מטוה על עיניי ביתך: (ה) הנני יוסף. הנני הוא תסר יוסף: (ח) הנני משיב. מעלות היו פמיוות מול החמה לבמון בהם שעות היום כי כל שעה ידך על מעלה תחת ותמר הנני משיב תת הצל עשר מעלות לתחוריו להתריך היום עשר שעות: תשר ירדה. ר"ל תת הצל תסר כשר ירדה: במעלות תחז. כי תחז נגש המעלות התלה: בשמש בתורים. מוכח למעלה לומר בשעיים ניתן השמש תשיב הני תחוריים עשר מעלות:

נסרוך. נסר מתיכתו של נח כדמפורש בפנגדת תלק: הכהו בחרב. שתסר סס תניל תוכי תלת ויהרגוני כני מלכותי שהכחתי בניהם כתן ומתו תקריב שני בני לפניך עתרו והרגוהו: (ג) כיתוס הסס. שלשה ימים לפני מפלתו של סנחריב חלה חזקיהו ויוס ג' כשעל' בית ה' הוא יום מפלתו של סנחריב והוא ו"ע רשתון של פסח: כי מת אתה ולא תחיה. מת אתה בעוה"ז ולא תחיה לעה"ב משום דלא נסבת לישתא כי' כדלעיתא בברכות: (ג) תנה ה'. תיה רחמנותך: (ה) הנני יוסף. הנני הוא תסר יוסיף על ימיך: (ו) ומכף מלך תסור תניל. למדט שלפני מפלת סנחריב חלה: (ז) וזה לך האות. שתתרפא ויתוספו ימיך כמפורש למעה. וכמלכים (ב כ) שאל לו מה אות כי אעלה: (ח) הנני משיב. מחורנית עשר מעלות תת הצל תסר ירדה: על המעלות. כמין מדרגות עשויות כנגד החמה לבחון בהם שעות היום כעין תורלוגין שעושין החומין: תסר ירדה. מיהרה לירד ונתקלר היום י' שעות כיום שתת תתז כדי שלא יהו מספידין תותו ושלו עכשיו לתחוריכם ביום שנתרפא תזקיהו וניתוספו על היום י' שעות: (ט) מכתב. ת"י כתב תודתה על ניסא לתזקיה: (ו) אני אמרתי בדמי ימי. כשמתן ותרויסה כמו נדמה כל אם כעגן (נכני' ס) כלומר כשהליתי תתרתי אלכה כשערי שאול עתה תמות. לפי שעד תותו היום לא נתרפא תולה: פקדתי יתר שנותי. כמו (במדבר לג) לא נפקד ממנו איש ותסרתי שתר שנותי ויותנן תירגם על דוכרני לטב תיתוספו על שני ונפקדתי לטובה ונתייתרו שנותי: (יא) (תוספות. תתרתי לא תראה יה. לא תשתמש עוד בשם של יה: בארץ החיים. תיים משתתפין בו תכל המתים אינם רשתור שנאתר לא המתים יהללוויה תך למתים שתין מזכירין שם כן שתי תותיות לעולם ע"כ): בארץ החיים. כ"ש: לא אביט אדם. מי עוד: עם יושבי תדל. שתהיה עם המתים היושבים בארץ

(כח) ושבתך ומתך ובואך ידעתי . ת"י ומיתכן בעלה ומיפקך לכרס למגחך קרבך ומיתיך למרעך דיסרמל גלי קדמי כשעלתה מחשבה בלבך ונועלת להחריב את כיתי אני ידעתי : (כט) התרגיז . התרעשך והתגברך עלי : שאננך . כמו ושמוך : חמי . כמין טבעת הוא ותוחבין אותו בשפת החוטם שעשקיה רעיה למושכה בו: ומתני. ת"י ומס והוא של ברזל ותוחבין אותו בנחירי הגמלה והוא שנינו ונקבה בחטם כמ"ש בשבת (ל"ע כי מהפסוק נראה להדיא להיפך. כי חת בחטם ומתג בשפה) : (ל) וזה לך האות . הדבור הזה מיגו לסנחריב מלא הנביא אמר לחזקיה והתשובה הזאת תהיה לך לאות להבטחה מחרת היה

קָמָה : כח וְשִׁבְתְּךָ וְצֵאתְךָ וּבוֹאֲךָ
ידָעְתִּי וְאֶת הִתְרַגְּזְךָ אֵלָי : כט יַעַן
התרגזך אֵלַי וְשַׁאֲנַנְךָ עָלָה בְאָזְנָי
וְשַׂמְתִּי חַחִי בְאַפֶּךָ וּמִתְגִּי בִּשְׂפָתֶיךָ
וְהֵשִׁבֹתִיךָ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־בָּאתָ בָּהּ : ג
ל וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה
סָפִיחַ וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית שָׁחִישׁ וּבַשָּׁנָה
הַשְּׁלִישִׁית זִרְעוּ וְקִצְרוּ וְנִטְעוּ
כְרָמִים וְאִכְלוּ פִּרְיָם : לא וְיָסְפָה
פְּלֵיטַת בֵּית־יְהוּדָה הַנִּשְׁאָרָה שֹׁרֶשׁ
לְמַטָּה וְעָשָׂה פְּרִי לְמָעְלָה : לב כִּי
מִירוּשָׁלַם תֵּצֵא שְׁאֵרִית וּפְלֵיטָה
מֵהַר צִיּוֹן קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת
תַּעֲשֶׂה־זֹּאת :
לג לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־מֶלֶךְ
אַשּׁוּר לֹא יָבוֹא אֶל־הָעִיר הַזֹּאת
וְלֹא־יוֹרֶה שָׁם חֵץ וְלֹא־יְקַדְּמֶנָּה מָגֵן
וְלֹא יִשְׁפֹּךְ עָלֶיהָ סֹלְלָה : לד בַּדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר־בָּא בָּהּ יָשׁוּב וְאֶל־הָעִיר
הַזֹּאת לֹא יָבוֹא נְאֻם־יְהוָה :
לה וְגַנּוֹתִי עַל־הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָהּ
לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי :
לו וַיֵּצֵא ו מַלְאַךְ יְהוָה וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה
אַשּׁוּר מֵאָה וּשְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֲלָפִים
וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פְּגָרִים
מֵתִים : לז וַיִּסַּע וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב סַנְחֵרִיב
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר וַיֵּשֶׁב בְּנִינְוֵה : לח וַיְהִי
הוּא מִשְׁתַּחֲוֶה בֵּית | נִסְרֹךְ אֱלֹהָיו
וְאַדְרַמֶּלֶךְ וְשַׂרְאֶצֶר בָּנָיו הִכֻּהוּ
בַּחֶרֶב וְהֵמָּה נִמְלְטוּ אֶרֶץ אֲרָרָט . ג ממנין
וַיִּמְלֹךְ אֵסַר־חַדֹּן בְּנוֹ תַּחְתָּיו :

וְלִמְהֵוֵי שׁוּבָלִין : בח וּמִתָּבָךְ
בְּעִיצָה וּמִפָּקָךְ לְבָרָא ד
לַאֲנָחָא קְרָבָא וּמִיתָיךְ
התרגזך לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל גְּלֵי קֳדָמַי ד'. כ'
דַּאֲרַגִּיזְתָּא קֳדָמַי גְּלֵי : כ'. כ
כט חֲלַף דַּאֲרַגִּזְתָּא עַל ג'
מֵימְרִי וְאִתְרַגּוּשְׁתָּךְ סְלִיקַת כ"ג ל"ע
לְקָדָמַי וַאֲשַׁוֵי שִׁירְיָן בְּלִיסָתָךְ ל' ל"ע
וְזַמָּם בְּסִפְוָתָךְ וַאֲתֵיבִינָךְ
בְּאוֹרְחָא דַּאֲתֵיתָא בָהּ : ס' מ"ל
ל וְדֵין לָךְ אָתָא אֱכוֹל ואכלו ק'
בְּשַׁתָּא הָדָא כַּתִּין וּבְשַׁתָּא
תִּנְיָתָא כַּתַּכְתִּין וּבְשַׁתָּא
תְּלִיתָאָה זְרָעוּ וַחֲצוֹדוּ וְצוּבוּ
כַּרְמִין וֶאֱכִלוּ אִבְהֵן : לא
וְיֶסְפּוּן מְשֵׁזְבָא דְבֵית
יְהוּדָה דְאִשְׁתָּאַרוּן כְּאִילָן
דְמִשְׁלַח שׁוֹרְשׁוֹהִי מִלְּרַע
וּמֵרִים נוֹפֵיהּ לֶעֱלָא : לב
אֲרֵי מִירוּשְׁלֵם יִפְּקוּן שְׁאָר צַדִּיקַיָּא וְשֵׁיזְבַת מַקְיְמֵי אוֹרַיְתָא מִטּוּרָא דְצִיּוֹן בְּמֵימְרָא דַיְיָ צְבָאוֹת תִּתְעֲבִיד דָּא : לג בְּכֵן כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ עַל מַלְכָּא דְאַתּוּר לָא יֵעוֹל לְקִרְתָּא הָדָא וְלָא יַקְשִׁית תַּמָּן גִּיר וְלָא יְקַדְּמִינֵיהּ בְּתֵרִיסִין וְלָא יִצְבּוֹר עֲלֵהּ מְלֵיתָא : לד בְּאוֹרְחָא דַאֲתָא בָהּ יְתוּב וְלִקְרְתָּא הָדָא לָא יֵעוֹל אֲמַר יְיָ : לה וְאָגֵן עַל קִרְתָּא הָדָא לְמִפְרְקַהּ בְּדִיל מֵימְרִי וּבְדִיל דָּוִד עַבְדִי : לו וּנְפַק מַלְאָכָא דַיְיָ וּקְטַל בְּמַשְׁרְיַת אַתּוּרָאֵי מְאָה וּתְמָנָן וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְאַקְדִימוּ בְצַפְרָא וְהָא כוּלְהוֹן פְּגָרִין מְתִין : לז וּנְטַל וַאֲזַל וְתַב סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דְאַתּוּר

כ"ל ממנוסת וכפרשיכו (ל) שמים . ונמלכים פחים , ופעמן אחד כמ כנב

ישעיה להשאות גליו: והשיבתיך ג' וסי' והנה אנכי עמך . יען התרגזך דמלכים. וחברו בספרא : השל"ש' ט' מ"ל וסי' נמסר בסדר שלח לך : ס' פסוקים אית בהין לא ולא ולא ולא וסי' נמסר לעיל בסיפרא בסוף סי' ח' : ולמען ט' סיחרון וסי' ולמען תספר באזני . ולמען ספר שמי . לא בצדקתך ובישר לבבך . ושמרת את חקיו. ולמען תאריכו ימים . ולמען יאריכו ימים דעיקר . ולמען שמך תנחני . ולמען דוד עבדי דוגמתי על העיר. וחברו ולמען ירושלם : ארמ ד' ג' קמצין ואחד פתח וסי' בפלגים ב' סוף סימן י"ם :

מצודת ציון

תולדות אהרן וגנוסי . כמוכות קיל : כית נסרוך. סנהדרין לח לו :

סוף כמו ושדם' כנאמר במ"כ כי בומ"ף מתחלף ועניכו לקוח מזכם : (כח) כתרגוך . ענין הטעה תרסם סמכילות וכן ברבית ממלכות (לעיל כ"ג) : (כט) ושאנגך . כולו מל' שלון וכמייה : חמי . כולו כטבעת כמוכב בלמי כמה שעשקיה רעים למשכה על יד וכן ונתתי חחים בלחייך (יחזקאל ל"ח) : ומתגי . כולו בעין רסן כמו מתג למחור (מלכי כ"ו) : (ל) סמיח . כולו כלומת תשבחין כמו שפיח מלוין כמו ספיח קניכך (ויקרא כ"ה) : שחים. טעמו ספיחי ספיחים . אם ספיחי סלילות ואין לו דומה : (לא) יוסף . יסליך כמו ויסף ויכה (שמות ט"ו) : ולא יקדמכה . לא יעמוד לפניו כי בברגוש שב : לעזי סוף קדם וכן כמה לקדם ס' (מיכה ו') : סלה . סוף לשון ספר שמשמים מול סתר ושולים כה לסלקה וכן ומסכו על ירושלים סוללה (ירמיה ו') : (לב) וגנותי . מל' גנגב

מצודת דוד

המה מלוסים עד למחל וכ"ל כגם מלי הוא המתים לסניך מת העכו"ם ולא בעולם יחד נגמחם : (כח) ושבתך . ת"י ומיתכך בעלה ואת התרגזך . ולפי מת ההכנזך מלי ידעתי : (כט) מלי . בלה מלי : ושמתי מחס . כ"ל בע"ל מסיב לוחך : (ל) וזה לך לאות . מל מול מזקיהו יזכר הגה ההשועה אזאת מהיה לך לאות על הנאמה מאת כי הגה הכליונות ההביכו וקלקלו אזרעים ונדשו המלוסות והקב"ה מבטיחך לכלכל מהכם בשנה הזיא בספיחי אזרעים : ובשנה השנית שחים . מולי היתה שנת השמטה והיו מלוסים בהריסה וזריעה ולזה ההבטחו בספיחי אזרעים : ובשנה השלישית זרעו . ולא הספיקו עוד לנטה השדה מספיק מלוכ : (לא) שורש למטה . כ"ל יהיו ממולטים בכל עוד בהתיון הגשוע במקום רשוב אמוסיף שורש למטה ועשות פרי למעלה : (לב) כי מירושלים . כ"ל יהושלים הכיה השאריה לכלל גיד שהרב וכן ופליטה מהר ציון וכעל הדבר בס"מ : קנאת ה' . כי יקנא לעמו ויחוס עליהם : (לג) למעני . למען בכוד שמי : (לד) ויצא מלאך ה' . לשון שהלוך בכוס חזר ובא לירושלים ומשו יצא מלאך ה' וגו' : ויבכימו בבוקר . סנחריב וכמעט תבר כשהרו כיים : (לז) בניוה . סיא רשם למלכות אשור : (לח) בית נסרוך

וטילטלם ממקומם: (יח) אמנם ה'. אמת הוא כי החריבו מלכי אשור. את כל הארצות ואת ארצם. הארצות (ראשי) המדינות ואת ארץ (ארצם) הסמוכה להם. ערי הממלכה אשר הנם ראש למדינות קורא ארצות ושאר המחוזות אשר סביבותיהם קורא ארצם ובספר (מלכים ב יט) כתוב את הגוים ואת ארצם ול' אחד הוא: (יט) ונתון. כמו ונתון אותו על כל ארץ מצרים ל' פעול שמור זכור דונג"ש בלע"ז: עץ ואבן. הם לפיכך לא היה בהם כח ויאבדם מלך אשור: (כד) מרום הרים. הר הבית: ירכתי לבנון. בית המקדש: ואכרות קומת ארזיו. לא אלך לארצי עד אשר אחריבנו: קצו. סופו: יער כרמלו. טוב שבהו וכובד חזקו: (כה) אני קרתי ושתיתי.

יז הארץ: יז הטה יהוה אזנך ושמע פקח יהוה עינך וראה ושמע את כל דברי סנחריב אשר שלח לחרף אלהים חי: יח אמנם יהוה החריבו מלכי אשור את כל הארצות ואת ארצם: יט ונתן את אלהיהם באש כי לא אלהים המה כי אם מעשה ידי אדם עץ ואבן ויאבדום: כ ועתה יהוה אלהינו הושיענו מידו וידעו כל ממלכות הארץ כי אתה יהוה לבדך: כא וישלח ישעיהו בן אמוץ אל חזקיהו לאמר כה אמר יהוה אלהי ישראל אשר התפללת אלי אל סנחריב מלך אשור: כב זה הדבר אשר דבר יהוה עליו בזה לך לעגה לך בתולת בת ציון אחריך ראש הניעה בת ירושלם: כג את מי חרפת וגדפת ועל מי הרימותה קול ותשא מרום עיניך אל קדוש ישראל: כד ביד עבדיך חרפת אדני ותאמר ברב רכבי אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון ואכרת קומת ארזיו מבחר ברושיו ואבוא מרום קצו יער כרמלו: כה אני קרתי ושתיתי מים ואחרב בכף פעמי כל יארי מצור: כו הלוא שמעת למרחוק אותה עשיתי מימי קדם ויצרתיה עתה הבאתיה ותהי להשאות גלים נצים ערים בצרות: כז וישביהן קצרי יד חתו ובשו היו עשב שדה וירק דשא חציר גגות ושדמה לפני

יז גלי קדמך יי ודון ושמיע קדמך יי ואתפרע ועביד פורען על כל פתגמי סנחריב דשלח לחסדא עמא דיי קיימא: יח בקושטא יי אחריבו מלכי אתור ית כל מדינתא וית ארעהון: יט ומוקדין ית טעותהון בנורא ארי לא טענן דאית בהון צרוך אינון אלהין עובד ידי אנשא אעא ואבנא ואבדונון: כ וכען יי אלהנא פרוקנא מן ידיה וידעון כל מלכות ארעא ארי את יי לית בר מנך: כא ושלח ישעיה בר אמוץ לות חזקיה למימר כדנן אמר יי אלהא דישראל דבעיתא מן קדמי על סנחריב מלכא דאתור: כב דין פתגמא די מליל יי עלוהי מבסרא עלך ממיקא עלך מלכות כנשתא דציון בתרך רישיהון מנידין עמא דבירושלם: כג ית מן חסדתא וית מן אתרברבתא וקדם מן ארימתא קלא וזקפתא לרומא עינך ואמרתא מלין דלא כשרין קדם קדישא דישראל: כד ביד עבדך חסדת עמא דיי ואמרת בסגיאות רתיכי אנא סלקית לתקוף כרכיהון ואף איחוד בית מקדשהון ואקטול שפר גבריהון מבחר שלטוניהון ואכבוש קרית תוקפיהון ואשיצי סגי משריתהון: כה אנא הויתי חפיר נובין ושתי מין ומפחית בפרסת רגלי עמא דעמי כל מי נהרין עמיקין: כו הלא שמעתא מלקדמין מא עבדית לפרעה מלכא דמצרים ואף עלך אתנביאו נביי ישראל ולא תבתא ודא חזיא קדמי מיומי קדם למעבד לך ואף אתקינתא כען איתיתה ודא הות לך לתקלא על דהואה קדמך כאתרגושת גלין דשחו קרוין כריכן: כז ויתביהון ואתקצר חילהון ואתברו ובהיתו הוו כעשב חקלא וירוקית אה כעשב אגריא דשלוק עד לא מטא

(יח) את כל הארצות ואת ארצם. בתרגומו ית מדינתא וית ארעכון: ר"ל

מצודת דוד

(יז) וראה. דברי הספרים: אשר שלח. ביד מלאכיו: (יח) אמנם ה'. אתה ה' הנה אמת הוא שהחריבו את הגוים: את כל הארצות. הם ערי הממלכה: ואת ארצם. הם שאר המחוזות: (יט) כי לא אלהים המה. אבל כל זה היה בעבור שאין בהם אלהות ולזה האבידם: (כא) אשר התפללת. בעבור הדבר אשר התפללת אלי: אל סנחריב. על סנחריב: (כב) עליו. על סנחריב: בזה לך. בת ציון תבזה אותך והלעג עליך (וקראה בתולה על כי לא נכבשה מעולם ולא באה ברשות אחר כבתולה שלא באה ברשו' הבעל) וכן בתול' בת צידון (לעיל כג): אחריך. אחרי מסלתך תניע בראשה בדרך לעג: (כג) את מי. נמה לא שמת על לבך להבין את מי תרפת: מרום. לרום רקיע: (כד) מרום הרים. זה הר הבית: ירכתי לבנון. בסוף יער הלבנון מקום הארזים הגבוהים: קומת ארזיו. ר"ל הגבורים: מרום קצו. הוא בה"מ שהוא מקום הרם והקץ מכל הדברים הנחמדים שיש בעולם: יער כרמלו. ר"ל מיטב שבחו וכובד חזקו: (כה) אני קרתי ושתיתי. ר"ל מעולם הצלחתי במעשי כמו הכורה באר ומצלית למצוא המקור ושותה מימיו: ואחריב. כאשר באתי להלחם בעיר הבטוחה בחוזק נערותיה אשר סביב לה אז הבאתי עלי' חיילות רבו' והחריבו הנהרות במדרך כף רגליהם: (כו) למרחוק. מזמן רחוק: אותה. את הגזרה הזאת עשיתי מימים קדמונים: ויצרתיה. ואני יצרתי את הדבר הזה וכפל הדבר במ"ש: עתה הבאתיה. אני הבאתי עתה את הדבר על ידך: ותהי. אתה תהיה למכת מרדות להחריב ערים בצורות לעשותם שממה וגלים מנמיחים גלים ופרחים: (כז) ויושביהן. יושבי הערים ההן עשיתים להיות קצרה ידם מלהלחם למולך ונשברו ונתביישו: עשב שדה. כעשב שדה: וירק דשא. מקום הירוק בדשא החלש מאד: חציר גגות. כחציר הגדל על הגגות שהוא חלש: ושדמה. כשבלים הנשדפים טרם נגמר בשולם לבוא לכלל קמה כי אז המה

כלומר התחלתי בכל מעשי וגמרתי והצלחתי כזה הבורה בור ומוצא מים ומצלית ל' מקור: ואחריב בכף פעמי (הם) באתי לצור על עיר הבטוחה בחוזק נהרותיה הבאתי עליה גייסות רבים וכלו מימי נהרותם בשתיית בהמת' ומדרך כף רגליהם: ואחריב. ל' הוה כלומר כן דרכי תמיד: יאורי מצור. יאורי עיר הבאה במצור ע"י יאורות: (כו) הלא שמעת. ולמה תתפאר אין זה שלך כי גזרה היא מלפני זה שנים רבות שתהיה אתה פורע פורענות מן העכו"ם כענין שנא' (לעיל י') הוי אשור שבט אפי: הלא שמעת למרחוק. יותר מע' שנה שנתנבא עמוס (עמוס ז) שנתים לפני הרעש וישראל גלה יגלה מעל אדמתו מאז יש לך לשמוע שעשיתי והכנתי פורעניות זו: מימי קדם. מששת ימי בראשית עלתה על לבי אותה גזרה שנגזרה עליך שנאמר (לעיל ל) כי ערוך מאתמול תפתה גם היא למלך הוכנעה כשהגברתי' על העכו"ם הביאותיה לאותה גזרה כדי שתהא להשאות לגלים נצים ערים בצורות. שתהרוג את יושביהן ותהיין שאיה מאדם ויתעתדו לגלים צומחים ירק: (כז) ויושביהן קצרי יד. אני התשתי את כחן לפניך: ושדמה לפני קמה. שדמה הוא שקורין אשטובל"א בלע"ז הנשארת בקרקע שרשי הקציר: לפני קמה. כשלא הגיע להתבשל ולהקשות לבא לידי קמה והוא חלש ורך: לפני קמה. בטרם יהיה קמה: ושבתך

תולדות אהרן מרום קצו. סנהדרין נד:

מצודת ציון

מוות ומקום: (יז) פקח. פתח כמו אפקח את עיני (זכריה יב): (כד) כרמלו. מקום שדות וכרמים מבורכים קרוי כרמל: (כה) קרתי. הפרתי אחר מקור וכוא מל' יקרוה עורבי נחל (משלי ל) בבוא ענין נקב ובקוע: פעמי. רגלי כמו פעמי דלים (לעיל כו): מצור. ענין חוזק וכוא מל' צור: (כו) להשאות. ענין שממון וכן אמש שואה ומשואה (איוב ל): גלים. הוא כענין תל: נצים. פרחים וכן הנצו הרמונים (ש"ה ז): (כז) חתו. פחדו ונשברו: ובשו.

זְקֵנֵי הַכֹּהֲנִים מִתְכַּסִּים בַּשַּׂקִּים אֶל׳
יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ הַנָּבִיא: ג וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו כֹּה אָמַר חִזְקִיָּהוּ יוֹם־צָרָה
וְתוֹכֵחָה וְנִאָצָה הַיּוֹם הַזֶּה כִּי בָאוּ
בָנִים עַד־מַשְׁבֵּר וְכֹחַ אַיִן לְיוֹלֵדָה: ד אוּלַי יִשְׁמַע יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת
דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ מֶלֶךְ־
אַשּׁוּר אֲדֹנָיו לְחָרֵף אֱלֹהִים חָי
וְהוֹכִיחַ בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַע יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְנָשָׂאתָ תְפִלָּה בְּעַד
הַשְּׁאֵרִית הַנִּמְצָאָה: ה וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי
הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ:
ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְשַׁעְיָהוּ כֹּה
תֹאמְרוּן אֶל־אֲדֹנֵיכֶם כֹּה | אָמַר
יְהוָה אַל־תִּירָא מִפְּנֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־
אַשּׁוּר אוֹתִי: ז הִנְנִי נוֹתֵן בּוֹ רוּחַ
וְשָׁמַע שְׁמוּעָה וְשָׁב אֶל־אַרְצוֹ
וְהִפַּלְתִּיו בַּחֶרֶב בְּאַרְצוֹ: ח וַיָּשָׁב
רַבְשָׁקֵה וַיִּמְצָא אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר
נִלְחָם עַל־לִבְנָה כִּי שָׁמַע כִּי נָסַע
מִלָּכִישׁ: ט וַיִּשְׁמַע עַל־תִּרְהָקָה
מֶלֶךְ־כּוּשׁ לֵאמֹר יָצָא לְהִלָּחֶם
אִתָּךְ וַיִּשְׁמַע וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־
חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר: י כֹּה תֹאמְרוּן
אֶל־חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר אַל־
יִשָּׂאֲךָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בּוֹטֵחַ בּוֹ
לֵאמֹר לֹא תִנָּתֵן יְרוּשָׁלַם בְּיַד
מֶלֶךְ אַשּׁוּר: יא הִנֵּה | אַתָּה שָׁמַעְתָּ
אֵת אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר לְכָל־הָאֲרָצוֹת לְהַחֲרִימָם
וְאַתָּה תִּנָּצֵל: יב הֲהִצִּילוּ אוֹתָם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־
הִשְׁחִיתוּ אֲבוֹתַי אֶת־גּוֹזָן וְאֶת־חָרָן וְרֶצֶף וּבְנֵי־עֵדֶן
אֲשֶׁר בִּתְלַשָּׂר: יג אַיֵּה מֶלֶךְ־חֲמָת וּמֶלֶךְ אַרְפָּד וּמֶלֶךְ
לָעִיר סְפַרְוַיִם הֵנַע וְעִוָּה: יד וַיִּקַּח חִזְקִיָּהוּ אֶת־הַסְּפָרִים
מִיַּד הַמַּלְאָכִים וַיִּקְרָאֵהוּ וַיַּעַל בֵּית יְהוָה וַיִּפְרְשֵׂהוּ חִזְקִיָּהוּ
לִפְנֵי יְהוָה: טו וַיִּתְפַּלֵּל חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְהוָה לֵאמֹר: טז יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים
לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־

ס: (נ) ותוכחה. תפרוצמ"ט בלע"ז תלויים מוכיחים בהלחתם למחר ידינו רמה ואין מלהים כמלכינו: כי כמו כנים. כמי ישראל נגיו של הקב"ה: עד משבר וכח אין ללידה. עת צרה הדומה למשבר היושבת על המשבר ואין כח לולד לצאת: (ד) והוכיח בדברי. הניד כמו וכרתה הלצתו. והוכיח מיתפרוני"ר בלע"ז: (ו) ושמע שמועה. מיד זו שמועת תרהקה מלך כוש ותוך כך ילך מעליכם הפעם הזאת להלחם עם תרהקה ואין זו סיבה לחזרנו ואח"כ ישוב הלום ואני מתיר להשיבו לארצו ולהפילו עם במרב: (ט) וישמע. מלך מצור: על תרהקה. לומר יצא תרהקה להלחם אתך: ויחזק ויעלח מלאכים. אין ויחזק הכתי כמו ויחזק הרחבעם הרחבעון ב' שמות' והכתי ל' קבל' קבל דברי השלוחי' ויעטו בפיהו לתת לב להסתלק מעל ירושל' להלחם תחלה עם כוש: וישלח מלאכים אל חזקיהו. להודיעו שחזרו מהסתלק לגמרי תלוי ע"מ לשוב: (יב) עדן. עם מלכות כתה דלת אמר (ישחק' כו) חרן וכנה ועדן: (יג) הנע ועוה. הניעהו ועוהו מלך משור בחרוב' וטלטלם

הגאולות אהרן יום נרא. (שבת דף ח):

מצודת ציון

שקנו: (ג) ותוכחה. ענין תוכחות וכעוב דכנים: ונלבה. ענין כעוין וכן נלבו הכתובים (ש"א כ): מבשר. מקום מובא פירוש וכן בשבשר בנים (כושע יג): (ד) תוכי. הפעיל וכ תוכי יוכיח ס' נעניני (ש"ב ט"ז): וכוכיח: (ו) נדפו. חרפו: (ז) כוח. לשון כמו על מבשר יסיח במה הרות עלבה (ישעיה ל"ג): (י) ישיאך. יסית ויפתה פותך: (יג) סנע. מלי סנעה: ושוב. מלי עיות

מצודת ציון

דקך לשבר ולכבל: (נ) ותוכחה. ההויב מהוכח להבתבה בהלחתו ולומר ידי רמה: ונלבה. מבזה את המקום בדברי תרוף: כי נלו בנים. דימה בני הדור למשבר הכודעת ללדת בנים ויובשת על המשבר ואין בה כח להוליד הבנים: (ד) תולי ישמע ה'. תלוי יהן לב לשמוע: והוכח. התוכיח בדברים כאשר שמע ה': ונשאת. כלומר לזה שלחני מעמך שתפלה לה': שארית הנמלטה. בחרית יפרחל הנמלטו בירושלים כי כבר כבש כל ערי הגלוחות שביהודה: (ז) מתן בו רוח. תעיר רלונו ללכת מפה כאשר ישמע שמועה שיש שמועה הרהקה מלך כוש: ונפל בל ארלו. סוף הדבר יהיה שיפול בל ארלו בפחי נפש ובאמרו תפיל לומו בחרב: (ח) כי שמע וגו'. ולזה הלך לנקמו באשר ימלא ומצאו נלחם על לבנה: (ם) על תרהקה. על תוחות הרהקה: וישמע. קבל דבריו והוסב בעיניו להלחם עמו מחדש: וישלח מלאכים. שלח שוב לומר שמעתי מסתלק לגמרי כ"ח על מנת לשוב: (יח) ואתה חתל. וכי תחתה תגלל בחמיס: (יב) הסיללו לותם. וכי תלכדו הגוים לולו את בניהם: (יג) לעיר ספרוים. לפי שהיתה גדולה והסוכה חמר בה לעיר: הנע ועוה. הניעם ממקומם ועקימם: (יד) את הספרים. כי שלח הדברים הכם בספר: ויפרשהו. פרם כל לחת ולחת: (טו) הכרובים. סעל הכפורת אשר על הארון וכלומר ולך ח"ב תמסור בידו את יחזקיהו ויבוחו: הכרובים כיד · לר ·

דכמיכי

בַּהֲנָיָא כַּד מְכַסָּן סַקְיָא לְוָת
יְשַׁעְיָהוּ בַּר אָמוֹץ נְבִיָּא:
ג וַאֲמָרוּ לֵיהּ כְּדֵנָן אֲמַר
חִזְקִיָּה יוֹם עָקָא וְחֵיסוּדִין
וְנִיאוּצָא יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי
אֲתִיקְפָתָנָא עָקָא כְּאִתָּא
בְּנִים עַד־מַשְׁבַּר וְכֹחַ אַיִן לְיַלָּדָה:
ד אוּלַי יִשְׁמַע יְיָ אֱלָהָךְ אֶת |
לֵית לָהּ לְמֵילָד: ד מָאִים
דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ מֶלֶךְ־
שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ יַת
אַשּׁוּר אֲדֹנָיו לְחָרֵף אֱלָהָא חַיָּא
פִּתְגָמֵי רַבְשָׁקֵה דִּשְׁלְחֵיהּ
וְהוֹכִיחַ בְּפִתְגָמַיָּא דִּשְׁמַע יְיָ
מַלְכָּא דְּאַתּוּר רִבּוֹנֵיהּ
אֱלָהָךְ וְנָשָׂאתָ תְפִלָּה בְּעַד
לְמִחְסָנָא עַמָּא קַיָּמָא וְיַעֲבִיד
הַשְּׁאֵרִית הַנִּמְצָאָה:
פּוּרְעָנוּתָא עַל כָּל פִּתְגָמַיָּא
ה וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי
דְּשַׁמְעִין קֳדָם אֱלָהָךְ וְתִתְחַנַּן
הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ:
בְּצַלּוֹ עַל שְׁאָרָא דְּאִשְׁתְּאַר:
ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְשַׁעְיָהוּ כֹּה
ה וַאֲתוֹ עַבְדֵי מַלְכָּא חִזְקָיָה
תֹאמְרוּן אֶל־אֲדֹנֵיכֶם כֹּה אָמַר
לְוָת יְשַׁעְיָה: ו וַאֲמַר לְהוֹן
יְיָ אַל־תִּירָא מִפְּנֵי הַדְּבָרִים
כְּדֵנָן תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנְכוֹן כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ לָא
אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־
תִּדְחַל מִן קֳדָם פִּתְגָמָא דִּי
אַשּׁוּר אוֹתִי: ז הִנְנִי נוֹתֵן בּוֹ רוּחַ
שְׁמַעְתָּא דְּחַסְדוּ עוּבַיְמִי
וְשָׁמַע שְׁמוּעָה וְשָׁב אֶל־אַרְצוֹ
מַלְכָּא דַּאֲתוּר קֳדָמָי: ז הָא
וְהִפַּלְתִּיו בַּחֶרֶב בְּאַרְצוֹ: ח וַיָּשָׁב
אֲנָא יָהֵיב בֵּיהּ רוּחָא וְיִשְׁמַע
רַבְשָׁקֵה וַיִּמְצָא אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר
בְּשׁוֹרָא וְיִתּוּב לְאַרְעֵיהּ
נִלְחָם עַל־לִבְנָה כִּי שָׁמַע כִּי נָסַע
וְאַפְלְיָנֵיהּ בְּחַרְבָּא בְּאַרְעֵיהּ:
מִלָּכִישׁ: ט וַיִּשְׁמַע עַל־תִּרְהָקָה
ח וְתָב רַבְשָׁקֵה וְאַשְׁכַּח יַת
מֶלֶךְ־כּוּשׁ לֵאמֹר יָצָא לְהִלָּחֶם
מַלְכָּא דַּאֲתוּר מַנִּיחַ קְרָבָא
אִתָּךְ וַיִּשְׁמַע וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־
עַל לִבְנָה אֲרֵי שְׁמַע אֲרֵי
חִזְקִיָּהוּ: י כֹּה תֹאמְרוּן אֶל־
נָטַל מִלָּכִישׁ: ט וּשְׁמַע עַל
חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר אַל־
תִּרְהָקָה מַלְכָּא דְּכוּשׁ
יִשָּׂאֲךָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בּוֹטֵחַ בּוֹ
לְמֵימָר נְפַק לְאַגָּחָא קְרָבָא
לֵאמֹר לֹא תִנָּתֵן יְרוּשָׁלַם בְּיַד
עָמָךְ וּשְׁמַע וּשְׁלַח אֲגַנְדִּין
מֶלֶךְ אַשּׁוּר: יא הִנֵּה | אַתָּה שָׁמַעְתָּ
לְוָת חִזְקִיָּהוּ לְמֵימָר: י כְּדֵין
אֵת אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר לְכָל־הָאֲרָצוֹת לְהַחֲרִימָם
תֵּימְרוּן לְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ
וְאַתָּה תִּנָּצֵל: יב הֲהִצִּילוּ אוֹתָם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־
יְהוּדָה לְמֵימָר לָא יְהֵי
הִשְׁחִיתוּ אֲבוֹתַי אֶת־גּוֹזָן וְאֶת־חָרָן וְרֶצֶף וּבְנֵי־עֵדֶן
שְׁבָטָא דְּבֵית יְהוּדָה לְמֵימָר
אֲשֶׁר בִּתְלַשָּׂר: יג אַיֵּה מֶלֶךְ־חֲמָת וּמֶלֶךְ אַרְפָּד וּמֶלֶךְ
לָא יַטְעִינָךְ אֱלָהָךְ דִּי אַתְּ
לָעִיר סְפַרְוַיִם הֵנַע וְעִוָּה: יד וַיִּקַּח חִזְקִיָּהוּ אֶת־הַסְּפָרִים
רָחִיץ בֵּיהּ לְמֵימָר לָא
מִיַּד הַמַּלְאָכִים וַיִּקְרָאֵהוּ וַיַּעַל בֵּית יְהוָה וַיִּפְרְשֵׂהוּ חִזְקִיָּהוּ
תִּתְמְסַר יְרוּשְׁלֵם בִּידָא מַלְכָּא
לִפְנֵי יְהוָה: טו וַיִּתְפַּלֵּל חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְהוָה לֵאמֹר: טז יְהוָה
דְּאַתּוּר: יא הָא אַתְּ שְׁמַעְתָּא דַּעֲבָדוּ מַלְכֵי אַתּוּר לְכָל
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים אַתָּה־הוּא הָאֱלָהּ
מְדִינָתָא לְשַׁנָּמוּתְהוֹן וְאַתְּ מְבַזְּעֵי לְאִשְׁתֵּיזָבָא: יב הֲשֵׁיזָבָא
לְבַדָּךְ לְכָל מַלְכְוָתָא דְּאַרְעָא אַתְּ עֲבַדְתְּ יַת שְׁמַיָּא וְיַת
יָתְהוֹן דַּחֲלַת עַמְמַיָּא דְּחַבִּילוּ אֲבָהָתַי יַת גּוֹזָן וְיַת חָרָן
וְרֶצֶף וּבְנֵי עֲדֶן דְּבִתְרַשָּׁר: יג אָן מַלְכָּא דַּחֲמָת וּמַלְכָּא
דְּאַרְפָּד וּמַלְכָּא דְּקַרְתָּא סְפַרְוַיִם הֲלָא מַלְטְנִינּוּן
וַאֲנַלְיאִינּוּן: יד וְגַסִּיב חִזְקִיָּה יַת אִגַּרְתָּא מִיַּד אִזְנַדָּיָא
וּקְרָא חַדָּא מִנְּהוֹן וְסִלִּיק לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ וּפְרַסְיֵהּ
חִזְקִיָּה קֳדָם יְיָ: טו וְצַלִּי חִזְקִיָּה קֳדָם יְיָ לְמֵימָר: טז יְיָ
אֱלָהָא צְבָאוֹת דְּיִשְׂרָאֵל דְּשָׁכִינְתֵּיהּ שַׁרְיָא עֵילּ
מִן כְּרוּבְיָא אַתָּה הוּא יְיָ וְלֵית כַּר מִנָּךְ לְכָל מַלְכְוָתָא
אַרְעָא אַתְּ עֲבַדְתְּ יַת שְׁמַיָּא וְיַת אַרְעָא:

רִבּוֹנִי לְמַלָּא יַת פִּתְנָמָיָא
הָאִילֵן הָלָא עַל נַבְרָיָא,
דְיָתְבִין עַל שׁוּרָא לְמֵיכַל יַת
מַפְקָתְהוֹן וּלְמִשְׁתֵי יַת מֵימֵי
רַגְלֵיהוֹן בְּצִיעָרָא עִמְכוֹן:
וְקָם רַבְשָׁקֵה וְאַבְלֵי בְּקַל
רַב יְהוּדִית וַאֲמַר שְׁמָעוּ יַת
פִּתְנָמָא מַלְכָּא דְרַבְּתָנָא
מַלְכָּא דְאַתּוּר: כִּדְנָן
אֲמַר מַלְכָּא לָא יִטְעֵי לְכוֹן
חִזְקֵיָה אֲרֵי לָא יְכִיל לְשֵׁזָבָא
יָתְכוֹן: וְלָא יְרַחֵיץ יָתְכוֹן
חִזְקֵיָה עַל מֵימְרָא דַיְיָ
לְמֵימְרָא שֵׁיזָבָא יְשֵׁיזְבִנָּנָא
יְ לָא תְתְמְסַר קִרְתָּא הָדָא
בְּיַד מַלְכָּא דְאַתּוּר: וְלָא
תְקַבְּלוּן מִן חִזְקֵיָה אֲרֵי כְּדְנָן
אֲמַר מַלְכָּא דְאַתּוּר
עִבִידוּ עִמִי שְׁלָמָא וּפוּקוּ
לְוָתִי וֶאֱכוֹלוּ גְּבַר פֵּירֵי
גוּפְנֵהּ וּגְבַר פֵּירֵי תֵינְהִי
וְשְׁתוּ גְּבַר מֵי גוּבְיָה: יז עַד
מֵיתָא וְאַדְבַּר יַתְכוֹן לְאַרְעָא
כְּוָתְכוֹן אַרְעָא עִבּוּר
וַחֲמַר אַרְעָא חִקְלִין וְכַרְמִין:
יח דִּלְמָא יַטְעֵי יַתְכוֹן חִזְקִיָּה
לְמֵימָר יְ יְשֵׁזְבְנָנָא הַשַּׁיזְבָא
דַחֲלַת עַמְמַיָּא גְּבַר יַת
אַרְעֵיהּ מִיַּד מַלְכָּא דְאַתּוּר:
יט אָן דַּהֲלַת חֲמָת וְאַרְפָּד
אָן דַּהֲלַת סְפַרְוַיִם וַאֲרֵי
שֵׁיזָבוּ יַת שֹׁמְרוֹן מִן יְדִי:
כ מַן בְּכֹל דַּחֲלַת כְּדִינָתָא
הָאִלֵּין דְשֵׁיזָבוּ יַת אַרְעֲהוֹן
מִן יְדִי אֲרֵי יְשֵׁיזֵיב יְ יַת
יְרוּשְׁלֶם מִן יְדִי: כא וְשְׁתִיקוּ
וְלָא אֲתִיבוּ יָתֵיהּ פִּתְנָמָא
אֲרֵי תַּפְקִידַת מַלְכָּא הֲוָא
לְמֵימָר לָא תְתִיבוּנֵיהּ:
כב וַאֲתָא אֶלְיָקִים בַּר חִלְקִיָּה
דִי מְמָנָא עַל בֵּיתָא וְשֶׁבְנָא
סַפְרָאוְיוֹאָחבַר אֲפָקְדִי כְּמָנָא
עִיר דָּבְרַיָּא לְוָת חִזְקִיָּה כַּד
מְבַעְּנִין לְבוּשֵׁיהוֹן וְחַוְיוּ
לֵיהּ יַת פִּתְגָמֵי רַבְשָׁקֵה:
א וַהֲוָה כַּד שְׁמַע מַלְכָּא
חִזְקִיָּה וּבְזַע יַת לְבוּשׁוֹהִי
וְאִתְכַּסִּי בְּסָקָא וְעַל לְבֵית
מַקְדְּשָׁא דְיָ: ב וּשְׁלַח יַת
אֶלְיָקִים דִי כְמָנָא עַל בֵּיתָא וְיַת שֶׁבְנָא סַפְרָא וְיַת סָבֵי

אֲדֹנָי לְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
הֲלֹא עַל־הָאֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים עַל־
הַחֹמָה לֶאֱכֹל אֶת־חָרְאֵיהֶם וְלִשְׁתּוֹת
אֶת־שֵׁינֵיהֶם עִמָּכֶם: ג וַיֹּאמֶר
רַבְשָׁקֵה וַיִּקְרָא בְקוֹל־גָּדוֹל יְהוּדִית
וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי הַמֶּלֶךְ
הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר: ד כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ
אַל יַשִּׁא לָכֶם חִזְקִיָּהוּ כִּי לֹא־יוּכַל
לְהַצִּיל אֶתְכֶם: ה וְאַל־יַבְטַח
אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְהוָה לֵאמֹר
הַצֵּל יַצִּילֵנוּ יְהוָה לֹא תִנָּתֵן הָעִיר
הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ אַשּׁוּר: ו אַל־
תִּשְׁמְעוּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ כִּי כֹה אָמַר
מֶלֶךְ אַשּׁוּר עֲשׂוּ אִתִּי בְרָכָה
וְצֵאוּ אֵלַי וְאִכְלוּ אִישׁ־גַּפְנוֹ וְאִישׁ
תְּאֵנָתוֹ וּשְׁתוּ אִישׁ מֵי־בוֹרוֹ: ז עַד־
בֹּאִי וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ
כְּאַרְצְכֶם אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אֶרֶץ
לֶחֶם וּכְרָמִים: ח פֶּן־יַסִּית אֶתְכֶם
חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר יְהוָה יַצִּילֵנוּ הַהַצִּילוּ
אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אִישׁ אֶת־אַרְצוֹ מִיַּד
מֶלֶךְ אַשּׁוּר: ט אַיֵּה אֱלֹהֵי חֲמָת
וְאַרְפָּד אַיֵּה אֱלֹהֵי סְפַרְוַיִם וְכִי־
הִצִּילוּ אֶת־שֹׁמְרוֹן מִיָּדִי: י מִי
בְּכֹל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־
הִצִּילוּ אֶת־אַרְצָם מִיָּדִי כִּי־יַצִּיל
יְהוָה אֶת־יְרוּשָׁלַם מִיָּדִי: יא וַיַּחֲרִישׁוּ
וְלֹא־עָנוּ אֹתוֹ דָּבָר כִּי־מִצְוַת הַמֶּלֶךְ
הָיָה לֵאמֹר לֹא תַעֲנֻהוּ: יב וַיָּבֹא
אֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת
וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן־אָסָף
הַמַּזְכִּיר אֶל־חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים
וַיַּגִּידוּ לוֹ אֶת דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה:
לז א וַיְהִי כְּשָׁמְעַ הַמֶּלֶךְ
חִזְקִיָּהוּ וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו וַיִּתְכַּס
בַּשָּׂק וַיָּבֹא בֵּית יְהוָה:
ב וַיִּשְׁלַח אֶת־אֶלְיָקִים אֲשֶׁר־עַל־
הַבַּיִת וְאֶת | שֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְאֶת

אֶלְיָקִים דִי כְמָנָא עַל בֵּיתָא וְיַת סָבֵי

להמותו לגלוי עמי כתרגום: לז (ג) ויתכס. כשה שעמו כשק

מסורה

מלעיל. ישעיה האל אדניך ואליך. מלכים ויאמר אליהם רבשקה. ישעיה ויאמר רבשקה האל. מלכים יהודי׳ וידבר ויאמר שמעו דבר המלך הגדול. ישעיה יהודית ויאמר שמעו את דברי המלך הגדול. מלכים כי לא יוכל להציל אתכם מידו. ישעיה כי לא יוכל להציל אתכם. מלכים עד באי ולקחתי אתכ׳ תלישא. ישעי׳ עד באי ולקחתי זקף. מלכים ושבנא הסופר. ישעיה ואת שבנא הסופר. מלכים אל ישעיהו הנביא בן אמוץ. ישעיה אל ישעיהו כן אמוץ הנביא. מלכים אולי ישמע ה אלהיך את כל דברי רבשקה. ישעיה אולי ישמע ה׳ אלהיך את דברי רבשקה. מלכים ויאמר להם ישעיהו. ישעיה ויאמר אליהם ישעיהו. מלכים ושב לארצו. ישעיה ושב אל ארצו. מלכים וישמע על תרהקה מלך. ישעיה וישמע על תרהקה מלך. מלכים הנה יצא להלחם. ישעיה לאמר יצא להלחם הסר הנה. מלכים וישב וישלח מלאכים. ישעיה וישמע וישלח מלאכים. מלכים את אשר עשו. ישעיה אשר עשו. מלכים אשר שחתו. ישעיה אשר השחיתו. מלכים אין מלך חמת. ישעיה איה מלך חמת. מלכים מיד המלאכים ויקראם. ישעיה מיד המלאכים ויקראהו. מלכים ויתפלל חזקיהו אולא לפני ה׳ ויאמר. ישעיה ויתפלל חזקיהו יתיב אל ה׳ לאמר. מלכים ה׳ אלהי ישראל סרבא. ישעיה ה׳ צבאות אלהי ישראל אולא: את השמי׳ ואת הארץ י״גוסי׳ מקומם מצויין בספר׳ רבתא בערך שמים: מלכים הטה ה׳ אוזך ושמע את דברי סנחריב. ישעיה הטה ה׳ אוזך ושמע את כל דברי. מלכים אשר שלחו. ישעיה אשר שלח. מלכים את הגוים ואת ארצם. ישעיה את כל הארצות. מלכים ונתנו את אלהיהם. ישעיה ונתן את אלהיהם. מלכים הושיענו נא מידו. ישעיה הושיענו מידו. מלכים כי אתה ה׳ אלהים: ישעיה כי אתה ה׳ לבדך. מלכים אשר תתפללת אלי תביה. ישעיה אשר התפללת יתיב. מלכים מבחיר ישעיה מבחר וסי׳ רישי ספריהון. מלכים ואבואה מלון קצה. ישעיה ואבוא מרום קצי. מלכים אני קרתי וקח. ישעיה אני קרתי טשחא. מלכים ושתיתי מים זרים. ישעי׳ ושחיתי מים. מלכי׳ למימי קדם ויצרתיה. ישעיה פיסי קדם ויצרתיה. מלכים להשות גלים.

תולדות אהרן מימי רגליכם. מנלא כה: מד כמי. סיסדרון לד: תלוי בתלונות. מנלא יא מוען פט: קרועי בגדים. מ״ק כו כיסהדין ס:

מצודת ציון

כתו זונה: (יב) הרפיסם. מל׳ תוך ונקב וד״ל נוסה קיומא מנקב פי הטבעת: שיעיסה. כוס׳ מי רגלים והוא קבוב מל׳ בקן ו (יד) ישיח. ענין כסחה ושחוי כמו כנחש כשיחי (בלעמיות ג) ז (טו) נרכה. ענין מנחה והשורש שלום כמו קח נא את ברכתי (בב לג): (יז) ותירוש. ענבי כיין: (יח) ישית. מל׳ השחה ופחוי: (כא) ויתרוצו. בפקו

מצודת דוד

(יב) האל מדוניך. וכי רק אל מדוניך ואינך אלהי מדוני לדבר דברי: על האנשים. אל האנשים: לאכול. להזהירם כי יכולו בהצור ומעקה רעבון ומחסון יוכרחו לאכול צואה ושתיה מי רגליהם ממכם. ר״ל גם הם גם אתם: (טז) עשו אתי ברכה. ר״ל עשו עמי שלום לתת תשובות שלום: ואכלו וכו׳. ר״ל לא הסיו עוד כלומים כתוך העיר מכלי לנתת ללקוח פירות כחילתו ושאוב מהבהובה: (יז) ולקחתי. אקח אתכם משם להוליך אל ארץ טובה כארצכם וכי כן היה דרכו להעכיר לתת כתומת שכבש מארצם לארץ אחרת: ארץ דגן. ארץ המגדל דגן: (יח) פן יסית. שמא יפתה אתכם: הצילו. ר״ל דעו שאין ממש כדבריו כי הלא הצילו וכו׳: חמת. ר״ל כי אלוה: (יט) איה וכו׳. ר״ל וכי היה עיקר לומר אל ארץ יפה מארצכם אלא שלא היה יכול לספר בגנותה: (יט) וכי הצילו את שומרון מידי. וכאי שומרון היו עוכדים לאלהי ארם שכיניהם ואחת היא מהם: (כב) קרועי בגדים. על שמעו דברי רבשקה המחרף ומנדף כלפי מעלה

(יב) האל מדוניך. וכי רק אל מדוניך ואינך אלהי מדוני לדבר דברי: על האנשים. אל האנשים: לאכול. להזהירם כי יכולו בהצור ומעקה רעבון ומחסון יוכרחו לאכול צואה ושתיה מי רגליהם ממכם. ר״ל גם הם גם אתם: (טז) עשו אתי ברכה. ר״ל עשו עמי שלום לתת תשובות שלום: ואכלו וכו׳. ר״ל לא הסיו עוד כלומים כתוך העיר מכלי לנתת ללקוח פירות כחילתו ושאוב מהבהובה: (יח) ולקחתי. אקח אתכם משם להוליך אל ארץ טובה כארצכם וכי כן היה דרכו להעכיר לתת כתומת שכבש מארצם לארץ אחרת: ארץ דגן. ארץ המגדל דגן: (יח) פן יסית. שמא יפתה אתכם: הצילו. ר״ל דעו שאין ממש כדבריו כי הלא הצילו וכו׳: חמת. ר״ל כי אלוה: (יט) איה וכו׳. ר״ל וכי היה עיקר לומר אל ארץ יפה מארצכם אלא שלא היה יכול לספר בגנותה: (יט) וכי הצילו את שומרון מידי. וכאי שומרון היו עוכדים לאלהי ארם שכיניהם ואחת היא מהם: (כב) קרועי בגדים. על שמעו דברי רבשקה המחרף ומנדף כלפי מעלה

הָעֶלְיוֹנָה בִּמְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס׃
ג וַיֵּצֵא אֵלָיו אֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּהוּ
אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח
בֶּן־אָסָף הַמַּזְכִּיר׃ ד וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
רַבְשָׁקֵה אִמְרוּ־נָא אֶל־חִזְקִיָּהוּ כֹּה־
אָמַר הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר מָה
הַבִּטָּחוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר בָּטָחְתָּ׃
ה אָמַרְתִּי אַךְ־דְּבַר שְׂפָתַיִם עֵצָה
וּגְבוּרָה לַמִּלְחָמָה עַתָּה עַל־מִי
בָטַחְתָּ כִּי מָרַדְתָּ בִּי׃ ו הִנֵּה בָטַחְתָּ
עַל־מִשְׁעֶנֶת הַקָּנֶה הָרָצוּץ הַזֶּה עַל־
מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִסָּמֵךְ אִישׁ עָלָיו וּבָא
בְכַפּוֹ וּנְקָבָהּ כֵּן פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
לְכָל־הַבֹּטְחִים עָלָיו׃ ז וְכִי־תֹאמַר
אֵלַי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בָּטָחְנוּ הֲלוֹא
הוּא אֲשֶׁר הֵסִיר חִזְקִיָּהוּ אֶת־
בָּמֹתָיו וְאֶת־מִזְבְּחֹתָיו וַיֹּאמֶר
לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלִַם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ
הַזֶּה תִּשְׁתַּחֲווּ׃ ח וְעַתָּה הִתְעָרֶב
נָא אֶת־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַשּׁוּר וְאֶתְּנָה
לְךָ אַלְפַּיִם סוּסִים אִם־תּוּכַל לָתֶת
לְךָ רֹכְבִים עֲלֵיהֶם׃ ט וְאֵיךְ תָּשִׁיב
אֵת פְּנֵי פַחַת אַחַד עַבְדֵי אֲדֹנִי
הַקְּטַנִּים וַתִּבְטַח לְךָ עַל־מִצְרַיִם
לְרֶכֶב וּלְפָרָשִׁים׃ י וְעַתָּה הֲמִבַּלְעֲדֵי
יְהוָה עָלִיתִי עַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לְהַשְׁחִיתָהּ יְהוָה אָמַר אֵלַי עֲלֵה
אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהַשְׁחִיתָהּ׃
יא וַיֹּאמֶר אֶלְיָקִים וְשֶׁבְנָא וְיוֹאָח
אֶל־רַבְשָׁקֵה דַּבֶּר־נָא אֶל־עֲבָדֶיךָ
אֲרָמִית כִּי שֹׁמְעִים אֲנָחְנוּ וְאַל־
תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ יְהוּדִית בְּאָזְנֵי הָעָם
אֲשֶׁר עַל־הַחוֹמָה׃ יב וַיֹּאמֶר
רַבְשָׁקֵה הַאֶל אֲדֹנֶיךָ וְאֵלֶיךָ שְׁלָחַנִי

משטח קצריא׃ ג ונפק לותיה אליקים בר חלקיה די ממנא על ביתא ושבנא ספרא ויואח בר אסף די ממנא על דכרניא׃ ד ואמר להון רבשקה אמרו כען לחזקיה כדנן אמר מלכא רבתנא מלכא דאתור מה רוחצנא הדין דאיתרחיצתא׃ ה אמרית ברם במלל ספון במלך וגבורא אעביד קרבא כען על מן איתרחיצתא ארי מרדתא בי׃ ו הא איתרחיצתא על סמך קניא רעיעא הדין על פרעה מלכא דמצרים דאם יסתמיך גברא עלוהי ויעול בידיה ויבזעיניה כן פרעה מלכא דמצרים לכל דמתרחצין עלוהי׃ ז וארי תימרון לי על מימרא דיי אלהנא אתרחיצנא הלא הוא דאעדי חזקיה ית במתוהי וית אגורוהי ואמר לאנש יהודה וליתבי ירושלם קדם מדבחא הדין תסגדון׃ ח וכען אתערב כען עם רבוני מלכא דאתור אתן לך תרין אלפין סוסון אם תכול למנאה עלך רכבין עליהון׃ ט ואיכדין את מדמי לאתבא ית אפי חד משלטוני עבדי רבוני זעריא ואיתרחצתא לך על מצרים לרתיכין ולפרשין׃ י וכען הבר ממימרא דיי סלקית לארעא הדא לחבלותה יי אמר לי סק על ארעא הדא וחבלה׃ יא ואמר אליקים ושבנא ויואח לרבשקה מליל כען עם עבדך ארמית ארי שמעין אנחנא ולא תמליל עמנא יהודית קדם עמא די על שורא׃ יב ואמר רבשקה הלות רבונך ועלך שלחני

רשי

הכנגדים׃ (ג) המזכיר. כותב הזכרונות בספרי דברי הימים. (ד"א המזכי' איזה דין בא לפניו ראשון שיפסקנו ראשון)׃ (ה) אמרתי. עד הנה אך דברי שפתים הוא בפיו לאמר לא אעבוד למלך אשור ומשיראה שאעלה עליו לצבא יחזור בו עכשיו הרי עליתי מעתה או יעבדני או צריך הוא לבקש עצה וגבורה למלחמה׃ עתה. שבא העת אמור נא על מי בטחת למרוד בי׃ (ו) אשר יסמך איש. על הקנה הרצוץ הנשבר והקרומיות באים בכפו ונוקבין אותה כן פרעה לבוטחי' בו סופן להיות עזרתו לרעתן׃ (ז) אשר הסיר חזקיה את במותיו. ביער את כל בתי עכו"ם ומזבחות ובמות והזקיק את כל יהודה להשתחות לפני מזבח אחד׃ (ח) התערב נא. בדבר זה אם תוכל לקיימן ל' ערבון שקורין גי"ר בלע"ז׃ (ט) ואיך תשיב. אפי' פני פחת אחד שהוא מעבדי אדוני הקטנים שהקטן בראשי גייסות שלו ממונה על אלפים איש׃ אחד עבדי. אחד מעבדי כמו אחד השיחים (בראשית כא) אחד הריקים (שמואל ב ו)׃ (י) המבלעדי ה'. שלא מרשותו׃ ה' אמר אלי. כבר נבאו הנביאי' ישא את חיל דמשק ואת שלל שומרון לפני מלך אשור (לעיל ח) והוא טעה לומר כאשר עשיתי לשומרון כן אעשה לירושלים׃ (יא) כי שומעים אנחנו. מכירים אנחנו אותו ול' שומעים אינטנד"ש בלע"ז׃ ואל תדבר אלינו יהודית. שכל העם מכירים בל' יהודית והם מתפחדים מדבריך (לפי שאמר להם אמרו נא אל חזקי' (סברו) שלא בא להפחיד העם ורבשקה ישראל מומר היה כשבורים הם אף שמלות רבו על רבשקה אבל לבו נמשך למשפחתו ויכמרו ניחומיו)׃ (יב) האל אדוניך. תמיהה הוא לכך נקוד חטף פתח וכי אל שניכם לבדכם שלחני אדני הלוא אל כולם שלחני ולכך באתי שכל העם ישמעו ויראו ואל יפיתם חזקיהו למרוד

הולדות אהרן עלה וגבורה. עקדה בשר לא׃ קנה
ה"לון. ברכות נו יבמות נג׃

רדק

ויש כינויים בנוי משם אחד בבנין אחד, במלכים אמרת אך דבר שפתים אמר רבשקה כנגד חזקיהו הבטח בלשון בדבר שפתים ולשון, וזו הוא השטה והון זה כי עצה וגבורה צריך למלחמה, וכזה כשמ' אמרתי אמר רבשקה אמרתי כי אתה תוכל להבטן על דבר שפתים כולה נומר על הבלתך וכחכם רבי אכרסם בן עזרא פי' אך דבר שפתים העצה והגבורה שלך בדבר שפתים

זה שלח סנחריב׃ ולירושלם ח' בקריאה וסי' נמסר בירמיה סימ' ד'׃ יהודית ד' וסי' נמ' במרכים הלק ב' סי' י"ח׃ סימן מלכים ובארבע עשרה שנה. ישעיה ויהי בארבע עשרה שנה. מלכים וישלח מלך אשור את תרתן. ישעיה וישלח את רבשקה. מלכים וישלח מלך אשור פזר. ישעיה וישלח מלך אשור פסק. מלכים כן לכיש אל המלך חזקיהו. ישעיה מלכיש ירושלמה. מלכים ויעלו ויבאו ירוש'. ויעלו ויבאו ויעמדו אשר במסלת. ישעיה ויעמד בתעלת בבמסלות. מלכים ויקראו אל המלך ויצא אלהם. ישעיה ויצא אליו אליקים. מלכים אמר' אך ובר שפתים. ישעיה אמרתי אך דבר שפתים. וסים ואיך אמרה אחתי היא בו' כי אמרתי. מלכים עתה הנה בטחת. ישעיה הנה בטחת. מלכים וכי תאמרון אלי. ישעיה וכי תאמר אלי. סימן מלכים רבים ישעית לשון יחיד. מלכים ויאמר ליהודה ולירושלם לפני יתיב. ישעיה ויאמר ליהודה ולירושלם לפני תכיר. מלכים השתהוו בירושלם. ישעיה הזה תשתחוו. מלכים את אדני את המלך. ישעיה את אדני המלך. מלכים עתה המבלעדי. ישעיה ועתה המבלעדי. מלכים על המקום על עלה על הארץ. ישעיה עליתי על הארץ עלה אל הארץ. מלכים עליתי על המקום הזה להשחיתו על הארץ. ישעיה על הארץ הזאת להשחיתה אל הארץ. מלכים ויאמר אליקים בן חלקיהו ושבנא ויואח. ישעיה ויאמר אליקים ושבנא ויואח, מלכים ואל הדבר עמנו. ישעיה ואל תדבר אלינו. מלכים חריהם את שיניהם בהיב. ישעית תראיהם שיניהם בתיב. מלכים העל ארניך

מצודת ציון

(ו) משענת. ענין סמיכה׃ הרצוץ. מבוכר ומרוכס כמו כרוצצות אביונים (עמוס ד)׃ (ח) התערב. מל' ערבון ומשכון כי כשבנים תלויים בדבר מה וכ"א מחייב עצמו בממון באם לא יהיה כדבריו שדבן הוא שב"א נותן ערבון נסיוס כטוח ומקיים׃ (ט) פחת. ענין שררה׃ (י) המבלעדי. ענינו כמו

מצודת דוד

ל הבדה שמכבסים בה הבגדים ושוטחים שמה מול השמש לנגבם׃ (ג) על הבית. ממונה על בית המלך׃ המזכיר. הממונה על ספר הזכרונות׃ (ד) מה הבטחון. מה בטחון אשר בטחת בו למרוד בי׃ (ה) אמרתי. אומר אני שרק בדבר שפתים בעלת יועצים תרבה לעשות מלחמה אבל לא כן הוא כי צריכים אליה עצה עם גבורה׃ עתה. היאיל והמלוך הוא בה אל הגבורה והיננה בך א"כ על מי בטחת שיהן בך גבורה׃ (ו) הנה בטחת. הנה בטחון על מצרים מה הוא כי הלא הוא כמו משענת קנה רצוץ כאשר אם יסמוך איש עליו באים עוד הקסמין והקרומיות בכפו ונוקבין אותה כן עזרת פרעה נהפך עוד לרעה׃ (ז) הלא הוא. הלא הוא אשר הסיר חזקיה את במותיו אשר היו בכל הארץ ואמר לישראל ברק למזבח העומד בבה"מ תשתחוו ומיעט א"כ בעבודתו ונכאס בעיניו׃ (ח) התערב נא. עתה ההתייב עצמך עם אדוני אם תוכל למלאות הדבר אשר ישאל׃ לתת לך. לתת מאנשיך׃ (ט) ואיך תשיב. את פניך להלחם עם פני פחת וכו' הלא אף הקטן שבהם ממונה הוא על אלפים׃ ותבטח. א"כ בוודאי כל בטחונך ברכב ובפרשים על מצרים אשר הוא כקנה רצוץ׃ (י) המבלעדי ה' וכו'. מבלי גזרת המקום׃ ה' אמר. כבר ניבא ישעיה וכו' ואת שלל שמרון (לעיל ח) וטעה לומר שכן יעשה לירושלים׃ (יא) ארמית. בלשון ארמית׃ כי שומעים. כי מבינים אנחנו ארמית׃ יהודית. בל' יהודית׃ באזני העם. בפניהם בשהם שומעים כי הכל מכירים בו ואין מהדרך לפרסם דברי המלחמה בפני המון העם׃ הכל

וְאוּדָיו הוֹן דִּכְחַרְשִׁין לְקַבָּלָא לְמִלֵּי נְבִיָּא יְצִיתָן : י בְּנִן כְּאֵיל פִּסְחָ וְתָרָן לְשׁוֹן אִלֵּם כְּי־ בְּמֵיחֲוֹהוֹן נַלְוָתָא דְיִשְׂרָאֵל דְּמִתְבַּנְּשִׁין וְסַלְקִן לְאַרְעָהוֹן הָא פְּאָלִין קַלִּילִין וְלָא לְאִתְעַבְּרָא וְיִשַּׁבַּח לִישָׁנְהוֹן . יא וּמִ֫יצְמָאוֹן לְמַבּוּעֵי מַיִם בְּגַוֵּהּ תַּנִּים דַּהֲוָה בְּלִים אֲרֵי בְּכֵן רַבְּצָה חֲצִיר לְקָנֶהּ וְגֹמֶא : יב וְהָיְתָה אִתְבְּזָעוּ בְּמַדְבְּרָא מַיָּא וְנַחֲלַיָּא בְּמֵישְׁרָא : יג וְיִהֵי שָׁם מַסְרְוִל וָדַרְכָּ וְדַרְכָּ הַקֹּדֶשׁ שְׁרָבָא לַאֲנַסִין דַּמָּן וּבֵית יְקָרָא לָהּ לָא־יַעַבְרִנּוּ מֵמָּא וְהוּא־לֶמוֹ הֹלֵךְ דַּרְכָּ וְאוֹיְלִים לָא יְתָעוּ : יד לָא־יְהֵיהּ שָׁם אַרְיֵה וּפְרָיַין יִסְקוֹן בָּהּ וְנוֹטָא : טו וְיִהֵי חֵיוָת בַּר־יְעַלָּנָה לָא תְמַצֵּא שָׁם וְתִקּוֹן תַּמָּן כְּבֵשׁ אוּרַח אוֹרַח דְּקוּדְשָׁא יִתְקְרֵי לָהּ וְהָלְכוּ גְאוּלִים : טז וּפְרוּיֵי יְהוָה לָא יֵעְדוּן בֵּיהּ מְסָאֲבִין וְלָא יִפְסְקוּן עֲדֵי אוּרְחָא וּדְלָא אָלִיפוּ לָא יִטְעוּן : יז לָא יְהֵי תַּמָּן מְלַךְ מַבָּאֵישׁ וְשִׁילְטוֹן בִּישׁ לָא יְזוּזִנֵּיהּ וְלָא יְשַׁתְּכְחוּן תַּמָּן וִיהָכוּן פְּרִיקִין : יח וּפְרִיקָיָא דַיְיָ יְתוּבוּן וְיֵתְבְּנְשׁוּן מְבִיעֵי נַלְוָתְהוֹן וְיִעְלוֹן לְצִיּוֹן בְּתוּשְׁבַּחְתָּא וְחֶדְוַת עָלַם תְּהֵי לְהוֹן דִּי לָא פַסְקָא וַעֲנַן יְקָר תְּהֵי מַטַּל עַל־רֵישֵׁיהוֹן בֵּיעַ חֶדְוָא יְשַׁכְּחוּן וְיֵסוּף מְנָהוֹן מַבְּיַת יִשְׂרָאֵל דְּנָנָא וְתַנָּחָא : א וַהֲוָה בְּאַרְבַּע עַסְרֵי שְׁנִין לְמַלְכָּא חִזְקִיָּה סְלִיק סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דַאֲתוּר עַל כָּל קִרְוַיָּא דְבִית יְהוּדָה דְּבִיכְתָּא וַאֲחַדְנוּן : ב וּשְׁלַח מַלְכָּא דְאַתּוּר יַת רַבְשָׁקֵה מִלְכֵּישׁ לִירוּשְׁלֵם לְוָת מַלְכָּא חִזְקִיָּה בְּמַשִּׁירְיָת סַגִּיאָן וְקָם בִּמְזִיקַת בְּרֵיכְתָּא עֵילֵיתָא דְּכִבְיֵשׁ חָקַל

חֲרָשִׁים תִּפְתַּחְנָה : ו אָז יְדַלֵּג כָּאַיָּל פִּסֵּחַ וְתָרֹן לְשׁוֹן אִלֵּם כִּי־ נִבְקְעוּ בַמִּדְבָּר מַיִם וּנְחָלִים בָּעֲרָבָה : ז וְהָיָה הַשָּׁרָב לַאֲגַם וְצִמָּאוֹן לְמַבּוּעֵי מָיִם בְּנָוֵה תַנִּים רִבְצָהּ חָצִיר לְקָנֶה וְגֹמֶא : ח וְהָיְתָה שָׁם מְסִלָּה וְדָרֶךְ וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ יִקָּרֵא לָהּ לֹא־יַעֲבָרֶנּוּ טָמֵא וְהוּא־לָמוֹ הֹלֵךְ דָּרֶךְ וֶאֱוִילִים לֹא יִתְעוּ : ט לֹא־יִהְיֶה שָׁם אַרְיֵה וּפְרָיִץ חַיַּת רָע לֹא־יַעֲלֶנָּה לֹא תִמָּצֵא שָׁם וְהָלְכוּ גְּאוּלִים : י וּפְדוּיֵי יְהוָה יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָס יָגוֹן וַאֲנָחָה :

לה א וַיְהִי בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתְפְּשֵׂם : ב וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ־אַשּׁוּר | אֶת־רַבְשָׁקֵה מִלָּכִישׁ יְרוּשָׁלַ֫מָה אֶל־הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ בְּחַיִל כָּבֵד וַיַּעֲמֹד בְּתְעָלַת הַבְּרֵכָה

וְאוּדָיו הוֹן דִּכְחַרְשִׁין לְקַבָּלָא לְמִלֵּי נְבִיָּא יְצִיתָן : י בְּנִן כְּאֵיל פִּסֵּחַ וְתָרָן לְשׁוֹן אִלֵּם כְּי־ בְּמֵיחֲוֹהוֹן נַלְוָתָא דְיִשְׂרָאֵל דְּמִתְבַּנְּשִׁין וְסַלְקִן לְאַרְעָהוֹן הָא פְּאָלִין קַלִּילִין וְלָא לְאִתְעַבְּרָא וְיִשַּׁבַּח לִישָׁנְהוֹן . יא וּמִ֫יצְמָאוֹן לְמַבּוּעֵי מַיִם בְּגַוֵּהּ תַּנִּים דַּהֲוָה בְּלִים אֲרֵי בְּכֵן רַבְּצָה חֲצִיר לְקָנֶהּ וְגֹמֶא : יב וְהָיְתָה אִתְבְּזָעוּ בְּמַדְבְּרָא מַיָּא וְנַחֲלַיָּא בְּמֵישְׁרָא : יג וְיִהֵי שָׁם מַסְרְוִל וָדַרְכָּ וְדַרְכָּ הַקֹּדֶשׁ שְׁרָבָא לַאֲנַסִין דַּמָּן וּבֵית יְקָרָא לָהּ לָא־יַעַבְרִנּוּ מֵמָּא וְהוּא־לָמוֹ הֹלֵךְ דַּרְכָּ וְאוֹיְלִים לָא יְתָעוּ : יד לָא־יְהֵיהּ שָׁם אַרְיֵה וּפְרָיַין יִסְקוֹן בָּהּ וְנוֹטָא : טו וְיִהֵי חֵיוָת בַּר־יְעַלָּנָה לָא תְמַצֵּא שָׁם וְתִקּוֹן תַּמָּן כְּבֵשׁ אוּרַח אוֹרַח דְּקוּדְשָׁא יִתְקְרֵי לָהּ וְהָלְכוּ גְאוּלִים : טז וּפְרוּיֵי יְהוָה לָא יֵעְדוּן בֵּיהּ מְסָאֲבִין וְלָא יִפְסְקוּן עֲדֵי אוּרְחָא וּדְלָא אָלִיפוּ לָא יִטְעוּן : יז לָא יְהֵי תַּמָּן מְלַךְ מַבָּאֵישׁ וְשִׁילְטוֹן בִּישׁ לָא יְזוּזִנֵּיהּ וְלָא יְשַׁתְּכְחוּן תַּמָּן וִיהָכוּן פְּרִיקִין : יח וּפְרִיקָיָא דַיְיָ יְתוּבוּן וְיֵתְבְּנְשׁוּן מְבִיעֵי נַלְוָתְהוֹן וְיִעְלוֹן לְצִיּוֹן בְּתוּשְׁבַּחְתָּא וְחֶדְוַת עָלַם תְּהֵי לְהוֹן דִּי לָא פַסְקָא וַעֲנַן יְקָר תְּהֵי מַטַּל עַל־רֵישֵׁיהוֹן בֵּיעַ חֶדְוָא יְשַׁכְּחוּן וְיֵסוּף מְנָהוֹן מַבְּיַת יִשְׂרָאֵל דְּנָנָא וְתַנָּחָא : א וַהֲוָה בְּאַרְבַּע עַסְרֵי שְׁנִין לְמַלְכָּא חִזְקִיָּה סְלִיק סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דַאֲתוּר עַל כָּל קִרְוַיָּא דְבִית יְהוּדָה דְּבִיכְתָּא וַאֲחַדְנוּן : ב וּשְׁלַח מַלְכָּא דְאַתּוּר יַת רַבְשָׁקֵה מִלְכֵּישׁ לִירוּשְׁלֵם לְוָת מַלְכָּא חִזְקִיָּה בְּמַשִּׁירְיָת סַגִּיאָן וְקָם בִּמְזִיקַת בְּרֵיכְתָּא עֵילֵיתָא דְּכִבְיֵשׁ חָקַל

משטח

כזכרים וכלמים : (ו) כי נבקעו כמדבר מים . כגם לחמר מיכה כמוכשתי כימי לצתך מלרץ מלרים לרלחו נפלאות , וכגם יהיה זה מכפלאות שיבקעו במדבר מים : ונהלים בערבה . ביזלאו מים רבים בדרך כשוכם לארלם : (ז) והיה הרב . מקום סבכ ומקום הלמלון יהיה נלחם ולחמרתי מים ביהיו נוטפים לסם בדרכם בלכתם במקום לית בהוא מקום סבכ בחין סם מים מרוב הסוב , ובדגום חלנו מוכ לחלני ברכה : נציב תנים רבלה . מקום בסיס נוס הגים וסיו רובלים סהמות סם יסיס היכר לקנה וגומא בילמתו סם קנה וגומא בחיכם לומתי חלה במקום מיס : הילר . כמו הלר כמו בשילרנו למעלה ומחר רבלה כל הרח והחת מסבגים ותנים לומר עי: סנקנות כמו שלומר גם תנים תלנו שד : (ח) וסיה שם . שם בשבכר שלה סיס שם דרך מפולש יהיה פתח מסלול ודרך וכדרם פכבית לח דרך כמדבר שמלנו תיל וסמיכה תיהם כולכת בלילה חלה לחחר שמולם ולח יהיה מסלול ודרך , ומכלול כמו מסלה : ודרך הקדש יקרל לה . לחותה כדרך כי פם קדש יהלו בה : לח יעבנרו טמח . ל"ל לחר לח כרכשים : והוח נמו . ליסרחל נלבד יהיה לחותו כדרך : כין סולך דרך שהוח לבול בולכת דרכים בין לחולים לח יתעו נחותה כדרך : ולחולים . ל"ל לחותם שהם לחולים לענין דרכיהם שלח סולנלו בהם כוח כדרך לח יתעו , לחבל ילבו דרך יער עד יכולבם : (ט) לח יהיה . לפי שמתחלה היה מדבר חיות רעות שהיה מדבר עתה שילבו בה בני ישרחל לח יהיה שם לחיה , ובריץ חיות לח יעלה נלותה כדרך ולח תמלח שם חיה בעב , ופ' ובריץ חיות , חפילו בשריץ שבחיות שהריץ מהכו סחיות שבולך נתקוב שבני חדם מלויץ לפולו לותם לח חלח שם והיכו שם נחולים בלי חחד : (י) ופדויי ס' יכולן . ושמחת עולם על רחשם , דרך משל כי יבלו קומתיהם רחש נשוח בשמחה : שגון ושמחה יבינו ויגון ונחנה . והו יבינו וגסו ולשלטנו מוה בשרחש עורי עורי לבשי עוזך ציון בגדי תפארתך , נס' , לין י"ו כרחש סמלה , ושסימן שלח תלבה נסס ו"ו בן , ושרוש שסימן כי הו"ו קומס לבד"ן , והה שסוף יבינו ונסו נוי"ו בסוף יבינו ו"ן כרחש והנו הוח הרחשן , ושחמרון ט"ן בסוף יבינו ובן בחחילה נסו לין סם ו"י : (ל) ויהי כלחכע עשרה שנה סיה . סרבה ו זיכרונות נספר מלכים נחר ציטב , יח

לחגם ג' סחחין וסי' והיה השרב לחגם . חשים סרבה לחגם . יחם מרבה לחגם ' וגסו ר' בקרי' וס' וגסו בנ"ח הרב וגסלו חין . וגסו יגון ואנחה קרנה ד"ישעיה . ונסו הללים סב , וחברו ונסו הללים חלך לי חל : ירושלימה ה' ר' מנהון חסר בקריחת וס' וחבח ירושלימה בחיל כבר חחר דכולכח שבח . וידבימו חותו עבדיו ירושלבה . וישלח טלך חשור רישעיה . וישלח תבניה יד . חחר

מצודת ציון

(ה) תפקחנה . תפתחנה כתו תפקח לח עיני (זכריה י"ב) : (ו) ידלג . ענין קפיצה כמו מדלג על הסריס (ש"ב כ) ; שבח . מגר : ותרון . מלשון רנה ו (ו) כסרב . ענין יבבות הסוס כמו ולח יבב כרב ושמח (נקוד ת"ס) : נלבע . מקום קנון סתים : ונמלון . כ"ל מקום ויבש : יחבוסי . ענין חסיון ומקור וכן והכבר כד על סמבוע (קהלת י"ב) : כנוה : כמדור : חגים . מין נחש : רבלה . ענין סכביבה לנוח : חציר . דשא : לקנה ונומא . שם מיני נחמיס : (ח) מסלול . מ מן מכילה ודרך כמובה : למו . לנסם : יתעו . מלשון סועם ; (ט) ובריץ . ענין עזות והסקוקות : (י) יבינו . ענין הקנוח והדבוק : ונסו . ענין בריחה : יגון . מלשון חוגה ולמר ; (ל) בכליונות . סהוקות : ויחבשם . ככבש ולכדה : (ב) כחיל . ענין לבהות סם : כבד . ענין רבוי וכן ועתך כבוד סזה ת"ש ג) : בתעלת בברכה . בבריכה סיא מקום בנוי בלבנים ובכוך וסם מהבבים סמים וכלבנה סוא המיוחד לכסות לו ובבח סמוך ממבבים לה מחת סמים מן סברכה וכן לל קלה בעונת בברכה (לעיל ו) ו נמבילה . בדרך בבבובה :

מצודת דוד

(ה) תפקחנה . תפתחנה כתו תפקח לח עיני (זכריה י"ב) : (ו) ידלג . ענין קפיצה כמו מדלג על הסריס (ש"ב כ) ; שבח . מגר : ותרון . מלשון רנה ו (ו) כסרב . ענין יבבות הסוס כמו ולח יבב כרב ושמח (נקוד ת"ס) : נלבע . מקום קנון סתים : ונמלון . כ"ל מקום ויבש : יחבוסי . ענין חסיון ומקור וכן והכבר כד על סמבוע (קהלת י"ב) : כנוה : כמדור : חגים . מין נחש : רבלה . ענין סכביבה לנוח : חציר . דשא : לקנה ונומא . שם מיני נחמיס : (ח) מסלול . מ מן מכילה ודרך כמובה : למו . לנסם : יתעו . מלשון סועם ; (ט) ובריץ . ענין עזות והסקוקות : (י) יבינו . ענין הקנוח והדבוק : ונסו . ענין בריחה : יגון . מלשון חוגה ולמר ; (ל) בכליונות . סהוקות : ויחבשם . ככבש ולכדה : (ב) כחיל . ענין לבהות סם : כבד . ענין רבוי וכן ועתך כבוד סזה ת"ש ג) : בתעלת בברכה . בבריכה סיא מקום בנוי בלבנים ובכוך וסם מהבבים סמים וכלבנה סוא המיוחד לכסות לו ובבח סמוך ממבבים לה מחת סמים מן סברכה וכן לל קלה בעונת בברכה (לעיל ו) ו נמבילה . בדרך בבבובה :

שכאמר בחרשים שמעו וגו' : (ו) חז ילגל כחיל ספסח וגו' . ישרחל שהיס עכשיו פסחים וחלשים מצינו שקורחים פסחים חלשים כמו שנחמר פסחים גזון כז (לעיל לג) : ותרון . ניבוחתי : לשון חלם . לשוחם של ישרחל שהיו בין הבבזיים חלמים שומעים חרפות ומינם מזיכים : כי נבקעו במדבר מים . כי תשמסה ישוחתי ויפרחו כמדבר ניה בעמלה לחיס ומעייוחת נבקעי' בחוכה כלומר כי יפחת ישע לנדכחים : (ז) והיה השרב לסס לחגם . בחחלה לחשוחה יהה טוסע והנביח דבר בלשון משל : בטה חניס רבלה וגו' . בטה חקום שהיה מדבר ניה שהוח טה מרכן חנין יהיה לח חקום חליר בעשבה לקנה וגומה וחין דרך קנה וגומה נדלים חלח בחקום מיס כענין שנחמר הינלה גומה כלי בלה (חיוב ח) : רבלה . שם דבר הוח כמו מרכן שברי חיטו חפיק ס"ח : (ח) והיה שם מסלול . לעוברים ושבים : והוח למו . והוח הדרך של חותן עוריס ותרשים ופסחי' וחלמים המזכירים לחעלה והיה הלוך חותו דרך וחפילו סס חוילים לח יחעו כי מייסדתו לפניהם : (ט) ופריץ חיות . חזיר חיער (חהלים פ) חין לך פריץ בחיות כחזיר הכר וגס חריס מסוכבו (ירמיה ד) הוח נכוכלנגר לח יחלח שם : כל יעלנה . לחותה הדרך דרך משמח לשון זכר ולשון נקבה כדכחיב לח יחלה חדר ילבו בה (שמות יח) הרי נקבה . בדרך חחד יהלו (דברי' יח) הרי זכר : לח תמלח . חיה רעה שם : (י) ושמחת עולם . שמחה חשר חשלם שהיחה להם כבר בדרך יציחתן ממלרי' וה' הולך לפניהם יומם (שמות יג) : וגסו . ניגון והנחחה מהם: (כ) בחעלת . פושי"ר בלע"ז : בריכה . מקום כיטום מים חפור בקרקע כידי חדם לחת בו דגים חחוך ורחב : בחסילות . דרך כבושה קחי"ן בלע"ז: שדה כוסס . ת"י הקל משטח קלריח שטוחין שם כבובים חת

הכבדים

תולדות אהרן ומ יולב. סנהדרין לא: ושבועי ס' . נרחים נה שנח שם בנהדרין ק (סנהדרין נא)ושנח ושחמס. כוסס מה:

מָנוֹחַ׃ מו שָׁמָּה קִנְָּה קִפּוֹז וְשִׁבְּחָן לְהֶן נֵיחַ׃ מו תַּמָּן
וַתְּמַלֵּט וּבָקְעָה וְדָגְרָה בְצִלָּהּ אַף־ תְּקֻנִּין קוֹפָּדָא וּתְשֵׁיזֵיב
שָׁם נִקְבְּצוּ דַיּוֹת אִשָּׁה רֵעוּתָהּ׃ לְתַמָּן יִתְכַּנְּשׁוּן דַּיָּתָא אִתָּתָא
מז דִּרְשׁוּ מֵעַל־סֵפֶר יְהוָה וּקְרָאוּ לוֹת חֲבֶרְתָּהּ׃ מז תִּבְעוּ מֵעַל
אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נֶעְדָּרָה אִשָּׁה ס"פ ו׳ ס"פ ואתחנן ס"פ דַּיָּ וּבְעוֹ חָדָא סִפְרָא
רֵעוּתָהּ לֹא פָקְדוּ כִּי־פִי הוּא צִוָּה מִנְהוֹן לָא שָׁגַת וְאִתָּתָא
וְרוּחוֹ הִוא קִבְּצָן׃ יז וְהוּא־הִפִּיל לָהֶן גּוֹרָל וְיָדוֹ חִלְּקָתָהּ לָהֶם בַּקָּו אֲרֵי בְּמֵימְרֵיהּ יְתַכְּנְשׁוּן וּבְרַעוּתֵיהּ יְתַקְרְבָן׃ יז וְהוּא
עַד־עוֹלָם יִירָשׁוּהָ לְדוֹר וָדוֹר בְּמֵימְרֵיהּ רָמָא לְהוֹן עַדְבָא
יִשְׁכְּנוּ־בָהּ׃ וּבְרַעוּתֵיהּ פְּלִיג לְהוֹן בְּחוּטְא
עַד־עָלְמָא יַחְכְּנוּנָהּ לְדוֹר
לה א יָשִׂישׂוּ מִדְבָּר וְצִיָּה וְדוֹר יִשְׁרוֹן בָּהּ׃ א יֶחֱדוּן
וְתָגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצֶּלֶת׃ דְּיַתְבִין בְּמַדְבְּרָא בְּאַרְעָא
ב פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל אַף גִּילַת וְרַנֵּן ב מ׳ מכר ומ״ע׳. ג׳ בְּמֵישָׁרָא וְיַהֲרוּן כְּשׁוּשַׁנְיָא׃
כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ הֲדַר הַכַּרְמֶל ב׳ מ׳ מנקון קמץ
ג מְדָן יְדוּצוּן וְיַהֲרוּן אַף
וְהַשָּׁרוֹן הֵמָּה יִרְאוּ כְּבוֹד־יְהוָה הֲדַר בֵּינַע וְחַרְוָא יְקַר לְבָנָן
אֱלֹהֵינוּ׃ יְתִיהֵיב לְהוֹן זִיו בַּרְמְלָא
ג חַזְּקוּ יָדַיִם רָפוֹת וּבִרְכַּיִם כֹּשְׁלוֹת וְשָׁרוֹנָא בֵּית יִשְׂרָאֵל דִּלְהוֹן
אִמְרוּ לִנְמְהַרֵי־לֵב חִזְקוּ אַמְרִין אִתְיְאִינוּן יְחֵזּוֹן וְקָרָא
אַל־תִּירָאוּ הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם נָקָם יָבוֹא דַּיָּ זִיו תּוּשְׁבַּחְתָּא דֵּאֱלָהָנָא׃
גְּמוּל אֱלֹהִים הוּא יָבוֹא וְיוֹשִׁיעֲכֶם׃ דְּמַרְשָׁלָן וְרִכּוּבִין דְּרַעֲלָן
חַסְינוּ׃ ד אֱמֹרוּ לִדְמוּחָן
ה אָז תִּפָּקַחְנָה עֵינֵי עִוְרִים וְאָזְנֵי בְּלִבְהוֹן לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא
תִּקָּפְחוּ וְלָא תַדְחַלוּן דָּא אֱלָהָכוֹן לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִּין אִתְגְּלֵי מָרֵי נְמַלָּיָא
יו הוּא יִתְגַּלֵּי וְיִפָּרְקִינְכוֹן׃ ה בְּכֵן־יִתְפַּתְּחָן עֵינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּאִינוּן כְּסָמָא תְּוֹאוֹרַיְתָא

רעותה ה׳ וסי׳ נסטר בסדר בא : סהנה ז׳ וסי׳ נסטר בסדר ויקרא : ואוזי ג׳ ומ׳ ואוזי תרשים תשתחנ ז .
ואוזי שפעים תקשבנה . ואוזי כל העם אל ספר התורה :

תולדות אהרן והגרה בגלה סולון קמ : גילת קמ : ויומת כה לם (יומת מת) :

לילית . סס סידה : (עז) קננה . לשון קן נפיר (שם כג) . קפוז . הוא קפוד : ותחלט . ותלד כיולה : ובקעה . היא יכילת התפרוחים מן הביצה וכן הוא מומר ביצי נפעוני בקעו (לקמן נט) : ודגרה . היא קריאת העוף שהעוף קורא בגרונו להמשיך תפרוחים לחרין גלוגייר בלע״ז וכן (ירמיה יז) קורא דגר : דיות . ולטוייר״ם בלע״ז : תשה רעותה . כמו אל רעותה : (עז) דרשו מעל ספר ה׳. קראו מעל ספר ברשיות בשביל התכול גזר שיתקבצו כל הבריות להסגר בתיבה זכר ונקבה מתת מהנה לה נעדרה תלבה על אחת כמה וכמה כשיגזר עליה׳ ואת ולהקבץ לשמות דס לאכול כשר ותלב : לה פקדו . לה חסרו כתו (במדבר לא) לה נפקד ממנו מיש : כי פי הוא צוה : שיכותו : ורוחו . אל פי הוא קבצן . רוחי מוסב אל פי כתו (תהלים לג) וברוח פיו כל צבאם אף כאן רוחו אל פי הוא קבצן : (יז) והוא הפיל להן . עכשיו הבניה מומר על הקב״ה והוא הפיל להם לאותן החיות והשופו גורל שיעלו אלו להלקס: (ז) ישושו .. ישישו עליהם כמו ישושו מהן . כמו בני ישמעאל (ירמיה י) שפתרונו ישלו ממני וכן בשלם הכשר (מ״ש יט) בשל להם הכשר: מדבר וגוי . ירושלי׳ הקרוי׳ ציה וציון הקרוי׳ מדב׳ הן ישושו על מפלת׳ של גבורי שעיר (ובגרה) : ותגל ערבה . של ירושלים : (ב) ורנן . כמו ולרנן : לבנון . בית המקדש : הדר . כבודו לציון : (ג) חזקו ידים רפות . חזקו ידים רפות . כל הנביאים מנחמי ישועה נחמו את ישראל וחזקו את ידיהם ברפות . חזקו ל׳ משקל כבד ופתרונו חזקו את מחריס ואם היה בא לומר חזקו אתם שידכם רפות היה ליקוד חזקו ואמתו (דה״ב לב) עכשיו שמומר להם לחוק ולאמץ מחרי׳ נקוד חזקו אמתו: חזקו אל תירא׳. זה נקוד חזקו ל׳ קל חזקו אתם מלאיכם כמו שיאמר ליחיד חזק ואמץ (יהושע א) ולא יאמר חזקו: (ד) למהרי לב. שתמהרין את הגאולה ומצירין על מיחורה : נקם יבא . כמו נבקש יבא : גמול אלהים . על הרשעים הוא יבא ותחכם יושיע : (ה) עיני עוורים . לותם שהיו עד הנה עוורים מהכיר את תורי׳ והרשי׳ כעינן זו עליהם: ואזני חרשים. שלא היו שומעים לקול נביאים עד הנה תפקחנה ותפתחנה כי אתן להם רוח נכון לירמה אותי ואל ישראל הוא אומר שקרשם עורי׳ והרשי׳ כעינן שנאמר

ויושיבכם מפגלות ו (ה) לו תפקחנה. ישראל שהם כגלות כעורים והכרכים וכשהמים

מצודת דוד

(סו) קננה קפוז . שמה העשה לעצמה קן ומקום מדור ושמה חפיל ביציה ותבקעם להוציא התפרוחים ושמה תקרא בקול להמשיך שתבואנה אליה להסתיים בצלה כדרך העופות : לך שם . כ״ל לא מצאו מקום הגון לקבוץ כמו שמה : תשה רעותה . כ״ל אחת עם חברתה : (עז) דרשו מעל ספר ה׳. דרשו בספר ויקרא ע׳ . דרשו בספר אלה שמות ובקשו החיות והעופות שנזכרים שמה ולא תמצא אחת מהנה לא חסרה ולא נעדרה אחת מהנה שמה : תבעו מעל . תמר בקשו . להה מהנה לא תחסר את חברתה כי כולן תסיימה שמה : כי פי . תמר בקשו ה׳ הנה פי הוא ציה וחזו על פי הוא קבצן והוא הדבור היוצא בהפחת רוח והוא כפל בעניין במ״ש : (יז) והוא הפיל . כ״ל והוא הפיל להלקס כלאו כפל לבן בגורל : חלקתה . בידו חלק להם בקו המדה והוא עניין מליצה : לה (ה) ישושו מדבר וציה . מ״י שהוא שמה במדבר וציה ישישו אז : ותגל ערבה כחבצלת ופרח גילה וחגן . כ״ל חגל גילה תחר גילה : כבוד לבנון . הפאר והכבוד שים בלבנון יהיה נתן לה מס׳ וגם יותן לה הדר ככרמל והשרון כ״ל תהיה ממולא מכל טוב : המה . יושבי הארץ היתה ילמו כבוד ה׳ : (ג) חזקו . הוא מאמר ה׳ אל הנביאים חזקו ידים הרפות כ״ל בשבו בגלוה למי שידיו רפות ומפייחם מן הגלוה : וברכים . את מי שברכיו כושלות ומשוש לפול תמנו וחזקו והוא כפל ענין במ״ש : (ד) למהרי לב . לגלה שלבם מהתוות מהיותם בגלוה ומצטערים על מיחותם תמרו להם חזקו לבבכם ואל תיראו אין לא תחוות עוד : הנה . נתמה תלביכם יבוא לנקום נקמה עמו ולשלם גמול הרעות לאלהים לפי תדם המשפט ואז יבוא הוא ויושיעכם : (ה) אז וכו׳ . רצה לומר שהיו כעורים וחרשים רואים עלאותם ושומעים תרפתם

מצודת ציון

שם שבדים : מנוח . מקום מנוחה : (עז) קננה . ענין תדור כאן נשור (דברים כב)ז קפוז הוא קפוד כתמור לפעלה : ותמלט . כן נקרא לידת הביצה וכן ושלוחיה זכר (לקמן טו) : ודגרה . כן יקרא קריאת פעוף להמשיך תמיון שתבואנה וכן קורא דגר (ירמיה יז) ז דיות . שם מין עוף היה ז תלה רעותה . כן דרך המקרא לומר על הדברים פשוטם ואף אם אינו כעל מי כמ״ש בכרובים אים אל אחיו (שמות כה) : (עז) נעדרה . ענין הסרון כמו אים לא נעדר (לקמן מ) . פקדו . גם הוא ענין חסרון כמו ישקד מוסכך (שמואל ב׳ כ) : קבץ . ענין לאסיפה : (יז) נקו . הוא תכל כמדה : (ה) ישושו . במ״ש בתקום נו״ן הוספת כפעלים כגון ישמעו יוכרון ז ויה . מקום שממון : ערבה . מניינו כתו מדבר : הוא כורד וכן תבלות סברון (ש״ב כ) : (ב) כבוד ר״ל אחריו הלבנון . שם יפר כאחי ישראל : כרמל . ענין יופי : כשרון . כן נקרא מקום שדות וכרמים : ונשרון . הוא מקום מרעה שתן : (ג) רפות . תלשון רפיון ז כושלות . ענין תלשות ומעוות לגמול : תמנו . ענין מהיות : (ד) לנמהרי . תיבון מהיות ז

הרמי כי סוף עם שלני רוצה להחריב לעכשיו משפט נכון על עם שברצו לשחיטה, ועשה נכונים ועשה הרב דרך משל כי בעונות יובדוק מן בשמים ורוצה פעל עומד מן כדעתם וכן רוצה לומר: (ו) חרב לה'. כתרב שהוא בעוים שיכרגו אלוה את אלוה לה' כיון כי רוצה זה: מלאה דם. מרוב כריגה. ואחר שלאה דרך משל על דרך משביר שלי מדם: הודשנה. מלגון דשן ושמן כלומר שמחנה מחלב כרים: ועתודים. ואילים ומאחים ושריס ופרימים פוח משל על

מלבי שכו"ם שמות ושכנים ודקדוק שלה כדבריה כיון מורכבת מן שמשל ופתאל כי שרשוי פתדשנה ופש"י רשיים לפדשנה: (ו) וירדו. עמם יחוסי מלכים כרים שחרים ממלבי שכו"ם: (ה) כי יום נקם. כל זה פוח נקם ושלומים לה' שנוקם פרשם ושמלם לשם גמולם וריב ציון פוח רב שמשם: (ז) ונשכזו. נחליט לוקח. תרגום יונתן ויתפשבון נחלמו וגומר ומס שאתר לוקח ונעקרים משל על מרכבה לו מפיס כלשון פדום ועמורה: (ו) ניגה. על שאתר פרים שרירות וזשה כשרב אתר כי לעולם יפלב עשנה כמו שניא פוד סיום לרן כדום ועמורה שפולה שבן שמנה שאתר: מרור לדור. כקשן כלש"ד ולית כותיכו: (יא) וירשוה. שיהו תמיד כה כלדם שמחד על ירושתו ולה שוכר דרכם לשמוד בחרבות: קלע פוח כוקלע כמשנה קיע וכוח פוח מדברי נמלא כככרי סיום וקשוד פוח כקלע קלע"ד כשרבי כלע"ז ערטיג"ל: ויעוף כאול"ם וכוח פוח שכוח פף בגילה אל תותו שכוח לוקח פלילה, ולשיכך נקרא יעוף מן כף: ועפה עליה. שלל יסף עליה קו שכו ולמני כשו כי מי שכוד' נשה קו ולמן כשוכר' שכוח המשקולת וכקו ומשקלת יסיו על שכו ומל וכו כלומר ספר כעניו יעשה כה שכוח כתרב: (יב) חוריה. שכיו קוראים מתמלב לון שם מלוכה כי לאתרו מלכים ושם יסיו שתם לשם וכל שריה. ולון שם. כוי"ו, כמו ויעל שכרכם לת פיעו ושכומים לו שלוים לוסיפת: מוריה. כעניה, וכן ולת כל מרי יכוכה וגרוכים לת חמוריו: (יג) ושלחה. שלה פלכן מקום לרמנותיה סיריס כי כשקום שכרב יעלו וילמתו שקוים: סיריס קמוס וחוח. מיני קוליס שם: תניר. כמו תלר בלר"ו וכן ישים ויעש, ותרגם יונתן כמו שקום לשכל לבת נעמה: (יד) ושגבו. מיוח שם מיוח יפגשו שם כי מדוד שחוח מדבריות תריס שעיר: ליליט. מיוח פשוכנות בליס כמדבר, ול"י קוסס שמיון, ושיים תרגם חקוק ושעיר כתרגומו שד וכן לשעירים לשכ שם זוגים לחכיסם מתרגמין לשדים ולשכר שכיל מיה חמיוח בשלוה כי שוף שעם בגילה ולשרי ר"ל שפלה דמוח לילים שפשה לילה ולה הוח שלה שיש לה

חַתְבִית לְדִינָא: ו חַרְבָּא
לַיהוָה מָלְיָא דָם הִדַּשְׁנָה
יי אִיתְמְלִיאַת דַּם חֲדַתָּנַת
מֵחֲלָב מִדַּם פָּרִים וַעֲתוּדִים מֵחֲלֵב
מְתָרֵב מִדַּם מַלְכִין וְשָׁלְטוֹנִין
כְּלָיוֹת אֵילִים כִּי זֶבַח לַיהוָה
מְתָרֵב כָּרְיָת רַבְרְבִין אֲרֵי
קְטָלָא קֳדָם יי בְּבָצְרָה
בְּבָצְרָה וְטִבְחָ גְּדוֹל בְּאַרְעָא אֲדוֹם:
וְנָכְסָא סַגִיאָה בְּאַרְעָא ז. כ.
דַּאֲדוֹם: ו וְיִתְקְטְלוּן נְבָרִין
דְּאַרְעָא חֲדָא עִמְהוֹן
וְשָׁלְטוֹנִין עִם טוֹרָנִין וְתִרְוֵי
מֵחֲלֵב יְדָשֵׁן: ח כִּי יוֹם נָקָם לַיהוָה
אַרְעֲהוֹן מִדְמֵהוֹן וַעֲפְרֵהוֹן ז. כ.
מִתְרַבְּהוֹן יְדָהֵן: ח אֲרֵי יוֹם
נְחָלְיָה לְזֶפֶת וַעֲפָרָה לְגָפְרִית
פּוּרַעֲנוּתָא קֳדָם יי שְׁנַת
תּוּשְׁלֵמָא לְמֵעְבַּד פּוּרַעֲנוּת ז. ג׳ ומד מלעיל. נ׳
דִּין עוֹלְבָנָא דְצִיּוֹן: ו
ט וְיִתְהַפְּכוּן נַחֲלָהָא לְזֶפְתָּא ז. ג׳
וַעֲפָרָא לְגוּפְרִיתָא וּתְהֵי
אַרְעָהּ לְזֶפְתָּא בְּלֵילְיָא: י לֵילֵי
וְיוֹמָם לָא תִכְבֶּה לְעוֹלָם יַסֵּק
תְּנָנָהּ מִדַּר לְדָר תֶּחֱרַב
לָעַד וְלָנֶצַח עָלֶיהָ קַו־תֹהוּ וְאַבְנֵי־בֹהוּ:
יא חֳרֵיהָ וְיַן־שָׁם מְלוּכָה יִקְרָאוּ ז. כ.
בָּהּ: יא וְיַחְסְנוּנָהּ קָתִין
וְקִפּוֹדִין וְקִפּוֹפִין וְעָרְבִין יִשְׁרְנוּ
בָּהּ וְיִתְגְּנִיד עָלָהּ חוּט
דְּחוּרְבָּנָא וּמִשְׁקַלְתָּא
דַּצְרִיוָתָא: יב דַּהֲווֹ אָמְרִין גְּבֵי
חֵירִין אַנְחְנָא וְלָא צָבָן וְכָל־מַלְכָּהָא
עֲלֵיהוֹן מַלְכוּ וְכָל רַבְרְבָהָא
יְהוֹן לְלָיָא: יג וְיִסְקוֹן
בְּרְנִיתָהָא סִירִין קַרְסוֹלִין
וְחוּחִין בְּתַקוֹף בְּרַכָּתָהּ וּתְהֵי מְדוֹר יְרוֹדִין אַתְרָא לְבַת נַעֲמָא: יד וְיַעֲרְעָן תַּמָּנָן
בַּחְתוּלִין וְשֵׁדִין חַד עִם חַבְרֵיהּ יְחֵיכוּן בְּרַם תַּמָּן יְשָׁרָן לֵילִין וּישַׁכְחָן

וְחֶרֶב לַיהוָה מָלְאָה דָם הִדְשְׁנָה
מֵחֶלֶב מִדַּם כָּרִים וַעְתוּדִים מֵחֶלֶב
מִתְרַב מִדַּם מַלָּכִין וְשָׁלְטוֹנִין
כְּלָיוֹת אֵילִים כִּי זֶבַח לַיהוָה
מִתְרַב כָּרִים בְּרָבִין אֲרֵי
קְטָלָא קֳדָם יי בְּבָצְרָה
בְּבָצְרָה וְטֶבַח גָּדוֹל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם:
וְנָכְסָא סַגִיאָה בְּאַרְעָא ז. כ.
דַּאֲדוֹם: ו וְיִתְקְטְלוּן נְבָרִין
דְּאַרְעָא חֲדָא עִמְהוֹן
וְשָׁלְטוֹנִין עִם טוֹרָנִין וְתִרְוֵי
מֵחֶלֶב יְדָשֵׁן: ח כִּי יוֹם נָקָם לַיהוָה
אַרְעָהוֹן מִדָּמָהוֹן וַעֲפָרָהוֹן ז. כ.
מִתְרַבְּהוֹן יְדָהֵן: ח אֲרֵי יוֹם
נְחָלְיָה לְזֶפֶת וַעֲפָרָה לְגָפְרִית
פּוּרַעֲנוּתָא קֳדָם יי שְׁנַת
תּוּשְׁלֵמָא לְמֵעְבַּד פּוּרַעֲנוּת ז. ג׳ ומד מלעיל. נ׳
דִּין עוֹלְבָנָא דְצִיּוֹן: ו
ט וְיִתְהַפְּכוּן נַחֲלָהָא לְזֶפְתָּא ז. ג׳
וַעֲפָרָא לְגוּפְרִיתָא וּתְהֵי
אַרְעָהּ לְזֶפְתָּא בְּלֵילְיָא: י לֵילֵי
וְיוֹמָם לָא תִכְבֶּה לְעוֹלָם יַסֵּק
תְּנָנָהּ מִדַּר לְדָר תֶּחֱרַב
לָעַד וְלָנֶצַח עָלֶיהָ קַו־תֹהוּ וְאַבְנֵי־בֹהוּ:
יא חֳרֵיהָ וְיַן־שָׁם מְלוּכָה יִקְרָאוּ ז. כ.
בָּהּ: יא וְיַחְסְנוּנָהּ קָתִין
וְקִפּוֹדִין וְקִפּוֹפִין וְעָרְבִין יִשְׁרְנוּ
בָּהּ וְיִתְגְּנִיד עָלָהּ חוּט
דְּחוּרְבָּנָא וּמִשְׁקַלְתָּא
דַּצְרִיוָתָא: יב דַּהֲווֹ אָמְרִין גְּבֵי
חֵירִין אַנְחְנָא וְלָא צָבָן וְכָל־מַלְכָּהָא
עֲלֵיהוֹן מַלְכוּ וְכָל רַבְרְבָהָא
יְהוֹן לְלָיָא: יג וְיִסְקוֹן
בְּרְנִיתָהָא סִירִין קַרְסוֹלִין
וְחוּחִין בְּתַקוֹף בְּרַכָּתָהּ וּתְהֵי מְדוֹר יְרוֹדִין אַתְרָא לְבַת נַעֲמָא: יד וְיַעֲרְעָן תַּמָּן
בַּחְתוּלִין וְשֵׁדִין חַד עִם חַבְרֵיהּ יְחֵיכוּן בְּרַם תַּמָּן יְשָׁרָן לֵילִין וּישַׁכְחָן

תולדות אהרן קו תוסו. מגיגה יב: סם כרגיעה. ווכר ויקרא:

(ו) כרים עתודים. סריס ושלטונים: כבשרה. מחרן תוסה היה מכל לפי שהמחיה חלך לחוס שבאתר ויתת חוסס וימלוך תחתיו יוכר כן זרח מבצרה (כרחשים לו) לפיכך חלקה עתהם. בפסיקתא: (ז) רחמים עתם. עם המתרים הכתוכים למעלה: מחריס. פרים כריחים וגדולים כתה דמת מחר עם מחירי כשן סלה: (ח) שלומים לריב ציון. שיהלם נמול על פיסקי ריב ציון הנופקת לפניו לשופטה ת המריעים לה: (ט) ונהפכו נחליה. על בנלים: (י) מדור לדור. מלוחו דור מחרון. ד"ת היה קללת מצה (שמות יז) מלחמה לה' בעמלק מדור דור מדורו של משה לדורו של שמול ומשה לדורו של מרדכי ומשה לדורו של חלך משיחנו: (יא) וקפוד. עוף הפירת בלילה נוחיט"ת בלע"ז: קו תהו. משפט של שמחה: ואבני בהו. משקלות של דין תורכן כמו (דכריס כה) אבן שלמה: (יב) חוריה ואין שם מלוכה יקראו. סריס שלה עומדים ואין אחד משם קורא על עצמו שם שרריה ומלוכה: משם. כלויה: (יג) ושלחה מרמנותיה סיריס. כך דרך חורנות לשמות בשם קוסים ושכחים והוא קימוס והוא חוח כולם מיני קוסים שם כעין חורטיע"ס וכיוצא בשם: וזה חניס. הוא מדבר שהוא דרך להיו' כו חניס שהוא מין חיה רעה: (יד) ופגשו ציים את איים. בה האמרו איש על רעהו. גבר מחליק על רעהו:

לא חכבה ו' בקריאה וס' אש חמיד חוקד על המובח. והאש על המובח חוקד בו לא חכבה. ואמרת ליער הנגב. ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי. לילה ויוסף לא הבבה. כי אני ה' בערתיה: על רעהו. ה' בקריאה וס' ובו יויד איש על. כי כאשר יקום איש על רעהו. ופגשו ציים את איים. בה האמרו איש על רעהו. גבר מחליק על רעהו:

מצודת ציון

יגזו חרם (מיכה ו'): (ו) פודבנה. מלשון דשן ושמן: כרים. כבשים שמנים: ועתודים. הם הזכרים מן בעזים שבגדולים: כליות. הם מקום הפומן וכ"ם ולה כליות ולה כחלב חפר עליהן (ויקרא ג'): (ז) רמיהם. הם חיה גדולה: לחיריס. בשמות חזקים: ירוחן. מל' דשן ושמן: (מ) בלומים. מל' חצלומין: (ם) נוסה. הוא ערף כחילן כצוחר ניוחר: (יח) קמח וקפוד. שמות שפוחות כבוכנים כחכנות: ויעוף ועוכר. שמות חיני פוחות: קו. חבל שבנלי: תהו. ענין שמחה: ובהני. לחנו חפוחנת של כבנלי: כהו. ענין ריקות: (יב) חריה. ענין כרכה כמו ותריבה לת הכהנים (נחמיה ט'): חסה. ענין כעבד וכלוין: (יג) סירים קוסס ושוח. שם ת חיני קוסים: עוה. מרוב: חניס. יין נמשים: לעיר. כמו לנר. וכן יסים ויסע (דב"ל נו'): נאוות יפנה. שם עוף מדברי כת כיוצה: (יד) ושגבו. ענין פגישה: ליים לחים. שאת חיוח קטנת: ושעיר. כן נקרל כעד כי נדמה כבשעיר למי שהחיין בו וכן ושעירים ירקדו שם (לשל יג): על רעהו. על רעהו: סרגיעה. מל' מרגוע ושקט: לילית. כיח שם

מצודת דוד

כעין מעל בלשון שהוג בכן לעד: כרס. לח"ו כרס חרב על כבל ועל העם חשר נזדמני להחרימו. ולו על העם חשר יולד כחלמו עליו חרב לעשות משפט: (ו) חרב לה'. המרב של ה' היא מלחה דם כרוחים: הדשנה. נשמנים דשן ושמן מן חלב ההרוחים ומדם כרים ועתודים ומחלב על כליות חילים וזהו כמין מעל על נוחל החדון: בבצרה. היא חלרון חוכב לבל לפי שהשמידה מלך לחדום כח"ם וימלוך וכו' מבצרה (בראשית לו) לפיכך חלקה עתהם. ולו היה חלבון מבצר ויחמר על כרך גדול וכו': (ז) וירדו רחמים עמם. כראשים ירדו על המשחה עם הכרים והעתודים: מדם. לרוב שכע מן דם וכשער יהיה שמח מן החלב: (ח) כי יום נקם לה'. היום ההוח יהיה נקם לנקום נקמה עמו: שנת שלומים. בשנה הסיו יבלם נמול להכבליים בעבור ריב ציון הנופקת לפניו לעשות לה דין: (ם) נחליה. של חרן הכבליים: לזפת. להיות זפת: (י) עשנה. עשן הבערה: מדור לדור. מדור ההוח עד סוף כל הדורות חסיה חרבה: חין עובר בה. כי שמחה חסיה: (יא) וירשוה. יהודו שמה כראם כירושתו: ועפה. החקוס יעפה עליה קו חוסו וחבני בוהו כמו שהכונסו נופה על בנין בקו עם חבן העופדת לייחר הבנין כן יעפה עליה סחקוס והחבן להחריבו והוא ענין חלילה: (יב) חוריה. סריס שלה עומדים ואין אחד בהם קורא על עלמו שם חלוכה ומובל: יהיו חפס. יהיו כחין: (יג) ושלחה חרמנותיה. הפלטרין שלה הבדל קוסים חרוב השמחון: כחבניה. חעלה בערי החבנר שלה: עוה. מדור לחניס וחציר לבנות יעבה כי בם יזדורו שמה: (יד) ופגשו. ל"ל ביהיו הרגיה חבם עד שיפגשו חלה בחלה בדרך מהלכם: ועציר. הבד יקרל שמה לל רעהו כי שמה יספר זה עם זה דרכם לסיות בחקום שמחה: לך בם. רק שמה

רשי

כמים: וצי אדיר. וכורני רבתא: (כב) כי ה' שופטינו. שר ושופט שלנו: (כג) נטשו חבליך. המושכים את הספינה את רומי התייבת: כן. הכן היטב: תרנם. תורן הספינה: בל פרשו נס. לא יוכלו לפרוס וילון המנהיג את הספינה: אז חולק עד שלל. עדאה: מרבה. הרבה יפלקו שלל סנחריב: פסחים. (ישראל) שהיו עד עכשיו חלשים: (כד) ובל יאמר שכן. של ישראל: חליתי. בשביל האומה הזאת באתני הרעה: כי העם. ישראל שנקראו עם היושב בירושלים יהיה סלוח עון: (ד) ונמקו כל צבא השמים. יפחדו כשאשליך את שרי אשור ובבל: ונגולו. ל' גולל ונגלו כספר השמים ת"י ויתמחון מתחות שמיא כמא דאמר עליהן בסיפרא ואני מפרשו לפי הענין מפני שעכשיו הטובה והאורה לרשעים לכשיתמחו ויחרבו יהיה דומה העולם חשך עליהם כאילו נגלל השמש והאור כגלילת ספר: יבול. יכמוש: וכנובלת מתאנה. כמושה כאילן קרויה נובלת וזהו שפירשו רבותינו (ברכות מ) מאי נובלות בושלי כומרא שנתבשלו בכומר לאחר לקיטתן נובקן ומתחממות ומתבשלות: (ה) כי רותה בשמים חרבי. להרוג שרים של מעלה ואחר כך תרד על עמלק למטה שאין כל אומה לוקה עד שילקה שר שלה במרום: עם חרמי. עם מלחמתי ל' משנה (כתובות יז) בשעת הירוס שנו וכן (מלכים א כ) את

ישעיה לג

כב כִּ֤י יְהוָה֙ שֹׁפְטֵ֔נוּ יְהוָ֖ה מְחֹקְקֵ֑נוּ יְהוָ֥ה מַלְכֵּ֖נוּ ה֥וּא יוֹשִׁיעֵֽנוּ׃
כג נִטְּשׁ֖וּ חֲבָלָ֑יִךְ בַּל־יְחַזְּק֤וּ כֵן־תָּרְנָם֙ בַּל־פָּ֣רְשׂוּ נֵ֔ס אָ֣ז חֻלַּק־עַד־שָׁלָל֙ מַרְבֶּ֔ה פִּסְחִ֖ים בָּ֥זְזוּ בַֽז׃
כד וּבַל־יֹאמַ֥ר שָׁכֵ֖ן חָלִ֑יתִי הָעָ֛ם הַיֹּשֵׁ֥ב בָּ֖הּ נְשֻׂ֥א עָוֺֽן׃

לד

א קִרְב֤וּ גוֹיִם֙ לִשְׁמֹ֔עַ וּלְאֻמִּ֖ים הַקְשִׁ֑יבוּ תִּשְׁמַ֤ע הָאָ֙רֶץ֙ וּמְלֹאָ֔הּ תֵּבֵ֖ל וְכָל־צֶאֱצָאֶֽיהָ׃
ב כִּ֣י קֶ֤צֶף לַֽיהוָה֙ עַל־כָּל־הַגּוֹיִ֔ם וְחֵמָ֖ה עַל־כָּל־צְבָאָ֑ם הֶחֱרִימָ֖ם נְתָנָ֥ם לַטָּֽבַח׃
ג וְחַלְלֵיהֶ֣ם יֻשְׁלָ֔כוּ וּפִגְרֵיהֶ֖ם יַעֲלֶ֣ה בָאְשָׁ֑ם וְנָמַ֥סּוּ הָרִ֖ים מִדָּמָֽם׃
ד וְנָמַ֙קּוּ֙ כָּל־צְבָ֣א הַשָּׁמַ֔יִם וְנָגֹ֥לּוּ כַסֵּ֖פֶר הַשָּׁמָ֑יִם וְכָל־צְבָאָ֣ם יִבּ֔וֹל כִּנְבֹ֤ל עָלֶה֙ מִגֶּ֔פֶן וּכְנֹבֶ֖לֶת מִתְּאֵנָֽה׃
ה כִּֽי־רִוְּתָ֥ה בַשָּׁמַ֖יִם חַרְבִּ֑י הִנֵּ֤ה עַל־אֱדוֹם֙ תֵּרֵ֔ד וְעַל־עַ֥ם חֶרְמִ֖י לְמִשְׁפָּֽט׃

(מסורה: ל' מד חסר וחד מ"ל מ"ע / ל'. ל'. ל' לשון ביזה / ל' פתח / ל' וחסר / ל' / ל' / ל' / ל'. ל' / ל'. ל' וחסר / ל'. ד' / ל' / ל' וא' ותוספ)

תרגום

וּבוּרְנִי רַבְּתָא לָא תְגוּזְנֵיהּ׃ כב אֲרֵי יְיָ דַּיָּנָנָא דְּאַפְּקָנָא בִּגְבוּרְתֵּיהּ מִמִּצְרַיִם יְיָ מַלְּפָנָא דִּי הַב לָנָא אוּלְפַן אוֹרַיְתָא מִסִּינַי יְיָ מַלְכַּנָא הוּא יִפְרְקִנָנָא וְיַעֲבֵיד לָנָא פּוּרְעֲנוּת דִּין מִן מַשִּׁירְיַת גּוֹג׃ כג בְּעִדָּנָא הַהִיא יִתַּבְּרוּן עַמְמַיָּא סְחוֹר סְחוֹר יְרוּשְׁלֵם מְתוּקְפְּהוֹן וִיהוֹן דָּמַן לִסְפִינָא דְּאִתְפַּסְקוּ חֲבָלָהָא וְלֵית לָהּ תְּקוֹף עַל תָּרְנְהוֹן דְּאִתְפְּסִיק וְלָא אֶפְשַׁר לְמִפְרַס עֲלוֹהִי קַלַּע בְּכֵן יִפַלְגוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמְמַיָּא סְחוֹר סְחוֹר יְרוּשְׁלֵם סַגִּיאוּת עֲדֵי וּבִזּ וַאֲפִילוּ יִשְׁתַּאֲרוּן בְּהוֹן עַוְרִין אַף אִינוּן יְפַלְגוּן סַגִּיאוּת עֲדֵי וּבִזּ׃ כד וְלָא יֵימְרוּן מִכְּעַן לְעַמָּא דְּשָׁרָן סְחוֹר סְחוֹר אֲתִיב לִשְׁכִינְתָּא מְלָוָתְכוֹן אַתְּ עַלָּנָא מְחַת מְרַע עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יִתְכַּנְשׁוּן וִיתוּבוּן לְאַרְעֲהוֹן שְׁבִיק לְחוֹבֵיהוֹן׃ א אִתְקְרִיבוּ עַמְמַיָּא לְמִשְׁמַע וּמַלְכְוָתָא אֲצִיתוּ תִּשְׁמַע אַרְעָא וּמְלָהָא תֵּבֵל וְכָל דְּדָיְרִין בַּהּ׃ ב אֲרֵי רְגַז מִן קֳדָם יְיָ עַל כָּל עַמְמַיָּא וְרוּגְזָא עַל כָּל מַשִּׁרְיָתֵיהוֹן חַיְבִינוּן מְסָרְנוּן לְקַטָּלָא׃ ג וְקַטִּילֵיהוֹן יִתְרְמוּן וּפִגְרֵיהוֹן יִסַּק תְּנָנְהוֹן וְיִתְמַסְמְסוּן טוּרַיָּא מִדְּמְהוֹן׃ ד וְיִתְמַסְמְסוּן כָּל חֵילֵי שְׁמַיָּא וְיִתְמַחוּן מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא כְּמָא דַאֲמִיר עֲלֵיהוֹן בְּסִפְרָא וְכָל מַשִּׁרְיָתְהוֹן יְסוּפוּן כְּמִיתַּר טְרַף מִגֻּפְנָן וּכְנַבְלָא מִתְּאֵנָה׃ ה אֲרֵי תִתְגְּלֵי בִשְׁמַיָּא חַרְבִּי הָא עַל אֱדוֹם תִּתְגְּלֵי וְעַל עַמָּא

רדק

לירושלם יהיו נהרים ויאורים רחבי ידים שלא יוכלו לעבור עליה כאויבים ואפילו אני שיט וצי אדיר לא יוכל ללכת בנהר הגדול הזה ולא לעבור אותו, ולפי שהמשיל מחנה אשור לנהר גדול כמו שאמר את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור וגו' אמר כי ה' יהיה לנו מקום נהר גדול ממנו שלא יוכל מלך אשור לעבור בו ולכבוש ירושל': אני שיט. שמוליכי' אותו במשוטים: וצי אדיר. ספינה גדולה: (כב) כי ה' שפטנו. והוא ישפטנו מיד מלך אשור כלומר שיקח משפטנו ממנו שעשה בנו כמה רעות: ה' מחוקקנו. הוא מושל בנו, כי המושל יקרא מחוקק כמו ומחוקק מבין רגליו לפי שהוא משים חקים בעם, כלומר האל שופטינו ומחוקקנו ומלכנו והוא יושיענו מידו: (כג) נטשו חבליך. אמר כנגד מחנה אשור שדמה אותו לאני שיט ולצי אדיר. והספינה ינהיגו' החבלים הקשורים בוילון הפרוש על התרן שימשכו החבלים כפי חכמת רב החובל ויפרשו הנס שהוא הוילון ותלך הספינה ברוח שקולט הוילון, ואמר נטשו חבליך בל יחזקו כן תרנם בל פרשו נס, כאלו נטשו החבלים והתרן. הבל למשוך והתורנים לא יוכלו לחזק היטב התורן שלהם ולפרוש הנס כיון שהחבלים נטשו ונפסקו או פירוש נטשו נתפשטו ואינם נטוים כמו והנה נטושים על פני הארמה: אז חלק עד שלל מרבה. אז כיון שלא תוכל הספינה ללכת יחלקו שללה השוללים כן מחנה אשור כיון שמתו יצאו ישראל ושללו ובזזו המחנה ואפילו הפסחים אשר בירושלם הלכו לשלול ולבזוז כי קרוב להעיר היה המחנה: עד. כמו שלל מתרגמינן שלל עדאה, וכן בבקר יאכל עד, והסר וי"ו השמוש כאלו אמר עד ושלל, וכן שמש ירח, ראובן שמעון והדומים להם, ואמר עד ושלל כפל ענין במלות שונות להזק הענין כמו שהוא דרך המקרא: מרבה. שם בפלס מרפא מבקש, ר"ל ששלל רב שללו: (כד) ובל יאמר שכן. לא יאמר השוכן בירושלם חליתי כמו שהיו אומרים מתחילה מרוב הצרות חלינו והאכנו לא יאמרו עוד זה כי ה' נשא עונם בסבת תוקיפו שהוכיחם והחזיר' למוטב והושיעם האל תשועה גדולה ויש מפרשים הפרשה הזאת כולה עתידה לימות המשיח והנכון כמו שפירשנו: (א) קרבו גוים. פרשה זו עתידה ואחר כך זכר תשועת ישראל עד ויהי בארבע עשרה שנה, וקרא אותה בשם בצרה כמו שהיתה בצרה עיר גדולה וכן אמר ירמיה הנביא במגלת איכה תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך פקד עונך בת אדום גלה על חטאתיך הנה כשתחרב ארץ אדום אז יצאו ישראל מגלות זה שלא יוסיפו עוד לגלות ואמר הנבואה זו גוים ולאומים תבל וכל צאצאיה: (ב) כי קצף לה' על כל צבאם שיצאו גוי על גוי וגוים יהיו הרג והשכת בהם: (ג) וחלליהם ישלכו. שלא יהיה להם קובר לפיכך יעלה באשם וסרחונם: ונמסו ההרים מדמם.

זה על דרך הפלגה: (ד) ונמקו. זה על דרך משל כי למי שתבא לו צרה גדולה כאלו נחשכו השמים והארץ עליו ושרי העולם לו נהפך וכאלו אין צבא השמים כי אין לו אורה והעולם חשך עליו וזה המשל תראנו תמיד בדברי הנביאים: ונגלו כספר. כי השמים נטוים כאהל ועתה ידמו להם שיהיו נגללים כמו הספר הנגלל: וכנובלת. פירוש וכעלה מבלה מתאנה והנכך פירוש הנסתר אתנה לא עלה כי עלה מן הדומה הוא לשון זכר אלא ר"ל כתאנה השרי שנובלת מען התאנה כי השרי יקרא תאנה והפך תאנה לפיכך הוא נכון שיאמר בשתם וכנובלת מביאמר וכתאנה מתאנה, ותאנה ל' נקבה לפיכך אמר עליה נובלת: (ה) כי רותה חרבי. שהיה בשמים תרוה מדם החללים האלה ועל מי תרד כחרב הואת מן השמים על עם חרמי

מצודת דוד

יהיה לנו ובעזרתנו: מקום נהרים. יהיה ירושלים כאילו סביב לה מקום הנהרים ויאורים רחבים עד שלא תוכל לילך שם ספינה השטה ע"פ המים ואף ספינ' חזקה וגדולה לא תוכל לעבור את הנהר ור"ל תהי' שמור' מאשור כאלו היה מהאי אפשר לבוא שמה: (כב) כי ה' שופטנו. הוא יקח משפטנו מיד אשור אשר הרע לנו מאז: ה' מחוקקנו. ה' הוא מושל בנו והוא מלך עלינו והוא יושיענו מיד אשור וכאשר יהוא למלך להושיע: (כג) נטשו חבליך. לפי שהמשיל את ירושלים כאלו היו נהרות סביב לה אחז במשל ההוא לומר לא תוכל לבוא לכבשה כי יהיה כאלו מוליכי הספינה עזבו החבלים שמושכים בהם הוילון להפנותה אל מול הרוח: בל יחזקו. לא יוכלו להחזיק בראוי את תורן הספינה ולא יוכלו לפרוש הוילון אל מול הרוח: אז. ביום מפלת אשור יחולק שללו הרב: פסחים. אף הפסחים ההולכים על משענתם יבוזו שלל כי מפלתו יהיה סמוך אל העיר ואף הפסחים ילכו שמה לשלול שלל: (כד) ובל יאמר שכן חליתי. השוכן בירושלים לא יאמר מעתה כן נחליתי מרוב הצרות כי העם היושב בה יהיה נשוא ומכופר עון ולא יבוא עוד צרות ולא יהיו חולים: **לד** (א) לשמוע. את דברו: ומלואה. הבריות הממלאים אותה: צאצאיה. היוצאים ומתהלכים בה: (ב) כי קצף. וזהו דברי דמו אשר יש קצף ה' על כל העמים וזה יהיה לעתיד: החרימם. כבר נגזר הדבר וכאלו כבר החרימם מסרם לטבח: (ג) ישלכו. בקרב חוצות: יעלה באשם. כי אין מקבר להם: ונמסו. מרוב הדם ימסו ההרים בהם והוא ענין גוזמא והפלגה: (ד) כל צבא השמים. הם שרי מעלה של הבבלים: ונגולו וכו'. כי השמש והירח קבועים ברקיע השמים וכביהיו נגללין יכוסו גם המה ולא יאירו בעולם והוא ענין משל לומר שיהא חשך להם מרוב צרות: וכל צבאם. הם הכבליים המתוקים תחת שרי מעלה: יבול. כ"א יכמוש כאשר תכמוש עלה מן הגפן: וכנובלת. וכאשר תכמוש עלה מן התאנה: (ה) כי רותה. בתחלה תהיה חרבי רוה בשמים מדם שרה של בבל והוא ענין

מצודת ציון

צי אדיר. ספינה חזקה וגדולה כמו אשור יקדם לצים (לעיל כ"ג): (כ) מחוקקנו. המושל יקרא מחוקק וכן יהודה מחוקקי (תהלים ס'): (כג) נטשו. נעזבו כמו כי לא יטוש (ש"א יב): חבליך. מל' חבל: כן. ענינו כראוי ונכון כמו לא יכין לדבר כן (שופטים יב) תרנם. הוא עץ הגבוה שעל הספינה וכן וכהורן על ראש ההר (לעיל ל'): נס. כן יקרא וילון הספינה וכן להיות לך לנס (יחזקאל כז): עד שלל. שתרון אחד להם כמו בבקר יאכל עד (בראשית מט) וכפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב): פסחים. חגרים: בזזו. מל' ביזה: (כד) חליתי. מלשון חולי: (א) הקשיבו. ענין שמיעה: תבל. כן נקראו המקומות המיושבות: (ב) החרימם. ענין אבדון וכריתה: (ג) ופגריהם. גוף המת נקרא פגר: באשם. ענין סרחון: (ד) ונמקו. ענין המסה: ונגלו. מל' גלילה וכריכה: יבול. ענין כמישה כמו ועלהו לא יבול (תהלים א): (ה) רותה. ענין שביעה כמו כגן רוה (לקמן נח): חרמי. מלשון חרם ושממה. או הוא ענין רשת וכן איש חרמי (מ"א כ) והוא מלשון

בְּעַבְרֵי בִישׁ׃ סו הוּא בַּאֲתַר עֵינָיו מֵרְאוֹת בֻּרְע׃ סז הוּא
רָם וּמְנַמֵּל יְהֵי בֵית מַשְׂרוֹחִי מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן מְצָדוֹת סְלָעִים
בֵּית מַקְרָשָׁא תִּסְבַּע נַפְשִׁיהּ מְזוֹנֵיהּ מְסֻפָּק מוֹהֵי קַיָּמִין מִשְׁגַּבּוֹ לַחְמוֹ נִתָּן מֵימָיו נֶאֱמָנִים׃
כְּמִבּוּעַ דְּמַיִן דְּלָא פַּסְקִין מַלְכָּא בְּיָפְיֵהּ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ
מוֹהֵי׃ יז יַת יְקָר שְׁכִינַת תְּרָאֶינָה אֶרֶץ מַרְחַקִּים׃ יח לִבֵּךְ
מַלְכָּא עֶלְמָיָא בְּתוּשְׁבַחְתֵּיהּ יֶהְגֶּה אֵימָה אַיֵּה סֹפֵר אַיֵּה שֹׁקֵל
יֶחֱזֶה עֵינֶיךָ תִּסְתַּכֵּל וְתֶחֱזֵי אַיֵּה סֹפֵר אֶת־הַמִּגְדָּלִים׃ יט אֶת־
בְּנָחֵתִי אַרְעָא גֵּהֲנָם׃ יח לִבֵּךְ עַם נוֹעַז לֹא תִרְאֶה עַם עִמְקֵי שָׂפָה
יַחְשֹׁב רַבְרְבָן אֵיכָא סַפְרָיָא אֵיכָא רַבְרְבַיָּא אֵיכָא
חֲשָׁבָיָא יַתּוּן אִם יִכְלוֹן מִשְׁמֹעַ נִלְעַג לָשׁוֹן אֵין בִּינָה׃
לְחַשָּׁבָא מִנָּן קְטֵילֵי רֵישֵׁי כ חֲזֵה צִיּוֹן קִרְיַת מוֹעֲדֵנוּ עֵינֶיךָ
מַשְׂרֵית נְבָרָיָא׃ יט יַת תִּרְאֶינָה יְרוּשָׁלַם נָוֶה שַׁאֲנָן אֹהֶל
מָרוֹת עַם תַּקִּיף לָא תִכּוּל לְמֶחֱזֵי עָמִיק מִלַּלְהוֹן מִלְמִשְׁמַע מְלַעֲנִין
בְּלִישָׁנְהוֹן מְרַלִּית בְּהוֹן סוּכְלְתָנוּ׃ כ תֶּחֱזֶי בַּל־יִצָּעֵן בַּל־יִסַּע יְתֵדֹתָיו לָנֶצַח
וְכָל־חֲבָלָיו בַּל־יִנָּתֵקוּ׃ * כא כִּי אִם־ חצי הספר בספוקים
שָׁם אַדִּיר יְהוָה לָנוּ מְקוֹם־נְהָרִים
יְאֹרִים רְחָבֵי יָדָיִם בַּל־תֵּלֵךְ בּוֹ
אֳנִי־שַׁיִט וְצִי אַדִּיר לֹא יַעַבְרֶנּוּ׃
עֵינֶיךָ יֶחֱזֶינָה בְּנָחַת יְרוּשָׁלַם
בְּאַצָּרוּתָא בְּשִׁלְוָתָא בְּמַשְׁבְּנָא דְּלָא מְתַבְּרַךְ וְלָא מִשְׁתַּלְפָן סְפוֹהִי לַעֲלַם וְכָל
אֲמוּנוֹהִי לָא יְתְפַּסְקוּן׃ כא אֲרֵי אֱלָהֵן מִתַּמָּן תִּתְנְלֵי גְּבוּרְתָּא דַּיָּי לְאוֹטָבָא
לָנָא מָאתַר נַפְקִין נַהֲרִין שָׁטְפִין פְּתָיוֹת יַרְדֵּן דְּלָא תֵיזֵיל בֵּיהּ סְפִינַת צִיָּדִין

מצדות ס' כלישנא וסי' את המצרות ואת המצדות. ושב דור בסדבר במצרות. ויעלו ויפיס. וישב במצרות עין גדי. גלבדה הקריות והמצדות. תדלו גבורי בבל. ואשר במצרות ובמערות מדבר. והוא מרומים ישכון. ויתגהו בספסר בחותם. וסי' בל' ארסי בסערתא דגדיא בפורא מספר מרום בבל אקש לה תולדות אהרן מתומים. כ"נ: מלך ביפיו. פעניא יו סנהדרין כב (יומא סו סנהדרין כ): לית שוקל. הגיגה סו סנהדרין קו: עיניך בתלמוד. וסר נשמ: לתי שיט. יומא עו:

סוגר וכן (לעיל כט) ויעצם את עיניכם: (עז) לתתו מתן. לא יכא מכקש לחם כי מן השמים יספיקו לו מזון: מימיו נאמנים. מקור מימיו לא יכזב. כלומר זרמו יגדל וכל ארכיו יכופקו: (יז) מלך ביפיו תחזינה עיניך. כי' תזכה לראות מארץ מרחקים מלכך בהדר גאונו. או כי' (הקב"ה שהוא מלך לאותו תחזה עומד תראה הניסים והגדולה שתעשה לך ועם טבעו עמקי שפה לא ירחה שכיות המלך ביפיו ע"כ. כל זה נספרים מחרים ליעו): מלך ביפיו תחזינה תמזיכה פיוניך. לך הקדיק תני אומר אחזכה לראות זיו שכינתו של מקום: תראינה ארץ מרחקים. תירגם יונתן תסתכל ותחזי בנחתי גיהנם: (יח) לבך יהגה אימה. כשתראה הסדרים והחכמים של עכו"ם שהיו שליטים בחייהן והרי הם ניזונים בגיהנם יהגה לבך אימה ותאמר היה חכמתן וגדולתן של אלו היה שהיה סופר בחייו ושוקל כל דבר חכמה שהיו שוקלין ממנו כל מלת מלכות: היה סופר את המגדלים. פירוש שהיה סופר המגדלים אשר בעיר ועיר כי אומם הכתים הגבוהים היו חשובים ונותנים יותר בהם וכל אותם המחשבה והפחד לא יהיה לך עוד: (יט) את עם נועז. כתו לומו אלו אשר ובכל אותן לשון לשון לשון הקודש: לא תראה. לא תחשוב בלבך כי כולם יהיו חשבים ושפלים: עמקי שפה. כתו ויהי כל הארץ שפה אחת (בראשית יא): נלעג לשון. שלגים ועמקי שפה (לעיל כג) כל זה לשון נכרית שאינן מכירין בלה"ק: (כ) חזה ציון. זאת תראה בלבך להחשב מלוכה ושררה את ציון אשר היא קריה בית ועד לנו: כל יבון. כל יסת ודומה לו לילון בלעגניים (שופטי' ל') ומתרגמינן אשר אנחנו וכם נקט' שבשות סקורין פוטי"ר בלע"ז כתו אנגי דאתרמא מקרי שמשים נאספי' שם מן הסריס והנבשותיו וכי"ת של בלעגניים אומר אני שאינה נזרעת בתבה אלא משמת היא: כל יסת יתדותיו. היתדות שקושרין בו מיתרי האהל כל יסת אותם מן הארץ ממקום תקומתם כתו ויסיטו אנגיים גדולות (מלכים ח ה) וכן ויפעם פם הכרים (שופטים טו) ל' תליצה: (כא) כי אם שם. כי אם מוסב על כל יסת יתדותיו ועל כל יסת יתקו. הרעה לא תהיה כי אם השובה ה' יהיה שם אדיר לנו ובעיר תהיה מקום נהרים יאורים כענין שנאמר (יחזקאל ד) ויחד אלף ויעבירהו נחל אשר לא יוכל לעבור וכן ניכא יומל ומעין מבית ה' ינא (יואל ד יח) והוא הנחל שיהא מתגבר והולך: אני שיט. אניות הנשטה

מצודת ציון

(סו) מרומים. מל' רוממות ונוסף ו מלרוח. עיון מגדל ומנהר חזק כמו מגורת ציון (ש"ב כ): מצבנו. ענין מחוק ו נלעגים. עניו דבר כמתקרים כמו יחד במקום נאמן (לעיל כב); (יז) תחזינה. ענין רואה ו (יח) יהגה. יהרהר כמו והגיון לבי (תהלים יט): אימה. פחד: שוקל. מל' מקבל: (יט) נועז. מל' עם עזות: עמקי. כן נקרא דבר הקשה שאין נשמעין כלומר כי' במקום עמוק: שפה. כן יקרא לשון עם כמו ושפה אחת לכולם (בראשית יא): מגמגם. מלשון כבין כמו שומע יופי (שם מב): נלעג. כן נקרא המדבר בשפה שהדבר כמו נלעגני שפה (לעיל כח): (כ) חוה. ענין ראיה: מועדנו. מלשון ועד ומשיבה: מוסדי. ענין מדור: שאנן. ענין השקט ושלוה. כמו שלח מושב (ירמיה מח) ו יגאן. ענין דקירה ומנעה ממקום למקום כמו ושלחתי לו צוחים ועפו (שם): יסע. ענין עקירה כי הפוקד דבר מה מכינו מקומו: יהדוניו. מל' יחד ומסמר: נלעג. ר"ל לשון רע: מבלגו. מל' מבלע. ענין בשפה ובשבר ממקומו: (כא) אם. בתמה כמו כי אם שם בשבח (בראשית מ"ו): אדיר. ענין חזק: יאוריים. כמ בשעבור כמים וזהו מלשון בשעים תוכך כיונה: יזדמר (יחזקאל כ"ו): לוי

(לעבור וכן ניכא יומל ומעין מבית ה' ינא (יואל ד יח) והוא הנחל שיהא מתגבר והולך: אני שיט. אניות הנשטה

מצודת ציון

מצודת דוד

סוגר עיניו מלחות דבר האסור לראות: (טז) סלע. בצורה. כאלו היא יושבת במקום מבוא אבן לא תשוב ולא תחזור: מלחו. כאלו היא במקום שהוא מלא מים: מלחה. הוא יד הדוגיי: מימיו נאמנים. לא ימצאו לו למצנצ: לחמו נתן. מן השמים יספיקו לו לחמו: מימיו נאמנים. לא יפסק מי נהרו: (יז) מלך ביפיו. כשיזכה הנחלה לה המלך חזקיה ביפיו ובגדולתו ולא תהיה גולה מארצך: הראינה ארץ מרחקים. מלה מלך המשוח בתחלת המקרא עומדת במקום שהיה כאלו אמר הראינה מלך ארץ מרחקים ול"ל שעיניו ברואו עד הנה מלך משוח הנה עתה הראינה לה המלך חזקיהו ביפיו ובגדולתו: (יח) לבך יהגה אימה. לבך בשיב חושב אימה ואומר היה סופר כמלך עתה יבוא אליהו ויכתוב השם ואיה שוקל ככף השם מידינו ואיה הסופר את מגדלי העיר והבתים הגבוהים כי לפי מספר המגדלים היה השם: (יט) לא תראה. לא תראה בעיניך את העם החזק והזה שאמר: עם עמקי שפה. העם אשר שפת לשונם עמוק וקשה להבין: נלעג לשון. מי שהיו הכיר הלשון יהיה לו כמדבר בשפה מבוכה שהדבר לדבריו ומוסב לתחלת המקרא לומר לא תראה עוד את העם והעניין כפול בפ"ס: (כ) חזה ציון. זאת תהלה ממנו: קריית מועדנו. העיר אשר תמנו מתועדים ומתכנסים שמה בהגל: טוח יתדותיו. שיהיה מהזר ואוהל אשר לא יסיר עם מקומו כי יעמוד תמיד ועד זמן רב לא יהיו נעקרים יחדות האהל וכל חבלי האהל הקשורים ביתדות לא יהיו נעתקים מן היחזחת: (כא) כי אם שם ה'. כי נאמת שם ה' כיוצא ה' האדיר

יהיה

עָרִים לֹא חָשָׁב אֱנוֹשׁ׃ ס אָבַל נ׳ מִקְרְוֵיהֶן לָא חֲשִׁיבוּ בְנֵי
אֶמְלְלָה אֶרֶץ הֶחְפִּיר לְבָנוֹן קָמַל י״ד שפה אֱנָשָׁא דְּבִישְׁתָּא אַתְיָא
עֲלֵיהֶן׃ ס אִיתְאֲבֶלַת
הָיָה הַשָּׁרוֹן כָּעֲרָבָה וְנַעֲר בָּשָׁן כ׳ חֲרוֹבַת אַרְעָא יְבִישׁ לְבָנֹן
וְכַרְמֶל׃ י עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה כ״ה ר״פ. כ׳ נְהַר הֲוָה שָׁרוֹנָא כְּמִישְׁרָא
עַתָּה אֲרוֹמָם עַתָּה אֲנַשֵּׂא׃ כ׳. נ׳ צְדֵי מַתְנָן וְכַרְמְלָא׃ י כְּעַן
תַּהֲרוּ חֲשַׁשׁ תֵּלְדוּ קַשׁ רוּחֲכֶם כ׳ אִתְעַשְׁתּוּן
אֵשׁ תְּאַכְלֶכֶם׃ יב וְהָיוּ עַמִּים כ׳ לְכוֹן עַמְמַיָּא עֲשָׁתוֹנִין
מִשְׂרְפוֹת שַׂיד קוֹצִים כִּסּוּחִים ד׳ כ׳ מ״ל דְּרִשַׁע עֲבַדְתּוּן לְכוֹן עוֹבָדִין
וכ׳ מכאן בָּאֵשׁ יִצָּתוּ׃ יג שִׁמְעוּ רְחוֹקִים אֲשֶׁר ו׳ מ״ל בִּישִׁין בְּדִיל עוֹבָדֵיכוֹן
בִּישַׁעְיָא מֵימְרֵי בְּעַלְוָלָא
עָשִׂיתִי וּדְעוּ קְרוֹבִים גְּבָרְתִּי׃ ל׳ מכאן לָקַשָּׁא וִישִׁצֵי יַתְכוֹן׃
יד פָּחֲדוּ בְצִיּוֹן חַטָּאִים אֲחָזָה רְעָדָה יג וְיהוֹן עַמְמַיָּא יְקִידַת נוּר
חֲנַפִּים מִי יָגוּר לָנוּ אֵשׁ אוֹכְלָה נ׳ ומ״ל בּוּכִין מְפַסְכִין בְּנוּרָא
יְתוֹקְדוּן׃ טו שׁ הֹלֵךְ ל׳ מִי יָגוּר לָנוּ מוֹקְדֵי עוֹלָם׃ טז הֹלֵךְ
דָּנָטְרוּ אוּרַיְתָא מְלָקְדְמִין
צְדָקוֹת וְדֹבֵר מֵישָׁרִים מָאֵס בְּבֶצַע ד׳ כ׳. כ׳ מָא דַּעֲבָדִית דְּעוּ חַיָּבַיָּא
מַעֲשַׁקּוֹת נַעַר בַּפָּיו מִתְמַךְ בַּשֹּׁחַד ל׳ דְּתָבוּ לְאוֹרַיְתִי קָרִיב
אֹטֵם אָזְנוֹ מִשְׁמַע דָּמִים וְעֹצֵם ז׳. ל׳ חסר גְּבוּרָתִי׃ יד אִתְבָּרוּ בְצִיּוֹן
חַיְבִין דַּחֲלָא אֲחָרַתְיוֹנִין
רָשַׁעְיָא דַּהֲווּ מְנַבְּיִן אוֹרַתָּהוֹן אָמְרִין מַן יָדוּר לָנָא בְּצִיּוֹן דָּבָה זֵיהוֹר
שְׁכִינְתֵּיהּ בְּאֶשָׁא אָכְלָא מַן יְתוֹתֵב לָנָא בִּירוּשְׁלֵם עָתִידִין רָשַׁעְיָא לְאִתְרָגָא
לְאִתְמַסָּרָא לְגֵהִנָּם יְקֵדוּת עָלָם׃ טז אֲמַר נְבִיָּא יִתְבּוּן בָּהּ צַדַּיקַיָּא כָּל דְּמְהַלֵּךְ
בְּזִכּוּ וּמְמַלֵּיל בְּיָנָן מְתַרְחֵק מִמָּמוֹן דְּשֶׁקֶר מַרְחִיק נַפְשֵׁיהּ מִן אֲנוּסִין מְנַע
יְדוֹהִי מִלְּקַבָּלָא שׁוֹחַד מְטַמְּטֵם אוֹדְנֵיהּ מִלְּמִשְׁמַע בְּאַשְׁדֵי דַם זַכַּאי וְכָל עֵינוֹהִי מִלְּעֶחֱזֵי

(ט) אבל . לשון אבילות : קמל . לשון יבוש וכמרת : יבש ונכרת : כשיעיו כל שונא ימיו חושב מעט : (ט) חשב . ל׳ אבילות : קמל . יבש ונכרת : כיה . לשון עבר הוא : השרון . שם מחוז מרעה בהמות כמו שמעיט לילים ממואב מגליס משרון : כערבה . תורכיה: וגוער . ל׳ תעוק כמו (שמות יד) ויגער ה׳: (ו) עתה אקום . מרוב רעות שעשה אמויב לעמי לא מתאפק עד עתה אקום׳ ואתרומם ואנשא : (יח) חשש . מין מזון דבר שנה לילדן : רותכם אש . רוחכם אש . מגופכם תצא רוח אש ותאכל העם והקש : (יג) כסוחים . קוצים : כסוחים כמו (ויקרא כה) לא תזמר ת״ש לא תבצור : (יג) רחוקים . התחכמים בי ושומעים רצוני מעשוריכם : קרובים . בעלי תשובה שנתקרבו אלי מחמת : (יד) פחדו בציון . חטאים . היולך יתגלו עמנו לחשובה : מי יגור לנו אש . מוכלה . כלומר מי יעמוד כעדנו לשכך חימה טורפת . ל״ת מי יגור לנו פי׳ מי הוא לנו שיגור בציון עם הצור שהוא אש מוכלה והוא משיב תוכח לדקות וגו׳ : (טו) הולך לדקות . מי הוא ימצא הולך לדקות : גוער כפיו . משקה״ט כלא״ו : מואס . כופה . וכן שקופים (מלכי׳ ח׳) : מוסך . סוגר

עתה כ״ה ר״פ וסי׳ נסמ׳ בכסרה רבתא בשרש עת : קוצים ד׳ ב׳ הפר וכ׳ מ״ל וסי׳ כי תצא אש יכצאה קצים . קוצים בסוחים באש יצתו . ואל תורעו אל קצים. דעכו כאש קוצים . תנינא ובתרא ס״ל . וא׳ זרעו חטים וקוצים : תולדות אהרן תרגו תמס . סנהד׳ קה (ישעיה ו) : מכרסום סיד . סופה לה (סופה כח) : זהדו בציון . ככבות פי׳ הולך לדקות. מכות כד עקרים מ״ע ע״ב : מלא נגלע . עקדה שער ק : ועלם שיניו . שבת עז כ״ב ב :

(טו) הולך לדקות . תמר הגבעוני אתם תומרים מי יגור לנו כולך לדקות יגור לכם וכוח הוקיעו ונקדקתם תגלע סעיר דוד ו״ת כל בסעוק על כל מלדיקים אשר בירושלם תמר יתכון כם כל לדיקיא וגומ׳ : ולמעון דוד עבדי זכות דוד עמדה לכם עם וכות הוקיעו תגלע זכ דוד כי כוח פיקר רשע מתלכת ציון ונקרקתם עיר דוד ו״ת כל בסעוק על כל מלדיקים אשר בירושלם תמר יתכון כם כל לדיקיא וגומ׳ : סולך לדקות . תסר כ״ת בשתים כמו סולך בלדקות ואלה במדות אשר תמר בסעוק סם לתוויות לשלך וכסם סעמוד מלכותו : סולך לדקות . כל הלכיו ומעשיו סם בלדקה ובמשפט טוטים : מואס בבצע מעשקות . תסר כ״ת בשתים כמו סולך בלדקות ואלה במדות אשר תמר בסעוק סם לתוויות לשלך וכסם סעמוד מלכותו : סולך לדקות . כל הלכיו ומעשיו סם בלדקה ובמשפט טוטים : מואס בבצע מעשקות . תסר כ״ת בשתים כמו סולך בלדקות ואלה במדות אשר תמר בסעוק סם לתוויות לשלך וכסם סעמוד מלכותו : סולך לדקות . כל הלכיו ומעשיו סם בלדקה ובמשפט טוטים : מואס בבצע

מצודת דוד

(ט) חבל . השחית הארץ ונכרתה : החפיר . סוסים ומחם לה סלבנון ונכרת הלבנון : היה השרון . מקום המרעה נעשה שממה כמדבר : וגוער וכו׳ . מקומות השמים השיבו והפילו פירותיהן כ״ל מין מנדל שם פירות : (י) עתה אקום . ר״ל הושיל ונקלו עוגם כזה לכן יאמר ה׳ עתה אקום להשיב ממלך משור : עתה ארומם . כי כשמקום עובה דין בעבו״ם הוא מרומם ומנוסא : עתה אנשא . כפל הדבר ב״פ : (יא) הרו חש . קרח לל המחשבה הרעיון ולל המעשה לידה לזה לומר שם שהמחשבה לבדות הא יולידו לה הפועל והוא כמחשבה הבל והמעשה כמוהו : רוחכם . מהשבותיכם תהיה שם אשר תחבל מאכם כ״ל המחשבה שהיא סיבה להביא עליכם המבדן : (יב) וכיו עמים . מהגה סגמיניך ידמו לל הלבנים הנשרפים להיות סיד : קוצים כסוחים . ידמו לל הקוצים הנכרתים שהשם יבשים וכשמניחין בהם האש נשרפים מהרה וכן מהגה סגמיניך מהר יכלו : (יג) שמעו רחוקים . היושבים מרחק שמעו לת אשר עשיתי במהגה אשור : ודעו קרובים . לותן שהיו במהגה לשור שהוא כאש לבעה לת גבורתי : (יד) פחדו בציון . לו בצות לשור על ציון הלדיקים שה מול מחגה לשות שהוא כאש כעתי כה׳ פחזה וכו׳ . כפל הדבר ב״פ : מי יגור וכו׳ . כפל הדבר ב״פ : מי יגור לנו . כ״ל וכה לאמרו מי הוא מעמנו שיכול לגור ולהתקיים שה מול מחגה לשות שהוא כאש הוכלה : מי יגור וכו׳ . כפל הדבר ב״פ : מוקדי עולם . כ״ל לשר בירפו והחליפו כל כיי עולם : (טו) הולך לדקות . כולו דומ״ק מעיד זאו המתקיים מי שהולך בדרך נדקות ומדבר מישרים ממאס בחמדת עושק : נועד כפיו . מגער כפיו מתמיך בשוחד ולא יתפס לקחתו : סותם . סוגר

מצודת ציון

(ט) חבל . השחית . ענין כפעולה כמו תחבל הארץ (בוסף ד) : תמגלה . ענין כריפה כמו כפ״י : כפם פ׳ כי תמיגם (תהלים קיח) ז כהפיר . ענין בוסף ומיוחס : לבנון . שם יער כ״י : קמל . ענין כריפה כמו קנה וסוף קמלו (לעיל יט) : השרון . שות מקום שמן ודמן וכן הבלגה בשרון (ש״ב ז) : כערבה . ענינו כמו מדבר וכן ערבה (ירמיה לח) : וגוער : ענין בפלה בהפה מעטופה מוקה וכן גם מלעי נערתי (נהמיה ד) : כרמל . שות מקום מדשא שמן כמ״ש שמעו וגו׳ ארות הכרמל (עמוס ד) : והרמל . שות מקום שדות וכרמים : (יא) הרה . מל׳ הריון : חשש . שות מין דשה וכן ותחש וכלכה יבשה (לעיל ה) : קש . תבן : רוחכם . ענין כלוח ומחשבה וכן שרוחה בהם כסותה (תהלים ט) : ואש . מל׳ בלוח וכעברה : (יב) ועמים . ענין מדמה : הנעים . רבעים המתיעים בוכה בהלהות שחוין : יגור . ענין מבעת הם כמו על מוקדם (ויקרא נה) ז (טו) משעים . מל׳ יבר ז בנלע . ענין המדה כמו מה בלע בדמי (תהלים ל) ז משקות . מל׳ עושק ז גוער . ענין כלוח בחנופה מוקה : ממתך . ענין בחנוה : לוחם . ענין פחיתה כמו שקופים תמומים (מ״ח ו) ועוסם ענין סניאה כמו ועלם הם שיניהם (לעיל כח)

רד"ק

תוסד אתם שישדדו אותך, ר"ל שיבא זמן שתשבר שתשלם מלכותך: כנלותך. משפטו כהנלותך כי הוא מקור מבנין הפעיל וענינו כמו כהשלימך וכן לא יטה לארץ מנלם שפירושו בשלמתם והכלותם: כהשימך. משפטו כדגש כמ"ש כי שרשו תמם והוא קל כמו בהוקלו רבים הכפל: הוסד. כוי"ו עם הדגוש: (ב) ה' חננו. אם בימי חזקיהו שהיו יושבי ירושלם מצור מלך אשור עד שהוצרכו להתפלל ולבקש רחמים, כמו שכתוב ואמרו ה' חננו לך קוינו ואם כימי המשיח שיהיו מפני גוג ומגוג ויצטרכו להתפלל ולבקש רחמים: היה זרועם לבקרים. בכל בקר ובקר היה זרועם מפני האויב: אף ישועתינו. כ"ש בעת צרה צריך שתהיה ישועתינו ונהיה נושעים בך: ומה שאמר זרועם בכנוי הנסתרים ואמר הננו קוינו ישועתינו בכנוי המדברים בעדם כן דרך הלשון, כמו שמעו עמים כולם והולם כולם תשובו ובאו נא, ודומיהם להם כמו שכתבנו בספר מכלל: (ג) מקול המון נדדו. אם כמחנה אשור פי' מקול המון שמלאך שהכה במחנה אשור, ואם בגוג ומגוג גם כן כמו שכתוב ויצא ה' ונלחם בגוים ההם: נדדו עמים. נפצו גוים הנשארים מן המגפה: מרוממתך. מהרוממות שלך שידעו כי רמה ונשגבה עליהם ולא הועילה להם גבורתם ורב חילם: (ד) ואוסף שללכם. שלל הגוים שיהיה שללכם שתאספו ותשלנו אותו: אוסף החסיל. כאסיפת החסיל והארבה שאוספים אותם כשבאו על האדמה שיוצאים בני העיר ואוספים אותם בכליהם שלא ישחיתו התבואה כן יצאו בני ירושלם ויאספו שלל מחנה אשור ודמה גם כן הליכת המגלך במחנה אשור להליך הארבה בתבואה שמשחיתים: ואמר כמשק גבים שוקק בו. ומשק ושוקק ענין הליכה כמו וכן משק כיתי: גבים. הארבה כתרגום ארבה גובא וי"ת הפסוק כן ויכנשון בית ישראל וגו' ואם הענין בימות המשיח הנה כתוב גם כן ויצאו יושבי ערי ישראל ובערו והשיקו בנשק וגו' ושללו את שולליהם ובזזו את בוזזיהם אבל רז"ל פירשוהו בימי חזקיהו וכך אמרו אמר להם נביא לישראל אספו שלליכם אמרו לו לבוז או לחלק אמר להם אוסף החסיל מה אסיפת החסיל זה כל אחד ואחד לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו, אמרו לו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו אמר להם כמשק גבים שוקק בו מה גבים הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף ממונם של ישראל כיון שנפל ביד עכו"ם מיד טהור: (ה) נשגב ה'. כזאת התשועה נשגב הוא שישגבוהו העמים על שנס הזה ויודו לו כי הוא שוכן מרום וכידו להשפיל הגבוהים ולהרים השפלים שהשפיל מחנה אשור שבאו על ירושלם ביד רמה והרים יושבי ציון שהיו שפלים ומלא ציון משפט וצדקה. נשגב. בינוני מבנין נפעל כי הוא קמוץ: ופירוש מלא ציון כי מהיום ההוא והלאה יהיו בציון עושין משפט צדקה וכן ת"י דאמר לממלי ציון עבדי דין דקשוט וזכו ויש לפרש מלא ציון מכלל העמים במשפט וצדקה: (ו) והיה אמונת עתך. אמר כנגד ישראל קיום זמנך וחוזק ישועתך יהיה חכמה ודעת ויראת ה' שהיא אוצרו של אדם כלומר שנה באה לכם ישועה זאת והיא כשלום אם תרצו שיהיה קיום לכם השלום והישועה כל זמניכם התעסקו בחכמה ודעת ויראת ה' שהיא אוצרו של אדם כי כמו שאוצר האדם הוא מבטחו של אדם ועומד לו בעת צרה כן יראת ה' לפיכך תהיו יראי ה'. והתעסקו בחכמה ודעת אלהים ותנצלו מכל צרה ותהיו בשלום כל עתכם

אמונת קיום כמו במקום נאמן שפירושו קיים: חוסן. חוזק כמו והיה החוסן לנעורת: חכמת. כתי"ו במקום ה"א כמו לילא נוכל הלם מלה מכת בלתי סרה ודומים להם והאו"ל פי' כי גרס לכם ישועה זאת הכמת אלהים. ודעת שבחזקיהו ויראת ה' שהיה אוצרו וי"ת הפסוק כן ויהא מה דאמרת וגומר: (ז) הן אראלם. פרשה זו על הפורענות הבאה לישראל קודם מפלת מחנה אשור י"ו והראלם. מלאכים, כי אראל שם למלאך וכן רז"ל זכרו שמלאך בזה שבם ואמרו גלהו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקדש כי כמו שמלת מלאך יאמר על בליה נופני ועל בליה רוחני כן מלת אריאל: והפסוק כפול בענין במלות שונות, אמר המלאך שלהם שהיו בולחים מתהלה מעיר אל עיר והיו מתהלה מלאכי שלום עתה יצעקו חוצה כי האויב בא בארץ ויבכיון מר וי"ת מלת אראלם כשתי מלות כלומר אראה להם וכן תרגומו הא כד אתגלי נחון וגומר: (ח) נשמו מסלות. מפני האויב נשמו המסלות כי שבת עובר אורח: הפר ברית מאס ערים. פירש אדוני אבי ז"ל היו ישראל

ישעיה לג

שׁוֹדֵד תּוּשַּׁד כַּנְּלֹתְךָ לִבְגֹּד יִבְגְּדוּ בָךְ׃
ב יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ הֱיֵה זְרֹעָם לַבְּקָרִים אַף־יְשׁוּעָתֵנוּ בְּעֵת צָרָה׃
ג מִקּוֹל הָמוֹן נָדְדוּ עַמִּים מֵרוֹמְמֻתֶךָ נָפְצוּ גּוֹיִם׃
ד וְאֻסַּף שְׁלַלְכֶם אֹסֶף הֶחָסִיל כְּמַשַּׁק גֵּבִים שֹׁקֵק בּוֹ׃
ה נִשְׂגָּב יְהוָה כִּי שֹׁכֵן מָרוֹם מִלֵּא צִיּוֹן מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃
ו וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת יִרְאַת יְהוָה הִיא אוֹצָרוֹ׃
ז הֵן אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חֻצָה מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר יִבְכָּיוּן׃
ח נָשַׁמּוּ מְסִלּוֹת שָׁבַת עֹבֵר אֹרַח הֵפֵר בְּרִית מָאַס

(מסורה: ג'. ב' חד מ"ע — ד' דגשים — ג' — ב' — ל' חסר וא' מ"ל — ד' — ד' — ג'. ב' ל' חסר — ב' חלמים)

תרגום: לְמִבַּז יְבוְזוּנָךְ וְכַד תִּלְאֵי לְמֵינַס יְנִיסוּנָךְ׃ ב יְיָ רַחִים עֲלָנָא לְמֵימְרָךְ סַבַּרְנָא הֱוֵי תוּקְפַנָא בְּכָל יוֹם אַף פּוּרְקָנָנָא בְּעִידַן עָקָא׃ ג מִקָּל הֲמוֹן אִתְבָּרוּ עַמְמַיָא מִסְּגֵי גְבוּרְתָךְ אִתְבַּדָּרוּ מַלְכְּוָתָא׃ ד וְיִכְנְשׁוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמְמַיָא סַנְאֵיהוֹן כְּמָא דְכָנְשִׁין יַת זַחְלָא וְאַזַן בְּמָאנֵי זַיְנָא כְּמָא דְאָזֵן בְּזִירְקָתָא׃ ה תַּקִּיף יְיָ דְאַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵיהּ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא דַאֲמַר לְמִמְלֵי צִיּוֹן עָבְדֵי דִין דִקְשׁוֹט וְזָכוּ׃ ו וִיהֵי מָא דַאֲמַרְתָּ לְאוֹטָבָא לְדַחֲלָתָךְ אַיְתִיתָא וְקַיֶּמְתָּא בְּעִידָנֵיהּ תְּקוֹף וּפוּרְקָן חוּכְמְתָא וּמַדַּע לְדַחֲלַיָא דַיְיָ אוֹצַר טוּבֵיהּ עָתִיד׃ ז הָא כַּד אִתְגְלֵי לְהוֹן יִצְוְחוּן בְּמַרַר אִזְגַּדֵּי עַמְמַיָא דַאֲזָלוּ לְבַסָּרָא שְׁלָם תָּבוּ לְמֶהֱוֵי בָכַן בִּמְרִיר נְפַשׁ׃ ח צְדִיאוּ כִּבְשַׁיָא פְּסָקוּ עָדֵי אוֹרְחָא עַל דְאַשְׁנִיאוּ קְיָמָא אִתְרְחִיקוּ מִקִּרְוֵיהוֹן

לבקרים ד' וסי' ה' חננו לך קוינו. ותוכחתי לבקרים. לבקרים אצמית כל רשעי ארץ. חדשים לבקרים רבה. וא' לבקרים וסי' והפקדנו לבקרים: ודעת ד' ג' קמצים וא' פתח וסי' והיה אמונת עתיך חוסן. טוב טעם ודעת למדני. הלא כתבתי לך שלישים. ולבי ראה הרבה הכמה:

תולדות אהרן מרוממתך. סנהדרין לח: אמונת עתך. שבת לא: ווכר פקודי: יראת ה'. ברכות לג: הן אראלם. חגיגה ה ווכר ויראו:

רשי

גזרה עליהם להיות שדודים על ידך תושד: כנלותך לבגוד. מנחם חיבר כנלותך עם לא יטה לארץ מנלם בחלק אחד וחלם המ"ם הראשונה בו יסוד טפל כמו מ"ם של מאמר ושל מדע ויתכן להיות לשון כליון לפי הענין: כנלותך. לשון ככלותך ולא יטה לארץ מנלם כליון הנגזר עליהם לא יטה לארץ להיות בטל והולך אלא הולך ותזק: (ב) היה זרועם. של שדודים ביד השודד: לבקרים. תדי יום יום כשבוא מיצר להם אף ישועתינו תהיה בעת צרה: (ג) מקול המון. הבא מלפניך נדדו עמים עד הנה כשהפלאת לנו נסיך: (ד) ואוסף שללכם. זה מוסב על כנלותך לבגוד יבגדו בך ואוסף שללכם אתם הבוגדים את עמי כבא פקודתכם יבוזו אתכם שארית עמי ויאספו שללכם כאסיפת חסיל שאוסף לו תבואה בקיץ כל א' לעצמו אף כולן יבוזו איש לו: כמשק גבים שוקק. כקול נהם מ"ם הנאספים ומוכלין בגבים בנהם כן יהמו הבאים לשלול ולבוז. משק ל' נהם כמו (משלי כה) ארי נוהם ודוב שוקק. וכן ממשק חרול (צפניה ב) כשהרוח מנשבת בחרולים והם מכים זה על זה נותנים קול וכן בעיר ישוקו (יואל ב): גבים. כמו להשוף מים מגבא ורבותינו דרשוהו באגדת חלק בביזת אוכלוסי סנחריב: (ה) כי שוכן מרום. הראה גבורתו שהוא רם על כל וידו על העליונה: (ו) והיה אמונת עתיך וגומר. והיה לחוסן ישועות ולהכמה ודעת את אשר תאמין לבוראך עתים שקבע לך לתרומות ולמעשרות בעת הפרשתן וללקט שבחה יפואה בעתם לקיים שמיטין ויובלות בעתם: ד"א אמונת עתך. את שהאמנת בהקב"ה בעתים שעברו עליך ונפית לישועה היה לך לחוסן: יראת ה'. שתירא מלפניו הוא אוצר טוב להפתח לך מאתו על ידה: (ז) הן אראלם צעקו חוצה. היה הנביא מתנבא כתתות ואומר שהפורענות כבר אכלוהו ומעתה אקום ואנשא לגאלם: הן אראלם. שלהם הוא המזבח כבר צעקו וספדו בתולותם וברחובותם בבכי ונהי: מלאכי שלום. מלאכי שלומותם שהיו רגילין לבשר שלום מר יבכיון ואומרים נשמו מסילות שבת עובר אורח: (ח) הפר. האויב ברית שכרת לישראל: מאס ערים. ביזה

מצודת ציון

תם הכסף (בראשית מ"ז): כנלותך. ענין תכלית והשלמה וכן לא יטה לארץ מנלם (איוב ט"ו) ור"ל תכליתם והשלמתם: (ב) לבקרים. מל' בוקר ור"ל בכל יום: (ג) המון. מלשון המיה: נפצו. ענין פזור: (ד) החסיל. מין ארבה: כמשק. ענין קול נהם כמו דוב שוקק (משלי כ"ח) וכן ממשק חרול (צפניה ב): גבים. כורות כמו כלו על גבים (ירמיה י"ד): שוקק. הומה קול: (ה) נשגב. ענין חוזק: מרום. מל' רום וגובה: (ו) אמונת. ענין קיום כמו יתד במקום נאמן (ישעיה כ"ב): עתיך. מל' עת וזמן: חוסן. ענין חוזק כמו חסין יה (תהלים פ"ט): (ז) אראלם. המלאך נקרא אריאל וכדרז"ל נצחו אראלים את המצוקים (כתובות ק"ד) וכמו בשם מלאך מבוחף למלאך רוחני ומלאך גשמי כן שם אריאל משותף לשניהם: מלאכי. ענין שליח: (ח) נשמו. מל' שממה: מסלות. ענינו דרך כבושה: שבת. בטל: אורח. דרך: הפר. ענין בטול: מאס. מל'

מצודת דוד

לעולם כי כאשר תשלם לשדוד אחרים אז תושד גם אתה: כנלותך. כהתכלה לבגוד באחרים אז הם יבגדו בך: (ב) ה' חננו. לבל השלום בנו יד סנחריב כי לך נקוה ולא נבטח במצרים כאשר בטחו עשרת השבטים: היה זרועם לבקרים. בכל יום היה להוזק להמקוים לך: אף ישועתנו בעת צרה. אף היה לנו לישועה אם כבר באה הצרה: (ג) מקול המון. ר"ל וכן היה לנו לישועה כי מקול המייה המלאך שהכה בהם נדדו העמים מן העולם: מרוממתך. מהרוממות שלך אשר נשגבת עליהם נפצו הנשארים מן המגפה: (ד) ואוסף שללכם. השלל שתקחו מאת מחנה אשור יהיה מאוסף באין מוחה ומבלי פחד כדרך האסיפה שמאספים את החסיל כשבאים על האדמה שיוצאים בני העיר ומאספים אותם בכליהם לבל ישחיתו תבואת האדמה: כמשק גבים. כקול נהמת מים הנאספים ונופלים בבורות כן ישמעו קול נהמה שוללים במחנה אשור: (ה) נשגב ה'. המקום נתחזק עליהם כי הוא שוכן מרום בשמים ממעל ואף אם השלם למעלה לגבור יתגבר ומכ"ש הזק ממעל: מלא ציון. בהנם הזה מילא את ציון משפט וצדקה כי מאז בעבור פלאי הנס יעשו משפט וצדקה: (ו) והיה אמונת עתיך. קיום זמנך והוזק ישועתך יהיה על ידי חכמה ודעת ויראת ה' שהיא אוצרו של אדם ר"ל היא לו למובטח כאוצר בעת הצורך וכאומר הנה באה לכם הישועה ואתם בשלום ואם תרצו שתהא קיים לזמן מרובה וישועה חזקה התעסקו בהכמה בדעת וביראת את ה': (ז) הן אראלם. אמר הנביא ראיתי המה לרחמים כי כבר קבלו גמול הענין כי כל מלאך השלום מאתה הנה כולם בחוצות במקום מהולכם לצעקו בקול מר: מלאכי שלום. השלוחים ההולכים לבשר שלום העיר הנה בכו במר נפש על חרבנה: (ח) נשמו מסלות. הדרכים נעשו שממה כי נשבת עוברי דרך מפחד האויב: הפר ברית. האויב הפר הברית שכרת עם ישראל ומאס עריהם מלהניחם על תלם כי הרסה עד היסוד: לא חשב אנוש. לא חשב אותנו לבני

פְּרִיָּה: יג עַל אַדְמַת עַמִּי קוֹץ שָׁמִיר תַּעֲלֶה כִּי עַל־כָּל־בָּתֵּי
מָשׂוֹשׂ קִרְיָה עַלִּיזָה: יד כִּי־אַרְמוֹן נָטֹשׁ הָמוֹן עִיר עָזְבֹ עֹפֶל וּבַחַן הָיָה
בְּעַד מְעָרוֹת עַד־עוֹלָם מְשׂוֹשׂ פְּרָאִים מִרְעֵה עֲדָרִים: טו עַד־יֵעָרֶה
עָלֵינוּ רוּחַ מִמָּרוֹם וְהָיָה מִדְבָּר כַּרְמֶל וְכַרְמֶל לַיַּעַר יֵחָשֵׁב: טז וְשָׁכַן
בַּמִּדְבָּר מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בַּכַּרְמֶל תֵּשֵׁב: יז וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה
הַשְׁקֵט וָבֶטַח עַד־עוֹלָם: יח וְיָשַׁב עַמִּי בִּנְוֵה שָׁלוֹם וּבְמִשְׁכְּנוֹת
מִבְטָחִים וּבְמְנוּחֹת שַׁאֲנָנוֹת: יט וּבָרַד בְּרֶדֶת הַיָּעַר וּבַשְּׁפָלָה
תִּשְׁפַּל הָעִיר: כ אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי
עַל־כָּל־מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל־הַשּׁוֹר
וְהַחֲמוֹר:

לג א הוֹי שׁוֹדֵד וְאַתָּה לֹא
שָׁדוֹד וּבוֹגֵד וְלֹא־בָגְדוּ בָךְ כַּהַתְמֶךָ
לִשְׁבֹּר תִּשָּׁדֵד כִּנְלוֹתְךָ תֵּכֶף לִבְגֹּד בָּךְ:
ב יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ הְיֵה זְרוֹעָם
לַבְּקָרִים אַף עִתָּה יְשׁוּעָתֵנוּ: ג מִקּוֹל
הָמוֹן עַמִּים נָדָדְתָּ מִשְּׂאֵתְךָ נְפֹצוּ גּוֹיִם:
ד וְאָסַף שְׁלַלְכֶם כְּאֶסֹּף הֶחָסִיל כְּמְשַׁק
גֵּבִים שָׁקוֹק עָלָיו: ה נִשְׂגָּב יְהוָה כִּי
שֹׁכֵן מָרוֹם מִלֵּא צִיּוֹן וּמִשְׁפָּט וּצְדָקָה:
ו וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעוֹת חָכְמַת
וָדָעַת יִרְאַת יְהוָה הִיא אוֹצָרוֹ: ז הֵן
אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חוּץ מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר
יִבְכָּיוּן: ח נָשַׁמּוּ אֹרְחוֹת חָדַל עֹבֵר
אָרַח הֵפַר בְּרִית מָאַס עָרִים לֹא חָשַׁב
אֱנוֹשׁ: ט אָבְלָה נָאֻמְלָה אֶרֶץ בּוֹשׁ
חָפְרָה לְבָנוֹן נָבֵל שָׁרוֹן וַיִּתְנַעֵר בָּשָׁן
וְקַרְמֶל: י עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה עַתָּה
אָרוֹמָם עַתָּה אֶנָּשֵׂא: יא הֹרִיתֶם קַשׁ
תַּהְרוּ תֶּבֶן רוּחֲכֶם אֵשׁ תֹּאכַלְכֶם:
יב וְהָיוּ עַמִּים לְשִׂרְפוֹת שִׂידֵי קוֹצִים
בָּעֵרֶת בָּאֵשׁ יִצָּתוּ: יג שִׁמְעוּ רְחוֹקִים
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְדַעוּ קְרוֹבִים גְּבוּרָתִי:
יד פָּחֲדוּ בְצִיּוֹן חַטָּאִים אָחֲזָה רְעָדָה
חָנְפִים מִי יָגוּר לָנוּ מִאֵשׁ אוֹכְלָה מִי
יָגוּר לָנוּ מִמּוֹקְדֵי עוֹלָמִים: טו הוֹלֵךְ
צְדָקוֹת וְדֹבֵר מֵישָׁרִים מָאֵס בֶּצַע
מַעֲשֻׁקוֹת נִדְּדוֹ כַּפָּיו מִתְּמֹךְ בְּשֹׁחַד אָזְנוֹ
מִשְּׁמֹעַ דָּמִים וְהַעְלֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע:
טז הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן מִצְדֵ־סֶלַע מִשְׂגַּבֹּתָיו
לֶחֶם מֵימָיו נְאֻמָנִים: יז מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ
תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה אֶרֶץ מֵרְחָקִים:
יח לִבְּךָ יֶהְגֶּה אֵימָה אַיֵּה סוֹפֵר אַיֵּה שֹׁקֵל
אַיֵּה סֹפֵר אֶת הַמִּגְדָּלִים: יט עַם עָז לֹא
תִרְאֶה עַם עִמְקֵי שָׂפָה מִשֻּׁמְעַת לְעֹג
מִבִּלְתִּי הֵבִין לְשׁוֹן נִלְעָגָה מִבִּלְתִּי
בִינָה: כ חֲזֵה צִיּוֹן קִרְיַת מוֹעֲדֵנוּ עֵינֶיךָ
תִּרְאֶינָה יְרוּשָׁלַם נָוֶה שַׁאֲנָן אֹהֶל בַּל־יִצָּעֵן
לְמוֹטָה יְתֵדוֹתָיו לָנֶצַח וְכָל־חֲבָלָיו לֹא
יִנָּתֵקוּ: כא כִּי אִם־שָׁם אַדִּיר יְהוָה לָנוּ
מְקוֹם נְהָרִים יְאֹר פְּלָגִים רְחָבֵי יָדָיִם לֹא
תֵלֵךְ אֳנִיָּה בָּהּ וְצִי אַדִּיר לֹא יַעַבְרֶנָּה:
כב כִּי יְהוָה שֹׁפְטֵנוּ יְהוָה מְחֹקְקֵנוּ יְהוָה
מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ: כג נָטְשׁוּ חִבָּלַיִךְ
בַּל־יְחַזְּקוּ כֵּן נִטָּם יָרָם בַּז שָׁלָל רַב
פִּסְּחוּ פִּסֵּחַ עִוֵּר: כד וְלֹא־יֹאמַר שָׁכֵן
חָלִיתִי הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ נְשׂוּא עָוֹן:

כה מְלֵאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת יְהוָה כַּמַּיִם
לַיָּם מְכַסִּים: כו וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
שֹׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים אֵלָיו
גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד: כז וְהָיָה
בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי שֵׁנִית יָדוֹ לִקְנוֹת
אֶת שְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר וּמִמִּצְרַיִם
וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת
וּמֵאִיֵּי הַיָּם: כח וְנָשָׂא נֵס לַגּוֹיִם וְאָסַף
נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפוּצוֹת יְהוּדָה יְקַבֵּץ מֵאַרְבַּע
כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: כט וְסָרָה קִנְאַת אֶפְרַיִם
וְצֹרְרֵי יְהוּדָה יִכָּרֵתוּ אֶפְרַיִם לֹא יְקַנֵּא
אֶת יְהוּדָה וְיְהוּדָה לֹא יָצֹר אֶת אֶפְרָיִם:
ל וְעָפוּ בְכָתֵף פְּלִשְׁתִּים יָמָּה יַחְדָּו יָבֹזּוּ
בְּנֵי קֶדֶם אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹח יָדָם וּבְנֵי
עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם: לא וְהִחֲרִים יְהוָה אֶת
לְשׁוֹן יָם מִצְרָיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר
בְּעֵזִי רוּחוֹ וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהַדְרִיךְ
בַּנְּעָלִים: לב וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ
אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל
בְּיוֹם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

לג א הוֹי שׁוֹדֵד וְאַתָּה לֹא שָׁדוּד וּבוֹגֵד וְלֹא
בָגְדוּ בָךְ כַּהַתְמֶךָ לִשְׁבֹּר תִּשָּׁדֵד כִּנְלוֹתְךָ
תֵּכֶף לִבְגֹּד בָּךְ: ב יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ
הְיֵה זְרוֹעָם לַבְּקָרִים אַף עִתָּה יְשׁוּעָתֵנוּ:
ג מִקּוֹל הָמוֹן עַמִּים נָדָדְתָּ מִשְּׂאֵתְךָ נְפֹצוּ
גּוֹיִם: ד וְאָסַף שְׁלַלְכֶם כְּאֶסֹּף הֶחָסִיל
כְּמְשַׁק גֵּבִים שָׁקוֹק עָלָיו: ה נִשְׂגָּב יְהוָה
כִּי שֹׁכֵן מָרוֹם מִלֵּא צִיּוֹן וּמִשְׁפָּט וּצְדָקָה:
ו וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעוֹת חָכְמַת
וָדָעַת יִרְאַת יְהוָה הִיא אוֹצָרוֹ: ז הֵן
אֶרְאֶלָּם צָעֲקוּ חוּץ מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר
יִבְכָּיוּן: ח נָשַׁמּוּ אֹרְחוֹת חָדַל עֹבֵר
אָרַח הֵפַר בְּרִית מָאַס עָרִים לֹא חָשַׁב
אֱנוֹשׁ: ט אָבְלָה נָאֻמְלָה אֶרֶץ בּוֹשׁ
חָפְרָה לְבָנוֹן נָבֵל שָׁרוֹן וַיִּתְנַעֵר בָּשָׁן
וְקַרְמֶל: י עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה עַתָּה
אָרוֹמָם עַתָּה אֶנָּשֵׂא: יא הֹרִיתֶם קַשׁ
תַּהְרוּ תֶּבֶן רוּחֲכֶם אֵשׁ תֹּאכַלְכֶם:
יב וְהָיוּ עַמִּים לְשִׂרְפוֹת שִׂידֵי קוֹצִים
בָּעֵרֶת בָּאֵשׁ יִצָּתוּ: יג שִׁמְעוּ רְחוֹקִים
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְדַעוּ קְרוֹבִים גְּבוּרָתִי:
יד פָּחֲדוּ בְצִיּוֹן חַטָּאִים אָחֲזָה רְעָדָה
חָנְפִים מִי יָגוּר לָנוּ מִאֵשׁ אוֹכְלָה מִי
יָגוּר לָנוּ מִמּוֹקְדֵי עוֹלָמִים: טו הוֹלֵךְ
צְדָקוֹת וְדֹבֵר מֵישָׁרִים מָאֵס בֶּצַע
מַעֲשֻׁקוֹת נִדְּדוֹ כַּפָּיו מִתְּמֹךְ בְּשֹׁחַד אָזְנוֹ
מִשְּׁמֹעַ דָּמִים וְהַעְלֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע:
טז הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן מִצְדֵ־סֶלַע מִשְׂגַּבֹּתָיו
לֶחֶם מֵימָיו נְאֻמָנִים: יז מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ
תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה אֶרֶץ מֵרְחָקִים:
יח לִבְּךָ יֶהְגֶּה אֵימָה אַיֵּה סוֹפֵר אַיֵּה שֹׁקֵל
אַיֵּה סֹפֵר אֶת הַמִּגְדָּלִים: יט עַם עָז לֹא
תִרְאֶה עַם עִמְקֵי שָׂפָה מִשֻּׁמְעַת לְעֹג
מִבִּלְתִּי הֵבִין לְשׁוֹן נִלְעָגָה מִבִּלְתִּי
בִינָה: כ חֲזֵה צִיּוֹן קִרְיַת מוֹעֲדֵנוּ עֵינֶיךָ
תִּרְאֶינָה יְרוּשָׁלַם נָוֶה שַׁאֲנָן אֹהֶל בַּל־יִצָּעֵן
לְמוֹטָה יְתֵדוֹתָיו לָנֶצַח וְכָל־חֲבָלָיו לֹא
יִנָּתֵקוּ: כא כִּי אִם־שָׁם אַדִּיר יְהוָה לָנוּ
מְקוֹם נְהָרִים יְאֹר פְּלָגִים רְחָבֵי יָדָיִם לֹא
תֵלֵךְ אֳנִיָּה בָּהּ וְצִי אַדִּיר לֹא יַעַבְרֶנָּה:
כב כִּי יְהוָה שֹׁפְטֵנוּ יְהוָה מְחֹקְקֵנוּ יְהוָה
מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ: כג נָטְשׁוּ חִבָּלַיִךְ
בַּל־יְחַזְּקוּ כֵּן נִטָּם יָרָם בַּז שָׁלָל רַב
פִּסְּחוּ פִּסֵּחַ עִוֵּר: כד וְלֹא־יֹאמַר שָׁכֵן
חָלִיתִי הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ נְשׂוּא עָוֹן:

כה מְלֵאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת יְהוָה כַּמַּיִם
לַיָּם מְכַסִּים: כו וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
שֹׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים אֵלָיו
גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד: כז וְהָיָה
בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי שֵׁנִית יָדוֹ לִקְנוֹת
אֶת שְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר וּמִמִּצְרַיִם
וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת
וּמֵאִיֵּי הַיָּם: כח וְנָשָׂא נֵס לַגּוֹיִם וְאָסַף
נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפוּצוֹת יְהוּדָה יְקַבֵּץ מֵאַרְבַּע
כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: כט וְסָרָה קִנְאַת אֶפְרַיִם
וְצֹרְרֵי יְהוּדָה יִכָּרֵתוּ אֶפְרַיִם לֹא יְקַנֵּא
אֶת יְהוּדָה וְיְהוּדָה לֹא יָצֹר אֶת אֶפְרָיִם:
ל וְעָפוּ בְכָתֵף פְּלִשְׁתִּים יָמָּה יַחְדָּו יָבֹזּוּ
בְּנֵי קֶדֶם אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹח יָדָם וּבְנֵי
עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם: לא וְהִחֲרִים יְהוָה אֶת
לְשׁוֹן יָם מִצְרָיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר
בְּעֵזִי רוּחוֹ וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהַדְרִיךְ
בַּנְּעָלִים: לב וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ
אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל
בְּיוֹם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

מצודת דוד

מצודת ציון

וְלִישָׁנְהוֹן דַּהֲוָה בְּרִים יוֹחֵי : תְּמַהֵר לְדַבֵּר צַחוֹת : ה לְאֶיקְרָא
לְמַלָּא בְּצַחְצָחָן : ח לָא עוֹד לְנָבָל נָדִיב וּלְכִילַי לָא יֶאֱמַר
יִתְאֲמַר עוֹד לְרַשִׁעֲיָא שְׁוַע : ו כִּי נָבָל נְבָלָה יְדַבֵּר וְלִבּוֹ
צְדִיקָיָא וּלְדַעֲבָרוּ עַל מֵימְרֵיהּ לָא יְמַלֵּל עֲשֹׁק לְהַתְעוֹת נַפְשָׁא
וּלְבַדְּהוֹן מִתְעַשְׁתִּין אוֹנֶס וּמַשְׁקֵה צְמָא יַחְסִיר : ז וְכֵלֵי כִּלְיוֹ
לְמֶעְבַּד שֶׁקֶר וּלְמַלָּא קָדָם יְיָ מַטְעֵה נַפְשָׁא לְמֵימַר שִׁקְרָא
עֲנִיִּים דִּין וְדַבָּרָא דְּמִסְכְּנַיָּא לָא יְקַיֵּם : ח וְנָדִיב נְדִיבוֹת יְקוֹם
וְהוּא עַל נְדִיבוֹת יְקוֹם :

ט נָשִׁים שַׁאֲנַנּוֹת קוּמְנָה שְׁמַעְנָה
קוֹלִי בָּנוֹת בְּטֻחוֹת הַאֲזֵנָּה אִמְרָתִי :
י יָמִים עַל־שָׁנָה תִּרְגַּזְנָה בְּטֻחוֹת כִּי
כָלָה בָּצִיר אָסֵף בְּלִי יָבוֹא : יא חָרְדוּ
שַׁאֲנַנּוֹת רִגְזָה בְּטֻחוֹת פְּשַׁטָּה
וְעֶרָה וַחֲגוֹרָה עַל־חֲלָצַיִם : יב עַל־
שְׁמַעְנָה קְלִי כֶּרְכִּין שָׁדָן
לְרוֹחָצָן אֲצִיתָא לְמֵימְרִי : יג יוֹמִין עִם שְׁנִין יְזוּעוּן דִּי שָׁדָן לְרוֹחָצָן אֲרֵי עֲלָא בֵית לְמִכְנַשׁ :
יד אִיתְבָּרוּ דַּיְתְבִין שְׁלֵיוָן נָוֵי דִּי שָׁדָן לְרוֹחָצָן שְׁלָחוּ וְאִיתְעַרְטִילוּ וֶאֱסָרוּ עַל
חַרְצִין : טו עַל דַּדִּין סִפְּדִין

תִּמַּהֵר לְדַבֵּר צַחוֹת : ה לְאֶיקְרָא
לְמַלָּא בְּצַחְצָחָן : ח לָא עוֹד לְנָבָל נָדִיב וּלְכִילַי לָא יֶאֱמַר
יִתְאֲמַר עוֹד לְרַשִׁעֲיָא שְׁוַע : ו כִּי נָבָל נְבָלָה יְדַבֵּר וְלִבּוֹ
צְדִיקָיָא וּלְדַעֲבָרוּ עַל מֵימְרֵיהּ לָא יְמַלֵּל עֲשֹׁק לְהַתְעוֹת נַפְשָׁא
וּלְבַדְּהוֹן מִתְעַשְׁתִּין אוֹנֶס וּמַשְׁקֵה צְמָא יַחְסִיר : ז וְכֵלֵי כִּלְיוֹ
לְמֶעְבַּד שֶׁקֶר וּלְמַלָּא קָדָם יְיָ מַטְעֵה נַפְשָׁא לְמֵימַר שִׁקְרָא
עֲנִיִּים דִּין וְדַבָּרָא דְּמִסְכְּנַיָּא לָא יְקַיֵּם : ח וְנָדִיב נְדִיבוֹת יְקוֹם
וְהוּא עַל נְדִיבוֹת יְקוֹם :

ט נָשִׁים שַׁאֲנַנּוֹת קוּמְנָה שְׁמַעְנָה
קוֹלִי בָּנוֹת בְּטֻחוֹת הַאֲזֵנָּה אִמְרָתִי :
י יָמִים עַל־שָׁנָה תִּרְגַּזְנָה בְּטֻחוֹת כִּי
כָלָה בָּצִיר אָסֵף בְּלִי יָבוֹא : יא חָרְדוּ
שַׁאֲנַנּוֹת רִגְזָה בְּטֻחוֹת פְּשַׁטָּה
וְעֶרָה וַחֲגוֹרָה עַל־חֲלָצַיִם : יב עַל־
שְׁמַעְנָה קְלִי כֶּרְכִּין שָׁדָן
לְרוֹחָצָן אֲצִיתָא לְמֵימְרִי : יג יוֹמִין עִם שְׁנִין יְזוּעוּן דִּי שָׁדָן לְרוֹחָצָן אֲרֵי עֲלָא בֵית לְמִכְנַשׁ :
יד אִיתְבָּרוּ דַּיְתְבִין שְׁלֵיוָן נָוֵי דִּי שָׁדָן לְרוֹחָצָן שְׁלָחוּ וְאִיתְעַרְטִילוּ וֶאֱסָרוּ עַל
חַרְצִין : טו עַל דַּדִּין סִפְּדִין

ג׳ פסוקים בקריאה מן ו׳ מלין ג׳ מלין כבא וג׳ מלין כבא והוא באמצע וכו׳ מאשר שכנה להמו והוא יתן . ובדיב נדיבות יעץ . אלהיס הבין דרכה . אנ״ך שדי ו׳ כתיב ״ בקריאה וסי׳ בסברה רבהא :
שאננות ג׳ נשים שאננות קומנה . וישב עמי בנות שרום ובמשכנות . חרדו שאננות רגזה :

תולדות אהרן לנגל נדיב . פסוס מלת : וכילי . (בכהדרין נח) : נשים שאננות . נרגזות יו שוכר ויקרא : על שדים . מ״ק כו :

(ה) ולכילי . רמאי טכל חורש רעים : שוע . ל׳ מדון שהכל שופין ופוטין אלין : (ו) נבלה ידבר . מדבר ל׳ הוא הוא : יעשה און . יקבץ מחשבות און כמו (דברי ח) עשה לי החיל הזה : לעשות חנף . חונף מחשבות פיך יוכל לעשות חנופה . חונף אם דבר לכך טעמו למעלה ונקוד פתח : ומשקה צמא יחסיר . לפי פשוטו שגוזלין העניים ותרגומו פתגמי תוריתא דלחיון כמיא לצהיא מדמן לבטלה : (ז) ובדבר מכיון משפט . לחכל מכיון במשפטו . משפט זה ל׳ תחלת דבריס כמשפט כשמדבר בחניון טענותיו זה יועץ זימו׳ לכסכולו בנכלו׳ משפט משפט שלשה לשון׳ תחלת טענת דרייסמ״ס בלע״ז וגמר הדין יוחייסמ״ט בלע״ז ומשטר שטוטרין לוחו ביסורין יוסטיג״ש בלע״ז : (ח) על נדיבות יקום . כשניל נדיבותיו תכי לו תקומה : (ט) נשים שאננות . מדיון דיוקן שלין : קנות פוטפות . כרכין דיוקן לרוהקן : (י) ימי׳ על שנה . כמו (לעיל כט) ספו שנה על שנה ותמיד שוטתיכס מתגברין וכוף תרגומה אלו שהן עכשיו לבעה כי יכלה מהס בציר העניים ואוסף התבואה לא יהיו אל הבית : אוסף . שם דבר לכך טעמו למעלה ונקוד כתח : (יא) רגזה . כמו לרגז : פשוטה . כמו לפשוט : ושורה . כמו לערות ל׳ עריה (מיכה ג) : וחגורה . כמו לחגור לכך טעמו למעלה וכן תירגם יונתן שלמו מיתערטלו ומסרו על חרצין אחוד מיסתרטלו ואיתבראו מבגדיכס כי על מתניכס : (יב) על שדים סופדים . ישכתו על לבס : (על שדי חמד . על שדות) חמדתן . ומ״ח על חכמי כהדרות שהס כשדי החניון׳ יספדו . ועל עיר המדתן

מצודת ציון

לבון (לקמן לג) והוא מהפך כמו כבס כבס והדומים : למות . דבריס וכיס וכסירים : (ה) לנבל. כן נקרא אדם שהוא רמאי : נדיב . אדם יפה ובעל מתן : ולכילי . רמאי ובעל מרמה כמו וחכור נוכל (מלאכי ג) : שוע . עניין כמו נדיב וכן כיעורך ביעך לא נבר (חיוב טו) : (ו) נבלה. דבר כעור וגנות וכן לנבלתי עבות עמים נגלה (כב מב) : יעבד . עניין קנין וכן ויכרכל עיבד חיל (במדבר כד) : תעו . דבר רבים : על ה׳ . על ה׳ . תועה . עניין הפך הכוונת וכוח שהוא מהפוזה מדבר בהולך בהפך : לכזיב . על׳ נקוה : (ז) זמות . מהכתב רבע כמו זימה בזה (ויקרא כ) : לחבל . עניין כהפסד : משפט . ע״י כן דבריס וכיכיס וכיכיס : (ה) נדיבות. נתינת המתן : יקום . עניין מעומד וכוח לשון בהעבדה : (ט) שאננות . עניין בטחון וכן בלשון מוחב (ירמיה מה) : קומנה . כוח עניין לשון זה וכן קום עבור לא כורכן (יחבקל ח) : בטחות. עניין נשיוח המוון לעתוע : (י) ימים . עניין שנה כמו ימים תביא נאותכם (ויקרא כה) : על שנה . עם שנה וכן ויעזוני מהכנים על הבציר (במות לה) : תרגזנה . ענין תדהה כמו רגזו ואל תחטאו (תהלים ד) : כלה . ענין כהלמה : לבוא . כן נקרא תלבה בענבים כמו כי תבצור כרמך (דבריס כד) : לוסף . בענבים המכיניסים אל הבית עד לא יבואו ימי החורף וכן נלסף את הבוחריהו (ויקרא כה) : (יא) פשוטה . מל׳ פשפש כמלבוש : ושורה . ענין גלוי כמבר כמו

עניים בחמרי שקר : ובדבר מכיון משפט . כשהחניון מדבר דבריס רחוים ר״ל נס מהייעץ בעפסו לחכל הדבריס הסס נדבני שקר וחוזר למעלה לומר סס כי הלה טו לוך יקיסהו שוע : (ח) ונדיב . חכל הנדיב מהייעץ בעפסו לעשות נדיבות והוא שומד על נדיבות רלה לומר לא כלבד יחבוש הלא עומד הוא על נדיבות ולא יפסוק ממנו והס כן תינו דומה לנבל ולכילי לא כמהפכה ולא כמעבה וחוץ ר״ס יהיו נקראים בשם נדיב ושוע : (ט) נשים שאננות . אמר דרך קיצה אתן נכי בית יהודה טייסבות שאתן כי לא השינו אותן לחוייב והוא נ״ל מלך בבל : נשות כוטחות וכו׳ . כשל הדבר במ״ס : (י) ימים על שנה . שנה עם שנה . שנה עם שנה ר״ל לא שנה אחת כי אם שנה אחר שנה ההדדים אתן נשים נוטחות כי נס עליכס יבוא החויב והוא נ״ל מלך בבל : כי כלה בציר . כי אף שיכלה הבציר לא יבוא האוסף אל הבית כי פחויב יקחהו : (יא) חרדו . נעשה חרדו על הבית הכלה : רגזה . כשל הדבר במ״ס : פשוטה ושורה . כי כל אחת

מצודת דוד

כהם ומזניו הכבד : (ד) ולבב נמהרים . מי שלבו נמהר מבלי דעת מיושבת יבין מה לדעת לא כמו שעכשיו נהג׳ כהם המתן לב העם הזה : ולשון מלעים . מה שנדמה להם מלו דברי הנביאים כלילו יהבינו בלשון מלעים כמ״ש כי בלעגי שפה וכו׳ (לעיל כח) הנה מעכשיו יתבר להם פלילי מתכר לדבר לאות למרים בדורים המקובלים על סלב : (ה) לא יקרא . לא יתכר בשם חוקף לקרוא לנבל בשם נדיב ועל כילי לא יאמר שהוא שוע : (ו) נבלה ידבר . בגל מה מדבר דברים מגוייס וכעוברים ומחשבות לבו לקבץ און למשוך מחשבות לעשות תועה ולדבר על ה׳ דברי תועה הפך האמת כי יאמר שהיו מגבית : לחניף . ל״ל יחבב כאלה למען לעשוק מאבל הרעב וכלילו יניק נפשו ממט ולא ירא מה׳ במושבו מגבית : ומשקה צמא יחסיר . ל״ל ולמען יחסיר המשקה מן צמאת כי מפלו לקחת ממנו בעושק וזה הוזר למעלה לומר סס כל הלה המדות הרעות נמלאו לוך ר״ל רלוי לקראו נדיב בהוא בהפך : (ז) וכלי כלין רעים . והרמאי הלא ערמותיו רעים המה לבריות כי הוא מהייעץ בעפסו להכזיב ולהשחית הדלים בדברי שקר : (ח) ונדיב . חכל הנדיב מהייעץ בעפסו לעשות נדיבות והוא שומד על נדיבות רלה לומר לא כלבד יחבוש הלא עומד הוא על נדיבות ולא יפסוק ממנו והס כן תינו דומה לנבל ולכילי לא כמהפכה ולא כמעבה וחוץ ר״ס יהיו נקראים בשם נדיב ושוע : (ט) נשים שאננות . אמר דרך קיצה אתן נכי בית יהודה טייסבות שאתן כי לא השינו אותן לחוייב והוא נ״ל מלך בבל : נשות כוטחות וכו׳ . כשל הדבר במ״ס : (י) ימים על שנה . שנה עם שנה . שנה עם שנה ר״ל לא שנה אחת כי אם שנה אחר שנה ההדדים אתן נשים נוטחות כי נס עליכס יבוא החויב והוא נ״ל מלך בבל : כי כלה בציר . כי אף שיכלה הבציר לא יבוא האוסף אל הבית כי פחויב יקחהו : (יא) חרדו . נעשה חרדו על הבית הכלה : רגזה . כשל הדבר במ״ס : פשוטה ושורה . כי כל אחת

ולא יפחד מהמון המותות: (ה) פסוק . דילוג ויש עוד לפותרו לשון חיים : והמליט . יופיע את ישראל מן הצרה כ' המלטה מיסקוטויי"ר בלע"ז : (ו) שובו . למי שהעמקתם מחשבות היתר לסור ממנו וסרתם מעליו עתה שובו אליו : (ט) וסלעו ממגור יעבור . ותזקו מרוב פחד יחלוש : וחתו מנס . מפני הנסים שיראה שהקב"ה עשה ליעקב : תאר לור לו בציון . שם יהיה המשכן ומוקד לעבודה : (א) הן לצדק ימלך מלך . הן לון משפט מלך למלוך כי שם לשבות משפט צדק : ולשרים למשפט ישורו . ועל מי יש לו למלוך על שרים אחר למשפט ישורו . ואמר הנביא זאת על מלך שהיה רשע לכל מזקיהו כמו ימלוך וכדי הוא : (ב) והיה איש . הנביר בירושלם הקב"ה הוא מזקיה היה ליישראל : כמחבא רוח . כמחבוא משא שנתנבאים בו מפני רוח וגשמים שם מפני חורב כן יבטחו בו המתרים מי' סנחריב' : בציון . ל' יוסף ויה : כצל סלע כבד בארץ עיפה . במקום שמש בארץ עיפה שם והריחה ותאכה לצל : (ג) לא תשעינה עיני רואים . לא כמות שהם עכשיו רואים . לא כמות שהם עכשיו מזיגו הכבד ועיניו הפש (לעיל ו') ל' טוח : (ד) ולבב נהריזים יבין לדעת . לא כמו שעכשיו השמן לב העם (שם) : ולשון עלגים וגו' . ולא כמו שעכשיו כי בלעגי שפה (לעיל כח) : עלגים.

כל

והציל ג' וסי' מן מצא לו ערים . גנון והציל. וראו את ארץ אשור : בחרב ה' רשין וסי' נשמ' כשמואל חלק א' סי' י"ז : כצל ד' רשין וסי' כשלגי קיום בציון . כצל בגשותו נהלכתי . יסיני כצל שבר :

הולדות אהרן לשרים . נכנום נוי תור לו בציון . מירוזלים יט :

יְהוָה צְבָאוֹת לִצְבֹּא עַל־הַר־צִיּוֹן וְעַל־גִּבְעָתָהּ׃ ה כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן יְהוָה צְבָאוֹת עַל־יְרוּשָׁלִָם גָּנוֹן וְהַצֵּיל פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט׃ ו שׁוּבוּ לַאֲשֶׁר הֶעָמִיקוּ סָרָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ז כִּי בַיּוֹם הַהוּא יִמְאָסוּן אִישׁ אֱלִילֵי כַסְפּוֹ וֵאלִילֵי זְהָבוֹ אֲשֶׁר עָשׂוּ לָכֶם יְדֵיכֶם חֵטְא׃ ח וְנָפַל אַשּׁוּר בְּחֶרֶב לֹא־אִישׁ וְחֶרֶב לֹא־אָדָם תְּאכְלֶנּוּ וְנָס לוֹ מִפְּנֵי־חֶרֶב וּבַחוּרָיו לָמַס יִהְיוּ׃ ט וְסַלְעוֹ מִמָּגוֹר יַעֲבוֹר וְחַתּוּ מִנֵּס שָׂרָיו נְאֻם־יְהוָה אֲשֶׁר־אוֹר לוֹ בְּצִיּוֹן וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלִָם׃

לב א הֵן לְצֶדֶק יִמְלֹךְ־מֶלֶךְ וְלָשָׂרִים לְמִשְׁפָּט יָשֹׂרוּ׃ ב וְהָיָה־ אִישׁ כְּמַחְבֵּא־רוּחַ וְסֵתֶר זֶרֶם כְּפַלְגֵי־ מַיִם בְּצִיּוֹן כְּצֵל סֶלַע־כָּבֵד בְּאֶרֶץ עֲיֵפָה׃ ג וְלֹא תִשְׁעֶינָה עֵינֵי רֹאִים וְאָזְנֵי שֹׁמְעִים תְּקַשֶּׁבְנָה׃ ד וְלֵבַב נְמָהֲרִים יָבִין לָדָעַת וּלְשׁוֹן עִלְּגִים

דגש ו' רפין

ומאתרנוש תהון לא מזדעזע

ועל־גִּבְעָתָהּ׃ ה כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן יָגֵן יְהוָה צְבָאוֹת עַל־יְרוּשָׁלִָם גָּנוֹן וְהַצֵּיל פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט׃ ו שׁוּבוּ לַאֲשֶׁר הֶעָמִיקוּ סָרָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ז כִּי בַיּוֹם הַהוּא יִמְאָסוּן אִישׁ אֱלִילֵי כַסְפּוֹ וֵאלִילֵי זְהָבוֹ אֲשֶׁר עָשׂוּ לָכֶם יְדֵיכֶם חֵטְא׃ ח וְנָפַל אַשּׁוּר בְּחֶרֶב לֹא־אִישׁ וְחֶרֶב לֹא־אָדָם תְּאכְלֶנּוּ וְנָס לוֹ מִפְּנֵי־חֶרֶב וּבַחוּרָיו לָמַס יִהְיוּ׃ ט וְסַלְעוֹ מִמָּגוֹר יַעֲבוֹר וְחַתּוּ מִנֵּס שָׂרָיו נְאֻם־יְהוָה אֲשֶׁר־אוֹר לוֹ בְּצִיּוֹן וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלִָם׃

לב א הֵן לְצֶדֶק יִמְלֹךְ־מֶלֶךְ וְלָשָׂרִים לְמִשְׁפָּט יָשֹׂרוּ׃ ב וְהָיָה־ אִישׁ כְּמַחְבֵּא־רוּחַ וְסֵתֶר זֶרֶם כְּפַלְגֵי־ מַיִם בְּצִיּוֹן כְּצֵל סֶלַע־כָּבֵד בְּאֶרֶץ עֲיֵפָה׃ ג וְלֹא תִשְׁעֶינָה עֵינֵי רֹאִים וְאָזְנֵי שֹׁמְעִים תְּקַשֶּׁבְנָה׃ ד וְלֵבַב נְמָהֲרִים יָבִין לָדָעַת וּלְשׁוֹן עִלְּגִים

ויבגה כאו ישתב מבר יקרא כהרגזתו דמוזמן : מלא רעים. מסיפם רועים כאו קרתו מהרין מלא והדומים לו ענן מסיפם וקטון ונשתבח סמריס ויבאו כרועים מפם ואפם להעיל כסרך מירו מם יוכנו ורוא סמריס מקוד כרועים לא יפחד ולא יעוזב בעבוכם עכשו : ומפחזים לא יעניפ , פי' לא יכנע כמו לענות מפני ודומים לו , כן יכך ס' נכחות על המפנה בכח לנקח על כר ליץ וגבעתה ועין קוח לבון נקבה כמו ליון סיח דוכם אין לה לו פירוש לנקח כי סחל וכך עליה לנקח נקח כנגד נקבה מחנה מצור : (ה) כלצרים עשות . לשון נקבה כמו על לשון עכוחה , וכתב אלפונ"ש כמשמעו מלשון ס' אחר כתב מהגה מחנה מצור לסריה בגבורתו ולעכריה עשות למכירותו : ושלל . מקור כחיכך כפ"ח וכן והמליט וכמו כן למעל כרגיע אם סאדן והדומים לו כתבו כספר מכלל : (ו) שובו . לומר כלא בעמיקו לעשות סרה שובו וסם כני ישראל שכרשיעו לעשות שיבו מדרכיכם כרעים שובו עכ כל סיום בתשובו על כל פנים כאחר שרצו לעשה סגדול שיעשה כאל נמחנה לצור ויומר יסיה לכם גמול עוב אם בשובו קודם לכן ותמלינו לדברי הנביא : (ז) כי ביום ההוא . שיבה כאל מהגה לצור ויולו כי לא כאבב ס"ם יפול ידעו כי יד ס' עשתה אלם ויאמרו כל אים לוליי כספו ידיכם כי בכל המה וס' הוא כאלהים ולין עוד והלוהיכם שעשו לכם יהיכם תכיכו שהוא העת ובעשה גדולה שעלוה כדאמרינם כי כם לא יועילו ולא יוליו כי אם כמו כמה כלילו כאחזקים בהם שכרי ונשבעו כל ערי יהודה ועלוה יושבים בהם שהחזיקו כך' ושהפלוו לשניו ביוהיצ מיד מלך לצור: (ח) נפל . כי המלך לא לים ומלא מהם מכה . פי' ומס לו מלך לצור כמצרי מכה כלוו כולפי מכה יכדאו לחריו כשילאה המעשה כגדולה כמלחמה יעוס לו : וכמוהיו . כמעט כמוסרים למם יהיו . שיהם לכנם מצרי פחדם : (ט) וסלעו . ולא סלעו ומגדלו מהוז יעבור כי לא יבטח בעלמו עד כיומו סם מכוז פחד ויס מצרי לשלו סלעו ועבור מכוז פחד ויבכח כי יוסר כחוק . וכרחבן כיון ו"ת ובלעגוסי מן קדם דתלג יעדון : ומתו מנס ברין . כמו מנס ביפחד כחילות כן פחילות כן יחיו ברין כברידים מכעגפה לגדרי ס' גלג יהלו ויכעטו והרשים לגדרי ס' וכן לאמר למעלה ומעטו ויקללו דברי ס' וכן לאמר כחרשים דברו סכר וגו' כי עד כוחן סוס סיו עוזים והרשים כמו שלומר ויעגם לת עיניכם : (ד) ולבב נמהרים . בסיו עד עכה נמרשים עתה יבינו לדעת דבר ס' ונמהרים סם כרשלים כמו ופלס נשלים נמרשה תמהו לנמהרי לב לאחר לומם שהיו עוזים והרשים עלמם

מצודת דוד

(ה) כצפרים עפות . כרשלים המחשבות לעוף כן יחשוב ס' להגן על ירושלים : גנון והציל . יגן עליהם ויצילם : פסוח ומלים . בעוד המלך לרכות במחנה לצור ילבו ממעל ירושלים ויבין הם נמלטים מן המצב : (ו) שובו וכו' . לחם בני ישראל שובו למי שהעמקתם מחשבות היתר לסור ממנו כ"ל שובו לה' אשר סרתם ממנו : (ז) כי ביום ההוא . מוכן למעלה לומר שיבו עד לא נעשה הים כי אחר הים יחשב כל אלילי כספו אשר עשו לכם ידיכם לעבדם ולחטוח בהם וכיוצא כן לא הרשה החשובה כ"ם לכן מהרו בתשובה עד לא יבא הים : (ח) ונפל אשור . כ"ל אחר החשובה יבוא הים ויפול אשור בחרב לא על ידי אים כי הים במרב המלחמה : ותרב וכו' . כפל הדבר במ"ש : וגם לו . כיוצא אלך אשור את המעשה יעום לו כמפני חרב : ובחוריו למס יהיו . הגבחרים מחילו ימם לבבם מפחד : (ט) וסלעו . חזקו יעבור ממנו ויצל לו מרוב בפחד : והתו מנס ברין . ברין יפחדו יפהדו אנשים מעשה הים הנרחה למרחוק ולחשון לכל חגבי הלחמה : אשר אור לו בציון . אשר סכין שם שלהבת ואשור שם לבקוח בהם מחנה אשור והוא דרך משל : לב (ב) הן לצדק . הכה המלך חזקיהו ירושלים יעשו השרים את שרותיהם לעשות משפט ולא לעשות עושק : (ג) והיה איש כמחבא רוח . איש חזקיהו יהיה לבני דורו כמקום מהבואה מפני סרוח וכמקום סתר להסתר שמה מפני זרם מים כ"ל בזרקהו ינצלו ממחנה אשור : כפלגי מים בציון . ושוא יהיה להם כנחלי מים במקום היה ממציב נפש החדש : כצל בלע-כבד . כתי הלל הנא מבלע בבד בעבור בללו ובעבו ונפש החולי בתרין שיפה המגולה לאור השמש כ"ל הוא ידריכם בדרך הישר לעזר להם : (ג)-ולא תשעינה . לא תהיה עיני הרואים לפנות מה' לא כמו עכשיו שאמר נפש החולי (לעיל ו') : תקשבנה . לא כמו עכשיו בשאמר

מצודת ציון

עלי יפחדון (חוב טו) : לא יחת . לא יפחד כמו ולא פחת (יחזקאל ג) : ומפחזים . ענין רכוי מהבים כמו על פסחון הזה (דה"ב לד) : ועגם . ענין כבדות כמו מלחמה לעגות מפני (במדב י) : לגבוה . ענין חיל מהגי מלחמה : גבעתה . מ' גבעה וכר : (ה) כצפרים . כן יקראו בעופות כולן : עשום . מ' עופים ובריחה : פסוח . ענין דלוג וקפיצה כמו ופסח ס' על פתח (שם יב) : והמליט . ענין כלוה והמשטה מן פלרה : (ח) מהבחור . ענין פחדה : ונס . ענין בריחה : למס . מ' המסה והמגה : (ט) וסלעו . כ"ל מחוזק כסלע . ענין מחנה כמו ויגר מוכ למדבר כב) : ותחו . ענין אחד : מנס . כלוגה מהון אשר ינוסו ממנה : חור . מלשון המסכת כמו חור לבצת נגדו (לקמן מז) : (ו) ישובו . מ' שבים : כ) כמחבא . מ' סיה ומדבר : כחרן ומצור : זרם . ענין מים בוערים : כפלגי מים . כנחלי מים . מ' ציון ומדבר : כחרן מיפם . כ"ל במקום המגולה לחור בחמם ומקום יבש ומלא מים וסוכלל מהמדבר הציף ממנה לשתות : (ג) תשעינה . ענין הסכמה ופשנה כמו ושעינו הפש (לעיל ו') : תקשבנה . ענין כמיעה והאזנה : (ד) נמהרים . מ' מסירות : עלגים . כן יקרא המדבר ספר תכונת הדבר וכן נלעג

רדק

לו שיתנו עתה על מלך אשור בתפים ובכנורות לא בכלי מלחמה ומה שאמר בתופים ובכנורות כי באבוד רשעים רנה ואלו שעלתן מנגן בשעה שמכה אותם : ובמלחמות תנופה. כפל ענין כי כמנגן מניף בידו : מוסדה. שם ובה"א רפה : נלחם בם. בה כתיב ר"ל במחנה כי הוא ל' נקבה. כמו המחנה האחת אם תחנה עלי מחנה וקרי בם ר"ל באנשי המחנה : (לג) כי ערוך מאתמול. בשו"ק כמו כחול"ם : תפתה. הוא גיהנם אומר כי ערוך הוא להם מאתמול קודם שחטאו שהנביא התנבא בפרשה זה הגזרה על נפילתם ובמות גופם תמות גם כן נפשם ותהיה בגיהנם. ותפתה. זכרו בפסוק בלשון זכר ובלשון נקבה : גם הוא למלך הוכן. גם למלך אשור הוכן התפתה אע"פ שהיה מתגאה ומתנשא בעצמו ואומר בכח ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונותי לפיכך אמר גם כן העמיק הרחיב כלא העמיק והרחיב התפתה למחנה הגדול הזה שיכנסו כולם שם : מדורתה. מדורות התפתה תהיה גדולה לשרוף נפשות הרשעים האלה כי יש שם אש ועצים רבים ונשמת ה' שהיא כנחל גפרית להם הם שם כמדור' הבוער' בה שלא תכבה. בוערה. דולקת ופי' נשמת ה' כהבל היוצא מהפה שיקרא נשימה וכן אמר נשפו בחלום הלהט. וכל הענין הזה דרך משל על הגזרה שהביא האל עליהם קשה ורעה, וכן אמר על אבדון נפשות הרשעים מדורתה אש ועצים הרבה והעמיק והרחיב הכל דרך משל : (א) הוי. על סוסים ישענו. על סוסי מצרים : ולא שעו על קדוש ישראל. ולא בטחו וכן ישעה האדם על עושהו : (ב) וגם הוא חכם. וגם האל חכם ויודע מחשבותם כי לא דרשו אל ה' וירדו אל מצרים לעזרה בעבור כי דעתם ומחשבותם כי לא ייטיב ה' ולא ירע ולכן לפי מחשבתם הביא עליהם רע לראותם כי ייטיב וירע ולא תועיל להם מה שחשבו להעזר במצרים : ואת דבריו לא הסיר. מה שבאו הנביאים בשמו לא הסיר אותם הדברים אלא הקים אותם למען ידעו כי האל משגיח בעניני בני אדם ומדבר עם הנביאים ושולח אותם להוכיח בני אדם ובראותם שיבא עליהם הרע שדברו להם הנביאים בשם ה' ידעו כי הוא שולח אותם : וקם על בית מרעים. אלו ישראל ; ועל עזרת פועלי און. אלו מצרים ; (ג) ומצרים אדם ולא אל. אין בידם לעזור אם לא ירצה האל כי בידו הטוב או הרע שיבא לו כי האדם אומר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה : וסוסיהם. גם כן שהיו בוטחים בהם ישראל בשר ולא רוח, ופי' ולא מלאך ושקר הסוס לתשועה ואיך יעזרום מצרים והם לא יעזרו לעצמם כי ה' יפילם עליהם : וכשל עוזר. מצרים ; ונפל עזור. ישראל : ויחדו. הוא מלך אשור ושבט אפו ומטה זעמו כי גם בזו נבואה מלך אשור ובאותו השבי והבזה בא ירושלם בשתנה עליהם ועל זה נאמר ינהג מצרים ושבי כוש וגו' וי"ת ולא אל ולא רב : (ד) כי כה אמר ה'. הנה אשור ומצרים יכלון כאשר לא ירצוני והנה תדעו כי ירוע הסם כאשר ירצה וכן יטיב כאשר ירצה והם יחשבו ירושלם כי מלך אשור שהשחית את ישראל ויהודה ומצרים יבא להשחית ירושלם ולא יסיה את בידו לפי שלא ירצה האל : כי כה אמר ה' אלי. אמר הנביא כי כן אמר לו האל כי יבא האל על המחנה ההוא כמו האריה על טרפו ויהגה

ישעיה ל לא

בָּהּ׃ לג כִּי־עָרוּךְ מֵאֶתְמוּל תׇּפְתֶּה
גַּם־הִוא לַמֶּלֶךְ הוּכָן הֶעְמִיק הִרְחִב
מְדֻרָתָהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה נִשְׁמַת
יְהֹוָה כְּנַחַל גׇּפְרִית בֹּעֲרָה בָּהּ׃
לא א הוֹי הַיֹּרְדִים מִצְרַיִם
לְעֶזְרָה וְעַל־סוּסִים יִשָּׁעֵנוּ וַיִּבְטְחוּ
עַל־רֶכֶב כִּי רָב וְעַל פָּרָשִׁים כִּי־
עָצְמוּ מְאֹד וְלֹא שָׁעוּ עַל־קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל וְאֶת־יְהֹוָה לֹא דָרָשׁוּ׃
ב וְגַם־הוּא חָכָם וַיָּבֵא רָע וְאֶת־
דְּבָרָיו לֹא הֵסִיר וְקָם עַל־בֵּית
מְרֵעִים וְעַל־עֶזְרַת פֹּעֲלֵי אָוֶן׃
ג וּמִצְרַיִם אָדָם וְלֹא־אֵל וְסוּסֵיהֶם
בָּשָׂר וְלֹא־רוּחַ וַיהֹוָה יַטֶּה יָדוֹ וְכָשַׁל
עוֹזֵר וְנָפַל עָזֻר וְיַחְדָּו כֻּלָּם יִכְלָיוּן׃
ד כִּי כֹה אָמַר־יְהֹוָה ׀ אֵלַי כַּאֲשֶׁר
יֶהְגֶּה הָאַרְיֵה וְהַכְּפִיר עַל־טַרְפּוֹ
אֲשֶׁר יִקָּרֵא עָלָיו מְלֹא רֹעִים מִקּוֹלָם
לֹא יֵחָת וּמֵהֲמוֹנָם לֹא יַעֲנֶה כֵּן יֵרֵד

תרגום

קְרָבָא תַקִּיפָא דְיִתְעֲבֵיד
לְהוֹן בְּעַמְמַיָא׃ לג אֲרֵי
מְסַדְּרָא מִן עָלְמִין לְקֳבֵיל
חוֹבֵיהוֹן גֵהִנָּם אַף הִיא
מַלַךְ עָלְמַיָא אַתְקְנָא
לַעֲמִיקָא וּלְאַפְתָּאָה מְדוּרָא
דְאֶשָּׁתָא דָלְקָא בָהּ כַּד
בְּאָעִין סַגִיאִין מֵימְרָא דַיְיָ
כְּנַחַל מַגְבָּר גָפְרִית דָלְקָא
בָהּ׃ א וַי דְנָחֲתִין לְמִצְרַיִם
לְסָעִיד וְעַל סוּסָוָתָא
מִסְתַּמְכִין וּמִתְרַחֲצִין עַל
רְתִיכַיָא אֲרֵי סַגִיאִין וְעַל
פָּרָשַׁיָא אֲרֵי תַקִּיפִין לַחֲדָא
וְלָא אִסְתְּמִיכוּ עַל מֵימַר
קַדִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל וְאוּלְפַן מִן
קֳדָם יְיָ לָא תְבָעוּ׃ ב וְאַף
הוּא בְּחוּכְמְתֵיהּ אַיְתֵי
בִישְׁתָּא עַל דְעַבְדֵיהּ וְיַת
פִּתְגָמוֹהִי לָאַבְטֵיל וַאֲקִים עַל
בֵּית מַבְאֲשִׁין וְעַל דְסָעֲדִין
לֵיאוּת שְׁקַר׃ ג וּמִצְרַיִם אֱנָשׁ
וְלָא רַב וְסוּסָוָתְהוֹן בְּסַר וְלָא
רוּחַ וַיְיָ יָרִים מְחַת גְבוּרְתֵיהּ
וְיִתְקַל סָעִיד וְיִפּוֹל סְעִיד
וְכַחֲדָא כּוּלְהוֹן יִשְׁתֵּיצוּן׃ ד אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ לִי כְּמָא דְמַכְלֵי אַרְיָא בַּר אַרְיָוָן
עַל צֵידֵיהּ דְמִזְדַּמְנִין עֲלוֹהִי דִיר רָעַן מִקָּלְהוֹן לָא אִתְּבַר

ירידה מצרים ד' בלישנא וסי' ויקומו וירדו מצרים ויעמדו. ויעקב ובניו ירדו מצרים. ההלכים לרדת מצרים. הוי היורדים מצרים לעזרה ; ויבא ג"א וסי' נמסר בסדר ויקהל : עוזר ה' מ"ל וסי' וכשל עוזר ונפל עוזר, יתום אתה היית. אל הרחק ממני כי צרת קרובה. וזכרה ירושלים. אהלי אפדנו :

הולדות אהרן תפתה. עירובין יט פסחים נד נדרים לט : העמיק. מנחות לט : היורדים מצרים. (סוכה נא) ; גם הוא חכם. יבמות ט (קידושין סה) ; אדם ולא אל. (סוכה נה) :

רשי

תעבר תעה מוסדה אשר יניחם ה' עליו ובלחמות תנופה שוא תפלה ומוריד נלחם בם הקב"ה. ומדרש אגדה תנופת קציר העומר עמדה לישראל באותה מלחמה כי ליל פסח עשר בניסן היה : (לג) כי ערוך מאתמול. יום שני לבריאת עולם יום שיש לו תמול ואין לו שלשום : תפתה. גיהנם שכל המתפתה ביצרו נופל שם : למלך הוכן. לצורך סנחריב וחילו : מדורתה. לשון אש נסקת מערכת עצים על האש קרויה מדורה : נשמת ה'. נפיחת רוחו : בוערה. בוערת : (א) הוי. על הרשע ועשרת השבטים היורדים מצרימה לעזרה אשר שלחו מלאכים אל סוא מלך מצרים (מלכים ב יז) : על סוסים. הבאים משם שהם קלים לרוץ : ישענו. (כמו ולא שעו על קדוש ישראל) כמו שעשה חזקיה שב' (מלכים ב יח) בה' אלהי ישראל בטח וימרוד במלך אשור : (ב) ואת דבריו לא הסיר. אשר אמר והשיבך ה' מצרים באניות (דברים כח) מדה כנגד מדה שאמרתי לך (שם) לא תוסיף עוד לראותה ואתה הלכת מדעתך סופך לילך בגלות על כרחך : וקם. על עשרת השבטים שהם בית מרעים ועל מצרים אשר הם להם לעזרה : (ג) יטה ידו. שהקב"ה סומך הכל בידו וכשיטה אותה יפלו כזה שאוחז דבר בכפו וכשהוא מרכין כפו הוא נופל כך מדרש אגדה וי"ת ירים יד מחת גבורתיה : (ד) כאשר יהגה. המיית קול כמו וכיונים הגו נהגה (לקמן נט) : אשר יקרא עליו מלא רועים יאספון עליו בקריאת קול המון. מלא רועים אסיפת רועים וכן קראו אחריך מלא (ירמיה יב) וכן יחד עלי יתמלאון (איוב טז) כולם ל' קיבוץ : לא יענה. לא יכנע לא יעשה עצמו עני וכן לענות מפני (שמות י) וכן וענה גאון ישראל (הושע ה) : כן ירד. ולא

מצודת ציון

מל' נסה והוא ענין הכרה : (לג) ערוך. ענין סדור : מאתמול. ר"ל מזמן קרוב וכן ואתמול עמי לאויב יקומם (מיכה ב) : תפתה. כן יקרא הגיהנם ע"ש שכל הנפתה ביצרו נופל בו וכן ותופת לפנים אהיה (איוב יז) : הוכן. מלשון הכנה : מדורתה. ענין תבערה כמו אגדיל המדורה (יחזקאל כד) : נשמת. ענין נשיבת רוח הפה כמו מנשמת אל יתן קרח (איוב לז) : בוערה. דולקת : (א) ישענו. ענין בטחון וסמיכה : פרשים. הם רוכבי הסוסים הרגילים בהם : עצמו. ענין רבוי כמו עצמו לי אלמנותיו (ירמיה טו) : ולא שעו. ולא פנו וכן ישעה האדם על עושהו (לעיל יז) : (ב) מרעים. רשעים : (ג) רוח. כן נקרא המלאך וכן ה' אלהים שלחני ורוחו (לקמן מח) : (ד) יהגה. ענין המיה כמו וכיונים הגה נהגה (לקמן נט) והושאל על שאגת האריה : והכפיר. הם משמות האריה והוא אריה לחוד : יקרא. ענין אסיפה כי על ידי קריאה יתאספו המתאספים כמו ויזעק ברק את זבולון (שופטים ד) : עליו. בעבורו : מלא. ענין אסיפה כמו

מצודת דוד

ובמלחמות תנופה נלחם בם. רצה לומר יהיה שמח לנגן בתופים ובכנורות כל מקום אשר מתנה. אשור שהוא כמטה מוסדה עבר שם בדרך מהלכו והשמחה והשעחה היה בשמעם אשר המקום הניח עליו זרועו להכותו ונלחם בם במלחמת תנופת שוא כי כולם כלו ולא נשאר שארית כמו שכתוב למעלה להנפה גוים בנפת שוא : (לג) כי ערוך מאתמול תפתה. הגיהנם בוערה בחוזק רב כאילו נערך מאתמול רצה לומר בזמן קרוב שלא נתקלקל הסדור עדיין : גם היא למלך הוכן. לצורך סנחריב וחילו : העמיק הרחיב. האל העמיק והרחיב את הגיהנם להחזיק את כל המחנה הגדול של אשור : מדורתה. אש ועצים הרבה. מדורת הגיהנם היא גחלי אש ולהבת מעצים הרבה : נשמת ה'. כהבל היוצא מפי ה' שהיא כנחל של גפרית דולק בוערה בה בגיהנם והכל הוא דרך משל על מרבית היסורים : לא (א) הוי. אמר הנביא יש להתאונן על הוצע ועשרת השבטים. היורדים למצרים לבקש עזרה מול מחריב : ועל סוסים ישענו. בהמונם היה על הסוסים הקלים הבאים ממצרים : על רכב כי רב. על המרכבות אשר רבו ועל מרבית הפרשים רוכבי הסוסים : ולא שעו. לא פנו לבטוח על ה' : (ב) וגם הוא חכם. אם הם נתחכמו לבטל הרעה המיועדת ע"י עזרת מצרים הנה גם הוא חכם להפר עצתם ויביא את הרעה ולא יסיר דבריו אשר גזר עליהם על ידי הנביאים : וקם על בית מרעים. שלא יקום על ישראל שהם בית מרעים ויביא עליהם הרעה וגם יקום על אנשי עזרתם הם מצרים פועלי האון : (ג) ומצרים. ר"ל מהו הבטחון הזה הלא מצרים אדם ולא אל : וה' יטה ידו. להכות בהם ; וכשל עוזר. הלא מצרים שרצו לעזור לישראל כי גם הם יפלו ביד אשור : ונפל עזור. אלו ישראל שחשבו להיות נעזרים במצרים : ויחדו. העוזר והעזור יכלו מן העולם : (ד) כי כה אמר ה' וגו'. ר"ל אז ידעו שסכל בהבטחה כי ירושלים שבטחה בי לא תפול ביד אשור וכאשר מסיים והולך והם יפלו בידו : כאשר יהגה. כמו האריה ההומה בעומד על טרפו אשר אם יתאספו עליו אסיפת רועים הנה לא יפחד מקולם ולא יכנע מהמונם הרב לעזוב טרפו כן ירד ה' לצבא על הר ציון ולהלחם נגדו שמה ולא יחוש להמון העמים ואמר בלשון הנהוג בבני אדם כנפרים

רשי

ושגבה: (כז) שם ה'. גבורתו שתהא לו לשם מה שיעשה סנחריב: בא ממרחק. להאמין מה שהבטיח זה ימים רבים: משאה. ה"א יתירה ואינו אלא כמו משא לפיכך נקודה רפי: (כח) כנחל שוטף. אשר הטובע בו ימלא בו עד צוארו שאין בו שום כח לעמוד בפני שטף המים: להנפה. להניף אוונ"ר בלע"ז: בנפת שוא. לא להועיל להם וגם סנורים להועיל: רסן. פרומב"א פריג"ק בלע"ז: (כט) השיר יהיה לכם. כליל פסח תבא לכם שמחה זו: כליל התקדש חג. כמו שאמרת' שיר של הפסחים במצרים ונראה מקרא זה כאילו בא ללמד על סנחרב ולימד על פרעה שאמרו הלל בליל אכילת פסחים (מדרש תהלי'): כהולך בחליל. ותשמחו במפלת סנחריב כשמחת מבואי ביכורים שהיה החליל מכה לפניהם לבוא בהר ה'. כמו ששנינו במס' בכורים: (ל) ונחת זרועו. אין זה ל' כוח אלא ל' נוחת בו שלמנ"ט בלע"ז כמו וינח בכל גבול מצרים (שמות יז) הנחת גבורתו יראה בלהב אש שנשרפו אוכלוסי סנחריב: נפץ. ל' שיבור יותר: וזרם. קילוח מטר סוחף: (לא) מקול ה' יחת אשור. אזנים פתח להם ושמעו שירה מפי חיות ומתו (באגדת חלק): בשבט יכה. אשור אשר היה רגיל להכותך בשבטו: (לב) והיה כל מעבר מטה מוסדה. כל מעברות תוקף יסודות אוכלוסיו כל המקומות אשר עברו שם והשחיתום וביום מפלתם יניח ה' עליהם על שמועת מפלתם והם יהיו בתפים ובכינורות. וכה פתרון המקרא בסירוס והיה בתפים ובכינורות כל מעבר

ישעיה ל

כז הִנֵּה שֵׁם־יְהוָה בָּא מִמֶּרְחָק בֹּעֵר
אַפּוֹ וְכֹבֶד מַשָּׂאָה שְׂפָתָיו מָלְאוּ
זַעַם וּלְשׁוֹנוֹ כְּאֵשׁ אֹכָלֶת: כח וְרוּחוֹ
כְּנַחַל שׁוֹטֵף עַד־צַוָּאר יֶחֱצֶה לַהֲנָפָה
גוֹיִם בְּנָפַת שָׁוְא וְרֶסֶן מַתְעֶה עַל
לְחָיֵי עַמִּים: כט הַשִּׁיר יִהְיֶה
לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֶּשׁ־חָג וְשִׂמְחַת
לֵבָב כַּהוֹלֵךְ בֶּחָלִיל לָבוֹא בְהַר־יְהוָה
אֶל־צוּר יִשְׂרָאֵל: ל וְהִשְׁמִיעַ יְהוָה
אֶת־הוֹד קוֹלוֹ וְנַחַת זְרוֹעוֹ יַרְאֶה
בְּזַעַף אַף וְלַהַב אֵשׁ אוֹכֵלָה נֶפֶץ
וָזֶרֶם וְאֶבֶן בָּרָד: לא כִּי־מִקּוֹל
יְהוָה יֵחַת אַשּׁוּר בַּשֵּׁבֶט יַכֶּה:
לב וְהָיָה כֹּל מַעֲבַר מַטֵּה מוּסָדָה
אֲשֶׁר יָנִיחַ יְהוָה עָלָיו בְּתֻפִּים
וּבְכִנֹּרוֹת וּבְמִלְחֲמוֹת תְּנוּפָה נִלְחַם־

תרגום

כז הָא שְׁמָא דַייָ מִתְגְלֵי כְּמָא דְאִתְנַבִּיאוּ עֲלוֹהִי נְבִיַיָא מִלְקַדְמִין תַּקִיף רוּגְזֵיהּ וּקְשֵׁי מִלְסוֹבְרָא מִן קֳדָמוֹהִי עַל רַשִׁיעַיָא נְפַק לְוָט וּמֵימְרֵיהּ כְּאֶשָׁא אָכְלָא: כח וּמֵימְרֵיהּ כְּנַחַל מְגַבַּר עַד צַוָאר תַּקִיפִין יִקְטֵיל לְאַרְמָא עַמְמַיָא בְּרָמוּת רֵיקָנוּ וּזְמָם דְטָעוּ בְּלִיסַת עַמְמַיָא: כט תּוּשְׁבַּחְתָּא תְּהֵי לְכוֹן כְּלֵילְיָא דְאִתְקַדַשׁ בֵּיהּ חַגָא וְחֶדְוַת לְבָא כְּמָא דְנָגְדִין בְּתוּרְתָא בְּאַבּוּבָא לְמֵיעַל בְּטוּר קוּדְשָׁא דַייָ לְאִתְחֲזָאָה קֳדָם תַּקִיפָא דְיִשְׂרָאֵל: ל וְיַשְׁמַע יְיָ יַת זִיו קָל מֵימְרֵיהּ וּתְקוֹף דְרַע גְבוּרְתֵּיהּ יְגַלֵי בִּתְקוֹף רְגַז וְשַׁלְהוֹבֵי אֶשָׁא דְמְשֵׁיצְיָא פְּסִילָן בַּדוּר וְזַרְמִית וְאַבְנִין דְבָרָד: לא אֲרֵי מִקָל מֵימְרָא דַייָ מִתְבַּר אַתּוּרָאָה דִי בְּשׁוּלְטָן מָחֵי: לב וִיהֵי כָּל מַעְבַּר דִבְרְבֵיהוֹן וְתַקִיפֵיהוֹן דִי יָנִיחַ יְיָ פּוּרְעָנוּת גְבוּרְתֵּיהּ בֵּינֵיהוֹן בְּתוּפִּין וּבְכִינוֹרִין יְשַׁבְּחוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל קְרָבָא

ולשונו ו' מ"ל בקריאה וסי' נמסר בספר שפטים סי' ד': גלהם י"ב פתחין וסי' נמסר בספר שפטים סי' ט תולדות אהרן התקדש חג. שמחים לא ערכין י:

רדק

לכם עונה ככה אחרי מות מחנה אשור והישועה ממנו היתה גדולה וכמו שקורא הלבנה החמה ואפלה כמו שאומר שמש וירח קדרו והכוכבים אספו נגהם והפסוקים הדומים לזה. כן יקרא הישועה אורה כמו שאומר ליהודים היתה אורה ושמחה לא שהוסיף להם אור השמש ואור הלבנה אלא הישועה היא האורה וכן לא יצא עוד שמשך וירחך. לא יאסף עוד והדומי' לזה. ושבעתים ר"ל אורות גדולות רבות כמו שבעתים יוקם קין ר"ל נקמות רבות לא שני פעמים שבעה לבד, כי הכוון שבע ושבעה יבא להגדיל החשבון, כמו שבע יפול צדיק וקם, שבע כהטלאיכם, והדומים להם: כאור שבעת הימים. דרך משל כאלו אור שבעת ימי השבוע יהיו כאחד בתוספת האחד על חברו: ביום חבוש ה' את שבר עמו. אם לעתיד ביום קבוץ גליות או אחר מלחמת גוג ומגוג ועליו יתפרש לזה הפי' הפסוק שלפני זה ביום הרג רב שלא תהיה אחר המלחמה הזאת צרה לעולם, ואלו יהיה כל העולם אורה, ואם בימי חזקיהו אחרי מות מחנה אשור, ולענין הפרשיות האלה לפני הפסוקים הבאים האלה ולאחריהם יראה הענין הוא בימי חזקיהו כמו שפי' וכן דעת הגדול רבי' משה מימון ז"ל. ופיר' כאור שבעת הימים שבעת ימי חנכת שלמה: (כז) הנה שם ה'. שם ה' שחרפו מלאכי מלך אשור הנה הוא בא להנקם ממנו, ומה שאמר ממרחק לפי שהיה חושב מלך אשור כי האל הוא כאלו הוא במרחק ממנו ולא יוכל להרע לו. לפיכך אמר כי הנה הוא בא ממרחק: בוער אפו. שאפו בוער על מלך אשור ועל מחנהו: וכובד משאה. הה"א אינה כנוי לנקבה כי היא רפה ואמר כובד משאה כלומר ככבד יהיה עליה' לא יוכל המשא הכבדה הזאת שישא האל עליהם: שפתיו מלאו זעם ולשונו וגו'. כפל הענין במלות שונות ושפתיו ולשונו הם דברי הנבואה שהתנבא הנביא עליהם: (כח) ורוחו. ודבורו וכן פי' ומימריה כמו שאמר שפתיו ולשונו כן אמר רוחו או יהיה פי' רוח ורוחו מלאכו והוא המלאך שהכה במחנה אשור יהיה להם כנחל שוטף שישטפם: עד צואר יחצה. כמו מי הנהר שהגיעו לאדם עד צוארו שאין לו דרך לנצל מהם אלא יטבע בתוכה או הוא קרוב להיות טובע וכן מחנה אשור כמעט כלו כולם כי לא נשארו אלא מעט כמעט שרהם אלו כניף: להנפה גוים בנפת שוא. מקור, כמו להניף פירוש רוחו יבא להניף הגוים אשר במחנה אשור בנפת שוא. ונפה הוא הכברה שמניפין בה התבואה ואותה אינה לבזה אלא לברר הבר מן התבן, אבל זאת הנפה שיניף האל בה הגוים תהיה נפת שוא שלא ישאר בה דבר לברר אלא הכל ילך לשוא ולאבוד, ויש ס גם כן רוחו לעמים כאלה כמו רסן מתעה כי הרסן שמביאין בפי הבהמה הוא מיישר הבהמה שתלך דרך ישרה למקום שרוצה הרוכב אבל זה הרסן יהיה האל על לחיי העמים להתעותם לא לטובה ו[illegible] לאבדון: (כט) השיר. כאותו היום שהיה המגפה במחנה אשור יהיה לכם יושבי ירושלים שיר ושמחה כמו הלילה שמתקדש בו החג והוא הלילה של חג שמחים בו ואומרים בו שיר כן יהיה לכם זה ביום מפלת מחנה אשור בשמחתו ותשירו ותהללו לאל שעשה לכם נס גדול, והשיר הוא בפה והשמחה היא בלב לפיכך אמר ושמחת לבב ואמר כהולך בחליל כי ההולך בחליל באמת יש לו שמחת לבב ואמר הולך כי המחול הוא בהולכים רבים איש ביד חברו סביב סביב והחליל מכה בתוכם: לבוא בהר ה'. שיבאו בהר ה' שהוא בית המקדש לשיר ולהלל שם לאל צור ישראל שהיה לזרם חוקם עם מלך אשור, ורז"ל פירשו כי בליל פסח היתה מגפת מחנה אשור, כשאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג שאומרים בו שירה והלל והוא ליל הפסח: (ל) והשמיע ה'. כשבא מלאך ה' בא בקול רעש כהכבלים ויבהלו נשמתם: ונחת. מתרגמינן ויירד ונחת, ונחת הוא שם מירידה ר"ל שיוריד האל זרועו עליהם, ר"ל מכתו: ולהב אש אוכלה. פירשו רז"ל שרפת נשמה וגוף קיים כמו שפירשנו בפסוק ותחת כבודו יקד יקוד: נפץ וזרם. כאלו ירדו ברקים מנפצים ומשברים וזרם מטר ואבן ברד כן יכלו במגפה: (לא) כי מקול ה'. בשבט יכה. האל יכה אותו בשבטו, או פירוש אשור שהיה מכה בשבט עתה יחת ויש[illegible] כמו שאמר הוי אשור שבט אפי וכן פי' (לב) והיה כל מעבר מטה מוסדה. בכל מקום שיעבור במחנה המטה שיסד האל לו

מצודת דוד

הורה כמו אור החמה: יהיה שבעתים כאור וכו'. יהיה שבעה פעמים ככה ומזה ופירש שיהיה כאור שבעת הימים ביחד והוא ענין משל על רוב הטובה כלפי שנאמר ביום רעה שמש וירח קדרו (יואל ב): ביום חבוש. זה הטובה יהיה בעת ירפא שברם ומכתם ר"ל אחר מפלת אשור שיהיה מכה בהם: (כז) הנה שם ה'. מפלת אשור בכח שם גבורתו של המקום הנה המפלה הזאת באה ממרחק רצה לומר מן השמים על ידי המלאך המכה בהם: בוער אפו. הבערת האף וכובד המשא העמוסה על אשור בא מנמרחק מן השמים: שפתיו. שפתי ה' והוא דברי הנבואה על מפלת אשור: ולשונו וכו'. כפל הדבר במלות שונות: (כח) ורוחו. רוח סיו הוא כנחל השוטף בחזקה המגיע עד הצואר ושמה יחלקו את הגוף להיות מה מעמל למים ומה במים ור"ל כמו שיש סכנה במים הבאים ושוטפים בשטור זה כן ישתכנו מחנה אשור ויפלו: להנפה גוים. רוח ה' דבר להניף העמים אשר במחנה אשור בנפת שוא כי הנפה היפה עשויה לברר בבר מן התבן אבל הנפה הרעה שנקביה נקיה אין בה תועלת כי הכל נופל דלך הנקבים וכן מחנה אשר ינפו בנפת שוא כי כולם יפלו ולא ישאר שארית: ורסן מתעה. כי הרסן הטוסם על לחיי הבהמה מיישרה להוליכה בדרך הישר לבל תתע אבל הרסן שיהיה הצל על לחיי העמים הסם להוליכם לירושלים הרסן הזה יתעה אותם כי ילכו לאבדון ר"ל המקום יתן בלבבם ללכת לירושלים לרע להם: (כט) השיר יהיה לכם. בעת יפלו מחנה סנחריב יהיה לכם שיר כמו השיר שהיה במצרים בלילה אשר התקדש להיות בו חג והוא ליל פסח: ושמחת לבב. יהיה לכם שמחת לבב כשמחת מביאי בכורים שהיה החליל מכה לפניהם לבוא בהר ה' הוא הר הבית: (ל) והשמיע ה' וכו'. אמו כמשל מלך בני אדם הנלחמים שמרימים קול צווחה לאיים על שכנגדם: ונחת זרועו. הנחת זרועו להכות בהם יראה בקצף גדול ובלהב אש השורפת ובנפץ וזרם ואבן ברד ר"ל לא ישאר מהם שארית כאלו הכה עליהם כל המכות הללו: (לא) כי מקול ה'. מגערת ה' ישבר אשור כאלו הכה אותו בשבט המשבר: (לב) והיה כל מעבר וכו'. פתרון המקרא כאלו אמר והיה בתופים ובכנורות כל מעבר מטה מוסדה אשר יניח ה' עליו ובמלחמות

מצודת ציון

וממך. ענין מכה ופצע כמו ממך ראש (תהלים קי): (כז) זעם. כעס וקצף: אוכלת. שורפת: (כח) ורוחו. ענין דבור השפה כבספתת הרוח: שוטף. ענין מהירות ההלוך: יחצה. ענין חלוקה כמו ותחץ לארבע רוחי השמים (דניאל יא): להנפה. לטולטל ולהניע ולפזר כתוך הנפה והוא כעין כברה וכדרז"ל ונפה שמוליכה את הקמח (אבות פ"ה): שוא. ר"ל רעה: ורסן. הוא מה שמוליכין הבהמה ע"י כמו במתג ורסן (תהלים לב): מתעה. מל' טועה: לחיי. הוא המקום שאצל הפה: (כט) התקדש. מל' קודש: בחליל. שם כלי נגון: לצור. חוזק ומעוז: (ל) הוד. הדר ויופי: ונחת. מל' כנחת: בזעף אף. כפל המלה בשמות נרדפים: נפץ. ענין רצוצה עם הטבור כמו ונפוץ ככדים (שופטים ז): וזרם. ענין מרוצת המים: ואבן ברד. ר"ל ברד קשה וכבד: (לא) יחת. ענין שבירה כמו ופסח כחתוכים (ירמיה נא): (לב) מעבר. מל' מעברה: מוסדה. מל' יסוד ותוקף: בתופים ובכנורות. שמות כלי נגון: תנופה.

רדק

מוריך ויהיה מוריך כמו מערך מן יורה ומלקוש ופי' לא יכנף לא יאסף ולא יעצר והדומה לו בדברי רז"ל כנופיא לאסיפת העם ולעצירתם ואז בימי חזקיהו היה נהם בצרת ובכר נהם אותם ההבע כמו שאמר אכול השנה ספיח ובשנה השנית סחיש ובשנה השלישית זרעו וקצרו וגו' או פירוש ולא יכנף לא ירחק בכנף הארץ כלומר לא יהיה רחוק מכם המטר אלא קרוב שיהיו עיניכם רואות תמיד ויש לפרש מוריך מן ולא שמעתי לקול מורי ואמר זה על חזקיהו ואם יו"ד מוריך לרבים יהיה חזקיהו ושריו, ר"ל שלא ישלח שלוחים בכנף הארץ כמו שעשה אחז ששלח למלך אשור לעזור לו במלחמת רצין ופקח אבל חזקיהו יהיה במות במקומו ולא יצטרך אל עזר אדם ועיניך יראו אותו תמיד בירושלים שיורה אותך הדרך הטובה והישרה. ויונתן פירש הפסוק על מתנה אבור שתרגם הפסוק כן ויהיה פ' נכון נכסי שנאה וגומר, ונכון הוא פירושו: ומים לחץ. בא בסמיכות עם המ"ם, כמו מ"ם גרבים: (כא) ואזניך. אפילו יקרא אותך המורה מאחריך ויאמר לך זה הדרך לכו בה תשמענה אזניך ותקשבנה כל שכן כשיורה אותך פנים בפנים, ר"ל שיהיו דורו של חזקיהו בימיה הכם חפצים לשמור התורה והמצות ושומעים לקול מוריהם אפילו יקראו אותם מאחריהם: כי תאמינו וכי תשמאילו. כשתרצו לנטות אל הימין או אל השמאל לא תעשו אלא הדרך הישר נגד עיניכם לכו בה לא תטו ימין ושמאל ממצות התורה. ותאמינו, כמו כי תימינו האל"ף תמורת היו"ד: (כב) וטמאתם. כשידבר כנגד העם ידבר פעם לשון יחיד דרך כלל ופעם לשון רבים דרך פרט, ופירוש וטמאתם תתנו אותו כמו טמא, כי כן אמר חזקיה על הפסילים שעשה אחז אביו, אמר ללוים והוציאו את הנדה מן הקדש, ואמר ויוציאו את כל הטומאה אשר מצאו בהיכל ה' ואמר ויקבלו הלוים להוציא לנחל קדרון חוצה והנדה והטומאה הם הפסילים והמסכות: אפדת. כמו ותחגר אפדתו כתרגומו ענין תקון: תזרם. תזרם למקום רחוק: כמו דוה. כמו הנדה שתשב במקום רחוק מבעלה בימי נדת דותה: לא תאמר לו. תאמר לפסל לא תוצא, ויש"מ לא כמו צואה ותשלכו' לחוץ, וכן הוא במסורה לית לשון טנוף: (כג) ונתן. יתן לך האל מטר לזורך וזרעך אשר תזרע וכן יתן לך לחם תבואת האדמה כי לא יבא בו שדפון וירקון ולא יאכלנו הארבה ועוד יהיה לחם הארץ דשן ושמן וגם מקנך ירעה כמו כן: כר נרחב. כי הכל יהיה מלא תבואה וירעה המקנה ברחב, כר הוא מקום מרעה: ומקנך. כתוב ביו"ד אפשר שהוא לרבים, או הוא תמורת למ"ד הפעל: (כד) והאלפים. השורים כמו שגר אלפיך: והעירים. הם עולי החמורים: עובדי האדמה. שעובדים בהם האדמה: בליל חמיץ יאכלו. מרוב התבואה שיהיה להם יאכילו השורים והחמורים המספא הנקי שינקו אותה לחם ויזרו ויבררו כמו שהמים למאכל האדם: בליל. הוא המספוא, כמו אם יגעה שור על בלילו: חמיץ. נקי לפי מגינו, וגם יש לו דומה בלשון ערבי, וי"א בליל ספיס: זורה. בינוני מפעל נזכר פעלו מן הדגוש לפי' שהוא כהנגול: וברחת. רחת מן רוח לפי שמזרין בה ומנקים הקש מן התבואה: (כה) והיה. לענין שאמר שיתן מטר על פני האדמה אמר כל כך יהיה בשפע המים עד שההרים והגבעות יבאו בהם מים ויהיה זה ביום הרג רב בנפול מגדלים: ביום. כמו בעת, כמו ביום הכותי כל בכור, יום נעקתי בלילה נגדך, וכן כל ביום ההוא שאומר על עתידם: הרג רב. הוא מה שהכה האל במחנה אשור כי אחר כן כרבה הטוב ליושבי ירושלם ויהודה בכל טוב ופי' בנפול מגדלים שרים גדולים וכן ת"י רברבין כמו אלופי ויכתר כל גבור חיל ונגיד במחנה אשור: (כו) והיה אור הלבנה. רוב המפרשים פירשו פסוק זה לעתיד, ויש שפירשו כמשמעו ואיננו נכון, ויש שפירשו משל לרוב הטובה שתהיה לעתיד בימי המשיח, וכן הוא, אבל יתכן לפרשו גם כן משל בימי חזקיהו שיהיה להם

רשי

הקב"ה המלמדך להועיל: (כא) ואזניך תשמענה וגו'. לא כמו שאתם עושים עתה שאתם מואסים בדברו ואומרים לא תחזו לנו נכוחות כי אם אזניך יהיו נטויות אף אחריך לשמוע דבר מאתי אולי יבא נביא ויורך דרך ללכת בין ימין ובין שמאל: (כב) אפדת. טי: כמו דוה. יהיו מאוסות בעיניך כנדה: (כג) ונתן. הקב"ה מטר זרעך: ושמן. ל' דבר שמן ואינו ל' שמן לפיכך טעמו למט' וקוד קמן: כר נרחב. עד שיהיו הכרים שמינים ורחבים: כר. כבש ל"א מישור נרחב כמו (בראשית יג) ככר הירדן וכמו (ויקרא כג) כרמל כר שהוא מלא תבואה: (כד) והאלפי'. שוורי': בליל חמיץ. כמו (איוב ו) על בלילו קשין ותבן ממוחלין ומחוזקין בתבואה שבתוכה יאכלו: אשר זורה. התבואה פעמיים אחת ברחת ואחת במזרה כדי לנקות התבואה לפיכך יהיה התבן בלול בתבואה שזורה במזרה אבל הקשין. רחת פיל"א בלע"ז. מזרה וו"ן בלעז. ומדרש אגדה בליל ל' בלול שיהא האוכל בלול כתבן: (כה) יבלי מים. נהרי מים כמו (ירמיה יז) ועל יובל ישלח שרשיו: ביום הרג רב. שיהא טבח גדול (בארץ אשור) יונתן תירגם ביום קטול רב במיפל רברבין: (כו) שבעתים כאור שבעת הימים. שבעתים שבע שבעיות כאור של שבעת הימים הרי ארבעים ותשע שביעות העולים לשלש מאות וארבעים ושלשה

ישעיה ל

מוֹרֶיךָ׃ כא וְאָזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דָּבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ בוֹ כִּי תַאֲמִינוּ וְכִי תַשְׂמְאִילוּ׃ כב וְטִמֵּאתֶם אֶת־צִפּוּי פְּסִילֵי כַסְפֶּךָ וְאֶת־אֲפֻדַּת מַסֵּכַת זְהָבֶךָ תִּזְרֵם כְּמוֹ דָוָה צֵא תֹּאמַר לוֹ׃ כג וְנָתַן מְטַר זַרְעֲךָ אֲשֶׁר־תִּזְרַע אֶת־הָאֲדָמָה וְלֶחֶם תְּבוּאַת הָאֲדָמָה וְהָיָה דָשֵׁן וְשָׁמֵן יִרְעֶה מִקְנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא כַּר נִרְחָב׃ כד וְהָאֲלָפִים וְהָעֲיָרִים עֹבְדֵי הָאֲדָמָה בְּלִיל חָמִיץ יֹאכֵלוּ אֲשֶׁר־זֹרֶה בָרַחַת וּבַמִּזְרֶה׃ כה וְהָיָה ׀ עַל־כָּל־הַר גָּבֹהַּ וְעַל כָּל־גִּבְעָה נִשָּׂאָה פְּלָגִים יִבְלֵי־מָיִם בְּיוֹם הֶרֶג רָב בִּנְפֹל מִגְדָּלִים׃ כו וְהָיָה אוֹר־הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים בְּיוֹם חֲבֹשׁ יְהוָה אֶת־שֶׁבֶר עַמּוֹ וּמַחַץ מַכָּתוֹ יִרְפָּא׃

תרגום

שְׁכִינְתִּי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא׃ כא וְאוּדְנָךְ יִשְׁמְעוּן פִּתְגָמָא מִבָּתְרָךְ לְמֵימַר הָדָא אוֹרְחָא דְתַקְנָא הֲלִיכוּ בַהּ לָא תִסְטוּן מִנַהּ לְיַמִינָא וְלִסְמָאלָא׃ כב וּתְסָאֲבוּן יַת חִפּוּי צַלְמֵי כַסְפֵּיכוֹן וְיַת תִּקּוּן מַתְּכַת דַּהֲבְכוֹן תַּרְחִיקִינוּן כְּמָא דִמְרַחֲקִין יַת טוּמְאָתָא כֵּן תַּרְחִיקִינוּן׃ כג וְיִתֵּן מְטַר זַרְעָךְ דִי תִזְרַע יַת אַרְעָא וַעֲבוּרָא וַעֲלַלָא יִסְגֵי בְאַרְעָא וִיהֵי פַרְנוּס וְטָב וְיִתְפַּרְנְסוּן צַדִּיקַיָא מִנִּכְסֵיהוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא שְׁמַן רַכִּיכִין וּפַטִּימִין׃ כד וְתוֹרַיָא וַחֲמָרַיָא דִי מְפַלְחִין בְּהוֹן יַת אַרְעָא בְּלִיל מְפַטְּמִין יֵיכְלוּן דִּי דְרָאבְרִיחָתָא וּבְמַדְרְיָא׃ כה וִיהֵי עַל כָּל טוּר רָם וְעַל כָּל רָמָא מְנַטְלָא פַּצִידִין נָגְדִין מַיִן תַקְלָא לְמַלְכִין וּלְשִׁרְיַתְהוֹן בְּיוֹם קְטוֹל רַב בְּמִפַּל רַבְרְבִין׃ כו וִיהֵי נְהוֹר סִיהֲרָא כִּנְהוֹר שִׁמְשָׁא וּנְהוֹר שִׁמְשָׁא יְהֵי עֲתִיד לְאַנְהָרָא עַל חַד תְּלַת מְאָה אַרְבְּעִין וּתְלָתָא כִּנְהוֹר שִׁבְעַת יוֹמַיָא בְּיוֹמָא דְיָתִיב יְיָ יַת גָלוּת עַמֵיהּ הָא וּמְרַע מַחָתֵיהּ יָסֵי׃

דוה ג' וסי' ואיש אשר ישכב את אשה. הזרם במו דוה. נתנני שוממה כל היום. אנ"ך: שבעתים ו' בקריאה וסי' גססר בסדר בראשית: שבעת הימים ח' ומקומ' מצויין במסרה רבתא דאזדרנא בריש האי חבורא בערך יום: חבוש ג' בקריאה וסי ביום חבוש ה' את שבר עמו. מארך חבוש עליך. פגיהם חבוש בשמן: ירפא ג' בקריא' וסי' נמסר בש"ב סי' כ':

תולדות אהרן ואזניך תשמענה. שבת קנג מגלה לב (שבת ח): פסילי כספך. (שבת יא): כמו דוה. שבת פב: ירעה מקנך. מנחות פו: והאלפים. (מעשרות מט): אור הלבנה. פסחים סח סנהדרין לא: שבעתים. עקידה שער כח:

מצודת ציון

כתן): (כא) האמינו. מל' ימין ובאה האל"ף במקום היו"ד: (כב) צפוי. ענין מסוי וכסוי: אפדת. חגורה כמו ואפדת לו בחשב האפוד (שמות כ"ט): מסכת. פסל הניצוק מממכת וכן אלהי מסכה (שם ל"ד): תזרם. ענין פזור למרחוק וכן זרה הלאה (במדבר י"ז): דוה. כן יקרא הנדה כמ"ש כימי נדת דותה (ויקרא יב): (כג) דשן. ענינו כמו שמן: כר. כבש שמן וכן באחו כר (לעיל טו): (כד) והאלפים. השורים כמו שגר אלפיך (דברים ז): והעירים. כן יקראו החמורים עודם קטנים: בליל. מל' בלבול ותערובת: חמיץ. מל' חמץ ור"ל מחוזק כדבר המחמץ: זורה. ענין פזור התבואה מול הרוח להפריד הפסולת וכן זורה את גורן (רות ג): ברחת. שם כלי שזורין בו התבואה ונקרא כן לפי שמניפין אותו אל הרוח: ובמזרה. גם הוא שם כלי עשוי לזרות בו התבואה: (כה) פלגים. אמות המים המתפלגים ומתפרדים אילך ואילך: יבלי מים. גם הוא מענין פלגים כמו ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיה יז) וכפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב): (כו) חבוש. ענין כריכת מטלית על מקום השבר כמו ולא חובשו (לעיל א):

מצודת דוד

כאלו דחוק לכם הלחם והמים ולא תהיו שטופים אחר התענוגים כמו עתה: ולא יכנף עוד מוריך. הקב"ה המלמדך להועיל לא יסתיר פניו ממך ולא יהיה כמשל האדם המכסה פניו בכנף בגדו שלא יראוהו: והיו עיניך. כבלא יסתיר פניו אם כן יהיו עיניך רואות אותו ר"ל תוכל לשאול כל צרכיך כי ימלא משאלותיך: (כא) ואזניך וכו'. לא כמו שאתם מואסים עתה בדברי ותאמרו לא תחזו לנו נכוחות כי אז תהיינה אזניך נטויות לאחורך לשמוע דבר מאתי אשר יאמר זה הדרך לכו בו: כי תאמינו. בין כשתרצו ללכת אל הימין בין אל השמאל תהיו תאבים לשמוע דבר ה' אם נכון הדבר: (כב) וטמאתם וכו'. רצה לומר בעיניכם יהיה טמא צפוי פסילי הכסף ומגורת מסכת הזהב: תזרם כמו דוה. תפזרם ותזרקם למרחוק כמו הנדה היושבת רחוק מבעלה בימי נדת דותה: צא תאמר לו. תאמר עליו צא תוצא וכן אמר חזקיה והוציאו את הנדה מן הקדש (דה"ב כט) ועל הפסל אמר: (כג) ונתן מטר זרעך. האל יתן מטר לצורך זרעך וכו' וכן יתן לך לחם תבואת האדמה כי לא בוא בשדפון וירקון ולא יאכלנו הארבה: והיה דשן ושמן. הארץ תהיה דשן ושמן לגדל פירות מטובחים: ירעה. כל אחד ממקניך ירעה במרעה טובה עד שכל אחד מהמקנים יהיה רחב ובעל בשר: (כד) עובדי האדמה. כי בהם חורשים השדה לזריעה: בליל חמיץ יאכלו. מאכלם יהיה תבואה בלולה במזון המחוזק ברב התבואה: אשר זורה. ר"ל יחזקו המזון בתערובות התבואה נקיה אשר זורה ברוח על ידי הרחת והמזרה להסיר הפסולת כי מרוב הברכה יאכילו גם לבהמות התבואה נקיה: (כה) והיה על כל הר גבוה ועל כל גבעה וכו': פלגים. מרוב המטר: ביום הרג רב. כל זה הטובה יהיה בעת שיהיה הרג רב במחנה אשור על ידי המלאך המכה בם: בנפול מגדלים. באבדן השרים הגדולים שבהם: (כו) כאור החמה תנסיק אורה

בִּמְכִתָּתוֹ חֶרֶשׂ לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד וְלַחְשֹׂף מַיִם מִגֶּבֶא׃
טו כִּי כֹה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה תִּהְיֶה גְּבוּרַתְכֶם וְלֹא אֲבִיתֶם׃
טז וַתֹּאמְרוּ לֹא־כִי עַל־סוּס נָנוּס עַל־כֵּן תְּנוּסוּן וְעַל־קַל נִרְכָּב עַל־כֵּן יִקַּלּוּ רֹדְפֵיכֶם׃
יז אֶלֶף אֶחָד מִפְּנֵי גַּעֲרַת אֶחָד מִפְּנֵי גַּעֲרַת חֲמִשָּׁה תָּנֻסוּ עַד אִם־נוֹתַרְתֶּם כַּתֹּרֶן עַל־רֹאשׁ הָהָר וְכַנֵּס עַל־הַגִּבְעָה׃
יח וְלָכֵן יְחַכֶּה יְהוָה לַחֲנַנְכֶם וְלָכֵן יָרוּם לְרַחֶמְכֶם כִּי־אֱלֹהֵי מִשְׁפָּט יְהוָה אַשְׁרֵי כָּל־חוֹכֵי לוֹ׃
יט כִּי־עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלָם בָּכוֹ לֹא־תִבְכֶּה חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ כְּשָׁמְעָתוֹ עָנָךְ׃
כ וְנָתַן לָכֶם אֲדֹנָי לֶחֶם צָר וּמַיִם לָחַץ וְלֹא־יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת־מוֹרֶיךָ׃

וְלָא מִשְׁתְּכַח בְּדִיקוּקֵיהּ חֲסַף לְמֶחְתֵּי נוּר מִמְּבְעוֹר וּלְמִדְלַח מַיִן מִמְּצִיד׃
טו אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל אֲמָרִית דִּי תְתוּבוּן לְאוֹרַיְתָא תְנוּחוּן וְתִתְפָּרְקוּן תִּשְׁקְטוּן וְתִשְׁרוּן לְרוֹחְצָן תְּהוֹן גִּבָּרִין וְלָא אֲבֵיתוּן׃
טז וַאֲמַרְתּוּן לָא אֱלָהֵן עַל סוּסְוָתָא נֶעֱרוֹק וְעַל כֵּן תְּעַרְקוּן וְעַל קַלִּילִין נִרְכּוֹב עַל כֵּן יְהוֹן קַלִּילִין רָדְפֵיכוֹן׃
יז אַלְפָא חַד מִן קֳדָם מְזוּפִית חַד מִן קֳדָם מְזוּפִית חַמְשָׁא תְּעַרְקוּן עַד דְּתִשְׁתַּאֲרוּן כְּבוּעֲרָא עַל רֵישׁ טוּרָא וּכְאָתָא עַל רָמְתָא׃
יח וּבְכֵן עָתִיד יְיָ לְמֵיחַם עֲלֵיכוֹן וְתַקִּיף הוּא דִּירַחֵם עֲלֵיכוֹן אֲרֵי אֱלָהָא עָבֵיד דִּינָא יְיָ טוּבֵי צַדִּיקַיָּא דִּמְסַבְּרִין לְפוּרְקָנֵיהּ׃
יט אֲרֵי עַמָּא בְּצִיּוֹן יָתֵיב בִּירוּשְׁלֵם מִבְכָּא לָא תִבְכֵּי רַחֲמָא יְרַחֵם עֲלָךְ קָל צְלוֹתָךְ יְקַבֵּל וְיַעְבֵּד בָּעוּתָךְ׃
כ וְיִהַב לְכוֹן יְיָ נִכְסֵי סַנְאָה וּבִזַּת מְעִיקָא וְלָא יְסַלֵּק עוֹד שְׁכִנְתֵּיהּ מִבֵּית מַקְדְּשָׁא וִיהֶוְיָן עֵינָךְ חָזְיָן יָת

רשי

אש מיקוד ולשאוב בו אש מן ההסק כל שאיבת אש נופל בה לשון חתייה: ולחשוף מים. לדלות וכן (חגי ב) לחשוף חמשים פורה וכן חשפי שובל (לקמן מז) דלי מים מן שבילך אשפוייש"ט בלע"ז: מגבא. גוב מלא מים: (טו) כי כה אמר. הקב"ה לכם זה ימים אין אתם צריכים לבקש לכם מעוז מצרים ולאבד ממונכם כי בשובה ונחת תהיה לכם תשועה בלא שום טורח אם תשמעו לי: שובה. לשון ישוב ומרגוע וכן שובה ה' רבבות אלפי ישראל (במדבר י): בהשקט. הבא לכם מאתי ובבטח' תהי' גבורתכ': (טז) על סוס ננוס. נתקשר במלכי מצרי' ונביא משם סוסים קלים לנוס: (יז) אלף אחד מכם מפני גערת אחד. מן האויבים או כולכם מפני גערת חמשה תנוסו: אם נותרתם. כמו אשר נותרתם: כתורן. עץ גבוה תקוע בארץ כמין תורן הספינה שקורין מש"ט בלע"ז: וכנס. אף הוא כלונס גבוה שנותנים בראש הגבעה ובשרוא' הכופה גייסות כאין נותן עליו סודר והרוח מוליכו והוא סימן שינוסו או יתקבצו: (יח) ולכן. על שלא אביתם לשמוע: יחכה ה' לחננכם. אינו מדלג לכם על הגזרה הרעה שנגזרה עליכם כדי למהר ולהביא הטובה אלא יחכה וימתין עד בא קיצה: ולכן ירום לרחמכם. יתרחק לרחמכם: כי אלהי משפט ה'. ויפרע תחילה מן המורדים בו: אשרי כל חוכי לו. לנחמות אשר הבטיח כי לא יפול דבר: (יט) כי. עוד ימים באים אשר ישאר להיות יושב בציון ובירושלים צדיק יהיה: בכו לא תבכה. לא תצטרך לבקש בקש' מאת הקדוש ברוך הוא בבכי כי לקול זעקך ענך: (כ) לחם צר ומים לחץ. לא תהיו צרוכים אחר תענוגי' כאשר אתם עתה כמה שנאמר השותים במזרקי יין (עמוס ו') הנה ששון ושמחה (לעיל כב): ולא יכנף. לא יתכסה ממך בכנף בגדיו כלומר לא יסתיר ממך פניו: מוריך.

רדק

כתתו יוצר ויכיה זה השבר כמו שישבור כלי היוצר בלי חמלה שאין ברעתו להשאיר ממנה מכתת אחת להתות בה אש מיקוד. או להשוף בה מים מגבא אלא ישברנו עד שיהיה כתות כתיתות דקות והמקום שיוקדת בו האש נקרא יקוד וכן בדרך העולם נקחת אש מיקוד במכתת חרש ולהתות כמו לקחת וכן שיחתה איש אש בחיקו וגבא יקרא מקום שיקוו בו מעט מים וכן בלאותיו וגבאיו ואין אדם יכול לקחת ממנו בכלי כי אם בשבר כלי שיכול להכניס בפחי השבירה בקרקע הגבא ויקח מעט מים בו וכאשר יקח המים מן הגבא הנה נשאר הגבא חשוף ומגולה, לפיכך אמר ולחשוף, וכן להשוף המים פורה לקחת כל התירוש עד שלא ישאר ביקב כלום וי"ת ולחשוף ולמדלח ענין דלות מים: (טו) כי כה אמר ה' בשובה ונחת. כפל ענין במלות שונות, וכן כפל עוד ואמר בהשקט ובבטחה, אמר אני אמרתי אם תשמעו לי כי בנחת תושעון ולא הצטרכו ללכת למצרים לבקש עזר כי אם שתשבו בעיריכם וזאת תהיה גבורתכם, ר"ל כי ה' נלחם לכם ולא אביתם: (טז) ותאמרו לא כי על סוס ננוס. אם יבא האויב יש אתנו סוסים וננוס עליהם מפני האויב עד יעבור ואחר כן נשוב לארצנו: ועל קל נרכב. סוס או גמל קל, וכדבריהם כן יהיה שתנוסון אבל לא כמנוסה שחשבתם שתנצלו מיד האויב כי אם תרכבו אתם על קל רודפיכם יקלו מכם וישיגו אתכם: (יז) אלף אחד. אמר אחד והעיקר שאין צריך אלא אמר כן לפי שהאל"ף הוא אחד במעלה הרביעית והאחד הוא אחד במעלה הראשונה, ואמר שהרבה ינוסו מפני המעט: מפני גערת חמשה תנוסו. כולכם: עד אם נותרתם. אם במקום אשר, כי ימצא במקום אשר כמו עד אם דברתי דברי ובמקום כאשר כמו אם יהיה היובל לבני ישראל ואם מנחה הבכורים תעשה לו, ובדומים להם, אמר כל כך תנוסו הנה והנה עד שהנשארים בכם יהיו מעטים בין רבים כמו התורן על ראש ההר שיראה יחידי מרחוק, וכן כמו הנס על הגבעה, והענין כפול כי הנס יקרבו על ההרן: (יח) ולכן יחכה ה' לחננכם. יחכה שלא יוצא, כלומר ובעיותכם בתתכו לו לחננכם שעוד יהון אתכם ויעמד אתכם ובענין הזה על אשר ימלאתני, יש מפרשים הפסוק הזה עם הפרשה הבאה אחריו עתידה. והנכון שהוא מענין הפרשה שמדבר על דורו של חזקיהו ועל הרעים שבהם שמבקשים עזר ממצרים אמר עד הפסוק הזה והפסוק הזה כנגד הטובים חזקיהו וסיעתו: לחננכם. לחון אתכם, לחן בשקל אין גתלה לחמם: ירום לרחמכם. ירום וינשא על מתנה אשר לרחם אתכם: כי אלהי משפט ה'. ולא יספה הצדיקים עם הרשעים: אשרי כל חוכי לו. כי הם יוצלו: (יט) כי עם בציון ישב: לא כאשר ערי יהודה שנתפשו ביד מלך אשור בעבור שלא היו חוסים באל: בירושלים בכו לא תבכה. אתה העם אשר בירושלם שלא יצאתם ממנה לבקש עזר ממצרים בכה לא תבכה כמו שבוכים האחרים שנתפשו כי האל יחנך לקול זעקך: כשמעתו ענך. כאשר שמע זעקך ענה אותך חזו שקרע חזקיהו בגדיו והתכסה בשק ובא בית ה' והתפלל שם וענה אותו האל על ידי ישעיהו הנביא ואמר אל תירא מפני הדברים אשר שמעת וגו': (כ) ונתן לכם ה'. המפרשים פירשו כמו ואם נתן, כמו כי אינך יוצא, שפירושו כי אם אינך יוצא, ונתית והלכת, ואם נמית והלכת ודומים להם, ויהיה לזה הפי' וי"ו וגם יכנף בש"א רפ"א כלשון ישמעאל, אמר אם עד עתה נתן לכם לחם צר ומים לחץ לא יהיה עוד זה כי לא יכנף עוד מוריך

תנוסו ה' חסר בלישנא וסי' גמסר בסדר אם בחקתי ; בכו ח' כתיב וי"ו בסוף וסימנהון כי עם בציון ישב. בכו בכו להולך. הלוך ובכו ילכו. בגת אל תגידו דמיכה. בכו תבכה בלילה:

תולדות אהרן מים מגבא: שבת סב ; בשובה ונחת. סנהדרין לז (תענית סב) ; חוכי לו. סוכה מה סנהדרין צז: עם בציון. סוטה מט: מוריך. עירובין יג כוסה מס הוריות יב כריתות ו :

מצודת דוד

תהיה מכותת כשבר נבל היוצר הרס אשר הוא כתות דק דק כי במכתת לא יחמול עליו מלכתתו כי טוב לו להחזירם לעפר לערבו בטיט לטוח הבתים והגדרות: ולא ימצא במכתתו. בהשברים הכתותים לא ימצא חרש גדול שיהיה ראוי לשאוב בו אש מן היקוד או לקחת בו מים מן הגבא וכאומר אם העון הזה הוא קטן בעיניכם מ"מ יהיה סיבה על כליון נפלא: (טו) בשובה ונחת תושעון. אם הייתם בוטחים בי ולא במצרים הייתם אז נושעים בהשקט ונחת מבלי טורח מלחמה: תהיה גבורתכם. הייתם מתגברים על האויב בסיבת השקט ובבטחון ה' מבלי עמל: ולא אביתם. לא רציתם בזה כ"א במלחמה בעזרת מצרים: (טז) ותאמרו לא. אמרתם לא נבטח בה' אלא נתרומם כנס הזה בעזרת סוסים הבאים ממצרים: על כן תנוסון. בעבור זה תנוסון מפני האויב ויהיה לכם המפלה ולפי שהוא לשון נופל על לשון אמר כן: ועל קל נרכב. נתחזק ברכיבת סוסים קלים הבאים ממצרים: על כן יקלו רודפיכם. בעבור זה יקלו הרודפים ויתחזקו עליכם: (יז) אלף אחד. אלף אנשים מכם אשר כל אחד יהיה מיוחד: מפני. חוזר על מלת תנוסו לומר אלף מכם תנוסו מפני גערת אחד מן האויבים ומפני גערת חמשה תנוסו כולכם: עד אם. תהיו מפוזרים כאשר תשארו יחידים כתורן הספינה כאשר יעמידו על ראש ההר שנראה למרחוק יחידי כי אין דבר נראה עמו: (יח) ולכן. הואיל ולא אביתם לשמוע: יחכה וכו'. לא ידלג על הגזירה הרעה למהר להביא הטובה אלא יחכה וימתין עד בוא קיצה: ירום. יתרומם ויתרחק לרחמכם: כי אלהי משפט ה'. ולכן יפרע תחלה מן המורדים בו: אשרי וכו'. אבל אשרי לכל המקוים לו לנחמות אשר הבטיח כי לא יפול דבר: (יט) כי עם בציון, עוד ימים באים אשר העם הנשאר בציון והעם אשר ישב בירושלים לא יצטרכו לשאול בקשה מה בבכיה כי יחון אותם לשמוע קול צעקתם ואם תהיה בזולת הבכי: כשמעתו. מיד כשישמע את קול יענה לך: (כ) ונתן וכו'. רצה לומר המקום יתן בלבבכם להסתפק בלחם צר ומים לחץ כאשר

מצודת ציון

יחמול. ענין רחמנות: במכתתו. בשבריו: חרש. כמו הרס בסמ"ך: לחתות. ענין לקיחת האש כמו גחלים אתה חותה על ראשו (משלי כ"ה) ועפ"ז יקרא הכלי שחותין בו האש בשם מחתה: מיקוד. כן נקרא מקום הבערת אש כמו על מוקדה (ויקרא ו): ולחשוף. ענין שאיבה כמו לחשוף חמשים פורה (חגי ב): מגבא. מקום כניסת מעט מים וכן בלאתו וגבאיו (יחזקאל מ"ז): (טו) בשובה. ענין השקט ומרגוע וכן נפשי ישובב (תהלים כ"ג): ולא אביתם. ולא רציתם: (טז) ננוס. מלשון נס והוא כלונס ארוך ועניינו הרמה כנס וכן נס להתנוסס (שם ס): תנוסון. מלשון ניסה ובריחה: (יז) גערת. ענין גערת נזיפה: כתורן. הוא כעץ הגבוה הזקוף על הספינה וכן בל יחזקו כן תרנם (לקמן ל"ג): וכנס. הוא כלונס ארוך עשוי לתלות בו משה לסימן לאנשי הצבא להתאסף ולבוא: (יח) יחכה. ענין איחור כי לדבר המתאחר מחכים ומקוים לו: לחננכם. מלשון חנינה: ירום. מלשון הרמה למעלה: חוכי. ענין תקוה: (כ) צר. לחץ. שתרון אחד להם מענין דחק: יכנף. מלשון כנף בגד והוא קצות הבגד: מורך. מלמדך וכן יורה דעה (ישעי

רשי

תפיו: חיליהם. תמונס: דבשת. חטוטרי׳ חלדרוב״א בלע״ז יש לו לגמל במקום טעינת המשא וע״ש שמתרקבת תמיד ושכין שם דבש לרפואה קרויה דבשת כדאמרינן בב״מ דבש והדביש חזי לכתישא דגמלי: (ז) לזאת. למצרים: רהב הם. גסי הרוח: שבת. עם בטל ומתגאים חנם. ד״א שבת רהבם וגבותם שלהם ראוי הוא לשבות: (ח) חוקה. תקוק אותה. הנבואה הזאת: (ט) עם מרי הוא. ישראל: (י) חלקות. חנפיות: חזו. הנבאו: (יא) הטו. אותנו: מני אורח. הפלים אנו בנבואת שקר: (יב) בדבר הזה. בנבואת אמת: ונלוז. תמונה ולינה: (יג) כפרץ. של חומה שנפל: נבעה בחומה נשגבה. תגלה ליכנס בה בחומות משגבהם נבעה לשון גלוי כמו בעובדיה (א י) נבעו מצפוניו איגליין מטמרוהי. ודומה פתר נבעה בליטה שבחומה נעשית כמין אבעבועות מפני הגשמים וקילקול טיט רפוש: (יד) נבל יוצרים. כוד של חרס: ולא ימצא. במכתת שבריו חרס גדול שיהא ראוי לחתות בו אש

מהם, כיולדה אפעה אשום ואפאף יחר. תרגמהי לשון אפעה. והזורת תבקע אפעה: לזאת ג׳ וסי׳ ויפן פרעה ויבא אל ביתו. לכן קראתי לזאת רהב. אי לזאת אבלת לך; י״ב בתר לישן רכתיב ח׳ וסי׳ אתה דכאת כחלל רהב. אזכיר רהב ובבל. תרתיבני בנפשי עז. ולא פנה אל רהבים. ורהבם עמל ואון. לך התרפס ורהב רעך. ובתבונתו מחץ רהב. תחתיו שחתו עוזרי רהב. שהם הרהיבוני שערך כעדר. ירהבו הנער בזקן והנקלה. לכן קראתי לזאת רהב. עירי עורי לבשי עז. וא׳ ג״ל ופחד ורחב לבבך: כפרץ ד׳ וסי׳ פרץ ה׳ את אויבי לפני רשמואל. וחברו רד״ת פרץ האלהים את איבי. כפרץ נופל נבעת. בפרץ רחב יאתיו:

רדק

דרותא: (ז) ומצרים. לכן קראתי לזאת פי׳ קראתי לזאת. ירושלם: רהב הם בהם. שמחוק שלהם הוא שבתם בעיר ירושלם ולא יכלו לבקש עזר ממצרים כי לא יועילו להם והרהב פי׳ חוזק כמו ורהבם עמל ואון וי״ת בכן. ערעית מנהון קטילין: (ח) עתה. אמר האל לנביא בוא כתוב אותה הנבואה על לוח אתם ר״ל אתה שתראה מה שהכתוב על לוח ואחר כך חקה אותה הנבואה על ספר כדי שתהיה עדות גלוי אחרון ופי׳ לעד עד עולם כדי שיראו הם והבאים אחריהם כי לא לחנם הבאתי עליהם פורענות אלא בעבור עונם כי עם מרי הוא והכתב העידותי בהם יום יום ע״י נביאי ולא אבו שמוע, לפיכך כתוב התוכחה והרעה העתידה לבא עליהם כדי שתהיה לעדות: חקה. הה״א במפיק וענינו חקוק אותה, ולדעת יונתן אין ה״א חקה במפיק ולא ה״א השנה שתרגם עול השב על לוח כימיהון ועל שיטין דספר רשום: (ט) כי עם מרי. כחשים, תאר שאחד כחש והוא מן הדגושים ואולי כמו״ת היה דגוש בשקל אכר אכריהם ופירוש. עם מרי לתרגומו עם סרבן שמורים באל ובמצותיו: בנים כחשים, שהם היו בני האל וכחשו בו שאיננו אביהם כי אינם שומעים אליו כי הבן שאיננו שומע לאביו הרי הוא כאלו מכחש בו שאיננו אביו: (י) אשר אמרו לרואים. ולחוזים, הם נביאי ה׳: נכוחות. דברים ישרים: חלקות. כמו שאומרים נביאי השקר שמחליקים להם ואומרים שלום יהיה לכם עמו בפתאותיכם: מהתלות. הם אינם אומרים שהם מהתלות אבל הנביא קורא לדברי נביאי השקר מהתלות שהם מהתלים בהם ואומרים להם אל תיראו, והם אומרים לנביאי ה׳ חזו לנו כדברי אלו הנביאים שרואים לנו שלום וטוב והם אינם יודעים כי הם מהתלות ולא דברים ישרים: (יא) סורו מני דרך. מני ארח. שניהם בנו״ן בצר״י, אומרים לנביאי ה׳ סורו מן הדרך הזה ומן הארח הזה שאתם רוצים שנלך בו ולא נשמע כתאות לבנו השביתו מפנינו מה שאתם אומרי׳ לנו בכל יום ויום בשם קדוש ישראל: (יב) לכן. בדבר הזה, בדבר נביאי ה׳ שמוכיחים אתכם ללכת אל הדרך הטובה: בעשק. ונלוז. ותבטחו בממונכם שהוא מעושק וגזל: ונלוז. פירוש מוטה, כלומר דין מוטה כלו׳ שהטו משפט דין העשוקים. בממון שתקחו מהעושק והנה ממונכם חמס ועשק ואתם בוטחים ונשענים עליו שתושעו בו שתשלחו שחד למלך מצרים לעזור לכם מיד מלך אשור, כמו שאמר למעלה ישאו על כתף עירים חיליהם, ואמר קדוש ישראל על הבוטחים בו כי הבוטחים בו ומקדישים שמו הוא יהיה במורם ואתם שבוטחים בהם תפלו כפרץ נופל: (יג) לכן. כפרץ נופל. אמר שנפל הבנין הוא פרץ כי הפרץ לא יפול אלא נאמר על שם סופו וכן וטחני קמח, והנה פירש אחריו מה הפרץ ואמר נבעה בחומה נשגבה: ונבעה. שהוא מקום נפוח בקיר והוא מענין שמין אבעבועות וכאשר בקיר מקום נפוח הוא קרוב ליפול ואמר בחומה נשגבה לפי שתכבד החומה שהיא גבוהה על מקום הנפח שהיא באמצעית׳ או למטה ממנה ותפול פתאום ותשבר לכובד גבהותה וכמו שאותו מקום הנפוח הוא גורם לנפילת החומה הנשגבה כן יהיה לכם העון הזה שאתם מבקשים עזר ממצרים יגרום לכם מפלתכם נפילה גדולה כשבר גדול מאין מרפא כנפילת החומה הנשגבה שישברו אבניה בנפילתה מפני שנתבעת תחילה רבה מפני גבוהה וכן המשיל לענין אחר בחומה נשגבה מפני שהם חשבו להם פרעה מלך מצרים שיהיה להם כמו חומה נשגבה מפני האויב: (יד) ושברה. כאלו ישבור אותה החומה שאתם חושבים להשגב בה ישבור אותה: כשבר נבל יוצרים. כמו שישבר נבל יוצרים שהוא כלי חרס כי השוכה כלי חרס יקרא נבהה

ישעיה ל

חיליהם ועל־דבשת גמלים
אוצרותם על־עם לא יועילו:
ז ומצרים הבל וריק יעזרו לכן
קראתי לזאת רהב הם שבת:
ח עתה בוא כתבה על־לוח
אתם ועל־ספר חקה ותהי ליום
אחרון לעד עד־עולם: ט כי
עם מרי הוא בנים כחשים בנים
לא־אבו שמוע תורת יהוה:
י אשר אמרו לראים לא תראו
ולחזים לא־תחזו־לנו נכחות דברו־
לנו חלקות חזו מהתלות: יא סורו
מני־דרך הטו מני־ארח השביתו
מפנינו את־קדוש ישראל: יב לכן
כה אמר קדוש ישראל יען מאסכם
בדבר הזה ותבטחו בעשק ונלוז
ותשענו עליו: יג לכן יהיה לכם העון
הזה כפרץ נפל נבעה בחומה
נשגבה אשר־פתאם לפתע יבוא
שברה: יד ושברה כשבר נבל
יוצרים כתות לא יחמל ולא־ימצא

תרגום

כתף עילין נכסיהון ועל
חטוריאת גמלין מא
דבאצריהון מובלין לעם לא
יהנון להון: ז ומצראי
למא וריקנו סעדהון בכן
ערעית מנהון קטילין זמינין
איתי עליהון: ח כען עול
כתב על לוח ביניהון ועל
שמין דספר רשום ותהי
ליום דין לסהדו קדמי עד
עלמא: ט ארי עם סרבן
אינון בניא כדיביא בניא
לא אבו לקבלא אולפן
אוריתא דיי: י דאמרין
לנביא לא תתנבון ולמלפא
לא תלפון קנא אולפן
אוריתא בסימן מלילו עמנא
אשתעו לנא שנין:
יא אסטיונא מאורחא
דתקנא אבטלונא
ממסרתא ארחיקו מן
קדמנא ית מימר קדישא
דישראל: יב בכן כדנן אמר
קדישא דישראל חלף
דקצתון בפתגמא הדין
ואתרחצתון בשקרא
ובאונסא ואסתמכתון
עלוהי: יג בכן יהי לכון חובא הדין כפרך דאחרוב ואתחמר בשור מתקף דבתקיפשלו ייתי חבריה: יד ותברה
כתבור מן דחסף דפחרא דמדקק לא בחים

מצודת ציון

וכן על עיר בן אתונות (זכריה ט): חיליהם. עושרם: דבשת גמלים. הוא המוסרת הגמל שמניחים המשא עליו וע״ש שמרקיב קדיר ורפואתו למשחו בדבש קרוי דבשת: על עם. אל עם: (ז) הבל וריק. ר״ל דבר שאין בו ממש: רהב. ענין גאוה והתחזקות כמו ירהבו הנער בזקן (לעיל ג): שבת. ענין בטול כמו שבת נוגש (לעיל י״ד): (ח) לוח. כענין טבלא עשוי לכתיבה וסוא מלבון נותנת העדות (שמות ל״ב): חוקה. מל׳ חקיקה וכתיבה: (ט) מרי. ענין מרד: כחשים. שקרים: לא אבו. לא רצו כמו לא אבה יבמי (דברים כ״ה): (י) ולחוזים. ולנביאים: נכוחות. ענין דברים ישרים כמו כולם נכוחים למבין (משלי ח): חלקות. דברים רכים ומפתה: מהתלות. ענין לעג כמו ואיש ברעהו יהתלו (ירמיה ט): (יא) מני. כמו מן והיו״ד נוספת: השביתו. ענין בטול: (יב) ונלוז. ענין נטיה מדרך הישר כמו ונלוזים במעגלותם (משלי ב): ותשענו. ענין סמיכה: (יג) כפרץ. ענין שבירה: נבעה. מל׳ אבעבועות וכן מים תבעה אש (לקמן ס״ד): נשגבה. חוזק: לפתע. כמו בפתע וכן ופתאם ומשמעו כפתאום: (יד) נבל. כן יקרא כד של היוצר וכן ונבליו ינפצו (ירמיה מ״ח): יוצרים. אומן חרס נקרא יוצר: כתות. ענין כתישה ושבירה לחתיכות דקות:

מצודת דוד

ושרף המעופף: ישאו. היו נושאים עושר רב על עירים וגמלים אל עם אשר לא יועילו: (ז) ומצרים הבל וריק יעזרו. ר״ל מלבד שאין הכח בידם לעזור הנה עוד מזדון לבם לא ירצו לעזור כי מצרים המה לאויבים לישראל: לזאת. למצרים: רהב הם. מתגאים בדבר שאין בידם להביא עזר ואין לאל ידם: שבת. והם עם בטל ואינם רוצים לעזור: (ח) עתה בוא כתבה. אמר להנביא עתה כתוב זאת לזכרון על הלוח אשר אתם ותקוק הדבר על הספר למען תהיה לזכרון לימים האחרונים עד עולם לדעת שלא על חנם הבאתי הפורעניות עליכם כ״א בעבור עונם: (ט) כי עם מרי הוא. מה ששאלו עזר מפרעה ולא שאלו פי ה׳ נהפך למרד: בנים כחשים. מכחישים בהבטחת המקום: לא אבו שמוע. אינם רוצים לשמוע תורתו ומה שאמרו להם נביאי ה׳ גם בדבר המלחמה: (י) לרואים. לנביאים שאמרו לא תראו נבואה להם ולא תגיד לנו: לא תחזו לנו. לא תנבאו לנו נכוחות: דברו לנו חלקות. דברו כמו נביאי הבעל שמחליקין דבריהם ומתעים לומר שלום יהיה לכם: חזו מהתלות.

הם אינם אומרים שהם מהתלות אבל הנביא קורא לדברי נביאי השקר מהתלות ואלו הנביא אומר להם שהם התלות אבל כאלו אמרו לנו כדברי הנביאים האומרים שלום כלא דבריהם המה מהתלות ולא דברים ישרים: (יא) סורו מני דרך. אומרים לנביאי ה׳ סורו מן הדרך הזה מן הארח הזה שאתם אומרים לנו בכל יום שלא תעשו כתאות לבבינו: השביתו וכו׳. הסביבו ממה שאתם אומרים לנו כל יום בשם קדוש ישראל: (יב) בדבר הזה. בדברי הנביאים האומרים בשם ה׳: בעושק ונלוז. במה שהעשקו עניים שעם לתת שוחד ומתן לגלות הוא מלך מצרים הנלוז מעצותיו: (יג) העון הזה. הפרח הבטחון מה׳ והשענה במצרים: כפרץ נופל. כפרץ של חומה שנפל קלה ממנה וכמקום נכות כעין אבעבועות הנמצא בחומה מקלקול הגשמים שהנה עם כי הפרצה או הנפוח היא בקצת החומה ובנין החומה היא חזקה עכ״ז הסבר ותפול כל החומה פתאום בעבור זה: (יד) ושברה. ושבר החומה יהיה

כג כִּי בְרְאוֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ מקדישים את שמי והקדישו את קדוש יעקב והעריצו את אלהי ישראל: כד וידעו תעי רוח בינה ורוגנים ילמדו לקח:

ל א הוי בָּנִים סוֹרְרִים נְאֻם יְהוָה לַעֲשׂוֹת עֵצָה וְלֹא מִנִּי וְלִנְסֹךְ מַסֵּכָה וְלֹא רוּחִי לְמַעַן סְפוֹת חַטָּאת עַל חַטָּאת: ב הַהֹלְכִים לָרֶדֶת מִצְרַיִם וּפִי לֹא שָׁאָלוּ לָעוֹז בְּמָעוֹז פַּרְעֹה וְלַחְסוֹת בְּצֵל מִצְרָיִם: ג וְהָיָה לָכֶם מָעוֹז פַּרְעֹה לְבֹשֶׁת וְחֶסְיַת בְּצֵל מִצְרַיִם לִכְלִמָּה: ד כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו וּמַלְאָכָיו חָנֵס יַגִּיעוּ: ה כֹּל הָבִאישׁ עַל עַם לֹא יוֹעִילוּ לָמוֹ לַא לְעֶזֶר וְלֹא לְהוֹעִיל כִּי לְבֹשֶׁת וְגַם לְחֶרְפָּה: ו מַשָּׂא בַּהֲמוֹת נֶגֶב בְּאֶרֶץ צָרָה וְצוּקָה לָבִיא וְלַיִשׁ מֵהֶם אֶפְעֶה וְשָׂרָף מְעוֹפֵף יִשְׂאוּ עַל כֶּתֶף עֲיָרִים

וְלֹא הֲנָאָה אֲרֵי לְבַהֲתָא וְאַף לְחַסּוּדִין: י מַטְלִין עַל בְּעִירְהוֹן בְּאוּרַח דָּרוֹמָא בְּאַרַע עָקָא וְעִיוּק אַתַר דַּאֲרָיָא בַּר אַרְיָוָן וְחִיוָן חוּרְמָנִין מַפָּרְחִין נָטְלִין עַל

כג כִּי בְּרֹאתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ מְקַדִּישִׁים שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ: כד וְיָדְעוּ תַעֵי־רוּחַ בִּינָה וְרוֹגְנִים יִלְמְדוּ־לֶקַח:

ל א הוֹי בָּנִים סוֹרְרִים נְאֻם־יְהוָה לַעֲשׂוֹת עֵצָה וְלֹא מִנִּי וְלִנְסֹךְ מַסֵּכָה וְלֹא רוּחִי לְמַעַן סְפוֹת חַטָּאת עַל־חַטָּאת: ב הַהֹלְכִים לָרֶדֶת מִצְרַיִם וּפִי לֹא שָׁאָלוּ לָעוֹז בְּמָעוֹז פַּרְעֹה וְלַחְסוֹת בְּצֵל־ מִצְרָיִם: ג וְהָיָה לָכֶם מָעוֹז פַּרְעֹה לְבֹשֶׁת וְחֶסְיַת בְּצֵל־ מִצְרַיִם לִכְלִמָּה: ד כִּי־הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו וּמַלְאָכָיו חָנֵס יַגִּיעוּ: ה כֹּל הָבִאישׁ עַל־עַם לֹא־יוֹעִילוּ לָמוֹ לַא לְעֶזֶר וְלֹא לְהוֹעִיל כִּי לְבֹשֶׁת וְגַם־ לְחֶרְפָּה: ו מַשָּׂא בַּהֲמוֹת נֶגֶב בְּאֶרֶץ צָרָה וְצוּקָה לָבִיא וְלַיִשׁ מֵהֶם אֶפְעֶה וְשָׂרָף מְעוֹפֵף יִשְׂאוּ עַל־כֶּתֶף עֲיָרִים

וְלֹא הֲנָאָה אֲרֵי לְבַהֲתָא וְאַף לְחַסּוּדִין: י מַטְלִין עַל בְּעִירְהוֹן בְּאוּרַח דָּרוֹמָא בְּאַרַע עָקָא וְעִיוּק אַתַר דַּאֲרָיָא בַּר אַרְיָוָן וְחִיוָן חוּרְמָנִין מַפָּרְחִין נָטְלִין עַל

כג כִּי בְּרֹאתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ מְקַדִּישִׁים שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ: כד וְיָדְעוּ תַעֵי־רוּחַ בִּינָה וְרוֹגְנִים יִלְמְדוּ־לֶקַח:

ל א הוֹי בָּנִים סוֹרְרִים נְאֻם־יְהוָה לַעֲשׂוֹת עֵצָה וְלֹא מִנִּי וְלִנְסֹךְ מַסֵּכָה וְלֹא רוּחִי לְמַעַן סְפוֹת חַטָּאת עַל־חַטָּאת: ב הַהֹלְכִים לָרֶדֶת מִצְרַיִם וּפִי לֹא שָׁאָלוּ לָעוֹז בְּמָעוֹז פַּרְעֹה וְלַחְסוֹת בְּצֵל־ מִצְרָיִם: ג וְהָיָה לָכֶם מָעוֹז פַּרְעֹה לְבֹשֶׁת וְחֶסְיַת בְּצֵל־ מִצְרַיִם לִכְלִמָּה: ד כִּי־הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו וּמַלְאָכָיו חָנֵס יַגִּיעוּ: ה כֹּל הָבִאישׁ עַל־עַם לֹא־יוֹעִילוּ לָמוֹ לַא לְעֶזֶר וְלֹא לְהוֹעִיל כִּי לְבֹשֶׁת וְגַם־ לְחֶרְפָּה: ו מַשָּׂא בַּהֲמוֹת נֶגֶב בְּאֶרֶץ צָרָה וְצוּקָה לָבִיא וְלַיִשׁ מֵהֶם אֶפְעֶה וְשָׂרָף מְעוֹפֵף יִשְׂאוּ עַל־כֶּתֶף עֲיָרִים

וְלֹא הֲנָאָה אֲרֵי לְבַהֲתָא וְאַף לְחַסּוּדִין: י מַטְלִין עַל בְּעִירְהוֹן בְּאוּרַח דָּרוֹמָא בְּאַרַע עָקָא וְעִיוּק אַתַר דַּאֲרָיָא בַּר אַרְיָוָן וְחִיוָן חוּרְמָנִין מַפָּרְחִין נָטְלִין עַל

מצודת דוד

(כג) כי ברואתו ילדיו. מאשר יהיו מעשי ידי כלומר לדיוקים בקרבו כי ברואתו בקרבו מאשר יהיו מעשה ידיו יקדישו שמי כגון מכניה מיכאל ועזריה לכך לא יחורו פניו: (כד) ורוגנים ילמדו לקח. לשון ותרגנו בהליכיכם (דברים ח) הוא שהיו (מתלוננים) ורגנים על דברי הנביאים ילמדו לקח:

(א) סוררים. סרים מן הדרך: לעשות עצה. להמשיל עליהם מושל ולא רוחי ודעתי כדבר ומהו הכסוף הזה פרעה: (ב) ההולכים לרדת מצרים. על הוסף כן אלה מאשר שלח מלאכים אל מלך מצרים (מלכים ג י"ז): לרדת מצרי'. ארץ ישראל גבוה מכל הארצו' דבר אחר ירידה היא להם: ולחסות. להתכסות מצריח"ר בלע"ז: (ד) כי היו בצוען שרין. של מלך ישראל בשליחות למלך מצרים: חנס. הוא תחפנחס: (ה) כל הוכיחים. כולם כיישו את עצמן לקנות להם מחוזים חנם ומה הארץ לא יועילו למו: על עם. כשכיל עם לא יועילו למו: לחרפה. גיזוף דיסערב"ר בלע"ז: (ו) משא בהמות נגב. מעולין על בעיירהון בתורת דרומא לפי שארץ מצרים כדרומא של י"י והוא הגיזוף וכחרפ' שמחרפין זולתן (ורוחין) את אלו שטוענין משאות ממונם על בהמתם להוליך שומד למצרים חנם ומסכנין עצמן במדבורות ארץ צרה וצוקה וכו': לפעה. מין נחש רע הוא ואין בעולם כי אם שנים זכר ונקבה והם יולדים לשבעים שנה ואף ארץ משופף מין נחש הוא ולא שיהיו כנפים לעוף אלא קופץ ומהלך רחוק מאד ועורק להכ מפיו

שאלו ג' בקריאה וסיכניהון ויקחו האנשים מצידם. ההלכים לרדת מצרים. נדרשתי ללא שאלו: אפעה ד' בקריאה ופי' לביא וליש ת"א אלפי יצחק. מגלב ח"ן(כלכות ד): מני מרח. עקרוב שבר ק: סיו נשון. כהוגום קיב סועה לד:

סמוך מרוחקים הוא ויוכד ז (ג) והיה תמוו שרעה. שמכבוש שיהיה לכם מעוז וכוח לכם לכבוש אלא העזרו בו ותחבולו מעצתם ז ותחסות בצל מצרים. תמות שם כאלו גוטו: (ד) כי היו שרין. שרי יהודה הלו כבעוי למלך יהודה: (ה) כל הבאים. בשני נמין סאנ"ף וסיו"ר, וכבר כתבנוהו שם תחיכיו בספר מכולל בחלק הדקדוק שמו, וסוא מענין בשת, ופי' הכל בוסו שמנו ונכלמו כשבלבו אל שם לא יועילו למו: על. כמקום אל: כמו ותחבול על ס' דולך למקנה כרחתה על ביתו ודומים להם: (ו) משא בהמות נגב. נבואה זו שמחבר בילאו בהמות שנגב, ר"ל חיות המדבר שיכלאו הפוליכים לנקב עור ממצרים, וסוא מדבר מחת כרעות יקרא נגב מצרים לפי שכיא דרומית לא"י: בארץ צרה וצוקה. תוחה סדרך שכם הוליכים כם היא ארץ צוקה שיכאנו לה תאר רעות ולעים לשבא וברך משופף אל תאר יעוף על כתף פרים מיליהם שנושאים ממון על הסוסים ועל הגמלים לתת למלך מצרים שיעזרם תמלך חגור: דגבא. היא תשפרת בגמל ויש כוליא כמצא כמו כבף בתמור: על. פי' שכוח כמו על ס"א משא כמו גמד פרדים מלשא תאר תעלין על כעיירהן כחורא

רחמנא

מצודת ציון

סתחנים יתלגנו פניו ז (כג) בקרבו. ר"ל בקרב זרעו: יקדישו. ענין חוזק ז (כד) פועי. ענין גלגול דעתם ושוטלל מסכוון מדרך סיאר אל דרך סמעוקש: ורוגנים. ענין תלונה ומרמיזי כמו ותרגנו בהליכיכם (דברים ח): (ה) מוכיחים. ענין נעייר מדרך סיאר וכן מוכיח ומוכיחי (ב כא): מני. ממני: ולנסך מסכה. מל' סכך ומסכה כמו ומסמכה סנסוכה (לעיל כה) ז רומי. ענין רצון כמו סניני נותן בו רוח (יקחל י"ז) ז פסוח. תיכון פוספה: (ב) לעשת עצה. ענין חוזק: (ד) ומלאכיו. שלוחיו: (ה) על עם. אל עם ז (ו) נשיא ועם. שמות מקומות בתריס מצפונה. מין נחש רע: וצוקה מקום. מין נחש כדוגמ מקום ונרמה כלון סוא ופוטא כתף. כן יקרא סתקום שממנו נרחק מכעבור מזה ומכעבר מזה: פיריס. תמור יקרא ניר

וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאֵנוּ וּמִי יְדָעֵנוּ׃
דַּיָּעַ בְּעוֹבָדָנָא׃ הַלְמָהְפַּךְ כ׳ מפר עז
הָפְכְּכֶם אִם־כְּחֹמֶר הַיֹּצֵר יֵחָשֵׁב
עוֹבְדֵיכוֹן אַתּוּן פָּעַן הָא
כְמָא דְטִינָא בִּידָ פָּתְרָא כֵּן
אַתּוּן חַשִּׁיבִין קֳדָמַי הַאֲפִשַׁר
דְיֵימַר טִינָא לְעָבְדֵיהּ לָא
עוֹד מְעַט מְזֹעָר וְשָׁב לְבָנוֹן לַכַּרְמֶל
עַבְדְתָּנִי וּבְרִיתָא דְתֵימַר
וְהַכַּרְמֶל לַיַּעַר יֵחָשֵׁב׃ יח וְשָׁמְעוּ
לְבָרָא לָא חַבִּימְתָּא לִי׃
בַּיּוֹם־הַהוּא הַחֵרְשִׁים דִּבְרֵי־
וְיִתּוּב לְבָנָן לְמֶהֱוֵי כְּכַרְמְלָא כ׳. ל׳
וְכַרְמְלָא קְרָיוֹן סַנְיָאִין יְתוּב׃
תִּרְאֶינָה׃ כא וְיוֹסִפוּ עֲנָוִים בַּיהוָה
כב וּשְׁמָעוּן בְּעִדָּנָא הַהִיא
דְּכַתְרִישִׁין מִלֵּי סִפְרָ וּמְקַבֵּיל
וּמֵחַשׁוֹךְ עֵינֵי סָמָן יֶחֱזוֹן׃
כג וְיוֹסִפוּן מְקַבְּלֵי עוֹקְבָן כ׳. הפר
בְּמֵימְרָא דַיָּ חֶדְוָא וַחֲשִׁיכֵי
בְּנֵי אֲנָשָׁא בְּמֵימַר קַדִּישָׁא
דְיִשְׂרָאֵל יִבְעוֹן׃ כג כִּי־רְאוֹת יְלָדָיו מַעֲשֵׂי יָדַי בְּקִרְבּוֹ
מְעַיָּקָא וְאִשְׁתֵּיצֵי בָּזָא וְסָפוּ כב נעתק
כד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב
כָּל דַּהֲווֹ מְשַׁחְרִין לְמֵימָם׃
אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה
כא מְחַיְבִין בְּנֵי אֲנָשָׁא
יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחְוָרוּ׃ כה
בְּמֵימַיְהוֹן וְדִדְמוֹכַח דְהוֹן
בֵּית דִּינָא בְּתַרְעָא פְּתָנְמֵי אוֹרַיְתָא בְּעָן לֵיהּ תַּקָּלָא וְאַסְטִיאוּ בְשַׁקַּר דִּין זַכָּאִין׃
כב לָכֵן כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ עַל בֵּית יַעֲקֹב דְּפָרִיק יַת אַבְרָהָם לָא מִכְּעַן יְבַהֲתוּן דְּבֵית
יַעֲקֹב וְלָא מִבְּעַן
אפיהון

כי אפס כידי כמו כהומר כיד סיגר והיתך אתם תומים כי תיגני כוהם מעשיכם כי יאמר מעשה לעושהו כחמיה וכי יאמר מעשה נעושהו לא עשאני ואם לו לאפוך תומי מכלו אל כלי וכבל כדבר כחלות שוגם ואמר ויגר אמר ליוצרו לא כבין : ויגר . כוא כם לכלי כעגר כיד סיוגר ומ"ד לעושהו ליוצרו כמקום כעבור כלפ"ד אמרי לי : (י) כלא עוד . כלא עוד כמעט זען תרלו כסבך אתי פוסם ככם ואמר מעט מוסר כפול ענין כמלות שוגם לכמעיט פוגן וכנוסאם נאמרה כימי אתו ואמר שוב וסיום כקרוב כימי מזקיהו : וכך לבנון לכרמל . לבנון כוא יפר כלבנון שיש כו אלרוים נגוסיט ועשים : וככרמל . כוא מקום שדות כפגוסף וכרמים ועצים שפלים הם כמבל אמר על פגאים כרמים שכיו כימי אתו חזקיהו שפלים כימי חזקיהו עד שלא יסיה להם כשום לדבר יכוסו על כרחם לדרך סעוכה וכברמל וסם פשפלים ושפנוי' שכיו כימי אתו ולא סיה כח בידם לכוכיחם כימי חזקיהו יכוו נפאים כלרוץ יפר פלבנון ויוכיחו ככבוד וכנלולה עד שידעו ללרוץ פלבנון כמו שאמר רשפו עגוים כפ' שמחה : (יח) ושמעו . חותם שכיו תרשים יכולו עפה לשמוע דברי ספפר וכפ כיו עוורים ינאותם , כמו שאמר למעלה ותכי לכם תוזק כל כדברי כספר כתפום , ואתאל ומתכך שיסיה לכם לולה לומר פלרה תרגיוס פנכוחה שתפקיים שכיו עוורים כפ כשפיה מוכיחם נגכוח : (יט) ויוספו . פם יכיו כלרה ושעוים יוסיפו לשמוח כשפם שכיו מתמיהים כו פדם כף כלרה שתם יוסיפו לשמוח כשירתו שתתקיים לפם פנכוחה ולרשפים פלרה ולפם הרוחה וכפכוד , וכפל שענין כמלות זוגות , ואמר ואכיוני אדם כלי' שתכיונים שכאדם שכיו קירובים וסם שעוים ו (כ) כי אפס . ישמחו ויגילו כשירתו לחיוסם שרשיעים וכפלים ושוקדי און שפם לפ סיה לכם רצום לדבר לפגיוסם ולפ לכוכיחם כשירתו כשרעוסם יגילו כמו שאמר נאלוד לשפיע רגל , סיוסם שוקדי און מתשקים ומסיכי' פל פאון ומתכוונ' תמיד לין יפגלו אוהבו (כא) מתניאי . כשאדם מוכיחם כדברים מוסרים כדפל עניו לפתל כלמו כשם אוסם וכן לאוכיחם כשפר יקוסן מי שמוכיחם כשפר לעומר לרשים כדי שיוסרו ישמעו לו מום ויכשילוהו בדבריו , כלומר יזמינו לו כל רע ויכשילו עליו למלך ומעיד שלדיק כאהבו וכפל ות"י ואכעיליו כשקר דין זכלין : יקומן . מנהי כעי"ן וכוא מענין מוקם ויסיב יקם וקום כענין אחד וכת"י נעם ליס תקלת ויש לפרש יקומן מענין

יוסף על יסך . אם יעבר ראש אליעזר . ולא יוסף עצב עמה : מעשת ר' פתחיה וסי' נספר בסדר מטות ולעיל בפיפרא סוף סי' ג' : כל סלבים וישעיה ותריסר על בית ועל בית בסי"א אל בית ואל בית וסי' נספר בסלבים חלק א' סימן י"ד :
תולדות אהרן כים יעקב . סנסדרין יט אסר תמרי :

קם ומבראי שהוא שכם קצם וכן כתקומשו ויקומו מן נקומש קם כי כמו שמקומש עשים לו קצים לוקח מכלן ומכלן ותוכפן יחד כן מתרף כאדם מלקח מומיו מזה ומזה ותומרן לו כן סם עוסים מי שמוכיחם לומרים לו מרשה וגדושין מלקטים ותומרים לו כלא תהה עשית כך וכך כמקום פלוני ושד עשית כך ואין שכשה עשוי מוכיח : (כב) לכן . אל כית יעקב תאמר שדה את תאברהם . פי' שפשוק כן תמר כ' אמר שדה את תאברהם תמר אל כית יעקב שלא יכוש יעקב ואמר ית כשם שנשים כדברים כרי יעקב תאוכיח כתלו כוש מפשיכה אלו כית שי כאדם שכוש לזיק אינה כמו לתרכות רשם שכוש וכלא מפשיו , ושעה תאר שדה את תאברהם כי כמו שכיה תאברהם תניכו דר נין רשעים ושדה כ' לותו מיוס ושוליו מלרשים כן סיו שפנוים שוכר לשלוה בין שרשעים ולא סיה כידם יכוש לשמוק שדה כ' שפראיכו תמר עשה יבא זען וזכו כימי מוקיהו שיהוקיו נגלוי שדברי ה' : ושקדיכו קדום יעקב . ושם יקראו בית יעקב ולא יכוש יעקב ממעשיו' ולא יבוסו יעקב ממעשיו' ילדיו כימי מוקיהו שיכוו לדרך טוכ ויכלו שרשעים כתלמות שקדמו ואותם שיהלכו משם שלמדו ממעשיו' ולא סיו רשעים כשם אותם שכיו חוזי כוה ורעים יכוסו ילדיו וניניו כאותם שלכתם בדרך השוכ וכראותם מעשה ידיו בקרבו וכוא שם אלוקי יעקב כמו שנאמר כי ראה ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו את שמי וקדישו את קדוש יעקב . וילדיו שם ילדיו וניניו כאותם שלכתם בדרך השוכ וכראותם מעשה ידיו בקרבו וכוא שם אלוקי יעקב כמו שנאמר כי ראה ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו את שמי וקדישו את קדוש יעקב . וקדישו את קדוש יעקב ויעריצו את אלוקי ישראל כשוא שכוש כיכוש יעקב ולא יכוש יעקב כלל ליעקב כלל מקום לא עשה כן לשאר כאומות כמו שאמר קדוש יעקב ואמר כי כה אמר ה' לעקוב קדום ישראל ומעשה תלף ולא כושילה לשם גבורתם וכחם ורוב חילם ומה שסמך קדושה כאל ליעקב כלל מקום לא עשה כן לשאר כאומות כמו שאמר קדוש יעקב ואמר כי כה אמר ה' לעקוב קדום ישראל

תביר

מצודת ציון

לפתיר . כמו לפפתיר ז (עז) פעבכם . מל' פעיך ול"ל פפך פיוסר : פם . כתפא וכן ותם כרוכה ועבת פ' (במדבר יו): כמומר . כעוש ז פיוצר . כן נקרא לוותן תכם : כי יאמר . שמא יאמר : על עוסכו . על עוסכו וכן תאמר לי אתי (כרכיבים יג) וכדומים : ויצר . פכלי כעפפ מיוצר תכם ז כבין . מל' כיוכ : (יז) מזער . כמו מעט כמו ומגבר תגוים מזער (לעיל כד) ותם שאמר מעט אמר מזער לרוכות על כלמוגם : לבנון . פם יער כ"א : לכרמל . כוא מקום שדות ובכרמים וכן וכיה מדבר לכרמל (לקמן נב): (יח) דברי ספר . ר"ל ספורי דברי ספקום ז ומתוכל . מל' תפלה ותוכל : (יט) ואביוני . מל' תכיון וכל ע"פ שתאב לכל דבר כי פכל נאמר לו ז (כ) אפס . ענין כלוין כמו אפס כפף (כרכיבים מו) ז ערין . תוק ל"ל תוק כרפא ז שוקדי . ענין כתכיכות וכשתדלות כמו שקדו ואמרו (עוכא מ) : לון . ענין דבר שלינו בגון : (כא) יקוסן . מל' מוקם : כשוסו . ענין דבר שלון בו ממש כמו וכאלון סיפם תוסו (כרכיבים ל) : (כב) פדה . מל' פדיון וגאולה ז יחוורו . תכנוס על נכן תוא מיר ושול ענין נוסף כי

מחיך התוסך ולפ עיני סעוורים תכביכה דכרי הספר לפי לומר לפ פלא שלא יהו בתוך התוסך ולפ סיו סומים כביכיכה כמה אז ירלו : (יט) ויוספו . אז יוסיפו סעוורים לשמוח כמה שנשמעו כה' מאז כי ילרו שלא ינאבדה תקוסה : ואביוני אדם . התכיונים שכבני אדם שנילו כמה שכשמעו בקדוש ישרשל וכפל הדבר כמ"פ : (כ) כי אפס ערין . כי אז יכלה כל ערין וכלה לץ ויכרתו כל המתכירים לעשות תון : (כא) מחטיאי וכו' . מוסר על מלה וכרכותו התמור כתקרא שלפניו לומר שגם יכרתו מוסם שהיו מחטיאים בני אדם בדבר שפציתו והם נכיאי השקר : ולמוכיח . גם יכרתו מוסם שהיו מכיעים מוקש למי שהיה מוכיח בשער מקום מוסב המוספיים כמ"פ ושלתה יכמיתו כהשעה (דכרים כה) : ויטו וכו' . גם יכרתו מוסם שהיו מעים את הנדיק מנדקתו בדברי תוסו : (כב) לכן . כוא ומעשה

מצודת דוד

כמוך תכל לא ילמו מה' : (עז) כפככם . מספוכות שלכם כאמת כמו כתומר כל כיוצר כן יחשב כפככם תלי ר"ל כמו שכיוצר יודע מה כתומר כן גגלה תלי כל מחשבותיכם : כי יאמר . שמא יאמר דבר שנעשה על מי שעשה תוא הוא לא עשני : ויצר . וכי תכלי הנעשה מכיוצר יאמר על היוצר הוא לא כבין יגידה מלאכתי ור"ל כמו אין אתה כן אין נעלם ממני מחשבותיכם : (יז) הלא עוד מעט . כאומר ואם תאמרו לומר אם המקום יודע כל המחשבות מדוע לא יבלם לגדיק כגדקו וברשע כם כרשעתו לזה אמר הלא כמעט מן הזמן תשיב גמול אשר יעד הלבנון יהפך להיות כרמל והכרמל מחשבתך להיות נחשב כיער ר"ל תגביה השפלים ותשפיל הגבוהים : (יח) ושמעו ביום וכו' . כאשר ירצה שתי מסיב גמול אז לף פלו שתעמו לזכם מלשמוע דברי ספר כאלו היו מרשים הפה אז ישמעו דברי ספר : ומתוך ומחושך וכו' . לף

רשי

או לשון נסיכות השליט בכם רוח תרדמה על פושעי ישראל היה ניבא שהיו הוזים בכוכבים: (יא) חזות הכל. כל מה שהייתם חוזים בנבואות יהיה לכם כדברי אגרת החתומה בשעה אשר יתנוה לקרותה ליודע לקרות אגרת ואמר לא אוכל שהרי אין אני רואה בתוכה לפי שהיא חתומה: (יב) ונתן הספר על אשר לא ידע ספר. וכשנוטלין אותה ופותחין אותה ונותנין אותה למי שאינו מכיר אגרת ואומרין לו קרא נא זה ואמר לא ידעתי ספר כך כשמגיע שר הגס יאמר לא אוכל כי חתום הדבר ממני וכשתשביע את חבירו יאמר איני מכיר את השם הזה שאתה משביעני בו שאין זה שמי וזהו שאמר ירמיה הנני מיסב את כלי המלחמה אשר בידכם (ירמיה כא) זה השם המפורש במדר' תהלי': (יג) יען כי נגש העם הזה. יונתן תירגם חלף דאיתרברב עמא הדין כלומר נגשו להגביה עצמן עד לשמים הם מראין עצמן כמכבדין אותי בפה ושפה ואת לבם הרחיקו ממני: ותהי יראתם אותי. לא בלב שלם כי אם במצות האנשים המלמדים אותם התראו כהכנעים מלבניו כדי לפתותו בפיהם: (יד) לכן הנני. הוא אשר יוסיף להפליא פלא ונוסף על פלא כיסוי על כסוי אוטם על אוטם ומהו הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו. קשה סילוקם של חכמי ישראל כפלים כחורבן בה"מ וכל קללו' שבמשנ' תורה שכולן אינן אלא הפלאה אחת והפלא ה' את מכותך (דברי' כח) וכאן שתי הפלאות: (טו) לסתיר עצה. כמו להסתיר עצה

ישעיה כט

וְלֹא שֵׁכָר: י כִּי־נָסַךְ עֲלֵיכֶם יְהוָה רוּחַ תַּרְדֵּמָה וַיְעַצֵּם אֶת־עֵינֵיכֶם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רָאשֵׁיכֶם הַחֹזִים כִּסָּה: יא וַתְּהִי לָכֶם חָזוּת הַכֹּל כְּדִבְרֵי הַסֵּפֶר הֶחָתוּם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ אֹתוֹ אֶל־יוֹדֵעַ הַסֵּפֶר לֵאמֹר קְרָא נָא־זֶה וְאָמַר לֹא אוּכַל כִּי חָתוּם הוּא: יב וְנִתַּן הַסֵּפֶר עַל אֲשֶׁר לֹא־יָדַע סֵפֶר לֵאמֹר קְרָא נָא־זֶה וְאָמַר לֹא יָדַעְתִּי סֵפֶר: יג וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה: יד לָכֵן הִנְנִי יוֹסִף לְהַפְלִיא אֶת־הָעָם־הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו וּבִינַת נְבֹנָיו תִּסְתַּתָּר: טו הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵיהוָה לַסְתִּר עֵצָה וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם

(מסורה: י' מ"ל. ספר קרי. ג' ר"פ וחד נתן הכבל. ג'. קל"ד. ג' בסיפרא. וחד ורחק. ג' אפרים עגלה. י"א ס' כ"כ. ג'. כ' ר"פ. ג' ומ"ל. ג' והכר)

תרגום

י ארי רמא ביניכון יי רוח דטעו ואטמר מנכון ית נביא וית ספריא וית מלפיא דהוו מלפין לכון אולפן אוריתא טמר: יא והות לכון נבואת כולא כפתגמי ספרא דחתים דאם יתנון יתיה לדידע ספרא למימר קרי כען דין ויימר לית אנא יכיל ארי חתים הוא: יב ויתיהב ספרא לדלא ידע ספרא למימר קרי כען דין ויימר לית אנא ידע ספרא: יג ואמר יי חלף דאתרברב עמא הדין בפומהון ובספותהון מיקרין קדמי ולבהון אתרחק מדחלתי והות דחלתהון קדמי כתפקידת גברין מלפין: יד בכן הא אנא מוסיף למחי ית עמא הדין מחן מפרשן ותיבד חוכמתא מחכימיהון וסוכלתנותא מסוכלתניהון תטמר: טו וי דמדמן לאטמרא עצא מן קדם יי והוו כדבקבלא עובדיהון ואמרין

תולדות אהרן ותהי יראתם. עקידה שער נה: הנני יוסיף. שבת קלח: המעמיקים. בבא קמא עט:

ראשיכם ו' וסי' אל תפרעו. אתם נצבים ריש סדרא. ואת ראשיכם החוזים. ופארכם על ראשיכם. שאו שערים. וחברו שאו שערים: יוסף ה' כ"ב חסר ית"ד וסי' ויאמר שאול. הנני יוסף להפליא. הנני

רדק

משכרים אלא אומר כי גם בעת שאינם שותים הם שכורים כי לא ישכילו ולא יבינו כמו השכור וכפל הפסוק במלות שונות כי נעו כמו שכרו כי השכור ינוע ויניד גופו הנה והנה עד שנופל: (י) כי נסך. הסה כמו והמסכה הנסוכה והוא קשות הנסך שהוא ענין כסוי כלומר כסה אתכם בכח תרדמה שהשליך עליכם עד שאתם נבונים כנרדמים שאין אתם שומעים למי שיקרא לכם: ויעצם. וסגר וכן מן הקל עוצם עיניו כסה עליכם וסגר עיניכם שלא תראו ולא אתכם לבדכם אלא הנביאים בכם נביאי שקר: ואת ראשיכם החוזים כסה. וכם הם המעלמים את עיניכם עד שלא תראו ומה שאמר כי נסך ה' עליכם כלומר כל כך הוא הכסוי חזק עד שידמה כי מה' הוא, או פירושו על דרך השמן לב העם הזה כמו שפירשנו: (יא) ותהי לכם חזות הכל. נבואת הכל, כלומר נבואת כל נביאי ה' המתנבאים לכם היא לכם כמו הספר החתום שאם יתנו האגרת ליודע לקרותה יאמר לא אוכל כי חתום הוא. ימצא זאת העלה לפי שאין רצונו לקרותה כי אם היה רצונו לקרותה היה אומר פתח אותו ואקראנו כן החכמים שבכם אומרים כי יש בדברי הנביאים דברים סתומים לפיכך לא יתנו לב להם ואם היה רצונם לשמוע ולהבינם יאמרו לנביא פרש לנו זה הדבר הסתום: (יב) ונתן לאשר לא ידע ספר. ואמר לא ידעתי לקרות ספר ואפילו יהיה פתוח, כי הכסילים שבכם ימצאו עלה אין אנחנו מבינים דברי אלהים אמרו לחכמינו והנה חכמיהם ונביאיהם יטעום הנה כי בין זה ובין זה הספר לא יקרא. כן דברי ה' לא ישמעו ביניהם לא לחכמים ולא לכסילים. ויתכן לפרש חזות הכל שלא יהיה חזות סמוך, ויהיה הכל כמו לכל ופירוש הנבואה היא לכולכם בין לחכמיכם בין לכסיליכם כדברי הספר החתום: על אשר לא ידע. כלומר אל אשר לא ידע כמו וילך אלקנה הרמתה על ביתו וכמו ותתפלל על ה' כמו אל ויש מפרשים הספר החתום שדבריו סתומים ואטומים: (יג) ויאמר ה'. כי נגש יש מחלוקת בקריאת המלה הזאת יש קוראים אותה בשי"ן הנקודה לצד ימין כמו נגש יוסף ופתרו ענין קריבה, וכן הוא לפי המסורה אשר עליו שאמר לית כוותיה בטעמא, ואם בשי"ן הנקודה לצד שמאל הנה אמר לאוהו נגש והוא נענה. אבל י"א בסי"ן כמו והנוגשים אלים שתרגם אלף דאתרברב וכן נמצא במקצת הספרים נגש בסי"ן, ופירוש הפסוק לקריאת נגש בשי"ן כן, ויהיה טעם יען נמשך אל לכן שאמר בפסוק אחר. אמר בעבור שעשו זה לכן הנני יוסיף אמר הנה הם קרובים אלי בנראה ומכבדים אותי בפיהם ומרחקים לבם ממני ולקריאת נגש בסי"ן יתפרש לפי דעת המתרגם בעבור שהם גדולים בעיניהם ומראים עצמם כנוגשים אל שאר העם לכבד את ה' בפיהם ולהשפיל לפניו ואנחנו נפרש נדחק כמו נגש והוא נענה יאמר כי בעת שיש להם צרה יכבדוני בפיהם ומקרבים אלי פיהם ושפתותיהם ומרחקים ממני לבם ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה כי מי שאינו עושה אלא מה שמלווה לבד ואינו מוסיף מעצמו אינו עושה הדבר מאהבה מרצונו: (יד) לכן יוסיף. פעל והוא בחירק כמו בנדרי וכן הנני יוסף על ימיך תומיך גורלי בחירק. ואמר יוסיף רוצה לומר עוד על מה שהבאתי עליכם עוד אביא רעה גדולה עליכם: להפליא. להביא רעה עליהם עד שיפלא בעיני הרואה על דרך ותרד פלאים לפיכך כפל ואמר הפלא ופלא: ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו. בגלות. ובטלטול תאבד חכמתם שהם חכמים אבל החכמה לרע להם ולא להטיב כמ"ש חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו או פי' ואבדה כי בשתבא להם הרעה תאבד חכמתם שלא יהיה להם עצה ותחבולה להנצל ממנה ולא תועיל להם או חכמתם: (טו) הוי המעמיקים. מעמיקים במחשבתם להסתיר עצתם מהאל, כלומר כי הם חושבים כי ה' אינו משגיח בעניני הארץ לפיכך עושים כל רצונם כי אומרים כי אין רואה ואין יודע ופירוש במחשך כאלו מעשיהם במקום חשך כנגד בני אדם שאין רואים אותם כן חושבים כל מעשיהם בסתר ובגלוי לא יראם האל וכן תרגם יונתן במחשך כדבקבלא: לסתיר. כמו להסתיר: (טז) הפככם אם. כענין אמת כמו ואם בריאה יברא ה' ואם ללצים הוא יליץ והדומים להם שפירשתי אותם כך בספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו, אמר באמת הפככם נקל בעיני כחומר היוצר יחשב לפני כמו היוצר שהחומר בידו שיעשה ממנו כלי אחד ואחר כך שב לעשות כלי אחר כאשר ישר בעיני היוצר כן נקל הפככם בידי כי

מצודת דוד

והמהו על עצמיכם איך נהיתה הרעה הזאת לעזוב דברי הנביא האמת ולהתפתות מנביאי השקר: השתעשעו ושעו. התעסקו בצעקה וזעקו מרה על קלקולכם: שכרו. המה שכורים ולא משתיית יין ר"ל המה מבולבלים בדעתם כשכור: נעו. המה נעים ונדים כדרך השכור שאינו יכול לעמוד ביושר כ"א מתנענע: ולא שכר. לא משתיית השכר וכפל הדבר במ"ש: (י) כי נסך עליכם ה'. המקום הסך עליכם: רוח תרדמה. להיות מבולבל כמי שהתרדמה אוחזו כי הבא לטמא פותחין לו: ויעצם. הוא סגר את עיניכם עד שלא תבחינו אף בדבר הנגלה לעינים: את הנביאים. הם נביאי השקר ר"ל גם עליכם נסך וכו' גם על הנביאים: ואת ראשיכם החוזים. הם הנביאים החוזים לכם וכפל הדבר במ"ש: (יא) ותהי לכם חזות הכל. לכם היו נבואות של כל נביאי ה' כמו דברי הספר החתום אשר אם יתנהו אל היודע לקרות ויאמרו לו קרא נא זה וישיב הוא לאמר לא אוכל לקרות כי חתום הוא והנה מוצא עילה ותואנה לפי שאין רצונו לקרות כ"א היה רצונו לקרות היה משיב פתח החותם ואקראנה וכן החכמים שבכם אומרים הלא יש בדבר ה' דברים חתומים ולזה לא יתנו לב עליהם ואם היו חפצים בהם היו אומרים להנביא פרש לנו זה הדבר הסתום: (יב) ונתן הספר. וכאשר נתן ספר אל אשר לא ידע לקרות ספר ישוב לומר לא ידעתי לקרות אף אם היה פתוח וכן הכסילים שבכם אומרים אין אנו מבינים אף הדברים המפורשים לנו ואמרו לחכמים: (יג) יען כי נגש. בעבור כי העם הזה נגש אלי להתקרב בדבור הפה ובכבודי בשפתי' ולא בלב ידברו כי לבו רחק ממני: ותהי יראתם אותי. מה שהם יראים מפני איננה באה מן הלב אלא במצות אנשים המלמדים ואומרים הסרא כאלו אתם יראים ונכנעים: (יד) לכן וכו'. בעבור זה הנני הוא אשר יוסיף להביא רעה עד אשר יפלא בעיני הרואים: הפלא ופלא. ר"ל פליאה רבה ועצומה: ואבדה. או תהיה אבודה חכמת החכמים ותהיה לפנן ונסתר בינת הנבונים ר"ל לא יוכלו להתחכם להמלט מהרעה הבאה: (טו) הוי המעמיקי' מה'. אמר הנביא יש להתאונן על בעלי המחשבות להסתיר עצתם מה' במעמקי הלב כי יאמרו אין האל יודע מחשבות האדם: והיה במחשך מעשיהם. כל מעשיהם הרעים יעשו בחושך להסתתר מבני אדם ויאמרו מי רואה אותנו ומי יודע ממעשינו הואיל ונעשה בחושך

מצודת ציון

שכר (לעיל כב): ולא יין. פירוש ולא מיין. נעו. מלשון תנועה: שכר. יין ישן: (י) נסך. מלשון הסך ומכסה כמו המסכה הנסוכה (לעיל כה): תרדמה. היא שינה עמוקה כמו והוא נרדם ויעף (שופטים ד): ויעצם. ענין סתימה וסגירה כמו ועוצם עיניו (לקמן לג): את הנביאים. עם הנביאים: החוזים. מלשון חוזה ור"ל נביאי השקר הטועים עצמם כחוזים: (יא) חזות. ענין נבואה: החתום. ענין סתימה וסגירה כמו חתום תורה (לעיל ח): אוכל. מל' יכולת: (יב) על אשר. כמו אל אשר: (יג) נגש. מל' הגשה וקרוב: (טו) המעמיקים. מל' עומק: לסתיר

בחושך

וְצַרְתִּי עָלַיִךְ מֻצָּב וַהֲקִימֹתִי עָלַיִךְ מְצֻרֹת׃ ד וְשָׁפַלְתְּ מֵאֶרֶץ תְּדַבֵּרִי וּמֵעָפָר תִּשַּׁח אִמְרָתֵךְ וְהָיָה כְּאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלֵךְ וּמֵעָפָר אִמְרָתֵךְ תְּצַפְצֵף׃ ה וְהָיָה כְּאָבָק דַּק הֲמוֹן זָרָיִךְ וּכְמֹץ עֹבֵר הֲמוֹן עָרִיצִים וְהָיָה לְפֶתַע פִּתְאֹם׃ ו מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת תִּפָּקֵד בְּרַעַם וּבְרַעַשׁ וְקוֹל גָּדוֹל סוּפָה וּסְעָרָה וְלַהַב אֵשׁ אוֹכֵלָה׃ ז וְהָיָה כַּחֲלוֹם חֲזוֹן לַיְלָה הֲמוֹן כָּל־הַגּוֹיִם הַצֹּבְאִים עַל־אֲרִיאֵל וְכָל־צֹבֶיהָ וּמְצֹדָתָהּ וְהַמְּצִיקִים לָהּ׃ ח וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יַחֲלֹם הָרָעֵב וְהִנֵּה אוֹכֵל וְהֵקִיץ וְרֵקָה נַפְשׁוֹ וְכַאֲשֶׁר יַחֲלֹם הַצָּמֵא וְהִנֵּה שֹׁתֶה וְהֵקִיץ וְהִנֵּה עָיֵף וְנַפְשׁוֹ שׁוֹקֵקָה כֵּן יִהְיֶה הֲמוֹן כָּל־הַגּוֹיִם הַצֹּבְאִים עַל־הַר צִיּוֹן׃ ט הִתְמַהְמְהוּ וּתְמָהוּ הִשְׁתַּעַשְׁעוּ וָשֹׁעוּ שָׁכְרוּ וְלֹא־יַיִן נָעוּ

וְאַבְנֵי עֲלַיִךְ כַּרְקוֹם וְאֶצְבּוֹר עֲלַיִךְ מְלִיתָא׃ ד וְתִמְאֲכִין מֵאַרְעָא תְּמַלְּלִין וּמֵעַפְרָא יִנְצְפָן מִלַּיִךְ וִיהֵי כְּאוֹב מֵאַרְעָא קָלִיךְ וּמֵעַפְרָא מִלַּיִךְ יִנְצְפָן׃ ה וִיהֵי כְּאַבְקָא דַקִּיק הֲמוֹן מְבַדְרָיִךְ וּכְמוֹץ דְּעָדֵי אִתְרְגוּשָׁא תַקִּיפִין וִיהֵי בִּתְכֵיף אִתְרְגוּשָׁא׃ ו מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת תִּתְפַּקֵּיד בְּרַעַם וּבְזִיעַ וְקָל סַגִּי בְּעַלְעוֹל וּבְרוּחַ וְשַׁלְהוֹבֵי אֶשָּׁא דִמְשֵׁיצְיָא׃ ז וִיהֵי כְּמֶחְלַם הִרְהוּר לֵילֵי הֲמוֹן כָּל עַמְמַיָּא דְּמִתְכַּנְשִׁין עַל קַרְתָּא דְּמַדְבְּחָא בַהּ וְכָל מַשְׁרְיָתְהוֹן וְחֵילֵיהוֹן וּדְמְעִיקִין לְהוֹן׃ ח וִיהֵי כְּמָא דִי יַחֲלוּם כַּפְנָא וְהָא אָכֵיל וּמִתְּעַר וַחֲסִירָא נַפְשֵׁיהּ וּכְמָא דְיַחֲלוּם צַחְיָא וְהָא שָׁתֵי וּמִתְּעַר וְהָא מְשַׁלְהֵי וְנַפְשֵׁיהּ מְשַׁלְהֲיָא כֵּן יְהֵי הֲמוֹן כָּל עַמְמַיָּא דְמִתְכַּנְשִׁין עַל טוּרָא דְצִיּוֹן׃ ט אִתְרַפּוּ וּשְׁהוּ אִשְׁתַּנִּישׁוּ אִיזְדַּמִּימוּ וְאִשְׁתְּמָמוּ רְווֹ וְלָא מִן חֲמַר טְעוֹ וְלָא מִן עֲתִיק׃

רש"י

המוקף על העיירות: מצורות. ל' מצור: (ד) מארץ תדברי. יהא נראה כאילו דבור היוצא מפיך יוצא מתחת הקרקע: אמרתך תצפצף. להתחנן אלי ולחוך תחינתך יכמרו רחמי: לצפוף. הוא ל' קול לחש כקול עופות דקים: (ה) והיה כאבק דק המון זריך. סוכלסי סנחריב שיהיו לאחכולת אש ווישו אלהו: והיה. הדבר פתאום: (ו) מעם ה' צבאות תפקד. ואחרי שתשפלי ותצפצף אמרתך תפקד אריאל אחאי להושיעה ברעם וברעש וגו': (ז) והיה כחלום. שדומה שרואה ולא רואה כך יהיה המון כל הגוים ידמו לכבוש ולא תעלה בידם: וכל צוביה. המצובים עליה מצב ומשחית שקורין אנגוי"ל בלע"ז כמו שנאמר בשאול (שמואל א יד) המצב והמשחית הרגו: (ח) שוקקה. תאבה וכן אל אישך תשוקתך (בראשית ג) כן יהיה וגו' לא ישיגו תאותם אשר זמו לעשו': (ט) התמהמהו. הוו מתונים להתבונן לחשוב על מעלליכם: ותמהו. והיו תמהים על קלקולכם: השתעשעו. ל' עינו השע (לעיל ו) היו עורים מראות: שכרו. עצמכם ולא מיין לאה כי נסך ה' וגו' לשון מזג כמו מסכה יינה (משלי ט) אז

כחלום ג' וסי' כחלום חזון לילה. בחלום מהקיץ. כחלום יעוף ולא ימצאהו: ונפשו ה' וסי' קשורה בנפשו. ונפשו לא חיה. ונפשו מאכל תאות. ונפשו איוה ויעש. ונפשו משאול תציל. ונפשו עליו תאבל. ונפשו לא תשבע מן הטובה. ונפשו שוקקה. וגם נמסר בריש כדר ויגש: הצובאים ג' וסי' נמסר בסדר במות:

רד"ק

כדור. סבוב, וכן כמשנה סכדור והאמות ונקרא כן לפי שהוא עגול וחסר כ"ף או כ"ם ... מגדל עץ שמעמידים על העיר ... ולא יוסיף עליה כוללה ...

כמו מעולם זבון ... כמו שדבר ... והמגשה לרעה ולרעש וכו': (ז) והיה כחלום חזון לילה. מה שרואה אדם בחלומו יקרא חזון ... ומצודתה. כתולם וסי' אנשי מצודתה, כלומר כונים מצודות עליה ללכדה: (ח) והיה כאשר יחלום. ...

מצודת ציון

כב) והוא דבר עגול מה שזורקין מיד ליד ומקבלין אותה: וצרתי. מל' מצור וכן יקראו הבנינים שעושין ומקיפין את העיר לכבשה ונקראו כן ע"ש שהם מצירים ודוחקים אותה בזה: מוצב. מגדל עץ גבוה נצב בקומה: מצורות. מלשון מצור: (ד) תשח. ענין כפיפה כמו וישח אדם (לעיל ב): כאוב. כן יקרא גוף המת המגיד עתידות על ידי כשוף כמו דרשו אל האובות (לעיל ח): תצפצף. כן נקרא קול העופות וכן ופוצה פה ומצפצף (לעיל י): (ה) כאבק. כן יקרא העפר הדק וכן והיה לאבק על ארץ מצרים (שמות ט) ולתומשת כיאור אמר דק: המון. ענין רבוי עם כמו כל ההמון הגדול הזה (מ"א כ): זריך. מלשון זר ונכרי: וכמוץ. הוא פסולת התבואה כמו כמוץ יסוער מגורן (הושע יג): עריצים. חזקים כמו כגבור עריץ (ירמיה כ): לפתע. כמו בפתע וכן יבהם לבלה (תהלים ע) ומשמעו ככלה ופתע ענינו כמו פתאום וכפל המלה במלות ...

מצודת דוד

והיה מוקפת הכוגים כמו המזבח המוקף זבחי בהמות: (ג) וחניתי כדור עליך. אשלין עליך גייסים מסביב ככדור הזה שהוא עגולה ועל מחנה סנחריב יאמר: וצרתי עליך מוצב. אעיר לב סנחריב לצור עליך בהעמדת מוצב הוא מגדל עץ שמעמידים סמוך לעיר לזרוק ממנו חצים ואבני בליסטראות: מצורות. שאר מיני מצור: (ד) ושפלת. תהיה מושפלת ותדברי בהכנעה בקול נמוך כאלו הקול יוצא מתחת לארץ: ומעפר תשח אמרתך. תכופף אמרתך כאלו תדבר מן העפר וכפל הדבר במ"ש להורות על גודל ההכנעה: והיה כאוב. ואדבר בלחש בהכנעה וישמע קול כקול ...

לנצח מדוש ידושנו . כרי כי זה משמש בלשון תלת לה לנצח כותבין עליו לפי שלעולם לא יכתשנו גרעיני הזרע להיו' נדשין ליכתת ע"י החרוץ והופן העגלה : ומשמ גלגל עגלתו ופרשיו . וכשמכניין עליו מופני העגלה לדוקו ולדושו אפי' הגלגל הזמם ומשתבר וכן שאר כלי העגלה אמו המפרשים את כתבונה מקשים לה ידוקנו והחטי' לוכם נידוקין להיות נטחנין : מדוש ידושנו . כתו עשה יעשה (ישוקאל לה). נפץ יפנף (לעיל כב) ותל"ף זו בלה במקום ה"ת כמו ותחרי כן מתחבר יהושפט (דה"ב כ') כתו התחבר לף כלן הדוש ידושנו וכן תכרו מנת': (כט) גם זאת מעם וגו' . גם זאת כדרך דשי תבואה ומוכטי קלח וכמון מעם הקב"ה ילמ: הפליא עצה. לפרותכם רמוזים בדרך חידוש משל נפלא ומכוסה כי כתשר הכמון והקלח לוכם מכבידין עליכם במדוכה רכה לפי שהם מחטין בקל כך חילו היותם מתרגין לקבל מוסר לף היה מכניד עליכם גזירות ותתם קשים לקבל תוכחות בתבונה הקשה לדוש לכך יכניד עליכם הרבה ולא לנצח לכלייה יריב וידקה כתשר לא לנצח מדוש ידושנו ויכלו הני מכותיו ותתם לא תכלו דוגמת המיתת הגלגל והעגל' והחטין לא ידוקו ולחילו היית' נוחי' לכלות לף כי' נודק מחכם ביסורין קשין כשהחטי הוא כשהוא יודע שעשתנו יפה הוא מנקם עליה: (ה)הוי מרי"ם. ת"י מדבחת דס' ולף יחזקאל קרלו כן שנ' (יחזקאל מג) והמריאל שתים עשרה על מ"ם של מעלה שהיתה רוכנת כחרי על גבי המזבח כמו שהיו בסדר יומת ורבותינו פירשו על הסיכל שהיה לר מתחוריו ורחב מלפניו : קריית חנה דוד . דליתכני נקריתת דשרת בה דוד : ספו שנה על שנה. ותמיד עונותיכם הולכים ומזקי' עד שתניס שלכם ינקופו ויכרתו ל' נוקף זית (לעיל יו): (ב) והיתה לי כהריאל. תהת מוקפת חללי חרב כתוכה תתוקף זבחי נהמ' : (ג) כדור . כסורה של ניוסות מקיפות : מוצב . ל' כרקוס המוצב

לָנֶצַח אֲדוֹשׁ יְדוֹשֶׁנּוּ וְהָמַם גַּלְגַּל ׀ עֲגָלָתוֹ וּפָרָשָׁיו לֹא יְדֻקֶּנּוּ כט: גַּם־ זֹאת מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת יָצָאָה הִפְלָא עֵצָה הִגְדִּיל תּוּשִׁיָּה: כט א הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל קִרְיַת חָנָה דָּוִד סְפוּ שָׁנָה עַל־שָׁנָה חַגִּים יְנַקֵּפוּ: ב וְהֵצַרְתִּי לַאֲרִיאֵל וְהָיְתָה תַאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה וְהָיְתָה לִי כַּאֲרִאֵל: ג וְחָנִיתִי כַדּוּר עָלָיִךְ וְצַרְתִּי עָלַיִךְ מְצֻרוֹת וְהַקֵמֹתִי דָיִק עָלָיִךְ: ד וְשַׁחַת מֵאֶרֶץ תְּדַבֵּרִי וּמֵעָפָר תְּשֻׁח אִמְרָתֵךְ וְהָיָה כְאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלֵךְ וּמֵעָפָר אִמְרָתֵךְ תְּצַפְצֵף: ה וְהָיָה כְּאָבָק הֲמוֹן זָרָיִךְ וּכְמֹץ עֹבֵר הֲמוֹן עָרִיצֵי וְהָיָה לְרֶגַע פִּתְאֹם: ו מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת תִּפָּקֵד בְּרַעַשׁ וְקוֹל גָּדוֹל סוּפָה וְסַעַר וְלַהַב אֵשׁ אֹכֶלֶת: ז וְהָיָה הֲמוֹן כָּל־הַגּוֹיִם הַצֹּבְאִים עַל־אֲרִיאֵל וְכָל־צֹבֶיהָ וּמְצֻדָתָהּ וְהַצֹּרְרִים לָהּ וְהַחֲרָדֶיהָ כַּחֲלוֹם חִזְיוֹן לָיְלָה: ח וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יַחֲלֹם הָרָעֵב וְהִנֵּה אֹכֵל וְהֵקִיץ וְרֵקָה נַפְשׁוֹ וְכַאֲשֶׁר יַחֲלֹם הַצָּמֵא וְהִנֵּה שֹׁתֶה וְהֵקִיץ וְהִנֵּה עָיֵף וְנַפְשׁוֹ שׁוֹקָקָה כֵּן יִהְיֶה הֲמוֹן כָּל־הַגּוֹיִם הַצֹּבְאִים עַל־הַר צִיּוֹן: ט הִתְמַהְמְהוּ וּתְמָהוּ הִשְׁתַּעֲשְׁעוּ וְשַׁוְּעוּ שִׁכְרוּ וְלֹא מִיָּיִן נָעוּ וְלֹא מִשֵּׁכָר: י כִּי נָסַךְ עֲלֵיכֶם יְהוָה רוּחַ תַּרְדֵּמָה וְעָצַם אֶת־עֵינֵיכֶם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־רָאשֵׁיכֶם הַחֹזִים חָזוֹת כִּסָּה: יא וַתִּהְיֶה לָכֶם חִזְיוֹן הַכֹּל כְּדִבְרֵי הַסֵּפֶר הַחָתוּם אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַסֵּפֶר אֶל־יוֹדֵעַ סֵפֶר לֵאמֹר קְרָא־נָא זֶה וְאָמַר לֹא אוּכַל כִּי חָתוּם הוּא: יב וְנָתַן הַסֵּפֶר אֶל־אֲשֶׁר לֹא יָדַע סֵפֶר לֵאמֹר קְרָא־נָא זֶה וְאָמַר לֹא יָדַעְתִּי סֵפֶר: יג וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה: יד לָכֵן הִנֵּה אֹסִף לְהַפְלִא אֶת־הָעָם הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו וּבִינַת נְבוֹנָיו תִּסְתַּתָּר: טו הוֹי הַמַּעְמִיקִים מֵיְהוָה לַסְתִּר עֵצָה וְהָיָה בַמַּחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאֵנוּ וּמִי יֹדְעֵנוּ: טז הֲפִכְכֶם אִם כְּחֹמֶר הַיֹּצֵר יֵחָשֵׁב כִּי יֹאמַר מַעֲשֶׂה לְעֹשֵׂהוּ לֹא עָשָׂנִי וְיֵצֶר אָמַר לְיוֹצְרוֹ לֹא הֵבִין: יז הֲלוֹא עוֹד מְעַט־זָעִיר וְשָׁב לְבָנוֹן לַכַּרְמֶל וְהַכַּרְמֶל לַיַּעַר יֵחָשֵׁב: יח וְשָׁמְעוּ בַיּוֹם הַהוּא הַחֵרְשִׁים דִּבְרֵי סֵפֶר וּמֵאֲפֵלָה וּמֵחֹשֶׁךְ עֵינֵי עִוְרִים תִּרְאֶינָה: יט וְיוֹסִפוּ עֲנָוִים שִׂמְחָה בַּיהוָה וְאֶבְיוֹנֵי אָדָם בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יָגִילוּ: כ כִּי אָפֵס עָרִיץ וְכָלָה לֵץ וְנִכְרְתוּ כָּל־שֹׁקְדֵי עָוֶן: כא מַחֲטִיאֵי אָדָם בְּדָבָר וְיֹקְשִׁים לְמוֹכִיחַ בַּשַּׁעַר וְהִטּוּ בַתֹּהוּ צַדִּיק: כב לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ: כג כִּי בְּרְאוֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שֵׁם קָדוֹשׁ וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ: כד וְיָדְעוּ תָעֵי רוּחַ בִּינָה וְלֹמְדוּ לֶקַח יַשִּׂיגוּ:

מַרְכִּבְתָּן אַף הָיְתָה אֲרֵי לָא לְעַרְעָא אַרְכָּא יְדַרְכוּנֵיהּ וּמַבְלְבֵל בְּגַלְגְּלֵי עֲגָלְתֵיהּ וּמַפְרֵישׁ יַת עֲבוּרָא וּמַפְרַח יַת דּוּקָא : כַּד קַדָּם יְיָ צְבָאוֹת נַפְקָא דְּאִתְקַיַּם עֲלָמָא בְּמַחְשָׁבַת דַּעְתֵּיהּ רַבְּתָא אַסְגֵּי עוֹבָדֵי וְאִתְּתֵיהּ בְּרֵאשִׁית בְּסַנֵּי חוּכְמָתֵיהּ :

חלר . שמעו חכמים סלי . ובית המלך האוינו : תושיה ד ס"ל בלישנא ומ"ל השליא עצה חגדל . עמו עו ותושיה . ותושיה יראת שמך דמיכה. כי כשלים לתושיה . לי עצה ולי תושיה . לתאוה יבקש נשרר . יצפן לישרים תושיה :

תולדות אהרן הפלגת עלה . סנהדרין כו עכו"ם עו : הוי אריאל . מדוש לו :

מצודת דוד

לנצח . תמיד לא לזמן מרובה ידוש כסם אח התבונה רק לפי טובת הנדרש מהקשין : והמם גלגל עגלתו . ר"ל כי אם יעשה זה זמן רב אז יתפן העגלה ויתבר אף אח הזרע : ופרשיו לא ידקנו . ר"ל וכן החרוץ לא יעביר זמן רב על התבואה בכדי שלא יהיו שיני החרוץ מבתתים אח הזרע דק דק והמשל הוא לומר שכמו שאין דרך הדם לדוש בחרוץ בתוך לפי שנותנים המה להיפכם מהקשין ודי להם בדבר קל כן הלו היותם נוחים לקבל מוסר כמעט רמז מעט יסורים לא היה המקום מכניד יסוריו עליכם אבל כשאין אתם מקבלים אז היה המקום מכניד יסוריו עליכם אבל כשאין אתם מקבלים אז היה המקום מכניד יסוריו עליכם להכניד יסוריו למען הוסרו כתבונה הזה שתהיה נותה להיפרם ממקשין אבר מהשורך לדושו בחרוץ ומופן ומופל לא לנצח ויריב ולא יפשה כליה כתבונה הזה שהיו נידם זמן מרובה שלא להפסיד הזרע : (כט) גם זאת מעם וכו' . כלומר עם שאמרתי שמעו קולי דעו שמכשה מאמר לי המשל הזה ולא שלבי אמרתי : הפליא עלה . הזה המשל הכלולה עצה שעשה מאמר לי : תושיה . שכל גדול : בבן (ה) הוי אריאל . תאר הנביא ים להתאונן על המיצה העתיד לבוא שכן שם דוד : ספו וכו' . כי מעולם לא נן לדם בירושלים ועון בידוכי המיד המאר כשר על עונות הלילה ותמיד של בין הערבים כשר על עונות היום אבל מעשה יהוסף עונות שנה ע על עונות שנה שעשרה כי הקרבנות יכפרו . ותיהם מיצ ונרה על ירושלים והיה הלאה מעצר ולולה

מצודת ציון

לנצח מרובה : תדוש . מל' דיסה ומל"ף מוספת : והמם . ענין כתיתה וכשרוב כמו יום מהומם ומבוכה (לעיל כב) : גלגל . חופן ולמוספת ניחוש תאר עגלתו מל' עגול : ופרשיו . הם שיני הקרשים שפרושים ומרוחים זה מזה : ידקנו . מל' דק : (כט) מעם . מל' פלא : מגדיל . מל' גדול : תושיה . מל' יש ותמצת הכוכב נקראת כן על כי יצאה לעולם ולא תשוב לעין כשהיו כדבריו שנאמרו : (ה) כוי . ענין נוקף ונלקה : תריאל . כמוצא נקרא תריאל וכן קראו יחזקאל כמ"ש ותריאל אתים עשרה אתים לאוך (יחזקאל מג) ונקרא כן ע"ש כיוכ שהיו מכוונים כמצא ובכולם עגין בתרי וכפל כמו' נדקן. כמוצא ונופל כמו מעי מעי אוחילה (ירמיה ד) : קריות. עיר : חנה . שכן : ספו . מל' מוספה : תנים . כן יקראו פקבנות על כי רובם בתים בתי וכן תפרו הב (פסלים קיח) : ינקופו . ענין כריתה ותמוך כמו וקף פבכי כיער (שיר י) : (ב) ואניקוסי . מלשון נוקף ונלה : לתריאל . קרא לה העיר ירושלם ע"ש המוצא שעומד שם : תאנים ואניה . ענין אבל ואנח כמו ויבך בכא כמו' נדקן. כמוצא מלשון תאנים ואניה (תהלים ג) : (ג) וחניתי . מלשון מניה ושבנות : כדור . כמו בבדול ותאמר כ"ף המוסה וכן כחור לל בחבא ידים (שיר כב)

עוֹבְרֵיהוֹן וּמְרַפְּלִין פּוּלְחָן ׃ כב וְכַעַן מַעַנְתָא פּוּקְחָנְהוֹן ׃ כג וּכְעַן
לָא תִתְרַשְׁעוּן דִּלְמָא יִתְקַפּוּן
יְסוּרֵיכוֹן אֲרֵי גְמִירָא וְשֵׁצָאָה
שְׁמַעִית מִן קֳדָם יְיָ אֱלָהִים
צְבָאוֹת עַל כָּל יָתְבֵי אַרְעָא׃
כד הַאֲזִינוּ וְשִׁמְעוּ קוֹלִי הַקְשִׁיבוּ
וְשִׁמְעוּ אִמְרָתִי ׃ כה הַכָּל הַיּוֹם
יַחֲרֹשׁ הַחֹרֵשׁ לִזְרֹעַ יְפַתַּח וִישַׁדֵּד
אֲדָמָתוֹ ׃ כו הֲלוֹא אִם־שִׁוָּה פָּנֶיהָ
וְהֹפִיעַ קֶצַח וְכַמֹּן יְזָרֵק וְשָׂם חִטָּה
שׂוֹרָה וּשְׂעֹרָה נִסְמָן וְכֻסֶּמֶת גְּבֻלָתוֹ׃
כז וְיִסַּר לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהָיו יוֹרֶנּוּ׃ כז כִּי
לֹא בֶחָרוּץ יוּדַשׁ קֶצַח וְאוֹפַן עֲגָלָה
עַל־כַּמֹּן יוּסַב כִּי בַמַּטֶּה יֶחְבַּט קֶצַח
וְכַמֹּן בַּשָּׁבֶט׃ כח לֶחֶם יוּדַק כִּי לֹא
יָתְהוֹן זַרְעָן לְשַׁבְטֵיהוֹן הָא
כְּזַרְעֵי חִטִּין עַל בַּיִר וּסְעוֹרִין עַל סִימָנִין וְכוּנְתִין עַל תְּחוּמִין ׃ כי הָא כָּל אִלֵּין
אוּלְפַן דְּדִין דַּיְרְעוּן דִּי אֱלָהָא מְחַנֵּי לְהוֹן אוֹרְחָא דַּתַקְנָיָא דַּיְהָכוֹן בָּהּ׃ כי אֲרֵי
לָא בְמוֹרִיגֵי כַּרְזְלָא מַדְרְכִין קִצְחָא וְגַלְגֲלֵי עֶגְלָא עַל כְּמוֹנָא מְחַזְּרִין אֲרֵי בְחוּטָרָא
חָבְטִין קִצְחָא וְכַמוֹנָא בְּמַחֲבוֹטָא ׃ כח לַחֲמָא יְתָרַק כִּי לָא

עֲבָדְתוֹ ׃ כג וְעַתָּה אַל־תִּתְחוֹצָצוּ ג
פֶּן־יֶחְזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם כִּי־כָלָה וְנֶחֱרָצָה
שָׁמַעְתִּי מֵאֵת אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת
עַל־כָּל־הָאָרֶץ ׃ ו׳ . ט׳
כג הַאֲזִינוּ וְשִׁמְעוּ קוֹלִי הַקְשִׁיבוּ ט״ו . ו׳
וְשִׁמְעוּ אִמְרָתִי ׃ כד הַכָּל הַיּוֹם ג׳ כתיב
יַחֲרֹשׁ הַחֹרֵשׁ לִזְרֹעַ יְפַתֵּחַ וִישַׁדֵּד
אֲדָמָתוֹ ׃ כה הֲלוֹא אִם־שִׁוָּה פָּנֶיהָ ג׳ . ג׳ . ט״ו
וְהֹפִיעַ קֶצַח וְכַמֹּן יְזָרֵק וְשָׂם חִטָּה כה הֲלֹא אִם יְשׁוּנָה ג׳ . ג׳ . חסר
שׂוֹרָה וּשְׂעֹרָה נִסְמָן וְכֻסֶּמֶת גְּבֻלָתוֹ׃ ט״ו
כו וְיִסְּרוֹ לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהָיו יוֹרֶנּוּ׃ כז כִּי ט״ו
לֹא בֶחָרוּץ יוּדַשׁ קֶצַח וְאוֹפַן עֲגָלָה ג׳ . ג׳ .
עַל־כַּמֹּן יוּסַב כִּי בַמַּטֶּה יֶחְבַּט קֶצַח ט׳ . ג׳ . ג׳
וְכַמֹּן בַּשָּׁבֶט׃ כח לֶחֶם יוּדַק כִּי לֹא
יָתְהוֹן זַרְעָן לְשַׁבְטֵיהוֹן הָא

קשה : לעבוד עבודתו . לעשות מלאכתו כתו עבודת האדמה לטורי"ר בלע"ז : (כב) ועתה אל תתלוצצו . לחמר כרתנו כרות לא תמות: מוסריכם . יסורין : (כד) ככל היום . לעון תמיהה הוא לכך נקוד חטף פתח : יחרוש . מי יחורש לזרוע וכי כחורש כדי לזרע לעולמים חורש ס"כ מה תעול אף הנכיחים מוכיחים לחכמה להחזירכם למוטב לעולמים יוכיחו ולא יועילו : יפתח וישדד אדמתו . וכי לעולם לא יזרע אלא תמיד יפתח את האדם' בחתים ובכלי מחרישה . ויעדר לשון עבודת שדה יפתח ויעדד בחתיכה הוא עושה תלמים רחבים וסוף הוא עושה תלמים קטנים כמדרש ר' תנחומא : (כה) הלוא . כן דרך החורש כיון שחורש משוה פני האדמה ומח"כ זורע : והפיץ קצח . אם קצח כח לזרוע זורע בתפוצה ואם כמון כח לזרוע זורעו בזריקה קצח מן כמון : ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו . ואם תבואה כח לזרוע כך הוא מנהגו זורע החטין בתלם שניה להם והשעורה זורע סביב להם וכוסמין זורעה על גבולי הש' ומצרו שורה לשון שורה זורע בתל' ומצת' שורה על השעורין וכוסמין: (כו) ויסרו למשפט וגו' . אף מי שתלמיו יורנו לא לנצח ישלח נביאים להוכיחו אחרי שיש שומע לתוכחת הוא יישרנו בתשפט יסורין כדי שתושיל על תוכחתו שהוכית כזה שתשוב פני האדם לזרוע כדי שתצלח על חרישתו שתרש: (כז) כחרון . הוא עקשות חריצי חריצים ושמו מורג ומחתך כו הקשין להוות תכן : כי לא בחרון דשין את הקצח . לפי שזרעו טח לצאת מתוך קשין שלו וכן בשבט : (כח) לחם יודק . ואת מי דקים כדברים קשין את הלחם על תבואה לפי שאינה נותה ליחבט : כי לא

וכו' בלשון תרגום הוין כלביא שאלין חכמתא לסוסיא : האוינו ח' ום"ל וסי' השמים ואדברה. שמעו מלכים האזינו הוגים. שמעו דבר ת' קציני פרס האוינו. האזינו ושמעו קולי. ולאמי אלי האוינו. האוינו כל יושבי תולדות אהרן על תתלוצצו . (בראשית ס) : ויסרו למשפט . סנהדרין קו (תלה נב) :

מצודת ציון

כעובדתו . תרגום של מעשה סוף עובדת: (כב) תתלוצצו . מל' לץ : מוסריכם . מל' יסורין : כלה . מל' כלון : ונחרצה . ענין כריתה כמו נקלה קומתו (דניאל ט) : (כד) יפתח . מל' פתיחה : ויעדד . ענין כיוצא בענין העבר וכן אם ישדד ממקום לחבירו (חיוב לט) ויתכן שפוף מל' שדם ר"ל יתקן כשדם: (כה) הלא . כלשון כמן ואם יכיל כיוצא (בתענית לו) : קמה וכמון . שם מינו דומה לכל השקומות שלפי הים הל מוא וחרוך מוק : והפיץ . ענין פזור : קמה וכמון . שם מינו זרעונים . וכן . מל' כוסמת : שורה . ענין מדה כמו במקל ובמסורה (ויקרא יט) : נסמן . מל' סימן : גבולתה . מין תבואה : (כו) ויסרו . ענייתו ככלה וחנכוהו כמו לבני יסר לחכמה בשטרות (מ"ב יג) : למשפט . כמו במשפט ובלשה קלמ"ד במקום בי"ת וכן יבבא למבכה (מלכים ע) וז"ל ככבא ומשפט עניין דבר הנכון והראוי כמו במלך על השמור על המשפט (מ"ב יח) : יורנו . ענין למוד כמו ויהי עודך יבקר (תהלים כה) : (כז) בחרון . שם כלי מלאכת חריצים עשוי לדוש בו וכן ובקרוני הכרזל (ש"ב יב) : חרוץ . מל' דישה : ותופן . גלגל ותופשת ניתור שמר עגלה מל' עגול : יוסב . מל' סבוב : כי לא בשבט . לשון נשפט : יחבט . מל' לח : כי לא . לשון נחת : (כח) יודק . מל' דק : כי לא . לשון לא : נצח . ר"ל לנצח

מצודת דוד

כעובדתו . תרגום של מעשה סוף עובדת: (כב) תתלוצצו . מל' לץ : מוסריכם . מל' יסורין : כלה . מל' כלון : ונחרצה . ענין כריתה כמו נקלה קומתו (דניאל ט) : (כד) יפתח . מל' פתיחה : ויעדד . ענין כיוצא בענין העבר וכן אם ישדד ממקום לחבירו (חיוב לט) ויתכן שפוף מל' שדם ר"ל יתקן כשדם: (כה) הלא . כלשון כמן ואם יכיל כיוצא (בתענית לו) : קמה וכמון . שם מינו דומה לכל השקומות שלפי הים הל מוא וחרוך מוק : והפיץ . ענין פזור : קמה וכמון . שם מינו זרעונים . וכן . מל' כוסמת : שורה . ענין מדה כמו במקל ובמסורה (ויקרא יט) : נסמן . מל' סימן : גבולתה . מין תבואה : (כו) ויסרו . ענייתו ככלה וחנכוהו כמו לבני יסר לחכמה בשטרות (מ"ב יג) : למשפט . כמו במשפט ובלשה קלמ"ד במקום בי"ת וכן יבבא למבכה (מלכים ע) וז"ל ככבא ומשפט עניין דבר הנכון והראוי כמו במלך על השמור על המשפט (מ"ב יח) : יורנו . ענין למוד כמו ויהי עודך יבקר (תהלים כה) : (כז) בחרון . שם כלי מלאכת חריצים עשוי לדוש בו וכן ובקרוני הכרזל (ש"ב יב) : חרוץ . מל' דישה : ותופן . גלגל ותופשת ניתור שמר עגלה מל' עגול : יוסב . מל' סבוב : כי לא בשבט . לשון נשפט : יחבט . מל' לח : כי לא . לשון לא : נצח . ר"ל לנצח

קשה : לעבוד עבודתו . לעשות מלאכתו כתו עבודת האדמה לטורי"ר בלע"ז : (כב) ועתה אל תתלוצצו . לחמר כרתנו כרות לא תמות: מוסריכם . יסורין : (כד) ככל היום . לעון תמיהה הוא לכך נקוד חטף פתח : יחרוש . מי יחורש לזרוע וכי כחורש כדי לזרע לעולמים חורש ס"כ מה תעול אף הנכיחים מוכיחים לחכמה להחזירכם למוטב לעולמים יוכיחו ולא יועילו : יפתח וישדד אדמתו . וכי לעולם לא יזרע אלא תמיד יפתח את האדם' בחתים ובכלי מחרישה . ויעדד לשון עבודת שדה יפתח ויעדד בחתיכה הוא עושה תלמים רחבים וסוף הוא עושה תלמים קטנים כמדרש ר' תנחומא : (כה) הלוא . כן דרך החורש כיון שחורש משוה פני האדמה ומח"כ זורע : והפיץ קצח . אם קצח כח לזרוע זורע בתפוצה ואם כמון כח לזרוע זורעו בזריקה קצח מן כמון : ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו . ואם תבואה כח לזרוע כך הוא מנהגו זורע החטין בתלם שניה להם והשעורה זורע סביב להם וכוסמין זורעה על גבולי הש' ומצרו שורה לשון שורה זורע בתל' ומצת' שורה על השעורין וכוסמין: (כו) ויסרו למשפט וגו' . אף מי שתלמיו יורנו לא לנצח ישלח נביאים להוכיחו אחרי שיש שומע לתוכחת הוא יישרנו בתשפט יסורין כדי שתושיל על תוכחתו שהוכית כזה שתשוב פני האדם לזרוע כדי שתצלח על חרישתו שתרש: (כז) כחרון . הוא עקשות חריצי חריצים ושמו מורג ומחתך כו הקשין להוות תכן : כי לא בחרון דשין את הקצח . לפי שזרעו טח לצאת מתוך קשין שלו וכן בשבט : (כח) לחם יודק . ואת מי דקים כדברים קשין את הלחם על תבואה לפי שאינה נותה ליחבט : כי לא

על כמון לא יסבו חוכן עגלה לדושו לפי כי קל הקצח לחוטבה במט' והכמון בשבט : (כח) לחם יודק . ואת מי דקים כדברים קשין את הלחם על תבואה לפי שאינה נותה ליחבט : כי לא

קשה : לעבוד עבודתו . לעשות מלאכתו כתו עבודת האדמה לטורי"ר בלע"ז : (כב) ועתה אל תתלוצצו . לחמר כרתנו כרות לא תמות: מוסריכם . יסורין : (כד) ככל היום . לעון תמיהה הוא לכך נקוד חטף פתח : יחרוש . מי יחורש לזרוע וכי כחורש כדי לזרע לעולמים חורש ס"כ מה תעול אף הנכיחים מוכיחים לחכמה להחזירכם למוטב לעולמים יוכיחו ולא יועילו : יפתח וישדד אדמתו . וכי לעולם לא יזרע אלא תמיד יפתח את האדם' בחתים ובכלי מחרישה . ויעדד לשון עבודת שדה יפתח ויעדד בחתיכה הוא עושה תלמים רחבים וסוף הוא עושה תלמים קטנים כמדרש ר' תנחומא : (כה) הלוא . כן דרך החורש כיון שחורש משוה פני האדמה ומח"כ זורע : והפיץ קצח . אם קצח כח לזרוע זורע בתפוצה ואם כמון כח לזרוע זורעו בזריקה קצח מן כמון : ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו . ואם תבואה כח לזרוע כך הוא מנהגו זורע החטין בתלם שניה להם והשעורה זורע סביב להם וכוסמין זורעה על גבולי הש' ומצרו שורה לשון שורה זורע בתל' ומצת' שורה על השעורין וכוסמין: (כו) ויסרו למשפט וגו' . אף מי שתלמיו יורנו לא לנצח ישלח נביאים להוכיחו אחרי שיש שומע לתוכחת הוא יישרנו בתשפט יסורין כדי שתושיל על תוכחתו שהוכית כזה שתשוב פני האדם לזרוע כדי שתצלח על חרישתו שתרש: (כז) כחרון . הוא עקשות חריצי חריצים ושמו מורג ומחתך כו הקשין להוות תכן : כי לא בחרון דשין את הקצח . לפי שזרעו טח לצאת מתוך קשין שלו וכן בשבט : (כח) לחם יודק . ואת מי דקים כדברים קשין את הלחם על תבואה לפי שאינה נותה ליחבט : כי לא

על כמון לא יסבו חוכן עגלה לדושו לפי כי קל הקצח לחוטבה במט' והכמון בשבט : (כח) לחם יודק . ואת מי דקים כדברים קשין את הלחם על תבואה לפי שאינה נותה ליחבט : כי לא

מוֹסָד מוֹסָּד הַמַּאֲמִין לֹא יָחִישׁ׃ ס׳. ע׳ גְּבִיא וְצַדִּיקָא דְּהֵימְנוּ
יו וְשַׂמְתִּי מִשְׁפָּט לְקָו וּצְדָקָה בְּאִלֵּין בְּמֵימְרִי עֲקָא לָא
לְמִשְׁקֶלֶת וַיַּעֲתָה בָּרָד מַחְסֵה כָּזָב יְחֵרְעוֹן׃ יז וְאֶשְׁוֵי דִינָא
יז. ע׳ וְסֵתֶר מַיִם יִשְׁטְפוּ׃ יח וְכֻפַּר תַּקִּין דְּאַטְמַרְתּוּן כְּחוּשׁ
בְּרִיתְכֶם אֶת־מָוֶת וְחָזוּתְכֶם אֶל־ מַשְׁקוּפְתָּא וְיֵדְלַק רוּגְזִי
שְׁאוֹל לֹא תָקוּם שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי דְּאַטְמַרְתּוּן מִן קֳדָם מְעִיקָא
יעבר והיתם גו למרמס׃ יט מִדֵּי יַתְכוֹן עַמְמַיָּא יְגוֹן׃
עָבְרוֹ יִקַּח אֶתְכֶם כִּי־בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יַעֲבֹר כ יח וְיִבַּטֵּל קְיָמְכוֹן דְּעַם
יעברו בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְהָיָה רַק־זְוָעָה כ׳. ע׳ קְטוֹלָא וּשְׁלָמְכוֹן דְּעַם
הָבִין שְׁמוּעָה׃ כא כִּי כְהַר־פְּרָצִים יָקוּם יְהוָה מְחַבּּא לָא יְתַקַּם מְחַבְּיָא
כְּעֵמֶק בְּגִבְעוֹן יִרְגָּז לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂהוּ כא ניון׳. ס׳ בְּנַחַל מַגְּבַר וּתְהוֹן לְחִין
זָר מַעֲשֵׂהוּ וְלַעֲבֹד עֲבֹדָתוֹ נָכְרִיָּה לָא יְמֵטֵי וְמֵטֵי עֲבִידְתֵּיהּ עֲבִידְתָּא
בְּמִלֵּי גְּבָיָא׃ כב אֲרֵי יְתַקְצַר חֵילֵיהוֹן מִשְׁעִבּוּד תַּקִּיף וְשִׁלְטוֹן בַּבְלָאֵי מָעִיק יְסָנֵי
מַרְוָא׃ כג אֲרֵי כְּמָא דְזָעוּ טוּרַיָּא כַּד אִיתְגְּלֵי יְקָרָא דַיְיָ בְּיוֹמֵי עוֹזְיָה מַלְכָּא
וּכְנִיסִין דַּעֲבַד לִיהוֹשָׁעַ בְּמִישַׁר גִּבְעוֹן לְאִתְפָּרַע מִרְשִׁיעַיָּא דַּעֲבַדוּ עַל מֵימְרֵיהּ
בֵּן יִתְגֹּלֵי לְאִתְפָּרָעָא מִדְּעָבְדִין עוֹבָדִין נוּכְרָאִין

כג׳ מלעיל

כב׳ ניון׳

כא׳ ניון׳

כ׳. ע׳

יט׳

יח׳

יז׳

טז׳

טו׳

יד׳

יג׳

יב׳

יא׳

י׳

ט׳

ח׳

ז׳

ו׳

ה׳

ד׳

ג׳

ב׳

א׳

סעיף׳ כמלא גיאת׃ מוסד מוסד . כהאמין שם ומסגי פועל והוא דגזם עם סו״ן ופי׳ מוק שביסודות ישיב זה פיסוד והוא מוקיהו והוא שהמאמין לא יחוש לפי שבוטח לא פי׳ מלשונים בדברי הכוזרי בימי אחז לפי׳ אחר כהמאמין לא יחיש והיפה להעתיק שיש. ככה לא יחוש ויפסיד להעתיק ואחז מקרוב אל כל פנים ירמוז לזה שהיה לא כן בקרוב לא תכרחם : (יז) ושמתי . על יד זה כמלך שיקום תחיש מעשו עשה שתין מעשו ואין סבה דעשה גזרות להתם הפוכים שבכם ושמתי משפט יסורו להיות לקו כלומר מחיש קו מדת יסורין להביא עליכם ואת נדקה תחיש שתהא משקולת המיוסרת כנגין הבונין בחומות כלומר שתהא נדקה מהלכת לפניהם ומיישרת דרכיהם שיכלו הפוסעים שבכם הצדיקים : ויעה ברד מחסה כוב . תוכו כיסוי שתחרקם כי שתהו כוב מחסה יבא ברד וישטפנו ויעה לשון טיתוט כמו (מ״ש ו) את כיעים שנורפין בכם אפר הכירות וסתר שתחרקם עליו ובקר בסתרנו המים ישטפוהו כלומר תביא המון (חומו׳) שיסברו מצבותיכ׳ וספיליהם ולשון מעפש התמוך כתן יוסטיל״ש בלע״ז:(יח)וכופר בריתכם את מות . וביטל בבריתם תסר תחרתם ברקנו בריתם את מות כל כפריה לשון קנות סילוק דבר וכן (כרתיות לב) תכפרה פניו : וחזותכם, תסר תחרתם עם שחול שתינו חזוה : שוט שוטף. תסר תחרת׳ לא יכולנו והייתם לו למרמס : (יט) בבקר בבקר . כלו׳ תדיר תדיר תביא עליכם גזירות : והיה רק זועה בבין שמועה . וזעה לכל הסומעים להבין שמועות פורענו׳ הקשות שתביא עליכם כל הסומעים יזועו : (כ) כי קצר המצע מהשתרע . כי תביא עליכם שוגא דוחק תחכם תסר לא תוכלו להספיק עצומתו בשיעת מצעו עליכם יקצר לו מהשתרע השוכב עליו . מהשתרע מהשתטח להתריך מיניו מיטטנדליי״ר בלע״ז : והמסכה צרה . הנסוך שימשול עליכם יהיה מקומכם דמוק לו בהתכנסו לתוכו . ורבותינו דרשוהו על עכו״ם שהכניס מנשה להיכל קצר המצע הוה מהשתרע מהשתרע עליו שני רעיס וחמי פרשתין לפי פשוטו ובדרך זה ת״י ותף מדרש רבותינו יש ליישבו על מוכן הכתוב כלומר למה מני תניח עליכם עורעגות זו לפי שקצר המצע מהשתרע מני לבדי עליו שאמר (מ״ש ח) הגה השמים לא יכלכלוך וכל שכן בהכניסכם מסכה ממי כשיכול גר לנו במקום : (כא) כי כהר פרצים . ת״י תרי כמה דזעו טוריא כד מתגלי יקרא דה׳ ביומי עוזיה מלכא וכנסיון דעביד ליהושע במיגר גבעון וכו׳ כן יתגלי לאתפרעא מדעבדין וכו׳ : זר מעשהו . ודמה לכם ליזר כי יבוא עליכם פורענות קשה

מצודת דוד

יאחר להמוה הדבר ר״ל לא יקבוב בלבבו שעתה תסיח הדבר כי לא תהיה עד לאחר זמן : (יז) ושמתי משפט לקו . לז תשיב גמול המעשל ותחיש משפט יסורים להרשעים הלזו כפי קו המשל ר״ל הדבר הנמדד בקו לא תמות ולא יוחר : ונדקה למשקלת . ואל הצדיקים תעשה נדקה בפי משקל לנדקתם כי בימי חזקיה יבנום מנחבי ערי הבצורות ביהודה ויהרוג הרשעים והצדיקים יוחרו ויקבלו העונש : ויעה ברד . כלפי שלמרו כי שמו כזב מחסנו תמר שהבריח יכבד ויפלתה לא המחסה הכוזב ר״ל שמחכר המכה לא יפנה אל הדברי הכזב : וסתר . כלפי שאמרו ובקר כמחרו תמר בשחוף תשוף את מפתר הסקר ר״ל שמחכר לא יפנה אל הבקר וכפל הדבר במ״ש : (יח) וכפר וגו׳. כלפי שאמרו ברריתו כרית אם מות אמר אז יוסר סניריתכם ויבוטל כי בוא יבוא עליכם : ומזוהכם וגו׳ . כלפי שאמרו ועם שחול עשים מוזה אמר אז לא תקום הבוטל שעשיתם עם השחול כי כן חמוזו אל השחול : שוט שוטף וגו׳ . כלפי שאמרו שוט יעבור אמר כאשר יעבור המכה המהלכת תהיו לו למרמס כי עליכם יבוא וירמוס אתכם : (יט) מדי עברו . מתי שיעבור שוט השוטף יקח אתכם חליו : כי בבקר . בכל בוקר יעבור עליכם וחש״י יתמיד לבוא ביום ובליל : והיה וגו׳ . מי שיתן לב להבין שמועת הפורעניות לא יתקוף לבבו רק יהיה מלא מרחת ורעדה : (כ) כי קצר וגו׳ . המצע אשר ישכב עליו יהיה קצר להשתמח עליו ולהתריך עלמו בשעות הרבים ר״ל אנשים הרשעים מרבים חיל שתיר שכח : והמסכה צרה להתכנם . המסכה אשר יתכנם להתלבף אתחיה עם כל מיכניו והוא כשל ענין בש״ם ויוסד על פשלנת הדבר שיהיה רב ממנו וכש״ם ויהיה קטוע מלא ניחא אלרע (לעיל מ׳) : (כא) כי כהר פרצים . כמו בעת מלחמת דוד בפלשתים בעמק רפאים (דה״ם י״ח) ומש בגבעון סלעים פתחום ואמר כן יקום ה׳ להשמידם פתחום מעל פני האדמה : כעמק בגבעון . כמו בעת מלחמות יהושע בהתמוני בהתמך אחר בגבעון עם בש״ם וה׳ הכלוך עליהם אבנים גדולות מן השמים וגו׳ (יהושע י׳) כמו כן ירגז ה׳ עליהם וילחם בם : מעשהו . להשבית מעשהו : זר מעשהו . במעשה אשר הוא ר״ל דבר בלתי עשה עמהם יתמהו עליו : ועבוד וגו׳ . סוף כפל ענין בש״ם כי עבודה

מצודת ציון

(יז) לקו . ענינו חבל במדה : ויפס . ענין ככוד ופתעת והוא מל׳ ופתם יפיעם (שמות לח) שהם הכלים המעשים לכבד ולכפר לח בדמו : (יח) וכופר . ענין הצביה ונעול וכן לחם הכפר יכפרנה (משלי טו) : ומזוהכם . מל׳ מחוי ונכוח : לא תקום . לא תתקיים : למרמס . ענין דריכה ברגל : (יט) מדי . כמו מתי וכן מדי דברי בו (ירמיה לח) : ושם . ענין רחש ומרחב כמו ביום שיזמו שומרי הבית (קהלת יב) : (כ) כמצע . ענינו הכרים והכסאות הפוסם אתם פלרש בשכבו כמו פרש יעוני (תהלים קלב) : מהשתרע . ענין עוקף ומיחרן ומחוכך כמו שרוע וקלוע (ויקרא כא) : והמסכה . מל׳ מסך ותסכה כמו והמסכה הכוזבה (לעיל כח) : צרה . דחוקה : להתכנם . ענין לחפיפה כמו נדחי יכבנם (תהלים קמו) : (כא) יזגז . מל׳ רוגז וכפס : ועבודתו

מְעֻבָּד אוֹרַיְתִי סָבָרוּ ׀ ט
דְּיִתַּקְּנִים לְהֹון פּוּרְקָנָהּ
וְלָא סְבָרוּ לְפוּלְחָן בֵּית
מַקְדְּשִׁי כְּזֵעִיר חָוָה בְּעִינֵיהוֹן
בֵּית מַקְדְּשִׁי לְמִפְלַח תַּמָּן ל כפו׳.
כְּזֵעִיר בְּעֵינֵיהוֹן שְׁכִנְתִּי ל מ״ל. ד׳ מ״ל
וְלָא אֲבוּא שְׁמוּעַ : יג וְהָיָה לָהֶם
דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו צַו לָצָו קָו לָקָו ד
קָו לָקָו זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם לְמַעַן
יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ
וְנִלְכָּדוּ : ג׳ ומ״ל
יד לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה אַנְשֵׁי לָצוֹן
מֹשְׁלֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם :
טו כִּי אֲמַרְתֶּם כָּרַתְנוּ בְרִית אֶת־ שׁוּם קְרִי
מָוֶת וְעִם־שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חֹזֶה שׁוֹט
כִּי יַעֲבֹר קְרִי
שׁוֹטֵף כִּי־עֹבֵר לֹא יְבוֹאֵנוּ כִּי שַׂמְנוּ ל׳ וכ״ל
כָזָב מַחְסֵנוּ וּבַשֶּׁקֶר נִסְתָּרְנוּ :
טז לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי
יִסַּד בְּצִיּוֹן אֶבֶן אֶבֶן בֹּחַן פִּנַּת יְקַרַת ד. ל׳
דְּאִיתֵי עֲלֵיהוֹן עֲקָא וְלָא יְהֵי ג׳ וסי׳ ולבן שנים סהלב. גטולי סהלב עתיק משדים. זכו גזיזיה משלג ז לצון ג׳ ום״ל וסי׳ שבעי

יא כִּי בְלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן
אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה :
יב אֲשֶׁר ׀ אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת
הַמְנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה
וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ : יג וְהָיָה לָהֶם
דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו צַו לָצָו קָו לָקָו
קָו לָקָו זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם לְמַעַן
יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ
וְנִלְכָּדוּ :
יד לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה אַנְשֵׁי לָצוֹן
מֹשְׁלֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם :
טו כִּי אֲמַרְתֶּם כָּרַתְנוּ בְרִית אֶת־
מָוֶת וְעִם־שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חֹזֶה שׁוֹט
כִּי יַעֲבֹר
שׁוֹטֵף כִּי־עֹבֵר לֹא יְבוֹאֵנוּ כִּי שַׂמְנוּ
כָזָב מַחְסֵנוּ וּבַשֶּׁקֶר נִסְתָּרְנוּ :
טז לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי
יִסַּד בְּצִיּוֹן אֶבֶן אֶבֶן בֹּחַן פִּנַּת יְקַרַת

(יא) בלעגי שפה. וכן כל ל׳ לצגים וכן (לקמן לג) מלגיס וכן שניסה לשון דבור הפוך שאינו מיושר להשמע : וידבר אל העם הזה. כל המדבר אליהם דבר כעוסה וקוכחה חומה להם ללשון נלעג שאין יכולין להבין בו : (יב) הזאת תנוחה. הנחת להם להתענג בה : (יג) קו לקו. מלמד שאין מגזלותו וחטאותיו מתכפרות להם עד שיסבלו עונשן : (יד) כי בלעגי. כן הוגים מקבלים : (יה) כי נלעגי שפה. תמר סנהדרי שידבר אל העם כמו שלעג בשפתותיו שלא יכלו בני אדם להבין את דבריו כיצד יעשו לו כמי שידבר בלשון אחרת. כן פושטן מלמד שלא יכלו בני ירושלים לשמוע מפי אנשי סנחריב את דבריו ז ורבותינו דרשו בו ג׳ ענות ולא הבינו מפשוטו כשקלוסיפס ובפתוחכס : ולא תבנה שמוש. נכפר כתל״ף , וכן בכלכות תמר וכן מלא פוח : (יג) וסיה לכם דבר ה׳. שלא היו לשמוע מפי משה כיה לכם למכסול עון מעט מעט מדם פנגד מדם ז למען ילכו וכשלו לאחור. כלומר כשיבאו לגלות לפניהם יכשלו לאחור ומכיה כשם יד לתריסיהם ונשברו ונוקשו ונלכדו : (יד) לכן שמעו. לגני לעון שאתם מתלוצצים על דבר ה׳ ולא תחשבוהו לכלום : מושלי העם הזה. תמר כנגד שרי יהודה שהם משלים על העם הזה כי להו כמלך לא היה מושל אלא בהושעת העם שהם היו מוכיח בידו לכל כשבנביו היה מוכיחם ומודיעם העונשות שעתידה לבוא עליהם היו מתלוצצים ואומרים בחתנו כרתו ברית עם מוות ז (טו) כי אמרתם. שהעם מתיחדים עם השרים ואומרים דרך לעגות בחתנו כרתו ברית עם מוות שלא יבא לנו וגם שוט כשוכב יעבור ושלם לא יבא עלינו : חוזה. שם כמו רואה שבינו. לשוכר אחוז עם מוות. כי שמנו כוב. וכם נגיעי בשקר : כוב מחסנו. שם לא היו חומיים כוב ושקר שלא בנבואה קובע אחוז מהשם כוב וכם דבריו נגיעי בשקר שהיו מבטיחים אותם על בקר : שים. כתוב ביו״ד וקרי שוב כיו״ו ואותיות אחו״י מתחלפות : שבול , כתוב בלא יו״ד וקרוי מקור יקרי יעבור ביו״ד כתיתן , וכפנין אחר : (טז) לכן כה אמר ה׳. יסד שם אחר , ואף על פי שהוא סתם , אחר הגני מיסד בציון אבן , והוא אחד מהאבנים שיחזר שמו עליהן ויקרא שמו על ידו מן שהוא והוא מוקיבו שיחזר שמו בתשובה ויבנר כרשעים , ור׳ נחן מנכר מן מקיבו נחותו שובל ונקן ז יקרא . שם כתו יקר , וכפ״ו כמקום כ״ת ותיגנו כמוך כתי שביר׳

מצודת ציון

(קהלת ג) ופי׳ נמקום כמוכן לכל הדבר : (יא) בלעגי . כמדבר בשפה מכוערת שלין בה נוח להבין קרוי נלעג כל׳ המקרא כמו נלעג לשון לין בינה (לקמן לג) ז (יב) במרגעה . מנין מנוחה כמו כלך להרגיעני ישראל (ירמיה לא) : תנוחה . ענין רגון ומנן כמו לא תלכי ירמי (דברים כה) וכלע״ז נותחא וכן בהלכות תתו (יכושפ י) ז (יד) לצון . מל׳ לץ ז מושלי . מל׳ ממשלה : שלום . הוא כוד שקר : מוזה . ענין גזוז כמו חתוי השלם (משלי כח) : (טו) שוט . שבט שמכה כמו שוט לסוס (משלי כו) ז שוטף . ענינו מסיחים בשליכה וכוכשל מל׳ נחל שטוף : (טז) יקר וחשוב : מוסד . מל׳ יסוד ז ימיס . ענין מסיחות כמו ימסך מעשהו (שמות כ) ז נקי

מצודת דוד

(יא) כי בלעגי . לשון לעג הוא לשון בזיון כמו ולעגו בו (ירמיה כ) ולשון שפה הוא לשון שאינו מובן לשומעו כמו שפה אשר לא תשמע (דברים כח) : (יב) הזאת המנוחה . הנחת לב לעבוד את ה׳ : (יג) קו לקו . ענין מדה כמו בקו המדה (ישעיה לד) : זעיר שם . ענין מעט כמו מעט מים (ישעיה י) : (יד) לכן שמעו . לפי שאתם מלעיגים על דברי הנביא : משלי העם . המושלים עליכם : (טו) כי אמרתם . לפי שאתם אומרים בלבבכם שאין לנו מה לפחד מן הרעה שבאה עלינו כי כבר עשינו ברית עם המות ועם השאול שלא יגיעו אלינו : חוזה . ענין ראיה כמו חזה אשר חזה ישעיה (ב דה״י לב) : שוטף . ענין שטיפה כמו שוטף עבר (איוב לח) : (טז) יקרת . ענין יקר כמו יקר המחיר (זכריה יא) : מוסד . ענין יסוד כמו יסדו ראשי פנה (תהלים קיח) : יחיש . ענין חישה כמו חיש מהר שלל חלק (ישעיה ח) :

נביא

שְׁמָנִים בְּבִקְעַת רָפָאִים: ב וְהִנֵּה יְהוָה לוֹ חָזָק וְאַמִּיץ כְּזֶרֶם בָּרָד סַעַר מַשְׁחִית כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים שׁוֹטְפִים הִנִּיחַ בָּאָרֶץ בְּיָד: ג בִּגְאוֹן יֹשְׁבֵי אֶפְרַיִם תֻּרַפַּסְנָה רַגְלַיִם: ד וְהָיְתָה צִיצַת נוֹבֵל תִּפְאֶרֶת צִבְיוֹנֶת רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים לִהְיוֹת כִּבְכוֹרָה בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה: ה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ: ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שַׁעְרָה: ז וְגַם־אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַדֶּרֶךְ וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרְאָה פָּקוּ פְלִילִיָּה: ח כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם: ט אֶת־מִי יוֹרֶה דֵּעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם: י כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם: יא כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה: יב אֲשֶׁר אָמַר אֲלֵהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לַיָּגֵעַ וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּ שְׁמוֹעַ: יג וַתְּהִי לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ: יד לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה אַנְשֵׁי לֵצוֹן מֹשְׁלֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם: טו כִּי אֲמַרְתֶּם כָּרַתְנוּ בְרִית אֶת־מָוֶת וְעִם־שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חֹזֶה שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי יַעֲבֹר לֹא יָבוֹא אֵלֵינוּ כִּי שַׂמְנוּ כָזָב מַחְסֵנֵנוּ וּבַשֶּׁקֶר נִסְתָּרְנוּ: טז לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי יִסַּד בְּצִיּוֹן אֶבֶן אֶבֶן בֹּחַן פִּנַּת יְקַר מוּסָּד מוּסָּד הַמַּאֲמִין לֹא יָחִישׁ: יז וְשַׂמְתִּי מִשְׁפָּט לְקָו וּצְדָקָה לְמִשְׁקֶלֶת וְשָׁבָה בָרָד מַחְסֵה כָזָב וְסֵתֶר מַיִם יִשְׁטְפוּ: יח וְכֻפַּר בְּרִיתְכֶם אֶת־מָוֶת וְחָזוּתְכֶם עִם־שְׁאוֹל לֹא תָקוּם שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי תַעֲבֹר וְהָיִתֶם לָמוֹ לְמִרְמָס: יט כָּל־עֲבָרוֹ כָּל־עֵת יִקַּח בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יַעֲבֹר בַּיּוֹמָם וּבַלָּיְלָה וְהָיָה רַק זִוָּעָה הָבִין שְׁמוּעָה: כ כִּי קָצַר הַמַּצָּע מֵהִשְׂתָּרֵעַ וְהַמַּסֵּכָה צָרָה מֵהִתְכַּנֵּס: כא כִּי כְהַר פְּרָצִים יָקוּם יְהוָה כְּעֵמֶק בְּגִבְעוֹן יִרְגָּז לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂהוּ זָר מַעֲשֵׂהוּ וְלִפְעֹל עֲבֹדָתוֹ נָכְרִיָּה עֲבֹדָתוֹ: כב וְעַתָּה אַל־תִּתְלוֹצָצוּ פֶּן־יֶחְזְקוּ מוֹסְרוֹתֵיכֶם כִּי כָלָה וְנֶחֱרָצָה שָׁמַעְתִּי מֵאֵת אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת עַל־כָּל־הָאָרֶץ: כג הַאֲזִינוּ וְשִׁמְעוּ קוֹלִי הַקְשִׁיבוּ וְשִׁמְעוּ אִמְרָתִי: כד הֲכָל־הַיּוֹם הָאֹרֵשׁ יַחְרֹשׁ לִזְרֹעַ יְפַתַּח וִישַׂדֵּד אֲדָמָתוֹ: כה הֲלֹא אִם־שִׁוָּה פָנֶיהָ הֲלֹא כְּפוֹן קֶצֶח יְפִיץ וְכַמּוֹן יְזָרֶה וְשָׂם חִטָּה שׂוֹרָה וּשְׂעֹרָה נִסְמָן וְכֻסֶּמֶת גְּבוּלָתוֹ: כו וַיִּסְּרֵהוּ לְמִשְׁפָּט אֱלֹהָיו יוֹרֵהוּ: כז כִּי לֹא בֶחָרוּץ יוּדַשׁ קֶצַח וְאוֹפַן עֲגָלָה עַל־כּמּוֹן יָסֹבּוּ כִּי בַמַּטֶּה יֵחָבֶט קֶצַח וְכַמּוֹן בַּשָּׁבֶט: כח לֶחֶם לְדָגָן יָדֻק כִּי לֹא לָנֶצַח אָדוֹשׁ וְגַלַּת עֲגָלָתוֹ וּפָרָשָׁיו לֹא תָדֹק: כט גַּם־זֹאת מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת יָצָא הִפְלִא עֵצָה הִגְדִּיל תּוּשִׁיָּה:

ב מפיק ס"פ תושבחתיה די על ריש חילא ומד בסי' ג מ"ל נסיב' שמינא. קומא דאם יתי חזי דחזי יתה כאלו היא בידיה יבלענה: ד בעדנא ההיא יהא משיחא דיי צבאות לכלילא דחדוא ולכתר דתושבחא לשארא דעמיה: ה ולמיתר קשוט דדין לדיתבין בבית דינא למדן דין דקשוט ולמפתן נצחנא בקרבא לדנפקין: ו ואפיק ויהבין אסתלעמו בהנא ובעתיקא אסתלעמו בהנא וסגי רוח מן עתיק אסתלעמו מן חמר טעו מן עתיק אתפניאו בתר מיכל בסים טעו דיננא: ז אתי כל שמועה גמולי מחלב עתיקי משדיים: ח אתי כל דרך סכור כמו שתור סכסכתם סכור קיקיון וכנס כם מקיתים ויונתים דרך נקיטים ממעל ומתחת: כלי מקום. על שתין מקום נקי למקום מקוה, כשכוני כיהנים: (י) כי צו צו. לו הוא כמו מצוה ועל נתמכה כמשוח כוס בלעגן כמקום אחר, ורומה כו כתמרו לו מעט קמעה, תמר כי כם כמו סנחריב ועבדיו יהוה בתוך עמם

מצודת דוד

מיד כשהיה עדיין הלויה על הענף ואינו ממהין עד שיתלוש ואמר שכן יעשה התויב להשפיל גאותם: (ה) ביום ההוא. ביום הפלת מלכות תפריס: לעטרת צבי. ר"ל יהלו הכבוד בגאון ה': ולצפירת תפארה. כפל הדבר במ"ש: לשאר עמו. כם יהודה ובנימין: (ו) ולרוח משפט. הלל יהיה לרוח משפט למי שיושב על המשפט ר"ל יהון דפה לחזקים לעשות משפט אמת: ולגבורה. הוא יהיה לגבורה לכני יהודה לאשר שנו מקום סלחמה להכים לל שער סעיר להשגב שמה ר"ל לת יעמדו לגבורת מלחמה כי הלל יחם להם ויכה את סתויב: (ז) וגם אלה. גם יהודה ובנימין נעשר שכרות היין שנו בדעתם ונעשר השכר תעו מדרך היסר: בהן. הוא כהורה וכן נאמר כי שפתי כהן וכו' ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב): ונביא. הנביא השקר אשר העמידוהו לחוכיחם ולייסר דרכם: שגו בשכר. נעשר שתיית השכר שנו בדעתם: נבלעו: נשתהו מן השכרות: שגו בראה. שנו בדעתם כענין ברואים כדרך השכור שאין דעתו מסכמת לאמיתת הדבר הנראה: פקו פלילה. ככשילו לת המשפט ולל דנוהו דין אמת: (ח) כי כל שלחנות. אשר כם מקוים עליהם: קיא צואה. שקלה ומלאוה סיעתם כדרך היין כמציא הקלה ומלאוה מלאכה: כל מקום. אין מקום פנוי ונקי מקלה: (ט) את מי. הוא"ל והנדולים פוים על הנביות ל"ב למי ילמוד הנביא דעה ולמי יבין השמועה אשר אמר אתם ה': גמולי מחלב. וכי ילמד לאלה שנגמלו מהינקת המלב: עתיקי. הנעתקים משדי אמן וכשל הדבר כמ"ש: (י) כי צו לצו. מל' צוחה. כמו צוחה והיא צועה סנוף: (ע) יורה. שון למוד כמו ולכוחות נתן בלבו (שמות לה): גמולי מחלב. כן נקרא התינוק הנגזל מן השקה כמו ויגמל סילד ויגמל (בראשית כא): עתיקי. מל' הענקה וכקכה וכן ויעתק משם הכרה (שם יב): (י) צו לצו. מל' צוחה: קו לקו. ענינו חוט המשקולת של הבנאי וכן וקו יעיב (זכריה ג): זעיר. משל כמו כמעט לי זעיר (אוכ. לו): שם. ל"ל בשקוט סידוע כמוכן ללמוד בשם ואת כל הענשים שם קכלם

מצודת ציון

לכוחי ענייש (כמדבר יג): קין. סוא ומן ניסול סתלוש וכן וכלוחם ויקין (ב"ב עו): נכשו. ענינו עוף כמו ונכשו לא לעגנה (לויק ע): (ב) ולצירה. כן יקרא הפעורה לו כמלשת סמכשל לפ כרחתם כי לצירה היא ענין סבוך ומשתך הקושה משיעשך שתי לצירות לנוחה שלם (כלים פי"ו) ול"ל הכנוך עשוים לקושה: (ו) ולרות. ענין התעוללות וכן ותסי על יפתח רוח ה' (שופטים יא): (ז) שנו: מל' שנעה ומבוכה: ובכבר. יין יפן: שנו. מי שנול מכובל כדאמרו ואינו יודע מה לעשות נקרא סועה ושוטה מסוגעל כדרך שאינו יודע. נבלעו: נשתהו מן הנכוחות: שנו בראה. כמשתכר כמו וכלע כבל כוח (נחום ג): פקו. ענין הכשלה כמו ופיק כרכים (נחום ג): פלילה. ענין משפט כמו וזללו פלילים (ש"א ב): (ח) קיא. הוא המלכל כחוזר מן הנוח דרך כפה: צואה. כמו וצוחה והיא צועה סנוף: (ע) יורה. ענין למוד כמו ולכוחות נתן בלבו (שמות לה): גמולי מחלב. כן נקרא התינוק הנגזל מן השקה כמו ויגמל סילד ויגמל (בראשית כא): עתיקי. מל' הענקה וכקכה וכן ויעתק משם הכרה (שם יב): (י) צו לצו. מל' צוחה: קו לקו. ענינו חוט המשקולת של הבנאי וכן וקו יעיב (זכריה ג): זעיר. משל כמו כמעט לי זעיר (אוכ. לו): שם. ל"ל בשקוט סידוע כמוכן ללמוד בשם ואת כל הענשים שם קכלם

וישיל העגלת מן התלוים: (ד) כבכורה בטרם קיץ. כבישול' של תאינת קיץ טנל: בטרם קיץ. עת בישול שהר התלוים מהר מתוך שהיא בכורה קופן עליה וכולעה בעודה בכפו ויאקד על הרעה ויכיהה עלינו (דניאל ט'): (ה) ביום ההוא. בהתה הפוסעים: יהיה ה' לכלות לעטרת לבי. לנדיקים הנסתרים כה: (ו) ולרוח משפט. יהיה הקב"ה להורות משפט: ליושב על המשפט ולגבורה. יהיה לחוזק שהם משיבי מלחמה מלחמתה של תורה: (ז) וגם אלה. יושבי משפט ומשיבי מלחמה שבדור הזה כלומר טובים וחשובים שבהן בין שנו כי עתה אין טוב כם: שנו ברואה. כלעיגו בדברי הנביאי' וי"ת כמלכל מעדנים שרחוקו עוגג להם: פקו פלילה. הכשילו המשפט. פקו. לשון פיק ברכים (נחום ב') פוקה (שמואל ב' כ"ה): (ח) כי כל שולחנות. שלהם של זבחי מתי' הם שהם מקיא צואה: גלי מקום. אין הדעת סובלתן: (ט) את מי יורה דעה. שמא לתינוקות שאין יודעין להבין כי הגדולים פנו לדרך רעה: גמולי מחלב. בהולי מחלב. עתיקי משדים. לשון ויעתק משה (בראשית יב). ר"ת בהולי' מן התורה שנקרעת חלב ועתיקי משדים מוסרים מלפני ת"ח: (י) כי צו לצו צו לצו. נבואת להם שתת הקב"ה וכם וש להם צו על עכו"ם כנגד צו זה וחוזר הנבואת ומוכיחם והם תמיד מומרים יש לנו צו לצו שלנו חשוב משלך: קו לקו. יש להם קו משקולת משפטי רשע כנגד קו שלהק: זעיר שם. הנבואת מומר להם עוד מעט תבוא עליכם רעה והם מומרים זעיר שם ימהר יחישה מעשהו ליתים מועטין: בלעגי תורגמת אהרן לעברית לני. מגלה פו סנהדרין קיא: קיא צואה. תנחת ה מוסר תלופה: יזיקה דעה. סוטה יב עכו"ם ג (ויקרא ג):

וגם ג' ר"ם בסיפרא וסי' וגם הוא חכם ויבא רע. וגם אלה בין שנו. וגם מהם אקח לכהנים: ואת מי ר' בקריאה וסי' ואת מי עשקתי. ואת מי יבין שמועה. ואת מי ראנת וחראי. את מי אין כמו אלה: מחלב תוגרמת אהרן לעברית לני. מגלה פו סנהדרין קיא: קיא צואה. תנחת ה מוסר תלופה: יזיקה דעה. סוטה יב עכו"ם ג (ויקרא ג):

ויש"ת כשתת כי תם על נניחי שקר שסיו ניחיהם וסם סיו מהשים תוסם ומסיחים לסם שלום יסיה לכם לל תיראו עצו מה שתראו, ונלעגו מן היין. ומשתו מרוב שתיית היין ותעו מן דרכן שנשוגה מרוב שתיית שכר: שנו ברואה פקו. רואה שם נשלם יוכה ומלקוח ופיזוק שנו שנגזלוה נעבואת נניחי שתת שנו ולא שלטו כם ותדוני תני ז"ל פיזה נדבר שנראה לעין שם שנו כו: פקו פלילה. כשלו מן ופיק נרכים. שפיזוהו משפול תמר כשלו נמשפט ולא שפטו דין תמת שכתן ונכניע. שהיה לשם לסזכיר בתורה ולשפש נמשפט משפט תמת: פלילה. מן ופען בפלילים: (ח) כי כל שלחנות. לשלו שלתן שכתיבים מלאו קיא. שוחה ופסר ויו"ו המשוש כמו שמש יהיה לאורן שמעון תמר שהם בוזים על שמשכני' ומקיא' כי כן דרך השכור כמו שתור כשתעות שכור קיקיון וכנס כם מקיתים ויונתים דרך נקיטים ממעל ומתחת: כלי מקום. על שתין מקום נקי למקום מטיחים שלא שכל מלא קיא ושוחה: (ט) את מי. תמר שהם משכירים וכל עסקם נמשכל ונמשהם ומשחכירים המורה ביצה לסורים למי יורה דעה ולמי יבין שמועה מה שהמע מנחת שלא שהל נלוותם ולהבינם ולמי יורה דעה ולמי יבין שמועה והנה הם ניחם בין דעה והשכל והלי הם נעגרים שתשלכלים בעלמן ואין לסם דעת ללכת למקום מוקלה ונהצות: גמולי מחלב עתיקי משדים. הם נעגרים הקטנים תמר שנשלמה ויקחתם כמו ויגדל סילד ויגמל, עד שיגמל שנשר, ונעגרים שהשלם יניקתם מתחילין לדבר ואין לסם עדין ממנוחת שתדם והכדל מן שהשהר לל הדעת כי לל יבא לסם עדין דעת כן הם הגדולים הקטנים וכו' עתיקים משדים, מוסרים מן משדים שתמר ויעתק משם, ותמר גמולי עתיקי נדרך השמיעות על חות השמוש כמו לנניקי מלבם, שתלמי מקובל, שהנני כשהני: (י) כי צו צו. לו הוא כמו מצוה ועל נתמכה כמשוח כוס בלעגן כמקום אחר, ורומה כו כתמרו לו מעט קמעה, תמר כי כם כמו סנחריב ועבדיו יהוה בתוך עמם

וגם אלה. בין שנו. וגם מהם אקח לכהנים: ואת מי ר' בקריאה וסי' ואת מי עשקתי. ואת מי יבין שמועה. ואת מי ראנת וחראי. את מי אין כמו אלה: מחלב תוגרמת אהרן לעברית לני. מגלה פו סנהדרין קיא: קיא צואה. תנחת ה מוסר תלופה: יזיקה דעה. סוטה יב עכו"ם ג (ויקרא ג):

קֶדֶם יָיְ מְכִיהָ נַהֲרָא פְּרָת
עַד נַחֲלָא דְמִצְרַיִם וְאַתּוּן
תִּתְלְקְטוּ לְאַחַד אֲחַד בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ג וִיהֵי בְּעַדְנָא
הַהִיא יִתְקַע בְּשׁוֹפָרָא רַבָּא
וְייֵתוּן דֵּי גָלוּ לְאַרְעָא דְאַתּוּר
וּדְאִטַּלְטַלוּ לְאַרְעָא דְמִצְרַיִם
וְיִסְגְּדוּן קֳדָם יָיְ בְּטוּרָא
דְקוּדְשָׁא בִּירוּשְׁלֵם׃ א נַי דִי
יָהַב כְּתָרָא לְגֵיוָתָנָא מְפָשָׁא
רַבָּאדְיִשְׂרָאֵלוְיָהַב מְצַנְפְּתָא
לְרֵשִׁיעָיָא דְבֵית מַקְדְּשָׁא
תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ דִי עַל רֵישׁ
חֵילָא שְׁמֵינָא כְּתִישֵׁי חָמַר׃
ב הָא מָתָן תַּקִּיפָן וַחֲסִינָן
אַתְיָן מִן קֳדָם יְיָ כְּזַרְמִית
בָּרָד כְּבַעְוָגִיר רוּחַ כְּזַרְמִית
מַיָן תַּקִּיפִין שָׁטְפִין בֶּן יִתּוֹן
עֲלֵיהוֹן עַמְמַיָא וְיִגְלוּנוּן
מֵאַרְעֲהוֹן לְאַרְעָא אוּחֳרָי
בְּחוּבָיָא דִי בְיַדֵיהוֹן׃ ג כְּרִגְלִין
יִתְדַּשׁ כְּתָרָא דְגֵיוָתָנָא מְפָשָׁא רַבָּא דְיִשְׂרָאֵל׃ ד וִיהֵי דְיָהֵב מְצַנְפְּתָא לְרֵשִׁיעָיָא
דְבֵית מַקְדְּשָׁא
תושבחתיה

מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרַיִם
וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃
וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר
גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר
וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ
לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם׃
כח א הוֹי עֲטֶרֶת גְּאוּת שִׁכֹּרֵי
אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ
אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים חֲלוּמֵי
יָיִן׃ ב הִנֵּה חָזָק וְאַמִּיץ לָאדֹנָי כְּזֶרֶם
בָּרָד שַׂעַר קָטֶב כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים
שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד׃ ג בְּרַגְלַיִם
תִּרָּמַסְנָה עֲטֶרֶת גְּאוּת שִׁכּוֹרֵי
אֶפְרָיִם׃ ד וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי
תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא

מצודת ציון

מצודת דוד

הַכְּמַטַּת מַכֵּתוּ הֻכָּהּ אִם־כַּהֲרֶג
הֲרֻגָיו הָרָג׃ ח בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ
תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם
קָדִים׃ ט לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן־
יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ
בְּשׂוּמוֹ ו כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ כְּאַבְנֵי־
גֶר מְנֻפָּצוֹת לֹא־יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים
וְחַמָּנִים׃ י כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָד־
נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר שָׁם
יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ וְכִלְּה סְעִפֶּיהָ׃
יא בְּיָבְשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה נָשִׁים
בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם־
בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֶנּוּ
עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֶּנּוּ׃
יב וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה

יג. ק׳ דְּבִית יִשְׂרָאֵל וְיִמָּלְטוּן אַפִּי
יג. ק׳ תֵּבֵל בְּנֵי בְנָיִן׃ יג הַכְּמַחֲתָא
דַּהֲוָה טָחֵי מְחוֹהִי אִם כְּקִטּוֹל
קְטִילוֹהִי יְתְקְטֵיל׃ ח בְּסַאסְאָתָא
כד׳ בסיפרא. דַּהֲוַיְתָא כָּאֵיל בָּהּ יְכֵילוּן
ד׳ מפר׳ לָהַדַּהֲוַיְתָא שָׁלַח וּמְעִיק לְהוֹן
ג׳ הֲנֵי עֲלֵיהוֹן בְּמִלָּא מַתְקֵיף
עֲלֵיהוֹן בְּיוֹם לוֹטֵי׃ ט בְּבֵן
ה׳ ותפר׳ בְּדָא יִשְׁתְּבִיקוּן חוֹבֵי בֵּית
ד׳ ותפר׳ יַעֲקֹב וְדֵיוְכָּל עוֹבְדֵי אַסְטְוָת
ו׳ חוֹבוֹהִי בְּשֵׁוְותֵיהּ כָּל אַבְנֵי
ג׳. ו׳ אֲגַרָא כְּאַבְנֵי גִיר מְנַפְּצָן
ו׳. ו׳ לָא יִתְקַיְמוּן אֲשֵׁרַיָּא
ג׳ וקרפס. וְחַנְסַנְסַיָּא׃ י אֲרֵי קַרְתָּא
ג׳ מ״ש בסיפרי׳ דַּאֲתַת בְּרֵיכָא בִּרְחוֹדָא תִּתְּבִ
תִּהֵי מְטַלְטְלָא וּשְׁבִיקָא
כְּמַדְבְּרָא בָּהּ יְנִיחוּן צַדַּיקָיָא
ה׳ ותפר׳ וְיִבְזוּן יַת נְכָסָהָא וְיִסּוּפוּן
ג׳. ו׳ מַשְׁרְיָתָהָא מִלְּמִפְקֵי׃ יא תְּקַצַּר
חֵילֵיהוֹן וְיִבְהֲתוּן בְּעוֹבְדֵיהוֹן

יתברון נשיא עלן לבית דחלתהון ומלפן יתהון ארי לא עם סוכלתן אינון על כן לא ירחם עליהון דעבדינון לא יחוס עליהון׃ יג ויהי בעדנא
ההיא יתרמון קטילין ומני מומר ל׳ לשומת הלוו

קדם

תכחנגו : יבשר ר׳ וסי׳ ולארץ לא יכפר . בוצת יכפר עון יעקב . כוחסר ואמת יכפר עון . ונמצאו גם כמדר מפעי : משלח ג׳ בקריאה וסי׳ נוה משלח ונעזב , והיה כעוף נודד . ונעזר משלח תוכדות אהרן נפתלי. שבת קה סופה מ ס סנהדרין ק (סופה יז) : כלכני גיר . עבו״ס נד : כיכוח קלירה. ל״ב י : עם כיכוח . סנהדרין לב :

מסר כ״ף סדמיון כמו לב בתת ויסיב גסה בשירושו כנסה ג (ו) בכמכת מכהו הכהו . כי עפה מכהו הכהו ועקב הכתיו כם טבעוס כמיס ומני טבעתיס כמיס יש מתיוחס כזמן סוה תוכלו לסכיר ולדעת כי אין תמה לזה על ישראל כמו שאתר תמה אין לי כי הם בתכת מכהו הכהו ומכהו הוא מכה עכם ישראל כמו פרעה ומצרים וזולתם ועפה הם בכל תאר תעלה ישראל הכהו אתל כמו שבכה מכה ישראל שבכה בעבר מכות : הם בסרב כרוגיו סורב . כאל בדבר אתר תם סורב ישראל כמו שנאמרו כרוגיו וכם אחיכי ישראל וכבוזי לנגד ישראל כי פרעה ועמו : (ח) נסאסאה . נאותה מדה : כשלחה תריבנה . כשגילחה מנרים את ישראל תריבנה התדה נסאה שלה : הגה כרוחו הקשה . הגה . דבר נדבורו הקשה: ביום קדים. ביום ויולך ה׳ את היס ברוח קדים עזה (שמות יד) : (ט) לכן . גס עתה בזאת היה מתכפר עון יעקב לזכות להנתל כמאז : וזה כל פרי . העוד לו מהסיר חטאתו אם יעיס כל אבני מזבחות כמוהיו כאבני גיר מנופצות תדוקרות וכן (תהלי׳ קלז) ונפץ את עולליך וכן (ירמיה יג) ונפצתים איש אל אחיו . גיר מין נצע הוא : לא יקומו חמנים . למען לא יקיעו להם עבו״ס : (י) כי עיר בצורה בדד . כי בעשותם את עיר בצורה של ישמעאל תהיה בדד והנוה יהיה משולח ונעזב כמדבר : שם ירעה עגל . מפרים ירעו שקרוי עגל שנא׳ (ירמיה לא) כעגל לא לומד : וכלה סעיפיה . מעפיה : (יא) ביבש קציר . קציר ערשיה כמו תשלח קציר (תהלים פ) ועשה קציר (מיוב יד) כלומר כשתכלה זכות מעט שביזכד לת תניו לו תשברנה סעיפיה : נשים באות מאירות אותה . נשים כאות מתירות אותה. עם חלש בעשים ילליקוס כך ת״י . מתירות כמו (מלאכי ג) ולא תאירו מובחי תנם וכן דומם שהעלים יהיו יכיעים ויהיו נתים להדליק אבל מנחס פתר מלקטות כמו מריתי מורי (שיר ה) ואתרוב כל עוברי דרך (תהלים פ) הביא לו דומם ולא כתיב ביבש קציר ובעפיים יבשים אין מלקטין פרי וכן דבותינו שאסרו לקבל תנן לדקה מבני הטעם הזה שאמרו בתרת פ״ק (דף י׳) לית ליה ביבש קציר תשברנה : (יב) יחבט ה׳ . ת״י יתרמון קטילין ואני אומר ל׳ לשומת הלוו

שבורי תשרים , ומה אתר על בית המלכות או על בסנ״ק אתר שיתרב בעוותם דיסיב תשלח ועשוב במדבר וסב יבשה עגל ושאר בסתום והוא בשתעו או על דרך משל : ולא בשר סעיפיו לפי שבשעיל בנפש ישראל לכרם אתר כי בעגל יבשה אותה ולא בשיפיו כמו שאתר בנעוותה שרשותיהו יבשו , ואתדוני אני ל״ע פירש עגל משל על מלך מלרים כמו בקרא עגלה יפסיפיו מלרים וזה בשלקת יסותתו , ופירש בתכרס בן מזרח פעשיר משל על ערי פארוות , ואם עגל משל על בשרש יהיה בפעיר משל על בכסף ובוכר שבשם בשבר תם בתנן : (יא) ביבש קציר . קציר הוא ענף העץ כמו ועל ולין בקציר תצות קלירה פד י״ם . וקציר הוא ל׳ יחיד דרך כלל ואתר על בשבר דרך רבוי תשברנה ל״ל בשפיפי׳ ובשברים , ואתר דרך משל כמו הען בשבע בו פוף יבשר מתניו כן ישראל בשביע עת סוערעתם יעשבו מלשים ואתיהו עגיס כאת מאירות אותה : פירוש מבעירות ומדיקות אותה : כי היין שיכם בשבע אינו רחוי לשתיה : כי הם לשברם , פירוש אותה בוכת ישראל , ותופם לומר כי כל אומה מאילו אין מלשים בשבילם ישבו לם ויתמיהו אותה : כי לא עם בינות הוא . ישראל שאם אינו עם בינות בתהו הוא עם בינות היה מהבינן בעלמו ויודאה כי כל זה סרא בא לו על עשוב ה׳ : על כן לא ירחמנו . נפי שתינו מתבונן על מעשיו ותינו שב לאל בכא עליו סרעה לא ירחמנו מי שעשה אותו ובראו וגו על כל

עם

מצודת דוד

(ז) הכמכת . ל״ל הלא אמת שהכה בו ולא הכהו כאשר בתחלות כמו שהכה המלרים שהכו הם ישראל : הם כהרג הרוגיו . וכי הולא הוא כמו שהרג את המלרים שהרגו הוא כל ענין במ״ש : (ח) בסאסאה . ל״ל בתחלה שהוא בתחלה בהיות נפלא מפני ולא העיר כל ממנו : בשלחה תריבנה . כשיהיה מריב עמה להפקע ממנה היה שוסף תמתו על הדברות והכוונות לשלות כהם בדעתה והלא סגע בעפעתה התלה : הגה . הסיר הדברו ברוחו הקשה ביום שהשלכה בו רוח קדים העזה שברותה : (ט) לכן . הואיל ותחתי עליו תעשה לו בא את להתכפר בדבר קל : וזה כל פרי . זה יהיה לו פרי טוב להסיר ממנו הטאתו להיות נמחל לו : כשומו . כמה שיהיו המזבחות העשויות כוכבים ויהיו מכוסים מעופות כדרך שמפיסים אבני גיר הדק היטב : לא יקומו . ל״ל נתנלו שלא יחזרו לעמוד ולא יקומו מעתה אשרים וחמנים : (י) כי עיר בצורה . כי בעשותם את עיר הבצורה היא בדד נחול וכו׳ תהיה בדד מיושבים ונעזב מהם כמדבר הנעזב מאנשים ובהל הדבר בם״ם : שם . במקום ההיר הבצורה ירעה עגל וירבץ שמה וילה בעפי התילות תאר יגדלו שמה : כשתתמלא כתחם יבשו מאילים : נשים באות . נשים תבואינה להם ול״ל עם חלש בכשים יתחיהו תותה : כי לא עם בינות הוא . להבין שכל ממלאתו בזה לו תה ולא בכח זהותו : עושהו . המשים שגדלו והמציאו . ובוראו וכו׳ . כשל הדבר בם״ם : (יב) יחבוט ה׳ . ל״ל כמו שמוכיחין את הכשליח במקל להסיר המכוונה

מצודת ציון

מתוכות שלי (תיהס ד) : (ח) בסאסאה . מלשון סאה והיא מלה כפולה כמו יקרקר תדמדם : בשלחה . הוא שם כולל לכעות וגעות זכן שלמיך סדבם ריסומים (ם״ש ד) : תריבנה . מגבון מדיבה ; פגה . ענין הפרה כמו סגו כפה לפני מלך (משלי כה) : (ט) גיר . הוא הסיד וכן על גיר ירוץ די כתל סיכלת (דניאל ה) : מנופצות . ענין רלילה וכתיהם כמו ונפץ כדיהם (מיכה׳ ו) : תדקרי . תולן כענבר : וחמנים . דמות מה עשוי לשבותת כתמה : (י) בצורה . מגבן מבלר וחוק : בדד . יתדבר מכלי יובכים כמו תיכה ושבך בדד (תיהס ק) : נוה . ענין מדור כמו נוה תיכן (תיהלים סח) : משלח . מגורש וכן כן יבלח תיס לה תכתו (שם נ) : ירבץ . ענין פשכיבה נעות : ובלה . מלשון כליון : סעיפיה . ענפיה כמו בשפעתי קנו (יחזקאל לא) : (יא) קציר . כן נקרא פשף כמו ועשה קליר כמו נשם (תיהס יד) : תשברנה . מלשון תלוי ותשבורת הנה (מלאכי ג) : ביבוח . מל׳ ביבש : עומדו . כשגדל ומרומה לחתו וכן ישמע ישראל בשעיהו (תהלים קמט) : (יב) יחבט . ענין הכאה כמקל לשפרים כתבוחה תפקשין כמו כי בשבט יחבט קלח (לקיש כה) :

מבטונה

בְּחַרְבּוֹ הַקָּשָׁה וְהַגְּדוֹלָה וְהַחֲזָקָה
עַל לִוְיָתָן נָחָשׁ בָּרִחַ וְעַל לִוְיָתָן
נָחָשׁ עֲקַלָּתוֹן וְהָרַג אֶת־הַתַּנִּין
אֲשֶׁר בַּיָּם: ב בַּיּוֹם הַהוּא כֶּרֶם
חֶמֶר עֲנוּ־לָהּ: ג אֲנִי יְהוָה נֹצְרָהּ
לְרְגָעִים אַשְׁקֶנָּה פֶּן יִפְקֹד עָלֶיהָ
לַיְלָה וָיוֹם אֶצֳּרֶנָּה: ד חֵמָה אֵין
לִי מִי־יִתְּנֵנִי שָׁמִיר שַׁיִת בַּמִּלְחָמָה
אֲפְשֵׁעָה בָהּ אֲצִיתֶנָּה יָחַד: ה אוֹ
יַחֲזֵק בְּמָעוֹזִי יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם לִי שָׁלוֹם
יַעֲשֶׂה־לִי:
ו הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח
יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה:

רַבְּתָא תַּקְפְּתָא וְחַסְנְתָא עַל
מַלְכָּא דְּאִתְרַבְרַב בְּפַרְעֹה
מַלְכָּא קַדְמָאָה וְעַל מַלְכָּא
דְּאִתְנָאֵי בְּסַנְחֵרִיב מַלְכָּא
תַּנְיָנָא וְיִקְטוֹל יָת מַלְכָּא
דְּתַקִּיף כְּתַנִּינָא דִּי בְיַמָּא:
בְּעִדָּנָא הַהִיא כְּנִשְׁתָּא
לְרַגָּעִין אַשְׁקְנֵהּ פֶּן יִפְקֹד עֲלוֹהִי
לֵילְיָא וְיוֹמָא אֶצַּרְנֵהּ: חֵמָה אֵין
לִי מַן־יִתְּנַנִּי שְׁמִיר שַׁיִת בְּמִלְחְמְתָא
אֶבַהֲתְהוֹן לָא אֲשֵׁיצִינוּן אֶלָּא
בְּזִמְנָן דְּאֵינוּן מְרַגְּזִין קֳדָמַי
אֶנָא מְשֵׁצֵי לְהוֹן קְיָם
פּוּרְעָנוּתְהוֹן אֱלוּלֵי חוֹבֵיהוֹן
נָרְמִין לְאִתְפְּרָעָא מִנְּהוֹן כְּבַר
לֵילֵי וְיֵמָם מֵימְרִי מְגַן
עֲלֵיהוֹן: דְּהָא גְּבוּרָן סַגִּי
קֳדָמַי הֲלָא אִם יְשׁוּעַ בֵּית יִשְׂרָאֵל אַפֵּיהוֹן לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא אֶשְׁתַּחְרוּגִוּ וְהַמְתֵי
בְּעַמְמַיָּא דְּמִתְגָּרִין בְּהוֹן וַאֲשֵׁיצִינוּן כְּמָא דְמִשְׁיצֵי אֶשְׁתָּא הוֹבַאי וּבוּר כַּחֲדָא:
ה אִם יְתְקְפוּן בְּפִתְגָמֵי אוֹרַיְתִי אֶתְעֲבִיד שְׁלָמָא לְהוֹן מַבְּעַן שְׁלָמָא יְתַעֲבִיד לְהוֹן:
ו יְתְכַּנְשׁוּן מִבְּנֵי גַלְוָתָהוֹן וְיִתְחַבּוּן לְאַרְעָהוֹן תַּמָּן יְתֵילִידוּן דְּבֵית יַעֲקֹב יִפְּשׁוּן וְיִסְנוּן

לרגעים ד' בקריאה וכו' אני ה' נצרה . תרדות ילבשו על הארץ ישבו . תרדו לרגעים איש לנפשו . לרגעים

תולדות אהרן מתכוון מקשה . כ"ב עד : גלגל (בראשית יד עכו"ם מג) ז חמת מין לי . נהריס (כ"ג עכו"ם ד ז
כמעוז . סנהדרין לח : בלוס לו . ווכר ויקרא : כהנים יכרת . שבת קמה ז

מלכא קדמאה ועל מלכא דתקנתי כסנחרב מלכא תנינא . כריח ל' פשוט כנדש הזה לפי שהוא רשון . עקלתון . לשון כפול לפי שהוא שני ומומר אני לפי שהלו שלש לשונות חשוכות מצרים ואשור לכך חמר על הלו כמו שאמר בסוף הענין וכלו כמובדים בארץ חשור וכלחיום בארץ מצרים : לויתן נחש כריח הוא מצרים לויתן נחש עקלתון . הוא אשור ורמז לת התנין אשר בים . היה יושבת בלב ימיום וכן כתיום קרוויום חיי היום : (ב) ביום ההוא . בעת הגאולה ישיבו לישראל זו היא כרם חמר הוליאה ויינה הטוב . חמר ויינו בלע"ז : (ג) אני ה' נוצרה . מעט מעט אני משקה לותה כום פורעות בבל עליה פן לפקד עליה נכח אחת ולהלנה לכך לילה ויום אני מתבונן בה ויומנן תירגם אם לא שאני פוקד עליהם עוונת שבם מרגילים לפני לילה ויום הייתי מגין עליהם : (ד) חמה אין לי . אין לי כח להנביר חמתי על העכו"ם לפי שאף ישראל חוטאין ומדת הדין מקטרגת : מי יתנני שמיר שיח במלחמה . בבני מלחמתי והוא ישמעאל מי יתנני ואוכל לפקוד עליהם ולא תוכל מדת הדין למחות ביושבו ישראל בתשובה והוא נותנת לי׳ת שמיר ושיח בבני מלחמה לפסק פסיעה על מדת הדין ולפקוד עליהם אף יתרון וטפשות על עונם ולאיתם יחד כן ק"י על התומו' ורז"ל פירשו על ישראל והוא מוכח על הכר' המה אין לי בכל הכעסים שהכעיסוני הכר' רוחק לא אוכל לשפוך חמתי לכשרה מכני השכועה שנשבעתי לאבותיהם מי יתנני כיוצא שעברו לולי השבועה הייתי שמיר ושיח ופוסע בכרם ואציתנה יחד : (ה) או יחזק במעוזי . אז ל' אם כמו או הודע כי שור נגח הוא (שמות כא) או יחזק עמי במעוזי שלא יבקש מעון אלא ועשה שלום לי להניח דעתי ואפי שתתקשקש בי על שלומו טוב נדרי ואנקש בכם : שלום ועשה לי . ממדת הדין שלא יוכל לקטרג ולומר מה נשתנו אלו מאלו : (ו) הבאים ישרש יעקב . הלא ידעתם מה עשיתי כרשעה הבאים למצרים אחר הפריש יעקב בנו ופרחו שם

עד

על מלכי סנכו"ם במקום ונוינתן הוא הדג הגדול אחר כיום . ויקרא גם כן בשיר ויכרת לחלים את התנינים הגדולים , לפיכך במקום סנכו"ם הגדולים בלויתן ותנין , ופתנין הוא בחש , ומה שאמר כרוח ואמר עקלתון כאלו היה מכרוח על עקלתון , לפי שהוא מכוון ובמקומות שעקל עצמו מרוב תרבו לפיכך נקרא עקלתון , ומה שאמר לויתן התין שבשם רמז למלכות חדום ובבלעם שבועי ומלכות שבועי ו"ש נתן כרוח שהוא מכרוח מן הקצה אל הקצה גם הוא עקלתון . ועוד נאמר מולכם ידו נתן בכרוח . ולשירוש הוא גם כן הוא משל על גדולי סנכו"ם , וכן הוא בפרקי דרבי אליעזר שהיה מתי מדרשות וענוי מן הקצה אל הקצה ככרוח נאמר עקלתון ז (כ) ביום ההוא כרם חמר ענו לה . פירוש לכנסת ישראל היה לה ועתה לה כרם חמר כרם שאכה יין טוב . ולפי שכנסיה בתחילה נמשלה כרם לה כרם שאכה כחומים ולא ענבים לפיכך אמר כי בעת ההיא שהיה עתיד מלך ענבים עוני' שיהא מהם יין חמוד כרוש טוב , כי האר ענין לדמיומות וכן חמר יין חמר כוכם לומר שחומם יין וכן כי כן הביכות יין לדמיומות , כמו שאמר אל תרא יין כי יתחדם , ומכרם יין חמרא , וכחרוש ויקרא בערכי אל חמר : (ג) אני ה' נוצרה . כשר מה שאמר ככר משוכחו ושיש לעבר : לרגעים אשקנה . כשר מה שאמר ואל פעמים לנוח מכחשיר עליו חמר : פן יפקד עליה . פירש לדוני כי"ת עליה מן עליה ויח , אמר לרגעים משקנה בן יפקד פתי' פעלים שלה כל שכן כשרי , לו פירוש אן יפקד פחויב עליה לילה ויום אלרנה , ופירוש משל לני ס' נוצרה בחכיח שכשמתי הגידה עליה , כמו שאמר ואשמרה עני עליכם לעונש : לרגעים אשקנה . שאשקיע עליהם רוח רעה ורוח נגוחה כחים לרוב , כמו שאומר כי מלאה הארץ דעה את ס' כחים ליש מכשים , ואומר אשמור רוחי על כל כשר ואיני אומר כל כשר אלא על ישראל , כמו שאומר אחר כן ונגלו גויים וכוחיבים וגו' : אלרנה . בקרן מערב הל"י נמקום כשרים : (ד) חמה אין לי . כי אינה ממדתי לעלות אלא לרך חגים , ועל"ש שכחוב נוקם ס' , ועל אמר כני פירש אחרים נוקם הוא לעניו לכם הוא נוקם ונוקר לעת יבא לחידה , ועל"ש שאחריך לכם ומן רב עשה זה כדי להשחיל ולכשמידם מכל , כמו שאומר ומכלם לשונאיו אל שיו להשחידו , ואומר לי שכשמדם עדי עד , אבל לישראל אינו עושה כן אלא כשחטאו אעפי שהו עושה עושה ואינו אומר לכם אך שיכלם כמו שאמר כי אל אשחיתם כלומר ודעתי מכל מכשחות כלחמה ע"כ לחקוד עליהם אם כל עוונוחיהם , לפיכך אמר ממה אין לי , כלומר על ישראל שאם היה לי ממה מי הוא שיתן לי שמיר ושיח , כלומר הכרם שנתתי לי שמיר ושיח במקום עוכים אם היה לי ממה שייתי פוכע בם פגיעה ממה ואייתי אוכיח כלם כאחד כשלחמה כשאני נלחם עמהם על כל עוונוחיהם , כן פירש לי לחוני מכי ז"ל בשמו , ואול הטעם שבעיכובים : שמיר שיח . שבר ויל"י בשמוש בלעז אמר שמיר ושיח , כמו שמש יכא לחון במעון , והדומים לכם , שמיר שיח שם מיני קוליש : (ה) או יחזק במעוזי . לו יהון כהוכיי , כלומר הייתי מבלה אוחם לו היה מחזיק במעוזי , כלומר חוכיחי בניהם לתם : ועשה שלום לי . כלומר יכא זיל עוד ויעשה שלום לי : שלום ועשה לי . כפל לחזק הענין שלום שלא חניח שבלום עוד מלפנים בין הלל ובין ישראל ואול ומן ויעשה , ואול שאמר מהביו : (ו) הבאים . כלומר הימים שבלים ואול ומן שיעוצה כמו שנה ימים בשם ישראל ויעקב , ואומרים לדוד למה לזה וגו' , ואל הימים בשם ישראל ויעקב , ואומרים יהיה בשם כמו שאמר ויה בשם כ"כ בין כי עתה בגלות הוא כמו שהיו לו בשם מבל הימים בשם ישראל ויעקב פרח עלמעלה : ומלאו פני מבל תנובה . כלומר כתנובה כמו שאמר ויעלו מעיר כעשב כארץ , ותנובה מבר

מצודת ציון

מ) : נחש . הלויתן הוא דומה לנחש : ברית . כענין מעשה במוסף לסגור בשער ומבריח מקצה בשער עד קצהו וכן יקרא שלויתן ברית כי מבריח מקצה שיש עד קצהו : עקלתון , ענין עיקום ושוות כמו תרמוס עקלקלות (משלי ח) : התנין . כן יקרא בדג הדומה למרלאים שנחש וכן התנים הגדולים (בראשית ה) : (כ) חמר . ענינו יין מבשם כמו חבשם חמר (דברים לב) ז ענו . ענין שרמה קול כמו וענו שלוים ונו קול רם (שם כו) ז לה . עליה : (ג) נוצרה . ענין שמירה כמו נוצר חסד (שמות לד): לרגעים . מל' רגע : יפקד . ענין חשבון כמו כי יפקד מושכך (ש"ח כ) : עליה . עלי הנשמה : אצרנה . אשמרנה : (ד) חמה . ענין כעס : שמיר שיח . כמו שמיר וביח והמכה הוי"ו וכם מיני קוליש וכן ועלה שמיר ושיח (לעיל ה) : אשיעה . כמו אשפעה בשמ"ך ועניינו שפיעת הרגל : אציתנה . אציקנה . ענין שלהבת כמו ואלת בשבכי סיעה (לעיל ה) : יחד . ענין אהיוה כמו ויחוייקו כאנשים כיחד (בראשית יט) : במעוזי . מלשון עוז וחוזק וכן נקראה שהוא כמו שכתוב ס' עוז נעמו יאן (תהלים כט) : (ו) ישרש . כענין שפרח ונפתל ממנה וכן נאמר ולא שרש ויען לין (במדבר י"ו) ז תנובה . כמו כתנובה ופפסר ככ"ף כמו ייעב נפה (מלכי יו) ומשעו כעבה , ותנובה ענינו למתי הפרה כמו מתנובות

מצודת דוד

ברוב חיזוק מהקנה על הקנה כמו הלויתן שמבריח את היש מקנה אל הקנה : ועל לויתן נחש עקלתון . הוא משל על שהוא מעוקל במעגיו כמו הלויתן שבעגיל רוב תלכו עמקל עקלקלות במקומות מרים : בהתין אשר בים . הוא משל על יחר החיות השוכנים בתוי היש שאינם לא מאומצח ולא מהמוצח : (ב) כרם חמר ענו לה . כולם ירימו קול על ישראל לומר שהוא כרם המוציא יין משובח לא כמו שבשבר שאמר בה ויקו לעשות ענבים ויעש בוחשים (לעיל ה) : (ג) אני ה' נוצרה . משמה חשמרם לא כמו לשעבר שאמר בה הסר משוכתו והיה לבער וגו' : לרגעים אשקנה . בכל רגע אשקה אותה כמי משר ולא כמו לשעבר שאמר בה ועל הענים לבוה מהשמר עליו משר : פן יפקוד עליה . כי פן יסיח ואשר אחים העלים שלה ע"י במיפה לכן אלרנה לילה ויום להשקותה בזמנה ולא לומר אחים על העלין וכל שכן על הענבים והוא דרך משל לומר אשגיח להם בדבה בוכה מנדולים ועד קטניהם : (ד) חמה אין לי . גם אלו לא הערתי עליהם כל אמתי כי אם הייתי מעיר כל חמתי לא כי הוא שיח שמיר ושיח כלומר לי שמיר ושיח במקום ענבים אם היה לי אלא מרוכה הייתי פוסע בה בפיסה אחת והייתי שורפה כולה כאחד במלחמה כשאני נלחם עמה להבערת אמתה על עוונותיה : (ה) או יחזק במעוזי . כ"ל או הייתי שורפה כאחת או היה כ"ל שב אדבה לאחוז במעוז שלי היא התורה שהיא להוזק ועוז : יעשה שלום לי . לו היה שוכה שלום עמדי ולא הייתי נלחם בו : שלום וכו' . כפל הדבר לחזק הענין : (ו) הבאים . מהשר מלה ביעקב ישראל ומעלמו יובן החסרון וכלומר אם אלו לא הערתי כל אמתי כ"ש ביעקב הגלוה אחרם עליהם ויתן יעקב אל שרשו להיות מתפשט למחוץ וישראל

ל"ל בימים הבאים ומעלמו יובן החסרון וכלומר אם אלו לא הערתי כל אמתי כ"ש ביעקב הגלוה אחרם עליהם ויתן יעקב אל שרשו להיות מתפשט למחוץ וישראל ויפרח ל"ל יפשלו עד למחוץ ויגדלו עד מאד : מעבה . כלומר הפלחמה :

שכמכת

מוּסָרְךָ לָמוֹ׃ יז כְּמוֹ הָרָה תַּקְרִיב
לָלֶדֶת תָּחִיל תִּזְעַק בַּחֲבָלֶיהָ כֵּן
הָיִינוּ מִפָּנֶיךָ יְהוָה׃ יח הָרִינוּ חַלְנוּ
כְּמוֹ יָלַדְנוּ רוּחַ יְשׁוּעֹת בַּל־
נַעֲשֶׂה אֶרֶץ וּבַל־יִפְּלוּ יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃
יט יִחְיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן הָקִיצוּ
וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר כִּי טַל אוֹרֹת
טַלֶּךָ וָאָרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל׃
כ לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגֹר
דְּלָתְךָ בַּעֲדֶךָ חֲבִי כִמְעַט־רֶגַע עַד־
יַעֲבוֹר־זָעַם׃ כא כִּי־הִנֵּה יְהוָה יֹצֵא
מִמְּקוֹמוֹ לִפְקֹד עֲוֺן יֹשֵׁב־הָאָרֶץ
עָלָיו וְגִלְּתָה הָאָרֶץ אֶת־דָּמֶיהָ וְלֹא־
תְכַסֶּה עוֹד עַל־הֲרוּגֶיהָ׃

כז

א בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד יְהוָה

אוּלְפַּן אוֹרַיְתָךְ בַּחֲשַׁי׃
יז כִּמְעַדְיָא דִמְטָא דִבְעִדָּן
מֵילְדָא זָיְעָא וּמְצַוְּחָא
בְּחֶבְלָהָא כֵּן הֲוֵינָא מִן קֳדָם
דַּחֲבְנָא קֳדָמָךְ יְיָ׃ יח אַחֲדְתָּנָא
עָקָא כִּמְעַדְיָא דִמְטַת עִדָּן
מֵילְדַהּ קְלִיל כְּרוּחָא פּוּרְקָן
לָא אִתְעֲבִידוּ אַרְעָא לָא עֲבַדוּ
אַף פְּרִישָׁן לָא יָכְלִין לְמֶעְבַּד
דְּדָיְרִין בְּתֵבֵל׃ יט אַתְּ הוּא
מְחַיֵּי מֵיתִין גַּרְמֵי נִבְלָתְהוֹן
אַתְּ מְקִים יְחוֹן וִישַׁבְּחוּן קֳדָמָךְ
כָּל דַּהֲווֹ רְמָן בְּעַפְרָא אֲרֵי
טַל נְהוֹר טַלָּךְ לְעָבְדֵי
אוֹרַיְתָךְ וְרַשִׁיעַיָּא דִּי יְהַבְתָּא
לְהוֹן גְּבוּרָא וְאִינוּן עֲבָרוּ עַל
מֵימְרָךְ לְגֵיהִנָּם תִּמְסַר׃
כ אֱזִיל עַמִּי עֲבִיד לָךְ עוֹבָדִין
טָבִין דִּיגְנוּן עֲלָךְ בְּעִדָּן עָקָא
אִטַּמַּר כִּזְעֵיר זְמַן עַד דְּיֶעְדֵּי
לְוָט׃ כא אֲרֵי הָא יְיָ מִתְגְּלֵי מֵאֲתַר שְׁכִנְתֵּיהּ לְאַסְעָרָא חוֹב יָתֵיב אַרְעָא עֲלוֹהִי
וְתִגְלֵי אַרְעָא עַל דַּם זַכַּאי דְּאִתְּשִׁיד בַּהּ וְלָא תְּכַסֵּי עוֹד עַל קְטִילָהָא׃ א בְּעִדָּנָא
הַהִיא יַסְעַר יְיָ בְּחַרְבֵּיהּ רבתא

ל׳ · ד׳ · ל׳ ובטעם · ז׳: ל׳ ג ל׳ · ל׳ · ג׳ · ל׳ · דלתך ק׳ · ז׳ מ״ל . ל׳ חסר בסיפרא · ג׳ ומ״ל · ל׳. ל׳ חד מ״ל וחד חסר

וארץ ג׳ בקריאה וסי׳ וארץ רפאים תפיל. כי הנה ברא שמים חדשים. שמים לרום וארץ לעמק. ובל שמים וארץ דכוו׳: יעבור ז׳ מ״ל וסי׳ חבי כמעט רגע עד יעבור. וסלעו ממגור יעבור. ומאלהי משפטי יעבור. ירדפם יעבור שלום. חק נתן ולא יעבור. ודתי פרס ומדי ולא. קימו וקבלו היהודים׃

רשי

ותפלה: מוסרך למו. בהיות מוסר יסוריך באין עליהם וכך הוא תפלתם: (יז) כמו הרה תקריב ללדת וגו׳. כן היינו מפניך. רואים אנו שהם מיני סימני ישועה ונגאלה: מפניך. מפני גזירותיך: (יח) הרינו חלנו. חיל כיולדה כאלו ילדנו רוח ואין ישועה: ישועות בל נעשה ארץ. בכל כאלו קרובים אנו להגאל והוא הבליט וצרתינו אין אנו מכינים לנו ישועה: ובל יפלו. אין נופלין הכשדים שהם יושבי תבל שכבשו ומלאו את הארץ ויונתן תרגם בל יפלו ל׳ ונפלינו אני ועמך (שמות לג) אין יושבי תבל יכולין לעשות פלא: (יט) יחיו מתיך. כאן התפלל שיחיו הצדיקים בבקשה ממך יחיו אותן שמומתין עליך יצא דבר מלכות מלפניך לומר נבלתי יקומון נבלות עמי שנבלו עצמן עלי להם תהי תקומה זו חילוף למה שכתוב למעלה רפאים בל יקומו אבל אלו יקומון: הקיצו ורננו. כל זה יאמר להם הקב״ה הקיצו ורננו ל׳ צווי הוא זה: כי טל אורות טליך. כי נאה לך לעשות כן שיהא טל תורתך ומצותיך להם טל של אור: וארץ רפאים תפיל. ולארץ ולעפר תפיל את ארץ רפאים שרפו ידיהם מתורתך: רפאים תפיל. לפי שאמר ובל יפלו יושבי תבל חוזר ואומר אתה הפילם כי אין בצדקותינו כדי להפילם: (כ) לך עמי בא בחדריך. תשובה זו השיבהו לנביא לך עמי בא בחדריך בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ד״א התבונן על מעשיך בחדרי לבך כך דרש רבי תנחומא: וסגור דלתך בעדך. ת״י עביד לך עובדין טבין דיגנון עלך ורבי תנחומא דרש סגור דלתי פיך שלא תהרהר אחר מידת הדין: חבי. התחבאי מעט עד יעבר זעם כי אותו אפקוד על שונאיך: (כא) כי הנה ה׳ יוצא וגומר. ממדת הרחמים למדת הדין: יושב הארץ. הוא בר שעיר: על הרוגיה. שהרגו בישראל: (א) על לויתן נחש בריח וגו׳. ת״י על מלכא דאתרברב כפרעה מלכא

רדק

שופכים לפניך תפלה כי יודעים היו כי הצרה הבאה להם בגלות מוסרך היה ולא בדרך מקרה אלא שהיית מיסר אותם על עונם והם היו מתודים ומתפללים לפניך כן היה דרכם ותקם כל זמן שהיו בגלות: לחש. הנו״ן נוספת כנו״ן אשר לא ידעון אבותיך, והוא חסר פ״א הפעל ושרשו יצק, ולחש פירוש תפלה, נקראת כן לפי שהיא נאמרת בלחש, וי״ת ה׳ בעקא וגו׳, ר״ל בעתות השמד בגלות בשעה שהיו גוזרים עליהם שלא ללמוד תורה ושלא לעשות מצות והם היו לומדים ועושים בחשאי: (יז) כמו הרה. פירשו א״א ז״ל דבק עם הפסוק שלמעלה צקון לחש מוסרך למו, אמר כל כמה שהכית ותיסרם הם בכל עת שבים אליך ויאהבוך, כמו הרה תקריב ללדת כי בעת שהיא קרובה ללדת חבליה יותר חזקים ואע״פ שהיא יודעת כי בעלה גרם לה זה אינה שונאה אותו וכאותה שעה שהחבלים חזקים היא תאהבנו, וכן היינו מפניך כי בעת שהכנו ותיסרנו אנו אוהבים אותך יותר ושבים אליך בכל לב: (יח) הרינו חלנו כמו ילדנו רוח. פירש אדוני אבי ז״ל כיולדת כאשר ילדה ידעה כי כבר נמלטה, אך היינו כמו האשה המקרבת ללדת כלא עתה ולא ילדה וזהו כמו רוח, ואינה במח׳ בהפסק התבנים כי יודעת היא כי בקרוב תעמד עוד במשבר בנים, כן היינו אנחנו בגלות כי בעת שהיינו נמלטים מצרה לא היינו שמחים כי ידענו כי אחרת תבואה ועתידה לבא אחריה. כן בענין זה היינו בכל ימי הגלות כי דבר הישועות אשר בנעהתנו לא היה נעשה בארץ: ובל יפלו יושבי תבל. לא היו נופלים ממלכות העכו״ם כי אותו דבר הוא סימן לישועתינו כשיפלו הם נקום אנחנו ובכל עת שהיו בו גלולים מצרה לא היינו שמחים בזה כי היינו יודעים כי לא הגיע עת הישועה ולא היינו רואים שהיו נופלים יושבי תבל: נעשה. נפעל עומד: (יט) יחיו מתיך. אמר או בעת הישועה יחיו מתיך כי עתיד הקב״ה להחיות מתים בעת הישועה וכן אמר בנבואת דניאל ורבים מישני אדמת עפר יקיצו. וכבר כתבנו בתחלת פרשה זו בסוף היום ההוא יושר השיר הזה, והשיר הוא ענין הפרשה הזאת עד זה הפסוק, ואמר הנביא אז יחיו מתיך והכנוי הוא כנגד האל. ר״ל הצדיקים שהם לאל כמו שאמרו רבותינו ז״ל תחיית המתים לצדיקים ולא לרשעים וכן נראה בזה הפסוק שאמר מתיך וכן בנבואת דניאל שאמר ורבים ואמר נבלתי יקומון, והסר עם או כ״ף כנבלתי או עם נבלתי. אומר כשיקום נבלתי מן העפר יקומו גם כן שאר הצדיקים וזהו היה ביטח נאמת ביקום שהיה יודע בעצמו שהוא צדיק: הקיצו ורננו. ויאמר כל אחד לחברו הקיצו ורננו שוכני עפר, או יצא קול מן השמים ויאמר להם זה: כי טל אורות טלך. אורות הם ירקות, כמו ללקוט אורות, אמר על דרך משל על הראוי לירקות הוא טלך כמו שהטל מחיה הירקות ומצמיחם כן טלך אמר כנגד השם שיחיה המתים: וארץ רפאים תפיל. הארץ תפליך המתים ממנה ולמון, לשון האבה המפלת והארץ כמו והארץ נעדרה ממנו ה״א הידיעה או יהיה תי״ו תפיל כנגד האל אמר, המתים אתה תפיל אותם לארץ עד שלא תחיה אותם: (כ) לך עמי. וזה הפסוק אמר במלחמת גוג ומגוג שתהיה צרה לישראל מעט וזמן אמר דרך משל לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך, וזה משל להסתר כמעשים טובים ובהשובה שלמה, כי כמעט רגע יהיה הזעם ויעבור והטובים ימלטו, כמו שאמר כל הנמצא כתוב בספר: חבי. אמר לשון נקבה כנגד עמי שוכר כי עם מלאנו בלשון נקבה, כמו מדוע שובבה העם הזה. והטאת עמך. אבל ברוב הוא לשון זכר. ויש מפרשים אותו גם כפלם בכי לבי. ודלתיך כתיב ביו״ד לשון רבים וקרי דלתך לשון יחיד על דרך כלל, והיינו ממקבל דלת בגבול. כי כיחיד אומר דלתך. כמו ויקוב חור בדלתו: יעבור. כתוב בוי״ו וקרי בלא וי״ו בקמץ חטף מפני המקף: (כא) כי הנה ה׳ יוצא ממקומו. על דרך משל כמו שאמר גם כן ויצא ה׳ ונלחם בגוים ההם וכל עונם שקדם יפקד עליהם בעת ההיא וכל דם נקי ששפכו יפקד עליהם וכאשר לא ינקם הדם יראה כאלו הוא מכוסה תחת הארץ וכבינקם כאלו הוא מגולה, וכן אמר איוב ארץ אל תכסי דמי, לפיכך אמר ולא תכסה עוד על הרוגיה, וזכר הדם ולא זכר החמסים שהחרים בעבו כי הדם הוא החמס הגדול. וכן אמר בנבואת יואל ונקיתי דמם לא נקיתי: (א) קשה הכנה. קשה הגדולה והחזקה: כהשל לחוק כריתה השתרבב בגוים שלא היתה כמוה, וכל זה במלחמת גוג ומגוג כמו שפירשנו. ולויתן שזכר הוא משל על

תולדות אהרן כמו הרה. זוהר תצא׃ הרינו. נדה מ (יבמות ו)׃ יחיו מתיך. כתובות קיא סנהדרין ל זוהר חיי שרה תרומה ויקהל (ברכות ע תענית סג)׃ הקיצו. סוטה ה׃ של אורות. כתובות קיא׃ לך עמי. ב״ק ס סנהדרין בה קה עכו״ם ד׳ זוהר ויחי׃ כמעט רגע. ברכות ז (ברכות יח)׃

מצודת דוד

בתחנם: לקוון לחש. שפיכת תפלה בלויה בויניהם כאשר בא להם מוסרך: (יז) כמו הרה. ר״ל וכה יאמרו בתפלתם הנה כמו אשה הרה אשר תקריב ללדת שאז תאחז הגולה ותזעק בעבור יסורי חבלי הלידה כן היינו גם אנחנו חלים ורועדים מפני זעמך: (יח) הרינו חלנו. לפי שאנו מובטחים להגאל אחז במשל מאשה לידה שים לה צער הריון וחיל הלידה ויולדת רוח בעלמא שאין לה במה להתנחם על הצער שסבלה ור״ל יאמרו בתפלתם הלא דמינו לאשה לידה כזאת כי סבלנו קושי השעבוד ואין במה להתנחם כי עדיין לא נעשה ישועה בארץ ועדיין לא נפלו הכשדים שכבשו ומלאו פני תבל: (יט) יחיו מתיך. אמר דרך תפלה ובקשה הקב״ה יום יעמדו בתחיה אלו המומתים על קדוש שמך: נבלתי יקומון. יצא דבר מלכות מלפניך לומר נבלתי יקומון ר״ל נבלת עמי שנבלו עצמן עלי יקומון בתחיה ואתם שוכני עפר הקיצו משינת המיתה ושבחו לה׳: כי טל. כי טל התחיה שאוריד עליך יהיה כטל היורד על הצמחים שמגדל אותם כן יחיו המתים על ידי טל התחיה: והארץ וכו׳. הארץ תפיל ותשליך להוץ את המתים הקבורים בה: (כ) לך עמי. מאמר הנביא בדרך משל בוא בחדרך וסגור הדלת בעדך שלא יוכל לבוא מי שהולך לעשות עמך רעה והסתר כשיעור רגע מועטת עד אשר יעביר הזעם וגו׳ לו והולה לומר הסתרי עצמך במסתר תשובה ומעש״ט להגן עליך מזעם הצרות שיבואו קודם בוא הגאולה: (כא) יוצא ממקומו. הוא ענין משל וכמ״ש ויצא ה׳ ונלחם בגוים (זכריה יד): לפקוד. לזכור עון יושב הארץ על היושב בה לשלם גמול המפעל ונגלתה. הארץ תגלה את הדם על ההרוגים הנקברים בה: כז (א) יפקוד ה׳. ישגיח להכות בחרבו: על לויתן נחש בריח. הוא משל על ישמעאל שהוא מבריח

מצודת ציון

קב): לחש. ר״ל תפלה הנאמרת בלחש וקול נמוך: מוסרך. משפט יסורין: למו. להם: (יז) תחיל. מל׳ חיל והלחלה: בחבליה. הם מכאובי הלידה כמו במה הבלתך אמך (ש״ה ח): מפניך. ענין כעס וזעם כמו פני ה׳ חלקם (איכה ד): (יח) הרינו. מל׳ הריון: חלנו. מל׳ חיל והלחלה: (יט) נבלתי. אף גוף הצדיק ההומת יקרא נבלה כמו את נבלת איש האלהים (מ״א י״ג): הקיצו. ענין הערה כמו לא הקיץ הנער (מ״ב ד): אורות. הוא שם למה מה כמו ללקט אורות (שם): רפאים. כן יקראו המתים על כי נרפו ונחלשו ע״י המיתה: (כ) בעדך. כנגדך: חבי. מלשון מחבואה ומסתור: זעם. כעס: (כא) לפקוד. ענין זכרון: ונגלתה. ל׳ גלוי: (א) יפקוד. ענין השגחה: לויתן. הוא הדג הגדול שבים וכן תמשוך לויתן בחכה (איוב מ)

לְצַלָּאָה קֻדָּמָךְ בְּלֵילְיָא אַף־רוּחִי בְקִרְבִּי
רוּחִי בְמֵעַי מְבָרְבָא לָךְ אֲרֵי
כְּמָא דְדִינָךְ תַּקִּין לְאַרְעָא
קוּשְׁטָא יִתְאַלְּפוּן לְמֶעְבַּד
דְּדָיְרִין בְּתֻבֵל : יְהָבְתָּא
לְהוֹן אַרְכָּא לְרַשִּׁיעָיָא אִם
יְהוֹבוּן לְאוֹרַיְתָךְ וְלָא אֶתְבוֹכָל
יוֹמִין דְּהוֹוַן קַיְמִין עֲבַדוּן קְשׁוֹט
עַל אַרְעָא הָווֹ שָׁקְרִין אַף
אִינוּן לָא יֶחֱזוֹן בְּתוּשְׁבְּחַת
יְקָרָךְ יְיָ : יְיָ כַּד תִּתְגְּלֵי
בְּגְבוּרְתָךְ דְּלָאוֹטְבָא לְדַחֲלָתָךְ
לָא יִנְהַר לְכַנְאֵי עַמָּךְ יֶחֱזוֹן
רַשִׁיעָיָא וְיִבְהָתוּן פּוּרְעָנוּת
עָמָּא דַּחֲפִינוּן אַף אֶשָׁתָּא
לְבַעֲלֵי דְבָבָךְ תֵּשֵׁיצִי : יְיָ
תְּתַקֵּן שְׁלָמָא לָנָא אֲרֵי כָּל
עִידָן חַסִּיבְנָא מְחוֹבָנָא אַתְּ
עֲבִיד עִמָּנָא : יְיָ אֱלָהָנָא
שַׁלִּיטוּ בָּנָא עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי
עֲלָנָא רְבוֹנִין בַּר מִינָּךְ בְּרַם
בְּמֵימְרָךְ אֲנַחְנָא מְדַכְּרִין
בְּשָׁמָךְ אֲנַחְנָא מְדַן: אִינוּן פַּחְיָין לָמֵתִין דְּלָא יֶחֱיוּן לְנִפְרַיהוֹן דְּלָא יְקוּמוּן בְּגִין
כַּד תַּסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן וְתֵשֵׁיצִינוּן וְתוּבִיר כָּל דָּכְרָנְהוֹן: אוֹסֵפְתָּ לַעֲנָשָׁא
מְבַדְּרֵי עַמָּךְ יְיָ אַף עֲתִיד אַתְּ לְקָרָבָא גְּלוּתְהוֹן לְאִתְגָּלָאָה בִּגְבוּרְתָךְ לְרַחֲקָא
כָּל רַשִׁיעַיָּא לְגָהֳנָם : יְיָ בְּעָקָא הָווּ דְכִירִין דְּרַחֲלָתָךְ בְּעִקְּתָהוֹן הָווּ מַלְפִין

כ׳ וכ״כ. ו״ל
כ׳
כ׳
כלהון כ״כ
ג׳ כתפא
כ׳
כ׳ וחסר
כ׳
כ׳
כ׳
כ׳ ומ״ע
ו׳. ו׳ חסר
יד
ג׳
ג׳
ג׳ ונקפוף
ג׳
כ׳
כ׳ ומ״ג. ל׳ טו

אוֹיְתָךְ בַּלֵּילְיָא אַף־רוּחִי בְקִרְבִּי
אֲשַׁחֲרֵכִי כַּאֲשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ לָאָרֶץ
צֶדֶק לָמְדוּ יֹשְׁבֵי תֵבֵל : יְחֻן
רָשָׁע בַּל־לָמַד צֶדֶק בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת
יַעֲוֹל וּבַל־יִרְאֶה גֵּאוּת יְהוָה :
יָדוֹ רָמָה בַּל־יֶחֱזוּן וְיֶחֱזוּ
וְיֵבֹשׁוּ קִנְאַת־עָם אַף־אֵשׁ צָרֶיךָ
תֹּאכְלֵם : יְהוָה תִּשְׁפְּתָה שָׁלוֹם
לָנוּ כִּי גַם־כָּל־מַעֲשֵׂינוּ פָּעַלְתָּ לָנוּ :
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעָלוֹנוּ אֲדֹנִים
זוּלָתֶךָ לְבַד־בְּךָ נַזְכִּיר שְׁמֶךָ :
עָמָּא תַּחְפִּינוּן אַף אֶשָׁתָּא
לְבַעֲלֵי דְבָבָךְ תֵּשֵׁיצִי : יְיָ
תּוֹסִיף לַגּוֹי יְיָ תּוֹסִיף לַגּוֹי
תִּתְכַּבָּד רָחַקְתָּ כָּל־קַצְוֵי אָרֶץ :
בְּצַר פְּקָדוּךָ צָקוֹן לַחַשׁ
כַּחֲבָלָה לְהָרָה יְהוָה מִפָּנֶיךָ :
כְּהָרָה תַּחִיל וְתָעוֹד בַּחֲבָלֶיהָ
כֵּן הָיִינוּ מִפָּנֶיךָ יְהוָה :
נָפַלְנוּ וְלֹא יָלַדְנוּ כְּמוֹ רוּחַ
יְשׁוּעוֹת בַּל־נַעֲשֶׂה אֶת־הָאָרֶץ
וּבַל־יִפְּלוּ יוֹשְׁבֵי תֵבֵל :
יְחִיוּן מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן
הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר
כִּי טַל אוֹרוֹת טַלֶּךָ
וְאֶרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל :
לֵךְ עַמִּי בֹּא־בַחֲדָרֶיךָ
וְסְגֹר דֶּלְתְּךָ בַּעֲדֶךָ
חֲבִי כִמְעַט־רֶגַע
עַד־יַעֲבָר זָעַם :
כִּי הִנֵּה יְהוָה יֹצֵא מִמְּקוֹמוֹ
לִפְקֹד עֲוֹן יוֹשֵׁב הָאָרֶץ
עָלֶיהָ וְגִלְּתָה הָאָרֶץ
אֶת־דָּמֶיהָ
וְלֹא־תְכַסֶּה עוֹד עַל־הֲרוּגֶיהָ :

אֲנִיתָךְ בְּלֵילְיָא אַף־רוּחִי בְקִרְבִּי
אֲשַׁחֲרֵכִי כַּאֲשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ לָאָרֶץ
צֶדֶק לָמְדוּ יֹשְׁבֵי תֵבֵל : יְחֻן
רָשָׁע בַּל־לָמַד צֶדֶק בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת
יַעֲוֹל וּבַל־יִרְאֶה גֵּאוּת יְהוָה :
יָדוֹ רָמָה בַּל־יֶחֱזוּן וְיֶחֱזוּ
וְיֵבֹשׁוּ קִנְאַת־עָם אַף־אֵשׁ צָרֶיךָ
תֹּאכְלֵם : יְהוָה תִּשְׁפְּתָה שָׁלוֹם
לָנוּ כִּי גַם־כָּל־מַעֲשֵׂינוּ פָּעַלְתָּ לָנוּ :
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעָלוֹנוּ אֲדֹנִים
זוּלָתֶךָ לְבַד־בְּךָ נַזְכִּיר שְׁמֶךָ :
מֵתִים בַּל־יִחְיוּ רְפָאִים בַּל־יָקֻמוּ
לָכֵן פָּקַדְתָּ וַתַּשְׁמִידֵם וַתְּאַבֵּד כָּל־
זֵכֶר לָמוֹ : וַיֹּסֶף יְהוָה
יֹסֶף לַגּוֹי נִכְבַּדְתָּ רִחַקְתָּ כָּל־
קַצְוֵי אָרֶץ :

בכרבי י״א וסי׳ נספר ביהושע סי׳ ס׳ : רסה ג׳ לעיל בקריאה וסי׳ מן יאמרו ידיעו רסה . רמה קרני. רמת ידך כל יחזיון : יחיו ג׳ וסי׳ ויאמרו אליהם הנשיאים יחיו . כתים כל יחיו . יחיו מחיך נבלתי . ה׳ עליהם יחיו . וגם אני נתתי להם . אבותיכם אית הם . מרוע רשעים יחיו . ונפסי׳ גם ביהושע סי׳ ס׳ : קצוי ארץ ג׳ וסי׳ יספת לגוי ה׳ יספת . מראות בצדק חעננו . כשפך אלהים כן תהלתך . קדמה ארץ מלעיל :

הולדות אהרן חוטיקן . זוסר לך תחרי ז יותן רשע . מגלם ו׳ : שלום לנו . כרכום מו : נעלונו . זוסר שמום ז רשעים . זוסר כלילתים :

(ט) ויתן רשע . כתרן נכוחות ירושלים וכית המקדש יעול לשלול ולבזו ולהשחית : כל ירמה נאות ה׳ . לא תשב בעיניו נגלך וגמולתך וכל ירמה ה׳ רגילות ותמידות לא רמה לא תשב כמו ככה יעשה חיוב (חיוב ג) : (יא) ה׳ רמה יד׳ וגו׳ . רמיתי מדרשי אגדה רבים למקרותים של פרשה זו עליונה ותחתונה ואיכם מיושבים אז על דקדוק הלשון אז על סדר המקרות והוכרתי לבאר תוכם על מכני פרשה ומ״מ יש שמקשה הכיצה כ׳ תחזה לו מוטב שיחזו ויבושו ואין זה ראוי לה׳ שאין כתוב כאן הרים׳ יד׳ ועיד שאף שהיכה הלוקה מתיכה כיוצא בה כל יד רמה שהתקרח עשהו למטה וזה טעמו למעל׳ כמו (כרח׳ לז) הנה קמה מלומתי וכמו (רות ח) הנה שדה יבמתך שבולו לשון עבר אף זה ה׳ נסתלקה יד גבורתך מעל גריך כל ירחו בקנאת עם בטוחה שתיטיב לעתך אף בעמלן ירחו מאשפו נקמתך שתאכלם האש : (יב) תשפות . תכין וכן שפות הסיר (מ״ב ד׳) וכן לעפר מות תשכחני (תהלי׳ כב) ויש לפתור את כולן ל׳ שימה תשית שלום לנו : כי גם כל מעשינו . הרעיס : פעלת לנו . כשנגד לקחנו מיד כל מעשינו : (יג) בעלונו . נעשו לנו מלווים ונגשונו : שמך . שם אלהותך נזכיר לאמר כי אלהינו לבד הוא אלהים : (יד) מתים בל יחיו . הלא פקד׳ עליהם כבר ותשמידם בעמרי פיך כענין שנאמר כי מחה אמחה את זכר עמלק (שמות יז) : (טו) יספת לגוי . ליסראל יספת להם תורה ונבולה וכבוד וכל כמה שיספת להם נכבדת שהם מורין ומשכחין לפניך על כל העובה הרי בעוכתם כך עושים ישראל לפניך קילוס וכבוד ונער להם : (טז) ה׳ בצר פקדון . מינס מהרהריס אחר תדותיך : נקון לחש . שפך שיח ותפלה

(יז) כחבלי׳ . נגלותי שדומה ללילה לעשות את אלה : אף רוחי בקרבי אשחרכי . אתחנן לך לכל זה למה כי כאשר משפטיך בחיס לארץ שאתה עושה משפט בריעים : לדק למדו יושבי תבל . למדו׳ להצדיק את דיניך ולהודות על מדותיך ערוחים המוטעת לוקה ולהדיק מקבל שבר טוב :

(א) ביום ההוא . לעתיד לבא : שיר . שיעשה ישראל : לכרם חמר . כנסת ישראל : (ב) אנכי ה׳ נוצרה . אני הוא שברא את העולם : לרגעים . לשעות : פן יפקד עליה . פן יבא עליה פקדון : (ג) נוצרה . אשמרנה : (ד) חמה אין בי . אין כעסי עליה : מי יתנני . מי יתן לי : שמיר ושית . קוצים ודרדרים : אפיחה . אשרוף : (ה) יחזק . יתפש : במעוזי . בתפלתי : יעשה שלום . יעשה ישראל שלום : (ו) הבאים . ישראל שבאו : ישרש . יגדל : יציץ . יפרח : ופנו תבל . ישובו ישראל : (ז) כהכת . כמכת : כהרגת . כהריגת : (ח) בסאסאה . בשלחה : בשלחה . בגלותה : הגה . נשם : בקדים . ברוח קדים : (ט) בזאת . בשביל זאת : יכפר . יתכפר : עון יעקב . עון ישראל : כל אבני מזבח . כל עבודת כוכבים : כגירי . כאבני : משיר . מגלף : אשרים . צלמים : חמנים . צלמים : (י) כי עיר בצורה . כי ירושלים עיר בצורה : נוה . מקום : שלח . שלח ישראל : ורבץ . ירעה : וכלה . ויכלה : (יא) תיבש . תתיבש : קצירה . קציר : תשברנה . תשברנה : תבאנה . תבאנה : אשה . אשת : בינה . בינת : יצרם . יצר אותם : לא ירחם . לא ירחם עליהם : (יב) יחבט . יכה : מפלג . מתחלת : נהר . פרת : שבלת . שבולת : עוללתם . אחת אחת : (יג) בעת ההיא . בזמן ההוא : יתקע . יתקעו : אבדי . אבודי : הנדחים . הנדחים : והנפוצים . והנפוצים : השתחוו . השתחוו : ירושלים . ירושלים :

מצודת ציון

(ו) : תבל . כן נקרא מקום המיושב : (ז) יוכה . מי׳ הניכה ותכה : נכחות . ענין ישרות כמו נכוחים למבין (משלי ח) : יעול . מל׳ עול : (יח) יחזיון . ענין מכתכות כמו ותחז פתוח (במות יח) : קנאת . ענין נקמה : (יט) תשפות . ענין עריכה וכדור כמו שפות הסיר (יחזקאל כד) : (יג) בעלונו . ענין מדון ומוכל כמו תם כעליו עמו (במות כב) : זולתך . כמו בלעדיך : (יד) רפאים . הם המתים שנרקבו ונהפכו ע״י המיתה וכשל הכחר כמ״ש : פקדת . ענין נוחת כפקודעות כמו ויפקד ה׳ על שרה (בראשית כא) : ותאבדם . ענין כלוין : כל זכר . שום זכר וכן לא תעשה כל מלאכה (במות כ) ור״ל שום מלאכה : למו . לסם : (טו) יספת . מל׳ הוספה : כל קצוי ארץ . כל הקצוות : (טז) פקדון . ענין וקבון כמו וכי יתן איש אל רעהו חמור (שמות כב) : נקון . מל׳ ניקוב ובסיכה ויאמר כן על הרכות בסגול וכן יסוף שיחו (תהלים קב)

מצודת דוד

סיח עם שמחבת התלם סגויה ממחבוה הסורדות : לף רומי בקרבי . ר״ל כל עוד שרוחי בקרבי תשחר ותדרוש לך : כי כאשר וכו׳ . ר״ל כי תמרתי גם המשפט לעוכה היא כי כאשר תבוא משפט בארץ אז יושבי תבל למדו לדק ועזבו פרכם מאחד המשפט ככה : (י) יותן רשע . ר״ל וכי מהדין ניותן הרשע שיעשה עול בדק לף מירלת המשפט : כתרן נכוחות יעול . אם כי הוא כתרן שעשו לעשות נכוחות וגוסרו בעבור המשפט כלאה הנה הרשע הזה לא כן יעשה כי יאחז דרכי לעול עוד : וכל ירמה . ואחו משהכל בעוחם כ׳ ר״ל הושב עבא במקרא ולא תעבה ה׳ המה שתאנאה לשלם גמול : (יא) רמה יד׳ . כשרמה יד להכות בפרעשים הלנו הינם משהכלין שרמה יד כי יחשבו למקרה : יחזו . לכן יראו תשועת ישראל ויבושו אז ברגשותם הקלאה שיקנא ה׳ לעמו כי אז לא יוכלו להשוב עבא במקרה כי יראו מעם עם נוטעים מעמים רבים : לף הם . ר״ל לף יראו משפע שהתם שהתך ברין ואכלו צרו למקום : (יב) ה׳ תשפות וכו׳ . ר״ל אתה ה׳ תערוך לנו שלום כי גם כל המעשים הבאים עלינו בין טוב בין רע הלא פעלת לנו ולא כתו במקרה ואם כן הוחיל והכל בידך עזוך לנו שלום : (ג) ה׳ אלהינו וכו׳ . הוא דבר רצוי לומר דמוים הנו לשלום : לבד בך . אבל לא במעטו אלינו כי בך לבד נזכיר שמך ואין תי נפתח עמך : (יד) מתים . כי מתים המה ואין בהם חיות : בל יחיו . לא יוכלו לקום על רגליהם . לכן פקדת : (טו) יספת לגוי ה׳ . כל מה שיספת לעשות עמך תמיד ויתרבו עמך עד שיכבשו כל קלום המקום ממקומם לוכת נולה בכל קלום המקום ויהיו כולם עמך ועבדיך ועל כן הוספת לו זו מתך : (טז) בצר . בעת צרה עליהם ופקדון מוסרך למו . בעת שסיר מוסרך לפיהם היו

הַשְּׂחָה לִשְׁחוֹת וְהִשְׁפִּיל גַּאֲוָתוֹ עִם ד׳. ד׳
אָרְבֹּת יָדָיו: יב וּמִבְצַר מִשְׂגַּב ד׳. ד׳
חוֹמוֹתֶיךָ הֵשַׁח הִשְׁפִּיל הִגִּיעַ לָאָרֶץ ד׳. ד׳
עַד־עָפָר:
כו א בַּיּוֹם הַהוּא יוּשַׁר הַשִּׁיר־ ד׳. ד׳
הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה עִיר עָזֹּנוּ ד׳ קמץ
יְשׁוּעָה יָשִׁית חוֹמוֹת וָחֵל: ב פִּתְחוּ וכל לפ דכו׳
שְׁעָרִים וְיָבֹא גּוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר ו׳
אֱמֻנִים: ג יֵצֶר סָמוּךְ תִּצֹּר שָׁלוֹם ו׳. ו׳. מפר
שָׁלוֹם כִּי בְךָ בָּטוּחַ: ד בִּטְחוּ בַיהוָה ד׳ תחד מ״ל
עֲדֵי־עַד כִּי בְיָהּ יְהוָה צוּר עוֹלָמִים: ד׳
ה כִּי הֵשַׁח יֹשְׁבֵי מָרוֹם קִרְיָה ד׳
נִשְׂגָּבָה יַשְׁפִּילֶנָּה יַשְׁפִּילָהּ עַד־אָרֶץ ד׳
יַגִּיעֶנָּה עַד־עָפָר: ו תִּרְמְסֶנָּה רָגֶל ד׳ ומ״ל. ד׳
רַגְלֵי עָנִי פַּעֲמֵי דַלִּים: ז אֹרַח לַצַּדִּיק ד׳
מֵישָׁרִים יָשָׁר מַעְגַּל צַדִּיק תְּפַלֵּס: ד׳
ח אַף אֹרַח מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה קִוִּינוּךָ ד׳ ומ״ל
לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ תַּאֲוַת־נָפֶשׁ: ט נַפְשִׁי

כי כשומה יפעיל כל דבר ביוצרן לו בשום בשמותו תמה תעלי ידיו בשבטו תומם. כן כתל יבם ל כל גחום מוצא ובמקום תחר זכר בן מוצא כנשות. כמו שתחר במענו גחון מוצא גחה מלד וגו׳: (יב) ומבלר מבצר. פתוך על סתוך. וכן מפצר מצוד טעם, והדומים בסם: עד עפר. שלא תסיה לו תקומה: (ג) ביום ההוא. כל זה בזמן הישועה, והבירה ביותר כם תלנו שבשוקים שתומר ושולך. ותמר בזכרן יהודה כי שם תסיה המלחמה ותהשועה, ותמר על ירושלים שהיא עיר עז לנו ובסים סקב״ה חומותיה ותילה ישועה, וכן תומר ותקרלת ישועה חומותיך. ותיל היה תחומה סקטנה שנשני תחומה בגדולה. וכדכרי רז״ל מלי תיל ותומה בוכח וכר בוכח. ושיכום תיל בתשיכה בסניכ תחומה. תתרגתן בוא תילהת: (ב) פתחו. דרך תצל בתרך יבכולו בשתה לכם שהיה כיום כתלו כגוכה בשניכם: בומר תמוניה. שנתנו בגלות תמוצב בתל ולא עבדו ע״ג כמו שתתר תם שכתנו שם תלכיהו ובשרש כשינו בתל זר: (ג) יצר סמוך. תומר כשנר תתל כיצר שהוא סתוך ונשען עליך תנור תומו כי כך בעות שבעת בך נשרת תומו ונתת לו שלום שלום והכשל להוק שכלום: בעות. שם תצר בשקל שעות: (ד) בטחו בה׳ עדי עד. עד שולם. תו יהיה עדי גם כן עולם ויהיה כשול. כלומר ככל שפולמים בשתו בו. וכן פרשם יונתן לעלם ולעלמי עלמיא: כי ביה ה׳ צור עולמים. כי בו רלוי לבטוח כי הוא צור שולמים. פיכוש מתק תומתם כולם. ואור תתר, וכן צור תמיד שעלו. ויש לפרש צור שם ה׳ צור עולמים. ושל דרך זה מי תוזק שעולמים. ושל דרך זה מי בשולם. ושיכוש כיה ה׳ כרתבון שם תתר תורש על היות שעולם מתתו וכשני ו״ד ה״ת ו״ו ה״ת שם בשלם: (ה) כי השח. כזה תתלו כי שוב נשתום ולבטוח בו לפי שתתם גיה יברתל בשתתם בו כי השח ותכשיל שוגתיכם שהן יושבים תרום קריה נשגבה וכל קריה נשגבה תשם בשפיל. תו תתר על קריה תיושבת תשם והזה ישפילנה וגו׳. ככשל לתזק בשנין: (ו) תרמסנה. תתר בתשול נתרן תרמסנה רגל. ותיזה רגל רגלי עני וסם יברתל: פעמי דלים. כשל בשנין בשלות שוות בתעבה. ר״ל שירמסו יברתל גחותם ונחונם ויהיו תדוגים עליהם שתם תתר היו עכדים תתהים: (ז) תרח לצדיק. כמו תרח תיסרים לצדיק, ופירושו תתם תתו לצדיק ותבוון לשניו תרח תיסרים ותשלם תשלו: ויתר. הוא לשון קריתה כעבד תתל יתנהג. תתר בתח תתל ישר יברתל

הולדות אהרן גוי לדיק. בכת קיט בהנדבון קי זוכר וילך (בכיצות לב) ; נשמו נב׳. מכתוב כם: כיט ס׳. (הגיגה טו): כי תשם. ר״ם לח: פרתבכם. תגיגה נ:

מצודת דוד

ידיו בקרב תוצב להכותו: כתשבר וכו׳. כי תשם בתיט יפרש ידיו בכל כתו: והשפיל. הוא יפעיל גחות תוצב עם התקומות שהיה לו להדוב בכם והם התגדלים סגבוהים כ״ל לח יועילו התגדלים: (יב) חומותיך. תל תול תוצב יתתר: עד עפר. כפל תדבר פעתיים דבות להורות על גודל התפילה והתהדון: כן (ה) ביום ההוא. ביום תפלת גוג: עיר עז לנו. ירושלים שהיתה לנו למעוז תעולם הזה גם עתה יבים תתל יבושע בחומתה ותילה ולא תשלטו בכם יד החויב: (ג) שתמו שערים. פתחו שערי ירושלים ולא תפתדו תן החלטו בכם יד החויב: ויבוא. כשתתי השערים יבוא יברתל היה אומר ותפלה לשתמה הבטחה תזאת: (ד) יצר סמוך. סתתבטח שהיה נשען על התל בשלום הזה תותו לבל יתבד ובכל תלא שלום לחזק תדבר: כי בך בטוח. ר״ל כן רתוי תדבר היותל ובטח בך: (ד) בטחו בה׳. כתלו תזריזם תלא לתלה ותומיים בטחו בה׳ עד תולם כי בו תלוי תוזק עוה״ז ועוה״ב ובכל בח ממנו יה׳: (ה) כי השח. הוא השפיל הכשדים תשר יפבו בכוש המעלה: קריה. וכן השפיל כל קריה תזקה: שפילנה. וכן יפפיל תותה עוד עד התרן ועד העפר וכפל תדבר בתי״ם לפי תרכית ההפלה: (ו) תרמסנה רגל. הרגל תכתום תותה וחזר ופירש לומר רגלי עני תכתום וסם יברתל שהמה מוכנעים בעני ותביון: פעמי דלים. ר״ל כל זה הגדולה והממלכה תהיה להכדיקים בעבור כי אין תורה לכל לדיק ולדיק כי תם ללכת בדרך יפר ולא יעמה ממנה: יפר. תתה התל סיפר הלא הפלם ותשקל תעגל כל לדיק ולדיק ותדע שכן הוא: (ח) אף אורח. אף בכוח לנו תורת תשפטיך לייפר תותנו ביסורי הגלות עכ״פ קויתו לך ולא היינו תתייחסים תן הגלות: לשמך ולזכרך. שיה היה יתפר יזכר ושפל בשפות נרדפים: תאות נפש. תשות כל נפש היתה להזכיר לנו שתך ולומר לנו דבר תפתך: (ט) נפשי תויתיך

מצודת ציון

שפוחה לשפות. פתן תפעיה בתים כתו בי שתו (יתושקל תו): תרכות. תל: תלכ ז ידיו. ענין תקום כתו יד תכשלוה (ב״ב יח): (וז) ותבלר תצב. שתרון תחד לפה תפנין תוזק וכבד כתלה בשפות נרדפים וכן תרפת עפר (דניאל יב) והדומים: בשה. ענין בשפלה כתו ושה רוש תנביה (לעיל נ) וכפל. כתלה בשפות נרדפים ותתר בשפל ובדרך תתקנה: (ח) יחלנו. ענין שיפה כתו שתו בשתים פיפה (תהלים עג): תומות. כתו בתומות. ותל. הוא שהוא גתוכה בעפני סנכוה כתו ויתבל תל ותומה (תיכה ג): (ב) שומר. ענין תתנה ותקום כתו ותניו שתר תת כדבר (בראשית לו): (ג) יצר. ענין שעולה תתתבה כתו וכל יצר תתבכות לבו (שם ו): סמך. ענין בשענה: תנור. ענין שתירה כתו יגרגרו בתיתון עינו (דניאל נב): (ד) עדי עד. עד עולם וכן שוכן עד (לקמן כו): צור. ענין תוזק: (ה) בשה. ענין בשפלה: תרוס. תל: רוס וגבוה: קריה. עיר: נשגבה. תוזקה: (ו) תרתסנה. ענין דריכה: פעמי. רגלים שפופשים בהן כתו בריתה פעתיך (תהלים עד): (ז) תורת. דרך: תעגל. בכיל ותסילה וכן בדרכתיך בתעגלי יושר (תשלי ד): תפלס. תשקול בשלה וזהו שם בכלי שתוקלין בו כתו ובקל בשלה בריה (לקמן מ): תויתיך. תל: תתוה: תתתרך. ענין דריכה כתו שתר טוב (תשלי יח)

כל קריה תזקה: שפילנה. וכן יפפיל תותה עוד עד התרן ועד העפר וכפל תדבר בתי״ם לפי תרכית ההפלה: (ו) תרמסנה רגל. הרגל תכתום תותה וחזר ופירש לומר רגלי עני תכתום וסם יברתל שהמה מוכנעים בעני ותביון: פעמי דלים. ר״ל כל זה הגדולה והממלכה תהיה להכדיקים בעבור כי אין תורה לכל לדיק ולדיק כי תם ללכת בדרך יפר ולא יעמה ממנה: יפר. תתה התל סיפר הלא הפלם ותשקל תעגל כל לדיק ולדיק ותדע שכן הוא: (ח) אף אורח. אף בכוח לנו תורת תשפטיך לייפר תותנו ביסורי הגלות עכ״פ קויתו לך ולא היינו תתייחסים תן הגלות: לשמך ולזכרך. שיה היה יתפר יזכר ושפל בשפות נרדפים: תאות נפש. תשות כל נפש היתה להזכיר לנו שתך ולומר לנו דבר תפתך: (ט) נפשי תויתיך

ופירש המשל ואמר כי רוח עריצים כזרם קיר. כלומר כעס עריצי הגוים על ישראל היה להם כזרם מים המפיל הקיר. ולולי רחמי האל לא היה לנו תקומה: ורוח. כעס. כמו אל תבהל ברוחך לכעוס. כל רוחו יוציא כסיל, הניחו את רוחי: (ה) כחורב בציון. כי כחורב והשרב במקום ציה ואין לאדם בעבורו מחסה כמשלע כן הכנעת אתה אותם שאון זרים והמונם שלא יסי' להשפלע ומקלט: כחורב בצל עב. ואותו החורב יהיה לגוים כחורב בציון ויהיה לישראל כחורב בצל עב כלומר כי צרות גדולות יפין באלו הימים לעכו"ם ולישראל. כמו שכתבנו למעלה בפסוק והפרה הלבנה וישראל ימלטו מאותה הצרה כמו שכתוב כל הנמצא כתוב בספר. ויהיה להם אותו החורב כמו החורב שיבא עליו צל ויקרר אותו אבל לעכו"ם יהיה כריתה שיכניע אותם: זמיר. ענין כריתה. כמו וכרמך לא תזמור: יענה. ענין כניעה כמו לענות מפני והעריצים הם העכו"ם: (ו) ועשה ה'. נכר הוא. בהר ציון כי שם יהיו נקבצים כל הגוים על ירושלם: משתה שמנים. מענין שומן. והוא דרך משל על הכוס שישתו שם כמו שאמר כי כאשר שתיתם על הר קדשי ישתו כל הגוים. וכל זה דרך משל כמו שאמר גם כן אתן התירוש סף רעל לכל העמים. ואמר שהמשתה ההוא שיעשה יהיה משתה שמנים ממחים. כלומר שמנים הרבה מענין מוח ואם אינו משרשו. והמשתה השמן ביותר כשישתה אדם ממנו הרבה מכביד הלב ומורדו וכל שכן משתה שמרים שיהיו מזוקקים מן היין. וכל זה משל למהומו' ה' שתהיינה בהם והם עצמם יהרגו אחד את חברו. כמו שאמר ועלתה ידו על יד רעהו. וי"מ כטורא הדין שרו וגו'. ופי' שרו הסעודה, ופי' זמן שיזמינם לבוא לסעודה ואת. וזהו ענין שאמר והעליתיך מירכתי צפון והבאותיך על הרי ישראל: (ז) בלע. ענין השחתה כמו כבלע רשע צדיק ממנו. והדומים להם: הלוט הלוט. הראשון שם והשני פעול. כמו והמסכה הנסוכה. ואע"פ בהוא בתולם. או הוא תואר. והפסוק כפול במלות שונות. כי ענין הלוט הלוט כענין המסכה הנסוכה. ופי' הפסוק הסתר והכסוי שנסתרו בו הגוים עד היום ההוא שהיו כולם בבלו' ובצרה. ישחית האל ויהיו הכסוי ויהיו מגולים ומוכנים לרעה הבאה עליהם ולא יהיה להם מכסה ומחסה ממנה. ופי' פני כי עד היום ההוא היו מכוסים כאלו לא היה פניהם נראים כענין בכת כיון אשר דרכו נסתרה, והא"א ז"ל פי' הלוט הלוט

בְּשַׁקְפָּא בְּכוּתָל: ה כִּשְׁרָב בְּאַרְעָא צַחְיָא אִתְרְנוֹשַׁת תַּקִּיפִין תְּמָאִיךְ בְּטַלַּל כֵּיף מַקַּר בְּאַרְעָא מְשַׁלְהַיָּא כֵּן נְיַח רְוָחָא לְצַדִּיקַיָּא כַּד יִמְאֲכוּן רַשִׁיעַיָּא: ו וְיַעֲבֵד יְיָ צְבָאוֹת לְכָל עַמְמַיָּא בְּטוּרָא הָדֵין שֵׁירוּ וְזַמְנָא מְדַמַּן דְּהִיא דִיקָר וּתְהֵי לְהוֹן לְקָלָן מַחֲהִילָא מַחֲוְדָא יִשְׁתֵּיזְבוּן מִנְּהוֹן מָחָן דִּיסוֹפוּן בְּהוֹן: ז וְיִסְתַּלְעֲמוּן בְּטוּרָא הָדֵין אַפֵּי רַבָּא דְרַב עַל כָּל עַמְמַיָּא וְאַפֵּי מַלְכָּא דְשַׁלִּיט עַל כָּל מַלְכְּוָתָא: ח יִתְנְשׁוֹן מוֹתָא לְעָלְמִין וְיִמְחֵי יְיָ אֱלֹהִים דִּמְעֲתָא מֵעַל כָּל אַפַּיָּא וְחִסּוּדֵי עַמֵּיהּ יַעְדֵּי מֵעַל כָּל אַרְעָא אֲרֵי בְמֵימְרָא דַייָ גְּזִיר כֵּן: ט וְיֵימַר בְּעִדָּנָא הַהִיא הָא אֱלָהָנָא דֵין דִּי סַבַּרְנָא לֵיהּ וְיִפְרְקִינָנָא דֵין יְיָ דַהֲוֵינָא מְסַבְּרִין לְמֵימְרֵיהּ נְבוּעַ וְנֶחְדֵי בְּפוּרְקָנֵיהּ: י אֲרֵי תִתְגְּלֵי גְבוּרְתָא דַייָ בְּטוּרָא הָדֵין וְיִתְדָּשׁוּן מוֹאֲבָאֵי בְּאַתְרֵיהוֹן כְּמָא דְמִתְּדָשׁ תִּבְנָא בְּטִינָא: יא וְיִפְרֵים כְּמַחַת גְבוּרְתֵיהּ בֵּינֵיהוֹן כְּמָא דְמַפְרֵים שַׁיָּטָא

עָרִיצִים כְּזֶרֶם קִיר: ה כְּחֹרֶב בְּצָיוֹן שְׁאוֹן זָרִים תַּכְנִיעַ חֹרֶב בְּצֵל עָב זְמִיר עָרִיצִים יַעֲנֶה: ו וְעָשָׂה יְהוָה צְבָאוֹת לְכָל־הָעַמִּים בָּהָר הַזֶּה מִשְׁתֵּה שְׁמָנִים מִשְׁתֵּה שְׁמָרִים שְׁמָנִים מְמֻחָיִם שְׁמָרִים מְזֻקָּקִים: ז וּבִלַּע בָּהָר הַזֶּה פְּנֵי־הַלּוֹט | הַלּוֹט עַל־כָּל־הָעַמִּים וְהַמַּסֵּכָה הַנְּסוּכָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם: ח בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי יְהוִה דִּמְעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר: ט וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה יְהוָה קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ: י כִּי־תָנוּחַ יַד־יְהוָה בָּהָר הַזֶּה וְנָדוֹשׁ מוֹאָב תַּחְתָּיו כְּהִדּוֹשׁ מַתְבֵּן בְּמֵי מַדְמֵנָה: יא וּפֵרַשׂ יָדָיו בְּקִרְבּוֹ כַּאֲשֶׁר יְפָרֵשׂ

(ו) ועשה ה' צבאות לכל העמים. כשיבאו לצבא על ירושלים: משתה שמנים. שהם סבורים שיהא טח להם כשמן יהפוך למשתה שמרים: שמנים ממחים. טחים ושמנים כמוח עצמות ויהיה שמרים מזוקקים מכל משקה שמן ויין שלא יהא שם אלא שמרים לבדם וכל זה במלחמות גוג ומגוג: (ז) הלוט. הכסוי: הלוט על העמים. המכסה את כל העמים. הלוט כמו וילט פניו (מלכים א יט) הנה היא לוטה בשמלה (שמואל א כא): המסכה. לשון נסיכות ושררה: (ח) בלע המות. יכסנו ויעלימנו עולמי' מישראל: (ט) ואמר. עמו ביום ההוא הנה וגו': קוינו לו ויושיענו. היינו מקוים לו שיושיענו: (י) כי תנוח יד ה'. גבורתו של מקו': ונדוש. יהא נדוש: תחתיו. במקומו ונדוש כמו ונרוץ הגלגל (קהלת יב): מתבן. תבן: מדמנה. טיט וכן לדומן על פני האדמה (ירמיה טו): (יא) ופרש ידיו. ישבר ידיו וזרועותיו כספוק כפים נגבי: השוחה

בצל י"ב בקריאה וסי' במסרה רבתא: ונשמחה ד' בקריאה וסי' זה קוינו לו ויושיענו. נרננה ונשמחה בכל ימינו. זה היום עשה ה'. משכני אחריך נרוצה: במו ט' בקריאה וסי' כהדוש מתבן במו מדמנה. הציו שרפתי במו אש. הציו שרף במו אש. במו פי אתחנן לו. כי הלך במו אש לא תכוה. לידות במו אפל. ואניעה עליכם במו ראשי. אאמיצכם במו פי. ותבוא חיה במו ארב דאיוב. קדמא במי כתיב וקרינן במו:

תולדות אהרן בלע המות. פסחים כה סנהדרין נא: ומחה ה'. מ"ק כח סנהדרין נא: והרפת עמו. זוכר היי ברה: ביוב הכוח. תענית לא:

רמז לאומה שמכסים את פניהם: (ח) בלע המות. ישחית ויבטל המות, רלה לומר מיתה מוקרית לא מיתה טבעית, רלה לומר ההריגה שהיו הורגים אותם הגוים בגלות או תבטל אותה המיתה והדמעה שביתה על כל פנים, ר"ל על כל פני עם ישראל שהיו בוכים בגלות תמיד מהרעות שהיו עושים להם הגוים או ימחה האל אותה הדמעה מעל פניהם כי לא תהיה להם צרה עוד, והרפת עמו יסיר מעל כל הארץ שהיו מפוזרים בכל הארץ והיה להם הרפה בכל מקום שלא יסיר אותה חרפה: כי ה' דבר. באמת יהיה זה כי ה' דבר. ומה שבוא מדבר יקיים על כל פניה: (ט) ואמר. עמו שזכר יאמר ביום ההוא בשירהו ההבועה הגדולה הנה אלהינו זה קוינו לו בגלות שיושיענו הנה הוא שיושיענו וכפל הענין ואמר זה ה' קוינו לו עתה שיושיענו נגילה ונשמחה בישועתו: (י) כי תנוח יד ה'. להיות בגוים: ונדוש מואב. אע"פ שהאומה נתבלבלו ולא נכר היום איזהו עמון ואיזהו מואב ואיזה אדום. וכן שאר האומות. וכן כאומ' כי מיתים גם כן לא יהיו נכרים העמים, וכן כתוב בנבואת דניאל ואולם ימלטו מיד אדום ומואב וראשית בני עמון, פירוש מיד מלך הצפון לא ימלטו מיד האל במלחמת גוג ומגוג, והענין כי אע"פ שאינם נכרים והם מעורבים זה עם זה אפשר שיהיו בהם משפחות ידועות, או אפשר שקורא אדום האומה השוכנת בארץ אדום. וקורא מואב השוכנת בארץ מואב וכן לכולם, וזכר הנה מואב כי יהיה לגזר לגוים הבאים מארץ צפון לירושלם עם גוג ומגוג, ולפי שמואב הם שכנים לא"י וקרובים להם יכינו להם הבאים דרכים ויהיו עמהם, לפיכך זכר מואב בפרט, ואמר נדוש מואב תחתיו, ופירושו במקומו, וכן ת"י באתריהון, ויהיה נדוש כמו שהוא נדוש התבן באשפה: מתבן. כמו תבן: ומדמנה. הוא האשפה כי הזבל באשפה יקרא דמן, כיו דמן להדמה, כדמן על פני השדה, ואדוני אבי ז"ל פירש מדמנה שם עיר מערי מואב. כמו שכתוב בנבואת מואב, גם מדמן תדמי. ופי' הפסוק כן ונדוש מואב במקומו בעיר מדמנה כהדוש התבן כמו שדשין התבן: (יא) ופרש. כאשר יפרש ידיו בקרב מואב כאשר יפרש השוחה לשחות כי האדם השט במים יפרש ידיו בכל כחו והאל ישפיל גאות מואב: עם ארבות ידיו. והם אצילי הידים, כי

מצודת ציון

כעס כמו אל תבהל ברוחך (קהלת ז): קיר. כותל: (ה) כציון. מל' ציה ושממה: שאון. ענין המיית: זרים. נכרים והם האומות בא"י: עב. ענן: זמיר. ענין כריתה כמו וכרמך לא תזמור (ויקרא כה): יענה. ענין הכנעה כמו מאלה לענות (שמות י): (ו) משתה. כן נקרא סעודה בשמחה וכן עשה משתה (אסתר א): שמנים. מל' שמן: שמרים. שכולת המשקה השוקעת בההיה הכלי וכן אך שמריה ימצו (תהלים עה): ממחים. מל' מוח העצמות: מזוקקים. ענין צרוף להסיר הסיג ואמר בלשון שאלה על הסרה המשקה: (ז) ובלע. ענין השחתה כמו בלע ה' (איכה ב): פני. ר"ל ההכובים וכן ועוה פניו (נעיל כד): הלוט. ענין מכסה כמו לוטה בשמלה (ש"א כא): והמסכה. גם הוא ענין מכסה כמו קשום הנסך אשר יסך בהן (במדבר ד): (ח) בלע. ענין השחתה: ומחה. ענין מחיקה וקנוח כמו אכלה ומחתה פיה (משלי ל): (י) תנוח. מל' הנחה: ונדוש. מל' דישה וכתישה: תחתיו. במקומו: מתבן. מל' תבן: כמו. בתוך כמו כי הלך במו אש (לקמן מג): מדמנה. ענינו האשפה כמו כדומן על פני השדה (ירמיה ט): (יא) ופרש. ענין פתיחה: השוחה

מצודת דוד

למעוז בעת צר לישראל עם דל ואביון: מחסה. היית להם למחסה מזרם מים ולצל מחום השמש ר"ל הצלתם מיד העכו"ם המכהיבים לישראל: כי רוח. המקרא מפרש מהו הזרם אמר שכעס העריצים דומה הוא לזרם מים השוטפים בחוזק להפיל הקיר: (ה) כחורב בציון. כענין החורב והחום אשר היא במקום ציה מבלי מלוא מחסה שהיא מגירה עד מאוד כן מאד תכניע שאון הזרים המשמיעים קול שאון: חורב בצל עב. כמו החורב תהיה נכנעת והתקרר בבוא צל העבים כן הכריתה תכניע את העריצים: (ו) לכל העמים. הבאים למלחמה עם גוג: בהר הזה. הר בת ציון: משתה שמנים. ר"ל הם יחשבו שיהיה נוח להם לכבוש את ירושלים כשמן שהוא נוח ויהפך להם למשתה שמרים הקשה לגוף ר"ל שם יפלו מבלי תקומה: שמנים ממחים. שמנים הנותים ושמנים כמוח עצמות יהפך לשמרים מזוקקים מן המשקה שהוא בלתי שמרים לבדם והוא כפל ענין במ"ש ולומר שיהפך מחשבתם מן הקלה אל הקשה: (ז) ובלע. המקום ישחית בהר הזה את השובי המכסה והסוד ומפרש המכסה ומכין על כל העמים ועל גוג יאמר: והמסכה. כמסך המכסה על כל העכו"ם וכפל הדבר במ"ש: (ח) בלע. אז ישחית ויבטל המיתה לעולם: ומחה וכו'. ר"ל ישבית דמעת הבכי: וחרפת עמו יסיר. לא ימצא עוד מי יחרף את ישראל כי לא יהיו עוד גולים בין העכו"ם: מעל כל הארץ. כי כולם ישובו איש לא נעדר ולא ימצא גולה מהם בכל הארץ ולא יחרפו למי: כי ה' דבר. וכידו לאמת דברו: (ט) ואמר. אז יאמר ישראל הנה זהו אלהינו אשר קוינו לו והוא יושיענו: זה ה' וכו'. ככל הדבר במ"ש: נגילה. ונשמחה בהישועה הבאה ממנו: (י) כי תנוח יד ה'. להכות בעמים אשר צבאו על ירושלים: מואב תחתיו. מואב יהיה נדוש והכוח במקומו על שעזרו את הבאים למלחמה על ירושלים: כהדוש מתבן. כמו שנדוש התבן בתוך האשפה כי הדרך להשליך התבן במקום האשפה להיות נדוש ברגלי אדם והבהמה להיות זבל לזבל בהם את השדות: (יא) ופרש ידיו בקרבו. כאשר יפרש ידיו

(כ) כמלונה. סוכת נטרים שכראש האילן: (כב) ואוספו. העכו"ם: אספה. שהיא לרעתם להכניס אסיר אל בור המוכן לו מחוייבי גיהנם לגיהנם: וסוגרו על מסגר. שהם שבעה מדורי גיהנם: ומרוב ימים יפקדו. עונות ימים רבים יפקדו עליהם וזהו שיעד הקלירי (בסילוק של יוצר דפרשת זכור) לרוב ימים להמתנות לחשוב להם חשבונות:

(כג) וחפרה הלבנה וגו'. ת"י ויבהתון דפלחין לסיהרא ויתכנעון דסגדין לשמשא:

(א) עצות מרחוק אמונה אומן. עצות שיעצת מרחוק לאברהם בברית בין הבתרים: אמונה אומן. אמונה כאמנת אומן כמו אוכל אוכל ואינו ל' פועל אלא ל' מפעל אבוי"רמינט בלע"ז: (ב) כי שמת. הר שעיר מעיר לגל: ארמון זרים מעיר. מעון שעשו בעירך שהחריבוה תחת ארמנותיה חורבן אשר לעולם לא יבנה:

(ד) מחסה מזרם. כיסוי אהל להציל מזרם וצל להגין מחורב ומהו אותו זרם הוא רוח עריצים כי רוחם דומה לזרם השוטף בקיר ומפילו: (ה) כחורב בציון. בעת יובש שמייבש הורעים להתמולל כן תכניע שאון זרים: חורב בצל עב. כשהמים מתקשרים בענן עב בימי השרב שהכל שמחים בו כן יענה שיר הצדיקים על זמיר עריצים ומפלתן: זמיר. ל' לא תזמור (ויקרא כה): ועשה

מוט התמוטטה ארץ: כ נוע תנוע
ארץ כשכור והתנודדה כמלונה
וכבד עליה פשעה ונפלה ולא
תוסיף קום:
כא והיה ביום ההוא יפקד יהוה
על־צבא המרום במרום ועל־מלכי
האדמה על־האדמה: כב ואספו
אספה אסיר על־בור וסגרו על־
מסגר ומרב ימים יפקדו: כג וחפרה
הלבנה ובושה החמה כי־מלך
יהוה צבאות בהר ציון ובירושלם
ונגד זקניו כבוד:

כה א יהוה אלהי אתה
ארוממך אודה שמך כי עשית פלא
עצות מרחק אמונה אמן: ב כי
שמת מעיר לגל קריה בצורה
למפלה ארמון זרים מעיר לעולם
לא יבנה: ג על־כן יכבדוך עם־עז
קרית גוים עריצים ייראוך: ד כי־
היית מעוז לדל מעוז לאביון בצר־
לו מחסה מזרם צל מחרב כי רוח

ארעא פרוק תתפרק ארעא:
כ אשתדאה תשתדי ארעא
כרויא ותהי אזלא ואתיא
כערסלא ויתקפון עלה
חובהא ותפול ולא תוסיף
למקם: כא ויהי בעדנא ההיא
יסער יי על חילותא תוקפא
דיתבין בתוקפא ועל מלכי
בני אנשא דדירין על ארעא:
כב ויכנשונון מכנש לבית
אסירי ויעגנונון לבית עגנה
ומסגי יומין יעול דכרניהון:
כג ויבהתון דפלחן לסיהרא
ויתכנעון דסגדין לשמשא
ארי תתגלי גבורתא דיי
צבאות בטורא דציון
ובירושלם וקדם סבי עמיה
ביקר: א יי אלהי את
ארוממינך אודי שמך ארי
עבדתא פרישן מלכין
דאמרתא לאיתאה מלקדמין
בקנאיתא וקימתא: ב ארי
שויתא קרוי פצחין לגלין
כרך תקיף לדמחמרא בית
דחלת עממיא בקרתא
ירושלם לעלם לא יתבני:
ג על כן יקרון קדמך עם
תקיף קרית עממין חסינין ידחלון מן קדמך: ד ארי הויתא תקוף למסכן סעיד
להשיך בעידן עקא כמא דמטמרן מן קדם זרמית כטלל משרב כן מלי
רשיעיא לצדיקיא כזרמית בשקפא

מלעיל: ולא תוסיף ד' בקריאת וסי' נוע תנוע ארץ כשכור. ולא תוסיף עוד לשקלם. עין שזפתו ולא תוסיף. ואמר עד פה תבא: יראוך ג' ס"ל וא' חסר וסי' למען יראוך כל הימים דמלכים. וחברו למען ייראוך ללכת דד"ה. קרית גוים עריצים ייראוך. ייראוך עם שמש. קדמא חסר:

הולדות אהרן והפרה הלבנה. פסחים סח נדרים
ל' כותם לד סנהדרין נא ע"ג יז אבות יג: ונגד זקניו. ב"ב י (סנהדרין כה ע"ג מד): ה' אלהי. זוהר ס' לו וס' כלק:

תהא עומדת לנופלים: (יט) רעה התרועעה. ענין שבר וכן פוך התפוררה כמו אתה פוררת בעזך ים וכל הכפל להזק הצרות הגדולות שתהיינה בעת ההיא על כל הארץ: (כ) נוע תנוע ארץ. כמלונה. הכת שומר הכרמים שעושה בכהו גשר ושומר משם כל הכרמים ואותה הסוכה היא עשויה מעלים קלים כי אין לה קבע כי אין יושב בה השומר אלא כל זמן שהענבים בכרמים לשומרם ואותה הסכה נקראת מלונה לפי שהם בלילה לן שם השומר ובסערה מכה באותה מלונה היא מתנודדת אילך ואילך ומפני קלותה היא עומדת בהתנודדה כלא הפול לארץ ואם יש גבהה דבר שיכבד עליה תפול כן תהיה הארץ ימודו יושביה אילך ואילך ולא תהיה להם עמידה כי פשעיהם יכבדו עליהם ויפלו לארץ ולא יוסיפו לקום עליה עוד: (כא) והיה ביום ההוא יפקד ה' על צבא המרום במרום. יש מפרשי' זה על קדרות במאורות כי הוא סימן ואות לרעה האומות לפיכך אמר ועל מלכי האדמה והגאון רבי אברהם בן עזרא ז"ל פירש כי צבא המרום הם המלאכים שהם עומדים לעזור לגוי אחד ולהשטין לגוי אחר כאשר הוא מפורש בספר דניאל. ועל כן אמר ועל מלכי האדמה כי מלכות הגוים דבק עם מלכות המלאכים: (כב) ואספו אספה אסיר. חסר כ"ף הדמיון. ופי' כאסיר, כמו שמאספים האסורים בלילה אל הבור וסוגרים אותו במסגר עד הבקר שיוציאום לעבודה' כן יאספו הרשעים. ר"ל יהיו כאסירים מפני ישראל שלא יהיה להם רשות להרים יד ורגל עד שישפטו לפניהם בתכלית השפלות: ומרוב ימים. ר"ל לימים רבים יפקדו ויהיו כל גוי וגוי בממלכתו כי אחר שהורגו ימים רבים בשפלות לא ירעו עוד וישבו גוי וגוי בממלכתו, ואדוני אבי ז"ל פירש הפסוק על ישראל שיהיו בגלות ימים רבים וסגרו על מסגר בין עכו"ם וכן ישמעאל ומרוב ימים יפקדו כל גוי וגוי ואחר שיהיו ימים רבים בגלות יבוא עליהם האל ויפקדו: (כג) וחפרה הלבנה. פי' וחפרה לשם לעכו"ם הלבנה ובושה להם החמה. כלומר יתשך העולם עליהם מרוב הצרות וזה יהיה במלחמת גוג ומגוג ואז תראה מלכות ה' לנאות בהר ציון ובירושלם כי שם יהנו על ירושלם גם יכבשו אני כעיר ויגא השם ונלחם בגוים ההם. ואז יכירו כל הנשארים מכל הגוים כי לה' המלוכה ויהיה נגד זקני עמו לכבוד ולתפארת. כמו שאמר בראש הספר יהיה צמח ה' לצבי ולכבוד וגו', ואמר והיה הנשאר בציון וגו'. והם זקניו הנזכרים הנה: (א) יהוה אלהי. ואז יאמר כימים ההם כל אחד מהזקנים בוכר ונגד זקניו כבוד לאמר ה' אלהי אתה. כלומר אתה שופטי כי לקחת משפטי מהעכו"ם עתה אני מכיר שאתה אלהי באמת על כן ארוממך אודה שמך. כלומר אתן לך בהלהי רוממות לפי שהתרוממת ונשאת על כל הגוים, ואמר ארוממך ואמר שמך, כי הוא שמו ושמו הוא: כי עשית. עמנו פלא דבר נפלא בעינינו כי קחתנו מבין הגוים שהיינו נפזרים ביניהם ועובדים להם, ועוד אחרי קבוץ גליות שיתקבצו עלינו גוג ומגוג ועמים רבים אשר אתו יפגשם על הרי ישראל כולם, כמו שכתוב בנבואת יחזקאל ובנבואת זכריה פלא גדול יהיה זה: עצות מרחוק אמונה אומן. העצות שאמרת מזמן רחוק על ידי נביאיך נתקיימו קיום חזק, והו אמונ' אומן, כמו רעים ונאמנים שפירושו חזקים וקיימים, וכן במקום נאמן חזק וקיים: (ב) כי שמת מעיר. מאותו המקום שהיה עיר עשית גל, כלומר שמת גל האבנים כי רבים מערי הגוים יחרבו באותן הימים, וכפל הדבר במלות שונות כמנהג הענין ואמר קריה בצורה למפלה בלי"ר בפ"א: ארמון זרים מעיר. ידיה נבנה מעיר כי לעולם לא יבנה, וארמון זרים אמר על בבל שהיא כמו ארמון לכל ערי העכו"ם והם יקראו זרים ונכרים: (ג) ע"כ. אותו העזים והעריצים שבעכו"ם ייראוך ויכבדוך כשיראו מה שעשית בגוג ומגוג ומחנהו: (ד) כי היית מעוז לדל. מהכה דל ואביון הם ישראל, ודמה הצרות והגלות לזרם מים ולחורב השמש והאל היה מחסה וצל להם שלא כלו בגלות. ופירש

מצודת דוד

השבר והפרך לפרורים והיא נוטה ליפול והוא משל על מרבית הצרות וכפל הדבר לחזק: (כ) נוע וכו'. הארץ התנועע כשכור המתנועע ולא יוכל לעמוד ביושר מבלי הנעה: והתנודדה. תהיה נדה ונעה כסוכה שומר קשואין הנדה ברוח: וכבד עליה פשעה. הפשע אשר פשעו בישראל להציר להם יכבד על הארץ ותפול למטה ולא תוכל לקום עוד רצה לומר העון הזה יקטרג: (כב) ואספו וכו'. יהיו מאוספים לקבל תשלומים כדרך שמאספין בלילה את כל האסירים אל בור בית הסוהר וסוגרין אותם במסגר עד הבוקר שיוצאין איש איש לעבודתו ר"ל האסיפה שיאספו יחד על ה' ועל משיחו האסיפה ההיא תהיה לרעתם ר"ל כאסיפת האסירים: ומרוב ימים יפקדו. אז יפקד עליהם פורעניות על העונות שעשו מימים רבים: (כג) וחפרה הלבנה. אל מול העכו"ם תחפור הלבנה והחמה רצה לומר יחשך מאורם בעיני העכו"ם לפי רוב הצרות הבאות עליהם וכן נאמר במפלת בבל כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם (לעיל יג): כי מלך וכו'. ר"ל כאשר תגלה מלכותו בעשות נקם באנשי גוג: ונגד זקניו כבוד. ולנגד זקני עמו יהיה לכבוד ולתפארת מה שבשבילו לדעת מאז שה' הוא האלהים: **כה** (א) ה' אלהי אתה. בראות הנביא הגבורה ההיא התחיל לקלס למקום ואמר ה' אלהי אתה וכו': עצות מרחוק. העצות. שיעצת מזמן רחוק אשר הבטחת ע"י הנביאים היא אמונה אמתית וקיימת כי כן נעשה: (ב) מעיר לגל. אותו מקום שהיה עיר שמתו להיות גל אבנים כדרך החורבה: קריה בצורה. עיר מבצר שמת להיות מפלה: ארמון זרים. מקום הארמונות של הבבליים יהיה נשבר מעיר ולעולם לא יבנה עוד לשוב לקדמותו: (ג) על כן. בראות ממפלתך יכבדוך כל עם חזק ואנשי ערי העכו"ם החזקים יפחדו ממך: (ד) כי היית. כי בכח זרועך היית

מצודת ציון

מוט התמוטטה. מל' נטיה ונפילה: (כ) נוע תנוע. מל' כנעה ונדה: והתנודדה. מל' נדידה: כמלונה. כן יקרא סוכת שומר הקשואין על כי אינה עשויה אלא ללינת לילה כמ"ש כמלונה במקשה (לעיל א): (כא) יפקוד. כמו והוא פקד עלי (עזרא א): (כב) אסיר. כאסיר ותחסר כ"ף הדמיון: על בור. אל בור: על מסגר. כמו במסגר על במקום בי"ת וכן על הרכבה (יחזקאל לג) ור"ל במנעול כמסגר: (כג) וחפרה. ענין בושה ור"ל שהפנים מאירה כי המתבייש יכהה מאור פניו: כי. כאשר: (א) אומן. ענינו דבר המתקיים כמו יתד במקום נאמן (לעיל כב): (ב) לגל. תל ודגור: ארמון. היכל ופלטרין: זרים. נכרים וכן יקראו האומות כמ"ש וגם אל בנכרי (מ"א ח): מעיר. מהיות עיר וכן כי שודד מבית (לעיל כג): (ג) עריצים. חזקים כמו כגבור עריץ (ירמיה כ): (ד) מעוז. חוזק: מזרם. ענין שטיפת המים כמו כזרם מים (לקמן כח): מחורב. ענין יובש התמימות כמו בחרבוני קיץ (תהלים לב): רוח. ענין כעס

צָדוֹ וְאִתְרְנוּשְׁתָא בְּפַנּוּר
תַּרְעִין: יג אֲרֵי בְּדִין יִשְׁתַּאֲרוּן
יְחִידָאִין צַדִּיקַיָּא בְּגוֹ אַרְעָא
בֵּינֵי מַלְכְוָתָא כְּבִיעוּר זֵיתָא
בְּעוֹלְלָן בָּתַר קָטֵף: יד אֲנוּן
יְרִמּוּן קָלֵיהוֹן יְשַׁבְּחוּן
בְּמֵימְרָא דַיְיָ יִבְעוֹן כְּמָא
דְּבָעוֹ־עַל גְּבוּרָן דְּאִתְעֲבִידָא
לְהוֹן עַל יַמָּא: טו עַל כֵּן
בְּמֵיתֵי נְהוֹרָא לְצַדִּיקַיָּא
יְקָרוֹן קֳדָם יְיָ בְּגֵיסֵי יַמָּא יְהוֹן
מוֹדָן וּמְבָרְכִין שְׁמָא דַיְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל: טז מִבֵּית
מַקְדְּשָׁא דְמִתַּמָּנְעָתִיד לְמִפַּק
חֲדָוָא לְכָל יַתְבֵי אַרְעָא
תּוּשְׁבְּחָא שְׁמַעְנָא לְצַדִּיקַיָּא
אֲמַר נְבִיָּא רָז אֲנָר לְצַדִּיקַיָּא
אִתְחֲזֵי לִי רָז פּוּרְעָנוּת
לְרַשִּׁיעַיָּא אִתְגְּלֵי לִי וַי
לַאֲנוֹסַיָּא דְמִתְאֲנְסִין וְלִבְזוּז
בָּזְזִין דְּהָא מִתְבָּזִין: יז דַּחֲלָא
וְכוֹמְצָא וּמְצָדָא עֲלָךְ יָתֵיב אַרְעָא: יח וְיְהֵי הַיֹּצֵרוֹק מִן קֳדָם דַּחֲלָא יִפּוֹל לְגוֹ
כּוֹמְצָא וְדִיסַק מְגוֹ כּוֹמְצָא יִתְאַחַד בְּסַרְגְּהָא אֲרֵי גְּבוּרָן בִּשְׁמַיָּא אִתְעֲבִידָא
וְזָעוּ יְסוֹדֵי אַרְעָא: יט מָזָע תְּזוּעַ אֶרֶץ מְגֹד תְּנוּד

שָׁמְמָה וּשְׁאִיָּה יָכַת־שָׁעַר: ת כִּי כֹה
יְהֹוָה בֹּקֶר הָאָרֶץ בְּתוֹךְ הָעַמִּים
בְּתוֹךְ לְאֻמִּים כְּנֹקֶף זַיִת כְּעֹלֵלֹת אִם־כָּלָה בָּצִיר:
כִּי הֵמָּה יִשְׂאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ בִּגְאוֹן יְהֹוָה
צָהֲלוּ מִיָּם: טו עַל־כֵּן בָּאִים כַּבְּדוּ
יְהֹוָה בְּאִיֵּי הַיָּם שֵׁם יְהֹוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל:
מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי
לַצַּדִּיק וַאֲמַר רָזִי־לִי רָזִי־לִי אוֹי לִי
בֹּגְדִים בָּגָדוּ וּבֶגֶד בּוֹגְדִים בָּגָדוּ:
יְפַחַד וָפַחַת וָפָח עָלֶיךָ יוֹשֵׁב הָאָרֶץ:
וְהָיָה הַנָּס מִקּוֹל הַפַּחַד יִפֹּל אֶל־
הַפַּחַת וְהָעוֹלֶה מִתּוֹךְ הַפַּחַת יִלָּכֵד
בַּפָּח כִּי־אֲרֻבּוֹת מִמָּרוֹם נִפְתָּחוּ
וַיִּרְעֲשׁוּ מוֹסְדֵי אָרֶץ: יט רָעֹה
הִתְרֹעֲעָה הָאָרֶץ פָּרוֹר הִתְפּוֹרְרָה הָאָרֶץ

מצודת ציון

נלה. מלבן גלות: (יב) כמה. כמהה: וכבושים. כמו וכבשים וכוח ממנין שמהה כמו שלו ערים (נשיא ו): יוכח. מלבן כאוכח: (יג) כה. כן: כנוקף. עיין כריתה וכן ונקף כבכי הושר (נשיא ו): כעוללות. כמ כעוללות כמקוים כנאגרים בלילן ואין מי הוסף מעסם והוא מלבון פולג ויוצק: בגמר. בגיר: כן יקרא העיסה העגנים כמו כי הבצור כרמך (דברים כ"ד): (יד) ישאו. עיין כרמה: נאון. עיין במשל כב: נאון. עיין בהשלים גדול וכן נאלי קולך בת גליס (נשיא י): (טו) באוכים. עיין בקיע והריק וכן מאוכם נאשורי (נשיא יא): (טז) מבקע. מקמה כמו לאהוה בבקעות כתהן (חיוב נה) ז זמירות. עיין בריחה כמו זמיר ערוגים ישנה (נקמן כה): לבי. עיין סדר כמו לעבכם לבי (נקמן כה): רזי. קדמאה עיין סוד כמו וכל רז לא חכם לך (דניאל ד) ותניינא עיין רזון וכמיהם: (יז) ופחד. הפירה עמוקה כמו נאמה כפחתים (ע"ב יז): ופח. כמה: (יח) הנס. עיין בריחה: תרעה. מלכות. תהומות כמצולות (בראשית ז) ממנום. מן המצולות כמצולות ז מוכדי. מל' יכול: (יט) רעה המרועעה. עיין בהיכא כמו ורעו דלוחיו (ירמיה יח): סור מפסוקיכם. עיין סלעון להתיכות רבות כמו לאמר סולכת (תהלים עד) ז

מצודת ציון

נלה. מלבן גלות: (יב) כמה. כמהה: וכבושים. כמו וכבשים וכוח ממנין שמהה כמו שלו ערים (נשיא ו): יוכח. מלבן כאוכח: (יג) כה. כן: כנוקף. עיין כריתה וכן ונקף כבכי הושר (נשיא ו): כעוללות. כמ כעוללות כמקוים כנאגרים בלילן ואין מי הוסף מעסם והוא מלבון פולג ויוצק: בגמר. בגיר: כן יקרא העיסה העגנים כמו כי הבצור כרמך (דברים כ"ד): (יד) ישאו. עיין כרמה: נאון. עיין במשל כב: נאון. עיין בהשלים גדול וכן נאלי קולך בת גליס (נשיא י): (טו) באוכים. עיין בקיע והריק וכן מאוכם נאשורי (נשיא יא): (טז) מבקע. מקמה כמו לאהוה בבקעות כתהן (חיוב נה) ז זמירות. עיין בריחה כמו זמיר ערוגים ישנה (נקמן כה): לבי. עיין סדר כמו לעבכם לבי (נקמן כה): רזי. קדמאה עיין סוד כמו וכל רז לא חכם לך (דניאל ד) ותניינא עיין רזון וכמיהם: (יז) ופחד. הפירה עמוקה כמו נאמה כפחתים (ע"ב יז): ופח. כמה: (יח) הנס. עיין בריחה: תרעה. מלכות. תהומות כמצולות (בראשית ז) ממנום. מן המצולות כמצולות ז מוכדי. מל' יכול: (יט) רעה המרועעה. עיין בהיכא כמו ורעו דלוחיו (ירמיה יח): סור מפסוקיכם. עיין סלעון להתיכות רבות כמו לאמר סולכת (תהלים עד) ז

מצודת דוד

נלה. מלבן גלות: (יב) כמה. כמהה: וכבושים. כמו וכבשים וכוח ממנין שמהה כמו שלו ערים (נשיא ו): יוכח. מלבן כאוכח: (יג) כה. כן: כנוקף. עיין כריתה וכן ונקף כבכי הושר (נשיא ו): כעוללות. כמ כעוללות כמקוים כנאגרים בלילן ואין מי הוסף מעסם והוא מלבון פולג ויוצק: בגמר. בגיר: כן יקרא העיסה העגנים כמו כי הבצור כרמך (דברים כ"ד): (יד) ישאו. עיין כרמה: נאון. עיין במשל כב: נאון. עיין בהשלים גדול וכן נאלי קולך בת גליס (נשיא י): (טו) באוכים. עיין בקיע והריק וכן מאוכם נאשורי (נשיא יא): (טז) מבקע. מקמה כמו לאהוה בבקעות כתהן (חיוב נה) ז זמירות. עיין בריחה כמו זמיר ערוגים ישנה (נקמן כה): לבי. עיין סדר כמו לעבכם לבי (נקמן כה): רזי. קדמאה עיין סוד כמו וכל רז לא חכם לך (דניאל ד) ותניינא עיין רזון וכמיהם: (יז) ופחד. הפירה עמוקה כמו נאמה כפחתים (ע"ב יז): ופח. כמה: (יח) הנס. עיין בריחה: תרעה. מלכות. תהומות כמצולות (בראשית ז) ממנום. מן המצולות כמצולות ז מוכדי. מל' יכול: (יט) רעה המרועעה. עיין בהיכא כמו ורעו דלוחיו (ירמיה יח): סור מפסוקיכם. עיין סלעון להתיכות רבות כמו לאמר סולכת (תהלים עד) ז

רשי

בזמן שהעם יושב על נחלתו לבטח הקונה שמח והמוכר עצב שלא ישוב ממכרו אבל כשהשבאי מוליכם הקונה אל ישמח והמוכר אל יתאבל וכן כמלוה כלוה שניהם שוים שהלוה אין לו לפרוע והמלוה אם לא הלוה לזה היה השבאי נוטלו כמו כן כנושה כאשר נושה בו לוה נופל בכסף ונושה נופל בכל שאר דברים כגון יין ושמן ותבואה ודגן כדכתיב (דברים כד) כי תשה ברעך משאת מאומה ע"כ: (ג) הבוק תבוק. תתרוקן: הבוז תבוז. ל' בזה ושלל: (ד) נבלה. כמו (ירמיה ח) והעלה נבל ל' כמש ותשות כח: אומללה. ל' שפלות כמו היהודים האמללים (נחמיה ג'): תבל. היא א"י שהיא מתובלת במצות הרבה: מרום עם הארץ. גאון עם הארץ: (ה) והארץ חנפה. כמין חניפות עושה עשב ואינו עושה קמה מראה קמה ואין חטין בקשיה: תחת יושביה. בשביל יושביה: ברית עולם. היא התורה שקיבלו בברית: (ו) על כן אלה. בעון שבועת שוא: חרו. ל' יבש ונמק בחם חורב כמו נחר מפוח (ירמיה ו): (ח) משוש תפים. שהייתם אומרים הנה ששון ושמחה (לעיל כב): (י) קרית תוהו. כשתשבר נקראת קרית תהו: מבוא. מלבוא לתוכ' איש: (יא) ערבה. החשיכה: משוש הארץ. היא ירושלים

ישעיה כד

כַּמַּלְוֶה כַּלֹּוֶה כַּנֹּשֶׁה כַּאֲשֶׁר נֹשֶׁא בוֹ: ג הִבּוֹק ׀ תִּבּוֹק הָאָרֶץ וְהִבּוֹז ׀ תִּבּוֹז כִּי יְהוָה דִּבֶּר אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ד אָבְלָה נָבְלָה הָאָרֶץ אֻמְלְלָה נָבְלָה תֵּבֵל אֻמְלָלוּ מְרוֹם עַם־הָאָרֶץ: ה וְהָאָרֶץ חָנְפָה תַּחַת יֹשְׁבֶיהָ כִּי־עָבְרוּ תוֹרֹת חָלְפוּ חֹק הֵפֵרוּ בְּרִית עוֹלָם: ו עַל־כֵּן אָלָה אָכְלָה אֶרֶץ וַיֶּאְשְׁמוּ יֹשְׁבֵי בָהּ עַל־כֵּן חָרוּ יֹשְׁבֵי אֶרֶץ וְנִשְׁאַר אֱנוֹשׁ מִזְעָר: ז אָבַל תִּירוֹשׁ אֻמְלְלָה־גָפֶן נֶאֶנְחוּ כָּל־שִׂמְחֵי־לֵב: ח שָׁבַת מְשׂוֹשׂ תֻּפִּים חָדַל שְׁאוֹן עַלִּיזִים שָׁבַת מְשׂוֹשׂ כִּנּוֹר: ט בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ־יָיִן יֵמַר שֵׁכָר לְשֹׁתָיו: י נִשְׁבְּרָה קִרְיַת־תֹּהוּ סֻגַּר כָּל־בַּיִת מִבּוֹא: יא צְוָחָה עַל־הַיַּיִן בַּחוּצוֹת עָרְבָה כָּל־שִׂמְחָה גָּלָה מְשׂוֹשׂ הָאָרֶץ: יב נִשְׁאַר בָּעִיר

תרגום

כְּמוֹזְפָא רָשָׁא כְּמַן דְּרָשֵׁי בֵיהּ: ג אִתְבְּזָזָא תִּתְבְּזֵז אַרְעָא וְאִתְדְּשָׁא תִּתְדָּשׁ אֲרֵי יְיָ מַלֵּל יַת פִּתְגָּמָא הָדֵין: ד אִתְאַבְּלַת חֲרוּבַת אַרְעָא צְדִיאַת חֲרוּבַת תֵּבֵל סָפוּ תְקוֹף עַמָּא דְאַרְעָא: ה וְאַרְעָא חָבַת תְּחוֹת יָתְבָהָא אֲרֵי עֲבַרוּ עַל אוֹרַיְתָא אַבְטִילוּ מוֹעֲדַיָא אַשְׁנִיאוּ קְיָמָא דִי מִן עָלְמָא: ו עַל כֵּן מִן קֳדָם מוֹמֵי דִשְׁקַר חֲרוּבַת אַרְעָא וּצְדִיאוּ דְיָתְבִין בָּהּ עַל כֵּן סָפוּ יָתְבֵי אַרְעָא וְאִשְׁתְּאַר אֱנָשָׁא כִּזְעֵיר: ז אִתְאַבַּלוּ כָּל שָׁתֵי חֲמַר אֲרֵי אִתְפְּרִיכוּ גוּפְנַיָא אִתְאֲנָחוּ כָּל חָדֵי לִבָּא: ח בְּטֵלַת חֶדְוַת תּוּפִּין אִתְמְנַעַת אִתְרְגוּשַׁת תַּקִּיפִין פְּסַקַת חֶדְוַת כִּנָּרָא: ט עַל יְדֵי זְמָר לָא יִשְׁתּוּן חֲמַר יֵימַר עַתִּיקָא לְשָׁתוֹהִי: י אִתְּבְרַת קַרְתְּהוֹן צְדִיאַת אֲחִידוּ כָּל בָּתַּיָא מִלְּמֵעַל: יא מְצַוְחִין עַל חַמְרָא בְשׁוּקַיָא שְׁלֵימַת כָּל חֶדְוָתָא גְּלָא בֵּיעַ מִן אַרְעָא: יב אִשְׁתְּאַר בְּקַרְתָּא

מסורה

והארץ ח' ר"פ וסי' נמסר בסדר בהר סיני וביהושע סי' י"ג: אבל ג' וסי' אבל תירוש אמללה גפן. אמללה ארץ החפיר. לעגלות בית און יגורו. וא' ואבל העל זאת לא תרגו: בשיר ג' דגשים וסי' ימר שכר לשתיו. כל אלה על ידי אביהם. ויהיו משרתים לפני משכן דר"ה:

תולדות אהרן בשיר. כותס מת גיטין ז:

רדק

אלה הם כפי הדמיון וכל אחד נושא ונשוי לפיכך תבא הכ"ף עם שניהם, ר"ל זה כזה וזה כזה, וכן כמוך כמוהם, כמוך כפרעה, ובאמרו כעם הכהן כעבד כאדוניו, וכן כולם, ר"ל כי בהשחתת הארץ לא יכירו בם המשחיתים הנכבד ולא יכבדו פני גדול אלא כולם יהיו שוים בגזירה ויהיו הגדול כקטן והקטן כגדול, וכל אלה שזכר הם זה למעלה מזה, כי הכהן אדון לעם, כמו יפרו כהן פדין, והקונה למעלה מן המוכר, כי המוכר נחלתו מפני עניו מוכר והקונה עשיר והעשיר כאדון לעני וכן אמר הכתוב עשיר ברשים ימשול וכן המלוה כאדון ללוה, וכן אמר הכתוב עבד לוה לאיש מלוה, ומה שאמר כנושה כאשר נושה בו אחר שאמר כמלוה כלוה לפי שהאחד משאת כסף והאחד משאת אוכל, ופירוש כנושה הוא כלוה, ונושה בו הוא המלוה, וקשר הב' מבריד ביניהם: (ג) הבוק. כי ה' נבאות דבר. וכיון שהוא דבר לא יוכל אדם לגזור עליו כי באמת יהיה שתבוק הארץ ותבוז: (ד) אבלה. ענין השחתה, וכן אבל תירוש: נבלה. כמו נפלה, וכן כנבול עלה מגפן. וכפל הענין לחזק: מרום עם הארץ. גדולי כל עם ועם ושופטיו: (ה) והארץ חנפה. כאלו הארץ הטעה בעליה שהם שמה ולא נתנה פירותיה, ולמה היה זה לה בעון יושביה, וזהו פי' תחת בעונם, כמו תחת אשר לא עבדת: כי עברו תורות. אם על השבטים אמר כמו שפירשו המפרשים הוא כשגועו כי לרוב רשעתם גלו, ולפי שהוא מתידה על האו"ה יהיה פירוש כי עברו תורות על השעבוד ששעבדו בישראל יותר מדאי, כמו שאמר הקב"ה אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה, הנה כי עברו תורות וחלפו חק בשעבוד ישראל: הפרו ברית עולם. כמו שאמר באדום ולא זכרו ברית אחים, וכן עמון ומואב וישמעאל אחים היו לישראל וכולם הרעו להם והרעות שבאו להם בעונם ישראל בא להם וכן לעתיד לגוג ומגוג ולשאר האומות בעונם ישראל יבא להם מה שיבא מהרעה: (ו) על כן. אע"פ שיש שאר עבירות שבעבורם נענשו ישראל ושאר האומות האלה הוא על כולם שנשבעים בשם האל לשקר ועליה היא חרבן הארץ ברוב, וכן אז"ל כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו שנאמר אלה וכחש וגו', ואמר מפני אלה אבלה ארץ: אכלה ארץ. בכ"ף: ויאשמו. בשו"א השי"ן והסי"ן והוא לשון שממה: חרו. ענין יובש ושרפה, ר"ל ענין כליון: אבל. חרבן הארץ היא בכלות פירותיה שלא תתן הדגן והתירוש והיצהר ואם אין עובדי האדמה אין פירות: (ז) אבל. ענין שממה, וכן ע"כ תאבל הארץ: נאנחו כל שמחי לב. טעם הדגן והתירוש כי ברבותם ישמח האדם ובכלותם יאנח: (ח) שבת משוש תפים. כי בתפים ובכנורות היו שמחים בבית המשתה שהיו עליזים ושמחים ועתה שבת וחדל: (ט) בשיר. כמו שהוא דרך השמחים שישתו על השיר והזמירות והם יהיו נאנחים ואין בפיהם שיר, וגם אותו המעט שכר שישתו ימר להם יהיה כמו מר בפיהם מרוב הצרות: (י) נשברה קרית תהו. אחר שנשברה היא קרית תהו, וכן אשיתי על גחליו לחם והדומים להם: סגר כל בית מבוא. כאמרו כל ר"ל רוב, כמו וכל הארץ באו מצרימה. כי הרבים יהיו רוב הבתים ואין בהם ענין לשכנם בהם: (יא) צוחה על היין. בשוקים צועקים על היין מי שיש לו יין למכור יבא וימכור, והצועקים הם עוברי דרך או המעט שישארו בעיר, או פירוש צוחה ויללה תהיה על היין בחוצות כי חסר מהם: ערבה כל שמחה. חשכה כל שמחה כי השמחה ביין, כמו שאמרו ויין ישמח לבב אנוש, וערבה מן ערב שהוא חשך, והשמחה אורה והצרה חשך: גלה משוש הארץ. גלה והלך המשוש מארצם: (יב) נשאר. המשוש גלה מן העיר ולא נשאר בה אלא שמה ושאיה, ופירש בעיר, בכל עיר ועיר מעיר עכו"ם, ופירוש שאיה ובשאיה יוכת שער העיר, כי

מצודת דוד

פני גדול אלא כולם יהיו שוין בגזרה כקטן כגדול: כקונה כמוכר. בזמן שהעם יושב בטח על נחלתו הקונה שמח והמוכר עצב בעת ימכר את אחוזתו אבל בעת ילכו בגולה לא ישמח הקונה והמוכר לא יתאבל על המכירה: כמלוה כלוה. דרך המלוה למשול בלוה כמ"ש עבד לוה לאיש מלוה (משלי כב) אבל כיון שהשבאי יקח הכל כאלו אין לזה על זה כלום כי הלוה אין לו מה לשלם ולא הפסיד למלוה כי אם היה נשאר בידו היה השבאי נוטל ממנו: כנשה. הוא הלוה בדבר זולת הכסף: כאשר נשא בו. הוא המלוה את הלוה: (ג) הבוק תבוק וכו'. ר"ל בוודאי כן יהיה כי ה' דבר וכו' ומי יפר דברו: (ד) אבלה נבלה. נשחה ונכמשה הארץ: אומללה נבלה. נכרתה ונכמשה ארץ ישראל שהוא העיקר להמקומות המיושבות: אמללו. יוכרתו גדולי עם הארץ: (ה) והארץ חנפה. ר"ל כמו המחניף בשפתיו ולבו בל עמו כן הארץ עושה עשב ואינה עושה קמה מראה קמה ואין חטים בקשיה: תחת יושביה. בעבור עון יושביה: כי עברו תורות. עברו תורה שבכתב ותורה שבע"פ: חלפו חוק. עברו להחליף מתוק התורה ולא קיימוה: הפרו ברית עולם. היא התורה שקבלו בברית לקיימה עד עולם וכפל הדבר במלות שונות כדרך המליצה: (ו) על כן אלה. בעבור האלה אשר היתה לשוא לכן כלתה הארץ ושממו יושביה: על כן. בעבור עון האלה נחרבו יושבי הארץ ונשאר מהם מעט אנשים: (ז) אבל תירוש. נשחת ענבי היין כי אין זומר ועודר: אמללה גפן. כפל הדבר במ"ש: נאנחו כל שמחי לב. אף הרגילים בשמחה יאנחו כי נאבד היין המשמח את הלב כמו שכתוב ויין ישמח לבב אנוש (תהלים קד): (ח) שבת משוש תופים. בטל השמחה שעשו בקול תופים: שאון עליזים. המיית השמחים: (ט) בשיר וכו'. לא ישתו לשמחת משתה שעושים בשיר אלא השכר יהיה מר להשותים: (י) נשברה קרית תוהו. כל עיר תהיה שבורה וקראה קרית תוהו ע"ש סופה כבתחלתה נשברת היא קרית תוהו וכן אשיתי על גחליו (לקמן מד) שקראהו לחם ע"ש סופו: סוגר כל בית מבוא. הבתים יהיו נתוצים ואין מי יבוא בהם כאלו סוגר הבית מבלי חם בא בו: (יא) צוחה על היין. יצעקו ויללו בחוצות על היין שחסר מהם ולזה חשכה כל שמחה כי היין ישמח לבב ואין להם במה לשמוח (ולפי שהשמחה קרוי אור לאו

מצודת ציון

כיין ושמן ותבואה כמ"ש משאת מאומה (דברים כד): (ג) הבוק תבוק. ריקנות תתרוקן: והבוז תבוז. מלשון בזה ושלל: (ד) אבלה. ענין השחתה כמו תאבל הארץ (הושע ד): נבלה. ענין כמישה כמו ועליהו לא יבול (תהלים א): אמללה. ענין כריתה כמו ימולל ויבש (שם צ): תבל. כן נקראת הארץ המיושבת: מרום. ענין גבהות וגדלות: (ה) תחת. ר"ל בעונם וכן תחת אשר לא עבדת (דברים כח): חלפו. ענין העברה כמו וחלף ביהודה (לעיל ח): חוק. ענין גזירה: הפרו. בטלו: (ו) אלה. שבועה וכן ושמעה קול אלה (ויקרא ה): אמללה. ענין השחתה וכליון: ויאשמו. מלשון שממה וכן גם עדרי הצאן נאשמו (יואל א): חרו. ענין יובש וחרבה וכן ועצמי חרה מני חורב (איוב ל): מזער. ענין מעט וכן מעט מזער (לעיל טז): (ז) אבל. ענין השחתה: תירוש. ענבי היין: אמללה. נכרתה: נאנחו. מלשון אנחה: (ח) שבת. בטל: תפים. מין כלי נגון: חדל. ענין מניעה: שאון. ענין המייה: עליזים. שמחים: (ט) ימר. מלשון מרירות: שכר. יין ישן: (י) קרית. עיר: תוהו. ענין שממון וכן והארץ היתה תוהו ובוהו (בראשית א): (יא) ערבה. מלשון ערב ור"ל חשכה כערב:

רש"י

(טו) ונשכחת צור. לפי שמזכירה בלשון גנאי ל' זונה אמר ונשכחת כזונה ששכחוה אוהביה אף היא תשכח מאין סוחרים ותגרים פונים אליה לפי שתהיה חריבה: כימי מלך אחד. ימי דוד שבעים שנה היו ואיני יודע מהו הסימן הזה הניתן כאן: יהיה לצור. זכרון מעט שתתעורר משכלותה ותחזור לאותן שהיו רגילין אצלה לחזור אליה לשוב לקדמותה: כשירת הזונה. סרוחה שאין פונה אליה ונשאת קול ערב ונעים בשיר אולי תערב על מאהביה: (טז) הרבי שיר. כלומר אף הרבי תחנוניה והשפילי גאותך: (יז) לאתננה. לקדמותה ולעשרה ע"י סחורתה ומכנה אותה בל' גנאי: וזנתה. ותספק סחורה אף בל' גנאי כינה אותה: (יח) קדש לה'. עתידים צדיקים לבוז אותה כשיבא מלך המשיח: לא יאצר. להיות אוצר: ולא יחסן. לא ונהילנה לבניה': למכסה עתיק. למלבושי טי. עתיק חשובה כמו ידברו עתק (תהלים עה): (א) הנה ה' בוקק הארץ ובולקה. הרי נבואה זו פורענות לישראל שיבא להם נחמה זו והם עתידים לראות לפניה צרה רבה לכך אמר להם לא לכם אני אומר שתירצו כי הנה הקב"ה בוקק ובולק אתכם והנותרים מכם ליום הגאולה המה ישאו קולם ירונו והו סוף הענין ולהם נבאתי הנבואה הטובה: בוקק. מרוקן: ובולקה. מחריבה: ועוה פניה. והגביל חשוביה עוה ל' עותי משתוע (לעיל כא): (ב) תוספת. והיה כעם ככהן. לא כשאר הולכי דרכים שהאדון מוליכו עבדו והגבירה מוליכה שפחתה האדון נכבד והעבד נקלה הגביר' נכבדת והשפחה נקלית אבל כשהשבאי מוליך השבויים הכל שוין לפניו: כקונה כמוכר. בזמן

ישעיה כג–כד

למפקה: יד הילילו אניות תרשיש כי שדד מעזכן: טו והיה ביום ההוא ונשכחת צר שבעים שנה כימי מלך אחד מקץ שבעים שנה יהיה לצר כשירת הזונה: טז קחי כנור סבי עיר זונה נשכחה היטיבי נגן הרבי שיר למען תזכרי: יז והיה מקץ שבעים שנה יפקד יהוה את צר ושבה לאתננה וזנתה את כל ממלכות הארץ על פני האדמה: יח והיה סחרה ואתננה קדש ליהוה לא יאצר ולא יחסן כי לישבים לפני יהוה יהיה סחרה לאכל לשבעה ולמכסה עתיק:

כד א הנה יהוה בוקק הארץ ובולקה ועוה פניה והפיץ ישביה: ב והיה כעם ככהן כעבד כאדניו כשפחה כגברתה כקונה כמוכר

מסורה: ג' וחד מעזכם · י"ג בסיפרא · ג' · ג' · ג' · ג' · ג' מלרע · לא מפ"ק כ"א · ד' · לא מפיק כ"א · ג' · ג' · ד' · ד' · ג' · כ' גנן · ג' · ג' · ג' · ג' · ג' · ג' · ג'

תרגום

יד אילילו נחתי ספיני ימא ארי אתבזיזו מחוזי תוקפכון: טו ויהי בעידנא ההיא ותתרחיק צור שבעין שנין כיומי מלכא חד מסוף שבעין שנין יהי לצור כתושבחת נפקת ברא: טז אתחליף יקריך אטלטל למדינא קרתא די הוות כנפקת ברא אתרחקת הפוכי כנריך לאבלא וזמריך לאליא מאים יעול דכרניך: יז ויהי מסוף שבעין שנין יעול דכרנה דצור קדם יי ותתוב לאתרה ותהי מספקא סחורא לכל מלכות עממיא די על אפי ארעא: יח ויהי סחורתה ואגרה קודשא קדם יי לא יתאצר ולא יתגנז ארי לדמשמשין קדם יי יהי אגרה למיכל למסבע ולכסו דיקר: א הא יי מביז ארעא וממסר לה לסנאה ותחפי בהתא אפי רברבהא על דעברו על אוריתא ויבדר ית דיתבין בה: ג ויהי חילונאה בכהנא עבדא ברבוניה אמתא במרתה זבנא כמזבנא זפא

סחרה ד' בקריאת וסי' והיה סחרה ואתננה קדש לה'. לא יאצר' כפ'. כי טוב סחרה מסחר כסף. טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה:

תולדות אהרן ונשכחת צר. סנהדרין לט: סחרה. סחרים קים: כעם ככהן. שבת קיט:

רד"ק

[illegible]

מצודת ציון

(יד) אניות תרשיש. ... (טו) ונשכחת. ... (טז) סבי. ... (יז) יפקד. ענין זכרון: ... (יח) יאצר. ... יחסן. ... עתיק. ... (א) בוקק. ענין רקות ... ובולקה. ... ועוה. ... (ב) כגברתה. ...

[illegible]

מצודת דוד

(יד) הילילו אניות תרשיש. ... (טו) ונשכחת צר. ... כימי מלך אחד. ... (טז) קחי כנור. ... (יז) יפקד ה'. ... (יח) והיה סחרה. ... (א) הנה ה' בוקק וכו'. ... (ב) כעם ככהן וכו'. ...

[illegible]

רשי

יובילוה רגליה מרחוק לבקש לה מנוח: (ח) כנעניה. תגריה כמו (הושע יב) כנען בידו מאזני מרמה. ולא יהיה כנעני עוד (זכריה יד): (ט) כל צבי. מלבב חזק: (י) עברי ארצך. לגולה: כיאור. כיאור הזה שעולה ומתפשט: בת תרשיש. צור היושבת בים תרשיש: אין מזח. אין לך עוד חוזק ואזור לשנס מתני'. מזח. לשון אזור כמו (תהלים קט) ולמזח תמיד יחגרה וכל אזור לשון חוזק: (יא) ידו נטה. הנוטה: ה' צוה אל כנען. צוה את קוראיו על כנען: לשמיד. כמו להשמיד וכן ללכת לגיד בירושלם (מלכים כט) כמו להגיד וכן לשמיע קול תודה (תהלים כו) כמו להשמיע: מעזניה. צור וצידון משל כנען היו כמו שנא' את צידון בכורו: (יב) כתים. אל ארץ כתי קומי עבורי גם שם לא ינוח לך למה אני אומר קומי עבורי: (יג) הן ארץ כשדים זה העם לא היה. אשר לא כדאי הוא להיות עם שהרי נקראו הגוי המר והנמהר (חבקוק א) עם שוטה הוא מן הבריות שהקב"ה מתחרט עליהן שבראם כמו ששנינו שלשה הקב"ה מתחרט עליהם במסכת סוכה: אשור יסדה. להשכין בה ציים שלו ספינותיו בירניות גדולות כמו צי אדיר (לקמן לג): הקימו בחוניו. הם יקימו מצודותיהם על צור. בחוניו ל' עופל ובחן (לקמן לב) ביפריי"ץ בלע"ז שעושין למצור על הכרכים: עוררו ארמנותיה. יחריבו ל' ערו ערו (תהלים קלז) ל' נתיצה עד היסוד:

ונשכחת

ישעיה כג

לָגוּר: ח מִי יָעַץ זֹאת עַל־צֹר
הַמַּעֲטִירָה אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ שָׂרִים
כִּנְעָנֶיהָ נִכְבַּדֵּי־אָרֶץ: ט יְהוָה
צְבָאוֹת יְעָצָהּ לְחַלֵּל גְּאוֹן כָּל־צְבִי
לְהָקֵל כָּל־נִכְבַּדֵּי־אָרֶץ: י עִבְרִי
אַרְצֵךְ כַּיְאֹר בַּת־תַּרְשִׁישׁ אֵין מֵזַח
עוֹד: יא יָדוֹ נָטָה עַל־הַיָּם הִרְגִּיז
מַמְלָכוֹת יְהוָה צִוָּה אֶל־כְּנַעַן לַשְׁמִד
מָעֻזְנֶיהָ: יב וַיֹּאמֶר לֹא־תוֹסִיפִי עוֹד
לַעֲלוֹז הַמְעֻשָּׁקָה בְּתוּלַת בַּת־צִידוֹן
כִּתִּיים קוּמִי עֲבֹרִי גַּם־שָׁם לֹא־יָנוּחַ
לָךְ: יג הֵן ׀ אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם
לֹא הָיָה אַשּׁוּר יְסָדָהּ לְצִיִּים הֵקִימוּ
בַחִינָיו עֹרְרוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ שָׂמָהּ
לְמַפֵּלָה:

ל' ומ"ג · ג' · ל' · ל' · ל' ול"פ · ל' · ל' · ל' · כתיב ק' · ד' · בחוניו ק'

תרגום

ח מַן מְלִיךְ דָא עַל צוֹר דַהֲוָת מְמַלְּכָא מַלְכִין דִי תַגָרְהָא רַבְרְבִין שִׁלְטוֹנָאָה יְקִירֵי אַרְעָא: ט יְיָ צְבָאוֹת מַלְכֵהּ לְאַפָּסָא יְקָר כָּל חֶדְוָתָא לְאַקָלָא כָּל יַקִירֵי אַרְעָא: י גְּלָא מֵאַרְעִיךְ כְּמֵי נַהֲרָא עֲרוֹקִי לִמְדִינַת יַמָא לֵית תְּקוֹף עוֹד: יא גְבוּרְתֵּיהּ מְרַמְמָא עַל יַמָא לְאַזָעָא מַלְכְּוָתָא יְיָ פַּקִיד עַל כְּנַעֲנָאָה לְשֵׁיצָאָה תּוּקְפָּהָא: יב וַאֲמַר לָא תוֹסְפוּן עוֹד לְמִתְקַף דַהֲוֵיתוּן אָנְסִין לְעַמָא דִי בְּצִידוֹן לְכִתִּים קוּמוּ גְלוֹ אַף לְתַמָן לָא יְהֵי לְכוֹן נְיָח: יג הָא אַרְעָא כַּסְדָאֵי דֵין עַמָא כַּד לָא הֲוָה אַתּוּרָאָה שַׁכְלְלָהּ לְנַנְוָן אֲקִימוּ חֲזָוָתָהָא פַּגָרוּ בִּרְנְיָתָהָא שַׁוְיוּהָא לְהַתְמַרָא:

נכבדי ג' בקריאה וסי' כנעניה ארץ. להלל גאון כל צבי. נכבדי מים: יסדה ד' בקריאה וסי' אשור יסדה לציים. כי הוא על ימים יסדה. כארץ יסדה לעולם. ואגדתו על ארץ יסדה: שמה ג' בקריאה וסי' שמה למפלה. שמה לשממה. ושמה לצלמות ישית לערפל:

תולדות אהרן סוחריה שרים. פסחים נ ב"ב עה: ארץ כשדים. סכה נב (תענית כו):

רדק

ושהם מימי קדם ועתה יובילוה רגליה לגור מרחוק, כלומר לגלות מארצה ולגור בארץ אחרת מרחוק, ואמר רגליה, כלומר כי על כרחה יוליכוה רגליה ללכת בגלות, וזהו על דרך שאמר רגלוהי דבר אינש אינון ערבין ביה לאתר דמתבעי תמן מובילין יתיה, וקדמתה, שם כמו שקדמת אלף יבם, והה"א נקבה והיא כמפיק, כלומר קדמת העיר הוא מימי קדם, ויונתן תרגם מיומי קדם מלקדמין וגו': (ח) מי יעץ. מי היה יועץ להחריב צור שמקום עצתו נולא כי האל יתברך יעץ ועצתו תקום, כי צור היתה עיר גדולה ומעטירה, כלומר נותנת עטרה למלכה ולעמה מרוב עשרה וכבודה, ולמי היה עולה בלב להחריבה כי סוחריה היו שרים, היו נחשבים כמו שרים, וכנעניה כמו נכבדי ארץ. והענין כפול במלות שונות: כנעניה. פירוש סוחריה, וכן כנען בידו מאזני מרמה, אלא שהוא משקל אחר, ויונתן תרגם בלמוגהם: (ט) ה' צבאות יעצה לחלל גאון כל צבי להקל כל נכבדי ארץ. כפל ענין במלות שונות, ופירוש הפסוק השם צבאות יעץ זאת לפי שהיתה מתגאה ברוב עשרה והיתה נותנת כעטרה לעצמה ולא לאל לפיכך יעץ להחריבה: לחלל גאון כל צבי. כלומר כל ארץ צבי ותפן יבזיל גאונם ויחולל בשירתו, תרגם צור יעשו קל וחומר בעצמם ויהיו בעיניהם נקלים ומחוללים: (י) עברי ארצך. מהרה וגלי משם: כיאור. יש מפרשים כיאור מצרים ביוצא ממקומו ומתפשט כן תצאי ממקומך אנה ואנה, או יהיה פירושו כמו היאור שעובר במהרה, ועל הדרך הזה המשיל במקום אחר כי יבא כנהר צר ואנה תעברי לבת תרשיש, כלומר לעדת תרשיש, כמו בת ציון, ותרשיש גם כן על הים סמוך לצור, ואומר שתעבור אל תרשיש כי אין מזח עוד, כלומר אין לך עוד חוזק בארצך, ובת תרשיש חסר למ"ד השמוש, כמו ויבא ירושלם, וכמוהו רבים: (יא) ידו נטה. הקב"ה נטה ידו על הים, ר"ל על צור שהיא על הים וכל עושרה מהים, וכאלו הקב"ה נטה ידו על הים שלא יבא לצור עוד דרך ים כל עובר ים כי הרגיז הממלכות אל בית כנען, כלומר שהיא עיר החורה כמו שפירש כנעניה: צוה. לנבוכדנצר שיבא עליו להשמיד מעוזיה, או יהיה פירוש הפסוק כן, והוא שב למה שאמר למעלה השם לגאות יעצה, אמר לא יהיה זה פלא בעיניכם אם ה' צוה להחריב צור כי כן צוה ונטה ידו על הים בטובעו פרעה ומצרים, וכן הרגיז ממלכות רבות כסיחון ועוג וזולתם, והוא שצוה על ארץ כנען להשמיד מעוזיה אף על פי שהיתה ארצה ערים גדולות ובצורות בשמים הוא צוה להשמיד כל המעוזים ההם וישראל במלוכו וברגונו כבשו הכל לא היתה קריה אשר שגבה ממנו: לשמיד. כמו להשמיד וכן בחסרון הה"א, ולנפיל ידך, ולשבים עניי ארץ, והדומים להם: מעזניה, הנו"ן במקום אות הכפל שהיה משפטו מעוזיה. ולהקל הקריאה החליפו אות הכפל בנו"ן, וכן כי לא המנו כמו תמנו: (יב) ויאמר. כאלו אמר כנגד צור, ומה שאמר לא תוסיפי עוד לעלוז לא אמר עוד לעולם שהרי לשבעים שנה חזרה לאיתנה אלא פירוש עוד זמן רב, וכן ולא יכפו עוד גדודי ארם, ועמלו לא יזכר עוד: המעושקה. אמר ואת בת צידון גם כן. קומי עברי לך לארץ כתיים כי הרבה צור שהיא גם היא אליך בסחורה שהיתה לך ואין לך עוד מעמד ואת מעושקה מצד צור, גם אפשר כי צידון גם כן החריב נבוכדנצר כשסתר צור כי סמוכות היו, ואמר המעושקה שמעשקים עם צור, וכן נבא על צידון יואל, ואמר וגם מה את לי צור וצידון וגומר, קל מהרה אשיב גמולכם בראשכם, אבל צור היא העיקר, ולפי' נאמרה הנבואה על צור, ואמר בתולת לפי שלא נכבשה עד היום, וכן בתולת בת ציון, בתולת בת יהודה, קורא העיר בתולה קודם שיכבשוה ותהיה ברשות אחר כי היא כבתולה קודם בואה לרשות בעל: כתיים. בשני יודי"ן כתיב ולא קרי, כי החיר"ק בתי"ו ולא ביו"ד ואחד הוא, כמו עבריים ועברים: (יג) הן ארץ, הנה בבל ונינוה וכל שאר הארץ שהיא ארץ כשדים היום זה העם לא היה שם מקדם כי אשור יסדה לציים, כמו שאמר בתורה מן הארץ ההיא יצא אשור ויבן את נינוה ואת רחובות עיר ואת כלח, והכשדים היו בני כשד בן נחור וכבשו הארץ ההיא ונקראת היום ארץ כשדים ואשור יסדה מקדם על כן נקראת הארץ ההיא בכלל אשור, והמלכים עליה נקראים מלכי אשור, אבל היא היום לבבל ולכשדים כי הם כבשוה והם הקימו בחוניו שהם היום, ועוררו ארמנותיה שהיו בה מהולה ושמוה למפלה, ונאמרו שמה לשון יחיד הוא אומר על מלכם, וכלל כל הגוים, ופי' לציים כמו לפניו יכרעו ציים, לעם לציים, והם השוכנים במדבר כארץ ציה, ואמר כי אשור

מצודת דוד

קדמת העיר והתחלת בנינה היה מימי קדם ר"ל משנים מרובות: יובילוה. חזר לתחילת המקרא לומר וכי השבתם שאנשי עיר כזאת יוליך אותם רגליהם לארץ מרחק לגור שמה ר"ל לברוח מפני האויב וללכת רגלי למרחוק: (ח) מי יעץ זאת. כאלו הנביא תמהה ואומר מי יעץ עצה כזאת על צור המעוטרת בעושר וכבוד אשר סוחריה המה שרים ומכובדים ר"ל על דעת מי עלה להחריב עיר כזאת: (ט) ה' צבאות יעצה. כאלו משיב לעצמו לומר ה' יעץ העצה ההיא ולא בא מקרה כי אם בהשגחה גזה להחריבה על מרבית גאותה בעשרה: לחלל גאון כל צבי. למען השפיל גאון כל ארץ חמדה להבזות דעת הנכבדים כי הכל יקחו מהם מוסר ולא יוסיפו להתגאות: (י) עברי ארצך כיאור בת תרשיש. אתה עדת תרשיש הגמלאים בצור להשחר עברי מהר לארצך כמו היאור השוטף מהר כי פן תדבקך הרעה: אין מזח עוד. אין עוד לצור חוזק ואזור להיות מזורז מול האויב לעזור לעצמו וכ"ש לזולת: (יא) ידו נטה. כאלו המקום נטה ידו על הים לעכב על עוברי הים לבלי הביא עוד סחורה לצור: הרגיז ממלכות. העיר לב הממלכות לבוא עליה במרדה ומהירות לב: ה' צוה. לא במקרה באו אבל ה' צוה לבוא אל צור עיר הסוחר להשמיד כל חזקה: (יב) ויאמר וכו' המעשקה וכו'. ה' אמר אתה עדת צידון הנעשקה משודדי צור בהיות סחורתו שמה מעתה לא תוסיפי עוד לשמוח על כי מקום סחרך היה קרוב לך: כתים קומי עבורי. לפי שאנשי צור ברחו לארץ כתים אמר עבורי לארץ כתים ועשה שם עמהם סחורה: גם שם. אבל גם שם עם כי תגלה אנשי סחורתך מ"מ לא תמצא שם הנחת רוח כי לא תמצא ידך להעסק בסחורה כמאז: (יג) הן ארץ כשדים. הנה זאת העיר צור מארץ כשדים היא כי זה העם היושב בה עתה לא היה בה מאז ולא בנה אותה: אשור יסדה. אשור שהיתה ראש הממלכה לכשדים הוא יסדה להשכין בו אנשי הספינות עושי מלאכה במים רבים וספה אנשים פיתויים ובנויים: הקימו בחוניו. ר"ל הנה אנשי אשור הם בנוה והקימו מגדלות העיר והם החריבו ארמנותיה ושמה את העיר למפלה כאדם העושה בשלו:

סילנו

מצודת ציון

כמו למרחוק: לגור. לדור: (ח) המעטירה. מל' עטרה ור"ל המפוארת: כנעניה. ענין סגר וסוחר כמו ותגור נתנה לכנעני (משלי לא) וכפל הדבר במ"ש: (ט) לחלל. מל' חולין והפשלה: גאון. מל' גאוה: צבי. ענין חמדה כמו נחלת צבי צבאות גוים (ירמיה ג): להקל. מל' קלות ובזיון: (י) בת תרשיש. עדת תרשיש: מזח. ענין אזור וחגורה כמו ומזיח אפיקים רפה (איוב יב) ור"ל חוזק וזרוז כי החגור במתניו הוא מזורז ביותר: (יא) הרגיז. ענין תנועת החרדה והמהירות וכן ואת התרגזך אלי (לקמן לז): אל. כמו על: כנען. ענין סגר ומסחר וכן כנען בידו מאזני מרמה (הושע יב): לשמד. כמו להשמיד וכן לנפיל ידך (במדבר ה) ומשפטו לנפיל: מעזניה. מל' עוז וחוזק ומשפטו מעוזיה ולהקל הקריאה החליפו אות הכפל בנו"ן וכן כי לא תמנו (איכה ג) ומשפטו תממו: (יב) לעלוז. ענין שמחה: המעשקה. השדודה: בתולת. לפי שלא נכבשה עדיין קראה בתולה כי לא היתה ברשות אחר כבתולה שלא באה ברשות בעל וכן בתולת בת ציון (מ"ב יט): בת צידון. עדת צידון: כתיים. אל כתים: ינוח. מל' הנחת רוח: (יג) לציים. לאנשי ציים ר"ל לבעלי ספינות וכן צי אדיר (לקמן לג): בחוניו. ענין מגדל ומבצר כמו עופל ובחן (לקמן לב): עוררו. ענין הריסה.

וְיִפּוֹל וְתִבְטַל מִטַּל נִבוּאָתָהּ ס׳ וְנִפְלָה וְנִכְרַת הַמַּשָּׂא אֲשֶׁר־עָלֶיהָ
דִּי עֲלוֹהִי אֲרֵי בְּיוֹמָא דַיִּי כִּי יְהוָה דִּבֶּר׃
גְּזַר דִּין׃ א מַשָּׂא צֹר הֵילִילוּ | אֳנִיּוֹת כג
לְאַשְׁקָאָה יַת צוֹר אֵילִלוּ
נֻחֲתִי סְפִינֵי יַמָּא אֲרֵי תַּרְשִׁישׁ כִּי־שֻׁדַּד מִבַּיִת מִבּוֹא ו׳ ס׳ מ״ל
אִתְבְּזִיזוּ מָחוֹזֵיהוֹן מִלְּמֵיתֵי כ׳ -
מֵאַרְעָא כִּתָּאֵי אִתֵּי עֲלֵיהוֹן׃ ב דֹּמּוּ
יְשִׁבֵי אִי סְחַר צִידוֹן עֲבַר יַמְּאוֹךְ׃ ס׳
אִתְבַּזְּרוּ יָתְבֵי נַיָּא תַּגָּרֵי ג׳ מסר ר׳ מ״ע ג
צִידוֹן דַּחֲווֹ עָדָן בְּיַמָּא מַלּוֹךְ׃ וּבְמַיִם רַבִּים זֶרַע שִׁחֹר קְצִיר יְאוֹר
תְּבוּאָתָהּ וַתְּהִי סְחַר גּוֹיִם׃ ד בּוֹשִׁי
צַיְדוֹן כִּי־אָמַר יָם מָעוֹז הַיָּם לֵאמֹר
לֹא־חַלְתִּי וְלֹא־יָלַדְתִּי וְלֹא גִדַּלְתִּי
בַּחוּרִים רוֹמַמְתִּי בְתוּלוֹת׃ הַבְּאֲשֶׁר־
שֵׁמַע לְמִצְרַיִם יָחִילוּ כְּשֶׁמַע צֹר׃
עִבְרוּ תַרְשִׁישָׁה הֵילִילוּ יֹשְׁבֵי אִי׃ ו
הֲזֹאת לָכֶם עַלִּיזָה מִימֵי־קֶדֶם ז
קַדְמָתָהּ יְבָלוּהָ רַגְלֶיהָ מֵרָחוֹק
וְנֹדְדוּ לָהּ׃ ח מִי יָעַץ זֹאת עַל־צֹר מְשַׂגְּבוֹתֶיהָ כ״ע
כְּנַעַן סְחוֹרֶיהָ כִּבְּדֵי אָרֶץ׃ ט יְהוָה צְבָאוֹת יָעַץ
לְחַלֵּל גְּאוֹן כָּל־צְבִי לְקַלּוֹת כָּל־נִכְבְּדֵי אָרֶץ׃
עִבְרִי אַרְצֵךְ כְּיֹאר בַּת־תַּרְשִׁישׁ אֵין־עוֹד מִזַּח׃ י
יָדוֹ נָטָה עַל־הַיָּם הִרְגִּיז מַמְלָכוֹת יְהוָה צִוָּה אֶל־כְּנַעַן
לְשַׁמֵּד מָעֻזֶּיהָ׃ יא וַיֹּאמֶר לֹא תוֹסִיפִי עוֹד לָגִיל עֲשׁוּקָה
בְּתוּלַת בַּת־צִידוֹן כִּתִּים קוּמִי עִבְרִי גַּם־שָׁם לֹא־יָנוּחַ לָךְ׃
כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה אַשּׁוּר יְסָדָהּ לְצִיִּים הֵקִימוּ
עֹרְרֶיהָ הֶעֱרוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ שָׂמָהּ לְמַפָּלָה׃ יב הֵילִילוּ
אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ כִּי שֻׁדַּד מָעֻזְּכֶם׃ יג וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְנִשְׁכַּחַת צֹר שִׁבְעִים שָׁנָה כִּימֵי מֶלֶךְ אֶחָד מִקְצֵה שִׁבְעִים
שָׁנָה יִהְיֶה לְצֹר כְּשִׁירַת הַזּוֹנָה׃ יד קְחִי כִנּוֹר סֹבִּי עִיר
זוֹנָה נִשְׁכָּחָה הֵיטִיבִי נַגֵּן הַרְבִּי שִׁיר לְמַעַן תִּזָּכֵרִי׃
וְהָיָה מִקְצַת שִׁבְעִים שָׁנָה יִפְקֹד יְהוָה אֶת־צֹר וְשָׁבָה
לְאֶתְנַנָּהּ וְזָנְתָה אֶת כָּל־מַמְלְכוֹת הָאֲדָמָה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃
וְהָיָה סַחְרָהּ וְאֶתְנַנָּהּ קֹדֶשׁ לַיהוָה לֹא יֵאָצֵר וְלֹא יֵחָסֵן
כִּי לְיוֹשְׁבֵי לִפְנֵי יְהוָה יִהְיֶה סַחְרָהּ לֶאֱכוֹל לְשָׂבְעָה וְלִמְכַסֶּה עָתִק׃

ודיני . ועל ידם החוק מלשיה הגבעני . וידבר אתו טובות . נשבע ה׳ לדור . אם ישמרו בניך : ובמים ג׳ בקריאה וסי׳ ובמים רבים זרע שיחיר . ובמים קוים נחיבה . ובמים לא רחץ למשעי : תרשישה ה׳ בקריאה וסי׳ עברו תרשישה הלילו . ויקם יונה לברוח תרשישה ב׳ במסוק קדמאה ובחראה . על כן קדמתי לברות תרשישה . ובני יון אלישה ותרשישה דר״ה :

סימן בפסוקים נתמן , חס מצל על שנת שהיה כעור שיהיה בעבודו קיים עד יום מותו כמו שהאר מוני מרום קבון ונכרת כפעמא לאר כליה כמו שיהיה בשמשכר ופסול יעמדנו ויפרשו כלליים שתלוים עליה שיעלו שמה כן בשיעור שנת מלכי משפחתו וכל פרשתו ו (ל) משל צור . נתנבא על צור שתחרב ויהיה עיר פחורב , כמו שאומר , סיח ושיח סיחה עיר פחורב ג״כ וכן בלות בפעימות

וכרת המשל לאור עליה . בני משפחתו וסיעתו הנפתלין עליו והתולים ס כלי תפארתם ולפי שדימהו ליחד דימה המתפארים בו ונפעלים עליו למשל שתטעיונים על היחד ויש פותרים לותו ותתקיים הנבואה שנתנבאה עליו : (ח) הילילו מניות תרשיש . שהיו מתעשרים על ידי סוחרי צור שהיו מביאים מניות תרשיש פחורב לצור : תרשיש . שם היס : כי שודד מניח מנות . כי שודד מנפנים מקום שהייתם רגילין לפונדק מלנות עוד לתוכו ולא יהי׳ עוד לכם מקום נצור ללון שם : מארץ כתיס . הס הרומיים : נגלה לתני . השודד לתנני צור . ד״א מארץ כתיס נגלה לתנני תרשיש שוד של צור שנרחו בני צור אצל כתיס ומשם נשמעה השמועה : (כ) דומו יושבי אי. התאבלו ושבו דומם יושבי אי היס לתה סוחרי צידון עוברי ימיס היו רגילים לתלחוך כל סחורה עכשיו בשקפול צור תפול צידון עמה שסמוכות היו זו לזו בתוך תהלך יום : (ג) וכמיס רבים . היס בו זרע מתגריס היה תבואה קציר . יאור מצריס היה תבואה של צור . שיחור הוא נילוס שנאמר (יהושע יג) מן השיחור אשר על פני מצריס והיו מביאים התבואה לצור בתניות מצריס : ותהי צור סחר גויס משם רב שהיה בה סחורה לכל הגויס מביאין לה סחורה : (ד) בושי צידון . שתפלה לצור : כי אמר יס . כי אמרה צור היושבת בתעוז היס שהוא עיקר רחב התלכות הריני כתו שלא חלתי ולא ילדתי בחורים כי כולם נהרגו והרי כתו שלא רוממתי בתולות וכן ת״י . ורבותינו אמרו בתנחה בושי צידון כי אמר יס מה תני שתין לי בניס וכתות לדאג עליהס שלא יתפשו בשוני תיני תשבה בשוני תלת קוני לעבור נבול תול תשר שס לי על אחת כמה וכמה בושי צידון שים לך לדאג ככל אלה : (ה) כאשר שמע למצריס . אשר שתעו על מצריס שהכאתי עליהס עשר מכות ושוס טבעו כיס : יחילו . יכהלו : כשמע . השומעים כשיגיע שתע צור כי גס מבוהיה של צור יהיו דומות תותן תכן ת . כס ותס (יחזקאל ג) דומות תכת כס. קול שתון תניר (לקמן סו) זו קרקור הצפרדעים . ונקפכו נחליה לזפת וכו׳ : (ו) עברו . תנסי צור לברוח לתרשיש : (ז) הזאת לכם . הרי נפלה לפניכם ויתמר לכס הזאת העיר שהיתה עליזה בעיניכם תשר תימי קדם קדמתה היתה עליזה עכשיו יוכילוה

(ל) הילילו . תני יונה : שודד . ישפיל : מניה . מכיות כיח וכן מכות ודוגמתו ומתשך ממלך (שמואל ב׳ טו) וסי׳ מכיות תלך : לתו . לסס : (כ) דומו . פנין שתיקה כתו ודומס : תהכרן (ויקרא י) וכ״ל התפלנו כי דרך תתפלנה לשבת דומס : (ג) ביחור . כוח הנילוס : יאור . הנילוס נקרא יאור : (ד) מעוז . פנין הוזק : הלתי . כן יקראו תכלי הלידה וכן תלנו כתו ילדנו (לקמן כו) : רוממתי . שיגיו כתו גדלתי : (ה) יחילו . תני תיל וכעד : (ו) כושת . נה״ת התיתה : עליזה . ענין שתחה : יבלוה . פנין הכאתה כתו יובל שי (לעיל יח) : מרחוק . כתו

כתים . שוד ניר נתנלה להנני התניות תתרין כתים כי שתה נכרתו בני צור : (כ) דומו יושבי אי . יכהלו כל סוחר תסוחרי צידון : ס״ל וכן כל סוחר תסוחרי צידון : עוברי ים תלוך : כי כל מי סיה עובר ים נספניות היס תמלא תוך צור בהרבה סחורות ותזה היה לסוחר צידון ריוס גדול ועיה שבת תסחר : (כ) וכמיס רבים . בדרך מיס רבים היה בא לצור זרעים ממצריס היוצאת על שיחור : קציר יאור תבואתה . התבואה הבאה תל צור היה תקציר יאור ר״ל הנקצרות תשדות מצריס הגדל על ידי השקאת היאור והיתה רבת התבואה ושוב למתכל והוא כפל בעין זמ״ס : ותהי סחר גויס . צור היתה סחר גויס כולם היו סוחרים עמה : (ד) בושי צידון . כיון שתרתה תקום שהוחרתך בושי והכלמי : כי אמר יס. כי היס תמקיף את צור תתר ותקונן כעד צור וכה יתתר תתה צור תעת כל הערים היושבים לתוך היס יס לך לומר ולקונן הריני כאלו לא חלתי וכו׳ כי נשתרתי שתתה תבלי בניס וכתות וסוחרי וכן בושי צידון כי להיכן תוליך סחורתך : רוממתי . תוזר כל תלה ולא כתלון תתר ולא רוממתי בתולות : (ה) כשתר שתע למצריס . כשתר שתע למצריס יחילו כשתר התניר שלא יבוא גס עליהס ויתללו כעבד כמו שתרגו תנסי צור כשתעס תתר התניר בה עליהס : (ו) עברו תרשישה . תחס הסיתדים התסתחרים תל צור תעתה עכשו לתרן תרשים להסתחר שתה והיו גס היו יושבת כתוך היס ויש תקום להסתחר שתה כשעת הרעש : יושבי אי . יושבי כל תי תסיים סניעות צור עשו יללה כי תעשה לא תלכו שתה להסתחר : (ז) הזאת לכם . תתר כנגד תנסי צור ובי זאת תשבתם שתהיה קריה עליזה תרוב רשובר והבנוה תימי קדם קדמתה

מצודת ציון

(ל) הילילו . תני יללה : שודד . ישפיל : מניה . מכיות כיח וכן מכות ודוגמתו ומתשך ממלך (שמואל ב׳ טו) וסי׳ מכיות תלך : לתו . לסס : (כ) דומו . פנין שתיקה כתו ודומס : תהכרן (ויקרא י) וכ״ל התפלנו כי דרך תתפלנה לשבת דומס : (ג) ביחור . כוח הנילוס : יאור . הנילוס נקרא יאור : (ד) מעוז . פנין הוזק : הלתי . כן יקראו תכלי הלידה וכן תלנו כתו ילדנו (לקמן כו) : רוממתי . שיגיו כתו גדלתי : (ה) יחילו . תני תיל וכעד : (ו) כושת . נה״ת התיתה : עליזה . ענין שתחה : יבלוה . פנין הכאתה כתו יובל שי (לעיל יח) : מרחוק . כתו

מצודת דוד

במקום המתקיים הנה ביום ההוא תסוד תמלתו : נדעה . תסיס נכרתה תמקומה ותפול למרן ר״ל יעמוד התמלכה ויוסיפל תעלתו : ונכרת תמצת . נפעל תיהך יסבר ויוכרת תמת הכלים התלויס בס ור״ל במפלת שבעת יוסיפל תסבתתו ותניני התתכבדים בו ונפעלים עליו : כי ה׳ דבר . וביהו לקיים : כב (ה) הילילו תניות תרשיש . תנסי הספינות ההולכים על יס תרשיש להביא סחורה לצור הילילו תפניה על תורכן צור : כי בדד . כי צור שודד תהיות בה בית תסיות בה בס : תארץ כתיס . שוד ניר נתנלה להנני התניות תתרין כתיס כי שתה נכרתו בני צור : (כ) דומו יושבי אי . יכהלו כל תי תסיה עובר ים בספינות היס תמלא תוך צור בהרבה : סוחר צידון . ר״ל וכן כל סוחר תסוחרי צידון : עוברי ים בלוך : כי כל תי תסיה עובר ים בספינות היס תמלא תוך צור בהרבה סחורות ותזה היה לסוחר צידון ריוס גדול ועיה שבת תסחר : (כ) וכמיס רבים . בדרך מיס רבים היה בא לצור זרעים ממצריס היוצאת על שיחור : קציר יאור תבואתה . התבואה הבאה תל צור היה תקציר יאור ר״ל הנקצרות תשדות מצריס הגדל על ידי השקאת היאור והיתה רבת התבואה ושוב למתכל והוא כפל בעין זמ״ס : ותהי סחר גויס . צור היתה סחר גויס כולם היו סוחרים עמה : (ד) בושי צידון . כיון שתרתה תקום שהוחרתך בושי והכלמי : כי אמר יס. כי היס תמקיף את צור תתר ותקונן כעד צור וכה יתתר תתה צור תעת כל הערים היושבים לתוך היס יס לך לומר ולקונן הריני כאלו לא חלתי וכו׳ כי נשתרתי שתתה תבלי בניס וכתות וסוחרי וכן בושי צידון כי להיכן תוליך סחורתך : רוממתי . תוזר כל תלה ולא כתלון תתר ולא רוממתי בתולות : (ה) כשתר שתע למצריס . כשתר שתע למצריס יחילו כשתר התניר שלא יבוא גס עליהס ויתללו כעבד כמו שתרגו תנסי צור כשתעס תתר התניר בה עליהס : (ו) עברו תרשישה . תחס הסיתדים התסתחרים תל צור תעתה עכשו לתרן תרשים להסתחר שתה והיו גס היו יושבת כתוך היס ויש תקום להסתחר שתה כשעת הרעש : יושבי אי . יושבי כל תי תסיים סניעות צור עשו יללה כי תעשה לא תלכו שתה להסתחר : (ז) הזאת לכם . תתר כנגד תנסי צור ובי זאת תשבתם שתהיה קריה עליזה תרוב רשובר והבנוה תימי קדם קדמתה

רש"י

תמות . ולא תקבר בקברי בית דוד ושמה יהיו מרכבות כבודך נהפכים לקלון בית אדוניך שבקשת : (יט) וממעמדך . ומשימושך במקדש יהרסך : (כ) לאליקים . הוא היה על הבית כשנפל סנחרב כמו שמצינו כשיצאו אל רבשקה וגלה לו שבנא וסיעתו וגררוהו בזנבות סוסיהם כדאיתא בסנהדרין כשהלך סנחרב אל תרהקה מלך כוש שטף שבנא וסייעתו והלך לו כך שנינו בסדר עולם : (כב) מפתח בית דוד . ת"י מפתח בית מקדשא ושולטן בית דוד : (כג) ותקעתיו יתד במקום נאמן . ואמנניה אמרכל משמש באתר קיים ת"י נאמן לשון קיום מקום שהוא נאמן לנשענים עליו כי לא ימוט הרם את המקרא ותקעתיו יתד נאמן במקום : (כד) הצאצאים והצפיעות . ת"י בניא ובני בניא ותנחום חברו עם לפועי הבקר (יחזקאל ד) ליתד שהוא ל' עוללים דקים היוצאים מתמי אמן ויהיה לפועי לשון יציאה דבר היוצא : כל כלי הקטן . הקטנים שבמשפחותם יהיו מתפארין בו ונסמכין עליו : מכלי האגנות ועד כל כלי הנבלים . ת"י מכהני לבושי אפודא ועד בני לוי אחדי נבליא. ויהיה אגנות ל' כלי שרת שמשרתין בהם הכהנים בבית המקדש . הנבלים שאוחזים בני לוי בכן השיר : (כה) תמוש היתד . גדולתו של שבנא : ונכרת

מרכבות ד' ג' מ"ל וא' חסר וסי' בסדר בשלח ובמ"ב סימן כ"ג ז ולבית י' וסי' נמסר בסדר נשא : לכסא ו' רפין וסי' ותקעתיו יתד במקום נאמן . כי עשית משפטי

ישעיה כב

שָׁמָּה תָמוּת וְשָׁמָּה מַרְכְּבוֹת כְּבוֹדֶךָ
קְלוֹן בֵּית אֲדֹנֶיךָ׃ יט וַהֲדַפְתִּיךָ
מִמַּצָּבֶךָ וּמִמַּעֲמָדְךָ יֶהֶרְסֶךָ׃ כ וְהָיָה
בַּיּוֹם הַהוּא וְקָרָאתִי לְעַבְדִּי
לְאֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּהוּ׃
כא וְהִלְבַּשְׁתִּיו כֻּתָּנְתֶּךָ וְאַבְנֵטְךָ
אֲחַזְּקֶנּוּ וּמֶמְשַׁלְתְּךָ אֶתֵּן בְּיָדוֹ וְהָיָה
לְאָב לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִַם וּלְבֵית יְהוּדָה׃
כב וְנָתַתִּי מַפְתֵּחַ בֵּית־דָּוִד עַל־
שִׁכְמוֹ וּפָתַח וְאֵין סֹגֵר וְסָגַר וְאֵין
פֹּתֵחַ׃ כג וּתְקַעְתִּיו יָתֵד בְּמָקוֹם
נֶאֱמָן וְהָיָה לְכִסֵּא כָבוֹד לְבֵית
אָבִיו׃ כד וְתָלוּ עָלָיו כֹּל ׀ כְּבוֹד
בֵּית־אָבִיו הַצֶּאֱצָאִים וְהַצְּפִעוֹת כֹּל
כְּלֵי הַקָּטָן מִכְּלֵי הָאַגָּנוֹת וְעַד כָּל־
כְּלֵי הַנְּבָלִים׃ כה בַּיּוֹם הַהוּא
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תָּמוּשׁ הַיָּתֵד
הַתְּקוּעָה בְּמָקוֹם נֶאֱמָן וְנִגְדְּעָה

(Masoretic side notes: ד' / ל' / ל'.ל'.ל' / ל'.ל' / כ' ככל דור ודור / ו' / י"ג פסוקים ואין ואין ל' / ו' רפין / ל'.ל' / ל' / ל'.ו' / ג' / ל')

תרגום

מַקַף וְיַגְלוּנָךְ לְאַרְעָא פְּתַיוּת
יְדַיִן תַּמָּן תְּמוּת וּלְתַמָּן
רְתִיכֵי יְקָרָךְ יְתוּבוּן בְּקָלָן
עַל דְּלָא נְטַרְתָּא יְקָר בֵּית
רִבּוֹנָךְ׃ יט וְאַדְחִינָךְ מִמְּקוֹמָךְ
וּמִשִּׁמּוּשָׁךְ יְמַגְרִינָךְ׃ כ וִיהֵי
בְּעִידָנָא הַהוּא וְאֶרַבֵּי לְעַבְדִּי
לְאֶלְיָקִים בַּר חִלְקִיָּהוּ׃
כא וְאַלְבְּשִׁנֵּיהּ כִּתּוּנָךְ
וְהֶמְיָנָךְ אֲזָרְזִנֵּיהּ וְשׁוּלְטָנָךְ
אֶתֵּן בִּידֵיהּ וִיהֵי לְאַב
לְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם וּלְבֵית
יְהוּדָה׃ כב וְאֶתֵּן מַפְתַּח
בֵּית מַקְדְּשָׁא וְשׁוּלְטַן בֵּית
דָּוִד בִּידֵיהּ וְיִפְתַּח וְלֵית
דְּאָחִיד וְיֵיחוֹד וְלֵית דְּפָתַח׃
כג וַאֲמַנְּנֵיהּ אֲמַרְכָּל מְהֵימָן
מְשַׁמֵּשׁ בַּאֲתַר קַיָּם וִיהֵי
לְכוּרְסֵי יְקָר לְבֵית אֲבוּהִי׃
כד וְיִסְתַּמְכוּן עֲלוֹהִי כָּל יַקִּירֵי
בֵּית אֲבוּהִי בְּנַיָּא וּבְנֵי בְנַיָּא
מֵרַבְרְבַיָּא וְעַד דַּעְדְּקַיָּא
מִכַּהֲנַיָּא לָבְשֵׁי אֵפוֹדָא וְעַד
בְּנֵי לֵוִי אָחֲדֵי נִבְלַיָּא׃
כה בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת יְעַדֵּי אֲמַרְכָּל מְהֵימָן דִּי מְשַׁמֵּשׁ בַּאֲתַר קַיָּם וְיִתְקְטֵף

רד"ק

ואמר עוד כדור אל ארץ רחבת ידים , כמו שמשליך אדם הכדור בארץ רחבת ידים שאין שם גדר או דבר מעכבו שהוא מתגלגל והולך עד שיתאת דבר שיעכבנו , וכדור הוא הנקרא פלוט"א ובכ"ף שרש , וכן כמנהג ככדור והאמ"ז ותחבר ממנו במקום הזה כ"ף הדמיון יצנפך ככדור , וכן לב שמח ייטיב גהה כנסה וגו' : שמה תמות . לא כמו שאתה לך פה קבר ; ושמה מרכבות כבודך קלון בית אדוניך . פי' אדוני אבי ז"ל שמה באותו מקום שתהיה שם מטולטל תרכב מרכבה שתחשב אותה לנסבך לכבוד גדול וכאלו היה לך בה קלון אם תרכב אותה אך שם תהיה מכובד בה . כלומר הכבוד שיש לך בעיר הזאת יהפך שם לקלון לך , ורבותינו פירשו בקש קלון בית אדוניו נהפך כבודו לקלון , כי כשיצא למלך אשור שאלו אותו היה העם שקבלת עמהם , אמר להם הורו בהם נקבום בעקביו וקשרום בזנבות סוסיהם והיו מגררין אותו על הקוצים ועל הברקנים , וזהו מרכבות כבודך המרכבות שהיית חושב שיהיו לך מרכבות לכבוד נעשו אותם לך לקלון שקשרו אותך בזנבי סוסיהן , ויונתן תרגם תמן תמות וגו' : והדפתיך . אמר והדפתיך כאלו האל מדבר , ואמר יהרסך דבר הנביא על האל , וכן מנהג לשון הקדש במקומות רבים , כמו שמעו עמים כלם , כלם תשובו ובאו נא , לכלם ולסרניכם , והדומים להם , והמלך והמעמד הוא הפקידות שהיה בה : (כ) והיה ביום ההוא , ביום שתגלה ממקומך זה אתן במקומך אליקים בן חלקיהו , ופירוש ביום בזמן ההוא , כמו והיה ביום ההוא שרש ישי אשר עומד לנס והדומים לו פירושם בזמן ההוא , ופירוש וקראתי שיתן בלב חזקיהו למנות פקיד אליקים במקום שבנא וכאלו האל יקראהו שיבא ויקח הפקידות , ויונתן תרגם וקראתי ואקרבי , כלומר אגדילהו ואמנהו על בית דוד , וכן תרגם אונקלוס ראה קראתי בשם חזו דרביתי בשום , וטוב הוא פירושו וכן שליטים וקרואים ר"ל גדולים וכן קרואי עדה גדולי העדה שהם נקראים לכל עצה , והנה מצאנו בספר מלכים ובספר זה כי אליקים היה על הבית ושבנא היה סופר כמו שאמר ויצא אליו אליקים אשר על הבית ושבנא הסופר הנה היה כשבא סנחרב לירושלם , ואפשר כי קודם לכן מרד והיו דבריו עם מלך אשור והיה מכסה עצמו והאל גלהו על ידי הנביא . ואמר לו לך בוא אל הסוכן הזה , והנביא אמר לחזקיהו והורידהו מגדולתו ושם תחתיו אליקים וכשבא סנחריב לירושלם היה אליקים על הבית ושבנא נשאר סופר ואעפ"כ היה שבנא מכסה עצמו וקרע בגדיו על דברי רבשקה כמו האחרים כאילו היה הדבר קשה בעיניו : (כא) והלבשתיו כתנתך ואבנטך . ד"מ כי הכתונת מלבוש הוד ותפארת לגדולה והאבנט היא חגורה על המתנים . והוא משל לחזוק שלא ימעד מגדולתו : והיה לאב . ליועץ נאמן ולמנהיג טוב כמו וישימני לאב לפרעה יועץ ומנהיג מדינתו : (כב) ונתתי מפתח . ד"מ כי הוא יהיה יועץ של מלך יהודה ועל פיו יעשה לסגור ולפתוח . ואמר על שכמו והמפתח לא ישא אדם אותו על שכמו אמר הענין בב' משלים אמר מפתח כי בידו יהיה ענין בית המלכות לפתוח ולנעול . ואמר על שכמו הוא כמו משא שישא אדם על שכמו , ר"ל כי הוא ישא ויסבול ויכלכל דברי המלכות , ואפשר שהיה אליקים בן חלקיהו כהן ומצאנו חלקיהו ביחס ד"ה ושלום הוליד את חלקיה וחלקיה הוליד את עזריהו ועזריה זה אפשר שהוא אליקים ושני שמות היו לו ומצאנו עזריה שהיה נגיד בית האלהים בימי חזקיהו : (כג) ותקעתיו יתד במקום נאמן . הוסיף עוד למשול משל על הגדולה ועל ההדרם שתהיה לו עד שיהיה לכבוד לכל בני משפחתו וכלם יהיו נתלים בו כמו הקטן שהוא נתלה בגדול ונסמך עליו , והמשילו ליתד שהוא תקוע במקום נאמן חזק וקיים שהוא ראויה לתלות בה כל דבר ולא יראו שתשבר ותזוז ממקומה : (כד) ותלו עליו . לפי שהיתה תולין עליה אמר ד"מ כי כל בני משפחתו יהיו מתכבדים בו ונתלים עליו , ופי' הצאצאים והצפיעות הבנים והבנות , ות"י בניא ובני בניא : כל כלי הקטן . אמר אפי' הקטנים יהיו מתכבדים ומתפארים בו כי כל כך תהיה גדולתו מפורסמת . ואמר כלי ד"מ לפי שהמשילו ליתד ויהיו תולין עליה גדולים וקטנים לפי חוזק של יתד , ופי' כלי קטן כלי התשמיש הקטן כי מכל התשמישים תולין על היתד לפיכך אמר מכלי האגנות עד כל כלי הנבלים והמיוחד כלי האגנות וכלי הנבלים לפי שבאגנות יש בהם גדולות וקטנות ומוכנות לתשמישים מעוטים זה מזה , וכן הנבלים יש בהם זה משונה מזה ביחודותיו או במיתריו וכלם יקראו נבלים , ות"י כלי הקטן מרברביא ועד דעדקיא , ותרגם מכלי האגנות עד כל כלי הנבלים מכהניא לבושי אפודא ועד בני לוי אחדי נבליא : (כה) ביום ההוא.
סיפר

מצודת דוד

יצנפך צנפה . ר"ל תהיה מסובב באויבים ומציקים כמצנפת המסבבת את הראש מסביב : כדור אל ארץ רחבת ידים . תהיה מושלך בגולה למרחוק ככדור המושלך אל ארץ רחבת ידים ר"ל במקום שלא ימצא דבר המעכבו שאז נתגלגל והולך למרחוק : שמה תמות . במקום שתגלה תמות ולא פה כמה שחשבת : ושמה מרכבות כבודך קלון בית אדניך . במקום שתהיה מטולטל תרכב במרכבת שתחשוב אותה לנסבך כבוד גדול ואם היית רוכב בה בבית אדניך ר"ל בעוד שיותך אדון היה לך בה קלון רצה לומר מה שיהיה נחשב לך בגולה לכבוד היה נחשב לך במקומך לקלון : (יט) והדפתיך . אמר במקום האל אהדף אותך מן המצב שלך ר"ל לא תהיה עוד בה הממשלה אשר אתה עתה בה : וממעמדך יהרסך . זה מאמר הנביא לומר שהאל יהרוס אותו ממעמדו והוא כפל ענין במ"ש : (כ) וקראתי וכו' . להיות פקיד וממונה במקומך : (כא) והלבשתיו כתנתך . הוא דרך משל לפי שהכהונת הוא מלבוש הוד ותפארת לגדולה ר"ל אלבישו בהוד הגדולה שיש לך עתה : ואבנטך אחזקנו . אחזק אותו בחגורת אבנטך להיות חזק ומזורז כמוך עתה : וממשלתך וכו' . תפרש המשל לתוספת ביאור : והיה לאב . ולא כמו אתה שרצית למסור העיר ביד האויב : (כב) מפתח בית דוד . ר"ל הוא יסבול טורח צורך בית המלכות : ופתח . כשיפתח שערי הבית אין מי יסגור וכו' ר"ל הכל יהא נעשה על ידו : (כג) ותקעתיו יתד במקום נאמן . ר"ל לא יהיה נעתק ממשלתו כיתד התקועה במקום חזק ומתקיים : והיה לכסא כבוד וכו' . ר"ל כל משפחת בית אביו יתכבדו בו : (כד) תלו עליו . לפי שהמשילו ליתד אמר ותלו עליו לשון הנופל ביתד ור"ל כולם יהיו סומכים עליו : כל כבוד וכו' . כבוד בית אביו יהיה סמוך עליו ונשען בו : הצאצאים והצפיעות . הבנים והבנות : כלי הקטן . כלי התשמיש הקטן במין ולפי שהמשילו ליתד אמר לשון הנופל ביתד שהולין בו כלים הגדולים עם הקטנים ור"ל אף הקטנים יהיו מתכבדים ומתפארים בו כי תהיה גדולתו מפורסמת מאד : מכלי האגנות . בין כלי אגנות בין כל מין כלי נבלים ור"ל כולם יתכבדו בו איש לא נעדר : (כה) תמוש היתד . ר"ל שבנא שחשב להיות קבוע בממשלתו כיתד התקועה במקום

מצודת ציון

אשר תדפנו רוח (תהלים א) : ממצבך . מל' מצב ועמד : (כא) כתנתך . מין מלבוש מפואר : ואבנטך : כמו ובאבנטך והוא חגורה כמו ועשית להם אבנטים (שמות כח) : לאב . למנהיג טוב ויועץ נאמן כמו וישימני לאב לפרעה (בראשית מה) : (כב) מפתח . שם הכלי שפותחין בו המנעול : שכמו . כתפו : (כג) ותקעתיו . ענין תחיבה כמו ותתקע את היתד (שופטים ד) : יתד . מסמר : נאמן . ענינו מתקיים כמו ונאמן ביתך (ש"ב ז) : (כד) ותלו . מל' תליה : הצאצאים . הבנים היוצאים מרחם אמן : הצפיעות . ענינו היוצאים מן הגוף וכן צפיעי הבקר (יחזקאל ד) שהוא דבר היוצא מן הגוף ועל הבנות יאמר כאלו אמר הצאצאים והצאצאות : האגנות . הספלים כמו אגן הסהר (ש"א ו) : הנבלים . שם כלי נגון : (כה) תמוש . תסור כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות יג) : ונגדעה . ענין כריתה כמו שקמים גדעו (לעיל ט) :
סוליו

יב וַיִּקְרָא אֲדֹנָי יֱהֹוִה צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה וְלַחֲגֹר שָׂק׃ יג וְהִנֵּה ׀ שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה הָרֹג ׀ בָּקָר וְשָׁחֹט צֹאן אָכֹל בָּשָׂר וְשָׁתוֹת יָיִן אָכוֹל וְשָׁתוֹ כִּי מָחָר נָמוּת׃ יד וְנִגְלָה בְאָזְנָי יְהוָה צְבָאוֹת אִם־יְכֻפַּר הֶעָוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד־תְּמֻתוּן אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת׃

טו כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת לֶךְ־בֹּא אֶל־הַסֹּכֵן הַזֶּה עַל־שֶׁבְנָא אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת׃ טז מַה־לְּךָ פֹה וּמִי־לְךָ פֹה כִּי־חָצַבְתָּ לְּךָ פֹּה קָבֶר חֹצְבִי מָרוֹם קִבְרוֹ חֹקְקִי בַסֶּלַע מִשְׁכָּן לוֹ׃ יז הִנֵּה יְהוָה מְטַלְטֶלְךָ טַלְטֵלָה גָּבֶר וְעֹטְךָ עָטֹה׃ יח צָנוֹף יִצְנָפְךָ צְנֵפָה כַּדּוּר אֶל־אֶרֶץ רַחֲבַת יָדָיִם

ל׳ . ל׳ · ל׳ ר״פ כביכול · ג׳ · י׳ מלאים · כ׳ . ד׳ · ד׳ ג׳ חסר וא׳ מ״ל · ד׳ כמע׳ כסיפ׳ · ל׳ · ל׳ . ל׳ · ל׳ . ל׳ . ל׳ · ל׳

לָא חֲזֵיתוּן׃ יב וְאַכְלֵי נְבִיָּא דַיְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִבְכֵּי וּלְמִסְפַּד וּלְנִזּוּז רֵישׁ וּלְמֵיסַר סַקִּין׃ יג וְהָא בִּיעַ וְחֶדְוָא אָמְרִין נִקְטוֹל תּוֹרִין וְנִנְכּוֹס עָאן נֵיכוֹל בִּסְרָא וְנִשְׁתֵּי חֲמַר נֵיכוֹל וְנִשְׁתֵּי מִדְּנִמוּת לָא נֵחֵי׃ יד אֲמַר נְבִיָּא בְּאוּדְנַי הֲוֵיתִי שָׁמַע כַּד אִתְגְּזַר דָּא מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת אִם יִשְׁתְּבֵק חוֹבָא הָדֵין לְכוֹן עַד דִּי תְמוּתוּן מוֹתָא תִנְיָנָא אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת׃ טו כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת אִתָּא אֱזֵיל לְוָת פַּרְנָסָא הָדֵין לְוָת שֶׁבְנָא דִּי מְמַנָּא עַל בֵּיתָא׃ טז וְתֵימַר לֵיהּ מָה לָךְ כָּא מָה לָךְ כְּדֵין אֲרֵי אַתְקֵינְתָּא לָךְ כָּא אֲתַר אַתְקֵין בְּרוּמָא אַתְרֵיהּ שַׁוִּי בְּכֵיפָא בֵּית מְדוֹרֵיהּ׃ יז הָא יְיָ מְטַלְטְלָךְ טִלְטוּל דְּגַבְרָא וְתַחְפִּינָךְ בַּהֲתָא׃ יח יַעְדֵּי מִנָּךְ יַת מִצְנַפְתָּא וְיַקִּיפוּנָךְ בַּעֲלֵי דְבָבָךְ כְּשׁוּר

הרג ג׳ וחסר וס׳ נמסר בסדר שמיני ו תמתון ד׳ ג׳ חסרים וא׳ מ״ל בקריאת וסי׳ ולא תגעו בו פן תמתון . הנחש אל האשה לא מות תמתון . אם יכפר העון הזה . אבן כאדם תמותון . בתראה מלא :

תולדות אהרן לבכי ולמספד . חגיגה ה ע״ב ג : הרוג בקר . תענית יא : ונגלה באזני . יומא פו תענית כט : ה׳ צבאות . חגיגה טו : יכפר העון . (יומא מח סנהדרין כו שבועות לג) ו הסוכן הזה . סנהדרין כו : טלטלה גבר . כתובות כח סנהדרין כו :

רשי

עוסיה : ויוצרה מרחוק . מאז שברא את העולם עלתה ירושלים ובית המקדש במחשבה : לא ראיתם . לא חשבתם : (יג) והנה ששון ושמחה . הקב״ה כביכול אבל לפניו ואתם אוכלים ושמחים : כי מחר נמות . בעולם הבא הנביאים אומרים לנו מאת הקב״ה שלא יהיה לנו חלק לעוה״ב נעשה לנו הנאה בחיינו : (יד) עד תמותון . ת״י מותא תנינא לעולם הבא : (טו) הסוכן . בעל הנאות היה וכן (שם א א) ותהי לו סוכנת ומ״א אומר מן סכני היה ובא לו לירושלים בויקרא רבה : אשר על הבית . ממונה היה על בית המקדש וי״א כהן גדול וי״א אמרכל : (טז) מה לך פה . הכתוב מגנהו לפי שרצה להסגיר את חזקיהו למלך אשור כדאמרינן בסנהדרין כתב פיתקא ושדא בגירא שבנא וסיעתו השלימו חזקיה וסיעתו לא השלימו : ומי לך פה . מי ממשפחתך קבור כאן : חצבי מרום קברו . שחצב לו קבר בקברי בית דוד ליקבר בין המלכים לכך הוא אומר לו מה ירושה לך בקברות הללו : חוקקי חקקי . יו״ד יתירה כמו שוכני סנה (דברים לג) מקימי מעפר דל (תהלים קיג) : (יז) טלטלה גבר . כהדין תרנגולא דמטלטל מאתר לאתר ורבותינו אמרו טלטולא דגברא קשה מדאיתת׳ : ועוטך עטה . כמו (שמואל כה) ויעט בהם לשון עיט יפריחך כעוף בגלות . ורבותינו אמרו צרעת פרחה בו כד״א (ויקרא יג) על שפם יעטה : (יח) צנוף יצנפך . כמצנפת המקפת את הראש יקיפוך אויבים ומציקים : כדור . כשור מקף רבותינו פירשו לשון כדור שקורין פלוט״א בלעז שזורקין אותו ומקבלין מיד ליד : אל ארץ רחבת ידים . בכסיפיא שם המקום : שמה תמות

רדק

מרחוק לא ראיתם . מי שיצר לירושלים זמן רב ורחוק לבשרות שבינתו בה ובחר אותה מכל הארצות לא ראיתם אותו לשוב אליו , ובדרש ויוצרה מרחוק לא ראיתם מי שברא אותה קודם שנברא העולם , כמו שאמרו רבותינו ז״ל ז׳ דברים נבראו קוד׳ שנברא העולם ואלו הן גן עדן ותורה וצדיקים וישראל וכסא הכבוד וירושלם ומשיח בן דוד , ואין משמעות הדרש הזה כמו שמבינים אותו המון התלמידים אלא פירוש שעמדו בכח להבראות קודם שנברא העולם לפי שהדברים האלה הם תכלית בריאת העולם : (יב) ויקרא . קרא ה׳ על ידי הנביאים נבואה אז טרם היות הפורענות כדי שיבכו ויספדו ויקרחו ויתגרו שק וישובו בתשובה שלמה לפני האל יתברך וינחם על הרעה והם לא עשו כן אלא והנה ששון ושמחה : (יג) והנה ששון ושמחה . לא דאגו ולא פחדו לדברי האל אלא לעגו ושמחו , ואמרו הואיל ושומעו למות נשמח נעשה ששון ושמחה ונהרג בקר ונשחוט צאן ונאכל בשר ונשתה יין כי מחר נמות ונשמח בעודנו בחיים וכל זה ללעג ולשחוק לדברי האל וזהו חלול ה׳ : (יד) ונגלה , מה שהם אומרים נגלה באזני וידוע לפני אני ה׳ צבאות , לפיכך אני נשבע : אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון . כי קשה עון זה הדבר מהעונות שקדמו לכם ולא יכופר העון הזה בגלות אלא עד תמותון אבל המיתה שתמותו בחרב אותה תכפר עליכם , ויונתן תרגם עד דתמותון מותא תנינא , ר״ל מיתת הנפש בעולם הבא , ותרגם ונגלה באזני אמר נביא באודני הויתי שמע כד אתגזר דא מן קדם ה׳ , ואמרו רז״ל כל מי שיש בידו חלול השם אין בח התשובה לתלות וביום הכפורי׳ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת , שנאמר אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון ו (טו) כה אמר ה׳ . הסוכן , פירוש אוצר מן מרי מסכנות לפרעה , וכן תרגם יונתן פרנסא , ושבנא היה פקיד ואוצר בבית המלך חזקיהו ונטה דעתו אל מלך אשור להסגיר לו העיר וקשר קשר עם קצת אנשי העיר , ועליו נאמר ולא תאמרו קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר כמו שפירשנו במקומו ו על שבנא . כמו אל שבנא , וכן ויתפלל על ה׳ כמו אל ה׳ ; ואשר על הבית . ר״ל שממונה על בית המלך : (טז) מה לך פה : כאלו אמר ואמרת אליו מה לך פה שהרי אמר לו לך בא אל הסוכן הזה , וכן תרגם יונתן ותימר ליה מה לך כא , נראה כי שבנא לא היה מבני ירושלם אלא שבא לגור שם ונעשה פקיד בבית המלך , ובדרש כי מעיר ששמה סכני היה לפיכך קראו סוכן ובא לו לירושלם ולפי שלא היה מתושבי העיר ונשאו לבו לקבור קבר להסגיר העיר למלך אשור אמר לו מה לך פה מה עסק יש לך בעיר הזאת ואינה ארץ מולדתך , ומי לך פה אי זה את או קרוב יש לך בעיר שאתה עושה דברים האלה בעיר ; כי חצבת לך פה קבר . אתה מדמה בעצמך כאלו תלכת לך פה קבר שאתה בוטח שתמות כאן לא יהיה זה אלא הנה ה׳ מטלטלך ; חצבי מרום קברו . ואמר כמי שהוצב במקום גבוה קברו שלא יפחד שיורידוהו משם , וכמי שחקק מבטנו בסלע שאתה בוטח שתהיה לעולם בעיר הזאת בשררה שאתה בה היום שלא יהיה אדם שיורידך ממנה , לפיכך קברת פה מלך אשור לא יהיה זה כי אחר יבא תחתך שיורידך מן שררתך , כמו שאמר וקראתי לעבדי לאליקים בן חלקיהו , וי״ת קבר קברו אתר אתריה , ורז״ל פירשוהו חצבי מרום שחצב לו קבר בקברי בית דוד לפיכך אמר מה לך פה ומי לך פה מי קבור כאן ממשפחות אבותיך , ויו״ד חצבי חקקי נוספת על הפעל כיו״ד סיושבי בשמים וכיא דרך לחום : (יז) הנה ה׳ מטלטלך טלטלה גבר . פירש אדוני אבי ז״ל טלטול גדול וכבד , וגבר גם תאר לטלטול וס״א טלטלה נוספת ואינה לנקבה , ורז״ל פירשו טלטלת איש ואמרו טלטולא דגברא קשה מדאתתא , וזה לפי שהאשה תמצא יותר מרחמים בגלותה מן האיש , כלומר תגלה למקום שלא תמצא מרחמים , וכן ת״י טלטול דגבר , ולפי דעתי כי מלת גבר הוא לשון קריאה , כלומר אתה הגבר הנה ה׳ מטלטלך טלטלה וקראו גבר לפי שהיה מתגאה ומתגבר , ובדרש טלטלה גבר כהדין תרנגולא דמטלטל מאתר לאתר : ועטך עטה . כמו שאומר צנף יצנפך צנפה כדור כמו שאחד עוטה הבגד ולובשו וכורכו כמו כדור ומשליכו למקום רחוק , ויש שמפרשו ענין עיט , כלומר מפריחך אבל אינו משרשו , ובדברי רז״ל עטך מלמד שפרחה בו צרעת כמו על שפם יעטה , וי״ת ותחפינך בהתא , פירוש הבשת כמו כאדם שמתביים שמכסה פניו ; (יח) צנוף . צנוף מקור לנפש שם , ופירושו כמו שפירשנו : ועטך עטה . כמו שכורך אדם המצנפת ומשליכה למקום רחוק ; ואמר

מצודת ציון

היסנה . הנעשה מזמן רחוק : ויוצרה . ענין בריאה ; (יב) ולקרחה . ענין תלישת השער ועל מקומה נשאר קרחה וכן ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא (ויקרא יג) ; (יג) הרוג . ענין שחיטה ואמר בלשון בזיון : (טו) הסוכן . ממונה על האוצרות כמו ערי מסכנות (שמות א) ; על שבנא . אל שבנא : (טז) פה . הוא כמו כאן ; חוצבי . חפירה באבנים נקרא בל׳ חציבה : מרום . מלשון רם ונשגב ; (יז) גבר . ר״ל גדול וחזק : ועוטך עטה . ענין עטיפה ושפרחה כמו ויעט אל השלל (ש״א יד) : (יח) צנוף יצנפך צנפה . מל׳ מצנפת : כדור . כמו בכדור והחסר כ״ף השמוש כמו לב שמח ייטיב גהה (משלי יז) ותחפשו כגהה וכדור הוא דבר עגול מה שזורקין מיד ליד ומקבלים אותה וכן כדור ובהוד בכדור (איוב טו) : ידים . ענין מקום כמו והארץ רחבת ידים (בראשית לד) ; קלון . ענין חרפה : (יט) והדפתיך . ענין דחיפה כמו והארץ

מצודת דוד

מים בין החומות הכפולות להיות נמשך לימי הברכה הישנה להיות לחזק להעיר מול האויב : ולא הבטתם . ר״ל הנה עשיתם הכנות אנושית אבל לא הבטחם אל ה׳ העושה ותקנה עד הנה כי לא שאלתם עזר ממנו : ויוצרה . היוצר את ירושלים מזמן רחוק להיות למשכן לו אותו לא ראיתם לשוב אליו בתשובה : (יב) ויקרא ה׳ . ע״י הנביא קודם בוא הפורענות קרא ה׳ להזהיר להעם למען יספדו ויבכו ויקרחו קרחה לשוב מעונותיהם : (יג) והנה ששון ושמחה . והם לא עשו כן כי הנה לפניהם היה ששון ושמחה : הרוג בקר . ששחטו בהמות ואכלו בשר ושתו יין ואמרו זה לזה דרך לעג נאכל ונשתה בעודנו חיים כי מחר נמות ביד האויב ואם לא עכשיו אימתי : (יד) ונגלה באזני ה׳ צבאות . אמר הנביא בשם ה׳ שאמר הנה דבריכם נגלה באזני אני ה׳ צבאות וחסר מלת אני : אם יכופר . ר״ל לכן הריני נשבע הם העון הזה יכופר לכם בגלות כי אם עד המותון בחרב : (טו) אל הסוכן . אל הממונה על האוצר וחזר ופירש אל שבנא אשר הוא פקיד על בית המלך : (טז) מה לך פה . כאלו אמר ואמרת אליו מה לך פה וכו׳ ולפי שחשב למסור את ירושלים ביד סנחריב אמר לו מה לך חלק בהעיר הזאת למסרה ביד סנחריב : ומי לך פה . ר״ל וכי יש לך פה משפחה מתושבי העיר לעשות בה דבר כזה : כי חצבת לך פה קבר . ר״ל אשר תדמה בנפשך להגיע לך פה קבר כאלו פה תמות ופה תקבר כאחד מתושבי העיר אשר בעבור כן נמשך לבך לדבר כזה : חצבי מרום קברו . אתה כמי שחוצב קברו במקום גבוה שלא יפחד שיורידוהו משם וכמי שחוקק בסלע מקום שכנו שהוא לו למשכב ר״ל בטוח אתה שתהיה לעולם בעיר הזאת בהשררה שאתה בה היום ולא יורידך מי ממנה ולזה מלאה לבך להסגיר העיר ביד סנחריב : (יז) הנה ה׳ מטלטלך . ר״ל לא כן יהיה כמו שחשבת כי ה׳ יטלטל ויגלה אותך מכאן : טלטלה גבר . טלטול גדול וחזק : ועוטך עטה . יפריחך כעוף בגלות : (יח) צנוף יצנפך

וכל הנמצאים בו אוסרו יחד בזוקים ורובן מרחוק ברחו קודם לכן : (ד) שעו מני. חדלו ממני כך הקב"ה אומר למלאכי השרת: (ה) ומבוסה. מרמס כמו בוססו את חלקתי (ירמיה יב) וכמו כגבורים בוסים בטיט חוצות (זכריה י): מקרקר קיר. יום קרקור קיר החומה : ושוע אל ההר . וקול שועה לנוס אל ההרים להמלט : (ו) נשא אשפה. אשפות חצים קייבר"ן בלע"ז : וקיר ערה מגן. ת"י ועל שור דבקו תריסין והוא כמו ערות על יאור (לעיל יט) ותתערה כאזרח רענן (תהלים לז). ויש לפרש וקיר ערה מגן קיר של העיר כמו (מ"ב טז) ויגלם קירה בני אותה מדינה גלו מגיניהם על ירושלים : (ז) שת שתו השערה. שמו מצור על השערים ודוגמתו יש במלכים במלחמת בן הדד שימו על העיר (שם א כ) : (ח) ויגל. לשון גילוי : מסך יהודה. הוא בית המקדש שהוא מגין ומיסך ומסכך עליה : ותבט ביום ההוא. תחבולות להלחם בם : אל נשק בית היער. הם המגינים שלש מאות ומאתים (צנה) שעשה שלמה ויתנם המלך בית יער הלבנון (שם א ז) : (ט) בקיעי עיר דוד. בקיעי החומה ראיתם כי רבו : ותקבצו את מי הברכה. ת"י וכנישתון ית עמא למי בריכתא ארעיתא שהוא אצל בקיעי עיר דוד להלחם שם לפי שראיתם שיש שם תורפה לירושלים ונוחה לכבש משם : (י) ואת בתי ירושלים ספרתם. כמה בתים יש לכל אחד שיתנו מהם לפי חשבון כדי לקחת האבנים והעצים לבצר את החומה : לבצר. לחזק לשון ערים בצורות (במדבר יג) : (יג) ומקוה עשיתם. אגם מים להיות חוזק לעיר בין החומותים הפנימות כפולות חיל וחומה ובין מי הברכה הישנה : ולא הבטתם אל עושיה. ואם תאמרו אף חזקיה עשה כן שנא' (ד"ה ב לב) ויתחזק ויבן את כל החומה הפרוצה ויעל על המגדלו' ולחוצה החומה האחרת ויחזק את המלא עיר דוד חזקיהו בה' אלהי ישראל בטח וגו' (מ"ב יח) אבל אתם בימי יהויקים וצדקיה לא הבטתם אל עושיה

ג יחדו מרחוק ברחו: ד על־כן אמרתי
שעו מני אמרר בבכי אל־תאיצו
לנחמני על־שד בת־עמי: ה כי יום
מהומה ומבוסה ומבוכה לאדני
יהוה צבאות בגי חזיון מקרקר קר
ושוע אל־ההר: ו ועילם נשא אשפה
ברכב אדם פרשים וקיר ערה
מגן: ז ויהי מבחר־עמקיך מלאו
רכב והפרשים שת שתו השערה:
ח ויגל את מסך יהודה ותבט ביום
ההוא אל־נשק בית היער: ט ואת
בקיעי עיר־דוד ראיתם כי־רבו
ותקבצו את־מי הברכה התחתונה:
י ואת־בתי ירושלם ספרתם ותתצו
הבתים לבצר החומה: יא ומקוה
עשיתם בין החמתים למי הברכה
הישנה ולא הבטתם אל־עשיה
ויצרה מרחוק לא ראיתם:

כל דאשתכח ביך אתקטלו
בחדא מרחיק ערקו: ד על
כן אמרית שבוקו מני אבכי
במרר לא תתבעיתו
לנחמותי על תבר כנשתא
דעמי: ה ארי יום רגוש
ואתרשא וקטול קדם יי
אלהי צבאות על קרתא
דיתבא בחילתא דאתנביאו
עלה נביא מבלשין בתיא
מקפין מגדליא בראשי טוריא:
ו ועילמאי נטלו זין ברתך
אנש ועמיה זוג פרשין ועל
שור דבקו תריסין: ז והוה
שפר משרך אתמלאו רתיכין
ופרשין מכנן על תרעין:
ח וגלי ית מטמורית בית
יהודה ואסתכי בעידנא
ההוא על זין בית גנזי
מקדשא: ט וית פלונת קרתא
דדוד חזיתון ארי סגיאת
וכנישתון ית עמא למי
בריכתא ארעיתא: י וית בתי
ירושלם מניתון ותרעתון בתיא לתקפא שורא: יא ומקוא עבדתון בין שוריא
למי בריכתא עתיקתא ולא אסתכלתון בדעבדה ודי בראה מלקדמין

שתו ד' מלעיל וסי' נמסר בסדר כי תשא : ותבט. ג' בקריאה וסי' ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב. ותבט ביום ההוא אל נשק. ותבט עיני בשורי. אנ"ך :

כלומר רובי קצת שרדפו אחריהם השינוס ואסרו אותם וגם צדקיהו ושריו בגלתו ויצאו מירושלם לילה ורדפו אחריהם הכשדים ותפשום : כל נמצאיך. פירוש כל הנמצאים בתוך העיר אסרו, וכן אשר מרחוק ברחו שחשבו להמלט אסרו גם כן : (ד) על כן אמרתי. דברי הנביא אמר כנגד המנחמים : שעו מני. כלומר הרפו ממני אל תנחמוני כי אמרר נפשי בבכי בהבכה : אל תאיצו לנחמני. כפל ענין במלות שונות אמר אל תדחקו לנחמני על שד בת עמי כי רב הוא מלהנחם עליו : (ה) כי יום מהומה. ענין שבר, כמו והמם מהומה גדולה : מבוסה. ענין הרמיסה והגאול, כמו כשבר מובס, בוסס בטיט חוצות : מבוכה. ענין בלבול, כמו נבוכים הם בארץ : מקרקר קיר. הורס הקיר כמו משרש עוקר השורש, ומה שאמר קיר תוספת ביאור, כי די לו במקרקר, וכן נגבת ..., ותבדש שרשיו, ויקסמו קסמים, וענין מקרקר קיר שהרסו הכשדים חומת ירושלם, כמו שכתוב ותבקע העיר, ואומר וינתצו את חומת ירושלם : ושוע אל ההר. האנשים מן העיר הולכים וצועקים מהר אל הר ומגבעה אל גבעה, ויונתן תרגם מבלשין בתיא מקפין מגדליא בראשי טוריא : (ו) ועילם. פירוש בני עילם נשאו אשפה. בחצים וקשת להלחם על ירושלם, וכן קיר והיא עיר למלך אשור כמו שאמר ויגלם קירה, וכן בני קיר גלו המגינים לצאת למלחמה על ירושלם : ערה. ענין גלוי, כמו את מקורה הערה, ויש פירש קיר כמשמעו כותל וערה ענין דבוק, וכן בדברי רבותינו ז"ל מעורה בטרפשים, פירוש דבוק, ופירוש הפסוק עילם נשא אשפה לירות החצים אל ירושלם, וכן דבק אל החומה המגינים לחפור החומה תחתיה להפילה, וכן תרגם יונתן ועל שורא דבקו תריסין : ברכב אדם פרשים. תרגם יונתן ברתך אנש ועמיה זוג פרשין : (ז) ויהי מבחר עמקיך. אומר כנגד ירושלם מבחר ארצך ימלא ברכבי האויבים ואמר עמקיך כי הרכב לא ילך בהרי' אלא בעמקים: שות שתו. שמו פניהם לשערי ירושלם להלחם, ויש מפרשים נלחמו, וכן ופה ישים בגאון גויך ילחם, ויונתן תרגם מתקין משרך, ושות שתו ממנן על תרעין, וכן וישימו על העיר, ר"ל הפרשים שמו מסקם וכלי מצור לכבוש העיר : שות שתו. שמו כלי המצור אל השער : (ח) ויגל את מסך יהודה. גלה האויב את מסך יהודה הם הבורים שהיו מסוככין עלת הבא עליהם רעת האויב מפני בית המקדש שהיה בנחלתם, והנה בא האויב בעונותם וגלה המסך שלהם : ותבט. אומר כנגד עם ירושלם או כנגד המלך. אמר כשראית שהאויב שבא עליך הבטת אל נשק בית יער הלבנון שנתן שם שלמה מגינים ונתת עיניך בהם לבטחך אל ירושלם, כלומר השינוס עלמך למלחמה ולא לתשובה ומעשים טובים, כלומר הבטחתך שיהא אל הנשק ולא אל האל, כמו שאמר ולא הבטתם אל עושיהו, ויונתן תרגם אל נשק בית יער על זין בית גנזי מקדשא : (ט) ואת בקיעי עיר דוד ראיתם. פרצות שהיו בחומות עיר דוד הוא ציון ועשיתם הכנה לבנות אותם פרצות : ותקבצו את מי הברכה התחתונ'. מי הברכה שהיו מתפזרים ממנה ולחוץ קבצתם אותם לתוכ' להיות המים מזומני' לעבות בהם חמר לבנין הפרצות, והבריכה היא חריך בנוי באבנים מתקבלים בה מי גשמים : (י) ואת בתי. הנה הבינותם המים, וכן הבינותם האבנים שספרתם הבתים ומי שהיה לו בית יותר נתלתם אותו לבנות פרצות החומה מאותם האבנים : ותתצו. הו"ו השרש רפה ומשפטו להדגש כי שרשו נתץ : לבצר. ענינו לחזק מן ערים בצורות : (יא) ומקוה. בקמץ בשקל משרם, עוד עשיתם הכנה למים בין שתי החומות כמוך למי הברכה הישנה עשיתם שם חריץ שיקוו בו מי גשמים כל אלה ההכנות עשיתם מפני האויב כדי להציל ירושלם מידו : ולא הבטתם אל עושיה. ולא הבטתם אל הבורא אשר עשה אותה ויקנה עד הנה ושמר מיד האויב לא הבטתם לשוב אליו וללכת בדרכיו כי הוא היה מציל אתכם אם שבתם אליו יותר מכל ההכנות שעשיתם : ויוצרה מרחוק

מצודת דוד

ברחו למרחוק מלאום האויב ואסרוה : (ד) שעו מני. מדלו ממני ואל תנחמוני : אמרר בבכי. אמרר לב השומעים במרבית הבכי : אל תאיצו . אל תדחקו לנחמני על העושק של בת עמי כי רב הוא להנחם עליו וכפל הדבר במ"ש כדרך המקונן : (ה) כי יום וכו' לה' וכו'. מוכן לה' להביא על ירושלים יום מהומה וכו' : מקרקר קיר. האויב יהרוס קירות החומות : ושוע אל ההר . האויב יצעק עליו לה' להר ציון וכבשוה : (ו) ועילם. בני עילם שהוא ממדינת מדי באו גם המה לעזרת בבל ונשאו אשפות מלאים חצים ובאו עם רכב המיוחד לאדם ועליו פרשים : וקיר . אנשי קיר גלו המגינים לקראת המלחמה : (ז) מבחר עמקיך . העמקים המובחרים מלאו רכב מאנשי המלחמה : שות שתו . שמו פניהם לשערי ירושלים להלחם : (ח) ויגל . האויב גלה את מסך יהודה כי היו סגורים סביבם מסוככין מרעת האויב לפי שבה"מ היה בנחלתם ובא האויב וגלה המסך. ר"ל לא הועיל להם סכך המקדש : ותבט . אל מול יהודה יאמר כשראית אשר בא האויב הבטת אל הנשק אשר בבית יער הלבנון שנתן שם שלמה מגינים וצנה כמ"ש וימש המלך שלמה מאתים צנה וכו' ושלש מאות מגינים וכו' ויתנם המלך בית יער הלבנון (מ"א י) ונתת עיניך בהם להלחם עמהם וכאומר הכינות עצמך למלחמה לא לתשובה : (ט) בקיעי עיר דוד . ראיתם שנתרבו בקיעות וסדקים בחומות ציון והיתה נוחה לכבוש משם : והקבצו . ולזה קבצתם את המים המפוזרים להיות מוכן לגבל הטיט לבנות פרצות החומה : התחתונה . כי היא היתה סמוכה אל החומה : (י) ספרתם . לקחתם לפי הערך להרוס לחזק באבניהם את החומה : (יא) ומקוה . עשיתם חריץ להקוות מים

מצודת ציון

ענין הניעה והסרה. כמו שעה מעליו (איוב יד) : מני . ממני : אמרר. מלשון מרירות : תאיצו. ענין דחק כמו והני לא אצתי (ירמיה יז) : שוד. עושק : בת. כנסיה : (ה) מהומה. ענין שברון כמו והמם בלגל עגלתו (לקמן כח) : מבוסה. ענין רמיסה ודריסה כמו יבוס צרינו (תהלים ס) : ומבוכה. ענין בלבול כמו נבוכים הם בארץ (שמות יד) : מקרקר. מל' קיר וכותל ר"ל הורס את הקיר ולתוספת ביאור אמר קיר וכן מסעף פארה (לעיל י) : ושוע. ענין צעקה כמו שועתי קולי (יונה ב') : (ו) אשפה. הוא נרתק החצים כמו עליו תרנה אשפה (איוב לט) : וקיר. שם מקום כמו ויגלם קירה (מ"ב ט"ז) : ערה. ענין הגלות הדבר כמו מקורה הערה (ויקרא כ) : מגן. כמין מלבוש ברזל עבוי ללבוש במלחמה להגן ממכת חרב וחנית : (ז) שות שתו. ענין שימה כמו שתו עלי (תהלים ג) : (ח) מסך. מל' הכך ומכסה : נשק. כלי מלחמה כמו ועיר מבצר והנשק (מ"ב י) : (ט) הברכה. היא מקוה בנוי באבנים ובסיד והם מתכנסים המים כמו תעלת הברכה (לעיל ו) : (י) ותתצו. מלשון נפילה והריסה : לבצר. מל' מבצר ור"ל לחזק : (יא) ומקוה. מקום כנוס המים כמו ומקוה המים (בראשית א) : היינו

אֲנַר לְצַדְיַקָיָא וְאִימַת פּוּרְעָנוּת לְרַשִׁיעַיָא אִם תַּיְבִין אַתּוּן תּוּבוּ עַד דַּאֲתוֹן יְבִילִין לְמֵיתָב: ג מַטַל בָּם דְּלוּטוּ לַאֲשֻׁקָאָה אֵת עֲרָבָאֵי בְּחוּרְשָׁא בְּרַמְשָׁא יְבִיתוּן שְׁיָרַת בְּנֵי דָדָן: ד לְאֶפֵּי צַחְיָא פּוּקוּ נַגְדִּין דַּמָיָא דַּיְתְבֵי בְּאַרְעָא דְּרוֹמָא לַחֲמָא דַּאֲתוּן אָבְלִין זַמִּינוּ לְמַעְרַקָיָא: ה אֲרֵי מִן קֳדָם חַרְבָּא שְׁלִיפָא וּמִן קֳדָם קֶשֶׁת מְרִיטָא וּמִן קֳדָם תְּקוֹף קְרָבָא: ו אֲרֵי כְדֵין אֲמַר יְיָ לִי בְּסוֹף שְׁנָיָא כִּשְׁנֵי אַגִּירָא וְיִסוֹף כָּל יְקָרֵהוֹן דַּעֲרָבָאֵי יִתְקוֹף עָבְדֵי קְדָר נְכָרֵי: ז בְּנֵי עֲרָבָאֵי יְזַעְרוּן אֲרֵי בְּמֵימְרָאדֵי אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל גְּזִיר בֵּן: ח מַטַל נְבוּאָתָא עַל קַרְתָּא דַּיְתָבָא בְּחֵילְתָא דְאִתְנַבְיוּ עֲלָהּ נְבִיָא מָה לְכוֹן כְּדֵין אֲרֵי סְלֵקְתּוּן כּוּלְכוֹן לְאַגָרָיָא: ג מִן קֳדָם אִתְרְנוּשָׁא דְאִתְמְלִיאַת קַרְתָּא מְשַׁבַּחְתָּא כְּרָבָא חֲדָאָה קְטִיזָיךְ לָא אִתְקְטִילוּ בְחַרְבָּא וְאַף בְּקְרָבָא לָא מִיתוּ: ג כָּל שְׁלִטוֹנָיךְ אִסְתַּלְטוּ בַּחֲדָא מִן קֳדָם מְתַח קַשְׁתָּא גְּלוּ

אִם־תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ שֻׁבוּ אֲתָיוּ: ג׳ ג׳ ו׳ תרמח
יא מַשָּׂא בְּעֶרֶב בַּיַּעַר בָּעֶרֶב תָּלִינוּ אָרְחוֹת דְּדָנִים: יד לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מַיִם יֹשְׁבֵי אֶרֶץ תֵּימָא בְּלַחְמוֹ קִדְּמוּ נֹדֵד: טו כִּי־מִפְּנֵי חֲרָבוֹת נָדָדוּ מִפְּנֵי ו חֶרֶב נְטוּשָׁה וּמִפְּנֵי קֶשֶׁת דְּרוּכָה וּמִפְּנֵי כֹּבֶד מִלְחָמָה: טז כִּי־כֹה אָמַר אֲדֹנָי אֵלַי בְּעוֹד שָׁנָה כִּשְׁנֵי שָׂכִיר וְכָלְתָה כָּל־כְּבוֹד קֵדָר: יז וּשְׁאָר מִסְפַּר־קֶשֶׁת גִּבּוֹרֵי בְּנֵי־קֵדָר יְמֻעָטוּ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵי־ יִשְׂרָאֵל דִּבֵּר:

כב א מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן מַה־לָּךְ אַפּוֹא ב כִּי־עָלִית כֻּלָּךְ לַגַּגוֹת: ב תְּשֻׁאוֹת | מְלֵאָה עִיר הֲמוֹיָה קִרְיָה עַלִּיזָה חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי־חֶרֶב וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה: ג כָּל־קְצִינַיִךְ נָדְדוּ־יַחַד מִקֶּשֶׁת אֻסָּרוּ כָּל־נִמְצָאַיִךְ אֻסָּרוּ

ד׳ כפיפא
ג׳ ג׳ . ג׳
ג׳ ו׳ תרמח
ג׳ . ס׳ . ג׳
ס׳
ס׳
ד׳ כפיפא
ג׳ . ג׳ . ד׳
ג׳ כ׳ תסר
ו׳ מ״ע

תשואות ד׳ בקריא וסי׳ תשואות מלאה עיר הומיה, תשואות נוגש לא ישמע. תשואות סכתו: הומיה ג׳ ב׳ מ״ל וא׳ חסר וסי׳ תשואות מלאה. הומיה היא וטרדת. אשת בסילות הומיה.

הומיה רשורדת חסר:

תולדות אהרן מצת נערב. (תנחומי סם): לקלקח למת. פעניח ז: מעני תכלות. סנהדרין לה: גיח חזיון. פעניח כט זוכר מקן (מקלים ג):

מצודת ציון

מעון שלוה ודמיסה וכדר״ל כעי מיעים וכו׳ ודומה לו נעטו מלעיטו (פוכדים ג) שטוח עטן דרישת סתפוח וכמו שמלא בקשה הוגה לדרישת שלוה ולדרישת שתפוח כן מלא נעיו הומה לשטיסה ז תמיו. נוחו: (יג) בערב. כשי״ם היא במקום על כמו כן יעמן כו (ויקרא כד) ומשפטו עליו: תלינו. מל׳ ליגה: תהפוח. שיירות סוכני חוכת: (יד) הקיו. סניחו: קדמו. כשיחו לשטיסה וכן תסר לח קדמו (דכרים ג): (טו) הרכות. מלכון תרב: נטושה. מעון סתשטעות כמו ויעזבו כלהי (שופטים טו): (טו) כמוד. עניו רכוי ז (ח) גיח: פתק. חזיון. ענין נבואה ז חזות. כמו שהא וכן שמא וחזא כמי (משלי ו) ז כלך: מלכון כל ז (כ) מעוזות. ענין טומיה כמו תעוזות עוגב (חזיק לט) ז קויה. כיוך כמו תעלך קויה (משלי יח) ז עליזה. ענין שמחה: (ג) קלינין. שניך כמו קלין תסיס לט (שופט ג): (ד) בעו. מפני תרכות כחוב: תרב נפוצה. תסר שטפה כלשון: קשת דרוכה. הדרך לדרוך נרגל על הקשת למותחו ליכוח לירות למרחוק: כובד מלחמה. חזק מלחמה: (טז) כעוד שנה. כעת השלום שנה מהיום: כשני שכיר. כ״ל מנותים כשכיר המדקדק בשני שכירתו: כל כבוד קדר. מרביית המון עם ערבי בני קדר: (יז) ומעט. השתריית של מספר רבי קשת מגבורי בני קדר יהיו סולטים ומהמעטים: כי ה׳ וכו׳. דבר ובידו נקויים: כב (ה) גיא חזיון. זה ירושלים שהיתה מקום הכנותה ועם כי עמדה בכר קרמה גיא לכנותה לרעה ולומר שהשפילום המוכיבים בתשפיתים ותהר נעשה גיא: מה לך חיפות. מה נעשה לך שתה תהר עליח על הגגות כי כן הדרך כשבא העיר למצור עוליח על הגגות לרחות כמה יש המון עם הנלים: (ג) התשואות. עיר הומיה. כשל הדבר בס״ם: קריס עליזה. כתך מלאה שמחה כמדכיח המשפלה וכשובר: חלליך. עתה תיך עלתה כך תהר חלליך לח מלחי תרב כמו כי נרעב מתו הקשה מתיחה תרב: (ג) כל קלינין. לקריהו ושריו תהר נדחו ונכחו הכל נתפרו תרוני הקשת כי כתהר ברתו ולומר שהמרעה הזמין הקב״ה לבני להדר כן על המערה מתעל ארעתו תחריו רוכי קשה וכשבתו לפחת המערה מעתו תם לדקיהו ושריו יולחים ותפשום ותסרום: כל נמלחיך. תח כל הנמלחים כולם יחדו תסרו: מרחוק נרחו. תהר

מצודת דוד

לכם: וגם לילה. מתוקן לפעמו לפת קן: תם תבעיו בעיו. תם תבקשו בקשתכם למהר הקן שובו מתיו. בתשובה: (יג) תלה בערב. על ערביים: ביער בערב תלינו. רחיתי מה עשיתם בהנלות תשור לח עמי והיו מבקשים לבנאים שלסם להוליכם דרך עליכם לפי שחתם בני חדיסם הולי תרחמו עליהם ותתם סייתם יולחים ולינם ביער דרך השערת סיירות: לתרחות דדנים. דוחכן: (יד) לקרחת למח. דרך להכיח מים ותתם יושבי ארץ תיתח לח עשיתם כן חלה כלחתו קדמו טדד הכיחו להם מיני מחכלים תלוחים ועוזות כפוחים חלחי רוח והיה חוכל ומבקש לבחות ונותן כי הנוד לתוך פיו ומרוח נכנס כמעיו והוח מת. ד״ח לקרחת למח החיו מים לח כן עשיתי לחביכם כשהיה למח נליתי לו כחר מים: (טו) כי מפני חרבות נדדו. ממי: וחרב נטושה. פשוטה על פני הארץ כמו (ס״ח ל) והנס נטושים על פני כל הארץ (שם כה) וינעשו בעתק רפיים ד״ח נטושה כמו לטושה כל חותיות מחר מולחיהם קרובים להיות ממקום לחד מתחלפות זו בזו כ״ן בלח״ד כעניו שנח׳ (נחמיה יג) לעשות לו נסכה כמו לעבה: (טו) כשני שכיר. מדקדק הוח לומר כמועד כשכיר הנשכר לעניו שמדקדק במועד תשלום שנתו: (יז) ושאר. שחרית: קשת נבורי בני קדר. נעלי רוכי קשת שהם כחביהם שנחמר בו (כרח׳ יג) ויהי רוכה קשת: (ח) גיח חזיון. היח יהושלים גיח שנתנבחו עליה רוב נבוחות: כי עלית כולך לנגות. כשבח עליהם חיל עולים על נגוחיהם לרחות החיל ולהלחם ורבותיו פירשו על כהנים שעלו על גגו של היכל ומפתחות העזרה בידם כדחיתח בתוספתח תענית. ומדרש חגדה חומר שהיו נסי הרות. (בחיכה רבתי): (ג) תשואות מלחה. עיר שהיתה תשוחתו קול רוב מדם: הומיה ועליזה. עכשיו מה לך מתחכל: חללייך לח חללי חרב. טובים היו חילו חללי חרב היו מעכשיו שהם חללי רעב: (ג) כל קלינין נדדו יחד. לדקיהו ושריו ניחתו בגולה בניחו לו חיס לשהות: וכו׳. לחם היושבים בחלן תיתח קדמו כל חחד בלחמו לקרחת ערב הנדד ממקומי: (טו) כי מפני וכו׳. כלומר ולח תשלחו למה נדדו ממקומם חלח לירות למרחוק:

רשי

כב״ר נוחין למגרתא נפיתא: אכל שתה. ומתוך האכילה והשתיה נעקו קומו השרים: משחו מגן. מגיני עור שלוק הן ומושחים אותן בשמן כדי שיחליק את הזיין וכך נאמר בשאול כי שם נגעל מגן גבורים פלט את משיחתו ולא קיבלה ונעשה מגן שאול כאילו לא נמשח בשמן: (ו) לך העמד המצפה. עתיד אחד מתלמידך לקרא תגר על מדותי על ארך שלוותה של בבל והוא חבקוק שעג עוגה ועמד בתוכה ואמר (חבקוק ב) על משמרתי אעמודה ומצפה לראות מה ידבר בי אמר הקב״ה לישעיה העמידהו לאותו מצפה והבטיחהו מאחר שיעמד על מצפהו ואשר יראה במפלתה של בבל יגיד: (ז) וראה רכב. ואני הראנו שם כמין רכב צמד פרשים אחד רוכב חמור ואחד רוכב גמל וסימן הוא לפרס ומדי: והקשיב קשב. ושם ישמע בנבואתו כמין רוב הומיות תשואות חיילות: (ח) ויקרא אריה. הוא חבקוק אריה בגי׳ כמניין חבקוק ישעיה נתנבא שעתיד חבקוק להתפלל על זאת ולומר כן: על מצפה ה׳. ה׳ אלהי על מצפה אנכי עומד תמיד יומם להודיעני על זאת: (ט) והנה זה בא. כשיתפלל על כך יראה כמין רכב אדם וגו׳: נפלה נפלה בבל. ת״י נפלת ואף עתידה למיפל. ב׳ נפילות שנה אחר שנה תחלה ע״י מדי ופרס ובשנה השניה ע״י שמים והיתה בבל צבי ממלכות כמהפכת סדום וכן מצינו בסדר עולם ובא בשנה השמועה זו של דריוש ואחריו בשנה השמועה והיתה בבל צבי ממלכות כמהפכת וגו׳ (לעיל יג): (י) מדושתי ובן גרני. תבואת קדש שלי עריסת חטיי אשר נצטויתי מפי רוח הקדש לתקן אתכם בדרך הישרה כאדם הדש וזורה תבואתו בגורן: אשר שמעתי. מאתו הגדתי לכם: (יא) דומה. הוא אדום וכן הוא אומר מי כצור כדומה בתוך הים (יחזקאל כז): אלי קורא משעיר. אמר הקב״ה אלי קורא הנביא או מלאך מעול מלכות שעיר: שומר מה מלילה. שומר ישראל מה תהא מן הלילה והחשכה הזאת: (יב) אמר שומר. הקב״ה: אתא בקר. יש לפני להוריח לעשות בקר

ישעיה כא

הַצָּפִית אָכוֹל שָׁתֹה קוּמוּ הַשָּׂרִים מִשְׁחוּ מָגֵן׃

ו כִּי כֹה אָמַר אֵלַי אֲדֹנָי לֵךְ הַעֲמֵד הַמְצַפֶּה אֲשֶׁר יִרְאֶה יַגִּיד׃

ז וְרָאָה רֶכֶב צֶמֶד פָּרָשִׁים רֶכֶב חֲמוֹר רֶכֶב גָּמָל וְהִקְשִׁיב קֶשֶׁב רַב־קָשֶׁב׃

ח וַיִּקְרָא אַרְיֵה עַל־מִצְפֶּה ׀ אֲדֹנָי אָנֹכִי עֹמֵד תָּמִיד יוֹמָם וְעַל־מִשְׁמַרְתִּי אָנֹכִי נִצָּב כָּל־הַלֵּילוֹת׃

ט וְהִנֵּה־זֶה בָא רֶכֶב אִישׁ צֶמֶד פָּרָשִׁים וַיַּעַן וַיֹּאמֶר נָפְלָה נָפְלָה בָּבֶל וְכָל־פְּסִילֵי אֱלֹהֶיהָ שִׁבַּר לָאָרֶץ׃

י מְדֻשָׁתִי וּבֶן־גָּרְנִי אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי מֵאֵת יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִגַּדְתִּי לָכֶם׃

יא מַשָּׂא דּוּמָה אֵלַי קֹרֵא מִשֵּׂעִיר שֹׁמֵר מַה־מִלַּיְלָה שֹׁמֵר מַה־מִּלֵּיל׃

יב אָמַר שֹׁמֵר אָתָא בֹקֶר וְגַם־לַיְלָה

תרגום

אֲקִימוּ סַכְוָאן אֲכוּלוּ שְׁתוּ קוּמוּ רַבְרְבַיָא מְרִיקוּ וְצַחְצַחוּ זֵינָא׃ ו אֲרֵי כְּדְנַן אֲמַר לִי יְיָ אֱזֵיל אֲקִים סַכּוּאָה דְיֶחֱזֵי יְחַוֵי׃ ז וְיֶחֱזֵי רְתִךְ אֱנָשׁ וְעִמֵיהּ זוּג פָּרָשִׁים רְתִךְ עַל חֲמָר רְתִךְ עַל גַּמְלָא אֲמַר נְבִיָא אֲצִיתִית אֲצָתָא וַחֲזֵית וְהָא מַשְׁרְיָן לַחֲדָא׃ ח אֲמַר נְבִיָא קָל מַשְׁרְיָן דְאָתְיָן בִּסְטוֹנֵיהוֹן כְּאַרְיָא וְעַל סְכוּתָא קֳדָם יְיָ אֲנָא קָאִים תְּדִירָא בִּימָמָא וְעַל מַטְרְתִי אֲנָא מְעַתַּד כָּל לֵילְיָא׃ ט וְהָא דֵין אָתָא רְתִךְ אֱנָשׁ וְעִמֵיהּ זוּג פָּרָשִׁין וַאֲתֵיב וַאֲמַר נְפַלַת וְאַף עֲתִידָא לְמִפַּל בָּבֶל וְכָל צַלְמֵי טַעֲוָתָהָא יְדַקְדְקוּן לְאַרְעָא׃ י מַלְכְּוָן דְאוּמְמַיָא לְאַנְחָא קְרָבָא יִתְּנוּן עֲלַהּ לְמִבְזְהָא כְּאִדְרָא דְאוּמָן לְמִידַשׁ יָת אִדְרָא אֲמַר נְבִיָא דִשְׁמָעִית יָת קָל מֵימְרָא דַיְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל חַוֵיתִי לְכוֹן׃ יא מַטַל כָּס דְלוּט לְאַשְׁקָאָה יָת דוּמָה עֲלַי אַכְלֵי מִן שְׁמַיָא נְבִיָא פָּרֵישׁ לְהוֹן יָת נְבוּאֲתָא נְבִיָא פָּרֵישׁ לְהוֹן מָה דַעֲתִיד לְמֵיתֵי׃ יב אֲמַר נְבִיָא אִית

תולדות אהרן משא דומה. סנהדרין לד זוכר תרומה ויקרא (תענית סד) ו אמר שומר. ב״ק ג ו

רדק

מפחדים מפני מדי ופרס ובעת שהיו אוכלים ושותים היו אומרים קומו השרים משחו מגן כלומר נחנו המגינים למלחמה, וכן תרגם יונתן: נסב כלפיה אקימו בכיאן, ותרגם משחו מגן מריקו ואצלחו זינא, תרגם יונתן מגן זיינא, ר״ל כלי זיין כגון השריונות והכובעים כי גם הם מגן על האדם במלחמה, ויש מפרשים משחו מגן משחו המלך כי המלך מגן העם לפי שבאותו הלילה מת בלשצר כמו שכתוב ביה בליליא אתקטיל בלשצר מלכא, אמר הנה מת מלככם משחו אחר תחתיו, ובב״ר נסב כלפים סדר מנורתא הוא אתרא דקריית מנרתא נפיתא: (ו) כי כה אמר. כאלו הנביא בבבל, ואמר על לשון שרי בבל שיאמרו זה למי שיעמידו המצפה לראות אם בא חיל מדי ופרס ויגיד אשר יראה: (ז) וראה רכב. וראה המצפה רכב צמד פרשים רכב שרוכבים עליו זוג פרשים. וראה גם כן רכב חמור רכב גמל: והקשיב קשב רב קשב. יקשיב אם הם קרובים אם ישמע קול פרסותם, ויונתן תרגם ויחזי רתך אינש ועמיה זוג פרשים וגומר: (ח) ויקרא. וקרא המצפה אריה על המצפה המשיל מדי ופרס לאריה העומד על המצפה ומביט אילך ואילך אנה יטרוף, אמר הנביא בלשון קריאה בראותו זה: אדני אנכי עומד תמיד. יומם ולילה על משמרתי אנכי נצב כל הלילות, כלומר ביום ובלילה אני עומד ומצפה מתי יבוא זה שיבא חיל מדי ופרס ויחריבו בבל לפי שהרעו לישראל, ובמדרש כי אריה אמר על חבקוק הנביא, אמר ישעיהו כי חבקוק עתיד לומר זה אנכי עומד תמיד יומם ולילה שעג עוגה ועמד בתוכה כמו שמפרש בתרגום תפלה לחבקוק וקרא חבקוק אריה כי כן הוא בגימטריא חשבון חבקוק כחשבון אריה, וי״א הפסוק כן אמר ישעיה נביאה קל משריין וגומר: (ט) והנה זה. כמו שהיה המצפה מקשיב הנה בא החיל כמו שהיה רואה קרבו אל העיר: ויען המצפה. ויאמר נפלה נפלה בבל, הכפל לחזק: שבר. פירוש המשבר ויונתן תרגם נפלה נפלה אף עתידה למיפל בבל, ר״ל שתי נפילות ראשונה על ידי מדי ופרס והשנית על ידי שמים, שנאמר והיתה בבל צבי ממלכות תפארת גאון כשדים כמהפכת אלהים את סדום ואת עמורה, וזה היתה לעולם כי אותה בבל לא נתיישבה עוד לעולם כמו שפירשנו למעלה במשא בבל: (י) מדשתי ובן גרני. יאמר הנביא בלשון האל בבל היא מדשתי שאדוש אותה בחיל מדי ופרס כמו שדשין התבואה. ובן גרני, כפל ענין במלות שונות, כי הבר והתבן יקרא בן גרן לפי שיודש בגורן: אשר שמעתי. אמר הנביא זאת הנבואה אשר שמעתי על בבל הגדתי לכם כמו ששמעתיה ואמר אנכי ישראל לפי שבעבור ישראל יבוא האל שפורענות לבבל: (יא) משא דומה. דומה היא מבני ישמעאל כמו שכתוב ומשמע ודומה ומשא אמר הנביא אלי קורא קול הנבואה כי משעיר יבא להם המחריב אליהם וקרוב הנה אליהם הרעה וישימו שומרים בחומות העיר, אומר שיקומו בני אדם מרוב הפחד ויסובבו בעיר וישאלו לשומרים מה מלילה, והכפל הדבר בדרך השואלים: מה מליל. בא על דרך הסמיכות, וכמוהו בא אל תוקיפו באיל בבד: (יב) אמר. ענה להם השומר אתא בקר, כלומר הבקר יבא, אבל מה תועילו כי גם הלילה יבא אחרי שתצטרכו לשמור עוד מפחד האויב: אם תבעיון בעיו. אם תשאלו שאלו: שובו אתיו. לשאול, כלומר עוד הלילות תשאלו כזה כי אין לכם בטח מן האויב ואא״א ז״ל פירש כי עתידים בני שעיר להחריב דומה וקורא הנביא שומר ונופה והנביא מדבר כאלו בני שעיר קוראים אליו ושואלים לו מה מלילה כלומר מה תלונותם ויסורים של דומה, כלומר אם הגיע זמן קיצן עדיין ונלך עליהם, והנביא משיב להם כבר נגלו סימים והלילה ובא בקר מפלתם שובו עתה עליהם ושללוהו, ותרגם יונתן כן מעל

כס

מצודת דוד

הם באים חיל פרס ומדי: אכול שתה. בעוד שהיו אוכלים ושותים אמרו אלו לאלו קומו השרים ומשחו המגן לרדת אל המלחמה: (ו) לך העמד המצפה. הנביא יאמר על לשון שרי בבל שיאמרו זה לזה לך העמד המצפה שיגיד את אשר יראה: (ז) וראה. כאלו העומד על המצפה ראה רכב שרוכבים עליו זוג פרשים וראה ג״כ רכב חמור וגו׳ ר״ל אחד רוכב על חמור ואחד רוכב על גמל ר״ל ראה הרבה מיני בעלי מלחמה: והקשיב קשב. הקשיב באזניו אשר רב הקשב ר״ל קול המון העם היה נשמע מאד ויורה שיש המון רב: (ח) ויקרא אריה על מצפה. ר״ל העומד על המצפה קרא לאמר הנה בא האריה והמשיל פרס ומדי לארי הטורף או שקרא לאמר הנה האריה על מצפה והמשיל פרס ומדי לאריה העומד על מצפה ומביט אילך ואילך אנה יטרוף: ה׳ אנכי עומד וכו׳. כשראה הנביא את כל זה במראה הנבואה אמר אתה ה׳ הנה אנכי עומד תמיד בכל יום ומצפה מתי תחרב בבל על שהרעו לישראל: ועל משמרתי. ר״ל כאדם היושב ומשמר שאינו זז ממקומו כן לא זזתי מלצפות: (ט) והנה זה בא. ר״ל זמן רב הייתי מצפה לה ועתה הנה זה בא רכב המיוחד לאיש ועליו זוג פרשים ר״ל באו פרס ומדי המחריבים את בבל: ויען ויאמר. המלאך הדובר בי אמר מהר נפלה בבל וכפל המלה לחזק הענין: שבר. המשבר שבר אותם והפילם לארץ: (י) מדושתי. גם אלה דברי המלאך שאמר שבבל תהיה מדושתי ר״ל אני אדוש אותה כמו שדשים התבואה: ובן גרני. התבואה נקראת בן גורן לפי שיונח ונדש בגורן וכפל הדבר במ״ש: אשר שמעתי. אמר נביא הדבר אשר שמעתי מאת ה׳ וגו׳ אותה הגדתי לכם: (יא) דומה. הוא מבני ישמעאל כמ״ש ומשמע ודומה ומשא (בראשית כה): אלי קורא משעיר. אמר הנביא אלי קורא קול הנבואה כי משעיר יצא המחריב אליהם: שומר מה מלילה. ר״ל בעת יבוא האויב וישימו שומרים בעיר ובני העיר יקומו ויסובבו בעיר וישאלו לשומר ויאמרו אליו שומר מה היה בלילה אם בא האויב: שומר מה מליל. דרך השואלים והמפחדים לכפול אמריהם: (יב) אמר שומר. השומר

מצודת ציון

נאים נקרא שסה: משחו מגן. יש מגן עשוי מעור שלוק ומושחין אותו בשמן להחליק מעליו מכת חרב וחנית וכן מגן שאול בלי משוח בשמן (ש״ב א): (ו) המצפה. כמו הצופה: (ז) צמד. זוג כמו צמד בקר (איוב א): פרשים. כן יקראו רוכבי הסוס המלומדים בכך וכן פרש מעלה (נחום ג): והקשיב. ענין שמיעה: (ח) מצפה. כן נקרא המקום שעומד עליו הצופה: (ט) פסילי. כן יקראו הגלולים כי המה נפסלים ונחצבים והוא מל׳ ויפסלו בוני שלמה (מ״א ה): (י) מדושתי. מלשון דישה: (יב) אתא. ענין ביאה כמו ואתא מרבבות קדש (דברים לג): תבעיון בעיו. ענין

רש"י

ומצפים על עזרת כוש ובמתפארים במעמן מצרים: תפארתם. ותפ"ע בלע"ז: (ו) יושב האי הזה. ארץ ישראל שהיו נשענים על פרעה לעזרה: האי. לשון אוי הים: (א) משא מדבר ים. הנבואה הזאת על בבל כמו שמפורש בה וא"ת הרי כבר ניבא עליה (לעיל יג) על הר נשפה שאו נס וכל הפרשה כולה פעמים שהנבואה באה בפיו היום כבינון אחד ולאחר זמן כבינון אחר: משא מדבר ים. ת"י מטל משרין דאתיין ממדברא כמי ימא: כסופות בנגב לחלוף. כרוח סופה המתהפך בארץ נגב שהיא מעלה אבק רב: לחלוף. כך יחליפו לבוא מחנות רבות על בבל: ממדבר. זו היא לה מארץ נוראה: ת"י מארעא דאתעבידא בה חסינין גם לפרש שהוא מקום נחש ועקרב כמו שנא' (דברים ח) המדבר הגדול והנורא: (ב) חזות קשה. הנביא אומר נבואה זו קשה על בבל הוגד לי: הבוגד בוגד. ת"י אניסיא מתאנסין ובוזזיא מתבזזין ולשון העברית לפי התרגום כך פירושו את הבוגד בא אחר ובוגד אותו (ס"א אותך) ואת השודד בא אחר ושודד אותו (ס"א אותך) אלו פרס ומדי שבוזזין ושודדין את בבל ששדדה ובזזה עד עתה את כל המדינות: עלי עילם. ובואי עליה: צורי מדי. על בבל במצור. אלהי צורי (ש"ב כב) הטעם למטה בריש וזה טעמו למעלה בצד"י כמו שובי: כל אנחתה השבתי. לא מפיק ה"א לפי שהוא כמו כל אנחות שבעולם והוא לשון אנחה מרובה של אנשים רבים שוספיר"ש בלעז כל אנחות השבתי שהי' העול' נאנח מפני עולה של מלכות בבל עתה השבתי אותה: (ג) מלאו מתני חלחלה. הנביא הוא רחמני ומתאנח על פורענות האומות זו מדרש אגדה ולפי פשוטו הנביא אומר הקינה והאנינות כאלו זו בבל מתאוננת: צירים. לשון חיל והבלים רבותינו אמרו יש דלתות וצירים לאשה כמו שיש צירים לדלתות הבית: נעותי. חולי הוא הקרוי עוית בל' חכמים: (ד) פלצות. בהלה: את נשף חשקי. לילה שהייתי חושק בה לשמחה ולמשתה כמ' יוסיפון מליצו שהיה שמח על שגלתו נדודיו את חיל פרס אותו לילה שם לו לחרדה שנא' (דניאל ה) בלשאצר מלכא עבד לחם רב וגו' אשתיו חמרא וגו' ביה בליליא קטיל וגו' ודריוש מדאה קביל מלכותא (שם ו): (ה) צפה הצפית. זקוף המנורה כנ"ר

רדק

ארבע שנים להקיצו ושיו ענייהם לכוש שילחמו למלך אשור ומתוך כך ימלטו מידו, וכן היו מבטיחים לבבל על ידם ממלך אשור וכאשר יראו מפלת כוש ומצרים ביד מלך אשור יחתו ויבשו: (ו) ואמר. האי ארץ ישראל כי היא על גבול הים: אשר נסנו שם לעזרה. כתרגומו דהוינא סבירין למערק לתמן לסעיד לאשתיזבא מן קדם מלכא דאתור עד כען נפשיהון לא שזיבו ואיכדין נשתזיב אנחנא: (א) משא מדבר ים. נבואה זו נאמרה על בבל ואף על פי שכבר נבאה עליו באמרו משא בבל הנה ושלש עליה לפי שהרעו לישראל יותר מדאי וכן נתנבא על מפלת מלך אשור כמה פעמים וקרא בבל מדבר ים לפי שמדי ופרס היו במזרחים צפונית של בבל כמו שאמר העירותי מצפון ויאת ממזרח שמש, והנה בבל תערב למדי ופרס והמערב יקרא ים ואמר מדבר כי מדבר יש בין בבל למדי ופרס, וי"ת מטלן משרין דאתו ממדברא כמי ימא: כסופות בנגב. כמו רוח הסערה בנגב במדברא במקום יבש שבוא שם תמיד הרוח כן יבאו מדי ופרס לבלוע את בבל וי"ת בנגב דרום, ואמר בארח דרומא מדברן ואתין ממדברא והוא מה שפי' בארץ מדי ופרס מזרחית צפונית לבבל אם כן בבל לה מערבית דרומית ים ונגב: מארץ נוראה. מארץ רחוקה והוא מדי ופרס שהם רחוקים מבבל והרחוק יקרא נורא לפי שהאדם ירא הרחוק שלא ידע גבורתו ומנהגו יותר מן הקרוב שידע גבורתו ומנהגו ויונתן תרגם מארע דאתעבידו בה חסינן: (ב) חזות קשה. אמר הנביא נבואה קשה לבבל נאמר לי עתה שהם ומה היא הנבואה הבוגד בוגד מי שהיה בוגד יבא בוגד שיבגוד בו, ומי שהיה שודד יבא שודד שישדדנו ומי הוא הבוגד והשודד הוא מלך בבל שהיה בוגד באומות שהיו בשלום עמו ושודדן כי היא הבגידה שהיה שודד אותם ולא היה שומר להם ברית כן, יבא לו בוגד שיבגוד בו ושודד שישדדנו והוא כורש: עלי עולם צורי מדי ופרס. ואמר כל הנבואה כנגד עילם ומדי שיעלו לבבל ויצורו עליה: צורי. טעמו מלרע: כל אנחתה השבתי. פירוש אנחת בבל ר"ל מה שהיו נאנחים שנחדה כי הבנויים בשמות יעלו על הפועל ועל הפעול, כמו מנגד נגעי ועמודו סבר מאלי נגעך בבית תפלתי שמעתי את תחנתך, נשכחי מלכי ואלהי מלבי מקדש, וכ"א אנחתה רפה ומשפטה במפיק, וכמוהו רבים כמו ושערה לא הפך לבן, ורחמה הרת עולם, בחמה בתה עונה בה, ויאמר לה בעז והדומים להם: (יב) על כן. הנביא מדבר כנגד כל אחד מבני בבל או בלשון בלשאצר המלך: נעויתי משמוע. משמוע הפורענות הבאה לבבל כל שכן בראיה. כשתראנה: (ד) תעה. תשקי כסוליק סקיי"ם, הנביא מדבר בלשון בלשאצר שעשה משתה רב ביום והיה אותו כלילה נשף חשקו ותשקו נתאוהו שהוקם מלך והיה שמח ושם לו הקב"ה אותו הנשף נחרדם בכתב שכתב המלאך בכותל היכל המלך על הכתב הזה. כמו שכתוב. אדין מלכא זיווהי שנוהי ורעיונהי יבהלוניה וקטרי חרציה משתריין וארכובתיה דא לדא נקשן: פלצות. ענין רעדה כמו שכתוב דא לדא נקשן: (ה) ערוך השלחן. בעת שהיו עורכים שולחנות היו אומרים לנער הצפית שיצפה הצופה כי היו מפחדים

ישעיה כ–כא

מכוש מבטם ומן מצרים תפארתם:
ו ואמר ישב האי הזה ביום ההוא
ל . ל הנה כה מבטנו אשר נסנו שם
לעזרה להנצל מפני מלך אשור
ואיך נמלט אנחנו:
ל' ומ"ל כא א משא מדבר ים כסופות
בנגב לחלוף ממדבר בא מארץ
ל' ומ"ל נוראה: ב חזות קשה הגד לי
ז' ע"ל בליפנא הבוגד בוגד והשודד שודד עלי
נ' א' מפיק ה"א עילם צורי מדי כל אנחתה
כ' השבתי: ג על כן מלאו מתני
חלחלה צירים אחזוני כצירי
ד' חסר יולדה נעויתי משמע נבהלתי
מראות: ד תעה לבבי פלצות
ל . ל בעתתני את נשף חשקי שם לי
ל' לחרדה: ה ערך השלחן צפה

תרגום

מכוש בית רוחצניהון ומן
מצרים תושבחתהון: ו ויימר
יתיב נסא הדין בעדנא ההיא
הכדין הוה בית רוחצנא
דהוינא סבירין למערוק
לתמן לסעיד לאשתיזבא מן
קדם מלכא דאתור עד כדון
נפשהון לא שזיבו ואיכדין
נשתזיב אנחנא: א מטל
משירין דאתין ממדברא כמי
ימא דנגדן כעלעולין דאתן
באורח דרומא מדברן
ואתין ממדברא מארעא
דאתעבידא בה חסינין:
ב אמר נביא נבואה קשיא
אתחואה לי אניסיא
מתאנסין ובזזיא מתבזזין סקו
עילמאי תקיפו מדאי כל
דהוו מתאנחין מן קדם מלכא
דבבל אניחית להון: ג על כן
אתמליאו חרציהון זיעיא
דחלא אחרתונהא כחבלין ליולדתא אטפשו מלמשמע טעו מלמחזי: ד טעה לבהון
עקא וביעותין אחדונון אתר בית רוחצניהון הוה להון לתבר: ה סדרו פתורין

כא עד אשית אויביך הדום: שודד ז' מלאים בקריאה וסי' כי בא עליה על בבל שודד. יגורו בך נד: י חזות קשה הגד לי ב' בפסוק: הוי שודד ואתה לא שדוד ב' בפסוק. קול פחדים באזני: פלצות ד' בקריאה וסי' תעה לבבי פלצות בעתתני. יראה ורעד יבא בי. ואם זכרתי ונבהלתי:

מצודת ציון

והוא שהאדם כמו סיסוד בבנין וכן עד שתותיהם (ש"ב י): (ה) וחתו. ענין שבר: (ו) הם. כמו כן: נסנו. מלשון ניסה ובריחה: (א) כסופות. רוח סופה וסערה: בנגב. ענין יובש כמו כאפיקים בנגב (תהלים קכו): לחלוף. לעבור כמו וחלף ביהודה (לעיל ח): (ב) חזות. מראה נבואה: בוגד. ענין מרד: והשודד. ענין עושק: עילם. שם ממדינת מדי: צורי. מלשון מצור והוא היקף גייסות סביב העיר: (ג) חלחלה. ענין רעדה ורתת: צירים. ענין כאב כמו צירים וחבלים יאחזון (לעיל יג): נעויתי. מלשון עוות ועקום: (ד) תעה. מי שאינו יודע מה לעשות נקרא תועה והוא מלשון מתועה בדרך ואינו יודע להיכן ילך: פלצות. ענין חרדה כמו ועמודיה יתפלצון (איוב ט): בעתתני. מלשון בעתה ופחד: נשף. ערב כמו קדמתי בנשף (תהלים קיט): חשקי. ענין תאוה כמו חשק שלמה (מ"א ט): (ה) ערוך. ענינו סדור המאכל: צפה. ענין ראיה כמו יצף ה' (בראשית לא): הצפית. השומר והרואה אם גייסות באים

מצודת דוד

בבטחון מצרים בבוא מפלתם יחתו ויבושו ממבטם ותפארתם: (ו) יושב האי הזה. זהו א"י שהוא בגבול הים: כה מבטנו. כזאת עלתה להאומות אשר היינו מביטים אליהם לעזרה אשר חשבנו לנוס אליהם להנצל ממלך אשור: ואיך נמלט אנחנו. אם כך עלתה להם ולא יכלו למלט את עצמם איך נמלט אנחנו בעזרתם: כא (א) מדבר ים. ר"ל על בבל היושבת אחר המדבר ממערבו של פרס ומדי הבאים עליה למלחמה: כסופות. כרוח סופה המתהפך בארץ נגובה ויבשה ממעלה אבק רב: לחלוף. כן יהיה מרבית האבק לעת יחלוף כאשר רב להלחם על בבל: ממדבר בא. מדרך המדבר יבוא: מארץ נוראה. כן יקרא המדבר שהוא מקום נחשים ועקרבים המיראים את העובר בו וכמ"ש המדבר הגדול והנורא (דברים ח) וכפל הדבר במ"ש: (ב) חזות. נבואה קשה נאמר לי על בבל: הבוגד בוגד. כל הרוצה לבגוד בגד בו וכל הרוצה לשדד משדד אותו: עלי עילם. אתה עילם עלי למלחמה ואתה מדי שים עליה מצור: כל אנחתה. כל האנחות שהיתה בבל מאנחת את העכו"ם במה שהטילה עליהם עול כבד הנה עתה בבוא מפלתה בטלתי כל האנחות: (ג) על כן. בעבור גודל הצרה: מלאו מתני חלחלה. הנביא אמר בלשון בבל: צירים אחזוני. כאבים אחזו אותי כמו כאבי יולדה: נעויתי משמוע. נתעקם גופי מקול השמועה ונבהלתי מראיית מלאכי החבלה: (ד) תעה לבבי. לבי לא ידע מה לעשות מרוב צער: פלצות בעתתני. חרדה הבעית והפחיד אותי וכפל הדבר במ"ש לגודל החרדה והפחד: את נשף חשקי. הלילה שהייתי חושק ומתאוה לו לעשות משתה ושמחה על אשר גלתה את חיל פרס כמ"ש ביוסיפון: שם לי לחרדה. מי שבידו להשים שם לי הלילה ההיא לחרדה כי בה נהרג בלשאצר ונלכדה בבל ומלך בה דריוש כמפורש בדניאל: (ה) ערוך השלחן. בעת שהיו עורכים השלחן על המשתה אמרו אלו לאלו צפה הצפית ר"ל יעמוד הצופה על המצפה לראות

רשי

כבושה שיהלכו בה תמיד ממצרי' לאשור: ובא אשור במצרים. ת"י ויגיחון אתוראי למצראי: (כד) יהיה ישראל שלישיה למצרים ולאשור. לשלום ולברכה לפי שלא היתה אומה חשובה בעולם באותו הזמן כמצרים וכאשור וישראל היו שפלים בימי אחז ובימי הושע בן אלה ואמר הנביא על ידי הנס שיעשה לחזקיהו יגדל שם של ישראל למעלה ויהיו חשובים כאחת מאלו הממלכות לברכה ולגדולה: (כה) אשר ברכו. לישראל: ברוך עמי. ישראל אשר בחרתי לי לעם בהיותם במצרים: ומעשה ידי. הראתי להם בגבורות שהפלאתי באשור וע"י אותם נסים ישובו אלי ויהיו כאילו עתה עשיתים מחדש והם יהיו נחלתי ישראל ודוגמא זו ת"י: (ב) ופתחת השק מעל מתניך. ת"י ותיסר סקא בחרצך והדברים מוכיחים שהרי עד עכשיו לא צוהו לחגור שק שהוא אומר לו להתירה ועוד שהוא אומר ונעלך תחלוץ והוא סימן לאבלות ופי' ופתחת כמו (שמו' לט) מפותחות פתוחי חותם לחגור שק בדוחק על בשרו כדי שתרא' חקוקה בבשרו: מעל מתניך. למעלה ממתניך: ערום. ת"י פחיח בבגדים קרועים ובלואים ולא ערום ממש: (ג) שלש שנים. ילך כן לאות ולמופת למצרים ולכוש שלסוף שלש שנים ינהג מלך אשור את שבי מצרים וגו' למדנו שכבש תרתן את אשדוד שלש שנים לפני מפלתו של סנחרב שהרי מפלתו היתה כשהביא את שבי מצרים ותרהקה מלך כוש לפני ירושלים בקולרין כשבא לצור על חזקיהו: (ד) וחשופי שת. כמו חשף שת והוי"ו יתירה כיו"ד חלוני ומורי ושדי: שת. בית מוצא הרעי וכן (ש"ב י) ויכרות את מדויהם עד שתותיה' וגמול זה היה להם תחת חם אביהם אשר ראה ערות אביו ולא כסה אותה מדה כנגד מדה: (ה) וחתו ובשו. כל המביטים ומצפים

תולדות אהרן ופתחת השק. יומא מז: עבדי ישעיהו. שבת קיד:

ישעיה

מְסִלָּה מִמִּצְרַיִם אַשּׁוּרָה וּבָא־אַשּׁוּר
בְּמִצְרַיִם וּמִצְרַיִם בְּאַשּׁוּר וְעָבְדוּ
מִצְרַיִם אֶת־אַשּׁוּר׃
כד בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל
שְׁלִישִׁיָּה לְמִצְרַיִם וּלְאַשּׁוּר בְּרָכָה ג' ומ"ל
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ כה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָה ד'
צְבָאוֹת לֵאמֹר בָּרוּךְ עַמִּי מִצְרַיִם
וּמַעֲשֵׂה יָדַי אַשּׁוּר וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל׃ ל'. כ"ג
כ א בִּשְׁנַת בֹּא תַרְתָּן אַשְׁדּוֹדָה כ'
בִּשְׁלֹחַ אֹתוֹ סַרְגוֹן מֶלֶךְ אַשּׁוּר ג' ומ"ל
וַיִּלָּחֶם בְּאַשְׁדּוֹד וַיִּלְכְּדָהּ׃ ב בָּעֵת
הַהִיא דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד יְשַׁעְיָהוּ
בֶן־אָמוֹץ לֵאמֹר לֵךְ וּפִתַּחְתָּ הַשַּׂק ג'
מֵעַל מָתְנֶיךָ וְנַעַלְךָ תַחֲלֹץ מֵעַל
רַגְלֶךָ וַיַּעַשׂ כֵּן הָלֹךְ עָרוֹם וְיָחֵף׃ פ' חסר. ח' חסר. ג'
ג וַיֹּאמֶר יְהוָה כַּאֲשֶׁר הָלַךְ עַבְדִּי
יְשַׁעְיָהוּ עָרוֹם וְיָחֵף שָׁלֹשׁ שָׁנִים ג'
אוֹת וּמוֹפֵת עַל־מִצְרַיִם וְעַל־כּוּשׁ׃ כ' נסן לו
ד כֵּן יִנְהַג מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־שְׁבִי
מִצְרַיִם וְאֶת־גָּלוּת כּוּשׁ נְעָרִים
וּזְקֵנִים עָרוֹם וְיָחֵף וַחֲשׂוּפַי שֵׁת ג'. ל'
עֶרְוַת מִצְרָיִם׃ ה וְחַתּוּ וָבֹשׁוּ ל'. ג'

תרגום

כְּבִישָׁא מִמִּצְרַיִם לְאַתּוּר
וִיגִיחוּן אַתּוּרָאֵי לְמִצְרָאֵי
וּמִצְרָאֵי בְּאַתּוּרָאֵי וְיִפְלְחוּן
מִצְרָאֵי יָת אַתּוּרָאֵי׃
כד בְּעִדָּנָא הַהִיא יְהֵי יִשְׂרָאֵל
תְּלִיתָאָה לְמִצְרָאֵי וּלְאַתּוּרָאֵי
בִּרְכָא בְּגוֹ דְאַרְעָא׃
כה דְּבָרְכֵיהּ יְיָ צְבָאוֹת לְמֵימַר
בְּרִיךְ עַמִּי דְאַפֵּקִית מִמִּצְרַיִם
דְּעַל דְּחָבוּ קֳדָמַי אַגְלֵיתִי
יַתְהוֹן לְאַתּוּר וּכְדוּ דְּתָבוּ
מִתְקְרַן עַמִּי וְאַחְסַנְתִּי
יִשְׂרָאֵל׃ א בְּשַׁתָּא דַּאֲתָא
תַּרְתָּן לְאַשְׁדּוֹד כַּד שְׁלַח
יָתֵיהּ סַרְגוֹן מַלְכָּא דְאַתּוּר
וַאֲגִיחַ קְרָבָא בְּאַשְׁדּוֹד
וְכַבְשַׁהּ׃ ב בְּעִדָּנָא הַהִיא גְּזַר
יְיָ בְּיַד יְשַׁעְיָה בַּר אָמוֹץ
לְמֵימַר אֱזֵיל וְתֵיסַר סַקָּא
בְּחַרְצָךְ וּמְסָנָךְ תִּשְׁלוֹף מֵעַל
רִגְלָךְ וַעֲבַד כֵּן אֲזַל פְּחֵיחַ
וְיָחֵף׃ ג וַאֲמַר יְיָ כְּמָא דְהַלֵּיךְ
עַבְדִּי יְשַׁעְיָהוּ פָּחֵיחַ וְיָחֵיף
תְּלַת שְׁנִין אָת וּמוֹפֵת עַל
מִצְרָאֵי וְעַל כּוּשָׁאֵי׃ ד כֵּן
יְדַבַּר מַלְכָּא דְאַתּוּר יָת שְׁבִי
מִצְרַיִם וְיָת גָּלוּת כּוּשׁ
עוּלֵימִין וְסָבִין פְּחִיחִין וִיחֵיפִין
וּגְלַן עֶרְיָה קְלָן מִצְרָיִם׃
ה וְיִתַּבְּרוּן וְיִבְהֲתוּן

נדר ה' קמצי בלישנא בקריאה וסי' במסרה רבתא: ברכו ד' בקריאה וסי' ראה ריח בני כריח. וישטם עשו את יעקב על הברכה. אשר ברכו ה' צבאות לאמר ברוך. עמיאל הששי יששכר השביעי: רגלך ח' חסר בלישנא בקריאה וסי' ויאמר אל תקרב הלום של נעלך. והם תכו לרגלך. של נעלך דיהושע. ונעלך תחלץ מעל רגלך. אם תשיב משבת רגלך. הטבעו בבוץ רגלך. וכל כתובים דכוו' חסר במ"א

רדק

אשור וראו יד ה' שעשה בהם ידעו כי ה' הוא האלהים והיה להם הכרה ואחוה ואהבה עם מצרים שידעו גם כן את ה' והיה מסלה ממצרים לאשור ומאשור למצרים: ועבדו מצרים את אשור. ופירוש עם אשור שניהם יעבדו את ה' וישראל היה להם שלישים: (כד) ביום ההוא. שלישיה, שלישית תהיה להם באמונת האל ויהיו ברכה בקרב הארץ שתהיה להם ברכה על שאר האומות כל זמן שיחזיקו באמונת האל: (כה) אשר ברכו ה'. אחת משלשתם ברכו ה' לגאות ויאמר ברוך עמי מצרים שהכירו להיות עמי: ומעשה ידי אשור שהכירו שהם מעשה ידיו ואני האל ואין עוד: ונחלתי ישראל. ישראל הם נחלתי מקדם יונתן תרגם הפסוק כלו על ישראל כבה עמי וגומר: (א) בשנת בא תרתן. זה הענין היה בשנת ארבע עשרה שנה לחזקיהו מלך יהודה שבא על ירושלם ושמע על תרהקה מלך כוש שיצא להלחם עמו ונסע משם ונלחם עם מצרים ועם כוש וכבשם ובא עם השבי וחזר לירושלם וקודם לכן באותה שנה שלח תרתן לאשדוד ולכדה, ואז נאמרה נבואה זו לישעיה כי כמו שלכד מלך אשור אשדוד כן ילכד מצרים וכוש, ויש מפרשים כי שלש שנים קודם שבא לירושלם מלך אשור שוה זה שבא תרתן לאשדוד ולכדה ואז נאמרה נבואה זו לישעיה, כי לסוף שלש שנים ינהג מלך אשור את שבות מצרים ואת גלות כוש כמו שאמר שלש שנים אות ומופת על מצרים ועל כוש, ונפירושינו שלש שנים ידבק עם הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף, אמר כי שלש שנים הלך וזה אות ומופת על מצרים ועל כוש כי כן ילכו הם: וסרגון. הוא סנחריב, ורבותינו ז"ל אמרו שמונה שמות יש לו: (ב) בעת ההיא. ביד ישעיהו הנביא שהודיעו מצרים וכוש דבר בידו ואמר לו שיעשה האות כדמות שיהיה סימן להם וילך ערום ויחף, ומה שאמר לו ופתחת השק לפי שהיה לובש שק על גלות השבטים ומתאבל עליהם ואמר לו שיפתח אותו השק שהיה חגור על בשרו ועל מתניו ויחלוץ נעליו וילך ערום ויחף: ויעש כן. הלוך ערום ויחף הדבר הזה אין לפרשו כמשמעו שצוה האל את הנביא שילך ערום ויחף חלילה וכן מה שאמר האל להושע קח לך אשת זנונים וכן מה שאמר ליחזקאל והעברת על ראשך ועל זקנך תער, וכן מה שאמר לו שיאכל עוגת שעורים אפויה בגללי האדם וכל אלו והדומים להם אינם דברים שיצוה האל לנביאיו לעשותם, אלא הכל היה במראה הנבואה שהיה רואה הנביא במראה הנבואה שהיה מצוה אותו האל שיעשה כן והיה עושה כן במראה הנבואה הזאת ואף על פי שיאריך הזמן כמו בזאת הנבואה שלש שנים ובנבואת הושע וילך ויקח ותהר ותלד בן ואחר כן ותהר ותלד בת כי זה במראה הנבואה ואף על פי שיראה שהיה זמן רב הכל היה במראה הנבואה בפעם אחת: ונעלך. אמר לשון יחיד דרך כלל ויונתן תרגם ופתחת השק כפשוטו הענין ותיסר סקא בחרצך: (ג) ויאמר. כן שמע במראה הנבואה אחר שהלך ערום ויחף שהיה ה' קורא אותו ואומר כאשר הלך עבדי ישעיהו אות ומופת מה שעשה עבדי ישעיהו זה כאשר צויתיו לאות ולמופת על מצרים ועל כוש עשה כן להודיע כי כן ילכו הם לפני שוביהם: (ד) כן ינהג. אמר וחשופי שת אחר שאמר ערום ויחף כי הגנות בלכתם ערומים הוא שילכו חשופי ערוה כמו שעשה מלך עמון במלאכי דוד לגנות ויכרות את מדויהם בחצי עד שתותיהם: וחשופי. כמו וחשופים וכן וקרא לו חלוני כמו חלונים והדומים להם: ושת. הוא כנוי לעגבות לערוה וכן עד שתותיהם ואמר ערות מצרים והוא הדין לכוש כי כבר זכר שניהם ומה ששנה הענין במצרים לרוב גאותם כמו שאמר עליהם גדלי בשר אשר בשר חמורים בשרם: (ה) וחתו ובשו. על ישראל אמר שהיו בטוחים בכוש ובמצרים לפי שהיו בעלי מלחמה למלך אשור כמו שאמר על תרהקה מלך כוש יצא להלחם אתך ועל יהודים וביותר אמר ועל הפרידים שנשארו מעטים בארץ כי עשרת השבטים בכלל כבר גלו בשנה שש לחזקיהו וכאשר נהג מלך אשור את שבות מצרים וגלות כוש היה בשנת

רבע

מצודת דוד

(כד) שלישיה. שלישית תהיה לה באמונת האל. או שתהיה מושלת על מצרים ועל אשור: ברכה. כל השלשה יהיו ברכה בקרב הארץ שתהיה להם ברכה יותר מכל האומות: (כה) אשר ברכו. אשר כל אחד משלשתן ברכו ה' ויאמר ברוך עמי מצרים ר"ל ברוך הוא על שסבה להיו' עמי להאמין בי: ומעשה ידי. חוזר על מלת ברוך לומר ברוך מעשה ידי אשור ר"ל ברוך הוא על אשר הכיר שמה שעלתה בהם היה מעשה ידי ולא במקרה: ונחלתי ישראל. גם זה חוזר על מלת ברוך לומר ברוך נחלתי ישראל ר"ל ברוך הוא על אשר מעולם הוא נחלתי ומאמין בי: כ (א) בשנת וכו'. אז התחיל אשור לעשות גבורות ולכבוש ארצות העמים: (ב) ופתחת השק. כי ישעיה היה מתאבל על גלות עשרת השבטים ולבש השק על מתניו לצער ולאבל ואמר לו המקום שיתיר השק מעל מתניו וישאר ערום כי אותו לבד לבש: הלך. היה מהלך ערום ויחף: (ג) שלש שנים. זהו סימן מה שיהיה בסוף שלש שנים על מצרים ועל כוש: (ד) כן ינהג. כמו שהלך ישעיה כן ינהג וכו': וחשופי שת. מגולה עגבות ערות מצרים וכן כוש כי כבר זכר שניהם ואמר מצרים לרוב גאותן שנאמר בהם גדלי בשר (יחזקאל טז): (ה) וחתו. ישראל שהיו מביטים לעזרת כוש והיו מתפארים בכשתן

מצודת ציון

(כד) שלישיה. מל' שלש או יתכן שהיא מרבית ממשלה ויגדלו לשם וכן ונעמוד לשם (דה"א ס): מענין ממשלה ונסיכות כמו ומבחר שלשיו (שמות טו): (א) סרגון. הוא סנחריב כן אז"ל: (ב) לך. הוא ענין זרוז: ופתחת. ענין התרה כמו יתרי פתח (איוב ל): מתניך. תניך: תחלוץ. ענין שליפה כמו חלוץ הנעל (דברים כה): ויחף. ענין חוסר מנעלים כמו מנעי רגלך מיחף (ירמיה ב): (ג) שלש שנים. כמו לשלש שנים ותחסר הלמ"ד: אות ומופת. פתרון אחד להם והם ענין סימן וכפל המלה במלות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב) והדומים: (ד) וחשופי. ענינו מגולה כמו מחשוף הלבן (בראשית ל): שת. ענין יסוד כמו שתותיה מדוכאים (לעיל יט) והוא

יְהוֹן מִצְרָאֵי חֲלָשִׁין כְּנִשִׁין וְתָרֵד | וּפָהַד
וְיוּעִזוּן וְיִתְבְּרוּן מִן קֳדָם
מִפְּנֵי תְנוּפַת יַדְיְיָ צְבָאוֹת אֲשֶׁר־
אֲרַמּוּת נְבוּרְתָּא דַּיְיָ צְבָאוֹת
דְּהוּא מֵנֵיף עֲלֵיהוֹן : וְהֵיתָה אַדְמַת
יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא כֹּל אֲשֶׁר
לְמִצְרַיִם לַחֲלָא כָּל דְּיִדְכַּר
יַזְכִּיר אֹתָהּ אֵלָיו יִפְחָד מִפְּנֵי עֲצַת
יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־הוּא יֹעֵץ
דַּיְיָ צְבָאוֹת דְּהוּא מְלֵיךְ
עֲלֵיהוֹן: יח בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ חָמֵשׁ
עָרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מְדַבְּרוֹת שְׂפַת
כְּנַעַן וְנִשְׁבָּעוֹת לַיהוָה צְבָאוֹת עִיר
הַהֶרֶס יֵאָמֵר לְאֶחָת : יט בַּיּוֹם
הַהוּא יִהְיֶה מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּתוֹךְ
אֶרֶץ מִצְרַיִם וּמַצֵּבָה אֵצֶל־גְּבוּלָהּ
לַיהוָה: כ וְהָיָה לְאוֹת וּלְעֵד לַיהוָה
צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם כִּי־יִצְעֲקוּ
אֶל־יְהוָה מִפְּנֵי לֹחֲצִים וְיִשְׁלַח לָהֶם
מוֹשִׁיעַ וְרָב וְהִצִּילָם : כא וְנוֹדַע
יְהוָה לְמִצְרַיִם וְיָדְעוּ מִצְרַיִם אֶת־
יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְעָבְדוּ־זֶבַח
וּמִנְחָה וְנָדְרוּ־נֶדֶר לַיהוָה וְשִׁלַּמוּ:
כב וְנָגַף יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם נָגֹף
וְרָפוֹא וְשָׁבוּ עַד־יְהוָה וְנֶעְתַּר לָהֶם
וּרְפָאָם : כג בַּיּוֹם הַהוּא תִּהְיֶה
כבישא

כנשים ג׳ דגשים וסי׳ חדל להיות לשרה . כי לא כנשים המצריות . ביום ההוא יהיה מצרים כנשים ו יעקבו ג׳ וסי׳ שם יצעקו ולא יענה כפני גאון . והיה לאות ולעד לה׳ . ובעת צרתם יצעקו דעזרא : תולדות אהרן ממט עריס . מנחות קט : מוכח לה׳ . (יומא מג) : נגוף ורפוא . מגלה יג :

ג׳ דגשים . כ׳ ופ״ה

ל׳ ואל קרי׳ בחכם

ל׳ ורפ״ה עודי

ל׳ קמץ וסי׳ כדר׳ דתמלא׳ עליס עבדך ולא לתקבל

ל׳ ומ״ל ונעשור

מנרים וכוש ואחר כן בא לירושלם וגם שם לשיכך ממר כיוסף שמוח כי בזמן אחד היה זה מכלה בכושים . מלמים בכושים מפני מנוחת יד כ׳ לנאות כלומר מלח כ׳ לנאות בלא לבם זאת כרעם לשיכך לא יסיה לפס כה לשלחם כענד מויכיסם ויסיו כושים : (ו) ויסיחם . כשיפמעו מלרים כמוחרים בארלם מפלא מגביה ניכוסלים מסיה לבם מרמת יהודה לצאת ובנזו ושלו ממנם : לחגך . סירוש תנועת כפמד וכעבד וכן יחוגו ויגועו כשכור : מפני עלת כ׳ יכלה . מפני שרלו מחלת מפלחן ביד מלך חשור ואחר כך מפלה מלך חשור בארץ יהודה ידעו כי עלת כ׳ לנאות פיסה מפלחם כמו שפיסה מפלה לשור ביד כ׳ שכרי היו כלם מנרים מחים בלא חרב ידעו כי כחל מלח כ׳ סוח : (יח) ביום ההוא . כשורלו מפלה לשור שכי מלרים וכוש שכיו שם בממנה לשור כפלשלים של בניל כמו שלום׳ ועוש מלרי׳ ושהר כוש וגו׳ ומומר כויקים יעכרו וגו׳ , ויאמרו לך כך לא וגו׳ יכירו וידעו כי לוקלאכי׳ כי אם לחגי ישרחל ויעשו לחגות לשמונת ישרחל , כי חזקיהו סיה כל כשכויו שכיו נשמנה מלרים ומכוש ולקח כל כשוש וסיה כשכויים וכשו ולכו לחלם ושניהו נשלחת שכורת וכיו המה מרים כשלרים שכשו לשמונם שלל וכשו מחכת וכשלו עולות לכ׳ ועל זס יאמר יכיו המה מרים כחרן מלרים מדכרות שפת כנען כוצה לומר שפת חרן ישרחל שפות לשון עברי לפי שכיו עולכים ושכים לחרן ישרחל ולומדים מעשיהם ולשונם , ואחר כשן יאמר לפי שמלרים וכשן היו לחים בני חם ועשיו חרן כשן ליעקב ישרחל לנחלה ושכה חרן כשן כשכיום למלרים ושה יאמר שליה כלשו היא לכשן שחיסה כי יקבלו ישרחל לחים : ונשכעום לכ׳ לנאות . כי כו ילמינו וכו יכשו לו כלשונים שכיו מלמיני׳ מפחילה : מיר הסרס יאמר לשחר . כל כך יסיו דבקים לשמונם שלל מד שיסכימו ניסיסם שלם הלוך מעלחת שלל לחם מהמם מרים יאמר לו מיר הסרס כלומר שיסמיו מליה ויסרסוס , ויוניח מרגם כמו כחרם כחי״ם מן שלומר לחרם ומרגם קרחא כיח שמם דעתיר ליחרב יפלחר היל חרב מנסון : (יט) ביום ההוא , פירלכמו : (כ) ויסי לחות ולעד . זס יסיה למלרים לחות ולעבר כי כל זמן שיחזיקו לחשונם כלל יקללו לל כ׳ , וכוח יוסיפס מיד כל נוגביכס ווס יסיה לכס לחות כי כלל יחלרס כשיחזיקו כחשחם : מושיע ורב . גדול כמו על כל רב ניחו כלומר גדול יסיה כמושיע שיכלה לכס וכוח מלחך כ׳ שיכס כשוללויכס וכס יגוליס ויוניחן מרגם ורב דיין ווס רוצה לומר שיעשה כשוללויכס: (כא) ונודע כ׳ . כי כוא ידעוהו פור ויכירוהו מלבר מס שיעשוהו מחחילה כשנפת מלך חשור גס כעלמס ידעוהו ויכירוהו שיליס כלל מבר יקרוהו : ועבדו זבח ומנחה . ועבדו כמו ועשו מחרגמי׳ מעבה שיכוא . וכן ועבדת כלבנה וכחומים לו , לו שיכולו כשמעו ושיכולו ועשו לו׳ כוצה ומנחה וכן מרגם יונחן יכלחין כנכסת קודשין וקרבנין : ונדרו נדר לכ׳ . בעת צרתם יבינו נדכים ויבלמו לל כיבינו ולל יבלמו מס שיכלמו לל שיגלו שיכלמו כי יכינו כי כ׳ סוח כמושיעם : (כב) ונגף כ׳ . יכה וירפאם כדי שיכינו כי סוח המוכיח וכרוצה כי בשוכם לל כ׳ ונעלקתם מיני יפתר לכס וירפאם מיד : (כג) כיום ההוא . לפי שמתחילה כיו כוא מלרים זה כוא מלרים ולשור ועשה כניניכים מחכיב מחכה מלשור

מצודת ציון

כוח נמח כך וכוח פסוך מן נוטף וכן הלכוך כלמטן רלמטן (לקמן נ״מ) : (עז) ותכך . ענין רעדה : הנופה . ענין כרכה . (יז) למנף . ענין נקוב וככך כמו ומנקי נהנוי כבב׳ (ב״ב כ׳) : (יח) כשפה . מל׳ כרים׳ ונתינה : (כ) לאות . לסימן : לוחלים . ענין דבק כמו וגב לו הלמן (במות כג) : ארב . ענינו גדול ומכוכ כמו וכבי כמלך (ירמי׳ מו) : (כב) ונגף . ענין כלכה כמו ונגפו מבם ורפ״ם (במות כ״ח) : ונעתר . סוח ענין רבוי כמו ועתר עלי הקטורה (משלי מ) ול״ל יקבל מרנים

ו׳ נכם יבכיל לנעת שהיתה בעלת כ׳ לבר יבן עליו לכביליו ביד סנהריב : (יח) שפת כנען . עיר ההרס . ל״ל יבכיעו ניניכם שלם מחת מהעריס ההם הסוב מלחרי המקום שיחבר עליה עיר ההרס ל״ל ביעבדו עליה ויהרסוה : (יט) מזבח וכו׳ . לי מלריס יקריבו קרבנות לשמים : ומלבה . מזבח מלבן חחת : (כ) לחות ולעד . למזבח יהיה לחות ולעד לשון יעקבו לה׳ וחס יעקבו לה׳ וכו׳ ישלח להם מושיע והמושיע יהיה נדול : ונכבד והוא יגילם מיד לחלילים : (כא) ונודע . יהיה ניבר למלריס : וידעו . והמה יחנו לב לדעה : זבח ומנחה . ניבח ונמנחה : ונלמו . חת נדרם : (כב) ונגף . כלחבר יחבחו לו יגוף חוחם לבל לל חחמיד כי מיד לחבר הלניסה ירפחם ל״ל לל יהיך להם עד שחכמלו שלחם ויגעבו מבלי חקומה כי לעוכחם יסרע מהם מעט מעט : ובכו . כלחבר יעבו סבוכה יהבלה לכב ויקבל עתר חפלחם וירפחם : (כג) תהיה מסלה . דרך כבוסה תהיה מזה לזה כי צבוב מהבה והחוה יהבו לבוח חלם כחלה : חת חשור . מלריס יעבדו עבודת המקום עם חשור כי המה יהיו עוד יותר כבלוחות ה׳ כשהיה נהם עם חלקך ס׳ : עלילוק

מצודת דוד

ל״ל כמעשה החזק ולל כמעשה החלם וכבל הענין כמ״ש : (עז) כנפים . חבובי כה וכבי לבב כנפים : מניף עליו . לשכוחו עו : (יז) לחמת יהודה . ל״ל השכיעה השורה בלחמת יהודה חהיה למלריס לשבר רוח ופחד לבב : כל אשר . ל״ל כל זמן חשר המזכיר יזכיר חותה מליו יפחד : מפני עלת . כי בעת שכבם בחריב חת מלריס חשב שבחקלה כחם חבל בחירחה שנפל בחריב כביב יהודים ע״י סנחריב

מצודת ציון

מְכַסֶּרֶת עַל־פְּנֵי־מַיִם אֶמְלֹוּ׃ ׀ ו וּבָשׁוּ עַבְדֵי פִשְׁתִּים שְׂרִיקוֹת
וֹאֲרָגִים חִוָּרוּ׃ ח וְהָיוּ שֹׁתְתֶיהָ דַּכָּאִים כָּל־עֹשֵׂי אֲגָמִים
נָפֶשׁ׃ ט אַךְ־אֱוִלִים שָׂרֵי צֹעַן חַכְמֵי יֹעֲצֵי פַרְעֹה עֵצָה נִבְעָרָה
אֵיךְ תֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה בֶּן־ חֲכָמִים אֲנִי בֶּן־מַלְכֵי־קֶדֶם׃
יב אַיֵּם אֶפּוֹא חֲכָמֶיךָ וְיַגִּידוּ נָא לָךְ וְיֵדְעוּ מַה־יָּעַץ יְהוָה צְבָאוֹת
עַל־מִצְרָיִם׃ יג נוֹאֲלוּ שָׂרֵי צֹעַן נִשְּׂאוּ שָׂרֵי נֹף וְהִתְעוּ אֶת־מִצְרַיִם
פִּנַּת שִׁבְטֶיהָ׃ יד יְהוָה מָסַךְ בְּקִרְבָּהּ רוּחַ עִוָּעִים וְהִתְעוּ אֶת־
מִצְרַיִם בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ כְּהִתָּעוֹת שִׁכּוֹר בְּקִיאוֹ׃ טו וְלֹא־יִהְיֶה
לְמִצְרַיִם מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה רֹאשׁ וְזָנָב כִּפָּה וַאֲגְמוֹן׃ טז בַּיּוֹם הַהוּא

ניאורים רבים העמיין על שפתו על פני מרן מצרים כולה מה שמין כן בכל הנכרות : תכה . ממ"ש בלע"ז : (ט) עובדי פשתים . זורעי פשתים . שם הנהר : שריקות . פשתים שסורקין אותן ואורגין מהם מטוות דגים שקן עשויות חורין חורין : חורי . כמו בחמות שדי (שם ח) וקרע לו חלוני (ירמיה כב) :

(י) וסיו . שתותיה מדוכאים כל עושי שכר . תיסקלוש"ת בלע"ז כמו (בראשית ח) ויסכרו מעיונות תהום שסוכרים המים העומדין מון לשפת הנהר ומתפשטים ונעשים גפה מים הנקוים ועומדין במקומן ורבים שם דגים ואתר הכניה . שיהו יסודות תפירותיהן מדכאים ויפלו לגמי הסכר שעשו : לגמי נפש . לגמי שכת לשון שכת ונפש (שמות לב) שתי הלגמים נותים ועומדים במקום אחד ו"ת דהוו עבדין סיכרת וכבשין חיל גבר לנפשיה : (יא) חיך תאמרו . מעתה לפרעה כל חיל מכם על עצמו כן חכמים חני ואתר שוכחל בעצתכם חיך . תתהללו לפניו לאתר בני חכמים אתה בן מלכי קדם : (יג) נוֹאלוּ . לי חוליות : נשאו . כמו הנתא השיתני (בראשית ג) : (יד) מסך בקרבה . תשקה מוג . להם כתוכה שעושה את רושם לשון מסכה ויוצק (משלי טז) . עירוב תשקה בחנית . עד שמעתידו בטעמו קרוי מסך : תועים . שם חולי של טירוף הדעת : (טו) לא יעשה לשם ושב כפה וגמון . הם . התרטומים והיועצניות התועים בכוכבים שיש נרקיע מזלות וכוכבים התכונים כן ועשויין דוגמת לשם ושב . וכפי נתונים . בחלי (ס"ת בעלה) ויש לפרש כתרגומו לשם וגמון

ויגידו ד רשין וסי' שאל את נערין . אים איפוא חכמיך . יגישו ויגידו לנו . יבאו ויגידו צדקתו לעם : מעשה י פתחין וסי' נסטר בריש סיפרא דא כי' ג' :

תולדות אהרן נוחלו שרי נוען . בכורות סג פעמים ז מקום י :

ב וחסר ׳ . ס בְּנֶהֱרָא חַכְתָּא וּפַרְסֵי מַצְדָן׃ ג עַל אַפֵּי מַיָּא יְצִדּוּן׃ ד וְיַבְּהַתּוּן פַּלְחֵי כְּתָנָא דְּסָרְיָקִין וּמְחָן מַנְיָה מַצְדָּן׃ ה וְיֵחֲיוּ שָׁתְיָהּ דַּכִּיִּין כָּל עוֹבְדֵי אֲגַמֵּי׃ ו וְיִתְרוֹקְנוּן אָרְחֵי נַהֲרָא וְיִתְבַּזְּעוּן וְיִבְּשׁוּן קָנֶא וְסוּפָא׃ ז אַף אַגְמֵי עַל אַפֵּי נַהֲרָא עַל פֻּם נַהֲרָא וְכָל זְרִיעַ נַהֲרָא יִתְיַבֵּשׁ וְלָא יְהֵי׃ ח וְיִתְאַבְּלוּן צַיָּדַיָּא וְיִתְאַנְחוּן כָּל דְּמַשְׁלְפִין חַכְתָּא בְּנַהֲרָא וּפָרְסִין מַצְדָּן עַל אַפֵּי מַיָּא׃ ט וְיִבְּהֲתוּן עוֹבְדֵי פִשְׁתָּא שְׂרִיקָתָא וְחִוָּרָא׃ י וְיֵחֲתוּן סָמְכֵי עִזְקָתָא כָּל עוֹבְדֵי אֲגַמֵּי׃ יא אַךְ שַׁלִּיטִין טִפְשִׁין רַבְרְבֵי פַרְעֹה עֲצַת חַכִּימַי יְקָרָא דְּלָהֶם אִתְבְּרַת עֵצָה אֵיכְדֵין תֵּימְרוּן לְפַרְעֹה בְּנֵי חַכִּימִין אֲנַחְנָא וְאַתְּ בַּר מַלְכִין דְּמַלְקַדְמִין׃ יב אֵן אִינּוּן חַכִּימָךְ וְיַחֲוּוּן בָּעֵן לָךְ וְיִדְּעוּן מָה מְלַךְ יְיָ צְבָאוֹת עַל מִצְרָיִם׃ יג אִטַּפְּשׁוּ רַבְרְבֵי צֹעַן אִתְרַמִּימוּ רַבְרְבֵי נוֹף וְאַטְעוּ יָת מִצְרַיִם פִּנַּת שִׁבְטֵיהָ׃ יד יְיָ מְעָרַב בְּגַוָּהּ רוּחַ טְעוּתָא וְאַטְעוּ יָת מִצְרַיִם בְּכָל מַעֲבָדוֹהִי כְּמָא דִּטְעֵי שִׁכּוֹר בְּקֵיאֵהּ׃ טו וְלָא יְהֵי לְמִצְרַיִם מִלְּתָא דְּיַעֲבֵד רֵישׁ וְסָבָא עוֹבְדֵי הֲמָא דְּמִטְעֵי רַיְיָא וְדַמְשַׁדֵּשׁ בְּתִיּוּבְיָה׃ טו וְלָא יְהֵי לְמִצְרַיִם מַלְבָּא דְּמִלְבָּא רֵישׁ וְהָגְמוֹן שִׁלְטוֹן וְאִטְרוֹן׃ טו בְּעִדָּנָא הַהִיא

מצודת דוד

המים נכרתו וכפל הענין בח"מ : (ט) ובושו וכו' . העושים מלאכתם בפשתים לסרקו במסרק ולאורגים רשתות העשויים חורים וחקרו ויבשו כי לא יהיה עוד לזרך במלאכתם : (י) והיו שתותיה מדוכאים . דרך ליידי דגים לשתות בפני המים המתפשטים ויוצאים מעבר הנהר בלא יכולו למקומם והמים המתפשטים נעשים לגמים גמים ושומדים במקומם ובהם גדיים וזה אחר וזה מתחרב היאור ידוכאו יסודי הסתימות של כל העושים סתימה להיות לגמי נפש כי הוחיל ואין מים לין עוד זוכך נהסתימות הסם : (יא) אך אולים . החכמים אשר ביועצי פרעה יעצו עצה נבערה וכלילות כי לא הועילו בעצתם להציל עמהם : חיך תאמרו . כל אחד מסם היה מתחנח עצמו לפני פרעה ואתר אני בן החכמים והחכמה מוחזקת בידי מלכותי : בן מלכי קדם . להותי היו מלכי קדם אשר שם נמצא הכינוי וידיעת שמות הבומות : (יב) אם חיסות . כלומר לפרעה יאתר אים שם ואיה שה מכתיך ויגידו לך עתה כמה מגלל : וידעו . יהתכמו לדעת מה יעץ ה' וכו' להיות נעשר מהעצה היעוצה : (יג) נוֹאלוּ . שרי צוען נעשו אוילים ושרי נוף נשאו בהשתה מכחים והיועצים בעצתם הנכונה : והתעו . השרים התעו את העם היושב במלכות אשר היה לשם הממלכה כי השרים הכשילו את העם בדברי היועצים לאתר שהם יהיו המלוכים בעתה : (יד) ה' מסך . ממקום ערוב ובלבל בקרבם רוח עוות ועקום ל"ל בלבל דעתם בענין הנסיכי המלחמה : והתעו . היועצים התעו את מלכיהם כמו שהשכור תועה בקיאו . והיה בעצה שעה יקיא מחלבו בעטור לוב השכרות אשר לא ידע לו מה לעשות : (טו) ולא יהיה . לו בוס הועלת בכל מעשה אשר יעשה הן הרשע הן הרשע כ"ל לא יצליחו לו במעשה הרשעים ולא במעשה הטובים : כפה וגמון .

מצודת ציון

לוחץ בחכה (שם מ) : מכמורת . רשת כמו ויפרסו מכמרתו (תהלים ט) : ז ממלוי . נחרבו כמו ימולו ויכש (תהלים ק) : (ח) מוכרי פשתים . עושי פשתים וכן יכיר מעבריכם (חושע ל"ד) : שריקות . מלשון מסרק והוא שם כלי עשוי להסרק הפשתן להבדילו ולנקותו מהקוים : חוורו . נקטים וכן סלי חורי (בראשית מ) : (י) בחותיה . ענין יסודות כמו כי בסחות יסדוהו (תהלים י"א) : מדוכאים . ענין כתיתה כמו דכא לחמי תחיה (שם קמ"ג) : שכר . ענין סחיטה כמו ויסכרו מעיונות תהום (בראשית ח) : לגמי . כן יקראו מים מכונסים כמו לגמי יים (תהלים ק"ל) : נפש . ענין מנוחה ושקיטה כמו שבת וינפש (שמו' ל"א) : (יא) נבערה . ענין כסילות כמו אוף בער לא ידע (תהלים ע"ג) : מלכי קדם . מלכי מזרח : (יג) עיתו . ענין תועות ושגיון כמו תעו בשגגה (במדבר י"ה) : נשאו . ענין נפתה ופתוי כמו כאתם נשואים (בראשית ג') : ונפתו . מי שגונה בדעתו קרוי תועה ומקולקל מהשגיח בדבר : פנת . דבר המסוב ונקרא כן על שהוא פנת על כי בדרך לשום שלטן מתחתיו בפנת לסיות לרשת ממנו מלכדים וכ"ש לשן וכו' : סיתה לרשת שם (תהלים קי"ח) : שבטיה . מלשון שבט ומשפחה : (יד) מסך . ענין ערוב וכלבול כמו מסכה יינה (משלי ט) שהוא ערבוב סמים ביין : שותה . מל' שתיה : נקיאו . ענינו המורת המאכל על האדם כמו זפשך מוצק קיאו (ירמיה מ"ח) : (טו) וזנב . הפחותים שבהם כדבר קוטן זנב ויורד על הבהמות : כפה . ענינו ענף כמו כפות תמרים (ויקרא כ"ג) : וגמון .

רדק

(א) משא מצרים. אמר רוכב על עב קל, דרך משל גזור מהירות הגזירה עליהם: ונעו אלילי מצרים. אליליהם שהיו בוטחים בהם ינועו מפניו לא יושיעום בעת צרתם, ואמר ונעו אלילי מצרים ידמה כי אלילים רבים היו להם, וכן אמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, ותרגם יונתן זגעו ויתברו: (ב) וסכסכתי. ענין בלבול וכו׳ ואת אויביו יסכסך. אמר יבלבל אותם ביניהם לבד מהאויבים שיבאו עליהם תהיה ביניהם בלבולים ונלחמו איש באחיו ממלכה בממלכה אף על פי שמצרים כולו מלכות אחת והיו בהם שרים תחת המלך הגדול זה מולך במדינה אחת וזה מולך במדינה אחרת כמו מלכי כנען: (ג) ונבקה. מבנין נפעל מענין בקק בוקק והוא ענין רקות כלו׳ לא ישאר בהם חכמ׳ ובינה ולא ידעו לקחת עצה לעצמם: ועצתו אבלע. בפעל ענין כמ״ש אבלע ענין שמאם ואמר זה הענין במצרים לפי שהיו בהם חרטומים וחכמים כשראו שאבדה עצתם ידרשו אל האלילים ואל האטים ותרגם יונתן ומן חרשין ותרגום מכשפה לא תחיה חרשא לא תחי: (ד) וסכרתי. כמו וסגרתי מן יסגרך ה׳ בידי וכן תרגם יונתן ואמסר: אדנים קשה ומלך עז. כפל הענין במלות שונות ואדונים לשון תפארת ליחיד וכן אם אדניו יתן לו אשה וזולתו ומלך עז הוא מלך אשור: (ה) ונשתו. מה שאמר בנבואה זו מיובש הנהר ופסקו מהיות ממנו הכל הוא דרך משל לפי שנהר נילוס הוא משקה הארץ עד שלא יצטרכו לגשמים ומהנהר יצא להם רוב הדגים כמו שאמר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם ולולי היאור לא היה ישוב במצרים והיתה חרבה מאין אדם כי לא ירדו שם גשמים לפיכך המשיל חורבנם על יד מלך אשור כאלו פסק מהם הנהר וכן הים כמו כן לנהר שלא יוכל לבא להם דרך ים שום מחיה: ונשתו מבנין נפעל מענין נשתה גבורתם ענין הפסק כדבר ואבודו: (ו) והאזניחו נהרות. נחלקו במלה הזאת יש אומרים כי הה״א לבנין הפעיל כה״א השקידו השמירו והאל״ף נוספת ויש אומרים כי נכנו כאל״ף על לשון ארמי אשפיו אמרא אהכריאא בוסי וכתבו הה״א על לשון עברית והאל״ף על לשון ארמית, ואתו ר׳ משה פירש כי האל״ף במקום ה״א הבנין כאל״ף וכל מגבוהי אגאלתי וכה״א כה״א הסבב השיב את כנך במקום אם כאלו אמר ואם האזניחו ופירושו כן ונהר יחרב ויבש ואם הנהרות יחרבו ויבשו דללו וחרבו: יאורי מצור כי היאורים יהיו מהנהרות כו׳, כשילא הנהר ימצאו היאורים מים וכן קנה וסוף שהם על שפת היאורים קמלו אחר שאין שם מים, ופירוש האזניחו רחקו כמו ותזנח משלום נפשי והשיבנו הנהרות הנה רחקו, ופירוש דללו כמו חרבו כמו דלו מאנוש נעו, ופירוש מצור מצרים, ופירוש קמלו נכרתו כמו שתמיר לבנון קמל ויונתן תרגם יאורי מצור נהריהון עמיקיא: (ז) ערות על יאור. ערות תאר לירקות ולדשאים כלתים וכן ומתערה כאזרח רענן מתגלה, ואמר הירקות שהיו סמוך ליאור ועל פי יאור כלומר על שפת היאור יבש נדף ואיננו: (ח) ואנו הדיגים. כפול בענין במלות שונות, הדיגים הם צדי הדגים והם צדים אותן בבני דרכים כשמשליכים חכה והוא כמין מחט שראשו כפוף ונכנס בפי הדגים ותופשין אותן בה ופורשין גם כן מכמורת

רשי

שנים עשר חדש: (א) רוכב על עב קל. מהרה לשלוח קל מהרה גזירת דברו ליפרע ממצרים: ונעו אלילי מצרים מפניו. לא יהיה להם כח להציל את עמם מיד שלוחיו של אשור וזה שאמר הנביא פורענות מצרים בלשון הזה מה שלא אמר בלשון הזה לשאר אומה מפני שהם למודים ללקות במדה הזאת ועברתי בארץ מצרים (שמות יב) ובכל אלהי מצרים (שם) ודרך ארץ מויראין את האדם במכה שכבר לקה בה: (ב) וסכסכתי מצרים במצרים. סופו מפרש את תחלתו ונלחמו איש באחיו: (ג) ונבקה רוח. ותתרוקן חכמתו כמו (לקמן כד) בוקק הארץ: האטים. א׳ מן השמות של עו״ג: (ד) וסכרתי. כמו וסגרתי. ויש עוד לפרש לשון ויסכרו מעינות תהום (בראשי׳ ח) אסתמנו ואחבשנו ביד אדונים קשה. כל לשון אדנות קרוי בלשון רבים ואפי׳ יחיד כמו (שם לט) אדני יוסף. עד בא אדוניו (שם): ומלך עז. מלך אשור: (ה) ונשתו מים מהים. ונחרבו מים מן הים: ונשתו. ל׳ השאת והשבר (מיכה ג) שכל שבח ארץ מצרים ע״י נילוס הוא שאין גשמים יורדים שם אלא נילוס עולה ומשקה אותה דרך יאורי׳ העשויים בידי אדם לפיכך הוא מדמה פורענות שלה ליובש יאורים. ונשתו מים מהים ולא יחזיר הים את נילוס לאחוריו. ונהר נילוס לתוכו ולא יעלה וישקה את מצרים: ונהר. זה נילוס: (ו) והאזניחו. כשהמים מתמעטין הטיט ניכר בהם ונעשין רפש וזוהמין: דללו. במחברת אם דל הוא ויקרא (יד): יאורי מצור. יאורים עמוקים בחריצי מצורי עיירות: קנה וסוף. שהיו גדלים שם מרוב מימיהם: קמלו. כשיבשו היאורים עמדו הקנים מלגדל עוד והם מתייבשים ונופלים ת״י קמלו לא יסקון ובמקום אחר תירגם החפיר לבנון קמל נתר ואומר אני שהוא לשון קמילה שנקבצי׳ מאליהן מחמת יובשן ונופלין: (ז) ערות על יאור על פי יאור. וכל מזרע יאור וגו׳. ערות לשון דבר המעורה ונשרש יפה יפה ודומה לו (תהלים לו) רשע עריץ ומתערה כאזרח רענן וכן חברו מנחם במחברתו זרעים הנשרשים על נילוס ואפי׳ ע״פ שפתו וכל הנזרעים עליו הכל יבש ונדף: (ח) ואנו. לשון אוני ואבל: הדוגים. הם מצרים שצדין דגים מנילוס שהוא מתפשט ועולה ביאורים

ישעיה יט

הַר־צִיּוֹן׃

יט א מַשָּׂא מִצְרָיִם הִנֵּה יְהוָה רֹכֵב
עַל־עָב קַל וּבָא מִצְרַיִם וְנָעוּ אֱלִילֵי
מִצְרַיִם מִפָּנָיו וּלְבַב מִצְרַיִם יִמַּס
בְּקִרְבּוֹ׃ ב וְסִכְסַכְתִּי מִצְרַיִם
בְּמִצְרַיִם וְנִלְחֲמוּ אִישׁ־בְּאָחִיו וְאִישׁ
בְּרֵעֵהוּ עִיר בְּעִיר מַמְלָכָה
בְּמַמְלָכָה׃ ג וְנָבְקָה רוּחַ־מִצְרַיִם
בְּקִרְבּוֹ וַעֲצָתוֹ אֲבַלֵּעַ וְדָרְשׁוּ
אֶל־הָאֱלִילִים וְאֶל־הָאִטִּים וְאֶל־
הָאֹבוֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים׃ ד וְסִכַּרְתִּי
אֶת־מִצְרַיִם בְּיַד אֲדֹנִים קָשֶׁה וּמֶלֶךְ
עַז יִמְשָׁל־בָּם נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה
צְבָאוֹת׃ ה וְנִשְּׁתוּ־מַיִם מֵהַיָּם וְנָהָר
יֶחֱרַב וְיָבֵשׁ׃ ו וְהֶאֶזְנִיחוּ נְהָרוֹת
דָּלְלוּ וְחָרְבוּ יְאֹרֵי מָצוֹר קָנֶה וָסוּף
קָמֵלוּ׃ ז עָרוֹת עַל־יְאוֹר עַל־פִּי
יְאוֹר וְכֹל מִזְרַע יְאוֹר יִיבַשׁ נִדַּף
וְאֵינֶנּוּ׃ ח וְאָנוּ הַדַּיָּגִים וְאָבְלוּ
כָּל־מַשְׁלִיכֵי בַיְאוֹר חַכָּה וּפֹרְשֵׂי

תרגום

א מַטַל כֵּס דְּלְוָט לְאַשְׁקָאָה
יַת מִצְרָאֵי הָא יְיָ מִתְגְּלֵי
בַּעֲנָן יְקָרֵיהּ לְאִתְפְּרָעָא
מִמִּצְרַיִם וְיִתַּבְּרוּ טַעֲוַת
מִצְרָאֵי מִן קֳדָמוֹהִי וְלִבָּא
דְמִצְרָאֵי יִתְמְסֵי בִּמְעֵיהוֹן׃
ב וְאֲגָרֵי מִצְרָאֵי בְּמִצְרָאֵי
וִיגִיחוּן קְרָב גְּבַר בַּאֲחוּהִי
וּגְבַר בְּחַבְרֵיהּ קְרִי בִּקְרִי
וּמַלְכוּ בְּמַלְכוּ׃ ג וְתִתְמְסֵי
רוּחָא דְמִצְרָאֵי בִּמְעֵיהוֹן
וְחַכִּימֵיהוֹן אֲסַלְעֵם וְיִתְבְּעוּן
מִן טַעֲוָן וּמִן חָרָשִׁין וּמִן בִּידִין
וּמִן זְכוּרוּ׃ ד וְאֶמְסַר יַת
מִצְרָאֵי בְּיַד רִבּוֹן קְשֵׁי וּמַלְךְ
תַּקִּיף יִשְׁלוֹט בְּהוֹן אֲמַר
רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ צְבָאוֹת׃
ה וְיִצְדוּן מַיָּא מִיַּמָּא וְנַהֲרְהוֹן
יֶחֱרוּב וְיִיבַשׁ׃ ו וְיִצְדוּן
נַהֲרָוָתְהוֹן וְיִבְשׁוּן וְיֶחֶרְבוּן
נַהֲרֵיהוֹן עֲמִיקַיָּא קְנֵי וְגוּמָא
לָא יִסְקוּן׃ ז וְיִיבַשׁ רוּבֵיהּ
דְּנַהֲרָא וִיהֵי בְּכֵיפֵי וְכָל בֵּית
מִזְרַע נַהֲרְהוֹן יִיבַשׁ וְיֶחֱרַב
וְלָא יִצְמַח׃ ח וְיִצְדוּן צַיָּדֵי
נוּנַיָּא וְיִתְאַבְּלוּן כָּל דַּהֲווֹ רָמַן

מסניו כ״ג מצוין במסרה רבתא בערך סנה: קשה הקשה ה׳ פתחין בקריאה וסי׳ נמסר בסוף סדר וילך: ונהר ד׳ בקריאת וסי׳ ונהר יצא מעדן להשקות. ונהר יחרב ויבש אולו מים מני ים. ונהר יסובבני סוף חבוש: ואיננו י״ב בקריאה וסי׳ במסרה רבתא:

תולדות אהרן עב קל. ווסר שמות: קנה וסוף. כוטה יב: ואנו הדיגים. (פסחים לו סנהדרין כ):

מצודת ציון

(ב) וסכסכתי. ענין בלבול וגרוי כמו ואת אויביו יסכסך (לעיל ט): (ג) ונבקה. ענין רקות כמו הבוק הארץ (לקמן כ״ד): אבלע. אשחית: האטים. שם ממיני הכשוף הנעשה בנחת ובהשאי והוא מלשון ויהלך אט (מ״א כ״א): הידעונים. מיני כשוף: (ד) וסכרתי. כמו וסגרתי כי גיכ״ק מתחלף והוא ענין מסירה כמו היסגירוני בעלי קעילה (ש״א כ״ג): אדונים. וכן ענין לשון תפארת ליחיד לומר עליו בלשון רבים וכן אדוני יוסף (בראשית ל״ט): עז. חזק: (ה) ונשתו. ענין שעתקה והסרה וכן ביד שנשה (שם ל״ב): יחריב. ענין יבשות: (ו) והאזניחו. האל״ף נוספת כי הוא ענין עזיבה כמו כי לא יזנח (איכה ג): דללו. ענין הרמה כמו דלו מאנוש נעו (איוב כ״ח): מצור. מל׳ צור וחוזק כי תעלי המים הסביב לעיר שם לה לחוזק וכן ואחריב בכף פעמי כל יאורי מצור (לקמן ל״ז): קנה וסוף. מיני דשאים הגדלים על שפת הנהר כמו כאשר ינוד הקנה במים (מ״א יד) וכמו ותשם בסוף (שמות ב): קמלו. ענין כריתה כמו החפיר לבנון קמל (לקמן ל״ג): (ז) ערות. ענינו דבר המעורה ונשרש יפה כמו ומתערה כאזרח רענן (תהלים ל״ז): נדף. ענין התיבה כמו אל ידפנו (איוב ל״ג): ואיננו. ואין לו: (ה) ואנו. מלשון אנינות: הדיגים. הצדים את הדגים: ואבלו. מלשון אבלות: חכה. שם כלי הצידה עשויה כמחט כפוף וכן תמשוך לויתן

מצודת דוד

קדשי (לקמן סו): יט (א) רוכב וכו׳. רצה לומר מהרה יפלא דברו להפרע מהם: ונעו. תנועת החרדה והרמת: בקרבו. בתוך הגוף: (ב) וסכסכתי. אשבה בלבול ומגר ביניהם ונלחמו זה בזה: ממלכה בממלכה. ממלכות רבות היו בארץ מצרים: (ג) ונבקה. תתרוקן רוח השכלי אשר בקרבו ואשחית עצתו ולא ייעצו בחכמה והוא כפל ענין במלות שונות: ודרשו וכו׳. כראותם שכלתה עליהם הרעה ידרשו אל האלילים וכו׳ וכאומר הנה יהיו עסוקים בדברי הבאי: (ד) וסכרתי. אמסרם ביד אדון קשה והוא מלך אשור: ומלך עז. כפל הענין במלות שונות: (ה) ונשתו. מי הים יסיר ויעתק ממקומו ולא יוכלו להביא לה בר ומזון דרך אניה בלב ים: ונהר. הנילוס יחרב מימיו ולא ישקה שדותם והאדמה לא תצמח ויבלו ברעב ולפי שכל שבח מצרים הוא מה שהנילוס עולה ומשקה שדותם המשיל חורבנה אל יבושת המים: (ו) והאזניחו נהרות. נהרות מצרים יעזבו מימיהם: דללו וכו׳. המים אשר ביאורים העמוקים העשויים בחריצי מצורי העיירות הורמו ממקומם ונשאר מקומם יבש: קנה וסוף. הגדלים על שפתי היאורים יכרתו מחסרון המים: (ז) ערות. העשבים הנשרשים ונאחזים על היאור והוא ומכרה על פי יאור ר״ל על שפת היאור: וכל מזרע יאור. הזרעים הנזרעים בידי אדם על שפת היאור: יבש. ר״ל יתייבש ויכתש ולא יהיה בעולם: (ח) ואנו הדיגים. כל משליכי. כל הרגילים להשליך ביאור כלי צידה לצוד הדגים יתאוננו כי כשיחרב המים לא ימצאו דגים: כל משליכי. והפורשים רשתות ע״פ המים

נהרים . מושלי כוש ונוף : (ג) כל יושבי תבל וגומר . אינכם צריכים לשלוח צירים על כך כי כנשוא נס הרים תראו בהקבץ הגליות וכתקוע שופר תשמעו : (ד) אשקטה . מתשלום שכרו של גוג אפנה מכל עסקי ואביטה במכוני להטיב לו : כחום צח עלי אור . יאיר ויבהיק לו כחם השמש צח על ירק כמו ללקט אורות (מלכים ב' ד) : כעב טל . שהקוצרים מתאוים לו להשיב נפש בחם קציר : (ה) כי לפני . בישול קצירו של עמלק ושל גוג טרם תחלת תאותו שסברו שהוא זומם לכלות את אחיו : כתם פרח . שלו ויתקרב להתבשל תבואה במלילותיה ולהיות פגה נצה של גפנה בוסר וגומל נגמל להיות נסים כפאל הלבן . הוא בוסר הוא גירוע : וכרת . הכורת את זלזלי הגפן הם הזמורות והשריגים . במזמרות שרפ"ש בלע"ז : ואת הנטישות . הם עיקרי הגפנים שקורין ציפ"ש בלע"ז : התז . כרת וקצץ כלו' יהרוג השרים והשליטים של גוג וחיילותיו ועוזריו : (ו) יעזבו יחדיו : פגריהם . לעיט הרים . לעוף הרים : וקץ עליו . כל ימות הקיץ : תחרף . כל ימות החורף מכאן אמרו משפט גוג לעתיד לבוא שנים

בָּזְאוּ נְהָרִים אַרְצוֹ׃ ג כָּל־יֹשְׁבֵי ג'
תֵבֵל וְשֹׁכְנֵי אָרֶץ כִּנְשֹׂא־נֵס הָרִים ל'
תִּרְאוּ וְכִתְקֹעַ שׁוֹפָר תִּשְׁמָעוּ׃ ל' וחסר
ד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֵלַי אֶשְׁקוֹטָה ד' ל' ויתיר וי"ו
וְאַבִּיטָה בִמְכוֹנִי כְּחֹם צַח עֲלֵי־ ל' ומ"ל . ד'
אוֹר כְּעָב טַל בְּחֹם קָצִיר׃ ה כִּי־ ל' וחסר
לִפְנֵי קָצִיר כְּתָם־פֶּרַח וּבֹסֶר גֹּמֵל ל' . ב'
יִהְיֶה נִצָּה וְכָרַת הַזַּלְזַלִּים בַּמַּזְמֵרוֹת ל'
וְאֶת־הַנְּטִישׁוֹת הֵסִיר הֵתַז׃ ו יֵעָזְבוּ ל'
יַחְדָּו לְעֵיט הָרִים וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ
וְקָץ עָלָיו הָעַיִט וְכָל־בֶּהֱמַת הָאָרֶץ ב' וירד העיט
עָלָיו תֶּחֱרָף׃ ז בָּעֵת הַהִיא יוּבַל־
שַׁי לַיהוָה צְבָאוֹת עַם מְמֻשָּׁךְ וּמוֹרָט ג'
וּמֵעַם נוֹרָא מִן־הוּא וָהָלְאָה גּוֹי ל'
קַו־קָו וּמְבוּסָה אֲשֶׁר־בָּזְאוּ נְהָרִים ג'
אַרְצוֹ אֶל־מְקוֹם שֵׁם־יְהוָה צְבָאוֹת ד'
הַר־צִיּוֹן׃

אֲנִיסָא וּבְזִיזָא דְבָזוּ עַמְמַיָא
אַרְעֵיהּ׃ ג כָּל דְיָתְבִין בְּתֵבֵל
וּדְשָׁרְן בְּאַרְעָא כְּמִזְקַף אָתָא
עַל טוּרַיָא תֶּחֱזוּן אָתָא
וּכְמִתְקַע שׁוֹפָרָא תִּשְׁמְעוּן
פּוּרְקָן׃ ד אֲרֵי כְדְנַן אֲמַר יְיָ
לִי אֲנִיחַ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל
וְאַשְׁקֵיט לְהוֹן וְאֶתְרְעֵי
מִמְדוֹר קוּדְשִׁי לְאוֹטָבָא לְהוֹן
בִּרְכָן וְנֶחָמָן אַיְתֵי לְהוֹן
בִּפְרִיעַ כְּשִׁמְשָׁא דְּשַׁפְנַא עַל
שֶׁמֶשׁ כַּעֲנַן טַל בְּשִׁחִין חֲצַד׃
ח אֲרֵי עַד לָא יִמְטֵי זְמַן
חֲצָדָא אִלָּנָא לְאַפְרָחָא
וּבִסְרָא מְנֵיהּ סָמְדַר וְיִקְטוֹל
שִׁלְטוֹנֵי עַמְמַיָא בְּחַרְבָּא וְיַת
תַּקִּיפֵיהוֹן יַעְדֵי וְיֶעְבַּר׃
ו יִשְׁתַּבְקוּן כַּחֲדָא לְעוֹפָא
דְטוּרַיָא וּלְבְעִירָא דְאַרְעָא
בְּקַיְטָא יְהֵי שָׁרֵי עֲלוֹהִי כָּל
עוֹפָא דִשְׁמַיָא וְכָל בְּעִירָא
דְאַרְעָא עֲלוֹהִי יִבְרוֹן סִתְוָא׃ ז בְּעִדָּנָא הַהִיא יַיְתֵינֵיהּ בְּתוּקְרְבְתָּא לֳקֳדָם יְיָ צְבָאוֹת
לְעַמָּא אֲנִיסָא וּבְזִיזָא וּלְוַת עַמָּא דְיִתְקֵף מִבְּכֵן וּלְהַלָּא עַמָּא אֲנִיסָא וּבְזִיזָא דְבָזוּ
עַמְמַיָא אַרְעֵיהּ לְאַתְרָא דְאִתְקְרֵי שְׁמָא דַיְיָ צְבָאוֹת דִשְׁכִינְתֵיהּ בְּטוּרָא דְצִיּוֹן׃

תולדות אהרן וכרת הזלזלים . שם לח : נצה . שם :

נידם להכריתם מגוי : גוי קו קו ומבוסה . מעט מעט בססוהו הגוים , וענין קו קו דרך משל כמו שהבנאי נוטה הקו ועושה נדבך אחד ונוטה אותו למעלה מזה לעשות נדבך אחר , וכן מעט מעט עד כלותו הקיר , כי כל עושה דבר עתה עושה מעט ועוד מעט עד שיעשה הדבר, וכן מה שאמר קו לקו צו לצו וזעיר שם זעיר שם : אשר בזאו נהרי' ארצו. בזאו כמו בזזו האלף תמורת הכפלה נהרים . הוא משל על מלכי העכו"ם : (ג) כל יושבי תבל . כמו שיעשה זה אשר מעבר לנהרי כוש כן תעשו כולכם : כנשא נס הרי' . כמו שאמר ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל : וכתקוע שופר . כמו שאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול , וזה דרך משל כי כשירצה אדם לקבץ עם ישא נס בהרים כדי שיראהו הנס מרחוק ויבאו , וכן יתקע בשופר וישמעו הקול מרחוק ויבאו כן יקבצו כל ישראל אל ארצם מפה ומפה בעת הישועה , וכן הגוים יביאו אותם ויקבלו אותם כאלו נשאו להם נס ותקעו בשופר : (ד) כי כה אמר ה' אשקטה כתוב בוי"ו וקרי בלא וי"ו בחטף קמץ הקוף ואחר היא , אמר הנביא הז כה הגואל אנוה ואשקוט מהמייתי עליהם , כמו שאמר למען ציון לא אחשה ולמען ירושלם לא אשקוט עד יצא כנוגה צדקה , ואז כשיצא כנוגה צדקה אשקוט ואביטה במכוני והוא בית המקדש אביט בו לטובה : כחום צח עלי אור . כמו ביהיה לטובה חם צח וברור עלי אור והוא המטר , כמו יפיץ ענן אורו , כי כשיהיה השמש ברור על הארץ אחר המטר הוא יפה וטוב לצמחים כמו שאמר מנוגה ממטר דשא מארץ וכן עב טל בחום קציר הוא טוב כי בעת הקציר יהיה החום הגדול וכשהעבור עב טל יהיה טוב לבני אדם לקרר האויר ואמר טל ולא אמר מטר כי המטר יזיק לקציר אבל הטל ייטיב ולא יזיק : (ה) כי לפני קציר . המשיל גוג ומגוג והגוים הבאים עמו על ירושלים אחר הישועה לגפן פורחת וכשהלך הפרח יהיה הנץ , והנץ יהיה בוסר והבוסר גומל מעט מעט עד שיהיו ענבים בשולים וזה משל על גוג ומגוג שיבא בעם רב סוסים ופרשים לבושי מכלול כולם קהל רב צנה ומגן תופשי חרבות וירבו בכל יום כמו שאמר פרס כוש ופוט אתם כלם מגן וכובע , ופירוש לפני קציר , לפני השלמת זמן קציר כי הוא ניסן ואייר והוא סיון יקרא עת הקציר מארבע עתי השנה ובאלו סיון יהיה פרי הגפנים בוסר בארץ ישראל ברוב וזהו שאמר יהיה נצה שהב הנץ להיות בוסר והבוסר גומל ומתבשל והטעם כי כמו שהבוסר גומל יהיה קרוב לבשולו כן גוג ומגוג כשיהיו קרובים לגמור הצלחתם עד שיכבשו ירושלי' ויצא חצי העיר בגולה אז יצא ה' ונלחם בגוים ההם וזהו וכרת הזלזלים במזמרות והזלזלים הם יניקות הגפנים הרכים והם קרובים להצלחה והנטישות הם הענפים המתפשטים יקראו בלשונם כמו שאמר שלוחותיה נטשו עברו ים : התז . ענין כרת והוא משקלו הכפל שרשו תזז מדברי רבותי' ז"ל רוח הזוית : ונלה . רפה הה"א עלתה נלה מפיק ה"א ואפשר כי נלה הרפה הה"א לנקבה לא לכנוי וממנו ויהלך כזית נלהו ; (ו) יעזבו . וזו מחנה גוג ומגוג וכן אמר בנבואת יחזקאל לעיט צפור כל כנף וחית השדה הקבצו ובאו האספו מסביב על זבחי אשר אני זובח לכם וגו' ואמר כי הנה קיץ וחורף יהיו הפגרים מושלכים ובאמרו העיט בקיץ ובהמה בחורף העוף יעיט ברוב ביותר הקיץ והחיות ילכו בימי החורף ברובו והנה אמר בנבואת יחזקאל וקברום בית ישראל למען טהר את הארץ שבעה חדשים ואיך אמר יעזבו יחדיו לעיט ההרים ולבהמת הארץ זה יהיה בעוד שיתעסקו בקבורתם ואעפ"כ לא יוכלו לקברם כולם ויאכלו מהם החיות והעופות בקיץ ובחורף : (ז) בעת ההיא יובל שי . אומות העולם יובילו בני עם ישראל לה' מנחה כמו שאמר והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' וגו': אל מקום שם ה' צבאות. אל מקום אשר יקרא שם שם ה' צבאות והוא הר ציון :

משא

מצודת דוד

ההולכים בקלות ובמרוצה לכו אל גוי ממשך וכו' וזה יהיה בימי המשיח כשישמעו שחזרו ישראל לארצם ישלחו שלוחיהם אליהם לדעת אם האמת כן הוא : ממשך ומורט . אשר מאז היו נמשכים בידי האומות ומרטו שער ראשם וזקנם במספם : אל עם נורא . אשר נראה בהם מעשים נוראים : מן הוא והלאה . מן היום אשר היה לעם והלאה : גוי קו קו ומבוסה . בכל זמן גלותם היה מקוה לה' ומוזר ומקוה ועם כי היה נדרס ונרמס ברגלי כשדים : אשר בזאו . אשר העובדי כוכבים בזזו את ארצם ורמסוהו ברגליהם : (ג) כל יושבי תבל . כאלו יאמר להם מה לכם לשלוח ולדעת אם האמת כן הוא הלא כל יושבי תבל בעיניכם תראו החזרת ישראל כאשר יראה נשיאת הנס על ההרים ובאזניכם תשמעו הדבר כאשר ישמע תקיעת השופר : (ד) אשקטה . לפי שנאמר למען ציון וכו' לא אשקוט עד יצא כנוגה צדקה (לקמן סב) לזה אמר כשיצא כנוגה צדקה ויגאלו אז אשקטה ואביטה בבה"מ המכון לשבתי להטיב לה : כחם צח . כמו חום צח וברור שהוא לטובה כשבא על המטר וסמוך לה כי אז תצמח האדמה וכמ"ש מנוגה ממטר דשא מארץ (ש"ב כג) : כעב טל . כעב המביא טל בחום הקציר כי בעבור החום שבעת הקציר יתאוו הקוצרים להקר נפשם בקרירות הטל שאינו מזיק לקציר כמו המטר : (ה) כי לפני קציר . לפני בוא עת הקציר : כתם פרח . כשיתם הפרח ויהיה קרוב להתבשל : ובוסר גומל יהיה נצה . ר"ל כשיהיה הנץ בוסר הנגמל מעט מעט עד שיתבשלו הענבים מכל וכל : וכרת . אז יכרות הכורת את יונקות הגפנים הרכים במזמרות ואת הענפים הגדולים הסיר בהכרתה וזה משל על גוג ומגוג לומר כשיהיו קרובים לגמר הצלחתם עד שיכבשו ירושלים ויצא חצי העיר בגולה אז יצא ה' ונלחם בגוים ההם ויאבדם בשטף קצף : (ו) יעזבו יחדו . כולם יחדיו יהיו נעזבים לעופות המצוים בהרים וכו' : וקץ . העופות ישכנו עליהם בימי הקיץ והבהמות בימי החורף ויאכלו מבשרם וישתו מדמם : (ז) יובל שי . יובא דורון אל עם ישראל שהיה עם ממשך ומורט ומעם נורא יובא דורון המעם אשר נראה בהם מעשים נוראים מן היום אשר היה לעם והלאה וכפל הדבר במ"ש : גוי קו קו . אשר בכל ימי גלותם היה מקוה לה' ומוזר ומקוה ועם בזז את ארצו ורמסוהו ברגליהם : אל מקום . ההבאה תהיה אל המקום אשר נקרא שמה שם ה' צבאות והוא הר ציון וכן נאמר והביאו וכו' מנחה לה' וכו' על הר

מצודת ציון

ודריכה כמו יבוס צרינו (תהלים ס) : בזאו . כמו בזזו ובא האל"ף במקום אות הכפל וכן ימאסו כמו מים (שם נ"ח) ומשפטו ימססו : (ג) נס . כלונס ארוך : (ד) אשקטה . ענין מנוחה : ואביטה . מל' הבטה והשגחה : במכוני . מל' הכנה : צח . ענין זוהר ובהירות כמו צחו מחלב (איכה ד) : אור . ענינו מטר כמו יפיץ ענן אורו (איוב ל"ו) : (ה) כתם . ענין השלמה : ובוסר . כן נקרא הפרי בלא נגמר בשולו כמו אבות אכלו בוסר (ירמיה ל"א) : גומל . ר"ל תגדל מעט מעט והוא מלשון הילד הנגמל נעדי אמו שמרגילין אותו לאכול מעט מעט : נצה . הוא כענין פרח וגדול ממנה וכן נאמר והיא כפורחת עלתה נצה (בראשית מ') : הזלזלים . הם יונקות הגפנים הרכים : במזמרות . שם הכלי שכורתים בו הזמורות וכן ומזמרותיכם לרמחים (יואל ד') : הנטישות . כן יקראו הענפים הגדולים המתפשטים אנה ואנה והוא מל' ויטשו בלחי (שופטים ט"ו) וכן הסירו נטישותיה (ירמיה ה) : הסיר . מלשון הסרה : התז . ענין כריתה וחתוך ובדז"ל התיז את הראש (חולין ל) : (ו) לעיט . שם עוף דורס וכן וירד העיט (בראשית ט"ו) : וקץ . מלשון קיץ : תחרף . מלשון חורף : (ז) יובל . יובא : שי . מנחה ודורון כמו יובילו שי למורא (תהלים ע"ו) : והכבכתי

הָוָה חַיִל לְכֹן לְמִפְלַח שְׁבַקְתּוֹן פּוּלְחָנִי וּפִרַחְתּוֹן לְמַעְוָתָא אַרְחֵיקְתּוֹן תִּיּוּבְתָּא עַד דְּמָטָא יוֹם תְּבָרְכוֹן בְּבֵן הָוָה בִּיבְכוֹן לְמִפְתַּח נָפֶשׁ: יב וַי הָמוֹן עַמְמִין סַגִּיאִין דִּי כְּמַהֲמֵי יַמָּא הָמָוְאַתְרְנוּשַׁת מַיִן כְּאִתְרְנוּשַׁת מַיִן דְּכָאִתְרְנוּשַׁת מַיִן תַּקִּפִין מִתְרַגְּשִׁין: יג מַלְכָּנִן דְּכָאִתְרְנוּשַׁת מַיִן מִתְרַגְּשִׁין וְיִזּוּף בֵּיהּ וְיֵעֲרוֹק מֵרָחִיק וְיִתְרַדַּף כְּמוֹץ־טוּרַיָּא קֳדָם רוּחָא וּכְגַלְגַּלָּא קֳדָם עֲלְעוּלָא: יד וְהָא כְּדְלָא הָוָה עַד דְּלָא צַפְרָא וְהָא כְּרֵלְיְתוֹהִי דֵּין חוֹדַק לְאֲנָסָנָא וַעֲדַב לְבָזְזָנָא: א וַי אַרְעָא דְּאָתָן הָהּ בִּסְפִינָן מֵאֲרָעָא רְחִיקָא וְקַלְעֲהוֹן פְּרִיקָן בְּנִשְׁרָא דְּמָאִים בְּבַנְפּוֹהִי דְּמֵעֲבַר לְנַהֲרֵי הוֹדוּ: ב דְּמְשַׁלַּח בְּיַמָּא אַזְגָּדִין וּבְדַגּוֹנִין עַל אַפֵּי מַיָּא אֲזִלוּ אִזַּנְדִין קַלִּילִין עַמָּא אֲנִיסָא וּבְזִיזָא לְוַת עַמָּא דְּתֶקֵיף מְבַבִּין וּכְהַלָּא עַמָּא אֲנִיסָא

תַּפְרִיחִי נֵד קָצִיר בְּיוֹם נַהֲלָה שְׁבַקְתּוֹן פּוּלְחָנִי וּפִרַחְתּוֹן ד
וְכָאֵב אָנוּשׁ: כ"ף כ"ף
יב הוֹי הֲמוֹן עַמִּים רַבִּים כַּהֲמוֹת יַמִּים יֶהֱמָיוּן וְשְׁאוֹן לְאֻמִּים כְּשְׁאוֹן ג', כ'
הָוָה בִּיבְכוֹן לְמַפְתֵּחַ נָפֶשׁ: כ
מַיִם כַּבִּירִים יִשְׁאוֹן: יג לְאֻמִּים יב וַי הֲמוֹן עַמְמִין סַגִּיאִין דִּי כ
כְּמַהֲמֵי יַמָּא הָמָוְאַתְרְנוּשַׁת
כְּשְׁאוֹן מַיִם רַבִּים יִשְׁאוֹן וְגָעַר בּוֹ מַלְכָּנִן דְּכָאִתְרְנוּשַׁת מַיִן
וְנָס מֵמֶרְחָק וְרֻדַּף כְּמֹץ הָרִים כ
תַּקִּפִין מִתְרַגְּשִׁין: יג מַלְכָּנִן
לִפְנֵי־רוּחַ וּכְגַלְגַּל לִפְנֵי סוּפָה: דְּכָאִתְרְנוּשַׁת מַיִן מִתְרַגְּשִׁין וְיִזּוּף בֵּיהּ וְיֵעֲרוֹק
ד לָעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה בַלָּהָה בְּטֶרֶם מֵרָחִיק וְיִתְרַדַּף כְּמוֹץ־טוּרַיָּא
בֹּקֶר אֵינֶנּוּ זֶה חֵלֶק שׁוֹסֵינוּ וְגוֹרָל קֳדָם רוּחָא וּכְגַלְגְּלָא קֳדָם
לְבֹזְזֵינוּ: ג' לנעומל ג' עֲלְעוּלָא: יד לְעִדַּן רַמְשָׁא
וְהָא כְּדְלָא הָוָה עַד דְּלָא כ' ל"פ. ג' יח א הוֹי אֶרֶץ צִלְצַל כְּנָפָיִם אֲשֶׁר צַפְרָא וְהָא כְּרֵלְיְתוֹהִי דֵּין
מֵעֵבֶר לְנַהֲרֵי־כוּשׁ: ב הַשֹּׁלֵחַ בַּיָּם חוֹדַק לְאֲנָסָנָא וַעֲדַב לְבָזְזָנָא:
צִירִים וּבִכְלֵי־גֹמֶא עַל־פְּנֵי־מָיִם ג' א וַי אַרְעָא דְּאָתָן הָהּ בִּסְפִינָן
לְכוּ | מַלְאָכִים קַלִּים אֶל־גּוֹי מְמֻשָּׁךְ מֵאֲרָעָא רְחִיקָא וְקַלְעֲהוֹן
וּמוֹרָט אֶל־עַם נוֹרָא מִן־הָוּא פְּרִיקָן בְּנִשְׁרָא דְּמָאִים
גּוֹי קַו קַו וּמְבוּסָה אֲשֶׁר־ ג' נסיגרת בְּבַנְפּוֹהִי דְּמֵעֲבַר לְנַהֲרֵי
בָּזְזוּ נְהָרִים אַרְצוֹ: ג' נ"ל הוֹדוּ: ב דְּמְשַׁלַּח בְּיַמָּא

בשלח: יהמיון ג' וסיס' בהמות יהמיון. אך בצלם יהתהך איש. כי הנה אויביך יהמיון: גמא ג' וחס' וסיס' ותקח לו תבת גמא. ובכלי בבא על פני מים. היגאה גמא. וחד חצור לקנה וגמא: וסורס כ' וסיס' אל גוי ממשך ומורס. עם ממשך וג ורס: ובבוסה ג' ום"ל וסיס' השולח בים צירים. יובל שי לה'. יום מהומה ומבוסה ומבוכה:

תולדות אהרן נלגל כנפים. ויסר קדושים:

לשון סכסוך נשתנצו זמורותיך במיני דשתים וערכוניס המקלקלים ענפי הגפן כלומר במקום שנטעתיך לי לכרם שם קלקלת במעשיך הוא שתמר לסם (יחזקאל כ) ביום בחרי ישראל ונשא ידי לורע בית יעקב ואודע להם מנו לשמוע ונמר ותף כאן בתרן מצריים ונתמר (שם) וימרו בי ולא

מצודת ציון

ופי"ן בשבע ויורם על בשלגב וכן למחר ערות (נשיל כ') שפי' חשיכות מעוקות ניחתו: נד. מל' נדיבה: ו קציר. ענינו ענף כמו תבלה קנינים (תהלים פ): נחלה. מל' חולי: חמם. כלומר ביותר: וכן חמם אלי מלי שבע (שיר ה'): (יב) קמון ושקון. שתרון אחד בשם: כבירים. חזקים לו מרובים: (יג) כמוך. הוא שבולת שבשדה כמו כמוך אשר תדשנו הוא (תהלים ע): וכגלגל. הוא שרש קוצים שבעבי בגלגל: קוסם. ענין כוח ועצה: (יד) בלפנה. הוא הנץ השחר מן בהלה וכן בלהות היית (יחזקאל כ"ו): בוסיס. ענין כוח ועצה: וגורל. הוא כמו חלק ע"ש בדרך נחמוק ע"ש גורל: (ה) סוי. הוא ענין קיומם: נשלג. מל' לג: (ב) צירים. שלוחים כמו ויהי בנוים שילח (עובדיה ה): גומא. מין גן קלה לשוט על המים וכן תיבת גומא (שמות ב): מלאכים. שלוחים: ממשך. מלשון משיכה: ומורס. ענין תליה כשבר כמו ותמרטא משפר רגלי (עזרא ט'): ובקנה: קו. מלשון תקוה: ומבוסה. ענין רמיסה ודריסה

המכהיל: תיגנו. נעוצים כמ"ש ויבכימו נבוקר וכנה כולם פנרים מחים (לקמן לז): זה חלק. למר הנביא זהו החלק הנחלק לאשור מאבר שסה לוחנו: וגורל לבוזזינו. כשל הדבר במ"ש: יח (ה) הוי ארץ. כאלו קורא עליהם ואומר אחס מרץ מאבר כלי רב כך מקלעי הספינות הפרושים ככנפי העופות: מאבר מעבר. לאבר הארץ הסיה יובלת מעבר נהרי כוש: (ב) השולח. לאבר ישלח שלוחים דרך הים ללכת בספינות מפני גומת הקלים לשוט ע"ש המים: לכו. וכה יאמר אחס מלאכים

המלאכים

מצודת ציון

מצודת דוד

כמהירות רב כח לך הגדולה: נד קציר. אחר עהה בהשחיך דרכך הנה תעד הענף מפך ביום בוא עליך מלה ותבלות תגוש ור"ל ביום בוא עליה יבלה הבל מבלי שלרים: (יג) הוי. בענין מהמון על רב הבלבל שיעשה סמהריב: כמון בעים רבים. הם תוכלומי סנחריב: להמות. כהמות יימי יהמו: כשאון וכו'. כשל הדבר בהמות שונות: (יג) לאומים וכו'. כשל עוד למחזק הענין: ונער בו. אחר סיף הדבר אחר המקום יגער בו ויגוס מפני הקול הבא ממרחק מן השמים רצה לומר הנשתרים יגוסו מפני הבאות כמו שלאך שהבה בשחנה: וגרף. יהיה נדחף כמון אחר נשרים הנדחף מפני רוח כי לפי שהמון הוא דבר קל ורוח שולט בהבא בהרים נדחף הוא ביותר: וכגלגל וכו'. כשל הדבר במ"ש: (יד) לעת ערב. כי בשלאך שבה בהם בלילה בשחה המכהיל: תיגנו. בעולם כמ"ש ויבכימו נבוקר וכנה כולם פנרים מחים (לקמן לז): זה חלק. למר הנביא זהו החלק הנחלק לאשור מאבר שסה לוחנו: וגורל לבוזזינו. כשל הדבר במ"ש: יח (ה) הוי ארץ. כאלו קורא עליהם ואומר אחס מרץ מאבר כלי רב כך מקלעי הספינות הפרושים ככנפי העופות: מאבר מעבר. לאבר הארץ הסיה יובלת מעבר נהרי כוש: (ב) השולח. לאבר ישלח שלוחים דרך הים ללכת בספינות מפני גומת הקלים לשוט ע"ש המים: לכו. וכה יאמר אחס מלאכים

יעקב ומשמן בשרו ירזה׃ ה והיה
כאסף קציר קמה וזרעו שבלים יקצור
יקצור והיה כמלקט שבלים בעמק
רפאים׃ ו ונשאר־בו עוללות בנקף
זית שנים שלשה ברנרים בראש
אמיר ארבעה חמשה בסעפיה
פרי־נאם־יהוה אלהי ישראל׃
ז ביום ההוא ישעה האדם על־
עשהו ועיניו אל־קדוש ישראל׃
ח ולא ישעה אל־
המזבחות מעשה ידיו ואשר עשו
אצבעתיו לא יראה והאשרים
והחמנים׃
ט ביום ההוא יהיו ׀ ערי מעזו
כעזובת החרש והאמיר אשר עזבו
מפני בני ישראל והיתה שממה׃
י כי שכחת אלהי ישעך וצור
מעזך לא זכרת על־כן תטעי נטעי
נעמנים וזמרת זר תזרענו׃ יא ביום
נטעך תשגיי ובבקר זרעך
תפריחי בחירא ועבדין מקלקלין אסנית׃ יא באתר דאתקדשתון למהוי עם תמן
קלקלתון עובדיכון ואף בד עלתון לארע בית שבנתי תמן

יקריב יגלי׃ (ה) והיה כמסוף קציר קמה. כמו שבעת קצירת קמה. לוסף
הקומר שבת הקמה ביד אחת וזרועו השניה שבלים ומקוד בתגר. כן ועקור סנחרב
ויגלה ככלוסף לקט השבר בשעת קצירה ילקט ויאספו כלום׳ לף. הכוחרים
שמלקט שבלים שם״ת) : בעמק רפאים. הוא

יעקב ומשמן בשרו ירזה׃ ה והיה
כאסף קציר קמה וזרעו שבלים
יקצור והיה כמלקט שבלים בעמק
רפאים׃ ו ונשאר־בו עוללות בנקף
זית שנים שלשה ברנרים בראש
אמיר ארבעה חמשה בסעפיה
פרי־נאם־יהוה אלהי ישראל׃
ז ביום ההוא ישעה האדם על־
עשהו ועיניו אל־קדוש ישראל׃
ח ולא ישעה אל־
המזבחות מעשה ידיו ואשר עשו
אצבעתיו לא יראה והאשרים
והחמנים׃
ט ביום ההוא יהיו ׀ ערי מעזו
כעזובת החרש והאמיר אשר עזבו
מפני בני ישראל והיתה שממה׃
י כי שכחת אלהי ישעך וצור
מעזך לא זכרת על־כן תטעי נטעי
נעמנים וזמרת זר תזרענו׃ יא ביום
נטעך תשגיי ובבקר זרעך
תפריחי בחירא ועבדין מקלקלין אסנית׃ יא באתר דאתקדשתון למהוי עם תמן
קלקלתון עובדיכון ואף בד עלתון לארע בית שבנתי תמן

יקריב יגלי׃ (ה) והיה כמסוף קציר קמה. כמו שבעת קצירת קמה. לוסף
הקומר שבת הקמה ביד אחת וזרועו השניה שבלים ומקוד בתגר. כן ועקור סנחרב
ויגלה ככלוסף לקט השבר בשעת קצירה ילקט ויאספו כלום׳ לף. הכוחרים
שמלקט שבלים שם״ת) : בעמק רפאים. הוא

לה ימלטו מידו וילקטוס (כמו
הגיה מצר על פני ירושלים
נספר יהוסף תמלא שמחק
רפאים סמוכה לירושלים :
(ו) ונשאר בו. חזקיהו וסייעתו
שהם תוך ירושלים ינשוס מעט
כשלולות כרם וכנוקף זית
כמשחיר שיש שלשה גרגרים :
כנוקף זית. קונן זיתים לעוקטן
מן המילן וכן ונקף כשכבי
היער (לעיל י). ורבותינו דרשו
ונשאר בו כהמון סנחרב ינשוס
מעט כנוקף זית כדמיתת
נגמרת חלק : ברגש אמיר.
ברגש ענפיו : כשעופים.
כעופים וכן וכלה סעופיו
(לקמן כו) וכן מבסף פארה
(לעיל י) : (ז) ישעה. יפנה
אל עושהו כמו ושעו אל הכל
(ברחשית ד) : האדם. לזדיקים
שבאדמו נס : (ח) לא ירחה.
לא יחשבו כעיניו : (ט) ערי
מעזו. של ישראל : כעזובת
החרש והאמיר. עזובות כיער
הזה חריבות מפני לחש :
חורש. הוא יער כדמתרגם
ביער בחורשא : והאמיר. לף
הוא יער מקום חילוף כעזובת
ערי האמורי שהניחום חריבות
בימי יהושע כחורש והאמיר
וברחו להם מפני ישראל
והיתה ארץ ישראל שממה :
(י) על כן תטעי וגו׳. על כן
כאשר נטעתיך מתחילה נטעתי
נטעי נעמנים שיש עשר בכי
ועקב והבעלות נטעיך לזמורות
נתע זרע שהיו הגוי כזמורות
זרות שהיכס ממני גפן אלף
דומים לגפן : תזרענו. תהני
זרעך כאותו נטע ושוד י״ל
וזמורות זר תזרענו שתתנת
בכותים ומתערבו בהם :
(יא) ביום נטעך תשגיחי.

מצודת דוד

(ה) והיה כאסוף קציר. כדבר יהיה דומה כמו שקומר אשר בידו אחת אוסף שבלי
הקמה ובזרועו השניה יקבוץ כן האויב יקבוץ וילכוד מן העולה : והיה כמלקט.
רצה לומר לף הכותבים לא ימלטו מידו כי אלקטם לגד להם כמלקט שבלים בעמק
רפאים והוא הגיא הסמוך לירושלים כמו שכתוב ביהושע והעמק יהיה רז
וכתוב ועמק הגיא תסותם כמו שם אחת הנה ואחת הנה אלקטים אחת אחת : (ו) ונשאר
בו עוללות. זה מזקיהו וסייעתו שהיו תוך ירושלים והמה המעט מעולות הכרם :
כנוקף זית. ככורם מן הזיתים אשר ישארו שניים או שלשה זיתים ימידים ברחש
הענף העליון לפי שקשה לכרסם שמה : ארבעה חמשה. ארבעה חמשה
גרגרים בענפים של מוחה הזית שהיתה בעלת פרי ר״ל כמו כן מעט ישארו ככבש סנחריב : (ז) ישעה האדם. יפנה האדם אל ה׳ שעשה מוחו וכו יבטח : ועיניו
וכו׳. כפל הדבר במ״ם : (ח) אל המזבחות מעשה ידיו. אל המזבחות הנעשים מעשה ידיו : ואשר וכו׳. לף יסתכל עוד אל העכו״ם אשר עשו
אצבעותיו וגם החמנים והחמנים לף ירחה עוד : (ט) ערי מעזו. ערי המגזר אשר היו למעוז וחוזק : כעזובת החורש והאמיר. עזובות חמיינה מיוסיבן כמו היער
שהוא עזוב מבני אדם וכמו הקוץ העליון מן המילן שלרוב גבהו עזובה היא מאנשי מי טולא שמה : האבר עזבו. חוזר על מלת כעזובה לומר וכעזובה האבר עזבו
הכנענים מפני בני ישראל כי רבים מהכנענים עזבו ערימם ופלטו להם מבני ישראל ולא נלחמו עמהם : והיתה שממה. ונשאו ערכם ממלך יושב : (י) כי
שכחת. נשען אשר שכחת וגו׳: וצור מעוזך וכו׳. כפל הדבר במ״ם : על כן. אשר מתחילה נטעת נטעי נעמנים - ועריכים ועתה תזרע תשקיט זר. שקיטו ממין
הכנעים ר״ל הפכת עבודת כתל לעבודת כתלל : (יא) ביום נטעך. לכן היית מלמלה מתחילה כי ביום שנטעתו לוחך ולהגדלך למעלה ובבקר שתחריח הזרע ר״ל

מצודת ציון

(ה) והיה כאסוף קציר. כדבר יהיה דומה כמו שקומר אשר בידו אחת אוסף שבלי
הקמה וזרועו השניה יקבוץ כן האויב יקבוץ וילכוד מן העולה : והיה כמלקט.
רצה לומר לף הכותבים לא ימלטו מידו כי אלקטם לגד להם כמלקט שבלים בעמק
רפאים והוא הגיא הסמוך לירושלים כמו שכתוב ביהושע והעמק יהיה רז
וכתוב ועמק הגיא תסותם כמו שם אחת הנה ואחת הנה אלקטים אחת אחת : (ו) ונשאר
בו עוללות. זה מזקיהו וסייעתו שהיו תוך ירושלים והמה המעט מעולות הכרם :
כנוקף זית. ככורם מן הזיתים אשר ישארו שניים או שלשה זיתים ימידים ברחש
הענף העליון לפי שקשה לכרסם שמה : ארבעה חמשה. ארבעה חמשה
גרגרים בענפים של מוחה הזית שהיתה בעלת פרי ר״ל כמו כן מעט ישארו ככבש סנחריב : (ז) ישעה האדם. יפנה האדם אל ה׳ שעשה מוחו וכו יבטח : ועיניו
וכו׳. כפל הדבר במ״ם : (ח) אל המזבחות מעשה ידיו. אל המזבחות הנעשים מעשה ידיו : ואשר וכו׳. לף יסתכל עוד אל העכו״ם אשר עשו
אצבעותיו וגם החמנים והחמנים לף ירחה עוד : (ט) ערי מעזו. ערי המגזר אשר היו למעוז וחוזק : כעזובת החורש והאמיר. עזובות חמיינה מיוסיבן כמו היער
שהוא עזוב מבני אדם וכמו הקוץ העליון מן המילן שלרוב גבהו עזובה היא מאנשי מי טולא שמה : האבר עזבו. חוזר על מלת כעזובה לומר וכעזובה האבר עזבו
הכנענים מפני בני ישראל כי רבים מהכנענים עזבו ערימם ופלטו להם מבני ישראל ולא נלחמו עמהם : והיתה שממה. ונשאו ערכם ממלך יושב : (י) כי
שכחת. נשען אשר שכחת וגו׳: וצור מעוזך וכו׳. כפל הדבר במ״ם : על כן. אשר מתחילה נטעת נטעי נעמנים - ועריכים ועתה תזרע תשקיט זר. שקיטו ממין
הכנעים ר״ל הפכת עבודת כתל לעבודת כתלל : (יא) ביום נטעך. לכן היית מלמלה מתחילה כי ביום שנטעתו לוחך ולהגדלך למעלה ובבקר שתחריח הזרע ר״ל

בִּיעַ וְחֻרָוָה מִן כִּרְמֶלָא וּבְכַרְמֶלָא לָא יְדוּצוּן וְלָא יְהֵיכְנוּן וַחֲמַר בְּמַעֲצַרְיָא לָא יַעֲצְרוּן עֲצוֹרִין עָצוֹר אַבְטֵלִית׃
יא עַל בֵּן מֵעַיהוֹן דְמוֹאֲבָאֵי כְּכִנָּרְיָא הָמָן וְכִבְהוֹן עַל אֱנָשׁ קְרַךְ תּוּקְפֵיהוֹן דָּוֵן׃ יב וַיהֵי אֲרֵי יֶחֱזֵי אֲרֵי מוֹאָב עַל בָּמְתָא וְיֵעוֹל לְבֵית מַעֲנָתֵיהּ לְאִסְתַּחֲוָיָה וְלָא יִכְּבֵל׃ יג דֵּין פִּתְגָמָא דִי מַלֵּיל יְיָ עַל מוֹאָבָאֵי מִכְּבֵן׃ יד וּכְעַן מַלֵּיל יְיָ לְמֵימַר בְּתֵלַת שְׁנִין כִּשְׁנֵי אֲגִירָא וְיִסּוֹף יְקָרְהוֹן דְמוֹאָבָאֵי בְּכָל הֲמוֹן סַגְיָא וּשְׁאָר צְבַר בְּזֵעִיר יְסוֹף כָּל יַקְרֵידוֹן׃ א מִטֵּל פֻּם דַּקְטָ לְאִשְׁקָאָה יַת דַּמָּשֵׂק הָא דַמָּשֵׂק מִתַּעְדָּיָא מִלְּכָוֵי וּתְהֵי לְכָרְךְ מְחַמְרָא׃ ב שְׁבִיקָן קִרְוֵיהוֹן חַרְבוּ לָבִית מַשְׁרֵי עֲדָרִין דָּעָן יְהוֹן וְיִשְׁרוֹן וְלֵית דְּמָנִיד׃ ג וְיִבְטֵיל שׁוּלְטָן מֵאֶפְרַיִם וּמִלְכוּ מִדַּמָּשֵׂק וּשְׁאָר יִתְיְדָאִין מֵאֲרָם וְיִקְרְהוֹן כִּיקַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוֹן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ ד וְיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא יְמָאֵךְ יָקָר יַעֲקֹב וְעוֹתַר

יְדָרֵךְ הַהֲרֵךְ הַיְדֵד הַשְׁפַּתִּי׃ יא עַל־כֵּן מֵעַי לְמוֹאָב כַּכִּנּוֹר יֶהֱמוּ וְקִרְבִּי לְקִיר חָרֶשׁ׃ יב וְהָיָה כִּי־נִרְאָה כִּי־נִלְאָה מוֹאָב עַל־הַבָּמָה וּבָא אֶל־מִקְדָּשׁוֹ לְהִתְפַּלֵּל וְלֹא יוּכָל׃ יג זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מוֹאָב מֵאָז׃ יד וְעַתָּה דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר בִּשְׁלָשׁ שָׁנִים כִּשְׁנֵי שָׂכִיר וְנִקְלָה כְּבוֹד מוֹאָב בְּכָל הֲהָמוֹן הָרָב וּשְׁאֵרֶ מְעָט מִזְעָר לוֹא כַבִּיר׃
יז א מַשָּׂא דַּמָּשֶׂק הִנֵּה מוּסָר מֵעִיר וְהָיְתָה מְעִי מַפָּלָה׃ עֲזֻבוֹת עָרֵי עֶרְעֵר לָעֲדָרִים תְּהִיֶינָה וְרָבְצוּ וְאֵין מַחֲרִיד׃ ג וְנִשְׁבַּת מִבְצָר מֵאֶפְרַיִם וּמַמְלָכָה מִדַּמָּשֶׂק וּשְׁאֵרֶ אֲרָם כִּכְבוֹד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ ד וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵרֵל כְּבוֹד

ג׳ וס״פ
ד׳. ד׳ ג׳
ד״ה וכוף ז׳ ג׳
ג׳ ס״פ מע
ה׳ תכ וכל ב׳ תורי דכו׳ ב׳
חצי הנביאים
ג׳
ג׳ פתח בגימ״ל

ולא יוכל ד׳ בקרי׳ וסי׳ וכסה את עין הארץ ולא יוכל ובא אל מקדשו להתפלל. ולא יוכל לרפן עם שתקיף מטנו. ולא יוכל ה׳ עוד לשאת. וכל ולא יכול דכול׳ במ״ך וסים׳ וירא כי לא יכול לו ויצע. אתה ידעת את דוד אבי. ואחיהו לא יכול לראות כי קצו. לא יכול להכיל את העלה דר״ה: ערער ה׳ חס׳ וסים׳ נספר בשמואל חלק א׳ סוף סי׳ ד׳ ובמלכים חלק ב׳ סימן י׳: ירל ״ב כלי׳ פתחין וסי׳ נספר בשפתים סימן ו׳

תטוֹה: לג יכופע. ל׳ תכופע שמתה: כיוד כשבתי. קול כמהתפכים להפיל הקורה לעזור כעוגים: (יח) יהמו. בקיעה: (יג) כי נלאה מואב. לפלחה על במות המגדלים: ובא אל מקדשו. אל מקום אשר שם מתקדשים שם ומזדמנים שם להתפלל: (יג) זה כדבר. סוף כלייית של מואב ניד ונוכדנלר: אשר דבר ה׳ אל מואב מאז. מימים רבים לפני בא כרעב עליו ניבא לו יעשיה את זאת. דיא מאז מאת אשר שבר נלא את נלעם: (יד) ועתה דבר ה׳. נקבע את הפורענות לשם: בשלש שנים כשני שכיר. כשביל שלא שיים שכישו את סחרכו כשכר על שומרו. ושוד׳ לפרש שלש שנים כשני שכיר ונו׳. ושוד׳ יש לפרש שלש שנים כשני שכיר שלש שנים מדוקדקות לשוכר עליכם לשוכר זמן שכל מלאכתו כלי כוח ולא יעלה שכרו יקר: שאר מעט מזער. מעט: לא כביר. לשון רוב: (ה) מוסר מעיר. לשון שכרה: מעיר. מהיות עיר: מעי. לשון שפלות ושומק כמו משות ימים: (כ) עזובות ערי ערוער. י״ת לשון חורבן כמו ערער תתערער ופירושו על ערי ארם. ומדרש אגדה מתמיה לפי שכרוער מצוי ישראל היתה נגאולה (כמדבר לכ) ולא ערוער. עומד כדמשק ומכניע כערוער. אלא שהיו כדמשק שוקים כמנין ימות החמה וכל אחת יש בה ערוים ושובניה לה יום אחד בשנה ויזראל עבו את כולן קבוץ אחד והיו עובדין את כלם בכל יום לכך הזכיר מפלת ערוער אצל דמשק. ואני מפרשו לפי פשט המקרא על שנתחברו רצין ופקח בן רמליהו יחד והגיעו היה מתנגח על מפלת דמשק ואמר הנה דמשק מוסר מעיר ערי ערוער שהיו על פקח כבר היו כעזובות שגלו ברלחו׳ והגדי ככר וסכי תמיד לעדני נאין הם נתונות וכובשים הם נאין מואב ואין מחניד עוד תהי מלכות פקח כולכת וכלה ותלכד גם שומרון כימי כושא ואז ובשנת מנצר מפרים וממלכה מדמשק שיכרג רצין: (ג) ככבוד. עשרת השבטים יהיו גם הלו גלו להלח וחבור והלו יגלו לקיר שאמר ויגלה קיר ואת רצין שניה (מלכים ב מז): (ד) ומשמן בשרו ירזה. ומותר

יקריב

מצודת ציון

(י״ב): ירגון. מל׳ ריגה: ירועש. מלשון תרועה: ניקביש. הוא שבור שלפני שבא ושיין יורד נו: ידרך הדורך. שהרך נדרוך שכבל על הענבים לסוחיא היין: שבתי. ענין בטול כמו שבת מעבד (לעיל י״ד): (יח) מעי וקרבי. שהרון לחד לשם: (יט) נלאה. ענין עייפות כמו המעט מכם פלאות שכשים (לעיל ו): כמה. ענינו מיום נסוה ומשה כמו כמתו עם (לעיל י״ד): מקדשו. מיקר המזומן לו: (יד) ונקלה. מל׳ קיות: כהמון. ענין עם רב ולמוספפת ניתר שהר הרב: מזער. ענינו כמו מעט כמו כתר כי יעזר ואחוז ירן: כביר. ענין למי כמו יתן חוכל למכניר (מלכים ב׳): (ה) מעי. תל ודגוה כמו נעי כבדה (מיכה ו׳): [ג] ונכבת. ענין נשוך: כשבור. כשעבר נקרא כשבור כמו ומשבר לתניכם עשה את כל הכשבור

(ג) ומשמן כשרו ירזה: (ד) ומשמן בשרו ירזה. ומותר

מצודת דוד

(י״ב): ירגון. מל׳ ריגה: ירועש. מלשון תרועה: ניקביש. הוא שבור שלפני שבא ושיין יורד נו: ידרך הדורך. שהרך נדרוך שכבל על הענבים לסוחיא היין: שבתי. ענין בטול כמו שבת מעבד (לעיל י״ד): (יח) מעי וקרבי. שהרון לחד לשם: (יט) נלאה. ענין עייפות כמו המעט מכם פלאות שכשים (לעיל ו): כמה. ענינו מיום נסוה ומשה כמו כמתו עם (לעיל י״ד): מקדשו. מיקר המזומן לו: (יד) ונקלה. מל׳ קיות: כהמון. ענין עם רב ולמוספפת ניתר שהר הרב: מזער. ענינו כמו מעט כמו כתר כי יעזר ואחוז ירן: כביר. ענין למי כמו יתן חוכל למכניר (מלכים ב׳): (ה) מעי. תל ודגוה כמו נעי כבדה (מיכה ו׳): [ג] ונכבת. ענין נשוך: כשבור. כשעבר נקרא כשבור כמו ומשבר לתניכם עשה את כל הכשבור

יקריב

מנצר מפרים וממלכה מדמשק שיכרג רצין: (ג) ככבוד. עשרת השבטים יהיו גם הלו גלו להלח וחבור והלו יגלו לקיר שאמר ויגלה קיר ואת רצין שניה (מלכים ב מז): (ד) ומשמן בשרו ירזה. ומותר

(ג) ומשמן בשרו ירזה: (ד) ומשמן בשרו ירזה. ומותר

וכתוב ר״ל לפ שיעקיבו נידו מתומה.

ה וְהוּכַן בַּחֶסֶד כִּסֵּא וְיָשַׁב עָלָיו
בֶּאֱמֶת בְּאֹהֶל דָּוִד שֹׁפֵט וְדֹרֵשׁ
מִשְׁפָּט וּמְהִר צֶדֶק׃ ו שָׁמַעְנוּ גְאוֹן
מוֹאָב גֵּא מְאֹד גַּאֲוָתוֹ וּגְאוֹנוֹ
וְעֶבְרָתוֹ לֹא־כֵן בַּדָּיו׃ ז לָכֵן יְיֵלִיל
מוֹאָב לְמוֹאָב כֻּלֹּה יְיֵלִיל לַאֲשִׁישֵׁי
קִיר־חֲרֶשֶׂת תֶּהְגּוּ אַךְ־נְכָאִים׃ ח כִּי
שַׁדְמוֹת חֶשְׁבּוֹן אֻמְלָל גֶּפֶן שִׂבְמָה
בַּעֲלֵי גוֹיִם הָלְמוּ שְׂרוּקֶּיהָ עַד־יַעְזֵר
נָגָעוּ תָּעוּ מִדְבָּר שְׁלֻחוֹתֶיהָ נִטְּשׁוּ
עָבְרוּ יָם׃ ט עַל־כֵּן אֶבְכֶּה בִּבְכִי
יַעְזֵר גֶּפֶן שִׂבְמָה אֲרַיָּוֶךְ דִּמְעָתִי
חֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה כִּי עַל־קֵיצֵךְ וְעַל־
קְצִירֵךְ הֵידָד נָפָל׃ י וְנֶאֱסַף
שִׂמְחָה וָגִיל מִן־הַכַּרְמֶל וּבַכְּרָמִים
לֹא־יְרֻנָּן לֹא יְרֹעָע יַיִן בַּיְקָבִים לֹא־

ג׳ ב׳ מ״ל ואחד חסר כָּל דַּהֲווֹ דַיְשִׁין מִן אַרְעָא׃
ג׳ חסר ה בְּכֵן מְשִׁיחָא דְיִשְׂרָאֵל יִתְקַן
בְּטוּב כּוּרְסְוֵהִי וְיָתֵיב עֲלוֹהִי
ל׳ וחסר בִּקְשׁוֹט בְּקַרְתָּא דְדָוִד דָּאִין
ל׳ כ״ל וְתָבַע דִּין וְעָבֵד קְשׁוֹט׃
י״ט ו שְׁמַעְנָא רַבְרְבֵי מוֹאָב
ג׳ כתיב ס׳ דְּמִתְגָּאַן לַחֲדָא יְקִירֵיהוֹן
ל׳ וּמִפַּנְקֵיהוֹן וְגֵוְתָנוּתְהוֹן לְקַבֵּיל
פּוּרְעָנוּתְהוֹן לָא שְׁוֵי קְדָוֹן׃
ל׳ ז בְּכֵן מְיַלְלִין מוֹאָבָאֵי עַל
ג׳ מ״ל מוֹאָבָאֵי כּוּלְהוֹן מְצַוְחִין
מל׳ ול׳ וכ״כ וּמְיַלְלִין עַל אֱנַשׁ כְּרַךְ תּוּקְפְהוֹן
ס״ר בטע ק׳ דְּהָן יִמְרוּן כְּרַם כְּבִישִׁין׃
ל׳ ח אֲרֵי אִתְבְּזִיזָא מַשְׁרְיַת
חֶשְׁבּוֹן אִתְקְטָלָא סִיעַת
שִׂבְמָה מַלְכֵי עַמְמַיָּא קְטִילוּ
שִׁלְטוֹנֵיהוֹן עַד יַעְזֵר מְטוֹ טְעוֹ
לְמַדְבְּרָא מְטַלְטְלֵיהוֹן גְּזוֹ
ל׳ וחסר עֲבַרוּ יַמָּא׃ ט עַל כֵּן כְּמָא
דְּאַיְתֵיתִי מַשְׁרְיָן עַל יַעְזֵר כֵּן
אַיְתֵי קָטוֹלִין עַל שִׂבְמָה
אֲרַוֵּינָךְ דִּמְעַתָא חֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה אֲרֵי עַל חַצְדִּיךְ וְעַל קִטְפִּיךְ בְּזוֹזִין נְפַלוּ׃ וְתִתְכְּנֵישׁ

ארץ . ולמורח ישב דד״ה . ומן הגדי נבדלו אל דויד . ג׳ בתראי קמצים : ודרש ג׳ חס׳ וסי׳ ודרש אל המתים . שפט ודרש משפט . שחר טוב יבקש רצון : בבכי ד׳ רפין וסים׳ נמסר בסדר ויגש :

תולדות אהרן והוכן בחסד . זוכר פקודי :

רשי

ועד מלכים תינק : תמו רומס . הבהמות שלך הרומסות בארץ : (ה) והוכן בחסד כסא . כשיבא עליך השבר הזה אז יכון כסא דוד ויגדל שבאותו הפרק יפול סנחריב ע״י חזקיהו ויהיה נכון כסאו בחסד שיעשה כמו שמצינו שהיה גומל חסד שנא׳ בד״ה (ב׳ ל) כי חזקיהו מלך יהודה הרים לקהל אלף פרים ושבעת אלפי צאן : וישב עליו וגו׳ שופט ודורש משפט ומהיר צדק . ת״י זמביד קשוט : (ו) גא מאד . נתגאה מאד : גאותו וגאונו . שלא כדין הוא כי עיקר גידולי בניו ע״י ממזרות: ומסוף הבטת מאביהן : ועברתו . עיבורו . ובדיו שלו . דיא עבדהו תמתו שאמר לישראל לא כן בדוריו עשו שהיו כפויי טובה : (ז) יליל מואב למואב . על מואב : לאשישי קיר חרשת . אל חומות קיר חרשת . אשישי כמו (ירמיה נ) נפלו אשיותיה: תהגו אך נכאים . שבורים : אהגו . תקוננו : (ח) שדמות . שדות תבואה : גפן שבמה . יש ללמד שחשבון היתה מקום שדות ושבמה מקום כרמים ואם תאמר כל אלה עברי עבר הירדן הם וישראל לקחום מיד סיחון ולימתי חזרו ליד מואב כשהגלה סנחריב לראובני ולגדי באו המואבים הסמוכים להם וישבו בהם : אמלל . חרב . שרוקיה . נטיעות סורק שלה עד יעזר נגעו . שדמות הגפן ושורק הנזכרים כאן אינם אלא משל והם מתנות וביעות בימי סעמים האלה וכת״י : עד יעזר נגעו . הלכו בגולה : תעו מדבר . למדבר : שלוחותיה . זמורותיה והם משל גליותיה : נטשו . נפלו כמו נטשתיך המדברה (יחזקאל כט) והנה נטושים (שמואל א ל) וינטשו בעמק רפאים (שם ה): (ט) אבכה בבכי יעזר . ת״י כמא דאייתיתי משריין על יעזר כן אייתי קטולין על שבמה ולשון המקרא הנביא אומר כעין קינות יעזר יש לי עליך לקונן את הגפן שבמה : אריוך דמעתי . אתרוה עליך דמעה יש תיבה משמשת בשתי תיבות כמו בני יצאוני (ירמיה י) ארץ הנגב נתתני (יהושע טו) דברו לשלום (בראשית לז): קיצך . תאנים שמייבשין בקיץ : הידד . קול שודדים ובוזזים : (י) מן הכרמל . הוא מקום יער ושדות תבואה

רדק

ונגלו מן השודד : והוכן בחסד כסא . למלך חזקיהו ומואב יכלה ויגלו מגאותם . וזה שאמר אחריו שמענו גאון מואב וגומר : (ה) והוכן בחסד כסא . של חזקיהו יהיה נכון בחסד שיעשה . וכן וישב עליו באמת שיעשה . כמו שכתוב ויעש הטוב והישר והאמת לפני ה׳ אלהיו . או פירוש באותו החסד ואמת שהבטיח האל את דוד . כמו שאמר וחסדי לא אסיר ממנו . ואמר וחסדי לא אפר מעמו ולא אשקר באמונתי : באהל דוד . רצה לומר בית המלכות אשר לדוד , ויהיה זה המלך שופט ודורש משפט : ומהיר צדק . פירוש שופט שהיה שופט משפט צדק בביתו לכל הבא לפניו וגם היה דורש וחוקר על אשר לא יבא לפניו והיה דורש משפט העניים והעשוקי׳ אף על פי שלא יצעקו אליו : ומהיר צדק . זריז ומהיר לעשות מעשה היושר והצדק : (ו) שמענו . מאמר הנביא בלשון האומות שיאמרו כן על מואב , שמענו שהיה מתגאה מאד מואב בעודו בשלותו , וכפל לשון הגאוה כמה פעמי׳ לרוב הגאוה : גא מאד , כמו גאה אלא שנפל ממנו למ״ד הפעל : ועברתו . שהיה מתקצף ומתעבר ללא דבר על הגוים שכניו מרוב גאותו : לא כן בדיו . לא אמת כזביו , כלומר דבריו שהיה מדבר בגאותו לא נתקיימו עתה שבאה אליו הרעה , כמו כן בנות צלפחד דוברות : בדיו . כמו חרב על הבדים ונואלו : (ז) לכן ייליל . המואבים הנשארים יבכו ויילילו על הנהרגים : לאשישי קיר חרשת . אשישי הם היסודות , כמו נפלו אשיותיה , וכן בארמית ואושיתי יתיעו . והוא משל על אצילי מואב וגדוליה : תהגו אך נכאים . אתם נכאי׳ הנשארים תהגו , כמו אהגה כיונה : נכאי׳ . כמו נכאי לבב : קיר חרשת . שם מערי מואב : (ח) כי שדמות . פירוש גפנים , וכן ומשדמות עמרה , כל הפסוק הוא על הגפן : בעלי גוי׳ . מלכי גוי׳ : שרוקיה . כמו נטעתיך שורק , והוא הטוב מן הגפנים , ומלת שרוקיה נכתבה בוי״ו עם הדגש : שלוחותיה הם הפארות הגפן המתפשטות: נטשו . התפשטו עד שעברו ים , וכן והנם נטושים מתפשטים , והפסוק הזה הוא משל על בני מואב שיהרגו מקנהם וילכו בגולה מקנתם , ובדמות משל על המון העם , וכן גפן שרוקי׳ על השר , וכן תרגם יונתן שדמות מבריה גפן וגו׳ : (ט) על כן אבכה . מאמר הנביא בלשון מואב : גפן שבמה . כבכי גפן שבמה . ובבכי שזכר עומד במקום שנים : אריוך דמעתי . כנגד חשבון ואלעלה הוא מדבר ואומר אריוה אותך דמעתי , ודרך הפלגה כאלו הדמעה כמטר שמרוה הארץ , ומלת אריוך מן הדגוש היו״ד ע״ן הפעל והוי״ו למ״ד הפעל : כי על קיצך ועל קצירך הידד נפל . בזמן הקציר באו עליהם האויבים והידד הוא לשון קריאה והוא שצועקים השוללים כשיבאו על העיר פתאום . וכן הוא לשון הדורכים כמו שכתוב הידד כדורכים יענה : וקיצך , הוא פירות הקיץ לחים ויבשים : (י) ונאסף , כאלו יאסף מן המקום ההוא אל מקום אחר השמחה והגיל , ומה שאמרו נאסף השמחה הסמוך אליו הוא לשון נקבה פירוש כהכרון מלה דבר , כאומר כל דבר שמחה יהיה נאסף מן הכרמל ופירוש כרמל מקום שדות זריעה ועצי פרי , ויש לפרש ונאסף ענין כליון מן אסף אסיפם והדומים לו : לא ירנן ולא ירועע . כי מנהג הוא לשמוח ולרנן ולהריע בשמחה בבציר ובקציר ובאסיפת הפירות ; וכן כתוב כשמחת בקציר , ובכרמי מואב לא יעשו בהם שמחה והשוללים כי יגלו מארצם והיה ארצם שממה

מצודת דוד

ספו תמו כי סנחריב ועמו נפלו סביב ירושלים : (ה) והוכן בחסד . המקום הכין כסא המלוכה בירושלים : וישב עליו באמת . המלך היושב על הכסא והוא חזקיה הנה ישב עליו באמת ומתקיים : באהל דוד . בבית המלכות : שופט . לכל הבא למשפט ודורש יחקור מעצמו לעשות משפט העשוקים ואף אם לא יצעקו לפניו : ומהיר צדק . יהיה מהיר וזריז לעשות צדק ומוסב למעלה לומר הואיל ונפל סנחריב והוכן כסא חזקיה אם כן יכולים היו לחזור למקומם אם היית מסתירם : (ו) שמענו . מאמר הנביא בשם האומות שיאמרו הנה מעולם שמענו גאות מואב שהיה מתגאה מאד : גאותו . חוזר על מלת שמענו לומר שמענו גאותו וגאונו וכפל הדבר פעמים רבות לפי רוב הגאוה : ועברתו . גם שמענו עברתו שהיה מתעבר ומתקצף ללא דבר מרוב הגאוה : לא כן בדיו . לא היה אמת הדבר שבדה מלבו כי לפי רוב הגאוה בדה מלבו מה שעלה בדעתו : (ז) לכן . הואיל והתגאה על כולם לא ימצא מי שיצטער בצרתו ורק מואב עצמו ייליל על מואב ולא זולת : כלה ייליל . ר״ל כל היללה יליל הוא ולא אחר עליו : לאשישי קיר חרשת . על עקירת היסודות של קיר חרשת תהגו אך הנשברים הם אנשי מואב ולא יהמה מי זולתם : (ח) כי שדמות חשבון . השדות של חשבון נכרת והגפנים של שבמה הנה שרי העובדי כוכבים שברו הזמורות היפות שבהם : עד יעזר נגעו . היו מנוגעים ונגפים עד יעזר : תעו מדבר . תעו מדרך הישר לברוח מדברה : שלוחותיה . התפשטות ענפיה פשטו למרחוק ועברו את הים ר״ל הגולים גלו למרחוק : (ט) על כן . אמר הנביא בלשון מואב על כן בענין הבכי שבכיתי על יעזר בזה הענין עצמו אבכה על אבדן גפן שבמה : אריוך וכו׳ . אתה חשבון ואלעלה ארוה את כל אחת מכם בדמעות עיני ואחז במשל כאלו הוא מטר המרוה את הארץ : על קיצך . על תלישת פירות הקיץ ועל קציר שדך תנה קול הידד והיא קריאת צעקת השוללים הבאים פתאום : (י) ונאסף . מעתה כלה שמחה מן הכרמל כי לא תגדל שם תבואה : לא ירונן . לא ישמע שם קול רנה וקול תרועת שמחה : יין ביקבים . להוציא יין להמשיך ביקבים לא ידרוך מי שהיה רגיל לדרוך כי השויב יכלה

מצודת ציון

כענין כליון : המץ . מל׳ מציצה . שוד . כמו שודד וכן המבליג שוד (עמוס ה) : תמו . מל׳ תם והשלמה : רומס . ענין דריסת הרגל : (ה) באמת . ענינו דבר המתקיים : (ו) גאון . מלשון גאוה : גא . כמו גאה : ועברתו . מל׳ עברה וזעם : כן . ענינו כמו אמת כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כז) : בדיו . ענין דבר כזב הבדוי מן הלב כמו בדיך מתים יחרישו (איוב יא) : (ז) לאשישי . הם היסודות כמו נפלו אשיותיה (ירמיה נ) : קיר חרשת . שם מקום : תהגו . ענין המיה כמו המצפצפים והמהגים (לעיל ח) : נכאים . ענין שבירה כמו נאספו עלי נכים (תהלים לה) : (ח) שדמות . שדות תבואה כמו ושדמות לא עשה אוכל (חבקוק ג) : אמלל . ענין כריתה כמו ימולל ויבש (תהלים צ) : בעלי . ענין אדון ושר כמו אם בעליו עמו (שמות כב) : הלמו . ענין שבירה כמו והלמה סיסרא (שופטים ה) : שרוקיה . זמורות נבחרים כמו ויטעהו שורק (לעיל ה) : נגעו . מל׳ נגע ור״ל נגפו וכן וינגעו יהושע וכל ישראל (יהושע ח) : שלחותיה . ענין התפשטות הענפים וכן שלחיך פרדס רמונים (ש״ה ד) : נטשו . ענין פזור והתפשטות כמו וינטשו בלחי (שופטים טו) : (ט) אריוך . ענין שביעה כמו כגן רוה (לקמן נח) : קיצך . פירות הקיץ : נפל . ענין חניה כמו על פני כל אחיו נפל (ברא׳ כה) : (י) ונאסף . ענין כליון כמו אסוף אסיפם (ירמיה ח) : הכרמל . הוא מקום שדות וכרמים כמו והיה מדבר לכרמל (לקמן ל״ב

נחל הערבים: נחל הערבים. נחל סמוך לעיר מואב שהיו בו ערבים כמו ערבי נחל. ומה שהוציאו מן העיר ישאו על שפת הנחל השוה ושם יקבצו הכל ואחר כך יתלקו מיניהם הכלל. ופירוש פקודתם ממונם. נקרא הממון פקודה לפי שהאדם פקיד ונגיד עליו. וכפל הענין במלות שונות: (ח) כי הקיפה, ככל גבול מואב. סביב יזעקו ויילילו. וכן עד אגלים ובאר אלים. וכן ערי מואב על הגבול או סמוכות לגבול: (ט) כי מי דימון. דימון שם נהר בערי מואב, ואמר כי מדם החללים מלאו מי הנהר דם כי אשית. ואמר שאל אמר אשית על דימון: נוספות, שיהיה הדם נוסף על מי הנהר, ופירש ניספות כלשון נקבות תעלות או גנות מדם נוספות על הנהר שילכו מזה ומזה לנהר פלגים יכלי דם: לפליטת מואב אריה. הפליטים מן האויבים יבא להם אריה שימיתם: ולשארית אדמה, כפל ענין במלות שונות: אדמה. אדמת מואב, ויש מפרשים אריה נבוכדנצר שהיה נמשל לאריה כמו שאמר עלה אריה מסבכו. רוצה לומר כי זה החרבן הראשון הוא שהחריבם סנחריב מלך אשור ומה שיאמר אחר יחריבם נבוכדנצר, וכן תרגם יונתן מלך במשריתיה יסק: (א) שלחו כר. כתוב במלכים ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר, ויהי כמות אחאב ויפשע מלך מואב במלך ישראל לפיכך אמר הנביא שלחו כר, כלומר אותן כרים ואילים שהייתם שולחים למלך ישראל למס ומרדתם כי היה לכם לשלוח אותו מס ולא באה אליכם זאת הרעה אם העבין כן, ואמר מסלע מדברה שהוא עיר ראש מלכות מואב, ואמר על הר בת ציון שהוא ראש ממלכת ישראל, ואמר שלא היה מלך בשמרון היה לכם לשלוח לציון אל מלך יהודה, ואפשר שיהיה פי׳ שלחו לעתיד כלומר עתה שתשפל מלכותכם שיחריב אתכם מלך אשור וסרה גאותכם תשלחו המס שהייתם שולחים מתחלה למלך ישראל תשלחו עתה על הר בת ציון לחזקיהו מלך יהודה שיהיה מלך צדיק וחזק במלכותו ותכנעו לפניו והעלו לו מס: (ב) והיה כעוף נודד. כן יהיה מואב כמו כעוף הנודד מקנו, וכמו קן האפרוחים המשולחים מקנה שאין להם מקום לנוח כן תהיינה בנות מואב, והם הכפרים כמו בחשבון ובכל בנותיה כולם יעבירו לארנון ויוליכום בגולה. וארנון היא גבול מואב: (ג) הביאו עצה עשי פלילה. הביאו כתיב בוי״ו וקרי ביו״ד. עשי כתיב ביו״ד וקרי בוי״ו. והענין אחד. כי כשמדבר בלשון נקבה ידבר כנגד הכנסת וכשידבר לשון רבים כנגד העם. ואמר היה לך להביא עצה לעשות משפט בעצמך להצלת ישראל. כי אברהם עשה כמה ענינים להצלת לוט והיה לך לשמור החסד לבניו והיה לבית לך צלם כליל בתוך צהרים. והוא דרך משל שהיה להם להסתיר אותם מישראל שהיו בורחים מפני האויב דרך ארצם. ודמה צרת האויב לחום הצהרים שאמר לאדם כשעומד לחום השמש בצהרים שהחום בצהרים בתקפו והצלה ממנו הוא הצל. ואמר כליל לפי שכלו צל. כלומר צל גדול כצל הלילה היה לך לפרוש עליו. כלומר הסתר נדחי ישראל והסתירו אותם מפני האויב שלא ימצאם. סתרי נדחים. אל תגלי. כפל הענין במלות שונות: (ד) יגורו בך נדחי. הכנוי כנגד הגל כשהיו ישראל נדחים מארצם ועוברים דרך ארצך היה מן הדין שיגורו ויסכנו בך ותסתירם ותהיה להם סתר מפני שודד והוא סנחריב ומואב הוא לשון קריאה כמו מבה מבה. כי אפס כמו. היה לך להסתירם [illegible] השודד שלהם והמוצן כל עוכה [illegible] אחריב ירושלם. ושד אתר. והוא כמו שודד. וכן המנגיע שד על פו. אתר כם

יגלו

גבסיהון יתבזזון ותחומיהון דעל ימא מערבא יתנסיב מנהון: ח ארי אקפת צוחתא ית תחום מואב עד אגלים מיללין ובאר אלים מצוחין: ט ארי מי דימון אתמליאו דם קטולין ארי אמני על דימון כנישת משירין לשיזבת מואב מלך במשריתיה יסק ולמבז שארא דארעהון: איהון מסקי מסין למשיחא דישראל דיתקוף על דהוו במדברא טור כנשתא דציון: ב ויהי כעופא דאפרחוהי מקניה ויטלטיל יתפקן ויהוין בנת מואב מגיזן להון לארנון: ג אתמליכו מלך עבידו עצה שויאו כליליא טוליך ביממא בגו טיהרא טמרי מטלטליא ומבדריא לא תקרבון: ד יתיתבון ביך מטלטלי מלכות מואב הוי סתרא להון מן קדם בזוזיו ארי סף מעיקא אשתיצי בוזא ספו	נחל הערבים ישאום: ח כי־הקיפה הזעקה את־גבול מואב עד־אגלים יללתה ובאר אלים יללתה: ט כי מי דימון מלאו דם כי־אשית על־דימון נוספות לפליטת מואב אריה ולשארית אדמה: טז א שלחו־כר מושל־ארץ מסלע מדברה אל־הר בת־ציון: ב והיה כעוף־נודד קן משלח תהיינה בנות מואב מעברת לארנון: ג הביאו עצה עשו פלילה שיתי כליל צלך בתוך צהרים סתרי נדחים נודד אל־תגלי: ד יגורו בך נדחי מואב הוי־סתר למו מפני שודד כי־אפס המץ כלה שד תמו רמס מן־הארץ:

ג׳ / ל׳ / כ׳. כ׳ / כ׳ וכססוק / כ׳. ל׳ ומ״ל / י״א / ג׳ י״ו / כ׳ ת״ע. ג׳ / הביאי ק׳ / עשי ק׳ ג׳. / ל׳ / ו׳. ל׳ / ל׳. ז׳ / ס׳. ל׳. ל׳

עד צער עגלה שלשיה. עד חרגים עגלת שלשיה. ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה. בתראה מ״ל: מדברה ה׳ ג׳ קמץ. וב׳ פתחין וסימן והיו תצאתיו מדברה. לך שוב לדרכך מדברה שלחו כר מושל תולדות אחרן שלמו כר. סנהדרין צ נדס לא:

בצאתו מחרן ובלכתו למצרים ובזכותו עולה מתוך הספינה ונלחם עליו עם אמרפל וחביריו והיה להם לגמול טובה לזרעו והם היו מוגים אותם כשהגלם סנחרב לראובני ולגדי והיו ישראל בוכים ומתאוננים והיו אומרים להם על מה אתם מתאוננים והלא לבית אביכם אתם הולכים אברהם אביכם לא מעבר הנהר בא והוא שנאמר (צפניה ב׳) שמעתי חרפת מואב וגדופי בני עמון ועוד שסייעו את סנחרב שלש שנים שצר על שומרון הוא שנא׳ (לקמן טז) בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כל כבוד מואב: ופקדתם. ת״י ותחומיהון דעל ימא מערבא יתנסיב והוא ל׳ מינוי כמו (במדבר ד) ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן כלומר ארצם שפקדתם עליה תלקח מהם: על נחל הערבים ישאום. יקחו האויבים אותם אל סגבולין ועוד יש לפרש ופקדתם עליהם זה היה נחל הערבים: ישאום. האויבים יגלו אותם אל ארץ בבל שהוא נחל ערבים שנא׳ (תהלים קלז) על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו: (ח) אגלים ובאר אלים. מקומות הם בגבול מואב: יללתה. של מואב: באר אלים. כמו ולבאר אלים: (ט) מי דימון. שם הנהר: מלאו דם. כשם הנהר: כי אשית על דימון נוספות. דם שמו ודם חללים אוסיף עליו למלאותו והוא ל׳ ספו שנה על שנה (לקמן כט) ספות הרוה (דברי׳ כט) ויו״ת מוספות הכאסות מתנות המתאספות יחד: לפליטת מואב אריה. פליטה שיפליט סנחרב יבא נבוכדנצר בעתו וישחיתם והוא נקרא אריה כענין שנאמר (ירמיה ד) עלה אריה מסובכו: ולשארית ישראל: אדמה. אדמתכם: (א) שלחו כר מושל ארץ. אל תתגאו בגאותכם הלא ידעתם שמושל ארץ שלכם מישע מלך מואב במלכים (ב׳ ג׳) היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים שלחו אותו כר שהוא מושל שלכם מסלע מדברה אל הר בת ציון: (ב) כעוף נודד. מקינו: קן משולח. כאפרוחים משולחים מקינם שהולכים מטולטלין כן תהיינה בנות מואב למעברות ארנון: (ג) עשו פלילה. כוא לשון דברי משפט לבחור לך את הטוב כמו (איוב לד) משפט נבחרה לנו: שיתי כליל צלך. שיתי לך צל בצהרים שיחשיך לך כלילה להסתר בו מפני אויביך: סתרי נדחים. אם יברחו עוד נדחי עמי דרך עליכם בימי נבוכדנצר אל תסגירם אלא הסתירם: (ד) יגורו בך נדחי. בני ישראל הבורחים: הוי סתר למו. כי גם את דעי נפש הנודדים מה היא צרתם: כי אפס המץ. המיץ שלך שהיה לך על ידי לאנך ובקרך שאת מוצאת מהם חלב וחמאה: כלה שד. לשון שדים המספיקין חלב ושד כמו (לקמן ס)

ושד

מצודת ציון

מלשון פקדון וגניזה: (ח) הקיפה. ענין סבוב: (ט) אשית. אשים: לפליטת. ענין שארית: (א) כר. קבוצת כרים והם הכבשים השמנים: (ב) קן. הוא מדור האפרוחים: משולח. נעזב לרצון עצמו כמו ונער משלח (משלי כט): (ג) פלילה. ענין משפט כמו פקו פליליה (לקמן כח): (ד) יגורו. ידורו: הוי. היה: אפס. הוא כענין

מצודת דוד

והממון הפקוד והגנוז אצלם את הכל ישאום על הנחל הגדלים שם ערבים להטמינם מעיני השודד תוך ענפי הערבים: (ח) כי הקיפה. בכל הגבול מסביב ישמע קול זעקה: עד אגלים יללתה. יללת מואב יהיה נשמע עד אגלים ועד באר אלים שעמדו בסוף גבול ארצם: (ט) מי דימון. שם נהר: מלאו דם. מדם הרוגים: כי אשית על דימון נוספות. שמו דימון מלשון דם ואוסיף עליו דם חללים והוא ענין מליצה לשון נופל על לשון: לפליטת מואב אריה. על הפליטים ממואב יבוא האריה חיות הטורפות ולא ישאירו שארית: ולשארית אדמה. על הנשארים באדמת מואב יבוא האריה וחיתו יער וכפל הדבר במ״ש להחזק הענין: טז (א) שלחו כר. אמר הנביא אותם הכרים שהייתם רגילים לשלוח מאז למס למלך ישראל כמ״ש ומישע מלך מואב וכו׳ והשיב למלך יש״ראל מאה אלף כרים (מ״ב ג) ובמות אחאב פשע ואמר הנביא היה לך לשלוח אותם הכרים למלך יהודה אל הר בת ציון שהיה מלך כשר ואם כן עשית לא קרה לך כזאת: מושל ארץ. אתה המושל בארץ מואב היה לך לשלוח הכרים מסלע מדברה היא העיר המלוכה שבמואב: (ב) והיה כעוף נודד. ובעבור שלא כן עשית לכן תהיה ארץ מואב כעוף הנודד ממדורו: קן משולח. כאפרוחי הקן המשולחים ממנה ונעזבים לרצון עצמם והולכים מטולטלים נעים ונדים: תהיינה. כן תהיינה בנות מואב מטולטלות מפה לפה כי השבאים יעבירו אותו לארנון שהוא גבול מואב לחלקם שמה ביניהם ומשם יעברון בגולה: (ג) הביאי עצה. אמר הנביא היה לך להביא עצה ולעשות משפט בעצמך להצלת ישראל כי אברהם אביהם עשה הרבה להצלת לוט: שיתי. היה לך להשים צלך להיות חשך כחשכת הלילה להסתיר בו את ישראל שהיו בורחים מפני האויב דרך ארצם. בתוך צהרים. בעת תוקף החמימות ר״ל בעת שהיו ישראל בצרה היה לך להסתירם: סתרי נדחים. היה לך להסתיר הנדחים מארצם ולא היה לך לגלות איה הטמון הנודד את עצמו: (ד) יגורו וכו׳. אתה מואב הלא הנכון היה אשר נדחי עמי יגורו באצלך ותהיה סתר להם מפני השודד וכפל הדבר פעמים רבות להפלגת המליצה ולגודל התרעומות: כי אפס המץ. ר״ל אם היית מסתירם היו יכולים עתה לחזור למקומם כי עתה אפס המוצן דמם וכלה השודד אותם והרומס ארצם

כסו

לשוב להקניט: (ח) מצח מואב. כתכנא ישעיה סיכות סתכוב על מואב וינלא כמו שנאמר (לקמן מז) בשלש שנים כשני שכיר וקלקל כבוד מואב: כי גלגל שדד מר מואב נדמה. נדמה מואב כליל יען דומה ואין יכול להלחם וגלגל אחר תאכר שודד גו קיר מואב נדמה ת"י ותיגון רדימין מר וקור שתי מדינות מואב הם: (ט) מלא כשיה ודיגון. עלא מואב הביאת ותגני דיגון על הבמות: לבכי. תלו בוכים בבית ותלו בוכים בגלגלי במותיהם: (ג) יחד בבכי. נוגת ומוכ בבכי כמו (שופטים יח) וילדתי על הבכי: וכן (תיכה ג) וכך עיני ומרודי: (ד) על כן חלוצי מואב יריעו. על תאכר מזוייני מואב יריעו לקראת המלחמה ונפשו של מואב יכעה לו מהרועצת כאשר על עמו: (ה) לבי למואב יזעק. נביאי ישראל חיכם כנביאי אומות העולם היה מנהג לעקור את ישראל על לא דבר ונביאי ישראל מתאוננים על פורענות הבאה על האומות: בריחיה. עד צוער. על כל חזקת של מואב יזעק לבי עד צוער שהיא עגלה שלישית עיקר חזק שלפס כעגלה שהיא שלישית לבמן. ליא שלישיה נבהתית ויונתן הירגם בריחים כמו בוכחים הטוחים יבחו מפס להמלט עד צוער כמו שעשה לוט לצוער שנברח לצוער: מעלה לוחית: מקום מעלות הר שמתו מעלה לוחית וכן מורד חורני (ירמי' יח) יבכו הטוחי' דרך שם וכל המקומות שלפה ממואב הם: יעיבו. יעקרו ולשון ארמי הוא שהיי לא ידוך הד וכך הידד לא ישוטכון בקלנון: (ו) מי נמרים. מכר של לוחות מקום: מצמות יהיו. מדם חלל המתערב ונופל נהם: כי יבש וגו'. כלומר גבוריהם ומלחיהי ושליטיהם ולפי שעשתה על ארץ מואב הוא מביאה הסוב שעה כמו שעשינו אלים ממואב לפיכך מכל את פורעניות כאורכן מביאה עלה: (ז) על כן יתרה עשה. על תאכר יתרה עשה תבא עליו ספורעניות הזה שהיו כפויי טובה שהכי נכמה מקומות עמד מכרהם לגום בנחלו שיאמר כל אחד מהם כך ואמר זעקה לגבב על דרך מכל מרוב כמיימו. ויונתן הרגם בלבבון מואב"י יימרק למערב עד צוער: בדימות. ויונתן הרגם בלבבון מואב"י יימרק למערב עד צוער: בדימות. ופירוש עגלה נדולה נת עלשה כי היא הטובה. וכן סיתה מואב מלחה כל טוב כבשהה אליה הרעה. ואמר כי הנעלעים ממואב יברחו עד צוער. ואמר עגלת כתי"ו כמו בת"ל. כמו ואנושה להם לב. לף גילת ותני פוגת לך. ובדומים לפס בבתבנו בספר מכול. ויונתן הרגם עגלת תלתות רבתא: פלוחית. סם מקום נגוים. אמר בלשון הכתוב ילכו ובכה ויזעקו זעקת אבר בכת פלישתים פתחום: מורדים. בגיים סם מורון הפלוין ויורון בהתהון. פירוש ישובו. כמו ישיבו. ונבאלה הם"ל. וי"מ בחוח סעיר כמו ישובו מעטין תבוה. ולפי דעתי בחוח מעטין תבר ומדברי כלשונו נמקוה המגלה ואמרה תיכי בוקה מעבדיהן להוה. פירוש מבבדין ימכין לוחה עד בחבלה. לף על פי בביעובו לף ובאלה כי הם הפ"ל בלבד בגיים ענין אחד. ופירוש ישובו ובבו עמהם בבבים על בבבים ויבו לף לא לף יף ירך בחבלה לפועלים הבוהים: (ו) כי מי נמרים. נמרים הם נהר לו הם מקום בארץ מואב. ואמר מצמות יהיו בוון בחן הם יוהבים בהלוו חין הם מים וחין בחן בגיים בלבד ויבו לף לא לף יף ירך בחבלה לפועלים הבוהים: (ו) כי מי נמרים. נמרים הם נהר לו הם מקום בארץ מואב. ואמר מצמות יהיו בוון בחן הם יוהבים בהלוו חין הם מים וחין עשה ס' לו. כעבור זה תהר ס' עשה לו. ופי' על כן ייעיל מואב ויבכה כי יתר בהמון שבכה ופקודתם שכל ישאו בחויהם על נתל

מצודת דוד

יפעה לשוחלים: כי ס' וכו'. כלומר את זה יעשה לומר דעו תהר ס' יסד את ציון ולא נהר עליה בחריב: ובה יחסו. בציון יחסו להסתתר מפני בחריב כי לא כבשה: כחר (ג) מצח מואב. נבואה זו על מואב תהר בליל בעת בשיעה בא השודד ושדד את העיר ער העומדת במואב ונכרת עמה: קיר מואב. העיר קיר המומדת במואב נם היא נשדדה בליל ונכרת עמה: (ב) עלה הבית. מואב עלה לבית העבודה כוכביו ותפני דיבון עלו על הבמות לבכות שם בהוכיח שהעבודה כוכבים תרחם עליהם ותגיה: על נבו. על תוכרן נבו ומידבא יריל מואב: קרחה. כי ס' וכו'. כלומר את זה יעשה לומר דעו תהר ס' יסד את ציון ולא נהר עליה בחריב: ובה יחסו. בציון יחסו להסתתר מפני בחריב כי לא כבשה: כחר (ג) מצח מואב. נבואה זו על מואב תהר בליל בעת בשיעה בא השודד ושדד את העיר ער העומדת במואב ונכרת עמה: קיר מואב. העיר קיר המומדת במואב נם היא נשדדה בליל ונכרת עמה: (ב) עלה הבית. מואב עלה לבית העבודה כוכביו ותפני דיבון עלו על הבמות לבכות שם בהוכיח שהעבודה כוכבים תרחם עליהם ותגיה: על נבו. על תוכרן נבו ומידבא יריל מואב: קרחה. כי יחסו נבואה זו על מואב תהר בליל בעת בשיעה בא השודד ושדד את העיר ער העומדת במואב נם היא נשדדה בליל ונכרת עמה: קיר מואב. העיר קיר המומדת במואב נם היא נשדדה בליל ונכרת עמה: (ב) עלה הבית. מואב עלה לבית העבודה כוכביו ותפני דיבון עלו על הבמות לבכות שם בהוכיח שהעבודה כוכבים תרחם עליהם ותגיה: על נבו. על תוכרן נבו ומידבא יריל מואב: קרחה. כי יחסו נבואה זו על מואב תהר בליל בעת בשיעה בא השודד ושדד את העיר ער העומדת במואב נם היא נשדדה בליל ונכרת עמה: קיר מואב. העיר קיר המומדת במואב נם היא נשדדה בליל ונכרת עמה: (ב) עלה הבית. מואב עלה לבית העבודה כוכביו ותפני דיבון עלו על הבמות לבכות שם בהוכיח שהעבודה כוכבים תרחם עליהם ותגיה: על נבו. על תוכרן נבו ומידבא יריל מואב: קרחה.

מצודת ציון

ענין תבוכה: מלחמי. מלוחים: (ח) שדד. ענין עושק ונהרון: נדמה. ענין בחיקה כמו וידם להרון (ויקרא י) וי"מ כן על פלחנות וכבריחתם על כי סוף מוכחת מעשה ולא נשמע קולו וכן אחי נכאה: (ט) מלאי. מלוחים: (ח) שדד. ענין עושק ונהרון: נדמה. ענין בחיקה כמו וידם להרון (ויקרא י) וי"מ כן על פלחנות וכבריחתם על כי סוף מוכחת מעשה ולא נשמע קולו וכן אחי נכאה: (ט) מלאי. מלוחים: (ח) שדד. ענין עושק ונהרון: נדמה. ענין בחיקה כמו וידם להרון (ויקרא י) וי"מ כן על פלחנות וכבריחתם על כי סוף מוכחת מעשה ולא נשמע קולו וכן אחי נכאה: (ט) מלאי. מלוחים: (ח) שדד. ענין עושק ונהרון: נדמה. ענין בחיקה כמו וידם

כִּי־יְרַחֵם יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּבָחַר עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחָם עַל־אַדְמָתָם וְנִלְוָה הַגֵּר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל־בֵּית יַעֲקֹב׃ ב וְלָקְחוּ עַמִּים וְהֵבִיאוּם אֶל־מְקוֹמָם וְהִתְנַחֲלוּם בֵּית־יְהוָה עַל־אַדְמַת וְהָיוּ שׁוֹבֵי לְשֹׁבְיֵהֶם וְרָדוּ בְּנֹגְשֵׂיהֶם׃ ג וְהָיָה בַּיּוֹם הָנִיחַ יְהוָה לְךָ מֵעִצְּבוֹנְךָ וּמֵרִגְזֶךָ וּמִן־הָעֲבֹדָה הַקָּשָׁה אֲשֶׁר עֻבַּד־בָּהּ׃ ד וְנָשָׂאתָ הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׁבַת נוֹגֵשׂ שָׁבְתָה מַדְהֵבָה׃ ה שָׁבַר יְהוָה מַטֵּה רְשָׁעִים שֵׁבֶט מֹשְׁלִים׃ ו מַכַּת עַמִּים בְּעֶבְרָה מַכָּה בְלִי־מָשׁ רֹדֶה בְאַפָּה גּוֹיִם נִרְדָּף בְּלִי חָשְׂךְ׃ ז נָחָה שָׁקְטָה כָּל־הָאָרֶץ פָּצְחוּ רִנָּה׃ ח גַּם־בְּרוֹשִׁים שָׂמְחוּ לָךְ אֲרָזֵי לְבָנוֹן מֵאָז שָׁכַבְתָּ לֹא־יָעֶה הַכֹּרֵת עָלֵינוּ׃ ט שְׁאוֹל מִתָּחַת רָגְזָה לְךָ לִקְרַאת בּוֹאֶךָ עוֹרֵר לְךָ רְפָאִים כֹּל עַתּוּדֵי אָרֶץ הֵקִים מִכִּסְאוֹתָם כֹּל מַלְכֵי גּוֹיִם׃ י כֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ אֵלֶיךָ גַּם־אַתָּה חֻלֵּיתָ כָמֹנוּ אֵלֵינוּ נִמְשָׁלְתָּ׃ יא הוּרַד גְּאוֹן שְׁאוֹל נְבֶלֶיךָ מִשְׁכַּב רִמָּה תַּחְתֶּיךָ וּמְכַסֶּיךָ תּוֹלָעָה׃ יב אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן־שָׁחַר נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ חוֹלֵשׁ עַל־גּוֹיִם׃ יג וְאַתָּה אָמַרְתָּ בִּלְבָבְךָ הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה מִמַּעַל לְכוֹכְבֵי אֵל אָרִים כִּסְאִי וְאֵשֵׁב בְּהַר־מוֹעֵד בְּיַרְכְּתֵי צָפוֹן׃ יד אַעֲלֶה עַל־בָּמֳתֵי עָב אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן׃ טו אַךְ אֶל־שְׁאוֹל תּוּרָד אֶל־יַרְכְּתֵי בוֹר׃ טז רֹאֶיךָ אֵלֶיךָ יָשׁוּפוּ אֵלֶיךָ יְשׁוּרוּן יַבִּיטוּן הֲזֶה הָאִישׁ מַרְגִּיז הָרְגִיז מַמְלָכוֹת׃ יז שָׂם תֵּבֵל כַּמִּדְבָּר וְעָרָיו הָרָס אֲסִירָיו לְבֵיתָם לֹא פָתָח׃ יח כָּל־מַלְכֵי גּוֹיִם כֻּלָּם שָׁכְבוּ בְכָבוֹד אִישׁ בְּבֵיתוֹ׃ יט וְאַתָּה הָשְׁלַכְתָּ מִקִּבְרְךָ כְּנֵצֶר נִתְעָב לְבוּשׁ הֲרוּגִים מְטוֹלָלֵי חֶרֶב יוֹרְדֵי אֶל־אַבְנֵי־בוֹר כְּפֶגֶר מוּבָס׃ כ לֹא־תֵחַד אִתָּם בִּקְבוּרָה כִּי אַרְצְךָ שִׁחַתָּ עַמְּךָ הָרָגְתָּ לֹא־יִקָּרֵא לְעוֹלָם זֶרַע מְרֵעִים׃ כא כּוֹנְנוּ לַמִּטְבָּח לְעֹן אֲבוֹתָם בַּעֲוֹן קוּמוּ וְלֹא־יִרְשׁוּ אֶרֶץ וְלֹא־יִמְלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל עָרִים׃ כב וְקַמְתִּי עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה צְבָאוֹת וְהִכְרַתִּי לְבָבֶל שֵׁם וּשְׁאָר וְנִין וָנֶכֶד נְאֻם־יְהוָה׃ כג וְשַׂמְתִּיהָ מוֹרַשׁ קִפֹּד וְאַגְמֵי מָיִם וְטֵאטֵתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד נְאֻם־יְהוָה צְבָאוֹת׃ כד נִשְׁבַּע יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי כֵּן הָיָה וְכַאֲשֶׁר יָעַצְתִּי הִיא תָקוּם׃ כה לְשַׁבֵּר אַשּׁוּר בְּאַרְצִי וְעַל־הָרַי אֲבוֹסֶנּוּ וְסָר מֵעֲלֵיהֶם עֻלּוֹ וְסֻבָּלוֹ מֵעַל שִׁכְמוֹ יָסוּר׃ כו זֹאת הָעֵצָה הַיְּעוּצָה עַל־כָּל־הָאָרֶץ וְזֹאת הַיָּד הַנְּטוּיָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם׃ כז כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת יָעָץ וּמִי יָפֵר וְיָדוֹ הַנְּטוּיָה וּמִי יְשִׁיבֶנָּה׃ כח בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ אָחָז הָיָה הַמַּשָּׂא הַזֶּה׃ כט אַל־תִּשְׂמְחִי פְלֶשֶׁת כֻּלָּךְ כִּי נִשְׁבַּר שֵׁבֶט מַכֵּךְ כִּי־מִשֹּׁרֶשׁ נָחָשׁ תֵּצֵא צֶפַע וּפִרְיוֹ שָׂרָף מְעוֹפֵף׃ ל וְרָעוּ בְכוֹרֵי דַלִּים וְאֶבְיוֹנִים לָבֶטַח יִרְבָּצוּ וְהֵמַתִּי בָרָעָב שָׁרְשֵׁךְ וּשְׁאֵרִיתֵךְ יַהֲרֹג׃ לא הֵילִילִי שַׁעַר זַעֲקִי־עִיר נָמוֹג פְּלֶשֶׁת כֻּלָּךְ כִּי מִצָּפוֹן עָשָׁן בָּא וְאֵין בּוֹדֵד בְּמוֹעָדָיו׃ לב וּמַה־יֵּעָנֶה מַלְאֲכֵי גּוֹי כִּי יְהוָה יָסַד צִיּוֹן וּבָהּ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמּוֹ׃

ג׳. ב׳ כִּי תִהְיֶה וּבָמָא הַיְעִצִּית הִיא תָּקוּם׃ כה לְמִתְבַּר אַתּוּרָאָה בְּאַרְעִי וְעַל טוּרֵי עַמִּי אֲדוּשִׁינֵיהּ וְתֶעְדֵּי מִנָּהוֹן מַרְנָתֵיהּ וְנִירֵיהּ מֵעַל צַוְּרֵיהוֹן׃ כו וְאָת הִיא עֲצִיתָא דְּאִתְיְעָצַת עַל כָּל־אַרְעָא וְדָא גְבוּרְתָא דִּי מְרַמְּטָא דְּשַׁלִּיט עַל כָּל מַלְכְוָתָא׃ כז כִּי יְיָ צְבָאוֹת סַכָּוָתָא וּמַן יְעָדֵיהּ וּגְבוּרְתֵיהּ מְרַמְּאוֹלִית דִּיתְיְבִינֵיהּ׃ כח בִּשְׁנַת מָלַךְ אָחָז הֲוָה מַטַל נְבוּאָתָא הָדָא׃ כט לָא תִתְיַחֲדוּן פְּלִשְׁתָּאֵי כֻּלְּכוֹן אֲרֵי אִתְבַּר שׁוּקְטָן דְּהַוָה מִפַּלָּח בְּכוֹן אֲרֵי מִבְּנֵי בְנוֹהִי דְיִשַׁי יִפּוֹק מְשִׁיחָא וִיהוֹן עוֹבָרוֹהִי בְּכוֹן כְּחֵוֵי מְפָרְיִם׃ ל וְיִתְפָּרְנְסוּן חֲשִׁיכֵי עַמָּא וְעַנְיָתָנַיָּא בֵּיוֹמוֹהִי דְּרוֹחָצָן יִשְׁרוֹן וֶיְמִית בְּכַפְנָא בֻּנְדּוּשְׁכוֹן שְׁאָר׃ לא יְלִילִי תַּרְעָא צַוְחִי קִרְיְתָא אִתְבַּרְתּוּן פְּלִשְׁתָּאֵי כֻּלְּכוֹן אֲרֵי מִצְּפוֹנָא פּוּרְעָנוּתָא אָתֵי וְלֵית דְּמִתְאַחַר בְּזִמְנוֹהִי׃ לב וּמָה יְתֻבוּן לְבוּסְמֵי עַמְמַיָּא אֲרֵי יְיָ שְׁכֵלִיל צִיּוֹן וּבָהּ יִתְחַצּוֹן חֲשִׁיכֵי עַמָּא׃

ג׳. ג׳ וְהָיָה בַּיּוֹם הָנִיחַ יְהוָה לְךָ מֵעִצְּבוֹנְךָ וּמֵרִגְזֶךָ וּמִן־הָעֲבֹדָה הַקָּשָׁה אֲשֶׁר יֻעַבַּד־בָּהּ׃ ד וְנָשָׂאתָ הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׁבַת נוֹגֵשׂ שָׁבְתָה מַדְהֵבָה׃ ה שָׁבַר יְהוָה מַטֵּה רְשָׁעִים שֵׁבֶט מֹשְׁלִים׃ ו מַכַּת עַמִּים בְּעֶבְרָה מַכָּה בְלִי־מָשׁ רֹדֶה בְאַפָּה גּוֹיִם נִרְדָּף בְּלִי חָשְׂךְ׃ ז נָחָה שָׁקְטָה כָּל־הָאָרֶץ פָּצְחוּ רִנָּה׃ ח גַּם־בְּרוֹשִׁים שָׂמְחוּ לָךְ אֲרָזֵי לְבָנוֹן מֵאָז שָׁכַבְתָּ לֹא־יָעֶה הַכֹּרֵת עָלֵינוּ׃ ט שְׁאוֹל מִתָּחַת רָגְזָה לְךָ לִקְרַאת בּוֹאֶךָ עוֹרֵר לְךָ רְפָאִים כֹּל עַתּוּדֵי אָרֶץ הֵקִים מִכִּסְאוֹתָם כֹּל מַלְכֵי גּוֹיִם׃ י כֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ אֵלֶיךָ גַּם־אַתָּה חֻלֵּיתָ כָמֹנוּ אֵלֵינוּ נִמְשָׁלְתָּ׃ יא הוּרַד גְּאוֹן שְׁאוֹל נְבֶלֶיךָ מִשְׁכַּב רִמָּה תַּחְתֶּיךָ וּמְכַסֶּיךָ תּוֹלָעָה׃ יב אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן־שָׁחַר נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ חוֹלֵשׁ עַל־גּוֹיִם׃ יג וְאַתָּה אָמַרְתָּ בִּלְבָבְךָ הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה מִמַּעַל לְכוֹכְבֵי אֵל אָרִים כִּסְאִי וְאֵשֵׁב בְּהַר־מוֹעֵד בְּיַרְכְּתֵי צָפוֹן׃ יד אַעֲלֶה עַל־בָּמֳתֵי עָב אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן׃ טו אַךְ אֶל־שְׁאוֹל תּוּרָד אֶל־יַרְכְּתֵי בוֹר׃ טז רֹאֶיךָ אֵלֶיךָ יָשׁוּפוּ אֵלֶיךָ יְשׁוּרוּן יַבִּיטוּן הֲזֶה הָאִישׁ מַרְגִּיז הָרְגִיז מַמְלָכוֹת׃ יז שָׂם תֵּבֵל כַּמִּדְבָּר וְעָרָיו הָרָס אֲסִירָיו לְבֵיתָם לֹא פָתָח׃ יח כָּל־מַלְכֵי גּוֹיִם כֻּלָּם שָׁכְבוּ בְכָבוֹד אִישׁ בְּבֵיתוֹ׃ יט וְאַתָּה הָשְׁלַכְתָּ מִקִּבְרְךָ כְּנֵצֶר נִתְעָב לְבוּשׁ הֲרוּגִים מְטוֹלָלֵי חֶרֶב יוֹרְדֵי אֶל־אַבְנֵי־בוֹר כְּפֶגֶר מוּבָס׃ כ לֹא־תֵחַד אִתָּם בִּקְבוּרָה כִּי אַרְצְךָ שִׁחַתָּ עַמְּךָ הָרָגְתָּ לֹא־יִקָּרֵא לְעוֹלָם זֶרַע מְרֵעִים׃ כא כּוֹנְנוּ לַמִּטְבָּח לְעֹן אֲבוֹתָם בַּעֲוֹן קוּמוּ וְלֹא־יִרְשׁוּ אֶרֶץ וְלֹא־יִמְלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל עָרִים׃ כב וְקַמְתִּי עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה צְבָאוֹת וְהִכְרַתִּי לְבָבֶל שֵׁם וּשְׁאָר וְנִין וָנֶכֶד נְאֻם־יְהוָה׃ כג וְשַׂמְתִּיהָ מוֹרַשׁ קִפֹּד וְאַגְמֵי מָיִם וְטֵאטֵתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא הַשְׁמֵד נְאֻם־יְהוָה צְבָאוֹת׃ כד נִשְׁבַּע יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי כֵּן הָיָה וְכַאֲשֶׁר יָעַצְתִּי הִיא תָקוּם׃ כה לְשַׁבֵּר אַשּׁוּר בְּאַרְצִי וְעַל מוּרַי אֲבוּסֶנּוּ וְסָר מֵעֲלֵיהֶם עֻלּוֹ וְסֻבָּלוֹ מֵעַל שִׁכְמוֹ יָסוּר׃ כו זֹאת הָעֵצָה הַיְּעוּצָה עַל־כָּל־הָאָרֶץ וְזֹאת הַיָּד הַנְּטוּיָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם׃ כז כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת יָעָץ וּמִי יָפֵר וְיָדוֹ הַנְּטוּיָה וּמִי יְשִׁיבֶנָּה׃ כח בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ אָחָז הָיָה הַמַּשָּׂא הַזֶּה׃ כט אַל־תִּשְׂמְחִי פְלֶשֶׁת כֻּלָּךְ כִּי נִשְׁבַּר שֵׁבֶט מַכֵּךְ כִּי־מִשֹּׁרֶשׁ נָחָשׁ תֵּצֵא צֶפַע וּפִרְיוֹ שָׂרָף מְעוֹפֵף׃ ל וְרָעוּ בְכוֹרֵי דַלִּים וְאֶבְיוֹנִים לָבֶטַח יִרְבָּצוּ וְהֵמַתִּי בָרָעָב שָׁרְשֵׁךְ וּשְׁאֵרִיתֵךְ יַהֲרֹג׃ לא הֵילִילִי שַׁעַר זַעֲקִי־עִיר נָמוֹג פְּלֶשֶׁת כֻּלָּךְ כִּי מִצָּפוֹן עָשָׁן בָּא וְאֵין בּוֹדֵד בְּמוֹעָדָיו׃ לב וּמַה־יֵּעָנֶה מַלְאֲכֵי גּוֹי כִּי יְהוָה יָסַד צִיּוֹן וּבָהּ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמּוֹ׃

היתה ד׳ בקריאה וסי׳ אם לא כאשר דמיתי . ומלחמה לא היתה . ציון מדבר היתה . על כן לנידה היתה : וידו ג׳ בקריאה וסימ׳ בסדר תולדות : בודד ג׳ ומל׳ וסימ׳ ואין בודד במועדיו . פרא בודד לו . כצפור בודד על גג : ובה ג׳ בקריאה וסי׳ ובה ארץ כי עשית חסד . ובה אבן יקרה . ובה יחסו

מצודת ציון

(כד) דמיתי . ענין מחשבה כמו חושבי להכזיב (שופטים כ) : תקום . תתקיים : (כה) לשברו . ענין דוחיפה ודריסה : עולי . ענין נכבוש מלשון מעשהו עול . מל׳ מועד וזמן : (כו) ואת היא . ר״ל שכוללת הפרטים : ויסכלו . ענין עשיית מכת וכן יסור סוכלו (לשון י) : שכמו . כתפו : (כז) יפר . ענין בטול ומניעה : (כח) נאם שבא . מיני נחלים רשם : (ל) בכורי . ענין גדולים ומובחרים וכן בכור תחנתו (תהלים פט) : ירבצו . ענין שכיבה לעזה : (לא) הילילי . מל׳ יללה : נמוג . ענין שמסה ומקח : עודד . מלשון כדד ויחידי : כמועדיו . מל׳ מועד וזמן : (לב) ישנה . ענין

מצודת דוד

כאשר יעצתי בנכון היה תקום : (כה) לשברו . הוא מל כאשר דמיתי וכו׳ לומר מחשבתי היה לשברו את אשור בארצי כי סניר יושלים נפל : וסר . ומו יסור מישראל העול מה שסם אשור עליו : וסכלו . ממנו שהמשים אשור על שכמו יסור מן : (כו) ואת העצה . כן חשים העצה הזאת היעוצה על כל הארץ על אשור כשעתה ועל כגל בשעתה : היד הנטויה . להכות בהם בכיח וכפל הדבר במ״ם : (כז) ומי יפר . וכי יעמוד מי יפר עצתו : וידו הנטויה . ר״ל ידו כלא היא נטויה להכות וכי יעמוד מי ישוב ידו : (כט) פלשת כולך . כל ארץ פלשתים : כי נשבר . כי המלכים שמלכו קודם אחז היו מכים כך וכימי אחז נתלשה המלכות : כי משרש נחש . ר״ל מנוע המלכים המכים בך מאז יצא מלך מוכך הדומה לנפע והוא חזקיה שירבה ארבה כאשרות כמהירות בשפיפת הפוף ותם זה יאמר על חזקיה וכפל הדבר במ״ם : (ל) ורעו בכורי דלים . בימיו ירעו מרעה שתן הרפאים שבירושלם אשר המה עתה עם דל ואביונים . כל העם בבטלה : ארבך . היסוד והעיקר של פלשתים : ושארית . הנשארים מן הכרת יכרוג חזקיה : (לא) הילילי שער . מלך אשור יבוא כל עמו ומחנהו על פלשתים : כי מצפון . מל״ו היוצאת לנפול מזרח פלשת נא עליה פורעניות הקשה כעשן . ואין בודד במועדיו . אין מי בגבולי חזקיה יבוא בודד בזמן המועד שקבע להלחם בו כי כולם יחד יבואו : (לב) ומה יענה מלאכי גוי . כל אחד ממלאכי המומות המלכים בשליחות מארץ לארץ כשיחלו אותו חדשות מה

רש״י

למ״ד באתנחתא ססיל לא פתח בסופה: (יח) איש בביתו. בקברו וכן ת״י בבית עלמיה: (יט) כנצר נתעב. כיונק אילן הנתעב בעיני בעליו שחופר ומשרש ומוציאו כך הושלכת מקברך. אמרו חכמים כשנעשה בהמה וחיה ז׳ שנים המליכו עם הארץ את אויל מרודך ובשחזר למלכותו נטלו וחבשו בבית האסורין עד יום מותו כשמת הוציאו אויל מרודך מבית האסורים להמליכו ולא קבל עליו אמר אם ישוב למלכותו יהרגני אמרו לו מת ונקבר ולא האמין עד שהוציאוהו מקברו: לבוש הרוגים מטועני חרב. בלבוש מלוכלך כמו לבוש הרוגים: מטועני חרב. מדוקרי רמחים מדוקר בלשון ערבי מוטען: יורדי אל אבני בור. אל עמקי בור מקום שהאבנים גוללים שם ירדת: כפגר מובס. ת״י מדשדש כמו נבוס קמינו (תהלים מד) ועל הרי אבוסנו (כאן כ״ט) מתבוססת בדמיך (יחזקאל טז). הנדוש ברגלים חוצות: (כ) לא תחד אתם בקבורה. לא תשוה לשאר מלכים לנוח בקברך: כי ארצך שחת. ברוב עבודה ועמך הרגת חנם כמו שמפורש בדניאל אמר להובד׳ לכל חכימי בבל לכך שנאוך ונהגו בך בזיון להשליכך מקברך: לא יקרא לעולם זרע מרעים. ואף בניך ילכו בעונך ולא יתקיימו אחריך ימים רבים כי יתחברו עליהם שונאיך וישמידום ויאמרו זה לזה: (כא) הכינו לבניו מטבח לבל יקומו וירשו ארץ. והמלא הארץ שונאים ומזיקים וכן תירגם יונתן בעלי דבבי כמו (שמואל א׳ כח) ויהי ערך. ועוד יש לפתור ומלאו פני תבל ערים כלפי שאמרנו למעלה שם תבל כמדבר ועריו הרס חזר ואמר וכלה זרעו ויחזרו יושבי הערים למקומן ומלאו פני תבל עיירות: (כב) ושאר. שארית: נין. בן מושל במלכות אביו: ונכד. בן הבן: נין זה בלשצר. ונכד זו ושתי: (כג) קפוד. הריצו״ן בלע״ז: וטאטאתיה. לשון כיבוד השקובי״ר בלע״ז כמו שאמרו רבותינו לא הוי ידעי רבנן מאי וטאטאתיה עד דשמעי כו׳: (כד) כאשר דמיתי. כאשר כן היתה. אתה נבוכדנצר ראית

ישעיה יד

יח כל־מלכי גוים כלם שכבו בכבוד
איש בביתו: יט ואתה השלכת
מקברך כנצר נתעב לבש הרגים ד׳ א׳ וב׳ ג׳
מטעני חרב יורדי אל־אבני־בור
כפגר מובס: כ לא־תחד אתם ל׳. כ׳. ל״ו
בקבורה כי־ארצך שחת עמך הרגת
לא־יקרא לעולם זרע מרעים: ל״א
כא הכינו לבניו מטבח בעון אבתם ז׳
בל־יקמו וירשו ארץ ומלאו פני־ ז׳ הס׳. י״ד זקפין קמצין
תבל ערים: כב וקמתי עליהם נאם ז׳ לישנא דכנו
יהוה צבאות והכרתי לבבל שם
ושאר ונין ונכד נאם־יהוה: ל׳
כג ושמתיה למורש קפד ואגמי־מים ל׳. ג׳
וטאטאתיה במטאטא השמד נאם ל׳ וכ״ב
יהוה צבאות: כד נשבע יהוה
צבאות לאמר אם־לא כאשר

תרגום

פתח תרעא: יח כל מלכי
עממיא כולהון שכבין ביקר
גבר בבית עלמיה: יט ואת
אתרכיתא מקברך כחטר
טמיר חפי קטילין מטעני חרב
נחתין לגוב אבני בית אבדנא
כפגר מדשדש: כ לא תהי
כחד מנהון בקבורה ארי
ארעך חבילתא ועמך קטילתא
לא יתקיים לעלם זרע מבאשין:
כא אתקינו לבניהון קטול
בחובי אבהתהון דלמא יקומון
ויחסנון ארעא ויתמלון אפי
תבל בעיל דבבו: כב ואתגלי
לאתפרעא מנהון אמר יי
צבאות ואשיצי לבבל שום
ושאר בר ובר בר אמר יי:
כג ואשוינה לירותת קופדין
בית צדו ביצין דמין ואהמינה
כמא דמהמסין במבינא
ואתבבינה לשיצאה אמר יי
צבאות: כד קים יי צבאות למימר אם לא כמא דחשיבית

תולדות אהרן מלכי גוים. שבת קמט: כנצר נתעב. סנהדרין מג: שם ושאר. מגלה י: למורש קפוד. ברכות נז:

רדק

זהו מדברי המתמונים בו. ויאמרו הזה הוא ששם תבל כמדבר. ותבל הוא שם לארץ המיושבת: לא פתח ביתה. לא פתח להם בית הסהר לעולם כיון שנתנם בבית האסורים לא הוציאם עד מתם: (יח) כל מלכי. איש בביתו. פי׳ איש בקברו וכן ת״י: (יט) ואתה השלכת מקברך. אמרו רבותינו ז״ל שנטרד נבוכדנצר והיה עם החיות שבעה שנים ועם הארץ המליכו אויל מרודך בנו. וכאשר שב נבוכדנצר לדעתו ושב אל היכלו אל בבל ומצא בנו יושב על כסאו נתנו בבית האסורים ולא יצא משם עד שמת נבוכדנצר והוציאוהו העם להמליכו והוא לא רצה למלוך, אמר איני מאמין שמת ואם יבא כמו שבא בפעם אחרת וימצאני יהרגני הוציאו אותו מקברו וראו כי מת, על זה נאמר ואתה השלכת מקברך, נ״א בתרגום שתרגם שכבו בכבוד איש בביתו אתקברו ביקר גבר בביתיה, והרגם ואתה השלכת מקברך ואת אתרכיתא מאתרך, וזה נוטה לדרך הפשט יותר ויפרש איש בביתו כמשמעו, כלומר כל המלכים נחו בביתם בהיכליהם ואתה השלכת מקברך, מביתך שהיית חושב שתהיה בו לזמן רב כמו שאדם בקבר והשלכת מתוכו כלומר שרות רעה שעברה עליך מאת האל השליכה אותך מביתך והלכת לדור בין החיות: כנצר נתעב. כשנוטע אדם נטועים ויש ביניהם שאינו מצליח עוקר אותו משרשיו ומשליכו, וכן לבוש הרוגים שהוא מלוכלך בדם משליך אדם אותו, כי כיון שהיא לבוש הרוג אין אדם חושש בו לרחצו וללבשו, כי אין דרך בני אדם ללבשו כיון שהוא מהרוג, ועוד שהוא מנוקב מדקירות החרב: מטועני חרב, הוא הרוגים, והפעל כענין במ״ש לחזק הענין, ופי׳ מטועני מדוקרים וכן פירש אדוני אבי ז״ל טענו את בעירכם, ודמהו ללשון הערב: יורדי אל אבני בור, אמר על המלבושים, והעפ״י שאמר לבוש בלשון יחיד הרבה כמהו במקרא: אמר כי מלבושי ההרוגים מושלכים ויורדים אל אבני בור כמו ההרוג, והוא פגר מובס ונרמס בין הרוגיו, וכן השלכת אתה כמו אותם הלבושים, ואמר אבני בור בעבור שהקבר בונין בתוכו האבנים סביב הנקבר, והוא הנקרא בלשון משנה דופק: (כ) לא תחד אתם. לא תתיחד עם מלכי גוים בקבורה. כלומר לא תהיה טוב לכם כמותך ובקברך כי לשאר מלכים יעשו כבוד גדול בקברם אותם ושורפים עליהם והונפים אותם. אבל לך לא יעשו עמך כבוד אלא שתקבר כאחד העם. ולמה כי ארצך שחת. פי׳ בכובד המס שהיית מטיל עליהם עמך הרגת מרוב אימה שהיה מטיל עליהם עד שבחטאת קל היה הורג אנשיו. כי הנה חכמי ארצו הרג על שלא ידעו להגיד לו חלומו ופתרונו. וזה אכזריות גדולה. לפיכך שמחו כל עמו במותו ולא עשו לו כבוד בקבורתו כמו שעושים לשאר מלכים: לא יקרא לעולם זרע מרעים. בניו שהם זרע מרעים לא יקרא לזמן רב בן פלוני: כי במהרה יכרת זרעו. כי במות בלשצר בן בנו נכרת זרעו מכל וכל: (כא) הכינו. לבניו שיהרגו אותם וזה בעון האבות. ויש להם לירא שיהיו הבנים כמו האבות רעים לפיכך הרגו אותם שלא יקומו וירשו ארץ: ומלאו פני תבל עריה. אם הם יקומו ימלאו פני תבל שונאים ועריים לפי שאמרו שלא יקומו: ערים. שונאים, כמו ויהי ערך, וכן בלשון ארמי ופבריה לערך, וכן ת״י, ויש לפרש ערים כמשמעו ויתפרש כך אם הם לא יקומו וירשו ימלא פני תבל ערים וירבה הישוב כי הם היו מוכים העריב ומחריבים הישוב: (כב) וקמתי עליהם, כלומר אתעורר עליהם להכריתם: לבבל. פי׳ למלך בבל, ואמר לבבל כי בהכרת זרעו של מלך נכרתה והחרבה בבל, או פי׳ לבבל ליושבי בבל כי כולם ימותו בחרב הנות ובניס יהדו: שם ושאר. ההכרתה השם הוא שלא ישאר לו דבר שיזכר שמו עליו, או יהיה ושאר קרוב כמו איש איש אל כל שאר בשרו, ואם זה בקמץ וזה בציר״י: נין. הוא הבן: ונכד. הוא בן הבן, וכן ת״י בר ובר בר: (כג) ושמתיה למורש קפוד. כמו שאמר ההרכן הדוס וירשוה קאת וקפוד, וקפוד הוא הנקרא בערבי קנאפד, ובלע״ז טארטוג, והיה נמצא תמיד במקום המים: וטאטאתיה במטאטא השמד, ענין מכבדות שמכבדין את הבית בלשון משנה, והוא שנקרא בלשון מקרא יעים ויעה כרד אמר כמו שמכבדין הבית ויבאר קרקע הבית נקי כן תהיה בבל נקיה מהגבים ומכבודה ומהבוס ומכל דבר והיתו שכבוד ויהיה כבוד השמד והשחתה, וכן בדברי רבותינו ז״ל לא הוו ידעי רבנן מאי וטאטאתיה עד דשמעוה לאמתיה דבי רבי דקאמרה לחברתה שקלי טאטיתא וטאטי ביתא, והנה נשלמה נבואת בבל, ופרשה זאת אחריה על מלך אשור: (כד) נשבע. דברו הוא שבועתו, כי דברו קיים כמו השבועה, לפיכך אמר הם לא שבות כענין שבועה, כאדם שאומר אם יהיה כך לא יהיה כך, וכן אם לא בתים רבים לשמה ושיו אם לא
שויתי

מצודת דוד

פרי עלמו הרס בעברתו: לא פתח ביתה. לא התיר אסיריו ללכת לביתם: (יח) איש בביתו. כל אחד שכב בכבוד בקברו: (יט) ואתה. אבל אתה נשלכת מקברך כמו שמוקרין המתועב לזרקו לחוץ כי אחז״ל בשעה שנטרד נ״נ לשבעה שנים עם החיות המליכו עם הארץ את אויל מרודך בנו וכשחזר למלכותו נטלו וחבשו בבית האסורים עד יום מותו כשמת הוציאו את אויל מרודך להמליכו ולא קבל אמר אם ישוב למלכותו יהרגני ולא האמין שמת עד שהוציאוהו מקברו: לבוש הרוגים. כלבוש מלוכלך כמו לבוש הרוגים מדוקרי חרב מרוב הלכלוך: יורדי אל אבני בור. ר״ל אשר מרוב הלכלוך יורדים במלבושים ההם בעמקי הבור כגוף הפגר הנרמס כי לגודל המאוס לא יפשטו המלבושים מעליהם ואמר שבמלבוש כזה יגררו פגר נ״נ ללעג ולקלס: (כ) לא תחד. לא תהיה כאחד להיות שוה למלכי העכו״ם בדבר הקבורה לנוח בכבוד: כי ארצך שחת. ולזה פחד מאד עד שהוציאוהו מקברו: עמך הרגת. כמ״ש ואמר להובדא לכל חכימי בבל (דניאל ב): לא יקרא וכו׳. בניו שהם זרע מרעים לא יקרא לזמן רב לומר אלו לזרע נ״נ כי במהרה יכרת זרעו: (כא) הכינו. האומות יאמרו ולא״ז הכינו מטבח לבני נ״נ: בל יקומו. לרשת הארץ: ימלאו. ואז כשיוכרת זרעו ימלאו פני תבל ערים ולפי שאמר למעלה ועריו הרס לכן אמר שמעתה ימלאו ערים: (כב) וקמתי. אקים להפרע מהם: שם ושאר וכו׳. לא ישאר מה שבלו להיות שמו נזכר עליו ולא ישאר מי מבשר בשרו ולא בן ולא בן הבן: (כג) ושמתיה. אשים את בבל להיות למורשה לקפוד ואגמי מים כי שמה תדור הקפוד ושם יהיו אגמי מים כדרך המקומות החריבות: וטאטאתיה. אכבד ואנקה אותה מכבדות של השמדה כי תתרוקן מכל טוב ולא ישאר מאומה: (כד) אם לא. הוא ענין שבועה ונוס ולא אמר והדי הוא כאדם האומר אם לא כן הוא יהיה ענשי כך וכן אם לא בתים רבים (לעיל ה): כאשר דמיתי. כמו כאשר חשבתי באשור כן היתה וכן
כאשר

מצודת ציון

למ״ד באתנחתא: (יט) כנצר. כענף וכן ונצר משרשיו יפרה (לעיל יא): מטעני חרב. מדוקרי חרב והוא לשון ערבי: אבני בור. עומק הבור מקום שהאבנים גוללים ויורדים: כפגר. כן נקרא גוף ההרוג וכן רב הפגר (נחום ג): מובס. נרמס ונדרס כמו יבוס צרינו (תהלים ס): (כ) תחד. מלשון חד ואחד: (כא) מטבח. מקום טבחה: (כב) ושאר. ענינו קרוב כמו שאר בשרו (ויקרא יח): ונין. הוא בן: ונכד. הוא בן הבן וכן אם תשקר לי ולניני ולנכדי (בראשית כא): (כג) למורש. מלשון ירושה: קפוד. שם עוף מדברי. ואגמי מים. כן נקרא מקום קבוצת המים וכן לאגם מים (תהלים קז): וטאטאתיה במטאטא. ענין נקוי וכבוד במכבדות שעשוי לכבד את הבית ואחז״ל שקולי טאטיתא וטאטי ביתא (ר״ה כו):
דמיתי

מֵיתֶךָ אֲעִירָה לָךְ גַּפְרִין כָּל עַתּוּדֵי אָרֶץ עֵתִירֵי נְבִיאָה אֲקִימוּ מִכּוּרְסְאוֹתָם כֹּל מַלְכֵי גוֹיִם : ט כֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ אֵלֶיךָ גַּם־ אַתָּה חֳלֵית כָּמֹנוּ אֵלֵינוּ נִמְשָׁלְתָּ : יא הוֹרַד שְׁאוֹל גְּאוֹנֶךָ הֲמִית נְבָלֶיךָ תַּחְתֶּיךָ יֻצַּע רִמָּה וּמְכַסֶּיךָ תּוֹלֵעָה : יב אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן־שָׁחַר נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ חוֹלֵשׁ עַל־גּוֹיִם : יג וְאַתָּה אָמַרְתָּ בִּלְבָבְךָ הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה מִמַּעַל לְכוֹכְבֵי־אֵל אָרִים כִּסְאִי וְאֵשֵׁב בְּהַר־מוֹעֵד בְּיַרְכְּתֵי צָפוֹן : יד אֶעֱלֶה עַל־בָּמֳתֵי עָב אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן : טו אַךְ אֶל־שְׁאוֹל תּוּרַד אֶל־יַרְכְּתֵי־בוֹר : טז רָאֶיךָ אֵלֶיךָ יְשַׁגִּיחוּ אֵלֶיךָ יִתְבּוֹנָנוּ הֲזֶה הָאִישׁ מַרְגִּיז הָאָרֶץ מַרְעִישׁ מַמְלָכוֹת : יז שָׂם תֵּבֵל כַּמִּדְבָּר וְעָרָיו הָרַס אֲסִירָיו לֹא־פָתַח בֵּיתָה :

ירמיה קמ"ט כ"ג

ס' רפין

ל' מ"ע

ל' מ"ע

ל' ומ"ע

ל' ומ"ע

נספח

ל' דגשים

ד' רפין

ד' דגשים

עֲקֶדְיְרוּקוֹן בָּהִיסְתַּכְּלוֹן וְיֵימְרוּן הָדֵין גַּבְרָא אַזְעִיעַ אַרְעָא אַצְדֵי מַלְכָוָתָא : יח שַׁוֵּי תֵּבֵל כְּמַדְבְּרָא וְקִרְוֹהִי פַּגַּר לַאֲסִירוֹהִי לָא

ארץ י"ר וקמין קמצין בקריאה וסי' ירכיכהו על במותי ארץ . שאול מתחת רגזה לך . הכינו לבניו טבחה אבל אופללה ארץ . רגו שמים כי עשה ה' . רגו שמים וגילי ארץ . ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך . ותשכח ה' עושך . חשף ח' את זרוע קדשו . כי קול נהי נשמע מציון . הנני טביא אתם מארץ צפון וקבצתים . ה' עזי ומעוזי . משא דבר ה' על ישראל תניינא דזכריה . כי לא בחרבם . וכל איתנתא וס"ם דכוו' קמץ בם"ד בסגול וסי' כי לא שלום ירבון . בשמך אלהים . דור חרבות שנינ . מתח שלש . רגזה ארץ : ויאמרו ט' רפ' בקריאה וסי' וכור יצות עולם בינו . ה' עזי ומעוזי ביום צרה . בין האולם ולמזבח יבכו הכהנים . כלם יענו ויאמרו אליך דסיפרא . כל הגוים נקבצו לך דסיפרא . ישישו וישמחו בך . ירונו וישפחו חצצי צדקי . ישפחו השמים ותגל הארץ . התשלח ברקים וילכו :

מֵיתֶיךָ אֲעִירָה לָךְ גַּפְרִין כָּל עַתּוּדֵי אָרֶץ עֵתִירֵי נְבִיאָה אֲקִימוּ מִכּוּרְסְאוֹתָם כֹּל מַלְכֵי גוֹיִם : ט כֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ אֵלֶיךָ גַּם־ אַתָּה חֳלֵית כָּמֹנוּ אֵלֵינוּ נִמְשָׁלְתָּ : יא הוֹרַד שְׁאוֹל גְּאוֹנֶךָ הֲמִית נְבָלֶיךָ תַּחְתֶּיךָ יֻצַּע רִמָּה וּמְכַסֶּיךָ תּוֹלֵעָה : יב אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן־שָׁחַר נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ חוֹלֵשׁ עַל־גּוֹיִם : יג וְאַתָּה אָמַרְתָּ בִּלְבָבְךָ הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה מִמַּעַל לְכוֹכְבֵי־אֵל אָרִים כִּסְאִי וְאֵשֵׁב בְּהַר־מוֹעֵד בְּיַרְכְּתֵי צָפוֹן : יד אֶעֱלֶה עַל־בָּמֳתֵי עָב אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן : טו אַךְ אֶל־שְׁאוֹל תּוּרַד אֶל־יַרְכְּתֵי־בוֹר : טז רָאֶיךָ אֵלֶיךָ יְשַׁגִּיחוּ אֵלֶיךָ יִתְבּוֹנָנוּ הֲזֶה הָאִישׁ מַרְגִּיז הָאָרֶץ מַרְעִישׁ מַמְלָכוֹת : יז שָׂם תֵּבֵל כַּמִּדְבָּר וְעָרָיו הָרַס אֲסִירָיו לֹא־פָתַח בֵּיתָה :

ירמיה קמ"ט כ"ג

ס' רפין

ל' מ"ע

ל' מ"ע

ל' ומ"ע

ל' ומ"ע

נספח

ל' דגשים

ד' רפין

ד' דגשים

עֲקֶדְיְרוּקוֹן בָּהִיסְתַּכְּלוֹן וְיֵימְרוּן הָדֵין גַּבְרָא אַזְעִיעַ אַרְעָא אַצְדֵי מַלְכָוָתָא : יח שַׁוֵּי תֵּבֵל כְּמַדְבְּרָא וְקִרְוֹהִי פַּגַּר לַאֲסִירוֹהִי לָא

ארץ י"ר וקמין קמצין בקריאה וסי' ירכיכהו על במותי ארץ . שאול מתחת רגזה לך . הכינו לבניו טבחה אבל אופללה ארץ . רגו שמים כי עשה ה' . רגו שמים וגילי ארץ . ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך . ותשכח ה' עושך . חשף ח' את זרוע קדשו . כי קול נהי נשמע מציון . הנני טביא אתם מארץ צפון וקבצתים . ה' עזי ומעוזי . משא דבר ה' על ישראל תניינא דזכריה . כי לא בחרבם . וכל איתנתא וס"ם דכוו' קמץ בם"ד בסגול וסי' כי לא שלום ירבון . בשמך אלהים . דור חרבות שנינ . מתח שלש . רגזה ארץ : ויאמרו ט' רפ' בקריאה וסי' וכור יצות עולם בינו . ה' עזי ומעוזי ביום צרה . בין האולם ולמזבח יבכו הכהנים . כלם יענו ויאמרו אליך דסיפרא . כל הגוים נקבצו לך דסיפרא . ישישו וישמחו בך . ירונו וישפחו חצצי צדקי . ישפחו השמים ותגל הארץ . התשלח ברקים וילכו :

מצודת ציון

מצודת דוד

יד א כִּי יְרַחֵם יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּבָחַר עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחָם עַל־אַדְמָתָם וְנִלְוָה הַגֵּר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל־בֵּית יַעֲקֹב׃ ב וְלָקְחוּם עַמִּים וְהֵבִיאוּם אֶל־מְקוֹמָם וְהִתְנַחֲלוּם בֵּית־יִשְׂרָאֵל עַל אַדְמַת יְהוָה לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְהָיוּ שׁבִים לְשׁבֵיהֶם וְרָדוּ בְנֹגְשֵׂיהֶם׃ ג וְהָיָה בְּיוֹם הָנִיחַ יְהוָה לְךָ מֵעִצְּבֹנְךָ וּמֵרִגְזֶךָ וּמִן־הָעֲבֹדָה הַקָּשָׁה אֲשֶׁר עֻבַּד־בָּךְ׃ ד וְנָשָׂאתָ הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׁבַת נוֹגֵשׂ שָׁבְתָה מַדְהֵבָה׃ ה שָׁבַר יְהוָה מַטֵּה רְשָׁעִים שֵׁבֶט מֹשְׁלִים׃ ו מַכֶּה עַמִּים בְּעֶבְרָה מַכַּת בִּלְתִּי סָרָה רֹדֶה בָאַף גּוֹיִם מְרֻדָּף בְּלִי חָשָׂךְ׃ ז נָחָה שָׁקְטָה כָּל־הָאָרֶץ פָּצְחוּ רִנָּה׃ ח גַּם־בְּרוֹשִׁים שָׂמְחוּ לָךְ אֲרֵזֵי לְבָנוֹן מֵאָז שָׁכַבְתָּ לֹא־יַעֲלֶה הַכֹּרֵת עָלֵינוּ׃ ט שְׁאוֹל מִתָּחַת רָגְזָה לְךָ לִקְרַאת בּוֹאֶךָ

וְיוֹמְמָה לֹא יְתַרְחֵקוּן׃ א אֲרֵי יְרַחֵם יְיָ עַל דְּבֵית יַעֲקֹב וְיִתְבְּעֵי עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְיַנִּיחִנּוּן עַל אַרְעֲהוֹן וְיִתּוֹסְפוּן גִּיּוֹרִין עֲלֵיהוֹן עַל־בֵּית יַעֲקֹב׃ ב וְיִסְבְּרוּנוּן עַמְמִין וְיוֹבְלוּנוּן לְבֵית יִשְׂרָאֵל עַל אַרְעָא דְיָי לְעַבְדִין וּלְאַמְהָן וִיהוֹן שָׁבִין לְשׁוּבְיֵהוֹן וְיִפְלְחוּן בְּמִשְׁעְבְּדֵיהוֹן׃ ג וִיהֵי בְּיוֹמָא דְיָנַיַח יְיָ לָךְ מִכַּעֲרָךְ וּמִרְגָּזָךְ וּמִן פּוּלְחָנָא קַשְׁיָא דְאִתְפְּלַח בָּךְ׃ ד וְתִטּוֹל מָתָלָא הָדֵין עַל מַלְכָּא דְבָבֶל וְתֵימַר אֵיכֵדֵין בְּטֵילַת מַרְוַת מַשְׁעְבְּדָנָא סָף תְּקוֹף תָּבָא׃ ה תְּבַר יְיָ תְּקוֹף רַשִׁיעַיָּא שׁוּלְטַן חַיָּבַיָּא׃ ו דַּהֲוָה מָחֵי עַמְמִין בְּתְקוֹף מְחָא דִי לָא פְסִיק מַפְלַח בִּתְקוֹף עַמְמִין מִפְלַח וְלָא מָנַע׃ ז נְחַת שְׁתוֹכַת כָּל אַרְעָא יְבִעוּ תּוּשְׁבְּחָא׃ ח אַף שִׁקְטוּנִין חַדְיוּ עֲלָךְ עִתִּירֵי נְכָסַיָּא אָמְרִין מֵעִידַן דְּשָׁכֵיבְתָּא לָא סָלִיק מְחַבָּלָא עֲלָנָא׃ ט שְׁאוֹל מִכְּרַע נָעַת לָךְ לְקַדְמוּת

יד (ג) כי ירחם ה׳ . תוכר למעלה לומר וזה יקרב את קן בבל כי ירחם וכו׳ ובחוכן בבל תהיה תשובה ליחזקאל : ובחר . עוד כאומר ותקנן עוד זאת בעיני ה׳ כי עוד יבחר בבל ישראל בימי המשיח ותהיה גאולה שלמה ולא כולם ירוח על אדמתם : ונלוה . יתחברו גרים עליהם ונספחו וכו׳ כפל הדבר במ״ש : (ב) ולקחום . העמים יקחו את ישראל והביאום אל מקומם : והתנחלום . בית ישראל ינחלו מהם בהיותם על אדמתם להיות להם לעבדים ולשפחות : והיו שובים . הם ישבו את הקומות אשר שבו אותם משם : ורדו . ימשלו באותם שנשבו אותם לעבודה : (ג) והיה ביום . הניח לו מעמלה ממה שהיית עד הנה ביום . תוכר הוא על מפלת בבל : מעצבונך . הניח לך מצרה ומיגון : ומרגזך . ומבהלה : ומן העבודה . ומעבודת הקשה אשר עבדך בבל בעל עבד בך : (ד) ונשאת . תריס קול לדבר ממשל הוא וכו׳ : שבת נוגש . נתבטל הנוגש לעבוד עבודה : שבתה . נתבטלה המדה המוחכת לה לומר העשירות בעלת מרכיות הזהב : (ה) שבר . כפל הדבר במים : (ו) במברה . בחרון אף : מכת בלתי סרה . הכה מכה מתמדת שלא תסור מן המוכה : רודה באף גוים וכו׳ . כ״ל על כי הוא משל על העובדי כוכבים באף ובחימה שפוכה לכן היה הוא מורדף מכלי מגיעה כי היה מורדף עד לבלה : (ז) נחה . הכה אותה במפלתה שקטה הארץ ופנתה לנוח : (ח) גם ברושים וכו׳ . הוא משל על הארזים והבלעומים . מתי . ישמחו בשמחתם הגם־מתי ני׳ לא יעלה עוד הכורת עלינו ולפי שהמשיל אותם לארזים ותרזים לתן המופל שכם . (ט) שאול מתחת . כני שאול אשר מתחת לארץ תרגז לקראת בואך שמה והוא ענין מגיעה והפלגה כאלו יפחדו ממנו גם שמה : עורר לך . השאול מעיר בעבורך את המתים מן העולם שהיו עריצים בעולם הזה ומושלים בעמים בעבודת כוכבים ומנהיגים את העם בעבודתם הרעה ומעבידים את העם בעבודה קשה בעבדות : פקים . כל המלכים מכפותם

כי ברחם מדי ופרס מתבוננו עליהם ואתנו בניהם לי תינן מלכי מדיכו תפרכו : (ג) כי ירחם ה׳ את יעקב לשמור להם הבטחת גאולתם מיד בבל : ובחר עוד בישראל לעתיד ינאלם גאולי עלמים . ונספחו וכן ספחני גא (שמואל ב׳ ג׳) וכן מסתפח במלת ה׳ (שם כו) : (ד) והתנחלום . יהיו נחלים מהם וכן והתחלתם תותם (ויקרא כה) : ורדו . לשון רדוי ונגיפה כמו לא תרדה בו (שם) : (ג) ביום הניח ה׳ לך . ליחזקאל הכתוב מדבר : מעצבך ומרגזך . שיעניכך וכביניך מלך בבל וכלחותך מפלתו יהות לך כי הלא תפסני גא (שמואל ב׳ ג׳) מדהכה . לשון מרכית גאוה ומשא כבד . וכלותיו דרכו המומרים מדוד ובבא : (ה) שבר ה׳ . משה רבינו . שהיה מכה עמים בעברה : (ו) מרדף בלי חשך . מורדף כל גוי וגוי על ידו בלי חשך עצמו מרדוף ומדלוק אחר כל אומה ואומה : (ז) פצחו רנה . זאת הכונה פצחו אתה שהקשה כל הארץ : (ח) גם ברושים שמחו . אף שלטונין חדיהו שמחו על מפלתך : (ט) לקראת בואך . כשתרד לגיהנם ומה היא

זבח : והביאום ג׳ ב׳ מלאים וא׳ חסר וסי׳ למען אשר יביאו בני ישראל . ולקחום עמים והביאום . ובווים ולקחום : מבה ה׳ פתחין וסי׳ בלשון ארמי עבראה בתופרא לא תלקי עפמין ברוגזא ה׳ מהי :

תולדות אהרן וגוף סגר . יכמות מז קידושין פ : שבת נוגש . שבת קמץ : שבר ה׳ . שבת קלע (מגלה עב) :

ויפל בלעצר : (ו) מכה . תומר על נבוכדנצר ולפי שהוא המשלה ומוסף ככתם כל המלכות תאמר זה פעמים על כי נעוו אף על פי שהכהו לותם כל הגוים סם לא לקחו לכם דבר אלא מה שהניח לכם לפיכך נענשה אלא היה לו תחלה עליהם . מכת בלתי סרה . כתי״ו בתקום ד״ל כי לית סוף . וכן תכמה ודעת . שפעת תי תורה . והדומים להם כמו שכתבנו בספר מכלל . תאמר כי תני רוחה מכל מכתו לא היה סרה מכל העמים אלא תמיד היה מכה לותם : רודה בלי חשך . וכל גוי וגוי מורדף מפני כלי חשך ולא מצא מלרחקו אלא תמיד סוף מורדף מפניו לא יהן לו מנוחה : (ז) נחה . יפעה כאות בן כנו וכתם מחללת כרשע נבוכדנצר נחה בקשה כל הארץ ופנתה נחה . ואתר דכתיב בנבוכדנצר כאלו הוא סוף הסוף : (ח) גם ברושים . לפי שאתר נחה בקשה כל הארץ יחזה לומר על עם הארץ שהיו עכידתו וכו׳ בגבה לעיכך אתר גם ברושים . ושוה אצל על המלכים ואתר גם גנו לגבנון . אתרו שגם המלכים שאתו בלבותו ואתבלתו . לכומר לפילו המלכים ואתרים שאין ניתנים עליהם שאתרו בן בעוד כי כאות בן גנו לגבנון אתבלתו : וכן ארזי הלבנון . אתרו שגם המלכים שאתו בלבותו ואתבלתו . לכומר לפילו המלכים ואתרים שאין ניתנים עליהם שאתרו בן בעוד כי כאות בן גנו לגבנון אתבלתו : לא יעלה כאותם עלינו . לפי שהמשל שנמשלו לברושים ולארזים אתר אתר בלומר אלא עתה נבוכדנצר הוא מזה . ואתר אלא עתה בלומר שהיה מתיירא ממנו ועתה שמת אין לו לפחד ממנו כלום : (ט) שאול מתחת . כני שאול אשר מתחת לארץ תרגז לקראת בואך ומעירין עלילות קשות : (ט) שאול מתחת .

מצודת דוד

יד (ג) כי ירחם ה׳ . תוכר למעלה לומר וזה יקרב את קן בבל כי ירחם וכו׳ וכחוכן בבל תהיה תשובה ליחזקאל : ובחר . עוד כאומר ותקנן עוד זאת בעיני ה׳ כי עוד יבחר בבל ישראל בימי המשיח ותהיה גאולה שלמה ולא כולם ירוח על אדמתם : ונלוה . יתחברו גרים עליהם ונספחו וכו׳ כפל הדבר במ״ש : (ב) ולקחום . העמים יקחו את ישראל והביאום אל מקומם : והתנחלום . בית ישראל ינחלו מהם בהיותם על אדמתם להיות להם לעבדים ולשפחות : והיו שובים . הם ישבו את הקומות אשר שבו אותם משם : ורדו . ימשלו באותם שנשבו אותם לעבודה : (ג) והיה ביום . הניח לך מעמלה ממה שהיית עד הנה ביום . תוכר הוא על מפלת בבל : מעצבונך . הניח לך מצרה ומיגון : ומרגזך . ומבהלה : ומן העבודה . ומעבודת הקשה אשר עבדך בבל בעל עבד בך : (ד) ונשאת . תריס קול לדבר ממשל הוא וכו׳ : שבת נוגש . נתבטל הנוגש לעבוד עבודה : שבתה . נתבטלה המדה המוחכת לה לומר העשירות בעלת מרכיות הזהב : (ה) שבר . כפל הדבר במים : (ו) במברה . בחרון אף : מכת בלתי סרה . הכה מכה מתמדת שלא תסור מן המוכה : רודה באף גוים וכו׳ . כ״ל על כי הוא משל על העובדי כוכבים באף ובחימה שפוכה לכן היה הוא מורדף מכלי מגיעה כי היה מורדף עד לבלה : (ז) נחה . הכה מכה במפלתה שקטה הארץ ופנתה לנוח : (ח) גם ברושים וכו׳ . הוא משל על הארזים והבלעומים . מתי . ישמחו בשמחתם הגם־מתי ני׳ לא יעלה עוד הכורת עלינו ולפי שהמשיל אותם לארזים ותרזים לתן המופל שכם . (ט) שאול מתחת . כני שאול אשר מתחת לארץ תרגז לקראת בואך ומעירין עלילות קשות : (ט) שאול מתחת . מעירין את המתים מן העולם שהיו עריצים בעולם הזה ומושלים בעמים בעבודת כוכבים ומנהיגים את העם בעבודתם הרעה ומעבידים את העם בעבודה קשה בעבדות : פקים . כל המלכים מכפותם

מצודת ציון

נתן : עמה . מלשון עם . (ו) והכהם . תרגומו ויכרינון : וגוף . ענין תכור כמו לויה תן (משלי ו) : ונספחו . ענין הסיפה וקבון כמו תחת תכול יוסופו (לויה ג) : (ב) והתנחלום . כמו ונחלתם . אלמנת שבי : וכדו . ענין ממשלה כמו ויכל מיעקב (במדבר כד) : (ג) ומרגזך . ענין תנועה מתבהלה כמו ותתפך לנגד (תהלים ג) : (ד) משל . ענין כעוג בשם ובמשל : (ה) שבר . ענין כפל הדבר : (ו) מרדף . תרגום ל׳ זכך הוא ולכן נאמר בית שלא תכבה (דניאל ג) : (ז) נחה . ענין מנוחה : הגם . ענין מעשה כמו ולא תבנה בית לשם אלהי (דברים כג) : (ח) גם ברושים . אתרו ל׳ לפי שהמלה בעמות נדמים כמו לחמת עבר (דניאל יב) : והדומים : שלהו . ענין אשפות או ובעמת קול בעמתה וכן שלחו (תהלים נד) : (ט) שאול . גיהנם : רגזה . ענין תנועה מתבהלה : עורר . מלשון מהעוררות ושיקוצים : פקים

תֵּבֵר לְאַרְעֵיהּ יַעֲרְקוֹן׃ פו כָּל דְּיִשְׁתְּכַח בָּהּ יִתְקְטֵל וְכָל דְּיֵעוֹל לְכַרְבֵי צִירָא יִתְקְטֵל בְּחַרְבָּא׃ פו וְעִוְרֵי מִיהוֹן יְטַרְפוּן לְעֵינֵיהוֹן יְתִבְזְזוּן בָּתֵּיהוֹן וְנִשֵּׁיהוֹן יִשְׁתַּכְבָן׃ פז הָא אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן יַת מַדֵּי דִּי בְכַסְפָּא לָא מְקַסְטִין וְדַהֲבָא לָא מְרַעְיִן בֵּיהּ׃ יח וְקַשְׁתָּתְהוֹן עוּלֵימִין יְבַזְעָן וְעַל וְלַד מָעִין לָא יְרַחֲמוּן עַל בְּנַיָּא לָא תָּחוּס עֵינֵיהוֹן׃ יט וּתְהִי בָּבֶל דַּהֲוַת מַלְכְּוָתָא חֲדָתַת מַלְכְּוָן תּוּשְׁבַּחַת רְבוּת כַּסְדָּאֵי בַּהֲפֵיכָא דַּהֲפַךְ יְיָ יַת סְדוֹם וְיַת עֲמֹרָא׃ כ לָא תֶּיתֵב לָנֶצַח וְלָא תִּשְׁכֹּן עַד־דָּר וְדוֹר וְלֹא־יֶהֱלֶ שָׁם עֲרָבִי וְרֹעִים לֹא־יַרְבְּצוּ שָׁם׃ כא וְרָבְצוּ־שָׁם צִיִּים וּמָלְאוּ בָתֵּיהֶם אֹחִים וְשָׁכְנוּ שָׁם בְּנוֹת יַעֲנָה וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ־שָׁם׃ כב וְעָנָה אִיִּים בְּאַלְמְנוֹתָיו וְתַנִּים בְּהֵיכְלֵי עֹנֶג וְקָרוֹב לָבוֹא עִתָּהּ וְיָמֶיהָ לֹא יְמָשֵׁכוּ׃

טו כָּל־הַנִּמְצָא יִדָּקֵר וְכָל־הַנֶּסְפֶּה יִפֹּל בֶּחָרֶב׃ טו וְעֹלְלֵיהֶם יְרֻטָּשׁוּ לְעֵינֵיהֶם יְשֻׁסּוּ בָּתֵּיהֶם וְנָשֵׁיהֶם תִּשָּׁכַבְנָה׃ יז הִנְנִי מֵעִיר עֲלֵיהֶם אֶת־מָדַי אֲשֶׁר־כֶּסֶף לֹא יַחְשֹׁבוּ עָלָיו וְזָהָב לֹא יַחְפְּצוּ־בוֹ׃ יח וְקַשָּׁתוֹת נְעָרִים תְּרַטַּשְׁנָה וּפְרִי־בֶטֶן לֹא יְרַחֵמוּ עַל־בָּנִים לֹא־תָחוֹס עֵינָם׃ יט וְהָיְתָה בָבֶל צְבִי מַמְלָכוֹת תִּפְאֶרֶת גְּאוֹן כַּשְׂדִּים כְּמַהְפֵּכַת אֱלֹהִים אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה׃ כ לֹא־תֵשֵׁב לָנֶצַח וְלֹא תִשָּׁכֵן עַד־דּוֹר וָדוֹר וְלֹא־יֶהֱלֶ שָׁם עֲרָבִי וְרֹעִים לֹא־יַרְבִּצוּ שָׁם׃ כא וְרָבְצוּ שָׁם צִיִּים וּמָלְאוּ בָתֵּיהֶם אֹחִים וְשָׁכְנוּ שָׁם בְּנוֹת יַעֲנָה וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ־שָׁם׃ כב וְעָנָה אִיִּים בְּאַלְמְנוֹתָיו וְתַנִּים בְּהֵיכְלֵי עֹנֶג וְקָרוֹב לָבוֹא עִתָּהּ וְיָמֶיהָ לֹא יִמָּשֵׁכוּ׃

ד׳ כתיבן ליישן שגל וקרינן לישן שכיב׳ וסי׳ אשה תארש ואיש אחר • ועלליהם ירסשו לעיניהם • שאי עיניך על שפים וראי אשה לא שגלת • ואכאבתי את כל הגוים אל ירושלם : וקרוב ר׳ בקריאה וסי׳ וענה איים באלמנותיו • כי קרוב יום וקרוב יום לה׳ • תודינו לך אלהים הודינו • וקרוב לשמוע סתת הכפיליס

תולדות אהרן בעת יענם ? תולין סד : ושעירים • שבת קמט :

תאר יצלו בחשוך מתוכו חיים לא עמו יפנו ואיש אל ארצו ינוסו : (פו) כל הנמצא • כל הנמצא בתוכו עמם תאר ידקר, כמו תאבי שעיר, וכפל פעניו במלות שונות, ותאר על הנספה יפול בחרב ושרוש שנספה כמו נוסף ושנא מעם תאר ונוסף אל תגזי שנת שכיר, ועניין שרוש הרגש יונתן, ועניין ידבר שוא מכת החרב, ויש מפרשים כל הנספה כמו ויש נספה בלא מצפים ואתר כל מי שיגיע ומנו לעזוב לא ימות על מעמו

מצודת ציון

תחשוף (תהלים ד) ; בעברת • מלשון עברה ועפה : (פו) ידקר • ענין נקיעה ותחיבת חרב בגוף כמו ובקיעו אלי את אשר דקרו (זכריה יב) : (פו) יכשלו • ענין נקיעה וכן הם על כיום רטשה (הושע י) : יפלו • ענין הם ושלג : תשגלנה • מלשון משגל ומשכב : (יז) מעיר : עין סדר ושאר כמו נחלת נוים (ירמיה נ) : גחן • מלשון נחוש : (כ) יהלך • כמו יאהל הגלי"ם וכן ועמהם תמרו (ב"ג יט) ומשפטו תעמרו : ירבצו • ענין הכניעה לנוח : (כא) ציים • תוחש • שמות מיני חיות : כנות יענה • שם עוף בת שיעגה : ושעירים • שם כשדים הנדמים בדמות שעירים לפי שמתעין בשם וכן ובעיר על לעכו יקרא (לקמן לד) : ירקדו • ענין קפיצה ודלוג : (כב) ואנה • ענין כרמא קול כמו ומנו סלגים וכו' קול רם (דברים כז) : ליים • שם חיה : בהיכלותיו • כמו בארמנותיו : כמו עוף מלשון חולם ושניים מין

מצודת דוד

כמיפזון מתוכה חיים לא עמו וכו' ולא ישובו עוד כלומר כשהיה מעמדו ועתה אין מקנאה : (פו) כל הנמצא • כי כל הנמצא בתוכה ידקר בחרב וגם עמם נכלו וכל הנספה : (פז) הנני • כי הנני מעיר עליהם את מדי • דריוש המדי הרג את בלשאצר וכן הוא לומר כיה בלילה קטיל בלשאצר (דניאל ה) ודריוש מדלח קביל מלכותא (שם ו) : וחכה לא יחפצו בו • אין חומדי' כי אם להרוג ולהקטיל על כל הרעה אשר עשו מלכי בבל לכל העמים : (יח) וקשתות : על כני מדי : נערים • על בבל : תרטשנה • תנקשנה בחיליהם אשר יורו בקשתותיהם: ופרי בטן : טולים קטי : (יט) והיתה בבל : אתי פורענות בלו לה כאשר עשיס דריוש הרג בלשאצר ומלך אחר אחריו והפכה הממלכה להיות כמהפכת סדום מן האמים וכן אינו בסדר עול' (ירמיה נ) וכל כאשר השמיע הנביא הכתוב ואחריו כאשר השמיע והיתה כבל לכי ממלכות ונומר· שהיתה מלא ורצם הממלכות והיתה תפארת גאון כשדים עתה והיתה כמהפכת סדום . (כ) ולא יהל שם ערבי . כמו לא יאהל לא יפרום שם אהל אפי' ערבי שדרכ' ליטב באהלי' ולהסיע מקניהם ממקום למקו' לא תמלא מן בעיניהם לקבוע שם אהליהם כי אף למרעה לא יהיה רועיה ולא תחמה על לא יהל האכלה כאהלי היתה בו אל"ף כי הרבה מקומות יש שאברת קול האות במקום אות וכן (לעיל לה) מלפני מבהמות ארץ כמו מאלפנו וכן (משלי יז) שקר מזין על לשון הוא כמו שקר מאזין : (כא) ליים . ת"י תמון הם ממיות מדרש"ס כלע"ז : לחוחים • לא ידעתי מה מין חיה הם : (חיים לשון קולים וחוחים והדרדים) : ושעירים . שדים : (כב) ואנה חיים בארמנותיו : ויעורו חתולי בארמנותיו : ואנה : כמו ואנתה אמה (הושע ב) ומעונותיו ערים, (נחום ב) ויש לפרש עוד ואנה לשון עניית קול : והניס • יעמו בהכלי עונג שלהם : וימיה • ימי עוכתם לא ימשכו כי כבר הוכעתו ירמיה (ירמי' כח) לפי מלחת לבבל שבעים שנה לפקד תחכם ותיתם פקידה על ידי כורש מלך פרס שיעול המלוכה מבבל לאחר דריוש המדי כי

ומקומו : (עו) כל הנמצא : בחוץ ידקר : וכל הנספה : על כני העיר נהיות נקלע עמהם במלחמה יפול בחרב כשתלכד העיר . נספה לשון ספות הרוח (דברים כד) ספו שנה על שנה (לקמן כט) ספו על זבחיכם (ירמיה ז) תקוויליו"ל כלעז : (עז) ירועצו : יתנקצו וכן נערים תרטשנה : (יז) הנני מעיר עליהם את מדי • דריוש המדי הרג את בלשאצר וכן הוא לומר ביה בלילה קטיל בלשאצר (דניאל ה) ודריוש מדלח קביל מלכותא (שם ו) : וחכה לא יחפצו בו • אין חומדי' כי אם להרוג ולהקטיל על כל הרעה אשר עשו מלכי בבל לכל העמים : (יח) וקשתות : על כני מדי : נערים • על בבל : תרטשנה • תנקשנה בחיליהם אשר יורו בקשתותיהם: ופרי בטן : טולים קטי : (יט) והיתה בבל : אתי פורענות בלו לה כאשר עשיס דריוש הרג בלשאצר ומלך אחר אחריו והפכה הממלכה להיות כמהפכת סדום מן האמים וכן אינו בסדר עול' (ירמיה נ) וכל כאשר השמיע הנביא הכתוב ואחריו כאשר השמיע והיתה כבל לכי ממלכות ונומר· שהיתה מלא ורצם הממלכות והיתה תפארת גאון כשדים עתה והיתה כמהפכת סדום . (כ) ולא יהל שם ערבי . כמו לא יאהל לא יפרום שם אהל אפי' ערבי שדרכ' ליטב באהלי' ולהסיע מקניהם ממקום למקו' לא תמלא מן בעיניהם לקבוע שם אהליהם כי אף למרעה לא יהיה רועיה ולא תחמה על לא יהל האכלה כאהלי היתה בו אל"ף כי הרבה מקומות יש שאברת קול האות במקום אות וכן (לעיל לה) מלפני מבהמות ארץ כמו מאלפנו וכן (משלי יז) שקר מזין על לשון הוא כמו שקר מאזין : (כא) ליים . ת"י תמון הם ממיות מדרש"ס כלע"ז : לחוחים • לא ידעתי מה מין חיה הם : (חיים לשון קולים וחוחים והדרדים) : ושעירים . שדים : (כב) ואנה חיים בארמנותיו : ויעורו חתולי בארמנותיו : ואנה : כמו ואנתה אמה (הושע ב) ומעונותיו ערים, (נחום ב) ויש לפרש עוד ואנה לשון עניית קול : והניס • יעמו בהכלי עונג שלהם : וימיה • ימי עוכתם לא ימשכו כי כבר הוכעתו ירמיה (ירמי' כח) לפי מלחת לבבל שבעים שנה לפקד תחכם ותיתם פקידה על ידי כורש מלך פרס שיעול המלוכה מבבל לאחר דריוש המדי

ומקלתו כן לפי שהם נרתים כדמות שעירים למתמן נכסו), וכן ס"י ויזידין יתיכון תמן : (כב) ואנה • פי' ויעמד כמו עמו לא , ואתן לכם , ונספה שהם , ובדומים לפה פינה פנתה של וה

רשי

בהם : (ה) וכלי זעמו : הם גבורי מדי ופרס : לחבל כל הארץ : של בבל : (ו) כשוד . כיוס ביזה מאת הקב"ה יבא : (ז) כל ידים : של בבל : (ח) צירים וחבלים · הם לשון יסורי אשה הכורעת לילד שצירי דלתי בטנה מתפרקים להפתח : יחילון . היל וחלחלה לשון רתת הם : איש אל רעהו יתמהו · בני בבל על הלובאים עליהם כי משונים הם : ופני להבים פניהם : אומר אני שפניהם להובים ומאויימין מאד אי י"ל שהם עם חושבי מחשבות ואת בני בבל (דימה להם על שם התמהון) : (ט) וחטאיה : חוטאיה : (י) וכסיליהם · מזלותיהם : יהלו : יאירו וכן בהלו נרו (איוב כט) וכן אור כי יהל (שם לא) : חשך השמש · מתוך צרתם נדמה להם כאילו חשך השמש : (יא) על תבל . על ארצם : (יב) אוקיר אנוש מפז . בו בלילה אכבד את דניאל מפז כשהביאוהו לקרות מכתב מנא מנא תקל ופרסין (דניאל ה) באדין אמר בלטשאצר והלבישו ית דניאל ארגונא וגו' : כתם אופיר . קבולת זהב אופיר : (יג) שמים ארגיז . כל צבאה ירגז ואומר איך נפלת משמים הילל בן שחר (לקמן יד) ואחר כך נגדעת לארץ חולש על גוים אף כאן התחלה שמים ארגיז ואחר כך ותרעש הארץ ירעשו יושביה לקול מפלתה שיתמהו בדבר : (יד) והיה . יושב בבל : כצבי מודח : ממקומו

רדק

ענין מטי כלומר הוא היה מגיע פקידים עליהם , וכן תרגם יונתן : (ה) באים · מקצה השמים ממזרח , אמר מקצה השמים על דרך ההפלגה לרחוק הקצה כאלו נוגע לשמים מן הצד ההוא : ה' וכלי זעמו , הוא המניע הגזרה ועם הגזרה הם כלי זעמו והנה יחבל ארץ בבל : (ו) הלילו : אמר כנגד אנשי בבל : כשוד משדי יבא · כשוד שיבא מחזק שאין דרך להנצל ממנו , וכן כקול שדי כקול חזק , וכן תרגם יונתן : על כן · כי אין להם תחבולה להנצל כיון שבא להם זה להנצל מאת ה' : תרפינה · הידים מלהלחם כנגד אויביהם ולבב ימס שלא ימצא בעצמו שום גבורה ואומץ כי הגבורה היא בלב · כמו שאמר ואמיץ לבו בגבורים : (ח) ונבהלו · בקמץ מפני ההפסק כי יש לה מפסק ההפסק , ופירוש יושבי בבל יהיו נבהלים ולא יוכלו להשיב יד : יאחזון · בנו"ן מפני ההפסק , ופי' הם יאחזו צירים , וזה הענין משמש בשני פנים כי הצירים יאחזו האדם הנבהל , כמו חיל אחז יושבי פלשת , הנה חבלים יאחזון , צירים אחזוני , ובהתחזק הצירים על האדם תמיד כאלו האדם יאחז הצירים שלא יפרדו ממנו , לפיכך אמר צירים וחבלים יאחזון , לדעת יונתן יהיה נו"ן יאחזון נו"ן הכנוי והוא כמו יאחזום ויהיה בענין כמו תכריו וטוב הוא פירושו לכן תרגם יחדונונון : יתמהו · לפי שבאה להם הרעה פתאום יתמהו איש אל רעהו איך היה זה : פני להבים פניהם , כאדם שיש לו בשת שישובו פניו אדומים : (ט) הנה יום ה' בא אכזרי ועברה וחרון אף עמו : הארץ · פירוש ארץ בבל : וחטאיה · יושבי בבל שהם חטאים ורשעים ישמידם מבבל עד שתשאר שממה בעונותיה מאנשיה : (י) כי כוכבי , הנביאים מדברים דרך משל ואומרים על מי שבאה לו צרה כי הוא יושב בחשך ולא יזרח לו השמש ולא יאירו לו הכוכבים ולא שום אורה כמו שאמר ידעך נרו באישון חשך , ומן זה הפסוק ואחרים רבים בזה הענין , ופירוש וכסיליהם , כתב רבי יונה כי כסיל הוא כוכב גדול נקרא בערבי סוהי"ל והכוכבים המתחברים אליו נקראים על שמו כסילים : יהלו אורם , ענין נוגה שרשו הלל כמשפט' ויהלו כמו יגוהו , כמו שאמר וירח לא יגיה אורו , כאלו אמר לא יתנו אורם והמשל על הכוכבים , אם אראה אור כי יהל המשל על האו' בצאתו שיקוו אורו : (יא) ופקדתי על תבל · ר"ל על ארץ בבל אפקוד עליהם רעתם שעשו לישראל : ועל רשעים , הכשדים שהם רשעים והרעו לישראל יותר מדאי , כמו שאמר אני קצפתי מעט והם עזרו לי לרעה : גאון זדים שהיו גאים ואנשי זדון אשבית זדונם : (יב) אוקיר אשים בני בבל יקרים יותר מפז , כלומר אם ירצה אדם לפדותה שלא יהרגום לא יקחו מדי ופרס ככסף משקלה זהב שלא יהרגו אותם : מכתם אופיר · מזהב אופיר , והפסוק כפל בענין במלות שונות , ויונתן תרגם הפסוק בענין אחר אמר אחבב דחלי וגו' , ר"ל על ישראל שהיו בבבל שלא יומתו בין המומתים מאנשי בבל כי יהיו יקרים בעיני מדי ופרס יותר מפז וישמרו אותם שלא יהרגו : (יג) על כן שמים · דרך משל , כאלו ירגזו השמים ותרעש הארץ מרוב הרעה הבאה על בבל כי לא יוכלו להנצל מן החרב בשום ממון , לפיכך אמר על כן : (יד) והיה · העם הנכרי אשר בבבל יהיה באה הרעה על בבל כצבי מודח , שידיתוהו וירדפו אחריו ללכדו שהוא רץ בכל כחו כן כל אשר בבבל מהם אחר

ישעיה יג

צבא מלחמה : ה באים מארץ מרחק מקצה השמים יהוה וכלי זעמו לחבל כל־הארץ : ו הלילו כי קרוב יום יהוה כשד משדי יבוא : ז על־כן כל־ידים תרפינה וכל־לבב אנוש ימס : ח ונבהלו צירים וחבלים יאחזון כיולדה יחילון איש אל־רעהו יתמהו פני להבים פניהם : ט הנה יום־יהוה בא אכזרי ועברה וחרון אף לשום הארץ לשמה וחטאיה ישמיד ממנה : י כי־כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם חשך השמש בצאתו וירח לא־יגיה אורו : יא ופקדתי על־תבל רעה ועל־רשעים עונם והשבתי גאון זדים וגאות עריצים אשפיל : יב אוקיר אנוש מפז ואדם מכתם אופיר : יג על־כן שמים ארגיז ותרעש הארץ ממקומה בעברת יהוה צבאות וביום חרון אפו : יד והיה כצבי מדח וכצאן ואין מקבץ איש אל־עמו יפנו ואיש אל־ארצו ינוסו :

תרגום

משרין בקרבא : ה אתן מארעא רחיקא מסיפי ארעא יי ומני כם דלוט קדמוהי לחבלא כל רשעי ארעא : ו אילילו ארי קריב יומא דעתיד למיתי מן קדם יי כביזא מן קדם שדי ייתי : ז על כן כל ידיא יתרשלון וכל לבא דאנשא יתמסי : ח ויתבהלון עקא וחבלין יחדונונון זיע כלידתא יזועון גבר לחבריה יתמהון אפי שלהובין אפיהון : ט הא יומא מן קדם יי עתיד למיתי אכזרי ותעבור ותקוף רגז לשואה ארעא לצדו וחיבהא ישיצי מנה : י ארי כוכבי שמיא ונפילידהון לא יזהרון נהוריהון וקבל שמשא במפקיה וסיהרא לא מזהר נהוריה : יא ואסער על דדירין בתבל בישתא ועל רשיעיא חוביהון ואבטיל רבות רשיעין ותקוף תקיפין אמאיך : יב אחבב דחלי מדהבא דמתיקרין מניה בני אנשא ועבדי אוריתא מססנא דאופיר : יג על כן שמיא אזיע ותזוע ארעא מאתרהא מן קדם יי צבאות וביום תקוף רוגזיה : יד ויהי כטביא מפרד וכעאנא דמכניש גבר לעמיה יתפנון

ילכו · ויבאו אליך כמבוא עם · בתרא מ"ל : לחבל ג' וסי' וכלי זעמו לחבל · וכלי כליו רעים · בראתי משחית לחבל : ונבהלו צירים הר מן ו' מלין בטעמא מ'עימין ומפסיקין וסי' ויתמהמה ויחזיקו · ויאמר ה' אלהי אדני · וימאן ויאמר אל אשת אדניו · וישחט ויקח משה · ונבהלו צירים וחבלים · ויאמר ה' מציון · ואמר לה אלה מאניא שא אזל אתת המו : זדים ד' וסי' ועתה אנחנו מאשרים · ופקדתי על תבל רעה ומלאכי · ודבתרי' כי הנה היום בא · אלהים ודים קמו עלי חגיינא דסיפרא · וכל אלפא ביתא דכוו':

מצודת דוד

המקום יצוה לספור אנשי צבא המלחמה כדרך בעושה אוסר המלחמה ר"ל יאליתו במלחמה כאלו המקום יהיה אוסר המלחמה : (ה) מקצה השמים . אמר דרך הפלגה : ה' וכלי זעמו . כאלו יבוא ה' להיות אוסר המלחמה וכלי זעמו עמו והם חיל פרס ומדי : לחבל . להשחית כל ארץ בבל : (ו) הילילו . כאלו לבבל יאמר שיעשו יללה כי קרוב יום הפורענות הבא מה' לא במקרה : כשוד משדי יבוא · רצה לומר תהיה גדולה וקשה כדרך השוד הבא משדי בעל היכולת : (ז) כל ידים · כל ידי אנשי בבל יהיה רפוים מרוב אימה וכל לבב אנשיהם ימס : (ח) ונבהלו . יהיו בהולים ומפחדים : יאחזון · יאחז אותם צירים וחבלים וכאשת לידה יחילון : איש אל רעהו · בני בבל יתמהו זה מול זה על הלובאים עליהם כי יהיו פניהם להובים כלהבת אש : (ט) אכזרי · היום ההוא יהיה יום אכזרי ויהיה עוד עמו עברה וחרון אף : הארץ · ארץ בבל : וחטאיה · אנשיה החוטאים : (י) לא יהלו אורם · מרוב הצרה יראה להם שאין אורם מזהיר : בצאתו . עם כי אז נראה ביותר הבהקת אורו : (יא) ופקדתי על תבל רעה . אזכור על ארץ בבל את הרעה שעשו לישראל ואשלם להם גמולם : ועל רשעים . על אנשי בבל אזכיר עונם : (יב) אוקיר · אז אשים בן אנוש יותר יקר מפז כי המחויב לא יקח פז מחירו לבל יהרגנו : ואדם וגו' · וכפל הדבר במ"ש : (יג) על כן · בעבור הרעה הבאה על בבל ארגיז השמים : ותרעש . מהרדת מפלת בבל ירעשו יושבי הארץ ביום ההוא עברת ה' וחרון אפו · (יד) והיה וכו' · כבוא הרעה על בבל אז העם הנכרי אשר בבבל יהיה כצבי המודח ממקומו על ידי הרודפים שהוא רץ מפניהם בכל כחו כן כל אשר בבבל מהם אחר יפנו בעמו

מצודת ציון

מספר ומנין כמו ויפקדם בטלאים (ש"א טו) : (ה) לחבל · להשחית כמו וחובל עול (לעיל י) : (ו) הלילו · מלשון יללה : כשוד · מלשון שדידה ועושק הנפש וכן מקטב ישוד צהרים (תהלים צא) : (ז) תרפינה · מלשון רפיון : (ח) צירים · הם יסורי אשה הכורעת לילד שצירי דלתי בטנה מתפרקין להפתח וכן כי נהפכו עליה ציריה (ש"א ד) : וחבלים : גם הוא ענין מכאובי לידה כמו נחבלי יולדה (הושע יג) : יחילון · מלשון חיל וחלחלה : (י) וכסיליהם · מזלות השמים וכן כסיל וכימה (איוב ט) : יהלו · יזהירו כמו בהלו נרו (שם כט) : יגיה · ענין האור כמו וה' יגיה חשכי (ש"ב כב) : (יא) ופקדתי · ענין זכרון כמו וה' פקד את שרה (בראשית כא) : תבל · כן נקרא הארץ : והשבתי · ענין בטול כמו שבת נוגש (לקמן יד) : גאון · ענינו כמו גאוה : זדים · רשעים : עריצים · תוקים כמו כגבור עריץ (ירמיה כ) : (יב) אוקיר · מלשון יקר ותשוב : מפז · הוא זהב הטוב : מכתם אופיר · מזהב טוב הבא מאופיר : (יג) ארגיז · ענין רעדה כמו רגזו ואל תחטאו

ישעיה יב

וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה׃ ג וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה׃ ד וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ׃ ה זַמְּרוּ יְהוָה כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ׃ (מודעת ק') ו צַהֲלִי וָרֹנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃

יג א מַשָּׂא בָּבֶל אֲשֶׁר חָזָה יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ׃ ב עַל הַר־נִשְׁפֶּה שְׂאוּ־נֵס הָרִימוּ קוֹל לָהֶם הָנִיפוּ יָד וְיָבֹאוּ פִּתְחֵי נְדִיבִים׃ ג אֲנִי צִוֵּיתִי לִמְקֻדָּשָׁי גַּם קָרָאתִי גִבּוֹרַי לְאַפִּי עַלִּיזֵי גַּאֲוָתִי׃ ד קוֹל הָמוֹן בֶּהָרִים דְּמוּת עַם־רָב קוֹל שְׁאוֹן מַמְלְכוֹת גּוֹיִם נֶאֱסָפִים יְהוָה צְבָאוֹת מְפַקֵּד

תרגום

וְתוּשְׁבַּחְתִּי דְחִילָא יְיָ אֲמַר בְּמֵימְרֵיהּ וַהֲוָה לִי לְפָרִיק׃ ג וּתְקַבְּלוּן אוּלְפַן חֲדַת בְּחֶדְוָא מִבְּחִירֵי צַדִּיקַיָּא׃ ד וְתֵימְרוּן בְּעִדָּנָא הַהִיא אוֹדוּ קֳדָם יְיָ צַלּוֹ בִשְׁמֵיהּ חַוּוּ בְעַמְמַיָּא עוֹבָדוֹהִי אַדְכָּרוּ אֲרֵי תַקִּיף שְׁמֵיהּ׃ ה שַׁבָּחוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי גְבוּרָן עֲבַד גַּלְיָא דָא בְּכָל אַרְעָא׃ ו בּוּעִי וְשַׁבַּחִי כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן אֲרֵי רַבָּא אֲמַר לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵיהּ בְּגַוִּיךְ קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל׃ א מַטַּל כָּס דִּי לְוָט לְאַשְׁקָאָה יָת בָּבֶל דְּאִתְנַבֵּי יְשַׁעְיָה בַּר אָמוֹץ׃ ב עַל כְּרַכָּא דְיָתְבָא שְׁלֵיוָא זְקוֹפוּ אָתָא אֲרִימוּ קָלָא לְהוֹן אֲנִיפוּ יַד וְיֵיעֲלוּן בְּתַרְעַהָא מִתְנַדְּבִין׃ ג אֲנָא פַּקֵּדִית לִמְזַמְּנֵי אַף עָרְעִית גִּבָּרֵי וְיִתְפָּרְעוּן מִנְּהוֹן רוּגְזִי תּוּקְפִי וְתוּשְׁבַּחְתִּי׃ ד קָל הֲמוֹן בְּטוּרַיָּא דְמוּת עַם סַגִּי קָל אִתְרְגוּשַׁת מַלְכְוָן עַמְמַיָּא דְמִתְכַּנְשִׁין יְיָ צְבָאוֹת מְמַנֵּי

רשי

היה שמו חלוק ובמפלתו של עמלק נעשה שלם וכן הוא אומר כי יד על כס יה (שמות יז) אין הכסא שלם ואין השם שלם עד שתהא מלחמה לה' בעמלק: ויהי לי לישועה. כמו היה לי לישועה ודרך מקראות לדבר כן כמו והסר לא שם לבו (שם ט') וגו' ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו ועוד בדברי הימים (ב י) ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלוך עליהם רחבעם היה לו לומר מלך עליהם רחבעם: (ג) ושאבתם. ותקבלון אולפן חדת: ממעיני הישועה. כי ירחיב לכם על ידי ישועה הבאה להם ויתגלו להם רזי התורה שנשתכחו בבבל על ידי הצרות: (ד) עלילותיו. מעלליו: הזכירו. לשבח כי נשגב הוא: (א) משא בבל: משא פורעניות של בבל: (ב) על הר נשפה שאו נס. להקבץ על הר שקט ובוטח בשופי שאו נס לגוים והרימו קול לנקבלים שיבואו עליו: הניפו להם יד. לרחוקי' שאין יכולים לשמוע ויראו את הנפת היד ויבואו בפתחי נדיבי' של שרי בבל: פתחי. כמו בפתחי ותשב בית אביה (בראשית לח) שנפתר בבית אביה ומנחם בן סרוק פתר חרבות כמו והמה פתיחות (תהלים נה): (ג) אני צויתי למקודשי. שיבואו ויתחילו להתגרות בם והם פרס ומדי אנשי כורש ודריוש שזומנתים לכך: קראתי גבורי לאפי. לעשות חרון אפי בהם שהם עליזי גאותי שאני מתפאר בהם

רדק

חסף: ותמרת. כמו ותרעתי, וכן אמר נתנך היום כיד כמו כידי: (ג) ושאבתם מים בששון. דרך משל כמו השואב מים מן המעיין שלא יפסקו מימיו כי בכל עת ימלא בו לשאוב כי הוא מקור תמידי כן לא תפסוק מהם הברכה והישועה ויהיה בששון כל ימיהם, ויונתן תרגם הפסוק כמשל למוד החכמה כי החכמה נמשלת למים, והמלמדים הם כמו המעיין והתלמידים הם השואבים וכת"י תקבלון אולפן חדת ואמר חדש לפי שאותו הלמוד יהיה חדש וכן ילמדו או דעת את ה' מה שלא למד אדם עד אותו היום כמו שאמר כמים לים מכסים: (ד) ואמרתם, תאמרו זה אל זה דרך זרוז: קראו בשמו, קראו לעמים בשמו, כמו ויקרא שם אברם בשם ה', וזהו טעם הודיעו הזכירו. או פי' קראו בשמו כשתתפללו לו, וכן ואני אקרא בשם אלהי, וכת"י צלו בשמיה: (ה) זמרו ה' כי גאות עשה. כמו שאמר על ים סוף כי גאה גאה וזאת הגאות שהיה מודעת בכל הארץ שיוציא עם דל מבין עמים רבים והעצומים, ומגפת גוג ומגוג גם כן תהיה מודעת בכל הארץ, ועל כל זה ראוי לכם לומר לה': (ו) צהלי. הרימי קולך בשירה ובשבח אל כי קדוש ישראל היה גדול בקרבך, כלומר גדול שמו בקרבך בנפלאות שעשה כמו שאמר בנבואת גוג ומגוג ביחזקאל והתגדלתי והתקדשתי וגו': (א) משא בבל אמר אשר חזה להודיע כי נתנבא גם על אומות העולם, ובראשון אמר אשר חזה ולא הוצרך לומר על האחרים: (ב) על הר נשפה, נשא וגבוה, כמו וילך שפי, אפתח על שפיים קינה, ויונתן תרגם על כרכא דיתיב שליוא ר"ל בבל שהיתה שלוה ושקטה, פירוש מלשון רבותינו והוא שאכלום בעליהם שלא שמים בשופי אמר שאו נס הניפו יד על דרך משל כאלו קראו להם ונשאו להם נס על הר גבוה והניפו להם יד שיבאו מהרה אל בבל להשחיתה והבאים אליה הם מדי ופרס, ותנופת היד הוא כאדם הקורא והוא רחוק לו שאינו שומעו ומניף לו בידו שיבא: ויבאו פתחי נדיבים. כמו בפתחי חסר בי"ת השמוש, כמו לזנות בית אביה, ואחרים רבים, ושרי בבל קורא נדיבים שהיו גדולים בעושר ובמעלה והם שנקראים נדיבים כי ברוב אנשים גדולים ואנשי שם רוח נדיבה בהם, ויש מפרשים נדיבים על מדי ופרס, ויפרשו פתחי כמו חרבות, וכן ואת ארץ הנמרד בפתחיה: (ג) אני צויתי למקודשי. והם מדי ופרס, ואמר צויתי ואמר למקודשי ר"ל שהעיר את רוחם לבא אל בבל והרי הם כאלו זמן וקדש וזמן אותם לבא: לאפי. קראתי אותם לעשות בבבל אפי וחמתי ויהיו עליזים ושמחים: בגאותי. שאני מתגאה על בבל על ידם: (ד) קול המון. אמר הנביא כי שמע בנבואה קול המון בהרים דמות עם רב כאלו היו עם רב בהרים מדברים ונשמע קול המון ההרים כו ונשמע קול שאון ממלכות גוים נאספים ורב הבלא הזה היה ה' צבאות והוא היה מפקדם, כלו' מונה אות', כענין שנאמר תפקדו אותם לצבאותם, כי כן דרך שעולם בבא למלחמה מונה אותם האדון שמושל עליהם לדעת מנינם בבאם למלחמה, ויש לפרשו ענין

מסורה

וסי' ויהי לי לישועה דווישע · הגה אל ישועתי אבטח ולא · והלל: הישועה ג' בקריאה וסי' בשמואל חלק א' סי' י"ר: נשגב ג' קמצין בקריאת וסי' ואמרתם ביום ההוא הודו לה' · נשגב ה' כי שכן מרום · יהללו את שם ה': צויתי ה' בקריאה וסי' נמסר בסוף סדר צו: ויבאו ז' רפין וסי' ואתה הרם את מטך · ואני הנני מחזק את לב מצרים · קום לך למסע · הכו לכם שלשה אנשים · על הר נשפה · בימים ההמה

תולדות אהרן

ושאבתם מים · סכה מח ג זוהר בלק (סוכה נב): ביום ההוא · שהו"ש כד: זמרו ה' · עקידה שער לט: צהלי ורני · (ברכות ג תענית סב): אני צויתי · ברכות ט:

ביאור מהגר"א

נגף או שמים אבל כאשר רוח הטומאה יעביר מן הארץ והוא מבול יש מצרים ויבער את הנוקין [illegible] אז היה מסלה: (ה) זמרו ה' כי גאות עשה זה שאמר אשירה לה' כי גאה גאה כו' גאותו בשמים ונסתר ואחר נתגלה גאותו בארץ כמ"ש [illegible] מצרים כי אני ה' וכן לע"ל והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי כו' וידעו כל הארץ שעתה בס"ל לא יבין את זאת ואת וזאת הברכה לו הכמו ודוד אמר כואת אני כוטח כואת יבא אהרן כו' וסוד זה [illegible] י"ב שבטים וכו' אבני שוהם שכלולין בהם גם כן י"ב שבתובין [illegible] כלולין בג"ר ולכן עשר הם י"ב וי"ם אבני שוהם ואלו הכ' הם [illegible]: [ו] צהלי ורני וגו' · הוא שמחה ורננה לשרה ורמשה המלך הגדול הקדוש ח"ם לדור ודור נגיד גדלך ולנלח נלחים קדושתך נקדיש כי גדול הוא בסוד ברוך כבודו ושני וקדוש הוא הקדושה וזהו לדור ודור נגיד גדלך שהוא ברוך כבוד ה' ממקומו ולנצח נצחים קדושתך נקדיש הוא הקדושה ואין השי"ת גדול אלא בציון כמ"ש גדול ה' ומהולל מאוד בעיר אלהינו וזהו יושבת ציון כי גדול בקרבך פירוש שבציון הוא יתגדל קדוש ישראל כי קדוש ישראל הוא נסתר מעין כל חי והוא נגלה [illegible] ונגדל וקדוש הוא [illegible] שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו וזהו קדוש ישראל [illegible] הוא רננה באתגליא [illegible] אלא על היין ושמן הוא בתשאי:

מצודת ציון

יתירה: חמרת. מלשון זמר ושבח: ויהי לי. כמו היה לי וכן ויעזב את עבדיו (שמות ט) ומשפטו עזב: (ג) ושאבתם. לקיחת המים נקראת שאיבה: עלילותיו. מעשיו: נשגב. חזק: (ו) צהלי. ענין הרמת קול וכן צהלי קולך בת גלים (לעיל י): (א) משא. כן נקראת הנבואה ע"ש שהיא נשאת בפי האדם: חוס. ראש במראה הנבואה: (ב) נשפה. ענין גבהות כמו אפתח על שפיים נהרות (לקמן מא): פתחי. כפתחי: נדיבים. כן יקראו בעלי העושר כי ע"פ רוב המה נדיבי לב: (ג) למקדשי. ענין הזמנה כמו התקדשו למחר (במדבר יא): עליזי. ענין שמחה כמו יעלזו שדי (תהלים צו): (ד) דמות. מלשון דמיון: שאון. המייה: מפקד. ענין מספר

מצודת דוד

ישאר. שלא מתו בגולה: מאשור. חוזר על מלת מסלה המסלה בדרך ישר יהיה מאשור: כאשר וגו'. כמו שהיתה מסלה בים סוף ביום עלותו וגו' כן יהיה מסלה בנהר פרת ונהר מצרים: יב (א) כי אנפת בי. והגליתני וכפר גלותי עלי ועתה נגלה עווני וישוב מעלי אפך ותנחמני בהבאת הטובה: (ב) הנה אל ישועתי. הואיל ומאז אל ישועתי אבטח כמה ולא אפחד עוד: כי עזי וגו'. כעוז והגבה של המקום הי' לי לישועה ר"ל התשועה היתה למען הראות חזקו ולמען אזמר בשבחו: (ג) ושאבתם מים בששון. ר"ל כמו השואב מים מן המעיין הטובע הנה שואב הוא בששון כי לא ידאג פן יכלה המים כן תשאבו בששון את הישועה ממעיני הישועה כי לא מופסק התשועה כי יד ה' לא תקצר: (ד) ואמרתם. תאמרו זה לזה דרך זרוז: הודיעו. לפרסם הנס: הזכירו. היו מזכירים זה את זה שבחי המקום כי נשגב שמו ומהראוי אם כן להזכיר שבחיו: (ה) זמרו ה'. זמרו אל ה' כי עשה דבר הראוי להתגאות בו: מודעת זאת. הגאות ההיא נודעת ומפורסמת בכל הארץ: (ו) צהלי. הרימי קולך ברנה כי קדוש ישראל גדול בקרבך ר"ל ע"י הנפלאות שעשה בקרבך נתגדל שמו והוא מקרא מסורס: יג (א) משא בבל: זו הנבואה על בבל: (ב) על הר נשפה. הרימו נס על הר גבוה שיהא נראה למרחוק וקראו בקול רם לאנשי פרס ומדי: הניפו יד. לרמוז להם שימהרו ללכת ויבואו בפתחי נדיבי בבל: (ג) צויתי. הערתי לבם: למקודשי. הם פרס ומדי המזומנים לכך: לאפי. לעשות בבבל חרון אפי: עליזי גאותי. לגאות השמחים בגאותי שאני מתגאה על בבל על ידם: (ד) קול המון. קול המון נשמע בהרים דמות קול עם רב והוא קול שאון ממלכות פרס ומדי הנאספים יחד: מפקד.

בפקוד

רש"י

אליו ולהביא את גליות ישראל מנחה לו: (יג) אפרים לא יקנא את יהודה: משיח בן יוסף ומשיח בן דוד לא יקנאו זה בזה: (יד) ועפו בכתף פלשתים ימה: יעופו וירוצו ישראל שכם אחד על הפלשתים אשר הם במערבה של ארץ ישראל ויכבשו את ארצם כמו דרך ירצחו שכמה (הושע ו) שכם אחד (צפניה ג) וכן ת"י ויתחברון כתף חד למימחי פלישתאי די במערבא: ובני עמון משמעתם. כתרגומו ישתמעון להון. מקבלין מצותם עליהם: (טו) והחרים: ליבשו כדי שיעברו בו גליות ישראל ממצרים. על הנהר. נהר פרת לעבור בו גליות אשור: בעים רוחו. אין לו דמיון במקרא ולפי הענין יפתר בחוזק רוחו: לשבעה נחלים. לשבע גזרים לעבור בו שבע גליות האמורות למעלה מאשור וממצרים וגו': ומאיי הים אינו מלותו לך: והדריך. בתוכו את הגליות: בנעלים. ביבשה: (טז) והיתה מסילה. בתוך המים לשאר עמו: (א) ואמרת. כראותך זאת: אודך כי אנפת בי: והגליתנו בספר גלותי עלי ועתה נראה צוני וישב אפך ותנחמני ויונתן תרגם אודך ה' כי חטאתי לך ועל כן אנפת בי ולולי רחמיך לא הייתי כדאי לשוב אפך לנחמני והנה שב אפך ממני. (ב) עזי וזמרת יה ה'. עז ושבח של הקדוש ברוך הוא הוא היה לי לישועה. ואין לפרש עוזי עוז שלי שלא מצינו במקרא עזי נקוד חטף קמץ אלא שורק עזי חוץ משלש מקומות שהוא סמוך אצל וזמרת ולא וזמרת כמו וזמרתי אלא על כרחך וזמרת דבוק הוא לתיבה של אחריו לכך אני אומר שאין יו"ד של עזי אלא כמו יו"ד של שוכני סנה (דברים לג): יה יהוה. עד הנה היה

לגוים ואסף נדחי ישראל ונפצות

יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ:

יג וסרה קנאת אפרים וצררי יהודה

יכרתו אפרים לא־יקנא את־יהודה

ויהודה לא־יצר את־אפרים:

יד ועפו בכתף פלשתים ימה יחדו

יבזו את־בני־קדם אדום ומואב

משלוח ידם ובני עמון משמעתם:

טו והחרים יהוה את לשון ים־מצרים

והניף ידו על־הנהר בעים רוחו

והכהו לשבעה נחלים והדריך

בנעלים: טז והיתה מסלה לשאר

עמו אשר ישאר מאשור כאשר

היתה לישראל ביום עלתו מארץ

מצרים: יב א ואמרת ביום ההוא

אודך יהוה כי אנפת בי ישב אפך

ותנחמני: ב הנה אל ישועתי אבטח

ולא אפחד כי־עזי וזמרת יה יהוה

ויהי־לי לישועה:

תרגום

לעממיא ויכניש מבדרי

ישראל וגלות יהודה יקרב

מארבע רוחי ארעא: יג ותעדי

קנאתא דבית אפרים ודמעיקין

לדבית יהודה ישתיצון דבית

אפרים לא יקנון בדבית יהודה

ודבית יהודה לא יעיקון לדבית

אפרים: יד ויתחברון כתף

חד למימחי פלישתאי די

במערבא כחדא יבוזון ית

בני מדינחא באדום ומואב

יושיטון ידיהון ובני

עמון ישתמעון להון: טו ויבש

יי ית לישן ימא דמצרים

וירים מחת גבורתיה על פרת

במימר נביוהי וימחיניה

לשבעא נחלין ויהכון ביה

בסנדלין: טז ותהי אורח

כבישא לשארא דעמיה

דישתאר מאתוראה כמא

דהות לישראל ביום מסקיהון

מארעא דמצרים: א ותימר

בעדנא ההיא אודי קדמך

יי ארי על דחבית קדמך הוה רוגזך עלי וכדו דתבית לאוריתא יתוב רוגזך מני

ותרחם עלי: ב הא על מימר אלהא פורקני אנא רחיץ ולא אזדעזע ארי תוקפי

Marginal notes beside the lines: ג' • ל' וכ"כ לעממיא | ל' מלעיל | ל' וחסר | נ"מ"ל כליש"א | ל' • ל' | ל' | ל' | ל' | ל' | ב' | ב' חסר | ל' | ב' • ב'

הפרה. ואסף המצורע • ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודה: משלוח ג' מ"ל בליש' שלוח וסי' אדום ומואב משלוח ידם • השכם ושלוח דר"ה • ונשלות ספרים ביד הרצים: עזי וזמרת יה ג' דסמיכי בקריאה

תולדות אהרן אודך כ' • נדס לא: כי עזי • פקידה שער מ:

רד"ק

מקום הגם כן ישלחו ביום ההוא כי הגוים את ישראל אשר בארצם שילכו לפם בכבוד: (יג) וסרה. כשיקבצו בני ישראל בארצם תסור הקנאה שהיתה ביניהם בגלותם מארצם שהיתה בהם חלוק מלכיות מקנאתם במלכות בית דוד: וצררי יהודה יכרתו • כי מקדם היו ביהודה צוררים לאפרים: ואפרים • ר"ל כל ישראל לבד מיהודה, ומפני שהיו ישראל מקנאים במלכות בית דוד היו יהודה צוררים ואויבים להם, וכן ראינו שעכבו המלכות שבע שנים שלא מלך דוד אלא על יהודה, וכן כשוב דוד אל המלכות אחר שברת מפני אבשלום אמר מדוע גנבוך אחינו וגו' ואומר ויקש דבר איש יהודה מדבר איש ישראל ויתקע שבע בן בכרי בשופר וגו', וכן עד שנחלקה המלכות במלוך רחבעם שאמר אני אוסיף על עלכם, ומה שאמר יכרתו, ר"ל שלא יהיו, וכן ונכרתה קשת מלחמה • והפסוק כפול בענין במלות שונות: (יד) ועפו• יטוסון אל עבר פלשתים למערבה של א"י, וכת"י, ואנחנו מפרשים ועפו ענין עוף עופפת שהיא התנועה במהירה, ואמר בלשון עופפת למהירות תנועתם אל מקום פלשתים לכבושם ולבזוז אותם, ויש מפרשים ועפו ענין ויגע, כלומר יהיו עיפים מהכות בכתף פלשתים, ומלת בכתף סמוך ובא על דרך במוכרת, כי פי' דרך הסמיכות משפטו בשש נקודות, ובהפך כן אשר כי בא כן כהיותו מלרע לתקן קריאת הפ"א מפני פא פלשתים: אדום ומואב, אף על פי שאין נכרים היום כאומות לבד ישראל שהם היו נבדלים מן העכו"ם בתורתם ולא התערבו עם האומות, אבל שאר האומות התערבו רובם, והנה הם בין דת ישמעאלים ובין דת עכו"ם כשוכר אדום ומואב וכני עמון ר"ל ארצותם והיושבים בהם היום, וכן מה שאמר בנבואת דניאל שמתידה ואלה ימלטו מידו אדום ומואב וראשית בני עמון כן פירושו: משלוח ידם • על ... בהם ישראל ידיהם לכל אשר ירצו משמעתם • שיהיו נשמעים לכל אשר יצוו אותם, וזכר אלה המקומות לפי שהם קרובים לארץ ישראל אבל גם כן כל האומות יהיו תחת ידי ישראל: (טו) והחרים • ענין כריתה כי כן לשון חרם כריתה והשחתה, וכן והחרים ענין כריתה וגזרה, ובא בענין הזה בים שאמר לגזור ים סוף לגזרים: את לשון ים מצרים, הוא נהר מצרים הנקרא שיחור, ויבא כרצון האל שיעור דרך שיעברו בו גאולים: והניף ידו על הנהר • הנהר הזה הוא נהר פרת, וכן תרגם יונתן, ופירוש והניף ידו שינהג רוח חזק שייבשו כמו שעשה בים סוף ביציאת מצרים כמו שאמר והיתה מסלה לשאר עמו וגו: בעים רוחו בחוזק רוחו שיוליך על הנהר ויבשהו, ומלת בעים מחסרת לפי הענין ואין לה חבר במקרא, ורבי אתא רבי משה פירוש עים מן לפי סדרה שפירושו גל, ופירש בעים כמו בגליו, כלומר בגלי הים, והנהר יניף ידו ורוחו כרוך הוא נהר פרת וינהגו ברוח עזה לשבעה נחלים ... והדריך • המעוכרים באותם הדרכים בנעלים ... בנעליהם ברגליהם, והדריך שאל ... ויתר ... ואמר ג"כ שהיה שבעה ענין רבוי כלו' לדרכים רבים כי כן הוא דרך הלשון כמו שבע התאותיכם, שבע יפול צדיק וקם: (טז) והיתה ... ואמר והיתה מסלה לשאר עמו כלומר שהרים דרך סלולה כאלו וכו' ומן רב היתה דרך, ומה שאמר לשאר עמו ... כי ... שאמר כאשר היתה, הוא על דרך כמו שהיה כאשר ... ישראל: כאשר היתה • סירוס כאשר היתה מסלה ביום סוף כן תהיה מסלה כו' באגמים הנגליתי ועתה שב אפך ונחמתני, לפיכך צריך אני להודות לך שבא אפך ממני ולא הנחתני בגלות כמו שהייתי חייב לפי עונותי: (ב) הנה אל ישועתי • כי אבטח, ...

ביאור מהגר"א

כולל שניהם בסוד יודע' שיה בנגאל לגרף כו' • ולפי שהמשפט והתשובה אינו אלא לפרקים בעת שצריך (לא) השפילן לאחור מתניו אבל כל הצדק והאמונה בכל עת • שפילן לאחור מתניו כמ"ש כאשר ידבק האזור במתני: (יג) וסרה קנאת אפרים • לפי שיו"ד השבטים יושבים במקום אחד בשלוה ובשקט מתקנאין בהם אבל יהודה הגלוים מצירין להם אמר שיכרתו הצוררים: אפרים לא יקנא כמ"ש • ומשיח ב"ד לא יצור את משיח ב"י: (יד) ועפו בכתף פלשתים • נגד מש"ל ארם מקדם ופלשתים מאחור וגו' ואמר בזה יתקנאו. אחרים ביהודה אשר לא ילכו בניו של פלשתים שהן במערב יהודה: יחדיו יבזו את בני קדם • פירו' אחר כך יעבור יהודה ואפרים על ארם שהם מזרחה של א"י: אדום ומואב • פירוש אדום הוא בקרן מזרחית דרומית ומואב בקרן מורחית צפונית ולא יכבשו בני עמון כמ"ש אבל אדום ומואב שקרובים לא"י הם יהיו משלוח ידם: (טו) לשון ים מצרים. כדרך שעברו גאולי מצרים את לשון ים: והניף ידו על הנהר • הוא פרת שהוא פ"ד אשור: בעים רוחו • פירוש ברוח חזק: והכהו לשבעה נחלים • כתיב בים סתרים וכנגדו כהכו לפי שמצרים

מצודת דוד

להם גם לרמז על הדבר: ואסף. ובזה יאסף נדחי ישראל וכו': (יב) וסרה קנאת אפרים. לא יתקנאו ביהודה על כי יהיה המשיח ממשפחתם לא כמו שהיה לשעבר בעת נחלק המלכות בימי ירבעם: וצוררי יהודה • הם בני אפרים שזכר ובפל הדבר במ"ש: יכרתו • ר"ל לא יהיו עוד צוררים כי השנאה תכרת ואין לה: אפרים וכו'. ר"ל משיח בן יוסף הבא מאפרים ומשיח בן דוד לא יתקנאו זה בזה ולא יצורו זה לזה: (יד) ועפו • ימהרו כעוף הפורח ללכת בצד פלשתי היושב במערבה של א"י: יחדיו • יהודה ואפרים: משלוח ידם. יהיו משלוח ידם כ"ל ישלחו ידם בהם לבוזם: משמעתם. יסורו אל משמעתם ר"ל יהיו נשמעים להם לקבל מצותם: (טו) והחרים. יכרית מי נהר מצרים להיות בו דרך לעבור בו גאולים: על הנהר. זה נהר פרת: והכהו. אם כל אחד יכה להיות נחלים ויהיה שביל ודרך בין נחל לנחל: והדריך. דרך השבילים ההם ודרך בני הגולה לדרוך בנעלים אשר ברגליהם כי משוב להיות יבשה: (טז) והיתה מסלה. תהיה דרך סלולה כאלו היה שם דרך מעולם: אשר ...

מצודת ציון

בלא מחיר ואף אם אין מוכר וכן קונה שמים וארץ (בראשית יד): (יב) ונפצות • ענין פזור. כנפות • קצות: (יג) יצור • מלשון צרה: (יד) ועפו • מלשון עפיפה: בכתף • בצד ועבר: יבוזו • מלשון בזה ושלל: (טו) והחרים • ענין כריתה ואבוד: לשון ים מצרים • הוא הנילוס ולפי שהוא מתדבק אל הים נראה כאלו הוא לשון הים ועל שם שהוא נמשך כלשון נקרא לשון: והנים • ענין הרמה: בעים • ענין חוזק ואין לו דומה: והדריך • מלשון דרך וסלוך: (טז) מסלה • דרך סלולה וכבושה: (א) אנפת: כעסת כמו פן יאנף (תהלים ב) עזי • ענין חוזק וסיוע • ישירה

רדק

מעדו מפניו, והפסוק כפול במלות שונות : (ו) וגר זאב ・ יש מפרשים כי בימות המשיח יתחלפו טבעי החיות והבהמות וישוב למה שהיה בתחלת הבריאה ובתיבת נח, כי בתחלת הבריאה אלו היה אוכל האריה השה הנה נשחת, הבריאה ומה אכל האריה או זולתו מן הטורפים אוכלי בשר כי אם אכל בשר מאשר החיות והבהמות הנה היה חסר העולם אותה הבריה כי כולם נולדו זכר ונקבה לא יותר ולא המתינו מלאכול עד פרו ורבו הטורפים, אלא בודאי אכלו עשב השדה עד שפרו ורבו הנטרפים, והיה טבעם מאותו היום והלך לאכול בשר, וכן בתיבת נח אלו אכלו הטורפים הנטרפים הנה חסרה אותה הנטרפת מן העולם, כי שנים שנים נכנסו ולא יותר אלא אם כן נאמר כי שבעה שבעה שהכניס מן הטהורה היו לצורך הטורפים, ויש מפרשים כי כל זה משל כי הזאב והנמר והדוב והאריה הם משל לרשעים העושקים והגוזלים שהם לחלשים כמו החיות הטורפים לנטרפים, והכבש והפרה והעגל והגדי הם משל לענוי ארץ, ואמר כי בימות המשיח יהיה שלום בארץ ולא ירעו איש את חברו, ולא יתכן זה הפי' לפי שאמר לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, ובימות המשיח בכל העולם יהיה שלום כמו שכתוב וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה, ואמר ונכרתה קשת מלחמה, ואמר במשיח ודבר שלום לגוים, והנכון כי טבע החיות לא תתחלף ויטרפו ויאכלו בשר כמו שהם עושים עתה אלא שהבטיח את ישראל שהחיות הרעות לא יזיקו בכל ארץ ישראל וזהו שאמר לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, והטעם כי מלאה הארץ דעה את ה' כיון שהם טובים ושמרו דרך ה' לא תשלוט בהם חיה רעה ולא בבהמתם ובכל אשר להם כמו שהבטיח על ידי משה רבינו עליו השלום, והשבתי חיה רעה מן הארץ ・ ואפי' אם יעברו בארץ לא יזיקו : (ז) ופרה ודוב תרעינה וגו', וכן אמר בהושע הנביא וכרתי להם ברית ביום ההוא עם חית השדה ועם עוף השמים וגו' ומה שאמר ואריה כבקר יאכל תבן, כאלו יאכל תבן כמו הבקר שלא יטרוף בשר הבהמות בארץ ישראל אם לא ימצאנה נבלה, ויש לפרש עוד הענין דרך משל ואחרי והדוב והנחש הם משל לאומות הרעות, ופירש ופרה ודוב תרעינה, כי כל עסק הבהמה לא יהיה אלא לעסוק בעבודת האל לא לכלי השלום, וזהו שאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' : ומריא, יש אומרים שהוא מין ממיני הבקר הגדולים, ויש מפרשים המפוטמים שבבהמות יקראו מריאים, וכן ת"י ופטים ・ ופרה ודוב ・ והדוב היא הנקבה, וכן ותצאנה שתים דובים, וכן עז עזים רחלים, וכן ילדיהן ירבצו יחדו : (ח) ושעשע ・ מאורת, כמו חור נקרא כן לפי שיכנס ממנו למקום שהנחש בו, וכן המנהרות אשר בהרים שפירשנו המערות ויש לנס חור שהנחש ממנו האורה לפיכך נקראו כן, והפסוק כפול בענין במלות שונות, ופירש גמול, כמו יונק אלא שגמול נקרא בעת השלמת יניקתו, ואמר יונק וגמול, לפי הנחש לפי שהנחשים נמצאים פעמים בחורי הבית והקטנים מטפסים בקרקע הבית ובחורי הקירות, ופי' הדה כמו ידה, ר"ל שלח ידו ・ והנה איבה הנחש שנגזרה בימי בראשית עם האדם תתבטל בימות המשיח בכל ארץ ישראל ולפס ישראל בכל מקום שילכו לא יזיקם נחש ולא חיות רעות, וי"ת מאורת לשפופי חיזו גלגלי עייני חיון חורמן, פירוש כי הנחש כשהוא בחורו והוא מקום חשך וגלגל עינו מאיר והיונק רואה את האודם שבחוץ וסבור אבן מאירה היא או זכוכית ומושיט ידו לקחת אותו הדבר שסבור נוגע בלשפופי ולא יזיקנו הצפעוני, וזכר פתן וצפעוני, לפי שהם רעים שבמיני הנחש ואעפ"כ לא יזיקו כל שכן שאר הנחשים : (ט) לא ירעו, כל ארץ ישראל קרא הר קדשי, וטעם הר לפי שהיא גבוה מכל הארצות, והטעם למה לא ירעו כי מלאה הארץ דעה את ה', ר"ל ארץ ישראל כמו שאמר ירמיהו הנביא כי כלם ידעו אותי מקטנם ועד גדולם וגו' : כמים לים מכסים ・ מקום המים יקרא ים כמים ממלאים אותו המקום עד שמכסים אותו שלא יראה קרקע הים : (י) והיה שרש ישי ・ פי' היוצא משרש ישי ・ כמו שאמר ונצר משרשיו יפרה, כי ישי הוא השרש, וכן תרגם יונתן בר בריה דישי : אשר עומד ・ פירוש אשר יהיה עומד ביום ההוא שהוא יום קבוץ גליות והיה הוא לכל העמים כמו הנס שהנס גדול שילכו אחר נושא הנס כל החיל, כן ידרשו כל הגוים אל המשיח וילכו אחריו לעשות מה שיצוה, כולם יהיו נשמעים אליו, לפיכך יהיה בכבוד שלא יהיה לו מלחמה ויהיה במנוחה ובכבוד כי כל הגוים יכבדוהו ויעבדוהו : (יא) והיה שנית ・ כי ראשונה קנה אותם מבית עבדים ממצרים וביום קבוץ גליות יוסיף ה' שנית ידו לקנותם מכל הגוים אשר נפוצו שם, ועל גלות בבל לא נאמר זה כי לא יצאו אלא יהודה ובנימן שהיו בגלות בבל ולא נקבצו עשרת השבטים לפיכך לא נוכל לומר על אותו הקבוץ שנית כי ממצרים יצאו כל ישראל לא נשאר אחד ולא יאמר שנית אלא שתדמה לראשונה וקבוץ זה הגלות תהיה שנית למצרים שיצאו כולם, וכן יצאו כולם בהקבוץ זה הגלות, לפיכך אמר מאשור וממצרים ומפתרוס ומכוש ומעילם ומשנער ומחמת ומאיי הים, ומה שאמר את שאר עמו אשר ישאר, לפי שרבים מהם כלו בגלות : ומאיי הים ・ גם אשר בארצות אדום וישמעאל אשר מארץ ישראל והנה הם איי הים : (יב) ונשא נס ・ כאלו הקב"ה ירים נס לגוים שיתרדו לבוא אל מקום

תרגום

סְחוֹר לֵיהּ וְעָבְדֵי הֵימְנוּתָא מְקָרְבִין לֵיהּ : י בְּיוֹמוֹהִי דִמְשִׁיחָא דְיִשְׂרָאֵל יִסְגֵי שְׁלָמָא בְּאַרְעָא וְיָדוּר דֵיבָא עִם אִמְרָא וְנִמְרָא עִם גַדְיָא יִשְׁרֵי וְעֶגְלָא וְאַרְיָא וּפַטִּים כַּחֲדָא וְיָנִיק זְעֵיר יְהֵי מְדַבַּר לְהוֹן : ז וְתוֹרְתָא וְדִיבָא יִרְעָיָן כַּחֲדָא יִשְׁרוֹן בְּנֵיהוֹן וְאַרְיָא כְּתוֹרָא יֵיכוּל תִּבְנָא : ח וִיחַךְ יַנְקָא עַל חוֹר חִוֵי פִתָּן וְעַל חֵיזוּ גַלְגַלֵי עֵינֵי חִוֵי חוּרְמָן חֲסִילָא יְדוֹהִי יוֹשִׁיט : ט לָא יְבָאֲשׁוּן וְלָא יְחַבְּלוּן בְּכָל טוּרָא דְקוּדְשִׁי אֲרֵי תִתְמְלֵי אַרְעָא לְמִידַע יַת דַחַלְתָּא דַיָי כְּמַיָא דְלְיַמָא חָפַן : י וִיהֵי בְּעִדָנָא הַהִיא בַּר בְּרֵיהּ דְיִשַׁי עָתִיד דִיקוּם אָת לְעַמְמַיָא לֵיהּ מַלְכְּוָן יִשְׁתַּמְעוּן וִיהֵי אֲתַר בֵּית מֵישְׁרוֹהִי בִּיקָר : יא וִיהֵי בְּעִדָנָא הַהִיא יוֹסִיף יְיָ תִּנְיָנוּת גְבוּרְתֵּיהּ לְמִפְרוֹק יַת שְׁאָרָא דְעַמֵיהּ דְאִשְׁתְּאַר מֵאַתּוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס מֵהוֹדוּ וּמֵעֵילָם וּמִבָּבֶל וּמֵחֲמָת וּמִנְגָוַת יַמָּא : יב וְיִזְקוֹף אָת

ישעיה יא

ו וְגָר זְאֵב עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם : ז וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן : ח וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל־חֻר פָּתֶן וְעַל מְאוּרַת צִפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הָדָה : ט לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־יְהוָה כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים : י וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא שֹׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד : יא וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי ׀ שֵׁנִית יָדוֹ לִקְנוֹת אֶת־שְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת וּמֵאִיֵּי הַיָּם : יב וְנָשָׂא נֵס

רשי

כאזור : (ו) ומריא : שור פטם : (ח) ושעשע : ושחק : על חור פתן : על חור עפר שהנחש מקנן בתוכו קרו"ס בלע"ז : פתן נחש משהזקין נעשה חרש ונקרא פתן שוב אין לו לחש שנאמר (תהלים נח) אשר לא ישמע לקול מלחשים : ועל מאורת לצפעוני : יונתן תירגם חיזו גלגלי עיני חיוי חורמן : ומנחם פתר בו לשון נקב ומורי עפר וכן אור כשדים (בראשית י"א) וכן באורים כבדו את ה' (לקמן כד) : גמול : תינוק הגמול משדי אמו : ידו הדה. ת"י ידוהי יושיט כמו הד הרים (יחזקאל ז) וכמו הידד (לקמן טז) שהוא ל' הרמת קול אף זה לשון הרמה וה"א אחרונה באה בתוכה יסוד נופל כמו עשה בנה קנה : (ט) דעה את ה'. לדעת את ה' : (י) לנס עמים ・ להיות עמים מרימים נס להקבץ אליו : (יא) שנית ・ כמו שקנאם ממצרים שהיתה גאולתם ברורה מאין שיעבוד אבל גאולת בית שני אינה מן המנין שהרי משועבדים היו לכורש. ומאיי הים ・ הן איי כתיים עכו"ם : (יב) ונשא נס : פרקא בלע"ז והיה לאות לקבוץ אליו

עני : בבקר ג' בקריאה וסי' ואריה כבקר יאכל תבן : ואב וטלה ירעו כאחד : חציר כבקר יאכל : מנחתו ד' חסר ו' בליש' מנוחת וסי' וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי, דבר אדני תמלך למנחה ・ והיתה מנחתו כבוד ・ ודמשק מנחתו . וכל המנחות דכוו' חסר : ואסף ג' בקריאת וסי' ואסף איש טהור את אפר

ת"א וגר זאב ・ עקדה שער פה : לא ירעו . ב"ב עה : דעה ・ (סוטה יז) : שורש ישי ・ זוהר פקודי עקרים מ"א פ"א : ונשא נס ・ עקידה שער פה:

מצודת ציון

אחד להם : (ו) וגר ・ ידור : ונמר ・ שם חיה : ירבץ ・ ענינו השכיבה לנוח : וכפיר הם משמות האריה : ומריא ・ בהמה פטומה וכן וחלב מריאים [לעיל א'] : נוהג בם ・ יוליך אותם : (ח) ושעשע ・ ענין התעסקות לשמוח כמו אני תורתך שעשעתי (תהלים קיט) : חור ・ נקב כמו והנה חור אחד בקיר (יחזקאל ח) : פתן ・ מין נחש רע : מאורת ・ ענינו נקב וחריץ כמו באורים כבדו ה' (לקמן כד) : צפעוני ・ מין נחש רע : גמול ・ תינוק הנעתק מקרוב משדי אמו נקרא גמול כמו ביום הגמל את יצחק (בראשית כא) : הדה ・ ענין הרמת היד להושיט והוא קרוב מלשון הידד השבתי (לקמן טז) אשר יאמר על ענין הרמת קול : (י) לנס ・ הוא כלונס ארוך ובראשו בגד ועשוי להוליכו לפני אנשי החיל וכולם הולכים אחריו : (יא) לקנות ・ מלשון קנין כלה

מצודת דוד

אזור במתניו שהוא מזורז ומחוזק : (ו) וגר זאב. אף החיות לא יטרפו טרף והזאב ידור יחד עם הכבש ולא יטרפנו : יחדו : ירבצו יחדו ולא יפחדו זה מזה : נוהג בם : ולא יזיקו את הנוהג : (ז) תרעינה. כל אחת תרעינה במקום מרעה ואף הדוב לא יטרף טרף : יחדו : במקום ילדיהן ולא יפחדו זה מזה : כבקר : כמו הבקר אוכל תבן כן יאכל האריה : (ח) ושעשע : תינוק היונק יתעסק לשמוח בשעשועים ידו על הנקב אשר הפתן יושב שם ולא יזיקנו : ועל מאורת. על הנקב אשר הצפעוני יושב שם : גמול : תינוק הנגמל משדי אמו יושיט שם ידו ולא יזוק : (ט) לא ירעו. החיות הרעים לא ירעו עוד ולא ישחיתו את מי : כי מלאה וכו'. ובעבור זה יהיה הטובה הזאת : כמים לים מכסים. מקום המים קרוי ים והמים ממלאים אותו המקום עד שלא יראה הקרקע ואמר כמו שכל הים מכוסה במים כן יהיו כולם מכוסים וממולאים בדעה : (י) שורש ישי ・ משיח היוצא משורש ישי אשר יהיה עומד ביום ההוא יום קבוץ גליות : לנס עמים ・ הוא לכל העמים כמו נושא הנס אשר הדרך הוא שכל אנשי החיל הולכים אחריו כן ידרשו כל עובדי כוכבים אל המשיח ואחריו ילכו לעשות מה שיצוה : והיתה מנוחתו כבוד. יושב במנוחה ולא יתגרה בו [illegible] המנוחה תהיה לו לכבוד כי כולם יהיו נשמעין אליו : (יא) יוסיף ה' וגו' ・ כי מאז קנה אותם מבית עבדים מיד מצרים ועתה יוסיף שנית ידו לקנות את הנשארים בגולה אשר לא מתו : מאשור וגו' חוזר על מלת לקנות : (יב) ונשא נס ・ ר"ל יעורר לב הפרסיים לשלוח את ישראל מן הגולה וכאלו נשא להם נס

וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדֹעִים וְהַגְּבֹהִים
יִשְׁפָּלוּ: לד וְנִקַּף סִבְכֵי הַיָּעַר
בַּבַּרְזֶל וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל:
יא א וְיָצָא חֹטֶר מִגֵּזַע יִשָׁי
וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה: ב וְנָחָה עָלָיו
רוּחַ יְהוָה רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ
עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת
יְהוָה: ג וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת יְהוָה
וְלֹא־לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפֹּט וְלֹא־
לְמִשְׁמַע אָזְנָיו יוֹכִיחַ: ד וְשָׁפַט
בְּצֶדֶק דַּלִּים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעַנְוֵי־
אֶרֶץ וְהִכָּה־אֶרֶץ בְּשֵׁבֶט פִּיו וּבְרוּחַ
שְׂפָתָיו יָמִית רָשָׁע: ה וְהָיָה צֶדֶק
אֵזוֹר מָתְנָיו וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו:
ו וְגָר זְאֵב עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי
יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו
וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּהֶם: ז וּפָרָה וָדֹב
תִּרְעֶינָה יַחַד יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן
וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן: ח וְשִׁעַשַׁע
יוֹנֵק עַל־חֻר פָּתִן וְעַל מְאוּרַת צִפְעוֹנִי
גָּמוּל יָדוֹ הָדָה: ט לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־
יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי כִּי־מָלְאָה
הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־יְהוָה כַּמַּיִם לַיָּם
מְכַסִּים: י וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא שֹׁרֶשׁ
יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם
יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד:

בְּמַשְׁרֵיתֵיהּ כְּבָעוּט דְּמִתְבָּעֵיט
בְּמַעֲצַרְתָּא וְרָמֵי קוֹמָא
יִתְקְטְפוּן וְתַקִּיפֵיא יִמְאַסוּן:
בַּרְזְלָא וְהַכְבָּנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל:
וְיִקְטֵיל נַבְרֵי מַשְׁרְיָתֵיהּ
דְּמִתְגַּבְּרִין כְּבַרְזְלָא וְעַבְדֵי
קְרָבֵי עַל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל
יִתְרְמוּן: וְיִפּוֹק מַלְכָּא מִכָּפְנוֹהִי
דִּישַׁי וּמְשִׁיחָא מִבְּנֵי בְנוֹהִי
עֲצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת
יְהוָה: ג וְתִשְׁרֵי עֲלוֹהִי רוּחַ
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ רוּחַ חוּכְמָה
וְסוּכְלְתָנוּ רוּחַ מְלַךְ וּגְבוּרָא
רוּחַ מַדָּע וּדְחַלְתָּא דַיְיָ:
וְיָרְבִינֵיהּ לְדַחֲלָתֵיהּ יְיָ לָא
לְחֵיזוּ עֵינוֹהִי יְהֵי דָּאֵן וְלָא
לְמִשְׁמַע אוּדְנוֹהִי יְהֵי מוֹכַח:
וְיָדִין בְּקוּשְׁטָא מַסְכֵּנִין וְיוֹכַח
בְּהֵימְנוּתָא מַחֲשִׁיכֵי עַמָּא
דַּאַרְעָא וְיִמְחֵי חַיְבֵי אַרְעָא
בְּמֵימַר פּוּמֵיהּ וּבְמַמְלֵיל סְפָוָתֵיהּ יְהֵי מֵמִית אַרְטִילוּס רַשִׁיעָא: וִיהוֹן צַדִּיקַיָּא מְחוֹר

הוא ופרה נערו: חטר ב' ויצא חטר מגזע ישי. חטר גא"ה: כל מישור המישור חטר י"ד בם"י ס"ל ומי' נסמר בסלבים חלק א' סי' ב': בשבט ו' רשין בקריאה ומי' ומזבלון משכים בשבט סופר. והובחתיו בשבט אנשים. והכה ארץ בשבט פיו. תרועם בשבט ברזל. ופקרתו בשבט משעם. אני הגבר ראה

תולדות אהרן

ומי מקומה. סופה ס: ומלבנון. גשין בו (כרכות ה): ונגר מערביו. סנהדרין מג: רוח ס'. סם גג: וסיה לדק. מקידה שחר פר שחר כלק:

לדק תחור מהניו: ויהון לדיקיא סחור סחור ליה דבקיס כו כתחור

ביאור מהגר"א

שכשרגו כולם כשעשלחה כמ"ש ויצא מלקך ס' וק כמתנה תשור: ומי מקומה. על נבוכדנאצר דכתיב ביה אנכי אריץ דדבבא. וכמ"ש לעלה על כמי אב וגו': וגבהים. על מלכי מדי ופרס שהם הקרנות הגבוהות וכם כיוצים על הסוסה וכמו שכיד"ס במלחמותן נמוכים וכמגיסים ת"ס שם נסוסים למעלה מהרגם: ונקף נכבוד. כמ"ש ותחני תקיפא כבבל: (ד) ושפט בצדק דלים כו' ומוכית במישור כו'. כמ"ש בנשוק ותשוכה תשפיוך וגו' וכמשית יסיה כל סיינו ושפט ומוכית ותאמר ושפט דלים סיינו דלת העם שלריכי' למשפט: ומוכית לעניי תרץ־שהם מלריקים שת"ל מלת להוכית ולימן כמ"ש כמס' תמיד תיזהו דרך כו' תהוא לת התוכחו' שכ"ז שתוכחה בעולם ושליכם תבא ברכת טוב. וכן במשלי תחר שתמר לדק ומשפט ומשרים. תמר כל מעגל טוב תיינו התוכחה: וכבה תרץ וגו' כשבט פיו וכרוח שפתיו וגו'. סיינו ס יש ברשעים שכמה רק רע לשמים כשתר ושוב לבריות כשרכשית. ויש מהם שרע לבריות גם כן ושיינו כשרכשית וזה שתמר וכבה סיינו כשרכשית. ושות סיינו כשתר מדה כנגד מדה ותמר תרץ ובשע סוא כמ"ש לת תוסיף עוד לכבות כל מי לת תוסיף לקנל לת שתמה וסם עד שני כחות של מתעורר ומינים. מתעורר כשים בשתר. ומניע מבחון כשרכשית. ושפט וסוכית סם יתין על סיישם שבחון ובמניעים. וכבה וכשפתיו תן שתמר של סיישם כ"ל. וכנגד כשיני שהוא חבן שבכלי תמר. וסיה לדק חוור כו' סוא מלבר שתדק סוא לבריות. ותמונה סוא מלבו סיינו לשקום וכן מחיני מלבר. ותליני מלבו וכמ"ש יפלי תלוני. וז"ש תח"כ יקרא לך עיר לדק קריה נאמנה כרי כתן שפרסים. של מניע ומשפיר. ולעיל מכותר שהם כחות של סמרגים ג' כלילן בני' וכן עד רוחין כשולין שלמעלה וכנגד רוח ס' יתמר גם כן ד' דמיים וכריחו כירלת ס' וכו' שהשבשה שכן שהרכה כיו למשלם בין כתן. יתמר לך למלחה עיניו ולא למשמע תן שלא בריח שכריח כולן

מצודת דוד

מניף ידו מליט כדרך בזיון ולעב כתומר שלא בנקל מכבשנה: סר וכו' נבשת וכו' • כפל הדבר כמ"ש: (ג) סגס כשדון. כתומר מכל לא היס כמו שהשב כי סגס כשדון ס' כרס מעטו בכלי משחית רלה לומר שלא שלמלך וכשה כשם: ורמי הקומה • שלילעת נבלי הקומה נשבה כרותים כ"ל עמו שבוהים: (ד) ונקף • העניפים המסוכים זה בזה יוכרתו בכרזל כ"ל חיל סרב יומתו על ידי המלחמה: ולבנון. עלי הלבנון יפלו על ידי חדיר וחזק וסוא שהלך וכפל הדבר במ"ש למוזק בעיון ולחפלרת כמליצה: יא (ה) ויצא חומר. כתומר על מחמתו משלה שבוהל בזה כי יבוא זמן שיעלים לעשות עוד יותר מזה כי יצא שבש מלוכה משורש יסי מזרע דוד סוא מלך המשיח: ונגר וכו' • כפל הדבר במ"ש: (ב) רוח ס' • רוח נבואה: רוח מחכמה וכו' • כל שלש יחתו עליו וכו יחלאו: (ג) וחריחו. לפי שהריח סיה בקולא שלא יהיה דבקים בס"ש ורוח ס' בחומר. כלומר שלא יהיה דבקים כו

מצודת ציון

(ליעל כ): ורמי קומה • שניסם רוממות וגבהות: גדועים • ענין כריתה כמו שקמים גדע (ליעל ס): (ד) ונקף • ענין כריתת כנוקף זית (לקמן יז): סבכי • ענין התאוות כמו עד סיוים שבוכים (נחום ג): ולבנון ? כן שם יער בת"י: (ה) חומר • ענינו כמו ממה וכן מוטר גשום [משלי יד] ולשון לומר שבש מלוכה: מגזע • משורש ובדרי"ל גזעו מחליף (תהנית כה) וכן לף לל שורש בתרץ גזעם (לקמן מ): ונצר • ענינו כמו כלור מחבר (לק' יד): יפרה • יעשה פרי: (ג) והריחו • מל' ריח: יוכיח • ענין כרוב דבר: (ד) והוכיח • מלשון תוכחה ומוסר: בשיבור • מלשון יוסר: למשמ"ר • כמו שתה שין לשלם (משלי לן): וכרוח • כמו שדבר כבא בהשתת רוח כשם: (ה) חגור • מהניו: מלשון מוסרה

צוֹרֵךְ וְיִתְבָּרוֹן עַמְמַיָּא מִן קָדָם
מְשִׁיחָא : כח אֲתָא עַל עַיְתָ
עָבַר בְּמִגְרוֹן לְמִכְמָשׁ יַפְקִיד
בְּלָיו : כט עָבְרוּ מַעְבָּרָה גֶּבַע מָלוֹן
לְנוֹב חָדְדָה הָרָמָה גִּבְעַת שָׁאוּל
אִתְבָּרוּ יָתְבֵי רָמָתָא אֱנָשׁ
גִּבְעַת שָׁאוּל עָרָכוּ : ל אָרִימִי
קָלֵיכוֹן אֱנָשׁ בַּת גַּלִּים אֲצִיתוּ
דְיָתְבִין בְּלַיְשׁ דַּיְרִין בַּעֲנָיָה
עֲנָתוֹת : לא אִתְבָּרוּ אֱנָשׁ
מַדְמֵנָה יָתְבֵי גֵיבִים נְדוֹ
לא עַד כְּעַן יוֹמָא רַב וְתַנֵּי עֵרָן
לְיֵהּ לְמִיעַל קְרָא סַנְחֵרִב (מַרְכָּא
דְאַתּוֹר) נַטַל וַעֲבַר תְּלַת אֲוָנִין
צְבָאוֹת מְסָעֲף פְּאֵרָה בְּנֵי עֲרָצָה
וְחֻבַּל עַל מִפְּנֵי־שָׁמֶן : כח בָּא עַל־
עַיָּת עָבַר בְּמִגְרוֹן לְמִכְמָשׁ יַפְקִיד
כֵּלָיו : כט עָבְרוּ מַעְבָּרָה גֶּבַע מָלוֹן
רָמָה חָרְדָה גִּבְעַת שָׁאוּל
נָסָּה : ל צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת־גַּלִּים
הַקְשִׁיבִי לַיְשָׁה עֲנִיָּה עֲנָתוֹת :
נָדְדָה מַדְמֵנָה יֹשְׁבֵי הַגֵּבִים
הֵעִיזוּ : לב עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד
יָנִיף יָדוֹ הַר בַּת־צִיּוֹן גִּבְעַת
יְרוּשָׁלִָם : לג הִנֵּה הָאֲדֹנָי יְהוִה
צְבָאוֹת מְסָעֵף פְּארָה בְּמַעֲרָצָה

גּוּפְפִּין דְּדַהַב דְּבָנֵי מַלְכִּין קְטִירֵי תָּנָא יַתְבִין בְּהוֹן וּדְבַר עַמְמַיָּא מָאתָן אַלְפִּין
אֲחֵדֵי סַיְפִּין וְרוֹמְחִין וּדְבַר עַמְמַיָּא מָאתָן וְשִׁיתִּין אַלְפִּין מְחַצְּצֵי גִּין ין גּוּבְרִין
דְּרָהֲטִין קֳדָמוֹהִי מְאָה אַלְפִּין אוּרְכָּא דְמַשְׁרְיָתֵיהּ אַרְבַּע מְאָה פַּרְסִין צָוָאר כּוֹסָנָתֵיהּ
אַרְבְּעִין פַּרְסִין מְנָן מַשְׁרְיָתֵיהּ מָאתָן וְשִׁתִּין אַלְפִּין רִיבּוֹא חָסַר חַד וְכֵן אָתוֹ עַל
אַבְרָהָם כַּד רְמוֹ יָתֵיהּ לְנוּרָא יְקַדְתָּא וְכֵן עֲתִידִין לְמֵיתֵי עִם גּוֹג וּמָגוֹג כַּד יִשְׁלַח
עָלָמָא קֵצֵי לְמִתְפָּרְקָא מַשְׁרְיָתָאקַדְמֵיתָא כַּד עֲבָרוּ בְּיַרְדְּנָא שָׁתוּ מַיָּא דַּהֲווּ בְּיַרְדְּנָא
מַשְׁרְיָתָא תִּנְיָתָא כַּד עֲבָרוּ בְּיַרְדְּנָא דְּלוּ עִקְבֵי סוּסָוָתָא וְשָׁתוּ מַיָּא מַשְׁרְיָתָא
תְּלִיתָאָה כַּד עֲבָרוּ בְּיַרְדְּנָא חָפְרוּ בֵּירִין וְשָׁתוּ מַיָּא(אִתָּא וְקָם בְּנוֹב קְרֵית כְּהֲנַיָּא
לְקַבֵּיל שׁוּרָא דִּירוּשְׁלֵם וְעָנֵי וַאֲמַר קְתַלּוּתֵיהּ הָלָא דָּא הִיא קַרְתָּא יְרוּשְׁלֵם דַּעֲלָה
אַרְנַיְשִׁית כָּל מַשְׁרְיָתֵי וַעֲלָה כְּבִשְׁית כָּל מְדִינָתִי הָא הִיא זְעִירָא וַחֲלָשָׁא מִכָּל כְּרַבֵּי
עַמְמַיָּא דִּכְבִישִׁית בְּתִקּוֹף יְדִי עֲלָהּ קָם מְנִיד בְּרֵישֵׁיהּ מוֹבִיל וּמַיְתֵי בִּידֵיהּ עַל טוּר
בֵּית מַקְדָּשָׁא דִּי בְצִיּוֹן וְעַל עֶזְרָתָא דְּכִירוּשְׁלֵם: לִגְהָא רְבוֹן עַלְמָא יְיָ צְבָאוֹת רָמֵי קְטוֹל

וְחֻבַּל עַל מִפְּנֵי־שָׁמֶן : כח בָּא עַל־
עַיָּת עָבַר בְּמִגְרוֹן לְמִכְמָשׁ יַפְקִיד
כֵּלָיו : כט עָבְרוּ מַעְבָּרָה גֶּבַע מָלוֹן
רָמָה חָרְדָה גִּבְעַת שָׁאוּל
נָסָּה : ל צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת־גַּלִּים
הַקְשִׁיבִי לַיְשָׁה עֲנִיָּה עֲנָתוֹת :
נָדְדָה מַדְמֵנָה יֹשְׁבֵי הַגֵּבִים
הֵעִיזוּ : לב עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד
יָנִיף יָדוֹ הַר בַּת־צִיּוֹן גִּבְעַת
יְרוּשָׁלִָם : לג הִנֵּה הָאֲדֹנָי יְהוִה
צְבָאוֹת מְסָעֵף פְּארָה בְּמַעֲרָצָה

תולדות אהרן נכלי קוקי · וזכר את ויתי : בטא לעמוד · מגלה לג בכפרדין לד לא זוכר כאלה :

מצודת ציון

(קהלת ס) : (פא) למכמש · במכמש וכל כלמ"ד במקום כי"ם וכן יסגר לכפף (תהלים ע) ומשמעו ככפף ומכופף בניס : יפקיד . מל' פקדון ומניח : (כט) נקם · ענין נכיחה : (ל) נכלי · ענין כפיפה ומשמעת קול גדול וכן נכלי מים (לקמן כד) : (לא) כעיר · ענין תכיסה כמו עלת כעיר (שמות יט) : (לב) ינופף : ענין כרמה : (לג) מסעף · ענין עניפה כמו וכלם כסבכים (לקמן כז) ר"ל יסיר בסבכיים [וכן ויסקלכו (שופטים ט) וכלם נומל כסיר בסבכים ; פאדה · גם כולל ענין תפא כמו ותאדכנה פארותיו (יחזקאל לא) ומם כי ממש מסעף ומאכר ושם מל' נקוטו לפרק בפרן (לעיל

לכרות ותחת כי ניס בקשיבו סקול ומאכרו לכרות וכן ישמעו מעשה בעשה כעניני מאכר בעיון : יסד לכרות : (לב) עוד היום . כ"ל מיכף בקליכתו למען יתעורר בעב בעוד יום כי מעט יכול כרוסה לרסות את יהושלים : יונף : כתרגמו סס יהושלים סיש

ביאור מהגר"א

מצודת ציון

מצודת דוד

כב כי אם יהיה עמך ישראל כחול הים שאר ישוב בו כליון חרוץ שוטף צדקה : כג כי כלה ונחרצה אדני יהוה צבאות עשה בקרב כל הארץ :
כד לכן כה אמר אדני יהוה צבאות אל תירא עמי ישב ציון מאשור בשבט יככה ומטהו ישא עליך בדרך מצרים : כה כי עוד מעט מזער וכלה זעם ואפי על תבליתם :
כו ועורר עליו יהוה צבאות שוט כמכת מדין בצור עורב ומטהו על הים ונשאו בדרך מצרים :
כז והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועלו מעל צוארך

גברא : כב ארי אם יהי עמך ישראל סגי כחלא דימא שאר דלא חטו ודתבו מחטאה יתעבדון להון גבורן דמתגברין ומדברן בזכו : כג ארי גמירא ושיצאה יי אלהים צבאות עבד עם כל רשיעי בגו ארעא : כד בכן כדנן אמר יי אלהים צבאות לא תדחל עמי יתיב ציון מאתורא בשולטניה ימחינך ומרותיה ירמי עלך כדבאורח מצרים : כה ארי עוד צבחר כזעיר ויסופון לוטיא מנכון דבית יעקב ורוגזי על עממיא עבדי תבלא לשיציותהון : כו וייתי עלוהי יי צבאות מחא כמחת מדין בשקיף עורב ומרותיה תעדי מנכון כמא דעדת מרות פרעה על ימא ויתעבדן לכון גבורן כדבאורח מצרים : כז ויהי בעדנא ההיא תעדי מרותיה מנך ונירה מעל

החוצב בו : וסקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע ונחרצה ג' בקריאת וסי' כי כלה ונחרצה · ועתה אל תתלוצצו · והגביר ברית לרבים · וא' נחרצה כי נחרצה נעשתה : יככה ג' בקריאת וסי' למה יככה נפש · מאשור בשבט יככה · יומם השמש לא יככה : עורב ר' מלאים וסי' ויכו את עורב ב' בו · במכת

רשי

שבהן ישובו אל הקב"ה : אל גבור : שהראה להם גבורה בסנחריב : (כב) כי אם יהיה עמך : לחזקיהו אמר הנביא אם יהיה עמך כחול הים השאר שישוב בו למוטב תשטף את כליון החרוץ לבא עליהם ויעכבנו מלבא בצדקה שיתנהג בה : (כג) כי כלה ונחרצה : הגיאו שהקב"ה עושה (דין) ברשעים ותכנעו ותשובו אליו : (כד) לכן לפי שידעתי שתשובו אלי חזקיהו וסיעתו (דבר אחר לכן · ל' שבועה לכן באמת) : כה אמר ה' אל תירא מאשור בשבט יככה : בשבט פיו יחרף ויגדף אתכם על ידי רבשקה : ומטהו ישא עליך : לאיים כדרך שעשה למצרים : ועוד יש לפרש בשבט יככה אשר עד הנה הכך בשבט והורגל לשאת עליך מטהו ואימתו כדרך המצריים משום ר' מנחם אמר לי ר' יוסף : (כה) כי עוד ימים מעט מזער וכלה הזעם שלי שניתן למטה ביד אשור כמ"ש למעלה ומטה הוא בידם זעמי . ואפי. שהיה לשבט ישוב על תבליתם. ל' תבל עשו (ויקרא כ) על חירופים וגידופים אשר גדפו נערי מלך אשור אותי : (כו) ועורר עליו ולעורר עליו : שוט . מכת יסורין : כמכת מדין : שנהרגו בלילה אחת והמלכים שברחו מהם ונמלטו נהרגו עורב בצור עורב כדמפורש בספר שופטים אף זה לאחר שישוב לארצו ימות שם בחרב : ומטהו על הים · ועוד יעורר עליו את מטהו אשר היה על הים בפרע' ובחילו : ונשאו . ויטלטלו מן העולם כדרך שנשא את מצרים: (כז) ותובל עול · סנחריב מפני חזקיהו שהיה נוח לדורו כשמן· ורבותינו פירשו מפני שמנו של חזקיהו שהי' דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהשיאם לעסוק בתורה כענין שנאמר

רדק

ישוב אל אל גבור ישוב בתשובה שלמה אל ה' שהראה גבורתו בגבורי האדם : (כב) כי אם יהיה כלומר עמך כנגד חזקיהו אמר אפילו אם יהיו רבים כחול הים שאר יקראו מי שישוב בו, כי שהלך שרוב השאר יקרא שאר, כן ישראל רובם יגלו ויעבור עליהם כליון חרוץ שישטפם בצדקה ויכלם לפי שהם פושעים והנשאר בו שהוא המעט ישוב לאל · וזה אומר על עשרת השבטים שגלו והשאר יהודה ובנימין שבו לאל בימי חזקיהו והושיעם האל מיד מלך אשור : וכליון חרוץ · פי' כליון גמור : (כג) כי כלה ונחרצה · כמו שאמר כליון חרוץ, וכפל ונחרצה לחזק, כלומר כי הכלה הזה גמורה, אמר כלה אני עושה והכלה הזה נחרצה : (כד) לכן · אמר יושב ציון לפי שהכה מלך אשור כל ארץ יהודה, כמו שכתוב ויתן על כל ערי יהודה הבצורות ויתפשם ולא נשארה אלא ירושלם, ואמר ציון שהיא ראש הממלכה, בשבט יככה לא יכלה אותך מכל וכל אלא כמי שמכה בשבט שמכאיב האדם המוכה ואינו ממיתו כן יעשה מלך אשור ביהודה :. ומטהו ישא עליך · זה המס שהטיל על יושבי ירושלם שלש מאות ככר כסף ושלשים ככר זהב : בדרך מצרים · כאותו דרך וכאותו ענין שעשו המצריים בישראל, שנאמר וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם ענו אותם במסים ובעבודה קשה אבל לא כלו אותם כן עשה מלך אשור בישראל : (כה) כי עוד מעט מזער · הכפל להמעיט הזמן אמר עוד מעט זמן יהיה שיכלה זעמי על מלך אשור כי הוא היה עד כה שבט אפי ומטה זעמי להכות העמים ועתה יכלה זעמי ואפי עליו עד שיכלה וזה הוא ואפי על תבליתם, תבליתם בשקל תכליתם : (כו) ועורר עליו · שוט הוא קשה משבט ומטה אמר הוא הכה בשבט והקב"ה יכהו בשוט ותהיה המכה שיכהו כמכת מדין בצור עורב שהכה מחנה מדין ושרי מדין שברחו רדפו אחריהם והרגו את עורב בצור עורב ואת זאב ביקב זאב וזכר צור עורב לבד כמי שמזכיר ראשי הדברים כי ידוע הוא הענין וכתוב בספר שפטי' כן הכה מחנה מלך אשור והמלך שברח הכוהו בניו בחרב : ומטהו על הים · ומטהו שהיה נושא עליך יהיה סופו כמו שהיה סוף מטה פרעה על הים כי שם כלה זעם ה' עליו ונשא הקב"ה מטהו עליו · בדרך מצרים · כאותו דרך שעשה במצרים שבעטם היה כן כלה מחנה אשור בירושלם, וכ"ף כמכת במקום שניה, ופי' מטהו על הים, כלומר כמו שהיה על הים : (כז) והיה ביום ההוא , ותובל עול מפני שמן, עול סנחריב ישחת מפני שמן חזקיהו, ודמה הוא בכסף כי שמן נותר השור ישחת מהעול אשר עליו תמיד כן הוא דרך העולם, וכן היה ראוי שישחת שמנו של ישראל מפני עול סנחריב כי הם היו מעטים וסנחריב עם רב והקב"ה ברחמיו הפך את הדבר והיה השמן קשה מן העול ותובל עול סנחריב מפני שמן ישראל · וי"ת ויתברון עממיא מן קדם משיחא פירוש חזקיהו שנמשך בשמן המשחה, ואע"פ שלא נמשח כי אין מושחין מלך בן מלך ראוי היה

ביאור הגר"א

שבשבים נפונה לו לכן אמר אל אל גבור היינו נמי אל בימין וגבור בשמאל כידוע : (כב) כי אם יהיה עמך ישראל כחול הים וגו' · רלה לומר כי להלן כתיב כי כלה ונחרצה וגו' אותו הכליון חרוץ גזול כללו' ישראל ממנו היינו השאר שישוב לא לנפשם לבד הטיבו להנצל מכליון הנ"ל אלא לדקתם ישטוף דרך כל הים של הכליון חרוץ עד הגיע לדקתם אל העם הרבים כחול הים שלא שבו עדיין ויגלו גם המה בזכות לדקה הנ"ל וזה שאמר כי אם יהיה עמך ישראל כחול אשר על שפת הים היינו עמך שלא ישובו עדיין אפילו אם יהיו בבחינת ריבוי כחול הנ"ל · אבל השאר שישוב בו · שוטף בצדקה את הכליון חרוץ כנ"ל · וכמ"ש ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי ים · רלה לומר כמו הנהר שבין גן לעדן הוא המחבר ועושה שלום בין גן לעדן עד"ז יהיה שלומך מחבר · וצדקתך יהיה שוטף דרך כל הים · כגלי הים כשוטפים בחוזקה עד הגיע לחול אשר גבול לים כן יהיה צדקת המעט היינו השאר שישובו בו שוטף בצדקה עד הגיע לרבוי עם ישראל הנדחים בכל הארצות ורביה כחול אשר על שפת הים : (כד) בשבט יככה וגו' · היינו ג' מיני עבודות שמשעבדין בישראל כמ"ש לעיל שבט הנוגש ומטה שכמו ועול סובלו · ואמר כאן בשבט יככה הוא שבט הנוגש : ומטהו · הוא מטה שכמו : בדרך מצרים · היינו עול סובלו שבמצרים שעבדו בגופות בני ישראל : (כו) שוט כמכת מדין · היינו גם כן הוא ושריו וכמונו · והוא נמי ג"כ שבט ומטה ועול כמ"ש לעיל ומ"ש כמכת מדין היינו כמו עורב שר של מדין נמלט מן המלחמה ונהרג בביתו ובעירו כן יהיה בסנחריב · ומטהו היינו הפרים כנ"ל · על הים · היינו כמו שעל הים שלא תרוץ יאכלמו כקש · כן דכאן וכבוד יערו וכרמלו מנפש ועד בשר יכלה : ונשאו בדרך מצרים · כמו כשהאריס במצרים נמסו מפני חרון אף ה' כן הסמתן של סנחריב והיה כמסוס נוסס כנ"ל : (כז) יסור סובלו וגו' · היינו גם כן ג' הנ"ל : ותובל עול מפני שמן · אמרו חז"ל מפני שמן שהיו מדליקין בבית המקדש היינו כי כל הבוטח עליו עול תורה

מצודת דוד

שובו לה' שהראה גבורות באשור : (כב) כי אם וכו' · רלה לומר אף על פי שיהיו מרובים לא ישאר בהם כי אם שארית אשר ישובו לה' כי כליון חרוץ יבוא כנחל שוטף במשפט צדק ולזה כי יהיו ראוים לכליון : (כג) כי כלה ונחרצה · רלה לומר הכלה הזה נחרצה מה שיעשה ה' בקרב הארץ ולזה ישארו מעט מהרבה : (כד) לכן · לפי שידעתי אשר חזקיה וסיעתו המה ישובו אלי : בשבט יככה · ר"ל לא יעשה בך כלה רק יכה אותך בשבט שמכאיב ויטה עליך מטהו לאיים ולהפחיד : בדרך · כענין שעשה במצרים שהכאיבו לישראל והימו עליהם ולא כלו אותם : (כה) וכלה זעם · הזעם שאני מוכן ביד אשור להיות לו למטה · כמ"ש למעלה ומטה הוא בידם זעמי · עוד זמן קצר מעט וכלה הזעם : ואפי · חמתי תשוב על הכלל שעשה הם · ומתי תשוב על השבל שעשו הם · שהכה נערי מלך אשור · ורלה לומר החמה תחול עליהם לגמול החבל : (כו) ועורר · ה' יעורר עליו שוט המכה דוגמת מכת מדין כימי גדעון שנהרגו בלילה אחד והמלכים שברחו נהרגו ערב בצור עורב וכן כולם כמ"ש בשופטים ולקחו לא זכר אלא מ' מהם ורלה לומר כמוהם יהיה סנחריב אחר שישוב לארצו ימות שם בחרב : ומטהו · חוזר על מלת אלהי יעורר לומר שיעורר עליו מטהו אשר היה על הים כשרפה ובחילו : ונשאו · וישאו יטלטלו מן העולם כדרך שנשא את מצרים : (כז) סבלו · המשא שהעמים סנחריב על שכם ישראל יוסר אז : ועולו · העול שמונח על צוארך יוסר וכפל הדבר במ"ש : ותבל עולו · הוא מאמר כפול על כי הדרך אשר שומן העול תשחת מפני השמן כאשר מפני העול אמר אחז · בהספך משחתה השמן

מצודת ציון

(כב) חרוץ · גזור וחתוך כמו כן משפטך אתה חרצת (מ"א כ) : (כג) ונחרצה · נגזרה ונחתכה : (כה) מזער · ענינו כמו מעט וכן זער שם (לקמן כח) וכפל במלות נרדפות להמעטת הזמן · תבליתם · ענינו דבר מגונה שאין ראוי לעשותם כמו תבל הוא (ויקרא כ) : (כו) ועורר · מן התעוררות : שוט · ענינו כמו שבט וכן שוט לסוס (משלי כ) : ונשאו · מל' משא וסלוק · (כז) סבלו · ענין משא ככבד כמו נושא סבל (מ"א ה) : שכמך · כתפך · ועולו · הוא הפוסט בצואר השוורים כשחורשים : ותובל · ענין השחתה כמו וחבל את מעשה ידיך (קהלת ה)

בְּהָנִיף שֵׁבֶט אֶת־מְרִימָיו כְּהָרִים מַטֶּה לֹא־עֵץ׃ טז לָכֵן יְשַׁלַּח הָאָדוֹן אֲדֹנָי צְבָאוֹת בְּמִשְׁמַנָּיו רָזוֹן וְתַחַת כְּבֹדוֹ יֵקַד יְקֹד כִּיקוֹד אֵשׁ׃ יז וְהָיָה אוֹר־יִשְׂרָאֵל לְאֵשׁ וּקְדוֹשׁוֹ לְלֶהָבָה וּבָעֲרָה וְאָכְלָה שִׁיתוֹ וּשְׁמִירוֹ בְּיוֹם אֶחָד׃ יח וּכְבוֹד יַעְרוֹ וְכַרְמִלּוֹ מִנֶּפֶשׁ וְעַד־בָּשָׂר יְכַלֶּה וְהָיָה כִּמְסֹס נֹסֵס׃ יט וּשְׁאָר עֵץ יַעְרוֹ מִסְפָּר יִהְיוּ וְנַעַר יִכְתְּבֵם׃ כ וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא־יוֹסִיף עוֹד שְׁאָר יִשְׂרָאֵל וּפְלֵיטַת בֵּית־יַעֲקֹב לְהִשָּׁעֵן עַל־מַכֵּהוּ וְנִשְׁעַן עַל־יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בֶּאֱמֶת׃ כא שְׁאָר יָשׁוּב שְׁאָר יַעֲקֹב אֶל־אֵל גִּבּוֹר׃

דְּנָגִיד בָּהּ לְמֵימַר הֲלָא נַגָּרִית כַּאֲרָמָא חוּטְרָא לְמִמְחֵי לָא חוּטְרָא מָחֵי אֱלָהֵין מַן דְּמָחֵי בֵיהּ׃ טו חֲלַף דְּאִתְרַבְרַב מַלְכָּא דְּאַתּוּר בְּכֵן יְשַׁלַּח רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ צְבָאוֹת בְּרַבְרְבָנוֹהִי מְחָא וּתְחוֹת יְקָרְהוֹן מִיקַד יֵיקְדוּן כִּיקֵדַת אֶשָּׁא׃ יז וִיהֵי מָרֵי נְהוֹרֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל וְקַדִּישֵׁיהּ מֵימְרֵיהּ תַּקִּיף כְּאֶשָּׁתָא וּפִתְגָּמוֹהִי כְּשַׁלְהוֹבִיתָא וְיִקְטוֹל וִישֵׁיצֵי שִׁלְטוֹנוֹהִי וְטוּרְנוֹהִי בְּיוֹמָא חַד׃ יח וִיקַר סַגֵּי מַשְׁרְיָתֵיהּ נַפְשֵׁיהוֹן עִם פִּגְרֵיהוֹן יְשֵׁיצֵי וִיהֵי תְּבִיר וַעֲרִיק׃ יט וּשְׁאָר עַבְדֵּי קְרָבֵיהּ יְסוּפוּן לְמֶהֱוֵי עַם דְּמִנְיָן וּמַלְכוּ חַלָּשָׁא יִתְחַשְּׁבוּן׃ כ וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא לָא יוֹסְפוּן עוֹד שְׁאָרָא דְּיִשְׂרָאֵל וְשֵׁיזָבַת בֵּית יַעֲקֹב לְאִסְתְּמָכָא עַל עַמְמַיָּא דַּהֲווֹ מְפַלְחִין בְּהוֹן וְיִסְתַּמְכוּן עַל מֵימְרָא דַּיְיָ קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל בְּקוּשְׁטְ׃ כא שְׁאָר דְּלָא חָטוּ וּדְתָבוּ מֵחֲטָאָה שְׁאָרָא דְּבֵית יַעֲקֹב יְתוּבוּן לְמִפְלַח קֳדָם אֱלָהָא

תולדות אהרן יסלח האדון · סנהדרין לד לס : ותחת כבודו · שבת קיג סנהדרין לד : אור ישראל · עקרים מ"ג פל"ט : עץ יערו · סנהדרין לס :

רש"י

בך נפרע על ידך מאויבי אתה המשור ואני המניפו וכי דרך המשור להתגדל על מניפו משור מגייר"א בלע"ז : כהניף שבט את מרימיו. כאלו היה השבט מניף את עצמו ואת יד המרימו והלא אין שבט מניפו אלא האדם : כהרים מטה לא עץ. לא העץ הוא המרים אלא האדם הוא המרים : (טז) ותחת כבודו . תחת בגדיהם יהיו נשרפין. הבגדים הם מכבדים את האדם : יקד יקוד · ישרף שריפה כשריפת אש · ומדרש אגדה כאן · פרע לבני שם הכבוד שעשה שם לאביו כשכסה ערות נח אביו שנאמר (בראשית ט) ויקח שם ויפת וגומר : (יז) אור ישראל · התורה שעוסק בה חזקיה תהיה לאש לסנחרב : וקדושו הקב"ה ד"א וקדושו לדיקים שבדור : שיתו ושמירו : שריו וגבוריו: (יח) וכבוד יערו וכרמילו · הם רבוי חיילותיו : כרמל : יער נבוה : כמסס נוסס : לפי שדימה אותם לעצי יער דומה פירעניותם לתולעת הנוסר בפיו וטוחן העץ וקורהו סס כמו כלמר יאכלם סס (לקמן נא : כמסוס נוסס. כמגור המגורר : כמסס נוסס . כמסים של נוסס שהוא נטחן דק דק . שהתולעת טוחן כך היה העפר ושריפת גופן דק · מסוס הוא הנטחן ונופל ע"י תולעת. נוסס הוא התולעת : (יט) ושאר עץ יערו · הנותרים בחיילותיו מספר יהיו . נוחים לספור כי מעט הם ונער יוכל לכתבם ואמרו רבותינו עשרה נשאר מהם שאין לך קטן שאינו כותב יו"ד קטנה : (כ) להשען על מכהו · לסמוך על מלכי אשור שהם היו תחלת המליקים להם: (כא) שאר ישוב · השאריה

רד"ק

יבוא האל יתברך , ואמר מרימיו לשון רבים , כמו אלהים קדושים הוא וכסל . כדבר במלות שונות : ואמר כהרים מטה לשון הענין , ופירוש לא עץ זה המטה לא יכלה · שיהא עץ כאשר סעלים , כלומר לא יגדל יותר ממה שהוא עתה ומעתה כשתפארו יסוף ויכלה : (טז) לכן ישלח האדון · בעבור זה שלא חשב הוא שיש עליון מנהיג אותו · אלא אמר כי בכחו ובחכמתו היה עושה מה שהיה עושה לפיכך יראה לו האל כי הוא האדון והוא · אדון לבאות מעלה ולבאות מטה והוא ישלח בלבאותיו מגפה , ואמר רזון והוא המות , כמו וישלח רזון בנפשם , ועוד לפי שאמר במשמניו אמר גם כן רזון , ופירוש במשמניו גדולים שבהם גבורים ובריאים , כמו ויכתו כל גבור חיל ונגיד וכו' וכן נקראו הבריאים והחזקים בלשון הזה , כאמרו כל שמן וכל איש חיל וכן אמר ויהרג במשמניהם ובחורי ישראל הכריע , ותחת כבודו , ובמקום כבודו כלומר במקום שהיה שם מתכבד מחנהו הגדול והעצום שם יקד יקוד כיקוד אש תבער בו מגפה שורפת שתשרפנו כשרפת אש : (יז) והיה אור ישראל · האל שהוא אור ישראל והאיר להם בחשכה שהיו בה , כמו שאמר למעלה העם ההולכים בחשך ראו אור גדול , והנה האל יתברך כמו האור המאיר והאוכל ויאיר לישראל ויאכל במחנה אשור , והכפל הענין במלות שונות לחזק הענין . ופירוש שיתו ושמירו כתרגומו וקרא השרים הגדולים שבמחנהו קולים לפי שבהם היה מכאיב העולם כקוץ מכאיב : (יח) וכבוד יערו וכרמלו . היער הוא מקום העצים הגדולים והארזים והכרמל הוא מקום העבוד שבו בדות וכרמים · והמשיל מחנה אשור ליער ולכרמל כי היו במחנהו מלכים ושרים גדולים והיה במחנהו די לכל צרכיהם וממון רב משלל מלרי וכוש והיה בהם עם רב עובדי אדמה וזולתם · וכבוד כל המחנה מתו כולם , ומה שאמר מנפש ועד בשר יכלה , מראה כי הגוף גם כן נשרף ; ויש בזה מחלוקת בדברי רבותינו , ונחלקו על פסוק ותחת כבודו ולא כבודו ממש כמו שהוא בפרק חלק והנה פסוק זה מסייע למי שאומר כי הנפש עם הגוף נשרפו , והפסוק שאמר וישכימו בבקר והנה כולם פגרים מתים מסייע למי שאמר נשמה נשרפה וגוף קיים , כי הפגרים היו אלה שהיו מתים , ואף על פי שהם לא שניהם אלא שני פסוקים הנה מראה טעם כל אחד ואחד , ונוכל לתרץ שני הפסוקים כי נשרף מקצת גופם , וכן אומר למטה בשרפת בן אראלם לקחו תולה והיו עמיה משרפות סיד , והיה כמסוס נוסס , והיה מחנהו כמו מחנה שימס נושא הנס כי יפול כל המחנה , ויונתן תרגם ויסא תביר ועריק יהיו נשברים ינסים · כלומר המעטים הנותרים ינוסו : (יט) ושאר עץ יערו . לפי שהמשיל המחנה לעצי היער אמר הנשארים מעץ יערו . שלא ימותו מספר יהיו , כלומר מעטים , כמו ואני מתי מספר : ונער יכתבם · ערום בו כי עשרה . היו הנשארים והנער כשמתחיל לכתוב בלמדו שכתיבה תחלה יכתוב אות היו"ד כי היא כאשית האל"ף , ויתכן לפרש כי הנער לא ירצה לכתבם כי מעטים יהיו והנער יכול לספרם ולכתבם : (כ) והיה ביום ההוא · להשען על מכהו כמו שהיה אחז נשען על מלך אשור והיה מכהו . כמו שהיה מכביד עליו . או מכהו במלחמה כי אחר כן נלחם בו . ועתה הכירו כי אין להשען באדם כי לריך לו שיעזרנו . ויתן לו מס והאסר . לא יתן או הוא לא ירצה בו יכהו וילחם . בו , אבל ראוי להשען על ה' לבאות כי לא יבקש מהאדם דבר . אלא שישען בו באמת ויבטחו . מכל לרותיו , ולפי שחזקיהו נשען . על ה' הכה מלך אשור שהיה מכהו . ונודע בכל כי ה' קדוש ישראל : (כא) שאר ישוב · לפי שבימי חזקיהו גלו רוב ישראל לפיכך . אמר . שאר . כלומר מה שנשאר מישראל ישוב . ובאר עוד ואמר שאר יעקב למי ישוב

ביאור מהגר"א

נשבט לא ירגיש המוכה עד אם אשר יניף המכה את ידו נכה ת"ש כהניף שבט כהרים מטה : (טז) לכן ישלח האדון כו' · כל מקום שנאמר אדון עוקר דיורין ומושיב דיורין : במשמניו · היינו שרי מעלה : רזון · שיפול מהם ממשלתם : (יז) והיה אור ישראל · הוא תורה כמ"ש ותורה אור : וקדושו · הוא תפלה כמ"ש ואתה קדוש יושב תהלות ישראל נגייט תורה ועבודה נגד יעקב ויוסף שהם אש ולהבה : ולהבה הוא תוספות על האש : ובערה · היינו מכפנים את נפשם : ואכלה · היינו מכתון את גופם : שיתו ושמירו · פייט כעלי גאוה ובעלי כעס כמ"ש לעיל ז' כ"ג : (יח) וכבוד יערו וכרמלו · הם השרים והרגלים ואמר כגמרא שלנו והשאר פרשים ורגלים : והיה כמסוס נוסס · היינו כמ"ש הנ"ל ימשו כסמם דונג מפני אש כן ימשו מפני האש אשר ירד על השרים : (יט) ושאר וגו' מספר יהיו · אמרו חז"ל היינו עשרה והוא כי סוף גדר המספר היא עשרה : ונער יכתבם : (כ) שאר ישראל · היינו יהודה נקראים ישראל ע"ש התיבות כמ"ש לעיל : ופליטת בית יעקב היינו עשרת השבטים שיפלטו מהם והוא שירמיהו החזירן : להשען על מכהו · כי מנחם ואחז בטחו על מלך אשור ; ונכשף ככה אות' : ונשען על ה' קדוש ישראל באמת · רלה לומר שישענו על ה' בזה שמקדשין ישראל אותו תמיד באמת כי בטחון הוא מעלה היותר גדולה היינו בבוא כלדקתו אבל לא ע"ד מ"ש הז"ל רשעים אין אלא שתש בטחונה בהקדוש ברוך הוא וכמ"ש אל פנעתו כו' בגנוב ורוצח וכו' ועמדתם בבית הזה לפני וגו' : (כא) שאר ישוב שאר יעקב : היינו נמי יהודה ועשרת השבטים ולפי שיהודה יצא בדרום אי' ושבטים

מצודת ציון

מרימיו : (טז) משמניו · מלי שמן : רזון · ענין כחשות : ותחת · במקום : יקד · ענין שבער כמו על מוקדה (ויקרא ו) : (יז) שיתו ושמירו · מיני קוצים : (יח) וכרמלו · שם כרמל הונח למקום שדות וכרמים וכמ"ש והיה מדבר לכרמל (לקמן לב) : כמסס נוסס · שם התולעת האוכל ומטחן את העץ נקרא נוסס ודומה לו וכלמר יאכלם סס (לקמן נא) והנטחן · עלמים נקרא מסוס : תרון

מצודת דוד

סנה כן לא אשור הוא בעל הגלחון כי את המקום שהמשילו : (טז) לכן · בעבור גודל לבבו : במשמניו רזון · יריה את השמנים שבעמו רלה לומר יאבדו מן העולם : ותחת כבודו . ובמקום שהיה מתכבד בעלמו לתלות הדבר בכח זרועו · במקום זה יהיה ללעג וקלס כי תבער הבערה כהבערת אש רלה לומר כל אנשיו ימותו על ידי המלאך המכה בהם כאלו נשרפו באש והיתה לשרפה מאכולת אש (לעיל ט) : (יז) והיה אור ישראל . האל המאיר לישראל : וקדושו : הוא האל קדוש ישראל והפל הדבר במ"ש : שיתו ושמירו . מרבית אנשיו בעלי השר אשר היה מתכבד בהם : וכרמלו : ר"ל בעלי העושר ככרמל הזה שהוא מלא ברכת ה' שדות וכרמים : מנפש וכו' · כי ישרוף נפש וגשם : והיה . הנשם הוא יהיה כהנטחן מן התולעת אשר יטחן בפיו את הכלים דק דק ולפי שהמשילם לעצי היער אמר לשון הנופל בהשחתת העצים : (יט) ושאר . אשר ישאר מעצי יערו ר"ל שנשאר במחנהו : מספר יהיו : יהיו מעט מתי מספר : ונער . אף שנער לא ידע לכתוב ולפרש כי מעטים יהיו : (כ) ביום ההוא · בשראה גדול הנס הזה : על מכהו : על מלכי מלרים שהם היו תחלת המזיקים להם : באמת . בלב לבב : (כא) שאר ישוב . בהשארים יסובו ואתוספו ביאור אשר אמר שאר ישוב ר"ל יעקב וכו' רלה לומר השארים מבני יעקב הם ישובו

מִירוּשָׁלִַם וּמִשֹּׁמְרוֹן׃ יא הֲלֹא
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשֹׁמְרוֹן וְלֶאֱלִילֶיהָ
כֵּן אֶעֱשֶׂה לִירוּשָׁלִַם וְלַעֲצַבֶּיהָ׃
יב וְהָיָה כִּי־יְבַצַּע אֲדֹנָי אֶת־כָּל־
מַעֲשֵׂהוּ בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלִָם אֶפְקֹד
עַל־פְּרִי־גֹדֶל לְבַב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר
וְעַל־תִּפְאֶרֶת רוּם עֵינָיו׃ יג כִּי
אָמַר בְּכֹחַ יָדִי עָשִׂיתִי וּבְחָכְמָתִי
כִּי נְבֻנוֹתִי וְאָסִיר גְּבוּלֹת עַמִּים
וַעֲתִידֹתֵיהֶם שׁוֹשֵׂתִי וְאוֹרִיד
כַּאבִּיר יוֹשְׁבִים׃ יד וַתִּמְצָא כַקֵּן
יָדִי לְחֵיל הָעַמִּים וְכֶאֱסֹף בֵּיצִים
עֲזֻבוֹת כָּל־הָאָרֶץ אֲנִי אָסָפְתִּי וְלֹא
הָיָה נֹדֵד כָּנָף וּפֹצֶה פֶה וּמְצַפְצֵף׃
טו הֲיִתְפָּאֵר הַגַּרְזֶן עַל הַחֹצֵב בּוֹ
אִם־יִתְגַּדֵּל הַמַּשּׂוֹר עַל־מְנִיפוֹ

ו'חסר בסיפרא · ל' · ל' : קל"ד · כ"א · ל' • ל' · ועתידתיהם תורתיהם ק' · ב' לאהרן · ל' · ל' • ל' · בו נ"ד' מייתרין כלישנא · ל' : ל'

מירושלם ומקמתא דשמרון: יא הלא כמא דעבדית לשמרון ולטעותהא כן אעביד לירושלם ולצלמניא די בה: יב ויהי ארי ישיצי יי למעבד ית כל דאמר בטורא דציון ובירושלם אסער על עובדי רם לבא דמלכא דאתור ועל תושבחת רמות עינוהי: יג ארי אמר בתקוף ידי עבדית ובחוכמתי ארי סוכלתן אנא ואגליתי עממיא ממדינא למדינא וקרוי תושבחתהון בזיתי ואחתית בתקוף ית יתבי כרכין תקיפין: יד ואשכחית כקנה ידי נכסי עממיא וכמכנש ביעין שביקין כל דירי ארעא אנא כנישית ולא הוה נטיל מכא ושדי כא ופתח פומא וממליל מלא: טו האפשר דישתבח חוליא על דחליל ביה למימר הא אנא חלילת אם יתרברב מסרא על

רשי

כך שומרון וירושלים לא תגלל : (יא) כאשר עשיתי לשומרון וגו' : זאת יאמר לאחר שיכבוש את שומרון : (יב) והיה כי יבלע וגו' · אבל לא היה כמו שדימה אלא מאחר שיגמור הקב"ה את כל מעשהו ונקמתו בישראל ובקלה ערי יהודה ומאותה יראה יכנעו בני ציון וירושלים לשוב אלי אודיע למלך אשור כי לא בכוחו גבר : אפקוד על פרי גודל לבב מלך אשור · על אשר הפרה והרבה גודל לבב מלך אשור להתהלל בכחו על שקר פרי גודל קרייסמנ"ס דגרנדיי"א בלע"ז של לב שנתרב : תפארת רום עיניו . על שנתפאר בגאותו · תפארת וגעמנ"ט בלע"ז : רום עיניו · גסות רוחו כעניין שנא' גבה עינים ורחב לבב (תהלים קא) : (יג) כי אמר בכח ידי עשיתי כל גבורתי לא מאת הקב"ה : נבונותי · חכמתי : ועתידותיהם · מעמדם ומלכם: ואוריד . הורדתים מגדולתם : כביר יושבים · יושבים רבים . כביר פולשיר"ש : (יד) כקן · כקיני עופות הפקר : וכאסיף בילים עזובות · וכאשר יאסוף איש בילים עזובות שעזבתם אמם ואין מוחה בידם לכסות עליהם : נודד כנף ופולה פה ומלפלף · כל הלי הזה נופל בעופות לפי שדימה אותם הגולים לקן לפרים ולבילים עזובות אמר לשון זה לא לפלפו עליהם האב והאם · (טו) היתפאר הגרזן הקב"ה אומר לא היה לך להתהלל בזאת כי אינך אלא כגרזן שלי ואני החולב בך

רדק

מירושלם ומשמרון · פירוש שהיו חזקים מירושלם ומשמרון , וכיון שלשם מצאה ידי כל שכן שמרון וירושלם , וזה אמר קודם שלכד שמרון ואחר שלכד שמרון אמר : (יא) הלא כאשר · אליליה ועצביה , ענין אחד במלות שונות : (יב) והיה כי יבצע · כי ישלים , כמו ידי תבצענה , בצע אמרתו , אמר כאשר ישלים ה' את כל מעשהו בגוים ובישראל על ידי מלך אשור בהר ציון ובירושלם אפקוד עליו פועת שחשב כי בכחו עשה מה שעשה בירושלם כי שם מת מחנהו ושם נפקד עונו , ומה שאמר על פרי גדול לבב מלך אשור לפי שמחשבתו הרעה עשתה פירות , שהיה מתפאר בה לבני אדם , ואומר בכח ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונותי והיה מצליח בכל דרכיו לפיכך היה חושב כי בחכמתו מצליח בעלותו , וזהו שאמר על פרי , וכפל הענין ואמר ועל תפארת רום עיניו , כי גבהות הלב נראה בעינים , וכן אמר רום עינים ורחב לב : (יג) כי אמר . גבולות עמים , לפי שכבש כל הארצות כאלו הסיר כל הגבולות , כי לכל עם יש גבול לארצו לפי שמפשט המלכות , כאמרך מלכות עם פלוני מכאן ועד כאן , וכיון שהוא כבש הכל שב הכל מלכות אחת , וכאלו אין מלכיות הגוים נחלקות והנה הוא כאלו הסיר הגבולות: ועתידותיה' שושיתי · כתוב ביו"ד וקרי ועתודותיהם בוי"ו ואחד הוא בענין: שושיתי בשי"ן שמאלית , השנים קורין סי"ן והוא כמו סמך , מן שוסים את הגרנות ושוסי מן הדומה למרובע , ופירוש עתודותיהם אוצרותיהם , לפי שממון האוצרות הוא עתון בהם לעתיד אם יצטרך לו , ויונתן תרגם וקרוי תושבחתהון בזיתי : ואוריד כאביר יושבים · אל"ף כאביר נוספת , או המלה נוספת מן כביר ואביר , ושניהם ענין אחד והרכבם להגדלה , פירוש אותם שיושבים במקום גבוה ותוקף אני הורדתי אותם לארץ והפסוק והסיר ואוריד לעתיד כי שו"ו כשוה , ושוסיתי עבר והנה עבר ועתיד בפסוק , והטעם כי כבש המדינות ועתיד לכבוש הארצות : (יד) ותמצא כקן ידי : כמו שהקן מופקר ומזומן לכל עובר , וכן כתוב גם כן כעוף נודד קן משולח , אמר חיל העמים מצאה אותו ידי כמו שימצא האדם הקן ויקחנו ואין ממחה בידו כן אני לא מצאתי בכל העמים מי שיעמוד כנגדי , וכמו שיאסוף אדם בצים עזובות שאין האם עליהם , כי כשהעוף עליהם נודד כנפיו ומכה בקן למנוע מלקחתם אם יוכל , אבל כשהם עזובות יקחם בלא מניעה , כן אני לא מצאתי מונע לכל מה שלקחתי ואספתי , ולא אפילו בדבור כל שכן במעשה , ולפי שהמשיל חיל עמים לקן ולבצים עזובות המשיל העמים לעוף , לפיכך אמר נודד כנף ופוצה פה ומצפצף ולמ"ד לחיל כלמ"ד הרגו לאבנר , ונודד הוא פעל יוצא או יהיה פעל עומד כחבריו , והוא עמו נובלת עליה , לפי שעליה נובלים תקרא כאלה נובלת , כלומר מנד עליה שהם נובלים , וכן נודד כנף , מנד כנפיו שהוא נודד : (טו) היתפאר · אמר הנביא אלה דברי מלך אשור · וזה תימה היאך יתפאר הגרזן על החוצב בו , והגרזן הוא מלך אשור והחוצב בו הוא האל יתברך , וכפל הענין לחזק : משור · הוא המגרה ושרשו נשר והנו"ן נבלע בדגש השי"ן , וממנו מסכין בנסרים הכתוב במשנה : כהניף שבט · כמו שמניף זה השבט והוא מלך אשור כמו שאמר שבט אפי , ועם מי הוא לא עם המטה כמוהו אלא עם מי שמרים אותו להכות העמים וכוח

עשיתי לשמרון ולאלי'יה . הלא על האנשים היושבים . חלא אני מחשת · חלא מעט מוער : הגרזן ד' מיחרין בלישנ' וסי' לא תשחית את עצה לנדות עליו גרזן · ונדחה ידו בגרזן לכרות . היתפאר הגרזן על

תולדות אהרן ואסיר גבולות עמים · ברכות כח ידים טו : היתפאר הגרזן · עקדה שער לט עקרים מ"ב פ"ג :

ביאור מהגר"א

אליליה הם תמונות ממלכות האליל שבשמים והנה בירושלים היו עושין תמונות להקדושות אשר בקרבה אבל בשומרון שלא היו קדושות בתוכה לא היו עושין אלילים להוריד לכן קדושה מלאה השמים שהיו חושבין שהם בקיאין בחכמות הכוכבים ומבינים בממלכות האליל ושאר האומות שביבהם היו לוקחים תמונות לפסילים ואלילים מירושלים ומשמרון וזה שכתב מירושלים ומשמרון וז"ש לשמרון ואליליה לירושלם ולעצביה : (יב) פרי גודל לבב ותפארת רום עיניו · היינו עין גבוה ונפש רחבה (והנפש רחבה בשפית בכח אינו נענש אבל כשהוא מוציא פרי ופרי נפש רחבה היינו עבירות על רוב ל"ת שכתובים כמו החמס והגזל והניאוף בכדי למלאות תאותו או נפקד לעונש אבל מעניש על גאוה אף שאינו עושה מעשה כי אם על תפארת רום עיניו) : (יג) כי אמר בכח ידי עשיתי וגו' · הלא לומר כי אלה וגבורה למלחמה ובכח ידי היינו בכח וגבורה עשיתי : ובחכמתי כי נבנותי · היינו עצתי ובחכמתי הלא לומר שלמדתי כי נבנותי מעצמי היינו מבין דבר מתוך דבר : ואסיר גבולת עמים וגו' כי האדם ניכר בסימניו במאריו ממדינה פלונית או מעיר פלוני או מבית פלוני ולמר אמר אסור גבולת שהיינו מדינות ועתידותיהם שהיינו עיירות : כביר יושבים : שהיינו גרשתים מבתיהם : (יד) ותמצא כקן ידי לחיל העמים · בפסוק למעלה אמר כי לקח מידם קרקעותיהם וכאן אמר שלקח מאתם רכושם המטלטלין והוא ע"ד ומזנו לאחרים חילם שהיינו רכוש : ולא היה נודד כנף ופוצה פה ומצפצף · שהיינו כשעוף עומד כנגד הבא אל קינו אם להכות בכנף או לשאוג בקולי קולות או בקול נמוך מצפצף כאלו מתחנן להשיב מרעתו ואמר כי שלא אלה לא נעשה לו : (טו) המשור על מניפו . המשור את מה שמעליקין בו הקורות ודרכו בהנפה ובהנפה הוא שמניף המסן בידו למעלה למעלה והרמה הוא הגבהת המסן ואינו מניף ידו למעלה בכח והמכה במעט מעט די בהרמה מעט והמכה בכבס

מצודת דוד

ידי לכבוש הממלכות האלה עובדי האליל והלא פסיליהם חזקים מפסילי ירושלים ומפסילי שמרון וכאומר אם כן כ"ש שאכבוש את ירושלים ואת שמרון : (יא) הלא כאשר וכו' · אחר שיכבוש שמרון בכוחו על ירושלים יאמר הלא כאשר וכו' : ולאליליה · כי גם האלילים שבר ולקח עמו לאשור : (יב) כי יבצע . כאשר ישלים ה' את מעשהו להביא חיל סנחריב על ציון וירושלים : אפקוד . או אשגיח על מה שהפרה והרבה גודל לבב : ועל תפארת · על התפארות גאותו : (יג) עשיתי כל מה שעשיתי בדבר הגלות עשיתי בכח ידי ובחכמתי כי אני נכון : ואסיר · באמרם ע"כ גבול מלכות זו וע"כ וכו' וכיון שכבש הכל הסיר הגבולים כי נחשב הכל במלכות אחת : ועתידותיהם שושתי: שללתי אוצרותיהם : ואוריד : הורדתי היושבים במקום חוזק ומוזר על מהלת המקרא שאומר אם כל אלה עשה בכח הזרוע ובחכמה נפלאה : (יד) ותמצא כקן ידי : ר"ל השיגה ידי לגבא העמים כמו שיד כל משגת קן צפור המופקר : וכאסוף וכו' . אספתי אני את כל אנשי הארץ כמו המאסף בצים שעזבם אמם והלכה לה : ולא היה נודד כנף : לפי שדמה הגולים לקן צפור ולביצים עזובות אמר לשון הנופל בעופות שמנדדים בכנפיהם ופותחים פיהם ומצפצפים כחושבים שבזה יגלו ור"ל שלא עמד מי למולו למחות בידו . (טו) היתפאר . אמר הנביא וכי מהראוי שיתפאר הגרזן על החוצב בו לומר אני החוצב ולא אתה ר"ל הלא אשור אינו אלא כגרזן ביד האל ולא בכוחו יגבר : אם יתגדל וכו' : כפל הדבר במ"ש : כהניף שבט : כאלו השבט עם מרימיו הניף את השבט רצה לומר כאלו בה שניהם עשתה את ההנפה : כהרים מטה . כאלו המטה הרים וכו' וכפל הדבר במ"ש : לא עץ . הנה באמת לא העץ הוא המרים כי אם האדם הוא המרים ור"ל הנה

מצודת ציון

(יב) יבצע · ענין השלמה כמו וידיו תבצענה (זכריה ד) : אפקוד · ענין השגחה כמו פקדו נא וראו (ש"א יד) : (יג) ועתודותיהם · אוצרותיהם המזומן לעת הצורך והוא מל' התעתדו לגלים (איוב טו) שהוא ענין הזמנה : שוסתי · כמו שוסתי בסמ"ך והוא ענין בזה ושלל כמו שוסים את הגרנות [ש"א כג] : כביר · ענין חזק כמו כביר כח לב (איוב לו) : (יד) כקן · הוא מדור העופות כמו ודרור קן לה (תהלים פד) : חיל · ענין לקח ממם : ופוצה · ענין פתיחה כמו פציתי פי (שופטים יא) : ומצפצף · כן נקרא השמעת קול העופות : (טו) הגרזן · שם הכלי שחוטבים בו העצים כמו ונדחה ידו בגרזן (דברים יט) : החוצב · ענין חטיבה ובקיעה ודומה לו וגם יקב חלב בו (לעיל כ) : המשור · שם כלי מלאכה עשוים לחתוך בו העצים וכן וישר במגרה (דה"א כ) : מניפו . מל' הנפה והרמה : כהרים · מל' הרמה והגבהה : מרימיו : עם מרימיו

מדין זכות הראוי להם : (ג) ליום פקודה : שיפקד הקב"ה עליכה עוניכם : שואה ל' חורבן : על מי תנוסו לעזרה · הקב"ה אינו בעזרתכ' : ואנה תעזבו . את כל הכבוד אשר אתם קיבלים מן הגזל כשתלכו בגולה : (ד) בלתי כרע תחת אסיר · במקום אשר לא כרע ולא יבין אחד מכם

האלמנות והיתומים שהם תלויים אם הדין עם תלויים שהוא כרוב מפני חולשתם ותוקף שכנגדן והדיינים מטין את הדין ונוטים לעשיר ומהדרין פניו בדין וכנה הדיינים כאלו הם גוזלים ובוזזים שעניים היתומים והאלמנות : (ג) ומה תעשו ליום פקודה · ליום שיפקוד האל עונותיכם ממרחק · זה מלך אשור שבא מארץ רחוקה לא"י להשחיתם : על מי · כמו אל, כמו הרמתה על ביתו והדומים לפס: ואנה תעזבו כבודכם · כי אתם תגלו מכבודכ' : (ד) בלתי כרע · היו"ד לכנוי כמו

לִהְי֤וֹת אַלְמָנוֹת֙ שְׁלָלָ֔ם וְאֶת־
יְתוֹמִ֖ים יָבֹֽזּוּ׃ ג וּמַֽה־תַּעֲשׂוּ֙ לְי֣וֹם
פְּקֻדָּ֔ה וּלְשׁוֹאָ֖ה מִמֶּרְחָ֣ק תָּב֑וֹא עַל־
מִי֙ תָּנ֣וּסוּ לְעֶזְרָ֔ה וְאָ֥נָה תַעַזְב֖וּ
כְּבוֹדְכֶֽם׃ ד בִּלְתִּ֤י כָרַע֙ תַּ֣חַת אַסִּ֔יר
וְתַ֥חַת הֲרוּגִ֖ים יִפֹּ֑לוּ בְּכָל־זֹאת֙ לֹא־
שָׁ֣ב אַפּ֔וֹ וְע֖וֹד יָד֥וֹ נְטוּיָֽה׃ ה ה֥וֹי
אַשּׁ֖וּר שֵׁ֣בֶט אַפִּ֑י וּמַטֶּה־ה֥וּא בְיָדָ֖ם
זַעְמִֽי׃ ו בְּג֤וֹי חָנֵף֙ אֲשַׁלְּחֶ֔נּוּ וְעַל־
עַ֥ם עֶבְרָתִ֖י אֲצַוֶּ֑נּוּ לִשְׁלֹ֤ל שָׁלָל֙
וְלָבֹ֣ז בַּ֔ז וּלְשׂוּמ֥וֹ מִרְמָ֖ס כְּחֹ֥מֶר
חוּצֽוֹת׃ ז וְהוּא֙ לֹא־כֵ֣ן יְדַמֶּ֔ה וּלְבָב֖וֹ
לֹא־כֵ֣ן יַחְשֹׁ֑ב כִּ֚י לְהַשְׁמִ֣יד בִּלְבָב֔וֹ
וּלְהַכְרִ֥ית גּוֹיִ֖ם לֹ֥א מְעָֽט׃ ח כִּ֖י
יֹאמַ֑ר הֲלֹ֥א שָׂרַ֛י יַחְדָּ֖ו מְלָכִֽים׃
ט הֲלֹ֥א כְּכַרְכְּמִ֖ישׁ כַּלְנ֑וֹ אִם־לֹ֤א
כְאַרְפַּד֙ חֲמָ֔ת אִם־לֹ֥א כְדַמֶּ֖שֶׂק
שֹׁמְרֽוֹן׃ י כַּאֲשֶׁר֙ מָצְאָ֣ה יָדִ֔י
לְמַמְלְכֹ֖ת הָאֱלִ֑יל וּפְסִ֣ילֵיהֶ֔ם

אַרְמְלָן עֲדֵיהוֹן וְיָת נִכְסֵי
יַתְמַיָא יִבְזוּן : ג וּמַה תַּעְבְּדוּן
לְיוֹמָא דְיִסְעֲרוּן עֲלֵיכוֹן חוֹבֵיכוֹן
וּרְגוּשׁ עָקָא מֵרָחִיק יֵיתֵי
לְאָן תַּעַרְקוּן לְסַעִיד וְהֵיכָא
תִּשְׁבְּקוּן יְקָרְכוֹן : ד בְּכֵן בַּר
מִן אַרְעֲכוֹן אֲסִירִין תִּתְאַסְרוּן
וּבַר מִקִּרְוֵיכוֹן קְטִילִין תִּתְרְמוּן
בְּכָל דָא לָא תָבוּ מֵחוֹבֵיהוֹן
דִיתוּב רוּגְזֵיהּ מִנְהוֹן וַעֲד כְּעַן
מִתְקְפִין מָרְדֵיהוֹן וְעוֹד מַחְתֵיהּ
עֲתִידָא לְאִתְפְּרָעָא מִנְהוֹן :
ה וַוי אַתּוּרָאָה שׁוּלְטַן רוּגְזִי
וּמַלְאַךְ שְׁלִיחַ מִן קֳדָמַי עֲלֵיהוֹן
בְּלוֹט : ו בִּכְנִשְׁתָּא חֲנִיפָא
אֲשַׁלְחִינֵיהּ וְעַל עַמָא דַעֲבָרוּ
עַל אוֹרָיְתָא אֲפַקְדִינֵיהּ לְמִבַּז
בִּזָא וּלְמֶעְדֵי עֲדָאָה וּלְשַׁוְיוּתֵיהּ
לְדָיִישׁ כְּסִין שׁוּקִין : ז וְהוּא לָא
כֵן מְדַמֵי וְלִבֵּיהּ לָא כֵן מַחְשִׁיב
אֲרֵי לְשֵׁיצָאָה אֲמַר בְּלִבֵּיהּ
וּלְאַסְפָּא עַמְמִין לָא בְּחָיִס :
ח אֲרֵי יֵימַר הֲלָא כָל שִׁלְטוֹנָי
כַּחֲדָא כְּמַלְכִין חֲשִׁיבִין קֳדָמַי :
ט הֲלָא כְּמָא דְכַרְכְּמִישׁ בְּבִישָׁא
קֳדָמַי כֵּן כַּלְנוֹ אִם לָא כְּמָא דְאַרְפַּד מְסִירָא בִידִי כֵּן חֲמָת וּכְמָא דַעֲבָדִית לְדַמֶשֶׂק
כֵּן אַעְבֵּיד לְשָׁמְרוֹן : י כְּמָא דְאַשְׁכַּחַת יְדֵי מַלְכְוָן דְפָלְחָן לְטַעֲוָתָא וְצַלְמָנֵיהוֹן

שלא היה שם כריעת המרכן שם באותו המקום תהיו אסירים כלומר חוץ מארצכם תאסרו וכן תירגם יונתן בר מן ארעכון אסירין תתאסרון : תחת . מקום כמו שבו איש תחתיו (שמות טז) : ותחת הרוגים יפלו : ובאותו מקום יפלו הרוגים : (ה) הוי : כי עשיתי את אשור שבט אפי לרדות בו את עמי · ומטה הוא זעמי בידם של בני אשור: (ו) בגוי חנף . ישראל : (ז) והוא : סנחרב : לא כן ידמה · שהגזרה מאתי : ואני שולחו : ידמה קוויידייר בלע"ז · ולבבו לא כן יחשוב · ששלחתיו על עסקי ממון לשלל ולבוז בז כי בלבבו להשמיד את הכל בגלותו : (ח) כי יאמר וגו'. לכך גבה לבו : (ט) הלא ככרכמיש . כאשר בני כרכמיש שרים ושלטונים כן בני כלנו על כן אם לא כארפד אשר הוא משלטנות חמת שלקחתי מיד ארם ואם לא · כדמשק שלקחתי מיד ארם כן עשיתי לשומרון אם לא כארפד חמת דפ"ק הוא כארפד של חמת לכך נקוד פתח : (י) ופסיליהם . היו מירושלים ומשומרון : מכאן שרשעי ישראל היו מספיקין דמות עכו"ם שלהם לכל האומות סביבותם ואחרי שעובדי פסילי שמרון וירושלי' נפלו בידו ולא הלילום פסיליה' כן

ומוסיף אין בלתי, אמר לפי שהעם הזה בלתי אינם עמי ולא שומעים אלי לפיכך כרע תחת אשור , כלומר במקום האסירים כרע להיות עמהם ובמקום הרוגים גם כן יפלו עם הרוגים , כלומר מהם שבוים ומהם הרוגים לא ישאר אחד מהם בארצו כי כולם יהיו גולים או הרוגים , והמפרשים פירשו בלתי כי היו"ד אינה לכנוי , יש מפרשים כן לא ימלט אלא מי שיכרע ויחביא עצמו בין האסורים או במקום ההרוגים שלא יחשבוהו שהוא חי , ואדוני אבי ז"ל פירש בעבור שלא כרע לאל אסורים והרוגים יהיו , ורבי אחי הר' משה ז"ל פירש זולתי הכריעה שיש להם בארצם שהגוים מכניעים אותם זולתי זאת תבא להם גדולה מזאת והיא הגלות שהיו מהם אסורי' או מהם הרוגים : (ה) הוי אשור · לשון קריאה · קורא לו שיבא על ארץ ישראל לגלות שלל , וקוראהו שבט אפו ומטה זעמו שבו מיסר ישראל , ופירוש בידם במקומם , כלו' בארץ ישראל אשלח זה השבט , ויש מפרשים בידם של מחנה אשור , כלומר מטה זעמי שמתי בידם ואחר כך פירש עוד ואמר : (ו) בגוי חנף , הפסוק כפל בענין במלות שונות , ולשומו מרמס , כי הכל יהיו דורכים ורומסים עליהם : (ז) והוא לא כן ידמה · כפול הענין במלות שונות , אמר כי מלך אשור לא יחשב כי הוא שלוחי ומטה זעמי אלא חשב כי בכח ידו עושה מה שעושה מגליות שאמת והוא אינו יודע כי הוא שלוחי וכאשר ארצה אמנענו מלהשחית והוא חושב להשחית הכל ואפי' ירושלם : לא מעט · אחר בהשחית כל הממלכו' וגם רוב מלכות ישראל אמר שלא ישאר זה כמעט והיא ירושלם שלא יכבוש אות' : (ח) כי יאמר · בלבבו או לעמו : איך תעמוד עיר או ממלכה לפני הלא כל אחד משרי הוא חשוב כמלך ויש לכל אחד מהם עם גדול וחיל רב , או פירוש שרי מלכים הם והם מלכי האומות שכבש : (ט) הלא ככרכמיש · אלה העיירות על נהר פרת ממלכות ארם וכבשם מלך אשור , לפיכך אמר הלא ככרכמיש · כלומר זו כזו כי כולם היו שוות לפני ונכבשו בידי , וכן שמרון כמוהם : וכלנו : הוא כלנה הוא הנזכר בספר עמוס : (י) כאשר · ממלכות האליל ופסיליהם , כלומר אף על פי שיש בהם אלילים ופסילים

קרתא וחד לשון ארח וחד לשון דין : בלבבו ה' בקריאה וסי' והתברך בלבבו לאמרו שלום יהיה לי · וכן במליצי שרי בבל ד"ה · וישם דוד את הדברים האלה · והוא לא כן ידמה . ודבר אמת בלבבו וחד ובלבבו יגדיל : הלא ו' חסר בספרא וסי' כי יאמר הלא שרי יחדו . הלא ככרכמיש כלנו : הלא כאשר

ביאור מהגר"א

ועניים ודלים היינו עשירים שהם שמנים ונדלדלו והיינו כמ"ש חז"ל מגיעי בית בבית זה שממאין מצות לעני בבאת דוחקו כבדי לקחת כיהו : ומשפט עניים · היינו שמחניפות הדלים

תולדות אהרן ומטי · עקרים מ"ב פ"ג :

[illegible]

מצודת ציון

(יחזקאל לג) : (א) החוקקים · ענין כתיבה : (ג) פקודה · ענין זכרון כמו ותפקוד עלי עון האשה (ש"ב ג) : ולשואה · ענין חושך כמו אמש שואה (איוב ל) : על מי · כמו אל מי : ואנה · איה : כבודכם · כן יקרא העושר וכן עשה את כל הכבוד הזה (בראשית לא) : (ד) בלתי · עניינו כמו לא : תחת · במקום כמו שבו איש תחתיו (שמות טז) : (ז) ידמה · מל' דמיון ומחשבה : יבלע

מצודת דוד

סיבה לבטות את הדלים מן הדין הראוי להם : ולגזול · להעביר משפט האמת מן עניים : להיות · עי"ז תהיינה האלמנות שללם רצה לומר הרי כאלו הם בוזזים ושוללים את האלמנות והיתומים : (ג) ומה תעשו · כאומר הם אין כח ביד האלמנות והיתומים אבל מה תשיבו למקום כ"כ בעת יפקוד עליכם עון הזה . ולשואה . לעת תבוא עליכם השואה ממרחק וחסו מלך אשור : לעזרה . לעזור לכם : ואנה תעזבו : כשתלכו בגולה איה תעזבו ההון אשר אספתם בגזל שלא ישאר לא בן ולא בת : (ד) בלתי כרע . במקום אשר לא כרע כריעת המרכן שם באותו המקום יהיה אסיר רצה לומר חוץ מארצכם תאסרו : ותחת . ובאותו מקום יפלו הרוגים : ועוד ידו נטויה · להכות בהם בהיותם בארץ אויביהם : (ה) הוי אשור וגו'. יש להתאונן על כי אשור יהיה השבט לעשות בהם אפי להכות ולרדות אותם : ומטה : הזעם מה שאני זועם על ישראל הוא ביד אשור למטה כי ע"י יכה בהם כרצוני : (ו) בגוי חנף . הם ישראל המחניפים ליצרם למלאות שאלתו ותאוו : עברתי . מה שאני מלא עליו עברה וזעם : ולשומו מרמס · לרמסו ברגל כטיט המושלך בחוצות : (ז) והוא · אבל סנחריב מלך אשור לא ידמה כן כמו שהיא שגזרה היא מלפני : ולבבו וגו' : כפל הדבר במ"ש : כי להשמיד בלבבו . כי חושב בלבבו להשמיד הכל ואף ירושלים כאלו נעשה הנצחון בכח זרועו : ולהכרית . חושב להכרית הכל לבל ישאיר אף מעט : (ח) יחדו · זה כזה כל אחד חשוב כמלך לפי מרבית העם שיש לכ"א : (ט) הלא ככרכמיש : הלא כמו שכבשתי את כרכמיש כן כבשתי את כלנו : אם לא וגו' . הלא כמו שכבשתי את ארפד אשר היא משלטת חמת הלא כמו שכבשתי את דמשק כן אכבש את שומרון : (י) כאשר מצאה ידי : כמו שהשיגה

בדרך המתעי׳ המאשרים אותם בדרכים הללו דרכים מסותרים ונבוכים שאין פתח לצאת מהם ולשון בילוע נופל על הדרך כענין שנאמר במקום אחר עמי מאשריך מתעים ודרך אורחותיך בלעו (לעיל ג) : (טז) ומרע · רשע כמו זרע מרעים (לעיל א׳) : (יז) כי בערה כאש רשעה · רשעתם תבער בהם ותאכלם כאש : שמיר ושית · אלהם תאכל המורדים והפושעים שבהם ותצת בסבכי היער : גדולת העם · סבכי ענפים : ויתאבכו גאות עשן · יהיו נבוכים ומסוגרים בהוז׳ עשן התבערה· ויתאבכו כל לשון נבך אין יסוד תיבה אלא כך כמו מבכי נהרות (איוב כח) עמק הבכא (תהלים פד) והנון באה לו לפרקים וכאן בא בו אל״ף במקום נו״ן כמו אלף של אבחת חרב(יחזקאל כ״א) ואל״ף של אחוותי באזניכם (איוב יג): (יח) נעתם ארץ . יונתן תירגם חרוכ׳ ארעא וקשה בעיני לפרש כן . שהיה לו לומר נעתמה הארץ ואחרי שאין לו דמיון במקרא בא לשון התרגום ולא לשון אחר .אני מפרשו לפי ענינו בעברת הקב״ה נעתם העשן הזה לארץ והוא לשון נגזר על הארץ או לשון נתך והגיע לארץ · (יט) ויגזור על ימין : יבוזו וישללו זה את זה על ימין או על שמאל ולא ימלא להם : איש בשר זרעו : ת״י גבר נכסיה קריביה יבוזון : (כ) מנשה את אפרים . מנשה יתחבר עם אפרים . ואפרים את מנשה . עם מנשה ויחדו המה יתחברו על יהודה : (א) חקקי און · סטרי און · סטרות מזוייפין : ומכתבים . לשון ערבי הוא כמו מכתבין (שהמ״ם חירק וכ״ף פוא ות קמוצה) בלשון עברי:(ב) להטות על ידי סטרות שקר את הדלי׳ מדין

מבולעים ונשחתים בעונם הרעה : (טז) על כן · לא ישמח , כספך וגלתי בירושלם וששתי בעמי , כי כשאותו אדם דרך הרעה ותבא לו כעבור זה הרעה הנה האל אל דרך משל יעלב כמו ויתעצב אל לבו , וכשאותו אדם הדרך הטובה ותבא לו בעבור זה הטובה הנה האל על דרך משל שמח , כמו שאמר וששתי בעמי , ואמר ישמח ה׳ במעשיו , ואמר בחוריו כי הם גבור אנשים אחר עיניהם ולא תגילם גבורתם וכמו מהרעה שלהם עליהם , ע״כ לא ישמח ה׳ בהם כי אינם עושים רצונו : ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם : אפילו היתומים והאלמנות שראוי לחמול ולרחם עליהם לא ירחם האל עליהם: כי כלו חנף ומרע · בין גדולים בין קטנים בין חזקים בין חלושים בכל זאת שתבא להם רעה גדולה שלא מצאו מרחמים לא שבו הם , לפיכך לא שב אפו מהם , ועוד ידו נטויה עליהם להרע להם אפילו בגלות : (יז) כי בערה כאש רשעה · הרשעה שעשו הם תערה בהם כאש , והדרך כאש שתחל לבער בקוצים ובעצים דקים תחילה כמו שאמר ומצאה קוצים ואחר כך תבער בעצים הגדולים כן רשעתם תאכלם תחל בקטנים , והם הקוצים ואחר כן ותצת בסבכי היער , והם הגדולים : ויתאבכו · לפי מקומו ויתגאו : גאות עשן . חסר כ״ף הדמיון כגאות עשן , וכן לב שמח ייטיב גהה כגהה , לפי שהמשיל הרשעה לאש בוערת אמר שתגאו , כלומר שהגה גאה כגאות עשן , כלומר שהתפרסמו במעשיהם הרעים עד שכל האומות ידעו בה׳ כי יש רואה העשן ולא יראה האש כן ידעו הרחוקים מהם מעשיהם הרעים : (יח) בעברת · נעתם ארץ , חסך מלשון ערבי , ויונתן תרגם חרוכת ארעא , ובא ארץ בלשון זכר , כמו שכן ארנה לפרדסים : כמאכולת אש , כמו הדבר האכל באש שהמן שאכלו בו האש דולק השן כאחר כן כפשו שום איש את אחיו לא יחמלו , לא די להם הרע שעובין להם אויביהם כי גם הם מריעים זה לזה : (יט) ויגזור . פעם הוה אוזר על כל צדדיו וחוטף מכאן כל אחד מחברו , ואף על פי כן הוא רעב כי לא יספיקו לו , ופי׳ ויגזר ויחטוף , כי החוטף גוזר הדבר ממקומו וכן אומר אחר כן : (כ) מנשה את אפרים · זכר אלה לפי שהמלכות היתה לאפרים ומנשה ואפרים אחים אף על פי כן אלה יבוזו את אלה ואחר כן יחדו המה על יהודה : בכל זאת · עם כל הרעה הזאת הבאה עליהם לא שבו ממעשיהם הרעים כדי שישוב ה׳ מחרון אפו : (א) הוי החוקקים · עתה דבר על הדיינים ועל סופריהם הדיינים היו מטים את הדין ואומרים לסופריהם לכתוב דין שפסקו שיהא להם קיום , ואומר החקקים על השופטים , ואמר ומכתבים על הדיינים , כי הם מכתבים , וכתבו יוצא לעליהם הם מצוים לסופרים לכתוב והסופרים כותבים וחוקקים

15 מַתְעִים וּמְאֻשָּׁרָיו מְבֻלָּעִים׃ טז עַל־
כֵּן עַל־בַּחוּרָיו לֹא־יִשְׂמַח ׀ אֲדֹנָי
וְאֶת־יְתֹמָיו וְאֶת־אַלְמְנֹתָיו לֹא
יְרַחֵם כִּי כֻלּוֹ חָנֵף וּמֵרַע וְכָל־פֶּה
דֹּבֵר נְבָלָה בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב
אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה׃ יז כִּי־בָעֲרָה
כָאֵשׁ רִשְׁעָה שָׁמִיר וָשַׁיִת תֹּאכֵל
וַתִּצַּת בְּסִבְכֵי הַיַּעַר וַיִּתְאַבְּכוּ גֵּאוּת
עָשָׁן׃ יח בְּעֶבְרַת יְהוָה צְבָאוֹת
נֶעְתַּם אָרֶץ וַיְהִי הָעָם כְּמַאֲכֹלֶת
אֵשׁ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֹא יַחְמֹלוּ׃
יט וַיִּגְזֹר עַל־יָמִין וְרָעֵב וַיֹּאכַל עַל־
שְׂמֹאול וְלֹא שָׂבֵעוּ אִישׁ בְּשַׂר־
זְרֹעוֹ יֹאכֵלוּ׃ כ מְנַשֶּׁה אֶת־אֶפְרַיִם
וְאֶפְרַיִם אֶת־מְנַשֶּׁה יַחְדָּו הֵמָּה עַל־
יְהוּדָה בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב אַפּוֹ
וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה׃
י א הוֹי הַחֹקְקִים חִקְקֵי־אָוֶן
וּמְכַתְּבִים עָמָל כִּתֵּבוּ׃ ב לְהַטּוֹת
מִדִּין דַּלִּים וְלִגְזֹל מִשְׁפַּט עֲנִיֵּי עַמִּי

ל׳ ומסר · קל״ר · ד׳ חסר בליש׳ · ל׳ · כ״ג · י״ו · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ דסמיכי · כ״ג · כ״ס · ל׳ · ג׳ · ל׳ · ג׳ בתלת ליש׳ · ל׳

עַמָּא הָדֵין מַטְעַן וְרַבְרְבָנוֹהִי מְסַלְעֲמִין׃ טו עַל כֵּן עַל עוּלֵימוֹהִי לָא יֶחְדֵי יְיָ וְעַל יַתְמוֹהִי וְעַל אַרְמְלָתוֹהִי לָא יְרַחֵם אֲרֵי כּוּלְהוֹן חֲנִיפִין וּבִישִׁין וְכָל פּוּמְהוֹן מְמַלְלִין שְׁקַר בְּכָל דָּא לָא תָבוּ מֵחוֹבֵיהוֹן דִּיתוּב רוּגְזֵיהּ מִנְהוֹן וְעַד כְּעַן מַתְקְפִין מַרְדֵיהוֹן וְעוֹד מַחְתֵּיהּ עֲתִידָא לְאִתְפְּרָעָא מִנְהוֹן׃ יז אֲרֵי תַדְלִיק כְּאֶשָּׁתָא פּוּרְעָנוּת חוֹבֵיהוֹן חַטָּאַיָּא וְחַיָּבַיָּא תְּשֵׁיצֵי וְתִשְׁלוֹט בִּשְׁאַר עַמָּא וּתְשֵׁיצֵי סַגִּי מַשְׁרְיָתָא׃ יח בְּתַעֲבוּר מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת חֲרוּכַת אַרְעָא וַהֲוָה עַמָּא כְּיִקִידַת נוּר גְּבַר עַל אֲחוּהִי לָא חָיְסִין׃ יט וּבַז מִן דָּרוֹמָא וְכַפְּין וְשֵׁיצֵי מִן צִפּוּנָא וְלָא שְׂבַע גְּבַר נִכְסֵי קָרִיבֵיהּ יְבוּזוּן׃ כ דְּבֵית מְנַשֶּׁה עִם דְּבֵית אֶפְרַיִם וּדְבֵית אֶפְרַיִם עִם דְּבֵית מְנַשֶּׁה כַּחֲדָא יִתְחַבְּרוּן לְמֵיתֵי עַל דְּבֵית יְהוּדָה בְּכָל דָּא לָא תָבוּ מֵחוֹבֵיהוֹן דִּיתוּב רוּגְזֵיהּ מִנְהוֹן וְעַד כְּעַן מַתְקְפִין מַרְדֵיהוֹן וְעוֹד מַחְתֵּיהּ עֲתִידָא לְאִתְפְּרָעָא מִנְהוֹן׃ א וַי דְּרָשְׁמִין רְשָׁמִין דְּמֵינַס וּכְתַב דְּלֵיאוּ כָּתְבִין׃ ב לְאַסְטָאָה מְדִין מִסְכְּנִין וּלְמֵינַס מָה דְּרָעַן מַחְשִׁיכֵי עַמָּא בְּדִינָא לְמֶהֱוֵי

מרין ג׳ בקריאה וסימן מדין וסבבה · רבבי אתוגות צחורות ישבי על מרין . להטות . מרין . דלים · חד שם

תולדות אהרן על בחוריו · שבת לג כתובות ס : על ימין · שבת לג ב״ב כז : בשר זרועו . תענית ס :

תקקי און והדיינים מכתבים להם אותו העמל והאון : (ב) להטות : כשבאים לפניהם לדין העשיר והגדול עם העני או האלמנה

ביאור מהגר״א

את כל הגוף ואם הרגלים נכשלים נכשל כל הגוף וז״ם ומאשריו מבולעים: (טז) חנף ומרע : חנף הוא כח יצר ההאוני (כמ״ש כי חלק משמן חכה) היינו רע לשמים וטוב לבריות ומרע הוא כח יצר . כשכשה בשות רע לבריות ופה דבר נבלה הוא המחבר בין שניהם כענין ניתן לנו מצות עשה ומל״ת והורה מחבר שניהם וכמ״ש בס״י כף חוב וכף זכות ולשון חק מכריע בנתים וכנגדן תשב ג׳ עונשין בחוריו ויתומיו ואלמנותיו ואמר על בחוריו לא ישמח כנגד פה דובר נבלה כמ״ש בגמרא ויתומיו ואלמנותיו לא ירחם נגד תאוותו ובעסעו וזהו לא ירחם ובנגדן אמר כי בערה כאש רשעה היינו פה דובר נבלה : (יז) שמיר ושית תאכל · הוא חנף ומרע תאוה בעשו כמש״ל ו׳ כ״ד ומתוך שיבער ברשעים ותצת בסבכי היער הם הצדיקים כמ״ש חז״ל בגמרא ובזוהר על פ׳ כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש כו׳ : ויתאבכו גאות עשן · כי דרך העשן לעלות למעלה ומרוב האש יתחזק העשן למעלה למעלה : (יח) בעברת ה׳ נעתם ארץ · היינו כמ״ש תצלח תרוך יאכלמו קקש בשר ודם בהנתמלה תכון . כפק אם יתקיים גזירתו או לא יתקיים אבל הקדוש ברוך הוא כאשר יצא תכון מאפו התרון הוא הפליח לאכול מיד כאש תאכל קש וכן אמר כאן בעברת ה׳ שהוא אש מיד נעתם הארץ ויהי העם כמאכולת אש : נעתם הארץ · הוא והארץ היתה כמ״ש ולילה ללילה יחוה דעת ומלאה הארץ דעת יעקב תיקן תפלת ערבית אחר כך בוא״ו ויהי העם בו״ק : איש אל אחיו : הוא תהו ובהו : (יט) ויגזור על ימין כו׳ : הוא נגד מים חשך ורוח : (כ) מנשה את אפרים כו׳ : הוא נגד ע״ס תהום ג׳ ראשי שור שבתהום ג׳ גווני קשת וכולן נתגשמו בקרבנות כמ״ש את קרבני לחמי כו׳ : (ב) להטות מדין דלים ולגזול וגו׳ היינו הפוסים חוק מכוונים אין שיגיע לדין דלים ועניים

מצודת דוד

ומאשריו · אותם שהיו מיושרים בעיני העם המה נשחתים : (טז) לא ישמח . כי כשהאדם חוטא ובא עליו העונש אין שמחה לפני המקום : כלו חנף · כולם מחניפים [illegible]

מצודת ציון

מבולעים · ענין השחתה כמו בלע ה׳ (איכה ב) : (טז) ומרע · מרשיע : נבלה · דבר מגונה · נטויה · מל׳ הטיה : (יז) שמיר ושית · מיני קוצים : ותצת · מל׳ הצתה והבערה : בסבכי היער · הענפים המסובכים ונאחזים זה בזה כמו עד סירים סבוכים (נחום א) : ויתאבכו [illegible]

ו פִּתְגָּמָא שְׁלַח יְיָ בְּיַעֲקֹב וְנָפַל בְּיִשְׂרָאֵל׃
ח וְאִתְרַבְרְבוּ עַמָּא כּוּלְּהוֹן אֶפְרַיִם וְיָתְבֵי שֹׁמְרוֹן בְּגַאֲוָה וּבְגַדְלַ
ט לֵבָב לְאָמְרָ׃ לְבֵנִים נָפָלוּ וְגָזִית
נִבְנֶה שִׁקְמִים גְּדָעוּ וַאֲרָזִים נַחֲלִיף׃
יא וְיַשְׂגֵּב יְהוָה אֶת־צָרֵי רְצִין עָלָיו
וְאֶת־אוֹיְבָיו יְסַכְסֵךְ׃ יא אֲרָם מִקֶּדֶם
וּפְלִשְׁתִּים מֵאָחוֹר וַיֹּאכְלוּ אֶת־
יִשְׂרָאֵל בְּכָל־פֶּה בְּכָל־זֹאת לֹא־
בְּכָל אַתַּר בְּכָל דָּא לָא תָבוּ
מֵחֲוֹבֵיהוֹן דְּתוּב רוּגְזֵיהּ מִנְּהוֹן
וְעַד כְּעַן מַתְקְפִין מַרְדֵיהוֹן
יב וְהָעָם לֹא־שָׁב עַד־הַמַּכֵּהוּ וְאֶת־יְהוָה
צְבָאוֹת לֹא דָרָשׁוּ׃ יג וַיִּכְרֹת יְהוָה
מִיִּשְׂרָאֵל רֹאשׁ וְזָנָב כִּפָּה וַאֲגְמוֹן
יוֹם אֶחָד׃ יד זָקֵן וּנְשׂוּא־פָנִים הוּא
הָרֹאשׁ וְנָבִיא מוֹרֵה־שֶׁקֶר הוּא
הַזָּנָב׃ טו וַיִּהְיוּ מְאַשְּׁרֵי הָעָם־הַזֶּה
יוֹמָא חַד׃ יד סָב וּנְסִיב אַפִּין
הוּא רֵישָׁא וְסָפַר מַלְיָא שְׁקַר הוּא חַכָּשָׁא׃ טו וְהָווּ מְשַׁבְּחֵי

תולדות אהרן דכר שלח • מולין נא׃

ו (ז) דבר שלח ה׳ ביעקב . הגבוהים שבהגבה לשורעות פקח בן רמיה׃
ונפל ביהרמל . מעתה התקיים בהם : (ח) בגאוה ובגודל לבב . מה היו
אומרים בגאוה ובגודל לבב : (ט) לבנים נפלו וגזית נבנה : המלכים שהיו
לנו קודם שמלך פקח כגון יהואחז בן יהוא שבימיו התחילו לשורעות (מלכים ב יג) כי אחבדם מלך
ארם בפלים היו והם הלכו
להם בכניון לבניש רשוע המושל
אבל זה שהוא עכשיו חזק הוא
בניין אבני גזית וכן מרחיב
טובים מקומים לבניין: (י) ויסגב
ה׳ את רצין עליו . הם
בוטחים במה שנסמכו על רצין
מלך ארם והקב״ה יסגב את
מלך ארם עליו ויסכסכו
להחריבו לבא עליו כך שמעתי
ואני אומר את תויבו כלפי
הבניים הוא לומר הקב״ה
יסכיח את תויביו ז״ג גוי בגוי
ארם ופלשתים ישראל ויקראל
זה בזה כמו שנאמר למעה
בעניין מנסה את תפריס וגו׳ :
(יא) ארם מקדם . ארם הרשו
להם מקדם בימי יהואחז ויואש
ופלשתים הרשו להם מאחור
שהפלשתים להם במערב : בכל
זאת גו׳ ועוד ידו נטויה : עד
שיניח עליהם את שהרב :
ד״א ארם מקדם ופלשתים
מאחור . היו מבחיצים ביהוד׳
בימי אחז כמו שמפורש (בה״י
ב כה) ועל ישראל . על יהודה
הוא יבעיט מהאזן על הלזות
הללו : (יב) עד המכהו . עד
הקב״ה שהוא מכיה עליו המכות
הללה : (יג) כפה ואגמון .
לשון מלכים . ובלעזיים : כפה
תרקיול״ר בלעז בלומר שהם
התפשים עליהם כציפה וו׳
ואגמון . וקה היא כופה קטנה . וע״ש שבשופה כאגמון קורא לה
אגמון ובבריימתא דסמוכל מלינו שיש מזלות בגרקיע ממוצים ולאה שמותם וכלן
אמר הכיניא שכל המיניה המהנבאים להם וחוזים כוכבים את הכלות עליהם
יבריות ה׳ מהם : (טו) מאשרי . מדריכי כמו באשורי תחזק בגלי (משל כג) .
ומאושריו שלמדו דרכי מדרכי ההוא ס״ת : ומאושרין מבולעים . בדורכים
בדרך

ביאור מהגר״א

(ז) דבר שלח אדני ביעקב וגפל בישראל . וישראל שם מתכוונים כן יהודה שם מתכוונים נגד
עצרת הכנסיות ועיקר כיוון שנתרב על עצרת הכנסיות וגפל גם ביהודה : (ח) בגאוה
ובגודל לבב . פירוש רוח גבוה וגפש רחבה כמ״ש ונפש בי תתגאה בי פשוט פירוש התהלה :
(ט) לבנים נפלו וגו׳ . פירוש הכנסיות הגדולות עושין מלבנים ומחזקים בחזיזים (כמ״ש ויחמו לחת
לבנים בעלי לחזיזם מ״ש ו׳ יו״ד) והוא נגד עיקר בנין במלחמה פירוש נפגה מעברת הכנסיות
ויחזקו בחיל מלך ארם ואחר לבנים נפלו פירוש ישראל וגזית נבנה הוא שקמ בן
רמליהו וכן בארם : (י) ויסגב ה׳ את צרי רצין עליו . רצה לומר עליו על ישראל בחשבון לא גח
אלא על דמשק כמה שכתוב ואת רצין המית ואחר כך ויעל על בזומרון : (יא) ארם מקדם .
פירוש בארם עלמו נפסך לעויב לי : ויאכלו בני ישראל בכל פה . כמ״ש על שלשה שבעי תדוש

מצודת ציון

עד . תא עולם : ולבמדא . ענין הבטחה : (ט) וגזית . תבנים גזוזים וממוצעים ביותר רב :
שקמים . מין תילן תתוב וכן וכולם שקמים (עמוס ז) : גדעו . נכרתו כמו ותאבריכם תגדעון
(דברים ז) : (י) יסכיך . ענין בלבול וכן וסכסכתי מצרים (למקן יט) : (יג) ראש . ר״ל
התהוק : וזנב ר״ל הבסל : כפה . כן נקרא בעיף כמו וכפתו לך רעגוך (חוזב טו) לפי
שניין כפוף : ואגמון . סוף גדומה הגדל במים : (יד) מרא . מלמד כמו תת מי יורה דעה
(למקן כת) : (טו) מאשרי . מדריכי כמו ואל תאשר בדרך רעים (משלי ד) : מבלעים . מל׳
בולוע : ומאושרין . כמו ומיסריו ובאה בתל״ך במקום סיו״ד וכן תאשרו תמון (לעיל ג) :
מבולעים

והיה לא תחמד : שקמים נגדעו . שם נכרתו השקמים גחלף חרזים המשולים מסם וכפל הדבר בם״ם : (י) ויסגב
ודעו שם יסגב ויחזק לם צרי רצין עליו וס״ל כשל עוזר וגפל עוזר : ואת תויביו יסכיך . וכזה יבלבל דעת תויביו שם רעני ישראל : (יא) ארם מקדם . אף כי
מתן בימי יהואחז הרשו לשם ארם סיושב במזרח פ״ו וגם פלשתים היושבים במערב הרשו לשם : בכל זאת . בכל זאת הרעות : בכל פה . ר״ל מלגו כל מתוסם מסם : בכל זאת
שכבר כת לא שב אף ה׳ מישראל ועוד ידו נכויה לכסות עוד כשם : (יב) לא שב . לא עשה תשובה כמעשה עד ה׳ שכשה כם כי תוכיח למקרם ותיסר דורשים
את ה׳ : (יג) ויכרת ה׳ . לכן יכרת בהל ביום אחד החשוב והשפל : כפה ואגמון . כשרים הדומים לענף יפה וכפל הדבר בם״ם : (יד) וגשוא פנים . מי שכבל משפטים
לו פניס לפי כוב כשניהם : מורה . המלמד לעשות שקר : הוא הזנב . הוא הנבל שבכם : (טו) מאשרי . המדריכים אם השם אשר מעשים תותם ללכת בדרך לא יצר :
ומאושרי

רשי

לחזקיה ושהיה מטה את שכמו למשא כבד להעלו' מס קשה ואת שבט יהודה שהיה נוגש בו בחזקיהו: החיתות: שברת יחד בלילה אחד · כיום מדין: בימי גדעון שאף הם נפלו יחד בלילה אחת ובליל קציר העומר כמו שנאמר והנה צליל שעורים מתהפך במחנה מדין: (ד) כל סאון סאן ברעש: יש פותרין אותו לשון סאה ומדה כמו שדרשוהו רבותינו אך לפי פשט ל' המקרא לא יתכן לפרש מגזרתו מאחר שאין הוי"ו והנו"ן מעיק' התיבה אלא כמו שאון מן שואה והמון מן הומה וחרון מן חרה לא יתפעל עם הנון לומר סואן אלא סואה כמו מן המון הומה ומן שאון שואה ולא יאמר שואן הומן חורן ואני אומר שפתרונו לפי הענין ואין לו דומה מן המקרא ופתרונו לשון נהלת נלהון במלחמה: כי כל סאון סאן ברעש. קול נלחון שום נילח במלחמה ברעש שעטת סוסים והנפת תריסין הוא · ושמלת הרוגי מלחמה מגוללה בדמים אבל נלחון זה אין בו רעש ואין בו דם: והיתה לשריפה. יקד יקוד מאכולת: (ה) כי ילד יולד לנו. אע"פ שאחז רשע הוא בנו הנולד לו זה כמה שנים להיות לנו תחתיו למלך צדיק יהיה ותהיה משרת הקב"ה ועולו על שכמו שיהיה עוסק בתורה ושומר מצות ויטה שכם למשאו של הקב"ה ויקרא שמו הקב"ה שהוא מפליא עצה ואל גבור ואבי עד · קרא שמו של חזקיהו שר שלום כי שלום ואמת יהיה בימיו: (ו) למרבה המשרה. למי יקרא השם למלך המרבה המשרה של הקב"ה על עצמו ליראה מפניו משרה לשון שררה זו להשובת אחרים · אך יש לומר שאף שר שלום משמותיו של הקב"ה וקריאת שם זה איננה לשם ממש אלא לשם גדולה ושררה כמו וקרא שם בבית להם וכמו ועשיתי לך שם: אף כאן ויקרא שמו ויתן לו שם וממשלה ולשלום הנותן לו אין קץ שהיה לו שלום מכל עבריו ואין קץ זה לשון הפסק עולמית אלא אין קץ לסביבי. על כסא מלכות דוד יהיה שלום זה במשפ' ולדק' שעש' חזקיה ולשלו' וי"ו זו תיקון המלה היא הרבה משרה על שכמו ומה גמול ישלם לו הנה לשלומו אין לו קץ ואין קצבה: מעתה ועד עולם עולמו של חזקיה כל ימיו וכן מלינו שאמרה חנה על שמואל וישב שם עד עולם ולתשובת אחרים האומרים שהוא שם יש להשיבם מהו מעתה והלא לא בא עד לסוף ג' מאות שנה: קנאת ה' צבאות. שקנא לציון על אשר יען עליה ארם ופקח: תעשה זאת · ולא אחז ראוי לכך ואף זכות אבות תמה · תוספת ואמרו רבותינו בקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מי שקלס דלתות ההיכל ושגרן למלך אשור יעשה משיח מיד סתמו הכתוב

ישעיה ט

הַהִתַּת כְּיוֹם מִדְיָן: ד כִּי כָל־סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ וְשִׂמְלָה מְגוֹלָלָה בְדָמִים וְהָיְתָה לִשְׂרֵפָה מַאֲכֹלֶת אֵשׁ: ה כִּי־יֶלֶד יֻלַּד־לָנוּ בֵּן נִתַּן־לָנוּ וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם: ו לְםַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כִּסֵּא דָוִד וְעַל־מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־

למרבה ק'

דְמִפַּלַח בֵּיהּ אִתְּבַר כְּיוֹם מִדְיָן: ד אֲרֵי כָּל מְסַבְהוֹן וּמִתַּנְהוֹן בִּרְשַׁע אִתְגָעֲלוּ בְּחוֹבִין הָא כִּבְסוּ דִמְלוּשָׁא בְּדַם דְלָא דָכָן רִשְׁמֵי כִתְמָא מִנֵּהּ כֵּן כְּמָא דְלֵית בֵּיהּ צְרוֹךְ אֱלָהֵין לְאִתּוֹקָדָא בְּנוּרָא כֵּן יִתֵּן עֲלֵיהוֹן עַמְמַיָּא דְתַקִּיפִין כְּאֶשָּׁתָא וְיִקְטְלוּנוּן: ה אֲמַר נְבִיָּא לְבֵית דָוִד אֲרֵי רָבֵי אִתְיְלִיד לָנָא בַּר אִתְיְהַב לָנָא וְקַבֵּיל אוֹרַיְתָא עֲלוֹהִי לְמִטְּרַהּ וְאִתְקְרֵי שְׁמֵיהּ מִן קֳדָם מַפְלִיא עֵצָה אֱלָהָא גִּבָּרָא קַיָּם לְעָלְמַיָּא מְשִׁיחָא דִשְׁלָמָא יִסְגֵּי עֲלָנָא בְּיוֹמוֹהִי: ו סַגִּי רְבוּ לְעָבְדֵי אוֹרַיְתָא וּלְנַטְרֵי שְׁלָמָא לֵית סוֹף עַל כּוּרְסֵיהּ דָוִד וְעַל מַלְכוּתֵיהּ לְאַתְקָנָא יָתַהּ וּלְמִבְנְהּ בְּדִינָא וּבִזְכוּתָא מִכְּעַן וְעַד עָלְמָא בְּמֵימְרָא דַיְיָ צְבָאוֹת תִּתְעֲבֵיד דָא:

למרבה חד מן מלין מיחדין קמצין וסי' במסרה רבתא:

תולדות אהרן כל סאון · סוטה ס (סוטה יז): כי ילד · סנהדרין לד: למרבה המשרה · שבת נה סנהדרין לד (סנהדרין כז):

רדק

הכה את כל מחנה מדין שהיה כדי ארבה לרוב ולהם ולגמליהם אין מספר: (ד) כי כל סאון סואן ברעש, כי לא תהיה זאת המלחמה כשאר המלחמות כי כל ש"א המלחמות ילחם הלוחם ברעש הסוסים, כמו שנאמר עליו ברעש ורגז יגמא ארץ, וכן רעש הכידונים, כמו שאמר עליו לרעש כידון, וכן בשאר המלחמות השמלה מגוללה בדמים, כי יכו אלה באלה במכת חרב והשמלה מגוללת בדמי' אבל זו לא תהיה גם לא חרב ולא רעש ולא דמים אלא נהיתה לשרפה מאכלת אש שהכה בם המלאך בלילה ונשרפו, ויש מחלוקת זה בדברי רז"ל י"א כי היתה נשמה נשרפת וגוף קיים, וי"א כי גם הגוף נשרף אבל לא בגדיהם: סואן סאן שנו"ן שרש ופי' לפי ענינו ענין מלחמה, ולא מלאנו לו חבר, ויהיה סאון תאר וסואן פעל, כאלו אמר כי כל עושה מלחמה לוחם ברעש, או יהיה סאון שם למלחמה, אמר כי כל מלחמות לוחם אדם ברעש: (ה) כי ילד ילד · זה אמר על חזקיהו לפי שבימי מלכותו היתה התשועה הזאת לישראל שנגף מחנה אשור, כאלו אמר זה יהיה בזכות הילד שילד לנו: בן נתן לנו · כפל ענין במלות שונות: ותהי המשרה על שכמו. למה אמר שכמו לענין משרה, והלא לא נזכר שכמו אלא לענין עבודה כמו ויט שכמו לסבול, ואת מטה שכמו יסור סבלו מעל שכמו, אלא לפי שאחז היה עובד למלך אשור והיה סובלו על שכמו אמר כי זה שילד לא תהיה עבודה על שכמו אלא משרה: ויקרא שמו · פי' שהקב"ה שהוא פלא יועץ ואל גבור אבי עד, קרא שם שילד הזה שר שלום בעבור כי המשרה תהיה לו ולא יעבד מלך אחר, כמו שאמר וימרד במלך אשור ולא עבדו: שלום · כי שלום יהיה לישראל בימיו, ואמר אלו הכנויים כאל יתברך לעניים מורים על דבר חזקיהו: פלא · על דבר הפלא שבא השמש אחורנית: יועץ · כי עצת ה' קמה לו ועצת סנחריב הופרה: אל גבור · יכול גבור שאף על פי שבא סנחריב בחיל גדול וגבורים היה יכול עליהם: וגבר וברגע קטן הכה את מחנהו: אבי עד · שהוא קיים לעולם והוא אבי הזמן והוא בראו ובידו הוא להוסיף ולגרוע ולהוסיף זמן חיי חזקיהו ט"ו שנה: (ו) למרבה המשרה · המ"ם סתומה בכתוב, וקרי בה"ם פתוחה, והטעם זה בעזרת המ"ם פרולים, מ"מ פתוחה בסוף התיבה, ככתוב, ויש בו דרש כאשר יסתמו חומות ירושלם שהם פרולים כל זמן הגלות ולעת הישועה יסתמו הפרולים ואז תפתח המשרה שהיא סתומה עד מלך המשיח: למרבה · הוא שם והוא סמוך לפיכך הוא נקוד בצר"י, אמר לרוב המשרה ולשלום אין קץ, שיהיה על כסא דוד ועל ממלכתו, והוא כפל ענין במלות שונות: ולסעדה · שלא תמוט מלכותו ומשרתו מעתה ועד עולם, ואף על פי שיהיה לה הפסק בימי הגלות עוד תשוב לקדמותה. ואמר במשפט ובצדקה

ביאור הגר"א

עבודות שנאמר יגות שורך וחמורך ועבדך היינו שור לעבודת קרקע וחמור למשא ועבד לכל אשר ילוה עליו היינו ששמן משעבדים בעבודת קרקע והוא עול סבלו והשרים למשא והוא מטה שכמו כמה שכתוב ויט שכמו לסבול שבט הנוגש לכל אשר ילוה: החתת כיום מדין שגם נפלו כולם המשעבדים ששמן כדכתיב ויפלו מחנה מדין והשרים כדכתיב ויהרגו את עורב וגו' והמלכים דכתיב ויתפש את זבח ואת צלמונע: (ד) והיתה לשרפה · שיפך שאון ברעש אשר במלחמה: מאכולת אש · הוא שיפך החמור ושמלה מגוללת בדמים מברעש מלחמה: (ה) כי ילד וגו' · ילד נקרא אף בבטן אמו כי א"א לא יכא בשר בלא מלך ויתן בו הנשמ

מיד כשנולד יקרא ילד וע"ד הרמז חשב בכתוב הזה גבוה י' ורחב ד' וכד' שהם כי ילד אחד: יולד לנו ב': ותהי המשרה ד': ויקרא שמו וגו': חשב ת' דרגין ושלום כולל ג' דרגין כי ג' שלומות הן כרי כאן יו"ד · ואמר כי ילד היינו בבטן אמו · ואז אין בו כי אם נפש ולא רוח כי אין יכול לבאות שם אויר נקי והיה התינוק נחנק ואמר יולד לנו היינו שנתן לו גם רוח ואמר בן הוא כשמגיע לי"ג שנה וזוכה לנשמה זה שאמר נתן לשון מתנה כי לאו כל אדם זוכה ותהי המשרה היינו נשמתא לנשמתא · ומרומז כאן כאמור לקמן ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה. ובינה · הוא פלא אל שבבינה נקרא אל עליון רוח עצה וגבורה הוא גבור יועץ רוח דעת ויראת ה' הוא נגד אבי עד ורוח ה' הוא נגד שר שלום ושלום הוא ג' שמות של היום שלאים לעיקר הוא כולל ג' שמות שלומות וכן שם שדי עם ג' שמות של מה שכו ושר הוא שם שדי כמילוי של שדי. (ו) למרבה המשרה · הוא נגד בר לשלום אין קץ הוא נגד שלום: על כסא דוד: הוא נגד אבי: להכין אותה ולסעדה: הוא נגד אל גבור יכין ובעז שהן מקבלין מתו"ב: במשפט ובצדקה. נגד תו"ב שהן גומל חסדים טובים: מעתה ועד עולם: הוא נגד עד: קנאת ה' צבאות · כמ"ש חז"ל חזקיה אמר לא לנו ורזו"ק משיבה למטני ומ' ועוד ש לרמז אבי שלמד תורה ברבים שבתלמידים נקראו בנים בני הנביאים: עד · הוא יראה שמעמיד חכמתו לעד כמ"ש יראת ה' טהורה עומדת לעד וכמ"ש חז"ל כל שיראת חטאו קודמת חכמתו מתקיימת וכמ"ש בת תהלה יפה לבנים וזה שאמר על כסא דוד ועל ממלכתו שהוא בשביל התורה כמו שכתוב וקרא בו כל ימי חייו למען יאריך ימים וכו': להכין אותה ולסעדה להכין הוא נגד עלה ולסעדה נגד גבורה כי עלה וגבורה למלחמה: במשפט · הוא סלה כמ"ש כי יפלא ממך דבר למשפט ואמרו במופלא שבסנהדרין שכתוב מדבר: ובצדקה · הוא נגד אל כמו שכתוב והאל הקדוש נקדש בצדקה:

דבר

מצודת דוד

מס קשה ואת השבט שהיה נוגש ורודה בו והוא אשור וכפל הדבר במ"ש לתפארת המליצה: החתות. הטעם הזה שברת בלילה אחת כמו פת מפלת מדין בימי גדעון כי גם שמה נאבדו בלילה אחת: (ד) כי כל סאון · כל שאון המיית מלחמת הדרך להיות המיית ברעש גדול ושמלת ההרוגים מגוללת בדמים ומלובלכת בו: והיתה. אבל נלחון המלחמה הזאת היתה דומה לשרפה הנאכל באש כי לא נשמע רעש מלחמה ולא נראה דם כי המלאך הכה בהם: (ה) כי ילד יולד לנו. כל זה בזכות הילד אשר יולד לנו וזהו חזקיה שבימיו היתה מפלת סנחריב: ותהי המשרה · ממשלת ה' יהיה על שכמו ר"ל יטה שכמו לסבול עול התורה והמלוה. ויקרא שמו פלא יועץ וכו' · ר"ל ה' שהוא יועץ פלא ואל גבור ואבי עד יקרא שם הילד הנולד שר שלום: (ו) למרבה המשרה · ר"ל השם שר שלום יורה על מרבית הממשלה ועל מרבית השלום עד אין סוף: על כסא דוד · מרבית הממשלה והשלום יהיה על כסא דוד ר"ל על המלך היושב על הכסא: ועל ממלכתו. גם על אנשי ממלכתו יהיה מרבית הממשלה והשלום: להכין אותה · להאשר ולהעמיד על כנה ובסיסה ולחזר על הכסא ועל סעדה: ולסעדה · לבל תהיה נופלת: במשפט ובצדקה · ר"ל אם במשפט לבד לא יהיו כדאים לזה כי אין הזכות רב כ"כ מ"מ יעשה עוד צדקה: מעתה

ועד

מצודת ציון

ענין לחץ ודחק: החתות · ענין שבירה: (ד) סאון · כמו שאון בשי"ן והוא המיית מלחמה: ושמלה · ענין מלבוש: מגוללה · מל' גלגול וסבוב: (ה) המשרה · מל' שררה וממשל: אבי

עד

זבלון היה סמוך לנפתלי : והאחרון הכביד , המגלה אותם והוא סנחריב הכביד עליהם והגלה אותם אחר השבטים , ואמר דרך הים עבר הירדן גליל הגוים , לפי שהשאיר ירושלם שלא נכבשה והיא באמצע ארץ ישראל ספר המקומות שהם בגבול ארץ ישראל והים והירדן מגבולות ארץ ישראל , כי גם ארץ יהודה לא נכבשה עד בימי חזקיהו ולא היה זה אלא לשעה כי שבו אליהם אחר שהוכה מחנהו כשבא לירושלם , וכדרש כעת הראשון גם הראשונים שהקלו מעליהם עול תורה אבל האחרונים הכבידו עליהם עול תורה וראוין לעשות להם נס כדורכי הים וכעוברי הירדן , ומאי גליל הגוים אמר הקדוש ברוך הוא אם הוזר בו מוטב ואם לא אעשה אותו גלילה בגוים : (א) העם ההולכים אמר עתה כשיכביד מלך אשור לבא על ירושלם שבט יהודה ובנימן שהיו הולכים בחשך ראו אור גדול במפלת מחנה אשור , ותלי הפסוק באחרון כפל ענין במלות שונות : (ב) הרבית הגוי · גוי ישראל הרבית אותו משל לאויביהם במפלת מחנה אשור : לא הגדלת השמחה . פירוש לו לגוי שזכר , וכתוב לא באל"ף · ופירוש לו לגוי הרבית השמחה אבל לאויביהם לא הגדלת אבל המעטת : שמחו לפניך · בבית המקדש שנתנו שבח והודאה ושמחו שמחה גדולה : כשמחת בקציר כמו שדרך העולם לשמוח בעת הקציר והתי"ו במקום ה"א כמו כשמחה וכן אם אתן שנת לעיני , שמעת אני זאת , והדומים : כאשר יגילו בחלקם שלל · כמו שמהו בעת שחלקו שלל מחנה אשור כן שמחו שמחה גדולה אחר כן כשבאו לבית ה' להודות ולשבח על הנס הגדול שעשה להם האל , ויש לפרש כאשר יגילו בני האדם בחלקם שלל כן שמחו הם לפניך , על דרך שם אגכי על אמרתך כמוצא שלל רב , ואלא שגם הם ת קו מחנה אשור ואין צריך לומר משל אחר · ופירוש הראשון הוא הנכון : (ג) כי את · מלך אשור היה עול סבלו של ישראל ומטה שכמו , כלומר שהיה למשא עליו והיה שבט הנוגש בישראל ואתה החתות אתו כשבע : כיום מדין , כמו שהחתות מדין במלחמת גדעון , וכן אמר במזמור עשה להם כמדין , כי אותו היום היה בו נס גדול ותשועה גדולה כי גדעון בשלש מאות איש הכה

עַמְמַיָא : א עַמָא בֵית יִשְׂרָאֵל דַהֲווֹ מְהַלְכִין בְּמִצְרַיִם כִּדְבְקַבְלָא נְפָקוּ לְמֶחֱזֵי נְהוֹר סַגִי יַתְבִין בְּאַרְעָא טוּלֵימוּתָא נְהוֹרָא אַזְהַר עֲלֵיהוֹן : ב אַסְגֵיתָא עַמָא בֵית יִשְׂרָאֵל לְהוֹן אַסְגֵיתָא הֶדְוָא חֲדִיאוּ קֳדָמָךְ כְּחֶדְוַת נִצְחֵי קְרָב כְּמָא דַהֲווֹ חָדָן בְּפַלְגוּתְהוֹן בִּזְתָא : ג אֲרֵי אַעֲדִיתָא יַת נִיר מַרְוָתֵיוָת שׁוּלְטַן עַקְתֵיהּ שִׁלְטוֹן דַהֲוָה

ט א הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ
ג׳ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל יֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ צַלְמָוֶת
אוֹר נָגַהּ עֲלֵיהֶם : ב הִרְבִּיתָ הַגּוֹי
לו ק׳ ט׳ כ״כ לֹא הִגְדַּלְתָּ הַשִּׂמְחָה שָׂמְחוּ לְפָנֶיךָ
ג׳ כְּשִׂמְחַת בַּקָּצִיר כַּאֲשֶׁר יָגִילוּ
ג׳ · כ׳ בְּחַלְּקָם שָׁלָל : ג כִּי ׀ אֶת־עֹל סֻבֳּלוֹ
ג׳ וְאֵת מַטֵּה שִׁכְמוֹ שֵׁבֶט הַנֹּגֵשׂ בּוֹ

את הכל כמכבד את הבית ויש לפרשו אף לשון כובד לפי עניין המקרא שפתה הראשונה בלשון הקל ארלה זבולן והאחרון הכביד וכשאמר ישעיה נבואה זו כבר גלו הראשונים : דרך הים : אותן היושבים על ימה של טבריה היא ארץ נפתלי שנ' ים ודרום ירשה (דברים לג): עבר הירדן . היא גלות שנייה של ראובן וגד : גליל הגוים . היא כל ארץ ישראל שהיתה גוללת אליה כל הגוים שהכל מתאוין לה ובאין לה לסחורה כענין שנ' (ירמיה ג) נחלת לבי לבאות גוים ויונתן תירגם לשון אחר : (א) העם ההולכים בחושך הם יושבי ירושלים שהיו תמיהים מדאגת סנחריב כענין שאמר חזקיהו (לקמן ל"ז) יום צרה תוכחה ונאצה היום הזה : ראו אור גדול · במפלתו של סנחריב : (ב) הרבית הגוי . נעשו גדולים לכל שומעיהם כששמעו האומות הנסי' שנעשו להם : לו הגדלת השמחה · ולא לאייביו וכתיב לא בלמ"ד אלף לפי שלא היתה שמחת חזקיה שלימה לפי שבאותו הפרק נאמ' לו הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך (לקמן לט) : כשמחת בקציר . ת"י כחדות נלחי קרב שהוא כענין הקציר הורגי אדם קוללי לואר' ושינה הכתוב בלשונו לדרום שהיה אותו הנס בליל קציר העומר : כאשר יגילו בחלקם שלל. מצרים בימי משה שאף כאן חלקו שלל כוש ומצרים וחמדת כל הגוים כמ"ש (לקמן לז) שכשחזר מעל תרהקה מלך כוש בא לו לירושלים עם כל אוצרות כוש ומצרים כענין שנ' (לקמן מה) יגיע מצרים וסחר כוש וסבאים וגו' והכל בזזו חזקיה ועמו : (ג) כי את עול סבלו · עול שהיה סבל לחזקיה

לא ט״ו דכתיב א׳ וקרינן ו׳ וסי׳ גמסר בסדר שמיני ותרין פלוגתא יוצרי מבטן לעבד לו . ואנשי אחי יואב דר״ת ותרין תלוף כתיב ו׳ וקרינן א׳ וסי׳ ויאמר לו כי אתת תתן . הנה לו יעשה אבי רבר גרול :

תולדות אהרן לא הגדלת • וזכר וירת ויתי :

ביאור מהגר"א

בפלג לשנים דריכה על הים ונעברה על הירדן כי בירדן המים היורדים מלמעלה קמו נד אחד וכל ישראל עוברים בחרבה בקריעת הירדן משא"כ בים שלולי היו המים נחרבין ונכרתין היה להם טורח גדול לירד לעומקה של בור המים כי שולי הים עמוק עמוק ואלולי היו המים כמו שהם מתייבשין כמו נד היה טורח גדול לדרוך ולעלות על מי הים כי המים תלול באמצע גבוה כמין כר גבוה לכן בתפלת הקדוש ברוך הוא חסדו ונפלאותיו בקע נגהו של ים עד מקום שהמים שוין עם הארץ וגזר אותן לגזרים כמין חומה מימינם ומשמאלם אבל המים השוין עם פני כל הארץ נתייבשו כעין קרח ועליהם דרכו בני ישראל וז"ש והים בקעת לפניהם היינו המים הגבוהים ואחר כך ויעברו ביבשה וכאותן המים עלמן ואת רודפיהם השלכת וכן ז"ש לגוזר כו' כל"ח והעביר כו' כל"ח וניער כל"ח וכן הסידר בעל ההגדה אלו קרע לנו את הים ר"ל כדרך שעשה בירדן דיינו עאכו"כ שקרע לנו את הים ולא הטריחנו נעלות והעבירנו בתוכו בחרבה ולא הטריחנו לרדת וז"ש חז"ל כדורכי ים וכעוברי ירדן (א"ה כראוי לברר כאן הפרש אשר בין מלת חרבה למלת יבשה ויתמלאו ביאור דברים אלו והוא כי חרבה נאמר ביטול עלם הענין מכל וכל כאלו לא היה הענין אבל נשאר לחלוחית המים והוא קרוב ללשון הורבן וז"ש ועל הגזה יהיה חרב היינו מעלם המים שלא יפול עליו וכן (בישעיה י"ט ה') אמר ונשתו מים מהים ואם כן המים היורדים מסנכה מלמעלה תמו נכרתו ונתכפלו וזה שנאמר ונמל יתרב וכן בירדן דכתיב תמו נכרתו אבל נשאר לתלוחות כתיב גביה וכל ישראל עוברים בחרבה ובמבול דכתיב וכנה חרבו פני האדמה תאמר שלא נשאר להלוחות אלא היינו ע"פ מ"ש חז"ל אף ג"ע של עומק התהומים נמחו ונטשטשו אבל יבשה נאמר על בטול הלחות או התרופפות המים יהיה על פי חורב או על פי קרח או נקרש על פי נס וכן אמרו בב"ר תרבו המים שנעשו כמין גימת היינו שעלם רוב המים נתבטל ונשאר הלחלוחית קיים בארץ ועל יבשה בארץ אמרו שנעשה גריד היינו יבש בלי לחלוחית לכן ביבעיה (שם שם) שלה לומר שיחסר המים גם הלחלוחית אמר ונהר יחרב וינש וכן (בירמיה נ' ל"ח) אמר בכפל לשון חורב אל מימיה ויבשו וכן נ"א נ"ו והחרבתי את ימה והובשתי את מקורה היינו שלא ישאר לחלוחית במקור והנה עדיין עלינו לבאר הכתובים אלל כריתת מי הירדן ונאמר כי במאמר השם אל יהושע כתוב שאו לכם מתוך הירדן י"ב אבנים וגו' והנחתם אותם במלון וכמאמר יהושע אל העם כתיב הרימו לכם איש אבן וגו' ולא כתיב ביאהו מן הירדן אל המלון והטיבו ישראל לעשות כדבר הניהם וז"ב ויעשו כן בני ישראל כאשר לוה יהושע ר"ל להרים האבנים מתוך הירדן כמאמר יהושע וכפלו להרים אבנים עוד ליסא למלון וז"ש וישאו י"ב אבנים מתוך הירדן כאשר דבר ה' ולכן כמו שהוסיפו בני ישראל במעשה הטוב כן נוסף להם הנס דמעיקרא כתיב כנות כו' נושאי ארון ה' כו' מי הירדן יכרתון היינו בשביל הארון יחרב המים ואח"כ כתיב ביבשה עבר ישראל היינו בזכותם שהוסיפו לעשות מלוה נתוסף להם גם דיבשה היינו שנעשה גריד וז"ש בתחלה בהרמת האבנים מתוך הירדן כי ישאלון בניכם וגו' והאמרתם לכם אשר נכרתו ממי הירדן מפני ארון ברית ה' ובהקמת האבנים בגלגל כתיב אשר ישאלון בניכם וגו' והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה אשר הוביש ה' אלהיכם את מי הירדן מפניכם וגו' כאשר עשה

ליס סוף אשר הוביש מפנינו וז"ש בירדן מפניכם שהם קיימו גם מלות יהושע וביס סוף אמר מפנינו בכלל ממהם ומעתה יתבאר אלינו דברי הכתובים בקריעת ים סוף לפי דעת הא"ז [illegible] ג"ב לגבות אבל במקום שישראל הולכים לא שבו המים לכן כתיב הא"ז ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים) ופשט הכתוב דרך הים וגו' היינו ביקנן מארבע כנפות ודקך הים הוא מערבי כמ"ש תשורי מראש אמנה וגומר עבר הירדן היינו מזרחה במח גליל הגוים היינו דרום ולפון כמ"ש הגדתים בארץ מצרים והאובדים בארץ אשור שאשור הוא מלפון ומצרים בדרום : (א) העם ההלכים וגו' · פירוש כי במפלת סנחריב היתה תשועה גדולה לאנשי חזקיה שהלכו עד הנה בחשך הפחד וסיגון זה שאמר ההולכים בחשך ראו אור גדול אבל לעשרת השבטים שגלו כבר ויושבים בארץ גלמות במפלת סנחריב לא ראו אור גדול אבל מ"מ הוקל עולם מעל צואריהם וראו מעט אור כעין אור נגה עליהם ואמר כאן ראו אור והרבית הגוי וכשמחת קציר המה נגד חיי בני ומזוני ואלו הג' הם שהם תלת כליל בתלת נגד ב"ב שהן תלת כליל בתלת והם נגד שהם קללות דלעיל שהם גם כן תלת נגד תלת שנתהפכו לברכות והם בני ושלום חכמה וחיי מזונא ועושר וכן נגד ו"ק שבכן שהם תוחמות כמ"ש בת"ז תיקון ל"ח וכן ראו אור גדול הוא הכמה כמ"ש ותורה אור ואור נגה עליהם הוא חיים וחיים נכלל בחכמה כמו שכתוב מקור חיים שבל בעליו וכמ"ש והחכמה תחיה את בעליה ושלום נכלל בבנים כמ"ש וראה בנים לבניך שלום וכל בניך למודי ה' ורב שלום לו הגדלת השמחה הוא שלום כי אין כלי מחזיק ברכה אלא השלום ואם אין שלום אין כלום ואם יש שלום אז הגדלת השמחה בכל מיני ברכות ועושר בכלל מזון כמה שכתוב ונתתי גשמיכם הוא מזון ואכלתם יש ונוגן הוא עושר וזה שאמר שמחו לפניך כשמחת בקציר הוא מזון כאשר יגילו בחלקם שלל הוא עושר : (ג) כי את עול וגומר · היינו ג' מיני עבודות שמשעבדין בישראל ע"ד שלשה מיני עבודות

מצודת ציון

דחיס : מולק · מל' צוקה וצרה : גליל · ענין סבוב : (א) צלמות · צלו של מות ר"ל חשכת הקבר : נגה · ענין האור וזריחה : (ב) הרבית · ענין גדולה כמו רבי מלך בבל (ירמיה לט) : (ג) סבלו · מל' סבל ומשא : שבט · כן יקרא המושל כמו לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט) : הנוגש · ענין

מצודת דוד

גוים (ירמיה ג) וכ"ז חוזר למעלה שאמר לא תמיד נשתים אחר השמיתים לדרוש באובות כי בני עשרת השבטים דרשו באובות וכניע להם הרבה מכרעות : ט (א) העם ההלכים בחשך . מוסב למעלה לומר אבל העם הזה על שלא היו כמוהם עם כי אף המה הלכו בחשך מפחד סנחריב הנה בסוף ראו אור גדול בעת מפלתו : יושבי וכו' , כפל הדבר במ"ש : (ב) הרבית הגוי · בזה נעשו גדולים וחשובים בעיני הכל : לו הגדלת השמחה · ר"ל אם למלכות ישראל היה מוכן אפלה הנה ליהודה הגדלת השמחה : שמחו לפניך . בבה"מ נתנו שבח ושמחו שמחה גדולה : כשמחת בקציר . כמו שדרך העולם לשמוח בעת הקציר : כאשר יגילו · כמו ששמחו בעת שחלקו שלל סנחרב כן שמחו לשמוח לפניך בבה"מ : (ג) כי את עול סבלו · העול שהיה סובל חזקיהו ומי שהיה מטה שכמו להעמים עליו משא כבד לבעלות מס

רש"י

את חזקיה מבעט בעבודת כוכבים דרשו אל האובות ואל הידעונים וכרכו בעבוד' כוכבים כאשר עשו אבות הראשונים והשיבו את המלוכה אל סנחרב: הלא (כל) עם אל אלהיו ידרוש · עובדים עבודת כוכבים ודורשי' בעד החיים אל המתים אף אתם יש לכם לעשות כן: לתורה ולתעודה · זו תהא תשובתכם שתשמרו את התורה כמה שנא' למעלה צור תעודה חתום תורה ולא תאמינו לדבריהם: אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר · מאחר שתשיבו לו תשובה זו תראו ותשמעו אם לא יהיו מודים כשרים שבהם לדבריכם ויאמרו כדבר הזה. אמת אשר אין לו אלוה אוב וידעוני הוא שחר אין ראוי לשחר פניו כן תירגם יונתן · ומדרש אגדה על עצמו אינו מזריח השחר שהרי עינים לו ואינו רואה ואיך יזריח על אחרים · ענין אחר אם לא יאמרו כדבר הזה עתה תראו אם · לא יאמרו אליכם כדבר הזה דרשו אל האובות אע"פ שאין לו שחר ולא ממש בדבר הזה לא יבושו מלומר אליכם: (כא) ועבר בה נקשה ורעב. מוסב למעלה מה אמור בתחלת הענין ויסדני מלכת בדרך העם הזה ופירש מה הוא הדרך לא תאמרו קשר לקשר עשרת השבטים שיתקשרו עם מלכי מצרים ופרס את עונשן והיה למקדש ·וכשלו בם וכל הענין: ועבר בה · העובר באותה הדרך שעוזבים את הקב"ה וסומכין על מלכי מצרים: נקשה: מאורע קשה: נקשה ורעב. גלאה בצרות קשות ורעב כי קושי ומצור ומצוק ורעב יבא עליהם בימי מצור שלש שנים שצר סנחרב על שומרון: והיה כי ירעב והתקצף וקלל: בעגלים ובעלים שהיו עובדים להם: ופנה למעלה. לבקש מאת הקב"ה ולא ישמע כי יהחתם גזר דין וכן ת"י: (כב) ואל ארץ יביט · אולי ימצא עזר אשר שלח מלאכים הושע בן אלה אל סוא מלך מצרים (מלכים ב' ג): והנה צרה: כי יעזרוהו וגם שבנא יצא לסנחריב לרעה לו: מעוף צוקה · עיפות צוקה: ואפלה מנודח: על ידי אפילה הוא מנודח שכן לשון נידוח נופל באפלה כמו (ירמיה כג) לכן יהיה דרכם· להם כחלקות באפלה ידחו ונפלו בה: ולאפילה הם מנודחים: (כג) כי לא מועף לאשר מוצק לה. כי מלך אשור אשר ניתן למוצק ולהצר לה לארצכם אינו עיף ואינו עצל מלבא עליהם עד שלש פעמים אחת בימי פקח (מלכים ב טו) אשר לקח את עיון ואת אבל מעכה ואת קדש ואת הגליל כל ארץ נפתלי והגלות ההוא בשנת ד' לאחז ובשנת שתים עשרה ויער אלהי ישראל את רוח פול מלך אשור ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה מקרא זה (בדברי הימים א ה') וגלות זה בשנת שתים עשרה לאחז תחלת מרדו של הושע בן אלה כענין שנאמר (מלכים ב יז) וימצא מלך אשור בהושע קשר וגו' לאחר שנשתעבד לו שמנה שנה ואין החשבון מפורש במקרא בגלוי אבל יש ללמוד מברייתא דסדר עולם והשלישית בשנת שש לחזקיה שנת תשע למרדו של הושע אשר נלכדה שומרון היא עיר המלוכה וגלו כולם וזה האמור כאן כי לא עיפות לאויב אשר הוא מוצק לה לארץ ישראל האמורה בענין ואל ארץ יביט': כעת הראשון הקל ארצה זבולן. הגלות הזה האמצעי קלה תהיה כאותה של עת ראשון אשר הקל להגלות את ארץ זבולון ונפתלי שאף בשנייה לא הגלה אלא שנו המטות וחצי המטה שבעבר הירדן אבל האחרון מסע השלישי הוא: הכביד: טיאטא את

ישעיה ח

כַּדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין־לוֹ שָׁחַר׃
כא וְעָבַר בָּהּ נִקְשֶׁה וְרָעֵב וְהָיָה כִי־יִרְעַב וְהִתְקַצַּף וְקִלֵּל בְּמַלְכּוֹ וּבֵאלֹהָיו וּפָנָה לְמָעְלָה׃
כב וְאֶל־אֶרֶץ יַבִּיט וְהִנֵּה צָרָה וַחֲשֵׁכָה מְעוּף צוּקָה וַאֲפֵלָה מְנֻדָּח׃
כג כִּי לֹא מוּעָף לַאֲשֶׁר מוּצָק לָהּ כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד דֶּרֶךְ הַיָּם עֵבֶר הַיַּרְדֵּן גְּלִיל הַגּוֹיִם׃

שָׁמְעִין אֶלָּא תִגְלוּן לְבֵינֵי עַמְמַיָּא וְיֵימְרוּן לְכוֹן כְּפִתְגָמָא הָדֵין מִכְּעַן לֵית לֵיהּ מִן דְּשַׁחַר וְיִבְעֵינֵיהּ׃ כא וְיֶעְדֵי תַקְלָא בְּאַרְעָא וִיהֵי עָקָא וּכְפַן וִיהֵי אֲרֵי יֶחֱזֵי כְּפַן וְסִיגוּף וִילוּט וְיִבְזֵי שׁוּם פַּתְכְרֵיהּ וְטַעֲוָתֵיהּ וְיִתְפְּנֵי לְעֵילָא לְמִבְעֵי פּוּרְקָן בָּתַר דְּתִתְחַתַּם גְּזֵירְתָא וְלָא יָכוֹל׃ כב וְסָעִיד מִיתְבֵי אַרְעָא יִבְעֵי אֲרֵי יֵיתֵי עֲלוֹהִי עָקָא כְּפַן וְשַׁלְהֵי עָקָא קְבַל וּבַדּוּר׃ כג אֲרֵי לָא יִשְׁתַּלְהֵי כָּל דְּיֵיתֵי לְאַעָקָא לְהוֹן כְּעִידָּן קַדְמֵי גְּלוֹ עַם אֲרַע זְבוּלֻן וְעַם אֲרַע נַפְתָּלִי וּשְׁאָרְהוֹן מְלַךְ תַּקִּיף יַגְלֵי עַל דְּלָא אִדְכַּרוּ גְּבוּרַת יַמָּא וְנִסֵּי יַרְדְּנָא קְרָב כְּרַכֵּי

המלך אין להשיב: שחר ח' בקריאה וסי' לתורה ולתעודה · הילל בן שחר. אעירה שחר. וחברו אשא כנפי שחר · ואל יראה בעפעפי שחר. ועיניו כעפעפי שחר. מי זאת הנשקפה כמו שחר · ותחר עורי שחר מעלי: זבולן ט' כתובים כן וסי' נמסר בסדר ויגש:

ת"א כי ירעב · עכו"ם נג: מועף · סנהדרין לד קד.:

רד"ק

כתורה יהיה כך וכך וכן אם לא שבועה . כמו אם לא שויתי ודוממתי, והדומים להם, יאמרו אלה שאמר, וכי יאמרו אליכם, תדעו באמת כי כן יאמרו אליכם כדבר הזה אשר אמרתי, וזהו דבר אשר אין לו שחר, פירוש אורה כלומר אין להם שום טעם ודבר חשוך ואופל הוא, ויונתן תרגם כדי תאמרון לשון לאוריתא וגו', כלומר לאוב ולידעוני אין לו מי שישחר פניו ויבקשנו, כלומר אין ראוי לכך, ובדרש אין לו שחר על עצמו אינו מזריח את השחר שהרי עינים לו ולא יראה ואיך יזריח על אחרים, ובדרש עוד אמר רבי סימון בארה אביו של הושע בן בארי נבא שני מקראות הללו, הכי יאמרו לתורה ולתעודה, ולא היה להם כדי ספר ונטפלו בישעיה ונבא גלות עשרת השבטים בגולה מלך אשור לראובני ולגדי שגלותו עמהם שנאמר בארה בנו נשיא לראובני ולגדי הוא אשר הגלה תגלת פלאסר: (כא) ועבר בה . פירוש הארץ, כאשר זכר למעלה בשר ציון, כלומר מי שיעבור בה נקשה ורעב יהיה כי לא ימצא בארץ מה יאכל, ופירוש נקשה קשה יומו, כמו אם לא בכיתי לקשה יום: והיה כי ירעב · כאשר לא ידע מה יעשה ולא ידע עצה לנפשו כי ירעב והתקצף וקלל במלכו שאין לו כח להושיעו כי הרעב מפני מלחמת האויבים: ובאלהיו · באלילים שהיה עובד וכאשר יראה שאין לו עזר מזה ומזה ופנה למעלה ישוב אל ה' שיעזרהו וגו' · ויונתן תרגם פתכריה וטעותיה ויתפני לעילא למבעי פורקן בתר דתתחתם גזירתא ולא יכיל, ופתכריה ענין עכו"ם, וכן תרגם סכות מלככם הסכנוי' בתלכם: (כב) ואל ארץ · כתרגומו וסעיד מיתבי ארעא יבעי, והפסוק כפול בענין במלות שונות: צרה וחשכה: כמו צוקה ואפלה, ופירוש מעוף חשך, כמו ארץ עיפתה כמו אופל, כי שניהם שרש אחד להם, ויונתן תרגם לשון עייפות: ואפלה מנדח. כמו ולאפלה, כלומר יראה עצמו מנודח אל החשך ואל האפלה, וי"ת מנודח שם כאלו אמר ואפלה ודחי: (כג) כי לא מועף · לא חשב ישראל עצמו בחשך ובצרה וצוקה כבאה לארץ תחלה, כלומר עדין לא הרגיש בעצמו כשהגלו זבלון ונפתלי, ופירוש מועף פעול מן הפעיל מבני העי"ן, והוא ענין חשכה, כמו ארץ עיפתה ומוצק גם כן פעול, וכמוהו ענין צוקה: לה · פירוש לארץ: הקל · שהגלה אותם, והוא תגלת פלאסר אשר הגלה לראובני ולחצי שבט המנשה ולזבלון ולנפתלי, וגלות הראובני וגד כתוב בספר דברי הימים, וגלות נפתלי בספר מלכים, וכן זבלון

ביאור מהגר"א

הראוי לדמות אלה לתורה ולתעודה) : אם לא יאמרו · פירוש העכו"ם יאמרו ההפרש בין תורה ותעודה ובין האובות כו' דבתורה כתיב כל משחרי ימצאונני היינו ע"י השחר והטורח ישיגו תו"ב כמ"ש רק עם חכם ונבון וגו' אבל האובות וגו' כדבר הזה אשר אין לו שחר אין לבקש כי לא ימצא בתוכו : (כא) ועבר בה נקשה ורעב וגו' · רצה לומר אף דכולם ידעי להאי מלתא ועברי עליה וז"ש ועבר בה ומי הוא העובר ע"ז הנקשה והרעב כמ"ש מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות ומעוות היינו שמזלו מעוות והיינו קשה יום והוא נקשה האמור כאן וחסרון הוא חסר לחם והוא רעב האמור כאן והיה כי ירעב והתקצף · ר"ל אחרי שיראה שאין מועיל לו האובות וגו' ואעפ"כ ירעב הוא נגד רעב יתקצף נגד קשה יום קוצף על כל דבר שאירע לו: וקלל · במלכו ובאלהיו · במלכו שבטח בו למטה ובאלהיו שבטח בו למעלה וזה שנא' ופנה למעלה היינו לבקש לו אחר עבודות עכו"ם : (כב) ואל ארץ יביט · ז"ש יביט והבטה היינו מרחוק: והנה צרה וגו' · אמר כאן ג' מיני צרות שישיגם אחד בהיותם בארצם והשני בהליכתם לגולה והשלישי בהיותם נדחים בארץ אחרת וכאשר יחשך הכל נפשו ממעלה אזי צרה תלמטה בהיותם בארצם וזה שנאמר צרה וחשכה ועוד צרה שיהיה להם בהליכתם גולה וז"ש מעוף צוקה והשלישי שיהיה להם בהיותם נדחים יחשך גם כן ככל נשפי הארץ ההוא וז"ש ואפלה מנודח : (כג) כי לא מועף לאשר מוצק · היינו מ"ש מעוף צוקה שמציקים להם בדרך האומות שדרכם להיות עיף בדרך אבל להמציקין להם בדרך לא יהיה להם עייפות : כעת הראשון וגו' · עיין פירוש הפסוק במה שפירשנו בד"ה כי פשוטי הכתובים הוא כדעת חז"ל בגמרא כי ראובן וגד גלו תחלה וכו' עיין שם : דרך הים עבר הירדן וגומר · דרשו חז"ל בסנהדרין צ"ד ב' יעשה הקב"ה נסים לחזקיהו כעוברי ים ודורכי ירדן וע"ש שם וצריך לומר נופל על לשון הכתוב כדורכי ים וכעוברי הירדן והענין נפלא

מצודת דוד

דברי שאלי כדבר הזה אשר נראה לעין כל שאין לו זוהר ובהירות כי אין להדמות אמונת עבודת כוכבים לאמונת האל ורצה לומר כמו שהראיה הזה הוא הבל ואין בו ממש כן יהיו כל הראיות שיביאו והאומר שאמרו בנפשותיכם לבל תהיו נפתים נהם כי כל אמריהם אמרי שוא: (כא) ועבר בה. ומי שעבר בדרך הזה לדרוש באובות והם בני עשרת השבטים: נקשה ורעב · בא עליו מאורע קשה והכל הרעבון כי נחסר לחמו: וקלל במלכו ובאלהיו. כי לא מצא עזר לא ממושלי ישראל ולא מעגלי הזהב והבעלים שעבדו: ופנה למעלה לבקש עזר מאלוה השמימי והאומר הוא פנה אבל לא הועיל כי כבר נחתם הגזר דין: (כב) ואל ארץ יביט. אולי ימצא עזר ממושלי ארץ: והנה צרה וחשכה · כי לא מצא עזר: מעוף צוקה. צרה חשיכה וכפל הדבר במ"ש: ואפילה מנודח · יהיה מנודח אל האפילה: (כג) כי לא מועף · כי לא יהיה עייפות ותשות כח לשעם אשר הועמד להיות לה למוצק ולהצר כי שלש פעמים יבא עליהם: כעת הראשון. גלות האמצעית תהיה קלה כאותה של עת ראשון אשר הקל להגלות את ארץ זבולון וארץ נפתלי וכן בגלות האמצעית לא יגלה רק אותם שבעבר הירדן: והאחרון הכביד · אבל גלות האחרון יכבד מהם כי הכל יגלו: דרך הים עכשיו מונה סדר גלותם ואמר בתחלה גלו היושבים דרך ימה של שבטים והיא ארץ נפתלי שנאמר בו ים ודרום ירשה (דברים לג) וזה היה בימי פקח בן רמליהו כמ"ש במ"ב והוא בשנת ד' לאחז: עבר הירדן . אח"כ גלו אותם שבעבר הירדן כמ"ש ויער וכו' ויגלם לראובני וכו' (דה"א ה) וזה היה בימי הושע בן אלה והיא בשנת י"ב לאחז כן משמע בס"ע: גליל הגוים · אח"כ גלו כולם בסוף ימי הושע והיא בשנת ו' לחזקיה כמ"ש במ"ב. ר"ל בכללם נקראה גליל הגוים שהיתה גוללת אליה כל הגוים שהכל היו מתאוים לה ובאין לה לסחורה כענין שנאמר נחלת צבי צבאות גוים

מצודת ציון

לתעודה וכן אדמת עפר (דניאל יב) והדומים: שחר · ענין זוהר ואורה והוא מל' אור השחר: (כא) נקשה · מל' קשה: והתקצף · מל' קצף וכעס: (כב) מעוף · ענין חשך כמו תעופה כבקר תהיה (איוב יא): (כג) מועף · מל' עיפות: מנודח · מל' דחיה

ליטעיהו הנביאה: מהר שלל חש בז • לא נקרא שם הנער כד' תיבות האלה כאחד אלא אמר שיקראו שמו מהר שלל או חש בז כי שני הזוגות ענין אחד פעם יקראו אותו מהר שלל ופעם יקראו אותו חש בז: (ד) כי בטרם • זמן אחד הוא זה עם מה שאמור למעלה כבן אתו בטרם ידע הנער מאוס ברע ובחור בטוב כי אז יחל לדבר הנער ותחלת דבורו הוא שיקרא אביו ואמו כי כזה הדבר ירגילוהו תחלה: ישא את חיל דמשק • ישא הנושא את נכסי דמשק ואת שלל שמרון לפני מלך אשור ישא חסר הפעל, כמו ויגד ליעקב, רוצה לומר המגיד, וכן אמר ויאמר ליוסף, רוצה לומר האומר, וכמוהם רבים: (ה) ויוסף ה' • אמר ויוסף לפי שזכר בזה הענין עצמו, ולפיכך אמר גם כן עוד: (ו) יען • כי היו ביהודה וירושלם רבים שהיו רוצים במלכות פקח בן רמליהו והיו מואסים במלכות בית דוד לפי שהיתה יד מלכות אפרים תקפה ומלכות בית דוד חלושה בימי אחז • וזכר שם בן רמליהו רצין לפי שבניהם יחד היו נלחמים ביהודה והמשיל מלכות בית דוד למי השלוח ההולכים לאט שהוא נחל קטן ומימיו הולכים בנחת כן מלכות בית דוד לא היה להם כח להרע לאויביהם רצין ובן רמליהו: ומשוש את רצין: יהיו שפים ושמחים ממכם אם יהיו הם הולכים בירושלם, ומשוש שם סמוך למלת את • וכן מקום לא ידע אל: (ז) ולכן • הוי"ו איננה לתוספת ענין שהרי הוא בתחלת דברים, טעם למה שאמר יען אשר עשו כן וכן יעשה להם כן וכן כמו וישא אברהם את עיניו, ורבים כמוהו, אמר הנביא דבר אלי ה' כי בעבור ששמחו להם עם הנלחמים עם מלכות בית דוד יפלו ביד קשים מהם, והם מחנה אשור, והמשיל אותם למי הנהר העצומים והרבים כאשר הם מתגברים בארץ וישטפו כל אשר יעברו עליהם כן מלך אשור ומחנהו הרג שכבש כל ארץ יהודה זולתי ירושלם: ואת כל כבודו. הוא חילו הגדול שהתכבד בו על כל העמים וכבש אותם תחת ידו: ועלה על כל אפיקיו • אף על פי שהאפיקים הם עמוקים, ואמר ועלה כנגד א"י שהיא גבוהה מכל הארצות, ר"ל שכל הארץ תמלא מהם, כמו שהאפיקים מלאים מים, ועוד מרובם ילכו על כל גדות האפיקים והם שפתי העמקים למעלה שהם גבוהים מן העמק, וגדותיו הם משל על כל ערי יהודה הבצורות: [ח] וחלף • תרגום ועבר: עד צואר יגיע • המשיל ירושלם לראש הגוף, והשאר ם מגיעים לאדם עד צואר הנה הוא קרוב לטבוע כמה • ואם יתגברו מעט יעבר ראשו ויטבע בהם כן מלך אשור כבא עד ירושלם היה כמו המים המגיעים עד הצואר והיתה ירושלם קרובה להכבש לולי רחמי האל, וכת"י עד צואר יגיע עד ירושלם ימטי: והיה מוטות כנפיו, הדגש הוא לתמורת נו"ן מוגשות מן נטה, ר"ל נטית מחנהו והתפשטותו יהיה מלא

בעזר של חזקיה כשימלוך וא"א לומר שבן שני הוא שהרי שניהו בשנת ד' לאחז נאמרה נבואה זו ובשנת ד' לאחז נהרג פקח וא"א שני בנים להוולד בשנה אחת בזה אחר זה וישעיה אביו קרא שמו מהר שלל על שם פורעניות העתידה לבא על רצין ובן רמליהו שהיו באין ליטול מלוכה מבית דוד ותיסבת מלכותו של חזקיה:

ג וַיְלֶדֶת בֵּן וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קְרָא שְׁמוֹ מַהֵר שָׁלָל חָשׁ בַּז׃ ד כִּי בְּטֶרֶם יֵדַע הַנַּעַר קְרֹא אָבִי וְאִמִּי יִשָּׂא ׀ אֶת־חֵיל דַּמֶּשֶׂק וְאֵת שְׁלַל שֹׁמְרוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ ה וַיֹּסֶף יְהוָה דַּבֵּר אֵלַי עוֹד לֵאמֹר׃ ו יַעַן כִּי מָאַס הָעָם הַזֶּה אֵת מֵי הַשִּׁלֹחַ הַהֹלְכִים לְאַט וּמְשׂוֹשׂ אֶת־רְצִין וּבֶן־רְמַלְיָהוּ׃ ז וְלָכֵן הִנֵּה אֲדֹנָי מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם אֶת־מֵי הַנָּהָר הָעֲצוּמִים וְהָרַבִּים אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֶת־כָּל־כְּבוֹדוֹ וְעָלָה עַל־כָּל־אֲפִיקָיו וְהָלַךְ עַל־כָּל־גְּדוֹתָיו׃ ח וְחָלַף בִּיהוּדָה שָׁטַף וְעָבַר עַד־צַוָּאר יַגִּיעַ וְהָיָה מֻטּוֹת כְּנָפָיו מְלֹא

מן פסחין • נ"א בסיפרא • יו"ס • ד' • נ' • נ' וחסר • כ' פסח • ס' • מ' כגול • נ' ופ"ל • נ' : נ' • ד' ופ"ל • פ' • נ'

וִילֵידַת בַּר וַאֲמַר יְיָ לִי קְרֵי שְׁמֵיהּ מוֹחִי לְמִבַּז וּלְמֶעְדֵי עַדְאָה׃ ד אֲרֵי עַד לָא יְדַע עוּלֵימָא מִקְרֵי אַבָּא וְאִמָּא יִשְׁבֵּי יַת נִכְסֵי דַמֶּשֶׂק וְיַת עַדָאֵי שֹׁמְרִין קֳדָם מַלְכָּא דְאַתּוּר׃ ה וְאוֹסִף מֵימְרָא דַיְיָ לְמַלָּלָא עִמִּי עוֹד לְמֵימָר׃ ו חֲלַף דְּקָץ עַמָּא הָדֵין בְּמַלְכוּתָא דְבֵית דָּוִד דִּמְדַבַּר לְהוֹן בִּנְיָח נִכְמֵי שִׁלּוֹחָא דְנַגְדִין בִּנְיָח וְאִתְרְעִיאוּ בִּרְצִין וּבַר רְמַלְיָא׃ ז בְּכֵן הָא יְיָ מַיְתֵי וּמַסִּיק עֲלֵיהוֹן יַת מַשִּׁרְיַת עַמְמַיָּא דְּסַגִּיאִין כְּמֵי נַהֲרָא תַּקִּיפַיָּא וְחַסִּינַיָּא יַת מַלְכָּא דְאַתּוּר וְיַת כָּל מַשִּׁרְיָתֵיהּ וְיִסַּק עַל כָּל פַּצִּידוֹהִי וִיהַךְ עַל כָּל כֵּיפוֹהִי׃ ח וְיַעְדֵי בְּאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה כְּנַחַל מְגַבַּר עַד יְרוּשְׁלֵם יִמְטֵי וִיהֵי עַם מַשִּׁרְיָתֵיהּ מְלֵי פְּתָאֵי

(ד) ישא את חיל דמשק: ויעל דמשק ויתפשה (מלכים ב טז): ואת שלל שמרון. לאחר שנהרג פקח ומלך הושע עליו עלה שלמנסר מלך אשור ויהי לו הושע עבד ונתן לו מנחה ושוחד (שם טז) הוא שלל שומרון כל אלה היה בשנת ד' לאחז: (ו) את מי השלוח ההולכים לאט: במלכותא דבית דוד דמדבר להון בניח כמי שלוחא דנגדין בניח: שלוח מעין הוא ושמו גיחון ושילוח שרצו להסיר את מלכות בית דוד בימי אחז לפקח בן רמליהו וכאן ניבא על שבנא וסיעתו שרצו למרוד בחזקיהו שמאסו בו על שראוהו שלא היה ביתר בשולחן מלכים אלא אוכל ליטר' ירק ועוסק בתורה עליו נאמר צדיק אוכל לשובע נפשו (משלי יג) וראו את פקח בן רמליה אוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה והיו מליזין על חזקיהו ואומרין זה הגון להיות מלך אין זה מלך אלא רצין בן רמליהו היו ראויין למלוך בחייהן וזהו ומשוש את רצין וגו' אמר להם הקב"ה אוכלין אתם מהאוי' אני מביא עליכם

תולדות אהרן מי השלוח • סנהדרין כד: וחלף ביהודה • שם לה:

אוכלין הרבה הנה ה' מעל' עליכסינו' את מי הנהר העצומי' תחת מי השילוח הלשי' והנוחים: (ז) ועלה • הנהר: על כל אפיקיו • יתגברו מימיו לעלות על כל אפיקי מולא מימיו: והלך. הנהר ממולא על כל גדותיו. על גדודיו כן שפתותיו הזוקיפות במקים שהנהר מושך בין גידודין זקיפין והוא כהתיך מרזב: (ח) וחלף ביהודה. בארץ יסוד': שטף. בחזקה: עד צואר. עד עיקר חוזק צוארם וה"י עד ירושלים ימטי: מוטות כנפיו: פרק קטן שבסיף הכנף קרוי מוט' וראיתי בתנחומא כמה הם מוטות כנפי התרנגול אחד מן ששים באוכלוסי סנחריב: מלא רוחב. ארץ

ביאור מהגר"א

לכתוב והמקום יכיל שהוא גליון גדול פירוש שיתפרסם הנבואה ואיננה תורה: למהר שלל • שימהר אחר שלל ויחיש הבזוז וזהו בו שבאו על האדם: (ב) ואעידה כו' • חתומים לתמם היו על הגליון: עדים נאמנים • עדים היינו שנים ונאמנים היינו ג' כמ"ש על פי שנים עדים או ע"פ שלשה יקום דבר, ונאמן הוא קיום כי על פי שני עדים אם יוכחש אחד בעלה עדותן (אף שלא כאו כב"ד כאחד) אבל שלשה אם יוכחש אחד עדותן קיימת ע"פ שני עדים, וז"ש בש"י ראיה לדבר עדים נאמנים: את אוריה • פי' עם אוריה שעמו היה עוד ירמיהו כמ"ש וגם אוריה היה מתנבא וגו' • ואת זכריהו • פי' שהנאמנים היינו שלשה כי את זכריהו היו עוד שנים היינו חגי ומלאכי שהיו מתנבאין עמו על העתיד כמ"ש מה ענין אוריה אצל זכריה כו' ע"ש: [ד] כי בטרם ידע כו' • היינו בסוד הדעת כמ"ש לדעתו מאוס ברע כו' כמש"ל ועכשיו הוא בסוד • והכ"ד שהוא או"א ונקראו כן שאב אינו ניכר שהוא אלא מתכמה נודע לו זאת וזהו שאמר בטרם ידע הנער קרוא אבי ואמי ישא את חיל דמשק שהם אחים מן האם, ואת שלל שומרון הם אחים מן האב, וזה שאלה נקרא אביו ואמו ואמר שלל שומרון נגד שלל וחיל דמשק נגד בזה: (ה) ויוסף וגו' • מפני שהוא דבור אחר באותו ענין במתחלה היה הדיבור לאמר לאחז ולישראל ועכשיו הדיבור אליו ו"ש ויוסף דבר אלי: (ו) השילוח ההולכים לאט • היינו ה' שתיות אחד שמימיו מושכים כ' שהולכים לאט בלי מרוצה בחזקה ושתי השתיות יחסו לחזקיה שהיה מושכים שאינו מולך כי אם על יהודה וגם אלה שמעט בלתי גבורים: ומשוש את רצין וגו' • שיש להם עם רב וגם גבורים וזה שכתוב עצומים והרבים: (ז) ועלה על כל אפיקיו כו' • אפיקים היינו מקומות העמוקים ושהמים במילואם ממלאים עד השפה כמים ליס מכסים וכשפרן המים יותר עולם על האפיקים והולך על כל גדותיו היינו השפה הנבוה וכן בנמשל עלה שנתרב על ארץ י' שבטים היינו מקום המוכן לו מן השמים להבלותם ואחר כך הלך על גדותיו שהם הגבוהים ארץ יהודה: (ח) וחלף ביהודה וגו' • היינו כי ג' פעמים עלה שנחריב בפעם ראשון לכד ערי יהודה הבצורות כמ"ש ויהי בי"ד שנה וגו' על כל ערי יהודה הבצורות בפעם שני כתיב ויגלה את הבקשה כו' ואמרו שטף לשבנא וסיעתו והלך לשבנא לכן כתיב ויגלה אליקים אשר על הבית כי שבנא אשר היה על הבית ככר הבגד ובפעם ג' עבר מפשטות עד ירושלים וז"ש וחלף היינו דרך ערי הבצורות ושטף היינו לשבנא וסיעתו ועבר היינו כמשר תעבורות עד צואר יגיע היינו עד ירושלים שנקרא צואר כי הבאה בבית עד הצואר הוא קרוב לטביעה וכן כשהגיע עד ירושלים וכן משום דבה"מ נקרא צואר כמ"ש ויפול על צוארי בנימין וכן צוארך כמגדל השן: והיה מוטות כנפיו מלא רוחב ארצך • היינו פריסת חילו מלא רוחב הארץ ובמדרש אמרו מוטות כנפיו עלה של

מצודת ציון

(שמות לב): חש • ענין מהירות: [ג] הנביאה • כן תקרא אשת הנביא: [ד] חיל • הון ועושר: [ו] השלוח • שם נחל קטן: לאט • בנחת וכן אתנהלה לאטי (בראשית לג): (ז) אפיקיו • הוא המקום שנגרים שם המים בחוזק וכן כאפיקים בנגב [תהלים קכו]: גדותיו • הם שפתי האפיקים וכן והירדן מלא על כל גדותיו (יהושע ג'): (ח) וחלף • ועבר: מוטות • מל'

מצודת דוד

דברי ישעיה שאמר אמר שכתבתי הדברים האלה העדתי לי עדים נאמנים ר"ל שהתים עליו אלה העדים שהיה כתוב ואחתומה בעדים שכן היה בקרוב: אוריה הכהן. יתכן שהוא אוריה כ"ג שהיה בימי אחז: זכריהו • יתכן שכן היה שם אחד מחשובי ירושלים בזמן ההוא • וחז"ל אמרו שאוריה הוא שנבא בימי יהויקים וזכריהו הוא שהיה במחילת בית השני ופירשו שאמר המקום כאשר מתקיים נבואת פורעניות אוריה תהיה לעדות שמתקיים נבואת נחמות זכריה: (ג) ואקרב. מה"ז קרב אל אשתו ותהר וכו'. מהר שלל וכו'. להיות לאות על דברי הגליון: (ד) בטרם ידע • עדיין לא היה בו דעת לקרוא אבי ואמי: ישא • הנושא ישא והוא מקרא קצר: לפני מלך אשור • כי הוא ישללם כמ"ש ויעל מלך אשור אל דמשק ויתפשה וכו' (מ"ב יב) ונאמר עליו עלה שלמנאסר מלך אשור ויהי לו מנחה (שם יז) וזהו השלל ושניהם היו בימי אחז: (ה) ויוסף וכו' עוד הוסיף לדבר עוד כדבר רצין ובן רמליהו: (ו) כי מאס. רבים מאנשי יהודה מאסו במלכות בית דוד כי היה חלושה מול מלכות אפרים והיו רוצים במלכות פקח בן רמליהו: את מי השלוח. המשיל מלכות בית דוד למי השלוח ההולכים בנחת מבלי הרעשת קול וכן רוב מלכי בית דוד הנהיגו המלכות בנחת ובענוה: ומשוש • ר"ל בוחרים בששון והשתררות אשר עם רצין ובן רמליהו: (ז) ולכן • על שמאסו בנחל קטן: העצומים: המרעישים בקול גדול: את מלך אשור: ר"ל הוא הנמשל להמים העצומים ואותו יעלה עליהם: ואת כל כבודו. יעלה עמו כל כבוד עשרו כי יהיה לבו נכון בטוח להתגבר על כל ואין פחד מלחמה לנגד עיניו: יעלה וכו': ר"ל במרבים אנשיו יכסה פני תבל: (ח) וחלף ביהודה: יעבור בארץ יהודה וישטוף ויעבור להלן ר"ל יכבש ערי בצורות ויגר

רשי

(כג) והיה ביום ההוא. אשר תהיה הארץ שממה יהיה מקום שהיו שם לפני בא חיילות: אלף גפן שוות אלף כסף יהיו לשמיר ולשית כי יניחום בעליהם וכורחין והם מעלות קימשונים ותולעים ועקרבים: (כד) בחצים ובקשת יבא שמה · כל הרוצה ליכנס לתוכו יהא צריך קשת וחצים בידו למלט עצמו מחיות רעות ונחשים ועקרבים: (כה) וכל ההרים · אשר שם שדות לבן להבואה: אשר במעדר יעדרון. הוא כמין מרים שקורין פשויי"ר בלעז: לא תבא שמה יראת שמיר ושית: כי בהם יתעסקו לזרוע תבואה למאכל שאי אפשר בלא התבואה אבל הגפנים יהיו לבז כי אותו הדור של חזקיה ישובו אלי לעסוק בתורה ולא לשתות יין וכן היתה כדאיתא בחלק בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו איש שלא היה בקי בהלכות איסור והיתר וטומאה וטהרה ועל אותו הדור הוא אומר והיה כל מקום וגומר הוא שנאמר (משלי כה) אשר העתיקו אנשי יחזקיהו מלך יהודה: והיה למשלח שור. שם ירעו בהמותיהם מרעה שמן: (א) גליון. מגילה: בחרט אנוש · במכתב כתב אשר ירוץ כל אנוש הקורא בו אפי' הדיוט כל שהוא ואפילו אינו חכם וכן ת"י כתב מפרש: למהר שלל . לבא סנחריב ולשלול את כל הון עשרת השבטים ולהחיש לבוז נבוכדנצר אחריו את לדקיהו ודורו: (ב) ואעידה לי . גם באותן הימים בימי יהויקים על אותו פורעניות שני עדים נאמנים האח' לבשרם רעה העתידה לבא עליהם אוריה הכהן שהרגו יהויקים שנאמר (ירמיה כו) וגם איש היה מתנבא בשם ה' את ריה בן שמעיה מקרי' היערי' ויתנבא על העיר הזאת ועל המקום הזה את כל דברי ירמיה: ואת זכריה בן יברכיה בשנת ב' לדריוש עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלי' (זכריה ח) אורי' סימן לזכריה אם תראו שתתקיים נבואת אוריה תהיו מלפים שתתקיים נבואת זכריה כשם שהעדותי בשל סנחרב עמים וישעי' עמוס לפורענותן של עשרת השבטי' וישראל גלה יגלה (עמוס ז) וישעיה (לקמן לב) להבטחתו של חזקיהו כשימלוך: (ג) ותלד בן · הוא הבן עלמו שקראה הנביאה עמנו אל על שם שהיה הקב"ה בעזר

ישעיה

כג וְהָיָה֙ בַּיּ֣וֹם הַה֔וּא יִהְיֶ֖ה כָל־מָק֗וֹם אֲשֶׁ֤ר יִֽהְיֶה־שָּׁם֙ אֶ֣לֶף גֶּ֔פֶן בְּאֶ֖לֶף כָּ֑סֶף לַשָּׁמִ֥יר וְלַשַּׁ֖יִת יִהְיֶֽה׃
כד בַּחִצִּ֥ים וּבַקֶּ֖שֶׁת יָ֣בוֹא שָׁ֑מָּה כִּֽי־שָׁמִ֥יר וָשַׁ֖יִת תִּהְיֶ֥ה כָל־הָאָֽרֶץ׃
כה וְכֹ֣ל הֶהָרִ֗ים אֲשֶׁ֤ר בַּמַּעְדֵּר֙ יֵעָ֣דֵר֔וּן לֹא־תָב֣וֹא שָׁ֔מָּה יִרְאַ֖ת שָׁמִ֣יר וָשָׁ֑יִת וְהָיָה֙ לְמִשְׁלַ֣ח שׁ֔וֹר וּלְמִרְמַ֖ס שֶֽׂה׃

ח א וַיֹּ֤אמֶר יְהוָה֙ אֵלַ֔י קַח־לְךָ֖ גִּלָּי֣וֹן גָּד֑וֹל וּכְתֹ֤ב עָלָיו֙ בְּחֶ֣רֶט אֱנ֔וֹשׁ לְמַהֵ֥ר שָׁלָ֖ל חָ֥שׁ בַּֽז׃
ב וְאָעִ֣ידָה לִּ֔י עֵדִ֖ים נֶאֱמָנִ֑ים אֵ֚ת אוּרִיָּ֣ה הַכֹּהֵ֔ן וְאֶת־זְכַרְיָ֖הוּ בֶּ֥ן יְבֶרֶכְיָֽהוּ׃
ג וָאֶקְרַב֙ אֶל־הַנְּבִיאָ֔ה וַתַּ֖הַר וַתֵּ֣לֶד בֵּ֑ן וַיֹּ֤אמֶר

תרגום

כג וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא יְהֵי כָל אֲתַר דִּיהוֹן תַּמָן אֲלַף גּוּפְנִין שָׁוְיָן בְּאַלְפָא מְנִין כְּסַף לְהוּבָאִי וּבוּר יְהֵי: כד בְּגִירִין וּבְקַשְׁתָּן יְהַכּוּן לְתַמָן הֲרֵי הוּבָאִי וּבוּר תְּהֵי כָל אַרְעָא: כה וְכָל טוּרַיָא דְבֵית יְהוּדָה דִּי בְּמַעְדֵּר יִתְפַּלְחוּן לָא תֵיעוּל לְתַמָן דַּחֲלַת הוּבָאִי וּבוּר וִיהֵי לְבֵית אַרְבָּעָה בְּקֶרֶן דְּתוֹרִין וּלְבֵית מַשְׁרֵי עֶדְרִין דְּעָן: א וַאֲמַר יְיָ לִי סַב לָךְ לוּחַ רַב וּכְתוֹב עֲלוֹהִי כְּתָב מְפָרַשׁ מוֹחִי לְמִבַּז בִּזָּאוּ לְמֶעְדֵּי עֲדָאָה: ואַסְהֵיד קֳדָמַי סָהֲדִין מְהֵימְנִין יָת לְוָטַיָא דַּאֲמָרִית לְאַיְתָאָה בִּנְבוּאַת אוּרִיָּה כַּהֲנָא וְהָא אַתְיוּ אַף כֵּן כָּל נֶחָמָתָא דַּאֲמָרִית לְאַיְתָאָה בִּנְבוּאַת זְכַרְיָא בַּר יְבֶרֶכְיָה אֲנָא עָתִיד לְאַיְתָאָה: ג וְעָלֵית לְוָת נְבִיאֲתָא וְעַדִּיאַת

ג' · ג' · ג' · ג' · ג' · ב' · ג' · ג"ל ז"כ · סיפ"א · ב' · ב' · ז' בטעם · בלא מקף ופתח

שקים במתניכו · הוא את נפשו יחיה · בחרט חד מן י"א זוגין חד מלרע וחד מלעיל נסב ב' ברוש תיבות וסי' בדמעות האכלתם לחם רמעה · בדמעות כלו בדמעות עיני: בחיין ושאר חיותא העדיו · בחיין ומשך אבירים בכחו · בחרט ויקח מידם ויצר אותו · ורין . במריגות ושאר היהודים אשר במדינות איכה ישבה בדד · במצולה הנה ראו מעשה ה' · במצולה ראיתי חלילה והנה איש . בממלכה וסכסבתי מצרים במצרים · בממלכה הנה עיני ה' אלהים בממלכה · בסבך יודע כמביא למעלה בסבך . בסבך וישא אברהם את עיניו . בסירות גשבע אדני ה' בקדשו · בסירות ויבשלו את הפסח . בנגע השמר בנגע הצרעת . בנגע וראה הכהן את הנגע בעור · בשאת והובא את בריו בטבעות · בשאת וראת הכהן והנה שאת . בתגור בשברי לכם מטה לחם בתנור כל הטנחה אשר תאפה . מלעיל ומינגו ·

תולדות אהרן כל מקום · סנהדרין לד: וכל ההרים (נזיר נח): ואעידה לי · מכות כד

רדק

ישראל, ואמר כי הנותרים יהיה להם שבע גדול בימי חזקיהו: [כג] והיה · הפסוק כמו הפוך · וכהה פירושו, כל מקום אשר הוא עתה לשמיר ולשית שאין יכולין לעובדו מפני המלחמה יהיה מעובד בו, כאלו אמר אשר הוא עתה לשמיר ולשית וכמוהו רבים, ואמר כי אותו המקום יהיה מכובד ביום ההוא עד שאלף גפן בו ישוו אלף כסף שיהיה הפרי מבורך ותוציא ברכה ופרי טוב: [כד] בחצים יבא שמה · עתה בא שמה מי שירצה לבא בחצים ובקשת מפני המלחמות לפיכך תהיה עתה כל הארץ שמיר ושית שאינם עבודם מפני המלחמה ותעלה שמיר ושית: (כה) וכל ההרים · והם ההרים שהם נישוב שנעבדו, גם ההרים בימי חזקיהו לא תבא שמה יראת שמיר ושית כמו שהוא עתה, כי יעדרון במעדר ולא יהיו ירואים שיעלה שמיר ושית גם אבל יהיו למשלח שור ולמרמס שה שירעו בהם הבהמות ולא יחושו מרוב התבואה, על דרך משלחי רגל השור והחמור ומעדר הוא שם הכלי שחופרין בו: יעדרון · יחפרון: (א) ויאמר ה' אלי · גליון · פירוש אגרת, וי"מ לוחי ובאמרו גדול והוא לא נוח לכתוב בו אלא ארבע תיבות אולי היו דברים רבים והיה עמהם זה לשון של אם בו או לא היו אלא ארבע תיבות אלה, והגליון היה גדול למשל על ארץ ישראל כמו שהיה הגליון גדול ונכתב בה מעט כן היתה ארץ ישראל רחבת ידים והיושבים בה מעט שגלו עשרת השבטים והיתה הרבה רובם, ופירוש בחרט אנוש, לפי שהיה זה במראה הנבואה אמר לו שיכתוב זה בחרט אנוש כלו' שלא יחשוב כי זה שאמר לו לכתוב במראה הנבואה לבד אלא שיעשה כן ממש בעבור הנבואה שעליו יכתוב זה בחרט אנוש כי אותו שהוא נכתב בחרט אנוש במראה הנבואה אינו בחרט אנוש כי אינו מעשה ממש כמו שהלך ישעיהו ערום ויחף ולקח סופש את זנונים והעביר יחזקאל תער על ראשו ועל זקנו כל זה היה במראה הנבואה, לפיכך אמר לו וכתיב עליו בחרט אנוש לומר שלל חש בז, והמלות האלה כפל ענין במלות שונות, והכפל לחזק הענין ולמהרו, ויונתן תרגם בחרט אנוש כתב מפרש: (ב) ואעידה לי · אי"ה הם דברי הנביא ואע"פ שלא זכר כתיבת הגליון ידוע הוא כי כתבו כמה שצוה לו האל, ועוד עשה בו ואף על פי שלא ראינו שצוה בו האל הפיד עליו עדות כלומר התחים בו עדים שתהיה נבואה זו כתובה ותחתום כי כן עתידה להיות בקרוב, ואוריה נתנבא בימי יהויקים וזכריה בשנת שתים לדריוש, ואף על פי שהנביאים היו בימי ישעיהו, ודעת רבותינו ז"ל שלא היו בזמן אחד שאמרו וכי מה ענין אוריה אצל זכריה אלא אוריה נתנבא פורענות ליון עדה תתרש וזכריה נתנבא נחמות עוד ישבו זקנים וזקנות וגו', נבואות אוריה עדות לנבואת זכריה כשם שנתקיימה נבואת אוריה כך תתקיים נבואת זכריה, ולדעתם יהיה ואעידה לי דברי האל יתברך, וכן תרגם יונתן ואסהיד קדמי סהדי וגו': (ג) ואקרב אל הנביאה: היא אשתו וקראה נביאה לפי שהיתה אשת נביא, ושני דברים העיד בענין זה כתיבת הגליון והבן הנולד לנביאו

ביאור מהגר"א

במקום אחד ועבירה במקום אחר וז"ש והיה מרוב עשות חלב וכו' כשילמוד הרבה יוכל להוציא הדין לאמיתו: (כג) יהיה כל מקום אשר כו' · וזו גודל הנס אף שיהיה מקום אלף גפן כו' מחמת טובת הארץ ושמנותיהם מ"מ ההרים אשר במעדר וכו' למשלח וכו' שירעו בה ויהיה ברכה חלב ותמאה: ואמר אלף גפן באלף כסף · ענין שהוא יקר מחמת טובו ומחירו רב כי פירות מעט יקר מחמת חיבורית הברכה יקר מחמת מחירו: לשמיר ולשית שהיינים יספרו ויכנו תיות ואולי עפר המזיקין וז"ש יראת שמיר ושית וז"ש בחצים ובקשת כו' · ואמר כאן גפן · כי היין יש שותהו וטוב לו אבל בגפן אמרו ענבים מהטם לו: [כד] בחצים ובקשת יבא שמה כי שמיר ושית · היינו כי שמיר הוא קוצים קשים כברזל ושית הם שיש להם עוקצים הדים בלתי יקרב איש אליהם וז"ש בחצים היינו מרחוק היינו במקום שיש שלא יוכל לקרב אליהם: ובקשת יבא שמה · היינו במקום שמיר: [כה] וכל ההרים · אשר במעדר וגו' · היינו לתבואה והוא שהכרה לא תעזב הארץ מהם ויתעסקו בה ע"כ לא תבוא שמה יראת שמיר ושית: והיה למשלח שור ולמרמס שה · היינו עגלת בקר וכו' לאן התאורה למעלה שיאתרו גגדל להכרתי, והענין הוא למשל אל שני מינות שלא היינו תאוני כעסקי והא אובד ומרי נפש שהאוני אובד כי כל באים לא יעובון, והכעסני מרי נפש, ח"ש תנו שכר לאובד (אנ"ם אשר ר"ל מפני שכל באים לא ישובון ע"כ סלעיטהו לרשע כו') ויין למרי נפש והם כנגד שמיר ושית (אנ"ם אשר שמשילן נאלו כבתיהם שאמור לעיל כמו שכשית לא יקרב איש אליהם כי אם יתמוק כן שהאוני אל תקרב אל פתח ביתה וגו' לא ינקה כל הנוגע בה] וז"ש אלף גפן כו' לשמיר ולשית תהיה היינו תנו שכר לאובד כו' · וכל ההרים אשר במעדר פי' סת"ח שעוקרין הרים שנקראו הרים הרמים ועוסקים תמיד בתורה לא תבא; בהם יראת שמיר ושית (אנ"ם אשר לא כיון השומע והגראה שדעתו לפרש ע"ד מ"ש חז"ל שיגיעת שניהם משכחת עון, ח"ש ההרים ויעדרון ל' רבים במעדר היינו שתי ההרים מעלת התורה ומעלת ד"א, ושניהם אם יעשו ביגיעם לא תבא שמה יראת שמיר ושית] : למשלח שור · היינו ת"ח יקראו בעלי תריסין בעלי קרנים · ולמרמס שה · אלו בעלי מצות הסולכים בעקבי ת"ח לעשות כמותן (אנ"ם כמ"ש ורפי את גדיותך על משכנות הרועים) : (א) גליון גדול כו' בחרט אנוש · פי' של אדם חלוש שכותב אותיות גדולות מכדי דרכו לכתוב

מצודת דוד

מחמת רוב עשיית החלב לא יחוש על החלב ויאכל החמאה : כי חמאה וכו' . מרוב כל : (כג) באלף כסף . הנמכר באלף כסף : לשמיר ולשית . לא יעבדו הגפנים והקולים יעלמו שם : לא יחושו על היין כי דורו של חזקיה הרבו לעסוק בתורה וחדלו מן היין : (כד) בחצים ובקשת · הרוצה ליכנס שמה יהיה צריך לכלי זיין למלט נפשו מהחיות הפורסות אשר ישכנו שמה על כי לא יהיה שם דריסת רגלי אדם : (כה) וכל ההרים וכו' : ר"ל אבל שדות התבואה הנחרשים בכלי מחרישה : יראת שמיר . ר"ל לא יפחדו פן יגדל שם קוצים וזהו סוטיל ואו"ח לשיות בלא תבואה : למשלח שור . בהמתם ירעו שם ויאכלו כרצונם וירמסו ברגליהם ולא יחושו כי יגד הרבה תבואה : ח (א) בחרט אנוש: לפי שהיה זה במראה הנבואה אמר לו שיכתוב זה בחרט אנוש במעשה ממש ולא במראה הנבואה לבד : למהר שלל . ר"ל למלאות הגליון באמרים שיהיו מורים על מהירות בוא זמן השלל מן דמשק ועל מהירות בוא זמן הבזה של שמרון : (ב) ואעידה · אלה דברי

מצודת ציון

שכיריה בקרבה (ירמיה מו) : חמאה · ענין כליון כמו אפס תמו (תהלים עג) : (כג) לשמיר ולשית · שמות מיני קולים : (כה) במעדר יעדרון · הנחפרים בכלי חפירה וכן לא יעדר (לעיל ה) : ולמרמס · ענין דריסה ברגל : (א) גליון · הוא מל' מגילה ונקרא ע"ש סוסו כמו ובגדי ערומים תפשיט (איוב כב) והדומים : בחרט · ענינו עט וקולמוס ודומה לו ויצר אותו בחרט (שמות

רַבִּים וְנָפְלוּ וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ:
טז צוֹר תְּעוּדָה חֲתוֹם תּוֹרָה בְּלִמֻּדָי:
יז וְחִכִּיתִי לַיהוָה הַמַּסְתִּיר פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב וְקִוֵּיתִי לוֹ:
יח הִנֵּה אָנֹכִי וְהַיְלָדִים אֲשֶׁר נָתַן־לִי יְהוָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים בְּיִשְׂרָאֵל מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת הַשֹּׁכֵן בְּהַר צִיּוֹן:
יט וְכִי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל־הָאֹבוֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהְגִּים הֲלוֹא־עַם אֶל־אֱלֹהָיו יִדְרֹשׁ בְּעַד הַחַיִּים אֶל־הַמֵּתִים:
כ לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה אִם־לֹא יֹאמְרוּ

סַגִּיאִין וְיִפְּלוּן וְיִתַּבְּרוּן וְיִתְּצַדּוּן וְיִתְאַחֲדוּן: טו נְבִיָּא טַר סַהֲדוּתָא לָא תַסְהִיד בְּהוֹן אֲרֵי לָא מְקַבְּלִין חֲתוֹם וְטַמַּר אוֹרַיְתָא לָא צָבָן דְּיֵילְפוּן בַּהּ: יז אֲמַר נְבִיָּא עַל דָּא צַלֵּיתִי קֳדָם יְיָ דַּאֲמַר לְסַלָּקָא שְׁכִנְתֵּיהּ מִדְּבֵית יַעֲקֹב וּבְעֵיתִי מִן קֳדָמוֹהִי: יח הָא עַד דַּאֲנָא קַיָּם וְעוּלֵימַיָּא דִּיהַב לִי יְיָ יִתְקַיְּמוּן בְּנָא אָתִין וּמוֹפְתִין דְּאַמִירָן לְמֵיתֵי עַל יִשְׂרָאֵל דְּאִם יֶחֱזוּן וִיתוּבוּן תִּתְבַּטֵּל גְּזֵירְתָא דִי גְזָרָא עֲלֵיהוֹן דְּיִגְלוּן מִלְאִתְחֲזָאָה קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת דִּי שְׁכִנְתֵּיהּ בְּטוּרָא דְצִיּוֹן: יט וַאֲרֵי יֵימְרוּן לְכוֹן עַמְמַיָּא דְּאִתּוּן בֵּינֵיהוֹן תִּבְעוּ מִן בִּדִין וּמִן זְכוּרוּ דִּמְנַצְפִּין וְדִמְנַהֲמִין הֲלָא כֵן אוֹרַח עַמְמַיָּא פָּלְחֵי טַעֲוָתָא עַמָּא מִן טַעֲוָתֵיהּ תָּבְעִין חַיָּא מִן מֵיתַיָּא: כ כְּדֵין תֵּימְרוּן לְהוֹן לְאוֹרַיְתָא דְּאִתְיְהִיבַת לָנָא וּלְסַהֲדוּ אֲנַחְנוּ

מ"ע · ל'·ל' · ל' ותסר · ל' · ל' · ל' · כ' ומ"ל · ל' · ל' · ל' · ל' · ותד לתודכב ל'

חתום ד' סלאים בליש' וסי' והעד עדים · חתום תורה בלמודי · וביד כל אדם יחתום · ונחתום בטבעת

תולדות אהרן צור תעודה · שם קג זוכר לו אמר : ותכיתי מגלה כד (סנהדרין כה) : אל האובות · סוטה יב: ולתעודה · זוכר אמר :

רדק

כמורדים הם חושבים לשלש במרדם וכם יפלו בתוך המוקש וילכדו : (טז) צור תעודה · צור בשקל טוב בתשלומו ממנו ענין קשירה · כמו ותהיינה צרורות · ומבוקעים ומצוררים, וצור מקור, וכן חתום והוא דברי הנביא, אמר אין לי אלא לצרור ולחתום התורה בלמודי כלומר עם לומדי שלא ירצו אחרים אלא התלמידים כי האחרים אינם רוצים לא לראות ולא לשמוע דברי תורה, ואמר שהוא כן טוב שיצרור אותה אדם ויתמנה ולא יזכר אלא עם התלמידים כי האחרים אם אזכור להם או אראה להם דברי תורה ולא ישמעו הנה עשה כשול אחר האוצרם, ולמודי הם אומר לתלמידים, וכן כל מין למודי ה' למוד מדבר, ויש מפרשים כי הוא דברי האל ויהיה צור וחתום צווי וכן תרגם יונתן, ופי' צור כמו נצור מור ההדות וגו' : (יז) וחכיתי · לפירושנו יהיה זה הפסוק נקשר עם אשר לפניו, ולפירוש האחר יהיה זה דברי הנביא ואשר לפניו דברי האל וכן תרגם יונתן, ואמר והכיתי לה' כל זמן אני מחכה לה' אפילו בעת שמסתיר פניו מבית יעקב : וקויתי לו · כפל ענין במ"ש : וחכיתי · בחיר"ק עי"ן הפעל, וקויתי כלד"י : (יח) הנה אנכי · מעשים שעשיתי לאות כמו כתיבת הגליון וקריאת שמות הילדים שאר ישוב ומהר שלל חש בז מעם ה' לאות לא עשיתי דבר מעצמי אלא הכל נאמר לי מעם השם לאות השוכן בהר ציון והוא יושיענה מיד מלך ארם ומיד מלך אשור, ואלה הדברים היה אומר הנביא לתלמידים היושבים לפניו, ואמר להם גם כן : (יט) וכי יאמרו אליכם · כי יאמרו אליכם העם הזה דרשו אל האובות והידעונים כמו שאנו עושים הלא תראו כי הם מצפצפים ומהגים, א"כ ראוי לדרוש מהם ולהאמין בהם, אתם תאמרו להם הלא עם אל אלהיו ידרוש אפי' אותם שדורשים אל אלהים אחרים כל עם ועם דורשים אל אלהיו יש שיעבוד אליו החמה ויש שיעבוד הלבנה ויש שאר הככבים וכל אלה הם חיים ויש בהם כח אף על פי שאין ראוי לדרוש מאותם כי הכח בא להם מהאל יתברך והוא אדון הכל ואליו ראוי לדרוש, אבל זה שאתם אומרים לנו שנדרוש אל האובות ואל הידעונים זהו דבר שאין בדעת שוכלו כי הם מתים, ואיך נדרוש בעד החיים אל המתים כי המתים אינם יודעים מאומה והצפצוף הוא דרך מרמה למתפעקים בהם, ויונתן תרגם וארי ימרון עממיא וגו' : (כ) לתורה ולתעודה · שבועה כאדם האומר בתורה

רשי

ביד שונאיהם פקח נהרג שהרגו הושע ובו' השבטים נפלו ביד סנחרב ושבנא יצא מירושלים כשעלה סנחרב מעליה לילך על תרהקה מלך כוש שסף שבנא וסיעתו והלך לו : (טז) צור תעודה . כל זה מן הנבואה שנאמרה למעלה כי כה אמר ה' אלי ועוד זאת אמר לי צור תעודה לשון העדותי בהם היום לשון התראה קשור התראה וחתום התורה על לב לימודי תלמידך ויראו שמים הנקראים לימודי ה' ואם תאמר אין לשון קשירה נופל בלימוד תורה כיפל הוא בו שנאמר קשרם על לבך תמיד (משלי ו) : (יז) וחכיתי לה' : אמר ישעיה אני המחכה לה' המסתיר פניו מן השבטים קויתי לו לאמת דברי אלה ולהושיע את בית דוד : (יח) הנה אנכי והילדים וגו' לאותות . לשני אותות פורענות פקח כמו שנקרא הילד מהר שלל חש בז ותשועת בית דוד כמו שנקרא הילד עמנו אל זהו הישוב בענין לפי פשוטו ומדר' אגד' בבראשי' רבה על אחז שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות שלא ילמדו תינוקות של בית רבן תורה אמר אם אין גדיים אין תיישים אם אין לאן אין רועה אגרום לו לסלק שכינתי אמר לו הנביא כל מה שאתה קושר התעודה ותיחס התורה לשיתמה שלא תמלא בישראל לא יועיל לך : (יז) וחכיתי לה' המסתיר פניו וגו'. אין לך נבואה קשה כאותה שעה שאמר משה (דברים לא) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא ואף בו ביום הבטיחם וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו (שם) : (יח) הנה אנכי והילדי' וגו'. הם תלמידים שחביבין עלי כבנים יהיו לאותות ולמופתים שתתקיים תורה בישראל על ידם : (יט) וכי יאמרו אליכם אמר רבי סימון בארה אביו של הושע בן בארי נבא שני מקראות הללו ולא היה בהם כדי ספר ונטפלו בישעי' ונבא אותם לגלות עשרת השבטים כשהגלה סנחרב לראובני ולגדי (והגלום עמהם) כמה שנאמר (ד"ה א ה) בארה בנו נשיא לראובני הוא אשר הגלה תגלת פלאסר : וכי יאמרו אליכם. האובות: דרשו אל האבות וגו' המצפצפים והמהגים. לשון נגאי היא שאף הדבור אין בהם אלא כעופות הללו שמצפצפין בקולם לשון ציפצוף והגה נופל בעופות כסוס עגור כן אצפצף (לקמן לח) אהגה כיונה וכן מלינו לשון ציפצוף בקול נמוך שנאמר (לקמן כט) והיה כאוב מארץ קולך ומעפר אמרתך תצפצף : הלא עם אל אלהיו ידרוש . זו תהא תשובתכ' הלא עם כמונו אשר לו אלהים כאלהינו אל אלהיו ידרוש שמא תאמרו לנו להיות כמותכם לדרוש לורכי החיים מן המתי' : (כ) לתורה ולתעודה . מחובר למעלה הימנו שמא נדרוש אל המתים לתורה ולתעודה בעד החיים להורות לנו מה נעשה כל זה לפי המדרש . ולפי פשוטו יש לפתור וכי יאמרו אליכם וגו' . נגמר נבואתו הוא שאמר ויסרני מלכת בדרך העם הזה והוכיחו הקב"ה לנביא ולסיעתו של חזקיה כשיאמרו אליכם שבנא וסיעתו שירצו את

ביאור מהגר"א

מכשול ונפלו נגד אבן נגף נושלים עליו ונשברו נגד למקדש היינו מקום מוכן וכאן מוכן לפורענות ונוקשו נגד למוקש ונלכדו נגד פח : (טז) צור תעודה · הוא צווי השם אל הנביא תעודה היא דבר הנבואה ותורה הוא תורת משה ופי' צרור שלא יבינו אותם שאין ראוין לידע ופירש חתום תורה בלימודי באותן שראוין לידע חתום שיבינו הם ולא אחרים : (יז) וחכיתי לה' · היינו כמ"ש אסתירה פני מהם והסתר פנים היינו כמ"ש ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר · פירוש אף מה שיבינו לא יבין רשאין לגלות ויהיה כנסתר וז"ש בינת נבוניו אף שמתבין כמה שנאמר בזוהר לאינון דמתכין לאורייתא וכמ"ש ימשה למ..כה לו וז"ש וחכיתי לה' המסתיר פניו : (יח) הנה אנכי והילדים · פירוש יתקיים התורה על ידי אנכי ועל ידי ילדי והילדים הם ב' עמנואל ושאר ישוב ועל ידי אנכי יתקיים התעודה כסוד הדעת וכמ"ש ה' אלהים נתן לי לשון למודים לדעת ועל ידי הילדים יתקיים התורה בלמדי וזה שנ' לאותות ולמופתים · שבלמודי ה' כל האותות והמופתים כסוד כל המוכר על הפקודים וז"ש מעם ה' צבאות השוכן בהר ציון ה' צבאות היינו צבאות מעלה ומטה כמו שכתוב וכל צבא השמים וצבאם והארץ וצבאם וכמש הג"ל הוא מקום הבנים כמ"ש ותתפלל חנה ותאמר ה' צבאות ומשם מתקבלין להר ציון כמ"ש כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם והשכן בהר ציון נגד אנכי ונגד תעודה כי הר ציון היא המחבר שמים וארץ ומחבר שבני צבאות ושם מונחים השני לחות אנכי ה' : (יט) וכי יאמרו · רצה לומר הכשדים דרשו אל האובות היינו אחר שהתעודה צרורה והתורה חתומה והאובות וכו' גלויה וקלה למצוא המצפצפים היינו האובות ואינו אלא צפצוף והמהגים היינו הידעונים שהוא בפיו וכמו שכתוב כי הנה מפיו יצא וסמי ארי כנגד בנים תעודה ותורה וכנגד אנכי והילדים : הלא עם וגומר . פירוש הלא כל עם שבר את אלהיו אעפ"כ ידרוש אל המתים ומצאו כן גם אתם : (כ) לתורה ולתעודה · (לשון תמים הלאו

מצודת ציון

(עמוס ז') : נגף · ענין הכאה : (טו) ונוקשו · ויפלו במוקש : (טז) צור · ענין קשירה כמו מי צרר מים בשמלה (משלי ל) : תעודה · ענין התראה ע"ש שדרך להתרות בעדים לבל יכחישו והתורה נקראת כן על שהיא מלאה מהתראות ואזהרות : חתום · ענין סגירה כמו הספר החתום (לקמן כט) : בלמדי · ר"ל בתלמידים וכן וכל בניך למודי ה' (לקמן נד) : (יז) וחכיתי · ענין תקוה כמו אשרי כל חוכי לו (לקמן ל) : (יט) האובות · המעלים את המת לשאול ממנו עתידות : והידעונים · המכניסים עצם חיה בשמה ידוע והעצם מדבר ע"י כישוף : המצפצפים · כן נקרא השמעת קול העוף כמו וסוס עגור ...אצפצף (לקמן לח) : והמהגים · כן נקרא השמעת קול ... כמו אהגה כיונה (לקמן לח) : (כ) לתורה · הלמ"ד במקום בי"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט) ומשפטו כבכא : ולתעודה · כן נקראה התורה עם שאמר לתורה אמר גם לתעודה

מצודת דוד

פיעת שבנא , ונפלו וכו' · כפל הדבר במ"ש לחוזק הענין : (טז) צור תעודה : אולם קשר התעודה וכפל במ"ש ואמר חתום התורה בלב התלמידים למען לא ישכחו אותה כי לולי זאת לא היה להם למקדש ולאבן מכשול : (יז) וחכיתי לה' . כהחיתו לדבר דבר ה' אמר אקוה לה' שכן יהיה עם כי עתה הוא שמסתיר פניו מבית יעקב הם עשרת השבטים שלא יסתיר פניו מבית יהודה אם ישמרו התורה : וקויתי לו . כפל הדבר במ"ש לחזק הענין : (יח) הנה אנכי : רצה לומר הנה המעשה שעשיתי אנכי והוא כתיבת הגליון ושמות הילדים אשר נתן לי ה' והם שאר ישוב ומהר שלל חש בז בהמה לאותות ולמופתים בישראל רצה לומר לרמז על הקורות אותם דעו שהכל נאמר מעם ה' וכו' ולא מלבי נאמו הדברים : (יט) וכי יאמרו אליכם . ואם הפתיים יאמרו אליכם דרשו הדבר אל האובות ואל הידעונים והם יגידו לכם את האמת כן הוא כי יפתו אתכם לומר הלא תראו שהם מצפצפים ומהגים וא"כ יש ממש בהם ויוסיפו עוד לומר הלא כל עם מאומות דורש אל אלהיו אעפ"י בעד דברי החיים ידרשו אל המתים רצה לומר ישאלו באובות לדעת אם האמת הוא כדברי החיים ולא יחשבו זאת לעון ולמכחיש באלהיו ומדוע לא תעשו כמוהם : (כ) לתורה ולתעודה · ר"ל הריני נשבע בתורה אם לא יאמרו הפתיים

וכן

רַחֵב־אַרְצֵךְ עַמָּנוּאֵל׃ ט רֵעוּ עַמִּים וְחֹתּוּ וְהַאֲזִינוּ כֹּל מֶרְחַקֵּי־אָרֶץ הִתְאַזְּרוּ וְחֹתּוּ הִתְאַזְּרוּ וְחֹתּוּ׃ י עֲצוּ עֵצָה וְתֻפָר דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל׃ יא כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֵלַי בְּחֹזֶק הַיָּד וְיִסְּרַנִי מִלֶּכֶת בְּדֶרֶךְ הָעָם־הַזֶּה לֵאמֹר׃ יב לֹא־תֹאמְרוּן קֶשֶׁר לְכָל אֲשֶׁר־ יֹאמַר הָעָם הַזֶּה קֶשֶׁר וְאֶת־מוֹרָאוֹ לֹא־תִירְאוּ וְלֹא תַעֲרִיצוּ׃ יג אֶת־ יְהוָה צְבָאוֹת אֹתוֹ תַקְדִּישׁוּ וְהוּא מוֹרַאֲכֶם וְהוּא מַעֲרִיצְכֶם׃ יד וְהָיָה לְמִקְדָּשׁ וּלְאֶבֶן נֶגֶף וְלִצּוּר מִכְשׁוֹל לִשְׁנֵי בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלִָם׃ טו וְכָשְׁלוּ בָם

ט׳ וחבר
אַרְצָךְ עַמָּנוּ אֵל׃ ט אֶתְחַבָּרוּ
ג׳ וחבר
עַמִּים וְאֻתָּתוּ וְאָזִינוּ כֹּל
ג׳ • ג׳ וחבר
מֶרְחַקֵּי אָרֶץ אֶתְקִיפוּ
וכפסוק
וְאֻתָּתוּ אֶתְקִיפוּ וְאֻתָּתוּ׃
כ׳ וחבר
י אֶתְמָלְכוּ מְכָךְ וְיֵעָדֵי מַלִּילוּ
פִּתְגָמָא וְלָא יְתְקַיֵם אֲרֵי
עִמָּנָא אֵלָהָא׃ יא אֲרֵי כְּדְנָן
אֲמַר יְיָ לִי בְּמִתְקַף נְבוּאָתָא
מִמְּכָּךְ בְּדַרְכָּא הָעַם־הָדֵין לְאֵמָר׃
יב לָא־תֵאמְרוּן קְשׁוֹר לְכֹל אֲשֶׁר־ יֹאמְרוּן הָעַם הָדֵין קְשׁוֹר וְיָת מֵימְרֵהּ
לָא תִדְחֲלוּן וְלָא תִתְרְעוּן׃ יג יָת יְיָ צְבָאוֹת אוֹתֵהּ תַּקְדִּישׁוּ וְהוּא
קֳדָשׁ וְהוּא דְּחֲלְכוֹן וְהוּא
מְרַעֲיֵתְכוֹן׃ יד וְהֵוֵה
תּוֹקֶפְכוֹן׃ טו וְאִם לָא תְקַבְּלוּן
וְיֵהֵי מֵימְרֵיהּ בְּכוֹן לְפוּרְעָן
וּלְאָבֶן מָחֵי וּלְכֵיף מָתַקַל
לְתֶרֶין בָּתֵּי דְבָרְבֵי יִשְׂרָאֵל
לְתֻבַּר וּלְתַקָּלָא עַל דְּאִתְפְּלִיגוּ

ג׳ ומ״ל
ד׳ ומ״ל
ה׳
ו׳
ז׳
ח׳
ט׳
י׳
יא׳
יב׳
יג׳
יד׳
טו׳
וסיס נכסלו

עַל דְּבֵית יְהוּדָה דְּיָתְבִין בִּירוּשְׁלֵם׃ טז וְיִתְקְלוּן בְּהוֹן

תאמרון פ׳ וסי׳ נסמר בריש ספר ושלח וכמלכים ב׳ סי׳ י״ח.

תולדות אהרן לג תאמרון קסר: סנהדרין ט: ויסיס למקדש. סס לח:

חֲתֹם תּוֹרָה בְּלִמּוּדָי׃ יז וְחִכִּיתִי לַיהוָה הַמַּסְתִּיר פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב וְקִוֵּיתִי לוֹ׃ יח הִנֵּה אֲנִי וְהַיְלָדִים אֲשֶׁר נָתַן לִי יְהוָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים בְּיִשְׂרָאֵל מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת שֹׁכֵן הַר־צִיּוֹן׃ יט וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל־הָאֹבוֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַהֹגִים הֲלֹא עַם אֶל־אֱלֹהָיו יִדְרֹשׁ בְּעַד הַחַיִּים אֶל־הַמֵּתִים׃ כ לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה אִם־לֹא יֹאמְרוּ כַּדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין לָהֶם שָׁחַר׃ כא וְעָבַר בָּהּ נִקְשֶׁה וְרָעֵב וְהָיָה כִּי־רָעַב וְהִתְקַצַּף וְקִלַּל בְּמַלְכּוֹ וֵאלֹהָיו וּפָנָה לְמָעְלָה׃ כב וְאֶל־אֶרֶץ יַבִּיט וְהִנֵּה צָרָה וַחֲשֵׁכָה מְעוֹף צוּקָה וַאֲפֵלָה מִנְדָּח׃

חתום תורה בלמודי׃ יז וְאֶסְתְּרִי מִן בֵּית יַעֲקֹב וְאֶצְפֵּי לֵיהּ׃ יח הָא אֲנָא וְלָדַיָא דִּיהַב לִי יְיָ לְאָתָא וּלְמוֹפְתָא בְּיִשְׂרָאֵל מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת דְּשָׁרֵי בְּטוּרָא דְּצִיּוֹן׃ יט וְאֵין יֵימְרוּן לְכוֹן אִתְבָּעוּ לְוָת מְגַלְגְּלֵי וְלְוָת מְנַחְשֵׁי דְּמַצְפְּצְפִין וְדִמְהַגְהְגִין הֲלָא עַם לֶאֱלָהּ יִתְבָּעוּן לְוָת מֵיתַיָא עֲבוּר חַיָיא׃ כ לְאוֹרַיְתָא וּלְסָהֲדוּתָא אִם לָא יֵימְרוּן כְּפִתְגָמָא הָדֵין דְּלֵית לֵיהּ נְהוֹרָא׃ כא וְיִתְעַבַּר בַּהּ מְעִיק וְרָעֵב וְיְהֵי אֲרֵי יִרְעַב וְיִתְרְגַז וִיקַלֵּל בְּמַלְכֵּהּ וּבֶאֱלָהֵהּ וְיִסְתַּלֵּק לְעֵלָּא׃ כב וּלְאַרְעָא יִסְתְּכֵּל וְהָא עַקְתָא וְחֶשְׁכָּא אֲחִידוּתָא דְּמַכְתָּשׁ וְלָא מִתְפְּרַק׃

ביאור מהגר״א

על כף שנוי חלק עשיריות מבכף סיס כ׳וחב כחלן וסיומו כי עלם סכף. סוא עיקר מיזוג ככף סיא חלק עבר וכן תמרו חו״ל בכל כמתנה שלו סיס רוחב ת׳ פרפס סיזוג הכוסים עם הכוכבים סיס ת׳ פרפס והכוכבים סיס מ׳ פרפס וסייט כי הכוכבים סוא עיקר מיזוג ממתנה וכן מלא רוחב כל ת״י סיס ת׳ פרפס סגל חלן יסודה לגד סיס מ׳ פרפס וזה שלשתי רוחב חלק סיזוג יסודה ו״ם עמנואל כוא כמו בלבל ת״י כמ״ם כל סגד כחלן ישראל יש לו חלוש: (ס) רצו עמים ותתו וגו׳. לשם יאמר סתחברו לגבל חי יאמר לכם כי תבנו ואתם יוכל על פי כן סוכו ותתו וכן עלו עלה ותוסר כו׳ ואמר רשו ועלו ונבזרה למלחמה ואמר רשו ותחשבו על שם תחכולות סתגברות שלשתי רוחב חלק כמתחברים כאחד כך׳ כמו שכל אחד גאזר גבורה וגם כשלם נשמים בעצמן בלחיה תחכולות תעשה שלחמה כך׳ שמעצים ומדברים על שם וזה שנאמר עוזו עלם ודברו דבר: (יג) לח כ׳ לבחות חוהו שקדישו וגו׳. לשם לומר לשון תירוא כיינו כמחשבה ואמר לח תירוא כיינו לשני חלקי סתחשבה ויניח וכן עד שני חלני דלינה: (יג) לח כ׳ לבחות חוהו שקדישו וגו׳. לשם לומר לשון תירוא כיינו כמחשבה ואמר לח תירוא כיינו לשני חלקי סתחשבה ויניח וכן בקושר ואמר שקדישו וסוא מוכיחם כיינו עד ג׳ רשעות של שמם שעשה שקדישו עד שלם קדש מזדלחכם עד ברכם רשעוס ומעריצים עד שלם אחד גבור: ואם מורחו ׳ שבשם סזה מפורשת: (יד) לשון גבן נגף ולצור מכשול כיינו שני דברים שם שם שלהו ומה שאמרינו סוא שני דברים לשני לשון נגף ולצור מכשול: לשני שני ישראל. • עשרת שבשים ויסודם וכן׳ יסיס לשם ׳כו׳ ליוסב ירושלם ואמר וסיס כו׳ על קשר כשם, ומנחו שיסיס לשון כו׳ ו״ם וכשלו שם כו׳ רשם לומר כתוכן מהגים ולצור מכשול: (טו) וכשלו שם. עד שר מכשול

מצודת דוד

ויצר על תמרות: עד לומר יגיע. יסוא עד חוזק סלומר וסוא יסולים ולפי שסשמיעו לפי הנסר תחז לשון שכנת מיס מגיע אל הלומר: משום כשפיו • שסשמשות משכנו יסיס עלא רוחב חלק עשר אל וסוא יסודה שבשיפס סתשמשות לסיות שם סמקום לסיות שם כלשר יוכב שם עמנואל בן העלמה משם חמז: (ב) ועדים נאמנים. • חתם חיל שמריה שברו עמיס ותתו״ם חשבו גם חתם: ואחזיהו וכו׳. כשביס ממנחק לעזרת שמריה ואחזיהו חמרי וחלדו לכם: שהחזק במלחמה ושמוך חשכרו וכשל שדבר לחזק שעיון: (י) עצו וכו׳. שהיעצו שם לעשות ושם כשך כי עלה תופר: דבר וכו׳. דברו דבריכם חבל לא תחקיים כי עמנו אל ולא יעזבו בידכם: (יא) כי כה אמר ה׳ אלי. חוא למעלה שאמר עלו עלה ופופר וכן כי כשאמר ה׳ אלי שיקר עלשכם וכו׳: בחזקת יד. כ״ל יסר עלשם בתוקף יד וזעזוע כעוף כעבור ושים מלשם כי יכה כל מילו הכה: ויסרני • גם סוכיח וזסיכר חומי מלכת בדרך שלם זסם שכנע וסיעשו שהשמיד ממיל. שמריה ושומעים למעוד בחזקים מלכם ולפעלים עם שמריה: לאמר. וכה שאמר אלי: (יב) לח תאמרון קשר וכו׳. כ״ל עם כי שכנע וסיעשו שהם שכוח מול חזקים וסיעשו וסחוכיח שמרה כניס לשמות מ״מ לח תאמרון להתקשר ולהתחבר לכל שאר יאמר העם שזה קשר שמרה. ואת מוראו • לח סיראו. שמחד שמריה: ולא תחזו לו כעם שמריות וסחזק עליו שהוא חזק ביותר כשאר יאמרו שהם שזה: (יג) קדשו. שקדשו עמו: כ״ל בשעמו עם׳ וקדשו עמו: וסוא מוראכם. וכך סוא יהיה מוראכם כ״ל לח תחפדו ממי כי עם מעט יאבדך: וסוא יהן לכם סריעות וכח מול סלויב: (יד) וסיה למקדש. כ״ם יהיה לשני בתי ישראל וכם חזקים ושיעשו: שבשע ושיעשו לשאר יהיה לאחרון משבש ומגדל עוז להשבש בם וסוא חזקים. ושיעשו כי יעלו מיד סמריב ולאחר יהיה לשכן נגף ולצור מכשול וסוא שבשע ושיעשו כי אחר שבשלשו עם סמריב וילחו עלשו שבשו טוב: לשם ולמוקש חוזר למעלה לומר למעט יהיה לשאר נגף וכו׳. לפי שבוא סיה לשאר ולמוקש לשמלך יהוסב ירושלים ושבשלשו עם סמריב וילחו עלשו שבשו טוב: לשם ולמוקש חוזר למעלה לומר למעט יהיה לשאר נגף וכו׳. לפי שבוא סיה לשאר ולמוקש לשמלך יהוסב ירושלים וחוא חזקים: (טו) וכשלו בם. בשכשו בנגף ובשלוך שמכשול יכשלו כניס וכם

סיעת

מצודת ציון

על דמעות • מל׳ בכי: (ס) רועו • עניני שבירה וכלילה כמו תרועת שבשב ברוע (שופטים ג׳) • ותחתו • גם חוא ענין שבירה כמו ותת שפריס (לעיל ו׳): שתחזקו כי כשזוב בשתניו חוא מחזק ומזוב ניזכר: (יב) קשר • ענין לגודש ללחת: שפריטו • ענין חזק כמו כגבור ערין (ירמיה כ״ו): (יד) למקדש • שיעו שכריח וכלילה כמו תרועת שבשב ברוע (שמות ל״ב) • ענין מקדש עך חוא

(שמות

רדק

(ו) נעלה ביהודה · כמי שהוא ראש יהודה והיא ירושלים . ונקיצנה · נעשה לה מצור עד שיקוצו מפנינו ויפתחו לנו : ונבקיענה אלינו · או נבקיענה כלומר נבקע חומותיה ונכנס בה ותהיה ברשותינו ונמליך מלך בתוכה על ידינו ומאתנו , ומי יהיה זה את בן טבאל והוא היה איש מבני אפרים שהיו חושבים להמליכו בירושלים זאת היתה עצתם ולא תקום ולא תהיה , ויונתן תרגם ונקיצנה ונבקיענה אלינו ונתחברינון ונשוינון עמנא , ותרגם את בן טבאל ית מאן דכשר לנא שהיא מלה שבאל נוטריקון שטוב אלינו · ויש מפרשים טבאל רמלא בחלופא כית"א דא"ל כ"ס · ורמלא הו' על בן רמליהו : (ז) כה אמר . לא תקום · עצתם ולא תהיה : (ח) כי ראש : לא יהיו שם ראש ומלך בירושלים כמו שחשבו · כי דמשק הוא ראש ממלכת ארם וראש דמשק הוא רצין ולא יהיה ראש ירושלים ועוד אני אומר להם כי בעוד ששים וחמש שנה יחת אפרים מעם · ופירושו יחת עם אפרים : כלומר רצין וארם יחת עם אפרים מהיות זה עם זה · ויהיה חסר אפרים וי"ו השמוש · כמו שמש ירח · ורבים כמוהו · ופירוש יחת רצין השבר כי עליו היה מדבר ועל ארם · ואמר כי הוא יחת אפרים גם כן מהיות עם ולא יהיה רצין אפי' מארם וגם ארם לא יהיה עיר שיוכלו להלחם ולמצוא דבר מעצמם · וכן שמרון שהוא ראש אפרים הוא וראש שמרון הוא בן רמליהו לא יהיה זה לאורך זמן כי יחתו ארם ואפרים מעם · וכן אמר ישא את חיל דמשק ואת שלל שמרון לפני מלך אשור · ואמר ושאר ארם בכבוד בני ישראל יהיו · ותשבון ששים וחמש שנה אינו מתחיל מנבואה זו שהרי בזה הפרק נולד הבן שנקרא עמנו אל · ואמר בטרם ידע הנער קרוא אבי ואמי ישא את חיל דמשק ואת שלל שמרון לפני מלך אשור וכן נאמר במלכים ויעל מלך אשור אל דמשק ויתפשה ויגלה קירה ואת רצין המית , אלא פירושו ובעוד ששים וחמש שנה בהשלמות ששים וחמש שנה מנבואת עמוס שהתנבא על דמשק , ואמר ושברתי את בריח דמשק וגומר , וגלו את ארם קירה אמר ה' , וכן התנבא על גלות ישראל והיתה נבואת עמוס לפי החשבון בשנת שבע עשרה לירבעם בן יואש מלך ישראל , כיצד ירבעם מלך אחד וארבעים ומנחם עשר הרי אחד וחמשים ופקחיהו בן מנחם שנתים הרי חמשים ושלש , ופקח עשרים הרי שבעים ושלש והושע בן אלה תשע ואז גלו ישראל הרי שמונים ושנים הסר מהם שבע עשרה הרי ששים וחמשה תמצא חשבון מכוון ולא תחשוב שהם חדשים לזכריה וירח ימים לשלום : (ט) וראש אפרים · פירשתיו · אם לא תאמינו כי לא תאמנו · אמר הנביא אם לא תאמינו לדברי אלה למה הוא זה לפי שאין אתם נאמנים וקיימים באמונת האל : תאמנו · ענין קיום כמו מימיו נאמנים : (י) ויוסף ה' דבר אל אחז · פירוש על ידי ישעיהו : (יא) שאל לך אות · ידע שלא היה מאמין כדברי האל והוא עצמו הוכיח שלא היה מאמין ששלח מלאכים אל מלך אשור ואמר לו עלה והושיעני מכף מלך ארם ומכף מלך ישראל הקמים עלי , ואם היה מאמין בדברי האל לא היה עושה כן ולא היה שולח לו שחד אלא מתוך שלא בטח בדברי האל שהכעיתו מהם שלח שחד למלך אשור לעזור לו מהם : ה' אלהיך · אמר לו אלהיך אף על פי שהוא לא היה מאמין בו אמר הוא אלהיך ושופטך

ישעיה ז

רַמַלְיָהוּ לֵאמֹר׃ ו נַעֲלֶה בִיהוּדָה וּנְקִיצֶנָּה וְנַבְקִעֶנָּה אֵלֵינוּ וְנַמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֵת בֶּן־טָבְאַל׃ ז כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לֹא תָקוּם וְלֹא תִהְיֶה׃ ח כִּי רֹאשׁ אֲרָם דַּמֶּשֶׂק וְרֹאשׁ דַּמֶּשֶׂק רְצִין וּבְעוֹד שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יֵחַת אֶפְרַיִם מֵעָם׃ ט וְרֹאשׁ אֶפְרַיִם שֹׁמְרוֹן וְרֹאשׁ שֹׁמְרוֹן בֶּן־רְמַלְיָהוּ אִם לֹא תַאֲמִינוּ כִּי לֹא תֵאָמֵנוּ׃ י וַיּוֹסֶף יְהוָה דַּבֵּר אֶל־אָחָז לֵאמֹר׃ יא שְׁאַל־לְךָ אוֹת מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

תרגום

רַמְלְיָהוּ לְמֵימָר׃ ו נִסַּק בְּאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה וּנְתַחְבְּרִינוּן וּנְשַׁוֵּינוּן עִמָּנָא וְנַמְלִיךְ מַלְכָּא בְּגַוַּהּ יַת מַן דְּכָשַׁר לָנָא׃ ז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לָא תְקוּם וְלָא תְהֵוֵי׃ ח אֲרֵי רֵישׁ אֲרָם דַּמֶּשֶׂק וְרֵישׁ דַּמֶּשֶׂק רְצִין וּבְסוֹף שִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין יִבְטְלוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל מִמַּלְכוּ׃ ט וְרֵישׁ אֶפְרַיִם שֹׁמְרוֹן וְרֵישׁ שֹׁמְרוֹן בַּר רְמַלְיָה אִם לָא תְהֵימְנוּן בְּמִלֵּי נְבִיָּא אֲרֵי לָא תִתְקַיְּמוּן׃ י וְאוֹסִיף נְבִיָּא דַיְיָ לְמַלָּלָא עִם אָחָז לְמֵימָר׃ יא שְׁאַל לָךְ אָתָא מִן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ שְׁאַל

(מסורה: ל' וחסר · ל' ומר טבא · ח' · י"א · י"א · י"א · ל' ול' ותאמנו · ז' מ"ל · ל' · ס')

גרע כתרי את כל קרן ישראל ולא תהיה ח' וסי' נמסר בסדר קדשים . וראש י"א וסי' במסרת רבתא :

רשי

טילני"ש בלעז : (ו) ונקיצנה · נעוררה במלחמה : ונבקיענה אלינו . נשוה אותה עמנו כבקעה זו שהיא שוה וכן ת"י ונשוינון עמנא · שיהיו שוין עם עשרת השבטים במלך אחד : את בן טבאל · בן הטוב אלינו כן ת"י ויש לפרש טוב אל אשר לא טוב בעיני המקום ובגימט' של אותיות אלב"ם טבאל הוא רמלא ט"ר ב"ם א"ל בן טבאל בן רמלא : (ז) לא תקום · עצתם זאת שתהא יהודה כבושה תחתיהם : (ח) כי ראש ארם היא דמשק . ואין לירושלי' עמהם כלום : וראש דמשק רצין . בדמשק יהיה ראשו ולא בירושלים וגם פקח ועשרת השבטים בעוד ששים וחמש שנה מיום שנגזר בימי עמוס וישראל גלה יגלה מעל אדמתו (עמוס ז) : יחת אפרים · הרוצץ אפרי' מעם שיגלה סנחריב עם מלכם הושע בן אלה צא וחשב מנבואת עמוס עד שגלו עשרת השבטים ותמצאם ס"ה שנים נבואת עמוס היתה שתי שנים לפני שנתנגע עוזיה שנאמר (בעמוס א) שנתים לפני הרעש ועוזיה נתנגע עשרים וחמש שנים הרי כ"ז וי"ו של יותם וי"ו של אחז ו' של חזקיה שנאמר (מלכים ב יח) וילכדה בשנת שש לחזקיהו היא שנת תשע להושע ויגל את ישראל אשורה הרי ששים ותשע ומניין שימי תלותו של עוזיהו כ"ה שנים שנאמר (שם טו) בשנת עשרים ושבע לירבעם בן יואש מלך ישראל מלך עוזיה בן אמציה על יהודה אפשר לומר והלא עוזיה וירבעם מלכו כאחת לפי חשבון שתמצא בספר מלכים אלא שמלך מלכות מנוגעת בשנת עשרים ושבע למלכו נתנגע והוא מלך חמשים ושתים שנה ואי אפשר לימנות בעוד ששים וחמש שנה מיום שאמר ישעיה נבואה זו שהרי בימי אחז אמרה והם גלו בשנת שש לחזקיהו · וכך מפורש בסדר ע"ל שמנה הכתוב לנבואתו של עמוס : (ט) אם לא תאמינו . לנבואתי אתם אחז ועמו אשר ידעתי כי רשעים אתם : לא תאמנו . לא אמון בכם : (י) ויוסף ה' ואוסיף נבייא דה' : (יא) שאל לך אות . לדבר הזה כי ידעתיך שאין אתה מאמין לדברי הקב"ה

ביאור מהגר"א

נכתוב דבר שלא נשמע ע"כ החדלתי (מלכעתיקה) ; מפני זנבות · ע"ש כמשל שפקח היה קרוב לסוף מלכי ישראל ורצין סוף מלכי ארם : האודים · האוד הוא מן שמגדדין בו האש (כמ"ש רד"ק) כ"ס האש בחרי אף של רצין כו' וחרי הוא נגד האש ואף הוא נגד העשן כמ"ש עלה עשן באפו וגם נגד מעשה ומחשבה אף וחרי הוא במעשה ועשן ואף הוא במחשבה : רצין וארם ובן רמליהו · ולא אמר ישראל ובן רמליהו כי לא היה לישראל חרי אף על יהודה : (ה) יען כי יעץ עליך ארם רעה אפרים וגו' · רלה לומר כי יען ארם את אפרים רעה עליך : לאמר · פירוש וכך אמרו לאפרים : (ו) נעלה ביהודה ונקיצנה ונבקיענה · הוא כנגד ג' גליות בגלות יהויקים כתיב בימיו עלה נבוכדנצר ובגלות יכניה כתיב ויקצץ את כל כלי הזהב ובגלות צדקיהו כתיב ותבקע העיר : בן טבאל · שר אחד ידוע להם · וסוד בן טבאל : (ז) לא תקום · היינו הקמת המלך את בן טבאל ולא תהיה יהודה וירושלים תחת ממשלתם : (ח) כי ראש וכו' : לא תהיה דמשק ראש יהודה אלא ראש ארם : וראש · לא יהיה רצין ראש לירושלים אלא לדמשק וסוד הקום הוא כללות כ' שמות הידועים שמהם נאצלות וכנגד השם השלישי אמר ובעוד ששים וחמש וכו' : ובעוד ששים וחמש וגו' · בעוד רלה לומר בתוך משך ס"ה וגם אחרי כמשך היינו שאחרי ס"ה יחת אפרים מעם ר"ל מהיות עם אלא גלה יגלו ובתוך ס"ה יהיה ראש אפרים שמרון ולא ירושלים כי לא יהיה ירושלים תחת ממשלתם כלל וראש שמרון בן רמליהו ולא ראש ירושלים וביאור חשבון ס"ה (אנ"ס לא אכפיל הדברים כי כבר הדפסתים על לוח מסודר ומבואר בסוף ד"ס בתוך ביאור שנות המלכים והשמיטות ומדידת הבית ע"פ דעת חז"ל נאמנים למי המקראות ונחמדים למי שעמל בו קודם ראות דברינו) : (יא) העמק שאלה · פירוש עמוקה כשאול ומאי שהוא נקוד חולם ותיבה אות נשתנה לקמן כמו קדם קדשים : הגבה למעלה · רלה לומר כי נמצא גבוה וגבוה מעליהם היינו שמים ושמי השמים וז"ש כי ה' כו' בשמים ממעל וי"ש כאן הגבה למעלה ובזה יתכן מ"ש הכתוב שאל לך אות מעם ה' אלהיך מפי' מתם וכן נאמר הארץ נקראת עמוק נגבי שמים כמ"ש השליך משמים ארץ תפארת ישראל רמה לבירא עמיקתא

מצודת ציון

אותו ומעלה עשן רב וזהו נקרא זנב האוד וכן כאוד מוצל משרפה (עמוס ד) : (ו) ונקיצנה · ענין הצוק כמו קצתי בחיי (בראשית כז) : ונבקיענה · מל' בקוע : (ח) ובעוד · ר"ל בתוך משך זמן ; יחת · ישבר כמו תחתה קשתותם (ירמיה נא) : (ט) תאמנו · ענין קיום כמו אמונת

מצודת דוד

מחשבות כאלו נלחמו במלחמה אליה בכח חכמתו : (ו) ונקיצנה · ר"ל נעשה לה מצור עד שיקוצו מפנינו ויפתחו לנו שערי העיר : ונבקיענה · או נבקיע חומתה לדרכינו ליכנס בה ותהיה אם כן תחת ממשלתנו : ונמליך בתוכה את בן טבאל . והוא היה איש מבני אפרים : (ז) לא תקום . לא תתקיים עצתם ולא תהיה כן והוא כפול במ"ש : (ח) ראש ארם · עיר המלוכה של ארם היא דמשק ואין לה כלום על ירושלים : וראש דמשק רצין · הוא ראש ומלך על דמשק ולא על ירושלים : ובעוד . ר"ל ואף מה שבידו לא ישאר כי במשך זמן ס"ה שנה מעת שנגזר הדבר בנבואת עמוס שאמר ושברתי בריח דמשק (עמוס א) יחת וישבר מלכות ארם וכמ"ש ויעל וכו' דמשק ויתפשה (מ"ב טז) וזה היה בימי אחז והרחיב הזמן בעבור שזכר גם אפרים : אפרים מעם . תחסר הו"ו ומשמעו ואפרים מעם ור"ל גם מלכות אפרים תשבר במשך זמן ס"ה שנה מהיות עוד עם כי ילכו גולה בימי הושע בן אלה והיתה בשנה השביעית לחזקיה בתוך זמן ס"ה שנה מנבואת עמוס שניבא על ארם ועל מלכות אפרים כמ"ש כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל וגו' (עמוס ב) וישראל גלה יגלה (שם ז) כי נבואתו היתה שתי שנים קודם שנצטרע עוזיה כמ"ש שנתים לפני הרעש (שם א) והרעש היה כשנצטרע עוזיהו כמ"ש בשנת עשרים ושבע וגו' (מ"ב טו) וכמ"ש שם וכל ימי מלכותו נ"ב הרי נשאר כ"ה ועמהם שנתים הרי כ"ז ימי יותם ט"ז וימי אחז ט"ז ושש של חזקיה הרי היתה בתוך זמן ס"ה שנה כי יותם ואחז מלכו שניהם מקוטעים כמ"ש במ"ב ע"ש ותמצא בחשבון הדורות : (ט) וראש · ואף עיר המלוכה של אפרים היא שמרון ואין לה כלום על ירושלים : וראש שמרון בן רמליהו · הוא ראש ומלך על שומרון ולא על ירושלים : אם לא תאמינו לדברי אלה זהו לפי שאין אתם קיימים ומחוזקים באמונת האל : (י) דבר · ע"י ישעיהו : (יא) אות · לעשות אות למען דעת שיתקיימו דברי : העמק שאלה : שאל

יכול להלחם עליה ולמדך שזכות אבות עמדה לו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה ווי (ס"א מי הוא זה שמלך רשע זה אמר להם בן יותם הוא בן עוזיהו הוא אבותיו היו צדיקים לפיכך אי אפשי לפשוט ידי בו הדא הוא ולא יכול להלחם עליה מפני זכות אבותיו בבראשית רבה) : (ב) ויגד לבית דוד : לפי שרשע היה לא הזכיר שמו : נחה ארם על אפרים . נתחבר מלך ארם על מלך ישראל לבא עליך · נחה לשון נקבה על שהמלכות נחה פוסי"ר בלעז לשון וינח בכל גבול מצרים (שמות י) : וינע לבבו · לפי שכבר נלחם בו כל אחד מהם בפני עצמו ויכלו לו שנאמר ויתנהו ה' ביד מלך ארם וגו' (ד"ה ב כח) אומר ויהרג פקח בן רמליה ק"כ אלף איש שניהם בדברי הימים (שם) : כנוע עלי יער קול אילני סרק ישמע יותר מכל אילני פירי כדאיתא בבראשית רבה : (ג) ושאר ישוב בנך . שארית מעט שישובו אלי על ידך והם כבנך : אל קצה תעלת. שם תמצאהו (תעלת פוסי"ר בלעז) : ברכה . כעין מקוה מים שעושים לדגים : העליונה · במורד ההר ויש ברכה אחרת למטה הימנה בתחתיתו : שדה כובס . שדה שהכובסים שוטחים שם בגדים לנגבם כך תירגם יונתן ורבותינו דרשו נכנע אחז לפני ישעיהו ושם על ראשו אוכלא דקצרי כפה עליו כלי פי' כלי מנוקב של כובסים שמזלפין בו מים על הבגדים : (ד) השמר · שב בשלום כיין על שמריו : זנבות האודים העשנים . יהיו בעיניך כזנבות אודים שכבתה שלהבת שלהם · אודים טיזונ"ש

ועשרים אלף ביום אחד ועתה עלו שניהם להלחם עליה : ולא יכול · רצין כי הוא היה עקר המלחמה והוא הביא עמו פקח , וכן אמר עלה רצין נראה כי הוא העקר , ואמר ולא יכול לו מפני חוזק יהודה וירושלם שהרי הם פחדו שלא יכבשו ירושלם שנאמר וינע לבבו ולבב עמו אלא ולא יכול כי לא רצה האל לתת את ירושלם ביד אויב כי זכות היתה עומדת להם עדין כמו שאמר גם בימי חזקיהו למעני ולמען דוד עבדי עד עת בא עתה ותרבה על ידי נבוכדנצר · ובדרש ויהי בימי אחז בן יותם בן עוזיהו מה ראה הכתוב ליחסו אלא אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא ווי הוא זה שמלך זה הרשע אמר להם הקדוש ברוך הוא בן יותם הוא בן עוזיהו אבותיו צדיקים היו לפיכך א"א לפשוט יד בו הדא הוא דכתיב ולא יכול להלחם עליה מפני זכות אבותיו : (ב) ויגד לבית דוד · אמר לבית דוד כי לולי דוד כבר פסקה המלכות מזרעו בעונם ובעון זה המלך שהיה רשע : נחה ארם על אפרים . כמו ויבאו האנשים על הנשים · והגד למלך כי מחנה ארם עם מחנה אפרים נחה כלומר באו עד קרוב לירושלם ותקעו אהליהם ונחו שם לצור על ירושלם ולהלחם עליה · ואמר נחה לשון נקבה על המחנה או על עדת ארם כמו ותהי ארם ותהי ישראל : וינע לבבו · פחדו מאד כי כבר נכשל לפניהם כי כן כתוב במלכים . וינע מן הקל ונפתח הנון מפני השי"ן : ואמר עלי יער · שכולם נעים מפני הרוח ואחד מניע חברו שנוגע בו מפני התנועה והנה התנועה רבה מתנועת עץ יחידי מפני רוח כן היו כל אחד מהם פוחדים ואחד מפחיד · ויש דרש קול אילני סרק נשמע יותר מקול אילני פירות לפיכך אמר עלי יער : (ג) ויאמר · ושאר ישוב בנך · שני בנים היו לו לישעיהו האחד שמו שאר ישוב לאות ולסימן כי שאר יהודה ישובו עוד אחר הגלות ולא כן עשרת השבטים שלא שבו אחר שגלו ועדין לא שבו אף על פי שעתידין לשוב . ועוד כי לא מהרו לגלות יהודה כמו עשרת השבטים . והבן האחר קרא שמו מהר שלל חש בז לאות ולסימן עשרת השבטים שימהרו לגלות קודם שגלה יהודה : ודעת יונתן כי שאר ישוב לא היה בן ישעיהו אלא פירוש שאר ישוב אנשים טובים שהיו תלמידי ישעיהו · ותרגם כן · ושאר דלא חטו ודתבו מחטאה תלמידך : תעלת הברכה , תעלה היא אמת המים הנמשכת מן הברכה והברכה היא עשויה כבנין אבנים שמי המטר מכונסין בה , ואמר העליונה כי שתי ברכות היו שם וזו היתה העליונה : שדה כובס · שהיו כובסים שם הבגדים לפיכך נקרא שדה כובס , ויונתן תרגם חקל משטח קצריא שהיו מכבסים הבגדים לפיכך נקרא שדה בתעלה והיו שוטחין הבגדים לשמש בזה השדה : (ד) ואמרת · השמר·זה לבדו עלרם לפיכך פירשתו ענין אחר ענין שמרים כלומר שב על שמריך כנחת כיין היושב על שמריו , ויונתן תרגם ענין שמירה כלומר אסתמר , וכן פירש רבינו סעדיה השמר מעשות מלחמה והשקט לך אל תירא , והשקט שעל עומד או יוצא פירוש השקט לבך : מפני זנבות האודים · האוד הוא עץ שמנדנדין בו האש , וכדברי רז"ל ליטול אוד מבין הגלים ואינו עשוי להדליק אלא שנשרף מאליו מעט מעט כשמנדנדין בו האש תמיד וכשנשרף עד שחוזר קטן שאין ראוי לאוחזו ביד ולנדנד בו האש משליכין אותו לצד אחד והוא עשן ויקרא זנב האוד ותרון האף נמשל לעשן כמו יעשן אף ה' עד מתי עשנת , וכמו שזנב האוד אין בו כח לבעיר דבר אלא שהוא עשן ומלמר כני הבית מעט עד שיכלה כעשן כן אלו המלכים כאו כחרון אפם אבל אין כח בהם להבעיר ולכלות ובמעט זמן יכלה עשן וישובו לבם ויכלו : ובן רמליהו , פירוש עם הפרים כמו שאמר רצין וארם , וקצר הכתוב דבריו וסמך על המבין כי הזכור המלך הוא הדין לעם , וכן אמר בפסוק הבא אחריו : (ה) יען · הזכר ארם ולא זכר המלך : נעלה

מֶלֶךְ־אֲרָם וּפֶקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַםִ לַמִּלְחָמָה עָלֶיהָ וְלֹא יָכֹל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ׃ ב וַיֻּגַּד לְבֵית דָּוִד לֵאמֹר נָחָה אֲרָם עַל־אֶפְרָיִם וַיָּנַע לְבָבוֹ וּלְבַב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצֵי־יַעַר מִפְּנֵי־רוּחַ׃ ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְשַׁעְיָהוּ צֵא־נָא לִקְרַאת אָחָז אַתָּה וּשְׁאָר יָשׁוּב בְּנֶךָ אֶל־קְצֵה תְּעָלַת הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה אֶל־מְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס׃ ד וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִשָּׁמֵר וְהַשְׁקֵט אַל־תִּירָא וּלְבָבְךָ אַל־יֵרַךְ מִשְּׁנֵי זַנְבוֹת הָאוּדִים הָעֲשֵׁנִים הָאֵלֶּה בָּחֳרִי־אַף רְצִין וַאֲרָם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ׃ ה יַעַן כִּי־יָעַץ עָלֶיךָ אֲרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־

רְמַלְיָא מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל לִירוּשְׁלֵם לַאֲנָחָא קְרָבָא עֲלַהּ וְלָא יְכִיל לַאֲנָחָא עֲלַהּ׃ ב וְאִתְחַוָּא לְבֵית דָּוִד לְמֵימַר אִתְחַבַּר מַלְכָּא דַאֲרָם עִם מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵיתֵי עֲלוֹהִי וְזָע לִבֵּיהּ וְלִבָּא דְעַמֵּיהּ כְּאִשְׁתַּדָּיוּת אִילָנֵי חוּרְשָׁא מִן קֳדָם רוּחָא׃ ג וַאֲמַר יְיָ לִישַׁעְיָה פּוּק כְּעַן לְקַדָּמוּת אָחָז אַתְּ וּשְׁאָר תַּלְמִידָךְ דְּלָא חֲטוֹ וּדְתָבוּ מֵחֶטְאָה לְסִיפֵי מְזִיקַת בְּרֵיכְתָא עִלָּיְתָא דִּי בְּכִבְשׁ חֲקַל מַשְׁטַח קַצְּרַיָּא׃ ד וְתֵימַר לֵיהּ אִסְתַּמַּר וְנוּחַ לָא תִדְחַל וְלִבָּךְ לָא יְזוּעַ מִן קֳדָם תְּרֵין רַבְרְבַיָּא דְאִינוּן כְּאוּדַיָּא מְתַנְנַיָּא הָאִלֵּין בִּתְקוֹף רְגַז רְצִין וַאֲרָם וּבַר רְמַלְיָהוּ׃ ה חֲלַף אֲרֵי מְלַךְ עֲלָךְ אֲרָם בִּישָׁא אֶפְרַיִם וּבַר

ג' · כ"ד · ג' נטעם לעיל ד' · ג' ומ"ל · ס' · ג' כ' מ"ל · ג' · ג' ומ"ל ג' ס'

וסי' ורבה עליך חית · ורבת תעזובה · ורבה משפטה . ורבת היא על הארם : ויגד כ"ד וסי' נמסר במסרה רבתא דאסר' בריש האי תיבורא בשרש נגר : נחת ג' מלעיל וסי' נמסר במלכים חלק ב' סי' ב' · אל קצה ו' דסמיכי בקריאת וסי' נמסר בס' בשלח וביהושע סי' י"ח . בחרי אף ה' בקריאת וסי' ויצא מעם פרעה בחרי אף · ויקם יהונתן מעם השלחן בחרי אף · בחרי אף רצין וארם ובן רמליהו · ובדילם אמציהו להגדורי

תולדות אהרן נקראת אחז ז סנהדרין קד (סנהד' כו) :

ביאור הגר"א

וכו"כ יש דאוריתא : (א) ולא יכל · כמו ויבא משה ואהרן וכיוצא · וכדרך דרוש ולא יכל מדה"ד להלחם עליו כמו שכתב במדרש שהיה מדה"ד מקטרג והשיב הקב"ה שהוא בן יותם בן עוזיהו שהיו צדיקים גדולים שלא היה בהם שום חטא עכ"ל ח"ש כאן אלו שני המלכים ולא חשב יותר · כי לא נאמר כן באמליה ויואש א"כ חשב אלו השתים לעמוד וכותן נגד רצין ונגד פקח : (ב) וינע לבבו וגו' כנוע עלי היער · המשיל הכתוב תנועת לבבם אל נוע עלי היער והוא מ"ד שאמרו הז"ל שאלו לאילני מאכל מ"מ אין קולכם נשמע והשיבו שכבר נשמעים ע"י פירותיהם ושאלו לאילני סרק מ"מ משמיעים קולם והשיבו כי אינם נשמעים כלא"ס והענין כי אילני מאכל מפני כבדות פירותיהם לא ישובו מפני הרוח אבל אילני סרק מפני קלותם מגלי פירות ע"כ תדפנו רוח כל שהוא וז"ש כאן היו מתיראין מרוח כל שהוא מפני קלותן מן המצות וזהו בחינת כנוע עלי היער והנה הסירים פתיתוסן יותר אף מכל עלי היער ואין קולם נשמע כעת גדילתן אלא כעת שרפתן שנשרפים תחת הסיר משמיעים קולם לאמור שראוים לשרפה תחת הסיר ככל עלי סבן ובדמיונם חלוקת אנשים כי יתרון האדם על בע"ח ולאו החכמה וכח השחוק שלא נמצא בשום בע"ח כמותם ובעלי החכמה לא ישמיעו קולם בשחוק כי לכבדות חכמתו אפילו כל רוחות הסיתול שבעולם אין מזיזין אותו ממקומו אבל הכסיל רוח הסיתול וליצנות כל שהוא יתנ עם לבבו ודמתו למלאות פיו שחוק בקולי קולות ואף כי בשחוק יכאב לב ואם הכניסם תוקד כפיו משמיע קולו לאמר כי ראוי לשחוק תחת הסיר של גיהנם ככל בעלי החכמה וז"ש שמלך החכם (קהלת ז ו) כי כקול הסירים תחת הסיר כן שחוק הכסיל : (ג) ושאר ישוב בנך · שבן היה לו נקרא שאר ישוב ע"ש שאר ישוב שאר יעקב שכל בניו נק' ע"ש המופסים כמ"ש הנה אנכי והילדים כו' : אל קצה תעלה וגו' · כמ"ש חז"ל מ"מ לא מנו את אחז א"ד מפני שהיה לו בשת פנים מישעיה שנאמר לא לך לקראת אחז כו' וא"ד אוכלא דקצרי כפה אריסיה ותלש ר"ל מפני מה זכה ותיקן מפני שהיה לו בשת פנים כו' ולכן אמר במשל אל קצה תעלת סבריכה כלומר שעכשיו הוא תכלת תיקונו וכיבושו : (ד) השמר והשקט אל תירא · אל ירך · והוא כנגד מ"ש אל ירך לבבכם מהלכות סוסים ואל תראו מכפטת פריסין ואל תחפזו מקול הקרנות ואל תערצו מקול הצווחות (הג"ה ביאור הדברים לכוונה נכאן כתבן הכותב בשפת יתר עד אשר קשה עלי לברר האוכל ואם כך מוטב שלא לכתוב

מצודת ציון

הגמיסה שגלב ומתקיים ותרגום של ויסמך היה והליב : (ב) נחה · ענין חניה : על אפרים · עם אפרים כמו ויבאו האנשים על הנשים (שמות לה) : וינע · מל' תנועה : (ג) תעלת הברכה · הברכה הוא מקום כנוס המים והתעלה היא חפירה סמוך לה ובעת הבצורת ממשיכים לה אמת המים מן הברכה ובן בתעלת הברכה (מ"ב יח) : מסלת · מל' מסילה והכיל : (ד) זנבות · מל' זנב : האודים · הם העצים שמנדנדין בהם האש לשבגו על מקומו ונשרף מעט מעט על ידי נתיזת האש ובשחוזר לבטות קטן ואינו ראוי עוד לנוחזו ביד משליכים אותו

מצודת דוד

מוסב הוא על אחז לומר שהוא לא היה יכול לעמוד למולם להלחם בעבור העיר : (ב) ויוגד · פרס עלו למלחמה : לבית דוד · הוא אחז ועל שהיה רשע לא רצה להזכירו בשמו : נחה ארם וגו' · ארם עם אפרים חנו אליהם להלחם בהם : וינע · מגודל הפחד נעה לבבו כמו עלי היער הנעים ברוח : (ג) אתה ושאר ישוב בנך . גם אתה לך לקראתו גם בנך אשר נקרא שמו שאר ישוב לאות וסימן אשר שארית יהודה ישובו מן הגלות בימי עזרא : אל קצה וגו' · פ' שם תמצאנו : העליונה · כי שמה היו שתי ברכות אחת ממעל ואחת מתחת : שדה כובס · השדה שהיו הכובסים שוטחים שם את הבגדים המכובסים : (ד) השמר והשקט · השמר מעשות מלחמה והשקט לבך אל תירא ואל יבוא מורך בלבבך : זנבות האודים · שהמה כמו האודים ... [illegible] ... (ה) יען · בעבור שיען

אֶפְרַיִם מֵעַל יְהוּדָה אֵת מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ יח וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׁרֹק יְהוָה לַזְּבוּב אֲשֶׁר בִּקְצֵה יְאֹרֵי מִצְרָיִם וְלַדְּבוֹרָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר׃ יט וּבָאוּ וְנָחוּ כֻלָּם בְּנַחֲלֵי הַבַּתּוֹת וּבִנְקִיקֵי הַסְּלָעִים וּבְכֹל הַנַּעֲצוּצִים וּבְכֹל הַנַּהֲלֹלִים׃ כ בַּיּוֹם הַהוּא יְגַלַּח אֲדֹנָי בְּתַעַר הַשְּׂכִירָה בְּעֶבְרֵי נָהָר בְּמֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת־הָרֹאשׁ וְשַׂעַר הָרַגְלָיִם וְגַם אֶת־הַזָּקָן תִּסְפֶּה׃ כא וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יְחַיֶּה־אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר וּשְׁתֵּי־צֹאן׃ כב וְהָיָה מֵרֹב עֲשׂוֹת חָלָב יֹאכַל חֶמְאָה כִּי־חֶמְאָה וּדְבַשׁ יֹאכֵל כָּל־הַנּוֹתָר בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃

דְּאִתְפְּלִיגוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל דְּבֵית יְהוּדָה יַת מַלְכָּא דְאַתּוּר׃ יח וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא יִכְלֵי יְיָ לְעַם קָטְרֵי מַשִׁרְיַת גִּבְרַיָּא דְסַגִּיאִין כִּדְבוֹבַיָּא וְיֵיתִינוּן מִסְּיָפֵי אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּלְעַלְיֵי מַשִׁרְיָתָא דְאִינוּן תַּקִּיפִין כְּדַבַּרְיָתָא וְיֵיתִינוּן מִסְּיָפֵי אַרְעָא דְאַתּוּר׃ יט וְיֵיתוּן וְיִשְׁרוּן כּוּלְהוֹן בְּרַחֲבֵי קִרְוַיָּא וּבִשְׁקִיפֵי כֵּיפַיָּא וּבְכָל מַדְבְּרֵי נַעֲצוּצַיָּא וּבְכָל בָּתֵּי תוּשְׁבַּחְתָּא׃ כ בְּעִדָּנָא הַהִיא יִקְטוֹל יְיָ בְּהוֹן כְּמָא דְמִתְקְטִיל בְּחַרְבָּא חֲרִיפָא בִּסְבָבַיָּא וּבְמִגְרַיָּא דִּבְעִבְרֵי נַהֲרָא בְּמַלְכָּא דְאַתּוּר יַת מַלְכָּא דְבָבֶל וְיַת מַשִׁרְיָתֵיהּ וְאַף יַת שִׁלְטוֹנֵי דְבָבֶל כַּחֲדָא יְשֵׁיצֵי׃ כא וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא יְקַיֵּם גְּבַר עֶגְלַת תּוֹרִין וְתַרְתֵּין עָן׃ כב וִיהֵי מִסְּגֵי טוּב מְשַׁח יֵיכוּל שְׁמַן אֲרֵי שְׁמַן וּדְבַשׁ יִתְפַּרְנְסוּן כָּל צַדִּיקַיָּא דְאִשְׁתְּאָרוּן בְּגוֹ אַרְעָא׃

רדק

ועל עמך ועל בית אביך ימים אשר לא באו וגומר, כלומר ימי רעה אשר לא באו מיום שנחלק המלכות, כי אז התחילו הרעות לבא על ישראל ולא היו בכלל הימים שעברו ימי רעה כמו אלה הימים, ומי יהיה העושה הרעה הגדולה הזאת שיביא ה' עליך את מלך אשור, ואמר עליך, כי עליו עלה תגלת פלאסר מלך אשור ויצר לו, כמו שכתוב בדברי הימים, ואמר ועל בית אביך, בעבור חזקיהו בנו שעליו עלה סנחריב מלך אשור על כל ערי יהודה הבצורות ויתפשם ולא נשארה עיר בכל ארץ יהודה שלא כבש אלא ירושלם, ואמר ועל בית אביך, ולא אמר על בנך בכבוד חזקיהו שהיה צדיק ואחז היה רשע: (יח) והיה ביום ההוא ישרוק · כאלו ישרוק להם שיבאו, כלומר שיעור את רוחם, וכן אמר למעלה ושרק לו מקצה הארץ, ואמר זבוב ודבורה לפי שמתאספים לרוב כרגע לפי' המשיל חיל מצרים וחיל אשור לזבוב ולדבורה שיתאספו מהרה מהרה כמו שאמר למעלה והנה מהרה קל יבא, וכן נאמר במשל סבוני כדבורים, כאשר תעשינה הדבורים, וי"ת כן יכלי ה' לעם קטרי משרית גבריא וגו', ואמר בקצה יאורי מצרים כי הקצינים שבמצרים יבאו עם מלך אשור כשיעלה על ארץ ישראל, וזכר יאורי לפי שעובדי האדמה מתקנים יארים בכל מקום להשקות אדמתם, ואמר כי אפילו עובדי האדמה יניחו עבודתם ויבאו מרוב שנאתם להשחית את ארץ ישראל: (יט) ובאו ונחו כולם · אמר ונחו כולם לפי שהדבורים נחות על הפרחים, ואמר בנחלי הבתות ובנקיקי הסלעים, כלומר בערים אשר בעמקים ובערים הבצורות אשר בסלעים, ופירוש הבתות חרבות, כמו ואשיתהו בתה, ודגש הפ"ו תמורת הנח, ופירוש נקיקי הסלעים פני סלעים: ובכל הנעצוצים ובכל הנהלולים, הם עצים פתוחים, כמו תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס, והם משל על ערי הפרזות, וי"ת ובכל הנהלולים בתי תושבחתא: (כ) ביום ההוא · זה היום המגפה אשר היה במחנה אשור כשבא לירושלם אחר שכבש כל ארץ ישראל, ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור, והמשיל המגפה לתער לפי שהתער משחית השער מכל וכל כן היתה המגפה רבה בהם ובגדוליהם, כמו שכתוב ויכחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה מלך אשור, ופירוש בעברי נהר בחיל הבא מעברי הנהר, והוא במלך אשור שבא עם גדודיו לירושלים, ומה שאמר יגלח בהם הראש, ופירוש את שער הראש, וכן וגלח את ראשו, והוא משל על ראשי גדודיו, ושער הרגלים הוא שער הערוה והוא כנוי להמון העם: וגם את הזקן תספה · והזקן כנוי למלך, לפיכך אמר וגם כי אין דרך לגלח את הזקן ואפילו מי שיגלח את ראשו לא יגלח את זקנו, אבל שער רגלים דרך העולם לגלח, ואמר על הזקן תספה ולא היתה בכלל יגלח לפי שמלך אשור לא מת במגפה כי בניו הכוהו בחרב, ומלת תספה שלא עומד, ופירוש תספה לזקן כי הוא לשון נקבה כמו וכל זקן גדועה אף על פי שמצאנו גם כן בלשון זכר, וי"ת את הראש ית מלכא, ותרגם וגם את הזקן ואף ית שלטונהא, ושער הרגלים, תרגם כמו שפירשנו, ופירוש השכירה כי התער שישכור אדם הוא טוב ומחודד, וי"מ שכירה גדולה, וכן גם שכיריה בקרבה גדוליה, וי"ת חרבא חריפה, ושער הוא משקל אחד בסמוך ובמוכרת והוא בשקל נער בער ואינו מתקל שער לגוב: (כא) והיה ביום ההוא יחיה איש · גם זה בימי חזקיהו, ואמר שיהיה שלום וברכה בארץ ומרוב הברכה יגדל איש עגלת בקר ושתי צאן ודי לו בהם, כמו אם יהיו לו עדרים מהם בזמן אחר כי זמן ברכה יהיה בימים ההם: (כב) מרוב חלב · מרוב שיעשו חלב יאכלו החמאה כי החלב יש בו חקים שהוא נשיובי דהלכא וכשיפתם החלב ישתנו מעורב ובימים ההם מרוב שיהיה להם חלב יעשו ממנו חמאה ולא יחושו על הקום ויספכו אותו ולא יאכלו מן החלב אלא החמאה שיוציאו ממנו וגם דבש יהיה להם ברכה מאד, כמו שנאמר על האדמה זבת חלב ודבש: כל הנותר · כי בימי חזקיהו גלו רוב ישראל

רשי

ימי חיל מלך אשור ואף בהם יעשה ליהודה גם וכן מצינו (בדברי הימים ב׳ כח) שבא מתחילה על אחז דכתיב ויבא עליו תגלת פלאסר ויצר לו ולא חזקו ובימי חזקיהו בנו נעשה הנס: (יח) ישרק ה׳. ירמוז להם שיתקבצו: לזבוב · חיילות רבות כזבובים מארץ מצרים יבואו עם סנחריב: יאורי מצרים. לפי שכל ארץ מצרים עשויה יאורים שאין הגשמים יורדים שם אלא נילוס עולה ומשקה: ולדבורה: חיל גבורי' עוקצים כדבורים: (יט) בנחלי הבתות: נחלי עמקים שהות בורים: ובנקיקי הסלעים: לארוב. נקיקי נקרות הצור: ובכל הנעצוצים. מקום הסירי' (שקירין בלע"ז בלעז) וכן תחת הנעצוץ יעלה ברוש (לקמן נה): הנהלולים · בתי תושבחתא: (כ) יגלח ה׳ בתער השכירה: הגדולה וכן גם שכיריה בקרבה (ירמיה מו) ת"י רברבהא יגלח: בעברי הנהר. ביושבי עבר הנהר ובמי מן היושבים במלך אשור את הראש יגלח ואת שער הרגלים לפי שהוא דבוק נשתנה לינקד פתח: תספה: תכלה והתגלחת היא ההריגה והתער היא החרב: את הראש: הוא סנחריב: הרגלים. משריתיה: הזקן. שילטוניים ורבותינו אמרו גילוח ממש וספת הזקן תריכתה באש הזקן זקן סנחריב כדאיתא באגד' חלק: (כא) יחיה איש וגו'. ולפי שתהא צרה, ריקנים שיבוזו החיילות את הבהמות ובמעט הנותר אתן ברכה: (כב) והיה מרוב חלב· שיעשו ב' הצאן הללו יבוזו בעיניהם החלב ויאכלו החמאה הוא שומן החלב: כל הנותר: הצדיקים הפלטים מחרב סנחריב בשירה גדולה הוא מבשר להם שהוזמן להם פרנסה אחר כל השממון ההוא: והיה

ישמעו ויעבדו יבלו · ותסיריך ישמחו · חמשביע בטוב · יחיה דוד · ואיש ואשה לא יחיה דוד · והכח רוד את הארץ · ויואב יחית את שרד העיר דד"ה. יחיה איש עגלת בקר. כי לא יחיה רשע · נשימה נא

תולדות אהרן

נפער השירס · סנהדרין לה: עגלת בקר. שם נד חולין קלב:

ביאור מהגר"א

את מלך אשור · קאי למעלה יביא ה' את מלך אשור: (יח) לזבוב אשר בקצה יאורי מצרים ולדבורה אשר בארץ אשור · הזכיר מצרים ואשור שמצרים הוא ראש לכל הגליות ואשור תחלת ארבע גליות ואמר זבוב אצל מצרים שזבוב מבוקן ומתועב ואוכלת הנרעת ומכה פריה וכן מצרים מקור הטומאות ועומדת על היאור שהוא ע"ז ודבורה (עוקצת ודובשת וכן אמר אשור ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם) הוא המזיק: (יט) בנחלי הבתות וגו' · שנ כאן ד' דברים נגד ד' דברים חכמה ויראה ומע"ט ותורה כשישראל טרודים מהם אזי יכולת ביד שונא לבא בישראל אמר בנחלי הבתות נחל ע"ש נחל נובע מקור חכמה הבתות ע"ש ואשיתהו בתה שיהו במקומות שהם רקים מן חכמה ואמר נקיקי הסלעים עת"ז תיקון כ"א ד' נ"ר קרקפתא איסי סלע כו' והוא אינו אלא מלא נקיקים ובקיעים שאין בו יראה: ובכל הנעצוצים · שרוקרים בקוצים ושיטו רע לבריות היפך מע"ט ובמ"ש ובליעל בקוץ מונד: ובכל הנהלולים · כתרגומו בתי תושבחתא והוא היפך התורה והם בסוד אתוכי רעיתי במ"ש כשיר השירים ע"ש: [כ] בתער השכירה · פי' שאינו דומה תידוד שתער כשמגלחין כה כתגם לחידודו כשהיא שכורה: בעברי הנהר · רצה לומר בשני עבריהם שנתרב יפול בחרב בארצו מעבר לנהר ועמו יפלו בהכאת המלך מעבר לנהר מזה: את הראש · שער הראש ושער הרגלים והוא כנגד מ"ש חז"ל מ' אלף בני מלכים ומ' אלף גבורים וס' אלף אחתי חרב שרגים לפניו ועל שאר העם אמר תספה: (כא) יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן · לומר שלא ישאו אחרי המוכרות אלא כדי סיפוק וסיוע עגלת בקר לחרישה וב' צאן · א' לחלוב ללחם כמ"ש ודי חלב עזים ללחמך וא' ללבוש כמ"ש כבשים ללבושך: (כב) והיה מרוב עשות חלב · כענין שאמרו חז"ל כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו כן הוא בכל התאוות: כי חמאה ודבש וגו' · בענין אגדות נמשלו לדבש והלכות נמשלו לחמאה שהוא שמן הברכה ואינו מוגאן אלא בעורת רב שמקשה ומפרק עד שעולה הדין לאמתו וכמ"ש חז"ל אם ראית ת"ח שתלמודו קשה עליו כברזל מפני שאין משנתו סדורה עליו פירוש שלא למד עדיין הברכה אבל הלומד הרבה תורה פנים בפנים

מצודת ציון

(יח) ישרוק · ענין השמעת קול בקבוץ השפתים וכן שרקו ויניעו ראשם (איכה ב׳): יאורי · נהרות ת"א נהרא · (יט) בנחלי · ענין עמק וכן ויחפרו עבדי יצחק בנחל (בראשית כו): הבתות · השוממות כמו ואשיתהו בתה (למיל ה): ובנקיקי · ענינו בן הסלע וכן בנקיק הסלע (ירמיה יג): הנעצוצים · מין קוצים וכן תחת הנעצוץ (לקמן נה): הנהלולים · הם אילני פרק פתוחים ונבזים: (כ) השכירה · מלי שכר · או הוא ענין גדלות וחשיבות וכן גם שכיריה

מצודת דוד

ר"ל אם מי יעורר למשוח הרע את מלך אשור והוא תגלת פלאסר · שצר לו וסנחריב הצר לחזקיהו כי כבש כל ערי הבצורות ביהודה זולת ירושלים: (יח) ביום ההוא · ביום בוא סנחריב מלך אשור: ישרוק · ר"ל יעיר לבם: לזבוב · חיילות רבות כזבובים: אשר וגו'. כי כל חיל מצרים מקבצו יבואו בעזרת סנחריב: יאורי מצרים. אמר כן לפי שכל ארץ מצרים עשויה יאורים ונילום עולה דרך שם להשקות השדות: ולדבורה. חיילות גבורים עוקצים כדבורים: (יט) בנחלי הבתות · על כי יהיו רבים לזה יחנו אף במקומות ההם: (כ) ביום ההוא · באומר אבל אחפיה עדי אובד כי ביום ההוא יגלח וכו' והתער הוא משל על החרב וההגלחות על ההרג: השכירה: הוא התער שמשכרין אותה בדמים הוא חדה מאד: בעברי נהר: כאנשי עבר הנהר ובמי במלך אשור: את הראש · יגלח את שער הראש ואת שער הרגלים רצה לומר השרים ויתר העם: וגם את הזקן תספה. התער תהיה תכלה גם שער הזקן חהו סנחריב כי גם הוא נהרג אז מבניו: (כא) יחיה איש. כל אחד יגדל בביתו עגלת בקר ושתי צאן ומרוב הברכה יהיה די לו בהם: (כב) מרוב
ססמם

הַעֲמֵק שְׁאָלָה אוֹ הַגְבֵּהַּ לְמָעְלָה׃
יב וַיֹּאמֶר אָחָז לֹא־אֶשְׁאַל וְלֹא־
אֲנַסֶּה אֶת־יְהוָה׃ יג וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־
נָא בֵּית דָּוִד הַמְעַט מִכֶּם הַלְאוֹת
אֲנָשִׁים כִּי תַלְאוּ גַּם אֶת־אֱלֹהָי׃
יד לָכֵן יִתֵּן אֲדֹנָי הוּא לָכֶם אוֹת
הִנֵּה הָעַלְמָה הָרָה וְיֹלֶדֶת בֵּן
וְקָרְאת שְׁמוֹ עִמָּנוּאֵל׃ טו חֶמְאָה
וּדְבַשׁ יֹאכֵל לְדַעְתּוֹ מָאֹס בְּרָעַ
וּבָחֹר בַּטּוֹב׃ טז כִּי בְּטֶרֶם יֵדַע
הַנַּעַר מָאֹס בְּרָע וּבְחֹר בַּטּוֹב
תֵּעָזֵב הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה קָץ
מִפְּנֵי שְׁנֵי מְלָכֶיהָ׃ יז יָבִיא יְהוָה
עָלֶיךָ וְעַל־עַמְּךָ וְעַל־בֵּית אָבִיךָ
יָמִים אֲשֶׁר לֹא־בָאוּ לְמִיּוֹם סוּר־

ג׳ · ג׳ כ׳ מסורה
דִי יִתְעַבִּיד קָדָּ גַּם עַל אַרְעָא
אוֹ תִתְחֲזֵי קָדָּ אֶת בְּשְׁמַיָּא׃
יב וַאֲמַר אָחָז לָא אֶשְׁאַל וְלָא
כ׳ ה׳ אֲנַסֵּי קֳדָם יְיָ׃ יג וַאֲמַר שְׁמָעוּ
נָא בֵּית דָּוִד הַזָּעֵר לְכוֹן
דַּאתְוֹן מְתַקְנִין יַת נְבִיָּא אֲרֵי
קלי״ד תְּתַקְנוֹן אַף יַת פִּתְגָמֵי אֱלָהָי׃
יד לָכֵן יִתֵּן יְיָ הוּא לְכוֹן אָתָא
הָא עוּלֶמְתָּא מְעַדְיָא וְתֵלִיד בַּר
וְתִקְרֵי שְׁמֵהּ עִמָּנוּאֵל׃ טו חֶמְאָה
וּדְבַשׁ יֵיכוֹל עַד לָא
ג׳ · י״ג · ג׳ ט׳ דנפיק׳ יְדַע עוֹבְדָא בִּישָׁא
וְלָקָרְבָא טָבָא׃ טז אֲרֵי עַד
לָא יְדַע עוּבְדָא דְּרָחֲקָא
בִּישָׁא וְלָקָרְבָא טָבָא תִּתְרְטִישׁ
אַרְעָא דְּי אַתְּ מְעִיק מִן קֳדָם
י״ג תַּרְעֵין מַלְכָּהָא׃ יז יַיְתֵי יְיָ
עֲלָךְ וְעַל־עַמָּךְ וְעַל־בֵּית אֲבוּךְ
יוֹמִין דְּלָא אֲתוֹ לְמִיוֹמָא

וקראת ה׳ רפין בקריאת וסי׳ וקראת שמו ישמעאל כי שבע . וק׳ את שמו עמנואל . וקראת אתכם הרעה באחרית הימים . וק׳את ישועה הזותיך ושערך . מאום ג׳ בקי״את וסי׳ חמאה ודבש יאכל . כי בטרם ידע הנער . כי אם מאס מאסתנו קצפת . חר סחי ומאס תשימנו . בסוד ס׳ דאשין וסי׳ הנה ארצי לפניך . עסך ישב בקרבך . כי בטרם ידע . חמאה ודבש יאכל . חנני מקר על שמעיה . יבלו בסוב . והברו אם

ויסופך מיד מלה למלכים , ומתמן נו כי סוף מלכים עניני מדין ומבניית וסופם : סעמק מלה . סעמק מלה למיזם ומיזם תרגם עיזק לך , מלה מקור כמשקל מלוי . ס׳ סעמה . ופי׳ סעמק ומבנה אם תרגם אות בשתים לך בתרך , וכ״ש מלה דיתעביד לך נסין על תרעא או יתחזי לך כשתים , יתמר נסין על אחר בתרך כי על ידי נס יסיס אותו שנתן לו בתרך להיות דעת וכדומה לשון : (יב) ויאמר אחז לא אשאל ולא אנסה . כל זה סיס מעט מתמיה ותפס על פי שהוא אומר בלבון סעמק כלומר ידע את לבבכן כי לא תאבו לבקש אותי . ממיעוט שמתמה כלומר מיני מוסגם לגמרו כוס לפיכך ענש לו סכניה כי תלגו גם את אלהי : (יג) ויאמר ׳ בית דוד ׳ לעיטו לא קלקל כאמו , כמו שמע נא בן תחיעוב וזכר דוד ולא זכר אביו כי כעבור דוד סיתה לו כמלוכה וכעבורו עומד עמו אהל נסים , וכן ויאמר עמה אל קדח שמעו נא בני לוי : תאנים . כתרגומו ית נבייא , וכן את אלהי ית שתעמי אלהי , כלומר אחז אתם מאמינים כהם ותחשבו בלבבכם כי הוא נלאה ותלם עלכסים את דבריו , והלאות וסיגיע כדכתיב תוגיעוני (יד) לכן ׳ סיס יתן לכם הוא שעמו אף על פי שתן אתם תאנים כו וזוח יתנו לכם כדי שתאמינו בו על כרחכם : הנה העלמה הרה . סעלמה היתה בתולה אלא פלמה כמו שערה תסיס בתולה או בעולה , וכמו דרך נשי בעלמה סיא בעולה , וכן לזכר קטן כתנים יקרא עלם , כן מי שהוא בתולה ואינו יודע סיתה קטנה כתנים , לפיכך נקראת עלמה , וכעלמה בוחה שאין מצות הבעל עליה , וזוג הכתוב , כי לם סיתה לחת לה בעולה , ותקרא שמו עמנואל : ותקרא • על שמו הוא תומר וסיס מנסים כי שתוות סוא קורלות שם לנביהן , ואמר ותקרא דרך לוזי כי שניהן סיס אלוה שתקרא שמו כן , כי סיוס שיולד יסיס לכם שלום וסיסי שלא עשתם לך תקרא שמו עמנואל ,

ומזו הלום : (טו) חמאה ודבש יאכל . כלומר סיוס בולד יאכל לדעתו מתאם ודבש וכל דבר מתוק שיקריזו לפניו סוא יאכל עד שיתאם סיו לו ויקחנו ואם יקריבו לפניו מאכל רע יתאסנו ויסגור סיו לו שלא יגלה בו וזוז מתוס ברע ובחור בטוב : ויתכר נמאכל טעום : כמו שתכר מתאם ודבש יאכל לדעתו ומלת לדעתו סוא נקשרת למעלה ממנו ולמטה ממנו וזה שבן לא נוכל לומר כי סוא חזקיהו , כי לם סיתה לחת סיס יחזקיהו ובנו כן תבא בימים ולחת שבטוחה כאמרם לחתו בימי מלכותו , ומעלמה גם כן לוזם שם חזקיהו כי לא סיתה עלמה כשנתתר נבואה זו ויונתן תרגם פסוק תמאה ודבש כן שתו ודבש ייכול עד לא ידע לתקוע ביטא ולקרוא אבא , ולשניהם לחזקיהו בוזת שפרשתה מעותר בספר שכניה שתבר תחזיו לחני זכריהו לבריכ בתשובת התולקים , וענין שפרשתה כי לחז סיס משתה בעבור שי שתלכיס שתלה שלא יכלכו לת ירושלם ונתן לו אות כדי שתאמין שלא יכלכזנו ואם שלות דבר שתבר שם לותריס אם אות סיס זה שתתו דבר שסיס אחר כן ליותר שתרבה יסיס ועוד יתחזק לבו כזה שדבר שלא סיס כיומיו , ושתר שתשובות שסודות שם בספר שכניה : (טז) כי בטרם • ש׳ תחזיו לחני ויל תאר לו כי בטרם שיגיע זה שלות לשם יכלו להם שלכיס זה . שתאר תעזב שתאדמה , כלומר תעזב מפני שילכו לשם , אבל סיס יכול שיבוא שתחר קן וילכלו לותם לך נתן לו שלות שכיון שילכלו שלות בטרם יבשה שתר כמו שכתוב לחני כי כמו שכלות יבוא בחל כי כמו שכלות שיבוא שתחר קן שנתן לו שנשלו כן יקריס דמיו שלא יכלו ולכלו יחזקיהו ולא תקום עליהם ולא תכיס , ומה שתאר מפני מלכיס והם לא סיו מלכי שתאדמה כשיא ירושלם אלא שיחזקיהו ומנחו כך פירוש מפני מלכי שתכיס שכיון שתכיסים שכיו מלכיס , ויש לפרש כשטוק בעניו שתר ולא יסיס פירוש שתום ברע כמו שתרשון אלא פירוש זה שכני שלום בימיו כשתר ובחור בטוב כשתבר נעריס שיגדלו ויתכיס כשם דשם כשתדיה שלת שיחלו לדבר , ושתר כי בטרם שיחל נער זה לדבר סיכיס כשת כמיית סטוב ושתלו ברע כשתר שכשריס חס עד שלא כיס לו קודס שפוזב שתדמת שתכון ושתשך ושכיס שממם שתר שתם קן שתה שפני שי שלכיס , וסס לזין יפקח , וכדי שתשתין זה נתן לך שתל זה שלום מעשה , כי מיד יוולד שפיר יאכל טוב ויפקח ברע לדעתו כמו שכיוכתנו : (ח) יסיה ׳ עליך • פלגם שפלכיס לא שפסד שתבל שוד יסיה ׳ עליך

חמומת עתיד (לקמן ג) : (יב) לנסה : מל׳ נס ומניסו שתכתוות ורוממות כנס ושוא כלנס לתרון : (יג) כלאות • ענין יגיעה כמו ומס כלאתין (מיכה ו) : (יד) כעלמה • כן תקרא כרכה בנשים ושם סיא בעולה וכן דרך נער בעלמה (משלי ל) : [עה] קן • ענין שתוק

מצודת דוד

שתל שתלה לעשות אות בעומק שתכוס או בגבהי השמים׃ (יב) לא אנסה׳ ממעל׳. לא אשתל אות ולא אדרוש את שתשם בעשיית שתות כי לא כלה שיתקדש שם שמים על ידו : (יג) בעומע מכם • וכי מעט לכם מה שתחם מייגעים אלהים בנבואה ולמות רוח כי גם אלהי ניגע לשני המקום צ״ש בדברי שמות כהלה : (יד) לכן . כוחיל ואין לשוך שיתקדש שם שמים לזה יתן המקום אות מעליו ויתקדש שמו : כרכה • עליון לת סיס עודש שם כרכה : ועלמה עלמה תקרא שמו עמנואל ושם שזה יבוא שהחל וסיס אוכלו חמאה׳ ודבש לדעתו כי יתאום כלה : לדעתו . לדעת עלמו יתאם ברע ויבחר בטוב עודו לת יבוא לספר היומים כרעיונים לדעתם ולהבחין בין רע לטוב : (טז) כי בטרם וכו׳ : תאר עד לת יכוא זה הלות תעזב מדמיכם מפני שי לכו לפני יאשו שוב תאר לו לות : תאר לפני קן בה עבאו׳ מפני שי מלכיס השוכיס להיות מלכיס ולמטול בה : (יז) יביא ׳ עליך . מוסב ממקום תחר וכיא ׳ עליך וכו׳ יתים רעים שלת סיו כמוסס מיום שנחלק מפרים מעל יהודה ביתי ירבעם שת מלכות בית דוד ושת שתלו בית דוד ושת שתלו שלת שלא עשתם לך תקרא שמו עמנואל ,

מצודת ציון

שתל שתלה לעשות אות בעומק שתכוס או בגבהי השמים׃ (יב) לא אנסה׳ ממעל׳. לא אשתל אות ולא אדרוש את שתשם בעשיית שתות כי לא כלה שיתקדש שם שמים על ידו : (יג) בעומע מכם • וכי מעט לכם מה שתחם מייגעים אלהים בנבואה ולמות רוח כי גם אלהי ניגע לשני המקום צ״ש בדברי שמות כהלה : (יד) לכן . כוחיל ואין לשוך שיתקדש שם שמים לזה יתן המקום אות מעליו ויתקדש שמו : כרכה • עליון לת סיס עודש שם כרכה : ועלמה עלמה תקרא שמו עמנואל ושם שזה יבוא שהחל וסיס אוכלו חמאה׳ ודבש לדעתו כי יתאום כלה : לדעתו . לדעת עלמו יתאם ברע ויבחר בטוב עודו לת יבוא לספר היומים כרעיונים לדעתם ולהבחין בין רע לטוב : (טז) כי בטרם וכו׳ : תאר עד לת יכוא זה הלות תעזב מדמיכם מפני שי לכו לפני יאשו שוב תאר לו לות : תאר לפני קן בה עבאו׳ מפני שי מלכיס השוכיס להיות מלכיס ולמטול בה : (יז) יביא ׳ עליך . מוסב ממקום תחר וכיא ׳ עליך וכו׳ יתים רעים שלת סיו כמוסס מיום שנחלק מפרים מעל יהודה ביתי ירבעם שת מלכות בית דוד ושת שתלו בית דוד ושת שתלו שלת שלא עשתם לך תקרא שמו עמנואל ,

לַעֲמָא הָדֵין וְדָשְׁמְעִין מַשְׁמַע ד׳
וְלָא מִסְתַּכְּלִין וַחֲזוֹ מֶחֱזָא וְלָא
יָדְעִין: ו טַפֵּישׁ לִבְיהּ דְּעַמָּא ו׳ ק׳ ב׳
הָדֵין וְאוּדְנוֹהִי יַקֵּר וְעֵינוֹהִי
עַמֵּעַם דְּלָמָא יֶחֱזוֹן בְּעֵינֵיהוֹן ג׳ קמץ ג׳
וּבְאוּדְנֵיהוֹן יִשְׁמְעוּן וּבְלִבְּהוֹן
יְסַתְּכְּלוּן וְיִתּוּבוּן וְיִשְׁתְּבֵק קל״ד
לְהוֹן: ז וַאֲמָרִית עַד אֵימָתַי ד׳
יְ וַאֲמַר עַד דְּיִצְדּוּן קִרְוָיָא
מְבִלִי יָתִיב וּבָתַּיָא מְבִלִי ג׳
אֱנָשָׁא וְאַרְעָא תֶּחֱרוֹב ד׳
וְתִצְדֵי: ח וְיַרְחֵק יְ יָת מי״ת ר״ש ג׳
בְּנֵי אֱנָשָׁא וְתִסְגֵּי
צַדְיוּתָא בְּגַוֵּה דְּאַרְעָא:
ט וְיִשְׁתָּאֲרוּן בָּהּ חַד מִנֵּי ד׳ סגיריו
עַסְרָא צַדִּיקָא וְיִתּוּבוּן וְיֶהֱוֹן נכ
לְצַרְבָא כְּבוּטְמָא וְכִבְלוּטָא
דְּבְמַרְתַּר מַרְפּוּתֵי דָּמִין לְיַבֵּשִׁין כ׳
וְעַד כֵּן אִינּוּן בַּטִּיבִין לְקַנָּמָא
מְנָהוֹן זַרְעָא בֵּן גְּלוּתָא
דְּיִשְׂרָאֵל יִתְפַּנְּשׁוּן וְיִתּוּבוּן לְאַרְעָהוֹן אֲרֵי זַרְעָא דְקוּדְשָׁא נְצַבְתְּהוֹן: י וַהֲוָה בְּיוֹמֵי
אָחָז בַּר יוֹתָם בַּר עֻזִּיָּה מַלְכָּא דְּבֵית יְהוּדָה סְלִיק רְצִין מַלְכָּא דַּאֲרָם וּפֶקַח בַּר

ואל תבלו ולא תביטו ולא תדעו כי לשיכם חפצים בתשובה ולא בעשותה שבית בפליתה אחר התשובה, ועל כרחך פרוש יונתן דשמעין משמע ולא מסתכלין מן מהו ולא ידעין: (י) השמן • פירשתיו על פני פנים: השע • בעגין שבאחר כי טח מראות עיניהם והכבדם ושמע את כבדי ושוע יש ביתה בלבו פתי על. בעין כדי שלא יראו: ואזניו יקין • כמו ולבבו ורפאי רפואת נפשם ושיה בפליתם וכן בכוש רפאה נפשי כי תעלמי לך: (יא) ואמר עד מתי • לפירוש הראשון יהיה פירושו עד מתי תמנע מהם התשובה ככר לקו בעונם וקבלו עונש. והשתא עיינידים הם לקבל עוד עונש: ויאמר עד תשב הם שלו ערים מאין יושב ובלי אדם בארץ יהיה פי' עד מתי יהיו מקבים לנבוכ ותהיה רועים לשמוע תוכחות ויאמר ידעתי כי לא ישובו עד תשב הם שלו ערים: ואמר הם • זה פירושו כי כמו ואת תקריב מנחת נבוכים שבוא כמו וכי תקריב וכן הם יהיה היובל ובמוסים לכם שבתנו בספר מכלל בחלק הקדוש ממנו וזה גם כן כמותם כלומו אמר עד כי שלו ערים, ואמר תשב ואמר הם שיבושו כי בכל בעגין במלות שוגות במבנ. שלמון למוק בעגין, ושלו עבר במקום עתיד ואפשר שיבלו הערים שיהיו ערומים פיוצאים בהם לבל נשארו קלת בתים בעיר שיומלו בהם אדם לאמר גם זה לא יהיה אלא מלין אדם והשדמה גם כן שלות בשמם כי אין עובד אותם על דרך והשדמה לא תעבד: (יב) ורחק ה׳ • שמא תאמר יגלו למקום קרוב ויבואו לגרלה לא כן אלא ירחק מהם בקלות בארץ כמו עברת בשבטיס שנלו לחלח וחבור ויסודם ונינוה לבבל וכן לאמר בגבולת עמום והגליתי אתכם מבלאם לדמשק בלומר לא תשבו. כי תגלו למקום קרוב לארצכם כמו דמשק אלא רחוק מדמשק מאד, ומה שאמר את האדם אינו אומר על כולן כמו שהוא אמתם את האדם, אלא על ישראל וכן את הבית: העזובה • בעזובה בקול מלוכה לומר בעזובה שהעזר בהרן מכם: רבה בשיב • כלומר זמן רב: (יג) ושוב בם ורעיתם • ימלכו בארץ שבשם מלכים שם. יותם יותח מזקיהו מבשם לשון יחשבו יותחו יסוריו לזקיהו • ואחרי כן ושבם בהאדמה וכיתה נבער יבער הגלו: כלה • ענין כלוון כמו וכעבת הרע כאחר יבער הגלו: כלה וכלוון אחר כשלבת מלבת בם, וכעורם יסיה בבעור הלוה וכלוון שיהיו עליהם בזמן מחוך ויהיה שבם יבשים, וזהו פירוש בשלבת פירות בשבלוך עליהם ואף על פי כן מלבת בם, פירוש בעמדם כי עמדם לאחוס בשם אף על פי שיגלו כולם לא תחשבו כי יהיו בגלות ולא ישובו בעליס כן זרע קדש מלבתה כי אף על פי שיגלו כולם לא תחשבו כי יהיו בגלות ולא ישובו לאלוס כי עוד יפרחו וילמחו וישובו לאלוס, וכן תרגם יונתן הפסוק בבוטמא וכבלוטא וגו׳ פירוש מלבת בעבר, ויונתן תרגם ועוד בם עשיריס ושבהאלון בם חד מן עשרה יש מפרשים בשלבת שם שער בשיס בשיס במקדש וזה זכר בדברי הימים עד שער שלבת ושם היו נעושים אלה ואלון ואמר במשל בשם: (ה) ויהי כימי אחז • אמר בן יוחם בן עזיהו, כי בימיס היו לדיקים ואע״פ שהוא סיה רשע ושחטיא את יהודה עד שהעמידם אחז ושתים בידי אלף אלוף ואלף, ואלף אלוף ישראל, ואלף אלוף שבא ממנו שביה רבה, ואלף ישראל כרת בימודה מאה ועשרים

שמעו שמוע ואתם אין אתם מתניס לב להבין ורואו ויסיס שעשית לכם ואוכיס מתניס לב לדעת אותי: (י) השמן לב העם הזה • כמו שכבד את לבו (שמות ח) לשון שלוך (לשון) פועל לבם שולך שלוך והשמן (אנגריים״ע בלעז) ואזניו שולים שלוך ושכבד משמוע: ועיניו השע • עיהים לראות בעיניהם ולא בלבם כי טח מראות עיניהם. הטוח מתרגמין דמיתבע: פן יראה • שלא יראו בעיניהם: פן ישמע • שלא יבינו: ושב ורפא לו • אם יעשו תשובה ויבינו בלבם ויאמרו אלי וארפא מכתם: (יא) עד מתי • יכבידו את לבם ולא ישמעו: ויאמר • ידעתי כי לא יעשו עד תבא פורעות עליהם וילכו בגולה ושלו ערים מאין יושב: שלו מאין תשבה • לשון גלמוד מאין יושב: (יב) ורבה העזובה • שתאמר העזובה מהם וכך הלשון ירבו מק מות עזובים בקרב הארץ: (ג) ועוד בה עשיריה. גם לאותה השארית תשוב ידי עליה כלרוף אחר לרוף ואיתה לבער עד שלא ישארו אלא לדיקים גמורים שיהיו אלו בכל לבם: כלה וכלוון • אמר בעת זעם שלבת שלהן מלביון עין שלהן בימי הסתיו שילוך אחר שילוך עד שאין מהר בה אולתי המלבה לף הם זרע הקדש הגמלין בה עומדין בקלוסתו הם יהיו לה למלבת. ד״ח מלבתה נעיעתה לכך לויני מלבה לותם נעשתים זרע קודש: ויש פותרים שער שלבת הייתם בירושלים כמו שאמר בעזרה ובין הם אלה ואלון נעותים: (ה) ויהי בימי אחז. מה לאה הכתוב לייחסו שלא מפני סופו הכתוב לומר ולא יכול

ביאור מהגר״א

כלוון וכקבלה ולא תביטו אלא בחוק בשלבי סיטו בשבעות שלב: ולבו ולא תדעו • הרואים ואין יהלק לשלבה לחית חום העיטים ולחית עיני שכבל ולחות הדעת כמ״ש ורלו לשלבים כי: ודע תלבים ולבל לא תכרכם כי לא מודעתי לשם: (י) השמן וגו׳ • כי ג׳ חלקי הפיסה שכבתה ושבע״ם ופודות כתורה יפול בדלוים על מה שכבתה ושמיעם על שבע״ם והבנת הלב על חלקי הסוד בשבעת דלוקה תלוי ואמרו שלא ראו כמי שאין מדקדק ומדקדק בלימוד תחלה בשבת ואחר כך כו׳, אלא בקל תחלה שבת בשיעור ויסיים מלבו לאי שופה תחלה בתמוד ו״ם בשמן לב סיטו לשמוע סודות סתורה ואזניו שבבד על תורה שבע״פ ועיניו הבט על תורה שבבתה ושבתמר ושב ורפא לו סיטו שיחזור ללמוד כסדרן שבד כשדרן יראה בעיניו הוא בבתה ובאזניו ישמע הוא ע״פ ולבבו יבין בסודות: (יא) שלו ערים וגו׳ • ערים כיטו המדינה ושבתים כיטו הדיוטות ושלמה שלו שבדות שלו שבבתה אלא בשיעור ואמר בן שבוע גם היא ושמה בעבר: כלה וכלוון • סוף דו״ל שלמה ושלמון סוכה שבבתה וע״פ ונבוזדות שמוכה סוף ודעת ובדעת מדרים ימלאו כל סו״ן יקר ונעים וכן בבוד ל״ם בתיות וד׳ נפלס וכן בפולים בבוד בלד על וכן כ׳ תופתי תוכח ו׳ סדרי מבבה ושם״ב

מצודת ציון

מלקחים ומחתותיו (שמות כה): (י) השע • עיין בפרק כמו בשע ממני ותלליגא (תהלים לט): (יא) שם • כמו אשר ואפל המלא בשמות נדפסים כמו תלמת שפר [דניאל יג]: שלו תשלם • עיין שמחון וכן ושלים יוכח שער (לקמן כד): (יב) ורבה • לשון כי אם יהיה לשער קין (במדבר כד): כלוה וכלוון • שמות מלוני קרא: בשלבת • מלי בשלבה: מלבת • היא בשעיה

מצודת דוד

אחם רואים בשלוחי ואינכם שמים על לב לדעת ולהביך בשם: (י) השמן • שיר שמוע בלבו הוא השמן ושמתים את לבב לבל יבין ובקר בדבר שמובן מאליו כי זהו דרך משפה שיר: שכבד • שיהר הכביד חזקו לבלי שמוע ושבע עיניו לבל יראה: פן יראה • כי שיהר מוסב אן בשיהם בעיניו וישמע באזניו וינין בלבבו אלא משם את שפוב וישפה ח״ב תשובה ויהיה לו לזה רפואה בשם ושיה בפליתם ואין בעת שיהר ההוא שיהיה עוזב אלא עד מתי • יהיה לבם לשום לבלי בשום את שלו לשבת מלבין עד תבא וכו׳. ר״ל לבם יהיה לשום עד שיהיו בפולעניות ויהיו ערימם מבלה ובאיהם בשמה: (יב) ורחק • שיהר גולה למקום רחוק: ורבה העזובה זמן מלובה תהיה בתרך עזובה משם: (יג) ועוד בה עשיריה • עוד ימלבו בה עשרה מלבים כי נאמר אחר שנלבתה עוזיה ומלבו אחריו יותם אחז חזקיה מנשה אמון ויאשיה יהויקים לדקיה וזימיו תשוב להיות לבער ולבון • או ר״ל תשעה חלקים יהיו לבודים וחשאר חלק עשירי ואף הוא תשוב להיות לבער: תבר בשלבת. כימי הבשיו עת שמשיכין בעליך דרכם להשליך משם משם עד שלא ישאר בה כמו שהיה ישראל לבשור אחר בשור: זרע וכו׳ • בשאר בה יהיה זרע קודש ולפי שהמשיל לאילנות אמר מלבתה לשון בולא בחיל ולא לומר שחרית: ז (ה) למלחמה עליה. לעשות מלחמה עליה: יכול מובב על בלין כי הוא היה העיקר במלחמה: להלחם עליה • להתגבר ולהחזק במלחמה עם כי אחז כשלחם אקח לבד ההגבר במלחמה בש״ם בד״ם כ׳: אז

טשבי

אמות לגבה ולרוחב והן מזוזות ההיכל: מקול הקורא. מקול המלאכים הקוראים וזהו יום הרעש שנאמר בו ינסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי עוזיה (זכריה יד) בו ביום עמד עוזיה להקטיר בהיכל רעשו שמים לשורפו לומר דינו. שריפה כמו שנא' ותאכל את החמשים ומאתים איש (במדבר טז) וזהו שקראם שרפים שבאו לשרפו רעשה הארץ לבולעו כסבורה דינו. לבלע כקרח שערער על הכהונה ילתה בת קול ואמרה זכרון לבני ישראל וגו' (שם) ולא יהיה עוד אדם המעורר על הכהונה כקרח בבליעה וכעדתו בשריפה אלא כאשר דבר ה' ביד משה בשלה הבא לא ודך בחיקך (שמות ד) והוציאה מצורעת כשלג אף כאן לרעת פרחה במצחו והבית ימלא עשן: היה נמלא עשן: (ה) כי נדמיתי: הריני מת שלא היתה כדאי שאראה פני השכינה ודוגמתו מלינו במנוח מות נמות כי אלהים ראינו (שופטים יג): נדמתי כמו כי נדמה כל עם כנען: טמא שפתים. דמגעל בחובין: (ו) רצפה. גחלת וכן עוגות רצפים (מלכים א יט) כמו עוגת רצפים ונאמר בשפתיו ובלשונו. כלה"ע רצפה מפני שאמרו דילטוריא על ישראל זה קרא' עם וטמא שפתי' וזה אמר כי עזבו בריתך (שם) אמר הקב"ה למלאך רוץ פה שאמר דלטוריא. על בני: במלקחים. בלבת: לקח מעל המזבח. שבעזרה: (ז) ויגע על פי וגו'. וסר עונך: מזה ליסרך לכפר עונך: שחירפה את ישראל וגדול כחו. שהמלאך ירא לקחתה כ"א במלקחים והגיעה על שפת הנביא ולא הוזק בתנחומא וזהו שנאמר כי רב מאד מחנהו (יואל ב) אלו מלאכים ועצומים מהם עושי דברו. (שם) הם הנביאים. ויונתן תירגם ובידו רצפה ובפומיה ממלל לשון רצפה דבר הרצוף בפה ובלשון: קבל הדבור מפי הקב"ה מכסאו בשמים שהיה מכוון כנגד המזבח שבהיכל: (ח) את מי אשלח. להוכיח את ישראל שלחתי את עמוס והיו קורין אותו פסילוס לפי שהיה כבד לשון והוא נתנב' בתים לפני הרעש והיו ישראל אומרים הניח הקב"ה את העולם והשרה שכינתו על הדין קטיע ליסנא כו' כדאיתא בפסיקתא: (ט) שמעו שמוע. אני אומר לכם שמעו

יהודה אבל פסוק זה אינו מן הקומה אלא במראה הנבואה. דבר הלמד מענינו. ואמר כי הקול אשר ב... במראה הנבואה שהיה קורא זה אל זה ואמר קדוש. קדוש אותו הקול היה גדול עד שנעו וזעו אמות הספים ממנו, וראה גם כן שהבית נמלא עשן פירוש בית המקדש, ראה במראה הנבואה שהיה מלא עשן כמו שראה אברהם אבינו עליו השלום. במראה הנבואה שאמר והנה תנור עשן ולפיד אש, ותרגם יונתן וזעו אילות ספי היכלא. מקל מלולא ובית מקדשא אתמלי אמטתא, והספים הם מזוזות השער ואמות הם האילים אשר על הספים שבית ומהון שהם עבוים כמין כפה, והסמכו אמות אל הספים רצה לומר כי האמות נעו עם הספים, ויש מפרשים אמות כמו אמה, אדנו כלומר הבסיס נעו ממקומם אמות שהיה או שלם כמו שהיו: והבית ימלא עשן. זה היה משל על חרון האף על ישראל כמו אז יעשן אף ה': (ה) ואמר אוי לי כי נדמתי כיון ששמע הקול הגדול וראה הבית שהתמלא עשן פחד בימות כי חשב שלא היה ראוי להסתכל בכבוד אלא להסתיר פניו כמ"ש במשה ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים וזהו שאמר כי את המלך ה' צבאות ראו עיני כיון שראיתי הכבוד אמנם כמו שאמר מנוח מות נמות כי אלהים ראינו ופירוש המלך כבוד המלך, וכן תרגם יונתן ארי ית יקר שכינת מלך עלמיא ה' צבאות חזו עיני, ופירוש נדמתי נכרתי כמו נדמה מלך ישראל, ויונתן תרגם וי לי ארי חבית ארי גברא חייב לאוכחא אנא ובגו עמא דמגעל בחובין אנא יתיב, ואדוני אבי זכרונו לברכה פירש נדמתי נשתתקתי, ופירוש טמא שפתים הראשון כגור בשפתים כמו נטמינו בעיניכם. וטמאתם בם ר"ל כי חשב בעצמו שאין שלא הקדים כאלו עם כתות השרפים כי לא נתן לו רשות לדבר עד שהגיע המלאך ברצפה אל פיו ונראה בעיני כי לפיכך זכר טומאת שפתים ולא טומאת הגוף כי כששמע הנביא דברי השרפים המקדישים האל אמר נכם נאה לראות הכבוד ולהקדיש האל כי הם טהורים ודבריהם טהורים. ולהם נאה לראות בשכליהם הכבוד ולהקדיש האל בדבריהם אבל אני שאני טמא כי כל גוף בשר טמא ושפתי טמאים מלהזכיר בהן קדושת האל כשאעריך עצמי כנגדם כל שכן שאני שוכן בתוך עם טמא שפתים כמו שנאמר עליהם וכל פה דובר נבלה. ואיך אני ראוי לכל זה, הכבוד לפיכך אני ירא שאמות מהמראה הזאת שראיתי והקול הזה בעבורי נהיה לכלותי ולאבדני מן העולם לפי שנסתכלתי בכבוד ואני בשר ודם טמא: (ו) ויעף. העי"ן נקרא בקמץ חטף ויטף דוד העי"ן נקרא בפת"ח שהוא ענין אחר ענין עיפות וזה ענין עופפות ובניהם פרש אחד אמר אחר שנבהלתי מהמראה ומהקול וחשבתי שאמות עף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה והיא גחלת אש ואני ראיתי שהוא לקחה מעל המזבח במלקחים להגיעה אל פי, וכתב אדוני אבי זכרונו לברכה כיון שהוא שרף למה לקחה במלקחים אלא עשה כן כדי שלא ישרף הנביא אם יגע על פיו בידו, ויונתן תרגם הפסוק על דרך משל ואשתדי לותי חד מן שמשיא ובפומיה ממלל דקביל מן קדם דשכינתיה על כורסיה יקרא בשמי מרומא עיל מן מדבחא: (ז) ויגע על פי. הגיע הרצפה על פי להסיר העון כמכות אש הסיר. ומכאן ואילך יהיה לי רשות לדבר, ויונתן תרגם דרך משל וסדר בפומי ואמר הא שויתי פתגמי נבואתי בפומך ויעדון חובך ותעאתך יתכפרון, וכדרש העון הוא שחרף ישראל ואמר ובתוך עם טמא שפתים: (ח) ואשמע את קול ה'. ומזה הפסוק אמרו כי זה היה תחלת נבואתו, וכבר פירשנו הענין בפתיחת הספר, ופי' לנו כעבורנו, ואמר לנו לשון רבים כאלו היה מדבר עם השרפים ומלך עמהם כזה הדבר וכן הבה נרדה, ובדרש את מי אשלח שלחתי את מיכה והיו מכין אותו על הלחי הוא דאמר בשבט יכו על הלחי את שופט ישראל שלחתי את עמוס והיו קורין אותו פילוסא אמר ולא היה לו להקדוש ברוך הוא להשרות שכינתו אלא על הדין פסילוסא פירוש קטיע ליסנא, אמר רבי פנחס למה נקרא שמו עמוס על שהיה עמוס בלשונו, ואומר הנני שלחני אמר לו הקדוש ברוך הוא ישעיה בני טרחנים הם סרבנים הם אם אתה מקבל להתבזות לך ואמר לו על מנת כן היינו הוא דאמר גוי נתתי למכים: (ט) ויאמר. יש מפרשים שמעו ורא לשון צווי כשמעו וכן בשמן וזה דין ומבשע מאת האל יתברך כשירצה החוטא לחטוא הקדוש ברוך הוא מונע ממנו דרכי התשובה עד שיקבל עונשו וכן נאמר בפרעה ויחזק ה' את לב פרעה וכן בסיחון כי הקשה ה' אלהיך את רוחו ואמץ את לבבו, וכן בבני עלי ולא ישמעו לקול אביהם כי חפץ ה' להמיתם ושם פירשנו, ויש לפרש שמעו וראו לווי במקום איתן כאלו אמר תשמעו וראו, כלומר אתם שומעים באזניכם דברי הנביאים המוכיחים אתכם ואין אתם מבינים ותראו נפלאות הבורא ואין אתם יודעים כלומר לא תשימו לבב ואין אתם משגיחים אלו. ואתם משמינים. כהוגה לבבכם. ומכבידים אזניכם ומשיעים עיניכם שלא תשמעו ולא

מקול הקורא והבית ימלא עשן:
ה ויאמר אוי לי כי נדמיתי כי איש
טמא שפתים אנכי ובתוך עם
טמא שפתים אנכי ישב כי את
המלך יהוה צבאות ראו עיני:
ו ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו
רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:
ז ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה
על שפתיך וסר עונך וחטאתך
תכפר: ח ואשמע את קול אדני
אמר את מי אשלח ומי ילך לנו
ואמר הנני שלחני: ט ויאמר לך
ואמרת לעם הזה שמעו שמוע

מיקריה: ד וזעו אילות ספי
היכלא מקל מלולא ובית
מקדשא אתמלי אמטתא:
ה ואמרית וי לי ארי חבית
ארי גבר חיב לאוכחא אנא
ובגו עמא דמגעל בחובין
אנא יתיב ארי ית יקר שכינת
מלך עלמיא יי צבאות חזאה
עיני: ו ואשתדי לותי חד מן
שמשיא ובפומיה ממלל
דקביל מן קדם דשכינתיה
על כורסי יקרא בשמי מרומא
עיל מן מדבחא: ז וסדר
בפומי ואמר הא שויתי פתגמי
נבואתי בפומך ויעדון חובך
וחטאך יתכפרון: ח ושמעית
ית קל מימרא דיי דאמר ית
מן אשלח לאתנבאה ומן יזיל לאכפא ואמרית הא אנא שלח יתי: ט ואמר איזיל ותימר

לפסוק עון, ישב הארץ. ה' צבאות, דויתפלל. אנכי ישב ה' וסי' נמסר בסדר חיי ובש"ב סי' ו'.

תולדות-אחרן והבית ימלא · יומא נג: נדמיתי: עקדים מ"ג פי"ז: טמא שפתים · יבמות מט: וסר עוך · כרכות מ שבת קיט:

ביאור מהגר"א

ימלא עשן · מאש השרפים כמו והר סיני עשן כולו וכמ"ש כי בענן אראה ה' אמר לשכון בערפל: (ה) כי נדמתי · פירוש מד"ת כמ"ש נאלמתי דומיה כו' והיינו ממ"ע: כי איש טמא שפתים · היינו ל"ת דבור שאינו הגון: ובתוך עם טמא שפתים · כמ"ש חז"ל דאוי היה בעבירה שפגעה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך: כי את המלך · הוא את ה' ... (ח) ומי ילך לנו · פירוש אליהו ... (ט) שמעו שמוע וגו' · היינו כי לשון בתם ישנה על חוף השמע לאזן, ומל קבלם הדברים כמו ואתם תשמע השמים. ועל הכנה הענין כמו משמע חטא לסמוך וכן לב שמוע ח"ש כאן שמעו שמוע ר"ל תקיימו ב' חלקי השמיעה כאזן

מצודת דוד

(ה) נאומר · אמרתי אוי לי וכו' · כי פחד פן ימות על שראה מראה כבוד ה': כי איש וכו' · עלכי אני איש טמא שפתים וכו' ואיני אם כן כדאי לא מלד מעשי ולא מלך מעשה העם אשר אני בקרבו: כי את המלך וכו' · מוסב למעלה כאומר אוי לי וכו' כי את המלך וכו' כי איש וכו': (ו) במלקחים · בלבת לקח הגחלת מעל המזבח: (ז) ויגע · השרף נגע הגחלת על פי: הנה נגע · ר"ל בכוח נגיעת הגחלת קבלת העונש ובזה סר עונך ואמר ובתוך עם טמא שפתים וכו' ולא היה ראוי לומר כן על ישראל: (ח) אשלח · לדבר דברי לישראל: לנו · בשליחותנו וכאלו מדבר עם השרפים ונמלך בהם: הנני · מוכן ללכת ושלחני: (ט) שמעו שמוע · שלא אתם שומעים דברי מפי הנביאים ואינכם עושים לב להבין: וראו ראו · הלא

מצודת ציון

(יחזקאל מ): (ה) נדמיתי · ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י) ור"ל נאבדתי כי הנאבד מן העולם הוא מושתק כי לא ישמע קולו וכן עד מואב נדמה (לקמן טו): (ו) רצפה · גחלת והוא כמו רשפה בשי"ן כי זסצר"ץ מתחלף וכן עוגת רצפים (מ"א יט): במלקחים · בלבת כמו מלקחיים:

א בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל׃ ב שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף׃ ג וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ ד וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים

ו א בְּשָׁנָה דְּאִתְנַעַ בָּהּ מַלְכָּא עֻזִּיָּה אֲמַר נְבִיָּא חֲזִיתִי יָת יְקָרָא דַּיְיָ שָׁרֵי עַל כּוּרְסֵיהּ דָּם וְתַנָּמֵל בְּשִׁמְמֵי מְרוֹמָא וּמְזִיו יְקָרֵיהּ אִתְמְלִי הֵיכְלָא׃ ב שַׂטָּשִׁין קַדִּישִׁין בְּרוֹמָא דְּקָדָמוֹהִי שְׁתָּא גַּפִּין לְחַד שְׁתָּא גַּפִּין לְחַד בִּתְרֵין מְכַסֵּי גַוָּתֵיהּ וּבִתְרֵין מְכַסֵּי גַוָּתֵיהּ דָּלָא חָזֵי וּבִתְרֵין מְכַסֵּי גְוָתֵיהּ דָּלָא מִתְחֲזֵי וּבִתְרֵין מְשַׁמֵּשׁ׃ ג וְקָרָא חָדָא לְחָבְרַהּ וְאָמַר קַדִּישׁ קַדִּישׁ קַדִּישׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלָא כָל אַרְעָא יְקָרֵיהּ׃

קרי׳ וראה את־אדני ישב על־כסא
ס׳תס נכ׳ית׳ד
פסוק
ר׳ פס׳ נקוד דמיון

ישב ח׳ חסר בסיפרא ופ׳ • בשנת מות המלך • ובתוך עם ממא שפתים אנכי • אל תירא עמי ישב •

תוכדות אחרן רס ונסח • יגמות מט מקרים מ״ג סי״ו זוכר נרמזות : כרסים • עקדה בער סו זוכר תרומה : שם כנפים • תניגא יג : יכסה פניו • (נכרות יח) : קדוש-חולין נא : על פתרן • נכרות מג קדושין נא :

עונים כו׳ ומדרש מגדה מעשה מרכבה סוף וכן תירגם קק״ק ג׳ פעמים כתרגומו: (ד) וינועו אמות הספים : תלולת סיפי הם מחזות הפתח שמלדנין במדות אמות

ביאור מהגר״א

שרתה וסמ מתך וגר ידע ביומם ממעל עליהם פנים לבן מחמת סגופים ומיפי כחמר חבך עליהם פלוגו) : (ה) רם • ככסא סוף וגסח (כדברי ס״מ) ופ״ח חז״ל שלא ישמיטו דומה לבן כתך ויתקבל שרתה במקום כמו בנקר בדרך מתך לסוות שם וחז״ל סימן שרתה לת מתך • פירוש שרתה מלהוליך כמו בנקר בדרך מתך לסוות שם כמו מתן דרכו לסוות בכפר וכיו ס״ל סימנים ויתקבל רתה בה׳ ! בתך דרך מתך לסוות שם כמו מתן דרכו לסוות בכפר וכיו ס״ל סימנים שרתה כמ״ש ס׳ שמות וכן תמר יעשיהו ס׳ שמות פרשת כיכל קדשו ויתקבל תמר תליהם : על כסא רם ונסח • ג׳ דרגון בככסא בג״ר מקנין כסוסים ונסא עמו סוף כסמים כמ״ש כסמים בפני שמים דלעילא : וכוליו • שם שולי כסבא שהוא סדום תעלו כמ״ש כסמים כסלו : (ב) כרסים עומדים ממעל לו • ד״מ כמו דרש הסוא גליפא עליו דר״ח לפי שר״ח יושב ועומד ושלו ומ״ש והוא עומד עליו : ממעל • לוא לעניים מן כפרגוד שמלך חיות מקודם ביתיב ודמות רקיע נטוי על רחשיהם מלמעלה כו׳ כתן ממעל לו סיינו מעל מחותו ברקיע : לו • ללא לומר מיוחדים לבמקו כמ״ש וסיו לי כלוגים : שם כנפים • סוף כחפלה וכן כתלמוד שבחפלה כנפים יכסה פניו כן כ״ר וכנפים יכסה רגליו סוף כ׳ תאריות ובנפים ישוף שכן קדום ומוזיס שבכן מעוטפים : (ג) וקרא זה אל זה • סוף ק״ם לבחירים ועדנית זה סוף פרשה וסיה שם שמוש אל זה סוף פרשה ויאמר ואמר סוף פרשה ומשום שהוא משנים לגמ״ח : וקרא כו׳ • בכנסיסם כעשיסם : קדוש כו׳ • ג״ם לבגדול כעניו שתן למעלה ממנו כמו שלך מלכי המלכים וכיוצא כי כפולה כ״פ סוף בכל כמלאכים כשלהד יותר מתיכרו גלכי תלן סמוסלים כניסם נקרא שלך מלכי׳ וכל כיוצא כזה : כ׳ לגאות • שהוא סוף ומפשטם בכל לגאות וכשוכם קדוש ומוסדם בקדושתו משם : מלא כו׳ • כמו ומלאן כתיכם מכבודו שתן כתלן כהסתכלות כמו למעלה שלכן לתן תיין לשולם ומן בכתיכם ויולך כבם שולם נתן לך מלכותו בלל מעלה ותלון עליכם לכן שם שלהי שתלן ומוסם בשמים ממעל ומוכ כמוד מלכותו וכתו בשמ״ו בתורתם שלהי יחודו גחבתי : קדוש כו׳ • חמבת דרגון : יסודות ובשמים ומן שתליהם ג׳ שמים שלן ומוכ ומוכן ומלכותו שלו כמעלה ס״ם מלא כל שלתן כבודו יהיו שב׳ תלגות כן כמ״ם ושם שלתן ומוכן ומלכותו שלו כמעלה כמ״ם כשבודו לשיעות כל שלתן סוף נקודת ניון וכמ״ם וכלוד ס׳ מלא לת שמכון ומשם סוף לשורת רב ומלגת כל שרגת : (ד) לממות כשפים • כמ״ם על כמקוף ומ׳ כו׳ כמוד כת׳ : ומכיח

יחזקאל

מצודת ציון

(ה) ומולוט • תחריתו ר״ל כגליו : מלאים • ממלאים : (ד) וינועו • מל׳ תנועה ומכרח ממקומה כרגש לממות ולת פי׳ כמה לממות : כספים • כם כמוזות שממדדים לממות כמ״ם ומכף קנה לחד

(ג) ממעל • בשמים : לו • לשמשו : לאחד • לפל לחד ולחד : יכסה פניו • לבל יביט בלבי כשכינה : יכסה רגליו • לגניות מעשה כף כף רגליהם ככף רגל שגל : (ד) ויושט • מזוזות ספתח היו נעשים ממוזג קול שקריאה ומכיח ממקומם ברכה לממות ולת פירש כמה : וכניח : יחזקאל ומוסב

(ה) בשנת מות המלך עזיהו , מרגש יונתן בשנת דלמעגב כה מלגת עזיהו , ומוח כשנכתם שהקטיר קטרת בהיכל ומלרעתו זרחה במלחו , ויש לפרש מיתה ממש , ולפירוש הזה לת יהיה זה תחילה נבואתו ומה שנאמר בשנה שהיה למלך ואחלה לת ס׳ כמלאך בתחילת מלכות יותם אמר ואחלה לת ס׳ כמלאך בנבואתו בעוד ח׳ כי כי ס׳ כעוד כ׳ , וכן תרגם יונתן ובקרא דס׳ , וכן נאמר על בכבוד ויגד ס׳ על סר סיני , ותרגם גם כן תקלוס ותחגלו ובקרא דס׳ , וכן נאמר יחזקאל לאמר בן אדם עמוד על רגליך ואדבר אליך , ומה שנאמר ואראה את אדני ישב על כסא רם ונכנא , ורם ונשא הוא על בכבוד , ובפל הוא דמות כמלאך בנבואתו , וכבוגינו בקשו בפכוקים ומאמרו בתיב כי לת יהיו בלדם ומי וכתיב ואחלה לת ס׳ , לת קבית כתן בהסתכלבית בתיב בתלאכים בתיב , ואמרו רבותינו ז״ל בל מי שראה יחזקאל לאמר הוא יבשיהו יחזקאל לאמר הוא דומה לבן בשר שראה לת המלך יעשיהו לבן בדך שראה לת המלך , בלומר שיחזקאל בשר פרטי מדבריה לפי שהי׳ מדום גדול מבלו ולו מלגל בני דורו אבל יבשיה לת בשר בלגל דרך בלגל בי הוא סיה שלם יותר מיחזקאל ולת סיה מראתו בל בך מדום מבלו ולו בני דורו היו בלמים יותר מבני דורו של יחזקאל ויעשיהו זכר בשרפים ולת זכר בחיות : ובוליו • בבגדיו בגגד בבגוד , וכן תרגם יונתן ומיו יקריה תלמלי היכלא , לו יהיה בבגדיו בגגד בבבוד ובבוליו בם בתחתית בבגד , ולו ולחו , ומשל הוא בי בהיכל מלוון בגגד בבל בבגד : מלאים לת בהיכל • כמו מלגלים וכן וכבוד ה׳ מלא לת המקדש , ולת בתוכו בהיכל בבל בית ולת בחצר , לו בהיכל בשרפים במו ה׳ בהיכל : (ב) שרפים בשלו : (ג) וקרא זה אל זה • בלומר זה מזה בלא יקדיש הלחד ויתחיל ויתחילו הבריות ללא לם בן פתלו כולם בלחד ולחו סיכד כיולר לור קדוסה כולם בלחד : (ד) וינועו אמות הספים • לשון בריגה בשלא יבלו לגלות לת הערוה : ומלא עשן • בית מלא עשן :

מצודת דוד

(ה) ומולוט • תחריתו ר״ל כגליו : מלאים • ממלאים : (ד) וינועו • מל׳ תנועה ומכרח ממקומה כרגש לממות ולת פי׳ כמה לממות : כספים • כם כמוזות שממדדים לממות כמ״ם ומכף קנה לחד

(ג) ממעל • בשמים : לו • לשמשו : לאחד • לפל לחד ולחד : יכסה פניו • לבל יביט בלבי כשכינה : יכסה רגליו • לגניות מעשה כף כף רגליהם ככף רגל שגל : (ד) ויושט • מזוזות ספתח היו נעשים ממוזג קול שקריאה ומכיח ממקומם ברכה לממות ולת פירש כמה : וכניח : יחזקאל ומוסב

רשי

גופו של אדם ששות מאוס ובלשון חכמים קרוי סחי וכן סחי ומאוס (איכה ג׳):בקר׳ חוצות : כן יהיו מאוסים בין הבבלים : בכל זאת. הבאה עליהם : לא שב אפו · לא נתקנו במעשיהם להשיב אפו מהם : נטויה · להרע להם : (כו) ונשא : הקב״ה נס לגוים · ירמוז להם רעזים להתאסף ולבא עליהם.נשיאת נס הוא כמו כלונס ארו׳ ונותנין בראשו בגד ועולין בראש הר גבוה ורואין אותו מרחוק והוא סימן לקיבוץ בני אדם וכן על עמים ארים נסי (לקמן מ״ט) וכן ושים אותו על נס (במדבר כא) . כלונס פירקא בלע״ז ועל שם שהוא לאות קרוי נס:ושרק · שיפליר בלע״ז אף הוא סימן לקיבוץ : מקצה הארץ . שיבאו מרחוק לצור על ישראל : קל יבוא . האויב עליהם כמו שמפרש והולך : (כז) אין עיף ואין כושל בו : לא ייעף ולא יכשל במרוצתו לקיים ימהר יחישה שהם אומרים לפניו : נפתח . לשון ניתר כמו ויפתח הגמלים (בראשית כד) : ולא נתק . ולא ירתו שם סי׳ כשלון לירא נמנו מלבא : (כח) כצר . ת״י כטינרא כמו צור: וגלגליו.אופני מרכבותיו : (כט) שאגה . אימה זו תהיה עליכם כמו לביא : ויפליט : יצילנו לטרפו מיד כל הבאים להצילה יפליט אישקמולייר בלעז : (ל) וינהום . אותו האויב על עם ה׳ הנזכר למעלה: כנהמת ים . אשר יהמו גליו כן יבוא בחיילות האומות : ונבט לארץ · לשון הבטה יביטו ישראל וילפו שיעזרום מלכי ארץ שהם סומכין עליהם כענין שנאמר היורדים מצרים לעזרה (לקמן לא):והנה חושך. שלא יהא עוזר להם· ונבט לשון נפעל כמו לא נפתח ולא נתק והוי״ו גורמת לו להסב הדיבור להבא אייר״ט איסגרד״י בלעז : צר ואור חשך.כמו בשל עוזר ונפל עזור (שם) מי שצר לו שבאת עליו הצרה וזה שבא להאיר לו עליהם חשכו ויש פותרין צר היא הלבנה שנתמעטה ואור היא החמה . בעריפיה בבא מאפליה שלה לשון יערף כמטר (דברים לב) וכן דרך בערוף מטר

ישעיה ה

בְּקֶרֶב חוּצוֹת בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה׃
כו וְנָשָׂא־נֵס לַגּוֹיִם מֵרָחוֹק וְשָׁרַק לוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְהִנֵּה מְהֵרָה קַל יָבוֹא׃
כז אֵין־עָיֵף וְאֵין־כּוֹשֵׁל בּוֹ לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן וְלֹא נִפְתַּח אֵזוֹר חֲלָצָיו וְלֹא נִתַּק שְׂרוֹךְ נְעָלָיו׃
כח אֲשֶׁר חִצָּיו שְׁנוּנִים וְכָל־קַשְּׁתֹתָיו דְּרֻכוֹת פַּרְסוֹת סוּסָיו כַּצַּר נֶחְשָׁבוּ וְגַלְגִּלָּיו כַּסּוּפָה׃
כט שְׁאָגָה לוֹ כַּלָּבִיא וְשָׁאַג כַּכְּפִירִים וְיִנְהֹם וְיֹאחֵז טֶרֶף וְיַפְלִיט וְאֵין מַצִּיל׃
ל וְיִנְהֹם עָלָיו בַּיּוֹם הַהוּא כְּנַהֲמַת־יָם וְנִבַּט לָאָרֶץ וְהִנֵּה־חֹשֶׁךְ צַר וָאוֹר חָשַׁךְ בַּעֲרִיפֶיהָ׃

תרגום

מְשַׁגְּרָן כִּסְחִיתָא בְּגוֹ שׁוּקַיָא בְּכָל דָא לָא תָבוּ מֵחוֹבֵיהוֹן דִיתוּב רוּגְזֵיהּ מִנְהוֹן וְעַד כְּעַן מַתְקְפִין מֶרְדֵיהוֹן וְעוֹד מַחֲתֵיהּ עֲתִידָא לְאִתְפְּרַע מִנְהוֹן׃
כו וְיִזְקוֹף אָת לְעַמְמַיָא מֵרָחִיק וְיִכְלֵי לֵיהּ מִסְיָפֵי אַרְעָא וְהָא בִּפְרִיעַ מֶלֶךְ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ כַּעֲנָנִין קַלִילִין יֵיתֵי׃
כז לֵית דְמִשְׁלְהֵי וְלֵית דְמִתְקִיל בֵּיהּ לָא יָנוּם וְלָא יִדְמוּךְ וְלָא יִשְׁתְּרֵי זְרִיז חַרְצֵיהּ וְלָא תִתְפְּסֵיק עַרְקַת מְסָנֵיהּ׃
כח דִי גִירוֹהִי מְחָרְפִין וְכָל קַשְׁתָּתֵיהּ מְתִיחָן פַּרְסַת סוּסָוָתֵיהּ כְּטִנָּרָא תַקִיפִין וְגַלְגְלוֹהִי קַלִילִין הָא כְּעַלְעוֹלָא׃
כט נִיהוּמֵי לֵיהּ כְּאַרְיָא וְיִנְהוֹם כִּבַר אַרְיָוָן וְיִכְלֵי וְיֵיחוֹד בִּזָא וִישֵׁיזֵיב וְלֵית דְמַצִיל׃
ל וְיִכְלֵי עֲלוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא כְּאִתְרְגוּשַׁת יַמָא דְאִם יִבְעוֹן לְשֵׁיזָבָא סָעִיד מִיתְבֵי אַרְעָא עָקָא וּתְבַר אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן בְּרַם צַדִיקַיָא דִיהוֹן בְּשַׁעֲתָא הַהִיא יִתְכַּסוּן מִן קֳדָם בִּישְׁתָּא׃

ט׳ פסוקים בקריאה לא ולא ולא וסי׳ במס׳ רבתא.

רדק

כסוחה · כפקל׳והכולה אין ככם, ופירוש כרותה , תרגום לא תזמר לא תכסח : לא שב אפו · לפי שהם אינם שבים בתשובה : (כו) ונשא נס · כאלו האל ישא להם נס וכאלו ישרוק להם שיבאו לא״י להחריבה · ועניינו שיעור את רוחם לבא מהרה קל הכפל לחזק המהירות והוא מלך אשור שיבא מהרה וקלות , כמו הקל ברגליו שהולך מהרה , ויונתן תרגם קל כענין קלילין : (כז) אין עיף · הפסוק הזה הוא על דרך הפלגה מרוב חפזם ומהירותם לבא לא יעפו ולא יגעו מן הדרך ולא יכשל אחד מהם בדרך , כלומר שלא שגוף רגלו באבן מדרך מעני מהירותם ללכת לא ינום ולא ישן ביום וגם בלילה לא ישן אחד מהם דרך קבע שיצטרך להתיר אזורו ולהתיר שרוך נעליו אלא לנום ונעליו ברגליו ישן מה שישן בלילה וכל זה דרך הפלגה : נתק · פירושו התרת קשר המנעול : (כח) אשר חציו · וכן כלי מלחמתו כולם ערוכים להלחם , חציו שנונים ומחודדים , וכן קשתותיו דרוכות , לא יצטרכו לדרוך אותם כשיצ׳ו להלחם שלא יתעכבו במלחמה , ופי׳ פרסות סוסיו כמו הצור , והוא האבן החזק נחשבו שלא יתאכו מן הדרך ולא יצטרכו להטיל להם ברזלים , וכן גלגלי הבו זבה יגאו מהרה כמו הסופה , והוא הקש המתגלגל ברוח , וכל זה דרך הפלגה : (כט) שאגה לו · ושאג כתוב , ישאג קרי , והענין אחד : ויאחז טרף . כי לא תהיה שאגתו והמתו לחנם אלא שיאחז טרף , כמו שנאמר הישאג אריה ביער וטרף אין לו כן האויב הזה והוא מלך אשור יאחז טרף ואין מציל מידו שהרי שבאו כבש כל ארץ ישראל וגם כל ערי יהודה הבצורות : ופירש ויפליט יקח הפלטה . שהארץ יהודה כי הכל כבש זולתי ירושלים : (ל) וינהום · כהמית הים · כנהמת גלי הים : ונבט לארץ · מבנין שלא הדגוש בשל אחד ובכר , אומר יביט ישראל לארץ בבא עליו האויב שהם יבייו אם יבא לו עוזר ואין ולא יראה כי אם חשך , ומהו החושך הוסיף צר , כלומר חשך האויב הבא עליו . ואף על פי שבמלת חשך עמד הטעם הענין דבק עם צר : ואור חשך בעריפיה . ואור השמש חשך לו לישראל בשמים , כלומר קדרו לו השמים ממעל מרוב הצרה · והשמים נקראו עריפים מפני שמזילים מטר , כמו שאמר אף שמיו יערפו טל , ופירוש יערפו יזלו , וכן יערוף כמטר לקחי יזל , ויש מפרשים בעריפיה , בהרוסותיה , כמו יערף מזבחותם , שהוא ענין הריסות , ויש מפרשים בבנת צר ואור שמש וירח :

ביאור מהגר״א

לומר כמ״ש שה״א לקמ להכול את המש כן ה״א לכלות אנשים תמימים כי ה׳ מגינם : שרשם . היינו מה שתחת העפר כמק יהיה ולא יצמח : ופרחם · היינו גם שיצמח כאבק יעלה והוא כנגד זכות אבות על בנים וזכות בנים על אבותם כמ״ש ברא מזכה אבא פרשם היינו זכות אבות ופרחם היינו זכות בניהם : נאצו · לשון מיאוס גם כן כדרך המקרא לכפול וכן נאצו את קדוש ישראל דכאן שייך לשון כעס על אמרת : ותורת ה׳ · הוא תורה שבכתב ואת אמרת היא תורה שבע״פ לכן אמר קדוש ישראל שהוא קדושת ישראל כי תורת ה׳ כלנס והם נגד יעקב ויוסף : (כה) על כן חרה אף ה׳ · היינו גזירה שלמעלה נמסר מעולם העליון אל עולם התיכון והוא השמים ומשם נמסר אל הארץ והארץ מענים כמ״ש אענה את השמים והשמים יענו את הארץ והארץ יענה את יזרעאל אף כאן אמר וחרה אף ה׳ הוא בעולם העליון ויט ידו הוא השמים כמ״ש וימיני טפחה שמים וירגזו ההרים אלו הארץ ואח״כ נעשה העונש ותהי נבלתם כסוחה : בכל זאת לא שב אפו · היינו היפך מ״ש אל הקוץ בתוכחתו וכאשר את בן ירצה ר״ל נתרצה לו אחרי הכהו ומתנחם אבל כאן בכל זאת לא שב אפו : ועוד ידו · היינו כמ״ש לעיל שהוא השמים נטויה בגזירות רעות : (כו) ונשא נס לגוים מרחוק · ע״ד מ״ש כל גוים סבבוני ואח״כ אמר סבוני גם סבבוני ואח״כ אמר סבוני כדבורים היינו סב הוא מקרוב וסבב הוא מרחוק ואמר כי שלשה רעות עשו הכשדים עמו במתחילה סבבוני מרחוק ואח״כ קרבו הרחוקים וסבוני מקרוב וטפף עליהם עוד לסבב גם מרחוק וז״ש סבוני גם סבבוני ואחר כך קרבו הרחוקים השניים וסבוני עד באפס מקום ועמדו זה על זה כאשר תעשנה הדבורים עומדים אחד ע״ג חבירו ח״ש סבוני כדבורים וכן אמר כאן ונשא נס לגוים מרחוק שיקבצו ושרק לו לאותו שראוי לעמוד מרחוק על מקום הראשונים שיבא עמם מקצה הארץ : מהרה קל יבא אותו שהוא קל לא ישתהא בדרך הלוכו : (כז) אין עיף · מסיבת עצמו שנשא משא לעיפה או מסיבת מרוצתו : ואין כושל · זולתו המכשילו ושניהם המניעה בגוף : לא ינום ולא יישן · היינו יגיעת הנפש : ולא נפתח וגו׳ · שלא יהיה להם שום עיכוב (אל״ה היינו כנגד מש״ל ימהר ויחישה ומבואר במיכה הוא על משך התחלת הענין וכנגד זה אמר מהרה קל יבא שלא ישתהא עד שיתחיל לילך וכנגד מ״ש יחישה הוא מיהר מן התחלה עד גמרו ע״ז אמר אין עיף וגו׳ לא ינום ולא נפתח וינהם עליו ביום ההוא) : (כט) שאגה לו כלביא · אמרו שהלביא שואג שלשה שאגות אחד כעוד הטרף מרחוק שיתא מקולו מלגבות והשני כבוא אליו שלא יתגבר כנגדו והשלישי בעת טרפו אבל הכפיר מקולו לא יתא ע״כ לא ישאג מרחוק ולא מקרוב כי אם מקבץ נהמות שאגתו ומוציאן כאחת ויהם כשיאחז טרף וז״ש כאן שאגה לו כלביא היינו מרחוק ואף על פי כן ישאג בכחו כגדול כשיאחז טרף ישאג ככפירים : (ל) והנה חשך צר · כלומר וצר : ואור חשך · ר״ל שהאור חשך (נ: ; עד סוף הפסוק נמתק כ״י קדשו ממש של אא״ז הגאון ז״ל והנראה שדעתו ערפם לשון מטר והכי פירושו ונבט לארץ בדעתו שהרעה באה לו מתחת ולא היה אלא צר אבל כיון שראה

מצודת דוד

כסוחה · כרוק המושלך בקרב חוצות : בכל זאת . עם כל הפורעניות הזאת לא שב אף ה׳ ועוד ידו נטויה להכות בהם : (כו) ונשא נס · ר״ל יעורר לב האומות היושבים ממרחק לבוא עליהם כאלו נשא להם נס וכאלו שרק להם להתאסף ולבוא : (כז) אין עיף · בהעם הבא לא ימצא בו עיף וכושל : לא ינום . ר״ל לא יהיה מי מתעצל בדבר · ולא נפתח . ר״ל לא יהיה למי שום צד עכוב : (כח) אשר חציו שנונים · יהיה עם אשר הלוו יהיה שנונים ר״ל יהיה מוכן למלחמה : כצר . חזקים כסלע ולא יתקלקלו במרוצתם : כסופה . ימהרו ללכת כרוח סופה : (כט) שאגה לו·להעם הזה · ויפליט . יציל הטרף לנטלו מיד הבא להוציאו מידו : ואין מציל . לא יהיה ביד מי להציל מידו : (ל) עליו · על ישראל : ונבט לארץ . יביט למלכי ארץ אולי ימצא מהם עזרה : והנה חושך צר · יש לו חושך מצער ומאויב : לא עליו כי לא מצא עזר : ואור חשך בעריפיה · אור

מצודת ציון

כסוחה · כרוק סחיפה מן הגוף וכן סחי ומאוס תשימנו (איכה ג) : (כו) נס · הוא כלונס ארוך ובראשו בגד ועשוי לרמוז בו ולהתאסף ולבוא : ושרק · הוא קול הנעשה בקבוץ השפתים והוא סימן להתאסף וכן אשרקה להם ואקבצם (זכריה י) : (כז) נפתח · ענין התרת החגור (איוב ל) : אזור · חגורה : חלציו · מתניו : נתק · נעתק ממקומו : שרוך · ענין קשורים כמו מחוט ועד שרוך נעל (בראשית יד) : (כח) שנונים · מחודדים : דרוכות · מדרך לדרך ברגליו על הקשת למתחו היטב : פרסות · הוא כפין מנעלים : כצר · סלע : וגלגליו · אופן העגלה : כסופה · רוח חזק : (כט) כלביא · שם מבמות האריה : וינהום · מל׳ המייה : ויפליט · ענין הצלה : (ל) כנהמת · מל׳ המייה : ונבט · מל׳ הבטה : בעריפיה · כן נקראים השמים על כי יערפו ויזלו את הטל כמ״ש אף שמיו יערפו טל (דברים לג) או ר״ל כמאפליה ובוליו

הַשָּׁוְא וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חַטָּאָה׃
יט הָאֹמְרִים יְמַהֵר ׀ יָחִישָׁה מַעֲשֵׂהוּ
לְמַעַן נִרְאֶה וְתִקְרַב וְתָבוֹאָה עֲצַת
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְנֵדָעָה׃ כ הוֹי
הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע
שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ
שָׂמִים מַר לְמָתוֹק וּמָתוֹק לְמָר׃
כא הוֹי חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם וְנֶגֶד
פְּנֵיהֶם נְבֹנִים׃ כב הוֹי גִּבּוֹרִים
לִשְׁתּוֹת יָיִן וְאַנְשֵׁי־חַיִל לִמְסֹךְ
שֵׁכָר׃ כג מַצְדִּיקֵי רָשָׁע עֵקֶב שֹׁחַד
וְצִדְקַת צַדִּיקִים יָסִירוּ מִמֶּנּוּ׃ כד לָכֵן
כֶּאֱכֹל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ וַחֲשַׁשׁ לֶהָבָה
יִרְפֶּה שָׁרְשָׁם כַּמָּק יִהְיֶה וּפִרְחָם
כָּאָבָק יַעֲלֶה כִּי מָאֲסוּ אֵת תּוֹרַת
יְהוָה צְבָאוֹת וְאֵת אִמְרַת קְדוֹשׁ־
יִשְׂרָאֵל נִאֵצוּ׃ כה עַל־כֵּן חָרָה
אַף־יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיֵּט יָדוֹ עָלָיו וַיַּכֵּהוּ
וַיִּרְגְּזוּ הֶהָרִים וַתְּהִי נִבְלָתָם כַּסּוּחָה

נַגְדִין חוֹבִין בְּחַבְלֵי לְמָא אָזְלִין
וְסָגַן עַד דְתַקִיפִין וְכִגְדִילַת
עֶגְלְתָא חוֹבִין׃ יט דְאָמְרִין
אִימָתַי יוֹחֵי וְיִגְלֵי פְּרִשְׁתֵּיהּ
בְּדִיל דְנֶחֱזֵי וְיִקְרַב וְיֵיתֵי מַלְכֵּיהּ
דְקַדִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל וְנֵדְעִינֵיהּ׃
כ וַי דְאָמְרִין לְרַשִׁיעַיָא
דְמַצְלְחִין בְּעָלְמָא הָדֵין אַתּוּן
טָבַיָא וּלְעִנְוְתָנַיָא אָמְרִין אַתּוּן
רַשִׁיעַיָא הֲלָא בְּמֵיתֵי נְהוֹרָא
לְצַדִיקַיָא יַחְשׁוֹךְ לְרַשִׁיעַיָא
וִיבַסְמוּן פִּתְגָמֵי אוֹרָיְתָא
לְעָבְדֵיהוֹן וְיֵיתֵי מְרָדָא
לְרַשִׁיעַיָא וְיֵדְעוּן דִבְסוֹפָא
מְרִיר חֶטְאָה לְעָבְדֵיהּ׃ כא וַי
דְחַכִּימִין בְּעֵינֵי נַפְשְׁהוֹן וְקָבֵיל
אַפֵּיהוֹן סוּכְלְתָנִין׃ כב וַי
דְגִבָּרִין לְמִשְׁתֵּי חֲמַר וְגַבְרִין
מָרֵי נִכְסִין לְאִתְרַוָאָה מִן עַתִּיק׃
כג מְזַכַּן לֵיהּ לְחַיָבָא חֲלַף
דִמְקַבְּלִין מִנֵּיהּ מָמוֹן דִשְׁקַר
וּזְכוּת זַכָּאָה בְּרֶשַׁע מַעְדָן
מִנְהוֹן׃ כד בְּכֵן יִתְאַכְּלוּן
כְּקַשָׁא בְּאֶשָׁתָא וְכַעֲמִירָא
בְּשַׁלְהוֹבִיתָא מַסְגַן תּוּקְפְּהוֹן
כְּשַׁבָּא יְהֵי וּמָמוֹן אוּנְסֵיהוֹן כְּאַבְקָא דְפָרַח אֲרֵי קָצוּ בְּאוֹרָיְתָא דַיְיָ צְבָאוֹת וְיָת
מֵימַר קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל רְחִיקוּ׃ כה עַל כֵּן תְּקֵיף רוּגְזָא דַיְיָ צְבָאוֹת בְּעַמֵּיהּ וַאֲרִים
מְחַת גְּבוּרְתֵּיהּ עֲלֵיהוֹן כַּד מְתָנוּן וְזָעוּ טוּרַיָא וַהֲוָאָה נִבְלַתְהוֹן

רשי

של קורי עכביש ועכשיו שנתגרה בהם מתגבר והולך עד שמעשה כעבות העגלה שקושרין בו את הקרון למשוך: השוא. דבר שאין בו ממש: חטאה. חטא: (יט) יחישה מעשהו. הפורענות שהוא אומר להביא: למען נראה. דבר מי יקום: (כ) האומרי' לרע טוב: מקלסין לעכו"ם ורע בעיניהם לעבוד הקב"ה שהוא טוב: שמים חשך לאור. דבר שהוא עתיד להביא עליהם חשך אומרים שיאיר להם: שמים מר למתוק. עון שהוא עתיד להביא עליהם פורענות מר אומרים שימתיק להם: ומתוק למר. עבודת הקב"ה המתוקה אומרים מרה היא: (כב) למסוך שכר. למזוג שכר תיקון המשקה קרוי מסך: (כג) וצדקת צדיקים. שהן ראוין לזכות בבית דין יסירו ממנו ומחייבין אותו בדין ונוטלין ממונו: (כד) לכן. והיה הדבר הזה לכם וגו': כאכול קש לשון אש. כאכול את הקש לשון אש: וחשש. תירגם יונתן עמירא קנין של שבולין וכחשש אשר הלהבה הרפתו והעשתו אפר: כמק. כדבר הנימוק: ופרחם. גדולתם כאבק העולה לפני רוח ומסתלקת כך מסתלק: (כה) על כן. על מעשיהם הללו: וירגזו ההרים. מלכי יהודה ושריהם. כסוחה. כרוק וקיא הניסח מתוך גופו

נראת ה' וס' האומרי' ימהר יחיש' מעשהו · כחשו בה' ויאמרו · גשבימה לברמים · לא נראה מלחמה. באורך נראה אור. לרע ר' קמצין בקריאה וסי' נמסר בסדר בחקתי ·

תולדות אהרן כחבלי השוא · ברכות כד סכה כב סנהדרין לט וזכר כראבים וס' מקן : הוי האומרים · סוטה מז :

ביאור מהגר"א

כעבות העגלה אבל עבר ע"ז אינו אלא עון אחת לכבס בעצם והעונש עבירה שאין לו בו ריות גופני נקרא בחבלי השוא וגדול מגבות כמ"ש הז"ל מה יתרון לבעל הלשון לעיל יאמרו לגתם כו' וכמ"ש למען השות הרוה הייני שאין לו הנאה מזה : (יט) האמרים ימהר יחישה מעשהו וגו' · אין זה כפל ענין במלות שונות אלא כל מלה מורה על ענין בפ"ע והוא כי בשני דרכים מנהיג הקב"ה את האדם לקבל שכר או עונש בעולם הזה אם בנותן עונש כל כ' אם לגרע לעצמו או לזולתו בגוף או בממון וז"ש עצת קדוש ישראל ונדעה ודרך השני שמעשיו בענין שנראה בעליל כי הוא מעשה ה' וז"ש כאן מעשהו למען נראה והנה בספרים שבין זמן ועת הייני שעת הוא כמבשת בזמן עד התחלת הענין וזמן הוא כל ימי משך הענין ואמר כאן ימהר המשך הזמן עד ההתחלה ויחישה שמשך הזמן מן התחלה תכלה וכן הוא מ"ש כאן ותקרב התחלת הענין ותבואה הענין כולו מראש ועד סוף : (כ) הוי האמרים לרע טוב וגו' · ע"ד שאמר שלשה חלוקי הטבע כן אם לאכות הערב או המועיל או הטוב ואמר כאן האומרים לרע טוב ולטוב רע הוא נגד הטוב כמה שהוא טוב : אור לחשך · הוא נגד המועיל מתוק למר הוא נגד הערב : (כא) הוי חכמים וגו' · הפב כאן ד' חכמים ונבונים גבורים אנשי חיל : (כג) וצדקת צדיקי' יסירו ממנו · אמר כמה גדול כח השוחד שמטילו תחלה כדבר אחד שמוכ' את החייב בדין והיינו מצדיקי רשע שהוא החייב בדין ובכדי שלא ישתוק דינו מחזק את לבבו לחייב את הזכאי כגון זה בכל עת אשר יבא לידו בכגון זה וזה צדקת צדיקים לשון רבים ואמר ממנו הייני מכח אותו שחד שלקח : (כד) ותשש להבה כו' · תשש הוא שאמר כארץ וז"ש ברשם כו' כו' ואמר כאכול קש לשון אש.

רדק

המשיכה היא התענוגים ומשתה היין שמושכין האדם ומביאין אותו לעון גלוי עריות וגזל ולשפיכות דמים והם מושכים העון כרצותם אליהם כבחבלים התענוגים אליהם ומשתה היין, וכן אמר שלמה כוס הלשון למשוך ביין את בשרי: וכעבות. בכ"ף הדמיון. רוצה לומר כמו שמושכים העגלה בעבות כן הם מושכים החטאת אליהם, וחטאה הם כמו חטאת: ועבות. הם לחבל היחיד בשקל שאור יאור כשו"א הוא כמוכרת או בסמו"ך כמו מעשה עבות ולרבים עבותים או עבותות, והחבל שהוא עבות משלש יתרים יקרא עבות, ובדברי רז"ל יצר הרע בתחילה דומה לחוט השער ולבסוף לעבות העגלה שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא: (יט) האומרים. כאלו שולח להם נביאי ואומרים להם הרע שאני מביא להם בעונש מעשיהם הרעים הם אומרים אין אנו מאמינים: ימהר יחישה מעשהו. כלומר מעשה הפורענות ונראה שנביאיו אומרים אמת כי עתה אין אנו מאמינים: עצת קדוש ישראל. מה שיעץ להביא עלינו כי הוא קדוש ישראל ואיך ירע לנו כי הם חושבים שאין מעשיהם רעים, כמו שאמר הוי האומרים לרע טוב: (כ) הוי האומרים. למעשיהם הרעים שהם עושים הם אומרים כי טובים הם ולהתעסק בתורה ובחכמה הם אומרים רע ויגיעת בשר, והם כאלו שמים חשך לאור כיון שלא יבדילו בשכל מה הוא טוב ומה הוא רע הרי הם כמי שלא יבדילו בחושים ויהיו להם חוש הראות וחוש הטעם: (כא) הוי חכמים. הם חושבים עצמם חכמים ונבונים והאומרים להם הנביאים זו דרך טובה לכו בה וסורו מדרך הרעה הם אומרים להם לא כי אלא הדרך שאנחנו אוחזים הטובה ואנחנו חכמים מכם להכיר הטוב והרע, ואדוני אבי ז"ל פירש חכמים המה לעשות היושר בעיניהם ונבונים המה לתקן מה שהוא נגד פניהם נכון, והוא על דרך שאמר חכמים המה להרע: (כב) הוי גבורים. כל גבורתם היא לשתות יין, כלומר כחם וגבורתם אינה נראית להלחם עם אויביהם אלא כל עסקם לשתות יין, ושתיית היין והתענוגים מביאים החולשה, והנה הם מפסידים חכמתם וגבורתם בשתיית היין והתענוגים, וכן אמר ושריך בבקר יאכלו, וכפשטו אומר ושריך בעת יאכלו בגבורה ולא בשתי, הנה כי שתית היין מונעת הגבורה: ואנשי חיל. כמו גבורים כי פי' חיל כח כמו ותאזרני חיל למלחמה, ותרגום כח חילא ויונתן תרגם וגוברין מרי נכסי, כמו עשה לי את החיל: למסוך. כמו למזוג: (כג) מצדיק. הם השופטים מצדיקים הרשע בדינו: עקב שוחד. בשכר שוחד שלוקחים ממנו, והצדיק בדינו יסירו המשפט צדקתו ממנו, ואמר ממנו אחר שאמר צדיקים רוצה לומר מכל אחד ואחד מהצדיקים הבאים למשפט: (כד) לכן כאכול קש. מנהג הלשון להקדים הפועל לפעול אבל כשהדבר מבואר שאין לטעות בו יקדימו הפעול לפועל כמו זה כי ידוע כי האש אוכלת הקש ולא הקש האש, וכן מים תבעה אש, אבנים שחקו מים, לשון אש הלהבת שהוא בצורת הלשון: וחשש להבה. היא כפל ענין במלות שונות, והחשש הוא הקש הדק, ופירוש ולשון להבה ירפה החשש, כלומר יחלישנו ויבעירנו, כלומר כמו שהמשפט כזה הוא קל מהרה בלשון האש יאכל הקש ולשון להבה ירפה החשש כן יבא להם הרע קל מהרה ויכלם עד שרשם כמק יהיה, ומק הוא מקק כמו בדברי רז"ל מקק של ספרים והוא הרקב, ומשל שרשם ר"ל החזק שלהם יהיה נמק ונמס: ופרחם הוא משל על החלשים כמו האבק שמרוב קלותו יעלה באויר ויכלה כן יכלו כלם החזקים והחלשים בשם רעים: כי מאסו את תורת ה' צבאות ואת אמרת קדוש ישראל נאצו, כפל ענין במלות שונות כאבק כלו קמוץ וגם הכ"ף, וי"ת וחשש להבה וכעמירה בשלהוביתא, ודרשו לכן כאכול קש לשון אש, וכי יש לך קש שהוא אוכל אש אלא קש זה עשו שכל זמן שמרפים ישראל ידיהם מן המצות שולט בהם בישראל, בהם אש עשו שהוא קש, שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש: (כה) על כן · וירגזו ההרים · דרך משל כאלו רגזו ההרים ורעשה הארץ להם מרוב צרתם:
כסוחה

מצודת ציון

רשעים כשמנים בעלי המות : (יח) ובעבות. חבלים עבות : (יט) יחישה. הוא כמו ימהר וכן אחישה מפלט לי (תהלים נה) וכפל הדבר במלות נרדפות וכן אדמת עפר (דניאל יב) : (כב) למסוך · מזיגת היין קרוי מסך : (כג) עקב · בשכר כמו והיה עקב תשמעון (דברים ז) : (כד) קש · תבן : לשון אש · להב אש ע"ש שנמשך כלשון : חשש. היא תבן דק וכן תהרו חשש (לקמן לג) : ירפה · מל' רפיון : כמק. מל' המקה והמסה : ופרחם. המשיל הגדולה לפרחי האילן : יעלה. יסתלק כמו כעלות גדיש (איוב ה) : נאצו · ענין בזיון : (כה) וירגזו · ענין תנועה

מצודת דוד

השוא. בחבלים דקין ובמעט שאין בהם ממש : וכעבות · לבסוף ממשיכים הילצ"ר המתחיל בחבלים עבות שמושכים בהם את העגלה ר"ל בתחלה מעט נמשכים אחריו ולבסוף נמשכים הרבה : (יט) האומרים וכו' · אומרים בלעג ימהר להביא מעשה הפורעניות שאומר למען נראה אם יוכל עשותו : ותקרב ותבואה · כפל הדבר במ"ש : ונדעה · אם בידו הכח : (כ) לרע · על עבודה אלילי כנענים היו אומרים שהוא טוב : ולטוב : הוא עבודת המקום : שמים חושך וכו' · כפל הדבר בשמות שונים ומלצה כדרך המליצה ולהעמדת הדבר : (כא) בעיניהם · מחזיקים א"ע לחכמים : ונגד פניהם. לפי השתכלות פניהם וכפל הדבר במ"ש : (כב) לשתות יין · מהללים גבורות לשתות יין הרבה : ואנשי וכו' · כפל הדבר במ"ש : (כג) מצדיקי · מצדיקים בדין את הרשע בשכר שוחד : יסירו ממנו · מכ"א מן הצדיקים מסירים צדקתו לומר עליו שאינו צדיק בדינו : (כד) לכן · בעבור הטיית המשפט : כאכול קש לשון אש · כמו לשון אש שורף את הקש וכמו להבה מרפה את החשש ומחלישו עד כי ישוב לאפר כן יחלש שרשם להיות כדבר הנימק : ופרחם · גדולתם יסתלק כאבק דק המסתלק ברוח קטנה : (כה) עליו. על עמו : ההרים · מלכי יהודה ושריהם :

נפוסס

רשי

ידיו לא ראו: עשו עצמם כאילו לא ראו את גבורותיו ד"א לא קלסוהו שחרית יוצר אור ולא ערבית המעריב ערבים: (יג) מבלי דעת. לפי שהיה לבם בלי דעת: וכבודו מתי רעב: נכבדיו ימותו ברעב: צחה צמא. תרגום של צמאה: (יד) לכן הרחיבה מדה כנגד רוב משתיהם: צחה: לחה ולמה כנגד מדה במדה הם הרחיבו נפשם לבלוע מאכל ומשתה לרוב ופערו פה לבלוע אף שאול הרחיב נפשה לבלוע ופערה: ופתחה: לבלי חק: באין סוף ולמה לבלי חק לפי שלא היה בידם של אלו חק וקלבה לתפניקיהם: וירד. שם הדרה של ירושלים: ועלז בה. העליזים שבה: (טו) וישח ויחלש תקוף גברין ולפי מדרשו זה הקב"ה שהם גרמו לו להראות כאיש נדהם וכן הוא אומר צור ילדך תשי (דברים ל"ב) ואומר בעצלתים ימך המקרה (קהלת י): (טז) ויגבה ה' לבאות במשפט. כשיעשה משפט' בהם יגבה שמו בעולם. במשפט יושפט"א בלע"ז: והאל הקדוש. יתקדש בתוך הצדיקי' הנשארים בהם: (יז) ורעו כבשים כדברם. לדיקים הנמשלים כעדר הרחלים: כדברם. כמנהגם ביושר ובמד' מכלכלים דבריהם במשפט ככבשים הללו. ורבותינו דרשו כדברם כמדובר בם נחמות הנדברות להם: וחרבות מחים. בתי הרשעים שהם שמנים: גרים יאכלו: הלדיקים שהם כגרים יאכלום: מחים. שמנים כמו עולות מחים אעלה (תהלים ס"ו): (יח) הוי מושכי העון. גוררים יצר הרע עליהם מעט בתחילה בחבלי השוא כחוט של

ישעיה ה

ראו: יג לכן גלה עמי מבלי־דעת וכבודו מתי רעב והמונו צחה צמא: יד לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי־חק וירד הדרה והמונה ושאונה ועלז בה: טו וישח אדם וישפל־איש ועיני גבהים תשפלנה: טז ויגבה יהוה צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה: יז ורעו כבשים כדברם וחרבות מחים גרים יאכלו: יח הוי משכי העון בחבלי

תולדות אהרן לכן גלה שבת קיט סוטה מח סנהדרין לג: לכן הרחיבה שם קיא (קידושין סא): ויגבה ה' ברכות יב: וחרבות מחים: פסחים כח:

תרגום

חזו: יג בכן גלו עמי מבלי דעתא ויקיריהון מיתו בכפנא וסגיהון בצורתא בצחותא: יד בכן אפתיאת שאול נפשה ופתחת פומה ולית סוף ונחתו יקרהון וסגיהון ואתרגושתהון ודתקיף בהון: טו וימאך אנשא ויחלש תקוף גברין ועיני דרמיא ימאכון: טז ותקיף יי צבאות בדינא ואלהא קדישא קדיש בזכותא: יז ויתפרנסון צדיקיא כמא דאמיר עליהון יסגון ונכסי רשיעיא צדיקיא יחסנון: יח ווי דמשרן למחטי צבחר

רדק

אותם לעשות בלי נגון והיין לשכרות: ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו, שנה הם פנויים מעלאכה כי הם עשירים, והנה כל עסקם במשתה ובשמיעת הנגונים ולא יתעסקו בכל עתות הפנאי בדברי תורה ובדברי חכמה שהם פעל ה', ומעשה ידיו שכתוב על הלוחות עשרת הדברים, והם כלל לכל המצות שבין אדם למקום ושבין אדם לחברו, ויש לפרש את פעל ה', ומעשה ידיו חכמת הכוכבים כי ממנו יגיע האדם לכבוד הבורא כמו שאמר במזמור מה אדיר שמך בכל הארץ, אמר כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך, ואמר השמים מספרים כבוד אל, ר"ל כל שעומד על סוד בריאתם ידע כבוד האל, ואמר בנביא שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, רוצה לומר שיתבוננו בחכמה זאת וממנה ידעו כבוד הבורא, וכן אמרו רז"ל כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו מחשב עליו הכתוב אומר ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו, ועוד דרשו ואת פעל ה' לא יביטו שלא התפללו שחרית וערבית כלומר יוצר אור ומעריב ערבים, זהו פעל ה' ומעשה ידיו: (יג) לכן גלה עמי מבלי דעת · בעבור שלא ידע מעשה האל ולא התבונן בו ופנה אל המאכל והמשתה והתענוג לפיכך יגלה ממקומו ויהי' ברעב ובצמא מדה כנגד מדה, ופירוש כבודו, ואנשי כבודו כלומר אותם שהיו נקראים אנשי הכבוד יהיו נקראים אנשי רעב: מתי · כמו אנשי, כמו מעיר מתים: והמונו · והמון העם יהיו יבשים בצמא: צחה. מן והשביע בצחצחות נפשך שהוא ענין יובש · ותרגום צמא צחותא, וענין יבשים שייבש גרונם מפני הצמא, וצחה תאר כמוך בשקל אשה רית נחת לה · ובאמרו זה וזה על זה אלא כולם יהיו שוים ברעב לאנשי הכבוד ובצמא להמון העם לא להביא זה על זה ברעב ובצמא אנשי הכבוד והמון העם, ויונתן תרגם מתי כמו מתי בצר"י המ"ם מענין מות, בתרגם ויקירהון מיתו בכפנא וסגיהון בצורתא בצחותא, ולפי הדקדוק לא יתכן כי מתי כשו"א המ"ם שרשו מתה ומתי בצר"י המ"ם שרשו מות: (יד) לכן הרחיבה. אמר דרך משל לרוב בני אדם שימותו מיצרא: הרחיבה שאול נפשה · לקבל המתים וירד הדרה · פירוש הדר ארץ ישראל, או הכנוי כנגד ירושלם, אמר שירדו לשאול אנשי הכבוד והמון העם, ועוד כפל הענין במלות שונות, ואמר ושאונה ועלז בה, ושאונה, כמו תשואות מלאה עיר הומיה, ושאון ועלז בה ומי שהיה עלז ושמח בעיר מרוב הטובה ירד לשאול כמו כן, ויונתן תרגם ועלז בה ודתקיף בהון, והוא כענין שפירשנו, ויש מפרשים ועלז בה כתוב: (טו) וישח אדם · כפל הדבר במלות שונות, או פירוש אדם על הפחותים ואיש על הגדולים, כמו גם בני אדם גם בני איש · וכן תרגם יונתן וימאך אינשא ויחלש תקוף גברין: ועיני גבוהים · לפי שהגבהות אדם נראה בעיניים לפיכך אמר עיני גבוהים וכן אמר ועיני גבהות אדם, וכן אמר עינים רמות, וכן אמר רום עינים: (טז) ויגבה · כאותו משפט שיעשה ברשעי ישראל יהיה הוא גבוה במשפטו, ויאמרו כי הוא רם ונשא ושופט העולם ברצונו והאל הקדוש בעשותו בהם המשפט יהיה נקדש בהם, כמו שאמר בקרובי אקדש, ואמר ונקדשתי בם · ופירוש בצדקה ביושר כמו משפט: (יז) ורעו כבשים · משל הוא על הצדיקים והענוים שהיו ערם זה גרושים מבתיהם והולכים מפני הרשעים ובגלות הרשעים יאכלו העניים מה שהיו אוכלים הרשעים, וזה היה בימי חזקיהו שהיה מלך צדיק ושופט אמת ובימיו לא היה כח ביד החזקים לעשוק החלושים ומתו או גלו רוב ישראל בימיו ופירוש כדברם, כמנהגם · מתרגמינן וינהג ודבר, כלומר אין אונס להם, ופירוש ותרבות מחים, הרבות השמנים בעלי מות והם העשירים שהיו עושקים העניים בתיהם שהיו חרבות גרים יאכלו העניים שגרתו מבתיהם יבאו עתה לגור בהם ולאכול את חלקם, ויונתן תרגם הפסוק כן ויתפרנסון צדיקיא וגו', תרגמו על דעת שפירשתי אלא שתרגם כדברם ענין דבור: (יח) הוי מושכי העון, אמר על דרך משל כי כמו שמושך האדם העגלה הטעונה בחבלים ובעבותות כן הם מושכים העון אליהם בחוזק, ותכליתם כם הבלי שוא ושקר, ותעאת שמביכם

ביאור הגר"א

וגבי פעולה אמר לא יביטו וגבי מעשה אמר לא ראו והוא על דרך מה שכתוב כי שמחתני ה' בפעלך במעשה ידיך ארנן אמר גבי פעולה שמחה וגבי מעשה רנה וכן מ"ש עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה אמר שמחה לעבודה וביאה רננה והיינו ע"פ מ"ש בזוהר שמחה בנפרא ורננה ברמשא והוא כי פעולה נאמר על ענין בלתי נראית בראיה בעלמא כ"א אחרי הבטה והשתכלות היטב (אע"פ בזה נכון מ"ש ברוב המקומות אבל השם לשון פעולה וכן יפורש כתובים הרבה ואין מקום פה להאריך ואל תשיבני מרשע עושה פעולת שקר כי גם הרשע אינו עושה באופן שיתראה להדיא השקר כי אם מכסהו עפה ואינו נראה אלא אחרי ההבטה וההסתכל היטב) וז"ש כי אראה שמיך וגו' ירח וכוכבים אבל השמש לא נראה להדיא ונקראת פעולה וז"ב בשחרית בוריתא · השמש שהוא מעין פעל ה' ובצפרא שמחה אמר שמחתני ה' בפעלך וברמשא רנה והוא לעת צאת ירח וכוכבים הנקראים מעשה ה' ואמר ובמעשה ידיך ארנן וזה שאנו אומרים הכרם יגל בה ייו בתפלת שחרית צלותא דאברהם אז הוא גילה ושמחה וברמשא רנה לעת תפלת המנחה צלותא דיצחק וז"ש יצחק ירנן וכנה בשחרית כאשר תזרח השמש יצא האדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב וכיוצא לעבודתו אמר עבדו את ה' בשמחה ולעת ערב בבוא מן העבודה זמן רנה וז"ש באו לפניו ברננה וכהנים המה כנגד אברהם והוא כנגד שחרית אמר כהנים לעבודתם ולוים כנגד יצחק ברמשא רנה אמר והלוים לשירם ולזמרם וז"ש כאן ואת פעל ה' שאינה נראית אלא אחרי ההבטה לא יביטו ואת מעשה ידיו דנראית בעלמא סגי גם כן לא ראו ועפ"ז מובן דברי הז"ל את פעל ה' לא יביטו שלא אמרו יוצר אור בשחרית ואת מעשה ה' לא ראו שלא אמרו מעריב ערבים בערבית: (יג) עמי מבלי דעת · הם ג' דרגין דחשיב לעיל בנים ישראל עמי אמר כאן מי שראוים להיות בנים בעלי בינה עוסקים בסודות התורה והוא הדעת ובשכם מבלי דעת קראן עמי וכבודו הם נגד ישראל העוסקים בהלכה לפי התורה הקדושה והוא כבוד התורה כמ"ש חז"ל אין כבוד אלא תורה והנה הם מתי רעב כמ"ש לא רעב ללחם כי אם לשמוע דבר ה': והמונו · שמשכין אתר דברי אגדה כמ"ש חז"ל בנקו נר"ם ובאו לשמוע דברי אגדה ואגדה נמשלים למים וכן דרשו בכתוב בריכת מים להשקות מהן יער צומח עצים היינו דברי אגדה שמושים שקראים עלים והנה הם צחה צמא שאינם שותים דברי האגדה: (יד) לכן הרחיבה וגו' · קאי למעלה על מ"ש בבקר שכר ירדפו היינו שאינם שותים הרבה אלא שותים מעט שכר הוא יין ישן שתוק מאד לכן הרחיבה שאול נפשה ונגד מ"ש מאחרי בנשף יין ידליקם שאינם שותים שכר חזק אלא יין אבל מאחרים על היין לשתות כ"כ הרבה עד שידליקם אמר כאן ופערה פיה לבלי חק: וירד הדרה · אלו בעלי התורה כמ"ש תז"ל אין הדר אלא תורה: והמונה · היינו רוב עם: ושאונה · אלו הגבורים כמ"ש כאריה ישאג: ועלז בה · שהם העשירים כמ"ש ואסיר את עליזי גאותך והשארתי עם עני ודל וז"ש חז"ל בשותה יין בד' מיני זמר מביא ד' מיני פורעניות לעולם הם ד' כתות הכ"ל שהם כלל העולם: (טו) וישח אדם וישפל איש ועיני גבוהים · עמ"ש קפיטל ב' ואמר כאן שלשה נגד שכר ירדפו ויין ידליקם ויין משתיהם: (טז) ויגבה וגו' במשפט · היינו נקמה בעושה ברשעי ירושלים כמ"ש והתקדשתי בצדקה לישראל כמ"ש יצא מפי צדקה כב' ילדקו ויתהללו כל זרע ישראל וכן כאן האל הקדוש (היינו קדוש ישראל) נקדש בצדקה וז"ש אין במשפט תפדה היינו ע"י משפט תפדה: ושביה · הם ישראל השבים לתוכה בצדקה שירחם ה' על עמו: (יז) ורעו כבשים · דרשו חז"ל עתידין ישראל להחיות מתים דכתיב כאן ורעו כבשים וכתיב ירעו בשן וגלעד בשן זה אלישע בן שפט אשר בבשן וגלעד זה אליהו מתושבי גלעד: (יח) משכי העון · הוא שעובר על ל"ת ותחלה שעובר על מ"ע ואמרו חז"ל ישב אדם ובטל מע"ע עובר עליה בכל עת ובכל שעה והוא מרבה לחטוא וז"ש כעבות

מצודת דוד

משתיהם היה בידם: פועל ה': אינם עתנים לב להסתכל פועל ה' שעל הכל יביא במשפט: ומעשה וכו' · כפל הדבר במ"ש: (יג) מבלי דעת · על שמאנו לדעת דרכי המקום: וכבודו · אנשי הכבוד והחשובים יהי מתי רעב והמון העם ימותו בעבור יובש בצמאון ואלת מתי משתה בשתים: (יד) הרחיבה · מדה במדה על שהרחיבו נפשם להתענג ביותר לכן תרחיב השאול נפשה לבלוע את הכל: הדרה · השפרת עדתה: בה: בהשאול ומוסב על וירד ור"ל הכל תרד אל השאול: (טו) וישפל איש · כפל הדבר במ"ש: ועיני גבוהים · הע"ים שהיו מגביהים להסתכל כלפי מעלה כדרך גסי הרוח: תשפלנה · להסתכל למטה כדרך השרוי בצרה ועער. (טז) ויגבה וכו' במשפט · כשיעשה משפט יתרומם ויתעלה שמו: נקדש בצדקה · יתקדש שמו כמה שיעשה צדקה להשארים שבדור: (יז) כבשים · הצדיקים הנמשלים לעדר הרחלים המה ירעו בנחת והשקט כמנהגם מאז ולא יהיו נכללים עם הרשעים: וחרבות מחים. בתי המחרבות של הרשעים בעלי השומן יאכלו הצדיקים שהמה עתה כגרים מול רשעי': (יח) מושכי העון · ממשיכים על עצמן את היצר הרע המסית על העון: בחבלי השוא

מצודת ציון

הם שמות כלי נגון: (יג) מתי רעב · אנשי רעב: צחה. ענין יובש ולמאון כמו על צחיח סלע (יחזקאל כד): (יד) ופערה · פתחה ביותר כמו פי פערתי (תהלים קיט): לבלי חוק. בלא קצבה: והמונה · המון עמה: ושאונה · הוא כמו המונה וכפל הדבר במ"ש: ועלז · ענין שמחה: (טו) וישח · ענין כפיפה כמו שחו רעים לפני טובים (משלי יד): (יז) כדברם · כמנהגם כי וינהג תרגומו ודבר וכן אני אשימם דוברות בים (מ"א ה) שהוא ענין הנהגה: מחים. רבעים

שיעשו משפט לעניים ולעשוקים והנה הם להם משפח ונגע צרעת וקראתי שיעשו להם צדקה והנה צעקה שצועקים העניים מהעושק שעושקים אותם : משפח • כתוב בשי"ן : (ח) הוי מגיעי בית • רוצה לומר שמשיגים גבול וגוזלים העניים ואם יש לפני בית סמוך לבית העשיר או שדה סמוך לשדהו לא עליו מעקיפין עד שלקחו ממנו ומחברו עם שלו : עד אפס מקום . עד שלא נשאר מקום לעניים לשבת ואתם סבורים שאתם לבדכם תשבו בארץ שאתם גדולים ועשירים : והושבתם . מבנין הפעל • והמושיבים הדיינים הרעים : (ט) באזני • מאמר הקדוש ברוך הוא, אמר מה שאתם מדברים ביניכם ומסכימים לגזול העניים באזני עלה כי אני אדון נכאות מעלה ונכאות מטה וכידי להשפיל ולהרים, ואני אומר בתים רבים לשמה יהיו, אתם הייתם חושבים שאתם תשבו לבדכם ואני אומר שאתה תגלו מהם ובתיכם שהיו רבים וגדולים יהיו שממה מאין יושב : אם לא • לשון שבועה, וכן אם לא כאשר דמיתי כן היתה, אם לא שויתי ודוממתי, והוא כאדם שאומר לא יהיה זה אם לא יהיה זה : רבים • כמו רבי המלך, כלו' חשובים בבנין יפה, וכן גדולים וטובים, והוא כפל ענין במלות שונות, ויונתן תרגם הפסוק כן אמר נביא באודני הויתי שמע וגו' : (י) כי עשרת צמדי כרם • עתה נתן טעם למה יהיו הבתים שממה מאין יושב כי אשלח קללה בשדות ובכרמים תחת אשר היו גוזלים אותם מהעניים להסיף תמיד תבואתם לקללה וכיון שלא יהיו פירות לא ישבו היושבים, ופירוש עשרת צמדי כרם מקום בכרם שיחרשו עשרת צמדי בקר ביום אחד לא יצא ממנו יין אלא בת אחת, ומדת בת היא כלה כשיעור איפה ביבש, ומקום שבשדה כשיזרעו בו כור לא יעשה אלא איפה • וחומר הוא הכור והוא עשר איפות : (יא) הוי משכימי בבקר • לשתות יין, אף אלה שכל עסקם הוא לשתות ולהתענג בבשר ולאכול עוסקים בדברי תורה וחכמה ובבקר ישכימו לשתות שלא ירדפו השכר אשר ימלאו אותו טוב, וכן בנשף מאחרים בבית משתה עד שידליקם היין ויבעירם לשבות כל תאות נפשם : (יב) והיה כנור • עתה מספר איך היו משתיהם הכנור והנבל והתוף והחליל שמנגנים בהם והיין לפניהם ובדרך הזה הוא משתיהם כדברים במוכן אותם

ח הוֹי מַגִּיעֵי בַיִת בְּבַיִת שָׂדֶה
בְשָׂדֶה יַקְרִיבוּ עַד אֶפֶס מָקוֹם
וְהוּשַׁבְתֶּם לְבַדְּכֶם בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃
ט בְּאָזְנָי יְהוָה צְבָאוֹת אִם־לֹא
בָּתִּים רַבִּים לְשַׁמָּה יִהְיוּ גְּדֹלִים
וְטוֹבִים מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ י כִּי עֲשֶׂרֶת
צִמְדֵּי־כֶרֶם יַעֲשׂוּ בַּת אֶחָת וְזֶרַע
חֹמֶר יַעֲשֶׂה אֵיפָה׃ יא הוֹי מַשְׁכִּימֵי
בַבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ מְאַחֲרֵי בַנֶּשֶׁף
יַיִן יַדְלִיקֵם׃ יב וְהָיָה כִנּוֹר וָנֶבֶל
תֹּף וְחָלִיל וָיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְאֵת פֹּעַל
יְהוָה לֹא יַבִּיטוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לֹא

חובין : ח וי דמקפין ביתא בביתא
על ביתא חקל אונסא
בחקלתהון מקרבין אמרין עד
דנחסין כל אתרא ומדמן
דיתבין בלחודיהון בגו
דארעא : ט אמר נביא באודני
הויתי שמע כד אתגזירת דא
מן קדם יי צבאות אם לא
בתין סגיאין לצדו יהון
רברבין וטבין מבלי יתיב :
י ארי בחובא דלא יהבו
מעשריא בית עסר אשכרין
דכרם יעבדון ביתא חדא
ובית כור זרע יעביד תלת
סאין : יא וי דמקדמין בצפרא
למשתי חמר עתיק רדפין
מאחרין למפטר מרמשין על שויהון חמר אונסין מדליק להון : יב והוי על ידי כנור
ונבל קתרוס אבובא וחמרא משתיהון ובאוריתא דיי לא אסתכלו ועובד גבורתיה :

בשדה ה' רפין בקריאה וסי' נעברה נא בארצך לא נעבר • וחברו אעברה בארצך • הוי מגיעי בית בבית • ותאמר נעמי אל רות כלתה • ויאמר בעז אל רות הלא שמעת בתי • ויין ז' בקריאה וסי' ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין וגם תבן גם מספוא יש דפלגש בגבעה • והיה כנור ונבל תוף וחליל • ויחזק את המצודות דד"ה • לאמתם יאמרו איה דגן • לחם חמודות לא אכלתי ובשר • והפחות הראשונים •

תולדות אהרן באזני ה' • ברכות נח : הוי משכימי • שבת קיט סוטה מח : ואת פועל ה' • שבת מה קיט עקידה שער ח :

ועתה יושב ירושלים ואיש יהודה אשר לא גליתים עדיין ישפטו נא ביני וביניכם על הרעה שהבאתי עליכם מי סבת על. מה היה לי לעשות עוד טובה לכרמי ולא עשיתי לו אודיע נא אתכם. גם אתם המכעיסים אותי את אשר הגון בעיני לעשות לכרמי ככל אשר עשיתי לאדם הראשון הסר משוכתו אסלק שכינתי מעליה' המסוכך' עליהם כמה שנאמר (לקמן כב) ויגל את מסך יהודה : פרוץ גדרו. אתוץ חומותיו : ואשיתהו בתה • ואשוינון שביקין : לא יזמר ולא יעדר. לא יסתעדון ולא יסתמכון : ועלה שמיר ושית . ויהיו מטלטלין ושביקין דוגמת שמיר ושית שלי כרם ואלא הכרם ממש במקום. אלא הוא מתורג' הובאו ובור : ועל העבים אצוה : ועל נביאיא אפקד דלא יתנבון עליהון . הנבואה נמשלה למטר שהעבים מקבלין אותה מן השמים כך הנביאים מקבלין הנבואה מפי הקדוש' : נטע שעשועיו . כמו נטע ולפי שהוא דבוק נקוד (פתח) כמו בקר זבח השלמים (במדבר ז) : ויקו . שיעשו משפט' והנה משפח אסיפ' חטא על חטא כמו מהספחת (שמואל א כו) : דבר אחר ל' נגע ולפי שהוא לשון נופל על הל' בקריאתו דומה משפט למספח וכן לצעקה לצדקה נפל בו רוח הקודש בפי הנביא : (ח) הוי מגיעי בית בבית . עשרים ושני' אשרי' נאמר בספר תלים על מקיימי התורה ועשרים ושנים הוי אמר ישעיה על הרשעים : הוי ל' צעקה אנחה על פורעניות העתידה לבא : מגיע בית בבית . מקרבים בתיהם זה אצל זה ומתוך כך גוזלים קרקע העניים התלשים שבין ב' הבתים וכן שדה בשדה יקריבו . עד אפס מקום . שאין מקום לעני ליסב : והושבתם לבדכם בקרב הארץ . כסבורים אתם שאין חלק להקדוש ברוך הוא ולא לעניים בארץ חלקו במעשרות אתם גוזלים ולעניים את אדלם שתהיו אתם לבדכם יושבים בה : (ט) באזני ה' צבאות : אמר הנביא שתי אזני שמעו כשנגזר עליהם גזירה מאת ה' ובשבועה אם לא על דבר זה בתים רבים לשמה יהיו ובתים גדולים וטובים יהיו מאין יושב : (י) כי עשרת צמדי כרם • ומפני הרעב יגלו יושבי הבתים ואין יושב בה וגם זאת תהיה לכם מדה כנגד מדה על הקרבת השדה בשדה שגזלתם חלקו של עניים במעשר הארץ : עשרת צמדי כרם . (ארפינ"ט בלע"ז) ואומר אני כדי עבודת יום אחד בצמד בקר קרוי צמד : יעשו בת אחת . מדה אחת של יין . בת שלש סאין : וזרע חומר • בית כור שהיא שלשים סאין של תבואה יעשה איפה שלש סאין : (יא) מאחרי בנשף לשתות יין בלילות : יין ידליקם . בוערה בם : (יב) כנור ונבל נימין יתירות יש בנבל מן הכנור ולמה נקרא שמו נבל שמנבל כל מיני כלי זמר במדרש תהלים : תוף . של עור הוא : וחליל : אבוב של קנה (בלמויל בלע"ז) ואת פעל ה' לא יביטו . ובאורייתא דה' לא אסתכלו : ומעשה ידיו

ביאור מהגר"א

אים ואשיתהו בתה לא יזמר וגו' • היינו מזריעה וחרישה וקצירה וז"ש במתניתין זורע תחלה ואחר כך חורש וקוצר וז"ש כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו וז"ש יודע היה בצלאל לצרף האותיות שבהן נבראו שמים וארץ : ועלה שמיר • הוא יגרה דעבירה הקשה כאבן וגימטריה כמים ויגרת דגול ורציחה שהוא כעשבי הקשה כברזל ומתפוצץ כאש ומ"ש ועלה כי השמרים שימור טוב ליין אימתי בזמן שהיין שקט על שמריו היין נגול למעלה והשמרים מלמטה וכשהשמרים עולים למעלה מתערבים בכל היין ואינו ראוי לשתיה כך הוא ה' נב"ר השנה טובה ליבוכו בל עונס אימתי בזמן שהוא למטה מן היל"ט יין הגלול חבל כשעולה כעשב עכור : אצוה מהמטיר • הוא נבואה שבא מלמעלה מטר היינו רוה"ק בשירה בתוך האדם כמ"ש ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש הוא נבואה ורוה"ק דגנך ותירושך ויצהרך היא תכ"ד עשב בשדך שיא מאכל בהמות וכם היות הקדש שית סדרים דעשר נוהג כם ואמלת זו אכילה ושבעת זו שתיה וכן הלכות ואגדות כמ"ש כבש רצון ומלא ברכת ה' : כי כרם ה' • היא המלות והיא הפירות : נטע שעשועיו . הוא התורה כמ"ש ואהיה שעשועים ועיקר התורה ביהודה כמ"ש וקני הנגב : (ח) מגיעי בית בבית וגו' . [illegible]

מצודת ציון

(ח) אפס • סוף כמו אין : (י) צמדי • ענין זוג כמו צמד בקר (ש"א יא) ועבודת יום אחד בצמד בקר קרוי צמד כרם : בת • מדת הלח מחזקת ג' סאין : חמר • הוא כור מחזיק ל' סאין איפה מדת היבש מחזקת שלשה סאין : (יא) בנשף • בהשכת הלילה כמו נשף חשקי (לקמן כא) : (יב) כנור ונבל תוף וחליל • [illegible] הם

מצודת דוד

לצדקה • היה מקוה שיעשו צדקה והנה נשמע צעקת העשוקים : (ח) הוי • ר"ל יש להתאונן על מה שהמה מגיעים בית בבית • כשאדם אלם היה לו בית בין בתי אנשי' חזקים בעלי זרוע היה החזק שמצד זה מגיע ביתו בתוך גבולו ; בית השלם ולקח מגבולו וכן זה שמצד השני עד שלא נשאר מקום לאלם הבית כי גזלוהו : והושבתם • אמר הנביא לבעלי הזרוע וכי סבורים אתם שרק אתם לבדכם תשבו ותתקיימו בקרב הארץ ואין להאלם מקום עמכם : (ט) באזני ה' צבאות • כאלו אמר באזני אמר ה' צבאות ותחסר מלת אמר ומאליו יובן : אם לא • הוא ענין לשון שבועה כאדם האומר אם לא יהיה כן אזי יהיה ענשי כך וכך ומגזם ואינו אומר וכן אם לא כאשר דמיתי (לקמן יד) : בתים רבים וגו' • ובאומר הואיל וכן מה הועלת להם מה שלוקחים עוד מגבול האלמים : (י) כי עשרת וגו' • מקום עבודת עשרה וגו' יעשה בת אחת יין ומקום זרע חומר יעשה איפה אחת ובעבור הרעב יעזבו בתיהם וילכו להם וישארו שממה מבלי יושב : (יא) משכימי בבקר • משכימים בבקר ורודפים לבקש יין המשכר ומאחרים לשבת בערב לשתות הרבה עד אשר היין דולק ובוער בהם : (יב) והיה כנור וגו' • בידם היה הכנור וגו' לנגן בעת האכילה להתענג וגם יין משתיהם

ענבים ויעש באישים : ג ועתה יושב ירושלם ואיש יהודה שפטו־
נא בני ובין כרמי : ד מה־לעשות עוד לכרמי ולא עשיתי בו מדוע
קויתי לעשות ענבים ויעש באישים : ה ועתה אודיעה־נא
אתכם את אשר־אני עשה לכרמי הסר משוכתו והיה לבער פרץ
גדרו והיה לבצה : ו אשיתהו בתה לא יזמר ולא יעדר ועלה
שמיר ושית ועל העבים אצוה ממטיר עליו המטר : ז כי כרם
יהוה צבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשעיו ויקו למשפט
והנה משפח לצדקה והנה צעקה : ח ואמרית דיעבדון זכו ואינון אנוסין
ישראל ואנש יהודה נצבא דחדותיה ואמרית דיעבדון דינא והא אינון אנוסין
אמרית דיעבדון זכו והא אינון מסנן

זקני בת ציון : ועתה ואתה ר"ח בטעם תברין וסי' נמסר בסדר בהעלתך

ענבים ועשה באישים : ג ועתה יושב ירושלם ואיש יהודה שפטו־
נא בני ובין כרמי : ד מה־לעשות עוד לכרמי ולא עשיתי בו מדוע
קויתי לעשות ענבים ועשה באישים : ה ועתה אודיעה־נא
אתכם את אשר־אני עשה לכרמי הסר משוכתו והיה לבער פרץ
גדרו והיה לבצה : ו אשיתהו בתה לא יזמר ולא יעדר ועלה
שמיר ושית ועל העבים אצוה ממטיר עליו המטר : ז כי כרם
יהוה צבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשעיו ויקו למשפט
והנה משפח לצדקה והנה צעקה : ח ואמרית דיעבדון זכו ואינון אנוסין
ישראל ואנש יהודה נצבא דחדותיה ואמרית דיעבדון דינא והא אינון אנוסין
אמרית דיעבדון זכו והא אינון מסנן

מצודת דוד

ענבים ועשה הכרם ענבים טובים ולא כן היה כי עשה בלושים : (ג) ועתה : יושב וכן יהיה : יושב ירושלים • כל מי שיושב בירושלים וכל היום מאנשי יהודה : שפטו נא • ברכו הדבר הנעשה ביני ובין כרמי ולמה הדין עם מי : (ד) מה לעשות מה היה לי לעשות עוד לכרמי מכל הדברים שעושים לכרם ולא עשיתי לו לזולת הדברים : ועשה קויתי : כ"ל מדוע לא היה כן כמו שקויתי : (ה) ואת אתכ אתי עושה • את אשר בלבבי לעשות לכרמי : הסר • לסכר גדרו והיה למרמס : פרוץ • לפרוץ גדרו והיה למרמס ברגל והוא כפל ענין במ"ש : (ו) ואשיתהו • אתנם אותו שממה : לא יזמר • לא יחתכו זמורות לכרכות ענפים כדרך בעוסים לכרמים : ולא יעדר • לא יחפרו סחם סלעלות כדרך שחופרים בכרמים להקנן בענפים : ועלה שמיר ושית • מגדל קוצים כדרך שהשדה נעזבת : ועל העבים • מגזל קוצים על העבים שלא יעבדם : אצוה ממטיר • כ"ל אלה להמטיר עליו מטר : (ז) כי כרם וכו' • עכשיו מפרש למשל ואמר שבית ישראל הם הכרם : נטע שעשועיו • כנטיעה שהוא חפץ בה ומשתעשע בה : ויקו • לשון הנחה ומצפיה כמו ויקו לאור ולא בא (ישעיה נט) : למשפט • שיעשו משפט וצדקה ולא עשו אלא עושק וצעקה : משפח • לשון שפיכות דמים כמו משפחי דם (יחזקאל כב) : צדקה • לשון צדיקים כמו צדיק יסד בציון (ישעיה כח) : צעקה • לשון זעקת הנעשקים כמו ויעל צעקתם (שמות ב) : (ח) ואמרית • אני אמרתי בלבי : דחדותיה • שמחתו שהיה שמח בהם כשעשו רצונו : דיעבדון דינא • שיעשו משפט : והא אינון אנוסין • הרי הם עושים רעות כאנוסים שאין רצונם בכך אלא שהם נאנסים לעשות כן מחמת יצרם הרע : אמרית דיעבדון זכו • אמרתי שיעשו צדקה : והא אינון מסנן • הרי הם עושים עוולות כמסנן שמסנן את היין ומוציא ממנו את הסיגים ונשאר היין זך ונקי :

מצודת ציון

ויקו • עלי תקוה : בתוכים • סירות דומים לענבים וגרועים מהם וכן אתת שעורה בתבן (איוב לא) כ"ל כשעורה בתוך גרועה : (ב) מבוכתו • כמו ויסיח : לבער • למרמס כמו ובער בשדה אחר (שמות כב) : למרמס • למדרך ברגל : (ו) ואשיתהו • אעשה אותו : בתה • ענין שממון כמו בתתי לשממה (ישעיה נא) : יזמר • כן יקרא קוליות שבענף בשם כמו וכזמר לך תזמור (ויקרא כה) : יעדר • ענין חפירה כמו ועל כסחיה תחר בשבדך יעדרון (לקמן ו) : שמיר ושית • שמות מיני קוצים : (ז) שעשועיו • עניני התענוקות נדבר מה לשעות בו : משפח • כ"ל תסיסת חטא וכשפות על בית יעקב (לקמן יד) וכן על קפחת כלכלתם ולפי על משפח טופל על ל' משפט למר

ג (ישעיה)

כן

סיח מקוה שיעשה הכרם ענבים טובים ולא כן היה כי עשה בלושים : (ג) ועתה : יושב וכן היה : יושב ירושלים • כל מי שיושב בירושלים וכל היום מאנשי יהודה : שפטו נא • ברכו הדבר הנעשה ביני ובין כרמי ולמה הדין עם מי : (ד) מה לעשות מה היה לי לעשות עוד לכרמי מכל הדברים שעושים לכרם ולא עשיתי לו לזולת הדברים : ועשה קויתי : כ"ל מדוע לא היה כן כמו שקויתי : (ה) את אתכ אתי עושה • את אשר בלבבי לעשות לכרמי : הסר • לסכר גדרו והיה למרמס : פרוץ • לפרוץ גדרו והיה למרמס ברגל והוא כפל ענין במ"ש : (ו) ואשיתהו • אעשה אותו שממה : לא יזמר • לא יחתכו זמורות לכרכות ענפים כדרך בעוסים לכרמים : ולא יעדר • לא יחפרו סחם סלעלות כדרך שחופרים בכרמים להקנן בענפים : ועלה שמיר ושית • מגדל קוצים כדרך שהשדה נעזבת : ועל העבים • מגזל קוצים על העבים שלא יעבדם : אצוה ממטיר • כ"ל אלה להמטיר עליו מטר : (ז) כי כרם וכו' • עכשיו מפרש למשל ואמר שבית ישראל הם הכרם : נטע שעשועיו • כנטיעה שהוא חפץ בה ומשתעשע בה : ויקו • לשון הנחה ומצפיה כמו ויקו לאור ולא בא (ישעיה נט) : למשפט • שיעשו משפט וצדקה ולא עשו אלא עושק וצעקה : משפח • לשון שפיכות דמים כמו משפחי דם (יחזקאל כב) : צדקה • לשון צדיקים כמו צדיק יסד בציון (ישעיה כח) : צעקה • לשון זעקת הנעשקים כמו ויעל צעקתם (שמות ב) : למשפט • למדרך ברגל : (ו) ואשיתהו • אעשה אותו : בתה • ענין שממון כמו בתתי לשממה (ישעיה נא) : יזמר • כן יקרא קוליות שבענף בשם כמו וכזמר לך תזמור (ויקרא כה) : יעדר • ענין חפירה כמו ועל כסחיה תחר בשבדך יעדרון (לקמן ו) : שמיר ושית • שמות מיני קוצים : (ז) שעשועיו • עניני התענוקות נדבר מה לשעות בו : משפח • כ"ל תסיסת חטא וכשפות על בית יעקב (לקמן יד) וכן על קפחת כלכלתם ולפי על משפח טופל על ל' משפט למר

ביאור מהגר"א

כרם משפ"ל בנין מגדל על שלחן תמר בתוכו : (ג) יושב ירושלם • פירוש שבשוטים שבעם ואינם יהודים פירוש שהוא מהכרם : (ה) ואיה ואגיד למרחם : (ו) ואשיתהו • פירוש שלא אעשה לו עוד כלום : (ז) כי כרם ה' צבאות בית ישראל • פירוש שבית ישראל הם הכרם שזית שקדיה ואילנותיה הם ישראל : ואיש יהודה • פירוש שהם הנטיעה המובחרת שבכרם : ויקו למשפט • פירוש שהיה מצפה שיעשו משפט וצדקה ועשו משפחה וצעקה : משפח • פירוש שהיה מצפה שיעשו משפט וצדקה ועשו משפחה וצעקה : לצדקה • פירוש שהיה מצפה שיעשו צדקה ועשו צעקה : (ח) ואמרית • פירוש שהיה אומר בלבו : דחדותיה • פירוש שהיה שמח בהם כשעשו רצונו : דיעבדון דינא • פירוש שיעשו משפט : והא אינון אנוסין • פירוש שהרי הם עושים רעות כאנוסים שאין רצונם בכך אלא שהם נאנסים לעשות כן מחמת יצרם הרע : אמרית דיעבדון זכו • פירוש שאמרתי שיעשו צדקה : והא אינון מסנן • פירוש שהרי הם עושים עוולות כמסנן שמסנן את היין ומוציא ממנו את הסיגים ונשאר היין זך ונקי :

דָּם מִקֶּרֶב יְרוּשָׁלִַם יִגְלֶה מִנָּהּ ד ד וְאֶת־דְּמֵי יְרוּשָׁלַ֨ם יָדִ֤יחַ מִקִּרְבָּהּ
בְּמִשְׁפַּט וּבְרוּחַ בָּעֵר: ה וּבָרָא
יְהוָה עַל כָּל מְכוֹן הַר־צִיּוֹן וְעַל־
מִקְרָאָהּ עָנָן יוֹמָם וְעָשָׁן וְנֹגַהּ אֵשׁ
לְהָבָה לָיְלָה כִּי עַל־כָּל־כָּבוֹד חֻפָּה:
וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל־יוֹמָם מֵחֹרֶב
וּלְמַחְסֶה וּלְמִסְתּוֹר מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר:

ה׳ אֶשְׁיְרָה נָּא לִידִידִי שִׁירַת
דּוֹדִי לְכַרְמוֹ כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי
בְּקֶרֶן בֶּן־שָׁמֶן: ב וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ
וַיִּטָּעֵהוּ שֹׂרֵק וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ
וְגַם־יֶקֶב חָצֵב בּוֹ וַיְקַו לַעֲשׂוֹת
בְּאֻשִׁים: ג וְעַתָּה יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַ֨ם
לְהוֹן אַחֲנָא בְּטוּר רַם בְּאַרְעָא שְׁמִינָא: ג וְקַד שְׁתִי נוּן וַיַּקְרְתִּינוּן
וְקַיְמְתִינוּן כְּמַצַּב נֶפֶן בְּחִירָא וּבְנִיתָא מַקְרְשֵׁי בֵּינֵיהוֹן וְאַף מַדְבְּחֵי יְהֵבִית
לְכַפָּרָא עַל חֲטָאֵיהוֹן וַאֲמָרִית דְּיַעְבְּדוּן עוֹבָדִין טָבִין קָדָמַי

תולדות אהרן וכרת כ׳. כ״ב פס׳ : וסכה סביה . סוכה כו׳ (סוכה נב)ז תאירה נח. סה פס מנחות נג זוכר לך (תניגא פח): ויעזקהו . ל״ה כג (סוכה נד ל״ה נח) :

יסורין וניסור מן העולם: וידוי . ל׳ רחיצה כל׳ מזנה ובמקרח וסס וידוי את העולה (ויזקקל מ): ברוח משפט . ע״י יסורין טלט״ט בלע״ו שיעלה על רוחו לשמוט מוסף : וברוח בער . לשרפה מן העולם בער כתו לבער דיסקבמ״ט בלע״ו ל׳ פעול הלוך: (ה) ועל מקראיה . הקרוזים בתוכה.ענן יומם ועשן. להגין עליהם מן העכו״ם. כי על כל כבוד . המחר תהא החופה שתחופף שכינתי עליהם ושנא חופות יש כאן ענן ועשן טונה הא להבה חופה שכינה: (ו) וסוכה תהיה לצל וגו׳ מחורב. להגין מלהט יום הנא שנאמר בדשעים ולהט חופה היום הנא (מלאכי נ) שהקב״ה מוציא חמה מנרתקה ומקדרה עליהם : ולמחסה . ל׳ כיסוי : ולמחסור . לה פה : מזרם . הם המקלחת מנהר דיגור על הרשעים בניהנם שנאמר על רשע רשעים יחול (ירמיה כג) כמ׳ מניגה : וממטר . מטר היורד על הרשעי׳ כענין שנאמר ימטר על רשעים פחים (תהלים יא): (ז) אשירה נא לידידי . הנביא אומר אשירה נא לידידי . תחת ידידי ובמקומו ובשלימותו כתו כ׳ יחס לכם (שמות יד) בשבילכם : שירת דודי . זיל זו משר שר בשבל כרמו על עסקי כרמו כתו ושמלו מנסי המקום לאשתו (בראשית כו): כרם וגו׳ בן שמן . כוויות העושה פירות שמיט בשמן טוב : בן שמן . זויות רמוי לשון זיתים לעשות שמן כתו קמות (שמואל כ׳ כ׳)רמי לתות ודוגמת הוא זו וכשוף הענין יפרשנה: (ב) ויעזקהו. סיינו ונדרו סביב מוקף כמין טבעת המתרגמין פיוקה: ויסקלהו . הוציא מהניכ מתוכו הרשיס לנפנים כמו סקלו מלבן (לקמן סב): ויטעהו שורק . הס זמורות היפות לנטיעה משתר ומורות . ויבן מגדל בתוכו . בת לשמר ענביס : וגם יקב חצב בו . הכור שלפני הבת לקבל היין וכן כל יקב שבמקרא ל׳ כור הוא

ביאור מהגר״א

קשה מן הכתוב כמ״ש טוב כתם משמוק וו״ש גבי דמי ידיח בהדחה בשלשה ואמר נכוח משפט נגד הכתובים וכאן כתב נגד תחלה שכינה לשמר רוח טומאה מן הארץ ואמר ניח ויובנים פן נגד מו״ב וכ׳ קליטות כנ״ל קן פיסוק : (ה) מכון סר ציון . מכון כתו ממשמות לכיוהות וכיונו כמ״ש למעלה נכון יהיה וגו׳ : ועל מקראיה . הס כל הכתוב לחייס : ומשן . כמו נמדבר בשך יומם ולילה כו׳ : ומשן ונגה הא לכבה . הכל אחד ומשן ונגה הא על לכבה כמו וכר סיני משן ונגה כו׳ : כי על כל כבוד . על כל כבוד כתו יהיוניס הכוה שפע כו׳ תוכ : מחבה . לשיסה : ג׳ מחבה מוכה ומחבר . ג׳ לשיוהות בל שקדם נכון הא כולם שנשרפ כהן מעוכרי רגלו וכן ג׳ אחות ממ״ם מוכה הם וכה רוח מסר מיס ובכדום נשרפ בהם ומכול בשיס והוה בשלשה כרות לשריפה על פני כל אחרן ומשיס בשלשתן דם ונשרפו בשיס מרכה נרות שתין בהם ובכיבד סיו שלשתן כולן עלמו מיס והם מהלקחת כהוך בכיבד דסי קולות וגו׳ כולן כרות ות״ם שם הת כל מנשותו וכן הוה בשלשה בהדם ושדיכה שדום ומתניהם כולן ת״ש ות״ל מי שפרש מדור כמכול ומדור בשלשה ומתכי שדום ומתניהם כולן יפרש מתי שיהו עומד בדכוזו : (ו) תאירה נא לידידי וגו׳ . ידידי כולן נהשכל כולן ניעקהו : (ב) ויעשהו שרק . שנשל שורק מוכן וגזנו : יקב חצב בו . היינו תאירה בשיר

מצודת ציון

ובשיזפה : נער . ענין נזכוי הן בשולם כמו שני מנשיר תחרי בשבת (מ״ל י״ו) : (ס) מכון , מ׳ כשנ : מקראיה . מקרוחיה ומזומנים לנוח בה : ונוגה . כלהב חנריחה : מוסך . ענין מכסה : (ו) מחורב . ענין יוכל כמו ונחתי יתוריס חרבה (יחזקאל ל) וכ״ל מחרב ומוס מחניל כיוכה : מזרם . ענין שטיפת ומנולת פתים : (ז) לידידי . לחבובי ובן דודי : בקרן . שנה שמיה ומנולת פתים : בן שמן . כרחוניה למנות שיהים שמיים וכן בן מות הוא (ש״א כ) שר׳ כלו׳ למות : (ב) ויעזקהו . הבניס על שבעת עוקל ה״ל גדר סביבו כעיקף כעין שבעת : ויסקלהו . סביר הלבנים מסוכו וכן סקלו מלבן (לקמן סב) : בורק . ומורוים נבחרים כמו ולבני נטעתיך בורק (ירמיה ב) : מגדל . בעת שמורים בו בשנים לשומר הכרם . יקב . הוא הכור שלפני הבת וכיון יורד בו : הגב . החשירה בלבנים נקרא תאירה כי בחקרא: ויקו

ה (ו) לידידי . ממר הנביא תאירה נא במקום ידידי ובשלימותו : שירת דודי . הנביא אומר שר דודי על עסקי כרמו : כרם . תהו הביר הוא כרם היא לידידי וכו׳ : (ב) ויעזקהו וכו׳ . נללו מסניב ומכם מוהו מן הלבנים ונעשה בו שמות ישוח ועשה בו גת ומשר בו יקב : ויקו . על שי למעשים והשקויים הלוה

מצודת ציון

מצודת דוד

קָרְחָה וְתַחַת פְּתִיגִיל מַחֲגֹרֶת שָׂק
כִּי־תַחַת יֹפִי׃ כה מְתַיִךְ בַּחֶרֶב
יִפֹּלוּ וּגְבוּרָתֵךְ בַּמִּלְחָמָה׃ כו וְאָנוּ
וְאָבְלוּ פְּתָחֶיהָ וְנִקָּתָה לָאָרֶץ תֵּשֵׁב׃
ד א וְהֶחֱזִיקוּ שֶׁבַע נָשִׁים בְּאִישׁ
אֶחָד בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר לַחְמֵנוּ
נֹאכֵל וְשִׂמְלָתֵנוּ נִלְבָּשׁ רַק יִקָּרֵא
שִׁמְךָ עָלֵינוּ אֱסֹף חֶרְפָּתֵנוּ׃ ב בַּיּוֹם
הַהוּא יִהְיֶה צֶמַח יְהוָה לִצְבִי
וּלְכָבוֹד וּפְרִי הָאָרֶץ לְגָאוֹן
וּלְתִפְאֶרֶת לִפְלֵיטַת יִשְׂרָאֵל׃
ג וְהָיָה | הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר
בִּירוּשָׁלַםִ קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ כָּל־
הַכָּתוּב לַחַיִּים בִּירוּשָׁלָםִ׃ ד אִם |
רָחַץ אֲדֹנָי אֵת צֹאַת בְּנוֹת־צִיּוֹן

דַהֲוָאָה׃ מְהַלְכָן בְּגֵיוָה יִסְרָן
סַקִּין דָא פּוּרְעֲנוּתָא תִתְעֲבִיד
מִנְהוֹן אֲרֵי טְעָאָה
בְשׁוּפְרְהוֹן׃ כה שְׁפַר גִבָּרַיִךְ
בְּחַרְבָּא יִתְקַטְלוּן וְעָבְדֵי
נִצְחָנַיִךְ בִּקְרָבָא׃ כו וְיִצְדוּן
וְיִסוּפוּן תַּרְעֵי קִרְוַהָא
וְתִתְרוֹקַן אַרְעָא וְתֶחֱרוּב׃
א וְיִתְקְפָן שְׁבַע נְשִׁין בְּגַבְרָא
חַד בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימַר
מִדִּילָנָא נֵיכוּל וּמִדִּילָנָא
נִתְכַּסֵּי לְחוּד יִתְקְרֵי שְׁמָךְ
עֲלָנָא כְּנוֹשׁ חִסוּדָנָא׃
ב בְּעִדָּנָא הַהִיא יְהֵי מְשִׁיחָא
דַיְיָ לְחֶדְוָה וְלִיקָר וְעָבְדֵי
אוֹרַיְתָא לְרַבּוּ וּלְתוּשְׁבְּחָא
לְשֵׁיזָבַת יִשְׂרָאֵל׃ ג וִיהֵי
דְאִשְׁתְּאַר יְתוּב לְצִיּוֹן וּדְעָבַד
אוֹרַיְתָא יִתְקַיַּם בִּירוּשְׁלֵם
קַדִּישׁ יִתְאֲמַר לֵיהּ כָּל דִכְתִיב
לְחַיֵּי עָלְמָא יֶחֱזֵי בְּנֶחָמַת יְרוּשְׁלֵם׃ ד אִם יַעְדֵי יְיָ יָת תַּנְאֲלַת בְּנַת צִיּוֹן וְיָת אַשְׁדֵי

דר"ה. להסיר ארס מעשה. את כל זה ראיתי ונתון. כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה. ובכל מעשה אשר החל. כי את כל מעשה אלהים יבא במשפט על כל נעלם: ישיבה לארץ ד' כלישנא בקריאה וסי' ונקתה לארץ תשב. שבי לארץ אין כסא בת כשדים. וישבו אתו לארץ שבעת. ישבו לארץ ידמו

תולדות אהרן לארץ תשב. נדה ס: הנשאר בציון. כ"ב עם סנהדרין צב זוכר גאלה: אם רחץ. סוטה יב:

רש"י

אלא שהוא נקוד פתח והוא במסורה בעשרה נקודים פתח ואין אחד מהם דבוק לתיבה שלאחריו וכל מעשה שהוא דבוק לתיבה שלאחריו נקוד קמץ: ותחת פתיגיל. והוי (ס"א והרי) כמתי תיבו' פתי גיל כלי שהוא מביאן לידי גילה והוא בית הרחם האמור למעלה פתהן חלוף אותה גילה תהיה מחגורת שק בכל מתניה: כי תחת יופי. כי זאת הוגנת להיות להם תחת יופי שהיו משתחצות בו: (כה) מתיך. גבוריך מתי מלחמותיך היוצאים בצבא במנין: (כו) ואנו. ל' אנינה: פתחיה. שערי עיירות ובתים בכל שעריה' יהא הספד: ונקתה. ותתרוקן מכל כמו וגם אני נתתי להם נקיון שינים (עמוס ד) וכל' משנה ילא פלוני נקי מנכסיו: לארץ תשב. מגוב' לשפלות ישבו לארץ ידמו (איכה ב) כתשעה באב: (א) והחזיקו. ויאחזו: שבע נשים באיש אחד. מרוב אלמנו' רבות. באיש אחד מבקשות ממנו שישא אותן: אסוף. הטמן חרפתנו כמו ואספתו אל תוך ביתך (דברים כ"א) שהאשה כשהיא נשואה אין נוהגין בה מנהג הפקר ומ"א נבוכדנאצר גזר שלא יבעלו א"א שלא יענשו לכן היו מבקשות שיהא עליהן שם אישו': (ב) ביום ההוא. לאחר שיכלו גוי תכשיטי הטאפות והנבלות לא תכלה (ס"א לא תמולה) עוד לבי גוי כבודם באלה: יהיה צמח ה'. להם לגוי: לצבי ולכבוד. הם הצדיקים הנשארים בם והחכמים תלמידי התורה בהם יתלו את צבי כבודם: ופרי הארץ. הם בני הצדיקים פרי עץ חיים הם יהיו לגאון ולתפארת אשר בהם יתפארו ויתהללו פליטת ישראל: צבי. הוא נוי דבר צביון שיש חפץ בו: (ג) והיה הנשאר. בהם בציון יתיישבו: והנותר. בכל מקום ישבו בירושלים: קדוש יאמר לו. כולם יהיו צדיקים וא"ת צדיקים המתים לפני אותו היום אבד כבודם ת"ל כל הכתוב לחיי העוה"ב יהיו בירושלים כת"י: (ד) אם רחץ. כי רחץ יש אם משמש כן בלשון כי ובן (איוב ח) אם יבלענו ממקומו כי יבלענו. עד אם כלו לשתות (בראשית כד): צואת. תנאלת כתרגומו כלומר המכיר עונם ע"י יסורין

רד"ק

ומשאת אותו תהיה פתה קרחה פתח אותה בשום ההבל ושקוצו, ומעשה אינו סמוך כי הוא יצוד כנול ומקשה אמר לו: פתיגיל. חגורת משי רחבה: תחת יופי. כל זה כהעור בא לך פתח שהיו מפיעות בעדיהן ובקישוטיהן ויש מפרשים כי זה לשון כויה, וכן כדברי רבותינו ז"ל כי תחת יופי, אמר רבא היינו דאמרי אינשי חלופי שופרא כואה: (כה) מתיך. תהיה זאת לאנשים בקללה הנזכרת, לאנשים בחרב יפלו, והדבור כנגד ציון כמו שאמר למעלה בנות ציון: וגבורתך. פירוש מתי גבורתיך, ומתיך שוכני עומד במקום הנים, פירוש אנשי גבורתך שהיית בוטחת בגבורתם יפלו במלחמה, וכן תרגם יונתן ועבדי נצחניך בקרבא: (כו) ואנו. מענין אניה ואניה: ואבלו. ענין אבל. והוא על דרך משל כמו כל בפריש בומתין ו ונקתה. תהיה נקיה מ"אנשים מאין יושב בה: לארץ תשב. בתהיה הרב' ויפלו חומותיה ובתיה ומגדליה לארץ, או פירוש לארץ תשב על דרך משל דרך אבלות. כאלו תשב העיר לארץ על אנשיה שיאבדו ממנה, כמו ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון, ויונתן תרגם ותתרוקן ארעא ותחרוב: (א) והחזיקו. כמו והחזיקו את ידך וזה היה בימי אחז שהרג פקח בן רמליהו ביהודה מאה ועשרים אלף ביום אחד ונשארו נשים, ועל זה אמר פעמו לו אלמנותיו מחול ימים, ושבע אינו לחשבון מכוון אלא כן דרך המקרא לזכור שבע ושבעים לחשבון רב לפי שכל ימי העולם שבועות, כמו שבע כחטאתיכם, שבע יפול צדיק וקם, על אחת שבעה עתים, וכן שבע נשים רוצה לומר נשים רבות: לחמנו נאכל. מה שחייב אדם לעשות משלו לאשה כסות, יאמרו לו אנחנו נעשה משלנו באלו כסות רק שתקחנו לנשים שיאמרו עלינו בעולות בעל כן: אסוף חרפתנו. כי חרפה היא לאשה שיהיה בלי בעל, ויש דרש כי נבוכדנצר גזר לחיילו שלא יבעלו אשת איש לפיכך היו מבקשות שיהיה להם שם בעל: (ב) ביום ההוא. כבר פירשנו למעלה כי ביום ההוא ביום הישועה בבא הגואל, ופירוש צמח ה' משיח בן דוד, כמו שנאמר והקימותי לדוד צמח צדיק: לצבי. פירושו חפץ, או הדר ותפארת, כמו צבי היא לכל הארצות, לעטרת צבי, ופרי הארץ הוא אומר גם כן על המשיח, מתחלה יהיה כמו צמח שפה שיצמח האדם בראייתו וכשיגיע להיות פרי יהנו עוד ממנו וישמחו בו יותר. כן על המשיח מתחלה ישמחו ואחר כן כשיושע מעצה ויגאל מלחמת גוג וישים הארץ שלוה ושקטה בכל העולם ייראו ממנו, אז יהיה לגאון ולתפארת שיפגאו ויתפארו בו על כל הגוים ויאמר לפליטם, כמו שכתוב והפירושי מקרבך עליזי גאותך והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בה' וגומר, וכן אמר הנה והיה הנשאר, ויונתן תרגם צמח ה' משיחא דה' ותרגם ופרי הארץ ועבדי ארחא: (ג) וכו'. וכל ציון וירושלים כי היא ראש מלכות ישראל, או לפי שבם תהיה מלחמת גוג ומגוג: יאמר לו. יאמר לעבורו. כי הוא קדוש. ולדיק הכתוב שיגזור עליו שיחיה לפי יצרו ומעשיו הטובים, וכמוהו מחני נא מספרך אשר כתבת, ויונתן תרגם הפסוק כן ויבא דאשתאר יתוב לציון וגו': (ד) אם רחץ. אם זה ענינו כמו והיה אם בא אל אבם

ביאור מהגר"א

בשערות כתמר מקשה: (כד) פתיגיל. לבוש על המהנים: מתיך בחרב יפלו. היינו בעיר: וגבורתך. ומתי גבורתך יפלו במלחמה ומתיך יפלו תוכך כאן גם כן: (כו) ואנו וגו'. כמו כל בעיר כוממין ואמר אנו על המתים בעיר והם מוטלים לפניהן הוא דין אנינות ואבלו על המתים במלחמה מרחוק: ונקתה. פירוש מכל חמדה: לארץ תשב. היינו אבלות השפלות שאין לה מוסר מן הארץ: (א) והחזיקו וגו'. כי חרפה היא לאשה בלא איש ובנים כמו אסף אלהים וגו': (ב) לצבי. הוא צדרות משובח נציב אשר בארץ נצבים והנו"ן נוטל לצבי כמו לגאון ולכבוד כמו ולתפארת ולמח כמו ופרי הארץ: כל הכתוב. שישאר לחיים: צמח ה'. היינו ישראל הדרים בא"י לומחים וגדלים מה' לבדו והיו לצבי במדות ה בוק שנפשו של אדם מהמדתן ולכבוד הוא מע"ם: ופרי הארץ. היינו הדרים בארץ ישראל יהיו לגאון. בהוא חכמה ותפארת שהוא תורה: (ג) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם. הוא נגד אהבה ויראה שהוא נגד הו"ב וכן דו"נ כל הכתוב לחיים הוא הדבקים בת"ש ואתם הדבקים בה' חיים: (ד) צואת בנות ציון. הוא ניאף בת התאוה ואת דמי ירושלים. הוא דליחם והוא בת כעסנו והמאום קבס

מצודת דוד

שהיו חוגרות בחגורה של פאר שמה יהיה מחגורת שק בעבור הצער והאבל: כי תחת יופי. ר"ל כי כן ראוי והגון להם במקום שהיו מייפות א"ע בפני הנואפים והוא מקרא קצר ומאליו יובן: (כה) מתיך. אנשיך יפלו בחרב האויב: וגבורתך. הגבורים שבך הבד לא ימסרו עלמן לחרב האויב ויצאו למולם למלחמה על"ז שמה במלחמה יפלו בחרב כי האויב יתגבר עליהם: (כו) פתחיה. בכל פתחי הבתים יהיה אנינות ואבלות: ונקתה. תהיה נקיה וריקנית מכל טובה ותשב לארץ בשפל המצב: ד (א) והחזיקו. אחז"ל ר"ל גזר על עמו שלא יאנסו הנשואות לאיש ועל שיהרגו האלמנות יחזיקו שבע נשים באיש אחד להנשא לו: לאמר. וכה האמרנה אל תחוש לדאוג על צורך הספוק והמזון כי נאכל לחמנו ונלבש שמלתנו ואין לנו עליך כלום רק יקרא שמך עלינו לומר שאתה בעל שלנו ואנו נשואות לך: אסוף. כנום החרפה מאתנו שלא יאנסו אותנו חיל ר"נ: (ב) ביום ההוא. ר"ל אחר שיתמרק עון ישראל בקושי ובמרבית היסורים אז תהיה גאולה שלמה ויהיה צמח ה' להדר ולכבוד והוא משיח בן דוד הנקרא צמח כמש"ה והקימותי לדוד צמח צדיק (ירמיה כג): ופרי הארץ. גם זה על המשיח יאמר: לפליטת ישראל. להנשארים שהמה במקום ועמדו באמונתם: (ג) הנשאר בציון. הנשאר מישראל ישב בציון והנותר מהם ישכון בירושלים וכפל הדבר במ"ש: יאמר לו. על כל הנשאר יאמר עליו שהוא קדוש: כל הכתוב. כל מי שכתוב בספר להיות חי בעולם הנצחי ישכון בירושלים: (ד) אם רחץ ה'. ר"ל הדבר הזה יהיה כאשר ירחץ ה' את צואת וכו'

מצודת ציון

ה' את גבולך (דברים יב) ת"א ויפתי וגיל הוא ענין שמחה כי הדרך לחגור בה בשמחות לבקר בה במחולות או הוא מלה מרכבת לשון פתיל גיל ר"ל אבנט המעשה מפתילים (ועיין בתוי"ט בעדיות פרק ב) ופתיל ענינו חוט כמו פתיל תכלת (במדבר כח) וגיל ענינו אבנט כמ"ש בגליונים שנאמר למעלה: (כה) מתיך. אנשיך. כמו מתי מספר (בראשית לד): (כו) ואנו. מל' אנינות: ואבלו. מל' אבלות: ונקתה. מל' נקי: (א) והחזיקו. ענין אחיזה: אסוף. כנום כמו ואין איש מאסף (שופטים יט): (ב) לצבי. להדר ויופי כמו וצבי עדיו (יחזקאל ז): לגאון. לממשל רב וכן לשבי שבר גאון (משלי טז): לפליטת. לנשארים: (ד) אם. ענינו כמו כאשר וכן ואם יהיה היובל (במדבר לו): צואת. מל' צואה ויאמר על עבירות מגונות: ידיח. מלשון הדחה והשטפה

ותפישים כו וכאלו יביא על קדקדן מספחת ספך גאותן ביופין: פתהן יערה. פתחם יגלה, והוא כנוי לבית הערוה, כלומר בהלכנה ערומות לפני האויב כמוליך אותן בשביה, וי״ת יקריהן יעדי ודברי רז״ל רב ושמואל חד אמר שנשפכו כקיתון וחד אמר שנעשו פתחיהן כיער: (יח) ביום ההוא. זה וביום ההוא הבא אחריו י״מ בימי אחז וסנחריב כי הפורענות אשר בשרפה היה בימי אחז ולנשארים היה הטוב והכבוד בימי חזקיהו, ועליו נאמר לצבי ולכבוד, ויש לפרש כל זה בשעת הגלות שילכו רבים מישראל שלא שבו לה׳ בכל לבם כמו שנאמר עליה׳ וברותי מכם המורדים והפושעי׳ בי וגו׳, ונאמר עוד עליהם והבאתי את שלישיתם באש והנשארים יהיו ענוים וקדושים הפך מה שהיו בימי אחז שהיו גאים ושאננים ולא תהיינה הנשים עוד מתפארות בתכשיטיהן, לפיכך אמר יסיר ה׳ את תפארת העכסים וגו׳, ונאמר בנבואת צפניה אז אסיר מקרבך עליזי גאותך ולא תוסיפי לגבהה עוד בהר קדשי והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה׳ ועתה זכר הדברים אשר היו מתגאות ומתפארות בהם בימי אחז שבזולם יהיו בטלים לעתיד לבא שלא תהיה אז גאוה לא באנשים ולא בנשים והדברים ההם הם העכסים והשביסים והשהרונים, ושירים העכסים עדי שמשימה האשה ברגליה שמקשקש, ויונתן תרגם מסניא, ואפשר שיהיה זה המקשקש תלוי במנעל: והשביסים. כמו גלגלי״ן, ושבצת את הכתנת שש, והוא כלי עשוי כתלאים משבץ: והשהרונים. כלי עשוי כדמות ירח קטנה, ויונתן תרגם וסבכיא כולן מיני שבכה: (יט) הנטפות. מן נטף ושחלת, ושירות כלי שמניחין בו בשמים ותולין אותו הנשים בצואריהן, ויש מפרשים הענקים שעושין אותו מאבני הבדולח הקטנים וכן נקרא הבדולח כך בערבי אלגמף, וכן תרגם יונתן ענקיא: והשרות, ת״י ושירי ידיא, והם הצמידים כתרגומו: והרעלות. מן המשנה מדיות רעולות, ופירשו הגאונים צניף מעוטות על ראשן ומתכסות בו כל הפנים שאין נראה להם אלא העינים וקוברות למטה, ויונתן תרגם חניסניא כמו שתרגם חמנים, וכן תרגם אנקלוס חמניכם חניסיכון: (כ) הפארים. כמו מגבעות מן את פארי המגבעות, שאלו פארים יהיו על ראשם, ויונתן תרגם כליליא: והצעדות. כמו אצעדה והוא עדי שנושאות הנשים בשוקיהן, וכן תרגם יונתן ושירי רגליא: והקשורים. יתרי מפי שקושרות מהם ראשן, ויונתן תרגם קל מסמסיא, ולא ידעתי מה הוא: ובתי הנפש. הוא עדי בתולות הנשים בין שדיהן על לבן, ויונתן תרגם קדשיא: והלחשים. הוא עדי שתולין אותו הנשים באזניהם נקראו כן לפי שהאזנים בעלות הלחש, ויונתן תרגם וחליסתא, וכן תרגום ותעד נזמה וחליתה והקינה בקדשתא ובחליסת מרגניתא: (כא) הטבעות. ידוע וכן נזמי האף, וכן ואשים הנזם על אפך: (כב) המחלצות. כמו והלבש אותך מחלצות והם לבושים נאים, וכן תרגם יונתן כתוניא: והמעטפות. כסות שמתעטפת בו: והמטפחות. כמו לשיף, וכן הבא המטפחת אשר עליך: והחריטים. כיסים, וכן בשני חריטים, וכן נקרא בערבי הכיס כרטא והחי״ת בעברי כקוף בערבי במקומות רבים, ויונתן תרגם ומחכיא, ותרגום אונקלוס וכומז ומחוך: (כג) והגליונים. מראות נקראו כן לפי שנגלים בו הפנים לרואה בהם, וכן תרגם יונתן ומחזייתא, וכן תרגם אונקלוס במראות הצובאות במחזית נשייא: והסדינים. ידוע: והצניפות. ידוע. כמו מצנפת בד יצנף: והרדידים. הוא לבוש דק נקרא בערבי אריד, וכן נשאו את רדידי מעלי, וכן תרגם יונתן כבינתא. ובדברי רז״ל תנתן כבנתי לבתי. והיה זו הקללה עד סוף הפרשה בימי אחז: (כד) והיה. בשם. מתוק הבשר ותמתו, ויסיר מק נבשלו והוא מהימס הבשר כמו ולשונו תמק בפיהם: נקפה. יהיה הבשר נגוע ומכה שלא יוכלו לחגור עליו, כמו ואחר עורי נקפו זאת, ובדברי רז״ל אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא״כ מכריזין עליו מלמעלה: מעשה מקשה. פירוש מעשה שוה, וכן כתמר מקשה המה, ועניינו תחת אשר היו מתקנות השער ומשוות

בהן משפחות מספחו׳ של כהני׳: פתהן יערה. כליהן יערה ל׳ ארמי היא פתיא אוכמא כן היו אומרת ימהר יחישה מעשהו שר רואה אותי ונוטל אותי כשבא הפורענות היו שרי נ״נ נוטלין אותן להיות לנשים מחמת יופין. ורמז הקב״ה והיו שופיצות כאדם המערה מכלי אל כלי וכאשר נעשו כדם נדה והיו נמאסות עליהן ומשליכין אותן לארץ מעל קרונות שלהן. וי״ת יקרהן יעדי: פתהן. ל׳ רוחב ל׳ גודל: (יח) ביום ההוא. לעתי׳ לבא כשיבא הקב״ה להשיב את ישראל אליו יסיר ה׳ מהם את תפארת העכסים שלא יהיו תולין תפארתם בנוי תכשיטי נשים ודברי נבלה: העכסים. המנעלים אשר ברגליהם אשר בהם תעכסנה: והשביסים. מיני שבכה לתכשיטי הראש והרבה יש בלשון משנה שביס של שבכה: והשהרונים. יונתן תירגם סיבכיא: (יט) הנטיפות. עונקיא לשון ענקים לגרגרותיך (משלי א) ולשון נטיפות ע״ש שתלויות על הצואר ונוטפות על החזה והן כמין מרגליות נקובות וחרוזות בחוט ובלע״ז מושטיגלא״ש: והשרות. צמידי הזרוע דמתרגם ושירוא: והרעלות. צניף שמצניפות כל פרצופיהם חוץ מגלגל העין כדי שיתאוה אדם ליזון במראות הלסתות (סא״א) ל״א והרעלות מיני סרבלים נאים להתעטף בהן ובל׳ משנה מדיות רעולות במס׳ שבת: (כ) הפארים. תרגום כליליא (שמות לט) פארי המגבעות: והצעדות. אצעדה של שוקים: והקשורים. כמשמעו קשורים קלרים שקושרים בהן ויש שעושין אותו מוזהבים פרשייג״ש בלע״ז: ובתי הנפש. שכנגד הלב נוסק״א בלע״ז: והלחשים. נזמי האוזן מקום שלוחשין לה שם: (כב) המחלצות. כיתוניא כמו (שמואל ב ב) וקח את חליצתו שהגוף מלובש בהם וכשפושטין אותם חולצין אותם מן הגוף: והמעטפות. מלצות המטה כתרגומו שושיפא: והמטפחות. תפות: והחריטים. תרגומו מחכיא דפוס של בית הרחם כדמתרגמינן וכומז מחוך (שמות לה): (כג) והגליונים. הן המראות כתרגומו מחזייתא (ספיקיי״ן בלע״ז) על שם שמגלו׳ צורות הפנים קרוין גליונים או שמא מראות שלהם נגללות היו: והסדינים. של פשתן הם המתעטפין בהם. והצניפות (מולקינ״ש בלע״ז): והרדידים. כבינתא (פרמל״ז בלע״ז) והם של זהב שמכבנין בה הסרבל שהאשה מתעטפת בו: (כד) והיה תחת בשם מק. מקום שהיו מתבשמות בו יהיה נימק: ותחת חגורה נקפה. מקום שחגרה שם יהיה ניקף נחתך בחבורות ורצוצי מכות כמו ואחר עורי נקפו (איוב יט) ונקף סבכי היער (לקמן י׳): ותחת מעשה מקשה. מקום שהיו עושות בו המעשה האמור למעלה הלוך וטפוף תלכנה והוא בגובה הראש שם תהיה מקשה קרחה מכה המקרחת את הראש מקשה ל׳ דא לדא נקשן (דניאל ה) ואני הייתי מפרשו תחת המעשה מקשה מקום שהיו שם חגורות נותנות טסי הזהב העשויות מקשה בטדי״ץ בלע״ז אלא

יְעָרֶה׃ יח בַּיּוֹם הַהוּא יָסִיר אֲדֹנָי אֵת תִּפְאֶרֶת הָעֲכָסִים וְהַשְּׁבִיסִים וְהַשַּׂהֲרֹנִים׃ יט הַנְּטִפוֹת וְהַשֵּׁרוֹת וְהָרְעָלוֹת׃ כ הַפְּאֵרִים וְהַצְּעָדוֹת וְהַקִּשֻּׁרִים וּבָתֵּי הַנֶּפֶשׁ וְהַלְּחָשִׁים׃ כא הַטַּבָּעוֹת וְנִזְמֵי הָאָף׃ כב הַמַּחֲלָצוֹת וְהַמַּעֲטָפוֹת וְהַמִּטְפָּחוֹת וְהָחֲרִיטִים׃ כג הַגִּלְיֹנִים וְהַסְּדִינִים וְהַצְּנִיפוֹת וְהָרְדִידִים׃ כד וְהָיָה תַחַת בֹּשֶׂם מַק יִהְיֶה וְתַחַת חֲגוֹרָה נִקְפָּה וְתַחַת מַעֲשֶׂה מִקְשֶׁה

יח בְּיוֹמָא הַהוּא יַעְדֵי יְיָ יָת תּוּשְׁבַּחַת דְּמִסָנַיָא וּשְׁבִיסַיָא וְסִבְּכַיָא׃ יט עֲנָקַיָא וְשֵׁירֵי יְדַיָא וְחֲנִיסְנַיָא׃ כ כְּלִילַיָא וְשֵׁירֵי רִגְלַיָא וְקַלְמַסְמְסַיָא וְקַדָּשַׁיָא וְחֲלִיסָתָא׃ כא עִזְקָתָא וּמַלְמוּלַיָא׃ כב כִּתּוּנַיָא וְשׁוֹשִׁיפַיָא לְבוּנְקַיָא וּמַחְכַיָא׃ כג וּמַחְזְיָתָא וְקַרְטַסַיָא וְכִתְרַיָא וּכְבִינָתָא׃ כד וִיהֵי אֲתַר דַּהֲוָאָה יַהֲבָן בּוּסְמִין יִתְמְסֵי וַאֲתַר דַּהֲוָאָה אָסְרָן פְּסִיקַיָא יְהֵי רוּשְׁמִין דְּמַחָא וַחֲלַף אַקְפּוּת פַּתָּא גְּזוּז רֵישׁ וַחֲלַף

עשר. ויספו ענוים בה׳ שמחה: מעשה י׳ פתחין בקריאה וסי׳ ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב. והיה תחת בשם מק יהיה. ולא יהיה למצרים מעשה. הפכם אם כחמר היוצר. ויקברהו בקברתיו דאסא

ביאור מהגר״א

והרגליהם אמר פתהן כו׳. ואמר קדקד על המחשבה ופתהן על המעשה: (יח) תפארת העכסים. הם הסנדלים המחופים בעור נחש ונתארת: והשביסים. שוים בשבכה כמין עיגול מלמעלה אחר כמ״ש חז״ל ובכיסי שבכה: והשהרונים. בירושלמי עינקיא כמ״ש הסהרונים אשר בצוארי גמליהם: (כ) והקשורים. בירושלמי אמר קרקשיא והוא פעמונים כמ״ש בכה תרגומו קרקשתא וכ״ה כת״י: (כב) המחלצות. הוא חלוק העליון: והמטפחות. מה שמעטפין הראש: המטפחות. הוא הכנוין דרבנן שמקנחים בם הפנים: והחריטים. בירושלמי אמר זונפין מלויירין כמ״ש וצר אותו בחרט רלה לומר חגורות מלויירין: (כג) הגליונים. בירושלמי גלגלים והוא מלשון גלגלין דפי״א דנגעים והתגלה מראות שבה נוה כי כל אלו תכשיטין הן ואמרו שאלו הן כ״ד תכשיטי אשה כ״א כאן ולמטה ג׳ הגורה ומקשה ופתיגיל: והצניפות. כמו ישימו לניף טהור כו׳ ירושלמי ואינו כובע העשוי אלא שכורך טפחים הרבה על ראשו כמו מלנפת של כ״ג וזהו החילוק בין מלנפת למגבעות כמ״ש בברייתא דלא כתוספת וז״ש לניף ילנף כו׳: והרדידים. כמו נשאו את רדידי מעלי ירושלמי: (כד) מעשה מקשה. שמשים שהיה מקשר כל השערות

מצודת ציון

יערה. ענין הרקה והשפכה כמו ותער כדה (בראשית כד) או הוא ענין גלוי ערוה כמו תקורה הערה (ויקרא כ): (יח) העכסים. המנעלים שברגליהן אשר בהם תעכסנה: והשביסים. מין שבכה נתכבים הראש ובדרז״ל ושבים של סבכה (נגעים פי״א): והשהרונים. תכשיטים עשוי בדמות ירח כי תרגום של ירח הוא סיהרא וכן לבד מן השהרונים (שופטים ח): (יט) הנטיפות. מרגליות הרוזות בחוט התלוי בצואר ונוטף על החזה: והשרות. צמידי הזרוע כי תרגום של צמידים הוא שירייא: והרעלות. סרבלים נאים עשוין להתעטף וכדרז״ל ערביות רעולות (שבת סה): (כ) הפארים. ענין כיסת הראש כמו פארי המגבעות (שמות לט): והצעדות. העדי שמשימות בשוקיהן כמו אצעדה וצמיד (במדבר לא): והקשורים. הוטי משי שקושרות בהם השער ראשן: ובתי הנפש. עדי זהב שהנשים תולות בין שדיהן על לבן: והלחשים. נזמי האוזן התלוי במקום שלוחשין שם: (כב) המחלצות. מין מלבוש נאה וכן והלבש אותך מחלצות (זכריה ג): והמעטפות. כסות שמתעטפות בו: והמטפחות. כעין צניף וכן הבי המטפחת (רות ג): והחריטים. מין כיסים נאים וכן ויצר ונו׳ בשני חריטים (מ״ב ה): (כג) והגליונים. הם המראות ע״ש שבהן האדם רואה בה ונגלה הצורה בו וכן יקרא הלבנה (ובמדיות ס״ג) גיגולין (וע״ש בתוי״ט): והסדינים. סדיני פשתן שעשויין להתעטף: והצניפות. מלנפות הראש: והרדידים. הכבינים מה מרודד ורק כמו נשאו את רדידי (ש״ה ה): (כד) מק. ענין המסה והתכה כמו תמק בשרו (זכריה יד): נקפה. ענין שבירה וכליה כמו ואחר עורי נקפו (איוב יט): מקשה. תכשיט הנעשה מקורנס: קרחה. ענין נשילת השער כמו קרח הוא (ויקרא יג): פתיגיל. חגורה רחבה

מצודת דוד

ימהר יחישה מעשהו ומה בקך הוכם רואה אותי ביופיי ויקחני במרכבתו וכן היה כורמז הקדוש ברוך הוא והיו שופעות וגמאסו ונפלו מן המרכבה. או ר״ל שילכו בגולה ערומות בגילוי ערוה: (יח) יסיר ה׳. רלה לומר לא יתקשטו עוד בתכשיטי פאר כאלה: (כד) תחת בושם. במקום שהיו מתבשמות שם יהיה שמה המקק והמסה: ותחת חגורה. במקום שהיו חוגרות שם בתכשיטי פאר שמה יהיה שבירה וכליה ותחת מעשה מקשה. במקום שהיו מתקשטות בעדי זהב מעשה מקשה שמה יהיה קרחה כי יפול שער ראשן והוא דבר מגונה ומאוס: ותחת פתיגיל. במקום שהיו

יַעָשֶׂה לּוֹ: יב עַמִּי נֹגְשָׂיו מְעוֹלֵל
וְנָשִׁים מָשְׁלוּ בוֹ עַמִּי מְאַשְּׁרֶיךָ
מַתְעִים וְדֶרֶךְ אֹרְחֹתֶיךָ בִּלֵּעוּ:
יג נִצָּב לָרִיב יְהוָה וְעֹמֵד לָדִין עַמִּים:
יד יְהוָה בְּמִשְׁפָּט יָבוֹא עִם־זִקְנֵי
עַמּוֹ וְשָׂרָיו וְאַתֶּם בִּעַרְתֶּם הַכֶּרֶם
גְּזֵלַת הֶעָנִי בְּבָתֵּיכֶם: טו מַלָּכֶם
תְּדַכְּאוּ עַמִּי וּפְנֵי עֲנִיִּים תִּטְחָנוּ
נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת: טז וַיֹּאמֶר
יְהוָה יַעַן כִּי גָבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן
וַתֵּלַכְנָה נְטוּוֹת גָּרוֹן וּמְשַׂקְּרוֹת
עֵינָיִם הָלוֹךְ וְטָפֹף תֵּלַכְנָה
וּבְרַגְלֵיהֶם תְּעַכַּסְנָה: יז וְשִׂפַּח
אֲדֹנָי קָדְקֹד בְּנוֹת צִיּוֹן וַיהוָה פָּתְהֵן
יְעָרֶה:

אֲרֵי גְמָלָא דִידֵיהוֹן יִתָּתַב
לְהוֹן: יב עַמִּי דְסַרְכוֹהִי
בַזְוֹזֵהִי כִּמְעַלְלֵי לְכַרְמָא
וּכְמָרֵי חוֹבָא שַׁלִּיטוּ בֵיהּ
עַמִּי מְשַׁבְּחָךְ אַטְעֲיוּךְ וְאוֹרַח
שְׁבִילָךְ קַלְקִילוּ: יג עָתִיד
לְמֵדַן יְיָ וּמִתְגְּלֵי לְמֶעְבַּד
פּוּרְעֲנוּת דִּין מִן עַמְמַיָּא:
יד יְיָ בְּדִינָא יֵעוֹל יַת סָבֵי
עַמָּא וְסַרְכוֹהִי וְאַתּוּן אַנְסְתּוּן
יַת עַמִּי חֲטוּף מִסְכְּנָא
בְּבָתֵּיכוֹן: טו מַה לְכוֹן דְּאַתּוּן
מְמַסְכְּנִין יַת עַמִּי וְאַפֵּי
חֲשִׁיכַיָּא מְבַלִּין אַתּוּן וּמַיְתִין
בְּדִינֵיהוֹן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
צְבָאוֹת: טז וַאֲמַר יְיָ חֲלַף
דְּאִתְרַבְרָבָא בְּנָת צִיּוֹן
וְאָזְלָן מְרִימָן צַוַּאר וּמְסַרְבְּקָן
עֵינִין אָזְלָן וּבְפַתְהֶן מְקַפָּן וּבְרִגְלֵיהֶן מְרַגְּזָן: יז וִישַׁעְבֵּיד יְיָ יְקָרַת בְּנָת צִיּוֹן וַיְיָ
יְקָרְהֶן יַעְדֵּי:

ואתה תשמע מן השמים קדמא דד"ה. ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע: עניים ג' וסי' מלכם תדכאו עמי. ועניים מרודים תביא. לא יחיה רשע. וכל דסמיך לדלים ואביונים דכוו' במ"ב וסי' השאפים על
תולדות אהרן ונשיא חבלו. זוכר ויקרא: ה' במשפט. שבת כד: ואתם בערתם. ברכות ו: כי גבהו. שבת
סב יומא ט: נטויות גרון. סוטה מו:

רשי

לו ולאחרים בתנחומא. והמקרא מוסב על אמרו לדיק כי טוב לו ואוי לו לרשע רע: (יב) נגשיו מעולל. ליצנים הם: ונשים משלו בו. נשים נואפות משלו בו כמו שאמר למטה יען כי גבהו בנות ציון והטו לבם לרעה (לפיכך כל חלשים משלו בו) ויונתן תירגם לשון (נשים): מאשריך. מדריכיך שיש להם לאשרך בדרך טוב הם מתעים אותך: בלעו. קלקלו: (יג) נצב לריב. עמידה זו לשון מכהה: (יד) ה' במשפט יבוא עם זקני עמו. שהי' להם למחות. ולעכו"ם אומר אתם בערת' את כרמי אני קצפתי מעט ואתם עזרתם לרעה: גזלת העני. דור שהיו עניים במעשים טובים כל זה במדרש אגדה ולפי משמעות פשוטו כל הענין על ישראל ועומד לדין עמים הם השבטים: ואתם בערתם הכרם. הזקנים והשרים אכלו את שאר העם: (טו) מלכם. כמו מה לכם: תטחנו. תכתתו ותמעיטו לבזות' בדינם: (טז) ויאמר ה'. על הנשים אשר משלו בעמי יען כי גבהו וגו': ומשקרות עינים. לשון הבטה ד"א צובעות עיניהם בסיקרא ובכחול: הלוך וטפוף תלכנה. לשון דבר צף על גבי חבירו כמו (דברים יא) אשר הציף ומתרגמינן דאטיף כך היתה ארוכה מהלכת בין שתי קצרות כדי שתהא כראית צפה למעלה מהם ויונתן תירגם ובפתהן מקפן. היו קושרות פיאות נכריות קליעת שערות תלושין כורכות עם קליעותיהן שיראו נסות וטפופות: וברגליהם תעכסנה. כשהיו עוברות בשוק אצל בחורי ישראל דורסתו ברגלן ורמזתו לו תיבת נואפות כדי להבעיר בו יצר הרע כעכס זה של נחש: עכס הוא ארס של נחש: (יז) ושפח. לשון צרעת כמו (ויקרא יג) מספחת היא ועל שנכתב בשי"ן דרשו בו רבותינו שתעשנה שפחות מכודנות ויש שדרשוהו שהרבה כאן

רדק

שאינו טוב, אוי לרשע רע, וכי יש רשע רע ורשע שאינו רע אלא רע לשמים ורע לבריות וכו רשע רע, רע לשמים ואינו רע לבריות וכו רשע שאינו רע, ורשע רע גמול ידיו יעשה לו כעולם הזה, ואמרו כוכום יש לה קרן ויש לה פירות, שנאמר כי פרי מעלליהם יאכלו, עבירה יש לה קרן ואין לה פירות, שנאמר כי גמול ידיו יעשה לו, שהעבירה עקרה היא ואין לה פירות, אלא אם כן עשתה פירות כגון שבא על הערוה והוליד ממנה בן, ויונתן תרגם אמרו לצדיקיא טוביכון וכו': (יב) עמי נוגשיו מעולל. כמו עולל, כמו שאמר ונשפי נערים שריהם וגו', ויונתן תרגם עמי דסרכוהי בזוזהי כמעללי לכרמא: ונשים משלו בו. חלשים כמו נשים, או פירוש מרוב רודפם אותם במשגל משלו בהם הנשים, הפך ושוא ימשל בך, ויונתן תרגם נשיה מענין נושה בה"א, וכמרי חובא שליטו ביה: עמי מאשריך מתעים. מי שאומר לך אשריך כשתעשה מעשים רעים אותם הם מתעים אותך והם נביאי השקר המשבחים אותך במעשיך הרעים והם בלעו ושחתו דרך אורחותיך שלא תזרח לדרך הטובה והלכת בדרך רעה וכן תרגם' יונתן משבחך אטעיוך ואורח שבילך קלקילו, ויש מפרשים מאשריך כמו מישריך, כלומר אותם שהיו ראויים ליישר אותך בדרך הטובה הם הטעו אותך: (יג) נצב לריב. כמו להריב, וכן לדין כמו להדין, ואלו היה שם היה שלמ"ד גבוה. לדין עמים, אמר אל תחשבו כי לא יעניש האל על הרעות שעשו כי בכל זמן הוא נצב ועומד לדין כל העכו"ם כל שכן עמו ישראל שהשגחתו יותר עליהם מפני שהם קרובים אליו יותר משאר העכו"ם: (יד) ה' במשפט יבא. כי גם זקני העם ושריו עליהם עון העם שלא יוכיחו אותם וגם הם אונסים וגוזלים דלת העם: ואתם בערתם. יאמר להם בעשותם אותם ישראל שנקרא כרם שהם אתם בערתם וכליתם אותו, ובערתם מענין ובער בשדה אחר: גזלת העני. מי שיחפש אחריכם ימצא גזלת העני בבתיכם שגזלתם וכלי ביתו שאתם נתלים אותם, ובדברי רז"ל עם זקני עמו ושריו, אם שרים חטאו זקנים מה חטאו אלא לפי שלא מיחו בשרים: (טו) מלכם. פירוש מלה אחת, הה"א נבלעת בדגש, וקרי מה לכם, וכן מזה בידך, אמר לשרים מה לכם תדכאו עמי והם העניים, וכן אם כסף תלוה את עמי העני עמך, וקרא אותם עמי לפי שהעניים אין להם עוזר וסומך אלא האל יתברך לא די לכם שתגזלו ממונם אלא שתדכאו אותם בגופם ותטחנו פניהם, כלומר תכו אותם ותכתתו פניהם, ר"ל מכה לחי: נאם ה'. ה"א אומר לכם זה כי הוא יודע במעשיכם הרעים ואתם תחשבו אין ה' רואנו והנה הוא תעיד בכם על גזלת העני בבית בבתיכם ועל מה שתדכאו והכו העניים והוא רואה הכל וישגוש אתכם על הכל כי הוא אדון לצבאות מעלה ולצבאות מטה: (טז) ויאמר ה'. גבהו. פירושו לפניו: נטויות גרון וגו'. אלה דברי גבהות וגאות, ורבותינו פירשו מהלכות בקומה זקופה: בנות ציון. ציון היתה עיר מלוכה לפיכך זכר בנות ציון, ועוד כי רוב א"י היתה חרבה בימי אחז והיו שביה מתגאות ביופיין ומראות עצמן בשוקים וברחובות: נטויות גרון. שיסתכלו בכן כנואפים, ורבותינו פירשו נטויות גרון שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה: ומשקרות עינים. כלומר ר.מזמם לכם עיניהן שילכו אחריהן לבים, ותרגום עין בושתו עינא דשקרתיה, ורז"ל פירשו שהיו הולכות עקב בצד גודל: תעכסנה. מקשקשות ברגליהם בעכסים שתלויין בהם הפעמונים ומשמיעין קול: (יז) ושפח ה'. כתוב בשי"ן והוא ענין הכאה. אמר במקו' שהיו מתגאות בו, תהיינה נספחות והקדקד הוא מקום חלוק השער לכאן ולכאן והיו מחלקות שער ראשן ומתיפים

ביאור מהגר"א

יעשה לו ואין לאחרים עמו כלל ומ"ש אמרו לדיק כי טוב שאין הלדיק אוכל פירות אלא אם הוא לדיק לשמים ועוב לבריות; ומ"ש אוי לרשע רע. היינו שכל סעונשים של עבירות הכתוב נהורה בכל הלדק ובכל בדין אלא כשהרשע טוב לבריות אזי הקב"ה מטיב עמו נ"ב ומעמידו בהסר לא לפי הגמול כראוי על פי הלדק וז"ש כתמילה לדיק רלה לומר בתהלה הענינה לפי הכתוב על פי הלדק ולבסוף כהכוד ת"ש לדיק ה' בכל דרכיו היינו דרכי התורה על פי הלדק והשנה על פי הדין וחסיד בכל מעשיו ולבסוף בשעת מעשה סעונש מתנסג בהסד אבל בשהוא רע לבריות אזי אין מגנין לו מן העונש כלל אלא כגמול ידיו בשלימות יעשה לו וז"ש יד ליד לא ינקה רע היינו מי שהוא רע לבריות לא ינקה מעונש שהכתוב אלא משלמין יד ליד וכן אמר כאן אוי לרשע רע היינו רע לבריות לא ינקה עונש שהכתוב לפי גמול ידיו יעשה לו: (יב) מאשריך. כמו באשורו אחזה רגלי ודרך הוא דרך בכובה וארח הוא לפרקים ואמר שסדרך אשר אתם ראוי לילך תמיד בה ועכשיו הוא הרחוק בלעו אפילו לילך באקראי בה: (יג) נצב לריב ה'. הוא הקדמה למה שיאמר אח"כ והקדים כי בעו"ת הוא נצב בו' בושט כל שארץ לכן ה' במשפט בו' פירוש נצב הוא התלם הקמה ועומד הוא הכוה היינו שהוא בעל דין והוא עומד לדין וז"ש נצב לריב כמו וריב אלמנה היינו בעל דין ועומד לדין היינו דיין עומד בתוך לכנוס בעד עמו: (יד) ה' במשפט יבוא. פירוש שהוא הדיין והוא שבושט לעמות כפי הפסק: עם זקני עמו. היינו שהלמדים תורה לעם ושריו היינו שוטר ומושל: בערתם. כמו ובער בשדה אחר: הכרם. רלה לומר הכניסה של הורה כמו כרם ביבנה היינו עם וקני עמו גזלת העני בבתיכם היינו עם שריו: (טז) כי גבהו בנות ציון גו'. בחמשה דברים נמלא פרי סמהגאה אם בעינים ובנו הוא בלואר אם בגוף ובנו הוא ברגלים ואם בלב ואמר כי גבהו היינו בלב: ומשקרות עינים. היא בעינים: נטויות גרון. הוא בלואר הלוך וטפוף היינו בגוף וברגליהם תעכסנה היינו ברגלים: ומשקרות. כמו נסקרין בסקירה אחת והוא תרגום שופטו: וטפוף. שברגליהם נוגפות ואינם נוגבות כדרך גסי הרוח: תעכסנה. הוא הכאה על הרגל ובירושלמי אמר קורדקייא: (יז) פתהן יערה. יגלה כמו הגל ערותך ועל שם גבהו בנות ציון ותלכנה כו' אמר ושפח וע"ש הלוך כו' וברגליהם

מצודת דוד

ממנו אוי לו כי יקבל גמולו משלם: (יב) נוגשיו מעולל. הליצנים שבהם המה לוהקים אותם ומושלים בהם והנשים הנואפות המה משלו בהם כי המו לב השרים אחרי דעתן: מאשריך. המנהיגים המדריכים אותך המה מתעים אותך מדרך הישר: בלעו. השחיתים דרך הישר שהלכת בו מאז למען לא תשוב אליו וכפל הדבר במ"ש: (יג) נצב. לכן נצב ה' לעשות מריבה עם העמים ולדון אותם (ולפי שהכל שבם לעלמי קרוי עם לזה קרא לכל ישראל בכללם בלשון עמים): (יד) ה' בהשפט. יערוך ויכוח עם זקני עמו ושריו וכה יאמר לא ההומות הבאיהו עמי אבל אתם בעצמכם רעיתם את כרמי ר"ל ישראל הקרואים כרם ה' צבאות (לקמן ה) הם היו לכם למרעה כי אכלתם אותם בכל פה: גזלת העני. לא חסתם אף על העני וגזלתם אותו והנה עדיין בבתיכם ולא תחזרם לו: (טו) מה לכם. ר"ל מדוע תדכאון את עמי ומדוע תטחנו פני עניים: (טז) יען כי גבהו. בעבור שהולכות בקומה זקופה: נטוית גרון. נטוות בגרון אילך ואילך לראות יפיין: ומשקרות עינים. רומזות עם העינים אל הנואפים: הלוך וטפוף. הולכות דרך גאוה בגבהה כדבר הצף על פני המים: תעכסנה. כשהיא עוברת אצל בחורי ישראל דורסת במגעלה אשר ברגלה ומכה
(יז) ושפח. בגמול זה תהיינה מוכות בצרעת על הקדקד: פתהן יערה: לפי שאמרו

מצודת ציון

לשון הושאל מסגוף סעליון כרוס סאילן סנקרא אמיר כמ"ש בראש אמיר (לקמן יז): (יב) נוגשיו. לוחציו: מעולל. ענין שחוק ולעג: מאשריך. ענין דרך והלוך כמו בם תטה אשורי (איוב לא): מתעים. מל' תועה: בלעו. ענין השחתה: (יד) ואתם. הוי"ו היא במקום אבל כמו ועגדיך באו (בראשית מב): בערתם. רעיתם כמו ובער בשדה אחר (שמות כב): (טו) גרון. צואר כמו קרא בגרון (לקמן נח): ומשקרות. ענינו הבטת קריצה ורמיזה כי עין בושתו (איוב כ) תרגומו עינא דשקרתיה: וטפוף. ענין הצפה ונמשל כי אשר הציף (דברים י) ת"א דאטיף: תעכסנה. ענין ארס כמו וכעכס אל מוסר אויל (משלי ז): (יז) ושפח. מל' ספחת סצרעת כמו שאת או ספחת (ויקרא יג): קדקד. היא אמלעית הראש מקום יחלק שם השער אילך ואילך: פתהן. כליהן ובדרז"ל פתיה אוכמא (פסחים סה) או הוא מל' והפותות לדלתות (מ"א ז): יערה

בָם: ה וְנִגַּשׂ הָעָם אִישׁ בְּאִישׁ וְאִישׁ
בְּרֵעֵהוּ יִרְהֲבוּ הַנַּעַר בַּזָּקֵן וְהַנִּקְלֶה
בַּנִּכְבָּד: ו כִּי־יִתְפֹּשׂ אִישׁ בְּאָחִיו
בֵּית אָבִיו שִׂמְלָה לְכָה קָצִין תִּהְיֶה־
לָּנוּ וְהַמַּכְשֵׁלָה הַזֹּאת תַּחַת יָדֶךָ:
ז יִשָּׂא בַיּוֹם הַהוּא | לֵאמֹר לֹא־
אֶהְיֶה חֹבֵשׁ וּבְבֵיתִי אֵין לֶחֶם וְאֵין
שִׂמְלָה לֹא תְשִׂימֻנִי קְצִין עָם:
ח כִּי כָשְׁלָה יְרוּשָׁלַ͏ִם וִיהוּדָה נָפָל כִּי־
לְשׁוֹנָם וּמַעַלְלֵיהֶם אֶל־יְהוָה
לַמְרוֹת עֲנֵי כְבוֹדוֹ: ט הַכָּרַת
פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם וְחַטָּאתָם כִּסְדֹם
הִגִּידוּ לֹא כִחֵדוּ אוֹי לְנַפְשָׁם כִּי־
גָמְלוּ לָהֶם רָעָה: י אִמְרוּ צַדִּיק כִּי־
טוֹב כִּי־פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ:
יא אוֹי לְרָשָׁע רָע כִּי־גְמוּל יָדָיו

ד׳ ג׳. ג׳ ד׳ ר״פ ג׳. ג׳ וחד וכביתו ג׳ וחסר ו״ו ג׳כרתוב המה ג׳חסר. ג׳חסר. ד׳ וחסר

בְּהוֹן: ה וְיִתְגָּרוּן עַמָּא גְּבַר
בִּגְבַר וּגְבַר בְּחַבְרֵיהּ יִשְׁלְטוּן
עוּלֵימַיָּא בְּסָבַיָּא וּדְשִׁיטִין
בְּדִיקִּירִין: ו אֲרֵי יְחוּד גְּבַר
בַּאֲחוּהִי מִזַּרְעִית בֵּית אֲבוּהִי
לְמֵימַר כְּסוּ אִית לָךְ רַב
תְּהֵא עֲלָנָא וּמַגְבִּיתָא הָדָא
תְּהֵא תְּחוֹת יְדָךְ: ז יְתִיב
בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימַר לֵית
אֲנָא כְּשַׁר לְמֶהֱוֵי רֵישׁ
וּבְבֵיתִי לֵית מָה דְאֵיכוֹל וְלֵית
מַה דְאִתְכַּסֵי לָא תְמַנּוּנִי רַב
בְּרֵישׁ כָּל עַמָּא: ח אֲרֵי
אִתְקִילוּ יָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם וַאֲנָשׁ
יְהוּדָה גְּלוֹ אֲרֵי מַמְלַל
פּוּמְהוֹן וַאֲגַר עוֹבָדֵיהוֹן גְּלַן
קֳדָם יְיָ וּמַרְגְּזִין קֳדָם
יְקָרֵיהּ: ט אִשְׁתְּמוֹדָעוּת
אַפֵּיהוֹן בְּדִינָא אַסְהִיר בְּהוֹן
וְחַטָּאֵיהוֹן כִּסְדוֹמָאֵי קַבִּילִין
וְלָא מְגַנְּעִין וַי לְנַפְשֵׁהוֹן אֲרֵי
גְּרָמוּ דְתֵיתֵי לְהוֹן בִּישְׁתָא: י אֱמָרוּ לְצַדִּיקַיָּא טוּבֵיכוֹן אֲרֵי פֵּרֵי עוֹבָדֵיהוֹן
יֵשְׁתַּלְמוּן: יא וַי לְרַשִּׁיעַיָּא דְעוֹבָדֵיהוֹן בִּישִׁין

מסעף פארה במערצה. וסכרתי את מצרים: ישא ר׳ ר״פ וסי׳ ישא ה׳ פניו. עליך גוי מרחק. לא אהיה חבש. ישא ברכה מאת ה׳: לרשע ה׳ בקריאה וסי׳ אוי לרשע. יסר לץ. אמר לרשע צדיק אתה.

תולדות אהרן כי יתפוש. בבא קמא וכמכשלה. גטין מ״נ: הכרת פניהם. יבמות קכ בכורות מו (סוטה כג יבמוה טו) : אמרו צדיק. יומא נח חגיגה יב קידושין מ כ״ב וה׳ עקידה בש׳ מא (גח״ס טו טז):

רש״י

(שמות י): (ה) ונגש העם. יהיו דחוקין ונגוסין זה על זה בתיגור וקירוס: ירהבו הנער בזקן. יתגדל הנער על הזקן: והנקלה בנכבד. כפשוטו ומדרשו יבא מי שחמורות דומות עליו כקלות וירהב במי שהקלות דומות עליו כחמורות: (ו) כי יתפש איש באחיו. כאשר יתפוש איש באחיו בבית אביו לאמר עשיר אתה בתורה ומחוורת היא בידך כשמלה: קצין תהיה לנו. ותלמדנו: והמכשלה הזאת. שאנו נכשלים בה באיסור או בהיתר בטומאה או בטהרה תחת ידיך הוא שאתה יודע להורות לנו. דבר אחר שמלה לך להלביש פרוס. והמכשלה (פיולנג״א בלע״ז) מחסרוני שאנו מחוסר לחם תחת ידיך להספיקני ולכך קצין תהיה לנו והוא משיב בביתי אין לחם ואין שמלה ומה טיבי לקצין: (ז) ישא ביום ההוא. אין ישא אלא לשון שבועה הוא ישבע להם לא אהיה חובש לא אהיה מחובשי בית המדרש ובביתי אין לחם ושמלה אין בידו לא טעם משנה ולא טעם אגדה, דבר אחר לפי פשוטו לא אהיה חובש לא אהיה שופט שהוא חובש את הנדונים בבית הסוהר: (ח) כי כשלה ירושלים. כולם חסירים ונפולים ואין עוזר זה לזה ולמה כי מאנו לשמוע ועתה כולם תכעיסו׳: כי לשונם ומעלליה׳ אל ה׳. לנגדו להכעיסו: למרות עיני כבודו. להקניט לפני כבודו ד״א עניני כבודו: (ט) הכרת פניה׳. עון שהם מכירים פנים בדין היא ענתה בם לפני. ל״א הכרת פניהם ניכרים הם בעזות פניהם: כסדום הגידו. לא כחדו בפרהסיא עשו: (י) אמרו. למי שהוא צדיק כי טוב עשה: (יא) אוי לרשע רע. שהוא רע לעצמו ורע לאחרים גורם רעה לו

רד״ק

פירוש בועלים: (ה) ונגש העם. עוד קללה אחרת שלא יכנעו מפני שריהם ומפני המושלים שישימו עליהם אלא כל אחד יהיה נוגש ונוגש וסוטר בחברו ואפילו הקטן בנדו, ופירוש ירהבו יתחזקו עליו ויעיזו בו פניהם הנער בזקן והנקלה בנכבד: ירהבו. ענין חוק, מן ורהבם עמל ואון, ויונתן תרגם ונגש ויתגרון, ותרגם ירהבו ישלטו, וענין אחד הוא כמו שפירשתי, והדרש הנער בזקן מי שמנוער מן המצות ירהב במי שמלא מצות כרמון: והנקלה בנכבד. מי שהחמורות דומות עליו כקלות ירהב במי שהקלות דומות עליו כחמורות: (ו) כי יתפש. כאשר יתפוש איש באחיו, כלומר שיתפשנו בבגדו לדבר עמו ולבקש ממנו זה, ופירוש בית אביו ממשפחת בית אביו, כי אינו רוצה לומר אחיו בן אביו אלא איש ממשפחתו שיש לו קרוב דעת עמו. ויאמר לו בבקשה כיון שמלה לך, כלומר שאתה מלובש בגדים נאים ותראה גדול ויש לו פניך תהיה קצין לנו והוכיח מי שראוי להוכיח ותהיה תחת ידך ותחת ממשלתך המכשלה הזאת שאנחנו נכשלים איש ברעהו ואין אנחנו יראים מפני רעהו: לכה. כתוב בה״א נוספת, כמו וככה איפוא מה אעשה בני, והדרש שמלה דברים שמתכסה אדם בהם כשמלה, והמכשלה דברים שאין בני אדם עומדין עליהם אלא אם כן נכשלים בהם יהיו תחת ידך, קצין תהיה לנו, וי״ת המכשלה ומגביתא, כלומר לגבות המס שהיו מלכי הכו״ם מטילים עליהם, כמו שכתוב בפרעה נכה ויתן ענש על הארץ מאה ככר כסף וככר זהב: (ז) ישא. פירוש ישא קולו בזיו, כלומר ישבע, וכן לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא: חובש. מושל. נקרא כן לפי שחובש ואוסר העוברים על מצותיו, וכמוהו האף שונא משפט יחבש, וטעם לא אהיה, כי אינני ראוי לכך כי אין בביתי לחם ושמלה, ואף על פי שאני מתראה כחוץ בשמלה זו, וכל זה אמר להודיע כי עניות ומסכנות רב יהיה בעיר כי אפילו המתראים בחוץ ביתם רק מכל טוב, והדרש לא אהיה חובש לא הייתי מחובשי עצמן בבית המדרש ובידי אין לחם ואין שמלה שאין בידי לא טעם מקרא ולא טעם משנה: (ח) כי כשלה. ומה טעם כשלו ונפלו, לפי שחטאו לה׳ בפה ובמעשה להכעיסו, וזה למרות עיני כבודו, כלומר כי הוא רואה מעשיהם והם עוברים על מצותו כאלו הוא אינו רואה מעשיהם: למרות. כמו להמרות: עני. חסר היו״ד עי״ן הפעל: (ט) הכרת. מענין ואת אחיו לא הכיר. ר״ל כי בפניהם יוכל האדם להכיר שהם רעים והעזים כסדום והם גם הם מגידים חטאתם בפיהם ואינם מכחידים כמו שהיו אנשי סדום עושים שהיו מספרים ברשעם, ואדוני אבי ז״ל פ׳ הכרת ה״א שרש ופירש עזות פניהם, וכן פירוש לא תבושו תהכרו לי, העיזו פניכם לי, ודמהו ללשון ערב שאומרים הכר לעזות מצח, ויונתן תרגם הכרת פניהם שהם מכירים פניהם בדין, אשתמודעת אפיהון בדינא אסהיד בהון: אוי לנפשם. כל מה שאכד נפשם במוהם מפני מעשים הרעים לבד מן הפורענות שיבא להם בחייהם והנה הם גמלו רעה לנפשם, כלומר לעצמם ברעה שעושין לאחרים: (י) אמרו. אינו צווי לאנשים מיוחדים אלא לכל אדם, כמו ראה ריח בני, אמר למלך לגבירה, והדומים להם, הומר לכל מי שיכיר האמת וידע כי משפט האל אמת, אמרו וקראו לכל כי אל צדיק ה׳ ישלם לכל צדיק כצדקתו ולרשע כרשעתו, וסמך זה לפסוק אוי לנפשם, לפי שלפעמים יהיה טוב לרשע בעולם הזה, אמר כי על כל פנים סאבד נפשו גמול מעשיו הרעים כי אל אמונה ואין עול: צדיק כי טוב. פירוש צדיק כאשר יהיה טוב שלא ישוב מצדקתו ועשה עול אמרו כי פרי מעלליהם יאכלו בזה ובבא וכן אמרו אוי לרשע רע: (יא) אוי לרשע שיעשה רע. ולא שב מרשעתו כי על כל פנים גמול ידיו יעשה לו בזה או בבא, אבל בזה העולם יהיה נמולם ברוב כמו שתראה בישראל כי כשלו ונפלו מפני מעשיהם הרעים ועליהם הגדיקו את הדין ורז״ל דרשו הפסוק אמרו צדיק כי טוב, וכי יש צדיק טוב ויש צדיק שאינו טוב אלא טוב לשמים וטוב לבריות, זהו צדיק טוב, ועליו נאמר כי פרי מעלליהם יאכלו שאוכל פירות בעולם הזה, והקרן קיימת לעולם הבא, טוב לשמים ואינו טוב לבריות זהו צדיק שאינו

ביאור מהגר״א

להכין כל הלחמים: (ו) שמלה לכה. ורצוי אתה להיות קצין ור״ל מדת הוא כנדין של אדם כמ״ש פשטתי את כותנתי כו׳ והוא חלוקה דרבנן כמ״ש חז״ל איזהו ת״ח כיודע לפסוק הלוקו כדרכו היינו בתקשיד במדותיו לטעמיהן כדרך הישר: והמכשלה הזאת. רצה לומר ירושלים שנקראת מכשלה כמ״ש כי כשלה ירושלים ותהיה תחת ידיך: (ז) ישא. ישא ידיו כלומר יסלק ידיו מזאת לא אהיה חובש היינו מוכיח לכבוש היצר ובביתי אין לחם זו תורה ואין שמלה זו מדות: (ח) למרות כו׳. נגד הנהגתו ביודעים בהלה מעשיהם ומחשבותיהם להכעיס ואמר כאן שלשה דברים נגד דיבור ומעשה ומחשבה לשונם הוא בדבור ומעלליהם הוא במעשה למרות כמחשבה: (ט) הכרת פניהם ענתה בם. שניכרים הם בתאוותם שמובים בגילוי פנים והכרת פניהם בניכר בפניהם מחשבותם: כסדום הגידו. בדיבור כלומר בפרסום כמו סדום שפרסמו תאוותיהם: לא כחדו. פירוש לא נמנעו לעשות במעשה מפני הבושה: אוי לנפשם. יש מהן שנולדו בנפשות מעולות ממקום גבוה קא זכו ועליהם אמר אוי לנפשם שנמנעו ליולדם וגורם וגו׳: (י) אמרו צדיק כי טוב וגו׳. שבחו אף בצדיק במה יאמרו כל שעוי כו׳: כי פרי מעלליהם. היינו שהקרן קיימת כמ״ש אבל הפירות שאוכלין בעוה״ז איתהי בזמן שיש בדור הרבה צדיקים אבל אם אינו אלא צדיק אחד גם פירותיו אין נאכלין בעוה״ז ח״ש כי פרי מעלליהם יאכלו בלשון רבים: (יא) אוי לרשע. פירוש אבל עבירות אין להם פירות אלא גמול ידיו יעשה

מצודת דוד

בהם: ותעלולים. הליצנים ימשלו בם ע״י ליצנותם בדברי שחוק: (ה) ונגש העם. ר״ל יהיה נוגש בחבירו על כי לא יהיה בהם מושל: ירהבו. הנער יתגאה על הזקן והאדם נקלה על איש נכבד: (ו) כי יתפוש. כאשר יתפוש איש באחיו ולא אחיו ממש אלא הקרוב אליו מבית אביו ויאמר לו הלא יש לך שמלה ר״ל הלא אתה מלובש מלבושי פאר ושעתך מצלחת ויהיו דבריך מקובלים לזאת תהא לנו קצין ולראש: והמכשלה הזאת. מה שאנו נכשלים איש ברעהו בעת הרעב ההיה תחת יד ממשלתך ר״ל אתה תסיר המכשול. בכה ההוא: (ז) ישא. והוא ישיב לומר בשבועה לא אהיה מושל ההוגע את המחויב במאכר כי אינני ראוי למושל: ובביתי. ר״ל אף שאני מתראה כמון לבוש מלבושי פאר הכל בביתי אין כל ואין בעתי מלחמת למשל: (ח) כי כשלה. במרכביה הטעוי: אל ה׳. ר״ל להקנים אותו: למרות עיני כבודו. ר״ל שאומרים בעיני המקום המה מחולפים מעיני האדם כי לא יבים ולא יבחין במעשה הבריות: (ט) הכרת. היכר עזות פניהם העידה על רשעתם: והטאתם. מפרסמים חטאתם כאנשי סדום כי המה מגידים ומספרים אותם ולא מנעו מלהגיד וכפל הדבר בש״ש: כי גמלו. במעשיהם גמלו רעה לעצמם: (י) אמרו לצדיק. שבחו ורוממו את הצדיק כי עשה את הטוב כי לא יבים ולא יבחין ולזה שבחוהו למען ילמדו ממנו לטוב לבם: (יא) אוי. אבל רשע הפועל ברע ולא שב

מצודת ציון

כי התעללת בי (במדבר כב): (ה) ונגש. ענין לחץ כמו מפני נוגשיו (שמות ג): ירהבו. ענין התחזקות וגאוה כמו רהב הם שבה (לקמן ל): בזקן. הבי״ת היא במקום על כמו כן יתן בו (ויקרא כד) ומשפטו עליו כי על עונש ממון ידבר: (ו) יתפוש. ענין אחיזה: שמלה. ענין מלבוש: לכה. כמו לך: קצין. שר: (ז) ישא. ענין שבועה כמו לא תשא (שמות כ): חובש. ענין מאסר כלא כמו חבוש בטמון (איוב מ): (ח) ומעלליהם. ומעשיהם: למרות. כמו להמרות והוא מל׳ תמורה וחלוף: (ט) ענתה. העידה כמו לא תענה (שמות כ): לא כחדו. לא מנעו: (י) אמרו. ענינו שבח ורוממות כמו את ה׳ האמרת (דברים כו) והוא נשגב

בְּנִקְרוֹת הַצֻּרִים וּבִסְעִפֵּי הַסְּלָעִים
מִפְּנֵי פַּחַד יְהוָה וּמֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ
בְּקוּמוֹ לַעֲרֹץ הָאָרֶץ: כב חִדְלוּ
לָכֶם מִן־הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ
כִּי־בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא:
ג א כִּי הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת
מֵסִיר מִירוּשָׁלַם וּמִיהוּדָה מַשְׁעֵן
וּמַשְׁעֲנָה כָּל מִשְׁעַן־לֶחֶם וְכָל
מִשְׁעַן־מָיִם: ב גִּבּוֹר וְאִישׁ מִלְחָמָה
שֹׁפֵט וְנָבִיא וְקֹסֵם וְזָקֵן: ג שַׂר־
חֲמִשִּׁים וּנְשׂוּא פָנִים וְיוֹעֵץ וַחֲכַם
חַרָשִׁים וּנְבוֹן לָחַשׁ: ד וְנָתַתִּי
נְעָרִים שָׂרֵיהֶם וְתַעֲלוּלִים יִמְשְׁלוּ־
בָמוֹ וּמְשׁוֹתְמַע וְחָכִים וְסוֹכְלְתָן בֶּעָצָא: ה וְנָאֲמַנִי יַנְקָא פַּרְנֶסַיְהוֹן וְחַכְשָׁיָא יִשְׁלְטוּן

כב חדלו לכם מן האדם. שלא לסמוך לאותן המתעים אתכם מאחרי ולהשתחוות למעשה ידיו: אשר נשמה באפו. אשר כל חייתו וכחו תלויה בנשמת אפו שהוא רוח פורח שהוא יפגה בו ומחר תגא ממט וק"ו לדמות חפרפרות שאין בו ממש ד"א חדלו לכם מכל הדברים הרעים ולמדו מן האדם אשר נשמה באפו הרמות למה נחשב הוא וקל ומומר (לגלולים) שאינו נחשב לכלום: (ה) מסיר מירושלים וגו'. כולה מפורשת במסכת סנהדרין שהגיע שמנה עשר קלות קלל ישעיה את ישראל ולא נתקררה דעתו עד שאמר ירחבו הנער בזקן והנקלה בנכבד: (ג) יועץ. יודע לעבר שניס ולקבוע מדעים: וחכם חרשים. שבשפותם בדברי תורה נעשו הכל כחרשים: ונבון לחש. רמוז למשור לו סתרי תורה שנתנו בלחש כגון מעשה ברכישת ומעשה מרכבה: (ד) ונתתי נערים שריהם. אלו בני אדם המגוערים מן המלות: תעלולים ימשלו בם. שועלים בני אדם חלשים ואני אומר לפי פשוטו תעלולים ליגעי בני אדם המתעללים בהן ומבזין לותם כמו (חיוב טו) ושוללתי בעפר קרני ת"ת מאר התעללתי (שמות

לחפר ג' וחסר וסי' ביהושע ריש סי' כ': האדון ה' צבאות ה' דסמיכי בקריאת ושמ' ואביר ישראל. מסיר ומירושלים ומיהודה. במשמע רוון.

תולדות אהרן מדלו לכם. כרכות יד ווכר הגוב: סנהדרין ס'. חגיגה יד:

ביאור מהגר"א

כריס שאין לה עיניס אלא שאין הסיכות ושא סיכות מכסה בחשיכה עמוקה כעפר לסיום כעבר יכודם ובשלמף הפוף בחוץ ביבודם מן סחוץ ויש לה תשיבה ג"כ בחרן: (כא) בקומו לעורן סארן וגו'. אמר ב"ש לעורן סארן כמ"ש כבוש תביק סארן כו' סיב סתשוברה חרן פיינו מחתוב על נגף מרום במרום: כשעיני בשלשים. שן בשלש כמו עקם: (כב) חדלו כו'. קאי למעלה שאמר ויפח אדם ויבשל כו' על כל נשמה ודם כו' וב"ש עכשיו חדלו כו' כי בשם כו' וכן אמר למעלה ושיה בחרבית סיסיס כו' לכן ב"ש עכשיו סיס יעקב לכו ונלכה כו' וכן כתן ושנה מוסב האדם מן בשמשה בשמשה שבשמשה גבוה מעל גבוה וכן כות שאדם כמ"ש ויהי האדם לנפש היה מתבשבן נרות שלנה ו"ש חדלו לכם מן האדם סיינו יתרון שרות שהוא מקולקל נשף שאדם כו' ויתרון שכני אמר בשמה בלשון כמ"ש ויפח בלשון וגו' כי בשם נחשב כות לשם נומר כות בגוף והנשף שלו שכות נרוע מכל מי שאר שאדמה ואלם יותר מכולם: (ו) משען ומשענה. זכר ונקבה שלא יהיו מחזיקים לנבריות בלובל ומשקם כמ"ש: כל וכו'. כל קלי השלמנים כל האנשים שהיו לכם משען לחם או מים וכמה ד' דברים שהכתובים לאדם מאכל ומשקה כסות ודיכה ו"ש בעולמות שעליונים וכשות כות לשון זכר אמר עליו משען ודיכה נקבה כמ"ש כיפו זו אשתו ומימי לא קריבי כו' אלא לביתי אשתו: (ב) גבור: ואיש מלחמה. תלמוד מלחמה: וקוסם. כות שמצער דבר שעתיד בהשתתו: וזקן. זקני הפלה: (ג) שר חמשים. כות שהיה בהשתוממה כי שרי שעשרות אינן בכלל השרים ושסוק בהשגון יאמר כשגד לאשכים שנשפיכם כי: וכן כי דכרים שאתרו ואתרי אתיתופל כי: ונשוא פנים. כות שאדם שם לוריס ותומיס: וכמה שנים. סיכוס בשל מע"ש ו"ש בגובשים שנים לדורו בשבורו: ויועץ. זה דעת ו"ש שיודע לעבר שניס וכמ"ש ומכני יפשכר יודעי ביגה בעתים לדעת: ומבין מחשים. של תומנות כאו ומחלת לותם כי: ונבון לחש. לכשיו.

(כא) ונתתי נערים שריהם. אלו בני אדם המגוערים מן המלות: תעלולים ימשלו בם. שועלים בני אדם חלשים ואני אומר לפי פשוטו תעלולים ליגעי בני אדם המתעללים בהן ומבזין לותם כמו (חיוב טו) ושוללתי בעפר קרני ת"ת מאר התעללתי (שמות

מצודת דוד

חורי סעלמים: (כא) לכות. ר"ל כשילך לכות בנקרות סצורים וכו' מן בדרך מהלכו ישליך האלילים מידו: (כב) חדלו לכם. מכאו ואילך אמר עלמכם מעכודת האלילים כי חכיבו הדבר מן האדם אשר יש נשמה בחפו הרחיקם ממנו כאשר הוא שלא יוכל להצילו שאמר ויפח אדם ויבשל כו' ר"ל לא יעלה על דעת שאלילו נעשה מחמת חיים מן בו: ג (ה) מכיר וכו'. ר"ל לא יחשוב כאשר לא חיים ולא חשה אשר יחזק להם ומים: (ב) גבור וכו'. מוסב על מלת מסיר שאמר בהמקרא שלפניו: (ג) שר חמשים. מסיר שר חמשים כי יכוסל הארבה מכל וכל: ונשוא פנים. חיים נכבד שהכל נוסאים לו פנים: וחכם חרשים. הכם על חכמים אחרים כלומר שיש לו תלמידים חכמים: ונבון לחש. המבין מחרי הנזה הנאמרים בלחש והם מעשה נרחשות ומעשה מרכבה: (ד) נערים שריהם. כי הנער לפי עזות שנרוחו ישחכר

מצודת ציון

ומדומות: ולשעלמים. שם עוף שעלף ואוהו בשורת גלילה: (כא) בנקרת. שמן חור ונקב כמו ולא מקבת כור נקבתם (לקמן כא): ובסעיפי. שמיניו כן בסלע בכולע וכן בסעיף סלע מיסם (שופטים טו) ואוהו ל' מוסלל מהגוף כבולע מן סאילן הנקלע סעיף כמ"ש וכלה סעיפיה (לקמן כו): (ה) משען לחם. על כי חיות האדם תלויים בלחם ובמים ונשען בהם יאמר לחם כמ"ש כל מעט לחם שבר (מלכים קם): (ב) וקוסם. הוא שהוא בכוכבים ויודע מהעתידות: חרשים. הוא ענין מחשבה כמו אל תחרוש על רעך (משלי ג) ר"ל שהמחשב כי אחשבה היא מחשבה: לחש. ענין קול נמוך שלא יכלמד בלחישה סתום: (ד) ותעלולים. ענין שחוק לשון כמו

יא עֵינֵי גַּבְהוּת אָדָם שָׁפֵל
וְשַׁח רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׂגַּב יְהוָה
לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: יב כִּי יוֹם
לַיהוָה צְבָאוֹת עַל כָּל־גֵּאֶה וָרָם
וְעַל כָּל־נִשָּׂא וְשָׁפֵל: יג וְעַל כָּל־
אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן הָרָמִים וְהַנִּשָּׂאִים וְעַל
כָּל־אַלּוֹנֵי הַבָּשָׁן: יד וְעַל כָּל־
הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל כָּל־הַגְּבָעוֹת
הַנִּשָּׂאוֹת: טו וְעַל כָּל־מִגְדָּל גָּבֹהַּ
וְעַל כָּל־חוֹמָה בְצוּרָה: טז וְעַל כָּל־
אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ וְעַל כָּל־שְׂכִיּוֹת
הַחֶמְדָּה: יז וְשַׁח גַּבְהוּת הָאָדָם
וְשָׁפֵל רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׂגַּב יְהוָה
לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: יח וְהָאֱלִילִים
כָּלִיל יַחֲלֹף: יט וּבָאוּ בִּמְעָרוֹת
צֻרִים וּבִמְחִלּוֹת עָפָר מִפְּנֵי פַּחַד
יְהוָה וּמֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ בְּקוּמוֹ לַעֲרֹץ
הָאָרֶץ: כ בַּיּוֹם הַהוּא יַשְׁלִיךְ
הָאָדָם אֵת אֱלִילֵי כַסְפּוֹ וְאֵת אֱלִילֵי
זְהָבוֹ אֲשֶׁר עָשׂוּ־לוֹ לְהִשְׁתַּחֲוֺת
לַחְפֹּר פֵּרוֹת וְלָעֲטַלֵּפִים: כא לָבוֹא

ג׳ ססר. ג׳ והד גבכות׳ פלדס. ל׳. ג׳ כתיב ס. ג׳ ב׳ ומוקסו. ל׳. ג׳ ב׳ וה׳. ל׳ ר״ס. ד׳ וחסר. ל׳. ל׳. ג׳ וחסר.

יא עֵינֵי רָמוּת אֱנָשָׁא יִתְמָאֲכָן וְיִחְלַשׁ תְּקוֹף גַּבְרִין וְתַקִּיף יְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא: יב אֲרֵי יוֹמָא דַעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת עַל כָּל גֵּיוְתְנַיָא וּרְמֵי לִבָּא וְעַל כָּל תַּקִּיפַיָא וְיִתְמָאֲכוּן: יג וְעַל כָּל רַבְרְבָנֵי עַמְמַיָא תַּקִּיפַיָא וְחַסִּינַיָא וְעַל כָּל טוּרָנֵי מְדִינָתָא: יד וְעַל כָּל טוּרַיָא רָמַיָא וְעַל כָּל רָמָתָא מִנַּטְלָתָא: טו וְעַל כָּל דְיָתְבִין בְּמִגְדָּל רָם וְעַל כָּל דְשָׁרַן בְּשׁוּר כְּרִיךְ: טז וְעַל כָּל דְיָתְבִין בְּנִסֵּי יַמָּא וְעַל כָּל דְשָׁרַן בְּבִירָנְיָתָא שַׁפִּירָן: יז וְיִתְמְאַךְ רָמוּת אֱנָשָׁא וְיִחְלַשׁ תְּקוֹף גַּבְרִין וְתַקִּיף יְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא: יח וְטַעֲוָתָא גְמִירָא יְסוּפוּן: יט וְיֵעֲלוּן בִּמְעָרַת טִנְרַיָא וּבִמְחִילֵי עַפְרָא מִן קֳדָם דַּחַלְתָּא דַיְיָ וּמִזִּיו יְקָרֵיהּ בְּאִתְגְּלִיוּתֵיהּ לְמִתְבַּר רַשִׁיעֵי אַרְעָא: כ בְּעִדָּנָא הַהִיא יְרַחֲקוּן בְּנֵי אֱנָשָׁא יָת טַעֲוַת כַּסְפֵּיהוֹן וְיָת טַעֲוַת דַּהֲבְהוֹן דַּעֲבָדוּ לְהוֹן לְמִסְגִּיד לְטַעֲוָתָא וּלְצַלְמָנַיָא: כא לְמֵיעַל בִּמְעָרַת

רדק

(יא) עיני גבהות אדם. לפי שגבהות האדם נראה בעינים לפיכך סמך עיני אל גבהות, וכן אמר עינים רמות, רום עינים: שפל. בשקל כי תשן כבת יעקב, והוא עבר במקום עתיד, כמו ישפל, וטעמו לגבהות, כמו ושח גבהות אדם, או טעמו לעיני, כמו ועיני גבוהים תשפלנה, ואמר שפל על כל אחד ואחד, ונמצא פק בלשון זכר, בבמה עינים, עיניך לנוכח יביטו, עיני ה׳ המה משוטטים: ונשגב ה׳ לבדו. כמו שאמר והיה ה׳ למלך על כל הארץ: (יב) כי יום. טעם למה שאמר ונשגב, אמר כי יום לה׳ לבאות כי כל גאה ורם ונשא ישפל והוא כיום יהיה לה׳ כי הכל יכירו במלכותו, ושפל כמו וישפל: (יג) ועל כל ארזי. ארזי ואלוני משל על מלכי העכו״ם, וזכר ארזים ואלונים כי הם הגדולים מכל העצים, וכן אשר כגובה ארזים גבהו, וחסון הוא כאלונים, ותרגם יונתן על כל מלכי עממיא וגומר: (יד) ועל כל ההרים, וזכר ההרים אשר יתגאה האדם בהם וכל הגאות ישפל ביום ההוא, כי האל יגבה על כלם ויהיה לו גבהותו וישפלו לפניו, וההרים שיתגאה אדם בהם על בני אדם הם ההרים הרמים והגבעות הנשאות שיהיה נשגב בהם מפני אויביו, ויבטח הוא בהם והם לא יעזרו לו, וכן מי שיש לו במישור מגדל גבוה או חומת העיר בצורה, וכן מתגאה האדם בעושר וברוב נכסים גדולים שבאים לאדם דרך סחורת הים ברוב, ועל כן אמר (טו) ועל כל אניו׳ תרשיש. וזכר תרשיש כי היא סוף אניות, ויונתן תרגם ועל כל דיתבין בנסי ימא, ויתגאה אדם גם כן בדירות גדולות ונאות ומצויירות: ועל כל שכיות החמדה. פירוש שכיות ציורים, כמו איש בחדרי משכיתו, ותרגם יונתן ועל כל בירניות שופרא: (יז) ושח. מפורש הוא: (יח) והאלילים. אף על פי שהאלילים כבר פסקו מרוב האומות היום עוד יש בקצה המזרח עובדי אלילים ועוד יחשבו גם הם עכו״ם בכם משתחוים ועובדים לגלולים, ואז בימות המשיח כל האלילים יכרתו עד גמירא, לפיכך אמר כליל וכן כליל תקטר, ופירוש יחלוף, יכרית, כלומר שאל יכרית אותם כלם, וכן בענין כריתה אם יחלוף ויסגיר [illegible]: (יט) ובאו במערות צורים. מערות לא נשתנה בסמיכות, ואמר עכו״ם יתחבאו במערות ובמחלות כי יחשבו להנצל שם: לערוץ הארץ. כתרגומו למתבר רשיעי ארעא: (כ) ביום ההוא. בימות המשיח כשיעשה האל משפט ברשעי׳: אלילי כספו ואלילי זהבו. כמו שפירש׳. כי עוד היום בקצה ארץ המזרח עובדים אלילי כסף וזהב. וכן בצורות של כסף ושל זהב: לחפר פירות. טעם הלמ״ד למלת ישליך בזכר. כלומר אל החפירות ואל חורי העטלפים בם ישליכו האלילים, ויונתן פירש טעם הלמ״ד נמלא להשתחות הסמוך לו, בתרגם למיסגד לטעותא ולצלמניא, תרגם ולעטלפים ולצלמניא, כי יש עובדים צורות עטלף, ופירושו גם כן יהיה לחפור פירות פירות כמו מלה אחת אף על פי שהוא שתי מלות, ומפרשים אותו עוף במנקר הפירות, ויש מפרשים שרץ שחופר בארץ חפירות והם עובדים צורתו, ולפיכך יהיה פירושו לחפר

רשי

בנקרת הצורים: והטמן בעפר. ולהטמן בעפר: (יא) עיני גבהות אדם. גסות הרוח וכן כל לשון גובה עינים שבמקרא כמה דאת אמר גבה עינים ורחב לבב (תהלים קא): (יג) ארזי הלבנון. דוגמא הוא על הגבורים: אלוני הבשן. השלטונין כמו שאלונים פחותים מן הארזים: (יד) ועל כל ההרים הרמים. על יושביהם: (טו) ועל כל אניות. תירגם יונתן ועל כל דיתבין בניסי ימא כאיי הים שמוצאן ומובאן באניות: תרשיש. שם ים ששמו תרשיש: שכיות החמדה. פלטרין רצופין במשכיות רצפת שיש כמו ואבן משכית (ויקרא כו) על שם שסוככין בו את הקרקע: (יז) ביום ההוא. הוא יום הדין: (יח) כליל יחליף. כלו יחליף כולם יאבדו: (יט) ובאו. יושבי הארץ במערות צורים: מחלות. הם הם מערות: בקומו. ליום הדין: לערוץ הארץ. לשבור רשעי הארץ: (כ) להשתחות לחפור פירות. כלולים בדמות חפרפרות מיני שרצים שחופרין הארץ שקורין טלפ״ש בלע״ז: ועטלפים. קילבא סורי״ץ בלע״ז יש לפתור עוד את אליליו אשר עשה

יחלף ר׳ בקריאה וחסר וסי׳ והאלילים כליל יחלף. ורוח על פני יחלף. בבקר כחציר יחלף. אם יחלף ויסגיר:

תולדות אהרן ההרים הרמים. סוטה ה׳ [illegible] ו: ונשגב. ר״ה לא סנהדרין לב לו:

ביאור מהגר״א

כו׳. לבון מקור: (יא) עיני גבהות אדם שפל. פי׳ מקודם אמר ויבא אדם נגד ותמלא ארצו אלילים כשילכו היש אליל כספו גו׳ [illegible] אבל אדם הפשוט ושפל אבל איש [illegible] וכאן אמר נגד ותמלא ארצו כסף וזהב שיחסרו כל הטוב הוא ואף יקח מאדם הפשוט כסף וזהב אשר לו והנה ביתו ריקם וישפל מאוד אבל המתנשאים והקצינים בבתם אם יחסר מכסף ביתו יאמר לו עדיין בית מלא טוב לכן אמר כאן אבל רום אנשים שהנו המתנשאים והקצינים נגד ושח:

(הג״ה גם בפסוק הזה הוספתי והסכתי מעל הנמצא כתוב לפני): (יב) על כל גאה ורם וגו׳. פי׳ ד׳ מיני גאים הם אחד אשר גאה לגוה נפשו בלי מעלה ויתרון וב׳ מתגדל [illegible] (יג) ועל כל ארזי הלבנון וגו׳. [illegible] (טו) ועל כל מגדל גבוה. [illegible] (טז) ועל כל אניות תרשיש וגו׳. [illegible] (יט) בקומו לערוץ. [illegible] (כ) לחפור פירות ולעטלפים. [illegible] כליה

מצודת ציון

ומתבלם: (יג) אלוני הבשן. שם אילן הגדל בבשן: (טו) שכיות. ענ׳ הבטה ומבטה והוא הרצפה וכן ואבן משכית (ויקרא כו): (יח) כליל. ענ׳ כל וכן כליל תכלת (שמות לט): יחלף. ענין העברה מן העולם: (יט) ובמחלות. הוא כעין מערה: לערץ. לשבר כמו לא תערוץ מפניהם (דברים ז): (כ) לחפר פרות. מחרוט כמו מלה אחת והוא מל׳ חפירה והכפלה בעי״ן והלמ״ד בפעל לומר החפירות העמוקות כמו אדמדם שפי׳ אדום ביותר וכן ירקרק

מצודת דוד

כי אין מפחד לפניו: (יא) עיני גבהות וכו׳. אז ישפיל עיני גבהות שבאדם ר״ל בעלי הגאוה: ושח וכו׳. כפל הדבר במ״ש: ונשגב וכו׳. אז יודע לכל שהגבה הוא לה׳ לבדו: (יב) כי יום. יש יום מוכן לפני ה׳ לכלות כסי הגמול: (יג) ארזי הלבנון וכו׳: (יד) ועל כל ההרים וכו׳. ר״ל על היושבים שמה: (טו) המגדל גבוה. ר״ל הבוטחים במגדל חוזק המגדל: (טז) אניות תרשיש. ההולכים באניות על ים תרשיש: שכיות החמדה. השרים היושבים בהיכלי עונג הרצופים ברצפת אבנים חמודים: (יז) ושח. אז ישפל גבהות האדם: (יח) כליל יחליף. את כולם יעביר מן העולם: (יט) ובאו. עובדי כוכבים יבואו להטמן במערות וכו׳: הארץ. יושבי הארץ: (כ) אשר עשו לו. אשר עשו כולם כ״א לעצמו להשתחות אליה: לחפור פרות. מוסב על מלת ישליך לומר האלילים ישליך אל החפירות העמוקות ואל חורי

כי׳ יתמרו להם כן ו״ת יומרון דכיה יעקב אתו וגו׳ : (ו) כי נטשתה עמך בית יעקב . הכניה מיסב הדיבור אל הנביא כי על הגה עוזבת את עמך בשביל עונם (ד״ה הכניה מוכיחן ואומר להם כן . כי נטשתה עמך בית יעקב כו׳ עזבת את עמך הטוב הטר על ידו נהויה לעם אחס בית יעקב) : כי מלאו מקדם . נתמלאו בכוחות ממעשי ארמי׳ שהיו יושבים בארצם שהיו מכשפים ומשתמשים בשם עבודת כוכבים : וכילדי נכרים ישפיקו . טועלים בנות עכו״ם ומתערבים בהם ויולדות להם ילדים והם הם מספיקו׳ תמיד ומתעסקים ומתרפקין ונוטרמים בהם ל׳ בן יסיחך בשפק (חיוב לו) דיבטומ״ע בלע״ז : (ז) ואין קצה . ל׳ קץ: (ח) וישתחוו. כמו משתחוים : (ט) וישח אדם . הקטנים : וישפל איש . הגדולים והגבורים אנשי החיל : ואל תשא להם . הכניה אומר להקב״ה וידעתי כי לא תסלח להם מלהפרע מהם : (י) בוא בצור . לנוח כנור לנברות בנקרת

ביאור מהגר״א

נדרך כעוב וכפ״ב ובשב נוסם כניס וכוכים לענוי לרן (לפ״ם סודעמיך ככר לף עשה כי בכ״ת לא מלאתי כוסב כלו במשרש נוים על בסמוסים מהפך לה דכניא ובי בכלל שקנאני כל״י קדמו ממש של מלין בנאון זנוק״ל בשפוק הא נוי חשא נו׳ כי כל נוי נמום ונויס בעלי נמ סים פוקים ולין שנלה בשנלה כדם תעורר מדנים לכן יש לבוסע לשפוש ניושפ על דבר סמדנים לכל עם שהים לנא קיכון רב כלאחד ולין בכם לעורר מדנים ניוסוס לנא לם כולם יהיללו על דרך לא סוב וכא מוכים עליכם וכמו כ׳ יש לשרש מ״ם ושפש גויס רבים ומוכיח לענוי לוכין) : וכפתו מכוסתם נו׳ . ביאור סהמוסים שדבכם לוכן בסרבות : ומיקוריסים למומרות . סם סברים שדבכם בסנים וכיולו כמ״ם וכסנים ניד שלוח ומוכוסב נשם בכיולו : ומיומות שלשה סתלו לשכוסב ולשבוד לשם לא סתיים כשנה לנלוח לשרוסים ומה ת סיפה למומרות שכוח מלוכה כלה וכרמו זוסה ועשו מלוכתם כנוסניות ויכיו ישראל לנכבד בשלומות סחורה כבני מלכיו בשפש וכשוח ושנה סתים כשנה לקנוי שכוחה לנתם ובשאדות לנשפים שכנה לוין ושלתם כוח רמו לשבוסי בחורה ויין רמו לבוד כמ״ם לכו לחמי בלחמי ו״ם חי״ל עד שלכעין שען מיכלה מפניה כי : ולא יבא נוי לא נוי חרב . סיינו לנשי כמלחמה שנשורשם בחרב ולא ילמדו עוד מלחמה סם בשרים שלוחדים שכסיסי המלחמה : כי כל המעים יללו לא סר כים כ׳ ללמוד חורם . וכוח נגד נ׳ פנ״ל נגד ולכלו עשים לחר כחסו כמו שכשוב , ושיכוח ולח קלה , ולין סוף , כלומר לין ס״ף למשרש , וכוח דכך כשלנה : (ח) ותמלא . שיכשיכו : (ע) ויש מדם וישפל איש . כשל שענין כמלוח חוזק , ויש מפרשים מדם כשניים , לשם הנדולים , ויש וישפל נוי״ן פחוסה עכר בשקוח עפיד כמיכב כלנון , וכרוב דכרי הנביחה , שאר כוח כ׳ ו״ם ושלנו נוים לשוכך שאר שלוח ונלנה כרוב כשך וחזק וכיוב כשים , וזה יכים כיחות משנים שיחבלו כל הנוים לשלחם כיהושלם ולו ולהו כי לא יועילו לשם לא כשנם וחזק ולא נבורתם ולא ברוחם עמים ולו חבשל נבכוחם ויש נחוש : לא חבא . ת״ח חבא כעבד שלו , שאר לא חבא ולא קבלום להם מה שכתוב ויעלה שלא מעשיהם בשש שניה על כל מה שכתוב ו (י) כא בצור . ולו יאמר שים לשהיו בא בצור : בשבר . במחלות עשר :

ואין קצה לבריאה וסי׳ ותמלא ארצו סוסים ב׳ בשפוק . כוש עצמה ומצרים . ואין קצה לתבונה . ואין קצה לנויה : בוא י״ב מ״ל וסי׳ במסרה רבתא :

שאתם מייעצים ומנוסה מעשה לנכם כאור ס׳ לכו ונלכה באור ס׳, ואור ס׳ הוא כתיכה ומצ״ת, ומלת לכו סיינו למעל׳ סשית עצה מנין זרח , ויונתן תרנם וייעכון וגו׳, ואמר ונלכה נשתף הכניה מעשה כאד בשיעצו בשבוק לוני ס׳ נאמות : (ו) כי נטשתה . כיוי נטשתה כנגד סלל , אתר שהם כלל בנטשתה עתך בית יעקב אתה סדין עמך כי הם מלאו מקדם, ויונתן תירגם כ:גד ישראל שבקתון דחנא תקוצת דסוה סריק לכון דכיה יעקב , ופיכוח עמך נפי דעתו אתה שהיית יעקב) : כי מלאו מקדם . נתמלאו בכוחות ממעשי ארמי׳ שהיו יושבים בארצם שהיו מכשפים ומשתמשים בשם עבודת כוכבים : וכילדי נכרים ישפיקו . טועלים בנות עכו״ם ומתערבים בהם ויולדות להם ילדים והם הם מספיקו׳ תמיד ומתעסקים ומתרפקין ונוטרמים בהם ל׳ בן יסיחך בשפק (חיוב לו) דיבטומ״ע בלע״ז : (ז) ואין קצה . ל׳ קץ: (ח) וישתחוו. כמו משתחוים : (ט) וישח אדם . הקטנים : וישפל איש . הגדולים והגבורים אנשי החיל : ואל תשא להם . הכניה אומר להקב״ה וידעתי כי לא תסלח להם מלהפרע מהם : (י) בוא בצור . לנוח כנור לנברות בנקרת

כי׳ יתמרו להם כן ו״ת יומרון דכיה יעקב אתו וגו׳ : (ו) כי נטשתה עמך בית יעקב . הכניה מיסב הדיבור אל הנביא כי על הגה עוזבת את עמך בשביל עונם (ד״ה הכניה מוכיחן ואומר להם כן . כי נטשתה עמך בית יעקב כו׳ עזבת את עמך הטוב הטר על ידו נהויה לעם אחס בית יעקב) : כי מלאו מקדם . נתמלאו בכוחות ממעשי ארמי׳ שהיו יושבים בארצם שהיו מכשפים ומשתמשים בשם עבודת כוכבים : וכילדי נכרים ישפיקו . טועלים בנות עכו״ם ומתערבים בהם ויולדות להם ילדים והם הם מספיקו׳ תמיד ומתעסקים ומתרפקין ונוטרמים בהם ל׳ בן יסיחך בשפק (חיוב לו) דיבטומ״ע בלע״ז : (ז) ואין קצה . ל׳ קץ: (ח) וישתחוו. כמו משתחוים : (ט) וישח אדם . הקטנים : וישפל איש . הגדולים והגבורים אנשי החיל : ואל תשא להם . הכניה אומר להקב״ה וידעתי כי לא תסלח להם מלהפרע מהם : (י) בוא בצור . לנוח כנור לנברות בנקרת

יְהוָה : ו כִּי נָטַשְׁתָּה עַמְּךָ בֵּית יַעֲקֹב כִּי מָלְאוּ מִקֶּדֶם וְעֹנְנִים כַּפְּלִשְׁתִּים וּבְיַלְדֵי נָכְרִים יַשְׂפִּיקוּ : ז וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ כֶּסֶף וְזָהָב וְאֵין קֵצֶה לְאֹצְרֹתָיו וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ סוּסִים וְאֵין קֵצֶה לְמַרְכְּבֹתָיו : ח וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ אֱלִילִים לְמַעֲשֵׂה יָדָיו יִשְׁתַּחֲוֶה לַאֲשֶׁר עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו : ט וַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל־אִישׁ וְאַל־תִּשָּׂא לָהֶם : י בֹּא בַצּוּר וְהִטָּמֵן בֶּעָפָר מִפְּנֵי פַּחַד יְהוָה וּמֵהֲדַר

ל׳חד מ״ל ומד חסר

בְּאוּכָפַן אוֹרַיְתָא דַיְיָ : ו אֲרֵי שְׁבַקְתּוּן דַּחֲלָא תַקִּיפָא דַּהֲוָה פְּרִיק לְכוֹן דְּבֵית יַעֲקֹב אֲרֵי אִתְמְלִיאַת אַרְעֲכוֹן טַעֲנָן כְּפַלְשָׁתָאֵי וְעָנְנִין כִּבְנֵי עַמְמַיָּא אָזְלִין : ז וְאִתְמְלִיאַת אַרְעֲהוֹן כְּסַף וְדַהֲב וְלֵית סוֹף לְגִנְזוֹהִי וְאִתְמְלִיאַת אַרְעֲהוֹן סוּסָוָן וְלֵית סוֹף לְרַתִּיכוֹהִי : ח וְאִתְמְלִיאַת אַרְעֲהוֹן טַעֲנָן לְעוֹבָדֵי יֵידֵיהוֹן סָגְדִין לְדַאֲתָקִנָא אֶצְבְּעָתֵיהוֹן : ט וְיִמְאַךְ אֱנָשָׁא וְיֵהָכֵּשׁ תְּקוֹף גַּבְרִין וְלָא תְשָׁבּוֹק לְהוֹן :

ו״ג מ״ל וכל שמו׳ וכתוביס לדאתקנא דכו׳ כמ״ב

י וְיֵעָלוֹן לְמֶעֱרַק בְּמַעֲרַק בְּטַנְרָא וּלְאַטְמָרָא בַּעֲפַרָא מִן קֳדָם דְּחִילָא דַיְיָ וּמִן יְקָרֵיהּ :

ואין קצה לתבונה : בוא י״ב מ״ל וסי׳ במסרה רבתא :

ואין קצה לבריאה וסי׳ ותמלא ארצו סוסים ב׳ בשפוק . כוש עצמה ומצרים . ואין קצה לתבונה .

כמשים אלו מגדל שפעת אלו בכר כלו תשלו כמעגרות נוריס וכפ׳ לשוב״ם יבואו אלי נקרא נוריס : בא כו׳ וכעמן

מצודת דוד

נא נאחד ס׳ כ״ל בתוך החיכה והמצוה כי ים תקוה : (ו) כי נטשתה . הנביא מיסב סדבור כלפי המקום ואתה כי על הגה בדין עזבת עמך כי מלאו כסנים יותר מבני קדם המלאים בסנים : ובילדי נכרים ישפיקו . מספיקים עצמם במחכמות ועצות פילוסופיות ואינם מוסנים למחכמת החורה ועצתה : (ז) ואין קצה . בעבור כתרבו על העם הזה׳ נתמלא ככסף וזהב וכו׳ ובעביר שהתמלא מרבו סוסים כו׳ : (ח) ותמלא . מוסב למעלה לומר בעבור שהתמלא מרבו כסף וכו׳ לכן נתמלא מרבו תלילים וכן נאמר וכסף הרביתי לסם וזהב עשו לבעל (הושע ב) : ישתחוו . ויש מי שאומר שהוא מלשון חוה כמו ויחו אביך ואמך (בראשית כז) : (ט) וישח . מלשון שפל ושח : ואל תשא להם . כן יתפרש שלא תשא להם העון : (י) בוא . אם יאמר איש לאחיו בוא הנה : בצור . בתוך הסלע : מפני פחד ה׳ . מפני הפחד שיפחדו מפני ה׳ : ומהדר גאונו . מפני הכבוד שיכבד אותם ה׳ :

מצודת ציון

כ״כ) : (ו) נטשתה . עזבת : ושונים . הוא מין כשף כמו לא תנחשו ולא תעוננו (שם יט) : וכילדי . כן יקראו מתחכמים ומפלפלים לפי שכלם מוליד תועה : ישפיקו . ענין די סלרך כמו אם יספוק עפר שומרון (מ״א כ) : (ו) ואין קצה . אין סוף : (ע) ויש . ענין כשלה וכפיסה כמו אחו רעים לצני עוזים (משלי יד) : תשא . ענין מחילה כעון : (י) נצורו . מל׳ נצור כמו נצרתי לך (ירמיה לא) : מפני פחד . ענין מהילה כעון : (יא) ומהדר . מל׳ הדר

ועל עובדיהם. אמר כי החסן והחזק שבפסילים כמו שאמר פן לא ירקב יבחר, אמר מה יועילו להם חוזק הפסילים כי כמו הנעורת יהיו שיכלה מהרה מפני נצוץ האש כן ישרפו מהרה וכן היה כי נבוזראדן שרף כל בתי ירושלם באש והכה היו הפסילים והאלילים ואמר ופועלו לנצוץ כי העושה אותו פסל הוא גרם לו השרפה כמו שהנצוץ מבעיר הנעורת והניצוץ נאחז בנעורת כמעט זמן יכבו שניהם, כי הנצוץ אינו לא שיעמוד אלא מעט והוא כבה וכן הנעורת הבוערה לא תהיה בוערת אלא זמן מועט והכבה כן יהיו פועלי הפסל והאליל כי שניהם יכלו יחד כי כשנחרבה ירושלם נשרפו הבתים והאלילים עמהם ונהרגו העובדים הפסילים והעושים אותם: ואין מכבה. ואין מציל אותם מן הדלקה ונעורת הוא מה שמנערין מן הפשתן המוש"א בלע"ז ונצוץ היא שביב האש בנלגא בלע"ז ויונתן תרגם הפסוק כן ויהי תוקפהון דרשיעיא וגו': (א) הדבר. אחר שאמר הפורענות אשר חזה על יהודה וירושלם אמר הנחמה אשר חזה על יהודה וירושלם גם כן: (ב) והיה באחרית הימים. כל מקום שנאמר באחרית הימים הוא ימות המשיח: הר בית ה'. זהו הר המוריה שבו נבנה בית המקדש: בראש ההרים. ביאה נכון ונשא ונעלה מכל שאר הר ונבעה שכל הגוים יכבדוהו וינהגוהו ויבאו לעבוד בו לשם ה' ואמר הרים לפי שהגוים היו עובדים את אלהיהם על ההרים הרמים: ונהרו. וירוצו ומזה נקרא מקום מרוצת מים הרבים נהר: (ג) והלכו. לכו ונעלה כל עם יאמר לחברו, כי מציון זה דברי הנביא לא דברי העמים כלומר למה יאמרו הגוים לכו ונעלה ויורנו מדרכיו כי מציון תצא תורה ומצוה לכל העמים והמורה הוא מלך המשיח ועליו אמר ושפט: (ד) ושפט. השופט הוא מלך המשיח. וכן ויגד ליעקב המגיד ויאמר ליוסף האומר והדומים להם כמו שכתבנו בספר מכלל, אמר כי אם יהיה בין גוי לגוי מלחמה או תביעות ביניהם יבא לשפט לפני מלך המשיח שיהא אדון כל העמים והוא יוכיח להם ויאמר למי שימצא בו העול ישר המעוות לבעל דינו ומפני זה לא תהיה מלחמה בין עם לעם כי הוא ישלים ביניהם ולא יצטרכו לכלי מלחמה וכתתו אותם לעשות מהם כלי לעבודת האדמה: לאתים. המר שחופרים בו נקרא את ודגש תי"ו לאתים מקום הנח אשר במלה את מחרשתו ואת אתו: למזמרות. הם הכלים שזומרים בהם הגפנים ושאר אילנות כמו וכרמך לא תזמור: (ה) בית יעקב. אלה דברי הנביא לאנשי דורו, ואמר בית יעקב לפי שאמר למעלה כי לעתיד יאמרו כל העמים לכו ונעלה אמר אתם

לגיצוץ אש וכערו זה בזה: ניצוץ פיסטנציל"א בלע"ז ת"י ופועלו ועובד ידיהון ואין זה אחר ל' העברית שא"פ היה לו לינקד ופעלו חטף קמץ ויהא נכער ל' פעול עכשיו שהוא נקוד מלאפום (ר"ל חולם) נכער ל' פועל: ואין מכבה. ת"י ולא יהא עליהון חיים: (ב) באחרית הימים. לאחר שיכלו הפושעים: נכון. מתוקן: בראש ההרים. ההר שהוא ראש לכל ההרים בחשיבות ההרים: ונשא מגבעות. יגדל נס שנעשה בו מניסי סיני וכרמל ותבור: ונהרו. יתקבצו ימשכו אליו כנהרות: (ג) אל בית אלהי יעקב. לפי שהוא קראו בית אל לפיכך יקרא על שמו אבל אברהם קראו בהר ה' יראה יצחק קראו שדה לשוח בשדה: (ד) לאתים. קולטר"ש בלע"ז: למזמרות. שרפ"ש בלע"ז שזומרין בהן הכרמים: (ה) בית יעקב וגו'. אחרים יאמרו לכן כן והמקרא הזה הוא מוסב על והלכו עמים רבים וגו': לכו ונלכה באור ה'

כחדא כן יסופון רשיעיא אינון ועובדיהון בישיא ולא יהא עליהון חיס: א פתגם נבואה דאתנבי ישעיה בר אמוץ על אנש יהודה ויתבי ירושלם: ב ויהי בסוף יומיא מתקן יהי טור בית מקדשא דיי בריש טוריא ומנטל מרמתא ויתפנון למפלח עלוהי כל מלכותא: ג ויהכון עממין סגיאין ויימרון אתו ונסק לטור בית מקדשא דיי לבית שכנת אלהיה דיעקב ויַלפיננא מאורחן דתקנן קדמוהי ונהך באולפן אוריתיה ארי מציון תפוק אוריתא ואולפן פתגמא דיי מירושלים: ד וידין בין מלכותא ויוכח לעממין סגיאין ויעפפון סיפיהון לסכין ומורניתיהון למגלי לא יטול עם באפי עם זין ולא יתאלפון עוד מעבד קרבא: ה יימרון דבית יעקב אתו ונהך

שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו וְאֵין מְכַבֶּה׃

ב א הַדָּבָר אֲשֶׁר חָזָה יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלָ͏ִם׃ ב וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נָכוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית־יְהוָה בְּרֹאשׁ הֶהָרִים וְנִשָּׂא מִגְּבָעוֹת וְנָהֲרוּ אֵלָיו כָּל־הַגּוֹיִם׃ ג וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל־הַר־יְהוָה אֶל־בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיֹרֵנוּ מִדְּרָכָיו וְנֵלְכָה בְּאֹרְחֹתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר־יְהוָה מִירוּשָׁלָ͏ִם׃ ד וְשָׁפַט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים וְכִתְּתוּ חַרְבוֹתָם לְאִתִּים וַחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמַזְמֵרוֹת לֹא־יִשָּׂא גוֹי אֶל־גּוֹי חֶרֶב וְלֹא־יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה׃ ה בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר

(מסורה בשוליים: וי"נ טעמ"סכ"ספר · י"א · ב' · ב' · י"ו וכל אנ הכ' ככרמל דכוו' · ב' · ו' · ב'. ב' · ל' מל חסר · ב')

תולדות אהרן באחרית הימים. זוכר סבא סקודי: ונהרו אליו. ב"ב ד ו עמים רבים. פסחים פח: תצא תורה. ב"ב כא (נדרים מ): והוכיח לעמים. פקודה פער מו: וכתתו חרבותם. (שבת מ):

ביאור מהגר"א

נכס ולכן כאן נאמרת הנעם שהוא לקבל שכר כעוה"ז אמר אשר נהרהם ובאשר לא ישיג הטובה בעוה"ז יראו הכל כי נכונה תולתם ויתפרו מאהרים מענין הטובה הכוונה שנאמרו להם אבל העובדים עכו"ם לקבל שכרם בעה"ב לא יראה האדם לעיניו איך נכונה תולתם אשר ממדו להם אלא בכוחם עד נלא לא יראו אור הו יבושו בפלאת תפלים אשר חמדו להם ולכן אמר יבושו לשון נסתר על הנפש שהוא לקבל שכר: (ל) כי תהיו כאלה נובלת עליה וגו'. כמ"ש כמוהם וגו' כל אשר בוטח בהם ואמר לא די שלא יקבלו הטובה שבבחינת הנעבדים אלא יענשו לקבל הרעות שבבחינת הנעבדים: נבלת עליה. הי' העלים דומים אל העוצר כמ"ש לנבי רחמי אהכליה על עליה: ובגנה אשר מים אין לה. וכל מעלה וכל יעצה לא יצמיח כלל: [illegible]

[illegible]

ונגד ד' אמות: (ד) ושפט בין הגוים וגו'. היינו בין כגוים היינו שאר העם ישפוט על שעבו עולם זה לזה אבל בין העמים שבן חכמים ודאי לא יעשו עולם יוכיח אותם בדברים שילכו

מצודת ציון

מכבה. מלשון כבוי: (ב) נכון. מוכן ומתוקן: ונהרו. ר"ל ימשכו אליו כנהר המושך ונהרו אל טוב ה' (ירמיה לא): (ג) לכו. הוא ענין לשון זרוז: ויורנו. ענין למוד: (ד) והוכיח. ענין ברור דברים: וכתתו. ענין כתישה: לאתים. הם כלי חפירה וכן את מחרשתו ואת אתו (ש"א י"ג): למזמרות. הם הכלים שבהם זומרים בו הזמורות מן' וכרמך לא תזמור (ויקרא

מצודת דוד

העושה הפסל. היה דומה לניצוץ אש: שניהם. הפסל והחרש: ואין מכבה. לא ימצא מי מכבה ואין ביד הפסל לעזור ואף לא לעצמו: ב (ב) באחרית הימים. בימי המשיח: הר בית ה'. ההר שיעמוד עליו בה"מ: בראש ההרים. בהר החשוב והראש שבכל ההרים: ונשא. יגבה במעלה ותשיבות: (ג) והלכו. עם לעם: ואמרו. אלו לאלו: ויורנו. המקום ילמד אותנו ע"י יודעי התורה: מדרכיו: מה מדרכיו: כי מציון. כי התורה האמתית היא היוצאת מציון ואין זולתה כעולם: (ד) ושפט. ר"ל וכאשר יבקשו כן יהיה כי השופט והוא מלך המשיח הוא ישפוט בין האומות והוא יברר המשפט לעמים רבים: וכתתו. ישברו כלי המלחמה לעשות מהם כלי עבודת אדמה כי לא יעשו עוד מלחמה ולא ילמדו אותה כי המשיח ישפוט בדברי ריבותם: (ה) בית יעקב. הנביא מזרז לומר הואיל וכן יהיה נלכה גם

מִצָּרַי וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי: כה וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ. ומ"מ בַּד אֶתְגֵּרִי לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת
יְדִי עָלַיִךְ וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִגֵּיךְ וְאָסִירָה דיין מִסְנָאֵי עַמִּי וְאֶתֵּיב נֶקְמָא
כָּל־בְּדִילָיִךְ: כו וְאָשִׁיבָה שָׁפְטַיִךְ לְבָעֵיר דְּבָבִי: כה וְאָתֵיב
כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי מְחַת נְבוּרָתִי עָלָךְ וַאֲבָרֵר
כֵּן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה פֻּמָּא דְמַנְקָן בְּבוּרְתָּא כָּל
נֶאֱמָנָה: כז צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה רִשְׁעָיָא וַאֲעָדֵי כָּל חוֹבָךְ:
וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה: כח וְשֶׁבֶר פֹּשְׁעִים מַלְכָּךְ כַּד מָן אוֹלָא וְכַתַּר
וְחַטָּאִים יַחְדָּו וְעֹזְבֵי יְהוָה יִכְלוּ: כט כִּי יֵבֹשׁוּ מֵאֵילִים אֲשֶׁר חֲמַדְתֶּם
כֵּן יִתְקְרֵי לָךְ קַרְתָּא דְקוּשְׁטָא מְהֵימַנְתָּא:
וְתַחְפְּרוּ מֵהַגַּנּוֹת אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם: ל כִּי תִהְיוּ כְּאֵלָה נֹבֶלֶת עָלֶהָ וְכִגְנַת שַׁקְיָא דְּמַיָּן לֵיהּ
וּכְגַנָּה אֲשֶׁר־מַיִם אֵין לָהּ: לא וְהָיָה הֶחָסֹן לִנְעֹרֶת וּפָעֳלוֹ לְנִיצּוֹץ וּבְעָרוּ. ומ"מ
וְשָׁתֵיצוּן: כט אֲרֵי תִתְבַּהֲתוּן

מֵאֵילָנֵי טַעֲוָתָא דַּחֲמַדְתּוּן וְתִתְבַּעֲעוּן מִגְּנֵי טַעֲוָתָא דַּאֲתוּן בְּהוֹן:
ל אֲרֵי תְּהוֹן כְּבוּטְמָא דִּי מְנַתַּר טַרְפּוֹהִי וּכְגִנַּת שַׁקְיָא דְּמַיָּן לֵית לָהּ: לא וִיהֵי
תוֹקְפֵיהוֹן דְּרַשִׁיעַיָּא כְּנָעוֹרֶת פְּתָנָא וְעוֹבַד יְדֵהוֹן כְּנִיצוֹץ נוּרָא כְּמָא
דְּמָקְרְבִין דִּין לְסָטַר דִּין וְדָלְקִין תַּרְוֵיהוֹן

אל בית עבדכם. רחצו הזכו. וסי' פיא דעבדא דכיא: וברוך ג' בקריאה וחס' וסי' וכשלו איש באחיו כמפני חרב. וברוך שלמנים. אפרים רעה רוח: וריב ר' בקריאה ג' מ"ל וע"ו חסר וסי' וריב אלמנה לא יבא אלהם. וריב לה' עם יהודה. כי ראיתי הפס וריב בעיר. וריב לא ידעתי אחקרהו. בחורא חסר: ואשיבה ר' וסי' נמסר בש"ב כי' י"ו: בבראשנה ה' וסי' נמסר בפס' שופטים סי' ב': וחטאים ר' וסי' בסדר לך לך:

תולדות אהרן ותיכיה ידי. שנא קלס מנלה יו שנסדרין לח: וכנר פוטפים. מנלה מז: זפחתי כ'. כרכות ח (מנלה פב): ויסיר החסן. שנא ד:

להסקופה ביכלו סירקות וזוכרים לא ימחו וכאשר החפיצם לחלה בכשיחם ששובו לחמנם כמו כחלה שפוליה כשלים מוד לזמן שנאה החלונות וכן שנאה כשיבתו מיס לה מלכה ונעשה וילחמנו בכבי סירקות וחלה סרגומו כיחמת וכן פרגא דביו בעדים בערבי כופמת: וחלה נוכלת עליה פירושו חלה שפלים עבדים וכן מגלחי זקן ס זקנה מגנת ודמה לופס בחלה ונא נאלץ לחבר כי בחלה וכחלון כשיבתו עליהם ידמה שהם ובכשים מכל וכל יופר מאשר חילונות וזכר לחד מפס למשל: (לא) וסיה החסון. לחבר על שחלונים ונא

(כה) ואשיבה ידי. שפס לחר שפס עד שחלרוף לחוך וחשחרי נקיה וכשנים וכבדיל הם פרשנים: פכור. כמו סדבר בפנבר בכסף מן כפיונים: ויסיר קני ואני שמעשי. כלוד חיונו כלוריס פשון נלפ"ז במו שפכורים מוניח כל כתפ כך לוניח־לחני־כיוניך ובדיוניך בדיוניך מה כ"ל כי בבניל מפורב בכסף עד שיקוסו ממנו, ואמר בלשון נכרים כחילוך להניח. כל בפעכוכום מפוכרכים בו: (כו) ואשיבה. פוסיף בכלחשוב. פמו שלחר שלחלה ונשפיע לך כשפעים ובשרים כלם ושלחית ישראל נא יפשו שולם ולא ינכרו כאב: (כו) לינן. כחשבע שיעבו ישראל בפפלה. כלומר ישרו ישבו לה ונפלחה שיעבו ישובו לה בנוליס ממש ושם ושבים נלחה: (כח) ושבר נלחה. ולו ישברו ולכלו בפושעים ושפלים יהדו. כמו שלחר נעכוחם מנלחי וכן כל. ויוים וכל עושי רשעה קש ולפא לוקם יחם כנא: (כט) כי יבושו. שלחלו. כי כן מנכר פפלחלות לדבר נעכה ושלח נעפה כלחר. כמו שפפעו פעוס כלם ושנינו כי. ופפוסים. שם כחלו ישבו לה כנוליס: (ל) ונבגה. שלח ישבו לה כנוליס: (כט) ושבר פושעים. מוסיף על שלחלה ונעוך לה ישבו שולם ולא ינכרו כאב: (כט) לינן. כחשבע שיעבו ישראל בפפלה. כלומר ישרו ישבו לה ונפלחה שיעבו ישובו לה בנוליס ממש ושם ושבים נלחה: (כח) ושבר נלחה. ולו ישברו ולכלו בפושעים ושפלים יהדו. כמו שלחר נעכוחם מנלחי וכן כל. ויוים וכל עושי רשעה קש ולפא לוקם יחם כנא: (כט) כי יבושו. שלחלו. כי כן מנכר פפלחלות לדבר נעכה ושלח נעפה כלחר. כמו שפפעו פעוס כלם ושנינו כי. ופפוסים. שם כחלו ישבו לה כנוליס:

מצודת דוד

שחשלם כנמול חנחם על כפעם שהכעיסוני: (כה) ואשיבה. להכוחך מכה חחר מכה: ואצרוף. חסיר ממך הסיג כמו שמסירים כחמי הכנפ"י הנופות וכ"ל הלולה ממך הפושעים והמורדים: (כו) ואשיבה. חעמיד עליך שופטים כשרים ונדיקים כמו שהיה מלו: (כז) במשפט. ע"י המשפט שיעשה לה חסיס פדויס: ושביה. ההשבה מן פגולה חהיה ע"י הנדקה חשר ישעו: (כח) ושבר. פפושעים והמופאים שנפשם ישברו ויחדו זה כזה חיס לח נעדר: יכלו. כלי מלרית: (כט) כי יבושו. מהגנות: ממס שנחמו. הנעות להעמיד בה עבודה כוכבים: ומזלות בעניו שנת' המקדשים חל הנעות (לקמן פו): (ל) כי תהיו. בעניו שנחרחם בחלה תהיו דומים להם כדבר העושה כי תהיה כמושים מכלי חלונחים מוכה כשלי חילן בחלה הכמושים ביותר: חן לה. לקשקופה לרוות נמחוק: (לא) החסן. כפפל פעשו מעץ חזק כ"ש עץ לח ירקב יחחר ולא יכבה: ופעלו. להעשה לחוחו חוקף יהיה

ביאור מהגר"א

נאוב כי לא הוה המרים לנוף ולסויב לנפש ז"ם חגחם מלרי ר"ל שיעשה נפש דין לחבל יהנחם מעשות נהם כלה חבל חנקמה מחיבי: (כה) ואשיבה ידי עליך. ר"ל מקודם מנקמה מחויבי ותח"כ ואשיבה גו' וכנ"ב כמוח ליום כדין נדיקים וניוונים ורשעים ואשיבה ידי על כפדיקים ואצרוף על פניוונים ואסיכה כל כדולין מך כפושעים כמו שנחין שום כפך בעדיל מן הפושעים ונם כי מבדילים מן ישראל נלחניהם שבשמיים נקראים בדילין: (כו) ואשיבה. פפעיך ונו'. כמדבר יופיף חלו מפס ואהבין ובפעיך חלו חוד ובלמה ז"ם לחל פפס ואהבין יופיף כבפחלה כי לח קדם לפס יוונים בחורה ואהבה סוח רחשים שחין קודם לו לחבל רחמון יחמר גם על דבר שקדם לו כמוכו חלח שבחשבר זה סוח רחשים ואין קדמו יופיף לדוד ובלמה חלח שבחלים כה רחשים לעשות לדוקה ומפפס לבן חמר פפעיך כבבחלה. ותח"כ יקרח לך עיר הלדק כיוון פ"י פפושים ליהזכו חלדקה ומפפס לבן חמר פפעיך כבבחלה. פ"י היושלים כמפפס ואהבין יהיחזכו פוכח נחמנה: (כו) ציון במשפט תפדה וגו'. כמ"ש וכח לעון גואל ולבכי עפב ניעקב ופפס ציון במשפט תפדה כי ככר לקחה מיד כ' כפלים. בכל חטאתיה. חלכים ס"ם שחלו לה כפלים על פפס שבח יפרו כלדקה ואינו לפי פחטאת כמ"ש שחלו לחכמים ונענישים

מצודת ציון

(כה) ואצרוף. מעין זכוך ויוקח: כפור: פכורית פשפקח: כו פנגדים מכמיפים: נדיליך. היא מן מקבת כמו ואת פבדיל (במדבר ו') ז (כח) מחיליט. שם ציון פרק כמו נכחמים נחליט (לקמן נו) ז (ל) וכלח. ענין כמיפה כמו נבל ניו (לקמן ח): פלה. פעליה שלה: (לא) ההסן. פחוק וכן פסין יה (חהליט שם): נעפוכה. היא פסחולת חמנחרין מעלי פשקף: נעליך. היא פניהו מן פנעדת כלם וכן וועלניס בעין נמוכה (יחזקחל ו'): ופעלו. מעין פרשב. ופדלקה:

(כה) ואשיבה. להכוחך מכה חחר מכה: ואצרוף. חסיר ממך הסיג כמו שמסירים כחמי הכנפ"י הנופות וכ"ל הלולה ממך הפושעים והמורדים: (כו) ואשיבה. מעמיד עליך שופטים כשרים ונדיקים כמו שהיה מלו: (כז) במשפט. ע"י המשפט שיעשה לה חסיס פדויס: ושביה. ההשבה מן פגולה חהיה ע"י הנדקה חשר ישעו: (כח) ושבר. פפושעים והמופאים שנפשם ישברו ויחדו זה כזה חיס לח נעדר: יכלו. כלי מלרית: (כט) כי יבושו. מהגנות: ממס שנחמו. הנעות להעמיד בה עבודה כוכבים: ומזלות בעניו שנת' המקדשים חל הנעות (לקמן פו): (ל) כי תהיו. בעניו שנחרחם בחלה תהיו דומים להם כדבר העושה כי תהיה כמושים מכלי חלונחים מוכה כשלי חילן בחלה הכמושים ביותר: חן לה. לקשקופה לרוות נמחוק: (לא) ההסן. כפפל פעשו מעץ חזק כ"ש עץ לח ירקב יחחר ולא יכבה: ופעלו. להעשה לחוחו חוקף יהיה

כְּזַהֲרִיתָא בְּעַמַּר נְקִי יְהוֹן׃ יא יְאֵדִימוּ כַּתּוֹלָע בַּצֶּמֶר יְהִיוּ׃ יא אִם־
יט אִם תֵּיבוֹן וְתִקְבְּלוּ לְמֵימְרִי תֵּאכְלוּ טוּבָא דְּאַרְעָא תֵּיכְלוּן׃
כ וְאִם תְּסָרְבוּן וְלָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי בְּחֶרֶב סָנְאָה ר"ש נכתב ב' ולא נקרא
תִּתַּקְטְרוּן אֲרֵי מֵימְרָא דַּיְיָ נְזַר כֵּן׃ ויתכתב כא אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה
עוֹבְרָהָא לְמֶחֱוֵי כְּטָעְיָתָא קְרַתָּא מְחֵיסַנְתָּא דַּחֲוַת לְסַגִּים׃ כב מְלָאתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה
מַיָּא קְטוֹלֵי נַפְשָׁךְ׃ כג סָרַיִךְ הָוָה מְעַרְבֵּב וְחַבְרֵי גַּנָּבִים כְּלוֹ אוֹהֵב
כְּמָיָא׃ כג רַבְרְבַיִךְ מָרְדִין וְשׁוּתָפֵי כּוּלְהוֹן לְפִסְוָא וְחַמְרִיךְ מַעֲרַב . ומפר
רְחִימִין לֶקְבָלָא שׁוֹחֲדָא אַמְרִין גְּבַר לְחַבְרֵיהּ עֲבִיד יְתוֹם לָא יְדִינוּן וְאַלְמָנָה לָא־יָבוֹא
אֲלֵיהֶם׃ כד לָכֵן נְאֻם הָאֲדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֵם
לִי מֵצַר בְּדַיָּנַי וְאֶשְׁתַּלְּמָה לְבַ־
כִּבְרַיָּךְ הֵין יַתְמָא לָא דַיְנִין וְקְבִילַת אַרְמַלְתָּא לָא עָלַת לֶקֳדָמֵיהוֹן׃ כה בְּכֵן
אֲמַר רִבּוֹן עַלְמָא יְיָ צְבָאוֹת תַּקִּיפָא דְיִשְׂרָאֵל קַרְתָּא דִּירוּשְׁלֵם אֲנָא עָתִיד
לְנַחֲמוּתָהּ בְּרַם וַי רַשִׁיעָא

תולדות אהרן לם חלט . קידושין סג : תרא מחלט . שם סב : סיסא לוזה . מגלה לג : מלאתי משפט . סנהדרין לה אזכר מגזרת : סיה לסיגים . כ"ב טו :

יְאֵדִימוּ כַּתּוֹלָע בַּצֶּמֶר יְהִיוּ׃ יא אִם־ יא אם תיבון ותקבלו למימרי תאכלו טובא דארעא תיכלון׃ כ ואם תסרבון ולא תקבלון למימרי בחרב סנאה תתקטרון ארי מימרא דיי נזר כן׃ כא איכה היתה לזונה קריה נאמנה עובדתא למחוי כטעיתא קרתא מחיסנתא דחוות לסגים׃ כב מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים׃ כג סרכיך מרדין וחברי גנבים כלו אוהב כמיא׃ כג רבריך מרדין ושותפין כולהון לפסוא וחמריך מערב רחימין לקבלא שוחדא אמרין גבר לחבריה עביד יתום לא ידינון ואלמנה לא־יבוא אליהם׃ כד לכן נאם האדון יהוה צבאות אביר ישראל הוי אנחם לי מצר בדיני ואשתלמה לבי־ כברייך הין יתמא לא דיינין וקבילת ארמלתא לא עלת לקדמיהון׃ כה בכן אמר רבון עלמא יי צבאות תקיפא דישראל קרתא ירושלם אנא עתיד לנחמותה ברם וי רשיעא

מצודת ציון

כְּזַהֲרִיתָא בְּעַמַּר נְקִי יְהוֹן׃ יא יְאֵדִימוּ כַּתּוֹלָע בַּצֶּמֶר יְהִיוּ׃ יא אִם־ יא אם תיבון ותקבלו למימרי תאכלו טובא דארעא תיכלון׃ כ ואם תסרבון ולא תקבלון למימרי בחרב סנאה תתקטרון ארי מימרא דיי נזר כן׃ כא איכה היתה לזונה קריה נאמנה עובדתא למחוי כטעיתא קרתא מחיסנתא דחוות לסגים׃ כב מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים׃ כג סרכיך מרדין וחברי גנבים כלו אוהב כמיא׃ כג רבריך מרדין ושותפין כולהון לפסוא וחמריך מערב רחימין לקבלא שוחדא אמרין גבר לחבריה עביד יתום לא ידינון ואלמנה לא־יבוא אליהם׃ כד לכן נאם האדון יהוה צבאות אביר ישראל הוי אנחם לי מצר בדיני ואשתלמה לבי־ כברייך הין יתמא לא דיינין וקבילת ארמלתא לא עלת לקדמיהון׃ כה בכן אמר רבון עלמא יי צבאות תקיפא דישראל קרתא ירושלם אנא עתיד לנחמותה ברם וי רשיעא

מצודת דוד

כְּזַהֲרִיתָא בְּעַמַּר נְקִי יְהוֹן׃ יא יְאֵדִימוּ כַּתּוֹלָע בַּצֶּמֶר יְהִיוּ׃ יא אִם־ יא אם תיבון ותקבלו למימרי תאכלו טובא דארעא תיכלון׃ כ ואם תסרבון ולא תקבלון למימרי בחרב סנאה תתקטרון ארי מימרא דיי נזר כן׃ כא איכה היתה לזונה קריה נאמנה עובדתא למחוי כטעיתא קרתא מחיסנתא דחוות לסגים׃ כב מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים׃ כג סרכיך מרדין וחברי גנבים כלו אוהב כמיא׃ כג רבריך מרדין ושותפין כולהון לפסוא וחמריך מערב רחימין לקבלא שוחדא אמרין גבר לחבריה עביד יתום לא ידינון ואלמנה לא־יבוא אליהם׃ כד לכן נאם האדון יהוה צבאות אביר ישראל הוי אנחם לי מצר בדיני ואשתלמה לבי־ כברייך הין יתמא לא דיינין וקבילת ארמלתא לא עלת לקדמיהון׃ כה בכן אמר רבון עלמא יי צבאות תקיפא דישראל קרתא ירושלם אנא עתיד לנחמותה ברם וי רשיעא

מחיר ישראל . תקפו של ישראל : הוי . לי הזמנה והכרזה ודומה לו הוי הוי ואסו מארץ צפון (זכריה ב' ו') וידעו

ביאור מהגר"א

מצודת ציון

מצודת דוד

ישְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר׃ ה עַל מֶה תֻכּוּ כ״נ.
עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־רֹאשׁ לָחֳלִי ב׳ נגפו ס׳ בעניין
וְכָל־לֵבָב דַּוָּי׃ ו מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־ ג׳
רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם פֶּצַע וְחַבּוּרָה ד׳ וחסר
וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ ב׳ תלי
וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן׃ ז אַרְצְכֶם ב׳ כתרי ליש׳ נהו חמור
שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ ב׳ חד מ״ל וחד חסר
אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים
אֹתָהּ וּשְׁמָמָה כְּמַהְפֵּכַת זָרִים׃
ח וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם ל. ל׳
כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה׃ ל. ל. ל.

ויהון לאחורא: ה לא מסתכלין למימר על מה לקינא עוד מוספין למחטי ולא אמרין מא דין כל ריש מרע וכל לב דוי: ו משאר עמא ועד רישא לית בהון דשלים בדחלתי כולהון סרבין ומרדין אתגעלו בחובין כמחא מרססא לא שבקין מזדניהון ולא מתמדרין לתיובתא אף לא זכן להון לאנגא עליהון: ז ארעכון צדיא קרויכון יקידת נור ארעכון לקבליכון
עממיא מחסנין יתה ובחוביהון צדיאת מנכון אתחלפת והות
לנוכראין: ח ואשתארת כנשתא דציון כמטלתא בכרמא בתר
דקטפוהי כערסל מבתותא במקשיא בתר דאבעוהי כקרתא דצירין

כחטא הנשבע באשר שבועה: דוי׳ ג׳ בקריאה וסי׳ מבליגיתי עלי יגון: על מה תכו עוד: כי רבו אנחותי

רשי

וינזרו מקדשי בני ישראל (ויקר׳ כב) מיר אחיו (בראשית מט) אף כאן נזורו נסוגו לאחוריהם מאצל המקום: (ה) על מה תוכו וגו׳. אדם שלקה וחוזר על סרחונו חברו מוכיחו ואומר לו על זה לקיתה ואיכך נותן לב לומר על סורחן זה לקיתי לא אשוב לעשות עוד אף כאן על מה תוכו מאחר שעדיין אתם מוסיפים סרה לסור מאחרי המקום הלא כבר כל ראש לחלי ולמה לא תבינו: (ו) מתום. לשון תמימות שלם מאין מכאוב: פצע. מכת חרב: חבורה. ל׳ חבלה: ומכה טריה. תירגם יונתן מרססא כתות׳ ומרוססת: טריה. דמגליי״ד בלעז וכל׳ גמרא יש טרייה לרישיה חנחס פי׳ לשון לחות כלומר לחה ורטובה תמיד טבעת מייסמ״א בלעז: לא זורו. הנגעים האלה לא זורו ע״י רופאים אבקת סממני תחבושת לשון. יזורה על נוהו גפרית (איוב יח) ומנחם פי׳ לשון רפואה כמו אין דן דינך למזור (ירמיה ל): ולא חובשו. לשון רפואה: ולא רוככה בשמן. לא רככה המכה בשמן כמשפט שאר מכות ואין נופל כאן לומר לא רוככו בשמן שאין מרככין אלא במקום המכה אבל המזור והחבישה נופל לשונם על כל הגוף לפיכך נופל בם לשון רבים לא זורו הנגעים ולא חובשו ויונתן פתר כל המקרא כלשון דוגמא על שהם מלוכלכים ומנוגעים בעון. ותרגם מכף רגל ועד ראש מקטנים ועד גדולים אין בו מתום אין טוב בו פצע וחבורה פשע ועונות וחטאים. לא זורו וגו׳ כלומר לא נתרפאו לשוב בתשובה שלימה ולא רככה בשמן אפילו בד הרהור תשובה אין בלבם: (ז) לנגדכם זרים אוכלים אותה. לעיניכם יאכלוה אויביכם: ושממה. מכם כנחלה הנהפכת לזרים והיא שממה מבעלים כך תרגם יונתן: (ח) ונותרה בת ציון. ריקנית מיושביה כי יגלו מתוכה כאשר תותר סוכת הכרם שעשאה נוצר ובעת יבצר הכרם מניח סוכתו והולך. בתר דקטפוהי לאחר שבצרה אותה: כמלונה במקשה. כאשר תעזב המלונה שעשה נוצר בראש המקשה לשמור קישואין שלה ומשתלקט מניחה והולך. זו שבכרם קרויה סוכה לפי שהוא גר שם יומם ולילה ביום שומרה מן העופות.

רדק

בהוכם בנבלותיו ובנקמותיו אשר עשה באויביהם והם עזבוהו: נזרו. בבקל יכלו מענין וינזרו מקדשי בני ישראל, כלו׳ נבדלו מהאל והלכו להם אחורנית מעבודתו, או פירושו שהפכו גאל ערף ולא פנים כמו שאמר ויהיו לאחור ולא לפנים, ותרגם יונתן ותזרו לעולהני קדל וגו׳ ויתכן להיות נזרו מבנין נפעל בשקל שדי׳ נכזנו, נכבו מענין זר, ויונתן תרגם נזורו אחור לענין הענש ולא למנין המעשה שתרגם וכדיל עונדיכון וגומר: (ה) על מה תכו. לא תעלו על לבבכם על מה אתם מכים: כי עוד תוסיפו סרה. ולא תחשבו כי האל הוא המכה אתכם על עונותיכם אלא תלכו בקרי ותאמרו כי הרע בא עליכם דרך מקרה ולא עונש עונותיכם, ויש מפרשים על מה תכו מה יועיל הכות אתכם כי לא תוסרו בזה. כי עדין אחר המכות תוסיפו לחטוא ולא תוסרו על ידי המכות, והרה כם אחר. כלומר דרך סררה ומעוותת : כל ראש לחלי. לא תחשבו אם האל יתברך מכה אתכם ותאמרו דרך מקרה נפלו החלאים הרעים על כולכם אין זה כי אם על עונש עונותיכ׳ כי כל ראש מזומן לחלי וכל לבב דוי כמו שאמר בתוכחות משה רבינו עליו השלום יככה ה׳ בשגעון ובעורון ובתמהון לבב: (ו) מכף, כמו שכתוב בתוכחות יככה ה׳ בשחין רע על הברכים ועל השוקים אשר לא תוכל להרפא מכף רגלך ועד קדקדך: לא זרו ולא חבשו ולא רככה בשמן. כי לא תועיל בה רפואה כמו שאמר בתוכחות אשר לא תוכל להרפא, ורפואת המכה לזור אותה ולחבשה ולרכך אותה במשיחה וכיון שאתם כואים כי לא תועיל רפואה למכותכם היה לכם לחשוב כי מהשם היה כמו שיעד לכם בתוכחות, ופירוש מתום ר״ל שלמות כלומר אין בגופכם דבר שלם ובריא כי כלו נגוע, ופירוש פצע מכה שמוציאה דם או ליחה שנפצע הבשר, ופירוש חבורה מכה שנצרר הדם או ליחה, ופירוש טריה לחה כלומר מכתה טריה היא שלא התנגב לעולם אלא כל זמן היא לחה, וזה סימן למכה שאין לה רפואה, ויונתן תרגם הפסוק הזה על דרך משל מאמר עמא ועד רישא וגומר: (ז) ארצכם. כמו שכתוב בתוכחות והשמותי ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה, ופירוש שרופות אש כאלו הם שרופות אש כל כך הם חרבות, ופירוש אדמתכם כדות הכרימה והולנותיכם: זרים אוכלים אותה. לעיניכם ולנגדכם ואין בכם יכולת למנעם כמו שכתוב בתוכחות ישא ה׳ עליך גוי מרחוק וגומר, ואכל פרי בהמתך ופרי אדמתך וגו׳: כמהפכת זרים. והנה נתרה האדמה שממה, כי גוים זרים באים ואוכלים אותה עם שגלו ואתם אין אתם יכולים לעבוד את האדמה, כי הנה האויבים באים עליכם יום יום, והנה האדמה שממה והיא כמהפכת סדום ועמרה שהיו זרים מיראת האל, וכן כתוב בתוכחות כמהפכת סדום וגומר, ויונתן תרגם ובחוביכון וגו׳, ויש מפרשים זרים כמו זרם מטר כלומר המקום ששטף המטר הסוחף: (ח) ונותרה. כי רוב ערי יהודה היו חרבות ובימי חזקיהו כל הערים הבצורות תפשם מלך אשור והנה נותרה ירושלם לבדה כמו הסכה שהיא בכרם וכמו המלונה שהיא בשדה הקשואין שאין הבירושים בית והכה אחרת, והכה ומלונה ענין אחד

ביאור מהגר״א

זרע יצחק עדת יעקב ממך הוא סיפך עם כבד עון בני. אברהם סיפך בנים משחיתים זרע יצחק סיפך זרע מרעים עדת יעקב סיפך גוי חטא ולכן אמר כאן הוי ה׳ אברהם יו״ד יצחק ו׳ יעקב. א״כ שידוע כ״א התחברו וז״כ ממין א׳. הולד יהא גדול מאד ממין ההוא כמ״ש לכן לא ישא לבנה שמא כו׳. וכן כאן כשהורע של אבות ואמות מרעים כמו זרע מנאף ותזנה יצאו הבנים משחיתים בהוא גדול ממרעים: עזבו את ה׳ גו׳ נאצו גו׳ נזורו. הוא סיפך מ״ש לאהבה את ה׳ וליראה אותו ולדבקה בו ועזיבה סיפך הדביקה וניאוץ סיפך היראה ונזור סיפך האהבה ואמר כאן י״ד דרגין ג׳ בתורה וד׳ במצות וג׳ ביראה והוא סיפך ע״ם שנקדושה: (ה) על מה תוכו עוד. שאין נכה עוד מקום בגופכם שם ללקות כמ״ש. מכף כו׳ וכ״ל על כו׳ תוסיפו סרה שילקה עוד אבר הלא אין מקום: כל ראש. ר״ל כל הראש וכל הלב ואמר גבו: ראש חלי וגבו לב דוי ע״ד מ״ש כל מיחוש ולא מיחוש הראש כל כאב ולא כאב לב ואמר לבב נגד ב׳ השאלים ואמר עיקר האברים שבהם מחשבת המעשה ואח״כ פורע הכל: והנה ד׳ המה עיני העדה. ראשיכם שבטיכם זקניכם שוטריכם וכן ד׳ מיני פרים פרי אלפים ופרי מאות ופרי חמשים ופרי עשרות. וכן אמר כאן ד׳ כל ראש ולבב: (ו) מכף רגל ועד ראש. והוזכר אותו ו׳ דרגין במנהיגי העדה ראש העדה המה אשר יצאו ואשר יבואו לפניהם לכל צבא עיני העדה המה השופטים המנהיגים על כל עול לב העדה הם הזקנים ויושבים בישיבה ולומדים תורה שבכתב שהיא סתום כמו הלב ופה העדה הם הלומדים תורה שבע״פ שהוא המגלה כדרך שהפה מגלה מה שבלב וז״ש לבא לפומא לא גליא פירוש לא ניתן דבר זה לתורה שבע״פ לגלות ע״כ הן הזקנים במה ממאס וכו׳ שרי תמשים כבדי ללמוד יומם ולולם שבכתב ושבע״פ ורגלי העדה המה הסופרים ואמר כאן

שמכף רגל ועד ראש אין בו מתום שכולם רשעים: פצע וגו׳. מכה בברזל חד שמוציא דם ותבורה הוא שנצרר הדם תחת העור ומכה טריה שנולד בעצם מליחה שורפת והמה נגד ג׳ מיני רפאים שמריפאי׳ לזולתם א׳ כמעשה בסרססיא והשני כבזור ומלבין פניו והג׳ כמהפכה כנפש היינו בעצם: לא זרו. קאי על פצע וחבורה וז״ש בל׳ רבים וכן חבשו על שניהם רככה קאי על מכה טריה וזהו מל׳ ויזר את הגוז לסולי׳ סליתה ואח״כ לחבו׳ וכמ״ש רחצו הזכו כו׳ והנהם ג׳ מיני רפואו׳ א׳ שמסיר הסבה ומנקם כל רע ופסולת הנמצא בדם אזי יסור המסובב מכל וכל והשני מוציא הליחה והמורסא הפרחים מבחוץ. והשלישי אינו אלא מרכך העור והמורסא שנתקשה והטבע דוחה מאליה את כל הרעה וכמו כן ג׳ מיני מוכיחים לרפאות את הנפש. א׳ שמוכך השכל אשר בקרב איש ולב עמוק עד אשר יסיר מתוכה כל מומס והשני שמגה גו לסור מעל אהלי הרעות שמשה בדרך גדר והרחקה שלא ישיב לכסלה עוד והשלישי שמפתה עליו סגופים להכניע יצרו וז״ש לא רוככה בסיגופים ולא חובשו מבחוץ במיני הרחקות ולא זרו מבפנים: (ז) ארצכם שממה. הוא המלוכה של פלט כו׳ ארצכם היא המדינה אדמתכם הוא השדות ואמר ארצכם שהיא למחוזה שממה באין יוצא ואין בא: ועריכם שהוא לדירה. שרופות אש ואדמתכם שהיא לתבואה זרים אוכלין וארצכם הוא א״י ועריכם הוא ירושלים ואדמתכם הוא בהמ״ק כמ״ש מזבח אדמה וכמ״ש את האדם עפר מן האדמה אמרו חז״ל מלמד שברא ממקום בית המקדש וכמו שעיקר חיות האדם מן האדמה כן היה עיקר החיות מבהמ״ק: כמהפכת זרים. כמהפכת של זרים המהפכים עד היסוד בה: (ח) כסוכה וגו׳. שהיא יחידי אבל יושבים בה יומם ולילה אבל מלונה שבמקשה שאינה צריך שימור מן העופות אין יושבים בה אלא בלילה לשמור מהגנבים אבל עיר נצורה שהיא

מצודת דוד

המשחיתים את דרכם: נזורו אחור. פרשו מהם ללכת לאחור כאדם המתאחר לבוא. דכרי המדבר אליו: (ה) על מה תוכו. על העבירה עצמה שלקיתם עליה על העבירה ההיא בעצמה תוסיפו עוד לעשות סרה ר״ל עשיתם שוב העבירה ההיא בתוספות איסור ואיככם משימים על לב לחשוב הלא בשבילה לקיתם: כל ראש לחלי. הלא ע״י הכאה נחלה כל הראש וכל הלב ומדוע לא תקחו מוסר: (ו) אין בו. אין בכל אחד מקום שלם ממכה במקום אחד יש פצע ובמקום וכו׳: לא זורו. לא נפזר עליהם אבק סממנים המרפאים: ולא חובשו. לא נכרך עליהם מטלים כדרך שכורכים על המכות: ולא רככה. לא נתרכך המכה בשמן כדרך שמרככין המכות ר״ל הלא עדיין לא נרפאתם מהמכות אשר באו עליכם מאז על העבירות שעשיתם ומדוע תוספו לעשות סרה והוא דרך משל לאמר הלא מאז באה הפורעניות על השרים ועל יתר העם ועדיין משמשת בכם ולמה תחטאו עוד: (ז) ארצכם. לכן תהיה ארצכם שממה: אדמתכם. פרי אדמתכם: לנגדכם. בעיניכם תראו ואין לאל ידכם לעמוד כנגדם: ושממה. ותהיה שוממה כארץ אשר יבואו עליה אויבים זרים ורחוקים כי המה מהפכים ומחריבים הכל ועושים שממה על כי המה לא יעמדו

מצודת ציון

כמו אשר נזרו מעלי (יחזקאל יד): (ה) סרה. ענין הסרה מדרך הישר וכן סורר ומורה (דברי׳ כא): דוי. ענין מכאוב כמו על ערש דוי (תהלים מא): (ו) מכף רגל. כן נקרא שמות הרגל וכמו שנקרא שמות היד כף יד: מתום. מלשון תמימות ושלימות: פצע. מכה שנבקעה ונפתחה ומוציאה דם: וחבורה. מכה שנצרר הדם מתחיה וממעל נראה כתם ארום כמו ונמר חברברותיו (ירמיה יג) וכן פצע תחת פצע חבורה וגו׳ (שמות כא): טריה. לחה כמו לחי חמור טריה (שופטים טו): זורו. ענין פזור כמו וזריתי פרש (מלאכי ב): חבשו. ענין קשור סכריכה על המכה כמו ולנשברת לא חבשתם (יחזקאל לד): רככה. מל׳ רך וטוב (בראשית יח): (ח) בת ציון. עיר ציון: כמלונה. מל׳ מלון: במקשה. מל׳ קשואין ואוא בם פרי:

בִּי׃ ג יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן׃ ד הוֹי ׀ גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ אֶת־קְדוֹשׁ

ג' חסר · ח' ד' מ"ל

וְאִינוּן מְרָדוּ בְּמֵימְרִי׃ ג יְדַע תּוֹרָא זַבְנֵיהּ וַחֲמָרָא אוּרְיָא דְמָרוֹהִי יִשְׂרָאֵל לָא אֲלִיף לְמִידַע דַּחֲלְתִי עַמִּי לָא אִסְתַּכַּל לְמִתָב לְאוֹרָיְתִי׃ ד וַי עַל דְּאִתְקְרִיאוּ עַם קַדִּישׁ וְחָטוּ כְּנִישָׁא בְחִירָא וְאַסְגִּיאוּ חוֹבִין אִתְכְּנִיאוּ בְּזַרְעָא רְחִימָא וְאַבְאִישׁוּ אִתְאֲמַר לְהוֹן בְּנִין חֲבִיבִין וְחַבִּילוּ אוֹרְחָתְהוֹן שְׁבָקוּ יָת פּוּלְחָנָא דַּיְיָ קָצוּ בְּדַחְלַת קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל וּבְדִיל עוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא אִסְתְּחָרוּ

חטא כחטא ג' חס' בקריאה וסי' הוי גוי חטא עם כבד עון. אשר חטא עשה רע מאת ומאריך לו. כטוב
תולדות אהרן ידע שור. מכות כג עקידה שער תז : בנים משחיתים . קדושין לו :

רדק

תוכחה שמעו שמים, וכן אמר משה ע"ה כשבא להוכיח את ישראל אמר האזינו השמים כי הם עדים בין ה' ובין ישראל כמו שכתוב ואעידה בם את השמים ואת הארץ לפי שהם קיימין לעולם והדורות הולכין, או לפי שאם יעברו על התורה השמים לא יתנו טלם והארץ לא תתן את יבולה ויש דרשות למה אמר שמעו לשמים והאזיני לארץ בהפך מה שאמר משה רבינו ע"ה ואמר משה לפי שהיה משה קרוב לשמים לפיכך אמר האזינו השמים, ולפי שהיה רחוק מן הארץ לפיכך אמר ותשמע הארץ. בא ישעיהו ואמר שמעו שמים לפי שהיה רחוק מן השמים ואמר והאזיני ארץ שהיה קרוב לארץ: כי ה' דבר. מה שאני אומר הם דברי ה' אשר שלחני שהוא צועק על בניו, ואמר בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי. כי גדלתי אותם ורוממתים מעל כל עם והכפל לחזק הענין במלים שונים והענין אחד, וכן מנהג המקרא במקומות רבים, ואדוני אבי ז"ל פירש גדלתים בתורתי ורוממתים בהבינתי: והם פשעו בי. מרדו בי במרד ובמעל עברו על תורתי להכעיסני כי יש עוברים ובועטים ויש שאין מכירים ועליהם אמר: (ג) ידע שור. זכר הבהמות שהן נדלות עם האדם לעבודתו ואף על פי שאין בהן דעת בכח הבחנה יש בהם לרחק מן הנזק ולקרב אל התועלת יכירו מי שייטיב להם תמיד והם הבעלים ושבים לביתם ולמקום מאכלם כשבאים ממלאכתם ואין פירוש קונהו קונה אותו בדמים לבד אלא המגדלו ומוסף לו צרכיו תמיד וכן אביך קנך וכן אמר קונה שמים וארץ ופירוש אבוס מקום מאכל הבהמה והוא בגר"י בשקל אמון והוא אחד בסמוך ובמוכרת והנה אלה הבהמות אף על פי שהם בהמות מכירים המטיב להם וישראל שהם עמי בקניתים מבית עבדים הם לא ידעו כי אני המטיב להם ונתתי להם ארץ נחלה וגרשתי גוים מפניהם שאם הכירו זה לא עזבוני ולא עבדו אלהים אחרים במקומי והם לא התבוננו כי כשמרם את תורתי הם בטובה ובעזבם אותה הם ברעה איך לא התבוננו זה: (ד) הוי גוי חוטא. הוי לשון קריאה וצעקה כן להבל כן להשמיע השומע. וי"ת זה לשון אבל כמו אוי שתרגם ווי על עם דאתקריאו עם קדיש וחטו: כבד. שם תאר בשקל מלך עבד והוא אחד בסמוך ובמוכרת: מרעים. אינו אומר על האבות אלא עליהם אומר שהם זרע המרעים לעצמם במעבדיהם הרעים הפך זרע ברוכי ה', וכן הם בנים משחיתי' דרכיהם: נאצו. הכעיסו: את קדוש ישראל. שנתקדש בתוכם

רשי

ונחלקו חכמים עליהם ואמרו אין הדבר כן אלא בזמן שהעדים באים ומעידים ונמצאו דבריהם מכוונין עדותן קיימת ואם לאו אין עדותן קיימת אילו לא בא ישעיה ונתן שמיעה לשמים והאזנה לארץ היו שמים מעידים ואומרים כשנקראו לעדות זו בימי משה שאמר העידותי בכם היום בהאזנה שמענו והארץ מעידה אני נקראתי בלשון שמיעה ואין עדותן מכוונת בא ישעיה ותלף את הדבר נמצאו שניה' מעידים בלשון האזנה ובלשון שמיעה: כי ה' דבר. (שתהיו עדים בדבר כשהתריתי בם בימי משה לכן באו ושמעו שאני מתווכח עמם שעברו על התראה אני לא סרחתי בהם אלא גידלתים ורוממתים והם פשעו בי. ס"א שתהיו עדים לדבר והיכן דבר האזינו השמים ואדברה (שם) במכילתא: (ג) קונהו. מתקנו בחרישה ביום ומאחר שהרגילו בכך יודע בו אבל חמור אינו מבין בעליו עד שיאכילנו וישראל לא נתפקת לידע כשור כשקראתיו ישראל יהיה שמך והודעתיו קלת חקותי והם עזבוני כדמפורש (ביחזקאל כ ל"ט) ואומר איש את גלולי וגו' ואף לאחר שהוצאתים ממצרים והאכלתים את המן וקראתי אותם עמי בני ישראל לא התבוננו כחמור (ס"א) ד"א ידע שור קונהו מכיר השור קונהו להיות מוראו עליו לא שינה מה שגזרתי עליו לומר איני חורש היום וחמור לא אמר לבעליו איני טוען היום ומה אלו שנבראו לשמשכם ואינם לא לקיבול שכר אם יזכו ולא לשילום פורענות אם חוטאים לא שינו את מדתם שגזרתי עליהם וישראל שאם זכים מקבלים שכר ואם חוטאים מקבלים פורענות: לא ידע. לא אבו לידע וידעו ודשו בעקב ועמי לא נתן לב להתבונן: (ד) הוי. כל הוי שבמקרא לשון קובל וקינה כאדם הגונה מלבו וצועק אהה אלא שיש מהם מופטין שהם ל' צעקת קריאת קול כמו הוי הוי ונוסו מארץ צפון (זכריה ב) ותרגומו אכלו לשון הכרזה. הוי יש' לצעוק על גוי קדוש הנהפך להיות גוי חוטא ועם שנאמר בו כי עם קדוש אתה נהפך להיות עם כבד עון: עם כבד עון. כבדות עון, כבד אדם שהוא כבד פיסק"ט בלעז כבד שם דבר של כבדות פשיטומ"א בלעז ודבוק עם תיבת עון: זרע מרעים. והם היו זרע ברך ה'. בנים היו להקב"ה נהפכו למשחיתים: נאצו. הרגיזו: נזורו אחור. אין נזירה בכל מקום אלא לשון פרישות וכה"א

ביאור מהגר"א

כ"א דרך לבוא הנופני. אמר דהע"ה שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה'. והנה אין בכוכבים להרע או להטיב כ"א חוזי שמים יביטו דרך סמני הכוכבים את אשר נגזר למעלה מן הפרגוד. לכן נקראו הוזים בכוכבים. אמר אשר מחזה שדי יחזה כי בגלל שדי יתלוק. וכשאמר ה' בהיכל קדשו אמר פניו יחזו וגו'. והנביאים הראשונים עלה ראייתם למקום שאין שם גשם ולא דמיון כנפש ושם ראו מה שראו. אמר יקרא לפנים רואה. אבל מישעיהו ואילך מגינו שהיה ראייתם דרך העברת דמיון וגשם כמ"ש ראיתי את ה' יושב על כסאו וכן במרכבה דיחזקאל. וכן כולם לכן נאמר אשר חזה וירדה מדרגתן להקרא נביאים אחרונים). וכמ"ש בתקונים נביאים הכין נביאים וחוזים כו"ה: חזוה הוא שם התאר ושם המקרה. אבל שם העלם הוא מאת ה' בסוד הנבואה והוא מכסה שאינו בידי אדם כמ"ש בסוד.בכא. וז"ש חז"ל מכלו.יכולת.יכול מבעי ליה אלא מלמד כו' והוא שם הקדוש והכתיבה: (ב) שמעו שמים וגו'. שמים הם רבים וזכרים וארץ יחידה ונקבה ארץ הפרטית לכן היא בסגול. ומ"ש בילקוט לפי שהיה משה קרוב לשמים וכו' הענין הוא כי האדם נחלק לשתים הגוף אשר בארץ יסודו והנפש אשר בשמים ממעל וכנגדם שני חלקי התורה תורה אשר בשמים והמצות אשר בארץ האדם בקיומו התורה והמצות מחבר שמים וארץ ז"ש בחזית יונתי תמתי אמר הקדוש ברוך הוא לכ"י לא אני גדול ממך ולא את גדולה ממני והוא שדרשו תמתי מלשון תאומתי (אנ"ה ע"כ היינו טעמי' דעל עלם התורה אמרו חז"ל אנכי נפשי כתבית יהבית) ותשרש לא אני היינו התורה שממני גדול מהמצות שממך ולא המצות שממך גדולים מהתורה שממני והנה מרע"ה נתן התורה ז"ש שהיה קרוב לשמים וישעיהו בא להוכיחן על שלא קיימו המצות אמרו עליו שהיה קרוב לארץ ועוד אמרו חז"ל שקראו לשמים וארץ שהם עדים ולפי שאין מוזמנין את העדים אלא בעת הנתינה או בעת הגביה לכן לא נאמר לשון הזה אצל שום נביא כ"א משה בשעה שנתן התורה וישעיהו בעת הגביה על עוונותיהם: כי ה' דבר. איתא בספרי והיכן דבר האזינו השמים וגו'. בנים וגו'. הזכיר כאן שלשה שמות האומה. בנים ישראל עמי הם כנגד ג' דרכים שהתורה נקנית לבעליהן. בעלי חכמה. בעלי תורה בעלי מצות כמ"ש הזהר בן דעסיק בגנזי דאבא. ובעלי תורה נקרא ישראל ועם ה' אלו המקיימין מצות ה'. והן הנה ג' דרגין אדם שור חמור כי אדם דרגא דחכמה ושור מרמז על התורה כמ"ש הרואה שור בחלום כו' נגחו הוין ליה בניה שמגבהין בתורה וגם נקראים בעלי תריסין בעלי קרנים. והוא נגד שלשה פעולות שבאדם מחשבה דבור מעשה מחשבה בחכמה שעליונה דבור בתורה מעשה בקיום המצות ומחשבה נחלקה לשלשה חכמה בינה ודעת והדבור שבתורה נחלקת לשלשה סוד דרוש פשט ומעשה התורה נחלקת לשלשה חקים משפטים ומצות והמה כנגד שלשה כמ"ש

הידעת חקות שמים שמים וארץ ואדם וכתיב במשפט יעמיד ארץ. והאדם בקיום המצות מחבר את השמים והארץ והמצות נחלק לשלשה שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו והמדות שלעצמו וכנגד זה אמרו חז"ל האי מאן דבעי למהוי חסידא יקיים מילי דברכות הוא בין אדם למקום. ות"א יקיים מילי דנזיקין הוא בין אדם לחברו. ות"א יקיים מילי דאבות הוא המדות שלעצמו. וכן הנה ג' דברים שהעולם עומד עליהם תורה ועבודה וגמילות חסדים תורה לעצמו ועבודה למקום ג"ח לחבירו. וכן שלשה גבולין בימי האדם ימי עליה ימי עמידה וימי ירידה וגם כנגד אלה שלשה דרגין דאדם חמור שור ואדם כי בימי עליה רודף אחר התאוות כחמור ובימי עמידה נושא בעול הפרנסה כשור לעול ובימי הירידה נשבר התאווה ונתגבר חכמת הנפש והוא דרגא דאדם לכן באו לו הג' מיני בכורים פטר חמור ובכור שור ובכור אדם ועליהם רמזו חז"ל שלש משמרות הלילה ראשונה חמור נוער שניה כלבים צועקים הוא ע"ד מ"ש הזהר לוחי הכלבי הב הב שלישית תינוק יונק משדי אמו הוא במקום תבונה וע"ש הרוב במאמר ג' מנדרין שנה ללמוד: גדלתי. היינו בחכמ' כמ"ש גדלתי והוספתי חכמה: ורוממתי. בבינה כמ"ש סלסלה ותרוממך: והם פשעו בי. בתד"א אין פשע אלא פשעה של תורה. והוא יציאה מרשות כמו אז תפשע. מלך מואב פשע בי: (ג) ידע שור קונהו. הוא אדוניו ר"ל המתקנו ומוסף צרכיו כמו אביך קנך קונה שמים וארץ: וחמור וגו'. מקום אכילתו לפי שאין בו דעת כשור. אבל ישראל שהוא מדרגת תבונה בעלי התורה לא ידע: ועמי. שהוא נגד החמור כמו בני אדם בלי תורה וכן כל המם כיון שאינם יודעים התורה ודעת שהקרן קיימת לעוה"ב אבל היה לו להבין האבוס היינו פירותיהן בעוה"ז ולא התבונן: (ד) הוי גוי חוטא וגו'. כפל הדברים בד' לשונות גוי עם זרע בנים וכן כפל חטאן בהדרגה לשונות חטא כבד עון מרעים משחיתים והנה ההפרש בין גוי ובין עם כי עם יאמר על קיבוץ אנשים רבים ישימו בנימוסים או אומרי דתם או בלתי בעלי דת אבל גוי אינו אלא שומרי הנימוס כראוי אף היחיד שומר הנימוס שקבלוהו הרבים יקרא גוי (אנ"כ יפסק מ"ש אבימלך על עצמו הגוי גם צדיק תהרג) ז"ש חז"ל ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מצויינים שם. והנה אחר המבול נתחלקו לשבעים אומות אם בבחת פירוד משפחה ומשפחה לעצמם או מחמת לשונות מופלגות או ארצות מופלגות. או נימוסים מופלגים. ז"ש שם למשפחותם בארצותם ללשונותם בגויהם וז"ש מאן כי גוי גדול לרבות מצוין לטוב והנה הוא חטא עם הוא קיבוץ רב. והעושין טוב ברוב עם הדרת מלך וכמו כן בעושין עון בקיבוץ רב הנה הוא כבד עון והפרש בין זרע לבנים כן ההפרש בין לברא או לבשות כי לשם הוא הנשמה בגוף והשתה הנשמה בנפש ו"ש זרע מרעים בנים משחיתים והו שסדרו לנו בתפלה אבל אנחנו עמך בני אברהם

זרע

מצודת ציון

אוזן עד תבונותיכם (איוב לב): פשעו. מרדו כמו מלך מואב פשע בי (מ"ב ג): (ג) אבוס. הוא המקום המיוחד למאכל הבהמות וכן אם ילין על אבוסך (איוב לט): (ד) הוי. המלה הזאת היא ענין קריאה בין לצער בין לשמחה כמו הוי אהה, והוי אחות (ירמיה כב) וכמו הוי ציון המלטי (זכריה ב): כבד. ענין רבוי כמו עמך הכבד הזה (מ"א ג): מרעים. רשעים: נאצו. הוא מושאל על הבזיון וכן כי נאצו האנשים את מנחת ה' (ש"א ב): נזרו. ענין הפרשה

מצודת דוד

הקדמונים: כי ה' דבר. לא מלבי אני אומר, כי דבר ה' הוא ולזה שמעו אמרי: בנים גדלתי. ר"ל וזהו דברי ראו גם הטובה שעשיתי לבני בכורי ישראל אשר גדלתים ורוממתים על כל האומות הקדמונים והם לא השיבו כגמולי כי מרדו בי: (ג) ידע שור. הלא אף השור יודע ומכיר את בעליו אשר קנהו ובשמע הוא אליו והחמור הזה עם שהוא סכל ביותר עכ"ז יודע הוא מקום האבוס של בעליו והולך שמה להנאתו: לא ידע. לא אבו לדעת אותי להיות נשמעין לי: עמי. עם שהמה עמי ואני במזרחם עכ"ז לא יתבוננו לדעת מה טוב להם כי הלא בשמעם טוב הארץ יאכלו ואינם אפילו כחמור הזה המכיר בטובה: (ד) הוי. הנביא מתאונן וקובל על ישראל שהיו מאז גוי קדוש והפכו להיות גוי חוטא: עם כבד עון. מאז היו עם קדוש והפכו להיות עם כבד עון: זרע מרעים. מאז היו זרע ברך ה' והפכו להיות זרע מרעים: בנים משחיתים. מאז היו בני אל חי והפכו להיות בנים משחיתים

ר' זונין סן ב"ב בסיפרא . קדמא נסיב אות וחסר מלה
שנים עדים או שלשה עדים . שני על פי שני עדים או על פי שלשה עדים .

א חזון

(א) חזון ישעיהו בן אמוץ וגו'. א"ר לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים היו: אשר חזה על יהודה וירושלים. והלא על כמה אומות נתנבא משא בבל משא מואב הא למדת שאין זה תחלת הספר ולא נקרא הספר על שם החזון הזה וכן שנינו בברייתא דמכילתא. בשנת מות המלך עוזיהו תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בספר והדברים מוכיחים שהרי ביום הרעש יום שנצטרע עוזיהו נאמר ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלח ומי ילך לנו (לקמן ו) ואמר הנני שלחני למדנו שהוא תחלת שליחותו ונבואה זו נאמרה אח"כ ועל זו לבדה נאמר אשר חזה על יהודה וירושלים כשם שאמר על משא כל אומה ואומה משא אומה פלוני אף כאן כתב חזון זה חזה על יהודה וירושלים ולפי שהם תוכחות קושי קראם חזון שהוא קשה מעשרה לשונות שנקראת נבואה כמש"א בב"ר ורואיה לדבר חזות קשה הוגד לי (לקמן כא): בימי עוזיה וגו' מלכי יהודה. ד' מלכים הללו קפח בימיו ביום שנצטרע עוזיהו שרתה שכינה עליו ונתנבא כל ימי המלכות הללו עד שעמד מנשה והרגו (ונבואה זו נאמרה בימי חזקיהו אחר שגלו עשרת השבטים כת"י): (ב) שמעו שמים והאזיני ארץ. משה אמר האזינו השמים ותשמע הארץ (דברים לב) למה שינה ישעיה את הלשון שנו רבותינו בדבר זה ומדרשות רבים בפ' האזינו בספרי

(א) חזון ישעיהו בן אמוץ. לא ידענו יחסו מאי זה שבט היה אלא שרבותינו ז"ל קבלו כי אמוץ ואמציה אחים היו: (ב) שמעו שמים. כאל ספרו בדברי תוכחה כי בני דורו היו רעים ואע"פ שכתוב בעוזיהו ויעש הישר בעיני ה' וכן יותם הרי נאמר בעוזיהו ונחזקם נכה לבו עד להשחית ובימי שניהם היו העם מזבחים ומקטרים בבמות. וכתיב בדברי הימים במלכות יותם עוד העם משחיתים כל שכן בימי אחז שהיה רע ועשה רעות גדולות כמו שכתוב וכל העם היו רעים בימיו כמש"כ בעזבם את ה' אלהי אבותם ואף בימי חזקיהו לא היה לבבם שלם את ה' כמש"כ בד"ה. ואמר בפתחו דברי תוכחה

א חָזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלָ͏ִם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה׃ ב שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ

א נְבוּאַת יְשַׁעְיָה בַר אָמוֹץ דְאִתְנַבֵּא עַל אֱנָשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם בְּיוֹמֵי עֻזִּיָה יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכַיָא דְבֵית יְהוּדָה׃ ב שְׁמָעוּ שְׁמַיָא דְזָעוּ כַד יְהָבִית אוֹרַיְתִי לְעַמִי וְאַצִיתִי אַרְעָא דְאִתְרְגִישַׁת מִן קֳדָם פִּתְגָמֵי אֲרֵי יְיָ מַלִיל עַמִי בֵּית יִשְׂרָאֵל קְרֵיתִי לְהוֹן בְּנִין חַבִּבְתִּינוּן וְאִינוּן

ג' בנביאים ד"ס דכו' כמ"ס עזיה וכו'; ג' בנביאים וכו'. ג'. ב' ומב' ב נ"ס' וא' חסר

יחזקיהו ג' בנביאים וסי' בגלל מנשה. הזן ישעיהו בן אמוץ. ויאמר חזקיהו נקל לצל. וכל ד"ה דכוו' יחזקיהו במ"ה חזקיהו וסי' אחז בנו חזקיהו בנו. ויבאו פנימה אל חזקיהו. ואמר חזקיהו להעלות. כי חזקיהו מלך יהודה הרים. ועתה אל ישיא אתכם חזקיהו. ובל שאר קריא יחזקיה׃
תולדות אהרן חזון ישעיהו. פסחים סו סוטה י ביצה טו׃ שמעו שמים. עקידה שער סג וזהר האזינו׃

ביאור מהגר"א

(א) חזון פסוק זה . . . ין הקדמה לס' מודיע את הפלס ואת הפועל והפעול והפעולה והזמן, חזון ר"ל זהו ספר נבואה של מי של ישעיהו, אשר חזה הוא הפעולה, על יהודה וגו' הוא הפעול, בימי הוא הזמן: על יהודה וירושלים. ר"ל רוב נבואתו. ואף שהיה בימי ישראל נ"כ לפי שהיה דירתו בירושלם ומשום דירתו בישראל נבא על ישראל וכן כולם: חזון ישעיהו. נביאים הראשונים ראו באספקלריא המאירה שבאינה מאירה לכך מרע"ה אבל נביאים האחרונים ראו באינה מאירה שבאינה מאירה לכן נקראו חזיס שהוא סתום מגלה אע"פ שהוא פרגוס של מראה (אנ"כ שנראה שלא השלים הכותב לבאר ומקום שניתו לי לאזות דעתי כהצדד שם חזוה שהוא על הראיה בדרך שנבהה איזה מקום או דבר או ענין, כשעומד בחוץ ומביט אל בית השנימי דרך בית החיצון יקרא חוזה, וענין הנראה בדרך הלזה נקרא מחזה, וכבית יער הלבנון היו עמודים ארבעה טורים ומכוונים זה כנגד זה, והעומד חוצה רואה דרך פתח פתח הראשון את פתח השני גם השלישי גם הרביעי, כהיה שם ומחזה אל מחזה שלא פעמים, ולהיות נוסף ה' כעלמותו, איט נראה כפוס"ן כ"א

מצודת דוד

א (א) חזון. זו היא מראית הנבואה של ישעיה אשר ראה במראה הנבואה על יהודה וירושלים ואין זה תחלת הספר לומר שכל נבואתו היתה על יהודה וירושלים לבד כי באמת ניבא גם על בבל כו' אלא שבא לומר הנבואה הזאת היתה על יהודה וירושלים וכדרך שאמר משא בבל משא מואב אבל תחלת הספר הוא בשנת מות המלך עוזיהו וכו' ואין מוקדם ומאוחר בספר והדברים מוכיחים כן שהרי שם נאמר ואשמע וכו' את מי אשלח וכו' למדנו שאז היתה התחלת השליחות: בימי עוזיהו וכו'. בימי ארבעת המלכים האלה ניבא עד שעמד מנשה והרגו: (ב) שמעו שמים. מה שאני קובל ומתרעם על ישראל: והאזיני ארץ. אמר בלשון יחיד כי הכונה לארעא חד היא מאח"כ השמים כי שבעה רקיעים הם לפי תכונת הקדמונים

מצודת ציון

(א) חזון. ענין ראיה והבטה כמו ואחז בליון עינינו (מיכה ד) ועש"ז נקרא הנביא בשם חוזה כי רואה במראה הנבואה וכאשר יקרא רואה וחוזה: (ב) והאזיני. שהוי אזן לשמוע וכן

Hebr 16 5.874
Hebr 5.874

HARVARD COLLEGE LIBRARY
GIFT OF
LUCIUS N. LITTAUER
1930

BS
715
1874
V.9

Дозволено Цензурою.
Варшава 26 Мая (6 Іюля) 1875 года.

LIBRARY
NOV 29 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

חלק תשיעי
ישעיה ירמיה
מקראות גדולות
עם
ל"ב פירושים
אלה חמה : תרגום אונקלוס , תרגום ירושלמי , תרגום למגלות , תרגום שני לאסתר עם ביאור , פירש"י שלם עם המראה מקומות , אבן עזרא , רמב"ן , בעל הטורים כולו , ספורנו , תרגום יונתן לנ"ך , מסורה גדולה, מסורה קטנת , מערכת המסורה , רד"ק , רלב"נ , פי' רבינו סעדיה גאון , פירוש רבינו ישעיה , כלי יקר , חידושי מהרש"א , אדרת אליהו , מצודת דוד , מצודת ציון , יוסף לקח , אגרת שמואל , לחם דמעה , ספורנו לשה"ש וקהלת , מנחת שי , תולדות אהרן , תולדות יעקב , ביאור לנבולין ובנין הבית , ביאור על יהושע ישעיה ודברי הימים מהגאון מווילנא זצוק"ל , וסדר הפטרות עם ביאור המלות , ועוד הרבת מעלות וכללי המסורה והדקדוק .
מוגה ומדויק במלא וחסר דגש ורפי
בהוצאת ר' זיסמאן יעבץ ובנו ר' אברהם
וואַרשא
בדפוס הרבני מוה' נתן שריפטזיססעו' נ"י .
בשנת וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים שנ"ק
משה
אהרן
МИКРОЕТЪ ГЕДАЛТЪ
Т: е. Писаніе съ Коментаріями Часть
ВАРШАВА въ Типографіи Н Шрифтгисера
наулице Налевки № 2242
1874.

BS
715
1874
v.9

Bible. T.T. Hebrew. 1874
Mikra'ot gedolot

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY